Regeringens proposition

1981/82: 130

med förslag till ny vattenlag m. m.;

beslutad den 25 mars 1982.

Regeringen föreslår riksdagen att anta de förslag som har tagits upp i bifogade utdrag av regeringsprotokoll ovannämnda dag.

På regeringens vägnar

THORBJÖRN FÄLLDIN

CARL AXEL PETRI

Propositionens huvudsakliga innehåll

I propositionen föreslås en ny vattenlag, som skall ersätta den nuvarande vattenlagen (1918: 523).

Förslaget innebär en genomgripande systematisk omarbetning av den gällande lagen samt en förenkling och modernisering av regelsystemet, främst genom att gemensamma bestämmelser så långt som möjligt föreslås för de olika slags vattenföretag som lagen är tillämplig på.

Förslaget bygger i väsentliga delar på principerna i gällande rätt, t. ex. beträffande lagens tillämpningsområde, den grundläggande frågan om rätten till vattnet och det vattenrättsliga prövningssystemet med vattendomstolarna som prövningsmyndigheter. Åtskilliga nyheter föreslås dock. De viktigaste nyheterna är följande.

Den nu gällande vattenlagens detaljerade tillåtlighetsregler ersätts med mer allmänt hållna regler, som skall möjliggöra en samlad bedömning av ett vattenföretags lämplighet från bl. a. allmänna planerings- och samhällsekonomiska synpunkter.

För att lösa de vattenfördelningsproblem som framför allt den ökade jordbruksbevattningen har aktualiserat under 1970-talet införs möjligheter att bilda bevattningssamfälligheter.

Länsstyrelserna skall utöva tillsyn enligt den nya vattenlagen.

Möjligheterna att ompröva villkoren för givna tillstånd till förmån för framför allt allmänna intressen vidgas.

De nuvarande fiske- och regleringsavgifterna ersätts av nya fiske- resp. bygdeavgifter som fastställs enligt nya beräkningsgrunder. Årliga avgifter skall automatiskt räknas om med hänsyn till inträffade förändringar i penningvärdet.

Länsstyrelserna skall kunna förordna om särskilda skyddsområden till skydd för såväl yt- som grundvatten.

De administrativa frågorna om inrättande, utvidgning och avlysning av allmänna farleder, hamnar och flottleder bryts ut ur vattenlagen och regleras i särskilda lagar.

I propositionen läggs också fram förslag till en lag om införande av den nya vattenlagen.

Den nya lagstiftningen föreslås träda i kraft den 1 januari 1983.

1 Förslag till

Vattenlag

Härigenom föreskrivs följande.

1 kap. Inledande bestämmelser

1 § Vatten skall skyddas och vårdas som en gemensam naturtillgång.

2 § Denna lag är tillämplig på vattenföretag och vattenanläggningar. I lagen finns också bestämmelser om skydd för vattenförsörjningen.

I fråga om vissa vattenföretag som kan beröra något annat land gäller särskilda bestämmelser.

3 § Vattenföretag är

1. uppförande, ändring, lagning och utrivning av dammar eller andra anläggningar i vattendrag, sjöar och andra vattenområden, fyllning och pålning i vattenområden, bortledande av vatten från eller grävning, sprängning och rensning i vattenområden samt andra åtgärder i vattenområden om åtgärden syftar till att förändra vattnets djup eller läge,
2. bortledande av grundvatten och utförande av anläggningar härför,
3. tillförsel av vatten för att öka grundvattenmängden samt utförande av anläggningar och åtgärder härför,
4. åtgärder som utförs för att avvattna mark, när fråga inte är om avledande av avloppsvatten, för att sänka eller tappa ur en sjö eller för att skydda mot vatten, när syftet med åtgärden är att varaktigt öka en fastighets lämplighet för något visst ändamål.

Vattenanläggning är en anläggning som har tillkommit genom ett vattenföretag med till anläggningen hörande manöveranordningar.

Med vattenområde i första stycket 1 avses område som täcks av vatten vid högsta förutsebara vattenstånd.

4 § I denna lag avses med

1. *vattenreglering:* ändring av vattenföringen i ett vattendrag till förmån för annat vattenföretag,
2. *vattenöverledning:* vattenreglering genom överföring av ytvatten från ett vattenområde till ett annat,
3. *vattentäkt:* bortledande av yt- eller grundvatten för vattenförsörjning eller bevattning,
4. *markavvattning:* åtgärder enligt 3 § första stycket 4,
5. *avloppsvatten:* spillvatten eller annan flytande orenlighet, vatten som använts för kylning vid driften av en fabrik eller annan inrättning, vatten som avleds för sådan avvattning inom stadsplan eller byggnadsplan som inte sker för en viss eller vissa fastigheters räkning samt vatten som avleds för avvattning av en begravningsplats.

2 kap. Rådighet över vatten m. m.

1 § För att få utföra ett vattenföretag skall företagaren ha rådighet över vattnet inom det område där företaget skall utföras.

Lagförslaget

2 § Var och en råder över det vatten som finns inom hans fastighet. Rådighet över en fastighets vatten kan också tillkomma någon till följd av upplåtelse av fastighetsägaren eller, enligt vad som är särskilt föreskrivet, förvärv tvångsvis.

3 § I rinnande vatten råder vardera sidans ägare över en lika stor andel i vattnet, även om en större del av vattnet rinner fram på den enes fastighet än på den andres.

4 § Den som vill utföra

1. en vattenreglering,
2. en vattentäkt för allmän vattenförsörjning eller bevattning,
3. ett markavvattningsföretag,
4. ett vattenföretag som behövs för allmän väg, allmän farled, allmän hamn eller allmän flottled eller
5. ett vattenföretag som behövs för att motverka förorening genom avloppsvatten

kan göra detta utan hinder av att han inte har rådighet enligt 2 §.

5 § Rådighet som anges i 1 § tillkommer

1. staten, kommuner och vattenförbund för att utföra sådana vattenföretag som är önskvärda från hälsosynpunkt eller allmän miljövårdssynpunkt eller som främjar fisket,
2. förvaltare som avses i 82 a § lagen (1919: 426) om flottning i allmän flottled för att vidta de återställningsåtgärder som behövs efter avlysning av den allmänna flottleden.

Den som är beroende av att vattenförhållandena består har också sådan rådighet för att utföra rensningar för att bibehålla vattnets djup eller läge eller för att omedelbart återställa ett vattendrag som har vikit från sitt förra läge eller som på något annat sätt har förändrat sitt lopp.

6 § Den som äger strand vid annans vattenområde har rätt att för sin fastighets behov ha mindre brygga, båthus eller någon annan sådan byggnad vid stranden, om inte vattenområdets ägare genom byggnaden lider skada av någon betydelse.

I 1 kap. 6 § jordabalken finns bestämmelser om att även andra än strandägare kan ha denna rätt.

7 § Tillhör en fallsträcka olika ägare, får en av dem tillgodogöra sig vattenkraften i hela sträckan, om han på grund av äganderätt eller annan rättighet som gäller mot envar och inte är begränsad till tiden råder över mer än hälften av kraften. Hänsyn skall tas till den kraft som svarar mot andel i sådan samfällighet som avses i 1 kap. 3 § fastighetsbildningslagen (1970: 988).

Första stycket gäller även när någon vill i ett vattenkraftverk tillgodogöra sig vattenkraft i fallsträckor som ingår i olika vattendrag, om det gemensamma tillgodogörandet är en från teknisk och ekonomisk synpunkt nödvändig förutsättning för kraftverkets tillkomst.

8 § Om det för att kraftförsörjningen skall utvecklas planmässigt är nödvändigt att ett sådant strömfall tas i anspråk som tillkommer annan än staten och som inte är utnyttjat på ett från allmän synpunkt ändamålsenligt sätt, får regeringen på ansökan av någon som vill tillgodogöra sig vatten-

kraften förordna att strömfallet eller särskild rätt till detta får tas i anspråk.

Den som har fått tillstånd enligt första stycket skall inom tid som regeringen bestämmer och vid äventyr att tillståndet förfaller hos vattendomstolen ansöka om bestämmande av ersättning för vad som tas i anspråk enligt första stycket.

Rätt att på grund av förordnande enligt första stycket ta strömfall i anspråk får inte utan regeringens medgivande övergå från innehavaren till någon annan.

Regeringen får besluta de villkor för rättighetens utnyttjande som behövs från allmän synpunkt.

9 § Den som utövar ett vattenföretag eller råder över en vattentillgång enligt 2 § är skyldig att vid allvarlig vattenbrist, som orsakas av torka eller någon annan jämförlig omständighet, avstå det vatten som är oundgängligen nödvändigt för den allmänna vattenförsörjningen eller för något annat allmänt behov.

Den som avstår vatten enligt första stycket är berättigad till skälig ersättning för den skada han härigenom lider.

Länsstyrelsen får vid vite förelägga företagaren eller rådighetshavaren att iaktta sin skyldighet enligt första stycket. Länsstyrelsen får härvid förordna att beslutet skall gälla även om det överklagas.

3 kap. Allmänna förutsättningar för vattenföretag

1 § Ett vattenföretag får inte komma till stånd, om det med hänsyn till valet av plats eller på något annat sätt möter hinder från allmänna planeringssynpunkter.

2 § Byggnads- och andra anläggningsarbeten som utgör vattenföretag eller utförs för ett vattenföretag får inte strida mot fastställd generalplan, stadsplan eller byggnadsplan. Mindre avvikelse från plan utgör dock inte hinder mot tillstånd till företaget, om avvikelsen är förenlig med planens syfte.

Gäller eljest, i andra fall än som avses i 16, 18 och 20 §§ naturvårdslagen (1964: 822), särskilda bestämmelser för bebyggande eller annan användning av ett mark- eller vattenområde, skall vattenföretaget utföras så att syftet med bestämmelserna inte motverkas.

3 § Även om det inte finns något hinder mot ett vattenföretag enligt 1 eller 2 §, får det inte komma till stånd om någon skada eller olägenhet av större betydelse därigenom uppkommer för allmänna intressen.

Utan hinder av första stycket får företaget komma till stånd, om regeringen finner att företaget är av synnerlig betydelse från allmän synpunkt.

4 § Ett vattenföretag får komma till stånd endast om fördelarna från allmän och enskild synpunkt av företaget överväger kostnaderna samt skadorna och olägenheterna av det.

5 § Vid prövningen enligt 1–4 §§ skall hänsyn tas till andra vattenföretag eller särskilda anläggningar som kan antas behövas för att vattenföretaget skall kunna utnyttjas på ett ändamålsenligt sätt.

Lagförslaget

6 § Bestämmelserna i 1, 2 och 4 §§ gäller inte

1. vattenföretag som vid prövning av en viss verksamhet enligt 136 a § byggnadslagen (1947: 385) har angetts som ett villkor för verksamheten,

2. broar eller andra vattenföretag för väg, järnväg, tunnelbana eller spårväg, vars anläggande har prövats i särskild ordning,

3. rörledningar i vatten, vartill koncession har meddelats enligt lagen (1978: 160) om vissa rörledningar.

7 § Ett vattenföretag som är tillåtligt skall utföras med en sådan omfattning och på ett sådant sätt att ändamålet utan oskälig kostnad vinns med minsta intrång och olägenhet för motstående allmänna och enskilda intressen. Det skall, om det kan ske utan oskälig kostnad, utföras så att det inte försvårar annat vattenföretag eller annan verksamhet som kan antas i framtiden beröra samma vattentillgång och som främjar allmänt eller enskilt ändamål av vikt.

Den som utför ett vattenföretag är skyldig att vidta åtgärder som är ägnade att förebygga eller minska skador av företaget, om han inte därigenom åsamkas oskälig kostnad. Beträffande åtgärder i stället för ersättning i pengar gäller 9 kap. 1 § tredje stycket.

8 § Om ansökningar om tillstånd till skilda vattenföretag prövas samtidigt och företagen på grund av att de berör samma vattentillgång eller av någon annan orsak inte kan utföras vid sidan av varandra i enlighet med ansökningarna samt någon samfällighet enligt denna lag inte bildas, skall företagen om möjligt jämkas så att de kan komma till stånd utan väsentligt förfång för något av dem. Om en sådan jämkning inte kan göras, skall företräde ges åt det företag som från allmän och enskild synpunkt kan antas medföra största fördel.

9 § När enligt denna lag ett vattenföretag skall utföras inom ramen för en samfällighet, skall tillses att var och en av deltagarna tillgodoses utan väsentligt förfång för någon annan deltagare.

10 § Om det vid tillståndsprövningen av ett vattenföretag framgår att detta kan utan väsentlig ändring utföras så att det medför en betydande nytta för någon annan, skall på begäran av denne villkor meddelas härom. Sådana villkor får dock inte meddelas om förutsättningar föreligger för bildande av en samfällighet enligt denna lag.

Den som bereds nytta enligt första stycket skall utge skälig ersättning till tillståndshavaren.

Om tillståndshavaren åsamkas kostnad på grund av villkor enligt första stycket, är han berättigad till ersättning enligt 9 kap.

11 § Om någon vill utföra ett vattenföretag som kan skada fisket, är han skyldig att utan ersättning vidta och för framtiden underhålla behövliga anordningar för fiskens framkomst eller fiskets bestånd, släppa fram vatten för ändamålet samt iaktta de villkor i övrigt som på grund av företaget kan behövas till skydd för fisket i det vatten som berörs av vattenföretaget eller i något angränsande vattenområde. Om nyttan av en ifrågasatt anordning eller ett villkor inte skäligen kan anses motsvara den kostnad som därigenom skulle åsamkas företagaren, kan han befrias från sådan skyldighet.

I 10 kap. 5 § finns bestämmelser om särskilda fiskeavgifter som kan bestämmas i stället för att villkor meddelas enligt första stycket.

Lagförslaget

12 § Bestämmelserna i 1–6 och 8–11 §§ gäller inte i fråga om utrivning enligt 14 kap. 1 och 3 §§.

4 kap. Tillståndsplikt

1 § För vattenföretag krävs tillstånd enligt denna lag. Tillstånd behövs dock inte, om det endast är fråga om vattentäkt för att förse en viss fastighet med vatten för husbehovsförbrukning. Inte heller behövs tillstånd i fall som avses i 2 § första stycket, 3 eller 4 §.

När det krävs tillstånd till ett vattenföretag får arbeten av större omfattning i anslutning till företaget inte påbörjas innan sådant tillstånd har meddelats.

Den som vill utföra ett vattenföretag har rätt att begära prövning även om tillstånd inte krävs.

I 14 kap. 5 § finns bestämmelser om skyldighet att begära prövning innan en anläggning för bortledande av grundvatten tas ur bruk.

2 § Tillstånd till ett vattenföretag krävs inte, om det är uppenbart att varken allmänna eller enskilda intressen skadas genom företagets inverkan på vattenförhållandena. I fråga om detaljdränering genom täckdikning krävs tillstånd endast om det föreligger sannolika skäl att allmänna eller enskilda intressen skadas genom företaget.

I fråga om markavvattning krävs tillstånd om det för företaget behövs särskild tvångsrätt enligt 8 kap. 1 eller 2 § eller om två eller flera skall delta i företaget och någon överenskommelse inte har träffats om delaktigheten.

3 § Tillstånd behövs inte för att utföra rensningar för att bibehålla vattnets djup eller läge eller för att omedelbart återställa ett vattendrag som har vikit från sitt förra läge eller som på något annat sätt har förändrat sitt lopp.

Om arbetena berör en fastighet som tillhör någon annan, skall ägaren av denna alltid underrättas innan arbetena påbörjas.

Om fisket kan skadas, skall anmälan om de planerade arbetena göras till fiskenämnden innan arbetena påbörjas.

4 § Om det till följd av en skada eller för att förebygga en skada är nödvändigt att tillståndspliktiga ändrings- eller lagningsarbeten utförs utan dröjsmål, får arbetena utföras utan föregående tillstånd. Ansökan om godkännande av arbetena skall dock göras snarast möjligt.

5 § Om ett vattenföretag har utförts utan tillstånd enligt denna eller äldre lag, får företagaren begära prövning av företagets laglighet.

En ansökan om tillstånd att ändra en vattenanläggning som har utförts utan tillstånd får prövas endast om prövning av anläggningens laglighet begärs samtidigt.

Andra stycket gäller även i fråga om ansökningar enligt 8 kap. 2 § att använda någon annans anläggning. Den som gör en sådan ansökan får även begära prövning av anläggningens laglighet.

6 § Om ett vattenföretag efter det denna lag har trätt i kraft har utförts utan tillstånd, är företagaren bevisningsskyldig i fråga om de förhållanden som rådde i vattnet innan företaget utfördes.

5 kap. Särskilda bestämmelser om markavvattning

Lagförslaget

Allmänna bestämmelser

1 § Ansöker någon om tillstånd till ett markavvattningsföretag skall, om det begärs av ägaren till en annan fastighet och det prövas lämpligt, företaget utformas så att det blir till nytta även för denna fastighet. Ägare av fastigheter för vilka markavvattningen medför nytta skall delta i företaget. Skyldighet att delta i annan markavvattning än dikning föreligger dock endast om det begärs av ägare till fastigheter som får mer än hälften av den beräknade nyttan av företaget.

Första stycket gäller även väghållare som inte är fastighetsägare, om vägen medför en avsevärd inverkan på markavvattningsföretaget.

2 § För utförande och drift av företaget utgör deltagarna en samfällighet. Tillståndet till företaget samt anläggningar och rättigheter som hör till företaget är samfällda för deltagarna.

När en samfällighet har bildats, gäller vad som i denna lag föreskrivs om tillståndshavare eller ägare av anläggning samfälligheten.

Inlöst mark är samfälld för de fastigheter som, när inlösen sker, ägs av deltagare i samfälligheten och omfattas av markavvattningsföretaget.

3 § Kostnaderna för utförande och drift av företaget fördelas mellan deltagarna på grundval av andelstal som bestäms efter vad som är skäligt med hänsyn främst till den nytta var och en har av företaget.

Om det med hänsyn till olikheter i naturförhållandena eller annat kan antas att ett visst område skulle få en avsevärt mindre kostnad i förhållande till nyttan av markavvattningen om ett annat område inte hade ingått i företaget, skall företaget indelas i avdelningar som avgränsas med hänsyn till olikheterna.

Vad deltagarna har överenskommit om kostnadsfördelningen skall läggas till grund för tillståndsbeslutet, om borgenärer med panträtt i de fastigheter som ägs av deltagare och omfattas av markavvattningsföretaget medger det. Om en fastighet svarar för gemensam inteckning, fordras dessutom de medgivanden från fastighetsägare och fordringshavare som i 22 kap. 11 § jordabalken föreskrivs för relaxation. Medgivande av rättsägare behövs inte, om överenskommelsen är väsentligen utan betydelse för dem.

4 § Bestämmelserna i 1–3 §§ gäller inte i fråga om markavvattning som söks av annan än ägare av fastighet eller väghållare.

Markavvattning och avledande av avloppsvatten

5 § Om ledningar för ett markavvattningsföretag med väsentlig fördel kan användas för att avleda avloppsvatten från en fastighet, skall ägaren av denna fastighet delta i företaget om han själv eller sökanden till markavvattningsföretaget begär det. Vad som nu sagts skall gälla även vid avledande av avloppsvatten från verksamhetsområdet för en allmän vatten- och avloppsanläggning. Härvid skall vad som sägs om fastighetens ägare i stället gälla huvudmannen för anläggningen.

6 § Kostnaderna för utförande och drift av en gemensam ledning fördelas mellan markavvattningsintresset och avloppsintresset med hänsyn till mängden och beskaffenheten av det vatten som tillförs ledningen samt till

vad som kan anses skäligt med hänsyn till intressenternas nytta av ledningen.

Första stycket gäller också vid fördelningen av kostnaderna mellan avloppsintressenter.

I fråga om överenskommelser mellan intressenterna tillämpas 3 § tredje stycket.

7 § Bestämmelserna i 5 och 6 §§ om avledande av avloppsvatten från fastigheter får tillämpas även i fråga om avledande av avloppsvatten från byggnader och anläggningar som inte hör till någon fastighet, om det kan ske utan olägenhet av betydelse för de övriga deltagarna.

8 § Bestämmelserna i 5–7 §§ gäller inte avledande av avloppsvatten från enskilda fastigheter inom verksamhetsområdet för en allmän vatten- och avloppsanläggning.

Markavvattning och vägföretag m. m.

9 § Skall för markavvattning ett vattenavlopp byggas genom en väg eller ett avlopp genom en väg utvidgas eller fördjupas och vill väghållaren själv utföra åtgärden, har han rätt därtill.

Om det inte är oskäligt skall sådana åtgärder bekostas av väghållaren i den mån åtgärden behövs för avvattning till 1,2 meters djup av åker och äng, som sedan vägens tillkomst eller sedan minst tjugofem år räknat från dagen för begäran om åtgärden varit att hänföra till något av dessa ägoslag. Väghållarens kostnadsansvar gäller inte i fråga om ägovägar eller därmed jämförliga vägar och inte heller i fråga om broar och andra vattenföretag som har utförts i överensstämmelse med tillstånd som har meddelats enligt denna lag eller vattenlagen (1918: 523).

När kostnadsansvar inte åvilar väghållaren enligt andra stycket, skall åtgärden bekostas av den för vilken markavvattning sker.

10 § Om den kostnad som enligt 9 § andra stycket åvilar väghållaren avsevärt överstiger värdet av den skada som uppstår om åtgärden inte utförs, får väghållaren i stället för att bekosta åtgärden betala ersättning för skadan.

11 § Om en väg skall byggas eller ändras och en markägare begär att vattenavlopp för framtida markavvattning skall anordnas genom vägen, skall väghållaren utföra åtgärden om det kan ske utan men för vägens framtida brukbarhet. I fråga om kostnadsansvaret för den fördyring av byggandet och driften av vägen som åtgärden medför gäller 9 § andra och tredje styckena samt 10 § i tillämpliga delar.

Begäran enligt första stycket skall framställas hos väghållaren eller, i fråga om enskild väg för vilken väghållningsskyldighet ännu inte föreligger, hos den som handlägger vägförrättningen. Begäran skall vara skriftlig och i fråga om mer omfattande åtgärder vara åtföljd av en plan för markavvattningen.

12 § Bestämmelserna i 9–11 §§ innebär inte någon inskränkning i den rätt som väghållaren eller markägaren kan grunda på dom, avtal eller någon annan särskild rättsgrund.

13 § Bestämmelserna i 9–12 §§ gäller också i fråga om banvallar för järnvägar, tunnelbanor och spårvägar.

6 kap. Bevattningssamfälligheter

Lagförslaget

1 § Om flera ansöker om tillstånd till vattentäkt för bevattning ur samma vattentillgång och vattnet behöver fördelas mellan dem, får vid meddelande av tillstånd bestämmas att tillståndshavarna skall utgöra en samfällighet för sådan fördelning (bevattningssamfällighet).

Har tillstånd till vattentäkt för bevattning meddelats någon och söks tillstånd till ny vattentäkt för bevattning ur samma vattentillgång, får, om särskilda skäl föreligger, vid meddelande av tillstånd bestämmas att tillståndshavarna skall utgöra en bevattningssamfällighet eller, om samfällighet bildas enligt första stycket, att den för vilken tillstånd redan har meddelats skall ingå i samfälligheten.

Om, sedan en samfällighet har bildats, någon gör en ansökan om tillstånd till en ny vattentäkt för bevattning ur samma vattentillgång, får i samband med beslut om tillstånd till vattentäkten bestämmas att tillståndshavaren skall ingå i samfälligheten.

2 § Deltagarna i en bevattningssamfällighet fördelar tillgängligt vatten mellan sig, om det behövs på grund av vattenbrist eller någon annan omständighet eller om någon deltagare inte utnyttjar sin rätt att ta vatten. Vid fördelningen skall de villkor iakttas som har bestämts av vattendomstolen i samband med att tillstånd gavs.

3 § Om det är lämpligt, får vattendomstolen bestämma att gemensamma anläggningar för bevattning skall inrättas för samtliga eller vissa av dem som skall ingå i samfälligheten.

4 § En gemensam anläggning får endast inrättas för sådana deltagare i samfälligheten för vilka det är av väsentlig betydelse att ha del i anläggningen.

En gemensam anläggning får inte inrättas, om de som skall delta i anläggningen mera allmänt motsätter sig åtgärden och har beaktansvärda skäl för det. Vid denna prövning skall främst deras mening beaktas som har störst nytta av anläggningen.

Andra stycket gäller inte, om behovet av anläggningen är synnerligen angeläget för att tillgodose motstående allmänna och enskilda intressen.

5 § En gemensam anläggning och rätt till utrymme är samfällda för dem som deltar i anläggningen. Deltagarna svarar gemensamt för utförande och drift av anläggningen.

Mark som inlösts för gemensamma anläggningar är samfälld för de fastigheter som, när inlösen sker, ägs av deltagare i samfälligheten och omfattas av bevattningsföretaget.

6 § En bevattningssamfällighets förvaltningskostnader och kostnader för utförande och drift av gemensamma anläggningar fördelas mellan deltagarna efter vad som är skäligt med hänsyn främst till den mängd vatten som var och en får ta ut enligt meddelat tillstånd. I enlighet härmed åsätts andelstal för varje deltagare.

Om särskilda skäl föreligger, får särskilda andelstal bestämmas för en viss del av verksamheten.

Om det är lämpligt, får kostnaderna för driften av gemensamma anläggningar fördelas genom avgifter som beräknas på grundval av den omfattning i vilken varje deltagare utnyttjar anläggningarna.

7 § Vad deltagarna har överenskommit om andelstalen och grunderna för avgiftsberäkningen skall läggas till grund för vattendomstolens dom, om borgenärer med panträtt i fastigheter som ägs av deltagare och omfattas av bevattningsföretaget medger det. Om en fastighet svarar för gemensam inteckning, fordras dessutom de medgivanden från fastighetsägare och fordringshavare som i 22 kap. 11 § jordabalken föreskrivs för relaxation. Medgivande av rättsägare behövs inte, om överenskommelsen är väsentligen utan betydelse för dem.

7 kap. Samfälligheter för vattenreglering

Vattenreglering för kraftändamål

1 § På yrkande av den som ansöker om eller har fått tillstånd enligt denna lag till vattenreglering för kraftändamål skall förordnas att ägare av andra strömfall som får nytta av regleringen skall delta i regleringsföretaget, om mer än hälften av företagets nytta belöper på de strömfall som tillhör den som framställer yrkandet och dem som förenat sig med honom samt varje strömfall som yrkandet avser är utbyggt eller kan beräknas bli utbyggt för kraftändamål inom den närmaste tiden.

Om någon ansöker om eller har fått tillstånd enligt denna lag till vattenreglering för kraftändamål, skall på yrkande av ägaren av ett annat strömfall som får nytta av regleringen förordnas att denne skall delta i företaget.

2 § Har förordnande enligt 1 § meddelats, utgör samtliga deltagare i regleringsföretaget en samfällighet för utförande och drift av företaget. Tillståndet till företaget samt anläggningar och rättigheter som hör till företaget är samfällda för deltagarna.

När en samfällighet har bildats gäller vad som i denna lag föreskrivs om tillståndshavare eller ägare av anläggning samfälligheten.

Inlöst mark är samfälld för de fastigheter som, när inlösen sker, ägs av deltagarna i samfälligheten och till vilka deras strömfall hör.

3 § Kostnaderna för utförande och drift av företaget fördelas mellan deltagarna på grundval av andelstal som bestäms efter vad som är skäligt med hänsyn främst till den nytta var och en har av företaget.

Om en vattenreglering avser flera sjöar eller skilda sträckor i ett vattendrag och det på grund härav behövs flera dammbyggnader eller särskilda anläggningar, skall, om så erfordras, kostnaderna för varje sådan del av företaget beräknas särskilt och fördelas enligt grunderna i första stycket.

Vad deltagarna har överenskommit om kostnadsfördelningen skall läggas till grund för vattendomstolens dom, om borgenärer med panträtt i de fastigheter till vilka deltagarnas strömfall hör medger det. Om en fastighet svarar för gemensam inteckning, fordras dessutom de medgivanden från fastighetsägare och fordringshavare som i 22 kap. 11 § jordabalken föreskrivs för relaxation. Medgivande av rättsägare behövs inte, om överenskommelsen är väsentligen utan betydelse för dem.

Vattenreglering för bevattning

4 § På yrkande av den som ansöker om eller har fått tillstånd till vattenreglering för bevattning skall förordnas att andra som har tillstånd till vattentäkt för bevattning och som får stadigvarande fördel av regleringen genom förbättrade möjligheter att bevattna skall delta i regleringsföretaget.

om den som framställer yrkandet och de som förenat sig med honom om företaget prövas ha större fördel av regleringsföretaget än de som yrkandet avser.

Om någon ansöker om eller har fått tillstånd till vattenreglering för bevattning, skall på yrkande av någon annan som har tillstånd till vattentäkt för bevattning och som får stadigvarande fördel av regleringen genom förbättrade möjligheter att bevattna förordnas att denne skall delta i företaget.

5 § Beträffande vattenreglering för bevattning äger 2 och 3 §§ motsvarande tillämpning med följande avvikelser.

Inlöst mark är samfälld för de fastigheter som, när inlösen sker, ägs av deltagare i regleringssamfälligheten och för vilkas bevattning regleringen sker.

Deltagarnas andelstal bestäms efter vad som är skäligt med hänsyn främst till den mängd vatten som varje deltagare får ta ut enligt meddelat tillstånd till vattentäkt.

Vid tillämpningen av 3 § tredje stycket första meningen gäller att medgivande skall lämnas av borgenärer som har panträtt i fastigheter som ägs av deltagare i regleringssamfälligheten och för vilkas bevattning regleringen sker.

Vattenreglering på grund av överenskommelse

6 § Har tillstånd till ett vattenregleringsföretag meddelats på ansökan av flera som vill till gemensamt gagn utföra företaget, utgör sökandena en samfällighet för utförande och drift av företaget, om annat inte har överenskommits mellan dem.

Om ett vattenregleringsföretag, vartill tillstånd lämnats enligt första stycket, avser olika slag av ändamål, är 1 och 4 §§ inte tillämpliga.

7 § Beträffande vattenregleringsföretag enligt 6 § gäller i tillämpliga delar

1. i fråga om inlösen 2 § tredje stycket och 5 § andra stycket,
2. i fråga om kostnadsfördelningen 3 § samt 5 § tredje och fjärde styckena.

8 kap. Särskilda tvångsrätter

1 § Den som utför eller skall utföra ett vattenföretag kan ges rätt att utföra anläggningar eller åtgärder på fastigheter som tillhör någon annan och ta i anspråk mark härför när fråga är om

1. vattenföretag som avser tillgodogörande av yt- eller grundvatten,
2. vattenreglering,
3. vattenföretag som avser allmän farled, allmän hamn eller allmän flottled,
4. markavvattning,
5. vattenföretag för att motverka förorening genom avloppsvatten,
6. vattenföretag som avses i 2 kap. 5 § första stycket.

Den som utför eller skall utföra ett vattenföretag kan ges rätt att på annans fastighet utföra anläggningar och åtgärder som behövs för att förebygga eller minska skada av företaget.

Ett område som tas i anspråk enligt första stycket får lösas, om det skall ingå i en strömfallsfastighet.

Om rätten enligt denna paragraf att med annat än äganderätt ta annans mark i anspråk upphört, skall vad som anbringats på marken tillfalla markägaren utan lösen, om det inte bortförts inom ett år från upphörandet.

2 § Om det inte medför en väsentlig olägenhet för ägaren av en vattenanläggning, kan någon annan ges rätt att använda anläggningen för ett eget vattenföretag eller för att förebygga eller minska skador av ett eget vattenföretag samt rätt att ändra anläggningen. Skall anläggningen ändras, har ägaren rätt att utföra ändringen och erhålla ersättning för kostnaderna.

Den som ges rätt att använda en anläggning skall ge anläggningens ägare skälig ersättning för rätten att använda anläggningen.

3 § Utförs rensningar eller andra åtgärder som avses i 2 kap. 5 § andra stycket, får rensningsmassorna läggas på närmaste strand, om det inte vållar avsevärda olägenheter från allmän eller enskild synpunkt. Massorna får annars föras till ett lämpligt ställe i närheten.

Markens ägare skall underrättas innan rensningsmassorna läggs upp. Den som lägger upp massorna är skyldig att vidta åtgärder som är ägnade att förebygga eller minska skada av uppläggningen, om han inte därigenom åsamkas oskäliga kostnader.

4 § Förbud mot fiske inom ett visst område får meddelas i samband med beslut om anordningar för att främja fisket eller för att förebygga skador på fisket.

9 kap. Ersättning och andelskraft

Allmänna bestämmelser

1 § Den som har fått tillstånd enligt denna lag att genom inlösen eller på annat sätt ta i anspråk annans egendom eller att vidta en åtgärd som skadar annans egendom skall utge ersättning för vad som avstås eller skadas, om annat inte är särskilt föreskrivet. Detsamma gäller den som lägger upp rensningsmassor enligt 8 kap. 3 § och därigenom skadar annans egendom. Ersättning skall även utges för skada till följd av förbud enligt 8 kap. 4 §.

Om företag eller åtgärder vartill tillstånd har lämnats enligt denna lag medför att särskild rätt till en fastighet går förlorad eller rubbas, gäller vad som föreskrivs om ersättning då fastigheter tas i anspråk eller skadas.

Den ersättningsskyldige skall, om det är lämpligt, åläggas att utföra åtgärder som är ägnade att förebygga eller minska skador. Ersättning utgår endast för de skador som kvarstår sedan åtgärderna har utförts.

2 § Fastigheter eller fastighetsdelar, som lider synnerligt men av ett företag eller en åtgärd vartill tillstånd har lämnats enligt denna lag, skall lösas in, om ägaren begär det.

Den ersättningsskyldige har rätt till inlösen, om detta skulle medföra endast en ringa höjning av fastighetsägarens ersättning och denne inte har något beaktansvärt intresse av att behålla fastigheten eller fastighetsdelen. Kostnaderna för åtgärder som avses i 1 § tredje stycket skall härvid räknas in i ersättningen.

Lagförslaget

3 § Ersättning bestäms i pengar att betalas på en gång.

Om det finns skäl till det, får ersättning för skador till följd av företag för allmän flottled fastställas att utgå med årliga belopp. Om skadorna av ett sådant företag inte med säkerhet kan uppskattas på förhand eller om de sannolikt inte kommer att uppstå varje år, får den skadelidande hänvisas att framställa anspråk i den ordning som föreskrivs i lagen (1919:426) om flottning i allmän flottled. Grunderna för hur ersättningen skall beräknas skall dock anges om det är möjligt.

4 § För en fastighet som löses in i sin helhet skall, om inte annat följer av vad som sägs nedan, löseskilling betalas som motsvarar fastighetens marknadsvärde. Om en del av en fastighet löses eller en fastighet eller del av fastighet på annat sätt tas i anspråk eller skadas, skall intrångsersättning betalas som motsvarar den minskning av fastighetens marknadsvärde som uppkommer genom ingreppet. Ersättning skall betalas även för de skador som i övrigt uppkommer för fastighetsägaren.

Då ersättningen bestäms, skall hänsyn tas till åtgärder som avses i 1 § tredje stycket.

5 § Om det företag för vars genomförande en fastighet löses har medfört inverkan av någon betydelse på fastighetens marknadsvärde, skall löseskillingen bestämmas på grundval av det marknadsvärde som fastigheten skulle ha haft om sådan inverkan inte hade förekommit, dock endast i den mån det är skäligt med hänsyn till förhållandena i orten eller till den allmänna förekomsten av likartad inverkan under jämförliga förhållanden. Om ingreppet är sådant att intrångsersättning skall betalas, skall vad som har sagts om beräkningen av marknadsvärdet tillämpas i fråga om värdet före ingreppet.

6 § Då löseskillingen bestäms, skall en sådan ökning av fastighetens marknadsvärde av någon betydelse, som har ägt rum under tiden från dagen tio år före det talan väcktes vid domstol eller förrättningen påkallades, räknas ägaren tillgodo endast i den mån det blir utrett att den beror på något annat än förväntningar om en ändring i markens tillåtna användningssätt. Om ingreppet är sådant att intrångsersättning skall betalas, skall vad som har sagts om beräkningen av marknadsvärdet tillämpas i fråga om värdet före ingreppet. Värderingen skall ske med hänsyn till fastighetens skick när ersättningsfrågan avgörs eller, om fastigheten dessförinnan har tillträtts eller tagits i anspråk eller skadats, när detta skedde.

Om en stadsplan eller en byggnadsplan, enligt vilken marken har avsetts för enskilt bebyggande, har fastställts innan talan väcktes vid domstol eller förrättningen påkallades, skall första stycket tillämpas endast på den värdestegring som har inträffat efter det att planen fastställdes.

Om inlösen sker av en bebyggd fastighet, som innehas i huvudsakligt syfte att bereda bostad åt ägaren och honom närstående, gäller den begränsningen för tillämpningen av första stycket att löseskillingen inte i något fall får bestämmas till lägre belopp än som behövs för att anskaffa en likvärdig bostadsfastighet.

I den mån det blir utrett att värdestegringen utan att ha samband med förväntningar om någon ändring i markens tillåtna användningssätt beror på inverkan av vattenföretaget, gäller 5 §.

Lagförslaget

7 § Om fastigheten har tillträtts i sin helhet eller tagits i anspråk eller skadats, skall då ersättningen bestäms hänsyn inte tas till sådan ändring i fastighetens värde som uppkommer därefter. Detsamma gäller då fastigheten har tillträtts endast delvis, om inte värdeändringen beror på att den återstående delens skick ändras.

Ersättningen skall jämkas med hänsyn till den höjning i det allmänna prisläget som kan ha skett sedan fastigheten tillträddes eller togs i anspråk eller skadades.

Om det behövs, skall i beslutet om ersättning tas in bestämmelser som är ägnade att hindra att ersättningstagaren gör en förlust till följd av ändringar i penningvärdet under tiden från ersättningsbeslutet till dess betalning sker.

8 § Har en åtgärd vidtagits i uppenbar avsikt att höja ersättningen, skall, om skäl föreligger, ersättningen bestämmas som om åtgärden inte hade vidtagits.

Om företag eller åtgärder vartill tillstånd har lämnats enligt denna lag medför att särskild rätt till en fastighet går förlorad eller rubbas, skall, då en åtgärd som avses i första stycket har vidtagits av fastighetens ägare i avsikt som anges där, första stycket tillämpas så att den ersättningsskyldige erhåller gottgörelse genom minskning av den ersättning som tillkommer ägaren.

9 § Ersättningen skall bestämmas särskilt för varje sakägare. Löseskilling, intrångsersättning och annan ersättning skall bestämmas var för sig.

Om ersättningen avser samtliga delägares andel i en samfällighet eller en del av denna och det för samfälligheten finns en känd styrelse eller en förvaltare med rätt att uppbära medel som härrör från samfälligheten, kan domstolen eller förrättningsmannen utan hinder av första stycket bestämma gemensam ersättning för delägarna i den mån nedsättning inte skall ske enligt 16 kap. 1 §.

10 § Om företag eller åtgärder vartill tillstånd har lämnats enligt denna lag medför skada på en fastighet som tillhör den som har fått tillståndet, skall ersättning för skadan bestämmas. Detta gäller dock inte, om medgivanden har lämnats av samtliga borgenärer som har panträtt i fastigheten. Om fastigheten besväras av gemensamma inteckningar, fordras dessutom de medgivanden från fastighetsägare och fordringshavare som i 22 kap. 11 § jordabalken föreskrivs för relaxation. Medgivande fordras dock inte av den för vars rätt domstolens eller förrättningsmannens avgörande är väsentligen utan betydelse.

Ersättning vid utrivning m. m.

11 § Den som har fått tillstånd enligt 14 kap. 1 § eller har ålagts eller medgetts enligt 15 kap. 6 § att riva ut en vattenanläggning skall betala skälig ersättning för skador på annans egendom som orsakas av bestående ändring i vattenförhållandena. Skyldighet att betala ersättning för förlust av förmån som orsakas av utrivningen föreligger endast om förmånen har tillförsäkrats i tillståndsdomen eller tillståndsbeslutet eller i avtal som träffats i samband med vattenanläggningens tillkomst. Ersättning utgår i sådant fall endast för kostnader i anledning av förlusten av förmånen.

Om medgivande att riva ut en vattenanläggning har lämnats annan än

den som är skyldig att underhålla anläggningen och skyldighet att betala ersättning har ålagts i samband därmed, får ersättningen sökas åter av den underhållsskyldige.

Den som har fått tillstånd enligt 14 kap. 3 § första stycket att bortskaffa flottledsanläggning är inte skyldig att betala ersättning för andra skador än sådana som uppkommer i samband med arbetena med bortskaffandet.

Ersättning vid omprövning

12 § Medför omprövning enligt 15 kap. 3, 4, 9 eller 11 § förlust av vatten eller fallhöjd eller inskränkning i rätten att reglera vattnets avrinning för tillståndshavare som omfattas av omprövningen utgår ersättning för förlusten eller inskränkningen, om annat inte följer av 14 §.

Medför omprövning enligt denna lag skada för annan än tillståndshavare som omfattas av omprövningen utgår ersättning härför. För mottagare av andelskraft gäller dock viss begränsning enligt 19 §.

Beträffande ersättning enligt första eller andra stycket äger 1–10 §§ motsvarande tillämpning.

13 § Ersättning enligt 12 § första stycket betalas av den som har begärt omprövningen eller, om omprövning enligt 15 kap. 11 § omfattar tillstånden till konkurrerande vattentäkter, av vardera tillståndshavaren.

Ersättning enligt 12 § andra stycket betalas,

1. om omprövningen sker enligt 15 kap. 3, 4 eller 8 §, av tillståndshavaren,
2. om omprövning enligt 15 kap. 11 § omfattar tillstånden till konkurrerande vattentäkter, av vardera tillståndshavaren,
3. vid annan omprövning av den som har begärt omprövningen.

Ersättning för minskning av andelskraft från vattenkraftverk som omfattas av omprövningen betalas av den som har tillstånd till kraftverket.

Begränsning i ersättningsrätten

14 § Om förlust eller inskränkning som avses i 12 § första stycket föranleds av omprövning till förmån för det allmänna fiskeintresset, allmän farled, allmän hamn, allmän flottled eller hälsovården eller, vid omprövning enligt 15 kap. 3 § eller 9 § första meningen, till förmån för den allmänna miljövården, är tillståndshavaren skyldig att utan ersättning tåla viss del av förlusten eller inskränkningen.

Den del som inte ersätts avser den sammanlagda förlusten eller inskränkningen till följd av skilda omprövningar som nu angetts och av vattenföretag som avses i 15 § och motsvarar i fråga om

1. vattenkraftverk högst en femtedel och lägst en tjugondel av produktionsvärdet av den vattenkraft som enligt meddelat tillstånd kan uttas vid kraftverket efter avdrag för den del av produktionsvärdet som är att hänföra till vattenregleringar,
2. vattenreglering för kraftändamål högst en femtedel och lägst en tjugondel av det till regleringen hänförliga produktionsvärdet av den vattenkraft som enligt meddelade tillstånd kan uttas vid varje kraftverk,
3. andra vattenföretag högst en femtedel och lägst en tjugondel av värdet av den vattenmängd, fallhöjd eller magasinsvolym som omfattas av tillståndet till företaget.

När vattendomstolen lämnar tillstånd till ett vattenföretag för vilket begränsning i ersättningsrätten som nu har nämnts skall gälla, skall vattendomstolen inom de gränser som anges i andra stycket 1–3 fastställa den

del som inte ersätts. Därvid skall hänsyn tas främst till företagets inverkan på vattenstånds- och avrinningsförhållandena, den fördel eller olägenhet som företaget väntas medföra från allmän synpunkt, graden av nytta för tillståndshavaren och mottagare av andelskraft samt längden av den tid som föreskrivs enligt 15 kap. 3 § första stycket.

Om omprövning sker före den enligt 15 kap. 3 § första stycket fastställda tidpunkten, skall den del som inte ersätts minskas i förhållande till den tid som återstår till denna tidpunkt.

15 § Om den som har tillstånd enligt denna lag till ett vattenföretag åsamkas förlust av vatten eller fallhöjd eller inskränkning i rätten att reglera vattnets avrinning till följd av att tillstånd lämnas till ett vattenföretag som skall tillgodose det allmänna fiskeintresset, allmän farled, allmän hamn eller allmän flottled, hälsovården eller den allmänna miljövården, är hans rätt till ersättning härför begränsad på motsvarande sätt som gäller enligt 14 §.

Vad som sagts nu gäller även förlust av fallhöjd som inte är utbyggd. Därvid skall den del som inte ersätts motsvara en tjugondel av värdet av vattenkraften i det berörda strömfallet efter avdrag för vad som av detta värde är att hänföra till vattenregleringar.

Andelskraft

16 § Den vars vattenkraft skall tillgodogöras av annan med stöd av 2 kap. 7 § eller på grund av överenskommelse får delta i tillgodogörandet, om det är av betydelse för hans verksamhet och om hans rätt till kraften är grundad på äganderätt eller annan rättighet som gäller mot envar och som inte är begränsad till tiden. Han är då berättigad till andel i kraftproduktionen (andelskraft) och skyldig att bidra till kostnaderna för kraftanläggningens utförande och drift, allt i förhållande till sin andel i den vattenkraft som skall tillgodogöras vid anläggningen. Motsvarande gäller om den vars strömfall tas i anspråk enligt 2 kap. 8 §, om ersättning för ianspråktagandet inte redan har bestämts.

Skyldigheten att tillhandahålla andelskraft åvilar strömfallsfastigheten.

Rätten till andelskraft skall vara förenad med den fastighet till vilken vattenkraften har hört eller rättigheten har överflyttats enligt 18 § första stycket.

17 § I samband med beslut om tillhandahållande av andelskraft skall erforderliga bestämmelser meddelas om villkoren för tillhandahållandet och om kostnadsbidrag.

Om förhållandena ändras, kan kraftanläggningens ägare eller mottagaren av andelskraft påkalla omprövning av rättsförhållandet mellan dem. Därvid får endast sådana ändringar beslutas som innebär väsentlig fördel för någon av parterna utan att medföra betydande olägenhet för motparten. Om det beslutas att rätten till andelskraft skall avlösas mot ersättning i pengar, gäller de allmänna bestämmelserna om ersättning i 1–10 §§.

18 § På ansökan av ägaren till en fastighet varmed rätt till andelskraft är förenad får beslutas att rätten till andelskraft skall flyttas över till någon annan fastighet som tillhör samme ägare, om detta kan ske utan skada för borgenärer med panträtt eller andra rättsägare.

Rätten till andelskraft får upplåtas av ägaren till den fastighet varmed den är förenad. Avtal om upplåtelse är inte bindande längre än femtio år

från det avtalet slöts. Upplåtelser för någons livstid gäller dock utan begränsning till viss tid.

19 § Om den kraftmängd som utgår såsom andelskraft minskas i fall som avses i 14 eller 15 § är mottagaren av andelskraften skyldig att utan ersättning tåla denna minskning i samma mån som innehavaren av det kraftverk varifrån andelskraften tillhandahålls.

10 kap. Avgifter

Bygdeavgifter

1 § Om ett vattenföretag innebär

1. drift av ett vattenkraftverk,
2. vattenreglering som avser års- eller flerårsreglering,
3. vattenöverledning för något annat ändamål än kraftändamål,
4. ytvattentäkt

skall den som innehar tillstånd till företaget betala en årlig bygdeavgift som bestäms av vattendomstolen att utgå efter avgiftsenheter och avgiftsklasser enligt 2 och 3 §§.

Avser vattenföretaget utvidgning av ett annat vattenföretag eller, om utvidgning tidigare skett, flera andra vattenföretag, vartill tillstånd lämnats enligt denna lag, skall gemensam avgift fastställas såsom för ett enda företag, varvid tidigare utgående avgift bortfaller.

Bygdeavgift skall enligt de närmare bestämmelser som meddelas av regeringen användas dels för att förebygga eller minska sådana skador av vattenföretaget eller anläggningar för detta som inte har ersatts enligt 9 kap. och för att gottgöra sådana skador, dels för att tillgodose allmänna ändamål beträffande den bygd som berörs av vattenföretaget eller anläggningar för detta.

2 § Avgiftsenheter är

1. för vattenkraftverk varje enhet installerad generatoreffekt som omfattar tio kilowatt intill 150 procent av effekten vid medelvattenföring och varje enhet om tjugo kilowatt därutöver,
2. för vattenregleringar varje enhet av regleringsmagasinets rymd som omfattar 25 000 kubikmeter intill 100 miljoner kubikmeter, varje ytterligare enhet om 50 000 kubikmeter intill 1 000 miljoner kubikmeter samt varje enhet om 100 000 kubikmeter därutöver,
3. för vattenöverledningar och ytvattentäkter varje kubikmeter i sekunden av den vattenmängd som högst får ledas bort enligt meddelat tillstånd.

Avgift skall inte betalas för vattenkraftverk eller vattenregleringar, om antalet avgiftsenheter är mindre än femhundra.

3 § För vattenkraftverk och vattenregleringar är avgiften för varje avgiftsenhet, om företaget tillhör

klass 1: 0,5 promille av basbeloppet,
klass 2: 1 promille av basbeloppet,
klass 3: 1,5 promille av basbeloppet,
klass 4: 2 promille av basbeloppet.

För vattenöverledningar och vattentäkter är avgiften för varje avgiftsenhet, om företaget tillhör

klass 1: 5 procent av basbeloppet,

klass 2: 10 procent av basbeloppet,
klass 3: 15 procent av basbeloppet,
klass 4: 20 procent av basbeloppet.

Med basbeloppet avses det basbelopp som har bestämts enligt lagen (1962: 381) om allmän försäkring för det år som avgiften avser.

Vid inplacering i avgiftsklass skall hänsyn tas till de mindre eller större förändringar i vattenförhållandena samt de mindre eller större olägenheter eller fördelar för bygden som vattenföretaget eller anläggningar för detta medför.

4 § Bygdeavgift skall utgå från och med kalenderåret närmast efter det år då tillståndet till vattenföretaget togs i anspråk till och med det år då företaget läggs ned.

Bygdeavgiften skall före varje kalenderårs utgång betalas till länsstyrelsen i det län där företaget huvudsakligen utförs.

Fiskeavgifter

5 § Vattendomstolen eller förrättningsmannen får, om det är lämpligare, i stället för att meddela villkor enligt 3 kap. 11 § ålägga tillståndshavaren att betala en särskild avgift för främjande av fisket i det vatten som berörs av vattenföretaget eller inom något angränsande vattenområde. Avgiften kan fastställas som en engångsavgift eller som en årlig avgift.

Beloppet av årlig avgift beräknas så, att det av vattendomstolen eller förrättningsmannen fastställda avgiftsbeloppet multipliceras med det tal som anger förhållandet mellan basbeloppet enligt lagen (1962: 381) om allmän försäkring för det år då avgiften skall betalas och basbeloppet för det år då avgiften fastställdes.

6 § Om ett vattenföretag som avses i 1 § eller anläggningar för detta kan antas skada fisket eller kommer att orsaka en inte obetydlig ändring i de naturliga vattenståndsförhållandena, skall den som innehar tillstånd till företaget betala en årlig allmän fiskeavgift för främjande av fisket inom landet.

Avgiften bestäms av vattendomstolen att utgå efter avgiftsenheter och avgiftsklasser enligt 7 och 8 §§.

Avser vattenföretaget utvidgning av ett annat vattenföretag eller, om utvidgning tidigare skett, flera andra vattenföretag, vartill tillstånd lämnats enligt denna lag, skall gemensam avgift fastställas såsom för ett enda företag, varvid tidigare utgående avgift bortfaller.

7 § Avgiftsenheter är

1. för vattenkraftverk varje enhet installerad generatoreffekt som omfattar tio kilowatt intill 150 procent av effekten vid medelvattenföring och varje enhet om tjugo kilowatt därutöver,
2. för vattenregleringar varje enhet av regleringsmagasinets rymd som omfattar 25 000 kubikmeter intill 100 miljoner kubikmeter och varje enhet om 50 000 kubikmeter därutöver,
3. för vattenöverledningar och ytvattentäkter varje kubikmeter i sekunden av den vattenmängd som högst får ledas bort enligt meddelat tillstånd.

Avgift skall inte betalas för vattenkraftverk och vattenregleringar, om antalet avgiftsenheter är mindre än tio.

Lagförslaget

8 § För vattenkraftverk och vattenregleringar är avgiften för varje avgiftsenhet, om företaget tillhör
klass 1: 0,05 promille av basbeloppet,
klass 2: 0,1 promille av basbeloppet,
klass 3: 0,15 promille av basbeloppet,
klass 4: 0,2 promille av basbeloppet.

För vattenöverledningar och vattentäkter är avgiften för varje avgiftsenhet, om företaget tillhör
klass 1: 1 procent av basbeloppet,
klass 2: 5 procent av basbeloppet,
klass 3: 10 procent av basbeloppet,
klass 4: 15 procent av basbeloppet.

Med basbeloppet avses det basbelopp som har bestämts enligt lagen (1962: 381) om allmän försäkring för det år som avgiften avser.

Vid inplacering i avgiftsklass skall hänsyn tas till den omfattning i vilken fisk och fiske förekommer i det vattenområde som berörs av vattenföretaget eller anläggningar för detta, till den utsträckning i vilken vattenförhållandena och fisket påverkas av vattenföretaget eller anläggningar för detta samt till omfattningen av de förpliktelser som företagaren har ålagts enligt 5 § eller 3 kap. 11 §.

9 § Om det årliga beloppet av den allmänna fiskeavgiften är ringa, får föreskrivas att avgiftsskyldigheten skall fullgöras genom engångsbetalning. Föreskrift härom skall meddelas om det årliga avgiftsbeloppet skulle understiga femhundra kronor.

10 § Årlig fiskeavgift enligt 6 § skall utgå från och med kalenderåret närmast efter det år då arbeten eller andra åtgärder som inverkar på vattenförhållandena påbörjades eller då beslut om lagligförklaring meddelades till och med det år då företaget läggs ned.

Årlig fiskeavgift enligt 5 eller 6 § skall före varje kalenderårs utgång betalas till fiskeristyrelsen.

Engångsavgift skall betalas till fiskeristyrelsen senast vid den tidpunkt som anges när avgiften bestäms.

11 kap. Särskilda bestämmelser om större vattenföretag m. m.

Regeringens prövningsrätt

1 § Regeringen skall pröva tillåtligheten av följande slag av vattenföretag, nämligen

1. vattenkraftverk som är avsedda för en installerad generatoreffekt av minst 20000 kilowatt,

2. vattenregleringar med en större vattenståndsskillnad mellan dämnings- och sänkningsgränserna än två meter under året eller en meter under veckan samt regleringar med mindre vattenståndsskillnad än som har angetts nu, om därigenom skall utnyttjas ett vattenmagasin av minst 100 miljoner kubikmeter under året eller tio miljoner kubikmeter under veckan,

3. vattenöverledningar eller andra vattenbortledningar från vattendrag eller sjöar med en normal oreglerad lågvattenföring av minst en kubikmeter i sekunden i bortledningspunkten respektive utloppet, om den vattenföring som skall tas i anspråk överstiger en femtedel av den normala

oreglerade lågvattenföringen och det inte är uppenbart att bortledningen kan ske utan olägenhet av betydelse för allmänna intressen,

4. andra vattenkraftverk och andra vattenregleringar eller vattenöverledningar för vattenkraftändamål, om

a) företaget avser någon av följande älvar, nämligen Torne älv, Kalix älv, Pite älv och Vindelälven,

b) företaget avser någon av de älvar eller älvsträckor som anges i följande uppställning

Älv	*Sträcka*
Klarälven	sträckan mellan Kärrbackstrand och Edebäck
Dalälven	Västerdalälven, Österdalälven uppströms Trängslet samt sträckan mellan Näs och Hedesundafjärdarna
Ljusnan	sträckan mellan Hede och Svegsjön (Härjedalsljusnan) och sträckan mellan Laforsen och Arbråsjöarna (Mellanljusnan)
Ljungan	uppströms Storsjön
Indalsälven	Åreälven, Ammerån ovan Överammer, Storån–Dammån samt Hårkan uppströms Hotagen
Ångermanälven	Lejarälven, Storån uppströms Klumpvattnet, Långseleån–Rörströmsälven, Saxån, Ransarån uppströms Ransaren samt Vojmån uppströms Vojmsjön
Vapstälven	
Moälven	
Lögde älv	
Öre älv	
Umeälven	Tärnaån och Girjesån, Juktån uppströms Fjosokken samt Tärnaforsen mellan Laisan och Gäutan
Bure älv	
Skellefteälven	källflödena uppströms Sädvajaure respektive Rebnisjaure
Byske älv	
Lule älv	Stora Lule älv uppströms Akkajaure, Lilla Lule älv uppströms Skalka och Tjaktjajaure samt Pärlälven
Råne älv	Rörån–Livas älv,

5. grundvattentäkter för tillgodogörande av en större vattenmängd än 10 000 kubikmeter om dygnet,

6. andra vattenregleringar, vattenöverledningar och vattenbortledningar än som har angetts förut, om företaget avser någon av sjöarna Vänern, Vättern, Mälaren, Hjälmaren, Storsjön i Jämtland eller Siljan och företaget kan inverka märkbart på vattenståndet i eller vattenavrinningen ur sjön.

2 § Ansöks om ändring eller utvidgning av ett vattenföretag, gäller 1 § endast den ändring eller utvidgning som avses med ansökningen.

3 § Om ett annat vattenföretag än ett sådant som anges i 1 och 2 §§ är av betydande omfattning eller ingripande beskaffenhet, får regeringen förbehålla sig prövningen av företagets tillåtlighet. Besked om förbehållet skall lämnas till vattendomstolen eller förrättningsmannen innan dom eller beslut har meddelats om företagets tillåtlighet.

4 § Tillåtligheten av ett vattenföretag kan även komma under regeringens prövning enligt 12 kap. 29 § eller 13 kap. 42 §.

5 § I samband med prövningen av ett företag som avses i 1–4 §§ får regeringen även förbehålla sig prövningen av tillåtligheten av ett annat vattenföretag, om ansökningen avser tillstånd till båda företagen och dessa hänger samman med varandra eller fråga enligt 3 kap. 8 § har uppkommit om jämkning eller företräde mellan dem. Beträffande ett sådant förbehåll gäller 3 § andra meningen.

6 § Om regeringen finner att ett företag får komma till stånd, kan regeringen bestämma särskilda villkor för att tillgodose allmänna intressen.

Förberedelse av större vattenföretag

7 § Innan tillstånd söks till ett vattenföretag som är av sådan omfattning eller beskaffenhet att dess tillåtlighet skall eller kan antas komma att prövas av regeringen enligt 1–3 §§, skall förberedande åtgärder ha vidtagits enligt 8–11 §§.

8 § I god tid innan närmare undersökningar för företaget påbörjas skall företagaren underrätta kammarkollegiet, statens naturvårdsverk, statens planverk och riksantikvarieämbetet och statens historiska museer samt de länsstyrelser och kommuner som berörs av företaget. Samtidigt skall sjöfartsverket och fiskeristyrelsen underrättas, om deras verksamhet berörs. Lantbruksstyrelsen skall underrättas, om rennäringen eller jordbruksmark av större omfattning berörs. Företagaren skall därefter på begäran eller när anledning annars föreligger lämna dessa myndigheter och kommuner upplysningar om företaget.

9 § När förutsättningarna för företaget i stort har klarlagts, skall företagaren i samråd med länsstyrelsen i det län där företaget i huvudsak skall utföras bereda berörda kommuner samt myndigheter och sammanslutningar som företaget angår tillfälle att framställa önskemål om företagets närmare omfattning och utformning.

10 § Om företaget kan medföra skada på fiske av någon betydelse, får fiskeristyrelsen förordna om den utredning som behövs. Om företaget kan medföra väsentlig skada på rennäringen eller jordbruket, får lantbruksstyrelsen förordna om behövlig utredning. Riksantikvarieämbetet och statens historiska museer får förordna om behövlig kulturhistorisk inventering. Statens naturvårdsverk får förordna om den utredning som behövs angående företagets utförande från allmänna naturvårdssynpunkter.

Innan förordnande meddelas skall samråd ske med vattendomstolen.

Företagaren skall betala kostnaderna för utredningarna, om det inte är obilligt.

11 § I god tid innan ansökan om tillstånd till företaget ges in skall företagaren medverka till att information om företagets planläggning lämnas till ortsbefolkningen vid sammankomst, genom ortspressen eller på något annat lämpligt sätt. Sammankomst skall ordnas, om länsstyrelsen i något län som berörs av företaget påkallar det.

Företagaren skall på lämpligt sätt bereda enskilda personer tillfälle att framställa önskemål om åtgärder för att förebygga eller minska skador genom företaget.

12 kap. Prövningen av markavvattningsföretag

Lagförslaget

Allmänna bestämmelser

1 § Prövningen av markavvattningsföretag sker vid förrättning. Länsstyrelsen förordnar en förrättningsman att handlägga förrättningen.

Regeringen eller den myndighet som regeringen bestämmer meddelar särskilda bestämmelser om behörighet att vara förrättningsman.

2 § Två gode män skall delta i förrättningen när förrättningsmannen finner att det behövs eller när sakägare begär det och det inte medför oskäligt dröjsmål.

Ett beslut att gode män skall medverka rubbar inte vad som redan har beslutats eller verkställts under förrättningen.

Medverkar gode män, äger bestämmelserna om förrättningsman motsvarande tillämpning på honom och gode männen, om inte annat framgår.

3 § Gode män utses bland dem som är valda till nämndemän i fastighetsdomstol eller till gode män vid fastighetsbildningsförrättningar i orten.

4 § Om gode män skall medverka, skall förrättningsmannen kalla dem till förrättningen. Till tjänstgöring bör företrädesvis kallas gode män med behövlig ortskännedom och sakkunskap.

Om en god man på grund av jäv är hindrad att tjänstgöra eller om han uteblir från ett sammanträde och annan god man inte utan dröjsmål kan infinna sig, får förrättningsmannen till tjänstgöring som god man kalla någon som är valbar till befattning som anges i 3 §.

5 § Bestämmelsen i 4 kap. 12 § rättegångsbalken om hinder för närstående att samtidigt tjänstgöra som domare gäller också beträffande förrättningsmän och gode män.

6 § Mot förrättningsmän och gode män gäller samma jäv som mot domare.

7 § Om en sakägare vill anföra jäv mot förrättningsman eller god man, skall han framställa invändning därom första gången han för talan i ärendet sedan han fick kännedom om att förrättningsmannen eller gode mannen tjänstgör och att jävsanledning föreligger. Om han underlåter det, är hans rätt att anföra jäv förfallen.

Sedan fråga om jäv mot förrättningsman eller god man uppkommit, får han endast vidta sådana åtgärder som inte utan synnerlig olägenhet kan uppskjutas och som inte innebär ett avgörande av en för förrättningen betydelsefull fråga. Sådana åtgärder får vidtas av förrättningsmannen, även om han har förklarats jävig.

Att förrättningsman eller god man förklaras jävig påverkar inte giltigheten av beslut eller åtgärder som har tillkommit innan frågan om jäv uppkom.

8 § Förrättningsmannen får anlita biträde av sakkunniga för att utreda frågor som kräver särskild fackkunskap. Den som står i ett sådant förhållande till saken eller till någon sakägare att hans tillförlitlighet kan anses förringad får inte anlitas som sakkunnig.

Förrättningens inledande *Lagförslaget*

9 § Ansökan om förrättning görs hos länsstyrelsen av någon som vill utföra eller delta i ett markavvattningsföretag.

Om det vid en fastighetsreglering beslutas att en fråga om markavvattning skall prövas enligt denna lag, anmäls detta av fastighetsbildningsmyndigheten till länsstyrelsen. Ägarna av de fastigheter som ingår i fastighetsregleringen anses då som sökande.

10 § Ansökningen om förrättning skall vara skriftlig och innehålla uppgifter om

1. de fastigheter, byggnader eller anläggningar för vilka sökanden för talan,
2. företagets beskaffenhet,
3. de mark- och vattenområden som berörs av företaget,
4. för sökanden kända sakägare.

Om en ansökan inte uppfyller föreskrifterna i första stycket eller om den i övrigt är ofullständig, får länsstyrelsen förelägga sökanden att avhjälpa bristen. Om bristen inte avhjälps får länsstyrelsen avvisa ansökningen. Detta skall framgå av föreläggandet.

Första stycket gäller även i fråga om anmälningar som avses i 9 § andra stycket.

11 § Länsstyrelsen får bestämma att sökanden skall ställa säkerhet för förrättningskostnaderna innan en förrättningsman förordnas.

Handläggningen

12 § Förrättningsmannen skall utreda förutsättningarna för företaget. Om hinder inte föreligger mot företaget, skall han till ledning för förrättningen utarbeta en allmän plan för detta och utföra de utredningar som behövs för företagets genomförande.

Förrättningsmannen bör därvid samråda med sökanden och övriga sakägare samt de myndigheter som berörs av företaget.

13 § Förrättningsmannen skall utreda vilka som i egenskap av fastighetsägare eller på annan grund är sakägare.

Om det råder tvist om en fastighet som berörs av företaget, har den av de tvistande som innehar fastigheten med äganderättsanspråk rätt att företräda fastigheten under förrättningen till dess den lagligen vinns från honom.

Om en fastighet har övergått till ny ägare under förrättningen, får denne inte rubba vad den förre ägaren har medgivit eller godkänt.

14 § Förrättningsmannen skall utfärda kungörelse om företaget. I kungörelsen skall lämnas en kortfattad redogörelse för företaget och på lämpligt sätt anges de fastigheter som kan beröras. I kungörelsen skall sakägarna kallas till sammanträde.

Kungörelsen skall senast fjorton dagar före sammanträdet införas i ortstidning. I god tid före sammanträdet skall utskrift av kungörelsen sändas till kända sakägare, berörda kommuner, statliga myndigheter vars verksamhet kan beröras av företaget samt, om allmänna intressen kan beröras, till kammarkollegiet.

Om företaget berör fast egendom som är samfälld för flera fastigheter, behöver någon utskrift av kungörelsen inte sändas till de särskilda delägarna i samfälligheten. Finns en känd styrelse för samfälligheten, skall en utskrift av kungörelsen sändas till styrelsen.

15 § Om företaget är av mindre omfattning och uppenbarligen berör endast en viss eller vissa sakägare, är kungörelse inte erforderlig. Underrättelse om företaget och om sammanträde skall i så fall delges sakägarna. Underrättelser skall sändas till kommuner och myndigheter i den utsträckning som anges i 14 § andra stycket.

I fråga om delgivning gäller allmänna bestämmelser samt 16 och 17 §§.

16 § Om ägaren av en fastighet, byggnad eller anläggning eller en ställföreträdare för denne stadigvarande vistas utom riket och delgivning inte kan ske här i riket med känt ombud, får handlingen lämnas till den som förvaltar eller brukar fastigheten, byggnaden eller anläggningen.

Den till vilken handlingen har lämnats är skyldig att snarast sända handlingen vidare till den sökte, om det kan ske. Han skall erinras därom, när handlingen lämnas till honom. Är den söktes uppehållsort känd, skall förrättningsmannen därjämte med posten sända honom meddelande om delgivningen.

Delgivningen anses ha skett, när handlingen har lämnats enligt första stycket.

17 § Vad som är föreskrivet om delgivning med delägare i samfällighet gäller även vid delgivning med delägare i fastighet, som innehas under samäganderätt av flera än tio, och med innehavare av servitut som gäller till förmån för flera än tio fastigheter med skilda ägare.

18 § Om det behövs skall förrättningsmannen förordna en lämplig person, hos vilken de handlingar som hör till förrättningen skall hållas tillgängliga (aktförvarare). Flera aktförvarare får förordnas om det är lämpligt.

Aktförvararens namn och platsen där förrättningshandlingarna hålls tillgängliga skall anges i den kungörelse som avses i 14 § eller i underrättelse enligt 15 §.

19 § Ägare av fastigheter som berörs av företaget skall till förrättningsmannen uppge innehavare av servitut, nyttjanderätt eller rätt till elektrisk kraft som har upplåtits i fastigheten. Underlåts detta utan giltigt skäl och uppstår på grund härav skada för sådana sakägare, skall fastighetsägaren ersätta skadan. Fastighetsägarna skall erinras om innehållet i denna paragraf i den kungörelse som avses i 14 §, i underrättelse enligt 15 § eller på annat lämpligt sätt.

20 § Kammarkollegiet skall, om det behövs, föra talan vid förrättningen för att tillvarata allmänna intressen.

Kommun får föra talan vid förrättningen för att tillvarata allmänna intressen inom kommunen.

21 § Om ett nytt sammanträde måste hållas, skall förrättningsmannen kalla alla kända sakägare till detta. Någon kallelse behövs dock inte, om det kan antas att sakägarna ändå infinner sig. Om tid och plats för sammanträdet har tillkännagivits vid ett föregående sammanträde, behöver inte de sakägare kallas som i föreskriven ordning har kallats till det föregående sammanträdet.

Om särskilda kallelser behövs skall de delges sakägarna i god tid före sammanträdet. Förrättningsmannen får dock vid sammanträde bestämma om en särskild ordning för kallelser till följande sammanträden. I fråga om delgivning gäller 16 och 17 §§.

22 § Om en sakägare inte i föreskriven ordning har kallats till ett sammanträde, skall ett nytt sammanträde hållas om inte sakägaren ändå har infunnit sig eller medger att förrättningen får slutföras.

Utan hinder av första stycket får sådana förrättningsåtgärder vidtas som inte i någon nämnvärd mån inverkar på sakägarens rätt.

23 § Om förrättningsmannen och gode männen har olika mening, gäller vad två av dem anser. Om var och en har sin mening, gäller förrättningsmannens mening, såvida det inte är fråga om pengar eller något annat som utgör mängd. I så fall gäller den mening som avser den näst största mängden.

I varje beslut skall anges de skäl på vilka avgörandet grundas, om inte en motivering av beslutet kan anses överflödig. Om beslutet får överklagas, skall det dessutom innehålla en besvärshänvisning.

Beslut som meddelas vid sammanträde skall läsas upp för de närvarande. Om det i annan ordning meddelas ett beslut om inställande av förrättningen eller, utan samband med tillståndsbeslut, ett beslut som får överklagas särskilt, skall sakägare och andra som har besvärsrätt underrättas om beslutets innehåll utan dröjsmål. Sådana underrättelser lämnas genom skriftligt meddelande eller i sådan särskild ordning för kallelser som kan ha beslutats enligt 21 § andra stycket andra meningen.

24 § Om det behövs med anledning av förrättningen, har förrättningsmannen och gode männen samt deras biträden rätt att gå in i byggnader, beträda ägor, göra mätningar och markundersökningar samt företa därmed sammanhängande eller jämförliga åtgärder. I trädgårdar eller liknande planteringar får träd inte skadas eller fällas utan ägarens samtycke. Även i övrigt skall skador undvikas, om det är möjligt.

Rätt att beträda annans ägor tillkommer också den som för talan vid förrättningen.

För skador som har uppkommit genom åtgärder enligt första eller andra stycket utgår ersättning. Yrkande om ersättning skall framställas innan förrättningen avslutas eller inställs.

Polismyndigheten skall lämna det biträde som behövs för att befogenheterna enligt första stycket skall kunna utövas.

25 § Om sökanden vill återkalla sin ansökan hos förrättningsmannen, skall han göra det skriftligen eller också muntligen vid ett sammanträde. Om ingen sakägare har fört talan vid förrättningen när återkallelsen görs, skall förrättningen genast inställas. I annat fall skall sakägare som har fört talan vid förrättningen och som själva kunnat ansöka om denna underrättas om återkallelsen. Om någon sådan sakägare inte inom föreskriven tid begär att förrättningen skall fortsättas, skall den inställas.

Sakägare på vars begäran förrättningen fortsätts anses därefter som sökande till förrättningen.

Sedan tillståndsbeslut har meddelats får ansökningen inte återkallas hos förrättningsmannen. I stället skall återkallelse ske hos vattendomstolen på det sätt och inom den tid som enligt 38 § gäller för överklagande av tillståndsbeslutet. Härvid gäller första och andra styckena i tillämpliga delar.

26 § En förrättning som har inletts efter anmälan av fastighetsbildningsmyndigheten skall inställas, om fastighetsregleringsförrättningen inställs.

Förrättningen skall dock fortsättas, om sakägare som har fört talan vid förrättningen och som har kunnat ansöka om denna begär det. Underrättas sakägarna om regleringsförrättningens inställande vid sammanträde, skall begäran framställas vid sammanträdet. I annat fall skall begäran framställas inom den tid som förrättningsmannen föreskriver.

27 § Om det föreligger hinder mot företaget, skall förrättningsmannen så snart som möjligt avbryta förrättningen och besluta om dess inställande.

28 § Frågor om tillämpningen av 3 kap. 8 § i fråga om markavvattningsföretag som prövas vid olika förrättningar skall efter anmälan till länsstyrelsen prövas vid en särskild förrättning av förrättningsman som länsstyrelsen utser. I fråga om en sådan förrättning gäller bestämmelserna i detta kapitel i tillämpliga delar.

Frågor om tillämpningen av 3 kap. 8 § i fråga om markavvattningsföretag som prövas vid förrättning och vattenföretag som efter ansökan prövas av vattendomstolen skall avgöras av vattendomstolen i ansökningsmålet.

29 § Om förrättningsmannen finner att hinder mot det sökta företaget möter enligt 3 kap. 3 § första stycket men att det föreligger sådana omständigheter som avses i andra stycket i nämnda paragraf eller om frågan om företagets tillåtlighet enligt 11 kap. 3 § skall avgöras av regeringen, skall förrättningsmannen efter sammanträde med sakägarna med eget yttrande överlämna frågan till regeringens avgörande.

30 § Vid förrättningen skall protokoll föras. Protokollet samt övriga handlingar som ges in eller upprättas vid förrättningen skall sammanföras till en akt.

Tillståndsbeslut m. m.

31 § Om det inte föreligger något hinder mot företaget, skall förrättningsmannen meddela tillståndsbeslut.

Tillståndsbeslutet skall i behövlig utsträckning innehålla bestämmelser om

1. företagets ändamål, läge, omfattning och tekniska utformning,
2. vilka som skall delta i företaget och varje deltagares andelstal i fråga om kostnaderna för utförande och drift av företaget,
3. de områden som får tas i anspråk och de särskilda tvångsrätter i övrigt som medges för företaget,
4. utförande och underhåll av företaget,
5. tillsyn, besiktning och kontroll,
6. skyldighet att betala ersättning eller att utföra skadeförebyggande åtgärder samt hur betalningen skall ske,
7. villkor i övrigt för att tillgodose allmän och enskild rätt,
8. förrättningskostnaderna och hur de skall fördelas,
9. tid inom vilken anspråk i anledning av oförutsedda skador får framställas,
10. tid efter vars utgång omprövning enligt 15 kap. 3 och 14 §§ eller 15 § andra stycket får ske.

Avser tillståndet arbeten för företaget, skall i tillståndsbeslutet anges den tid inom vilken arbetena skall vara utförda (arbetstid).

32 § Om överenskommelse om ersättning har träffats, får ersättning inte bestämmas annorlunda än som har avtalats. Detta gäller även överenskommelser om att gottgörelse skall utgå på annat sätt än i pengar eller om att skadeförebyggande åtgärder skall utföras.

Om det behövs för tillämpningen av 16 kap. 14 § tredje stycket, skall förrättningsmannen uppskatta det värde som en berörd fastighet har utan särskild rättighet som minskar fastighetens värde.

33 § Innan ett beslut meddelas om inlösen av en fastighetsdel skall i den ordning som gäller för fastighetsbildning en karta med beskrivning ha upprättats över området och dess gränser ha utmärkts .

34 § Tillståndsbeslut skall meddelas vid sammanträde eller på tid och plats som förrättningsmannen har givit till känna för sakägare och andra som har besvärsrätt. Ett sådant tillkännagivande skall lämnas vid sammanträde eller genom skriftliga meddelanden eller i sådan särskild ordning som kan ha beslutats enligt 21 § andra stycket andra meningen.

35 § Om ett beslut av förrättningsmannen till följd av skrivfel, felräkning eller något liknande misstag innehåller en uppenbar oriktighet, skall förrättningsmannen besluta om rättelse. Detsamma gäller kartor, ritningar och andra handlingar till vilka förrättningsbeslutet hänvisar.

Innan rättelsen görs, skall den som berörs av åtgärden få tillfälle att yttra sig.

Rättelsen skall med angivande av dagen för åtgärden antecknas på huvudskriften och, om möjligt, på övriga exemplar av den handling som rättas. Den som beslutet rör skall omedelbart underrättas om åtgärden och om möjligheten att överklaga beslutet.

36 § Förrättningsmannen får inte som tolk anlita den som står i sådant förhållande till saken eller till sakägare att hans tillförlitlighet kan anses förringad.

En tolk har rätt att av allmänna medel få skäligt arvode samt ersättning för kostnader och tidsspillan. Detta gäller inte den som anlitas i tjänsten.

Överklagande till vattendomstolen

37 § Förrättningsmannens beslut överklagas särskilt, om förrättningsmannen har

1. ogillat jäv enligt 7 §,
2. beslutat angående ersättning till sakkunnig eller tolk,
3. beslutat angående ersättning enligt 24 § tredje stycket,
4. beslutat angående rättelse enligt 35 §.

Överklagande enligt första stycket sker genom besvär som skall ges in till vattendomstolen inom två veckor från den dag då beslutet meddelades.

Ett beslut att godta en invändning om jäv får inte överklagas.

Den som menar att förrättningen onödigt uppehålls genom ett beslut av förrättningsmannen får överklaga beslutet genom besvär hos vattendomstolen. Denna besvärsrätt är inte inskränkt till någon viss tid.

38 § I andra fall än som avses i 37 § överklagas beslut av förrättningsmannen genom besvär som skall ges in till vattendomstolen inom fyra veckor från den dag då tillståndsbeslutet meddelades eller förrättningen inställdes.

13 kap. Prövningen av vattenmål

Lagförslaget

Allmänna bestämmelser

1 § Första domstol i vattenmål kallas vattendomstol. De tingsrätter som regeringen bestämmer skall vara vattendomstolar.

Överrätt i vattenmål (vattenöverdomstol) är Svea hovrätt.

Som sista domstol i vattenmål dömer högsta domstolen.

2 § Om domstolar i vattenmål och rättegången i sådana mål gäller vad som är föreskrivet om allmän domstol, i den mån inte annat följer av denna lag eller annan författning.

Vattendomstol

3 § Vattendomstolen består av en ordförande, en teknisk ledamot samt två nämndemän. Ytterligare en teknisk ledamot får efter ordförandens bestämmande ingå i domstolen.

Ordföranden skall vara lagfaren domare i tingsrätten.

Tekniska ledamöter skall ha teknisk utbildning och erfarenhet av vattenfrågors behandling.

Nämndemän skall vara nämndemän i fastighetsdomstol inom vattendomstolens domsområde.

4 § Vattendomstolen är vid handläggningen av mål domför med endast ordföranden i samma utsträckning som en tingsrätt är domför med en lagfaren domare, om inte annat följer av denna lag.

Innan ordföranden fattar beslut bör han rådgöra med en teknisk ledamot, om frågans beskaffenhet påkallar det.

5 § Regeringen eller den myndighet som regeringen bestämmer utser ordförande i vattendomstol samt utnämner eller förordar teknisk ledamot i vattendomstol.

6 § Nämndemännen tjänstgör efter kallelse av vattendomstolen. Till tjänstgöring bör företrädesvis kallas nämndemän från den del av vattendomstolens domsområde till vilken målet närmast har anknytning.

7 § Regeringen bestämmer vattendomstolarnas domsområden. Gränserna mellan vattendomstolarnas domsområden skall följa vattendelare mellan olika vattensystem.

8 § Vattenmål prövas av den vattendomstol inom vars område det vattenföretag eller den åtgärd som det är fråga om i huvudsak skall utföras eller har utförts.

Frågor om vattendomstolarnas inbördes behörighet får, utom i fall som avses i 10 kap. 20 § andra stycket rättegångsbalken, inte tas upp av högre rätt.

9 § Vattendomstolen får för sina sammanträden förfoga över behövliga lokaler i domstolsbyggnader eller andra allmänna byggnader, om inte lokalerna är upptagna för sitt huvudsakliga ändamål eller utgörs av gudstjänstlokal. Uppkommer särskilda kostnader skall de ersättas.

10 § Om det vid överläggningar i vattendomstolen förekommer skiljaktiga meningar, gäller rättegångsbalkens bestämmelser om omröstning i

domstol med endast lagfarna ledamöter. Vid omröstningen skall först ordföranden säga sin mening, därefter de tekniska ledamöterna och sist nämndemännen.

Vattenöverdomstolen

11 § För fullgörande av Svea hovrätts uppgifter som vattenöverdomstol skall det, förutom lagfarna ledamöter, finnas vattenrättsråd. Dessa skall ha teknisk utbildning och erfarenhet av vattenfrågors behandling. Tjänst som vattenrättsråd tillsätts av regeringen.

Vattenöverdomstolen är domför med fyra ledamöter, av vilka minst tre skall vara lagfarna. Fler än fem ledamöter får inte delta.

Vattenmål

12 § Vattenmålen utgörs av ansökningsmål, stämningsmål och förrättningsmål.

13 § Ansökningsmål är mål om

1. bestämmande enligt 2 kap. 8 § andra stycket av ersättning för rätten att ta i anspråk ett strömfall,
2. tillstånd enligt 4 kap. 1 § till utförande av andra vattenföretag än markavvattningsföretag,
3. godkännande enligt 4 kap. 4 § av ett utfört ändrings- eller lagningsarbete som inte avser ett markavvattningsföretag,
4. prövning enligt 4 kap. 5 § av lagligheten av ett utfört vattenföretag som inte är ett markavvattningsföretag,
5. inrättande enligt 6 kap. 3 § av en gemensam anläggning för bevattning, sedan en samfällighet enligt 6 kap. har bildats,
6. överflyttning enligt 9 kap. 18 § första stycket av rätten till andelskraft,
7. tillstånd enligt 14 kap. 1 § till utrivning av en vattenanläggning eller prövning enligt 14 kap. 5 § under vilka villkor en anläggning för bortledande av grundvatten får tas ur bruk,
8. tillstånd enligt 14 kap. 3 § första stycket att bortskaffa flottledsanläggningar eller rätt att, utan samband med bortskaffning, överta flottledsanläggningar enligt fjärde stycket nämnda paragraf,
9. förlängning enligt 15 kap. 2 § andra stycket av arbetstiden,
10. omprövning enligt 15 kap. 3, 4, 8, 9, 11 och 12 §§,
11. förverkande enligt 15 kap. 5 §,
12. omprövning, utan samband med pågående ansökningsmål eller förrättning, enligt 15 kap. 15 § första stycket eller omprövning enligt 15 kap. 15 § andra stycket,
13. fastställelse enligt 15 kap. 16 § av en överenskommelse.

Berör ett ansökningsmål uteslutande en viss eller vissa sakägare och kan målet avgöras med bindande verkan endast mot dessa, får vattendomstolen, om sökanden medger det, förordna att målet skall behandlas enligt vad som gäller för stämningsmål.

14 § Stämningsmål är talan om

1. utrivning eller ändring av en vattenanläggning, när talan grundas på att anläggningen inte har tillkommit i laga ordning eller inte är av laga beskaffenhet,
2. ersättning för skada eller intrång genom en sådan anläggning som avses i 1.

3. ersättning för skada genom utrivning av en vattenanläggning, om utrivningen har skett utan tillstånd men sådant tillstånd skulle ha behövts, eller ersättning, utan samband med pågående ansökningsmål, enligt 14 kap. 5 § andra stycket,

4. ersättning enligt 2 kap. 9 § andra stycket,

5. deltagande, utan samband med pågående ansökningsmål, i en vattenreglering enligt 7 kap. 1 eller 4 §,

6. särskild tvångsrätt, utan samband med pågående förrättning eller ansökningsmål, enligt 8 kap.,

7. omprövning enligt 9 kap. 17 § andra stycket,

8. meddelande av bestämmelser enligt 15 kap. 19 §,

9. ersättning enligt 16 kap. 19 §,

10. ersättning eller annat på grund av att en vattenanläggning inte underhålls i enlighet med 17 kap. 1 §,

11. ersättning för skada på grund av att ett vattenföretag inte drivs i enlighet med villkoren i en tillståndsdom eller ett tillståndsbeslut eller i enlighet med vad som föreskrivs i 17 kap. 2 §,

12. ersättning enligt 17 kap. 3 § eller 19 kap. 7 §,

13. ersättning, utan samband med pågående ansökningsmål, enligt 20 kap. 10 §,

14. fördelning av vatten enligt 22 kap. 7 §.

15 § Förrättningsmål är besvär över beslut vid förrättningar enligt denna lag.

16 § Talan som inte faller under 13 eller 14 § men som rör ett ämne som behandlas i denna lag får tas upp av vattendomstolen, om invändning inte görs mot domstolens behörighet inom den tid som anges i 34 kap. 2 § rättegångsbalken eller vattendomstolen finner att talan har avsevärd betydelse för vattenförhållandena. Om talan tas upp, räknas målet som vattenmål. Vattendomstolen får dock inte ta upp talan om ansvar för brott.

Om det enligt denna lag gäller en särskild ordning för behandlingen av en viss fråga, gäller föreskrifterna härom.

17 § Om det är lämpligt, får vattendomstolen pröva yrkanden som har samband med vattenmålet men som rör rättsförhållanden som inte skall bedömas enligt denna lag. Vattendomstolen får dock inte pröva frågor om äganderätt till fastigheter eller om fastighetsindelningen.

18 § Om en vattendomstol har prövat ett mål som rör ett ämne som behandlas i denna lag, får frågan huruvida målet är sådant att det skall tas upp av någon annan domstol än vattendomstol eller av någon annan myndighet än domstol prövas i högre rätt endast om

1. frågan fullföljs dit eller väcks där av en part som är berättigad till det, eller

2. vattendomstolen har prövat en fråga om äganderätt till en fastighet eller om fastighetsindelningen, eller

3. vattendomstolen har prövat en fråga för vars behandling en särskild ordning har föreskrivits i denna lag, eller

4. vattendomstolen har prövat en fråga om ansvar för brott.

19 § En ansökan varigenom ett ansökningsmål anhängiggörs skall vara skriftlig och, om inte annat följer av 20 §, innehålla

1. de uppgifter, ritningar och tekniska beskrivningar som behövs för att bedöma företagets beskaffenhet, omfattning och verkningar,

2. uppgifter som behövs för att bedöma om hinder möter mot företaget från allmänna planeringssynpunkter samt uppgifter om möjlig alternativ lokalisering av företaget och om andra vattenföretag eller särskilda anläggningar som kan antas behövas för ett ändamålsenligt utnyttjande av det sökta företaget,

3. så fullständiga uppgifter som möjligt om vilka fastigheter som berörs av företaget samt namn och adress på ägarna och berörda innehavare av särskild rätt till fastigheterna,

4. uppgifter huruvida särskilda bestämmelser med stöd av lag har meddelats rörande användningen av de mark- och vattenområden som berörs av företaget,

5. uppgifter om de ersättningsbelopp som sökanden erbjuder till varje sakägare, om det inte på grund av företagets omfattning bör anstå med sådana uppgifter.

Ansökningen rörande ett företag, vars tillåtlighet kan antas komma under regeringens prövning, skall innehålla uppgifter om de åtgärder som sökanden har vidtagit enligt 11 kap. 7–11 §§ samt om vad som huvudsakligen har förekommit med anledning av dessa åtgärder.

Om företaget avser utförande av ett vattenkraftverk, skall ansökningen innehålla uppgift om det område som enligt sökanden bör utgöra strömfallsfastighet.

20 § En ansökan enligt 13 § första stycket 1 skall innehålla ritningar jämte beskrivning av strömfallets läge och beskaffenhet, uppgift om erbjudna ersättningsbelopp samt övriga upplysningar som behövs för att bedöma ersättningsfrågan.

Till en ansökan enligt 13 § första stycket 6 skall fogas dels ett gravationsbevis rörande den fastighet varifrån rätten till andelskraft skall flyttas över, dels överenskommelser som har träffats med borgenärer med panträtt i fastigheten och andra rättsägare.

21 § Ansökningshandlingarna skall i mål som avses i 13 § första stycket 2–5 och 7–12 ges in i åtta exemplar och i övriga mål i tre exemplar. Om det behövs, får vattendomstolen föreskriva att ytterligare exemplar skall ges in.

Har handlingarna inte getts in i ett tillräckligt antal exemplar eller anser vattendomstolen att de är ofullständiga, skall sökanden föreläggas att avhjälpa bristen. Om sökanden inte fullgör sin skyldighet att ge in ytterligare exemplar, får handlingarna mångfaldigas på sökandens bekostnad. Om sökanden inte fullgör sin skyldighet att på annat sätt komplettera ansökningen, får ansökningen avvisas.

22 § Upptas ansökningen, skall vattendomstolen utfärda kungörelse om företaget. I kungörelsen skall lämnas en kortfattad redogörelse för ansökningen och på lämpligt sätt anges de fastigheter som kan beröras. Dessutom skall erinras om innehållet i 29 och 40 §§ och anges sista tidpunkt för erinringar enligt 29 §.

Vattendomstolen skall förordna en eller flera lämpliga personer att för-

vara ett exemplar av handlingarna i målet (aktförvarare). Namn och adress på aktförvarare skall anges i kungörelsen.

I kungörelsen skall vidare tillkännages att kallelser och andra meddelanden i målet till parterna skall, om de inte särskilt tillställs part, införas i en viss eller vissa ortstidningar samt hållas tillgängliga hos aktförvararen.

Kungörelsen skall snarast införas i Post- och Inrikes Tidningar och i ortstidning. En utskrift av kungörelsen skall vidare sändas till varje sakägare som har angetts i ansökningen eller som på annat sätt är känd för domstolen.

Om ansökningen berör fast egendom som är samfälld för flera fastigheter, behöver någon utskrift av kungörelsen inte sändas till de särskilda delägarna i samfälligheten. Finns en känd styrelse för samfälligheten, skall en utskrift av kungörelsen sändas till styrelsen.

23 § Ett exemplar av ansökningshandlingarna och av kungörelsen skall sändas till kammarkollegiet och fiskeristyrelsen. Om det kan antas att det allmänna fiskeintresset eller något annat allmänt intresse inte berörs av företaget, behöver ansökningshandlingarna dock inte översändas.

Kungörelsen skall även sändas till berörda kommuner samt till länsstyrelsen och till andra statliga myndigheter vars verksamhet kan beröras av ansökningen.

24 § Utskrift av kungörelsen skall delges

1. styrelsen eller någon annan som förvaltar en av ansökningen berörd kanal- eller slussanläggning eller annan allmän farled eller en hamn eller flottled som är allmän,
2. styrelsen för ett av ansökningen berört vattenförbund samt styrelsen eller annan som förvaltar en berörd samfällighet enligt denna lag eller motsvarande äldre bestämmelser,
3. ägaren av en anläggning för tillgodogörande av vattenkraft, om med ansökningen avses ianspråktagande av den tillgodogjorda kraften,
4. ägaren av den strömfallsfastighet från vilken andelskraft tillhandahålls, när fråga är om en ansökan enligt 13 § första stycket 6,
5. innehavaren av det tillstånd som avses med en ansökan enligt 13 § första stycket 10 eller 11.

25 § Kammarkollegiet skall, om det behövs, föra talan i målet för att tillvarata allmänna intressen.

Kommun får föra talan för att tillvarata allmänna intressen inom kommunen.

Fiskeristyrelsen skall, om handlingar översänts till styrelsen enligt 23 §, yttra sig om vattenföretagets inverkan på det allmänna fiskeintresset samt föreslå de bestämmelser som behövs till skydd för fisket. Om styrelsen finner att yttrande inte kan avges utan undersökning på platsen, skall styrelsen anmäla detta till vattendomstolen, som förordnar om sakkunnigutredning enligt 32 §.

26 § Ägare av fastigheter som berörs av ansökningen skall till vattendomstolen uppge innehavare av servitut, nyttjanderätt eller rätt till elektrisk kraft som har upplåtits i fastigheten. Underlåts detta utan giltigt skäl och uppstår på grund härav skada för sådana sakägare, skall fastighetsägaren ersätta skadan. Fastighetsägarna skall erinras om innehållet i denna paragraf i den kungörelse som avses i 22 § eller på annat lämpligt sätt.

Lagförslaget

27 § Har en sakägare uppgetts eller på annat sätt blivit känd för vattendomstolen först efter det att kungörelsen har utfärdats och har han inte fört talan i målet, skall han på lämpligt sätt beredas tillfälle att yttra sig. Handläggningen av målet får dock inte uppehållas.

28 § Om det råder tvist om en fastighet som berörs av det i målet avsedda företaget eller av en avsedd åtgärd, har den av de tvistande som innehar fastigheten med äganderättsanspråk rätt att företräda fastigheten i målet, till dess den lagligen vinns från honom.

En ny ägare får inte rubba vare sig överenskommelser som den förre ägaren har ingått eller andra åtgärder som har vidtagits i målet och som är bindande för den förre ägaren. Om den förre ägaren har erhållit meddelanden och kallelser i målet, behövs inte några nya meddelanden till eller kallelser på den nye ägaren.

29 § Erinringar mot ansökningen skall göras i skriftlig inlaga som i tre exemplar ges in till vattendomstolen inom den tid som domstolen har bestämt. Tiden skall vara minst trettio dagar från det att kungörandet skedde. Vattendomstolen är inte skyldig att fästa avseende vid erinringar som görs för sent. Ett exemplar av varje erinringsskrift skall sändas till sökanden.

30 § Den fortsatta förberedelsen av målet är skriftlig eller muntlig.

Vattendomstolen skall under förberedelsen verka för att utredningen i målet får den inriktning och omfattning som är lämplig med hänsyn till målets beskaffenhet. Därvid skall domstolen såvitt möjligt se till att någon onödig utredning inte görs i målet.

31 § Vattendomstolen bestämmer vad en muntlig förberedelse skall avse och vilka parter som skall inställa sig vid denna. Parterna skall kallas till förberedelsen. Kallelsen skall delges parterna eller kungöras i ortstidning. Parter kan föreläggas vid vite att komma tillstädes eller infinna sig personligen.

Vid den muntliga förberedelsen får tredskodom inte meddelas. Parterna får åberopa skrifter som de har gett in. En redogörelse bör lämnas för skrifternas innehåll.

32 § Om det för bedömning av målet behövs någon särskild teknisk utredning eller vidlyftigare värdering, kan vattendomstolen förordna en eller flera sakkunniga att efter förberedande undersökning avge utlåtande i målet.

Sådan undersökning skall verkställas snarast möjligt. Om det behövs med hänsyn till målets beskaffenhet eller ändamålet med undersökningen, skall domstolen på ett lämpligt sätt underrätta parterna om tiden för denna.

33 § Om det är lämpligt, får vattendomstolen uppdra åt en eller flera ledamöter av vattendomstolen att verkställa undersökning på platsen. Parterna skall på lämpligt sätt underrättas om tiden för en sådan undersökning. Vid undersökningen skall protokoll föras.

34 § På begäran av sökanden får vattendomstolen utan huvudförhandling besluta att åtgärder får vidtas för att förebygga eller minska skador eller olägenheter, innan frågan om sådana åtgärder slutligen avgörs. Som

villkor gäller att sökanden hos länsstyrelsen ställer säkerhet för den ersättning som han kan bli skyldig att betala på grund av åtgärderna.

Beslutet gäller omedelbart, men det kan ändras när förhållandena föranleder det.

35 § Framgår det av ett utlåtande enligt 32 § eller på annat sätt att det sökta vattenföretaget berör fastigheter som inte har angivits i kungörelsen enligt 22 §, skall vattendomstolen med tillämpning av 22 § bereda ägare och innehavare av särskilda rättigheter till sådana fastigheter tillfälle att yttra sig.

Om det är lämpligare, får vattendomstolen kalla sakägarna till huvudförhandlingen i målet. Kallelserna skall senast åtta dagar före huvudförhandlingen delges sakägarna i den ordning som gäller för delgivning av stämning i tvistemål.

36 § När målet är klart för huvudförhandling, skall vattendomstolen bestämma tid och plats för denna. Platsen bestäms med hänsyn främst till att minsta möjliga kostnader uppstår.

Besked om tid och plats för huvudförhandlingen skall i god tid lämnas parterna i den ordning som har bestämts för kallelser till dem. Om anledning till det föreligger, skall i kallelsen lämnas uppgift om de frågor som avses behandlas vid huvudförhandlingen.

Om någon part bör infinna sig personligen vid huvudförhandlingen, skall vattendomstolen förelägga honom detta vid vite. Föreläggandet skall delges.

Huvudförhandling får hållas, även om part uteblir från denna. Tredskodom får dock inte meddelas.

37 § Om vattendomstolen finner att ett mål kan utredas utan förberedelse, får domstolen i kungörelse omedelbart kalla parterna till huvudförhandling i målet. Därvid gäller 22–28 och 32–36 §§ i tillämpliga delar. Huvudförhandlingen får hållas tidigast tre veckor efter det att kungörandet skedde.

38 § I målet skall syn hållas, om det inte är obehövligt.

39 § Ett beslut varigenom en nämndeman har förklarats jävig rubbar inte beslut eller åtgärder av vattendomstolen, som har tillkommit innan jävsinvändningen gjordes och varom övriga ledamöter har varit ense.

40 § Yrkanden om ersättning till följd av det vattenföretag eller den åtgärd som avses med ansökningen samt erinringar i anledning av utlåtande enligt 32 § skall framställas skriftligen eller muntligen senast vid huvudförhandlingen. Vattendomstolen får avvisa senare framställda yrkanden och erinringar, om de inte har föranletts av iakttagelser vid syn eller av andra omständigheter som har förekommit under huvudförhandlingen.

41 § Vid huvudförhandlingens början bör ordföranden eller någon annan ledamot kort redogöra för ansökningen och de yrkanden som har framställts i målet. För utredning av frågor av teknisk beskaffenhet får parterna åberopa ingivna skrifter. En redogörelse skall lämnas för skrifternas innehåll.

Vid en uppskjuten huvudförhandling skall målet återupptas i det skick

vari det förelåg vid den tidigare handläggningens slut. Har de ledamöter som vid det senare sammanträdet tjänstgör i domstolen inte deltagit i den tidigare handläggningen, skall dock målet företas till ny huvudförhandling. I den mån det i sådant fall kan antas vara utan betydelse eller skulle medföra oskälig kostnad eller synnerlig olägenhet, behöver bevis som har tagits upp vid tidigare handläggning inte tas upp på nytt.

42 § Om vattendomstolen finner att hinder mot det sökta företaget möter enligt 3 kap. 3 § första stycket men att det föreligger sådana omständigheter som avses i andra stycket nämnda paragraf, skall vattendomstolen med eget yttrande överlämna frågan till regeringens avgörande. Detsamma gäller, om frågan om företagets tillåtlighet enligt 11 kap. 1–3 eller 5 § skall avgöras av regeringen.

43 § Vattendomstolens dom skall grundas på vad som har förekommit vid syn och annan förhandling inför vattendomstolen samt vad handlingarna innehåller.

Domen skall meddelas så snart det kan ske med hänsyn till målets beskaffenhet och omständigheterna i övrigt. Om inte synnerliga skäl föreligger, skall domen meddelas inom två månader efter det huvudförhandlingen avslutades.

Skyldigheten enligt 17 kap. 9 § sjunde stycket rättegångsbalken att underrätta parterna om innehållet i domen skall anses vara fullgjord genom att ett exemplar av domen hålls tillgängligt hos den eller de aktförvarare som har förordnats.

44 § När på yrkande av någon part den ersättning som tillkommer honom anses böra sättas högre än vad sökanden har föreslagit, får vattendomstolen även beträffande andra parter vidta sådana jämkningar i ersättningsbeloppen som kan behövas för att uppnå likformighet i uppskattningen. Ersättningen får inte sättas lägre än vad sökanden har erbjudit i målet. Om särskild uppgörelse har träffats mellan parterna, får ersättning dock inte bestämmas annorlunda än som har avtalats.

45 § Om det behövs för tillämpningen av 16 kap. 14 § tredje stycket, skall vattendomstolen uppskatta det värde som en berörd fastighet har utan särskild rättighet som minskar fastighetens värde.

46 § Innan vattendomstolen meddelar en dom om inlösen av en fastighetsdel eller om ersättning för strömfall som skall avstås enligt 2 kap. 8 § och utgör fastighetsdel, skall en karta med beskrivning ha upprättats över området samt dess gränser ha utmärkts i den ordning som gäller för fastighetsbildning.

Innan vattendomstolen meddelar en dom om tillstånd till ett vattenkraftverk, skall domstolen se till att det finns en lämplig fastighet, som ägs av sökanden och med vilken rätten till tillgodogörandet av vattenkraften för framtiden skall vara förenad (strömfallsfastighet).

47 § En dom som innebär att tillstånd lämnas till vattenföretag eller andra åtgärder enligt denna lag skall i förekommande fall innehålla bestämmelser om

1. företagets ändamål, läge, omfattning och tekniska utformning,
2. de områden som får tas i anspråk för företaget och de särskilda tvångsrätter i övrigt som medges sökanden,

3. tillsyn, besiktning och kontroll,
4. strömfallsfastighet,
5. vilka som skall delta i en vattenreglerings- eller bevattningssamfällighet samt varje deltagares andelstal i fråga om kostnaderna för företaget,
6. skyldighet att betala ersättning eller att utföra skadeförebyggande åtgärder samt hur betalningen skall ske,
7. villkor beträffande tillhandahållande av andelskraft och om kostnadsbidrag härför,
8. skyldighet att betala avgifter,
9. villkor i övrigt för att tillgodose allmänna och enskilda intressen,
10. tid inom vilken anspråk i anledning av oförutsedda skador får framställas,
11. tid efter vars utgång omprövning enligt 15 kap. 3 § eller 15 § andra stycket får ske,
12. den förlust av vatten eller annat som tillståndshavare enligt 9 kap. 14 och 15 §§ är skyldig att underkasta sig utan ersättning,
13. rättegångskostnader.

Avser tillståndet arbeten för företaget, skall i domen anges den tid inom vilken arbetena skall vara utförda (arbetstid).

48 § På yrkande av sökanden får vattendomstolen i särskild dom avgöra frågan om företagets tillåtlighet.

Om domstolen funnit att företaget är tillåtligt och om företagets snara genomförande är angeläget, får domstolen i särskild dom meddela tillstånd till de arbeten som behöver utföras.

Meddelas särskild dom, får vattendomstolen förordna att målet i övrigt skall vila till dess domen vunnit laga kraft.

49 § När verkningarna av ett vattenföretag inte kan i ett visst hänseende förutses med tillräcklig säkerhet, får vattendomstolen vid meddelande av tillstånd till företaget skjuta upp frågan om ersättning eller andra villkor i det hänseendet till dess behövlig erfarenhet har vunnits av företagets inverkan.

I samband med uppskovsbeslutet skall vattendomstolen, såvitt angår skada eller förlust som kan antas bli mera kännbar, meddela provisoriska bestämmelser om ersättning eller skadeförebyggande åtgärder.

Den uppskjutna frågan skall avgöras så snart det kan ske. Ersättningen får därvid inte bestämmas till lägre belopp än vad som har bestämts provisoriskt.

Då målet har uppskjutits i viss del, skall vattendomstolen som villkor för att tillståndet till företaget skall få tas i anspråk föreskriva att sökanden hos länsstyrelsen ställer säkerhet för den slutliga ersättningen samt för den ersättning som bestämts provisoriskt och som inte skall betalas innan tillståndet tas i anspråk.

Bestämmelserna i preskriptionslagen (1981: 130) gäller inte ersättningsanspråk som omfattas av ett uppskovsbeslut.

50 § När det finns skäl till det, får vattendomstolen förordna att tillståndet till ett vattenföretag eller till en annan åtgärd enligt denna lag får tas i anspråk även om domen därom inte har vunnit laga kraft. Som villkor skall föreskrivas att sökanden hos länsstyrelsen ställer säkerhet för den ersättning som kan komma att utgå, om domstolens dom ändras.

Om sökanden, sedan tillstånd till ett vattenföretag eller till en annan

åtgärd enligt denna lag har meddelats, åläggs skyldighet att förebygga eller minska skador eller att betala ersättning, får vattendomstolen förordna att domen skall gå i verkställighet som om den hade vunnit laga kraft.

Överklagas en dom som avses med ett förordnande enligt första eller andra stycket, får vattenöverdomstolen undanröja förordnandet, innan talan mot domen i övrigt prövas.

Förfarandet vid vattendomstolarna i stämningsmål

51 § Talan i stämningsmål väcks genom stämning.

52 § Förberedelsen är skriftlig eller muntlig.

Kallelser och andra meddelanden till parterna skall delges.

53 § Vattendomstolen får avgöra målet utan huvudförhandling, om parterna inte har begärt någon sådan och deras inställelse inte behövs för utredningen i målet. Om målet avgörs utan huvudförhandling i annat fall än som avses i 42 kap. 18 § rättegångsbalken, skall vattendomstolen ha den sammansättning som anges i 3 § första stycket i detta kapitel.

Har domstolen beslutat att målet skall avgöras utan huvudförhandling och är det inte uppenbart att parterna redan har slutfört sin talan, skall de få tillfälle till detta.

Beträffande förelägganden för parterna att inställa sig vid muntlig förberedelse eller vid huvudförhandling och om parts utevaro från ett sådant sammanträde gäller rättegångsbalkens bestämmelser rörande en sak, varom förlikning inte är tillåten.

54 § I fråga om förfarandet i stämningsmål gäller i övrigt bestämmelserna om ansökningsmål i 31 § andra stycket, 32 och 33 §§, 36 § första stycket, 38, 39 och 41 §§, 43 § första och andra styckena samt 46 § första stycket.

I mål enligt 14 § 6 gäller också 45 och 50 §§. Om det i ett sådant mål är fråga om arbete för att förebygga eller minska skador eller olägenheter till följd av ett företag enligt denna lag, gäller även 34 §.

55 § Om svaranden för att bemöta käromålet gör en ansökan hos vattendomstolen enligt 13 § första stycket 3 eller 4 eller om ändrade bestämmelser om vattentappning enligt 13 § första stycket 10, handläggs målet i dess helhet som ett ansökningsmål, om inte målet med stöd av 13 § andra stycket ändå behandlas som ett stämningsmål.

Har vattendomstolen i stämningsmål eller enligt handräckningslagen (1981:847) eller länsstyrelsen enligt 21 kap. 3 § denna lag beslutat om borttagande eller ändring av en vattenanläggning och görs en ansökan som avses i första stycket, får vattendomstolen i ansökningsmålet bestämma att beslutet inte får verkställas innan målet har blivit slutligt avgjort eller vattendomstolen förordnar annat. Sökanden skall ställa säkerhet för kostnader och skador.

Förfarandet vid vattendomstolarna i förrättningsmål

56 § Har förrättningsmannens beslut inte överklagats på föreskrivet sätt eller inom rätt tid, skall klagomålen omedelbart avvisas av vattendomstolen. Har besvärsinlagan före besvärstidens utgång inkommit till förrättningsmannen, skall den omständigheten att inlagan först efter utgången av nämnda tid inkommit till domstolen inte föranleda att talan avvisas.

57 § Vid besvärsinlagan skall fogas två avskrifter av inlagan och därtill hörande handlingar. Behöver domstolen för delgivning eller därmed jämförliga åtgärder ytterligare avskrifter, är klaganden skyldig att tillhandahålla dem. Är avskrifter inte tillgängliga när de behövs, får domstolen ombesörja dem på klagandens bekostnad.

58 § Upptas besvären av vattendomstolen, skall domstolen sända ett exemplar av besvärshandlingarna till den eller de aktförvarare som har förordnats vid förrättningen samt utfärda kungörelse om besvären.

I kungörelsen skall uppges

att ett exemplar av handlingarna i målet hålls tillgängligt hos aktförvararen eller aktförvararna,

att kallelser och andra meddelanden i målet till parterna skall, om de inte särskilt tillställs dem, införas i en viss eller vissa ortstidningar samt hållas tillgängliga hos aktförvararen eller aktförvararna,

att skriftlig förklaring över besvären skall ha inkommit till vattendomstolen inom den tid, minst trettio dagar från det att kungörandet skedde, som vattendomstolen bestämt.

Om det är lämpligt, skall vattendomstolen i kungörelsen kalla till huvudförhandling i målet.

59 § Kungörelsen skall snarast införas i ortstidning. Om företaget är av mindre omfattning och berör endast en viss eller vissa sakägare, får kungörelsen ersättas av ett meddelande till varje sakägare med samma innehåll som kungörelsen skulle ha haft. Meddelandet skall delges.

En utskrift av kungörelsen eller meddelandet skall tillställas den eller de aktförvarare som har förordnats.

Om besvär som har anförts av en enskild sakägare berör allmänna intressen, skall utskrifter av kungörelsen eller meddelandet sändas till de myndigheter som anges i 23 §. Dessutom skall ett exemplar av besvärshandlingarna sändas till kammarkollegiet och, om det allmänna fiskeintresset berörs, till fiskeristyrelsen.

Om talan förs mot en ägare av en fastighet eller en innehavare av en särskild rättighet till en fastighet och fastigheten inte har angivits i någon kungörelse under förrättningen, skall besvären och en utskrift av kungörelsen eller meddelandet om dessa delges ägaren eller rättighetshavaren.

60 § För behandling av rättegångsfrågor eller någon del av saken som får avgöras särskilt får huvudförhandling utsättas, fastän målets beredande i övrigt inte har avslutats.

61 § Vattendomstolen får avgöra målet utan huvudförhandling, om huvudförhandling kan antas sakna betydelse för prövningen och ingen part har begärt en sådan förhandling eller om domstolen finner det uppenbart att talan är ogrundad. Vattendomstolen är därvid domför utan nämndemännen.

För prövning som inte avser själva saken fordras inte huvudförhandling.

Har domstolen beslutat att målet skall avgöras utan huvudförhandling och är det inte uppenbart att parterna redan har slutfört sin talan, skall de få tillfälle till detta.

62 § Vattendomstolens avgörande av saken sker genom dom. Annat avgörande av domstolen träffas genom beslut.

63 § Om en ändring i förrättningsmannens beslut lämpligen bör göras av förrättningsmannen, får domstolen visa förrättningen åter till denne. Domstolen får meddela bestämmelser till ledning för hur ändringen skall ske.

64 § I fråga om förfarandet i förrättningsmål gäller i övrigt bestämmelserna om ansökningsmål i 30–33, 36, 38, 39, 41–43 och 45 §§, 46 § första stycket samt 47–50 §§.

Rättegången i vattenöverdomstolen

65 § Vattendomstolens domar eller beslut får, om inte annat är föreskrivet, överklagas hos vattenöverdomstolen. I stället för de tider som föreskrivs i 50 kap. 1 och 2 §§ samt 52 kap. 1 § rättegångsbalken gäller för vadeanmälan och anslutningsvad två veckor, för anförande av besvär tre veckor samt för fullföljd av vad fyra veckor.

66 § Om vattendomstolen i samband med en dom, som innefattar tillstånd till ett vattenföretag, inte har meddelat förordnande enligt 50 § första stycket, gäller beträffande överklagande i denna del 49 kap. 5 § andra stycket rättegångsbalken.

67 § Vattendomstolens beslut i överklagade frågor som avses i 12 kap. 37 § första stycket 1 och 3 samt fjärde stycket får inte överklagas.

Vattendomstolens beslut i frågor som avses i 34 § överklagas särskilt genom besvär. Beslut i fråga som avses i 55 § andra stycket får överklagas endast i samband med överklagande av dom eller slutligt beslut i ansökningsmålet.

68 § Har i ett ansökningsmål, vari kungörelse enligt 22 § har utfärdats, sökanden överklagat vattendomstolens dom eller beslut, får vattenöverdomstolen i stället för att förordna om delgivning med motparterna besluta att ett exemplar av vade- eller besvärsinlagan med därvid fogade handlingar skall översändas till den eller de aktförvarare som har förordnats av vattendomstolen samt utfärda kungörelse om överklagandet.

I kungörelsen skall uppges

att ett exemplar av handlingarna i målet hålls tillgängligt hos aktförvararen eller aktförvararna,

att kallelser och andra meddelanden i målet till parterna skall, om de inte särskilt tillställs någon part, införas i en viss eller vissa ortstidningar samt hållas tillgängliga hos aktförvararen eller aktförvararna,

att skriftligt genmäle eller skriftlig förklaring skall ha inkommit till vattenöverdomstolen inom den tid, minst tre veckor från det att kungörandet skedde, som vattenöverdomstolen bestämt.

Kungörelsen skall införas i den eller de ortstidningar som vattendomstolen har bestämt för meddelanden i målet.

Första–tredje styckena gäller också i förrättningsmål, vari kungörelse enligt 58 § har utfärdats, oavsett om sökanden eller någon annan har klagat.

Då föreskrifterna i denna paragraf har iakttagits, skall delgivning anses ha skett.

69 § Vademål får avgöras av vattenöverdomstolen utan huvudförhandling, om den skulle sakna betydelse för prövningen. Om parterna på ömse sidor har begärt huvudförhandling, skall den äga rum, om den inte uppenbarligen skulle vara utan betydelse.

Vid huvudförhandling får utredningen läggas fram genom vattenöverdomstolens försorg i den omfattning som domstolen bestämmer.

Om vattenöverdomstolen i ett överklagat ansöknings- eller förrättningsmål finner att vite eller annan påföljd för utevaro bör föreläggas någon part, får föreläggandet inte tillkännages parten genom kungörelse som avses i 68 § utan det skall delges parten.

70 § Om det är lämpligt, får vattenöverdomstolen uppdra åt en eller flera ledamöter av domstolen att verkställa undersökning på platsen. Parterna skall på lämpligt sätt underrättas om tiden för undersökningen. Vid denna skall protokoll föras.

En utredning som ett vattenrättsråd har verkställt beträffande en fråga av teknisk beskaffenhet får inte läggas till grund för vattenöverdomstolens dom eller beslut utan att parterna har beretts tillfälle att yttra sig över utredningen. Detta gäller dock inte, om utredningen i endast oväsentlig mån avviker från vad som har framkommit tidigare i målet.

71 § I fråga om rättegången i vattenöverdomstolen gäller i övrigt 32, 42, 43 och 45–50 §§.

Rättegången i högsta domstolen

72 § Vattenöverdomstolens domar eller beslut får, om inte annat är föreskrivet, överklagas hos högsta domstolen.

I fråga om rättegången i högsta domstolen gäller bestämmelserna om rättegången i vattenöverdomstolen i 68, 69 och 71 §§.

14 kap. Särskilda bestämmelser om utrivning m. m.

1 § Görs ansökan om tillstånd att riva ut en vattenanläggning i ytvatten, skall tillstånd till utrivningen lämnas, om inte förordnande meddelas enligt 2 §.

2 § I stället för att lämna tillstånd att riva ut en vattenanläggning i ytvatten får vattendomstolen på begäran av ägaren av en fastighet som skulle skadas av utrivningen förordna att skyldigheten att underhålla anläggningen och att fullgöra vad som i övrigt åligger anläggningens ägare skall för framtiden, till dess något annat bestäms, övergå på fastighetsägaren.

Till skydd för allmänna intressen kan efter åtagande sådant förordnande också meddelas för staten, en kommun eller ett vattenförbund.

Förordnande får inte meddelas, om det kan antas att fastighetsägaren inte kan fullgöra skyldigheterna eller om det med hänsyn till sökanden eller till allmänna intressen kan anses mera angeläget att anläggningen rivs ut.

Om ägaren vållas skada av att anläggningen bibehålls, skall den som övertar ansvaret för anläggningen utge skälig ersättning för skadan.

3 § Anläggningar för en allmän flottled som är avlyst får bortskaffas efter tillstånd av vattendomstolen. Sådant tillstånd får ges till

1. staten, en kommun eller ett vattenförbund,
2. förvaltare som avses i 82 a § lagen (1919: 426) om flottning i allmän flottled samt

3. den som kan lida men av att anläggningarna bibehålls.

Den som får tillstånd att bortskaffa en anläggning får fritt förfoga över denna.

Om det är uppenbart att varken allmänna eller enskilda intressen skadas av anläggningarnas bortskaffande, behövs inte något tillstånd av vattendomstolen. Om en förvaltare har utsetts enligt 82 a § lagen om flottning i allmän flottled, fordras dennes medgivande till åtgärden.

Vill en fastighetsägare, vars fastighet skulle skadas av att en anläggning i flottleden bortskaffas, överta anläggningen kan vattendomstolen förordna härom. Ett sådant förordnande kan meddelas också för den som vill använda anläggningen för ett vattenföretag eller för staten, en kommun eller ett vattenförbund till skydd för allmänna intressen.

4 § Om en fastighet, vars ägare övertagit underhållsskyldighet enligt 2 § första stycket eller en anläggning enligt 3 § fjärde stycket första meningen, övergår till ny ägare, svarar denne för de skyldigheter som följer av övertagandet.

Övertagandet skall antecknas i fastighetsboken.

5 § Om fara för allmänna eller enskilda intressen kan uppkomma genom att en anläggning för bortledande av grundvatten helt eller delvis tas ur bruk, skall anläggningens ägare inhämta vattendomstolens besked på vilka villkor det får ske.

Medför en åtgärd som avses i första stycket skada på annans egendom genom bestående ändring i vattenförhållandena, skall skälig ersättning härför utgå.

15 kap. Tillstånds giltighet, omprövning m. m.

Verkan av domar i ansökningsmål

1 § Om en dom som har meddelats i ett ansökningsmål enligt 13 kap. 13 § första stycket avser tillstånd till ett vattenföretag eller till någon annan åtgärd enligt denna lag och domen har vunnit laga kraft, gäller tillståndet mot alla, såvitt avser frågor som enligt denna lag är att bedöma i sådant mål. Avser tillståndet utförandet av en anläggning, innefattar det rätt att bibehålla anläggningen. Med stöd av 2 kap. 9 § eller bestämmelser i detta kapitel kan dock ett tillstånd begränsas eller förenas med ändrade eller nya villkor eller förklaras förverkat.

Med tillstånd avses i detta kapitel även godkännande av arbeten enligt 4 kap. 4 § och lagligförklaring enligt 4 kap. 5 §.

2 § Tillståndet förfaller, om tillståndshavaren inte iakttar de bestämmelser om arbetstid som har meddelats i tillståndsdomen.

Om tillståndshavaren visar att han har giltigt skäl för dröjsmålet eller att synnerliga olägenheter skulle uppstå om tillståndet förfaller, kan vattendomstolen förlänga tiden med högst tio år. Ansökan om förlängning skall göras innan den föreskrivna tiden har gått ut.

3 § För att tillgodose allmänna intressen får vattendomstolen företa omprövning av villkoren för ett tillstånd och därvid föreskriva ändrade eller nya villkor. Omprövningen får inte ske förrän efter utgången av en tid som domstolen bestämmer vid meddelandet av tillståndet, minst tio år och

högst trettio år från det tillståndsdomen vinner laga kraft. Omprövning för att tillgodose sådana allmänna intressen som berörs av väsentliga ändringar i vattenförhållandena får dock ske redan före utgången av den bestämda tiden.

Vattendomstolen skall i omprövningsdomen bestämma när de ändrade eller nya villkoren skall börja tillämpas. När omprövning sker efter utgången av den vid meddelandet av tillståndet bestämda tiden, skall också bestämmas efter vilken tid, minst tio och högst trettio år, förnyad omprövning får ske.

4 § Om det visar sig att anordningar som har vidtagits eller villkor som har meddelats till skydd för fisket enligt 3 kap. 11 § eller 10 kap. 5 § är mindre ändamålsenliga, får vattendomstolen meddela ändrade bestämmelser.

5 § Om tillståndshavaren åsidosätter ett villkor i en tillståndsdom och avvikelsen är betydande, får vattendomstolen förklara tillståndet förverkat. Avser tillståndet verksamheten vid en vattenanläggning, får vattendomstolen också förklara rätten att bibehålla vattenanläggningen förverkad.

Har underhållet av en vattenanläggning allvarligt försummats, får vattendomstolen förklara rätten att bibehålla anläggningen förverkad.

Om ett tillstånd att inverka på vattenförhållandena inte har utnyttjats under en längre tid och det kan antas att tillståndet inte heller kommer att utnyttjas, får vattendomstolen förklara tillståndet förverkat. Därvid får vattendomstolen också förklara rätten att bibehålla den vattenanläggning varmed inverkan på vattenförhållandena sker förverkad.

6 § I samband med ett förverkandebeslut enligt 5 § som avser en vattenanläggning skall vattendomstolen ålägga den som är ansvarig för underhållet av anläggningen att riva ut den och att vidta de åtgärder som behövs för att förebygga eller minska skador genom utrivningen.

I stället för åläggande enligt första stycket får vattendomstolen medge någon annan vars rätt är beroende av utrivningen eller, till skydd för allmänna intressen, staten, en kommun eller ett vattenförbund att riva ut anläggningen på den underhållsskyldiges bekostnad. Domstolen får också, under de förutsättningar som anges i 14 kap. 2 §, medge att anläggningen bibehålls och att underhållsskyldigheten övergår på en fastighetsägare eller på staten, en kommun eller ett vattenförbund. Därvid äger 14 kap. 2 § fjärde stycket och 4 § motsvarande tillämpning.

7 § Ansökan om prövning som avses i 3–5 §§ görs av kammarkollegiet.

8 § Efter ansökan av tillståndshavaren får vattendomstolen upphäva eller ändra andra bestämmelser i en tillståndsdom än som avser storleken av ersättnings belopp.

9 § Vattendomstolen kan fastställa ändrade eller nya bestämmelser om innehållande och tappning av vatten efter ansökan av annan än tillståndshavaren, om han vill utnyttja vattenkraften i sitt strömfall bättre, eller efter ansökan av en kommun eller ett vattenförbund som vill tillgodose den allmänna miljövården eller hälsovården eller främja fisket. Till förmån för allmänna farleder, allmänna hamnar, allmänna flottleder, bevattnings- och

markavvattningssamfälligheter samt avloppsföretag kan sådana bestämmelser fastställas på ansökan av huvudmannen.

10 § I frågor som avses i 3, 4, 8 och 9 §§ gäller, om inte annat är särskilt föreskrivet, i tillämpliga delar vad som stadgas om utförande av vattenföretag.

Vid omprövning enligt 3 eller 4 § får sådana villkor inte föreskrivas som medför att ändamålet med företaget inte kan tillgodoses eller att förutsättningarna för detta rubbas avsevärt. Villkoren får inte heller för tillståndshavaren, mottagare av andelskraft eller andra som har inrättat sig efter företaget medföra kostnader som står i missförhållande till de fördelar från allmän synpunkt som kan vinnas. Hänsyn skall vid omprövningen tas till vad tillståndshavaren enligt tidigare omprövningsdomar har fått underkasta sig till förmån för allmänna intressen.

Om regeringen i samband med prövningen av ett vattenföretag har föreskrivit att ett visst villkor skall gälla för ett tillstånd, får vattendomstolen vid omprövningen inte avvika väsentligt från villkoret utan att regeringen har medgivit det.

11 § Ett tillstånd till vattentäkt får omprövas av vattendomstolen efter ansökan av den som driver en annan vattentäkt som är beroende av samma vattentillgång eller av den som söker tillstånd till en sådan vattentäkt. Därvid äger vad som i 3 kap. 8 § föreskrivs om jämkning av företagen eller företräde åt det ena företaget motsvarande tillämpning.

12 § På ansökan av kammarkollegiet eller den avgiftsskyldige får vattendomstolen föreskriva den ändring av en bygdeavgift eller en allmän fiskeavgift som kan behövas med hänsyn till erfarenheterna av företagets verkningar eller till bestående hinder att utnyttja företaget i den avsedda omfattningen.

Frågan om ändring av en sådan avgift får även tas upp till prövning i samband med en omprövning enligt 3, 4, 8, 9 eller 11 §.

13 § En omprövningsdom har samma verkan som en tillståndsdom.

Verkan av beslut efter förrättning

14 § Sedan ett tillståndsbeslut eller annat beslut av förrättningsmannen har vunnit laga kraft, får det verkställas.

I fråga om tillstånd till markavvattningsföretag och omprövning äger 1–10 och 13 §§ motsvarande tillämpning. Omprövning enligt 3, 4, 8 och 9 §§ skall dock ske vid en ny förrättning. Länsstyrelsen förordnar om sådan förrättning efter ansökan.

Ändrade förhållanden i samfälligheter

15 § Om en dom eller ett beslut enligt 3–6, 8, 9, 11 eller 14 § inverkar på frågan om en samfällighets fortsatta bestånd, kretsen av deltagare eller kostnadsfördelningen mellan dem, får meddelas de ändrade bestämmelser som behövs.

Inträder, sedan en samfällighet har bildats enligt denna lag, i andra fall än som avses i första stycket ändrade förhållanden som i inte ringa mån inverkar på frågan om sättet för företagets utförande, kretsen av deltagare eller kostnadsfördelningen mellan dem, får frågan på ansökan av en del-

tagare omprövas av vattendomstolen eller, såvitt avser en markavvattningssamfällighet, vid en ny förrättning. Även utan att sådana förhållanden har inträtt, får en omprövning äga rum, om någon vill ansluta sig som deltagare eller i det tidigare avgörandet har föreskrivits att frågan får omprövas efter en viss tid och denna tid har gått ut.

Vid omprövningen gäller bestämmelserna om utförande av vattenföretag i tillämpliga delar.

Den som inträder som deltagare i en bestående samfällighet skall åläggas att i skälig utsträckning ersätta de övriga deltagarna deras kostnader som nedlagts i gemensamma anläggningar. Vad som sagts nu gäller också när andelstalet höjs för en deltagare som ingår i en samfällighet.

16 § En överenskommelse om att någon skall inträda i eller utträda ur en samfällighet enligt denna lag, att en deltagares andelstal skall ändras eller att samfälligheten skall upphöra har samma verkan som en tillståndsdom eller ett tillståndsbeslut, om överenskommelsen på ansökan av en deltagare godkänns av vattendomstolen eller, om överenskommelsen träffas under en förrättning, av förrättningsmannen. Ett sådant godkännande får inte lämnas om det är uppenbart att överenskommelsen strider mot denna lag.

Oförutsedda skador

17 § Om ett vattenföretag eller en vattenanläggning, som har utförts i enlighet med ett tillstånd enligt denna lag, medför skador som inte förutsågs av vattendomstolen eller förrättningsmannen när tillståndet meddelades, får den skadelidande framställa anspråk på ersättning enligt 9 kap. 1–10 §§.

Om fråga är om betydande skador för enskild eller för något allmänt intresse, får begäras sådana ändringar på företagarens bekostnad av vattenföretaget eller vattenanläggningen som, utan att medföra skador för tredje man eller väsentliga olägenheter för tillståndshavaren, är ägnade att förebygga eller minska framtida skador. I fråga om allmänna intressen förs talan av kammarkollegiet eller kommunen.

Anspråk på grund av oförutsedda skador skall för att få tas upp till prövning anmälas till vattendomstolen inom fem år eller den längre tid, högst tjugo år, som kan ha bestämts i samband med tillståndet. Tiden räknas från utgången av den av domstolen eller förrättningsmannen bestämda arbetstiden.

Bestämmelserna i preskriptionslagen (1981:130) gäller inte anspråk enligt denna paragraf.

18 § Anmälan som avses i 17 § skall vara skriftlig och ges in till vattendomstolen i tre exemplar. Ett exemplar skall delges tillståndshavaren.

Anspråket prövas före eller efter utgången av den tid som gäller för anmälan. Beträffande förfarandet gäller vad som stadgas om förfarandet i stämningsmål. Därjämte tillämpas 13 kap. 45 § och 50 § andra och tredje styckena.

Fastställande av bestämmelser om vattentappning och vattentäkter

19 § Saknas bestämmelser om innehållande eller tappning av vatten beträffande ett vattenföretag eller bestämmelser om nyttjandet av en vattentäkt eller är meddelade bestämmelser ofullständiga, får vattendomstolen på talan av den som lider skada genom de rådande förhållandena fastställa sådana bestämmelser som är ägnade att för framtiden förebygga eller

minska skador. Bestämmelserna får inte ändra vad som lagligen kan gälla och inte heller skada tredje mans rätt.

16 kap. Betalning av ersättning, tillträde m. m.

1 § Löseskilling och intrångsersättning enligt 9 kap. som skall utgå på en gång betalas genom nedsättning hos länsstyrelsen i det län där fastigheten är belägen.

Om ersättningen avser fastigheter i olika län, skall nedsättningen ske hos den länsstyrelse som domstolen eller förrättningsmannen bestämmer.

2 § Nedsättning enligt 1 § skall inte ske, om fastigheten inte svarar för någon beviljad eller sökt inteckning eller om de borgenärer som har panträtt i fastigheten har medgivit att ersättningen betalas ut till den ersättningsberättigade. Om fastigheten besväras av gemensam inteckning, gäller vad som har sagts nu endast om det dessutom föreligger sådana medgivanden från fastighetsägare och fordringshavare som i 22 kap. 11 § jordabalken föreskrivs för relaxation. Medgivande behövs dock inte av den för vars rätt domstolens eller förrättningsmannens avgörande är väsentligen utan betydelse.

3 § I beslut om löseskilling eller intrångsersättning skall anges i vad mån nedsättning skall ske.

4 § Ersättning som inte skall nedsättas betalas till den ersättningsberättigade. Om ersättningen avser mark som skall lösas, åligger det den ersättningsskyldige att hos länsstyrelsen i det län där fastigheten är belägen anmäla och därvid styrka att ersättningen har betalats. Om ersättningen avser fastigheter i olika län, skall anmälan göras hos den länsstyrelse som domstolen eller förrättningsmannen bestämmer.

5 § Bestämmelserna i 1—4 §§ gäller även provisorisk ersättning som har bestämts med stöd av 13 kap. 49 § andra stycket.

6 § Vid nedsättning eller anmälan skall den ersättningsskyldige till länsstyrelsen ge in domen eller beslutet samt lagakraftbevis och vid nedsättning dessutom gravationsbevis för fastigheten. Om det inte sker, skall länsstyrelsen anskaffa handlingarna på den ersättningsskyldiges bekostnad.

7 § Ersättning för mark som löses skall betalas och anmälan enligt 4 § skall ske inom sex månader från det att såväl tillståndsfrågan som ersättningsfrågan har avgjorts slutligt. Ersättning som inte avser mark som löses och som har fastställts att utgå på en gång skall betalas inom två år från samma tid. Om den ersättningsskyldige inte iakttar vad som har sagts nu, förlorar han den rätt som han har förvärvat gentemot den ersättningsberättigade.

Tidsfristerna får förkortas eller förlängas när parterna är ense om det eller om det finns särskilda skäl för det.

8 § Inlösen av mark är fullbordad när den ersättningsskyldige har fullgjort vad som åligger honom enligt 1 eller 4 §.

9 § Den ersättningsskyldige får genast tillträda egendomen när inlösen är fullbordad enligt 8 §. Om förutom löseskilling eller intrångsersättning annan ersättning har bestämts till följd av avståendet, får dock tillträde inte ske förrän även denna ersättning har betalats.

Tillstånd att på annat sätt än genom inlösen ta någon annans egendom i anspråk eller att vidta åtgärder som medför skada för någon annan får utnyttjas när den ersättningsskyldige har betalat den ersättning som har bestämts.

Om det är påkallat med hänsyn till den ersättningsberättigades förhållanden, skall bestämmas skäligt uppskov med tillträdet eller med utförandet av åtgärden.

10 § Om en del av en fastighet inlöses, sker ändringen i fastighetsindelningen när inlösen är fullbordad enligt 8 §.

Sådana särskilda rättigheter till en fastighet som har tillkommit genom frivilliga upplåtelser upphör när inlösen av fastigheten eller av sådan del därav som berörs av rättigheten är fullbordad enligt 8 §, om inte domstolen eller förrättningsmannen har förordnat att rättigheten skall bestå. Ett sådant förordnande får meddelas endast om det uppenbarligen är utan betydelse för den rätt som tillkommer borgenärer med panträtt i fastigheten.

Andra särskilda rättigheter till fastigheten än som anges i andra stycket består efter inlösen, om inte något annat har förordnats av domstolen eller förrättningsmannen.

Genom inlösen upphör den lösta egendomens ansvar för fordran. Detta gäller dock inte fordran som har förmånsrätt enligt 6 § 1 förmånsrättslagen (1970: 979).

11 § Om ersättningen till följd av ett vattenföretag eller annan åtgärd har bestämts slutligt först efter det att tillståndet har tagits i anspråk, skall den del av ersättningen som överstiger vad som fastställts tidigare betalas och anmälan enligt 4 § göras inom en månad från det ersättningen bestämdes slutligt. Detsamma gäller ersättning som har bestämts i samband med godkännandet av ett vattenföretag som redan har utförts.

Om den slutligt fastställda ersättningen inte överstiger den ersättning som tidigare har fastställts och nedsättnings- eller anmälningsskyldighet annars skulle ha förelegat, skall den ersättningsskyldige anmäla ersättningsbeslutet hos länsstyrelsen sedan detta har vunnit laga kraft.

12 § På sådan ersättning som avses i 11 § första stycket utgår ränta enligt 5 § räntelagen (1975: 635) från den dag marken tillträddes eller vattenföretaget eller åtgärden utfördes, om inte något annat följer av andra stycket. Om betalningen inte sker i rätt tid, utgår ränta enligt 6 § räntelagen för tiden efter det dröjsmålet inträdde. Inlösen fullbordas utan hinder av att ränta inte betalas.

På ersättning som avser oförutsedd skada utgår ränta enligt 6 § räntelagen från den dag ersättningsanspråket framställdes vid vattendomstolen.

Om den ersättningsskyldige försummar att betala sådan ersättning enligt 11 § första stycket som skall betalas genom nedsättning, skall länsstyrelsen på begäran av den som är berättigad till ersättningen eller del därav söka verkställighet av den dom eller det beslut, varigenom ersättningen bestämts.

13 § Medel som har satts ned eller tagits ut skall länsstyrelsen utan dröjsmål sätta in i bank mot ränta.

14 § Nedsatta eller uttagna medel jämte upplupen ränta skall länsstyrelsen betala ut till den som har rätt till medlen.

Vid utbetalningen av medel som har satts ned enligt beslut av domstolen eller förrättningsmannen skall bestämmelserna om fördelning av köpeskilling för fast egendom som har sålts på exekutiv auktion tillämpas med de avvikelser som anges i tredje stycket. Om rätt för innehavare av pantbrev att avstå från sin rätt till betalning och om verkan därav finns särskilda bestämmelser.

Om fastigheten är besvärad av en inteckning och dessutom av en särskild rättighet som minskar fastighetens värde och har sämre rätt än inteckningen, skall den borgenär som har panträtt på grundval av inteckningen få betalning som om fastigheten inte besvärades av rättigheten, i den mån det behövs för att han skall få full betalning för sin fordran. Ersättningen för rättigheten skall minskas i motsvarande mån.

15 § Sammanträde för fördelningen skall hållas så snart det kan ske. Kallelser till sammanträdet skall minst två veckor i förväg sändas till fastighetsägaren, andra sakägare och kända innehavare av panträtt. De skall i kallelsen uppmanas att anmäla sina anspråk senast vid sammanträdet. Om det finns särskilda skäl för det, skall en kungörelse om sammanträdet minst två veckor i förväg också föras in i Post- och Inrikes Tidningar.

16 § När inlösen av mark är fullbordad, skall det antecknas i fastighetsboken.

17 § Om det råder tvist om bättre rätt till ersättning, skall ersättningen nedsättas hos länsstyrelsen, även om nedsättning inte behövs enligt 1 §. Bestämmelserna i 13–15 §§ skall tillämpas i fråga om sådan ersättning.

18 § Ersättningsbelopp som har betalats får inte till någon del återkrävas. Vad som sagts nu gäller inte, om det tillstånd som föranlett beslutet om ersättning upphävs på talan av den ersättningsberättigade.

19 § Om en borgenär som har panträtt i en fastighet gör förlust på grund av att ersättning inte har bestämts eller har blivit för låg och ersättningens belopp på grund av överenskommelse mellan den ersättningsskyldige och sakägaren eller av någon annan anledning inte har prövats av domstolen eller förrättningsmannen, är borgenären berättigad till ersättning av den ersättningsskyldige mot avskrivning på fordringshandlingen. Rätt till ersättning föreligger också för förlust till följd av att överenskommelse har träffats om ersättning i annat än pengar eller om att skadeförebyggande åtgärder skall utföras.

20 § Vad i detta kapitel sägs om fastighet gäller i tillämpliga delar också tomträtt.

17 kap. Underhåll m. m.

1 § Den som äger en vattenanläggning är skyldig att underhålla den så att det inte uppkommer skada för allmänna eller enskilda intressen genom ändringar i vattenförhållandena. Om vattenanläggningen med stöd av en

särskild rättighet utförts på annans mark och äganderätten till anläggningen övergått till markägaren till följd av att rättigheten upphört, kvarstår dock underhållsskyldigheten för den som var rättighetshavare.

Den som enligt 8 kap. 2 § har medgivits rätt att använda någon annans vattenanläggning är jämte ägaren skyldig att underhålla anläggningen, om inte vattendomstolen bestämt något annat.

I 14 kap. 2 § och 15 kap. 6 § finns bestämmelser om överflyttning av underhållsskyldigheten.

2 § Vattenföretag som inverkar på vattenförhållandena skall drivas så att de inte i onödan skadar allmänna eller enskilda intressen.

3 § Den som är skyldig att underhålla en vattenanläggning har rätt att nyttja annans mark för arbeten eller åtgärder som behövs för att underhållsskyldigheten skall kunna fullgöras. Den underhållsskyldige skall betala ersättning för skada och intrång.

18 kap. Tillsyn och besiktning

Tillsyn

1 § Tillsyn över vattenföretag och vattenanläggningar utövas av länsstyrelsen.

Om särskilda skäl föreligger, får i en tillståndsdom eller ett tillståndsbeslut förordnas att någon annan myndighet än länsstyrelsen skall, jämte länsstyrelsen, utöva tillsyn i visst hänseende.

2 § Företagaren är skyldig att på begäran av tillsynsmyndighet lämna de upplysningar om vattenföretaget eller vattenanläggningen som behövs för tillsynen.

Länsstyrelsen får förelägga företagaren att utföra de undersökningar som behövs för tillsynen. Om särskilda skäl föreligger, får länsstyrelsen härvid föreskriva att en undersökning skall utföras av någon annan än företagaren och utse någon att utföra undersökningen.

I beslut om föreläggande enligt andra stycket får länsstyrelsen utsätta vite.

Besiktning

3 § I tillståndsdom och tillståndsbeslut får föreskrivas att en vattenanläggning skall besiktas, sedan företaget har utförts.

Besiktningsman förordnas av länsstyrelsen efter anmälan av företagaren.

4 § Efter ansökan av ägaren till en vattenanläggning eller av någon vars rätt berörs av anläggningen kan länsstyrelsen förordna en besiktningsman för att utreda om anläggningen har tillkommit i laga ordning eller är av laga beskaffenhet.

5 § Besiktningsmannen skall föra protokoll över vad som har förekommit vid besiktning enligt 3 eller 4 §. Protokollet skall inges till länsstyrelsen och, såvitt avser besiktning enligt 4 §, i avskrift tillhandahållas den som har ansökt om besiktningen. Om besiktningsmannen finner att avvikelser har gjorts från vad som har föreskrivits i tillståndsdomen eller tillstånds-

beslutet, skall han ange om avvikelserna enligt hans uppfattning kan skada allmänna eller enskilda intressen.

Rätt till tillträde m. m.

6 § För att utöva tillsyn enligt denna lag har tillsynsmyndighet rätt att få tillträde till vattenanläggningar samt att utföra undersökningar inom områden som berörs av vattenföretaget. Samma rätt tillkommer dem som skall utföra undersökningar som avses i 2 § andra stycket andra meningen samt besiktningsmän.

Polismyndigheten skall lämna det biträde som behövs för att tillsynen eller besiktningen skall kunna verkställas.

7 § Den som är beroende av hur ett vattenföretag drivs, allmän åklagare och tjänsteman vid Sveriges meteorologiska och hydrologiska institut har rätt att få tillträde till platser för vattenståndsmätare, vattenmätare eller observationsrör samt att ta del av anteckningar som företagaren har ålagts att föra rörande vattenstånd, vattnets avrinning eller tillgodogjorda vattenmängder.

Tillfälle skall beredas statlig fiskeritjänsteman och av fiskeristyrelsen förordnad tillsynsman att utöva tillsyn över att villkor till skydd för fisket fullgörs.

Tystnadsplikt

8 § De som har deltagit i tillsyn eller besiktning eller har utfört sådana undersökningar som avses i 2 § andra stycket andra meningen får inte obehörigen röja eller utnyttja vad de därvid har erfarit om affärs- eller driftförhållanden eller förhållanden av betydelse för landets försvar.

I det allmännas verksamhet tillämpas i stället bestämmelserna i sekretesslagen (1980: 100).

19 kap. Skydd för vattenförsörjningen m. m.

Allmänna bestämmelser

1 § Om en yt- eller grundvattentillgång utnyttjas eller kan antas komma att utnyttjas för vattentäkt, är alla som vill bedriva sådan verksamhet eller utföra sådana åtgärder i vatten eller på land som kan skada vattentillgången skyldiga att vidta de anordningar, tåla de begränsningar av verksamheten och iaktta de försiktighetsmått i övrigt som skäligen kan fordras för att förebygga eller avhjälpa skadan.

Den som utövar verksamhet eller utför åtgärd i enlighet med vad som har föreskrivits i tillstånd enligt denna lag, miljöskyddslagen (1969: 387) eller 18 § naturvårdslagen (1964: 822) anses ha fullgjort vad som åligger honom enligt första stycket.

Länsstyrelsen får vid vite förelägga den som vill bedriva sådan verksamhet eller utföra sådana åtgärder som avses i första stycket att iaktta vad som gäller enligt nämnda stycke.

2 § Till skydd för en yt- eller grundvattentillgång som utnyttjas eller kan antas komma att utnyttjas för vattentäkt får länsstyrelsen besluta om ett behövligt skyddsområde (vattenskyddsområde).

Länsstyrelsen skall föreskriva de inskränkningar i rätten att förfoga över fastigheter inom vattenskyddsområdet som behövs för att tillgodose syftet

med området. Om det behövs, får länsstyrelsen föreskriva att skyltar eller stängsel skall sättas upp och att annans mark får tas i anspråk härför.

Föreskrifter som medför att pågående markanvändning avsevärt försvåras eller att annans mark tas i anspråk får endast meddelas på ansökan av kommun eller den i vars intresse vattenskyddsområdet fastställs.

3 § Regeringen eller den myndighet som regeringen bestämmer får meddela sådana föreskrifter om vad allmänheten skall iaktta inom ett vattenskyddsområde som behövs för att tillgodose syftet med området.

4 § Innan länsstyrelsen fattar beslut enligt 2 § skall länsstyrelsen utfärda en kungörelse med föreläggande för sakägarna att, om de vill framställa erinringar mot åtgärden, göra detta hos länsstyrelsen inom viss tid från kungörandet. Tiden får inte sättas kortare än en månad. Kungörelsen, som skall innehålla uppgift om förslag till vattenskyddsområde och skyddsföreskrifter, skall införas i ortstidning. En utskrift av kungörelsen skall vidare sändas till kända sakägare.

Om beslutet berör fast egendom som är samfälld för flera fastigheter, behöver någon utskrift av kungörelsen inte sändas till de särskilda delägarna i samfälligheten. Finns en känd styrelse för samfälligheten, skall en utskrift av kungörelsen sändas till styrelsen.

Om beslutet uppenbarligen berör endast viss eller vissa sakägare, får, i stället för att kungörande sker, föreläggandet delges med sakägarna.

Om frågan om vattenskyddsområde har upptagits efter ansökan, skall kostnaderna för kungörandet betalas av sökanden.

5 § När vattenskyddsområde fastställts och när föreskrifter enligt 2 eller 3 § meddelats, ändrats eller upphävts, skall beslutet snarast möjligt kungöras på det sätt som är föreskrivet beträffande författningar i allmänhet. Kungörelse om beslutet skall också införas i ortstidning. Sökande och sakägare anses ha fått del av beslutet den dag kungörelsen var införd i ortstidning.

Om beslutet har meddelats efter ansökan, skall sökanden betala kostnaderna för kungörandet.

6 § Om en kommunal myndighet har meddelat beslut med stöd av föreskrift som har utfärdats enligt 2 § andra stycket första meningen, får besvär över beslutet anföras hos länsstyrelsen.

Beslut enligt 1–3 §§ eller enligt första stycket gäller omedelbart, om inte annat förordnas.

Ersättning

7 § Fastighetsägare och innehavare av särskild rätt till fastighet har rätt till ersättning, om föreskrifter enligt 2 § andra stycket som meddelats efter ansökan medför att pågående markanvändning avsevärt försvåras eller att mark tas i anspråk.

Om en föreskrift enligt 2 § andra stycket första meningen innebär förbud att vidta vissa åtgärder utan särskilt tillstånd, får ersättning på grund av den föreskriften utgå endast om sådant tillstånd har vägrats eller förenats med särskilda villkor.

Ersättningen skall betalas av den som har begärt föreskrifterna hos länsstyrelsen.

Om synnerligt men uppkommer vid användningen av fastigheten, skall fastigheten lösas av den ersättningsskyldige om ägaren begär det.

8 § Den som vill göra anspråk på ersättning eller begära inlösen skall väcka talan mot den ersättningsskyldige hos vattendomstolen inom ett år från den dag då det beslut som anspråket grundas på vann laga kraft. Gör han inte detta förlorar han sin rätt.

9 § I fråga om ersättning och inlösen enligt detta kapitel gäller i övrigt 9 och 16 kap.

20 kap. Kostnadsbestämmelser

Rättegångskostnader vid domstol m. m.

1 § I ansökningsmål, utom sådana som anges i andra stycket, och i mål som avses i 13 kap. 13 § andra stycket skall sökanden svara för sina egna och motparternas kostnader vid vattendomstolen. I ansökningsmål som innefattar bildande av samfällighet för bevattning eller vattenreglering svarar sökanden inte för kostnader i vattendomstolen som uppkommit för deltagare i samfälligheten.

I mål som gäller omprövning eller förverkande enligt 15 kap. 3–6 eller 12 § skall kammarkollegiet och tillståndshavaren svara för sina kostnader vid vattendomstolen. I mål enligt 15 kap. 3 § skall kammarkollegiet dessutom svara för kostnader vid vattendomstolen som uppkommer för andra motparter än tillståndshavaren. I mål som gäller omprövning enligt 15 kap. 15 § andra stycket av fråga om kretsen av deltagare eller kostnadsfördelningen eller enligt 16 § skall varje part svara för sina kostnader.

I sådana överklagade ansökningsmål som avses i första stycket första meningen skall sökanden svara för sina egna kostnader i högre rätt och för de kostnader som där har uppkommit för motparterna genom att sökanden har klagat.

2 § Bestämmelserna i 1 § gäller inte, om annat följer av 18 kap. 6 eller 8 § rättegångsbalken.

Beträffande särskilda frågor i ansökningsmål får efter vad som finnes skäligt förordnas att vardera parten skall svara för sina kostnader eller att part som förlorar skall ersätta annan part hans kostnader.

3 § Om talan om ersättning eller inlösen på grund av ett förordnande om vattenskyddsområde ogillas men käranden har haft skälig anledning att få sin talan prövad av vattendomstolen, får vattendomstolen förordna att svaranden skall ersätta käranden dennes rättegångskostnader eller att vardera parten skall svara för sina kostnader vid vattendomstolen.

4 § Om det är skäligt, får vattendomstolen i förrättningsmål förordna att en part som förlorar målet skall ersätta motparters kostnader vid vattendomstolen.

5 § I ansökningsmål får sökanden åläggas att betala ersättning för motparters rättegångskostnader även om deras talan inte har blivit prövad slutligt vid domstolen. Ersättningen skall även innefatta ränta efter sex procent från dagen för beslutet till dess betalning sker.

6 § Vid vattendomstolen är i ansökningsmål sökanden skyldig att ersätta domstolen dess kostnader för

1. kungörelser
2. aktförvarare
3. sakkunniga som tillkallats av domstolen
4. lokaler för sammanträden.

Vad i första stycket sägs om sökanden gäller i förrättningsmål klaganden, om kostnaden har orsakats av hans besvär, och i stämningsmål käranden.

I högre rätt gäller vad i första och andra styckena sägs om sökande, klagande eller kärande den som fullföljt talan.

På anmodan av domstolen skall förskott på ersättningen betalas.

Frågan vem som slutligt skall stå för kostnaden avgörs i enlighet med vad som gäller för rättegångskostnaderna i vattenmålet.

Förrättningskostnader m. m.

7 § Annan sakägare än deltagare har rätt till skälig ersättning för sina kostnader vid förrättning. På ersättningen skall utgå ränta efter sex procent från dagen för beslutet till dess betalning sker.

Förrättningsmän och gode män har rätt till ersättning enligt bestämmelser som meddelas av regeringen.

Ersättning till sakkunniga enligt 12 kap. 8 § bestäms av förrättningsmannen.

8 § Till förrättningskostnader hänförs

1. ersättning till förrättningsmän, gode män och sakkunniga,
2. kungörelsekostnader, ersättning till aktförvarare och andra kostnader som är nödvändiga för förrättningen,
3. ersättning för kostnader som avses i 7 § första stycket,
4. ersättning för skador som avses i 12 kap. 24 §,
5. kostnad för förrättning som avses i 12 kap. 28 § första stycket.

Om tillståndsbeslut meddelas, skall förrättningskostnaderna fördelas mellan deltagarna i markavvattningsföretaget efter vad som är skäligt.

Inställs förrättningen, skall sökanden betala de kostnader som har uppkommit, om inte särskilda omständigheter föranleder att betalningsskyldigheten fördelas mellan samtliga sakägare eller vissa av dem. Om den inställda förrättningen har inletts på grund av ett beslut vid en fastighetsreglering, skall dock kostnaderna anses som förrättningskostnader vid fastighetsregleringen.

Om kammarkollegiet begär omprövning av ett markavvattningsföretag, skall staten svara för förrättningskostnaderna.

Såsom sökande anses även den som har förenat sig med sökanden om företaget samt den på vilkens begäran företaget har givits en större omfattning än vad sökanden har begärt.

9 § Sökanden är skyldig att på anmodan av förrättningsmannen betala förskott på förrättningskostnader.

Övriga kostnader

10 § I ärenden hos regeringen om ianspråktagande av strömfall enligt 2 kap. 8 § skall sökanden svara för samtliga kostnader.

I ärenden hos länsstyrelsen om fördelning av ersättning skall den ersättningsskyldige svara för samtliga kostnader.

Första och andra styckena gäller inte om annat följer vid en motsvarande tillämpning av 18 kap. 6 eller 8 § rättegångsbalken.

Frågor om ersättning enligt denna paragraf prövas av vattendomstolen.

Lagförslaget

11 § Företagaren skall med belopp som länsstyrelsen bestämmer betala kostnaderna för

1. tillsyn som avses i 18 kap. 1 § andra stycket,
2. undersökningar som avses i 18 kap. 2 § andra stycket andra meningen,
3. besiktning enligt 18 kap. 3 §.

12 § Den som har ansökt om besiktning enligt 18 kap. 4 § skall betala kostnaderna för besiktningen med belopp som länsstyrelsen bestämmer. Om besiktningsmannen begär det, är den som har gjort ansökan även skyldig att betala förskott på kostnaderna för besiktningen.

13 § Länsstyrelsens beslut enligt 11 och 12 §§ får verkställas.

21 kap. Ansvar, handräckning m. m.

1 § Till böter eller fängelse i högst två år döms den som uppsåtligen eller av oaktsamhet

1. bryter mot 4 kap. 1 § första eller andra stycket eller 4 kap. 4 § andra meningen,
2. bryter mot villkor eller föreskrifter som har meddelats i samband med tillstånd till ett vattenföretag enligt denna eller äldre lag eller i samband med godkännande av arbeten enligt 4 kap. 4 §, lagligförklaring enligt 4 kap. 5 § eller prövning enligt 14 kap. 5 § första stycket eller motsvarande äldre bestämmelser eller i samband med prövning enligt 15 kap.,
3. åsidosätter skyldigheten att underhålla en vattenanläggning eller bryter mot 17 kap. 2 §,
4. underlåter att fullgöra vad som åligger honom enligt 18 kap. 2 § första stycket,
5. bryter mot föreskrifter som har meddelats enligt 19 kap. 2 eller 3 §.

I ringa fall döms inte till ansvar.

Till ansvar enligt första stycket döms inte om ansvar för gärningen kan ådömas enligt brottsbalken.

I lagen (1950: 596) om rätt till fiske finns bestämmelser om straff och andra påföljder för den som överträder fiskeförbud som har meddelats enligt denna eller äldre lag.

2 § Till böter döms den som uppsåtligen eller av oaktsamhet underlåter att fullgöra vad som åligger honom enligt 4 kap. 3 § tredje stycket.

3 § Om någon har begått en gärning som avses i 1 § första stycket 1–3 eller 5, får länsstyrelsen vid vite förelägga honom att vidta rättelse. Sådant föreläggande får också meddelas om någon inte har iakttagit vad som gäller enligt 19 kap. 1 § första stycket.

Om tillståndet till ett vattenföretag har förfallit enligt 15 kap. 2 §, får länsstyrelsen vid vite förelägga tillståndshavaren att riva ut en med stöd av tillståndet uppförd vattenanläggning som kan skada allmänna eller enskilda intressen.

4 § I fall som avses i 3 § får vattendomstolen meddela handräckning. I fråga om sådan handräckning finns bestämmelser i 17 § handräckningslagen (1981: 847). Utslag i sådant mål överklagas hos vattenöverdomstolen.

Om allmänna intressen berörs, görs ansökan om handräckning av länsstyrelsen.

22 kap. Slutbestämmelser

1 § Lagens bestämmelser om fastighet gäller också gruvor utom i fall som avses i 5 kap. 2 § tredje stycket.

2 § Ett vattenföretag skall anses beröra en viss fastighet

1. när ett yrkande framställs om skyldighet för fastighetens ägare att delta i företaget,
2. när fastigheten eller dess vatten tas i anspråk för företaget eller för en anläggning i samband med företaget,
3. när företaget kan medföra skador på mark eller vatten som tillhör fastigheten, på byggnader eller anläggningar som finns på fastigheten eller på fastighetens användningssätt.

3 § Om säkerhet som skall ställas enligt denna lag inte har godkänts av den till vars förmån den ställs, skall säkerheten prövas av länsstyrelsen.

Borgen får godkännas av länsstyrelsen endast om borgensmannen svarar som för egen skuld och, om flera har tecknat borgen, de svarar solidariskt.

Staten, kommuner, landstingskommuner och kommunalförbund behöver inte ställa säkerhet.

4 § Om någon som förberedelse för ett vattenföretag vill undersöka en fastighet, får länsstyrelsen föreskriva att tillträde till fastigheten skall lämnas under en viss tid. Länsstyrelsen får även meddela förbud vid vite att flytta eller skada vattenmärken, observationsrör eller något annat som behövs för undersökningen.

Undersökningen skall utföras så att minsta skada och intrång vållas. I trädgårdar och liknande planteringar får träd inte skadas eller fällas utan ägarens samtycke eller medgivande av länsstyrelsen.

För skador och intrång som har uppkommit genom en undersökning enligt första stycket utgår ersättning. Talan om ersättning skall väckas vid den fastighetsdomstol inom vars område fastigheten är belägen.

Länsstyrelsen kan fordra att den som skall utföra undersökningen ställer säkerhet för framtida ersättningsanspråk innan arbetet påbörjas.

Länsstyrelsen får förordna att ett beslut enligt första stycket första meningen får verkställas även om beslutet överklagas, om säkerhet ställs enligt fjärde stycket.

5 § På begäran av någon som vill utföra ett vattenföretag men som ännu inte har ansökt om tillstånd får vattendomstolen förordna en sakkunnig att på företagarens bekostnad göra nödvändiga undersökningar. Om undersökningarna avser företagets inverkan på det allmänna fiskeintresset, skall som sakkunnig förordnas den som fiskeristyrelsen föreslår.

6 § Länsstyrelsens beslut enligt denna lag får överklagas hos kammarrätten genom besvär, om beslutet avser

1. förordnande av förrättningsman enligt 12 kap.,

2. förordnande om undersökningar som avses i 18 kap. 2 § andra stycket eller av besiktningsman enligt 18 kap. 3 eller 4 §,
3. kostnader som anges i 20 kap. 11 eller 12 §,
4. prövning av säkerhet enligt 3 § detta kapitel,
5. föreläggande enligt 2 kap. 9 § tredje stycket, 19 kap. 1 § tredje stycket, 21 kap. 3 § eller förbud enligt detta kapitels 4 § första stycket.

I övrigt får länsstyrelsens beslut enligt denna lag och beslut av annan myndighet än regeringen enligt 19 kap. 3 § överklagas hos regeringen genom besvär.

7 § Är flera fastigheter för husbehovsförbrukning beroende av samma grundvattentillgång, skall vattnet fördelas mellan dem efter vad som är skäligt, om fastigheternas behov inte kan täckas helt. Härvid skall iakttas att fastighet inte får berövas vatten, vartill den med hänsyn till läge och naturlig beskaffenhet, äldre bebyggelse eller andra omständigheter bör anses ha företräde.

Fördelning som har ägt rum med stöd av första stycket får jämkas, om ändrade förhållanden har inträtt.

8 § Vattendomstolarna skall i den utsträckning regeringen förordnar föra förteckning över vattenföretag inom domsområdet (vattenbok).

2 Förslag till

Lag om införande av vattenlagen (1982: 000)

Allmänna bestämmelser

1 § Vattenlagen (1982: 000) och denna lag träder i kraft den 1 januari 1983.

2 § Genom den nya vattenlagen upphävs med de begränsningar som följer av denna lag

vattenlagen (1918: 523),

lagen (1918: 524) om vad iakttagas skall i avseende å införande av vattenlagen och

lagen (1920: 460) om vad vid anläggande av järnväg eller spårväg bör iakttagas till tryggande av närliggande marks torrläggning.

3 § Om det i lag eller annan författning hänvisas till en föreskrift som har ersatts genom en bestämmelse i den nya vattenlagen eller i denna lag, tillämpas i stället den nya bestämmelsen.

4 § I mål och ärenden som har anhängiggjorts hos vattendomstol före ikraftträdandet av den nya vattenlagen tillämpas äldre bestämmelser. Beträffande anspråk på grund av oförutsedda skador gäller dock i fråga om förfarandet och ersättning för rättegångskostnader den nya vattenlagen, om anspråket framställts sedan lagen har trätt i kraft.

5 § Om ansökan om förordnande av förrättningsman gjorts eller förordnande enligt 3 kap. 11 § vattenlagen (1918: 523) om syneförrättning medde-

lats före ikraftträdandet av den nya vattenlagen, tillämpas äldre bestämmelser vid förrättningen, i fråga om underställning och överklagande samt vid domstols handläggning och prövning av fråga som rör förrättningen.

6 § Vad som enligt den nya vattenlagen gäller om ägare av en fastighet tillämpas även på den som innehar en fastighet med ständig besittningsrätt eller med fideikommissrätt.

Särskild övergångsbestämmelse till 2 kap. nya vattenlagen

7 § Genom 2 kap. 2 och 3 §§ nya vattenlagen inskränks inte den rätt som före ikraftträdandet av den nya vattenlagen tillkom någon på grund av dom, urminnes hävd eller någon annan särskild rättsgrund eller enligt 1 kap. 2 § andra stycket andra meningen vattenlagen (1918: 523).

Särskild övergångsbestämmelse till 3 kap. nya vattenlagen

8 § Vad som i 3 kap. 2 § första stycket nya vattenlagen stadgas om byggnadsplan gäller också avstyckningsplan.

Särskilda övergångsbestämmelser till 4 kap. nya vattenlagen

9 § Bestämmelserna om tillståndsplikt i 4 kap. 1 § och 2 § första stycket nya vattenlagen gäller inte dikningsföretag som pågår vid ikraftträdandet av den nya vattenlagen.

Frågan om lagligheten av en vattenanläggning som har tillkommit före ikraftträdandet av den nya vattenlagen utan tillstånd enligt vattenlagen (1918: 523) eller motsvarande äldre bestämmelser bedöms enligt de bestämmelser som gällde vid anläggningens tillkomst.

10 § Om annat vattenföretag än dikning har utförts under vattenlagens (1918: 523) giltighetstid utan tillstånd, är företagaren bevisningsskyldig i fråga om de förhållanden som rådde i vattnet innan företaget utfördes.

Särskilda övergångsbestämmelser till 9 kap. nya vattenlagen

11 § Medför omprövning enligt 15 kap. 3, 4, 9 eller 11 § nya vattenlagen av ett tillstånd enligt vattenlagen (1918: 523) eller motsvarande äldre bestämmelser skada för tillståndshavaren utgår ersättning till denne, om annat inte följer av 12 §.

Medför omprövning enligt nya vattenlagen av tillstånd som avses i första stycket skada för annan än tillståndshavaren utgår ersättning härför. För mottagare av andelskraft eller av ersättning genom överföring av kraft enligt vattenlagen (1918: 523) i dess lydelse före den 1 juli 1974 gäller dock viss begränsning enligt 15 §.

Beträffande ersättning enligt första eller andra stycket äger 9 kap. 1–10 §§ och 13 § nya vattenlagen motsvarande tillämpning. Därvid skall vad som sägs om andelskraft tillämpas även på sådan ersättning genom överföring av kraft varom stadgas i andra stycket.

12 § Om skada som avses i 11 § första stycket utgörs av förlust av vatten eller fallhöjd eller inskränkning i rätten att reglera vattnets avrinning och omprövningen sker till förmån för det allmänna fiskeintresset, allmän farled, allmän hamn, allmän flottled eller hälsovården eller, vid omprövning enligt 15 kap. 3 § eller 9 § första meningen nya vattenlagen, till förmån för den allmänna miljövården samt bestämmelserna i vattenlagen (1918: 523) om kungsådra eller nyprövning var tillämpliga på företaget, är

tillståndshavaren skyldig att utan ersättning tåla skadan till så stor del som, jämte vad han tidigare efter den nya lagens ikraftträdande har avstått enligt denna paragraf eller 14 §, motsvarar en tjugondel av det produktionsvärde eller det värde av vattenmängd, fallhöjd eller magasinsvolym som avses i 9 kap. 14 § andra stycket nya vattenlagen.

13 § Bestämmelserna i 11 och 12 §§ äger motsvarande tillämpning beträffande omprövning av en sådan särskild rättighet att förfoga över vattnet som avses i 2 kap. 41 § vattenlagen (1918: 523).

14 § Om den som har tillstånd till ett vattenföretag enligt vattenlagen (1918: 523) eller motsvarande äldre bestämmelser åsamkas förlust av vatten eller fallhöjd eller inskränkning i rätten att reglera vattnets avrinning till följd av ett vattenföretag enligt nya vattenlagen som skall tillgodose det allmänna fiskeintresset, allmän farled, allmän hamn, allmän flottled, hälsovården eller den allmänna miljövården eller som utgör markavvattningsföretag eller vattentäkt för bevattning, är hans rätt till ersättning härför begränsad på motsvarande sätt som gäller enligt 12 §, om bestämmelserna i vattenlagen (1918: 523) om kungsådra var tillämpliga på vattenföretaget.

Första stycket äger motsvarande tillämpning i fråga om förlust eller inskränkning som åsamkas den som utan särskilt tillstånd driver ett vattenföretag som tillkommit före ikraftträdandet av nya vattenlagen.

15 § Bestämmelsen i 9 kap. 19 § nya vattenlagen äger motsvarande tillämpning beträffande andelskraft enligt vattenlagen (1918: 523) eller ersättning genom överföring av kraft enligt vattenlagen (1918: 523) i dess lydelse före den 1 juli 1974.

Särskilda övergångsbestämmelser till 10 kap. nya vattenlagen

16 § Årliga avgifter enligt 2 kap. 10 § eller 4 kap. 14 § vattenlagen (1918: 523) skall under den avgiftsperiod som löper vid den nya vattenlagens ikraftträdande utgå med det senast fastställda beloppet. Efter avgiftsperiodens slut skall avgiften för det närmast följande året utan särskilt beslut utgå med ett belopp som räknas om i förhållande till den ändring av basbeloppet enligt lagen (1962: 381) om allmän försäkring för december månad som har skett från det första till det sista året i den senaste avgiftsperioden. Därefter skall avgiften varje år utan särskilt beslut räknas om i förhållande till den ändring av basbeloppet för december månad som kan ha skett mellan året närmast före det aktuella avgiftsåret och året närmast dessförinnan.

I fråga om årliga avgifter enligt 2 kap. 8 § vattenlagen (1918: 523) eller däremot svarande äldre lag gäller att sådan avgift år 1983 skall utgå med det tidigare fastställda beloppet, omräknat med hänsyn till ändring av basbeloppet för december 1982 i förhållande till basbeloppet för december det år då avgiften senast fastställdes genom lagakraftägande dom, dock tidigast för december 1963. Därefter skall avgiften utan särskilt beslut räknas om enligt första stycket tredje meningen.

Särskilda övergångsbestämmelser till 12, 13 och 16 kap. nya vattenlagen

17 § Löseskilling och intrångsersättning för en fastighet som innehas med fideikommissrätt får inte sättas lägre än som följer av 9 kap. nya vattenlagen. Sådana ersättningar som har nämnts nu och som tillkommer

innehavaren av en fideikommissegendom skall alltid nedsättas hos länsstyrelsen och får inte betalas ut, innan regeringen eller den myndighet som regeringen bestämmer har förordnat hur det skall förfaras med ersättningen.

18 § Bestämmelsen i 13 kap. 55 § andra stycket nya vattenlagen äger motsvarande tillämpning på förordnande som avses i 11 kap. 83 § andra stycket vattenlagen (1918: 523) och som meddelats av domstol eller överexekutor.

Särskilda övergångsbestämmelser till 15 kap. nya vattenlagen

19 § Ett tillstånd enligt vattenlagen (1918: 523) eller motsvarande äldre bestämmelser till ett vattenföretag eller någon annan åtgärd som avses i den nya vattenlagen, anses med avseende på vad som föreskrivs i 15 kap. nya vattenlagen som ett tillstånd enligt denna med de avvikelser som följer av 20 och 21 §§.

Första stycket gäller även en sådan särskild rättighet att förfoga över vattnet som avses i 2 kap. 41 § vattenlagen (1918: 523).

Bestämmelserna i 15 kap. 5 och 6 §§ nya vattenlagen gäller också vattenanläggningar som har tillkommit innan nämnda lag trätt i kraft, även om någon domstols eller annan myndighets tillstånd till dessa inte har behövts och inte heller lämnats.

Vad som enligt 15 kap. 4 och 12 §§ nya vattenlagen gäller om ändring av fiskeavgift och bygdeavgift skall också tillämpas på avgifter enligt 2 kap. 8 och 10 §§ samt 4 kap. 14 § vattenlagen (1918: 523).

20 § Omprövning enligt 15 kap. 3 § första stycket första meningen nya vattenlagen i fall som avses i 19 § första och andra styckena denna lag får, om inte annat följer av andra stycket, ske efter utgången av år 1992, dock får omprövning av tillstånd till vattenkraftverk eller vattenreglering för kraftändamål ske tidigast trettio år från den dag då företaget enligt därom meddelad föreskrift skall vara fullbordat eller, om nyprövning enligt 4 kap. vattenlagen (1918: 523) ägt rum, tidigast trettio år från den dag då domen om nyprövning vann laga kraft.

Om företaget skulle ha kunnat underkastas nyprövning enligt 4 kap. vattenlagen (1918: 523) vid tidpunkt efter den nya vattenlagens ikraftträdande, får omprövning ske så snart den för nyprövning gällande tiden utgått.

Omprövning enligt 15 kap. 3 § första stycket tredje meningen nya vattenlagen får ske endast om ändringen i vattenförhållandena inträtt efter den nya vattenlagens ikraftträdande.

21 § Om tillstånd till ett företag har meddelats enligt vattenlagen (1918: 523), gäller bestämmelserna i den lagen i fråga om verkan av att ett företag inte har fullbordats inom föreskriven tid.

22 § Bestämmelserna i 15 kap. 15 och 16 §§ nya vattenlagen äger tillämpning även i fråga om samfälligheter enligt 3 kap. vattenlagen (1918: 523) som avser vattenreglering enbart för kraftändamål, samfälligheter enligt 7 kap. vattenlagen (1918: 523) och samfälligheter för ändamål som avses i 8 kap. 20 § vattenlagen (1918: 523) samt samfälligheter enligt motsvarande äldre bestämmelser.

Om i samfällighet som nu sagts kretsen av deltagare eller kostnadsför-

delningen mellan dem ändras genom omprövning enligt 15 kap. 15 § nya vattenlagen eller godkännande av en överenskommelse enligt 15 kap. 16 § samma lag, skall en samfällighet enligt den nya vattenlagen anses bildad.

Särskild övergångsbestämmelse till 17 kap. nya vattenlagen

23 § Vad som föreskrivs i 17 kap. 1 § andra stycket nya vattenlagen gäller även den som med stöd av vattenlagen (1918: 523) tillagts rätt att begagna sig av annans vattenanläggning.

Särskilda övergångsbestämmelser till 19 kap. nya vattenlagen

24 § Ett förordnande enligt 2 kap. 14 § tredje stycket vattenlagen (1918: 523) till skydd mot förorening eller 2 kap. 62 eller 64 § samma lag till skydd för vattenförsörjningen anses som ett förordnande enligt 19 kap. nya vattenlagen.

Om ett förordnande enligt 2 kap. 14 § tredje stycket eller 62 § vattenlagen (1918: 523) ändras eller upphävs, skall det antecknas i fastighetsboken.

Särskilda övergångsbestämmelser till 21 kap. nya vattenlagen

25 § I fråga om gärning som var belagd med straff i vattenlagen (1918: 523) och som begåtts före nya vattenlagens ikraftträdande skall vattenlagen (1918: 523) alltjämt tillämpas. Vad som sägs i 21 kap. 3 och 4 §§ nya vattenlagen får tillämpas även vid gärningar som begåtts under vattenlagens (1918: 523) giltighetstid.

Talan om ansvar enligt första stycket väcks vid laga domstol i brottmål.

Andra bestämmelser

26 § Bestämmelserna i 3 kap. 12–25 och 27 §§, 7 kap. 61–65 §§ samt 8 kap. 38–45 §§ vattenlagen (1918: 523) om flera deltagares förvaltning av företag som har tillkommit enligt den lagen skall tillämpas så länge företagets förvaltning inte har anordnats på något annat sätt.

27 § Bestämmelserna i 4 kap. vattenlagen (1918: 523) om statens lösningsrätt skall fortfarande gälla, om fråga om lösningsrätt före ikraftträdandet av den nya vattenlagen har fullföljts genom ansökan om stämning till fastighetsdomstol.

3 Förslag till

Lag om inrättande, utvidgning och avlysning av allmän farled och allmän hamn

1 § En allmän farled eller en allmän hamn får inrättas, om farleden eller hamnen är av väsentlig betydelse för den allmänna samfärdseln. En allmän farled får även inrättas, om den är av väsentlig betydelse för fiskerinäringen eller om den är av väsentlig betydelse för trafiken med fritidsbåtar och det behövs med hänsyn till säkerheten i farleden.

Första stycket gäller även i fråga om utvidgningar av allmänna farleder eller hamnar.

Lagförslaget

2 § En allmän farled eller en allmän hamn skall helt eller delvis avlysas
1. om farleden eller hamnen inte kan användas för sitt ändamål utan att säkerheten äventyras,
2. om farleden eller hamnen inte behövs för sitt ändamål,
3. om farleden eller hamnen inte sköts så att dess ändamål tillgodoses.

3 § Om det är påkallat med hänsyn till det ändamål som en allmän farled skall tillgodose, säkerheten i farleden eller i övrigt med hänsyn till allmän eller enskild rätt, får särskilda föreskrifter meddelas om hur den allmänna farleden skall ordnas och begagnas.

4 § Beslut enligt 1–3 §§ meddelas av regeringen eller, om regeringen bestämmer det, av sjöfartsverket.

Sjöfartsverkets beslut enligt denna lag överklagas hos regeringen genom besvär.

5 § Sjöfartsverket skall föra ett register över allmänna farleder och allmänna hamnar enligt denna lag. I registret skall anges vem som svarar för farleden eller hamnen samt finnas uppgift om sådana särskilda föreskrifter som har meddelats enligt 3 §.

6 § Den som uppsåtligen eller av oaktsamhet bryter mot en föreskrift som har meddelats med stöd av 3 § döms till böter eller fängelse i högst ett år.

---

1. Denna lag träder i kraft den 1 januari 1983.
2. De allmänna farleder och hamnar som finns vid ikraftträdandet av denna lag skall upphöra att vara allmänna vid utgången av december 1986, om inte dessförinnan med tillämpning av 1 § har beslutats att farleden eller hamnen fortfarande skall vara allmän.

4 Förslag till

Lag om inrättande, utvidgning och avlysning av allmän flottled

1 § En allmän flottled får inrättas, om flottleden behövs med hänsyn till skogsnäringen samt nyttan för orten och det allmänna överväger olägenheterna av flottleden och flottningen.

Första stycket gäller även i fråga om utvidgningar av allmänna flottleder.

2 § En allmän flottled skall helt eller delvis avlysas
1. om flottningen kan anses vara nedlagd,
2. om flottleden inte längre behövs,
3. om flottleden utgör hinder för något annat företag som är av större allmän betydelse än flottleden.

Vid avlysning enligt första stycket 3 får föreskrivas särskilda villkor för avlysningen.

3 § Om det är påkallat med hänsyn till flottningens intresse eller i övrigt

med hänsyn till allmänna eller enskilda intressen, får särskilda föreskrifter meddelas om hur den allmänna flottleden skall ordnas och begagnas.

4 § Beslut enligt 1–3 §§ meddelas av regeringen eller den myndighet som regeringen bestämmer.

Beslut enligt denna lag av annan myndighet än regeringen överklagas hos regeringen genom besvär.

5 § Den som uppsåtligen eller av oaktsamhet bryter mot en föreskrift som har meddelats med stöd av 3 § döms till böter eller fängelse i högst ett år.

---

1. Denna lag träder i kraft den 1 januari 1983. Genom lagen upphävs lagen (1919: 427) huru avgöras skall, varest tidigare tillkommen allmän flottled skall jämlikt vattenlagen bibehållas.

2. De allmänna flottleder som finns vid ikraftträdandet skall anses som allmänna flottleder enligt denna lag.

JUSTITIEDEPARTEMENTET

Utdrag
PROTOKOLL
vid regeringssammanträde
1981-01-22

Närvarande: statsministern Fälldin, ordförande, och statsråden Ullsten, Bohman, Wikström, Friggebo, Mogård, Dahlgren, Åsling, Söder, Burenstam Linder, Johansson, Wirtén, Holm, Andersson, Winberg, Adelsohn, Danell, Petri, Eliasson

Föredragande: statsrådet Winberg

Lagrådsremiss med förslag till ny vattenlag m. m.

---

1 Inledning

Med stöd av regeringens bemyndigande den 29 november 1968 tillkallades sakkunniga med uppdrag att se över vattenlagen (1918: 523) (VL). De sakkunniga antog namnet vattenlagsutredningen. Utredningens uppdrag omfattade enligt direktiven (1969 års riksdagsberättelse s. 77–84) en allmän översyn av VL med huvudvikten lagd på de delar av lagen som har samband med samhällsplaneringen i stort. Utredningen har tidigare avgivit tre delbetänkanden (SOU 1970: 40, 1972: 14 och 1973: 31), som har legat till grund för ändringar i VL och lagstiftning om vattenförbund (prop. 1971: 106, JuU 1971: 13, rskr 1971: 204, SFS 1971: 531; prop. 1974: 83, CU 1974: 28, rskr 1974: 229, SFS 1974: 273; prop. 1975/76: 215, JoU 1976/77: 9, rskr 1976/77: 47, SFS 1976: 997 och 998).

Vattenlagsutredningen[1] avlämnade i juni 1977 slutbetänkandet (SOU 1977: 27) Revision av vattenlagen. Del 4. Förslag till ny vattenlag. Betänkandet har remissbehandlats.

Till protokollet i detta ärende bör fogas dels utredningens sammanfattning av betänkandet som *bilaga 1*, dels utredningens diskussion av alternativa prövningssystem som *bilaga 2*, dels utredningens förslag till vattenlag, lag om införande av nya vattenlagen, lag om allmän farled och allmän

[1] Numera regeringsrådet Gösta Dyrssen, ordförande, överinspektören Sven Andersson, direktören Sture Annevall, överdirektören Jöran Hult, direktören Bengt Sterne och föreståndaren, ledamoten av riksdagen Thure Jadestig.

hamn samt lag om inrättande, utvidgning av avlysning av allmän flottled som *bilaga 3*, dels en förteckning över remissinstanserna och en sammanställning av remissyttrandena som *bilaga 4*. Beträffande gällande ordning samt utredningens närmare överväganden hänvisas till betänkandet.

Lagrådsremiss allmän motivering

Jag har i detta ärende särskilt samrått med chefen för jordbruksdepartementet.

2 Allmän motivering

2.1 Reformbehovet

Den svenska vattenlagstiftningen företedde vid 1900-talets början en ganska splittrad bild. De mest betydelsefulla bestämmelserna fanns i den s. k. vattenrättsförordningen. Bestämmelser om allmän flottled och allmän farled fanns i särskilda förordningar. Frågor om dikning och annan avledning av vatten behandlades i den s. k. dikningslagen. Frågor om rätt att med stöd av vattenrättsförordningen bygga i vatten prövades av allmän domstol. Till byggande i s. k. kungsådrevattendrag behövdes i vissa fall tillstånd också av regeringen. Farleds- och flottledsfrågor handlades av länsstyrelserna. Diknings- och vattenavledningsföretag skulle som regel föregås av förundersökning vid syneförrättning.

Huvuddelen av de vattenrättsliga bestämmelserna har sedermera med väsentligt ändrat innehåll sammanförts i VL, som i sina huvuddelar trädde i kraft den 1 januari 1919. VL saknade ursprungligen bestämmelser om allmän farled, allmän flottled, torrläggning av mark, avledande av avloppsvatten och syneförrättningar, men i dessa hänseenden kompletterades lagen redan 1919 och 1920. Den har emellertid även därefter under årens lopp ändrats och kompletterats i många avseenden. Av särskild betydelse är lagändringarna 1939, då regler om tillgodogörande av grundvatten infördes, och 1941, då lagen kompletterades med bestämmelser om åtgärder mot vattenförorening. Under 1950- och 1960-talen har lagen ändrats flera gånger på grundval av förslag från bl. a. 1945 års vattenlagssakkunniga, norrländska vattenkraftutredningen och vattenvårdskommittén. I samband med 1969 års miljöskyddslagstiftning har VL:s regler om skyldighet att motverka vattenförorening utmönstrats och ersatts med bestämmelser i miljöskyddslagen (1969: 387) (ML).

VL kom till i en tid då utvecklingen på det industriella och tekniska området hade skapat helt nya förutsättningar för att utnyttja landets stora tillgångar på vattenkraft. Den lagstiftning som fanns före VL kan sägas ha betraktat frågan om krafttillgångarnas tillgodogörande främst från de enskilda intressenas synpunkt. I enlighet härmed medgav lagstiftningen, åtminstone i vad den gällde vattenkraftens tillgodogörande, bara i mycket begränsad omfattning åtgärder i vatten till förfång för motstående intressen. Särskilt insikten om vattenkraftens stora betydelse från ekonomisk

Lagrådsremiss allmän motivering

och social synpunkt ledde emellertid till en ändrad intresseavvägning i 1918 års VL. Vattenbyggnadsintresset såsom allmänt samhällsnyttigt tillerkändes förhållandevis långt gående förmåner gentemot allmänna och enskilda motstående intressen framför allt i fråga om förutsättningarna för intrång i annans rätt. Genom lagen öppnades också möjligheter att tvinga fram ett samarbete i fasta former mellan vattenrättshavarna som tidigare ofta konkurrerat inbördes. Samtidigt slog man dock vakt om andra samhällsintressen som är knutna till vattnet, t. ex. fiske-, farleds- och flottningsintressena, liksom om jordbruket som då ännu var huvudnäringen. I själva verket uttalades vid lagens tillkomst uttryckligen att dess huvudsyfte var att skapa gynnsamma lagliga förutsättningar för vattenkraftens tillgodogörande samtidigt som vissa klart definierade motstående intressen blev favoriserade i lagen.

De ändamål som VL avsåg att tillgodose har naturligtvis sin aktualitet fortfarande. Många nya omständigheter har emellertid tillkommit. Teknikens framsteg och den allmänna samhällsutvecklingen har medfört att behovet av ett samlat grepp över vattenresursernas användning har gjort sig gällande med allt större styrka. Framför allt de större vattenföretagen har i allmänhet betydelsefulla långsiktiga verkningar av olika slag. Även i övrigt är det många viktiga men inbördes motstridiga intressen som kräver beaktande när det gäller användningen av våra vattentillgångar. Över huvud taget måste vattenföretagen inpassas i samhällsplaneringen i stort, t. ex. vad gäller samhällsbyggande, markanvändning, näringsutveckling, energipolitik, sysselsättning, naturvård, kulturminnesvård, friluftsliv och hälsovård.

Frågan om formerna för anpassningen av främst de större vattenföretagen till samhällsplaneringen i stort blev huvuduppgiften för den år 1968 tillkallade vattenlagsutredningen. Denna utredning fick i uppdrag att göra en allmän översyn av VL med tonvikt på de bestämmelser som hade samband med samhällsplaneringen. Särskilt borde frågan om att ändra de organisatoriska formerna för tillståndsgivningen i vattenmål övervägas närmare. I samband därmed framhölls också angelägenheten av att skapa en mindre bunden prövning av tillåtlighetsfrågorna än vad som gällde, så att samtliga omständigheter av vikt och föreliggande valmöjligheter kunde beaktas i det enskilda fallet. En genomgripande översyn av såväl prövningssystemet som det materiella innehållet i VL ansågs följaktligen påkallad.

Sedan vattenlagsutredningen tillkallades 1968, har på förslag av utredningen en del reformer av vattenlagstiftningen genomförts (se avsnitt 1).

År 1971 utvidgades – i avbidan på en mera genomgripande reform av VL – regeringens prövningsrätt i vattenmål. Samtidigt inordnades de tidigare fristående vattendomstolarna i tingsrättsorganisationen.

År 1974 anpassades ersättningsbestämmelserna i VL till expropriationslagen (1972: 719). Vidare infördes ett nytt institut benämnt andelskraft.

Lagrådsremiss allmän motivering

Däremot genomfördes inte den reform av avgiftssystemet som vattenlagsutredningen hade föreslagit (se vidare avsnitt 2.13).

År 1976 slutligen tillkom en lag (1976:997) om vattenförbund för att främja samverkan mellan alla berörda intressenter i ett vattenområde.

I sitt slutbetänkande har vattenlagsutredningen lagt fram förslag till en ny vattenlag, som är tänkt att ersätta gällande VL. Utredningen föreslår en omläggning av prövningssystemet, som innebär att tillståndsfrågor skall prövas av regeringen, den nuvarande koncessionsnämnden för miljöskydd och länsstyrelserna samt att ersättningsfrågor skall handläggas vid vissa fastighetsdomstolar. Vidare föreslås mindre stela tillåtlighetsregler, som skall möjliggöra en mer allsidig och planmässig bedömning av vattenföretagen. När det gäller villkoren för ett vattenföretag föreslås att de skall kunna omprövas till förmån för främst allmänna intressen, i vissa fall utan ersättning till företagaren. Förslag till ett nytt vattenrättsligt avgiftssystem läggs också fram liksom en utförligare lagreglering av frågan om tillsyn över vattenföretag med länsstyrelsen som tillsynsmyndighet.

Utredningens förslag har fått ett gynnsamt mottagande vid remissbehandlingen. De flesta remissinstanserna godtar i huvudsak eller lämnar utan erinran de av utredningen redovisade allmänna principerna för en ny vattenrättslig reglering och tillstyrker att förslaget läggs till grund för ny lagstiftning på området. I vissa hänseenden framförs dock kritik mot förslaget, särskilt vad gäller frågan om ett nytt prövningssystem. I några fall avstyrks också att förslaget läggs till grund för lagstiftning.

Jag delar uppfattningen att nuvarande VL bör avlösas av en ny lag. Skälen härtill är flera. Under den tid som har gått sedan VL antogs har lagen visserligen ändrats åtskilliga gånger i betydelsefulla hänseenden. Jag tänker då särskilt på de ändringar som inneburit att naturvårds- och andra bevarandeintressens ställning har stärkts, på ändringar i de processuella reglerna samt på reformeringen av prövningssystemet och ersättningsreglerna. Lagen har därigenom kunnat i skälig utsträckning anpassas till förändrade värderingar och förhållanden. Även efter genomförandet av dessa reformer har lagen emellertid vissa brister. Redan den delvis omvälvande utvecklingen beträffande vattentillgångarnas utnyttjande under de mer än 60 år som VL har varit i kraft motiverar enligt min mening en modernisering av lagen. I samma riktning talar önskemålet att skaffa effektiva rättsliga styrmedel, så att planeringen av hur våra vattentillgångar skall användas kan genomföras i praktiken.

Huvudsyftet vid VL:s tillkomst var som jag tidigare har nämnt att skapa gynnsamma lagliga förutsättningar för vattenkraftens tillgodogörande samtidigt som vissa klart definierade motstående intressen blev favoriserade i lagen. De ändamål som lagen avsåg att fylla 1918 har otvivelaktigt sin aktualitet fortfarande, men många nya omständigheter har samtidigt tillkommit när det gäller våra vatten. Bl. a. kan nämnas den ökade medvetenheten om vattnet såsom en naturtillgång av stort värde från miljösynpunkt

Lagrådsremiss allmän motivering

samt för rekreation och friluftsliv. Jag delar utredningens uppfattning att detta måste återspeglas i vattenlagstiftningen. Strävan bör vara att med en ny vattenlag skapa ett instrument med vars hjälp det går att göra en rimlig avvägning mellan exploateringsintresset och motstående allmänna och enskilda intressen. En grundläggande förutsättning måste dock vara att företagen står i god överensstämmelse med planerna inom olika samhällssektorer. Samtidigt får det inte vara så att ett vattenföretag, även om det står i överensstämmelse med ett en gång givet tillstånd, lägger hinder i vägen för fortsatt utveckling för all framtid. Här kräver hänsynen till främst allmänna intressen att det finns möjligheter till omprövning av ett företag.

Det nu sagda medför behov av genomgripande ändringar i den vattenrättsliga regleringen. Till dessa ändamålssynpunkter kommer också behovet av ett systematiskt mera lättillgängligt lagverk än 1918 års VL. Lagens systematik och allmänna uppläggning kännetecknas av en långt driven särbehandling av olika företagstyper. Reglerna i lagens 2 kap. om byggande i vatten kan sägas bilda lagens portalbestämmelser som sedan kompletteras genom mer eller mindre fristående avsnitt. Dessa handlar om grundvattentäkt, vattenreglering, allmän farled (som även innehåller bestämmelser om allmän hamn), allmän flottled, torrläggning av mark genom dikning, vattenavledning eller invallning samt avloppsföretag. Uppdelningen hänger samman med VL:s anknytning till äldre vattenrätt som reglerades i ett flertal speciallagar. En annan anledning till uppdelningen är lagens tillkomst i etapper och de utvidgningar av dess tillämpningsområde som skett under årens lopp, bl. a. genom 1939 års lagstiftning om grundvattentäkt. Uppdelningen har medfört att förekomsten av hänvisningar till särskilt bestämmelserna i 2 kap. är riklig. Ibland förekommer hänvisning till ett stadgande som i sin tur hänvisar till ett tredje stadgande. Jag delar utredningens uppfattning att det från systematisk och lagteknisk synpunkt skulle vara en vinning att lagstiftningen i stället i största möjliga utsträckning innehåller regler som är gemensamma för flertalet företagstyper. Som utredningen anför kan emellertid en sådan strävan inte fullföljas helt.

Jag finner alltså att tiden är inne att genom en ny vattenlag anpassa den vattenrättsliga lagstiftningen till samhällsutvecklingen och åstadkomma ett systematiskt mera lättillgängligt lagverk.

Vattenlagsutredningens förslag innebär en praktiskt taget fullständig och systematisk reglering av det vattenrättsliga området. Förslaget innehåller många principiellt viktiga nyheter. Flera av de bärande principerna i gällande rätt har dock ansetts böra behållas och har därför förts över till det nya lagförslaget.

Det ligger i sakens natur att ett försök till lagreglering av ett så omfattande och komplext rättsområde som det vattenrättsliga, hur det än utformas, möter invändningar från företrädare för sinsemellan motstridiga intressen. Jag anser emellertid att vattenlagsutredningen har löst sin upp-

Lagrådsremiss allmän motivering

gift väl. De föreslagna lösningarna av olika problem torde enligt min mening i allmänhet utgöra en lämplig avvägning mellan motstående intressen, såväl vad avser förhållandet mellan det allmänna och enskilda rättsägare som mellan enskilda rättsägare inbördes. Jag finner alltså, i likhet med flertalet remissinstanser, att utredningens förslag i huvudsak är ägnat att ligga till grund för en ny vattenrättslig lagstiftning. Mot bakgrund särskilt av vad som har kommit fram vid remissbehandlingen anser jag emellertid att det finns anledning att i vissa hänseenden överväga andra lösningar än dem som utredningen har föreslagit.

I det följande skall jag behandla huvudpunkterna i den föreslagna lagstiftningen. Till bestämmelsernas närmare utformning och vissa särskilda frågor avser jag att återkomma i specialmotiveringen.

Min genomgång av huvudpunkterna i den föreslagna lagstiftningen kommer i stort sett att följa den indelning som utredningen har i sitt betänkande. Jag kommer emellertid att allra först ta upp frågan om utformningen av det vattenrättsliga prövningssystemet – en fråga som är av grundläggande betydelse för den nya vattenlagens utformning i flera hänseenden och beträffande vilken remissutfallet är splittrat. Dessutom kommer jag att bland huvudpunkterna behandla frågor om markavvattningsföretag och om bevattning samt om det vattenrättsliga avgiftssystemets framtida utformning (se avsnitt 2.11–2.13).

2.2 Prövningssystemet

Frågor om tillstånd att utföra kraftverk och andra större vattenbyggnadsföretag prövas i dag av vattendomstol med skyldighet för domstolen att genom underställning låta regeringen pröva företagets tillåtlighet med beaktande av bl. a. allmänna planeringssynpunkter. Det är därefter vattendomstolen som meddelar tillstånd och avgör ersättningsfrågorna. Vattendomstolens avgörande kan överklagas till Svea hovrätt i dess egenskap av en för hela landet gemensam vattenöverdomstol och därifrån till högsta domstolen. Mindre vattenbyggnadsföretag prövas av vattendomstolen som första instans. Domstolen är i dessa fall skyldig att underställa regeringen tillståndsfrågan endast då viktiga samhällsintressen sätts i fara. Överklagande kan ske till vattenöverdomstolen och högsta domstolen.

Frågor om tillstånd till torrläggningsföretag, eller med en av vattenlagsutredningen föreslagen term markavvattningsföretag, avgörs vid syneförrättning. Härvid prövas också ersättningfrågorna. Mycket omfattande företag skall underställas regeringens prövning för bedömning från allmänna planeringssynpunkter. Synemännens utlåtande angående huvudsakligen mer ingripande företag skall underställas vattendomstolens prövning. Talan mot synemännens utlåtande kan föras hos vattendomstolen och överklagande sker därifrån till vattenöverdomstolen och högsta domstolen.

Vattendomstolarna var tidigare självständiga administrativa enheter un-

Lagrådsremiss allmän motivering

der Svea hovrätt i dess egenskap av vattenöverdomstol. Sedan den 1 januari 1972 ingår de i tingsrättsorganisationen. Luleå, Umebygdens, Jämtbygdens, Stockholms, Växjö och Vänersborgs tingsrätter är vattendomstolar. Gränserna för de till varje domstol hörande områdena följer vattendelare mellan olika vattensystem. En vattendomstol består av en ordförande (vattenrättsdomare), en teknisk ledamot och två nämndemän. Ytterligare en teknisk ledamot får ingå i domstolen efter vattenrättsdomarens bestämmande.

För handläggningen av vattenmål gäller i princip rättegångsbalkens bestämmelser. I VL meddelas emellertid många särbestämmelser.

Frågor om tillstånd enligt ML prövas av koncessionsnämnden för miljöskydd. Även länsstyrelserna kan av regeringen ges rätt att pröva tillståndsfrågor beträffande vissa slag av ärenden. Denna möjlighet har dock hittills inte utnyttjats. Besvär i fråga om tillståndsbeslut anförs hos regeringen. När viktiga samhällsintressen sätts i fara, kan tillståndsfrågan också underställas regeringen. Ersättningsfrågor prövas av fastighetsdomstol med fullföljd till hovrätt och högsta domstolen. Vissa justeringar i ML:s prövningssystem kommer att föreslås senare denna dag på föredragning av chefen för jordbruksdepartementet (prop. 1980/81: 92).

Vattenlagsutredningen har, i huvudsaklig överensstämmelse med sina direktiv, föreslagit ett helt nytt prövningssystem för alla vattenföretag utom markavvattningsföretagen. För prövning av sistnämnda kategori av vattenföretag föreslås att förrättningsformen behålls med fullföljd domstolsvägen. En modernisering av förrättningsbestämmelserna föreslås dock.

Utredningens förslag innebär beträffande övriga vattenföretag att frågor om tillstånd till och väsentliga villkor för företagen skall avgöras i administrativ ordning, beträffande de större företagen av regeringen, beträffande de medelstora företagen av den nuvarande koncessionsnämnden för miljöskydd samt i fråga om de mindre företagen av länsstyrelserna. Övriga villkorsfrågor samt skadereglering skall handhas av fastighetsdomstolen vid de sex tingsrätter som nu är vattendomstol.

Förslaget till ett nytt prövningssystem har fått ett mycket blandat mottagande vid remissbehandlingen. Omkring hälften av remissinstanserna, däribland sjöfartsverket, lantbruksstyrelsen, naturvårdsverket, planverket, samtliga hörda länsstyrelser utom en, miljöskyddsutredningen och kommunförbundet, tillstyrker utredningsförslaget eller lämnat det utan erinran. Övriga som har yttrat sig i frågan, däribland samtliga domstolar, förordar andra system. De flesta av de kritiska remissinstanserna förordar ett bibehållande i stort av den nuvarande sammanhållna prövningen vid vattendomstol. I de negativa remissyttrandena framhålls särskilt att organisationsreformen inte kan väntas tillgodose önskemålen om ett effektivt, snabbt och smidigt samt från rättssäkerhetssynpunkt betryggande förfarande. Man framhåller också att tillståndsfrågan, frågan om villkor samt

Lagrådsremiss allmän motivering

frågorna om skadeförebyggande åtgärder och om ersättning har sådant samband med varandra att bedömningen inte bör delas upp på olika myndigheter. Både de positiva och de negativa remissinstanserna understryker att ett genomförande av förslaget förutsätter en personell upprustning hos länsstyrelserna. De kritiska remissinstanser som inte ansluter sig till vattendomstolsmodellen förordar i huvudsak en sammanhållen prövning enligt både vattenlagen och ML hos regionala koncessionsnämnder eller miljörätter.

För egen del vill jag anföra följande i fråga om prövningssystemet.

Många viktiga men inbördes motstridiga intressen kräver beaktande när det gäller användningen av våra vattentillgångar. Även om vattentillgångarna är goda i landet som helhet, kan särskilda omständigheter såsom befolkningskoncentration, industriella vattenbehov eller jordbruksbevattning på sina håll medföra att den lokala vattentillgången blir för liten. Framför allt de större vattenföretagen har i allmänhet betydelsefulla långsiktiga verkningar av olika slag. Behovet av planering av vattenanvändningen både på det lokala planet och i ett större sammanhang är alltså stort. Det torde råda enighet om att vattenföretagen liksom annan markanvändning måste inpassas i samhällsplaneringen.

I bl.a. direktiven för vattenlagsutredningen har det framhållits att de nuvarande reglerna för tillståndsprövning i vattenmål inte tillgodoser behovet av planering på ett tillfredsställande sätt. Prövningen borde hellre företas av administrativa myndigheter och nära samordnas med annan samhällsplanering.

Innan jag går närmare in på hur man bör utforma ett prövningssystem där bl.a. planeringssynpunkterna skall beaktas, vill jag något beröra vattenföretagens inpassande i samhällsplaneringen i stort, dvs. den allmänna planeringen av våra vattentillgångar. Det bör då erinras om att statsmakterna under senare år har tagit olika initiativ för att tillgodose behovet av en översiktlig fysisk planering. Genom tillkomsten av statens planverk och statens naturvårdsverk har de statliga insatserna i planeringsarbetet på verksnivå förstärkts och koncentrerats. Omorganisationen av länsstyrelserna och kommunindelningsreformen har förbättrat de organisatoriska förutsättningarna för samhällsplaneringen på regional och lokal nivå. Genom den fysiska riksplaneringen breddas underlaget för planeringen på alla nivåer såväl genom ökad tillgång till inventeringsmaterial som genom mera preciserade utgångspunkter för en riksomfattande markanvändningspolitik.

Den fysiska riksplaneringen ger riktlinjer för användningen i vissa fall av våra vattenresurser, till att börja med i sådana fall där konfliktrisken mellan exploaterings- och bevarandeintressena är störst. Inom ramen för den fysiska riksplaneringen har statsmakterna bl.a. undantagit vissa vattendrag i norra Svealand och Norrland från fortsatt vattenkraftutbyggnad. Det gäller de outbyggda huvudälvarna Torne älv, Kalix älv, Piteälven och

Lagrådsremiss allmän motivering

Vindelälven, vissa skogsälvar samt en del outbyggda älvsträckor i älvar som i övrigt redan har byggts ut. Vidare har naturvårdsverket på regeringens uppdrag översiktligt kartlagt landets vattentillgångar och de anspråk som riktas på dessa. Vattenplaneringsutredningen har utrett frågorna i vilken omfattning vattenplanering behövs i dag och i ett längre perspektiv samt i vilka former en sådan planering bör bedrivas (se SOU 1980: 39). Förslaget till en ny plan- och bygglag (se SOU 1979: 65 och 66) som är tänkt att ersätta byggnadslagen (1947: 385) syftar bl. a. till att skapa bättre förutsättningar för planeringen av våra vattentillgångar.

Av det nu sagda torde framgå att samhället har eller kommer att få flera instrument för planeringen av våra vattentillgångar. Jag delar emellertid vattenlagsutredningens uppfattning att det inte är realistiskt att räkna med att planeringen inom en överblickbar framtid kommer att ha drivits så långt att den skulle kunna ersätta en tillståndsprövning av ett enskilt vattenföretag eller att vattenrättsliga tillståndsfrågor alltid skulle kunna bedömas mot bakgrund av verkställd planläggning. De riktlinjer som hittills har lagts fast i den fysiska planeringen beträffande användningen av våra mark- och vattentillgångar är av översiktlig karaktär. Det planeringsunderlag som har tagits fram måste kompletteras och preciseras genom tillståndsprövning av varje enskilt vattenföretag. Genom en sådan prövning kommer konsekvenserna för olika motstående intressen att kunna behandlas på ett mer fullständigt sätt än vad som kan ske inom ramen för den allmänna planering som bedrivs.

Jag anser alltså att planeringen måste kompletteras med en vattenrättslig tillståndsprövning för att samhället i det enskilda fallet skall kunna styra och kontrollera lokaliseringen av ett vattenföretag och för att konsekvenserna för motstående intressen skall bli belysta. Frågan är då om tillståndsprövningen måste anförtros åt ett planeringsorgan eller om andra faktorer än planeringshänsynen bör vara avgörande vid valet av prövningsorgan.

Genom en lagändring den 1 januari 1972 fick regeringen större möjligheter än tidigare att vid prövningen av större vattenföretag göra en allsidig bedömning med hänsyn till allmänna planeringssynpunkter (4 kap. 17–20 §§ VL). Hänsyn skall bl. a. tas till statsmakternas riktlinjer för hushållningen med mark och vatten samt till näringspolitiska, energipolitiska och arbetsmarknadspolitiska aspekter. Regeringsprövningen är inte begränsad till det aktuella projektet, utan hänsyn skall tas till vattenanvändningen i stort.

Behovet av hänsynstagande till allmänna planeringssynpunkter är naturligtvis mest uttalat beträffande de större vattenföretagen på grund av deras betydelsefulla, långsiktiga verkningar. Jag anser det självklart att man i fråga om dessa företag behåller regeringens prövningsrätt, vilket för övrigt inte har ifrågasatts vid remissbehandlingen.

Beträffande de mindre företag som inte faller under regeringens prövningsrätt är behovet av en bedömning från allmänna planeringssynpunkter

Lagrådsremiss allmän motivering

inte lika framträdande. Som jag kommer att närmare beröra senare (se avsnitt 2.4) bör emellertid samma bedömningsgrunder i princip gälla beträffande alla typer av vattenföretag. Då uppkommer frågan om detta är ett tillräckligt motiv för att tillståndsprövningen beträffande mindre vattenföretag i enlighet med utredningens förslag förs över från vattendomstol till administrativ myndighet.

De administrativa myndigheter som enligt utredningen bör komma i fråga som prövningsorgan är den nuvarande koncessionsnämnden för miljöskydd och länsstyrelserna. Av dessa myndigheter har länsstyrelserna redan i dag betydelsefulla uppgifter inom samhällsplaneringens område och de uppfyller därför i och för sig kravet på ett prövningsorgan som skulle kunna sätta in ett vattenföretag i ett större planeringssammanhang. Koncessionsnämnden besitter i dag på grund av sin centrala ställning vid prövning enligt ML och som viktig remissinstans vid regeringens lokaliseringsprövning enligt 136 a § byggnadslagen den överblick som erfordras för att tillämpningen skall bli enhetlig och konsekvent. Nämnden, som arbetar i domstolsliknande former, är emellertid en ren tillståndsmyndighet utan planeringsfunktioner. Dess möjligheter att vid prövning av ett vattenföretag passa in detta i ett större samhällsplaneringssammanhang kan därför inte i avgörande mån anses skilja sig från vad som gäller för vattendomstolarna.

Som jag ser det är vattendomstolarnas bristande möjligheter att f. n. ta hänsyn till allmänna planeringssynpunkter en fråga av mera rättslig än faktisk natur. Som vattenlagsutredningen framhåller torde existerande begränsningar främst ha sin grund i att VL:s regler – främst de stela tillåtlighetsreglerna – inte har gett utrymme för sådana bedömningar. Vattendomstolarnas förening av juridisk och teknisk sakkunskap har emellertid gjort dem väl skickade att göra ofta mycket svåra avvägningar mellan motstående intressen i vattenmål. Härtill har inte minst bidragit att vattendomstolarnas domkretsar har varit tillräckligt stora för att ge domstolsledamöterna en allsidig erfarenhet av olika vattenfrågor, samtidigt som de inte har varit större än att ledamöterna har kunnat få en god ortskännedom.

Som närmare kommer att framgå av min redogörelse i avsnitt 2.4 kommer jag att föreslå att VL:s stela tillåtlighetsregler ersätts av mer allmänt hållna regler, som skall möjliggöra en friare och därmed mer mångsidig bedömning av vattenföretagen. I och för sig kan det hävdas att de lämplighetsavvägningar av bl. a. ekonomisk, teknisk och social natur som dessa regler ger utrymme för bättre passar för en tillståndsprövning i administrativ ordning än en traditionellt judiciell prövning. Jag delar emellertid utredningens uppfattning att ingenting i och för sig hindrar att sådana bedömningar görs av domstol. Därom vittnar just vattendomstolarnas hittillsvarande verksamhet, där domstolarna redan inom ramen för gällande VL i viss utsträckning gjort sådana avvägningar. Genom att man i den vattenrättsliga processen inhämtar yttranden från bl. a. statens planverk, länssty-

Lagrådsremiss allmän motivering

relsen och berörda kommuner kan vidare erforderligt planeringsmaterial läggas till grund för ett avgörande av vattendomstol.

Som sammanfattning av mitt nu förda resonemang vill jag konstatera att man från mera teoretiska utgångspunkter inte kan dra den slutsatsen att vattendomstolarna skulle vara mindre ägnade att beträffande de mindre vattenföretagen ta hänsyn till allmänna planeringssynpunkter och även i övrigt verkställa en friare tillåtlighetsbedömning, om den rättsliga befogenheten därtill gavs.

Till förmån för vattendomstolarna talar vidare att de representerar ett väl inarbetat system som på det hela taget har fungerat bra. Det har visserligen ibland anförts att handläggningen vid vattendomstolarna är tung och tidskrävande. Denna kritik kan som utredningen anför i viss mån ha sitt berättigande, men då främst såvitt avser skaderegleringen som genom uppskovs- eller prövotidsförfarandet kan dra ut onödigt länge på tiden (se prop. 1974: 83 s. 163). Detta förfarande har emellertid möjliggjort en objektivt säkrare skadereglering. På grund härav och då vattenmålen ofta är av stor omfattning delar jag utredningens uppfattning att kritiken inte bör tillmätas någon större betydelse, när det gäller att lägga fast ett nytt prövningssystem.

Vattenlagsutredningens förslag innebär att antalet prövningsmyndigheter blir större än f. n. Vidare blir förfarandet uppdelat så att tillstånds- och villkorsfrågor avgörs av en myndighet och ersättningsfrågorna av en annan. Utredningen är själv tveksam om de i direktiven uppställda kraven på effektivitet och snabbhet kan tillgodoses bättre än nu genom en sådan uppdelning. Jag för min del har, i likhet med många remissinstanser, den uppfattningen att effektivitets- och snabbhetskraven blir sämre uppfyllda genom ett delat system. Det bör bl. a. beaktas att villkorsfrågorna i vattenmål vanligen hänger intimt samman med ersättningsfrågorna. Bland villkoren förekommer nämligen ofta åligganden för sökanden att utföra skadeförebyggande åtgärder. Sådana åligganden liksom bestämmelser om dämningshöjd, tappningsbestämmelser och även föreskrifter om företagets utformning i byggnadstekniskt hänseende får uppenbarligen betydelse vid skaderegleringen. Det måste många gånger bli svårt för en fristående tillståndsmyndighet att rätt avgränsa vilka villkor som kan fastställas utan risk för komplikationer vid den efterföljande skaderegleringen vid fastighetsdomstolen. Det måste också innebära onödigt dubbelarbete och avsevärda kostnader att två myndigheter skall sätta sig in i dessa frågor för att prövningen av företaget skall kunna genomföras. Som utredningen framhåller torde en av fördelarna med den nuvarande sammanhållna prövningen ligga just i vattendomstolens möjligheter att samordna detaljföreskrifter rörande företagets utförande med bestämmelser om skadeförebyggande åtgärder inom ramen för en samlad intresseavvägning.

Det kan invändas att det redan nu finns ett delat prövningssystem när det gäller de större vattenföretagen. Jag har också i det föregående föror-

Lagrådsremiss allmän motivering

dat att man skall behålla ett sådant system för de större företagens del. Det bör emellertid beaktas att dessa mål förbereds av vattendomstolen som med eget yttrande hänskjuter tillåtlighetsfrågan till regeringen. Vattendomstolen är därmed väl insatt i målet före skaderegleringen. Dubbelarbete i den mening som utredningens förslag innebär förekommer därför inte med nuvarande prövningsordning.

Det har vid remissbehandlingen gjorts gällande att kraven på saklighet och rättssäkerhet inte blir lika väl tillgodosedda vid en administrativ tillståndsprövning som vid en domstolsprövning. Bl. a. ifrågasätter man på sina håll länsstyrelsernas partsneutralitet under framhållande av att länsstyrelserna kan komma att överbetona sådana allmänna intressen som de har att tillvarata i andra funktioner än som tillståndsmyndighet. Sådana farhågor anser jag för min del vara obefogade. Jag vill också vända mig mot den uppfattning som finns på sina håll att en prövning vid ett administrativt organ skulle ge större utrymme för godtycke eller obehöriga påtryckningar än ett domstolsförfarande. Även en administrativ myndighet har naturligtvis att inom lagens ram utan ovidkommande hänsyn göra en avvägning mellan olika motstående intressen. Inte heller bör någon avgörande vikt fästas vid det förhållandet att tillståndsprövningen med utredningens förslag sprids på 24 länsstyrelser. Tillräckliga garantier för enhetlighet och konsekvens i rättstillämpningen kan enligt min mening skapas genom att det finns en möjlighet att överklaga till en central överinstans. Däremot har jag viss förståelse för de farhågor från rättssäkerhetssynpunkt som har sin grund i att länsstyrelserna föreslås bli både tillstånds- och tillsynsmyndigheter. Rollfördelningen blir enligt min mening klarare om länsstyrelsen endast tilldelas den ena av dessa båda funktioner.

Man kan inte heller komma ifrån att länsgränserna är mindre lämpliga som skiljelinjer, eftersom de saknar varje anknytning till avrinningsområdena. Ett företag kan utföras i ett län, medan dess huvudsakliga verkningar inträffar i ett annat län. Dessa olägenheter uppkommer inte inom nuvarande prövningssystem, där gränserna för vattendomstolarnas domsområden följer gränserna för avrinningsområden.

Till de synpunkter som jag hittills har anfört måste också läggas kostnadsaspekterna. Tillståndsprövningen enligt utredningsförslaget medför behov av personalförstärkningar både hos länsstyrelserna och koncessionsnämnden. Sådana förstärkningar torde endast till en del uppvägas av en minskning av personalen på domstolssidan. Regeringens utvidgade uppgifter som tillståndsmyndighet och fullföljdsinstans torde också kräva personalförstärkningar inom regeringskansliet. Även om utredningen inte har verkställt några kostnadsberäkningar rörande de organisatoriska förslagen, är det ofrånkomligt att det blir en ökning av det allmännas kostnader. Härtill kommer också ökade kostnader för parterna vid ett delat prövningssystem.

Lagrådsremiss allmän motivering

Koncessionsnämnden för miljöskydd skisserar i sitt remissyttrande en delad prövningsordning som ligger närmare ML:s prövningssystem än utredningens förslag. Enligt denna skiss skall prövningen vid en central administrativ myndighet koncentreras till ett vattenföretags tillåtlighet från allmän synpunkt. Bevakningen av enskilda intressen skall i huvudsak ske vid ett efterföljande judiciellt prövningsförfarande vid fastighetsdomstol. För att förfarandet vid den administrativa myndigheten skall bli så snabbt och effektivt som möjligt, måste enskilda sakägares möjligheter att framföra synpunkter på tillåtligheten av ett företag och de huvudsakliga tillståndsvillkoren begränsas. En sådan begränsning kan ske genom att man tar bort sakägarnas nuvarande rätt till ersättning för sina kostnader i samband med tillåtlighetsprövningen.

Den av koncessionsnämnden skisserade ordningen torde visserligen kunna leda till ett effektivare och snabbare prövningsförfarande än enligt utredningens förslag. Den lider emellertid enligt min mening av den avgörande bristen att den enskilde sakägarens ställning försvagas på ett sätt som jag inte kan acceptera. De enskilda intressena sammanfaller inte med de allmänna på samma sätt i vattenmål som i miljöskyddsärenden. Från allmän synpunkt kan det t. ex. saknas anledning att motsätta sig en begärd dämning eller vattentappning som ändå kan ifrågasättas med hänsyn till skadeverkningarna på enskild egendom. Ett beslut i tillåtlighetsdelen kan vidare innebära en preklusion av den rätt till vatten som kan tillkomma andra än sökanden. Sakägarna kan alltså ha ett stort intresse av att bevaka sin rätt redan i samband med tillåtlighetsprövningen. Vattenföretagens ofta svåröverskådliga verkningar och komplicerade natur medför också att sakägarna kan behöva anlita juridiskt och tekniskt biträde. Jag delar därför utredningens uppfattning att enskilda sakägare bör ha rätt till ersättning av sökanden för sina nödvändiga kostnader för såväl tillåtlighetsprövningen som skaderegleringen.

Vad jag nu har anfört innebär att koncessionsnämndens skiss till ett delat prövningssystem inte kan anses utgöra någon lämplig lösning.

För det fallet att man liksom nu vill ha en sammanhållen, regional prövning har utredningen som ett alternativ till vattendomstolsmodellen diskuterat den s. k. koncessionsnämndsmodellen, alternativ 2. Vid remissbehandlingen har också föreslagits varianter härav genom inrättandet av särskilda miljörätter eller miljödomstolar. Samtliga dessa system innebär att det sker en sammanhållen prövning enligt både vattenlagen och ML. Både utredningen och flera remissinstanser anser att en sådan samordnad prövning skulle vara till fördel.

Enligt min mening är dock betydelsen av en samordnad prövning av vatten- och miljöskyddsärendena inte så stor, eftersom vattenföretagen i allmänhet typiskt sett skiljer sig ganska mycket från sådan miljöfarlig verksamhet som skall prövas enligt ML. Härtill kommer att, när det gäller miljöskyddsärendena, det inte torde vara aktuellt att dela upp prövningen

Lagrådsremiss allmän motivering

på flera regionala koncessionsnämnder. Miljöskyddsutredningen har sålunda motsatt sig en sådan lösning (se SOU 1978:80 s. 95). I prop. 1980/81:92 föreslås att den centrala koncessionsnämnden jämte länsstyrelserna även i fortsättningen skall pröva miljöskyddsärendena. Tanken på regionala koncessionsnämnder, miljörätter eller miljödomstolar, som förutsätter en prövning enligt både vattenlagen och ML, måste därför falla.

Vad jag nu har anfört leder enligt min mening fram till den slutsatsen att man bör behålla det nuvarande vattenrättsliga prövningssystemet. Vattendomstolarna bör alltså vara prövningsorgan såväl när det gäller tillstånds- som ersättningsfrågor. I enlighet med vad jag tidigare har förordat bör dock regeringen även i fortsättningen handha tillåtlighetsprövningen av de största vattenföretagen liksom vattenföretag som berör känsliga vattendrag eller vattenområden. Handläggningen i övrigt av sådana mål bör liksom i dag ske vid vattendomstol.

Nyligen har genom domstolsverket satts i gång en översyn av vattendomstolarnas organisation. I avbidan på resultatet av denna översyn finns det enligt min mening inte skäl att ändra vattendomstolsorganisationen. Det innebär bl.a. att den nuvarande anknytningen till tingsrätterna bör bestå. Jag vill påpeka att en fördel med denna anknytning är att vattendomstolarnas personal vid vikande arbetsbelastning kan tas i anspråk för annat arbete vid tingsrätterna, i första hand handläggningen av mål vid fastighetsdomstol.

Någon ändring beträffande systemet med överprövning av vattenmål bör enligt min mening inte ske. Vattenöverdomstolen har fungerat bra och genom anknytningen till en hovrätt är det också i detta fall lätt att anpassa arbetsstyrkan till arbetsbördan. Jag anser att vattenöverdomstolen liksom hittills bör knytas till Svea hovrätt.

Om man stannar för ett i princip oförändrat prövningssystem, behöver man inte heller göra några mer omfattande ingrepp i de nuvarande reglerna för handläggning av vattenmål vid domstolarna. Några jämkningar bör dock vidtas. En redaktionell översyn av reglerna är också erforderlig. Jag återkommer till detta i specialmotiveringen.

Det prövningssystem som jag nu har förordat avser vattenföretag i allmänhet. Som tidigare nämnts har utredningen beträffande markavvattningsföretagen föreslagit att man behåller nuvarande förrättningsförfarande. Förfarandet bör dock anpassas till reglerna i fastighetsbildningslagen (1970:988).

Stockholms tingsrätt anser att vissa markavvattningsföretag av större omfattning bör kunna prövas i samma ordning som vattenföretag i allmänhet i de fall sökanden inte påkallar att någon annan skall delta i företaget.

Jag anser liksom utredningen att markavvattningsföretagen även i framtiden bör prövas vid förrättning. Det finns enligt min mening inte anledning att i enlighet med tingsrättens förslag förbehålla förrättningsformen för de företag där delaktighetsfrågor förekommer. De mera omfattande markav-

Lagrådsremiss allmän motivering

vattningsföretag som tingsrätten avser förutsätter oftast deltagande av flera. Det förekommer också fall där delaktighetsfrågor aktualiseras först sedan prövningen av företaget har inletts. I sådana fall skulle prövningen behöva flyttas från vattendomstolen till en förrättningsman, om tingsrättens förslag genomfördes.

Jag förordar alltså att förrättningsformen bör användas vid alla markavvattningsföretag. Överprövning av förrättningsmannens beslut bör liksom f. n. ske efter besvär till vattendomstolen.

Enligt utredningen bör det nuvarande förberedelseförfarandet i fråga om sådana större vattenföretag som skall prövas av regeringen behållas i en ny vattenlag. Jag delar i likhet med remissinstanserna denna uppfattning. Härigenom vinner man den fördelen att projekteringsarbetet för sådana företag bedrivs i samråd med de myndigheter som företräder olika allmänna planeringssynpunkter. Det är också en fördel att berörda kommuner och ortsbefolkningen får information om företaget på ett tidigt stadium.

2.3 Rätten till vatten

2.3.1 Fastighetsägarens rätt till vatten

En mycket gammal princip i svensk rätt – liksom i bl. a. Finland och Norge – är att rätten till vatten i första hand tillkommer den som äger den fastighet där vattnet finns. Såvitt gäller ytvatten lagfästes denna princip redan i flera av de medeltida landskaps- och landslagarna, medan den i fråga om grundvatten inte kom till klart uttryck i lag förrän genom ändringar i VL år 1939.

Vattenlagsutredningen diskuterar frågan om det kan anses vara motiverat att övergå till ett mer offentligrättsligt inriktat system, som liknar det som gäller i bl. a. Danmark, Frankrike, Italien och Västtyskland och som innebär att alla sjöar och vattendrag av någon betydelse räknas som allmänna. Utredningen har emellertid stannat för att även en ny vattenlag bör bygga på den nuvarande principen om fastighetsägarens rätt att råda över fastighetens vattentillgångar. Vissa modifikationer i det rådande systemet föreslås emellertid.

Utredningens ståndpunkt godtas i allmänhet av remissinstanserna. Två remissinstanser är emellertid kritiska. Naturvårdsverket anser att mycket talar för att en ny vattenlag bör baseras på mer offentligrättsliga principer. Enligt verket skulle detta öka möjligheterna att planera och hushålla med vattnet. Bl. a. skulle ersättningsfrågorna inte kunna utgöra ett hinder mot att vattnet till förmån för allmänna intressen skyddas mot exploatering. Naturskyddsföreningen hävdar att utredningens ståndpunkt inte är tidsenlig och framhåller att vattnet i likhet med den natur som det är en del av bör ses som en gemensam tillgång. Någon rätt att utnyttja vattnet bör inte automatiskt tillkomma markägaren.

Lagrådsremiss allmän motivering

För egen del vill jag understryka att vatten i svensk rätt behandlas som fast egendom. Indelningen i fastigheter omfattar även vattnet. En överlåtelse av vattnet utan att grunden följer med är ogiltig. Man kan inte bryta ut frågan om förfoganderätten över vattnet som naturresurs och se den isolerad från frågan om rätten att förfoga över andra naturtillgångar som också ingår i den fasta egendomen, bl. a. skog och grus.

Som utredningen framhåller skulle också en förändring i en så grundläggande fråga som rätten till vatten medföra att långsiktiga planer i fråga om vattenförsörjning och energiproduktion kan förryckas. En förändring skulle vidare ge anledning till svårbemästrade övergångs- och ersättningsproblem (jfr 2 kap. 18 § regeringsformen).

Frågan är också om man skulle vinna särskilt mycket med en övergång till ett mera offentligrättsligt system. Vattenlagstiftningen bör syfta till ett från samhällelig synpunkt rationellt utnyttjande av vattnet som naturresurs. Exploateringsintresset måste därvid vägas mot de motstående allmänna och enskilda intressena att bevara vattnet opåverkat. Med tanke på de kontroll- och styrinstrument som står samhället till buds inom den markpolitiska lagstiftningen, däribland vatten- och planlagstiftningen, blir frågan huruvida den grundläggande rådigheten över vattnet bör tillkomma den enskilde fastighetsägaren eller samhället av underordnad betydelse. Som utredningen framhåller torde det i och för sig vara möjligt att från de skilda utgångspunkterna uppnå samma rörelsefrihet för den enskilde och kontroll från det allmännas sida.

Jag delar på grund av det anförda utredningens uppfattning att man i en ny vattenlag bör behålla den nuvarande principen om fastighetsägarens rätt att råda över fastighetens vattentillgångar. För att möjliggöra en ökning av kontrollen från det allmännas sida bör dock, som utredningen har föreslagit, det rådande systemet modifieras. Bl. a. behövs en skärpning av tillåtlighetsbestämmelserna och tillståndsplikten, möjlighet att ompröva meddelade tillstånd samt en förbättrad ordning för tillsyn över vattenföretag. Jag återkommer till dessa frågor senare.

Av gällande VL framgår inte om fastighetsägarens rätt till vatten till sin natur är en äganderätt eller en begränsad sakrätt. I 1 kap. 1 § talas om rätten att "råda över" ytvatten och i 15 § om rätten att "tillgodogöra sig" grundvatten. Detta närmast terminologiska spörsmål har fullt avsiktligt förbigåtts i lagstiftningen. Som utredningen anför torde anledningen härtill främst vara att vattnet i allmänhet befinner sig i rörelse och att det ansetts mindre lämpligt att tala om äganderätt till en vattenström som sådan. Utredningen föreslår för sin del att man även i en ny vattenlag använder rådighetsbegreppet men att det utsträcks också till rätten att förfoga över grundvatten på annat sätt än tillgodogörande, t. ex. bortskaffande av förorenat vatten. Förslaget har lämnats utan erinran av samtliga remissinstanser och även jag ansluter mig till det.

Utredningen har såväl i den föreslagna lagtexten som i framställningen i

övrigt använt begreppet "vattenrätt" som samlingsnamn på rådigheten över vattnet och "vattenrättshavare" som benämning på den som utövar rådigheten. Med vattenrätt avser utredningen då såväl vederbörande fastighetsägares rätt att råda över vattnet på hans grund som den rätt att råda däröver som kan tillkomma annan genom t. ex. servituts- eller nyttjanderättsupplåtelse från fastighetsägaren eller genom tvångsförfoganden.

Den av utredningen använda terminologin torde vara den gängse i vattenrättsliga sammanhang. Den har godtagits av samtliga domstolar som sysslar med tillämpningen av VL. Däremot anser hovrätten för Nedre Norrland och lantmäteriverket att det kan leda till tolkningssvårigheter och begreppsförvirring att sammanföra olika rättighetsinstitut under en samlingsbeteckning. Jag kan inte dela dessa farhågor. Begreppen har bl. a. från lagteknisk synpunkt så stora fördelar att de bör kunna användas i den nya lagen utan risk för feltolkningar.

Kravet på vattenrätt som förutsättning för ett vattenföretag bör, som utredningen har föreslagit och som allmänt har godtagits vid remissbehandlingen, gälla även i en ny vattenlag. Liksom enligt den nuvarande VL bör det emellertid finnas vissa undantag från denna princip. Det gäller vattenföretag som utförs av företrädare för allmänna intressen till förmån för fisket, hälsovården och den allmänna miljövården, åtgärder för en allmän farled, allmän hamn och allmän flottled, markavvattningsföretag samt åtgärder i vatten för att motverka förorening. Dessutom bör den nuvarande rätten för strandägare att ha mindre brygga o. d. vid stranden behållas. Vissa ytterligare undantag från kravet på vattenrätt kommer jag att behandla senare (se avsnitt 2.3.3 och 2.3.4).

2.3.2 Rätt att ta i anspråk annans strömfall

Utredningen föreslår en motsvarighet till den nuvarande möjligheten enligt 1 kap. 14 § VL att expropriationsvis ta annans vattenkraft i anspråk, om den behövs för kraftförsörjningens planmässiga utveckling. Jag anser också, i likhet med remissinstanserna, att ett sådant stadgande behövs samt att det bör tas in i den nya vattenlagen. Den omständigheten att jag förordar ett annat prövningssystem än utredningen föranleder inte något annat ställningstagande i denna fråga. Liksom f. n. bör frågan om expropriation endast kunna prövas av regeringen.

Genom den förordade expropriationsmöjligheten, som också omfattar utbyggda strömfall, kan tillgodoses sådana allmänna behov av vattenkraft som avses med VL:s institut statens lösningsrätt. Utredningen har därför ansett att en motsvarighet till detta institut kan undvaras i en ny vattenlag. Jag biträder i likhet med remissinstanserna denna uppfattning.

2.3.3 Rätten till vatten för allmän vattenförsörjning

Utredningen föreslår att det nuvarande dubbla expropriations- och vattenrättsliga förfarandet i fråga om rätt att ta vatten i anspråk för allmän

Lagrådsremiss allmän motivering

vattenförsörjning ersätts med en prövning enbart enligt vattenlagen. Utredningsförslaget innebär att frågan om tillskapandet av den grundläggande vattenrätten prövas antingen av regeringen eller också av de andra tillståndsmyndigheterna, koncessionsnämnden eller länsstyrelsen. Sistnämnda myndigheter skulle enligt förslaget få pröva denna fråga endast i samband med prövning enligt vattenlagen av frågan om tillstånd till själva vattentäkten.

Utredningsförslaget innebär onekligen förenklingar i det gällande systemet. Jag anser också att en samordnad prövning är lämplig. Frågan är emellertid om den av utredningen anvisade lösningen är den lämpligaste. Den bygger på principen att man i fråga om vattentäkter för allmän vattenförsörjning bör ställa upp ett grundläggande krav på vattenrätt men att denna vattenrätt bör kunna tillskapas expropriationsvis enligt vattenlagen för sådana företag. Jag anser emellertid att det ligger närmare till hands att tillgripa en annan lösning, som på ett bättre sätt ansluter till uppbyggnaden av och systematiken i den nya vattenlagen. Man kan nämligen uppnå det av utredningen eftersträvade resultatet, om man i stället undantar nu ifrågavarande vattentäkter från det grundläggande kravet på vattenrätt på samma sätt som föreslås gälla i fråga om andra allmännyttiga vattenföretag enligt den nya lagen. Intrånget i någon annans vattenrätt medför att den ifrågavarande vattentäkten alltid måste tillståndsprövas enligt den nya lagen. Förutsättningen blir alltså att vattentäkten befinns tillåtlig enligt den nya lagen. I denna bedömning ingår hänsynstagande till den vars vattenområde tas i anspråk.

På grund av det anförda förordar jag att i den nya vattenlagen tas in en bestämmelse om att vattenrätt inte behövs för en vattentäkt för allmän vattenförsörjning.

Med den förordade lösningen på denna fråga finns det inte någon anledning att vidta den av utredningen förordade ändringen i 2 kap. 3 § expropriationslagen. Man kan dock förmoda att den möjlighet som enligt nämnda stadgande ges att också expropriationsvis tillskapa den grundläggande rätten till vattnet i fortsättningen mera sällan kommer att utnyttjas i praktiken.

2.3.4 Rätten till vatten för bevattning

Enligt utredningen bör en expropriationsrätt införas också för ett visst enskilt behov, nämligen jordbruksbevattning. Detta förslag har tillstyrkts främst av sådana remissinstanser som företräder jordbruksnäringen, medan vissa andra instanser ställer sig tveksamma till det.

Som utredningen framhåller kan kravet på vattenrätt som villkor för en vattentäkt för jordbruksbevattning ibland leda till mindre önskvärda konsekvenser. Det gäller särskilt i fall då vattentillgången i ett vattenområde är god samtidigt som den som driver ett lantbruk, vars produktion skulle kunna ökas väsentligt genom bevattning, på grund av bristande vattenrätt måste avstå från bevattning.

Lantbrukaren skulle naturligtvis kunna erhålla den behövliga vattenrätten genom ett servitutsavtal med en vattenrättshavare. Om någon frivillig överenskommelse inte kan träffas, finns möjligheter enligt fastighetsbildningslagen att förvärva en sådan vattenrätt tvångsvis genom att ett servitut bildas genom fastighetsreglering.

Det synes emellertid vara en onödig omgång att först behöva utverka ett tvångsservitut enligt fastighetsbildningslagen innan man utverkar ett tillstånd till vattentäkten enligt vattenlagen. Dessutom kan fastighetsbildningslagens instrument inte utan fastighetsägarens medverkan utnyttjas av en jordbruksarrendator som önskar bevattna arrendeställets marker. Som jag kommer att utveckla i det följande är det angeläget att även en jordbruksarrendator kan höja avkastningen av arrendestället genom bevattning (se avsnitt 2.3.5).

Jag delar alltså utredningens uppfattning att en jordbrukare, som saknar vattenrätt men för vilken bevattning är av ett påtagligt värde, bör ha möjligheter att utverka tillstånd till en vattentäkt för sådan bevattning. I enlighet med vad jag nyss har förordat i fråga om en vattentäkt för allmän vattenförsörjning bör emellertid inte problemet lösas genom att en sådan jordbrukare tilläggs en rätt att expropriationsvis erhålla vattenrätt. I stället bör även i detta fall göras ett undantag från det principiella kravet på vattenrätt för att tillstånd skall kunna meddelas till täkten. Vattenrättshavarens intressen bör i erforderlig mån tillgodoses inom ramen för den vattenrättsliga tillståndsprövningen av vattentäkten, som även i detta fall måste förekomma på grund av intrånget i vattenrättshavarens rätt. Jag förordar alltså att vattenrätt inte skall behövas för en vattentäkt för jordbruksbevattning.

Jag kommer i det följande (se avsnitt 2.12) att förorda att särskilda bevattningssamfälligheter skall kunna bildas enligt den nya vattenlagen. Deltagare i sådana bevattningssamfälligheter skall kunna vara, förutom jordbruksbevattnare, t. ex. de som bevattnar handelsträdgårdar och timmerupplag. För att inte i onödan försvåra bildandet av samfälligheter som består av deltagare som bevattnar för olika ändamål, genom att krav på vattenrätt ställs upp för vissa men inte för andra deltagare i samfälligheten, förordar jag att undantaget från kravet på vattenrätt får gälla vattentäkter för all slags bevattning.

Jag förordar alltså att i lagen tas in en uttrycklig bestämmelse om att vattenrätt inte behövs för vattentäkter för bevattning.

2.3.5 Nyttjanderättshavares rätt till vatten

Jag vill i detta sammanhang ta upp en fråga som hänger samman med kravet på vattenrätt som förutsättning för vattenföretag. Det gäller nyttjanderättshavares, främst jordbruksarrendatorers, möjligheter att uppträda som sökande i vattenmål.

Huvudprincipen om att innehav av vattenrätt skall utgöra förutsättning

Lagrådsremiss allmän motivering

för vattenföretag bör gälla oavsett om tillstånd till företaget krävs eller ej. Innehavet av vattenrätt bör ha saklegitimerande verkan och utgöra en processuell förutsättning för en ansökan om tillstånd till vattenföretag. Ett undantag från denna princip utgör de nyss redovisade fallen rörande vattentäkter för allmän vattenförsörjning eller bevattning, där sökanden vid tiden för ansökan inte behöver ha vattenrätt.

I enlighet med vad utredningen oemotsagt har förordat bör det vidare krävas att sökandens vattenrätt gäller för all framtid i sådana fall då ett vattenrättsligt tillstånd avses gälla för all framtid. Vattenrätten måste alltså grundas på äganderätt, en till tiden obegränsad servitutsrätt eller tomträtt.

Tillstånd till ett vattenföretag kan emellertid också meddelas för en begränsad tid om sökanden begär det eller förhållandena annars inte medger att tillståndet gäller för all framtid. Frågan är då om en vattenrätt som grundar sig på en tidsbegränsad nyttjanderättsupplåtelse skall kunna åberopas vid ansökan om tillstånd till ett vattenföretag.

Utredningen anser att nyttjanderättshavare i allmänhet bör ha rätt att utverka tidsbegränsade tillstånd. Vad särskilt gäller en jordbruksarrendator bör denne enligt utredningen ha samma rätt som jordägaren att, om inte annat följer av arrendeavtalet, för den tid avtalet omfattar utverka tillstånd till ett sådant vattenföretag som inte innebär att vattnet avhänds fastigheten. Särskilda tvångsrätter, t. ex. rätt att för bevattningsändamål dra fram ledning över annans mark, bör också i tillståndet kunna tilläggas en arrendator. Utredningen föreslår dessutom att en bevattningsanläggning som tillhör en arrendator skall kunna ingå i en regleringssamfällighet för bevattningsändamål. Även i andra fall bör enligt utredningen nyttjanderättshavare ha rätt att ansöka om erforderliga vattenrättsliga tillstånd till vattenföretag för den tid avtalet omfattar. I sådana fall bör dock särskilda tvångsrätter inte kunna utverkas, eftersom fastighetsanknytning på utövarsidan i motsats till arrendefallen saknas.

Många remissinstanser instämmer i vad utredningen har anfört rörande nyttjanderättshavares möjligheter att utverka tillstånd. De flesta remissinstanser som har tillstyrkt att en jordbruksarrendator ges sådan rätt framhåller att tillståndet bör gälla under arrendatorns hela besittningstid och inte bara under den avtalstid som löper när tillståndet ges. Några remissinstanser anser emellertid att vad utredningen har anfört inte är invändningsfritt. Man pekar särskilt på att det möter betänkligheter att en nyttjanderättshavare blir härskande i ett servitutsförhållande. Man menar också att utredningens överväganden i vart fall borde ha kommit till klarare uttryck i lagtexten.

Av förarbetena till gällande VL (1910 års betänkande med förslag till vattenlag s. 512) framgår att arrendatorer och andra nyttjanderättshavare inte skall anses likställda med fastighetsägaren när det gäller rätten att uppträda som sökande till ett vattenföretag eller att svara för fastigheten i vattenmål. Man har ansett att de rättigheter och skyldigheter som enligt

Lagrådsremiss allmän motivering

VL uppkommer på grund av ett vattenföretag inte är av personlig natur utan kommer att vara förenade med en fastighet.

Vid en lagändring år 1954 infördes i 8 kap. 54 § VL (som nu motsvaras av 8 kap. 46 § VL) efter hemställan av lagrådet en bestämmelse om att i fråga om avledande av kloakvatten eller industriellt avloppsvatten från byggnad eller anläggning som tillhörde någon annan än markens ägare och inte var att anse som fast egendom skulle ägaren av byggnaden eller anläggningen likställas med en fastighetsägare, om omständigheterna föranledde det. I motiven till stadgandet (prop. 1941:45 s. 206) anförde föredraganden att av den omständigheten att ett särskilt stadgande med detta innehåll infördes i 8 kap. inte fick motsättningsvis dras den slutsatsen att vad som i andra kapitel i VL sades om ägare av fastigheter inte skulle kunna under några omständigheter bli att tillämpa på en ägare av en byggnad eller anläggning på annans mark, då byggnaden eller anläggningen inte enligt särskilda stadganden utgjorde fast egendom.

Som utredningen påpekar har kravet på fastighetsanknytning inte heller i andra fall upprätthållits helt i gällande VL. Staten, kommuner och vattenförbund samt företrädare för allmän farled, allmän hamn och allmän flottled kan uppträda som sökande i vattenmål. Detta innebär att de kan tillerkännas dels den generella tvångsrätt som ligger i att företaget får komma till stånd trots att annans egendom skadas, dels en särskild tvångsrätt att ta annans egendom i anspråk för företaget. Jag förordar i likhet med utredningen att dessa befogenheter för angivna rättssubjekt behålls i en ny vattenlag.

Den särskilda tvångsrätten att ta annans fasta egendom i anspråk för ett vattenföretag har i förarbetena till VL betecknats som en servitutsrätt (1910 års betänkande med förslag till vattenlag s. 254). Vattenlagsutredningen uttalar också att tvångsrätten får anses som ett servitut. De remissinstanser som ställt sig kritiska till utredningens ståndpunkt att godta nyttjanderättshavare som sökande i vattenmål har som nämnts bl. a. grundat sin kritik på att en nyttjanderättshavare inte kan vara härskande i ett servitutsförhållande.

Jag har i och för sig förståelse för att man från vetenskaplig-systematisk synpunkt försöker karakterisera de nu berörda tvångsrättigheterna som en sorts servitut. Detta terminologiska spörsmål bör emellertid inte få vara avgörande vid frågan om vilka som bör kunna vara sökande i vattenmål och tillerkännas tvångsrätter. De särskilda tvångsrättsbefogenheter som givits staten, kommuner och de andra nyss angivna rättssubjekten har tillkommit för att de ansetts vara ändamålsenliga för genomförandet av ett vattenföretag. Frågan är då om liknande ändamålssynpunkter talar för att även nyttjanderättshavare får sådana befogenheter.

Jag vill först uppehålla mig vid den i vattenrättsliga sammanhang praktiskt viktigaste nyttjanderättsformen, nämligen jordbruksarrendet. Som utredningen framhåller är nästan hälften av landets totala odlade areal ut-

Lagrådsremiss allmän motivering

arrenderad. Av de större jordbruken brukas nära 60% under arrende. Utmärkande för alla typer av arrende är att arrendatorn har total besittning av arrendestället. Detta innebär i regel att fastighetsägaren för egen del har avstått helt från varje praktiskt nyttjande av det.

Enligt statsmakternas intentioner bör reglerna om jordbruksarrende vara så utformade att de underlättar uppbyggandet och vidmakthållandet av ändamålsenliga arrendeställen. Reglerna har också ansetts böra främja arrendatorns intresse av att lägga ned det arbete och de stora investeringar som ofta krävs för att åstadkomma ett effektivt jordbruk.

Vattnet är en viktig faktor i växtproduktionen och till en huvudsaklig del orsak till skördevariationen från år till år. När nu tekniken för en rationell bevattning finns, har också bevattningen under de senaste åren på vissa håll i landet undergått en nästan explosionsartad utveckling. Uttagen är ofta så stora att de, som jag senare skall gå in på, kommer att fordra en tillståndsprövning enligt den nya lagen. Om då endast jordägaren har behörigheten att företräda fastigheten i vattenrättsliga sammanhang, blir arrendatorn beroende av jordägarens benägenhet att medverka. Som utredningen anför kan dennes medverkan bli besvärlig att utverka i praktiken. Därmed motverkas strävandena att underlätta för arrendatorn att verkställa rationella investeringar i jordbruket.

Jag delar alltså utredningens uppfattning att praktiska skäl och ändamålssynpunkter talar för att jordbruksarrendatorn jämställs med jordägaren i frågor som rör vattenrättsliga tillstånd, givetvis under förutsättning att åtgärderna faller inom ramen för arrendeavtalet. Frågan är då om det från mera principiella utgångspunkter möter hinder mot en sådan ordning.

Huvudanledningen till att man i gällande VL i regel kräver anknytning till en fastighet på företagssidan är hänsynen till skadelidande tredje man. Fastighetsanknytningen torde ge de bästa garantierna för att skadeersättningar skall kunna utbetalas, att underhållet av företaget sköts osv. Inte minst viktig torde fastighetsanknytningen vara när det uppstår en oförutsedd skada. Anspråk på ersättning för sådana skador kan framställas under en lång tid efter företagets färdigställande. Den skadelidande sakägaren måste då veta mot vem han skall kunna rikta sitt anspråk och det bör finnas säkerhet för att ersättningen kan betalas. I de fall där fastighetsanknytningen enligt gällande VL har ansetts kunna undvaras kan man konstatera att de angivna rättssubjekten, staten, kommuner osv., är sådana att den skadelidande inte kommer att hamna i ett sämre läge än då företagaren är en enskild ägare av en fastighet.

Ett jordbruksarrende har visserligen fastighetsanknytning i den meningen att det utövas på visst arrendeställe. Arrendet kan emellertid sägas sakna den kreditvärdighet som äganderätt till en fastighet innebär. Det oaktat har det i vattendomstolspraxis, särskilt under senare år, förekommit att en arrendator har godtagits som sökande till bevattningsföretag och också erhållit tillstånd till ett sådant företag. Jag anser för min del att det

Lagrådsremiss allmän motivering

särskilt i fråga om bevattningsföretag finns mycket som talar för att en sådan ordning blir rådande enligt den nya lagen. En bevattningsanläggning har ett omedelbart samband med fastighetens – arrendeställets – lämpliga användning för sitt ändamål och representerar i allmänhet ett väsentligt värde. Härigenom torde i erforderlig mån garantier erhållas för att arrendatorn kan uppfylla de förpliktelser som han i en tillståndsdom kan ha ålagts i förhållande till skadelidande tredje man. Dessa skall ju i regel vara uppfyllda, innan tillståndet får tas i anspråk. Rätten att ha kvar anläggningen på fastigheten är knuten till arrenderätten och är på det sättet tryggad så länge arrendet består, således även för en ny arrendator. Om arrendeförhållandet skulle upphöra och jordägaren inte vill utnyttja tillståndet, bör man enligt min mening kunna acceptera att arrendatorn personligen har kvar sina förpliktelser. En sådan ordning har accepterats för anläggningslagens del i och med att det har införts en möjlighet att till gemensamhetsanläggning enligt denna lag knyta även byggnad på ofri grund (se yttrande av lagrådet i prop. 1973: 160 s. 541).

Sammanfattningsvis anser jag alltså att jordbruksarrendatorer bör ha rätt att ansöka om tillstånd till vattenföretag och att utverka de särskilda tvångsrätter som behövs för företaget, om inte särskilda skäl talar däremot. Ett tillstånd bör kunna gälla för den tid jorden är utarrenderad, i den mån det inte av andra skäl anses böra omfatta kortare tid.

Utredningen har förordat att även andra typer av nyttjanderättshavare skall tilläggas rätt att ansöka om erforderliga vattenrättsliga tillstånd, t. ex. rätt att i ett vattenområde under en viss tid ta sten eller grus eller att ha en brygga. En sådan ordning skulle visserligen innebära ett ännu större avsteg från tidigare angivna principer, eftersom en fastighetsanknytning på nyttjanderättshavarens sida ofta helt saknas. Jag delar emellertid utredningens uppfattning att det måste anses naturligt att nyttjanderättshavaren/rättighetshavaren ges rätt att ansöka om erforderliga vattenrättsliga tillstånd för den tid avtalet eller upplåtelsen omfattar. I motsats till utredningen anser jag att även sådana rättighetshavare bör kunna i förekommande fall utverka särskilda tvångsrätter, t. ex. för att kunna utföra skadeförebyggande åtgärder på annans fastighet. Hänsynen till skadelidande tredje man kräver emellertid i dessa fall kanske i ännu större utsträckning än beträffande jordbruksarrende att vattendomstolen noggrant prövar ansökningen och ser till att skaderegleringen är avslutad innan företaget får utföras.

2.3.6 Utbyggnadsvitsord

Uttrycket utbyggndsvitsord avser den rätt som f. n. enligt 2 kap. 5 § första stycket VL tillkommer den som råder över mer än hälften av vattenkraften i en fallsträcka att tillgodogöra sig vattenkraften i hela fallsträckan. Utredningens förslag att denna majoritetsprincip vid utbyggnad av vattenkraften i en viss fallsträcka bör behållas i en ny vattenlag har inte mött någon erinran vid remissbehandlingen och även jag biträder förslaget.

Lagrådsremiss allmän motivering

Däremot har några remissinstanser tagit upp frågan om majoritetsprincipens tillämpning vid överledning av vatten från ett vattendrag till ett annat för kraftändamål.

År 1974 infördes på förslag av vattenlagsutredningen i 2 kap. 5 § andra stycket VL en särskild bestämmelse om utbyggnadsvitsord vid vattenöverledning för kraftändamål (se SOU 1972: 14 s. 144 samt prop. 1974: 83 s. 185 och 299). Enligt denna bestämmelse skall kravet på majoritet i en fallsträcka även gälla, när någon vill i en kraftanläggning tillgodogöra sig vattenkraft i fallsträckor som ingår i olika vattendrag, om det gemensamma tillgodogörandet är en från teknisk och ekonomisk synpunkt nödvändig förutsättning för anläggningens tillkomst.

Redan vid tillkomsten av regeln om utbyggnadsvitsord i vissa fall vid överledning av vatten för kraftändamål påtalades svårigheterna att tillskapa ett nytt system för beräkning av utbyggnadsvitsord som kunde fungera i alla förekommande överledningssituationer (se prop. 1974: 83 s. 185). Vattenlagsutredningen uttalade att det med hänsyn till att vattenkraftens utbyggnad gått in i ett slutskede syntes opåkallat att göra några mer ingripande förändringar i rättsläget. Det ansågs tillräckligt att ett visst sammanlagt fallhöjdsinnehav dokumenterades beträffande de vattendrag vilkas gemensamma tillgodogörande var en nödvändig förutsättning för ett kraftverks tillkomst (SOU 1972: 14 s. 146). Detta godtogs av statsmakterna.

Utredningen föreslår ingen ändring i det från år 1974 gällande systemet för beräkning av utbyggnadsvitsord vid överledning. Under remissbehandlingen har emellertid framförts vissa erinringar mot systemet med hänsyn till den betydelse frågan om utbyggnadsvitsord har för rätten till s.k. andelskraft. Med anledning härav vill jag anföra följande.

Samtidigt som den nyss angivna principen om utbyggnadsvitsord intogs i VL ersattes bestämmelserna om ersättning genom kraftöverföring av ett nytt institut, benämnt andelskraft (se 2 kap. 6 och 7 §§ VL). Detta institut innebär att den, vars vattenkraft tas i anspråk enligt 2 kap. 5 § – alltså på grund av reglerna om utbyggnadsvitsord – eller på grund av överenskommelse, har rätt att som alternativ till ersättning i pengar få rätt till andel i kraftproduktionen (andelskraft). Han är då skyldig att bidra till kostnaderna för kraftanläggningens utförande, drift och underhåll i förhållande till sin andel i den tillgodogjorda vattenkraften. Förutsättningen för att andelskraft skall utgå är dock att andelskraften är av betydelse för mottagarens verksamhet. Detta innebär att rätten till andelskraft i första hand tillkommer dem som själva är kraftproducenter, men även stora konsumenter av kraft, t.ex. industrier och kommunala eldistributionsföretag, kan vara mottagare.

De erinringar mot den rådande principen om utbyggnadsvitsord vid överledning som har framförts vid remissbehandlingen grundas främst på att den som vill utföra en överledning för kraftändamål kan undandra sig

Lagrådsremiss allmän motivering

skyldigheten att tillhandahålla andelskraft genom att ansöka om tillstånd till överledningen först sedan han har färdigställt sitt kraftverk. Eftersom överledningen i detta fall inte är nödvändig för kraftverkets tillkomst, blir inte reglerna om utbyggnadsvitsord – och därmed inte heller reglerna om andelskraft – tillämpliga.

Häremot vill jag anföra att tillståndsprövningen av överledningen är ett gott medel mot sådana förfaranden. Det är givet att en ansökan om överledning, som inte utgör en nödvändig förutsättning för ett kraftverk och som man kan misstänka görs i syfte att undkomma skyldigheten att tillhandahålla andelskraft, i tillåtlighetshänseende måste bedömas strängt.

Sammanfattningsvis anser jag att den nuvarande regeln, som enligt utredningen bör behållas, är ändamålsenlig i de flesta, ibland mycket komplicerade, utbyggnadssituationer som kan förekomma. Till stor nytta för tillämpningen bör, som framhölls av bl. a. lagrådet vid regelns tillkomst (se prop. 1974: 83 s. 300), vara de vägledande exempel som anges i utredningens motiv (se SOU 1972: 14 s. 147). Olägenheterna av regeln för presumtiva mottagare av andelskraft torde enligt min mening inte vara så stora. I de allra flesta fall där andelskraft i dag kan komma i fråga torde vattenkraften tillhöra kraftproducenter. Det finns därför fog för antagandet att majoritets- och större minoritetsdelägare i sådana fall kommer att träffa frivilliga överenskommelser om gemensam utbyggnad av vattenkraften. Företrädarna för kraftproducenterna har inte haft någon erinran mot regeln vid remissbehandlingen. På grundval av de överväganden som har redovisats av den s. k. vattenöverledningsutredningen i betänkandet (SOU 1979: 39) Vattenkraft och miljö 4 (s. 171) anser jag emellertid att möjligheterna att erhålla andelskraft i ett särskilt avseende bör utvidgas. Det gäller fall där ett befintligt kraftverk tvingas minska sin produktion på grund av att den i kraftverket tillgodogjorda vattenmängden minskas genom överledning till ett annat vattendrag.

På grund av det anförda biträder jag utredningens förslag att bibehålla den nuvarande regeln om utbyggnadsvitsord vid överledning.

2.3.7 En allmän aktsamhetsregel rörande vattnet

Utredningen har som en allmän inskränkning i vattenrättshavarens rådighet över vattnet i sitt förslag tagit in en allmänt hållen regel om vattnets nyttjande med direkt anknytning till det tionde budet i den europeiska vattenvårdsstadgan som antogs av Europarådet den 6 maj 1968. Enligt den bestämmelse utredningen föreslagit skall en vattenrättshavare vid utövandet av sin rådighet över vattnet beakta att detta är en gemensam naturtillgång som skall användas med sparsamhet.

De remissinstanser som har yttrat sig särskilt rörande denna fråga har instämt i syftet med stadgandet men har ansett att det inte bör ses endast som en rådighetsinskränkning för fastighetsägaren utan i stället som ett grundläggande motto för en ny vattenlag. Stadgandet bör därför få en mera

Lagrådsremiss allmän motivering

framskjuten placering som en ingressbestämmelse till lagen i likhet med 1 § naturvårdslagen (1964: 822). Dessutom bör enligt dessa remissinstanser i samma stadgande fastslås att vattnet också skall skyddas och vårdas.

Jag delar remissinstansernas uppfattning att stadgandet som ett grundläggande motto för den nya lagen bör få en mera framskjuten placering. Enligt min mening bör stadgandet inleda lagen. Jag biträder förslaget om att i stadgandet bör fastslås att vattnet skall skyddas och vårdas. Häri ligger också att vattnet skall användas med sparsamhet.

Jag förordar alltså att den nya vattenlagen inleds med ett stadgande om att vatten skall skyddas och vårdas som en gemensam naturtillgång.

2.3.8 Skyldighet att avstå vatten vid torka m.m.

Slutligen vill jag i detta sammanhang ta upp utredningens förslag om skyldighet för vattenrättshavare att vid torka och andra exceptionella förhållanden avstå vatten för allmänt behov. Förslaget om skyldighet att avstå vatten har godtagits av remissinstanserna men man har vänt sig mot att avståendet alltid skall behöva göras utan rätt till ersättning för vattenrättshavaren. Jag instämmer i denna kritik. I likhet med vad som i dag enligt 2 kap. 52 § VL gäller beträffande avstående av grundvatten bör vattenrättshavaren kunna tillerkännas skälig ersättning i sådana fall då det skulle vara uppenbart oskäligt att avståendet sker gratis.

2.4 Förutsättningar för vattenföretag i allmänhet

2.4.1 Inledning

Som jag tidigare har framhållit bör ett syfte med den nya lagen vara att skapa ett instrument med vars hjälp alla typer av vattenföretag vilka framstår som nyttiga från framför allt allmän synpunkt kan genomföras. De grundläggande förutsättningarna måste dock vara att företagen står i god överensstämmelse med samhällets aktuella planering och att de inte strider mot rimliga krav på hänsyn till motstående allmänna och enskilda intressen. Det måste därför finnas lagregler med vars hjälp man kan hindra att vattenföretag kommer till stånd som står i strid med samhällets långsiktiga bedömningar av hur våra mark- och vattenresurser bäst skall utnyttjas. Förutsättningarna för att ett vattenföretag skall tillåtas med hänsyn till motstående allmänna och enskilda intressen i andra avseenden måste också regleras.

Utredningen konstaterar att den gällande VL:s tillåtlighetsregler präglas av en stelhet i uppbyggnaden, som har varit ägnad att hindra en helhetsbedömning av ett vattenföretag som från många synpunkter hade varit önskvärd. Detta gäller särskilt den ekonomiska tillåtlighetsregeln i 2 kap. 3 § första stycket, vars krav på en viss proportion mellan nytta och skada har inneburit att man vid tillåtlighetsbedömningen ofta varit tvungen att utföra beräkningar med ett stort mått av – åtminstone skenbar – matematisk

Lagrådsremiss allmän motivering

exakthet. Även bestämmelserna till skydd för allmänna intressen och rörande sättet för utförandet av ett vattenföretag har enligt utredningen hindrat en tillräcklig frihet och allsidighet vid bedömningen av ett vattenföretags tillåtlighet.

Utredningen föreslår i stället mer allmänt hållna tillåtlighetsregler som skall möjliggöra en friare bedömning av vattenföretagen. Förslaget om en sådan lagstiftningsteknik har fått ett övervägande positivt gensvar hos remissinstanserna. Några remissinstanser är emellertid kritiska och anser att reglerna inte ger tillräckligt säkra hållpunkter för vare sig parterna eller de tillämpande myndigheterna.

Den främsta anledningen till gällande VL:s strikta utformning av tillåtlighetsreglerna har, som utredningen framhåller, varit att tillåtlighetsprövningen ankommer på domstol. I motiven till den centrala ekonomiska tillåtlighetsregeln i 2 kap. 3 § första stycket anfördes att vattendomstolarna måste genom objektiva hållpunkter i lagtexten ges ledning för att motverka ojämnhet och godtycke i rättstillämpningen.

Enligt utredningen torde man genom att införa ett system med tillståndsprövning i administrativ ordning skapa bättre förutsättningar för den önskvärda friare bedömningen av tillåtlighetsfrågorna, så att i det enskilda fallet samtliga omständigheter av vikt kan beaktas. Som framgår av vad jag har anfört tidigare (se avsnitt 2.2) förordar jag emellertid att nuvarande domstolsprövning behålls i en ny vattenlag. Frågan är då om detta bör medföra att tillåtlighetsreglerna får en mera preciserad avfattning.

Planmässiga bedömningar liksom lämplighetsavvägningar av t. ex. ekonomisk, teknisk och social natur bör enligt min mening kunna göras även av vattendomstolarna. Den omständigheten att tillåtlighetsfrågorna i allmänhet skall prövas av vattendomstol enligt den nya lagen bör alltså inte spela någon avgörande roll när det gäller den närmare utformningen av tillåtlighetsreglerna. Andra skäl bör tillmätas större betydelse.

Den är enligt min mening självklart att man vid utformningen av nya regler rörande tillåtligheten av vattenföretag måste fästa stor vikt vid rättssäkerhetssynpunkter och betydelsen av kontinuitet och stadga i rättstillämpningen. Prövningen av ett vattenföretag innebär ofta svåra och känsliga avvägningar mellan olika intressen. Såväl företagaren och hans motparter som prövningsmyndigheterna måste genom lagens stadganden ges en rimlig vägledning för sin bedömning. Detta talar för att man har en preciserad reglering.

Det har emellertid visat sig vid tillämpningen av gällande VL:s detaljerade tillåtlighetsregler att dessa i vissa fall har försvårat en anpassning av rättstillämpningen till ändrade förhållanden och till utvecklingen i samhället. Vid några tillfällen har man visserligen anpassat lagen till de ändrade förhållandena genom att ändra reglerna. Med mera generellt avfattade lagregler skulle emellertid rättstillämpningen troligen ha kunnat ändras på ett smidigare sätt. Härtill kommer att de nya tillåtlighetsreglerna, i enlighet

Lagrådsremiss allmän motivering

med vad utredningen har föreslagit, bör gälla alla typer av vattenföretag. Reglerna bör alltså täcka ett mycket vidsträckt fält, från små dikningsföretag till stora vattenregleringar. Mer allmänt avfattade tillåtlighetsregler torde kunna ge bättre utrymme för hänsynstagande till de olika vattenföretagens särdrag. Genom att tillåtlighetsprövningen beträffande flertalet vattenföretag sker vid ett förhållandevis litet antal domstolar med gemensam överprövning torde också kravet på enhetlighet i rättstillämpningen i erforderlig mån bli uppfyllt.

Även om det innebär vissa nackdelar att reglerna är allmänt hållna anser jag på grund av det anförda att man måste acceptera att de nya tillåtlighetsbestämmelserna ges en i förhållande till gällande VL mera generell avfattning. Hur allmän avfattningen kan tillåtas vara måste bedömas i varje särskilt fall. I det följande skall jag gå igenom huvudpunkterna i utredningens förslag och kommer därvid att, om anledning föreligger, diskutera lagreglernas lämpliga utformning även från nu angivna utgångspunkter.

I utredningsförslaget skiljer man mellan egentliga tillåtlighetsregler och allmänna lämplighetsvillkor. Med ett undantag har en sådan systematik godtagits av remissinstanserna. Endast naturskyddsföreningen har vänt sig mot den principiella uppbyggnaden av regelsystemet. Enligt föreningen synes utredningen ha tänkt sig att tillåtlighetsprövningen skall ske i två etapper. I den första skall ställning tas till frågan om företaget över huvud taget skall få komma till stånd och i den andra skall prövas hur företaget skall utformas. Eftersom utformningen av ett företag i många fall är avgörande för tillåtligheten måste enligt föreningen prövningen ske i ett sammanhang. Någon uppdelning i tillåtlighets- och lämplighetsregler bör därför inte göras, utan regelsystemet bör enligt föreningen i stället så nära som möjligt motsvara ML:s.

Jag anser också att bedömningen av ett vattenföretags tillåtlighet samtidigt måste innefatta ett ställningstagande till företagets omfattning och utförande. Prövningen måste alltså ske i ett sammanhang.

Enligt utredningen avses de föreslagna lämplighetsreglerna möjliggöra jämkningar beträffande ett vattenföretags omfattning och utförande dels på det sättet att ett eljest otillåtligt vattenföretag görs tillåtligt och dels så att ett i och för sig tillåtligt företag inskränks. Jag anser emellertid att frågan om ett vattenföretags omfattning och utförande i första hand skall prövas med utgångspunkt i det i ansökningen beskrivna företagets förenlighet med de egentliga tillåtlighetsbestämmelserna, som jag kommer att redovisa i det följande. Endast om dessa ger utrymme för olika lösningar eller jämkningar, bör tillämpning av en jämkningsregel kunna bli aktuell.

2.4.2. Sättet för utförande av vattenföretag m. m.

De lämplighetsregler som utredningen har föreslagit inleds med en bestämmelse om att ett vattenföretag skall ges en sådan omfattning och ett sådant utförande att ändamålet utan oskälig förlust eller kostnad vinns med

Lagrådsremiss allmän motivering

minsta möjliga intrång och olägenhet för motstående allmänna och enskilda intressen. Jag förordar att en regel med detta innehåll förs in i den nya lagen. Enligt min mening får regeln, som motsvarar 2 kap. 2 § VL, anses vara av så grundläggande betydelse att den bör sättas först bland bestämmelserna om de allmänna förutsättningarna för vattenföretag. Som jag nyss har anfört skall jämkningsmöjligheten komma till användning i sådana fall då vattenföretaget enligt de egentliga tillåtlighetsreglerna har befunnits tillåtligt. Vad utredningen i övrigt har uttalat till ledning för stadgandets tillämpning har jag ingen erinran mot.

Den nu behandlade regeln följs i utredningens förslag av en bestämmelse som slår fast den grundläggande principen om skyldighet för företagaren att vidta skadeförebyggande åtgärder som ett led i företagets lämpliga utförande samt en regel om hänsynstagande till vissa framtida företag. Jag biträder förslaget att regler med detta innehåll förs in i den nya lagen.

2.4.3. Vattenföretags lokalisering och förhållande till allmänna planeringssynpunkter

I 8 § anläggningslagen finns en regel om sättet för utförandet av en gemensamhetsanläggning. Den angivna paragrafen innehåller emellertid också en lokaliseringsregel, som ger utrymme för prövning av en gemensamhetsanläggnings närmare förläggning. Enligt uttalanden i förarbetena till denna regel (prop. 1973: 160 s. 194) är denna lokaliseringsregel endast subsidiär till de egentliga tillåtlighetsbestämmelserna och blir alltså tillämplig endast om dessa ger utrymme för olika lösningar. En liknande regel finns i 13 § väglagen (1971: 948). Däremot innebär en särskild lokaliseringsregel i 4 § ML att för miljöfarlig verksamhet skall väljas sådan plats att ändamålet kan vinnas med minsta intrång och olägenhet utan oskälig kostnad. I förarbetena till ML har uttryckligen angivits (prop. 1969: 28 s. 211 och 263) att denna bestämmelse är en tillåtlighetsregel. Denna regel, som kompletteras av en bestämmelse i 14 § om prövningsmyndighetens utredningsskyldighet, innebär att prövningsmyndigheten enligt ML kan kräva utredning om skilda förläggningsalternativ och avslå en ansökan därför att lokaliseringen anses olämplig.

Utredningen har ansett det vara en brist att gällande VL inte medger en fri bedömning av lokaliseringsfrågan och har därför föreslagit att en sådan möjlighet skall finnas enligt den nya vattenlagen. Som en grundläggande tillåtlighetsregel till skydd för allmänna intressen föreslår utredningen att ett vattenföretag inte skall få komma till stånd, om med hänsyn till valet av plats eller eljest hinder mot företaget möter från allmänna planeringssynpunkter.

Förslaget till utformning av den grundläggande tillåtlighetsregeln har godtagits av de flesta remissinstanserna. Några remissinstanser ifrågasätter dock den föreslagna regeln. Näringslivets byggnadsdelegation hävdar sålunda att man borde återgå till principen att rättsligt bindande markan-

Lagrådsremiss allmän motivering

vändningsbeslut skall träffas inom ramen för de reguljära planinstituten eller genom naturvårdsförordnanden. Det är därför olämpligt att ha obestämda tillåtlighetsregler av den typ som utredningen föreslår. Eftersom vattentillgångar normalt har sin av naturen givna lokalisering, kan det också diskuteras om den särskilda lokaliseringsregeln är särskilt meningsfull. Hovrätten för Nedre Norrland anser att lokaliseringsfrågan bör få påverka tillåtlighetsbedömningen endast på det sättet att ett företag skall kunna förklaras otillåtligt med hänsyn till valet av plats. Däremot motsätter sig hovrätten en reglering som innebär att företagaren måste avstå från en viss lokalisering därför att prövningsmyndigheten funnit att en alternativ lokalisering är lämpligare från allmän synpunkt. Liknande synpunkter anförs av Växjö tingsrätt.

Det är enligt min mening viktigt att man med lagens hjälp så långt möjligt söker förhindra olämpliga eller felaktiga lokaliseringar av vattenföretag. Det gäller naturligtvis i första hand de större vattenföretagen. En ofta påtalad brist i gällande vattenlagstiftning har just varit att lagen inte har ansetts ge utrymme för en fri bedömning av lokaliseringsfrågan. Som utredningen framhåller medger sålunda lagen inte att vattendomstolen tar ställning till ett företags lokalisering i andra fall än sådana då ansökningen har lämnat utrymme för bedömning av alternativa förläggningar. Domstolen har alltså inte ansetts kunna självmant ta upp frågan och t. ex. förklara företaget otillåtligt av den anledningen att dess ändamål kan vinnas på ett bättre sätt genom utnyttjande av ett annat vattenområde än som avses med ansökningen. Här föreligger en klar skillnad mellan VL och ML. Vid prövning enligt sistnämnda lag har det förekommit att en ansökan har avslagits därför att prövningsmyndigheten har funnit den valda lokaliseringen olämplig. Det bör också nämnas att samhället genom tillkomsten av 136 a § byggnadslagen har fått möjligheter att pröva lokaliseringen av tyngre, miljöstörande industri.

Frågan om tillkomsten av ett vattenföretag kräver som jag tidigare har framhållit en allsidig bedömning. Lämpligheten av ett tillämnat vattenföretag måste bedömas med utgångspunkt i behovet att långsiktigt hushålla med landets samlade mark- och vattentillgångar. Detta gäller särskilt vattenföretag av större omfattning eller annars ingripande beskaffenhet. Vissa riktlinjer för en sådan hushållning har ställts upp av statsmakterna inom ramen för den fysiska riksplaneringen. Sålunda innebär riktlinjerna för vattendrag i norra Svealand och Norrland samt riktlinjerna för de s. k. obrutna fjällområdena att vissa älvar och älvsträckor undantas från fortsatt vattenkraftutbyggnad. Beslutade riktlinjer för hushållning med mark och vatten ger även i andra områden utgångspunkter för bedömningen av vattenföretags tillåtlighet. I bedömningen, särskilt av de större vattenföretagen, behöver hänsyn tas även till andra långsiktiga samhällsintressen, såsom energipolitiska, näringspolitiska, arbetsmarknadspolitiska, regionalpolitiska, trafikpolitiska och försvarspolitiska intressen. I de norra

Lagrådsremiss allmän motivering

delarna av vårt land ger dessutom rennäringen särskilda utgångspunkter för prövningen av ett vattenföretag.

I och för sig kan det te sig önskvärt att åstadkomma en långtgående integrering av behandlingen av vattenföretag med den fysiska planering som genomförs med stöd av byggnadslagstiftningens planinstitut.

En sådan planeringssituation kommer dock sannolikt inte att föreligga inom en överblickbar framtid. För att möjliggöra en allsidig bedömning av vattenföretagen måste man därför enligt min mening även väga in synpunkter som inte har beaktats i de vanliga markanvändningsplanerna enligt byggnadslagstiftningen.

I samband med 1971 års provisoriska reform av VL infördes uttrycket "allmänna planeringssynpunkter" som en bedömningsgrund för regeringens utvidgade prövningsrätt i nu angivna hänseende (se 4 kap. 18 § andra stycket VL samt prop. 1971: 106 s. 108). Utredningen föreslår som nämnts att detta uttryck behålls i den nya lagen.

Uttrycket "allmänna planeringssynpunkter" kan väl sägas sakna en i och för sig önskvärd pregnans. Det har emellertid som nyss nämnts godtagits för gällande VL:s del och någon risk för misstolkning eller missförstånd är enligt min mening inte att befara. Enligt gällande VL är det endast regeringen som har att, vid sidan av de vanliga tillåtlighetsreglerna, beakta planeringsintressena. De allmänna planeringssynpunkterna kommer naturligtvis också att få sin största betydelse i fråga om de större och mera ingripande företagen, som även enligt den nya lagen skall tillåtlighetsprövas av regeringen. Jag anser emellertid att några avgörande skäl inte talar mot att denna tillåtlighetsgrund också tillämpas av övriga vattenrättsliga prövningsmyndigheter, dvs. enligt vad jag tidigare förordat vattendomstolar och förrättningsmän. Dessa bör sålunda kunna göra sådana bedömningar på grundval av de yttranden som normalt skall inhämtas från berörda statliga sektorsmyndigheter samt från kammarkollegiet, länsstyrelsen och berörda kommuner. Detta gäller såväl sådana fall då vattendomstolen eller förrättningsmannen skall yttra sig till regeringen i fråga om tillåtligheten av större vattenföretag som de fall då de själva har att pröva tillåtligheten av mindre och medelstora företag.

Jag förordar alltså att man även i den nya lagen använder uttrycket allmänna planeringssynpunkter när man anger de mera långsiktiga bedömningar som skall göras när tillåtligheten av ett vattenföretag skall prövas. Jag biträder vidare utredningens förslag att samma tillåtlighetsregel skall göra det möjligt för prövningsmyndigheten att självmant ta upp lokaliseringsfrågan. Prövningsmyndigheten skall sålunda kunna förklara ett företag otillåtligt med hänvisning till att den valda lokaliseringen är olämplig från allmänna planeringssynpunkter. En grund för avslag bör därvid kunna vara att myndigheten funnit att ändamålet med vattenföretaget kan vinnas på ett från allmän synpunkt bättre sätt genom utnyttjande av ett annat vattenområde än som avses med ansökan. Som anförs av ett par remissin-

Lagrådsremiss allmän motivering

stanser måste dock en sådan möjlighet till alternativ bedömning utnyttjas med försiktighet. Prövningsmyndigheten bör i förekommande fall kunna kräva uppgifter om alternativ lokalisering från företagaren, men det får inte leda till att denna uppgiftsskyldighet sväller ut till ett krav på en fullständig, alternativ projektering. I likhet med utredningen anser jag att vid ett ställningstagande av nu ifrågavarande slag hänsyn också måste tas exempelvis till en sådan subjektiv faktor som företagarens möjligheter att skaffa sig förfoganderätten till ett ifrågasatt alternativt vattenområde.

2.4.4 Vattenföretags förhållande till planer och markanvändningsbestämmelser

Som jag har antytt tidigare kan anspråk på mark- och vattenområden som berörs av ett vattenföretag i många fall finnas dokumenterade i planer eller markanvändningsbestämmelser enligt byggnadslagstiftningen. Utredningen föreslår, efter mönster av annan fastighetsrättslig lagstiftning, t. ex. fastighetsbildningslagen och väglagen, att det bland tillåtlighetsreglerna i den nya lagen tas in ett uttryckligt krav på att ett vattenföretag inte får strida mot fastställd generalplan, stadsplan eller byggnadsplan. Förslaget tillstyrks av de flesta remissinstanserna.

Enligt vissa uttalanden i förarbetena till ML och 1971 års ändringar i VL (se prop. 1969: 28 s. 213 och prop. 1971: 106 s. 112) har det ansetts att gällande bebyggelseplaner skall beaktas vid tillståndsprövningen enligt ML och VL, men några lagbestämmelser härom finns inte i dessa lagar. I stället måste man hämta ledning i byggnadslagstiftningen. Denna lagstiftning är huvudsakligen inriktad på regleringen av bebyggelse, dvs. lokalisering och uppförande av hus och liknande anläggningar. Sålunda får inom område med fastställd plan nybyggnad inte företas i strid mot planen (se 13, 34 och 110 §§ byggnadslagen). För schaktningsarbeten och liknande byggnadsåtgärder gäller också vissa restriktioner (se 17, 40 och 110 §§ byggnadslagen). Det finns enligt byggnadslagstiftningen också vissa möjligheter att styra även andra åtgärder än byggande. Förutsättning för bindande verkningar beträffande sådana åtgärder torde dock vara att åtgärderna är föremål för någon form av kontroll enligt annan lagstiftning och att i denna uttryckligen anges att planer enligt byggnadslagstiftningen tillmäts betydelse i samband med prövningen av åtgärderna.

I avsaknad av särskilda bestämmelser i VL rörande vattenföretagens förhållande till planer torde rättsläget f. n. böra tolkas så att endast byggnads- och liknande åtgärder som utförs för ett vattenföretag skall stå i överensstämmelse med fastställd plan. Sålunda måste uppförandet av en regleringsdamm stå i överensstämmelse med fastställd plan, men däremot kan planen inte utgöra något hinder mot en reglering som utförs med hjälp av dammen.

Genom utredningsförslagets uttryckliga krav på planöverensstämmelse för vattenföretagens del kommer även andra åtgärder som utförs inom

Lagrådsremiss allmän motivering

ramen för ett vattenföretag att innefattas, t. ex. vattenregleringar. Med ett sådant krav blir det således inte möjligt att tillåta en reglering som får till följd att ett bebyggelseområde med stads- eller byggnadsplan blir helt eller delvis överdämt. Den effekten inträder även om själva regleringsdammen skulle vara förutsatt i en fastställd plan och därmed godtagen av kommunen. Möjligheterna att i en sådan situation undanröja hindret mot tillåtligheten genom att upphäva planen för det av regleringen berörda området är enligt gällande byggnadslagstiftning starkt begränsade. Byggnadslagstiftningen innehåller nämligen inte något stadgande om rätt att mot kompensation till fastighetsägarna besluta om ett sådant upphävande.

Hur samordningen mellan byggnadslagstiftningen och annan lagstiftning bör ordnas övervägs inom regeringskansliet i samband med arbetet på en ny plan- och byggnadslagstiftning. Konsekvenser av det slag som jag nu har redovisat bör enligt min mening leda till att utredningsförslaget krav på planöverensstämmelse i avbidan på denna lagstiftning inte genomförs. Jag förordar i stället att i lagen tas in en bestämmelse som ansluter till dagens ordning och som innebär att de byggnads- och andra anläggningsarbeten som utförs för ett vattenföretag inte får strida mot fastställda planer.

I vissa fall skulle ett strikt vidhållande av kravet på planöverensstämmelse vara för strängt. I likhet med vad som kan ske enligt annan fastighetsrättslig lagstiftning bör därför mindre avvikelser från plan kunna ske, om det är förenligt med planens syfte. En bestämmelse härom bör tas in i lagen. Jag återkommer senare till frågan om hur man lämpligen bör förfara då arbetena för ett vattenföretag, som enligt såväl planmyndigheterna som det vattenrättsliga prövningsorganet bör komma till stånd, innebär större avvikelser från en fastställd plan.

Utredningen har också, förutom det uppställda kravet på planöverensstämmelse, föreslagit en regel som stadgar att vattenföretag skall utföras så att det inte motverkar syftet med särskilda bestämmelser för mark- eller vattenområdes bebyggande eller annan användning, vilka har meddelats på annat sätt än genom fastställd plan. Det kan här vara fråga om bestämmelser enligt byggnadslagstiftningen, såsom regionplan eller utomplansbestämmelser, eller föreskrifter enligt naturvårdslagen eller andra byggnadsreglerande bestämmelser. Den föreslagna regeln motsvarar vad som gäller enligt annan fastighetsrättslig lagstiftning. Jag delar i likhet med remissinstanserna uppfattningen att en sådan regel bör tas in i den nya lagen. I detta fall finns det enligt min mening inte någon anledning att begränsa tillämpningsområdet till byggnads- och andra anläggningsarbeten, utan regeln bör gälla vattenföretaget som sådant.

Några remissinstanser har föreslagit att icke lagreglerade kommunala översiktsplaner som har antagits av kommunens fullmäktige men som inte har fastställts, bör tillmätas samma vikt vid tillåtlighetsbedömningen som fastställd generalplan samt stads- och byggnadsplan. De planer som här i första hand avses är sådana översiktliga markanvändningsplaner som kom-

Lagrådsremiss allmän motivering

munerna har upprättat som ett led i arbetet att fullfölja riktlinjerna i den fysiska riksplaneringen. Dessa planer, som benämns markdispositionsplan, områdesplan e.d., saknar direkta rättsverkningar enligt byggnadslagen. De handläggs dock numera regelmässigt enligt byggnadsstadgans (1959:612) regler för antagen generalplan. Det innebär att gällande föreskrifter för generalplan enligt byggnadsstadgan vad gäller samråd, utställning och behandling i kommunens organ följs. Vad jag nu har sagt om dessa i byggnadslagen oreglerade planformer gäller också beträffande s.k. kommunöversikter som numera finns upprättade och antagna i princip i landets samtliga kommuner.

Jag kan för min del inte biträda förslaget att sådana planer och kommunöversikter som jag nu har talat om direkt skulle kunna ligga till grund för ett avslag på en ansökan om tillstånd till ett vattenföretag. Detta hindrar emellertid inte att sådana planer och översikter ges betydelse vid tillåtlighetsbedömningen. En översiktlig markanvändningsplan som är förankrad i kommunala beslut bör alltså kunna vara vägledande vid bedömningen av frågan om tillkomsten av ett vattenföretag. Självfallet får den betydelse en sådan plan kan tillmätas vid bedömningen bli beroende av hur väl dokumenterat det underlag är som planen bygger på samt hur fylligt och konkret den är utformad. Den vikt som kan tillmätas planen måste också ställas i relation till den inverkan som det tilltänkta vattenföretaget kan tänkas få på utvecklingen i kommunen i stort. När det gäller vattenföretag som på grund av sin karaktär eller storlek kan antas få en betydande verkan för kommunens struktur eller allmänna utveckling, bör enligt min mening en väl genomarbetad översiktlig plan med god kommunal förankring kunna beaktas på i huvudsak samma sätt som sådana särskilda bestämmelser för mark- eller vattenområdes bebyggelse eller annan användning som jag tidigare har nämnt. Jag vill i detta sammanhang erinra om att frågan om en lagreglering av de översiktliga planerna liksom, i enlighet med vad jag tidigare har anfört, frågan om samordningen mellan byggnadslagstiftningen och annan lagstiftning – bl.a. den vattenrättsliga – övervägs i det arbete med en ny byggnadslagstiftning som pågår inom regeringskansliet.

Det är viktigt att man får en lämplig ordning för prövningen av sådana företag som visserligen strider mot en gällande, fastställd plan men som enligt såväl planmyndigheterna som det vattenrättsliga prövningsorganet i alla fall bör komma till stånd. Ett strikt vidhållande av kravet på planöverensstämmelse kan få opraktiska konsekvenser i sådana fall. En plan kan vara föråldrad eller på annat sätt mindre väl anpassad till den utveckling som har gjort det ifrågasatta företaget behövligt. Genomförandet av en planändring, som skulle tillåta det planerade vattenföretaget, innebär inte sällan en tidsödande och kostsam procedur. Avsevärda olägenheter skulle kunna uppstå för genomförandet av ett angeläget vattenföretag, om en planändring måste inväntas innan tillståndsfrågan avgörs.

Utredningen föreslår för sådana fall då kommunen under handläggning-

Lagrådsremiss allmän motivering

en av vattenmålet har ställt i utsikt en planändring att prövningsmyndigheten meddelar ett villkorat tillstånd till vattenföretaget (jfr prop. 1971: 106 s. 112). En del remissinstanser har motsatt sig en sådan ordning. Några anser att man bör avvakta en planändring, innan tillståndsfrågan avgörs, medan andra föreslår att möjlighet bör finnas att medge undantag från fastställd plan. I avbidan på en ny byggnadslagstiftning anser jag för min del att nuvarande system med villkorade tillstånd enligt VL bör behållas. Möjligheten för den vattenrättsliga tillståndsmyndigheten att meddela villkorade tillstånd bör även omfatta sådana markanvändningsbestämmelser mot vilkas syfte vattenföretaget kan strida.

Genom de nu förordade kraven på att hänsyn skall tas till mera långsiktiga, allmänna planeringssynpunkter och att vattenföretagen i princip skall stämma med fastställda planer och andra markanvändningsbestämmelser anser jag att samhället får goda möjligheter att passa in vattenföretagen i ett vidare samhällsplaneringssammanhang. Genom medverkan vid den vattenrättsliga tillståndsprövningen av sektorsmyndigheter som t. ex. planverket, naturvårdsverket, sjöfartsverket, lantbruksstyrelsen och riksantikvarieämbetet samt dessutom länsstyrelsen och kammarkollegiet säkerställs det statliga inflytandet rörande användningen av våra vatten. Även kommunerna tillförsäkras inflytande. Jag delar därför utredningens uppfattning, vilken med endast några få undantag har biträtts av remissinstanserna, att något kommunalt veto inte behövs i den nya lagen.

Vattenregleringsföretagens samarbetsorgan (VASO) har uttalat att kravet på planöverensstämmelse kan leda till att värdet av långt framskridna projekteringar plötsligt omintetgörs av hastigt genomförda planer med enda syfte att förhindra t. ex. en kraftverksutbyggnad. Jag vill för min del understryka att oavsett vad planen har för syfte bör beaktas att den har tillkommit under medverkan av kommunala och statliga organ samt med möjligheter till inflytande av enskilda medborgare, företag och organisationer. Den innebär därför en sådan sammanvägning av motstående intressen att man måste fästa avgörande vikt vid den.

2.4.5 Generellt skydd för allmänna intressen

Inom ramen för fastställda planer och andra markanvändningsbestämmelser har i regel berörda allmänna och enskilda intressen beaktats och vägts mot varandra. Ett vattenföretag kan emellertid ha inverkan på allmänna intressen som inte har beaktats i några planer eller markanvändningsbestämmelser och som inte heller omfattas av de mera långsiktiga, allmänna planeringssynpunkterna. Det kan röra inverkan på fiskeintresset, speciella naturvårds- och kulturminnesvårdssynpunkter, rennäringens intressen, närboendes trevnad osv. Frågor om inverkan på sådana allmänna intressen aktualiseras vanligen först i och med ställningstagandet till ett konkret vattenföretag. Det kan också tänkas att nya allmänna intressen har tillkommit eller att förhållandena eljest har ändrats

Lagrådsremiss allmän motivering

efter fastställande av en plan eller markanvändningsbestämmelser (jfr NJA 1977 s. 768). Den översiktliga bedömning av ett vattenföretags lämplighet från allmänna planläggningssynpunkter som görs vid planprövningen innebär inte heller någon garanti för att inte speciella allmänna intressen förnärmas. I många fall kommer det inte heller att finnas några planer eller andra markanvändningsbestämmelser för det område som vattenföretaget berör. Kravet på planöverensstämmelse bör därför kompletteras med en lagregel som innebär ett direkt skydd för allmänna intressen. Denna skyddsbestämmelse bör emellertid inte bli tillämplig vid varje ingrepp i det berörda allmänna intresset. Enligt gällande VL krävs att ingreppet medför olägenheter av mera betydande omfattning. I 2 kap. 3 § andra stycket VL förutsätts sålunda för att en vattenbyggnad skall förklaras otillåtlig t. ex. att fiskeri- eller annan näring av större betydenhet, t. ex. rennäringen, lider väsentligt förfång eller att naturförhållandena ändras så att väsentligt minskad trevnad för närboende eller betydande förlust från naturskyddssynpunkt är att befara. I likhet med vad som nu är fallet bör också enligt den nya lagen krävas att ingreppet skall medföra mera betydande olägenheter för att företaget skall anses otillåtligt. En bestämmelse i frågan bör alltså, i enlighet med vad utredningen har föreslagit, innehålla förbud endast mot sådana vattenföretag som medför olägenheter av större betydelse för allmänna intressen.

En del remissinstanser har ansett att den av utredningen föreslagna bestämmelsen till skydd för allmänna intressen måste preciseras mera. Man har sålunda efterlyst exempel i lagtexten på skyddsvärda allmänna intressen.

Jag har tidigare uttryckt min principiella uppfattning att de nya tillåtlighetsbestämmelserna bör ges en mera generell avfattning än motsvarande regler i gällande VL. Bl. a. bör man härigenom kunna ta större hänsyn till de olika vattenföretagens särdrag. Ett angivande i lagtexten av skyddsvärda allmänna intressen kan inte bli heltäckande utan kan bara utgöra en exemplifiering. För att möjliggöra en anpassning av rättstillämpningen till ändrade förhållanden och till samhällsutvecklingen måste en sådan exemplifiering i varje fall fyllas ut med en mer generellt avfattad skyddsregel (se t. ex. 2 kap. 12 § första stycket VL och 6 § andra stycket första meningen ML). En exemplifiering kan väl i och för sig ge parterna och de rättstillämpande myndigheterna en viss vägledning, men det kan inte uteslutas att man på sina håll kan komma att betrakta exemplen som fullständiga eller att andra intressen, som inte finns med i uppräkningen, anses mindre skyddsvärda.

Härtill kommer att en mer generellt avfattad skyddsbestämmelse kan göra det möjligt att i större utsträckning än hittills beakta de sammanlagda olägenheterna av ett vattenföretag och inte bara se till olägenheterna för varje allmänt intresse, betraktat för sig. Tillstånd bör alltså kunna vägras, om vid en samlad bedömning av företagets inverkan från allmän synpunkt olägenheterna tillsammantagna bedöms vara av större betydelse.

Lagrådsremiss allmän motivering

Jag anser på grund av det anförda att regeln till skydd för allmänna intressen bör ha en allmän avfattning. Även om regeln i första hand tar sikte på sådana fall då ett visst allmänt intresse inte har beaktats i någon fastställd plan eller då någon plan inte föreligger, bör den ges en generell giltighet (jfr 11 § första stycket anläggningslagen). Regeln bör i enlighet härmed utformas så, att även om det inte finns något hinder mot ett vattenföretag på grund av allmänna planeringssynpunkter, fastställd plan eller andra markanvändningsbestämmelser, får företaget inte komma till stånd om någon skada eller olägenhet av större betydelse därigenom uppkommer för allmänna intressen.

Utredningen har ansett att skyddet för de allmänna intressena inte bör vara ovillkorligt. Enligt förslaget skall ett företag, även om det medför olägenhet av större betydelse för ett allmänt intresse, få tillåtas om det prövas vara av synnerlig betydelse från allmän synpunkt. Förslaget om en sådan bestämmelse, som motsvarar underställningsreglerna i 2 kap. 3 § tredje stycket och 4 kap. 18 § tredje stycket VL samt 6 § andra stycket andra meningen ML, har lämnats utan erinran av remissinstanserna.

Genom en dispensregel av förordat slag möjliggörs vattenföretag som å ena sidan hotar allmänna intressen men som å andra sidan har stor positiv betydelse för t. ex. landet, orten eller näringslivet eller eljest från allmän synpunkt. Även jag anser att en sådan regel bör tas in i den nya lagen.

Vad gäller formerna för dispensregelns tillämpning har utredningen för sin del föreslagit den ändringen i förhållande till gällande VL att prövningen skall kunna göras även av annan vattenrättslig tillståndsmyndighet än regeringen. Utredningen föreslår på grund härav att någon motsvarighet till det nuvarande underställningsinstitutet inte tas in i en ny vattenlag.

Dispensregeln kommer i de allra flesta fallen att få betydelse för större vattenföretag som enligt vad jag tidigare har förordat liksom hittills skall tillåtlighetsprövas av regeringen, antingen obligatoriskt eller efter förbehåll. Tillämpning i andra fall av regeln torde bli sällan förekommande. De känsliga avvägningar som därvid kan komma i fråga bör emellertid enligt min mening endast ankomma på regeringen.

Jag anser på grund av det anförda att det nuvarande underställningsinstitutet bör behållas i den nya lagen. I enlighet med vad som gäller efter 1971 års ändringar i 2 kap. 20 § 3 mom. VL (se prop. 1971: 106 s. 112) bör domstolens, och i förekommande fall förrättningsmannens, uppgift vara att fastslå om förutsättningar för tillämpning av dispensregeln föreligger och, om så är fallet, hänskjuta tillåtlighetsfrågan till regeringen.

2.4.6 Samhällsekonomisk tillåtlighetsbedömning

Som en ytterligare viktig förutsättning för ett vattenföretags tillåtlighet har utredningen föreslagit en regel som kräver att företaget är samhällsekonomiskt motiverat. Kostnaderna för företaget och olägenheterna av detta skall enligt förslaget inte få stå i missförhållande till fördelarna därav från

Lagrådsremiss allmän motivering

allmän och enskild synpunkt. Stadgandet avses enligt utredningen lämna utrymme för en friare och därmed mera mångsidig bedömning av vattenföretagen, baserad på en ekonomisk analys av rimlig omfattning. Härigenom mildras bl. a. de krav på matematisk exakthet i beräkningarna som f. n. gäller enligt 2 kap. 3 § första stycket VL. Den föreslagna tillåtlighetsregeln skall enligt utredningsförslaget tillämpas endast då någon annans egendom skadas eller tas i anspråk för företaget men skall å andra sidan medge hänsynstagande till andra skador eller olägenheter än sådana som uppkommer genom företagets inverkan på vattenförhållandena. Man skall sålunda kunna ta hänsyn till de indirekta, ekonomiska verkningarna av företaget, den fördel det kan medföra för andra än företagaren samt även en sekundär skada som kan drabba ägaren till skadad egendom.

I likhet med remissinstanserna delar jag utredningens uppfattning att vattenföretagen bör underkastas en samhällsekonomisk tillåtlighetsbedömning i friare former än vad nuvarande VL medger. Hur detta skall uttryckas i lagtexten kan diskuteras. Det gäller att finna en lagregel som möjliggör den erforderliga friheten i bedömningen så att alla i det enskilda fallet förekommande omständigheter av vikt kan beaktas. Enligt min mening bör förhållandet mellan ett företags för- och nackdelar uttryckas på ett mera positivt sätt än enligt utredningsförslaget (jfr VL:s bestämmelser om tillåtligheten av en grundvattentäkt i 2 kap. 44 § första stycket). Jag förordar därför att bestämmelsen utformas så att ett vattenföretag får komma till stånd endast om företaget från allmän och enskild synpunkt medför fördelar, som överväger kostnaderna samt skadorna och olägenheterna av det. Denna avfattning av tillåtlighetsstadgandet medger bl. a. att företag som vid en strikt ekonomisk bedömning t. o. m. kan visa sig förlustbringande men som har stor allmän betydelse, t. ex. fiske- eller miljövårdande åtgärder, kan tillåtas.

I likhet med koncessionsnämnden och naturvårdsverket anser jag det inte lämpligt att begränsa prövningen av vattenföretagens allmänna lämplighet från samhällsekonomiska synpunkter till sådana företag som medför att någon annans egendom skadas eller tas i anspråk. En sådan begränsning skulle innebära att man bibehåller nuvarande möjligheter att genom fastighetsförvärv eller annan privatekonomisk uppgörelse påverka tillåtlighetsprövningen av ett vattenföretag. Detta strider mot lagförslagets syfte att främja företag som är lämpliga från allmän synpunkt. En samhällsekonomisk tillåtlighetsregel måste, om den skall ha någon mening, kunna tillämpas till skydd för såväl allmänna som enskilda intressen. Det gäller ju att hushålla med vattnet som naturresurs till gagn för landet och medborgarna. Ett företag som inte medför en sådan betydande inverkan på allmänna intressen som enligt vad jag tidigare har föreslagit skulle göra det otillåtligt utan endast skadar egendom som tillhör företagaren bör på grund av sin samhällsekonomiska olämplighet ändå kunna förbjudas med hjälp av den nu berörda regeln.

Lagrådsremiss allmän motivering

Jag anser mig kunna biträda utredningens uttalanden att man i den samhällsekonomiska helhetsbedömningen bör kunna väga in även indirekta, ekonomiska verkningar av företaget, den nytta företaget kan ha för även annan än företagaren samt eventuella sekundära skador som kan drabba ägaren av skadad egendom. Vad beträffar frågan om de indirekta verkningarna vill jag emellertid starkt betona de av utredningen påtalade svårigheterna att uppskatta sådana verkningar i ekonomiska termer. Jag måste, i motsats till några remissinstanser, hålla med utredningen om att metoderna för beräkning av sådana indirekta verkningar ännu är ganska outvecklade, varför en betydande försiktighet är påkallad. Det bör ankomma på prövningsmyndigheten att, intill dess säkrare metoder för sådana beräkningar har utarbetats, genom sin processledande funktion begränsa utredningsmaterialet i dessa hänseenden.

Jag vill stryka under att syftet med bestämmelsen är att hindra tillkomsten av vattenföretag som inte är samhällsekonomiskt motiverade. Den samhällsekonomiska bedömningen bör därför baseras på en ekonomisk analys av rimlig omfattning i alla de fall där en sådan kan utföras. Rörande omfattningen av och det närmare innehållet i den ekonomiska analysen torde det som utredningen har anfört alltid vara möjligt att göra en åtminstone grov ekonomisk uppskattning av anläggningskostnaderna och av de direkta skadorna. Vill man beakta även indirekta skador och olägenheter, uppkommer svårigheter som enligt vad jag nyss har anfört manar till försiktighet.

När det sedan gäller att i ekonomiska termer redovisa nyttan av vattenföretagen, är problemen i vissa fall teoretiskt sett inte särskilt komplicerade. Som exempel kan nämnas vattenkraftanläggningar och vissa andra företag med inriktning på produktion, t. ex. markavvattningsföretag. Nyttan av kraftutbyggnader kan vara förhållandevis enkel att fastställa, om man som hittills brukat ske bestämmer nyttan på grundval av beräknad kraftproduktion resp. ökad kraftproduktion genom det tilltänkta företaget samt ett uppskattat värde på kraften. För markavvattningsföretagen bestäms nyttan till fastigheternas värdestegring. Denna ligger också till grund för kostnadsfördelningen inom företagen.

Beträffande vissa andra typer av vattenföretag, exempelvis yt- eller grundvattentäkt för kommunal vattenförsörjning, är den ekonomiska nyttan svårare att uppskatta. I än högre grad gäller detta åtgärder i vatten till fiskets förbättrande eller till fromma för den allmänna miljövården eller hälsovården. Även här bör emellertid ekonomiska värderingar av nyttan kunna komma i fråga, låt vara att man då måste acceptera en mera fri uppskattning. Här liksom i andra liknande sammanhang bör man som utredningen anfört kunna hämta viss ledning i de modeller för nyttokostnadskalkyl, avseende jämförelser mellan olika realistiska handlingsalternativ, som under senare år har konstruerats bl. a. för att bedöma just vissa vattenföretags samhällsekonomiska berättigande. Vilka beräkningsmetoder som bör användas får dock bedömas från fall till fall.

Lagrådsremiss allmän motivering

Enligt vad utredningen har uttalat bör vid den samhällsekonomiska tillåtlighetsbedömningen hänsyn tas inte bara till en sådan skada som uppkommer genom företagets inverkan på vattenförhållandena utan även till annan skada. Svea hovrätt anför att en sådan ordning utan närmare avgränsning synes öppna möjlighet och skyldighet till en prövning som hittills har fallit inom ML:s tillämpningsområde. Hovrätten anser att en klar gränsdragning mellan lagarnas tillämpningsområden fordras.

För egen del vill jag påpeka att det här rör sig om två skilda frågor. För det första är det fråga om avgränsningen av de företag på vilka den nya vattenlagen skall vara tillämplig, dvs. vilka företag som skall vara att betrakta som s. k. vattenföretag – den term som utredningen använder och som också jag anser vara lämplig. Genom en sådan avgränsning skiljer man ut de företag som skall bedömas enligt vattenlagen från sådana företag som skall prövas enligt annan lagstiftning, t. ex. ML.

Nästa fråga är vad som skall vägas in när tillåtligheten av ett vattenföretag prövas. Vid den tillåtlighetsprövning som nu sker enligt 2 kap. 3 § VL skall endast skada och intrång genom företagets inverkan på vattenförhållandena beaktas. Hänsyn skall då tas endast till verkningarna av den skadegörande åtgärden och inte av hela företaget. Som Svea hovrätt anfört har emellertid denna princip inte alltid kunnat upprätthållas i vattenrättsskipningen. Jag anser också för min del att prövningen inte under alla omständigheter bör begränsas till företagets inverkan på vattenförhållandena.

Anledningen till att man i vissa fall har frångått den angivna principen synes främst ha varit att det inte varit möjligt att pröva sådana följder av vattenföretaget i andra sammanhang än i vattenmålet, t. ex. inom ramen för byggnadslagens planinstitut eller enligt ML. Enligt min mening bör den vattenrättsliga bedömningen anpassas till vad som har beaktats i ett planärende. Om en fråga inte har beaktats i ett planärende, bör den kunna beaktas vid den vattenrättsliga tillåtlighetsprövningen. På liknande sätt bör vid den vattenrättsliga tillåtlighetsprövningen av ett vattenföretag kunna vägas in andra verkningar i den mån dessa inte prövas enligt annan lagstiftning, då främst ML.

Den förordade möjligheten att i vissa fall ta hänsyn till ett vattenföretags inverkan på annat än vattenförhållandena bör avse såväl allmänna intressen som de samhällsekonomiska aspekterna.

Utredningen har föreslagit en regel om att följdföretag till det sökta företaget (jfr 4 kap. 18 § andra stycket andra meningen VL) också skall beaktas. Även jag anser att en sådan regel bör tas med i den nya lagen. I likhet med vad naturvårdsverket och naturskyddsföreningen har anfört anser jag emellertid att sistnämnda regel inte bör inskränkas till följdföretag i vatten. Även andra följdanläggningar, t. ex. kraftledningar, pumpstationer och vägar, bör kunna beaktas. Emellertid bör även i nu avsett fall den begränsningen gälla att hänsyn till sådana följdföretag inte redan skall ha tagits i fastställd plan eller vid prövning enligt annan lagstiftning.

Lagrådsremiss allmän motivering

Med hänsyn till att den förordade samhällsekonomiska tillåtlighetsregeln ger utrymme för en fri bedömning av ett tilltänkt vattenföretags för- och nackdelar anser jag att något behov av en underställningsregel, motsvarande 2 kap. 3 § tredje stycket VL, i detta fall inte föreligger.

2.4.7 Hänsyn till prövning enligt annan lagstiftning

Tanken med den nu förordade regleringen är att möjliggöra en helhetsbedömning av de för- och nackdelar som är förenade med ett vattenföretag och att samtidigt undvika en dubbelprövning av företaget. Utredningsförslaget innehåller dessutom en undantagsregel i sistnämnda syfte rörande tillåtlighetsprövningen av vissa vattenföretag som ingår som en del av ett företag vilket har prövats också i annan ordning än enligt vattenlagstiftningen. Genom den föreslagna regeln skall förhindras dubbelarbete hos olika tillståndsmyndigheter liksom risken för att sådana myndigheter kommer till olika resultat vid tillåtlighetsbedömningen. Undantagen begränsas enligt förslaget till vattenföretag som utgör förutsättning eller villkor för tillståndsbeslut enligt 136 a § byggnadslagen samt uppförande av bro eller utförande av annat vattenföretag för väg och liknande anläggning som har prövats i särskild ordning. Undantaget beträffande förstnämnda företagstyp avser samtliga tillåtlighetsregler, medan det beträffande vägföretagen föreslås att man skall göra den specifikt vattenrättsliga prövningen med hänsyn till företagets inverkan på motstående allmänna intressen.

Även jag anser att en undantagsregel av föreslagen art är ändamålsenlig. Det finns emellertid inte någon anledning att göra åtskillnad mellan företag som har prövats enligt 136 a § byggnadslagen och vägföretagen, om man utformar den nya lagens prövningssystem i enlighet med vad jag tidigare har förordat. Även företag av förstnämnda typ bör därför, som också har föreslagits av ett par remissinstanser, underkastas samma specifikt vattenrättsliga tillåtlighetsprövning som vägföretagen med hänsyn till motstående allmänna intressen. Liksom enligt 2 kap. 40 § VL bör undantaget också avse en rörledning vartill koncession har meddelats enligt lagen (1978: 160) om vissa rörledningar.

2.4.8 Konkurrerande ansökningar

Den klara anknytning till den samhälleliga planeringen som bör göras i den nya vattenlagen och som kommer till uttryck i de av mig förordade tillåtlighetsreglerna innebär att frågan om konkurrens mellan olika intressen om knappa vattenresurser i första hand bör lösas inom ramen för samhällsplaneringen. Hänsyn bör alltså på det sätt som jag tidigare har angett tas till den fysiska riksplaneringen och byggnadslagens planinstitut. Härtill kan komma de planeringsinstrument som har föreslagits av vattenplaneringsutredningen (SOU 1980: 39). Om således en viss bygd i en fastställd markanvändningsplan har reserverats för jordbruksändamål, bör detta medföra att t. ex. en vattentäkt för bevattningsändamål inom detta

område ligger i linje med planens syfte. Det torde då ofta finnas anledning att prioritera jordbruksintresset framför andra intressen vid fördelning av områdets vattentillgångar. En sådan vattentäkt bör också tillåtas, om inte hänsyn till andra intressen, som inte har beaktats i planeringen, t.ex. förekomsten av ett särskilt värdefullt fiskbestånd, väger över. *Lagrådsremiss allmän motivering*

Konkurrensfrågorna bör alltså i många fall kunna lösas med hjälp av de nu förordade tillåtlighetsreglerna. Jag vill också peka på att ökade möjligheter till omprövning av villkoren för vattenföretag (se avsnitt 2.5) och till samverkan mellan flera företagare (se avsnitt 2.12) kan bidra till en ändamålsenlig lösning. Jag är emellertid medveten om att man inom ramen för vattenlagens bestämmelser inte kan lösa alla de konkurrens- och resursfördelningsfrågor som kan uppstå, eftersom bestämmelserna bara kan aktualiseras i samband med den vattenrättsliga prövningen av ett vattenföretag. För det fall att ansökningar om tillstånd till konkurrerande vattenföretag föreligger till samtidig prövning bör, i enlighet med vad utredningen har föreslagit och i likhet med vad som gäller enligt 2 kap. 38 § andra stycket VL, frågan uttryckligen regleras i den nya lagen. Som utredningen har föreslagit bör man så långt möjligt jämka mellan de stridiga intressena så att vart och ett kan tillgodoses utan väsentligt förfång för det andra. Om jämkning inte kan ske, bör företräde ges åt det företag som från allmän och enskild synpunkt kan antas bli till störst fördel.

I utredningsförslaget har, i överenstämmelse med vad som gäller enligt 2 kap. 48 § VL rörande konkurrens mellan flera grundvattentäkter, det kommunala vattenförsörjningsintresset tillagts en privilegierad ställning på det sättet att man vid ställningstagandet till konkurrensfrågan alltid skall se till att inte någon ort berövas erforderligt vatten från en grundvattentillgång inom orten. Den nya lagen bör emellertid varken gynna eller missgynna vissa intressen. Även om det kommunala vattenförsörjningsintresset måste tillmätas avgörande betydelse i de flesta konkurrenssituationer, kan ett uttryckligt stadgande med denna innebörd antas verka hämmande på annan nyttig användning av vattnet, t.ex. för jordbruksändamål eller industriell vattenförsörjning. Jag anser därför att denna fördelningsfråga bör lösas inom ramen för den allmänna konkurrensregeln och att någon motsvarighet till det föreslagna stadgandet inte bör tas in i den nya lagen.

2.4.9 Åtgärder till skydd för fisket

Slutligen har utredningen bland reglerna om allmänna förutsättningar för vattenföretag föreslagit en motsvarighet till 2 kap. 8 § VL om skyldighet för den som utför ett vattenföretag att vidta åtgärder till skydd för fisket. Förslaget sträcker sig dock längre än gällande VL på det sättet att nuvarande praxis att tillämpa stadgandet på även annan fisk än den egentliga vandringsfisken föreslås lagfäst. Dessutom skall åtgärderna kunna föreskrivas i samband med alla slags vattenföretag. Någon motsvarighet till regeln i andra meningen i paragrafens första stycke om begränsning i företagarens skyldigheter föreslås inte heller.

Lagrådsremiss allmän motivering

Jag biträder, i likhet med remissinstanserna, den föreslagna utvidgningen av stadgandets tillämpningsområde. Däremot anser jag att skyldigheten för företagaren att vidta åtgärder till skydd för fisket inte bör vara ovillkorlig. Nuvarande begränsning bör alltså behållas i den nya lagen. Dessutom bör stadgandet innehålla en erinran om möjligheten att föreskriva en skyldighet för företagaren att betala en fiskeavgift i stället för att vidta åtgärder (se vidare avsnitt 2.13.3).

2.5 Omprövning av tillståndsbeslut m. m.

2.5.1 Tillståndsbeslut rättskraft och tidsbegränsning av tillstånd

Huvudprincipen i gällande VL är att ett lagakraftvunnet beslut om tillstånd till ett vattenföretag skall gälla för all framtid, om det inte förfaller på grund av underlåtenhet att ta det i anspråk eller har tidsbegränsats på företagarens egen begäran. Principen är dock försedd med flera modifikationer, såvitt gäller tillståndets innehåll. Sålunda utgör reglerna om nyprövning av större vattenkraftanläggningar och vattenregleringar viktiga begränsningar. Vidare kan pekas på möjligheterna att utverka ändrade bestämmelser om innehållande och tappning av vatten vid en dammbyggnad. Dessutom kan vattendomstolen skjuta upp det slutliga avgörandet av vissa svårbedömbara frågor så att man under en prövotid kan avvakta erfarenheterna av företaget.

Även vattenlagsutredningens förslag vilar på grunduppfattningen att ett vattenrättsligt tillstånd i princip skall gälla för all framtid. Principen får dock enligt utredningen inte leda till att tillstånden i oskälig grad låser de vattenrättsliga förhållandena för mycket lång tid. Utredningen föreslår därför jämkningar i principen. Förslaget innehåller sålunda, förutom en motsvarighet till nuvarande möjlighet till uppskov med avgörandet av svårbedömda frågor, en bestämmelse som ger tillståndsmyndigheten rätt att även mot sökandens önskan tidsbegränsa tillstånd till vissa företagstyper. Det gäller yt- och grundvattentäkter samt vattenöverledningsföretag.

En annan principiellt viktig nyhet är utredningens förslag att alla givna tillstånd under vissa förutsättningar skall kunna omprövas till förmån för allmänna intressen, dels efter utgången av en viss bestämd tid men dels också dessförinnan om väsentliga ändringar skett i vattenförhållandena. Omprövningsmöjligheten föreslås efter en viss övergångstid gälla även vattenföretag som har tillkommit före den nya lagens ikraftträdande. I princip skall tillståndshavaren vara berättigad till ersättning för vad han tvingas avstå vid omprövning. Ersättningsrätten föreslås dock bli begränsad, när omprövning sker till förmån för vissa särskilt uppräknade allmänna intressen.

Remissinstanserna godtar i allmänhet principen om att tillstånd bör gälla för all framtid men att den också bör underkastas vissa inskränkningar med hänsyn till främst allmänna intressen. Naturvårdsverket, länsstyrelsen i

Lagrådsremiss allmän motivering

Kristianstads län och Älvräddarnas samorganisation anser emellertid att tillstånd till alla typer av vattenföretag alltid bör vara tidsbegränsade. Olika uppfattningar förs också fram beträffande frågan om och under vilka förutsättningar företagarna skall behöva underkasta sig inskränkningar i givna tillstånd. Detta gäller särskilt tillstånd som har lämnats före den nya lagstiftningens ikraftträdande.

Jag delar utredningens uppfattning att en företagare som har fått tillstånd till ett vattenföretag måste för sin ekonomiska och tekniska planering kunna utgå från att tillståndet normalt sett kommer att bestå i oförändrad form för längre tid. Ett tillståndsbeslut bör alltså ge företagaren ett rimligt mått av trygghet mot senare ingripanden. Om ett tillståndsbeslut eller väsentliga delar därav kunde rivas upp utan vidare, skulle företagarens ställning bli alltför osäker.

Jag anser alltså, i likhet med utredningen, att nuvarande huvudregel om tillstånds giltighet bör bibehållas i en ny vattenlag. Ett lagakraftvunnet beslut om tillstånd till ett vattenföretag bör alltså i princip gälla för all framtid. Det innebär att jag inte kan biträda det under remissbehandlingen framförda förslaget om att tillstånd alltid skall göras tidsbegränsade.

Alla väsentliga villkor för ett vattenföretag bör om möjligt fastställas i samband med tillståndsbeslutet. Som utredningen anför kan det dock inträffa fall då verkningarna av företaget är av så obestämd och komplicerad natur att en något så när säker ståndpunkt inte kan tas till frågan om vilka villkor som skall föreskrivas förrän efter mer eller mindre långvariga observationer. Utredningen anser därför att det även i en ny vattenlag bör finnas en motsvarighet till bestämmelserna i 11 kap. 66 § 2 mom. VL, som ger möjlighet att under en prövotid skjuta upp svårbedömbara frågor om villkor. Förslaget har lämnats utan erinran av remissinstanserna och även jag godtar det. Uppskovsmöjligheten bör liksom f. n. också omfatta svårbedömda ersättningsfrågor. Jag vill emellertid starkt betona att utvägen med uppskov bör tillgripas endast i fall då ett verkligt behov föreligger.

Utredningens förslag om införande av en möjlighet att tidsbegränsa tillstånd till vissa typer av företag, nämligen vattentäkter och vattenöverledningar, har godtagits av flertalet remissinstanser. Näringslivets byggnadsdelegation anser dock att vattenöverledningar för kraftändamål inte bör hänföras till denna kategori. Svea hovrätt och lantbruksstyrelsen ifrågasätter tidsbegränsade tillstånd från mera principiella utgångspunkter. Hovrätten framhåller att önskemålet att inte för all framtid binda utnyttjandet av en vattentillgång till nu aktuella företag lika väl synes kunna tillgodoses genom en omprövningsmöjlighet till förmån för enskilda intressen som genom en tidsbegränsning av tillstånden.

Enligt lantbruksstyrelsen är jordbruksbevattnare betjänta av vattenuttagstillstånd för lång tid. De bör vara medvetna om att de får dela med sig, om vattenmängden är begränsad. Om tillstånd ges för obegränsad tid men intrångsersättning endast beräknas för en begränsad tid torde ett ompröv-

Lagrådsremiss allmän motivering

ningsinstitut vara att föredra. En bevattnare skall alltså inte själv behöva agera för att få ett tillstånd förnyat.

Det huvudsakliga skälet för en tidsbegränsning av tillstånd beträffande ifrågavarande företagstyper är enligt utredningen en befarad ökad lokal konkurrens om vattentillgångarna. Detta medför att man måste försöka åstadkomma en rationell hushållning med och fördelning av vattnet. Utredningen anför som ett karakteristiskt exempel på behovet härav den alltmer ökande jordbruksbevattningen. I vattendomstolspraxis har man också på sina håll sökt lösa sådana problem genom tidsbegränsning av tillstånd till vattenuttag eller genom prövotidskonstruktioner.

Jag har förståelse för utredningens försök att lösa angivna hushållnings- och fördelningsfrågor. Jag vill emellertid ifrågasätta om den av utredningen föreslagna metoden med tidsbegränsade tillstånd behövs för att lösa dessa frågor vid sidan av andra möjligheter som står till buds. Jag tänker då framför allt på följande förhållanden.

Konkurrens- och fördelningsproblemen torde främst bero på bristande planering. Planeringsfrågorna har emellertid fått en allt större aktualitet och planeringsinstrumenten kommer att förbättras. Det bör därför enligt min mening ligga närmast till hands att försöka lösa sådana frågor inom ramen för en särskild vattenplanering (se SOU 1980: 39).

Vad särskilt gäller bevattningsföretagen bör vidare en vattenrättslig samfällighetsbildning för aktuella företag inom ett område kunna vara en framkomlig väg för att lösa konkurrensfrågorna, vid sidan av den i avsnitt 2.4.8 förordade konkurrensregeln vid samtidiga ansökningar. Jag återkommer senare (se avsnitt 2.12) till frågan om hur en sådan samfällighetsbildning lämpligen bör inpassas i det vattenrättsliga systemet.

En möjlighet till tidsbegränsning av tillstånd till vattenförbrukande företag skulle naturligtvis kunna utgöra ett komplement till de nu behandlade fördelningsmetoderna. Som Svea hovrätt anför talar emellertid flera skäl för att man i stället för en tidsbegränsning av tillstånd begagnar ett omprövningsinstitut. Om en omfördelning av resursutnyttjandet aldrig blir aktuell, är det en onödig, kostnadskrävande omgång med ny tillståndsgivning då ett tidigare tillstånd löper ut. Man kan vidare förmoda att tidsbegränsade tillstånd att utnyttja en viss vattentillgång kommer att löpa ut vid olika tidpunkter. Då blir en samlad bedömning av vattentillgångens fortsatta utnyttjande inte möjlig, om man inte avstår från att meddela nya tillstånd tills samtliga gamla tillstånd har löpt ut, något som knappast framstår som önskvärt eller ens praktiskt möjligt.

En resursomfördelning kan aktualiseras av att antalet företag med tillstånd att utnyttja en vattentillgång har blivit så stort att tillgången inte förslår både för bestående och nytillkommande vattenföretag, vilkas behov inte redan har beaktats. Denna resursfördelning skulle då kunna genomföras genom en omprövning av alla de företag som har tillstånd samtidigt som ett nytt företag tillståndsprövas.

Lagrådsremiss allmän motivering

Vissa andra problem än resursfördelningsfrågorna skulle å andra sidan kunna tänkas få en enklare lösning inom ramen för ett system med tidsbegränsade tillstånd. Så skulle t. ex. frågor inte uppkomma om rätt till ersättning för tillståndshavare när hans tillstånd har löpt ut och en ny resursfördelning skall göras. Vidare kan det hävdas att den av mig i det föregående (se avsnitt 2.3.5) förordade möjligheten för arrendatorer att utverka tillstånd till jordbruksbevattning passar bättre in i ett sådant system. Man måste också acceptera att tidsbegränsade tillstånd alltid skall kunna meddelas på sökandens egen begäran.

För att ta den sistnämnda frågan först vill jag framhålla att rätten för sökanden att utverka ett tidsbegränsat tillstånd inte kan inskränkas till angivna företagstyper – vattentäkt och vattenöverledning. Den kan därför inte anföras som ett vägande argument vare sig för eller emot tidsbegränsade tillstånd mot sökandens vilja. Vad beträffar tillstånd för en arrendator bör ett sådant i princip gälla under hela den tid som jorden är utarrenderad och alltså inte bara under den arrendeperiod som löper när tillståndet meddelas. Sker överlåtelse av arrendet, bör tillståndet också kunna bli gällande för den nye arrendatorn. På så sätt kommer arrendefallen att i stort sett vara jämförbara med de icke tidsbegränsade tillstånden. De bör alltså kunna få en tillfredsställande lösning även inom ramen för ett omprövningssystem.

Frågan om tillståndshavares rätt till ersättning vid omprövning till förmån för allmänt eller enskilt intresse kan synas mera komplicerad. Detta kan emellertid enligt min mening inte utgöra något avgörande skäl mot att man använder omprövningsinstitutet i stället för ett system med tidsbegränsade tillstånd. Som jag kommer att redovisa i det följande bör man även i ersättningsfrågan kunna åstadkomma en rimlig avvägning mellan tillståndshavaren och det intresse, allmänt eller enskilt, till vars förmån omprövningen sker, på samma sätt som vid omprövning av alla övriga företagstyper, beträffande vilka tidsbegränsade tillstånd enligt utredningsförslaget inte skulle komma i fråga.

På grund av det anförda anser jag att utredningens förslag om en möjlighet för tillståndsmyndigheten att i vissa fall meddela tidsbegränsade tillstånd även mot sökandens vilja inte bör genomföras. I den mån en omfördelning av vattnet behöver ske bör detta i stället göras inom ramen för ett omprövningsinstitut och, såvitt avser bevattningsföretagen, inom ramen för en vattenrättslig samfällighetsbildning.

2.5.2 Omprövning av nya tillstånd till förmån för allmänna intressen

Jag övergår nu till att behandla frågan om omprövning av ett vattenrättsligt tillstånd till förmån för allmänna intressen och börjar med frågan om omprövning av tillstånd som meddelas efter den nya lagens ikraftträdande. Allra först kommer jag att i korthet redogöra för vissa rättskraftsregler i gällande VL.

Lagrådsremiss allmän motivering

Som jag redan har nämnt innehåller gällande VL regler som inskränker rättskraften hos givna tillstånd till förmån för allmänna intressen. Kungsådre- och nyprövningsinstituten ingår sålunda i ett regelsystem som gör det möjligt att i framtiden ändra den ursprungliga intresseavvägningen, om nya förhållanden påkallar det. De båda instituten har det gemensamma syftet att de skall underlätta för nytillkommande allmänna intressen att göra sig gällande. De är också på så sätt likartade att de båda innebär skyldighet för ägare av vissa vattenbyggnader att i viss utsträckning utan rätt till ersättning finna sig i att deras lagligen förvärvade rättigheter rubbas. Den rättsliga regleringen är emellertid påfallande oenhetlig. En förklaring till detta kan vara att nyprövningsbestämmelserna kom till i ett sent skede av arbetet med VL och fick sin slutliga utformning först efter en sammanjämkning av skiljaktiga beslut i riksdagens båda kamrar.

Kungsådreinstitutet (se 1 kap. 5–13 §§ VL) innebär skyldighet för ägaren till ett vattenområde eller en vattenbyggnad i vissa större vattendrag att utan ersättning låta intill 1/3 av vattenmängden eller fallhöjden tas i anspråk för vissa ändamål. Dessa ändamål är enligt 1 kap. 6 § VL allmän farled, allmän flottled, fiske, torrläggning och bevattning av mark, men enligt 12 § kan även andra allmänna intressen tillgodoses.

Kungsådreinstitutets huvudsakliga syfte kan sägas vara att underlätta förverkligandet av sådana anspråk på fritt framrinnande vatten som kan komma att ställas från samhällets sida efter det att tillstånd lämnats att hålla vattnet inne vid en vattenbyggnad. När det gäller större vattenkraftanläggningar och regleringsföretag har institutet emellertid inte ansetts erbjuda tillräckliga möjligheter att anpassa meddelade tillstånd till samhällsutvecklingens krav. Sådana företag har därför underkastats särskilda bestämmelser om nyprövning (se 4 kap. 5–8 och 16 §§ VL). Företagaren kan också i detta fall utan ersättning få finna sig i nya villkor som medför viss ekonomisk förlust. Nyprövningsinstitutet innebär att den i tillståndsbeslutet verkställda avvägningen mellan byggnadsintresset och motstående allmänna intressen kan omprövas första gången 55 år efter byggnadstidens utgång och därefter vart 40:e år. De nya villkoren får inte tillämpas förrän efter ytterligare fem år.

Gällande VL innehåller också bestämmelser om en lösningsrätt för staten (se 4 kap. 9–12 §§ VL). Enligt dessa bestämmelser har staten rätt att med vissa längre intervaller lösa bebyggda strömfall med tillhörande byggnader och utmål, när det behövs för att tillgodose allmänt behov.

Jag har tidigare (se avsnitt 2.3.2) förordat att någon motsvarighet till bestämmelserna om statens lösningsrätt inte införs i den nya lagen, eftersom det allmännas behov av vattenkraft i erforderlig mån kan tillgodoses genom en motsvarighet i lagen till 1 kap. 14 § VL.

Utredningens förslag innebär som tidigare berörts att bestämmelserna om kungsådra, nyprövning och statens lösningsrätt ersätts av ett omprövningsinstitut till förmån för allmänna intressen. De nya bestämmelserna

Lagrådsremiss allmän motivering

avses omfatta alla typer av vattenföretag, oavsett storlek och belägenhet. För markavvattningsföretagen föreslås dock speciella regler.

Bland remissinstanserna råder i stort sett enighet om att det föreligger ett behov av en omprövningsmöjlighet när det gäller nya företag, dvs. företag vartill tillstånd meddelas efter en ny vattenlags ikraftträdande. Många synpunkter förs dock fram i fråga om utformningen av ett omprövningsinstitut, bl. a. beträffande de allmänna intressen som skall tillgodoses vid omprövningen, arten och omfattningen av de förpliktelser som skall kunna åläggas företagaren, tidpunkten för omprövningen samt tillståndshavarens rätt till ersättning för inskränkningar i tillståndet.

Även jag anser att det finns behov av en omprövningsmöjlighet. Visserligen kan man vid tillståndsgivning i dag och kanske i ännu större utsträckning framdeles på grund av vunna erfarenheter med högre grad av säkerhet än tidigare förutse vattenföretagens verkningar och anpassa villkoren därefter. Trots detta kan det visa sig att tillståndet från början var olämpligt utformat eller också kan nya omständigheter uppkomma efter det att tillståndet meddelades, exempelvis ändringar i vattenförhållandena, ny teknik, nya samhälleliga värderingar rörande förhållandet mellan utbyggnadsintresset och bevarandeintresset eller stora förändringar på det samhällsekonomiska området. Jag biträder därför utredningens förslag att i den nya lagen införa bestämmelser om omprövning till förmån för allmänna intressen. Detta innebär alltså att en företagare skall vara skyldig att i viss utsträckning underkasta sig inskränkningar i ett givet tillstånd så att allmänna intressen i fortsättningen kan tillgodoses på ett bättre sätt.

Utredningen har ansett att det inte är lämpligt att i själva lagen uttryckligen ange vilka slags allmänna intressen som bör tillgodoses genom omprövningen. Genom en uppräkning av de allmänna intressena skulle man enligt utredningen binda utvecklingen för framtiden, eftersom man inte utan en lagändring skulle kunna beakta andra intressen som vid omprövningstidpunkten kan anses lika skyddsvärda som de särskilt angivna. Jag har inga invändningar mot en sådan lagstiftningsteknik (jfr. 4 kap. 5 § VL).

Det är, som utredningen anför, givet att ett omprövningsinstitut av angivet slag inte kan gälla utan begränsningar. Vid omprövningen bör inte få meddelas ändrade föreskrifter som är så ingripande att de gör företaget omöjligt att driva eller medför orimliga kostnader för företagaren. Dessutom bör det allmänna intresse som skall tillgodoses genom omprövningen ha en viss tyngd för att kunna beaktas.

Omprövningsfrågan måste emellertid också ses ur en vidare aspekt. Som utredningen anför kan den visserligen i första hand synas gälla en konflikt mellan å ena sidan det eller de allmänna intressen som skall tillgodoses genom omprövningen och å andra sidan företagarintresset. Ytterst kommer emellertid konflikten att gälla olika samhälleliga intressen. Det kan i och för sig anses önskvärt att man har en viss handlingsfrihet när det gäller att ingripa t. ex. mot oförutsedda eller nytillkomna miljöskador som har

Lagrådsremiss allmän motivering

orsakats av vattenföretag. Emellertid måste kostnaderna både för genomförda åtgärder och, vilket är viktigt, för själva handlingsfriheten ytterst bäras av de enskilda medborgarna i egenskap av arbetstagare, konsumenter och skattebetalare. Denna kostnadsbörda kan dessutom komma att slå ojämnt mot speciella branscher och regioner, varvid andra väsentliga samhällsintressen kan hotas.

Enligt näringslivets byggnadsdelegation kan ett omprövningsinstitut innebära ett osäkerhetsmoment, som i vissa fall kan bli till en kännbar nackdel för företagsintressena. Denna osäkerhetsfaktor påverkar enligt delegationen företagarnas finansieringsmöjligheter, eftersom vanliga kreditgivare – åtminstone till dess erfarenheter vunnits om omprövningens räckvidd och vilka risker som är förknippade med den – sannolikt måste begränsa sin kreditgivning på ett sätt som tar hänsyn till dessa riskmoment.

Även om de primära effekterna av ett omprövningsinstitut – i form av t. ex. dyrare krediter för företagarna – som utredningen har visat kan antas bli relativt begränsade, kan negativa indirekta effekter uppkomma. En möjlighet att ompröva tillstånd till vattenkraftverk kan, med det finansieringssätt som normalt tillämpas i fråga om kraftproduktionsapparaten, påverka finansieringsmöjligheterna även för andra former av kraftutbyggnad än vattenkraft. Blir ett kraftverk på grund av omprövningsinstitutet sämre som belånings- och rebelåningsobjekt, kan detta få till följd att den fortsatta utbyggnaden av hela kraftproduktionsapparaten kommer att fördyras med ett tydligt genomslag i den totala prisnivån.

Nu redovisade omständigheter bör vägas in vid utformningen av omprövningsinstitutet. Man måste alltså överväga arten och omfattningen av de nya förpliktelser som skall kunna åläggas företagaren. Vidare har tidpunkten vid vilken omprövning skall kunna ske stor betydelse. Mycket väsentlig är naturligtvis också frågan i vad mån företagaren skall vara berättigad till ersättning för inskränkningar i tillståndet.

Jag delar utredningens uppfattning att det i princip inte bör föreligga några begränsningar med avseende på arten av de förpliktelser som skall kunna åläggas företagaren i samband med en omprövning. Vid omprövningen bör man alltså kunna ålägga företagaren de förpliktelser som anses lämpligast för tillgodoseende av det allmänna intresse som har påkallat omprövningen. Förpliktelserna kan bestå i ett åläggande för företagaren att vidta skadeförebyggande åtgärder, såsom spegeldammar och erosionsskydd, eller skadekompenserande åtgärder genom t. ex. fiskutsättning eller fiskodling. De kan också innebära skyldighet för honom att avstå vatten eller att underkasta sig förlust av fallhöjd, ändrade tappningsbestämmelser eller begränsning av tidigare regleringstillstånd. Kombinationer av sådana förpliktelser kan också tänkas. En annan typ av förpliktelser kan gälla ändrade eller nya kontrollåtgärder.

När det gäller omfattningen av företagarens förpliktelser i samband med omprövningen bör däremot begränsningar föreskrivas i lagen. Som utred-

Lagrådsremiss allmän motivering

ningen anför är det framför allt ekonomiska skäl som talar för att man sätter ett tak för de nya förpliktelser som skall kunna åläggas. Om ändringsutrymmet i lagen ges en större omfattning än som senare utnyttjas i praktiken, kan kostnaderna för en gardering för eventuella framtida händelser slå igenom och medföra alltför höga finansieringskostnader för osäkra företag. Eftersom omprövningsreglerna i enlighet med utredningens förslag bör göras generella, kan ett tak som i praktiken endast kommer att beröra ett fåtal företag innebära fördyringar för alla typer av företag som teoretiskt är underkastade samma tak för omprövningsskyldigheten.

Utredningens förslag till begränsningar i företagares förpliktelser har utom i ett avseende godtagits vid remissbehandlingen. Begränsningarna innebär att det vid en omprövning inte skall få föreskrivas sådana nya eller ändrade villkor som medför att ändamålet med företaget inte kan tillgodoses eller att dess förutsättningar rubbas avsevärt. Villkoren får inte heller åsamka tillståndshavaren, innehavare av rätt till andelskraft eller annan som har inrättat sig efter företaget någon förlust eller kostnad som står i missförhållande till de fördelar från allmän synpunkt som kan vinnas. Så långt godtar även jag förslaget. Som flera remissinstanser har påpekat bör dessutom hänsyn tas till de förpliktelser och inskränkningar som tidigare har ålagts tillståndshavaren till förmån för allmänna intressen över huvud taget och alltså inte endast till förmån för det intresse som skall tillgodoses vid omprövningen, vilket utredningen har föreslagit. Hänsyn bör emellertid endast tas till vad företagaren har fått underkasta sig till följd av tidigare omprövningar och alltså inte till vad han har fått avstå enligt den ursprungliga tillståndsdomen i förhållande till ansökningen.

Som jag tidigare har antytt blir det av stor betydelse vid vilken tidpunkt omprövning av meddelade tillstånd tidigast skall kunna ske. Utredningen har gjort en värdefull analys av kostnadseffekterna vid olika tidsperioder och räntesatser och drar slutsatsen att ekonomiska hänsyn inte utgör några större hinder mot att tidsfristen görs väsentligt kortare än den nuvarande nyprövningsperioden om 55 år. För en förkortning av tiden talar enligt utredningen också ekologiska skäl.

Enligt utredningen är det inte lämpligt eller ens möjligt att i lagen ange bestämda tider, när omprövning av tillstånd tidigast skall kunna ske. Tiden bör i stället bestämmas av tillståndsmyndigheten med hänsyn till omständigheterna i varje särskilt fall. Förutom tidens inverkan på finansieringsfrågan bör man därvid beakta den avskrivningstid som är vanlig eller ekonomiskt motiverad. Hänsyn synes också böra tas till de ekologiska förhållandena, den större eller mindre förändring av vattenstånds- och avrinningsförhållandena som anläggningen medför, den olägenhet eller fördel som anläggningen medför från allmän eller enskild synpunkt samt graden av nytta för anläggningens ägare. Även det hydrologiska materialets tillförlitlighet är en faktor att beakta. Tiden bör i likhet med vad som nu är fallet vid nyprövning beräknas från utgången av den i tillståndsbeslutet bestäm-

Lagrådsremiss allmän motivering

da arbetstiden eller igångsättningstiden. Enligt förslaget skall omprövningsfrågan kunna tas upp när som helst efter den bestämda tidens utgång.

Remissinstanserna ansluter sig i allmänhet till utredningens bedömning att omprövningstiderna kan sättas väsentligt kortare än nuvarande nyprövningstider. Flera instanser anser emellertid att man av rättssäkerhetsskäl bör sätta ut minimi- resp. maximitider i lagen, i likhet med vad utredningen har föreslagit i fråga om äldre vattenföretag.

Även jag anser att tidsfristerna för omprövning bör vara kortare än de nuvarande nyprövningsperioderna. Tiden bör som utredningen har föreslagit första gången bestämmas av vattendomstolen i tillståndsdomen med hänsyn till omständigheterna i det särskilda fallet. Jag delar utredningens nyss redovisade uppfattning om vad som därvid bör beaktas. Jag vill särskilt stryka under att hänsyn måste tas till den avskrivningstid som anses motiverad för företaget. I motsats till utredningen anser jag det vara lämpligt att i lagen anges minimi- resp. maximitider för omprövningen. Av rättssäkerhetsskäl bör även de minsta företagen ges en tryggad ställning och omprövning för dem bör, i enlighet med vad utredningen har föreslagit beträffande äldre företag, kunna ske efter tio år. Beträffande de större företagen bör, bl. a. med hänsyn till det finansieringssystem som tillämpas beträffande större vattenkraftverk – med 20-åriga obligationslån och ytterligare belåningstid om tio år – tiden kunna vara längre. Omprövning bör dock alltid kunna ske efter 30 år. Jag förordar alltså att omprövningstiden bestäms till minst tio och högst 30 år. Tiden bör dock enligt min mening liksom enligt 24 § ML räknas från det beslutet om tillstånd att ta företaget i drift vinner laga kraft.

Några remissinstanser har ansett att en ny tidsfrist skall börja löpa, om någon omprövning inte påkallas vid utgången av den tidigare perioden. Jag kan hålla med om att man därigenom skulle undanröja ett osäkerhetsmoment för tillståndshavaren, som med det av utredningen föreslagna systemet kan riskera omprövning när som helst efter den första periodens utgång. Jag anser emellertid att fördelarna med utredningens förslag överväger. Därigenom vinner man den fördelen att man genom att invänta att omprövningstiden för andra företag i samma vattendrag går ut kan uppnå en samtidig omprövning av dessa. Detta är av betydelse inte minst i fråga om korttidsregleringarna i en älv.

När en omprövning har skett och nya eller strängare bestämmelser har meddelats, bör någon ny omprövning inte få påkallas förrän en viss tid har förflutit från omprövningsbeslutet. Den nya omprövningsperioden bör bestämmas inom samma minimi- och maximitider som enligt vad jag nyss har föreslagit bör gälla beträffande den första perioden. Det är som utredningen har föreslagit lämpligast att denna tid bestäms av vattendomstolen i samband med omprövningen.

Utredningen föreslår också en regel som skall möjliggöra tidigare omprövning om det under löpande tillståndsperiod inträffar händelser som

Lagrådsremiss allmän motivering

inte har förutsetts i tillståndsbeslutet och som väsentligt ändrar förutsättningarna för detta. Efter mönster av 24 § första stycket ML föreslås att nya eller strängare villkor för tillgodoseende av allmänna intressen skall kunna föreskrivas under löpande tillståndsperiod, om väsentliga ändringar har skett i vattenförhållandena. Utredningen stryker särskilt under att de väsentligt ändrade förhållandena skall vara av faktisk natur och att stadgandet måste tillämpas restriktivt.

Flertalet remissinstanser har godtagit utredningens förslag. Kraftverksföreningen och VASO anser det dock rimligt att stadgandet kombineras med en föreskrift om en viss minimitid, inom vilken ändring i tillståndet inte bör få ske. Hovrätten för Nedre Norrland hävdar att endast yttre fysiska förändringar i vattenförhållandena bör kunna föranleda omprövning. Tillkomsten av nya företag bör inte räknas hit, eftersom sådana måste anpassas efter befintliga företag. Växjö tingsrätt framhåller att det från företagarsynpunkt förefaller alltför osäkert om en omprövning av ett eller flera företag utefter ett vattendrag skulle kunna dra med sig en omprövning för samtliga kraftverk i en älv eller älvsträcka.

Jag anser för min del att utredningens förslag innebär en lämplig avvägning mellan företagarintresset och samhällets behov av en möjlighet att i undantagsfall pröva om villkoren för ett tillstånd före den ordinarie tidsfristens utgång. Om man skulle bestämma en viss minsta tid för omprövning även i nu angivna fall, skulle syftet med bestämmelsen inte uppnås. Jag kan alltså inte biträda förslaget att införa en sådan minimitid. Som utredningen har föreslagit bör omprövningen kunna ske endast vid faktiska förändringar i vattenförhållandena. En anledning till omprövning kan vara tillkomsten av nya vatten- eller avloppsföretag, som förändrar vattensituationen, samtidigt som en lämplig anpassning av de nya företagen av någon anledning inte har kunnat ske vid tillståndsprövningen av dessa företag. Utanför regelns tillämpning måste däremot falla t. ex. förändringar i samhällets uppfattning om vilka intressen som bör skyddas eller nya tekniska landvinningar. Jag biträder också utredningens ståndpunkt att en anledning till omprövning på denna grund kan vara att tillståndet beträffande ett eller flera vattenföretag utefter ett vattendrag har omprövats efter den tidsbestämda omprövningsperiodens utgång och att det härigenom uppkommer väsentligt förändrade förutsättningar för andra företag i samma vattendrag. På så sätt kan man vinna den fördelen att tillstånden beträffande samtliga kraftverk i en älv eller en älvsträcka kan omprövas i anslutning till varandra.

Som ett karakteristiskt exempel då omprövning på grund av väsentligt ändrade förhållanden bör komma i fråga pekar utredningen på den situationen att flottningen läggs ned i ett vattendrag. För ägaren av ett kraftverk som tidigare har varit skyldig att släppa flottningsvatten upphör denna skyldighet, fastän detta också har tillgodosett andra intressen än flottningen (se NJA 1974 s. 130). Även jag anser att omprövning på angiven

grund bör kunna ske i sådana fall. Vid omprövningen får övriga allmänna intressens behov av vattnet omsorgsfullt vägas mot kraftverksägarens intresse av detta. Jag kan därför inte biträda ett förslag från naturvårdsverket att i sådana fall ingen förändring får ske i vattendraget, om inte företagaren själv begär omprövning.

Lagrådsremiss allmän motivering

2.5.3 Ersättning från det allmänna vid omprövning av nya tillstånd

Som jag tidigare har anfört skall tillståndshavaren i samband med omprövningen kunna åläggas förpliktelser av olika slag. De kan bestå i åläggande att utföra skadeförebyggande eller skadekompenserande åtgärder eller i skyldighet att avstå en viss vattenmängd eller att på något annat sätt underkasta sig en produktionsförlust vid en anläggning i vatten.

I de flesta fall torde en sådan inskränkning i ett tidigare vattenrättsligt tillstånd medföra en kostnad för tillståndshavaren. Kostnaden torde mera sällan motsvaras av någon i ekonomiska termer klart uppskattningsbar vinst för det allmänna.

Frågan uppkommer då vem som slutligt skall bära de aktuella kostnaderna – tillståndshavaren eller det allmänna. Jag vill i detta sammanhang betona att de begränsningar som enligt vad jag tidigare har förordat skall gälla i fråga om tillståndshavarens skyldighet att underkasta sig förpliktelser av olika slag innebär en garanti för att hans kostnader under inga omständigheter skall kunna bli omöjliga att bära.

Som jag skall redovisa senare (avsnitt 2.5.6) bör ett tillstånd i vissa fall kunna inskränkas även till förmån för ett enskilt intresse. Då bör full ersättning i princip tillfalla tillståndshavaren för därigenom uppkommande förluster, såvida det inte är fråga om vidtagande av skadeförebyggande åtgärder. För produktionsförluster o. d. bör alltid full ersättning utgå. Man skulle kunna hävda att det från tillståndshavarens synpunkt inte finns någon anledning att han själv skall bära förlusten, då ett motsvarande produktionshämmande ingrepp sker till förmån för ett allmänt intresse.

Som näringslivets byggnadsdelegation framhåller skulle även andra skäl kunna anföras för att tillståndshavaren skall få full ersättning för förlusten. Om det allmänna står för kostnaderna, blir det en synlig finansiering över samhällets budget i stället för en ersättningsfri reglering. Därigenom skulle man kunna uppnå större säkerhet och utrymme för en rationell avvägning. Kostnaderna skulle i fortsättningen kunna betraktas som investeringar, som kan uppskattas till sitt värde och ersättas. I varje fall skulle detta synsätt kunna tillämpas beträffande sådana allmänna intressen som själva är av ekonomisk natur, främst farleds- och flottledsföretag.

Jag anser emellertid, i likhet med utredningen, att man inte under alla omständigheter kan tillämpa principen om full ersättning åt tillståndshavaren, när omprövning sker till förmån för allmänna intressen. Skälen för min ståndpunkt är följande.

Utan en viss ersättningsfrihet skulle det allmänna ha svårt att hävda sina

Lagrådsremiss allmän motivering

intressen. En finansiering t. ex. genom vattenrättsliga avgifter torde, bortsett i viss mån från fiskeavgifter, inte förslå för omprövningsåtgärder, eftersom avgifterna skall användas även till andra ändamål inom den av vattenföretaget drabbade bygden. Inte heller en anslagsgivning inom statsbudgetens ram torde alltid vara en framkomlig väg.

Det är också ett faktum att många vattenföretag, särskilt avskrivna vattenkraftverk, är mycket vinstgivande. Detta innebär att ett sådant vattenföretag – även med hänsyn tagen till dess roll vid finansieringen av andra företag – väl kan bära en del av förlusten på grund av en omprövning.

Som jag tidigare har anfört har den enskildes rätt att råda över vattnet redan enligt vår äldre rätt varit begränsad och till sitt innehåll bestämd av de allmänna ändamål som vattendragen har ansetts böra tillgodose. Kungsådre- och nyprövningsinstituten möjliggör redan i dag att allmänna intressen kan hävdas utan alltför stora kostnader för det allmänna.

Jag delar utredningens uppfattning att det invecklade regelsystem som kungsådrebestämmelserna nu bildar bör ersättas med enklare regler om begränsning i tillståndshavarens rätt till ersättning för intrång i vattenrätten, när en omprövning sker i syfte att tillgodose allmänna intressen. Rätten till full ersättning bör falla bort, när preciserade allmänna intressen av kvalificerad natur är i fråga. Jag biträder utredningens förslag att till de kvalificerade intressena hänföra allmän farled, allmän hamn, allmän flottled, fiske och hälsovården samt den allmänna miljövården. Som utredningen anför bör däremot bland de nu berörda intressena inte räknas bevattning eller torrläggning, som visserligen är kungsådreintressen enligt gällande VL men som främst måste betraktas som privatekonomiska intressen. Som jag skall utveckla senare (se avsnitt 2.5.7) kan det dock finnas skäl att i en annan ersättningssituation ta hänsyn till bevattnings- och torrläggningsintressenas egenskap av kungsådreintressen enligt gällande VL.

I fråga om skyldigheten att utan ersättning avstå vatten i kungsådrevattendragen gäller den historiskt betingade huvudprincipen att skyldigheten omfattar endast viss del av den framrinnande vattenmängden. Även den nuvarande skyldigheten att utan ersättning vidkännas en produktionsförlust vid nyprövning är partiell. Som utredningen föreslår bör en motsvarande ordning gälla enligt den nya lagen, när det är fråga om skyldighet för tillståndshavaren att avstå vatten eller fallhöjd eller på annat sätt underkasta sig en produktionsförlust. Skyldigheten att avstå vatten utan full ersättning bör dock i enlighet med utredningsförslaget gälla i alla vattenområden och beträffande alla typer av vattenföretag.

När man närmare skall ange i vilken omfattning företagaren bör vara skyldig att utan ersättning underkasta sig inskränkningar bör man lämpligen, som utredningen har föreslagit, utgå från andelar av den rätt som omfattas av det tillstånd som omprövas. I en del fall kan man direkt knyta

Lagrådsremiss allmän motivering

an till produktionsvärdet av vattenföretaget, eftersom man som utredningen framhåller därigenom får det mest adekvata uttrycket för företagarens belastning. Det gäller vattenkraftverk samt regleringar och överledningar för kraftändamål. Företagaren bör alltså medges rätt till ersättning för det produktionsbortfall som åsamkas honom genom nya villkor vid omprövningen till den del värdet av detta bortfall överstiger en viss andel av produktionsvärdet vid anläggningen. För vattenkraftverk bör produktionsvärdet bestämmas till värdet av den vattenkraft i tillgodogjort skick som kan uttas vid kraftverket. Avdrag bör därvid ske för den kraftökning som föranleds av förekommande regleringar eller överledningar (jfr i fråga om nyprövningspliktiga företag 4 kap. 6 § 1 mom. andra stycket VL). Produktionsvärdet vid reglering och överledning för kraftändamål bör anges som det värde varmed till följd av regleringen eller överledningen den vid varje kraftverk uttagbara kraften blivit ökad eller, när åtgärden innebär att förut uttagbar vattenkraft kan utnyttjas på ett fördelaktigare sätt, den därigenom uppkomna värdeförhöjningen.

Beträffande andra vattenföretag än de nu nämnda kan det vara svårt eller rent av omöjligt att objektivt uppskatta ett produktionsvärde, t. ex. en vattentäkt för kommunal vattenförsörjning. Då får man, som utredningen förordar, tillgripa andra metoder. Ersättningsfriheten för det allmänna bör i sådana fall motsvara en viss del av den vattenmängd som får tillgodogöras (t. ex. vid ytvattentäkt och vattenöverledning för annat än kraftändamål), av den fallhöjd som berörs (t. ex. vid rensning) eller en viss del av det regleringsmagasin som får utnyttjas (vid vattenreglering för annat än kraftändamål).

Utredningens förslag att den andel som inte kompenseras skall ligga inom gränserna 1/5–1/20 av produktionsvärdet resp. vattenmängden, fallhöjden eller magasinsvolymen och att den skall närmare bestämmas av tillståndsmyndigheten i samband med tillståndsbeslutet har med endast något undantag lämnats utan erinran vid remissbehandlingen. Även jag anser förslaget vara lämpligt. Som utredningen anför bör tillståndsmyndigheten vid sin prövning ta hänsyn till bl. a. företagets inverkan på vattenstånds- och avrinningsförhållandena, den fördel eller olägenhet som företaget väntas medföra från allmän och även enskild synpunkt, graden av nytta för tillståndshavaren och innehavare av rätt till andelskraft samt längden av tidsfristen för omprövning.

Som jag tidigare har förordat bör produktionshämmande inskränkningar också kunna föreskrivas före den ordinarie omprövningstidens utgång vid väsentligt ändrade förhållanden. I enlighet med vad utredningen har föreslagit bör i sådana fall den andel som inte kompenseras reduceras med hänsyn till den tid som återstår fram till den ordinarie omprövningstidpunkten.

Företagaren kan också åsamkas kostnader av annat slag än de nu nämnda på grund av en omprövning till förmån för allmänna intressen,

t. ex. åligganden att utföra skadeförebyggande eller skadekompenserande åtgärder. Exempel på sådana åtgärder är utförande av spegeldammar, erosionsskydd och fisktrappor samt utsättning av fisk. Enligt utredningen bör företagaren i sådana fall själv bekosta åtgärderna, eftersom kostnaderna bedöms bli förhållandevis måttliga. Jag biträder förslaget.

2.5.4 Omprövning av äldre tillstånd till förmån för allmänna intressen

Mina hittills redovisade överväganden i fråga om omprövning för att tillgodose allmänna intressen avser vattenföretag, vartill tillstånd meddelas efter den nya lagens ikraftträdande. De förordade bestämmelserna reglerar alltså villkoren för företagaren vid nya ansökningar om tillstånd. Företagaren, hans kreditgivare och andra intressenter vet då på grund av föreskrifterna i samband med tillståndet vilka villkor som kommer att gälla för omprövning, periodens längd och hur stor del av de tillkommande kostnaderna etc. som inte kompenseras. De har sålunda att göra sina ekonomiska och tekniska bedömningar rörande företagets utförande med kännedom om dessa förutsättningar.

Annorlunda förhåller det sig med sådana vattenföretag, vartill tillstånd har meddelats före den nya lagens ikraftträdande. Ett införande av vidgade omprövningsmöjligheter beträffande sådana företag – alltså utöver de möjligheter som enligt gällande VL föreligger på grund av bl. a. kungsådre- och nyprövningsbestämmelserna – strider mot grundsatsen att en företagare i förväg skall kunna bedöma de rättsliga konsekvenserna av sitt handlande.

Utredningen har efter en inventering utförd i samarbete med kammarkollegiet och naturvårdsverket funnit att det föreligger behov av omprövning även av äldre tillstånd. Ett sådant behov torde enligt utredningen vara särskilt uttalat när det gäller tillstånd som har kommit till under en tid då naturvårds- och miljöskyddsintressena inte beaktades på samma sätt som nu. Även med tanke på fiskets intresse är en vidgad omprövningsmöjlighet befogad.

Utredningen föreslår att de nya omprövningsreglerna, med vissa modifikationer av hänsyn till tillståndshavarna och kreditgivarna, skall tillämpas även på äldre företag. Omprövningsmöjligheten skall inträda först efter tio år från den nya lagens ikraftträdande. I fråga om kraftverk eller regleringar eller överledningar krävs dessutom att 30 år har förflutit från arbetstidens utgång. Omprövning skall dock alltid få ske om väsentliga ändringar i vattenförhållandena sker efter den nya lagens ikraftträdande. Vissa särregler föreslås beträffande sådana vattenföretag som idag är underkastade nyprövningsskyldighet.

Även reglerna om skyldighet för företagare att utan ersättning underkasta sig inskränkningar vid omprövning till förmån för kvalificerade allmänna intressen föreslås i princip bli tillämpliga på äldre företag. Eftersom den andel av kostnaderna som inte kompenseras inte har kunnat bestämmas i samband med det gamla tillståndsbeslutet, föreslår utredningen att denna

Lagrådsremiss allmän motivering

en gång för alla fastställs till 1/20 av vattenmängden, magasinsvolymen eller fallhöjden resp. av produktionsvärdet vid kraftverk och regleringar eller överledningar för kraftändamål.

Förslaget att vidga omprövningsmöjligheterna beträffande äldre vattenföretag har fått ett övervägande positivt mottagande. Bl. a. kammarkollegiet, fiskeristyrelsen och naturvårdsverket tillstyrker det utan reservationer. Några remissinstanser förordar emellertid modifikationer i förslaget, innebärande längre övergångstider eller oinskränkt ersättningsrätt för tillståndshavaren. Hovrätten för Nedre Norrland ifrågasätter behovet av omprövningsbestämmelser för andra än nyprövningspliktiga företag.

Helt negativa till förslaget är Svea hovrätt, kraftverksföreningen, VASO och näringslivets byggnadsdelegation, som motsätter sig en sådan lagstiftning av rättssäkerhetsskäl. Kraftverksföreningen och VASO åberopar härvid en promemoria av professorn Ole Westerberg om rättskraften hos äldre lagakraftvunna tillstånd till vattenföretag.

Även jag anser att det är ett rättssäkerhetsintresse att en lagstiftning som möjliggör omprövning av ett vattenrättsligt tillstånd inte utan starka skäl görs tillämplig på äldre tillstånd. Jag anser emellertid att sådana starka skäl föreligger i detta lagstiftningsärende. Som utredningen har visat är behovet av omprövning i själva verket särskilt stort i fråga om äldre vattenföretag, som kan ha fått tillstånd utan att sådan hänsyn har tagits till motstående allmänna intressen som skulle ha skett vid en senare bedömning.

Jag förordar på grund av det anförda att omprövningsmöjligheterna också skall omfatta tillstånd som har meddelats med stöd av äldre lag. Som utredningen framhåller är dock särskild hänsyn mot tillståndshavarna och kreditgivarna påkallad beträffande sådana äldre tillstånd. Vissa övergångstider innan omprövning får påkallas bör bestämmas. Jag biträder utredningens förslag i fråga om de tider som därvid bör gälla.

2.5.5 Ersättning från det allmänna vid omprövning av äldre tillstånd

Utredningens förslag om skyldighet för innehavare av äldre vattenföretag att utan ersättning underkasta sig inskränkningar innebär en utvidgning i förhållande till gällande VL på det sättet att skyldigheten avses gälla alla vattenföretag oavsett storlek eller belägenhet. Samtidigt är den föreslagna andelen av kostnader etc. som inte kompenseras, 1/20, mindre än vad tillståndshavaren i vissa fall skulle kunna få avstå enligt kungsådre- och nyprövningsbestämmelserna. Som utredningen framhåller kan denna andel grovt räknat antas motsvara i genomsnitt 1/3 av lågvattenmängden, dvs. den vattenkvantitet som en företagare enligt gällande kungsådrebestämmelser nu måste avstå utan ersättning när en viss konstant vattenmängd behövs för att tillgodose ett kungsådreintresse, t. ex. vid slussning. Som en jämförelse kan nämnas att den tidigare förordade övre ersättningsgränsen vid omprövning av nya företag, 1/5, ungefär motsvarar lågvattenföringen, dvs. den genomsnittliga vattenföring som krävs för att ekosystemet skall kunna fungera någorlunda tillfredsställande.

Lagrådsremiss allmän motivering

Även om den totala effekten av utredningsförslaget teoretiskt skulle kunna bli ungefär jämförbar med belastningen enligt gällande VL, är det givet att förslaget skulle kunna innebära försämringar för tillståndshavare i det enskilda fallet. VASO och kraftverksföreningen har uppgivit att enligt en inventering av kraftverk och regleringsföretag som tillhör föreningens medlemmar det finns ett stort antal sådana företag, i varje fall över 300, som inte är underkastade VL:s regler om vare sig nyprövning eller kungsådra. Enligt dessa remissinstanser kan det för många av de angivna företagen medföra svåra följder, om de skulle tvingas att utan ersättning avstå en del av anläggningens produktionsvärde.

Enligt min mening kräver rättssäkerhetsskäl att frågan om skyldighet att avstå vatten etc. utan ersättning görs avhängig av om det företag som omprövas är underkastat de inskränkningar i ersättningsrätten som gällande VL uppställer genom kungsådre- och nyprövningsbestämmelserna (jfr. 2 kap. 18 § regeringsformen).

Jag förordar sålunda att innehavare av företag, vartill tillstånd har erhållits enligt VL eller äldre vattenrättslig lagstiftning och som inte är underkastade vare sig kungsådre- eller nyprövningsbestämmelserna, alltid skall vara berättigade till full ersättning för en förlust eller kostnad till följd av en omprövning, oavsett om avståendet sker för att tillgodose kvalificerade allmänna intressen eller inte.

När det däremot gäller företag som i dag är underkastade kungsådre- och/eller nyprövningsbestämmelserna bör en viss ersättningsfrihet för det allmänna föreligga. Nu är emellertid förhållandena olika för de olika företag som i dag är underkastade kungsådre- och/eller nyprövningsbestämmelserna. För att uppnå en fullständig rättvisa skulle man i princip ha en lagreglering som gick ut på att en tillståndshavare var skyldig att vid omprövning utan ersättning avstå endast den andel som återstod för det allmänna att ersättningsfritt tillgodogöra sig enligt de äldre bestämmelserna. Detta skulle alltså innebära att de omvittnat komplicerade kungsådrebestämmelserna och även nyprövningsbestämmelserna skulle komma att tillämpas för all framtid eller i varje fall så länge någon andel som inte kompenserades fanns kvar.

En lagreglering av antytt slag skulle enligt min mening komplicera regelsystemet på ett oacceptabelt sätt. Jag biträder därför utredningens förslag att man i stället schabloniserar ersättningsfriheten för det allmänna. Om denna i enlighet med utredningens förslag sätts så lågt som till 1/20 av produktionsvärdet för vattenkraftföretag och i övriga fall till 1/20 av fallhöjden, vattenmängden eller magasinsvolymen, bör man enligt min mening kunna acceptera att andelen, tillsammans med vad tillståndshavaren tidigare har fått avstå, kanske i något enstaka fall kan överstiga vad företagaren skulle ha fått avstå enbart på grund av kungsådre- eller nyprövningsbestämmelserna i VL.

På grund av det anförda förordar jag att den som har ett tillstånd till ett

vattenföretag, varpå kungsådre- och/eller nyprövningsbestämmelserna är tillämpliga, vid omprövningar som sker efter den nya vattenlagens ikraftträdande till förmån för tidigare angivna kvalificerade intressen skall vara tvungen att utan ersättning avstå från sammanlagt 1/20 av produktionsvärdet för kraftverksföretag resp. av fallhöjden, vattenmängden eller magasinsvolymen för övriga företag.

Lagrådsremiss allmän motivering

2.5.6 Vissa andra omprövningsfrågor

Jag övergår nu till att behandla vissa andra omprövningsfrågor som har behandlats av utredningen och några remissinstanser.

Utredningen har föreslagit en motsvarighet till 2 kap. 31 § första stycket m. fl. stadganden i VL som möjliggör meddelande av ändrade eller nya bestämmelser om innehållande eller tappning av vatten, dvs. vad som med hittillsvarande terminologi kallats vattenhushållningsbestämmelser. Förslaget har utom i ett avseende godtagits vid remissbehandlingen. Bl. a. Svea hovrätt och VASO framhåller att den nya lagens allmänna tillåtlighetsregler och inte bestämmelserna om förutsättningarna för omprövning bör gälla när ändrade eller nya bestämmelser begärs av den som vill bättre utnyttja vattenkraften i fallsträcka som tillkommer honom. Jag anser att de allmänna tillåtlighetsreglerna, liksom lagens övriga bestämmelser om bl. a. tvångsrätt, såsom i gällande VL bör göras tillämpliga i samtliga fall då nya tappningsbestämmelser begärs.

Utredningsförslaget innebär att även staten skall kunna begära ändrade tappningsbestämmelser till förmån för vissa allmänna intressen. Emellertid ges tillräckliga möjligheter för staten att få även tappningsbestämmelser omprövade inom ramen för den av mig tidigare förordade allmänna omprövningsbestämmelsen, varför något behov av en ytterligare omprövningsmöjlighet inte föreligger. I övrigt tillstyrker jag utredningens förslag.

Principen om ersättningsfrihet för det allmänna vid omprövning till förmån för de tidigare nämnda kvalificerade intressena bör som utredningen har föreslagit gälla även vid tillämpningen av nu ifrågavarande möjlighet att utverka ändrade tappningsbestämmelser. I fråga om äldre företag bör enligt vad jag nyss har förordat en viss ersättningsfrihet föreligga endast då de nuvarande kungsådre- eller nyprövningsbestämmelserna skulle ha varit tillämpliga. I övriga fall bör full ersättning utgå till tillståndshavaren för produktionsförlust m. m.

Utredningen har vidare föreslagit att ett tillstånd att utnyttja yt- och grundvatten skall kunna omprövas till förmån för en annan vattentäktsintressent. Förslaget har lämnats utan erinran vid remissbehandlingen. Även jag anser att en sådan möjlighet är ändamålsenlig. Jag förordar därför att förslaget genomförs. Jag vill här också erinra om den möjlighet att omfördela vatten inom ramen för en bevattningssamfällighet, som jag kommer att förorda i avsnitt 2.12.

2.5.7 Vissa ytterligare frågor om avstående av vatten m. m.

Lagrådsremiss allmän motivering

Det kan förekomma andra fall än vid omprövning, då en vattenrättshavare kan åläggas att avstå vatten m. m. Enligt utredningsförslaget skall, på samma sätt som vid omprövning, det allmänna vara befriat från skyldigheten att betala ersättning även i sådana fall när en vattenrättshavare åläggs att avstå vatten eller fallhöjd eller att underkasta sig en minskning av ett regleringsmagasin till förmån för ett kvalificerat allmänt intresse. Det är då fråga om ett avstående till förmån för ett vattenföretag, vartill tillstånd meddelas enligt den nya lagen och som utförs av företrädare för ett sådant intresse. Som exempel kan nämnas att staten, en kommun eller ett vattenförbund får tillstånd att utföra ett vattenföretag, t. ex. en sjörestaurering, till förmån för den allmänna miljövården.

Jag anser det viktigt att man underlättar genomförandet av vattenföretag som är angelägna från allmän synpunkt. Ett sådant vattenföretag, som alltså utförs i det allmännas regi, kan i många fall utgöra ett alternativ till sådana omprövningar som jag tidigare har talat om. Gällande VL:s bestämmelser om kungsådra gör det möjligt för det allmänna att utan risk för omfattande ersättningskrav utföra sådana företag. Motsvarande bestämmelser om ersättningsfrihet för det allmänna bör därför införas i den nya lagen.

Rörande frågorna om de intressen som bör tillgodoses utan ersättning samt hur omfattande denna ersättningsfrihet bör vara gör sig samma synpunkter gällande som de som jag tidigare har redovisat vid mina överväganden beträffande ersättningsfriheten för det allmänna vid omprövning. En total överensstämmelse är dock, som jag skall redovisa i det följande, inte lämplig. Till skillnad mot kungsådrebestämmelserna bör den nya lagens regler om ersättningsfrihet liksom vid omprövning i princip tillämpas vid intrång i alla slags vattenområden, oavsett dessas belägenhet och beskaffenhet. Ett vattendrags egenskap av kungsådrevattendrag enligt gällande VL bör dock inverka på frågan i vad mån ersättning skall utgå.

I överensstämmelse med utredningsförslaget och i likhet med vad jag har föreslagit i fråga om omprövning, bör en viss ersättningsfrihet för det allmänna komma i fråga när ett allmännyttigt vattenföretag medför att en vattenrättshavare måste avstå vatten eller fallhöjd eller underkasta sig en minskning i ett regleringsmagasin. För inskränkningar av annat slag bör full ersättning utgå.

Det finns anledning att ta hänsyn till vattenrättshavarens rättsliga situation, när man skall ta ställning till frågan om ersättning i nu förevarande fall. Man bör därvid skilja mellan följande situationer. En vattenrättshavare, som åläggs att avstå vatten m. m. till förmån för ett allmännyttigt vattenföretag, kan själv ha ett vattenrättsligt tillstånd som alltså inskränks på grund av det nya företaget. Ett sådant tillstånd kan i sin tur ha meddelats enligt den nya lagen eller också enligt VL eller äldre bestämmelser. En annan situation är den då vattenrättshavaren inte har något vattenrättsligt tillstånd som inskränks.

Lagrådsremiss allmän motivering

Vad först gäller inskränkningar i ett tillstånd som har meddelats enligt den nya lagen finns det, som också utredningen anser, inte någon anledning att göra någon skillnad mellan detta fall och omprövningar till förmån för allmänna intressen. I tillståndsdomen har fastställts vad tillståndshavaren skall avstå utan ersättning vid omprövning till förmån för de kvalificerade allmänna intressena och motsvarande avstående utan ersättning bör ske i nu förevarande fall. Om avståendet sker innan den första omprövningstidpunkten är inne, bör den andel som inte kompenseras reduceras med hänsyn härtill.

De kvalificerade allmänna intressen som bör få tillgodoses utan att ersättning utgår är desamma som vid omprövning, nämligen det allmänna fiskeintresset, allmänna farleder, hamnar och flottleder, den allmänna miljövården och hälsovården.

Då inskränkningar görs i ett tillstånd som har meddelats enligt VL eller äldre bestämmelser, skall enligt utredningsförslaget 1/20 av fallhöjden eller av den utnyttjade vattenmängden eller magasinvolymen avstås utan ersättning.

Detta innebär emellertid i vissa fall inskränkningar i givna rättigheter som inte har någon motsvarighet i gällande VL och som enligt min mening inte kan godtas. I enlighet med mina överväganden om ersättning från det allmänna vid omprövning av äldre tillstånd (avsnitt 2.5.5) bör i stället inskränkningar utan ersättning få ske endast om detta skulle följa av gällande VL. Eftersom det i nu förevarande fall inte är fråga om någon omprövning av det meddelade tillståndet, blir det endast VL:s bestämmelser om kungsådra som kan komma i fråga, däremot inte nyprövningsbestämmelserna.

Det anförda leder alltså till att inskränkningar i givna tillstånd enligt VL eller motsvarande äldre bestämmelser till förmån för ett nytillkommande allmännyttigt vattenföretag skall kunna ske utan ersättning endast om det befintliga företaget är underkastat VL:s bestämmelser om kungsådra.

Som jag har sagt tidigare är VL:s bestämmelser om kungsådra mycket komplicerade. Av den anledningen har jag nyss förordat att den andel som inte kompenseras vid omprövning av äldre tillstånd, varpå VL:s kungsådre- och/eller nyprövningsbestämmelser är tillämpliga, schabloniseras till 1/20. Den ersättningsfria andelen i nu förevarande fall bör schabloniseras på motsvarande sätt.

På grund av det anförda förordar jag att den som har ett äldre tillstånd, varpå de nuvarande kungsådrebestämmelserna är tillämpliga, skall vara tvungen att till förmån för vissa företag som medges enligt den nya vattenlagen utan ersättning avstå från sammanlagt 1/20 av produktionsvärdet för kraftverksföretag och av fallhöjden, vattenmängden eller magasinsvolymen för övriga företag.

De intressen som bör åtnjuta den nu förordade ersättningsfriheten när det är fråga om äldre tillstånd bör främst vara de allmänna intressen som

enligt vad jag tidigare har förordat bör åtnjuta motsvarande förmån vid omprövning och andra inskränkningar i tillstånd enligt den nya lagen. Emellertid kan man i detta sammanhang inte bortse från att dessa kvalificerade intressen inte är helt desamma som de nuvarande kungsådreintressena. Till dessa räknas nämligen enligt 1 kap. 6 § VL torrläggnings- och bevattningsintressena. Varken torrläggningsintresset, som jag i fortsättningen benämner markavvattningsintresset, eller bevattningsintresset är emellertid sådana intressen som vid omprövning enligt den nya lagen bör kunna tillgodoses utan att ersättning utgår. Inte heller bör de, som jag nyss har förordat, kunna tillgodoses utan ersättning vid inskränkningar på grund av nytillkommande vattenföretag i tillstånd som har meddelats enligt den nya lagen.

När det däremot gäller rätten att ta i anspråk vatten m.m. från ett företag som är underkastat de ersättningsinskränkande bestämmelserna om kungsådra enligt gällande VL finns det skäl att inta en annan ståndpunkt. I dag har markavvattnings- och bevattningsintressenterna rätt att åberopa kungsådrebestämmelserna som grund för en viss ersättningsfrihet när de ansöker om tillstånd till det ifrågavarande företaget. Den som har byggt i ett kungsådrevattendrag har således haft att räkna med att han kan bli tvungen att utan ersättning avstå från en viss vattenmängd eller fallhöjd till förmån för även dessa intressen. För dessa intressen skulle bortfallet av den förmån som ersättningsfriheten innebär kunna få negativa ekonomiska verkningar, särskilt som bevattningsföretagen under senare år har ökat i antal. Det får enligt min mening anses rimligt att markavvattnings- och bevattningsföretagen i nu förevarande hänseende behåller sin gynnade ställning. Jag förordar därför att även markavvattnings- och bevattningsföretagen räknas till de kvalificerade företag som skall åtnjuta viss ersättningsfrihet då de medför inskränkningar i ett vattenföretag, vartill tillstånd har meddelats enligt VL eller motsvarande äldre bestämmelser och som omfattas av kungsådrebestämmelserna i VL.

Vad slutligen beträffar avstående av vatten, fallhöjd eller regleringsmagasin som inte omfattas av något vattenrättsligt tillstånd bör, i enlighet med vad utredningen har föreslagit, vattenrättshavaren utan ersättning avstå från sammanlagt 1/20 av fallhöjden eller av den vattenmängd eller magasinsvolym som tillgodogörs av honom. I detta fall bör till de kvalificerade intressen som skall få tillgodoses utan ersättning inte hänföras markavvattnings- eller bevattningsintresset.

2.5.8 Förverkande av tillstånd

En nyhet för vattenrättens del utgör utredningens förslag att den vattenrättsliga tillståndsmyndigheten skall kunna på framställning av kammarkollegiet i vissa fall förklara ett tillstånd förverkat och förbjuda fortsatt verksamhet. Så skall kunna ske dels när villkor i ett tillstånds- eller omprövningsbeslut i betydande mån har åsidosatts och dels när ett vatten-

Lagrådsremiss allmän motivering

företag har övergivits eller underhållet har allvarligt försummats eller när ett tillstånd att inverka på vattenförhållandena inte har utnyttjats under längre tid.

Förslaget har fått ett positivt mottagande vid remissbehandlingen. Svea hovrätt och LRF har emellertid velat vidga omprövningsmöjligheten. Hovrätten erinrar om att det står sökanden fritt att inte begagna sig av ett erhållet tillstånd. Detta kan medföra att en sökande, som uppenbart inte tänker utnyttja sitt tillstånd, kan hindra någon annan att få tillstånd till ett vattenföretag under hela byggnadstiden. Problem av detta slag har uppkommit i torrläggningsmål. Det synes enligt hovrätten lämpligt att den som på detta sätt hindras av ett gällande, inte utnyttjat tillstånd efter förslagsvis halva byggnadstidens förlopp kan utverka att tillståndet förklaras förfallet. Hovrätten anför vidare att frågan om övergivande av vattenföretag kan bli aktuell oftare än hittills genom en större utbyggnad av minikraftverk, som företrädesvis skall förläggas till gamla dammar. Enligt hovrätten torde det i många fall stöta på betydande svårigheter att avgöra om ett företag har övergivits, medan det förefaller betydligt lättare att fastställa att ett tillstånd inte har utnyttjats under viss längre tid. En enklare reglering skulle således vara att ställa upp endast den sistnämnda grunden för förverkande av tillståndet, i synnerhet om man redan i lagtexten anger den tidsrymd – förslagsvis 25 år – under vilken anläggningen inte skall ha nyttjats för att ett förverkandeyrkande skall kunna bifallas. Det synes enligt hovrätten befogat att vid sidan av kammarkollegiet bereda enskilda möjlighet att väcka talan om förverkande.

LRF framhåller att det i dag finns flera gamla dämningsrätter för olika ändamål som inte har utnyttjats på lång tid. Befolkningen i området har anpassat sig till rådande förhållanden. När nu intresset för exempelvis minikraftverk har börjat ta fart, har också intresset för att utnyttja dessa äldre tillstånd ökat. Enligt gällande praxis medför ett återupptagande av den gamla dämningen inte någon skyldighet för tillståndshavaren att ersätta därvid uppkommande skador. Förbundet anser att det är mycket otillfredsställande att sådana allvarliga förändringar av sedan lång tid rådande vattenförhållanden får ske utan hänsyn till motstående intressen. I lagen bör enligt förbundet införas en bestämmelse om att dämningsrätter som inte har utnyttjats under lång tid är förverkade.

VASO anför däremot att den föreslagna förverkandebestämmelsen uppenbarligen kan medföra rättsförluster, som kan representera ett avsevärt värde. Tillkomsten av ett minikraftverk kan t. ex. vara beroende av att ett gammalt tillstånd kan utnyttjas. Enligt VASO bör därför gälla att ett tillstånd inte får förklaras förverkat, om rättighetens innehavare gör troligt att rättigheten inom rimlig tid kommer att begagnas.

Syftet med den av VASO efterlysta bestämmelsen uppnås redan inom ramen för den av utredningen föreslagna bestämmelsen, som ger utrymme för en sannolikhetsbedömning rörande ett framtida ianspråktagande av

Lagrådsremiss allmän motivering

tillståndet. LRF synes vilja ha en bestämmelse som medför att dämningsrätter som inte har utnyttjats under lång tid automatiskt skall vara förverkade. Som utredningen anför skulle en sådan bestämmelse vara olämplig av praktiska skäl och då främst från bevisningssynpunkt. Tvister om förnyad rätt till ersättning för exempelvis dämningsskador, som redan en gång blivit slutligt ersatta, kan komma att uppstå. Jag kan därför inte biträda LRF:s förslag. Jag anser mig inte heller kunna biträda Svea hovrätts förslag om talerätt för enskilda sakägare. En sådan ordning skulle kunna medföra onödiga processer. Det är enligt min mening lämpligast att talerätten anförtros endast åt kammarkollegiet som företrädare för allmänna intressen. Förverkandefrågorna är av den karaktären att de bör handläggas som ansökningsmål.

På grund av det anförda förordar jag att utredningens förslag till förverkandebestämmelser genomförs.

2.5.9 Omprövning beträffande samfälligheter

Mina hittills redovisade överväganden när det gäller omprövning m. m. avser förhållandet mellan tillståndshavaren samt motstående allmänna och enskilda intressen. Behov av särskilda omprövningsbestämmelser föreligger emellertid i de fall när ett vattenföretag drivs i form av en vattenrättslig samfällighet och förhållandena har ändrats beträffande deltagarkretsen m. m. Utredningen har föreslagit sådana regler i fråga om markavvattnings-, vattenreglerings- och vattenöverledningssamfälligheter. Förslagen har lämnats utan erinran av remissinstanserna och även jag förordar att de genomförs. Motsvarande regler bör också gälla i fråga om sådana bevattningssamfälligheter som enligt vad jag förordar (se avsnitt 2.12) skall kunna bildas enligt den nya lagen. Till den närmare utformningen av dessa bestämmelser återkommer jag i specialmotiveringen.

2.6 Underhåll och tillsyn m. m.

2.6.1 Underhåll och tillsyn

Vattenföretag kan medföra omfattande verkningar i olika hänseenden. Många intressen kan vara beroende av att ett företag sköts riktigt och att underhållet inte försummas. Kraven på skötseln och underhållet skiftar med hänsyn till företagens art och storlek. De är naturligtvis störst i fråga om dammar och andra dämmande anordningar. Utomlands har det vid flera tillfällen inträffat att stora dammar har brustit med omfattande skador som följd. Vårt land har däremot, med tanke på det stora antalet dammar i våra vattendrag, varit anmärkningsvärt förskonat från översvämningskatastrofer på grund av dammbrott.

En översvämningsolycka inträffade dock år 1973 på grund av ett dammbrott vid Sysslebäck i Värmland. Den orsakade ett dödsfall och omfattande materiella skador. Denna olycka berodde emellertid inte på bristande underhåll av dammen.

Lagrådsremiss allmän motivering

Även om hittillsvarande förhållanden i vårt land kan sägas ha varit goda i fråga om dammars och andra vattenföretags säkerhet, kan även relativt små kraftverks- och regleringsdammar under ogynnsamma omständigheter vålla svåra skador, om de brister. Det är alltså ett väsentligt tryggheisintresse att underhållet och skötseln av sådana anläggningar inte eftersätts. Detsamma gäller andra typer av vattenbyggnader.

Underhålls- och säkerhetsfrågorna beträffande vattenbyggnader diskuteras utförligt av utredningen. I fråga om skyldigheten att underhålla och sköta ett vattenföretag med däri ingående anläggningar föreslår utredningen ingen ändring i förhållande till VL. Utredningen föreslår alltså att det skall åligga ägaren att svara för anläggningarnas underhåll och se till att företaget fungerar tillfredsställande med hänsyn till motstående intressen.

Principen om ägarens ansvar har godtagits av samtliga remissinstanser och även jag anser att den bör vara en självklar grundsats i den nya vattenlagen. Den bör som utredningen har anfört vara tillämplig oavsett om tillstånd till vattenföretaget har erhållits eller inte.

I vissa fall kan det vara svårt att finna någon ansvarig ägare till en anläggning, t.ex. i fall då den har övergivits. Jag återkommer senare (avsnitt 2.6.3) till de problem som hänger samman härmed.

Enligt VL gäller inte något straffansvar för försummelse av underhållsplikten. Däremot kan länsstyrelsen sedan den 1 januari 1977 antingen förordna om rättelse på den försumliges bekostnad eller vid vite tillhålla den försumlige att själv vidta rättelse (se 2 kap. 33 § andra stycket VL och prop. 1975/76: 215 s. 93).

Enligt min mening bör i den nya lagen införas bestämmelser om straffansvar i fråga om försummelse av såväl skyldigheten att underhålla en anläggning som skyldigheten att driva en verksamhet i vatten. Jag återkommer till denna fråga i specialmotiveringen.

Genom den nyss nämnda ändringen i VL har slagits fast att det allmänna har ett visst ansvar för kontrollen av vattenbyggnader. Utredningen har vidareutvecklat denna princip. Det är sålunda enligt utredningens mening inte tillräckligt med en allmän regel om ägarens underhållsskyldighet. Regeln måste kompletteras med bestämmelser som ger det allmänna möjligheter att övervaka anläggningarnas konstruktion och även fortlöpande kontrollera deras underhåll och skötsel. Denna ståndpunkt har vunnit allmän anslutning under remissbehandlingen och även jag biträder förslaget.

Kontrollbehovet är naturligtvis skiftande. Det kan sägas vara mindre i fråga om anläggningar som förvaltas av statens vattenfallsverk, som har en egen kontrollorganisation, eller som tillhör medlemmar av Svenska kraftverksföreningen, som genom sin kommitté för dammsäkerhetsfrågor har sin uppmärksamhet riktad på frågan om kontroll av dammbyggnaders underhåll och säkerhet. De rutiner för kontroll som dessa organ tillämpar torde utgöra goda garantier för att t.ex. dammbrott inte skall behöva inträffa.

Lagrådsremiss allmän motivering

Som utredningen har anfört förvaltas emellertid endast en mindre del av landets dammbyggnader av statens vattenfallsverk eller medlemsföretag i kraftverksföreningen. Det största antalet dammar tillhör i stället mindre kraftverksföretag och belysningsföreningar, flottningsföreningar, kommuner, kvarnägare och sågverksägare samt enskilda i övrigt. I allt större utsträckning har också dammarnas ursprungliga ändamål fallit bort. Kvarnar och sågverk har lagts ned och flottningen har upphört, medan dammarna finns kvar med ofta försämrad tillsyn och eftersatt underhåll. Man måste också beakta alla andra typer av anläggningar i vatten än dammbyggnader, där ägareförhållandena kan vara än mer skiftande och där kontrollbehovet i flera fall kan vara stort.

Härtill kommer att det allmänna måste ha möjligheter att övervaka att vattenföretagen handhas i överensstämmelse med givna föreskrifter. Denna tillsyn bör givetvis utövas oberoende av ägareförhållandena.

På grund av det anförda biträder jag utredningens förslag att den offentliga tillsynen över vattenföretagen bör omfatta alla typer av företag och inte utesluta anläggningar som tillhör en viss ägarkategori. En annan sak, som jag skall återkomma till senare, är att anläggningens art och ägarförhållandena bör inverka på frågan om tillsynens genomförande och omfattning i praktiken.

Frågan om den offentliga kontrollen kan aktualiseras vid skilda tidpunkter, nämligen vid den vattenrättsliga tillståndsprövningen, under byggnadstiden, efter anläggningarnas färdigställande samt därefter fortlöpande under företagets bestånd.

Den granskning från speciella synpunkter som krigsskyddsnämnden för kraftanläggningar enligt lagen (1942: 335) om särskilda skyddsåtgärder för vissa kraftanläggningar m. m. (omtryckt 1978: 163) verkställer före den vattenrättsliga tillståndsprövningen beträffande vissa större kraftförsörjningsanläggningar bidrar till att säkerhetsaspekterna kan tillgodoses vid sådana anläggningars tillkomst. Enligt min mening behövs emellertid också en sakkunnig vattenbyggnadsteknisk granskning inom ramen för den vattenrättsliga lagstiftningen.

De anläggningar där kontrollen är särskilt angelägen, nämligen dammbyggnader och liknande dämmande anordningar, blir regelmässigt underkastade tillståndsplikt enligt den nya vattenlagen. Det ställer sig därför naturligt att, som utredningen med instämmande av remissinstanserna har föreslagit, tillståndsmyndigheten vid tillståndsprövningen granskar ritningar rörande anläggningens konstruktion och hållfasthet, grundläggning, utskovens avbördningsförmåga, krönhöjd, släntlutning osv. Behövliga föreskrifter för företagaren i sådana hänseenden bör tas in i tillståndsbeslutet.

Myndighetskontrollen i samband med tillståndsprövningen kan naturligtvis endast avse huvuddragen av konstruktionen m. m. Detaljutformningsfrågor måste man liksom hittills i viss utsträckning överlämna åt den byggande själv. Det får bl. a. ankomma på denne att, inom ramen för de av

Lagrådsremiss allmän motivering

tillståndsmyndigheten meddelade förskrifterna, se till att säkerhetsaspekterna tillgodoses vid detaljutformningen av anläggningen. Företagaren har naturligtvis också själv intresse av anläggningens säkerhet och han kan under inga förhållanden befrias från sitt ansvar i detta avseende.

I och för sig kan man tänka sig att ha ett förfarande med besiktning av ett offentligt organ under byggnadstiden. Utredningen anser emellertid inte att en sådan ordning bör införas. Jag delar i likhet med remissinstanserna denna uppfattning. Den ifrågasatta ordningen skulle bli alltför resurskrävande och svår att genomföra i praktiken. I den mån behov av en sådan besiktning i visst fall skulle uppkomma, bör det kunna tillgodoses inom ramen för den tillsynsfunktion som byggnadsnämnden har enligt byggnadslagstiftningen.

Däremot bör det, som utredningen har föreslagit, finnas möjligheter att i efterhand få konstaterat att en färdigställd anläggning i vatten har utförts i enlighet med tillståndsbeslutet och på ett från säkerhetssynpunkt betryggande sätt. Den vattenrättsliga tillståndsmyndigheten bör därför, i likhet med vad som kan ske enligt VL, kunna förordna om sådan besiktning i tillståndsbeslutet.

Som jag tidigare har framhållit behövs också en fortlöpande offentlig tillsyn över underhållet och skötseln av vattenföretagen. Tillsynen bör omfatta alla typer av vattenföretag oberoende av vem som är företagets ägare och oavsett om tillstånd enligt den nya vattenlagen eller äldre lag har lämnats till företaget eller inte.

Utredningen konstaterar att ingen befintlig myndighet uppfyller alla de krav som bör ställas på en vattenrättslig tillsynsmyndighet i fråga om bl. a. teknisk och hydrologisk sakkunskap och därtill lokalkännedom. Utredningen avvisar för sin del tanken på att tillskapa en ny, central myndighet för tillsynsuppgiften liksom att dela denna mellan en central myndighet, t. ex. naturvårdsverket, och regionala organ. I stället föreslår utredningen att uppgiften som vattenrättslig tillsynsmyndighet anförtros åt länsstyrelsen. I speciella fall bör dock enligt utredningens förslag en särskild sakkunnig kunna förordnas att utföra tillsynsuppgifter vid sidan av länsstyrelsen.

De flesta remissinstanserna godtar förslaget om länsstyrelsen som tillsynsmyndighet, dock liksom utredningen under förutsättning att länsstyrelsernas resurser, som i dag anses vara otillräckliga, förstärks. Flera remissinstanser är dock kritiska till förslaget och bland dessa lanseras främst tanken på ett centralt tillsynsorgan.

För egen del vill jag påpeka att tillsynsfrågan egentligen rör två former av tillsyn som delvis har olika karaktär, nämligen underhållstillsyn och handhavandekontroll. Underhållstillsynen kan sägas främst avse vattenbyggnadstekniska och geotekniska frågor, medan handhavandekontrollen kan komma att kräva kvalificerade hydrologiska bedömningar. Trots att det alltså egentligen är fråga om två olika former av tillsyn anser jag att det föreligger ett sådant samband mellan dem att tillsynen i båda hänseendena

Lagrådsremiss allmän motivering

bör antförtros åt en myndighet. Det är emellertid av stor vikt att man inom ramen för en sådan myndighets tillsyn tar till vara de specialkunskaper inom olika områden som vissa myndigheter och även andra organ besitter. Jag tänker då särskilt på sådana sakkunniga organ som Sveriges Meteorologiska och Hydrologiska Institut (SMHI), Sveriges Geologiska Undersökning (SGU) och den centrala och regionala statliga fiskeriadministrationen. Vad angår markavvattnings- och bevattningsföretag besitter lantbruksnämnderna en särskild sakkunskap.

Jag delar utredningens uppfattning att den samordnade vattenrättsliga tillsynen bör anförtros åt länsstyrelserna. Jag har grundat mina överväganden främst på följande omständigheter.

Länsstyrelserna fullgör redan tillsynsuppgifter enligt ML och flottningslagstiftningen. Enligt 2 kap. 33 § VL har länsstyrelsen visst ansvar för åtgärder i fall då underhållsansvaret har eftersatts. Inom länsstyrelsen finns på grund av dess uppgifter inom andra områden, främst inom den fysiska planeringen samt natur- och vattenvården, god kännedom om förhållandena i många av länets vattendrag och andra vattenområden. Länsstyrelsen fullgör vidare uppgifter inom katastrofberedskapen, som bl. a. innebär inventering av katastrofrisker, t. ex. översvämningsrisker, jfr rapporten (Ds Jo 1978: 9) Inventering och registrering av dammar och lägen för små vattenkraftverk.

Med hänsyn till det anförda kommer det ansvar för tillsynen av vattenföretag som nu läggs på länsstyrelserna inte att medföra en sådan utvidgning av arbetsuppgifterna att ytterligare resurser behöver ställas till deras förfogande. Jag vill i sammanhanget peka på att vissa tillsynsuppgifter enligt ML kan komma att överföras från länsstyrelserna till hälsovårdsnämnderna enligt vad som föreslagits i prop. 1980/81: 92. Möjligheter kan då finnas att utnyttja ledig kapacitet vid länsstyrelserna för den vattenrättsliga tillsynen.

I vissa fall kan den vattenrättsliga tillståndsmyndigheten redan när tillstånd till ett vattenföretag lämnas förutse att det föreligger behov av särskild tillsyn rörande speciella frågor som länsstyrelsen kommer att sakna möjligheter att fullgöra. Det kan t. ex. gälla att följa tillämpningen av meddelade bestämmelser om innehållande och tappning av vatten, antingen under en prövotid eller efter den tidpunkt då slutliga bestämmelser i ämnet har fastställts. Det kan också gälla exceptionellt svåra grundläggningsförhållanden. För sådana fall bör tillståndsmyndigheten, som utredningen har föreslagit, redan i tillståndsbeslutet kunna förordna en särskild sakkunnig att vid sidan av länsstyrelsen utöva tillsyn i det speciella hänseendet. På länsstyrelsen bör dock ankomma att föranstalta om tvångsåtgärder, då försummelser uppdagas vid sådan tillsyn.

Enligt utredningen bör restriktivitet iakttas beträffande förordnande av en särskild sakkunnig. Detta hänger bl. a. samman med utredningens ståndpunkt i fråga om fördelningen av kostnaderna för tillsynen. Utred-

Lagrådsremiss allmän motivering

ningen föreslår sålunda att kostnaderna för länsstyrelsernas tillsyn bör stanna på statsverket, medan tillsynen genom särskild sakkunnig bör betalas av tillståndshavaren – företagaren.

Två remissinstanser, kammarkollegiet och SMHI, har föreslagit att tillsynskontrollen i båda fallen bör bekostas av företagaren. Detta har också föranlett dessa remissinstanser att förorda mindre restriktivitet i fråga om förordnande av särskild tillsynssakkunnig.

Enligt min mening finns det f. n. ingen anledning att frångå utredningens förslag i fråga om kostnadsansvaret för den offentliga tillsynen. Jag vill dock erinra om miljökostnadsutredningens förslag i SOU 1978:43 om avgiftsbeläggning för täckning av myndigheternas kostnader för tillsyn enligt miljöskyddslagstiftningen. Detta förslag bearbetas och vidareutvecklas f. n. på regeringens uppdrag av naturvårdsverket. De skäl som kan anföras till grund för en sådan avgiftsbeläggning inom miljövårdsområdet kan göras gällande även inom det vattenrättsliga området. Det kan därför finnas anledning att återkomma till kostnadsfrågan när naturvårdsverket har slutfört sitt uppdrag.

Jag delar utredningens uppfattning att det bör föreligga särskilda skäl för att en särskild sakkunnig skall förordnas att utöva tillsynen. Förordnande bör meddelas endast vid mera komplicerade och svårbedömda förhållanden, t. ex. vid samordnad tappning som berör flera företag, då utomstående inte har möjligheter att bedöma förhållandena och stora skadeverkningar kan bli följden om föreskrivna tappningsbestämmelser åsidosätts. Kontrollen bör kunna avse förhållandena inte bara under en prövotid utan även tiden efter det att slutligt tillstånd har lämnats, vilket enligt gällande rätt inte anses kunna ske mot företagarens vilja (se NJA 1976 s. 165). Observationer i sistnämnda fall kan tjäna som god ledning om det skulle bli aktuellt att ompröva villkoren för tillståndet.

Även i övrigt biträder jag utredningens förslag rörande den närmare utformningen av tillsynssystemet. Som utredningen anför är det inte lämpligt att binda länsstyrelsens tillsynsuppgifter genom närmare preciseringar i själva lagtexten. Länsstyrelsens verksamhet bör kunna bedrivas inom ganska vida ramar och med ett visst mått av flexibilitet. Lämplighetssynpunkter och angelägenheten av ett riktigt resursutnyttjande bör fälla utslaget i frågor om vad tillsynen skall omfatta och hur den skall bedrivas. Förvaltas t. ex. en dammanläggning av statens vattenfallsverk eller enskild som tillämpar kraftverksföreningens normer för tillsyn av dammanläggningar, bör länsstyrelsens tillsynsuppgifter kunna inskränkas till att man tar del av de protokoll som upprättats av företagaren vid hans besiktningar och inspektioner. Jag vill också framhålla att även om tillsynsskyldigheten enligt vad jag tidigare har förordat skall omfatta alla typer av vattenföretag och däri ingående anläggningar, bör naturligtvis tillsynen inriktas främst på de från säkerhetssynpunkt särskilt angelägna anläggningarna.

Lagrådsremiss allmän motivering

Även omfattningen av kontrollen genom särskilda sakkunniga måste anpassas efter förhållandena i varje särskilt fall. Behövliga preciseringar bör ske i tillståndsbeslutet. Det kan ofta vara tillräckligt att kontrollen utövas i form av stickprovsundersökningar av det material som företagaren skall vara skyldig att arkivera, såsom diagram och tabeller över tappningar. Ibland kan det dock vara påkallat med en mera fortlöpande övervakning. Som utredningen framhåller får kontrollen inte göras mer omfattande och dyrbar än som rimligen kan anses vara påkallat för det avsedda ändamålet.

De som utövar tillsyn bör, i enlighet med utredningens förslag och efter mönster av ML:s tillsynsregler, ges uttryckliga befogenheter att för utövande av tillsynen få tillträde till anläggningen samt att företa undersökning inom denna. Vidare bör företagaren kunna åläggas att lämna behövliga upplysningar om företaget och att själv utföra behövliga undersökningar. Om särskilda skäl föreligger, bör länsstyrelsen i stället kunna föreskriva att sådan undersökning skall utföras av någon annan än företagaren men på dennes bekostnad.

Nuvarande möjligheter för länsstyrelsen att vid försummat underhåll förordna om rättelse på den försumliges bekostnad eller vid vite tillhålla den försumlige att själv vidta rättelse bör få en motsvarighet i den nya vattenlagen. Bestämmelserna bör som utredningen föreslår utvidgas till att avse även fall då meddelade föreskrifter i fråga om företagets handhavande inte iakttas.

Utredningen har ansett det vara obehövligt med motsvarigheter i en ny vattenlag till bestämmelserna i 13 kap. 3 och 4 §§ VL om besiktning på begäran av sakägare, anläggnings ägare resp. myndighet. Flera remissinstanser har emellertid påpekat att bestämmelserna om besiktning, såvitt avser begäran av sakägare och anläggnings ägare, har utnyttjats i ett flertal fall och att de har fyllt ett behov som inte täcks av rättegångsbalkens allmänna bestämmelser om bevisning. Möjligheten till besiktning har medfört att många stämningsmål har kunnat undvikas. Vad remissinstanserna har anfört har övertygat mig om behovet av sådana bestämmelser. Jag förordar alltså att de ges en motsvarighet i den nya vattenlagen.

2.6.2 Utrivning och övertagande av underhållsskyldigheten

Den tidigare förordade skyldigheten för ägaren att underhålla en anläggning som ingår i ett vattenföretag måste bestå så länge anläggningen finns kvar. För att han skall bli kvitt denna underhållsskyldighet bör i princip krävas att han låter riva ut anläggningen helt och hållet eller i varje fall till så stor del att vad som lämnas kvar inte medför någon fara för framtida skador.

Frågan är emellertid om ägaren fritt skall få riva ut de anläggningar som ingår i företaget. De förändringar i de naturliga vattenförhållandena som t.ex. tillkomsten av en dammbyggnad medför – ett starkt strömmande

Lagrådsremiss allmän motivering

vattendrag kan omvandlas till en vidsträckt sjö – uppfattas allteftersom tiden går som ett bestående tillstånd och såväl människorna som naturen anpassar sig efter de nya förhållandena. Ju längre tid som förflyter, desto större intresse kan även andra än dammens ägare ha av att dammen finns kvar så att några förändringar i vattenförhållandena inte sker, t. ex. med hänsyn till bryggor, ledningar, båtfart och vegetationsförhållandena.

Anpassning till en anläggning i vatten kan också ske på annat sätt än med avseende på vattenförhållandena. Detta gäller t. ex. broar, bryggor och kajanläggningar. I sådana fall är intresset knutet till själva vattenbyggnaden som sådan och inte till dennas eventuella inverkan på vattenförhållandena. En vattenbyggnad kan också tillgodose båda intressena. Önskemålet att bibehålla en dammbyggnad kan bero på dels dammens inverkan på vattenförhållandena, dels att dammkrönet samtidigt tjänar som vägförbindelse över vattendraget. Önskemålet att behålla en vattenbyggnad, t. ex. en gammal stenvalvbro, kan också vara betingat av kulturhistoriska skäl.

Genom utrivning av en anläggning av det angivna slaget kan skador alltså uppkomma på motstående intressen både genom inverkan på vattenförhållandena och på något annat sätt. Skadorna kan i många fall vara väl så stora som de som uppstår när anläggningen tillkom. Som utredningen anför måste man därför ha regler om prövningsskyldighet i vissa fall beträffande utrivning av anläggningar som ingår i vattenföretag.

Enligt 2 kap. 34 § första stycket VL krävs tillstånd av vattendomstol endast för utrivning av dammbyggnad i älv, ström, å eller större bäck eller annan i sådant vattendrag uppförd byggnad, varigenom märkbar inverkan sker på vattenståndet. Enligt utredningen bör i stället prövningsskyldigheten beträffande utrivning regleras på samma sätt som i fråga om andra typer av vattenföretag. Detta innebär enligt utredningen att man i stället för att som i dag ta hänsyn till vattendragets storlek bör beakta utrivningens inverkan på de intressen som är beroende av vattenförhållandena. Jag delar i likhet med remissinstanserna denna uppfattning.

Prövningen av utrivningsfrågor skiljer sig emellertid enligt såväl VL som utredningsförslaget från annan prövning av tillstånd till vattenföretag på det sättet att den endast avser sättet och ordningen för utrivningen så att den medför minsta möjliga skada och olägenhet för motstående intressen. Tillstånd till utrivning kan alltså inte vägras och ägaren kan inte tvingas att även i fortsättningen svara för anläggningens underhåll på den grunden att utrivningen skulle orsaka så stora skador för motstående allmänna eller enskilda intressen att de inte kan accepteras.

Denna ståndpunkt har godtagits av samtliga remissinstanser utom kammarkollegiet, som menar att det kan finnas åtskilliga fall där det måste bedömas vara orimligt att riva en vattenbyggnad med hänsyn till allmänna och enskilda intressen och samtidigt vara obilligt att någon annan än den tidigare ägaren tvingas ta hand om underhållsskyldigheten. Kollegiet förordar därför en bestämmelse om att utrivning skall vägras vid allvarlig skada

Lagrådsremiss allmän motivering

eller – ännu hellre – att reglerna om utrivning inordnas bland de vanliga tillåtlighetsreglerna.

Enligt min mening är det inte rimligt att kräva att ägaren skall vara skyldig att för all framtid vidmakthålla en anläggning som han inte längre har någon användning för. Vill han riva ut anläggningen, bör han i princip ha rätt att göra det. Är det från allmän eller enskild synpunkt angeläget att anläggningen finns kvar, måste det emellertid finnas möjligheter att avslå ägarens begäran om utrivning och överföra underhållsskyldigheten på någon annan än ägaren.

Ägarens begäran om utrivning skall alltså bifallas, såvida det inte är fråga om sådant övertagande av underhållsskyldigheten som jag nyss har antytt. Prövningen av utrivningsfrågan får därför inriktas på frågor om sättet och ordningen för utrivningen för att skador och olägenheter skall förhindras eller minskas, bl.a. genom föreskrifter om återställningsåtgärder.

Som utredningen anför kan dock sådana föreskrifter inte alltid hindra att skador och olägenheter kvarstår efter en utrivning. Enligt VL ges för sådana fall inga möjligheter till ersättning till skadelidande. Utredningen anser emellertid att frågan om rätt till ersättning för skador på grund av utrivning bör behandlas på principiellt samma sätt som ersättningsfrågan vid tillkomsten av en anläggning. Efter mönster av norsk och finsk rätt föreslår utredningen därför att sådana skador och olägenheter som avser vattenförhållandena och som trots vidtagna återställningsåtgärder kvarstår efter utrivning av en anläggning i vatten kompenseras genom ersättning till den skadelidande. Vidare föreslås att om utrivningen har orsakat kostnader för förlust av rättighet som den skadelidande uttryckligen har förvärvat gentemot den utrivande, t.ex. andelskraft, skall kostnaderna ersättas.

Jag delar utredningens uppfattning att frågan om rätt till ersättning för skador på grund av utrivning i princip bör behandlas på samma sätt som när en vattenanläggning kommer till. Lagens allmänna bestämmelser om ersättning bör alltså vara tillämpliga även på utrivningsföretag. I vissa hänseenden bör dock undantag göras från vad som gäller enligt dessa bestämmelser. Av de allmänna ersättningsbestämmelserna följer att skador på annans egendom som blir följden av de genom utrivningen ändrade vattenförhållandena skall ersättas. Ersättningsrätt föreligger alltså t.ex. när bryggor och avloppsanordningar på grund av sänkt vattenstånd måste flyttas.

I motsats till utredningen anser jag att denna ersättningsrätt inte bör gälla oinskränkt. En utrivning av en damm kan föranleda att en omfattande omläggning av avlopps- eller andra anordningar måste göras. Anordningar av detta slag har ofta tillkommit utan direkt medverkan från vattenanläggningens ägare och denne har inte haft anledning att räkna med anordningarnas tillkomst vid vattenanläggningens utförande. Kostnaderna för omläggningar av avloppsanordningar eller anordningar för vattenintag kan bli

Lagrådsremiss allmän motivering

så stora att det i praktiken skulle bli omöjligt att genomföra utrivningen. Som jag snart kommer att utveckla närmare bör det finnas möjlighet för den som skulle skadas av att en vattenanläggning rivs ut att överta ansvaret för anläggningens underhåll. Enligt min mening bör det med hänsyn till det sagda kunna krävas att i de fall en utrivning skulle medföra betydande skador för en sakägare denne övertar underhållet av anläggningen, om förutsättningarna för ett övertagande i övrigt föreligger. Om ett sådant övertagande inte sker, bör vattendomstolen ha möjlighet att jämka ersättningen med hänsyn till vad som kan anses skäligt. Även då ett övertagande inte är möjligt bör vattendomstolen ha möjlighet att jämka ersättningen. Så kan vara fallet då ersättningen framstår som oproportionerligt stor i förhållande till anläggningens art och omfattning.

I enlighet med utredningsförslaget bör ersättningsrätten också begränsas när utrivningen medför att någon förlorar en förmån som han har åtnjutit till följd av vattenanläggningens existens. Endast förlust av sådana förmåner som grundas på avtal som tillkommit i omedelbart samband med anläggningens tillkomst eller på förordnanden i samband med tillstånd till företaget bör föranleda ersättningsskyldighet. Som exempel på sådana förmåner kan nämnas rätt till andelskraft.

Som jag redan nämnt måste det finnas möjligheter att avslå en begäran om utrivning och överföra underhållsskyldigheten på någon annan än ägaren. Så kan i vissa fall ske enligt 2 kap. 34 § VL och utredningen föreslår vidgade möjligheter till detta. Rätten att överta underhållsskyldigheten föreslås tillkomma varje ägare av fast egendom som skulle lida skada genom utrivningen. Övertagandemöjligheten bör enligt förslaget föreligga i alla fall då tillstånd till utrivning begärs, oavsett om tillståndsplikt föreligger eller inte. Vidare föreslås den utvidgningen att skadan inte behöver ske genom inverkan på vattenförhållandena. Inte heller ställs nuvarande krav på synnerlig skada på fastigheten upp. Förslaget innehåller också en motsvarighet till nuvarande möjligheter för staten, kommuner och vattenförbund att överta underhållet till skydd för allmänna intressen.

Förslaget har fått ett positivt mottagande vid remissbehandlingen. Vissa modifieringar föreslås dock. Svea hovrätt anser att man bör överväga om det är nödvändigt att upprätthålla kravet på att en fastighet skall skadas genom utrivningen för att underhållsskyldigheten skall få övertas. Hovrätten för Nedre Norrland och Jämtbygdens tingsrätt ifrågasätter förslaget att även något annat än utrivningens inverkan på vattenförhållandena skall kunna beaktas i sammanhanget. Sådan prövning borde enligt dessa remissinstanser ske inom ramen för väglagstiftningen och anläggningslagen.

För egen del finner jag inte anledning att frångå utredningens förslag när det gäller under vilka förutsättningar en fastighetsägare skall kunna överta underhållsskyldigheten. Förutsättningen bör alltså vara att fastigheten på något sätt skulle skadas genom utrivningen. Frågan om övertagande av den vattenrättsliga underhållsskyldigheten kan naturligtvis endast bli aktu-

Lagrådsremiss allmän motivering

ell i fråga om en anläggning i vatten, således en anläggning som inverkar på vattenförhållandena. Jag delar utredningens uppfattning att det i sådana fall av processekonomiska skäl är lämpligt att alla grunder för ett övertagande av underhållsansvaret kan prövas i samband med prövningen av utrivningsfrågan. Jag biträder därför utredningsförslaget att även annan skada än sådan som avser vattenförhållandena skall kunna beaktas, vilket för övrigt endast innebär ett lagfästande av den praxis som i dag tillämpas av flertalet vattendomstolar och till vilken även vägverket har anslutit sig när det gäller övertagande av det vattenrättsliga underhållet av broar.

Som utredningen har föreslagit bör en viss prövning ske av lämpligheten av att en enskild fastighetsägare övertar underhållsskyldigheten. En begäran om övertagande bör vidare kunna avslås, om det är angeläget från allmän synpunkt eller med hänsyn till anläggningens ägare att denna rivs ut.

Jag tillstyrker förslaget om att behålla den nuvarande möjligheten för staten, kommuner och vattenförbund att överta underhållet till skydd för allmänna intressen.

De av utredningen föreslagna bestämmelserna om utrivning och övertagande av underhållsansvaret gäller "anläggning i vatten", varmed enligt utredningen förstås alla slags anläggningar som behandlas i utredningens lagförslag. Även utrivning av anordningar för grundvattentäkt torde alltså enligt utredningsförslaget vara att bedöma enligt dessa bestämmelser.

I VL saknas bestämmelser om utrivning av anordningar för grundvattentäkt. I 2 kap. 59 § VL finns dock en bestämmelse för det fall att en grundvattentäkt skall tas ur bruk. Bestämmelsen innebär att om åtgärden kan medföra fara för motstående intressen så skall täktens ägare inhämta vattendomstolens besked på vilka villkor täkten får tas ur bruk.

Enligt min mening saknas anledning att nu göra reglerna om övertagande av underhållsansvaret för en vattenanläggning tillämpliga också när en grundvattentäkt skall tas ur bruk. En sådan åtgärd kan visserligen medföra skador på intilliggande fastigheter genom att grundvattenytan stiger. Det torde dock endast i undantagsfall vara möjligt för fastighetsägare som skadas att överta anläggningen för att fortsätta med vattenuttaget i skadeförebyggande syfte. I de fall sådan skadeförebyggande bortpumpning kan komma i fråga torde frågan kunna lösas genom en överenskommelse mellan skadelidande fastighetsägare och täktens ägare. Däremot bör liksom nu vattendomstolen ges möjlighet att meddela föreskrifter om villkoren för att en anläggning för bortledande av grundvatten skall få tas ur bruk i de fall åtgärden kan medföra fara för enskilda eller allmänna intressen.

2.6.3 Övergivna anläggningar

Som framgår av vad jag redan anfört (se avsnitt 2.6.1 och 2.6.2) är det i första hand ägaren eller den till vilken underhållsskyldigheten har över-

förts i särskild ordning som man skall vända sig mot om underhållet av en vattenanläggning försummas. *Lagrådsremiss allmän motivering*

Det kan emellertid ibland visa sig svårt att finna ägaren till en vattenanläggning. Som jag kommer att utveckla närmare i specialmotiveringen kan det i vissa fall också te sig obilligt att underhållsansvaret i fråga om övergivna anläggningar läggs på anläggningens ägare. Jag förordar att bestämmelsen om ägarens underhållsansvar kompletteras med en regel om att vissa rättighetshavare skall vara skyldiga att underhålla anläggningar som uppförts med stöd av en särskild rättighet, även om rättigheten har upphört att gälla och de därför inte längre anses vara ägare av anläggningen.

De nu förordade reglerna om underhållsansvaret innebär att man skall vända sig mot anläggningens ägare eller i vissa fall den gamle rättighetshavaren och kräva fullgörelse av underhållsskyldigheten. Som utredningen anför kan det emellertid vara svårt att finna någon ansvarig rättighetshavare i fråga om övergivna anläggningar, särskilt när rättigheten att ha en anläggning har gällt till förmån för t. ex. allmän farled, gruvföretag, markavvattningsföretag osv. Problem kan också uppstå, när det ansvariga rättssubjektet har trätt i likvidation eller gått i konkurs.

Utredningen anser att det måste finnas möjligheter för samhället att ingripa i fråga om övergivna anläggningar, för vilka ingen ansvarig finns och som på grund av sitt förfall skadar eller innebär fara för motstående intressen.

Jag har tidigare (avsnitt 2.5.8) biträtt utredningens förslag att vattendomstolen skall på talan av kammarkollegiet kunna förklara tillstånd till vattenföretag förverkade bl. a. när ett vattenföretag övergivits eller underhållet allvarligt försummats eller när tillstånd att inverka på vattenförhållandena inte har utnyttjats under längre tid. Därvid kan annan än ägaren ges rätt att utföra behövliga utrivnings- och återställningsåtgärder.

Enligt utredningen kan det undantagsvis finnas ett behov av att en anläggning som avses med förverkandetalan finns kvar. Utredningen föreslår för sådana fall rätt för vissa rättssubjekt att överta underhållet av anläggningen, dvs. samma krets som skall ha sådan rätt vid utrivningsbegäran av ägaren, nämligen skadelidande fastighetsägare, staten, kommun och vattenförbund. Jag anser att utredningsförslaget är lämpligt.

2.7 Skydd för vattenförsörjningen

I 2 kap. 62–68 §§ VL finns sedan år 1964 bestämmelser om skydd för grundvatten. Bestämmelserna bygger på följande principer. Skyddsåtgärder som påtagligt ingriper i någons dispositionsrätt över marken förutsätter servitut som tillskapas genom beslut av vattendomstolen. Den som har begärt servitutet är skyldig att utge ersättning för intrånget enligt de allmänna bestämmelserna om ersättning i VL. Mindre inskränkningar i

Lagrådsremiss allmän motivering

dispositionsrätten är fastighetsägare och andra skyldiga att utan ersättning underkasta sig enligt en allmän aktsamhetsregel. Länsstyrelsen kan komplettera aktsamhetsregeln genom att meddela allmänna bestämmelser om vad som skall iakttas inom ett särskilt skyddsområde för grundvattentillgången. Anknytningen till aktsamhetsregeln medför att länsstyrelsens befogenhet att förordna om skyddsområden begränsas av att skyddsföreskrifterna inte får medföra större intrång än som skall tålas utan ersättning.

Till skydd mot förorening av ytvatten kan enligt 2 kap. 14 § tredje stycket VL vattendomstolen förordna om inskränkningar i rätten att använda en fastighet. Bestämmelsen innebär en möjlighet att inrätta regelrätta skyddsområden även för ytvattentillgångar men den synes inte ha tillämpats i större utsträckning.

Av stor betydelse för ytvattenskyddet är ML och hälsovårdsstadgan (1958: 663). ML är tillämplig på miljöfarlig verksamhet, varmed bl. a. avses utsläpp av olika slag i ytvatten samt sådant användande av mark, byggnad eller anläggning som kan förorena ytvatten och som inte är att anse såsom byggande i vatten (1 § första stycket punkterna 1 och 2). Enligt 5 § ML gäller att en företagare som utövar eller ämnar utöva miljöfarlig verksamhet kan åläggas att vidta de försiktighetsmått och tåla den begränsning av verksamheten som skäligen kan fordras för att förebygga eller avhjälpa olägenhet. Frågan om företagarens åligganden i detta hänseende skall avgöras utifrån vad som är tekniskt möjligt och med beaktande av allmänna och enskilda intressen. Vid avvägningen mellan olika intressen skall slutligen störningens betydelse vägas mot nyttan av verksamheten och kostnaden för erforderliga försiktighetsmått. Frågan om företagarens skyldigheter enligt denna paragraf regleras i samband med prövningen av tillstånd till miljöfarlig verksamhet. I de fall ett företag inte har tillståndsprövats kan länsstyrelsen enligt 39 och 40 §§ ML genom råd och anvisningar eller genom förelägganden trygga efterlevnaden av lagen.

Enligt 38 § hälsovårdsstadgan skall hälsovårdsnämnd se till att erforderliga åtgärder vidtas för att motverka vattenförorening och det torde finnas möjlighet att i lokal hälsovårdsordning ta in skyddsbestämmelser för vattentillgångar. Bestämmelser av betydelse för vattenskyddet finns också i annan lagstiftning, såsom byggnadslagstiftningen och expropriationslagen.

Utredningsförslaget innebär att enhetliga bestämmelser om skydd för yt- och grundvatten tas in i den nya vattenlagen. Förslaget innebär att den nu gällande aktsamhetsregeln för grundvatten utvidgas till att gälla för ytvatten samt att skyddsområden skall kunna inrättas av länsstyrelsen för yt- och grundvattentillgångar och att inom sådana områden fastighetsägares och allmänhetens rätt att använda marken skall kunna inskränkas.

Förslaget att införa enhetliga bestämmelser om skydd för yt- och grundvatten i den nya vattenlagen får stöd av remissinstanserna.

Enligt min mening finns det mycket som talar för utredningens förslag. Efter ML:s tillkomst torde det visserligen vara möjligt att komma till rätta

Lagrådsremiss allmän motivering

med avloppsutsläpp och annan miljöfarlig verksamhet av mera ingripande karaktär. ML är dock endast tillämplig i fråga om förorening av ytvatten. Som utredningen anför kan det alltjämt uppstå problem när det gäller att genom generella bestämmelser begränsa föroreningskällor såsom båttrafik och annan trafik, oljelagring, gödsling, kemisk växtbekämpning samt bad och camping. För att komma till rätta med föroreningskällor av denna art fordras att skyddsföreskrifter för berörda områden kan utfärdas på ett relativt enkelt sätt. De nuvarande servitutsreglerna i 2 kap. 14 § tredje stycket VL torde inte uppfylla rimliga anspråk på enkelhet i tillämpningen.

Härtill kommer angelägenheten av en lagstiftning som samordnar skyddet av såväl yt- som grundvatten. En sådan samordning är av särskild betydelse i de fall ett vattenförsörjningssystem bygger på såväl yt- som grundvatten. Att inrätta skyddsområden för ytvattentäkter innebär naturligtvis i många fall svårigheter av teknisk och hydrologisk art. De höga strömningshastigheterna i ytvatten gör att ett fullt effektivt skydd kan ernås endast om skyddsområdet ges en sådan omfattning att det omfattar hela eller väsentliga delar av tillrinningsområdet. Som utredningen anfört kan dock ett godtagbart skydd ofta skapas även om skyddsområdet ges en mera begränsad omfattning. De angivna svårigheterna bör därför inte avhålla från en samordning av skyddsreglerna för vattentillgångarna. En samordnad skyddslagstiftning möjliggör i desa fall att enhetliga bestämmelser kan utfärdas efter ett gemensamt förfarande.

I enlighet med utredningens förslag bör alltså den nu gällande aktsamhetsregeln i fråga om grundvatten utvidgas att omfatta även ytvatten. Regeln bör innebära att alla som avser att utföra en åtgärd i vatten eller på land som kan skada en yt- eller grundvattentillgång är skyldiga att iaktta skäliga försiktighetsmått. Skyddet avser i första hand vattenkvaliteten men även åtgärder som kan minska vattenkvantiteten, t. ex. grävning eller sprängning, bör liksom f. n. omfattas. Aktsamhetsregeln bör i enlighet med utredningens förslag kunna kompletteras med skyddsbestämmelser för särskilda vattenskyddsområden.

Utredningen föreslår att endast länsstyrelsen skall få förordna om skyddsområden och meddela erforderliga skyddsbestämmelser. En nyhet i förhållande till VL är att länsstyrelsen föreslås få rätt att meddela bestämmelser även om sådana inskränkningar i fastighetsägares rätt som kan medföra rätt till ersättning. Enligt VL får endast vattendomstolen besluta om sådana inskränkningar.

Förslaget har godtagits av remissinstanserna.

Vid tillkomsten av de nuvarande bestämmelserna om grundvattenskydd framhölls (se prop. 1964: 42) att syftet med lagstiftningen var att aktivera skyddsverksamheten och skapa bättre möjligheter att planmässigt tillgodose vattenförsörjningens skyddsbehov. Länsstyrelserna, med deras möjligheter att ta egna initiativ, ansågs bättre ägnade att fullgöra dessa uppgifter än vattendomstolarna och gavs därför rätten att förordna om skyddsområ-

Lagrådsremiss allmän motivering

den och utfärda bestämmelser. För denna ordning ansågs också tala att länsstyrelserna hade många andra uppgifter som hade samband med skyddet för vattenförsörjningen samt att de hade tillgång till erforderlig teknisk och medicinsk expertis.

Enligt min mening bör samma synsätt anläggas på frågan om vilken myndighet som efter den nya vattenlagens ikraftträdande skall ansvara för erforderliga vattenskyddsåtgärder. Länsstyrelsen bör alltså även i framtiden få denna uppgift. Liksom utredningen anser jag att länsstyrelsen också bör få utfärda skyddsområdesbestämmelser som kan medföra ersättningsrätt för fastighetsägare. I motsats till utredningen anser jag emellertid att denna befogenhet inte bör vara oinskränkt. Jag förordar att sådana inskränkande föreskrifter som kan medföra rätt till ersättning endast bör få meddelas på särskild begäran av någon, t. ex. en kommun eller en industri. En sådan ordning innebär att den som har behov av mera ingripande skyddsföreskrifter än sådana som bör tålas utan ersättning får ett inflytande över utformningen av föreskrifterna. Det är den som har begärt föreskrifterna som skall betala ersättningen. Någon ersättningsskyldighet för staten kan alltså inte uppkomma annat än om det är någon statlig myndighet som har begärt föreskrifterna.

Enligt 2 kap. 64 § VL kan skyddsområde endast inrättas för vattenförsörjningen inom tätbebyggelse. Jag anser liksom utredningen att det inte är motiverat att behålla denna begränsning. Enligt min mening bör länsstyrelsen inte vara betagen möjligheten att förordna om skyddsområde i de undantagsfall då detta kan vara motiverat för vattenförsörjningen i glesbygd.

Om någon vill ha ersättning för intrång till följd av de skyddsbestämmelser som länsstyrelsen har meddelat, bör han ha rätt att få ersättningsfrågan prövad av vattendomstolen. Som jag nyss antydde skall den på vars begäran skyddsbestämmelserna har tillkommit kunna förpliktas att betala ersättning. F. n. gäller de allmänna bestämmelserna om ersättning i VL. Som utredningen framhåller är emellertid de inskränkningar som förevarande skyddsbestämmelser kan medföra av samma art som de som kan tillskapas genom förordnanden om naturreservat enligt naturvårdslagen eller generalplanläggning enligt byggnadslagen. Enligt 26 § naturvårdslagen och 22 § byggnadslagen gäller i dessa fall som förutsättning för ersättning att pågående markanvändning avsevärt försvåras (se härom prop. 1972: 111 bilaga 2 s. 326). Jag förordar i överensstämmelse med utredningens förslag att motsvarande förutsättning skall gälla i fråga om ersättning i anledning av förordnanden om vattenskyddsområden. Rätt att påkalla inlösen bör finnas om synnerligt men uppkommer vid användning av fastighet.

Den nu föreslagna lagstiftningen aktualiserar vissa samordningsproblem med ML i fråga om ytvattenskyddet. Jag återkommer till denna fråga i specialmotiveringen.

2.8 Allmänna farleder och allmänna hamnar

Lagrådsremiss allmän motivering

2.8.1 Begreppen allmän farled och allmän hamn

I de frågor som behandlas i förevarande avsnitt (2.8) har jag särskilt samrått med chefen för kommunikationsdepartementet.

I 5 kap. VL finns bestämmelser om allmänna farleder som också gäller allmänna hamnar. En farleds eller hamns egenskap av allmän medför vissa fördelar för innehavaren. Arbeten i vatten för att inrätta, utvidga, förbättra eller underhålla farleden eller hamnen förutsätter inte vattenrätt (se avsnitt 2.3.1). Vidare kan tvångsrätt erhållas. Med egenskapen av allmän hamn kan också följa vissa skyldigheter som följer av annan lagstiftning än den vattenrättsliga, bl. a. att hamnen skall hållas öppen för allmän trafik.

Vattenlagsutredningen har gjort en analys av begreppen allmän farled och allmän hamn (se även SOU 1974: 24 s. 16). Utredningen konstaterar att gällande lagstiftning inte kan anses ge ett entydigt svar på frågan var allmän farled och allmän hamn finns. Osäkerheten gäller i första hand den kategori allmänna farleder och hamnar som har funnits redan före ikraftträdandet av 1880 års farledsförordning. Om en sådan farled inte har avlysts i behörig ordning, skall den enligt 5 kap. 1 § andra stycket VL anses som allmän. Förutsättningen är dock att det under förordningens giltighetstid, dvs. till utgången av år 1920, åtminstone vissa år i leden har idkats sjöfart eller framförts flottgods i sammanlagda flottar. Motsvarande gäller i fråga om allmän hamn (se 5 kap. 13 § VL).

Utredningen anser att nu gällande bestämmelser i VL om existerande allmänna farleder och hamnar samt om inrättande av nya sådana bör ersättas av nya regler som ger begreppen allmän farled och allmän hamn en innebörd som bättre svarar mot nutida förhållanden. Det nya farleds- och hamnbegreppet bör enligt utredningen bygga på transportpolitiska bedömningar och inriktas på att tillgodose den allmänna samfärdselns och fiskerinäringens intressen.

Att osäkerhet i vissa fall kan råda i fråga om en farleds eller hamns egenskap av allmän eller inte har vitsordats av flera remissinstanser, bl. a. sjöfartsverket och Svenska hamnförbundet. Sjöfartsverket framhåller att en närmare reglering av begreppet allmän farled är angelägen, inte bara för att ge stadga åt detta utan främst av säkerhetsskäl.

Flera remissinstanser, bl. a. sjöfartsverket och naturvårdsverket, anser att särskilda farleder för fritidsbåttrafik också bör få ställningen av allmänna farleder. Svea hovrätt anser att även småbåtshamnar skall kunna vara allmänna. Svenska hamnförbundet anser däremot att man bör reservera begreppet allmän hamn för ett mindre antal handelshamnar som har speciella rättigheter men också skyldigheter att vara öppna för den allmänna sjöfarten. Utanför detta begrepp borde då enligt förbundet falla enskilda hamnar (lastageplatser), fiskehamnar och småbåtshamnar.

För egen del vill jag först understryka att samhället måste ha möjligheter

Lagrådsremiss allmän motivering

att tvångsvis göra ingrepp i annans rätt för att sjöfart skall kunna bedrivas reguljärt och på ett säkert sätt. Sådana ingrepp bör liksom f. n. kunna göras till förmån för sådana farleder och hamnar som är att anse som allmänna. Med hänsyn till de rättsverkningar som även i fortsättningen bör vara förenade med begreppen allmän farled och allmän hamn enligt såväl vattenrättslig som annan lagstiftning. är det viktigt att innebörden av dessa begrepp är klar och att man kan precisera vilka farleder och hamnar som är allmänna. Jag delar, i likhet med remissinstanserna, utredningens uppfattning att det behövs nya bestämmelser som är ägnade att eliminera den nu rådande osäkerheten. Någon överdriven vikt bör därvid inte fästas vid historiska förhållanden.

Vad först angår frågan om vad som i framtiden bör omfattas av begreppet allmän farled bör en naturlig utgångspunkt vara aktuella transportpolitiska bedömningar. Vissa farleder kan t. ex. bedömas vara särskilt lämpliga för större handelstonnage med ofta miljöfarlig last medan andra bör trafikeras främst av mindre fartyg, t. ex. fritidsbåtar. Det är givet att kravet på farledsanordningar måste avpassas efter de risker den aktuella trafiken medför och det samhällsintresse de representerar. Som jag nyss har påpekat innebär farledens egenskap av att vara allmän att ingrepp för farleden får göras i annans rätt. Denna ingreppsmöjlighet måste emellertid i varje särskilt fall avpassas efter det farledsintresse som föreligger. Det kan också finnas skäl att framhäva att de olika trafikslagen kan genom avgifter få delta i finansieringen av farledsanordningar som är avsedda för trafiken i fråga. Vad gäller trafikeringsrätten är den f. n. i stort sett obegränsad med möjlighet för sjöfartsverket att meddela särskilda föreskrifter.

Vad jag nu har sagt innebär att farleder av olika slag bör kunna omfattas av begreppet allmän farled. Avgörande för frågan om farleden skall vara allmän bör vara om farleden har sådan betydelse för trafiken att det framstår som angeläget att kunna göra ingrepp i annans rätt för säkerheten i farleden.

Vad därefter beträffar allmänna hamnar har jag redan tidigare anfört att innebörden även av detta begrepp bör preciseras. Inte heller i detta fall bör därvid överdriven vikt fästas vid historiska förhållanden. Liksom i fråga om allmän farled ligger det i stället närmast till hands att som utgångspunkt för bestämmandet av innebörden av begreppet allmän hamn ta trafikpolitiska bedömningar.

För att en hamn skall vara allmän enligt VL:s mening fordras att den är nödvändig eller nyttig för den allmänna samfärdseln. Utmärkande för en allmän hamn är att den skall vara öppen för allmän trafik. Alla fartyg har i princip rätt att i mån av plats anlöpa hamnen och utnyttja dess resurser. Var och en som vill sända gods med fartyg torde ha rätt att föra godset till hamnen (se SOU 1974: 24 s. 40).

Hamnutredningen behandlade på sin tid den statliga hamnpolitiken och uttalade att denna endast borde omfatta de allmänna hamnarna (se SOU

Lagrådsremiss allmän motivering

1969: 22 s. 158). Utredningens senare avlämnade förslag till hamnlag avser också endast allmänna hamnar (se SOU 1974: 24). Förslaget till en särskild hamnlag motiverades av det behov av lagregler för förhållandet mellan hamninnehavare och trafikant som följer av att en allmän hamn i den allmänna samfärdselns intresse måste vara öppen för allmänt begagnande (se SOU 1974: 24 s. 41). Motsvarande behov ansågs inte föreligga beträffande enskilda hamnar, där såväl rätten till tillträde till hamnen som övriga villkor för utnyttjande av hamnen berodde av parternas uttryckliga eller konkludenta avtal.

För att en hamn skall betraktas som allmän anser jag att det liksom i dag bör krävas att den är upplåten för allmän trafik och av betydelse för den allmänna samfärdseln. Så kan inte anses vara fallet i fråga om t. ex. lastageplatser, som betjänar endast viss industri. Sådana lastageplatser kan visserligen ha stor kommersiell betydelse men de är inte av betydelse för den allmänna samfärdseln. Inte heller småbåtshamnar eller örlogshamnar har en sådan betydelse. Vad åter gäller fiskehamnar föreslår utredningen att dessa skall ha ställning som allmänna hamnar. Enligt min mening uppfyller emellertid fiskehamnarna inte kravet på att vara av betydelse för den allmänna samfärdseln. Jag anser således i likhet med Svenska hamnförbundet att fiskehamnar inte bör ha ställning som allmänna hamnar.

Jag vill betona att mitt nu redovisade ställningstagande endast har avseende på frågan om vad som skall omfattas av det vattenrättsliga begreppet allmän hamn, dvs. vilka hamnar som bör åtnjuta vissa rättigheter enligt den nya vattenlagen. Frågan om vilka hamnar som bör omfattas av en eventuell hamnlag har en vidare syftning och tillämpningsområdet för en sådan lag behöver inte med nödvändighet sammanfalla med sådana hamnar som från vattenrättslig synpunkt bör betraktas som allmänna.

Frågan om en hamnlag övervägs f. n. inom kommunikationsdepartementet och resultatet av övervägandena kommer att redovisas i annat sammanhang.

2.8.2 Handläggningen av farleds- och hamnfrågor

Enligt 5 kap. VL ankommer det på vattendomstolen att handlägga frågor om inrättande, utvidgande och förbättrande av allmänna farleder och hamnar. Regeringen har emellertid ett avgörande inflytande på de allmännas farledernas och hamnarnas inrättande. När en ansökan har kommit in till vattendomstolen och behörigen utretts av denna, skall domstolen med eget yttrande överlämna ärendet till regeringen, som skall pröva om farleden eller hamnen bör komma till stånd. Regeringen kan också föreskriva särskilda villkor för inrättandet och begagnandet. Sedan regeringen meddelat sitt beslut, skall ärendet återgå till vattendomstolen för fortsatt prövning.

Beslut om avlysning av allmänna farleder är en annan uppgift som ankommer på regeringen och denna kan också utfärda eller till särskild myndighet delegera rätten att utfärda reglemente eller särskilda föreskrifter om allmän farleds begagnande eller underhåll m. m.

Lagrådsremiss allmän motivering

Vattenlagsutredningen framhåller att frågorna om inrättande och bestånd av allmänna farleder knappast är av vattenrättslig natur utan snarare av trafik- och näringspolitisk karaktär. Utredningen föreslår därför att frågor om inrättande, utvidgning och avlysning av allmän farled och allmän hamn regleras i en särskild lag samt överförs till sjöfartsverkets prövning. Den vanliga vattenrättsliga tillståndsmyndigheten skall däremot enligt förslaget ha kvar tillståndsprövningen av vattenföretag som behövs för farleden eller hamnen.

De flesta remissinstanserna godtar utredningens förslag. Hovrätten för Nedre Norrland anser däremot att det knappast är rimligt att låta sjöfartsverket överta prövningen. Naturvårdsverket befarar att t. ex. skydds- och bevarandeintressena blir för litet beaktade, om prövningen åläggs en sektormyndighet inom kommunikationsområdet. Enligt fiskeristyrelsen är det orimligt att prövningen av hamnfrågorna delas upp på flera myndigheter. De stora övergripande frågor som blir aktuella om hamnar skall inrättas eller avlysas bör enligt styrelsen avgöras på regeringsnivå. Sjöfartsverket självt ansluter sig till utredningens förslag, såvitt avser prövningen av hamnfrågorna, men anför vissa principiella betänkligheter i fråga om allmän farled. Sjöfartsverket kommer att vara innehavare av i vart fall flertalet allmänna farleder, varför det kan vara inkonsekvent att verket också skall vara beslutande i sådana frågor och därmed ges befogenhet bl. a. att tillerkänna sig självt de särskilda tvångsrätter som följer med allmänförklaring av en farled.

Jag delar utredningens uppfattning att frågorna om inrättande, utvidgning och avlysning av allmänna farleder och hamnar bör prövas i administrativ ordning och regleras i en särskild lag. Med beaktande av de invändningar som har förts fram under remissbehandlingen anser jag att prövningen i princip bör handhas av regeringen. Enligt min mening bör dock beslutanderätten i viss utsträckning kunna överlåtas på sjöfartsverket.

När en allmän farled eller hamn inrättas eller utvidgas behöver det i allmänhet utföras anläggningar eller åtgärder i vatten. Dessa bör som utredningen föreslår prövas enligt den nya vattenlagen. Som jag tidigare har anfört (se avsnitt 2.2) anser jag dock i motsats till utredningen att den vattenrättsliga tillståndsprövningen bör ligga kvar hos vattendomstolarna men med rätt för regeringen att pröva viktiga företag. Vid tillståndsprövningen kommer den nya vattenlagens allmänna tillåtlighetsregler m. m. att gälla. Allmänna farleder och hamnar bör dock liksom f. n. särbehandlas bl. a. genom undantag från kravet på vattenrätt (se avsnitt 2.3.1) och genom möjlighet att få särskilda tvångsrätter.

2.8.3 Inventering av befintliga farleder och hamnar

Utredningen finner det angeläget att få till stånd en inventering av befintliga farleder och hamnar i syfte dels att undanröja nuvarande osäkerhet om deras rättsliga status, dels att i samband därmed begränsa antalet

Lagrådsremiss allmän motivering

allmänna farleder och hamnar med hänsyn till vad som i dag är rimligt och lämpligt för att tillgodose den allmänna samfärdseln och fiskerinäringen.

Utredningen diskuterar olika metoder för en sådan inventering och finner att den enklaste metoden är att sjöfartsverket, efter samråd med länsstyrelserna och kommunerna, får pröva var allmän farled och allmän hamn bör finnas i framtiden. Därefter bör verket söka fastställa om dessa enligt 5 kap. VL skall anses vara allmänna. Om så är fallet meddelas ett särskilt beslut om att de även i fortsättningen skall vara allmänna. Underlåter verket att meddela sådant beslut, skall denna underlåtenhet efter en övergångstid medföra att farleden eller hamnen förlorar sin eventuella egenskap av allmän. I den mån det finns farleder och hamnar som inte kan anses som allmänna enligt gällande rätt men som med tanke på den allmänna samfärdseln eller fiskerinäringen bör få sådan karaktär för framtiden, bör enligt utredningen beslut fattas om inrättande av allmän farled resp. allmän hamn.

Remissinstanserna godtar i allmänhet den föreslagna metoden. Viss kritik framförs dock. Hovrätten för Nedre Norrland finner inventeringsmetoden onödig, i synnerhet som den kan komma att leda till ett mer omfattande arbete än utredningen har föreställt sig. Det torde enligt hovrätten vara tillräckligt med en regel som låter de allmänna farleder och hamnar som finns vid lagens ikraftträdande bestå även för framtiden. Liknande synpunkter framförs av Stockholms tingsrätt, som säger sig inte ha märkt någon olägenhet av nuvarande ovisshet, som innebär att frågan huruvida en farled eller hamn är allmän prövas från fall till fall. Växjö tingsrätt anser att en farled eller hamn som klart har status av allmän enligt 5 kap. VL men inte ingår i sjöfartsverkets förteckning bör avlysas genom särskilt beslut och inte automatiskt förlora denna egenskap efter en övergångstid. Endast i de fall då tveksamhet råder om farledens eller hamnens status bör det av utredningen föreslagna systemet komma i fråga.

Jag biträder utredningens förslag att man bör genomföra en grundläggande genomgång av alla farleder och hamnar i landet i avsikt att fastställa vilka av dessa som bör vara allmänna. Därvid bör även beaktas fritidsbåttrafikens och fiskefartygens behov av farleder. Som jag tidigare har framhållit bör vid en sådan genomgång inte överdriven vikt läggas vid historiska förhållanden. Jag finner den av utredningen anvisade metoden vara den lämpligaste. Därigenom bör man på ett enkelt sätt och utan onödiga utredningar kunna nedbringa antalet allmänna farleder och hamnar till vad som i dagens läge framstår som motiverat. Jag biträder därför utredningsförslaget. Beslutanderätten bör dock liksom vid inrättande av farleder eller hamnar i första hand ankomma på regeringen. Sjöfartsverket bör ges i uppdrag att utföra det inventeringsarbete som behövs. För att inte detta i onödan skall behöva forceras, föreslår jag att den tid efter vars utgång befintliga farleders och hamnars eventuella egenskap av allmänna skall upphöra utsträcks från föreslagna två till fyra år efter den nya lagens ikraftträdande.

Lagrådsremiss allmän motivering

2.9 Allmänna flottleder

Allmänna flottleder åtnjuter samma skydd och rättigheter i vattenrättsligt hänseende som allmänna farleder. I 6 kap. VL behandlas frågor om inrättande, utvidgande och avlysning av allmänna flottleder. Bestämmelser om nyttjande av allmänna flottleder och om ersättning för skador samt om de flottandes inbördes förhållanden och om verksamheten i flottningsföreningar finns i lagen (1919: 426) om flottning i allmän flottled, den s. k. flottningslagen.

Jag delar utredningens uppfattning att det med hänsyn till flottningens minskade betydelse inte är motiverat med någon genomgripande omarbetning av flottningslagstiftningen. Övervägandena bör i huvudsak inriktas på sådana ändringar som utgör en följd av den nya vattenlagen.

Frågor om inrättande av allmänna flottleder prövas f. n. vid syneförrättning (se 6 kap. 3 § samt 10 kap. 1–31 §§ VL). Underställning skall ske till vattendomstolen och under vissa förutsättningar även till regeringen. Frågor om utvidgning av allmänna flottleder prövas i allmänhet av vattendomstolen (se 6 kap. 21 § VL) medan avlysningsfrågor prövas av regeringen eller vattendomstolen (se 6 kap. 27 § VL).

Jag anser i likhet med utredningen och i överensstämmelse med vad jag nyss har förordat i fråga om farleder och hamnar att frågor om inrättande, utvidgning och avlysning av allmänna flottleder i framtiden bör prövas i administrativ ordning. Denna prövning bör handhas av regeringen med möjlighet att överlåta beslutanderätten till länsstyrelserna. I överensstämmelse med utredningens förslag bör dessa frågor regleras i en särskild lag.

När en allmän flottled inrättas eller utvidgas behöver det i allmänhet utföras anläggningar eller åtgärder i vatten. Dessa bör som utredningen föreslår prövas enligt den nya vattenlagen. Som jag tidigare har anfört (se avsnitt 2.2) anser jag dock i motsats till utredningen att den vattenrättsliga tillståndsprövningen bör ligga kvar hos vattendomstolarna. Vid tillståndsprövningen kommer den nya vattenlagens allmänna tillåtlighetsregler m. m. att gälla. Allmänna flottleder bör dock liksom f. n. särbehandlas bl. a. genom undantag från kravet på vattenrätt (se avsnitt 2.3.1) och genom möjlighet att få särskilda tvångsrätter.

Ersättningsanspråk i anledning av en allmän flottled kan hänföras till skador på grund av anläggningar och åtgärder för flottningen (anläggningsskador) eller till skador på grund av flottningens bedrivande (flottningsskador). Vattendomstolens skadereglering i ansökningsmålet bör givetvis avse anläggningsskadorna. Liksom f. n. (se 9 kap. 3 § andra stycket VL) bör dock möjlighet finnas att hänvisa svårbedömda anläggningsskador till prövning enligt flottningslagen.

Flottningsskador prövas f. n. enligt särskilda regler i flottningslagen men kan också uppskattas och ersättas på förhand i vattenmålet. Jag delar utredningens uppfattning att flottningsskador i framtiden uteslutande bör

handläggas enligt flottningslagen. Jag kommer att senare ta upp frågan om de ändringar i flottningslagen som behövs i anledning härav.

Lagrådsremiss allmän motivering

Jag kommer då också att ta upp de ändringar i flottningslagen som behövs bl. a. därför att 6 kap. VL inte får någon motsvarighet i den nya vattenlagen.

2.10 Bevakningen av allmänna intressen m. m.

2.10.1 Myndighetsbevakning av allmänna intressen

Vattendomstolarna och förrättningsmännen har enligt VL en långtgående skyldighet att oavsett yrkanden pröva olika frågor som kan komma upp i ett tillståndsärende, särskilt i vad mån hänsyn bör tas till allmänna intressen. Yttranden över en ansökan om tillstånd till ett vattenföretag skall inhämtas från olika myndigheter. Bland sådana myndigheter nämns uttryckligen i lagen, beroende på företagets art eller inverkan, kammarkollegiet, fiskeristyrelsen, naturvårdsverket, planverket, sjöfartsverket, länsstyrelsen och berörd kommun. Utlåtanden kan även inhämtas från andra förvaltande myndigheter.

För att underlätta vattendomstolens uppgift att beakta de allmänna intressena och samtidigt möjliggöra ett djupare inträngande i dessa frågor har kammarkollegiet ålagts att föra talan för tillgodoseende av de allmänna intressena i flera av de nuvarande vattenmålen (11 kap. 35 § 1 mom. VL). I ansökningsmål om bl. a. byggande i vatten och vattenreglering skall ansökningshandlingarna och vattendomstolens kungörelse sändas till kollegiet. Kollegiet avgör om det ansökta företaget berör allmänna intressen som behöver bevakas under processen. Om detta är förhållandet, utförs det allmännas talan regelmässigt av en tjänsteman som är knuten till kollegiets advokatfiskalskontor. Motsvarande funktion skall kollegiet fylla vid syneförrättningar i fråga om vissa torrläggnings- och vattenregleringsföretag. Kammarkollegiet skall också föra talan för det allmänna när det gäller nyprövning och avgifter m. m. enligt VL.

Vid bevakningen av de allmänna intressena är kammarkollegiet uppenbarligen i stor omfattning beroende av initiativ och råd från berörda fackmyndigheter. Så har det t. ex. ansetts vara av stor vikt att statens naturvårdsverk bevakar allmänna miljövårdsintressen i vattenmål, särskilt sådana som avser vattenbyggnadsföretag. Därvid har det förutsatts att kollegiets talan utförs i nära samarbete med naturvårdsverket (se prop. 1969: 28 s. 290).

Vid sidan om kammarkollegiet har kommunerna sedan 1962 rätt att självständigt föra talan i vissa vattenmål för att tillgodose allmänna intressen inom orten (11 kap. 35 § 3 mom. VL). Andra myndigheter än kammarkollegiet och kommunen har däremot inte rätt att föra någon självständig talan i vattenmål för tillgodoseende av allmänna intressen.

Vattenlagsutredningen anser att den av utredningen föreslagna över-

Lagrådsremiss allmän motivering

gången till en administrativ tillståndsprövning i viss mån förändrar förutsättningarna för och behovet av en särskild myndighetsbevakning av de allmänna intressena i vattenrättsliga sammanhang. Utredningen föreslår därför att alla sektorsmyndigheter som har till uppgift att bevaka vissa typer av allmänna intressen skall kunna framföra sina synpunkter och yrkanden direkt till den vattenrättsliga tillståndsmyndigheten. I sådana fall då det allmänna självt måste ta processuella initiativ anser utredningen däremot att endast en myndighet bör föra det allmännas talan. Utredningen föreslår att uppgiften att företräda de allmänna intressena även i fortsättningen läggs på kammarkollegiet. Utredningen förordar en översyn av kollegiets organisation i syfte att ge kollegiet förstärkt sakkunskap i fråga om främst vattenbyggnadstekniska frågor och förbättrade resurser på det vattenrättsliga området.

Nuvarande rätt för kommunerna att självständigt föra talan i vattenmål bör enligt utredningen behållas och utvidgas till alla typer av vattenföretag.

Remissinstanserna godtar i allmänhet utredningens förslag men flera instanser anser det vara önskvärt med en utvidgad talerätt för fackmyndigheterna, särskilt vad gäller rätten att fullfölja talan mot tillståndsbeslut. Några remissinstanser anser att fackmyndigheterna bör ha en egen talerätt även beträffande omprövning och förverkande. En remissinstans anser att kommunerna bör tillerkännas en självständig rätt att föra talan om bygdeavgift och dess storlek och även om omprövning av sådana avgifter.

Jag har tidigare (se avsnitt 2.2) förordat att nuvarande prövningssystem i princip bchålls. Det ligger i domstolsförfarandets natur att man måste begränsa antalet parter som skall kunna ta självständiga, processuella initiativ för det allmänna, antingen som sökande eller som motpart till företagaren. Jag biträder därför utredningens förslag att det allmänna i sådana fall bör företrädas endast av kammarkollegiet och berörda kommuner.

I fråga om förhållandet mellan kammarkollegiets och en kommuns talerätt anser jag att det inte föreligger något behov av en närmare reglering. Kommunen bör ha en i princip oinskränkt rätt att vid sidan av kammarkollegiet föra talan för tillgodoseende av sådana allmänna intressen som har lokal karaktär eller på annat sätt har anknytning till kommunen. Vad särskilt gäller frågan om vattenrättsliga avgifter finner jag inte anledning att frångå utredningsförslaget, som i överensstämmelse med gällande ordning (se prop. 1961: 154 s. 42–45) innebär att kommunen skall ha rätt att föra talan om avgifter i anhängiga ansökningsmål eller mål om omprövning av avgifter. Däremot bör endast kammarkollegiet ha rätt att genom ansökan påkalla omprövning av avgiften. Härav följer att kommunen i mål, som har anhängiggjorts av kollegiet, inte kan framställa yrkanden som går utöver kollegiets.

Vad jag nu har anfört avser alltså frågor där det allmänna självt skall ta ett processuellt initiativ antingen som sökande eller som motpart till företa-

Lagrådsremiss allmän motivering

garen. Till sådana frågor hör omprövning av givna tillstånd med hänsyn till allmänna intressen, förverkande av tillstånd, bevakande av avgiftsfrågor samt fullföljd av talan mot domar och beslut av domstolar och förrättningsmän.

Annorlunda förhåller det sig vid den ursprungliga tillståndsprövningen av ett vattenföretag, då den principiellt viktigaste avvägningen mellan företagarintresset och allmänintresset skall ske. Som jag har framhållit tidigare har den vattenrättsliga tillståndsmyndigheten en långtgående officialprövningsskyldighet enligt VL och detta kommer att vara fallet även enligt den nya vattenlagen. Domstolen resp. förrättningsmännen bör se till att utredningen blir så fullständig som möjligt, bl. a. genom att inhämta yttranden från berörda myndigheter. En sådan ordning kräver då med nödvändighet att alla de särskilda myndigheter som har till uppgift att bevaka vissa typer av allmänna intressen var för sig och ibland också oberoende av varandra framför sina synpunkter och förslag direkt till tillståndsmyndigheten. Några krav på att formella yrkanden måste framställas genom kammarkollegiet eller kommunen bör enligt min mening inte ställas upp i sådana fall, utan vad myndigheterna har anfört bör beaktas av tillståndsmyndigheten inom ramen för dess officialprövnings- och utredningsskyldighet. Myndigheterna bör också ha rätt att i ett till högre instans fullföljt mål anföra sina synpunkter, dock utan ställning av part (jfr NJA 1959 s. 81).

Flera remissinstanser har instämt i utredningens förslag om en förstärkning av kammarkollegiets resurser. Enligt vad jag har erfarit utför riksrevisionsverket f. n. en förvaltningsrevision av kammarkollegiets organisation och verksamhet. Det finns därför ingen anledning att i det här sammanhanget ta upp frågan om kollegiets resurser.

Till de allmänna intressena räknas inte sådana rättigheter av olika slag som kan tillkomma staten eller kommuner i deras egenskap av privaträttsliga subjekt, t. ex. som ägare av en fastighet som berörs av ett vattenföretag. I sådana fall tillkommer naturligtvis talerätten den myndighet som förvaltar fastigheten. På motsvarande sätt kan naturligtvis en förvaltande myndighet uppträda som sökande i ett vattenmål rörande ett företag som faller inom dess verksamhetsområde, t. ex. vägverket eller en lokal vägförvaltning i fråga om broar eller fortifikationsförvaltningen i fråga om försvarsanläggningar i vatten.

2.10.2 Sakägarbegreppet

Partställning i vattenmål tillkommer i dag, förutom sökanden samt staten och kommuner som företrädare för allmänna intressen, endast sådana fysiska eller juridiska personer som har en rättslig anknytning till fast egendom som berörs av det aktuella vattenföretaget. Man skall alltså vara sakägare. I vattenlagstiftningen har man genomgående intagit den ståndpunkten att den närmare avgränsningen av sakägarkretsen inte bör be-

Lagrådsremiss allmän motivering

stämmas i lag utan frågan har överlämnats till rättstillämpningen (se bl. a. prop. 1974: 83 s. 196). Rättsläget har emellertid sammanfattats så att sakägare i VL:s mening är ägare och innehavare av skriftligen eller muntligen upplåten rätt till fast egendom som direkt skadas av ett vattenföretag eller annars lider intrång i något för fastighetens ekonomiska nyttjande väsentligt intresse med anknytning till det vattenområde där företaget utförs (se bl. a. SOU 1966: 65 s. 449 och prop. 1974: 83 s. 195).

Egenskapen av sakägare ger en fysisk eller juridisk person rätt att uppträda som part i vattenmål vid prövningen av såväl tillstånds- som ersättningsfrågor. Endast sakägare är berättigade till ersättning av sökanden för skada och intrång av vattenföretaget och för sina rättegångskostnader. I vattenrättslig domstolspraxis har man dock varit liberal i fråga om enskildas och organisationers möjligheter att oberoende av fastighetsanknytning lägga fram utredning och synpunkter vid tillståndsprövningen. När däremot frågan om talerätt har ställts på sin spets – t. ex. om särskilda processuella yrkanden har framställts om skadeersättning eller rättegångskostnader eller det har varit fråga om rätt att fullfölja talan – har kravet på den kvalificerade fastighetsanknytningen ställts upp (se bl. a. NJA 1971 s. 8 och 1977 s. 477).

Vattenlagsutredningen föreslår inte någon lagreglering av sakägarbegreppet och inte heller någon ändring av dettas innebörd. Införande av partställning för exempelvis ideella organisationer föreslås inte. Däremot uttalar utredningen att det ofta torde vara lämpligt att berörda intresseorganisationer m. fl. bereds tillfälle att yttra sig vid tillståndsprövningen i första instans av ett vattenföretag.

Några remissinstanser anser emellertid att sakägarkretsen bör utvidgas. Sålunda föreslår ett par organisationer som företräder yrkesfisket att yrkesfiskare bör betraktas som sakägare och Älvräddarnas samorganisation anser det naturligt och rimligt att miljö- och naturskyddsorganisationer har besvärsrätt, dock utan rätt till ersättning för rättegångskostnader. Svea hovrätt ifrågasätter om man inte bör förbättra den processuella ställningen för vissa rättssubjekt, t. ex. sammanslutningar av ägare till fast egendom av typ villaägareföreningar. Däremot bör enligt hovrätten från partställning uteslutas sådana organisationer vilkas intressen helt sammanfaller med de allmänna intressen som bevakas av kammarkollegiet.

Som jag framhållit tidigare bör de vattenrättsliga tillståndsmyndigheterna vara skyldiga att sörja för en fullständig utredning av tillståndsfrågorna. Myndigheterna har därför både rätt och skyldighet att beakta alla framförda synpunkter, oavsett om de härrör från någon som formellt sett är sakägare eller inte. Som vattenlagsutredningen föreslår och i överensstämmelse med rådande praxis i vattenmål bör därför såväl enskilda som organisationer, oavsett om de är att anse som sakägare eller inte, vara oförhindrade att vid tillståndsprövningen av ett vattenföretag framlägga utredning och synpunkter.

Lagrådsremiss allmän motivering

Med hänsyn härtill och till att de tillåtlighetsregler som jag tidigare har förordat genom sin allmänna utformning medger en mer allsidig bedömning av ett vattenföretags inverkan på skyddsvärda motstående intressen, torde de skäl som ligger bakom önskemålen om en talerätt för intresseorganisationer m. fl. i huvudsak vara tillgodosedda.

Vattenmålen kommer enligt förevarande förslag att även i fortsättningen handläggas av domstol. I ett sådant judiciellt förfarande kan man enligt min mening inte ha ett alltför vidsträckt sakägarbegrepp. För att det skall ha den erforderliga fastheten, måste det finnas en sådan kvalificerad anknytning till berörd fast egendom som krävs enligt rådande vattenrättslig praxis. En annan ordning skulle medföra alltför svårbemästrade avgränsningsproblem. Jag är alltså inte beredd att förorda någon självständig talerätt för intresseorganisationer m. fl. Jag vill erinra om att samma ståndpunkt, utom såvitt avser besvärsrätten för en lokal arbetstagarorganisation, har intagits för ML:s del (se prop. 1980/81: 92 s. 39).

Avgränsningen av sakägarkretsen bör inte bestämmas i lag utan lösas i rättstillämpningen. Jag vill i sammanhanget hänvisa till den inledningsvis berörda sammanfattningen av rättsläget. Som sakägare bör också, i överensstämmelse med terminologin i fastighetsbildningslagen, anses den som deltar i en samfällighet enligt den nya vattenlagen, liksom den som enligt den nya lagen kan ges rätt att använda en vattenanläggning eller har rätt att begära att ett vattenföretag utförs så att det blir till nytta för honom.

Vad särskilt angår frågan om yrkesfiskarnas ställning (se JoU 1978/79: 6 s. 3) vill jag påpeka att den som fiskar på grund av en arrendeupplåtelse är att anse som sakägare i vattenrättsligt hänseende, om fisket skadas av ett vattenföretag. Allmänt vattenområde ingår visserligen inte i fastighetsindelningen men enligt min mening bör även fiskare som på grund av ett särskilt tillstånd från staten fiskar med fasta redskap inom sådant område på motsvarande sätt betraktas som sakägare i vattenmål, om han lider skada av ett vattenföretag. Någon särskild lagbestämmelse härom behövs inte enligt min mening. Att vidga sakägarkretsen till andra yrkes-, binärings- eller fritidsfiskare, som saknar fastighetsanknytning, eller till yrkesfiskets eller fritidsfiskets organisationer, som också saknar sådan anknytning, kan enligt min mening inte komma i fråga.

2.11 Markavvattningsföretag

De materiella regler om vattenföretag i allmänhet som jag tidigare har förordat (se avsnitt 2.4) avser även markavvattningsföretagen. I vissa avseenden behövs emellertid särregler för dessa företag. Den nytta i form av höjd alstringsförmåga och ökade möjligheter att utnyttja marken som blir följden av ett markavvattningsföretag kommer ofta på grund av naturförhållandena flera fastigheter till del. När flera fastigheter drar nytta av företaget är det också rimligt att de deltar i utförandet och underhållet av

Lagrådsremiss allmän motivering

företaget. Särskilda bestämmelser behövs för att reglera formerna för en sådan samverkan. De speciella reglerna för markavvattningsföretagen bör främst avse företagets omfattning och den interna kostnadsfördelningen.

På organisationen och förvaltningen av ett markavvattningsföretag med flera deltagare bör, som utredningen har föreslagit, lagen (1973: 1150) om förvaltning av samfälligheter bli tillämplig. Jag kommer att senare ta upp frågan om de ändringar som behövs i den lagen.

Innan jag går över till att behandla den närmare utformningen av vilka bestämmelser som bör gälla för markavvattningsföretag, vill jag först erinra om riksdagens ställningstagande till motionen 1977/78: 791 (JoU 1978/79: 8, rskr 1978/79: 63). I motionen väcktes bl. a. frågan om förstärkt skydd för landets våtmarker. Jordbruksutskottet, vars hemställan i frågan riksdagen biföll, underströk i sitt utlåtande med skärpa att man vid en samhällsutveckling som leder till ett ökat utnyttjande av våtmarker för bl. a. energiproduktion måste ägna särskild uppmärksamhet åt möjligheterna att hävda allmänna miljö- och naturvårdsintressen. Enligt utskottet syntes det böra prövas i vad mån de formella rättsreglerna på förevarande område ger utrymme för det förstärkta skydd av våtmarkerna som framstår som nödvändigt vid ett ökat ianspråktagande av dessa marker för t. ex. ett intensifierat skogsbruk eller utveckling av nya energiformer. I en senare motion (1978/79: 1990) väcktes också frågan om vissa ändringar i VL för att förstärka skyddet av våtmarkerna. Motionen avslogs med hänsyn till det pågående arbetet med en ny vattenlag.

Jag vill i samråd med chefen för jordbruksdepartementet understryka betydelsen av skyddet av våtmarker. Som jag nyss nämnde omfattas även markavvattningsföretagen av de av mig förordade reglerna om vattenföretag i allmänhet. Dessa regler kommer att möjliggöra en friare bedömning av markavvattningsföretagen än vad som nu kan ske. Jag bedömer därför att vad riksdagen uttalat i anledning av mot. 1977/78: 791 i allt väsentligt kan tillgodoses vid tillämpningen av den nya vattenlagen. Resultatet av den våtmarksinventering som naturvårdsverket genomför på regeringens uppdrag bör också kunna vara ett viktigt underlag vid den fortsatta prövningen av markavvattningsföretag.

Utredningen har försökt att bibehålla det väsentliga innehållet i de detaljerade anslutnings- och fördelningsreglerna i 7 kap. VL och att samtidigt ge de nya reglerna en så enkel form som möjligt. Utredningens förslag har utformats i nära anslutning till motsvarande bestämmelser i anläggningslagen. Utredningen har dock med hänsyn till markavvattningsföretagens särart funnit att det inte är möjligt med en fullständig anslutning till anläggningslagen.

Statens lantmäteriverk anser att anläggningslagen bör göras direkt tillämplig på markavvattningsföretagen. Enligt verket skulle man härigenom få en ändamålsenlig samordning när det gäller prövningen av frågor om markavvattning, andra gemensamhetsanläggningar och fastighetsbildning.

Lagrådsremiss allmän motivering

Jag delar uppfattningen att det är önskvärt med en samordning av markavvattningsbestämmelserna med anläggningslagen och fastighetsbildningslagen (jfr utredningens tilläggsdirektiv den 8 december 1972 i 1974 års riksdagsberättelse s. 37). Enligt min mening finns det emellertid åtskilliga skäl som talar emot lantmäteriverkets förslag att göra anläggningslagen direkt tillämplig på markavvattningsföretagen.

Redan nu finns det möjlighet att i enlighet med bestämmelserna i 9 kap. fastighetsbildningslagen om gemensamma arbeten lösa markavvattningsfrågor som uppkommer i samband med fastighetsreglering. Fastighetsbildningsmyndigheten kan direkt besluta om enklare dikningsföretag och när det gäller mera omfattande markavvattningsföretag har fastighetsbildningsmyndigheten en särskild rätt att ta initiativ till en prövning enligt VL (jfr 7 kap. 36, 45 och 49 §§ VL). Den nya vattenlagen bör inte medföra någon ändring i dessa avseenden. Den nya lagen bör vidare i enlighet med utredningens förslag innehålla bestämmelser som reglerar verkningarna av sammanläggning, fastighetsreglering och delning på en fastighets delaktighet i ett markavvattningsföretag (jfr 41 och 42 §§ anläggningslagen). Frågan om samordningen med fastighetsbildningslagen får alltså anses vara löst på ett tillfredsställande sätt.

När det gäller samordningen med anläggningslagen finns det som framhålls av lantmäteriverket många beröringspunkter mellan markavvattningsföretagen och sådana gemensamhetsanläggningar som omfattas av anläggningslagen. Enligt min mening är emellertid sambandet mellan markavvattningsföretagen och andra företag som behandlas i den nya vattenlagen starkare. Så t. ex. kan en sjösänkning i markavvattningssyfte ha samma verkningar som en vattenreglering. Det är enligt min mening inte heller lämpligt att bryta ut någon typ av markavvattning, exempelvis dikning, och låta anläggningslagen bli tillämplig på sådana företag.

Anläggningsförrättningar handläggs av fastighetsbildningsmyndigheterna. Även om prövningen i mera komplicerade fall skulle kunna ske under medverkan av en sakkunnig i markavvattningsfrågor, anser jag att en sådan handläggning inte är lämplig för markavvattningsföretagen. Inte minst bevakningen av de allmänna intressena kräver att markavvattningsföretagen prövas av en förrättningsman som är insatt i markavvattningsfrågor.

På grund av det nu anförda ansluter jag mig till utredningens förslag att särskilda bestämmelser om delaktighet m. m. för markavvattningsföretagen tas in i den nya vattenlagen och att sådana företag även fortsättningsvis skall prövas vid förrättning enligt vattenlagen (jfr avsnitt 2.2).

Jag övergår nu till att behandla frågan om utformningen av bestämmelserna om markavvattning i den nya vattenlagen.

Reglerna i 7 kap. VL om delaktighet i torrläggningsföretag bygger på begreppet "båtnad av marks torrläggning". Båtnadsreglerna är av betydelse dels för att bestämma omfattningen av samfälligheterna, dels för att

Lagrådsremiss allmän motivering

bestämma den inbördes kostnadsfördelningen. I fråga om den närmare innebörden av gällande rätt och den kritik som har riktats mot båtnadsreglerna kan jag hänvisa till betänkandet från år 1968 om VL:s torrläggningsbestämmelser (se SOU 1968: 51 s. 31).

Jag delar i likhet med remissinstanserna utredningens uppfattning att rätt och skyldighet att delta i ett markavvattningsföretag bör föreligga för ägarna av de fastigheter som har nytta av markavvattningen. Med nytta avses liksom i fastighetsbildningslagen och anläggningslagen den värdehöjning företaget innebär för en fastighet, minskad med eventuella fullföljds-, anpassnings- och omställningskostnader. Värdehöjningen bör allt efter omständigheterna kunna beräknas med hänsyn till marknadsvärdet, avkastningsvärdet eller ett mellanliggande värde. Såsom Svea hovrätt anför bör liksom enligt gällande rätt företagets lämpliga omfattning bestämmas inom ramen för de yrkanden därom som framställs av sökanden eller annan som vill ingå i företaget.

Utredningen föreslår en begränsning av skyldigheten att delta i markavvattningsföretag som avser sjösänkning eller invallning. Förslaget innebär att tvångsanslutning kan ske endast om det begärs av ägare av fastigheter som vinner mer än hälften av den beräknade nyttan av företaget. Förslaget motsvarar 7 kap. 44 och 51 §§ VL. Dessa bestämmelser avser dock även reglering.

Lantmäteriverket anser att bestämmelserna bör utformas i överensstämmelse med det s. k. opinionsvillkoret i 7 § anläggningslagen. Enligt detta får en gemensamhetsanläggning inte inrättas om ägarna av de fastigheter som skall delta i anläggningen mera allmänt motsätter sig detta och har beaktansvärda skäl för det. Härvid skall främst deras mening beaktas som har störst nytta av anläggningen.

Enligt min mening är utredningens förslag, som bl. a. direkt tar sikte på nyttan av företaget, att föredra för markavvattningsföretagens del. Jag kan alltså inte biträda lantmäteriverkets förslag om en exakt motsvarighet till opinionsvillkoret i anläggningslagen.

Enligt Stockholms tingsrätt bör bestämmelserna avse även vissa andra typer av markavvattningsåtgärder än sjösänkning och invallning.

Erfarenheterna från lantbruksnämndernas verksamhet visar att nödvändiga torrläggningsåtgärder ofta motarbetas och försvåras av fastighetsägare som inte själva brukar jorden. En generell begränsning av möjligheten till tvångsanslutning skulle därför i många fall kunna utgöra hinder för erforderliga torrläggningsåtgärder.

Å andra sidan finns det vid stora företag med ett betydande ekonomiskt risktagande enligt min mening ett visst behov av skydd för sådana fastighetsägare som inte vill delta.

Vad jag nu har anfört har lett mig fram till den uppfattningen att den av utredningen föreslagna skyddsbestämmelsen i princip bör gälla alla markavvattningsåtgärder. Ett undantag bör dock göras för dikning. Jag förordar

Lagrådsremiss allmän motivering

alltså att utredningens förslag genomförs med den ändringen att begränsningen i deltagningsskyldigheten bör avse alla andra typer av markavvattning än dikning. När det gäller gränsdragningen mellan dikning och andra markavvattningsåtgärder avses ingen ändring i förhållande till gällande rätt. Avdikning av kärr, mosse eller annan sådan vattendränkt mark är i enlighet härmed normalt att anse såsom dikning (jfr 7 kap. 35 § VL).

Vad sedan gäller den interna kostnadsfördelningen delar jag i likhet med flertalet remissinstanser utredningens uppfattning att även kostnadsfördelningen i princip bör ske på grundval av de olika fastigheternas nytta av företaget. Med nytta avses här liksom i fråga om deltagandeskyldigheten värdehöjningen på fastigheten.

Utredningsförslaget innebär emellertid liksom fastighetsbildningslagen och anläggningslagen en möjlighet till fördelning efter annan grund än nyttan genom att fördelningen skall ske med hänsyn främst till nyttan.

Enligt min mening bör det även för markavvattningsföretagens del vara möjligt att göra kostnadsfördelningen med utgångspunkt i något annat än nyttan av företaget. Så kan det exempevis vara befogat att i fall då en väghållare ingår i företaget bestämma väghållarens kostnadsandel med beaktande av, förutom hans nytta av företaget, den inverkan som vägföretaget har på markavvattningsföretaget.

Som utredningen har föreslagit bör de nu angivna principerna gälla för fördelningen av såväl utförande- som driftskostnader.

Bestämmelserna om kostnadsfördelning i 7 kap. VL innehåller vissa undantag från huvudprincipen om kostnadsfördelning efter båtnad. Sådana undantag finns i bl.a. 7 kap. 26 och 27 §§ VL. Utredningen har inte föreslagit någon motsvarighet till dessa bestämmelser och har inte heller närmare berört dem.

Några remissinstanser anser att den nya vattenlagen bör innehålla en motsvarighet till bestämmelserna i 7 kap. 27 § VL om begränsning av icke-sökandes kostnadsansvar.

Enligt 7 kap. 26 § VL får en delägares andel i kostnaderna inte överstiga hans kostnad för att på egen hand torrlägga sin mark. Bestämmelsen har en begränsad tillämpning, eftersom det torde vara sällsynt att en markavvattningsåtgärd blir billigare om inte någon annan medverkar. Enligt min mening behövs det därför inte någon motsvarighet i den nya vattenlagen. Om den åsyftade situationen ändå skulle uppkomma, bör en jämkning av kostnadsandel kunna ske inom ramen för den allmänna kostnadsfördelningsregeln eller genom en avdelningsbildning för den aktuella fastigheten.

Enligt 7 kap. 27 § VL kan den som inte är att anse som sökande till företaget inte åläggas att bidra till kostnaderna för företaget med mera än som motsvarar båtnaden för hans fastighet. Begränsningen avser endast anläggningskostnaderna och alltså inte förrättningskostnaderna eller kostnaderna för företagets drift. Jämkningsregeln avser de verkliga kostnaderna för företaget sådana de kan konstateras efter det att företaget har

Lagrådsremiss allmän motivering

utförts. Mot dessa kostnader skall ställas den vid samfälligheten bildande beräknade båtnaden (se SOU 1968: 51 s. 45).

Den nya vattenlagen innebär att alla typer av markavvattningsföretag, alltså även dikningar, kommer att underkastas en kontroll av den ekonomiska tillåtligheten (se härom avsnitt 2.4.6). I synnerhet vid större företag kan dock felkalkyler och oförutsedda fördyringar medföra att de verkliga kostnaderna kommer att överskrida nyttan av företaget. Enligt min mening talar rättviseskäl för att den som har tvingats in i företaget i så fall inte åläggs en större kostnadsandel än som svarar mot hans nytta av företaget. För att möjliggöra en rättvis jämförelse mellan de verkliga kostnaderna och den i tillståndsbeslutet beräknade nyttan bör dock nyttan indexuppräknas med hänsyn till förändringar i penningvärdet till dagen för uttaxering av kostnaderna. Med detta tillägg förordar jag att bestämmelser motsvarande 7 kap. 27 § VL tas in i den nya lagen. Bestämmelserna bör alltså liksom f. n. endast avse anläggningskostnaderna.

I 8 kap. 20–24 §§ VL finns vissa bestämmelser om s. k. kombinerade företag, som innebär att ledningar får användas för både avledande av avloppsvatten och torrläggning av mark. Utredningen anser att det saknas behov av sådana bestämmelser och har därför inte föreslagit någon motsvarighet i den nya lagen. Utredningen har härvid särskilt hänvisat till föreslagna bestämmelser om tvångsrätt för avloppsintressent att använda någon annans anläggning i vatten.

Flera remissinstanser anser däremot att bestämmelserna fortfarande har betydelse främst när det gäller avloppsutsläpp i ledningar för markavvattning. Även om bestämmelserna inte kommer till direkt användning, har de betydelse som underlag för överenskommelser mellan avlopps- och markavvattningsintressenterna.

Jag har förståelse för vad dessa remissinstanser har anfört. Enligt min mening är det viktigt att den som avleder avloppsvatten till en ledning för markavvattning har möjlighet att delta i markavvattningsföretagets skötsel som en fullvärdig medlem. Jag anser alltså att det fortfarande finns behov av bestämmelser härom. Motsvarande behov torde inte finnas när det gäller att utnyttja avloppsledningar för markavvattning.

Jag förordar på grund av det anförda att det i den nya vattenlagen tas in bestämmelser som i huvudsak motsvarar 8 kap. 20–24 §§ VL men att de begränsas till att gälla ledande av avloppsvatten till ledningar för markavvattning.

Jag vill slutligen ta upp vissa frågor om markavvattning och vägföretag.

Utredningsförslaget innebär liksom gällande rätt att det för delägarskap i princip krävs äganderätt till en fastighet som vinner nytta av företaget. Remissinstanserna har inte haft några erinringar mot detta och även jag anser att det är en lämplig ordning.

Utredningen föreslår att det görs ett undantag från den nyss angivna principen när det gäller väghållare, som i allmänhet endast innehar marken

Lagrådsremiss allmän motivering

med vägrätt eller servitutsrätt. I samband med vägbyggen behöver det enligt utredningen ofta utföras markavvattningsåtgärder för att förbättra den mark där vägen dras fram. Dessutom behövs det anordningar för att avleda nederbörden från vägbanor och slänter. Enligt utredningen kan det då ibland vara praktiskt och ekonomiskt önskvärt att sådana arbeten, som i och för sig ankommer på väghållaren, utförs inom ramen för ett markavvattningsföretag. Utredningen föreslår alltså en regel om att väghållare skall delta i markavvattningsföretag, om detta avsevärt kan påverkas av vägen och det dessutom föreligger särskilda skäl för delaktighet.

Förslaget har godtagits av vägverket och övriga remissinstanser.

Jag delar utredningens uppfattning att det i vissa fall bör vara möjligt att ansluta en väghållare till ett markavvattningsföretag. När det gäller förutsättningarna för en sådan anslutning bör liksom för deltagande i övrigt för det första fordras att markavvattningsföretaget är till nytta för vägföretaget antingen genom att det medför förbättrade markförhållanden i vägens sträckning eller genom att dess diken och ledningar kan användas för avledning av dagvatten från vägbanan. I enlighet med vad utredningen har föreslagit bör för det andra för väghållarens anslutning krävas att vägföretaget medför en avsevärd inverkan på markavvattningsföretaget antingen genom att nödvändiggöra ett annat utförande därav eller genom att medföra ökade kostnader för underhållet av diken och anläggningar. Enligt min mening är det däremot inte nödvändigt att därutöver kräva särskilda skäl för anslutningen, såsom utredningen har föreslagit. Utredningen har inte angivit vilka skäl som kan beaktas härvid. Av utredningen angivna exempel på omständigheter som talar för en anslutning – behov av ändrat utförande eller ökat underhåll – kan utan vidare inrymmas under kriteriet avsevärd inverkan.

I VL finns ett stort antal bestämmelser om markavvattning genom vägar och banvallar (7 kap. 7–19 §§ VL). Bestämmelserna kompletteras av lagen (1920: 460) om vad vid anläggande av järnväg eller spårväg bör iakttagas till tryggande av närliggande marks torrläggning (järnvägslagen). De som har intresse av en torrläggning har en ovillkorlig rätt att få till stånd avlopp genom vägar och banvallar. Åtgärderna skall i princip bekostas av torrläggningsintresset. Undantag från denna princip görs emellertid när det gäller allmänna vägar som har påbörjats efter den 1 januari 1880 samt enskilda vägar och järnvägar som har påbörjats efter den 1 januari 1921. Undantaget innebär att väghållaren respektive järnvägens ägare normalt skall bekosta åtgärder som behövs för torrläggning av åker och äng till högst 1,2 m djup.

Enligt utredningen talar billighetsskäl för att den nuvarande för jordbruksnäringen gynnsamma ordningen behålls när det gäller vägar som har börjat byggas före ikraftträdandet av den nya vattenlagen. Utredningen föreslår alltså beträffande sådana vägar att väghållaren alltid skall bekosta avlopp genom vägen i den mån åtgärden behövs för avvattning av åkermark till högst 1,2 m djup.

Lagrådsremiss allmän motivering

När det gäller vägar som byggs efter ikraftträdandet av den nya vattenlagen föreslår utredningen emellertid att väghållarens kostnadsansvar begränsas. Enligt utredningens förslag skall en åtgärd för markavvattning genom väg bekostas av markavvattningsföretaget, om inte någon markägare har begärt åtgärden innan vägen började byggas. Som skäl för förslaget i denna del anför utredningen att vägföretag numera föregås av en ingående planering. Vid denna beaktas rimliga önskemål av markägarna när det gäller befintlig och planerad markavvattning. Enligt utredningen bör det åligga markägarna att aktivt medverka vid vägens planering och att i god tid ge sina anspråk till känna. Om markägarnas underlåtenhet i detta avseende leder till att markavvattningsbehovet försummas vid vägbygget, bör ansvaret för kostnaderna drabba markägarna. Denna ordning bör enligt utredningen gälla oavsett för vilket ändamål markavvattningen sker.

Enligt utredningen bör vad som föreslagits beträffande vägar gälla även i fråga om järnvägar, tunnelbanor och spårvägar på särskild banvall. Järnvägslagen föreslås upphävd.

Ett stort antal remissinstanser är kritiska mot utredningens förslag i denna del och anser att nuvarande bestämmelser om kostnadsansvaret bör bibehållas. Kritiken går i huvudsak ut på att utredningens förslag skulle medföra en utredningsskyldighet för markägarna som dessa inte har förutsättningar att klara av.

Enligt min mening finns det åtskilliga skäl som talar för att bibehålla den nuvarande ordningen även när det gäller framtida vägar. Vägbyggen föregås numera alltid av en allsidig och detaljerad planering, som bl. a. syftar till att minska olägenheterna för motstående intressen. Berörda markägare ges härvid tillfälle att framföra sina synpunkter. Samråd sker också med lantbruksnämnden eller annan särskild hydrologisk expertis. Detta förfarande torde i de allra flesta fall medföra att behovet av markavvattning uppmärksammas och att behövliga åtgärder vidtas. Det kan dock i vissa fall efter vägens tillkomst uppkomma behov av nya eller utvidgade markavvattningsåtgärder. Orsaken härtill kan vara nya brukningsmetoder eller bortodling av s. k. organogena jordar. Kostnaderna för att ta upp ett nytt avlopp eller för att fördjupa befintliga avlopp genom väg kan bli av avgörande betydelse för tillkomsten av ett markavvattningsföretag. Om kostnaderna överförs på markavvattningsintresset, kan som flera remissinstanser framhåller resultatet bli att nödvändiga markavvattningsföretag inte kan komma till stånd.

Jag anser på grund av det anförda att utredningens förslag inte bör genomföras när det gäller kostnadsansvaret i fråga om framtida vägar. Jag förordar i stället en bestämmelse om att väghållaren om det är skäligt alltid skall vara skyldig att bekosta åtgärder som behövs för avvattning av åker och äng till högst 1,2 m djup. När det gäller annan markavvattning bör det inte göras något undantag från huvudregeln om markavvattningsföretagets kostnadsansvar.

Lagrådsremiss allmän motivering

Vad nu har anförts om vägar gäller i allt väsentligt även i fråga om järnvägar, tunnelbanor och spårvägar på särskild banvall och jag förordar att motsvarande bestämmelser får gälla för dem. Järnvägslagen bör upphävas.

2.12 Bevattningsfrågor

Jordbruksproduktionens storlek och kvalitet påverkas i hög grad av tillgången på växtnäring och vatten. Växtproduktion utan särskild växtnäringstillförsel anses i dagens jordbruk vara en ekonomisk omöjlighet. Genom den kraftigt ökade användningen av handelsgödsel under senare år anses växtnäringsbehovet i huvudsak vara tillgodosett. Därmed framträder vattnet mer än tidigare som en begränsande faktor och är väsentligen orsak till skördevariationen från år till år. För att försäkra sig om en god skörd med bra kvalitet också vid torrår har jordbrukarna i allt större omfattning börjat tillföra sina marker vatten på konstgjord väg genom bevattning. Både yt- och grundvatten används för bevattningsändamål. Även Östersjöns vatten har utnyttjats.

Bevattningen har under 1970-talet på vissa håll i landet undergått en nästan explosionsartad utveckling. Inom jordbruket har den bevattnade arealen ökat flerfaldigt. Orsakerna till ökningen är flera. Under flera år i slutet av 1960- och början av 70-talet hade vi i stora delar av vårt land somrar som var torrare än normalt. Genom bevattning skapades då möjligheter att trots detta uppnå en hög avkastning och en god kvalitet på skördeprodukterna. Därtill kommer att bevattningssystemen har blivit mera lättskötta och mindre tidskrävande. Antalet bevattningsmaskiner har också ökat kraftigt.

Tidigare bevattnades huvudsakligen betesvallar, potatis och fältodlade köksväxter. Numera bevattnas i allt större utsträckning även slättervallar, stråsäd, oljeväxter, sockerbetor samt bär- och fruktodlingar. Bevattning sker även för annat än jordbruksändamål, t. ex. i handelsträdgårdar och timmerupplag.

Den ökade bevattningen har emellertid inte ägt rum utan problem. På flera håll har bevattningen konkurrerat med andra intressen om vattentillgångarna och även konkurrens mellan bevattnare inbördes har förekommit. Uttagen för bevattning har ofta skett utan tillstånd enligt VL och har orsakat skador på t. ex. fisket.

Vattenlagsutredningen konstaterar att jordbruksbevattningen med stor sannolikhet kan väntas medföra ökad konkurrens med andra intressen om befintliga vattentillgångar och driva fram nya vattenregleringar. Utredningen föreslår flera bestämmelser som är ägnade att bidra till lösningen av bevattningsproblemen. Sålunda föreslås, förutom strängare regler om skyldighet att söka tillstånd som skall gälla alla typer av vattenföretag, en skyldighet att till länsstyrelsen anmäla alla yt- och grundvattentäkter, som

Lagrådsremiss allmän motivering

inte sker för hushållsförbrukning. Vidare föreslås möjligheter att tidsbegränsa tillstånd till yt- och grundvattentäkter liksom att under löpande tillståndstid omfördela vattnet mellan olika täktinnehavare. Slutligen föreslås en möjlighet till samfällighetsbildning när en vattenreglering eller vattenöverledning är till nytta för flera bevattnare. Däremot ger inte förslaget några möjligheter till samverkan mellan bevattnare i andra fall, t. ex. för fördelning av vatten eller användande av gemensamma anordningar, utan då avses annan lagstiftning, t. ex. anläggningslagen, bli tillämplig.

Vid remissbehandlingen har åtskilliga remissinstanser efterlyst bestämmelser som i förhållande till utredningsförslaget ger vidgade möjligheter till samverkan mellan flera bevattnare. De förordar i allmänhet att man tillskapar en för bevattningssamverkan särskilt anpassad associationsform. Särskilt instanser som företräder jordbruksintresset hävdar också att den föreslagna prövningsskyldigheten är för sträng och att i varje fall anmälningsskyldigheten för yt- och grundvattentäkter inte bör införas.

Det finns enligt min mening all anledning att anta att bevattningen kommer att spela en stor roll i vårt framtida jordbruk. Det är av stor betydelse såväl samhällsekonomiskt som företagsekonomiskt för lantbruket att jordbruksproduktionen kan förbättras genom bevattning. Man kan inte heller bortse från frågans sociala aspekter. Att skapa en acceptabel och jämn lönsamhet för lantbruket, så att landsbygdens befolkning inte kommer i efterhand i jämförelse med andra yrkeskategorier i landet, framstår som ett självklart önskemål.

Utvecklingen på bevattningsområdet kan förväntas gå mot allt större och rationellare enheter. Det har visat sig att det, för anskaffande av vatten till bygder med behov av och förutsättningar för bevattning, kan vara lämpligt att flera jordbrukare går samman för att investera i permanenta anläggningar, såsom vattenmagasin, ledningssystem och pumpanordningar. Såväl när gemensamma anordningar är lämpliga som när behov av sådana anordningar inte föreligger kan det också vara erforderligt att vid vattenbrist fördela vattnet mellan bevattnare inbördes. En fastare samverkan mellan bevattnare kan också vara lämplig när det gäller att tillvarata gemensamma intressen gentemot myndigheter eller andra intressenter i ett vattenområde.

Gällande VL tillhandahåller inte något särskilt institut för bevattningssamverkan. Detta har dock inte hindrat att samverkan har bedrivits i olika former. Av remissyttrandena framgår att i bl. a. Skaraborgs län handelsbolagsformen är vanligt förekommande, medan man i Kristianstads län har tillskapat gemensamhetsanläggningar enligt anläggningslagen. I Östergötlands län lär man ha löst samverkansfrågan genom servitutsbildningar. I Uppsala län har bristen på vatten i flera fall medfört att man bildat särskilda bevattningsföreningar i samband med vattendomstolsbehandlingen av frågan om tillstånd till ytvattentäkt för bevattning. Medlemskap i en sådan förening har utgjort ett villkor för vattendomstolens tillstånd till vattenuttag.

Lagrådsremiss allmän motivering

Av remissyttrandena framgår att det finns starka önskemål om en lämpligare samverkansform vid bevattning än dem som tillhandahålls enligt gällande lagstiftning. Jag kan också för egen del hålla med om att de olika associationsformer som har tillämpats i bevattningssammanhang ger en ganska splittrad bild. Visserligen torde de samverkansföretag som nu förekommer i de flesta fall ha funnits till under en alltför kort tid för att någon egentlig utvärdering av de olika associationsformernas användbarhet skall kunna ske. Man kan dock förmoda att problem av olika slag kan uppstå och särskilt då beträffande mera lösliga samverkansformer, som inte åtnjuter sakrättsligt skydd. Proceduren för att åstadkomma en lämplig samverkansform synes i en del fall också ha varit ganska omständlig. Jag anser det därför vara av väsentligt intresse att man noga prövar på vilket sätt de framställda önskemålen om en ny samverkansform bäst kan tillgodoses.

Vad först gäller frågan om en lämplig samverkansform när behov föreligger av gemensamma bevattningsanläggningar vill jag erinra om att gällande lagstiftning ger vissa möjligheter till samfällighetsbildning även för bevattningsändamål. En sådan samfällighet kan tillskapas med stöd av anläggningslagen. Några remissinstanser förordar också att samverkansfrågor rörande bevattningsföretagen löses med tillämpning av denna lag.

Vid en förrättning enligt anläggningslagen kan man utreda frågor om vilka tekniska anordningar som behövs och om deltagarkretsens omfattning, och ingenting torde i och för sig hindra att man också lämnar föreskrifter om den inbördes fördelningen av vattnet mellan de deltagande fastigheterna. Problemet är emellertid att ett anläggningsbeslut enligt anläggningslagen inte ersätter de vattenrättsliga tillstånd som på grund av uttagens storlek och verkningar i de flesta fall erfordras. En sådan tvådelad prövning medför lätt besvärande samordningsproblem.

Viktigast i sammanhanget är emellertid behovet av fördelning av vattnet mellan bevattningsintressenterna. Fördelningsfrågorna kräver bedömningar av ett annat slag än som normalt faller inom anläggningslagens ram.

Samverkans- och fördelningsfrågorna kan enligt min mening alltså inte lösas på ett tillfredsställande sätt inom ramen för anläggningslagen och inte heller enligt annan gällande lagstiftning. En annan lösning bör därför sökas.

Konkurrensen om vattentillgångarna, som med all sannolikhet kommer att öka i framtiden, medför behov av en rationell hushållning med och fördelning av vattnet. Hittillsvarande konkurrens- och fördelningsproblem torde ofta ha berott på bristande planering och på att samhället har saknat erforderliga styrmedel. Planeringsfrågorna har emellertid fått en allt större aktualitet och planerings- och styrinstrumenten torde komma att förbättras. De av vattenplaneringsutredningen (se SOU 1980: 39) föreslagna instituten för vattenplanering – kommunala vattenöversikter, vattenhushållningsplaner samt inom mindre, avgränsade områden ett särskild förrätt-

Lagrådsremiss allmän motivering

ningsförfarande för vattenfördelning – avses kunna bidra till en lösning av fördelningsproblemen. Vattenplaneringsutredningens betänkande remissbehandlas f. n. och det är alltså för tidigt att ta slutlig ställning till frågan om den närmare samordningen av vattenplaneringen med den nya vattenlagen. Jag vill emellertid i detta sammanhang nämna att utredningen förordar att det skapas möjligheter att inom den nya vattenlagens ram lösa fördelnings- och samverkansfrågorna just beträffande jordbruksbevattning genom samfällighetsbildning mellan de deltagande fastigheterna.

Samma förslag om samfällighetsbildning enligt den nya vattenlagen har, som framgår av vad jag tidigare har redovisat, framförts av flera remissinstanser som har yttrat sig över vattenlagsutredningens betänkande. Jag har nyss konstaterat att de associationsformer som tillhandahålls genom anläggningslagen eller annan gällande lagstiftning inte kan anses på ett tillfredsställande sätt lösa samverkans- och fördelningsfrågorna vid bevattning. Jag biträder därför förslaget att man bör söka en lösning av frågorna inom den nya vattenlagens ram.

Av min nu lämnade redogörelse framgår att den associationsform som främst har förts fram som lämplig för samverkan mellan bevattnare är en vattenrättslig samfällighetsbildning. Jag har tidigare (se avsnitt 2.11) förordat att lagen om förvaltning av samfälligheter skall göras tillämplig på organisationen och förvaltningen av ett markavvattningsföretag med flera deltagare. Eftersom den lagen tillhandahåller ett regelsystem för förvaltningen av samfälligheter, synes en sådan lösning enligt min mening vara naturlig också för bevattningsföretagens del. Bevattningsföretagens speciella natur nödvändiggör emellertid att man undersöker om det är möjligt att anpassa den nu ifrågasatta vattenrättsliga samfällighetsbildningen till det regelsystemet. Härvid vill jag först ta upp den terminologiska frågan om vad som avses med en samfällighet.

Åtskilliga av de åtgärder i vatten som gällande VL reglerar kännetecknas av att de för sitt ändamål nödvändiggör eller i varje fall främjas av en organiserad samverkan mellan flera intressenter som kan dra nytta av åtgärden. I VL finns också bestämmelser om sådan samverkan i vissa fall. Lagen förutsätter i första hand en frivillig samverkan, men i vissa fall har samverkan ansetts böra komma till stånd även beträffande ovilliga intressenter. Detta gäller företrädesvis två typer av åtgärder, nämligen vattenreglering för bättre kraftutnyttjande enligt 3 kap. VL samt dikning, vattenavledning och invallning för bättre torrläggning av mark enligt 7 kap. VL. Deltagarna ingår i en vattenrättslig samfällighet, vars huvudsakliga beskaffenhet, främst åtgärdernas omfattning, villkoren för deltagande och deltagarnas inbördes ekonomiska skyldigheter, bestämts genom förrättningsbeslut eller dom.

Med en samfällighet enligt VL avses ett bestämt område på marken som innefattar alla strömfall för vilka en vattenreglering medför båtnad och den mark som vinner stadigvarande torrläggning genom regleringen (3 kap. 3 §

Lagrådsremiss allmän motivering

första stycket VL) resp. all mark för vilken en markavvattningsåtgärd medför båtnad (7 kap. 21 § VL). När det gäller den association, närmast av föreningsnatur, som bildas enligt VL för att genomföra regleringen eller markavvattningen används i lagen i stället uttrycket "företaget". Deltagare i företaget är ägarna av de fastigheter till vilka de i samfälligheten ingående strömfallen och marken hör. I ett regleringsföretag kan också en kommun ingå som deltagare utan att vara ägare av något strömfall eller någon mark inom samfälligheten (se 3 kap. 8 §). Kommunen anses däremot inte vara delägare i regleringssamfälligheten.

Med samfällighet avses också i 1 kap. 3 § fastighetsbildningslagen mark som hör till flera fastigheter gemensamt.

Begreppet samfällighet används emellertid i lagstiftningen också som beteckningen på en association, en sammanslutning av främst fastigheter för bedrivande av en gemensam verksamhet av något slag. Sålunda skall enligt 50 § lagen (1939: 608) om enskilda vägar de fastigheter som gemensamt har att bygga och underhålla en väg som avses i lagens 2 kap. utgöra en vägsamfällighet för handhavande av den gemensamma väghållningen och därmed förenade angelägenheter. På motsvarande sätt utgör de fastigheter som deltar i en gemensamhetsanläggning enligt anläggningslagen en särskild samfällighet för anläggningens utförande och drift (se 14 § andra stycket anläggningslagen). Även en byggnad eller annan anläggning på ofri grund kan delta i en gemensamhetsanläggning enligt anläggningslagen (se 2 §). Ägaren till byggnaden är då också delägare i samfälligheten.

Frågan om de två olika innebörderna av begreppet samfällighet uppmärksammades bl. a. i samband med förarbetena till lagen om förvaltning av samfälligheter (se prop. 1973: 160 s. 307 och 363). I den lagen har intagits regler som gäller för förvaltningen av samfälligheter enligt både fastighetsbildningslagen och anläggningslagen. Det ansågs enligt förarbetena vara något oegentligt att tala om förvaltning av en samfällighet enligt anläggningslagen, eftersom samfällighet i det sammanhanget användes i en associationsrättslig betydelse. Eftersom en bättre benämning ansågs vara svår att finna och någon risk för missförstånd knappast torde uppkomma fick lagen sin angivna benämning.

Vad som skulle komma i fråga för bevattningsföretagens del är en samfällighet i betydelsen av association, på vilken i likhet med vad som är fallet med en samfällighet enligt lagen om enskilda vägar och anläggningslagen de associationsrättsliga reglerna i lagen om förvaltning av samfälligheter kan göras tillämpliga. Vid tillkomsten av den lagen anförde föredragande statsrådet att benämningen på lagen inte hindrade att nya kategorier gemensamhetsbildningar fördes in under lagens tillämpning i framtiden (prop. 1973: 160 s. 363). Från terminologisk synpunkt föreligger enligt min mening inte något hinder mot att bevattningssamverkan sker inom en sådan samfällighet.

Frågan om en samfällighet skall utgöra den lämpligaste associationsfor-

Lagrådsremiss allmän motivering

men för bevattningssamverkan kräver emellertid ytterligare överväganden som hänger samman med deltagarkretsen. Utmärkande för de samfälligheter, varpå lagen om förvaltning av samfälligheter är tillämplig, är gemenskapens sakrättsliga karaktär. Delaktigheten i samfälligheten är förenad med äganderätten till varje särskild fastighet och kan inte överlåtas särskilt. Det är inte möjligt att vid överlåtelse av fastigheten undanta delaktigheten i samfälligheten. I en samfällighet enligt anläggningslagen kan även byggnader och andra anläggningar på ofri grund delta. Delaktigheten är i detta fall knuten till byggnaden eller anläggningen och det är dennas ägare som har att svara för de förpliktelser som delaktigheten innebär.

Delaktigheten i en samfällighet för bevattning kräver också en sakrättslig anknytning. Några problem uppkommer inte, när ägare av fastigheter bevattnar fastighetens ägor. I sådana fall kan delaktigheten åvila fastigheterna. Som jag har förordat i avsnitt 2.3 skall kretsen av bevattnare emellertid inte vara inskränkt till ägare av fastigheter. Även arrendatorer och andra nyttjanderättshavare skall ha rätt att ta ut vatten för bevattning. Något krav på vattenrätt skall inte heller ställas upp. Frågan är då om det går att för dessa kategorier bevattnare ställa upp sådana kriterier att gemenskapen mellan dem får den sakrättsliga karaktär som är utmärkande för en samfällighet.

Man skulle, i likhet med vad som skett enligt anläggningslagen, kunna tänka sig att knyta delaktigheten i en bevattningssamfällighet till en byggnad eller annan anläggning på ofri grund, som tillhör en bevattnande arrendator eller annan nyttjanderättshavare. Vattenlagsutrednigen har också för sin del föreslagit att en bevattningsanläggning som tillhör en arrendator skall kunna anslutas till en vattenregleringssamfällighet för åstadkommande av förbättrad vattentäkt för jordbruksbevattning.

Den av utredningen förordade sakrättsliga anknytningen kan givetvis vara lämplig i sådana fall då den arrendatorn tillhöriga bevattningsanläggningen har en permanent karaktär med fasta rörledningar i marken och särskilt anlagda pumphus. Det finns emellertid andra typer av bevattningsanläggningar, som inte består av några fasta anläggningar utan av rörliga maskiner och ledningar. Att i sådana fall knyta delaktigheten i samfälligheten till den lösa bevattningsanläggningen kan enligt min mening inte accepteras.

Den erforderliga sakrättsliga anknytningen kan i stället erhållas på ett annat sätt. En samfällighet förutsätter för sin uppkomst ett myndighetsbeslut. Som jag skall utveckla i det följande, blir frågan om bevattningssamverkan aktuell i samband med den vattenrättsliga tillståndsprövningen av bevattningsföretagen. Ett vattenrättsligt tillstånd till bevattning är inte personligt, utan det avser tillstånd för någon i egenskap av fastighetsägare, arrendator eller annan nyttjanderättshavare att bevattna vissa markområden på en fastighet. Även nya ägare av fastigheten har rätt att utnyttja tillstånden, liksom arrendatorer och andra nyttjanderättshavare, så länge

Lagrådsremiss allmän motivering

nyttjanderättsförhållandet består. I stället för att knyta delaktigheten i en samfällighet för bevattning till en fastighet eller en byggnad eller annan anläggning på ofri grund skulle man således kunna knyta den till innehavaren av själva tillståndet till bevattning.

Jag är medveten om att man från mera principiella utgångspunkter kan rikta erinringar mot den nu antydda utvidgningen av samfällighetsbegreppet. Det kan därför övervägas att i stället tillskapa en annan associationsform för bevattningssamverkan, t. ex. genom en föreningsbildning. Enligt den nya vattenlagen skall det emellertid kunna bildas samfälligheter för såväl markavvattning som vattenreglering och vattenöverledning. Från lagteknisk synpunkt är det en fördel om den nya lagens regler om samfälligheter, t. ex. omprövningsreglerna, kan göras direkt tillämpliga även på bevattningsföretagen. En stor lagteknisk vinning är också att regelsystemet i lagen om förvaltning av samfälligheter då blir direkt tillämpligt. En annan ordning för bevattningsföretagens del komplicerar regelsystemet. Som jag har redovisat tidigare förutsattes också redan vid tillkomsten av lagen om förvaltning av samfälligheter att nya gemensamhetsbildningar i framtiden kunde föras in under lagens tillämpning.

På grund av det anförda förordar jag att frågan om bevattningssamverkan löses genom att det enligt den nya vattenlagen kan bildas särskilda bevattningssamfälligheter.

Jag vill i detta sammanhang erinra om att jag tidigare (avsnitt 2.5.1) har avvisat vattenlagsutredningens förslag att införa en möjlighet att mot sökandens vilja meddela tidsbegränsade tillstånd till vattentäkter bl. a. just med hänvisning till att de problem som man avsåg att lösa därigenom i stället borde lösas inom ramen för en vattenrättslig samfällighetsbildning. Fördelen med en vattenrättslig samfällighetsbildning är bl. a. att man skall kunna undvika framtida låsningar beträffande vattentilldelningen mellan flera bevattnare och att man vid behov utan krav på myndighetsmedverkan och utan uppkommande ersättningsanspråk skall kunna omfördela bevattningsvatten mellan intressenterna.

I den nya vattenlagen bör alltså tas in bestämmelser om formerna och förutsättningarna för bildande av bevattningssamfälligheter.

Vad först gäller formerna för bildandet gör sig olika synpunkter gällande. Praktiska skäl synes å ena sidan tala för att förrättningsförfarandet tillämpas. Förrättning används för fastighetsbildning samt tillskapande av gemensamhetsanläggningar enligt anläggningslagen och markavvattningssamfälligheter enligt den nya vattenlagen. Bevattningsföretagen har vissa beröringspunkter med markavvattningsföretagen.

Å den andra sidan är det vattendomstolen som normalt har att pröva frågor om tillstånd till vattentäkter och som kan konstatera om det på grund av flera konkurrerande ansökningar om vattentäkt för bevattning ur samma vattentillgång föreligger ett behov av bildande av en bevattningssamfällighet. En lämplig samordning mellan tillstånds- och samverkansfrå-

Lagrådsremiss allmän motivering

gor kan enligt min mening uppnås endast om vattendomstolen får pröva båda frågorna.

Jag förordar på grund av det anförda att samtliga frågor som rör bevattningssamfälligheterna, dvs. frågor om tillstånd, ersättning och fördelning av vatten samt samverkans- och kostnadsfördelningsfrågor, prövas av vattendomstol.

I fråga om utformningen av de materiella reglerna om samfällighetsbildning för bevattningsändamål ligger det nära till hands att dessa utformas med anläggningslagen som förebild. En fullständig anpassning är dock på grund av bevattningsföretagens speciella natur inte möjlig.

I princip bör de allmänna bestämmelserna i den nya vattenlagen gälla beträffande bevattningsföretag som skall ingå i den vattenrättsliga samfälligheten. När det t.ex. gäller bevattningsföretagens förhållande till motstående allmänna och enskilda intressen, kommer alltså de allmänna tillåtlighetsreglerna m.m. att bli tillämpliga. Endast sådana bestämmelser som hänger samman med samfällighetsbildningen och förhållandet mellan deltagarna behöver tas in i lagen.

I likhet med vad som har anförts i förarbetena till anläggningslagen i fråga om samfällighetsbildning enligt den lagen anser jag att man i första hand bör försöka åstadkomma bevattningssamfälligheter på frivillighetens väg. Den nya vattenlagen bör innehålla bestämmelser om de allmänna förutsättningarna för samfällighetsbildningen. Vidare bör däri anges grunderna för kostnadsfördelningen och förutsättningarna för deltagande i samfälligheten. För att man skall få garantier för att en bevattningssamfällighet och däri ingående anläggningar kommer att bestå för framtiden och ge varje deltagare sakrättslig trygghet, bör rätten och skyldigheten att delta i samfälligheten som jag tidigare har förordat knytas till den som har tillstånd att bevattna särskilt angivna markområden på en fastighet.

Huvudprincipen bör som jag nyss har framhållit vara frivillig samverkan. Man måste dock räkna med att en önskvärd samverkan inte alltid kan uppnås på frivillighetens väg. Jag anser därför att man inte kan undvara bestämmelser om tvångsdelaktighet. Sådana bestämmelser torde också indirekt underlätta bildandet av frivilliga bevattningssamfälligheter med en tillräckligt omfattande deltagarkrets. Tvångsreglerna bör dock inte gå längre än som oundgängligen fordras för att de skall tillgodose behovet av en fast associationsform för fördelning av vatten eller de enskilda bevattnarnas behov av gemensamma bevattningsanläggningar.

När det gäller kretsen av deltagare i en bevattningssamfällighet talar enligt min mening starka skäl för att man inte gör någon begränsning med hänsyn till ändamålet med bevattningen. Som jag skall närmare utveckla senare kan reglerna om samfällighetsbildning m.m. utformas på ett så neutralt sätt att några hinder häremot inte möter. Till en sådan samfällighet bör alltså kunna anslutas intressenter av olika slag, såsom jordbrukare samt ägare av handelsträdgårdar och timmerupplag. Däremot måste man på annat sätt begränsa deltagarkretsen.

Lagrådsremiss allmän motivering

Jag har tidigare konstaterat att bevattningsföretagen har vissa beröringspunkter med markavvattningsföretagen. Jag tänker då särskilt på förhållandena inom jordbruket. En jordbruksfastighet, vars grödor bevattnas, torde vanligen ha behov av en väl fungerande markavvattning. Såväl bevattningen som markavvattningen medför en värdehöjning på fastigheten, dvs. nytta för denna.

I fråga om ett markavvattningsföretag torde man alltid kunna konstatera om företaget objektivt sett medför en varaktig nytta för en enskild fastighet. Detta gäller oavsett de särskilda förhållandena på de enskilda fastigheterna och resp. fastighetsägares intresse av markavvattning. Som jag tidigare har föreslagit (avsnitt 2.11) bör denna nytta då också ligga till grund för rätten och skyldigheten att delta i markavvattningsföretaget. Ekonomiska och tekniska lämplighetssynpunkter samt deltagarnas inställning får avgöra hur stor kretsen av de deltagande fastigheterna bör vara.

En bevattning medför inte samma varaktiga nytta för en fastighet, utan denna begränsas till värdet av den ökade avkastningen på t. ex. varje skörd som uppnås genom bevattningen. Intresset för bevattning varierar med hänsyn till de särskilda förhållanden som råder på den enskilda fastigheten. Av stor betydelse är vilken gröda som odlas på fastigheten. Sålunda har enligt gjorda undersökningar, som avser södra och mellersta Sverige, vallväxter och potatis behov av vattentillskott praktiskt taget varje år, medan spannmål och oljeväxter har behov av ett sådant tillskott under sex år av tio. Värdet av potatis, vall- och köksväxter höjs mera genom bevattning än värdet av oljeväxter och spannmål. Odlingsinriktningen kan förändras under åren. Detta medför att intresset för bevattning är olika hos de skilda fastighetsägarna.

Med hänsyn till dessa förhållanden anser jag det vara uteslutet att tvinga den som inte har något intresse av bevattning att ingå i en bevattningssamfällighet. Kretsen av dem som bör kunna anslutas till en bevattningssamfällighet bör därför begränsas till sådana som är på ett mera påtagligt sätt intresserade av bevattning. Enligt min mening bör anslutning i första hand ske av dem som ansöker om tillstånd till vattentäkt för bevattning ur samma vattentillgång. Vid prövningen av frågan om tillstånd till dessa vattentäkter, innefattande prövning av täkternas tillåtlighet med hänsyn till motstående allmänna och enskilda intressen m. m., kan man då pröva alla frågor som hänger samman med samfällighetsbildningen och det inbördes förhållandet mellan deltagarna.

Frågan om deltagarkretsens omfattning hänger emellertid samman med frågan hur tillståndsplikten skall bestämmas enligt den nya lagen. Hittills har många vattentäkter för bevattning utförts utan att något vattenrättsligt tillstånd har erhållits. Anledningen härtill torde vara att gällande VL:s regler om prövning av såväl yt- som grundvattentäkter lämnar ett stort utrymme för den enskilde att själv avgöra huruvida prövning av täkten skall ske. Det är svårt för den enskilde att avgöra vilka verkningar just

Lagrådsremiss allmän motivering

hans vattenuttag kan ha på motstående intressen. Ofta kan t. ex. ett mindre uttag för bevattning, bedömt för sig, kanske inte anses vara så allvarligt, medan däremot flera sådana uttag ur samma vattentillgång kan få mycket negativa verkningar.

Enligt min mening är det påkallat att skärpa skyldigheten att inhämta tillstånd så att mindre utrymme lämnas åt den enskilde att bedöma företagets negativa verkningar på motstående intressen. Var och en som vill bevattna inom ett område där vattentillgången är knapp bör vara skyldig att söka tillstånd till vattentäkten. Härigenom kan man få med alla aktiva bevattnare som tar vatten i någon omfattning i bevattningssamfälligheten.

Vad jag nu har sagt i fråga om kretsen av deltagare i en bevattningssamfällighet gäller både sådana samfällighetsbildningar som motiveras av enbart fördelningsbehovet och sådana som dessutom avser tillskapande av gemensamma anläggningar för bevattning. Fördelningsbehovet kan emellertid motivera att ytterligare kategorier av aktiva bevattnare ingår i samfälligheten. Jag tänker då på sådana bevattnare för vilka tillstånd att bevattna redan föreligger eller som önskar bevattna sedan samfälligheten en gång har bildats.

Ett lagakraftvunnet tillstånd till vattentäkt för bevattning gäller i princip för all framtid. Om man inför en skyldighet för innehavaren av ett redan meddelat tillstånd att ingå i en bevattningssamfällighet för fördelning av vatten, kan detta medföra behov av omprövning av hans tillstånd på det sättet att hans tillstånd inskränks eller att hans vattenuttag får ske vid andra tidpunkter än tidigare medgivna. Hänsynen till tillståndshavaren medför enligt min mening att skyldigheten för honom att delta i samfälligheten inte bör vara så omfattande som i normalfallet, utan fördelningsbehovet skall vara särskilt stort. Det bör alltså krävas särskilda skäl för hans deltagande.

I klarhetens intresse vill jag tillägga att vid den omfördelning av vattentilldelningen mellan de deltagande bevattnarna som skall kunna ske inom ramen för den allmänna förvaltningen av en bevattningssamfällighet någon ersättningsrätt inte bör uppkomma för den som därvid får avstå vatten. Som jag tidigare har framhållit är en av fördelarna med en bevattningssamfällighet just att man skall undvika framtida låsningar beträffande vattentilldelningen och vid behov omfördela vattnet mellan deltagarna utan myndighetsmedverkan men inom ramen för givna tillstånd utan att några ersättningskrav skall behöva uppkomma. En sådan omreglering innebär inte någon inskränkning av rätten att ta ut vatten utan endast en ny fördelning av de tider då uttag får ske för de olika deltagarna.

Jag vill också peka på att det i vattendomstolspraxis redan nu finns exempel på föreskrifter i täkttillstånd som innebär att tillståndshavaren kan bli skyldig att utan ersättning i framtiden avstå vatten till nya bevattnare.

Det bör betonas att skyldigheten för den som redan har ett tillstånd till

Lagrådsremiss allmän motivering

vattentäkt främst avser deltagande i en samfällighet för fördelning av vatten. Om han redan har utverkat ett täkttillstånd, får man anta att han har anskaffat bevattningsanläggningar som passar för hans individuella behov. Han bör därför inte utan mycket starka skäl kunna tvångsvis anslutas till en gemensam anläggning för bevattning. Ingenting hindrar naturligtvis att man kan träffa en frivillig överenskommelse om en sådan anslutning.

Det bör också finnas möjligheter att ansluta en ny tillståndshavare till en bevattningssamfällighet för fördelning av vatten, sedan samfälligheten en gång har bildats.

När det gäller frågan om vilka förutsättningar som bör gälla för en anslutning till en samfällighet som endast motiveras av fördelningsbehovet bör beaktas att en sådan samfällighet inte kommer att dra några andra kostnader än administrationskostnader. Därför behöver ytterligare kvalifikationskrav för deltagande i en sådan samfällighet än fördelningsbehovet inte ställas upp. De bevattnare som söker eller, i vissa fall, redan har erhållit tillstånd till vattentäkt för bevattning bör kunna tvingas att ingå i samfälligheten, om de utnyttjar samma vattentillgång och vattnet behöver fördelas mellan dem.

När de däremot gäller anslutning av en bevattnare till en gemensamhetsanläggning för bevattning talar hänsynen till övriga deltagare för att strängare krav ställs upp. För det första bör inrättandet av en gemensam bevattningsanläggning för dem som ansöker om tillstånd till vattentäkt för bevattning vara lämpligt från främst tekniska och ekonomiska synpunkter. Hänsyn till motstående allmänna och enskilda intressen bör också innefattas i detta lämplighetskrav. Så kan t.ex. intrånget för motstående sakägare minskas genom inrättande av en gemensam bevattningsledning. Som ytterligare skydd för den enskilde deltagaren bör, efter mönster av 5 § anläggningslagen, föreskrivas att tvångsanslutning till en sådan anläggning inte bör ske beträffande annan deltagare i samfälligheten än en sådan för vilken det är av väsentlig betydelse att ha del i anläggningen. Väsentlighetskravet innebär att tvångsanslutning till en gemensam bevattningsanläggning torde komma att äga rum mera i undantagsfall, då gemensamma pumpanordningar och ledningssystem är lämpligare än individuella anordningar.

Dessutom anser jag det vara lämpligt med en motsvarighet till det s.k. opinionsvillkoret i 7 § anläggningslagen. En gemensamhetsanläggning för bevattning bör sålunda inte få inrättas, om de som skall delta i anläggningen mera allmänt motsätter sig åtgärden och har beaktansvärda skäl för det. I likhet med vad som gäller enligt anläggningslagen bör undantag från opinionsvillkoret kunna ske i sådana fall då behovet av den gemensamma anläggningen är synnerligen angeläget med hänsyn till motstående allmänna och enskilda intressen.

Vad jag nu har sagt avser gemensamma bevattningsanläggningar, såsom pumpstationer, ledningar m. m., som är till nytta för deltagarna. En gemen-

Lagrådsremiss allmän motivering

sam anläggning kan emellertid också behövas av hänsyn till motstående intressen utan att den är till nytta för deltagarna. Om t. ex. en minimivattenföring skall kunna hållas i ett vattendrag, fordras det vanligen att någon mätanordning uppförs i vattendraget (t. ex. ett s. k. Thomson-överfall). En sådan anordning bör naturligtvis vara gemensam för samtliga deltagare och bör underhållas av dem. Man kan också tänka sig vissa skadeförebyggande anordningar som deltagarna gemensamt bör svara för. För sådana anordningar, som alltså utgör villkor för de tillstånd som meddelas, kan naturligtvis varken väsentlighetsrekvisitet eller opinionsvillkoret gälla.

För att man skall få garantier för att en bevattningssamfällighet och däri ingående anläggningar kommer att bestå för framtiden och för att ge varje delägare en sakrättslig trygghet, bör, som jag har framhållit tidigare, rätten och skyldigheten att delta i samfälligheten knytas till den som har tillstånd till vattentäkt för bevattning av visst eller vissa markområden på en fastighet.

När det gäller anslutning till en samfällighet för fördelning av vatten bör man inte ställa upp något annat krav för anslutning än att det är lämpligt med hänsyn till fördelningsbehovet. Frågan är om hänsynen till övriga delägare i samfälligheten och till panträttshavarna kräver starkare villkor, när det gäller arrendatorers och andra nyttjanderättshavares deltagande i en gemensamhetsanläggning för bevattning.

Anläggningslagen ställer upp vissa villkor beträffande anslutning till en gemensamhetsanläggning av en byggnad eller annan anläggning på ofri grund. Det krävs dels att anslutningen är lämplig och dels att ökad kostnad eller olägenhet av betydelse inte får uppstå för någon annan deltagare i anläggningen. Detta hänger samman med bestämmelserna i lagen om förvaltning av samfälligheter om finansiering av en gemensamhetsanläggning. Om s. k. föreningsförvaltning enligt den lagen är anordnad, kan finansiering ske genom att styrelsen uttaxerar bidrag i pengar hos medlemmarna. Föreningens härigenom uppkomna fordran medför förmånsrätt i medlemmens fastighet framför inteckning, förutsatt dock att bidraget inte har varit obetalt längre än ett år från förfallodagen (se lagen, 1973: 1152, om förmånsrätt för fordringar enligt lagen om förvaltning av samfälligheter). När en medlem inte förmår erlägga bidrag, måste ytterligare utdebitering ske. Övriga deltagare drabbas således i praktiken av ett subsidiärt ansvar.

Det subsidiära ansvaret kan komma att aktualiseras oftare då bidraget för någon eller några medlemmars del inte kan uttas ur någon fastighet. Med hänsyn till de delägare som i vanlig ordning är anslutna med en fastighet och till panträttshavare i en sådan fastighet har regeln i anläggningslagen tillkommit. Den har gjorts indispositiv med hänsyn till panträttshavarna (se prop. 1973: 160 s. 171).

Nu berörda regel har betingats bl. a. av ett önskemål att man för en anläggning enligt anläggningslagen skall kunna ta upp lån utan att behöva ställa särskild säkerhet. Denna synpunkt har av vattenlagsutredningen

Lagrådsremiss allmän motivering

ansetts vara mindre väsentlig när det är fråga om en regleringssamfällighet för bevattningsändamål. Jag har samma uppfattning beträffande bevattningssamfälligheter utan samband med någon vattenreglering. Om det inte föreligger en avsevärd disproportion mellan antalet deltagare som är nyttjanderättshavare resp. fastighetsägare samt företagets kostnader dessutom kan beräknas hålla sig inom rimliga gränser, torde risken för det subsidiära ansvarets utkrävande och i samband därmed möjliga skador för panträttshavare i praktiken inte vara större än att företaget som regel bör kunna tillåtas. För delägare med egna fastigheter bör fördelen av att så långt som möjligt få kostnaderna för företaget fördelade på flera händer väga tyngre än risken för subsidiärt ansvar. Som påpekats i anläggningslagens förarbeten finns det också möjligheter att genom särskild borgen motverka eventuella olägenheter av en anslutning av förevarande slag. Slutligen bör framhållas att, om nyttjanderättsförhållandet skulle upphöra, nyttjanderättshavaren får anses ha kvar vissa förpliktelser så länge inte någon omprövning ägt rum (jfr prop. 1973: 160 s. 541). Sådana förhållanden bör i och för sig kunna föranleda ändring i beslutet om inrättande av bevattningssamfälligheten. Nyttjanderättshavaren bör emellertid svara för de förpliktelser som det åsatta andelstalet medför till dess omprövning kommit till stånd.

På grund av det anförda föreslår jag att även en tillståndshavare som är nyttjanderättshavare skall kunna delta i en gemensamhetsanläggning som ingår i en bevattningssamfällighet. Jag anser det inte vara erforderligt med någon uttrycklig motsvarighet till 6 § andra stycket anläggningslagen om skydd för övriga deltagare i anläggningen. Hänsyn till dessa samt till panträttshavarna bör kunna tas inom ramen för ett allmänt lämplighetskrav för anslutning.

I likhet med vad som gäller enligt 12 § andra stycket anläggningslagen bör dock inlösen av mark för en gemensamhetsanläggning endast ske för de fastigheter vars ägare i egenskap av tillståndshavare deltar i anläggningen.

I enlighet med vad jag har anfört tidigare (se avsnitt 2.3) bör inte den omständigheten att deltagarna saknar vattenrätt hindra att tillstånd till vattenuttag meddelas och en bevattningssamfällighet bildas, om förutsättningarna i övrigt för bildande av en sådan föreligger. I fråga om rätten till utrymme för bevattningsanordningar m. m. blir de vanliga tvångsrättsreglerna tillämpliga.

Tillstånd till vattentäkt för bevattning får lämnas för varje deltagare i samfälligheten, i förekommande fall med tillämpning av den i avsnitt 2.4 förordade bestämmelsen om jämkning m. m. mellan flera sökande som ingår i en vattenrättslig samfällighet. De särskilda tvångsrätter som kan behövas för ledningsdragning m. m. får knytas till varje särskilt tillstånd. Tillskapas en gemensam anläggning för vissa av deltagarna, knyts särskilda tvångsrätter för denna till dem som deltar i denna. Vad avser förhållan-

Lagrådsremiss allmän motivering

det till skadelidande tredje man får efter omständigheterna förordnas, om skyldigheten att betala ersättning eller utföra skadeförebyggande åtgärder skall åläggas en viss eller vissa tillståndshavare eller om solidariskt ansvar skall åläggas samtliga.

Inom ramen för de meddelade tillstånden samt övriga villkor som kan ha föreskrivits av vattendomstolen bör sedan en omfördelning av vattnet vid behov kunna ske genom beslut av deltagarna i samfälligheten i enlighet med föreskrifterna i lagen om förvaltning av samfälligheter.

Utöver de regler som jag hittills har förordat bör den nya lagen innehålla bestämmelser om grunderna för fördelningen av kostnaderna för en bevattningsanläggning och för samfällighetens förvaltning.

Vad först gäller kostnaden för utförandet av gemensamma bevattningsanläggningar kunde det synas naturligt att man, i likhet med vad som gäller enligt anläggningslagen och som jag förordar även i fråga om markavvattningsföretag, fördelar kostnaden efter vad som är skäligt främst med hänsyn till den nytta som företaget beräknas medföra för varje deltagare. Som jag har framhållit tidigare kan det emellertid i visa fall vara svårt att använda nyttan som en objektiv fördelningsnorm med hänsyn till att förhållandena för de enskilda deltagarna kan variera mycket. Olika grödor odlas på olika jordbruksfastigheter. Värdet av dessa är olika och den genom bevattningen åstadkomna värdeökningen kan därför skilja sig avsevärt utan att detta behöver påverka utformningen och dimensioneringen av den gemensamma anläggningen. Till en anläggning kan också vara anslutna tillståndshavare som bedriver verksamheter av skilda slag, såsom jordbruksdrift, handelsträdgårdsrörelse och timmerupplag. Här blir det ännu svårare att använda nyttan som kostnadsfördelningsgrund. Däremot torde nyttobegreppet kunna användas som norm i sådana fall då bevattningen skall tillgodose samma ändamål för de olika deltagarna.

Det som i första hand påverkar en gemensam bevattningsanläggnings utförande och dimensionering är den vattenmängd som skall uttas genom den. Det är då enligt min mening rimligt att till grund för fördelningen av kostnaden i första hand lägga den mängd vatten som varje deltagare får ta ut enligt tillståndet. I andra hand bör nyttan kunna användas som fördelningsnorm.

Jag förordar alltså att varje deltagare deltar i kostnaden för bevattningsanläggningen efter vad som är skäligt med hänsyn främst till den mängd vatten som han får ta ut. Denna kostnadsfördelning bör gälla såväl utförandet som driften av anläggningen. Enligt anläggningslagen kan driftskostnaderna täckas genom avgifter. En sådan möjlighet bör finnas även beträffande en bevattningsanläggning. Härigenom kan man ta hänsyn till det faktiska utnyttjandet av anläggningen.

Liksom enligt anläggningslagen bör särskilda andelstal kunna bestämmas för en viss del av anläggningen, som är till nytta för endast vissa av de i samfälligheten ingående fastigheterna.

Lagrådsremiss allmän motivering

Som jag har nämnt tidigare bör vattnet kunna omfördelas mellan deltagarna i samfälligheten. En sådan omfördelning bör kunna ske formlöst inom ramen för förvaltningen av samfälligheten i den mån deltagarna är ense. I sådana fall bör man också kunna göra en omfördelning av kostnaderna med hänsyn till varje fastighets faktiska användning av anläggningen. En möjlighet att få en sådan överenskommelse fastställd så att den får verkan av dom bör tas med i den nya lagen. Det bör också kunna träffas överenskommelse om in- eller utträde, ändring av andelstal samt samfällighetens upphörande. Jag anser det lämpligast att en sådan överenskommelse fastställs av vattendomstolen.

Vad beträffar deltagare i en bevattningssamfällighet som endast föranleds av fördelningsbehovet blir det endast fråga om bidrag till kostnaderna för samfällighetens förvaltning. För detta bör särskilda andelstal bestämmas. Den lämpligaste fördelningsnormen bör även i dessa fall vara det vattenuttag som deltagaren får göra enligt tillståndet till vattentäkt. Möjligheterna att träffa överenskommelser och få sådana fastställda av vattendomstol bör naturligtvis finnas även beträffande sådana samfälligheter.

Genom den nu förordade möjligheten att bilda bevattningssamfälligheter saknas enligt min mening anledning att genomföra vattenlagsutredningens förslag om en särskild anmälningsskyldighet för vattentäktsföretagen. De bör endast vara underkastade samma tillståndsplikt som andra vattenföretag. Som jag har antytt tidigare bör tillståndsplikten vara strängare än enligt gällande VL.

2.13 Avgifter

2.13.1 Inledning

Enligt VL kan ett tillstånd att utföra ett vattenföretag vara förenat med skyldighet för företagaren att utge avgifter av olika slag. Avgifternas syfte är i första hand att tillgodose allmänna intressen. Hit hör bl. a. fiskeintresset. För att åstadkomma bättre fiskeförhållanden inom områden som påverkas av ett företag föreskrivs sålunda ibland, i stället för en skyldighet för företagaren att själv vidta fiskebefrämjande åtgärder, en skyldighet för honom att betala en särskild avgift med stöd av 2 kap. 8 § VL. Enligt 2 kap. 10 § utgår vidare en s. k. allmän fiskeavgift för byggnad i vatten eller vattenreglering som påverkar de naturliga vattenståndsförhållandena eller hindrar eller försvårar fiskens framkomst. Allmänna fiskeavgifter skall användas för att främja fisket inom landet. Enligt 6 kap. 9 § kan de flottande i en allmän flottled åläggas att betala viss fiskeavgift, om flottningen eller flottningsanläggningar vållar avsevärt men för fisket. Vissa fiskeavgifter som har fastställts enligt den före VL gällande lagstiftningen utgår fortfarande.

Lagrådsremiss allmän motivering

I 4 kap. 14 och 15 §§ VL finns bestämmelser om regleringsavgift i samband med större vattenregleringar för kraftändamål. Avgiftsmedlen används för att kompensera skador som inte ersätts i vattenmålet och för att tillgodose allmänna ändamål i den bygd som berörs av företaget. Med tillstånd att utföra vissa slags vattenföretag följer också skyldighet enligt 11 kap. 95 § VL att betala ett engångsbelopp, s. k. domstolsavgift, som bidrag till kostnaderna för vattendomstolarnas organisation och verksamhet.

De allmänna fiskeavgifterna och regleringsavgifterna utgår årligen med ett fast belopp under vissa perioder, 20 resp. 10 år. För den följande perioden kan avgifterna ändras på ansökan av tillståndshavaren eller kammarkollegiet.

Regeringen kan enligt 4 kap. 18 § VL föreskriva villkor för att tillgodose allmänna intressen i samband med prövningen av större vattenföretag. Sådana villkor brukar oftast gå ut på att sökanden skall betala vissa belopp, s. k. villkorsmedel.

VL:s avgiftsregler kompletteras av bestämmelser i kungörelsen (1953: 620) angående indrivningen och användningen av vissa med anledning av företag i vatten utgående avgifter (1953 års avgiftskungörelse). Kammarkollegiet för det allmännas talan i avgiftsfrågor.

I egentliga avgifter inflöt under budgetåret 1970/71 omkring 14 milj. kr. Därav utgjordes cirka 12 milj. av regleringsavgifter, 1,5 milj. av olika fiskeavgifter och 0,5 milj. av domstolsavgifter. Motsvarande belopp var för budgetåret 1978/79 omkring 19 milj. kr., varav omkring 16 milj. avsåg regleringsavgifter, omkring 2,4 milj. fiskeavgifter och omkring 1 milj. domstolsavgifter.

Vattenlagsutredningen behandlade VL:s avgiftssystem i delbetänkandet SOU 1972: 14. Utredningen ansåg det vara självklart att regleringsavgifter och allmänna fiskeavgifter borde behållas som viktiga delar av det vattenrättsliga kompensationssystemet. Enligt utredningen företeddc avgiftssystemet en splittrad bild och ett enhetligt system skulle i och för sig vara tilltalande. En sammanslagning av reglerings- och fiskeavgifterna ansågs emellertid medföra komplikationer och utredningen inriktade sig i stället på att försöka närma de båda avgiftstyperna till varandra.

Utredningen föreslog att bestämmelserna om regleringsavgift skulle ersättas av bestämmelser om bygdeavgift. Förslaget innebar att inte bara som f. n. regleringar för kraftändamål utan även kraftverk skulle avgiftsbeläggas. Avgiften skulle beträffande regleringar beräknas efter magasinsvolymen och beträffande kraftverk efter installerad effekt. Enligt förslaget skulle de nya bestämmelserna i princip bli tillämpliga även på befintliga företag. En konsekvens av förslaget var att även kraftverksbygderna skulle bli bidragsberättigade av avgiftsmedlen.

Utredningen föreslog vidare vissa ändringar i bestämmelserna om fiskeavgift. Sålunda skulle det inte längre vara möjligt att bestämma särskild avgift med stöd av 2 kap. 8 § VL. Detta föranledde ändringar i fråga om de

Lagrådsremiss allmän motivering

allmänna fiskeavgifterna enligt 2 kap. 10 §. Bestämmelserna om allmän fiskeavgift föreslogs också närmare anpassade till bestämmelserna om bygdeavgift, bl. a. genom att avgiftsbeslutens giltighetstid förkortades från 20 till 10 år.

Vattendomstolarna har fr. o. m. 1972 inordnats i den allmänna tingsrättsorganisationen. Av bl. a. denna anledning syntes det utredningen omotiverat att behålla domstolsavgiften som f. n. skall fastställas som bidrag till vattendomstolarnas organisation och verksamhet i anslutning till att medgivande lämnas till vissa typer av vattenföretag. Utredningen föreslog därför att domstolsavgiften skulle utmönstras.

Någon ändring föreslogs inte i regeringens befogenhet att i samband med prövning av tillåtligheten av större vattenföretag förordna om skyldighet för sökanden att betala s. k. villkorsmedel för att tillgodose allmänna intressen.

Utredningens förslag i fråga om bygdeavgift tillstyrktes eller lämnades i huvudsak utan erinran av flertalet remissinstanser. Det framfördes dock viss kritik, främst från länsstyrelsen i Norrbottens län. Med utgångspunkt i utredningens beräkningsexempel vände man sig mot en befarad omfördelning av avgiftsmedel från reglerings- till kraftverksbygder. Detta ansågs oacceptabelt från regionalpolitisk synpunkt. Dessutom skulle det bli svårt med omräkning av gällande avgifter.

Förslaget att slopa avgifterna enligt 2 kap. 8 § VL möttes med kritik från flera remissinstanser, medan förslaget i fråga om avgifter enligt 2 kap. 10 § i huvudsak lämnades utan erinran. Förslaget att slopa domstolsavgiften biträddes.

Föredragande statsrådet framhöll i prop. 1974: 83 (s. 182) att utredningens förslag till bygdeavgift visserligen innebar en förenkling men var oacceptabelt framför allt från regionalpolitisk synpunkt. Förslaget skulle medföra en omfördelning från glesbygder i övre Norrland till södra Sverige och t. ex. Norrbottens län skulle komma att förlora en betydande del av utgående avgiftsmedel. Dessutom skulle omräkningen av tidigare utgående avgifter bli komplicerad. Utredningens förslag till bygdeavgift borde därför inte genomföras. På grund härav fann föredragande statsrådet inte heller skäl att närmare gå in på utredningens förslag beträffande fiskeavgifter och domstolsavgifter. En höjning av avgiftsgränserna för regleringsavgifter och för fiskeavgifter enligt 2 kap. 10 § VL vidtogs dock (prop. 1974: 83, CU 1974: 28, rskr 1974: 229, SFS 1974: 273).

Vattenlagsutredningen fick genom tilläggsdirektiv den 20 september 1974 (se 1975 års kommittéberättelse s. 17) uppdraget att åter utreda frågan om ett nytt vattenrättsligt avgiftssystem. Enligt direktiven borde utredningen överväga att i en ny vattenlag införa en enda avgiftstyp som i princip skulle omfatta alla typer av vattenföretag.

I sitt slutbetänkande tar vattenlagsutredningen åter upp avgiftsfrågan. I enlighet med tilläggsdirektivens önskemål har utredningen försökt finna ett

Lagrådsremiss allmän motivering

enhetligt system som skulle omfatta alla typer av vattenföretag. Någon annan norm än ett vattenföretags anläggningskostnad är då enligt utredningen inte tänkbar. Det visar sig emellertid att anläggningskostnaden som norm innebär stora svårigheter i många fall. Utredningen anser därför att anläggningskostnaden inte utgör någon lämplig norm för avgiftsberäkningen. Utredningen har därför begränsat sina överväganden till kraftföretagen, eftersom det i första hand är dessa som kan påverka bygdens förhållanden i någon mera betydande omfattning.

Utredningen föreslår att de nuvarande regleringsavgifterna och fiskeavgifterna enligt 2 kap. 10 § VL ersätts av en ny avgift, som föreslås få benämningen bygdeavgift. Bygdeavgift föreslås utgå för ett kraftverk efter en norm som är en funktion av kraftverkets installerade effekt. Avgiften skall bestämmas så att den inrymmer även avgift för regleringar. Den installerade effekten skall dock enligt förslaget, liksom enligt det tidigare förslaget till bygdeavgift, vara avgiftsgrundande i sin helhet endast intill 150 procent av effekten vid medelvattenföring, medan överskjutande effekt skall beaktas endast beträffande halva sin storlek. Mindre kraftverk undantas från avgiftsskyldighet. Av avgiften skall 15 procent inbetalas till fiskeristyrelsen att användas för att främja fisket inom landet, medan återstoden skall inbetalas till länsstyrelsen att användas för samma ändamål som nuvarande regleringsavgifter.

Enligt utredningen skulle en ren kraftverksavgift komma att medföra en omfördelning av avgiftsmedel från reglerings- till kraftverksbygder. Den installerade effekten anses emellertid återspegla inte bara kraftverkets storlek utan även sambandet mellan kraftverket och de regleringar som betjänar det. Förekommande regleringar bör enligt utredningen därför på så sätt beaktas att den myndighet om fastställer avgiften i avgiftsbeslutet skall ange till hur stor del avgiften hänför sig till kraftverket resp. till regleringarna. Detsamma skall gälla även andra företag, främst överledningar, som betjänar kraftverket.

Utredningen framhåller att det nya avgiftssystemet framför allt har en fördel vid övergång från nuvarande system till det nya. Eftersom de nuvarande avgifterna är bestämda för varje kraftverk, erhålls den nya kraftverksavgiften per enhet genom att man dividerar nu utgående avgift, eventuellt omräknad i samband med omprövning av avgiften för någon reglering, med antalet avgiftspliktiga enheter för kraftverket i fråga. Denna beräkning är enligt utredningen så enkel att den kan göras vid varje omprövningstillfälle för äldre regleringar, till dess alla äldre avgiftsbeslut blivit omprövade. Någon gemensam tidpunkt för omprövning behöver därför ej fastställas i övergångsbestämmelserna.

I delbetänkandet SOU 1972: 14 föreslog vattenlagsutredningen som tidigare nämnts att fiskeavgifter enligt 2 kap. 8 § VL inte längre borde utgå. Detta föranledde flera kritiska uttalanden under remissbehandlingen. Vad som förekommit vid remissbehandlingen har föranlett utredningen att i det

Lagrådsremiss allmän motivering

nya förslaget behålla fiskeavgifterna som ett alternativ till andra åtgärder. Nuvarande tveksamhet rörande frågan huruvida avgiften kan användas för åtgärder i bivattendrag bör enligt utredningen undanröjas. Enligt ett uttryckligt stadgande skall avgiften kunna användas för fiskebefrämjande åtgärder inom berört eller angränsande vattensystem. Därigenom markeras också avgiftens lokala användningsområde.

Enligt utredningsförslaget bör i en ny VL inte tas in någon motsvarighet till den fiskeavgift som enligt 6 kap. 9 § VL kan åläggas de flottande. Har sådan avgift bestämts enligt VL bör den däremot utgå även i fortsättningen. Utredningen anser slutligen att någon motsvarighet till domstolsavgiften enligt 11 kap. 95 § VL inte bör finnas.

Vid sidan av det föreslagna avgiftssystemet bör enligt utredningen regeringens befogenhet att tillgodose allmänna intressen genom s. k. villkorsmedel finnas kvar.

Utredningens nya förslag i fråga om bygdeavgift har mötts av en ännu starkare kritik än det tidigare förslaget. Endast några få remissinstanser godtar förslaget eller lämnar det utan erinran. Däremot godtar så gott som alla remissinstanser utredningens förslag till lokal fiskeavgift samt till slopande av flottleds- och domstolsavgifterna.

Remisskritiken beträffande bygdeavgiftsförslaget grundas på flera omständigheter. Flera remissinstanser framhåller att systemet med en effektavgift i princip utgör en enklare beräkningsgrund i förhållande till nuvarande system. Man pekar dock på att effektbegreppet inte är entydigt. Den allvarligaste kritiken går ut på att även det nya förslaget innebär en omfördelning av avgifterna från regleringar till kraftverk och att utredningens förslag till fördelning av avgifterna mellan regleringar och kraftverk ger alltför stort utrymme för skönsmässiga bedömningar. Många remissinstanser, däribland fiskeristyrelsen och andra som företräder fiskeriintresset, anser att den föreslagna gränsen för avgiftsskyldighet är för högt satt och att även andra företag än kraftverk bör avgiftsbeläggas. De fiskesakkunniga remissinstanserna motsätter sig också att nuvarande fiskeavgift enligt 2 kap. 10 § VL bakas in i den gemensamma bygdeavgiften.

En del remissinstanser för fram eller skisserar alternativa förslag till avgiftssystem. Bl. a. anser tre tingsrätter att utredningens gamla förslag till bygdeavgift bör genomföras med vissa modifieringar. Svea hovrätt föreslår för sin del en enda avgiftstyp som avses omfatta alla lukrativa vattenföretag. Sådan avgift bör bestämmas till en viss andel av företagets bruttonytta allt efter företagets inverkan på motstående intressen. Många remissinstanser anser att såväl avgiftsgränserna som de utgående avgifterna bör indexregleras.

Lagrådsremiss allmän motivering

2.13.2 Bygdeavgifter

Av min nu lämnade redogörelse torde framgå att frågan om det vattenrättsliga avgiftssystemet är mycket besvärlig. Vad särskilt gäller de nuvarande regleringsavgifterna lämnar lagen ringa ledning för beräkningen av deras storlek. Grunderna för beräkning av avgifterna är inte teoretiskt invändningsfria och de leder också i vissa situationer till påtagliga fel eller olämpliga resultat. I rättstillämpningen har också beräkningsgrunderna efter hand blivit alltmer komplicerade. Som Svea hovrätt framhåller har under senare år mål rörande regleringsavgifter svarat för en oproportionerligt stor andel av de överklagade vattenmålen.

Bakom de nuvarande bestämmelserna om regleringsavgift ligger den uppfattningen att den vinst som ett kraftverksföretag ger ofta uppkommer på bekostnad av avsevärda naturförändringar i den omgivande bygden och olägenheter av olika slag för befolkningen och att det därför är rimligt att en del av denna vinst kommer bygden till godo i form av avgiftsmedel. Detta synsätt har enligt min mening alltjämt fog för sig. De betydande belopp som varje år kommer in i form av regleringsavgifter utgör en betydelsefull kompensation för de bygder som utsätts för sådana allmänna olägenheter som en vattenkraftutbyggnad medför. Den övervägande andelen av nu utgående avgifter avser glesbygdsområden i Norrland, där avgiftsmedlen gör stor nytta. Betydande belopp har utgått till sådana allmänna behov som sport och fritidsverksamhet, vägbelysning och elektrifiering, turism, vägar, kulturella ändamål, renskötsel, va-anläggningar m. m. Man har anledning att räkna med att det fortfarande finns ett stort behov av avgiftsmedel för sådana ändamål. Även andra ändamål bör kunna komma i fråga. Jag anser därför att det är självklart att den nya vattenlagen bör innehålla en motsvarighet till nuvarande regleringsavgifter (jfr prop. 1974: 83 s. 182).

En avgift av antytt slag bör hållas isär från de särskilda villkorsmedel som regeringen i kraft av sin befogenhet att villkorsvägen tillgodose allmänna intressen kan föreskriva beträffande större vattenföretag. Denna regeringens befogenhet bör finnas kvar och bör inte närmare regleras genom detaljföreskrifter. Däremot bör inte den avgift som skall motsvara den nuvarande regleringsavgiften bestämmas efter skönsmässiga grunder. De tillämpande myndigheterna och parterna måste ges så säkra hållpunkter som möjligt i själva lagen rörande beräkningsgrunderna för en sådan avgift. Som jag kommer att beröra i det följande, kan man dock inte undvika att ett visst utrymme kommer att finnas för skönsmässiga överväganden också inom ramen för ett sådant avgiftssystem. Man måste kunna ta hänsyn till varje vattenföretags särdrag.

Nuvarande regleringsavgifter gäller endast regleringsföretag för kraftändamål. Eftersom syftet med en avgift bör vara att tillgodose allmänna intressen med anknytning till den bygd som drabbas av olägenheter av ett

Lagrådsremiss allmän motivering

vattenföretag, borde avgiftsskyldigheten i princip omfatta alla typer av vattenföretag enligt den nya vattenlagen. Det har emellertid visat sig vara mycket svårt att finna en godtagbar objektiv avgiftsnorm som passar de olika företagstyperna. Den enda norm som utredningen kan tänka sig är ett företags anläggningskostnader men utredningen finner för sin del att dessa av olika skäl inte utgör en lämplig norm. Jag delar denna uppfattning.

Svea hovrätts tidigare redovisade förslag om en avgiftsberäkning efter företagets bruttonytta och dess inverkan på motstående intressen torde inte heller gå att tillämpa beträffande många företagstyper. Att, som hovrätten har föreslagit, i sådana fall överlämna åt regeringen att fastställa avgifter enligt skönsmässiga grunder kommer i realiteten att innebära att man inte gör någon skillnad mellan avgifter och särskilda villkorsmedel. En sådan ordning är enligt min mening mindre lämplig.

Jag kan alltså för min del konstatera att det inte har gått att finna någon gemensam objektiv norm för avgiftsberäkning beträffande alla företagstyper. Man måste som jag ser det i stället inrikta sig på att begränsa avgiftsskyldigheten till vissa företagstyper. Det bör då bli fråga om företag som dels är av sådan omfattning och beskaffenhet att de mera kännbart inverkar på bygdens förhållanden och dels möjliggör objektiva beräkningsgrunder för avgiftsuttaget. De företagstyper som närmast kan komma i fråga är då enligt min mening vattenkraftverk, vattenregleringar, vattenöverledningar och ytvattentäkter.

Jag vill betona att en huvuduppgift är att försöka finna enklare beräkningsgrunder för avgiftsuttaget. De båda utredningsförslagen tillgodoser i stor utsträckning detta önskemål.

Utredningen uppger sig också ha strävat efter en i huvudsak oförändrad avgiftsbelastning för de enskilda företagen. Dessutom har den ansett att det totala avgiftsbeloppet inom landet, beräknat enligt det nya systemet, i stort sett bör motsvara vad som f. n. inflyter i regleringsavgifter enligt 4 kap. 14 § VL. Utredningsförslaget har emellertid på flera håll uppfattats så att man befarar en omfördelning av avgiftsmedel från reglerings- till kraftverksbygder.

Utredningen har själv tillbakavisat kritiken i detta hänseende mot dess första förslag. Utredningen framhåller att den i sitt första avgiftsbetänkande som exempel på hur den föreslagna bygdeavgiften skulle beräknas har använt befintliga kraftverks- och regleringsföretag. Avsikten var däremot inte att ändra de redan utgående regleringsavgifterna, om inte ändringar motiverades av ändrat penningvärde eller ändrade yttre förhållanden. Dessa och även andra omständigheter skulle enligt utredningen hindra en regional omfördelning av redan utgående avgifter. Inte heller beträffande nya företag skulle det föreslagna systemet i praktiken behöva medföra en omfördelning.

Enligt min mening bör en självklar utgångspunkt för ett nytt avgiftssystem vara att bestämmelserna utformas så att någon väsentlig rubbning i

Lagrådsremiss allmän motivering

avgiftsbelastningen inte sker för befintliga företag, räknat i fast penningvärde. När det däremot gäller nytillkommande företag måste det avgörande, som jag tidigare har anfört, vara företagets inverkan på bygdens förhållanden. Detta medför naturligen att man inte skall behöva vara bunden av historiska förhållanden, storleken av nu utgående avgifter och dessas fördelning mellan kraftverks- och regleringsbygder osv. när man utformar ett avgiftssystem som skall tillämpas på nya företag.

Även om kritiken mot utredningens första förslag enligt min mening är något överdriven, har jag dock viss förståelse för den. Principen att låta det nya avgiftssystemet bli tillämpligt på äldre företag kan medföra den av remissinstanserna befarade omfördelningen från reglerings- till kraftverksbygder. En sådan omfördelning kan emellertid undvikas med en annan övergångsreglering än den av utredningen föreslagna. Jag vill också framhålla att det föreslagna systemet skulle medföra betydligt större avgifter för tillkommande effektutbyggnader än det nuvarande, vilket t. ex. för Norrbottens läns vidkommande skulle innebära större framtida avgiftsuttag i Lule älv.

Jag har också förståelse för kritiken mot utredningens andra förslag till en ren kraftverksavgift. Den föreslagna beräkningsgrunden är visserligen lättillämpad. Däremot ges parterna och de tillämpande myndigheterna ingen ledning när det gäller fördelning av avgiftsbeloppen mellan kraftverken och förekommande regleringar m. m. En reglering i lag av fördelningsfrågorna skulle bli krånglig. Av skäl som jag kommer att utveckla närmare senare är det också olämpligt att ha en gemensam fiske- och kraftverksavgift (se avsnitt 2.13.3).

Sammanfattningsvis anser jag att utredningens första förslag till bygdeavgift visserligen har sina brister. Jag anser emellertid att det inte bör helt förkastas. Med vissa modifieringar som jag återkommer till senare bör det kunna läggas till grund för den avgift i den nya vattenlagen som bör ersätta nuvarande regleringsavgifter, såvitt avser vattenföretag som prövas enligt den nya vattenlagen. I fråga om nu utgående regleringsavgifter fordras dock särskilda överväganden. Den nya avgiften bör i enlighet med utredningens förslag benämnas bygdeavgift.

Den nya bygdeavgiften bör beräknas på grundval av faktorer som är kända eller i varje fall lätta att bestämma samtidigt som de ger uttryck för företagets omfattning och därmed antyder deras inverkan på bygden. Avgiftsskyldigheten bör, som jag tidigare har antytt, begränsas till kraftverk, vattenregleringar, vattenöverledningar och ytvattentäkter.

Vad först angår frågan om avgiftsbeläggning av vattenkraftverken vill jag framhålla att den nuvarande skyldigheten att betala regleringsavgift åvilar innehavarna av de strömfall som har nytta av en reglering. Avgifterna belastar alltså i första hand kraftverksägarna i det nedanför liggande vattendraget, varför regleringsavgiften i praktiken kan sägas vara en kraftverksavgift. Jag biträder också utredningens förslag att avgiftsbelägga

Lagrådsremiss allmän motivering

vattenkraftverken. I fråga om valet av en lämplig norm för avgiftsberäkningen anser jag liksom utredningen att beräkningen bör grundas på den effekt som kan tas ut vid de i kraftverket installerade generatorerna, i fortsättningen kallad den installerade effekten.

Som utredningen anför får den installerade effekten, som bestämts av utbyggnadsvattenföringen och fallhöjden, anses återspegla inte bara kraftverkets storlek utan också i viss mån sambandet mellan kraftverket och de regleringar som betjänar det. Utredningen drar dock olika slutsatser av angivna samband i sina båda betänkanden rörande avgiftsfrågan. Medan man i det första betänkandet inkluderar en avgift för korttidsregleringar i effektavgiften men bestämmer avgiften för års- och flerårsregleringar särskilt, föreslås i det senare betänkandet att alla typer av regleringar skall inrymmas i effektavgiften.

För egen del biträder jag det första förslaget som innebär att endast korttidsregleringar inryms i kraftverksavgiften. Korttidsreglering sker oftast vid kraftverken, och en sådan reglerings nytta och omfattning kommer till direkt uttryck i kraftverkets storlek. Däremot är sambandet mellan års- och flerårsregleringar och ett kraftverks effekt inte lika entydigt. Regleringarna ger inte något direkt utslag i kraftverkens utbyggnadsvattenföring, när de har en sådan omfattning att de medger en utjämning av vattentillgången mellan våtår och torrår. När det gäller avgiften för års- och flerårsregleringar ligger det närmare till hands att utgå från magasinsvolymen. Mot att använda magasinsvolymen som beräkningsgrund talar visserligen att denna inte direkt återspeglar nyttan av regleringen. Jag anser emellertid att magasinsvolymen utgör en enkel beräkningsgrund som också på ett enkelt sätt anger företagets omgivningspåverkan. Med magasinsvolym avser jag i detta sammanhang den vattenvolym som finns mellan de fastställda dämnings- och sänkningsgränserna. Om i något fall sådana gränser inte fastställs, kan volymen uppskattas efter det magasinsutnyttjande som innefattas i de meddelade bestämmelserna om innehållande och tappning av vatten.

Jag förordar på grund av det anförda att bygdeavgiften för års- och flerårsreglering grundas på magasinsvolymen i likhet med vad som nu gäller för fiskeavgift enligt 2 kap. 10 § VL. Detta medför att man också kan avgiftsbelägga vattenregleringar för något annat än kraftändamål.

I fråga om vattenöverledningar framhåller utredningen att sådana företag ofta är en förutsättning för en lönsam kraftverksutbyggnad, varför deras nytta och omfattning i likhet med korttidsregleringarna kommer till direkt uttryck i kraftverkens storlek. Utredningen anser därför att någon särskild bygdeavgift inte bör utgå för överledningar. Jag har samma uppfattning, såvitt gäller överledningar för kraftändamål. Vattenöverledningar kan emellertid också förekomma för att tillgodose något annat än kraftändamål och de kan vara av mycket ingripande natur. Man bör därför ha möjlighet att genom en särskild avgiftsbeläggning av sådana överledningar

Lagrådsremiss allmän motivering

anpassa avgiften till överledningens inverkan på den omgivande bygden. Jag föreslår därför att vattenöverledningar för annat än kraftändamål avgiftsbeläggs särskilt. I likhet med vad som nu gäller enligt 2 kap. 10 § VL bör avgiften beräknas med utgångspunkt i den vattenmängd per tidsenhet som högst får överledas enligt meddelat tillstånd.

Vad slutligen beträffar ytvattentäkter bör dessa kunna avgiftsbeläggas oavsett ändamålet med vattentäkten. Avgiften bör i likhet med vad jag har föreslagit för vattenöverledningarna beräknas med utgångspunkt i den vattenmängd per tidsenhet som högst får tas ut enligt meddelat tillstånd.

När det gäller den närmare bestämningen av bydeavgifternas storlek bör en uppdelning ske i avgiftsenheter i enlighet med utredningens förslag. För kraftverk bör alltså fastställas en avgiftsenhet som omfattar ett visst antal kilowatt (kW). Liksom f. n. gäller i fråga om fiskeavgifter enligt 2 kap. 10 § VL bör avgiftsenheten för vattenregleringar motsvara en viss del av vattenmagasinets volym samt för vattenöverledningar och vattentäkter en viss vattenmängd per sekund.

Som jag har nämnt tidigare har utredningen avsett att det nya bygdeavgiftssystemet skall medföra samma totala avgifter som nuvarande system. De avgiftsenheter som vid utredningens beräkningar visade sig bäst motsvara den nuvarande avgiftsnivån utgjorde enligt utredningens första förslag för vattenkraftverk 6 kW installerad effekt intill 150 procent av effekten vid medelvattenföring och 12 kW för installerad effekt därutöver. Enhetsstorleken föreslogs alltså bli större för s. k. toppeffekt, eftersom varken kraftverkets ekonomiska förutsättningar eller dess inverkan på bygden står i en annars antagen relation till utbyggnadseffekten, när utbyggnadsvattenföringen är extremt hög till följd av goda möjligheter till korttidsreglering.

Som jag har framhållit tidigare anser jag att man vid bestämmandet av avgiftsenheternas storlek för nya företag inte skall behöva vara bunden av storleken av nu utgående avgifter. I stället bör man sträva efter att utforma avgiftsenheterna på ett så lättberäknat sätt som möjligt. Med dessa utgångspunkter finner jag att avgiftsenheten för vattenkraftverk bör vara 10 kW installerad effekt. Jag biträder dock utredningens förslag om en utökad enhetsstorlek vid toppeffekt. Den angivna avgiftsenheten bör därför endast gälla intill 150 % av effekten vid medelvattenföring. För effekt därutöver bör varje avgiftsenhet utgöra 20 kW.

För att undanröja den tveksamhet som har kommit till uttryck vid remissbehandlingen om vad som skall förstås med den installerade effekten vill jag framhålla att därmed avses den installerade generatorns märkeffekt.

I fråga om vattenreglering finner jag att de av utredningen föreslagna avgiftsenheterna kan tas som utgångspunkt. För att uppnå överensstämmelse med den höjning från 6 och 12 kW till 10 resp. 20 kW som jag nyss har föreslagit beträffande kraftverksavgiften bör avgiftsenheten vara en

Lagrådsremiss allmän motivering

magasinsrymd av 25 000 m^3 intill rymden 100 miljoner m^3, 50 000 m^3 för den ytterligare rymden intill 1 000 miljoner m^3 och 100 000 m^3 för rymden därutöver. De jämkade avgiftssenheterna för större regleringsmagasin ansluter i princip till vad som enligt 2 kap. 10 § VL gäller för fiskeavgifter. För de allra största regleringarna har avgiften per magasinsenhet ytterligare reducerats, eftersom regleringens marginella inverkan får antas avta när man närmar sig de högsta magasinsvolymerna.

För ytvattentäkter och för vattenöverledningar för något annat än kraftändamål bör avgiftsenheten, i överensstämmelse med vad som gäller i fråga om fiskeavgift enligt 2 kap. 10 § VL, utgöras av varje m^3/s vatten som högst får ledas bort.

Som jag har anfört tidigare bör man vid bestämmande av avgiftens storlek ta hänsyn till den större eller mindre förändring av vattenförhållandena som företaget orsakar samt den större eller mindre olägenhet som företaget medför för den omkringliggande bygden. För vattenöverledningarna och vattentäkterna bör hänsyn tas till varaktigheten av överledningen eller uttaget under en längre period. Även fördel för bygden bör beaktas. Däremot bör hänsyn inte längre tas till kostnaderna för och båtnaden av företaget, eftersom sådana hänsynstaganden kan leda till orättvisor och ojämnheter i tillämpningen.

Medan avgiftsenheterna kan fastställas på grundval av objektiva kriterier, måste man alltså acceptera att hänsynstagandet till företagets omgivningspåverkan lämnar ett visst utrymme för skönsmässiga bedömningar. Sådana bedömningar görs redan i dag inom ramen för de latituder inom vilka nuvarande fiske- och regleringsavgifter varierar. Utredningens förslag innebär också att de nya avgiftsenheterna anknyts till sådana avgiftslatituder.

Svea hovrätt anser att avgifterna med nuvarande system bestäms inom alltför vida gränser. För att man skall få ett enklare system som ger mindre utrymme för skönsmässiga bedömningar föreslår hovrätten att man inför tre latitudklasser, där den första klassen bör omfatta företag med en liten till måttlig inverkan, den andra klassen bör omfatta företag med en måttlig till stor inverkan samt den tredje klassen bör omfatta företag med en stor inverkan på bygden. Enligt hovrättens förslag skulle klass 1 motsvara 4–6 kronor per turbinhästkraft i den nuvarande latituden, klass 2 7–9 kronor och klass 3 10–12 kronor.

Jag delar hovrättens uppfattning att det nuvarande systemet ger alltför stort utrymme för skönsmässiga bedömningar. Visserligen kan ett system där man har att välja mellan några få klasser medföra vissa tröskeleffekter men jag anser att fördelarna med ett sådant system överväger. Jag biträder därför förslaget om en klassindelning, där varje klass motsvaras av ett enda avgiftsbelopp. En sådan ordning kan väl inlemmas i det avgiftssystem som jag kommer att föreslå i det följande. Enligt vad jag kommer att närmare utveckla förordar jag nämligen ett system med en successiv anpassning till förändringarna i penningvärdet av såväl de i lagen angivna

Lagrådsremiss allmän motivering

avgiftsbeloppen för varje avgiftsklass som de utdömda avgifterna. Systemet innebär alltså att lagens avgiftsbelopp kan komma att justeras årligen med hänsyn till penningsvärdeförändringen, medan däremot relationen mellan avgiftsbeloppen i de olika klasserna alltid kommer att vara densamma.

Enligt min mening bör man i undantagsfall kunna ta särskild hänsyn till att ett företag förorsakar skador eller olägenheter av mindre allvarlig natur eller är lokaliserat till en avsides belägen trakt. Detta åstadkoms lämpligast genom att antalet avgiftsklasser bestämts till fyra, där den lägsta klassen skall tillgodose detta önskemål.

På grund av det anförda föreslår jag att VL:s system med avgiftslatituder ersätts med fyra avgiftsklasser, där den lägsta klassen avser företag med en liten vatten- och bygdepåverkan, nästa klass företag med en måttlig påverkan, den tredje klassen företag med en större inverkan och den högsta klassen företag med en mycket stor inverkan.

Som jag har förordat tidigare bör vid inplaceringen i avgiftsklass av vattenöverledningar och vattentäkter hänsyn tas till den tid under vilken bortledningen avses ske. Skillnad bör alltså göras mellan å ena sidan en bortledning som avses ske endast något enstaka gång under året och å andra sidan en bortledning som sker kontinuerligt under året. Enligt vad jag också har anfört bör fördelar för bygden genom företaget beaktas. Däremot bör hänsyn inte tas till kostnaderna för och båtnaden av företaget.

Jag övergår nu till frågan om hur man skall bestämma storleken av det avgiftsbelopp som enligt den nya vattenlagen bör gälla för varje avgiftsklass. Vid denna diskussion kan det vara naturligt att man som utgångspunkt tar de belopp som ingår i den nuvarande avgiftslatituden. Denna har senast fastställs genom lagändring den 1 juli 1974.

I VL låg avgiftslatituden länge mellan 10 öre och 3 kronor per turbinhästkraft. Efter lagändringar vid tre tillfällen, åren 1955, 1959 och 1974, har latitudens gränsvärden höjts och är nu 4 resp. 12 kronor. Genom höjningarna skedde bl. a. en försiktig anpassning till förändringarna i penningvärdet.

Vattenlagsutredningen har i sitt slutbetänkande från år 1977 lagt den nuvarande latituden till grund för sin föreslagna bygdeavgift. Enligt utredningen är denna latitud tilltagen med så vida marginaler att någon ytterligare anpassning till ändringarna i penningvärdet inte behövs.

Enligt min mening kan man emellertid inte bortse från att penningvärdeförändringen har fortgått även efter den senaste latitudändringen år 1974. Om man utgår från det konsumentprisindex som gällde den 1 januari 1974 och som kan antas ha varit det senast kända då latitudändringen föreslogs och jämför det med motsvarande index den 1 januari 1980, så har index ökat från 301 till 544. I januari 1980 borde latituden då ligga mellan i runda tal 7 och 20 kronor.

Om man för bestämmandet av avgiftsnivån för varje avgiftsklass skulle

Lagrådsremiss allmän motivering

utgå från nu gällande avgiftsgränser, kunde det anses rimligt att, efter justering med hänsyn till penningvärdeförändringen, lägga nivån för klasserna 2 och 4 vid den undre resp. övre latitudgränsen. För klasserna 1 och 3 skulle bestämmas en lägre resp. mellanliggande nivå. Emellertid måste avgiftsnivån påverkas av bl. a. det förhållandet att avgiftsenheterna för vattenkraftverk och regleringar enligt mitt förslag är andra än enligt utredningsförslaget. För vattenöverledningar och vattentäkter är avgiftsenheten m^3/s inte jämförbar med enheterna för kraftverk och regleringar. Avgiftsnivån för överledningar och täkter bör ligga högre än för de andra två företagstyperna. Som jag skall beröra i det följande inverkar även andra faktorer på frågan om bestämmande av avgiftsnivån.

En särskild fråga är hur man skall ta hänsyn till de förändringar som inträffar i penningvärdet, sedan avgiften en gång har fastställts. En sådan anpassning kan åstadkommas på olika sätt. Den hittills tillämpade metoden innebär att man genom lagändringar ändrar avgiftslatituden med hänsyn till inträffade penningvärdeförändringar och att man sedan jämkar fastställda avgifter genom att placera dem på samma nivå i den nya, högre latituden. I det av mig förordade systemet skulle då i stället för latituden avgiftsbeloppet för resp. avgiftsklass ändras. Vid omprövning kan då tas hänsyn till en sådan beloppsändring genom att avgiften bestäms efter det nya avgiftsbeloppet som gäller för avgiftsklassen. En annan lösning är att indexreglera den en gång utdömda avgiften, och en tredje möjlighet är att indexreglera både avgiftsbeloppet för avgiftsklassen och den utdömda avgiften.

Ett indexreglerat avgiftssystem skulle otvivelaktigt innebära ett smidigt och säkert sätt att anpassa avgifterna till förändringarna i penningvärdet. En fördel med ett sådant system blir, förutom att avgiften blir värdebeständig, att de återkommande omprövningarna blir obehövliga utom för de förmodligen ganska sällsynta fall då erfarenheterna av företagets inverkan föranleder en ändrad avgift.

Mot bakgrund av det sagda förordar jag att de nya bygdeavgifterna inflationsskyddas genom ett indexsystem. Jag har tidigare redovisat två alternativa system. Det ena innebär att enbart den en gång utdömda avgiften indexregleras och alltså årligen anpassas till förändringarna i penningvärdet. Systemet har emellertid den nackdelen att någon motsvarande ändring inte sker av det i lagen bestämda avgiftsbeloppet, varför avgiften efter hand inte kommer att stå i någon rimlig proportion till senare tillkommande företag, för vilka avgiften bestäms i samma avgiftsklass. För att motverka denna konsekvens krävs återkommande höjningar av beloppen i varje avgiftsklass genom lagändringar. Härigenom kvarstår en av nackdelarna med nu gällande system.

Jag föreslår i stället att avgiftsbeloppet i varje avgiftsklass indexregleras och årligen anpassas till förändringarna i penningvärdet. Avgiften bör utgå årligen och i enlighet med vad jag har förordat tidigare beräknas efter ett visst antal avgiftsenheter multiplicerat med detta indexreglerade avgiftsbe-

Lagrådsremiss allmän motivering

lopp. Avgiften kommer därigenom att i samma mån som avgiftsbeloppet i varje avgiftsklass anpassas till förändringarna i penningvärdet.

Vid utformningen av ett inflationsskyddat avgiftssystem anser jag att det ligger närmast till hands att anknyta till basbeloppet enligt lagen (1962: 381) om allmän försäkring (angående beräkningen av basbeloppet se prop. 1980/81: 20 bilaga 4 s. 1 och bilaga 6 s. 2 samt SfU 1980/81: 14). Eftersom ändringar i basbeloppets storlek tillkännages i Svensk författningssamling är det lätt för intressenterna att skaffa sig kunskap om dem. Används basbeloppet som beräkningsgrund, undviker man också justeringar av avgifterna vid mindre förändringar i det allmänna prisläget.

Som en lämplig utgångspunkt för den årliga ändringen av avgiften bör väljas basbeloppet för december månad året närmast före det år som avgiften avser. Eftersom basbeloppet i regel bestäms mer än en månad dessförinnan, kan i god tid upplysning spridas om den ändring som i förekommande fall skall ske fr. o. m. den 1 januari följande år.

I den nya vattenlagen bör alltså anges de avgiftsbelopp, som skall gälla för resp. avgiftsklass, uttryckt i basbelopp för allmän försäkring. Detta utgjorde för december 1980 16 100 kronor (se SFS 1980: 820). Avgiftsbeloppen bör uttryckas i vissa promille eller procent av basbeloppet. Mot bakgrund av de faktorer som enligt vad jag tidigare har redovisat bör inverka på avgiftsbeloppens storlek förordar jag att avgiftsbeloppen bestäms enligt följande.

För vattenkraftverk och vattenregleringar bör avgiftsbeloppet för varje avgiftsenhet utgöra:

i klass 1: 0,5 promille av basbeloppet
i klass 2: 1 promille av basbeloppet
i klass 3: 1,5 promille av basbeloppet
i klass 4: 2 promille av basbeloppet

För vattenöverledningar och vattentäkter bör avgiftsbeloppet för varje avgiftsenhet utgöra:

i klass 1: 5 procent av basbeloppet
i klass 2: 10 procent av basbeloppet
i klass 3: 15 procent av basbeloppet
i klass 4: 20 procent av basbeloppet

Som jag har framhållit tidigare bör bygdeavgift utgå bara för företag som på grund av sin storlek eller ingripande beskaffenhet kan antas ha en mera kännbar inverkan på bygdeförhållandena. Man bör också undvika att myndigheter och enskilda belastas med administrativt arbete som inte står i proportion till beloppens storlek. Som utredningen föreslagit bör därför avgift inte utgå om antalet avgiftsenheter understiger ett visst antal.

Utredningen har i det första avgiftsförslaget föreslagit att gränsen för avgiftsskyldigheten sätts till 2 000 enheter. Flera remissinstanser har ansett att denna gräns är för hög. Jag har samma uppfattning. Jag föreslår att gränsen sätts till 500 enheter beträffande vattenkraftverk och vattenregle-

Lagrådsremiss allmän motivering

ring. Denna gräns motsvarar för kraftverk en effekt av 5 megawatt och för vattenreglering en magasinsvolym av 12,5 miljoner m^3. När det däremot gäller vattenöverledningar och ytvattentäkter bör avgiftsskyldighet inträda så snart den uttagna vattenmängden uppgår till 1 m^3/s.

Jag har tidigare förordat att avgifter för korttidsreglering bör ingå i kraftverksavgiften. Som framgår av vad jag nyss har redovisat kommer avgift att utgå för en minsta magasinsrymd om 12,5 miljoner m^3. Utan en särskild bestämmelse skulle då åtskilliga korttidsregleringsmagasin komma att inrymmas under bestämmelsen om avgiftsskyldighet för reglering. Därför bör i lagen anges att regleringsavgiften endast avser års- och flerårsregleringar.

Som jag har antytt tidigare bör, vid sidan av det nu förordade automatiskt verkande systemet, hänsyn kunna tas till erfarenheterna av företagets inverkan, sedan avgiften en gång har bestämts. Utredningen har föreslagit att omprövning av avgiften skall kunna ske på grundval av sådana erfarenheter. Jag biträder förslaget. Detta innebär att företaget efter ansökan av kammarkollegiet eller den avgiftsskyldige skall vid en sådan omprövning kunna placeras i en högre eller lägre avgiftsklass. Vidare kan det inträffa att det ursprungligen fastställda antalet avgiftsenheter på grund av nya omständigheter inte alls överensstämmer med de faktiska förhållandena. Jag biträder utredningens förslag till en bestämmelse om att omprövning skall kunna ske även på denna grund. Möjligheten bör avse de fall då nytillkommande vattenföretag eller andra förändringar i vattenförhållandena kan föranleda en inskränkt möjlighet att utnyttja företaget. En omprövning beträffande tillståndet kan också medföra begränsningar. Det bör emellertid vara fråga om varaktiga förändringar av omfattande natur. Däremot bör inte omprövningsmöjligheten föreligga om det avgiftspliktiga företaget på grund av ogynnsamma tillrinningsförhållanden eller liknande tillfälliga omständigheter inte har gett avsett utbyte. Den nu förordade omprövningen bör kunna påkallas när som helst av företagaren eller kammarkollegiet. Frågan om omprövning av avgiften bör också kunna tas upp i samband med andra omprövningar beträffande tillståndet. I sådana fall behövs inte någon särskild ansökan.

Vad jag hittills har uppehållit mig vid avser endast frågor om avgifter rörande vattenföretag som prövas enligt den nya vattenlagen. Av stor betydelse är också frågan hur man skall förfara med sådana regleringsavgifter som redan nu utgår för äldre företag. Jag har tidigare framhållit att avgiftsbelastningen på äldre företag inte får öka väsentligt. Gällande VL:s omprövningsregler ger dock utrymme för hänsynstagande till inträffade förändringar i penningvärdet, när omprövning sker efter det att latituden har ändrats genom en lagändring efter föregående prövningstillfälle (se NJA 1975 s. 456).

Det nuvarande systemet för avgiftsberäkning och omprövning av avgifterna är som jag har anfört förut behäftat med flera brister. Det bör därför

Lagrådsremiss allmän motivering

inte bli tal om att bibehålla detta system för de äldre företagen. Man kan inte heller, med hänsyn till vad jag nyss har anfört, göra det nya systemet tillämpligt på dessa företag. I stället bör man enligt min mening införa ett indexsystem för de nu utgående avgifterna.

Enligt huvudprincipen för övergångsregleringen bör mål som har anhängiggjorts vid vattendomstol före den nya lagens ikraftträdande bedömas enligt äldre bestämmelser. Denna princip bör också gälla mål om regleringsavgifter. Detta innebär att avgifter i sådana mål kommer att fastställas med tillämpning av den senast gällande latituden i VL, dvs. den som infördes den 1 juli 1974, och med gällande VL:s beräkningsgrunder också i övrigt. På motsvarande sätt bör några ändringar inte göras under den löpande avgiftsperioden beträffande redan fastställda avgifter.

Den senaste avgiftslatituden i VL gäller som jag nyss har anfört fr. o. m. den 1 juli 1974. Detta innebär att, under de år som därefter har förflutit fram till den nya lagens ikraftträdande, möjligheter har funnits att fastställa de flesta nu utgående avgifter i 1974 års penningvärde. Som jag har anfört tidigare har penningvärdeförsämringen från 1974 emellertid fortgått. Detta borde i och för sig ha motiverat ändringar i gällande VL:s latituder och då, med hänsyn till takten i penningvärdeförsämringen, förmodligen vid flera tillfällen. I avbidan på den nya lagen har dock några sådana lagändringar inte vidtagits, vilket naturligtvis har varit till fördel för de avgiftsskyldiga och till motsvarande nackdel för de avgiftsberättigade bygdeintressena. För att i möjligaste mån undvika ytterligare försämringar av värdet av de enligt gällande VL fastställda avgifterna förordar jag att dessa sedan den löpande avgiftsperioden är slut räknas upp med hänsyn till förändringarna i penningvärdet, sådana dessa förändringar återspeglas i basbeloppet.

Vid övervägande av olika alternativ beträffande den lämpligaste ordningen för uppräkning har jag funnit att utgångspunkten för denna bör vara det basbelopp som gällde för december månad det första året i den senaste avgiftsperioden. Denna utgångspunkt är föranledd främst av att motsvarande regel avses gälla också beträffande uppräkning av äldre allmänna fiskeavgifter. Systemet med basbelopp infördes fr. o. m. den 1 januari 1963. Då fiskeavgifterna utgår under tjuguåriga perioder och den nya lagen föreslås träda i kraft den 1 januari 1983, kan man med den utgångspunkten täcka in alla utgående fiskeavgifter, för vilka den senaste avgiftsperioden har påbörjats efter den 1 januari 1963.

Det angivna basbeloppet vid avgiftsperiodens början bör sedan jämföras med basbeloppet för december det sista året i avgiftsperioden, således året före det aktuella avgiftsåret, och den gamla avgiften bör räknas upp med hänsyn till förhållandet mellan dessa basbelopp. Det sålunda framräknade avgiftsbeloppet bör därefter årligen räknas om med hänsyn till ändringarna i basbeloppet enligt samma princip som jag tidigare har förordat i fråga om de bygdeavgifter som fastställs enligt den nya lagen.

Den förordade övergångsregleringen innebär att en äldre regleringsavgift

Lagrådsremiss allmän motivering

för ett kraftverk kommer att kunna utgå vid sidan av en bygdeavgift som bestäms enligt den nya lagen för samma kraftverk på grund av t.ex. en effektutbyggnad på grund av en korttidsreglering eller vattenöverledning. Detta innebär att vid en sådan utbyggnad någon omprövning av hela avgiftsfrågan inte bör göras. Detsamma gäller en utökad års- eller flerårsreglering. Emellertid bör antalet avgiftsenheter beräknas på den sammanlagda effekten eller magasinsvolymen och reduktion ske med hänsyn till toppeffekt eller stor magasinsvolym. Den ytterligare avgift som skall betalas skall i sådana fall avse endast effektökningen eller regleringsökningen (jfr NJA 1954 s. 50). I detta fall bör inte fordras att ökningen uppgår till det föreskrivna minimiantalet enheter, utan varje ytterligare enhet bör avgiftsbeläggas.

Vad jag har sagt nu gäller också utbyggnader m.m. som helt skall bedömas enligt den nya vattenlagen. Vid ökningar av effekten, magasinsvolymen eller vattenmängden skall det sammanlagda antalet enheter beaktas. Genom en senare utvidgning av ett vattenföretag kan alltså den avgiftsfria gränsen komma att överskridas så att avgiftsskyldighet inträder. Vid utbyggnad av ett redan avgiftspliktigt företag bör avgift betalas för varje ytterligare enhet utan hinder av att själva utvidgningen inte uppnår minimiantalet enheter.

Enligt VL inträder skyldighet att betala regleringsavgifter kalenderåret näst efter det då tillståndet till vattenregleringen först tas i anspråk. I likhet med utredningen anser jag att denna princip bör behållas för bygdeavgifternas del.

Nuvarande regleringsavgifter får, som jag tidigare har anfört, användas i bygden för två olika typer av ändamål, nämligen gottgörelse för enskilda skador samt allmänna bygdeändamål. I likhet med vattenlagsutredningen anser jag det inte påkallat med någon ändring i denna princip i fråga om bygdeavgifterna. Den tidigare exemplifieringen i 4 kap. 15 § VL av de allmänna bygdeändamålen ersattes på förslag av utredningen den 1 juli 1974 av en generell bestämmelse om att avgifterna skall användas för allmänna ändamål beträffande den bygd som berörs av företaget (se prop. 1974:83 s. 183). Jag anser denna formulering lämplig också för de nya bygdeavgifternas del.

Det är f.n. länsstyrelserna som förvaltar regleringsmedlen och även beslutar om användningen av avgiftsmedlen för det allmänna bygdebehovet. I många remissyttranden från kommunalt håll begärs ett större kommunalt inflytande på medelsanvändningen och några kommuner anser att bygdeavgifterna bör betalas ut direkt till den eller de av företaget berörda kommunerna. Svenska kommunförbundet har i en särskild skrivelse till jordbruksdepartementet den 14 december 1979 framhållit att kommunerna, som representerar ortsintressena, måste garanteras ett avgörande inflytande vid fördelningen av avgiftsmedlen. Förbundet föreslår att länsstyrelsen åläggs att samråda med kommunerna innan bidragen fördelas och att

Lagrådsremiss allmän motivering

kommunerna vid ett sådant samråd måste få besked om omfattningen av de medel som står till förfogande.

Som jag har redovisat tidigare skall bygdeavgifterna användas för två ändamål. Det kan inte anses lämpligt att låta kommunerna ha hand om avgifter som avser kompensation till enskild skadelidande. Att dela upp avgiften i två delar med hänsyn till de olika ändamålen skulle å andra sidan medföra ett administrativt merarbete och ibland också innefatta svåra avvägningar. Om kommunen skulle ersätta länsstyrelsen som avgiftsmyndighet, skulle också det hävdvunna bygdebegreppet försvinna. I 1974 års lagstiftningsärende har förslag om ändring av bygdebegreppet avvisats (se prop. 1974: 83 s. 183).

På grund av det anförda kan jag inte biträda förslagen om att kommunerna skall vara avgiftsförvaltande och avgiftsfördelande organ i stället för länsstyrelsen. Däremot anser jag att samråd alltid bör ske mellan länsstyrelsen och kommunerna innan bidragen fördelas.

Enligt min mening bör kommunerna liksom hittills vara huvudmottagare av avgiftsmedel. Det förhållandet att avgiftsförvaltningen m. m. även i fortsättningen bör handhas av länsstyrelserna bör enligt min mening inte hindra att länsstyrelsen ställer avgiftsmedel till kommunernas förfogande också för framtida allmänna ändamål och inte till något omedelbart förestående projekt. Man kan därvid tänka sig att avgiftsmedlen får tas i anspråk för bildande av en kommunal fond för den drabbade bygdens näringsliv, vilket innebär att man på lokal nivå skall få besluta om den slutliga användningen av pengarna.

2.13.3 Fiskeavgifter

Utredningens förslag om en motsvarighet till den nuvarande fiskeavgiften enligt 2 kap. 8 § VL har lämnats utan erinran av remissinstanserna. Även jag biträder förslaget. Härigenom ges en möjlighet att ersätta skyldigheten för företagaren att själv svara för fiskefrämjande åtgärder med en skyldighet för honom att utge en avgift till förmån för det lokala fiskeintresset. Som utredningen har föreslagit bör denna avgift kunna användas till fiskefrämjande åtgärder inom det av företaget direkt berörda vattnet men också inom ett angränsande vattenområde, om detta skulle ge bättre resultat från lokal fiskevårdssynpunkt. Avgiften bör liksom hittills administreras av fiskeristyrelsen.

Som jag tidigare har redovisat har utredningens förslag om att slå samman den nuvarande fiskeavgiften enligt 2 kap. 10 § VL med bygdeavgiften fått ett blandat mottagande. Medan t. ex. Svea hovrätt anser att det numera saknas skäl över huvud taget för en avgift för främjande av fisket inom landet, anser fiskeristyrelsen och andra fiskesakkunniga organ att en sådan avgift behövs och att den bör utgå som en särskild avgift.

För egen del vill jag påpeka att den allmänna fiskeavgiften enligt 2 kap. 10 § VL är speciell till sin natur genom att den i princip inte kommer det av

Lagrådsremiss allmän motivering

ett vattenföretag berörda fisket direkt till godo. I stället skall avgiften användas till främjande av fisket inom landet. Avgiften motiverades på sin tid med att vattendragens utbyggnad medförde skadliga verkningar på fisket, som i många fall inte kunde motverkas genom lokala åtgärder enligt 2 kap. 8 § VL.

Enligt min mening har detta motiv för en allmän fiskeavgift fortfarande bärkraft. Visserligen har möjligheterna att överblicka och kompensera fiskeskador som har orsakats av vattenföretag numera väsentligt förbättrats, vilket gör att företagarna i större utsträckning än tidigare kan förpliktas att själva svara för fiskefrämjande åtgärder. Detta gäller dock långt ifrån alla företagare. Jag kan i sammanhanget peka på de nu så aktuella utbyggnaderna av småvattendrag med minikraftverk, som kan få till följd att stora skador uppstår på de strömlekande fiskslagen. Sådana skador bör lämpligen kompenseras genom odling och utplantering av fisk genom det allmännas försorg men på företagarens bekostnad.

Till detta kommer att de nu ifrågavarande avgiftsmedlen har ett vidsträcktare användningsområde än fiskodling o. d. De utgör ett betydelsefullt instrument för den statliga fiskeripolitiken och jag anser det vara rimligt att de företag som genom åtgärder i vatten medför skada på fiskerinäringen i stort också får tillskjuta medel till det allmänna för sådana skador.

Skyldighet att betala fiskeavgift föreligger f. n. beträffande dammar och andra byggnader för att tillgodogöra vattnet eller för att reglera vattnets avrinning. Avgiften beräknas inom vissa latituder, för kraftverken till visst belopp för varje hästkraft som kan tas ut vid oreglerat lågvatten, för regleringsföretagen efter avgiftsenheter uttryckta i magasinsvolym och för övriga företag för varje m^3/s vatten som kan tas ut vid byggnaden.

Som jag har redovisat tidigare (avsnitt 2.13.1) innebar utredningens första förslag i fråga om fiskeavgift en anpassning till den föreslagna bygdeavgiften på det sättet att avgiftsskyldigheten anknöts till den installerade effekten för kraftverk, magasinsvolymen för vattenreglering och bortledd vattenmängd (l/s) för vattenbortledning. Det andra förslaget innebär att fiskeavgiften slås samman med bygdeavgiften, som endast skall utgå för större vattenkraftverk och beräknas med utgångspunkt i den installerade effekten. Av denna bygdeavgift utgörs 15 % av fiskeavgift.

Förslaget att låta bygdeavgiften inkludera den allmänna fiskeavgiften skulle naturligtvis innebära en förenkling av hanteringen av avgiftsfrågorna, bl. a. genom att man skulle slippa bevakning och indrivning av den stora mängd mindre fiskeavgifter som nu utgår.

Flera invändningar kan dock riktas mot förslaget. Ett vattenföretags inverkan på fiskeförhållandena kan vara av annan omfattning och art än dess inverkan på bygdeförhållandena. Vidare kan verkningarna för fiskets del sträcka sig över stora områden. Den allmänna fiskeskadan behöver alltså inte vara knuten till den bygd eller det vattendrag där företaget utförs.

Lagrådsremiss allmän motivering

Härtill kommer att det inte från fiskeribiologisk synpunkt finns några bärande skäl att begränsa avgiftsplikten till de största vattenföretagen, vilket en sammanslagning med bygdeavgiften skulle medföra. Även mindre företag kan åstadkomma skador på fisket som inte bara är av lokal betydelse.

Den allmänna fiskeavgiften måste också sättas i relation till omfattningen av de åtgärder för fisket som företagaren har att utföra eller bekosta, inbegripet den tidigare förordade skyldigheten att betala fiskeavgift till förmån för det lokala fiskeintresset.

På grund av det anförda förordar jag att den allmänna fiskeavgiften utgår som en särskild avgift. Denna avgift bör, liksom hittills, administreras av fiskeristyrelsen.

Även om den allmänna fiskeavgiften skall utgå som en särskild avgift vid sidan av bygdeavgiften, anser jag att mina tidigare redovisade överväganden i fråga om bygdeavgiftens närmare utformning i huvudsak har giltighet också i fråga om fiskeavgiften. Beräkningsgrunderna för den allmänna fiskeavgiften bör alltså i princip utformas efter mönster av den av mig tidigare föreslagna bygdeavgiften. På grund av de båda avgiftstypernas olika natur och användningsområden är dock någon fullständig överensstämmelse inte lämplig.

Mot bakgrund av mina tidigare redovisade övervägande i fråga om bygdeavgifterna förordar jag för de allmänna fiskeavgifternas del följande.

Fiskeavgifterna bör liksom enligt VL komma i fråga då ett företag kan antas skada fisket eller förorsaka en inte obetydlig ändring i de naturliga vattenståndsförhållandena. De bör också liksom bygdeavgifterna begränsas till vissa företagstyper, nämligen vattenkraftverk, vattenreglering, vattenöverledning och ytvattentäkt. För dessa bör en indelning i avgiftsenheter ske.

I fråga om vattenkraftverken bör den installerade effekten ligga till grund för avgiftsberäkningen. Som jag har anfört tidigare (avsnitt 2.13.2) ger den installerade effekten också uttryck för omfattningen av de korttidsregleringar som bedrivs vid ett kraftverk. Någon särskild fiskeavgift behöver därför inte utgå för en korttidsreglering. Av samma skäl bör inte heller någon särskild avgift utgå för en vattenöverledning för kraftändamål.

I såväl utredningens förslag till en allmän fiskeavgift som det tidigare redovisade förslaget till bygdeavgift har gjorts en reduktion för toppeffekt, dvs. en effekt som överstiger 150 procent av medelvattenföringen. Från fiskesakkunnigt håll har invänts att en sådan reduktion inte är motiverad för fiskeavgiftens del. Jag anser emellertid att en sådan reduktion bör ske. De största skadorna på fisket uppstår genom bortfallet av strömmande vatten, medan själva kraftverksregleringen däremot medför måttliga skador.

På grund av det anförda föreslår jag att avgiftsenheterna för vattenkraft-

Lagrådsremiss allmän motivering

verk fastställs på samma sätt som när det gäller bygdeavgiften. Detta innebär att enheten blir 10 kilowatt installerad effekt intill 150 procent av effekten vid medelvattenföring samt 20 kilowatt för effekten därutöver.

För annan vattenreglering än korttidsreglering föreslår jag att avgiftsenheterna bestäms till 25 000 m^3 intill 100 miljoner m^3 och därutöver varje 50 000 m^3. Som utredningen har anfört är någon särskild reduktion för de största regleringsföretagen inte motiverad när det gäller fiskeavgift. I övrigt är enheterna desamma som för bygdeavgiften.

För vattenöverledningar för något annat än kraftändamål samt ytvattentäkter bör slutligen i överensstämmelse med gällande lag avgiftsenheten utgöra varje m^3/s vattenmängd som högst får bortledas.

På samma sätt som jag har föreslagit beträffande bygdeavgiften bör det nuvarande systemet med avgiftslatituder även för fiskeavgiftens del ersättas med fyra avgiftsklasser. Ett företags hänförlighet till en sådan klass bör liksom i dag bestämmas med hänsyn till den omfattning i vilken fisk finns och fiske bedrivs i vattenområdet, i vilken utsträckning vattenförhållandena och fisket påverkas och i vad mån företagaren har ålagts skyldighet att vidta åtgärder eller betala avgift till förmån för det lokala fiskeintresset. I enlighet med vad utredningen har föreslagit skall inverkan på fisket kunna bedömas med utgångspunkt i något annat än de naturliga vattenförhållandena, eftersom förhållandena i många vattenområden numera är påverkade av olika åtgärder, till vilka fisken kan ha anpassat sig. Hänsyn bör även tas till förekomsten av fritidsfiske. I fråga om vattenöverledning och vattentäkt måste också varaktigheten av uttaget beaktas.

I enlighet med vad jag har framhållit i fråga om bygdeavgifter bör belastningen på företagaren även i fråga om fiskeavgifter vara konstant, räknat i fast penningvärde, om inte erfarenheterna av företagets inverkan föranleder något annat. Som jag har föreslagit beträffande bygdeavgiften bör avgiftsbeloppet i varje avgiftsklass indexregleras genom en anknytning till basbeloppet.

Utredningen har beräknat att de nu utgående allmänna fiskeavgifterna i genomsnitt utgör 15 procent av regleringsavgifterna. Denna värderelation läggs i utredningens förslag till en kombinerad bygde- och fiskeavgift till grund för den andel av bygdeavgiften som skall tillgodose det allmänna fiskeintresset. Bl. a. fiskeristyrelsen har vänt sig mot att fiskeavgiften fastställs som en på förhand fixerad, orubblig procentsats av bygdeavgiften. Styrelsen invänder att något statistiskt samband mellan bygdeskadan och fiskeskadan inte föreligger, och att den föreslagna procentsatsen för övrigt bygger på ett förlegat material. Om den föreslagna modellen, trots styrelsens bestämda avstyrkande, likväl skulle väljas borde procentsatsen enligt styrelsen åtminstone inte sättas under 20 %.

I det av mig förordade avgiftssystemet skall bygdeavgift och allmän fiskeavgift beräknas var för sig. Som framgår av vad jag tidigare har anfört blir ett företags inverkan på fiskeförhållandena att bedöma på annat sätt än

Lagrådsremiss allmän motivering

dess inverkan på bygdeförhållandena i allmänhet. Bl. a. måste stor hänsyn tas till omfattningen av de åtgärder för det lokala fisket, inbegripet lokal fiskeavgift, som företagaren har att utföra eller bekosta. Därför har jag förståelse för de gjorda invändningarna mot en framtida avgiftssättning som grundas på det hittillsvarande förhållandet mellan den allmänna fiskeavgiften och regleringsavgiften. Vid bedömningen måste hänsyn också tas till den omständigheten att avgiftsskyldigheten enligt vad jag senare förordar kommer att omfatta företag av en mindre storlek än f. n.

Mot bakgrund av mina nu redovisade överväganden förordar jag att avgiftsbeloppet för varje avgiftsenhet i fråga om den allmänna fiskeavgiften bestäms enligt följande.

För vattenkraftverk och vattenregleringar bör avgiftsbeloppet för varje avgiftsenhet utgöra:

i klass 1: 0,05 promille av basbeloppet
i klass 2: 0,1 ”
i klass 3: 0,15 ”
i klass 4: 0,2 ”

För vattenöverledningar och vattentäkter bör avgiftsbeloppet för varje avgiftsenhet utgöra:

i klass 1: 1 procent av basbeloppet
i klass 2: 5 ”
i klass 3: 10 ”
i klass 4: 15 ”

Utredningens första förslag till en särskild fiskeavgift innehåller inte någon nedre gräns för avgiftsskyldighetens inträde, utan i överensstämmelse med gällande lag ställs bara kravet att vattenbyggnaden skall orsaka en sådan ändring i vattenståndsförhållandena som ej är obetydlig eller hindrar eller försvårar fiskens framkomst. I förslaget till en kombinerad bygde- och fiskeavgift inträder däremot avgiftsskyldigheten vid 500 avgiftsenheter. Det tidigare redovisade förslaget till bygdeavgift innehåller samma gräns.

Enligt min mening bör företag som typiskt sett inte orsakar några nämnvärda skador på fisket undantas från avgiftsplikt. Som jag har anfört i fråga om bygdeavgiften bör man undvika att myndigheter och enskilda belastas med administrativt arbete som inte står i proportion till beloppens storlek. För att undvika gränsdragningsproblem rörande frågan om avgiftsskyldighet över huvud taget skall inträda eller inte, anser jag det lämpligast att, i överensstämmelse med bygdeavgiftsförslaget, knyta avgiftsskyldighetens inträde till ett visst antal avgiftsenheter, såvitt avser vattenkraftverk och vattenregleringar. För vattenöverledningar och vattentäkter bör avgiftsskyldighet inträda så snart den uttagna vattenmängden uppgår till 1 m^3/s.

Flera remissinstanser har motsatt sig förslaget att bestämma gränsen för avgiftsskyldigheten så högt som till 500 enheter. Genom förslaget skulle t. ex. inte bara de s. k. minikraftverken utan även betydligt större kraftverk

befrias från avgift. Det anförs att skadorna på fiskvandring och fiskreproduktion ofta är lika omfattande för ett litet kraftverk som för ett stort. Flertalet attraktiva harr- och öringsvatten skulle med den föreslagna gränsen kunna byggas över utan avgiftsbeläggning. *Lagrådsremiss allmän motivering*

Jag delar de av remissinstanserna framförda synpunkterna. Så kan t. ex. en kraftutbyggnad i ett litet vattendrag orsaka större skador per installerad effektenhet än en större utbyggnad. Det gäller bl. a. de nu aktuella minikraftverken, som har en effekt mellan 100 och 1 500 kilowatt. Dessa gränser har satts med hänsyn till att mindre anläggningar än sådana på 100 kilowatt anses vara klart olönsamma medan större anläggningar än sådana på 1 500 kilowatt är så speciella att de inte lämpar sig för standardisering. Små anläggningar kan visserligen i en del fall ha svårt att bära kostnaderna för mera omfattande åtgärder för fisket. Jag anser emellertid att möjlighet bör finnas att avgiftsbelägga dem.

En avgiftsbeläggning även av de minsta minikraftverken skulle, med den av mig tidigare förordade avgiftsenheten om 10 kilowatt installerad effekt, innebära att gränsen för avgiftsskyldighet sätts vid 10 avgiftsenheter. Denna gräns bör anses skälig också i fråga om vattenreglering. Jag föreslår alltså att gränsen för avgiftsskyldighet i fråga om vattenkraftverk och vattenregleringar sätts vid 10 enheter.

Då ett företag är av blandad karaktär skall enligt VL väljas den norm för avgiftsberäkning som är tillämplig på företagets huvudändamål. Jag förordar emellertid att varje delföretag avgiftsbeläggs för sig.

Den lokala fiskeavgiften bör liksom i dag kunna bestämmas antingen som ett engångsbelopp eller att utgå årligen. Den allmänna fiskeavgiften bör däremot i princip fastställas som en årlig avgift. Med hänsyn till de gränser för avgiftsskyldighetens inträde som jag har föreslagit kan det årliga avgiftsbeloppet i vissa fall bli ringa. För att undvika att myndigheter och enskilda belastas med administrativt arbete som inte står i rimlig proportion till beloppets storlek, bör det finnas en möjlighet till engångsbetalning, vilket också utredningen har föreslagit. Om det årliga beloppet understiger 500 kronor, bör föreskrift om engångsbetalning alltid meddelas.

Såväl den årliga lokala fiskeavgiften som den allmänna fiskeavgiften bör liksom f. n. betalas före utgången av det kalenderår som avgiften avser. Den bör första gången betalas året närmast efter det då tillstånd till arbeten för företaget först tas i anspråk och därefter utgå till dess företaget läggs ned. Med arbeten avses arbeten som påverkar vattenförhållandena. Även andra åtgärder som utförs utan samband med några arbeten men som inverkar på vattenförhållandena, t. ex. en ytterligare dämning, bör tjäna som utgångspunkt. Jag kan inte biträda utredningens förslag om den ändringen i förhållande till gällande lag, att avgiftsskyldigheten skall inträda först sedan tillståndet till hela företaget har tagits i anspråk.

Som jag har framhållit tidigare bör de årliga fiskeavgifterna liksom bygdeavgifterna ändras med hänsyn till förändringarna i penningvärdet, så

Lagrådsremiss allmän motivering

som de kommer till uttryck i ändringar i basbeloppet. Någon särskild omprövningsmöjlighet i detta syfte behövs därför inte. Däremot bör avgiftsfrågan kunna tas upp till omprövning när erfarenheterna av företagets inverkan föranleder det eller i samband med att frågan om anordningar eller föreskrifter till skydd för fisket omprövas. En sådan möjlighet föreligger i dag enligt 2 kap. 10 § 2 mom. andra stycket VL. Avgiftsfrågan bör kunna omprövas också i samband med annan omprövning beträffande tillståndet till företaget.

När det gäller behandlingen av årliga fiskeavgifter, som har fastställts före ikraftträdandet av den nya vattenlagen, bör mitt förslag rörande övergångsregleringen för nuvarande regleringsavgifter i princip kunna göras tillämpligt också på dessa. De avgifter som har fastställts enligt 2 kap. 10 §VL bör således efter den löpande avgiftsperiodens slut årligen räknas om med hänsyn till ändringarna i basbeloppet på samma sätt som regleringsavgifterna. Beträffande årliga avgifter som har fastställts enligt 2 kap. 8 § VL eller däremot svarande äldre lag löper inga avgiftsperioder. Möjligheter föreligger enligt gällande VL att begära omräkning av dessa avgifter med hänsyn till ändringarna i penningvärdet. Dessa avgifter bör därför räknas om redan från och med den nya lagens ikraftträdande. Det första årets avgift bör således motsvara avgiften år 1982, uppräknad med hänsyn till ändring av basbeloppet i december det året i förhållande till basbeloppet för december det år då avgiften senast fastställdes genom lagakraftägande dom. Eftersom basbeloppet började tillämpas först år 1963 och hänsynen till de avgiftsskyldiga kräver att utgångspunkten för omräkning inte sätts alltför långt tillbaka i tiden, bör omräkning inte ske för tid före december 1963.

Utredningsförslaget innebär att några nya avgifter för skada på fisket genom flottning m. m., motsvarande dem som föreskrivs enligt 6 kap. 9 § VL, inte skall utgå. Endast fiskeristyrelsen avstyrker förslaget och anser att maximiavgiften om 5 öre per kubikmeter flottgods bör höjas i nivå med den allmänna prisutvecklingen.

Medan det budgetåret 1969/70 inflöt omkring 75 000 kr. i fiskeavgifter för flottning, uppgick sådana avgiftsmedel budgetåret 1974/75 till omkring 35 000 kr. och 1978/79 till 21 600 kr. Avgiften torde sakna större praktisk betydelse. Jag biträder utredningens förslag att inte i den nya vattenlagen ta in någon motsvarighet till denna fiskeavgift. Som utredningen har föreslagit bör däremot avgift som har bestämts enligt VL utgå även i fortsättningen, så länge flottning bedrivs. Med tanke på den ringa omfattningen av flottningsverksamheten samt det ansträngda ekonomiska läget för denna anser jag att någon höjning av avgifterna inte bör ske.

2.13.4 Domstolsavgifter

Som jag redan har nämnt finns i 11 kap. 95 och 96 §§ VL bestämmelser om s. k. vattendomstolsavgifter som utgår som bidrag till vattendomstolarnas organisation och verksamhet.

Lagrådsremiss allmän motivering

Utredningens förslag att avskaffa de nuvarande domstolsavgifterna har lämnats utan erinran vid remissbehandlingen.

Det har redan tidigare, när vattendomstolarna utgjorde självständiga administrativa enheter, i olika sammanhang hävdats att domstolsavgifterna av principiella skäl borde avskaffas. Bl. a. har hävdats att någon motsvarande extra avgift inte tas ut i samband med rättegångar vid andra specialdomstolar (se t. ex. riksdagens revisorers berättelse till 1950 års riksdag del II s. 19 och prop. 1954: 198 s. 11). Jag har förståelse för dessa synpunkter. I varje fall sedan vattendomstolsorganisationen numera har införlivats med det allmänna domstolsväsendet talar övervägande skäl för att avgifterna avskaffas.

Vattendomstolsavgifterna bestäms av vattendomstolen eller synemännen i samband med att tillstånd lämnas till vattenföretaget. Avgiftsskyldighet föreligger endast för vissa angivna typer av vattenföretag och beräkningsgrunderna är komplicerade. Även detta talar enligt min mening för att domstolsavgifterna avskaffas.

Vattendomstolsavgifterna utgör f. n. ungefär 1 milj. kr. per år. Om dessa avgifter avskaffas, bör med hänsyn till det allmänna ekonomiska läget övervägas hur statsverket skall beredas kompensation för detta inkomstbortfall. En kompensationsmöjlighet kan vara att höja ansökningsavgifterna i vattenmålen.

Stämpelskatteutredningen har nyligen till budgetdepartementet överlämnat betänkandet (Ds B 1980: 7) Avgifter för tingsrätt m. m.

Jag förordar efter samråd med chefen för budgetdepartementet att de nuvarande vattendomstolsavgifterna avskaffas och att frågan om avgifter för ansökningar i vattenmål m. m. övervägs i samband med att regeringen tar ställning till stämpelskatteutredningens betänkande.

2.14 Ikraftträdande m. m.

Utredningen har föreslagit att den nya vattenlagen skall träda i kraft den 1 januari 1982. Enligt min bedömning kan föredragningen inför lagrådet av de lagförslag som omfattas av denna remiss samt av den följdlagstiftning som kommer att föreslås i en senare lagrådsremiss beräknas ta en ganska lång tid i anspråk. Vidare bör beaktas att även om den nya lagstiftningen inte medför några organisatoriska ändringar, torde den, med hänsyn till de ganska omfattande materiella ändringarna, kräva vissa utbildnings- och informationsinsatser före ikraftträdandet. Det är därför lämpligt att lagstiftningen träder i kraft först efter en övergångstid sedan riksdagen har fattat sitt beslut om lagstiftningen. Mot bakgrund av vad jag nu har sagt förordar jag att den nya lagstiftningen får träda i kraft den 1 januari 1983.

3 Upprättade lagförslag

Lagrådsremiss upprättade lagförslag m. m.

I enlighet med vad jag nu har anfört har inom justitiedepartementet upprättats förslag till

1. vattenlag,
2. lag om införande av vattenlagen (1982: 000),
3. lag om inrättande, utvidgning och avlysning av allmän farled och allmän hamn,
4. lag om inrättande, utvidgning och avlysning av allmän flottled.

Förslagen bör fogas till regeringsprotokollet i detta ärende som *bilaga 5*.

4 Specialmotivering[1]

5 Hemställan

Jag hemställer att lagrådets yttrande inhämtas över förslagen till

1. vattenlag,
2. lag om införande av vattenlagen (1982: 000),
3. lag om inrättande, utvidgning och avlysning av allmän farled och allmän hamn,
4. lag om inrättande, utvidgning och avlysning av allmän flottled.

6 Beslut

Regeringen beslutar i enlighet med föredragandens hemställan.

[1] Avsnitt 4 har förts över till bilagedelen. En ny specialmotivering finns i protokollet den 25 mars 1982.

1 Förslag till

Vattenlag

Härigenom föreskrivs följande.

1 kap. Inledande bestämmelser

1 § Vatten skall skyddas och vårdas som en gemensam naturtillgång.

2 § Denna lag är tillämplig på vattenföretag. I lagen finns också bestämmelser om skydd för vattenförsörjningen.

I fråga om vissa vattenföretag som kan beröra något annat land gäller särskilda bestämmelser.

3 § Vattenföretag är

1. uppförande, ändring, lagning och utrivning av dammar eller andra anläggningar i vattendrag; sjöar och andra vattenområden, fyllning och pålning i vattenområden, bortledande av vatten från eller grävning, sprängning och rensning i vattenområden samt andra åtgärder i vattenområden som syftar till att förändra vattnets djup eller läge,
2. bortledande av grundvatten och utförande av anläggningar härför,
3. åtgärder varigenom vatten tillförs grunden för ökning av grundvattenmängden,
4. åtgärder som utförs för att avlägsna vatten i marken eller något annat ytvatten än avloppsvatten, för att sänka eller tappa ur en sjö eller för att skydda mot vatten, när syftet med åtgärden är att varaktigt öka en fastighets lämplighet för något visst ändamål.

Med vattenområde i första stycket 1 avses även ett sådant område som täcks av vatten vid högsta förutsebara vattenstånd.

4 § I denna lag avses med

1. *vattenreglering:* ändring av vattenföringen i ett vattendrag, när syftet med åtgärden är att förbättra hushållningen med vattnet,
2. *vattenöverledning:* överföring av ytvatten från ett vattenområde till ett annat, när syftet med åtgärden är att förbättra hushållningen med vattnet,
3. *vattentäkt:* bortledande av yt- eller grundvatten för vattenförsörjning eller bevattning,
4. *markavvattning:* åtgärder enligt 3 § första stycket 4,
5. *vattenanläggning:* en anläggning som har tillkommit genom ett vattenföretag,
6. *avloppsvatten:* spillvatten eller annan flytande orenlighet, vatten som använts för kylning vid driften av en fabrik eller annan inrättning, vatten som avleds för sådan markavvattning inom stadsplan eller byggnadsplan som inte sker för en viss eller vissa fastigheters räkning samt vatten som avleds för avvattning av en begravningsplats.

De remitterade lagförslagen

2 kap. Rätten till vatten

Allmänna bestämmelser

1 § Var och en råder över det yt- och grundvatten som finns inom hans fastighet.

Rätten att råda över en fastighets vatten kallas vattenrätt. Fastighetsägare och andra som innehar vattenrätt kallas vattenrättshavare.

2 § I rinnande vatten råder vardera sidans ägare över en lika stor andel i vattnet, även om en större del av vattnet rinner fram på den enes fastighet än på den andres.

Rätt att ta i anspråk annans strömfall

3 § Om det för att kraftförsörjningen skall utvecklas planmässigt är nödvändigt att ett sådant strömfall tas i anspråk som tillkommer annan än staten och som inte är utnyttjat på ett från allmän synpunkt ändamålsenligt sätt, får regeringen på ansökan av någon som vill tillgodogöra sig vattenkraften förordna att strömfallet eller särskild rätt till detta får tas i anspråk.

Den som har fått tillstånd enligt första stycket skall inom tid som regeringen bestämmer och vid äventyr att tillståndet förfaller ansöka dels om tillstånd att utföra det vattenföretag i vilket strömfallet skall utnyttjas, dels om bestämmande av ersättning för vad som tas i anspråk enligt första stycket.

Rätt att på grund av förordnande enligt första stycket ta strömfall i anspråk får inte utan regeringens medgivande övergå från innehavaren till någon annan.

Regeringen får besluta de villkor för rättighetens utnyttjande som behövs från allmän synpunkt.

Skyldighet att avstå vatten

4 § En vattenrättshavare är skyldig att vid allvarlig vattenbrist, som orsakas av torka eller någon annan jämförlig omständighet, avstå det vatten som är oundgängligen nödvändigt för den allmänna vattenförsörjningen eller för något annat allmänt behov. Under samma förutsättningar är den som har rätt att reglera vattnets avrinning i ett vattendrag skyldig att tåla att vattnet innehålls eller tappas.

Vattenrättshavaren är berättigad till skälig ersättning, om det skulle vara uppenbart oskäligt att ersättning inte utgår.

Länsstyrelsen får vid vite förelägga en vattenrättshavare att iaktta sin skyldighet enligt första stycket. Länsstyrelsen får härvid förordna att beslutet skall gälla även om det överklagas.

Vattenrätt som förutsättning för vattenföretag

5 § För att få utföra ett vattenföretag måste företagaren ha vattenrätt inom det område där företaget skall utföras, i den mån annat inte följer av 6–10 §§.

6 § Vattenrätt behövs inte för

1. vattenföretag som erfordras för allmän farled, allmän hamn eller allmän flottled,
2. vattenföretag som erfordras för att motverka förorening genom avloppsvatten,
3. markavvattningsföretag,
4. vattentäkter för allmän vattenförsörjning eller bevattning.

De remitterade lagförslagen

7 § Staten, kommuner och vattenförbund behöver inte vattenrätt för att utföra sådana vattenföretag som är önskvärda från hälsosynpunkt eller allmän miljövårdssynpunkt eller som främjar fisket.

Förvaltare som avses i 82 a § lagen (1919: 426) om flottning i allmän flottled behöver inte vattenrätt för att vidta de återställningsåtgärder som behövs efter avlysning av den allmänna flottleden.

8 § Den som är beroende av att vattenförhållandena består behöver inte vattenrätt för att utföra rensningar för att bibehålla vattnets djup eller läge eller för att omedelbart återställa ett vattendrag som har vikit från sitt förra läge eller som på något annat sätt har förändrat sitt lopp.

9 § Den som äger strand vid ett vattenområde men saknar vattenrätt inom området har ändå rätt att för sin fastighets behov ha mindre brygga, båthus eller någon annan sådan byggnad vid stranden, om inte vattenområdets ägare genom byggnaden lider skada av någon betydelse.

I 1 kap. 6 § jordabalken finns bestämmelser om att även andra än strandägare kan ha denna rätt.

10 § Den som vill utföra en vattenreglering eller vattenöverledning behöver inte vattenrätt i det vattenområde där regleringen skall ske eller varifrån vatten skall ledas.

Utbyggnadsvitsord

11 § Om en fallsträcka tillhör olika ägare, får en av dem tillgodogöra sig vattenkraften i hela sträckan, om den vattenrätt som tillkommer honom på grund av äganderätt eller annan rättighet som gäller mot var och en och som inte är begränsad till tiden omfattar mer än hälften av kraften. Hänsyn skall tas till den kraft som svarar mot andelar i sådana samfälligheter som avses i 1 kap. 3 § fastighetsbildningslagen (1970: 988).

Första stycket gäller även när någon vill i ett vattenkraftverk tillgodogöra sig vattenkraft i fallsträckor som ingår i olika vattendrag, om det gemensamma tillgodogörandet är en från teknisk och ekonomisk synpunkt nödvändig förutsättning för kraftverkets tillkomst.

3 kap. Allmänna förutsättningar för vattenföretag

1 § Ett vattenföretag skall utföras med en sådan omfattning och på ett sådant sätt att ändamålet utan oskälig kostnad vinns med minsta intrång och olägenhet för motstående allmänna och enskilda intressen.

Ett vattenföretag skall, om det kan ske utan oskälig kostnad, utföras så att det inte försvårar annat vattenföretag eller annan verksamhet som kan antas i framtiden beröra samma vattentillgång och som främjar allmänt eller enskilt ändamål av vikt.

Den som utför ett vattenföretag är skyldig att vidta åtgärder som är ägnade att förebygga eller minska skador av företaget, om han inte därigenom åsamkas oskälig kostnad. Beträffande åtgärder i stället för ersättning i pengar gäller 9 kap. 1 § tredje stycket.

2 § Ett vattenföretag får inte komma till stånd, om det med hänsyn till valet av plats eller på något annat sätt möter hinder från allmänna planeringssynpunkter.

3 § Byggnads- och andra anläggningsarbeten som utgör vattenföretag eller utförs för ett vattenföretag får inte strida mot fastställd generalplan, stadsplan eller byggnadsplan. Mindre avvikelse från plan får dock göras, om åtgärden är förenlig med planens syfte.

Gäller annars särskilda bestämmelser för bebyggande eller annan användning av ett mark- eller vattenområde, skall vattenföretaget utföras så att syftet med bestämmelserna inte motverkas.

4 § Även om det inte finns något hinder mot ett vattenföretag enligt 2 eller 3 §, får det inte komma till stånd om någon skada eller olägenhet av större betydelse därigenom uppkommer för allmänna intressen.

Utan hinder av första stycket får företaget komma till stånd, om regeringen efter underställning enligt 12 kap. 29 § eller 13 kap. 42 § finner att det är av synnerlig betydelse från allmän synpunkt.

5 § Ett vattenföretag får komma till stånd endast om fördelarna från allmän och enskild synpunkt av företaget överväger kostnaderna samt skadorna och olägenheterna av det.

6 § Vid prövningen av ett vattenföretags tillåtlighet skall hänsyn tas till andra vattenföretag eller särskilda anläggningar som kan antas behövas för att det sökta vattenföretaget skall kunna utnyttjas på ett ändamålsenligt sätt.

7 § Bestämmelserna i 2, 3 och 5 §§ skall inte tillämpas vid prövningen enligt denna lag av

1. vattenföretag som vid prövning av en viss verksamhet enligt 136 a § byggnadslagen (1947: 385) har angetts som ett villkor för verksamheten,
2. broar eller andra vattenföretag för väg, järnväg, tunnelbana eller spårväg, vars anläggande har prövats i särskild ordning,
3. rörledningar i vatten, vartill koncession har meddelats enligt lagen (1978: 160) om vissa rörledningar.

8 § Om ansökningar om tillstånd till olika vattenföretag prövas samtidigt och företagen på grund av att de berör samma vattentillgång eller av någon annan orsak inte kan utföras vid sidan av varandra i enlighet med ansökningarna samt någon samfällighet enligt denna lag inte bildas, skall företagen om möjligt jämkas så att de kan komma till stånd utan väsentligt förfång för något av dem. Om en sådan jämkning inte kan göras, skall företräde ges åt det företag som från allmän och enskild synpunkt kan antas medföra störst fördel.

9 § När enligt denna lag ett vattenföretag skall utföras inom ramen för en samfällighet, skall största möjliga fördel för var och en av deltagarna i samfälligheten eftersträvas. Vid behov skall jämkning ske mellan de olika deltagarna så att var och en kan tillgodoses utan väsentligt förfång för någon annan deltagare.

10 § Om det vid tillståndsprövningen av ett vattenföretag framgår att detta kan, utan att dess ändamål eftersätts, utföras så att det medför en betydande nytta för någon annan, skall på begäran av denne villkor meddelas härom. Sådana villkor får dock inte meddelas om förutsättningar föreligger för bildande av en samfällighet enligt denna lag.

Den som bereds nytta enligt första stycket skall utge en skälig ersättning till tillståndshavaren.

Om tillståndshavaren åsamkas förlust eller kostnad på grund av villkor enligt första stycket, är han berättigad till ersättning enligt 9 kap.

11 § Om någon vill utföra ett vattenföretag som kan skada fisket, är han skyldig att utan ersättning vidta och för framtiden underhålla behövliga anordningar för fiskens framkomst eller fiskets bestånd, släppa fram vatten för ändamålet samt iaktta de villkor i övrigt som på grund av företaget kan behövas till skydd för fisket. Om nyttan av en ifrågasatt anordning eller ett villkor inte skäligen kan anses motsvara den kostnad som därigenom skulle åsamkas företagaren, kan han befrias från sådan skyldighet.

I 10 kap. 5 § finns bestämmelser om särskilda fiskeavgifter som kan bestämmas i stället för att villkor meddelas enligt första stycket.

12 § Bestämmelserna i 2–11 §§ gäller inte i fråga om utrivning av anläggningar i ytvatten och bortskaffande av flottledsanläggningar enligt 14 kap. 1 och 3 §§.

4 kap. Tillståndsplikt

1 § Ett vattenföretag får inte påbörjas utan tillstånd enligt denna lag. Tillstånd behövs dock inte, om det endast är fråga om vattentäkt för att förse en viss fastighet med vatten för husbehovsförbrukning. Inte heller behövs tillstånd, om annat följer av 2–4 §§.

När ett vattenföretag inte får påbörjas utan tillstånd får inte heller arbeten av större omfattning påbörjas i anslutning till företaget innan sådant tillstånd har meddelats.

Den som vill utföra ett vattenföretag har rätt att begära prövning även om tillstånd inte krävs.

I 14 kap. 5 § finns bestämmelser om skyldighet att begära vattendomstolens prövning innan en anläggning för bortledande av grundvatten får tas ur bruk.

2 § Tillstånd till ett vattenföretag krävs inte, om det är uppenbart att varken allmänna eller enskilda intressen skadas genom företagets inverkan på vattenförhållandena. I fråga om detaljdränering genom täckdikning krävs tillstånd endast om det föreligger sannolika skäl att allmänna eller enskilda intressen skadas genom företaget.

I fråga om markavvattning krävs även tillstånd om det för företaget behövs särskild tvångsrätt enligt 8 kap. 1 eller 2 § eller om två eller flera skall delta i företaget och någon överenskommelse inte har träffats om delaktigheten.

3 § Tillstånd behövs inte för att utföra rensningar för att bibehålla vattnets djup eller läge eller för att omedelbart återställa ett vattendrag som har vikit från sitt förra läge eller som på något annat sätt har förändrat sitt lopp.

Om arbetena berör fastigheter som tillhör någon annan, skall ägarna av dessa alltid underrättas innan arbetena påbörjas.

Om något fiskeintresse kan skadas, skall anmälan om de planerade åtgärderna göras till fiskenämnden innan arbetena påbörjas. Fiskenämnden får ge råd om hur och när arbetena bör utföras.

4 § Om det till följd av en skada eller för att förebygga en skada är nödvändigt att tillståndspliktiga ändrings- eller lagningsarbeten utförs utan dröjsmål, får arbetena utföras utan föregående tillstånd. Ansökan om godkännande av arbetena skall dock göras snarast möjligt.

5 § Om ett vattenföretag har utförts utan tillstånd enligt denna eller äldre lag, får företagaren begära prövning av företagets laglighet.

En ansökan om tillstånd att ändra en vattenanläggning som har utförts utan tillstånd får prövas endast om prövning av anläggningens laglighet begärs samtidigt.

Andra stycket gäller även i fråga om ansökningar enligt 8 kap. 2 § att använda någon annans anläggning. Den som gör en sådan ansökan får även begära prövning av anläggningens laglighet.

6 § Om ett vattenföretag efter det denna lag har trätt i kraft har utförts utan tillstånd enligt lagen, är företagaren bevisningsskyldig i fråga om de förhållanden som rådde i vattnet innan företaget utfördes.

5 kap. Särskilda bestämmelser om markavvattning

Allmänna bestämmelser

1 § På begäran av den som ansöker om tillstånd till markavvattning skall, om det är lämpligt, markavvattningen anordnas så att den blir till nytta även för annans fastighet. Om ägaren till en fastighet som kan få nytta av markavvattningen begär det och det är lämpligt, skall markavvattningen anordnas så att den blir till nytta även för hans fastighet. Ägare av fastigheter för vilka markavvattningen medför nytta skall delta i företaget. Skyldighet att delta i annan markavvattning än dikning föreligger dock endast om det begärs av ägare till fastigheter som får mer än hälften av den beräknade nyttan av företaget.

Första stycket gäller även väghållare som inte är fastighetsägare, om vägen medför en avsevärd inverkan på markavvattningsföretaget.

2 § De anläggningar och rättigheter som hör till ett markavvattningsföretag är samfällda för deltagarna i företaget. Inlösen av mark för ett markavvattningsföretag får endast ske till förmån för fastigheter. Inlöst mark är samfälld för de fastigheter för vilka inlösen har skett.

För utförande och drift av företaget skall deltagarna ingå i en särskild samfällighet.

3 § Kostnaderna för utförande och drift av företaget fördelas mellan deltagarna på grundval av andelstal som bestäms efter vad som är skäligt med hänsyn främst till den nytta var och en har av företaget. Inlöses mark för endast vissa av deltagarna i samfälligheten, fastställs grunderna för fördelning av kostnaderna för inlösen särskilt.

Om det med hänsyn till olikheter i naturförhållandena eller annat kan antas att ett visst område skulle få en avsevärt mindre kostnad i förhållande till nyttan av markavvattningen om ett annat område inte hade ingått i företaget, skall företaget indelas i avdelningar som avgränsas med hänsyn till olikheterna.

De remitterade lagförslagen

4 § Andra deltagare i ett markavvattningsföretag än sådana som har ansökt om företaget är inte skyldiga att delta i kostnaden för att utföra företaget med mer än som svarar mot den nytta som har legat till grund för att beräkna delaktigheten för deras fastigheter. Härvid skall värdet av den beräknade nyttan omräknas till penningvärdet vid tidpunkten för uttaxering av kostnaden.

Vid tillämpningen av första stycket anses som sökande även de som har förenat sig med sökanden om företaget, de på vilkas begäran företaget har givits en större omfattning än vad sökanden har begärt samt, om företaget utförs efter beslut vid fastighetsreglering, ägarna av de fastigheter som ingår i regleringen.

Markavvattning och avledande av avloppsvatten

5 § Om ledningar för ett markavvattningsföretag med väsentlig fördel kan användas för att avleda avloppsvatten från en fastighet, skall ägaren av denna fastighet delta i företaget om han själv eller sökanden till markavvattningsföretaget begär det. Vad som nu sagts skall gälla även vid avledande av avloppsvatten från verksamhetsområdet för en allmän vatten- och avloppsanläggning. Härvid skall vad som sägs om fastighetens ägare i stället gälla huvudmannen för anläggningen.

6 § Kostnaderna för utförande och drift av en gemensam ledning fördelas mellan markavvattningsintresset och avloppsintresset med hänsyn till mängden och beskaffenheten av det vatten som avleds genom ledningen samt till vad som kan anses rimligt med hänsyn till intressenternas nytta av ledningen.

Första stycket gäller också vid fördelningen av kostnaderna mellan flera avloppsintressenter.

7 § Bestämmelserna i 5 och 6 §§ om avledande av avloppsvatten från fastigheter får tillämpas även i fråga om avledande av avloppsvatten från byggnader och anläggningar som inte hör till någon fastighet, om det är lämpligt med hänsyn till övriga deltagare.

8 § Bestämmelserna i 5–7 §§ gäller inte avledande av avloppsvatten från enskilda fastigheter inom verksamhetsområdet för en allmän vatten- och avloppsanläggning.

Markavvattning och vägföretag m. m.

9 § Om det för markavvattning är nödvändigt att ett vattenavlopp byggs genom en väg eller att ett avlopp genom en väg utvidgas eller fördjupas skall väghållaren utföra åtgärden, om inte annat överenskoms.

Om det inte är oskäligt skall sådana åtgärder bekostas av väghållaren i den mån åtgärden behövs för avvattning till 1,2 meters djup av åker och äng, som sedan vägens tillkomst eller sedan minst tjugufem år räknat från dagen för begäran om åtgärden varit att hänföra till något av dessa ägoslag. Väghållarens kostnadsansvar gäller inte i fråga om ägovägar eller därmed jämförliga vägar och inte heller i fråga om broar och andra vattenföretag som har utförts i överensstämmelse med tillstånd som har meddelats enligt denna lag eller vattenlagen (1918: 523).

När kostnadsansvar inte åvilar väghållaren enligt andra stycket, skall åtgärden bekostas av den för vilken markavvattning sker.

De remitterade lagförslagen

10 § Om den kostnad som enligt 9 § andra stycket åvilar väghållaren avsevärt överstiger värdet av den skada som uppstår om åtgärden inte utförs, får väghållaren i stället för att bekosta åtgärden betala ersättning för skadan.

11 § Om en väg skall byggas eller ändras och en markägare begär att vattenavlopp för framtida markavvattning skall anordnas genom vägen, skall väghållaren utföra åtgärden om det kan ske utan men för vägens framtida brukbarhet. I fråga om kostnadsansvaret för den fördyring av byggandet och driften av vägen som åtgärden medför gäller 9 § andra och tredje stycket samt 10 § i tillämpliga delar.

Begäran enligt första stycket skall framställas hos väghållaren eller, i fråga om enskild väg för vilken väghållningsskyldighet ännu inte föreligger, hos den som handlägger vägförrättningen. Begäran skall vara skriftlig och i fråga om mer omfattande åtgärder vara åtföljd av en plan för markavvattningen.

12 § Bestämmelserna i 9–11 §§ innebär inte någon inskränkning i den rätt som väghållaren eller markägaren kan grunda på dom, avtal eller någon annan särskild rättsgrund. Markägaren har dock alltid rätt att på egen bekostnad få till stånd sådana åtgärder som avses i 9 § första stycket.

13 § Bestämmelserna i 9–12 §§ gäller också i fråga om banvallar för järnvägar, tunnelbanor och spårvägar.

6 kap. Bevattningssamfälligheter

Allmänna bestämmelser

1 § Enligt detta kapitel kan bevattningssamfälligheter bildas för fördelning av vatten.

2 § Om flera ansöker om tillstånd till vattentäkt för bevattning ur samma vattentillgång och vattnet behöver fördelas mellan dem, får som villkor för tillstånd bestämmas att tillståndshavarna skall ingå i en samfällighet för en sådan fördelning.

Om särskilda skäl föreligger, får även bestämmas att de för vilka tillstånd till vattentäkt för bevattning redan har meddelats skall ingå i samfälligheten.

Om, sedan en samfällighet har bildats, någon gör en ansökan om tillstånd till en ny vattentäkt för bevattning ur samma vattentillgång, får i samband med beslut om tillstånd till vattentäkten som villkor för tillståndet bestämmas att tillståndshavaren skall ingå i samfälligheten.

3 § Deltagarna i en bevattningssamfällighet får fördela tillgängligt vatten mellan sig, om det behövs på grund av vattenbrist eller någon annan omständighet eller om någon deltagare inte utnyttjar sin rätt att ta vatten. Vid fördelningen skall de villkor iakttas som har bestämts av vattendomstolen i samband med att tillstånd gavs.

Gemensamma anläggningar för bevattning

4 § Om det är lämpligt, får vattendomstolen bestämma att gemensamma anläggningar för bevattning skall inrättas för samtliga eller vissa av dem som skall ingå i samfälligheten.

De remitterade lagförslagen

5 § En gemensam anläggning får endast inrättas för sådana deltagare i samfälligheten för vilka det är av väsentlig betydelse att ha del i anläggningen.

En gemensam anläggning får inte inrättas, om de som skall delta i anläggningen mera allmänt motsätter sig åtgärden och har beaktansvärda skäl för det. Vid denna prövning skall främst deras mening beaktas som har störst nytta av anläggningen.

Andra stycket gäller inte, om behovet av anläggningen är synnerligen angeläget för att tillgodose motstående allmänna och enskilda intressen.

6 § En gemensam anläggning och rätt till utrymme är samfälld för dem som deltar i anläggningen. Deltagarna svarar gemensamt för utförande och drift av anläggningen.

Inlösen av mark för en gemensam anläggning får endast ske till förmån för fastigheter. Inlöst mark är samfälld för de fastigheter för vilka inlösen har skett.

Fördelning av kostnader

7 § Kostnaderna för förvaltningen av samfälligheten skall fördelas mellan deltagarna efter den mängd vatten som var och en får ta ut enligt meddelat tillstånd. I enlighet härmed åsätts andelstal för varje deltagare.

8 § Kostnaderna för utförande och drift av en gemensam anläggning fördelas mellan deltagarna i anläggningen efter vad som är skäligt med hänsyn främst till den mängd vatten som var och en får ta ut enligt meddelat tillstånd. I enlighet härmed åsätts andelstal för varje deltagare. Inlöses mark för endast vissa av deltagarna i anläggningen, fastställs grunderna för fördelning av kostnaderna för inlösen särskilt.

Om särskilda skäl föreligger, får särskilda andelstal bestämmas för en viss del av anläggningen.

Om det är lämpligt, får kostnaderna för driften av anläggningarna i stället fördelas genom avgifter som beräknas på grundval av den omfattning i vilken varje deltagare utnyttjar anläggningen.

9 § Vad deltagarna har överenskommit om andelstalen och grunderna för avgiftsberäkningen skall läggas till grund för vattendomstolens dom, om borgenärer med panträtt i deltagande fastigheter medger det. Om en fastighet svarar för gemensam inteckning, fordras dessutom de medgivanden från fastighetsägare och fordringshavare som i 22 kap. 11 § jordabalken föreskrivs för relaxation. Medgivanden av rättsägare behövs inte, om överenskommelsen är väsentligen utan betydelse för dem.

7 kap. Samfälligheter för vattenreglering och vattenöverledning

1 § På yrkande av den som ansöker om eller har fått tillstånd till vattenreglering för utnyttjande av vattenkraft skall förordnas att ägare av andra strömfall som får stadigvarande nytta av regleringen skall delta i företaget, om den som framställer yrkandet får mer än hälften av regleringsföretagets beräknade nytta samt varje strömfall som yrkandet avser är utbyggt eller kan beräknas bli utbyggt för kraftändamål inom den närmaste tiden.

Om någon ansöker om eller har fått tillstånd till vattenreglering för utnyttjande av vattenkraft, skall på yrkande av ägaren av ett annat ström-

fall som får stadigvarande nytta av regleringen förordnas att denne skall delta i företaget.

2 § På yrkande av den som ansöker om eller har fått tillstånd till vattenreglering för bevattning skall förordnas att andra som har tillstånd till vattentäkt för bevattning och som får stadigvarande nytta av regleringen genom förbättrade möjligheter att bevattna skall delta i företaget, om den som framställer yrkandet får mer än hälften av regleringsföretagets beräknade nytta.

Om någon ansöker om eller har fått tillstånd till vattenreglering för bevattning, skall på yrkande av någon annan som har tillstånd till vattentäkt för bevattning och som får stadigvarande nytta av regleringen genom förbättrade möjligheter att bevattna förordnas att denne skall delta i företaget.

3 § Om enligt 1 eller 2 § förordnas att flera skall delta i ett vattenregleringsföretag, skall deltagarna ingå i en samfällighet för utförande och drift av företaget.

Första stycket gäller också, när på ansökan av flera sökande tillstånd meddelas till en vattenreglering som medför stadigvarande nytta för sökandena och annat inte har överenskommits mellan dem.

Anläggningar och rättigheter som hör till regleringsföretaget är samfällda för deltagarna i samfälligheten. Inlösen av mark för ett vattenregleringsföretag får endast ske till förmån för fastigheter. Inlöst mark är samfälld för de fastigheter för vilka inlösen har skett.

4 § Kostnaderna för utförande och drift av företaget fördelas mellan deltagarna på grundval av andelstal som bestäms efter vad som är skäligt med hänsyn främst till den nytta var och en har av företaget. Inlöses mark för endast vissa av deltagarna i samfälligheten, fastställs grunderna för fördelning av kostnaderna för inlösen särskilt.

Om en vattenreglering avser flera sjöar eller skilda sträckor i ett vattendrag och det för detta behövs särskilda dammbyggnader eller andra anläggningar, skall kostnaderna för varje sådan del av företaget beräknas särskilt och fördelas enligt grunderna i första stycket på de deltagare som har nytta av anläggningarna.

Vad deltagarna har överenskommit om kostnadsfördelningen skall läggas till grund för vattendomstolens dom, om borgenärer med panträtt i deltagande fastigheter medger det. Om en fastighet svarar för gemensam inteckning, fordras dessutom de medgivanden från fastighetsägare och fordringshavare som i 22 kap. 11 § jordabalken föreskrivs för relaxation. Medgivande av rättsägare behövs inte, om överenskommelsen är väsentligen utan betydelse för dem.

5 § Andra deltagare i ett vattenregleringsföretag än sådana som har ansökt om företaget är inte skyldiga att delta i kostnaden för att utföra företaget med mer än som svarar mot den nytta som har legat till grund för att beräkna delaktigheten för deras fastigheter. Härvid skall värdet av den beräknade nyttan omräknas till penningvärdet vid tidpunkten för uttaxering av kostnaden.

Vid tillämpningen av första stycket anses som sökande även de som har förenat sig med sökanden om företaget och de på vilkas begäran företaget har givits en större omfattning än vad sökanden har begärt.

De remitterade lagförslagen

6 § Bestämmelserna i detta kapitel om vattenreglering gäller även vid vattenöverledning.

8 kap. Särskilda tvångsrätter

1 § Den som utför ett vattenföretag kan ges rätt att utföra anläggningar eller åtgärder på fastigheter som tillhör någon annan eller ta i anspråk mark härför i den mån det behövs för

1. vattenföretag som avser tillgodogörande av yt- eller grundvatten,
2. vattenreglering eller vattenöverledning,
3. vattenföretag som avser allmän farled, allmän hamn eller allmän flottled,
4. markavvattning,
5. vattenföretag för att motverka förorening genom avloppsvatten,
6. vattenföretag som avses i 2 kap. 7 §.

Den som utför ett vattenföretag kan ges rätt att på annans fastighet utföra anläggningar och åtgärder som behövs för att förebygga eller minska skada av företaget.

Ett område som tas i anspråk enligt första stycket får lösas, om det skall ingå i en strömfallsfastighet.

2 § Om det inte medför en väsentlig olägenhet för ägaren av en vattenanläggning, kan andra ges rätt att använda anläggningen för att främja sina egna vattenföretag eller för att förebygga eller minska skador av dem.

Den som ges rätt att använda en anläggning kan också ges rätt att ändra anläggningen, om det behövs. Anläggningens ägare har rätt att utföra ändringen mot ersättning för kostnaderna.

Den som ges rätt att använda en anläggning skall ge anläggningens ägare skälig ersättning för rätten att använda anläggningen.

3 § Utförs rensningar eller andra åtgärder som avses i 2 kap. 8 §, får rensningsmassorna läggas på närmaste strand, om det inte vållar påtagliga olägenheter från allmän eller enskild synpunkt. Massorna får annars föras till ett lämpligt ställe i närheten.

Markens ägare skall underrättas innan rensningsmassorna läggs upp. Den som lägger upp massorna är skyldig att vidta åtgärder som är ägnade att förebygga eller minska skada av uppläggningen, om han inte därigenom åsamkas oskäliga kostnader.

4 § Förbud mot fiske inom ett visst område får meddelas i samband med beslut om anordningar för att främja fisket eller för att förebygga skador på fisket.

5 § För skada på grund av åtgärder eller föreskrifter som avses i detta kapitel utgår ersättning enligt 9 kap.

9 kap. Ersättning och andelskraft

Allmänna bestämmelser

1 § Den som har fått tillstånd enligt denna lag att genom inlösen eller på annat sätt ta i anspråk annans egendom eller att vidta en åtgärd som skadar

annans egendom skall utge ersättning för vad som avstås eller skadas, om annat inte är särskilt föreskrivet.

Om företag eller åtgärder vartill tillstånd har lämnats enligt denna lag medför att särskild rätt till en fastighet går förlorad eller rubbas, gäller vad som föreskrivs om ersättning då fastigheter tas i anspråk eller skadas.

Den ersättningsskyldige skall, om det är lämpligt, åläggas att utföra åtgärder som är ägnade att förebygga eller minska skador. Ersättning utgår endast för de skador som kvarstår sedan åtgärderna har utförts.

2 § Fastigheter eller delar av fastigheter, som lider synnerligt men av ett företag eller en åtgärd vartill tillstånd har lämnats enligt denna lag, skall lösas in, om ägaren begär det.

Den ersättningsskyldige har rätt till inlösen, om detta skulle medföra endast en ringa höjning av fastighetsägarens ersättning och denne inte har något beaktansvärt intresse av att behålla fastigheten eller fastighetsdelen. Kostnaderna för åtgärder som avses i 1 § tredje stycket skall härvid räknas in i ersättningen.

3 § Ersättning skall utgå i form av engångsbelopp.

Om det finns skäl till det, får ersättning för skador till följd av företag för allmän flottled fastställas att utgå med årliga belopp. Om skadorna av ett sådant företag inte med säkerhet kan uppskattas på förhand eller om de sannolikt inte kommer att uppstå varje år, får den skadelidande hänvisas att framställa anspråk i den ordning som föreskrivs i lagen (1919: 426) om flottning i allmän flottled. Grunderna för hur ersättningen skall beräknas skall dock anges om det är möjligt.

4 § För fastigheter som löses in i sin helhet skall, om inte annat följer av vad som sägs nedan, en löseskilling betalas som motsvarar fastighetens marknadsvärde. Om delar av fastigheter löses eller fastigheter eller delar av fastigheter på annat sätt tas i anspråk eller skadas, skall en intrångsersättning betalas som motsvarar den minskning av fastighetens marknadsvärde som uppkommer genom ingreppet. Ersättning skall betalas även för de skador som i övrigt uppkommer för fastighetsägaren.

Då ersättningen bestäms, skall hänsyn tas till åtgärder som avses i 1 § tredje stycket.

5 § Om det företag för vilket en fastighet löses har medfört inverkan av någon betydelse på fastighetens marknadsvärde, skall löseskillingen bestämmas på grundval av det marknadsvärde som fastigheten skulle ha haft om sådan inverkan inte hade förekommit, dock endast i den mån det är skäligt med hänsyn till förhållandena i orten eller till den allmänna förekomsten av likartad inverkan under jämförliga förhållanden. Om ingreppet är sådant att intrångsersättning skall betalas, skall vad som har sagts om beräkningen av marknadsvärdet tillämpas i fråga om värdet före ingreppet.

6 § Då löseskillingen bestäms, skall en sådan ökning av fastighetens marknadsvärde av någon betydelse som har ägt rum under tiden från dagen tio år före det talan väcktes vid domstol eller förrättningen påkallades räknas ägaren tillgodo endast i den mån det blir utrett att den beror på något annat än förväntningar om en ändring i markens tillåtna användningssätt. Om ingreppet är sådant att intrångsersättning skall betalas, skall vad som har sagts om beräkningen av marknadsvärdet tillämpas i fråga om

De remitterade lagförslagen

värdet före ingreppet. Värderingen skall ske med hänsyn till fastighetens skick när ersättningsfrågan avgörs eller, om fastigheten dessförinnan har tillträtts eller tagits i anspråk eller skadats, när detta skedde.

Om en stadsplan eller en byggnadsplan, enligt vilken marken har avsetts för enskilt bebyggande, har fastställts innan talan väcktes vid domstol eller förrättningen påkallades, skall första stycket tillämpas endast på den värdestegring som har inträffat efter det att planen fastställdes.

Om inlösen sker av en bebyggd fastighet, som innehas i huvudsakligt syfte att bereda bostad åt ägaren och honom närstående, gäller den begränsningen för tillämpningen av första stycket att löseskillingen inte i något fall får bestämmas till lägre belopp än som behövs för att anskaffa en likvärdig bostadsfastighet.

I den mån det blir utrett att värdestegringen utan att ha samband med förväntningar om någon ändring i markens tillåtna användningssätt beror på inverkan av vattenföretaget, gäller 5 §.

7 § Om fastigheten har tillträtts i sin helhet eller tagits i anspråk eller skadats, skall då ersättningen bestäms hänsyn inte tas till sådan ändring i fastighetens värde som uppkommer därefter. Detsamma gäller då fastigheten har tillträtts endast delvis, om inte värdeändringen beror på att den återstående delens skick ändras.

Ersättningen skall jämkas med hänsyn till den höjning i det allmänna prisläget som kan ha skett sedan fastigheten tillträddes eller togs i anspråk eller skadades.

Om det behövs, skall i beslutet om ersättning tas in bestämmelser som är ägnade att hindra att ersättningstagaren gör en förlust till följd av ändringar i penningvärdet under tiden från ersättningsbeslutet till dess betalning sker.

8 § Har en åtgärd vidtagits i uppenbar avsikt att höja ersättningen, skall, om skäl föreligger, ersättningen bestämmas som om åtgärden inte hade vidtagits.

Om företag eller åtgärder vartill tillstånd har lämnats enligt denna lag medför att särskild rätt till en fastighet går förlorad eller rubbas, skall, då en åtgärd som avses i första stycket har vidtagits av fastighetens ägare i avsikt som anges där, första stycket tillämpas så att den ersättningsskyldige erhåller gottgörelse genom minskning av den ersättning som tillkommer ägaren.

9 § Ersättningen skall bestämmas särskilt för varje sakägare. Löseskilling, intrångsersättning och annan ersättning skall bestämmas var för sig.

Om ersättningen avser samtliga delägares andel i en samfällighet eller en del av denna och det för samfälligheten finns en känd styrelse eller en förvaltare med rätt att uppbära medel som härrör från samfälligheten, kan domstolen eller förrättningsmannen utan hinder av första stycket bestämma en gemensam ersättning för delägarna i den mån nedsättning inte skall ske enligt 16 kap. 1 §.

10 § Om företag eller åtgärder vartill tillstånd har lämnats enligt denna lag medför skada på en fastighet som tillhör den som har fått tillståndet, skall ersättning för skadan bestämmas. Detta gäller dock inte, om medgivanden har lämnats av samtliga borgenärer som har panträtt i fastigheten. Om fastigheten besväras av gemensamma inteckningar, fordras dessutom

de medgivanden från fastighetsägare och fordringshavare som i 22 kap. 11 § jordabalken föreskrivs för relaxation. Medgivande fordras dock inte av den för vars rätt domstolens eller förrättningsmannens avgörande är väsentligen utan betydelse.

Ersättning vid utrivning m. m.

11 § Den som har fått tillstånd enligt 14 kap. 1 § eller har ålagts enligt 15 kap. 6 § första stycket att riva ut en vattenanläggning skall betala skälig ersättning för skador på annans egendom som orsakas av bestående ändring i vattenförhållandena. Skyldighet att betala ersättning för förlust av förmån som orsakas av utrivningen föreligger endast om förmånen har samband med tillståndet till vattenanläggningen. Ersättning utgår i sådant fall för de kostnader som förlusten av förmånen innebär.

Om tillstånd att riva ut en vattenanläggning har meddelats annan än den som är skyldig att underhålla anläggningen och skyldighet att betala ersättning har ålagts i samband därmed, får ersättningen sökas åter av den underhållsskyldige.

Den som har fått tillstånd enligt 14 kap. 3 § första stycket att bortskaffa flottledsanläggning är inte skyldig att betala ersättning för andra skador än sådana som uppkommer i samband med bortskaffandet.

Om vattendomstolen enligt 14 kap. 5 § har föreskrivit villkor för hur en anläggning för bortledande av grundvatten får tas ur bruk, är anläggningens ägare skyldig att betala ersättning för de skador på annans egendom som orsakas av bestående ändring i vattenförhållandena.

Begränsningar i vattenrättshavarnas ersättningsrätt

12 § Om tillstånd meddelas till ett vattenföretag som skall tillgodose det allmänna fiskeintresset, allmän farled, allmän hamn eller allmän flottled, hälsovården eller den allmänna miljövården och det för genomförande av företaget krävs att vatten tas i anspråk från eller fallhöjden eller regleringsmagasinet minskas för ett vattenföretag, vartill tillstånd har meddelats enligt denna lag, skall den gamle tillståndshavaren vara underkastad de begränsningar i sin rätt till ersättning som bestämts enligt 14 § andra stycket. Vid bestämmandet av ersättning skall hänsyn tas till vad den gamle tillståndshavaren på grund av tillkommande vattenföretag som avses i första meningen eller omprövningar som avses i 14 § tidigare har fått avstå utan ersättning samt till den tid som kan återstå till den enligt 13 kap. 47 § tredje stycket fastställda tidpunkten, efter vilkens inträde omprövning får begäras.

Om det för genomförande av ett sådant medgivet vattenföretag, som avses i första stycket första meningen, krävs att vatten tas i anspråk från eller fallhöjden eller regleringsmagasinet minskas för den som inte har något vattenrättsligt tillstånd, är vattenrättshavaren skyldig att utan ersättning avstå från en tjugondel av fallhöjden eller av den vattenmängd eller magasinsvolym som utnyttjas av honom. Vad han sålunda är skyldig att avstå utan ersättning skall dock minskas med vad han tidigare kan ha fått avstå utan ersättning på grund av denna bestämmelse.

Ersättning vid omprövning

13 § Innehavare av tillstånd enligt denna lag som till följd av omprövning enligt 15 kap. 3, 4, 9 eller 10 § åsamkas förlust av vatten eller fallhöjd eller inskränkning i rätten att reglera vattnets avrinning har rätt till ersättning för detta, om annat inte följer av 14 §.

De remitterade lagförslagen

14 § Om en omprövning som avses i 13 § sker till förmån för det allmänna fiskeintresset, allmän farled, allmän hamn, allmän flottled eller hälsovården är tillståndshavarens rätt till ersättning för förluster och inskränkningar som avses i 13 § begränsad på sätt anges i andra stycket. Detsamma gäller vid omprövning enligt 15 kap. 3 § eller 9 § första meningen till förmån för den allmänna miljövården.

I fall som avses i första stycket skall ersättning utgå för vad som avstås endast till den del detta, jämte vad tillståndshavaren på grund av tidigare omprövningar eller på grund av 12 § har fått avstå utan ersättning, överstiger vad som har bestämts i tillståndsdomen. Den del för vilken ersättning inte utgår bestäms främst med hänsyn till företagets inverkan på vattenstånds- och avrinningsförhållandena, den fördel eller olägenhet som företaget väntas medföra från allmän synpunkt, graden av nytta för tillståndshavaren och innehavare av rätt till andelskraft samt längden av den tid som föreskrivs innan omprövning av tillståndet kan ske. I fråga om vattenkraftverk bestäms den del för vilken ersättning inte utgår till högst en femtedel och lägst en tjugondel av produktionsvärdet av den kraft som, med avdrag för den kraftökning som föranleds av förekommande vattenregleringar eller vattenöverledningar, i tillgodogjort skick kan uttas vid varje berört kraftverk. I fråga om vattenregleringar och vattenöverledningar för kraftändamål bestäms andelen till högst en femtedel och lägst en tjugondel av det värde varmed till följd av regleringen eller överledningen den vid varje kraftverk uttagbara kraften har ökats eller kunnat utnyttjas på ett fördelaktigare sätt. Beträffande andra vattenföretag bestäms andelen till högst en femtedel och lägst en tjugondel av den vattenmängd, fallhöjd eller magasinsvolym som omfattas av tillståndet till företaget.

Om omprövningen sker före den enligt 13 kap. 47 § tredje stycket fastställda tidpunkten, skall den enligt andra stycket bestämda andelen minskas med hänsyn till den tid som återstår till denna tidpunkt.

15 § Ersättning som enligt 13 och 14 §§ tillkommer tillståndshavaren beräknas enligt 1–10 §§ och skall betalas av den som har begärt omprövningen.

Ersättning för skador som på grund av omprövning enligt denna lag orsakas andra än tillståndshavaren beräknas enligt 1–10 §§. Ersättningen skall betalas av tillståndshavaren, om omprövningen sker med stöd av 15 kap. 3, 4 eller 8 §, samt vid annan omprövning av den som har begärt omprövningen.

Andelskraft

16 § Den vars vattenkraft skall tillgodogöras av annan med stöd av 2 kap. 11 § eller på grund av överenskommelse får delta i tillgodogörandet, om det är av betydelse för hans verksamhet och om hans vattenrätt är grundad på äganderätt eller annan rättighet som gäller mot var och en och som inte är begränsad till tiden. Han är då berättigad till andel i kraftproduktionen (andelskraft) och skyldig att bidra till kostnaderna för kraftanläggningens utförande och drift, allt i förhållande till sin andel i den vattenkraft som skall tillgodogöras vid anläggningen.

Första stycket gäller även den vars strömfall tas i anspråk enligt 2 kap. 3 §, om ersättning för ianspråktagandet inte redan har bestämts, samt den som äger en kraftanläggning i vilken den tillgodogjorda vattenmängden

minskas till följd av en annan vattenöverledning för kraftändamål än som avses i 2 kap. 11 § andra stycket.

Skyldigheten att tillhandahålla andelskraft åligger den fastighet med vilken rätten att tillgodogöra vattenkraften skall vara förenad (strömfallsfastigheten).

Rätten till andelskraft skall vara förenad med den fastighet till vilken vattenkraften har hört eller rättigheten har överflyttats enligt 18 § första stycket.

17 § I samband med beslut om tillhandahållande av andelskraft skall bestämmas om villkoren för tillhandahållandet och om kostnadsbidrag.

Om förhållandena ändras, kan kraftanläggningens ägare eller mottagaren av andelskraft påkalla omprövning av rättsförhållandet mellan dem. Därvid får endast sådana ändringar beslutas som innebär väsentlig fördel för någon av parterna utan att medföra betydande olägenhet för motparten. Om det vid omprövningen beslutas att rätten till andelskraft skall avlösas mot ersättning i pengar, gäller de allmänna bestämmelserna om ersättning i 1–10 §§.

18 § På ansökan av ägaren till en fastighet varmed rätt till andelskraft är förenad får beslutas att rätten till andelskraft skall flyttas över till någon annan fastighet som tillhör samme ägare, om detta kan ske utan skada för borgenärer med panträtt eller andra rättsägare.

Rätten till andelskraft får upplåtas av ägaren till den fastighet varmed den är förenad. Avtal om upplåtelse är inte bindande längre än femtio år från det avtalet slöts. Upplåtelser för någons livstid gäller dock utan begränsning till viss tid.

19 § Bestämmelserna i 12 och 14 §§ om begränsningar i ersättningsrätten för tillståndshavare gäller också i fråga om den rätt till ersättning som tillkommer mottagare av andelskraft enligt denna lag, om deras rätt upphör eller minskas till följd av ett tillstånd eller en omprövning enligt denna lag.

10 kap. Avgifter

Bygdeavgifter

1 § Den som har fått tillstånd enligt denna lag till

1. driften av ett vattenkraftverk,
2. vattenreglering som avser års- eller flerårsreglering,
3. vattenöverledning för något annat ändamål än kraftändamål,
4. ytvattentäkt

skall betala en årlig bygdeavgift som bestäms av vattendomstolen att utgå efter avgiftsenheter och avgiftsklasser enligt 2 och 3 §§.

Bygdeavgift skall enligt de närmare bestämmelser som meddelas av regeringen användas dels för att förebygga eller minska sådana skador av vattenföretaget som inte har ersatts enligt 9 kap. och för att gottgöra sådana skador, dels för att tillgodose allmänna ändamål beträffande den bygd som berörs av vattenföretaget.

2 § Avgiftsenheter är

1. för vattenkraftverk varje enhet installerad generatoreffekt som omfattar tio kilowatt intill 150 procent av effekten vid medelvattenföring och varje enhet om tjugo kilowatt därutöver,

De remitterade lagförslagen

2. för vattenregleringar varje enhet av regleringsmagasinets rymd som omfattar 25 000 kubikmeter intill 100 miljoner kubikmeter, varje ytterligare enhet om 50 000 kubikmeter intill 1 000 miljoner kubikmeter samt varje enhet om 100 000 kubikmeter därutöver,

3. för vattenöverledningar och ytvattentäkter varje kubikmeter i sekunden av den vattenmängd som högst får ledas bort enligt meddelat tillstånd.

Avgift skall inte betalas för vattenkraftverk eller vattenregleringar, om antalet avgiftsenheter är mindre än femhundra.

När ett vattenföretag som avses i första stycket utvidgas, beräknas antalet avgiftsenheter på den sammanlagda effekten, magasinsvolymen eller vattenmängden. Om utvidgningen avser ett vattenföretag för vilket skyldighet att betala bygdeavgift enligt denna lag eller regleringsavgift enligt 4 kap. 14 § vattenlagen (1918: 523) redan föreligger, skall den ytterligare avgift som skall betalas avse endast ökningen av effekten, magasinsvolymen eller vattenmängden och då gäller inte andra stycket.

3 § För vattenkraftverk och vattenregleringar är avgiften för varje avgiftsenhet, om företaget tillhör
klass 1: 0,5 promille av basbeloppet,
klass 2: 1 promille av basbeloppet,
klass 3: 1,5 promille av basbeloppet,
klass 4: 2 promille av basbeloppet.

För vattenöverledningar och vattentäkter är avgiften för varje avgiftsenhet, om företaget tillhör
klass 1: 5 procent av basbeloppet,
klass 2: 10 procent av basbeloppet,
klass 3: 15 procent av basbeloppet,
klass 4: 20 procent av basbeloppet.

Med basbeloppet avses det basbelopp som har bestämts enligt lagen (1962: 381) om allmän försäkring för december året närmast före det år som avgiften avser.

Vid inplacering i avgiftsklass skall hänsyn tas till de mindre eller större förändringar i vattenförhållandena som företaget orsakar samt de mindre eller större olägenheter eller fördelar för bygden som företaget medför.

4 § Bygdeavgift skall utgå från och med kalenderåret närmast efter det år då tillstånd att driva företaget togs i anspråk till och med det år då företaget läggs ned.

Bygdeavgiften skall före varje kalenderårs utgång betalas till länsstyrelsen i det län där företaget huvudsakligen har utförts.

Fiskeavgifter

5 § I stället för att meddela villkor enligt 3 kap. 11 § får vattendomstolen eller förrättningsmannen, om det är lämpligare, ålägga tillståndshavaren att betala en särskild avgift för främjande av fisket i det vatten som berörs av vattenföretaget eller inom något angränsande vattenområde. Avgiften kan fastställas som en engångsavgift eller som årliga avgifter.

Om avgiften fastställs att utgå årligen, skall denna varje år följa förändringarna i det allmänna prisläget sådana dessa uttrycks i basbeloppet enligt lagen (1962: 381) om allmän försäkring. Den fastställda avgiften skall sålunda multipliceras med det tal (jämförelsetal) som anger förhållandet mellan basbeloppet för december månad året närmast före det år då avgiften fastställs och december månad året närmast före det år då avgiften skall betalas.

De remitterade lagförslagen

6 § Den som har fått tillstånd enligt denna lag till ett vattenföretag som avser

1. vattenkraftverk,
2. vattenreglering som avser års- eller flerårsreglering,
3. vattenöverledning för något annat ändamål än kraftändamål,
4. ytvattentäkt

skall, om företaget kan antas skada fisket eller orsaka en inte obetydlig ändring i de naturliga vattenståndsförhållandena, betala en årlig allmän fiskeavgift för främjande av fisket inom landet.

Avgiften bestäms av vattendomstolen att utgå efter avgiftsenheter och avgiftsklasser enligt 7 och 8 §§.

7 § Avgiftsenheter är

1. för vattenkraftverk varje enhet installerad generatoreffekt som omfattar tio kilowatt intill 150 procent av effekten vid medelvattenföring och varje enhet om tjugo kilowatt därutöver,
2. för vattenregleringar varje enhet av regleringsmagasinets rymd som omfattar 25 000 kubikmeter intill 100 miljoner kubikmeter och varje enhet om 50 000 kubikmeter därutöver,
3. för vattenöverledningar och ytvattentäkter varje kubikmeter i sekunden av den vattenmängd som högst får ledas bort enligt meddelat tillstånd.

Avgift skall inte betalas för vattenkraftverk och vattenregleringar, om antalet avgiftsenheter är mindre än tio.

När ett vattenföretag som avses i första stycket utvidgas, beräknas antalet avgiftsenheter på den sammanlagda effekten, magasinsvolymen eller vattenmängden. Om utvidgningen avser ett vattenföretag för vilket skyldighet att betala allmän fiskeavgift enligt denna lag eller avgift enligt 2 kap. 10 § vattenlagen (1918: 523) redan föreligger, skall den ytterligare avgift som skall betalas avse endast ökningen av effekten, magasinsvolymen eller vattenmängden och då gäller inte andra stycket.

8 § För vattenkraftverk och vattenregleringar är avgiften för varje avgiftsenhet, om företaget tillhör

klass 1: 0,05 promille av basbeloppet,
klass 2: 0,1 promille av basbeloppet,
klass 3: 0,15 promille av basbeloppet,
klass 4: 0,2 promille av basbeloppet.

För vattenöverledningar och vattentäkter är avgiften för varje avgiftsenhet, om företaget tillhör

klass 1: 1 procent av basbeloppet,
klass 2: 5 procent av basbeloppet,
klass 3: 10 procent av basbeloppet,
klass 4: 15 procent av basbeloppet.

Med basbeloppet avses det basbelopp som har bestämts enligt lagen (1962: 381) om allmän försäkring för december året närmast före det år som avgiften avser.

Vid inplacering i avgiftsklass skall hänsyn tas till den omfattning i vilken fisk och fiske förekommer i det vattenområde som berörs av företaget, till den utsträckning i vilken vattenförhållandena och fisket påverkas av företaget samt till omfattningen av de förpliktelser som företagaren har ålagts enligt 5 § eller 3 kap. 11 §.

De remitterade lagförslagen

9 § Om det årliga beloppet för allmänna fiskeavgifter är ringa, får föreskrivas att avgiften skall betalas som en engångsavgift. Föreskrift härom skall meddelas om det årliga avgiftsbeloppet är mindre än femhundra kronor.

10 § Årlig fiskeavgift skall utgå från och med kalenderåret närmast efter det år då tillstånd att utföra sådana arbeten för företaget eller att vidta andra åtgärder som inverkar på vattenförhållandena togs i anspråk till och med det år då företaget läggs ned.

Årlig fiskeavgift skall före varje kalenderårs utgång betalas till fiskeristyrelsen.

Engångsavgift skall betalas till fiskeristyrelsen senast vid den tidpunkt som anges när avgiften bestäms.

11 kap. Särskilda bestämmelser om större vattenföretag m. m.

Regeringens prövningsrätt

1 § Regeringen skall pröva tillåtligheten av följande slag av vattenföretag, nämligen

1. vattenkraftverk som är avsedda för en installerad generatoreffekt av minst 20 000 kilowatt,

2. vattenregleringar med en större vattenståndsskillnad mellan dämnings- och sänkningsgränserna än två meter under året eller en meter under veckan samt regleringar med mindre vattenståndsskillnad än som har angetts nu, om därigenom skall utnyttjas ett vattenmagasin av minst 100 miljoner kubikmeter under året eller tio miljoner kubikmeter under veckan,

3. vattenöverledningar eller andra vattenbortledningar från vattendrag eller sjöar med en normal oreglerad lågvattenföring av minst en kubikmeter i sekunden i bortledningspunkten respektive utloppet, om den vattenföring som skall tas i anspråk överstiger en femtedel av den normala oreglerade lågvattenföringen och det inte är uppenbart att bortledningen kan ske utan olägenhet av betydelse för allmänna intressen,

4. andra vattenkraftverk och andra vattenregleringar eller vattenöverledningar för vattenkraftändamål, om

a) företaget avser någon av följande älvar, nämligen Torne älv, Kalix älv, Pite älv och Vindelälven,

b) företaget avser någon av de älvar eller älvsträckor som anges i följande uppställning

Älv	*Sträcka*
Klarälven	sträckan mellan Kärrbackstrand och Edebäck
Dalälven	Västerdalälven, Österdalälven uppströms Trängslet samt sträckan mellan Näs och Hedesundafjärdarna
Ljusnan	sträckan mellan Hede och Svegsjön (Härjedalsljusnan) och sträckan mellan Laforsen och Arbråsjöarna (Mellanljusnan)
Indalsälven	Åreälven, Ammerån ovan Överammer, Storån – Dammån samt Hårkan uppströms Hotagen
Ångermanälven	Lejarälven, Storån uppströms Klumpvattnet, Långseleån – Rörströmsälven, Saxån, Ransarån uppströms Ransaren samt Vojmån uppströms Vojmsjön

Vapstälven	
Moälven	
Lögde älv	
Öre älv	
Umeälven	Tärnaån och Girjesån, Juktån uppströms Fjosokken samt Tärnaforsen mellan Laisan och Gäutan
Bure älv	
Skellefteälven	källflödena uppströms Sädvajaure respektive Rebnisjaure
Byske älv	
Lule älv	Stora Lule älv uppströms Akkajaure, Lilla Lule älv uppströms Skalka och Tjaktjajaure samt Pärlälven
Råne älv	Rörån – Livas älv,

5. grundvattentäkter för tillgodogörande av en större vattenmängd än 10000 kubikmeter om dygnet,

6. andra vattenregleringar, vattenöverledningar och vattenbortledningar än som har angetts förut, om företaget avser någon av sjöarna Vänern, Vättern, Mälaren, Hjälmaren, Storsjön i Jämtland eller Siljan och företaget kan inverka märkbart på vattenståndet i eller vattenavrinningen ur sjön.

2 § I fråga om ändringar eller utvidgningar av vattenföretag gäller 1 § endast om ändringen eller utvidgningen uppnår där angiven omfattning.

3 § Om ett annat vattenföretag än ett sådant som anges i 1 och 2 §§ är av betydande omfattning eller ingripande beskaffenhet, får regeringen förbehålla sig prövningen av företagets tillåtlighet. Besked om förbehållet skall lämnas till vattendomstolen eller förrättningsmannen innan dom eller beslut har meddelats om företagets tillåtlighet.

4 § Tillåtligheten av ett vattenföretag kan även komma under regeringens prövning enligt 3 kap. 4 § andra stycket.

5 § I samband med prövningen av ett företag som avses i 1–4 §§ får regeringen även förbehålla sig prövningen av tillåtligheten av ett annat vattenföretag, om ansökningen avser tillstånd till båda företagen och dessa hänger samman med varandra eller fråga enligt 3 kap. 8 § har uppkommit om jämkning eller företräde mellan dem. Beträffande ett sådant förbehåll gäller 3 § andra meningen.

6 § För regeringens prövning gäller 3 kap. Om regeringen finner att företaget är av synnerlig betydelse från allmän synpunkt, får regeringen medge att företaget får komma till stånd även om hinder möter enligt 3 kap. 4 § första stycket.

7 § Om regeringen finner att ett företag får komma till stånd, kan regeringen bestämma särskilda villkor för att tillgodose allmänna intressen.

Förberedelse av större vattenföretag

8 § Innan tillstånd söks till ett vattenföretag som är av sådan omfattning eller beskaffenhet att dess tillåtlighet skall eller kan antas komma att prövas av regeringen enligt 1–3 §§, skall vissa förberedande åtgärder ha vidtagits enligt 9–12 §§.

De remitterade lagförslagen

9 § I god tid innan närmare undersökningar för företaget påbörjas skall företagaren underrätta kammarkollegiet, statens naturvårdsverk, statens planverk och riksantikvarieämbetet samt de länsstyrelser och kommuner som berörs av företaget. Samtidigt skall sjöfartsverket och fiskeristyrelsen underrättas, om deras verksamhet berörs. Lantbruksstyrelsen skall underrättas, om rennäringen eller jordbruksmark av större omfattning berörs. Företagaren skall därefter på begäran eller när anledning annars föreligger lämna dessa myndigheter och kommuner upplysningar om företaget.

10 § När förutsättningarna för företaget i stort har klarlagts, skall företagaren i samråd med länsstyrelsen i det län där företaget i huvudsak skall utföras bereda berörda kommuner samt myndigheter och sammanslutningar som företaget angår tillfälle att framställa önskemål om företagets närmare omfattning och utformning.

11 § Om företaget kan medföra skada på fiske av någon betydelse, får fiskeristyrelsen förordna om den utredning som behövs. Om företaget kan medföra väsentlig skada på rennäringen eller jordbruket, får lantbruksstyrelsen förordna om behövlig utredning. Riksantikvarieämbetet får förordna om behövlig kulturhistorisk inventering. Statens naturvårdsverk får förordna om den utredning som behövs angående företagets planering från allmänna naturvårdssynpunkter.

Innan förordnande meddelas skall samråd ske med vattendomstolen.

Företagaren skall betala kostnaderna för utredningarna, om det inte är obilligt.

12 § I god tid innan ansökan om tillstånd till företaget ges in skall företagaren medverka till att information om företagets planläggning lämnas till ortsbefolkningen vid sammankomst, genom ortspressen eller på något annat lämpligt sätt. Sammankomst skall ordnas, om länsstyrelsen i något län som berörs av företaget påkallar det.

Företagaren skall på lämpligt sätt bereda enskilda personer tillfälle att framställa önskemål om åtgärder för att förebygga eller minska skador genom företaget.

12 kap. Prövningen av markavvattningsföretag

Allmänna bestämmelser

1 § Prövningen av markavvattningsföretag sker vid förrättning. Länsstyrelsen förordnar en förrättningsman att handlägga förrättningen.

Regeringen eller den myndighet som regeringen bestämmer meddelar särskilda bestämmelser om behörighet att vara förrättningsman.

2 § Två gode män skall delta i förrättningen när förrättningsmannen finner att det behövs eller när sakägare begär det och det inte medför oskäligt dröjsmål.

Ett beslut att gode män skall medverka rubbar inte vad som redan har beslutats eller verkställts under förrättningen.

3 § Gode män utses bland dem som är valda till nämndemän i fastighetsdomstol eller till gode män vid fastighetsbildningsförrättningar i orten.

4 § Om gode män skall medverka, skall förrättningsmannen kalla dem till förrättningen. Till tjänstgöring bör företrädesvis kallas gode män med behövlig ortskännedom och sakkunskap.

Om en god man på grund av jäv är hindrad att tjänstgöra eller om han uteblir från ett sammanträde och annan god man inte utan dröjsmål kan infinna sig, får förrättningsmannen till tjänstgöring som god man kalla någon som är valbar till befattning som anges i 3 §.

5 § Bestämmelsen i 4 kap. 12 § rättegångsbalken om hinder för närstående att samtidigt tjänstgöra som domare gäller också beträffande förrättningsmän och gode män.

6 § Mot förrättningsmän och gode män gäller samma jäv som mot domare.

7 § Om en sakägare vill anföra jäv mot förrättningsman eller god man, skall han framställa invändning därom första gången han för talan i ärendet sedan han fick kännedom om att förrättningsmannen eller gode mannen tjänstgör och att jävsanledning föreligger. Om han underlåter det, är hans rätt att anföra jäv förfallen.

Sedan fråga om jäv mot förrättningsman eller god man uppkommit, får han endast vidta sådana åtgärder som inte utan synnerlig olägenhet kan uppskjutas och som inte innebär ett avgörande av en för förrättningen betydelsefull fråga. Sådana åtgärder får vidtas av förrättningsmannen, även om han har förklarats jävig.

Att förrättningsman eller god man förklaras jävig påverkar inte giltigheten av beslut eller åtgärder som har tillkommit innan frågan om jäv uppkom.

8 § Förrättningsmannen får anlita biträde av sakkunniga för att utreda frågor som kräver särskild fackkunskap. Den som står i ett sådant förhållande till saken eller till någon sakägare att hans tillförlitlighet kan anses förringad får inte anlitas som sakkunnig.

Förrättningens inledande

9 § Ansökan om förrättning görs hos länsstyrelsen av någon som vill utföra eller delta i ett markavvattningsföretag.

Om det vid en fastighetsreglering beslutas att en fråga om markavvattning skall prövas enligt denna lag, anmäls detta av fastighetsbildningsmyndigheten till länsstyrelsen. Ägarna av de fastigheter som ingår i fastighetsregleringen anses då som sökande.

10 § Ansökningen om förrättning skall vara skriftlig och innehålla uppgifter om

1. de fastigheter, byggnader eller anläggningar för vilka sökanden för talan,
2. företagets beskaffenhet,
3. de mark- och vattenområden som berörs av företaget,
4. för sökanden kända sakägare.

Om en ansökan inte uppfyller föreskrifterna i första stycket eller om den i övrigt är ofullständig, får länsstyrelsen förelägga sökanden att avhjälpa bristen. Om bristen inte avhjälps får länsstyrelsen avvisa ansökningen. Detta skall framgå av föreläggandet.

Första stycket gäller även i fråga om anmälningar som avses i 9 § andra stycket.

11 § Länsstyrelsen får bestämma att sökanden skall ställa säkerhet för förrättningskostnaderna innan en förrättningsman förordnas.

Handläggningen

12 § Förrättningsmannen skall utreda förutsättningarna för företaget. Om hinder inte föreligger mot företaget, skall han till ledning för förrättningen utarbeta en allmän plan för detta och utföra de utredningar som behövs för företagets genomförande.

Förrättningsmannen bör därvid samråda med sökanden och övriga sakägare samt de myndigheter som berörs av företaget.

13 § Förrättningsmannen skall utreda vilka som i egenskap av fastighetsägare eller på annan grund är sakägare.

Om det råder tvist om en fastighet som berörs av företaget, har den av de tvistande som innehar fastigheten med äganderättsanspråk rätt att företräda fastigheten under förrättningen till dess den lagligen vinns från honom.

Om en fastighet har övergått till ny ägare under förrättningen, får denne inte rubba var den förre ägaren har medgivit eller godkänt.

14 § Förrättningsmannen skall utfärda kungörelse om företaget. I kungörelsen skall lämnas en kortfattad redogörelse för företaget och på lämpligt sätt anges de fastigheter som kan beröras. I kungörelsen skall sakägarna kallas till sammanträde.

Kungörelsen skall senast fjorton dagar före sammanträdet införas i ortstidning. I god tid före sammanträdet skall utskrift av kungörelsen sändas till kända sakägare, berörda kommuner, statliga myndigheter vars verksamhet kan beröras av företaget samt, om allmänna intressen kan beröras, till kammarkollegiet.

Om företaget berör fast egendom som är samfälld för flera fastigheter, behöver någon utskrift av kungörelsen inte sändas till de särskilda delägarna i samfälligheten. Finns en känd styrelse för samfälligheten, skall en utskrift av kungörelsen sändas till styrelsen.

15 § Om företaget är av mindre omfattning och uppenbarligen berör endast en viss eller vissa sakägare, är kungörelse inte erforderlig. Underrättelse om företaget och om sammanträde skall i så fall delges sakägarna. Underrättelser skall sändas till kommuner och myndigheter i den utsträckning som anges i 14 § andra stycket.

I fråga om delgivning gäller allmänna bestämmelser samt 16 och 17 §§.

16 § Om ägaren av en fastighet, byggnad eller anläggning eller en ställföreträdare för denne stadigvarande vistas utom riket och delgivning inte kan ske här i riket med känt ombud, får handlingen lämnas till den som förvaltar eller brukar fastigheten, byggnaden eller anläggningen.

Den till vilken handlingen har lämnats är skyldig att snarast sända handlingen vidare till den sökte, om det kan ske. Han skall erinras därom, när handlingen lämnas till honom. Är den söktes uppehållsort känd, skall förrättningsmannen därjämte med posten sända honom meddelande om delgivningen.

De remitterade lagförslagen

Delgivningen anses ha skett, när handlingen har lämnats enligt första stycket.

17 § Vad som är föreskrivet om delgivning med delägare i samfällighet gäller även vid delgivning med delägare i fastighet, som innehas under samäganderätt av flera än tio, och med innehavare av servitut som gäller till förmån för flera än tio fastigheter med skilda ägare.

18 § Om det behövs skall förrättningsmannen förordna en lämplig person, hos vilken de handlingar som hör till förrättningen skall hållas tillgängliga (aktförvarare). Flera aktförvarare får förordnas om det är lämpligt.

Aktförvararens namn och platsen där förrättningshandlingarna hålls tillgängliga skall anges i den kungörelse som avses i 14 § eller i underrättelse enligt 15 §.

19 § Ägare av fastigheter som berörs av företaget skall till förrättningsmannen uppge innehavare av servitut, nyttjanderätt eller rätt till elektrisk kraft som har upplåtits i fastigheten. Underlåts detta utan giltigt skäl och uppstår på grund härav skada för sådana sakägare, skall fastighetsägaren ersätta skadan. Fastighetsägarna skall erinras om innehållet i denna paragraf i den kungörelse som avses i 14 §, i underrättelse enligt 15 § eller på annat lämpligt sätt.

20 § Kammarkollegiet skall, om det behövs, föra talan vid förrättningen för att tillvarata allmänna intressen.

Kommun får föra talan vid förrättningen för att tillvarata allmänna intressen inom kommunen.

21 § Om ett nytt sammanträde måste hållas, skall förrättningsmannen kalla alla kända sakägare till detta. Någon kallelse behövs dock inte, om det kan antas att sakägarna ändå infinner sig. Om tid och plats för sammanträdet har tillkännagivits vid ett föregående sammanträde, behöver inte de sakägare kallas som i föreskriven ordning har kallats till det föregående sammanträdet.

Om särskilda kallelser behövs skall de delges sakägarna i god tid före sammanträdet. Förrättningsmannen får dock vid sammanträde bestämma om en särskild ordning för kallelser till följande sammanträden. I fråga om delgivning gäller 16 och 17 §§.

22 § Om en sakägare inte i föreskriven ordning har kallats till ett sammanträde, skall ett nytt sammanträde hållas om inte sakägaren ändå har infunnit sig eller medger att förrättningen får slutföras.

Utan hinder av första stycket får sådana förrättningsåtgärder vidtas som inte i någon nämnvärd mån inverkar på sakägarens rätt.

23 § Om förrättningsmannen och gode männen har olika mening, gäller vad två av dem anser. Om var och en har sin mening, gäller förrättningsmannens mening, såvida det inte är fråga om pengar eller något annat som utgör mängd. I så fall gäller den mening som avser den näst största mängden.

I varje beslut skall anges de skäl på vilka avgörandet grundas, om inte en motivering av beslutet kan anses överflödig. Om beslutet får överklagas, skall det dessutom innehålla en besvärshänvisning.

Beslut som meddelas vid sammanträde skall läsas upp för de närvarande. Om det i annan ordning meddelas ett beslut om inställande av förrättningen eller, utan samband med tillståndsbeslut, ett beslut som får överklagas särskilt, skall sakägare och andra som har besvärsrätt underrättas om beslutets innehåll utan dröjsmål. Sådana underrättelser lämnas genom skriftligt meddelande eller i sådan särskild ordning för kallelser som kan ha beslutats enligt 21 § andra stycket andra meningen.

24 § Om det behövs med anledning av förrättningen, har förrättningsmannen och gode männen samt deras biträden rätt att gå in i byggnader, beträda ägor, göra mätningar och markundersökningar samt företa därmed sammanhängande eller jämförliga åtgärder. I trädgårdar eller liknande planteringar får träd inte skadas eller fällas utan ägarens samtycke. Även i övrigt skall skador undvikas, om det är möjligt.

Alla som för talan vid förrättningen har rätt att under denna beträda andras ägor.

För skador som har uppkommit genom åtgärder enligt första eller andra stycket utgår ersättning. Yrkande om ersättning skall framställas innan förrättningen avslutas eller inställs.

Polismyndigheten skall lämna det biträde som behövs för att befogenheterna enligt första stycket skall kunna utövas.

25 § Om sökanden vill återkalla sin ansökan hos förrättningsmannen, skall han göra det skriftligen eller också muntligen vid ett sammanträde. Om ingen sakägare har fört talan vid förrättningen när återkallelsen görs, skall förrättningen genast inställas. I annat fall skall sakägare som har fört talan vid förrättningen och som själva kunnat ansöka om denna underrättas om återkallelsen. Om någon sådan sakägare inte inom föreskriven tid begär att förrättningen skall fortsättas, skall den inställas.

Sakägare på vars begäran förrättningen fortsätts anses därefter som sökande till förrättningen.

Om det finns flera sökande, får återkallelse inte göras utan medgivande av samtliga.

Sedan tillståndsbeslut har meddelats får ansökningen inte återkallas hos förrättningsmannen. I stället skall återkallelse ske hos vattendomstolen på det sätt och inom den tid som enligt 39 § gäller för överklagande av tillståndsbeslutet.

26 § En förrättning som har inletts efter anmälan av fastighetsbildningsmyndigheten skall inställas, om fastighetsregleringen inställs. Förrättningen skall dock fortsättas, om sakägare som har fört talan vid förrättningen och som har kunnat ansöka om denna begär det. Underrättas sakägarna om regleringsförrättningens inställande vid sammanträde, skall begäran framställas vid sammanträdet. I annat fall skall begäran framställas inom den tid som förrättningsmannen föreskriver.

27 § Om det föreligger hinder mot företaget, skall förrättningsmannen så snart som möjligt avbryta förrättningen och besluta om dess inställande.

28 § Frågor om tillämpningen av 3 kap. 8 § i fråga om markavvattningsföretag som prövas vid olika förrättningar skall efter anmälan till länsstyrelsen prövas vid en särskild förrättning av förrättningsman som länssty-

relsen utser. I fråga om en sådan förrättning gäller bestämmelserna i detta kapitel i tillämpliga delar.

Frågor om tillämpningen av 3 kap. 8 § i fråga om markavvattningsföretag som prövas vid förrättning och vattenföretag som efter ansökan prövas av vattendomstolen skall avgöras av vattendomstolen i ansökningsmålet.

29 § Om förrättningsmannen finner att hinder mot det sökta företaget möter enligt 3 kap. 4 § första stycket men att det föreligger sådana omständigheter som avses i andra stycket i nämnda paragraf eller om frågan om företagets tillåtlighet enligt 11 kap. 3 § skall avgöras av regeringen, skall förrättningsmannen efter sammanträde med sakägarna med ett eget yttrande överlämna frågan till regeringens avgörande.

30 § Vid förrättningen skall protokoll föras. Protokollet samt övriga handlingar som ges in eller upprättas vid förrättningen skall sammanföras till en akt.

Tillståndsbeslut m. m.

31 § Om det inte föreligger något hinder mot företaget, skall förrättningsmannen meddela tillståndsbeslut.

Tillståndsbeslutet skall i behövlig utsträckning innehålla bestämmelser om

1. företagets ändamål, läge, omfattning och tekniska utformning,
2. vilka som skall delta i företaget och varje deltagares andelstal i fråga om kostnaderna för utförande och drift av företaget,
3. de områden som får tas i anspråk och de särskilda tvångsrätter i övrigt som medges för företaget,
4. villkor för att tillgodose allmän och enskild rätt,
5. utförande och underhåll av företaget,
6. tillsyn, besiktning och kontroll,
7. skyldighet att betala ersättning eller att utföra skadeförebyggande åtgärder samt hur betalningen skall ske,
8. förrättningskostnaderna och hur de skall fördelas,
9. tid inom vilken anspråk i anledning av oförutsedda skador får framställas,
10. tid efter vars utgång omprövning enligt 15 kap. 15 § andra stycket får begäras.

Avser tillståndet arbeten för företaget, skall i tillståndsbeslutet anges den tid inom vilken företaget skall vara utfört (arbetstid).

I tillståndsbeslutet skall anges den tid, minst tio och högst trettio år från det tillståndsbeslutet vinner laga kraft, efter vars utgång omprövning enligt 15 kap. 3 § får begäras.

32 § Vad deltagarna i företaget har överenskommit om fördelningen av kostnaderna för företaget skall läggas till grund för tillståndsbeslutet, om borgenärer med panträtt i deltagande fastigheter medger det. Om en fastighet svarar för gemensam inteckning, fordras dessutom de medgivanden från fastighetsägare och fordringshavare som i 22 kap. 11 § jordabalken föreskrivs för relaxation. Medgivanden av rättsägare behövs inte, om överenskommelsen är väsentligen utan betydelse för dem.

33 § En överenskommelse om ersättning eller skadeförebyggande åtgärder som har träffats mellan sakägarna skall läggas till grund för tillståndsbeslutet.

De remitterade lagförslagen

Om det behövs för tillämpningen av 16 kap. 14 § tredje stycket, skall förrättningsmannen uppskatta det värde som en berörd fastighet har utan en särskild rättighet som minskar fastighetens värde.

34 § Innan ett beslut meddelas om inlösen av en fastighetsdel skall en karta med beskrivning ha upprättats över området samt dess gränser ha utmärkts i den ordning som gäller för fastighetsbildning.

35 § Tillståndsbeslut skall meddelas vid sammanträde eller på tid och plats som förrättningsmannen har givit till känna för sakägare och andra som har besvärsrätt. Ett sådant tillkännagivande skall lämnas vid sammanträde eller genom skriftliga meddelanden eller i sådan särskild ordning som kan ha beslutats enligt 21 § andra stycket andra meningen.

36 § Om ett beslut av förrättningsman till följd av skrivfel, felräkning eller något liknande misstag innehåller en uppenbar oriktighet, skall förrättningsmannen besluta om rättelse. Detsamma gäller kartor, ritningar och andra handlingar till vilka förrättningsbeslutet hänvisar.

Innan rättelsen görs, skall den som berörs av åtgärden få tillfälle att yttra sig.

Rättelsen skall med angivande av dagen för åtgärden antecknas på huvudskriften och, om möjligt, på övriga exemplar av den handling som rättas. Den som beslutet rör skall omedelbart underrättas om åtgärden och om möjligheten att överklaga beslutet.

37 § Förrättningsmannen får inte som tolk anlita den som står i sådant förhållande till saken eller till sakägare att hans tillförlitlighet kan anses förringad.

En tolk har rätt att av allmänna medel få skäligt arvode samt ersättning för kostnader och tidsspillan. Detta gäller inte den som anlitas i tjänsten.

Överklagande till vattendomstolen

38 § Förrättningsmannens beslut överklagas särskilt, om förrättningsmannen har

1. ogillat jäv mot förrättningsman eller god man,
2. beslutat om ersättning till sakkunnig eller tolk,
3. beslutat om ersättning enligt 24 § tredje stycket,
4. beslutat om rättelse enligt 36 §.

Överklagande enligt första stycket sker genom besvär som skall ges in till vattendomstolen inom två veckor från den dag då beslutet meddelades.

Ett beslut att godta en invändning om jäv får inte överklagas.

Den som menar att förrättningen onödigt uppehålls genom ett beslut av förrättningsmannen får överklaga beslutet genom besvär hos vattendomstolen. Denna besvärsrätt är inte inskränkt till någon viss tid.

39 § I andra fall än som avses i 38 § överklagas beslut av förrättningsmannen genom besvär som skall ges in till vattendomstolen inom fyra veckor från den dag då tillståndsbeslut meddelades eller förrättningen inställdes.

De remitterade lagförslagen

13 kap. Prövningen av vattenmål

Allmänna bestämmelser

1 § Första domstol i vattenmål kallas vattendomstol. De tingsrätter som regeringen bestämmer skall vara vattendomstolar.

Överrätt i vattenmål (vattenöverdomstol) är Svea hovrätt.

Som sista domstol i vattenmål dömer högsta domstolen.

2 § Om domstolar i vattenmål och rättegången i sådana mål gäller vad som är föreskrivet om allmän domstol, i den mån inte annat följer av denna lag eller annan författning.

Vattendomstol

3 § Vattendomstolen består av en ordförande, en teknisk ledamot samt två nämndemän. Ytterligare en teknisk ledamot får efter ordförandens bestämmande ingå i domstolen.

Ordföranden skall vara lagfaren domare i tingsrätten.

Tekniska ledamöter skall ha teknisk utbildning och erfarenhet av vattenfrågors behandling.

Nämndemän skall vara nämndemän i fastighetsdomstol inom vattendomstolens domsområde.

4 § Vattendomstolen är vid handläggningen av mål domför med endast ordföranden i samma utsträckning som en tingsrätt är domför med en lagfaren domare, om inte annat följer av denna lag.

Innan ordföranden fattar beslut bör han rådgöra med en teknisk ledamot, om frågans beskaffenhet påkallar det.

5 § Regeringen utser ordförande i vattendomstol och tillsätter tjänst som teknisk ledamot.

6 § Nämndemän tjänstgör efter kallelse av vattendomstolen. Till tjänstgöring bör företrädesvis kallas nämndemän från den del av vattendomstolens domsområde till vilken målet närmast har anknytning.

7 § Gränserna mellan vattendomstolarnas domsområden skall följa vattendelare mellan olika vattensystem.

8 § Vattenmål prövas av den vattendomstol inom vars område det vattenföretag eller den åtgärd som det är fråga om i huvudsak skall utföras eller har utförts.

Frågor om vattendomstolarnas inbördes behörighet får, utom i fall som avses i 10 kap. 20 § andra stycket rättegångsbalken, inte tas upp av högre rätt.

9 § Vattendomstolen får för sina sammanträden förfoga över behövliga lokaler i domstolsbyggnader eller andra allmänna byggnader, om inte lokalerna är upptagna för sitt huvudsakliga ändamål eller utgörs av gudstjänstlokal. Uppkommer särskilda kostnader skall de ersättas.

10 § Om det vid överläggningar i vattendomstolen förekommer skiljaktiga meningar, gäller rättegångsbalkens bestämmelser om omröstning i domstol med endast lagfarna ledamöter. Vid omröstningen skall först ordföran-

den säga sin mening, därefter de tekniska ledamöterna och sist nämndemännen.

Vattenöverdomstolen

11 § För fullgörande av Svea hovrätts uppgifter som vattenöverdomstol skall det, förutom lagfarna ledamöter, finnas vattenrättsråd. Dessa skall ha teknisk utbildning och erfarenhet av vattenfrågors behandling. Tjänst som vattenrättsråd tillsätts av regeringen.

Vattenöverdomstolen är domför med fyra ledamöter, av vilka minst tre skall vara lagfarna. Fler än fem ledamöter får inte delta.

Vattenmål

12 § Vattenmålen utgörs av ansökningsmål, stämningsmål och förrättningsmål.

13 § Ansökningsmål är mål om

1. bestämmande enligt 2 kap. 3 § andra stycket av ersättning för rätten att ta i anspråk ett strömfall,
2. tillstånd enligt 4 kap. 1 § till utförande av andra vattenföretag än markavvattningsföretag,
3. godkännande enligt 4 kap. 4 § av ett utfört ändrings- eller lagningsarbete på en anläggning som inte är ett markavvattningsföretag,
4. prövning enligt 4 kap. 5 § av lagligheten av ett utfört vattenföretag som inte är ett markavvattningsföretag,
5. inrättande enligt 6 kap. 4 § av en gemensam anläggning för bevattning, sedan en samfällighet enligt 6 kap. har bildats,
6. överflyttning enligt 9 kap. 18 § första stycket från en fastighet till en annan av rätten till andelskraft,
7. tillstånd enligt 14 kap. 1 § till utrivning av en vattenanläggning eller enligt 14 kap. 5 § om prövning under vilka villkor en anläggning för bortledande av grundvatten får tas ur bruk,
8. tillstånd enligt 14 kap. 3 § första stycket att bortskaffa flottledsanläggningar eller rätt att, utan samband med bortskaffning, överta flottledsanläggningar enligt fjärde stycket nämnda paragraf,
9. förlängning enligt 15 kap. 2 § andra stycket av arbetstiden,
10. omprövning enligt 15 kap. 3, 4, 8–10 och 12 §§ beträffande ett tillstånd eller en årlig avgift,
11. förverkande enligt 15 kap. 5 § av ett tillstånd,
12. omprövning enligt 15 kap. 15 § andra stycket av frågor rörande en bevattnings- eller regleringssamfällighet,
13. fastställelse enligt 15 kap. 16 § av en överenskommelse,
14. prövning enligt 15 kap. 17 § av kostnader i en samfällighet.

Berör ett ansökningsmål uteslutande en viss eller vissa sakägare och kan målet avgöras med bindande verkan endast mot dessa, får vattendomstolen, om sökanden medger det, förordna att målet skall behandlas enligt vad som gäller för stämningsmål.

14 § Stämningsmål är talan om

1. utrivning eller ändring av en vattenanläggning, när talan grundas på att anläggningen inte har tillkommit i laga ordning eller inte är av laga beskaffenhet,
2. ersättning för skada eller intrång genom en sådan anläggning som avses i 1,

De remitterade lagförslagen

3. ersättning för skada genom utrivning av en vattenanläggning, om utrivningen har skett utan tillstånd men sådant tillstånd skulle ha behövts, eller ersättning för skada genom att en anläggning för bortledande av grundvatten tas ur bruk, om detta har skett utan vattendomstolens prövning men sådan prövning skulle ha behövts,

4. ersättning enligt 2 kap. 4 § andra stycket,

5. bildande, utan samband med pågående ansökningsmål, av en regleringssamfällighet enligt 7 kap. 1 eller 2 §,

6. särskild tvångsrätt, utan samband med pågående förrättning eller ansökningsmål, enligt 8 kap.,

7. omprövning enligt 9 kap. 17 § andra stycket,

8. meddelande av bestämmelser enligt 15 kap. 22 §,

9. ersättning enligt 16 kap. 19 §,

10. ersättning eller annat på grund av att en vattenanläggning inte underhålls i enlighet med 17 kap. 1 §,

11. ersättning för skada på grund av att ett vattenföretag inte drivs i enlighet med villkoren i en tillståndsdom eller ett tillståndsbeslut eller i enlighet med vad som föreskrivs i 17 kap. 2 §,

12. ersättning enligt 17 kap. 3 §, 19 kap. 9 § eller 20 kap. 11 §,

13. ersättning, utan samband med ett pågående ansökningsmål, enligt 20 kap. 10 §,

14. fördelning av vatten enligt 22 kap. 7 §.

15 § Förrättningsmål är besvär över beslut vid förrättningar enligt denna lag.

16 § Talan som inte faller under 13 eller 14 § men som rör ett ämne som behandlas i denna lag får tas upp av vattendomstolen, om invändning inte görs mot domstolens behörighet inom den tid som anges i 34 kap. 2 § rättegångsbalken eller vattendomstolen finner att talan har avsevärd betydelse för vattenförhållandena. Om talan tas upp, räknas målet som vattenmål. Vattendomstolen får dock inte ta upp talan om ansvar för brott.

Om det enligt denna lag gäller en särskild ordning för behandlingen av en viss fråga, gäller föreskrifterna härom.

17 § Om det är lämpligt, får vattendomstolen pröva yrkanden som har samband med vattenmålet men som rör rättsförhållanden som inte skall bedömas enligt denna lag. Vattendomstolen får dock inte pröva frågor om äganderätt till fastigheter eller om fastighetsindelningen.

18 § Om en vattendomstol har prövat ett mål som rör ett ämne som behandlas i denna lag, får frågan huruvida målet är sådant att det skall tas upp av någon annan domstol än vattendomstol eller av någon annan myndighet än domstol prövas i högre rätt endast om

1. frågan fullföljs dit eller väcks där av en part som är berättigad till det, eller

2. vattendomstolen har prövat en fråga om äganderätt till en fastighet eller om fastighetsindelningen, eller

3. vattendomstolen har prövat en fråga för vars behandling en särskild ordning har föreskrivits i denna lag, eller

4. vattendomstolen har prövat en fråga om ansvar för brott.

Förfarandet vid vattendomstolarna i ansökningsmål *De remitterade lagförslagen*

19 § En ansökan varigenom ett ansökningsmål anhängiggörs skall vara skriftlig och, om inte annat följer av 20 §, innehålla

1. de uppgifter, ritningar och tekniska beskrivningar som behövs för att bedöma företagets beskaffenhet, omfattning och verkningar,
2. uppgifter som behövs för att bedöma om hinder möter mot företaget från allmänna planeringssynpunkter samt uppgifter om möjlig alternativ lokalisering av företaget och om andra vattenföretag eller särskilda anläggningar som kan antas behövas för ett ändamålsenligt utnyttjande av det sökta företaget,
3. så fullständiga uppgifter som möjligt om vilka fastigheter som berörs av företaget samt namn och adress på ägarna och berörda innehavare av särskild rätt till fastigheterna,
4. uppgifter huruvida särskilda bestämmelser med stöd av lag har meddelats rörande användningen av de mark- och vattenområden som berörs av företaget,
5. uppgifter om de ersättningsbelopp som sökanden erbjuder till varje sakägare, om det inte på grund av företagets omfattning bör anstå med sådana uppgifter.

Ansökningen rörande ett företag, vars tillåtlighet kan antas komma under regeringens prövning, skall innehålla uppgifter om de åtgärder som sökanden har vidtagit enligt 11 kap. 8–12 §§ samt om vad som huvudsakligen har förekommit med anledning av dessa åtgärder.

Om företaget avser utförande av ett vattenkraftverk, skall ansökningen innehålla uppgift om det område som enligt sökanden bör utgöra en sådan strömfallsfastighet som avses i 46 § andra stycket.

20 § En ansökan enligt 13 § första stycket 1 skall innehålla ritningar jämte beskrivning av strömfallets läge och beskaffenhet, uppgift om erbjudna ersättningsbelopp samt övriga upplysningar som behövs för att bedöma ersättningsfrågan.

Till en ansökan enligt 13 § första stycket 6 skall fogas dels ett gravationsbevis rörande den fastighet varifrån rätten till andelskraft skall flyttas över, dels överenskommelser som har träffats med borgenärer med panträtt i fastigheten och andra rättsägare.

21 § Ansökningshandlingarna skall i mål som avses i 13 § första stycket 2–5, 7–12 och 14 ges in i åtta exemplar och i övriga mål i tre exemplar. Om det behövs, får vattendomstolen föreskriva att ytterligare exemplar skall ges in.

Har handlingarna inte getts in i ett tillräckligt antal exemplar eller anser vattendomstolen att de är ofullständiga, skall sökanden föreläggas att avhjälpa bristen. Om sökanden inte fullgör sin skyldighet att ge in ytterligare exemplar, får handlingarna mångfaldigas på sökandens bekostnad. Om sökanden inte fullgör sin skyldighet att på annat sätt komplettera ansökningen, får ansökningen avvisas.

22 § Upptas ansökningen, skall vattendomstolen utfärda kungörelse om företaget. I kungörelsen skall lämnas en kortfattad redogörelse för ansökningen och på lämpligt sätt anges de fastigheter som kan beröras. Dessutom skall erinras om innehållet i 29 och 40 §§ och anges sista tidpunkt för erinringar enligt 29 §.

Vattendomstolen skall förordna en eller flera lämpliga personer att förvara ett exemplar av handlingarna i målet (aktförvarare). Namn och adress på aktförvarare skall anges i kungörelsen.

I kungörelsen skall vidare tillkännages att kallelser och andra meddelanden i målet till parterna skall, om de inte särskilt tillställs part, införas i en viss eller vissa ortstidningar samt hållas tillgängliga hos aktförvararen.

Kungörelsen skall snarast införas i Post- och Inrikes Tidningar och i ortstidning. En utskrift av kungörelsen skall vidare sändas till varje sakägare som har angetts i ansökningen eller som på annat sätt är känd för domstolen.

Om ansökningen berör fast egendom som är samfälld för flera fastigheter, behöver någon utskrift av kungörelsen inte sändas till de särskilda delägarna i samfälligheten. Finns en känd styrelse för samfälligheten, skall en utskrift av kungörelsen sändas till styrelsen.

23 § Ett exemplar av ansökningshandlingarna och av kungörelsen skall sändas till kammarkollegiet och fiskeristyrelsen. Om det kan antas att det allmänna fiskeintresset eller något annat allmänt intresse inte berörs av företaget, behöver ansökningshandlingarna dock inte översändas.

Kungörelsen skall även sändas till berörda kommuner samt till länsstyrelsen och till andra statliga myndigheter vars verksamhet kan beröras av ansökningen.

24 § Om ansökningen berör en kanal- eller slussanläggning eller en farled, hamn eller flottled som är allmän, skall kungörelsen delges styrelsen eller någon annan som förvaltar ett sådant företag. Detsamma gäller om ansökningen berör en samfällighet enligt denna lag eller ett vattenförbund.

Om ansökningen avser ianspråktagande av vattenkraft som tillgodogörs av någon annan än sökanden, skall kungörelsen delges ägaren av den anläggning där kraften tillgodogörs.

Kungörelse om en ansökan enligt 13 § första stycket 6 skall delges ägaren av det strömfall från vilket andelskraft tillhandahålls.

Kungörelse om en ansökan enligt 13 § första stycket 10 eller 11 skall delges innehavaren av det tillstånd som avses med ansökningen.

25 § Kammarkollegiet skall, om det behövs, föra talan i målet för att tillvarata allmänna intressen.

Kommun får föra talan för att tillvarata allmänna intressen inom kommunen.

Fiskeristyrelsen får förordna en fiskeritjänsteman att i styrelsens ställe avge yttrande om det sökta vattenföretagets inverkan på det allmänna fiskeintresset samt om de bestämmelser som behövs till skydd för fisket. Om yttrandet inte kan avges utan en undersökning på platsen, skall vattendomstolen på anmälan av styrelsen förordna den som föreslås av styrelsen att vara sådan sakkunnig i målet som avses i 32 §.

26 § Ägare av fastigheter som berörs av ansökningen skall till vattendomstolen uppge innehavare av servitut, nyttjanderätt eller rätt till elektrisk kraft som har upplåtits i fastigheten. Underlåts detta utan giltigt skäl och uppstår på grund härav skada för sådana sakägare, skall fastighetsägaren ersätta skadan. Fastighetsägarna skall erinras om innehållet i denna paragraf i den kungörelse som avses i 22 § eller på annat lämpligt sätt.

De remitterade lagförslagen

27 § Har en sakägare angetts eller på annat sätt blivit känd för vattendomstolen först efter det att kungörelsen har utfärdats och har han inte hört av sig i målet, skall han på lämpligt sätt beredas tillfälle att yttra sig. Handläggningen av målet får dock inte uppehållas.

28 § Om det råder tvist om en fastighet som berörs av det i målet avsedda företaget eller av en avsedd åtgärd, har den av de tvistande som innehar fastigheten med äganderättsanspråk rätt att företräda fastigheten i målet, till dess den lagligen vinns från honom.

En ny ägare får inte rubba vare sig överenskommelser som den förre ägaren har ingått eller andra åtgärder som har vidtagits i målet och som är bindande för den förre ägaren. Om den förre ägaren har erhållit meddelanden och kallelser i målet, behövs inte några nya meddelanden till eller kallelser på den nye ägaren.

29 § Erinringar mot ansökningen skall göras skriftligen hos vattendomstolen inom den tid som domstolen har bestämt. Tiden skall vara minst trettio dagar från det att kungörandet skedde. Vattendomstolen är inte skyldig att fästa avseende vid erinringar som görs för sent. En avskrift av varje erinringsskrift skall sändas till sökanden.

30 § Den fortsatta förberedelsen av målet är skriftlig eller muntlig.

Vattendomstolen skall under förberedelsen verka för att utredningen i målet får den inriktning och omfattning som är lämplig med hänsyn till målets beskaffenhet. Därvid skall domstolen såvitt möjligt se till att någon onödig utredning inte görs i målet.

31 § Vattendomstolen bestämmer vad en muntlig förberedelse skall avse och vilka parter som skall inställa sig vid denna. Parterna skall kallas till förberedelsen. Kallelsen skall delges parterna eller kungöras i ortstidning. Parter kan föreläggas vid vite att komma tillstädes eller infinna sig personligen.

Vid den muntliga förberedelsen får tredskodom inte meddelas. Parterna får åberopa skrifter som de har gett in. En redogörelse bör lämnas för skrifternas innehåll.

32 § Om det för bedömning av målet behövs någon särskild teknisk utredning eller vidlyftigare värdering, kan vattendomstolen förordna en eller flera sakkunniga att efter en förberedande undersökning avge utlåtande i målet.

Undersökningen skall verkställas snarast möjligt. Om det behövs med hänsyn till målets beskaffenhet eller ändamålet med undersökningen, skall domstolen på ett lämpligt sätt underrätta parterna om tiden för denna.

33 § Om det är lämpligt, får vattendomstolen uppdra åt en eller flera ledamöter av vattendomstolen att verkställa undersökning på platsen. Parterna skall på lämpligt sätt underrättas om tiden för en sådan undersökning. Vid undersökningen skall protokoll föras.

34 § På begäran av sökanden får vattendomstolen besluta att åtgärder får vidtas provisoriskt för att förebygga eller minska skador eller olägenheter, innan frågan om sådana åtgärder slutligen avgörs. Som villkor gäller att

sökanden hos länsstyrelsen ställer säkerhet för den ersättning som han kan bli skyldig att betala på grund av åtgärderna.

Beslutet gäller omedelbart, men det kan ändras när förhållandena föranleder det.

35 § Framgår det av ett utlåtande enligt 32 § eller på annat sätt att det sökta vattenföretaget berör fastigheter som inte har angivits i kungörelsen enligt 22 §, skall vattendomstolen med tillämpning av 22 § bereda ägare och innehavare av särskilda rättigheter till sådana fastigheter tillfälle att yttra sig.

Om det är lämpligare, får vattendomstolen senast åtta dagar före huvudförhandlingen i målet kalla sakägarna till denna. Kallelserna skall delges.

36 § När målet är klart för huvudförhandling, skall vattendomstolen bestämma tid och plats för denna. Platsen bestäms med hänsyn främst till att minsta möjliga kostnader uppstår.

Besked om tid och plats för huvudförhandlingen skall i god tid lämnas parterna i den ordning som har bestämts när det gäller kallelser till dem. Om anledning till det föreligger, skall i kallelsen lämnas uppgift om de frågor som avses behandlas vid huvudförhandlingen.

Om någon part bör infinna sig personligen vid huvudförhandlingen, skall vattendomstolen förelägga honom detta vid vite. Föreläggandet skall delges.

Huvudförhandling får hållas, även om någon part uteblir från denna. Tredskodom får dock inte meddelas.

37 § Om vattendomstolen finner att ett mål kan utredas utan förberedelse, får domstolen i kungörelse omedelbart kalla parterna till huvudförhandling i målet. Därvid gäller 22–28 och 32 – 36 §§ i tillämpliga delar. Huvudförhandlingen får hållas tidigast tre veckor efter det att kungörandet skedde.

38 § I målet skall syn hållas, om det inte är obehövligt.

39 § Ett beslut varigenom en nämndeman har förklarats jävig rubbar inte beslut eller åtgärder av vattendomstolen, som har tillkommit innan jävsinvändningen gjordes och varom övriga ledamöter har varit ense.

40 § Yrkanden om ersättning till följd av det sökta vattenföretaget samt erinringar i anledning av utlåtande enligt 32 § skall framställas skriftligen eller muntligen senast vid huvudförhandlingen. Vattendomstolen får avvisa senare framställda yrkanden och erinringar, om de inte har föranletts av iakttagelser vid syn eller av andra omständigheter som har förekommit under huvudförhandlingen.

41 § Vid huvudförhandlingens början bör ordföranden eller någon annan ledamot kort redogöra för ansökningen och de yrkanden som har framställts i målet. För utredning av frågor av teknisk beskaffenhet får parterna åberopa ingivna skrifter. En redogörelse skall lämnas för skrifternas innehåll.

Vid en uppskjuten huvudförhandling skall målet återupptas i det skick vari det förelåg vid den tidigare handläggningens slut. Har de ledamöter som vid det senare sammanträdet tjänstgör i domstolen inte deltagit i den

tidigare handläggningen, skall dock målet företas till ny huvudförhandling. I den mån det i sådant fall kan antas vara utan betydelse eller skulle medföra oskälig kostnad eller synnerlig olägenhet, behöver bevis som har tagits upp vid tidigare handläggning inte tas upp på nytt.

42 § Om vattendomstolen finner att hinder mot det sökta företaget möter enligt 3 kap. 4 § första stycket men att det föreligger sådana omständigheter som avses i andra stycket nämnda paragraf, skall vattendomstolen efter huvudförhandling i målet med ett eget yttrande överlämna frågan till regeringens avgörande. Detsamma gäller, om frågan om företagets tillåtlighet enligt 11 kap. 1–3 eller 5 § skall avgöras av regeringen.

43 § Vattendomstolens dom skall grundas på vad som har förekommit vid syn och annan förhandling inför vattendomstolen samt vad handlingarna innehåller.

Domen skall meddelas så snart det kan ske med hänsyn till målets beskaffenhet och omständigheterna i övrigt. Om inte synnerliga skäl föreligger, skall domen meddelas inom två månader efter det huvudförhandlingen avslutades.

Skyldigheten enligt 17 kap. 9 § sjunde stycket rättegångsbalken att underrätta parterna om innehållet i domen skall anses vara fullgjord genom att ett exemplar av domen hålls tillgängligt hos den eller de aktförvarare som har förordnats.

44 § När på yrkande av någon part den ersättning som tillkommer honom anses böra sättas högre än vad sökanden har föreslagit, får vattendomstolen även beträffande andra parter vidta sådana jämkningar i ersättningsbeloppen som kan behövas för att uppnå likformighet i uppskattningen. Ersättningen får inte sättas lägre än vad sökanden har erbjudit i målet.

Om överenskommelse har träffats mellan parterna, får ersättning inte på grund av första stycket bestämmas annorlunda än som har avtalats. Detta gäller även i fråga om överenskommelser om att ersättning skall utgå på annat sätt än i pengar eller om att skadeförebyggande åtgärder skall utföras.

45 § Om det behövs för tillämpningen av 16 kap. 14 § tredje stycket, skall vattendomstolen uppskatta det värde som en berörd fastighet har utan särskilda rättigheter som minskar fastighetens värde.

46 § Innan vattendomstolen meddelar en dom om inlösen av en fastighetsdel eller om ersättning för strömfall som skall avstås enligt 2 kap. 3 § och utgör fastighetsdel, skall en karta med beskrivning ha upprättats över området samt dess gränser ha utmärkts i den ordning som gäller för fastighetsbildning.

Innan vattendomstolen meddelar en dom om tillstånd till ett vattenkraftverk, skall domstolen se till att det finns en lämplig fastighet, som ägs av sökanden och med vilken rätten till tillgodogörandet av vattenkraften för framtiden skall vara förenad (strömfallsfastighet).

47 § En dom som innebär att tillstånd lämnas till vattenföretag eller andra åtgärder enligt denna lag skall i behövlig utsträckning innehålla bestämmelser om

1. företagets ändamål, läge, omfattning och tekniska utformning,
2. de områden som får tas i anspråk för företaget och de särskilda tvångsrätter i övrigt som medges sökanden,
3. villkor för att tillgodose allmänna och enskilda intressen,
4. tillsyn, besiktning och kontroll,
5. strömfallsfastighet,
6. vilka som skall delta i en vattenreglerings-, vattenöverlednings- eller bevattningssamfällighet samt varje deltagares andelstal i fråga om kostnaderna för företaget,
7. skyldighet för sökanden att betala ersättning eller att utföra skadeförebyggande åtgärder samt hur betalningen skall ske,
8. villkor för tillhandahållande av andelskraft och om kostnadsbidrag härför,
9. skyldighet för sökanden att betala avgifter,
10. den tid inom vilken anspråk i anledning av oförutsedda skador får framställas,
11. den tid efter vars utgång omprövning enligt 15 kap. 15 § andra stycket får begäras,
12. den förlust av vatten eller annat som tillståndshavaren enligt 9 kap. 12 och 14 §§ är skyldig att underkasta sig utan ersättning,
13. rättegångskostnader.

Avser tillståndet arbeten för företaget, skall i domen anges den tid inom vilken arbetena skall vara utförda (arbetstid).

I domen skall vidare anges den tid, minst tio och högst trettio år från det domen vinner laga kraft, efter vars utgång omprövning enligt 15 kap. 3 § får begäras.

48 § På yrkande av sökanden får vattendomstolen till särskilt avgörande ta upp frågan om företagets tillåtlighet. Om domstolen finner att företaget är tillåtligt och dess snara genomförande är angeläget, får domstolen meddela tillstånd till de arbeten som behöver utföras.

49 § När verkningarna av ett vattenföretag inte kan i ett visst hänseende förutses med tillräcklig säkerhet, får vattendomstolen vid meddelande av tillstånd till företaget skjuta upp frågan om villkoren eller skaderegleringen i det hänseendet till dess behövlig erfarenhet har vunnits av företagets inverkan.

I samband med uppskovsbeslutet skall vattendomstolen, såvitt angår skada eller förlust som kan antas bli mera kännbar, meddela provisoriska bestämmelser om ersättning eller skadeförebyggande åtgärder.

Den uppskjutna frågan skall avgöras så snart det kan ske. Ersättningen får därvid inte bestämmas till lägre belopp än vad som har bestämts provisoriskt.

Då målet har uppskjutits i viss del, skall vattendomstolen som villkor för att tillståndet till företaget skall få tas i anspråk föreskriva att sökanden hos länsstyrelsen ställer säkerhet för den slutliga ersättningen samt för den ersättning som bestämts provisoriskt och som inte skall betalas innan tillståndet tas i anspråk.

Bestämmelserna i preskriptionslagen (1981: 000) gäller inte ersättningsanspråk som omfattas av ett uppskovsbeslut.

50 § När det finns skäl till det, får vattendomstolen förordna att tillståndet till ett vattenföretag eller till en annan åtgärd enligt denna lag får tas i

anspråk även om domen därom inte har vunnit laga kraft. Som villkor skall föreskrivas att sökanden hos länsstyrelsen ställer säkerhet för den ersättning som kan komma att utgå, om domstolens dom ändras.

Om sökanden, sedan tillstånd till ett vattenföretag eller till en annan åtgärd enligt denna lag har meddelats, åläggs skyldighet att förebygga eller minska skador eller att betala ersättning, får vattendomstolen förordna att domen skall gå i verkställighet som om den hade vunnit laga kraft.

Överklagas en dom som avses med ett förordnande enligt första eller andra stycket, får vattenöverdomstolen undanröja förordnandet, innan talan mot domen i övrigt prövas.

Förfarandet vid vattendomstolarna i stämningsmål

51 § Talan i stämningsmål väcks genom stämning.

52 § Förberedelsen är skriftlig eller muntlig.

Kallelser och andra meddelanden till parterna skall delges.

53 § Vattendomstolen får avgöra målet utan huvudförhandling, om parterna inte har begärt någon sådan och deras inställelse inte behövs för utredningen i målet. Vattendomstolen skall därvid ha den sammansättning som anges i 3 § första stycket.

Har domstolen beslutat att målet skall avgöras utan huvudförhandling och är det inte uppenbart att parterna redan har slutfört sin talan, skall de få tillfälle till detta.

Beträffande förelägganden för parterna att inställa sig vid huvudförhandlingen och om parternas utevaro från ett sådant sammanträde gäller rättegångsbalkens bestämmelser rörande en sak, varom förlikning inte är tillåten.

54 § I fråga om förfarandet i stämningsmål gäller i övrigt bestämmelserna om ansökningsmål i 31 § andra stycket, 32 och 33 §§, 36 § första stycket, 38, 39 och 41 §§, 43 § första och andra styckena samt 46 § första stycket.

I mål enligt 14 § 6 gäller också 45 och 50 §§. Om det i ett sådant mål är fråga om arbete för att förebygga eller minska skador eller olägenheter till följd av ett företag enligt denna lag, gäller även 34 §.

55 § Om svaranden för att bemöta käromålet gör en ansökan hos vattendomstolen enligt 13 § första stycket 3 eller 4 eller om ändrade bestämmelser om vattentappning enligt 13 § första stycket 10, handläggs målet i dess helhet som ett ansökningsmål, om inte målet är av den beskaffenheten att det enligt 13 § andra stycket ändå skall behandlas som ett stämningsmål.

Har domstol eller annan myndighet beslutat om borttagande eller ändring av en vattenanläggning och görs en ansökan som avses i första stycket, får vattendomstolen bestämma att beslutet inte får verkställas innan ansökningsmålet har blivit slutligt avgjort eller vattendomstolen förordnar annat. Sökanden skall ställa säkerhet för kostnader och skador.

Förfarandet vid vattendomstolarna i förrättningsmål

56 § Har förrättningsmannens beslut inte överklagats på föreskrivet sätt eller inom rätt tid, skall klagomålen omedelbart avvisas av vattendomstolen. Har besvärsinlagan före besvärstidens utgång inkommit till förrättningsmannen, skall den omständigheten att inlagan först efter utgången av nämnda tid inkommit till domstolen inte föranleda att talan avvisas.

57 § Vid besvärsinlagan skall fogas två avskrifter av inlagan och därtill hörande handlingar. Behöver domstolen för delgivning eller därmed jämförliga åtgärder ytterligare avskrifter, är klaganden skyldig att tillhandahålla dem. Är avskrifter inte tillgängliga när de behövs, får domstolen ombesörja dem på klagandens bekostnad.

58 § Upptas besvären av vattendomstolen, skall domstolen sända ett exemplar av besvärshandlingarna till den eller de aktförvarare som har förordnats vid förrättningen samt utfärda kungörelse om besvären.

I kungörelsen skall uppges

att ett exemplar av handlingarna i målet hålls tillgängligt hos aktförvararen eller aktförvararna,

att kallelser och andra meddelanden i målet till parterna skall, om de inte särskilt tillställs dem, införas i en viss eller vissa ortstidningar samt hållas tillgängliga hos aktförvararen eller aktförvararna,

att skriftlig förklaring över besvären skall ha kommit in till vattendomstolen inom den tid, minst trettio dagar från det att kungörandet skedde, som vattendomstolen bestämt.

Om det är lämpligt, skall vattendomstolen i kungörelsen kalla till huvudförhandling i målet.

59 § Kungörelsen skall snarast införas i den eller de ortstidningar som avses i 58 § andra stycket. Om företaget är av mindre omfattning och berör endast en viss eller vissa sakägare, får kungörelsen, i stället för att införas i ortstidning, delges varje sakägare.

Kungörelsen skall tillställas den eller de aktförvarare som har förordnats.

Om besvär som har anförts av en enskild sakägare berör allmänna intressen, skall kungörelsen sändas till de myndigheter som anges i 23 §. Dessutom skall ett exemplar av besvärshandlingarna sändas till kammarkollegiet och, om det allmänna fiskeintresset berörs, till fiskeristyrelsen.

Om besvär anförs mot en ägare eller innehavare av en särskild rättighet till en fastighet, som inte har angivits i någon kungörelse rörande förrättningen, skall besvären och kungörelsen om dessa delges ägaren eller rättighetshavaren.

60 § För behandling av rättegångsfrågor eller någon del av saken som kan avgöras särskilt får huvudförhandling utsättas, fastän målets beredande i övrigt inte har avslutats.

61 § Vattendomstolen får avgöra målet utan huvudförhandling, om huvudförhandling kan antas sakna betydelse för prövningen och ingen part har begärt en sådan förhandling. Om det är fråga om ett överklagande enligt 12 kap. 38 § eller om domstolen finner det uppenbart att talan är ogrundad, får målet alltid avgöras utan huvudförhandling. Vattendomstolen är därvid domför utan nämndemännen.

För prövning som inte avser själva saken fordras inte huvudförhandling.

Har domstolen beslutat att målet skall avgöras utan huvudförhandling och är det inte uppenbart att parterna redan har slutfört sin talan, skall de få tillfälle till detta.

62 § Vattendomstolens avgörande av saken sker genom dom.

63 § Om domstolen finner att besvären bör föranleda ändring i ett tillståndsbeslut, får ändring göras även i en del som inte har överklagats, om det behövs för att någon uppenbar motstridighet eller oenhetlighet inte skall uppkomma i beslutet.

Om en ändring i förrättningsmannens beslut lämpligen bör göras av förrättningsmannen, får domstolen visa förrättningen åter till denne. Domstolen får meddela bestämmelser till ledning för hur ändringen skall ske.

64 § I fråga om förfarandet i förrättningsmål gäller i övrigt bestämmelserna om ansökningsmål i 30–33, 36, 38, 39, 41–43 och 45 §§, 46 § första stycket samt 47–50 §§.

Rättegången i vattenöverdomstolen

65 § Vattendomstolens domar eller beslut får, om inte annat är föreskrivet, överklagas hos vattenöverdomstolen. I stället för de tider som föreskrivs i 50 kap. 1 och 2 §§ samt 52 kap. 1 § rättegångsbalken gäller för vadeanmälan och anslutningsvad två veckor, för anförande av besvär tre veckor samt för fullföljd av vad fyra veckor.

66 § Om vattendomstolen i samband med en dom, som innefattar tillstånd till ett vattenföretag, inte har meddelat förordnande enligt 50 § första stycket, gäller beträffande överklagande i denna del 49 kap. 5 § andra stycket rättegångsbalken.

67 § Vattendomstolens beslut i överklagade frågor som avses i 12 kap. 38 § första stycket 1 och 3 samt fjärde stycket får inte överklagas.

Vattendomstolens beslut i frågor som avses i 34 § överklagas särskilt genom besvär. Beslut i fråga som avses i 55 § andra stycket får överklagas endast i samband med överklagande av dom eller slutligt beslut i ansökningsmålet.

68 § Har i ett ansökningsmål, vari kungörelse enligt 22 § har utfärdats, sökanden överklagat vattendomstolens dom eller beslut, får vattenöverdomstolen i stället för att förordna om delgivning med motparterna besluta att ett exemplar av vade- eller besvärsinlagan med därvid fogade handlingar skall översändas till den eller de aktförvarare som har förordnats av vattendomstolen samt utfärda kungörelse om överklagandet.

I kungörelsen skall uppges

att ett exemplar av handlingarna i målet hålls tillgängligt hos aktförvararen eller aktförvararna,

att kallelser och andra meddelanden i målet till parterna skall, om de inte särskilt tillställs någon part, införas i en viss eller vissa ortstidningar samt hållas tillgängliga hos aktförvararen eller aktförvararna,

att skriftligt genmäle eller skriftlig förklaring skall ha kommit in till vattenöverdomstolen inom den tid, minst tre veckor från det att kungörandet skedde, som vattenöverdomstolen bestämt.

Kungörelsen skall införas i den eller de ortstidningar som vattendomstolen har bestämt för meddelanden i målet.

Första–tredje styckena gäller också i förrättningsmål, vari kungörelse enligt 58 § har utfärdats, oavsett om sökanden eller någon annan har klagat.

Då föreskrifterna i denna paragraf har fullgjorts, skall delgivning anses ha skett.

69 § Vademål får avgöras av vattenöverdomstolen utan huvudförhandling, om en sådan skulle sakna betydelse för prövningen. Om parterna på ömse sidor har begärt huvudförhandling, skall en sådan äga rum, om den inte uppenbarligen skulle vara utan betydelse.

Vid huvudförhandling får utredningen läggas fram genom vattenöverdomstolens försorg i den omfattning som domstolen bestämmer.

Om vattenöverdomstolen i ett överklagat ansöknings- eller förrättningsmål finner att vite eller annan påföljd bör föreläggas någon part, får föreläggandet inte tillkännages parten genom kungörelse som avses i 68 § utan det skall delges parten.

70 § Vattenöverdomstolen får uppdra åt vattenrättsråd att verkställa undersökning på platsen. Lagfaren ledamot får vara närvarande vid undersökningen. I fråga om undersökningen gäller 33 § andra och tredje meningarna.

En utredning som ett vattenrättsråd har verkställt beträffande en fråga av teknisk beskaffenhet får inte läggas till grund för vattenöverdomstolens dom eller beslut utan att parterna har beretts tillfälle att yttra sig över utredningen. Detta gäller dock inte, om utredningen i endast oväsentlig mån avviker från vad som har framkommit tidigare i målet.

71 § I fråga om rättegången i vattenöverdomstolen gäller i övrigt 32, 43 och 45–50 §§.

Rättegången i högsta domstolen

72 § Vattenöverdomstolens domar eller beslut överklagas hos högsta domstolen.

I fråga om rättegången i högsta domstolen gäller bestämmelserna om rättegången i vattenöverdomstolen i 68, 69 och 71 §§.

14 kap. Särskilda bestämmelser om utrivning m. m.

1 § Görs ansökan om tillstånd att riva ut en vattenanläggning i ytvatten, skall tillstånd till utrivningen meddelas, om inte förordnande meddelas enligt 2 §.

2 § I stället för att lämna tillstånd att riva ut en vattenanläggning i ytvatten får vattendomstolen på begäran av ägaren av en fastighet som skulle skadas av utrivningen förordna att skyldigheten att underhålla anläggningen och att fullgöra vad som i övrigt åligger anläggningens ägare skall för framtiden, till dess något annat bestäms, övergå på fastighetsägaren.

Till skydd för allmänna intressen kan sådant förordnande också meddelas för staten, en kommun eller ett vattenförbund efter åtagande.

Förordnande får inte meddelas, om det kan antas att fastighetsägaren inte kan fullgöra skyldigheterna eller om det med hänsyn till sökandens eller allmänna intressen kan anses mera angeläget att anläggningen rivs ut.

Om ägaren vållas skada av att anläggningen bibehålls, skall den som övertar ansvaret för anläggningen utge skälig ersättning för skadan.

3 § Anläggningar för en allmän flottled som är avlyst får bortskaffas efter tillstånd av vattendomstolen. Sådant tillstånd får ges till

1. staten, en kommun eller ett vattenförbund,

2. förvaltare som avses i 82 a § lagen (1919:426) om flottning i allmän flottled samt

3. den som kan lida men av att anläggningarna bibehålls.

Den som får tillstånd att bortskaffa en anläggning får fritt förfoga över denna.

Om det är uppenbart att varken allmänna eller enskilda intressen skadas av anläggningarnas bortskaffande, behövs inte något tillstånd av vattendomstolen. Om en förvaltare har utsetts enligt 82 a § lagen om flottning i allmän flottled, fordras dennes medgivande till åtgärden.

Vill en fastighetsägare, vars fastighet skulle skadas av att anläggningen bortskaffas, överta anläggningen kan vattendomstolen förordna härom. Ett sådant förordnande kan meddelas också för den som vill använda anläggningen för ett vattenföretag eller för staten, en kommun eller ett vattenförbund till skydd för allmänna intressen.

4 § Om ett förordnande enligt 2 § eller 3 § fjärde stycket avser fastighetsägare, skall vattendomstolen genast anmäla det till inskrivningsmyndigheten för anteckning i fastighetsboken.

Övergår en fastighet till en ny ägare, svarar den nye ägaren för de skyldigheter som följer av förordnandet.

5 § Om fara för allmänna eller enskilda intressen kan uppkomma genom att en anläggning för bortledande av grundvatten tas ur bruk, skall anläggningens ägare inhämta vattendomstolens besked på vilka villkor det får ske.

15 kap. Tillstånds giltighet, omprövning m. m.

Verkan av domar i ansökningsmål

1 § Tillstånd till vattenföretag eller andra åtgärder enligt denna lag gäller mot var och en sedan tillståndsdomen har vunnit laga kraft, om inte målet har handlagts som stämningsmål enligt 13 kap. 13 § andra stycket.

Den som har fått tillstånd kan inte åläggas begränsningar i tillståndet och därmed förenade rättigheter och villkor eller åläggas ytterligare villkor, om inte något annat följer av tillståndsdomen, 2 kap. 4 § eller bestämmelserna i detta kapitel.

Med tillstånd i detta kapitel avses även godkännande av arbeten enligt 4 kap. 4 § och lagligförklaring av ett vattenföretag enligt 4 kap. 5 §.

2 § Tillståndet förfaller, om tillståndshavaren inte iakttar de bestämmelser om arbetstid som har meddelats i tillståndsdomen.

Om tillståndshavaren visar att han har giltigt skäl för dröjsmålet eller att synnerliga olägenheter skulle uppstå om tillståndet förfaller, kan vattendomstolen förlänga tiden med högst tio år. Ansökan om förlängning skall göras innan den föreskrivna tiden har gått ut.

3 § När den tidpunkt har inträffat då enligt 13 kap. 47 § tredje stycket omprövning beträffande ett tillstånd tidigast får begäras, får vattendomstolen föreskriva ändrade eller nya villkor för att tillgodose allmänna intressen. Omprövning får även begäras före denna tidpunkt för att tillgodose sådana allmänna intressen som berörs av väsentliga ändringar i vattenförhållanden.

Vid en omprövning får sådana villkor inte föreskrivas som medför att ändamålet med företaget inte kan tillgodoses eller att förutsättningarna för detta rubbas avsevärt. Villkoren får inte heller för tillståndshavaren, innehavare av rätt till andelskraft eller andra som har inrättat sig efter företaget medföra kostnader som står i missförhållande till de fördelar från allmän synpunkt som kan vinnas. Hänsyn skall vid omprövningen tas till vad tillståndshavaren enligt tidigare omprövningsdomar har fått underkasta sig till förmån för allmänna intressen.

Vattendomstolen skall i omprövningsdomen bestämma när de ändrade eller nya villkoren skall börja tillämpas. Om omprövningen sker efter utgången av den enligt 13 kap. 47 § tredje stycket fastställda tiden, skall också bestämmas efter vilken tid, minst tio och högst trettio år, förnyad omprövning får begäras.

4 § Om det visar sig att anordningar som har vidtagits eller villkor som har meddelats till skydd för fisket är mindre ändamålsenliga, får vattendomstolen meddela ändrade bestämmelser. Därvid gäller 3 § andra stycket.

5 § Om tillståndshavaren åsidosätter ett villkor i en tillståndsdom eller omprövningsdom och avvikelsen är betydande, får vattendomstolen förklara tillståndet förverkat och förbjuda fortsatt verksamhet.

Första stycket gäller också när ett vattenföretag har övergivits eller underhållet av en vattenanläggning har allvarligt försummats eller när ett tillstånd att inverka på vattenförhållandena inte har utnyttjats under en längre tid.

6 § I samband med dom om förverkande enligt 5 § får vattendomstolen ålägga den som är ansvarig för underhållet av en vattenanläggning som omfattas av tillståndet att riva ut anläggningen eller att vidta andra åtgärder för att förebygga eller minska skador på allmänna eller enskilda intressen. Domstolen får därvid förordna att de åtgärder som har föreskrivits beträffande anläggningen på den underhållsskyldiges bekostnad får efter åtagande utföras av någon annan vars rätt är beroende därav.

I stället för att förordna om utrivning eller andra åtgärder enligt första stycket får vattendomstolen medge att anläggningen bibehålls och bestämma att skyldigheten att underhålla anläggningen skall överföras på någon annan. Därvid gäller 14 kap. 2 och 4 §§.

7 § Ansökan om prövning som avses i 3–5 §§ görs av kammarkollegiet.

8 § Efter ansökan av tillståndshavaren får vattendomstolen upphäva eller ändra bestämmelser i en tillstånds- eller omprövningsdom, om bestämmelserna inte längre behövs eller är strängare än nödvändigt eller om ändringen föranleds av någon omständighet som inte förutsågs när domen meddelades.

9 § Vattendomstolen kan fastställa ändrade eller nya bestämmelser om innehållande och tappning av vatten efter ansökan av annan än tillståndshavaren, om han vill utnyttja vattenkraften i sitt strömfall bättre, eller efter ansökan av kommuner eller vattenförbund för att tillgodose den allmänna miljövården eller hälsovården eller för att främja fisket. Till förmån för allmänna farleder, allmänna hamnar, allmänna flottleder, bevattnings- och

markavvattningssamfälligheter samt avloppsföretag kan sådana bestämmelser fastställas på ansökan av huvudmannen.

10 § Ett tillstånd till vattentäkt får omprövas av vattendomstolen efter ansökan av den som driver en annan vattentäkt som är beroende av samma vattentillgång eller av den som söker tillstånd till en sådan vattentäkt.

11 § Frågor som avses i 3, 4 och 8–10 §§ prövas, om inte annat är särskilt föreskrivet, enligt de grunder som gäller för utförande av vattenföretag.

Om regeringen i samband med prövningen av ett vattenföretag har föreskrivit att ett visst villkor skall gälla för ett tillstånd, får vattendomstolen vid omprövningen inte avvika väsentligt från villkoret utan att regeringen har medgivit det.

12 § På ansökan av kammarkollegiet eller den avgiftsskyldige får vattendomstolen föreskriva den ändring av en bygdeavgift eller en allmän fiskeavgift som kan behövas med hänsyn till erfarenheterna av företagets inverkan eller till bestående hinder att utnyttja företaget i den avsedda omfattningen.

Frågan om ändring av en sådan avgift får även tas upp till prövning i samband med en omprövning enligt 3, 4 eller 8–10 §§.

13 § En omprövningsdom har samma verkan som en tillståndsdom.

Verkan av tillståndsbeslut vid förrättning m. m.

14 § Sedan ett tillståndsbeslut har vunnit laga kraft, får det verkställas som en tillståndsdom som har vunnit laga kraft.

I fråga om tillstånd till markavvattningsföretag gäller 1–9, 11 och 13 §§.

Omprövning enligt 3, 4, 8 och 9 §§ beträffande ett markavvattningsföretag skall ske vid en ny förrättning. Länsstyrelsen förordnar om en sådan förrättning efter ansökan.

Ändrade förhållanden i samfälligheter

15 § Om en dom eller ett beslut enligt 3–6, 8–10 eller 14 § inverkar på frågan om en samfällighets fortsatta bestånd, kretsen av deltagare eller kostnadsfördelningen mellan dem, får vattendomstolen eller förrättningsmannen i samband med prövningen meddela de ändrade bestämmelser som behövs.

Inträder, sedan en samfällighet har bildats enligt denna lag, i andra fall än som avses i första stycket ändrade förhållanden som i inte ringa mån inverkar på frågan om sättet för företagets utförande, kretsen av deltagare eller kostnadsfördelningen mellan dem, får frågan på ansökan av en deltagare eller den som vill delta i samfälligheten omprövas av vattendomstolen eller, såvitt avser en markavvattningssamfällighet, vid en ny förrättning. Även utan att sådana förhållanden har inträtt, får en omprövning äga rum, om i det tidigare avgörandet har föreskrivits att frågan får omprövas efter en viss tid och denna tid har gått ut.

Vid omprövningen gäller bestämmelserna om utförande av vattenföretag i tillämpliga delar.

Den som inträder som deltagare i en bestående samfällighet skall, om särskilda skäl föreligger, åläggas att i skälig utsträckning ersätta de övriga deltagarna deras kostnader som nedlagts i gemensamma anläggningar. Vad

som sagts nu gäller också när andelstalet höjs för en fastighet som ingår i en samfällighet.

16 § En överenskommelse om att någon skall inträda i eller utträda ur en samfällighet enligt denna lag, att en deltagares andelstal skall ändras eller att samfälligheten skall upphöra har samma verkan som en tillståndsdom eller ett tillståndsbeslut, om överenskommelsen på ansökan av en deltagare godkänns av vattendomstolen eller, om överenskommelsen träffas vid en förrättning, av förrättningsmannen. Ett sådant godkännande får inte lämnas om det är uppenbart att överenskommelsen strider mot denna lag.

Första stycket gäller även i fråga om en överenskommelse mellan deltagarna i en bevattningssamfällighet om en ny fördelning av vatten inom ramen för det för deltagarna sammanlagt medgivna vattenuttaget.

17 § Om tillståndet till ett vattenföretag, som skall utföras inom ramen för en samfällighet enligt denna lag, på grund av 2 § första stycket har förfallit, får deltagare i företaget begära att vattendomstolen prövar om de kostnader som har lagts ned på företaget skall betalas endast av sökanden eller om även övriga deltagare skall ta del i kostnaden.

18 § Om en fastighet som är ansluten till en samfällighet enligt denna lag ingår i en sammanläggning, övergår fastighetens skyldigheter mot de övriga deltagarna på den nybildade fastigheten.

Första stycket gäller också när en fastighet genom fastighetsreglering i sin helhet överförs till en annan fastighet.

19 § Om en fastighet som är ansluten till en samfällighet enligt denna lag delas, får fastighetens skyldigheter mot de övriga deltagarna fördelas mellan de särskilda delarna genom beslut vid fastighetsbildningsförrättningen.

Första stycket gäller också när en del av en fastighet genom fastighetsreglering överförs till en annan fastighet.

Fördelningen skall ske enligt de grunder som gäller vid bildande av den ifrågavarande samfälligheten. Den gäller endast till dess annat har bestämts enligt denna lag och skall inte beaktas vid tillämpningen av 15 eller 16 §.

Oförutsedda skador

20 § Om ett vattenföretag, som har utförts i enlighet med ett tillstånd enligt denna lag, medför skador som inte förutsågs av vattendomstolen eller förrättningsmannen när tillståndet meddelades, får den skadelidande framställa anspråk på ersättning som avses i 9 kap. 1–10 §§.

Om skadorna är betydande, får den skadelidande begära sådana ändringar av vattenföretaget på företagarens bekostnad som, utan att medföra skador för tredje man eller väsentliga olägenheter för tillståndshavaren, är ägnade att förebygga eller minska framtida skador.

Anspråk på grund av oförutsedda skador skall för att få tas upp till prövning anmälas till vattendomstolen inom fem år eller den längre tid, högst 20 år, som kan ha bestämts i samband med tillståndet. Tiden räknas från utgången av den av domstolen eller förrättningsmannen bestämda arbetstiden.

Bestämmelserna i preskriptionslagen (1981:000) gäller inte anspråk enligt denna paragraf.

De remitterade lagförslagen

21 § Anmälan som avses i 20 § skall vara skriftlig och den skall ges in till vattendomstolen i tre exemplar. Ett exemplar skall genom vattendomstolens försorg tillställas tillståndshavaren.

Anspråket får efter vad som är lämpligt prövas antingen före eller efter utgången av den tid som gäller för anmälan. För vattendomstolens prövning av anspråket gäller vad som stadgas om förfarandet i ansökningsmål i 13 kap. 30–34, 36–39, 41 och 43–47 §§ samt 50 § andra och tredje styckena.

Ändrade bestämmelser om vattentappning och vattentäkter

22 § Saknas bestämmelser om innehållande eller tappning av vatten beträffande ett vattenföretag eller bestämmelser om nyttjandet av en vattentäkt eller är meddelade bestämmelser ofullständiga, får vattendomstolen på talan av den som lider skada genom de rådande förhållandena fastställa sådana bestämmelser som är ägnade att för framtiden förebygga eller minska skador. Bestämmelserna får inte ändra vad som lagligen kan gälla och inte heller skada tredje mans rätt och de skall endast gälla mellan parterna i målet och deras rättsinnehavare.

16 kap. Betalning av ersättning, tillträde m. m.

1 § Löseskillingar och intrångsersättningar som skall utgå på en gång betalas genom nedsättning hos länsstyrelsen i det län där fastigheten är belägen.

Om ersättningen avser fastigheter i olika län, skall nedsättningen ske hos den länsstyrelse som domstolen eller förrättningsmannen bestämmer.

2 § Nedsättning enligt 1 § skall inte ske, om fastigheten inte svarar för någon beviljad eller sökt inteckning eller om de borgenärer som har panträtt i fastigheten har medgivit att ersättningen betalas ut till den ersättningsberättigade. Om fastigheten besväras av gemensamma inteckningar, gäller vad som har sagts nu endast om det dessutom föreligger sådana medgivanden från fastighetsägare och fordringshavare som i 22 kap. 11 § jordabalken föreskrivs för relaxation. Medgivanden behövs dock inte av dem för vars rätt domstolens eller förrättningsmannens avgörande är väsentligen utan betydelse.

3 § I beslut om löseskilling eller intrångsersättning skall anges i vad mån nedsättning skall ske.

4 § Ersättningar som inte skall nedsättas betalas till den ersättningsberättigade. Om ersättningen avser mark som skall lösas, åligger det den ersättningsskyldige att hos länsstyrelsen i det län där fastigheten är belägen anmäla och därvid styrka att ersättningen har betalats. Om ersättningen avser fastigheter i olika län, skall anmälan göras hos den länsstyrelse som domstolen eller förrättningsmannen bestämmer.

5 § Bestämmelserna i 1–4 §§ gäller även provisorisk ersättning som har bestämts med stöd av 13 kap. 49 § andra stycket.

6 § Vid nedsättning eller anmälan skall den ersättningsskyldige till länsstyrelsen ge in domen eller beslutet samt lagakraftbevis och vid nedsätt-

De remitterade lagförslagen

ning dessutom gravationsbevis för fastigheten. Om det inte sker, skall länsstyrelsen anskaffa handlingarna på den ersättningsskyldiges bekostnad.

7 § Ersättning för mark som löses skall betalas och anmälan enligt 4 § skall ske inom sex månader från det att såväl tillståndsfrågan som ersättningsfrågan har avgjorts slutligt. Ersättning som inte avser mark som löses och som har fastställts att utgå på en gång skall betalas inom två år från samma tid. Om den ersättningsskyldige inte iakttar vad som har sagts nu, förlorar han den rätt som han har förvärvat gentemot den ersättningsberättigade.

Tidsfristerna får förkortas eller förlängas när parterna är ense om det eller om det finns särskilda skäl för det.

8 § Inlösen av mark är fullbordad när den ersättningsskyldige har fullgjort vad som åligger honom enligt 1 och 4 §§.

9 § Den ersättningsskyldige får genast tillträda egendomen när inlösen är fullbordad enligt 8 §. Om förutom löseskilling eller intrångsersättning annan ersättning har bestämts till följd av avståendet, får dock tillträde inte ske förrän även denna ersättning har betalats.

Tillstånd att på annat sätt än genom inlösen ta någon annans egendom i anspråk eller att vidta åtgärder som medför skada för någon annan får utnyttjas när den ersättningsskyldige har betalat den ersättning som har bestämts.

Om det är påkallat med hänsyn till den ersättningsberättigades förhållanden, skall bestämmas skäligt uppskov med tillträdet eller med utförandet av åtgärden.

10 § Om en del av en fastighet inlöses, sker ändringen i fastighetsindelningen när inlösen är fullbordad enligt 8 §.

Sådana särskilda rättigheter till en fastighet som har tillkommit genom frivilliga upplåtelser upphör när inlösen av fastigheten eller av sådan del därav som berörs av rättigheten är fullbordad enligt 8 §, om inte domstolen eller förrättningsmannen har förordnat att rättigheten skall bestå. Ett sådant förordnande får meddelas endast om det uppenbarligen är utan betydelse för den rätt som tillkommer borgenärer med panträtt i fastigheten.

Andra särskilda rättigheter till fastigheten än som anges i andra stycket består efter inlösen, om inte något annat har förordnats av domstolen eller förrättningsmannen.

Genom inlösen upphör den lösta egendomens ansvar för fordran. Detta gäller dock inte fordran som har förmånsrätt enligt 6 § 1 förmånsrättslagen (1970: 979).

11 § Om ersättningen till följd av ett vattenföretag har bestämts slutligt först efter det att tillståndet har tagits i anspråk, skall den del av ersättningen som överstiger vad som tidigare kan ha utgått till den ersättningsberättigade betalas och anmälan enligt 4 § göras inom en månad från det ersättningen bestämdes slutligt. Detsamma gäller en ersättning som har bestämts i samband med godkännandet av ett vattenföretag som redan har utförts.

Om den slutligt fastställda ersättningen inte överstiger den ersättning som tidigare har utgått och nedsättnings- eller anmälningsskyldighet an-

De remitterade lagförslagen

nars skulle ha förelegat, skall den ersättningsskyldige anmäla ersättningsbeslutet hos länsstyrelsen sedan detta har vunnit laga kraft.

12 § På sådana ersättningar som avses i 11 § första stycket utgår ränta enligt 5 § räntelagen (1975:635) från den dag marken tillträddes eller vattenföretaget utfördes, om inte något annat följer av andra stycket. Om betalningen inte sker i rätt tid, utgår ränta enligt 6 § räntelagen för tiden efter det dröjsmålet inträdde. Inlösen fullbordas utan hinder av att ränta inte betalas.

På ersättningar som avser oförutsedda skador utgår ränta enligt 6 § räntelagen från den dag ersättningsanspråket framställdes vid vattendomstolen.

Om den ersättningsskyldige försummar att betala sådan ersättning som avses i 11 § första stycket, skall länsstyrelsen på ansökan av den ersättningsberättigade låta ta ut beloppet jämte ränta. Därvid tillämpas bestämmelserna i utsökningsbalken om verkställighet av lagakraftägande dom i tvistemål, varigenom betalningsskyldighet har ålagts någon.

13 § Medel som har satts ned eller tagits ut skall länsstyrelsen utan dröjsmål sätta in i bank mot ränta.

14 § Nedsatta eller uttagna medel jämte upplupen ränta skall länsstyrelsen betala ut till den som har rätt till medlen.

Vid utbetalningen av medel som har satts ned enligt beslut av domstolen eller förrättningsmannen skall bestämmelserna om fördelning av köpeskilling för fast egendom som har sålts på exekutiv auktion tillämpas med de avvikelser som anges i tredje stycket. Om rätt för innehavare av pantbrev att avstå från sin rätt till betalning och om verkan därav finns särskilda bestämmelser.

Om fastigheten är besvärad av en inteckning och dessutom av en särskild rättighet som minskar fastighetens värde och har sämre rätt än inteckningen, skall den borgenär som har panträtt på grundval av inteckningen få betalning som om fastigheten inte besvärades av rättigheten, i den mån det behövs för att han skall få full betalning för sin fordran. Ersättningen för rättigheten skall minskas i motsvarande mån.

15 § Sammanträde för fördelningen skall hållas så snart det kan ske. Kallelser till sammanträdet skall minst två veckor i förväg sändas till fastighetsägaren, andra sakägare och kända innehavare av panträtt. De skall i kallelsen uppmanas att anmäla sina anspråk senast vid sammanträdet. Om det finns särskilda skäl för det, skall en kungörelse om sammanträdet minst två veckor i förväg också föras in i Post- och Inrikes Tidningar.

16 § När inlösen av mark är fullbordad, skall länsstyrelsen genast underrätta inskrivningsmyndigheten därom för anteckning i fastighetsboken.

17 § Om det råder tvist om bättre rätt till ersättning, skall ersättningen nedsättas hos länsstyrelsen, även om nedsättning inte behövs enligt 1 §. Bestämmelserna i 13–15 §§ skall tillämpas i fråga om sådan ersättning.

18 § Ersättningsbelopp som har betalats får inte till någon del återkrävas. Vad som sagts nu gäller inte, om det tillstånd som föranlett beslutet om ersättning upphävs på talan av den ersättningsberättigade.

De remitterade lagförslagen

19 § Om en borgenär som har panträtt i en fastighet gör en förlust på grund av att ersättning inte har bestämts eller har blivit för lågt beräknad och frågan om ersättning på grund av en överenskommelse mellan den ersättningsskyldige och sakägaren eller av någon annan anledning inte har prövats i sak av domstolen eller förrättningsmannen, är borgenären berättigad till ersättning av den ersättningsskyldige mot avskrivning på fordringshandlingen. Vad nu har sagts gäller också i fråga om överenskommelser om att ersättning skall utgå på något annat sätt än i pengar eller om att skadeförebyggande åtgärder skall utföras.

17 kap. Underhåll m. m.

1 § Den som äger en vattenanläggning är skyldig att underhålla den så att det inte uppkommer skada för allmänna eller enskilda intressen genom ändringar i vattenförhållandena.

Den som enligt 8 kap. 2 § har medgivits rätt att använda någon annans vattenanläggning är jämte ägaren skyldig att underhålla anläggningen, om inte vattendomstolen bestämmer något annat.

Om en anläggning har utförts med stöd av en särskild rättighet, är rättighetshavaren skyldig att underhålla anläggningen till dess skyldigheten har förts över på någon annan. Detta gäller även om rättigheten har upphört att gälla och rättighetshavaren därför inte längre kan anses vara anläggningens ägare.

I 14 kap. 2 § och 15 kap. 6 § finns bestämmelser om överflyttning av underhållsskyldigheten.

2 § Vattenföretag som inverkar på vattenförhållandena skall drivas så att de inte i onödan skadar allmänna eller enskilda intressen.

3 § Den som är skyldig att underhålla en vattenanläggning har rätt att nyttja annans mark för arbeten eller åtgärder som behövs för att underhållsskyldigheten skall kunna fullgöras. Den underhållsskyldige skall betala ersättning för skada och intrång.

18 kap. Tillsyn och besiktning

Tillsyn

1 § Tillsyn över vattenföretag och vattenanläggningar utövas av länsstyrelsen.

Om särskilda skäl föreligger, får i en tillståndsdom eller ett tillståndsbeslut förordnas att någon annan myndighet än länsstyrelsen skall, jämte länsstyrelsen, utöva tillsyn i visst hänseende.

2 § Företagaren är skyldig att på begäran av tillsynsmyndighet lämna de upplysningar om företaget eller vattenanläggningen som behövs för tillsynen.

Länsstyrelsen får förelägga företagaren att utföra de undersökningar som behövs för tillsynen. Om särskilda skäl föreligger, får länsstyrelsen härvid föreskriva att en undersökning skall utföras av någon annan än företagaren och utse någon att utföra undersökningen.

I beslut om föreläggande enligt andra stycket får länsstyrelsen utsätta vite.

Besiktning

3 § I tillståndsdomar och tillståndsbeslut får föreskrivas att en vattenanläggning skall besiktas, sedan företaget har utförts.

Besiktningsman förordnas av länsstyrelsen efter anmälan av företagaren.

4 § Efter ansökan av ägaren till en vattenanläggning eller av någon vars rätt berörs av anläggningen kan länsstyrelsen förordna en besiktningsman för att utreda om anläggningen har tillkommit i laga ordning eller är av laga beskaffenhet eller om avvikelser har gjorts från vad som har föreskrivits i tillståndsdomen eller tillståndsbeslutet.

5 § Besiktningsmannen skall föra protokoll över vad som har förekommit vid besiktning enligt 3 eller 4 §. Protokollet skall inges till länsstyrelsen och, såvitt avser besiktning enligt 4 §, i avskrift tillhandahållas den som har ansökt om besiktningen. Om besiktningsmannen konstaterar att avvikelser har gjorts från vad som har föreskrivits i tillståndsdomen eller tillståndsbeslutet, skall han ange om avvikelserna enligt hans uppfattning kan skada allmänna eller enskilda intressen.

Rätt till tillträde m. m.

6 § För att utöva tillsyn enligt denna lag har tillsynsmyndighet rätt att få tillträde till vattenanläggningar samt att utföra undersökningar inom områden som berörs av vattenföretaget. Samma rätt tillkommer dem som skall utföra undersökningar som avses i 2 § andra stycket andra meningen samt besiktningsmän.

Polismyndigheten skall lämna det biträde som behövs för att tillsynen eller besiktningen skall kunna verkställas.

7 § Den som är beroende av hur ett vattenföretag drivs, allmän åklagare och tjänsteman vid Sveriges meteorologiska och hydrologiska institut har rätt att få tillträde till platser för vattenståndsmätare, vattenmätare eller observationsrör samt att ta del av anteckningar som företagaren har ålagts att föra rörande vattenstånd, vattnets avrinning eller tillgodogjorda vattenmängder.

Tillfälle skall beredas statlig fiskeritjänsteman och av fiskeristyrelsen förordnad fiskeritillsynsman att utöva tillsyn över att villkor till skydd för fisket fullgörs.

Tystnadsplikt

8 § De som har deltagit i tillsyn eller besiktning eller har utfört sådana undersökningar som avses i 2 § andra stycket andra meningen får inte obehörigen röja eller utnyttja vad de därvid har erfarit om affärs- eller driftförhållanden eller förhållanden av betydelse för landets försvar.

I det allmännas verksamhet tillämpas i stället bestämmelserna i sekretesslagen (1980: 100).

19 kap. Skydd för vattenförsörjningen

Allmänna bestämmelser

1 § Om en yt- eller grundvattentillgång utnyttjas eller kan antas komma att utnyttjas för vattenförsörjning, är alla som vill bedriva sådan verksam-

het eller utföra sådana åtgärder i vatten eller på land som kan skada vattentillgången skyldiga att vidta de anordningar, tåla de begränsningar av verksamheten och iaktta de försiktighetsmått i övrigt som skäligen kan fordras för att förebygga eller avhjälpa skadan.

Den som utövar verksamhet eller utför åtgärd i enlighet med vad som har föreskrivits i tillstånd enligt denna lag, miljöskyddslagen (1969: 387) eller enligt 18 § naturvårdslagen (1964: 822) anses ha fullgjort vad som åligger honom enligt första stycket.

Länsstyrelsen får vid vite förelägga den som vill bedriva sådan verksamhet eller utföra sådana åtgärder som avses i första stycket att iaktta vad som gäller enligt nämnda stycke.

2 § Till skydd för en yt- eller grundvattentillgång som utnyttjas eller kan antas komma att utnyttjas för vattenförsörjning får länsstyrelsen besluta om ett behövligt skyddsområde (vattenskyddsområde).

Länsstyrelsen skall föreskriva de inskränkningar i rätten att förfoga över fastigheter inom vattenskyddsområdet som behövs för att tillgodose syftet med skyddsområdet. Om det behövs för att tillgodose syftet med skyddsområdet, får länsstyrelsen föreskriva att skyltar eller stängsel sätts upp på någons fastighet.

Föreskrifter som medför att pågående markanvändning avsevärt försvåras får endast meddelas på begäran.

3 § Regeringen eller den myndighet som regeringen bestämmer får meddela sådana föreskrifter om vad allmänheten skall iaktta inom ett vattenskyddsområde som behövs för att tillgodose syftet med skyddsområdet.

4 § Innan länsstyrelsen fattar beslut enligt 2 § skall länsstyrelsen utfärda en kungörelse med föreläggande för sakägarna att, om de vill framställa erinringar mot åtgärden, göra detta hos länsstyrelsen inom viss tid från kungörandet. Tiden får inte sättas kortare än en månad. Kungörelsen, som skall innehålla uppgift om förslaget till vattenskyddsområde och skyddsföreskrifter, skall införas i ortstidning. En utskrift av kungörelsen skall vidare sändas till kända sakägare.

Om beslutet berör fast egendom som är samfälld för flera fastigheter, behöver någon utskrift av kungörelsen inte sändas till de särskilda delägarna i samfälligheten. Finns en känd styrelse för samfälligheten, skall en utskrift av kungörelsen sändas till styrelsen.

Om beslutet uppenbarligen berör endast viss eller vissa sakägare, får, i stället för att kungörande sker, föreläggandet delges med sakägarna.

Skall beslut enligt första stycket meddelas på ansökan, skall kostnaderna för kungörandet betalas av sökanden.

5 § När föreskrifter enligt 2 eller 3 § meddelas, ändras eller upphävs, skall beslutet snarast möjligt kungöras på det sätt som är föreskrivet beträffande författningar i allmänhet. Kungörelse om beslutet skall också införas i ortstidning. Sökande och sakägare anses ha fått del av beslutet den dag kungörelsen var införd i ortstidning.

Om beslutet har meddelats i anledning av en ansökan, skall sökanden betala kostnaderna för kungörandet.

De remitterade lagförslagen

6 § Om en kommunal myndighet har meddelat beslut i enlighet med föreskrift som har utfärdats med stöd av 2 § andra stycket första meningen, får besvär över beslutet anföras hos länsstyrelsen.

Beslut enligt 1–3 §§ gäller omedelbart, om inte annat förordnas.

Ersättning

7 § Fastighetsägare och innehavare av särskild rätt till fastighet har rätt till ersättning, om föreskrifter enligt 2 § andra stycket medför att pågående markanvändning avsevärt försvåras eller att mark tas i anspråk. Ersättning utgår dock inte för sådan begränsning i rätten att förfoga över fastighet som följer av 1 § första stycket eller motsvarande bestämmelser i annan lag.

Om en föreskrift enligt 2 § andra stycket första meningen innebär ett förbud att vidta vissa åtgärder utan särskilt tillstånd, får ersättning på grund av den föreskriften utgå endast om sådant tillstånd har vägrats eller förenats med särskilda villkor.

Ersättningen skall betalas av den som har begärt föreskrifterna hos länsstyrelsen.

8 § Om det i fall som avses i 7 § uppkommer synnerligt men vid användningen av fastigheten, skall fastigheten lösas av den ersättningsskyldige, om ägaren begär det. Därvid gäller också 7 § andra stycket.

9 § Den som vill göra anspråk på ersättning eller begära inlösen skall väcka talan mot den ersättningsskyldige hos vattendomstolen inom ett år från den dag då det beslut som anspråket grundas på vann laga kraft. Gör han inte detta förlorar han sin rätt.

10 § I fråga om ersättning och inlösen enligt detta kapitel gäller i övrigt 9 och 16 kap.

20 kap. Kostnadsbestämmelser

Rättegångskostnader vid domstol m. m.

1 § I mål vid domstol enligt denna lag gäller rättegångsbalkens bestämmelser om rättegångskostnader, om inte annat följer av 2–4 §§.

2 § I ansökningsmål, utom i sådana mål som anges i andra stycket, och i mål som avses i 13 kap. 13 § andra stycket skall sökanden svara för sina egna och motparternas kostnader vid vattendomstolen. I ansökningsmål som gäller bildande av samfällighet för bevattning, vattenreglering eller vattenöverledning svarar sökanden inte för kostnader i vattendomstolen som uppkommit för deltagare i samfälligheten. I sådana överklagade ansökningsmål som avses i första meningen skall sökanden svara för sina egna kostnader i högre rätt och för de kostnader som där har uppkommit för motparterna genom att sökanden har klagat.

I mål som gäller omprövning eller förverkande enligt 15 kap. 3–6 eller 12 § skall kammarkollegiet och tillståndshavaren svara för sina kostnader vid vattendomstolen. I mål enligt 15 kap. 3 § skall kammarkollegiet dessutom svara för kostnader vid vattendomstolen som uppkommer för andra motparter än tillståndshavaren. I mål som gäller omprövning enligt 15 kap. 15 § andra stycket, 16 eller 17 § skall varje part svara för sina kostnader.

De remitterade lagförslagen

3 § Om talan om ersättning eller inlösen på grund av ett förordnande om vattenskyddsområde ogillas men käranden har haft skälig anledning att få sin talan prövad av vattendomstolen, får vattendomstolen förordna att svaranden skall ersätta käranden dennes rättegångskostnader eller att vardera parten skall svara för sina kostnader vid vattendomstolen.

4 § Om det är skäligt, får vattendomstolen i förrättningsmål förordna att en part som förlorar målet skall ersätta motparters kostnader vid vattendomstolen.

5 § I ansökningsmål som avses i 2 § första stycket får sökanden åläggas att betala ersättning för motparters rättegångskostnader även om deras talan inte har blivit prövad slutligt vid domstolen. Ersättningen skall även innefatta ränta efter sex procent från dagen för delavgörandet till dess betalning sker.

6 § I ansökningsmål vid vattendomstolen är sökanden skyldig att på anmodan av domstolen betala förskott på kostnader som avser

1. kungörelser och underrättelser,
2. aktförvarare,
3. sakkunniga,
4. lokaler för sammanträden.

Första stycket gäller även klagande i förrättningsmål, om kostnaden har orsakats av hans besvär, samt käranden i stämningsmål.

I högre rätt gäller första stycket den som har klagat.

Frågan om vem som slutligt skall stå för kostnaderna avgörs enligt 1–4 §§.

Förrättningskostnader m. m.

7 § Andra sakägare än deltagare har rätt att få ersättning för sina nödvändiga kostnader vid en förrättning.

Ersättning enligt första stycket skall bestämmas med tillämpning av vad som gäller enligt 18 kap. 6–9 §§ rättegångsbalken.

Förrättningsmän och gode män har rätt till ersättning enligt bestämmelser som meddelas av regeringen.

Ersättning till sakkunniga bestäms av förrättningsmannen.

8 § Till förrättningskostnader hänförs

1. ersättning till förrättningsmän, gode män och sakkunniga,
2. kungörelsekostnader, ersättning till aktförvarare och andra kostnader som är nödvändiga för förrättningen,
3. ersättning för kostnader som avses i 7 § första stycket,
4. ersättning för skador som avses i 12 kap. 24 §,
5. kostnad för förrättning som avses i 12 kap. 28 § första stycket.

Om tillståndsbeslut meddelas, skall förrättningskostnaderna fördelas mellan deltagarna i markavvattningsföretaget efter vad som är skäligt.

Inställs förrättningen, skall sökanden betala de kostnader som har uppkommit, om inte särskilda omständigheter föranleder att betalningsskyldigheten fördelas mellan samtliga sakägare eller vissa av dem. Om den inställda förrättningen har inletts på grund av ett beslut vid en fastighetsreglering, skall dock kostnaderna anses som förrättningskostnader vid fastighetsregleringen.

De remitterade lagförslagen

Om kammarkollegiet begär omprövning av ett markavvattningsföretag, skall staten svara för förrättningskostnaderna.

Såsom sökande anses även den som har förenat sig med sökanden om företaget samt den på vilkens begäran företaget har givits en större omfattning än vad sökanden har begärt.

9 § Sökanden är skyldig att på anmodan av förrättningsmannen betala förskott på förrättningskostnader som avses i 8 § första stycket 1 och 2.

Frågan om vem som slutligt skall stå för kostnaderna avgörs enligt 7 och 8 §§.

Övriga kostnader

10 § I ärenden hos regeringen om ianspråktagande av strömfall enligt 2 kap. 3 § skall sökanden svara för samtliga kostnader.

11 § I ärenden vid länsstyrelsen om fördelning av ersättning skall den ersättningsskyldige svara för samtliga kostnader, i den mån inte något annat följer vid en motsvarande tillämpning av 18 kap. 6 eller 8 § rättegångsbalken.

12 § Innehavaren av vattenanläggningen skall med belopp som länsstyrelsen bestämmer betala kostnaderna för

1. tillsyn som avses i 18 kap. 1 § andra stycket,
2. undersökningar som avses i 18 kap. 2 § andra stycket andra meningen,
3. besiktning enligt 18 kap. 3 §.

13 § Den som har ansökt om besiktning enligt 18 kap. 4 § skall betala kostnaderna för besiktningen med belopp som länsstyrelsen bestämmer. Om besiktningsmannen begär det, är den som har gjort ansökan även skyldig att lämna skäligt förskott på kostnaderna för besiktningen.

21 kap. Ansvar, handräckning m. m.

1 § Till böter eller fängelse i högst två år döms den som uppsåtligen eller av oaktsamhet

1. bryter mot 4 kap. 1 § första eller andra stycket,
2. bryter mot villkor eller föreskrifter som enligt denna eller äldre lag har meddelats i samband med tillstånd till ett vattenföretag, godkännande av arbeten enligt 4 kap. 4 §, lagligförklaring enligt 4 kap. 5 §, prövning enligt 14 kap. 5 § eller motsvarande äldre bestämmelser eller i samband med omprövning eller förverkande av tillstånd, så att allmänna eller enskilda intressen kan skadas,
3. bryter mot 17 kap. 1 eller 2 §,
4. underlåter att fullgöra vad som åligger honom enligt 18 kap. 2 § första stycket,
5. bryter mot föreskrifter som har meddelats enligt 19 kap. 2 eller 3 §.

Till böter döms den som uppsåtligen eller av oaktsamhet underlåter att fullgöra vad som åligger honom enligt 4 kap. 3 § tredje stycket.

I ringa fall döms inte till ansvar.

Till ansvar enligt första stycket döms inte, om ansvar för gärningen kan ådömas enligt brottsbalken.

I fiskeristadgan (1954: 607) finns bestämmelser om straff och andra påföljder för den som överträder fiskeförbud som har meddelats enligt denna eller äldre lag.

2 § Om någon har begått en gärning som avses i 1 § första stycket 1–3 och 5, får länsstyrelsen vid vite förelägga honom att vidta rättelse. Beslut om handräckning får också meddelas för sådant ändamål.

Första stycket gäller också om någon inte har iakttagit vad som gäller enligt 19 kap. 1 § första stycket.

Om allmänna intressen berörs får ansökan om handräckning göras av länsstyrelsen.

Bestämmelser om handräckning finns i handräckningslagen (1981: 000).

3 § Om ett tillstånd till ett vattenföretag har förfallit enligt 15 kap. 2 §, får länsstyrelsen vid vite förelägga tillståndshavaren att riva ut en med stöd av tillståndet uppförd vattenanläggning som kan skada allmänna eller enskilda intressen. Beslut om handräckning får också meddelas.

22 kap. Slutbestämmelser

1 § Lagens bestämmelser om fastighet gäller också inskrivna tomträtter och gruvor. Om tomträtt eller gruva skall ingå i en samfällighet enligt 5–7 kap. får inlösen av mark för samfällighetens behov inte ske till förmån för tomträtten eller gruvan.

2 § Ett vattenföretag skall anses beröra en viss fastighet

1. när ett yrkande framställs om skyldighet för fastighetens ägare att delta i företaget,
2. när fastigheten eller dess vatten tas i anspråk för företaget eller för en anläggning i samband med företaget,
3. när företaget kan medföra skador på mark eller vatten som tillhör fastigheten, på byggnader eller anläggningar som finns på fastigheten eller på fastighetens användningssätt.

3 § Om en säkerhet som skall ställas enligt denna lag inte har godkänts av den till vars förmån den ställs, skall säkerheten prövas av länsstyrelsen.

Borgen får godkännas av länsstyrelsen endast om borgensmannen svarar som för en egen skuld och, om flera har tecknat borgen, de svarar solidariskt.

Staten, kommuner, landstingskommuner och kommunalförbund behöver inte ställa säkerhet.

4 § Om någon som förberedelse för ett vattenföretag vill undersöka en fastighet, får länsstyrelsen föreskriva att tillträde till fastigheten skall lämnas under en viss tid. Länsstyrelsen får även meddela förbud vid vite att flytta eller skada vattenmärken, observationsrör eller något annat som behövs för undersökningen.

Undersökningen skall utföras så att minsta skada och intrång vållas. I trädgårdar och liknande planteringar får träd inte skadas eller fällas utan ägarens samtycke eller medgivande av länsstyrelsen.

För skador och intrång som har uppkommit genom en undersökning enligt första stycket utgår ersättning. Talan om ersättning skall väckas vid den fastighetsdomstol inom vars område fastigheten är belägen.

Länsstyrelsen kan fordra att den som skall utföra undersökningen ställer säkerhet för framtida ersättningsanspråk innan arbetet påbörjas.

Länsstyrelsen får förordna att ett beslut enligt första stycket första meningen får verkställas även om beslutet överklagas, om säkerhet ställs enligt fjärde stycket.

5 § På begäran av någon som vill utföra ett vattenföretag men som ännu inte har ansökt om tillstånd får vattendomstolen förordna en sakkunnig att på företagarens bekostnad göra nödvändiga undersökningar. Om undersökningarna avser företagets inverkan på det allmänna fiskeintresset, skall som sakkunnig förordnas den fiskeritjänsteman som fiskeristyrelsen föreslår.

6 § Länsstyrelsens beslut enligt denna lag får överklagas hos kammarrätten genom besvär, om beslutet avser

1. förordnande av förrättningsman enligt 12 kap.,
2. förordnande om undersökningar som avses i 18 kap. 2 § andra stycket eller av besiktningsman enligt 18 kap. 3 eller 4 §,
3. kostnader som anges i 20 kap. 12 eller 13 §,
4. prövning av säkerhet enligt 3 § detta kapitel,
5. föreläggande vid vite eller om rättelse på en försumligs bekostnad enligt 2 kap. 4 § tredje stycket, 19 kap. 1 § tredje stycket, 21 kap. 2 eller 3 § eller detta kapitels 4 § första stycket.

I övrigt får länsstyrelsens beslut enligt denna lag och beslut av annan myndighet än regeringen enligt 19 kap. 3 § överklagas hos regeringen genom besvär.

7 § Är flera fastigheter för husbehovsförbrukning beroende av samma grundvattentillgång, skall vattnet fördelas mellan dem efter vad som är skäligt, om fastigheternas behov inte kan täckas helt. Härvid skall iakttas att fastighet inte får berövas vatten, vartill den med hänsyn till läge och naturlig beskaffenhet, äldre bebyggelse eller andra omständigheter bör anses ha företräde.

Fördelning som har ägt rum med stöd av första stycket får jämkas, om ändrade förhållanden har inträtt.

8 § Vattendomstolarna skall föra förteckning över vattenföretag inom domsområdet (vattenbok). Regeringen meddelar närmare bestämmelser om vattenboken.

Om ikraftträdandet av denna lag föreskrivs i särskild lag.

2 Förslag till Lag om införande av vattenlagen (1982: 000)

De remitterade lagförslagen

Härigenom föreskrivs följande.

Allmänna bestämmelser

1 § Vattenlagen (1982: 000) och denna lag träder i kraft den 1 januari 1983.

2 § Genom den nya vattenlagen upphävs med de begränsningar som följer av denna lag

vattenlagen (1918: 523),

lagen (1918: 524) om vad iakttagas skall i avseende å införande av vattenlagen och

lagen (1920: 460) om vad vid anläggande av järnväg eller spårväg bör iakttagas till tryggande av närliggande marks torrläggning.

Genom denna lag görs inte någon ändring i vad som enligt 5 kap. 10 § vattenlagen (1918: 523) stadgas om talan om åtgärder m. m. på grund av begagnandet av en allmän farled.

3 § Om det i lag eller annan författning hänvisas till en föreskrift som har ersatts genom en bestämmelse i den nya vattenlagen eller i denna lag, tillämpas i stället den nya bestämmelsen.

4 § I mål och ärenden som har anhängiggjorts hos en vattendomstol före ikraftträdandet av den nya vattenlagen tillämpas äldre bestämmelser.

Frågor om anspråk för oförutsedda skador skall dock handläggas enligt den nya vattenlagen, om anspråket i enlighet med de bestämmelser som gäller framställs sedan den nya vattenlagen har trätt i kraft.

5 § Om en förrättningsman har förordnats före ikraftträdandet av den nya vattenlagen, tillämpas äldre bestämmelser vid förrättningen samt i fråga om underställning och överklagande.

6 § Vad som enligt den nya vattenlagen gäller om ägare av en fastighet tillämpas även på den som innehar en fastighet med ständig besittningsrätt eller med fideikommissrätt.

Särskild övergångsbestämmelse till 2 kap. nya vattenlagen

7 § Genom 2 kap. 1 och 2 §§ nya vattenlagen inskränks inte den rätt som före ikraftträdandet av den nya vattenlagen har tillkommit på grund av dom, urminnes hävd eller någon annan särskild rättsgrund eller på grund av 1 kap. 2 § andra stycket andra meningen vattenlagen (1918: 523).

Särskild övergångsbestämmelse till 3 kap. nya vattenlagen

8 § Vad som i 3 kap. 3 § första stycket nya vattenlagen stadgas om byggnadsplan gäller också avstyckningsplan.

Särskilda övergångsbestämmelser till 4 kap. nya vattenlagen

9 § Om tillstånd enligt vattenlagen (1918: 523) eller motsvarande äldre bestämmelser inte har lämnats till vattenföretag som består i bedrivande av en verksamhet i vatten, gäller bestämmelserna om tillståndsplikt i 4 kap.

De remitterade lagförslagen

nya vattenlagen även om verksamheten har påbörjats före ikraftträdandet av lagen.

Första stycket gäller inte dikning eller verksamhet som grundas på en sådan särskild rättighet att förfoga över vattnet som avses i 2 kap. 41 § vattenlagen (1918: 523).

10 § Om annan vattenanläggning än dike har utförts under vattenlagens (1918: 523) giltighetstid utan tillstånd enligt den lagen, är anläggningens ägare bevisningsskyldig i fråga om de förhållanden som rådde i vattnet innan anläggningen utfördes.

Särskilda övergångsbestämmelser till 9 kap. nya vattenlagen

11 § Om ett tillstånd enligt den nya vattenlagen meddelas till ett vattenföretag som skall tillgodose det allmänna fiskeintresset, allmän farled, allmän hamn, allmän flottled, hälsovården eller den allmänna miljövården eller till ett markavvattningsföretag eller till en vattentäkt för bevattning och det för genomförande av företaget krävs att inskränkningar sker i ett vattenföretag, vartill tillstånd har meddelats enligt vattenlagen (1918: 523) eller motsvarande äldre bestämmelser och på vilket vattenlagens (1918: 523) bestämmelser om kungsådra var tillämpliga, skall den gamle tillståndshavaren i fråga om den rätt till ersättning som följer av 9 kap. nya vattenlagen vara underkastad de begränsningar som anges i andra stycket.

Om inskränkningarna i det äldre vattenföretaget består i att vatten tas i anspråk eller att fallhöjden eller regleringsmagasinet minskas, har den gamle tillståndshavaren rätt till ersättning för vad som avstås endast till den del detta, jämte vad han tidigare efter den nya vattenlagens ikraftträdande har fått avstå utan ersättning enligt denna paragraf eller 12 §, överstiger en tjugondel av det produktionsvärde eller den vattenmängd, fallhöjd eller magasinsvolym som avses i 9 kap. 14 § andra stycket tredje–femte meningarna nya vattenlagen.

12 § Om den som har tillstånd till ett vattenföretag, som har meddelats enligt vattenlagen (1918: 523) eller motsvarande äldre bestämmelser, lider en ekonomisk förlust till följd av en omprövning beträffandet tillståndet enligt 15 kap. 3, 4, 9 eller 10 § nya vattenlagen, har han rätt till ersättning för denna i den mån annat inte följer av andra stycket.

Om bestämmelserna i vattenlagen (1918: 523) om kungsådra eller nyprövning var tillämpliga på företaget och omprövningen sker till förmån för det allmänna fiskeintresset, allmän farled, allmän hamn, allmän flottled eller hälsovården, skall tillståndshavaren ha rätt till ersättning för förlust av vatten eller fallhöjd eller för inskränkningar i rätten att reglera vattnets avrinning endast till den del det som avstås, jämte vad tillståndshavaren tidigare efter den nya vattenlagens ikraftträdande har fått avstå utan ersättning enligt denna paragraf eller 11 §, överstiger en tjugondel av det produktionsvärde eller den vattenmängd, fallhöjd eller magasinsvolym som avses i 9 kap. 14 § andra stycket tredje–femte meningarna nya vattenlagen.

Första och andra styckena gäller även vid omprövning enligt 15 kap. 3 § eller 9 § första meningen till förmån för den allmänna miljövården. Bestämmelserna gäller även beträffande omprövning av en sådan särskild *rättighet att förfoga över vattnet som avses i 2 kap. 41 § vattenlagen* (1918: 523).

De remitterade lagförslagen

13 § Bestämmelserna i 11 och 12 §§ om tillståndshavares ersättningsrätt gäller också i fråga om en mottagare av andelskraft enligt vattenlagen (1918: 523) eller av ersättning genom överföring av kraft enligt vattenlagen (1918: 523) i dess lydelse före den 1 juli 1974, om hans rätt upphör eller minskas till följd av ett tillstånd eller en omprövning enligt den nya vattenlagen.

Särskilda övergångsbestämmelser till 10 kap. nya vattenlagen

14 § Årliga avgifter som har bestämts enligt 6 kap. 9 § vattenlagen (1918: 523) skall utgå så länge flottning bedrivs i den allmänna flottleden.

15 § Årliga avgifter enligt 2 kap. 10 § eller 4 kap. 14 § vattenlagen (1918: 523) skall under den avgiftsperiod som löper vid den nya vattenlagens ikraftträdande utgå med det senast fastställda beloppet. Efter avgiftsperiodens slut skall avgiften för det närmast följande året utan särskilt beslut utgå med ett belopp som räknas om i förhållande till den ändring av basbeloppet enligt lagen (1962: 381) om allmän försäkring för december månad som har skett från det första till det sista året i den senaste avgiftsperioden. Därefter skall avgiften varje år utan särskilt beslut räknas om i förhållande till den ändring av basbeloppet för december månad som kan ha skett mellan året närmast före det aktuella avgiftsåret och året närmast dessförinnan.

I fråga om årliga avgifter enligt 2 kap. 8 § vattenlagen (1918: 523) eller däremot svarande äldre lag gäller att sådan avgift år 1983 skall utgå med det tidigare fastställda beloppet, omräknat med hänsyn till ändring av basbeloppet för december 1982 i förhållande till basbeloppet för december det år då avgiften senast fastställdes genom lagakraftägande dom, dock tidigast för december 1963. Därefter skall avgiften utan särskilt beslut räknas om enligt första stycket tredje meningen.

Särskilda övergångsbestämmelser till 12, 13 och 16 kap. nya vattenlagen

16 § Löseskilling och intrångsersättning för en fastighet som innehas med fideikommissrätt får inte sättas lägre än som följer av 9 kap. nya vattenlagen. Sådana ersättningar som har nämnts nu och som tillkommer innehavaren av en fideikommissegendom skall alltid nedsättas hos länsstyrelsen och får inte betalas ut, innan regeringen eller den myndighet som regeringen bestämmer har förordnat hur det skall förfaras med ersättningen.

Särskilda övergångsbestämmelser till 15 kap. nya vattenlagen

17 § Frågan om lagligheten av en vattenanläggning som har tillkommit före ikraftträdandet av den nya vattenlagen utan tillstånd enligt vattenlagen (1918: 523) eller motsvarande äldre bestämmelser bedöms enligt de bestämmelser som gällde vid anläggningens tillkomst.

I fråga om tillståndsplikt för en verksamhet i vatten som har påbörjats före ikraftträdandet av den nya vattenlagen gäller 9 §.

18 § Ett tillstånd enligt vattenlagen (1918: 523) eller motsvarande äldre bestämmelser till ett vattenföretag eller någon annan åtgärd som avses i den nya vattenlagen, anses som ett tillstånd enligt den nya vattenlagen med de begränsningar som följer av 19 och 20 §§.

Första stycket gäller även en sådan särskild rättighet att förfoga över vattnet som avses i 2 kap. 41 § vattenlagen (1918: 523).

De remitterade lagförslagen

Bestämmelserna i 15 kap. 5 och 6 §§ nya vattenlagen gäller också vattenanläggningar som har tillkommit innan nämnda lag trätt i kraft, även om någon domstols eller annan myndighets tillstånd till dessa inte har behövts och inte heller lämnats.

19 § Om annat inte följer av andra–femte styckena, får omprövning enligt 15 kap. 3 § nya vattenlagen beträffande ett tillstånd som har meddelats enligt vattenlagen (1918: 523) eller motsvarande äldre bestämmelser eller av en rättighet som avses i 2 kap. 41 § vattenlagen (1918: 523) begäras tidigast den 1 januari 1993.

Omprövning beträffande ett tillstånd till vattenkraftverk eller vattenreglering eller vattenöverledning för kraftändamål som har meddelats enligt vattenlagen (1918: 523) får, om annat ej följer av tredje eller fjärde stycket, begäras tidigast trettio år från den dag då företaget enligt därom meddelad bestämmelse skall ha fullbordats, dock tidigast den 1 januari 1993.

Omprövning beträffande ett tillstånd till vattenkraftverk eller vattenreglering för kraftändamål, för vilket villkoren enligt 4 kap. vattenlagen (1918: 523) skulle ha kunnat underkastas nyprövning före den 1 januari 1993, får begäras så snart tiden för nyprövning skulle ha inträffat.

Om tillståndet till ett vattenkraftverk eller en vattenreglering för kraftändamål har nyprövats enligt 4 kap. vattenlagen (1918: 523), får omprövning beträffande tillståndet begäras tidigast trettio år från den dag då domen angående nyprövning vann laga kraft.

Utan hinder av första–fjärde styckena får omprövning beträffande ett tillstånd som har meddelats enligt vattenlagen (1918: 523) eller motsvarande äldre bestämmelser eller av en rättighet som avses i 2 kap. 41 § vattenlagen (1918: 523) begäras, när väsentliga ändringar efter nya vattenlagens ikraftträdande har skett i vattenförhållandena.

20 § Om tillstånd till ett företag har meddelats enligt vattenlagen (1918: 523), gäller bestämmelserna i den lagen i fråga om verkan av att ett företag inte har fullbordats inom föreskriven tid.

21 § En samfällighet enligt den nya vattenlagen skall anses bildad, om i en samfällighet enligt 3, 7 eller 8 kap. vattenlagen (1918: 523) eller motsvarande äldre bestämmelser fastigheternas andelstal eller kretsen av deltagande fastigheter ändras genom omprövning enligt 15 kap. 15 § nya vattenlagen eller godkännande av en överenskommelse enligt 15 kap. 16 § samma lag.

22 § Bestämmelserna i 15 kap. 18 och 19 §§ nya vattenlagen om verkan av fastighetsbildning gäller också, när åtgärden rör en fastighet som är ansluten till ett företag enligt 3, 7 eller 8 kap. vattenlagen (1918: 523) eller motsvarande äldre bestämmelser.

23 § Rätten för staten enligt 4 kap. vattenlagen (1918: 523) att lösa ett strömfall upphör vid ikraftträdandet av den nya vattenlagen, om inte frågan om lösningsrätt dessförinnan har fullföljts genom ansökan om stämning till fastighetsdomstol.

Särskild övergångsbestämmelse till 17 och 18 kap. nya vattenlagen

24 § Bestämmelserna i 17 och 18 kap. nya vattenlagen gäller även i fråga om vattenföretag som har tillkommit före ikraftträdandet av den nya vattenlagen.

Särskilda övergångsbestämmelser till 19 kap. nya vattenlagen

25 § Ett förordnande enligt 2 kap. 14 § tredje stycket vattenlagen (1918: 523) till skydd mot förorening eller 2 kap. 62 eller 64 § samma lag till skydd för vattenförsörjningen anses som ett förordnande enligt 19 kap. nya vattenlagen. Den nya lagens bestämmelser om ansvar gäller dock inte i fråga om överträdelser mot föreskrifter som har meddelats med stöd av nämnda stadganden.

Om ett förordnande enligt 2 kap. 14 § tredje stycket eller 62 § vattenlagen (1918: 523) ändras eller upphävs, skall länsstyrelsen göra anmälan om beslutet hos inskrivningsmyndigheten för anteckning i fastighetsboken.

Särskilda övergångsbestämmelser till 21 kap. nya vattenlagen

26 § Bestämmelserna i 21 kap. 1 och 2 §§ nya vattenlagen tillämpas endast i fråga om gärningar som har begåtts efter lagens ikraftträdande.

Talan om ansvar för en gärning på vilken vattenlagen (1918: 523) är tillämplig skall efter den nya vattenlagens ikraftträdande väckas vid laga domstol i brottmål.

27 § Om länsstyrelsen med stöd av 2 kap. 64 § vattenlagen (1918: 523) har meddelat föreskrifter till skydd för en grundvattenförekomst och förordnat att överträdelse av föreskrifterna skall föranleda ansvar, skall den som bryter mot föreskriften dömas till ansvar för överträdelsen enligt vattenlagen (1918: 523) även i det fall att överträdelsen har ägt rum efter ikraftträdandet av den nya vattenlagen. Talan skall väckas vid laga domstol i brottmål.

De remitterade lagförslagen

3 Förslag till Lag om inrättande, utvidgning och avlysning av allmän farled och allmän hamn

Härigenom föreskrivs följande.

1 § En allmän farled eller en allmän hamn får inrättas, om farleden eller hamnen är av väsentlig betydelse för den allmänna samfärdseln. En allmän farled får även inrättas om den är av väsentlig betydelse för fiskerinäringen eller för trafiken med fritidsbåtar om det behövs med hänsyn till säkerheten i farleden.

Första stycket gäller även i fråga om utvidgningar av allmänna farleder eller hamnar.

2 § En allmän farled eller en allmän hamn skall helt eller delvis avlysas

1. om farleden eller hamnen inte kan användas för sitt ändamål utan att säkerheten äventyras,
2. om farleden eller hamnen inte behövs för sitt ändamål,
3. om farleden eller hamnen sköts så att dess ändamål inte tillgodoses.

3 § Om det är påkallat med hänsyn till det ändamål som en allmän farled skall tillgodose, säkerheten i farleden eller i övrigt med hänsyn till allmän eller enskild rätt, får särskilda föreskrifter meddelas om hur den allmänna farleden skall ordnas och begagnas.

4 § Beslut enligt 1–3 §§ meddelas av regeringen eller, om regeringen bestämmer det, av sjöfartsverket.

Sjöfartsverkets beslut enligt denna lag överklagas hos regeringen genom besvär.

5 § Sjöfartsverket skall föra ett register över allmänna farleder och allmänna hamnar. I registret skall anges vem som svarar för farleden eller hamnen samt finnas uppgift om sådana särskilda föreskrifter som har meddelats enligt 3 §.

6 § Den som uppsåtligen eller av oaktsamhet bryter mot en föreskrift som har meddelats med stöd av 3 § döms till böter eller fängelse i högst ett år.

---

1. Denna lag träder i kraft den 1 januari 1983.
2. De allmänna farleder och hamnar som finns vid ikraftträdandet av denna lag skall upphöra att vara allmänna vid utgången av december 1986, om inte dessförinnan med tillämpning av 1 § har beslutats att farleden eller hamnen fortfarande skall vara allmän.

4 Förslag till
Lag om inrättande, utvidgning och avlysning av allmän flottled

De remitterade lagförslagen

Härigenom föreskrivs följande.

1 § En allmän flottled får inrättas, om flottleden behövs med hänsyn till skogsnäringen samt nyttan för orten och det allmänna överväger olägenheterna av flottleden och flottningen.

Första stycket gäller även i fråga om utvidgningar av allmänna flottleder.

2 § En allmän flottled skall helt eller delvis avlysas

1. om flottningen kan anses vara alldeles nedlagd,
2. om flottleden inte längre behövs för sitt ändamål,
3. om flottleden utgör hinder för något annat företag av större allmän betydelse.

Vid avlysning enligt första stycket 3 får föreskrivas särskilda villkor för avlysningen.

3 § Om det är påkallat med hänsyn till flottningens intresse eller i övrigt med hänsyn till allmänna eller enskilda intressen, får särskilda föreskrifter meddelas om hur den allmänna flottleden skall ordnas och begagnas.

4 § Beslut enligt 1–3 §§ meddelas av regeringen eller den myndighet som regeringen bestämmer.

Beslut enligt denna lag av annan myndighet än regeringen överklagas hos regeringen genom besvär.

5 § Den som uppsåtligen eller av oaktsamhet bryter mot en föreskrift som har meddelats med stöd av 3 § döms till böter eller fängelse i högst ett år.

---

1. Denna lag träder i kraft den 1 januari 1983. Genom lagen upphävs lagen (1919: 427) huru avgöras skall, varest tidigare tillkommen allmän flottled skall jämlikt vattenlagen bibehållas.

2. De allmänna flottleder som finns vid ikraftträdandet av denna lag skall vara allmänna flottleder till dess något annat beslutas enligt 2 §.

Lagrådets yttrande

LAGRÅDET

Utdrag
PROTOKOLL
vid sammanträde
1982-03-12

Närvarande: justitierådet Holmberg, regeringsrådet Hellner, justitierådet Persson.

Enligt lagrådet den 17 juni 1981 tillhandakommet utdrag av protokoll vid regeringssammanträde den 22 januari 1981 har regeringen på hemställan av statsrådet Winberg beslutat inhämta lagrådets yttrande över förslag till

1. vattenlag,
2. lag om införande av vattenlagen (1982: 000),
3. lag om inrättande, utvidgning och avlysning av allmän farled och allmän hamn,
4. lag om inrättande, utvidgning och avlysning av allmän flottled.

Förslagen har inför lagrådet föredragits av hovrättsassessorerna Rolf Strömberg och Hilding Fröberg.

Förslagen föranleder följande yttrande av *lagrådet*.

Det förslag till ny vattenlag som framläggs genom remissen bygger i mycket på principer som ligger till grund för den gällande vattenlagen men innehåller också många nyheter, även av principiell räckvidd.

I systematiskt avseende har en fullständig omarbetning av det nuvarande regelsystemet vidtagits i syfte att nå en förenkling och större överskådlighet. Därvid har eftersträvats att så långt möjligt ge gemensamma regler för de vattenföretag av olika slag som lagen skall vara tillämplig på.

Förslaget innebär onekligen att större överskådlighet vinnes över regelsystemet. Den valda systematiken medför dock att den som vill skaffa sig kunskap om vad som gäller i fråga om visst slag av vattenföretag inte kan såsom nu mera samlat finna de bestämmelser som rör sådana företag. Den genomförda omarbetningen synes emellertid ha många fördelar och lagrådet finner inte anledning till erinran mot förslagets uppbyggnad av regelsystemet.

Ett väsentligt syfte med den föreslagna reformeringen av vattenlagstiftningen är att möjliggöra en samlad bedömning av vattenföretags lämplighet så att vattenföretagen inpassas i samhällsplaneringen i stort. Mot den nuvarande ordningen anmärkes att tillåtlighetsreglerna är alltför strikt uppbyggda och ägnade att hindra en helhetsbedömning av vattenföretagen. För att medge en sådan helhetsbedömning har tillåtlighetsreglerna i det remitterade förslaget till vattenlag givits en mera generell avfattning än i gällande vattenlag. Denna avfattning, som medfört att reglerna är mer flexibla men också saknar konkretion, sammanhänger även med att reglerna i princip skall gälla alla slag av vattenföretag.

Lagrådets yttrande

Nuvarande vattenlagens system för tillåtlighetsprövningen innebär i stora drag att det först görs en avvägning av nyttan av företaget, mätt i pengar, mot de i pengar likaledes mätbara skadorna av de genom företaget ändrade vattenförhållandena. Nyttan skall stå i ett visst, i lagen angivet förhållande till skadebeloppen för att företaget skall få komma till stånd. Vidare skall en uppskattning ske av företagets menliga inverkan på allmänna intressen. Dessa är i huvudsak konkretiserade i lagen och innebörden av regleringen i denna del kan i princip sägas vara att mera betydande skador för något av dessa allmänna intressen gör företaget otillåtligt.

Det finns visst fog för anmärkningen att vattenlagens regelsystem är alltför stelt och därigenom försvårar en mera allsidig och smidig avvägning mellan kolliderande intressen. Numera kan emellertid detta knappast sägas vara fallet vad gäller de största och därmed också i regel de mest kontroversiella företagen, eftersom prövningen av dessa i princip ankommer på regeringen, som bedömer tillåtligheten från mera övergripande synpunkter. För de medelstora och mindre företagen däremot kvarstår kritiken mot stelheten i regelsystemet.

Hur långt man skall gå i uppmjukning av reglerna är ett svårlöst problem. Tillåtlighetsreglerna i miljöskyddslagen är betydligt mer flexibla än vattenlagens men har ändå en viss stadga och konkretion genom att de är utformade som ett system av huvudregler och därtill anslutande hjälpregler.

De nu föreslagna tillåtlighetsreglerna utmärks av en långt driven flexibilitet. Vissa bestämmelser är så allmänt hållna att de knappast ger någon ledning alls för tillämpningen; här kommer prövningsmyndigheterna att nödgas falla tillbaka på motivuttalanden. Om vattenlagen kan kritiseras för en alltför stor stelhet så kan det remitterade förslaget i vissa delar sägas representera den andra ytterligheten.

Att tillåtlighetsreglerna avses skola täcka ett brett fält, från små och okomplicerade företag av typ bryggor, enkla dikningsföretag o. d. till hela vattensystem omfattande reglerings- och kraftverksföretag, kräver visserligen elasticitet i regelsystemet. Detta förhållande behöver dock inte ofrånkomligen leda till en så urvattnad utformning av reglerna att osäkerhet uppkommer i tillämpningen.

Att nu arbeta om tillåtlighetsreglerna så att de får större konkretion och mera "substans" skulle kräva överväganden som skulle medföra en fördröjning av hela lagstiftningsärendet. Lagrådet finner trots de betänkligheter som här anförts inte anledning avstyrka att förslaget nu genomföres i denna del.

Med den utformning tillåtlighetsreglerna fått i förslaget kommer prövningsmyndigheterna att vid tillämpningen ställas inför svårigheter att avgöra reglernas räckvidd. Stora krav ställs därför på utformningen av motiven till de olika bestämmelserna. Det skall också medges att motiven i remissen här är förhållandevis utförliga. På vissa punkter krävs emellertid

Lagrådets yttrande

ytterligare belysning och på en del andra punkter kan riktigheten i gjorda uttalanden ifrågasättas. Lagrådet återkommer härtill vid behandlingen av de särskilda bestämmelserna.

I fråga om den vattenrättsliga tillståndsprövningen bibehåller förslaget den nuvarande ordningen med, utom när det gäller de största vattenföretagen, prövning av domstol. Den prövning av vattenföretags tillåtlighet med hänsyn till allmänna planerings- och samhällsekonomiska synpunkter som förslaget syftar till kan synas vara mera lämpad att ske i administrativ ordning än i rättegång inför domstol. För ett bibehållande av den nuvarande ordningen talar emellertid goda skäl, särskilt kopplingen mellan tillstånds- och villkorsfrågor, och från lagrådets sida finns ingen invändning mot förslaget i denna del.

En nyhet i förslaget är att man avviker från den princip om fastighetsanknytning för sökandeparter som gällande lag bygger på. Även andra än fastighetsägare skall kunna vara sökande. Förslagets ståndpunkt får betydelse särskilt när det gäller de samfällighetsbildningar för olika ändamål som skall kunna ske. Lagrådet kommer att närmare behandla dessa spörsmål i det följande.

För att tillgodose allmänna intressen som inte tillräckligt beaktats eller kunnat beaktas vid tillståndsprövningen öppnar förslaget vidgade möjligheter till omprövning av givna tillstånd. Omprövningen skall, utom när det gäller fördelning av tillgänglig vattenresurs mellan vattentäkter, inte gälla själva tillståndet utan endast villkoren för detta. Även äldre företag skall kunna omprövas. Den som utsätts för omprövning skall i princip ha rätt till ersättning. Tillstånd skall även kunna förklaras förverkat.

Förslaget till vattenlag upptar även andra nyheter. Sålunda föreslås bl. a. nya fiske- och bygdeavgifter i stället för de nuvarande fiske- och regleringsavgifterna. Skyddet för vattenförsörjningen har reformerats. Skyddsområden skall kunna beslutas till skydd även för ytvatten.

Lagrådet har vid sin granskning funnit att de remitterade förslagen i stort bör godtagas. Utöver vad som anförts i det föregående har lagrådet inte funnit anledning till erinran från principiella utgångspunkter. Lagrådet har emellertid funnit sig böra efterlysa de närmare överväganden som legat bakom förslagets ståndpunkt i vissa frågor. Såsom framgår av det följande framför lagrådet på åtskillig punkter erinringar mot vad som föreslås och förordar en annan lösning eller en annan lagteknisk utformning. Det föranleder i vissa fall förslag till mera omfattande omarbetning av den i remissen framlagda lagtexten. Lagrådet vill här anmärka, att när lagrådets förslag medför ändring i paragrafnumreringen i visst kapitel eller i lagrum, som hänvisar till lagrum som av lagrådet föreslås ändrat, detta inte alltid har särskilt angetts.

Vid diskussionen ovan av tillåtlighetshetsreglerna berör lagrådet frågan om utformningen av motiven. När det gäller förslaget i övrigt är den i remissprotokollet givna motiveringen för de skilda bestämmelserna i åt-

skilliga fall mycket kortfattad. I stor omfattning anges att en föreslagen bestämmelse motsvarar viss eller vissa bestämmelser i nu gällande vattenlag. Förvillande kan verka att detta i många fall inte betyder mer än att bestämmelsen rör samma ämne medan det sakliga innehållet ändras utan att det i alla avseenden motiveras. Svårigheter kan härigenom uppkomma vid tilllämpningen. Lagrådet har emellertid inte funnit sig kunna vid granskningen av de föreslagna bestämmelser där sådan hänvisning gjorts till nu gällande vattenlag anmärka de avvikelser som skett utan närmare kommentar.

Lagrådet övergår härefter till att behandla de särskilda bestämmelserna i förslagen.

1 Förslaget till vattenlag

1 kap.

2 §

Lagens tillämpningsområde i stort anges i första stycket av denna paragraf. Lagen är sålunda tillämplig på vattenföretag och dessutom finns det bestämmelser om skydd för vattenförsörjningen. Vad som menas med vattenföretag framgår av 3 §. I stora drag kan vattenföretag sägas vara dels uppförandet av anläggningar i vatten och dels driften vid sådana anläggningar. För att ta ett vanligt exempel på ett vattenrättsligt företag, nämligen vattenkraftverk, så utgör såväl arbetena för att bygga dammar, kraftstation och andra anläggningar i vattnet som driften av det färdiga kraftverket, i vad avser inverkan på vattenförhållandena, vattenföretag. Däremot är de utförda anläggningarna inte vattenföretag enligt den nya lagens terminologi. De betecknas enligt 4 § punkt 5 som vattenanläggningar, varmed närmare bestämt förstås en anläggning som har tillkommit genom vattenföretag, dvs. enligt det nyss sagda genom arbeten i vatten.

Det finns emellertid viktiga bestämmelser i lagförslaget som avser enbart vattenanläggningar eller sådana anläggningar och vattenföretag, t. ex. i 17 kap. om underhåll m. m. och i 18 kap. om tillsyn och besiktning. Vattenanläggningar bör därför nämnas redan vid presentationen av lagens tillämpningsområde, vilket kan ske genom att orden "och vattenanläggningar" läggs till i första meningen. Denna ändring bör vidare föranleda att definitionen av vattenanläggning flyttas från 4 § till 3 §. Lagrådet återkommer härtill under sistnämnda paragraf.

3 §

Denna paragraf, som innehåller de grundläggande definitionerna av det i lagförslaget flitigt brukade uttrycket "vattenföretag", har betydelse i två avseenden. Dels bestämmer den närmare lagens tillämpningsområde och

Lagrådets yttrande

dels avgränsar den olika typer av vattenföretag i förhållande till varandra. Den sistnämnda funktionen av bestämmelsen är av särskild vikt när det gäller gränsen mellan punkt 4, å ena, och övriga punkter, å andra sidan, eftersom de företagstyper som går in under punkt 4 är särbehandlade i lagen också i fråga om prövningsförfarandet. Det är därför önskvärt med så klara gränser som möjligt för de olika företagstyperna.

Som den föreslagna lagtexten är utformad kan det synas föreligga en viss "överlappning" mellan punkterna 2 och 4. Specialmotiveringen till paragrafen antyder emellertid att man med beskrivningen i punkt 2 velat täcka in åtgärder som rör grundvattenförekomster i egentlig mening, dvs. sådant i marken befintligt vatten som i förarbetena till den nuvarande grundvattenlagstiftningen beskrivits som "sådant underjordiskt vatten, vilket helt fyller hålrummen, även de största, såväl i berggrunden som mellan de lösa jordlagrens bergartsfragment och vars hydrostatiska tryck är större än atmosfärtrycket" (SOU 1937: 35 s. 47). Med punkt 4 däremot avses åtgärder som sedvanligen hänförs till vad som i nuvarande vattenlagstiftning betecknas som torrläggning av mark och i förslaget som avvattning av mark. Sådana åtgärder berör både vatten på marken och vatten i marken, men i sistnämnda avseende är det därvid inte vattnet i egenskap av grundvatten som man i första hand tänker på. Det anförda kan åskådliggöras med följande exempel. Om man vill blottlägga en mineraltillgång för gruvdrift genom att avlägsna vatten som finns på ytan eller i marken och som täcker den, är åtgärden hänförlig under punkt 4. Prövningen skall då ske vid en förrättning. Pumpar man bort djupare liggande grundvattenförekomster för att skydda en befintlig gruva mot skador, är punkt 2 tillämplig och åtgärden skall alltså prövas av vattendomstol som första instans.

Punkt 3 avser åtgärder för att förstärka en grundvattenförekomst genom tillförsel av vatten. Dit hör främst s.k. infiltration av ytvatten, vanligen med begagnande av särskilt anordnade bassänger. Men enligt motiveringen till paragrafen avses också vissa andra åtgärder, såsom att vatten leds direkt till en grundvattentillgång, antingen från ytan eller från en annan grundvattenförekomst, eller genom att marklagret ovanför grundvattentillgången eller avrinningsförhållandena ändras så att mer nederbördsvatten tillförs grunden. Det kan alltså vara fråga om tillförsel av vatten eller utförande av anläggningar (t. ex. infiltrationsbassänger) eller utförande av åtgärder (t. ex. ändring av markbeskaffenheten). Det kan ifrågasättas om den föreslagna lydelsen av denna punkt täcker vad som åsyftats. Som punkten är avfattad i förslaget kan den uppfattas såsom avseende bara tillförsel av vatten. Lagrådet föreslår att punkten formuleras på följande sätt (jämför utformningen av punkt 2): "3. tillförsel av vatten för att öka grundvattenmängden samt utförande av anläggningar och åtgärder härför".

Uttrycket "annat ytvatten än avloppsvatten" i punkt 4 verkar vid första påseendet något förbryllande, eftersom man vanligen inte uppfattar av-

Lagrådets yttrande

loppsvatten som någon form av ytvatten. Förklaringen till det valda uttryckssättet är emellertid att s.k. dagvatten som härrör från allmänna platser inom detaljplanelagt område, vare sig vattnet finns på markens yta eller i marken, samt vatten, som avleds för att torrlägga en begravningsplats, enligt definitionen i 4 § hänförs till avloppsvatten. En reservation för dessa fall behövs därför. Undantaget blir emellertid mindre iögonfallande om man använder förslagsvis följande formulering: "4. åtgärder som utförs för att avvattna mark, när fråga inte är om avledande av avloppsvatten, för att sänka – – –". Genom att få med termen "avvattna" redan i lagtexten synes också den tidigare angivna skillnaden mellan punkterna 2 och 4 komma till klarare uttryck.

För att punkt 4 skall vara tillämplig förutsätts att de torrläggningsåtgärder som där avses syftar till en varaktig förbättring av de berörda fastigheterna. Det är *effekten* av åtgärden som skall vara varaktig. Det som i motiveringen sägs om "tillfälliga ingrepp för dränering, såsom exempelvis hyggesplöjning", kan därför bara syfta på fall då även den eftersträvade verkan av ingreppet är av mera tillfällig karaktär, t.ex. för att i hyggesplöjningsfallet förbättra förutsättningarna för själva planteringsarbetet.

Såsom lagrådet anfört under 2 § bör, om vattenanläggningar skall nämnas redan i den paragrafen, definitionen av sådana anläggningar tas upp i 3 §, lämpligen som andra stycke. Vad gäller lydelsen av detta stycke är att märka att den definition som upptas i 4 § punkt 5 i förslaget lämnar utrymme för osäkerhet om vilka anläggningar som ryms under begreppet. I motiven anges att anläggningar *i* yt- och grundvatten avses och också diken för markavvattning. Detta uttalande torde inte uttömmande ange vad som är vattenanläggning. Redan av 3 § 2. framgår att utförande av anläggning för bortledande av grundvatten är vattenföretag, och sådana anläggningar torde mera sällan vara anläggningar *i* grundvattnet i vidare mån än att själva vattenintaget självfallet måste vara beläget i vattnet. Pumpanläggningen får naturligen anses ingå i vattenanläggningen även om den inte byggts i direkt kontakt med vattnet. Vidare måste det anses sakligt riktigt att till en vattenanläggning räkna också den manöverutrustning, utan vilken anläggningen inte kan styras, även om anordningarna installerats för fjärrdrift på annan plats än där det fysiska ingreppet i vattenförhållandena sker.

Lagrådet föreslår att det nya andra stycket får denna lydelse: "Vattenanläggning är en anläggning som har tillkommit genom ett vattenföretag med till anläggningen hörande manöveranordningar."

4 §

I definitionen av vattenreglering liksom i definitionen av vattenöverledning ingår det kriteriet att syftet med ändringen av vattenföringen resp. med överföringen av ytvatten från ett vattenområde till ett annat skall vara

att förbättra hushållningen med vattnet. Med hushållning torde här avses åtgärder med vattnet för att kunna få ut mesta möjliga nytta därav på rationellast möjliga sätt i något annat vattenföretag. Det specifika är just att åtgärderna vidtas till förmån för ett annat vattenföretag. Definitionerna synes vinna i klarhet genom att detta kriterium tas upp i dem, varvid den kanske inte alltid så lättbesvarade frågan om vad som är förbättrad vattenhushållning inte behöver ställas. Lagrådet föreslår att uttrycket "när syftet med åtgärden är att förbättra hushållningen med vattnet" under punkterna 1. och 2. byts ut mot "till förmån för annat vattenföretag". Med denna lydelse av definitionen kommer vissa vattenregleringar att falla utanför, nämligen sådana där det inte är något vattenföretag som drar nytta av regleringen, exempelvis där regleringen sker för att förbättra vattentillgången vid avloppsföretag eller säkra vattentillgången för trafiken på någon inre vattenväg. Att sådana regleringar faller utanför vattenregleringsbegreppet synes emellertid sakna betydelse. De kommer ändå att som vattenföretag bli underkastade vattenlagens regler (jfr dock vad som under 10 kap. anförs angående avgifter).

Det förtjänar framhållas att inte heller med den av lagrådet förordade definitionen s. k. profilreglering, som kan ses som en av utbyggnadstekniska skäl företagen uppdelning av fallhöjden i ett vattendrag, faller in under vattenregleringsbegreppet.

Med den här förordade definitionen av vattenreglering kommer – liksom f. ö. är fallet också med remissens definition – vattenöverledning att vara en form av vattenreglering. Under punkt 2. bör vattenöverledning följaktligen definieras som "vattenreglering genom överföring av ytvatten från ett vattenområde till ett annat".

2 kap.

Den svenska vattenlagstiftningen bygger sedan gammalt på en privaträttslig grund såtillvida att rätten att förfoga över vatten i princip följer äganderätten till grunden. I vissa andra västerländska stater tillämpas däremot ett mera offentligrättsligt inriktat system, som i huvudsak innebär att vattentillgångarna, åtminstone i vissa delar, räknas som allmänna. I remissprotokollet berörs frågan huruvida en övergång till ett offentligrättsligt system bör ske också för svensk del. Departementschefen stannar dock för att behålla den nuvarande ordningen. I anslutning härtill anförs att frågan vem den grundläggande rådigheten över vattnet bör tillkomma är av underordnad betydelse med tanke på de kontroll- och styrinstrument som står samhället till buds samt att det torde vara möjligt att från de skilda utgångspunkterna uppnå samma rörelsefrihet för den enskilde och kontroll från det allmännas sida.

Det kan knappast vara lagrådets sak att nu ta ställning till vilket av de två angivna systemen som bör väljas eller att närmare undersöka vilka lagtekniska lösningar som krävs om man övergår till ett offentligrättsligt system.

Lagrådets yttrande

Lagrådet vill dock understryka vad departementschefen anfört om att frågan inte torde ha så stor praktisk betydelse. Inte minst framgår detta av den föreslagna uppläggningen av 2 kap. i remissprotokollet. Förslaget utgår visserligen från att fastighetsägaren har den grundläggande rådigheten över vattnet inom sin fastighet men genom de föreslagna reglerna i 6–10 §§ införs vidsträckta möjligheter för andra än fastighetsägaren att förfoga över vattnet för olika slags vattenföretag.

Den nuvarande vattenlagen innehåller inte någon närmare reglering av frågan om rådighet över vattnet såsom förutsättning för vattenföretag. Med stöd av vissa uttalanden i förarbetena till lagen har emellertid ansetts att det för att ett vattenföretag skall få komma till stånd i princip krävs att företagaren har en grundläggande rådighet över den vattentillgång som omfattas av företaget (se af Klintberg, Om byggande i vatten, s. 16 ff).

Också det remitterade förslaget bygger på principen att den som vill utföra ett vattenföretag skall ha en grundläggande rådighet över vattnet. Det måste anses som en fördel att frågan om rådigheten nu regleras i lagen. Lagrådet har emellertid vissa erinringar både mot dispositionen av de föreslagna reglerna och mot utformningen av enskilda paragrafer. Innan lagrådet går in på dessa frågor skall dock ett terminologiskt spörsmål behandlas.

I remissprotokollet liksom i utredningens förslag används uttrycken "vattenrätt" och "vattenrättshavare" i lagtexten. "Vattenrätt" utgör en sammanfattande beteckning för de befogenheter som ryms i vad som i lagtexten betecknas med orden "rätt att råda över en fastighets vatten" eller liknande uttryckssätt. "Vattenrättshavare" är beteckningen för den som innehar vattenrätt.

Enligt lagrådets mening kan det starkt ifrågasättas om införandet i lagtexten av dessa termer innebär någon fördel. Snarare kan uttrycken verka förvirrande, eftersom de närmast för tanken till någon form av särskild rättighet vid sidan av servitutsrätt och nyttjanderätt. Dessutom begagnas termen "vattenrätt" sedan gammalt både i vanligt språkbruk och i den juridiska nomenklaturen som beteckning för det rättsområde som rör förhållanden i vatten. Någon lagteknisk vinst gör man knappast med att använda de föreslagna uttrycken. På de ganska få ställen – utöver 2 kap. endast i några enstaka paragrafer – där uttrycken förekommer kan man lika väl använda andra skrivsätt, i några fall kanske t.o.m. med bättre resultat (se t.ex. 2 kap. 4 § där man genom att använda termen "vattenrättshavare" får den oönskade effekten att innehavare av rätt till vattentäkt på annans område för allmän vattenförsörjning eller bevattning faller utanför stadgandet). Lagrådet förordar således att "vattenrätt" och "vattenrättshavare" inte används i lagtexten.

En väsentlig utgångspunkt för utformningen och dispositionen av reglerna i 2 kap. är vilken innebörd man lägger in i termerna "rådighet över vatten", "rätt att råda över vatten" och liknande uttryckssätt. När man i

Lagrådets yttrande

den nuvarande vattenlagens 1 kap. 1 § talar om rätten för envar att råda över vattnet på sin grund avses därmed både befogenheter av positiv art, dvs. att utföra åtgärder i vattnet för att göra sig nytta av detta eller för att skydda sig mot skadliga verkningar av vattnet, och befogenheter av negativ art, dvs. att hindra andra från att utnyttja vattnet. I lagrummet har därför gjorts en reservation för de inskränkningar i rådigheten som är lagligen gällande. Härmed åsyftas bl. a. allemansrätten. Motsvarande regel beträffande rådighet över grundvattentillgångar (1 kap. 15 § VL) behandlar däremot enbart en positiv sida av rådigheten (''tillgodogöra'' sig vatten).

Av vad departementschefen anfört i remissprotokollet framgår klart att med uttrycket ''råda över'' åsyftas enbart positiva befogenheter. Dessa kan gå ut på att tillgodogöra sig vattnet eller vidta andra åtgärder i detta i nyttigt syfte eller att göra sig kvitt eller minska skadliga verkningar av vattnet. Det är alltså fråga om både åtgärder som brukar hänföras till den s. k. lukrativa vattenrätten och åtgärder som är hänförliga till den s. k. defensiva vattenrätten. Det torde inte vara erforderligt att låta definitionen komma till uttryck i lagtexten. Med den ändrade innebörd som rådighetsbegreppet nu får i förhållande till 1 kap. 1 § VL torde det inte heller behövas någon uttrycklig reservation för de inskränkningar i rådigheten som gäller enligt den nya lagen eller annan lagstiftning.

En annan viktig utgångspunkt för förslaget är att rådigheten över vattnet i nu angivna mening utgör en grundläggande förutsättning för att ett vattenföretag skall få komma till stånd. Bestämmelserna om rådighet har alltså karaktär av legitimationsregler. I de fall tillståndsprövning krävs eller annars begärs är rådigheten en processförutsättning som prövningsorganet skall beakta självmant. Men också i fråga om andra vattenföretag måste den grundläggande rådigheten föreligga. De föreslagna reglerna innebär å andra sidan inte en fullständig lösning av behörighetsfrågan. Även om en sökande i och för sig har rådighet över vattnet kan han på andra grunder sakna legitimation som sökande. Sålunda torde t. ex. behörighet att ansöka om ett regleringstillstånd till förmån för ett kraftverk eller om tillstånd till vattentäkt för en fabriks behov endast tillkomma den som förfogar över kraftverket respektive fabriken.

Innebörden av 6–8 och 10 §§, vilka är utformade som undantag från kravet på vattenrätt, kan i realiteten sägas vara att i dessa fall en rådighet följer direkt av lagen. Enligt lagrådets mening skulle det vara ägnat att öka klarheten och konsekvensen i regelsystemet om man utformar de nu berörda reglerna så att också de framstår såsom rådighetsfall. Innebörden av regleringen av rådighetsfrågan skulle då bli att den grundläggande rådigheten föreligger dels – och alltid – för fastighetsägaren själv, dels för den som fått rådighet upplåten till sig av fastighetsägaren, dels för den som genom ett tvångsförvärv, när sådant lagligen kan ske, erhållit rådighet, dels i vissa speciella fall då rådighet följer omedelbart av lagen.

Reglerna om rådighet såsom förutsättning för vattenföretag bör vidare

Lagrådets yttrande

hållas samlade som ett avsnitt i början av kapitlet. Detta medför en omdisposition också av bestämmelserna i 3, 4 och 11 §§ i förslaget. Dessa avser speciella situationer och kan med fördel placeras efter de grundläggande reglerna om rådigheten.

I anslutning till frågan om rådigheten över vattnet tar departementschefen upp spörsmålet huruvida även jordbruksarrendatorer och andra nyttjanderättshavare bör kunna uppträda som sökande i vattenmål. Departementschefen anser att så bör kunna ske och 2 kap. är avfattat så att det i och för sig är tillämpligt också beträffande nyttjanderättshavare.

Frågan om nyttjanderättshavares talerätt har speciella aspekter, eftersom en sådan ordning skulle innebära att man avviker från den princip om fastighetsanknytning för sökandeparter som nu gällande lag bygger på. Den argumentering som departementschefen för till stöd för förslaget är emellertid enligt lagrådets mening övertygande.

Vissa ofrånkomliga problem med en till nyttjanderättshavare utvidgad talerätt torde kunna bemästras genom en förutseende handläggning av prövningsorganen. Det torde sålunda i de fall tillstånd ges till en nyttjanderättshavare vara mera angeläget än i andra fall att skadefrågorna klaras av i samband med tillståndsgivningen. Det blir också viktigt att tillståndsbesluten utformas på ett sådant sätt att det inte råder ovisshet om tillståndets giltighetstid. Här kan olika alternativ tänkas beroende på vad ansökningen innebär. I ett arrendeförhållande torde det normala bli att tillståndet knyts till innehavet av arrenderätten oberoende av personväxlingar, i varje fall när det är fråga om vattenföretag som är till permanent nytta för arrenderättens utövande, t.ex. vattentäkter för vattenförsörjnings- eller bevattningsändamål. En sådan ordning kan emellertid leda till den opåräknade konsekvensen för en ny innehavare av arrendet att han drabbas av ett ansvar för oförutsedda eller eljest inte avdömda skadefrågor. För att undvika sådana komplikationer kan man möjligen tänka sig ett system som innebär att tillståndet följer med arrenderätten vid växling av arrendator endast om den nye arrendatorn inom viss tid anmäler till det tillståndsgivande organet att han vill utnyttja tillståndet. Avstår han från tillståndet kommer ansvar för eventuella kvarstående skadefrågor att åvila den tidigare innehavaren. Vid utformningen av tillståndsbeslut av den innebörd som här diskuterats måste rådighetsförhållandena uppmärksammas.

Enligt lagrådets mening bör man kunna avstå från att i lagen reglera de problem som nu berörts, åtminstone till dess man fått närmare erfarenhet av i vad mån problemen kan bemästras i den praktiska tillämpningen.

Lagrådet övergår härefter till att behandla vissa särskilda frågor som gäller olika paragrafer i förslaget. Därvid berör lagrådet först de bestämmelser som avser den grundläggande rådigheten (1, 2 och 5–10 §§).

1 §, som blir 2 § i lagrådets förslag (se nedan), utgår från att rätten att råda över en fastighets vatten kan tillkomma andra än fastighetsägaren. Av motiveringen till stadgandet framgår att man tänkt på den rätt som kan

Lagrådets yttrande

tillkomma någon på grund av upplåtelse från fastighetsägaren eller på grund av tvångsförfoganden. Detta bör enligt lagrådets mening komma till uttryck i lagtexten, som annars blir alltför oklar.

Under 5 § sägs att huvudprincipen är att man måste ha vattenrätt inom hela det vattenområde där vattenföretaget skall utföras. Detta komprimerade uttryckssätt får inte tas alltför bokstavligt. Det torde exempelvis inte krävas rådighet inom hela det vattenområde som berörs av en ytvattentäkt. I sådant fall är det tillräckligt att företagaren råder över det begränsade område där intagsledningen läggs ut. Vad som på samma ställe i motiveringen sägs om bryggor o. d. på annans vattenområde avviker från den princip som kom till uttryck i rättsfallet NJA 1922 s. 149 (jfr af Klintberg: Om byggande i vatten, s. 17). Det är dock tveksamt om rättsfallet alltjämt är vägledande.

Vad departementschefen under denna paragraf anfört om kravet på vattenrätt vid anläggandet av broar o. d. för allmän väg aktualiserar enligt lagrådets mening frågan huruvida man här verkligen bör uppställa ett krav på att vägrätt skall ha tillskapats för att annans vattenområde skall få tas i anspråk (när väghållaren inte har en på annan grund förvärvad rätt till vattnet). Det är för det första inte säkert att man skall läsa det åberopade avgörandet av Högsta domstolen i NJA 1960 s. 122 som ett ställningstagande till frågan om rådigheten över vattnet. Men framför allt kan det anföras starka praktiska skäl för att väghållaren bör kunna få den för ett vägföretag ofta helt dominerande frågan om brobygge prövad enligt vattenlagen innan alltför mycket arbete och kostnader läggs ned på att skaffa vägrätt eller förvärva rådighet över vattnet på annat sätt. Någon olägenhet för motstående intressen kan en sådan turordning inte innebära. Det kan också erinras om att genom stadgandet i 13 kap. 48 § i förslaget öppnas möjlighet att genom särskild dom avgöra tillåtlighetsfrågan för sig. Enligt lagrådets mening ligger det nära till hands att i fråga om rådigheten jämställa vattenföretag för allmänna vägar med vattenföretag för allmän farled etc. Lagrådet förordar därför att 6 § 1 – i lagrådets förslag 4 § 4 – får omfatta också vattenföretag för allmän väg.

Beträffande 6 § bör, utöver den utvidgning som nyss berörts, också vidtas den ändringen att vattenreglering och vattenöverledning flyttas över till denna paragraf från 10 §. Beträffande denna fråga får lagrådet anföra följande. Såsom det remitterade förslaget är utformat synes det oklart vad som gäller i fråga om vattenregleringar och vattenöverledningar; 10 § innebär endast ett eftergivande av kravet på vattenrätt i det vattenområde där företaget skall utföras. Lagrådet har under 1 kap. 4 § förordat att man tar fasta på att vattenregleringar och vattenöverledningar sker till förmån för något annat vattenföretag och för in detta konstitutiva moment i definitionen i 1 kap. 4 § 1 i stället för det diffusa uttrycket "förbättra hushållningen". I 6 § i förevarande kapitel kan man då lämpligen under en särskild punkt ta upp vattenreglering utan ytterligare bestämning. Efter-

Lagrådets yttrande

som vattenöverledning såsom lagrådet anfört vid 1 kap. 4 § är en form av vattenreglering behöver vattenöverledning inte särskilt nämnas i detta sammanhang. Lagrådet vill också förorda att ordningsföljden mellan de olika punkterna ändras så att man får en bättre överensstämmelse med dispositionen av 1 kap. 4 §.

Under 6 § anförs att om ett företag av den art som avses i lagrummet helt eller delvis skall utföras inom någon annans vattenområde, detta intrång medför att tillstånd alltid måste inhämtas om inte någon frivillig upplåtelse sker. Vad här uttalas i mycket sammanträngd form kan lätt misstolkas. Innebörden torde vara att den som med stöd av lagrummet har befogenhet att förfoga över vattnet på en annans fastighet för ett vattenföretag därmed inte är befriad från skyldigheten att söka tillstånd till företaget när de i 4 kap. angivna förutsättningarna föreligger.

I specialmotiveringen till *10 §* finns i anslutning till en hänvisning till vissa rättsfall ett uttalande som kan vålla missförstånd. Där anförs beträffande vattenöverledning att det efter dessa rättsfall i princip har ansetts böra krävas att sökanden disponerar över det vattenområde varifrån vattnet leds. Någon sådan slutsats kan i varje fall inte dras av det åberopade rättsfallet NJA 1953 s. 535. Där gällde frågan huruvida en gemensam utbyggnad av strömfall i två vattendrag skulle bedömas enligt reglerna för utbyggnadsvitsord i 2 kap. 5 § VL. Frågan besvarades jakande, vilket bl. a. innebär att, om företagaren har en på fallhöjdsinnehav i enbart det ena vattendraget grundad majoritet i den sammanlagda fallhöjden, han inte behöver någon förfoganderätt alls i det andra vattendraget.

Lagrådet övergår härefter till de stadganden i kapitlet som inte direkt gäller frågan om den grundläggande rådigheten.

3 § öppnar möjlighet till expropriation av ett strömfall eller särskild rätt till ett strömfall när detta påkallas för att kraftförsörjningen skall utvecklas planmässigt. Regler av denna innebörd infördes år 1945 i VL (1 kap. 14 §). Syftet bakom regleringen var att motverka spekulation i vattenkraft. Bestämmelserna var utformade så att ett strömfall kunde exproprieras först då dess bebyggande var aktuellt. Detta återspeglades i förfaranderegleрna på det sättet att den som fått regeringens medgivande till expropriation måste fullfölja ärendet genom att inom ett år söka tillstånd enligt vattenlagens regler till strömfallets bebyggande; annars var regeringens förordnande inte längre gällande. År 1948 ändrades reglerna, främst för att möjliggöra expropriation på ett tidigare stadium än som förut kunde ske. Den nya regleringen, som i princip alltjämt gäller, innebär att man för att tillgodose en planmässig utveckling av kraftförsörjningen kunde få ta i anspråk ett strömfall långt innan det var aktuellt att bygga ut det. Med denna uppläggning av stadgandet kunde man i fråga om förfarandet vid fullföljandet av expropriationen inte längre knyta an till ansökan om tillstånd till bebyggande av strömfallet. I stället innehåller paragrafen en särskild regel som innebär att sökanden skall inom ett år från expropria-

tionsbeslutet ansöka hos vattendomstolen om bestämmande av ersättning för strömfallets ianspråktagande. Det föreligger alltså här en parallell till expropriationslagens förfaranderegler. Något hinder finns i och för sig inte emot att denna ersättningsfråga tas upp samtidigt med vattenmålet rörande fallets utbyggande, om utbyggnaden är förestående.

Den ordning som föreslås i remissprotokollet innebär att sökanden inom tid som regeringen bestämmer skall hos vattendomstolen ansöka både om bestämmande av ersättning och om tillstånd att bygga ut strömfallet. Detta är i princip en återgång till den ordning som gällde före 1948 års revision av lagstiftningen. Expropriation kan sålunda knappast komma i fråga i andra fall än då en utbyggnad av strömfallet är förestående. Det finns inga uttalanden i remissprotokollet som antyder att detta varit avsikten. Lagrådet nöjer sig med att påpeka nu angivna konsekvens av den nya regeln.

Expropriationsrättens innebörd har i 1 kap. 14 § VL angivits så, att strömfallet eller särskild rätt till det avstås eller upplåts. Härmed avses upplåtelse med äganderätt eller servitutsrätt (prop. 1948:245 s. 80). Det nya stadgandet får anses innebära detsamma (SOU 1977:27 s. 247).

Det föreslagna stadgandet i *4 §* har utformats efter mönster av 2 kap. 52 § VL. Den regeln gäller grundvattentäkter och innebär att ägaren av en sådan vattentäkt är skyldig under vissa förutsättningar att avstå vatten för en orts vattenförsörjning eller något annat allmänt ändamål. Det remitterade förslaget har en betydligt vidsträcktare innebörd. Det omfattar både grundvatten och ytvatten. Vidare framgår av uttalanden i motiveringen att skyldigheten att avstå vatten skall åvila såväl sådana som har tillstånd till eller eljest utövar vattenföretag som sådana som råder över vattentillgångar som inte är utnyttjade. I paragrafens första stycke knyts skyldigheten till "vattenrättshavare", vilket inte täcker allt som åsyftats. Stycket bör därför formuleras om i enlighet med det nyss anförda. Därvid kan andra meningen i stycket utgå, eftersom den inte innehåller mer än vad som ryms i första meningen efter omformuleringen.

Att stadgandet placerats i 2 kap. torde hänga samman med vad nu sagts om tillämpningsområdet. Skyldigheten att avstå vatten kan emellertid antas få sin främsta betydelse i de fall avståendet gäller ett vattenföretag, vartill tillstånd har meddelats. Till huvudsaklig del kan paragrafen alltså ses som en begränsning i tillståndsdomars rättskraft. Det kan därför också finnas skäl för att placera stadgandet i 15 kap.

Vad gäller ersättningsregeln i andra stycket kan det ifrågasättas om den står i samklang med 2 kap. 18 § regeringsformen. Särskilt med hänsyn till omfattningen av de skilda ändamål som skall kunna tillgodoses genom stadgandet framstår det också som sakligt motiverat att den som nödgas avstå vatten får ersättning om han lider någon skada.

Bortsett från vissa redaktionella ändringar, bl. a. den nyinförda termen "vattenrätt", överensstämmer *11 §* i förslaget helt med 2 kap. 5 § VL. I motiveringen finns emellertid ett uttalande som kan uppfattas som en

Lagrådets yttrande

avvikelse från vad som nu gäller. Enligt departementschefen får nämligen beräkningen av fallhöjd ske med hänsyn till rådande lagliga förhållanden, om viss utbyggnad redan har skett och det är svårt att beräkna den naturliga fallhöjden. I den ursprungliga lydelsen av 2 kap. 5 § VL angavs uttryckligen att vattenkraften skulle beräknas efter vattenmängd och *naturlig* fallhöjd. I lagrummets gällande lydelse sägs ingenting om beräkningssättet. I förarbetena har emellertid uttalats att det utan särskilt stadgande ansetts följa av de faktiska förhållandena att majoriteten i kraft skall beräknas på grundval av vattenmängd och naturlig fallhöjd (SOU 1972: 14 s. 144 och prop. 1974: 83 s. 185). Vill man nu ha till stånd en ändring på denna punkt kan man inte stanna vid ett motivuttalande. Om avsikten endast är att anvisa en hjälpregel för fall då det inte är möjligt att beräkna den naturliga fallhöjden torde intet vara att erinra.

Slutligen vill lagrådet förorda att underrubrikerna i kapitlet slopas. De underlättar knappast förståelsen och är i ett par fall (rubrikerna före 3 och 4 §§) inte heller adekvata. Som kapitelrubrik kan lämpligen sättas "Rådighet över vatten m. m.". Tillägget m. m. är motiverat särskilt av att 11 § reglerar tillgodogörande av *vattenkraft*.

Med hänsyn till de förhållandevis omfattande ändringar som lagrådet föreslagit redovisas här kapitlet i dess helhet i den lydelse som lagrådet förordar.

2 kap. Rådighet över vatten m. m.

1 § För att få utföra ett vattenföretag måste företagaren ha rådighet över vattnet inom det område där företaget skall utföras.

2 § Var och en råder över det vatten som finns inom hans fastighet. Rådighet över en fastighets vatten kan också tillkomma någon till följd av upplåtelse av fastighetsägaren eller, enligt vad som är särskilt föreskrivet, förvärv tvångsvis.

3 § I rinnande vatten – – – 2 § i förslaget – – – den andres.

4 § Den som vill utföra
1. en vattenreglering,
2. en vattentäkt för allmän vattenförsörjning eller bevattning,
3. ett markavvattningsföretag,
4. ett vattenföretag som behövs för allmän väg, allmän farled, allmän hamn eller allmän flottled eller
5. ett vattenföretag som behövs för att motverka förorening genom avloppsvatten

har för ändamålet rådighet som anges i 1 §.

5 § Rådighet som anges i 1 § tillkommer
1. staten, kommuner och vattenförbund för att utföra sådana vattenföretag som – – – 7 § första stycket i förslaget – – – främjar fisket,
2. förvaltare som avses i 82 a § lagen (1919: 426) om flottning i allmän

Lagrådets yttrande

flottled för att vidta – – – 7 § andra stycket i förslaget – – – allmänna flottleden.

Den som är beroende av att vattenförhållandena består har också sådan rådighet för att utföra – – – 8 § i förslaget – – – sitt lopp.

6 § Den som äger strand vid annans vattenområde har rätt att för sin fastighets – – – 9 § i förslaget – – – denna rätt.

7 § Tillhör en fallsträcka olika ägare, får – – – 11 § i förslaget – – – hela sträckan, om han på grund av äganderätt eller annan rättighet som gäller mot envar och som inte är begränsad till tiden råder över mer än hälften – – – kraftverkets tillkomst.

8 § Om det för – – – 3 § i förslaget – – – behövs från allmän synpunkt.

9 § Den som utövar ett vattenföretag eller råder över en vattentillgång enligt 2 § är skyldig att – – – 4 § första stycket i förslaget – – – allmänt behov.

Den som avstår vatten enligt första stycket är berättigad till skälig ersättning för den skada han härigenom lider.

Länsstyrelsen får vid vite förelägga företagaren eller rådighetshavaren att iaktta – – – 4 § tredje stycket i förslaget – – – det överklagas.

3 kap.

Bestämmelserna i förevarande kapitel anger hur avvägningen skall ske mellan intresset av att genomföra ett vattenföretag och de intressen som lider intrång om företaget genomförs.

En utgångspunkt för uppbyggnaden av regelsystemet bör vara att man så långt möjligt ur lagens egna regler skall kunna utläsa förutsättningarna för att ett företag skall få komma till stånd. I detta hänseende kan – bortsett från vad lagrådet inledningsvis anfört i fråga om bristen på konkretion – någon principiell erinran inte riktas mot förslaget. Till skillnad från VL innehåller förslaget sålunda också regler om hur kollisionen med planintressen skall lösas. Fastän VL inte säger någonting på denna punkt har i praxis ansetts att byggnads- och andra anläggningsåtgärder för vattenföretag inte får strida mot fastställda generalplaner, stadsplaner och byggnadsplaner. Ibland torde ansökningar ha avslagits på denna grund. Oftast torde konflikten emellertid ha kunnat lösas antingen så att vattendomstolen dröjt med sitt avgörande tills en planändring skett eller lämnat tillstånd till företaget under förutsättning att planen ändras; sistnämnda tillvägagångssätt har använts när det stått klart att planen skulle komma att ändras. Vad som nu föreslås i 3 § första stycket första meningen utgör därför i princip en kodifiering av gällande praxis. Däremot utgör andra meningen i detta stycke en nyhet.

Även det föreslagna andra stycket i 3 § utgör i princip en kodifiering av vad som redan anses gälla. Beträffande de vanligaste kollisionsfallen, som här avses, nämligen vattenföretag som inverkar på strandskyddsområden

finns särskilda bestämmelser i 16 § naturvårdslagen. Detsamma gäller i fråga om täkter enligt 18 § naturvårdslagen och vissa andra arbetsföretag enligt 20 § naturvårdslagen. Men i övriga fall, där regler för lösning av kollisionsfrågan saknas, t. ex. beträffande byggnadsminnen och fornminnen, torde vattendomstolarna i allmänhet ha förfarit på samma sätt som i fråga om kollision med detaljplaner.

En annan sak är om man bör gå vidare och kräva att ett vattenföretag även med avseende på dess verkningar skall stå i överensstämmelse med detaljplaner. Ett sådant system skulle innebära att tillåtlighetsbedömningen av vattenföretag i väsentliga delar flyttas över till planmyndigheterna. Det skulle också innebära att vattendomstolarnas prövning till stor del skulle få en ändrad inriktning och gå ut på att klarlägga planförhållanden inom de områden som kan beröras av ett vattenföretag, något som vid stora reglerings- och kraftverksföretag kan gälla hela älvdalar. Om det finns skäl för en sådan omläggning och hur den skall utföras kräver särskilda överväganden som det inte finns material för i detta sammanhang. Det måste anses välbetänkt att, såsom antytts i den allmänna motiveringen (avsnitt 2.4.4), hänskjuta frågor av denna övergripande art till det pågående arbetet på en ny plan- och byggnadslagstiftning.

En principiell fråga som berör hela kapitlet är huruvida tillåtlighetsreglerna skall iakttas enbart av prövningsmyndigheterna eller även av dem som utför vattenföretagen. Det sistnämnda får betydelse särskilt i de fall någon utför ett icke tillståndspliktigt företag. Som reglerna är utformade i förslaget riktar de sig i allmänhet till både prövningsmyndigheterna och dem som utför vattenföretag. Det enda undantaget synes vara 6 §, där uttrycket "det sökta vattenföretaget" närmast ger vid handen att paragrafen är tillämplig endast i förprövningsfall.

I och för sig kan det göra ett besynnerligt intryck att den som utför ett vattenföretag, som inte kräver förprövning, skall göra bedömningar från allmänna planeringssynpunkter (2 §) eller från samhällsekonomisk synpunkt (5 §). Å andra sidan torde frågor av detta slag aldrig bli aktuella vid företag som har så obetydliga verkningar att de inte är förprövningsskyldiga. Det spelar därför ingen större roll om stadgandena i detta hänseende är avfattade såsom föreslagits. En ändring i förslaget synes befogad endast vad gäller andra meningen i 3 § första stycket. Att låta företagaren själv tolka räckvidden av en dispensmöjlighet är knappast någon godtagbar ordning. Dispensregeln bör göras beroende av att förprövning äger rum.

Avfattningen av tillåtlighetsreglerna utvisar inte annat än att de – med visst undantag i 4 § andra stycket – skall tillämpas av samtliga organ som har att pröva ett vattenföretags tillåtlighet. Om inte annat uttryckligen föreskrivs blir därför kapitlets bestämmelser gällande inte endast för den prövning som sker av vattendomstolar och förrättningsmän utan även för regeringens prövning. Det torde då inte vara erforderligt att, såsom skett i

Lagrådets yttrande

11 kap. 6 § i förslaget, särskilt föreskriva att 3 kap. gäller för den prövning regeringen företar.

Lagrådet övergår härefter till att närmare behandla enskilda paragrafer i förslaget.

1 §

Kapitlet inleds med bestämmelser som utan att vara egentliga tillåtlighetsregler ger anvisningar om hur vattenföretag skall utföras med avseende på omfattning och sätt. Det uttalas i motiveringen att dessa regler kan läggas till grund för jämkningar av ett i och för sig tillåtligt företag. Bestämmelserna synes med hänsyn till denna sin funktion av jämkningsgrund inom ramen för den vattenrättsliga tillåtligheten och sin uppgift att vara en anvisning om hur tillåtliga företag skall utföras passa bättre in i kapitlet omedelbart efter tillåtlighetsreglerna men före de jämkningsregler för speciella situationer som kapitlet också innehåller. Lagrådet föreslår alltså att förevarande paragraf blir 7 §; 2–7 §§ i det remitterade förslaget får då paragrafnumren 1–6.

Beträffande paragrafens tredje stycke är att säga att det reglerar frågan om skadeförebyggande åtgärder som utförs för att motverka eller avhjälpa skador på allmänna intressen. Hit hör då också skador som drabbar ett så stort antal enskilda sakägare att det kan sägas vara ett allmänt intresse att de motverkas genom åtgärder. När det är fråga om skadeförebyggande åtgärder som främst är att se som alternativ till ersättning i pengar är 9 kap. 1 § tredje stycket tillämpligt.

2 §

Det kan förutses att prövningsorganen kommer att ställas inför stora svårigheter när detta lagrum skall tillämpas. Vad som menas med allmänna planeringssynpunkter framgår inte av lagtexten. Man är hänvisad att söka ledning i förarbetena. Termen finns visserligen redan i 4 kap. 18 § VL, där den infördes 1971 i samband med den reform av prövningsförfarandet som då gjordes och som främst innebar att större eller mera ingripande företag prövas av regeringen. Enligt gällande regler är det endast regeringen som företar den övergripande bedömning som ligger i prövningen från allmänna planeringssynpunkter. Vattendomstolen skall visserligen förbereda regeringens prövning och avge ett eget utlåtande till regeringen men detta behöver inte innefatta något ställningstagande till frågan om tillåtligheten från allmänna planeringssynpunkter; i den delen räcker det med att vattendomstolen överlämnar det faktamaterial som den förfogar över (SOU 1970: 40 s. 49 och prop. 1971: 106 s. 111). När enligt förslaget kravet på överensstämmelse med allmänna planeringssynpunkter nu skall gälla också vid vattendomstols och förrättningsmans tillåtlighetsprövning skärps kraven på konkretion hos den planering som skall kunna begränsa utrymmet för vattenföretag.

Vad gäller den fysiska planeringen framgår av departementschefens uttalanden i såväl den allmänna (avsnitten 2.4.3 och 2.4.4) som den speciella motiveringen att man främst haft i åtanke den fysiska riksplaneringen och sådana översiktliga markanvändningsplaner som kommunerna under beteckningar såsom markdispositionsplaner och områdesplaner upprättar inom ramen för den fysiska riksplaneringen. Även s. k. kommunöversikter räknas hit. Planer och översikter av denna art saknar direkta rättsverkningar men tillmäts likväl stor betydelse i den praktiska tillämpningen. Förslagets innebörd är att sådana planer och översikter skall ingå i det material som vattendomstolarna och förrättningsmännen skall grunda sin prövning enligt 2 § på. Vad departementschefen i övrigt uttalat härom föranleder ingen erinran från lagrådets sida. Uttalandena synes stå väl i överensstämmelse med den ståndpunkt som i praxis intagits vad gäller betydelsen av planer och översikter som nu sagts vid prövningen av frågor om fastighetsbildning enligt 3 kap. 3 § fastighetsbildningslagen (se t. ex. NJA 1978 s. 261 och 1979 s. 543).

När det är fråga om verksamhetsplanering kan det i ännu högre grad än beträffande den fysiska planeringen uppkomma svårigheter att avgöra vilka synpunkter som skall beaktas. En verksamhetsplanering som innefattar handlingsprogram förutsätter i allmänhet en tillförsel av resurser, som kan vara mer eller mindre osäker. Vid beaktande av verksamhetsplanering kommer också en tidsaspekt med som en komplicerande faktor. Frågan kan ställas exempelvis om det kan vara avsikten att en kraftverksutbyggnad skall anses otillåtlig därför att i en i och för sig auktoritativ verksamhetsplanering andra kraftverksutbyggnader i tiden lagts före den aktualiserade. Att olika sektorers verksamhetsplanering stundom kan vara inbördes motsägande kan också försvåra beaktandet av allmänna planeringssynpunkter. I sådana fall torde det vara naturligt att anse att några auktoritativa allmänna planeringssynpunkter inte är för handen.

3 §

Som vid rubriken till detta kapitel berörts bör andra meningen i första stycket ändras så att det blir klart att avvikelse från en fastställd generalplan eller detaljplan kan ske bara i samband med förprövning. Meningen kan lämpligen lyda: "Mindre avvikelse från plan utgör dock inte hinder mot tillstånd till företaget, om avvikelsen är förenlig med planens syfte."

Om prövningsmyndigheten har accepterat en avvikelse såsom förenlig med planens syfte måste anses, med hänsyn till innebörden av rättskraftsreglerna i 15 kap., att denna bedömning står sig även gentemot planmyndigheterna. Byggnadsnämnden bör alltså inte senare kunna avslå en begäran om byggnadslov för den anläggning som tillåtits enligt detta lagrum på den grunden att en avvikelse gjorts från planen eller att byggnadsnämnden har en annan uppfattning om avvikelsens räckvidd. Motsvarande gäller prövningsmyndighetens avgörande av frågan om anläggningen överens-

Lagrådets yttrande

stämmer med fastställd plan. Vad nu sagts gäller med avseende på de planförhållanden som råder när prövningen av vattenföretaget sker. Om en plan sedermera ändras så att vattenföretaget kommer i strid häremot, liksom när planläggning sker där det förut inte fanns någon plan, måste antas – vilket synbarligen är innebörden också i ett uttalande av departementschefen i avsnitt 2.4.4 – att det uppkommer hinder för att genomföra vattenföretaget trots att det en gång befunnits tillåtligt.

Den föreslagna dispensregeln, som har motsvarighet i flera andra lagar, medför den fördelen att en särskild prövning hos byggnadsnämnden inte behövs när den anläggning som är i fråga inte överensstämmer exakt med en fastställd plan och det är klart att avvikelsen inte motverkar intentionerna bakom planen. Någon risk för att planintressena inte skulle bli tillräckligt beaktade kan inte anses föreligga. För det första är det endast *mindre* avvikelser som får göras av vattendomstolen. Vidare kan man, såsom förfarandereglerna är utformade, utgå från att frågan om planöverensstämmelse och eventuell avvikelse kommer att behandlas i målet under medverkan av planmyndigheter. Det kan också förutsättas att domstolarna inte beslutar om avvikelse i strid mot planmyndigheternas uppfattning. Beträffande den lagtekniska utformningen kan möjligen övervägas att i byggnadslagen ta in en erinran om dispensregeln i förevarande paragraf.

Stadgandet i andra stycket av paragrafen innefattar inte en fullständig reglering av frågan om vattenföretags förhållande till särskilda markanvändningsbestämmelser. Som redan berörts görs i 16, 18 och 20 §§ naturvårdslagen förbehåll för prövning enligt VL. Innebörden är att, i fråga om strandskyddsområden samt täkt- och vissa andra arbetsföretag, de speciella skyddsreglerna i naturvårdslagen sätts ur spel och ersätts av det skyddssystem som ligger i de vattenrättsliga tillåtlighetsreglerna. Mot bakgrund av vad som lagrådet inledningsvis anfört om att tillåtlighetsreglerna bör vara uttömmande är det konsekvent att i 3 § andra stycket undanta nu berörda fall. Stadgandet kan då lämpligen ges följande avfattning: "Gäller eljest, i andra fall än som avses i 16, 18 och 20 §§ naturvårdslagen (1964: 822), särskilda bestämmelser – – – inte motverkas."

4 §

Enligt andra stycket kan regeringen i vissa fall medge att ett vattenföretag, som eljest inte skulle vara tillåtligt, får komma till stånd. Bestämmelsen avser endast den prövning som sker sedan vattendomstol eller förrättningsman överlämnat frågan till regeringens avgörande. När det gäller andra fall, i vilka ett vattenföretags tillåtlighet skall prövas av regeringen, upptas i 11 kap. 6 § andra meningen en bestämmelse, som ger regeringen samma möjlighet att tillåta ett vattenföretag som eljest inte skulle få komma till stånd.

Från systematisk synpunkt synes det vara lämpligast att samtliga tillåtlighetsbestämmelser upptas i förevarande kapitel. Den regel som föreskri-

Lagrådets yttrande

ver att regeringen, om den finner ett vattenföretag vara av synnerlig betydelse från allmän synpunkt, får medge att det kommer till stånd utan hinder av vad som sägs i 4 § första stycket torde därför böra avfattas så generellt, att den – liksom övriga bestämmelser i 3 kap. – omfattar även regeringens prövning i fall som avses i 11 kap. Det kan lämpligen ske genom att orden "efter underställning enligt 12 kap. 29 § eller 13 kap. 42 §" får utgå ur 4 § andra stycket.

5 §

Av motivuttalandena till denna paragraf framgår att den ekonomiska bedömning, som i första hand skall ske vid avvägningen mellan fördelar och nackdelar av ett vattenföretag, skall avse de samhällsekonomiska effekterna. Detta uttalas inte explicit i lagstadgandet men får anses framgå därav att det uttryckligen sägs att fördelarna av företaget skall bedömas också från allmän synpunkt. Det kan emellertid anmärkas mot 5 § att den – om en samhällsekonomisk avvägning avses bli säkrad – kanske alltför väl tillgodoser önskemålet att frigöra tillåtlighetsprövningen från matematisk exakthet. Fördelar, nackdelar och olägenheter – framför allt från allmän synpunkt – kan vara av de mest skilda slag som inte kan åsättas värde i pengar. På företagets plus- och minussida kommer därför att uppföras storheter som inte är jämförbara. Att under sådana förhållanden ägna frågan om vilka samhälleliga kostnader som skall tagas med i kalkylen och storleken därav en omfattande utredning ter sig knappast meningsfullt. På denna punkt måste förutsättas att vattendomstol och förrättningsman vid förprövning tillser att endast samhällsekonomiska effekter inom rimliga gränser, dvs. där sambandet med vattenföretaget är påtagligt, tas med i kalkylen.

I den allmänna motiveringen (avsnitt 2.4.6) har departementschefen gjort vissa uttalanden om den samhällsekonomiska prövningens omfattning, vilka är något oklara till sin innebörd. Uttalandena synes gå ut på att bedömningen inte alltid skall begränsas till företagens inverkan på vattenförhållandena utan att man också bör kunna beakta andra verkningar av företaget i den mån de inte har beaktats i ett planärende eller prövas enligt annan lagstiftning, främst miljöskyddslagen. Av sammanhanget synes framgå att dessa uttalanden föranletts av vissa i praxis uppkommande problem, särskilt huruvida man vid tillåtlighetsbedömningen av småbåtshamnar o. d. skall beakta den båttrafik som nödvändigt hänger samman med vattenföretaget (se t. ex. NJA 1977 s. 558). Om man ser motivuttalandena mot denna konkreta bakgrund blir deras innebörd tydligare. Vad som åsyftas torde alltså vara att man ibland vid tillåtlighetsprövningen måste beakta också den verksamhet som skall utövas vid företaget, när verksamheten i sig inte utgör ett vattenföretag. Har alltså frågan om båttrafiken vid en hamn eller brygga som är föremål för prövning inte beaktats i en bindande plan och har den inte heller prövats eller kommer att prövas

enligt milöskyddslagen, bör verksamheten vägas in vid den vattenrättsliga prövningen. Mot denna princip synes inget vara att erinra. Som departementschefen anfört bör det nu sagda gälla inte bara vid den samhällsekonomiska bedömningen enligt 5 § utan också vid bedömningen av de allmänna intressena enligt 4 §.

6 §

I denna paragraf anges ramen för de förhållanden som skall beaktas vid bedömningen av tillåtligheten av ett vattenföretag. I första hand torde paragrafen ha betydelse vid bestämmandet av vilka förhållanden som skall medtagas vid den samhällsekonomiska bedömningen, men paragrafens avfattning är generell. Det medför att om ett vattenföretag kan förutses föranleda andra anläggningar, exempelvis vägar, för att kunna utnyttjas ändamålsenligt, vägföretaget måste vara samstämt med allmänna planeringssynpunkter. Även om det måste anses i hög grad angeläget att ett vattenföretags tillåtlighet inte avgörs vid en bedömning av företaget isolerat från följdeffekter är det uppenbart att kravet på följdanläggningarnas förenlighet med fysiska planer och verksamhetsplanering inte får tolkas alltför rigoröst. Inpassning av olika följdföretag i respektive sektors planer torde ofta vara något som tar vid, när det står klart att huvudföretaget får starta och tidpunkten för igångsättningen kan bestämmas. Det är enligt lagrådets mening skäl att varna för att indragandet av följdföretag i tillåtlighetsbedömningen kan leda till omständlighet och byråkratisk tungroddhet som hämmar effektivitet och rationellt vattenföretagande. Översiktliga bedömningar i tillåtlighetsfrågornas förgreningar måste i rimlig omfattning kunna godtas, något som sannolikt också varit fallet vid regeringens motsvarande prövning enligt 4 kap. 18 § VL. De i 6 § valda ordalagen bör ge stöd för att en smidig tillämpning utvecklas i praxis.

I avsnitt 2.4.6 har departementschefen gjort ett uttalande som innebär att hänsyn till följdföretag skall tas endast om sådana företag inte redan har tagits i en fastställd plan eller enligt annan lagstiftning. Denna viktiga begränsning av paragrafens räckvidd kommer dock inte till uttryck i lagtexten. Det kan också ifrågasättas om en så strikt begränsning behövs. Det kan utan uttryckligt lagstöd förutsättas att den omständigheten att följdföretag redan beaktats i planer eller vid prövning enligt annan lagstiftning kommer att väga tungt vid tillåtlighetsbedömningar enligt vattenlagen.

7 §

I syfte att undvika dubbelprövning undantas i denna paragraf vissa vattenföretag, som prövats i annan ordning, från vattenrättslig prövning enligt 2, 3 och 5 §§ i förslaget. Undantagen torde vila på den förutsättningen att den tillåtlighetsbedömning som eljest skulle ha företagits av vattendomstolen eller förrättningsmannen – här torde alltid vara fråga om förprövningsfall – på betryggande sätt skett hos regeringen eller vederböran-

Lagrådets yttrande

de myndighet i övrigt. Lagrådet vill understryka vikten av att denna förutsättning verkligen blir uppfylld.

Undantaget gäller endast när prövning i annan ordning föregått den vattenrättsliga förprövningen. Vid omvänd ordningsföljd mellan prövningarna skall följaktligen den vattenrättsliga prövningen vara fullständig. Om syftet att undvika dubbelprövning skall tillgodoses fullt ut bör den vattenrättsliga prövningen anstå tills den särskilda prövningen skett. Det torde kunna förutsättas att vattendomstolar och förrättningsmän genom att avvakta den särskilda prövningen tillser att dubbelprövning undviks.

10 §

Enligt förevarande paragraf skall en utomstående intressent i viss utsträckning kunna påverka ett vattenföretags omfattning och utförande. För att han skall få sina intressen tillgogosedda förutsätts bl. a. att det kan ske utan att vattenföretagets ändamål eftersätts. Vad som avses med denna begränsning synes inte fullt klart. Vid 1 § i förevarande kapitel i förslaget uttalar departementschefen, att innebörden av uttrycket "ändamålet" självfallet inte kan vara att vattenföretaget skall ge hela den vinst som företagaren avser. Som exempel anförs att ändamålet med ett kraftverksföretag får anses vara, inte att utvinna hela den kraftmängd som företagarens utbyggnadsförslag avser, utan att utnyttja en fallsträcka för kraftändamål på lämpligaste sätt. När här talas om lämpligaste sätt torde däri få inbegripas inte endast själva sättet för utnyttjandet utan även dess omfattning. Ändamålet är alltså i det angivna exemplet utnyttjande av strömfall för kraftproduktion. Det torde betyda att varje åtgärd som för att bereda en utomstående nytta medför en minskning av kraftproduktionen vid den lämpliga utbyggnaden innebär att vattenföretagets ändamål eftersätts. Det kan ifrågasättas om en så rigorös förutsättning behöver uppställas, främst med hänsyn till att företagaren skall få ersättning för den minskning av lönsamheten som villkor till förmån för annan kan medföra. Det i motiveringen till förevarande stadgande givna exemplet angående tappningsbestämmelser kan även tyda på att en så långt gående begränsning inte har varit avsedd. För att medge en något vidare tillämpning av stadgandet än vad den föreslagna lydelsen anger skulle nu avsedda föreskrift kunna utformas så, att villkor om utförandet av vattenföretaget till förmån för annan får meddelas om det kan ske utan väsentlig ändring av företaget.

11 §

Enligt vad departementschefen uttalar skall de förpliktelser till skydd för fisket som enligt förevarande paragraf kan åläggas företagaren inte behöva begränsas till det vattenområde som berörs av vattenföretaget. Den begränsning som i utredningens lagförslag framgick av att skyddet skulle avse "fisket i berört vattensystem" har inte föreskrivits i det remitterade förslaget. Vad i motiveringen för stadgandet sägs angående åtgärder i

Lagrådets yttrande

bivattendrag och den erinran som i paragrafens andra stycke görs om bestämmelserna i förslagets 10 kap. 5 § om fiskeavgifter ger emellertid vid handen att den begränsningen skall gälla att åtgärderna skall tillgodose det lokala fiskeintresset. Stadgandets innebörd bör enligt lagrådets mening komma till tydligare uttryck än i det remitterade förslaget, lämpligen genom att i första styckets första mening anges – såsom i 10 kap. 5 § – att skyddet för fisket skall avse det vatten som berörs av vattenföretaget eller något angränsande vattenområde.

Hellner är beträffande yttrandet angående 3 kap. skiljaktig på sätt framgår av följande yttrande.

"Den pricipiella utgångspunkten för tillåtlighetsreglerna i 3 kap. får enligt vad som kan utläsas av bestämmelsernas utformning anses vara att det står fritt för den som råder över vatten att etablera vattenföretag. Endast i de fall då vattenlagen stadgar förbud mot ett vattenföretag är detta otillåtligt. Är inte någon enligt vattenlagen hindrande omständighet för handen är företaget alltså tillåtligt, vare sig det är tillståndspliktigt eller ej. Föreligger tillståndsplikt enligt bestämmelserna i 4 kap. får företaget dock inte utföras förrän tillåtligheten i föreskriven ordning fastställts av vattendomstol eller förrättningsman; det tillåtliga företaget blir då också tillåtet. För ett tillåtligt företag kan tillstånd inte vägras. Företagaren har alltså ett rättsligt anspråk på att få den förhandenvarande tillåtligheten fastslagen i ett tillstånd, om han begär det. Det i tillståndets form gjorda konstaterandet av företagets tillåtlighet är avsett att vara slutgiltigt; med hjälp av rättskraftsregler skall det gälla mot alla och envar.

Emellertid har den principiella utgångspunkten att vattenföretagandet är fritt giltighet bara såvitt rör det vattenrättsliga området. I sin egenskap av byggnads- eller anläggningsföretag eller arbetskrafts- eller kapitalkrävande projekt eller såsom arbetsmiljö eller i någon annan egenskap vid sidan av egenskapen av vattenföretag enligt vattenlagens definitioner kan företaget vara underkastat särskilda regleringar och kan i sådan annan egenskap drabbas av restriktioner eller förbud. I lagstiftningsärendet aktualiseras mot denna bakgrund frågan om och i vilken utsträckning vattenföretagets tillåtlighet i sådana icke specifikt vattenrättsliga hänseenden skall beaktas eller eventuellt avgöras i sak i samband med tillåtlighetsbedömningen enligt de uteslutande vattenrättsliga grunderna. Med rent vattenrättsliga grunder avses härvid sådana tillåtlighetsregler eller snarare restriktioner som vattenlagen självständigt stadgar, exempelvis kravet i 5 § i det remitterade förslaget på övervikt av fördelarna av ett företag.

De regler i förslagets 3 kap. som behandlar frågan om vattenföretags tillåtlighet med hänsyn till annan lagstiftning än den vattenrättsliga och till föreskrifter som meddelats med stöd av sådan annan lagstiftning syftar till att lösa vissa samordningsproblem som vattenföretag kan aktualisera. Allmänt sett kan reglerna sägas ge uttryck åt den tanken att vid den vattenrättsliga tillåtlighetsbedömningen skall ske en samordning med vad

Lagrådets yttrande

som gäller inom andra rättsområden av betydelse för vattenföretaget så att vad som bestämts i annan ordning skall respekteras vid vattenföretagets genomförande. Vattenföretaget måste med andra ord för sin tillåtlighet passa in i det utrymme som de särskilda föreskrifterna lämnar kvar eller direkt anvisar för företaget.

Denna tanke förverkligas på så sätt att det uttryckligen föreskrivs dels att byggnads- och andra anläggningsarbeten för eller i samband med vattenföretag inte får strida mot fastställd general- eller detaljplan, dels att vattenföretag skall utföras så att syftet med i övrigt gällande särskilda bestämmelser för bebyggande eller annan användning av mark- eller vattenområden inte motverkas. Att vattenföretag inte är tillåtligt om det motverkar syftet med markanvändningsbestämmelser vid sidan av general- och detaljplan torde innebära att företaget inte bara skall prövas mot bestämmelsen själv och vid kollision blir otillåtligt utan därjämte att inte heller någon åtgärd får företas som, fastän inte direkt omfattad av bestämmelsen och alltså i och för sig inte otillåten, motverkar bestämmelsens syfte. I detta hänseende medför det föreslagna stadgandet i 3 § andra stycket längre gående restriktioner för vattenföretag än för bebyggande eller annan markanvändning som inte utgör vattenföretag. Det är svårt att avgöra om detta är en åsyftad effekt eller ej; såvitt avser samordningen med naturvården synes den emellertid inte vara åsyftad.

Tanken att vattenföretag för sin tillåtlighet måste anpassas efter markanvändningsbestämmelser som återfinns inom rättsområden utanför vattenlagen är i vissa hänseenden inte helt genomförd i det remitterade förslaget. Sålunda är det enligt 3 § första stycket endast byggnads- och andra anläggningsarbeten inom ramen för vattenföretag som måste stå i överensstämmelse med fastställda planer enligt byggnadslagen för att tillåtlighet skall föreligga. Motsättningsvis skall av lagtexten i 3 § utläsas att andra effekter av vattenföretag såsom överdämning eller torrläggning av områden som enligt planbestämmelser reserverats för någon annan användning inte påverkar den vattenrättsliga tillåtligheten. Frågan är obesvarad i vad mån ett vattenrättsligt tillåtligt företag med sådana effekter också får genomföras när förbud råder enligt 17, 40 eller 110 § byggandslagen mot ingrepp, som utan att vara byggande väsentligt försvårar ett områdes användning för avsett ändamål. Om den vattenrättsliga tillåtligheten skulle betyda att byggnadslagens förbud blev overksamma skulle exempelvis planenlig användning av mark till kyrkogård kunna omöjliggöras genom ett vattenföretag som lägger marken under vatten, liksom en i plan gjord reservering av vattenområde för småbåtsförtöjning skulle kunna omintetgöras genom att området till följd av ett vattenföretag blir fast mark. Att sådana effekter kan visa sig få mycket vittgående konsekvenser när ersättningsområden måste anvisas i nya planer ligger i öppen dag.

Vidare skall byggnads- och andra anläggningsarbeten för vattenföretag vara tillåtliga även om de innefattar mindre avvikelser från planbestäm-

melser, förutsatt att åtgärden är förenlig med planens syfte. I detta fall är det fråga om dispenssituationer, där det emellertid inte är fullt klart om tillåtligheten i vattenrättsligt hänseende också skall innebära att kravet enligt byggnadslagen på planöverensstämmelse skall anses uppfyllt. Avsikten torde vara att avvikelsen skall ha verkan som plandispens. Enligt den föreslagna bestämmelsens ordalydelse skulle företagaren direkt med stöd av lagen vara berättigad att utforma vattenföretaget med mindre avvikelse från planbestämmelsen. Även om – enligt vad som kan utläsas av specialmotiveringen – avsikten är att avvikelse från planbestämmelse skall förutsätta förprövning och alltså skall medges av vattendomstol eller förrättningsman stämmer den föreslagna ordningen mindre väl med den kommunala självständighet som annars råder på planområdet och som senast manifesterats i förbud mot överklagande av byggnadsnämnds vägran att dispensera från plan.

Från systematisk synpunkt och från andra mera allmänna utgångspunkter kan det sättas i fråga om det är lämpligt att i en lag, som reglerar en viss verksamhet, här utförandet av vattenföretag, modifiera innehållet i en annan lag i något hänseende som utgör dess centrala materia, här byggnadslagens regler om rättsverkningarna av byggnadslagens planinstitut. Det är tydligt att om en sådan utväg att lösa samordningsfrågor skulle bli mera frekvent eller tillgripas på mera betydelsefulla områden den för generell tillämpning avsedda lagen skulle bli urholkad och de syften som den avser att tillgodose lätt kunna bli förfelade. Här må anmärkas att just de rättsverkningar som byggnadslagen knyter till sina planinstitut i flera andra lagar modifierats genom medgivanden i dem att – låt vara under särskilda förutsättningar – avvika från plan.

Att den lösning av samordningsfrågorna i förhållande till byggnadslagstiftningen som lagförslaget redovisar knappast kan vara lagtekniskt tillfredsställande åskådliggörs därav att 3 § första stycket första meningen inte utsäger annat än vad som redan framgår av 13, 17, 34, 40 och 110 §§ byggnadslagen.

En såväl materiellt som formellt mera tillfredsställande lösning av problemen med samordningen med byggnadslagen och föreskrifter med stöd av den synes vara att, om vattenföretag eller andra företag som utförs för vattenföretag verkligen fordrar en särbehandling, göra de behövliga undantagen i byggnadslagen. Det är emellertid svårt att se att de dispensmöjligheter, som byggnadslagstiftningen redan rymmer och som handhas av de organ som i övrigt förvaltar plan- och byggnadsväsendet, inte skulle vara tillräckliga för att nå lämpliga resultat vid kollision mellan vattenföretagandets intressen och intresen som tillgodosetts genom byggnadslagens planinstitut.

Att låta den vattenrättsliga tillåtlighetsprövningen omfatta också frågan om byggnads- och anläggningsarbetens planöverensstämmelse ter sig vidare tveksamt från den synpunkten att tillåtlighetssituationen kan ändras

Lagrådets yttrande

genom planändring sedan tillstånd meddelats men innan arbetena påbörjas. Vidare kan ett byggnadsföretag visserligen vara planenligt men ändå hindras av ett byggnadsförbud enligt byggnadslagen, meddelat i avbidan på ny plan.

I enlighet med det anförda bör vad som sägs i 3 § första stycket utgå. Byggnadslagens tillåtlighetsregler blir härvid i sin helhet gällande på samma sätt som nu är fallet. Vattenföretag får då liksom andra företag och verksamheter, vare sig de är underkastade vattenrättsligt tillståndstvång eller ej, anpassas efter den markanvändning som bestämts i byggnadslagens ordning. Att dess markanvändningsbestämmelser bör ges prioritet framstår som desto mer naturligt som det är vid planläggning enligt den lagen som konkurrerande markanspråk kartläggs och vägs mot varandra med beaktande av alla de allmänna intressen som måste tillgodoses utöver kravet på ändamålsenlighet i markanvändningen. Vad nu sagts om företräde för planbestämmelser innebär inte att sådana skulle kunna anses ersätta den vattenrättsliga tillåtlighetsprövningen så att vattendomstolen eller förrättningsmannen skulle vara förhindrad att vägra tillstånd till ett vattenföretag, för vilket markreservation gjorts i gällande plan. Mot en regel av det innehåll som föreslås i 4 § första stycket finns ingen anledning till erinran. Med den utgångspunkten att sökanden har rätt att utföra ett vattenföretag om inte något i lagen stadgat hinder föreligger mot företaget bör det däremot inte vara möjligt att vägra tillstånd under hänvisning enbart till att en gällande plan, som medger företaget, inte kan anses visa de aktuella markanvändningsintressena.

Med hänsyn till den centrala betydelse som byggnadslagens regler otvivelaktigt har för möjligheterna att genomföra ett flertal typer av vattenföretag kunde det möjligen vara skäl att i 3 kap. ta in en erinran om verkningarna av fastställd generalplan, stadsplan eller byggnadsplan. Mot en sådan erinran kan dock invändas att den skulle på ett kanske vilseledande sätt skjuta fram ett av flera tänkbara hinder mot utförandet av vattenrättsligt tillåtliga och tillåtna företag."

4 kap.

1 §

4 kap. innehåller bestämmelser om tillståndsplikt för vattenföretag. Huvudregeln är att tillståndsplikt gäller om det inte är uppenbart att varken allmänna eller enskilda intressen skadas genom företagets inverkan på vattenförhållandena. Av definitionerna i 1 kap. 3 § framgår att som vattenföretag räknas i princip dels uppförandet av en anläggning i vatten och dels sådan verksamhet vid en vattenanläggning som påverkar vattenförhållandena. Förslagets innebörd, när det t. ex. gäller ett kraftverk eller ett regleringsföretag, är alltså att det föreligger tillståndsplikt både i fråga om byggandet av dammar och andra anläggningar och i fråga om anläggningarnas utnyttjande för den avsedda verksamheten. Ett åsidosättande av till-

Lagrådets yttrande

ståndsplikten kan medföra bl. a. straffansvar och ingripande genom vitesföreläggande eller handräckning. Sanktionerna blir tillämpliga så snart företaget påbörjats.

Det kan ifrågasättas om förevarande paragraf ger tillräckligt tydligt uttryck åt avsikten med stadgandet. Som första meningen i paragrafen är utformad kan den, om den läses isolerat, möjligen uppfattas så att tillståndsplikten är begränsad till påbörjandet av ett vattenföretag. För att en sådan misstolkning skall undvikas kan bestämmelsen lämpligen formuleras så, att ett vattenföretag inte får påbörjas utan att tillstånd till företaget har meddelats enligt vattenlagen.

Det kan också övervägas att gå ett steg längre och slopa den uttryckliga anknytningen till påbörjandet. I remissprotokollet har skälen för denna anknytning inte utvecklats. Avsikten måste vara – liksom i fråga om motsvarande bestämmelser i VL (2 kap. 20 §; se också 7 kap. 36 §) – att klarlägga att det krävs en förhandsprövning av de vattenföretag som är tillståndspliktiga. Den som planerar ett vattenföretag skall alltså kunna direkt utläsa av stadgandet att han inte ens får påbörja företaget innan tillstånd till detta lämnats. Vissa fördelar från straffrättslig synpunkt synes kunna vinnas om man i stället utformar stadgandet utan att uttryckligen nämna påbörjandet av vattenföretag. Om bestämmelsen t. ex. ges den lydelsen att för vattenföretag krävs tillstånd enligt denna lag blir det klart att underlåtenheten att söka tillstånd är en brottslig gärning enligt 21 kap. 1 § 1 i förslaget så länge de tillståndspliktiga arbetena pågår eller den tillståndspliktiga verksamheten bedrivs. Detta har betydelse i preskriptionshänseende.

Även om man formulerar stadgandet på sätt som nu har angetts kommer tillståndsplikten att inträda redan när vattenföretaget påbörjas, vare sig det är fråga om att bygga en anläggning eller utöva verksamhet vid en anläggning. Detta framgår visserligen inte direkt av stadgandet men framkommer om man sammanställer stadgandet med definitionerna i 1 kap. 3 §.

En ändring av första meningen i första stycket enligt vad nu sagts föranleder en omformulering också av andra stycket, t. ex. på följande sätt: "När det krävs tillstånd till ett vattenföretag får arbeten av större omfattning i anslutning till företaget inte påbörjas innan sådant tillstånd har meddelats."

Som närmare kommer att utvecklas vid 15 kap. innefattar ett tillstånd att utföra en vattenanläggning också rätt att bibehålla anläggningen (jfr. 2 kap. 22 § första stycket VL).

5 §

Första stycket i denna paragraf avser laglighetsprövning av vattenföretag, vare sig de tillkommit före eller efter ikraftträdandet av den nya lagen. I 17 § promulgationslagen (9 § andra stycket enligt lagrådets förslag) finns bestämmelser om laglighetsprövning av äldre vattenanläggningar. Lagrå-

det har under 9 § promulgationslagen utvecklat vissa synpunkter på innebörden av laglighetsprövning i olika situationer.

6 §

Enligt den föreslagna lydelsen av denna paragraf inträder företagarens bevisskyldighet för tidigare rådande förhållanden också när vattenföretaget – efter nya lagens ikraftträdande – utförts med stöd av tillstånd enligt äldre lag. Det framgår att denna effekt inte är åsyftad. Orden "enligt lagen" som bestämning till tillstånd skall följaktligen utgå.

5–7 kap.

I dessa kapitel regleras frågor om samverkan mellan flera deltagare i vattenföretag. Denna samverkan skall ske inom ramen för särskilda samfälligheter, på vilka lagen (1973: 1150) om förvaltning av samfälligheter skall vara tillämplig. 5 kap. i förslaget avser samfälligheter för markavvattning, 6 kap. samfälligheter för bevattning och 7 kap. samfälligheter för vattenreglering.

VL har regler av motsvarande art såvitt gäller markavvattning (7 kap.) och vattenreglering (3 kap.). Däremot saknas regler för bevattningsföretag. Å andra sidan finns i 8 kap. VL regler om samverkan i fråga om avloppsföretag som inte har någon motsvarighet i det remitterade förslaget; denna gemenskap betecknas dock inte i lagen som en samfällighetsbildning.

De regler som föreslås i förevarande kapitel innebär i vissa delar principiella nyheter även bortsett från det helt nya institutet bevattningssamfällighet. Lagrådet tar nedan upp vissa för de tre kapitlen gemensamma sådana frågor till behandling. Som bakgrund skall först lämnas en kort redogörelse för huvuddragen i nuvarande reglering.

Ett företag för markavvattning ("torrläggning" med nuvarande terminologi) kommer till stånd på initiativ av någon markägare som vill torrlägga sin mark. Genom skyldighet och rättighet för andra markägare, som får nytta av torrläggningen, att ansluta sig vidgas det ansökta företagets omfattning. All den mark som får båtnad av företaget utgör en samfällighet och ägarna av denna mark är skyldiga att ta del i kostnaderna för samfällighetens torrläggning efter värdet av den båtnad marken vinner. Deltagarna skall om de är flera än två bilda en sammanslutning, som är juridisk person, för "handhavandet av de med företaget förenade angelägenheterna". Förhållandet mellan denna association och sökanden/tillståndshavaren är inte särskilt reglerad men innebörden av gällande rätt har ansetts vara att sökanden ensam avgör om och i vilken utsträckning företaget skall komma till utförande (SOU 1968: 51 s. 52).

De nu nämnda reglerna gäller i princip också för samfällighetsbildningar enligt 3 kap. VL. Dessa kan avse antingen vattenreglering för kraftändamål eller vattenreglering för både kraftändamål och torrläggning av mark.

Lagrådets yttrande.

Samfälligheten utgörs i dessa fall av de strömfall som får nytta av regleringen och den mark som får stadigvarande torrläggning. Beträffande avloppsföretag (8 kap.) finns regler om skyldighet och rätt för samhällen – i betydelsen verksamhetsområden för allmänna vatten- och avloppsanläggningar – och för fastigheter att ansluta sig till gemensamma avloppsledningar. I de fall gemenskapen utgörs av flera fastigheter gäller motsvarande regler som för torrläggningsföretag i fråga om associationsbildning för företagets handhavande.

Beträffande deltagarkretsen föreligger väsentliga principiella skillnader mellan det nuvarande och det föreslagna systemet. En sådan skillnad är att anknytningen till fastigheter överges i förslaget. Någon samfällighetsbildning omfattande fastigheter skall inte komma i fråga. Detta sammanhänger främst med det under 2 kap. berörda förhållandet att även arrendatorer och andra nyttjanderättshavare skall kunna få tillstånd att utföra vattenföretag. Det mest påtagliga exemplet här utgör bevattningsföretagen. I fråga om dessa kan det i många fall bli så att av dem som skall gå samman i en bevattningssamfällighet huvuddelen är arrendatorer. Delaktigheten i en bevattningssamfällighet knyts därför till innehavet av tillstånd till vattentäkt för bevattningsändamål. Detsamma gäller i fråga om samfälligheter för vattenreglering som sker för bevattningsändamål. Reglering för kraftändamål däremot kan inte medges andra än ägare av strömfall, varmed likställs innehavare av sådana rättigheter som avses i 2 kap. 11 § i förslaget (2 kap. 7 § i lagrådets förslag). Även här har man emellertid frångått nuvarande ordning att strömfallen skall utgöra en samfällighet. Däremot skall de enskilda strömfallsägarna bilda en samfällighet för företagets utförande och drift. I fråga om markavvattningsföretag kan enligt förslaget nyttjanderättshavare visserligen uppträda som sökande och tillståndshavare men de kan inte ingå i en samfällighet för markavvattning. Förslaget har också här upprätthållit principen att någon samfällighetsbildning av fastigheter inte skall ske; däremot skall ägarna utgöra en samfällighet. I en sådan kan emellertid också ingå väghållare som inte är fastighetsägare. Vidare kan vid ett kombinerat markavvattnings- och avloppsföretag samfälligheten omfatta innehavare av byggnader och anläggningar på ofri grund, varifrån avloppsvatten leds.

Enligt lagrådets mening får den föreslagna ordningen med samfällighetsbildning utan anknytning till fastigheter godtas. Den får ses som en nödvändig följd av att delaktighet i vissa typer av vattenföretag skall tillkomma också arrendatorer och andra nyttjanderättshavare. Vad gäller bevattningssamfälligheter och regleringssamfälligheter för bevattning innebär förslaget som nämnts att samfälligheten bildas av innehavarna av tillstånden till vattentäkt. En annan tänkbar lösning skulle kunna vara att mer i överensstämmelse med anläggningslagen knyta delaktigheten till – förutom fastigheter – byggnader och andra anläggningar på ofri grund. Detta förutsätter emellertid att det är fråga om fasta anläggningar av inte alltför

Lagrådets yttrande

obetydlig omfattning. Anläggningar för ett bevattningsföretag kan emellertid vara av mycket skiftande slag och ofta utgöras av enkla, rörliga anordningar. Den föreslagna lösningen är därför att föredra.

I och för sig kunde man bibehålla nuvarande ordning beträffande regleringssamfälligheter för kraftändamål men önskemålet om enhetlighet får anses väga över, så att man här knyter delaktigheten omedelbart till strömfallsägarna.

Den föreslagna ordningen innebär alltså sammanfattningsvis att bevattningssamfälligheter enligt 6 kap. och regleringssamfälligheter för bevattning enligt 7 kap. bildas av innehavare av tillstånd till vattentäkt för bevattningsändamål, att markavvattningssamfälligheter enligt 5 kap. bildas av fastighetsägare och i förekommande fall väghållare och dessutom, vid kombination med avloppsföretag, ägare av byggnader och anläggningar på ofri grund samt att regleringssamfälligheter för kraftändamål enligt 7 kap. bildas av strömfallsägare och servitutshavare till strömfall. Med fastighetsägare likställs innehavare av tomträtt och gruva (22 kap. 1 §; jfr. dock lagrådets förslag). Anknytningen till en samfällighet kan således inte, såsom skett på vissa håll i remissprotokollet, betecknas såsom sakrättslig. Å andra sidan är anknytningen i princip inte heller av rent personlig art. Så kan visserligen vara fallet om ett vattentäktstillstånd har lämnats en nyttjanderättshavare för dennes nyttjanderättstid. Som lagrådet tidigare anfört kan emellertid ett sådant tillstånd också knytas till nyttjanderätten, så att tillståndet – och därmed också delaktigheten – övergår till en ny innehavare av nyttjanderätten. Och i de fall delaktighet tillkommer en fastighetsägare följer delaktigheten med äganderätten till fastigheten.

Det nu anförda har vissa lagtekniska konsekvenser som inte alltid synes ha uppmärksammats i förslaget. Det går sålunda inte längre, såsom skett på flera ställen i lagtexten, att tala om delaktighet för fastigheter eller om deltagande fastigheter. Man måste i stället finna lösningar som är anpassade efter den nya uppläggningen av delaktighetsreglerna. Lagrådet återkommer härtill vid behandlingen av olika paragrafer i förslaget.

I fråga om deltagarkretsen är vidare att nämna att nuvarande regler inte har någon motsvarighet till den s.a.s. efterföljande delaktighet som kan komma till stånd enligt förslaget. De föreslagna reglerna om rätt och skyldighet att ansluta sig till ett företag är tillämpliga också sedan företaget kommit till stånd. Enligt gällande ordning däremot bestäms delägarkretsen slutligt redan i samband med att tillstånd till företaget lämnas. Sådana delägare som inte har omedelbar fördel av företaget får dock sitt inträde i samfälligheten uppskjutet till dess de begagnar sig av den förbättring som de vinner genom företaget. Först då blir de "deltagare" i företaget (se 3 kap. 6 § och 7 kap. 29 § VL). I det remitterade förslaget görs inte – och behöver inte heller göras – någon skillnad mellan "delägare" och "deltagare". Dessa termer används omväxlande med samma innebörd.

De nya reglerna om delaktighetens inträde kan leda till vissa komplika-

Lagrådets yttrande

tioner beträffande bl.a. omprövning av samfällighetsfrågor o.d. Regelsystemet blir härigenom ganska svåröverskådligt och det är lätt att förutse att rättstillämpningen kommer att ställas inför åtskilliga problem. I förevarande sammanhang vill lagrådet särskilt framhålla att den föreslagna ordningen med skyldighet och rätt att ansluta sig till bestående förctag kan få betydelse när man skall ta ställning till frågan om förhållandet mellan tillståndshavaren och delägarsamfälligheten. Lagrådet övergår härefter till att behandla sistnämnda fråga.

När det gäller bevattningssamfälligheterna föreligger knappast något problem i denna del. Samfällighetens uppgift här är att fördela det vatten som delägarna får ta ut enligt meddelade vattentäktstillstånd. Varje delägare bestämmer själv om hans vattentäktstillstånd skall tas i anspråk och fördelningsfrågan aktualiseras först när det blivit klart att och i vilken omfattning tillstånden kommer att utnyttjas.

Beträffande samfälligheter enligt 5 och 7 kap. är förslagets ståndpunkt oklar. Samfälligheternas ändamål anges vara utförande och drift av företaget (5 kap. 2 § andra stycket och 7 kap. 3 § första stycket). Detta uttryckssätt motsäger inte tanken att tillståndshavaren ensam förfogar över tillståndet. I paragrafer, som reglerar ersättnings- och avgiftsskyldighet utåt eller rätt till ersättning vid inskränkningar i givna tillstånd, knyts skyldigheten eller rättigheten till "den som har fått tillstånd", "innehavare av tillstånd" eller liknande (se t.ex. 9 kap. 1 och 13 §§ och 10 kap. 1 §). Och i 15 kap. finns flera bestämmelser som reglerar verkningarna för ett tillstånds giltighet av åtgärder eller försummelser från tillståndshavarens sida, om rätt för denne att påkalla omprövning av domar osv.

I remissprotokollet förekommer emellertid vissa uttalanden som tyder på att man velat införa en ny ordning, så att sökanden inte ensam skall kunna förfoga över ett meddelat tillstånd. I specialmotiveringen till 12 kap. 25 § finns ett sådant uttalande, vilket emellertid utgår från en felaktig analogi med anläggningslagen. Ett tillstånd enligt vattenlagen kan i nu berört avseende inte jämställas med ett beslut enligt anläggningslagen; den som förfogar över tillståndet har full frihet att välja mellan att utnyttja tillståndet eller avstå från detta, medan ett anläggningsbesluts rättsverkningar i princip är av samma karaktär som fastighetsbildningsbeslut.

Även om den åberopade grunden för att anse att tillståndshavaren inte ensam bör kunna förfoga över sitt tillstånd är ohållbar så är därmed inte avgjort att man inte skulle kunna skapa en sådan ordning att rättigheter och skyldigheter som är förknippade med ett tillstånd tillkommer delägarsamfälligheten, sedan en sådan bildats. I remissärendet har emellertid inte lagts fram något material som belyser vilka fördelar och nackdelar som är förknippade med den ena eller den andra lösningen. Frågan huruvida det nuvarande systemet, som tillämpats mycket länge, haft några olägenheter synes enbart ha berörts – och det helt flyktigt – i ett remissyttrande av Svea hovrätt (s. 413 f i bilaga 4 till remissprotokollet). Hovrätten föreslår

Lagrådets yttrande

dock inte att tillståndshavaren skall berövas sin rätt att avgöra om företaget skall utföras utan förordar endast att samfälligheten skall kunna genomdriva att företaget kommer till stånd, om tillståndshavaren inte vill utnyttja tillståndet. En fråga som också är värd att penetreras är vilka återverkningar den tänkta nya ordningen kan få på villigheten att ta initiativ till nya vattenföretag. Ofta krävs det ett omfattande och dyrbart utrednings- och förberedelsearbete för ett vattenföretag och detta arbete kan alltså ha utförts förgäves om företaget mot tillståndshavarens vilja stoppas av en delägarmajoritet. Härvidlag är det av viss betydelse att förslaget – till skillnad från gällande rätt – möjliggör utvidgningar av deltagarkretsen sedan tillstånd till företaget lämnats. Härigenom skulle en majoritet mot företaget kunna uppnås även sedan arbetena för detta kommit igång. Ett ställningstagande till frågan om förhållandet mellan tillståndshavaren och samfälligheten skulle vidare underlättas om syftet med samfällighetsbildning som ett medel att genomföra vattenföretag vore belyst från principiella utgångspunkter. Mera programmatiska överväganden i denna del saknas emellertid helt.

Eftersom varken de principiella eller praktiska problem som är förenade med olika lösningar har närmare behandlats i förslaget kan lagrådet nu endast gå in på de lagtekniska lösningar som behövs om man vill genomföra den ordningen att samfälligheterna skall förfoga över meddelade tillstånd. Behåller man nuvarande system synes några ändringar i lagtexten i förevarande avseende knappast påkallade.

Enligt 5 kap. 2 § första stycket första meningen i förslaget är de anläggningar och rättigheter som hör till ett markavvattningsföretag samfällda för deltagarna i företaget. Motsvarande bestämmelse för regleringssamfälligheter finns i 7 kap. 3 § tredje stycket första meningen. En tänkbar lösning är att man utvidgar dessa stadganden så att de får omfatta också tillståndet till markavvattningsföretaget respektive tillståndet till regleringsföretaget. Därmed skulle det bli klart att förfogandet över ett tillstånd är en gemensam angelägenhet varom beslut skall fattas i samma ordning som beslut i andra angelägenheter som omfattas av samfällighetsförvaltningen.

I de fall en samfällighet förfogar över meddelade tillstånd bör som en konsekvens härav de skyldigheter som enligt lagen åvilar tillståndshavare – främst att betala ersättningar och avgifter – ligga på samfälligheten och de rättigheter som en tillståndshavare tillerkänts enligt lagen – t. ex. att få ersättning när tillståndet inskränks – tillkomma samfälligheten. Motsvarande bör gälla den underhållsskyldighet som ägaren av en vattenanläggning har enligt 17 kap. 1 § i förslaget. För detta krävs bestämmelser som innebär att vad som i lagen föreskrivs om tillståndshavare eller ägare av vattenanläggning skall gälla samfälligheten i förekommande fall.

En annan konsekvens av att samfälligheten förfogar över tillståndet är att samtliga deltagare bör ha fullt kostnadsansvar. Bestämmelserna om begränsat kostnadsansvar i 5 kap. 4 § och 7 kap. 5 § bör därför utgå.

Lagrådets yttrande

Den föreslagna uppmjukningen av samfälligheternas anknytning till fastigheter har konsekvenser också när det gäller frågan om inlösen av mark. Vissa regler härom finns i 5 kap. 2 §, 6 kap. 6 § och 7 kap. 3 § i förslaget. Dessa bestämmelser har utformats efter förebild av 14 § första stycket och 12 § andra stycket sista meningen anläggningslagen. Motsvarande inlösensituation som regleras i 12 § andra stycket andra och tredje meningarna anläggningslagen och som nyssnämnda bestämmelser i den lagen utgår från kan uppkomma i fråga om mark för anläggningar som är gemensamma för deltagarna i samfälligheter som avses i 5, 6 och 7 kapitlen i förslaget. På grund av 9 kap. 2 § första stycket kan sålunda lösenskyldighet föreligga om den fastighet eller del av fastighet inom vilken tvångsrätt för en anläggning erfordras lider synnerligt men och ägaren kräver inlösen. Enligt 9 kap. 2 § andra stycket kan dessutom under vissa förutsättningar en rätt till inlösen föreligga för deltagarna i anläggningen. Avsikten med de föreslagna reglerna i 5 kap. 2 §, 6 kap. 6 § och 7 kap. 3 § är att dessa inlösensituationer skall regleras på samma sätt som skett i anläggningslagen. Den inlösta marken skall alltså som en samfällighet knytas till de av företaget berörda fastigheter vars ägare deltar i den gemensamma anläggningen. Nyttjanderättshavare, väghållare och andra sådana delägare har alltså ingen del i inlösenobjektet. Mot denna lösning synes i och för sig inte vara något att invända. Eftersom inlösen vanligen sker på begäran av den skadade fastighetens ägare är det dock missvisande att i lagtexten använda formuleringen "till förmån för" fastigheter.

Vid vattenföretag kan emellertid inlösen aktualiseras också i andra fall än då fråga är om mark för anläggningar. Ett vattenföretag kan sålunda medföra sådana skadeverkningar för andra intressenter vid det berörda vattenområdet att inlösen kan komma i fråga enligt 9 kap. 2 § i förslaget. Här föreligger ingen analogi med anläggningslagen. Lagtexten i 5 kap. 2 § liksom i 7 kap. 3 § i förslaget – men däremot inte i 6 kap. 6 § – täcker också dessa fall. Detta torde inte ha varit åsyftat. Förslaget bygger synbarligen på tanken att man skall särskilt reglera endast de inlösenfall som har samband med utförandet av gemensamma anläggningar. Emellertid är inlösen av skadad mark på samma sätt som i de förut berörda inlösenfallen en metod att ersätta den skadelidande sakägaren. Något skäl att behandla inlöst skadad mark på annat sätt – närmast då såsom samägd – än mark som inlösts till följd av intrång för en gemensam anläggning synes inte föreligga. Den ordning med samma behandling av all inlöst mark som den föreslagna lagtexten kommit att föreskriva bör därför enligt lagrådets mening bli den gällande.

Såsom framhållits i det föregående kan det inte sägas att inlösen sker "till förmån för" fastigheter. Och det i anläggningslagen använda uttrycket att inlösen sker "för" vissa fastigheter blir i förevarande sammanhang oklart till sin innebörd. Om inlösen med hänsyn till sin funktion ses som en ersättningsform ter det sig över huvud taget främmande att knyta inlösen

Lagrådets yttrande

till endast vissa deltagare i företaget: de som är fastighetsägare. Själva inlösen bör i stället på samma sätt som erläggandet av ersättningar i övrigt ankomma på den som innehar tillståndet eller tvångsrätten och utför företaget, dvs. – om den lösning väljes som innebär att samfälligheten förfogar över tillståndet – markavvattnings- eller regleringssamfälligheten eller bevattningssamfälligheten, när en sådan bildats för gemensamma anläggningar.

Eftersom den inlösta marken enligt förslaget skall vara samfälld, dvs. förvaltas i de former som lagen om förvaltning av samfälligheter anvisar, och samfälld mark enligt fastighetsrättsliga grundsatser skall vara anknuten till vad som utgör enheter enligt gällande fastighetsbildningslagstiftning (se prop. 1973: 160 s. 543 och 590 f) fordras en lagregel som – oaktat inlösen skett av samfälligheten, som är en krets personer – gör den inlösta marken till samfälld för de fastigheter som ägs av deltagare i samfälligheten och omfattas av företaget. Lagrådet föreslår i enlighet med det sagda att vad i 5 kap. 2 §, 6 kap. 6 § och 7 kap. 3 § upptagits om att inlösen av mark endast får ske till förmån för fastigheter utgår men att principen att inlöst mark (varvid avses såväl mark som inlösts i samband med anordnandet av gemensamma anläggningar som mark som inlösts på grund av skador) skall vara samfälld för fastigheter bibehålls och kommer till uttryck genom en föreskrift som ger den inlösta marken denna karaktär omedelbart utan att några överlåtelser från samfälligheten till fastighetsägarkretsen inom denna behöver ske.

I detta sammanhang aktualiseras också frågan om det finns något behov av regler att kostnaderna för inlösen skall fördelas efter särskild grund såsom föreslås i 5 kap. 3 § första stycket, 6 kap. 8 § första stycket och 7 kap. 4 § första stycket. Dessa bestämmelser vilar på den förutsättningen att löseskillingen erlagts av endast de deltagare i samfälligheten som äger fastighet. För de kostnader som dessa deltagare belastats med för inlösen i hela samfällighetens intresse skall de uppenbarligten få göra sig betalda från samfälligheten så att alla deltagarna slutligt betalar också dessa kostnader efter sitt andelstal. Den föreslagna ordningen synes innebära en omgång, som undviks om inlösen sker av samfälligheten direkt. Inlösenkostnaderna blir därvid helt jämställda med andra ersättningar och kostnader som föranleds av företaget. Att i undantagsfall inlöst mark kan representera ett visst värde som kommer de fastigheter till godo, för vilka marken blir samfälld, men inte övriga deltagare i samfälligheten torde man i allmänhet kunna bortse från. När så inte kan ske står möjlighet till buds att ta hänsyn till förmånen vid bestämmandet av andelstalen.

I enlighet med det sagda bör några regler om särskild fördelning av inlösenkostnader inte tas upp i lagen.

Lagrådet övergår härefter till att behandla de särskilda kapitlen och olika paragrafer i dem.

5 kap.

Lagrådets yttrande

Av vad som uttalas i skilda sammanhang i remissprotokollet framgår att den samverkan för utförande av markavvattning som regleras i 5 kap. skall ske mellan ägare av fastigheter (och med dem enligt särskilda bestämmelser jämställda; 5 kap. 1 § andra stycket, 5 och 7 §§, 22 kap. 1 §). Nyttjanderättshavare skall däremot inte vara deltagare i de samfälligheter som bildas enligt förslaget. Enligt uttalande av departementschefen i specialmotiveringen till 1 § följer av vad som stadgas i paragrafen att en nyttjanderättshavare, t. ex. en jordbruksarrendator, inte heller kan vara sökande till en markavvattning. Någon sådan slutsats kan emellertid inte dragas av stadgandet. Att en nyttjanderättshavare skall kunna uppträda som sökande till vattenföretag har uttalats i andra sammanhang i remissprotokollet. Någon generell begränsning av arrendators rätt att få en ansökan prövad torde inte heller vara nödvändig med hänsyn till förslagets innehåll i övrigt. Om markavvattningen är till nytta för endast den mark som arrendatorn disponerar, synes anledning inte föreligga att vägra honom prövning av tillåtligheten av företaget, om sådan prövning krävs enligt 4 kap. 2 § (jfr 9 kap. 18 och 21 §§ JB).

Av de föreslagna bestämmelserna i 5 kap. (1, 2 och 5 §§) framgår inte entydigt att nyttjanderättshavare inte kan vara deltagare i en markavvattningssamfällighet. Om såsom synes vara avsett denna möjlighet inte skall föreligga, bör lagtexten utformas så att det klart framgår att bestämmelserna är tillämpliga endast när ansökan göres av en fastighetsägare. Detta torde lämpligen kunna ske så att ett särskilt stadgande härom upptages bland kapitlets allmänna bestämmelser.

Med en sådan utformning av bestämmelserna om samfällighetsbildning kommer lagen inte att innehålla några bestämmelser som rör samverkan mellan flera i det fall ansökan om markavvattning göres av en nyttjanderättshavare. Det kan ifrågasättas om detta förhållande bör leda till att tillstånd vägras om det vid utredningen visar sig att den av nyttjanderättshavaren sökta markavvattningen blir till nytta för annan. Skall tillstånd kunna vägras på sådan grund torde en uttrycklig bestämmelse vara erforderlig. Skäl torde emellertid kunna anföras för att tillstånd skall kunna ges i detta fall. Någon tvångsanslutning av den som kan ha nytta av företaget blir det emellertid då inte fråga om och nyttjanderättshavaren får själv helt svara för utförandet och kostnaderna. Skulle flera nyttjanderättshavare samtidigt söka tillstånd till avvattning av mark som arrenderas av dem blir sökandena, om tillstånd ges, inte att anse som deltagare i samfällt företag. För ett lämpligt utförande av markavvattningen får man lita till överenskommelse mellan sökandena och eljest tillämpa förslagets 3 kap. 8 §.

1 §

Omfattningen av ett markavvattningsföretag bestäms enligt nuvarande regler i princip genom intressenternas yrkanden, dvs. den ursprungliga

Lagrådets yttrande

ansökningen, som bara kan avse torrläggning av sökandens egen mark, samt yrkanden av och mot andra markägare om anslutning till företaget (7 kap. 20 § VL).

I motiveringen till de nu föreslagna reglerna finns uttalanden som kan tyda på att man velat bibehålla nuvarande ordning. Men där finns också uttalanden av annan innebörd. Och den föreslagna lagtexten har utformats på ett sätt som innebär en väsentlig avvikelse från vad som nu gäller. Första meningen i förevarande paragraf innebär sålunda att en markägare, som ansöker om ett företag som inte är till nytta för någon annan, kan påtvinga andra markägare en markavvattning som de inte vill ha. Han skulle härigenom i princip kunna styra markavvattningen i en hel trakt. Det har inte anförts några skäl för att en så betydande omläggning av det nuvarande systemet krävs för att man skall få till stånd rationella markavvattningsföretag.

I likhet med vad Svea hovrätt föreslagit i sitt remissyttrande anser lagrådet att stadgandet bör anpassas närmare till nuvarande ordning som har mycket gammal hävd. Detta kan enklast ske genom att första och andra meningarna i den föreslagna texten ersätts med ett stadgande av följande innehåll: "Ansöker någon om tillstånd till ett markavvattningsföretag skall, om det begärs av ägaren till en annan fastighet och det prövas lämpligt, företaget utformas så att det blir till nytta även för denna fastighet." I övrigt kan den föreslagna lydelsen bibehållas. Vad som ligger i förutsättningen att det skall prövas lämpligt framgår av remissprotokollet. Med den av lagrådet förordade lydelsen av paragrafen får det som därvid sägs tillämpning bara på det fallet att annan än sökanden begär ändrad utformning av företaget. Vad som uttalas i det stycke som börjar "Om en fastighetsägare ---" saknar relevans om lagrådets förslag godtas.

2 §

Såsom lagrådet anfört i det för 5–7 kap. gemensamma avsnittet bör man bibehålla principen att inlöst mark är samfälld för de fastigheter som tillhör deltagare och omfattas av vattenföretaget. Vid markavvattningsföretag, vari inte alla deltagare är jordägare, skall inlöst mark således bli samfälld endast för de fastigheter som jordägarna innehar trots att samtliga deltagare är med om att betala löseskillingen. Eftersom emellertid den inlösta marken regelmässigt inte representerar något värde kan denna ordning knappast anses stötande. Det måste ses närmast som en redovisningsfråga av praktisk natur, till vilka fastigheter den inlösta marken skall hänföras som samfälld.

Om förändringar i kretsen av fastighetsägande deltagare inträffar under samfällighetens bestånd, bör detta inte återverka på frågan, för vilka fastigheter den inlösta marken är samfälld.

Lagrådet föreslår att i ett tredje stycke av 2 § föreskrivs att inlöst mark är

Lagrådets yttrande

samfälld för de fastigheter som, när inlösen sker, ägs av deltagare i samfälligheten och omfattas av markavvattningsföretaget.

Första och andra styckena i paragrafen kan då – om man väljer den i det för 5–7 kap. gemensamma avsnittet diskuterade lösningen att samfälligheten får förfoga över tillståndet – ges följande lydelse:

"För utförande och drift av företaget utgör deltagarna en samfällighet. Tillståndet till företaget samt anläggningar och rättigheter som hör till företaget är samfällda för deltagarna.

När en samfällighet har bildats gäller vad som i denna lag föreskrivs om tillståndshavare eller ägare av anläggning samfälligheten."

3 och 4 §§

Enligt den föreslagna lydelsen av 3 § skall de andelstal som skall ligga till grund för fördelningen av anläggnings- och driftskostnaderna mellan deltagarna bestämmas efter vad som är skäligt med hänsyn främst till den nytta var och en har av företaget. I motiveringen utvecklas närmare vad som skall förstås med nytta i detta sammanhang, nämligen fastighetens värdehöjning. Av redogörelsen för praxis vid bestämmandet av båtnaden vid torrläggning av jordbruksmark framgår att båtnaden genomgående, dvs. oavsett det verkliga förhållandet, beräknas som om markägaren gjort också de följdinvesteringar för täckdikning som behövs för att torrläggningsföretaget skall ge full utdelning. Eftersom redogörelsen för praxis möjligen kan uppfattas som en anvisning om hur den föreslagna bestämmelsen i 3 § skall förstås, kan det finnas skäl att framhålla att lagtexten ger utrymme också för andra metoder för beräkningen av värdeökningen.

I fall då ingen av markägarna gjort några egna investeringar i markanläggningar för att dra full nytta av markavvattningsföretaget förefaller det ligga närmare till hands att se direkt till den värdehöjning som företaget medför genom tillkomsten av möjligheterna att förbättra jordbruket än att laborera med värden *som om* följdinvesteringarna gjorts. I vart fall när det är marknadsvärdets höjning som söks synes införandet av förutsättningar av hypotetisk karaktär innebära besvärande osäkerhetsmoment.

För bestämmandet av deltagarnas andelstal är det i och för sig av underordnat intresse vilken värdeökning som väljs som utgångspunkt – värdeökningen på marken med kvarstående behov av följdinvesteringar eller värdeökningen efter slutförda sådana investeringar – blott värdeökningen bestäms på ett enhetligt sätt för alla deltagarna. När tvångsanslutning förekommer skall emellertid – om kostnadsansvaret skall vara olika för olika deltagare och 4 § därför bibehållas – en övre gräns gälla för den tvångsanslutnes andel i kostnaden, nämligen det värde av nyttan som legat till grund för beräkningen av delaktigheten. I dessa fall måste följaktligen nyttan (= värdeökningen) bestämmas till ett belopp som svarar mot verkliga förhållandet. Att i sådana fall räkna skillnaden mellan markvärdet i utgångsläget och markvärdet efter genomförda följdinvesteringar som vär-

Lagrådets yttrande

deökning (= nytta) ger uppenbarligen ett alltför högt tak för den tvångsanslutnes bidragsskyldighet. Den del av värdeökningen som beror på den tvångsanslutnes följdinvesteringar måste lämnas utanför den värdeökning som sätter gränsen för bidragsskyldigheten. Genom kopplingen mellan 3 och 4 §§ blir förekomsten av tvångsanslutning bestämmande för vilken metod som kan användas för beräkningen av delaktigheten i företaget i dess helhet.

Vad lagrådet sålunda anfört ger inte anledning till ändringar i den föreslagna lagtexten.

Bestämmelserna i 3 och 4 §§ anger inte uttömmande vad som gäller i fråga om fördelningen av kostnaderna för företaget. Träffar deltagarna överenskommelse i detta avseende skall överenskommelsen, med viss reservation, läggas till grund för beslut. Stadgande härom har tagits upp i 12 kap. 32 § i förslaget. Det synes emellertid vara lämpligare att detta stadgande får sin plats i anslutning till övriga kostnadsfördelningsbestämmelser, såsom skett med motsvarande bestämmelser i 6 kap. (9 §) och 7 kap. (4 § tredje stycket).

Lagrådet föreslår att i ett tredje stycke av 3 § upptas följande: "Vad deltagarna har överenskommit om kostnadsfördelningen skall läggas till grund för tillståndsbeslutet, om borgenärer med panträtt i de fastigheter som ägs av deltagare och omfattas av markavvattningsföretaget medger det. Om en fastighet – – – (förslagets 12 kap. 32 §) – – – betydelse för dem."

Sist bland kapitlets allmänna bestämmelser – såsom 4 § om den särskilda kostnadsansvarsregeln utgår enligt vad lagrådet uttalat i det för 5–7 kap. gemensamma avsnittet – torde upptagas det vid rubriken till förevarande kapitel föreslagna stadgandet som utesluter tillämpningen av kapitlets bestämmelser om markavvattningssamfälligheter när ansökan om markavvattning göres av nyttjanderättshavare. Stadgandet kan förslagsvis ges följande lydelse: "Bestämmelserna i 1–3 §§ gäller inte i fråga om markavvattning som söks av annan än ägare av fastighet eller väghållare."

9 §

I första stycket av förevarande paragraf upptages ett stadgande angående åtgärder för vattenavlopp genom väg. Enligt vad departementschefen uttalar skall vad där sägs, i motsats till vad som gäller enligt 7 kap. 7 § VL, inte grundlägga någon tvångsrätt gentemot väghållaren. Utverkande av tvångsrätt får ske enligt bestämmelserna i 8 kap. 1 § i förslaget. Syftet med stadgandet blir då begränsat till att ge väghållaren rätt att framför dem som utför vattenföretaget ombesörja de nödvändiga åtgärderna. Innebörden av stadgandet kommer inte till klart uttryck i den föreslagna lydelsen, som nära överensstämmer med lydelsen av nu gällande bestämmelse. Avfattningen torde därför böra jämkas.

Lagrådets yttrande

Avsikten med förslaget torde vidare vara att, om väghållaren inte själv önskar utföra åtgärderna, dessa får utföras av dem som ombesörjer markavvattningen. Någon särskild överenskommelse härom skall inte behöva träffas.

Lagrådet föreslår med hänsyn till det anförda att första stycket får följande lydelse: "Skall för markavvattning ett vattenavlopp byggas genom en väg eller ett avlopp genom en väg utvidgas eller fördjupas och vill väghållaren själv utföra åtgärden, har han rätt därtill."

12 §

Till följd av att stadgandet i 9 § första stycket inte skall grundlägga någon tvångsrätt, kommer vad som sägs i första meningen av förevarande paragraf inte att innebära någon reglering av markägarens tvångsrätt. Bestämmelsen i paragrafens andra mening torde därför såsom obehövlig böra utgå.

6 kap.

1 och 2 §§

Bestämmelser om bildande av bevattningssamfälligheter finns i 2 §. Ett särskilt inledande stadgande om att kapitlet innehåller sådana bestämmelser och bestämmelser som ansluter därtill torde inte vara erforderligt. Förslagets 1 § synes såsom obehövlig kunna utgå.

Första stycket i 2 § avser bildande av bevattningssamfällighet i fall då samtidig prövning sker av flera ansökningar om tillstånd till vattentäkt för bevattning. Enligt förslaget skall vattendomstolen kunna som villkor för tillstånd bestämma att tillståndshavarna skall ingå i en samfällighet. En sådan ordning synes knappast vara lämplig. Åt varje enskild tillståndshavare överlämnas då att avgöra om han skall uppfylla villkoret och medverka till att samfälligheten kommer till stånd. Detta kan bl. a. medföra oklarhet om när bildandet skett och om omfattningen av samfälligheten. Enligt lagrådets mening bör samfälligheten – i enlighet med vad departementschefen uttalar i den allmänna motiveringen (avsnitt 2.12) – bildas genom domstolens beslut. Om någon tillståndshavare efter beslutet om bildandet av samfälligheten inte vill utnyttja tillståndet och ej ingå i samfälligheten, får han begära omprövning enligt 15 kap.

Lagrådet föreslår därför att första stycket i 2 § – som blir 1 § om förslagets 1 § enligt vad lagrådet förordat utmönstras – ges följande lydelse: "Om flera – – – mellan dem, får vid meddelande av tillstånd bestämmas att tillståndshavarna skall utgöra en samfällighet för sådan fördelning (bevattningssamfällighet)."

I paragrafens tredje stycke torde motsvarande ändring böra göras, förslagsvis genom att orden "som villkor för tillståndet" får utgå.

Enligt förslaget kan – såsom nämnts – en samfällighet för fördelning av vattnet bildas när flera ansökningar om tillstånd till vattentäkt prövas

Lagrådets yttrande

samtidigt; till en sådan samfällighet kan – om särskilda skäl föreligger – anslutas även den som tidigare fått tillstånd. Någon bestämmelse om samfällighetsbildning upptas däremot inte för det fall att flera tillstånd till vattentäkt för bevattning meddelas men tillstånden ges successivt för en sökande varje gång. Även i sådant fall torde emellertid behov av fördelning av vattnet kunna uppkomma. De skäl som dikterat förslaget att en tidigare tillståndshavare skall kunna inlemmas i en samfällighet synes därför motivera att en samfällighet kan bildas också i nu avsett fall.

En bestämmelse härom torde kunna upptagas i paragrafens andra stycke som kan få förslagsvis följande lydelse: "Har tillstånd till vattentäkt meddelats någon och sökes tillstånd till ny vattentäkt för bevattning ur samma vattentillgång, får, om särskilda skäl föreligger, vid meddelande av tillstånd bestämmas att tillståndshavarna skall utgöra en bevattningssamfällighet eller, om samfällighet bildas enligt första stycket, att den för vilken tillstånd redan har meddelats skall ingå i samfälligheten."

I specialmotiveringen till förevarande paragraf förekommer ett par uttalanden som kräver närmare belysning för att inte missförstås. Departementschefen anför sålunda att när ett tillstånd till vattentäkt grundas på en nyttjanderättsupplåtelse så åvilar delaktigheten den som vid varje tidpunkt är nyttjanderättshavare. Vidare sägs att fastighetsägaren bör ha rätt att träda i nyttjanderättshavarens ställe som tillståndshavare och deltagare, om nyttjanderättsförhållandet upphör. Såsom lagrådet utvecklat under 2 kap. är det tillståndsbeslutets utformning i det särskilda fallet som är avgörande för hur länge tillståndet gäller; beslutet kan vara avfattat så att tillståndet bara gäller för den nyttjanderättshavare som sökt tillståndet eller så att tillståndet knyts till nyttjanderätten som sådan och alltså övergår till ny innehavare av rätten utan vidare prövning. Om nyttjanderättsförhållandet upphör träder fastighetsägaren inte automatiskt in såsom tillståndshavare. Däremot har han naturligtvis möjlighet att ansöka om ett eget tillstånd.

Så länge en nyttjanderättshavares tillstånd består kvarstår i princip också hans delaktighet i samfälligheten. Går tillståndet automatiskt över på en ny innehavare av nyttjanderätten följer delaktigheten med. Om nyttjanderättshavaren under tillståndstiden vill utträda ur samfälligheten och överenskommelse härom inte träffas, upphör hans delaktighet först sedan beslut om omprövning har meddelats enligt 15 kap. 15 §. Den hänvisning som departementschefen i detta sammanhang gör till prop. 1973: 160 bör avse s. 540 f. och 599.

4 §

Enligt denna paragraf – som blir 3 § om förslagets 1 § enligt vad lagrådet föreslagit utgår – skall införas möjlighet för vattendomstolen att föreskriva att gemensamma anläggningar skall inrättas för samtliga eller vissa av dem som skall ingå i samfälligheten. I motiveringen till paragrafen erinras om

att det förekommer att som villkor för tillstånd till vattentäkt föreskrivs mätanordningar för kontroll av vattenföringen. Det uttalas vidare att sådana anordningar inte omfattas av bestämmelserna i kapitlet men att skyldigheten att utföra och sköta sådana anordningar naturligtvis bör åvila tillståndshavarna gemensamt. Då det knappast kan vara rationellt att de bevattnare, som samverkar i samfälligheten, vid sidan av denna etablerar särskilda samverkansformer för handhavandet av mätanordningarna bör det vara möjligt att göra också dessa till en angelägenhet för samfälligheten. Något hinder för en sådan ordning synes inte föreligga, vare sig det sker genom att vattendomstolen föreskriver det eller genom att samfälligheten själv beslutar det.

Såsom utvecklats i specialmotiveringen är det avsikten att vattendomstolen skall kunna förordna om gemensamma anläggningar, t. ex. en gemensam intagsledning och pumpstation för uttaget av vattnet, också när detta påkallas av hänsyn enbart till motstående allmänna eller enskilda intressen och således oberoende av tillståndssökandenas inställning. Det bör då för tydlighetens skull framhållas att, som förslaget är uppbyggt, ett sådant förordnande kan meddelas bara i anslutning till att en bevattningssamfällighet inrättas. Saknas denna förutsättning lärer det inte vara möjligt att, om flera sökanden begärt tillstånd till var sin vattentäkt, mot deras vilja få till stånd gemensamma intagningsanordningar.

6 §

För bevattningssamfälligheter kan inlösen av mark aktualiseras endast när samfälligheten handhar gemensamma anläggningar. Samfällighetsbildning för fördelning av vatten kan däremot aldrig leda till att samfälld mark uppkommer. De tillstånd till vattentäkt för bevattning, med vilka inlösenskyldighet kan förenas, utverkas av och tillkommer deltagarna i samfälligheten var för sig.

I bevattningssamfälligheter kan kretsen av deltagare, som är fastighetsägare, komma att växla under samfällighetens bestånd, exempelvis genom att nya bevattnare ansluts eller genom att rätt till vattentäkt som meddelats arrendator övergår på jordägaren. I konsekvens med den ordning som lagrådet förordat under 5 kap. 2 § med avseende på frågan hur mark som inlösts av samfälligheter skall behandlas föreslår lagrådet att 6 § – som blir 5 § om 1 § utgår – andra stycket ges lydelsen: "Mark som inlösts för gemensamma anläggningar är samfälld för de fastigheter som, när inlösen sker, ägs av deltagare i samfälligheten och omfattas av bevattningsföretaget."

7 och 8 §§

Paragraferna ger regler för fördelningen av kostnaderna mellan deltagarna, varvid fördelningsgrunderna skiljer sig något i fråga om förvaltningskostnader – de enda kostnader som uppkommer i samfälligheter med

Lagrådets yttrande

enbart vattenfördelning som uppgift – och kostnader för uppförande och drift av gemensamma anläggningar. I samfälligheter som avser såväl vattenfördelning som gemensamma anläggningar kan det till följd av den föreslagna ordningen bli nödvändigt att tillämpa två delaktighetssystem, vilket ter sig opraktiskt och tyngande. De vidare möjligheter i fråga om val av delaktighetsgrund som den föreslagna 8 § innehåller jämfört med 7 § synes utan olägenhet kunna gälla också med avseende på förvaltningskostnader. Lagrådet föreslår att reglerna för hur delaktigheten skall bestämmas tas upp i endast en paragraf, som med lagrådets förslag blir 6 §, och att i denna öppnas möjlighet att, om särskilda skäl föreligger, bestämma särskilda andelstal för viss del av verksamheten. Med en sådan möjlighet kan samfälligheters förvaltningskostnader särbehandlas, om det föreligger ett uttalat behov därav, liksom så kan ske också med kostnader för drift av viss gemensam anläggning eller viss gren därav. Paragrafen föreslås få följande lydelse:

"En bevattningssamfällighets förvaltningskostnader och kostnader för utförande och drift av gemensamma anläggningar fördelas mellan deltagarna efter vad som är skäligt med hänsyn främst till den mängd vatten som var och en får ta ut enligt meddelat tillstånd. I enlighet härmed åsätts andelstal för varje deltagare.

Om särskilda skäl föreligger, får särskilda andelstal bestämmas för en viss del av verksamheten.

Om det är lämpligt, får kostnaderna för driften av gemensamma anläggningar fördelas genom avgifter som beräknas på grundval av den omfattning i vilken varje deltagare utnyttjar anläggningarna."

9 §

Med hänvisning till vad lagrådet i det för 5–7 kap. gemensamma avsnittet anfört om uttrycket "deltagande fastigheter" föreslås att första meningen i paragrafen – som blir 7 § om lagrådets förslag ovan följes – får följande formulering: "Vad deltagarna – – – om borgenärer med panträtt i fastigheter som ägs av deltagare och omfattas av bevattningsföretaget medger det."

7 kap.

Definitionerna i 1 kap. 4 § 1. av vattenreglering och vattenöverledning har en sådan utformning såväl i remissen som enligt lagrådets förslag att vttenöverledning är en form av vattenreglering. I konsekvens härmed behöver vattenöverledning inte särskilt nämnas i rubriken eller särskilt regleras såsom skett i 6 § i förslaget.

Bestämmelserna i 7 kap. om samverkan i samfällighetsform vid vattenreglering tillhandahåller regler för anslutning tvångsvis av intressenter med samma bakomliggande intresse i regleringen – utnyttjande av vattenkraft (1 §) resp. vattentäkt för bevattning (2 §) – medan motsvarande samver-

Lagrådets yttrande

kan mellan regleringsintressenter med olika bakomliggande ändamål förutsätter frivilligt samgående (3 § andra stycket). Utanför möjligheten att över huvud taget ingå i regleringssamfällighet faller sådana intressenter i vattenföringen i vattendrag, vilkas behov av vattnet inte hänför sig till något vattenföretag, exempelvis huvudmän för avloppsföretag eller för trafik på inre vattenvägar. Den sistnämnda gruppens heterogena sammansättning och disparata önskemål må utgöra skäl att lämna den utanför möjligheterna att etablera samverkan i den lagreglerade samfällighetens form och hänvisa den till att samverka på annat sätt. Från allmänna utgångspunkter synes det vara osäkert om det är lämpligt att såsom är fallet i lagförslaget utesluta tvångsmässigt bildande av samfälligheter med både kraftproducenter och bevattnare som medlemmar. I remissprotokollet redovisas inte skälen till den föreslagna ordningen i detta hänseende.

Att anslutning till samfälligheter kan ske tvångsvis torde förestavas av önskemålet att de som har gemensamma intressen – med däri inbyggda konfliktanledningar – i ändamålsenliga former handhar sina samordningsangelägenheter och själva kommer fram till lösningar på sina inbördes tvister utan att det allmänna alltid måste engageras. När kraftproducent- och bevattningsintressen skall tillgodoses med samma reglerade vattentillgång kan motsättningar förutses eftersom behovet av vatten för bevattning är för handen under den tid då kraftproducenterna vill hålla magasinen fyllda. Om man såsom skett i remissen avstår från möjligheten att med tvångsanslutning etablera samfälligheter för de konkurrerande regleringsändamålen måste inte bara uppkommande rättstvister utan också konflikter av intressekaraktär alltid lösas domstolsvägen. I vilken utsträckning en expanderande jordbruksbevattning kan leda till större frekvens av konflikter med kraftproduktionsintresset i samband med vattenreglering kan knappast bedömas med någon större grad av säkerhet. Eftersom emellertid strävandena att minska oljeberoendet ger vattenkraftsintresset särskild tyngd förefaller det inte osannolikt att behovet av samordning mellan de två intressegrupperna kommer att bli allt större i framtiden och att därvid samverkan i samfällighetens form skulle kunna få en avsevärd betydelse. Något underlag för utformningen av regler om samfällighetsanslutning tvångsvis över gränsen för intressegrupperna finns emellertid inte i lagstiftningsärendet. När följaktligen en gräns måste finnas synes det mest följdriktigt att strikt upprätthålla skiljelinjen mellan kategorierna så att inte heller en frivilligt etablerad "blandad" samfällighet kan få deltagarkretsen utvidgad tvångsvis på yrkande vare sig av deltagare, som vill påtvinga en utomstående anslutning, eller av utomstående, som vill tvinga sig till anslutning.

Kapitlet erbjuder vissa lagtekniska problem som enligt lagrådets mening inte har fått en tillfredsställande lösning. I kapitlet sammanförs regler avseende vattenreglering för kraftändamål, vattenreglering för bevattningsändamål och, efter parternas överenskommelse, vattenreglering för

olika slags ändamål. Förhållandena är emellertid i viktiga avseenden så olikartade vid skilda typer av regleringsföretag att man knappast kan ha en enhetlig lösning på sätt som föreslagits. Ett exempel på detta är att anslutningsrätt och anslutningsskyldighet grundas på begreppet "stadigvarande nytta" oavsett vilken typ av regleringsföretag det är fråga om och att kostnadsfördelningen skall ske med hänsyn "främst till den nytta" som varje delägare får. Med nytta avses emellertid värdehöjning på berörda fastigheter och den fördelningsgrunden passar inte på regleringsföretag för bevattning. Också andra exempel på nackdelar med den förcslagna uppläggningen av 7 kap. kan anföras. Enligt lagrådets mening är väsentliga fördelar att vinna genom en uppdelning av kapitlet på de skilda typerna av regleringsföretag.

Vid en sådan uppdelning skulle kapitlet kunna få följande lydelse. Paragraferna har utformats med utgångspunkt i att den i det för 5–7 kap. gemensamma avsnittet diskuterade lösningen väljes som innebär att samfälligheten förfogar över tillståndet samt med beaktande av vad lagrådet i övrigt anfört i det gemensamma avsnittet och här ovan.

Vattenreglering för kraftändamål

1 § På yrkande av den som ansöker om eller har fått tillstånd enligt denna lag till vattenreglering för kraftändamål skall förordnas att ägare av andra strömfall som får nytta av regleringen skall delta i regleringsföretaget, om mer än hälften av regleringsföretagets nytta belöper på de strömfall som tillhör den som framställer yrkandet och dem som förenat sig med honom om företaget samt varje strömfall som yrkandet avser är utbyggt eller kan antas bli utbyggt för kraftändamål inom den närmaste tiden.

Om någon ansöker om eller har fått tillstånd enligt denna lag till vattenreglering för kraftändamål, skall på yrkande av ägaren av ett annat strömfall som får nytta av regleringen förordnas att denne skall delta i företaget.

2 § Har förordnande enligt 1 § meddelats, utgör samtliga deltagare i regleringsföretaget en samfällighet för utförande och drift av företaget. Tillståndet till företaget samt anläggningar och rättigheter som hör till företaget är samfällda för deltagarna.

När en samfällighet har bildats gäller vad som i denna lag föreskrivs om tillståndshavare eller ägare av anläggning samfälligheten.

Inlöst mark är samfälld för de fastigheter som, när inlösen sker, ägs av deltagarna i samfälligheten och till vilka deras strömfall hör.

3 § Kostnaderna för utförande och drift av företaget fördelas mellan deltagarna på grundval av andelstal som bestäms efter vad som är skäligt med hänsyn främst till den nytta var och en har av företaget.

Om en vattenreglering avser flera sjöar eller skilda sträckor i ett vattendrag och det på grund härav behövs flera dammbyggnader eller särskilda anläggningar skall, om så erfordras, kostnaderna för varje sådan del av företaget beräknas särskilt och fördelas enligt grunderna i första stycket.

Vad deltagarna har överenskommit om kostnadsfördelningen skall läggas till grund för vattendomstolens dom, om borgenärer med panträtt i de fastigheter till vilka deltagarnas strömfall hör medger det. Om en fastighet

svarar för gemensam inteckning, fordras dessutom de medgivanden från fastighetsägare och fordringshavare som i 22 kap. 11 § jordabalken föreskrivs för relaxation. Medgivande av rättsägare behövs inte, om överenskommelsen är väsentligen utan betydelse för dem.

Vattenreglering för bevattning

4 § På yrkande av den som ansöker om eller har fått tillstånd till vattenreglering för bevattning skall förordnas att andra som har tillstånd till vattentäkt för bevattning och som får stadigvarande fördel av regleringen genom förbättrade möjligheter att bevattna skall delta i regleringsföretaget, om den som framställer yrkandet och de som förenat sig med honom om företaget prövas ha större fördel av regleringsföretaget än de som yrkandet avser.

Om någon ansöker om eller har fått tillstånd till vattenreglering för bevattning, skall på yrkande av någon annan som har tillstånd till vattentäkt för bevattning och som får stadigvarande fördel av regleringen genom förbättrade möjligheter att bevattna förordnas att denne skall delta i företaget.

5 § Beträffande vattenreglering för bevattning äger 2 och 3 §§ motsvarande tillämpning med följande avvikelser.

Inlöst mark är samfälld för de fastigheter som, när inlösen sker, ägs av deltagare i regleringssamfälligheten och för vilkas bevattning regleringen sker.

Deltagarnas andelstal bestäms efter vad som är skäligt med hänsyn främst till den mängd vatten som varje deltagare får ta ut enligt meddelat tillstånd till vattentäkt.

Vid tillämpningen av 3 § tredje stycket första meningen gäller att medgivande skall lämnas av borgenärer som har panträtt i fastigheter som ägs av deltagare i regleringssamfälligheten och för vilkas bevattning regleringen sker.

Vattenreglering på grund av överenskommelse

6 § Har tillstånd till ett vattenregleringsföretag meddelats på ansökan av flera som vill till gemensamt gagn utföra företaget, utgör sökandena en samfällighet för utförande och drift av företaget, om annat inte har överenskommits mellan dem.

Om ett vattenregleringsföretag, vartill tillstånd lämnats enligt första stycket, avser olika slag av ändamål, är 1 och 4 §§ inte tillämpliga.

7 § Beträffande vattenregleringsföretag enligt 6 § gäller i tillämpliga delar

1. i fråga om inlösen 2 § tredje stycket och 5 § andra stycket,
2. i fråga om kostnadsfördelningen 3 § samt 5 § tredje och fjärde styckena.

Beträffande de särskilda paragraferna i utkastet får lagrådet anföra följande.

1 §. Enligt det remitterade förslaget grundas anslutningsskyldighet och anslutningsrätt på att strömfall får stadigvarande nytta av vattenregleringen. Med nytta avses den värdeökning av bestående natur som det ifråga-

Lagrådets yttrande

varande objektet får. Eftersom värdehöjningen alltså i sig är stadigvarande är denna bestämning till nyttobegreppet överflödig.

Med regleringsföretagets nytta avses i paragrafen den sammanlagda nytta företaget medför för samtliga strömfall som har gagn av företaget, oavsett om strömfallens ägare ansluts som deltagare eller inte. Det synes rimligt att, vid beräkningen av den nyttoövervikt som enligt lagrummet krävs för tvångsanslutning, sökanden får räkna sig tillgodo även den nytta som belöper på strömfall vilkas ägare har förenat sig med sökanden om företaget. Detta överensstämmer med gällande rätt (3 kap. 1 § VL). Till skillnad mot nuvarande ordning medger förslaget emellertid tvångsanslutning också sedan företaget har kommit till stånd. Även då krävs nyttoövervikt enligt paragrafen och därvid medräknas de strömfallsägare som vid tillståndsprövningen eller senare förenat sig med sökanden om företaget.

2 §. Vid samfällighetsbildning i samband med vattenreglering för kraftändamål kan inte såsom när fråga är om samfällighetsbildning för markavvattning, bevattning eller vattenreglering för bevattning den situationen uppkomma att deltagarna i samfälligheten inte är fastighetsägare. Alla deltagare i vattenreglering för kraftändamål äger nämligen fastighet med strömfall eller med servitutsrätt till strömfall. Men med avseende på inlöst marks karaktär av samfälld för fastigheter uppkommer den praktiska olägenheten att delägarna och berörda fastigheter kan vara – och ofta är – belägna långt från den inlösta marken såsom när inlösen vid årsreglering sker av skadad mark vid vattenmagasin i en älvs övre del och strömfallen ligger spridda längs älvens hela lopp. Om man emellertid som lagrådet föreslår "låser" den inlösta markens egenskap av samfälld till de fastigheter, till vilka deltagarnas strömfall hör vid tiden för inlösen, synes olägenheterna inte bli oöverkomliga.

3 §. Paragrafen motsvarar 4 § i det remitterade förslaget såvitt avser vattenreglering för kraftändamål. Någon särskild bestämmelse om inlösenkostnader, såsom i första styckets andra mening i förslaget, upptas inte.

Den särskilda kostnadsfördelning som föreskrivs i andra stycket för där avsedda fall torde inte vara behövlig när samtliga deltagare har nytta av att flera dammar byggs. I stadgandet har därför i förhållande till det remitterade förslaget – förutom några redaktionella jämkningar – vidtagits den ändringen att det anges att särskild kostnadsfördelning skall göras endast i de fall då så erfordras.

I sista stycket har uttrycket "deltagande fastigheter" ersatts med "de fastigheter till vilka deltagarnas stömfall hör".

Det anmärkes i detta sammanhang att, såsom anförts i det för 5–7 kap. gemensamma avsnittet, 5 § i det remitterade förslaget inte får någon motsvarighet i detta utkast.

4 §. Som anförts bl. a. under 1 § har uttrycket nytta i förslaget innebörden av ökning av en fastighets värde. När det gäller bevattningssamfälligheter har departementschefen – enligt lagrådets mening på goda grunder

– avvisat tanken att i första hand använda nyttan som kostnadsfördelningsnorm. De skäl som därvid anförts har relevans också när det gäller anslutningsskyldighet och anslutningsrätt enligt förevarande paragraf, som motsvarar 2 § i det remitterade förslaget. Man bör här i stället använda en mera allmänt hållen formulering, t. ex. stadigvarande fördel. Det torde inte möta några oöverkomliga svårigheter för vattendomstolen att konstatera om en sådan fördel är för handen i det konkreta fallet.

De skäl som motiverar den i 1 § föreslagna majoritetsregeln synes också kunna åberopas för att ha en motsvarande föreskrift beträffande regleringssamfälligheter för bevattning. I konsekvens med vad nyss anförts om nytta och fördel bör den ges den innebörden att det, för att tvångsanslutning skall kunna ske, prövas föreligga en övervikt i fråga om fördel för den som kräver tvångsanslutning, varvid han får tillgodoräkna sig den fördel som belöper på dem som förenat sig med honom om företaget.

Av sammanhanget framgår att när det i lagrummet talas om vattenreglering för bevattning därmed avses sådan vattenreglering som sker för att förstärka en vattentäkt för bevattningsändamål. Det valda, kortare uttryckssättet bör kunna användas utan risk för missförstånd.

5 §. I samfälligheter för reglering för bevattning är deltagarna inte bevattningssamfälligheter som fördelar det reglerade vattnet eller förvaltar gemensamma bevattningsanläggningar utan de som har tillstånd till vattentäkt för bevattning. Eftersom sådana tillstånd kan meddelas bevattningsintressenter som inte äger fastighet som skall bevattnas, exempelvis arrendatorer och rörelseidkare med handelsträdgård eller timmerupplag, måste i konsekvens med vad lagrådet tidigare föreslagit i fråga om inlöst mark reglerna för sådan marks egenskap av samfälld utformas så att marken hänförs endast till bevattningsfastigheter, som ägs av deltagare i regleringsföretaget.

6 §. Paragrafen motsvarar 3 § andra stycket i det remitterade förslaget. Stadgandet har omformulerats så att det tydligare skall framgå att fråga är om vattenföretag som sökandena vill utföra gemensamt för sina syften. I enlighet med vad som anförts under rubriken till detta kapitel upptas i ett andra stycke i paragrafen en bestämmelse om att tvångsanslutning enligt 1 och 4 §§ inte kommer i fråga i fall då samfällighet bildats för vattenregleringsföretag som avser annat än reglering enbart för kraftändamål eller enbart för bevattning.

7 §. I fråga om vattenregleringsföretag som avser olika slag av ändamål kan vad som beträffande inlösen och kostnadsfördelning föreskrivits angående vattenreglering för kraftändamål eller för bevattning inte få någon direkt tillämpning. I den utsträckning det är möjligt bör emellertid följas de principer som ligger bakom kapitlets bestämmelser. Om regleringen har till syfte bl. a. att tillgodose markavvattning leder tillämpningen av dessa principer till att inlöst mark blir samfälld även för de fastigheter som ägs av deltagare och omfattas av markavvattningsföretaget. När det gäller kost-

Lagrådets yttrande

nadsfördelningen vid en reglering som avser olika slag av ändamål torde, om inte deltagarna träffat överenskommelse därom vilket kan förutsättas regelmässigt ha skett, avgörandet stundom få ske efter en lämplighetsbedömning i det enskilda fallet.

8 kap.

1 §

I anslutning till definitionerna i 1 kap. 4 § har lagrådet uttalat att vattenöverledning är en form av vattenreglering. I enlighet härmed bör i förevarande paragrafs första stycke under 2. orden "eller vattenöverledning" utgå.

Om lagrådets förslag till 2 kap. följs skall hänvisningen under 6. i paragrafens första stycke gälla 5 § första stycket i 2 kap.

I motiven till paragrafen uttalas att de anläggningar och åtgärder, för vilka tvångsrätt kan utverkas, utgör en del av vattenföretaget och alltså skall tillåtlighetsprövas enligt de allmänna bestämmelserna i 3 kap. Uttalandet synes alltför kategoriskt i det tillåtlighetsprövning enligt 3 kapitlets bestämmelser kommer till stånd endast om frågan om tvångsrätt aktualiseras i ansökningsmålet, dvs. i samband med att frågan om tillstånd till själva vattenföretaget prövas. I detta läge kommer på grund av 3 kap. 3 § första stycket eller 6 § i förslaget att prövas om de åtgärder, för vilka tvångsrätt begärs, är förenliga med fastställda planer enligt byggnadslagstiftningen och inte heller motverkar andra särskilda bestämmelser för användningen av mark eller vatten. Emellertid kan utverkande av tvångsrätt aktualiseras också efter det tillståndsfrågan avgjorts, varvid yrkandet om sådan rätt framställs efter stämning på den som skall göra upplåtelsen eller vidkännas intrånget. Någon lagregel som föreskriver tillåtlighetsprövning såsom för vattenföretag i dessa fall finns inte upptagen i det remitterade förslaget. Till följd härav får prövningen i stämningsmålet begränsa sig till frågan om behovet av tvångsrätten för genomförandet av det tillåtna vattenföretaget. På motsvarande sätt som då expropriationstillstånd utverkas blir det företagarens sak att tillse att ett utnyttjande av den gentemot sakägaren medgivna tvångsrätten inte strider mot några särskilda eller i allmänhet gällande föreskrifter, exempelvis planbestämmelser eller föreskrifter enligt naturvårdslagen.

Vidare förekommer i motiven ett uttalande att tvångsrätten vinner sakrättsligt skydd genom beslutet av vattendomstolen eller förrättningsmannen. Härmed torde avses att tvångsrätten har rättskraft i samma utsträckning som tillståndet till vattenföretaget. Uttalandets giltighet torde emellertid begränsa sig till tvångsrätter som medgivits i ansökningsmålet i samband med detta tillstånd. Tvångsrätter som utverkats senare i stämningsmål torde även enligt det remitterade förslaget få sin giltighet begränsad till förhållandet mellan parterna i stämningsmålet.

Lagrådets yttrande

2 §

Rätt att använda en annans vattenanläggning kan enligt denna paragraf tillerkännas någon som vill använda anläggningen för att främja ett eget vattenföretag eller motverka skador av detta. Det senare ledet i bestämmelsen avser främst, som det i motiveringen anförda exemplet visar, skador av befintliga företag. Även uttrycket främja ett vattenföretag i första ledet av stadgandet leder närmast tanken till att anläggningen skall användas för redan befintliga vattenföretag. Detta är emellertid inte avsikten. Det typfall som detta led är tillämpligt på är att någon, i stället för att bygga en egen anläggning, utverkar rätt att begagna en annans anläggning för ett planerat reglerings- eller annat vattenföretag. Lydelsen bör jämkas så att avsikten med stadgandet kommer till tydligare uttryck (se nedan).

Det kan påpekas att stadgandet också torde kunna tillämpas när någon – en fastighetsägare eller staten, en kommun eller ett vattenförbund – med stöd av 14 kap. 2 § eller 15 kap. 6 § övertagit underhållet av en vattenanläggning och vill begagna den t. ex. för en vattenuppdämning eller vattenreglering som man avser att utverka tillstånd till.

Den som ges rätt att använda en anläggning kan enligt andra stycket också få rätt att ändra anläggningen. Här uppställs ingen annan förutsättning än att ändringen behövs. Avsikten torde emellertid vara att det för ändringsfallen skall gälla samma förutsättning som enligt första stycket, alltså att det inte medför väsentlig olägenhet för ägaren. För att detta skall klart framgå – närmast med tanke på det fallet att ändringen aktualiseras sedan anläggningen börjat användas – bör de två styckena föras samman med förslagsvis följande utformning av den första meningen i stycket: "Om det inte medför en väsentlig olägenhet för ägaren av en vattenanläggning, kan någon annan ges rätt att använda anläggningen för ett eget vattenföretag eller för att förebygga eller minska skador av ett eget vattenföretag samt rätt att ändra anläggningen."

Med anledning av vad i motiveringen till paragrafen sägs om markavvattningsföretag vill lagrådet anföra följande.

För genomförande av ett markavvattningsföretag kan det ofta vara nödvändigt att ta upp dike över annans mark eller att leda vatten till en annans dike och eventuellt ändra detta dike. Gällande regler innebär att den dikande har rätt att vidta dessa åtgärder, om de behövs (7 kap. 1 och 2 §§). Enligt förslaget kan rätt att utföra åtgärder av detta slag grundas på 1 § i förevarande kapitel, om det är fråga om att ta upp ett nytt dike eller att leda vatten till en bäck eller annat naturligt avlopp på en annans fastighet, och på 2 §, om det är fråga om att leda vatten till ett dike, som redan utnyttjas i ett annat markavvattningsföretag, och att eventuellt fördjupa eller bredda diket. Är det senare fallet aktuellt, dvs. ett annat markavvattningsföretags dike utnyttjas, har enligt andra stycket andra meningen i paragrafen ägaren av detta dike rätt att utföra de ändringsarbeten som krävs mot ersättning för kostnaderna. Med den av lagrådet skisserade lydelsen av 5 kap. 2 §

Lagrådets yttrande

andra stycket blir det klart att med anläggningens ägare avses samfälligheten för det markavvattningsföretag som diket ingår i. Andra meningen, som kommer att ingå i första stycket enligt lagrådets förslag ovan, föreslås utan saklig ändring få följande lydelse: "Skall anläggningen ändras, har ägaren rätt att utföra ändringen och erhålla ersättning för kostnaderna."

5 §

Bestämmelser om att den som fått tillstånd att genom inlösen eller på annat sätt ta i anspråk annans egendom eller att vidta en åtgärd som skadar annans egendom skall utge ersättning finns i 9 kap. 1 § i förslaget. Bestämmelserna blir genom sin avfattning direkt tillämpliga på åtgärder som avses i 8 kap. 1 och 2 §§. Såvitt gäller sådana åtgärder får stadgandet i förevarande paragraf därför ses som en erinran om de bestämmelser som är tillämpliga och inte som en bestämmelse som konstituerar ersättningsskyldighet. Denna erinran omfattar även den i 9 kap. 1 § upptagna bestämmelsen att vad i paragrafen stadgas inte gäller om annat är särskilt föreskrivet. Sådan särskild föreskrift finns i 5 kap. 9 § i förslaget för visst fall då tvångsrätt enligt 8 kap. 1 § utverkas för väggenombrott.

Skador på grund av åtgärder enligt 8 kap. 3 § – vilka åtgärder regelmässigt torde komma att utföras utan att tillstånd meddelats – eller till följd av förbud enligt 8 kap. 4 § omfattas inte av bestämmelserna i 9 kap. 1 § i den lydelse paragrafen erhållit i förslaget. Vad förevarande paragraf innehåller om ersättning för sådana skador utgör en materiell regel och hänvisningen till 9 kap. avser för dessa fall de bestämmelser kapitlet upptar angående hur ersättningen skall bestämmas.

Enligt lagrådets mening kan förevarande paragraf utgå. Något behov av att i 8 kap. erinra om ersättningsbestämmelserna i 9 kap. synes inte föreligga, och bestämmelser angående skyldighet att utge ersättning för skador i fall som avses i 8 kap. 3 och 4 §§ kan lämpligen upptagas i 9 kap. 1 §.

9 kap.

1 §

Om lagrådets förslag att 5 § i 8 kap. skall utgå godtas, bör i förevarande paragraf upptas bestämmelser om ersättning för skada i fall som avses i 8 kap. 3 och 4 §§. Det kan lämpligen ske genom att i första stycket tillägges två meningar av följande lydelse: "Detsamma gäller den som lägger upp rensningsmassor enligt 8 kap. 3 § och därigenom skadar annans egendom. Ersättning skall även utges för skada till följd av förbud enligt 8 kap. 4 §."

2 §

Den språkliga omarbetning som första stycket av förevarande paragraf undergått har medfört en i förhållande till nuvarande lydelse av 9 kap. 2 § ändrad saklig innebörd i det att också inlösen av en skadad fastighetsdel kommer att förutsätta att hela fastigheten lider synnerligt men. Denna

betydelseförskjutning undviks om orden "delar av fastigheter" byts ut mot "fastighetsdelar".

11 §

Första stycket i paragrafen innehåller regler om ersättning till den som lider skada av utrivningen av en vattenanläggning. Ersättningsskyldig enligt första meningen är den som fått tillstånd till utrivning enligt 14 kap. 1 § eller som har ålagts utrivning enligt 15 kap. 6 § första stycket. Av andra stycket och motiveringen till det stycket framgår emellertid att ersättningsskyldighet kan föreligga även när någon annan än anläggningens ägare har utverkat medgivande att riva ut anläggningen. Vad som här åsyftas är det fallet att domstolen enligt 15 kap. 6 § första stycket andra meningen (15 kap. 6 § andra stycket enligt lagrådets förslag) efter åtagande förordnat att utrivningen får verkställas av någon vars rätt är beroende därav. I första meningen i förevarande paragraf bör därför orden "eller medgetts" skjutas in omedelbart efter "ålagts" och – om lagrådets förslag beträffande 15 kap. 6 § följs – orden "första stycket" utgå. För tydlighetens skull bör då också uttrycket "tillstånd – – – meddelats" i andra stycket bytas ut mot "medgivande – – – lämnats".

Andra meningen i första stycket har fått en utformning som synes ge stadgandet en vidsträcktare innebörd än som avsetts. Av motiveringen framgår att ersättning för förlust av förmån skall kunna utgå bara om förmånen har tillförsäkrats i tillståndsdomen eller tillståndsbeslutet eller i avtal som träffats i samband med vattenanläggningens tillkomst. Lagrådet förordar att bestämmelsen utformas i enlighet härmed.

Tredje meningen i första stycket bör enligt lagrådets mening – i närmare överensstämmelse med motivuttalandena – formuleras på följande sätt: "Ersättning utgår i sådant fall endast för kostnader i anledning av förlusten av förmånen."

Vad gäller tredje stycket är avsikten enligt vad som kan utläsas av motiveringen att ersättningsskyldighet för den som fått tillstånd att bortskaffa flottledsanläggningar skall föreligga enbart i fråga om skador som uppkommer i samband med arbetena med bortskaffandet. Lagrådet föreslår att detta får komma till uttryck i lagtexten genom att orden "arbetena med" skjuts in mellan "i samband med" och "bortskaffandet".

Fjärde stycket innehåller en ersättningsregel för det fall att vattendomstolen enligt 14 kap. 5 § har föreskrivit villkor för hur en anläggning för bortledande av grundvatten får tas ur bruk och annans egendom skadas genom bestående ändring av vattenförhållandena. När det stadgande som motsvarar 14 kap. 5 § i förslaget infördes i VL (2 kap. 59 § andra stycket) övervägdes också ersättningsfrågan. I det betänkande som låg till grund för lagstiftningen föreslogs i anslutning till 2 kap. 59 § andra stycket en regel av innebörd att om någon genom en vattentäkts tagande ur bruk lider skada, som han ej skäligen får anses pliktig tåla, ersättning skall ges. I

Lagrådets yttrande

propositionen togs inte upp någon ersättningsbestämmelse. Departementschefen uttalade (prop. 1939: 9 s. 69) att det inte behövdes någon uttrycklig bestämmelse utan att ersättningsfrågan fick bedömas enligt allmänna grannelagsrättsliga grundsatser.

Gällande rätt innebär alltså att ersättning skall kunna utgå om en skada uppkommer, vare sig frågan om villkoren för tagandet ur bruk prövas eller inte. Någon inskränkning av nuvarande ersättningsmöjligheter torde inte ha åsyftats med förslaget. Om man nu, såsom föreslagits, inför en ersättningsregel som endast avser det fall att vattendomstolen behandlat frågan om anläggningens tagande ur bruk är det risk för att man motsättningsvis sluter sig till att ersättning inte kan utgå i övriga fall. Enligt lagrådets mening är det lämpligast att ha en uttrycklig och generell ersättningsregel. Denna bör av systematiska skäl placeras i 14 kap. 5 §. Sista stycket i förevarande paragraf bör därför utgå. Den nu förordade ändringen i förslaget föranleder också en ändring i 13 kap. 14 § 3.

12–15 och 19 §§

Omprövningsreglerna i 15 kap. i förslaget och de därtill knutna ersättningsbestämmelserna i 9 kap. innehåller element av både kungsådreinstitutet och nyprövningsinstitutet i gällande lag. Kungsådrereglerna – 1 kap. 5–13 §§ VL – innebär i grova drag att den som äger strömfall eller annat område i ett vattendrag där det finns kungsådra – vilket är förhållandet beträffande vattendrag som är upptagna i en särskild, lagakraftägande förteckning – är skyldig att utan ersättning avstå en tredjedel av vattenmängden eller vattenkraften till förmån för allmänna intressen. I fråga om utbyggda strömfall gäller något förmånligare regler för strömfallsägaren. Nyprövningsinstitutet – 4 kap. 5–8 och 16 §§ VL – innebär i princip att villkoren för kraftverk eller vattenregleringar kan omprövas med hänsyn till allmänna intressen sedan femtiofem år förflutit efter utgången av den för företaget fastställda byggnadstiden. Även här är rätten till ersättning begränsad.

De nu föreslagna reglerna om ersättning vid omprövning innebär i huvudsak att den tillståndshavare som genom omprövningen lider skada i form av förlust av vatten eller fallhöjd eller inskränkning i regleringsrätt får ersättning härför av den som begärt omprövningen men att ersättningsrätten är på visst sätt begränsad, om omprövningen sker till förmån för vissa angivna allmänna intressen, i huvudsak sammanfallande med kungsådreintressena enligt VL. Begränsningen i ersättningsrätten fastställs i tillståndsdomen för varje enskilt företag till en bestämd kvotdel inom vissa i lagen angivna ramar. Denna kvotdel är gemensam för samtliga omprövningar som företaget underkastas. Tredje man som lider skada genom en omprövning får ersättning härför utan nu angivna begränsningar. Här finns dock ett undantag för mottagare av andelskraft. I de fall andelskraft utgår från ett kraftverk som är föremål för omprövning får motta-

garen av andelskraften underkasta sig samma begränsning i ersättningsrätten som kraftverksägaren. Begränsningsreglerna gäller också i de fall en tillståndshavare drabbas av förlust eller inskränkning som ovan nämnts till förmån för ett annat vattenföretag som utförs för att tillgodose allmänna intressen.

De ersättningsregler som nu berörts översiktligt utgör tydligen resultatet av en kompromiss mellan olika intressen. De har bl. a. härigenom blivit detaljrika och svåröverskådliga. En fråga som osökt inställer sig är huruvida man i framtiden behöver räkna med omprövningar av en art och omfattning som motiverar detta komplicerade regelsystem. Den stora restriktivitet som numera gäller i fråga om tillskapandet av större vattenföretag och den stränga prövning som nya företag skall underkastas enligt det remitterade förslaget samt de erfarenheter som prövningsorganen numera har beträffande vattenföretags verkningar ger anledning anta att några mera omfattande omprövningar av vattenföretag inte blir aktuella. De, låt vara begränsade, erfarenheter som föreligger i fråga om tillämpningen av nyprövningsinstitutet i VL talar i samma riktning. Eftersom man alltså har goda skäl att tro att frågan om ersättning till tillståndshavare i anledning av omprövning inte alls kommer att få de dimensioner som förslaget synes utgå från är det rimligt att fråga sig om det verkligen krävs ett så komplicerat ersättningssystem som nu föreslagits. Mot bakgrund av det anförda skulle det knappast framstå som stötande eller innebära några för det allmänna betungande åtaganden att full ersättning betalas till skadelidande tillståndshavare. Vissa alternativa vägar att lösa ersättningsfrågorna, t. ex. genom finansiering över statsbudgeten eller genom någon form av avgifter, har flyktigt berörts i motiveringen men avfärdats utan några egentliga överväganden. Lagrådet kan för sin del i detta läge inte göra annat än att utgå från det förslag som föreligger.

Vad först gäller den formella utformningen av förslaget synes vissa fördelar i fråga om tillgänglighet och överskådlighet kunna vinnas genom en omredigering som bör avse både ordningsföljden mellan olika paragrafer och uppbyggnaden av de enskilda paragraferna.

I fråga om ordningsföljden anser lagrådet det lämpligaste vara att man först reglerar frågorna om när ersättning vid omprövning skall utgå, dels till tillståndshavaren och dels till tredje man, hur ersättningen skall beräknas och vem som skall betala ersättning i olika omprövningsfall. Detta motsvarar 13 och 15 §§ i förslaget. Därefter bör i ett särskilt avsnitt följa reglerna om begränsning i ersättningsrätten. Detta avsnitt bör omfatta inte bara omprövningsfallen, dvs. 14 § i förslaget, utan också de fall som avses i 12 § i förslaget, dvs. när skadorna föranleds av nya vattenföretag som utförs till förmån för allmänna intressen. Sistnämnda regler kan då utformas i huvudsak som en hänvisning till ersättningsreglerna för omprövningsfallen i föregående paragraf.

Förståelsen kan vidare underlättas genom en ytterligare uppdelning av

Lagrådets yttrande

vissa paragrafer i stycken och en punktindelning av texten på ett par ställen. Också en del andra redaktionella jämkningar bör göras. Lagrådet återkommer nedan med ett förslag till ny lagtext. Först skall emellertid beröras vissa frågor rörande innehållet i paragraferna, där lagrådet delvis har en från förslaget avvikande uppfattning.

Vad först gäller frågan när ersättning vid omprövning skall utgå – 13 § och 15 § andra stycket första meningen i det remitterade förslaget (12 § i lagrådets förslag) – påkallar det i 15 kap. 10 § (11 § i lagrådets förslag) behandlade fallet att ett tillstånd till vattentäkt begärs omprövat särskilda överväganden. Som lagrådet kommer att närmare beröra under sistnämnda paragraf är innebörden av det stadgandet den att, när omprövning påkallas av någon som själv driver en vattentäkt, båda tillstånden blir föremål för prövning. En konsekvens av detta får anses vara att, när det i förevarande ersättningsregler talas om ersättning till tillståndshavare för förlust av vatten, därmed avses vardera tillståndshavaren i en sådan omprövningssituation som nu nämnts. Den som begär omprövningen kan alltså bli skyldig att betala ersättning till den andre men kan också själv bli berättigad till ersättning av denne. Motsvarande gäller beträffande skada som tredje man lider.

Det nu berörda vattentäktsfallet föranleder ett tillägg till reglerna om vem som skall betala ersättning – 15 § första stycket och andra stycket andra meningen (13 § i lagrådets förslag). Det bör sålunda sägas ut i lagtexten att vid omprövning som omfattar tillstånden till konkurrerande vattentäkter ersättning betalas av vardera tillståndshavaren.

När det gäller andelskraft är det remitterade förslagets innebörd att, om den levererade kraftmängden minskar genom att det levererande kraftverkets produktion begränsas till följd av ett omprövningsbeslut, mottagaren av andelskraften måste finna sig i samma proportionella begränsning av sin ersättningsrätt som innehavaren av kraftverket. Det föreslås emellertid inte att andelskraftens värde skall räknas av när värdet av kraftverkets produktion beräknas som grund för fastställandet av kraftverksägarens ersättning (jfr vad som här gäller vid nyprövning enligt VL; 4 kap. 6 § 1 mom. andra stycket VL). En konsekvens härav torde bli att kraftverksägaren får uppbära hela ersättningen för kraftförlusten och i sin tur blir ersättningsskyldig gentemot mottagaren av andelskraft för den minskning i kraftleveransen som denne drabbas av. Denna konsekvens synes inte ha beaktats i det remitterade förslaget. Reglerna om vem som betalar ersättning bör därför kompletteras med en bestämmelse av nu angivna innebörd för det fall att andelskraften minskar.

Vad sedan gäller begränsningen i ersättningsrätten – 12 och 14 §§ i det remitterade förslaget (14 och 15 §§ i lagrådets förslag) – föreligger en viss obalans mellan den föreslagna regeln rörande beräkning av produktionsvärdet vid vattenkraftverk och motsvarande regel för vattenregleringar för kraftändamål. En års- eller flerårsreglering kan för berörda

kraftverk medföra en produktionsvinst dels genom att den uttagbara vattenkraften i varje strömfall ökar och dels genom att uttagbar kraft kan utnyttjas på ett fördelaktigare sätt. Beträffande korttidsregleringar gäller enbart sistnämnda förhållande. Båda de nu nämnda faktorerna har i förslaget beaktats när det gäller vattenregleringar. I fråga om kraftverken har däremot bara den förstnämnda faktorn – tillskottet i vattenkraft – beaktats som en avdragspost. Avdrag bör emellertid göras också för den ökning av produktionsvärdet som föranleds av att vattenkraften genom reglering kan utnyttjas på ett fördelaktigare sätt. Att båda de nu berörda avdragsposterna skall beaktas synes enklast kunna uttryckas så att avdrag skall göras för den del av produktionsvärdet som är att hänföra till vattenregleringar. Motsvarande förenkling av formuleringen kan göras beträffande vattenregleringar. I detta sammanhang bör framhållas att vattenöverledning inte behöver nämnas särskilt i lagtexten, eftersom denna typ av vattenföretag enligt definitionen i 1 kap. 4 § utgör en form av vattenreglering.

Beträffande andra vattenföretag än vattenkraftverk och vattenregleringar för kraftändamål innebär det remitterade förslaget att en viss del av den vattenmängd, fallhöjd eller magasinsvolym som omfattas av tillståndet till företaget inte ersätts. Eftersom det är fråga om en ersättningsregel – och inte som enligt nuvarande kungsådreinstitut en regel om skyldighet att avstå viss vattenmängd eller fallhöjd – är det emellertid enligt lagrådets mening mera konsekvent att bestämma andelen på samma sätt som i övriga begränsningsfall, dvs. som en kvotdel av *värdet* av vattenmängden etc. Detta behöver knappast försvåra beräkningarna, eftersom man torde kunna utgå från att värdet av varje enhet i regel är lika stort beträffande de vattenföretag eller strömfall som det kan bli fråga om här.

I 12 § andra stycket i det remitterade förslaget ges regler för det fallet att förlust av vatten eller fallhöjd eller inskränkning i regleringsrätt drabbar den som inte har något vattenrättsligt tillstånd. Bestämmelsen synes vara avsedd att tillämpas på följande fall:

1. fallhöjd går förlorad i ett outbyggt strömfall;

2. fallhöjd går förlorad i ett strömfall som är utbyggt utan stöd av ett tillstånd men i alla fall lagligt, antingen därför att det inte krävs tillstånd eller därför att utbyggnaden skett enligt någon äldre rättstitel (jfr 2 kap. 41 § VL);

3. vattenmängd eller magasinsvolym går förlorad för ett vattenföretag i motsvarande situationer som avses under 2.

Enligt förslaget skall den del av förlusten eller inskränkningen som inte ersätts alltid vara en tjugondel av fallhöjden, vattenmängden eller magasinsvolymen. Vad lagrådet nyss anfört beträffande den ersättningsfria andelens beräkning vid omprövning av andra vattenföretag än vattenkraftverk och vattenregleringar för kraftändamål är tillämpligt även här. Kvotdelen bör alltså räknas på *värdet* av fallhöjden etc.

Lagrådet vill också ifrågasätta om inte stadgandet bör begränsas så att

det kommer att avse enbart förlust av fallhöjd som inte är utbyggd. Beträffande vattenföretag som avses under 2. och 3. ovan och som utförts före den nya lagens ikraftträdande synes det mest följdriktigt att reglera frågan i övergångsbestämmelserna. Och vad gäller vattenföretag som utförts efter den nya lagens ikraftträdande utan tillstånd och utan att tillstånd behövts kan man, med hänsyn till de stränga reglerna om tillståndsplikt, räkna med att de saknar praktisk betydelse från förevarande synpunkt. Stadgandet kan därför förenklas genom att dessa företag får utgå.

Med hänsyn till det anförda föreslår lagrådet att 12–15 och 19 §§ får följande lydelse:

Ersättning vid omprövning

12 § Medför omprövning enligt 15 kap. 3, 4, 9 eller 11 § förlust av vatten eller fallhöjd eller inskränkning i rätten att reglera vattnets avrinning för tillståndshavare som omfattas av omprövningen utgår ersättning för förlusten eller inskränkningen, om annat inte följer av 14 §.

Medför omprövning enligt denna lag skada för annan än tillståndshavare som omfattas av omprövningen utgår ersättning härför. För mottagare av andelskraft gäller dock viss begränsning enligt 19 §.

Beträffande ersättning enligt första eller andra stycket äger 1–10 §§ motsvarande tillämpning.

13 § Ersättning enligt 12 § första stycket betalas av den som har begärt omprövningen eller, om omprövning enligt 15 kap. 11 § omfattar tillstånden till konkurrerande vattentäkter, av vardera tillståndshavaren.

Ersättning enligt 12 § andra stycket betalas,

1. om omprövningen sker enligt 15 kap. 3, 4 eller 8 §, av tillståndshavaren,
2. om omprövning enligt 15 kap. 11 § omfattar tillstånden till konkurrerande vattentäkter, av vardera tillståndshavaren,
3. vid annan omprövning av den som har begärt omprövningen.

Ersättning för minskning av andelskraft från vattenkraftverk som omfattas av omprövningen betalas av den som har tillstånd till kraftverket.

Begränsning i ersättningsrätten

14 § Om förlust eller inskränkning som avses i 12 § första stycket föranleds av omprövning till förmån för det allmänna fiskeintresset, allmän farled, allmän hamn, allmän flottled eller hälsovården eller, vid omprövning enligt 15 kap. 3 § eller 9 § första meningen, till förmån för den allmänna miljövården, är tillståndshavaren skyldig att utan ersättning tåla viss del av förlusten eller inskränkningen.

Den del som inte ersätts avser den sammanlagda förlusten eller inskränkningen till följd av skilda omprövningar som nu sagts och av vattenföretag som avses i 15 § och motsvarar i fråga om

1. vattenkraftverk högst en femtedel och lägst en tjugondel av produktionsvärdet av den vattenkraft som enligt meddelat tillstånd kan uttas vid kraftverket efter avdrag för den del av produktionsvärdet som är att hänföra till vattenregleringar,
2. vattenreglering för kraftändamål högst en femtedel och lägst en tjugondel av det till regleringen hänförliga produktionsvärdet av den vattenkraft som enligt meddelade tillstånd kan uttas vid varje kraftverk,

Lagrådets yttrande

3. andra vattenföretag högst en femtedel och lägst en tjugondel av värdet av den vattenmängd, fallhöjd eller magasinsvolym som omfattas av tillståndet till företaget.

När vattendomstolen lämnar tillstånd till ett vattenföretag för vilket begränsning i ersättningsrätten som nu sagts skall gälla, skall vattendomstolen inom de gränser som anges i andra stycket 1–3 fastställa den del som inte ersätts. Därvid skall hänsyn tas främst till företagets inverkan på vattenstånds- och avrinningsförhållandena, den fördel eller olägenhet som företaget väntas medföra från allmän synpunkt, graden av nytta för tillståndshavaren och mottagare av andelskraft samt längden av den tid som föreskrivs enligt 15 kap. 3 § första stycket.

Om omprövning sker före den enligt 15 kap. 3 § första stycket fastställda tidpunkten skall den del som inte ersätts minskas i förhållande till den tid som återstår till denna tidpunkt.

15 § Om den som har tillstånd enligt denna lag till ett vattenföretag åsamkas förlust av vatten eller fallhöjd eller inskränkning i rätten att reglera vattnets avrinning till följd av ett vattenföretag som skall tillgodose det allmänna fiskeintresset, allmän farled, allmän hamn eller allmän flottled, hälsovården eller den allmänna miljövården är hans rätt till ersättning härför begränsad på motsvarande sätt som gäller enligt 14 §.

Vad som sagts nu gäller även förlust av fallhöjd som inte är utbyggd. Därvid skall den del som inte ersätts motsvara en tjugondel av värdet av vattenkraften i det berörda strömfallet efter avdrag för vad som av detta värde är att hänföra till vattenregleringar.

19 § Om den kraftmängd som utgår såsom andelskraft minskas i fall som avses i 14 eller 15 § är mottagaren av andelskraften skyldig att utan ersättning tåla denna minskning i samma mån som innehavaren av det kraftverk varifrån andelskraften tillhandahålls.

Utöver vad som anförts i motiveringen till lagrådets förslag kan följande kommentarer till förslaget göras.

När det i 12 § talas om tillståndshavare som omfattas av omprövningen avses i första hand den tillståndshavare som ansökan om omprövning riktas mot. I det fall en vattentäktsägare begär omprövning av tillståndet till en konkurrerande vattentäkt (15 kap. 10 § i det remitterade förslaget, 11 § i lagrådets förslag) gäller paragrafen båda tillståndshavarna. Andra stycket är tillämpligt också på en tillståndshavare som enligt 15 kap. 8 § begär omprövning av sitt eget tillstånd.

Hänvisningen i 12 § tredje stycket till 1–10 §§ avser i vilka former gottgörelse skall utgå – alltså genom skadeförebyggande åtgärder eller ersättning i pengar – och hur ersättningen skall beräknas. Inlösenreglerna är i och för sig tillämpliga men får knappast någon praktisk betydelse, framför allt inte i omprövningsfall enligt 15 kap. 3 och 4 §§ i förslaget, där särskilt restriktiva regler gäller för hur långt omprövningen får gå.

Skyldigheten enligt 13 § att betala ersättning vid omprövning av tillståndet till konkurrerande vattentäkter innebär att vardera tillståndshavaren betalar ersättning till den andre för de förluster och inskränkningar som

Lagrådets yttrande

denne åsamkas genom att hans tillstånd jämkas och till de sakägare som lider skada genom en jämkning av den andres tillstånd.

Regeln i 14 § sista stycket innebär att den kvotdel som fastställts i samband med tillståndet reduceras i direkt proportion till den tid som återstår till omprövningstidpunkten. Den på detta sätt reducerade kvotdelen skall därefter tillgodoräknas tillståndshavaren vid varje ny omprövning som sker eller vid tillkomsten av ett vattenföretag som avses i 15 §. Domstolen bör alltså vid den första omprövningen alltid ange den reducerade kvotdelen.

16 §

Institutet andelskraft infördes i VL 1974 i samband med att reglerna om ersättning genom kraftöverföring upphävdes. Två skäl åberopades för det nya institutet: dels önskemål från kraftproducenternas sida om att alltjämt ha tillgång till någon form av ersättning i kraft vid tillgodogörande av större minoritetsandelar i strömfall, dels vissa från bankhåll framförda synpunkter på ersättningskraftens värde från finansieringssynpunkt. Någon kritisk granskning av de synpunkter som framfördes från kraftproducenternas och kreditgivarnas sida förekom inte i lagstiftningsärendet. Vid utformningen av de nya reglerna överfördes viktiga element från institutet ersättning i kraft – t. ex. beträffande sakrättslig anknytning samt överlåtelse och upplåtelse av rätten till kraft – utan att det närmare övervägdes i vad mån dessa element passar för de storskaliga förhållanden som utmärker dagens utbyggnads- och distributionsteknik.

Andelskraftsinstitutet överförs nu till den nya vattenlagen med i huvudsak oförändrat innehåll, bortsett från ett betydelsefullt tillägg som lagrådet strax återkommer till. Någon analys av institutet från principiella utgångspunkter görs inte heller nu. Såvitt känt har reglerna ännu inte tillämpats. Det finns emellertid inget material för att bedöma huruvida detta kan bero på att man i lagstiftningsärendet överskattade styrkan i kraftproducenternas önskemål om lagstiftning eller värdet från finansieringssynpunkt av det nya institutet. I detta läge saknar lagrådet anledning att ta upp frågan om behovet av ett andelskraftinstitut och konstruktion av detta till behandling, utom såvitt gäller den i 16 § andra stycket föreslagna utvidgningen till vissa vattenöverledningsfall för kraftändamål.

Denna utvidgning innebär att andelskraft skall kunna tillkomma även den som äger en kraftanläggning i vilken den tillgodogjorda vattenmängden minskas till följd av en annan vattenöverledning för kraftändamål än som avser tillgodogörande av annans vattenkraft; sådant tillgodogörande omfattas av första stycket.

Av den allmänna motiveringen i remissprotokollet framgår att bakgrunden till detta tillägg är vissa överväganden som redovisats av den s. k. vattenöverledningsutredningen i betänkandet Vattenkraft och miljö 4 (SOU 1979: 39 s. 171 ff). Utredningen har med utgångspunkt i det tänkta

Lagrådets yttrande

fallet att vatten leds över från Laisälven–Vindelälven till Skellefteälven ansett det skäligt att den produktionsförlust som överledningen skulle medföra för Stornorrfors kraftverk – det enda kraftverk som finns nedanför överledningsstället i Laisälven – kompenseras genom andelskraft.

Enligt lagrådets mening kan den föreslagna utvidgningen av lagrummet starkt ifrågasättas. Den innebär att andelskraft skulle kunna utgå också som kompensation för skador genom en typ av vattenreglering, vilket måste uppfattas som en nyhet av principiell betydelse. Andelskraften förlorar härigenom sin karaktär av speciell kompensationsform för minoritetsdelägare i strömfall som byggs ut för kraftändamål. Har man väl bestämt sig för denna utvidgning finns det inte något bärande skäl mot att göra institutet tillämpligt vid alla former av vattenreglering för kraftändamål. Det är svårt att se varför denna kompensationsform skulle användas när vattenkraften i strömfall genom vattenreglering minskar till förmån för kraftanläggningar i ett annat vattendrag men inte i samma vattendrag.

Grunden för det föreslagna tillägget måste också anses vara ganska bräcklig. Det enda praktiska exempel som redovisats – överledning från Laisälven–Vindelälven till Skellefteälven – är i viktiga avseenden ett särfall. Dels finns det som nämnts endast ett kraftverk, som kan påverkas negativt av en överledning, och dels framstår värdet av de outbyggda strömfallen i Vindelälven som högst osäkert med tanke på de restriktioner som gäller för en utbyggnad av älven. Problemet får en helt annan belysning om man tänker sig att överledning sker från en älv med många kraftstationer. Produktionsförlusten för dessa kan t. o. m. tänkas bli så stor att deras sammanlagda andelskraft skulle ta i anspråk hela eller mer än krafttillskottet i den älv dit överledningen sker. Det förefaller knappast heller rimligt att stanna vid att kompensera ägarna av redan utbyggda strömfall. Om det inte gäller några generella restriktioner för utbyggnader i en älv finns det ingen anledning att inte räkna med också ännu inte exploaterade strömfall som är utbyggnadsvärda.

Med hänsyn till det anförda vill lagrådet förorda att regeln i andra stycket om andelskraft i vissa vattenöverledningsfall utgår och att stycket alltså begränsas till att gälla de fall som avses i 2 kap. 3 § i det remitterade förslaget (2 kap. 8 § enligt lagrådets förslag).

I konsekvens med vad lagrådet föreslagit beträffande 2 kap. bör uttrycket "vattenrätt" i paragrafens första stycke bytas ut mot "rätt". Detta överensstämmer med lydelsen av 2 kap. 6 § VL. Vidare föreslår lagrådet att tredje stycket formuleras på följande sätt: "Skyldigheten att tillhandahålla andelskraft åvilar strömfallsfastigheten." Vad som menas med strömfallsfastighet anges i 13 kap. 46 §. Begreppet behöver alltså inte definieras i förevarande lagrum, särskilt som uttrycket redan tidigare har använts i den föreslagna lagtexten (8 kap. 1 §).

10 kap.

Lagrådets yttrande

De avgifter som behandlas i detta kapitel har motsvarigheter i gällande rätt. Den föreslagna bygdeavgiften kan ses som en utbyggnad av det system med regleringsavgifter varom bestämmelser finns i 4 kap. 14 och 15 §§ VL. Den lokala fiskeavgift som avses i 5 § i förslaget motsvaras av den avgift som nu brukar dömas ut som ett alternativ eller komplement till fiskefrämjande åtgärder av lokal natur enligt 2 kap. 8 § VL. Den allmänna fiskeavgiften enligt 6–9 §§ i förslaget har sin motsvarighet i den avgift som bestäms enligt 2 kap. 10 § VL.

Vad gäller bygdeavgiften har redan antytts att den har ett vidare tillämpningsområde än den nuvarande regleringsavgiften. Den sistnämnda utgår vid vattenregleringar för kraftändamål och fastställs för varje berört strömfall i huvudsak med hänsyn till verkningarna av regleringsföretaget i den bygd som berörs av detta företag. Ehuru avgiften alltså utgår för regleringsföretag kan den också ses som en kraftverksavgift, eftersom den påförs och betalas av varje strömfallsägare för sig. Förslaget beträffande bygdeavgift innebär att sådan avgift utgår för vissa typer av vattenföretag, nämligen drift av vattenkraftverk, vattenreglering utom korttidsreglering, vattenöverledning för något annat ändamål än kraftändamål och ytvattentäkt.

Den föreslagna allmänna fiskeavgiftens tillämpningsområde överensstämmer i princip med vad som gäller för fiskeavgift enligt 2 kap. 10 § VL.

Lagrådet har ingen principiell invändning att rikta mot förslaget såvitt gäller tillämpningsområdet för de olika avgifterna. Den ändring som lagrådet vid 1 kap. 4 § föreslagit i fråga om definitionen av begreppet vattenreglering leder emellertid till att regleringar som inte sker för något annat vattenföretag inte blir avgiftspliktiga. Detta innebär en viss avvikelse från det remitterade förslaget i fråga om bygdeavgiften samt från både det remitterade förslaget och gällande rätt i fråga om den allmänna fiskeavgiften. Denna avvikelse kan knappast ha sådan praktisk betydelse att det är motiverat att komplicera lagen med ytterligare en företagstyp för att bibehålla det remitterade förslagets innebörd.

Fastän bygdeavgiften och den allmänna fiskeavgiften enligt det remitterade förslaget skall avse samma typer av företag föreligger en viss skillnad i beskrivningen av tillämpningsområdena. Bygdeavgift skall sålunda betalas av den som har fått tillstånd till drift av ett vattenkraftverk, till vattenreglering som avser års- eller flerårsreglering osv. Beträffande fiskeavgiften däremot åvilar betalningsskyldigheten den som fått tillstånd till ett vattenföretag som avser vattenkraftverk, vattenreglering som innebär års- eller flerårsreglering osv. Skillnaden i uttryckssätt innebär att bygdeavgift utgår för vattenföretag som utgör en verksamhet medan fiskeavgift utgår för vattenföretag som innebär antingen uppförandet av en anläggning för i paragrafen angivna ändamål eller verksamheten vid en anläggning. Denna olikhet i konstruktionen sammanhänger med att man velat bibehålla nuva-

Lagrådets yttrande

rande princip att fiskeavgift skall börja utgå redan i anslutning till att arbetena för ett vattenföretag sätts igång, under det att bygdeavgiften liksom den nuvarande regleringsavgiften skall börja utgå först i anslutning till att verksamheten vid en anläggning påbörjas.

Enligt lagrådets mening behöver emellertid skillnaden i tidpunkt för avgiftsskyldighetens inträde inte leda till att de grundläggande bestämmelserna om tillämpningsområdet för de skilda avgifterna konstrueras olika. Det är för övrigt vanligt, när det gäller större företag som prövas i etapper, att fiskeavgift enligt 2 kap. 10 § VL fastställs först i samband med tillståndet att driva företaget och alltså delvis utdöms för redan förfluten tid (se prop. 1952:52 s. 47). Konstruktionen bör kunna förenklas så att man beträffande tillämpningsområdet för den allmänna fiskeavgiften endast hänvisar till 1 §.

I det föreslagna avgiftssystemet framkommer bygdeavgiften och den allmänna fiskeavgiften som produkten av två faktorer: antalet avgiftsenheter och det indexerade beloppet enligt tillämplig avgiftsklass. Antalet avgiftsenheter bestäms av företagets omfattning enligt en regressiv skala för vattenkraftverk och vattenregleringar med regleringsmagasin. Konstruktionen med indexering av beloppet per avgiftsenhet leder till att bygdeavgiften inte skall fastställas till visst krontal i tillståndsbeslutet utan såsom ett visst antal avgiftsenheter i viss avgiftsklass. Årliga omräkningar av en i tillståndet angiven bygdeavgift i kronor undviks härigenom.

Denna konstruktion av avgiftsberäkningen måste anses vara en smidig lösning av ett invecklat problem som i olika omgångar varit föremål för utredning. Lagrådet har vissa ändringar att föreslå i huvudsak endast vad gäller avgiftsberäkningen vid utvidgning av vattenföretag.

Förslagets principiella innebörd när det gäller utvidgningsfallen är att särskild avgift fastställs för varje utvidgning. Antalet avgiftsenheter beräknas därvid med hänsyn både till det ursprungliga företaget och till utvidgningen. Om avgift – enligt VL eller den nya lagen – redan utgår för det befintliga företaget skall den avgift som skall utgå på grund av utvidgningen avse endast ökningen av effekten, magasinvolymen eller vattenmängden. Då tillämpas inte den avgiftsfrihet som enligt huvudregeln gäller för mindre vattenkraftverk eller vattenregleringar. Beträffande inplaceringen i avgiftsklass torde förslaget innebära att endast verkningarna av det tillkommande företaget skall beaktas.

Om ett vattenföretag byggs på med nya vattenföretag – varje utvidgning är ju enligt den nya lagens terminologi ett vattenföretag – kommer det alltså att lagras olika avgifter på varandra. Enligt lagrådets mening skulle det innebära en förenkling om man i stället fastställer en ny avgift gemensamt för det ursprungliga företaget och det nya företag som utvidgningen innebär. Den tidigare utgående avgiften skulle då upphöra och den nya bestämmas med hänsyn till avgiftsenheter och avgiftsklass som om de två företagen eller – vid upprepade utvidgningar – samtliga företag vore ett

Lagrådets yttrande

enda företag. I förhållande till det remitterade förslaget kan detta beräkningssätt ibland innebära en viss ökning av avgiften, eftersom inplaceringen i avgiftsklass då sker med hänsyn till företagens sammanlagda effekt. Någon större betydelse kan detta knappast antas få. En väsentlig fördel med det skisserade systemet – utöver de lagtekniska förenklingar det innebär – är att administrationen av löpande avgifter blir enklare.

När det gäller utvidgning av företag för vilka tillstånd har meddelats enligt VL är förslaget något oklart på ett par punkter och onödigt komplicerat. Enligt lagrådets mening skulle det innebära betydande förenklingar om man vid avgiftsberäkningen för utvidgningen kunde bortse från det befintliga företaget och låta det nya systemet bli tillämpligt enbart på det vattenföretag som utvidgningen utgör. Med den lösningen behövs inga särregler alls utan utvidgningen kommer att följa de huvudregler som gäller för avgiftsberäkningen. Sker en ytterligare utvidgning skall – enligt vad som följer av vad tidigare sagts – gemensam avgift fastställas för utvidgningarna.

De jämkningar i sak och de lagtekniska förenklingar som lagrådet nu berört medför vissa ändringar i lydelsen av 1–4 och 6–8 §§. Vidare vill lagrådet föreslå vissa ändringar av annan art beträffande 5, 9 och 10 §§.

1 §

Första stycket föreslås få följande lydelse:

"Om ett vattenföretag utgör

1. drift av vattenkraftverk – – – 1 § i förslaget – – – ytvattentäkt

skall den som innehar tillstånd till företaget betala en årlig – – – och 3 §§."

Som ett nytt andra stycke föreslås en bestämmelse med följande lydelse:

"Avser vattenföretaget utvidgning av ett annat vattenföretag eller, om utvidgning tidigare skett, flera andra vattenföretag, vartill tillstånd lämnats enligt denna lag, skall gemensam avgift fastställas såsom för ett enda företag, varvid tidigare utgående avgift bortfaller."

Beträffande andra stycket i remissen, som alltså blir tredje stycket enligt lagrådets förslag, synes det rimligt att med verkningar av vattenföretaget jämställa verkningarna av anläggningar för företaget. I annat fall kan det bli svårigheter att särskilja effekterna av själva verksamheten. Nuvarande regler beträffande regleringsavgift möjliggör en helhetsbedömning oavsett om verkningarna härrör från regleringsanläggningarna eller regleringsverksamheten. I lagtexten bör alltså på två ställen efter ordet "vattenföretaget" införas "eller anläggningar för detta".

Det torde utan att texten behöver jämkas stå klart att, när en ny, gemensam avgift fastställts efter en utvidgning, stadgandet avser vattenföretagens sammantagna verkningar.

Lagrådets yttrande

2 §

I fråga om denna paragraf innebär lagrådets förslag att sista stycket utgår.

I motiven till paragrafen görs ett uttalande om beräkning i visst fall av avgiftsenheter efter turbinens verkningsgrad. Då detta beräkningssätt inte överensstämmer med lagförslaget torde man få bortse från uttalandet.

3 §

Vad gäller tillämpningsområdet för bygdeavgiften åsyftas i 1 § – såväl enligt det remitterade förslaget som enligt lagrådets förslag – vattenföretag som utgör verksamhet vid en anläggning. När det i sista stycket i förevarande paragraf talas om "företaget" torde detta uttryck ha den nu angivna innebörden. Enligt lagrådets mening är det emellertid, liksom när det gäller användningsområdet för bygdeavgift (se ovan under 1 §), rimligt att man, vid bedömningen av verkningarna på vattenförhållandena och för bygden, beaktar också de anläggningar som hör till företaget. Lagrådet föreslår följande lydelse: "Vid inplacering i avgiftsklass skall hänsyn tas till de mindre eller större förändringar i vattenförhållandena samt de mindre eller större olägenheter eller fördelar för bygden som vattenföretaget eller anläggningar för detta medför."

4 §

I de fall gemensam avgift fastställs för ett befintligt vattenföretag och ett vattenföretag som utgör utvidgning innebär detta stadgande att den nya avgiften börjar utgå från och med kalenderåret närmast efter det då tillståndet till utvidgningen tas i anspråk. Samtidigt bortfaller den tidigare avgiften.

I första stycket bör orden "tillstånd att driva företaget" utbytas mot "tillståndet till vattenföretaget".

5 §

Lydelsen av första styckets första mening bör jämkas så att stadgandets innebörd kommer till tydligare uttryck. I andra stycket torde vara tillräckligt att uppta en bestämmelse om hur den årliga avgiften skall beräknas. Första meningen i stycket kan då utgå. Lagrådet föreslår att paragragfen får följande lydelse:

"Vattendomstolen eller förrättningsmannen får, om det är lämpligare, i stället för att meddela villkor enligt 3 kap. 11 § ålägga tillståndshavaren att betala en särskild avgift för främjandet av fisket i det vatten som berörs av vattenföretaget eller inom något angränsande vattenområde. Avgiften kan fastställas som en engångsavgift eller som en årlig avgift.

Beloppet av årlig avgift beräknas så, att det av vattendomstolen eller förrättningsmannen fastställda avgiftsbeloppet multipliceras med det tal som anger förhållandet mellan basbeloppet enligt lagen (1962: 381) om

Lagrådets yttrande

allmän försäkring för december månad året närmast före det år då avgiften skall betalas och basbeloppet för december månad året närmast före det år då avgiften fastställdes."

6 §

Såsom tidigare anförts bör de vattenföretag för vilka allmän fiskeavgift skall utgå vara desamma som är avgiftspliktiga enligt 1 §. Paragrafens lydelse kan då förenklas betydligt.

Den i stadgandet uppställda förutsättningen att företaget skall skada fisket eller orsaka en inte obetydlig ändring i vattenförhållandena bör avse inte bara verksamheten vid en anläggning utan också den inverkan anläggningen i sig medför. Detta är också innebörden av gällande rätt. Vid vissa typer av vattenföretag torde det just vara anläggningarna som åstadkommer den största skadan på fisket.

Lagrådet föreslår att första stycket får följande lydelse: "Om ett vattenföretag som avses i 1 § eller anläggningar för detta kan antas skada fisket – – – 6 § i förslaget – – – vattenståndsförhållandena, skall den som innehar tillstånd till företaget betala en årlig – – – inom landet."

Som ett nytt tredje stycke bör tas upp ett stadgande för utvidgningsfall. Det kan formuleras på samma sätt som det av lagrådet föreslagna nya andra stycket i 1 §.

7 §

I överensstämmelse med vad lagrådet föreslagit beträffande 2 § bör sista stycket utgå.

8 §

Sista stycket bör, liksom sista stycket i 3 § enligt lagrådets förslag, avse inte bara verkningarna av vattenföretaget utan också verkningarna av de anläggningar som hör till företaget. På de två ställen i förevarande stycke där uttrycket "företaget" används bör detta alltså utbytas mot "vattenföretaget eller anläggningar för detta". Beträffande stadgandets tolkning när gemensam avgift fastställs efter utvidgning kan hänvisas till vad lagrådet anfört sist under 1 §.

9 §

Paragrafen synes vinna i klarhet om den formuleras på förslagsvis följande sätt: "Om det årliga beloppet av den allmänna fiskeavgiften är ringa, får föreskrivas att avgiftsskyldigheten skall fullgöras genom engångsbetalning. Föreskrift härom skall meddelas om det årliga beloppet skulle understiga femhundra kronor."

Lagrådets yttrande

10 §

Vad i paragrafen föreskrivs skall enligt uttalande i motiveringen gälla såväl den allmänna fiskeavgiften som den särskilda avgift varom stadgas i 5 §, den s.k. lokala fiskeavgiften. Detta föranleder ingen erinran från lagrådets sida vad gäller tillämpningen av andra och tredje styckena i paragrafen. Däremot anser lagrådet att första stycket inte bör omfatta den lokala fiskeavgiften. Såsom framgår av 5 § utgår denna avgift i stället för fiskefrämjande åtgärder o.d. när så anses lämpligare. Härmed överensstämmer bäst att prövningsmyndigheten, liksom när det gäller åtgärder, får fria händer att bestämma när avgift skall börja utgå.

Det remitterade förslaget ger inte klart besked om hur avgift enligt 6 § skall utgå i det fall att arbetena utförts innan vattenföretagets tillåtlighet prövats, såsom fallet är vid laglighetsprövning enligt 4 kap. 5 § i förslaget. Avsikten torde vara att avgift inte skall utgå för tiden innan prövning skett.

Med hänsyn till det anförda föreslår lagrådet att första stycket får följande lydelse: "Årlig fiskeavgift enligt 6 § skall utgå från och med kalenderåret närmast efter det år då arbeten eller andra åtgärder som inverkar på vattenförhållandena påbörjades eller då beslut om lagligförklaring meddelades till och med det år då företaget läggs ned."

I andra stycket bör för tydlighetens skull orden "enligt 5 eller 6 §" skjutas in omedelbart efter "fiskeavgift".

När prövningsmyndigheten enligt tredje stycket fastställer engångsavgift – lokal eller allmän – i samband med att tillstånd till vattenföretaget lämnas, bör tidpunkten för avgiftens erläggande bestämmas med tanke på att avgiftsskyldigheten beror av att tillståndet tas i anspråk.

11 kap.

4 och 6 §§

Om vad lagrådet vid 3 kap. anfört i fråga om regeringens prövning godtas, torde orden "enligt 3 kap. 4 § andra stycket" i 4 § i förevarande kapitel böra ersättas med "enligt 12 kap. 29 § eller 13 kap. 42 §" samt vad som upptas i 6 § utgå.

12 kap.

2 §

Denna paragraf har utformats efter förebild av 4 kap. 1 § fastighetsbildningslagen. Fastän det inte sägs i motiveringen måste den ändrade utformningen anses innefatta en saklig ändring i förhållande till nuvarande bestämmelser i 10 kap. 35 § VL. Innebörden av VL:s regler torde vara att gode männen deltar i hela förrättningen (NJA II 1920 s. 148). Fastighetsbildningslagens system däremot medger en större flexibilitet på så sätt att gode männens medverkan kan begränsas till vissa under förrättningen uppkommande frågor (SOU 1963: 68 s. 226 och prop. 1969: 128 s. B 202). Detta får anses vara en fördel också när det gäller markavvattningsförrätt-

Lagrådets yttrande

ningar. Härigenom kan gode männens medverkan begränsas till kontroversiella frågor och andra spörsmål, där deras medverkan är av särskilt värde.

I kapitlet används termen "förrättningsman" i två betydelser. I vissa fall avses den av länsstyrelsen förordnade förrättningsmannen och i andra fall det kollektiv som denne och gode männen bildar. Att termen har denna dubbla innebörd har nämnts endast i motiveringen till förevarande paragraf. Utredningen däremot, som använde samma terminologi, föreslog ett särskilt stadgande av innebörd att om gode män medverkar äger bestämmelserna om förrättningsman motsvarande tillämpning på honom och gode männen, om ej annat framgår (16 kap. 6 § andra stycket i utredningens lagförslag).

Enligt lagrådets mening är det att föredra att den dubbla innebörden av termen kan utläsas direkt ur lagen och inte bara nämns i motiveringen. Lagrådet förordar därför att som ett nytt tredje stycke i paragrafen upptas en bestämmelse av det innehåll som utredningen föreslagit.

I allmänhet torde det inte möta några svårigheter att avgöra vilken innebörd termen har i de olika paragraferna. Endast i 38 §, där termen används i olika betydelser i inledningen och under punkt 1, gör terminologin ett något förvirrande intryck. Lagrådet återkommer under 38 § med ett förslag till omformulering för att göra lagtexten klarare.

25 §

I paragrafen regleras förutsättningarna för att en återkallelse av en ansökan om tillstånd till markavvattningsföretag skall godtas. Reglerna syftar uppenbarligen till att förhindra att sökandens tillbakaträdande skall göra det nödvändigt för andra markägare som vill fullfölja företaget att begära ny förrättning.

Reglerna i första–tredje styckena tar sikte på det fall att återkallelsen sker innan förrättningsmannen skilt sig från saken. Med avseende på senare återkallelse tar paragrafen upp en regel att återkallelsen skall ske hos vattendomstolen inom tiden för överklagande av förrättningsmannens tillståndsbeslut men det lämnas öppet under vilka förutsättningar återkallelsen i detta läge skall godtas. Samma intressen föreligger emellertid här som när återkallelsen sker hos förrättningsmannen och förutsättningarna för att återkallelsen skall leda till att tillståndsbeslutet undanröjs bör vara desamma som när återkallelsen syftar till att få förrättningen inställd.

Lagrådet har i det föregående under rubriken 5–7 kap. skisserat en ordning som innebär att något utvidgat kostnadsansvar inte skall gälla för sökanden i förhållande till andra deltagare i ett företag. Om en sådan lösning väljes, bortfaller grunden för kravet i förevarande paragrafs tredje stycke på samtycke av medsökandena när en sökande återkallar sin ansökan.

Lagrådet föreslår i enlighet med det anförda att i förevarande paragraf tredje stycket utgår och att fjärde stycket tillförs följande avslutande mening: "Härvid gäller första och andra styckena i tillämpliga delar."

Lagrådets yttrande

31 §

I det remitterade förslaget används ordet "villkor" inte endast i betydelsen av att ett tillstånd, medgivande eller dylikt är beroende av att viss förutsättning uppfylls. I åtskilliga sammanhang är villkor liktydigt med bestämmelse eller föreskrift (t. ex. i 3 kap. 11 §, 6 kap. 3 §, 14 kap. 5 §). Användningen av "villkor" med denna innebörd, som synes ha hävd inom vattenrättskipningen, torde kunna godtagas.

Såsom villkor blir då att beteckna även t. ex. vad som föreskrivs om skadeförebyggande åtgärder.

Huruvida i förslaget även bestämmelser om ersättning inbegripes under "villkor" synes inte fullt klart. När i 15 kap. 1 § andra stycket nämns villkor torde emellertid därmed avses även bestämmelser om ersättning (jfr 15 kap. 20 §). Enligt lagrådets mening möter inte hinder mot att "villkor", där så är lämpligt, används som en sammanfattning av de olika bestämmelser och föreskrifter som meddelats vid förrättning eller i vattenmål.

När i punkt 4 i förevarande paragrafs andra stycke talas om villkor för tillgodoseende av allmän och enskild rätt torde, med hänsyn till vad nu anförts, bestämmelsen omfatta även vad som föreskrivs i vissa av de följande punkterna. Lagrådet föreslår att punkten 4 flyttas ned och upptas omedelbart före punkten 8 med lydelsen: 7. villkor i övrigt för att tillgodose allmän och enskild rätt. Punkterna 5–7 i förslaget bör då få numren 4–6.

I sista stycket av paragrafen upptas ett stadgande som innefattar dels en bestämmelse om den tid efter vilken omprövning av beslutet i visst hänseende kan ske och om skyldighet för förrättningsmannen att inom angiven tidsram precisera denna tid, dels en föreskrift om att den av förrättningsmannen bestämda tiden skall anges i beslutet. Till den del stadgandet gäller bestämmandet av tidpunkten för omprövningen synes det inte höra hemma i förevarande sammanhang utan bör lämpligen upptas i det kapitel som reglerar övriga frågor om omprövning, 15 kap. I förevarande paragraf torde endast böra föreskrivas att tillståndsbeslutet skall innehålla uppgift om den av förrättningsmannen bestämda tiden för omprövning.

Lagrådet föreslår att sista stycket i paragrafen får utgå och att punkten 10 i andra stycket får lydelsen: "tid efter vars utgång omprövning enligt 15 kap. 3 och 14 §§ eller 15 § andra stycket får ske".

32 §

Om lagrådets förslag till lydelse av 5 kap. 3 § godtas skall vad som stadgas i förevarande paragraf utgå.

33 §

Enligt gällande rätt skall synesmännen vara verksamma för att åstadkomma överenskommelser i tvistiga frågor; detta gäller också ersättningsfrågor. Överenskommelse skall upprättas skriftligen och vitsordas genom synemännens påskrift. I andra fall än då fråga är om ersättning eller

Lagrådets yttrande

skadeförebyggande åtgärder skall överenskommelsen dessutom prövas lämplig av synemännen för att bli gällande (se 10 kap. 57 § VL).

Även om någon motsvarighet till dessa bestämmelser inte upptagits i det remitterade förslaget får det anses följa av förrättningsförfarandets natur att förrättningsmannen är skyldig att vara aktiv också för lösandet av ersättningsfrågor. Att parterna skall beredas möjlighet att framställa yrkanden och synpunkter i dessa frågor är självklart. Men förrättningsmannen måste också vara verksam för att aktualiserade ersättningsfrågor blir lösta antingen genom överenskommelse eller genom beslut av förrättningsmannen. I sistnämnda fall skall avgörandet grundas på reglerna i 9 kap. i förslaget.

Innebörden av första stycket i förevarande paragraf torde vara att, om parterna är överens i en ersättningsfråga, förrättningsmannen har att utgå från detta. Han kan alltså inte besluta något i denna fråga som avviker från vad parterna enats om. Som den föreslagna lagtexten är utformad ger den närmast intryck av att sådana överenskommelser alltid skall tas in i tillståndsbeslutet. Något sådant krav finns det dock inte anledning att uppställa. Om parterna vill det är förrättningsmannen naturligtvis oförhindrad att meddela ett beslut i ersättningsfrågan i överensstämmelse med parternas åsämjande.

När det i lagtexten talas om "ersättning" avses synbarligen, i enlighet med terminologin i 9 kap., ersättning i pengar (se 9 kap. 3 §). En överenskommelse om skadeförebyggande åtgärder enligt förevarande stadgande kan avse endast sådana åtgärder som utförs för att kompensera enskilda skadelidande. När det gäller skadeförebyggande åtgärder för att tillgodose allmänna intressen föreligger i princip en prövningsskyldighet för förrättningsmannen, även om sökandeparten och den myndighet som företräder de berörda intressena är överens om åtgärden. Detta följer av den generella officialprövning som förrättningsmannen har i fråga om allmänna intressen.

En överenskommelse om gottgörelse för skada kan också tänkas gå ut på att sökanden, i stället för att betala pengar, utger någon form av realkompensation. Det är lämpligt att överenskommelser av detta slag jämställs med överenskommelser om kontantersättning eller om skadeförebyggande åtgärder.

Det bör framhållas att överenskommelser enligt förevarande lagrum, till skillnad från vad som nu gäller, inte behöver avfattas skriftligen.

Med hänsyn till det anförda föreslår lagrådet följande formulering av första stycket: "Om överenskommelse om ersättning har träffats, får ersättning inte bestämmas annorlunda än som har avtalats. Detta gäller även överenskommelser om att gottgörelse skall utgå på annat sätt än i pengar eller om att skadeförebyggande åtgärder skall utföras."

Lagrådets yttrande

38 §

Under hänvisning till vad lagrådet anfört under 2 § föreslås att orden "mot förrättningsman eller god man" i punkt 1 byts ut mot "enligt 7 §".

13 kap.

7 §

I 1 § första stycket av kapitlet bemyndigas regeringen att bestämma vilka tingsrätter som skall vara vattendomstolar. I förevarande paragraf anges hur gränserna mellan vattendomstolarnas domsområden skall dras. Lagen synes emellertid också böra ange vilken myndighet som skall svara för gränsdragningen. Lagrådet föreslår att 7 § inleds med en föreskrift att regeringen bestämmer vattendomstolarnas domsområden.

13 §

Av skäl som lagrådet redovisar under 15 kap. 15 § bör punkt 12 i första stycket ges lydelsen

"12. omprövning, utan samband med pågående ansökningsmål eller förrättning, enligt 15 kap. 15 § första stycket eller omprövning enligt 15 kap. 15 § andra stycket."

Punkten 14 skall såsom lagrådet anför under 15 kap. 17 § utgå om det stadgandet utgår ur förslaget.

14 §

Såsom anförts under 9 kap. 11 § föranleder lagrådets förslag till ersättningsregel för det fall att en anläggning för bortledande av grundvatten tas ur bruk en ändring av punkt 3 i förevarande paragraf. En tillämpning av ersättningsregeln kan aktualiseras i det ansökningsmål som anhängiggjorts av den som vill ta anläggningen ur bruk (13 kap. 13 § 7). För detta fall krävs ingen särskild regel. Men ersättningsfrågan kan också tänkas bli aktuell först en tid efter det att villkoren för anläggningens tagande ur bruk fastställts enligt 14 kap. 5 §. Eftersom reglerna om oförutsedd skada – till skillnad från vad som gäller t. ex. vid utrivning av en vattenanläggning – inte är tillämpliga i de fall som avses i 14 kap. 5 § bör möjlighet finnas för den skadelidande att i efterhand väcka talan genom stämning. Vidare bör det finnas möjlighet att väcka talan vid vattendomstol i ett fall då anläggningen tagits ur bruk utan föregående prövning; den av lagrådet föreslagna ersättningsregeln täcker ju också denna situation.

I enlighet med det anförda föreslår lagrådet att 13 kap. 14 § 3 utformas på följande sätt: "ersättning för – – – eller ersättning, utan samband med pågående ansökningsmål, enligt 14 kap. 5 § andra stycket".

24 §

Beträffande vissa slag av subjekt som berörs av en ansökan skall enligt denna paragraf delgivning ske av den kungörelse som utfärdas om ansök-

Lagrådets yttrande

ningen. Till skillnad från vad som gäller enligt motsvarande bestämmelser i 11 kap. 37 § VL behöver delgivningen inte ske enligt reglerna för delgivning av stämning i tvistemål. Mot denna ändring synes någon erinran inte kunna riktas. Stadgandet bör dock, i överensstämmelse med 22 § i kapitlet, formuleras så att delgivningen avser utskrift av kungörelsen.

Enligt första stycket andra meningen i förslaget skall delgivning ske med bl. a. styrelse eller förvaltare för samfällighet enligt den nya lagen. Denna regel bör omfatta också motsvarande samfälligheter enligt äldre bestämmelser.

Paragrafen synes vinna i överskådlighet om den uppdelas i punkter på förslagsvis följande sätt:

"Utskrift av kungörelsen skall delges

1. styrelsen eller någon annan som förvaltar en av ansökningen berörd kanal- eller slussanläggning eller annan allmän farled eller en hamn eller flottled som är allmän,

2. styrelsen för ett av ansökningen berört vattenförbund samt styrelsen eller annan som förvaltar en berörd samfällighet enligt denna lag eller motsvarande äldre bestämmelser,

3. ägaren av en anläggning för tillgodogörande av vattenkraft, om med ansökningen avses ianspråktagande av den tillgodogjorda kraften,

4. ägaren av den strömfallsfastighet från vilken andelskraft tillhandahålls, när fråga är om en ansökan enligt 13 § första stycket 6,

5. innehavaren av det tillstånd som avses med en ansökan enligt 13 § första stycket 10 eller 11."

25 §

I tredje stycket av denna paragraf upptas ett bemyndigande för fiskeristyrelsen att förordna en fiskeritjänsteman att i styrelsens ställe avge yttrande till vattendomstolen. Bestämmelsen är närmast av den karaktären att den skulle höra hemma i instruktionen för styrelsen. I styckets fortsättning meddelas emellertid regler som hänför sig till vattendomstolens handläggning av målet, i det domstolen på styrelsens anmälan under viss förutsättning skall förordna sakkunnig enligt 32 § i förslaget.

Reglerna för hur vattenmål skall tillföras utredning bör enligt lagrådets mening ansluta sig till vad som i allmänhet gäller med endast de avvikelser som påkallas av de särskilda utredningskrav som officialprövningen ställer. Från den utgångspunkten kan liksom i gällande vattenlag vissa särregler vara motiverade med avseende på fiskeintresset. I enlighet med det sagda förordar lagrådet att tredje stycket av paragrafen får följande lydelse:

"Fiskeristyrelsen skall, om handlingar översänts till styrelsen enligt 23 §, yttra sig om vattenföretagets inverkan på det allmänna fiskeintresset samt föreslå de bestämmelser som behövs till skydd för fisket. Om styrelsen finner att yttrande inte kan avges utan undersökning på platsen skall

styrelsen anmäla detta till vattendomstolen, som förordnar om sakkunnigutredning enligt 32 §."

27 §

För att underrättelse till en ny sakägare skall kunna underlåtas enligt denna paragraf torde förutsättas att sakägaren på något sätt framträtt i målet genom att framställa yrkanden, närvara vid förhandling, undersökning eller dylikt. Detta skulle komma till tydligare uttryck om man i enlighet med utredningens förslag i stället för det innehållsmässigt diffusa och stilmässigt olämpliga uttrycket "hört av sig" använder "låtit sig avhöra". En alternativ lokution är "fört talan", varvid detta uttryck tas i den mera vidsträckta betydelse det har i t. ex. 12 kap. 7 och 25 §§ (jfr prop. 1969: 128 s. B 212).

34 §

Paragrafens lydelse torde böra jämkas så att det kommer till klart uttryck att beslut om sådana åtgärder som stadgandet avser får meddelas av ordföranden ensam. Det kan lämpligen ske genom att orden "utan huvudförhandling" inskjutes mellan "vattendomstolen" och "besluta".

Ordet "provisoriskt" torde kunna utgå. Att beslutet avser provisoriska åtgärder framgår med erforderlig tydlighet av vad som i övrigt stadgas i paragrafen.

35 §

Enligt paragrafens andra stycke får vattendomstolen i stället för att utfärda kungörelse kalla sakägarna till huvudförhandlingen. I fråga om delgivning av kallelsen görs den ändringen i förhållande till vad för närvarande gäller, att någon inskränkning i fråga om tillämpningen av 12 § delgivningslagen ej föreskrivs (jfr 33 kap. 6 § andra stycket RB). Någon motivering till ändringen har inte lämnats. Lagrådet förordar att nuvarande ordning bibehålles.

För att sakägarna skall beredas skäligt rådrum bör delgivning av kallelser ske senast åtta dagar före huvudförhandlingen. Detta torde böra komma till klart uttryck i lagtexten.

Lagrådet föreslår att andra stycket i paragrafen får följande lydelse: "Om det är lämpligare, får vattendomstolen kalla sakägarna till huvudförhandlingen i målet. Kallelserna skall senast åtta dagar före huvudförhandlingen delges sakägarna i den ordning som gäller för delgivning av stämning i tvistemål."

36 §

Avsikten med det föreslagna stadgandet i paragrafens sista stycke torde vara att huvudförhandling, liksom för närvarande är fallet, skall kunna

Lagrådets yttrande

hållas även om inte någon part kommer tillstädes. Lagtexten bör jämkas så att stadgandets innebörd kommer till klart uttryck, lämpligen genom att ordet "någon" får utgå.

I specialmotiveringen till förevarande paragraf uttalas, att huvudförhandling i förenklad form skall kunna hållas även om part uteblir men att förutsättningen härför är att den uteblivna parten har kallats till förhandlingen. Det bör härtill framhållas att även vad i 42 kap. 20 § andra stycket RB sägs angående parternas samtycke är att iakttaga när rätten tar ställning till om huvudförhandlingen skall hållas i förenklad form.

40 §

I paragrafen anges en frist för framställandet av ersättningsyrkanden och av erinringar i anledning av sakkunnigutlåtande. Enligt ordalydelsen gäller fristen för ersättningsyrkanden endast när fråga är om ersättning till följd av vattenföretag. Sådana yrkanden kan emellertid aktualiseras också i andra ansökningsmål än mål som rör vattenföretag, exempelvis mål om inrättande av en gemensam anläggning för bevattning. Paragrafen bör följaktligen gälla yrkanden om ersättning till följd av det vattenföretag eller den åtgärd, som avses med ansökningen, samt erinringar i anledning av utlåtande enligt 32 §.

44 §

Skadefrågor rörande enskilda fastigheter löses ofta i vattenmål genom överenskommelse mellan parterna. En sådan överenskommelse går vanligen ut på att sökanden betalar ersättning i pengar men den kan också innebära att gottgörelse utgår i form av realkompensation av något slag eller skadeförebyggande åtgärder. I gällande rätt finns vissa inskränkningar i parternas avtalsfrihet, främst med hänsyn till fastighetsborgenärernas intressen. Det remitterade förslaget innebär, vad gäller borgenärsskyddet, en återgång till det system som gällde före den 1 juli 1974, då nuvarande regler härom infördes. Vattendomstolen skall enligt förslaget inte längre självmant beakta borgenärsintresset. Av gällande bestämmelser återstår enligt förslaget endast den s.k. likformighetsgrundsatsen, som nu finns inskriven i 11 kap. 60 § tredje stycket VL och i förslaget kommer till uttryck i första stycket i förevarande paragraf, samt den i andra stycket intagna regeln om verkan av överenskommelse, motsvarande 11 kap. 60 § fjärde stycket VL.

Den utvidgning av avtalsfriheten som förslaget innebär synes främst vara föranledd av ett praktiskt behov, nämligen att underlätta för parterna att lösa skadefrågor genom överenskommelser. Det framgår av det material som föreligger i remissärendet att nuvarande regler för borgenärsskyddet i hög grad försvårat tillkomsten av uppgörelser mellan parterna. Detta i sin tur har gjort domstolsbehandlingen av de större vattenmålen mera omständlig och tungrodd. Lagrådet har därför ingen anledning till erinran

Lagrådets yttrande

mot förslaget i denna del. Inte heller de ändringar i övrigt – avseende mera perifera frågor – som förslaget innebär möter någon gensaga.

Liksom enligt gällande rätt skall likformighetsgrundsatsen kunna sättas ur spel om parterna träffat ett formligt avtal i ersättningsfrågan. Också här slår alltså intresset av att uppmuntra frivilliga uppgörelser igenom. Vad nu sagts regleras i andra stycket. Denna regels innebörd av begränsning i likformighetsgrundsatsen skulle enligt lagrådets mening komma till tydligare uttryck om regeln – i stället för att uttryckas i ett särskilt stycke – placeras i omedelbar anslutning till det föreslagna första stycket. Därvid bör det mera obestämda uttrycket överenskommelse bytas ut mot den term som nu används i VL, nämligen "särskild uppgörelse". Eftersom likformighetsgrundsatsen knappast kan få tillämpning på annat än ersättning i pengar bör andra meningen i andra stycket utgå.

Lagrådet föreslår alltså att paragrafen får följande lydelse: "När på – – – i målet. Om särskild uppgörelse har träffats mellan parterna, får ersättning dock inte bestämmas annorlunda än som har avtalats."

47 §

Av skäl som lagrådet anfört vid 12 kap. 31 § torde i paragrafens första stycke punkten 3 flyttas ned och placeras omedelbart före punkten 10 med lydelsen: 9. villkor i övrigt för att tillgodose allmän och enskild rätt. Punkterna 4–9 i förslaget bör då numreras 3–8.

Vad lagrådet vid samma paragraf uttalat angående placeringen av bestämmelser om tidpunkten för omprövning gäller även vad som stadgas i förevarande paragrafs sista stycke. Lagrådet föreslår därför, att detta stycke får utgå och att punkten 11 i andra stycket får lydelsen: "tid efter vars utgång omprövning enligt 15 kap. 3 § eller 15 § andra stycket får ske".

48 §

Med denna paragraf avses att tillhandahålla en processuell bestämmelse som gör det möjligt för vattendomstolen att dela upp avgörandet av ett ansökningsmål i flera steg, när sökanden har behov därav. Sålunda skall – utan bundenhet till annan förutsättning än att sökanden yrkat det – domstolen kunna döma i fråga om företagets tillåtlighet som ett första steg. I ett andra steg – sedan tillåtlighetsfrågan bedömts positivt och under förutsättning att företagets snara genomförande är angeläget – skall tillstånd kunna meddelas till de arbeten som behöver utföras. Till det slutliga avgörandet av målet återstår härefter övriga frågor såsom tillstånd till och villkor för igångsättandet av driften, kontrollföreskrifter, avgiftsbeslut och skadereglering i den mån den inte måste ske tidigare i samband med tillstånd till byggnadsarbeten.

Den föreslagna lagtexten synes inte med erforderlig tydlighet ge vid handen att en så långtgående uppdelning av ansökningsmålet som nu angivits är medgiven. Lagrådet finner att lagtexten vinner i klarhet om den ges lydelsen:

Lagrådets yttrande

"På yrkande av sökanden får vattendomstolen i särskild dom avgöra frågan om företagets tillåtlighet.

Om domstolen funnit att företaget är tillåtligt och om företagets snara genomförande är angeläget får domstolen i särskild dom meddela tillstånd till de arbeten som behöver utföras."

De särskilda domarna i frågan om företagets tillåtlighet resp. tillstånd till byggnadsarbeten företer vissa likheter med mellandomar enligt 17 kap. 5 § RB. I likhet med vad som är fallet enligt detta lagrum bör förevarande paragraf i vattenlagen inrymma en möjlighet för domstolen att förklara målet i övrigt vilande tills den meddelade domen vunnit laga kraft. Med en sådan befogenhet kan de processekonomiska vinsterna av att dela upp målet i etapper säkras. Lagrådet föreslår att paragrafen tillförs ett ytterligare stycke med lydelsen:

"Meddelas särskild dom får vattendomstolen förordna att målet i övrigt skall vila till dess domen vunnit laga kraft."

49 §

Denna paragraf, som innehåller bestämmelser om uppskov under en prövotid med svårbedömda frågor, motsvaras nu av prövotidsreglerna i 11 kap. 66 § 2 mom. VL. I de fall vattendomstolen delat upp handläggningen på så sätt att tillstånd först ges till erforderliga arbeten för företaget är det klart att nuvarande prövotidsregler är tillämpliga även på ersättnings- och andra villkorsfrågor som hänger samman med arbetena (se prop. 1952: 52 s. 48 och 50). Det remitterade förslaget torde inte syfta till någon ändring i detta avseende. När det alltså i lagtexten talas om verkningarna av ett vattenföretag avses alltså därmed också verkningarna av sådana arbeten som enligt definitionen i 1 kap. 3 § i sig utgör vattenföretag. Detta får praktisk betydelse i de fall vattendomstolen meddelar särskilt tillstånd till byggnadsarbeten med stöd av 13 kap. 48 § andra meningen i förslaget (andra stycket i lagrådets förslag).

Lagrådet vill också förorda att orden "villkoren eller skaderegleringen" i första stycket byts ut mot "ersättning eller andra villkor".

53 §

Förevarande paragraf ger vattendomstolen möjlighet att avgöra stämningsmål utan huvudförhandling i vidare omfattning än vad som gäller beträffande tvistemål i allmänhet (42 kap. 18 § RB). Enligt paragrafens första stycke skall vattendomstolen vid måls avgörande utan huvudförhandling ha den sammansättning som anges i kapitlets 3 § första stycket. Stadgandets avfattning torde leda till att ordföranden ensam inte kan meddela dom i anledning av medgivna eller eftergivna anspråk, se 2 § i förevarande kapitel. I denna del innebär stadgandet alltså en inskränkning av ensamdomarens kompetens i förhållande till vad som gäller i fråga om tvistemål i allmänhet (1 kap. 3 § tredje stycket RB). Om, såsom motiven

Lagrådets yttrande

synes ge vid handen, en sådan inskränkning inte har åsyftats, torde första stycket i paragrafen böra jämkas så att vad som sägs om domstolens sammansättning blir tillämpligt endast i de fall, i vilka mål avgörs utan huvudförhandling utöver vad som följer av RB:s bestämmelser. Det kan ske genom att andra meningen får förslagsvis följande lydelse: "Om målet avgörs utan huvudförhandling i annat fall än som avses i 42 kap. 18 § rättegångsbalken, skall vattendomstolen ha den sammansättning som anges i 3 § första stycket i detta kapitel."

Enligt tredje stycket i förevarande paragraf skall beträffande föreläggan-den för part att inställa sig vid huvudförhandling och parts utevaro vid sådan förhandling gälla RB:s bestämmelser rörande en sak, varom förlikning inte är tillåten. Bestämmelserna medför bl. a. att tredskodom inte skall kunna meddelas. Av hänvisningen i förslagets 54 § till 31 § andra stycket följer att tredskodom inte heller skall kunna meddelas vid muntlig förberedelse i stämningsmål. För kallelse till muntlig förberedelse kan då, när saken är sådan att förlikning därom är tillåten, vad i RB stadgas om kallelse i sådana mål (42 kap. 10 §) inte tillämpas. För att svårigheter att genomföra rättegången inte skall uppkomma torde med hänsyn till vad nu anförts böra föreskrivas att för kallelse till muntlig förberedelse och för utevaro från förberedelsen skall tillämpas RB:s regler om indispositiva mål. Det sker lämpligen genom att i tredje stycket orden "vid muntlig förberedelse eller" inskjutes mellan "inställa sig" och "vid".

55 §

Till denna paragraf har med i huvudsak oförändrat innehåll överförts bestämmelserna i 11 kap. 83 § VL. Beträffande första stycket finns vissa avvikelser som främst betingas av att några av de måltyper som anges i 11 kap. 83 § VL saknar motsvarighet i det remitterade förslaget. Lagrådet vill i fråga om detta stycke endast föreslå den redaktionella jämkningen, att den avslutande "om"-satsen får lydelsen: "om inte målet med stöd av 13 § andra stycket ändå behandlas som ett stämningsmål".

I det nuvarande andra stycket talas om förordnande av vattendomstol i stämningsmål eller av allmän domstol. Övergångsvis gäller bestämmelsen även förordnande av överexekutor. Detta motsvaras i den föreslagna lydelsen av beslut av "domstol eller annan myndighet". När det gäller domstol torde här knappast annan domstol än vattendomstol komma i fråga. Detta sammanhänger med att de stämningsmål rörande borttagande eller ändring av anläggningar som handläggs av vattendomstol i förslaget (13 kap. 14 § 1) – till skillnad från vad som nu gäller (11 kap. 17 § 23 VL) – inte har begränsats till vissa anläggningstyper. Någon anledning att räkna med utrivnings- eller ändringsbeslut av allmän domstol finns därför inte längre. Vidare är här att märka att om ett föreläggande om rivning eller ändring skulle utverkas enligt den nya handräckningslagen det är vattendomstol som har att meddela ett sådant beslut (se under 21 kap. 2 och 3 §§ i förslaget).

Lagrådets yttrande

Med beslut av "annan myndighet" kan inte avses annat än förläggande av länsstyrelsen enligt 21 kap. 2 och 3 §§ i förslaget (3 § enligt lagrådets förslag).

Lagrådet förordar med hänsyn till det anförda att andra stycket – med dessutom några redaktionella ändringar – får följande lydelse: "Har vattendomstolen i stämningsmål eller enligt handräckningslagen (1981:847) eller länsstyrelsen enligt 21 kap. 3 § denna lag beslutat om borttagande eller ändring av en vattenanläggning och görs en ansökan som avses i första stycket, får vattendomstolen i ansökningsmålet bestämma att beslutet inte får verkställas innan målet har blivit slutligt avgjort eller vattendomstolen förordnar annat. Sökanden skall ställa säkerhet för kostnader och skador."

Till vissa övergångsfrågor återkommer lagrådet vid behandlingen av förslaget till promulgationslag.

I motiveringen till paragrafen har departementschefen gjort ett uttalande om verkan av beslutet i ansökningsmålet med avseende på verkställbarheten av det tidigare beslutet om borttagande av anläggningen. Lagrådet har ingen invändning mot detta uttalande.

59 §

I paragrafen ges föreskrifter om hur berörda parter eller andra intressenter skall få kännedom om att förrättningen överklagats och därigenom sättas i tillfälle att tillvarata sin rätt eller vederbörligen bevaka ett visst intresse.

I språkligt hänseende torde det vara oegentligt att såsom skett i den föreslagna paragrafen tala om en kungörelse i fall då något kungörande inte sker utan en som kungörelse i och för sig tjänlig text i form av ett skriftligt meddelande delges bestämda adressater. I paragrafen används vidare ordet som liktydigt med en utskrift av en kungörelse. Paragrafens lydelse bör jämkas i enlighet med det nu anmärkta.

Vidare har i första stycket första meningen av den föreslagna texten intagits en föreskrift att kungörelsen skall införas i den eller de ortstidningar som nämnts i 58 §, dvs. den eller de tidningar som utsetts för annonsering av kallelser och andra meddelanden till parterna. Uppenbarligen är dock avsikten här endast att göra lagen (1977:654) om kungörande i mål och ärenden hos myndighet m. m. tillämplig. Detta syfte nås genom en föreskrift att kungörelsen skall införas i ortstidning.

Lagrådet föreslår följande lydelse av paragrafen:

"Kungörelsen skall snarast införas i ortstidning. Om företaget är av mindre omfattning och berör endast en viss eller vissa sakägare, får kungörelsen ersättas av ett meddelande till varje sakägare med samma innehåll som kungörelsen skulle ha haft. Meddelandet skall delges.

En utskrift av kungörelsen eller meddelandet skall tillställas den eller de aktförvarare som har förordnats.

Om besvär som har anförts av en enskild sakägare berör allmänna intressen, skall utskrifter av kungörelsen eller meddelandet sändas till de myndigheter som anges i 23 §. Dessutom skall ett exemplar av besvärshandlingarna sändas till kammarkollegiet och, om det allmänna fiskeintresset berörs, till fiskeristyrelsen.

Om talan förs mot en ägare av en fastighet eller en innehavare av en särskild rättighet till en fastighet och fastigheten inte har angivits i någon kungörelse under förrättningen, skall besvären och en utskrift av kungörelsen eller meddelandet om dessa delges ägaren eller rättighetshavaren."

61 §

Denna paragraf har utformats efter förebild av 16 kap. 8 § fastighetsbildningslagen. När det i andra stycket av dessa paragrafer talas om "själva saken" avses därmed de materiella frågor som förrättningen rör, dvs. här närmast tillstånds- och villkorsfrågor. Terminologin överensstämmer alltså med rättegångsbalkens (se t. ex. 50 kap. 21 § sista stycket RB). Det betyder att andra stycket i förevarande paragraf syftar på rättegångsfrågor och andra bifrågor av liknande art. Sådana frågor kan uppkomma i samband med ett mål som rör en överklagad sakfråga men kan också ha överklagats särskilt (jfr beträffande tvistemål i allmänhet Gärdes m. fl. kommentar till RB s. 767).

Det i första stycket angivna stadgandet i 12 kap. 38 § avser vissa bifrågor av den art som nu nämnts. Av det förut sagda framgår emellertid att dessa frågor omfattas också av andra stycket. Bestämmelsen i första styckets andra mening om överklagande enligt 12 kap. 38 § bör därför utgå. Den omständigheten att medverkan av teknisk ledamot härigenom inte blir obligatorisk torde sakna praktisk betydelse med hänsyn till stadgandet i 13 kap. 4 § andra stycket.

De två första meningarna i första stycket kan, efter den nu berörda ändringen, lämpligen föras samman på följande sätt: "Vattendomstolen får – – – sådan förhandling eller om domstolen finner det uppenbart att talan är ogrundad."

62 §

Enligt 17 kap. 1 § RB sker rättens avgörande av saken genom dom och annat avgörande genom beslut. "Saken" har samma innebörd som det i andra sammanhang förekommande uttrycket "själva saken" (t. ex. i 50 kap. 21 § sista stycket RB). På grund av hänvisningen i 13 kap. 2 § i förslaget blir reglerna i 17 kap. 1 § RB tillämpliga också i vattenmål, om annat inte sägs. Detta får anses gälla alla typer av vattenmål, alltså även förrättningsmålen. Förevarande paragraf är därför strängt taget onödig. Att ett särskilt stadgande tagits in i 16 kap. 10 § fastighetsbildningslagen, som tydligen tjänat som förebild för det remitterade förslaget, beror på att man där velat avvika från RB:s terminologi vad gäller avgöranden i saken.

Lagrådets yttrande

Den omständigheten att förrättningsmål anhängiggörs genom besvär, oavsett om överklagandet avser sakfrågor eller bifrågor, kan möjligen vara ett skäl att här för tydlighetens skull reglera terminlogin beträffande vattendomstolens avgöranden, trots att den sammanfaller med rättegångsbalkens. Men i så fall måste regleringen göras fullständig så att den omfattar också andra avgöranden än domar. Lagrådet föreslår följande lydelse: "Vattendomstolens avgörande av saken sker genom dom. Annat avgörande av domstolen träffas genom beslut."

Av 17 kap. 1 § tredje meningen RB framgår när ett beslut av vattendomstolen är slutligt eller har karaktär av beslut under rättegången. Denna skillnad är av betydelse vid tillämpningen av de även för förrättningsmål i princip gällande fullföljdsreglerna i 49 kap. RB.

63 §

I första stycket av paragrafen upptages en bestämmelse om att vattendomstolen, när den finner att ett överklagat tillståndsbeslut skall ändras, får vidtaga ändring även i sådan del av beslutet som inte har överklagats. Bestämmelsen, som saknar motsvarighet i VL, har 16 kap. 11 § andra stycket fastighetsbildningslagen som förebild.

Enligt lagrådets mening kan det ifrågasättas om behov av att i vattenlagen upptaga en bestämmelse av detta slag föreligger. Såsom anföres i remissen är, om någon klagar på själva delaktigheten i företaget, delaktigheten för samtliga deltagare uppe till prövning. Likaså får, i det av vattenlagsutredningen anförda exemplet angående faktiska förändringar rörande företagets utförande, de följdändringar som kan föranledas av ett bifall till besvären anses omfattade av den fullföljda talan. Något särskilt lagstöd för att vattendomstolen skall få göra ändringar av det slag som nu angivits är, lika litet som för närvarande, inte erforderligt. De exempel som i remissen anförs på situationer, då den föreslagna bestämmelsen skulle kunna tillämpas, synes inte övertygande visa angelägenheten av att avsteg medges från nu tillämpad princip att vattendomstolens prövning är begränsad till den del av beslutet som överklagats. Vad särskilt gäller exemplet i fråga om andelstal när avdelningsindelning skett synes det kunna leda till onödiga komplikationer om ändring, till fördel för några sakägare och till nackdel för andra, skall kunna göras beträffande andelstalen i en avdelning som i och för sig inte berörs av den förda besvärstalan. Hänsyn måste rimligen tagas till överenskommelser mellan sakägarna som träffats under förrättningen (jfr 12 kap. 32 § i förslaget; 5 kap. 3 § tredje stycket i lagrådets förslag) eller senare när sakägarna haft att överväga om talan skall föras mot beslutet. Det bör också observeras att, om vattendomstolen skulle överväga att, med tillämpning av den föreslagna bestämmelsen, vidtaga ändring i sådan del av beslutet som inte överklagats, sakägare och andra som kan beröras av ändringen måste underrättas. De tillkännagivanden som sker enligt föreskrifterna i 58 och 59 §§ i förslaget avser den förda

Lagrådets yttrande

besvärstalan och kan inte vara tillräckliga såsom underrättelse om att ändring kan komma att göras i delar som ej omfattas av besvären.

Lagrådet vill med hänsyn till vad som nu anförts föreslå att första stycket i paragrafen får utgå.

Vid specialmotiveringen till förevarande paragraf gör departementschefen vissa uttalanden angående sökandens möjligheter att återkalla sin ansökan om förrättning. Lagrådet får till vad där sägs anföra följande. I 12 kap. 25 § i förslaget upptages bestämmelser om återkallelse av ansökan. Stadgandets fjärde stycke (tredje stycket enligt lagrådets förslag) medger att återkallelse under vissa förutsättningar får ske hos vattendomstolen. Detta stadgande torde få anses uttömmande ange när ansökan får återkallas sedan tillståndsbeslut meddelats. Någon tillämpning av bestämmelserna i 13 kap. 5 § RB vid vattendomstolen kommer inte i fråga i detta fall (jfr 13 kap. 2 § i förslaget). Under förarbetena till de i 10 kap. 48 § VL upptagna bestämmelserna om återkallelse uttalades, att de då införda bestämmelserna torde bli analogt tillämpliga, i det fall vattendomstolen ändrade ett utlåtande till nackdel för sökanden, och att återkallande sålunda i sådant fall kunde ske genom fullföljd av talan till vattenöverdomstolen (NJA II 1942 s. 146). En motsvarande analog tillämpning torde kunna komma i fråga av de nu föreslagna bestämmelserna. Någon möjlighet för sökanden att eljest återkalla ansökningen sedan tillståndsbeslut meddelats föreligger däremot inte.

När det gäller återkallelse av en vid vattendomstolen förd besvärstalan torde RB:s bestämmelser om återkallelse av fullföljd talan (50 kap. 25 § första stycket och 52 kap. 12 §) få tillämpas.

70 §

Vid vattendomstolen kan enligt 33 § i ansökningsmål, 54 § i stämningsmål och 64 § i förrättningsmål verkställas undersökning på platsen av en eller flera domstolsledamöter på domstolens uppdrag. Parterna skall underrättas om tiden för undersökningen och protokoll skall föras vid denna. Förevarande paragrafs första stycke syftar till att tillhandahålla vattenöverdomstolen samma möjlighet att komplettera utredningen. Något skäl att, såsom skett i den föreslagna lydelsen av paragrafen, i vissa hänseenden ha en avvikande ordning för vattenöverdomstolen har inte redovisats och kan heller inte anses föreligga. Lagrådet förordar därför att samma ordning får gälla i vattenöverdomstolen som i den lägre instansen. I enlighet härmed föreslår lagrådet följande lydelse av paragrafens första stycke: "Om det är lämpligt, får vattenöverdomstolen uppra åt en eller flera ledamöter av domstolen att verkställa undersökning på platsen. Parterna skall på lämpligt sätt underrättas om tiden för undersökningen. Vid denna skall protokoll föras."

Lagrådets yttrande

71 §

Bland de bestämmelser som skall gälla angående rättegången i vattenöverdomstolen upptages inte 42 § i förevarande kapitel. Ett överlämnande till regeringen av frågan om ett företags tillåtlighet torde emellertid kunna bli aktuellt även i vattenöverdomstolen. För vattenöverdomstolens handläggning torde bestämmelserna i 42 § böra äga motsvarande tillämpning; paragrafen bör därför medtagas i uppräkningen i förevarande stadgande. En begränsning av tillämpligheten föreligger emellertid däri, att i fall som avses i 11 kap. 3 och 5 §§ i förslaget besked om regeringens förbehåll skall ha lämnats innan vattendomstolens dom eller förrättningsmannens beslut meddelats.

72 §

Den avfattning som i förslaget givits paragrafens första stycke kan föranleda den felaktiga tolkningen att rättegångsbalkens begränsningar av rätten att fullfölja talan till högsta domstolen inte skulle gälla i vattenmål. Med hänsyn härtill förordar lagrådet att första stycket får lydelsen: "Vattenöverdomstolens domar och beslut får, om inte annat än föreskrivet, överklagas hos högsta domstolen."

14 kap.

3 §

Till sådana anläggningar för en flottled som åsyftas med denna paragraf räknas inte endast anläggningar i flottleden, dvs. anläggningar som påverkar vattenförhållandena, utan också vissa anläggningar på land såsom väg, förvaringsplatser för förråd och annan materiel samt byggnader för flottningsarbetarnas härbärgerande under flottningstiden enligt exemplifieringen i 6 kap. 4 § VL. Sådant övertagande av en avlyst flottleds anläggningar som enligt förevarande paragrafs fjärde stycke kan komma i fråga för fastighetsägare, om hans fastighet skulle skadas av att anläggningen bortskaffas, eller för staten, en kommun eller ett vattenförbund till skydd för allmänna intressen, torde knappast bli aktuellt i fråga om andra flottledsanläggningar än sådana som finns i själva flottleden och därmed kan påverka vattenförhållandena. Det är också svårt att se det ändamålsenliga i att vattendomstolen skall pröva frågor om övertagande av en avlyst flottleds anläggningar på land. Möjligheten för vattendomstolen att förordna om övertagande bör i enlighet med det anförda begränsas till anläggningar i flottleden. Detta kan lämpligen ske genom att relativsatsen i fjärde styckets första mening får lydelsen "vars fastighet skulle skadas av att en anläggning i flottledens bortskaffas".

4 §

Med förevarande paragraf åsyftas att varaktigt knyta övertagandet enligt 2 § av underhållsskyldighet och enligt 3 § av äganderätten till en förutva-

Lagrådets yttrande

rande flottledsanläggning till den fastighet, i vars intresse övertagandet skett, dvs. att tillskapa en servitutsliknande förpliktelse för denna fastighet. Vidare ges här regler om anteckning av förhållandet i fastighetsboken, varmed säkras att underhållsskyldigheten alltid kan bli känd för den som har intresse av saken.

När det gäller övertagande för användning av anläggningen för ett vattenföretag kommer med den föreslagna lydelsens hänvisning till 3 § fjärde stycket en skillnad att uppstå i rättsverkningarna av övertagandet mellan fastighetsägande och inte fastighetsägande företagare. Sålunda kommer fastighetsägande företagare att drabbas av belastningen med sakrättslig verkan medan icke fastighetsägande företagare undgår denna effekt: här blir underhållsskyldigheten enbart ett åliggande för företagaren såsom ägare till den övertagna anläggningen, något som i och för sig torde vara tillräckligt. Skillnaden synes inte motiverad. Enligt lagrådets mening bör man kunna undvara den servitutsliknande konstruktionen vid övertagande av flottledsanläggningar för användning för vattenföretag. När det gäller övertagande i skadeförebyggande syfte kommer paragrafen, om lagrådets förslag till ändring av 3 § fjärde stycket första meningen godtas. att få aktualitet endast såvitt rör anläggningar i flottled medan övertagna anläggningar på land faller utanför den sakrättsliga konstruktionen. Denna effekt synes önskvärd.

Vad beträffar föreskrifterna om anteckning i fastighetsboken torde vattendomstolens skyldighet att underrätta inskrivningsmyndigheten böra regleras i verkställighetsföreskrifter.

Lagrådet föreslår att 4 § får lydelsen:

"Om en fastighet, vars ägare övertagit underhållsskyldighet enligt 2 § första stycket eller en anläggning enligt 3 § fjärde stycket första meningen, övergår till ny ägare svarar denne för de skyldigheter som följer av övertagandet.

Övertagandet skall antecknas i fastighetsboken."

5 §

I motiveringen till denna paragraf har anförts att den blir tillämplig också när vattenbortledandet minskas stadigvarande. Tydligen åsyftas här ett uttalande i förarbetena till motsvarande regel i 2 kap. 59 § andra stycket VL. Där anfördes nämligen (SOU 1937: 35 s. 88) att stadgandet torde bli analogt tillämpligt när det vid en vattentäkt tillgodogörs väsentligt mindre vattenmängd än förut. Enligt lagrådets mening är det att föredra att denna tillämpning kan utläsas direkt av lagtexten. Enklast kan detta åstadkommas genom att orden "helt eller delvis" skjuts in mellan "grundvatten" och "tas ur bruk".

Som lagrådet utveckat under 9 kap. 11 § bör i förevarande paragraf införas en ersättningsregel som har giltighet oavsett om anläggningen tas ur bruk efter prövning av vattendomstolen eller utan sådan prövning. Stad-

Lagrådets yttrande

gandet bör utformas som en skälighetsregel i likhet med den ersättningsregel som har föreslagits för utrivningsfallen (9 kap. 11 § första stycket första meningen). Lagrådet föreslår att som ett andra stycke upptas en bestämmelse med följande lydelse: "Medför en åtgärd som avses i första stycket skada på annans egendom genom bestående ändring i vattenförhållandena skall skälig ersättning härför utgå."

15 kap.

1 §

Denna paragraf innehåller de grundläggande reglerna om den materiella rättskraften hos tillståndsdomar som meddelas efter ansökan. Den närmaste förebilden i VL är 2 kap. 22 § första stycket. Stadgandet i VL innebär att en lagakraftvunnen tillståndsdom i ett ansökningsmål är "gällande mot envar" i fråga om rätt att verkställa och för framtiden bibehålla den vattenbyggnad som tillståndet avser jämte de anläggningar som har samband därmed samt rätt att tillgodogöra vatten, dock med vissa i VL angivna begränsningar i rättskraften.

Stadgandet i 2 kap. 22 § första stycket VL har haft i huvudsak oförändrad lydelse sedan VL:s tillkomst. Det infördes i lagen närmast för att undanröja varje tvekan rörande omfattningen av tillståndsdomars rättsverkan eller preklusiva verkan, vilka beteckningar används alternativt i förarbetena. Även gällande rätt före VL ansågs innebära, fastän det inte uttryckligen utsades i någon bestämmelse, att medgivande av domstol till byggnadsåtgärder i vatten hade preklusiv verkan; det företag som uppfördes i enlighet med beslutet betraktades som lagligen tillkommet och beslutet kunde angripas endast genom s.k. nullitetsbesvär, som var en form av extraordinärt rättsmedel.

Det i 2 kap. 22 § första stycket VL begagnade uttrycket att tillståndsbeslutet är "gällande mot envar" har främst den betydelsen att alla som kunnat uppträda som sakägare i målet blir bundna av beslutet. Detta gäller även om någon inte blivit i vederbörlig ordning kallad och inte heller fört talan i målet. Han är, sedan avgörandet vunnit laga kraft, hänvisad att anlita extraordinärt rättsmedel om han vill försöka få avgörandet ändrat. Beslutets preklusiva verkan torde också gälla allmänna intressen.

Trots att ordalagen antyder en i princip obegränsad rättsverkan har den viktiga inskränkningen ansetts ligga outtalad i stadgandet, att denna verkan endast gäller beträffande frågor som ankommer på vattendomstolens prövning. Ett tillstånd enligt VL befriar alltså inte från prövningsskyldighet som kan föreligga enligt annan lagstiftning, om inte detta klart framgår.

Med det remitterade förslaget åsyftas inte någon ändring av de principer som sålunda gäller enligt VL. Att tillståndet enligt vad som sägs i 15 kap. 1 § "gäller mot var och en" sedan tillståndsdomen vunnit laga kraft betyder alltså att – bortsett från möjligheterna att föra talan i anledning av

Lagrådets yttrande

oförutsedda skador eller att påkalla omprövning enligt därom gällande regler – beslutet inte kan i ordinär väg rivas upp på talan av någon enskild intressent. Inte heller med avseende på allmänna intressen kan tillståndet på ordinär väg rubbas i andra fall än som angetts i lagen. Liksom enligt VL sätts emellertid inte tillämpningen av annan lagstiftning som berör företaget och som vattendomstolen inte har att tillämpa ur spel.

Mot innehållet i det föreslagna stadgandet har lagrådet ingen principiell erinran. Genom vissa omredigeringar och tillägg kan emellertid stadgandet göras tydligare och mera tillgängligt. Sålunda bör den ovan berörda begränsningen att stadgandet bara gäller med avseende på frågor som det ankommer på vattendomstol att pröva komma till uttryck i lagtexten. Vilka dessa frågor är framgår, vad gäller tillståndsprövningen, av 3 kap. i lagen. Lagrådet har tidigare uttalat kritik mot att vissa av reglerna i 3 kap. är så allmänt hållna. Denna kritik understryks av vad nu sagts om tillåtlighetsreglernas betydelse för omfattningen av tillståndsdomars rättsverkan. Ju klarare avgränsade tillåtlighetsreglerna görs desto lättare är det att avgöra hur långt denna rättsverkan sträcker sig. Vad nu sagts gäller kanske särskilt stadgandet i 3 kap. 4 § (3 § i lagrådets förslag). Där talas om allmänna intressen utan någon precisering. Av olika motivuttalanden framgår emellertid det i och för sig självklara att det endast är allmänna intressen av specifikt vattenrättslig art som avses. Det finns en sedan länge utbildad praxis i vattenrättskipningen beträffande vilka intressen av allmän art som är att bedöma i vattenmål. Denna praxis kan ge ledning också vid tillämpningen av den nya lagen. Någon gång torde visserligen gränsfall kunna uppkomma men när det kan finnas tvekan huruvida en viss fråga är av sådan art att den bör prövas av vattendomstol torde problemet få lösas i rättstillämpningen. I det alldeles övervägande antalet fall torde det inte vara svårt att avgöra om en fråga ankommer på vattendomstolens prövning eller inte. De i motiveringen till förevarande paragraf anförda exemplen på fall då tillståndsprövning eller ingripanden i särskild ordning inte hindras av en tillståndsdom i vattenmål föranleder ingen gensaga. I anledning av uttalandet om byggnadslovsprövningen bör dock erinras om vad lagrådet vid 3 kap. anfört rörande prövningen av en vattenanläggnings överensstämmelse med detaljplan och medgivandet av mindre avvikelse från plan. I de delarna har vattendomstolen uttryckligen tillagts prövningsbefogenhet, vilket måste antas ha betydelse för rättskraften hos vattendomstolens avgörande.

Avsikten med andra stycket i paragrafen är främst att ange de begränsningar i ett tillstånd som kan ske i efterhand. Eftersom första stycket bara talar om tillståndet har andra stycket också den funktionen att ange att även de med tillståndet förenade villkoren i princip står fast och bara kan ändras i de fall som särskilt anges. Detta gäller inte bara villkor som är upptagna i tillståndsdomen utan också villkor som slutligen fastställs efter det tillståndet har lämnats, framför allt villkor som bestäms efter en prövo-

Lagrådets yttrande

tid enligt 13 kap. 49 §. Stadgandet avser alltså det komplex som själva tillståndet och samtliga med detta förenade villkor utgör. Det är därför förvirrande att i stadgandet särskilt nämna tillståndsdomen.

I paragrafen bör tas upp en bestämmelse som anger att ett tillstånd att utföra en anläggning – vilket i och för sig är vattenföretag enligt definitionerna i 1 kap. 3 § – innefattar rätt att bibehålla anläggningen. Även om detta skulle kunna sägas ligga i sakens natur synes en sådan regel behövlig med hänsyn till vissa andra bestämmelser i förslaget, t. ex. förverkanderegeln i 15 kap. 5 §. Härmed nås också överensstämmelse med 2 kap. 22 § första stycket VL. Bestämmelsen bör placeras före regeln om begränsningar i tillstånds rättsverkan så att det blir klart att begränsningarna också kan avse rätten att bibehålla en anläggning.

Lagrådet föreslår att paragrafen får följande avfattning:

"Om en dom som har meddelats i ett ansökningsmål enligt 13 kap. 13 § första stycket avser tillstånd till ett vattenföretag eller till någon annan åtgärd enligt denna lag och domen har vunnit laga kraft, gäller tillståndet mot alla, såvitt avser frågor som enligt denna lag är att bedöma i sådant mål. Avser tillståndet utförandet av en anläggning innefattar det rätt att bibehålla anläggningen. Med stöd av 2 kap. 9 § eller bestämmelser i detta kapitel kan dock ett tillstånd begränsas eller förenas med ändrade eller nya villkor eller förklaras förverkat.

Med tillstånd avses i detta kapitel även godkännande av arbeten enligt 4 kap. 4 § och lagligförklaring enligt 4 kap. 5 §."

Hellner tillägger beträffande 1 § följande:

"I fråga om utformningen av reglerna om rättskraften hos lagakraftvunna tillståndsdomar har jag ingen skiljaktig mening. Med den ordning som jag förordat i fråga om tillåtlighetsreglernas räckvidd med avseende på vattenföretags förenlighet med fastställd generalplan, stadsplan eller byggnadsplan aktualiseras emellertid aldrig frågan huruvida byggnadsnämnden vid byggnadslovsprövningen av vattenföretag eller del därav skall vara bunden av det förprövande organets tolkning av fastställd plan eller godtagande av avvikelse från sådan. I stället faller frågan om vattenföretagets planöverensstämmelse och förenlighet i övrigt med byggnadslagen utanför den vattenrättsliga tillåtlighetsbedömningen och förblir en fråga under byggnadsnämndens exklusiva kompetens. På detta sätt och inte till följd av rättskraftsregeln utesluts uppkomsten av motstridiga avgöranden av det förprövande vattenrättsorganet och byggnadsnämnden."

3 §

Såsom lagrådet anfört vid 12 kap. 31 § och 13 kap. 47 § bör bestämmelserna om vid vilken tidpunkt omprövning av villkor för tillgodoseende av allmänna intressen kan ske ha sin plats i kapitlet om omprövning. Lämpligen upptas de i förevarande paragraf. Vid utformningen av bestämmelserna synes anledning saknas att ge föreskrift om när begäran om omprövning

Lagrådets yttrande

får framställas. Det torde vara tillfyllest att bestämmelserna anger när vattendomstolens prövning får ske.

Omprövning handläggs i ansökningsmål. De bestämmelser om vad ansökan skall innehålla som upptas i förslagets 13 kap. 19 och 20 §§ ger inte stor ledning när det gäller innehållet i ansökningar om omprövning. Departementschefen anför i specialmotiveringen till förevarande paragraf, att kammarkollegiet i sin ansökan bör precisera sina yrkanden så att ramen för omprövningen blir given. Ansökan skall alltså inte endast innehålla en allmän begäran om omprövning. Av departementschefens uttalande torde framgå att innebörden av förslagets stadgande om omprövning är, att vattendomstolens prövning skall vara inskränkt till att omfatta enbart de ändrade eller nya villkor som kammarkollegiet begär. Vid denna prövning skall domstolen, förutom vad som föreskrivs i andra stycket av paragrafen, iakttaga de grunder som gäller för utförande av vattenföretag (11 §).

De i paragrafens andra stycke upptagna bestämmelserna angående vad som skall iakttagas när ändrade eller nya villkor föreskrivs torde lämpligen flyttas till 11 § (enligt lagrådets förslag 10 §), i vilken meddelas ytterligare bestämmelser beträffande prövningen.

Med hänsyn till vad nu anförts föreslår lagrådet, att förevarande paragraf får följande lydelse:

"För att tillgodose allmänna intressen får vattendomstolen företaga omprövning av villkoren för ett tillstånd och därvid föreskriva ändrade eller nya villkor. Omprövningen får inte ske förrän efter utgången av en tid som domstolen bestämmer vid meddelandet av tillståndet, minst tio och högst trettio år från det tillståndsdomen vinner laga kraft. Omprövning för att tillgodose sådana allmänna intressen som berörs av väsentliga ändringar i vattenförhållandena får dock ske redan före utgången av den bestämda tiden.

Vattendomstolen skall – – – 3 st – – – börja tillämpas. När omprövning sker efter utgången av den vid meddelandet av tillståndet bestämda tiden, skall också bestämmas efter vilken tid, minst tio och högst trettio år, förnyad omprövning får ske."

Den av lagrådet föreslagna ändringen får, på grund av stadgandet i 14 §, betydelse också beträffande omprövning av tillstånd till markavvattningsföretag.

4 §

Omprövning enligt förevarande paragraf torde avse anordningar som vidtagits eller villkor som meddelats enligt 3 kap. 11 § eller 10 kap. 5 §, däremot inte bestämmelser om allmän fiskeavgift. Lagrådet föreslår att i förtydligande syfte orden "enligt 3 kap. 11 § eller 10 kap. 5 §" tillägges efter "skydd för fisket" i första meningen.

Lagrådets yttrande

I enlighet med vad lagrådet föreslagit vid 3 § torde andra meningen böra utgå och bestämmelser angående villkor vid omprövningen upptagas i 11 § (enligt lagrådets förslag 10 §).

5 §

I 15 kap. 13 § föreskrivs att en omprövningsdom har samma verkan som en tillståndsdom. Innebörden härav är att de stadganden som reglerar frågan om en tillståndsdoms rättsverkan är tillämpliga också på en omprövningsdom, om annat inte framgår. Eftersom 15 kap. 5 § är ett sådant stadgande behöver omprövningsdom inte nämnas i paragrafen.

Ett betydande åsidosättande av ett villkor skall enligt första stycket kunna leda till att tillståndet förklaras förverkat och fortsatt verksamhet förbjuds. För att nå syftet med bestämmelsen synes det emellertid inte vara nödvändigt att domstolen förbjuder fortsatt verksamhet. Förverkas ett tillstånd blir en fortsatt verksamhet olaglig, eftersom tillståndsplikten enligt 4 kap. 1 § eftersätts, och ingripande kan ske med stöd av bestämmelserna om straff i 21 kap. 1 § 1 och om handräckning och vitesföreläggande i 21 kap. 2 § (3 och 4 §§ i lagrådets förslag). Vad som sagts nu gäller tillstånd till ett vattenföretag, dvs. tillstånd att uppföra en anläggning eller att driva en verksamhet vid en anläggning. Beroende på vad det förverkade tillståndet avser skall alltså ingripande med straff, handräckning eller vitesföreläggande kunna ske mot den som fortsätter ett byggnadsarbete eller mot den som fortsätter att driva en verksamhet vid en anläggning.

Beträffande vattenanläggningar framgår av vad som anförts vid 4 kap. 1 § och 15 kap. 1 § att bibehållandet av en sådan anläggning inte är underkastat tillståndsplikt men att rätten att bibehålla anläggningen innefattas i tillståndet att uppföra den. Det betyder att om tillståndet att uppföra en anläggning förklaras förverkat, under det att byggnadsarbetena pågår, också rätten att bibehålla redan utförda anläggningsdelar förfaller. Det betyder också att om ett villkor åsidosätts så att förverkande blir aktuellt sedan anläggningen färdigställts, rätten att bibehålla anläggningen kan förklaras förverkad.

En förverkandeförklaring som gäller tillståndet att driva verksamhet vid en vattenanläggning medför däremot inte utan vidare att rätten att bibehålla anläggningen förfaller. Vill man nå den effekten att också rätten till anläggningen skall upphöra krävs en särskild regel härom. Den torde lämpligen kunna utformas så att vattendomstolen får möjlighet att, i samband med förverkande av tillståndet till verksamheten, också förklara rätten att bibehålla anläggningen förverkad. Första stycket i paragrafen bör kompletteras i enlighet härmed.

Lagrådet föreslår under 6 § i detta kapitel att ett förverkandebeslut som avser en vattenanläggning alltid skall förknippas med ett åläggande att riva ut anläggningen, om inte någon annan övertar ansvaret för den. Om anläggningens ägare trotsar ett sådant åläggande och låter anläggningen vara

kvar kan ingripande ske med stöd av ansvarsbestämmelserna i 21 kap. 1 § 2 samt vites- och handräckningsbestämmelserna i 21 kap. 2 § (3 och 4 §§ i lagrådets förslag).

Andra stycket i 5 § avser ytterligare tre förverkandeanledningar. Den första av dessa – att ett vattenföretag har övergivits – skiljer sig från de övriga på det sättet att ett konstaterat övergivande i sig innebär att tillståndet automatiskt förfallit. Någon förverkandeförklaring behövs alltså inte. Vidare torde det i regel krävas en så lång tid av underlåtenhet att utnyttja ett tillstånd för att företaget skall kunna anses övergivet att den tredje förverkandegrunden enligt detta stycke – underlåtet utnyttjande under en längre tid – blir tillämplig dessförinnan. Regeln om förverkande på grund av övergivande synes därför böra utgå ur paragrafen.

Bestämmelsen om förverkande vid försummat underhåll bör utformas så att det framgår att förverkandet avser rätten att bibehålla anläggningen.

Den situation som man i första hand tänkt på beträffande förverkandegrunden underlåtet utnyttjande är att ett tillstånd att inverka på vattenförhållandena, t. ex. ett dämnings- eller regleringstillstånd, börjat utnyttjas men att verksamheten läggs ned och sedan inte återupptas under en längre tid. I och för sig är stadgandet tillämpligt också då tillståndshavaren inte ens tar sitt tillstånd i anspråk. Här måste dock den reservationen göras att om arbeten skall utföras för företaget och det därför enligt 13 kap. 47 § andra stycket fastställts en arbetstid bestämmelserna härom blir ensamt tillämpliga; under löpande arbetstid kan alltså förverkande inte komma i fråga.

Vanligen är ett tillstånd till ett vattenföretag som avser inverkan på vattenförhållandena kombinerat med ett tillstånd att utföra en anläggning varmed denna inverkan skall ske; typfallet är en damm varmed vattenreglering skall bedrivas. Av det förut anförda framgår att ett förverkande av tillståndet till verksamheten inte innebär att också rätten att ha anläggningen kvar förverkas. Vill man nå den effekten krävs en särskild förverkandeförklaring beträffande anläggningen. Detta bör framgå av lagtexten.

När det gäller förutsättningarna för tillämpning av den tredje förverkandegrunden enligt andra stycket synes man inte böra stanna vid att konstatera att tillståndet inte har utnyttjats under en längre tid. Det torde överensstämma bäst med stadgandets syfte att man också uppställer den förutsättningen att det kan antas att tillståndet inte heller kommer att utnyttjas.

För överskådlighetens skull bör paragrafen uppdelas på tre stycken. Lagrådet föreslår följande lydelse: "Om tillståndshavaren åsidosätter ett villkor i en tillståndsdom och avvikelsen är betydande, får vattendomstolen förklara tillståndet förverkat. Avser tillståndet verksamheten vid en vattenanläggning får vattendomstolen också förklara rätten att bibehålla vattenanläggningen förverkad.

Har underhållet av en vattenanläggning allvarligt försummats, får vattendomstolen förklara rätten att bibehålla anläggningen förverkad.

Lagrådets yttrande

Om ett tillstånd att inverka på vattenförhållandena inte har utnyttjats under en längre tid och det kan antas att tillståndet inte heller kommer att utnyttjas, får vattendomstolen förklara tillståndet förverkat. Därvid får vattendomstolen också förklara rätten att bibehålla den vattenanläggning varmed inverkan på vattenförhållandena sker förverkad."

6 §

Av paragrafen bör framgå att rivningsbeslut kommer i fråga bara när förverkandebeslut enligt 5 § avser en vattenanläggning.

Som 6 § är avfattad ger den närmast intrycket att vattendomstolen diskretionärt prövar utrivningsfrågan. Det synes emellertid vara lämpligare att en förverkandeförklaring "skall" följas av ett åläggande för den underhållsskyldige att riva anläggningen. Det sägs ingenting i motiveringen till förklaring av vad som avses med "andra åtgärder för att förebygga eller minska skador", vilket upptagits som alternativ till utrivning. Det är också svårt att föreställa sig vad sådana alternativa åtgärder skulle kunna innebära. Däremot bör rivningsbeslut kombineras med föreskrifter om skadeförebyggande åtgärder som anses nödvändiga för att motverka skador av utrivningen. Paragrafen bör utformas i enlighet härmed.

Enligt andra meningen skall utrivningen kunna utföras av någon annan vars rätt är beroende av utrivningen. Avsikten torde vara att också staten, en kommun eller ett vattenförbund skall kunna utföra utrivningen för att tillgodose allmänna intressen (jämför 14 kap. 2 § i förslaget). Detta bör sägas ut i paragrafen.

Eftersom både bestämmelsen i andra meningen i första stycket och bestämmelsen i andra stycket avser förordnanden som kan meddelas i stället för rivningsålägganden riktade mot den underhållsansvarige bör de föras samman i ett stycke.

Ett medgivande enligt andra stycket att bibehålla en anläggning innebär ingenting mer än att anläggningen får finnas kvar. Den är alltså inte, trots förverkandeförklaringen, att anse som olaglig. Om den som övertagit underhållsskyldigheten vill använda anläggningen för ett vattenföretag, t. ex. reglering av vattnets avrinning, måste han utverka ett eget tillstånd till detta.

Lagrådet föreslår att paragrafen – med vissa redaktionella ändringar utöver vad ovan berörts – utformas enligt följande:

"I samband med ett förverkandebeslut enligt 5 § som avser en vattenanläggning skall vattendomstolen ålägga den som är ansvarig för underhållet av anläggningen att riva ut den och att vidta de åtgärder som behövs för att förebygga eller minska skador genom utrivningen.

I stället för åläggande enligt första stycket får vattendomstolen medge någon annan vars rätt är beroende av utrivningen eller, till skydd för allmänna intressen, staten, en kommun eller ett vattenförbund att riva ut anläggningen på den underhållsskyldiges bekostnad. Domstolen får också,

Lagrådets yttrande

under de förutsättningar som anges i 14 kap. 2 §, medge att anläggningen bibehålls och att underhållsskyldigheten övergår på en fastighetsägare eller på staten, en kommun eller ett vattenförbund. Därvid äger 14 kap. 2 § sista stycket och 4 § motsvarande tillämpning."

8 §

Tillståndshavaren skall enligt förevarande paragraf kunna få bestämmelser i en tillståndsdom eller omprövningsdom ändrade eller upphävda under vissa angivna förutsättningar. Såsom stadgandet är avfattat omfattar det också vad domen innehåller angående ersättning till sakägare eller andra. En så långtgående möjlighet för tillståndshavaren att få en ny prövning kan inte godtagas. I den delen bör domen vara bindande för tillståndshavaren lika väl som för sakägarna. Enligt lagrådets mening bör bestämmelser som avser ersättning undantas från stadgandets tillämpningsområde. Sker så torde det inte vara nödvändigt att – utöver vad som följer av tillämpningen av förslagets 11 § – föreskriva någon begränsning av möjligheterna till omprövning. Paragrafen kan ges förslagsvis följande lydelse: "Efter ansökan av tillståndshavaren får vattendomstolen upphäva eller ändra andra bestämmelser i en tillståndsom än som avser storleken av ersättnings belopp."

Enligt 14 kap. 2 § och förevarande kapitels 6 § kan skyldigheten att underhålla en vattenanläggning övergå till annan än tillståndshavaren. Har så skett torde den underhållsssskyldige böra ha möjlighet att få bestämmelser som är av betydelse för underhållsskyldigheten upphävda eller ändrade i samma utsträckning som enligt förevarande paragraf står öppen för en tillståndshavare. Uttrycklig bestämmelse härom synes inte vara erforderlig.

10 §

Den omprövning som kan ske enligt denna paragraf avser, till skillnad från övriga omprövningsfall, själva tillståndet. Till förmån för en vattentäkt skall alltså begränsning kunna göras i det vattenuttag som medgetts vid prövning av en annan vattentäkt. Av 11 § framgår att de i 3 kap. angivna allmänna förutsättningarna för vattenföretag i princip skall tillämpas vid omprövningen.

Det kan enligt lagrådets mening starkt ifrågasättas om reglerna i 3 kap. kan få tillämpning i omprövningsfall enligt förevarande paragraf i den utsträckning 11 § förutsätter. I likhet med vad som gäller beträffande motsvarande omprövningsfall enligt VL (2 kap. 56 §, som avser konkurrens mellan grundvattentäkter) är denna omprövning främst att se som en fråga om befogenhet att göra intrång i annans rätt (se SOU 1937: 35 s. 81 f). Med denna utgångspunkt torde det – såsom också synes vara innebörden i vad som sägs i motiveringen till paragrafen – knappast komma i fråga att tillämpa annan bestämmelse i 3 kap. än 8 §. Det stadgandet avser visserli-

Lagrådets yttrande

gen den situationen att konkurrerande ansökningar föreligger till prövning samtidigt. Det ligger emellertid nära till hands att härmed likställa det fallet att den som ansöker om tillstånd att anordna en vattentäkt eller utvidga en vattentäkt också begär omprövning av en annans vattentäktstillstånd. Man kan dock inte stanna vid detta. 10 § är enligt sin lydelse avsedd att gälla även när den som påkallar omprövning redan driver en vattentäkt. För att en avvägning mellan de konkurrerande intressena skall kunna ske även i denna situation bör principerna i 3 kap. 8 § kunna tillämpas också här. Det betyder att den som begär omprövning får finna sig i att även hans tillstånd omprövas. Regeln innebär då en begränsning i båda tillståndsdomarnas rättskraft. Eftersom motiveringen till 10 § behandlar jämkningsregeln generellt för de olika fall som paragrafen omfattar vill det synes som om också förslagets ståndpunkt är den nu berörda.

10 § bör alltså formuleras så att det framgår att, om omprövning begärs, en avvägning skall göras mellan de konkurrerande intressena med tillämpning av principerna i 3 kap. 8 §. Eftersom paragrafen kommer att referera till endast en av bestämmelserna i 3 kap. synes det vara lämpligast från systematisk synpunkt att den byter plats med 11 §.

Lagrådet föreslår att paragrafen får följande lydelse: "Ett tillstånd – – – sådan vattentäkt. Därvid äger vad som i 3 kap. 8 § föreskrivs om jämkning av företagen eller företräde åt det ena företaget motsvarande tillämpning."

Innebörden av paragrafen för de två typer av konkurrenssituationer som den avser kan åskådliggöras enligt följande.

Om konkurrens uppstår mellan redan tillåtna vattentäkter, t. ex. till följd av en allmän grundvattensänkning i trakten, och den ena tillståndshavaren begär omprövning av den andres tillstånd, skall vattendomstolen försöka jämka ihop företagen så långt det går utan att något av dem lider väsentligt förfång. I motiveringen till paragrafen har lämnats vissa exempel på hur jämkningen kan göras. Man torde kunna räkna med att det i regel är möjligt att nå en acceptabel lösning genom jämkning av företagen. Endast i undantagsfall torde förhållandena vara så tillspetsade att det ena företaget måste uppoffras. Bedömningen av den nu behandlade konkurrenssituationen blir naturligtvis densamma om vardera företagaren begär omprövning av den andres tillstånd.

I det fall någon ansöker om tillstånd till en ny vattentäkt eller utvidgning av en vattentäkt och det planerade företaget kommer i kollision med en redan tillåten vattentäkt blir tillåtligheten av det nya företaget att bedöma enligt de allmänna reglerna i 3 kap. Ett moment i bedömningen utgörs därvid av det pågående utnyttjandet av vattentillgången. Bl. a. kan denna omständighet aktualisera en tillämpning av 3 kap. 1 § (7 § enligt lagrådets förslag), så att sökanden t. ex. får utföra sin anläggning i ett något annat läge än han tänkt sig (jfr SOU 1937: 35 s. 64). Om sökanden för att få utrymme för sitt eget vattenuttag påkallar omprövning enligt förevarande

paragraf blir förhållandet mellan de två företagen att bedöma på samma sätt som nyss angetts beträffande den andra konkurrenssituation som paragrafen avser. I första hand skall alltså en jämkning ske och i yttersta fall måste ett av företagen vika.

I anslutning till det sist sagda kan nämnas att departementschefen i motiveringen till 10 § gjort ett uttalande om prioritetens betydelse. Det sägs sålunda att en äldre vattentäkt bör få vika för en senare tillkommen endast när särskilda skäl föreligger. Någon täckning för detta uttalande finns emellertid inte vare sig i den kommenterade paragrafen eller i någon annan bestämmelse i förslaget. Möjligen har departementschefens ståndpunkt influerats av innehållet i gällande rätt, där de grundläggande tillåtlighetsreglerna beträffande vattentäkter är uppbyggda så att visst försteg ges åt redan befintliga anläggningar. Vill man att den i motiveringen anförda principen skall gälla måste den komma till uttryck i lagtexten. I annat fall torde man få bortse från uttalandet.

11 §

Avsikten med stadgandet i första stycket i paragrafen – som blir 10 § om lagrådets förslag under 10 § godtages – är inte endast att prövningen av tillåtligheten skall ske enligt grunderna för utförande av vattenföretag utan även att andra bestämmelser angående vattenföretag, t.ex. beträffande tvångsrätt, skall gälla vid omprövning, om inte annat är särskilt föreskrivet. Lagtexten torde böra jämkas så att innebörden av stadgandet kommer till tydligare uttryck. Stycket kan – med beaktande även av vad lagrådet föreslagit beträffande 10 § i förslaget – ges förslagsvis följande lydelse: "I frågor som avses i 3, 4, 8 och 9 §§ gäller, om inte annat är särskilt föreskrivet, i tillämpliga delar vad som stadgas om utförande av vattenföretag."

Såsom lagrådet uttalat vid 3 och 4 §§ torde de särskilda bestämmelser om villkor vid omprövning enligt dessa paragrafer som upptas i andra stycket i 3 § i det remitterade förslaget böra placeras i förevarande paragraf. De kan lämpligen införas i ett nytt stycke, mellan första och andra styckena, med lydelsen: "Vid omprövning enligt 3 eller 4 § får sådana villkor – – – remissens 3 § andra stycket – – – allmänna intressen."

14 §

Enligt 3 kap. 1 § första stycket 6 UB får verkställighet äga rum på grund av förvaltningsmyndighets beslut som enligt särskild föreskrift får verkställas. Första stycket i förevarande paragraf skall ses mot bakgrund av denna bestämmelse, eftersom förrättningsmannen är att anse som förvaltningsmyndighet. I samband med en förrättning kan emellertid också meddelas beslut som inte omfattas av ett tillståndsbeslut men som ändå kan behöva verkställas. Ett exempel är beslut om förrättningskostnader som meddelas när en förrättning intställs (jfr 20 kap. 8 § tredje stycket i försla-

get). Första stycket bör därför formuleras så att det – förutom tillståndsbeslut – omfattar också annat beslut av förrättningsmannen.

Tredje stycket karaktär av undantag från den huvudregel som innefattas i andra stycket kommer till tydligare uttryck om styckena sammanförs och ett "dock" skjuts in mellan "skall" och "ske" i det föreslagna tredje styckets första mening.

Med beaktande också av vad lagrådet tidigare föreslagit beträffande ändrad ordningsföljd mellan 10 och 11 §§ i detta kapitel och efter vissa redaktionella ändringar i övrigt, bl. a. med hänsyn till 3 kap. 20 § UB, kan paragrafen lämpligen formuleras på följande sätt:

"Sedan ett tillståndsbeslut eller annat beslut av förrättningsmannen har vunnit laga kraft, får det verkställas.

I fråga om tillstånd till markavvattningsföretag och omprövning äger 1–10 och 13 §§ motsvarande tillämpning. Omprövning enligt 3, 4, 8 och 9 §§ skall dock ske vid en ny förrättning. Länsstyrelsen förordnar om sådan förrättning efter ansökan."

15 §

Enligt första stycket av förevarande paragraf kan ändrade bestämmelser för en samfällighet i anledning av dom eller beslut med stöd av vissa tidigare paragrafer i kapitlet meddelas endast i samband med domen eller beslutet. Det synes emellertid inte vara något opraktiskt fall att behovet av ändrade bestämmelser uppmärksammas först efter det domen eller beslutet meddelats. Även i detta läge bör det vara möjligt att genomföra den behövliga ändringen. Möjlighet härtill öppnas om tidsbestämningen i stycket får utgå.

När omprövningen av de för en samfällighet gällande bestämmelserna aktualiseras som en fristående fråga i nu avsedda fall bör saken handläggas som ansökningsmål. Katalogen över ansökningsmål i 13 kap. 13 § första stycket bör under punkt 12 kompletteras med detta fall.

Huvudsatsen i första stycket föreslås få lydelsen "får meddelas de ändrade bestämmelser som behövs".

I motiven till andra stycket beaktas det fallet att tillkomsten av nya reglerings- eller bevattningsintressenter kan föranleda utvidgning av deltagarkretsen i en samfällighet för ändamålet. Den utformning som lagtexten fått i det remitterade förslaget möjliggör emellertid inte omprövning av bestämmelserna för samfälligheten till följd av vidgad deltagarkrets om inte ändrade förhållanden inträtt eller det tidigare avgörandet medger den behövliga omprövningen. Lagrådet föreslår därför att den villkorliga bisatsen i andra stycket andra meningen byggs ut så att den täcker också det nu åsyftade fallet, lämpligen på det sättet att bisatsen inleds "om någon vill ansluta sig som deltagare eller".

Enligt fjärde stycket skall en nytillträdande deltagare i en samfällighet och en deltagare som får sitt andelstal höjt utge kompensation till övriga

Lagrådets yttrande

deltagare endast om särskilda skäl föreligger. Lagrådet föreslår att detta villkor utgår såsom omotiverat. Det saknas också i 3 kap. 10 § andra stycket och 8 kap. 2 § tredje stycket, vilka lagrum anges bygga på samma ersättningsprincip.

Eftersom samfällighetsbildningarna enligt det remitterade förslaget är personsammanslutningar bör i andra meningen i fjärde stycket orden "fastighet som ingår" bytas ut mot ordet "deltagare".

16 §

Enligt förevarande paragraf andra stycket skall deltagarna i en bevattningssamfällighet kunna få en överenskommelse om en ny fördelning av vattnet fastställd av vattendomstolen. Innebörden av bestämmelsen synes ej fullt klar. Avsikten torde emellertid inte vara att deltagarna skall kunna träffa överenskommelser som står i strid mot villkor som vattendomstolen meddelat. En ny fördelning som går så långt torde böra ske efter ansökan om nytt eller nya tillstånd med prövning i eljest föreskriven ordning. Den fördelning om vilken överenskommelse kan träffas torde vara sådan som avses i 6 kap. 3 § (6 kap. 2 § i lagrådets förslag), dvs. en fördelning som sker med iakttagande av de villkor som vattendomstolen bestämt i samband med att tillstånd gavs. Något behov av en bestämmelse som ger deltagare möjlighet att söka vattendomstolens godkännande av en sådan överenskommelse synes emellertid knappast föreligga. De möjligheter att fördela vattnet inom samfälligheten som 6 kap. 3 § ger torde vara tillräckliga. Detta stadgande torde vara att tillämpa även i det fall att en överenskommelse, som skulle godkännas, träffades. Lagrådet föreslår att andra stycket utgår.

17 §

Såsom lagrådet anfört under 5–7 kap. innebär gällande rätt, vad avser förhållandet mellan sökanden till ett torrläggnings- eller vattenregleringsföretag och övriga deltagare i företaget, att sökanden ensam förfogar över det meddelade tillståndet. Om han inte fullföljer företaget inom den fastställda arbetstiden och tillståndet därför förfaller har han i princip att själv svara för de kostnader som nedlagts. Detta är utgångspunkten för det stadgande – 7 kap. 58 § andra stycket VL (jfr 3 kap. 11 § fjärde stycket VL) – som utgör förebild för den föreslagna 17 §. Reglerna i VL öppnar möjlighet att påföra även övriga deltagare andel i kostnaderna.

Den reglering som VL innehåller kan emellertid inte utan vidare överföras på samfällighetsbildningar enligt det remitterade förslaget. Vad först gäller markavvattnings- och regleringsföretag enligt 5 respektive 7 kap. har lagrådet vid behandlingen av dessa kapitel skisserat en lösning av frågan om förhållandet mellan sökanden och delägarsamfälligheten som innebär att tillståndet till företaget blir samfällt för deltagarna. Förfogandet över tillståndet blir med denna lösning en för deltagarna gemensam angelägen-

het. Om denna uppläggning följs vid den slutliga utformningen av förslaget bortfaller behovet av den regel som föreslagits i 17 §, såvitt gäller markavvattnings- och regleringssamfälligheter.

Beträffande bevattningssamfälligheterna, som saknar motsvarighet i VL, gör sig speciella synpunkter gällande. I dessa fall avser samfällighetsbildningen fördelningen av det vatten som varje deltagare får ta ut enligt meddelade tillstånd samt utförande och drift av gemensamma anläggningar. I och för sig kan en gemensam anläggning utgöras av intagsanordningar i vatten, alltså en vattenanläggning. Deltagarkretsen i en sådan vattenanläggning är emellertid identisk med kretsen av sökande/tillståndshavare till anläggningen. På grund härav finns inget utrymme för den valmöjlighet som det föreslagna stadgandet innebär, dvs. antingen sökanden ensam eller samtliga deltagare. Paragrafen saknar alltså betydelse för bevattningssamfälligheternas del.

Om paragrafen i enlighet med det anförda utgår ur förslaget skall som en följd av härav också punkt 14 i 13 kap. 13 § första stycket utgå.

För undvikande av missförstånd bör framhållas att vad departementschefen under denna paragraf anför om förutsättningarna för att ett tillstånd skall anses förfallet enligt 2 § tydligen utgår från utredningens förslag. I det remitterade förslaget däremot innebär reglerna om arbetstid och om underlåtenhet att iaktta dessa regler (13 kap. 47 § andra stycket och 15 kap. 2 §) att arbetena i sin helhet – bortsett från eventuellt kvarstående obetydliga delar – skall vara slutförda inom arbetstiden.

18 och 19 §§

Dessa paragrafer utgår från att delaktigheten i samfälligheter enligt den nya lagen är knuten till fastigheter. Såsom berörts i olika sammanhang i det föregående innebär emellertid det remitterade förslaget att VL:s system att bilda samfälligheter av fast egendom har övergetts och att delaktigheten i stället skall vara av mer personlig art. I princip tillkommer sålunda delaktigheten i markavvattningssamfälligheter ägarna av de fastigheter som har nytta av företaget, i bevattningssamfälligheter och regleringssamfälligheter för bevattning innehavarna av tillstånd till vattentäkt för bevattning samt i regleringssamfälligheter för kraftändamål ägarna av de strömfall som har nytta av regleringen. I ett sådant system har förevarande paragrafer ingen funktion att fylla. De bör därför utgå.

Vad nu sagts innebär inte att ändringar i fastighetsindelningen saknar betydelse för delaktigheten i samfälligheter enligt den nya lagen. Sådana ändringar kan i vissa fall inverka på både deltagarkretsen och kostnadsfördelningen. I de fall delaktigheten bestäms av nyttan, dvs. värdeförhöjningen för fastigheter, t. ex. vid markavvattningsföretag eller regleringsföretag för kraftändamål, kan sålunda ändringar i fastigheternas omfattning medföra ökning eller minskning av nyttan och därigenom påverka kretsen av deltagare och beräkningen av deltagarnas andelar. Om en fastighet, vars

Lagrådets yttrande

ägare är ansluten till ett markavvattningsföretag, delas och den anslutne ägaren behåller en del som inte har någon nytta av företaget och överlåter andra delar som har sådan nytta, bör resultatet bli att han utträder ur samfälligheten och förvärvarna inträder som nya delägare. Detta i sin tur föranleder en omräkning av andelstalen. En sådan omräkning kan också bli aktuell utan att deltagarkretsen förändras, t. ex. om en delägares fastighet blir större genom sammanläggning, så att dess nytta ökar, eller mindre genom en avstyckning som medför att nyttan minskar utan att det avstyckade området får någon nytta av företaget.

När det gäller bevattningssamfälligheterna bestäms andelstalen i princip på grundval av den mängd vatten som varje deltagare har tillstånd att ta ut vid en vattentäkt. I undantagsfall kan emellertid också andra beräkningsgrunder tillämpas, t. ex. varje deltagares nytta av en gemensam anläggning. Denna nytta kan vara beroende av hur stora arealer som skall bevattnas eller beskaffenheten av den bevattnade marken. För sådant fall kan ändring i fastighetsindelningen inverka på kostnadsfördelningen.

Om det inträffar ändringar i fastighetsindelningen som enligt de nu anförda exemplen har betydelse för bestämmandet av deltagarkretsen eller andelstalen måste detta anses innebära sådana ändrade förhållanden som kan leda till omprövning enligt 15 kap. 15 § andra stycket.

20 §

Vid betydande oförutsedda skador får enligt andra stycket i denna paragraf den skadelidande i viss utsträckning begära ändringar av vattenföretaget. När fråga är om skador av vattenanläggningar är det vattenföretag, som resulterat i vattenanläggningen, avslutat och ändringar av vattenföretaget är inte längre möjliga. Däremot kan det vara ändamålsenligt att ändra vattenanläggningen för att förebygga eller minska framtida skada. Andra stycket bör därför gälla också vattenanläggningar.

I motiven till paragrafen uttalas att anspråk enligt första eller andra stycket får framställas såväl av enskilda fastighetsägare som av företrädare för allmänna intressen. Paragrafens lydelse anvisar dock knappast möjlighet för andra än enskilda att föra talan. I vart fall när fråga är om ändringar av vattenföretaget eller anläggningen bör det allmänna intresset uttryckligen nämnas.

Lagrådet föreslår att andra styckets lydelse jämkas så att däri utsäges att ändringar av vattenföretaget eller vattenanläggningen får begäras om fråga är om betydande skador för enskild eller för något allmänt intresse. Vidare bör i klarhetens intresse utsägas att i fråga om allmänt intresse talan förs av kammarkollegiet eller kommunen.

21 §

Från processuell synpunkt måste anspråk på ersättning för oförutsedd skada till sin allmänna karaktär anses ha mera gemensamt med de ersätt-

Lagrådets yttrande

ningsfall som enligt 13 kap. 14 § skall handläggas som stämningsmål än med den samlade skadeuppskattning och skadereglering som sker i samband med tillåtlighetsprövningen i ansökningsmål. När i förevarande paragraf handläggningen av de genom anmälan väckta anspråken skall regleras ligger det därför enligt lagrådets mening närmare till hands att anknyta till stämningsmålens handläggningsordning än till ansökningsmålens och komplettera med hänvisning till förfarandet i ansökningsmålen i de hänseenden det behövs. Det må framhållas att reglerna för stämningsmål skall tillämpas endast i fråga om själva förfarandet, medan exempelvis frågan om ersättning för rättegångskostnader skall bedömas enligt vad som gäller för ansökningsmål eller för förrättning.

Att den skadelidande framställt ersättningsanspråket vid vattendomstolen synes böra komma till tillståndshavarens kännedom genom den för delgivning föreskrivna ordningen.

I enlighet med det anförda förordar lagrådet följande lydelse av förevarande paragraf:

"Anmälan som avses i 20 § (17 § om vad lagrådet anfört vid 17–19 §§ iakttas) skall vara skriftlig och ges in till vattendomstolen i tre exemplar. Ett exemplar skall delges tillståndshavaren.

Anspråket prövas före eller efter utgången av den tid som gäller för anmälan. Beträffande förfarandet gäller vad som stadgas om stämningsmål. Därjämte tillämpas 13 kap. 45 § och 50 § andra och tredje styckena."

16 kap.

Bestämmelserna i kapitlet är utformade med utgångspunkt i att löseskillingar och intrångsersättningar hänför sig till fastigheter. När fråga är om tomträtt, som också kan bli föremål för inlösen eller intrång, blir reglerna tillämpliga till följd av den föreskrift i 22 kap. 1 § i förslaget, som förklarar att lagens bestämmelser om fastighet gäller också inskrivna tomträtter. Emellertid föreslår lagrådet vid 22 kap. 1 § att denna bestämmelse utgår. Om så sker uppkommer behov av att reglera sättet för betalning av ersättning för inlösen av tomträtt eller för intrång däri i syfte att säkra deras rätt till betalning ur ersättningen, som har panträtt i tomträtten (jfr 9 kap. 1 § andra stycket samt 11–29 §§ VL).

Enligt 13 kap. 26 § andra stycket JB är tomträtt vid expropriation eller liknande tvångsförvärv likställd med fast egendom. Inlösen enligt vattenlagen torde vara sådant expropriationsliknande förvärv, och det skulle i och för sig inte behövas någon särskild regel för att skydda den som har pant i tomträtten vid inlösen av denna. När det gäller intrångsersättning saknas däremot en motsvarande regel och panthavaren ställs utan skydd. För att undvika denna effekt bör, om lagrådets förslag vid 22 kap. 1 § följs, 16 kap. tillföras en avslutande paragraf av förslagsvis följande lydelse: "Vad som i detta kapitel sägs om fastighet gäller i tillämpliga delar också tomträtt."

Lagrådets yttrande

11 §

Enligt motiven till denna paragraf är den avsedd att tillämpas bl. a. då vattendomstolen med stöd av 13 kap. 50 § förordnat att ett tillstånd får tas i anspråk utan hinder av att tillståndsdomen inte vunnit laga kraft. Det sistnämnda lagrummet avser inte bara tillstånd till vattenföretag utan också tillstånd till "annan åtgärd", exempelvis utövande av någon tvångsrätt. Förevarande paragraf skall uppenbarligen vara tillämplig i alla de fall som omfattas av 13 kap. 50 § första stycket. Efter ordet "vattenföretag" i första stycket bör därför inskjutas orden "eller annan åtgärd".

Lagrådet föreslår vidare att i första stycket uttrycket "vad som tidigare kan ha utgått till den ersättningsberättigade" ersätts med "vad som fastställts tidigare" och i andra stycket ordet "utgått" ersätts med "fastställts".

I fall då vattendomstolen förordnat att beslut om tillkommande ersättning får verkställas utan hinder av att det inte vunnit laga kraft skall enligt 9 kap. 21 § andra stycket VL betalningen ske inom en månad från beslutets dag. Någon uttrycklig motsvarighet till denna regel har inte upptagits i det remitterade förslaget men i motiven till förevarande paragraf uttalas att enmånadsfristen i dessa fall även enligt nya lagen skall räknas från dagen för ersättningsbeslutet. Lagtexten ger vid handen att utgångspunkten för fristen är den tidpunkt, då ersättningen bestämdes slutligt, dvs. då det slutliga avgörandet vinner laga kraft.

I nu berörda situation är fråga om en justering av en ersättning som tidigare bestämts provisoriskt. När den slutliga skaderegleringen sker synes det vara av helt underordnad betydelse om tillkommande belopp skall erläggas så snart verkställbart avgörande föreligger eller om ett uppskov om en månad skall kunna åtnjutas av den ersättningsskyldige. Lagrådet finner att särskild frist kan undvaras. Har domstolen förordnat om verkställighet utan hinder av att laga kraft inte inträtt – ett förordnande som f. ö. synes vara påkallat mera sällan i dessa fall – torde utan olägenhet betalnings- och anmälningsskyldigheten kunna inträda omedelbart.

12 §

I konsekvens med vad lagrådet föreslagit vid 11 § bör i första stycket efter ordet "vattenföretaget" inskjutas orden "eller åtgärden".

Vid försummelse från den ersättningsskyldiges sida att betala ersättningen skall enligt tredje stycket länsstyrelsen på ansökan av den som är berättigad till ersättningen låta ta ut beloppet, dvs. länsstyrelsen skall söka verkställighet hos kronofogdemyndigheten. Denna ordning skall enligt den föreslagna lydelsen av paragrafen gälla även för de fall då ersättningen inte skall nedsättas. Länsstyrelsens medverkan vid verkställigheten är emellertid påkallad endast om betalningen skall ske genom nedsättning hos länsstyrelsen. Tredje styckets tillämplighet bör begränsas till sådana fall. Eftersom de ersättningar som avses i 11 § första stycket alltid är fastställda på

Lagrådets yttrande

sådant sätt att en exekutionstitel föreligger behövs inte någon föreskrift om hur verkställigheten skall ske utan endast en föreskrift som gör länsstyrelsen behörig att söka verkställighet i nedsättningsfallen. Denna behörighet följer av föreskriften att länsstyrelsen skall söka verkställigheten.

Lagrådet förordar att tredje stycket får lydelsen:

"Om den ersättningsskyldige försummar att betala sådan ersättning enligt 11 § första stycket som skall betalas genom nedsättning, skall länsstyrelsen på begäran av den som är berättigad till ersättningen eller del därav söka verkställighet av den dom eller det beslut, varigenom ersättningen bestämts."

16 §

Länsstyrelsens skyldighet att underrätta inskrivningsmyndigheten om fullbordad inlösen torde regleras i verkställighetsföreskrifter. Förevarande paragraf kan förslagsvis lyda: "När inlösen av mark är fullbordad, skall det antecknas i fastighetsboken."

19 §

Det i paragrafen föreslagna utttrycket "– – – frågan om ersättning inte har prövats i sak – – –" synes något oklart. Den situationen torde vara åsyftad att domstolen av någon anledning inte har prövat skäligheten av ersättningens belopp. Enligt lagrådets mening bör paragrafens text inriktas på just detta förhållande, förslagsvis genom att första meningen – med smärre redaktionella jämkningar tillika – får lydelsen: "Om en borgenär som har panträtt i en fastighet gör förlust på grund av att ersättning inte bestämts eller blivit för låg och ersättningens belopp på grund av överenskommelse mellan den ersättningsskyldige och sakägaren eller av någon annan anledning inte prövats av domstolen eller förrättningsmannen, är borgenären berättigad till ersättning av den ersättningsskyldige mot avskrivning på fordringshandlingen."

I paragrafens andra mening föreslås en regel i syfte att hålla panthavare skadeslösa också när sakägaren kommit överens med den skadevållande om ersättning i annat än pengar eller om att skadeförebyggande åtgärder skall vidtas. Svårigheter kan visserligen förutses när det gäller att avgöra om en panthavares förlust kan hänföras till innehållet i en överenskommelse med sakägaren om otillräcklig gottgörelse för skada eller intrång. En regel av föreslaget innehåll kan emellertid genom sin blotta existens bidra till att panthavarnas intressen blir tillbörligt beaktade också vid frivillig skadereglering med kompensation på annat sätt än i pengar. Lagrådet finner därför att trots förutsebara tillämpningssvårigheter en regel med det föreslagna innehållet har en funktion att fylla. I förtydligande syfte föreslås emellertid att meningen får lydelsen: "Rätt till ersättning föreligger också för förlust till följd av att överenskommelse träffats om ersättning i annat än pengar eller om att skadeförebyggande åtgärder skall utföras."

17 kap.

Lagrådets yttrande

1 §

I paragrafen meddelas bestämmelser om underhållsskyldighet i fråga om vattenanläggningar. Enligt huvudregeln i första stycket svarar ägaren av anläggningen för underhållet.

I syfte att undanröja obilliga verkningar som kan följa av att en vattenanläggning övergivits, har i tredje stycket upptagits en bestämmelse om att i visst fall annan än ägaren är underhållsskyldig. Bestämmelsen avser det fallet att anläggningen utförts på annans mark och bygger på förutsättningen, att äganderätten kan komma att övergå från den som utfört anläggningen till markägaren. Såsom departementschefen anför kan så bli fallet när 8 kap. 21 § och 14 kap. 13 § JB är att tillämpa i fråga om en vattenanläggning; detsamma gäller om tillämpning av 32 § väglagen och 7 kap. 3 § gruvlagen skulle bli aktuell.

Beträffande avfattningen av de nu berörda bestämmelserna är följande att anföra. Av vad som sägs i första stycket följer att en rättighetshavare är underhållsskyldig så länge han är ägare. En särskild bestämmelse om rättighetshavarens underhållsskyldighet för att tillgodose syftet med förslagets tredje stycke behövs endast för det fall att äganderätten övergått till annan än rättighetshavaren. En sådan bestämmelse, som innebär undantag från huvudregeln, torde lämpligen upptas i första stycket som en andra mening. I bestämmelsen torde inte behöva anges att rättighetshavarens underhållsskyldighet kvarstår till dess skyldigheten förts över på någon annan. Den i förslagets fjärde stycke gjorda erinran om bestämmelserna i 14 kap. 2 § och 15 kap. 6 § gäller även rättighetshavare.

Lagrådet föreslår att första stycket får följande lydelse: "Den som – – – i vattenförhållandena. Om vattenanläggningen med stöd av en särskild rättighet utförts på annans mark och äganderätten till anläggningen övergått till markägaren till följd av att rättigheten upphört, kvarstår dock underhållsskyldigheten för den som var rättighetshavare."

Godtages detta förslag, skall tredje stycket i det remitterade förslaget utgå.

Med en bestämmelse av detta slag kommer underhållsskyldigheten att åvila den rättighetshavare som utfört en anläggning på annans mark till dess underhållningsskyldigheten överflyttats på någon annan, vare sig han alltjämt är ägare eller ej. För tillämpningen av bestämmelsen behöver därför ställning inte tas till frågan, om och när rättighetshavarens äganderätt övergår på markägaren i fall då sådan särskild rätt som tillkommit med stöd av tvångsrättsreglerna i vattenlagen upphört. Departementschefen har för sådant fall i specialmotiveringen till förevarande paragraf uttalat sig för en analog tillämpning av vad som föreskrivs i andra och tredje meningarna av 14 kap. 13 § JB. Visst fog talar för att analogivis tillämpa regeln att egendom som ej bortförs tillfaller markägaren (jfr även 32 § andra stycket väglagen). Hur långt en analogisk tillämpning kan sträckas är emellertid

Lagrådets yttrande

osäkert. Enligt lagrådets mening bör övervägas att i vattenlagen upptaga en uttrycklig bestämmelse i detta ämne. En sådan bestämmelse borde inte begränsas till att gälla vattenanläggningar utan avse anläggningar överhuvud som utförts med stöd av bestämmelserna i förslagets 8 kap. Bestämmelsen skulle innebära att, om rätten att ta annans mark i anspråk upphört, vad som anbragts på marken tillfaller markens ägare om det inte bortförts inom ett år från upphörandet. Det torde inte vara erforderligt att föreskriva skyldighet för den som utfört anläggningen att föra bort den. Även utan sådan föreskrift torde han, i enlighet med vad som uttalades av departementschefen vid tillkomsten avd 14 kap. 13 § JB, i vissa fall kunna bli skyldig att utge ersättning för markens återställande trots att anläggningen tillfaller markägaren.

19 kap.

1 §

Under kapitelrubriken uttalas i specialmotiveringen att bestämmelserna i kapitlet skall kunna tillämpas inte bara till skydd för vattentillgång som behövs för hushåll och industrier utan också när fråga är om vatten för bevattning. I förslagen till 1 och 2 §§ talas emellertid endast om vattentillgångar för vattenförsörjning. Vattenförsörjning omfattar – enligt vad som framgår av definitionen av vattentäkt i 1 kap. 4 § 3. – inte bevattning. När i 1 och 2 §§ endast talas om vattentillgångar för vattenförsörjning lämnas följaktligen vattentillgångar för bevattning utanför skyddet, vilket enligt vad nyss sagts inte är avsett. Detta kan avhjälpas genom att ordet "vattenförsörjning" i 1 § första stycket och 2 § första stycket ersätts med ordet "vattentäkt".

I motiven till 1 § uttalas att paragrafens aktsamhetsregel inte är avsedd att omfatta verksamhet som utövas "på allemansrättslig grund". Härtill må anmärkas att det knappast kan vara relevant från skyddssynpunkt på vilken rättslig grund en verksamhet utövas. Avsikten är tydligtvis att sådan verksamhet som brukar eller kan utövas på annans mark med stöd av allemansrätten inte skall bli inskränkt genom den allmänna aktsamhetsregeln.

2 §

I paragrafens första stycke bör i enlighet med vad lagrådet anfört vid 1 § ordet "vattenförsörjning" utbytas mot "vattentäkt".

Den i andra stycket upptagna bestämmelsen angående skyltar och stängsel torde avse att ge uttryck åt att länsstyrelsen kan föreskriva dels att skylt eller stängsel skall sättas upp dels att annans mark får tas i anspråk härför. Bestämmelsen bör utformas så att innebörden kommer till klarare uttryck. Därvid är ej nödvändigt att ange att föreskriften behövs för att tillgodose syftet med vattenskyddsområdet; att åtgärden skall vara påkallad med hänsyn härtill torde vara klart utan uttryckligt stadgande.

Lagrådets yttrande

I tredje stycket upptas en regel som begränsar länsstyrelsens möjligheter att meddela föreskrifter. Regeln, som har samband med vad som stadgas om rätten till ersättning i 7 §, innebär att länsstyrelsen inte självmant utan endast efter begäran får meddela föreskrifter som medför att pågående markanvändning avsevärt försvåras. Den ordning som föreslås synes kunna leda till svårigheter i tillämpningen. Svårigheter kan vållas bl.a. vid bedömningen av om föreskrifter meddelats på någons, och i så fall vems begäran. Lagrådet vill ifrågasätta om syftet att begränsa ersättningsskyldigheten för staten motiverar det relativt komplicerade system som förslaget innefattar.

Genomföres förslaget torde den inskränkningen av länsstyrelsens befogenhet som upptas i tredje stycket inte kunna avse föreskrifter som skulle falla inom ramen för den allmänna aktsamhetsregeln i 1 §. Om – vilket det remitterade förslaget utgår från, se 7 § första stycket andra meningen – aktsamhetsregeln skulle medge att föreskrift någon gång meddelas som medför avsevärt försvårande av pågående markanvändning, torde länsstyrelsen kunna meddela föreskriften utan att begäran därom framställs. Särskilt stadgande härom torde inte vara erforderligt.

I förslaget anges ej på vems begäran föreskrifter enligt tredje stycket skall meddelas. Enligt lagrådets mening bör lämpligen utsägas att ansökan göres av kommun eller den i vars intresse vattenskyddsområdet fastställs. Statlig myndighet som har att tillvarataga ett allmänt intresse för vattenförsörjning omfattas av en sådan föreskrift.

I tredje stycket bör vidare, för att överensstämmelse skall uppnås med ersättningsbestämmelserna i 7 §, anges att inte heller föreskrift som medför att annans mark tas i anspråk får meddelas annat än efter ansökan.

Lagrådet föreslår med hänsyn till vad nu anförts att andra och tredje styckena i paragrafen får följande lydelse:

"Länsstyrelsen skall – – – tillgodose syftet med området. Om det behövs, får länsstyrelsen föreskriva att skyltar eller stängsel skall sättas upp och att annans mark får tas i anspråk härför.

Föreskrifter som medför att pågående markanvändning avsevärt försvåras eller att annans mark tas i anspråk får endast meddelas på ansökan av kommun eller den i vars intresse vattenskyddsområdet fastställs."

Av länsstyrelsens beslut bör framgå på vems ansökan utfärdats sådana föreskrifter som kan medföra rätt till ersättning.

6 §

Andra stycket skall enligt motiveringen till paragrafen omfatta också sådana beslut som en kommunal myndighet meddelar med stöd av en föreskrift som länsstyrelsen fastställt för ett skyddsområde. Typfallet är att länsstyrelsen föreskriver att uppläggandet av vissa angivna ämnen inom skyddsområdet inte får ske förrän hälsovårdsnämnden gett tillstånd härtill (se prop 1964: 42 s. 60 f). Den föreslagna lagtexten ger inte täckning för vad

Lagrådets yttrande

som sägs i motiveringen. Ett tillägg bör därför göras så att det klart framgår att stadgandet avser också beslut som nu nämnts. En redaktionell jämkning bör vidare göras i första stycket. Paragrafen föreslås få följande lydelse:

"Om en kommunal myndighet har meddelat beslut med stöd av föreskrift som har utfärdats enligt 2 § andra stycket första meningen, får besvär över beslutet anföras hos länsstyrelsen.

Beslut enligt 1–3 §§ eller enligt första stycket gäller omedelbart, om inte annat förordnas."

7 §

De i förslaget upptagna ersättningsbestämmelserna syftar till att ersättning skall kunna utgå endast i de fall då föreskrifter av angiven art utfärdats efter ansökan. Ersättningsskyldighet för staten skall inte uppkomma annat än om statlig myndighet begärt att föreskrifterna meddelas.

För att syftet med bestämmelserna skall nås torde det inte vara tillräckligt att, såsom skett i tredje stycket av paragrafen, ange vem som skall betala ersättningen. Begränsningen av ersättningsrätten måste komma till uttryck i själva ersättningsregeln. Det kan lämpligen ske genom att i första stycket första meningen efter orden "föreskrifter enligt 2 § andra stycket" inskjutes orden "som meddelats efter ansökan".

I första styckets andra mening upptas en bestämmelse om att ersättning ej utgår för det fall att en meddelad föreskrift inte går längre än vad som omfattas av den allmänna aktsamhetsregeln i 1 § eller annan sådan regel. Att ersättning inte skall utgå i sådant fall torde emellertid gälla utan att uttrycklig föreskrift meddelas därom. Bestämmelsen torde därför kunna utgå.

8 §

Bestämmelserna om inlösen i förevarande paragraf synes med fördel kunna flyttas till 7 § och där upptas i ett fjärde stycke med förslagsvis följande lydelse: "Om synnerligt men uppkommer vid användningen av fastigheten, skall fastigheten lösas av den ersättningsskyldige om ägaren begär det."

20 kap.

1 §

Enligt 13 kap. 2 § i det remitterade förslaget gäller om domstolar i vattenmål och rättegången i sådana mål vad som är föreskrivet om allmän domstol, i den mån annat inte följer av den nya lagen eller annan författning. Denna bestämmelse avser också rättegångskostnader. Det betyder att rättegångsbalkens regler om rättegångskostnader är att tillämpa i vattenmålen i den mån frågan inte regleras särskilt i den nya lagen. Det föreslagna stadgandet i 20 kap. 1 § är alltså onödigt och kan snarast verka vilseledande för tolkningen av 13 kap. 2 §. Stadgandet bör därför utgå.

Lagrådets yttrande

2 §

Denna paragraf, som blir den första i kapitlet om lagrådets förslag att 1 § skall utgå följs, avses skola innehålla de för ansökningsmål speciella kostnadsregler som skall gälla utöver tillämpliga bestämmelser i rättegångsbalken. Paragrafens första stycke har i huvudsak samma innehåll som gällande rätt. Andra stycket däremot är en nyhet.

I fråga om mål som avses i 13 kap. 13 § andra stycket avviker förslaget från gällande rätt. Beträffande motsvarande mål enligt VL (11 kap. 61 § andra stycket) regleras kostnadsfrågan enligt de bestämmelser som gäller för stämningsmål. Här blir i stället reglerna för ansökningsmål tillämpliga. Lagrådet har för sin del inget att erinra mot denna ändring.

När det i paragrafen talas om sökandens kostnadsansvar bör beaktas att, om frågan om rättegångskostnader aktualiseras sedan tillstånd till företaget har getts, t. ex. efter ett uppskov med prövningen av vissa frågor enligt 13 kap. 49 §, den som innehar tillståndet kan vara en annan än den som ansökte om företaget. Ett exempel är det av lagrådet under 5–7 kap. behandlade fallet att den samfällighet som deltagarna i ett regleringsföretag bildar förfogar över meddelat tillstånd. I sådana fall måste vad som sägs om sökanden i paragrafen anses gälla tillståndshavaren. Någon uttrycklig regel härom torde inte behövas.

Det bör framhållas att de föreslagna reglerna i första stycket också blir tillämpliga i fråga om anspråk på ersättning för oförutsedd skada. Genom en anmälan av sådant anspråk anhängiggörs inget nytt mål utan prövningen sker inom ramen för det ansökningsmål som anmälan hänför sig till. De av lagrådet under 15 kap. 21 § föreslagna reglerna för hanteringen av sådana anspråk avser enbart själva förfarandet.

Den inskjutna satsen i första styckets första mening kan lämpligen lyda: ”utom sådana som anges i andra stycket”. Eftersom det inte förekommer några måltyper där ansökan direkt syftar till att samfälligheter skall bildas bör ordet ”gäller” i första styckets andra mening bytas ut mot något annat ord som bättre täcker innebörden av regeln, föreslagsvis ”innefattar”. I samma mening behöver ”vattenöverledning” inte nämnas särskilt. Tredje meningen i första stycket avser, till skillnad från paragrafen i övrigt, kostnader i högre rätt. Paragrafen skulle vinna i överskådlighet om denna mening utformas som ett nytt stycke efter det föreslagna andra stycket.

I fråga om andra stycket har i motiveringen anförts att omprövning enligt de lagrum som angetts i sista meningen avser endast förhållandet mellan deltagarna i en samfällighet. Detta uttalande håller inte riktigt vad gäller omprövning enligt 15 kap. 15 § andra stycket. En sådan omprövning kan avse sättet för företagets utförande och alltså påverka också intressenter utanför deltagarkretsen. Hänvisningen till nämnda lagrum torde därför böra begränsas till de fall då omprövningen avser deltagarkretsen eller kostnadsfördelningen, förslagsvis genom att efter orden ”15 kap. 15 § andra stycket” skjuts in ”av fråga om kretsen av deltagare eller kostnads-

Lagrådets yttrande

fördelningen". Om 15 kap. 17 § till följd av vad lagrådet där anfört utgår, skall hänvisningen till det stadgandet utgå ur förevarande paragraf.

Lagrådet övergår härefter till att behandla ett par frågor som berörts i motiveringen till paragrafen utan att avspeglas i lagtexten.

I anslutning till första stycket första meningen i paragrafen har departementschefen uttalat att avsteg från huvudregeln om sökandens kostnadsansvar kan göras med stöd av 18 kap. 6 § rättegångsbalken och att även 18 kap. 8 §§ rättegångsbalken är tillämplig. Enligt lagrådets mening kan man emellertid inte undvara en uttrycklig hänvisning till dessa lagrum. I annat fall ligger det nära till hands att 2 § i det remitterade förslaget uppfattas som uttömmande även i de hänseenden som regleras i nämnda stadganden i rättegångsbalken. Det kan erinras om att motsvarande kostnadsregel i 11 kap. 65 § VL också innehåller en bestämmelse av samma innebörd som 18 kap. 6 § rättegångsbalken och att vattenlagsutredningen i sitt förslag till kostnadsbestämmelser – 22 kap. 8 § – tagit upp en hänvisning till 18 kap. 6 och 8 §§ rättegångsbalken (se också 16 kap. 14 § fastighetsbildningslagen och 7 kap. 1 § expropriationslagen, jämförda med 2 § lagen om domstolar i fastighetsmål).

Lagrådet föreslår alltså att det föreskrivs att bestämmelserna i 2 § (1 § enligt lagrådets förslag) inte gäller om annat följer av 18 kap. 6 eller 8 § rättegångsbalken. Stadgandet kan lämpligen tas upp i en särskild paragraf, som i enlighet med det anförda får beteckningen 2 §.

Departementschefen har vidare, i anslutning till första stycket tredje meningen i paragrafen, behandlat det fallet att sakägare tvistar om fördelningen mellan dem om ett ersättningsbelopp. Sökanden har i regel inget eget intresse att bevaka i tvister, som inte rör ersättningens belopp utan enbart fördelningen av beloppet. Som exempel nämns i motiveringen att samefonden och en sameby tvistar inbördes om fördelningen av ett i och för sig ostridigt ersättningsbelopp avseende skador på rennäringen. Det kan också nämnas andra exempel. Ett inte så ovanligt fall är att delägare i ett samfällt fiske tvistar om fördelningen av den ersättning som bestämts för skada på fisket.

De nu berörda fallen bör hållas isär från sådana som avses med det föreslagna stadgandet i 13 kap. 17 §. Såsom departementschefen anfört i anslutning till det stadgandet är dess innebörd att, om frågor som där avses tas upp i ett vattenmål, vattenlagens bestämmelser inte blir tillämpliga utan i stället de regler som gäller på det ifrågavarande rättsområdet, bl. a. i fråga om rättegångskostnader. Detta betyder att om vattendomstolen, såsom ibland skett vid tillämpningen av motsvarande stadgande i 11 kap. 22 § VL, tagit upp en fördelningsfråga med stöd av 13 kap. 17 § och inte sett den som ett naturligt led i prövningen av vattenmålet, kostnadsreglerna i rättegångsbalken blir tillämpliga i denna del. Beträffande det av departementschefen berörda fallet rörande tvist mellan samefonden och en sameby torde vattendomstolen, med hänsyn till fördelningsregeln i 28 § andra

Lagrådets yttrande

stycket rennäringslagen (1971:437), vilken är att tillämpa också i vattenmål, alltid ha att ta ställning till fördelningsfrågan; en tillämpning av 13 kap. 17 § blir alltså inte aktuell i dessa fall.

Departementchefen anför att man i fall av nu berörda art bör kunna se till den verkliga partsställningen i målet när det gäller att avgöra vem som skall stå för rättegångskostnaderna. Det ges vidare vissa rekommendationer hur kostnadsfrågan bör lösas för att ett skäligt resultat kan nås. Lagrådet delar departementschefens uppfattning att en tillämpning av vattenlagens kostnadsregler i fördelningstvister kan ge resultat som ter sig oskäliga och att man bör se mera till den verkliga partsställningen i sådana tvister. Enligt lagrådets mening räcker det emellertid inte med motivuttalanden utan det krävs att frågan regleras i lagen. Lämpligen kan detta ske på det sättet att det tas upp en särskild bestämmelse som gör det möjligt att, med avvikelse från reglerna i 2 § i det remitterade förslaget, fördela kostnaderna efter vad som framstår som skäligt. Härigenom kan man nå det resultatet att, om sökanden står helt vid sidan av en fördelningstvist, sökanden inte behöver svara för andra parters kostnader och att kostnaderna på lämpligt sätt kan fördelas mellan dem som tvisten gäller.

Bestämmelsen bör utformas så att den kan användas också i andra typer av fall, där en avvikelse från huvudregeln om sökandens kostnadsansvar framstår som motiverad. Ett sådant fall är det som avses i 3 kap. 10 § i det remitterade förslaget. Det stadgandet innebär att någon som kan få nytta av ett vattenföretag, om detta utförs på ett visst sätt, kan i ansökningsmålet rörande tillstånd till företaget begära ett sådant ändrat utförande. Det kan inte vara skäligt att sökanden skall behöva betala kostnaderna för den som framställer ett sådant yrkande, om denne inte får bifall till sin talan. Och även om hans yrkande bifalls kan omständigheterna vara sådana att en annan fördelning av kostnaderna än som skulle följa av hvudregeln framstår som skälig.

Bestämmelsen bör kunna tillämpas i alla instanser. Den kan lämpligen tas upp i den nya paragraf – 2 § – som lagrådet ovan föreslagit. Lagrådet föreslår att paragrafen får följande lydelse:

"Bestämmelserna i 1 § gäller inte, om annat följer av 18 kap. 6 eller 8 § rättegångsbalken.

Beträffande särskilda frågor i ansökningsmål får efter vad som finnes skäligt förordnas att vardera parten skall svara för sina kostnader eller att part som förlorar skall ersätta annan part hans kostnader."

5 §

Om 2 § (1 § i lagrådets förslag) ges den utformning som lagrådet förordat måste – vid oförändrat sakligt innehåll i 5 § – beskrivningen i denna paragraf av de mål, i vilka beslut om rättegångskostnader får meddelas innan målet slutförts, ske på annat sätt än genom hänvisning till 2 § (1 §) första stycket. Enligt lagrådets mening är det emellertid inte påkallat att i

Lagrådets yttrande

lagen närmare ange i vilka ansökningsmål beslut om ersättning för rättegångskostnader får meddelas före det slutliga avgörandet. Det torde utan olägenhet kunna överlämnas till domstolarna att bedöma om yrkanden om ersättning för rättegångskostnader kan och bör föranleda särskilt beslut innan målet slutligt avgörs. I enlighet härmed förordar lagrådet att relativsatsen i första meningen i paragrafen utgår.

Vidare bör den i paragrafens andra mening använda beteckningen "delavgörande" för beslutet i rättegångskostnadsfrågan bytas ut mot "beslutet", varigenom undviks den oriktiga tolkningen att beslutet om rättegångskostnaderna måste vara kopplat till ett avgörande av någon del av själva saken.

6 §

I paragrafen ges regler för ersättning till domstolen för vissa kostnader som den haft för handläggningen av målet och som inte skall bäras av staten såsom kostnader i allmänhet för domstolens verksamhet.

Lagrådet förutsätter att det befunnits rationellt från allmän synpunkt med ett kostnadsansvar för den rättssökande gentemot staten för dess kostnader i de hänseenden som anges i paragrafen och att vidare statens kostnader för bestyret med bokföring och avräkning av förskott inte överstiger dess fördel av att den rättssökande tillhandahåller förskottsmedel. Lagrådet uppehåller sig därför endast vid utformningen av föreskrifterna.

Mot paragrafens utformning kan anmärkas att den inte direkt ålägger den rättssökande ett betalningsansvar gentemot staten utan endast talar om skyldigheten att betala domstolen förskott på kostnaderna. Betalningsansvaret bör såsom paragrafens viktigaste innehåll komma till direkt uttryck i texten.

Vad som skall förstås med domstolens kostnader för "underrättelser" under punkt 1. i första stycket synes oklart, både såvitt avser frågan vad som skall anses utgöra underrättelse och frågan hur mycket av domstolens kostnad för en underrättelse som skall påföras den rättssökande. Lagrådet förordar att kostnaderna för underrättelser inte tas ut av den rättssökande.

Av första stycket punkt 3 bör framgå att endast kostnaderna för sådana sakkunniga som tillkallats av domstolen avses. Ansvaret för kostnaderna för sakkunnig som part anlitat följer i sin helhet reglerna i RB.

Det sista stycket i paragrafen torde avse att föreskriva att kostnad som part vidkänts enligt paragrafen skall i förhållandet parterna emellan utgöra rättegångskostnad och som sådan fördelas enligt de regler som gäller för rättegångskostnader i allmänhet i det mål, vari kostnaden uppkommit.

Lagrådet föreslår följande lydelse av paragrafen:

"Vid vattendomstolen är i ansökningsmål sökanden skyldig att ersätta domstolen dess kostnader för

1. kungörelser,
2. aktförvarare,

3. sakkunniga som tillkallats av domstolen,
4. lokaler för sammanträden.

Vad i första stycket sägs om sökanden gäller i förrättningsmål klaganden, om kostnaden har orsakats av hans besvär, och i stämningsmål käranden.

I högre rätt gäller vad i första och andra styckena sägs om sökande, klagande eller kärande den som fullföljt talan.

På anmodan av domstolen skall förskott på ersättningen betalas.

Frågan vem som slutligt skall stå för kostnaden avgörs i enlighet med vad som gäller för rättegångskostnaderna i vattenmålet."

7 §

Enligt förevarande paragraf skall sakägare som ej är deltagare i markavvattningsföretag ha rätt till ersättning för sina nödvändiga kostnader vid förrättningen och skall ersättningen bestämmas med tillämpning av vad som gäller enligt 18 kap. 6–9 §§ RB. Vad som avses med föreskriften att 18 kap. 6, 7 och 9 §§ RB skall tillämpas är oklart. Dessa paragrafer reglerar inte rätten till ersättning utan innehåller bestämmelser om skyldighet att betala annans kostnader. Om syftet är att en sakägare i vissa fall skall kunna åläggas att betala annans kostnader, bör en uttrycklig bestämmelse meddelas därom; den hänvisning till de angivna bestämmelserna i RB som upptagits i förslaget kan inte anses ge stöd för en sådan ordning. (Jfr 10 kap. 80 § andra stycket VL). Enligt lagrådets mening kan emellertid angelägenheten av att föreskriva sådan skyldighet för sakägare vid förrättning sättas i fråga. Beträffande sakägares rätt till ersättning torde det vara tillräckligt att i nära anslutning till vad nu gäller (10 kap. 79 § tredje stycket VL) stadga att sakägaren har rätt till skälig ersättning. En sådan bestämmelse ger utrymme för en tillämpning som innebär att hänsyn tas till sakägarens sätt att verka vid förrättningen. I enlighet med vad det remitterade förslaget innefattar torde föreskrivas att ränta skall utgå på ersättningen.

Lagrådet föreslår att första och andra styckena ersättes med ett stadgande av följande lydelse: "Annan sakägare än deltagare har rätt till skälig ersättning för sina kostnader vid förrättningen. På ersättningen skall utgå ränta efter sex procent från dagen för beslutet till dess betalning sker."

I paragrafens sista stycke torde böra anges att bestämmelsen avser sakkunniga som förrättningsmannen anlitat enligt 12 kap. 8 §.

8 §

Den i tredje stycket andra meningen upptagna bestämmelsen om att kostnader som uppkommit vid en inställd markavvattningsförrättning som inletts på grund av ett beslut vid en fastighetsreglering skall anses som förrättningskostnader vid fastighetsregleringen, innebär en ändring av vad som nu gäller, 10 kap. 82 § VL, enligt vilket stadgande frågan om kostna-

derna regleras i samband med inställandet av förrättningen enligt VL. Lagrådet har ingen erinran mot förslaget.

Lagrådets yttrande

9 §

Sökandens skyldighet att betala förskott begränsas enligt första stycket till de slag av förrättningskostnader som anges i 8 § första stycket 1 och 2. Lagrådet ansluter sig till den mening som Svea hovrätt gett uttryck åt i sitt remissyttrande, nämligen att sökanden bör kunna åläggas att betala förskott också på tredje mans rättegångskostnader. Skälet härför är att förrättningar ibland kan bli långvariga och att det enligt förslaget inte finns någon motsvarighet på förrättningsområdet till stadgandet i 5 § i detta kapitel. Någon anledning att utesluta punkterna 4 och 5 från förskottsregeln synes inte heller föreligga. Lagrådet föreslår att som-satsen i första stycket får utgå.

I 8 § föreskrivs hur förrättningskostnader slutligen skall fördelas. Andra stycket i förevarande paragraf har därför bara karaktär av en erinran. Stycket är onödigt och bör utgå.

10 och 11 §§

I 11 § i förslaget har upptagits en möjlighet att avvika från den ersättningsskyldiges ansvar för kostnaderna i fall som avses i 18 kap. 6 eller 8 § RB. Motsvarande möjlighet har däremot inte upptagits i 10 §. Lagrådet finner det lämpligt att sammanföra ersättningsreglerna i 10 och 11 §§ till en paragraf och därvid utforma denna så att möjligheten att tillämpa 18 kap. 6 eller 8 § RB står till buds i båda fallen.

Det saknas i sammanhanget en regel om vilken myndighet som skall pröva kostnadsfrågan, vilket lätt kan leda till missförståndet att det är regeringen, respektive länsstyrelsen som är den kompetenta myndigheten i stället för vattendomstolen. Efter mönster av 7 kap. 4 § expropriationslagen bör en behörighetsregel tillföras paragrafen.

Lagrådet förordar följande lydelse av 10 §:

"I ärenden hos regeringen om ianspråktagande av strömfall enligt 2 kap. 3 § (enligt lagrådets förslag 2 kap. 8 §) skall sökanden svara för samtliga kostnader.

I ärenden hos länsstyrelsen om fördelning av ersättning skall den ersättningsskyldige svara för samtliga kostnader.

Första och andra styckena gäller inte om annat följer vid motsvarande tillämpning av 18 kap. 6 eller 8 § rättegångsbalken.

Frågor om ersättning enligt denna paragraf prövas av vattendomstolen."

12 och 13 §§

Eftersom tillsyn och annan kontroll avser också annat än vattenanläggningar bör i 12 § (11 § i lagrådets förslag) uttrycket "innehavaren av vattenanläggningen" ersättas med "företagaren".

Lagrådets yttrande

De beslut om ersättning för tillsyn m. fl. kontrollåtgärder som länsstyrelsen har att meddela enligt förevarande paragrafer blir såsom förvaltningsmyndighets beslut inte verkställbara, om inte föreskrift därom tas in i lagen (3 kap. 1 § UB). Något hinder mot att göra ersättningsbesluten verkställbara synes inte föreligga. Lagrådet föreslår att den erforderliga verkställighetsföreskriften tas in i en avslutande paragraf i kapitlet. Med hänsyn till innehållet i 3 kap. 20 § UB behöver paragrafen endast föreskriva att länsstyrelsens beslut enligt 12 eller 13 § (11 eller 12 § i lagrådets förslag) får verkställas.

21 kap.

1 §

Straffbestämmelserna i paragrafens första stycke torde böra jämkas i vissa avseenden för att vad som åsyftas med förslaget skall komma till klarare uttryck. Således torde i punkt 1 böra förutom 4 kap. 1 § första och andra styckena anges även 4 kap. 4 § andra meningen. I punkt 2 bör orden "i samband med omprövning eller förverkande av tillstånd" ersättas med "i samband med prövning enligt 15 kap.", varigenom blir tydligt att även brott mot bestämmelser som meddelats enligt förslagets 15 kap. 22 § kan föranleda ansvar, och i övrigt texten redaktionellt jämkas enligt följande: "bryter mot – – – föreskrifter som har meddelats i samband med tillstånd till ett vattenföretag enligt denna eller äldre lag eller i samband med godkännande av arbeten" etc. I punkt 3 bör föreskrivas ansvar för den som åsidosätter skyldigheten att underhålla en vattenanläggning eller bryter mot 17 kap. 2 §.

I fråga om vad förslaget upptar under punkt 2 i första stycket får lagrådet vidare anföra följande. I VL:s motsvarande stadgande, 13 kap. 12 §, anges som en förutsättning för ansvar att gärningen är av beskaffenhet att kränka allmän eller enskild rätt. I det remitterade förslaget har detta rekvisit ersatts med en föreskrift, motsvarande vad som stadgades i 45 § miljöskyddslagen före den 1 juli 1981, som innebär att redan risken för skada gör gärningen straffbar; det anges att för ansvar krävs att allmänna eller enskilda intressen kan skadas. Enligt 45 § miljöskyddslagen gäller numera att ansvar för brott mot villkor eller föreskrifter inträder oberoende av om skada kan befaras eller ej. Samtidigt med att skaderekvisitet borttogs ur 45 § infördes emellertid en bestämmelse om ansvarsfrihet för ringa fall. Enligt lagrådets mening finns anledning att för nya vattenlagens del följa den utformning straffstadgandet fått i miljöskyddslagen. Tillräcklig begränsning av det straffbara området torde vinnas genom den i det remitterade förslaget upptagna bestämmelsen om ansvarsfrihet för ringa fall. Denna bestämmelse torde framför allt bli att tillämpa i fall då ingen skada kan befaras av åsidosättandet av villkor eller föreskrifter.

Den i andra stycket föreslagna bestämmelsen om straff för den som underlåter att fullgöra anmälningsskyldighet enligt 4 kap. 3 § tredje stycket

torde lämpligen upptas i en särskild paragraf. I fråga om förseelser av detta slag torde inte föreligga behov av en straffrihetsregel för ringa fall.

I förevarande paragrafs sista stycke erinras om bestämmelser i fiskeristadgan om straff och andra påföljder för den som överträder fiskeförbud som har meddelats enligt nya vattenlagen eller äldre lag. De bestämmelser i fiskeristadgan som hänvisningen avser är 30 § i fråga om ansvar och 32 § såvitt gäller förverkande; 30 § avses enligt vad departementschefen anför skola ändras så att fiskeförbud enligt nya vattenlagen kommer att omfattas av paragrafen.

Enligt 33 f § lagen om rätt till fiske bemyndigas regeringen eller myndighet som regeringen bestämmer att meddela föreskrifter om fiskets vård och bedrivande. Stadgandet utgör underlag för i fiskeristadgan meddelade bestämmelser. I 35 a § lagen om rätt till fiske stadgas straff för den som bryter mot föreskrift som meddelats med stöd av 33 f §, i fall som anges i sålunda meddelad föreskrift. De i 30 § fiskeristadgan givna bestämmelserna om ansvar avser i huvudsak brott mot bestämmelser i stadgan. Så är emellertid inte fallet med den i paragrafens första stycke under 3. upptagna föreskriften om ansvar för brott mot fiskeförbud som meddelats för visst område i anledning av företag enligt VL, i den mån fråga inte endast är om brott mot ett av länsstyrelsen med tillämpning av fiskeristadgans 14 § för området meddelat förbud. Något underlag för bestämmelsen om ansvar för brott mot fiskeförbud, som tillkom år 1954, finnes inte i bemyndigandet i lagen om rätt till fiske. Något stöd för att nu i fiskeristadgan införa ett stadgande om ansvar för den som bryter mot ett av vattendomstol meddelat fiskeförbud enligt 8 kap. 4 § nya vattenlagen torde inte föreligga. En bestämmelse om ansvar för överträdelse av fiskeförbud bör därför upptagas i lag.

En sådan bestämmelse kan införas i vattenlagen. Enligt lagrådets mening är det emellertid lämpligare att bestämmelsen placeras i lagen om rätt till fiske. De i den lagen meddelande bestämmelserna om förverkande och beslag kan då bli direkt tillämpliga vid brott mot fiskeförbudet. Lagrådet föreslår att bestämmelsen upptages i 35 a § lagen om rätt till fiske, som kan ges följande lydelse:

"Till böter eller fängelse i högst sex månader döms den som uppsåtligen eller av oaktsamhet bryter mot

1. fiskeförbud som meddelats för visst område i anledning av företag enligt vattenlagen (1982: 000) eller motsvarande äldre lag,

2. föreskrift som meddelats med stöd av 33 f §, i de fall som särskilt anges i sålunda meddelad föreskrift.

Den som – – – enligt första stycket 2, dömes, – – – 23 kap. brottsbalken."

Godtages vad lagrådet har föreslagit bör i vattenlagen erinras om bestämmelserna i lagen om rätt till fiske. I fiskeristadgan torde punkten 3 i 30 § första stycket kunna utgå.

2 och 3 §§

Lagrådets yttrande

Om någon åsidosätter skyldigheter som åligger honom enligt den nya vattenlagen, t. ex. att söka tillstånd till vattenföretag eller att följa villkor som förknippats med ett tillstånd, ger 21 kap. 2 § i det remitterade förslaget möjlighet att tvångsvis ingripa mot honom för att nå rättelse. Det kan ske antingen genom vitesföreläggande av länsstyrelsen eller genom handräckning. Såsom lagrådet anfört vid 15 kap. 1 § i förslaget innefattar ett tillstånd att uppföra en vattenanläggning också rätt att bibehålla anläggningen. Härav följer att om tillståndet att uppföra anläggningen förfaller på grund av att arbetena inte fullbordas inom den fastställda arbetstiden även rätten att ha kvar redan utförda anläggningar eller anläggningsdelar förfaller (jämför vad som sägs under 15 kap. 5 § beträffande förverkande av tillstånd). Genom 21 kap. 3 § i förslaget öppnas möjlighet att ingripa för att få bort vad som redan har utförts. Även då kan antingen vitesföreläggande eller handräckning komma i fråga.

Ingripanden som nu sagts kan bl. a. innebära att en anläggning skall rivas ut. Därvid måste emellertid beaktas att utrivning av en anläggning i princip utgör ett tillståndspliktigt vattenföretag. Grunden för tillståndsplikten är att en utrivning kan medföra skador och olägenheter för enskilda och från allmän synpunkt, om utrivningen utförs olämpligt eller om anläggningen funnits så länge att omgivningen anpassat sig efter den. Vattendomstolen skall därför kunna meddela närmare föreskrifter om hur utrivningen skall ske och bestämma ersättning för skador som vållas av utrivningen. Detta innebär att ett föreläggande eller handräckningsbeslut enligt förevarande paragrafer som går ut på att en anläggning skall rivas ut måste utformas med tanke på att det kan krävas tillstånd till utrivningen.

Av motiveringen till 2 § framgår att ansökan om handräckning skall göras hos vattendomstolen. När det i paragraferna talas om handräckning avses alltså därmed vad som i motiveringen till handräckningslagen benämns specialreglerad handräckning, varom bestämmelser finns i 17 § handräckningslagen. Enligt det stadgandet skall, med undantag för fullföljd av talan, handräckningslagens allmänna regler gälla beträffande handräckning som enligt särskild föreskrift skall tas upp av tingsrätt. Eftersom vattendomstol – liksom fastighetsdomstol – i förevarande sammanhang är att se som tingsrätt i särskild sammansättning är 17 § i och för sig tillämplig också när handräckningen beslutas av vattendomstol. För att den åsyftade kopplingen till 17 § handräckningslagen skall komma till stånd krävs emellertid att det sägs ut i stadgandet att handräckning får meddelas av vattendomstolen.

Att man bör välja uttrycket "vattendomstolen" i stället för "tingsrätt", om man vill uppnå att handräckningen skall meddelas av vattendomstolen, sammanhänger med att med den enumerationsprincip som den nya vattenlagen bygger på, endast de i lagen särskilt angivna måltyperna är vattenmål. Enbart den omständigheten att förevarande paragrafer innehåller

Lagrådets yttrande

regler om handräckning gör alltså inte handräckningsmålen till vattenmål. Av samma skäl bör också särskilt anges att handräckningsbeslut överklagas hos vattenöverdomstolen. Det torde, med hänsyn till frågornas beskaffenhet, vara lämpligt att vattenöverdomstolen är fullföljdsinstans.

Enligt lagrådets mening skulle regleringen bli mera överskådlig om bestämmelserna om vitesföreläggande förs samman i en paragraf och reglerna om handräckning i en särskild paragraf. Därvid bör vissa redaktionella jämkningar göras i förtydligande syfte.

Lagrådet föreslår att paragraferna, som till följd av den av lagrådet föreslagna uppdelningen av 1 § blir 3 och 4 §§, får följande lydelse:

"3 §. Om någon har begått en gärning som avses i 1 § första stycket 1–3 eller 5, får länsstyrelsen vid vite förelägga honom att vidta rättelse. Sådant föreläggande får också meddelas om någon inte har iakttagit vad som gäller enligt 19 kap. 1 § första stycket.

Om tillståndet till ett vattenföretag har förfallit enligt 15 kap. 2 §, får länsstyrelsen vid vite förelägga tillståndshavaren att riva ut en med stöd av tillståndet uppförd vattenanläggning som kan skada allmänna eller enskilda intressen.

4 §. I fall som avses i 3 § får vattendomstolen meddela handräckning. I fråga om sådan handräckning finns bestämmelser i 17 § handräckningslagen (1981: 847). Utslag i sådant mål överklagas hos vattenöverdomstolen.

Om allmänna intressen berörs görs ansökan om handräckning av länsstyrelsen."

22 kap.

1 §

Efter förebild av 2 § anläggningslagen jämställs i förevarande paragraf i förslaget inskriven tomträtt med fastighet. Någon motsvarande bestämmelse finns inte i VL och har heller inte föreslagits av utredningen. Remissinstansernas uppmärksamhet har följaktligen inte fästs på frågan. Den synes inte ha tagits upp spontant i något remissyttrande. Behovet av bestämmelsen är inte redovisat i lagrådsremissen. Lagrådet har vid 16 kap. i samband med behandlingen av sättet för betalning av löseskilling och intrångsersättning belyst en situation då en regel behövs som likställer tomträtt med fast egendom men i övrigt inte haft anledning att gå in på frågan. Såvitt känt har avsaknaden av en uttrycklig reglering av tomträtts ställning i vattenrättsliga sammanhang hittills inte vållat några särskilda problem. Mot den angivna bakgrunden är det i hög grad osäkert om det finns skäl att nu ge en generell regel för hur tomträtt skall behandlas.

För att bibehålla nuvarande ordning – med det undantag som berörts vid 16 kap. – talar att det i lagstiftningsärendets nuvarande läge inte är möjligt att överblicka vilka rättsverkningar en regel av det föreslagna generella innehållet skulle komma att få i olika hänseenden. Tydligt är emellertid att regeln måste ges olika tolkningar, exempelvis ha en innebörd

Lagrådets yttrande

när fråga är om inlösen av fastighet (innehavaren av tomträtten träder inte i stället för ägaren av fastigheten) och en annan innebörd när en tvångsrätt berör en fastighet endast under den tid, då tomträtten inte kan bringas att upphöra (tomträttshavaren träder här i stället för fastighetsägaren). Att den föreslagna regeln skulle ges olika tolkning i skilda situationer skulle snarare skapa oklarhet än lägga fast rättsläget.

Med hänsyn till vad lagrådet sålunda anfört förordas att, med den nyss angivna modifikationen, nuvarande ordning bibehålls med de möjligheter den rymmer för rättstillämpningen att medelst analogi eller annan vedertagen tolkningsmetod söka de lösningar av eventuella problem i samband med tomträtt som bäst svarar mot syftet med de aktuella materiella reglerna.

Med den av lagrådet under 5 kap. 2 § tredje stycket i lagrådets förslag förordade lagtexten skulle inlöst mark kunna komma att bli samfälld även för gruva, om gruvan ägs av deltagare i en markavvattningssamfällighet och omfattas av markavvattningsföretaget. Bestämmelsen i förevarande paragraf som jämställer gruva med fastighet måste följaktligen göra undantag för fall som avses i 5 kap. 2 § tredje stycket. I andra samfälligheter än markavvattningssamfälligheter kan det inte bli aktuellt att gruva omfattas av samfällighetens företag, varför något undantag inte behöver göras för dessa samfällighetsfall.

I enlighet med det anförda föreslår lagrådet att förevarande paragraf får lydelsen: "Lagens bestämmelser om fastighet gäller också gruvor utom i fall som avses i 5 kap. 2 § tredje stycket."

2 §

Denna paragraf överensstämmer nästan helt med 14 kap. 4 § VL. När det stadgandet kom till motiverades det med att det behövdes en närmare förklaring till det särskilt i kapitlen om förfarandet förekommande uttrycket att företaget angår fastighet (1910 års betänkande med förslag till vattenlag m. m. s. 515 f och 1917 års betänkande med förslag till vattenlag m. m. s. 425 f). Även vad gäller det nu föreliggande förslaget kan det möjligen vara av visst värde för tillämpningen av förfaranderegleрna – t. ex. i fråga om innehållet i ansökningar och kungörelser m. m. (se bl. a. 12 kap. 10, 14 och 19 §§ samt 13 kap. 19, 22, 26 och 35 §§) – att det klargörs vad som menas med att fastigheter eller områden berörs av ett vattenföretag. Lagrådet utgår från att det är synpunkter av detta slag som ligger bakom motivuttalandet att stadgandet är av betydelse framför allt när det gäller att bestämma kretsen av sakägare. Däremot torde stadgandet inte böra uppfattas som en närmare avgränsning av kretsen av ersättningsberättigade. Denna fråga bör liksom hittills lösas i rättstillämpningen, varvid god ledning kan hämtas från den omfattande praxis som utvecklats vid tillämpningen av VL och vars principiella innebörd departementschefen har redogjort för i den allmänna motiveringen (avsnitt 2.10.2).

2 Förslaget till lag om införande av vattenlagen (1982: 000)

Lagrådets yttrande

2 §

I andra stycket av förevarande paragraf föreslås ett stadgande, varigenom fortsatt giltighet ges 5 kap. 10 § VL och – till följd av innehållet i detta lagrum – såväl ersättningsregler i 9 kap. som processuella regler i 11 kap. VL i den mån prövning av frågor enligt 5 kap. 10 § blir aktuell. Möjligheten att väcka talan mot huvudmannen för en allmän farled om skyldighet att vidta åtgärder till förebyggande av skador av trafiken i farleden och om ersättning för redan uppkomna skador skulle således bestå för framtiden med stöd av ett övergångsstadgande. Från systematisk synpunkt är detta en mindre lämplig ordning. Det kan emellertid sättas i fråga om stadgandet i 5 kap. 10 § VL över huvud taget bör bibehållas i kraft eller få någon motsvarighet i den reviderade vattenrättsliga lagstiftningen. Föredragande departementschefen har i denna del anmärkt i motiveringen att det är tveksamt om stadgandet har någon större praktisk funktion att fylla. Lagrådet delar denna tveksamhet. Det ter sig främmande att utkräva ersättning för skador som sjötrafiken vållat av innehavaren av den allmänna farleden eller att ålägga denne att vidta skadeförebyggande åtgärder, om det nu alls i det enskilda fallet finns någon som kan sägas vara huvudman för den allmänna farleden. I kanaler och särskilt anordnade leder kan möjligen någon identifieras som huvudman för farleden men knappast annars. En egendomlighet med ersättningssystemet i fall som avses i 5 kap. 10 § VL är vidare att lagrummet hänvisar till ersättningsgrunderna i 9 kap. Dessa regler handlar inte om skadestånd av den karaktär som det här är fråga om utan om ersättning för vad som avstås eller skadas genom vattenföretag eller annan åtgärd enligt lagen.

Enligt lagrådets mening kan den aktuella bestämmelsen undvaras. För att komma till rätta med skadevållande sjötrafik i allmänna farleder erbjuder sig i stället den mera näraliggande möjligheten att föreskriva hastighetsbegränsningar eller andra försiktighetsåtgärder enligt den blivande motsvarigheten till 5 kap. 12 § VL, nämligen 3 § i den föreslagna lagen om inrättande, utvidgning och avlysning av allmän farled och allmän hamn eller med stöd av 5 § sjötrafikförordningen.

Lagrådet förordar i enlighet med det anförda att andra stycket i den föreslagna paragrafen utgår.

4 §

Syftet med stadgandet i paragrafens andra stycke synes vara att göra den nya lagens förfaranderegler och regler om rättegångskostnader tillämpliga på sådana anspråk på grund av oförutsedda skador av äldre företag som framställs efter lagens ikraftträdande. I sak skall sådana anspråk prövas enligt huvudregeln i första stycket. Den nu angivna innebörden av stadgandet kommer till tydligare uttryck om stadgandet tas upp som en andra

Lagrådets yttrande

mening i det föreslagna första stycket och formuleras på förslagsvis följande sätt: "Beträffande anspråk på grund av oförutsedda skador gäller dock i fråga om förfarandet och ersättning för rättegångskostnader den nya vattenlagen, om anspråket framställs sedan lagen har trätt i kraft."

Om det uppkommer oförutsedda skador av ett äldre företag kan det tänkas att det redan har framställts anspråk när den nya lagen träder i kraft och att ytterligare anspråk tillkommer efter ikraftträdandet. Olika förfaranderegler blir därvid tillämpliga men skillnaderna är inte större än att samtliga anspråk bör kunna handläggas på en gång, om vattendomstolen finner detta lämpligt.

5 §

Avsikten med bestämmelsen torde vara att äldre bestämmelser skall tillämpas inte bara vid förrättningen utan också, om besvär anförts eller underställning skett, i fråga om handläggningen och prövningen vid domstol. Med hänsyn till vad som sägs i 4 § i förslaget torde förevarande stadgande böra jämkas så att uttryckligen anges att även domstol har att tillämpa äldre bestämmelser.

Enligt förslaget är tidpunkten när förrättningsman förordnas avgörande för om äldre bestämmelser skall tillämpas. För att klar gränsdragning skall vinnas mellan de fall i vilka äldre och de fall i vilka ny lag skall tillämpas torde en lämpligare tidpunkt vara den dag då ansökan om förordnande av förrättningsman görs. I fall som avses i 3 kap. 11 § VL bör dagen för förordnande om syneförrättning vara avgörande.

Lagrådet föreslår att paragrafen får följande lydelse: "Om ansökan om förordnande av förrättningsman gjorts eller förordnande enligt 3 kap. 11 § vattenlagen (1918: 523) om syneförrättning meddelats före ikraftträdandet av den nya vattenlagen, tillämpas äldre bestämmelser vid förrättningen, i fråga om underställning och överklagande samt vid domstols handläggning och prövning av fråga som rör förrättningen."

9 §

I fråga om vattenföretag som pågår vid den nya lagens ikraftträdande är det remitterade förslagets innebörd att tillståndsplikt enligt nya lagen skall föreligga, om inte tillstånd redan har meddelats enligt äldre lag eller fråga är om dikningsföretag eller om verksamhet som grundas på sådan särskild rättighet som avses i 2 kap. 41 § VL. Vad nu sagts framgår vid en jämförelse mellan 9 och 18 §§ i förslaget till promulgationslag.

Lagrådet har ingen erinran i sak mot den principiella lösningen av dessa övergångsfrågor. Däremot har lagrådet vissa synpunkter på den lagtekniska utformningen. Denna är främst beroende av hur reglerna om tillståndsplikt i 4 kap. utformas. Enligt 4 kap. 1 § i det remitterade förslaget får ett vattenföretag inte *påbörjas* utan tillstånd enligt den nya lagen. Med den lydelsen av paragrafen är det klart att tillståndsplikten bara omfattar

Lagrådets yttrande

företag som startas efter lagens ikraftträdande. Det är då naturligt att såsom skett utforma övergångsregeln i 9 § positivt. Om 4 kap. 1 § i stället ges lydelsen att för vattenföretag krävs tillstånd enligt den nya lagen, blir paragrafen utan vidare tillämplig även på vattenföretag som pågår vid ikraftträdandet. Med pågående vattenföretag avses då dels byggnadsarbeten som är i gång och dels den verksamhet som utövas vid en färdig anläggning. Med denna utformning av reglerna om tillståndsplikt bör övergångsstadgandet avse endast de undantag från tillståndsplikten som åsyftas. Därvid är att märka – vilket för övrigt gäller också med den i remissprotokollet föreslagna lydelsen – att rättigheter som avses i 2 kap. 41 § VL inte behöver nämnas här; av 18 § i förslaget följer att sådana rättigheter blir att anse som tillstånd enligt den nya lagen.

Om 4 kap. 1 § utformas på det sätt som nu berörts bör alltså 9 § promulgationslagen endast innehålla en undantagsregel för dikningsföretag som pågår vid ikraftträdandet av den nya lagen. Därvid bör beaktas att den för markavvattningsföretag speciella tillståndspliktsregeln i 4 kap. 2 § andra stycket i det remitterade förslaget har en direkt motsvarighet i 7 kap. 36 § VL för dikningsföretagens del. Undantagsregeln bör därför inte omfatta detta fall. Lagrådet föreslår följande lydelse: "Bestämmelserna om tillståndsplikt i 4 kap. 1 § och 2 § första stycket gäller inte dikningsföretag som pågår vid ikraftträdandet av den nya vattenlagen."

I motiveringen till 9 § i det remitterade förslaget har anförts att i de fall allmänna intressen skadas av ett befintligt dikningsföretag detta får omprövas enligt 19 § promulgationslagen. Uttalandet är något oklart och kan vålla missförstånd. Vad som åsyftas torde vara att ett efter förrättning enligt VL meddelat tillstånd till ett dikningsföretag på grund av 18 § promulgationslagen blir att anse som ett tillstånd enligt den nya lagen, varav följer att tillståndet kan omprövas enligt 15 kap. 14 § nya lagen med de avvikelser som framgår av promulgationslagen.

I 17 § i det remitterade förslaget har tagits upp en bestämmelse om laglighetsprövning av vattenanläggningar som har tillkommit före den nya lagens ikraftträdande. Det synes naturligare att se denna bestämmelse i samband med 4 kap. 5 § i förslaget och alltså som ett övergångsstadgande till 4 kap. Bestämmelsen kan lämpligen placeras som ett andra stycke i 9 §. Andra stycket i 17 § kan avvaras.

Innebörden av reglerna om laglighetsprövning torde kunna beskrivas på följande sätt. Om en vattenanläggning har utförts utan tillstånd enligt den nya lagen eller äldre lag eller om en verksamhet som utgör vattenföretag bedrivs utan sådant tillstånd kan företagaren begära prövning av laglighet-en. Är det fråga om en anläggning som tillkommit eller en verksamhet som påbörjats efter ikraftträdandet av den nya lagen skall prövningen naturligtvis ske enligt denna lag. Avser laglighetsprövningen däremot en anläggning som tillkommit eller en verksamhet som påbörjats före ikraftträdandet får man skilja på anläggningar och verksamhet. Beträffande äldre anläggning-

Lagrådets yttrande

ar skall prövningen ske enligt de bestämmelser som gällde vid anläggningens tillkomst. Om det befinns att anläggningen inte är laglig enligt de äldre bestämmelserna torde dock företagaren vara oförhindrad att begära prövning enligt den nya lagen (se af Klintberg, Om byggande i vatten, s. 138). Avser laglighetsprövningen en verksamhet som påbörjats före den nya lagens ikraftträdande skall prövningen ske enligt den nya lagen. På denna punkt avviker den nya lagen från gällande rätt (se 5 § promulgationslagen till VL, som inte är begränsad till anläggningar).

10 §

Den i förevarande paragraf upptagna bevisbörderegeln torde böra gälla inte endast i fråga om vattenanläggningar utan beträffande vattenföretag över huvud. Regeln bör däremot inte vara tillämplig i fall då vattenföretaget, efter VL:s ikraftträdande, utförts enligt tillstånd som meddelats dessförinnan (jfr vad lagrådet föreslagit beträffande 4 kap. 6 § i det remitterade förslaget). Paragrafen kan lämpligen ges följande lydelse: "Om annat vattenföretag än dikning har utförts under vattenlagens (1918: 523) giltighetstid utan tillstånd, är företagaren bevisningsskyldig i fråga om de förhållanden som rådde i vattnet innan företaget utfördes."

11–13 §§

I 9 kap. 12–15 §§ och 19 § har upptagits bestämmelser om ersättning vid omprövning av tillstånd samt om vissa begränsningar i denna ersättningsrätt och i ersättningssrätt som tillkommer tillståndshavare och andra intressenter när ett vattenföretag lider intrång genom ett annat vattenföretag, som utförs för allmänna ändamål. Dessa regler avser vattenföretag som tillkommit enligt den nya lagen I 11–13 §§ i förslaget till promulgationslag har upptagits motsvarande regler för de fall att omprövningen eller intrånget avser vattenföretag vartill tillstånd meddelats enligt VL eller äldre bestämmelser; dessutom regleras ersättningsfrågan vid omprövning av en sådan rättighet som avses i 2 kap. 41 § VL.

Lagrådet har föreslagit viss omarbetning av nämnda bestämmelser i 9 kap. Omarbetningen är främst av formell art men på vissa punkter har också ändringar i sak föreslagits. Om lagrådets förslag följs måste också förevarande övergångsstadganden omarbetas. Lagrådet framlägger i det följande ett förslag till ändrad lydelse av dessa stadganden. Därvid har till 14 § andra stycket överflyttats regleringen av de fall som i det remitterade förslaget behandlas i 9 kap. 12 § andra stycket, såvitt gäller företag som utan särskilt tillstånd har tillkommit före den nya lagens ikraftträdande. Den avsedda begränsningen till företag i kungsådra har härvid fått komma till tydligare uttryck. Enligt lagrådets förslag blir ifrågavarande övergångsstadganden fördelade på fem paragrafer (11–15 §§) i stället för det remitterade förslagets tre:

Lagrådets yttrande

11 § Medför omprövning enligt 15 kap. 3, 4, 9 eller 11 § nya vattenlagen av ett tillstånd enligt vattenlagen (1918: 523) eller motsvarande äldre bestämmelser skada för tillståndshavaren utgår ersättning till denne, om annat inte följer av 12 §.

Medför omprövning enligt nya vattenlagen av tillstånd som avses i första stycket skada för annan än tillståndshavaren utgår ersättning härför. För mottagare av andelskraft eller av ersättning genom överföring av kraft enligt vattenlagen (1918: 523) i dess lydelse före den 1 juli 1974 gäller dock viss begränsning enligt 15 §.

Beträffande ersättning enligt första eller andra stycket äger 9 kap. 1–10 §§ och 13 § nya vattenlagen motsvarande tillämpning. Därvid skall vad som sägs om andelskraft tillämpas även på sådan ersättning genom överföring av kraft varom stadgas i andra stycket.

12 § Om skada som avses i 11 § första stycket utgörs av förlust av vatten eller fallhöjd eller inskränkning i rätten att reglera vattnets avrinning och omprövningen sker till förmån för det allmänna fiskeintresset, allmän farled, allmän hamn, allmän flottled eller hälsovården eller, vid omprövning enligt 15 kap. 3 § eller 9 § första meningen nya vattenlagen, till förmån för den allmänna miljövården samt bestämmelserna i vattenlagen (1918: 523) om kungsådra eller nyprövning var tillämpliga på företaget, är tillståndshavaren skyldig att utan ersättning tåla skadan till så stor del som, jämte vad han tidigare efter den nya lagens ikraftträdande har avstått enligt denna paragraf eller 14 §, motsvarar en tjugondel av det produktionsvärde eller det värde av vattenmängd, fallhöjd eller magasinsvolym som avses i 9 kap. 14 § andra stycket nya vattenlagen.

13 § Bestämmelserna i 11 och 12 §§ äger motsvarande tillämpning beträffande omprövning av en sådan särskild rättighet att förfoga över vattnet som avses i 2 kap. 41 § vattenlagen (1918: 523).

14 § Om den som har tillstånd till ett vattenföretag enligt vattenlagen (1918: 523) eller motsvarande äldre bestämmelser åsamkas förlust av vatten eller fallhöjd eller inskränkning i rätten att reglera vattnets avrinning till följd av ett vattenföretag enligt nya lagen som skall tillgodose det allmänna fiskeintresset, allmän farled, allmän hamn, allmän flottled, hälsovården eller den allmänna miljövården eller som utgör markavvattningsföretag eller vattentäkt för bevattning, är hans rätt till ersättning härför begränsad på motsvarande sätt som gäller enligt 12 §, om bestämmelserna i vattenlagen (1918: 523) om kungsådra var tillämpliga på vattenföretaget.

Första stycket äger motsvarande tillämpning i fråga om förlust eller inskränkning som åsamkas den som utan särskilt tillstånd driver ett vattenföretag som tillkommit före ikraftträdandet av nya vattenlagen.

15 § Bestämmelsen i 9 kap. 19 § nya vattenlagen äger motsvarande tillämpning beträffande andelskraft enligt vattenlagen (1918: 523) eller ersättning genom överföring av kraft enligt vattenlagen (1918: 523) i dess lydelse före den 1 juli 1974.

14 §

Den i denna paragraf upptagna bestämmelsen torde vara obehövlig. Upphävandet av VL medför inte att avgifter som domstol bestämt enligt 6

kap. 9 § VL inte längre skall utgå. Om inte annat föreskrivits utgår avgifterna så länge flottning bedrivs. *Lagrådets yttrande*

15 §

De bestämmelser om omräkning av årliga avgifter, bestämda enligt 2 kap. 8 §, 2 kap. 10 § och 4 kap. 14 § VL, som upptas i förevarande paragraf torde inte böra förstås så, att någon jämkning av avgifterna inte skall kunna ske om ändrade förhållanden eller andra omständigheter motiverar det. Tillstånd som meddelats enligt vattenlagen (1918: 523) skall enligt förslagets 18 § kunna omprövas i enlighet med bestämmelserna i 15 kap. nya vattenlagen (med vissa avvikelser enligt 19 och 20 §§). Vid sådan omprövning torde anledning finnas att även avgifter som avses i förevarande paragraf kan ändras, i samma utsträckning som gäller fiskeavgifter och bygdeavgifter enligt nya vattenlagen. Enligt lagrådets mening bör uttrycklig bestämmelse meddelas härom, lämpligen i ett tillägg till förslagets 18 §.

Särskilda övergångsbestämmelser till 12, 13 och 16 kap. nya vattenlagen.

Enligt 11 kap. 83 § andra stycket VL och övergångsbestämmelser till detta lagrum kan vattenrättsdomaren, om vattendomstolen i ett stämningsmål, allmän domstol eller överexekutor förordnat om borttagande eller ändring av en anläggning och ägaren av denna bemöter förordnandet med en ansökan om lagligförklaring av anläggningen, besluta om inhibition av verkställigheten av förordnandet. I det remitterade förslaget finns en motsvarande regel i 13 kap. 55 § andra stycket. Som lagrådet anfört vid det stadgandet kan detta avse endast beslut av vattendomstol eller länsstyrelse. Eftersom det kan finnas förordnanden som meddelats av domstol eller överexekutor enligt äldre lag och som bemöts med en ansökan enligt den nya lagen behövs en övergångsregel. Den kan lämpligen tas upp under förevarande rubrik i en särskild paragraf efter 16 § i det remitterade förslaget med förslagsvis följande lydelse: "Bestämmelsen i 13 kap. 55 § andra stycket nya vattenlagen äger motsvarande tillämpning på förordnande som avses i 11 kap. 83 § andra stycket vattenlagen (1918: 523) och som meddelats av domstol eller överexekutor."

18 §

Tillstånd som har meddelats enligt VL eller äldre bestämmelser och som efter nya lagens ikraftträdande har en funktion att fylla genom att de hänför sig till vad som är vattenföretag eller annan åtgärd enligt den lagen får genom föreskriften i första stycket av förevarande paragraf att de skall anses som tillstånd enligt nya lagen fortsatt giltighet och deras rättskraft blir bestämd av 15 kap. 1 § jämte de lagrum, vartill denna paragraf hänvisar. Det är emellertid bara med avseende på de frågor som regleras i 15 kap. som äldre tillstånd här jämställs med tillstånd enligt nya lagen. Detta förhållande kan endast utläsas därav att bestämmelsen föregås av rubriken

Lagrådets yttrande

"Särskilda övergångsbestämmelser till 15 kap. nya vattenlagen". Att jämställandet inte är generellt bör enligt lagrådets mening i första hand framgå direkt av paragrafens lydelse.

Enligt den i remissen föreslagna texten sker jämställandet av tillstånden med vissa "begränsningar". Eftersom det endast är fråga om modifikationer i möjligheterna att ompröva äldre tillstånd i förhållande till vad som gäller nya tillstånd synes det mera adekvat att tala om "avvikelser" än om "begränsningar".

Lagrådet föreslår i enlighet med det anförda att första stycket ges lydelsen: "Ett tillstånd enligt vattenlagen (1918: 523) eller motsvarande äldre bestämmelser till ett vattenföretag eller någon annan åtgärd som avses i den nya vattenlagen anses med avseende på vad som föreskrivs i 15 kap. nya vattenlagen som ett tillstånd enligt denna med de avvikelser som följer av 19 och 20 §§."

Enligt 15 kap. 4 och 12 §§ skall lokal fiskeavgift, bygdeavgift och allmän fiskeavgift kunna ändras som en självständigt väckt fråga samt bygdeavgift och allmän fiskeavgift dessutom i samband med omprövning av tillståndet till det aktuella företaget. På samma sätt som i förevarande paragraf äldre tillstånd jämställs med nya med avseende på omprövningsmöjligheterna synes i samma hänseende äldre avgifter enligt 2 kap. 8 och 10 §§ samt 4 kap. 14 § VL böra jämställas med bygdeavgifter och fiskeavgifter. Lagrådet föreslår att 18 § tillföres ett fjärde stycke av innehåll att vad som enligt 15 kap. 4 och 12 §§ nya vattenlagen gäller om ändring av fiskeavgift och bygdeavgift skall tillämpas också på avgifter enligt 2 kap. 8 och 10 §§ samt 4 kap. 14 § vattenlagen (1918: 523).

19 §

Innebörden av 18 § i förslaget till promulgationslag är att äldre tillstånd och rättigheter som avses i 2 kap. 41 § VL i princip kan omprövas enligt reglerna i 15 kap. i förslaget. 19 § avses innehålla vissa avvikelser från dessa omprövningsregler.

Såsom paragrafen är avfattad i det remitterade förslaget är den ganska svårtillgänglig. Den bör därför redigeras om för att bli mera lättläst. Vidare bör angivelserna av tidpunkterna för omprövning hänföra sig till när omprövning får ske och inte när den får begäras.

Lagrådet föreslår att paragrafen får följande lydelse:

"Omprövning enligt 15 kap. 3 § första stycket första meningen nya vattenlagen i fall som avses i 18 § första och andra styckena denna lag får, om inte annat följer av andra stycket, ske efter utgången av år 1992, dock får omprövning av tillstånd till vattenkraftverk eller vattenreglering för kraftändamål ske tidigast trettio år från den dag då företaget enligt därom meddelad föreskrift skall vara fullbordat eller, om nyprövning enligt 4 kap. vattenlagen (1918: 523) ägt rum, tidigast trettio år från den dag då domen om nyprövning vann laga kraft.

Om företaget skulle ha kunnat underkastas nyprövning enligt 4 kap. vattenlagen (1918: 523) vid en tidpunkt efter nya vattenlagens ikraftträdande får omprövning ske så snart den för nyprövning gällande tiden utgått.

Omprövning enligt 15 kap. 3 § första stycket tredje meningen nya vattenlagen får ske endast om ändringen i vattenförhållandena inträtt efter nya vattenlagens ikraftträdande."

21 §

Det i denna paragraf upptagna stadgandet bygger på förutsättningen att, till följd av vad som föreskrivs i 18 § första stycket, nya vattenlagens bestämmelser i 15 kap. 15 och 16 §§ blir tillämpliga på förhållandena inom samfälligheter enligt 3, 7 eller 8 kap. VL. Såsom förslagets bestämmelser utformats torde emellertid krävas en uttrycklig bestämmelse om att 15 kap. 15 och 16 §§ skall äga tillämpning i fråga om äldre samfälligheter.

Beträffande förslaget är vidare att framhålla att inte alla samfälligheter enligt VL eller äldre bestämmelser torde böra bli att betrakta som samfälligheter enligt nya vattenlagen. Endast de som har en motsvarighet i nya vattenlagens samfälligheter med tvångsdelaktighet torde böra omfattas av förevarande paragraf. Det gäller samfälligheter enligt 3 kap. VL som avser vattenreglering enbart för kraftändamål, samfälligheter enligt 7 kap. VL och samfälligheter för ändamål som avses i 8 kap. 20 § VL och motsvarande äldre samfälligheter.

Lagrådet föreslår att paragrafen får följande lydelse:

"Bestämmelserna i 15 kap. 15 och 16 §§ nya vattenlagen äger tillämpning även i fråga om samfälligheter enligt 3 kap. vattenlagen (1918: 523) som avser vattenreglering enbart för kraftändamål, samfälligheter enligt 7 kap. vattenlagen (1918: 523) och samfälligheter för ändamål som avses i 8 kap. 20 § vattenlagen (1918: 523) samt samfälligheter enligt motsvarande äldre bestämmelser.

Om i samfällighet som nu sagts kretsen av deltagare eller kostnadsfördelningen mellan dem ändras genom omprövning enligt 15 kap. 15 § nya vattenlagen eller godkännande av en överenskommelse enligt 15 kap. 16 § samma lag, skall en samfällighet enligt den nya vattenlagen anses bildad."

En följd av att en samfällighet enligt nya lagen anses bildad är att samfälligheten inte längre omfattar fastigheter; deltagandet blir av personlig art (ägarna av fastigheter och vissa andra). Vid omprövningen torde de konsekvenser detta förhållande kan få uppmärksammas.

I VL finns bestämmelser om förvaltningen av samfälligheter. Dessa bestämmelser torde inte böra upphävas utan att andra bestämmelser meddelas angående förvaltningen av de vid nya vattenlagens ikraftträdande bestående samfälligheterna. Genom förevarande paragraf kommer för däri avsedda fall de regler som avses skola gälla för förvaltningen av samfälligheter enligt nya vattenlagen att bli tillämpliga även på de äldre samfällighe-

terna. Det synes kunna övervägas att öppna möjligheter att även eljest anordna förvaltningen enligt andra regler än dem som upptagits i VL. Intill dess annan förvaltning anordnas torde VL:s regler böra tillämpas. En särskild övergångsbestämmelse härom bör upptagas och förslagsvis placeras under rubriken "Andra bestämmelser" sist i promulgationslagen med följande lydelse:

"Bestämmelserna i 3 kap. 12–25 och 27 §§, 7 kap. 61–65 §§ samt 8 kap. 38–45 §§ vattenlagen (1918: 523) om flera deltagares förvaltning av företag som har tillkommit enligt den lagen skall tillämpas så länge företagets förvaltning inte har anordnats på något annat sätt."

22 §

Lagrådet har under 15 kap. 18 och 19 §§ förordat att dessa paragrafer, vilka saknar motsvarighet i VL, skall utgå ur förslaget, eftersom samfälligheter enligt förslaget inte skall vara fastighetsanknutna såsom fallet är med samfälligheter enligt VL. Det kan inte heller finnas anledning att nu införa bestämmelser av förevarande art enbart med avseende på kvarlevande samfälligheter enligt VL eller äldre lag. Även detta stadgande bör därför utgå.

23 §

I 4 kap. 9–12 §§ VL finns regler om rätt för staten under vissa förutsättningar att lösa utbyggt strömfall med vattenverksbyggnader och andra anläggningar. Eftersom det ansetts inte föreligga något behov av att ha kvar detta institut i den nya lagen har i förevarande paragraf stadgats att lösenrätten upphör vid den nya lagens ikraftträdande, om inte lösenfrågan dessförinnan har fullföljts på föreskrivet sätt. Redan av 2 § i promulgationslagen följer emellertid att reglerna i 4 kap. VL upphör att gälla, om annat inte sägs. Här behöver alltså endast undantaget för redan fullföljda anspråk regleras. Paragrafen kan förslagsvis ges denna lydelse: "Bestämmelserna i 4 kap. vattenlagen (1918: 523) om statens lösningsrätt skall fortfarande gälla, om fråga om lösningsrätt före ikraftträdandet av nya vattenlagen har fullföljts genom ansökan om stämning till fastighetsdomstol."

Det är knappast motiverat att, såsom skett i det remitterade förslaget, placera stadgandet bland övergångsbestämmelser till 15 kap. Paragrafen behandlar ett så speciellt institut att den lämpligen bör placeras under rubriken "Andra bestämmelser" sist i promulgationslagen.

24 §

Vad 17 och 18 kap. nya vattenlagen innehåller blir utan särskilt övergångsstadgande gällande med den utformning som 1 och 2 §§ erhållit i förslaget till promulgationslag. De föreslagna bestämmelserna under 24 § behövs därför inte utan kan utgå.

Lagrådets yttrande

Enligt 17 kap. 1 § andra stycket i förslaget till vattenlag skall den som med stöd av 8 kap. 2 § fått rätt att använda någon annans anläggning vara skyldig jämte ägaren att underhålla anläggningen. Rätt att använda annans anläggning kan föreligga vid nya vattenlagens ikraftträdande på grund av bestämmelserna i VL. Med avseende på underhållsskyldigheten synes dessa äldre fall böra jämställas med de fall då rätten att använda annans anläggning grundas på 8 kap. 2 § nya vattenlagen. I förevarande paragraf i promulgationslagen bör i detta syfte upptagas ett stadgande av innehåll att vad som föreskrivs i 17 kap. 1 § andra stycket nya vattenlagen gäller även den som med stöd av vattenlagen (1918: 523) tillagts rätt att begagna sig av annans vattenanläggning.

25 §

De servitutsliknande inskränkningar i rätten att förfoga över en fastighet som vattendomstolen föreskrivit med stöd av 2 kap. 14 eller 62 § VL och de föreskrifter som länsstyrelsen meddelat med stöd av 2 kap. 64 § VL skall enligt förevarande paragraf efter nya vattenlagens ikraftträdande anses som förordnanden enligt 19 kap. i den nya vattenlagen. Detta innebär bl. a. att länsstyrelsen genom ett förvaltningsbeslut kan upphäva eller ändra ett lagakraftvunnet förordnande av vattendomstol. Något hinder mot en sådan ordning föreligger inte men det ligger i sakens natur att domstolsförordnandet måste tilläggas en avsevärd stadga om intressenten i vattenskyddet betalat fastighetsägaren ersättning för de servitutsliknande inskränkningarna.

I straffrättsligt avseende föreslås förevarande paragraf ta upp ett undantag från regeln att äldre skyddsförordnanden jämställs med förordnanden enligt nya lagen. Till följd av undantaget och de under 27 § upptagna bestämmelserna skall brott mot äldre föreskrifter bedömas enligt VL, dvs. brott mot vattendomstols föreskrifter kommer inte att leda till straffpåföljd medan brott mot föreskrifter som utfärdats av länsstyrelsen bestraffas endast om länsstyrelsen på sätt framgår av 13 kap. 14 § VL särskilt förordnat att föreskriften är straffsanktionerad.

I fall då länsstyrelsen med stöd av nya lagen förstärkt skyddet för en vattentillgång genom att ge tilläggsföreskrifter kommer med den föreslagna ordningen såväl det äldre som det nya sanktionssystemet att gälla samtidigt för samma vattentillgång. En sådan ordning synes inte lämplig. Lagrådet föreslår därför att tidigare meddelade skyddsföreskrifter även straffrättsligt jämställs med föreskrifter enligt 19 kap. Andra meningen i första stycket bör alltså utgå.

Det kan ifrågasättas om det fortsättningsvis behövs någon anteckning i fastighetsboken om de inskränkningar i rätten att förfoga över fastighet som vattendomstolen föreskrivit med stöd av 2 kap. 14 eller 62 § VL och om ändringar i sådana restriktioner. Nya skyddsförordnanden skall ju inte antecknas. Om hittills gjorda anteckningar skall behållas bör på sätt som

Lagrådets yttrande

föreslagits i andra stycket ändringar i fråga om de antecknade förhållandena föras in i fastighetsboken. Att länsstyrelsen skall underrätta inskrivningsmyndigheten bör emellertid föreskrivas i administrativ ordning. Innehållet i andra stycket kan därför begränsas till en föreskrift att om ett förordnande enligt 2 kap. 14 § tredje stycket eller 62 § vattenlagen (1918: 523) ändras eller upphävs skall det antecknas i fastighetsboken.

Persson är beträffande yttrandet över förevarande paragraf skiljaktig på sätt framgår av följande yttrande:

"De i paragrafen omnämnda förordnandena enligt 2 kap. 14 § tredje stycket och 2 kap. 62 § VL meddelas av vattendomstol, medan förordnanden enligt 2 kap. 64 § VL, avseende fastställande av skyddsområde omkring en grundvattentillgång, meddelas av länsstyrelse. De förstnämnda förordnandena har karaktär av beslut om servitut som till förmån för en vattentäktsfastighet eller vattentäktsanläggning läggs på en eller flera fastigheter i grannskapet. Sådana servitutsförordnanden kan meddelas i stämningsmål eller inom ramen för det ansökningsmål som gäller tillstånd till den vattentäkt som skall skyddas. Förordnandena avser i båda fallen bestämda fastigheter. Det remitterade förslaget innebär att såväl vattendomstols beslut om servitut som länsstyrelses förordnande om skyddsområde skall i och med den nya lagens ikraftträdande förvandlas till förordnanden enligt 19 kap. i den nya lagen, dvs. till administrativa beslut.

Enligt min mening är det svårt att förena med processuella grundsatser att en domstols lagakraftvunna dom av denna art med ett penndrag skall kunna förvandlas till ett beslut som kan upphävas eller ändras i administrativ ordning. Detta gäller oavsett om domen meddelats i stämningsmål eller inom ramen för ett ansökningsmål. I båda fallen rör det sig om en avvägning mellan enskilda intressen.

Jag känner inte till någon liknande konstruktion, som den nu föreslagna, på något annat område. Den omständigheten att man vid miljöskyddslagens tillkomst föreskrev att medgivanden som enligt VL lämnats till avloppsutsläpp o. d. skulle anses som tillstånd enligt den nya lagen kan inte åberopas i detta sammanhang. Ett medgivande av den art som då avsågs innebar en form av koncession som även enligt VL:s regler kunde omprövas. Vad gällde allmän domstols avgöranden i immissionsmål framhölls i propositionen att rättskraftsverkan mellan parterna av en sådan dom givetvis inte rubbades av den nya lagstiftningen (prop. 1969: 28 s. 301).

Den föreslagna ordningen kan i tillämpningen leda till resultat som ter sig anmärkningsvärda. Ett domstolsförordnande enligt VL, varigenom servitut lagts på en enda fastighet, skulle sålunda omvandlas till ett skyddsområdesförordnande enligt den nya lagen. Det är emellertid uppenbart att skyddsföreskrifter enligt den nya lagen liksom enligt 2 kap. 64 § VL avses gälla större sammanhängande områden. Om en rättegång om servitutsförordnande pågår vid ikraftträdandet, varvid enligt 4 § promulgationslagen VL:s bestämmelser skall tillämpas, skulle den dom som sedermera medde-

las komma att, så snart den vunnit laga kraft, omvandlas till ett förordnande enligt den nya lagen som kan upphävas eller ändras av länsstyrelsen. I remissförslaget har inte berörts hur man skall hantera det fallet att den som har en vattentäkt till vars skydd ett servitutsbeslut meddelats och som betalat ersättning till ägaren av de belastade fastigheterna kräver gottgörelse för den skada han lider om beslutet upphävs eller ändras av länsstyrelsen till hans nackdel.

Med hänsyn till de principiella och praktiska invändningar som kan riktas mot förslaget bör enligt min mening förevarande paragraf avse endast förordnanden enligt 2 kap. 64 § VL. Vattendomstols avgöranden enligt 2 kap. 14 eller 62 § bör alltså efter den nya lagens ikraftträdande gälla som dittills. Jag kan inte se att några oöverkomliga nackdelar skulle vara förenade med denna ordning. Ingenting hindrar att länsstyrelsen bygger vidare på ett förordnande av vattendomstol och fastställer ett skyddsområde enligt de nya reglerna, om länsstyrelsen t. ex. anser att föreskrifter behövs för en större zon än den som de servitutsbelastade fastigheterna bildar."

26 §

Av upphävandet enligt 2 § promulgationslagen av VL och ikraftträdandet enligt 1 § av den nya vattenlagen följer att VL inte kan tillämpas efter utgången av 1982 på gärningar som begåtts före denna tidpunkt och att ansvar för brott mot bestämmelserna i den nya lagen endast kan ådömas enligt den lagen. Vad som föreslås i stadgandet i första stycket av förevarande paragraf i fråga om tillämpligheten av 21 kap. 1 § nya lagen är därför obehövligt. Den ordningen torde emellertid åsyftas att brott mot VL även efter dess upphävande skall kunna leda till sådan påföljd som enligt VL gällde vid tiden för brottets begående. Bestämmelsen i ämnet bör följaktligen utgöra ett undantag från vad som stadgas i 1 och 2 §§ och möjliggöra fortsatt tillämpning av straffbestämmelserna i VL.

Vidare bör möjligheterna enligt 21 kap. 2 § (3 och 4 §§ enligt lagrådets förslag) nya vattenlagen att förelägga vite eller anlita handräckning för att åstadkomma rättelse när vissa gärningar begåtts stå öppna också i de fall då gärningen begåtts före nya lagens ikraftträdande.

Lagrådet föreslår att första stycket i förevarande paragraf ges lydelsen: "I fråga om gärning som var belagd med straff i vattenlagen (1918: 523) och som begåtts före nya vattenlagens ikraftträdande skall vattenlagen (1918: 523) alltjämt tillämpas. Vad som sägs i 21 kap. 3 och 4 §§ nya vattenlagen får tillämpas även vid gärningar som begåtts under vattenlagens (1918: 523) giltighetstid."

Såsom föreslås i remissen bör i ett andra stycke i paragrafen ges en regel om forum efter VL:s upphävande för mål om brott mot VL, i vilket hänseende bör föreskrivas att talan om ansvar enligt första stycket väckes vid laga domstol i brottmål.

Lagrådets yttrande

27 §

Med den ordning lagrådet föreslagit under 25 § skall förevarande paragraf utgå.

3 och 4. Förslagen till lag om inrättande, utvidgning och avlysning av allmän farled och allmän hamn samt lag om inrättande, utvidgning och avlysning av allmän flottled.

Lagrådet lämnar förslagen utan erinran.

JUSTITIEDEPARTEMENTET

Utdrag
PROTOKOLL
vid regeringssammanträde
1982-03-25

Slutprotokoll

Närvarande: statsministern Fälldin, ordförande, och statsråden Wikström, Friggebo, Dahlgren, Åsling, Söder, Johansson, Wirtén, Andersson, Boo, Petri, Eliasson, Gustafsson, Elmstedt, Ahrland, Molin

Föredragande: statsrådet Petri

Proposition med förslag till ny vattenlag m. m.

---

1 Anmälan av lagrådsyttrande

Föredraganden anmäler lagrådets yttrande[1] över förslag till

1. vattenlag,
2. lag om införande av vattenlagen (1982: 000),
3. lag om inrättande, utvidgning och avlysning av allmän farled och allmän hamn,
4. lag om inrättande, utvidgning och avlysning av allmän flottled.

Föredraganden redogör för lagrådets yttrande.

Inledning

I sitt yttrande över förslaget till en ny vattenlag har lagrådet inte funnit anledning till erinran mot den föreslagna uppbyggnaden av regelsystemet. Även när det gäller de sakliga lösningarna anser lagrådet att de i stort bör godtas. Lagrådet har dock gjort några principiella invändningar, bl. a. när det gäller utformningen av tillåtlighetsreglerna. Jag återkommer strax till denna fråga.

Lagrådet framför vidare på åtskilliga punkter erinringar mot vad som har föreslagits i remissen och föreslår andra lösningar eller en annan lagteknisk utformning. De förslag till sakliga ändringar som lagrådet lägger fram finner jag vara välgrundade. Även lagrådets förslag till ändringar i den lagtekniska utformningen är enligt min mening ägnade att göra bestämmel-

[1] Beslut om lagrådsremiss fattat vid regeringssammanträde den 22 januari 1981.

serna mer överskådliga och lättillgängliga. Jag anser mig därför i allt väsentligt kunna biträda förslagen.

I det följande skall jag i korthet beröra vissa frågor av mer principiell natur som lagrådet har tagit upp i sitt yttrande.

I det remitterade förslaget liksom i vattenlagsutredningens förslag har använts uttrycket "*vattenrätt*" såsom en sammanfattande beteckning på de befogenheter som avser fastighetsägares och andras rätt att råda över en fastighets vatten samt "*vattenrättshavare*" för dem som innehar vattenrätt. Lagrådet pekar på att dessa uttryck kan verka förvirrande, eftersom de närmast för tanken till någon form av särskild rättighet vid sidan av servitutsrätt och nyttjanderätt. Lagrådet föreslår för sin del att dessa uttryck inte används i lagtexten.

Uttrycket vattenrätt i den mening som det används i remissen är vedertaget i vattenrättsliga sammanhang och återfinns med denna innebörd i den rättsvetenskapliga litteraturen och i vattenrättskipningen. Som lagrådet visat gör man dock knappast någon lagteknisk vinst genom att använda uttrycken vattenrätt och vattenrättshavare i lagtexten. Jag biträder därför lagrådets förslag om att dessa uttryck byts ut mot andra formuleringar.

Som tidigare berörts har lagrådet haft vissa betänkligheter beträffande *tillåtlighetsreglernas utformning*. Enligt lagrådets mening hade det sålunda varit önskvärt att reglerna hade haft större konkretion och mera "substans". Denna fråga har utförligt diskuterats i remissprotokollet av föredragande statsrådet och jag biträder de synpunkter som därvid har förts fram. Jag vill särskilt stryka under att mer allmänt avfattade tillåtlighetsregler bör kunna ge bättre utrymme för att ta hänsyn till de olika vattenföretagens särdrag och möjliggöra en mera samlad bedömning av tillåtligheten av ett vattenföretag. Bättre hänsyn till ändrade förhållanden och till samhällsutvecklingen kan också tas genom sådana regler. Prövningen av vattenföretagen kommer liksom hittills att ske vid vattendomstol eller, såvitt avser markavvattningsföretag, vid förrättning. Det finns en sedan länge utbildad praxis i vattenrättskipningen beträffande vilka intressen av allmän art som bör beaktas vid tillåtlighetsprövningen. Denna praxis kan ge god ledning också vid tillämpningen av den nya lagen. Jag anser på grund av det anförda att den i remissen valda lagstiftningstekniken bör godtas.

Rörande frågan om vattenföretags förhållande till *den fysiska planeringen* har lagrådets majoritet funnit det välbetänkt att, såsom skett i det remitterade förslaget, i avbidan på en ny plan- och byggnadslagstiftning ta in ett krav på planöverensstämmelse i den nya vattenlagen endast såvitt avser byggnads- och andra anläggningsarbeten. En ledamot av lagrådet har förordat en annan lagteknisk lösning, som innebär att vattenföretags förhållande till den fysiska planeringen bör behandlas inom ramen för byggnadslagstiftningen. Vad denne lagrådsledamot anfört föranleder mig inte att frångå uppläggningen i det remitterade förslaget.

Slutprotokoll

Rörande de *vattenrättsliga samfälligheterna* har lagrådet anslutit sig till det remitterade förslagets ståndpunkt att anknytningen till fastighet som grund för deltagande överges och att delaktigheten i princip skall vara knuten till en fysisk eller juridisk person.

Vad beträffar förhållandet mellan sökanden till ett vattenföretag, som leder till samfällighetsbildning, och samfälligheten har lagrådet diskuterat en lösning som innebär att det inte som för närvarande är sökanden som förfogar över tillståndet utan i stället samfälligheten. Därmed skulle förfogandet över tillståndet vara en gemensam angelägenhet, varom beslut skall fattas i samma ordning som beslut i andra angelägenheter som omfattas av samfällighetsförvaltningen. Jag anser att en sådan lösning är ändamålsenlig och förordar att detta kommer till uttryck i lagtexten.

Lagrådet har godtagit det remitterade förslagets vidgade möjligheter till *omprövning* av villkoren för givna tillstånd. Lagrådet har emellertid ifrågasatt om det verkligen krävs ett så komplicerat *ersättningssystem* som det föreslagna.

Jag kan hålla med om att det föreslagna ersättningssystemet vid omprövning är komplicerat. Det utgör emellertid resultatet av en sammanjämkning mellan de olika intressen som gör sig gällande vid utnyttjandet av våra vattenresurser och någon annan lösning är svår att åstadkomma. Med de förbättringar från lagteknisk synpunkt som lagrådet har föreslagit anser jag mig böra acceptera det föreslagna ersättningssystemet.

Utöver de frågor som jag nu har berört har lagrådet rörande den närmare utformningen av lagtexten i förslagen till ny vattenlag och lag om införande av vattenlagen föreslagit åtskilliga ändringar, vilka jag i allt väsentligt biträder. Därutöver bör vissa ändringar av huvudsakligen redaktionell natur göras i lagförslagen.

De ändringar som bör göras i det remitterade förslaget till ny vattenlag innebär bl. a. en ändrad disposition av bestämmelserna i några kapitel samt en delvis ändrad paragrafnumrering i vissa andra kapitel till följd av att en del paragrafer fått utgå. Vissa ändringar från systematisk synpunkt vidtas också i den föreslagna lagen om införande av vattenlagen. För att underlätta förståelsen av de olika bestämmelserna har jag funnit det lämpligt att i förevarande protokoll ta in fullständig specialmotivering, varvid lagrådets synpunkter har inarbetats.[1]

[1] Specialmotiveringen till de remitterade förslagen (avsnitt 4 i remissprotokollet) har förts över till bilagedelen.

Specialmotivering till förslaget till vattenlag

Specialmotivering

Det förslag till ny vattenlag som nu läggs fram följer i huvudsak utredningsförslagets systematik. Kapitelindelningen överensstämmer med det remitterade förslagets, men systematiken inom vissa kapitel har, som anförts i inledningen till slutprotokollet, ändrats.

Gemensamma bestämmelser har så långt som möjligt införts för alla de företag som lagen skall tillämpas på. Dessa företag, som benämns vattenföretag, definieras i 1 kap. Det följande kapitlet innehåller de grundläggande bestämmelserna om rådigheten över vatten. Bestämmelserna i 3 kap. om tillåtligheten och utformningen av vattenföretag gäller för alla sorters vattenföretag. I 4 kap. har tagits in bestämmelser om tillståndsplikt. Dessa allmänna bestämmelser kompletteras av särregler i följande kapitel om markavvattning (5 kap.), bevattning (6 kap.) samt vattenreglering (7 kap.). Det rör sig här om företag beträffande vilka samfällighetsbildning kan ske. Bestämmelserna om bevattning saknar motsvarighet i utredningens förslag (se avsnitt 2.12 i lagrådsremissen). Bestämmelserna om markavvattningsföretag har kompletterats med särskilda regler om avledande av avloppsvatten, som delvis motsvarar 8 kap. VL (se avsnitt 2.11 i lagrådsremissen).

Bestämmelser om särskilda tvångsrätter ges i 8 kap., medan 9 kap. handlar om ersättning och 10 kap. om avgifter. I 11 kap. finns bestämmelser om dels regeringens prövningsrätt och dels förberedelse av större vattenföretag.

Det av utredningen föreslagna särskilda kapitlet om grundvattentäkt (5 kap. i utredningens förslag) har inte fått någon motsvarighet. I fråga om anledningen härtill hänvisas till vad som anförs vid 3 kap. 8 §. Bestämmelser om andelskraft (4 kap. i utredningens förslag) har tagits in bland ersättningsbestämmelserna i 9 kap.

De ändringar av prövningssystemet som har gjorts i förhållande till utredningsförslaget (se avsnitt 2.2 i lagrådsremissen) har medfört att bestämmelserna i 13 kap. om prövning av vattenmål i huvudsak har ersatt fyra kapitel i utredningsförslaget (13, 15, 17 och 18 kap.). Bestämmelserna om utrivning m. m. samt om tillstånds giltighet och omprövning har dock brutits ut till särskilda kapitel, 14 och 15 kap.

12 kap. innehåller bestämmelser om prövning vid förrättning av markavvattningsföretag, som oftast utförs inom ramen för en samfällighet. Frågor om andra typer av samfälligheter (bevattnings- och vattenregleringssamfälligheter) prövas däremot av vattendomstol enligt bestämmelserna i 13 kap.

I 16 kap. ges regler om betalning av ersättning, tillträde m. m., i 17 kap. ges regler om underhåll m. m. och i 18 kap. stadgas om tillsyn och besiktning.

Bestämmelser om skydd för vattenförsörjningen m. m. (8 kap. i utredningens förslag), som i sakligt hänseende skiljer sig från bestämmelserna om vattenföretag, har tagits in i 19 kap.

Slutligen finns i 20 kap. kostnadsbestämmelser, i 21 kap. bestämmelser om ansvar och handräckning m. m. och i 22 kap. slutbestämmelser.

Den nya vattenlagen innehåller i motsats till VL inte några bestämmelser om inrättande m. m. av allmänna farleder, hamnar och flottleder. Det föreslås att dessa frågor i stället regleras i särskild lagstiftning och lagförslag härom läggs fram i propositionen (se också avsnitt 2.8 och 2.9 i lagrådsremissen).

Den nya vattenlagen innehåller inte heller några bestämmelser om organisation och förvaltning av vattenrättsliga samfälligheter. Avsikten är att lagen om förvaltning av samfälligheter skall göras tillämplig på samfälligheter enligt den nya vattenlagen. Jag kommer senare denna dag att föreslå att lagrådets yttrande inhämtas över förslag till ändring i nämnda lag liksom annan följdlagstiftning till den nya vattenlagen.

När det i den följande specialmotiveringen till lagrummen anges att en föreslagen bestämmelse motsvarar en eller flera bestämmelser i VL eller utredningsförslaget, innebär detta i vissa fall endast att den föreslagna bestämmelsen rör samma ämne, medan det sakliga innehållet kan ha ändrats utan att detta i alla avseenden motiveras.

1 kap. Inledande bestämmelser

Kapitlet, som i huvudsak motsvarar 1 kap. i utredningens förslag och i det remitterade förslaget, innehåller till en början en allmän deklaration om att vatten skall skyddas och vårdas som en gemensam naturtillgång (1 §). Därefter följer bestämmelser om lagens tillämpningsområde (2 och 3 §§) samt definitioner av vissa typer av vattenföretag m. m. (4 §). I anledning av påpekanden från lagrådet har vissa ändringar gjorts i 2–4 §§.

Gällande VL innehåller inte någon allmän, sammanfattande definition av vilka företag som lagen är tillämplig på. De typer av vattenföretag som lagen är tillämplig på behandlas och beskrivs var för sig i olika kapitel (se exempelvis 2 kap. 1, 38 och 42 §§ samt 7 kap. 1, 37 och 49 §§ VL).

Jag anser i likhet med utredningen att den nya lagens tillämpningsområde i princip bör stämma överens med gällande VL. Jag delar även utredningens uppfattning att bestämmelserna om lagens tillämpningsområde bör samlas i ett särskilt inledande kapitel. Dessutom behövs det definitioner av vissa typer av företag som särbehandlas i den nya lagen samt av några andra begrepp som används i lagen.

1 § Vatten skall skyddas och vårdas som en gemensam naturtillgång.

Paragrafen, som motsvarar 2 kap. 8 § i utredningens förslag, har behandlats i den allmänna motiveringen i lagrådsremissen (avsnitt 2.3.7). F. n. finns det endast en regel om sparsamhet vid uttag av grundvatten (2 kap. 43 § VL). Till skillnad från utredningsförslaget, som endast innehåller en sparsamhetsregel, har i förevarande paragraf angivits att vattnet skall

skyddas och vårdas. Häri ligger också att vattnet skall användas med sparsamhet. *1 kap. 2–3 §§*

2 § Denna lag är tillämplig på vattenföretag och vattenanläggningar. I lagen finns också bestämmelser om skydd för vattenförsörjningen.

I fråga om vissa vattenföretag som kan beröra något annat land gäller särskilda bestämmelser.

Första stycket motsvarar 1 kap. 2 § i utredningens förslag. Utredningen har som en sammanfattande beteckning på de åtgärder och anläggningar som omfattas av lagen föreslagit "vattenföretag". Definitionen av vattenföretag i 3 § första stycket avser emellertid endast åtgärder i vatten, medan enligt andra stycket i samma paragraf med en vattenanläggning avses en anläggning som har tillkommit genom ett vattenföretag (jfr 1 kap. 4 § punkt 5 i det remitterade förslaget). I första meningen av förevarande stycke anges därför att lagen är tillämplig på vattenföretag och vattenanläggningar. Den närmare innebörden av dessa begrepp anges i 3 §.

Den nya vattenlagen handlar till alldeles övervägande delen om vattenföretag och vattenanläggningar. Bestämmelserna i 19 kap. om skydd för vattenförsörjningen utgör emellertid ett undantag. En erinran om dessa bestämmelser har tagits in i andra meningen av förevarande stycke.

Andra stycket motsvarar 24 kap. 6 § i utredningens förslag och 10 § lagen (1918: 524) om vad iakttagas skall i avseende å införande av vattenlagen. Sverige har kommit överens med Finland och Norge om en särskild ordning för prövning av vattenföretag med verkningar över riksgränsen. Bestämmelser härom finns i lagen (1971: 850) med anledning av gränsälvsöverenskommelsen den 16 september 1971 mellan Sverige och Finland resp. lagen (1929: 404) om giltighet här i riket av svensk-norska vattenrättskonventionen av den 11 maj 1929 och lagen (1929: 405) med vissa föreskrifter angående tillämpningen här i riket av svensk-norska vattenrättskonventionen av den 11 maj 1929. Enligt lagen (1974: 268) med anledning av miljöskyddskonventionen den 19 februari 1974 mellan Danmark, Finland, Norge och Sverige kan sistnämnda konvention vara tillämplig också på vissa vattenföretag som inte omfattas av nämnda gränsälvsöverenskommelse eller svensk-norska vattenrättskonventionen.

3 § Vattenföretag är

1. uppförande, ändring, lagning och utrivning av dammar eller andra anläggningar i vattendrag, sjöar och andra vattenområden, fyllning och pålning i vattenområden, bortledande av vatten från eller grävning, sprängning och rensning i vattenområden samt andra åtgärder i vattenområden om åtgärden syftar till att förändra vattnets djup eller läge,
2. bortledande av grundvatten och utförande av anläggningar härför,
3. tillförsel av vatten för att öka grundvattenmängden samt utförande av anläggningar och åtgärder härför,
4. åtgärder som utförs för att avvattna mark, när fråga inte är om

avledande av avloppsvatten, för att sänka eller tappa ur en sjö eller för att skydda mot vatten, när syftet med åtgärden är att varaktigt öka en fastighets lämplighet för något visst ändamål. *1 kap. 3 §*

Vattenanläggning är en anläggning som har tillkommit genom ett vattenföretag med till anläggningen hörande manöveranordningar.

Med vattenområde i första stycket 1 avses område som täcks av vatten vid högsta förutsebara vattenstånd.

Paragrafen, som i huvudsak motsvarar 1 kap. 1 § utredningens förslag, innehåller definitioner av begreppen vattenföretag och vattenanläggning. Genom dessa definitioner fastställs lagens tillämpningsområde.

I utredningens lagförslag anges i nio punkter vilka åtgärder som skall hänföras till vattenföretag. Dessa är 1. byggande i vatten, 2. vattenreglering, 3. vattenöverledning, 4. sådan höjning eller sänkning av vattenståndet som inte är vattenreglering eller markavvattning, 5. nyttjande av vatten som drivkraft, 6. nyttjande av ytvattentäkt, 7. anordnande och nyttjande av grundvattentäkt samt infiltration för sådan täkt, 8. markavvattning samt 9. utrivnings- och återställningsarbeten i vatten. Den detaljerade uppräkningen av åtgärder har av utredningen motiverats med dels att det är viktigt att klart definiera och avgränsa de vattenföretag för vilka särreglering är nödvändig, dels att man klarare än i gällande lag bör hålla isär rena byggnadsåtgärder i vatten från den verksamhet i vatten som bedrivs med eller utan hjälp av vattenbyggnader.

Utredningens definitionsmetod har kritiserats av några remissinstanser. Remisskritiken innebär sammanfattningsvis att stadgandet har blivit alltför detaljerat och svårläst. Den detaljerade uppräkningen anses också medföra risk för att företag som borde bedömas enligt lagen faller utanför denna eller att samma åtgärd kan hänföras till flera företagstyper i lagens mening.

Enligt min mening måste det huvudsakliga syftet med att ange lagens tillämpningsområde vara att klart avgränsa de typer av företag som lagen skall tillämpas på. Därutöver bör också definieras sådana vattenföretag som särbehandlas i lagen. Däremot behövs det inte någon precisering i sådana fall där den saknar självständig betydelse. Detta gäller bl. a. utredningens förslag att skilja rena byggnadsåtgärder från verksamhet i vatten som bedrivs med eller utan hjälp av vattenbyggnader. Enligt min mening kan med dessa utgångspunkter lagens tillämpningsområde anges på ett mera överskådligt och lättläst sätt än i utredningsförslaget.

Första stycket första punkten innehåller en definition av företag i ytvatten. Stadgandet motsvarar bestämmelsen om byggande i vatten och därmed likställda åtgärder i 2 kap. 1 § VL. I förhållande till det remitterade förslaget har endast en redaktionell jämkning vidtagits.

För det första skall till vattenföretag i ytvatten hänföras uppförande av anläggningar och andra åtgärder av mera stadigvarande natur, som berör ett vattenområde, dvs. vad som i 2 kap. 1 § första stycket VL benämns byggande i vatten. Denna term används dock inte i den nya lagen. Hit

1 kap. 3 §

hänförs uppförande, ändring, lagning och utrivning av dammar och andra anläggningar i vattendrag, sjöar och andra vattenområden samt fyllning och pålning i sådana vattenområden. Uttrycket "andra vattenområden" (än vattendrag eller sjöar), som i VL motsvaras av "mindre vattensamling eller havet", har valts för att uppnå överensstämmelse med terminologin i 1 § ML. Uttrycket omfattar, förutom havsområden, även konstgjorda vattensamlingar som regleringsmagasin, bevattningsdammar o. dyl. Däremot omfattas inte simbassänger m. m., som saknar vattenrättsligt intresse.

En kompletterande bestämmelse om vad som skall förstås med ett vattenområde finns i paragrafens tredje stycke.

Uppförande, ändring, lagning och utrivning av anläggningar liksom fyllning och pålning i vatten är att hänföra till vattenföretag även om åtgärderna i och för sig inte skulle medföra förändring av vattnets djup eller läge.

Under remissbehandlingen har diskuterats om vissa åtgärder skall anses som vattenföretag. Bl. a. har kabeldragning på bottnen och anläggande av flytbryggor nämnts som exempel på åtgärder, där tveksamhet kan råda om den nya lagens tillämplighet. Jag anser det emellertid vara ställt utom tvekan att båda faller under definitionen av anläggningar i vatten och att de alltså är att hänföra till vattenföretag.

Enligt både den finska vattenlagen och gränsälvsöverenskommelsen mellan Sverige och Finland (se SFS 1971: 850) gäller bestämmelserna om byggande i vatten även i fråga om uppförande av broar och andra anläggningar över ett vattenområde. I VL finns det inte någon motsvarande bestämmelse. I praxis torde det dock ha förekommit att broar har prövats enligt VL, fastän brons landfästen är belägna på ständigt torr mark och inte heller brobyggnaden i övrigt har någon dämmande inverkan.

Som Svea hovrätt framhåller vid remissbehandlingen bör det klargöras om anläggningar av nu angiven beskaffenhet skall kunna prövas enligt den nya vattenlagen eller inte. För en sådan prövning talar den inverkan som anläggningen kan ha på vattenområdets utnyttjande för något annat ändamål, främst båtfart. Att en prövning av vissa broar har skett enligt VL torde främst kunna förklaras av att en ansökan om tillstånd hos vattendomstolen f. n. utgör en naturlig åtgärd för att få till stånd en sådan avlysning av en allmän farled som måste ske om bron skall komma till stånd. Frågor om avlysning föreslås nu reglerade i särskild lagstiftning (se avsnitt 2.8 i lagrådsremissen) och detta skäl för en vattenrättslig prövning bortfaller alltså. Enligt min mening bör den inverkan som nu angivna anläggningar i övrigt har på användningen av vattenområdet kunna prövas enligt annan lagstiftning, främst väglagen, lagen (1939: 608) om enskilda vägar och anläggningslagen. Förevarande punkt omfattar alltså inte sådana anläggningar vars enda inverkan på vattenförhållandena är att de utförs över ett vattenområde. En annan sak är att arbetena under byggnadstiden kan vara sådana att de inverkar på vattenförhållandena och att det därmed blir fråga om ett vattenföretag.

Tippning av muddermassor och liknande åtgärder kan f. n. prövas enligt både VL och ML. Tippning utgör byggande i vatten men dessutom finns särskilda bestämmelser i 2 kap. 35 § VL som i princip innebär ett förbud mot att släppa ut fast avfall (se prop. 1969: 28 s. 258). ML är enligt dess 1 § punkt 1 tillämplig bl. a. på utsläppande i vatten av fasta ämnen. Lagens tillämplighet är inte beroende av att avfall ingår i det som släpps ut (se prop. 1969: 28 s. 257).

En tippning kan bli att hänföra till fyllning enligt förevarande stadgande. I likhet med utredningen anser jag att det huvudsakliga syftet med en tippning bör vara avgörande för gränsdragningen mellan den nya vattenlagen och ML. Om ett syfte med en tippning är att åstadkomma en anläggning som kan komma till nyttig användning, exempelvis en vägbank eller en pir, utgör tippningen ett vatten företag som skall prövas enligt vattenlagen. Detta gäller även om det primärt finns en önskan att bli av med de använda massorna. Om massorna är förorenade kommer detta att beaktas vid den vattenrättsliga tillåtlighetsprövningen och det är också möjligt att meddela föreskrifter till skydd mot förorening. Om syftet med en tippning däremot endast är att bli av med massorna skall prövning ske enligt ML. Härvid kan beaktas även annan inverkan än förorening.

Jag delar utredningens uppfattning att det inte behövs någon motsvarighet till 2 kap. 35 § VL i den nya lagen.

Jag kommer att senare ta upp frågan om ändring i 1 § ML, där undantaget för byggande i vatten bör avse vattenföretag enligt den nya vattenlagen. För att klarare markera gränsdragningen mellan de båda lagarna, bör undantaget avse både punkterna 1 och 2 i nämnda paragraf.

Till vattenföretag skall vidare enligt förevarande stadgande hänföras bortledande av vatten från eller grävning och sprängning i ett vattenområde. Sådana åtgärder, som i dag enligt 2 kap. 1 § andra stycket VL skall likställas med byggande i vatten, anses som vattenföretag även om de inte medför förändringar i vattnets läge eller djup, t. ex. vid bortledande av vatten ur havet. Med nu angivna åtgärder likställs i stadgandet uttryckligen rensning i ett vattenområde. Med rensning avses en åtgärd för bibehållande av vattnets djup eller läge. En sådan rensning särbehandlas i viss mån i lagen (se 2 kap. 5 § andra stycket, 4 kap. 3 § och 8 kap. 3 §).

Under begreppen grävning och rensning faller också muddring och sandsugning. Jag anser i likhet med utredningen att nuvarande gräns mot ML bör behållas i fråga om sådana åtgärder (se prop. 1969: 28 s. 258). De olägenheter, t. ex. vattenförorening och grumling, som kan uppkomma genom muddring och sandsugning, får bedömas vid tillåtlighetsprövningen enligt vattenlagen.

Slutligen skall som vattenföretag enligt förevarande punkt anses andra åtgärder i vattenområden om åtgärden i fråga syftar till att förändra vattnets djup eller läge. Till sådana åtgärder hänförs bl. a. vattenreglering och annan reglering av vattnets avrinning samt omgrävning av en åfåra. Lik-

som enligt 2 kap. 1 § andra stycket VL krävs att syftet med åtgärden skall vara förändring av vattnets djup eller läge. Härigenom utesluts bl.a. sådana förändringar i vattendjupet som åstadkoms genom en tippning av avfall som enligt vad jag har sagt tidigare skall prövas enligt ML.

Under denna punkt skulle enligt ordalydelsen även kunna anses falla vissa markavvattningsåtgärder, t. ex. en sjösänkning. Avsikten är emellertid att markavvattningsåtgärder i stället skall hänföras till punkten 4. Jag har inte ansett att det behövs något särskilt undantag i förevarande punkt för att klargöra detta.

Första stycket andra punkten behandlar grundvattenföretag.

Enligt 2 kap. 42 § VL förstås med grundvattentäkt en anläggning för tillgodogörande av grundvatten. Med tillgodogörande avses användning av vattnet i nyttigt syfte. Den av utredningen föreslagna definitionen (punkt 7) överensstämmer i sak med gällande rätt. Enligt utredningen bör bortskaffande av skadligt grundvatten samt byggnadsåtgärder under jord som medför grundvattensänkningar bedömas enligt byggnadslagstiftningen.

Vid remissbehandlingen har flera remissinstanser föreslagit att lagens tillämpningsområde vidgas till att avse även andra åtgärder med inverkan på vattenståndet än grundvattentäkt.

PBL-utredningen föreslår att underjordsbyggande som inte är gruva skall kräva bygglov (se SOU 1979:66 s. 445). En bygglovsprövning avses bl.a. innefatta en kontroll av byggandets inverkan på grundvattenförhållandena. Jag anser med hänsyn härtill inte att det finns anledning att utvidga den nya vattenlagens tillämpningsområde till att omfatta underjordsbyggande med inverkan på grundvattenförhållandena.

Det finns enligt min mening inte heller anledning att låta den nya vattenlagen omfatta sådan asfaltering av större markområden som kan påverka grundvattenförhållandena. Även här torde behövlig kontroll få ske inom ramen för den nya bygglagstiftningen.

Annorlunda förhåller det sig med bortledning av grundvatten i skadeförebyggande syfte. PBL-utredningen anser att sådan grundvattenbortledning bör prövas enligt den nya vattenlagen (se SOU 1979:66 s. 447). Sådan grundvattenbortledning skiljer sig endast till syftet från åtgärder som nu prövas enligt VL. I motsats till vattenlagsutredningen anser jag alltså att vattenlagen bör omfatta även bortledning av grundvatten i skadeförebyggande syfte.

På grund av det anförda har förevarande punkt utformats så att den avser bortledande av grundvatten och utförande av anläggningar härför. Härmed avses alltså bortledande både för tillgodogörande av grundvatten och för bortskaffande av skadligt grundvatten. Bestämmelsen omfattar även bortledande av vatten ur en grundvattentillgång för att tillgodogöra vattnets värmeenergi.

Med grundvatten avses liksom i gällande VL (se 1 kap. 15 §) det vatten som finns under markens yta. I VL:s förarbeten har grundvatten beskrivits

som "sådant underjordiskt vatten vilket helt fyller hålrummen, även de största, såväl i berggrunden som mellan de lösa jordlagrens bergartsfragment och vars hydrostatiska tryck är större än atmosfärtrycket" (se SOU 1937: 35 s. 47). Det vatten som omfattas av markavvattningsåtgärder enligt punkt 4 avser vatten på markens yta och annat vatten i marken än grundvatten. Skillnaden kan åskådliggöras med följande av lagrådet anförda exempel. Om man vill blottlägga en mineraltillgång för gruvdrift genom att avlägsna vatten som finns på ytan eller i marken och som täcker den, är åtgärden hänförlig till markavvattning enligt punkt 4. Pumpar man bort djupare liggande grundvattenförekomster för att skydda en befintlig gruva mot skador blir nu förevarande punkt rörande grundvatten tillämplig.

Första stycket tredje punkten gäller företag för s. k. infiltration och andra åtgärder för att öka vattenmängden i en grundvattentillgång.

Bestämmelsen motsvarar 2 kap. 61 § första punkten VL. Eftersom den nya lagen har gemensamma bestämmelser för yt- och grundvattentäkter, behövs inte någon motsvarighet till den andra punkten i nämnda paragraf.

Syftet med en infiltration kan vara att öka vattentillgången i en grundvattentäkt eller att återställa stabiliteten i marken inom bebyggda områden med en sjunkande grundvattennivå. Om syftet är något annat än att öka grundvattenmängden är däremot förevarande punkt inte tillämplig.

En ökning av grundvattenmängden kan åstadkommas genom att ytvatten får infiltrera i marken, vilket oftast sker i särskilda infiltrationsbassänger. Samma effekt kan uppnås genom att vatten direkt pumpas till grundvattenförande lager eller genom att markbeskaffenheten eller avrinningsförhållandena inom ett markområde ändras så att en större del av nederbörden tillförs grunden. Om dessa åtgärder utförs i syfte att öka grundvattenmängden blir förevarande punkt tillämplig.

Första stycket fjärde punkten innehåller en definition av markavvattningsföretag. Stadgandet har formulerats i enlighet med lagrådets förslag.

I 7 kap. 1, 37 och 49 §§ VL anges vilka åtgärder som hänförs till torrläggning av mark, dvs. dikning, vattenavledning och invallning. Enligt 7 kap. 35 § skall vad som stadgas om dikning också gälla avdikning av kärr, mosse eller annan vattendränkt mark. Förevarande punkt innebär inte någon ändring i sak i förhållande till gällande rätt.

Syftet med åtgärderna skall vara att öka en fastighets lämplighet för något visst ändamål, exempelvis odling, bebyggelse, torvtäkt eller gruvdrift. Det har särskilt angivits att det skall vara fråga om en varaktig förbättring. Som lagrådet påpekat är det effekten av åtgärden som skall vara varaktig. Om den eftersträvade verkan av åtgärden är av mera tillfällig karaktär, såsom exempelvis vid hyggesplöjning, är åtgärden alltså inte vattenföretag. Däremot omfattas täckdikning av stadgandet.

Det har särskilt angivits att bortskaffande av avloppsvatten inte utgör vattenföretag. Avloppsvatten definieras i 4 § punkt 5 och har här liksom i övrigt i den nya vattenlagen samma innebörd som i 3 § ML och 8 kap. 1 §

1 kap. 4 §

VL. Trots den nu angivna begränsningen finns det särskilda bestämmelser om markavvattning och avledande av avloppsvatten i 5 kap. 5–8 §§.

Förevarande punkt är inte heller tillämplig på sådant bortledande av skadligt grundvatten som jag nyss har behandlat vid punkt 2.

Med vattenföretag avses enligt första stycket huvudsakligen olika åtgärder i vatten. I de fall åtgärderna avser uppförande av anläggningar i vatten finns emellertid också ett behov av att definiera dessa anläggningar,bl. a. för tillämpningen av bestämmelserna om underhåll och tillsyn i 17 resp. 18 kap. En anläggning som har tillkommit genom ett vattenföretag benämns därför i *andra stycket* som *vattenanläggning* vilket motsvarar definitionen i 1 kap. 4 § punkt 5 i det remitterade förslaget. Härmed avses alltså anläggningar i yt- och grundvatten och även diken för markavvattning. I enlighet med lagrådets förslag har stadgandet förtydligats så att till en vattenanläggning också är att hänföra därtill hörande manöveranordningar. Dessa behöver inte befinna sig på den plats där det fysiska ingreppet i vattenförhållandena sker. Även pumpanordningar som används för att pumpa upp grundvatten ur en grundvattentillgång omfattas av begreppet.

I *tredje stycket* finns en kompletterande regel om vad som skall förstås med vattenområde i första stycket punkt 1.

Enligt 2 kap. 1 § VL avses med byggande i vatten även åtgärder "på land så nära strandbrädden, att inverkan kan ske på vattenståndet". Härmed avses även åtgärder inom landområden som endast vid exceptionella högvattenstånd täcks av vatten. I utredningsförslaget används uttrycket "inom område vid stranden som blir täckt av vatten vid högsta kända vattenstånd". Härmed åsyftas inte någon ändring i sak.

Som har framhållits vid remissbehandlingen kan det högsta kända vattenståndet ofta vara av endast historiskt intresse. Avgörande bör i stället vara det högsta vattenstånd som med någon sannolikhet kan förutses för framtiden. Förevarande bestämmelse har utformats i enlighet härmed.

4 § I denna lag avses med

1. *vattenreglering:* ändring av vattenföringen i ett vattendrag till förmån för annat vattenföretag,
2. *vattenöverledning:* vattenreglering genom överföring av ytvatten från ett vattenområde till ett annat,
3. *vattentäkt:* bortledande av yt- eller grundvatten för vattenförsörjning eller bevattning,
4. *markavvattning:* åtgärder enligt 3 § första stycket 4,
5. *avloppsvatten:* spillvatten eller annan flytande orenlighet, vatten som använts för kylning vid driften av en fabrik eller annan inrättning, vatten som avleds för sådan avvattning inom stadsplan eller byggnadsplan som inte sker för en viss eller vissa fastigheters räkning samt vatten som avleds för avvattning av en begravningsplats.

Paragrafen innehåller definitioner av vissa typer av vattenföretag som särbehandlas i den nya lagen. Dessutom anges i punkt 5 vad som i lagen avses med avloppsvatten.

Definitionen av *vattenreglering* har utformats i enlighet med lagrådets förslag. Som lagrådet framhåller skall det utmärkande för en vattenreglering enligt lagen vara att regleringen vidtas till förmån för ett annat vattenföretag. Med denna lydelse av definitionen kommer vissa slag av regleringar att falla utanför denna, nämligen regleringar som inte utförs till förmån för något vattenföretag, t. ex. för att säkra vattentillgången för flottning eller för trafik på någon inre vattenväg. Även om sådana regleringar faller utanför vattenregleringsbegreppet, utgör de vattenföretag enligt definitionen i 3 § första stycket punkt 1. *1 kap. 4 §*

S. k. profilreglering, dvs. avtrappning av ett vattendrag med dammbyggnader för att åstadkomma lämpliga utbyggnadsenheter, är inte att anse som vattenreglering enligt VL och faller inte heller under den nya definitionen.

Särskilda bestämmelser om samfälligheter för vattenreglering finns i 7 kap.

Definitionen av *vattenöverledning* har utformats i enlighet med lagrådets förslag.

Vid tillämpningen av VL har vattenöverledning tidigare ansetts utgöra en form av vattenreglering men har i senare rättspraxis behandlats som en form av byggande i vatten (se NJA 1942 s. 202 och 1953 s. 535). I den nya lagen utgör vattenöverledning åter en form av vattenreglering.

I likhet med vad som gäller vid vattenreglering behöver syftet med en vattenöverledning inte vara att öka kraftproduktionen vid ett kraftverk, utan den kan ske till förmån även för andra vattenföretag.

Särskilda bestämmelser om samfälligheter för vattenöverledning finns i 7 kap. I 2 kap. 7 § andra stycket finns bestämmelser om s. k. utbyggnadsvitsord vid vattenöverledning för kraftändamål.

Definitionen av *vattentäkt* saknar motsvarighet i utredningens förslag. Definitionen är motiverad bl. a. av den speciella rådighetsbestämmelsen i 2 kap. 4 § punkt 2 och av de särskilda bestämmelserna om bevattningssamfälligheter i 6 kap. samt bestämmelserna om avgifter i 10 kap. Begreppet bevattning behöver enligt min mening däremot inte särskilt definieras. Det har särskilt angivits att förevarande punkt avser både yt- och grundvatten.

Uttrycket vattentäkt avser själva bortledandet av vatten. Det skiljer sig alltså från bestämmelsen i 2 kap. 42 § VL, enligt vilken med grundvattentäkt förstås en anläggning för tillgodogörande av grundvatten.

Den begränsning som ligger i att bortledandet skall ske för vattenförsörjning eller bevattning utesluter bl. a. bortledande av skadligt grundvatten enligt 3 § första stycket punkt 2.

Definitionen av *markavvattning* innebär att beteckningen markavvattning införs för åtgärder enligt 3 § första stycket punkt 4.

Jag har i likhet med flera remissinstanser funnit att den av utredningen föreslagna detaljerade uppdelningen på olika typer av markavvattningsåtgärder är onödig. Som exempel på sådana åtgärder kan anges dikning och invallning samt sådana åtgärder som enligt 7 kap. 37 § VL betecknas som

vattenavledning eller skall likställas med sådan avledning, nämligen sänkning eller urtappning av ett vattenområde, fördjupning, utvidgning eller rätning av ett vattendrag samt vattenreglering för att t.ex. skydda mot översvämning. Förutsättningen är naturligtvis att åtgärden utförs i markavvattningssyfte.

Definitionen av *avloppsvatten* motsvarar 8 kap. 1 § VL och 3 § ML. I stället för "torrläggning" används i överensstämmelse med terminologien i den nya vattenlagen "avvattning". Definitionen är föranledd av att begreppet avloppsvatten används på flera ställen i den nya lagen (se t.ex. 2 kap. 4 § punkt 5, 5 kap. 5 § och 8 kap. 1 § första stycket punkt 5).

2 kap. Rådighet över vatten m. m.

Kapitlet, som motsvarar 2 kap. i utredningens förslag och i det remitterade förslaget, har behandlats i den allmänna motiveringen i lagrådsremissen (avsnitt 2.3). Som jag har redovisat i inledningen till detta slutprotokoll har lagrådet motsatt sig användningen av begreppen "vattenrätt" och "vattenrättshavare" i lagtexten och dessutom haft vissa erinringar både mot dispositionen av de föreslagna reglerna och mot utformningen av enskilda paragrafer i lagrådsremissen. Kapitlet och de enskilda paragraferna däri har i allt väsentligt utformats i enlighet med lagrådets förslag.

Av skäl som har angivits i den allmänna motiveringen i lagrådsremissen (avsnitt 2.3.3 och 2.3.4) innehåller kapitlet inte någon motsvarighet till de av utredningen föreslagna bestämmelserna om expropriation av vattenrätt för allmänt behov av vatten samt för bevattning av jordbruksfastigheter. I stället har beträffande vattenföretag för sådana ändamål den grundläggande rådigheten över vattnet tillagts företagaren genom en särskild lagbestämmelse (se 4 § punkt 2).

Kapitlet ersätter i huvudsak 1 kap. VL. Kungsådrebestämmelserna i 1 kap. 5–13 §§ VL har dock inte fått någon motsvarighet i förevarande kapitel utan har ersatts av bestämmelserna i 9 kap. om begränsningar i ersättningstagarnas ersättningsrätt.

1 § För att få utföra ett vattenföretag skall företagaren ha rådighet över vattnet inom det område där företaget skall utföras.

Paragrafen motsvarar 2 kap. 11 § i utredningsförslaget och 2 kap. 5 § i det remitterade förslaget.

VL innehåller inte någon närmare reglering av frågan om rådighet över vattnet såsom förutsättning för vattenföretag. Med stöd av vissa uttalanden i förarbetena till lagen har emellertid ansetts att det för att ett vattenföretag skall få komma till stånd i princip krävs att företagaren har en grundläggande rådighet över den vattentillgång som omfattas av företaget. I förevarande stadgande har en uttrycklig bestämmelse med detta innehåll

tagits in i lagen. Bestämmelsen har karaktären av en legitimationsregel. I de fall tillståndsprövning krävs eller annars begärs, är rådigheten en processförutsättning som prövningsorganet skall beakta självmant. Men också i fråga om andra vattenföretag måste den grundläggande rådigheten föreligga. *2 kap. 1 §*

Å den andra sidan innebär stadgandet inte en fullständig reglering av behörighetsfrågan. Även om en sökande i och för sig har rådighet över vattnet, kan han på andra grunder sakna legitimation som sökande. Sålunda tillkommer t. ex. behörighet att ansöka om ett tillstånd till vattenreglering till förmån för ett vattenkraftverk eller om tillstånd till en vattentäkt för en fabriks behov endast den som förfogar över kraftverket respektive fabriken.

Huvudprincipen är liksom enligt VL att man skall ha rådighet inom hela det område där vattenföretaget skall utföras. Så får man i princip inte anlägga bryggor eller verkställa t. ex. utfyllnader som sträcker sig in på någon annans vattenområde, utan i sådana fall krävs en särskild upplåtelse av ägaren till det området. Jag anser alltså att den princip som kom till uttryck i rättsfallet NJA 1922 s. 149 inte längre är vägledande.

Som lagrådet påpekar krävs det inte rådighet inom hela det vattenområde som berörs av en ytvattentäkt. I sådant fall är det tillräckligt att företagaren råder över det begränsade område där intagsledningen läggs ut.

Principen är inte ovillkorlig. Av 7 § följer att den som har majoriteten, s. k. utbyggnadsvitsord, i en fallsträcka kan ges rätt att förfoga över vattenkraften i hela sträckan. Reglerna i 8 kap. om särskilda tvångsrätter gör det också i vissa fall möjligt för den som endast har rådighet över en del av det vattenområde där företaget skall utföras att ta i anspråk annans vattenområde för företaget.

För tillstånd till ett vattenföretag bör i allmänhet fordras att sökanden har en till tiden obegränsad rätt till vattnet. Rådigheten måste alltså grundas på äganderätt, en till tiden obegränsad servitutsrätt eller tomträtt. Av skäl som har utvecklats i den allmänna motiveringen i lagrådsremissen (avsnitt 2.3.5), vilka har godtagits av lagrådet, bör emellertid även en tidsbegränsad rådighet i och för sig kunna tillerkännas saklegitimerande verkan. Även den som på grund av nyttjanderätt eller någon annan rättighet disponerar över yt- eller grundvatten för viss tid bör alltså kunna ansöka om tillstånd att utföra ett vattenföretag, förutsatt naturligtvis att detta faller inom ramen för upplåtelseavtalet. Det ankommer därefter på tillståndsmyndigheten att med hänsyn till omständigheterna i det särskilda fallet avgöra om tillstånd kan meddelas trots den begränsade rådigheten och bestämma för vilken tid tillståndet skall gälla. Någon särskild lagreglering av de frågor som hänger samman med en tidsbegränsad rådighet över vattnet anser jag inte vara påkallad.

Som lagrådet påpekar är det i de fall tillstånd ges till en nyttjanderättsha-

2 kap. 1–2 §§

vare mera angeläget än i andra fall att skadefrågorna klaras av i samband med tillståndsgivningen. Det är också viktigt att tillståndsbesluten utformas på ett sådant sätt att det inte råder ovisshet om tillståndets giltighetstid. Som lagrådet anför kan olika alternativ tänkas beroende på vad ansökningen innebär. I ett arrendeförhållande torde det normala bli att tillståndet knyts till innehavet av arrenderätten oberoende av personväxlingar, i varje fall när det är fråga om vattenföretag som är till permanent nytta för arrenderättens utövande, t. ex. markavvattningsföretag eller vattentäkter för vattenförsörjnings- eller bevattningsändamål.

I lagrådsremissen har uttalats att den som vill anlägga broar m. m. för allmän väg skall ha vägrätt till vattenområdet för att få sin ansökan prövad -- förutsatt naturligtvis att han inte har på annan grund förvärvad rätt till vattnet. Som lagrådet anför medför en sådan ordning emellertid opraktiska konsekvenser. Jag biträder därför lagrådets förslag om att i fråga om rådigheten över vattnet i stället likställa vattenföretag för allmän väg med vattenföretag för allmän farled etc. I 4 § punkt 4 i förevarande kapitel har därför tagits in en bestämmelse som innebär att den som vill utföra ett vattenföretag som behövs för allmän väg kan göra detta utan hinder av att han inte har rådigheten över vattnet. Med denna ordning kan alltså den för ett vägföretag ofta helt dominerande frågan om ett brobygge prövas, innan alltför mycket arbete och kostnader lagts ned på att skaffa vägrätt eller förvärva rådighet över vattnet på annat sätt.

När det däremot gäller vattenföretag för enskilda vägar skall det föreligga beslut om upplåtelse av rätt att bygga väg enligt lagen om enskilda vägar eller anläggningslagen (jfr NJA 1970 s. 299 och SvJT 1977 s. 198). Den koncession som meddelas av regeringen för järnvägar, spårvägar och tunnelbanor för allmän trafik medför däremot inte att sådan rådighet som avses i nu förevarande paragraf uppkommer. Om det krävs att annans vattenområde tas i anspråk för sådana företag får den tillskapas genom expropriation. En annan sak är att koncessionen beaktas vid tillåtlighetsprövningen (se 3 kap. 6 § punkt 2).

För ett vattenföretag som skall utföras inom allmänt vattenområde fordras särskilt medgivande av staten (jfr också lagen, 1966: 314, om kontinentalsockeln).

2 § Var och en råder över det vatten som finns inom hans fastighet. Rådighet över en fastighets vatten kan också tillkomma någon till följd av upplåtelse av fastighetsägaren eller, enligt vad som är särskilt föreskrivet, förvärv tvångsvis.

Paragrafens första mening motsvarar 1 kap. 1 och 15 §§ VL samt 2 kap. 1 § första stycket i utredningsförslaget och det remitterade förslaget. Andra meningen är ny. Eftersom begreppen "vattenrätt" och "vattenrättshavare" inte behövs i lagtexten har andra stycket i det remitterade förslaget utgått.

2 kap. 2 §

Med uttrycket "råder över" i *första meningen* avses såväl rätt att tillgodogöra sig vattnet och vidta olika åtgärder i detta i nyttigt syfte som rätt att ta bort eller minska de skadliga verkningar som vattnet kan medföra. Nuvarande skillnad mellan ytvatten ("råda över") och grundvatten ("tillgodogöra sig") har alltså inte bibehållits. Enligt den nya lagen är även bortledande av skadligt grundvatten ett vattenföretag enligt definitionen i 1 kap. 3 § första stycket punkt 2.

I paragrafen regleras inte särskilt frågan om rådigheten över allmänna vattenområden. Sådana områden omfattas inte av fastighetsindelningen. Rådigheten över vattnet inom allmänna vattenområden anses dock tillkomma staten utan uttryckligt stöd av lag (se prop. 1966: 114 s. 48).

Andra meningen har tillagts på förslag av lagrådet.

Vatten behandlas som fast egendom. I fråga om överlåtelse eller upplåtelse av vatten gäller alltså jordabalken. Härav följer bl. a. att en överlåtelse av vattnet utan samband med grunden inte är giltig. Däremot kan fastighetsägaren upplåta sin rätt eller viss del av den genom ett servituts- eller nyttjanderättsavtal.

Vid sidan av frivilliga upplåtelser kan rådigheten över vattnet tvångsvis överföras till någon annan än fastighetsägaren med stöd av särskilda lagbestämmelser. I förevarande kapitel finns bestämmelser av sådan innebörd i 7 och 8 §§. Bestämmelser om tvångsrätt finns också i exempelvis expropriationslagen, anläggningslagen, ledningsrättslagen och väglagen.

Särskild rätt till en fastighets vattenområde eller grundvatten kan också skapas genom fastighetsbildningsservitut enligt 7 kap. fastighetsbildningslagen. Ett sådant servitut avser den grundläggande rådigheten och omfattas därför inte av de särskilda bestämmelserna i 7 kap. 2 § andra stycket fastighetsbildningslagen, som endast avser tvångsservitut som kan skapas enligt VL. Jag kommer att senare ta upp frågan om gränsdragningen mellan fastighetsbildningslagen och den nya vattenlagen och därvid föreslå de ändringar som behövs i 7 kap. 2 § fastighetsbildningslagen.

Den som har rådigheten över vatten kan av olika skäl tvingas att tåla inskränkningar i sin rådighet. Han kan till följd av någon annans vattenföretag drabbas av förlust av vatten eller fallhöjd. Även i annan lagstiftning än vattenlagen finns bestämmelser som kan medföra inskränkningar i rådigheten, exempelvis naturvårdslagen och byggnadslagen. Utredningen har i en särskild bestämmelse (2 kap. 9 § i utredningens förslag) föreslagit en erinran om sådana inskränkningar i rådigheten som kan ske enligt vattenlagen eller annan lagstiftning (jfr 1 kap. 4 § VL). Med den i viss mån ändrade innebörd som rådighetsbegreppet har fått i den nya lagen finns det inte något behov av en sådan bestämmelse och förevarande kapitel innehåller alltså inte någon motsvarighet till den föreslagna regeln.

Vid följande paragraf kommer att behandlas frågan om en motsvarighet till 1 kap. 2 § andra stycket och 15 § andra stycket VL.

2 kap. 3–4 §§

3 § I rinnande vatten råder vardera sidans ägare över en lika stor andel i vattnet, även om en större del av vattnet rinner fram på den enes fastighet än på den andres.

Paragrafen motsvarar 2 kap. 2 § i utredningens förslag och i det remitterade förslaget samt 1 kap. 2 § första stycket VL.

Paragrafen innebär en avvikelse från huvudregeln i 2 § endast i fråga om vattnet men däremot inte i fråga om fördelningen av själva vattenområdet som sådant. Bestämmelsen motiveras av att det i praktiken kan vara svårt att fördela en vattenkvantitet mellan olika fastigheter på grund av olika strömningshastigheter, djupförhållanden och strandlinjeformer. Bestämmelsen har särskild betydelse när det gäller utbyggnaden av vattenkraft.

I 1 kap. 2 § andra stycket VL finns en erinran om att bestämmelsen om lika rätt till vatten inte rubbar den rätt till större lott i vattnet som kan grundas på dom, urminnes hävd eller någon annan särskild rättsgrund. Den som vid ikraftträdandet av VL tillgodogör sig mer än hälften av den framrinnande vattenmängden får dessutom till bevarande av sin rätt till vattnet åberopa förut gällande lag. Jag anser i likhet med utredningen att det inte behövs någon motsvarighet till dessa bestämmelser i den nya vattenlagen, eftersom vad där sägs ändå gäller såvitt avser framtida förhållanden. I fråga om rättigheter som har tillkommit före den nya lagens ikraftträdande har emellertid en särskild övergångsbestämmelse tagits in i 7 § i promulgationslagen.

Vad som nu har sagts gäller också bestämmelsen i 1 kap. 15 § andra stycket VL om skydd för innehavare av äldre rättigheter att ta ut grundvatten på någon annans fastighet.

4 § Den som vill utföra

1. en vattenreglering,
2. en vattentäkt för allmän vattenförsörjning eller bevattning,
3. ett markavvattningsföretag,
4. ett vattenföretag som behövs för allmän väg, allmän farled, allmän hamn eller allmän flottled eller
5. ett vattenföretag som behövs för att motverka förorening genom avloppsvatten

kan göra detta utan hinder av att han inte har rådighet enligt 2 §.

Paragrafen har sin närmaste motsvarighet i 2 kap. 12 § i utredningens förslag samt 2 kap. 6 och 10 §§ i det remitterade förslaget. Den av lagrådet föreslagna lydelsen har jämkats så att det klarare framgår att företagaren inte är befriad från tillåtlighetskraven i 3 kap. eller tillståndsplikten enligt 4 kap. I sak innebär stadgandet ingen ändring i förhållande till det remitterade förslaget utom såvitt avser vattenföretag som behövs för allmän väg, vilken fråga har behandlats vid 1 § i förevarande kapitel.

Punkt 1. Vattenreglering definieras i 1 kap. 4 §. Åtgärden skall alltså utföras till förmån för ett annat vattenföretag. *2 kap. 5 §*

Kravet på rådighet är i det nu avsedda fallet uppfyllt om företagaren har rådighet över vattnet på det ställe där vattnet skall komma till nyttig användning., t. ex. för kraftändamål eller vattenförsörjning. I fråga om vattenreglering överensstämmer detta med gällande rätt. Den som t. ex. äger ett strömfall i den nedre delen av en älv har rätt att till förmån för detta strömfall söka reglering av älvens källsjöar många mil högre upp i älven.

På samma sätt behandlas en vattenöverledning, som enligt definitionen i 1 kap. 4 § är en form av vattenreglering. Företagaren behöver alltså inte ha någon rådighet över vattnet vid överledningspunkten. Stadgandet gäller oberoende av vilket ändamål som skall tillgodoses genom överledningen. Denna kan avse kommunal eller industriell vattenförsörjning eller kraftändamål. I sistnämnda fall kan det dock i vissa situationer bli fråga om ett mera kvalificerat rådighetskrav. I 7 § andra stycket uppställs nämligen krav på s. k. utbyggnadsvitsord vid vattenöverledning för kraftändamål, när överledningen är en teknisk och ekonomisk förutsättning för tillkomsten av kraftanläggningen. Detta kan medföra att en företagare för att få den majoritet i vattenkraft som behövs måste ha fallhöjd även i det vattendrag från vilket vatten överleds. Något principiellt krav på fallhöjd i detta vattendrag finns emellertid inte heller i detta fall, eftersom ett omfattande fallhöjdsinnehav i huvudvattendraget kan vara tillräckligt för utbyggnadsvitsord.

Punkt 2 utgör en nyhet i förhållande till gällande rätt. Angående skälen till stadgandet hänvisar jag till vad som anförts i den allmänna motiveringen i lagrådsremissen (avsnitt 2.3.3 och 2.3.4).

Punkt 3 innebär inte någon saklig ändring i förhållande till gällande rätt.

Punkt 4 innebär, bortsett från den tidigare behandlade frågan om vattenföretag som behövs för allmän väg, inte någon saklig ändring i förhållande till gällande rätt. Stadgandet gäller i fråga om hamnar endast allmänna sådana. För anläggande av t. ex. en småbåtshamn måste man alltså på annan grund förfoga över vattenområdet.

Punkt 5 överensstämmer också med gällande rätt.

Som lagrådet anför medför den omständigheten att den som med stöd av förevarande stadgande har befogenhet att förfoga över vattnet på annans fastighet för ett vattenföretag inte att han är befriad från skyldigheten att söka tillstånd till företaget, om sådan skyldighet följer av 4 kap. Särskild tvångsrätt för att utföra åtgärder som behövs för ifrågavarande företag kan, utom vad avser företag för allmän väg, medges enligt 8 kap. 1 §.

5 § Rådighet som anges i 1 § tillkommer

1. staten, kommuner och vattenförbund för att utföra sådana vattenföretag som är önskvärda från hälsosynpunkt eller allmän miljövårdssynpunkt eller som främjar fisket,

2. förvaltare som avses i 82 a § lagen (1919: 426) om flottning i allmän flottled för att vidta de återställningsåtgärder som behövs efter avlysning av den allmänna flottleden. *2 kap. 5 §*

Den som är beroende av att vattenförhållandena består har också sådan rådighet för att utföra rensningar för att bibehålla vattnets djup eller läge eller för att omedelbart återställa ett vattendrag som har vikit från sitt förra läge eller som på något annat sätt har förändrat sitt lopp.

Första stycket har sin närmaste motsvarighet i 2 kap. 13 § i utredningsförslaget och 2 kap. 7 § i det remitterade förslaget samt 2 kap. 9 § och 6 kap. 29 § VL. I likhet med 4 § i förevarande kapitel har stadgandet utformats så att det utgör ett rådighetsfall.

Den nya vattenlagen innehåller i motsats till VL inte några särskilda tillåtlighetsregler för sådana vattenföretag som avses i förevarande stadgande. Dessa företag har dock särskilt beaktats vid utformningen av bestämmelserna i 3 kap. 4 § om den samhällsekonomiska tillåtlighetsbedömningen av vattenföretag.

Särskild tvångsrätt för att utföra företag som avses i förevarande stadgande kan medges enligt 8 kap. 1 §.

Stadgandet avser fiskefrämjande åtgärder inte bara som f. n. i rinnande vatten utan även i andra vattenområden. Åtgärderna kan avse annan fisk än den egentliga vandringsfisken (se även 3 kap. 11 §).

I fråga om uttrycket "hälsosynpunkt eller allmän miljövårdssynpunkt" får jag hänvisa till vad som anfördes när detta uttryck infördes i VL (se prop. 1975/76: 215 s. 124).

Andra stycket motsvarar 2 kap. 12 § andra stycket i utredningens förslag och 2 kap. 8 § i det remitterade förslaget. Det har liksom första stycket utformats som ett rådighetsfall. Såvitt avser rensningar för bibehållande av vattnets djup eller läge innebär stadgandet inte någon ändring i förhållande till gällande rätt (se 2 kap. 36 § VL). De rensningsarbeten som omfattas av stadgandet är sådana som inte avses förändra de rådande förhållandena i ett vattenområde. Om en förändring genom uppgrundning eller dylikt har inträtt och erhållit en mera bestående karaktär i ett vattendrag, räknas ett återställande av förhållandena inte som en rensning enligt stadgandet, utan då fordras en rådighet på annan grund för arbetena.

Stadgandet är också tillämpligt på åtgärder som innebär återställande av vattendrag som har vikit från sitt förra läge eller på något annat sätt har förändrat sitt lopp. Därmed avses genomgripande förändringar i naturförhållandena, såsom uppgrundning av vattendragets fåra eller genomskärning av strandvallarna. Förutsättningen är dock att återställandet sker "omedelbart". Detta överensstämmer med 2 kap. 37 § första meningen VL. Kravet får anses uppfyllt, om återställningsarbetet påbörjas så snart det med hänsyn till årstid och väderlek är möjligt och därefter fullföljs utan onödigt dröjsmål.

I fråga om rätten att återställa ett vattendrag i dess tidigare skick skiljer

2 kap. 6–7 §§

man i 2 kap. 37 § VL mellan olika fall, beroende på hur snart efter förändringen som återställandet sker. Rätten till ersättning på grund av återställandet är bl. a. knuten till olika tidpunkter efter det förändringen har inträtt. Utredningen har inte föreslagit någon motsvarighet till dessa bestämmelser och även jag anser att de kan undvaras. Det innebär att en rådighet på annan grund skall krävas för sådana återställningsåtgärder som inte sker omedelbart, om inte något annat följer av 4 § eller första stycket i förevarande paragraf.

Ytterligare särregler om de vattenföretag som avses i förevarande stadgande finns i 4 kap. 3 § och 8 kap. 3 §.

6 § Den som äger strand vid annans vattenområde har rätt att för sin fastighets behov ha mindre brygga, båthus eller någon annan sådan byggnad vid stranden, om inte vattenområdets ägare genom byggnaden lider skada av någon betydelse.

I 1 kap. 6 § jordabalken finns bestämmelser om att även andra än strandägare kan ha denna rätt.

Paragrafen, som motsvarar 2 kap. 14 § i utredningens förslag och 2 kap. 9 § i det remitterade förslaget samt 1 kap. 3 § VL, har behandlats i den allmänna motiveringen i lagrådsremissen (avsnitt 2.3.1).

Till skillnad mot VL innehåller förevarande paragraf ett krav att vattenbyggnaden skall vara avsedd för fastighetens behov. Paragrafen ger alltså inte strandägaren rätt att t. ex. uppföra en brygga för uthyrning av båtplatser till utomstående.

I paragrafen regleras inte frågan om antalet byggnader som strandägaren får uppföra (jfr LU 1975: 7 och 1975/76: 10). Denna fråga får bedömas med hänsyn till fastighetens behov samt arten av det intrång som byggnaderna orsakar för vattenområdets ägare.

Paragrafen befriar inte strandägaren från skyldigheten att söka tillstånd enligt denna lag, om sådan skyldighet följer av 4 kap. Det kan också föreligga tillståndsplikt enligt t. ex. naturvårdslagen.

7 § Tillhör en fallsträcka olika ägare, får en av dem tillgodogöra sig vattenkraften i hela sträckan, om han på grund av äganderätt eller annan rättighet som gäller mot envar och inte är begränsad till tiden råder över mer än hälften av kraften. Hänsyn skall tas till den kraft som svarar mot andel i sådan samfällighet som avses i 1 kap. 3 § fastighetsbildningslagen (1970: 988).

Första stycket gäller även när någon vill i ett vattenkraftverk tillgodogöra sig vattenkraft i fallsträckor som ingår i olika vattendrag, om det gemensamma tillgodogörandet är en från teknisk och ekonomisk synpunkt nödvändig förutsättning för kraftverkets tillkomst.

Paragrafen, som motsvarar 2 kap. 15 § i utredningens förslag och 2 kap. 11 § i det remitterade förslaget samt 2 kap. 5 § VL, har behandlats i den allmänna motiveringen i lagrådsremissen (avsnitt 2.3.6).

Kravet på utbyggnadsvitsord enligt denna paragraf innebär att rådigheten skall vara av ett mera kvalificerat slag. *2 kap. 8 §*

I fråga om principerna för beräkning av utbyggnadsvitsord enligt förevarande paragraf hänvisar jag till vad som anfördes vid tillkomsten av 2 kap. 5 § VL i nu gällande lydelse (se prop. 1974: 83 s. 167, 184, 299 och 308). Som då uttalades kan sådana upplåtelser av rätt till andel i samfällt strömfall som har skett före jordabalkens ikraftträdande åtnjuta sakrättsligt skydd enligt 35 § lagen (1970: 995) om införande av jordabalken och därför få tillgodoräknas för utbyggnadsvitsord.

Majoriteten i kraft skall beräknas på grundval av vattenmängd och naturlig fallhöjd. Då vattenföringen i ett falls olika delar normalt är lika kommer majoriteten i regel att beräknas efter fallhöjden. Om vattenkraften i olika vattendrag skall tillgodogöras gemensamt, måste dock vattenmängden i varje gren fastställas för att vattenkraften per fallmeter på olika platser i fallsträckan skall kunna beaktas.

Vid gemensamt tillgodogörande av vattenkraften i olika vattendrag skall den för utbyggnadsvitsord behövliga majoriteten i kraft beräknas på den sammanlagda vattenkraften. En följd härav är att en företagare med ett omfattande fallhöjdsinnehav i ett av vattendragen kan bli berättigad att tillgodogöra sig vattenkraften i ett annat vattendrag där han helt saknar fallhöjd.

8 § Om det för att kraftförsörjningen skall utvecklas planmässigt är nödvändigt att ett sådant strömfall tas i anspråk som tillkommer annan än staten och som inte är utnyttjat på ett från allmän synpunkt ändamålsenligt sätt, får regeringen på ansökan av någon som vill tillgodogöra sig vattenkraften förordna att strömfallet eller särskild rätt till detta får tas i anspråk.

Den som har fått tillstånd enligt första stycket skall inom tid som regeringen bestämmer och vid äventyr att tillståndet förfaller hos vattendomstolen ansöka om bestämmande av ersättning för vad som tas i anspråk enligt första stycket.

Rätt att på grund av förordnande enligt första stycket ta strömfall i anspråk får inte utan regeringens medgivande övergå från innehavaren till någon annan.

Regeringen får besluta de villkor för rättighetens utnyttjande som behövs från allmän synpunkt.

Paragrafen, som motsvarar 2 kap. 4 och 7 §§ samt 17 kap. 1 § andra stycket i utredningens förslag och 2 kap. 3 § i det remitterade förslaget samt 1 kap. 14 § VL, har behandlats i den allmänna motiveringen i lagrådsremissen (avsnitt 2.3.2).

Bestämmelserna om rätt att expropriera vattenkraft infördes år 1945 för att motverka spekulation i vattenkraft (se prop. 1945: 44 och 1948: 245). Förevarande paragraf innebär när det gäller förutsättningarna för expropriation ingen annan ändring i förhållande till gällande rätt än att det uttryckligen anges att vattenkraft som tillkommer staten inte får expro-

prieras (jfr 1 kap. 1 § expropriationslagen). Expropriation kan alltså ske av såväl minoritets- som majoritetsandelar och kan avse både bebyggda och obebyggda strömfall. *2 kap. 9 §*

Expropriationsrättens innebörd enligt *första stycket* är, liksom enligt 1 kap. 14 § VL, att strömfallet eller särskild rätt till detta avstås med äganderätt eller upplåts med servitutsrätt (jfr prop. 1948: 245 s. 80).

Enligt *andra stycket* skall sökanden inom tid som regeringen bestämmer hos vattendomstolen ansöka om bestämmande av ersättning. Enligt det remitterade förslaget skulle sökanden dessutom ansöka om tillstånd att bygga ut strömfallet. Som lagrådet påpekar skulle med en sådan ordning expropriation kunna komma i fråga endast i fall då en utbyggnad av strömfallet är nära förestående. Då detta inte är avsikten, har villkoret om tillståndsansökan utgått i propositionsförslaget.

Paragrafens *fjärde stycke* motsvarar 2 kap. 7 § i utredningens förslag (jfr också 3 kap. 5 § expropriationslagen). Regeringen kan t.ex. uppställa sådana villkor som behövs för att ett vattendrag skall kunna utnyttjas på ett rationellt sätt eller för att ett strömfall som tas i anspråk skall på ett lämpligt sätt fylla sin uppgift för kraftförsörjningen. Bestämmelsen ger däremot inte rätt att ställa upp fiskaliska villkor eller föreskrifter om priset på den producerade kraften (se prop. 1945: 44 s. 60).

Några särskilda bestämmelser om förfarandet hos regeringen behövs inte i den nya lagen (jfr 17 kap. 1 § första stycket i utredningens förslag). En särskild kostnadsbestämmelse finns dock i 20 kap. 10 § nya vattenlagen.

9 § Den som utövar ett vattenföretag eller råder över en vattentillgång enligt 2 § är skyldig att vid allvarlig vattenbrist, som orsakas av torka eller någon annan jämförlig omständighet, avstå det vatten som är oundgängligen nödvändigt för den allmänna vattenförsörjningen eller för något annat allmänt behov.

Den som avstår vatten enligt första stycket är berättigad till skälig ersättning för den skada han härigenom lider.

Länsstyrelsen får vid vite förelägga företagaren eller rådighetshavaren att iaktta sin skyldighet enligt första stycket. Länsstyrelsen får härvid förordna att beslutet skall gälla även om det överklagas.

Första stycket, som i huvudsak motsvarar 2 kap. 10 § i utredningens förslag samt 2 kap. 4 § i det remitterade förslaget, har behandlats i den allmänna motiveringen i lagrådsremissen (avsnitt 2.3.8). I 2 kap. 52 § VL finns en motsvarande bestämmelse som dock i motsats till förevarande bestämmelse endast avser grundvatten.

Bestämmelsen innebär att den som råder över vatten kan bli skyldig att tåla att hans vattentillgång avstås för ett allmänt behov. Denna skyldighet gäller även om han själv har tillstånd till en vattentäkt. Bestämmelsen innebär också skyldighet för den som har rätt till vattenreglering att tåla att vatten tappas eller innehålls för att säkerställa ett allmänt vattenbehov.

Den som råder över vatten kan däremot inte åläggas att leverera vatten (se prop. 1939:9 s. 61).

Avsikten med bestämmelsen är i första hand att tillfälligt säkerställa den allmänna vattenförsörjningen i en katastrofliknande situation. En sådan begränsning till vattenförsörjning för viss ort som föreslås av utredningen är enligt min mening inte lämplig med tanke på att bestämmelsen också avser ytvattentäkter, som kan tillgodose vattenbehovet för ett flertal orter.

Även andra allmänna ändamål än vattenförsörjningen kan tillgodoses. Bestämmelsen bör alltså kunna tillämpas när det vid hotande missväxt behövs vatten för att tillgodose jordbrukets behov av bevattning. Vid en tillfällig grundvattensänkning bör bestämmelsen också kunna användas om det är angeläget att till skydd för bebyggelse bibehålla grundvattennivån på viss höjd. Däremot bör det enligt min mening endast i undantagsfall komma i fråga att tillämpa bestämmelsen vid hotande brist på elenergi, vilket utredningen har förordat. Med dagens distributionsnät torde en lokalt begränsad bristsituation knappast kunna uppstå. Om brist på elenergi till följd av vattenbrist hotar hela landet, bör eventuella nödåtgärder enligt min mening i första hand grundas på särskild lagstiftning (se lagen, 1970: 59, om tillfällig vattenreglering under år 1970).

Med torka kan jämställas andra exceptionella naturhändelser som en långvarig eller sträng vinter.

Andra stycket innehåller en ersättningsregel. I det remitterade förslaget har, i likhet med vad som enligt 2 kap. 52 § VL gäller i fråga om avstående av grundvatten, ersättningsrätten begränsats till sådana fall då det skulle vara uppenbart oskäligt att avståendet sker gratis. Lagrådet har emellertid ifrågasatt om denna mycket restriktiva ersättningsregel står i samklang med 2 kap. 18 § regeringsformen. Särskilt med hänsyn till omfattningen av de skilda ändamål som skall kunna tillgodoses genom paragrafen framstår det enligt lagrådet också som sakligt motiverat att den som nödgas avstå vatten får ersättning om han lider någon skada. Ersättningsregeln har utformats i enlighet med lagrådets förslag.

Om parterna inte kan enas om ersättning, får frågan prövas av vattendomstolen (se 13 kap. 14 § punkt 4).

Tredje stycket, som saknar motsvarighet i VL, motsvarar 23 kap. 5 § i utredningens förslag. Länsstyrelsens beslut överklagas enligt 22 kap. 6 § hos kammarrätten.

3 kap. Allmänna förutsättningar för vattenföretag

Kapitlet, som motsvarar 3 kap. i utredningens förslag och det remitterade förslaget, har behandlats i den allmänna motiveringen i lagrådsremissen (avsnitt 2.4).

I enlighet med lagrådets förslag har de allmänna bestämmelserna om hur ett vattenföretag skall utföras (1 § i det remitterade förslaget) flyttats efter de egentliga tillåtlighetsreglerna och reglerna om tillåtlighetsprövningens

omfattning. Kapitlet kommer då att innehålla bestämmelser om vattenföretags tillåtlighet (1–4 §§), tillåtlighetsprövningens omfattning (5 och 6 §§), utförande av vattenföretag i allmänhet (7 §), utformningen av vattenföretag i vissa fall (8–10 §§), företagarens skyldigheter att utföra åtgärder m. m. till skydd för fisket (11 §) samt undantag från tillämpning av tillåtlighetsbestämmelserna vid utrivning (12 §). *3 kap. 1 §*

Bestämmelserna i förevarande kapitel gäller för alla typer av vattenföretag. För de samfälligheter som kan bildas enligt den nya lagen finns sedan vissa särskilda bestämmelser i 5–7 kap.

Bestämmelserna i förevarande kapitel kommer av naturliga skäl oftast att aktualiseras i samband med tillståndsprövningen av vattenföretag. De gäller dock oavsett om ett vattenföretag tillståndsprövas eller inte, om inte annat framgår av bestämmelsens utformning, såsom i 3 § första stycket andra meningen, 5, 8 och 10 §§ (jfr NJA 1979 s. 593).

1 § Ett vattenföretag får inte komma till stånd, om det med hänsyn till valet av plats eller på något annat sätt möter hinder från allmänna planeringssynpunkter.

Paragrafen, som motsvarar 3 kap. 1 § i utredningens förslag samt 3 kap. 2 § i det remitterade förslaget och 4 kap. 18 § andra stycket VL, har behandlats i den allmänna motiveringen i lagrådsremissen (avsnitt 2.4.3).

Med uttrycket allmänna planeringssynpunkter avses i första hand sådana långsiktiga bedömningar som görs i den fysiska planeringen, främst statsmakternas ställningstaganden inom ramen för den fysiska riksplaneringen. Bl. a. innefattas härunder statsmakternas ställningstaganden till kraftutbyggnader i vissa älvar och älvsträckor (jfr 11 kap. 1 § nya vattenlagen, vari stadgas att den vattenrättsliga tillåtlighetsprövningen i sådana fall skall göras av regeringen). Med allmänna planeringssynpunkter avses också en sådan långsiktig verksamhetsplanering som inte omfattas av den fysiska planeringen. Därunder faller energipolitiska, näringspolitiska, arbetsmarknadspolitiska, regionalpolitiska, trafikpolitiska och försvarspolitiska bedömningar (jfr prop. 1971:106 s. 108). Som har anförts i den allmänna motiveringen i lagrådsremissen bör i norra Sverige hänsyn också tas till rennäringens intressen.

Som anförts i den allmänna motiveringen i lagrådsremissen kan även översiktliga, kommunala markanvändningsplaner såsom markdispositionsplaner, områdesplaner och kommunöversikter, som saknar direkta rättsverkningar men som är väl förankrade i kommunen, ingå i det material som ligger till grund för prövningen enligt förevarande paragraf. Som lagrådet påpekar skall sådana planer kunna beaktas vid prövning av frågor om fastighetsbildning enligt 3 kap. 3 § fastighetsbildningslagen (se t. ex. NJA 1978 s. 261 och 1979 s. 543).

Lagrådet har pekat på att det kan uppkomma svårigheter att avgöra vilka synpunkter som bör beaktas när det är fråga om verksamhetsplanering,

bl. a. när det gäller tidsaspekten. Vad gäller det av lagrådet anförda exemplet med tidsföljden för olika kraftverksprojekt vill jag uttala som min mening att en sökt kraftverksutbyggnad inte kan anses otillåtlig enligt nu förevarande stadgande därför att andra kraftverksutbyggnader inom ramen för en verksamhetsplanering i tiden har lagts före den sökta. Jag delar också lagrådets uppfattning att man får anse att några auktoritativa allmänna planeringssynpunkter inte är för handen, när olika sektorers verksamhetsplanering är inbördes motsägande. *3 kap. 2 §*

Av 13 kap. 19 § första stycket punkt 2 framgår att sökanden i ett ansökningsmål vid vattendomstolen har viss utredningsskyldighet när det gäller alternativ lokalisering av företaget.

2 § Byggnads- och andra anläggningsarbeten som utgör vattenföretag eller utförs för ett vattenföretag får inte strida mot fastställd generalplan, stadsplan eller byggnadsplan. Mindre avvikelse från plan utgör dock inte hinder mot tillstånd till företaget, om avvikelsen är förenlig med planens syfte.

Gäller eljest, i andra fall än som avses i 16, 18 och 20 §§ naturvårdslagen (1964: 822), särskilda bestämmelser för bebyggande eller annan användning av ett mark- eller vattenområde, skall vattenföretaget utföras så att syftet med bestämmelserna inte motverkas.

Paragrafen, som motsvarar 3 kap. 2 och 9 §§ i utredningens förslag och 3 kap. 3 § i det remitterade förslaget (jfr bl. a. 3 kap. 2 § fastighetsbildningslagen, 9 § anläggningslagen och 14 § väglagen), har behandlats i den allmänna motiveringen i lagrådsremissen (avsnitt 2.4.4). Paragrafen saknar motsvarighet i VL.

Kravet på planöverensstämmelse i *första stycket* omfattar såväl byggnads- och andra anläggningsarbeten som i sig själva utgör vattenföretag enligt definitionen i 1 kap. 3 § som sådana arbeten som utförs för ett vattenföretag. Däremot innefattas inte annan inverkan på vattenförhållandena, t. ex. en överdämning av ett planområde.

Om det endast är fråga om ett ringa intrång i planområdet, kan dock tillstånd till företaget medges med stöd av andra meningen. Sådana avvikelser bör dock endast ske om planmyndigheterna, dvs. kommunen och länsstyrelsen, har tillstyrkt det (jfr prop. 1973: 160 s. 199).

Som lagrådet anfört bör den vattenrättsliga tillståndsmyndighetens bedömning av en anläggnings planenlighet och en medgiven planavvikelse stå sig vid en senare prövning av frågan om planenlighet i samband med en byggnadslovsprövning rörande anläggningen. Frågan om det är lämpligt med en särskild föreskrift härom i byggnadslagstiftningen bör lämpligen behandlas i samband med det pågående arbetet med en ny plan- och bygglag.

Som regel bör erforderliga avvägningar mellan olika intressen ha gjorts i samband med tillkomsten av en fastställd plan. En plan som förutsätter att ett visst vattenföretag genomförs bör naturligtvis tillmätas betydelse. Det

kan emellertid inträffa att något nytt allmänt intresse har tillkommit eller att förhållandena annars har ändrats efter det planen fastställdes. Då kan företaget ändå bli otillåtligt på grund av 3 § i detta kapitel (jfr NJA 1977 s. 768). *3 kap. 2 §*

Med lagens utgångspunkt att företagaren har rätt att utföra ett vattenföretag, om inte något i lagen stadgat hinder föreligger mot detta, är det däremot inte möjligt att vägra tillstånd under hänvisning enbart till att gällande plan, som medger företaget, inte kan anses visa de aktuella markanvändningsintressena.

Lagen innehåller inte någon motsvarighet till den möjlighet som finns enligt bl. a. fastighetsbildningslagen och anläggningslagen att medge undantag från planhinder då det inte är fråga om mindre avvikelser från plan. Av skäl som har angivits i den allmänna motiveringen får i stället i förekommande fall tillstånd meddelas under förutsättning att planändring sker. Detta överensstämmer med gällande praxis i fråga om villkorade tillstånd (se prop. 1971: 106 s. 112).

Enligt 8 § i promulgationslagen gäller vad som i förevarande stycke stadgas om byggnadsplan också avstyckningsplan.

Andra stycket innebär att hänsyn skall tas även till andra bestämmelser för mark- och vattenområdens bebyggande vid utförande av vattenföretag. I utredningsförslaget har denna bestämmelse intagits som ett lämplighetsvillkor, men jag har ansett att den, i överensstämmelse med bl. a. 3 kap. 2 § andra stycket fastighetsbildningslagen, har sin plats som en tillåtlighetsbestämmelse i förevarande paragraf.

Exempel på bestämmelser som avses med stadgandet är regionplan, utomplansbestämmelser och föreskrifter enligt naturvårdslagen. Även byggnadsförbud som meddelas i avvaktan på planläggning innefattas härunder.

Vad särskilt angår förhållandet till föreskrifter enligt naturvårdslagen vill jag anföra följande.

Att utföra ett vattenföretag inom en nationalpark torde så gott som alltid strida mot syftet med parkens tillkomst. Samtycke till intrånget måste i så fall inhämtas av riksdagen.

Vid prövningen enligt vattenlagen av vattenföretag som skall utföras inom naturreservat skall tillses att vattenföretaget utförs så att syftet med naturreservatföreskrifterna inte motverkas. Om vattenföretaget motverkar syftet med reservatföreskrifterna krävs det att undantag meddelas eller att beslutet om reservat helt eller delvis upphävs vid en prövning enligt 12 § naturvårdslagen. I denna situation kan, i enlighet med vad jag tidigare har förordat i fråga om vattenföretag som strider mot plan, tillståndet enligt vattenlagen meddelas under förutsättning att hindret undanröjs.

Numera gäller enligt 15 § naturvårdslagen ett s. k. generellt strandskydd vid havet, insjöar och vattendrag. Innebörden av strandskyddet är enligt lagens 16 § att byggnadsåtgärder och andra förfaranden som inskränker

allemansrätten i princip inte får utföras utan länsstyrelsens tillstånd. Länsstyrelsens tillstånd behöver emellertid inte inhämtas för företag vartill tillstånd har lämnats enligt VL. Detta undantag innebär alltså att den vattenrättsliga prövningen, som skall innefatta hänsynstagande till naturvårdens och friluftslivets intressen, ersätter länsstyrelseprövningen enligt naturvårdslagen. *3 kap. 3 §*

Samma ordning avses bli gällande enligt den nya vattenlagen. Om man såsom i det remitterade förslaget utan inskränkningar stadgar att ett vattenföretag inte får strida mot syftet med särskilda markanvändningsbestämmelser, kommer emellertid strandskyddsbestämmelserna att i många fall utgöra hinder mot vattenföretag. Därför har i propositionsförslaget strandskyddsbestämmelserna i 16 § naturvårdslagen tagits undan från de markanvändningsbestämmelser som kan utgöra hinder mot ett vattenföretag. Som jag nyss anfört får naturvårdens och friluftslivets intressen beaktas inom ramen för de övriga tillåtlighetsreglerna i den nya vattenlagen.

På motsvarande sätt som vid strandskydd har i 18 och 20 §§ naturvårdslagen undantag från prövning resp. samråd enligt den lagen gjorts i fråga om täkt av sten, sand m. m. samt vissa arbetsföretag i vattenområde vartill tillstånd har meddelats enligt VL. Vid den vattenrättsliga prövningen skall också i dessa fall hänsyn tas till naturvårdens och friluftslivets intressen. På motsvarande sätt som jag nyss har redovisat i fråga om strandskyddsbestämmelserna har i propositionsförslaget de markanvändningsbestämmelser som intagits i dessa paragrafer undantagits från tillämpningen av nu förevarande stadgande.

I fråga om vattenföretag som strider mot föreskrifter om naturvårdsområde enligt 19 § naturvårdslagen gäller däremot inte något undantag för företag som har prövats enligt VL. Någon ändring föreslås inte i anledning av den nya vattenlagen. Om företaget skall komma till stånd, fordras upphävande helt eller delvis av sådana föreskrifter.

Jag kommer att senare ta upp frågan om ändring av 16, 18 och 20 §§ naturvårdslagen så att de undantag som gäller företag, vartill tillstånd har lämnats enligt VL, kommer att gälla den nya vattenlagen.

3 § Även om det inte finns något hinder mot ett vattenföretag enligt 1 eller 2 §, får det inte komma till stånd om någon skada eller olägenhet av större betydelse därigenom uppkommer för allmänna intressen.

Utan hinder av första stycket får företaget komma till stånd, om regeringen finner att företaget är av synnerlig betydelse från allmän synpunkt.

Paragrafen, som motsvarar 3 kap. 3 § i utredningens förslag och med några redaktionella jämkningar 3 kap. 4 § i det remitterade förslaget, har behandlats i den allmänna motiveringen i lagrådsremissen (avsnitt 2.4.5.). Paragrafen motsvarar 2 kap. 3 § andra och tredje styckena, 11, 12 och 44 §§, 4 kap. 18 § och 7 kap. 39 § VL (jfr också 3 kap. 2, 26 och 27 §§, 5 kap. 5 §, 6 kap. 8 § samt 7 kap. 41 och 49 §§ VL). Paragrafen har utformats

efter visst mönster av 11 § anläggningslagen och 10 § ledningsrättslagen (jfr också 6 § ML). *3 kap. 3 §*

Som har framhållits i den allmänna motiveringen i lagrådsremissen (avsnitt 2.4.5) blir förevarande bestämmelse om skydd för allmänna intressen tillämplig i alla de fall då ett vattenföretag inte har ansetts otillåtligt redan på grund av att det strider mot allmänna planeringssynpunkter eller fastställd plan. Detta innebär bl. a. att ett vattenföretag som har förutsatts i en fastställd plan ändå kan bli otillåtligt, om inte dispens meddelas enligt andra stycket i förevarande paragraf (jfr NJA 1977 s. 768).

Som anförts i den allmänna motiveringen i lagrådsremissen och också berörts av lagrådet bör man ibland vid tillåtlighetsprövningen enligt denna paragraf liksom enligt 4 § kunna beakta även den verksamhet som skall utövas vid en vattenanläggning, även om verksamheten i sig inte utgör ett vattenföretag. Om exempelvis frågan om båttrafiken vid en hamn eller brygga som är föremål för prövning inte beaktats i en bindande plan eller prövats enligt ML och skall frågan inte heller senare prövas enligt ML, bör verksamheten vägas in vid den vattenrättsliga prövningen (jfr NJA 1977 s. 558).

Syftet med den generella utformningen av skyddsbestämmelsen i *första stycket* är bl. a. att göra det möjligt att vid tillåtlighetsprövningen i större utsträckning än f. n. beakta de sammanlagda olägenheterna av ett vattenföretag. Avsikten är däremot inte att göra något genomgripande avsteg från de grundsatser om skydd för allmänna intressen som finns i VL.

Vissa allmänna intressen har f. n. enligt 2 kap. 11 och 12 §§ VL ett starkare skydd än andra. Särskild hänsyn skall sålunda tas till dels allmän farled, allmän hamn och allmän flottled, dels klimatet och allmänna hälsotillståndet. Sedan den 1 januari 1972 är dock skyddet för dessa intressen inte absolut, eftersom regeringen enligt 4 kap. 18 § VL kan tillåta ett vattenföretag som skadar dessa intressen. Jag delar utredningens uppfattning att det inte längre finns något behov av särskilt skydd för dessa intressen. Den nya lagen innehåller alltså inte några särbestämmelser i fråga om dessa intressen. Självfallet bör företag som skadar det allmänna hälsotillståndet inte tillåtas (se prop. 1971: 106 s. 160).

Vid bedömningen av vad som skall anses vara skada eller olägenhet av större betydelse bör viss ledning kunna hämtas från den praxis som har utbildats vid tillämpningen av VL. Utredningen anför att olägenheterna vid denna bedömning skall sättas i relation till företagets omfattning. Enligt min mening bör emellertid uttrycket "skada eller olägenhet av större betydelse" ges en absolut innebörd. Genom dispensregeln i andra stycket kan dock skadorna eller olägenheterna sättas i relation till företagets samhällsnytta.

Vid tillämpningen av första stycket i förevarande paragraf skall alltså endast beaktas skador och olägenheter som oavsett företagets art och omfattning kan anses vara av större betydelse. Skador och olägenheter av

3 kap. 4 §

mindre omfattning kan däremot beaktas vid den samhällsekonomiska prövningen enligt följande paragraf.

Av skäl som har anförts i den allmänna motiveringen i lagrådsremissen (avsnitt 2.4.5) är det endast regeringen som får göra den intresseavvägning som ligger i dispensregeln i *andra stycket* av förevarande paragraf (se även 11 kap. 4 §). Detta innebär att nuvarande underställningsinstitut bibehålls, såvitt avser företagets inverkan på allmänna intressen. Enligt 12 kap. 29 § och 13 kap. 42 § skall förrättningsmannen resp. vattendomstolen i förekommande fall överlämna frågan om företagets tillåtlighet till regeringen för avgörande.

4 § Ett vattenföretag får komma till stånd endast om fördelarna från allmän och enskild synpunkt av företaget överväger kostnaderna samt skadorna och olägenheterna av det.

Paragrafen, som motsvarar 3 kap. 4 § i utredningens förslag och 3 kap. 5 § i det remitterade förslaget, har behandlats i den allmänna motiveringen i lagrådsremissen (avsnitt 2.4.6). I enlighet med vad som har förordats där har paragrafen formulerats om i förhållande till utredningens förslag. Paragrafen motsvarar 2 kap. 3 § första stycket, 9 § tredje stycket och 44 § första stycket, 5 kap. 2 §, 6 kap. 2 § samt 7 kap. 38 och 49 §§ VL (jfr också 3 kap. 2, 26 och 27 §§ VL).

Av skäl som har anförts i den allmänna motiveringen skall den samhällsekonomiska tillåtlighetsbedömningen enligt förevarande paragraf göras även om någon egendom som tillhör andra än företagaren inte skadas eller tas i anspråk. Detta innebär en ändring i förhållande till VL och utredningsförslaget.

Som har utvecklats i den allmänna motiveringen kan i den samhällsekonomiska helhetsbedömningen enligt förevarande paragraf även vägas in indirekta, ekonomiska verkningar av företaget, den nytta företaget kan ha för även andra än företagaren samt eventuella sekundära skador som kan drabba ägare av skadad egendom.

Syftet med förevarande bestämmelse är att hindra tillkomsten av vattenföretag som inte är samhällsekonomiskt motiverade. Den samhällsekonomiska bedömningen bör därför baseras på en ekonomisk analys av rimlig omfattning (se härom avsnitt 2.4.6 i lagrådsremissen). Som utredningen framhåller kan det när osäkerhet råder om det samhällsekonomiska utfallet av ett vattenbyggnadsföretag vara lämpligt att göra jämförelser mellan olika kostnadsalternativ, t. ex. ett beräknat maximi- och minimivärde beträffande kalkylräntans eller energipriserna storlek. På det sättet kan man redovisa inom vilka marginaler osäkerhet råder och därigenom i vissa fall slippa att göra fortsatta, noggrannare beräkningar.

Som har anförts i den allmänna motiveringen medger förevarande bestämmelse bl. a. att företag kommer till stånd som vid en strikt ekonomisk bedömning t. o. m. kan visa sig förlustbringande men som har stor allmän

betydelse, t. ex. sådana åtgärder för miljövården eller fisket som avses i 2 kap. 5 §. *3 kap. 5–6 §§*

Av skäl som har anförts i den allmänna motiveringen finns det inte något behov av en underställningsregel i förevarande paragraf (jfr 3 § andra stycket).

5 § Vid prövningen enligt 1–4 §§ skall hänsyn tas till andra vattenföretag eller särskilda anläggningar som kan antas behövas för att vattenföretaget skall kunna utnyttjas på ett ändamålsenligt sätt.

Paragrafen motsvarar 3 kap. 7 § i utredningens förslag och 3 kap. 6 § i det remitterade förslaget samt 4 kap. 18 § andra stycket andra meningen VL. Paragrafen har behandlats i den allmänna motiveringen i lagrådsremissen (avsnitt 2.4.6).

Av skäl som har angivits i den allmänna motiveringen i lagrådsremissen har prövningen enligt paragrafen utvidgats så att den inte bara som enligt VL avser vattenföretag utan även andra följdföretag än vattenföretag, exempelvis kraftledningar, pumpstationer och vägar. För att uttryckligen markera detta används i lagtexten uttrycket "vattenföretag eller särskilda anläggningar".

Som lagrådet påpekar måste man vid tillåtlighetsprövningen göra en rimlig avgränsning av följdföretagen, så att endast följdföretag som har ett omedelbart samband med det ifrågavarande vattenföretaget beaktas. Vidare får det utan uttryckligt lagstöd förutsättas att den omständigheten att följdföretag redan beaktats i planer eller vid prövning enligt annan lagstiftning kommer att väga tungt vid tillåtlighetsprövningen enligt vattenlagen.

6 § Bestämmelserna i 1, 2 och 4 §§ gäller inte

1. vattenföretag som vid prövning av en viss verksamhet enligt 136 a § byggnadslagen (1947: 385) har angetts som ett villkor för verksamheten,
2. broar eller andra vattenföretag för väg, järnväg, tunnelbana eller spårväg, vars anläggande har prövats i särskild ordning,
3. rörledningar i vatten, vartill koncession har meddelats enligt lagen (1978: 160) om vissa rörledningar.

Paragrafen, som i huvudsak motsvarar 3 kap. 5 § i utredningens förslag och 3 kap. 7 § i det remitterade förslaget samt 2 kap. 40 § VL, har behandlats i den allmänna motiveringen i lagrådsremissen (avsnitt 2.4.7).

Förevarande bestämmelse innebär att tillåtlighetsprövningen enligt den nya vattenlagen av de uppräknade företagen endast skall avse företagets inverkan på allmänna intressen enligt 3 §. Bedömningen av tillåtligheten i detta avseende kräver ofta särskild vattenteknisk eller vattenrättslig kunskap och det är därför lämpligt att den fortfarande görs vid den vattenrättsliga prövningen. Dessutom skall naturligtvis den allmänna lämplighetsbedömningen enligt 7 § företas.

3 kap. 7 §

I anledning av ett exempel som Växjö tingsrätt har lämnat i sitt remissyttrande vill jag framhålla att *punkten 1* inte är tillämplig om regeringen i sitt lokaliseringsbeslut enligt 136 a § byggnadslagen har lämnat öppet i vilken av flera sjöar en nödvändig reglering skall göras. Vattenföretaget måste alltså vara tillräckligt konkretiserat i lokaliseringsbeslutet.

Undantaget i 2 kap. 40 § VL gäller endast broar och andra vattenbyggnader för allmän väg. *Punkten 2* i förevarande paragraf avser däremot i överensstämmelse med utredningsförslaget även enskild väg som har prövats enligt anläggningslagen eller lagen om enskilda vägar.

Punkten 2 avser även vattenföretag för järnväg, tunnelbana och spårväg. För järnväg för allmän trafik fordras en särskild koncession av regeringen (se SOU 1938:28 s. 46 och 1966:65 s. 72). En sådan koncession synes också förutsättas för tillkomsten av vissa enskilda järnvägar, tunnelbanor och spårvägar (se förordningen, 1967:604, omtryckt 1975:612, om enskilda järnvägar, tunnelbanor och spårvägar). Koncessionen ersätter alltså den vattenrättsliga prövningen enligt 1, 2 och 4 §§.

I *punkt 3* görs ett undantag också för rörledningar i vatten, vartill koncession har meddelats enligt lagen (1978: 160) om vissa rörledningar (se prop. 1977/78: 86 s. 72).

Någon motsvarighet till 2 kap. 40 § andra stycket VL om undantag för vattenbortledningar som regeringen har lämnat tillstånd till enligt expropriationslagen finns inte i den nya lagen. Genom att en uttrycklig rådighet över vattnet har tillagts vattentäkter för kommunal vattenförsörjning i 2 kap. 4 § punkt 2 nya vattenlagen, torde expropriationsmöjligheten för samma ändamål inte behöva utnyttjas. Något behov av en undantagsbestämmelse för dessa fall föreligger därför inte.

Om en ansökan om tillstånd till ett vattenföretag som avses i denna paragraf görs innan en ansökan görs enligt den särskilda prövningslagstiftningen, utgör nu förevarande stadgande inte något processhinder. Som lagrådet påpekar är det dock i de flesta fall lämpligt att den vattenrättsliga prövningen anstår till dess den särskilda prövningen har skett.

7 § Ett vattenföretag som är tillåtligt skall utföras med en sådan omfattning och på ett sådant sätt att ändamålet utan oskälig kostnad vinns med minsta intrång och olägenhet för motstående allmänna och enskilda intressen. Det skall, om det kan ske utan oskälig kostnad, utföras så att det inte försvårar annat vattenföretag eller annan verksamhet som kan antas i framtiden beröra samma vattentillgång och som främjar allmänt eller enskilt ändamål av vikt.

Den som utför ett vattenföretag är skyldig att vidta åtgärder som är ägnade att förebygga eller minska skador av företaget, om han inte därigenom åsamkas oskälig kostnad. Beträffande åtgärder i stället för ersättning i pengar gäller 9 kap. 1 § tredje stycket.

Paragrafen, som motsvarar 3 kap. 8 § i utredningens förslag, har behandlats i den allmänna motiveringen i lagrådsremissen (avsnitt 2.4.2). Den motsvarar 3 kap. 1 § i det remitterade förslaget.

Första stycket första meningen motsvarar i gällande rätt 2 kap. 2 och 43 §§, 7 kap. 4 § och 8 kap. 5 § VL (jfr också 3 kap. 2, 26 och 27 §§, 5 kap. 5 § samt 7 kap. 41 och 49 §§). *3 kap. 7 §*

Syftet med bestämmelsen är att skydda motstående intressen av både allmän och enskild natur. Hänsyn skall tas inte bara till ekonomiska utan också till ideella värden, alltså även sådana värden som inte är ersättningsgilla enligt 9 kap. Bl. a. kan hänsyn tas till estetiska synpunkter (se NJA 1950 s. 89).

Av stadgandet följer i första hand att om ett vattenföretag kan utföras på två olika, ur kostnadssynpunkt likvärdiga sätt, skall man välja det alternativ som medför minsta intrång och olägenhet för motstående intressen. Även om alternativen inte är helt likvärdiga för företagaren, kan han åläggas att utföra det alternativ som kostar mera men som medför mindre skador. Förutsättningen är dock att kostnadsökningen inte är oskälig i förhållande till minskningen i intrång och olägenheter.

Med en kostnadsökning bör likställas en minskning av lönsamheten för företagaren. Så tillämpas 2 kap. 2 § och motsvarande bestämmelser i VL enligt en fast praxis. Därför anser jag det inte erforderligt att som utredningen har föreslagit i lagtexten uttryckligen ange att förlust skall likställas med kostnad.

I lagtexten talas, i överensstämmelse med gällande rätt, om att ändamålet skall vinnas utan oskälig kostnad. Det framgår inte av VL eller dess förarbeten vad som åsyftas med uttrycket "ändamålet". Uttrycket används också i annan lagstiftning för att möjliggöra motsvarande jämkningar (se t. ex. 4 § ML och 8 § anläggningslagen) men inte heller i dessa sammanhang har närmare angivits vad som åsyftas. Enligt min mening kan innebörden av "ändamålet" självfallet inte vara att vattenföretaget skall ge hela den vinst som företagaren avser. Med en så restriktiv tolkning skulle det i många fall inte vara möjligt att föreskriva några jämkningar. I fråga om t. ex. kraftverksföretag kan sålunda innebörden inte vara att ändamålet är uppfyllt endast om i kraftanläggningen får utvinnas hela den kraftmängd som företagarens utbyggnadsförslag avser. I stället får ändamålet med ett kraftverksföretag anses vara att utnyttja en fallsträcka för kraftändamål på lämpligaste sätt och, vilket lagrådet har påpekat i anslutning till 10 § i det remitterade förslaget, med den lämpligaste omfattningen.

Stadgandet är inte att betrakta som en egentlig tillåtlighetsregel. Frågan om ett vattenföretags omfattning och utförande skall i första hand prövas på grundval av reglerna i 1–4 §§. Med stöd av dessa regler skall jämkning kunna ske så att företaget över huvud taget blir tillåtligt. Om det sedan finns utrymme för olika lösningar eller ytterligare jämkningar av det sålunda tillåtliga företaget, blir förevarande stadgande tillämpligt.

De egentliga tillåtlighetsreglerna i det föregående innebär att tillåtlighetsprövningen skall avse hela det projekt som ansökningen avser. Den uppdelning på delföretag som f. n. kan göras skall alltså inte längre förekom-

3 kap. 8 §

ma. I stället bör sådana mera självständiga delar av ett större vattenföretag som inte är en nödvändig förutsättning för företagets tillkomst kunna uteslutas, i den mån delföretaget anses vålla en i förhållande till nyttan oacceptabel inverkan på motstående intressen (jfr NJA 1974 s. 719).

Första stycket andra meningen motsvarar delvis 2 kap. 13 § VL. Uppräkningen i nämnda paragraf av olika typer av vattenföretag har ersatts av ett mera allmänt hållet uttryck. Bestämmelsen avser inte bara framtida vattenföretag utan även annan verksamhet, exempelvis framtida avloppsföretag (jfr NJA 1973 s. 399). Företaget eller verksamheten skall dock främja ett ändamål av vikt för att kunna beaktas. Däremot behöver inte själva företaget eller verksamheten vara av någon större omfattning. Hänsyn behöver endast tas till företag eller verksamhet som med en viss sannolikhet kan väntas komma till utförande inom en inte alltför avlägsen framtid.

De principer som har kommit till uttryck i första meningen skall tillämpas även när det gäller att ta hänsyn till framtida företag. Som uttryckligen stadgas får jämkningarna inte medföra någon oskälig kostnad. Prövningen kan resultera inte bara i en ändring av det aktuella företagets utförande utan även i att dess omfattning inskränks.

Andra stycket innehåller en bestämmelse om skyldighet att vidta skadeförebyggande åtgärder. Denna skyldighet ingår som ett led i företagets lämpliga utförande med hänsyn till motstående intressen. Förevarande bestämmelse avser främst åtgärder för att motverka eller avhjälpa skador på allmänna intressen eller för en större krets av enskilda sakägare.

Inom vattenrättsskipningen har utbildats en fast praxis i fråga om skadeförebyggande åtgärder. Denna praxis har redan lagfästs när det gäller skadeförebyggande åtgärder som ett alternativ till ersättning till enskilda sakägare (se 9 kap. 1 § tredje stycket VL samt prop. 1974:83 s. 152 och 294) och i den nya vattenlagen finns en motsvarande bestämmelse i 9 kap. 1 § tredje stycket. Till sistnämnda bestämmelse hänvisas i andra meningen av förevarande stadgande.

Tvångsrätt för att utföra skadeförebyggande åtgärder kan erhållas enligt 8 kap. 1 § andra stycket.

8 § Om ansökningar om tillstånd till skilda vattenföretag prövas samtidigt och företagen på grund av att de berör samma vattentillgång eller av någon annan orsak inte kan utföras vid sidan av varandra i enlighet med ansökningarna samt någon samfällighet enligt denna lag inte bildas, skall företagen om möjligt jämkas så att de kan komma till stånd utan väsentligt förfång för något av dem. Om en sådan jämkning inte kan göras, skall företräde ges åt det företag som från allmän och enskild synpunkt kan antas medföra största fördel.

Paragrafen, som motsvarar 3 kap. 6 § i utredningens förslag och med endast redaktionella jämkningar 3 kap. 8 § i det remitterade förslaget, har

behandlats i den allmänna motiveringen i lagrådsremissen (avsnitt 2.4.8). Paragrafen motsvarar 2 kap. 38 § andra stycket och 48 § samt 6 kap. 4 § VL. *3 kap. 8 §*

Liksom enligt gällande rätt skall en gemensam prövning kunna ske även om ansökningarna har getts in vid skilda tillfällen. Om frågan om tillstånd beträffande det ena företaget redan är färdig för avgörande, bör det stå prövningsmyndigheten fritt att tillämpa paragrafen när en ansökan om ett nytt vattenföretag ges in. Om de konkurrerande vattenföretagen prövas vid olika förrättningar eller vid förrättning resp. vid vattendomstol, finns särskilda bestämmelser i 12 kap. 28 § om handläggningen av konkurrensfrågorna.

Prövningsmyndigheten skall i första hand undersöka om det är möjligt att jämka företagen så att de kan utföras vid sidan av varandra. Oftast torde det vara lämpligt att försöka ena parterna om en förlikning.

Om det inte är möjligt med en jämkning, skall företräde ges åt det företag som från allmän och enskild synpunkt kan antas medföra störst fördel. Denna prövning av företagen torde i stort sett sammanfalla med den samhällsekonomiska prövningen enligt 4 §.

Av skäl som har angivits i den allmänna motiveringen i lagrådsremissen (avsnitt 2.4.8) har bestämmelsen i 2 kap. 48 § VL om särskilt skydd för den kommunala vattenförsörjningen inte fått någon motsvarighet i förevarande paragraf (jfr 3 kap. 6 § tredje meningen i utredningens förslag).

Som uttryckligen anges i paragrafen gäller den inte sådana fall då en samfällighet bildas enligt den nya vattenlagen. Då gäller i stället 9 § i förevarande kapitel.

I 2 kap. 57 § VL finns en regel om fördelning mellan flera fastigheter av grundvatten för husbehovsförbrukning. Utredningen har föreslagit en motsvarande bestämmelse om fördelning efter skälighet (5 kap. 2 § i utredningens förslag). Utredningen har vidare föreslagit att frågan om fördelning av vattnet inte skall som f. n. prövas av allmän domstol utan som stämningsmål enligt vattenlagen (18 kap. 3 § 2 i utredningens förslag).

Jag har ansett det vara lämpligt att ha en motsvarande fördelningsregel i den nya lagen. Bestämmelser härom har tagits in i 22 kap. 7 § resp. 13 kap. 14 § punkt 14.

Utöver den nu behandlade bestämmelsen innehåller 5 kap. i utredningens förslag en regel om att flera anläggningar som tillgodogör samma grundvattentillgång och som tillhör samme ägare skall betraktas som en grundvattentäkt, om anläggningarna inte är avsedda för helt skilda behov (5 kap. 1 § i utredningens förslag som motsvarar 2 kap. 42 § andra stycket VL). Bestämmelsen i gällande VL motiveras främst av att tillståndsplikten är knuten till en i lagen angiven vattenmängd (jfr prop. 1939: 9 s. 137). Något sådant kriterium ställs inte upp i den nya vattenlagen. Enligt min mening behövs det därför inte någon sådan bestämmelse i den nya lagen.

På grund av det anförda har 5 kap. i utredningens förslag inte fått någon motsvarighet i något särskilt kapitel i den nya lagen. *3 kap. 9–10 §§*

9 § När enligt denna lag ett vattenföretag skall utföras inom ramen för en samfällighet, skall tillses att var och en av deltagarna tillgodoses utan väsentligt förfång för någon annan deltagare.

Paragrafen motsvarar i huvudsak 3 kap. 10 § i utredningens förslag och med endast redaktionella jämkningar 3 kap. 9 § i det remitterade förslaget samt 3 kap. 7 § och 7 kap. 20 § VL.

Paragrafen kompletterar 8 § i detta kapitel. Sistnämnda paragraf reglerar frågan om förhållandet mellan företagaren och motstående intressent. Syftet med förevarande paragraf är att möjliggöra att företaget på bästa sätt motsvarar de krav som de olika deltagarna i en vattenrättslig samfällighet ställer (jfr 19 § lagen om förvaltning av samfälligheter).

10 § Om det vid tillståndsprövningen av ett vattenföretag framgår att detta kan utan väsentlig ändring utföras så att det medför en betydande nytta för någon annan, skall på begäran av denne villkor meddelas härom. Sådana villkor får dock inte meddelas om förutsättningar föreligger för bildande av en samfällighet enligt denna lag.

Den som bereds nytta enligt första stycket skall utge skälig ersättning till tillståndshavaren.

Om tillståndshavaren åsamkas kostnad på grund av villkor enligt första stycket, är han berättigad till ersättning enligt 9 kap.

Paragrafen motsvarar i huvudsak 3 kap. 11 § i utredningens förslag och 3 kap. 10 § i det remitterade förslaget samt i viss mån 3 kap. 7–9 §§ VL. I enlighet med lagrådets förslag har i första stycket orden "att dess ändamål eftersätts" bytts ut mot "väsentlig ändring". I andra och tredje styckena har redaktionella jämkningar skett.

Syftet med *första stycket* i förevarande paragraf är att ge en utomstående intressent möjlighet att i rimlig utsträckning påverka ett planerat företags omfattning och utförande, om det medför en betydande nytta för honom. Ett industriföretag kan exempelvis ha intresse av att tappningsbestämmelserna för ett nytt, högre upp i vattendraget liggande kraftverk, som i och för sig inte berör industriföretaget, utformas med särskilt beaktande av företagets önskemål om förbättrad tillgång till industrivatten. Om industriägarens önskemål kan tillgodoses utan att vattenföretaget ändras väsentligt, är förevarande paragraf tillämplig.

Vid tillämpningen av första stycket bör enligt min mening endast nyttan för den utomstående intressenten beaktas och inte som utredningen anför eventuella samhällsekonomiska vinster av ett samgående.

Den utomstående intressenten blir inte deltagare i företaget. Om förutsättningar föreligger för en samfällighetsbildning enligt 5–7 kap. är förevarande paragraf inte tillämplig. Företaget skall alltså skötas av den ur-

sprunglige initiativtagaren, som emellertid genom förevarande paragraf kan bli skyldig att ta hänsyn också till utomstående intressenter. *3 kap. 11 §*

Förevarande paragraf medför att det inte behövs särregler om behandlingen av gemensamma intressen av det slag som f. n. finns i t. ex. 3 kap. 8 och 9 §§ samt 7 kap. 41 § VL (jfr emellertid 5 kap. 5–8 §§ nya lagen).

Förevarande reglering kompletteras av bestämmelserna i 8 kap. 2 § om rätt att använda annans vattenanläggning.

Ersättningsbestämmelsen i *andra stycket* motsvarar vad som i nyssnämnda fall gäller enligt 8 kap. 2 § andra stycket.

11 § Om någon vill utföra ett vattenföretag som kan skada fisket, är han skyldig att utan ersättning vidta och för framtiden underhålla behövliga anordningar för fiskens framkomst eller fiskets bestånd, släppa fram vatten för ändamålet samt iaktta de villkor i övrigt som på grund av företaget kan behövas till skydd för fisket i det vatten som berörs av vattenföretaget eller i något angränsande vattenområde. Om nyttan av en ifrågasatt anordning eller ett villkor inte skäligen kan anses motsvara den kostnad som därigenom skulle åsamkas företagaren, kan han befrias från sådan skyldighet.

I 10 kap. 5 § finns bestämmelser om särskilda fiskeavgifter som kan bestämmas i stället för att villkor meddelas enligt första stycket.

Paragrafen, som motsvarar 3 kap. 12 § i utredningens förslag och 3 kap. 11 § i det remitterade förslaget, har behandlats i den allmänna motiveringen i lagrådsremissen (avsnitt 2.4.9). Paragrafen motsvarar 2 kap. 8 § första stycket VL (jfr också 3 kap. 2 § andra stycket, 5 kap. 5 §, 6 kap. 8 § samt 7 kap. 41 § första stycket och 49 § VL).

Som har anförts i den allmänna motiveringen i lagrådsremissen avser förevarande paragraf åtgärder även beträffande annan fisk än vandringsfisk (se även 2 kap. 5 § punkt 1 nya vattenlagen).

I fråga om de åtgärder som kan föreskrivas med stöd av förevarande paragraf avses inte någon ändring i förhållande till gällande rätt. Exempel på sådana åtgärder är anläggande av fisktrappa eller ålyngelledare och upptransport av yngel eller lekfisk. Vidare kan företagaren förpliktas att ställa i ordning nya lekplatser eller att anlägga och driva en fiskodlingsanstalt. Paragrafen har med ändring av utredningsförslaget utformats så att förpliktelserna inte behöver begränsas till det vattenområde som berörs av vattenföretaget. De kan alltså även avse bivattendrag, vilket stämmer överens med användningsområdet för den fiskeavgift som kan ersätta åtgärderna (se 10 kap. 5 §). Stadgandet har med avseende härpå förtydligats i enlighet med lagrådets förslag.

Företagaren är vidare skyldig att släppa fram det vatten och iaktta de villkor i övrigt som behövs till skydd för fisket. Fiskeristyrelsen anser i sitt remissyttrande att det bör föreskrivas att minimivattenföringen förbi en vattenbyggnad i ett vattendrag aldrig får bestämmas till lägre värde än den naturliga lågvattenföringen. Enligt min mening bör det givetvis vara en strävan att minimivattenföringen hålls så hög som möjligt och inte tillåts gå

ned under den naturliga lågvattenföringen. Avsteg från denna norm bör dock kunna göras dels i profilreglerade vattendrag, dels i vissa andra fall när ett innehållande av vatten är av väsentlig betydelse för en vattenreglering (jfr prop. 1954: 23 s. 26). Jag anser alltså inte att det är lämpligt med en regel av det innehåll som fiskeristyrelsen förordar. *3 kap. 12 §, 4 kap.*

I samband med åtgärder enligt förevarande paragraf kan meddelas fiskeförbud med stöd av 8 kap. 4 §.

I 15 kap. 4 och 8 §§ finns bestämmelser om omprövning av villkor som har meddelats till skydd för fisket (jfr 2 kap. 8 § andra stycket VL).

12 § Bestämmelserna i 1–6 och 8–11 §§ gäller inte i fråga om utrivning enligt 14 kap. 1 och 3 §§.

Paragrafen, som med endast en redaktionell jämkning motsvarar 3 kap. 12 § i det remitterade förslaget, saknar motsvarighet i utredningsförslaget.

Utrivning av anläggningar i ytvatten och bortskaffande av flottledsanläggningar i vatten är enligt 1 kap. 3 § punkt 1 att anse såsom vattenföretag. En ansökan om tillstånd till ett sådant företag skall emellertid inte prövas enligt tillåtlighetsbestämmelserna i 1–4 §§ utan tillstånd skall lämnas till åtgärden om inte någon annan berättigas att överta ansvaret för anläggningen enligt de särskilda bestämmelserna härom i 14 kap. 2 och 3 §§. Inte heller bestämmelserna i 6 och 8–11 §§ blir tillämpliga på en sådan prövning. Däremot bör de principer som fastläggs i 7 § tillämpas när det gäller frågan hur företaget skall utföras. I förevarande paragraf görs därför ett undantag från de övriga bestämmelserna i detta kapitel i fråga om nämnda företag.

4 kap. Tillståndsplikt

Kapitlet innehåller bestämmelser om tillståndsplikt som motsvarar 12 kap. i utredningens förslag. Dessa viktiga bestämmelser har liksom i det remitterade förslaget placerats omedelbart efter 3 kap., som anger de allmänna förutsättningarna för vattenföretagen.

Av skäl som har angivits i den allmänna motiveringen i lagrådsremissen (avsnitt 2.12) innehåller kapitlet inte någon motsvarighet till de av utredningen förcslagna bestämmelserna om skyldighet att till länsstyrelsen anmäla vissa vattentäkter (12 kap. 2 § i utredningens förslag).

Många av de företag som behandlas i VL är underkastade tillståndsplikt. Företagaren har dessutom alltid rätt att begära tillstånd.

I VL särbehandlas de olika företagstyperna när det gäller skyldigheten att söka tillstånd. Reglerna för byggande i vatten (2 kap. 20 § 1 mom.) innebär följande. I älvar, strömmar, åar eller större bäckar får dammbyggnader inte uppföras utan tillstånd. I sådana vattendrag krävs tillstånd även för annat byggande som kan märkbart inverka på vattenståndet eller vatt-

nets lopp, om det inte är uppenbart att varken allmän eller enskild rätt skadas. För byggande i andra vattenområden krävs tillstånd om det föreligger sannolika skäl att allmän eller enskild rätt skadas.

För grundvattentäkt krävs enligt 2 kap. 47 § 1 mom. alltid tillstånd i fråga om större uttag än 300 kubikmeter per dygn men även i fråga om mindre täkter, om det föreligger sannolika skäl att allmän eller enskild rätt skadas.

För andra företagstyper gäller liknande bestämmelser (3 kap. 11 och 27 §§, 5 kap. 7 §, 6 kap. 20 § samt 7 kap. 45 och 49 §§ VL). I fråga om dikning föreligger dock tillståndsplikt endast om överenskommelse inte kan träffas om delaktigheten eller om intrång på någon annans mark (7 kap. 36 §).

Utredningen konstaterar att osäkerhet f. n. råder på flera områden rörande tillståndspliktens omfattning. Bl. a. konstaterar utredningen att gränsen mellan större och mindre vattendrag är svårdragen och beroende av den allmänna uppfattningen, som kan växla mellan olika delar av landet.

Den mer omfattande prövningsskyldigheten beträffande vattenföretag i större vattendrag motiveras enligt utredningen av att företagens verkningar i sådana fall typiskt sett medför större inverkan och skador på motstående intressen. Emellertid är det enligt utredningen otillfredsställande med rådande osäkerhet i fråga om vad som skall anses som större eller mindre vattendrag. Dessutom kan vattenföretag i sjöar få svåra verkningar. Enligt utredningens uppfattning är det därför lämpligare att när det gäller tillståndsplikten utgå från företagets inverkan på motstående intressen i stället för vattenområdets art.

Enligt utredningen innebär dessutom den nuvarande regeln beträffande företag i annat vattenområde än större vattendrag att stor osäkerhet råder rörande tillståndspliktens omfattning, eftersom en sannolikhetsbedömning skall göras av företagets inverkan på motstående intressen. Den enskilde ges därigenom ett alltför stort utrymme att själv avgöra huruvida prövning skall ske eller inte. Detta utrymme bör inskränkas så att endast mera bagatellartade företag som uppenbart inte skadar motstående intressen undantas från tillståndsplikten.

Utredningen förordar därför att i den nya lagen införs den regeln att varje vattenföretag som genom inverkan på vattenförhållandena kan medföra skada på motstående allmänna eller enskilda intressen skall vara tillståndspliktigt. Endast företag som uppenbart inte skadar motstående intressen bör vara befriade från sådan skyldighet.

Utredningens förslag om en skärpt tillståndsplikt har till övervägande del mottagits positivt. Flera remissinstanser pekar dock på att prövningsmyndigheterna kommer att belastas med många småärenden utan att det allmänna vinner något som tillräckligt motsvarar merarbetet.

När det gäller omfattningen av prövningsplikten i den nya vattenlagen vill jag anföra följande. Genom en tillståndsprövning kontrolleras bl. a. att

ett ifrågasatt vattenföretag stämmer överens med gällande markanvändningsplaner och allmänna planeringssynpunkter. Vidare kommer en utredning till stånd om vattenföretagets inverkan på vattenförhållandena samt motstående allmänna och enskilda intressen. I samband med tillståndsprövningen klarläggs också företagarens rättigheter och skyldigheter, exempelvis att utge ersättning för skada. Samtidigt ger ett tillstånd företagaren viss trygghet i fråga om företagets bestånd.

Man kan emellertid inte bortse från att en tillståndsprövning medför arbete och kostnader för företagaren och tillståndsmyndigheterna samt andra berörda myndigheter och enskilda. Det kan alltså inte komma i fråga att föreskriva en tillståndsplikt för alla vattenföretag oavsett graden av inverkan på vattenförhållandena.

Enligt min mening är det lämpligt att som huvudregel föreskriva att tillstånd krävs för varje vattenföretag och att i följande paragrafer göra undantag från denna huvudregel och alltså ange i vilka fall tillstånd inte behöver sökas. Huvudprincipen bör därvid, som utredningen har anfört, vara att endast vattenföretag som uppenbart inte skadar motstående intressen bör undantas från tillståndsplikten.

Jag skall nu diskutera frågan om tillståndspliktens omfattning rörande vissa typer av vattenföretag, där olika meningar råder bland remissinstanserna. Det gäller vattentäkt för en enskild fastighets husbehovsförbrukning, vattentäkt för jordbruksbevattning samt detaljdränering genom täckdikning.

Enligt 2 kap. 47 § 1 mom. tredje stycket VL undantas från tillståndsplikt anordnande och nyttjande av grundvattentäkt som är avsedd endast för att förse en viss fastighet med vatten till husbehovsförbrukning (se även 2 kap. 44 § fjärde stycket VL). Någon särskild bestämmelse beträffande en ytvattentäkt för samma ändamål finns däremot inte.

Enligt utredningsförslaget undantas yt- och grundvattentäkter, som endast är avsedda för en viss fastighets hushållsförbrukning, från såväl den föreslagna tillstånds- som anmälningsplikten. Med "hushållsförbrukning" avser utredningen detsamma som "husbehovsförbrukning" enligt VL.

Flera remissinstanser, såsom socialstyrelsen, flera länsläkarmyndigheter och kommunförbundet, anser att tillståndsplikten bör utvidgas även till grundvattentäkter för husbehov inom planlagda områden. Som skäl anförs av socialstyrelsen bl. a. att en ny grundvattentäkt kan medföra att avloppsvatten från den egna och närbelägna avloppsanläggningar kan förorena den gemensamma vattentillgången. Ägaren till den nya täkten kan också hävda att hans täkt skall skyddas mot förorening från grannarnas avloppsanläggningar som utförs enligt byggnadsplan. Från länsläkarhåll anförs att husbehovstäkter ofta är olämpligt lokaliserade i förhållande till föroreningskällor samt bristfälligt utförda. Kommunförbundet framför liknande synpunkter samt pekar också på att bristsituationer kan uppstå inom planområden med en vattentäkt för gemensam vattenförsörjning, om fastighetsägarna tar upp egna täkter på sina tomter.

Planverket vidhåller vad som i remissyttrande över bygglagutredningens betänkande (SOU 1974: 21) Markanvändning och byggande anfördes om att man i en markanvändningsplan enligt kommande byggnadslagstiftning bör kunna föreskriva byggnadslovsskyldighet för eller förbud mot en grundvattentäkt, även om tillståndsplikt inte föreligger enligt vattenlagen. Planverket grundar sin uppfattning på att en sådan täkt kan ha svåra följdverkningar för byggande och för markytans användning för andra ändamål.

För egen del vill jag anföra följande. Frånvaron av motstående intressen vid vattentäkter för husbehovsförbrukning, såvitt avser täkternas inverkan på vattenförhållandena, torde med den av mig tidigare förordade principen om tillståndsplikt medföra att tillstånd av vattendomstol mera sällan skulle behöva inhämtas. Av remissyttrandena framgår emellertid att även husbehovstäkter kan medföra vissa problem. Den myndighetskontroll av husbehovstäkter som önskas av remissinstanserna grundar sig emellertid huvudsakligen på omständigheter som ligger vid sidan av den prövning som skall göras av vattendomstolen. Domstolsprövningen innebär också en omständlig och kostnadskrävande procedur. Det finns dessutom vissa möjligheter att ingripa mot de påtalade förhållandena med stöd av hälsovårdsstadgan (1958: 663), som f. n. är föremål för översyn (se SOU 1978: 44). I den mån det inte är möjligt att lösa problemen med husbehovstäkterna inom ramen för hälsovårdsförfattningarna ligger det enligt min mening närmare till hands att, såsom planverket har föreslagit, lösa problemen inom ramen för den blivande plan- och byggnadslagstiftningen.

På grund av det anförda anser jag att undantag från kravet på tillståndsplikt enligt den nya lagen bör göras beträffande vattentäkter, såväl yt- som grundvattentäkter, som är avsedda endast för en viss fastighets husbehovsförbrukning.

Jag vill i detta sammanhang erinra om att 22 kap. 7 § nya vattenlagen innehåller bestämmelser om fördelning mellan flera fastigheter av grundvatten för husbehovsförbrukning.

Lantbruksstyrelsen, LRF och andra företrädare för jordbruksintresset anser att reglerna om tillståndsplikt bör mildras beträffande vattentäkter för jordbruksbevattning. Jag kan inte biträda denna ståndpunkt. Vattenuttagen för jordbruksbevattning är av en helt annan omfattning än husbehovstäkterna och uttagen förekommer vanligen under sådana tider på året då skador på motstående intressen, särskilt fisket, kan uppkomma. Även om någon enstaka jordbrukares vattenuttag, sett för sig, kanske inte medför så stora skadeverkningar att tillståndsplikt kan anses motiverad, kan flera jordbrukares uttag ur samma vattentillgång sammantaget få mycket negativa verkningar. Därför behövs en kontroll av det allmänna beträffande sådana vattenuttag. Det är angeläget att alla jordbruksbevattnare inom bristområden kan ingå i bevattningssamfälligheter, som enligt vad som har förordats i den allmänna motiveringen i lagrådsremissen (avsnitt

2.12) skall kunna bildas enligt den nya lagen. Jag anser på grund av det anförda att vattentäkter för jordbruksbevattning bör följa den av mig tidigare förordade huvudprincipen, enligt vilken endast företag som uppenbart inte skadar motstående intressen undantas från tillståndsplikt.

Enligt utredningsförslaget skall även markavvattningsföretagen, bl. a. dikning, omfattas av huvudregeln om tillståndsplikt. Detta motiveras av behovet att begränsa skador på bl. a. naturvårdsintressena. Ett till följd av markavvattning minskat vatteninnehåll i marken kan enligt utredningen medföra ogynnsamma verkningar t. ex. på skyddsvärda växter eller djur. Utredningen pekar på de under senare år framförda kraven på skydd för vissa våtmarker.

Som markavvattning räknas enligt den nya vattenlagen (se 1 kap. 3 § första stycket punkt 4 och 4 § punkt 4) även detaljdränering genom täckdikning. Detta överensstämmer med utredningens förslag. Bl. a. lantbruksstyrelsen och LRF anser emellertid att täckdikning inte skall behöva prövas. Lantbruksstyrelsen anför att ett genomförande av utredningsförslaget, med hänsyn till föreslagna bevisbörde- och straffansvarsbestämmelser, torde medföra att lantbruksnämndernas tjänstemän knappast någon gång kan underlåta att ge rådet att tillstånd till dikning bör sökas. Förrättningarnas antal kommer genom utredningsförslaget att öka högst väsentligt utan att det allmänna har vunnit något som tillräckligt motsvarar merarbetet. Lantbruksstyrelsen uppger att lantbruksnämnderna årligen utan förrättning handlägger omkring 1 000 nya täckdikningsföretag.

För egen del vill jag anföra följande. I samband med t. ex. uppodling av skyddsvärda våtmarker vid vattendrag eller sjöar kan även täckdikningsföretag tänkas komma i konflikt med naturvårdsintressena. Den ökade avrinningen genom täckdikning kan också ha negativa verkningar på fisket. På grund av täckdikning kan det vidare inträffa att närbelägna brunnar sinar. I de flesta fall utförs täckdikningen i samband med att annan markavvattning utförs och då kommer även täckdikningsåtgärderna att tillståndsprövas samtidigt. I vissa fall kan dock täckdikning tänkas komma till utförande utan något sådant samband. I sådana fall kan det enligt min mening behövas en prövning av täckdikningen.

Som har redovisats i den allmänna motiveringen i lagrådsremissen (avsnitt 2.11) utför naturvårdsverket på regeringens uppdrag en inventering av landets våtmarker. Resultatet av denna inventering bör kunna tjäna som ett viktigt underlag för företagarens och lantbruksnämndens bedömning av om tillstånd skall behöva sökas till ett täckdikningsföretag eller inte. Denna inventering kan dock knappast bli heltäckande. Ovisshet kan i en del fall råda om skyddsvärdet av våtmarkerna. Jag håller med lantbruksstyrelsen om att den föreslagna allmänna tillståndspliktsregeln är för sträng i täckdikningsfallen. Jag kan dock inte biträda förslaget att helt undanta täckdikning från tillståndsplikt. För att inte i onödan belasta företagarna, förrättningsorganisationen och andra berörda myndigheter och enskilda

anser jag det rimligt att kravet på tillståndsplikt mildras på det sättet att tillstånd till detaljdränering genom täckdikning skall inhämtas, om det föreligger sannolika skäl att företaget skadar allmänna eller enskilda intressen.

Den nu förordade regeln får betydelse när det gäller fördelningen av bevisbördan, t. ex. när det gäller skadeståndsansvaret för olaga utförande av ett vattenföretag. Medan huvudregeln om tillståndsplikt lägger bevisbördan på företagaren, som alltså måste visa att det var uppenbart att företaget inte skulle medföra någon skada, kommer bevisbördan i nu angivna fall att i stället åvila den som påstår att tillstånd måste sökas. Denne måste alltså visa, att omständigheterna vid företagets utförande var sådana att företagaren borde ha insett att tillstånd måste inhämtas. Även om bevisbördan sålunda inte åvilar företagaren, kan omständigheterna naturligtvis ha varit sådana att skador uppenbarligen skulle ha blivit följden av företaget. I sådana fall kan företagaren självfallet inte undgå ansvar.

Utöver vad jag nu har förordat i fråga om undantag från eller mildring av tillståndsplikten bör i överensstämmelse med gällande rätt undantag från tillståndsplikten göras för vissa rensningar m. m. Brådskande ändrings- och reparationsarbeten bör få utföras utan att förhandstillstånd inhämtas (se 3 och 4 §§ i förevarande kapitel).

Den vattenrättsliga tillståndsprövningen ersätter inte prövningen enligt någon annan lagstiftning, om inte detta uttryckligen anges i denna (se t. ex. 16, 18 och 20 §§ naturvårdslagen som har behandlats vid 3 kap. 2 §).

Utredningen anser att den vattenrättsliga prövningen bör kunna ersätta byggnadslovsprövningen enligt byggnadslagstiftningen. Planverket och kommunförbundet är kritiska mot utredningens ståndpunkt och framhåller att även andra omständigheter än en kontroll av företagets planöverensstämmelse och tekniska utformning ingår i bygglovprövningen, t. ex. det estetiska utförandet samt arbetarskyddssynpunkter.

Enligt min mening bör det slutliga avgörandet av denna fråga anstå i avbidan på att ställning tas till PBL-utredningens förslag till ny plan- och bygglag (se SOU 1979: 66 s. 423). Tills vidare bör kravet på byggnadslov gälla även för byggnader och andra anläggningar som ingår i företag som har prövats enligt den nya vattenlagen. Vid 3 kap. 2 § första stycket har jag berört frågan om hur planenlighetsbedömningen enligt det stadgandet och en med stöd av andra meningen i nämnda stadgande medgiven planavvikelse bör behandlas vid en efterföljande byggnadslovsprövning.

I detta sammanhang vill jag också understryka att den vattenrättsliga tillståndsprövningen inte bör kunna ersättas av en tillståndsprövning enligt någon annan lag. Jag kan alltså inte biträda förslag som har framförts vid remissbehandlingen om att en prövning enligt anläggningslagen eller ledningsrättslagen skulle kunna ersätta den vattenrättsliga prövningen eller medföra att den särskilda bevisregeln i 6 § i förevarande kapitel inte tillämpades. På motsvarande sätt gäller att en anmälan enligt 23 § natur-

vårdsförordningen (1976: 484) om en våtmarksdikning för virkesproduktion inte ersätter den vattenrättsliga prövning av företaget som kan erfordras.

4 kap. 1 §

1 § För vattenföretag krävs tillstånd enligt denna lag. Tillstånd behövs dock inte, om det endast är fråga om vattentäkt för att förse en viss fastighet med vatten för husbehovsförbrukning. Inte heller behövs tillstånd i fall som avses i 2 § första stycket, 3 eller 4 §.

När det krävs tillstånd till ett vattenföretag får arbeten av större omfattning i anslutning till företaget inte påbörjas innan sådant tillstånd har meddelats.

Den som vill utföra ett vattenföretag har rätt att begära prövning även om tillstånd inte krävs.

I 14 kap. 5 § finns bestämmelser om skyldighet att begära prövning innan en anläggning för bortledande av grundvatten tas ur bruk.

Paragrafen motsvarar, med vissa ändringar, 4 kap. 1 § i det remitterade förslaget.

Första stycket innehåller den grundläggande regeln om att tillstånd i princip krävs för alla vattenföretag utom husbehovsvattentäkter.

I motsvarande regel i det remitterade förslaget stadgas, i överensstämmelse med uttryckssättet i 2 kap. 20 § VL, att ett vattenföretag inte får "påbörjas" utan tillstånd. Därigenom klarläggs att det krävs en förhandsprövning av de vattenföretag som är tillståndspliktiga. Som lagrådet påpekar vinner man emellertid vissa fördelar från straffrättslig synpunkt, om man i stället utformar stadgandet utan att uttryckligen nämna påbörjandet av vattenföretag. Stadgandet har därför givits den lydelsen att för vattenföretag krävs tillstånd enligt denna lag. Underlåtenheten att söka tillstånd, då sådant krävs, är således en brottslig gärning enligt 21 kap. 1 § så länge de tillståndspliktiga arbetena pågår eller den tillståndspliktiga verksamheten bedrivs. Detta har betydelse i preskriptionshänseende.

Även med den nu införda formuleringen inträder tillståndsplikten redan när ett vattenföretag påbörjas, vare sig det är fråga om att bygga en anläggning eller utöva en verksamhet vid en anläggning. Tillståndsplikt föreligger också i fråga om byggnadsarbeten och verksamhet som har påbörjats före denna lags ikraftträdande och som pågår vid ikraftträdandet. Som lagrådet påpekar behövs därför inte något särskilt övergångsstadgande för dessa fall (jfr. 9 § promulgationslagen i det remitterade förslaget).

Som framgår av 15 kap. 1 § andra stycket innefattar ett tillstånd att utföra en anläggning också rätten att bibehålla denna.

I stadgandets andra mening görs undantag från tillståndsplikten beträffande husbehovsvattentäkter. Medan utredningsförslaget (se 12 kap. 2 §) i fråga om undantaget från tillståndsplikt beträffande vissa vattentäkter använder uttrycket "hushållsförbrukning" används här liksom i 2 kap. 47 § 1 mom. tredje stycket VL "husbehovsförbrukning". Därmed avses

användning av vatten för hushållsändamål, bad, tvätt och rengöring i hyreshus, villor och lantgårdar, vidare för vattning av kreatur, mjölkbehandling eller annat vanligt lantbruksändamål, för bevattning av trädgård, som huvudsakligen är avsedd för eget behov, och för mindre hantverk (se SOU 1937: 35 s. 67). Dit räknas däremot inte vattnets användning för en industri, handelsträdgård eller tvättinrättning och inte heller för jordbruksbevattning. *4 kap. 2 §*

Som framgår av 1 kap. 3 § första stycket punkten 1 avses med vattenföretag även utrivning av en anläggning i vatten (se även 9 kap. 11 § samt 14 kap.). Det är utrivningens inverkan på vattenförhållandena som är avgörande för prövningsplikten vid en tillämpning av 2 § första stycket (jfr 2 kap. 34 § första stycket VL).

Förevarande kapitel innehåller inte någon motsvarighet till undantaget i 2 kap. 20 § 1 mom. andra stycket andra meningen om fiskebyggnader. Enligt vad utredningen har inhämtat förekommer det inte några fiskebyggnader som avses i nämnda lagrum i allmänt vatten. Inte heller för fiskebyggnader i enskilt vatten behövs det enligt min mening något särskilt undantag.

Andra stycket motsvarar 2 kap. 20 § 2 mom. VL och 12 kap. 6 § i utredningens förslag. Stadgandet har, med hänsyn till den vidtagna omformuleringen av första stycket, jämkats i förhållande till det remitterade förslaget. Avsikten med bestämmelsen är att hindra att företagaren föregriper den vattenrättsliga prövningen genom att utföra arbeten på land.

Tredje stycket motsvarar 12 kap. 5 § i utredningens förslag samt 2 kap. 20 § 1 mom. fjärde stycket och 47 § 1 mom. fjärde stycket, 5 kap. 7 § tredje stycket, 6 kap. 20 § första stycket och 7 kap. 36 § fjärde stycket VL.

Fjärde stycket innehåller en erinran om de särskilda bestämmelserna i 14 kap. 5 § om skyldighet att begära vattendomstolens prövning innan en anläggning för bortledande av grundvatten tas ur bruk. Stadgandet har jämkats redaktionellt i förhållande till det remitterade förslaget.

Bestämmelser om straff och handräckning när någon bryter mot första eller andra stycket finns i 21 kap.

Särskilda övergångsbestämmelser beträffande dikningsföretag finns i 9 § i promulgationslagen.

2 § Tillstånd till ett vattenföretag krävs inte, om det är uppenbart att varken allmänna eller enskilda intressen skadas genom företagets inverkan på vattenförhållandena. I fråga om detaljdränering genom täckdikning krävs tillstånd endast om det föreligger sannolika skäl att allmänna eller enskilda intressen skadas genom företaget.

I fråga om markavvattning krävs tillstånd om det för företaget behövs särskild tvångsrätt enligt 8 kap. 1 eller 2 § eller om två eller flera skall delta i företaget och någon överenskommelse inte har träffats om delaktigheten.

Paragrafen motsvarar, med en redaktionell jämkning i andra stycket, 4 kap. 2 § i det remitterade förslaget.

4 kap. 3 §

Första stycket första meningen motsvarar 12 kap. 1 § första stycket första meningen i utredningens förslag. Med inverkan på vattenförhållandena avses i första hand en ändring av vattnets djup eller läge men även inverkan på ett vattenområdes användning för båttrafik eller flottning, t. ex. i en allmän farled eller flottled (jfr 2 kap. 11 § VL). I motsats till utredningen anser jag att begreppet bör omfatta även inverkan på vattnets kvalitet exempelvis genom grumlingar i samband med muddringsarbeten. Det bör också framhållas att begreppet omfattar inverkan på våtmarker genom en minskning av markens vatteninnehåll som åstadkoms t. ex. av ett markavvattningsföretag.

Dammbyggnader torde regelmässigt vara underkastade tillståndsplikt, eftersom verkningarna är av den arten att skador på motstående intressen, t. ex. fisket, så gott som aldrig kan uteslutas. Jag anser det emellertid inte vara nödvändigt att som fiskeristyrelsen föreslår införa en särskild bestämmelse om att tillstånd alltid krävs för dammbyggnader.

I *första stycket andra meningen* stadgas, i enlighet med vad jag har anfört under kapitelrubriken, en mildare tillståndsplikt beträffande täckdikning.

Som jag har anfört under kapitelrubriken föreligger en skillnad mellan tillståndsplikten enligt första resp. andra meningen i fråga om bevisbördans fördelning. Bevisbördan enligt första meningen åvilar företagaren, medan denna enligt andra meningen åvilar den som påstår att tillstånd borde ha sökts.

Andra stycket motsvarar 7 kap. 36 § VL och 12 kap. 1 § första stycket andra meningen i utredningens förslag. Markavvattningsföretag medför i många fall inte några skador på motstående allmänna eller enskilda intressen genom inverkan på vattenförhållandena. Även om en sådan skada inte uppkommer, skall ett markavvattningsföretag prövas, om delaktighetsfrågorna inte är lösta på frivillig väg. Till skillnad mot utredningsförslaget men i överensstämmelse med VL skall tillstånd till markavvattning också inhämtas då särskilda tvångsrätter behövs, t. ex. då dike måste tas upp på annans mark eller då vatten måste ledas till någon annans dike, och någon frivillig överenskommelse inte har träffats rörande sådana frågor.

3 § Tillstånd behövs inte för att utföra rensningar för att bibehålla vattnets djup eller läge eller för att omedelbart återställa ett vattendrag som har vikit från sitt förra läge eller som på något annat sätt har förändrat sitt lopp.

Om arbetena berör en fastighet som tillhör någon annan, skall ägaren av denna alltid underrättas innan arbetena påbörjas.

Om fisket kan skadas, skall anmälan om de planerade arbetena göras till fiskenämnden innan arbetena påbörjas.

Paragrafen motsvarar 12 kap. 1 § andra stycket och 3 § i utredningens förslag och med några huvudsakligen redaktionella jämkningar 4 kap. 3 § i det remitterade förslaget samt delvis 2 kap. 36 och 37 §§, 5 kap. 9 §, 6 kap. 26 § och 7 kap. 48 § VL.

4 kap. 4 §

I fråga om *första stycket* kan hänvisas till vad som anförs vid behandlingen av 2 kap. 5 § andra stycket och 8 kap. 3 §.

Svea hovrätt framhåller i sitt remissyttrande att det vid t.ex. markavvattningsföretagen med nutida brukningsmetoder av ekonomiska skäl inte förekommer någon kontinuerlig rensning i nära anslutning till uppgrundningen. I stället är intervallen mellan rensningarna regelmässigt omkring sex år. Jag delar hovrättens uppfattning att tillståndsplikt inte bör föreligga även om så lång tid har förflutit. Tillstånd bör däremot krävas om rensningarna utförs efter så lång tid att ett nytt naturtillstånd kan anses vara etablerat.

Andra stycket saknar motsvarighet i utredningens förslag men motsvarar gällande rätt (se också 8 kap. 3 § andra stycket nya vattenlagen).

Tredje stycket har en viss motsvarighet i 6 kap. 26 § VL. Det fiskeintresse som avses är både allmänt och enskilt, såväl yrkes- som fritidsfiske. Enligt utredningsförslaget skall anmälan ske till länets fiskeritjänsteman, dvs. vederbörande fiskerikonsulent. Den statliga fiskeriadministrationen har emellertid ändrats (jfr instruktionen, 1967: 286, för fiskeristyrelsen och statens lokala fiskeriadministration efter ändringar i SFS 1977: 464). I enlighet därmed föreskrivs i förevarande stycke att anmälan skall göras till fiskenämnden i länet. Fiskenämnden kan givetvis vid behov samråda med vederbörande fiskeriintendent, t.ex. när arbetena berör flera nämnders verksamhetsområde.

Enligt uttryckligt stadgande i det remitterade förslaget får fiskenämnden ge råd om hur och när arbetena bör utföras. Denna bestämmelse, som kan utfärdas i administrativ ordning, har utgått i propositionsförslaget.

Underlåtenhet att göra anmälan till fiskenämnden är straffsanktionerad enligt 21 kap. 2 §.

Utredningen har vid behandlingen av förevarande bestämmelse uttalat att den inte omfattar sådana rensningar som ingår som ett led i underhållet av ett tidigare medgivet vattenföretag. Enligt utredningen bör behövliga föreskrifter om sådana åtgärder ha meddelats i tillståndsbeslutet. Som har påpekats av Svea hovrätt förekommer det emellertid f.n. endast undantagsvis att formerna och tidpunkten för kommande underhållsarbeten anges i det ursprungliga tillståndsbeslutet. Förhållandena kommer förmodligen att vara desamma vid tillämpningen av den nya lagen. Enligt min mening måste i allmänhet den av fiskevårdsskäl motiverade anmälningsskyldigheten fullgöras även när det gäller normala underhållsåtgärder i vatten beträffande tidigare medgivna vattenföretag, om inte något annat framgår av tillståndsbeslutet.

Förevarande paragraf handlar om åtgärder som är undantagna från den i 1 § föreskrivna tillståndsplikten. Om tillstånd söks, är det självklart att anmälan inte behöver göras till fiskenämnden.

4 § Om det till följd av en skada eller för att förebygga en skada är

4 kap. 5 §

nödvändigt att tillståndspliktiga ändrings- eller lagningsarbeten utförs utan dröjsmål, får arbetena utföras utan föregående tillstånd. Ansökan om godkännande av arbetena skall dock göras snarast möjligt.

Paragrafen motsvarar 2 kap. 20 § 1 mom. tredje stycket VL och 12 kap. 4 § i utredningens förslag samt 4 kap. 4 § i det remitterade förslaget. Som framgår av 1 kap. 3 § första stycket punkten 1 utgör ändrings- och reparationsarbeten vattenföretag. Paragrafen innebär i nu angivna fall att prövningsplikten kan iakttas i efterhand, om arbetena i och för sig skulle vara tillståndspliktiga.

5 § Om ett vattenföretag har utförts utan tillstånd enligt denna eller äldre lag, får företagaren begära prövning av företagets laglighet.

En ansökan om tillstånd att ändra en vattenanläggning som har utförts utan tillstånd får prövas endast om prövning av anläggningens laglighet begärs samtidigt.

Andra stycket gäller även i fråga om ansökningar enligt 8 kap. 2 § att använda någon annans anläggning. Den som gör en sådan ansökan får även begära prövning av anläggningens laglighet.

Paragrafen innehåller bestämmelser om lagligförklaring av vattenföretag som har utförts utan tillstånd. Den överensstämmer med 4 kap. 5 § i det remitterade förslaget.

Första stycket motsvarar 12 kap. 7 § första meningen i utredningens förslag samt 2 kap. 25 och 53 §§, 5 kap. 7 § andra stycket och 6 kap. 20 § andra stycket VL.

Möjligheten till lagligförklaring gäller även markavvattningsföretag (jfr 7 kap. 36 § femte stycket VL).

Frågan om lagligheten av äldre anläggningar bedöms enligt äldre bestämmelser (se 9 § andra stycket i promulgationslagen).

Innebörden av reglerna om laglighetsprövning torde, i enlighet med vad lagrådet anfört, kunna beskrivas på följande sätt. Om en vattenanläggning har utförts utan tillstånd enligt den nya lagen eller äldre lag eller om en verksamhet som utgör vattenföretag bedrivs utan sådant tillstånd kan företagaren begära prövning av lagligheten. Är det fråga om en anläggning som tillkommit eller en verksamhet som påbörjats efter ikraftträdandet av den nya lagen skall prövningen naturligtvis ske enligt denna lag. Avser laglighetsprövningen däremot en anläggning som tillkommit eller en verksamhet som påbörjats före ikraftträdandet får man skilja på anläggningar och verksamhet. Beträffande äldre anläggningar skall prövningen ske enligt de bestämmelser som gällde vid anläggningens tillkomst. Om det befinns att anläggningen inte är laglig enligt de äldre bestämmelserna torde dock företagaren, som lagrådet anfört, vara oförhindrad att begära prövning enligt den nya lagen. Avser laglighetsprövningen en verksamhet som påbörjats före den nya lagens ikraftträdande skall prövningen ske enligt den nya lagen. På denna punkt avviker den nya lagen från gällande rätt (se 5 § lagen om införande av VL, som inte är begränsad till anläggningar).

Andra stycket motsvarar 13 kap. 3 § första stycket i utredningens förslag och 11 kap. 30 § VL. Syftet med bestämmelsen är främst att förhindra att det tillkommer avgöranden som strider mot varandra. Stadgandet är tillämpligt oavsett om tillståndsplikt enligt äldre lag har förelegat eller inte. *4 kap. 6 §, 5 kap.*

Tredje stycket motsvarar 12 kap. 7 § andra meningen och 13 kap. 3 § andra stycket i utredningens förslag. Motsvarighet saknas i VL. Enligt gällande rätt är det endast ägaren som kan begära en lagligförklaring (se NJA 1959 s. 1) men genom de nya bestämmelserna får även användaren göra en sådan begäran. Bestämmelserna avser även det fallet att anläggningen inte behöver ändras. Även i sådana fall är det nämligen angeläget att undvika motstridiga avgöranden.

Prövning av en anläggnings laglighet kan göras inte bara av domstol utan även som utredningen har föreslagit vid förrättning. En förrättningsman skall alltså kunna pröva lagligheten av anläggningar som ingår i ett markavvattningsföretag. Detta innebär en ändring i förhållande till gällande rätt (jfr 10 kap. 15 och 81 §§ VL). Jag anser det av processekonomiska skäl vara lämpligt med en sådan ordning. Rättssäkerhetskraven blir enligt min mening i erforderlig mån uppfyllda genom att förrättningsmannens beslut i frågan kan överklagas till vattendomstolen.

6 § Om ett vattenföretag efter det denna lag har trätt i kraft har utförts utan tillstånd, är företagaren bevisningsskyldig i fråga om de förhållanden som rådde i vattnet innan företaget utfördes.

Paragrafen motsvarar 12 kap. 8 § i utredningens förslag och 4 kap. 6 § i det remitterade förslaget samt 2 kap. 26 och 54 §§, 5 kap. 8 §, 6 kap. 20 § tredje stycket och 7 kap. 47 § VL. I 10 § promulgationslagen finns en motsvarande bestämmelse för äldre företag.

I anledning av påpekande av lagrådet har orden "enligt lagen" som bestämning till tillstånd utgått i propositionens lagtext.

Förevarande bestämmelse gäller om tillstånd inte har inhämtats, oavsett om tillståndsplikt förelåg eller inte. Den som exempelvis med stöd av 3 § utför rensningar utan tillstånd blir alltså bevisningsskyldig (jfr 2 kap. 36 § första stycket sista meningen VL). Till skillnad mot gällande rätt omfattar bestämmelsen även dikningsföretag.

Som Svea hovrätt framhåller i sitt remissyttrande tillämpas en motsvarande bevisregel också när ett tillstånd har fått tas i anspråk innan ersättningsfrågorna har prövats. Denna praxis behöver enligt min mening inte stöd av någon särskild lagregel (jfr prop. 1952: 52 s. 53).

5 kap. Särskilda bestämmelser om markavvattning

Kapitlet, som motsvarar 6 kap. i utredningens förslag, har behandlats i den allmänna motiveringen i lagrådsremissen (avsnitt 2.11) och i inledning-

en till slutprotokollet. Kapitlet innehåller med särskilda underrubriker allmänna bestämmelser (1–4 §§), bestämmelser om markavvattning och avledande av avloppsvatten (5–8 §§) samt bestämmelser om markavvattning och vägföretag m. m. (9–13 §§).

Förevarande kapitel motsvarar 7 kap. VL samt i vad avser avledande av avloppsvatten 8 kap. 20 och 22–24 §§ VL. Utredningens förslag innehåller inte någon motsvarighet till bestämmelserna om avledande av avloppsvatten.

I 1 kap. 4 § finns en definition av begreppet markavvattning och i 2 kap. 4 § en bestämmelse om att den som vill utföra markavvattningsföretag kan göra detta utan hinder av att han inte har rådigheten över vattnet. Bestämmelserna i 3 kap. 9 § avser särskilt samfälligheter men hela kapitlet gäller även för markavvattningsföretag. Frågan om skyldighet att inhämta tillstånd till markavvattning regleras i 4 kap. 1 och 2 §§. Tvångsrätt för markavvattning kan erhållas med stöd av 8 kap. 12 kap. innehåller bestämmelser om förrättning för handläggning av frågor om markavvattning och vissa omprövningsbestämmelser m. m. finns i 15 kap.

Som redan har angivits i den allmänna motiveringen i lagrådsremissen (avsnitt 2.11) och i inledningen till specialmotiveringen är avsikten att lagen om förvaltning av samfälligheter skall göras tillämplig på samfälligheter enligt den nya vattenlagen. Särskilda bestämmelser som motsvarar de associationsrättsliga bestämmelserna i 7 kap. 61–65 §§ VL behövs därför inte i den nya vattenlagen.

Allmänna bestämmelser

1 § Ansöker någon om tillstånd till ett markavvattningsföretag skall, om det begärs av ägaren till en annan fastighet och det prövas lämpligt, företaget utformas så att det blir till nytta även för denna fastighet. Ägare av fastigheter för vilka markavvattningen medför nytta skall delta i företaget. Skyldighet att delta i annan markavvattning än dikning föreligger dock endast om det begärs av ägare till fastigheter som får mer än hälften av den beräknade nyttan av företaget.

Första stycket gäller även väghållare som inte är fastighetsägare, om vägen medför en avsevärd inverkan på markavvattningsföretaget.

Paragrafen, som motsvarar 6 kap. 1 § i utredningens förslag och 5 kap. 1 § i det remitterade förslaget, har behandlats i den allmänna motiveringen i lagrådsremissen (avsnitt 2.11).

Första stycket i förevarande paragraf motsvarar 7 kap. 20, 22, 44 och 51 §§ VL. I enlighet med lagrådets förslag har första och andra meningarna ändrats i förhållande till det remitterade förslaget och ersatts med en mening som är närmare anpassad till VL:s nuvarande ordning rörande rätten till anslutning till ett markavvattningsföretag. I den andra meningen, som motsvarar den tredje i det remitterade förslaget, regleras anslutningsskyldigheten, som dock enligt den tredje meningen i vissa fall är villkorad.

När förrättningsmannen skall ta ställning till hur ett företag lämpligen bör anordnas, skall han utgå från vad som har begärts av sökandena och dem som har förenat sig med sökandena. Om alla är ense om vilka som skall delta och ingen annan begär att företaget skall utvidgas till hans fastighet, bör det få utföras i enlighet med ansökningen. Detta förutsätter givetvis att de allmänna tillåtlighetsreglerna i 3 kap. inte utgör något hinder.

Om någon fastighetsägare mot sökandens vilja begär att företaget skall utsträckas till hans fastighet får frågan om dennes rätt att delta i företaget lösas utifrån ekonomiska och tekniska lämplighetsöverväganden. Härvid får också beaktas sådana omständigheter som om utvidgningen är förenlig med det sökta företagets ändamål och inte medför oskäliga kostnadsökningar.

Enligt utredningen skall undantagsvis personliga skäl kunna beaktas. Jag kan inte biträda denna uppfattning. Vad som skall utgöra grund för delaktigheten är den objektiva nyttan för fastigheten och då måste ägarens personliga förhållanden lämnas utanför bedömningen.

Enligt andra meningen skall ägare av fastigheter som får nytta av företaget delta i detta. Utredningsförslaget stadgar i motsvarande fall deltagandeskyldighet för fastigheten. Det ändrade uttryckssättet, som sammanhänger med utformningen av deltagandeskyldigheten i 6 och 7 kap., innebär inte någon ändring i sak av bestämmelsens innebörd. Skyldigheten att delta är alltså knuten till innehavet av fastigheten och följer denna vid överlåtelse. Av den i propositionsförslaget nyinförda 4 § i förevarande kapitel följer också att en nyttjanderättshavare, t. ex. en jordbruksarrendator, inte kan delta i en markavvattningssamfällighet. Däremot kan han, i motsats till vad som anförs i remissprotokollet, uppträda som sökande till ett markavvattningsföretag utan andra deltagare. I fråga om väghållare gäller särskilda bestämmelser enligt paragrafens andra stycke.

Av skäl som har redovisats i den allmänna motiveringen i lagrådsremissen (avsnitt 2.11) har tredje meningen i första stycket utformats så att begränsningen i möjligheten till tvångsanslutning gäller vid all annan markavvattning än dikning.

I *andra stycket*, som saknar motsvarighet i VL, stadgas ett undantag från principen att endast fastighetsägare får delta i en markavvattningssamfällighet. Av skäl som har anförts i den allmänna motiveringen i lagrådsremissen (avsnitt 2.11) skall även väghållare utan äganderätt till vägmarken kunna anslutas till en markavvattningssamfällighet, om vägen medför en avsevärd inverkan på markavvattningsföretaget. Bestämmelsen gäller såväl allmänna som enskilda vägar oavsett om väghållaren har vägrätt eller servitutsrätt till vägmarken. I fråga om deltagandet gäller i övrigt bestämmelserna i första stycket. Det fordras alltså att markavvattningsföretaget medför nytta för väghållaren genom att dess ledningar kan användas för erforderlig avvattning av vägmarken. I motsats till utred-

ningsförslaget har väghållaren både rätt och skyldighet att delta. Vid kostnadsfördelningen enligt 3 § kan hänsyn tas till den inverkan som vägen har på markavvattningen. *5 kap. 2 §*

Bestämmelsen om väghållare gäller såväl vid tillkomsten av nya markavvattningsföretag som vid befintliga markavvattningsföretag utan samfällighetsbildning. Uppkommer fråga om anslutning av väghållare till en befintlig samfällighet för markavvattning tillämpas bestämmelserna om omprövning i 15 kap. 15 § andra stycket. En överenskommelse om anslutning kan fastställas av vattendomstolen enligt 15 kap. 16 §.

Exempel på fall då det kan vara befogat att ansluta en väghållare till ett markavvattningsföretag är då vägbygget nödvändiggör en avsevärd ändring av markavvattningsföretagets utförande eller medför en påtaglig fördyring av underhållskostnaderna.

2 § För utförande och drift av företaget utgör deltagarna en samfällighet. Tillståndet till företaget samt anläggningar och rättigheter som hör till företaget är samfällda för deltagarna.

När en samfällighet har bildats, gäller vad som i denna lag föreskrivs om tillståndshavare eller ägare av anläggning samfälligheten.

Inlöst mark är samfälld för de fastigheter som, när inlösen sker, ägs av deltagare i samfälligheten och omfattas av markavvattningsföretaget.

Paragrafen motsvarar 6 kap. 3 § i utredningens förslag och 5 kap. 2 § i det remitterade förslaget samt 7 kap. 21 § VL. Paragrafen har utformats i enlighet med lagrådets förslag.

Enligt *första stycket första meningen* i förevarande paragraf skall deltagarna i ett markavvattningsföretag utgöra en särskild samfällighet för företagets utförande och drift. Med drift avses liksom i 14 § anläggningslagen även underhåll av företaget. Med samfällighet avses här den associationsform för samverkan som regleras i lagen om förvaltning av samfälligheter. Delaktigheten i samfälligheten är sakrättsligt knuten till den fastighet som får nytta av företaget och följer denna vid en överlåtelse.

Enligt *första stycket andra meningen* är det den bildade samfälligheten som förfogar över tillståndet till markavvattningsföretaget och därmed förenade anläggningar och rättigheter. Förfogandet över tillståndet är alltså en gemensam angelägenhet varom beslut skall fattas i samma ordning som beslut i andra angelägenheter som omfattas av samfällighetsförvaltningen enligt lagen om förvaltning av samfälligheter.

Som en konsekvens av att det är samfälligheten som förfogar över tillståndet bör också de skyldigheter som enligt lagen åvilar tillståndshavare – främst att betala ersättningar till sakägarna – ligga på samfälligheten och de rättigheter som en tillståndshavare tillerkänts enligt lagen – t. ex. att få ersättning när tillståndet inskränks – tillkomma samfälligheten. Motsvarande bör gälla den underhållsskyldighet som ägaren av en vattenanläggning har enligt 17 kap. 1 § i lagen. För att klargöra detta har, i

enlighet med vad lagrådet har föreslagit, i *andra stycket* tagits in en bestämmelse om att vad som i lagen föreskrivs om tillståndshavare eller ägare av en anläggning i nu förevarande fall gäller samfälligheten. *5 kap. 3 §*

I *tredje stycket* har tagits in en bestämmelse om inlöst mark som på förslag av lagrådet har utformats på ett delvis annat sätt än i det remitterade förslaget och dettas motsvarigheter i 12 och 14 §§ anläggningslagen.

Som lagrådet anför är inlösen ett sätt att ersätta skadelidande sakägare, såväl när det är fråga om att ta mark i anspråk för gemensamma anläggningar som då markavvattningsföretaget medför andra skadeverkningar för sakägare vid det berörda vattenområdet. Häri skiljer sig det vattenrättsliga systemet från anläggningslagens system som endast reglerar frågan om inlösen av mark som behövs för gemensamma anläggningar.

När inlösen enligt vattenlagen alltså är en ersättningsform är det som lagrådet påpekar inte lämpligt att såsom i det remitterade förslaget knyta inlösen till endast vissa deltagare i samfälligheten, nämligen de som är fastighetsägare. Själva inlösningen skall i stället på samma sätt som erläggandet av ersättningar i övrigt ankomma på den som innehar tillståndet eller tvångsrätten och utför företaget, dvs. markavvattningssamfälligheten.

Även om marken alltså skall inlösas av samfälligheten, som enligt lagen utgörs av en krets av personer, blir den enligt vad som uttryckligen stadgas i nu förevarande bestämmelse samfälld endast för fastigheter, närmare bestämt de fastigheter som när inlösen sker ägs av deltagare i samfälligheten och omfattas av markavvattningsföretaget. Marken utgör alltså samfälld mark och är i överensstämmelse med vanliga fastighetsrättsliga grundsatser knuten till vad som utgör enheter enligt gällande fastighetsbildningslagstiftning (se prop. 1973:160 s. 543 och 590). Marken får denna karaktär omedelbart utan att några överlåtelser från samfälligheten till fastighetsägarkretsen inom denna behöver ske. Senare ändringar i deltagarkretsen inverkar inte heller på frågan om äganderätten till den samfällda marken.

Av de skäl som lagrådet anfört har i propositionsförslaget inte tagits in någon motsvarighet till regeln i 5 kap. 3 § första stycket andra meningen i det remitterade förslaget om fördelning av kostnaderna för inlösen efter särskild grund.

3 § Kostnaderna för utförande och drift av företaget fördelas mellan deltagarna på grundval av andelstal som bestäms efter vad som är skäligt med hänsyn främst till den nytta var och en har av företaget.

Om det med hänsyn till olikheter i naturförhållandena eller annat kan antas att ett visst område skulle få en avsevärt mindre kostnad i förhållande till nyttan av markavvattningen om ett annat område inte hade ingått i företaget, skall företaget indelas i avdelningar som avgränsas med hänsyn till olikheterna.

Vad deltagarna har överenskommit om kostnadsfördelningen skall läg-

gas till grund för tillståndsbeslutet, om borgenärer med panträtt i de fastigheter som ägs av deltagare och omfattas av markavvattningsföretaget medger det. Om en fastighet svarar för gemensam inteckning, fordras dessutom de medgivanden från fastighetsägare och fordringshavare som i 22 kap. 11 § jordabalken föreskrivs för relaxation. Medgivande av rättsägare behövs inte, om överenskommelsen är väsentligen utan betydelse för dem. *5 kap. 3 §*

Paragrafen, som motsvarar 6 kap. 2 § i utredningens förslag och i huvudsak 5 kap. 3 § i det remitterade förslaget (jfr också 6 kap. 6 och 7 §§ samt och 7 kap. 3 § nya vattenlagen), har behandlats i den allmänna motiveringen i lagrådsremissen (avsnitt 2.11). Bestämmelser om kostnadsfördelning finns f. n. i 7 kap. 23–26 §§ VL.

Nyttoberäkningen enligt *första stycket* i förevarande paragraf skall ske efter samma grunder som vid tillämpning av 5 kap. 13 § fastighetsbildningslagen och 15 § anläggningslagen. Med nytta avses alltså värdehöjningen på fastigheten. Värdehöjningen kan beräknas på fastighetens marknadsvärde eller på dess avkastningsvärde eller på ett mellanliggande belopp. Alla positiva effekter av företaget på fastigheten beaktas härigenom. Möjligheten till en förhållandevis fri bedömning framgår av att det främst är nyttan som skall beaktas. Olika hjälpmedel kan givetvis komma i fråga. Sålunda bör det vara möjligt att i vissa fall i stället för värdehöjningen låta en fastighets användning av företaget ligga till grund för kostnadsfördelningen.

Vid kostnadsfördelning enligt fastighetsbildningslagen och anläggningslagen torde den enskilde fastighetsägarens kostnader för åtgärder på den egna fastigheten som utförs för att möjliggöra eller förbättra nyttiggörandet av den gemensamma anläggningen i allmänhet beaktas vid nyttoberäkningen (se prop. 1969: 128 s. B 384 och 1973: 160 s. 215). Sådana anpassnings- och fullföljdskostnader – främst kostnader för täckdikning – beaktas däremot normalt inte vid kostnadsfördelningen enligt bestämmelserna i 7 kap. VL. Vid torrläggning för jordbruksändamål beräknas sålunda värdehöjningen genomgående på marken som om den var täckdikad och en rättvis kostnadsfördelning mellan redan täckdikad och ännu inte täckdikad mark förutsätter då att avdrag för framtida täckdikningskostnader inte görs.

De metoder för kostnadsfördelningen som nu kommer till användning vid förrättningar för torrläggning av mark bör i stor utsträckning bli tillämpliga också vid markavvattningsförrättningar enligt den nya lagen. Fullföljdskostnader bör då på samma sätt som tidigare normalt lämnas utanför nyttoberäkningen. Som lagrådet påpekar ligger det i fall då ingen av deltagarna gjort några investeringar i markanläggningar för att dra nytta av företaget närmare till hands att se direkt till den värdehöjning som företaget medför genom tillkomsten av möjligheterna att förbättra jordbruket än att laborera med värden som om följdinvesteringarna gjorts. Oavsett

5 kap. 3 §

vilken värdeökning som väljs som utgångspunkt – värdeökningen på marken med kvarstående behov av följdinvesteringar eller värdeökningen efter slutförda sådana investeringar – måste självfallet värdeökningen bestämmas på ett enhetligt sätt för alla deltagarna.

Det saknas i de flesta fall anledning att vid nyttoberäkningen beakta framtida kostnader för underhållet av gemensamma anläggningar. Dessa kostnader torde i de flesta fall inte inverka på fördelningen. I den mån kostnaden för underhållet av en dikessträcka väsentligt minskas genom att diket görs täckt kan en önskvärd justering av kostnadsfördelningen åstadkommas genom avdelningsbildning enligt andra stycket i förevarande paragraf.

I detta sammanhang vill jag framhålla att den nya vattenlagen innebär att fullföljdsåtgärder på enskilda fastigheter, exempelvis täckdikning, kan komma att prövas i samband med markavvattningsföretaget. Detta innebär emellertid inte att täckdikningen när det gäller fördelningen av kostnaderna skall behandlas som om den ingick i det gemensamma företaget. Liksom f. n. skall det gemensamma kostnadsansvaret endast avse gemensamma ledningar. Fullföljdsåtgärder på egen mark skall alltså bekostas av markägaren ensam.

Bestämmelserna om kostnadsfördelning i första stycket gäller såväl utförande- som driftskostnader. Det är emellertid ingenting som hindrar att olika andelstal fastställs för de båda kostnadsslagen (jfr 15 § anläggningslagen). Det bör sålunda vara möjligt att fördela utförandekostnaden efter nyttan och driftskostnaden efter den faktiska användningen av gemensamma anläggningar.

Av skäl som redovisats under föregående paragraf har andra meningen i första stycket i det remitterade förslaget utgått i propositionsförslaget.

Andra stycket innehåller en bestämmelse om avdelningsbildning som saknar motsvarighet i anläggningslagen. Bestämmelsen har fått en något utförligare avfattning än motsvarande bestämmelse i 6 kap. 2 § andra stycket utredningsförslaget. Avdelningsbildning, som huvudsakligen är av betydelse för dikningsföretagen, kan tillgripas i samma omfattning som enligt 7 kap. 24 § första stycket VL. Förutsättningar för avdelningsbildning föreligger bl. a. om utförandet av en viss del av företaget är särskilt kostnadskrävande eller om det mellan olika områden inom företaget finns olikheter i fallförhållanden eller andra naturförhållanden. Särskilda kostnader kan uppstå t. ex. om en dikessträcka på grund av brukningsförhållandena eller av andra skäl måste utföras såsom täckt ledning. I samtliga fall krävs att avdelningsbildningen medför en avsevärt minskad kostnad i förhållande till nyttan för ett visst område.

Tredje stycket har på förslag av lagrådet flyttats hit från 12 kap. 32 § i det remitterade förslaget (jfr 6 kap. 7 § och 7 kap. 3 § tredje stycket nya vattenlagen).

5 kap. 4–6 §§

4 § Bestämmelserna i 1–3 §§ gäller inte i fråga om markavvattning som söks av annan än ägare av fastighet eller väghållare.

Paragrafen har tillagts på förslag av lagrådet. Genom stadgandet utesluts tillämpningen av bestämmelserna om samfällighetsbildning när ansökan om markavvattning görs av nyttjanderättshavare.

Bestämmelsen i 5 kap. 4 § i det remitterade förslaget om ett begränsat kostnadsansvar för en icke sökande deltagare har inte fått någon motsvarighet i propositionen. Detta är en konsekvens av den i 2 § stadgade principen att det är samfälligheten och inte sökanden till företaget som förfogar över tillståndet till detta, varför samtliga deltagare får fullt kostnadsansvar.

Markavvattning och avledande av avloppsvatten

Av skäl som har angivits i den allmänna motiveringen i lagrådsremissen (avsnitt 2.11) har i den nya lagen tagits med bestämmelser om avledande av avloppsvatten till ledningar för markavvattning. Bestämmelserna, som motsvarar 5 kap. 5–8 §§ i det remitterade förslaget och delvis 8 kap. 20 och 22–24 §§ VL, saknar motsvarighet i utredningens förslag. Den nya lagen innehåller däremot i motsats till gällande rätt inte några regler om utnyttjande av avloppsledningar för markavvattning.

I 1 kap. 4 § punkt 5 finns en definition av "avloppsvatten" som i sak motsvarar 8 kap. 1 § VL.

5 § Om ledningar för ett markavvattningsföretag med väsentlig fördel kan användas för att avleda avloppsvatten från en fastighet, skall ägaren av denna fastighet delta i företaget om han själv eller sökanden till markavvattningsföretaget begär det. Vad som nu sagts skall gälla även vid avledande av avloppsvatten från verksamhetsområdet för en allmän vatten- och avloppsanläggning. Härvid skall vad som sägs om fastighetens ägare i stället gälla huvudmannen för anläggningen.

Vid prövningen enligt förevarande paragraf, som ersätter 1 §, bör både ekonomiska och miljömässiga faktorer beaktas.

I VL används begreppet samhälle som beteckning på verksamhetsområdet för en allmän vatten- och avloppsanläggning (se 8 kap. 4 § andra stycket VL). Detta begrepp behövs inte i den nya lagen.

Frågan om anslutning av en avloppsintressent till ett markavvattningsföretag prövas vid förrättningen i samband med markavvattningsföretagets tillkomst. Uppkommer frågan om anslutning först efter det att samfälligheten för markavvattning har bildats kan frågan prövas enligt bestämmelserna om omprövning i 15 kap. 15 § andra stycket. En överenskommelse om anslutning kan fastställas av vattendomstolen enligt 15 kap. 16 §.

6 § Kostnaderna för utförande och drift av en gemensam ledning fördelas mellan markavvattningsintresset och avloppsintresset med hänsyn till

mängden och beskaffenheten av det vatten som tillförs ledningen samt till vad som kan anses skäligt med hänsyn till intressenternas nytta av ledningen. *5 kap. 7–8 §§*

Första stycket gäller också vid fördelningen av kostnaderna mellan avloppsintressenter.

I fråga om överenskommelser mellan intressenterna tillämpas 3 § tredje stycket.

Paragrafens *första stycke* ersätter 3 § i vad avser kostnadsfördelningen mellan markavvattningsintresset och avloppsintresset. Denna kostnadsfördelning skall ske innan kostnaderna fördelas inom vardera intressegruppen. Stadgandet har jämkats redaktionellt i förhållande till det remitterade förslaget. Enligt *andra stycket* i förevarande paragraf skall samma principer sedan gälla vid den interna kostnadsfördelningen mellan flera avloppsintressenter.

Bestämmelserna i 8 kap. 12 § första stycket andra meningen VL om maximering av kostnadsandelen till kostnaden för ett eget företag har inte fått någon uttrycklig motsvarighet här men överväganden av detta slag kan ske inom ramen för kostnadsfördelningen enligt första stycket.

Deltagarna kan träffa överenskommelse om kostnadsfördelningen enligt *tredje stycket*.

7 § Bestämmelserna i 5 och 6 §§ om avledande av avloppsvatten från fastigheter får tillämpas även i fråga om avledande av avloppsvatten från byggnader och anläggningar som inte hör till någon fastighet, om det kan ske utan olägenhet av betydelse för de övriga deltagarna.

Paragrafen, som motsvarar 8 kap. 46 § VL och endast jämkats redaktionellt i förhållande till det remitterade förslaget, innebär att även en byggnad eller anläggning på ofri grund kan anslutas till markavvattningsföretaget på grund av behovet att avleda avloppsvatten. Som har angivits i den allmänna motiveringen i lagrådsremissen (avsnitt 2.11) och i specialmotiveringen till 1 § finns det inte någon sådan möjlighet när det gäller deltagande som grundas på behovet av markavvattning.

Den lämplighetsprövning som skall ske enligt förevarande paragraf föranleds främst av risken för att kostnader som åvilar innehavare av byggnader m. m. som inte hör till någon fastighet genom de särskilda bestämmelserna om förmånsrätt i fastighet för fordringar enligt lagen om förvaltning av samfälligheter skall övervältras på de deltagare som är fastighetsägare (jfr 6 § andra stycket anläggningslagen). I den mån en mer betydande del av kostnaden för företaget kommer att falla på en deltagare utan äganderätt till fastighet, bör för anslutningen krävas säkerhet för hans kostnadsandel (jfr 8 kap. 46 § VL).

8 § Bestämmelserna i 5–7 §§ gäller inte avledande av avloppsvatten från enskilda fastigheter inom verksamhetsområdet för en allmän vatten- och avloppsanläggning.

5 kap. 9 §

Paragrafen, som delvis motsvarar 8 kap. 24 § VL, innebär att samverkan enligt 5 § inte kan komma i fråga när det gäller avloppsvatten från en enskild fastighet som ligger inom verksamhetsområdet för en allmän vatten- och avloppsanläggning. Inom ett sådant verksamhetsområde är anläggningens huvudman skyldig att sörja för de enskilda fastigheternas behov av vatten och avlopp och bestämmelserna om gemensamma företag för markavvattning och avloppsutsläpp bör då inte vara tillämpliga. Som framgår av 5 § kan däremot huvudmannen för en allmän vatten- och avloppsanläggning ingå i ett gemensamt företag för avledande av avloppsvatten från verksamhetsområdet.

Markavvattning och vägföretag m.m.

9 § Skall för markavvattning ett vattenavlopp byggas genom en väg eller ett avlopp genom en väg utvidgas eller fördjupas och vill väghållaren själv utföra åtgärden, har han rätt därtill.

Om det inte är oskäligt skall sådana åtgärder bekostas av väghållaren i den mån åtgärden behövs för avvattning till 1,2 meters djup av åker och äng, som sedan vägens tillkomst eller sedan minst tjugofem år räknat från dagen för begäran om åtgärden varit att hänföra till något av dessa ägoslag. Väghållarens kostnadsansvar gäller inte i fråga om ägovägar eller därmed jämförliga vägar och inte heller i fråga om broar och andra vattenföretag som har utförts i överensstämmelse med tillstånd som har meddelats enligt denna lag eller vattenlagen (1918: 523).

När kostnadsansvar inte åvilar väghållaren enligt andra stycket, skall åtgärden bekostas av den för vilken markavvattning sker.

Paragrafen motsvarar 6 kap. 8 § i utredningens förslag och 5 kap. 9 § i det remitterade förslaget samt 7 kap. 7 och 8 §§ VL. Av skäl som har angivits i den allmänna motiveringen i lagrådsremissen (avsnitt 2.11) har utredningsförslaget frångåtts och väghållarens kostnadsansvar bibehållits i huvudsaklig överensstämmelse med gällande rätt.

Denna liksom övriga paragrafer i denna avdelning avser både allmänna och enskilda vägar.

I motsats till vad som gäller enligt VL grundläggs genom *första stycket* i förevarande paragraf inte någon tvångsrätt för markavvattningsföretaget gentemot väghållaren. Sådan tvångsrätt kan utverkas med stöd av 8 kap. 1 §. För att tydligare klargöra detta, har lydelsen jämkats i enlighet med lagrådets förslag.

I *andra stycket* regleras omfattningen av väghållarens kostnadsansvar. I motsats till VL görs det inte någon begränsning med hänsyn till vägens ålder. Liksom f. n. krävs det emellertid att den mark som skall avvattnas har brukats som åker eller äng redan vid vägens tillkomst. Med hänsyn till att det i fråga om äldre vägar ofta är svårt att fastställa om detta villkor är uppfyllt har här införts en hjälpregel som innebär att det räcker om marken sedan minst 25 år har brukats som åker eller äng.

För att väghållaren skall kunna åläggas kostnadsansvaret krävs vidare

att det inte är oskäligt. Som ett exempel då så kan anses vara fallet kan nämnas att en markägare en kort tid efter en vägs tillkomst begär att åtgärder vidtas för markavvattning trots att han haft möjlighet att göra det redan vid vägens planering. *5 kap. 10–11 §§*

I *tredje stycket* slås fast att kostnadsansvaret i övriga fall åvilar markavvattningsföretaget.

10 § Om den kostnad som enligt 9 § andra stycket åvilar väghållaren avsevärt överstiger värdet av den skada som uppstår om åtgärden inte utförs, får väghållaren i stället för att bekosta åtgärden betala ersättning för skadan.

Paragrafen motsvarar 5 kap. 10 § i det remitterade förslaget samt 6 kap. 9 § i utredningens förslag och 7 kap. 17 § VL. Frågan om ersättning enligt denna paragraf får tas upp i samband med att markavvattningsföretaget prövas vid förrättning eller i samband med ett stämningsmål vid vattendomstolen om tvångsrätt enligt 13 kap. 14 § punkt 6. Jag anser inte att det därutöver behöver tillskapas en möjlighet till särskild talan om sådan ersättning (jfr 18 kap. 3 § punkt 3 i utredningens förslag).

11 § Om en väg skall byggas eller ändras och en markägare begär att vattenavlopp för framtida markavvattning skall anordnas genom vägen, skall väghållaren utföra åtgärden om det kan ske utan men för vägens framtida brukbarhet. I fråga om kostnadsansvaret för den fördyring av byggandet och driften av vägen som åtgärden medför gäller 9 § andra och tredje styckena samt 10 § i tillämpliga delar.

Begäran enligt första stycket skall framställas hos väghållaren eller, i fråga om enskild väg för vilken väghållningsskyldighet ännu inte föreligger, hos den som handlägger vägförrättningen. Begäran skall vara skriftlig och i fråga om mer omfattande åtgärder vara åtföljd av en plan för markavvattningen.

Paragrafen motsvarar 5 kap. 11 § i det remitterade förslaget och 7 kap. 13 § VL. Den saknar motsvarighet i utredningens förslag (jfr dock 6 kap. 8 § andra och tredje styckena i utredningens förslag).

Tvångsrätt enligt 8 kap. 1 § kan inte upplåtas till förmån för framtida markavvattningsbehov. Kostnaderna för åtgärder för markavvattning blir normalt betydligt lägre om de utförs i samband med att en väg byggs. Det är därför ett intresse både för markägare och väghållare att behovet av åtgärder kan aktualiseras redan då vägen planeras. Detta möjliggörs genom bestämmelserna i förevarande paragraf. Bestämmelserna gäller både allmänna och enskilda vägar.

Den ökade kostnaden för byggandet och driften av vägen som orsakas av vattenavloppet skall i princip betalas av markavvattnaren. När det är fråga om markavvattning av åker och äng gäller emellertid de speciella bestämmelserna i 9 § andra stycket och 10 §.

12 § Bestämmelserna i 9–11 §§ innebär inte någon inskränkning i den rätt som väghållaren eller markägaren kan grunda på dom, avtal eller någon annan särskild rättsgrund. *5 kap. 12–13 §§, 6 kap.*

Paragrafen, som motsvarar 7 kap. 14 § första stycket VL och 6 kap. 10 § i utredningens förslag, innebär att de tidigare paragraferna görs dispositiva och inte heller kan åberopas mot en dom eller ett förrättningsbeslut. Eftersom stadgandet i 9 § första stycket inte grundlägger någon tvångsrätt för markägaren gentemot väghållaren, utan sådan får utverkas med stöd av 8 kap. 1 §, har andra meningen i 5 kap. 12 § i det remitterade förslaget utgått i propositionsförslaget.

Enligt 7 kap. 14 § andra stycket VL får bestämmelser som inskränker markägarens rätt att få till stånd avlopp genom väg eller järnväg inte meddelas i samband med expropriation. Jag anser i likhet med utredningen att en sådan bestämmelse inte längre är motiverad. Bestämmelsen har därför inte fått någon motsvarighet. Jag kommer att senare ta upp frågan om upphävande av den hänvisning till bestämmelsen som nu finns i 1 kap. 6 § expropriationslagen.

13 § Bestämmelserna i 9–12 §§ gäller också i fråga om banvallar för järnvägar, tunnelbanor och spårvägar.

Paragrafen, som motsvarar 6 kap. 11 § i utredningens förslag och 5 kap. 13 § i det remitterade förslaget, har behandlats i den allmänna motiveringen i lagrådsremissen (avsnitt 2.11). Paragrafen motsvarar 7 kap. 15 § VL.

Som har anförts i den allmänna motiveringen i lagrådsremissen bör järnvägslagen upphävas (se 2 § i promulgationslagen).

6 kap. Bevattningssamfälligheter

Kapitlet, som motsvarar 6 kap. i det remitterade förslaget men saknar motsvarighet i VL och utredningsförslaget, har behandlats i den allmänna motiveringen i lagrådsremissen (avsnitt 2.12). I anledning av vad lagrådet har anfört har vissa ändringar vidtagits i förhållande till det remitterade förslaget. Bl. a. har bestämmelserna i 1 och 2 §§ resp. 7 och 8 §§ i detta tagits in i vardera en paragraf.

I 1 kap. 4 § finns en definition av begreppet vattentäkt. Lagen innehåller däremot inte någon definition av begreppet bevattning. Enligt 2 kap. 4 § punkt 2 kan den som vill utföra en vattentäkt för bevattning göra detta utan hinder av att han inte har rådigheten över vattnet. Bestämmelserna i 3 kap. 9 § om jämkningar i vattenföretags utförande avser särskilt samfälligheter men hela kapitlet gäller även för bevattningsföretag. Frågan om skyldighet att inhämta tillstånd till bevattning regleras i 4 kap. 1 och 2 §§. Enligt 7 kap. 4 § kan tvångsdelaktighet komma till stånd i en vattenreglering för

bevattning. Tvångsrätt för bevattningsföretag kan erhållas med stöd av 8 kap. *6 kap. 1 §*

På skäl som har angivits i den allmänna motiveringen i lagrådsremissen (avsnitt 2.12) har det av utredningen föreslagna anmälningsförfarandet för yt- och grundvattentäkter (12 kap. 2 § i utredningens förslag) inte fått någon motsvarighet i den nya lagen.

Frågor om bildande av bevattningssamfälligheter prövas av vattendomstolen i samband med frågan om tillstånd till vattentäkt för bevattning. 13 kap. innehåller bestämmelser om vattendomstolens handläggning och vissa omprövningsbestämmelser finns i 15 kap.

Som redan har angivits i den allmänna motiveringen i lagrådsremissen (avsnitt 2.12) är avsikten att lagen om förvaltning av samfälligheter skall göras tillämplig på samfälligheter enligt den nya lagen.

1 § Om flera ansöker om tillstånd till vattentäkt för bevattning ur samma vattentillgång och vattnet behöver fördelas mellan dem, får vid meddelande av tillstånd bestämmas att tillståndshavarna skall utgöra en samfällighet för sådan fördelning (bevattningssamfällighet).

Har tillstånd till vattentäkt för bevattning meddelats någon och söks tillstånd till ny vattentäkt för bevattning ur samma vattentillgång, får, om särskilda skäl föreligger, vid meddelande av tillstånd bestämmas att tillståndshavarna skall utgöra en bevattningssamfällighet eller, om samfällighet bildas enligt första stycket, att den för vilken tillstånd redan har meddelats skall ingå i samfälligheten.

Om, sedan en samfällighet har bildats, någon gör en ansökan om tillstånd till en ny vattentäkt för bevattning ur samma vattentillgång, får i samband med beslut om tillstånd till vattentäkten bestämmas att tillståndshavaren skall ingå i samfälligheten.

Paragrafen har behandlats i den allmänna motiveringen i lagrådsremissen (avsnitt 2.12), och motsvarar, med de jämkningar som har föreslagits av lagrådet, 6 kap. 1 och 2 §§ i det remitterade förslaget.

Vattendomstolen skall självmant bedöma om det finns behov av en samfällighetsbildning resp. anslutning av tillståndshavare till en nybildad eller befintlig samfällighet. Det krävs alltså inte något yrkande därom i det aktuella målet om tillstånd till vattentäkt.

Samfällighetsbildning enligt denna paragraf bör också kunna ske när flera som önskar bevattna ansöker om ett gemensamt uttag av vatten genom en gemensam anläggning. Förutsättningen för paragrafens tillämpning är då att de inte redan har bildat någon juridisk person, t. ex. ett handelsbolag eller en förening, för ändamålet samt att sökandena begär vattendomstolens medverkan för fördelningen av vatten. Om samtliga sökande i nu avsett fall anser sig kunna vara utan särskilda fördelningsbestämmelser, bör något förordnande om samfällighetsbildning inte meddelas.

En tillståndshavare som skall anslutas med tillämpning av *andra stycket* i förevarande paragraf måste alltid beredas tillfälle att yttra sig i målet.

Även den som har tillstånd enligt VL kan tvångsvis anslutas till en bevattningssamfällighet med tillämpning av andra stycket. *6 kap. 2 §*

En anslutning av en äldre tillståndshavare grundar inte någon rätt att besluta om inskränkningar i hans tillstånd. Om sådana inskränkningar emellertid är nödvändiga för att erforderliga vattenuttag skall kunna göras av sökandena, kan dessa eller någon av dem begära omprövning av det tidigare tillståndet med stöd av 15 kap. 11 § eller, i fråga om tillstånd enligt VL, 19 § i promulgationslagen. En sådan inskränkning kan medföra rätt till ersättning för den äldre tillståndshavaren enligt 9 kap. 12 §.

En anslutning av en ny bevattnare till en befintlig samfällighet enligt *tredje stycket* kan medföra behov av ändrade bestämmelser rörande samfällighetens förvaltning, andelstal m. m. Då bör vattendomstolen utan något särskilt yrkande med tillämpning av 15 kap. 15 § andra stycket meddela de ändrade föreskrifter som behövs.

Skyldigheten att delta i bevattningssamfälligheten uppkommer genom vattendomstolens dom och skyldigheten är för framtiden knuten till tillståndet till vattentäkt för bevattning. Ett tillstånd är inte personligt utan tillkommer den som vid varje tidpunkt äger den fastighet, vars marker får bevattnas enligt tillståndet. Grundas tillståndet på en nyttjanderättsupplåtelse till marken, åvilar delaktigheten nyttjanderättshavaren och, om så bestämts i tillståndsdomen, dennes efterträdare i nyttjanderätten.

Så länge tillståndet utnyttjas, kvarstår naturligtvis skyldigheten att delta i samfälligheten. Skyldigheten kvarstår även om tillståndshavaren inte avser att utnyttja tillståndet för framtiden. För att bli kvitt delaktigheten måste tillståndshavaren begära utträde enligt omprövningsbestämmelsen i 15 kap. 15 § andra stycket eller få en överenskommelse om utträde fastställd enligt 16 § samma kapitel. Detta gäller även nyttjanderättshavare som deltar i samfälligheten. Om nyttjanderättsförhållandet upphör, åvilar delaktigheten ändå nyttjanderättshavaren till dess sådan omprövning sker (jfr. prop. 1973: 160 s. 540 och 599). Som lagrådet påpekar träder däremot fastighetsägaren inte automatiskt in som tillståndshavare. Fastighetsägaren har naturligtvis möjlighet att ansöka om ett eget tillstånd.

2 § Deltagarna i en bevattningssamfällighet fördelar tillgängligt vatten mellan sig, om det behövs på grund av vattenbrist eller någon annan omständighet eller om någon deltagare inte utnyttjar sin rätt att ta vatten. Vid fördelningen skall de villkor iakttas som har bestämts av vattendomstolen i samband med att tillstånd gavs.

Paragrafen, som med endast en redaktionell jämkning motsvarar 6 kap. 3 § i det remitterade förslaget, har behandlats i den allmänna motiveringen i lagrådsremissen (avsnitt 2.12).

I sådana områden där tillgången på vatten är dålig föreligger redan då tillstånd till vattentäkt för bevattning ges den situationen att vattnet under normala förhållanden inte räcker till, om alla bevattnare tar ut vatten på en

gång. En fördelning behövs då för att bestämma under vilka tider olika bevattnare skall få ta ut vatten och hur mycket vatten varje bevattnare skall få ta ut. Om vattnet skall tas från ett vattendrag har i vattendomstolspraxis i de flesta fall bestämts en minimivattenmängd som alltid skall släppas fram i vattendraget innan vattenbortledningen får ske. En sådan bestämmelse måste iakttas vid fördelningen liksom andra villkor som kan ha föreskrivits av vattendomstolen, t.ex. att någon deltagare skall vara tillförsäkrad en viss minsta vattenmängd. Om det råder vattenbrist, kan det bli nödvändigt att fördela vattnet även om vattentillgången under normala förhållanden är sådan att vattnet då inte behöver fördelas. Om en deltagare något år inte bevattnar sin mark bör det vatten som till följd därav inte utnyttjas kunna fördelas mellan övriga deltagare i samfälligheten. Självfallet får deltagarna därvid inte ta ut mera vatten än som sammanlagt har medgetts för de tillståndshavare som deltar i samfälligheten. *6 kap. 3 §*

Paragrafen innehåller inte någon fördelningsnorm utöver vad som kan ha föreskrivits av vattendomstolen, utan det överlämnas åt deltagarna i samfälligheten att fördela vattnet. På det sättet kan man ta hänsyn till det bevattningsbehov som föreligger när frågan om fördelning är aktuell.

En fördelning enligt förevarande paragraf faller inom ramen för sådana normala förvaltningsåtgärder på vilka lagen om förvaltning av samfälligheter är tillämplig. Bestämmelserna i nämnda lag blir alltså tillämpliga om delägarna inte kan enas om fördelningen. Jag kommer att senare ta upp frågan om ändring av lagen om förvaltning av samfälligheter, så att tvister enligt nämnda lag som rör samfälligheter enligt den nya vattenlagen skall prövas av vattendomstol.

3 § Om det är lämpligt, får vattendomstolen bestämma att gemensamma anläggningar för bevattning skall inrättas för samtliga eller vissa av dem som skall ingå i samfälligheten.

Paragrafen, som motsvarar 6 kap. 4 § i det remitterade förslaget, har behandlats i den allmänna motiveringen i lagrådsremissen (avsnitt 2.12).

Paragrafen gör det möjligt för vattendomstolen att när en samfällighet bildas gå ifrån yrkanden om uttag av vatten på flera ställen i ett vattenområde och bestämma att sökandena måste göra sitt vattenuttag på en punkt genom en gemensam ledning. På det sättet kan man minska skadorna på motstående allmänna intressen, t.ex. fisket eller naturvården, eller för enskilda sakägare genom minskat intrång på grund av ledningsdragning. Om hänsynen till motstående intressen inte kräver inrättandet av någon gemensam anläggning, bör vattendomstolen bestämma om en sådan endast om någon sökande begär det. Då blir det tekniska och ekonomiska synpunkter som bör vara avgörande vid lämplighetsprövningen enligt förevarande paragraf. I 4 § anges ytterligare förutsättningar för inrättande av en gemensam anläggning.

6 kap. 4–5 §§

Av paragrafen framgår att samtliga delägare i en samfällighet för fördelning av vatten inte behöver delta när det gäller gemensamma anläggningar, t. ex. pumpstationer och ledningar. Inom samfälligheten kan det också finnas olika grupper av fastigheter som var och en har gemensamma anläggningar. I nu angivna fall bör samfällighetens förvaltning delas upp på olika verksamhetsgrenar.

Vissa anordningar kan vara nödvändiga för att tillgodose andra intressen än deltagarnas, t. ex. mätanordningar för kontroll av vattenföringen. Till skillnad mot vad som anförs i remissprotokollet men i likhet med lagrådet anser jag att även utförandet och skötseln av sådana anordningar, som alltså utgör villkor för tillståndet, bör vara en angelägenhet för samfälligheten, vare sig det sker genom att vattendomstolen föreskriver det eller genom att samfälligheten själv beslutar det.

En gemensam anläggning för bevattning kan inrättas också sedan samfälligheten redan har bildats. Ansökan till vattendomstolen härom får göras av deltagare i samfälligheten (se 13 kap. 13 § första stycket punkt 5).

4 § En gemensam anläggning får endast inrättas för sådana deltagare i samfälligheten för vilka det är av väsentlig betydelse att ha del i anläggningen.

En gemensam anläggning får inte inrättas, om de som skall delta i anläggningen mera allmänt motsätter sig åtgärden och har beaktansvärda skäl för det. Vid denna prövning skall främst deras mening beaktas som har störst nytta av anläggningen.

Andra stycket gäller inte, om behovet av anläggningen är synnerligen angeläget för att tillgodose motstående allmänna och enskilda intressen.

Paragrafen, som motsvarar 6 kap. 5 § i det remitterade förslaget, har behandlats i den allmänna motiveringen i lagrådsremissen (avsnitt 2.12). Första stycket, som innehåller ett väsentlighetskrav, motsvarar 5 § anläggningslagen och andra stycket, som innehåller ett s. k. opinionsvillkor, 7 § första stycket anläggningslagen. Tredje stycket, som har en motsvarighet i 7 § andra stycket anläggningslagen, möjliggör undantag från opinionsvillkoret (jfr specialmotiveringen till 3 §). Som framgår av stadgandet fordras det starka skäl för att inrätta en gemensam anläggning mot deltagarnas vilja.

5 § En gemensam anläggning och rätt till utrymme är samfällda för dem som deltar i anläggningen. Deltagarna svarar gemensamt för utförande och drift av anläggningen.

Mark som inlösts för gemensamma anläggningar är samfälld för de fastigheter som, när inlösen sker, ägs av deltagare i samfälligheten och omfattas av bevattningsföretaget.

Paragrafen motsvarar 6 kap. 6 § i det remitterade förslaget (jfr 5 kap. 2 § och 7 kap. 5 § nya vattenlagen samt 14 § anläggningslagen).

Som jag har anfört vid 1 § är rätten och skyldigheten att delta i en

bevattningssamfällighet inte av personlig natur, utan den följer tillståndet till bevattning. Delaktigheten i samfälligheten är alltså knuten till tillståndet. På samma sätt uttrycks i *första stycket* av förevarande paragraf principen att en gemensam anläggning för bevattning är samfälld egendom för och knuten till de tillståndshavare och deltagare i samfälligheten som deltar i anläggningen. Som framgår av 3 § behöver inte alla deltagare i samfälligheten vara deltagare i den gemensamma anläggningen. *6 kap. 6 §*

Enligt första stycket är också rätten till utrymme för den gemensamma anläggningen samfälld för deltagarna. Utrymme för en anläggning kommer i normalfallet att upplåtas med en begränsad rätt av servitutskaraktär, t. ex. med stöd av 8 kap. 1 § nya vattenlagen, och då även till förmån för andra tillståndshavare än ägare av fastigheter. I undantagsfall kan dock mark för anläggningen behöva inlösas. För sådana fall ges särskilda bestämmelser i paragrafens andra stycke.

I *andra stycket* ges särskilda bestämmelser i fråga om inlöst mark för en gemensam bevattningsanläggning som stämmer överens med vad som enligt 5 kap. 2 § gäller för markavvattningssamfälligheter.

6 § En bevattningssamfällighets förvaltningskostnader och kostnader för utförande och drift av gemensamma anläggningar fördelas mellan deltagarna efter vad som är skäligt med hänsyn främst till den mängd vatten som var och en får ta ut enligt meddelat tillstånd. I enlighet härmed åsätts andelstal för varje deltagare.

Om särskilda skäl föreligger, får särskilda andelstal bestämmas för en viss del av verksamheten.

Om det är lämpligt, får kostnaderna för driften av gemensamma anläggningar fördelas genom avgifter som beräknas på grundval av den omfattning i vilken varje deltagare utnyttjar anläggningarna.

Paragrafen, som behandlar frågan om kostnadsfördelning beträffande en bevattningssamfällighet, har behandlats i den allmänna motiveringen i lagrådsremissen (avsnitt 2.12). I enlighet med förslag av lagrådet har bestämmelserna i 7 och 8 §§ i det remitterade förslaget förts samman till denna paragraf.

Första stycket reglerar frågan om fördelningen beträffande förvaltningskostnaderna för samfälligheten samt utförandet och driften av en gemensam bevattningsanläggning. Den främsta fördelningsnormen är den mängd vatten som varje deltagare får ta ut enligt vattendomstolens tillstånd. Även andra faktorer än mängden vatten kan komma i fråga, t. ex. varje deltagares nytta av anläggningen.

Andra stycket reglerar frågan om kostnadsfördelningen vid avdelningsbildning. Jag är av den uppfattningen att en avdelningsbildning i allmänhet bör undvikas inte minst med hänsyn till de komplikationer i fråga om förvaltningen som kan uppkomma (jfr prop. 1973: 160 s. 218). I undantagsfall bör en sådan emellertid kunna få komma till stånd och i så fall skall särskilda andelstal bestämmas för denna del. I fråga om förvaltningen av

6 kap. 7 §, 7 kap.

en sådan avdelning tillämpas bestämmelserna i bl. a. 41 § lagen om förvaltning av samfälligheter om skilda verksamhetsgrenar.

Som lagrådet anför kan även förvaltningskostnaderna särbehandlas. Detta markeras genom att uttrycket "verksamheten" används i stadgandet.

Enligt *tredje stycket* ges möjligheter att fördela driftkostnaderna, vari inkluderas underhållskostnaderna, genom avgifter. Deltagarnas egen inställning bör naturligtvis tillmätas stor betydelse, såväl vid prövningen huruvida ett avgiftssystem skall tillämpas som vid fastställande av grunderna för avgiftsberäkningen. Vattendomstolens dom om tillämpning av ett avgiftssystem är i princip bindande för deltagarna. Om ändrade förhållanden skulle medföra att avgifter lämpligen inte längre bör tas ut eller att de bör utgå efter andra grunder än dem som har fastställts, har dock deltagarna möjlighet att få domen omprövad med stöd av 15 kap. 15 och 16 §§ i den nya lagen.

7 § Vad deltagarna har överenskommit om andelstalen och grunderna för avgiftsberäkningen skall läggas till grund för vattendomstolens dom, om borgenärer med panträtt i fastigheter som ägs av deltagare och omfattas av bevattningsföretaget medger det. Om en fastighet svarar för gemensam inteckning, fordras dessutom de medgivanden från fastighetsägare och fordringshavare som i 22 kap. 11 § jordabalken föreskrivs för relaxation. Medgivande av rättsägare behövs inte, om överenskommelsen är väsentligen utan betydelse för dem.

Paragrafen, som har en viss motsvarighet i 16 § anläggningslagen, ger möjligheter för deltagarna att träffa frivilliga överenskommelser om andelstalen m. m. (jfr 5 kap. 3 § tredje stycket samt 7 kap. 3 § tredje stycket och 5 § fjärde stycket).

7 kap. Samfälligheter för vattenreglering

Kapitlet motsvarar 3 kap. VL samt 7 kap. i utredningens förslag och i det remitterade förslaget.

Enligt 1 kap. 4 § punkt 1 definieras vattenreglering som ändring av vattenföringen i ett vattendrag till förmån för annat vattenföretag. Enligt punkt 2 i samma paragraf utgör också vattenöverledning en form av vattenreglering. Som lagrådet påpekar behöver därför vattenöverledning inte särskilt nämnas i kapitelrubriken eller särskilt regleras i lagtexten i kapitlet. Enligt 2 kap. 4 § punkt 1 kan den som vill utföra en vattenreglering göra detta utan hinder av att han inte har rådigheten över vattnet. Bestämmelserna i 3 kap. 9 § avser särskilt samfälligheter, men hela kapitlet gäller även för vattenreglering. Frågan om skyldighet att inhämta tillstånd regleras i 4 kap. 1 och 2 §§. Tvångsrätt för vattenreglering kan erhållas med stöd av 8 kap. Frågor om samfälligheter för vattenreglering prövas av vattendomsto-

len. 13 kap. innehåller bestämmelser om vattendomstolens handläggning och vissa omprövningsbestämmelser finns i 15 kap. *7 kap. 1 §*

Avsikten är att lagen om förvaltning av samfälligheter skall göras tillämplig på samfälligheter enligt den nya vattenlagen. Särskilda bestämmelser som motsvarar de associationsrättsliga bestämmelserna i 3 kap. 12–25 §§ VL behövs därför inte i den nya vattenlagen.

Jag delar utredningens uppfattning rörande principerna för en lagstiftning om samfälligheter för vattenreglering. I enlighet härmed innehåller förevarande kapitel regler om tvångsdelaktighet avseende vattenregleringar för kraftändamål och för bevattning. Därjämte ges möjlighet till frivillig samfällighetsbildning vid företag med flera sökande oberoende av företagets syfte. Som har anförts vid 3 kap. 10 § innehåller den nya lagen inte några särregler om behandlingen av gemensamma intressen av det slag som f. n. finns i 3 kap. 1, 8 och 9 §§ VL (se också 8 kap. 2 § nya lagen).

Lagrådet har funnit att vissa lagtekniska problem inte har fått en tillfredsställande lösning i det remitterade förslaget. Enligt lagrådet är väsentliga fördelar att vinna genom en uppdelning under särskilda rubriker av kapitlet på de skilda typerna av regleringsföretag. Jag biträder lagrådets förslag till en sådan uppläggning av kapitlet.

Vattenreglering för kraftändamål

1 § På yrkande av den som ansöker om eller har fått tillstånd enligt denna lag till vattenreglering för kraftändamål skall förordnas att ägare av andra strömfall som får nytta av regleringen skall delta i regleringsföretaget, om mer än hälften av företagets nytta belöper på de strömfall som tillhör den som framställer yrkandet och dem som förenat sig med honom samt varje strömfall som yrkandet avser är utbyggt eller kan beräknas bli utbyggt för kraftändamål inom den närmaste tiden.

Om någon ansöker om eller har fått tillstånd enligt denna lag till vattenreglering för kraftändamål, skall på yrkande av ägaren av ett annat strömfall som får nytta av regleringen förordnas att denne skall delta i företaget.

Paragrafen, som motsvarar 3 kap. 1 och 27 §§ VL samt 7 kap. 8 § i utredningens förslag och, med vissa jämkningar, 7 kap. 1 § i det remitterade förslaget, innehåller bestämmelser om skyldighet resp. rätt att delta i vattenregleringsföretag för kraftändamål.

Enligt *första stycket* är en ägare av ett strömfall, som får nytta av en vattenreglering för kraftändamål, under vissa förutsättningar skyldig att delta i företaget. Med ägare av strömfall jämställs här den som innehar ett strömfall med sådan rätt som sägs i 2 kap. 7 § första stycket.

Enligt det remitterade förslaget grundas anslutningsskyldighet och anslutningsrätt på att strömfall får stadigvarande nytta av vattenregleringen. Med nytta avses den värdeökning av bestående natur som det ifrågavarande objektet får. Eftersom värdehöjningen alltså i sig är stadigvarande har denna bestämning till nyttobegreppet i enlighet med lagrådets förslag utgått såsom överflödig.

7 kap. 1 §

Ett yrkande om tvångsanslutning framställs av den som söker eller har fått tillstånd till en vattenreglering. Till skillnad mot vad som nu gäller skall yrkandet avse ett visst eller vissa strömfall, och den som framställer yrkandet disponerar över vilka som bör anslutas.

För bifall till ett yrkande om tvångsanslutning krävs, förutom att nytta genom regleringen uppkommer för strömfallet, för det första att den som framställer yrkandet själv får mer än hälften av den beräknade nyttan av företaget. I enlighet med lagrådets förslag skall sökanden få räkna sig tillgodo även den nytta som belöper på strömfall vilkas ägare har förenat sig med sökanden om företaget. Detta överensstämmer med vad som nu gäller enligt 3 kap. 1 § VL. Till skillnad mot nuvarande ordning medger den nya lagen tvångsanslutning också sedan företaget har kommit till stånd. Även då krävs nyttoövervikt enligt paragrafen och därvid medräknas de strömfallsägare som vid tillståndsprövningen eller senare förenat sig med sökanden om företaget.

För det andra krävs att det strömfall som yrkandet avser är utbyggt eller kan beräknas bli utbyggt inom den närmaste tiden. Jag delar utredningens uppfattning att nuvarande möjlighet att tvångsansluta outbyggda strömfall inte bör bibehållas oinskränkt, eftersom det nu ges möjlighet att ta upp frågan om anslutning i samband med att strömfallet byggs ut. Ett bifall till anslutning av ett outbyggt strömfall förutsätter därför att tillstånd till utbyggnad finns eller att ansökan om tillstånd prövas av vattendomstolen och att förutsättningar för tillstånd föreligger.

Enligt utredningsförslaget kan tvångsdelaktighet vägras, om särskilda skäl talar mot någon annans deltagande i företaget. Så kan enligt utredningen vara fallet vid ekonomiskt riskabla företag.

Jag anser inte att det finns något behov av att på grund av särskilda skäl vägra tvångsanslutning i fall då de objektiva förutsättningarna är uppfyllda. En sådan möjlighet saknas i gällande rätt.

Ett yrkande om tvångsdelaktighet kan framställas vid vattendomstolen i samband med prövningen av ansökan om tillstånd till regleringen. Sedan tillstånd till regleringen har meddelats, kan ett yrkande om anslutning framställas i ett mål om tillstånd till utbyggnad av det strömfall som är i fråga. Den som har tillstånd till regleringen kan också vid en senare tidpunkt framställa yrkandet efter stämning på strömfallets ägare (se 13 kap. 14 § punkt 5). I fråga om anslutning till en redan befintlig samfällighet för vattenreglering gäller omprövningsbestämmelserna i 15 kap. 15 och 16 §§. Berättigad att begära en omprövning för att utöka deltagarkretsen i samfälligheten är varje deltagare i samfälligheten. I övrigt gäller bestämmelserna i förevarande stycke även för sådan tvångsanslutning (se 15 kap. 15 § tredje stycket).

Andra stycket innehåller en bestämmelse om rätt för strömfallsägare som får stadigvarande nytta av ett vattenregleringsföretag för kraftändamål att delta i företaget. Anslutningsrätt enligt denna bestämmelse kan

medges även en ägare av ett outbyggt strömfall. Ett yrkande om anslutningsrätt kan framställas i målet om tillstånd till vattenregleringen eller i ett mål om tillstånd till utbyggnad av strömfallet. Yrkandet kan också framställas efter stämning på innehavaren av tillstånd till vattenregleringen (se 13 kap. 14 § punkt 5). Anslutning till en redan bildad samfällighet för vattenreglering kan ske genom en omprövning av samfällighetens deltagarkrets enligt bestämmelserna i 15 kap. 15 och 16 §§. Den som vill ansluta sig till samfälligheten har rätt att begära omprövning enligt 15 kap. 15 § andra stycket. Vid omprövningen gäller bestämmelserna i förevarande stycke (se 15 kap. 15 § tredje stycket). *7 kap. 2 §*

I fråga om skyldigheten för den som tillträder ett redan utfört regleringsföretag att delta i kostnaderna för utförda anläggningar hänvisar jag till specialmotiveringen till 15 kap. 15 § fjärde stycket (jfr 7 kap. 9 § i utredningens förslag).

2 § Har förordnande enligt 1 § meddelats, utgör samtliga deltagare i regleringsföretaget en samfällighet för utförande och drift av företaget. Tillståndet till företaget samt anläggningar och rättigheter som hör till företaget är samfällda för deltagarna.

När en samfällighet har bildats gäller vad som i denna lag föreskrivs om tillståndshavare eller ägare av anläggning samfälligheten.

Inlöst mark är samfälld för de fastigheter som, när inlösen sker, ägs av deltagarna i samfälligheten och till vilka deras strömfall hör.

Paragrafen, som delvis motsvarar 3 kap. 3, 26 och 27 §§ VL samt 7 kap. 1 § i utredningens förslag och 7 kap. 3 § i det remitterade förslaget, innehåller bestämmelser om samfälligheter för vattenreglering för kraftändamål. Lagtexten har utformats i enlighet med lagrådets förslag.

Den samverkansform som erbjuds enligt förevarande paragraf är samfällighet enligt lagen om förvaltning av samfälligheter. I samfälligheten ingår deltagarna i företaget.

Vid vattenregleringsföretag där en eller flera deltagare har tvångsanslutits enligt 1 § skall enligt *första stycket* deltagarna alltid utgöra en samfällighet. För dessa företag finns alltså ingen möjlighet för deltagarna att överenskomma om någon annan samverkansform.

I likhet med vad som enligt 5 kap. 2 § gäller beträffande markavvattningssamfälligheterna stadgas i *andra meningen av första stycket* att tillståndet till företaget m. m. är samfällda för deltagarna samt i *andra stycket* att samfälligheten anses som tillståndshavare och ägare av de regleringsanläggningar som hör till företaget.

I *tredje stycket* ges en regel om inlöst mark. Som lagrådet anför kan vid samfällighetsbildning i samband med vattenreglering för kraftändamål inte såsom när fråga är om samfällighetsbildning för markavvattning, bevattning eller vattenreglering för bevattning den situationen uppkomma att deltagarna i samfälligheten inte är fastighetsägare. Alla deltagare i vatten-

reglering för kraftändamål äger nämligen fastighet med strömfall eller med servitutsrätt till strömfall. Men med avseende på inlöst marks karaktär av samfälld för fastigheter uppkommer den praktiska olägenheten att delägarna och berörda fastigheter kan vara – och ofta är – belägna långt från den inlösta marken såsom när inlösen vid årsreglering sker av skadad mark vid vattenmagasin i en älvs övre del och strömfallen ligger spridda längs älvens hela lopp. När man emellertid som lagrådet föreslagit enligt förevarande stadgande har låst den inlösta markens egenskap av samfälld till de fastigheter, till vilka deltagarnas strömfall hör vid tiden för inlösen, synes olägenheterna inte bli oöverkomliga. *7 kap. 3 §*

3 § Kostnaderna för utförande och drift av företaget fördelas mellan deltagarna på grundval av andelstal som bestäms efter vad som är skäligt med hänsyn främst till den nytta var och en har av företaget.

Om en vattenreglering avser flera sjöar eller skilda sträckor i ett vattendrag och det på grund härav behövs flera dammbyggnader eller särskilda anläggningar, skall, om så erfordras, kostnaderna för varje sådan del av företaget beräknas särskilt och fördelas enligt grunderna i första stycket.

Vad deltagarna har överenskommit om kostnadsfördelningen skall läggas till grund för vattendomstolens dom, om borgenärer med panträtt i de fastigheter till vilka deltagarnas strömfall hör medger det. Om en fastighet svarar för gemensam inteckning, fordras dessutom de medgivanden från fastighetsägare och fordringshavare som i 22 kap. 11 § jordabalken föreskrivs för relaxation. Medgivande av rättsägare behövs inte, om överenskommelsen är väsentligen utan betydelse för dem.

Paragrafen motsvarar 7 kap. 2 och 3 §§ i utredningens förslag samt 3 kap. 3 och 4 §§ VL (jfr också 5 kap. 3 § och 6 kap. 8 § nya vattenlagen). Den motsvarar med vissa jämkningar 7 kap. 4 § i det remitterade förslaget. Någon särskild regel om inlösenkostnader, såsom i första styckets andra mening i det remitterade förslaget, upptas inte. Paragrafen innehåller bestämmelser om kostnadsfördelningen inom en vattenregleringssamfällighet för kraftändamål.

Enligt *första stycket* skall kostnaderna för utförande och drift av företaget fördelas enligt andelstal som bestäms efter vad som är skäligt främst efter den nytta var och en har av företaget. Med "nytta" avses här detsamma som i 15 § anläggningslagen, dvs. värdehöjningen för strömfallen.

Utredningen föreslår att driftskostnaderna om det är lämpligt skall få fördelas genom uttagande av avgifter (se 7 kap. 2 § första stycket tredje meningen i utredningens förslag). Enligt min mening finns det inte något behov av denna möjlighet till avgiftsuttag. Det torde vara svårt att fastställa en lämplig avgiftsnorm för dessa företag. Förevarande paragraf innehåller därför inte någon bestämmelse om kostnadsfördelning genom avgiftsuttag. I 5 § i det remitterade förslaget fanns en bestämmelse om begränsning av kostnadsansvaret för den som har tvingats att delta i ett vattenregle-

ringsföretag. Eftersom det är samfälligheten som förfogar över tillståndet till vattenregleringen, har denna bestämmelse utgått i propositionsförslaget.

Andra stycket innehåller en bestämmelse om avdelningsbildning. Bestämmelsen, som motsvarar 3 kap. 4 § VL, gör det möjligt att vid kostnadsfördelningen dela upp företaget i avdelningar t. ex. i de fall regleringen berör två älvgrenar. Den särskilda kostnadsfördelning som föreskrivs i stadgandet är som lagrådet anför inte behövlig när samtliga deltagare har nytta av att flera dammar byggs. I stadgandet har därför – förutom några redaktionella jämkningar – vidtagits den ändringen i förhållande till det remitterade förslaget att det anges att särskild kostnadsfördelning skall göras endast i de fall då så erfordras.

Deltagarna i samfälligheten har enligt *tredje stycket* under vissa villkor möjlighet att få vattendomstolens fastställelse av en överenskommelse om hur kostnadsfördelningen skall ske.

Vattenreglering för bevattning

4 § På yrkande av den som ansöker om eller har fått tillstånd till vattenreglering för bevattning skall förordnas att andra som har tillstånd till vattentäkt för bevattning och som får stadigvarande fördel av regleringen genom förbättrade möjligheter att bevattna skall delta i regleringsföretaget, om den som framställer yrkandet och de som förenat sig med honom om företaget prövas ha större fördel av regleringsföretaget än de som yrkandet avser.

Om någon ansöker om eller har fått tillstånd till vattenreglering för bevattning, skall på yrkande av någon annan som har tillstånd till vattentäkt för bevattning och som får stadigvarande fördel av regleringen genom förbättrade möjligheter att bevattna förordnas att denne skall delta i företaget.

Paragrafen motsvarar 7 kap. 10 § i utredningens förslag och med några jämkningar 7 kap. 2 § i det remitterade förslaget. Den innehåller bestämmelser om skyldighet resp. rätt att delta i ett vattenregleringsföretag för bevattning, dvs. att genom en vattenreglering förstärka en vattentäkt för bevattningsändamål.

I enlighet med lagrådets förslag har uttrycket "nytta" i det remitterade förslaget ersatts av "fördel" i propositionsförslaget. Vidare har i överensstämmelse med vad som stadgas i 1 § i första stycket tagits in en bestämmelse om att, vid bestämmande av den fördelsövervikt som förutsätts för tvångsanslutning, den som begär sådan får tillgodoräkna sig den fördel som belöper på dem som förenat sig med honom om företaget.

Skyldighet och rätt att delta i ett vattenregleringsföretag för bevattning tillkommer var och en som har tillstånd till vattentäkt för bevattning. Även arrendatorer och andra nyttjanderättshavare som har fått sådant tillstånd kan alltså delta i vattenregleringsföretaget (jfr 7 kap. 11 § i utredningens förslag). Till skillnad mot utredningsförslaget kan paragrafens bestämmel-

ser tillämpas även på annan bevattning än sådan som sker för jordbruksändamål. *7 kap. 5–6 §§*

När det gäller sättet för att framställa yrkande om anslutning hänvisas till vad som har anförts vid 1 §.

5 § Beträffande vattenreglering för bevattning äger 2 och 3 §§ motsvarande tillämpning med följande avvikelser.

Inlöst mark är samfälld för de fastigheter som, när inlösen sker, ägs av deltagare i regleringssamfälligheten och för vilkas bevattning regleringen sker.

Deltagarnas andelstal bestäms efter vad som är skäligt med hänsyn främst till den mängd vatten som varje deltagare får ta ut enligt meddelat tillstånd till vattentäkt.

Vid tillämpningen av 3 § tredje stycket första meningen gäller att medgivande skall lämnas av borgenärer som har panträtt i fastigheter som ägs av deltagare i regleringssamfälligheten och för vilkas bevattning regleringen sker.

Paragrafen innehåller bestämmelser rörande vattenregleringsföretag för bevattning som i vissa avseenden skiljer sig från motsvarande bestämmelser rörande regleringar för kraftändamål.

I samfälligheter för reglering för bevattning är deltagarna inte bevattningssamfälligheter som fördelar det reglerade vattnet eller förvaltar gemensamma bevattningsanläggningar utan de som har tillstånd till vattentäkt för bevattning. Eftersom sådana tillstånd kan meddelas bevattningsintressenter som inte äger fastighet som skall bevattnas, exempelvis arrendatorer och rörelseidkare med handelsträdgård eller timmerupplag, har i konsekvens med vad som stadgas i 2 § tredje stycket i fråga om inlöst mark reglerna i *andra stycket* för sådan marks egenskap av samfälld utformats så att marken hänförs endast till bevattningsfastigheter, som ägs av deltagare i regleringsföretaget.

I enlighet med den kostnadsfördelningsgrund som enligt 6 kap. 6 § gäller beträffande bevattningssamfälligheter har i *tredje stycket* angivits att andelstalen skall bestämmas med hänsyn främst till mängden vatten och inte som i det remitterade förslaget nyttan av regleringen.

I *fjärde stycket* anges att överenskommelse om kostnadsfördelningen skall för att bli fastställd av vattendomstolen ha biträtts av borgenärer med panträtt i fastigheter som ägs av deltagare i regleringssamfälligheten och för vilkas bevattning regleringen sker.

Vattenreglering på grund av överenskommelse

6 § Har tillstånd till ett vattenregleringsföretag meddelats på ansökan av flera som vill till gemensamt gagn utföra företaget, utgör sökandena en samfällighet för utförande och drift av företaget, om annat inte har överenskommits mellan dem.

Om ett vattenregleringsföretag, vartill tillstånd lämnats enligt första stycket, avser olika slag av ändamål, är 1 och 4 §§ inte tillämpliga.

7 kap. 7 §, 8 kap.

Paragrafen motsvarar 7 kap. 3 § andra stycket i det remitterade förslaget. Stadgandet har omformulerats så att det tydligare skall framgå att fråga är om vattenföretag som sökandena vill utföra gemensamt för sina syften. I ett andra stycke i paragrafen upptas en bestämmelse om att tvångsanslutning enligt 1 och 4 §§ inte kommer i fråga i fall då samfällighet bildats för vattenregleringsföretag som avser annat än reglering enbart för kraftändamål eller enbart för bevattning.

7 § Beträffande vattenregleringsföretag enligt 6 § gäller i tillämpliga delar
1. i fråga om inlösen 2 § tredje stycket och 5 § andra stycket,
2. i fråga om kostnadsfördelningen 3 § samt 5 § tredje och fjärde styckena.

I paragrafen hänvisas till vissa bestämmelser rörande vattenregleringsföretag med tvångsdelaktighet som blir gällande även i fråga om vattenregleringar på grund av överenskommelse.

Som lagrådet anför kan i fråga om vattenregleringsföretag som avser olika slag av ändamål vad som beträffande inlösen och kostnadsfördelning föreskrivits angående vattenreglering för kraftändamål eller för bevattning inte få någon direkt tillämpning. I den utsträckning det är möjligt bör emellertid följas de principer som ligger bakom kapitlets bestämmelser. Om regleringen har till syfte bl. a. att tillgodose ett markavvattningsföretag leder tillämpningen av dessa principer till att inlöst mark blir samfälld även för de fastigheter som ägs av deltagare och omfattas av markavvattningsföretaget. När det gäller kostnadsfördelningen vid en reglering som avser olika slag av ändamål torde, om inte deltagarna träffat överenskommelse därom vilket kan förutsättas regelmässigt ha skett, avgörandet stundom få ske efter en lämplighetsbedömning i det enskilda fallet.

8 kap. Särskilda tvångsrätter

Kapitlet motsvarar 9 kap. i utredningens förslag och 8 kap. i det remitterade förslaget. I anledning av vad lagrådet har anfört har ändringar vidtagits i 1 och 2 §§ samt 5 § utgått.

I VL särbehandlas de olika företagstyperna. För de flesta av dem finns det särskilda bestämmelser om tvångsrätt. Av grundläggande betydelse är reglerna om tvångsrätt för byggande i vatten (främst 2 kap. 14–16 §§ VL).

Ett tillstånd att utföra ett vattenföretag innebär att företagaren får en rätt att på visst sätt påverka vattenförhållandena trots att allmänna och enskilda intressen kan komma att skadas. För att ett vattenföretag skall kunna genomföras är det emellertid ofta nödvändigt att företagaren utöver denna generella tvångsrätt får möjlighet att utföra anläggningar och åtgärder på fastigheter som tillhör någon annan. Det kan dessutom finnas behov av att använda anläggningar i vatten som tillhör någon annan. Jag delar utred-

8 kap. 1 §

ningens uppfattning att den nya vattenlagen liksom VL bör innehålla bestämmelser om tvångsrätt av nu angiven innebörd.

Förevarande kapitel innehåller bestämmelser om rätt att utföra anläggningar och åtgärder på fastigheter som tillhör någon annan (1 §), om rätt att använda anläggningar i vatten som tillhör någon annan (2 §), om rätt att lägga upp rensningsmassor (3 §) och om fiskeförbud (4 §).

Enligt 6 kap. 7 § VL gäller en skyldighet att avstå byggnader m. m. som behövs för allmän flottled. Utredningen har föreslagit en motsvarande bestämmelse (9 kap. 3 § i utredningens förslag). Enligt min mening finns det inte behov av någon sådan bestämmelse och förevarande kapitel innehåller alltså inte någon motsvarighet härtill.

1 § Den som utför eller skall utföra ett vattenföretag kan ges rätt att utföra anläggningar eller åtgärder på fastigheter som tillhör någon annan och ta i anspråk mark härför när fråga är om

1. vattenföretag som avser tillgodogörande av yt- eller grundvatten,
2. vattenreglering,
3. vattenföretag som avser allmän farled, allmän hamn eller allmän flottled,
4. markavvattning,
5. vattenföretag för att motverka förorening genom avloppsvatten,
6. vattenföretag som avses i 2 kap. 5 § första stycket.

Den som utför eller skall utföra ett vattenföretag kan ges rätt att på annans fastighet utföra anläggningar och åtgärder som behövs för att förebygga eller minska skada av företaget.

Ett område som tas i anspråk enligt första stycket får lösas, om det skall ingå i en strömfallsfastighet.

Om rätten enligt denna paragraf att med annat än äganderätt ta annans mark i anspråk upphört, skall vad som anbringats på marken tillfalla markägaren utan lösen, om det inte bortförts inom ett år från upphörandet.

Paragrafen motsvarar 9 kap. 1 och 2 §§ i utredningens förslag och 8 kap. 1 § i det remitterade förslaget. I nuvarande VL finns bestämmelser om tvångsrätt i 2 kap. 14 § första stycket, 16, 17, 45 och 46 §§, 3 kap. 2 §, 5 kap. 4, 7 och 13 §§, 6 kap. 4 och 6 §§, 7 kap. 1, 2, 4, 5, 7, 9, 33, 40 och 49 §§ samt 8 kap. 25–27 §§.

Med förevarande paragraf avses inte någon saklig ändring i förhållande till gällande rätt utom såtillvida att tvångsrätten till s. k. utmål enligt första stycket i förevarande paragraf och tvångsrätten för skadeförebyggande åtgärder enligt andra stycket har fått ett vidgat tillämpningsområde. Sista stycket saknar motsvarighet i VL.

De anläggningar och åtgärder för vilka tvångsrätt kan utverkas enligt förevarande paragraf utgör en del av vattenföretaget. När tvångsrättsfrågan aktualiseras i ett ansökningsmål om tillstånd till företaget, skall den alltså på grund av 3 kap. 2 § första stycket och 5 § tillåtlighetsprövas enligt 3 kap. Av grundläggande betydelse är bestämmelsen i 3 kap. 7 § första stycket om att man skall eftersträva minsta möjliga intrång och olägenhet

för allmänna och enskilda intressen. Detta innebär bl. a. att tvångsrätt skall medges endast om ändamålet inte kan uppnås på ett annat och mindre ingripande sätt. Om tvångsrättsfrågan aktualiseras i ett senare stämningsmål får, som lagrådet påpekar, prövningen begränsas till behovet av tvångsrätten för genomförandet av det tillåtna vattenföretaget. *8 kap. 1 §*

Enligt VL (se bl. a. 2 kap. 17 §) får tomtplatser, trädgårdar eller parker inte tas i anspråk, om det kan undvikas utan synnerlig olägenhet. Med hänsyn till vad nyss anförts om 3 kap. 7 § nya lagen delar jag utredningens uppfattning att det inte behövs några särskilda skyddsbestämmelser för tomtplatser m. m. i förevarande kapitel.

Tvångsrätt enligt *första stycket* kan liksom f. n. inte komma i fråga vid alla typer av vattenföretag.

Enligt första punkten kan tvångsrätt medges för företag som avser tillgodogörande av vatten. Eftersom vattenreglering, inbegripet vattenöverledning, språkligt sett knappast kan anses som ett tillgodogörande av vatten, har denna företagstyp särskilt angivits i punkt 2.

I tredje punkten tas upp tvångsrätt för vattenföretag som avser allmän farled, allmän hamn och allmän flottled. Bestämmelsen innebär en inskränkning i förhållande till gällande rätt genom att tvångsrätt inte skall kunna meddelas för farleden, hamnen eller flottleden som sådan utan endast för vattenföretag som ingår däri. Om det är nödvändigt att utan samband med ett vattenföretag ta i anspråk annans fasta egendom på land får expropriation tillgripas (se 2 kap. 2 § expropriationslagen).

Enligt följande punkter kan tvångsrätt vidare komma i fråga vid markavvattning, vid vattenföretag för att motverka förorening genom avloppsvatten samt vattenföretag enligt 2 kap. 5 § första stycket, dvs. miljövårdande åtgärder m. m. Tvångsrätt enligt första stycket kan däremot inte medges för broar och liknande utan för sådana anläggningar får tvångsrätt förvärvas med stöd av väglagen, lagen om enskilda vägar eller anläggningslagen. Som framgår av 2 kap. 4 § punkt 4 kan dock den som vill utföra ett vattenföretag för allmän väg göra detta utan hinder av att han inte har rådigheten över vattnet.

Enligt förevarande stycke kan även upplåtas rätt till s. k. utmål, dvs. mark för erforderliga byggnader m. m., såsom kraftstation och maskinistbostad. I motsats till utredningen anser jag att denna möjlighet bör avse alla typer av vattenföretag som avses i första stycket och alltså inte begränsas till företag för tillgodogörande av vatten (jfr 2 kap. 16 § VL och 9 kap. 2 § i utredningens förslag).

Till åtgärder som får vidtas enligt första stycket hör inte täkt av massor som behövs för ett i stadgandet angivet vattenföretag. Däremot bör bestämmelsen kunna tillämpas i fråga om uppläggning av jord- eller bergmassor som erhålls t. ex. vid schaktning eller sprängning för ett kraftverk. Tvångsrätt bör också kunna ges för att helt eller delvis riva annans anläggning i vatten eller på land.

Tvångsrätten behöver inte vara inskränkt till fastigheter i närheten av

företagarens egendom. Ägaren av ett strömfall i nedre delen av en älv kan alltså medges rätt att utföra en regleringsdamm vid någon av älvens källsjöar. *8 kap. 1 §*

Tvångsrätt enligt förevarande bestämmelse kan medges också för tillfälliga ändamål och kan avse plats för arbetarbostäder eller andra byggnader, vägar, arbetsmaskiner och liknande. När det inte längre finns behov av att använda marken för det avsedda ändamålet skall den återställas till ägaren i såvitt möjligt samma skick som när den togs i anspråk. I beslut om tillfälliga tvångsrätter bör erinras om företagarens skyldighet att efter viss tid återställa marken. I fjärde stycket ges en särskild regel om övergång av äganderätten till anordningar på marken, inbegripet vattenområde, som lämnats kvar.

Tvångsrätten uppkommer genom beslut av vattendomstolen eller förrättningsmannen, vanligen i samband med prövningen av frågan om tillstånd till vattenföretaget. Tvångsrätten vinner då sakrättsligt skydd genom beslutet av vattendomstolen eller förrättningsmannen. Någon inskrivning av rättigheten kan inte ske (jfr 23 kap. 1 § jordabalken). Rättigheten upphör först när tillståndet till vattenföretaget förfaller eller förklaras förverkat eller en omprövning sker som berör tvångsrätten. Tvångsrätter för tillfälliga ändamål upphör när behovet inte längre föreligger.

Tvångsrätt kan också utverkas utan samband med pågående ansökningsmål eller förrättning efter ansökan om stämning, se 13 kap. 14 § punkt 6. En sådan tvångsrätt gäller, som lagrådet påpekar, endast mellan parterna i stämningsmålet. Jag kommer senare, bl. a. med tanke på denna verkan av vattenrättsliga tvångsrätter som tillkommit efter dom i stämningsmål, att anmäla frågan om en utvidgning av möjligheterna att tillskapa vattenrättsliga tvångsrätter enligt 7 kap. fastighetsbildningslagen.

Tvångsrätter som motsvarar de nu berörda kan i många fall också erhållas med stöd av annan lagstiftning, exempelvis expropriationslagen och ledningsrättslagen. I likhet med utredningen anser jag det lämpligt att bibehålla den nuvarande valfriheten i fråga om vilken lag som bör tillämpas.

Andra stycket avser skadeförebyggande åtgärder vid alla typer av vattenföretag. Det kan vara fråga om såväl åtgärder till skydd för allmänna intressen (se 3 kap. 7 § andra stycket) som åtgärder som ett alternativ till ersättning till enskilda sakägare (se 9 kap. 1 § tredje stycket).

Tredje stycket, som motsvarar 2 kap. 16 § andra stycket VL, innebär att marken avstås med äganderätt. Inlösen kan också ske enligt ersättningsbestämmelserna i 9 kap. 2 §. Jag delar utredningens uppfattning att det inte behövs någon motsvarighet till de speciella inlösenbestämmelserna i 5 kap. 4 § och 6 kap. 6 § VL. Som framgår av 13 kap. 19 § tredje stycket skall sökanden i en ansökan om tillstånd till ett vattenkraftverk ange ett lämpligt område som bör utgöra strömfallsfastighet.

Fjärde stycket, som saknar motsvarighet i det remitterade förslaget, har

föranletts av vad lagrådet har uttalat rörande 17 kap. 1 § i det remitterade förslaget. I remissprotokollets specialmotivering till tredje stycket av nämnda paragraf diskuteras frågan om vem som skall anses vara ägare till en vattenanläggning, när tvångsrätten inte längre utövas. Det sägs därvid att det kan bli fråga om en analog tillämpning av vad som föreskrivs rörande upphörande av avtalsservitut enligt 14 kap. 13 § jordabalken (jfr även 32 § andra stycket väglagen). Som lagrådet anför är det emellertid osäkert hur långt en sådan analogisk tillämpning kan sträckas. Därför har en uttrycklig bestämmelse med detta innehåll intagits i nu förevarande stadgande. Bestämmelsen har inte begränsats till att gälla vattenanläggningar utan gäller anläggningar överhuvud som utförts med stöd av denna paragraf på annans mark som inte har inlösts av företagaren. *8 kap. 2 §*

Som lagrådet förordat har i stadgandet inte föreskrivits någon skyldighet för den som utfört anläggningen att föra bort den. Även utan sådan föreskrift torde han i vissa fall kunna bli skyldig att utge ersättning för markens återställande, trots att anläggningen utan lösen tillfaller markägaren (se prop. 1970: 20 Del B s. 742).

2 § Om det inte medför en väsentlig olägenhet för ägaren av en vattenanläggning, kan någon annan ges rätt att använda anläggningen för ett eget vattenföretag eller för att förebygga eller minska skador av ett eget vattenföretag samt rätt att ändra anläggningen. Skall anläggningen ändras, har ägaren rätt att utföra ändringen och erhålla ersättning för kostnaderna.

Den som ges rätt att använda en anläggning skall ge anläggningens ägare skälig ersättning för rätten att använda anläggningen.

Paragrafen motsvarar 9 kap. 4 § i utredningens förslag och, med vissa ändringar, 8 kap. 2 § i det remitterade förslaget, samt 2 kap. 15 §, 7 kap. 2 § och 50 § första stycket och 8 kap. 27 § VL.

Första stycket, som utgör ett komplement till 3 kap. 10 § och motsvarar första och andra styckena i det remitterade förslaget, gäller i motsats till gällande rätt till förmån för alla typer av vattenföretag. Möjligheterna att använda andras anläggningar har utvidgats även i ett annat avseende. Tvångsrätt kan ges inte bara som f. n. för det egna vattenföretaget utan även för att förebygga eller minska skada av det. Svea hovrätt har som exempel på behovet av en sådan tvångsrätt nämnt att en damm för årsreglering kan behöva användas för att utjämna flödesändringar som orsakas av en korttidsreglering vid ett kraftverk uppströms dammen. Som lagrådet påpekar kan stadgandet också tillämpas när någon med stöd av 14 kap. 2 § eller 15 kap. 6 § har övertagit underhållet av en vattenanläggning och vill begagna den t. ex. för en vattenuppdämning eller vattenreglering som man avser att utverka tillstånd till.

Vad som avses med en vattenanläggning framgår av 1 kap. 3 § andra stycket.

Enligt utredningsförslaget skall rätt att använda annans anläggning i

vatten inte få medges, om bestämmelserna om samfällighetsbildning enligt den nya vattenlagen är tillämpliga. Jag har inte ansett det vara lämpligt att tillämpningen av paragrafen begränsas på det sätt som utredningen har föreslagit. Någon risk för att bestämmelserna om samfällighetsbildning härigenom skulle kunna få minskad betydelse finns det enligt min mening inte. Fördelarna med samfällighetsbildning är i de flesta fall så stora att denna samverkansform torde komma till användning när det är motiverat. *8 kap. 3 §*

Tvångsrättens innebörd är att den berättigade får använda anläggningen. Äganderätten till anläggningen ändras inte. Enligt 17 kap. 1 § andra stycket är emellertid den berättigade skyldig att jämte ägaren underhålla anläggningen, om inte vattendomstolen bestämmer något annat.

Rätten att använda anläggningen innebär inte någon rätt att inverka på vattenförhållandena till skada för anläggningens ägare eller andra och inte heller någon rätt att göra intrång i ägarens rätt till vattnet. Den berättigade måste alltså ha ett särskilt tillstånd om han behöver utföra ett vattenföretag för att ändamålet med tvångsrätten skall tillgodoses.

Beslut om tvångsrätt meddelas av vattendomstolen i samband med prövningen av frågan om tillstånd till det vattenföretag som tvångsrätten skall tillgodose. Tvångsrätt kan emellertid också utverkas utan samband med något ansökningsmål (se 13 kap. 14 § punkt 6).

Om det är fråga om en anläggning utan tillstånd, får en ansökan enligt förevarande paragraf inte prövas om inte samtidigt anläggningens laglighet prövas. Ansökan om lagligförklaring kan förutom av ägaren göras av den som vill utverka tvångsrätt att använda anläggningen (se 4 kap. 5 §).

I stadgandet slås också fast dels att tvångsrätt även kan ges för att utföra ändringar på anläggningen, dels att anläggningens ägare alltid har rätt att själv utföra ändringarna. Som utredningen har utvecklat är rättsläget i dessa avseenden f. n. oklart, bortsett från ett speciellt fall som regleras i 2 kap. 19 § VL. Oavsett vem som utför ändringsarbetena bör vattendomstolen meddela behövliga föreskrifter om arbetenas utförande. Behovet av ändringsarbeten bör beaktas redan vid prövningen av frågan om hinder föreligger för tvångsrätt med hänsyn till olägenheterna för anläggningens ägare.

Andra stycket innehåller en bestämmelse om ersättning för rätten att använda en anläggning och bygger på samma princip som 3 kap. 10 § andra stycket och 15 kap. 15 § fjärde stycket. Ersättningen kan efter allmänna skälighetsgrunder bestämmas som ett engångsbelopp eller som en viss andel i kapital- och driftskostnaderna.

Frågan om ersättning för skada regleras i 9 kap. Som tidigare anförts innehåller propositionsförslaget inte någon motsvarighet till 8 kap. 5 § i det remitterade förslaget.

3 § Utförs rensningar eller andra åtgärder som avses i 2 kap. 5 § andra stycket, får rensningsmassorna läggas på närmaste strand, om det inte

vållar avsevärda olägenheter från allmän eller enskild synpunkt. Massorna får annars föras till ett lämpligt ställe i närheten. *8 kap. 3 §*

Markens ägare skall underrättas innan rensningsmassorna läggs upp. Den som lägger upp massorna är skyldig att vidta åtgärder som är ägnade att förebygga eller minska skada av uppläggningen, om han inte därigenom åsamkas oskäliga kostnader.

Paragrafen motsvarar 9 kap. 6 § i utredningens förslag och, med redaktionella jämkningar, 8 kap. 3 § i det remitterade förslaget samt 2 kap. 36 och 37 §§, 3 kap. 10 §, 5 kap. 9 §, 6 kap. 26 § och 7 kap. 5 och 48 §§ VL.

Förevarande bestämmelser avser endast sådana rensningar och andra åtgärder som avses i 2 kap. 5 § andra stycket. Som utredningen har anfört innebär detta bl. a. att de kan tillämpas i fråga om jord och rensningsmassor som härrör från dikesrensningar som inte omfattas av givna tillstånd.

Förevarande tvångsrätt avser däremot inte massor som härrör från rensningar för sådana företag som i allmänhet förutsätter tillstånd enligt 4 kap. I dessa fall kan tvångsrätt medges enligt 1 § i förevarande kapitel.

Tvångsrätten enligt förevarande paragraf förutsätter inte något särskilt beslut. Ett villkor för tvångsrätten är dock att massuppläggningen inte vållar avsevärda olägenheter från allmän eller enskild synpunkt. En sådan olägenhet kan vara att närliggande bostäder utsätts för stank. Som har framhållits av några remissinstanser kan också den omständigheten att massorna innehåller ogräsfrö innebära hinder mot att de placeras på eller invid jordbruksmark.

Även om rätten att ta mark i anspråk för rensningsmassor inte förutsätter något tillstånd enligt den nya vattenlagen, kan det i vissa fall krävas tillstånd enligt någon annan lagstiftning. 2 § miljöskyddsförordningen (1981: 574) innebär exempelvis att tillstånd enligt ML fordras för uppläggande av fasta ämnen på ett sådant sätt att ett vattenområde kan förorenas.

Eftersom någon tillståndsprövning inte sker kan markägaren visserligen inte hindra att massorna läggs upp på hans mark, men om han anser att upplaget vållar avsevärda olägenheter kan han vid vattendomstolen väcka talan om att massorna skall tas bort eller att skadeförebyggande åtgärder skall vidtas (se 13 kap. 14 § punkt 6). Han kan också begära ersättning för skada enligt 9 kap. 1 § första stycket.

Lantbruksstyrelsen har i sitt remissyttrande tagit upp frågan om äganderätten till rensningsmassorna och efterlyser en motsvarighet till 7 kap. 5 § VL, som ger markägaren rätt att tillgodogöra sig jord som tas upp vid dikning. Enligt min mening bör det även utan en uttrycklig lagbestämmelse vara klart att ägaren till den fastighet på vilken rensningen utförs i första hand har rätt att tillgodogöra sig massorna. Om han inte vill det och tvångsrätten enligt förevarande paragraf utnyttjas, bör det också vara klart att massorna tillkommer ägaren till de fastigheter där massorna läggs upp.

4 § Förbud mot fiske inom ett visst område får meddelas i samband med beslut om anordningar för att främja fisket eller för att förebygga skador på fisket. *8 kap. 4 §, 9 kap.*

Paragrafen motsvarar 9 kap. 5 § i utredningens förslag och 8 kap. 4 § i det remitterade förslaget samt 2 kap. 14 § andra stycket VL.

Ett fiskeförbud kan vara motiverat i samband med förordnanden om fiskefrämjande åtgärder enligt 2 kap. 5 § första stycket punkt 1 eller i samband med beslut om skyddsanordningar enligt 3 kap. 11 §.

Ett fiskeförbud kan liksom enligt VL avse vattenområden inom vilka fiskerätten tillkommer andra än företagaren. I motsats till utredningen anser jag inte att detta behöver särskilt anges i förevarande paragraf.

För skada på grund av ett fiskeförbud har fiskerättshavarna rätt till ersättning av företagaren enligt 9 kap. 1 § första stycket.

Till frågan om straff för överträdelser av förbud enligt nu förevarande stadgande återkommer jag under 21 kap. 1 §.

9 kap. Ersättning och andelskraft

Kapitlet motsvarar 4 och 10 kap. i utredningens förslag samt 9 kap. i det remitterade förslaget och innehåller med särskilda underrubriker allmänna bestämmelser (1–10 §§) samt bestämmelser om ersättning vid utrivning m. m. (11 §), ersättning vid omprövning (12 och 13 §§), begränsning i ersättningsrätten (14 och 15 §§) och andelskraft (16–19 §§).

Motsvarigheter till av utredningen föreslagna bestämmelser om ersättning vid förordnande om vattenskyddsområde och ersättning för oförutsedd skada m. m. (10 kap. 18 och 19 §§ i utredningens förslag) har tagits in i 19 resp. 15 kap.

Allmänna bestämmelser

Förevarande bestämmelser motsvarar 9 kap. 1–10 §§ VL och 10 kap. 1–10 §§ i utredningens förslag samt. med vissa ändringar i 1 och 2 §§ som föreslagits av lagrådet och vissa redaktionella jämkningar i övrigt, 9 kap. 1–10 §§ i det remitterade förslaget.

Gällande bestämmelser tillkom år 1974 och jag kan hänvisa till vad som anfördes då (se prop. 1974: 83 s. 142, 193, 302 och 309). En motsvarighet till bestämmelsen i 9 kap. 1 § tredje stycket VL om tvångsrätt för skadeförebyggande åtgärder saknas i förevarande kapitel, eftersom en sådan tvångsrätt kan utverkas enligt 8 kap. 1 § andra stycket. De ändringar som utredningen har föreslagit i 6 § har inte fått någon motsvarighet i den nya lagen, eftersom de hänger samman med det av utredningen föreslagna prövningssystemet. I 7 § andra stycket har gjorts ett förtydligande tillägg.

I 16 kap. finns bestämmelser om betalning av ersättning, tillträde m. m. som motsvarar 9 kap. 11–29 §§ VL.

9 kap. 1–6 §§

1 § Den som har fått tillstånd enligt denna lag att genom inlösen eller på annat sätt ta i anspråk annans egendom eller att vidta en åtgärd som skadar annans egendom skall utge ersättning för vad som avstås eller skadas, om annat inte är särskilt föreskrivet. Detsamma gäller den som lägger upp rensningsmassor enligt 8 kap. 3 § och därigenom skadar annans egendom. Ersättning skall även utges för skada till följd av förbud enligt 8 kap. 4 §.

Om företag eller åtgärder vartill tillstånd har lämnats enligt denna lag medför att särskild rätt till en fastighet går förlorad eller rubbas, gäller vad som föreskrivs om ersättning då fastigheter tas i anspråk eller skadas.

Den ersättningsskyldige skall, om det är lämpligt, åläggas att utföra åtgärder som är ägnade att förebygga eller minska skador. Ersättning utgår endast för de skador som kvarstår sedan åtgärderna har utförts.

2 § Fastigheter eller fastighetsdelar, som lider synnerligt men av ett företag eller en åtgärd vartill tillstånd har lämnats enligt denna lag, skall lösas in, om ägaren begär det.

Den ersättningsskyldige har rätt till inlösen, om detta skulle medföra endast en ringa höjning av fastighetsägarens ersättning och denne inte har något beaktansvärt intresse av att behålla fastigheten eller fastighetsdelen. Kostnaderna för åtgärder som avses i 1 § tredje stycket skall härvid räknas in i ersättningen.

3 § Ersättning bestäms i pengar att betalas på en gång.

Om det finns skäl till det, får ersättning för skador till följd av företag för allmän flottled fastställas att utgå med årliga belopp. Om skadorna av ett sådant företag inte med säkerhet kan uppskattas på förhand eller om de sannolikt inte kommer att uppstå varje år, får den skadelidande hänvisas att framställa anspråk i den ordning som föreskrivs i lagen (1919:426) om flottning i allmän flottled. Grunderna för hur ersättningen skall beräknas skall dock anges om det är möjligt.

4 § För en fastighet som löses in i sin helhet skall, om inte annat följer av vad som sägs nedan, löseskilling betalas som motsvarar fastighetens marknadsvärde. Om en del av en fastighet löses eller en fastighet eller del av fastighet på annat sätt tas i anspråk eller skadas, skall intrångsersättning betalas som motsvarar den minskning av fastighetens marknadsvärde som uppkommer genom ingreppet. Ersättning skall betalas även för de skador som i övrigt uppkommer för fastighetsägaren.

Då ersättningen bestäms, skall hänsyn tas till åtgärder som avses i 1 § tredje stycket.

5 § Om det företag för vars genomförande en fastighet löses har medfört inverkan av någon betydelse på fastighetens marknadsvärde, skall löseskillingen bestämmas på grundval av det marknadsvärde som fastigheten skulle ha haft om sådan inverkan inte hade förekommit, dock endast i den mån det är skäligt med hänsyn till förhållandena i orten eller till den allmänna förekomsten av likartad inverkan under jämförliga förhållanden. Om ingreppet är sådant att intrångsersättning skall betalas, skall vad som har sagts om beräkningen av marknadsvärdet tillämpas i fråga om värdet före ingreppet.

6 § Då löseskillingen bestäms, skall en sådan ökning av fastighetens marknadsvärde av någon betydelse, som har ägt rum under tiden från

dagen tio år före det talan väcktes vid domstol eller förrättningen påkallades, räknas ägaren tillgodo endast i den mån det blir utrett att den beror på något annat än förväntningar om en ändring i markens tillåtna användningssätt. Om ingreppet är sådant att intrångsersättning skall betalas, skall vad som har sagts om beräkningen av marknadsvärdet tillämpas i fråga om värdet före ingreppet. Värderingen skall ske med hänsyn till fastighetens skick när ersättningsfrågan avgörs eller, om fastigheten dessförinnan har tillträtts eller tagits i anspråk eller skadats, när detta skedde.

Om en stadsplan eller en byggnadsplan, enligt vilken marken har avsetts för enskilt bebyggande, har fastställts innan talan väcktes vid domstol eller förrättningen påkallades, skall första stycket tillämpas endast på den värdestegring som har inträffat efter det att planen fastställdes.

Om inlösen sker av en bebyggd fastighet, som innehas i huvudsakligt syfte att bereda bostad åt ägaren och honom närstående, gäller den begränsningen för tillämpningen av första stycket att löseskillingen inte i något fall får bestämmas till lägre belopp än som behövs för att anskaffa en likvärdig bostadsfastighet.

I den mån det blir utrett att värdestegringen utan att ha samband med förväntningar om någon ändring i markens tillåtna användningssätt beror på inverkan av vattenföretaget, gäller 5 §.

7 § Om fastigheten har tillträtts i sin helhet eller tagits i anspråk eller skadats, skall då ersättningen bestäms hänsyn inte tas till sådan ändring i fastighetens värde som uppkommer därefter. Detsamma gäller då fastigheten har tillträtts endast delvis, om inte värdeändringen beror på att den återstående delens skick ändras.

Ersättningen skall jämkas med hänsyn till den höjning i det allmänna prisläget som kan ha skett sedan fastigheten tillträddes eller togs i anspråk eller skadades.

Om det behövs, skall i beslutet om ersättning tas in bestämmelser som är ägnade att hindra att ersättningstagaren gör en förlust till följd av ändringar i penningvärdet under tiden från ersättningsbeslutet till dess betalning sker.

8 § Har en åtgärd vidtagits i uppenbar avsikt att höja ersättningen, skall, om skäl föreligger, ersättningen bestämmas som om åtgärden inte hade vidtagits.

Om företag eller åtgärder vartill tillstånd har lämnats enligt denna lag medför att särskild rätt till en fastighet går förlorad eller rubbas, skall, då en åtgärd som avses i första stycket har vidtagits av fastighetens ägare i avsikt som anges där, första stycket tillämpas så att den ersättningsskyldige erhåller gottgörelse genom minskning av den ersättning som tillkommer ägaren.

9 § Ersättningen skall bestämmas särskilt för varje sakägare. Löseskilling, intrångsersättning och annan ersättning skall bestämmas var för sig.

Om ersättningen avser samtliga delägares andel i en samfällighet eller en del av denna och det för samfälligheten finns en känd styrelse eller en förvaltare med rätt att uppbära medel som härrör från samfälligheten, kan domstolen eller förrättningsmannen utan hinder av första stycket bestämma gemensam ersättning för delägarna i den mån nedsättning inte skall ske enligt 16 kap. 1 §.

9 kap. 10–11 §§

10 § Om företag eller åtgärder vartill tillstånd har lämnats enligt denna lag medför skada på en fastighet som tillhör den som har fått tillståndet, skall ersättning för skadan bestämmas. Detta gäller dock inte, om medgivanden har lämnats av samtliga borgenärer som har panträtt i fastigheten. Om fastigheten besväras av gemensamma inteckningar, fordras dessutom de medgivanden från fastighetsägare och fordringshavare som i 22 kap. 11 § jordabalken föreskrivs för relaxation. Medgivande fordras dock inte av den för vars rätt domstolens eller förrättningsmannens avgörande är väsentligen utan betydelse.

Ersättning vid utrivning m. m.

11 § Den som har fått tillstånd enligt 14 kap. 1 § eller har ålagts eller medgetts enligt 15 kap. 6 § att riva ut en vattenanläggning skall betala skälig ersättning för skador på annans egendom som orsakas av bestående ändring i vattenförhållandena. Skyldighet att betala ersättning för förlust av förmån som orsakas av utrivningen föreligger endast om förmånen har tillförsäkrats i tillståndsdomen eller tillståndsbeslutet eller i avtal som träffats i samband med vattenanläggningens tillkomst. Ersättning utgår i sådant fall endast för kostnader i anledning av förlusten av förmånen.

Om medgivande att riva ut en vattenanläggning har lämnats annan än den som är skyldig att underhålla anläggningen och skyldighet att betala ersättning har ålagts i samband därmed, får ersättningen sökas åter av den underhållsskyldige.

Den som har fått tillstånd enligt 14 kap. 3 § första stycket att bortskaffa flottledsanläggning är inte skyldig att betala ersättning för andra skador än sådana som uppkommer i samband med arbetena med bortskaffandet.

Paragrafen, som delvis motsvarar 10 kap. 17 § i utredningens förslag samt 9 kap. 11 § i det remitterade förslaget, har behandlats i den allmänna motiveringen i lagrådsremissen (avsnitt 2.6.2). Vissa ändringar har vidtagits i anledning av vad lagrådet anfört. Paragrafen saknar motsvarighet i VL. I 14 kap. nya vattenlagen finns särskilda bestämmelser om utrivning m. m.

Första stycket innehåller bestämmelser om ersättning vid utrivning av vattenanläggningar. Utrivning av en vattenanläggning i ytvatten är vattenföretag enligt definitionen i 1 kap. 3 § första stycket punkt 1. Härav följer bl. a. att de allmänna bestämmelserna om ersättning i förevarande kapitel blir tillämpliga. På skäl som har anförts i den allmänna motiveringen i lagrådsremissen (avsnitt 2.6.2) har emellertid ersättningsskyldigheten för den som river ut en vattenanläggning begränsats något i förhållande till vattenföretag i allmänhet.

Enligt första meningen i förevarande stycke gäller att den som river ut en anläggning skall betala skälig ersättning för de skador på annans egendom som orsakas av den bestående ändring av vattenförhållandena som blir följden av utrivningen. Innebörden av bestämmelsen är att vattendomstolen i vissa fall kan jämka ersättningen. Som närmare har utvecklats i den allmänna motiveringen i lagrådsremissen bör en sådan jämkning kunna ske i de fall skadorna av utrivningen blir betydande och den skadelidande

genom att överta ansvaret för anläggningen enligt 14 kap. 2 § hade kunnat undvika skadan. Vid bedömande av jämkningsfrågan bör hänsyn tas till kostnaden för ett fortsatt underhåll av vattenanläggningen. En jämkning bör förekomma endast i de fall skadeersättningen avsevärt överstiger kostnaden för ett fortsatt underhåll. Även i andra fall bör det någon gång kunna anses skäligt att jämka ersättningen, exempelvis då skadeersättningen framstår som oproportionerligt stor i förhållande till arten och omfattningen av den vattenanläggning som skall rivas ut. *9 kap. 11 §*

Enligt andra meningen i förevarande stycke utgår ersättning för en genom utrivningen orsakad förlust av en förmån endast i den mån förmånen har tillförsäkrats i tillståndsdomen eller tillståndsbeslutet eller i avtal som har samband med vattenanläggningens tillkomst. Ett exempel på en ersättningsgill förmån är rätt till andelskraft.

Vad som skall ersättas är härvid enligt tredje meningen i förevarande stycke förmånstagarens kostnader i anledning av förlusten av förmånen. Som Svea hovrätt framhåller utgår alltså inte ersättning för utebliven framtida vinst. Ersättningsgilla är bl. a. omställningskostnader som uppkommer exempelvis genom att den som har rätt till andelskraft måste tillgodose sitt elkraftbehov på något annat sätt. Om den skadelidande har bidragit till kostnaderna för anläggningen bör han också ha rätt till ersättning för att han inte har möjligheter att utnyttja anläggningen under förutsatt tid. Ersättning bör slutligen kunna utgå för åtgärder som den skadelidande har bekostat för att kunna utnyttja anläggningen och som blir onödiga genom utrivningen. Vid prövningen av frågan om ersättningens skälighet bör bl. a. beaktas den skadelidandes möjligheter att överta underhållsansvaret enligt 14 kap. 2 §.

Av förevarande bestämmelser framgår motsatsvis att ersättning inte utgår till den som utan särskild rättsgrund har haft viss förmån av anläggningen, exempelvis i fråga om badmöjligheter eller kommunikationer. Den av utredningen föreslagna bestämmelsen med detta innehåll behövs därför inte.

Andra stycket innebär att om exempelvis kammarkollegiet har utverkat ett tillstånd till utrivning med stöd av 15 kap. 6 § andra stycket får den ersättning som kollegiet tvingas utge sökas åter av den ansvarige.

Tredje stycket, som saknar motsvarighet i utredningens förslag, innehåller en särskild ersättningsbestämmelse för det fallet att någon har fått tillstånd enligt 14 kap. 3 § första stycket att bortskaffa en flottledsanläggning. Bestämmelsen innebär att den som har fått tillstånd till bortskaffandet endast kan förpliktas att betala ersättning för skador som uppkommer i samband med arbetet med att föra bort anläggningen. Skador på annans egendom till följd av bestående ändringar i vattenförhållandena eller förlust av en förmån som någon har åtnjutit till följd av anläggningens existens ersätts alltså inte.

En motsvarighet till paragrafens fjärde stycke i det remitterade förslaget har på skäl som anförts av lagrådet tagits in i 14 kap. 5 §. *9 kap. 12 §*

Ersättning vid omprövning

Frågan om ersättning vid omprövning har behandlats i den allmänna motiveringen i lagrådsremissen (avsnitt 2.5.3) och i inledningen till detta slutprotokoll.

I enlighet med lagrådets förslag regleras i förevarande avdelning frågorna om när ersättning vid omprövning skall utgå, dels till tillståndshavaren och dels till tredje man, samt hur ersättningen skall beräknas (12 §) och vidare vem som skall betala ersättning i olika omprövningsfall (13 §). Bestämmelserna, som har utformats i enlighet med lagrådets förslag, motsvarar 9 kap. 12 och 15 §§ i det remitterade förslaget samt 10 kap. 11 och 14 §§ i utredningens förslag.

12 § Medför omprövning enligt 15 kap. 3, 4, 9 eller 11 § förlust av vatten eller fallhöjd eller inskränkning i rätten att reglera vattnets avrinning för tillståndshavare som omfattas av omprövningen utgår ersättning för förlusten eller inskränkningen, om annat inte följer av 14 §.

Medför omprövning enligt denna lag skada för annan än tillståndshavare som omfattas av omprövningen utgår ersättning härför. För mottagare av andelskraft gäller dock viss begränsning enligt 19 §.

Beträffande ersättning enligt första eller andra stycket äger 1–10 §§ motsvarande tillämpning.

Första stycket motsvarar 10 kap. 11 § i utredningsförslaget och, med vissa redaktionella jämkningar, 9 kap. 13 § i det remitterade förslaget.

En tillståndshavare som lider ekonomisk skada på grund av omprövning omfattas inte av den allmänna bestämmelsen om rätt till ersättning enligt 1 §. Förevarande stadgande innehåller därför en allmän föreskrift om tillståndshavares rätt till ersättning vid omprövning. Ersättning utgår för förlust av vattenmängd eller fallhöjd eller inskränkning i regleringsrätt som han åsamkas på grund av omprövning enligt 15 kap. 3, 4, 9 eller 11 §, med de begränsningar som stadgas i 14 § för de fall då omprövningen sker till förmån för kvalificerade allmänna intressen. Däremot skall i samband med omprövning ålagda förpliktelser för tillståndshavaren att vidta skadeförebyggande eller skadekompenserande åtgärder som inte innebär förlust av vatten m. m. inte vara förenade med ersättningsrätt för denne.

Med "tillståndshavare som omfattas av omprövningen" avses i första hand den tillståndshavare som ansökan om omprövning riktas mot. I det fall den som har tillstånd till en vattentäkt begär omprövning av tillståndet till en konkurrerande vattentäkt enligt 15 kap. 11 § gäller stadgandet båda tillståndshavarna.

I *andra stycket* regleras frågan om ersättning för skador som annan än tillståndshavaren åsamkas på grund av omprövning. Första meningen mot-

svarar 9 kap. 15 § andra stycket första meningen i det remitterade förslaget. I andra meningen erinras om att en särskild begränsningsregel gäller för mottagare av andelskraft. *9 kap. 13 §*

I *tredje stycket*, som motsvarar 9 kap. 15 § första stycket och andra stycket första meningen i det remitterade förslaget, hänvisas till de allmänna ersättningsbestämmelserna i 1–10 §§ om i vilka former gottgörelse skall utgå – alltså genom skadeförebyggande åtgärder eller ersättning i pengar – och hur ersättningen skall beräknas.

13 § Ersättning enligt 12 § första stycket betalas av den som har begärt omprövningen eller, om omprövning enligt 15 kap. 11 § omfattar tillstånden till konkurrerande vattentäkter, av vardera tillståndshavaren.

Ersättning enligt 12 § andra stycket betalas,

1. om omprövningen sker enligt 15 kap. 3, 4 eller 8 §, av tillståndshavaren,
2. om omprövning enligt 15 kap. 11 § omfattar tillstånden till konkurrerande vattentäkter, av vardera tillståndshavaren,
3. vid annan omprövning av den som har begärt omprövningen.

Ersättning för minskning av andelskraft från vattenkraftverk som omfattas av omprövningen betalas av den som har tillstånd till kraftverket.

Paragrafen reglerar frågan om vem som skall betala ersättning i anledning av omprövning.

Första och andra styckena motsvarar, med av lagrådet föreslagna tillägg i fråga om omprövning enligt 15 kap. 11 § av tillstånd till konkurrerande vattentäkter, 9 kap. 15 § första stycket och andra stycket andra meningen i det remitterade förslaget.

Skyldigheten att betala ersättning vid omprövning av tillstånden till konkurrerande vattentäkter innebär att vardera tillståndshavaren betalar ersättning till den andre för de förluster och inskränkningar som denne åsamkas genom att hans tillstånd jämkas och till de sakägare som lider skada genom en jämkning av den andres tillstånd.

Tredje stycket har tillkommit på lagrådets förslag. Frågan om ersättning till mottagare av andelskraft från ett kraftverk, beträffande vilket villkoren för tillståndet omprövas, regleras så att kraftverksägaren får uppbära hela ersättningen för kraftförlusten i kraftverket, men han blir i sin tur ersättningsskyldig gentemot mottagaren av andelskraft för den eventuella minskning i kraftleveransen som denne drabbas av. Av 19 § i detta kapitel framgår att mottagare av andelskraft är underkastad samma begränsningar i sin ersättningsrätt som kraftverksägaren i vissa fall är underkastad enligt 14 och 15 §§.

Begränsning i ersättningsrätten

I denna avdelning har tagits in bestämmelser om begränsning i ersättningstagarnas ersättningsrätt när omprövning sker eller nya vattenföretag utförs till förmån för vissa kvalificerade intressen. Bestämmelserna har

utformats enligt lagrådets förslag med ett förtydligande tillägg i 15 § första stycket. *9 kap. 14 §*

14 § Om förlust eller inskränkning som avses i 12 § första stycket föranleds av omprövning till förmån för det allmänna fiskeintresset, allmän farled, allmän hamn, allmän flottled eller hälsovården eller, vid omprövning enligt 15 kap. 3 § eller 9 § första meningen, till förmån för den allmänna miljövården, är tillståndshavaren skyldig att utan ersättning tåla viss del av förlusten eller inskränkningen.

Den del som inte ersätts avser den sammanlagda förlusten eller inskränkningen till följd av skilda omprövningar som nu har angetts och av vattenföretag som avses i 15 § och motsvarar i fråga om

1. vattenkraftverk högst en femtedel och lägst en tjugondel av produktionsvärdet av den vattenkraft som enligt meddelat tillstånd kan uttas vid kraftverket efter avdrag för den del av produktionsvärdet som är att hänföra till vattenregleringar,
2. vattenreglering för kraftändamål högst en femtedel och lägst en tjugondel av det till regleringen hänförliga produktionsvärdet av den vattenkraft som enligt meddelade tillstånd kan uttas vid varje kraftverk,
3. andra vattenföretag högst en femtedel och lägst en tjugondel av värdet av den vattenmängd, fallhöjd eller magasinsvolym som omfattas av tillståndet till företaget.

När vattendomstolen lämnar tillstånd till ett vattenföretag för vilket begränsning i ersättningsrätten som nu har nämnts skall gälla, skall vattendomstolen inom de gränser som anges i andra stycket 1–3 fastställa den del som inte ersätts. Därvid skall hänsyn tas främst till företagets inverkan på vattenstånds- och avrinningsförhållandena, den fördel eller olägenhet som företaget väntas medföra från allmän synpunkt, graden av nytta för tillståndshavaren och mottagare av andelskraft samt längden av den tid som föreskrivs enligt 15 kap. 3 § första stycket.

Om omprövning sker före den enligt 15 kap. 3 § första stycket fastställda tidpunkten, skall den del som inte ersätts minskas i förhållande till den tid som återstår till denna tidpunkt.

Paragrafen, som har behandlats i den allmänna motiveringen i lagrådsremissen (avsnitt 2.5.3) och i inledningen till slutprotokollet, motsvarar i huvudsak 10 kap. 12 § i utredningens förslag och 9 kap. 14 § i det remitterade förslaget och begränsar tillståndshavarens rätt till ersättning enligt huvudregeln i 12 § i fall då han åsamkas förlust av vatten eller fallhöjd eller inskränkningar i sitt regleringstillstånd till följd av en omprövning till förmån för vissa kvalificerade allmänna intressen.

I *första stycket* anges de kvalificerade intressen som skall åtnjuta viss ersättningsfrihet. Enligt utredningsförslaget skall ersättningsfrihet för den allmänna miljövården föreligga endast om inte förlusten lagligen skall bäras av någon annan än tillståndshavaren. Uttrycket "någon annan" är svårtolkat och kan ge upphov till svårbedömbara tvister. Som jag ser det kan det i princip röra sig om två omprövningssituationer till förmån för den allmänna miljövården då tillståndshavarens rätt till ersättning bör vara begränsad. Antingen kan det röra sig om det fallet att kammarkollegiet

med stöd av 15 kap. 3 § ansöker om omprövning till förmån för den allmänna miljövården, eller också att företrädare för kommuner eller vattenförbund ansöker om omprövning av tappningsbestämmelser enligt 15 kap. 9 § första meningen för samma ändamål. I sådana situationer bör naturligtvis det allmänna åtnjuta samma ersättningsfrihet som vid omprövning för övriga kvalificerade allmänna intressen. De situationer som avses i 15 kap. 9 § andra meningen, som möjliggör utverkande av ändrade tappningsbestämmelser för att motverka förorening genom avloppsvatten, torde däremot regelmässigt vara en följd av ålägganden enligt ML för den som orsakar förorening genom avloppsvatten. Även om det t. ex. är en kommun som utverkar sådana bestämmelser för att minska olägenheterna av utsläppet av avloppsvatten från det kommunala reningsverket, bör någon ersättningsfrihet i nu angivna fall inte föreligga. Med hänsyn till det anförda har stadgandet fått en ändrad utformning i förhållande till utredningsförslaget, så att tillståndshavarens rätt till ersättning inte är begränsad vid omprövningar av sistnämnda slag. *9 kap. 14 §*

I *andra stycket* anges storleken av begränsningen i ersättningsrätten för tillståndshavaren. I enlighet med vad som föreslagits i det remitterade förslaget skall den del som inte ersätts avse den sammanlagda förlusten eller inskränkningen till följd av skilda omprövningar eller nya vattenföretag till förmån för de kvalificerade allmänna intressena. Däremot skall hänsyn inte tas till vad som kan ha fått avstås i samband med själva tillståndet.

I fråga om vattenkraftverk skall, i enlighet med lagrådets förslag, enligt *punkt 1* avdrag från kraftproduktionsvärdet ske för den del av värdet som är att hänföra till vattenregleringar. Avdrag skall alltså göras både för det värde som ligger i att den uttagbara vattenkraften har ökat genom en reglering och för det värde som ligger i att den uttagbara kraften kan utnyttjas på ett fördelaktigare sätt.

I överensstämmelse med beräkningssättet beträffande vattenkraftverk har i *punkt 2* värdet av vattenregleringar för kraftändamål angivits som det till regleringen hänförliga produktionsvärdet av den vattenkraft som enligt meddelade tillstånd kan tas ut vid varje kraftverk. Eftersom vattenöverledning enligt definitionen i 1 kap. 4 § punkt 2 är en form av vattenreglering, behöver denna företagstyp inte särskilt anges i lagtexten.

Enligt *punkt 3* skall den ersättningsfria andelen i fråga om övriga vattenföretag motsvara en viss del av värdet av den vattenmängd, fallhöjd eller magasinsvolym som omfattas av tillståndet till företaget.

I *tredje stycket* ges bestämmelser om att vattendomstolen skall i tillståndsdomen bestämma den del av värdet enligt andra stycket som inte ersätts och vad som skall ingå i domstolens bedömning av storleken av denna del (jfr 13 kap. 47 § första stycket punkt 12).

Regeln i *fjärde stycket* innebär att den kvotdel som fastställts i samband med tillståndet reduceras i direkt proportion till den tid som återstår till omprövningstidpunkten.

9 kap. 15 §

15 § Om den som har tillstånd enligt denna lag till ett vattenföretag åsamkas förlust av vatten eller fallhöjd eller inskränkning i rätten att reglera vattnets avrinning till följd av att tillstånd lämnas till ett vattenföretag som skall tillgodose det allmänna fiskeintresset, allmän farled, allmän hamn eller allmän flottled, hälsovården eller den allmänna miljövården, är hans rätt till ersättning härför begränsad på motsvarande sätt som gäller enligt 14 §.

Vad som sagts nu gäller även förlust av fallhöjd som inte är utbyggd. Därvid skall den del som inte ersätts motsvara en tjugondel av värdet av vattenkraften i det berörda strömfallet efter avdrag för vad som av detta värde är att hänföra till vattenregleringar.

Paragrafen, som motsvarar 10 kap. 15 § i utredningsförslaget och 9 kap. 12 § i det remitterade förslaget, har behandlats i den allmänna motiveringen i lagrådsremissen (avsnitt 2.5.7) och i inledningen till slutprotokollet. Den ersätter gällande VL:s bestämmelser om kungsådra i 1 kap. 5–13 §§ men gäller också i andra vattenområden än de nuvarande kungsådrevattendragen.

Paragrafen innehåller begränsningar i den rätt till ersättning för en skadelidande som annars följer av 1–10 §§ i förevarande kapitel. Förutsättningen för paragrafens tillämpning är alltså att det är fråga om en skada eller ett intrång som kan uppskattas i pengar och som normalt skulle ha ersatts helt enligt dessa bestämmelser.

Förutsättningen för begränsningarna i ersättningsrätten är att det meddelas tillstånd till ett nytt vattenföretag. Denna förutsättning gäller också enligt gällande VL för att ersättningsfrihet för det allmänna på grund av kungsådrebestämmelserna skall kunna åberopas (se 1 kap. 4 § första stycket VL).

Vad den skadelidande skall avstå utan ersättning är beroende av om det han avstår omfattas av ett tillstånd enligt denna lag eller om något sådant tillstånd inte föreligger. I 14 § i promulgationslagen regleras frågan om motsvarande inskränkning i ersättningsrätten, när det som avstås omfattas av ett tillstånd enligt gällande VL eller äldre bestämmelser.

Begränsningarna gäller enligt det *första stycket* sådana fall då någon tvingas avstå vatten eller fallhöjd eller minska ett regleringsmagasin till förmån för ett vattenföretag som skall tillgodose vissa kvalificerade intressen som sammanfaller med de kvalificerade intressen som räknas upp i 14 § första stycket. För annan skada utgår full ersättning.

I stadgandet regleras det fallet att det som tillståndshavaren avstår omfattas av ett tillstånd enligt förevarande lag. Då skall hans ersättningsrätt begränsas på samma sätt som vid omprövningar som avses i 14 §. Det innebär att han har rätt till ersättning för vad som avstås endast till den del detta, jämte vad som tidigare har avstått utan ersättning enligt förevarande paragraf eller vid omprövning som avses i 14 §, överstiger vad som har föreskrivits i den gamla tillståndsdomen. Om avståendet sker före den tidpunkt som gäller för omprövning, skall reduktion av den ersätt-

ningsfria andelen ske med hänsyn till den tid som återstår fram till denna tidpunkt. *9 kap. 16 §*

I enlighet med lagrådets förslag har i *andra stycket* tagits in en regel om begränsning i ersättningsrätten när det gäller förlust av fallhöjd som inte är utbyggd. Regler om begränsningar i ersättningsrätten när det gäller vattenföretag som har tillkommit före den nya lagens ikraftträdande har på lagrådets förslag tagits in i promulgationslagen (se 14 §).

Andelskraft

Bestämmelserna motsvarar 9 kap. 16–19 §§ i det remitterade förslaget. Reglerna i 16–18 §§ motsvarar 4 kap. i utredningens förslag samt 2 kap. 6 och 7 §§ VL. 19 § motsvarar 10 kap. 16 § i utredningsförslaget.

Gällande bestämmelser om andelskraft tillkom år 1974 och jag kan i allt väsentligt hänvisa till vad som anfördes då (se prop. 1974: 83 s. 170, 186, 300 och 308). På skäl som anförts av lagrådet innehåller propositionsförslaget inte någon motsvarighet till 16 § andra styckets regel i det remitterade förslaget om andelskraft i vissa vattenöverledningsfall. 19 § har jämkats i enlighet med lagrådets förslag.

16 § Den vars vattenkraft skall tillgodogöras av annan med stöd av 2 kap. 7 § eller på grund av överenskommelse får delta i tillgodogörandet, om det är av betydelse för hans verksamhet och om hans rätt till kraften är grundad på äganderätt eller annan rättighet som gäller mot envar och som inte är begränsad till tiden. Han är då berättigad till andel i kraftproduktionen (andelskraft) och skyldig att bidra till kostnaderna för kraftanläggningens utförande och drift, allt i förhållande till sin andel i den vattenkraft som skall tillgodogöras vid anläggningen. Motsvarande gäller om den vars strömfall tas i anspråk enligt 2 kap. 8 §, om ersättning för ianspråktagandet inte redan har bestämts.

Skyldigheten att tillhandahålla andelskraft åvilar strömfallsfastigheten.

Rätten till andelskraft skall vara förenad med den fastighet till vilken vattenkraften har hört eller rättigheten har överflyttats enligt 18 § första stycket.

Paragrafen innehåller de grundläggande bestämmelserna om andelskraft.

I överensstämmelse med terminologin i övrigt i den nya vattenlagen används i första stycket uttrycket "drift" för såväl driften som underhållet.

Andelskraft kan liksom enligt VL komma i fråga inte bara som kompensation för outbyggd fallhöjd utan även när kraft helt eller delvis tas i anspråk från ett befintligt kraftverk (se härom prop. 1974: 83 s. 173). Vid bestämmande av det kostnadsbidrag som mottagaren av andelskraften skall betala bör givetvis rimlig hänsyn tas till den gamla anläggningens värde, eftersom andelskraften skall utgöra kompensation för förlust av kraftproduktion från den.

9 kap. 17–19 §§

Den nya vattenlagen innehåller inte någon motsvarighet till 2 kap. 23 § VL. Bestämmelsen i 2 kap. 6 § första stycket sista meningen VL om rätt till andelskraft för sådana som är ersättningsberättigade enligt 2 kap. 23 § har därför inte fått någon motsvarighet i förevarande paragraf.

17 § I samband med beslut om tillhandahållande av andelskraft skall erforderliga bestämmelser meddelas om villkoren för tillhandahållandet och om kostnadsbidrag.

Om förhållandena ändras, kan kraftanläggningens ägare eller mottagaren av andelskraft påkalla omprövning av rättsförhållandet mellan dem. Därvid får endast sådana ändringar beslutas som innebär väsentlig fördel för någon av parterna utan att medföra betydande olägenhet för motparten. Om det beslutas att rätten till andelskraft skall avlösas mot ersättning i pengar, gäller de allmänna bestämmelserna om ersättning i 1–10 §§.

Första stycket innebär att vattendomstolen skall inte bara pröva förutsättningarna för andelskraft utan även bestämma det väsentliga innehållet i rätten till andelskraft (se prop. 1974: 83 s. 308).

Frågor om omprövning enligt *andra stycket* avser endast rättsförhållandet mellan kraftstationens ägare och mottagaren av andelskraften och handläggs därför som stämningsmål enligt 13 kap. 14 § punkt 7. Den till vilken andelskraften har upplåtits enligt 18 § andra stycket har inte någon rätt att påkalla omprövning.

Ett fall då omprövning enligt förevarande stycke kan vara motiverad är att villkoren för det grundläggande tillståndet ändras på grund av omprövning enligt 15 kap.

18 § På ansökan av ägaren till en fastighet varmed rätt till andelskraft är förenad får beslutas att rätten till andelskraft skall flyttas över till någon annan fastighet som tillhör samme ägare, om detta kan ske utan skada för borgenärer med panträtt eller andra rättsägare.

Rätten till andelskraft får upplåtas av ägaren till den fastighet varmed den är förenad. Avtal om upplåtelse är inte bindande längre än femtio år från det avtalet slöts. Upplåtelser för någons livstid gäller dock utan begränsning till viss tid.

Frågor om överflyttning enligt första stycket handläggs som ansökningsmål (se 13 kap. 13 § första stycket punkt 6). Detta innebär bl. a. att kungörelse kommer att utfärdas. Särskilda bestämmelser om innehållet i en ansökan finns i 13 kap. 20 § andra stycket.

19 § Om den kraftmängd som utgår såsom andelskraft minskas i fall som avses i 14 eller 15 § är mottagaren av andelskraften skyldig att utan ersättning tåla denna minskning i samma mån som innehavaren av det kraftverk varifrån andelskraften tillhandahålls.

Den som har rätt till andelskraft deltar i tillgodogörandet av kraften vid en kraftanläggning. Hade initiativet till fallets bebyggande utgått från ho-

nom, skulle han själv i fråga om den honom tillhöriga vattenkraften ha blivit skyldig att underkasta sig omprövning eller andra lagliga inskränkningar i sin rätt. Han bör därför i samma utsträckning som kraftstationsägaren vara skyldig att utan ersättning tåla en viss minskning av sin rätt till andelskraft.

Paragrafen innehåller en bestämmelse härom. Den andel av andelskraften som skall avstås utan ersättning skall proportionellt motsvara den andel som avstås vid den kraftanläggning som skall tillhandahålla andelskraften.

Paragrafen reglerar endast frågan om begränsning i rätten till ersättning beträffande en sådan rätt till andelskraft, som har tillkommit enligt den nya vattenlagen. I fråga om andelskraft och ersättningskraft enligt VL finns en särskild övergångsbestämmelse i 15 § i promulgationslagen.

10 kap. Avgifter

Kapitlet, som motsvarar 11 kap. i utredningens förslag och 10 kap. i det remitterade förslaget, har behandlats i den allmänna motiveringen i lagrådsremissen (avsnitt 2.13). Kapitlet ersätter bestämmelserna om fiskeavgifter i 2 kap. 8 och 10 §§ VL samt om regleringsavgifter i 4 kap. 14 och 15 §§ VL.

Kapitlet innehåller med särskilda underrubriker bestämmelser om bygdeavgifter (1–4 §§) och om fiskeavgifter (5–10 §§).

Av skäl som har angivits i den allmänna motiveringen i lagrådsremissen (avsnitt 2.13.4) innehåller den nya vattenlagen inte någon motsvarighet till bestämmelserna om domstolsavgifter i 11 kap. 95 och 96 §§ VL.

Den nya vattenlagen innehåller inte heller någon motsvarighet till den särskilda fiskeavgift som enligt 6 kap. 9 § VL kan åläggas flottningen (se avsnitt 2.13.3).

Vid sidan av förevarande avgiftssystem kan regeringen enligt 11 kap. 6 § ålägga företagaren att betala s.k. särskilda villkorsmedel.

Efter förslag av lagrådet har i 1 kap. 4 § vidtagits en ändring i fråga om definitionen av begreppet vattenreglering. Definitionen leder till att regleringar som inte sker för något annat vattenföretag inte blir avgiftspliktiga. Detta innebär en viss avvikelse från det remitterade förslaget i fråga om bygdeavgiften samt från både det remitterade förslaget och gällande rätt i fråga om den allmänna fiskeavgiften. Jag delar emellertid lagrådets uppfattning att denna avvikelse inte kan ha sådan praktisk betydelse att det är motiverat att komplicera lagen med ytterligare en företagstyp. Avgiftsskyldigheten har alltså i nu förevarande fall begränsats till vattenregleringar enligt nämnda definition i 1 kap. 4 §.

Bygdeavgifter

Bestämmelserna har behandlats i den allmänna motiveringen i lagrådsre-

10 kap. 1 §

missen (avsnitt 2.13.2). Som har angivits där ersätter bygdeavgifterna de nuvarande regleringsavgifterna enligt 4 kap. 14 § VL. Avgiftsskyldigheten har utvidgats till att omfatta flera typer av vattenföretag. Beräkningsgrunderna är också nya. I fråga om användningen av bygdeavgifterna görs dock inte någon ändring i förhållande till VL. Ändringarna i förhållande till utredningens förslag är omfattande.

För regleringsavgifter enligt VL finns särskilda övergångsbestämmelser (se 16 § promulgationslagen).

1 § Om ett vattenföretag innebär
1. drift av ett vattenkraftverk,
2. vattenreglering som avser års- eller flerårsreglering,
3. vattenöverledning för något annat ändamål än kraftändamål,
4. ytvattentäkt

skall den som innehar tillstånd till företaget betala en årlig bygdeavgift som bestäms av vattendomstolen att utgå efter avgiftsenheter och avgiftsklasser enligt 2 och 3 §§.

Avser vattenföretaget utvidgning av ett annat vattenföretag eller, om utvidgning tidigare skett, flera andra vattenföretag, vartill tillstånd lämnats enligt denna lag, skall gemensam avgift fastställas såsom för ett enda företag, varvid tidigare utgående avgift bortfaller.

Bygdeavgift skall enligt de närmare bestämmelser som meddelas av regeringen användas dels för att förebygga eller minska sådana skador av vattenföretaget eller anläggningar för detta som inte har ersatts enligt 9 kap. och för att gottgöra sådana skador, dels för att tillgodose allmänna ändamål beträffande den bygd som berörs av vattenföretaget eller anläggningar för detta.

Paragrafen har behandlats i den allmänna motiveringen i lagrådsremissen (avsnitt 2.13.2). Den motsvarar 10 kap. 1 § i det remitterade förslaget men har ändrats i enlighet med lagrådets förslag.

I *första stycket* anges de typer av vattenföretag som omfattas av avgiftsskyldigheten. Denna är knuten till verksamhet varigenom inverkan sker på vattenförhållandena. Av 4 § framgår att avgiftsskyldigheten inträder först året efter det att verksamheten har satts i gång.

Begreppet vattenkraftverk är inte särskilt definierat i lagen. Därmed avses en anläggning, där ett vattendrags vatten och fallhöjd – lägesenergin – i turbiner och generatorer omvandlas till elektrisk energi.

Avgiftsskyldigheten för vattenregleringar avser endast års- och flerårsregleringar och alltså inte korttidsregleringar. Med en årsreglering avses att vatten hålls inne i ett magasin under vattenrika delar av ett år – framför allt under vårfloden – för att avtappas senare under samma regleringsår. Regleringsåret behöver inte sammanfalla med kalenderåret. Genom en flerårsreglering sparas vatten i ett magasin under ett vattenrikt år för att det skall kunna tas ut under senare, vattenfattiga år.

En korttidsreglering innebär att vatten spars på sådana tider av veckan eller dygnet då ett kraftverks belastning är minst – huvudsakligen under

lördagar, söndagar och helgdagar samt nattetid – för att utnyttjas när kraftbehovet är större och kraften alltså har ett högre värde. Som har anförts i den allmänna motiveringen i lagrådsremissen (avsnitt 2.13.2) avspeglas nyttan och omfattningen av en korttidsreglering i storleken av ett kraftverk och inverkar då på avgiften för kraftverket. Korttidsregleringen skall därför inte avgiftsbeläggas särskilt. *10 kap. 1 §*

På samma sätt som korttidsregleringarna kommer vattenöverledningar för kraftändamål att inverka på avgiften för det kraftverk de betjänar. De skall alltså inte heller avgiftsbeläggas särskilt.

Det är vattendomstolen som bestämmer avgiftens storlek i samband med att tillstånd meddelas till vattenföretaget eller vid en senare tidpunkt. Som framgår av 3 § sker en automatisk indexomräkning av avgifterna efter ändringarna i basbeloppet enligt lagen om allmän försäkring. Konstruktionen med indexering av beloppet per avgiftsenhet leder till att avgiften inte behöver fastställas till ett visst krontal i domen utan i stället såsom ett visst antal avgiftsenheter i en viss avgiftsklass. Avgiften kan prövas om enligt 15 kap. 12 §.

Andra stycket ersätter i enlighet med lagrådets förslag 2 § tredje stycket i det remitterade förslaget rörande utvidgningar. Stadgandet innebär att man vid utvidgning av ett vattenföretag fastställer en ny avgift gemensamt för det ursprungliga företaget och det nya företag som utvidgningen innebär. Om en avgift enligt nya lagen utgår för det tidigare företaget upphör denna och den nya avgiften bestäms med hänsyn till avgiftsenheter och avgiftsklass som om de två företagen eller – vid upprepade utvidgningar – samtliga företag utgjorde ett enda företag.

Stadgandet gäller endast utvidgning av företag vartill tillstånd har meddelats enligt nya vattenlagen. Om ett vattenföretag, vartill tillstånd har meddelats enligt VL, utvidgas blir det nya avgiftssystemet tillämpligt endast på det vattenföretag som utvidgningen utgör. Av 16 § promulgationslagen framgår att regleringsavgift enligt 4 kap. 14 § VL även i fortsättningen skall utgå för regleringar som prövats enligt VL. Det innebär att regleringsavgift utgår för det äldre företaget och bygdeavgift för det senare tillkomna. Hänsyn skall således inte tas till det äldre företaget när det gäller reduktion för toppeffekt eller större magasinsvolymer, och avgift beträffande kraftverk och vattenregleringar utgår först när utvidgningen i sig uppgår till minst 500 avgiftsenheter.

Tredje stycket motsvarar 4 kap. 15 § VL och 11 kap. 4 § andra meningen i utredningens förslag. I enlighet med lagrådets förslag skall verkningarna av anläggningar för ett vattenföretag jämställas med verkningarna av själva vattenföretaget.

Som har anförts i den allmänna motiveringen skall bygdeavgiften liksom den nuvarande regleringsavgiften användas i bygden för två olika grupper av ändamål, nämligen gottgörelse för enskilda skador samt allmänna ortsändamål. I enlighet med vad statsmakterna tidigare har uttalat (jfr prop.

10 kap. 2 §

1959:31 s. 34 och 3LU 1959:5 s. 19) vill jag understryka vikten av att bygdebegreppet ges en vid tolkning. Bygdeområdet vid en vattenreglering får sålunda inte avgränsas så snävt att bara trakten kring själva regleringsmagasinet tillgodoses med avgiftsmedel. Även kraftverksbygderna blir berättigade till anslag av bygdeavgiftsmedel.

Vad gäller den del av avgiftsmedlen som skall användas som kompensation till enskilda skadelidande vill jag anmärka att denna möjlighet att få ersättning är subsidiär till den rätt till ersättning som grundas på ersättningsbestämmelserna i 9 kap. och reglerna om oförutsedd skada i 15 kap. 17 och 18 §§. Möjligheten att få ersättning av avgiftsmedel är grundad på billighetsskäl och den skadelidande kan inte göra gällande att ersättning alltid skall utgå.

Chefen för jordbruksdepartementet kommer senare att anmäla frågan om utfärdande av bestämmelser som ersätter kungörelsen (1953:620) angående indrivningen och användningen av vissa med anledning av företag i vatten utgående avgifter (1953 års avgiftskungörelse). I det sammanhanget kommer att övervägas behovet av ytterligare tillämpningsföreskrifter rörande användningen av bygdeavgiftsmedel (jfr Kungl. Maj:ts brev den 18 maj 1967 till kammarkollegiet ang. tillämpningsföreskrifter m. m. med anledning av ändring av 1953 års avgiftskungörelse).

2 § Avgiftsenheter är

1. för vattenkraftverk varje enhet installerad generatoreffekt som omfattar tio kilowatt intill 150 procent av effekten vid medelvattenföring och varje enhet om tjugo kilowatt därutöver,
2. för vattenregleringar varje enhet av regleringsmagasinets rymd som omfattar 25 000 kubikmeter intill 100 miljoner kubikmeter, varje ytterligare enhet om 50 000 kubikmeter intill 1 000 miljoner kubikmeter samt varje enhet om 100 000 kubikmeter därutöver,
3. för vattenöverledningar och ytvattentäkter varje kubikmeter i sekunden av den vattenmängd som högst får ledas bort enligt meddelat tillstånd.

Avgift skall inte betalas för vattenkraftverk eller vattenregleringar, om antalet avgiftsenheter är mindre än femhundra.

Paragrafen, som bortsett från att tredje stycket i det remitterade förslaget utgått överensstämmer med 10 kap. 2 § i detta, har behandlats i den allmänna motiveringen i lagrådsremissen (avsnitt 2.13.2).

Enligt *första stycket* punkt 1 beräknas avgiftsenheterna på 10 resp. 20 kilowatt på kraftverkets installerade generatoreffekt. Som jag har anfört i den allmänna motiveringen och i enlighet med vad som förordats av Svea hovrätt, Luleå tingsrätt och kammarkollegiet är det den s. k. märkeffekten som skall användas som mått på kraftverkets utbyggnadseffekt. Denna framgår av en särskild märkning på generatorn och uttrycks i kilovoltampère. Genom att antalet kilovoltampère multipliceras med en faktor för fasförskjutning, som också skall vara angiven på generatorn och som kan variera mellan 0,75 och 1,0, erhålls antalet kilowatt.

10 kap. 3 §

Eftersom även uttrycket "effekten vid medelvattenföring" har diskuterats vid remissbehandlingen, vill jag framhålla följande. Med medelvattenföring avses medelvärdet av ett antal under en flerårsperiod jämnt fördelade värden på vattenföringen i en sektion av ett vattendrag. Häri skall vid överledningar för kraftändamål även inräknas den överledda vattenmängden. Utredningen har angivit innebörden av "effekten vid medelvattenföring" som effekten i ett för medelvattenföringen lämpat maskineri. Som Svea hovrätt anför är emellertid denna definition inte otvetydig och den kan leda till onödiga utredningar och diskussioner rörande exempelvis vilken fallhöjd och verkningsgrad ett dylikt maskineri bör konstrueras för. Jag biträder hovrättens förslag att effekten vid medelvattenföring skall beräknas ur utbyggnadseffekten genom direkt proportionering mellan medelvattenföring och utbyggnadsvattenföring. Är t. ex. utbyggnadseffekten 100 MW och denna effekt uppnås vid en drivvattenföring av 125 m^3/s (= utbyggnadsvattenföringen) samt medelvattenföringen är 50 m^3/s, blir effekten vid medelvattenföringen

$$100 \times \frac{50}{125} = 40 \text{ MW}.$$

Som framgår av *andra stycket* inträder avgiftsskyldighet för vattenkraftverk och vattenregleringar endast om antalet avgiftsenheter är minst 500 (= 5 megawatt resp. 12,5 miljoner kubikmeter). För vattenöverledningar och vattentäkter inträder avgiftsskyldigheten när den vattenmängd som högst får ledas bort är minst en kubikmeter i sekunden.

I det remitterade förslaget gavs i ett tredje stycke en bestämmelse rörande avgiftsberäkningen vid utvidgning av vattenföretag. Detta stadgande ersätts av 1 § andra stycket i propositionsförslaget.

3 § För vattenkraftverk och vattenregleringar är avgiften för varje avgiftsenhet, om företaget tillhör
klass 1: 0,5 promille av basbeloppet,
klass 2: 1 promille av basbeloppet,
klass 3: 1,5 promille av basbeloppet,
klass 4: 2 promille av basbeloppet.

För vattenöverledningar och vattentäkter är avgiften för varje avgiftsenhet, om företaget tillhör
klass 1: 5 procent av basbeloppet,
klass 2: 10 procent av basbeloppet,
klass 3: 15 procent av basbeloppet,
klass 4: 20 procent av basbeloppet.

Med basbeloppet avses det basbelopp som har bestämts enligt lagen (1962: 381) om allmän försäkring för det år som avgiften avser.

Vid inplacering i avgiftsklass skall hänsyn tas till de mindre eller större förändringar i vattenförhållandena samt de mindre eller större olägenheter eller fördelar för bygden som vattenföretaget eller anläggningar för detta medför.

Paragrafen har behandlats i den allmänna motiveringen i lagrådsremis-

10 kap. 4 §

sen (avsnitt 2.13.2). Som jag har anfört där bör placering av ett företag i klass 1 endast ske i undantagsfall.

I det remitterade förslaget har basbeloppet för december månad tagits som utgångspunkt för indexomräkningen av bygdeavgiften och den årliga allmänna fiskeavgiften. Efter beslutet om lagrådsremiss har principerna för fastställande av basbeloppet enligt lagen (1962: 381) om allmän försäkring ändrats (se prop. 1981/82: 50, SfU 6, rskr 85). Basbeloppet skall fastställas för år och inte som tidigare för månad. Följdändringar har i det sammanhanget gjorts i andra författningar, i vilka det finns föreskrifter som hänvisar till basbeloppet för en bestämd månad. Med anledning härav har i *tredje stycket* i propositionsförslaget gjorts motsvarande ändring i förhållande till det remitterade förslaget.

I *fjärde stycket* anges vad som skall beaktas då avgiftsklass skall bestämmas för företaget. På förslag av lagrådet har intagits en bestämmelse om att vid inplaceringen i avgiftsklass också skall beaktas de anläggningar som hör till vattenföretaget. Om ett företag enligt nya lagen utvidgas, sker inplaceringen i avgiftsklass med hänsyn till företagens sammanlagda bygdepåverkan, se 1 § andra stycket.

Om avgiftsbeloppet inte uppgår till helt krontal, skall överskjutande öretal falla bort (se lagen, 1972: 180, om avrundning av vissa fordringar till helt krontal, m. m.).

För att åskådliggöra hur den nya avgiften skall beräknas, om den skulle tillämpas i dag, kan följande exempel anföras. Skyldighet att betala avgift för ett vattenkraftverk inträder år 1982. Kraftverket har en installerad effekt av 15 MW (= 15000 kilowatt). Om någon reduktion av effekten enligt 2 § första stycket 1 inte görs, uppgår antalet avgiftspliktiga enheter enligt nämnda stadgande till 1500. Företaget har en sådan inverkan på vatten- och bygdeförhållandena att det bör placeras i klass 2 enligt förevarande paragraf. Avgiften för varje avgiftsenhet skall då utgöra 1 promille av basbeloppet, som för 1982 är 17800 kronor (SFS 1981: 1342). Avgiften för varje enhet är alltså 17.8 kronor och för 1500 enheter 26700 kronor. Denna avgift skall sedan räknas om årligen med hänsyn till ändringarna i basbeloppet för varje år.

4 § Bygdeavgift skall utgå från och med kalenderåret närmast efter det år då tillståndet till vattenföretaget togs i anspråk till och med det år då företaget läggs ned.

Bygdeavgiften skall före varje kalenderårs utgång betalas till länsstyrelsen i det län där företaget huvudsakligen utförs.

Paragrafen har behandlats i den allmänna motiveringen i lagrådsremissen (2.13.2).

Första stycket motsvarar 4 kap. 14 § fjärde stycket första meningen VL och 11 kap. 3 § första stycket i utredningens förslag samt, med endast redaktionella jämkningar, 10 kap. 4 § i det remitterade förslaget. Utgångs-

10 kap. 5 §

punkten för avgiftsskyldighetens inträde är enligt stadgandet idrifttagandet av företaget och inte, såsom är fallet med den allmänna fiskeavgiften, när arbetena påbörjas (se 10 § i förevarande kapitel). I de fall en gemensam avgift fastställs för ett befintligt vattenföretag och ett vattenföretag som utgör utvidgning, skall den nya avgiften utgå från och med kalenderåret närmast efter det då tillståndet till utvidgningen tas i anspråk. Samtidigt bortfaller den tidigare avgiften.

Andra stycket motsvarar 1 § tredje och fjärde styckena i 1953 års avgiftskungörelse. Länsstyrelsens befattning med bygdeavgiftsmedlen går vid sidan av den vanliga budgetregleringen enligt 9 kap. regeringsformen (jfr 9 kap. 2 § andra stycket andra meningen regeringsformen).

Fiskeavgifter

Förevarande bestämmelser har behandlats i den allmänna motiveringen i lagrådsremissen (avsnitt 2.13.3). De särskilda fiskeavgifterna enligt 5 § motsvarar avgifter enligt 2 kap. 8 § VL och de allmänna fiskeavgifterna enligt 6 § ersätter avgifter enligt 2 kap. 10 § VL. Bestämmelserna för de allmänna fiskeavgifterna har i princip samordnats med vad som gäller för de nya bygdeavgifterna.

Utredningens förslag innehåller inte några bestämmelser om allmänna fiskeavgifter. I stället föreslog utredningen att femton procent av bygdeavgifterna skulle betalas till fiskeristyrelsen att användas för att främja fisket inom landet (11 kap. 4 § första meningen i utredningens förslag).

För fiskeavgifter enligt 2 kap. 8 och 10 §§ VL finns särskilda övergångsbestämmelser (se 16 § promulgationslagen).

5 § Vattendomstolen eller förrättningsmannen får, om det är lämpligare, i stället för att meddela villkor enligt 3 kap. 11 § ålägga tillståndshavaren att betala en särskild avgift för främjande av fisket i det vatten som berörs av vattenföretaget eller inom något angränsande vattenområde. Avgiften kan fastställas som en engångsavgift eller som en årlig avgift.

Beloppet av årlig avgift beräknas så, att det av vattendomstolen eller förrättningsmannen fastställda avgiftsbeloppet multipliceras med det tal som anger förhållandet mellan basbeloppet enligt lagen (1962: 381) om allmän försäkring för det år då avgiften skall betalas och basbeloppet för det år då avgiften fastställdes.

Paragrafen, som motsvarar 10 kap. 5 § i det remitterade förslaget och vars första stycke motsvarar 2 kap. 8 § VL och 11 kap. 5 § i utredningens förslag, har behandlats i den allmänna motiveringen i lagrådsremissen (avsnitt 2.13.3) Lagtexten har jämkats i enlighet med lagrådets förslag samt med hänsyn till de ändrade principerna beträffande beräkningen av basbeloppet (se vad som anförts i specialmotiveringen till 3 § tredje stycket).

Av lagtexten framgår att avgifterna får användas för åtgärder bl. a. inom bivattendrag. Härigenom undanröjs den osäkerhet som f. n. råder i detta avseende.

10 kap. 6–7 §§

I likhet med vad som kan ske i dag bör avgiften kunna användas för att bekosta kontrollen av efterlevnaden av meddelade bestämmelser till skydd för fisket, om ett behov av fortlöpande kontroll kan bestämt förutses (jfr prop. 1954: 23 s. 67).

Det är vattendomstolen eller förrättningsmannen som bestämmer avgifterna i samband med prövningen av frågan om föreskrifter enligt 3 kap. 11 §. I sistnämnda paragraf anges den ram inom vilken avgiftens storlek skall bestämmas. Engångsavgifter skall enligt 10 § tredje stycket i förevarande kapitel betalas till fiskeristyrelsen på tid som föreskrivs av vattendomstolen eller förrättningsmannen. I fråga om årliga avgifter finns ytterligare bestämmelser i 10 §. De årliga avgifterna kan prövas om enligt 15 kap. 4 §.

6 § Om ett vattenföretag som avses i 1 § eller anläggningar för detta kan antas skada fisket eller kommer att orsaka en inte obetydlig ändring i de naturliga vattenståndsförhållandena, skall den som innehar tillstånd till företaget betala en årlig allmän fiskeavgift för främjande av fisket inom landet.

Avgiften bestäms av vattendomstolen att utgå efter avgiftsenheter och avgiftsklasser enligt 7 och 8 §§.

Avser vattenföretaget utvidgning av ett annat vattenföretag eller, om utvidgning tidigare skett, flera andra vattenföretag, vartill tillstånd lämnats enligt denna lag, skall gemensam avgift fastställas såsom för ett enda företag, varvid tidigare utgående avgift bortfaller.

Paragrafen, som motsvarar 10 kap. 6 § i det remitterade förslaget och inleder de bestämmelser om allmänna fiskeavgifter som ersätter 2 kap. 10 § VL, har behandlats i den allmänna motiveringen i lagrådsremissen (avsnitt 2.13.3).

Eftersom de fiskeavgiftspliktiga företagstyperna överensstämmer med de bygdeavgiftspliktiga i 1 §, har uppräkningen av dessa i det remitterade förslaget ersatts av en hänvisning till 1 §. Även frågan om utvidgning i tredje stycket regleras på samma sätt som i 1 § andra stycket.

Det är vattendomstolen som bestämmer de allmänna fiskeavgifterna i samband med att tillstånd meddelas till vattenföretaget. Som framgår av 8 § sker en automatisk indexomräkning av avgifterna. De kan även prövas om enligt 15 kap. 12 §.

7 § Avgiftsenheter är

1. för vattenkraftverk varje enhet installerad generatoreffekt som omfattar tio kilowatt intill 150 procent av effekten vid medelvattenföring och varje enhet om tjugo kilowatt därutöver,
2. för vattenregleringar varje enhet av regleringsmagasinets rymd som omfattar 25 000 kubikmeter intill 100 miljoner kubikmeter och varje enhet om 50 000 kubikmeter därutöver,
3. för vattenöverledningar och ytvattentäkter varje kubikmeter i sekunden av den vattenmängd som högst får ledas bort enligt meddelat tillstånd.

Avgift skall inte betalas för vattenkraftverk och vattenregleringar, om antalet avgiftsenheter är mindre än tio. *10 kap. 8 §*

Paragrafen har behandlats i den allmänna motiveringen i lagrådsremissen (avsnitt 2.13.3).

Första stycket motsvarar vad som gäller för bygdeavgifterna enligt 2 § första stycket utom så till vida att punkten 2 i förevarande paragraf endast har en indelning i enheter om 25 000 och 50 000 kubikmeter och alltså inte även i 100 000 kubikmeter.

Som framgår av *andra stycket* inträder avgiftsskyldighet för vattenkraftverk och vattenregleringar endast om antalet avgiftsenheter är minst 10. För bygdeavgifterna är motsvarande gräns 500 (se 2 § andra stycket). För vattenöverledningar och vattentäkter inträder avgiftsskyldigheten liksom i fråga om bygdeavgifter när den vattenmängd som högst får ledas bort är minst en kubikmeter i sekunden.

Bestämmelsen i tredje stycket i det remitterade förslaget rörande avgiftsberäkningen vid utvidgningar ersätts i propositionsförslaget av 6 § tredje stycket.

8 § För vattenkraftverk och vattenregleringar är avgiften för varje avgiftsenhet, om företaget tillhör
klass 1: 0,05 promille av basbeloppet,
klass 2: 0,1 promille av basbeloppet,
klass 3: 0,15 promille av basbeloppet,
klass 4: 0,2 promille av basbeloppet.

För vattenöverledningar och vattentäkter är avgiften för varje avgiftsenhet, om företaget tillhör
klass 1: 1 procent av basbeloppet,
klass 2: 5 procent av basbeloppet,
klass 3: 10 procent av basbeloppet,
klass 4: 15 procent av basbeloppet.

Med basbeloppet avses det basbelopp som har bestämts enligt lagen (1962: 381) om allmän försäkring för det år som avgiften avser.

Vid inplacering i avgiftsklass skall hänsyn tas till den omfattning i vilken fisk och fiske förekommer i det vattenområde som berörs av vattenföretaget eller anläggningar för detta, till den utsträckning i vilken vattenförhållandena och fisket påverkas av vattenföretaget eller anläggningar för detta samt till omfattningen av de förpliktelser som företagaren har ålagts enligt 5 § eller 3 kap. 11 §.

Paragrafen har behandlats i den allmänna motiveringen i lagrådsremissen (avsnitt 2.13.3). Paragrafen överensstämmer med 10 kap. 8 § i det remitterade förslaget med den ändring i tredje stycket som föranleds av de ändrade principerna för beräkning av basbeloppet. Vidare anges att inte bara vattenföretaget utan också anläggningar för detta skall beaktas.

Jag hänvisar till vad som har anförts vid 3 § om avrundning av överskjutande öretal.

Om man tar samma exempel på avgiftsberäkningen som jag har lämnat vid 3 §, skulle för samma kraftverk om 15 MW i klass 2 bestämmas en

allmän fiskeavgift för år 1982 om 2670 kronor som sedan räknas om årligen med hänsyn till ändringarna i basbeloppet. *10 kap. 9–10 §§*

9 § Om det årliga beloppet av den allmänna fiskeavgiften är ringa, får föreskrivas att avgiftsskyldigheten skall fullgöras genom engångsbetalning. Föreskrift härom skall meddelas om det årliga avgiftsbeloppet skulle understiga femhundra kronor.

Paragrafen, som med vissa jämkningar motsvarar 10 kap. 9 § i det remitterade förslaget och 2 kap. 10 § 1 mom. sista stycket VL (jfr även SOU 1972: 14 s. 16 och 153), har behandlats i den allmänna motiveringen i lagrådsremissen (avsnitt 2.13.3).

10 § Årlig fiskeavgift enligt 6 § skall utgå från och med kalenderåret närmast efter det år då arbeten eller andra åtgärder som inverkar på vattenförhållandena påbörjades eller då beslut om lagligförklaring meddelades till och med det år då företaget läggs ned.

Årlig fiskeavgift enligt 5 eller 6 § skall före varje kalenderårs utgång betalas till fiskeristyrelsen.

Engångsavgift skall betalas till fiskeristyrelsen senast vid den tidpunkt som anges när avgiften bestäms.

Paragrafen har behandlats i den allmänna motiveringen i lagrådsremissen (avsnitt 2.13.3). Den motsvarar, med av lagrådet föreslagna jämkningar, 10 kap. 10 § i det remitterade förslaget.

Första stycket motsvarar 2 kap. 10 § 1 mom. första stycket VL.

I överensstämmelse med gällande rätt men i motsats till det remitterade förslaget gäller stadgandet endast den allmänna fiskeavgiften. Som lagrådet påpekar bör prövningsmyndigheten när det gäller den lokala fiskeavgiften, liksom när det gäller åtgärder, ha fria händer att bestämma när en sådan avgift skall börja utgå. När prövningsmyndigheten fastställer en lokal fiskeavgift, liksom engångsavgift enligt paragrafens tredje stycke, bör tidpunkten för avgiftens erläggande bestämmas med tanke på att avgiftsskyldigheten beror av att tillståndet tas i anspråk.

Liksom f. n. bör bestämmandet av en årlig allmän fiskeavgift i regel anstå till senare när en deldom rörande byggnadsarbeten meddelas. Avgiften skall naturligtvis ändå beräknas från året närmast efter det då arbetena påbörjades. Avgift kan alltså delvis utgå för förfluten tid (se prop. 1952: 52 s. 47).

Andra stycket motsvarar 1 § i 1953 års avgiftskungörelse, som endast reglerar frågan om när årliga avgifter skall betalas. I *tredje stycket* har tagits in en särskild bestämmelse om tidpunkten för betalning av en engångsavgift. Denna får bestämmas av vattendomstolen eller förrättningsmannen efter omständigheterna i varje särskilt fall.

Avgifterna skall enligt förevarande bestämmelser alltid betalas till fiskeristyrelsen medan 1953 års avgiftskungörelse förutsätter att det i ett av-

giftsbeslut enligt 2 kap. 8 § VL kan anges att betalning skall kunna ske till någon annan än en statlig myndighet. Detta skall alltså inte längre vara möjligt. *11 kap. 1 §*

11 kap. Särskilda bestämmelser om större vattenföretag m. m.

Kapitlet, som motsvarar 11 kap. i det remitterade förslaget och innehåller särskilda bestämmelser om större vattenföretag m. m., är indelat i två avdelningar. Den första avdelningen avser regeringens prövningsrätt (1–6 §§) och den andra behandlar frågan om förberedelse av större vattenföretag (7–11 §§).

I enlighet med vad lagrådet förordat har 6 § i det remitterade förslaget utgått i propositionsförslaget.

Regeringens prövningsrätt

Med stöd av 4 kap. 17 § första stycket VL har i 1 § vattenrättskungörelsen (1971: 789) angivits vilka företag som alltid skall prövas av regeringen. Regeringen kan vidare enligt 4 kap. 17 § andra stycket VL förbehålla sig prövningen av andra företag som är av betydande omfattning eller ingripande beskaffenhet. Ett besked om förbehållet skall i så fall lämnas innan vattendomstolen eller synemännen avgör frågan om företagets tillåtlighet. De nuvarande bestämmelserna om regeringens prövningsrätt tillkom genom en lagändring den 1 januari 1972.

Som har anförts i den allmänna motiveringen i lagrådsremissen (avsnitt 2.2) bör regeringen även i fortsättningen ha hand om tillåtlighetsprövningen av de största vattenföretagen liksom vattenföretag som berör känsliga vattendrag eller vattenområden. Handläggningen i övrigt av sådana mål bör liksom i dag ske vid vattendomstol eller förrättning (se 12 kap. 29 § och 13 kap. 42 §).

Vid regeringens prövning gäller tillåtlighetsreglerna i 3 kap. Det är dock endast regeringen som har befogenhet att meddela dispens enligt 3 kap. 3 § andra stycket.

De företag som alltid skall prövas av regeringen bör som utredningen har föreslagit anges i själva lagen. Jag delar utredningens uppfattning att den nuvarande uppräkningen i vattenrättskungörelsen av sådana företag är väl avvägd (kungörelsen senast ändrad genom SFS 1981: 983). I enlighet med terminologin i 10 kap. 2 och 7 §§ bör emellertid storleken av de kraftverk som skall prövas av regeringen uttryckas i kilowatt installerad generatoreffekt. Dessutom bör regeringen i lagen ges befogenhet att i särskilda fall förbehålla sig tillåtlighetsprövningen av vattenföretag av betydande omfattning eller ingripande beskaffenhet.

1 § Regeringen skall pröva tillåtligheten av följande slag av vattenföretag, nämligen

11 kap. 1 §

1. vattenkraftverk som är avsedda för en installerad generatoreffekt av minst 20000 kilowatt,

2. vattenregleringar med en större vattenståndsskillnad mellan dämnings- och sänkningsgränserna än två meter under året eller en meter under veckan samt regleringar med mindre vattenståndsskillnad än som har angetts nu, om därigenom skall utnyttjas ett vattenmagasin av minst 100 miljoner kubikmeter under året eller tio miljoner kubikmeter under veckan,

3. vattenöverledningar eller andra vattenbortledningar från vattendrag eller sjöar med en normal oreglerad lågvattenföring av minst en kubikmeter i sekunden i bortledningspunkten respektive utloppet, om den vattenföring som skall tas i anspråk överstiger en femtedel av den normala oreglerade lågvattenföringen och det inte är uppenbart att bortledningen kan ske utan olägenhet av betydelse för allmänna intressen,

4. andra vattenkraftverk och andra vattenregleringar eller vattenöverledningar för vattenkraftändamål, om

a) företaget avser någon av följande älvar, nämligen Torne älv, Kalix älv, Pite älv och Vindelälven,

b) företaget avser någon av de älvar eller älvsträckor som anges i följande uppställning

Älv	*Sträcka*
Klarälven	sträckan mellan Kärrbackstrand och Edebäck
Dalälven	Västerdalälven, Österdalälven uppströms Trängslet samt sträckan mellan Näs och Hedesundafjärdarna
Ljusnan	sträckan mellan Hede och Svegsjön (Härjedalsljusnan) och sträckan mellan Laforsen och Arbråsjöarna (Mellanljusnan)
Ljungan	uppströms Storsjön
Indalsälven	Åreälven, Ammerån ovan Överammer, Storån–Dammån samt Hårkan uppströms Hotagen
Ångermanälven	Lejarälven, Storån uppströms Klumpvattnet, Långseleån–Rörströmsälven, Saxån, Ransarån uppströms Ransaren samt Vojmån uppströms Vojmsjön
Vapstälven	
Moälven	
Lögde älv	
Öre älv	
Umeälven	Tärnaån och Girjesån, Juktån uppströms Fjosokken samt Tärnaforsen mellan Laisan och Gäutan
Bure älv	
Skellefteälven	källflödena uppströms Sädvajaure respektive Rebnisjaure
Byske älv	
Lule älv	Stora Lule älv uppströms Akkajaure, Lilla Lule älv uppströms Skalka och Tjaktjajaure samt Pärlälven
Råne älv	Rörån–Livas älv,

5. grundvattentäkter för tillgodogörande av en större vattenmängd än 10000 kubikmeter om dygnet,

6. andra vattenregleringar, vattenöverledningar och vattenbortledningar än som har angetts förut, om företaget avser någon av sjöarna Vänern, Vättern, Mälaren, Hjälmaren, Storsjön i Jämtland eller Siljan och företaget kan inverka märkbart på vattenståndet i eller vattenavrinningen ur sjön.

11 kap. 2 §

Paragrafen motsvarar 11 kap. 1 § i det remitterade förslaget och 15 kap. 1 § första stycket i utredningens förslag samt 4 kap. 17 § första stycket VL och 1 § första stycket vattenrättskungörelsen (i senaste lydelse enligt SFS 1981: 983).

Som jag har anfört i inledningen till förevarande avdelning har i *punkt 1* storleken av de vattenkraftverk som alltid skall prövas av regeringen angivits i en installerad generatoreffekt (märkeffekt) av minst 20000 kilowatt och inte som f. n. kilovoltampère. Härigenom används samma mått på effekten som i fråga om avgifter enligt 10 kap. Eftersom effektenheten kilowatt erhålls genom att antalet kilovoltampère multipliceras med faktorn för fasförskjutning, som kan variera mellan 0,75 och 1,0, innebär ändringen i vissa fall en höjning av gränsen för de kraftverk som obligatoriskt skall prövas av regeringen. Jag vill dock erinra om regeringens möjligheter enligt 3 § att förbehålla sig prövningen av kraftverk med en effekt som understiger 20000 kilowatt.

Med vattenreglering i *punkterna 2 och 6* avses en sådan reglering som definieras i 1 kap. 4 §. Under definitionen faller inte, i motsats till vad som är fallet enligt vattenrättskungörelsen, en reglering i markavvattningssyfte, t. ex. för översvämningsskydd. Inte heller omfattas en reglering för förstärkning av en recipient för avloppsvatten. För att regeringen skall pröva sådana regleringar, fordras alltså ett särskilt förbehållsbeslut med stöd av 3 §.

Med vattenbortledning i *punkterna 3 och 6* avses dels ytvattentäkter enligt definitionen i 1 kap. 4 § och dels bortledning av vatten i annat syfte än tillgodogörande av vattnet, t. ex. utspädning av avloppsvatten i en recipient.

Med lågvattenföring i *punkt 3* avses medeltalet för ett så stort antal år som möjligt av de vattenföringar som var för sig utgör den minsta vattenföringen under året (jfr 14 kap. 1 § VL).

I *punkt 6* behandlas vissa vattenföretag i våra sex största sjöar. Förutsättningen för regeringens obligatoriska prövning är att företaget kan inverka "märkbart" på vattenståndet i eller vattenavrinningen ur sjön. Som utredningen anfört vid tillkomsten av vattenrättskungörelsen (se SOU 1970: 40 s. 41) torde bestämmelsen i praktiken bli tillämplig på mindre korttidsregleringar och andra vattenregleringar. Däremot kan jag inte dela utredningens uppfattning att bestämmelsen kommer att omfatta praktiskt taget alla vattenbortledningar från en sådan sjö, om vattnet inte återförs till sjön. Eftersom inverkan av vattenbortledningen skall vara märkbar på vattenståndet eller vattenavrinningen, torde endast bortledningen av mycket stora vattenmängder komma att falla under bestämmelsen. Smärre bortledningar, t. ex. vanliga vattenuttag för jordbruksbevattning, faller därför utanför bestämmelsens tillämpningsområde.

2 § Ansöks om ändring eller utvidgning av ett vattenföretag, gäller 1 § endast den ändring eller utvidgning som avses med ansökningen.

11 kap. 3–5 §§

Paragrafen motsvarar med redaktionella jämkningar 11 kap. 2 § i det remitterade förslaget samt 15 kap. 1 § andra stycket i utredningens förslag och 1 § andra stycket vattenrättskungörelsen.

3 § Om ett annat vattenföretag än ett sådant som anges i 1 och 2 §§ är av betydande omfattning eller ingripande beskaffenhet, får regeringen förbehålla sig prövningen av företagets tillåtlighet. Besked om förbehållet skall lämnas till vattendomstolen eller förrättningsmannen innan dom eller beslut har meddelats om företagets tillåtlighet.

Paragrafen motsvarar 11 kap. 3 § i det remitterade förslaget samt 15 kap. 1 § fjärde stycket i utredningens förslag och 4 kap. 17 § andra stycket VL.

Bestämmelserna omfattar alla typer av vattenföretag. I likhet med vad som f. n. gäller i fråga om större vattenavlednings- eller invallningsföretag (se 7 kap. 46 § första stycket och 49 § VL) avser regeringens prövningsrätt således även markavvattningsföretag av betydande omfattning eller ingripande beskaffenhet. Förbehållsrätten gäller alla typer av dylika markavvattningsföretag och alltså även dikning, vilket utgör en nyhet i förhållande till VL.

Som utredningen anför torde det utan någon särskild bestämmelse åligga berörda förvaltningsmyndigheter att till regeringen anmäla ett behov av beslut om förbehåll. I 8 § vattenrättskungörelsen har dock kammarkollegiet särskilt ålagts en skyldighet att till regeringen anmäla behovet av förbehåll. Jag kommer att senare anmäla frågan om en motsvarighet till denna bestämmelse.

4 § Tillåtligheten av ett vattenföretag kan även komma under regeringens prövning enligt 12 kap. 29 § eller 13 kap. 42 §.

Paragrafen innehåller en erinran om den underställning till regeringen som kan ske på grund av dispensregeln i 3 kap. 3 § andra stycket.

För regeringens tillåtlighetsprövning gäller, såväl vid underställning enligt 12 kap. 29 § eller 13 kap. 42 § som vid prövning på grund av bestämmelserna i nu förevarande kapitel, 3 kap., däribland regeln i 3 § andra stycket som möjliggör för regeringen att tillåta vattenföretag, trots att de strider mot bestämmelsen i första stycket samma paragraf om skydd för allmänna intressen. Däremot har regeringen inte befogenhet, såsom enligt VL, att medge företag som strider mot andra tillåtlighetsbestämmelser, t. ex. avseende allmänna planeringssynpunkter (jfr CU 1979/80: 5 s. 11 och 1980/81: 31).

I enlighet med lagrådets förslag har 6 § i det remitterade förslaget utgått i propositionsförslaget.

5 § I samband med prövningen av ett företag som avses i 1–4 §§ får regeringen även förbehålla sig prövningen av tillåtligheten av ett annat vattenföretag, om ansökningen avser tillstånd till båda företagen och dessa

hänger samman med varandra eller fråga enligt 3 kap. 8 § har uppkommit om jämkning eller företräde mellan dem. Beträffande ett sådant förbehåll gäller 3 § andra meningen. *11 kap. 6–7 §§*

Paragrafen motsvarar 11 kap. 5 § i det remitterade förslaget samt 15 kap. 1 § femte stycket i utredningens förslag och 4 kap. 17 § tredje stycket VL. Paragrafens tillämpningsområde har dock vidgats till att avse fall som avses i 3 kap. 3 § andra stycket. I fråga om konkurrens mellan vattenföretag som prövas samtidigt hänvisas till vad som har anförts vid 3 kap. 8 §.

6 § Om regeringen finner att ett företag får komma till stånd, kan regeringen bestämma särskilda villkor för att tillgodose allmänna intressen.

Paragrafen motsvarar 11 kap. 7 § i det remitterade förslaget samt 15 kap. 9 § i utredningens förslag och 4 kap. 18 § fjärde stycket VL.

Den uttryckliga befogenheten att föreskriva särskilda villkor gäller vid all tillåtlighetsprövning som skall göras av regeringen, således även vid prövning som avses i 3 kap. 3 § andra stycket. Regeringen har vid motsvarande underställning enligt gällande VL ansetts vara oförhindrad att föreskriva sådana villkor (jfr SOU 1970: 40 s. 45 och 53 samt prop. 1971: 106 s. 110).

Regeringen kan ålägga företagaren att betala ett penningbelopp, s. k. särskilda villkorsmedel, eller att utföra åtgärder för att tillgodose allmänna intressen som annars inte skulle kompenseras. Regeringen kan också förordna exempelvis att naturvetenskapliga undersökningar eller antikvarisk-kulturhistoriska inventeringar skall utföras på företagarens bekostnad.

Som jag anför vid 20 kap. 1 § kan en sakägare som har kostnader i samband med regeringens tillåtlighetsprövning under vissa förutsättningar få ersättning för dessa av sökanden.

Förberedelse av större vattenföretag

Denna avdelning motsvarar 14 kap. i utredningens förslag samt 4 kap. 19 § VL och 2–6 §§ vattenrättskungörelsen (1971: 789). Gällande bestämmelser trädde i kraft den 1 januari 1972.

Som har anförts i den allmänna motiveringen i lagrådsremissen (avsnitt 2.2) bör det nuvarande förberedelseförfarandet i fråga om sådana större företag som skall prövas av regeringen få en motsvarighet i den nya vattenlagen.

7 § Innan tillstånd söks till ett vattenföretag som är av sådan omfattning eller beskaffenhet att dess tillåtlighet skall eller kan antas komma att prövas av regeringen enligt 1–3 §§, skall förberedande åtgärder ha vidtagits enligt 8–11 §§.

11 kap. 8–10 §§

Paragrafen motsvarar 11 kap. 8 § i det remitterade förslaget samt 14 kap. 1 § i utredningens förslag och 4 kap. 19 § VL. Förevarande bestämmelser gäller för sådana vattenföretag som skall eller kan antas komma under regeringens prövning enligt 1–3 §§ (jfr 2 § vattenrättskungörelsen). Däremot omfattar paragrafen inte underställningsfallet i 3 kap. 3 § andra stycket, eftersom sådan underställning är svår att förutse.

8 § I god tid innan närmare undersökningar för företaget påbörjas skall företagaren underrätta kammarkollegiet, statens naturvårdsverk, statens planverk och riksantikvarieämbetet och statens historiska museer samt de länsstyrelser och kommuner som berörs av företaget. Samtidigt skall sjöfartsverket och fiskeristyrelsen underrättas, om deras verksamhet berörs. Lantbruksstyrelsen skall underrättas, om rennäringen eller jordbruksmark av större omfattning berörs. Företagaren skall därefter på begäran eller när anledning annars föreligger lämna dessa myndigheter och kommuner upplysningar om företaget.

Paragrafen motsvarar 11 kap. 9 § i det remitterade förslaget samt 14 kap. 2 § i utredningens förslag och 3 § vattenrättskungörelsen. I förhållande till gällande rätt har endast smärre justeringar gjorts.

9 § När förutsättningarna för företaget i stort har klarlagts, skall företagaren i samråd med länsstyrelsen i det län där företaget i huvudsak skall utföras bereda berörda kommuner samt myndigheter och sammanslutningar som företaget angår tillfälle att framställa önskemål om företagets närmare omfattning och utformning.

Paragrafen motsvarar 11 kap. 10 § i det remitterade förslaget samt 14 kap. 3 § i utredningens förslag och 4 § vattenrättskungörelsen.

10 § Om företaget kan medföra skada på fiske av någon betydelse, får fiskeristyrelsen förordna om den utredning som behövs. Om företaget kan medföra väsentlig skada på rennäringen eller jordbruket, får lantbruksstyrelsen förordna om behövlig utredning. Riksantikvarieämbetet och statens historiska museer får förordna om behövlig kulturhistorisk inventering. Statens naturvårdsverk får förordna om den utredning som behövs angående företagets utförande från allmänna naturvårdssynpunkter.

Innan förordnande meddelas skall samråd ske med vattendomstolen.

Företagaren skall betala kostnaderna för utredningarna, om det inte är obilligt.

Paragrafen motsvarar 11 kap. 11 § i det remitterade förslaget samt 14 kap. 4 § i utredningens förslag och 5 § vattenrättskungörelsen. I förhållande till gällande rätt utgör det en nyhet att riksantikvarieämbetet får förordna om en kulturhistorisk inventering och att lantbruksstyrelsen får förordna även om utredning av skada på jordbruket.

Jag kan inte biträda ett förslag av fiskeristyrelsen om att ta bort den begränsning av företagarens kostnadsansvar som följer av obillighetsregeln i tredje stycket av förevarande paragraf.

Bestämmelsen i 5 § första stycket tredje meningen vattenrättskungörelsen har inte fått någon motsvarighet i förevarande paragraf, eftersom det ändå måste vara klart att en utredning inte behövs om motsvarande utredning kommer till stånd enligt 22 kap. 5 § i den nya lagen (som motsvarar 14 kap. 5 § 2 mom. VL). *11 kap. 11 §, 12 kap.*

11 § I god tid innan ansökan om tillstånd till företaget ges in skall företagaren medverka till att information om företagets planläggning lämnas till ortsbefolkningen vid sammankomst, genom ortspressen eller på något annat lämpligt sätt. Sammankomst skall ordnas, om länsstyrelsen i något län som berörs av företaget påkallar det.

Företagaren skall på lämpligt sätt bereda enskilda personer tillfälle att framställa önskemål om åtgärder för att förebygga eller minska skador genom företaget.

Paragrafen motsvarar 11 kap. 12 § i det remitterade förslaget samt 14 kap. 5 § i utredningens förslag och 6 § vattenrättskungörelsen. Uttrycket "sammanträde" i vattenrättskungörelsen har ersatts av "sammankomst", eftersom det här rör sig om en obestämd krets av intressenter.

Som jag anför vid 20 kap. 1 § kan en sakägare under vissa förutsättningar få ersättning av sökanden i ett efterföljande ansökningsmål vid vattendomstolen eller vid en förrättning för sina kostnader i samband med en förberedelse.

12 kap. Prövningen av markavvattningsföretag

Kapitlet motsvarar 12 kap. i det remitterade förslaget samt 10 kap. VL och 16 kap. i utredningens förslag (jfr 4 kap. fastighetsbildningslagen). I enlighet med lagrådets förslag har 32 § i det remitterade förslaget tagits in i 5 kap. 3 § i propositionsförslaget. Kapitlet innehåller med särskilda underrubriker allmänna bestämmelser (1–8 §§) samt bestämmelser om förrättningens inledande (9–11 §§), handläggningen (12–30 §§), tillståndsbeslut m. m. (31–36 §§) och överklagande till vattendomstolen (37 och 38 §§).

Som har anförts i den allmänna motiveringen i lagrådsremissen (avsnitt 2.2) skall markavvattningsföretagen liksom enligt VL prövas vid förrättning med överprövning vid domstol. Bevattningssamfälligheter eller samfälligheter för vattenreglering och vattenöverledning prövas däremot inte vid förrättning.

Bestämmelserna i 10 kap. 1–31 §§ VL om syneförrättning för inrättande m. m. av allmän flottled ersätts av den föreslagna lagen om inrättande, utvidgning och avlysning av allmän flottled.

Motsvarighet till de av utredningen föreslagna bestämmelserna om förrättningskostnader (16 kap. 24 och 25 §§ i utredningens förslag) och omprövning m. m. (16 kap. 28 och 29 §§ i utredningens förslag) har tagits in bland kostnadsbestämmelserna i 20 kap. resp. omprövningsbestämmelserna i 15 kap.

12 kap. 1–2 §§

Förvaltningslagen (1971: 290) är tillämplig på förrättning, i den mån frågan inte regleras i detta kapitel.

Allmänna bestämmelser

1 § Prövningen av markavvattningsföretag sker vid förrättning. Länsstyrelsen förordnar en förrättningsman att handlägga förrättningen.

Regeringen eller den myndighet som regeringen bestämmer meddelar särskilda bestämmelser om behörighet att vara förrättningsman.

Paragrafen motsvarar 12 kap. 1 § i det remitterade förslaget.

Första stycket motsvarar 7 kap. 36 § andra stycket VL och 16 kap. 1 § i utredningens förslag.

Bestämmelser om tillståndsplikt finns i 4 kap. nya vattenlagen (se särskilt 4 kap. 2 §). Enligt 11 kap. 3 § kan regeringen förbehålla sig prövningen av tillåtligheten av ett markavvattningsföretag. Förrättningsmannen skall då enligt 29 § i förevarande kapitel med ett eget yttrande överlämna frågan om företagets tillåtlighet till regeringen. Detsamma gäller vid underställning på grund av 3 kap. 3 § andra stycket. I övrigt ändras inte ordningen för prövningen av sådana företag.

Andra stycket motsvarar 10 kap. 32 § 1 mom. VL och 16 kap. 5 § i utredningens förslag.

F. n. gäller kungörelsen (1941: 847) om utverkande av behörighet som förrättningsman enligt 10 kap. 32 § vattenlagen, kungörelsen (1959: 219) om behörighet att handlägga syneförrättning rörande vissa företag enligt 7 kap. vattenlagen samt kungörelsen (1968: 370) om behörighet för tjänsteman hos lantbruksnämnd att handlägga syneförrättning rörande vissa företag enligt 7 kap. vattenlagen. Bestämmelserna innebär i korthet att vissa kvalificerade tjänstemän hos lantbruksnämnderna eller skogsvårdsstyrelserna får förordnas för alla företag utom sådana som av olika anledningar är särskilt krävande. Sådana förrättningar handläggs främst av personer som av regeringen erhållit särskild behörighet.

Enligt min mening bör de nya bestämmelser som behövs kunna utfärdas av lantbruksstyrelsen.

2 § Två gode män skall delta i förrättningen när förrättningsmannen finner att det behövs eller när sakägare begär det och det inte medför oskäligt dröjsmål.

Ett beslut att gode män skall medverka rubbar inte vad som redan har beslutats eller verkställts under förrättningen.

Medverkar gode män, äger bestämmelserna om förrättningsman motsvarande tillämpning på honom och gode männen, om inte annat framgår.

Paragrafen, som motsvarar 12 kap. 2 § i det remitterade förslaget, bortsett från tredje stycket, samt 10 kap. 35 § VL och 16 kap. 6 § första och tredje styckena i utredningens förslag, innehåller bestämmelser om medverkan av gode män vid förrättningen (jfr 4 kap. 1 § första stycket andra meningen och tredje stycket fastighetsbildningslagen).

12 kap. 3–5 §§

Som lagrådet påpekar innebär stadgandet en ändring i förhållande till VL på det sättet att gode männens medverkan kan begränsas till vissa under förrättningen uppkommande frågor, där deras medverkan är av särskilt värde.

Förevarande paragraf innehåller ingen motsvarighet till bestämmelsen i 4 kap. 1 § andra stycket fastighetsbildningslagen om möjlighet att vid mera omfattande företag förordna fler än två gode män. En sådan möjlighet finns inte f. n. när det gäller förrättningar enligt 10 kap. VL och något behov därav kan knappast anses föreligga.

Förrättningsmän och gode män har enligt 20 kap. 7 § andra stycket rätt till ersättning enligt särskilda bestämmelser.

Utredningen har föreslagit en särskild bestämmelse om att när gode män deltar i förrättningen kapitlets bestämmelser om förrättningsman skall tillämpas på förrättningsmannen och gode männen, om inte annat framgår (16 kap. 6 § andra stycket i utredningens förslag). Bestämmelsen motiveras med att utredningsförslaget inte bibehåller VL:s beteckningar på de deltagande i förrättningen. Enligt VL avses med "förrättningsman" endast förrättningsmannen själv. För kollektivet förrättningsman och gode män används beteckningen synemän. Härigenom framgår alltid direkt av lagtextens lydelse huruvida en bestämmelse gäller enbart förrättningsmannen. Utredningens system för beteckning har behållits i förevarande kapitel. Med förrättningsman kan alltså avses dels den särskilt förordnade förrättningsmannen såsom sådan, dels förrättningsmyndigheten i förekommande sammansättning (jfr 4 kap. FBL). I motsats till det remitterade förslaget har på lagrådets inrådan i paragrafens tredje stycke tagits in en motsvarighet till utredningsförslaget.

Utredningen har föreslagit en hänvisning till bestämmelserna om förrättningsmän och gode män i 4 kap. 2–6 §§ fastighetsbildningslagen (16 kap. 7 § i utredningens förslag). Jag har ansett det lämpligt att ha dessa bestämmelser i vattenlagen. En motsvarighet till dessa bestämmelser har därför tagits in i 3–7 §§ i förevarande kapitel.

3 § Gode män utses bland dem som är valda till nämndemän i fastighetsdomstol eller till gode män vid fastighetsbildningsförrättningar i orten.

4 § Om gode män skall medverka, skall förrättningsmannen kalla dem till förrättningen. Till tjänstgöring bör företrädesvis kallas gode män med behövlig ortskännedom och sakkunskap.

Om en god man på grund av jäv är hindrad att tjänstgöra eller om han uteblir från ett sammanträde och annan god man inte utan dröjsmål kan infinna sig, får förrättningsmannen till tjänstgöring som god man kalla någon som är valbar till befattning som anges i 3 §.

5 § Bestämmelsen i 4 kap. 12 § rättegångsbalken om hinder för närstående att samtidigt tjänstgöra som domare gäller också beträffande förrättningsmän och gode män.

6 § Mot förrättningsmän och gode män gäller samma jäv som mot domare. *12 kap. 6–8 §§*

7 § Om en sakägare vill anföra jäv mot förrättningsman eller god man, skall han framställa invändning därom första gången han för talan i ärendet sedan han fick kännedom om att förrättningsmannen eller gode mannen tjänstgör och att jävsanledning föreligger. Om han underlåter det, är hans rätt att anföra jäv förfallen.

Sedan fråga om jäv mot förrättningsman eller god man uppkommit, får han endast vidta sådana åtgärder som inte utan synnerlig olägenhet kan uppskjutas och som inte innebär ett avgörande av en för förrättningen betydelsefull fråga. Sådana åtgärder får vidtas av förrättningsmannen, även om han har förklarats jävig.

Att förrättningsman eller god man förklaras jävig påverkar inte giltigheten av beslut eller åtgärder som har tillkommit innan frågan om jäv uppkom.

Paragraferna, som motsvarar 12 kap. 3–7 §§ i det remitterade förslaget samt delvis 10 kap. 35 § första stycket andra meningen, 47 § första stycket andra meningen och 49 § VL, innehåller bestämmelser om utseende och kallelse av gode män samt om jäv mot förrättningsman och gode män. I 16 kap. 7 § i utredningens förslag finns en hänvisning till motsvarande bestämmelser i 4 kap. 2–6 §§ fastighetsbildningslagen.

Utredningsförslaget innebär att endast de som är valda till gode män vid fastighetsbildningsförrättning kan utses till gode män vid markavvattningsförrättningar. Enligt min mening bör emellertid liksom enligt 10 kap. 35 § första stycket andra meningen VL även de som är valda till nämndemän i fastighetsdomstol kunna vara gode män vid förrättningar enligt förevarande kapitel. I 3 § stadgas därför att till gode män kan utses företrädare för båda dessa kategorier.

Med undantag av smärre redaktionella ändringar motsvarar paragraferna i övrigt 4 kap. 3–6 §§ fastighetsbildningslagen.

Om en invändning om jäv ogillas, skall beslutet enligt 37 § första stycket punkt 1 överklagas särskilt. Enligt 37 § tredje stycket får ett beslut att godta en invändning om jäv inte överklagas.

8 § Förrättningsmannen får anlita biträde av sakkunniga för att utreda frågor som kräver särskild fackkunskap. Den som står i ett sådant förhållande till saken eller till någon sakägare att hans tillförlitlighet kan anses förringad får inte anlitas som sakkunnig.

Paragrafen motsvarar 12 kap. 8 § i det remitterade förslaget samt 10 kap. 46 § VL och 16 kap. 8 § första stycket i utredningens förslag (jfr 4 kap. 34 § första stycket fastighetsbildningslagen).

Ett beslut av förrättningsmannen att anlita en sakkunnig kan inte överklagas annat än med stöd av 37 § fjärde stycket. Talan mot ett beslut av förrättningsmannen om ersättning åt den sakkunnige (se 20 kap. 7 § tredje stycket) skall enligt 37 § första stycket punkt 2 föras särskilt.

12 kap. 9–10 §§

Möjligheten för förrättningsmannen att anlita en eller flera sakkunniga medför enligt min mening att det inte behövs någon möjlighet att förordna biträdande förrättningsmän. I överensstämmelse med utredningens förslag har alltså bestämmelserna i 10 kap. 34 § VL om biträdande förrättningsmän inte fått någon motsvarighet i den nya lagen.

Förrättningens inledande

9 § Ansökan om förrättning görs hos länsstyrelsen av någon som vill utföra eller delta i ett markavvattningsföretag.

Om det vid en fastighetsreglering beslutas att en fråga om markavvattning skall prövas enligt denna lag, anmäls detta av fastighetsbildningsmyndigheten till länsstyrelsen. Ägarna av de fastigheter som ingår i fastighetsregleringen anses då som sökande.

Paragrafen motsvarar 12 kap. 9 § i det remitterade förslaget.

Första stycket motsvarar 7 kap. 36 § andra stycket VL samt 16 kap. 2 § första stycket i utredningens förslag.

I allmänhet är det fastighetsägare som ansöker om förrättning. Som framgår av 5 kap. 1 § andra stycket och 7 § kan emellertid även väghållare med vägrätt och innehavare av byggnader eller anläggningar på ofri grund delta i markavvattningsföretag. Även sådana rättighetshavare har rätt att göra ansökan, liksom en nyttjanderättshavare, även om denne inte kan vara deltagare i en markavvattningssamfällighet, se 5 kap. 4 §.

Enligt 15 kap. 14 § andra stycket har kammarkollegiet rätt att ansöka om en omprövningsförrättning.

Enligt 10 kap. 33 § fjärde stycket VL får regeringen förordna att ansökan skall ges in till någon annan myndighet än länsstyrelsen. I kungörelsen (1968: 369) med vissa bestämmelser om förordnande av förrättningsman enligt 10 kap. 32 § vattenlagen har angivits att ansökan i vissa fall skall göras hos lantbruksnämnden som vidarebefordrar ärendet med förslag till förrättningsman. I överensstämmelse med utredningens förslag innehåller den nya vattenlagen inte någon motsvarighet till den angivna bestämmelsen i VL. Ansökan skall alltså alltid göras direkt till länsstyrelsen.

Frågan om de föreskrifter som behövs om samråd mellan länsstyrelsen och lantbruksnämnden resp. skogsvårdsstyrelsen kommer att tas upp senare.

Om företaget omfattar mark i flera län, får ansökan ges in till någon av de berörda länsstyrelserna.

Andra stycket motsvarar 10 kap. 33 § andra stycket (jfr 7 kap. 36, 45 och 49 §§) och 10 kap. 82 § andra meningen VL samt 16 kap. 2 § andra stycket i utredningens förslag.

10 § Ansökningen om förrättning skall vara skriftlig och innehålla uppgifter om

1. de fastigheter, byggnader eller anläggningar för vilka sökanden för talan,

2. företagets beskaffenhet,
3. de mark- och vattenområden som berörs av företaget,
4. för sökanden kända sakägare.

12 kap. 11–12 §§

Om en ansökan inte uppfyller föreskrifterna i första stycket eller om den i övrigt är ofullständig, får länsstyrelsen förelägga sökanden att avhjälpa bristen. Om bristen inte avhjälps får länsstyrelsen avvisa ansökningen. Detta skall framgå av föreläggandet.

Första stycket gäller även i fråga om anmälningar som avses i 9 § andra stycket.

Paragrafen motsvarar 12 kap. 10 § i det remitterade förslaget samt 10 kap. 33 § första och andra styckena VL och 16 kap. 3 och 4 §§ i utredningens förslag.

Förrättningsmannens utredningsskyldighet enligt 12 § omfattar aktuella markanvändningsbestämmelser och någon uppgiftsskyldighet i detta hänseende har därför inte upptagits i förevarande paragraf.

Länsstyrelsen skall inte göra någon materiell prövning av ansökningen. Däremot kan en ansökan utöver vad som följer av förevarande paragraf avvisas av formella skäl, t. ex. att sökanden saknar saklegitimation. Länsstyrelsens beslut i fråga om förordnande av förrättningsman kan enligt 22 kap. 6 § första stycket punkt 1 överklagas hos kammarrätten.

11 § Länsstyrelsen får bestämma att sökanden skall ställa säkerhet för förrättningskostnaderna innan en förrättningsman förordnas.

Paragrafen motsvarar 12 kap. 11 § i det remitterade förslaget och 10 kap. 33 § tredje stycket VL men saknar motsvarighet i utredningens förslag.

Utredningen har inte närmare berört den möjlighet som nu finns för länsstyrelsen att begära säkerhet för förrättningskostnaderna. Jag anser det lämpligt att behålla denna möjlighet för fall då sökandens ekonomiska förhållanden inte är närmare kända eller är sådana att det finns risk för att förrättningskostnaderna inte skulle bli betalda. Möjlighet för förrättningsmannen att begära förskott på vissa förrättningskostnader finns också (se 20 kap. 9 §).

Handläggningen

12 § Förrättningsmannen skall utreda förutsättningarna för företaget. Om hinder inte föreligger mot företaget, skall han till ledning för förrättningen utarbeta en allmän plan för detta och utföra de utredningar som behövs för företagets genomförande.

Förrättningsmannen bör därvid samråda med sökanden och övriga sakägare samt de myndigheter som berörs av företaget.

Paragrafen motsvarar 12 kap. 12 § i det remitterade förslaget och bl. a. 10 kap. 36, 37 och 62 §§ VL samt 16 kap. 9 § i utredningens förslag (jfr 4

kap. 25 § första stycket fastighetsbildningslagen och 21 § första stycket anläggningslagen). *12 kap. 13–14 §§*

Förrättningsmannen skall pröva de omständigheter som kan inverka på företagets tillåtlighet. Om utredningen visar att företaget inte är tillåtligt skall förrättningen inställas (se 27 §). I annat fall skall förrättningsmannen till ledning för det fortsatta arbetet utarbeta en allmän plan över företaget och utföra de utredningar som behövs. Utredningsarbetet skall avse de frågor varom enligt 31 § besked skall lämnas i tillståndsbeslutet.

13 § Förrättningsmannen skall utreda vilka som i egenskap av fastighetsägare eller på annan grund är sakägare.

Om det råder tvist om en fastighet som berörs av företaget, har den av de tvistande som innehar fastigheten med äganderättsanspråk rätt att företräda fastigheten under förrättningen till dess den lagligen vinns från honom.

Om en fastighet har övergått till ny ägare under förrättningen, får denne inte rubba vad den förre ägaren har medgivit eller godkänt.

Paragrafen motsvarar 12 kap. 13 § i det remitterade förslaget.

Första stycket, som saknar motsvarighet i VL, motsvarar 16 kap. 10 § första stycket första meningen i utredningens förslag (jfr 4 kap. 11 § fastighetsbildningslagen).

Jag hänvisar till vad som har anförts om sakägarbegreppet i den allmänna motiveringen i lagrådsremissen (avsnitt 2.10.2).

Förrättningsmannen skall utreda dels vilka som skall delta i företaget, dels vilka som på något annat sätt berörs av företaget. Förrättningsmannen är som framgår av 5 kap. 1 § första stycket bunden av framställda yrkanden i fråga om företagets omfattning. Deltagarkretsen får alltså prövas med utgångspunkt i framställda yrkanden i enlighet med vad jag har anfört härom vid 5 kap. 1 §.

Andra och tredje styckena motsvarar 10 kap. 23 och 81 §§ VL samt 16 kap. 10 § första stycket andra meningen och andra stycket i utredningens förslag (jfr 13 kap. 28 § nya vattenlagen).

14 § Förrättningsmannen skall utfärda kungörelse om företaget. I kungörelsen skall lämnas en kortfattad redogörelse för företaget och på lämpligt sätt anges de fastigheter som kan beröras. I kungörelsen skall sakägarna kallas till sammanträde.

Kungörelsen skall senast fjorton dagar före sammanträdet införas i ortstidning. I god tid före sammanträdet skall utskrift av kungörelsen sändas till kända sakägare, berörda kommuner, statliga myndigheter vars verksamhet kan beröras av företaget samt, om allmänna intressen kan beröras, till kammarkollegiet.

Om företaget berör fast egendom som är samfälld för flera fastigheter, behöver någon utskrift av kungörelsen inte sändas till de särskilda delägarna i samfälligheten. Finns en känd styrelse för samfälligheten, skall en utskrift av kungörelsen sändas till styrelsen.

12 kap. 15 §

Paragrafen motsvarar 12 kap. 14 § i det remitterade förslaget och 10 kap. 38 § första stycket och 40–45 §§ VL samt 16 kap. 11 § första–tredje styckena i utredningens förslag.

Enligt första stycket andra meningen skall i kungörelsen bl. a. på lämpligt sätt anges de fastigheter som kan beröras av företaget. Förrättningsmannen ges härigenom möjlighet att vid större företag eller då det annars är lämpligt ange fastigheterna genom en gemensam geografisk beteckning i stället för att räkna upp dem (jfr 10 kap. 38 § första stycket andra meningen VL).

I kungörelsen skall förrättningsmannen kalla sakägarna till sammanträde. Enligt VL är sammanträde obligatoriskt och utredningen har inte föreslagit någon ändring i detta avseende. Några remissinstanser anser emellertid att vissa enkla förrättningar bör kunna handläggas helt utan sammanträde (jfr 4 kap. 15 § fastighetsbildningslagen).

Enligt min mening är ett sammanträde det enklaste sättet att bereda alla som kan vara berörda tillfälle att yttra sig vid förrättningen. I enklare fall där det visar sig att det inte föreligger några stridiga intressen kräver sammanträdet en liten arbetsinsats av förrättningsmannen. Med hänsyn till det anförda anser jag att sammanträde liksom f. n. bör vara obligatoriskt. Förevarande paragraf har utformats i överensstämmelse härmed.

Av förevarande paragraf framgår alltså att förrättningsmannen skall hålla ett sammanträde med sakägarna. Vidare framgår av 21 § i förevarande kapitel att det kan bli nödvändigt med flera sammanträden. De av utredningen föreslagna särskilda bestämmelserna härom (16 kap. 14 § i utredningens förslag) behövs därför enligt min mening inte.

Enligt VL föreligger inte någon skyldighet att införa kungörelser om förrättning i Post- och Inrikes Tidningar (jfr beträffande ansökningsmål 11 kap. 33 § VL). Utredningen har utan någon närmare kommentar föreslagit en sådan skyldighet. Av bl. a. kostnadsskäl anser jag emellertid att en sådan skyldighet inte bör införas i den nya vattenlagen. Enligt andra stycket av förevarande paragraf skall kungörelsen alltså endast införas i ortstidning. Innebörden av begreppet ortstidning framgår av lagen (1977: 654) om kungörande i mål och ärenden hos myndighet m. m.

Utredningsförslaget innebär att kungörelsen alltid skall tillställas kammarkollegiet. Enligt min mening bör skyldigheten att skicka en utskrift av kungörelsen till kammarkollegiet liksom nu begränsas till de fall då allmänna intressen kan beröras (10 kap. 42 § VL). En bestämmelse med detta innehåll har införts i andra stycket andra meningen. Liksom f. n. bör allmänna intressen alltid anses berörda vid företag som berör sjöar och vattendrag av någon betydelse.

15 § Om företaget är av mindre omfattning och uppenbarligen berör endast en viss eller vissa sakägare, är kungörelse inte erforderlig. Underrättelse om företaget och om sammanträde skall i så fall delges sakägarna.

12 kap. 16–19 §§

Underrättelser skall sändas till kommuner och myndigheter i den utsträckning som anges i 14 § andra stycket.

I fråga om delgivning gäller allmänna bestämmelser samt 16 och 17 §§.

Paragrafen motsvarar 12 kap. 15 § i det remitterade förslaget och 10 kap. 38 § andra stycket VL men saknar motsvarighet i utredningens förslag.

I enlighet med önskemål från flera remissinstanser har i förevarande paragraf bibehållits den nuvarande möjligheten att avstå från kungörelseförfarandet.

16 § Om ägaren av en fastighet, byggnad eller anläggning eller en ställföreträdare för denne stadigvarande vistas utom riket och delgivning inte kan ske här i riket med känt ombud, får handlingen lämnas till den som förvaltar eller brukar fastigheten, byggnaden eller anläggningen.

Den till vilken handlingen har lämnats är skyldig att snarast sända handlingen vidare till den sökte, om det kan ske. Han skall erinras därom, när handlingen lämnas till honom. Är den söktes uppehållsort känd, skall förrättningsmannen därjämte med posten sända honom meddelande om delgivningen.

Delgivningen anses ha skett, när handlingen har lämnats enligt första stycket.

17 § Vad som är föreskrivet om delgivning med delägare i samfällighet gäller även vid delgivning med delägare i fastighet, som innehas under samäganderätt av flera än tio, och med innehavare av servitut som gäller till förmån för flera än tio fastigheter med skilda ägare.

Paragraferna motsvarar 12 kap. 16 och 17 §§ i det remitterade förslaget.

Utredningen har föreslagit en hänvisning till de särskilda bestämmelserna om delgivning i 4 kap. 21 och 22 §§ fastighetsbildningslagen (se 16 kap. 15 § tredje stycket i utredningens förslag). Motsvarigheter till dessa bestämmelser har tagits in i förevarande två paragrafer (se även 22 § i förevarande kapitel).

18 § Om det behövs skall förrättningsmannen förordna en lämplig person, hos vilken de handlingar som hör till förrättningen skall hållas tillgängliga (aktförvarare). Flera aktförvarare får förordnas om det är lämpligt.

Aktförvararens namn och platsen där förrättningshandlingarna hålls tillgängliga skall anges i den kungörelse som avses i 14 § eller i underrättelse enligt 15 §.

Paragrafen motsvarar 12 kap. 18 § i det remitterade förslaget samt 10 kap. 39 § VL och 16 kap. 11 § fjärde stycket i utredningens förslag.

Om en aktförvarare förordnas först efter det att kungörelse enligt 14 § har utfärdats får underrättelse om förordnandet ske genom särskilda underrättelser till sakägarna eller på annat lämpligt sätt.

19 § Ägare av fastigheter som berörs av företaget skall till förrättningsmannen uppge innehavare av servitut, nyttjanderätt eller rätt till elektrisk

kraft som har upplåtits i fastigheten. Underlåts detta utan giltigt skäl och uppstår på grund härav skada för sådana sakägare, skall fastighetsägaren ersätta skadan. Fastighetsägarna skall erinras om innehållet i denna paragraf i den kungörelse som avses i 14 §, i underrättelse enligt 15 § eller på annat lämpligt sätt. *12 kap. 20–21 §§*

Paragrafen motsvarar 12 kap. 19 § i det remitterade förslaget och 10 kap. 22 och 81 §§ VL samt 16 kap. 12 § i utredningens förslag (jfr 5 kap. 7 § expropriationslagen).

Uppgiftsskyldigheten enligt förevarande paragraf omfattar i motsats till VL även servitutshavare. Ett servitut är sakrättsligt knutet till den härskande fastigheten och i de fall ett företag kan inverka på beståndet av ett servitut skall den härskande fastigheten i princip anges i kungörelsen om företaget (14 § första stycket). Med hänsyn till svårigheten att konstatera förekomsten av främst oinskrivna servitut är emellertid risken många gånger stor att alla fastigheter som berörs på detta sätt inte anges. Uppgiftsskyldigheten har därför utvidgats på angivet sätt.

20 § Kammarkollegiet skall, om det behövs, föra talan vid förrättningen för att tillvarata allmänna intressen.

Kommun får föra talan vid förrättningen för att tillvarata allmänna intressen inom kommunen.

Paragrafen motsvarar 12 kap. 20 § i det remitterade förslaget och 10 kap. 42 § 1 och 2 mom. VL samt 16 kap. 13 § i utredningens förslag. Kammarkollegiet och berörda kommuner blir enligt 14 § andra stycket i förevarande kapitel underrättade om förrättningen.

Frågan om myndighetsbevakningen av allmänna intressen har behandlats i den allmänna motiveringen i lagrådsremissen (avsnitt 2.10.1).

21 § Om ett nytt sammanträde måste hållas, skall förrättningsmannen kalla alla kända sakägare till detta. Någon kallelse behövs dock inte, om det kan antas att sakägarna ändå infinner sig. Om tid och plats för sammanträdet har tillkännagivits vid ett föregående sammanträde, behöver inte de sakägare kallas som i föreskriven ordning har kallats till det föregående sammanträdet.

Om särskilda kallelser behövs skall de delges sakägarna i god tid före sammanträdet. Förrättningsmannen får dock vid sammanträde bestämma om en särskild ordning för kallelser till följande sammanträden. I fråga om delgivning gäller 16 och 17 §§.

Paragrafen motsvarar 12 kap. 21 § i det remitterade förslaget samt 10 kap. 65 § VL och 16 kap. 15 § i utredningens förslag (jfr 4 kap. 18–20 §§ fastighetsbildningslagen).

Huvudregeln enligt förevarande paragraf är att alla kända sakägare skall delges kallelse till ett nytt sammanträde. Det praktiska förfaringssättet är emellertid att förrättningsmannen vid det tidigare sammanträdet antingen

12 kap. 22–23 §§

direkt kallar till det nya sammanträdet eller också bestämmer en särskild ordning för kallelser (jfr 4 kap. 20 § andra stycket första meningen fastighetsbildningslagen), t. ex. genom vanliga brev, annons i en angiven ortstidning eller anslag på kommunens anslagstavla.

Några bestämmelser om formerna för förrättningssammanträden ges inte i detta kapitel. Det torde utan särskilda bestämmelser därom vara uppenbart att förrättningsmannen skall ge sakägarna behövliga upplysningar om företaget och om förrättningens gång samt ge sakägarna tillfälle att yttra sig och att framlägga utredningar.

22 § Om en sakägare inte i föreskriven ordning har kallats till ett sammanträde, skall ett nytt sammanträde hållas om inte sakägaren ändå har infunnit sig eller medger att förrättningen får slutföras.

Utan hinder av första stycket får sådana förrättningsåtgärder vidtas som inte i någon nämnvärd mån inverkar på sakägarens rätt.

Paragrafen motsvarar 12 kap. 22 § i det remitterade förslaget och 4 kap. 23 § fastighetsbildningslagen (se hänvisningen i 16 kap. 15 § tredje stycket i utredningens förslag).

Förevarande paragraf innebär att samtliga sakägare i princip skall ha beretts tillfälle att inställa sig vid ett sammanträde. Detta gäller både det första sammanträdet och eventuella ytterligare sammanträden.

Det torde i de flesta fall inte innebära några svårigheter att avgöra om en viss sakägare har kallats. Om företaget har kungjorts skall ägarna av de fastigheter som har räknats upp i kungörelsen alltid anses kallade. Om fastigheterna i kungörelsen i stället för att räknas upp anges med någon sammanfattande geografisk beteckning, anses alla ägare av fastigheter som kan inrymmas under denna beteckning såsom kallade. I båda fallen saknar det betydelse om de i enlighet med 14 § andra stycket andra meningen fått en utskrift av kungörelsen. I de fall då det efter kungörelsen framkommer att företaget berör fastigheter som inte har angivits i kungörelsen, skall ägarna till dessa fastigheter på lämpligt sätt underrättas. I vissa fall kan det därvid vara lämpligt med ett nytt kungörelseförfarande.

Frågan om giltigheten av ett tillståndsbeslut mot den som inte har kallats till sammanträde behandlas vid 15 kap. 1 och 14 §§.

23 § Om förrättningsmannen och gode männen har olika mening, gäller vad två av dem anser. Om var och en har sin mening, gäller förrättningsmannens mening, såvida det inte är fråga om pengar eller något annat som utgör mängd. I så fall gäller den mening som avser den näst största mängden.

I varje beslut skall anges de skäl på vilka avgörandet grundas, om inte en motivering av beslutet kan anses överflödig. Om beslutet får överklagas, skall det dessutom innehålla en besvärshänvisning.

Beslut som meddelas vid sammanträde skall läsas upp för de närvarande. Om det i annan ordning meddelas ett beslut om inställande av förrättningen eller, utan samband med tillståndsbeslut, ett beslut som får överkla-

gas särskilt, skall sakägare och andra som har besvärsrätt underrättas om beslutets innehåll utan dröjsmål. Sådana underrättelser lämnas genom skriftligt meddelande eller i sådan särskild ordning för kallelser som kan ha beslutats enligt 21 § andra stycket andra meningen. *12 kap. 24–25 §§*

Paragrafen motsvarar 12 kap. 23 § i det remitterade förslaget.

Första stycket motsvarar 10 kap. 24 och 81 §§ VL samt 16 kap. 16 § första stycket i utredningens förslag (jfr 4 kap. 17 § första stycket fastighetsbildningslagen).

Andra och tredje styckena motsvarar 16 kap. 16 § andra och tredje styckena i utredningens förslag (jfr 4 kap. 17 § andra och tredje styckena fastighetsbildningslagen).

Om tid och sätt för meddelande av tillståndsbeslut finns särskilda bestämmelser i 34 § i förevarande kapitel.

Bestämmelser om de fall då förrättningsmannens beslut skall överklagas särskilt finns i 37 §.

24 § Om det behövs med anledning av förrättningen, har förrättningsmannen och gode männen samt deras biträden rätt att gå in i byggnader, beträda ägor, göra mätningar och markundersökningar samt företa därmed sammanhängande eller jämförliga åtgärder. I trädgårdar eller liknande planteringar får träd inte skadas eller fällas utan ägarens samtycke. Även i övrigt skall skador undvikas, om det är möjligt.

Rätt att beträda annans ägor tillkommer också den som för talan vid förrättningen.

För skador som har uppkommit genom åtgärder enligt första eller andra stycket utgår ersättning. Yrkande om ersättning skall framställas innan förrättningen avslutas eller inställs.

Polismyndigheten skall lämna det biträde som behövs för att befogenheterna enligt första stycket skall kunna utövas.

Paragrafen, som saknar motsvarighet i VL, motsvarar, med redaktionella jämkningar i andra stycket, 12 kap. 24 § i det remitterade förslaget och 16 kap. 17 § i utredningens förslag (jfr 4 kap. 38 § fastighetsbildningslagen).

Ersättning som bestäms enligt tredje stycket i förevarande paragraf utgör förrättningskostnad (se 20 kap. 8 §). Beslut om ersättning skall enligt 37 § första stycket 3 överklagas särskilt.

I fråga om rätten till motsvarande åtgärder innan en förrättning har inletts finns bestämmelser i 22 kap. 4 §.

25 § Om sökanden vill återkalla sin ansökan hos förrättningsmannen, skall han göra det skriftligen eller också muntligen vid ett sammanträde. Om ingen sakägare har fört talan vid förrättningen när återkallelsen görs, skall förrättningen genast inställas. I annat fall skall sakägare som har fört talan vid förrättningen och som själva kunnat ansöka om denna underrättas om återkallelsen. Om någon sådan sakägare inte inom föreskriven tid begär att förrättningen skall fortsättas, skall den inställas.

Sakägare på vars begäran förrättningen fortsätts anses därefter som sökande till förrättningen. *12 kap. 25 §*

Sedan tillståndsbeslut har meddelats får ansökningen inte återkallas hos förrättningsmannen. I stället skall återkallelse ske hos vattendomstolen på det sätt och inom den tid som enligt 38 § gäller för överklagande av tillståndsbeslutet. Härvid gäller första och andra styckena i tillämpliga delar.

Paragrafen motsvarar, med vissa av lagrådet föreslagna ändringar, 12 kap. 25 § i det remitterade förslaget samt 10 kap. 48 § första–tredje styckena, 58 och 82 §§ VL och 16 kap. 18 § i utredningens förslag (jfr 4 kap. 32 § fastighetsbildningslagen).

Enligt VL är huvudregeln att en av flera sökande inte får återkalla sin ansökan utan medgivande av samtliga. Undantagen från huvudregeln är tämligen invecklade. Utredningen har i överensstämmelse med fastighetsbildningslagens reglering inte föreslagit några särskilda bestämmelser för det fallet att det finns flera sökande än den som vill återkalla. I det remitterade förslaget har emellertid i tredje stycket tagits in ett krav på samtycke från övriga medsökande. Då, i enlighet med vad som anförts under 5 kap., enligt propositionsförslaget inte skall gälla något utvidgat kostnadsansvar för sökanden i förhållande till andra deltagare i ett markavvattningsföretag, har emellertid grunden för samtycke av medsökandena vid återkallelse bortfallit. I enlighet med lagrådets förslag har tredje stycket i det remitterade förslaget utgått.

I paragrafens *tredje* stycke, som motsvarar fjärde stycket i det remitterade förslaget, har på förslag av lagrådet tillagts en mening som innebär att bestämmelserna i första och andra styckena också gäller då återkallelse sker hos vattendomstolen.

Utredningen har i överensstämmelse med fastighetsbildningslagen föreslagit en regel om att sökandens uteblivande från det första sammanträdet som regel skall uppfattas som en återkallelse. Enligt min mening är en sådan ordning inte lämplig i den nya vattenlagen (se 10 kap. 10 § tredje stycket och 81 § VL) och förevarande paragraf innehåller därför inte någon motsvarighet till denna bestämmelse.

Svea hovrätt tar i detta sammanhang upp frågan om genomförandet av företaget sedan tillståndsbeslutet har vunnit laga kraft. Enligt gällande rätt anses sökanden ensam kunna avgöra om företaget skall utföras (se SOU 1968: 51 s. 52). Enligt utredningen kan deltagarna om de är ense fatta beslut om att inte genomföra företaget inom föreskriven tid. Svea hovrätt föreslår däremot en särskild bestämmelse enligt vilken sökanden i första hand får avgöra om företaget skall utföras men med rätt för övriga deltagare att genomdriva företagets utförande efter ett majoritetsbeslut enligt lagen om förvaltning av samfälligheter.

Som framgår av 5 kap. 2 § första stycket är det den bildade markavvattningssamfälligheten som förfogar över tillståndet till företaget. Förfogan-

det över tillståndet är alltså en gemensam angelägenhet varom beslut skall fattas i samma ordning som beslut i andra angelägenheter som omfattas av samfällighetsförvaltningen enligt lagen om förvaltning av samfälligheter. Deltagarna kan alltså fatta beslut om att inte genomföra företaget inom föreskriven tid. Jag biträder alltså inte ett uttalande av min företrädare i remissprotokollet om att det skulle förligga en skyldighet för deltagarna att, i likhet med vad som gäller vid t.ex. ett fastighetsbildningsbeslut, utföra ett markavvattningsföretag, sedan tillståndsbeslut meddelats. *12 kap. 26–28 §§*

26 § En förrättning som har inletts efter anmälan av fastighetsbildningsmyndigheten skall inställas, om fastighetsregleringsförrättningen inställs. Förrättningen skall dock fortsättas, om sakägare som har fört talan vid förrättningen och som har kunnat ansöka om denna begär det. Underrättas sakägarna om regleringsförrättningens inställande vid sammanträde, skall begäran framställas vid sammanträdet. I annat fall skall begäran framställas inom den tid som förrättningsmannen föreskriver.

Paragrafen motsvarar 12 kap. 26 § i det remitterade förslaget samt 10 kap. 48 § fjärde stycket VL och 16 kap. 19 § andra stycket i utredningens förslag. En nyhet i förhållande till VL och utredningsförslaget är att en sakägare som har fört talan vid förrättningen kan begära att förrättningen skall fortsätta utan hinder av att fastighetsregleringsförrättningen har inställts. Paragrafen har utformats med 28 § anläggningslagen som förebild.

27 § Om det föreligger hinder mot företaget, skall förrättningsmannen så snart som möjligt avbryta förrättningen och besluta om dess inställande.

Paragrafen motsvarar 12 kap. 27 § i det remitterade förslaget samt 10 kap. 50 § VL och 16 kap. 19 § första stycket i utredningens förslag. De hinder som medför att förrättningen skall inställas kan vara av materiell natur (företaget är otillåtligt) eller formell natur (exempelvis att sökanden inte är saklegitimerad). Hinder av sistnämnda slag kan i och för sig beaktas av länsstyrelsen redan i samband med att ansökan om förrättning görs.

28 § Frågor om tillämpningen av 3 kap. 8 § i fråga om markavvattningsföretag som prövas vid olika förrättningar skall efter anmälan till länsstyrelsen prövas vid en särskild förrättning av förrättningsman som länsstyrelsen utser. I fråga om en sådan förrättning gäller bestämmelserna i detta kapitel i tillämpliga delar.

Frågor om tillämpningen av 3 kap. 8 § i fråga om markavvattningsföretag som prövas vid förrättning och vattenföretag som efter ansökan prövas av vattendomstolen skall avgöras av vattendomstolen i ansökningsmålet.

Paragrafen motsvarar 12 kap. 28 § i det remitterade förslaget samt 10 kap. 53 § andra–fjärde styckena, 55 och 56 §§ VL. Paragrafen saknar motsvarighet i utredningens förslag.

Jag hänvisar till vad jag har anfört vid 3 kap. 8 §.

12 kap. 29–30 §§

Frågan om tillämpningen av 3 kap. 8 § på konkurrerande markavvattningsföretag skall liksom enligt gällande rätt prövas vid en särskild förrättning av en förrättningsman som utses av länsstyrelsen. Länsstyrelsen kan utse någon av förrättningsmännen i de aktuella förrättningarna eller en helt ny förrättningsman. I fråga om en sådan förrättning skall bestämmelserna i detta kapitel gälla i tillämpliga delar. Kostnaderna för förrättningen bör läggas på företagen i förhållande till nyttan eller, om endast ett av dem kommer till utförande, på detta företag. Kostnaden utgör enligt 20 kap. 8 § en förrättningskostnad i de ursprungliga förrättningarna.

Då något av de konkurrerande företagen skall prövas av regeringen, kan regeringen enligt 11 kap. 5 § pröva frågan om företrädet mellan dem.

29 § Om förrättningsmannen finner att hinder mot det sökta företaget möter enligt 3 kap. 3 § första stycket men att det föreligger sådana omständigheter som avses i andra stycket i nämnda paragraf eller om frågan om företagets tillåtlighet enligt 11 kap. 3 § skall avgöras av regeringen, skall förrättningsmannen efter sammanträde med sakägarna med eget yttrande överlämna frågan till regeringens avgörande.

Paragrafen motsvarar 12 kap. 29 § i det remitterade förslaget och 7 kap. 46 § andra stycket och 49 § samt 4 kap. 20 § VL.

Som jag har anfört vid 1 § kan regeringen enligt 11 kap. 3 § förbehålla sig prövningen av tillåtligheten av ett markavvattningsföretag. Frågan om tillåtligheten kan också underställas regeringens prövning i fall som avses i 3 kap. 3 § andra stycket. Eftersom förrättningsmannen skall yttra sig i tillåtlighetsfrågan, måste denna ha behandlats vid förrättningen. Innan ärendet överlämnas till regeringen skall alltså sakägare och myndigheter ha beretts tillfälle att framföra sina synpunkter vid ett sammanträde. När regeringens beslut i tillåtlighetsfrågan föreligger fortsätter handläggningen vid förrättningen.

30 § Vid förrättningen skall protokoll föras. Protokollet samt övriga handlingar som ges in eller upprättas vid förrättningen skall sammanföras till en akt.

Paragrafen motsvarar 12 kap. 30 § i det remitterade förslaget samt 10 kap. 66 § första stycket VL och 16 kap. 26 § i utredningens förslag (jfr 4 kap. 16 § fastighetsbildningslagen). Jag kommer senare att ta upp frågan om de närmare föreskrifter som behövs för protokollföringen (jfr 6–16 §§ fastighetsbildningskungörelsen, 1971: 762).

Enligt kungörelsen (1954: 623) om redovisning av akter rörande vissa företag enligt 7 och 8 kap. vattenlagen skall förrättningshandlingarna sändas till lantbruksnämnden eller skogsvårdsstyrelsen (se även 10 kap. 76 § VL). Liksom utredningen anser jag att denna ordning bör behållas. Jag kommer att senare ta upp frågan om de föreskrifter som behövs.

Tillståndsbeslut m. m. *12 kap. 31–32 §§*

31 § Om det inte föreligger något hinder mot företaget, skall förrättningsmannen meddela tillståndsbeslut.

Tillståndsbeslutet skall i behövlig utsträckning innehålla bestämmelser om

1. företagets ändamål, läge, omfattning och tekniska utformning,
2. vilka som skall delta i företaget och varje deltagares andelstal i fråga om kostnaderna för utförande och drift av företaget,
3. de områden som får tas i anspråk och de särskilda tvångsrätter i övrigt som medges för företaget,
4. utförande och underhåll av företaget,
5. tillsyn, besiktning och kontroll,
6. skyldighet att betala ersättning eller att utföra skadeförebyggande åtgärder samt hur betalningen skall ske,
7. villkor i övrigt för att tillgodose allmän och enskild rätt,
8. förrättningskostnaderna och hur de skall fördelas,
9. tid inom vilken anspråk i anledning av oförutsedda skador får framställas,
10. tid efter vars utgång omprövning enligt 15 kap. 3 och 14 §§ eller 15 § andra stycket får ske.

Avser tillståndet arbeten för företaget, skall i tillståndsbeslutet anges den tid inom vilken arbetena skall vara utförda (arbetstid).

Paragrafen motsvarar, med vissa jämkningar som föreslagits av lagrådet, 12 kap. 31 § i det remitterade förslaget samt 10 kap. 67 § VL och 16 kap. 20 § i utredningens förslag (jfr 24 § anläggningslagen).

I tillståndsbeslutet skall avgöras alla de frågor som har uppkommit vid förrättningen, alltså även ersättnings- och delaktighetsfrågor. I likhet med utredningen anser jag att det inte bör införas någon möjlighet att genom delavgöranden ta ställning endast i vissa frågor (se härom SOU 1968: 51 s. 101–104).

Utredningen har emellertid föreslagit en möjlighet att skjuta upp frågor om ersättning på grund av uppläggning av schaktmassor (16 kap. 21 § i utredningens förslag). Enligt min mening bör någon sådan möjlighet inte införas. I de flesta fall torde det vara möjligt att i tillståndsbeslut ange de normer enligt vilka ersättning skall utgå. Om tvist ändå uppkommer sedan massorna har lagts upp får frågan tas upp i den ordning som gäller för oförutsedda skador.

I 15 kap. 14 § finns bestämmelser om verkan av tillståndsbeslut vid förrättning m. m.

32 § Om överenskommelse om ersättning har träffats, får ersättning inte bestämmas annorlunda än som har avtalats. Detta gäller även överenskommelser om att gottgörelse skall utgå på annat sätt än i pengar eller om att skadeförebyggande åtgärder skall utföras.

Om det behövs för tillämpningen av 16 kap. 14 § tredje stycket, skall förrättningsmannen uppskatta det värde som en berörd fastighet har utan särskild rättighet som minskar fastighetens värde.

12 kap. 33–34 §§

Paragrafen motsvarar 12 kap. 33 § i det remitterade förslaget. Som anförts under kapitelrubriken har 32 § i detta tagits in i 5 kap. 3 §.

Första stycket har i enlighet med lagrådets förslag omformulerats. Stadgandet motsvarar delvis 16 kap. 22 § i utredningens förslag, men avser endast överenskommelser om ersättning, antingen i pengar eller i annan form, eller skadeförebyggande åtgärder (jfr 13 kap. 44 § nya vattenlagen). Bestämmelser om överenskommelser mellan sakägarna finns i 10 kap. 21 § tredje–femte styckena och 57 § tredje stycket VL.

I 16 kap. 19 § finns en bestämmelse om rätt till ersättning för panträttshavare som gör en förlust genom att ersättningen på grund av en överenskommelse har satts för lågt.

Förrättningsmannens utredningsskyldighet omfattar i princip även ersättningsfrågorna. Om överenskommelser inte träffas skall han alltså verka för att ersättningsfrågorna löses på ett tillfredsställande sätt. Häri ligger bl. a. att de ersättningsbelopp som bestäms skall vara skäliga samt att enhetliga grunder för ersättningsberäkningen skall användas. Någon motsvarighet till bestämmelserna i 13 kap. 44 § första och andra meningarna behövs därför inte.

Jag hänvisar i övrigt till vad som anförs vid 13 kap. 44 §.

I *andra stycket*, som saknar motsvarighet i utredningsförslaget och i VL, har införts en bestämmelse om skyldighet för förrättningsmannen att i visst fall uppskatta en fastighets värde med beaktande av att fastigheten belastas av en särskild rättighet. Jag hänvisar i denna del till vad som anförs vid 13 kap. 45 §.

33 § Innan ett beslut meddelas om inlösen av en fastighetsdel skall i den ordning som gäller för fastighetsbildning en karta med beskrivning ha upprättats över området och dess gränser ha utmärkts .

Paragrafen motsvarar 12 kap. 34 § i det remitterade förslaget samt 10 kap. 66 § andra stycket VL och 16 kap. 27 § i utredningens förslag.

Förevarande paragraf har när det gäller förfarandet vid vattendomstolarna en motsvarighet i 13 kap. 46 § första stycket nya vattenlagen. Bestämmelserna i VL kompletteras av kungörelsen (1939: 155) angående uppgift om inlösen enligt vattenlagen av område som utgör del av fastighet. Jag kommer att senare anmäla frågan om de kompletterande bestämmelser som behövs.

34 § Tillståndsbeslut skall meddelas vid sammanträde eller på tid och plats som förrättningsmannen har givit till känna för sakägare och andra som har besvärsrätt. Ett sådant tillkännagivande skall lämnas vid sammanträde eller genom skriftliga meddelanden eller i sådan särskild ordning som kan ha beslutats enligt 21 § andra stycket andra meningen.

Paragrafen motsvarar 12 kap. 35 § i det remitterade förslaget samt 10 kap. 71 § VL och 16 kap. 23 § i utredningens förslag.

Om tillståndsbeslut skall meddelas vid sammanträde bör detta om möjligt anges i kallelsen till sammanträdet. *12 kap. 35–37 §§*

Den nya lagen innehåller inte någon motsvarighet till bestämmelserna i 10 kap. 68 och 69 §§ VL om utställande av ett förslag till utlåtande. Ingenting hindrar emellertid förrättningsmannen att låta intressenterna ta del av vissa preliminära överväganden.

35 § Om ett beslut av förrättningsmannen till följd av skrivfel, felräkning eller något liknande misstag innehåller en uppenbar oriktighet, skall förrättningsmannen besluta om rättelse. Detsamma gäller kartor, ritningar och andra handlingar till vilka förrättningsbeslutet hänvisar.

Innan rättelsen görs, skall den som berörs av åtgärden få tillfälle att yttra sig.

Rättelsen skall med angivande av dagen för åtgärden antecknas på huvudskriften och, om möjligt, på övriga exemplar av den handling som rättas. Den som beslutet rör skall omedelbart underrättas om åtgärden och om möjligheten att överklaga beslutet.

Paragrafen, som motsvarar 12 kap. 36 § i det remitterade förslaget men saknar motsvarighet i VL och utredningens förslag, motsvarar 4 kap. 42 § fastighetsbildningslagen.

Beslut om rättelse skall enligt 37 § första stycket 4 överklagas särskilt.

36 § Förrättningsmannen får inte som tolk anlita den som står i sådant förhållande till saken eller till sakägare att hans tillförlitlighet kan anses förringad.

En tolk har rätt att av allmänna medel få skäligt arvode samt ersättning för kostnader och tidsspillan. Detta gäller inte den som anlitas i tjänsten.

Paragrafen, som motsvarar 12 kap. 37 § i det remitterade förslaget men saknar motsvarighet i VL och utredningens förslag, motsvarar 4 kap. 35 § fastighetsbildningslagen.

Av 9 § förvaltningslagen (1971: 290) framgår när tolk bör anlitas.

Som framgår av andra stycket skall ersättningen till tolken betalas av allmänna medel. Ersättningen hänförs alltså inte till förrättningskostnader (se 20 kap. 8 §). Beslut om ersättning skall enligt 37 § första stycket 2 överklagas särskilt. Jag kommer senare att ta upp frågan om närmare bestämmelser om hur ersättningen skall betalas.

Överklagande till vattendomstolen

37 § Förrättningsmannens beslut överklagas särskilt, om förrättningsmannen har

1. ogillat jäv enligt 7 §,
2. beslutat angående ersättning till sakkunnig eller tolk,
3. beslutat angående ersättning enligt 24 § tredje stycket,
4. beslutat angående rättelse enligt 35 §.

Överklagande enligt första stycket sker genom besvär som skall ges in till vattendomstolen inom två veckor från den dag då beslutet meddelades.

12 kap. 38 §

Ett beslut att godta en invändning om jäv får inte överklagas.
Den som menar att förrättningen onödigt uppehålls genom ett beslut av förrättningsmannen får överklaga beslutet genom besvär hos vattendomstolen. Denna besvärsrätt är inte inskränkt till någon viss tid.

Paragrafen motsvarar med några redaktionella jämkningar 12 kap. 38 § i det remitterade förslaget samt delvis 11 kap. 85 § första stycket VL och 16 kap. 31 § i utredningens förslag (jfr 15 kap. 2, 4 och 5 §§ fastighetsbildningslagen). I förhållande till gällande rätt har besvärstiden i förevarande fall förkortats från 30 dagar till två veckor (jfr 15 kap. 2 § andra stycket fastighetsbildningslagen).

Bestämmelser om förfarandet vid vattendomstolarna i förrättningsmål finns i 13 kap. 56–64 §§.

38 § I andra fall än som avses i 37 § överklagas beslut av förrättningsmannen genom besvär som skall ges in till vattendomstolen inom fyra veckor från den dag då tillståndsbeslutet meddelades eller förrättningen inställdes.

Paragrafen motsvarar 12 kap. 39 § i det remitterade förslaget samt 11 kap. 85 § andra stycket VL och 16 kap. 32 § första stycket i utredningens förslag (jfr 15 kap. 6 § första stycket fastighetsbildningslagen).

Förevarande besvärsbestämmelse avser främst tillståndsbeslut och beslut att inställa förrättningen. I förhållande till gällande rätt har besvärstiden förkortats från sextio dagar till fyra veckor, vilket är den tid som gäller enligt fastighetsbildningslagen.

Bestämmelser om förfarandet vid vattendomstolarna i förrättningsmål finns i 13 kap. 56–64 §§.

Bestämmelserna i 7 kap. 45 § fjärde stycket och 55 § samt 10 kap. 52 § VL om att förrättningsutlåtandet i vissa fall skall underställas vattendomstolens prövning har inte fått någon motsvarighet i den nya lagen. De allmänna intressen som tillgodoses genom underställning skyddas enligt min mening tillräckligt genom möjligheterna för kammarkollegiet och berörda kommuner att bevaka allmänna intressen vid förrättningen och att överklaga tillståndsbeslutet. Inte heller i övrigt finns det några skäl att bibehålla underställningsförfarandet.

Utredningen har föreslagit särskilda bestämmelser om vem som får överklaga förrättningsmannens beslut (se 16 kap. 31 § första stycket andra och tredje meningarna samt 32 § andra stycket i utredningens förslag). Bestämmelserna har inte fått någon motsvarighet i förevarande kapitel. Att kammarkollegiet och berörd kommun har besvärsrätt framgår av 20 §. I övrigt bör frågan om vem som har besvärsrätt lösas med tillämpning av allmänna regler om talerätt. Jag hänvisar till vad som har anförts i den allmänna motiveringen i lagrådsremissen om sakägarbegreppet (se avsnitt 2.10.2).

13 kap. Prövningen av vattenmål

Kapitlet motsvarar 13 kap. i det remitterade förslaget samt 11 kap. VL och 18 kap. i utredningens förslag. Förevarande kapitel innehåller med särskilda underrubriker allmänna bestämmelser (1 och 2 §§) samt bestämmelser om vattendomstol (3–10 §§), vattenöverdomstolen (11 §), vattenmål (12–18 §§), förfarandet vid vattendomstolarna i ansökningsmål (19–50 §§), förfarandet vid vattendomstolarna i stämningsmål (51–55 §§), förfarandet vid vattendomstolarna i förrättningsmål (56–64 §§), rättegången i vattenöverdomstolen (65–71 §§) och rättegången i högsta domstolen (72 §).

Som har redovisats i den allmänna motiveringen i lagrådsremissen (avsnitt 2.2) har utredningens förslag till ett delat prövningssystem avvisats och i stället förordats att det nuvarande vattenrättsliga prövningssystemet bibehålls. Detta innebär en sammanhållen prövning av både tillstånds- och ersättningsfrågor vid vattendomstol som första instans och med överklagande till vattenöverdomstolen och högsta domstolen. Bestämmelser om regeringens prövningsrätt finns i 11 kap. 1–6 §§ (se även 42 § i förevarande kapitel).

Vattendomstolarna handlägger f. n. även brottmål (se 11 kap. 17 § första stycket punkterna 25, 33 och 41 samt 19 § VL). Jag delar emellertid utredningens uppfattning att talan om ansvar för brott mot den nya vattenlagen (se 21 kap. 1 §) alltid bör prövas av allmän domstol (jfr prop. 1969: 28 s. 295). Den nya vattenlagen innehåller därför inte några bestämmelser om handläggningen av brottmål.

Enligt 11 kap. 25 § VL skall talan om ersättning för rättegångskostnader i återkallade vattenmål i vissa fall väckas vid allmän domstol och alltså inte prövas av vattendomstol. Enligt min mening saknas det numera skäl för ett sådant undantag från den naturliga huvudregeln att den domstol där kostnaderna har uppkommit också skall pröva eventuella tvister. Rättegångskostnadsanspråket skall också bedömas enligt den nya vattenlagens kostnadsregler. Lagen innehåller därför inte någon motsvarighet till 11 kap. 25 § VL eller till de särskilda procedurreglerna om återkallelse i 11 kap. 56 § VL.

Allmänna bestämmelser

1 § Första domstol i vattenmål kallas vattendomstol. De tingsrätter som regeringen bestämmer skall vara vattendomstolar.

Överrätt i vattenmål (vattenöverdomstol) är Svea hovrätt.

Som sista domstol i vattenmål dömer högsta domstolen.

Paragrafen motsvarar 13 kap. 1 § i det remitterade förslaget samt 11 kap. 1 § första–tredje styckena VL och 18 kap. 7 § i utredningens förslag.

I kungörelsen (1971: 550) om vattendomstol anges vilka tingsrätter som är vattendomstol.

13 kap. 2–4 §§

2 § Om domstolar i vattenmål och rättegången i sådana mål gäller vad som är föreskrivet om allmän domstol, i den mån inte annat följer av denna lag eller annan författning.

Paragrafen motsvarar 13 kap. 2 § i det remitterade förslaget samt 11 kap. 1 § fjärde stycket VL och 2 § lagen (1969: 246) om domstolar i fastighetsmål. Innebörden av förevarande paragraf är att rättegångsbalken skall tillämpas supplementärt. Eftersom vattendomstolarna enligt den nya lagen inte skall handlägga brottmål, blir det rättegångsbalkens regler om tvistemål, och i överrätt även besvärsmål, som kan bli tillämpliga. I vattenmålen förekommer många slags frågor, varför balkens regler om såväl dispositiva som indispositiva tvistemål kan bli tillämpliga.

Vattendomstol

3 § Vattendomstolen består av en ordförande, en teknisk ledamot samt två nämndemän. Ytterligare en teknisk ledamot får efter ordförandens bestämmande ingå i domstolen.

Ordföranden skall vara lagfaren domare i tingsrätten.

Tekniska ledamöter skall ha teknisk utbildning och erfarenhet av vattenfrågors behandling.

Nämndemän skall vara nämndemän i fastighetsdomstol inom vattendomstolens domsområde.

Paragrafen motsvarar 13 kap. 3 § i det remitterade förslaget samt 11 kap. 2 § VL (jfr 3 § lagen om domstolar i fastighetsmål) och 18 kap. 9 och 10 §§ i utredningens förslag.

I fråga om vattendomstolens sammansättning görs enligt *första stycket* ingen ändring i förhållande till gällande rätt. Detta innebär att endast en lagfaren ledamot deltar i vattendomstolen medan det i fastighetsdomstol krävs två lagfarna ledamöter.

Andra – fjärde styckena innehåller allmänna bestämmelser om de kvalifikationer som vattendomstolens ledamöter skall ha.

Något behov av benämningen vattenrättsdomare på den lagfarne ledamoten föreligger inte. Benämningen finns därför inte i den nya lagen.

4 § Vattendomstolen är vid handläggningen av mål domför med endast ordföranden i samma utsträckning som en tingsrätt är domför med en lagfaren domare, om inte annat följer av denna lag.

Innan ordföranden fattar beslut bör han rådgöra med en teknisk ledamot, om frågans beskaffenhet påkallar det.

Första stycket i förevarande paragraf, som saknar motsvarighet i VL, motsvarar 13 kap. 4 § i det remitterade förslaget och 4 § andra meningen lagen om domstolar i fastighetsmål.

Enligt VL är vattenrättsdomaren behörig att i vissa särskilt angivna fall vidta åtgärder och meddela beslut under det förberedande förfarandet i vattenmål (se exempelvis 11 kap. 26, 29, 31 och 32 §§ VL). Vattenrättsdo-

maren anses utgöra en särskild myndighet vid sidan av vattendomstolen och agerar alltså inte på vattendomstolens vägnar, dvs. som en vattendomstol i speciell sammansättning. Denna särreglering i VL utesluter en tillämpning av rättegångsbalkens regler om tingsrätts domförhet i vissa andra fall med en lagfaren domare. När VL anpassades till den nya rättegångsbalken ansågs det inte motiverat att ändra den nu angivna ordningen (se prop. 1946: 133 s. 25). *13 kap. 4 §*

I rättspraxis har en vattenrättsdomare inte ansetts behörig, vare sig i denna sin egenskap eller på vattendomstolens vägnar, att fatta beslut i fråga om avvisande av ersättningsanspråk på den grunden att anspråket inte anmälts inom föreskriven tid (NJA 1976 s. 50).

Enligt min mening bör en vattendomstol, i överenstämmelse med vad som redan gäller för fastighetsdomstolarna, i princip vara domför med en lagfaren ledamot i samma utsträckning som gäller för tingsrätt. Första stycket i förevarande paragraf har utformats i enlighet härmed.

Denna domförhetsregel blir tillämplig vid bl. a. sådan handläggning som inte sker vid huvudförhandling eller syn på stället (se 1 kap. 3 § rättegångsbalken) och avser alltså exempelvis frågor om avvisning av mål och om utdömande av vite.

Vattenmålens huvudsakligen indispositiva karaktär har ansetts böra medföra att vattenrättsdomaren inte skall ha någon behörighet att vid muntlig förberedelse fatta beslut i sådana frågor som anges i 42 kap. 18 § rättegångsbalken, dvs. meddela tredskodomar och domar i anledning av medgivna eller eftergivna anspråk samt stadfästa förlikningar (11 kap. 40 § 2 mom. andra stycket tredje meningen VL). Utredningen har inte föreslagit någon ändring i vattenrättsdomarens behörighet.

Stockholms tingsrätt anför att utredningsförslaget synes innebära att motsvarande inskränkningar i vattenrättsdomarens behörighet inte föreligger vid skriftliga förberedelser eller vid huvudförhandlingar i förenklad form. Tingsrätten biträder utredningens förslag att tredskodom inte bör få meddelas beträffande ersättningsfrågor i vattenmål. Däremot bör enligt tingsrätten möjlighet finnas att avgöra ersättningsfrågorna vid förberedelsen eller vid huvudförhandling i förenklad form utan hinder av parts utevaro. Praktiska fall kan enligt tingsrätten vara om sökanden för att undvika onödig utredning vid en förberedelse medger ett yrkande från en sakägare som uteblivit eller träffar en överenskommelse med de sakägare som har infunnit sig samt domstolen finner den överenskomna ersättningen betryggande även för den som uteblivit.

Liknande synpunkter framförs av Vänersborgs tingsrätt.

Som tingsrätterna anför synes de nuvarande begränsningarna i VL rörande ensamdomares behörighet att avgöra frågor under förberedelsen m. m. i vissa fall vara olämpliga. I fall då ett tillstånd redan har meddelats till ett vattenföretag och då ersättningsfrågor och andra dispositiva frågor kvarstår att behandla, t. ex. efter ett uppskovsbeslut eller i anledning av

anspråk för oförutsedda skador, bör frågorna kunna avgöras under förberedelsen eller vid huvudförhandling i förenklad form. Som Stockholms tingsrätt har föreslagit bör tredskodom inte få meddelas. Jag kan däremot inte biträda tingsrättens förslag att parts utevaro inte bör hindra att en dispositiv fråga avgörs under en muntlig förberedelse. En sådan ordning skulle utgöra en utvidgning i förhållande till vad som gäller enligt rättegångsbalken. Däremot bör denna möjlighet föreligga vid huvudförhandling i förenklad form enligt 42 kap. 20 § andra och tredje styckena rättegångsbalken. Bortsett från att tredskodomar inte får meddelas bör alltså samma behörighetsregler som gäller vid såväl muntlig som skriftlig förberedelse enligt 42 kap. 18 § rättegångsbalken vara tillämpliga i vattenmål. Således bör vid förberedelsen rörande dispositiva frågor kunna meddelas dom på grund av medgivna eller eftergivna anspråk eller stadfästas förlikningar. I fråga om ensamdomares behörighet vid huvudförhandling i förenklad form hänvisar jag till vad som anförs vid 36 §. *13 kap. 5–7 §§*

På grund av det anförda har i 31 § andra stycket och 36 § fjärde stycket endast gjorts det undantaget från rättegångsbalken att vid muntliga förberedelser eller huvudförhandlingar inte får meddelas tredskodomar.

Som jag har anfört vid 3 § förekommer benämningen vattenrättsdomare inte i den nya lagen. I överensstämmelse med terminologin i rättegångsbalken används i fortsättningen av förevarande kapitel benämningen vattendomstol även när ordföranden är behörig att ensam agera på vattendomstolens vägnar.

Andra stycket i förevarande paragraf motsvarar 11 kap. 71 § första stycket VL.

5 § Regeringen eller den myndighet som regeringen bestämmer utser ordförande i vattendomstol samt utnämner eller förordnar teknisk ledamot i vattendomstol.

Paragrafen motsvarar 11 kap. 3 § VL och 5 § lagen om domstolar i fastighetsmål (jfr 4 kap. lagen, 1976: 600, om offentlig anställning). Den nuvarande delegationsmöjligheten behålls i propositionsförslaget (jfr. 13 kap. 5 § i det remitterade förslaget).

6 § Nämndemännen tjänstgör efter kallelse av vattendomstolen. Till tjänstgöring bör företrädesvis kallas nämndemän från den del av vattendomstolens domsområde till vilken målet närmast har anknytning.

Paragrafen motsvarar med en redaktionell jämkning 13 kap. 6 § i det remitterade förslaget samt 11 kap. 5 § VL och 8 § lagen om domstolar i fastighetsmål.

7 § Regeringen bestämmer vattendomstolarnas domsområden. Gränserna mellan vattendomstolarnas domsområden skall följa vattendelare mellan olika vattensystem.

13 kap. 8–11 §§

Paragrafen motsvarar, med den i enlighet med lagrådets förslag tillagda första meningen, 13 kap. 7 § i det remitterade förslaget och 11 kap. 9 § VL. Vattendomstolarnas domsområden anges i den vid 1 § i förevarande kapitel nämnda kungörelsen (1971: 550) om vattendomstol.

8 § Vattenmål prövas av den vattendomstol inom vars område det vattenföretag eller den åtgärd som det är fråga om i huvudsak skall utföras eller har utförts.

Frågor om vattendomstolarnas inbördes behörighet får, utom i fall som avses i 10 kap. 20 § andra stycket rättegångsbalken, inte tas upp av högre rätt.

Paragrafen motsvarar 13 kap. 8 § i det remitterade förslaget samt 11 kap. 10 § VL och 18 kap. 8 § i utredningens förslag.

9 § Vattendomstolen får för sina sammanträden förfoga över behövliga lokaler i domstolsbyggnader eller andra allmänna byggnader, om inte lokalerna är upptagna för sitt huvudsakliga ändamål eller utgörs av gudstjänstlokal. Uppkommer särskilda kostnader skall de ersättas.

Paragrafen motsvarar 13 kap. 9 § i det remitterade förslaget samt 11 kap. 11 § VL och 17 § lagen om domstolar i fastighetsmål. Lagrummet avser inte bara huvudförhandlingar utan även muntliga förberedelser. Frågan om skyldighet att betala de kostnader som uppkommer regleras i 20 kap. 6 §.

10 § Om det vid överläggningar i vattendomstolen förekommer skiljaktiga meningar, gäller rättegångsbalkens bestämmelser om omröstning i domstol med endast lagfarna ledamöter. Vid omröstningen skall först ordföranden säga sin mening, därefter de tekniska ledamöterna och sist nämndemännen.

Paragrafen motsvarar 13 kap. 10 § i det remitterade förslaget samt 11 kap. 12 § VL och 12 § lagen om domstolar i fastighetsmål.

Vattenöverdomstolen

11 § För fullgörande av Svea hovrätts uppgifter som vattenöverdomstol skall det, förutom lagfarna ledamöter, finnas vattenrättsråd. Dessa skall ha teknisk utbildning och erfarenhet av vattenfrågors behandling. Tjänst som vattenrättsråd tillsätts av regeringen.

Vattenöverdomstolen är domför med fyra ledamöter, av vilka minst tre skall vara lagfarna. Fler än fem ledamöter får inte delta.

Paragrafen motsvarar 13 kap. 11 § i det remitterade förslaget och 11 kap. 16 § VL (jfr 13 och 14 §§ lagen om domstolar i fastighetsmål).

Enligt 11 kap. 16 § tredje stycket VL bestämmer regeringen i vilken omfattning åtgärder som endast avser måls beredande får vidtas av lagfaren ledamot i vattenöverdomstolen eller av tjänsteman vid denna. Detta bemyndigande behövs inte i den nya vattenlagen, eftersom motsvarande

bestämmelse finns i 2 kap. 4 § tredje stycket rättegångsbalken (se även förordningen, 1979: 569, med hovrättsinstruktion). *13 kap. 12–13 §§*

Vattenmål

12 § Vattenmålen utgörs av ansökningsmål, stämningsmål och förrättningsmål.

Enligt förevarande paragraf, som motsvarar 18 kap. 1 § i utredningens förslag, delas vattenmålen upp i tre måltyper, nämligen ansökningsmål, stämningsmål och förrättningsmål. Jag har ansett benämningen förrättningsmål vara lämpligare för sådana mål som rör besvär över förrättningar enligt 12 kap. än den nuvarande benämningen besvärsmål i VL (jfr benämningen fastighetsbildningsmål i 15 kap. 1 § fastighetsbildningslagen). Uttrycket besvärsmål kan nämligen leda till förväxlingar med sådana mål som från vattendomstolen fullföljs till vattenöverdomstolen genom besvär (jfr 52 kap. rättegångsbalken).

På skäl som har anförts vid 12 kap. 38 § får underställningsmålen enligt 11 kap. 17 § första stycket punkten 60 VL inte någon motsvarighet i den nya lagen. Jag vill också erinra om vad jag vid inledningen till förevarande kapitel har anfört om att vattendomstolarna inte längre skall handlägga brottmål.

13 § Ansökningsmål är mål om

1. bestämmande enligt 2 kap. 8 § andra stycket av ersättning för rätten att ta i anspråk ett strömfall,
2. tillstånd enligt 4 kap. 1 § till utförande av andra vattenföretag än markavvattningsföretag,
3. godkännande enligt 4 kap. 4 § av ett utfört ändrings- eller lagningsarbete som inte avser ett markavvattningsföretag,
4. prövning enligt 4 kap. 5 § av lagligheten av ett utfört vattenföretag som inte är ett markavvattningsföretag,
5. inrättande enligt 6 kap. 3 § av en gemensam anläggning för bevattning, sedan en samfällighet enligt 6 kap. har bildats,
6. överflyttning enligt 9 kap. 18 § första stycket av rätten till andelskraft,
7. tillstånd enligt 14 kap. 1 § till utrivning av en vattenanläggning eller prövning enligt 14 kap. 5 § under vilka villkor en anläggning för bortledande av grundvatten får tas ur bruk,
8. tillstånd enligt 14 kap. 3 § första stycket att bortskaffa flottledsanläggningar eller rätt att, utan samband med bortskaffning, överta flottledsanläggningar enligt fjärde stycket nämnda paragraf,
9. förlängning enligt 15 kap. 2 § andra stycket av arbetstiden,
10. omprövning enligt 15 kap. 3, 4, 8, 9, 11 och 12 §§,
11. förverkande enligt 15 kap. 5 §,
12. omprövning, utan samband med pågående ansökningsmål eller förrättning, enligt 15 kap. 15 § första stycket eller omprövning enligt 15 kap. 15 § andra stycket,
13. fastställelse enligt 15 kap. 16 § av en överenskommelse.

Berör ett ansökningsmål uteslutande en viss eller vissa sakägare och kan

målet avgöras med bindande verkan endast mot dessa, får vattendomstolen, om sökanden medger det, förordna att målet skall behandlas enligt vad som gäller för stämningsmål. *13 kap. 14 §*

Paragrafen motsvarar, med huvudsakligen redaktionella jämkningar, 13 kap. 13 § i det remitterade förslaget. Punkten 14 i första stycket har utgått, eftersom propositionsförslaget inte innehåller någon motsvarighet till 15 kap. 17 § i det remitterade förslaget.

Första stycket motsvarar 11 kap. 17 § första stycket punkterna 1–21 VL och 18 kap. 2 § i utredningens förslag.

I överensstämmelse med gällande VL har till ansökningsmålen förts sådana mål som inte i egentlig mening innebär någon rättstvist mellan vissa bestämda personer utan där ansökningen riktar sig mot en mera obestämd krets samt även mål där ansökningen visserligen riktar sig mot en eller flera bestämda personer men där domstolarnas avgöranden skall ha rättskraft också mot tredje man.

Andra stycket motsvarar 11 kap. 61 § andra stycket VL. Bestämmelsen gör det möjligt att i vissa fall tillämpa det enklare förfarandet i stämningsmålen i stället för det omständligare och mestadels dyrbarare förfarandet i ansökningsmål med bl. a. kungörelser. Det förutsätts dock att ansökningen inte berör några motstående allmänna intressen och att det är endast någon eller några få kända sakägare som berörs.

Eftersom frågan om målets hänförande till ansökningsmål eller stämningsmål har betydelse för rättskraften av vattendomstolens dom i målet, har som en ytterligare förutsättning angetts att sökanden skall ha medgett att målet, som av honom anhängiggjorts som ett ansökningsmål, behandlas som ett stämningsmål. Någon sådan förutsättning anges inte i VL.

Enligt 20 kap. 1 § gäller de för sakägarna förmånligare bestämmelserna om rättegångskostnader i ansökningsmål även om målet enligt förevarande bestämmelse handläggs som stämningsmål.

14 § Stämningsmål är talan om

1. utrivning eller ändring av en vattenanläggning, när talan grundas på att anläggningen inte har tillkommit i laga ordning eller inte är av laga beskaffenhet,
2. ersättning för skada eller intrång genom en sådan anläggning som avses i 1,
3. ersättning för skada genom utrivning av en vattenanläggning, om utrivningen har skett utan tillstånd men sådant tillstånd skulle ha behövts, eller ersättning, utan samband med pågående ansökningsmål, enligt 14 kap. 5 § andra stycket,
4. ersättning enligt 2 kap. 9 § andra stycket,
5. deltagande, utan samband med pågående ansökningsmål, i en vattenreglering enligt 7 kap. 1 eller 4 §,
6. särskild tvångsrätt, utan samband med pågående förrättning eller ansökningsmål, enligt 8 kap.,
7. omprövning enligt 9 kap. 17 § andra stycket,

13 kap. 14 §

8. meddelande av bestämmelser enligt 15 kap. 19 §,
9. ersättning enligt 16 kap. 19 §,
10. ersättning eller annat på grund av att en vattenanläggning inte underhålls i enlighet med 17 kap. 1 §,
11. ersättning för skada på grund av att ett vattenföretag inte drivs i enlighet med villkoren i en tillståndsdom eller ett tillståndsbeslut eller i enlighet med vad som föreskrivs i 17 kap. 2 §,
12. ersättning enligt 17 kap. 3 § eller 19 kap. 7 §,
13. ersättning, utan samband med pågående ansökningsmål, enligt 20 kap. 10 §,
14. fördelning av vatten enligt 22 kap. 7 §.

Paragrafen motsvarar, med av lagrådet föreslagen ändring i punkt 3 och vissa redaktionella jämkningar, 13 kap. 14 § i det remitterade förslaget samt 11 kap. 17 § första stycket punkterna 22–51 VL och 18 kap. 3 § i utredningens förslag.

Stämningsmålen karakteriseras av att talan i målet riktar sig mot en viss fysisk eller juridisk person och att avgörandet i målet endast har rättskraft parterna emellan. Ordningen för handläggningen av stämningsmålen är därför i vissa avseenden en annan än beträffande ansökningsmålen. De stämningsmål som skall handläggas av vattendomstol måste avgränsas inte bara från ansökningsmålen utan även från andra typer av stämningsmål som skall handläggas av fastighetsdomstol (se 22 kap. 4 § tredje stycket) eller tingsrätt i vanlig sammansättning. Liksom i VL har därför även stämningsmålen angetts genom en uppräkning.

Uppräkningen av stämningsmål anknyter nära till nuvarande uppräkning i 11 kap. 17 § första stycket punkterna 22–51 VL med sådana ändringar som föranleds av ändringar i den nya lagen i förhållande till gällande VL. Vissa sakliga ändringar har dock vidtagits. När jämförelser i det följande görs med vissa punkter i VL, avses därmed uppräkningen i lagens 11 kap. 17 §.

Punkt 1 motsvarar punkterna 23, 31 och 41 i VL men tillämpningsområdet har i enlighet med utredningens förslag utvidgats till att avse alla slags vattenanläggningar. Det är enligt min mening lämpligast att parterna kan utnyttja vattendomstolens sakkunskap även i fråga om sådana anläggningar som har mindre betydelse från vattenrättslig eller vattenbyggnadsteknisk synpunkt. Genom en sådan ordning undviker man också att en vanlig tingsrätt upptar en tvist rörande en anläggning, som har förklarats tillåten av vattendomstolen, och bedömer frågan om dess överensstämmelse med tillståndsdomen.

Punkt 2 motsvarar punkterna 24 och 32 i VL men omfattar liksom punkt 1 alla slags anläggningar som tillkommit genom ett vattenföretag.

Punkt 3 motsvarar det senare ledet i punkt 28 i VL. Frågan om skyldighet att begära vattendomstolens prövning innan en anläggning för bortledande av grundvatten tas ur bruk regleras i 14 kap. 5 § (se även 4 kap. 1 § fjärde stycket). För utrivning av en vattenanläggning gäller däremot de

vanliga bestämmelserna om tillståndsplikt i 4 kap. 1 och 2 §§. Stadgandet har utformats i enlighet med lagrådets förslag. *13 kap. 15–16 §§*

Punkt 4 motsvarar punkt 37 i VL men gäller också för det fall att någon får avstå från ytvatten.

Punkt 5 saknar motsvarighet i VL.

Punkt 6 motsvarar punkterna 29 och 36 i VL. Bestämmelsen avser även det fallet att en fastighetsägare vill väcka talan om skadeförebyggande åtgärder eller ersättning mot någon som har lagt upp rensningsmassor på hans mark med stöd av 8 kap. 3 §.

Punkt 7 motsvarar punkt 22 i VL.

Punkt 8 motsvarar punkterna 27 (andra ledet) och 35 i VL.

Punkt 9 saknar nu motsvarighet i VL men motsvarar punkt 57 i VL före lagändringen den 1 juli 1974 (jfr prop. 1974: 83 s. 209).

Punkt 10 motsvarar punkt 28 (första ledet) i VL.

Punkt 11 motsvarar punkterna 27 (första ledet), 32 och 45 i VL.

Punkterna 12–14 saknar motsvarighet i VL. Jag har ansett det lämpligast att de frågor som avses i dessa punkter prövas av vattendomstolen.

15 § Förrättningsmål är besvär över beslut vid förrättningar enligt denna lag.

Paragrafen motsvarar 13 kap. 15 § i det remitterade förslaget samt 11 kap. 17 § första stycket punkten 59 VL och 18 kap. 4 § i utredningens förslag. Bestämmelser om överklagande till vattendomstolen av förrättningsmannens beslut finns i 12 kap. 37 och 38 §§.

16 § Talan som inte faller under 13 eller 14 § men som rör ett ämne som behandlas i denna lag får tas upp av vattendomstolen, om invändning inte görs mot domstolens behörighet inom den tid som anges i 34 kap. 2 § rättegångsbalken eller vattendomstolen finner att talan har avsevärd betydelse för vattenförhållandena. Om talan tas upp, räknas målet som vattenmål. Vattendomstolen får dock inte ta upp talan om ansvar för brott.

Om det enligt denna lag gäller en särskild ordning för behandlingen av en viss fråga, gäller föreskrifterna härom.

Paragrafen motsvarar 13 kap. 16 § i det remitterade förslaget samt 11 kap. 20 § VL och 18 kap. 5 § i utredningens förslag.

Första stycket gör det möjligt att utnyttja vattendomstolarnas sakkunskap i vattenrättsliga frågor även om talan inte uttryckligen kan hänföras till vattenmål enligt 13 eller 14 §. Det kan exempelvis vara fråga om ansökan om tillstånd till ett företag som inte utgör vattenföretag men som har vattenrättslig anknytning.

Enligt 11 kap. 20 § VL kan vattendomstolen ta upp talan som vattenmål även mot en motparts bestridande, om den väckta frågan har avsevärd betydelse för vattenförhållandena. Enligt utredningen skulle en sådan möjlighet bl. a. föranleda svåra gränsdragningsproblem. Utredningen har där-

för begränsat sitt förslag till fall där parterna är ense om att hänföra målet till vattenmål. *13 kap. 17 §*

Med det av mig förordade prövningssystemet kommer förevarande paragraf liksom enligt VL att kunna tillämpas inte bara på stämningsmål med ett begränsat antal parter utan även på ansökningsmål med ett större antal motparter till sökanden. Med hänsyn härtill anser jag att nuvarande ordning bör bibehållas. Vattendomstolen bör alltså även mot en motparts bestridande få ta upp en talan som har avsevärd betydelse för vattenförhållandena. Paragrafen har utformats i överensstämmelse härmed.

Om prövningen i högre rätt av vattendomstolens behörighet finns bestämmelser i 18 § i förevarande kapitel.

I 21 kap. finns bestämmelser om ansvar för brott mot vattenlagen. Ansvarsfrågan är alltså ett ämne som behandlas i lagen och vattendomstol skulle därför på grund av förevarande paragraf kunna ha rätt att även pröva en sådan talan. Som jag har anfört vid kapitelrubriken skall emellertid vattendomstolarna inte i något fall vara behöriga att handlägga frågor om brott mot vattenlagen. Därför har i tredje meningen i förevarande stycke tagits in ett uttryckligt förbud för vattendomstol att ta upp talan om ansvar för brott.

Förbudet att ta upp talan om ansvar för brott avser självfallet inte frågor om ansvar för rättegångsförseelser enligt 9 kap. rättegångsbalken (jfr 19 kap. 5 § rättegångsbalken). I sådana fall är vattendomstolen på grund av hänvisningen till rättegångsbalken i 2 § i förevarande kapitel behörig domstol.

Andra stycket motsvarar 11 kap. 20 § andra stycket VL. Utredningen har ansett att något behov av en sådan bestämmelse inte föreligger. Beträffande vissa frågor gäller dock en särskild handläggningsordning som enligt min mening gör bestämmelsen motiverad (se 2 kap. 8 §, 16 och 19 kap. samt bestämmelserna om regeringens prövningsrätt i 3 kap. 3 § andra stycket, 11 kap. 1–6 §§, 12 kap. 29 § och 42 § i förevarande kapitel).

Jag delar utredningens uppfattning att den nya lagen inte bör innehålla någon motsvarighet till bestämmelserna i 11 kap. 21 § VL om överförande av mål från allmän domstol till vattendomstol. Vad särskilt gäller 11 kap. 21 § andra stycket VL vill jag påpeka att alla mål om borttagande eller ändring av vattenbyggnader hänförs till vattenmål enligt den nya vattenlagen.

17 § Om det är lämpligt, får vattendomstolen pröva yrkanden som har samband med vattenmålet men som rör rättsförhållanden som inte skall bedömas enligt denna lag. Vattendomstolen får dock inte pröva frågor om äganderätt till fastigheter eller om fastighetsindelningen.

Paragrafen motsvarar 13 kap. 17 § i det remitterade förslaget samt 11 kap. 22 § VL och 18 kap. 6 § i utredningens förslag (jfr 5 kap. 3 § expropriationslagen).

13 kap. 18 §

Förevarande paragraf gör det möjligt att i vattenmålet behandla t. ex. frågor om ersättning för skador som inte kan ersättas enligt vattenlagen utan på annan, t. ex. grannelagsrättslig, grund. Förutsättningen är att yrkandet lämpligen kan prövas i vattenmålet. Härvid bör beaktas bl. a. intresset av att begränsa rättegångskostnaderna och att undvika att avgörandet av målet fördröjs.

Uttrycket "yrkanden" ersätter gällande VL:s uttryck "invändningar" och "yrkanden". Någon saklig ändring avses inte.

Att yrkanden av nu avsett slag bedöms i vattenmålet innebär inte att vattenlagens bestämmelser blir tillämpliga. De regler som gäller på det ifrågavarande rättsområdet skall i stället tillämpas, bl. a. i fråga om rättegångskostnader (se prop. 1972: 109 s. 291).

5 kap. 3 § expropriationslagen har utformats med 11 kap. 22 § VL som förebild. Härvid har emellertid på hemställan av lagrådet särskilt angivits att endast yrkanden från den exproprierande eller sakägare kan bli föremål för prövning (prop. 1972: 109 s. 399). Motsvarande bör enligt utredningen gälla i den nya vattenlagen. Jag anser emellertid att en sådan begränsning inte är ändamålsenlig för vattenmålens del utan det får ankomma på vattendomstolen att inom ramen för den allmänna lämplighetsbedömningen avgränsa kretsen av dem som skall få sina yrkanden prövade.

Förbudet för vattendomstol att pröva äganderättsfrågor m. m. har bibehållits i förevarande paragraf (jfr prop. 1972: 109 s. 398).

18 § Om en vattendomstol har prövat ett mål som rör ett ämne som behandlas i denna lag, får frågan huruvida målet är sådant att det skall tas upp av någon annan domstol än vattendomstol eller av någon annan myndighet än domstol prövas i högre rätt endast om

1. frågan fullföljs dit eller väcks där av en part som är berättigad till det, eller
2. vattendomstolen har prövat en fråga om äganderätt till en fastighet eller om fastighetsindelningen, eller
3. vattendomstolen har prövat en fråga för vars behandling en särskild ordning har föreskrivits i denna lag, eller
4. vattendomstolen har prövat en fråga om ansvar för brott.

Paragrafen motsvarar 13 kap. 18 § i det remitterade förslaget och 11 kap. 23 § VL (jfr 10 kap. 19 § rättegångsbalken).

Formuleringen "allmän domstol" i VL har ersatts med "annan domstol än vattendomstol". Detta innebär bl. a. att paragrafen avser även fastighetsdomstol som vid tillämpning av motsvarande bestämmelse i rättegångsbalken har ansetts som särskild domstol i pleniavgörandet NJA 1979 s. 107. Frågan om vattendomstols behörighet får alltså endast tas upp i högre rätt under de förutsättningar som anges i förevarande paragraf.

Eftersom vattendomstol enligt den nya vattenlagen inte får handlägga något brottmål, har punkt 4 fått en i förhållande till 11 kap. 23 § VL ändrad utformning.

Frågan om vattendomstolarnas inbördes behörighet får enligt 8 § andra stycket i förevarande kapitel inte tas upp av högre rätt. *13 kap. 19 §*

11 kap. 24 § VL har inte fått någon motsvarighet i den nya vattenlagen. Paragrafen reglerar frågan om sökandens rätt att föra talan för en viss fastighet, dvs. sökandens saklegitimation i vattenmålet. Invändningar av en motpart till sökanden rörande en sådan fråga bör enligt min mening lösas med stöd av rättegångsbalkens regler om rättegångshinder och särskilda rättsmedel och inte genom villkorade avgöranden av det slag som anvisas i nämnda paragraf i VL.

Om det verkligen är tvistigt, huruvida sökanden eller den som har gjort invändningen är ägare till den fastighet varpå sökanden grundar sin saklegitimation, bör vattendomstolen med stöd av 32 kap. 5 § rättegångsbalken förklara vattenmålet vilande och hänvisa parterna att lösa tvisten i särskild rättegång. I andra fall bör vattendomstolen tillämpa reglerna om rättegångshinder i 34 kap. rättegångsbalken och allt efter omständigheterna i målet avvisa sökandens ansökan eller ogilla invändningen om rättegångshinder i ett särskilt beslut eller i samband med dom i målet (se 34 kap. 1 och 3 §§ och 49 kap. 3 § rättegångsbalken).

Förfarandet vid vattendomstolarna i ansökningsmål

19 § En ansökan varigenom ett ansökningsmål anhängiggörs skall vara skriftlig och, om inte annat följer av 20 §, innehålla

1. de uppgifter, ritningar och tekniska beskrivningar som behövs för att bedöma företagets beskaffenhet, omfattning och verkningar,
2. uppgifter som behövs för att bedöma om hinder möter mot företaget från allmänna planeringssynpunkter samt uppgifter om möjlig alternativ lokalisering av företaget och om andra vattenföretag eller särskilda anläggningar som kan antas behövas för ett ändamålsenligt utnyttjande av det sökta företaget,
3. så fullständiga uppgifter som möjligt om vilka fastigheter som berörs av företaget samt namn och adress på ägarna och berörda innehavare av särskild rätt till fastigheterna,
4. uppgifter huruvida särskilda bestämmelser med stöd av lag har meddelats rörande användningen av de mark- och vattenområden som berörs av företaget,
5. uppgifter om de ersättningsbelopp som sökanden erbjuder till varje sakägare, om det inte på grund av företagets omfattning bör anstå med sådana uppgifter.

Ansökningen rörande ett företag, vars tillåtlighet kan antas komma under regeringens prövning, skall innehålla uppgifter om de åtgärder som sökanden har vidtagit enligt 11 kap. 7–11 §§ samt om vad som huvudsakligen har förekommit med anledning av dessa åtgärder.

Om företaget avser utförande av ett vattenkraftverk, skall ansökningen innehålla uppgift om det område som enligt sökanden bör utgöra strömfallsfastighet.

Paragrafen motsvarar 13 kap. 19 § i det remitterade förslaget och 11 kap. 26–28 §§ VL samt 15 kap. 4 § och 18 kap. 12 § i utredningens förslag.

13 kap. 20–21 §§

Första stycket i förevarande paragraf avser ansökningar beträffande alla typer av vattenföretag. Till skillnad mot 11 kap. 27 § 6 mom. andra stycket VL gäller alltså föreskrifterna i *punkt 2* även ansökningar som inte kan antas bli prövade av regeringen. Detta är motiverat av de nya tillåtlighetsreglerna i 3 kap. 1 och 5 §§ som skall tillämpas även av vattendomstolarna.

Enligt *punkt 3* skall anges vilka fastigheter som berörs av företaget. Av 22 kap. 2 § framgår när en fastighet skall anses vara berörd av ett vattenföretag.

Enligt VL skall också nyttjanderättshavare till berörda fastigheter uppges. Däremot anges inte servitutshavare särskilt, utan de torde inräknas bland ägarna till de berörda fastigheterna. Jag anser emellertid att det kan föreligga risk för att servitutshavare inte uppges i ansökningen och har därför tagit in en bestämmelse om att uppgift skall lämnas om innehavare av särskild rätt till fastigheterna. Härunder innefattas alltså servitutshavare, nyttjanderättshavare och innehavare av rätt till elektrisk kraft.

Av 22 kap. 1 § framgår att lagens bestämmelser om fastigheter också gäller gruvor. Även innehavare av gruvor skall alltså uppges i ansökningen.

Sökanden har enligt *punkt 5* skyldighet att antingen i ansökningen eller senare under målets handläggning erbjuda sakägarna ersättning för de skador och intrång som vattenföretaget orsakar. Av 44 § första stycket i detta kapitel framgår att ersättningen till en sakägare inte får av domstolen bestämmas till lägre belopp än vad sökanden sålunda har erbjudit.

Andra stycket motsvarar 11 kap. 27 § 6 mom. första stycket VL.

Tredje stycket motsvarar 11 kap. 27 § 2 mom. första stycket tredje meningen VL.

20 § En ansökan enligt 13 § första stycket 1 skall innehålla ritningar jämte beskrivning av strömfallets läge och beskaffenhet, uppgift om erbjudna ersättningsbelopp samt övriga upplysningar som behövs för att bedöma ersättningsfrågan.

Till en ansökan enligt 13 § första stycket 6 skall fogas dels ett gravationsbevis rörande den fastighet varifrån rätten till andelskraft skall flyttas över, dels överenskommelser som har träffats med borgenärer med panträtt i fastigheten och andra rättsägare.

Paragrafen motsvarar 13 kap. 20 § i det remitterade förslaget samt 11 kap. 27 § 1 och 5 mom. VL och 18 kap. 13 § i utredningens förslag.

21 § Ansökningshandlingarna skall i mål som avses i 13 § första stycket 2–5 och 7–12 ges in i åtta exemplar och i övriga mål i tre exemplar. Om det behövs, får vattendomstolen föreskriva att ytterligare exemplar skall ges in.

Har handlingarna inte getts in i ett tillräckligt antal exemplar eller anser vattendomstolen att de är ofullständiga, skall sökanden föreläggas att avhjälpa bristen. Om sökanden inte fullgör sin skyldighet att ge in ytterligare exemplar, får handlingarna mångfaldigas på sökandens bekostnad. Om

sökanden inte fullgör sin skyldighet att på annat sätt komplettera ansökningen, får ansökningen avvisas. *13 kap. 22–23 §§*

Paragrafen motsvarar 13 kap. 21 § i det remitterade förslaget samt 11 kap. 29 § VL och 18 kap. 15 och 16 §§ i utredningens förslag.

Vattendomstolarna är f. n. skyldiga att upprätta dubbla akter i vattenmålen. Det s. k. renovationsexemplaret av akterna sänds in till vattenöverdomstolen sedan målet har avgjorts (se 11 kap. 73 § tredje stycket, 81 § första stycket och 92 § första stycket VL). Jag anser i motsats till utredningen att nuvarande ordning med dubbla akter bör bibehållas, bl. a. eftersom det särskilt medan målen pågår ofta finns behov av akterna i olika domstolsinstanser. Jag kommer att senare ta upp frågan om de föreskrifter som behövs på denna punkt.

Enligt 11 kap. 109 § VL skall vattenöverdomstolens och högsta domstolens akter i avgjorda vattenmål sändas till vattenrättsdomaren. Jag kommer att senare ta upp frågan om föreskrifter i ämnet.

22 § Upptas ansökningen, skall vattendomstolen utfärda kungörelse om företaget. I kungörelsen skall lämnas en kortfattad redogörelse för ansökningen och på lämpligt sätt anges de fastigheter som kan beröras. Dessutom skall erinras om innehållet i 29 och 40 §§ och anges sista tidpunkt för erinringar enligt 29 §.

Vattendomstolen skall förordna en eller flera lämpliga personer att förvara ett exemplar av handlingarna i målet (aktförvarare). Namn och adress på aktförvarare skall anges i kungörelsen.

I kungörelsen skall vidare tillkännages att kallelser och andra meddelanden i målet till parterna skall, om de inte särskilt tillställs part, införas i en viss eller vissa ortstidningar samt hållas tillgängliga hos aktförvararen.

Kungörelsen skall snarast införas i Post- och Inrikes Tidningar och i ortstidning. En utskrift av kungörelsen skall vidare sändas till varje sakägare som har angetts i ansökningen eller som på annat sätt är känd för domstolen.

Om ansökningen berör fast egendom som är samfälld för flera fastigheter, behöver någon utskrift av kungörelsen inte sändas till de särskilda delägarna i samfälligheten. Finns en känd styrelse för samfälligheten, skall en utskrift av kungörelsen sändas till styrelsen.

Paragrafen motsvarar 13 kap. 22 § i det remitterade förslaget och 11 kap. 31–33 §§ VL samt 15 kap. 5 § och 18 kap. 17 § i utredningens förslag.

En ansökan om tillstånd att ändra en vattenanläggning som har utförts utan tillstånd får enligt 4 kap. 5 § prövas endast om en prövning av anläggningens laglighet sker samtidigt (jfr 11 kap. 30 § VL). Ansökningen skall alltså avvisas om inte laglighetsprövning begärs. Någon särskild bestämmelse härom behövs inte (jfr 11 kap. 31 § VL).

23 § Ett exemplar av ansökningshandlingarna och av kungörelsen skall sändas till kammarkollegiet och fiskeristyrelsen. Om det kan antas att det allmänna fiskeintresset eller något annat allmänt intresse inte berörs av företaget, behöver ansökningshandlingarna dock inte översändas.

Kungörelsen skall även sändas till berörda kommuner samt till länsstyrelsen och till andra statliga myndigheter vars verksamhet kan beröras av ansökningen. *13 kap. 24–25 §§*

Paragrafen motsvarar 13 kap. 23 § i det remitterade förslaget och delvis 11 kap. 34–36 §§ VL samt 15 kap. 5 § andra stycket 2 och 18 kap. 18 § i utredningens förslag.

Jag hänvisar till vad som i den allmänna motiveringen i lagrådsremissen (avsnitt 2.10.1) har anförts om bevakningen av allmänna intressen.

Paragrafen innehåller inte några detaljerade föreskrifter om vilka statliga myndigheter utöver kammarkollegiet och fiskeristyrelsen som skall höras i målet utan detta får avgöras från fall till fall med hänsyn till det ansökta vattenföretagets art. Det får i andra hand anses ankomma på kammarkollegiet att se till att de statliga myndigheterna får den information om ansökningen som behövs.

En statlig myndighet som är sakägare, exempelvis domänverket som förvaltare av en skogsfastighet, behandlas i enlighet med de regler som gäller för sakägare (se avsnitt 2.10.2 i den allmänna motiveringen i lagrådsremissen).

24 § Utskrift av kungörelsen skall delges

1. styrelsen eller någon annan som förvaltar en av ansökningen berörd kanal- eller slussanläggning eller annan allmän farled eller en hamn eller flottled som är allmän,
2. styrelsen för ett av ansökningen berört vattenförbund samt styrelsen eller annan som förvaltar en berörd samfällighet enligt denna lag eller motsvarande äldre bestämmelser,
3. ägaren av en anläggning för tillgodogörande av vattenkraft, om med ansökningen avses ianspråktagande av den tillgodogjorda kraften,
4. ägaren av den strömfallsfastighet från vilken andelskraft tillhandahålls, när fråga är om en ansökan enligt 13 § första stycket 6,
5. innehavaren av det tillstånd som avses med en ansökan enligt 13 § första stycket 10 eller 11.

Paragrafen motsvarar, med av lagrådet föreslagen utformning, 13 kap. 24 § i det remitterade förslaget samt 11 kap. 37 § VL och reglerar i vilken utsträckning delgivning skall ske.

25 § Kammarkollegiet skall, om det behövs, föra talan i målet för att tillvarata allmänna intressen.

Kommun får föra talan för att tillvarata allmänna intressen inom kommunen.

Fiskeristyrelsen skall, om handlingar översänts till styrelsen enligt 23 §, yttra sig om vattenföretagets inverkan på det allmänna fiskeintresset samt föreslå de bestämmelser som behövs till skydd för fisket. Om styrelsen finner att yttrande inte kan avges utan undersökning på platsen, skall styrelsen anmäla detta till vattendomstolen, som förordnar om sakkunnigutredning enligt 32 §.

13 kap. 26–28 §§

Paragrafen motsvarar, med av lagrådet föreslagen utformning, 13 kap. 25 § i det remitterade förslaget och delvis 11 kap. 35 § 1 mom. första stycket och 3 mom. första stycket och 36 § VL samt 15 kap. 6 § och 18 kap. 19 § och 25 § andra stycket i utredningens förslag.

26 § Ägare av fastigheter som berörs av ansökningen skall till vattendomstolen uppge innehavare av servitut, nyttjanderätt eller rätt till elektrisk kraft som har upplåtits i fastigheten. Underlåts detta utan giltigt skäl och uppstår på grund härav skada för sådana sakägare, skall fastighetsägaren ersätta skadan. Fastighetsägarna skall erinras om innehållet i denna paragraf i den kungörelse som avses i 22 § eller på annat lämpligt sätt.

Paragrafen motsvarar 13 kap. 26 § i det remitterade förslaget samt 11 kap. 33 § femte stycket VL och 18 kap. 20 § i utredningens förslag (jfr 5 kap. 7 § expropriationslagen). Jag hänvisar till vad jag har anfört vid 12 kap. 19 §.

27 § Har en sakägare uppgetts eller på annat sätt blivit känd för vattendomstolen först efter det att kungörelsen har utfärdats och har han inte fört talan i målet, skall han på lämpligt sätt beredas tillfälle att yttra sig. Handläggningen av målet får dock inte uppehållas.

Paragrafen motsvarar, med av lagrådet förordad jämkning, 13 kap. 27 § i det remitterade förslaget samt 11 kap. 33 § tredje stycket VL och 18 kap. 21 § i utredningens förslag (jfr 5 kap. 8 § expropriationslagen).

Ett sätt att underrätta den nye sakägaren är att sända honom den ursprungliga kungörelsen, eventuellt med en ny tid utsatt för erinringar.

I 35 § i förevarande kapitel finns bestämmelser om nytillkomna sakägare som motsvarar 11 kap. 47 § VL.

I uttrycket "handläggningen" av målet innefattas även avgörande av målet.

28 § Om det råder tvist om en fastighet som berörs av det i målet avsedda företaget eller av en avsedd åtgärd, har den av de tvistande som innehar fastigheten med äganderättsanspråk rätt att företräda fastigheten i målet, till dess den lagligen vinns från honom.

En ny ägare får inte rubba vare sig överenskommelser som den förre ägaren har ingått eller andra åtgärder som har vidtagits i målet och som är bindande för den förre ägaren. Om den förre ägaren har erhållit meddelanden och kallelser i målet, behövs inte några nya meddelanden till eller kallelser på den nye ägaren.

Paragrafen motsvarar 13 kap. 28 § i det remitterade förslaget samt 11 kap. 54 § VL och 18 kap. 22 § i utredningens förslag. Utredningens förslag överensstämmer med 5 kap. 11 § expropriationslagen. Jag har emellertid ansett det lämpligare att bibehålla den ordning som gäller enligt VL (se även 12 kap. 13 § andra och tredje styckena nya vattenlagen).

13 kap. 29–30 §§

Bestämmelserna i förevarande paragraf gäller endast fastigheter på sakägarsidan (jfr 22 kap. 2 §). Frågan om sökandens rätt att företräda en fastighet har behandlats vid 18 §.

29 § Erinringar mot ansökningen skall göras i skriftlig inlaga som i tre exemplar ges in till vattendomstolen inom den tid som domstolen har bestämt. Tiden skall vara minst trettio dagar från det att kungörandet skedde. Vattendomstolen är inte skyldig att fästa avseende vid erinringar som görs för sent. Ett exemplar av varje erinringsskrift skall sändas till sökanden.

Paragrafen motsvarar 13 kap. 29 § i det remitterade förslaget och 11 kap. 38 § VL.

Av 5 § första stycket lagen (1977: 654) om kungörande i mål och ärenden hos myndighet m. m. framgår att kungörandet skall anses ha skett den dag då det sista föreskrivna tillkännagivandet enligt den lagen ägde rum. Om vattendomstolen, vilket torde vara det vanligaste, i kungörelsen bestämmer en viss sista tidpunkt för erinringar och kungörelsen skall införas i flera ortstidningar, måste alltså tidpunkten bestämmas med en viss marginal.

Vattendomstolen har visserligen en officialprövningsskyldighet men jag har ansett det vara lämpligt att liksom i VL ha en allmän erinran om att vattendomstolen inte är skyldig att fästa avseende vid erinringar som görs för sent. Bestämmelsen härom i *tredje meningen* i förevarande paragraf bör främst kunna tillämpas då någon på ett mycket sent stadium under målets handläggning gör invändningar rörande företagets omfattning och konstruktion.

I fråga om rätt för sakägare att framställa ersättningsanspråk finns särskilda bestämmelser i 40 § i förevarande kapitel.

En avskrift av erinringsskrifterna skall enligt *fjärde meningen* sändas till sökanden (jfr 11 kap. 39 § VL).

30 § Den fortsatta förberedelsen av målet är skriftlig eller muntlig.

Vattendomstolen skall under förberedelsen verka för att utredningen i målet får den inriktning och omfattning som är lämplig med hänsyn till målets beskaffenhet. Därvid skall domstolen såvitt möjligt se till att någon onödig utredning inte görs i målet.

Paragrafen motsvarar 13 kap. 30 § i det remitterade förslaget.

Första stycket motsvarar 11 kap. 39 §, 40 § 1 mom. och 2 mom. första stycket VL samt 18 kap. 24 § första stycket i utredningens förslag.

Jag anser det lämpligt att bibehålla VL:s nuvarande förberedelsesystem, vilket innebär att förfarandet huvudsakligen är skriftligt. Eftersom rättegångsbalken i stället har den muntliga formen som huvudprincip, har en särskild bestämmelse som medger en större valfrihet i vattenmålen tagits in i förevarande stycke. Det är alltså vattendomstolen som avgör i vilka fall

en muntlig förberedelse skall äga rum. Bestämmelser om muntliga förberedelser finns i 31 §. *13 kap. 31 §*

Andra stycket motsvarar 18 kap. 23 § i utredningens förslag (jfr 5 kap. 12 § första stycket expropriationslagen).

Förevarande stycke innehåller bestämmelser om vattendomstolens processledande verksamhet under förberedelsen. I expropriationslagen kompletteras motsvarande bestämmelser av regler om s.k. utredningsbeslut. Enligt 5 kap. 12 § andra stycket expropriationslagen skall fastighetsdomstolen, om det inte är uppenbart obehövligt, så snart det kan ske genom ett särskilt beslut meddela parterna vilken utredning som enligt domstolens mening bör förebringas. I 7 kap. 1 § andra stycket expropriationslagen finns vidare en särskild bestämmelse som inskränker sakägarnas rätt till ersättning för utredning som förebringats i strid med utredningsbeslut.

Vattenlagsutredningen har funnit att det inte finns behov av särskilda utredningsbeslut i vattenmålen och har alltså inte föreslagit någon motsvarighet till 5 kap. 12 § andra stycket expropriationslagen.

Av remissinstanserna anser VASO att institutet bör införas i den nya vattenlagen men modifierat på det sättet att ett utredningsbeslut skall meddelas i den mån det inte anses obehövligt. Svea hovrätt anser att frågan i varje fall bör övervägas. Vänersborgs tingsrätt delar däremot utredningens uppfattning och understryker i stället vikten av att någon bestämmelse om utredningsbeslut inte föreskrivs för vattenmålen.

Jag delar utredningens uppfattning att ett formaliserat institut med utredningsbeslut i många fall skulle låsa såväl domstolen som parterna på ett olämpligt sätt i vattenmålen. Erfarenheterna från institutets tillämpning i expropriationsmålen är också enligt vad jag har inhämtat inte heller odelat positiva. En aktiv materiell processledning från vattendomstolens sida i förening med bestämmelserna i 18 kap. 6 och 8 §§ rättegångsbalken om rättegångskostnadsansvaret vid försumlig processföring m.m. bör enligt min mening medföra att onödig utredning inte tas fram i vattenmålen. Förevarande paragraf innehåller därför inte någon motsvarighet till expropriationslagens bestämmelser om utredningsbeslut.

Eftersom den nya lagen inte innehåller några särskilda bestämmelser om vattenrättsdomare och rättegångsbalkens bestämmelser om bevisning m.m. blir tillämpliga också i vattenmål (se bl.a. 35 kap. 6 och 10 §§ samt 42 kap. 19 §), behövs inte någon motsvarighet till 11 kap. 43 § VL.

31 § Vattendomstolen bestämmer vad en muntlig förberedelse skall avse och vilka parter som skall inställa sig vid denna. Parterna skall kallas till förberedelsen. Kallelsen skall delges parterna eller kungöras i ortstidning. Parter kan föreläggas vid vite att komma tillstädes eller infinna sig personligen.

Vid den muntliga förberedelsen får tredskodom inte meddelas. Parterna får åberopa skrifter som de har gett in. En redogörelse bör lämnas för skrifternas innehåll.

13 kap. 32 §

Paragrafen motsvarar 13 kap. 31 § i det remitterade förslaget.

Första stycket motsvarar 11 kap. 40 § 2 mom. första stycket samt andra stycket första och andra meningarna VL samt 18 kap. 24 § andra stycket i utredningens förslag.

Andra stycket motsvarar delvis 11 kap. 40 § 2 mom. andra stycket tredje—sjätte meningarna VL samt 18 kap. 24 § tredje stycket i utredningens förslag.

Som jag har anfört vid 4 § i förevarande kapitel anser jag att vissa utvidgningar i ensamdomares behörighet att handlägga vattenmål bör vidtas i förhållande till VL och utredningsförslaget. Det gäller främst dennes behörighet att avgöra mål i samband med förberedelsen och vid huvudförhandling i förenklad form. I princip blir bestämmelserna om förberedelse i 42 kap. 18 § rättegångsbalken tillämpliga på grund av hänvisningen i 2 § i förevarande kapitel. Enligt första meningen av förevarande stycke skall dock tredskodom inte få meddelas vid den muntliga förberedelsen. Vid såväl muntlig som skriftlig förberedelse skall däremot medgivna eller eftergivna frågor kunna avgöras samt förlikningar stadfästas. Förutsättningen är dock att det rör frågor, varom förlikning är tillåten. I ansökningsmål kan sådana frågor inte avgöras förrän tillstånd har meddelats till det ifrågavarande vattenföretaget. De nu förordade möjligheterna kan därför endast komma i fråga när frågorna skall prövas efter en tillståndsdom, t. ex. efter ett uppskovsbeslut enligt 49 § eller då målet avser ersättningsanspråk för oförutsedda skador.

Huvudförhandling i förenklad form skall kunna hållas även i vattenmål. Motsvarande behörighet för ensamdomare som vid förberedelse finns också i detta fall (jfr 1 kap. 3 § tredje stycket rättegångsbalken). Jag återkommer till denna fråga vid 36 §.

Någon särskild bestämmelse om att protokoll skall föras vid muntliga förberedelser behövs inte (jfr 11 kap. 40 § 2 mom. tredje stycket VL). Inte heller behövs det några särskilda bestämmelser om att vattendomstolens ordförande är behörig att besluta om delgivningar och kallelser (jfr 11 kap. 42 § VL).

32 § Om det för bedömning av målet behövs någon särskild teknisk utredning eller vidlyftigare värdering, kan vattendomstolen förordna en eller flera sakkunniga att efter förberedande undersökning avge utlåtande i målet.

Sådan undersökning skall verkställas snarast möjligt. Om det behövs med hänsyn till målets beskaffenhet eller ändamålet med undersökningen, skall domstolen på ett lämpligt sätt underrätta parterna om tiden för denna.

Paragrafen, som kompletterar bestämmelserna om sakkunnig i 40 kap. rättegångsbalken, motsvarar 13 kap. 32 § i det remitterade förslaget samt 11 kap. 45 § 1 mom. VL och 18 kap. 25 § första och tredje styckena i utredningens förslag. En motsvarighet till 18 kap. 25 § andra stycket i utredningens förslag finns i 25 § tredje stycket i förevarande kapitel.

13 kap. 33–34 §§

33 § Om det är lämpligt, får vattendomstolen uppdra åt en eller flera ledamöter av vattendomstolen att verkställa undersökning på platsen. Parterna skall på lämpligt sätt underrättas om tiden för en sådan undersökning. Vid undersökningen skall protokoll föras.

Paragrafen motsvarar 13 kap. 33 § i det remitterade förslaget samt i huvudsak 11 kap. 45 § 2 mom. VL och 9 § lagen om domstolar i fastighetsmål.

I förhållande till VL har den ändringen gjorts att även vattendomstolens ordförande skall kunna förordnas att verkställa undersökning på platsen. Enligt VL kan uppdrag lämnas åt nämndemännen eller en av dem endast i enklare fall. Denna begränsning har inte bibehållits i förevarande paragraf.

I motsats till vad som är fallet enligt lagen om domstolar i fastighetsmål har inte i lagen angivits att undersökningen skall behövas för utredning i någon särskild fråga, utan enligt förevarande paragraf får lämplighetsskäl avgöra huruvida undersökning skall äga rum och vad denna skall avse.

Jag har ansett det lämpligt att ha en motsvarighet till föreskriften i VL om protokollföring vid undersökningen, eftersom sådan enligt 6 kap. 1 § andra stycket rättegångsbalken annars inte skulle behövas (jfr prop. 1969: 44 s. 259).

34 § På begäran av sökanden får vattendomstolen utan huvudförhandling besluta att åtgärder får vidtas för att förebygga eller minska skador eller olägenheter, innan frågan om sådana åtgärder slutligen avgörs. Som villkor gäller att sökanden hos länsstyrelsen ställer säkerhet för den ersättning som han kan bli skyldig att betala på grund av åtgärderna.

Beslutet gäller omedelbart, men det kan ändras när förhållandena föranleder det.

Paragrafen motsvarar, med av lagrådet förordade jämkningar, 13 kap. 34 § i det remitterade förslaget och 11 kap. 46 § VL. I utredningens förslag finns inte någon motsvarighet.

Enligt 11 kap. 46 § första stycket VL har vattenrättsdomaren befogenhet att medge provisoriska åtgärder i brådskande fall som inte behöver avse förebyggande eller avhjälpande av skador. Befogenheten är begränsad till vissa företagstyper, nämligen grundvattentäkt, allmän farled, allmän flottled samt vattenavlednings- och invallningsföretag. Tanken på en utvidgning av befogenheten till andra företagstyper eller t. o. m. alla typer har tidigare avvisats (se lagrådet i prop. 1946: 133 s. 19 och departementschefen i prop. 1952: 52 s. 63). Däremot har man gett vattenrättsdomaren möjlighet att medge skadeförebyggande och skademinskande provisoriska åtgärder i alla ansökningsmål (se 11 kap. 46 § andra stycket VL).

Huvudprincipen i såväl gällande VL som den nya lagen är att ett vattenföretag inte får sättas i gång, innan vattendomstolen i sin helhet efter en avvägning av samtliga mot varandra stående intressen har lämnat sitt tillstånd. Gällande VL:s bestämmelser om vattenrättsdomarens befogen-

het att medge brådskande åtgärder som inte är av skadeförebyggande eller skademinskande karaktär innebär ett avsteg från denna princip. Detta avsteg är enligt min mening olämpligt (jfr NJA 1978 s. 612). Om ett företag är särskilt brådskande och det är angeläget med ett snabbt genomförande, bör detta kunna beaktas inom ramen för den vanliga rättsliga behandlingen av målet vid vattendomstolen på det sättet att målet ges förtur. Enligt 48 § i förevarande kapitel finns också möjligheter att genom deldom pröva frågan om företagets tillåtlighet och meddela tillstånd till de arbeten som behöver utföras. Enligt 37 § i förevarande kapitel kan ansökningsmål i vissa fall tas upp tilll omedelbar huvudförhandling utan någon skriftlig eller muntlig förberedelse. Jag har på grund av det anförda ansett att den nuvarande befogenheten för vattenrättsdomaren att i vissa fall medge brådskande åtgärder, som inte är av skadeförebyggande eller skademinskande karaktär, inte bör ges någon motsvarighet i den nya lagen. *13 kap. 34 §*

I första stycket i förevarande paragraf har i enlighet med det anförda endast intagits en motsvarighet till 11 kap. 46 § andra stycket VL om provisoriska åtgärder i skadeförebyggande eller skademinskande syfte. Bestämmelserna gäller liksom enligt VL alla typer av vattenföretag som prövas i ansökningsmål. Beslutet är ett led i förberedelsen av målet och vattendomstolens ordförande får alltså besluta ensam.

Som framhölls vid tillkomsten av motsvarande bestämmelse i VL (se prop. 1952: 52 s. 61 och 64) är det väsentliga syftet att bereda möjlighet till ianspråktagande av annans mark, när det påkallas för en skyddsåtgärd som sökanden önskar vidta. De praktiskt viktigaste fallen är de då sökanden redan i en deldom har fått ett byggnadstillstånd och det senare visar sig att skyddsåtgärder behöver vidtas på annans mark. Om vattendomstolen har skjutit upp t. ex. frågan om ordnande av virkesavlägg, kan det visa sig behövligt att man utan dröjsmål, innan frågan i sin helhet är mogen att slutligt avgöras, anordnar en vältplats på en fastighet, vars ägare inte frivilligt vill upplåta erforderlig mark.

Genom hänvisningen i 54 § andra stycket till förevarande paragraf, blir denna tillämplig även beträffande skadeförebyggande och skademinskande åtgärder i vissa stämningsmål.

I överensstämmelse med terminologin i expropriationslagen (se 5 kap. 16, 17 och 19 §§) föreskrivs i andra meningen i förevarande stycke att sökanden skall ställa säkerhet hos länsstyrelsen för eventuell skadeståndsskyldighet. Annan säkerhet än gällande VL:s pant och borgen, t. ex. bankgaranti, kan alltså komma i fråga. Av 22 kap. 3 § nya vattenlagen framgår att länsstyrelsen skall pröva säkerheten, om den inte har godkänts av den till vars förmån den ställs. Av tredje stycket i nämnda paragraf framgår att staten, kommuner, landstingskommuner och kommunalförbund inte behöver ställa säkerhet.

Eftersom det enligt 19 kap. i den nya vattenlagen inte ankommer på vattendomstolen att besluta om skydd för vattenförsörjningen, innehåller

förevarande paragraf inte någon motsvarighet till 11 kap. 46 § tredje stycket VL. *13 kap. 35–36 §§*

Andra stycket i förevarande paragraf motsvarar 11 kap. 46 § fjärde stycket VL.

Enligt 67 § andra stycket skall beslut enligt förevarande paragraf överklagas särskilt genom besvär. Härvid kan vattenöverdomstolen givetvis meddela inhibition, dvs. förordna att beslutet t. v. inte får verkställas. Även om beslutet inte överklagas kan vattendomstolen senare, t. ex. vid den slutliga prövningen av frågan om skyddsåtgärder, ändra eller upphäva det provisoriska beslutet.

35 § Framgår det av ett utlåtande enligt 32 § eller på annat sätt att det sökta vattenföretaget berör fastigheter som inte har angivits i kungörelsen enligt 22 §, skall vattendomstolen med tillämpning av 22 § bereda ägare och innehavare av särskilda rättigheter till sådana fastigheter tillfälle att yttra sig.

Om det är lämpligare, får vattendomstolen kalla sakägarna till huvudförhandlingen i målet. Kallelserna skall senast åtta dagar före huvudförhandlingen delges sakägarna i den ordning som gäller för delgivning av stämning i tvistemål.

Paragrafen motsvarar, med av lagrådet föreslagen utformning av andra stycket, 13 kap. 35 § i det remitterade förslaget och 11 kap. 47 § VL.

36 § När målet är klart för huvudförhandling, skall vattendomstolen bestämma tid och plats för denna. Platsen bestäms med hänsyn främst till att minsta möjliga kostnader uppstår.

Besked om tid och plats för huvudförhandlingen skall i god tid lämnas parterna i den ordning som har bestämts för kallelser till dem. Om anledning till det föreligger, skall i kallelsen lämnas uppgift om de frågor som avses behandlas vid huvudförhandlingen.

Om någon part bör infinna sig personligen vid huvudförhandlingen, skall vattendomstolen förelägga honom detta vid vite. Föreläggandet skall delges.

Huvudförhandling får hållas, även om part uteblir från denna. Tredskodom får dock inte meddelas.

Paragrafen motsvarar, med av lagrådet förordad jämkning i fjärde stycket, 13 kap. 36 § i det remitterade förslaget samt i huvudsak 11 kap. 50 § andra stycket och 55 § andra stycket VL samt 18 kap. 26 och 27 §§ i utredningens förslag.

Enligt 11 kap. 50 § första stycket VL skall huvudförhandling hållas vid syn på stället eller, om målet kan prövas utan syn, på annan plats som är välbelägen för parterna. En motsvarande regel gäller för fastighetsdomstol enligt 10 § lagen om domstolar i fastighetsmål. Det vanligaste i vattenmålen är emellertid att huvudförhandlingen i målet hålls i en särskild lokal inomhus och att syn hålls i samband därmed. I överensstämmelse härmed har i

förevarande paragraf meddelats bestämmelser rörande själva huvudförhandlingen medan bestämmelser om syn har tagits in i 38 §. *13 kap. 37–38 §§*

Enligt *första stycket* i förevarande paragraf skall platsen för huvudförhandlingen bestämmas med hänsyn främst till att minsta möjliga kostnader uppstår. Detta innebär att man vid bestämmande av platsen för förhandlingen i första hand skall ta hänsyn till de kostnader som denna kommer att föra med sig. Härvid skall man beakta inte bara parternas kostnader utan också det allmännas utgifter för domstolens resa m. m. Kostnadsfrågan skall emellertid inte vara helt utslagsgivande utan också andra faktorer kan tillmätas betydelse. Eftersom syn regelmässigt skall hållas i ansökningsmålen (jfr 38 §), har naturligtvis belägenheten av syneobjekten betydelse för bestämmandet av platsen för huvudförhandlingen.

VL:s föreskrift om en kallelsetid av minst fjorton dagar har i överensstämmelse med utredningens förslag i *andra stycket* ersatts med "i god tid" (jfr "skäligt rådrum" i 32 kap. 1 § rättegångsbalken).

Av hänvisningen i 2 § till rättegångsbalken och av stadgandet i 4 § om behörighet för ensamdomare i vattenmål följer att huvudförhandling i förenklad form enligt 42 kap. 20 § andra och tredje styckena skall kunna äga rum i vattenmål i fall då muntlig förberedelse äger rum. Även vid en sådan huvudförhandling gäller *fjärde stycket* första meningen i förevarande paragraf. Förutsättningen är dock att den uteblivna parten har kallats till förhandlingen (jfr NJA 1974 s. 184). Som lagrådet påpekar skall naturligtvis även vad som i 42 kap 20 § andra stycket rättegångsbalken sägs angående parternas samtycke iakttas, när rätten tar ställning till om huvudförhandlingen skall hållas i förenklad form. Förbudet mot att meddela tredskodom enligt andra meningen i förevarande stycke gäller också vid huvudförhandling i förenklad form.

37 § Om vattendomstolen finner att ett mål kan utredas utan förberedelse, får domstolen i kungörelse omedelbart kalla parterna till huvudförhandling i målet. Därvid gäller 22–28 och 32–36 §§ i tillämpliga delar. Huvudförhandlingen får hållas tidigast tre veckor efter det att kungörandet skedde.

Paragrafen motsvarar 13 kap. 37 § i det remitterade förslaget och 11 kap. 61 § första stycket VL.

38 § I målet skall syn hållas, om det inte är obehövligt.

Paragrafen motsvarar 13 kap. 38 § i det remitterade förslaget samt 11 kap. 50 § första stycket VL och 10 § lagen om domstolar i fastighetsmål.

Enligt paragrafen behålls den nuvarande huvudprincipen att syn skall hållas i ansökningsmål, om det inte är obehövligt. Eftersom denna princip inte följer direkt av bestämmelserna om syn i 39 kap. rättegångsbalken, som i övrigt blir tillämpliga, har ett särskilt stadgande tagits in i föreva-

13 kap. 39–41 §§

rande paragraf. Av 39 kap. 2 § rättegångsbalken följer att syn normalt skall hållas vid huvudförhandlingen, men att den också kan äga rum före eller utom denna.

Jag anser inte att det behövs någon motsvarighet till bestämmelserna i 11 kap. 50 § tredje stycket VL som i vissa fall ger parterna rätten att avgöra frågan om syn bör hållas. Enligt min mening bör avgörandet alltid ligga i domstolens hand. Domstolen bör när det gäller tidpunkt för syn och dennas omfattning naturligen ta hänsyn till parternas inställning.

39 § Ett beslut varigenom en nämndeman har förklarats jävig rubbar inte beslut eller åtgärder av vattendomstolen, som har tillkommit innan jävsinvändningen gjordes och varom övriga ledamöter har varit ense.

Paragrafen motsvarar 13 kap. 39 § i det remitterade förslaget och 11 kap. 52 § tredje stycket VL. I övrigt gäller jävsbestämmelserna i 4 kap. 14 och 15 §§ rättegångsbalken.

Enligt rättsfallet NJA 1978 s. 464 gäller inte förbudet att väcka fråga om jäv mot särskild ledamot av nämnd i högre rätt en nämndeman i fastighetsdomstol. Med en sådan nämndeman torde nämndeman i vattendomstol få likställas.

40 § Yrkanden om ersättning till följd av det vattenföretag eller den åtgärd som avses med ansökningen samt erinringar i anledning av utlåtande enligt 32 § skall framställas skriftligen eller muntligen senast vid huvudförhandlingen. Vattendomstolen får avvisa senare framställda yrkanden och erinringar, om de inte har föranletts av iakttagelser vid syn eller av andra omständigheter som har förekommit under huvudförhandlingen.

Paragrafen motsvarar, med av lagrådet föreslagen jämkning, 13 kap. 40 § i det remitterade förslaget och 11 kap. 53 § VL.

41 § Vid huvudförhandlingens början bör ordföranden eller någon annan ledamot kort redogöra för ansökningen och de yrkanden som har framställts i målet. För utredning av frågor av teknisk beskaffenhet får parterna åberopa ingivna skrifter. En redogörelse skall lämnas för skrifternas innehåll.

Vid en uppskjuten huvudförhandling skall målet återupptas i det skick vari det förelåg vid den tidigare handläggningens slut. Har de ledamöter som vid det senare sammanträdet tjänstgör i domstolen inte deltagit i den tidigare handläggningen, skall dock målet företas till ny huvudförhandling. I den mån det i sådant fall kan antas vara utan betydelse eller skulle medföra oskälig kostnad eller synnerlig olägenhet, behöver bevis som har tagits upp vid tidigare handläggning inte tas upp på nytt.

Paragrafen motsvarar 13 kap. 41 § i det remitterade förslaget och 11 kap. 55 § första stycket och 57 § fjärde stycket VL samt 11 § lagen om domstolar i fastighetsmål. Paragrafen innehåller vissa särbestämmelser i förhållande till rättegångsbalkens bestämmelser om huvudförhandling i 43 kap.

13 kap. 42–44 §§

42 § Om vattendomstolen finner att hinder mot det sökta företaget möter enligt 3 kap. 3 § första stycket men att det föreligger sådana omständigheter som avses i andra stycket nämnda paragraf, skall vattendomstolen med eget yttrande överlämna frågan till regeringens avgörande. Detsamma gäller, om frågan om företagets tillåtlighet enligt 11 kap. 1–3 eller 5 § skall avgöras av regeringen.

Paragrafen motsvarar 13 kap. 42 § i det remitterade förslaget samt 2 kap. 20 § 3 mom. och 4 kap. 20 § VL. Innan frågan överlämnas, skall vattendomstolen ha hållit huvudförhandling i målet.

43 § Vattendomstolens dom skall grundas på vad som har förekommit vid syn och annan förhandling inför vattendomstolen samt vad handlingarna innehåller.

Domen skall meddelas så snart det kan ske med hänsyn till målets beskaffenhet och omständigheterna i övrigt. Om inte synnerliga skäl föreligger, skall domen meddelas inom två månader efter det huvudförhandlingen avslutades.

Skyldigheten enligt 17 kap. 9 § sjunde stycket rättegångsbalken att underrätta parterna om innehållet i domen skall anses vara fullgjord genom att ett exemplar av domen hålls tillgängligt hos den eller de aktförvarare som har förordnats.

Paragrafen motsvarar 13 kap. 43 § i det remitterade förslaget.

Första stycket motsvarar 11 kap. 58 § första stycket VL och 18 kap. 44 § i utredningens förslag (jfr 5 kap. 28 § expropriationslagen).

Andra stycket motsvarar 11 kap. 57 § första stycket VL och 18 kap. 43 § i utredningens förslag. Liksom enligt dessa bestämmelser föreskrivs i princip en längsta tid av två månader för att meddela dom. Denna tid får överskridas endast om synnerliga skäl föreligger. Som framhålls av Svea hovrätt bör vattendomstolarnas sedvanliga årsrytm med resor och syner under sommarhalvåret och domskrivning på annan tid i viss utsträckning få avgöra tidpunkten för meddelande av domar. Det kan alltså fortfarande finnas anledning att vänta med större domar längre tid än två månader.

I fråga om meddelande av domar gäller i övrigt 17 kap. 9 § rättegångsbalken. Vid förhandlingens avslutande skall domstolen antingen avkunna dom, bestämma en viss dag för meddelande av dom eller, vilket ofta förekommer i större vattenmål, ange att parterna senare kommer att få meddelande om tid för domen och plats där den hålls tillgänglig i den för kallelser bestämda ordningen, dvs. vanligen genom en kungörelse.

Utredningen har anfört att skyldigheten enligt 17 kap. 9 § sjunde stycket rättegångsbalken att underrätta parterna om domens innehåll bör anses fullgjord genom att domen hålls tillgänglig hos aktförvararen. Jag delar denna uppfattning men anser det erforderligt med en lagbestämmelse härom. En sådan har intagits i *tredje stycket* i förevarande paragraf.

44 § När på yrkande av någon part den ersättning som tillkommer ho-

nom anses böra sättas högre än vad sökanden har föreslagit, får vattendomstolen även beträffande andra parter vidta sådana jämkningar i ersättningsbeloppen som kan behövas för att uppnå likformighet i uppskattningen. Ersättningen får inte sättas lägre än vad sökanden har erbjudit i målet. Om särskild uppgörelse har träffats mellan parterna, får ersättning dock inte bestämmas annorlunda än som har avtalats. *13 kap. 44 §*

Paragrafen motsvarar, med av lagrådet föreslagen utformning i ett stycke, 13 kap. 44 § i det remitterade förslaget.

Första och andra meningen motsvarar 11 kap. 60 § tredje stycket VL och 18 kap. 38 § andra stycket i utredningens förslag. Den likformighetsprincip som kommer till uttryck i förevarande stycke är speciell för den vattenrättsliga ersättningsregleringen. Enligt 19 § första stycket punkt 5 är sökanden skyldig att i ansökningen eller senare ange den ersättning han erbjuder till varje sakägare.

Att ersättningen i andra fall än som avses i förevarande stycke inte får bestämmas högre än vad den ersättningsberättigade har begärt följer av allmänna processuella grundsatser (jfr 17 kap. 3 § rättegångsbalken). En särskild regel härom (jfr 18 kap. 38 § första stycket i utredningens förslag) behövs enligt min mening alltså inte.

Den nya vattenlagen innehåller inte någon motsvarighet till 11 kap. 60 § första stycket VL (jfr 18 kap. 37 § i utredningens förslag). Att vattendomstolen skall ta hänsyn till att ett vattenföretag har vidsträcktare verkningar än som har uppgivits i ansökningen och anpassa skaderegleringen därefter är självklart och behöver enligt min mening inte något uttryckligt lagstöd.

Tredje meningen, som motsvarar andra stycket första meningen i det remitterade förslaget, motsvarar 11 kap. 60 § fjärde stycket VL i dess lydelse före den 1 juli 1974 (se prop. 1974: 83 s. 35) och 18 kap. 38 § fjärde stycket i utredningens förslag.

Som utredningen närmare har utvecklat innebär den oskadlighetsprövning som f. n. skall göras enligt 11 kap. 60 § sjätte och sjunde styckena VL (jfr 5 kap. 25 § tredje stycket expropriationslagen) ett mycket tungrott förfarande som i stort sett gör det omöjligt att träffa överenskommelser. Jag delar därför i likhet med remissinstanserna utredningens uppfattning att man bör återgå till den ordning som gällde före den 1 juli 1974 och som innebär att skadelidande panträttsborgenärer i efterhand kan begära ersättning för eventuella förluster (se 16 kap. 19 § nya lagen). Förevarande mening, som alltså stadgar en begränsning i likformighetsgrundsatsen, har utformats i överensstämmelse härmed. I enlighet med lagrådets förslag används uttrycket "särskild uppgörelse" i stället för "överenskommelse".

Det remitterade förslaget innehåller också en motsvarande regel beträffande annan kompensation än ersättning i pengar. Eftersom likformighetsgrundsatsen knappast kan få tillämpning på annat än ersättning i pengar, har denna regel i enlighet med lagrådets förslag utgått i propositionsförslaget.

13 kap. 45–46 §§

Eftersom panträttsborgenärerna i erforderlig mån tillgodoses genom möjligheten att väcka talan i efterhand enligt 16 kap. 19 §, innehåller förevarande paragraf inte någon motsvarighet till oskadlighetsprövningen enligt 11 kap. 60 § femte stycket VL och 18 kap. 38 § tredje stycket i utredningens förslag. Genom att denna regel utgår vinner man, som Vänersborgs tingsrätt framhåller, den fördelen att frågor om medgivna anspråk kan avgöras vid förberedelsen eller huvudförhandling i förenklad form.

Som en följd av att någon oskadlighetsprövning inte skall göras till skydd för panträttsborgenärerna, innehåller den nya vattenlagen inte någon motsvarighet till 9 kap. 24 § fjärde stycket VL och 19 kap. 14 § fjärde stycket utredningsförslaget (se 16 kap. 14 § nya vattenlagen).

45 § Om det behövs för tillämpningen av 16 kap. 14 § tredje stycket, skall vattendomstolen uppskatta det värde som en berörd fastighet har utan särskild rättighet som minskar fastighetens värde.

Paragrafen motsvarar, med en redaktionell jämkning, 13 kap. 45 § i det remitterade förslaget samt i huvudsak 18 kap. 39 § i utredningens förslag (jfr 5 kap. 24 § expropriationslagen).

Av 9 kap. 9 § första stycket framgår att ersättning skall bestämmas för varje sakägare för sig. Härav följer att domstolen skall uppskatta såväl berörda fastigheters värde som värdet av särskilda rättigheter som skadas. Självfallet skall därvid beaktas att en särskild rättighet kan minska en fastighets värde. Några särskilda bestämmelser som motsvarar de två första meningarna i första stycket av utredningens förslag behövs därför inte.

Om någon särskild bestämmelse inte fanns skulle emellertid länsstyrelsen bli tvungen att för tillämpningen av fördelningsregeln i 16 kap. 14 § tredje stycket göra en uppskattning av en fastighets värde utan belastning av särskilda rättigheter som minskar fastighetens värde och som har sämre rätt än en beviljad eller sökt inteckning i fastigheten. En sådan uppskattning bör lämpligen göras av vattendomstolen. En regel härom fanns också före 1974 års ändringar i VL i 9 kap. 52 § första stycket tredje meningen. Förevarande paragraf innehåller en motsvarande bestämmelse.

46 § Innan vattendomstolen meddelar en dom om inlösen av en fastighetsdel eller om ersättning för strömfall som skall avstås enligt 2 kap. 8 § och utgör fastighetsdel, skall en karta med beskrivning ha upprättats över området samt dess gränser ha utmärkts i den ordning som gäller för fastighetsbildning.

Innan vattendomstolen meddelar en dom om tillstånd till ett vattenkraftverk, skall domstolen se till att det finns en lämplig fastighet, som ägs av sökanden och med vilken rätten till tillgodogörandet av vattenkraften för framtiden skall vara förenad (strömfallsfastighet).

13 kap. 46 §

Paragrafen motsvarar 13 kap. 46 § i det remitterade förslaget.

Första stycket motsvarar 11 kap. 44 § VL och 18 kap. 41 § i utredningens förslag. Jag hänvisar till vad jag har anfört vid 12 kap. 34 §.

Andra stycket motsvarar 11 kap. 62 § 2 mom. första stycket VL samt 15 kap. 8 § första stycket 7 i utredningens förslag.

Det kan ifrågasättas om det är motiverat att i den nya lagen ha några särskilda bestämmelser om strömfallsfastighet. I VL infördes dessa av den anledningen att då gällande skifteslagstiftning inte reglerade frågan hur man skulle förfara med de rättigheter och skyldigheter som var förenade med strömfallsfastigheten vid ändringar i fastighetsindelningen. Därför ansågs det lämpligt att man redan i vattenmålet såg till att en lämpligt avgränsad strömfallsfastighet bildades (jfr NJA II 1919 s. 269 och 449).

Från fastighetsbildningssynpunkt torde numera inte något sådant behov föreligga, utan genom reglerna i bl. a. 3 kap. samt 2 kap. 5 §, 10 kap. 4 § och 11 kap. 5 § fastighetsbildningslagen torde man i erforderlig mån kunna hantera de rättigheter och skyldigheter som är förenade med tillståndsbärande fastigheter enligt den nya vattenlagen vid ändringar i fastighetsindelningen.

Emellertid har begreppet strömfallsfastighet vunnit hävd i vattenrättsliga sammanhang i fråga om företag för vattenkraftutbyggnad, bl. a. när det gäller säkerheter vid kreditgivning. Begreppet är också av betydelse för skyldigheten att leverera andelskraft, som enligt 9 kap. 16 § tredje stycket nya vattenlagen skall åligga den fastighet med vilken rätten till tillgodogörandet av vattenkraft är förenad. För rätten att utnyttja ett strömfall för vattenkraftändamål fordras att man innehar majoriteten i detta med äganderätt eller servitutsrätt (jfr 2 kap. 7 § nya vattenlagen). Jag har på grund av det anförda ansett att institutet strömfallsfastighet bör finnas kvar i fråga om vattenkraftverk och en bestämmelse härom har tagits in i förevarande stycke.

Däremot har jag inte ansett det vara motiverat att ha kvar institutet beträffande andra företag för tillgodogörande av ytvatten och inte heller institutet vattentäktsfastighet för företag för tillgodogörande av grundvatten (jfr 11 kap. 62 § 3 mom. andra stycket VL). Enligt den nya vattenlagen krävs i sådana fall inte alltid att tillståndet skall vara förenat med en fastighet. För vattentäkter för allmän vattenförsörjning och bevattning har företagaren den erforderliga rådigheten över vattnet (se 2 kap. 4 § punkt 2). Även nyttjanderättshavare kan utverka tillstånd till andra företag för tillgodogörande av vatten än vattenkraftverk.

Institutet vattentäktsfastighet är inte heller motiverat av skyldigheten att tillhandahålla vatten. En sådan skyldighet kan efter 1974 års ändringar i VL och enligt den nya vattenlagen åläggas tillståndshavaren såsom en skadeförebyggande åtgärd. Denna skyldighet är att anse som ett med tillståndet till vattentäkt förenat villkor, som den som är tillståndshavare vid varje tidpunkt måste iaktta. Villkoret får därigenom sakrättslig dignitet (jfr prop. 1974: 83 s. 302 och 309).

13 kap. 47 §

Om det finns en rättsligt bestående registerfastighet som tillhör sökanden och som är lämplig för ändamålet bör den utses till strömfallsfastighet i vattendomstolens tillståndsdom (se 19 § tredje stycket och 47 § första stycket punkt 4 i förevarande kapitel). I andra fall kan det behövas olika fastighetsbildningsåtgärder för att skapa en lämplig fastighet. Sökanden får enligt 8 kap. 1 § tredje stycket lösa områden som skall ingå i en strömfallsfastighet.

47 § En dom som innebär att tillstånd lämnas till vattenföretag eller andra åtgärder enligt denna lag skall i förekommande fall innehålla bestämmelser om

1. företagets ändamål, läge, omfattning och tekniska utformning,
2. de områden som får tas i anspråk för företaget och de särskilda tvångsrätter i övrigt som medges sökanden,
3. tillsyn, besiktning och kontroll,
4. strömfallsfastighet,
5. vilka som skall delta i en vattenreglerings- eller bevattningssamfällighet samt varje deltagares andelstal i fråga om kostnaderna för företaget,
6. skyldighet att betala ersättning eller att utföra skadeförebyggande åtgärder samt hur betalningen skall ske,
7. villkor beträffande tillhandahållande av andelskraft och om kostnadsbidrag härför,
8. skyldighet att betala avgifter,
9. villkor i övrigt för att tillgodose allmänna och enskilda intressen,
10. tid inom vilken anspråk i anledning av oförutsedda skador får framställas,
11. tid efter vars utgång omprövning enligt 15 kap. 3 § eller 15 § andra stycket får ske,
12. den förlust av vatten eller annat som tillståndshavare enligt 9 kap. 14 och 15 §§ är skyldig att underkasta sig utan ersättning,
13. rättegångskostnader.

Avser tillståndet arbeten för företaget, skall i domen anges den tid inom vilken arbetena skall vara utförda (arbetstid).

Paragrafen motsvarar, med vissa redaktionella jämkningar, 13 kap. 47 § i det remitterade förslaget samt 11 kap. 62–64 §§ VL och 15 kap. 8 § andra stycket i utredningens förslag.

Uppräkningen i *första stycket* kan tjäna som en minneslista för vattendomstolarna men den kan självklart inte vara uttömmande. Inte heller kan föreskrifterna i alla punkterna bli tillämpliga i alla ansökningsmål utan domstolarna måste anpassa innehållet i domen till varje särskilt företag. Huvudprincipen är givetvis att domstolen skall ta ställning till alla de frågor som har aktualiserats i målet.

Föreskriften i punkten 3 om tillsyn gäller endast i sådana fall då vattendomstolen med stöd av 18 kap. 1 § andra stycket har ansett att ett särskilt tillsynsorgan bör finnas vid sidan av länsstyrelsen, t. ex. SMHI i fråga om tillsyn över efterlevnaden av meddelade tappningsbestämmelser, eller att besiktning av en anläggning bör ske. Med uttrycket kontroll avses sådana

skyldigheter som åläggs sökanden, t. ex. skyldigheten att sätta ut vattenmärken, fixpunkter och observationsrör (jfr 11 kap. 64 § VL) samt att föra journaler över vattenstånd och vattentappningar. *13 kap. 47 §*

Enligt punkten 10 skall i domen också anges tiden för väckande av anspråk i anledning av oförutsedda skador. Som framgår av 15 kap. 17 § tredje stycket behövs en särskild bestämmelse endast om tiden skall vara längre än minimitiden om fem år.

Enligt *andra stycket* skall i domen alltid bestämmas en arbetstid om tillståndet innefattar utförande av arbeten. Enligt 11 kap. 63 § första stycket VL bör arbetstiden i regel inte överstiga tio år. Jag anser att en sådan tidsbegränsning kan undvaras. Arbetstidens längd får bestämmas med hänsyn till omständigheterna i varje särskilt fall. De ersättningsberättigade sakägarnas rätt tillgodoses i erforderlig mån genom bestämmelserna i 16 kap. 7 § om att tillståndshavaren måste iaktta vissa tidsfrister i fråga om utbetalande av ersättning, vid äventyr att han annars förlorar sin rätt mot sakägaren.

Om bestämmelserna om arbetstid inte iakttas, förfaller tillståndet (se 15 kap. 2 §). Jag återkommer till därmed sammanhängande frågor och till möjligheten att få arbetstiden förlängd i specialmotiveringen till 15 kap. 2 §.

Gällande VL innehåller inte någon föreskrift om att tillstånd till ett företag som avser själva utnyttjandet av en vattenbyggnad, t. ex. för dämning eller vattenbortledning, också skall ha utnyttjats inom en viss tid efter arbetenas fullbordande för att tillståndet inte skall förfalla. Utredningen har för sådana fall, efter mönster av 18 § andra stycket ML, föreslagit att det skall bestämmas en särskild igångsättningstid, dvs. tid inom vilken verksamhet, varigenom inverkan sker på vattenförhållandena, skall ha satts i gång (se 15 kap. 8 § andra stycket punkt 12 i utredningens förslag). Enligt utredningen blir tillståndets verkningar uppenbara för allmänheten först när anläggningen har tagits i drift och tiden för driftens igångsättning bör bl. a. med hänsyn till omprövningsreglerna bli klart angiven.

Jag anser emellertid att det inte föreligger något behov av en särskild bestämmelse om igångsättningstid. För det första torde tillståndshavarens eget intresse av att så snart som möjligt ekonomiskt utnyttja en utförd anläggning utgöra en väsentlig garanti för att den kommer att tas i drift inom en rimlig tid. Sakägarnas intressen tillgodoses i erforderlig mån genom den nyss berörda regeln i 16 kap. 7 § om vissa tidsfrister för betalande av ersättning samt reglerna om oförutsedd skada. Enligt 15 kap. 17 § tredje stycket kan tiden för anmälan av oförutsedda skador bestämmas upp till 20 år. Vid bestämmande av denna tid bör hänsyn givetvis tas till att det kan dröja innan tillståndet till en reglering eller vattentäkt tas i anspråk fullt ut. De som konkurrerar med tillståndshavaren om samma vattentillgång har möjlighet att begära omprövning beträffande tillståndet enligt 15 kap. 9 och 11 §§.

Inte heller av hänsyn till allmänna intressen behövs bestämmelser om en

särskild igångsättningstid. Eftersom tidsfristerna för omprövning enligt tredje stycket av förevarande paragraf skall bestämmas med utgångspunkt i den dag då tillståndsdomen vinner laga kraft, behövs inte någon igångsättningstid som utgångspunkt för omprövning. Jag vill också erinra om möjligheten för kammarkollegiet enligt 15 kap. 5 § tredje stycket att begära förverkande av ett tillstånd som inte har utnyttjats under en längre tid. *13 kap. 48 §*

Utredningens förslag om en särskild igångsättningstid har alltså inte fått någon motsvarighet i den nya vattenlagen.

I vissa fall kan det med hänsyn till motstående intressen behövas särskilda föreskrifter om idrifttagande av en anläggning, t. ex. att en dämning skall tas upp successivt. Sådana föreskrifter får då utformas som villkor för tillståndet med stöd av punkt 9 i första stycket av förevarande paragraf och några bestämmelser därutöver behövs inte i lagen.

48 § På yrkande av sökanden får vattendomstolen i särskild dom avgöra frågan om företagets tillåtlighet.

Om domstolen funnit att företaget är tillåtligt och om företagets snara genomförande är angeläget, får domstolen i särskild dom meddela tillstånd till de arbeten som behöver utföras.

Meddelas särskild dom, får vattendomstolen förordna att målet i övrigt skall vila till dess domen vunnit laga kraft.

Paragrafen motsvarar, med vissa ändringar i enlighet med lagrådets förslag, 13 kap. 48 § i det remitterade förslaget och 11 kap. 66 § 1 mom. VL (jfr 18 kap. 32 § i utredningens förslag) men vattendomstolens möjligheter till delavgörande har vidgats.

F. n. gäller att vattendomstolen får i en deldom ta upp frågan om företagets tillåtlighet och, om företaget befinns tillåtligt, meddela tillstånd till erforderliga arbeten. Förutsättningen för deldom är att företagets snara genomförande är angeläget eller att synnerliga skäl eljest föreligger. Såsom synnerliga skäl anges i motiven t. ex. processekonomiska skäl (se prop. 1952: 52 s. 46).

Prövningen av tillåtligheten i ett delavgörande är emellertid avhängig av den omständigheten att vissa byggnadsarbeten behöver utföras. Endast i sådana fall kan tillåtlighetsfrågan tas upp och då kan naturligtvis vattendomstolen finna företaget otillåtligt och avslå ansökningen om tillstånd till företaget. Om domstolen däremot finner företaget tillåtligt, medger varken VL eller bestämmelserna om mellandom i 17 kap. 5 § rättegångsbalken att domstolen rättskraftigt avgör endast tillåtlighetsfrågan, utan då måste tillstånd ges till åtminstone något byggnadsarbete. Konstaterandet av att ett vattenföretag är tillåtligt utgör alltså endast ett domskäl till tillståndet till byggnadsarbetet.

Genom den tillåtlighetsprövning som enligt såväl VL som den nya vattenlagen i vissa fall skall göras av regeringen träffas ett bindande avgörande rörande ett företags tillåtlighet. Denna fråga kan avgöras utan något

samband med byggnadsarbeten. Jag anser att processekonomiska skäl talar för att även vattendomstolen i andra fall genom ett delavgörande, en mellandom, bör kunna rättskraftigt avgöra frågan om ett företags tillåtlighet utan att denna skall behöva knytas till frågan om några byggnadsarbeten behöver utföras. Om tvekan råder rörande ett företags tillåtlighet, kan såväl domstolen som parterna besparas åtskilligt onödigt arbete, om tillåtligheten av företaget rättskraftigt avgörs innan frågor om byggnadsarbeten, villkor och ersättningsfrågor tas upp till detaljbehandling. *13 kap. 49 §*

På grund av det anförda föreskrivs i *första stycket* av förevarande paragraf att vattendomstolen får på yrkande av sökanden i särskild dom avgöra frågan om företagets tillåtlighet. Ett sådant avgörande får överklagas i vanlig ordning.

Vattendomstolen bör naturligtvis så snart som möjligt ta ställning till ett yrkande om meddelande av särskild dom. Om yrkandet avslås eller om sökanden i stället under hand erhåller besked om att någon deldom inte kommer att meddelas, kan sökanden anföra besvär häröver enligt 49 kap. 6 § rättegångsbalken (jfr prop. 1952: 52 s. 54).

Enligt *andra stycket* av förevarande paragraf får vattendomstolen meddela en deldom rörande brådskande byggnadsarbeten om domstolen har funnit företaget tillåtligt.

Om särskild dom meddelas enligt första eller andra stycket kan domstolen enligt *tredje stycket* förordna att målet skall vila till dess domen vunnit laga kraft (jfr 17 kap. 5 § tredje stycket rättegångsbalken).

49 § När verkningarna av ett vattenföretag inte kan i ett visst hänseende förutses med tillräcklig säkerhet, får vattendomstolen vid meddelande av tillstånd till företaget skjuta upp frågan om ersättning eller andra villkor i det hänseendet till dess behövlig erfarenhet har vunnits av företagets inverkan.

I samband med uppskovsbeslutet skall vattendomstolen, såvitt angår skada eller förlust som kan antas bli mera kännbar, meddela provisoriska bestämmelser om ersättning eller skadeförebyggande åtgärder.

Den uppskjutna frågan skall avgöras så snart det kan ske. Ersättningen får därvid inte bestämmas till lägre belopp än vad som har bestämts provisoriskt.

Då målet har uppskjutits i viss del, skall vattendomstolen som villkor för att tillståndet till företaget skall få tas i anspråk föreskriva att sökanden hos länsstyrelsen ställer säkerhet för den slutliga ersättningen samt för den ersättning som bestämts provisoriskt och som inte skall betalas innan tillståndet tas i anspråk.

Bestämmelserna i preskriptionslagen (1981: 130) gäller inte ersättningsanspråk som omfattas av ett uppskovsbeslut.

Paragrafen, som med en av lagrådet förordad jämkning i första stycket motsvarar 13 kap. 49 § i det remitterade förslaget, har behandlats i den allmänna motiveringen i lagrådsremissen (avsnitt 2.5.1).

Första–fjärde styckena motsvarar 11 kap. 66 § 2 mom. VL samt 18 kap.

33–35 och 40 §§ i utredningens förslag. Jag kan hänvisa till vad som anfördes vid de nuvarande bestämmelsernas tillkomst (se prop. 1952: 52 s. 48). *13 kap. 50–51 §§*

I anledning av vad lagrådet anfört rörande stadgandets tolkning vill jag framhålla att när det i första stycket talas om verkningarna av ett vattenföretag därmed också avses verkningarna av sådana arbeten som enligt definitionen i 1 kap. 3 § i sig utgör vattenföretag och vartill tillstånd har meddelats i särskild dom enligt 48 § andra stycket.

Femte stycket, som saknar motsvarighet i VL, motsvarar 18 kap. 36 § i utredningens förslag. När det gäller anspråk för oförutsedda skador finns en motsvarande bestämmelse i 15 kap. 17 § fjärde stycket och jag hänvisar till vad som anförs vid den paragrafen.

I samband med ett uppskovsbeslut kan frågan om dittills uppkomna rättegångskostnader avgöras (se 20 kap. 5 §).

50 § När det finns skäl till det, får vattendomstolen förordna att tillståndet till ett vattenföretag eller till en annan åtgärd enligt denna lag får tas i anspråk även om domen därom inte har vunnit laga kraft. Som villkor skall föreskrivas att sökanden hos länsstyrelsen ställer säkerhet för den ersättning som kan komma att utgå, om domstolens dom ändras.

Om sökanden, sedan tillstånd till ett vattenföretag eller till en annan åtgärd enligt denna lag har meddelats, åläggs skyldighet att förebygga eller minska skador eller att betala ersättning, får vattendomstolen förordna att domen skall gå i verkställighet som om den hade vunnit laga kraft.

Överklagas en dom som avses med ett förordnande enligt första eller andra stycket, får vattenöverdomstolen undanröja förordnandet, innan talan mot domen i övrigt prövas.

Paragrafen motsvarar 13 kap. 50 § i det remitterade förslaget och 11 kap. 67 § VL (jfr 18 kap. 31 § i utredningens förslag). Jag kan hänvisa till vad som anfördes vid de nuvarande bestämmelsernas tillkomst (se prop. 1952: 52 s. 69).

I 66 § i förevarande kapitel finns en särskild bestämmelse om sökandens klagorätt när verkställighetsförordnande inte meddelas.

Förfarandet vid vattendomstolarna i stämningsmål

51 § Talan i stämningsmål väcks genom stämning.

Paragrafen motsvarar 13 kap. 51 § i det remitterade förslaget och 11 kap. 75 § VL.

Stämningsmålen räknas upp i 14 § i förevarande kapitel.

Av 2 § i förevarande kapitel framgår att rättegångsbalken i princip gäller för förfarandet i stämningsmålen (se även 4 §). För dessa mål blir alltså rättegångsbalkens regler om rättegången i tvistemål tillämpliga. För att markera detta har i förevarande paragraf angivits att talan skall väckas genom stämning.

Emellertid behövs liksom i VL vissa särbestämmelser för förfarandet i stämningsmålen vid vattendomstol. De bestämmelser som behövs har tagits in i följande paragrafer. Dessutom har enligt 54 § vissa förfaranderegler för ansökningsmålen gjorts tillämpliga även på stämningsmålen. *13 kap. 52–53 §§*

52 § Förberedelsen är skriftlig eller muntlig.
Kallelser och andra meddelanden till parterna skall delges.

Paragrafen motsvarar 13 kap. 52 § i det remitterade förslaget.

Rättegångsbalken har den muntliga formen av förberedelse som huvudprincip. Vattenmålens natur är emellertid vanligen sådan att en relativt omfattande skriftväxling kan behövas. I likhet med vad som stadgas för ansökningsmålen i 30 § första stycket ges därför enligt *första stycket* av förevarande paragraf vattendomstolen en större valfrihet rörande formen för förberedelsen. Ett särskilt stadgande härom behövs, eftersom en hänvisning till 30 § första stycket, som talar om den "fortsatta" förberedelsen, inte är tillräcklig.

Andra stycket motsvarar 11 kap. 81 § fjärde stycket VL.

53 § Vattendomstolen får avgöra målet utan huvudförhandling, om parterna inte har begärt någon sådan och deras inställelse inte behövs för utredningen i målet. Om målet avgörs utan huvudförhandling i annat fall än som avses i 42 kap. 18 § rättegångsbalken, skall vattendomstolen ha den sammansättning som anges i 3 § första stycket i detta kapitel.

Har domstolen beslutat att målet skall avgöras utan huvudförhandling och är det inte uppenbart att parterna redan har slutfört sin talan, skall de få tillfälle till detta.

Beträffande förelägganden för parterna att inställa sig vid muntlig förberedelse eller vid huvudförhandling och om parts utevaro från ett sådant sammanträde gäller rättegångsbalkens bestämmelser rörande en sak, varom förlikning inte är tillåten.

Paragrafen motsvarar, med vissa ändringar i enlighet med lagrådets förslag, 13 kap. 53 § i det remitterade förslaget och 11 kap. 80 § VL.

Enligt *första stycket* av förevarande paragraf ges vattendomstolen möjlighet att i vissa fall avgöra målet utan huvudförhandling. Denna möjlighet kan användas då en fråga, dispositiv eller indispositiv, är tvistig mellan parterna men en muntlig förhandling är onödig. Eftersom det blir fråga om en prövning i sak av tvistiga ståndpunkter, stadgas i andra meningen, i överensstämmelse med gällande rätt, att vattendomstolen i princip skall döma i stor sammansättning. Domstolen är alltså i princip inte domför med ordföranden ensam. Enligt vad som sägs i specialmotiveringen till 4 § skall dock ordföranden vara behörig att under förberedelsen i vissa fall avgöra dispositiva frågor ensam, dvs. meddela dom i anledning av medgivna eller eftergivna anspråk samt stadfästa förlikningar. Inte heller i sådana fall fordras alltså huvudförhandling. På förslag av lagrådet har stadgandet

förtydligats så att det framgår att domstolen är behörig med endast ordföranden i dessa fall. *13 kap. 54–55 §§*

Tredje stycket har på förslag av lagrådet jämkats så att även för kallelse till muntlig förberedelse och utevaro från sådan skall tillämpas rättegångsbalkens regler om indispositiva mål.

54 § I fråga om förfarandet i stämningsmål gäller i övrigt bestämmelserna om ansökningsmål i 31 § andra stycket, 32 och 33 §§, 36 § första stycket, 38, 39 och 41 §§, 43 § första och andra styckena samt 46 § första stycket.

I mål enligt 14 § 6 gäller också 45 och 50 §§. Om det i ett sådant mål är fråga om arbete för att förebygga eller minska skador eller olägenheter till följd av ett företag enligt denna lag, gäller även 34 §.

Paragrafen motsvarar 13 kap. 54 § i det remitterade förslaget samt 11 kap. 81 § första och andra styckena VL och anger att, förutom rättegångsbalkens bestämmelser, vissa bestämmelser rörande förfarandet i ansökningsmål skall tillämpas på stämningsmålen (jfr 18 kap. 45 § i utredningens förslag).

I *första stycket* anges vilka bestämmelser som är tillämpliga på alla slags stämningsmål. Det gäller 31 § andra stycket (förbud mot tredskodom under muntlig förberedelse jämte rätt för parterna att åberopa ingivna skrifter), 32 § (sakkunnigundersökning), 33 § (undersökning av domstolsledamot), 36 § första stycket (tid och plats för huvudförhandling), 38 § (huvudprincipen att syn skall hållas), 39 § (jäv beträffande nämndeman), 41 § (förfarandet vid huvudförhandling), 43 § första och andra styckena (domens innehåll och tidpunkten för dennas meddelande) samt 46 § första stycket (kartor m. m. vid inlösen).

Enligt *andra stycket* ges därutöver vissa särbestämmelser rörande stämningsmål som avses i 14 § punkt 6 i förevarande kapitel, dvs. mål om särskild tvångsrätt enligt 8 kap. där tvångsrättsfrågan inte har handlagts i samband med ansökningsmålet. I sådana mål skall, i överensstämmelse med 11 kap. 81 § andra stycket VL, kunna förordnas om brådskande skadeförebyggande eller skademinskande åtgärder enligt 34 §. Jag har ansett det lämpligt att också föreskriva att bestämmelserna i 45 § om en särskild uppskattning av en fastighets värde i vissa fall samt i 50 § om verkställighetstillstånd blir tillämpliga i sådana mål.

55 § Om svaranden för att bemöta käromålet gör en ansökan hos vattendomstolen enligt 13 § första stycket 3 eller 4 eller om ändrade bestämmelser om vattentappning enligt 13 § första stycket 10, handläggs målet i dess helhet som ett ansökningsmål, om inte målet med stöd av 13 § andra stycket ändå behandlas som ett stämningsmål.

Har vattendomstolen i stämningsmål eller enligt handräckningslagen (1981:847) eller länsstyrelsen enligt 21 kap. 3 § denna lag beslutat om borttagande eller ändring av en vattenanläggning och görs en ansökan som avses i första stycket, får vattendomstolen i ansökningsmålet bestämma att beslutet inte får verkställas innan målet har blivit slutligt avgjort eller

vattendomstolen förordnar annat. Sökanden skall ställa säkerhet för kostnader och skador. *13 kap. 56 §*

Paragrafen motsvarar, med av lagrådet föreslagna ändringar, 13 kap. 55 § i det remitterade förslaget.

Första stycket motsvarar 11 kap. 83 § första stycket VL.

Andra stycket motsvarar 11 kap. 83 § andra stycket VL och 15 kap. 25 § i utredningens förslag.

Har vattendomstolen bestämt att ett beslut om borttagande inte får verkställas, får vattendomstolens avgörande överklagas endast i samband med överklagande av dom eller slutligt beslut i ansökningsmålet (se 67 § andra stycket andra meningen i förevarande kapitel).

Om vattendomstolen bifaller en ansökan om godkännande eller lagligförklaring av anläggningen eller ändrade tappningsbestämmelser vid denna, gäller domen enligt rättskraftsregeln i 15 kap. 1 §. Detta innebär att det tidigare beslutet om borttagande av anläggningen, såvitt det grundats på att anläggningen inte är laglig från vattenrättslig synpunkt, inte är verkställbart (jfr dock uttalande av lagrådet i prop. 1969: 28 s. 384 rörande verkställighet av beslut enligt ML).

Enligt 18 § i promulgationslagen blir nu förevarande stadgande också tillämpligt på äldre förordnanden av domstol eller överexekutor.

Förfarandet vid vattendomstolarna i förrättningsmål

Av skäl som har anförts vid 12 § används beteckningen "förrättningsmål" i stället för VL:s beteckning "besvärsmål" i fråga om mål som avser besvär över beslut vid förrättningar.

Av 2 § i förevarande kapitel framgår att rättegångsbalken i princip gäller för förfarandet i förrättningsmålen (se även 4 §). Åtskilliga särbestämmelser behövs emellertid, eftersom domstolen i dessa mål är överinstans till förrättningsmannen och prövningen kan avse tillstånds-, delaktighets- och ersättningsfrågor (jfr 16 kap. fastighetsbildningslagen om förfarandet vid fastighetsdomstol). De särbestämmelser som behövs har tagits in i 56–63 §§. Dessutom har enligt 64 § vissa förfaranderegler för ansökningsmålen gjorts tillämpliga även på förrättningsmålen.

56 § Har förrättningsmannens beslut inte överklagats på föreskrivet sätt eller inom rätt tid, skall klagomålen omedelbart avvisas av vattendomstolen. Har besvärsinlagan före besvärstidens utgång inkommit till förrättningsmannen, skall den omständigheten att inlagan först efter utgången av nämnda tid inkommit till domstolen inte föranleda att talan avvisas.

Paragrafen motsvarar 13 kap. 56 § i det remitterade förslaget samt 11 kap. 86 § tredje stycket VL och 18 kap. 47 § i utredningens förslag (jfr 16 kap. 1 § fastighetsbildningslagen).

Besvärsbestämmelserna finns i 12 kap. 37 och 38 §§ nya vattenlagen.

Domstolen har naturligtvis att pröva huruvida även andra hinder för målets upptagande föreligger och, om så finnes vara fallet, avvisa den fullföljda talan (jfr prop. 1969: 128 s. B 882). *13 kap. 57–59 §§*

Som utredningen anför torde vattendomstolens första åtgärd med målet vara att fordra in förrättningsakten, vilket kan ske formlöst. Förrättningsmannen får härigenom också en underrättelse om att talan har fullföljts.

57 § Vid besvärsinlagan skall fogas två avskrifter av inlagan och därtill hörande handlingar. Behöver domstolen för delgivning eller därmed jämförliga åtgärder ytterligare avskrifter, är klaganden skyldig att tillhandahålla dem. Är avskrifter inte tillgängliga när de behövs, får domstolen ombesörja dem på klagandens bekostnad.

Paragrafen motsvarar 13 kap. 57 § i det remitterade förslaget samt 11 kap. 85 § fjärde stycket VL och 18 kap. 48 § i utredningens förslag (jfr 16 kap. 2 § fastighetsbildningslagen).

Att handlingarna skall ges in i tre exemplar motiveras bl. a. av att nuvarande ordning med dubbla akter bör bibehållas. Jag hänvisar till vad jag har anfört härom vid 21 §.

Jag har inte ansett det vara motiverat att göra något särskilt undantag i fråga om kopior av kartor, ritningar o. d., vilket utredningen föreslagit.

58 § Upptas besvären av vattendomstolen, skall domstolen sända ett exemplar av besvärshandlingarna till den eller de aktförvarare som har förordnats vid förrättningen samt utfärda kungörelse om besvären.

I kungörelsen skall uppges

att ett exemplar av handlingarna i målet hålls tillgängligt hos aktförvararen eller aktförvararna,

att kallelser och andra meddelanden i målet till parterna skall, om de inte särskilt tillställs dem, införas i en viss eller vissa ortstidningar samt hållas tillgängliga hos aktförvararen eller aktförvararna,

att skriftlig förklaring över besvären skall ha inkommit till vattendomstolen inom den tid, minst trettio dagar från det att kungörandet skedde, som vattendomstolen bestämt.

Om det är lämpligt, skall vattendomstolen i kungörelsen kalla till huvudförhandling i målet.

Paragrafen motsvarar 13 kap. 58 § i det remitterade förslaget och i huvudsak 11 kap. 87 och 89 §§ VL.

59 § Kungörelsen skall snarast införas i ortstidning. Om företaget är av mindre omfattning och berör endast en viss eller vissa sakägare, får kungörelsen ersättas av ett meddelande till varje sakägare med samma innehåll som kungörelsen skulle ha haft. Meddelandet skall delges.

En utskrift av kungörelsen eller meddelandet skall tillställas den eller de aktförvarare som har förordnats.

Om besvär som har anförts av en enskild sakägare berör allmänna intressen, skall utskrifter av kungörelsen eller meddelandet sändas till de myndigheter som anges i 23 §. Dessutom skall ett exemplar av besvärs-

handlingarna sändas till kammarkollegiet och, om det allmänna fiskeintresset berörs, till fiskeristyrelsen. *13 kap. 60–61 §§*

Om talan förs mot en ägare av en fastighet eller en innehavare av en särskild rättighet till en fastighet och fastigheten inte har angivits i någon kungörelse under förrättningen, skall besvären och en utskrift av kungörelsen eller meddelandet om dessa delges ägaren eller rättighetshavaren.

Paragrafen motsvarar, med den jämkade utformning som föreslagits av lagrådet, 13 kap. 59 § i det remitterade förslaget och 11 kap. 88 § VL.

60 § För behandling av rättegångsfrågor eller någon del av saken som får avgöras särskilt får huvudförhandling utsättas, fastän målets beredande i övrigt inte har avslutats.

Paragrafen motsvarar, med en redaktionell jämkning, 13 kap. 60 § i det remitterade förslaget och 16 kap. 4 § andra meningen fastighetsbildningslagen. Att parterna skall kallas till huvudförhandlingen framgår av hänvisningen i 64 § till 36 §.

61 § Vattendomstolen får avgöra målet utan huvudförhandling, om huvudförhandling kan antas sakna betydelse för prövningen och ingen part har begärt en sådan förhandling eller om domstolen finner det uppenbart att talan är ogrundad. Vattendomstolen är därvid domför utan nämndemännen.

För prövning som inte avser själva saken fordras inte huvudförhandling.

Har domstolen beslutat att målet skall avgöras utan huvudförhandling och är det inte uppenbart att parterna redan har slutfört sin talan, skall de få tillfälle till detta.

Paragrafen motsvarar, med av lagrådet föreslagna jämkningar i första stycket, 13 kap. 61 § i det remitterade förslaget och 18 kap. 52 § i utredningens förslag (jfr 16 kap. 8 § fastighetsbildningslagen).

Möjligheten enligt *första stycket* att avgöra förrättningsmål utan huvudförhandling utgör en nyhet beträffande vattenmål (jfr dock beträffande förfarandet i vattenöverdomstolen 11 kap. 105 § första stycket VL). Eftersom målet tidigare har handlagts och bedömts i en lägre instans, är behovet av huvudförhandling inte detsamma som i ansökningsmålen. Part har dock rätt att få huvudförhandling, om inte domstolen finner det uppenbart att talan är ogrundad. I andra meningen föreskrivs, efter mönster av 4 § första meningen lagen om domstolar i fastighetsmål, att vattendomstolen i nu förevarande fall är domför utan nämndemännen. För detta fall gäller alltså inte hänvisningen i 4 § i förevarande kapitel till rättegångsbalkens regler om ensamdomares behörighet att avgöra mål, utan den tekniske ledamoten skall också delta i avgörandet. Inget hindrar dock att även nämndemännen deltar (jfr prop. 1971: 106 s. 135).

Enligt *andra stycket* fordras inte heller huvudförhandling för prövning som inte avser själva saken. I detta fall är ordföranden behörig som

ensamdomare på grund av hänvisningen i 4 § till rättegångsbalkens bestämmelser (se 1 kap. 3 § tredje stycket rättegångsbalken). *13 kap. 62 §*

Med "själva saken" avses de materiella frågor som förrättningen rör, närmast tillstånds- och villkorsfrågor (jfr t. ex. 50 kap. 21 § sista stycket rättegångsbalken). Nu förevarande stadgande syftar alltså på rättegångsfrågor och andra bifrågor av liknande art som kan ha uppkommit i samband med ett mål som rör en överklagad sakfråga eller vid överklagande särskilt, se 12 kap. 37 §.

Tredje stycket erinrar om att parterna skall få tillfälle att slutföra sin talan, när vattendomstolen har beslutat att målet skall avgöras utan huvudförhandling (jfr 50 kap. 22 § första stycket rättegångsbalken).

62 § Vattendomstolens avgörande av saken sker genom dom. Annat avgörande av domstolen träffas genom beslut.

Paragrafen motsvarar 13 kap. 62 § i det remitterade förslaget och 18 kap. 53 § i utredningens förslag (jfr 16 kap. 10 § första stycket fastighetsbildningslagen). Andra meningen har tillagts på lagrådets förslag.

Enligt 17 kap. 1 § rättegångsbalken kallas allmän domstols avgörande i tvistemål dom när avgörandet avser själva saken medan annat avgörande av domstolen betecknas som beslut. En dom överklagas genom vad medan ett beslut överklagas genom besvär.

Enligt 16 kap. 10 § första stycket fastighetsbildningslagen avgör fastighetsdomstolen saken genom utslag och annat avgörande betecknas som beslut. Båda formerna av avgörande överklagas genom besvär.

Enligt såväl gällande VL som förevarande lag avgörs saken i ansökningsmål och stämningsmål genom dom. I VL anges däremot inte hur vattendomstolens avgörande av själva saken i besvärsmål (förrättningsmål) skall benämnas. I vattendomstolspraxis har använts både utslag och dom eller beslut (jfr SFS 1974: 467). Enligt 11 kap. 98 § första stycket VL är rättsmedlet mot vattendomstolens avgörande av saken i ett besvärsmål vad. Domstolens avgöranden i andra fall överklagas genom besvär.

Jag har ansett det vara lämpligt att behålla den nuvarande ordningen angående sättet för överklagande av vattendomstolens avgöranden i förrättningsmålen. Avgöranden av saken skall alltså överklagas genom vad och avgöranden i andra fall skall överklagas genom besvär (se 65 § i förevarande kapitel). Detta medför att en klar gräns bör dras upp mellan de två typerna av avgöranden. Därvid bör inte den i fastighetsbildningslagen använda beteckningen utslag användas för domstolens avgörande av saken, eftersom enligt 17 kap. 1 § fastighetsbildningslagen rättsmedlet mot ett utslag är besvär.

På grund av det anförda biträder jag utredningens förslag att vattendomstolens avgörande av saken i förrättningsmål skall betecknas som dom, oavsett att förrättningsbeslutet har överklagats hos vattendomstolen ge-

nom besvär. Annat avgörande av vattendomstolen betecknas i enlighet med den gängse terminologin beslut. På förslag av lagrådet har ett uttryckligt stadgande härom intagits genom den tillagda andra meningen. *13 kap. 63 §*

Av 17 kap. 1 § tredje meningen rättegångsbalken framgår när ett beslut av vattendomstolen är slutligt eller har karaktär av beslut under rättegången. Denna skillnad är av betydelse vid tillämpningen av de även för förrättningsmål i princip gällande fullföljdsreglerna i 49 kap. rättegångsbalken.

Av hänvisningen i 64 § till 43 § första stycket följer att vattendomstolens dom skall grundas på vad som har förekommit vid syn och annan förhandling samt på handlingarnas innehåll.

63 § Om en ändring i förrättningsmannens beslut lämpligen bör göras av förrättningsmannen, får domstolen visa förrättningen åter till denne. Domstolen får meddela bestämmelser till ledning för hur ändringen skall ske.

Paragrafen motsvarar 13 kap. 63 § andra stycket i det remitterade förslaget. Första stycket i det remitterade förslaget har på av lagrådet anförda skäl utgått i propositionsförslaget.

Paragrafen innehåller en bestämmelse om återförvisning av en förrättning. Även om vattendomstolen enligt allmänna rättsgrundsatser i dag torde ha en sådan befogenhet utan uttryckligt stöd av lag även i andra fall än som avses i 11 kap. 94 § tredje stycket VL, har jag ansett det lämpligt med ett uttryckligt stadgande härom. Stadgandet har ett vidsträcktare tillämpningsområde än 18 kap. 55 § första stycket i utredningsförslaget, som efter mönster av 16 kap. 12 § första stycket fastighetsbildningslagen endast behandlar frågan om återförvisning vid fel i förrättningen.

Vattendomstolens beslut om återförvisning till förrättningsmannen får utan några inskränkningar överklagas till vattenöverdomstolen. Någon fullföljdsbegränsning liknande den som gäller enligt 54 kap. 6 § rättegångsbalken gäller alltså inte.

Om fel har förekommit under förrättningen, bör utan särskilt stadgande bestämmelserna i 50 kap. 26–29 §§ rättegångsbalken kunna tillämpas analogivis.

Vissa stadganden i utredningsförslaget har inte fått någon motsvarighet i den nya vattenlagen. Det gäller 18 kap. 54 § första stycket om skyldighet att inhämta yttrande från part innan ändring till hans nackdel vidtas m. m. Eftersom enligt 58 och 59 §§ i förevarande kapitel kungörelse skall utfärdas om besvärstalan och införas i ortstidning eller delges samtliga sakägare, skall samtliga intressenter ha haft möjlighet att yttra sig i målet, även om detta sedan avgörs utan huvudförhandling.

Den nya vattenlagen har inte heller någon motsvarighet till 18 kap. 55 § andra stycket utredningsförslaget om möjlighet för sökanden till en förrättning att återkalla sin ansökan hos vattendomstolen, när någon annan

har fört talan mot tillståndsbeslutet. Jag har ansett det vara tillräckligt med den möjlighet som står sökanden till buds enligt 12 kap. 25 § tredje stycket nya vattenlagen att återkalla sin ansökan genom att själv överklaga tillståndsbeslutet hos vattendomstolen inom den ordinarie fullföljdstiden. Som lagrådet påpekar torde, i det fall vattendomstolen ändrar ett förrättningsbeslut till nackdel för sökanden, återkallelse i sådant fall kunna ske genom fullföljd av talan till vattenöverdomstolen. Någon möjlighet för sökanden att eljest återkalla ansökningen sedan tillståndsbeslut meddelats föreligger, som lagrådet anfört, inte. *13 kap. 64–65 §§*

När det gäller återkallelse av en vid vattendomstolen förd besvärstalan, får rättegångsbalkens bestämmelser om återkallelse av fullföljd talan i 50 kap. 25 § första stycket och 52 kap. 12 § tillämpas.

64 § I fråga om förfarandet i förrättningsmål gäller i övrigt bestämmelserna om ansökningsmål i 30–33, 36, 38, 39, 41–43 och 45 §§, 46 § första stycket samt 47–50 §§.

Paragrafen motsvarar 13 kap. 64 § i det remitterade förslaget och 11 kap. 92 § VL och anger att, förutom rättegångsbalkens bestämmelser, vissa bestämmelser rörande förfarandet i ansökningsmål skall tillämpas på förrättningsmålen (jfr 18 kap. 56 § i utredningens förslag).

De bestämmelser som skall tillämpas är 30 § (förberedelsens form och innehåll), 31 § (muntlig förberedelse), 32 § (sakkunnigundersökning), 33 § (undersökning av domstolsledamot), 36 § (kallelse till huvudförhandling m. m.), 38 § (syn), 39 § (jäv beträffande nämndeman), 41 § (förfarandet vid huvudförhandling), 42 § (hänskjutande av frågan om företagets tillåtlighet till regeringen), 43 § (domens innehåll m. m.), 45 § (särskild uppskattning av en fastighets värde i vissa fall), 46 § första stycket (kartor m. m. vid inlösen), 47 § (domens innehåll, anpassad efter avgörandets art), 48 § (mellandom angående tillåtligheten och deldom rörande byggnadsarbeten), 49 § (uppskov) och 50 § (verkställighetstillstånd).

Rättegången i vattenöverdomstolen

65 § Vattendomstolens domar eller beslut får, om inte annat är föreskrivet, överklagas hos vattenöverdomstolen. I stället för de tider som föreskrivs i 50 kap. 1 och 2 §§ samt 52 kap. 1 § rättegångsbalken gäller för vadeanmälan och anslutningsvad två veckor, för anförande av besvär tre veckor samt för fullföljd av vad fyra veckor.

Paragrafen motsvarar 13 kap. 65 § i det remitterade förslaget samt 11 kap. 98 § första stycket, 99, 101 och 102 §§ VL och 18 kap. 57 § första stycket i utredningens förslag.

Enligt paragrafen har tidsfristerna förlängts i förhållande till rättegångsbalken, vilket överensstämmer med gällande rätt. Som jag har anfört vid 62 § överklagas vattendomstolens avgörande av saken i ett förrättningsmål

genom vad, vilket överensstämmer med VL. Domstolens avgörande kallas, på skäl som jag där angivit, också dom i sådana fall. *13 kap. 66–68 §§*

I paragrafen har intagits en erinran om att begränsningar i rätten att överklaga finns i 49 kap. rättegångsbalken och även i följande paragrafer i förevarande kapitel.

66 § Om vattendomstolen i samband med en dom, som innefattar tillstånd till ett vattenföretag, inte har meddelat förordnande enligt 50 § första stycket, gäller beträffande överklagande i denna del 49 kap. 5 § andra stycket rättegångsbalken.

Paragrafen motsvarar 13 kap. 66 § i det remitterade förslaget och 11 kap. 98 § andra stycket VL. Klagan över vattendomstolens underlåtenhet att meddela ett verkställighetsförordnande skall alltså ske i samma ordning som talan mot domen. Klagorätten är inte beroende av att vattendomstolen uttryckligen har avslagit en begäran om verkställighetstillstånd eller ens att en sådan begäran har framställts (jfr prop. 1952: 52 s. 68).

Paragrafen avser frågan om sökandens klagorätt. Om sökandens motparter vill klaga över att ett verkställighetstillstånd har meddelats, får de göra detta endast i samband med överklagande i själva saken (jfr prop. 1952: 52 s. 71).

67 § Vattendomstolens beslut i överklagade frågor som avses i 12 kap. 37 § första stycket 1 och 3 samt fjärde stycket får inte överklagas.

Vattendomstolens beslut i frågor som avses i 34 § överklagas särskilt genom besvär. Beslut i fråga som avses i 55 § andra stycket får överklagas endast i samband med överklagande av dom eller slutligt beslut i ansökningsmålet.

Paragrafen motsvarar 13 kap. 67 § i det remitterade förslaget.

Första stycket motsvarar i huvudsak 18 kap. 58 § i utredningens förslag (jfr 17 kap. 2 § fastighetsbildningslagen). Förevarande begränsning i rätten att överklaga utgör en nyhet beträffande vattenmål (jfr dock 11 kap. 107 § tredje stycket VL). I motsats till utredningsförslaget omfattar inte klagoförbudet frågor om ersättning till sakkunniga, eftersom jag har ansett det lämpligt att sådana frågor kan prövas i flera instanser.

Andra stycket motsvarar 11 kap. 107 § andra stycket VL.

68 § Har i ett ansökningsmål, vari kungörelse enligt 22 § har utfärdats, sökanden överklagat vattendomstolens dom eller beslut, får vattenöverdomstolen i stället för att förordna om delgivning med motparterna besluta att ett exemplar av vade- eller besvärsinlagan med därvid fogade handlingar skall översändas till den eller de aktförvarare som har förordnats av vattendomstolen samt utfärda kungörelse om överklagandet.

I kungörelsen skall uppges

att ett exemplar av handlingarna i målet hålls tillgängligt hos aktförvararen eller aktförvararna,

13 kap. 69 §

att kallelser och andra meddelanden i målet till parterna skall, om de inte särskilt tillställs någon part, införas i en viss eller vissa ortstidningar samt hållas tillgängliga hos aktförvararen eller aktförvararna,

att skriftligt genmäle eller skriftlig förklaring skall ha inkommit till vattenöverdomstolen inom den tid, minst tre veckor från det att kungörandet skedde, som vattenöverdomstolen bestämt.

Kungörelsen skall införas i den eller de ortstidningar som vattendomstolen har bestämt för meddelanden i målet.

Första–tredje styckena gäller också i förrättningsmål, vari kungörelse enligt 58 § har utfärdats, oavsett om sökanden eller någon annan har klagat.

Då föreskrifterna i denna paragraf har iakttagits, skall delgivning anses ha skett.

Paragrafen motsvarar med några redaktionella jämkningar 13 kap. 68 § i det remitterade förslaget och 11 kap. 104 § VL (jfr 18 kap. 59 § i utredningens förslag).

69 § Vademål får avgöras av vattenöverdomstolen utan huvudförhandling, om den skulle sakna betydelse för prövningen. Om parterna på ömse sidor har begärt huvudförhandling, skall den äga rum, om den inte uppenbarligen skulle vara utan betydelse.

Vid huvudförhandling får utredningen läggas fram genom vattenöverdomstolens försorg i den omfattning som domstolen bestämmer.

Om vattenöverdomstolen i ett överklagat ansöknings- eller förrättningsmål finner att vite eller annan påföljd för utevaro bör föreläggas någon part, får föreläggandet inte tillkännages parten genom kungörelse som avses i 68 § utan det skall delges parten.

Paragrafen motsvarar med några redaktionella jämkningar 13 kap. 69 § i det remitterade förslaget samt 11 kap. 105 § VL och 18 kap. 60 § i utredningens förslag.

Första stycket har i överensstämmelse med gällande rätt men i motsats till utredningens förslag (jfr 5 kap. 29 § expropriationslagen) utformats så att en part inte har någon absolut rätt att få till stånd en huvudförhandling.

Om skriftväxlingen inte är klar, gäller 50 kap. 22 § rättegångsbalken.

Enligt 11 kap. 105 § tredje stycket VL får syn hållas endast om synnerliga skäl föreligger (se även 17 kap. 3 § andra stycket fastighetsbildningslagen) och utredningen föreslår en motsvarande bestämmelse (18 kap. 60 § tredje stycket i utredningens förslag). Svea hovrätt anser att bestämmelsen är överflödig och framhåller att hovrätten sedan många år utan hinder av bestämmelsen håller syn så snart så anses erforderligt. Jag delar hovrättens uppfattning och den nya vattenlagen innehåller därför inte några särskilda bestämmelser om syn.

I fråga om bevisupptagning i vattenöverdomstolen gäller samma regler som för tvistemål i hovrätten i allmänhet. Även bestämmelserna i 50 kap. 23 § rättegångsbalken gäller, vilket innebär att ändring i vattendomstolens dom inte får ske utan att bevis åter tas upp. I den mån vattendomstolens

dom grundar sig på en vid syn gjord iakttagelse får ändring av domen ske endast under de förutsättningar som anges i nämnda stadgande i rättegångsbalken. *13 kap. 70–72 §§, 14 kap.*

Andra och tredje styckena i förevarande paragraf överensstämmer med gällande rätt.

70 § Om det är lämpligt, får vattenöverdomstolen uppdra åt en eller flera ledamöter av domstolen att verkställa undersökning på platsen. Parterna skall på lämpligt sätt underrättas om tiden för undersökningen. Vid denna skall protokoll föras.

En utredning som ett vattenrättsråd har verkställt beträffande en fråga av teknisk beskaffenhet får inte läggas till grund för vattenöverdomstolens dom eller beslut utan att parterna har beretts tillfälle att yttra sig över utredningen. Detta gäller dock inte, om utredningen i endast oväsentlig mån avviker från vad som har framkommit tidigare i målet.

Paragrafen motsvarar 13 kap. 70 § i det remitterade förslaget. Första stycket har i enlighet med lagrådets förslag utformats så att även andra ledamöter än vattenrättsråd kan få verkställa undersökning (jfr 11 kap. 106 § andra stycket VL).

Andra stycket motsvarar 11 kap. 106 a § VL.

71 § I fråga om rättegången i vattenöverdomstolen gäller i övrigt 32, 42, 43 och 45–50 §§.

Paragrafen motsvarar, med av lagrådet föreslaget tillägg rörande 42 §, 13 kap. 71 § i det remitterade förslaget och 11 kap. 106 § VL (jfr 18 kap. 61 § i utredningens förslag).

Rättegången i högsta domstolen

72 § Vattenöverdomstolens domar eller beslut får, om inte annat är föreskrivet, överklagas hos högsta domstolen.

I fråga om rättegången i högsta domstolen gäller bestämmelserna om rättegången i vattenöverdomstolen i 68, 69 och 71 §§.

Paragrafen motsvarar 13 kap. 72 § i det remitterade förslaget och 11 kap. 108 § VL (jfr 18 kap. 62 § i utredningens förslag). I enlighet med lagrådets förslag har första stycket avfattats så att det framgår att rättegångsbalkens begränsningar av rätten att fullfölja talan till högsta domstolen också gäller i vattenmål.

14 kap. Särskilda bestämmelser om utrivning m. m.

Kapitlet, som motsvarar 14 kap. i det remitterade förslaget och 17 kap. 2–8 §§ i utredningens förslag, har behandlats i den allmänna motiveringen i lagrådsremissen (avsnitt 2.6.2). Förevarande bestämmelser kompletterar de processuella bestämmelserna i 13 kap. om prövning av vattenmål.

14 kap. 1 §

1 § Görs ansökan om tillstånd att riva ut en vattenanläggning i ytvatten, skall tillstånd till utrivningen lämnas, om inte förordnande meddelas enligt 2 §.

Paragrafen, som motsvarar 14 kap. 1 § i det remitterade förslaget samt 17 kap. 3 § i utredningens förslag och 2 kap. 34 § andra stycket sista meningen VL, har behandlats i den allmänna motiveringen i lagrådsremissen (avsnitt 2.6.2).

Som utredningen framhåller bör med utrivning liksom enligt VL förstås borttagande av en vattenanläggning utan att någon annan sätts i stället. Om vattenanläggningen skall ersättas med en ny anläggning, kommer ansökningen att få utföra den nya vattenanläggningen att utgöra huvudsaken och borttagandet av den befintliga anläggningen endast ett led i det nya byggnadsarbetet. Vid tillståndsgivningen för det nya företaget skall också avgöras hur den gamla vattenanläggningen får rivas ut och skaderegleringen skall avse även utrivningen.

Paragrafen avser endast vattenanläggningar i ytvatten. I 5 § regleras rätten att ta anläggningar för bortledande av grundvatten ur bruk.

Bestämmelserna om tillståndsplikt i 4 kap. gäller även utrivning. Detta innebär enligt 4 kap. 2 § första stycket att tillstånd inte behövs, om det är uppenbart att varken allmänna eller enskilda intressen skadas genom utrivningens inverkan på vattenförhållandena. Enligt 4 kap. 1 § tredje stycket får tillstånd sökas även om det inte behövs. Frågan om utrivning handläggs enligt 13 kap. 13 § första stycket punkt 7 som ett ansökningsmål.

Behöriga att ansöka om tillstånd till utrivning är anläggningens ägare och den som i övrigt svarar för anläggningens underhåll. Enligt 15 kap. 5 § kan kammarkollegiet begära att ett tillstånd till ett vattenföretag skall förklaras förverkat. I samband härmed kan vattendomstolen enligt 6 § i samma kapitel även förordna om utrivning av anläggningar som ingår i vattenföretaget.

Särskilda bestämmelser om ersättning vid utrivning finns i 9 kap. 11 §.

Som framgår av vad som anförts i den allmänna motiveringen i lagrådsremissen (avsnitt 2.6.2) kan tillstånd till utrivning endast vägras om någon annan får överta ansvaret för anläggningen. Som utredningen framhåller kan dock anläggningar i vatten vara skyddade enligt lagen (1960: 690) om byggnadsminnen. Ett tillstånd till utrivning kan sålunda inte verkställas till den del det strider mot skyddsföreskrifter som har meddelats enligt 2 § i nämnda lag.

Enligt 2 kap. 34 § andra stycket sista meningen VL kan vattendomstolen föreskriva att någon annan får utföra arbetena på sökandens bekostnad, om sökanden inte genomför utrivningen. Utredningen har föreslagit en motsvarande bestämmelse i den nya lagen (17 kap. 3 § andra meningen i utredningens förslag).

Svea hovrätt anser att det inte finns något behov av en sådan bestämmel-

14 kap. 2 §

se. Enligt hovrätten har bestämmelsen sällan eller aldrig utnyttjats. Den som ansöker om tillstånd till utrivning får enligt hovrätten förutsättas också komma att genomföra utrivningen om han inte kommer på obestånd. Enligt hovrättens mening är det bättre att vid underlåtenhet från ägarens sida låta kammarkollegiet ansöka om förverkande av det ursprungliga tillståndet.

Jag delar hovrättens uppfattning i denna fråga och förevarande paragraf innehåller alltså inte någon motsvarighet till bestämmelsen om rätt för någon annan att verkställa utrivningen. Om sökanden river ut anläggningen men underlåter att utföra föreskrivna återställningsåtgärder, kan handräckning ske enligt 21 kap. 4 §.

Bestämmelserna i 13 kap. 47 § om vad en tillståndsdom skall innehålla är tillämpliga även i förevarande fall. Enligt dessa bestämmelser skall domstolen föreskriva erforderliga villkor för företagets utförande. Sådana villkor kan också avse behövliga återställningsåtgärder. Beträffande sättet för utförande av utrivningen gäller 3 kap. 7 § men däremot inte övriga bestämmelser i 3 kap. (se 3 kap. 12 §).

2 § I stället för att lämna tillstånd att riva ut en vattenanläggning i ytvatten får vattendomstolen på begäran av ägaren av en fastighet som skulle skadas av utrivningen förordna att skyldigheten att underhålla anläggningen och att fullgöra vad som i övrigt åligger anläggningens ägare skall för framtiden, till dess något annat bestäms, övergå på fastighetsägaren.

Till skydd för allmänna intressen kan efter åtagande sådant förordnande också meddelas för staten, en kommun eller ett vattenförbund.

Förordnande får inte meddelas, om det kan antas att fastighetsägaren inte kan fullgöra skyldigheterna eller om det med hänsyn till sökanden eller till allmänna intressen kan anses mera angeläget att anläggningen rivs ut.

Om ägaren vållas skada av att anläggningen bibehålls, skall den som övertar ansvaret för anläggningen utge skälig ersättning för skadan.

Paragrafen motsvarar med några redaktionella jämkningar 14 kap. 2 § i det remitterade förslaget och 17 kap. 4 § i utredningens förslag men avser endast anläggningar i ytvatten. Motsvarande bestämmelser finns nu i 2 kap. 34 § andra stycket andra och tredje meningarna VL. Paragrafen har behandlats i den allmänna motiveringen i lagrådsremissen (avsnitt 2.6.2).

Som framgår av vad som anförts i den allmänna motiveringen får vid bedömningen av om utrivningen medför skada för en fastighet hänsyn tas även till annat än inverkan på vattenförhållandena, exempelvis försämrade kommunikationer av att en bro rivs ut.

Den som får överta underhållsskyldigheten enligt förevarande paragraf är även skyldig att i övrigt fullgöra vad som åligger anläggningens ägare enligt denna lag. Han skall alltså sköta dammluckor o. d. i enlighet med bestämmelser i lag eller tillståndsbeslut. Om kompensation för skada som vållas av anläggningen utgår i form av en årlig avgäld, är han också för framtiden skyldig att betala denna.

14 kap. 3 §

Ett beslut enligt förevarande paragraf innebär inte att äganderätten till anläggningarna övergår på den som blir underhållsskyldig men han har givetvis rätt att disponera anläggningarna i den mån det behövs för att han skall kunna fullgöra sina skyldigheter. Med beslutet följer inte heller någon rätt att tillgodogöra sig vattnet vid anläggningen, t. ex. för kraftproduktion.

Den som har övertagit underhållsskyldigheten är ansvarig för anläggningarna till dess han själv ansöker om utrivning. Härvid kan givetvis någon som vill förhindra utrivningen begära att få överta ansvaret.

Av 4 § första stycket framgår att ansvaret i förekommande fall är förenat med fastigheten och alltså åvilar nya ägare av denna.

Enligt *tredje stycket* kan en begäran att få överta en anläggning i vissa fall avslås. En grund för avslag är att fastighetsägaren på grund av sina ekonomiska förhållanden eller annat inte kan antas vara i stånd att fullgöra de skyldigheter som följer med övertagandet.

Enligt utredningsförslaget skall en begäran av en fastighetsägare att få överta underhållsansvaret vidare kunna avslås då det från sökandens eller det allmännas synpunkt är angeläget att anläggningen rivs ut. Bestämmelsen synes innebära att en ansökan om övertagande skall avslås i varje fall där sökandens begäran att riva ut anläggningen inte enbart har sin grund i att han vill bli kvitt sitt underhållsansvar. Enligt min mening bör emellertid vattendomstolen vid sin prövning av övertagandefrågan kunna väga intresset av att någon övertar anläggningen mot intresset av att anläggningen rivs ut. Bestämmelsen har därför fått en utformning som innebär att övertagande inte skall medges i de fall det kan anses mera angeläget från sökandens eller det allmännas sida att anläggningen rivs ut.

I motsats till vad utredningen har föreslagit bör denna intresseavvägning i princip kunna ske även om det är staten, en kommun eller ett vattenförbund som vill överta underhållsansvaret. Detta innebär att sökandens intresse av att riva ut anläggningen kan ställas mot ett allmänt intresse av att anläggningen bibehålls eller att ett allmänt intresse av att anläggningen rivs ut – anläggningen utgör exempelvis ett hinder för vandringsfisk – ställs mot ett allmänt bevarandeintresse. Bestämmelsen har utformats så att den möjliggör även sådana avvägningar.

Vid bestämmande av skälig ersättning enligt *fjärde stycket* bör som utredningen framhåller beaktas att anläggningens ägare befrias från kostnaderna för underhåll och utrivning.

3 § Anläggningar för en allmän flottled som är avlyst får bortskaffas efter tillstånd av vattendomstolen. Sådant tillstånd får ges till

1. staten, en kommun eller ett vattenförbund,
2. förvaltare som avses i 82 a § lagen (1919: 426) om flottning i allmän flottled samt
3. den som kan lida men av att anläggningarna bibehålls.

Den som får tillstånd att bortskaffa en anläggning får fritt förfoga över denna.

14 kap. 3 §

Om det är uppenbart att varken allmänna eller enskilda intressen skadas av anläggningarnas bortskaffande, behövs inte något tillstånd av vattendomstolen. Om en förvaltare har utsetts enligt 82 a § lagen om flottning i allmän flottled, fordras dennes medgivande till åtgärden.

Vill en fastighetsägare, vars fastighet skulle skadas av att en anläggning i flottleden bortskaffas, överta anläggningen kan vattendomstolen förordna härom. Ett sådant förordnande kan meddelas också för den som vill använda anläggningen för ett vattenföretag eller för staten, en kommun eller ett vattenförbund till skydd för allmänna intressen.

Paragrafen motsvarar med en jämkning i fjärde stycket 14 kap. 3 § i det remitterade förslaget samt 17 kap. 6 och 7 §§ i utredningens förslag och 6 kap. 28 § VL (se prop. 1969: 104).

Första och *andra styckena* innehåller bestämmelser om rätt att efter vattendomstolens tillstånd bortskaffa anläggningar i avlysta flottleder. Bestämmelserna avser inte bara vattenanläggningar utan alla anläggningar som har uppförts för flottleden (se 6 kap. 4 § VL). Rätt att bortskaffa en flottledsanläggning kan ges bl. a. till den som kan lida men av att anläggningen bibehålls. Formuleringen innebär att förutom fastighetsägare även nyttjanderättshavare kan ges en sådan rätt. Den som får rätt att bortskaffa en anläggning får fritt förfoga över denna – han får äganderätten till anläggningen.

En begäran om bortskaffande av flottledsanläggningar behandlas som ansökningsmål (se 13 kap. 13 § första stycket punkt 8). I 13 kap. 47 § finns bestämmelser om vad en dom i ett sådant mål skall innehålla. Bl. a. skall enligt första stycket punkt 9 anges de villkor som behövs för att tillgodose allmänna och enskilda intressen. Vattendomstolen har enligt denna bestämmelse att ange hur bortskaffandet skall ske och föreskriva erforderliga återställningsåtgärder. Någon särskild bestämmelse härom behövs därför inte. Vid prövningen av frågor om bortskaffande är 3 kap. 7 § tillämplig (se 3 kap. 12 §), om bortskaffandet utgör ett vattenföretag.

En särskild bestämmelse om ersättning vid bortskaffande av flottledsanläggningar finns i 9 kap. 11 § tredje stycket.

Tredje stycket första meningen innehåller en bestämmelse om undantag från skyldigheten att söka tillstånd till bortskaffande av flottledsanläggningar. Bestämmelsen har utformats i överensstämmelse med 4 kap. 2 §. I de fall flottledsanläggningen är en anläggning i vatten blir bortskaffandet att anse som ett vattenföretag, varvid de allmänna bestämmelserna i 4 kap. om tillståndsplikt blir tillämpliga. Förevarande bestämmelse får alltså betydelse endast när flottledsanläggningen inte är en anläggning i vatten och bortskaffandet alltså inte utgör ett vattenföretag. Enligt andra meningen i förevarande stycke skall, när tillstånd inte behövs, medgivande till åtgärden inhämtas hos flottledsförvaltaren, om sådan finns.

Utredningen har föreslagit en särskild bestämmelse om att den som har bortskaffat en flottledsanläggning utan tillstånd blir bevisningsskyldig beträffande de före åtgärden rådande vattenförhållandena (se 17 kap. 6 §

14 kap. 4–5 §§

andra stycket tredje meningen i utredningens förslag). Bestämmelsen i 4 kap. 6 § nya vattenlagen om bevisningsskyldighet gäller emellertid också bortskaffande av flottledsanläggningar i vatten. Någon särskild bestämmelse härom har därför inte upptagits i förevarande paragraf.

Fjärde stycket innehåller bestämmelser om rätt att överta anläggningar i avlysta flottleder. På lagrådets förslag har rätten begränsats till att avse anläggningar i flottleden, dvs. i själva vattenområdet, vilket överensstämmer med gällande rätt. Enligt första meningen kan vattendomstolen förordna att en fastighetsägare vars fastighet skulle skadas av att en sådan anläggning tas bort får överta anläggningen, om han begär det. Övertagandet kan avse även anläggningar som är belägna på annans fastighet. Enligt andra meningen kan vidare den som vill använda anläggningen för ett vattenföretag ges rätt att överta den. Bestämmelsen innebär en viss utvidgning i förhållande till gällande rätt och till utredningens förslag som endast medger övertagande för den som vill använda anläggningen för tillgodogörande av vattnet. Berättigade att överta en anläggning är slutligen enligt andra meningen staten, kommuner och vattenförbund.

En begäran om övertagande kan göras i en fristående ansökan eller i samband med behandlingen av en ansökan om tillstånd enligt första stycket (se 13 kap. 13 § första stycket punkt 8).

4 § Om en fastighet, vars ägare övertagit underhållsskyldighet enligt 2 § första stycket eller en anläggning enligt 3 § fjärde stycket första meningen, övergår till ny ägare, svarar denne för de skyldigheter som följer av övertagandet.

Övertagandet skall antecknas i fastighetsboken.

Paragrafen motsvarar med av lagrådet föreslagna ändringar 14 kap. 4 § i det remitterade förslaget och 17 kap. 5 § och 7 § andra stycket i utredningens förslag samt 2 kap. 34 § andra stycket andra meningen och tredje stycket och 6 kap. 28 § fjärde stycket VL.

I enlighet med lagrådets förslag har paragrafens *första stycke* utformats så att den sakrättsliga anknytningen till en fastighet endast gäller, förutom då underhållsskyldigheten beträffande en vattenanläggning har överförts till en fastighetsägare enligt 2 § första stycket, då en anläggning i en avlyst allmän flottled övertas av en fastighetsägare i skadeförebyggande syfte enligt 3 § fjärde stycket första meningen. Däremot blir det inte en sådan anknytning vid övertagande enligt andra meningen i sistnämnda stadgande, t. ex. för användning för ett vattenföretag.

Enligt *andra stycket* skall övertagandet antecknas i fastighetsboken. Vattendomstolens skyldighet att underrätta inskrivningsmyndigheten får regleras i verkställighetsföreskrifter.

5 § Om fara för allmänna eller enskilda intressen kan uppkomma genom att en anläggning för bortledande av grundvatten helt eller delvis tas ur

bruk, skall anläggningens ägare inhämta vattendomstolens besked på vilka villkor det får ske.

Medför en åtgärd som avses i första stycket skada på annans egendom genom bestående ändring i vattenförhållandena, skall skälig ersättning härför utgå.

Paragrafen motsvarar, med av lagrådet föreslagna ändringar, 14 kap. 5 § och 9 kap. 11 § fjärde stycket i det remitterade förslaget.

Bestämmelsen i *första stycket*, som motsvarar 2 kap. 59 § VL, gäller inte bara anläggningar för tillgodogörande av grundvatten utan också anläggningar för bortledande av skadligt grundvatten. Paragrafen blir tillämplig inte bara när vattenbortledandet helt upphör utan också när det minskas stadigvarande och alltså en väsentligt mindre vattenmängd än förut tillgodogörs och minskningen kan medföra fara för allmän eller enskild rätt.

I *andra stycket* ges en ersättningsregel, som motsvarar 9 kap. 11 § fjärde stycket i det remitterade förslaget men saknar uttrycklig motsvarighet i VL. I enlighet med lagrådets förslag har stadgandet utformats så att ersättning kan utgå för skada, vare sig frågan om villkoren för anläggningens tagande ur bruk prövas av vattendomstolen eller inte. Stadgandet har utformats som en skälighetsregel i likhet med den ersättningsregel som gäller vid utrivning av vattenanläggningar i 9 kap. 11 § första stycket.

Frågan om prövning av villkoren för att få ta en anläggning ur bruk prövas som ansökningsmål, se 13 kap. 13 § första stycket punkt 7. I ansökningsmålet kan då frågan om ersättning enligt andra stycket prövas. Som lagrådet påpekat kan dock ersättningsfrågan tänkas bli aktuell först efter det att villkoren för anläggningens tagande ur bruk har fastställts. Eftersom reglerna om oförutsedd skada – till skillnad mot vad som gäller t. ex. vid utrivning av en vattenanläggning – inte är tillämpliga i fall som avses i nu förevarande paragraf, bör möjlighet finnas för den skadelidande att i efterhand väcka talan genom stämning. Vidare bör det finnas möjlighet att väcka talan vid vattendomstol i fall då anläggningen tagits ur bruk utan föregående prövning. För nu avsedda fall har i 13 kap. 14 § punkt 3 tagits in en bestämmelse om att sådan talan är att hänföra till stämningsmål.

15 kap. Tillstånds giltighet, omprövning m. m.

Kapitlet motsvarar i huvudsak 15 kap. i det remitterade förslaget samt 15 kap. 12–23 §§ i utredningens förslag och 2 kap. 22–24 §§ och 10 kap. 75, 77 och 78 §§ VL. Av skäl som har anförts av lagrådet har 17–19 §§ i det remitterade förslaget utgått i propositionsförslaget samt 10 och 11 §§ bytt plats.

Kapitlet innehåller med särskilda underrubriker bestämmelser om verkan av domar i ansökningsmål (1–13 §§), verkan av beslut efter förrättning (14 §), ändrade förhållanden i samfälligheter (15 och 16 §§), oförutsedda

skador (17 och 18 §§) och fastställande av bestämmelser om vattentappning och vattentäkter (19 §). *15 kap. 1 §*

Frågor om tillståndsbesluts rättskraft har behandlats i den allmänna motiveringen i lagrådsremissen (avsnitt 2.5).

Verkan av domar i ansökningsmål

1 § Om en dom som har meddelats i ett ansökningsmål enligt 13 kap. 13 § första stycket avser tillstånd till ett vattenföretag eller till någon annan åtgärd enligt denna lag och domen har vunnit laga kraft, gäller tillståndet mot alla, såvitt avser frågor som enligt denna lag är att bedöma i sådant mål. Avser tillståndet utförandet av en anläggning, innefattar det rätt att bibehålla anläggningen. Med stöd av 2 kap. 9 § eller bestämmelser i detta kapitel kan dock ett tillstånd begränsas eller förenas med ändrade eller nya villkor eller förklaras förverkat.

Med tillstånd avses i detta kapitel även godkännande av arbeten enligt 4 kap. 4 § och lagligförklaring enligt 4 kap. 5 §.

Paragrafen motsvarar med av lagrådet föreslagen utformning 15 kap. 1 § i det remitterade förslaget samt 15 kap. 12 § i utredningens förslag och 2 kap. 22 § första stycket VL. Frågan om tillståndsbesluts rättskraft och tidsbegränsning av tillstånd har behandlats i den allmänna motiveringen i lagrådsremissen (avsnitt 2.5.1).

Enligt *första stycket första meningen* gäller en lagakraftvunnen dom i ett ansökningsmål, som avser tillstånd till ett vattenföretag eller till någon annan åtgärd enligt denna lag, mot alla såvitt avser frågor som enligt lagen är att bedöma i ett ansökningsmål.

Den materiella rättskraften hos en dom i ett ansökningsmål är alltså en annan än den hos en dom i ett stämningsmål, inbegripet mål som avses i 13 kap. 13 § andra stycket. En dom i ett stämningsmål har enligt 17 kap. 11 § rättegångsbalken giltighet endast mellan parterna i målet.

En lagakraftvunnen dom om tillstånd i ett ansökningsmål innebär att alla som kunnat föra talan i målet blir bundna av domen. Detta gäller även om någon inte blivit i vederbörlig ordning kallad och inte heller fört talan i målet. Domen kan alltså inte på ordinär väg rivas upp på talan av någon enskild sakägare. Inte heller med avseende på allmänna intressen kan tillståndet på ordinär väg rubbas. I stadgandets tredje mening erinras dock om de möjligheter som denna lag ger till ändringar i tillståndet. Dessutom finns möjligheter att angripa domen med extraordinära rättsmedel enligt rättegångsbalken, dvs. begäran om resning eller återställande av försutten tid eller domvillobesvär. Om domen upphävs eller ändras enligt bestämmelserna om extraordinära rättsmedel, blir dess rättskraftsverkan i motsvarande mån inskränkt. Sålunda kan t. ex. en skadelidande sakägare, som inte har blivit i vederbörlig ordning kallad i målet och som inte heller har fört talan i detta, anföra domvillobesvär med påföljd att domen undanröjs såvitt gäller honom.

15 kap. 1 §

Vad nu sagts gäller också beträffande företrädare för sådana allmänna intressen som är av beskaffenhet att de skall bedömas i ansökningsmålet. Det är alltså intressen av specifikt vattenrättslig art, som skall beaktas enligt tillåtlighetsreglerna i 3 kap., särskilt dess 3 §. Som lagrådet anför finns det sedan länge en fast utbildad praxis i vattenrättskipningen beträffande vilka intressen av allmän art som är att bedöma i vattenmål. Denna praxis kan ge ledning också vid tillämpningen av den nya lagen.

Den vattenrättsliga prövningen ersätter emellertid inte tillståndsprövningen enligt annan lagstiftning, t. ex. bygglovprövningen enligt byggnadslagen, om det inte uttryckligen stadgas i denna (se t. ex. 16, 18 och 20 §§ naturvårdslagen). Som jag har anfört vid 3 kap. 2 § första stycket rörande prövning av en anläggnings överensstämmelse med detaljplan och medgivandet av mindre avvikelser från fastställd plan har vattendomstolen i dessa delar uttryckligen tillagts prövningsbefogenhet. Detta har, som lagrådet anför, betydelse för rättskraften hos vattendomstolens avgörande.

Vattendomstolens dom hindrar inte heller ingripanden av myndigheter enligt t. ex. brand- eller arbetarskyddslagstiftningen och inte heller enligt hälsovårdsstadgan i andra fall än som avses i 31 § andra stycket hälsovårdsstadgan. På grund av den allsidiga prövningen som föregår ett vattenrättsligt tillstånd, bör emellertid vattendomstolens dom tillmätas stor vikt vid överväganden av om ingripanden skall behöva ske mot ett vattenföretag med stöd av sådan lagstiftning.

Jag vill i likhet med utredningen i detta sammanhang betona att genom tillståndsdomen inte avgörs frågor huruvida äganderätten till mark eller vattenområden som tas i anspråk för företaget tillhör företagaren eller någon annan. Även om det antagande som vattendomstolen har utgått ifrån är oriktigt, kan något yrkande om utrivning eller ändring av byggnaden eller annan inskränkning inte framställas av den rätte ägaren eller någon annan. I de fall då rätten att utföra företaget enligt tillståndsdomen är förenad med en fastighet, kan emellertid tillståndshavarens rätt enligt domen övergå till den som efter klandertalan har vunnit rätt till fastigheten, varvid bl. a. ersättningsreglerna i 5 kap. jordabalken om verkan av att fast egendom frånvinns någon efter klander m. m. kan bli tillämpliga. I jordabalken finns emellertid också regler om hävd till fast egendom (16 kap.) och godtrosförvärv på grund av inskrivning m. m. (18 kap.).

Utredningen förordar att vattenlagens ersättningsregler och reglerna om oförutsedd skada skall kunna tillämpas för det fall att den vattenrättsliga tillståndsmyndighetens beslut har vilat på det felaktiga antagandet att ett mark- eller vattenområde som har tagits i anspråk för företaget tillhörde sökanden, medan det i stället tillhörde någon annan. I motsats till utredningen hävdar Svea hovrätt att en sådan ersättningstalan blir att jämställa med varje annan klandertalan rörande fast egendom och ifrågasätter om inte frågan bör handläggas vid allmän domstol i samband med frågan om ersättning enligt 5 kap. jordabalken. Jag anser att den av hovrätten föror-

dade ordningen kan vara lämplig då ersättningsfrågan uppkommer i samband med en klandertalan vid allmän domstol. I andra fall bör den av utredningen anvisade vägen kunna tillgripas. *15 kap. 2 §*

Enligt *första stycket andra meningen*, som tillagts på förslag av lagrådet, innefattar ett tillstånd att uppföra en anläggning en rätt att bibehålla anläggningen. Denna bestämmelse behövs med hänsyn till vissa andra bestämmelser i lagen, t. ex. förverkandereglerna i 5 § detta kapitel.

De materiella rättskraftsreglerna i första och andra styckena innebär i princip att tillståndet och därmed förenade villkor i princip inte får inskränkas eller ändras på något annat sätt. Tillståndshavaren är alltså fri från klander i fråga om rätten att utföra och för framtiden bibehålla vattenföretaget med tillhörande anordningar. Tillståndet innefattar också en ovillkorlig rätt för tillståndshavaren att tillgodogöra vatten i enlighet med tillståndet. Jag delar i likhet med remissinstanserna utredningens uppfattning att det inte behövs någon motsvarighet i den nya lagen till 2 kap. 23 § 1 mom. VL om en begränsad rättskraftsverkan av ett beslut om tillgodogörande av vatten och inte heller till 2 mom. i samma paragraf om utvidgning i ett visst fall av beslutets rättskraftsverkan.

I *första stycket tredje meningen* anges dock viktiga inskränkningar i domens rättskraft. I stadgandet hänvisas till 2 kap. 9 § om skyldighet att avstå vatten vid torka m. m. och till bestämmelserna i det följande i detta kapitel om omprövning och förverkande m. m.

Den omständigheten att ett tillstånd föreligger hindrar naturligtvis inte att tillståndet och därmed förenade rättigheter kan få vika helt eller delvis till följd av tvångsförfoganden enligt denna lag eller t. ex. expropriationslagen.

Enligt *andra stycket* gäller samma rättskraftsregler som för tillstånd för ett godkännande av ändrings- eller reparationsarbeten eller en lagligförklaring av ett vattenföretag.

2 § Tillståndet förfaller, om tillståndshavaren inte iakttar de bestämmelser om arbetstid som har meddelats i tillståndsdomen.

Om tillståndshavaren visar att han har giltigt skäl för dröjsmålet eller att synnerliga olägenheter skulle uppstå om tillståndet förfaller, kan vattendomstolen förlänga tiden med högst tio år. Ansökan om förlängning skall göras innan den föreskrivna tiden har gått ut.

Paragrafen motsvarar 15 kap. 2 § i det remitterade förslaget samt delvis 15 kap. 23 § i utredningens förslag och 2 kap. 22 § tredje stycket och 50 § andra stycket, 3 kap. 11 § fjärde stycket, 5 kap. 6 §, 6 kap. 13 § andra stycket och 7 kap. 58 § första stycket VL.

Första stycket innehåller bestämmelser om verkan av att föreskriven arbetstid inte iakttas. Vattendomstolen skall enligt 13 kap. 47 § andra stycket nya vattenlagen alltid ange en tid inom vilken arbetena skall vara utförda (arbetstid). På skäl som har anförts vid sistnämnda paragraf har

utredningens förslag om en särskild igångsättningstid inte fått någon motsvarighet i den nya vattenlagen. *15 kap. 3 §*

F. n. gäller att tillståndsbeslut enligt 3 och 7 kap. VL förfaller i sin helhet om någon del av företaget inte har utförts inom föreskriven tid medan tillståndsbeslut beträffande andra vattenföretag förfaller endast såvitt avser sådana delar av företaget som inte har utförts. Utredningen anser efter en diskussion av dessa alternativ att förstnämnda ordning bör gälla för alla typer av vattenföretag. Jag delar i likhet med remissinstanserna denna uppfattning. Förevarande bestämmelse har alltså utformats så att tillståndet förfaller i sin helhet. Arbetstiden får dock anses iakttagen, om endast obetydliga delar av företaget kvarstår att utföra.

Verkan av att tillståndet förfaller även beträffande redan utförda delar av företaget blir att de med tillståndet förenade rättigheterna av servituts natur förfaller medan egendom som har tagits i anspråk med äganderätt alltjämt tillkommer tillståndshavaren. Om tillståndshavaren inte begagnar sig av möjligheten enligt 4 kap. 5 § till lagligförklaring, kan de utförda anläggningarna vara att betrakta som olagliga. I 21 kap. 3 § ges länsstyrelsen möjlighet att vid vite förelägga tillståndshavaren att riva ut en anläggning som kan skada allmänna eller enskilda intressen. Handräckning kan också meddelas enligt 4 § samma kapitel.

I fråga om tillstånd som har meddelats enligt VL gäller den lagens bestämmelser om verkan av att företaget inte har fullbordats inom föreskriven tid (se 21 § i promulgationslagen).

Möjligheterna enligt *andra stycket* att medge anstånd överensstämmer med gällande rätt. Frågan handläggs som ansökningsmål (se 13 kap. 13 § första stycket punkt 9). Som giltigt skäl för dröjsmål har i hittillsvarande praxis brukat godtas svårigheter att utverka andra erforderliga tillstånd eller att få fram arbetsmaskiner eller personal. Enligt förarbetena till gällande VL skall synnerligt men i allmänhet antas uppstå om företaget har utförts till en del. Vid bedömningen måste naturligtvis hänsyn tas till tillståndshavarens motparter.

Utredningen har föreslagit att vattendomstolen i samband med ett beslut om förlängning även skall kunna föreskriva en ny tid efter vars utgång omprövning (enligt 3 § i förevarande kapitel) får påkallas. Detta är naturligt med hänsyn till att utredningen föreslagit att denna tid skall beräknas med utgångspunkt i utgången av arbets- och igångsättningstiden. Enligt 3 § första stycket andra meningen skall emellertid omprövningstiden i stället räknas från det tillståndsdomen vinner laga kraft. Med denna utgångspunkt finns det inte någon anledning att förlänga omprövningstiden i samband med en förlängning av arbetstiden. Förevarande paragraf innehåller alltså inte någon motsvarighet till utredningens förslag i denna del.

3 § För att tillgodose allmänna intressen får vattendomstolen företa omprövning av villkoren för ett tillstånd och därvid föreskriva ändrade

15 kap. 3 §

eller nya villkor. Omprövningen får inte ske förrän efter utgången av en tid som domstolen bestämmer vid meddelandet av tillståndet, minst tio år och högst trettio år från det tillståndsdomen vinner laga kraft. Omprövning för att tillgodose sådana allmänna intressen som berörs av väsentliga ändringar i vattenförhållandena får dock ske redan före utgången av den bestämda tiden.

Vattendomstolen skall i omprövningsdomen bestämma när de ändrade eller nya villkoren skall börja tillämpas. När omprövning sker efter utgången av den vid meddelandet av tillståndet bestämda tiden, skall också bestämmas efter vilken tid, minst tio och högst trettio år, förnyad omprövning får ske.

Paragrafen motsvarar med av lagrådet föreslagen utformning 15 kap. 3 § i det remitterade förslaget och 15 kap. 13 § i utredningens förslag (jfr 24 § ML). Andra stycket i det remitterade förslaget har flyttats till 10 §. Frågan om omprövning till förmån för allmänna intressen har behandlats i den allmänna motiveringen i lagrådsremissen (se avsnitt 2.5.2). Bestämmelser om ersättning vid omprövning finns i 9 kap. 12–14 §§ nya lagen.

Enligt paragrafen skall omprövning kunna ske endast till förmån för allmänna intressen. Bland sådana intressen kan nämnas det allmänna fiskeintresset, den allmänna miljövården, hälsovården, allmän farled och allmän flottled. Hit hör även en orts förseende med yt- eller grundvatten för vattenförsörjningen (jfr 2 kap. 49 § VL). Som utredningen anför bör även bevattningsintresset kunna räknas hit, om det är fråga om ändringar för tillgodoseende av en större grupps och inte bara någon enstaka jordbrukares intresse av bevattning. Det är endast kammarkollegiet som kan begära omprövning (se 7 §).

Omprövning skall enligt *första stycket* kunna ske när som helst efter utgången av den av vattendomstolen bestämda tiden. Omprövning skall också kunna ske dessförinnan, om vattenförhållandena har ändrats väsentligt. Vad som skall förstås med väsentligt ändrade vattenförhållanden har angivits i den allmänna motiveringen.

Med den restriktiva tillämpningen av omprövningsmöjligheten vid väsentligt ändrade förhållanden som har förordats i den allmänna motiveringen följer att alla allmänna intressen inte alltid kan tillgodoses vid en sådan omprövning. Detta måste man acceptera om det skall vara någon mening med institutet och om man vill undvika en omständlig omprövningsprocedur med krav på införskaffande av omfattande utredningsmaterial även beträffande andra intressen än de som har föranlett omprövningen. Som utredningen anför bör en omprövning på grund av väsentligt ändrade förhållanden emellertid inte medföra att övriga allmänna intressen, som inte har prövats då, kommer i ett sämre läge än om omprövning inte har skett. En sådan omprövning bör därför inte leda till någon ändring av den ordinarie tidsfristen för omprövning. Efter dennas utgång skall således samtliga allmänna intressen kunna tillgodoses genom omprövning.

Då omprövning sker efter den fastställda tidens utgång, skall i princip

alla allmänna intressen kunna tillgodoses. Företrädaren för det allmänna, dvs. kammarkollegiet, måste i sin ansökan om omprövning precisera sina yrkanden så att ramen för omprövningsprocessen blir given. Vattendomstolens prövning är alltså inskränkt till att omfatta enbart de ändrade eller nya villkor som kammarkollegiet begär. Givetvis skall domstolen kunna föreskriva ändringar i villkoren i andra hänseenden än som har yrkats av kollegiet, om de hänger samman med kollegiets yrkanden. *15 kap. 3 §*

Omprövningsregeln i förevarande paragraf är begränsad till omprövning av villkor för tillståndet medan själva tillståndet inte kan rubbas. I 10 § första stycket anges att vid prövningen i princip skall tillämpas de vanliga reglerna om utförande av vattenföretag. I andra stycket av nämnda paragraf anges dock vissa begränsningar i möjligheterna att föreskriva nya villkor som därvid skall gälla utöver de begränsningar som följer av de allmänna bestämmelserna om utförande av vattenföretag. Dessa begränsningar har behandlats i den allmänna motiveringen i lagrådsremissen (avsnitt 2.5.2). Som har anförts där skall hänsyn bl. a. tas till vad tillståndshavaren i samband med tidigare omprövningar har fått underkasta sig till förmån för allmänna intressen över huvud taget och inte endast det eller de allmänna intressen som det är fråga om vid det aktuella omprövningstillfället.

Som anförts i den allmänna motiveringen i lagrådsremissen (avsnitt 2.5.2) kan de förpliktelser som tillståndshavaren kan åläggas i samband med omprövning bestå i skyldighet för honom att avstå vatten eller att underkasta sig förlust av fallhöjd eller begränsning av tidigare regleringstillstånd. Förpliktelser av dessa slag medför i princip rätt till ersättning för tillståndshavaren, dock med vissa inskränkningar om omprövningen sker till förmån för vissa kvalificerade allmänna intressen (se 9 kap. 12 och 14 §§). För förpliktelser av annat slag, t. ex. skyldighet för tillståndshavaren att vidta skadeförebyggande eller skadekompenserande åtgärder, har han inte rätt till ersättning.

Enligt *andra stycket* skall i omprövningsdomen bestämmas när de ändrade eller nya villkoren skall börja tillämpas. Till skillnad mot vad som nu gäller vid nyprövning enligt 4 kap. 5 § andra stycket andra meningen VL anges inte denna tidpunkt i lagen. Om omprövningen sker efter den förut bestämda tidens utgång, skall också bestämmas en ny tidpunkt, efter vilken ny omprövning får ske.

Omprövningsfrågan handläggs som ett ansökningsmål vid vattendomstolen (se 13 kap. 13 § första stycket punkt 10) om det inte avser ett markavvattningsföretag, då den handläggs vid förrättning (se 14 § andra stycket i förevarande kapitel). Rättsverkan av en omprövningsdom blir densamma som av den ursprungliga tillståndsdomen (se 13 § i förevarande kapitel). Om fast egendom som tillhör någon annan än företagaren måste tas i anspråk för uppfyllande av nya villkor som har föreskrivits i omprövningsdomen, blir de vanliga reglerna om tvångsrätt för skadeförebyggande

åtgärder i 8 kap. 1 § andra stycket tillämpliga. Frågor om ersättning till tillståndshavaren och andra skadelidande behandlas i ansökningsmålet. *15 kap. 4–5 §§*

Av 19 § i promulgationslagen följer att omprövning även kan ske av tillstånd enligt VL och äldre bestämmelser. Enligt 20 § i promulgationslagen gäller särskilda bestämmelser om de tider då omprövning kan ske.

4 § Om det visar sig att anordningar som har vidtagits eller villkor som har meddelats till skydd för fisket enligt 3 kap. 11 § eller 10 kap. 5 § är mindre ändamålsenliga, får vattendomstolen meddela ändrade bestämmelser.

Paragrafen motsvarar med av lagrådet föreslagna jämkningar 15 kap. 4 § i det remitterade förslaget samt 15 kap. 14 § i utredningens förslag och 2 kap. 8 § andra stycket VL. De grundläggande bestämmelserna om åtgärder till skydd för fisket finns i 3 kap. 11 §.

Till skillnad mot vad som i princip gäller beträffande omprövning enligt 3 § första stycket kan omprövning enligt förevarande paragraf ske när som helst. Anledning till omprövning kan antingen vara att den tidigare föreskriften har varit olämplig redan från början eller att ändrade förhållanden senare har inträffat i vattenområdet.

Till skydd för företagaren och andra intressenter och i huvudsaklig överensstämmelse med gällande rätt gäller enligt 10 § andra stycket samma speciella tillåtlighetsregel för omprövning enligt denna paragraf som vid omprövning enligt 3 §.

Vid omprövningen kan en årlig avgift enligt 10 kap. 5 § fastställas eller ändras.

Innebär de ändrade föreskrifterna en skyldighet för tillståndshavaren att avstå vatten eller fallhöjd eller en inskränkning i ett regleringstillstånd, är han enligt 9 kap. 14 § berättigad till ersättning för sin förlust endast till den del denna överstiger en viss andel som vattendomstolen har bestämt i tillståndsdomen. För någon annan förlust eller kostnad har han inte rätt till ersättning.

Frågan om omprövning enligt denna paragraf beträffande andra företag än markavvattningsföretag prövas av vattendomstolen på ansökan av kammarkollegiet (se 7 §). Även företagaren kan begära omprövning med stöd av 8 §. Målet handläggs som ett ansökningsmål (se 13 kap. 13 § första stycket punkt 10). Är det fråga om ett markavvattningsföretag, prövas frågan enligt 14 § andra stycket vid förrättning.

5 § Om tillståndshavaren åsidosätter ett villkor i en tillståndsdom och avvikelsen är betydande, får vattendomstolen förklara tillståndet förverkat. Avser tillståndet verksamheten vid en vattenanläggning, får vattendomstolen också förklara rätten att bibehålla vattenanläggningen förverkad.

Har underhållet av en vattenanläggning allvarligt försummats, får vattendomstolen förklara rätten att bibehålla anläggningen förverkad.

Om ett tillstånd att inverka på vattenförhållandena inte har utnyttjats under en längre tid och det kan antas att tillståndet inte heller kommer att utnyttjas, får vattendomstolen förklara tillståndet förverkat. Därvid får vattendomstolen också förklara rätten att bibehålla den vattenanläggning varmed inverkan på vattenförhållandena sker förverkad. *15 kap. 5 §*

Paragrafen motsvarar med av lagrådet föreslagna ändringar 15 kap. 5 § i det remitterade förslaget och 15 kap. 15 § i utredningens förslag (jfr 23 § ML).

Som utredningen anför blir möjligheten enligt *första stycket* att förklara ett tillstånd förverkat tillämplig endast i allvarliga fall av åsidosättande. Det är främst en uppgift för tillsynsmyndigheten att övervaka att villkoren följs och att ingripa med föreläggande om rättelse, om så inte sker. Stadgandet kan då tjäna som ett påtryckningsmedel för att vinna rättelse. Ibland torde man emellertid inte kunna komma till rätta med missförhållanden på det sättet. Åsidosättande av ett grundläggande villkor kan t. ex. helt rubba förutsättningarna för tillståndet. Företagaren kan också visa upprepad nonchalans mot villkorsföreskrifterna. I sådana fall kan stadgandet tillämpas (jfr prop. 1969: 28 s. 277).

Enligt det remitterade förslaget och utredningsförslaget skall domstolen också kunna förbjuda fortsatt verksamhet. På förslag av lagrådet har stadgandet härom utgått i propositionsförslaget. Som lagrådet anför blir, om ett tillstånd förklaras förverkat, en fortsatt verksamhet olaglig och ingripande kan ske med stöd av bestämmelserna om straff i 21 kap. 1 § och om vitesföreläggande och handräckning i 21 kap. 3 och 4 §§.

I andra meningen har på lagrådets förslag tagits in en bestämmelse om förverkande av rätten att bibehålla en vattenanläggning i samband med att tillståndet att driva en verksamhet i vatten förklaras förverkat. Av 4 kap. 1 § och 15 kap. 1 § andra stycket framgår att bibehållandet av en vattenanläggning inte är underkastat tillståndsplikt men att rätten att bibehålla anläggningen innefattas i tillståndet att uppföra den. Det betyder att, om tillståndet att uppföra en anläggning förklaras förverkat under det att byggnadsarbetena pågår, också rätten att bibehålla redan utförda anläggningsdelar förfaller. Det betyder också att om ett villkor åsidosätts så att förverkande blir aktuellt sedan anläggningen färdigställts, rätten att bibehålla anläggningen kan förklaras förverkad.

En förverkandeförklaring som gäller tillståndet att driva verksamhet vid en vattenanläggning medför däremot inte utan vidare att rätten att bibehålla anläggningen förfaller. För detta krävs en särskild regel som har upptagits i andra meningen.

I *andra stycket* ges i överensstämmelse med det remitterade förslaget och utredningsförslaget en förverkanderegel vid allvarlig försummelse av underhållet av en vattenanläggning.

Enligt *tredje stycket* kan ett tillstånd förklaras förverkat även när ett tillstånd att inverka på vattenförhållandena inte har utnyttjats under en

längre tid och det kan antas att tillståndet inte heller kommer att utnyttjas. Som utredningen anför får man med hänsyn till omständigheterna i det enskilda fallet bedöma hur lång tid som skall ha förflutit för att förutsättningarna för förverkande skall inträda. Avgörande vikt bör fästas vid de olägenheter som uppstår för andra intressen, som är beroende av samma vattentillgång, av att osäkerhet råder beträffande de gällande rättsförhållandena. *15 kap. 5 §*

Stadgandet är först och främst tillämpligt då ett tillstånd att inverka på vattenförhållandena, t.ex. ett dämnings- eller regleringstillstånd, börjat utnyttjas men verksamheten läggs ned och sedan inte återupptas under en längre tid. Som lagrådet anför är stadgandet också tillämpligt då tillståndshavaren inte ens tar sitt tillstånd i anspråk. Här måste dock den reservationen göras att om arbeten skall utföras för företaget och det därför enligt 13 kap. 47 § andra stycket fastställts en arbetstid bestämmelserna härom blir tillämpliga. Under löpande arbetstid kan alltså förverkande på denna grund inte komma i fråga.

Vanligen är ett tillstånd till ett vattenföretag som avser inverkan på vattenförhållandena kombinerat med ett tillstånd till den anläggning varmed denna inverkan sker, t.ex. en damm varmed vattenreglering skall bedrivas. Ett förverkande av tillståndet till verksamheten innebär inte att också tillståndet till själva anläggningen automatiskt förverkas. Möjlighet att förverka tillståndet till anläggningen kan dock vara önskvärd, och ett stadgande härom har på förslag av lagrådet intagits i andra meningen.

Övergivandet av ett vattenföretag har i det remitterade förslaget och utredningsförslaget angivits som en ytterligare förverkandeanledning. Denna förverkandegrund har på förslag av lagrådet utgått i propositionsförslaget. Som lagrådet anför innebär ett konstaterat övergivande i sig att tillståndet automatiskt förfallit. Någon förverkandeförklaring behövs alltså inte. Innan ett vattenföretag kan anses övergivet, torde oftast en förverkandeförklaring på grund av underlåtet utnyttjande också kunna utverkas.

Av 6 § framgår att ett förverkandebeslut som avser en vattenanläggning alltid skall förknippas med ett åläggande att riva ut anläggningen, om inte någon annan övertar ansvaret för den. Om ägaren trotsar ett sådant åläggande och låter anläggningen vara kvar, kan ingripande ske med stöd av ansvars-, vites- och handräckningsbestämmelserna i 21 kap.

Förverkandefrågan handläggs som ett ansökningsmål vid vattendomstolen (se 13 kap. 13 § första stycket punkt 11). Ansökan görs av kammarkollegiet (se 7 § i förevarande kapitel).

Av 19 § i promulgationslagen följer att förevarande paragraf blir tillämplig också på tillstånd enligt VL och vissa särskilda rättigheter. Enligt 19 § tredje stycket i promulgationslagen gäller förevarande paragraf även en vattenanläggning som har tillkommit före den nya lagens ikraftträdande, även om någon domstols eller annan myndighets tillstånd till detta inte har behövts och inte heller lämnats. I detta fall blir det alltså inte något tillstånd utan själva rättigheten att ha kvar anläggningen som förverkas.

15 kap. 6 §

6 § I samband med ett förverkandebeslut enligt 5 § som avser en vattenanläggning skall vattendomstolen ålägga den som är ansvarig för underhållet av anläggningen att riva ut den och att vidta de åtgärder som behövs för att förebygga eller minska skador genom utrivningen.

I stället för åläggande enligt första stycket får vattendomstolen medge någon annan vars rätt är beroende av utrivningen eller, till skydd för allmänna intressen, staten, en kommun eller ett vattenförbund att riva ut anläggningen på den underhållsskyldiges bekostnad. Domstolen får också, under de förutsättningar som anges i 14 kap. 2 §, medge att anläggningen bibehålls och att underhållsskyldigheten övergår på en fastighetsägare eller på staten, en kommun eller ett vattenförbund. Därvid äger 14 kap. 2 § fjärde stycket och 4 § motsvarande tillämpning.

Paragrafen motsvarar med av lagrådet föreslagna ändringar 15 kap. 6 § i det remitterade förslaget och 15 kap. 16 § i utredningens förslag.

Om ett tillstånd till en vattenanläggning förklaras förverkat enligt 5 §, blir verkan därav att de med tillståndet förenade rättigheterna av servituts natur kommer att förfalla, medan egendom som tagits i anspråk med äganderätt alltjämt tillkommer tillståndshavaren. Enligt förevarande paragrafs *första stycke* skall emellertid vattendomstolen, i samband med sin dom om förverkande, ålägga den som är skyldig att underhålla anläggningen att riva ut anläggningen eller delar därav och att vidta de åtgärder som behövs för att förebygga eller minska skador genom utrivningen.

Enligt *andra stycket* får vattendomstolen i samband med förverkandedomen förordna att åtgärderna i stället får på den underhållsskyldiges bekostnad utföras av någon annan vars rätt är beroende därav eller, till skydd för allmänna intressen, av staten, kommun eller vattenförbund. Detta gäller såväl då en känd ägare eller någon annan underhållsskyldig inte fullgör skyldigheten som då man inte finner något rättssubjekt som är ansvarigt för anläggningen. Genom angivna erinran om att utrivningsåtgärderna utförs på den underhållsskyldiges bekostnad ges möjlighet för den som utfört dessa att i efterhand kräva kostnaderna åter av den underhållsskyldige, även om denne blir känd först senare. Med kostnader för utrivningsåtgärder bör jämställas ersättning för genom åtgärderna orsakade skador till skadelidande tredje man, som den som har utfört åtgärderna har fått betala.

Enligt andra meningen i andra stycket kan vattendomstolen i stället för att meddela förordnande om utrivning e.d. förordna att en vattenanläggning får bibehållas och bestämma att skyldigheten att underhålla anläggningen skall övergå på någon annan. Härvid gäller bestämmelserna i 14 kap. 2 § om övertagande av en anläggning, vartill tillstånd söks till utrivning. Genom förevarande bestämmelse kan en ägare av fast egendom som skadas genom anläggningens borttagande eller staten, kommun eller vattenförbund överta underhållet av anläggningen. Om underhållet övertas av en fastighetsägare, gäller också 14 kap. 4 §.

Ett medgivande enligt andra stycket att bibehålla en anläggning innebär

ingenting mer än att anläggningen får finnas kvar. Den är alltså inte, trots förverkandeförklaringen, att anse som olaglig. Om den som övertagit underhållsskyldigheten vill använda anläggningen för ett vattenföretag, t. ex. reglering av vattnets avrinning, måste han utverka ett eget tillstånd till detta. *15 kap. 7–8 §§*

Förevarande paragraf gäller även vattenanläggningar som har tillkommit före den nya vattenlagens ikraftträdande (se 19 § i promulgationslagen).

7 § Ansökan om prövning som avses i 3–5 §§ görs av kammarkollegiet.

Paragrafen, som motsvarar 15 kap. 7 § i det remitterade förslaget och 15 kap. 17 § i utredningens förslag, har behandlats i den allmänna motiveringen i lagrådsremissen (avsnitt 2.10.1).

8 § Efter ansökan av tillståndshavaren får vattendomstolen upphäva eller ändra andra bestämmelser i en tillståndsdom än som avser storleken av ersättnings belopp.

Paragrafen motsvarar med av lagrådet föreslagna jämkningar 15 kap. 8 § i det remitterade förslaget och i huvudsak 15 kap. 18 § i utredningens förslag (jfr 27 § ML).

Stadgandet ger tillståndshavaren möjlighet att t. ex. utverka ändrade eller nya bestämmelser om innehållande och tappning av vatten (jfr 2 kap. 31 § första stycket VL) eller föreskrifter rörande fisket (jfr 2 kap. 8 § andra stycket VL). I sistnämnda fall kan frågan om en sådan fiskeavgift som avses i 10 kap. 5 § bli aktuell.

Som utredningen anför kan bestämmelsen också tillämpas i fråga om jämkningar i företagets utförande till följd av oförutsedda arbetssvårigheter o. d. Förutsättningen för stadgandets tillämpning är dock att det är tillståndshavaren som ansöker om jämkningen.

I enlighet med lagrådets förslag har bestämmelser som avser storleken av utdömda ersättningsbelopp uttryckligen undantagits från stadgandets tillämpningsområde. På grund härav har också de i det remitterade förslaget intagna begränsningarna av möjligheterna till omprövning utgått. Vid omprövningen gäller de vanliga bestämmelserna om utförande av vattenföretag, se 10 §.

Som lagrådet påpekat bör utan en uttrycklig bestämmelse även den som enligt 14 kap. 2 § eller förevarande kapitels 6 § har övertagit underhållsskyldigheten beträffande en vattenanläggning ha möjligheter att få bestämmelser som är av betydelse för underhållsskyldigheten upphävda eller ändrade i samma utsträckning som enligt förevarande paragraf står öppen för en tillståndshavare.

Målet handläggs som ansökningsmål (se 13 kap. 13 § första stycket punkt 10). Som uttryckligen föreskrivs i 13 § har omprövningsdomen samma verkan som en tillståndsdom. Någon ny tid för omprövning till förmån för allmänna intressen börjar emellertid inte att löpa.

15 kap. 9–10 §§

9 § Vattendomstolen kan fastställa ändrade eller nya bestämmelser om innehållande och tappning av vatten efter ansökan av annan än tillståndshavaren, om han vill utnyttja vattenkraften i sitt strömfall bättre, eller efter ansökan av en kommun eller ett vattenförbund som vill tillgodose den allmänna miljövården eller hälsovården eller främja fisket. Till förmån för allmänna farleder, allmänna hamnar, allmänna flottleder, bevattnings- och markavvattningssamfälligheter samt avloppsföretag kan sådana bestämmelser fastställas på ansökan av huvudmannen.

Paragrafen motsvarar med några redaktionella jämkningar 15 kap. 9 § i det remitterade förslaget samt 15 kap. 19 § i utredningens förslag och 2 kap. 31 § första stycket, 5 kap. 7 § första stycket, 6 kap. 21 §, 7 kap. 37 § och 8 kap. 27 § VL. Paragrafen har behandlats i den allmänna motiveringen i lagrådsremissen (avsnitt 2.5.6).

Liksom vid omprövning enligt 8 § kan omprövning enligt förevarande paragraf begäras när som helst. Vid omprövningen gäller reglerna om utförande av ett vattenföretag (se 10 §). Målet handläggs som ansökningsmål (se 13 kap. 13 § första stycket punkt 10). Bestämmelser om ersättning vid omprövning enligt förevarande paragraf finns i 9 kap. 12–14 §§.

Förevarande paragraf kompletteras av 19 § i detta kapitel, som avser det fallet att det saknas bestämmelser om tappning av vatten m. m.

10 § I frågor som avses i 3, 4, 8 och 9 §§ gäller, om inte annat är särskilt föreskrivet, i tillämpliga delar vad som stadgas om utförande av vattenföretag.

Vid omprövning enligt 3 eller 4 § får sådana villkor inte föreskrivas som medför att ändamålet med företaget inte kan tillgodoses eller att förutsättningarna för detta rubbas avsevärt. Villkoren får inte heller för tillståndshavaren, mottagare av andelskraft eller andra som har inrättat sig efter företaget medföra kostnader som står i missförhållande till de fördelar från allmän synpunkt som kan vinnas. Hänsyn skall vid omprövningen tas till vad tillståndshavaren enligt tidigare omprövningsdomar har fått underkasta sig till förmån för allmänna intressen.

Om regeringen i samband med prövningen av ett vattenföretag har föreskrivit att ett visst villkor skall gälla för ett tillstånd, får vattendomstolen vid omprövningen inte avvika väsentligt från villkoret utan att regeringen har medgivit det.

Paragrafen motsvarar 15 kap. 11 § och 3 § andra stycket i det remitterade förslaget med de ändringar som föreslagits av lagrådet.

Första stycket motsvarar 2 kap. 31 § första stycket tredje meningen och 2 kap. 56 § första stycket andra meningen VL (se 9 och 10 §§ i förevarande kapitel). Förevarande bestämmelse har behandlats i den allmänna motiveringen i lagrådsremissen (avsnitt 2.5.6).

Jag har ansett det vara lämpligt att man i överensstämmelse med VL tillämpar de vanliga reglerna om förutsättningarna för utförande av ett vattenföretag vid omprövning, om inte annat är särskilt föreskrivet. Sådana särskilda föreskrifter finns i andra stycket i paragrafen samt i 9 kap.

12–14 §§ (särskilda bestämmelser om ersättning vid omprövning). De andra bestämmelserna i lagen rörande utförande av ett vattenföretag blir tillämpliga, t. ex. de särskilda tvångsrättsreglerna i 8 kap. *15 kap. 11 §*

Andra stycket innehåller en särskild tillåtlighetsregel vid omprövning enligt 3 eller 4 §. Den har flyttats hit från 3 § i det remitterade förslaget. Jag hänvisar till vad som har anförts i den allmänna motiveringen i lagrådsremissen (avsnitt 2.5.2).

Tredje stycket motsvarar 15 kap. 21 § i utredningens förslag (jfr 28 § ML). Förutsättningarna för regeringens medgivande får inte rubbas. Inget hindrar att regeringen i samband med sitt beslut om tillåtligheten medger att ett villkor senare får ändras (jfr prop. 1969: 28 s. 281).

11 § Ett tillstånd till vattentäkt får omprövas av vattendomstolen efter ansökan av den som driver en annan vattentäkt som är beroende av samma vattentillgång eller av den som söker tillstånd till en sådan vattentäkt. Därvid äger vad som i 3 kap. 8 § föreskrivs om jämkning av företagen eller företräde åt det ena företaget motsvarande tillämpning.

Paragrafen motsvarar, med den på lagrådets förslag tillagda andra meningen, 15 kap. 10 § i det remitterade förslaget samt 15 kap. 20 § i utredningens förslag och, såvitt avser omprövning av en grundvattentäkt, 2 kap. 56 § första stycket VL.

Den omprövning som kan ske enligt denna paragraf avser, till skillnad från övriga omprövningsfall, själva tillståndet. Till förmån för en vattentäkt skall alltså begränsning kunna göras i det vattenuttag som medgetts vid prövning av en annan vattentäkt.

Enligt det remitterade förslaget skall vid omprövning enligt förevarande paragraf de i 3 kap. angivna allmänna förutsättningarna för vattenföretag i princip tillämpas. Som lagrådet framhåller är emellertid denna omprövning främst att se som en fråga om befogenhet att göra intrång i annans rätt. Med denna utgångspunkt bör det knappast komma i fråga att tillämpa någon annan bestämmelse i 3 kap. än 8 §. Det stadgandet avser visserligen den situationen att konkurrerande ansökningar föreligger till prövning samtidigt. Som lagrådet anför ligger det dock nära till hands att härmed likställa det fallet att den som ansöker om tillstånd att anordna en vattentäkt eller utvidga en vattentäkt också begär omprövning av en annans vattentäktstillstånd. Principerna i 3 kap. 8 § bör även tillämpas när den som redan driver en vattentäkt påkallar omprövning.

På grund av det anförda stadgas i paragrafens andra mening att vid omprövningen skall 3 kap. 8 § äga motsvarande tillämpning. Regeln betyder att den som har tillstånd till en vattentäkt och som begär omprövning av en annans tillstånd till vattentäkt får finna sig i att även hans tillstånd omprövas. Regeln innebär då en begränsning i båda tillståndsdomarnas rättskraft.

15 kap. 11 §

Innebörden av paragrafen för de två typer av konkurrenssituationer som den avser kan åskådliggöras enligt följande.

Om konkurrens uppstår mellan redan tillåtna vattentäkter, t. ex. till följd av en allmän grundvattensänkning i trakten, och den ena tillståndshavaren begär omprövning av den andres tillstånd, skall vattendomstolen försöka jämka ihop företagen så långt det går utan att något av dem lider väsentligt förfång. Man torde kunna räkna med att det i regel är möjligt att nå en acceptabel lösning genom jämkning av företagen. Om vattnet inte helt räcker till de båda täkterna, kan det vara naturligt att fördela vattnet proportionellt mellan dem efter deras behov, naturligtvis under förutsättning att ändamålet med täkterna kan tillgodoses. Om behovet av mängden vatten är olika stort, kan förhållandet ordnas så att rätten att tillgodogöra en viss vattenmängd tillerkänns den mindre täkten, medan den som driver den större täkten får rätt att tillgodogöra sig resten av den sammanlagt tillgängliga vattenmängden (jfr SOU 1937: 35 s. 82 och prop. 1939: 9 s. 64).

Endast i undantagsfall torde förhållandena vara sådana att det ena företaget måste uppoffras. Företräde skall i sådana fall ges åt den täkt som kan antas från allmän och enskild synpunkt medföra störst fördel. Som lagrådet påpekar har vid denna bedömning en äldre täkt inte något försteg framför en senare.

Vad som sagts om den bedömning som skall göras vid den nu behandlade konkurrenssituationen gäller också när vardera företagaren begär omprövning av den andres tillstånd.

I det fall någon ansöker om tillstånd till en ny vattentäkt eller utvidgning av en vattentäkt och det planerade företaget kommer i kollision med en redan tillåten vattentäkt blir tillåtligheten av det nya företaget att bedöma enligt de allmänna reglerna i 3 kap. Ett moment i bedömingen utgörs därvid av det pågående utnyttjandet av vattentillgången. Bl. a. kan denna omständighet aktualisera en tillämpning av 3 kap. 7 §, så att sökanden t. ex. får utföra sin anläggning i ett något annat läge än han tänkt sig (jfr SOU 1937: 35 s. 64). Om sökanden för att få utrymme för sitt eget vattenuttag påkallar omprövning enligt förevarande paragraf blir förhållandet mellan de två företagen att bedöma på samma sätt som nyss angetts beträffande den andra konkurrenssituation som paragrafen avser. I första hand skall alltså en jämkning ske och i yttersta fall måste ett av företagen vika.

Den som får avstå vatten enligt denna paragraf har rätt till ersättning för förlusten enligt 9 kap. 12 § första stycket. När båda tillstånden blir föremål för jämkning, kan den som begärt omprövningen bli skyldig att betala ersättning till den andre men han kan också själv bli berättigad till ersättning av denne (9 kap. 13 § första stycket). Motsvarande gäller beträffande skada som tredje man lider (9 kap. 12 § andra stycket och 13 § andra stycket).

Frågan om omprövning kan tas upp i ansökningsmål om tillstånd till en ny vattentäkt eller i ett särskilt ansökningsmål enligt 13 kap. 13 § första stycket punkt 10.

15 kap. 12–14 §§

12 § På ansökan av kammarkollegiet eller den avgiftsskyldige får vattendomstolen föreskriva den ändring av en bygdeavgift eller en allmän fiskeavgift som kan behövas med hänsyn till erfarenheterna av företagets verkningar eller till bestående hinder att utnyttja företaget i den avsedda omfattningen.

Frågan om ändring av en sådan avgift får även tas upp till prövning i samband med en omprövning enligt 3, 4, 8, 9 eller 11 §.

Första stycket motsvarar med ett par redaktionella jämkningar 15 kap. 12 § i det remitterade förslaget och 11 kap. 3 § andra stycket i utredningens förslag och har behandlats i den allmänna motiveringen i lagrådsremissen (avsnitt 2.13.2 och 2.13.3). Omprövning av avgiften kan påkallas när som helst. Omprövningsfrågan handläggs i ett ansökningsmål (se 13 kap. 13 § första stycket punkt 10).

Enligt *andra stycket* får omprövning av en årlig avgift ske i samband med annan omprövning enligt förevarande kapitel (jfr 2 kap. 10 § 2 mom. andra stycket VL). I detta fall behövs inte någon särskild ansökan om omprövning av avgiften men yrkande om omprövning måste framställas av kammarkollegiet eller den avgiftsskyldige.

13 § En omprövningsdom har samma verkan som en tillståndsdom.

Paragrafen motsvarar 15 kap. 13 § i det remitterade förslaget och 15 kap. 22 § andra meningen i utredningens förslag och innebär att 1 § i förevarande kapitel om en tillståndsdoms rättsverkan blir tillämplig också på en omprövningsdom.

Verkan av beslut efter förrättning

14 § Sedan ett tillståndsbeslut eller annat beslut av förrättningsmannen har vunnit laga kraft, får det verkställas.

I fråga om tillstånd till markavvattningsföretag och omprövning äger 1–10 och 13 §§ motsvarande tillämpning. Omprövning enligt 3, 4, 8 och 9 §§ skall dock ske vid en ny förrättning. Länsstyrelsen förordnar om sådan förrättning efter ansökan.

Paragrafen motsvarar med av lagrådet föreslagen utformning 15 kap. 14 § i det remitterade förslaget samt 7 kap. 56 § och 10 kap. 75 § första stycket VL och 16 kap. 20 § fjärde stycket och 28 och 29 §§ i utredningens förslag.

Första stycket anger att ett tillståndsbeslut och annat beslut av förrättningsmannen får verkställas sedan det vunnit laga kraft. Bestämmelsen behövs på grund av 3 kap. 1 § punkt 6 utsökningsbalken, enligt vilket stadgande verkställighet får äga rum på grund av förvaltningsmyndighets beslut endast om beslutet enligt särskild föreskrift får verkställas. Enligt 3 kap. 20 § utsökningsbalken skall i fråga om förvaltningsmyndighets beslut tillämpas vad som gäller om dom. Förrättningsmannen är att anse som

förvaltningsmyndighet. I anledning av lagrådets påpekande har stadgandet utformats så att det blir tillämpligt även på andra beslut vid förrättning än tillståndsbeslut, t. ex. beslut om förrättningskostnader som meddelas när en förrättning inställs. *15 kap. 15 §*

Ett lagakraftvunnet tillstånd till ett markavvattningsföretag har enligt *andra stycket* samma verkan som ett tillstånd enligt en dom i ett ansökningsmål. Tillståndet gäller alltså i princip för all framtid såväl i vad avser rätten att utföra och bibehålla företaget i förhållande till motstående intressen som beträffande rätten och skyldigheten att delta i företaget.

Någon motsvarighet till 10 kap. 75 § andra stycket VL behövs inte i den nya lagen, eftersom rättegångsbalkens regler om extraordinära rättsmedel är tillämpliga även på ett tillståndsbeslut som har meddelats av en förrättningsman, vilket inte var fallet vid tillkomsten av stadgandet i VL (jfr NJA 1971 s. 528).

Ett tillstånd till ett markavvattningsföretag kan omprövas dels i vad avser förhållandet till motstående intressen, dels i fråga om förhållandet mellan delägarna inbördes. Förstnämnda fråga regleras i förevarande paragraf genom hänvisningen till de omprövningsregler som gäller tillstånd enligt domar i ansökningsmål. Frågor om ändringar i deltagarkretsen m. m. regleras däremot i 15 och 16 §§ under en särskild rubrik.

De inskränkningar och ändringar i ett tillstånd som kan ske avser omprövning till förmån för allmänna intressen, bl. a. fisket (3 och 4 §§). Vidare kan ändrade eller nya bestämmelser om innehållande och tappning av vatten enligt 9 § utverkas, t. ex. beträffande en reglering för översvämningsskydd. Reglerna om förverkande av tillstånd m. m. i 5 och 6 §§ blir tillämpliga, liksom 2 § om verkan av att företaget inte utförs inom föreskriven tid (se 12 kap. 31 § tredje stycket). Slutligen kan en enskild innehavare av ett tillstånd till ett markavvattningsföretag eller en markavvattningssamfällighet i egenskap av tillståndshavare begära omprövning enligt 8 §. En enskild deltagare i en markavvattningssamfällighet kan också begära omprövning i vissa fall, men då tillämpas 15 § andra stycket.

Förverkandefrågorna skall prövas av vattendomstolen, medan omprövningsfrågorna prövas vid en ny förrättning. I dessa fall skall ansökan om förrättning göras hos länsstyrelsen.

Ändrade förhållanden i samfälligheter

15 § Om en dom eller ett beslut enligt 3–6, 8, 9, 11 eller 14 § inverkar på frågan om en samfällighets fortsatta bestånd, kretsen av deltagare eller kostnadsfördelningen mellan dem, får meddelas de ändrade bestämmelser som behövs.

Inträder, sedan en samfällighet har bildats enligt denna lag, i andra fall än som avses i första stycket ändrade förhållanden som i inte ringa mån inverkar på frågan om sättet för företagets utförande, kretsen av deltagare eller kostnadsfördelningen mellan dem, får frågan på ansökan av en deltagare omprövas av vattendomstolen eller, såvitt avser en markavvatt-

ningssamfällighet, vid en ny förrättning. Även utan att sådana förhållanden har inträtt, får en omprövning äga rum, om någon vill ansluta sig som deltagare eller i det tidigare avgörandet har föreskrivits att frågan får omprövas efter en viss tid och denna tid har gått ut. *15 kap. 15 §*

Vid omprövningen gäller bestämmelserna om utförande av vattenföretag i tillämpliga delar.

Den som inträder som deltagare i en bestående samfällighet skall åläggas att i skälig utsträckning ersätta de övriga deltagarna deras kostnader som nedlagts i gemensamma anläggningar. Vad som sagts nu gäller också när andelstalet höjs för en deltagare som ingår i en samfällighet.

Paragrafen motsvarar med av lagrådet föreslagna ändringar 15 kap. 15 § i det remitterade förslaget. Den inleder den avdelning som reglerar frågor om ändrade förhållanden i en samfällighet enligt denna lag, dvs. samfälligheter för markavvattning, bevattning, vattenreglering och vattenöverledning (se 5–7 kap.). I enlighet med lagrådets förslag har 17–19 §§ i det remitterade förslaget utgått i propositionsförslaget. Förevarande paragraf har behandlats i den allmänna motiveringen i lagrådsremissen (avsnitt 2.5.9).

Första stycket saknar en direkt motsvarighet i såväl VL som utredningsförslaget. Genom stadgandet ges en möjlighet att i samband med en omprövning för t.ex. allmänna intressen också ompröva delaktighetsfrågor m.m. En sådan omprövning kan t.ex. medföra sådana inskränkningar i företaget att några deltagare får mindre nytta av detta, varför andelstalen måste ändras. I enlighet med lagrådets förslag skall det även efter domen eller tillståndsbeslutet vara möjligt att genomföra ändringen. När omprövningen av de för en samfällighet gällande bestämmelserna aktualiseras som en fristående fråga, handläggs saken som ett ansökningsmål hos vattendomstolen, se 13 kap. 13 § första stycket punkt 12.

Andra stycket motsvarar 7 kap. 4 § och 16 kap. 28 § i utredningens förslag (jfr 35 § anläggningslagen) samt bl.a. 3 kap. 11 § fjärde stycket, 7 kap. 59 § och 10 kap. 77 och 78 §§ VL.

De nya förhållanden som kan föranleda omprövning enligt första meningen är av många olika slag. Det kan vara fråga om faktiska förändringar avseende själva marken, t.ex. sättningar, skogsplantering, nybyggnad av väg m.m. Vid den tidigare prövningen kan det ha gjorts beräkningar beträffande nyttan eller underhållskostnaden, vilka senare visar sig oriktiga (jfr prop. 1973: 160 s. 254). Naturhinder som uppdagas först under anläggningsarbetet nödvändiggör inte sällan ett ändrat utförande. Detta är ofta fallet vid markavvattningsföretag och har särskilt beaktats i VL, som i 7 kap. 59 § ger möjlighet till jämkning på grund av bl.a. oförutsedda arbetssvårigheter. För att möjliggöra en sådan jämkning har kravet på inverkans omfattning i paragrafen satts något lägre än i anläggningslagen som innehåller ett väsentlighetsrekvisit. Också omständigheter utanför företagets område, såsom ändring i de hydrologiska förhållandena, t.ex. på grund av nytillkommen tätbebyggelse uppströms ett markavvattnings-

företag, kan leda till att de ursprungliga förutsättningarna för företaget rubbas. *15 kap. 15 §*

I fråga om en reglerings- eller bevattningssamfällighet kan ansökningar från nya bevattningsintressenter medföra behov av en utvidgning av deltagarkretsen. I enlighet med lagrådets förslag har andra meningen utformats så att det för sistnämnda fall inte krävs några ändrade förhållanden eller en särskild föreskrift i det tidigare avgörandet.

Som jag har anfört vid 6 kap. 1 § tredje stycket bör vattendomstolen utan något särskilt yrkande ta upp de omprövningsfrågor som en anslutning enligt det stadgandet kan föranleda.

När omprövning skall ske av en viss fråga innebär detta inte att prövningen behöver begränsas till denna. Frågan kan nämligen ha ett sådant samband med andra moment i tillståndet till företaget, t. ex. andelstalen, att även dessa måste prövas på nytt.

Förevarande paragraf medger inte någon omprövning av beslutade ersättningar åt sakägare som inte deltar i samfälligheten. Beslut i sådana frågor står fast, om inte villkoren för ersättning för oförutsedd skada är uppfyllda (se 17 § i förevarande kapitel).

Även utan att ändrade förhållanden har inträtt kan, förutom i det nyss berörda fallet att någon vill ansluta sig som deltagare, omprövning ske efter en viss tid. Det fordras då att det tidigare avgörandet innehåller en föreskrift om detta (se 12 kap. 31 § andra stycket punkt 10 och 13 kap. 47 § första stycket punkt 11). En sådan föreskrift kan vara befogad i de inte sällsynta fall då företagets utförande och verkningar i skilda hänseenden är svåra att på förhand exakt bedöma.

När omprövningen avser en bevattnings- eller regleringssamfällighet prövas frågan av vattendomstolen som ett ansökningsmål (se 13 kap. 13 § första stycket punkt 12). Omprövning avseende en markavvattningssamfällighet handläggs vid en ny förrättning.

Vid omprövning gäller enligt *tredje stycket* samma materiella regler som vid företagets tillkomst i fråga om tillåtlighet, tvångsrätter m. m. (jfr 10 § första stycket i förevarande kapitel).

Fjärde stycket, som delvis har utformats med 37 § anläggningslagen som förebild, innehåller bestämmelser om den ekonomiska regleringen när en ny deltagare inträder i en bestående samfällighet eller när andelstalet höjs för en deltagare. Bestämmelserna motsvarar 6 kap. 4 § och 7 kap. 9 § i utredningens förslag och bygger på samma princip som 3 kap. 10 § andra stycket och 8 kap. 2 § andra stycket nya vattenlagen. I enlighet med lagrådets förslag har det i det remitterade förslaget intagna villkoret att ersättning skall betalas endast om särskilda skäl föreligger utgått i propositionens lagtext.

Skyldigheten att bidra för den nytillträdande avser kostnaderna för utförandet av gemensamma anläggningar, t. ex. regleringsdammar, pumpstationer. Med sådana kostnader bör jämställas vad som efter företagets tillkomst har lagts ned på detta i syfte att förbättra det.

15 kap. 16 §

När en redan ansluten deltagares andelstal höjs vid en omprövning eller genom en överenskommelse enligt 16 §, kan det, i synnerhet om höjningen är betydande, vara befogat med en ekonomisk reglering av samma slag som vid nyanslutning. Bestämmelsen i den andra meningen reglerar denna fråga.

I stadgandet anges inte hur ersättningen skall bestämmas utan detta får bedömas från fall till fall. En naturlig utgångspunkt är naturligtvis kostnaderna för anläggningarnas utförande, inbegripet de ersättningar för ianspråktagande av utrymme för anläggningarna som kan ha utgått till sakägarna samt med modifikationer med hänsyn till anläggningarnas ålder och skick. Anläggningskostnaden bör räknas om till dagens penningvärde. Det torde endast i undantagsfall vara möjligt att knyta ersättningens storlek till något försäljnings- eller återanskaffningsvärde. Den inträdandes nytta av företaget bör beaktas.

Enligt 38 § anläggningslagen skall den som utträder ur en samfällighet vara berättigad till ersättning för sin andel i ett beräknat överskott respektive skyldig att betala ersättning för ett beräknat underskott. Det typiska för de vattenrättsliga samfälligheterna torde emellertid vara att en minskning av deltagarkretsen inte medför att nyttan av företaget ökar för övriga deltagare, utan ett utträde torde för dessas del snarare innebära en försämring genom att deras andel i drifts- och underhållskostnaderna ökar. En lagbestämmelse för utträde, motsvarande anläggningslagens, skulle komplicera förhållandena. Jag biträder därför utredningens ståndpunkt att inte ta in någon motsvarighet till anläggningslagen i nu förevarande hänseende.

Som utredningen har anfört får det utan någon särskild föreskrift anses följa att förevarande bestämmelse om ersättning vid inträde i en bestående samfällighet också kan tillämpas i fall enligt 7 kap. 1 och 4 §§, då en samfällighet bildas efter det att anläggningar för en reglering på grund av ett tidigare tillstånd redan har utförts.

16 § En överenskommelse om att någon skall inträda i eller utträda ur en samfällighet enligt denna lag, att en deltagares andelstal skall ändras eller att samfälligheten skall upphöra har samma verkan som en tillståndsdom eller ett tillståndsbeslut, om överenskommelsen på ansökan av en deltagare godkänns av vattendomstolen eller, om överenskommelsen träffas under en förrättning, av förrättningsmannen. Ett sådant godkännande får inte lämnas om det är uppenbart att överenskommelsen strider mot denna lag.

Paragrafen motsvarar 15 kap. 16 § första stycket i det remitterade förslaget samt 6 kap. 7 § och 7 kap. 5 § i utredningens förslag (jfr 43 § anläggningslagen).

I de fall en samfällighet förvaltas av en samfällighetsförening innebär en fastställelse av en överenskommelse om samfällighetens upphörande inte att samfällighetsföreningen upplöses. Sedan godkännandet av överenskommelsen har vunnit laga kraft, åligger det styrelsen att upplösa förening-

en enligt bestämmelserna i 61–65 §§ lagen om förvaltning av samfälligheter. *15 kap. 17 §*

Andra stycket i det remitterade förslaget har på lagrådets förslag utgått. Som lagrådet påpekar får fördelningsregeln i 6 kap. 2 § anses ge tillräckliga möjligheter till omfördelning av vatten i en bevattningssamfällighet. Överenskommelser om fördelning som strider mot villkor som vattendomstolen har meddelat är inte giltiga.

Frågan om fastställelse av vattendomstol enligt denna paragraf handläggs som ansökningsmål (se 13 kap. 13 § första stycket punkt 13).

Oförutsedda skador

17 § Om ett vattenföretag eller en vattenanläggning, som har utförts i enlighet med ett tillstånd enligt denna lag, medför skador som inte förutsågs av vattendomstolen eller förrättningsmannen när tillståndet meddelades, får den skadelidande framställa anspråk på ersättning enligt 9 kap. 1–10 §§.

Om fråga är om betydande skador för enskild eller för något allmänt intresse, får begäras sådana ändringar på företagarens bekostnad av vattenföretaget eller vattenanläggningen som, utan att medföra skador för tredje man eller väsentliga olägenheter för tillståndshavaren, är ägnade att förebygga eller minska framtida skador. I fråga om allmänna intressen förs talan av kammarkollegiet eller kommunen.

Anspråk på grund av oförutsedda skador skall för att få tas upp till prövning anmälas till vattendomstolen inom fem år eller den längre tid, högst tjugo år, som kan ha bestämts i samband med tillståndet. Tiden räknas från utgången av den av domstolen eller förrättningsmannen bestämda arbetstiden.

Bestämmelserna i preskriptionslagen (1981:130) gäller inte anspråk enligt denna paragraf.

Paragrafen motsvarar med vissa ändringar 15 kap. 20 § i det remitterade förslaget och 10 kap. 19 § i utredningens förslag samt 2 kap. 24 och 51 §§, 3 kap. 11 § fjärde stycket, 5 kap. 6 § och 7 kap. 57 § VL.

Paragrafens bestämmelser innebär en inskränkning av en tillståndsdoms eller ett tillståndsbeslut rättskraft och den har därför av systematiska skäl placerats i förevarande kapitel i stället för, som i utredningsförslaget, i ersättningskapitlet.

När det gäller paragrafens tillämpningsområde avses inte någon ändring i förhållande till gällande rätt. Det skall alltså röra sig om en missbedömning i fråga om de faktiska verkningarna av ett vattenföretag. En oförutsedd skada enligt bestämmelsen skall alltså anses föreligga när vattendomstolen eller förrättningsmannen har förbisett en skada eller missbedömt omfattningen därav. Med en skada som omfattas av paragrafen bör jämställas det fallet att ett företag för tillgodogörande av vattenkraft tar i anspråk större del av någon annans fallhöjd än som har beräknats i byggnadsmålet.

Utredningen anser att paragrafen också bör komma till användning i det

fall att ägaren till ett mark- eller vattenområde, som i samband med tillståndsbeslutet oriktigt har antagits tillhöra sökanden, vill föra talan om ersättning för skador på området. Jag hänvisar till vad jag har anfört härom vid 1 § i förevarande kapitel. *15 kap. 17 §*

Första stycket skiljer sig något från motsvarande bestämmelse i utredningsförslaget genom att det inte uttryckligen sägs att den skadelidande alternativt kan begära skadeförebyggande åtgärder. Enligt 9 kap. 1 § tredje stycket skall den ersättningsskyldige, om det är lämpligt, åläggas att utföra skadeförebyggande åtgärder i stället för att utge ersättning för skadan. Jag anser inte att det behövs någon erinran härom i detta sammanhang.

I det remitterade förslaget stadgas om oförutsedda skador av ett vattenföretag. I propositionens lagtext har för tydlighetens skull tillagts att bestämmelserna också avser oförutsedda skador av en vattenanläggning, t. ex. att pelarna till en bro haft större dämmande verkningar än beräknat.

Andra stycket reglerar frågan om ändringar av vattenföretaget eller en vattenanläggning på grund av inträffade oförutsedda skador. Enligt utredningsförslaget skall, om den oförutsedda skadan är betydande, den skadelidande ha rätt att utöver ersättning begära sådana ändringar av de anläggningar som ingår i vattenföretaget att framtida skador förebyggs eller minskas. Ett villkor för ett bifall till en sådan begäran är emellertid att ändringarna inte förnärmar tredje mans rätt eller medför en väsentlig olägenhet för företagaren. Bestämmelsen motsvarar bl. a. 2 kap. 24 § andra stycket VL. Enligt denna senare bestämmelse har den skadelidande dock möjlighet att utöver förändringar i vattenföretagets utförande begära ändringar i för vattenföretaget meddelade bestämmelser om innehållande och tappning av vatten (tappningsbestämmelser). Skillnaden i detta hänseende mellan VL och utredningsförslaget motiveras av utredningen med att förändringar i gällande tappningsbestämmelser regelmässigt medför inverkan på tredje mans rätt och på allmänna intressen. Utredningen anser därför att stadgandet är opraktiskt. I den mån en skadelidande sakägare anser att ändrade tappningsbestämmelser bör meddelas, bör han enligt utredningen få vända sig till kammarkollegiet och anhålla att kollegiet begär omprövning av tillståndet.

Flera remissinstanser, bl. a. Svea hovrätt, anser att den nuvarande möjligheten att ändra gällande tappningsbestämmelser vid omfattande oförutsedda skador bör bibehållas. En omprövning enligt utredningsförslaget är enligt remissinstanserna inte möjlig då endast enskilda intressen drabbas av oförutsedda skador av ett vattenföretag.

Jag anser liksom remissinstanserna att den nuvarande möjligheten att vid oförutsedda skador av betydenhet ändra meddelade tappningsbestämmelser bör bibehållas, eftersom bestämmelserna om omprövning av ett vattenföretag i 9 § i förevarande kapitel inte blir tillämpliga då en oförutsedd skada drabbar ett enskilt intresse. På samma sätt bör en ändring kunna ske beträffande meddelade bestämmelser om vattenuttaget vid vat-

tenöverledningar och vattentäkter samt om skötseln av ett markavvattningsföretag (se 2 kap. 51 § andra stycket och 7 kap. 57 § andra stycket VL). Sådana ändringar kan sammanfattande lämpligen betecknas som ändringar av vattenföretaget. Ändringar på anläggningar som ingår i vattenföretaget skall självfallet utföras och bekostas av företagaren. Förutsättningen för att ändringar skall få föreskrivas är, liksom enligt gällande rätt, att dessa inte medför väsentliga olägenheter för företagaren och dessutom att några skador inte uppstår för tredje man. *15 kap. 17 §*

Anspråk enligt andra stycket får framställas såväl av enskilda sakägare som av företrädare för allmänna intressen. Parterna bör liksom nu vara oförhindrade att genom avtal i förväg reglera eventuellt uppkommande oförutsedda skador. En sakägare kan alltså i samband med en uppgörelse om skaderegleringen i det ursprungliga ansökningsmålet avstå från rätten att väcka talan för oförutsedda skador.

I detta sammanhang vill jag framhålla att jag, i motsats till utredningen, också har ansett att det behövs en motsvarighet i den nya lagen till 2 kap. 31 § andra stycket och 2 kap. 56 § andra stycket VL om rätt för en skadelidande att även i vissa andra fall utverka bestämmelser om tappning och vattenuttag. Ett sådant stadgande har tagits in i 19 § i förevarande kapitel.

I *tredje stycket* regleras frågan om sättet att framställa anspråk för oförutsedda skador. F. n. gäller beträffande sättet att framställa anspråk på grund av en oförutsedd skada olika regler beroende på om den skadelidande vill yrka ersättning för skadan eller om han vill yrka en ändring i gällande tappningsbestämmelser eller företagets utförande. I det första fallet skall han anmäla skadeståndsanspråket till vattendomstolen inom den tid som gäller eller särskilt har bestämts för sådana anspråk (se bl. a. 2 kap. 24 § första stycket VL). Skadeståndsanspråket prövas då i det ursprungliga ansökningsmålet (om förfarandet se 11 kap. 68 § VL). I de båda senare fallen åligger det däremot den skadelidande att ansöka om stämning på tillståndshavaren (se bl. a. 11 kap. 17 § första stycket punkt 26 VL).

Skillnaden i de angivna hänseendena mellan ersättningsanspråk och andra anspråk sammanhänger bl. a. med att ersättningsanspråken enligt den ursprungliga lydelsen av 11 kap. 68 § andra stycket VL alltid skulle handläggas först sedan tiden för anmälan hade gått ut. Anspråk på ändringar av vattenföretaget ansågs däremot böra behandlas omgående och den skadelidande gavs därför möjlighet att genom en särskild talan få till stånd en omedelbar prövning. Efter en lagändring år 1939 får numera även ersättningsanspråk prövas före utgången av tiden för anmälan, om det finns skäl för det.

I utredningsförslaget upprätthålls inte denna skillnad mellan ersättningsanspråk och andra anspråk. Utredningen föreslår att talan i båda fallen skall väckas genom ansökan om stämning till vattendomstolen.

Några remissinstanser anser att anmälningsförfarandet bör behållas. Ett

par av dem, nämligen Stockholms och Vänersborgs tingsrätter, anser att anmälningsförfarandet bör kunna tillämpas också när det gäller yrkanden om ändringar av vattenföretaget. Enligt Stockholms tingsrätt har anmälningsförfarandet fungerat smidigt. Tingsrätten anser att det skulle te sig främmande för sakägarna att behöva upprätta en stämningsansökan och betala en ansökningsavgift för att få ersättning för skador som har uppkommit till följd av ett vattenföretag. *15 kap. 17 §*

Jag anser att det inte längre finns någon anledning att behålla den nuvarande skillnaden mellan ersättningsanspråk och andra anspråk när det gäller formen för att framställa anspråken. Det är lämpligt att sådana frågor kan avgöras samtidigt. Enligt min mening talar hänsynen till de skadelidande och praktiska skäl för att anmälningsförfarandet används för alla anspråk på grund av oförutsedda skador. Förevarende stycke har utformats i överensstämmelse härmed. Möjligheten att efter omständigheterna pröva anspråken antingen före eller efter utgången av den gällande tidsfristen bör bibehållas (se 18 § andra stycket första meningen).

I förevarande stycke regleras också frågor om tiden för väckande av anspråk. Ett sådant anspråk skall enligt VL normalt väckas inom fem år från utgången av den för företaget bestämda arbetstiden. Tiden kan dock av vattendomstolen eller förrättningsmannen utsträckas till högst 12 år eller, såvitt avser grundvattentäkter, 20 år.

Utredningen föreslår en minsta tid om fem och en längsta tid om 20 år från utgången av den bestämda arbets- eller igångsättningstiden i fråga om alla företagstyper. Den längre tiden bör enligt utredningen kunna tillämpas i fråga om sådana företag, särskilt vattenregleringar och vattentäkter, vars fulla inverkan på vattenförhållandena kommer att inträda vid en sen tidpunkt.

Vid remissbehandlingen har Svea hovrätt ansett att normaltiden bör vara tio år, medan VASO har framhållit att det i lagtexten bör markeras att tiden bara i undantagsfall får bestämmas till mer än tolv år. Svea hovrätt anser också att tiden skall börja löpa först sedan tillståndet till väsentlig del har tagits i anspråk.

För egen del vill jag anföra följande. Det typiska för en sådan skada som det nu är fråga om är att den inte har kunnat förutses redan i samband med att tillståndet gavs och att den i stället framträder eller kan urskiljas först någon tid efter det att tillståndet har tagits i anspråk. I en del fall kan det dröja mycket länge innan en skada uppstår. Ett typiskt exempel är erosionsskador, som kan inträffa vid en tidpunkt som ligger långt fram i tiden. Andra situationer är sådana då ett tillstånd under många år har utnyttjats endast till en del men senare utnyttjas till fullo med nya oförutsedda skador som följd. Krav på ersättning kan i sådana fall inte framställas förrän skadorna har inträffat. Med tanke på skador av angivet slag är det rimligt att möjligheten att väcka ersättningsanspråk föreligger under en ganska lång tidsperiod.

15 kap. 17 §

Utgångspunkten för tidsfristen för väckande av anspråk för oförutsedda skador bör liksom enligt VL vara utgången av den bestämda arbetstiden. Som jag har anfört vid 13 kap. 47 § andra stycket, innehåller den nya lagen inte någon motsvarighet till utredningens förslag om en särskild igångsättningstid.

För normala fall bör det räcka med en tid om fem år från den angivna tidpunkten. Förevarande stycke innehåller alltså en bestämmelse om en normaltid om fem år. Med tanke på de nyssnämnda fallen, då skadan kan inträffa på ett mycket sent stadium, skall dock tiden kunna utsträckas till högst 20 år. En så lång tid som 20 år bör naturligtvis komma i fråga endast i undantagsfall.

Tiden för framställande av ersättningsanspråk förlängs automatiskt, om arbetstiden förlängs enligt 2 § andra stycket i förevarande kapitel.

Förevarande bestämmelse, i förening med bestämmelsen i det fjärde stycket om undantag från tillämpningen av preskriptionslagen, ger den skadelidande möjligheter att framställa sina ersättningsanspråk på ett mycket sent stadium. Regelsystemet bör naturligtvis inte utformas så att den skadelidande kan vinna särskilda förmåner genom att så länge som möjligt dröja med att framställa sina anspråk. VASO har pekat på att det system som gäller för ersättningsbelopps uppräkning med hänsyn till penningvärdeförsämring samt för ränteberäkning på uppräknade belopp kan inbjuda till sådana förfaranden. VASO föreslår därför att bestämmelserna om tidsfrister för väckande av anspråk för oförutsedda skador kompletteras med en regel av innebörd att anspråket också måste väckas inom viss tid – förslagsvis två år – från det skadan yppats.

Den av VASO förordade regeln innebär att ett rättegångshinder föreligger, om fristen inte iakttas. Regeln skulle alltså sannolikt föranleda åtskilliga svårbedömda tvister om när en oförutsedd skada i verkligheten har yppats. Jag kan därför inte biträda VASO:s förslag. Jag finner inte heller någon anledning att ändra reglerna om hänsynstagande till inträffade förändringar i penningvärdet från det skadan inträffade till dess ersättningen bestäms och även för tiden därefter till dess betalning sker (jfr 9 kap. 7 §). Däremot anser jag att det finns anledning att se över reglerna om ränteberäkningen i fråga om ersättning för oförutsedda skador.

Enligt 16 kap. 12 § första stycket nya vattenlagen beräknas ränta på en ersättning som har bestämts efter det att marken tillträddes eller företaget utfördes med utgångspunkt i den dag då detta skedde. Denna ränteregels motsvarighet i VL gäller också ersättningar för oförutsedda skador. Den innebär alltså att utgångspunkten för ränteberäkningen i vissa fall, t. ex. beträffande erosionsskador som inträffar först många år efter det att vattenföretaget har tagits i drift, förläggs långt tillbaka i tiden trots att skadan har inträffat långt senare. Ränteregeln medför att den ersättningsberättigade vinner fördelar genom att så länge som möjligt vänta med att väcka sitt anspråk. Genom att ersättningsanspråk för oförutsedda skador inte

15 kap. 18 §

omfattas av preskriptionslagens bestämmelser (se fjärde stycket av förevarande paragraf), kan det alltså dröja en mycket lång tid innan ett anspråk framställs. Jag anser att detta inte är rimligt och att man bör välja en annan utgångspunkt för ränteberäkningen när det gäller oförutsedda skador.

För skadeståndsanspråk och liknande fordringar gäller enligt 4 § andra stycket räntelagen (1975: 635) att dröjsmålsränta utgår på beloppet från den dag som infaller en månad efter det att borgenären har framställt krav på ersättning och lagt fram den utredning som med hänsyn till omständigheterna skäligen kan begäras av honom. Enligt det tredje stycket i nämnda paragraf skall ränta i varje fall utgå senast från dagen för delgivning av stämning beträffande betalningsanspråket.

Det förstnämnda stadgandet i räntelagen löser inte problemet med ränta på ersättning för oförutsedda skador. Den ersättningsberättigade kan mycket väl vid en tidig tidpunkt framställa krav på ersättning hos den ersättningsskyldige men sedan vänta med att fullfölja sitt anspråk genom anmälan till vattendomstolen. Den ersättningsskyldige kanske anser att ersättningsanspråket åtminstone delvis är befogat, men har ingen möjlighet att mot den ersättningsberättigades bestridande betala någon förskottsersättning. Under tiden skulle den ersättningsberättigade ha rätt till dröjsmålsränta. Jag anser det i stället vara rimligt att ränta i förevarande fall börjar löpa först sedan anspråket har anmälts till vattendomstolen. Härigenom vinner man den fördelen att den skadelidande har intresse av att anspråk för oförutsedda skador väcks utan dröjsmål. Räntan bör utgå som dröjsmålsränta enligt 6 § räntelagen.

I enlighet med det anförda har i 16 kap. 12 § andra stycket i den nya lagen tagits in en särskild bestämmelse om ränta på ersättning för oförutsedda skador.

Fjärde stycket, som saknar motsvarighet i VL, innebär en ändring av gällande rätt (se NJA 1967 s. 577). Jag biträder utredningens och många remissinstansers uppfattning att de allmänna preskriptionsreglerna inte bör tillämpas på anspråk för oförutsedda skador (jfr också 3 LU 1963: 31 och 1966: 32 samt SvJT 1970 s. 45). En motsvarande bestämmelse för uppskovsfallen finns i 13 kap. 49 § femte stycket.

18 § Anmälan som avses i 17 § skall vara skriftlig och ges in till vattendomstolen i tre exemplar. Ett exemplar skall delges tillståndshavaren.

Anspråket prövas före eller efter utgången av den tid som gäller för anmälan. Beträffande förfarandet gäller vad som stadgas om förfarandet i stämningsmål. Därjämte tillämpas 13 kap. 45 § och 50 § andra och tredje styckena.

Paragrafen motsvarar i huvudsak 15 kap. 21 § i det remitterade förslaget samt 11 kap. 68 § första och andra styckena VL. I enlighet med lagrådets förslag har reglerna om förfarandet i stämningsmål jämte 13 kap. 45 § om särskild värdeuppskattning och 13 kap. 50 § andra och tredje styckena om verkställighetsförordnande gjorts tillämpliga.

Reglerna för stämningsmål gäller endast själva förfarandet. I fråga om ersättning för rättegångskostnader gäller de allmänna principerna i 20 kap. 1 § första stycket och 7 § första stycket. *15 kap. 19 §, 16 kap. 1 §*

Fastställande av bestämmelser om vattentappning och vattentäkter

19 § Saknas bestämmelser om innehållande eller tappning av vatten beträffande ett vattenföretag eller bestämmelser om nyttjandet av en vattentäkt eller är meddelade bestämmelser ofullständiga, får vattendomstolen på talan av den som lider skada genom de rådande förhållandena fastställa sådana bestämmelser som är ägnade att för framtiden förebygga eller minska skador. Bestämmelserna får inte ändra vad som lagligen kan gälla och inte heller skada tredje mans rätt.

Paragrafen motsvarar med endast en redaktionell jämkning 15 kap. 22 § i det remitterade förslaget samt 2 kap. 31 § andra stycket och 2 kap. 56 § andra stycket VL men har inte någon motsvarighet i utredningsförslaget. Jag anser, i likhet med flera remissinstanser, att stadgandet fyller en funktion som komplettering till 9 och 17 §§ i förevarande kapitel (jfr också vad som anförts vid sistnämnda paragraf). Jag har inte ansett det vara motiverat att ha kvar det nuvarande undantaget i 2 kap. 56 § andra stycket VL beträffande en grundvattentäkt för husbehovsförbrukning (jfr 22 kap. 7 § nya vattenlagen).

Talan enligt förevarande paragraf handläggs som stämningsmål (se 13 kap. 14 § punkt 8). Företagaren kan bemöta käromålet genom att ansöka om fastställande av bestämmelser eller om lagligförklaring av företaget (se 13 kap. 55 §).

16 kap. Betalning av ersättning, tillträde m. m.

Kapitlet motsvarar 16 kap. i det remitterade förslaget samt 9 kap. 11–29 §§ VL och 19 kap. i utredningens förslag.

Gällande bestämmelser tillkom år 1974 och jag kan hänvisa till vad som anfördes då (se prop. 1974:83 s. 164, 203, 303 och 309). En motsvarighet till kostnadsbestämmelsen i 9 kap. 26 § VL återfinns i 20 kap. 10 § nya vattenlagen.

En nyhet i förhållande till gällande rätt utgör bestämmelserna i 12 § andra stycket om ränta på ersättning för oförutsedda skador och 19 § om rätt för skadelidande panträttsborgenärer att i efterhand begära ersättning för eventuella förluster. Vidare har 11 § utformats på ett annat sätt än dess motsvarighet i VL. 20 § har tillagts på förslag av lagrådet.

1 § Löseskilling och intrångsersättning enligt 9 kap. som skall utgå på en gång betalas genom nedsättning hos länsstyrelsen i det län där fastigheten är belägen.

Om ersättningen avser fastigheter i olika län, skall nedsättningen ske hos den länsstyrelse som domstolen eller förrättningsmannen bestämmer.

16 kap. 2–9 §§

2 § Nedsättning enligt 1 § skall inte ske, om fastigheten inte svarar för någon beviljad eller sökt inteckning eller om de borgenärer som har panträtt i fastigheten har medgivit att ersättningen betalas ut till den ersättningsberättigade. Om fastigheten besväras av gemensam inteckning, gäller vad som har sagts nu endast om det dessutom föreligger sådana medgivanden från fastighetsägare och fordringshavare som i 22 kap. 11 § jordabalken föreskrivs för relaxation. Medgivande behövs dock inte av den för vars rätt domstolens eller förrättningsmannens avgörande är väsentligen utan betydelse.

3 § I beslut om löseskilling eller intrångsersättning skall anges i vad mån nedsättning skall ske.

4 § Ersättning som inte skall nedsättas betalas till den ersättningsberättigade. Om ersättningen avser mark som skall lösas, åligger det den ersättningsskyldige att hos länsstyrelsen i det län där fastigheten är belägen anmäla och därvid styrka att ersättningen har betalats. Om ersättningen avser fastigheter i olika län, skall anmälan göras hos den länsstyrelse som domstolen eller förrättningsmannen bestämmer.

5 § Bestämmelserna i 1–4 §§ gäller även provisorisk ersättning som har bestämts med stöd av 13 kap. 49 § andra stycket.

6 § Vid nedsättning eller anmälan skall den ersättningsskyldige till länsstyrelsen ge in domen eller beslutet samt lagakraftbevis och vid nedsättning dessutom gravationsbevis för fastigheten. Om det inte sker, skall länsstyrelsen anskaffa handlingarna på den ersättningsskyldiges bekostnad.

7 § Ersättning för mark som löses skall betalas och anmälan enligt 4 § skall ske inom sex månader från det att såväl tillståndsfrågan som ersättningsfrågan har avgjorts slutligt. Ersättning som inte avser mark som löses och som har fastställts att utgå på en gång skall betalas inom två år från samma tid. Om den ersättningsskyldige inte iakttar vad som har sagts nu, förlorar han den rätt som han har förvärvat gentemot den ersättningsberättigade.

Tidsfristerna får förkortas eller förlängas när parterna är ense om det eller om det finns särskilda skäl för det.

8 § Inlösen av mark är fullbordad när den ersättningsskyldige har fullgjort vad som åligger honom enligt 1 eller 4 §.

9 § Den ersättningsskyldige får genast tillträda egendomen när inlösen är fullbordad enligt 8 §. Om förutom löseskilling eller intrångsersättning annan ersättning har bestämts till följd av avståendet, får dock tillträde inte ske förrän även denna ersättning har betalats.

Tillstånd att på annat sätt än genom inlösen ta någon annans egendom i anspråk eller att vidta åtgärder som medför skada för någon annan får utnyttjas när den ersättningsskyldige har betalat den ersättning som har bestämts.

Om det är påkallat med hänsyn till den ersättningsberättigades förhållanden, skall bestämmas skäligt uppskov med tillträdet eller med utförandet av åtgärden.

16 kap. 10–11 §§

10 § Om en del av en fastighet inlöses, sker ändringen i fastighetsindelningen när inlösen är fullbordad enligt 8 §.

Sådana särskilda rättigheter till en fastighet som har tillkommit genom frivilliga upplåtelser upphör när inlösen av fastigheten eller av sådan del därav som berörs av rättigheten är fullbordad enligt 8 §, om inte domstolen eller förrättningsmannen har förordnat att rättigheten skall bestå. Ett sådant förordnande får meddelas endast om det uppenbarligen är utan betydelse för den rätt som tillkommer borgenärer med panträtt i fastigheten.

Andra särskilda rättigheter till fastigheten än som anges i andra stycket består efter inlösen, om inte något annat har förordnats av domstolen eller förrättningsmannen.

Genom inlösen upphör den lösta egendomens ansvar för fordran. Detta gäller dock inte fordran som har förmånsrätt enligt 6 § 1 förmånsrättslagen (1970: 979).

Paragraferna motsvarar med några redaktionella jämkningar i 1, 2, 4 och 8 §§ 16 kap. 1–10 §§ i det remitterade förslaget samt 9 kap. 11–20 §§ VL och 19 kap. 1–10 §§ i utredningens förslag.

11 § Om ersättningen till följd av ett vattenföretag eller annan åtgärd har bestämts slutligt först efter det att tillståndet har tagits i anspråk, skall den del av ersättningen som överstiger vad som fastställts tidigare betalas och anmälan enligt 4 § göras inom en månad från det ersättningen bestämdes slutligt. Detsamma gäller ersättning som har bestämts i samband med godkännandet av ett vattenföretag som redan har utförts.

Om den slutligt fastställda ersättningen inte överstiger den ersättning som tidigare har fastställts och nedsättnings- eller anmälningsskyldighet annars skulle ha förelegat, skall den ersättningsskyldige anmäla ersättningsbeslutet hos länsstyrelsen sedan detta har vunnit laga kraft.

Paragrafen motsvarar med vissa av lagrådet föreslagna ändringar 16 kap. 11 § i det remitterade förslaget samt 9 kap. 21 § VL och 19 kap. 11 § i utredningens förslag.

Utformningen av paragrafen har förenklats i förhållande till VL och utredningsförslaget genom att de fall då den skall tillämpas har angivits mera generellt (jfr 9 kap. 21 § fjärde stycket VL). Paragrafen avser till en början fall då ersättningen bestäms slutligt efter uppskov enligt 13 kap. 49 § första stycket. Om vattendomstolen därvid förordnat om omedelbar verkställighet av ersättningsbeslutet enligt 13 kap. 50 § andra stycket bör, såsom lagrådet påpekat, betalningsskyldigheten inträda omedelbart.

Paragrafen avser vidare den situationen att vattendomstolen förordnar om omedelbar verkställighet av ett tillståndsbeslut enligt 13 kap. 50 § första stycket och högre rätt dömer ut en högre ersättning.

Andra fall då paragrafen skall tillämpas är vid ersättning för oförutsedda skador samt då ersättning bestäms i samband med en lagligförklaring av ett vattenföretag som redan är utfört (se första stycket andra meningen).

Enligt 18 § i förevarande kapitel får ersättningsbelopp som har betalats inte återkrävas. I uppskovsfallen gäller vidare enligt 13 kap. 49 § tredje

stycket att ersättningar inte får bestämmas till ett lägre belopp än vad som har bestämts provisoriskt. *16 kap. 12–15 §§*

12 § På sådan ersättning som avses i 11 § första stycket utgår ränta enligt 5 § räntelagen (1975: 635) från den dag marken tillträddes eller vattenföretaget eller åtgärden utfördes, om inte något annat följer av andra stycket. Om betalningen inte sker i rätt tid, utgår ränta enligt 6 § räntelagen för tiden efter det dröjsmålet inträdde. Inlösen fullbordas utan hinder av att ränta inte betalas.

På ersättning som avser oförutsedd skada utgår ränta enligt 6 § räntelagen från den dag ersättningsanspråket framställdes vid vattendomstolen.

Om den ersättningsskyldige försummar att betala sådan ersättning enligt 11 § första stycket som skall betalas genom nedsättning, skall länsstyrelsen på begäran av den som är berättigad till ersättningen eller del därav söka verkställighet av den dom eller det beslut, varigenom ersättningen bestämts.

Paragrafen motsvarar med av lagrådet föreslagna ändringar 16 kap. 12 § i det remitterade förslaget samt 9 kap. 22 § VL och 19 kap. 12 § i utredningens förslag.

I andra stycket av förevarande paragraf har tagits in en särskild ränteregel som avser ersättning för oförutsedda skador. I fråga om skälen för denna regel, som saknar motsvarighet i VL och i utredningens förslag, hänvisas till vad jag har anfört vid 15 kap. 17 §.

Tredje styckets tillämplighet har i enlighet med lagrådets förslag begränsats till sådana fall då betalningen skall ske genom nedsättning hos länsstyrelsen.

13 § Medel som har satts ned eller tagits ut skall länsstyrelsen utan dröjsmål sätta in i bank mot ränta.

14 § Nedsatta eller uttagna medel jämte upplupen ränta skall länsstyrelsen betala ut till den som har rätt till medlen.

Vid utbetalningen av medel som har satts ned enligt beslut av domstolen eller förrättningsmannen skall bestämmelserna om fördelning av köpeskilling för fast egendom som har sålts på exekutiv auktion tillämpas med de avvikelser som anges i tredje stycket. Om rätt för innehavare av pantbrev att avstå från sin rätt till betalning och om verkan därav finns särskilda bestämmelser.

Om fastigheten är besvärad av en inteckning och dessutom av en särskild rättighet som minskar fastighetens värde och har sämre rätt än inteckningen, skall den borgenär som har panträtt på grundval av inteckningen få betalning som om fastigheten inte besvärades av rättigheten, i den mån det behövs för att han skall få full betalning för sin fordran. Ersättningen för rättigheten skall minskas i motsvarande mån.

15 § Sammanträde för fördelningen skall hållas så snart det kan ske. Kallelser till sammanträdet skall minst två veckor i förväg sändas till fastighetsägaren, andra sakägare och kända innehavare av panträtt. De skall i kallelsen uppmanas att anmäla sina anspråk senast vid sammanträ-

16 kap. 16–19 §§

det. Om det finns särskilda skäl för det, skall en kungörelse om sammanträdet minst två veckor i förväg också föras in i Post- och Inrikes Tidningar.

16 § När inlösen av mark är fullbordad, skall det antecknas i fastighetsboken.

17 § Om det råder tvist om bättre rätt till ersättning, skall ersättningen nedsättas hos länsstyrelsen, även om nedsättning inte behövs enligt 1 §. Bestämmelserna i 13–15 §§ skall tillämpas i fråga om sådan ersättning.

18 § Ersättningsbelopp som har betalats får inte till någon del återkrävas. Vad som sagts nu gäller inte, om det tillstånd som föranlett beslutet om ersättning upphävs på talan av den ersättningsberättigade.

Paragraferna motsvarar, med av lagrådet föreslagen jämkning i 16 §, 16 kap. 16–18 §§ i det remitterade förslaget och 9 kap. 23–25 och 27–29 §§ VL samt 19 kap. 13–18 §§ i utredningens förslag. Av skäl som har anförts vid 13 kap. 44 § har 9 kap. 24 § fjärde stycket VL inte fått någon motsvarighet i 14 § i förevarande kapitel. Som jag har nämnt under kapitelrubriken har i 20 kap. 10 § nya vattenlagen tagits in en motsvarighet till kostnadsbestämmelsen i 9 kap. 26 § VL.

19 § Om en borgenär som har panträtt i en fastighet gör förlust på grund av att ersättning inte har bestämts eller har blivit för låg och ersättningens belopp på grund av överenskommelse mellan den ersättningsskyldige och sakägaren eller av någon annan anledning inte har prövats av domstolen eller förrättningsmannen, är borgenären berättigad till ersättning av den ersättningsskyldige mot avskrivning på fordringshandlingen. Rätt till ersättning föreligger också för förlust till följd av att överenskommelse har träffats om ersättning i annat än pengar eller om att skadeförebyggande åtgärder skall utföras.

Paragrafen motsvarar med av lagrådet föreslagen utformning 16 kap. 19 § i det remitterade förslaget samt 9 kap. 73 § VL i dess lydelse före den 1 juli 1974 och 19 kap. 19 § i utredningens förslag.

F. n. gäller enligt 10 kap. 21 § fjärde och femte styckena och 57 § tredje stycket samt 11 kap. 60 § sjätte och sjunde styckena VL att förrättningsmannen resp. vattendomstolen skall göra en oskadlighetsprövning med hänsyn till panträttsborgenärerna, även om en överenskommelse föreligger mellan parterna. Dessa bestämmelser, som motsvarar 5 kap. 25 § tredje stycket expropriationslagen, infördes den 1 juli 1974 (se prop. 1974:83 s. 164).

Angivna bestämmelser i VL har emellertid på skäl som har angivits vid 13 kap. 44 § inte fått någon motsvarighet i den nya lagen. I stället gäller enligt 12 kap. 32 § första stycket och 13 kap. 44 § att ersättning skall bestämmas i enlighet med vad som har överenskommits. Detta innebär en återgång till den ordning som gällde före den 1 juli 1974 och som bygger på

att skadelidande panträttsborgenärer i efterhand kan begära ersättning för eventuella förluster. I förevarande paragraf har alltså denna möjlighet återinförts. *16 kap. 20 §, 17 kap. 1 §*

Paragrafen blir tillämplig i alla de fall då frågan om skäligheten av ersättningens storlek inte har prövats, t.ex. på grund av ett särskilt avtal mellan parterna eller parts medgivande vid förrättningen eller rättegången. Jag anser det inte lämpligt att utvidga ersättningsrätten enligt förevarande paragraf till att avse även överenskommelser om delaktigheten i en samfällighet. Utredningens förslag med denna innebörd har alltså inte fått någon motsvarighet.

Talan om ersättning enligt förevarande paragraf skall väckas vid vattendomstolen och handläggas som stämningsmål (se 13 kap. 14 § punkt 9). I överensstämmelse med utredningens förslag har talerätten inte begränsats till någon viss tid (jfr 9 kap. 73 § andra meningen VL i lydelse före den 1 juli 1974).

20 § Vad i detta kapitel sägs om fastighet gäller i tillämpliga delar också tomträtt.

Paragrafen har tillagts på förslag av lagrådet som en följd av att den generella regeln i 22 kap. 1 § i det remitterade förslaget rörande tomträtts likställighet med fastighet i enlighet med lagrådets förslag utgått. När det gäller betalning av ersättning m.m. enligt nu förevarande kapitel skall alltså tomträtt likställas med fastighet, vilket också överensstämmer med gällande rätt (se 9 kap. 1 § andra stycket VL).

17 kap. Underhåll m.m.

Kapitlet, som motsvarar 17 kap. i det remitterade förslaget och 20 kap. i utredningens förslag, har behandlats i den allmänna motiveringen i lagrådsremissen (avsnitt 2.6).

1 § Den som äger en vattenanläggning är skyldig att underhålla den så att det inte uppkommer skada för allmänna eller enskilda intressen genom ändringar i vattenförhållandena. Om vattenanläggningen med stöd av en särskild rättighet utförts på annans mark och äganderätten till anläggningen övergått till markägaren till följd av att rättigheten upphört, kvarstår dock underhållsskyldigheten för den som var rättighetshavare.

Den som enligt 8 kap. 2 § har medgivits rätt att använda någon annans vattenanläggning är jämte ägaren skyldig att underhålla anläggningen, om inte vattendomstolen bestämt något annat.

I 14 kap. 2 § och 15 kap. 6 § finns bestämmelser om överflyttning av underhållsskyldigheten.

Paragrafen motsvarar med av lagrådet föreslagen utformning 17 kap. 1 § i det remitterade förslaget.

Första stycket första meningen, som motsvarar 20 kap. 1 § första stycket första meningen i utredningens förslag samt 2 kap. 33 § första stycket och 59 § första stycket VL, har behandlats i den allmänna motiveringen i lagrådsremissen (avsnitt 2.6.1). Som har angivits där gäller underhållsskyldigheten oavsett om tillstånd till anläggningen har meddelats eller inte. *17 kap. 1 §*

Underhållsskyldigheten gäller vattenanläggningar. Vad som är en vattenanläggning framgår av definitionen i 1 kap. 3 § andra stycket. Häri innefattas anläggningar för bortledande av grundvatten samt diken och andra anordningar för markavvattning.

Underhållsansvaret innebär att ägaren är skyldig inte bara att utföra löpande reparationer utan även att bygga om en anläggning som har tjänat ut. Sådana delar av anläggningen som saknar betydelse för någon annan än ägaren behöver dock inte vidmakthållas. Redan vid anläggningens tillkomst är ägaren skyldig att se till att det inte uppkommer någon fara för skada på motstående intressen genom ett felaktigt utförande eller användning av bristfälligt material. Även om anläggningen inte vidare skall användas får den inte lämnas i ett sådant skick att det är risk för att den orsakar skada. Särskilda bestämmelser om utrivning av vattenanläggningar finns i 14 kap.

Första stycket andra meningen motsvarar tredje stycket i det remitterade förslaget. Enligt stadgandet kvarstår en rättighetshavares underhållsskyldighet även om äganderätten till anläggningen har övergått till markägaren. En regel om äganderättens övergång till markägaren har tagits in i 8 kap. 1 § fjärde stycket. Rättighetshavarens underhållsansvar kvarstår till dess skyldigheten har förts över på någon annan enligt 14 kap. 2 § eller 15 kap. 6 §, vartill hänvisas i tredje stycket av förevarande paragraf.

Andra stycket motsvarar 20 kap. 1 § första stycket andra meningen i utredningens förslag. Enligt huvudregeln är den som får rätt att använda någon annans vattenanläggning jämte anläggningens ägare ansvarig för underhållet. Detta innebär att de solidariskt svarar för underhållet gentemot tredje man. Den interna uppdelningen av underhållsansvaret får ske efter nyttjandegraden eller på det sätt parterna har kommit överens.

Vattendomstolen har emellertid möjlighet att helt eller delvis befria den som får använda en vattenanläggning från underhållsskyldigheten. Sådan befrielse kan komma i fråga främst då användarens utnyttjande av anläggningen framstår som obetydligt i förhållande till ägarens eller endast avser en viss mindre del av anläggningen. I vattendomstolens beslut enligt 8 kap. 2 § bör då regleras inte bara omfattningen av det solidariska ansvaret gentemot tredje man utan även den interna uppdelningen.

Tredje stycket motsvarar tredje stycket i det remitterade förslaget och 20 kap. 1 § andra stycket i utredningens förslag.

Som har anförts i den allmänna motiveringen i lagrådsremissen (avsnitt 2.6.1) skall till skillnad mot gällande VL och utredningsförslaget försum-

17 kap. 2–3 §§

melse av underhållet medföra straffansvar (se 21 kap. 1 § första stycket punkt 3). Enligt 21 kap. 3 § kan länsstyrelsen vid vite förelägga den underhållsskyldige att vidta rättelse. Vattendomstolen kan också meddela handräckning enligt 4 § samma kapitel. Den som lider skada av försummat underhåll kan också väcka talan vid vattendomstol om åtgärder eller skadestånd (se 13 kap. 14 § punkt 10). Om försummelsen av underhållet är allvarlig, kan tillståndet förklaras förverkat (se 15 kap. 5 § andra stycket).

2 § Vattenföretag som inverkar på vattenförhållandena skall drivas så att de inte i onödan skadar allmänna eller enskilda intressen.

Paragrafen motsvarar 17 kap. 2 § i det remitterade förslaget och 20 kap. 2 § i utredningens förslag samt 2 kap. 29, 30 och 32 §§ VL (jfr också 2 kap. 27, 28 och 55 §§ VL).

Ett tillstånd till ett vattenföretag innebär regelmässigt också en rätt att utöva skadlig inverkan på vattenförhållandena. Tillståndsmyndigheten anger i tillståndet den inverkan på vattenförhållandena som är tillåten och utdömer ersättning för de skador som kan förväntas uppkomma därigenom. Inom ramen för tillståndet kan emellertid vattenföretaget ofta drivas på olika sätt – mer eller mindre skonsamt för motstående intressen. Förevarande bestämmelse ålägger företagaren att visa aktsamhet vid driften av vattenföretag. Bestämmelsen är endast tillämplig i de fall särskilda bestämmelser om vattenföretagets drift inte har meddelats. Om det exempelvis inte närmare har angivits hur innehållande och tappning vid en regleringsdamm skall ske innebär bestämmelsen att åtgärderna skall utföras så att onödiga skador på motstående intressen undviks såväl uppströms som nedströms, dvs. normalt så att snabba flödes- eller vattenståndsändringar undviks.

Om en företagare brister i den aktsamhet som åligger honom enligt förevarande bestämmelse, kan han bli skyldig att ersätta uppkomna skador. Talan om sådan ersättning kan väckas hos vattendomstolen enligt 13 kap. 14 § punkt 11. Företagaren kan också drabbas av straffansvar enligt 21 kap. 1 § första stycket punkt 3.

3 § Den som är skyldig att underhålla en vattenanläggning har rätt att nyttja annans mark för arbeten eller åtgärder som behövs för att underhållsskyldigheten skall kunna fullgöras. Den underhållsskyldige skall betala ersättning för skada och intrång.

Paragrafen motsvarar 17 kap. 3 § i det remitterade förslaget samt 20 kap. 3 § i utredningens förslag och 14 kap. 6 § fjärde stycket VL. Tvist om ersättning för skada prövas av vattendomstolen efter stämning (se 13 kap. 14 § punkt 12).

18 kap. Tillsyn och besiktning

18 kap. 1–4 §§

Kapitlet, som motsvarar 18 kap. i det remitterade förslaget och 21 kap. i utredningens förslag, har behandlats i den allmänna motiveringen i lagrådsremissen (avsnitt 2.6.1). Kapitlet innehåller med särskilda underrubriker bestämmelser om tillsyn (1 och 2 §§), besiktning (3–5 §§), rätt till tillträde m. m. (6 och 7 §§) samt tystnadsplikt (8 §).

Det uttryckliga tillsynsansvar som länsstyrelserna åläggs i den nya vattenlagen måste ses mot bakgrund av det ansträngda statsfinansiella läget och andra uppgifter som under senare tid ålagts eller kommer att åläggas länsstyrelserna. Som anförts i den allmänna motiveringen i lagrådsremissen måste lämplighetssynpunkter och angelägenheten av ett riktigt resursutnyttjande fälla utslaget i fråga om vad den vattenrättsliga tillsynen skall omfatta och hur den skall bedrivas. Några krav på omfattande tillsynsinsatser eller omfattande inventeringar från länsstyrelsernas sida torde inte kunna ställas om det skulle medföra att angelägnare uppgifter inom andra områden eftersätts. I vart fall i ett inledande skede efter den nya vattenlagens ikraftträdande måste tillsynen inriktas främst på de från säkerhetssynpunkt särskilt angelägna vattenanläggningarna.

Tillsyn

1 § Tillsyn över vattenföretag och vattenanläggningar utövas av länsstyrelsen.

Om särskilda skäl föreligger, får i en tillståndsdom eller ett tillståndsbeslut förordnas att någon annan myndighet än länsstyrelsen skall, jämte länsstyrelsen, utöva tillsyn i visst hänseende.

2 § Företagaren är skyldig att på begäran av tillsynsmyndighet lämna de upplysningar om vattenföretaget eller vattenanläggningen som behövs för tillsynen.

Länsstyrelsen får förelägga företagaren att utföra de undersökningar som behövs för tillsynen. Om särskilda skäl föreligger, får länsstyrelsen härvid föreskriva att en undersökning skall utföras av någon annan än företagaren och utse någon att utföra undersökningen.

I beslut om föreläggande enligt andra stycket får länsstyrelsen utsätta vite.

Paragraferna motsvarar, med en redaktionell jämkning i 2 § första stycket, 18 kap. 1 och 2 §§ i det remitterade förslaget samt 21 kap. 2 och 3 §§ i utredningens förslag. Paragraferna, som saknar motsvarighet i VL, har utformats efter mönster av 38 och 43 §§ ML. Tillsynsfrågorna har behandlats i den allmänna motiveringen i lagrådsremissen (avsnitt 2.6.1). Enligt 20 kap. 11 § skall vattenföretagets ägare svara för kostnaderna för tillsyn som avses i 1 § andra stycket och undersökningar som avses i 2 § andra stycket andra meningen.

Besiktning

3 § I tillståndsdom och tillståndsbeslut får föreskrivas att en vattenanläggning skall besiktas, sedan företaget har utförts.

Besiktningsman förordnas av länsstyrelsen efter anmälan av företagaren. *18 kap. 4–5 §§*

Paragrafen, som motsvarar 18 kap. 3 § i det remitterade förslaget samt 21 kap. 1 § i utredningens förslag och 13 kap. 1 § VL, har behandlats i den allmänna motiveringen i lagrådsremissen (avsnitt 2.6.1). Enligt 20 kap. 11 § skall vattenanläggningens ägare svara för kostnaderna för besiktningen.

4 § Efter ansökan av ägaren till en vattenanläggning eller av någon vars rätt berörs av anläggningen kan länsstyrelsen förordna en besiktningsman för att utreda om anläggningen har tillkommit i laga ordning eller är av laga beskaffenhet.

Paragrafen, som med en redaktionell ändring motsvarar 18 kap. 4 § i det remitterade förslaget samt 13 kap. 3 och 4 §§ VL, har behandlats i den allmänna motiveringen i lagrådsremissen (avsnitt 2.6.1). Paragrafen saknar motsvarighet i utredningens förslag.

I motsats till vad som nu gäller enligt 13 kap. 4 § VL har även anläggningens ägare rätt att begära besiktning för utredande av anläggningens laglighet.

Kostnaderna för besiktning enligt förevarande paragraf skall enligt 20 kap. 12 § betalas av den som har begärt besiktningen. I de fall besiktningen leder till att talan väcks om borttagande av anläggningen eller om ändring av denna eller om ersättning för skada genom anläggningen är besiktningskostnaden att anse såsom en kostnad för bevisningen i målet och företagaren kan alltså enligt allmänna regler om rättegångskostnad förpliktas att utge ersättning för dessa. Någon särskild bestämmelse härom motsvarande 13 kap. 3 § tredje stycket VL behövs enligt min mening inte.

Besiktningsmannens utlåtande har inte någon rättsverkan i sig utan är endast ett bevismedel som sedermera kan användas i en rättegång om anläggningens bortskaffande m. m. I en sådan rättegång får företagaren självfallet åberopa den bevisning han vill mot riktigheten av besiktningsmannens utlåtande. Någon särskild bestämmelse härom motsvarande 13 kap. 7 § VL är enligt min mening inte nödvändig.

5 § Besiktningsmannen skall föra protokoll över vad som har förekommit vid besiktning enligt 3 eller 4 §. Protokollet skall inges till länsstyrelsen och, såvitt avser besiktning enligt 4 §, i avskrift tillhandahållas den som har ansökt om besiktningen. Om besiktningsmannen finner att avvikelser har gjorts från vad som har föreskrivits i tillståndsdomen eller tillståndsbeslutet, skall han ange om avvikelserna enligt hans uppfattning kan skada allmänna eller enskilda intressen.

Paragrafen motsvarar 18 kap. 5 § i det remitterade förslaget men saknar motsvarighet i utredningens förslag och VL (jfr dock 13 kap. 2 och 5 §§ VL).

Besiktningsmannen har f. n. enligt 13 kap. 2 § första stycket VL skyldighet att om han konstaterar missförhållanden som kan medföra allmänt åtal ålägga företagaren att vidta rättelse vid äventyr att åtalsanmälan görs. Denna skyldighet för besiktningsmannen har inte bibehållits. Det blir i stället länsstyrelsen såsom tillsynsmyndighet eller en enskild sakägare som får besluta om vad som skall ske när avvikelser från gällande bestämmelser har konstaterats vid en besiktning. *18 kap. 6–7 §§*

Rätt till tillträde m. m.

6 § För att utöva tillsyn enligt denna lag har tillsynsmyndighet rätt att få tillträde till vattenanläggningar samt att utföra undersökningar inom områden som berörs av vattenföretaget. Samma rätt tillkommer dem som skall utföra undersökningar som avses i 2 § andra stycket andra meningen samt besiktningsmän.

Polismyndigheten skall lämna det biträde som behövs för att tillsynen eller besiktningen skall kunna verkställas.

Paragrafen motsvarar 18 kap. 6 § i det remitterade förslaget.

Första stycket, som motsvarar 21 kap. 4 § i utredningens förslag, har behandlats i den allmänna motiveringen i lagrådsremissen (avsnitt 2.6.1). Bestämmelserna, som saknar motsvarighet i VL, har utformats efter mönster av 42 § ML.

Andra stycket motsvarar 23 kap. 3 § tredje stycket i utredningens förslag (jfr 47 § fjärde stycket ML). Det har även gjorts tillämpligt på besiktning.

7 § Den som är beroende av hur ett vattenföretag drivs, allmän åklagare och tjänsteman vid Sveriges meteorologiska och hydrologiska institut har rätt att få tillträde till platser för vattenståndsmätare, vattenmätare eller observationsrör samt att ta del av anteckningar som företagaren har ålagts att föra rörande vattenstånd, vattnets avrinning eller tillgodogjorda vattenmängder.

Tillfälle skall beredas statlig fiskeritjänsteman och av fiskeristyrelsen förordnad tillsynsman att utöva tillsyn över att villkor till skydd för fisket fullgörs.

Paragrafen motsvarar 18 kap. 7 § i det remitterade förslaget samt 14 kap. 6 § första–tredje styckena VL och 24 kap. 3 § i utredningens förslag.

Första stycket innehåller en bestämmelse om rätt för den som är beroende av driften av ett vattenföretag samt vissa offentliga tjänstemän att för kontroll därav få tillträde till vattenståndsmätare m. m.

Andra stycket innehåller en bestämmelse om tillsyn över efterlevnaden av bestämmelser som har meddelats till skydd för fisket. Enligt 10 kap. 5 § nya vattenlagen liksom enligt 2 kap. 8 § VL kan en företagare förpliktas att betala en särskild avgift för att bekosta kontrollen av att meddelade föreskrifter till skydd för fisket efterlevs. Sådan kontroll kan utföras av statliga fiskeritjänstemän – fiskeriintendent eller tjänsteman vid fiskenämnd – eller av tillsynsmän som förordnas av fiskeristyrelsen.

Bestämmelsen i 14 kap. 6 § första stycket andra meningen VL om rätt

för en sakägare att undersöka en grundvattentäkt har inte fått någon motsvarighet här. I den mån en sakägare anser att en sådan undersökning behövs, får han begära besiktning med stöd av 4 § i förevarande kapitel. *18 kap. 8 §, 19 kap. 1 §*

Bestämmelsen i 14 kap. 6 § fjärde stycket VL om rätt att för tillsyn och underhåll av diken få tillträde till någon annans fastighet ersätts av bestämmelsen i 17 kap. 3 § som gäller rätt till tillträde för underhåll av vattenanläggningar i allmänhet.

Tystnadsplikt

8 § De som har deltagit i tillsyn eller besiktning eller har utfört sådana undersökningar som avses i 2 § andra stycket andra meningen får inte obehörigen röja eller utnyttja vad de därvid har erfarit om affärs- eller driftförhållanden eller förhållanden av betydelse för landets försvar.

I det allmännas verksamhet tillämpas i stället bestämmelserna i sekretesslagen (1980: 100).

Paragrafen, som motsvarar 18 kap. 8 § i det remitterade förslaget men saknar motsvarighet i VL och utredningens förslag, har utformats efter mönster av 44 § ML i dess lydelse fr. o. m. den 1 januari 1981 (se SFS 1980: 205 och prop. 1979/80: 80 s. 63).

19 kap. Skydd för vattenförsörjningen m. m.

Kapitlet, som motsvarar 19 kap. i det remitterade förslaget samt 2 kap. 14 § tredje stycket och 62–68 §§ VL samt 8 kap. och 10 kap. 18 § i utredningens förslag, har behandlats i den allmänna motiveringen i lagrådsremissen (avsnitt 2.7). Kapitlet innehåller med särskilda underrubriker allmänna bestämmelser (1–6 §§) samt bestämmelser om ersättning (7–9 §§).

Som har berörts vid 1 kap. 2 § handlar förevarande kapitel i motsats till övriga delar av den nya vattenlagen inte om vattenföretag. Det är länsstyrelserna som har beslutanderätten i fråga om vattenskyddsområden medan vattendomstolarna i efterhand får pröva de ersättningsfrågor som aktualiseras.

Skyddsbestämmelserna är främst av betydelse när det gäller vatten som behövs för hushåll och industrier. Bestämmelserna är emellertid också tillämpliga i andra fall, t. ex. då en vattentillgång är av betydelse för bevattning. Som lagrådet påpekar kan uttrycket "vattenförsörjning" inte anses omfatta bevattning. Därför har i kapitelrubriken tillagts "m. m." och i 1 § första stycket och 2 § första stycket "vattenförsörjning" ersatts med "vattentäkt".

Särskilda övergångsbestämmelser till förevarande kapitel finns i 24 § promulgationslagen.

Allmänna bestämmelser

1 § Om en yt- eller grundvattentillgång utnyttjas eller kan antas komma att utnyttjas för vattentäkt, är alla som vill bedriva sådan verksamhet eller

19 kap. 1 §

utföra sådana åtgärder i vatten eller på land som kan skada vattentillgången skyldiga att vidta de anordningar, tåla de begränsningar av verksamheten och iaktta de försiktighetsmått i övrigt som skäligen kan fordras för att förebygga eller avhjälpa skadan.

Den som utövar verksamhet eller utför åtgärd i enlighet med vad som har föreskrivits i tillstånd enligt denna lag, miljöskyddslagen (1969: 387) eller 18 § naturvårdslagen (1964: 822) anses ha fullgjort vad som åligger honom enligt första stycket.

Länsstyrelsen får vid vite förelägga den som vill bedriva sådan verksamhet eller utföra sådana åtgärder som avses i första stycket att iaktta vad som gäller enligt nämnda stycke.

Paragrafen, som motsvarar 19 kap. 1 § i det remitterade förslaget, har behandlats i den allmänna motiveringen i lagrådsremissen (avsnitt 2.7).

Första stycket motsvarar 2 kap. 63 § VL och 8 kap. 1 § i utredningens förslag.

Aktsamhetsregeln gäller inte som i VL bara grundvatten utan även ytvatten.

Aktsamhetsregeln utgör när det gäller vattenföretag ett komplement till det allmänna kravet på skadeförebyggande åtgärder som villkor för vattenföretag (se 3 kap. 7 § andra stycket). Aktsamhetsregeln avser emellertid inte bara vattenföretag utan även åtgärder på land. 5 § ML innehåller krav på försiktighetsmått i fråga om miljöfarlig verksamhet som motsvarar förevarande aktsamhetsregel. Aktsamhetskravet i förevarande paragraf och i 5 § ML skall iakttas antingen vattenföretaget eller den miljöfarliga verksamheten tillståndsprövats eller inte. Om tillståndsprövning sker skall tillståndsmyndigheten ange vilka försiktighetsmått som skall vidtas.

Som exempel på åtgärder som omfattas av aktsamhetsregeln kan nämnas grävning, sprängning och anordnande av upplag samt utspridande av gödsel eller bekämpningsmedel. Utredningen har som ytterligare exempel på verksamheter som kan beröras angivit båttrafik, annan trafik och bad. Verksamhet som kan bedrivas med stöd av allemansrättsliga grundsatser torde dock normalt inte vara av en sådan omfattning att aktsamhetsregeln blir tillämplig. Vill man begränsa allmänhetens rätt att på denna grund utnyttja ett område, får bestämmelser enligt 3 § utfärdas. Detta förutsätter att skyddsområde inrättas enligt 2 §.

Ersättning utgår inte för det intrång som aktsamhetsregeln kan medföra för den enskilde. En uttrycklig regel härom i 7 § första stycket andra meningen i det remitterade förslaget har utgått i propositionsförslaget. Som lagrådet påpekar gäller denna grundsats utan att uttrycklig föreskrift behöver meddelas. En underlåtenhet att iaktta aktsamhet kan medföra skadeståndsskyldighet.

Som nämnts skall aktsamhetsregeln beaktas vid tillståndsprövningen av vattenföretag. Vid prövning av miljöfarlig verksamhet enligt ML skall på samma sätt aktsamhetsregeln i 5 § ML beaktas. Om företagaren utför företaget eller bedriver verksamheten i enlighet med de villkor som meddelas vid denna prövning bör han sålunda anses uppfylla kravet på aktsam-

19 kap. 2 §

het. Han bör då inte kunna drabbas av ytterligare åligganden enligt denna bestämmelse. Vad nu sagts bör gälla också då någon bedriver täktverksamhet i enlighet med tillstånd enligt 18 § naturvårdslagen. Vid tillståndsprövning enligt denna paragraf beaktas nämligen också vattenskyddssynpunkter. I *andra stycket* av förevarande paragraf stadgas därför att den som utövar verksamhet eller utför åtgärder i enlighet med vad som har föreskrivits i tillståndsbeslut enligt denna lag, ML eller 18 § naturvårdslagen skall anses ha fullgjort sina åligganden enligt första stycket. Om sådan verksamhet eller åtgärd medför en icke önskvärd inverkan på vattentillgången får bestämmelserna om omprövning i respektive lag tillämpas för att ändra villkoren för tillståndet.

Tredje stycket motsvarar 2 kap. 65 § första stycket VL och 23 kap. 6 § första stycket i utredningens förslag.

Enligt 21 kap. 3 § kan länsstyrelsen även i efterhand ingripa med ett vitesföreläggande mot den som inte har iakttagit aktsamhetsregeln. Handräckning får också meddelas. Aktsamhetsregeln är däremot inte straffsanktioncrad (jfr 21 kap. 1 § första stycket punkt 5).

2 § Till skydd för en yt- eller grundvattentillgång som utnyttjas eller kan antas komma att utnyttjas för vattentäkt får länsstyrelsen besluta om ett behövligt skyddsområde (vattenskyddsområde).

Länsstyrelsen skall föreskriva de inskränkningar i rätten att förfoga över fastigheter inom vattenskyddsområdet som behövs för att tillgodose syftet med området. Om det behövs, får länsstyrelsen föreskriva att skyltar eller stängsel skall sättas upp och att annans mark får tas i anspråk härför.

Föreskrifter som medför att pågående markanvändning avsevärt försvåras eller att annans mark tas i anspråk får endast meddelas på ansökan av kommun eller den i vars intresse vattenskyddsområdet fastställs.

Paragrafen, som med av lagrådet föreslagen utformning motsvarar 19 kap. 2 § i det remitterade förslaget samt 2 kap. 64 § VL och 8 kap. 2 och 3 §§ i utredningens förslag, har behandlats i den allmänna motiveringen i lagrådsremissen (avsnitt 2.7). Av 24 § i promulgationslagen följer bl. a. att vissa äldre förordnanden skall anses som förordnanden enligt den nya vattenlagen.

I *första stycket* anges förutsättningarna för ett beslut om vattenskyddsområde.

Enligt VL kan länsstyrelsen besluta om skyddsområde endast när det är för vattenförsörjningen inom tätbebyggelse som en grundvattentillgång behöver skyddas. Som jag har anfört i den allmänna motiveringen delar jag utredningens uppfattning att det inte är motiverat att behålla denna begränsning och förevarande paragraf innehåller alltså inte någon begränsning till tätbebyggelse. I enlighet med vad jag har anfört under kapitelrubriken har tillämpningsområdet utvidgats till att omfatta alla slags vattentäkter och inte bara sådana till förmån för vattenförsörjningen.

Ett skyddsområde bör normalt ges sådan omfattning att garantier skapas för att råvattnet efter ett normalt reningsförfarande kan användas för sitt

ändamål. Kraven på ytvattenskydd kan emellertid i praktiken få sättas lägre så att man undviker alltför vidsträckta skyddsområden. *19 kap. 2 §*

Som utredningen framhåller kan syftet med ett beslut om vattenskyddsområde ibland tillgodoses genom ett beslut av regeringen enligt 8 § ML om förbud mot allt avloppsutsläpp o. dyl. inom ett visst område.

Enligt *andra stycket första meningen* skall länsstyrelsen meddela föreskrifter om vilka inskränkningar i rätten att förfoga över fastigheter inom vattenskyddsområdet som behövs för att tillgodose syftet med området. I motsats till gällande rätt har länsstyrelsen befogenhet att meddela skyddsföreskrifter som går utöver den allmänna aktsamhetsregeln. Rätten att på eget initiativ meddela skyddsföreskrifter inskränks dock av bestämmelsen i tredje stycket, som innebär att föreskrifter som kan föranleda ersättning till markägare endast får meddelas på särskild begäran.

Frågor om ersättning regleras i 7–9 §§. Som framgår av 7 § andra stycket kan föreskrifterna utformas så att de innebär ett förbud att vidta vissa åtgärder utan särskilt tillstånd. För de fall tillstånd skall lämnas av en kommunal myndighet ges en särskild besvärsregel i 6 § första stycket.

Om det sedan vattenskyddsområdet har inrättats och skyddsföreskrifter meddelats framkommer behov av ytterligare föreskrifter, får länsstyrelsen meddela sådana. I motsats till utredningsförslaget har någon särskild bestämmelse härom inte tagits med i förevarande paragraf. Vid meddelande av ytterligare föreskrifter gäller naturligtvis också inskränkningen i tredje stycket.

I de fall ett vattenskyddsområde inrättas för en ytvattentäkt kan det förekomma att meddelade skyddsföreskrifter berör miljöfarlig verksamhet som utövas inom området med stöd av tillstånd enligt ML. Av 22 § ML framgår motsatsvis att skyddsföreskrifterna gäller även nämnda verksamhet oaktat tillstånd har meddelats. Företagaren måste alltså rätta sig efter skyddsbestämmelserna.

Andra stycket andra meningen saknar motsvarighet i VL. Bestämmelsen innebär att länsstyrelsen kan ålägga en markägare att upplåta mark för stängsel eller skyltar som behövs för att tillgodose syftet med vattenskyddsområdet. Ersättning för mark som upplåts kan utgå enligt 7 § första stycket.

Tredje stycket inskränker i enlighet med vad som har anförts i den allmänna motiveringen i lagrådsremissen (avsnitt 2.7) länsstyrelsens befogenhet att meddela skyddsföreskrifter. Om föreskrifterna kan medföra att pågående markanvändning avsevärt försvåras eller att annans mark tas i anspråk, vilket enligt 7 § medför ersättningsrätt för ifrågavarande fastighetsägare, måste föreskrifterna ha begärts av någon, t. ex. en kommun eller en industri. Av länsstyrelsens beslut bör framgå på vems ansökan utfärdats sådana föreskrifter som kan medföra rätt till ersättning.

Bestämmelser om straff för brott mot skyddsföreskrifter finns i 21 kap. 1 § första stycket punkt 5 nya vattenlagen. Enligt 21 kap. 3 § får länsstyrel-

sen vid vite förelägga den som brutit mot skyddsföreskrifter att vidta rättelse. Handräckning får också meddelas. *19 kap. 3–5 §§*

3 § Regeringen eller den myndighet som regeringen bestämmer får meddela sådana föreskrifter om vad allmänheten skall iaktta inom ett vattenskyddsområde som behövs för att tillgodose syftet med området.

Paragrafen, som motsvarar 19 kap. 3 § i det remitterade förslaget och 8 kap. 4 § i utredningens förslag, har utformats efter mönster av 10 § naturvårdslagen (se prop. 1974: 166 s. 116). Meningen är att länsstyrelsen skall bemyndigas att meddela föreskrifterna. Sådana föreskrifter medför inte någon rätt till ersättning.

4 § Innan länsstyrelsen fattar beslut enligt 2 § skall länsstyrelsen utfärda en kungörelse med föreläggande för sakägarna att, om de vill framställa erinringar mot åtgärden, göra detta hos länsstyrelsen inom viss tid från kungörandet. Tiden får inte sättas kortare än en månad. Kungörelsen, som skall innehålla uppgift om förslag till vattenskyddsområde och skyddsföreskrifter, skall införas i ortstidning. En utskrift av kungörelsen skall vidare sändas till kända sakägare.

Om beslutet berör fast egendom som är samfälld för flera fastigheter, behöver någon utskrift av kungörelsen inte sändas till de särskilda delägarna i samfälligheten. Finns en känd styrelse för samfälligheten, skall en utskrift av kungörelsen sändas till styrelsen.

Om beslutet uppenbarligen berör endast viss eller vissa sakägare, får, i stället för att kungörande sker, föreläggandet delges med sakägarna.

Om frågan om vattenskyddsområde har upptagits efter ansökan, skall kostnaderna för kungörandet betalas av sökanden.

Paragrafen motsvarar med några redaktionella jämkningar 19 kap. 4 § i det remitterade förslaget samt 2 kap. 66 § VL och 8 kap. 5 § i utredningens förslag. För att underlätta delgivningen med sakägarna och för att göra förfarandet snabbare har här i motsats till VL och till vad som gäller enligt 11 § naturvårdsförordningen (1976: 484) införts ett kungörelseförfarande (jfr 12 kap. 14 och 15 §§ nya vattenlagen).

5 § När vattenskyddsområde fastställts och när föreskrifter enligt 2 eller 3 § meddelats, ändrats eller upphävts, skall beslutet snarast möjligt kungöras på det sätt som är föreskrivet beträffande författningar i allmänhet. Kungörelse om beslutet skall också införas i ortstidning. Sökande och sakägare anses ha fått del av beslutet den dag kungörelsen var införd i ortstidning.

Om beslutet har meddelats efter ansökan, skall sökanden betala kostnaderna för kungörandet.

Paragrafen motsvarar med några redaktionella jämkningar 19 kap. 5 § i det remitterade förslaget och 2 kap. 67 § VL. I fråga om kungörandet gäller 9 och 11 §§ lagen (1976: 633) om kungörande av lagar och andra författningar. Beslutet skall alltså kungöras i länets författningssamling samt, enligt uttryckligt stadgande i förevarande paragraf, införas i ortstidning, varvid 3 § lagen (1977: 654) om kungörande i mål och ärenden hos myndighet tillämpas.

19 kap. 6–7 §§

Enligt 12 § andra stycket förvaltningslagen (1971: 290) skall besvär över länsstyrelsens beslut anföras inom tre veckor från det klaganden fick del av beslutet. Med hänsyn till det ofta stora antalet sakägare i ärenden av förevarande slag har i första stycket tredje meningen av förevarande paragraf införts en bestämmelse som innebär att kungörandet av beslutet skall anses som delgivning. Om kungörelsen har varit införd i flera ortstidningar, skall delgivningen anses ha skett den dag då den senaste ortstidningen kom ut (jfr 5 § första stycket lagen om kungörande i mål och ärenden hos myndighet).

6 § Om en kommunal myndighet har meddelat beslut med stöd av föreskrift som har utfärdats enligt 2 § andra stycket första meningen, får besvär över beslutet anföras hos länsstyrelsen.

Beslut enligt 1–3 §§ eller enligt första stycket gäller omedelbart, om inte annat förordnas.

Paragrafen motsvarar med av lagrådet föreslagna jämkningar 19 kap. 6 § i det remitterade förslaget och 2 kap. 68 § VL. Den saknar motsvarighet i utredningens förslag.

Liksom f. n. bör länsstyrelsen i viss utsträckning kunna överlåta till hälsovårdsnämnden och andra kommunala myndigheter att bestämma vilka villkor som i de särskilda fallen skall gälla för verksamheten på fastigheter inom ett skyddsområde. Typfallet är att länsstyrelsen föreskriver att uppläggandet av vissa angivna ämnen inte får ske förrän hälsovårdsnämnden har gett tillstånd härtill (se prop. 1964: 42 s. 60). Fastighetsägaren har i sådana fall enligt *första stycket* tillerkänts rätt att få det kommunala beslutet prövat av länsstyrelsen. Besvär kan anföras på andra grunder än vad som gäller för kommunalbesvär.

Enligt 22 kap. 6 § överklagas länsstyrelsens beslut enligt 2 eller 3 § hos regeringen medan ett vitesföreläggande enligt 1 § tredje stycket överklagas hos kammarrätten.

Ersättning

Förevarande bestämmelser, som motsvarar 10 kap. 18 § i utredningens förslag, har utformats efter mönster av 25–27 §§ naturvårdslagen. Som har berörts i den allmänna motiveringen i lagrådsremissen (avsnitt 2.7) gäller enligt 2 kap. 62 § VL de allmänna bestämmelserna om ersättning i VL, medan den nya vattenlagens bestämmelser som förutsättning för ersättning kräver att pågående markanvändning avsevärt försvåras av skyddsföreskrifterna.

7 § Fastighetsägare och innehavare av särskild rätt till fastighet har rätt till ersättning, om föreskrifter enligt 2 § andra stycket som meddelats efter ansökan medför att pågående markanvändning avsevärt försvåras eller att mark tas i anspråk.

19 kap. 7 §

Om en föreskrift enligt 2 § andra stycket första meningen innebär förbud att vidta vissa åtgärder utan särskilt tillstånd, får ersättning på grund av den föreskriften utgå endast om sådant tillstånd har vägrats eller förenats med särskilda villkor.

Ersättningen skall betalas av den som har begärt föreskrifterna hos länsstyrelsen.

Om synnerligt men uppkommer vid användningen av fastigheten, skall fastigheten lösas av den ersättningsskyldige om ägaren begär det.

Paragrafen, som med av lagrådet föreslagna ändringar motsvarar 19 kap. 7 och 8 §§ i det remitterade förslaget och har utformats efter mönster av 26 § första och andra styckena och 27 § naturvårdslagen (jfr också 22 § första stycket byggnadslagen), har behandlats i den allmänna motiveringen i lagrådsremissen (avsnitt 2.7).

Enligt *första stycket* gäller att ersättning på grund av föreskrifter enligt 2 § andra stycket utgår endast i det fall föreskrifterna har meddelats efter ansökan och medför att pågående markanvändning avsevärt försvåras eller att mark tas i anspråk. Bestämmelsen innebär en ändring av principerna för ersättning i förhållande till gällande VL.

Enligt 2 kap. 64 § VL gäller att länsstyrelsen endast får meddela skyddsbestämmelser som faller inom ramen för aktsamhetsregeln i 2 kap. 63 §VL. Sådana föreskrifter kan inte medföra rätt till ersättning för den vars verksamhet påverkas. Skyddsföreskrifter kan också meddelas av vattendomstolen enligt 2 kap. 14 § tredje stycket och 62 § VL. Här finns inte någon begränsning när det gäller föreskrifternas innehåll utan även föreskrifter som går utöver aktsamhetsregeln kan meddelas. För intrång på grund av sådana föreskrifter utgår ersättning enligt 9 kap. 1–10 §§ VL. Dessa ersättningsregler, som i huvudsak motsvarar ersättningsreglerna i 4 kap. expropriationslagen, innebär att ersättningen för skada på fastighet skall motsvara minskningen i fastighetens marknadsvärde. Den s. k. presumtionsregeln innebär dock viss begränsning av rätten till ersättning för s. k. förväntningsvärden. Ersättning kan inte utdömas för sådana inskränkningar i rätten att förfoga över fastighet som kan anses följa av aktsamhetsregeln. Ersättning skall å andra sidan i princip utgå för varje intrång som går utöver denna regel.

När det gäller rätt till ersättning på grund av skyddsföreskrifter enligt den nya vattenlagen för mark som tas i anspråk innebär bestämmelsen i första stycket första meningen ingen ändring i förhållande till gällande rätt. Bestämmelserna i 9 kap. 1–10 §§, som motsvarar 9 kap. 1–10 §§ VL, skall tillämpas på värdering m. m. (se 9 § i förevarande kapitel). I fråga om ersättning för föreskrifter som på något annat sätt begränsar rätten att förfoga över en fastighet innebär bestämmelsen för det första att förlust av förväntningsvärden inte alls ersätts. Vidare torde kravet på att den pågående markanvändningen skall försvåras avsevärt i vissa fall kunna innebära en något restriktivare bedömning av ersättningsfrågor. Ersättnings-

rätt behöver sålunda inte föreligga i alla fall då en föreskrift kan anses gå utöver aktsamhetsregeln. *19 kap. 8 §*

Liksom enligt gällande rätt bör ersättning inte komma i fråga då en föreskrift inte går utöver vad fastighetsägaren måste tåla enligt aktsamhetsregeln i 1 § första stycket. Detsamma bör gälla i fråga om motsvarande aktsamhetsregler i annan lagstiftning, exempelvis 5 § ML och de grannelagsrättsliga bestämmelserna i 3 kap. jordabalken. En särskild bestämmelse härom har tagits in i det remitterade förslaget men har på lagrådets förslag utgått i propositionsförslaget, eftersom denna grundsats får anses gälla utan uttrycklig föreskrift.

I fråga om innebörden av begreppet "pågående markanvändning avsevärt försvåras" hänvisas till vad som har anförts vid 1972 års ersättningsreform (se prop. 1972: 111 bil. 2 s. 326 samt bil. 3 s. 527 och 535; jfr också prop. 1974: 166 s. 108).

Andra stycket motsvarar 26 § andra stycket naturvårdslagen.

I *tredje stycket* anges vem som skall svara för eventuella ersättningar. Länsstyrelsen kan ta upp frågor om vattenskyddsområden utan att någon framställning härom gjorts, dock med den inskränkningen som anges i 2 § tredje stycket. En kommun eller någon annan som vill ha särskilt skydd för en vattentillgång kan också vända sig till länsstyrelsen och begära att länsstyrelsen meddelar skyddsföreskrifter. Den som har begärt skyddsföreskrifter skall svara för eventuella ersättningsanspråk. Eftersom länsstyrelsen enligt 2 § tredje stycket inte får utan någon begäran meddela sådana inskränkande föreskrifter att ersättningsskyldighet kan uppkomma för staten, innehåller stadgandet inte någon motsvarighet till utredningsförslaget att staten skall betala ersättningen när föreskrifterna har meddelats utan någon särskild framställning. Ersättningsskyldighet för staten skall alltså inte uppkomma annat än om statlig myndighet begärt att föreskrifterna meddelas.

Fjärde stycket, som motsvarar 19 kap. 8 § i det remitterade förslaget och som har utformats efter mönster av 27 § naturvårdslagen och 22 § tredje stycket byggnadslagen, har behandlats i den allmänna motiveringen i lagrådsremissen (avsnitt 2.7). Utredningen har inte föreslagit någon rätt till inlösen.

I fråga om innebörden av begreppet "synnerligt men" hänvisas till vad som har anförts vid 1972 års ersättningsreform (se prop. 1972: 111 bil. 2 s. 336). Som framgår av bestämmelsens formulering föreligger inlösenplikt endast beträffande hel fastighet.

Några särskilda bestämmelser om värderingen vid inlösen lämnas inte i detta kapitel. I stället blir genom hänvisningen i 9 § de allmänna bestämmelserna om ersättning i 9 kap. 1–10 §§ tillämpliga.

8 § Den som vill göra anspråk på ersättning eller begära inlösen skall väcka talan mot den ersättningsskyldige hos vattendomstolen inom ett år

från den dag då det beslut som anspråket grundas på vann laga kraft. Gör han inte detta förlorar han sin rätt. *19 kap. 9 §, 20 kap. 1 §*

Paragrafen, som motsvarar 19 kap. 9 § i det remitterade förslaget men saknar motsvarighet i utredningens förslag, har utformats efter mönster av 33 § första stycket naturvårdslagen.

Talan enligt förevarande paragraf skall handläggas som stämningsmål (se 13 kap. 14 § punkt 12). Enligt 20 kap. 3 § gäller i sådana mål särskilda bestämmelser om rättegångskostnader (jfr 36 § naturvårdslagen).

Den i förevarande paragraf angivna ettårsfristen är dispositiv och kan alltså efterges av den ersättningsskyldige, t. ex. om det fordras för fortsatta förhandlingar (se prop. 1964: 148 s. 152). I fall som avses i 7 § andra stycket löper fristen från det beslutet i fråga om särskilt tillstånd (dispens) vann laga kraft.

9 § I fråga om ersättning och inlösen enligt detta kapitel gäller i övrigt 9 och 16 kap.

Paragrafen, som motsvarar 19 kap. 10 § i det remitterade förslaget, innebär att de allmänna bestämmelserna om ersättning och betalning av ersättning blir tillämpliga (jfr 25 § andra stycket naturvårdslagen).

20 kap. Kostnadsbestämmelser

Kapitlet motsvarar 20 kap. i det remitterade förslaget och 22 kap. i utredningens förslag och innehåller med särskilda underrubriker bestämmelser om rättegångskostnader vid domstol m. m. (1–6 §§), förrättningskostnader m. m. (7–9 §§) och övriga kostnader (10–13 §§).

Eftersom utredningens förslag till en administrativ tillståndsprövning har avvisats (se avsnitt 2.2 i den allmänna motiveringen i lagrådsremissen) innehåller förevarande kapitel inte någon motsvarighet till de av utredningen föreslagna särskilda bestämmelserna om kostnaderna i administrativa tillståndsärenden.

Principerna för kostnadsansvaret enligt förevarande kapitel överensstämmer i huvudsak med gällande rätt (se främst 10 kap. 79 § och 11 kap. 65 § VL).

22 kap. 13 § i utredningens förslag motsvaras av 22 kap. 3 § nya vattenlagen.

Rättegångskostnader vid domstol m. m.

1 § I ansökningsmål, utom sådana som anges i andra stycket, och i mål som avses i 13 kap. 13 § andra stycket skall sökanden svara för sina egna och motparternas kostnader vid vattendomstolen. I ansökningsmål som innefattar bildande av samfällighet för bevattning eller vattenreglering svarar sökanden inte för kostnader i vattendomstolen som uppkommit för deltagare i samfälligheten.

20 kap. 1 §

I mål som gäller omprövning eller förverkande enligt 15 kap. 3–6 eller 12 § skall kammarkollegiet och tillståndshavaren svara för sina kostnader vid vattendomstolen. I mål enligt 15 kap. 3 § skall kammarkollegiet dessutom svara för kostnader vid vattendomstolen som uppkommer för andra motparter än tillståndshavaren. I mål som gäller omprövning enligt 15 kap. 15 § andra stycket av fråga om kretsen av deltagare eller kostnadsfördelningen eller enligt 16 § skall varje part svara för sina kostnader.

I sådana överklagade ansökningsmål som avses i första stycket första meningen skall sökanden svara för sina egna kostnader i högre rätt och för de kostnader som där har uppkommit för motparterna genom att sökanden har klagat.

Paragrafen motsvarar med av lagrådet föreslagna jämkningar 20 kap. 2 § i det remitterade förslaget. 1 § i detta har på lagrådets förslag utgått.

Första stycket första meningen motsvarar 11 kap. 65 § första stycket första meningen VL och 22 kap. 1 § första stycket i utredningens förslag och innehåller huvudregeln om kostnadsansvaret i ansökningsmål i vattendomstolen. Innebörden är liksom enligt VL att sökanden skall svara för både sina egna kostnader och motparternas kostnader. Vilka kostnader som är ersättningsgilla framgår av 18 kap. 8 § rättegångsbalken, som också innehåller en bestämmelse om rätt till ränta på kostnadsersättningen. Avsteg från huvudregeln om sökandens kostnadsansvar kan göras med stöd av 18 kap. 6 § rättegångsbalken, som innebär att en motpart till sökanden kan bli skyldig att ersätta kostnader som han förorsakat genom försumlig processföring m. m. (jfr 11 kap. 65 § andra stycket VL). I 2 § första stycket hänvisas till 18 kap. 6 och 8 §§ rättegångsbalken.

Regeln om kostnadsansvaret i ansökningsmål gäller också i de fall att ett ansökningsmål enligt 13 kap. 13 § andra stycket handläggs som stämningsmål.

När det i stadgandet talas om sökandens kostnadsansvar bör beaktas att, om frågan om rättegångskostnader aktualiseras sedan tillstånd till företaget har getts, t. ex. efter ett uppskov med prövningen av vissa frågor enligt 13 kap. 49 §, den som innehar tillståndet kan vara en annan än den som ansökte om företaget. Ett exempel är det av lagrådet under 5–7 kap. behandlade fallet att den samfällighet som deltagarna i ett regleringsföretag bildar förfogar över meddelat tillstånd. I sådana fall måste vad som sägs om sökanden i paragrafen anses gälla tillståndshavaren. Någon uttrycklig regel härom anser jag inte erforderlig.

Det bör framhållas att reglerna också blir tillämpliga i fråga om anspråk på ersättning för oförutsedd skada. Genom en anmälan av sådant anspråk anhängiggörs inget nytt mål utan prövningen sker inom ramen för det ursprungliga ansökningsmålet. I fråga om oförutsedda skador på grund av ett markavvattningsföretag som ursprungligen handlagts vid en förättning, får utan någon uttrycklig regel bestämmelsen i 7 § anses äga motsvarande tillämpning.

20 kap. 1 §

Svea hovrätt tar i detta sammanhang upp frågan om en begränsning av antalet ombud och tekniska biträden på sakägarsidan i ansökningsmålen. Enligt hovrätten har antalet ombud och tekniska biträden i vattenmål ökat under senare tid. Detta har enligt hovrätten fått till följd att rättegångskostnaderna ökar samtidigt som en avsevärd del av vattendomstolarnas arbete ägnas åt kostnadsfrågor. Hovrätten anser att förväntade rättegångskostnader i vissa fall kan utgöra ett hinder för mindre och medelstora vattenföretag. Hovrätten, som finner utvecklingen oroande, fäster uppmärksamheten på en bestämmelse i den norska expropriationslagstiftningen, enligt vilken det vid avgörande av frågan om sakägarnas rättegångskostnader varit nödvändiga skall beaktas att sakägare med likartade intressen som inte strider mot varandra bör utnyttja samma juridiska och tekniska biträde.

Enligt min mening är det inte lämpligt med någon särskild bestämmelse som begränsar sakägarnas rätt att välja ombud. Det bör emellertid inom ramen för de nu föreslagna kostnadsbestämmelserna med tillämpning av 18 kap. 6 och 8 §§ rättegångsbalken vara möjligt att i viss mån begränsa kostnaderna då flera ombud och tekniska biträden har anlitats på sakägarsidan. Sålunda kan bl. a. utredningar och argumentering i samma fråga, som utförs av flera ombud oberoende av varandra, ofta anses vara onödigt dubbelarbete, som inte bör ersättas fullt ut. Jag vill också erinra om att vattendomstolen enligt 13 kap. 30 § andra stycket nya vattenlagen skall se till att någon onödig utredning inte görs i målet.

Svea hovrätt anser vidare att en bestämmelse bör införas om indexuppräkning av ersättning för rättegångskostnader. Enligt hovrätten förekommer det ofta att en lång tid förflyter mellan upprättandet av en kostnadsräkning och utdömandet av ersättning. I sådana fall framställs ofta yrkanden om en indexuppräkning av beloppet. Sådana yrkanden kan emellertid enligt hovrätten inte bifallas på grund av bestämmelserna i 18 kap. 8 § rättegångsbalken.

Jag har inte funnit skäl att föreslå någon bestämmelse om indexuppräkning av kostnadsersättningar i enlighet med hovrättens förslag. Den möjlighet att etappvis döma ut ersättning för rättegångskostnader som finns enligt 5 § i förevarande kapitel gör att nämnvärda förluster till följd av penningsvärdets fall inte skall behöva uppkomma.

Några remissinstanser tar upp frågan om rätten till ersättning för kostnader i samband med utomprocessuella förberedelser enligt 11 kap. 7–11 §§ nya vattenlagen (jfr 4 kap. 19 § VL).

Enligt gällande praxis anses sökanden ersättningsskyldig för sakägarnas kostnader i samband med förberedelser som avses i 4 kap. 19 § VL, om kostnaden avser en inställelse m. m. som kan anses ha varit av betydelse för den kommande handläggningen vid vattendomstolen (se NJA 1960 s. 55). På samma sätt har sökanden ansetts ersättningsskyldig för sakägares kostnader i samband med en tillåtlighetsprövning hos regeringen, om kost-

naderna hänför sig till arbete som är av betydelse för den fortsatta rättegången i vattendomstolen (se vattenöverdomstolens beslut den 4 april 1977, nr ST 1; jfr NJA 1964 s. 295). Motsvarande bör enligt min mening gälla enligt den nya vattenlagen. Jag anser inte att det behövs några särskilda bestämmelser rörande frågan. *20 kap. 2 §*

Första stycket andra meningen innehåller en specialregel för ansökningsmål som innefattar bildande av samfälligheter enligt vattenlagen (jfr 11 kap. 65 § första stycket andra meningen VL). Sökandens kostnadsansvar enligt första meningen gäller enligt bestämmelsen inte deltagare i samfälligheten. Detta överensstämmer med vad som gäller vid markavvattningsförrättningar enligt 7 § första stycket.

Andra stycket, som saknar motsvarighet i VL, motsvarar 22 kap. 3 § i utredningens förslag. Vid omprövning m. m. enligt 15 kap. 3–6 §§ nya vattenlagen är det kammarkollegiet som är sökande och vid omprövning enligt 15 kap. 12 § är det kammarkollegiet eller tillståndshavaren som är sökande. Förevarande bestämmelser avser endast dessa typer av omprövningsmål. Vid omprövning enligt 15 kap. 8, 9 och 11 §§ gäller alltså de vanliga rättegångskostnadsreglerna för ansökningsmål i första stycket av förevarande paragraf.

Omprövningar enligt 15 kap. 15 § andra stycket kan i vissa fall avse endast förhållandet mellan deltagarna i en samfällighet. Detta gäller alltid omprövningar enligt 16 § samma kapitel. Vid sådana omprövningar skall enligt tredje meningen i förevarande stycke varje part svara för sina kostnader.

Tredje stycket motsvarar 11 kap. 106 § femte stycket och 108 § andra stycket VL samt 22 kap. 6 § i utredningens förslag (jfr 7 kap. 3 § expropriationslagen). Innebörden är liksom enligt VL att en sakägare som klagar till högre rätt får stå för sina egna kostnader, om han förlorar, men att han inte kan åläggas att betala sökandens kostnader annat än med tillämpning av 18 kap. 6 § rättegångsbalken. Liksom enligt gällande rätt blir bestämmelsen tillämplig inte bara vid klagan i huvudsaken utan också då något beslut under rättegången överklagas.

I ansökningsmål förekommer ibland att sakägare för talan mot vattendomstolens dom i frågor vari sökanden inte har något egentligt partsintresse. Denna fråga behandlas under följande paragraf.

2 § Bestämmelserna i 1 § gäller inte, om annat följer av 18 kap. 6 eller 8 § rättegångsbalken.

Beträffande särskilda frågor i ansökningsmål får efter vad som finnes skäligt förordnas att vardera parten skall svara för sina kostnader eller att part som förlorar skall ersätta annan part hans kostnader.

Paragrafen har införts på förslag av lagrådet.

Första stycket motsvarar 22 kap. 8 § i utredningens förslag och delvis 11 kap. 65 § andra stycket VL (jfr 16 kap. 14 § andra stycket fastighetsbildningslagen och 7 kap. 1 § första stycket expropriationslagen).

20 kap. 2 §

Enligt *andra stycket* kan avsteg göras från huvudregeln om sökandens kostnadsansvar i ansökningsmål i 1 §. Bestämmelsen kan tillämpas i alla instanser.

Som exempel på fall då stadgandet bör kunna tillämpas kan nämnas det i remissprotokollet berörda att sakägare tvistar om fördelningen mellan dem om ett ersättningsbelopp. Sökanden har i regel inget eget intresse att bevaka i tvister, som inte rör ersättningens belopp utan enbart fördelningen av beloppet. Så har det i rättspraxis hänt att samefonden och en sameby tvistar inbördes om fördelningen av ett i och för sig ostridigt ersättningsbelopp avseende skador på rennäringen. Det kan också nämnas andra exempel. Ett inte så ovanligt fall är att delägare i ett samfällt fiske tvistar om fördelningen av den ersättning som bestämts för skada på fisket.

De nu berörda fallen bör hållas isär från sådana som avses i 13 kap. 17 §. Som jag har anfört i anslutning till det stadgandet är dess innebörd att, om frågor som där avses tas upp i ett vattenmål, vattenlagens bestämmelser inte blir tillämpliga utan i stället de regler som gäller på det ifrågavarande rättsområdet, bl. a. i fråga om rättegångskostnader. Detta betyder att om vattendomstolen, såsom ibland skett vid tillämpningen av motsvarande stadgande i 11 kap. 22 § VL, tagit upp en fördelningsfråga med stöd av 13 kap. 17 § och inte sett den som ett naturligt led i prövningen av vattenmålet, kostnadsreglerna i rättegångsbalken blir tillämpliga i denna del (jfr prop. 1974: 83 s. 200). Beträffande fallet rörande tvist mellan samefonden och en sameby torde vattendomstolen, med hänsyn till fördelningsregeln i 28 § andra stycket rennäringslagen (1971: 437), vilken är att tillämpa också i vattenmål, alltid ha att ta ställning till fördelningsfrågan; en tillämpning av 13 kap. 17 § blir alltså inte aktuell i dessa fall.

I fall av nu berörda art bör man kunna se till den verkliga partsställningen i målet när det gäller att avgöra vem som skall stå för rättegångskostnaderna. Sökandens kostnader i mål av denna art torde bli obetydliga och bör stanna på honom. Däremot bör sökanden inte förpliktas att betala rättegångskostnaderna för någon av de reellt tvistande parterna. I stället bör kostnaderna fördelas dem emellan med tillämpning av grunderna i 18 kap. rättegångsbalken. Om i det berörda fallet avseende tvist mellan en sameby och samefonden samebyn har framgång med sin talan, bör således samefonden kunna åläggas att ersätta byns rättegångskostnader.

Bestämmelsen kan tillämpas också i andra typer av fall, där en avvikelse från huvudregeln om sökandens kostnadsansvar framstår som motiverad. Ett sådant fall är det som avses i 3 kap. 10 §. Det stadgandet innebär att någon som kan få nytta av ett vattenföretag, om detta utförs på ett visst sätt, kan i ansökningsmålet rörande tillstånd till företaget begära ett sådant ändrat utförande. Det kan inte vara skäligt att sökanden skall behöva betala kostnaderna för den som framställer ett sådant yrkande, om denne inte får bifall till sin talan. Och även om hans yrkande bifalls kan omständigheterna vara sådana att en annan fördelning av kostnaderna än som skulle följa av huvudregeln framstår som skälig.

20 kap. 3–5 §§

3 § Om talan om ersättning eller inlösen på grund av ett förordnande om vattenskyddsområde ogillas men käranden har haft skälig anledning att få sin talan prövad av vattendomstolen, får vattendomstolen förordna att svaranden skall ersätta käranden dennes rättegångskostnader eller att vardera parten skall svara för sina kostnader vid vattendomstolen.

Paragrafen, som motsvarar 20 kap. 3 § i det remitterade förslaget men saknar motsvarighet i VL och i utredningens förslag (jfr dock 22 kap. 4 § första stycket), innehåller ett undantag från huvudregeln att rättegångsbalkens rättegångskostnadsregler gäller i stämningsmål.

Utredningen har föreslagit ett sådant undantag för talan om oförutsedda skador. Som framgår av 15 kap. 17 § tredje stycket nya vattenlagen har jag emellertid frångått utredningsförslaget att sådan talan skall väckas genom ansökan om stämning. Anspråk på grund av oförutsedda skador skall i stället anmälas till vattendomstolen och handläggas i det ursprungliga ansökningsmålet. Detta innebär att bestämmelserna i 1 § första stycket i förevarande kapitel om sökandens ansvar för kostnader blir tillämpliga. Förevarande kapitel innehåller inte några särskilda bestämmelser om rättegångskostnadsansvaret vid talan om oförutsedda skador.

Förevarande paragraf innehåller i stället bestämmelser om rättegångskostnader i stämningsmål vid vattendomstolen om ersättning eller inlösen på grund av förordnanden om vattenskyddsområden enligt 19 kap. Ersättningsbestämmelserna i 19 kap. har utformats efter mönster av 25–27 §§ naturvårdslagen. Enligt 36 § naturvårdslagen gäller för sakägarna generösare regler om rättegångskostnader än som följer av rättegångsbalken (se prop. 1972: 111 bilaga 3 s. 528 och 538). Motsvarande bestämmelser har tagits in i förevarande paragraf.

Förevarande paragraf avser endast kostnaderna vid vattendomstolen. I högre rätt gäller alltså rättegångsbalkens bestämmelser.

4 § Om det är skäligt, får vattendomstolen i förrättningsmål förordna att en part som förlorar målet skall ersätta motparters kostnader vid vattendomstolen.

Paragrafen motsvarar 20 kap. 4 § i det remitterade förslaget samt 11 kap. 93 § VL och 22 kap. 5 § i utredningens förslag (jfr 16 kap. 14 § första stycket första meningen fastighetsbildningslagen). I paragrafen regleras liksom enligt VL både den situationen att klaganden förlorar och att han vinner (dvs. att hans motparter förlorar målet). I vattenöverdomstolen och högsta domstolen gäller rättegångsbalkens bestämmelser.

5 § I ansökningsmål får sökanden åläggas att betala ersättning för motparters rättegångskostnader även om deras talan inte har blivit prövad slutligt vid domstolen. Ersättningen skall även innefatta ränta efter sex procent från dagen för beslutet till dess betalning sker.

20 kap. 6–7 §§

Paragrafen motsvarar med av lagrådet föreslagna ändringar 20 kap. 5 § i det remitterade förslaget och 11 kap. 66 § 4 mom. VL. Utredningen har föreslagit en möjlighet att förordna om förskott på rättegångskostnader (22 kap. 9 § i utredningens förslag). Förevarande paragraf innebär däremot liksom VL att vattendomstolen i särskilda avgöranden slutligt kan avgöra frågan om ersättning för de kostnader som sakägarna dittills har haft. Denna möjlighet avser ansökningsmålen men har i motsats till det remitterade förslaget inte begränsats till vissa sådana. Beslutet i rättegångskostnadsfrågan behöver inte heller ges i samband med ett delavgörande beträffande själva saken.

Enligt 18 kap. 8 § tredje stycket rättegångsbalken skall det utgå ränta på ersättning för rättegångskostnader från dagen då målet avgörs. I förevarande fall bör utgångspunkten vara dagen för beslutet om ersättning. I andra meningen har tagits in ett särskilt stadgande härom.

6 § Vid vattendomstolen är i ansökningsmål sökanden skyldig att ersätta domstolen dess kostnader för

1. kungörelser
2. aktförvarare
3. sakkunniga som tillkallats av domstolen
4. lokaler för sammanträden.

Vad i första stycket sägs om sökanden gäller i förrättningsmål klaganden, om kostnaden har orsakats av hans besvär, och i stämningsmål käranden.

I högre rätt gäller vad i första och andra styckena sägs om sökande, klagande eller kärande den som fullföljt talan.

På anmodan av domstolen skall förskott på ersättningen betalas.

Frågan vem som slutligt skall stå för kostnaden avgörs i enlighet med vad som gäller för rättegångskostnaderna i vattenmålet.

Paragrafen motsvarar med av lagrådet föreslagen utformning 20 kap. 6 § i det remitterade förslaget samt 11 kap. 97 § 1 mom., 106 § första och tredje styckena och 108 § andra stycket VL samt 22 kap. 10 § i utredningens förslag.

Enligt 18 kap. 9 § rättegångsbalken svarar flera sökande, kärande eller klagande solidariskt för skyldigheten att betala förskott.

Förrättningskostnader m. m.

7 § Annan sakägare än deltagare har rätt till skälig ersättning för sina kostnader vid förrättning. På ersättningen skall utgå ränta efter sex procent från dagen för beslutet till dess betalning sker.

Förrättningsmän och gode män har rätt till ersättning enligt bestämmelser som meddelas av regeringen.

Ersättning till sakkunniga enligt 12 kap. 8 § bestäms av förrättningsmannen.

Paragrafen motsvarar med av lagrådet föreslagen utformning 20 kap. 7 § i det remitterade förslaget.

20 kap. 8 §

Första stycket motsvarar 10 kap. 79 § tredje stycket VL och 22 kap. 1 § andra stycket andra och tredje meningarna i utredningens förslag. Det är att märka att rättegångsbalken inte gäller vid förrättningar. Därför har intagits det särskilda räntestadgandet i andra meningen.

Andra stycket motsvarar 10 kap. 30 § första stycket första meningen och 79 § första stycket VL samt 16 kap. 24 § i utredningens förslag. F. n. gäller förordningen (1976: 1 000) om ersättning till synemän och ombud vid vissa förrättningar, som i huvudsak knyter an till lantbruksnämndstaxan. Jag kommer att senare anmäla frågan om de nya bestämmelser som behövs.

De grundläggande bestämmelserna om förrättningsmän och gode män vid förrättning finns i 12 kap. 1–6 §§ nya vattenlagen.

Tredje stycket motsvarar 16 kap. 8 § andra stycket i utredningens förslag.

8 § Till förrättningskostnader hänförs

1. ersättning till förrättningsmän, gode män och sakkunniga,
2. kungörelsekostnader, ersättning till aktförvarare och andra kostnader som är nödvändiga för förrättningen,
3. ersättning för kostnader som avses i 7 § första stycket,
4. ersättning för skador som avses i 12 kap. 24 §,
5. kostnad för förrättning som avses i 12 kap. 28 § första stycket.

Om tillståndsbeslut meddelas, skall förrättningskostnaderna fördelas mellan deltagarna i markavvattningsföretaget efter vad som är skäligt.

Inställs förrättningen, skall sökanden betala de kostnader som har uppkommit, om inte särskilda omständigheter föranleder att betalningsskyldigheten fördelas mellan samtliga sakägare eller vissa av dem. Om den inställda förrättningen har inletts på grund av ett beslut vid en fastighetsreglering, skall dock kostnaderna anses som förrättningskostnader vid fastighetsregleringen.

Om kammarkollegiet begär omprövning av ett markavvattningsföretag, skall staten svara för förrättningskostnaderna.

Såsom sökande anses även den som har förenat sig med sökanden om företaget samt den på vilkens begäran företaget har givits en större omfattning än vad sökanden har begärt.

Paragrafen motsvarar 20 kap. 8 § i det remitterade förslaget.

Första–tredje styckena motsvarar 10 kap. 79 och 80 §§ VL samt 16 kap. 25 § och 22 kap. 1 § andra stycket fjärde meningen i utredningens förslag (jfr 2 kap. 6 § fastighetsbildningslagen och 29 § anläggningslagen). Tredje stycket andra meningen innebär en ändring av vad som nu gäller enligt 10 kap. 82 § VL.

Fjärde stycket saknar motsvarighet i VL och i utredningsförslaget men överensstämmer med 1 § andra stycket och 6 § i förevarande kapitel.

Vid omprövning enligt 15 kap. 15 § andra stycket, som avser omprövning av förhållandet mellan deltagarna i en samfällighet, gäller kostnadsreglerna för förrättning. Den som efter en sådan omprövning ansluts till samfälligheten har sålunda såsom deltagare inte rätt till ersättning för sina kostnader.

Femte stycket motsvarar delvis 10 kap. 82 § VL. Av 12 kap. 9 § andra stycket nya vattenlagen framgår att i de fall en förrättning har inletts efter anmälan av fastighetsbildningsmyndigheten i samband med fastighetsreglering ägarna av de fastigheter som ingår i regleringen är att anse som sökande. Som sökande anses vidare enligt 12 kap. 25 § andra stycket den som, sedan sökanden återkallat sin ansökan, begär att förrättningen skall fortsättas. *20 kap. 9–12 §§*

9 § Sökanden är skyldig att på anmodan av förrättningsmannen betala förskott på förrättningskostnader.

Paragrafen motsvarar med av lagrådet föreslagen utformning 20 kap. 9 § i det remitterade förslaget samt 10 kap. 30 § första stycket och 79 § första stycket VL och 22 kap. 10 § i utredningens förslag.

I enlighet med vad lagrådet förordat har stadgandets tillämpning inte begränsats till vissa slags förrättningskostnader. I 8 § föreskrivs hur förrättningskostnaderna slutligt skall fördelas.

Övriga kostnader

10 § I ärenden hos regeringen om ianspråktagande av strömfall enligt 2 kap. 8 § skall sökanden svara för samtliga kostnader.

I ärenden hos länsstyrelsen om fördelning av ersättning skall den ersättningsskyldige svara för samtliga kostnader.

Första och andra styckena gäller inte om annat följer vid en motsvarande tillämpning av 18 kap. 6 eller 8 § rättegångsbalken.

Frågor om ersättning enligt denna paragraf prövas av vattendomstolen.

Paragrafen motsvarar med av lagrådet föreslagen utformning 20 kap. 10 och 11 §§ i det remitterade förslaget samt 22 kap. 1 § första stycket i utredningens förslag och 9 kap. 26 § VL. Tvister om ersättning prövas, om fråga som avses i första stycket inte prövas i ansökningsmålet om ersättning för ianspråktagande av strömfallet, av vattendomstolen efter stämning (se 13 kap. 14 § punkt 13).

11 § Företagaren skall med belopp som länsstyrelsen bestämmer betala kostnaderna för

1. tillsyn som avses i 18 kap. 1 § andra stycket,
2. undersökningar som avses i 18 kap. 2 § andra stycket andra meningen,
3. besiktning enligt 18 kap. 3 §.

Paragrafen motsvarar 20 kap. 12 § i det remitterade förslaget. På lagrådets förslag har "innehavaren av vattenanläggningen" bytts ut mot "företagaren".

12 § Den som har ansökt om besiktning enligt 18 kap. 4 § skall betala kostnaderna för besiktningen med belopp som länsstyrelsen bestämmer.

Om besiktningsmannen begär det, är den som har gjort ansökan även skyldig att betala förskott på kostnaderna för besiktningen. *20 kap. 13 §, 21 kap.*

Paragrafen motsvarar 20 kap. 13 § i det remitterade förslaget.

13 § Länsstyrelsens beslut enligt 11 och 12 §§ får verkställas.

Paragrafen har tillkommit på förslag av lagrådet, eftersom enligt 3 kap. 1 § första stycket punkt 6 utsökningsbalken förvaltningsmyndighets beslut inte är verkställbart, om inte särskild föreskrift om verkställighet har meddelats.

21 kap. Ansvar, handräckning m. m.

Kapitlet, som motsvarar 21 kap. i det remitterade förslaget och 23 kap. i utredningens förslag, ersätter i huvudsak bestämmelserna i 13 kap. 8–15 §§ VL.

De nya ansvarsbestämmelserna avser i huvudsak samma gärningar som nu är straffbelagda enligt VL. En nyhet i förhållande till såväl VL som utredningsförslaget är dock att en försummelse av skyldigheten att underhålla ett vattenföretag medför straffansvar (se avsnitt 2.6.1 i den allmänna motiveringen i lagrådsremissen).

I förevarande kapitel liksom i utredningsförslaget saknas en motsvarighet till bestämmelsen i 13 kap. 14 § första stycket VL om straff för den som tar bort eller fördärvar ett vattenmärke. Straff för sådana gärningar kan ådömas enligt bestämmelserna i 14 kap. 8 § brottsbalken om förfalskning av fast märke eller i 12 kap. 1–3 §§ brottsbalken om skadegörelse eller åverkan. Dessa straffbestämmelser är enligt min mening tillräckliga.

Påföljden för huvuddelen av de brott som anges i 13 kap. 11–14 §§ VL är böter eller fängelse i högst sex månader. I utredningsförslaget är påföljden för motsvarande brott böter eller fängelse i högst ett år (23 kap. 1 § första stycket i utredningens förslag).

Naturvårdsverket anser att påföljdsmaximum bör höjas ytterligare.

Straffmaximum för brott mot ML har fr. o. m. den 1 juli 1981 höjts från ett till två års fängelse. I motiven (prop. 1980/81: 92 s. 54) till ändringen anförs bl. a. att det finns ett behov av att kunna utdöma kännbara påföljder för brott mot ML. Straffskärpningen medför också att preskriptionstiden förlängs från nuvarande två år till fem år.

Enligt min mening bör en motsvarande straffskärpning göras i den nya vattenlagen. Ett åsidosättande av vattenlagens bestämmelser kan få lika vådliga följder som brott mot ML och straffskalan för brott mot vattenlagen bör av detta och andra skäl överensstämma med den i ML. Jag föreslår därför att påföljden för brott mot vattenlagen i huvudfallet skall vara böter eller fängelse i högst två år.

21 kap. 1 §

Som jag har anfört vid inledningen till 13 kap. skall talan om ansvar för brott mot den nya vattenlagen prövas av allmän domstol och alltså inte som enligt VL av vattendomstol.

Motsvarigheten till de av utredningen i 23 kap. föreslagna bestämmelserna om biträde av polismyndighet vid tillsyn (3 § tredje stycket), föreläggande att avstå vatten (5 §) och föreläggande att iaktta den allmänna aktsamhetsregeln till skydd för vattenförsörjningen (6 § första stycket) har tagits in i 18 kap. 6 § andra stycket, 2 kap. 9 § tredje stycket resp. 19 kap. 1 § tredje stycket nya vattenlagen.

Särskilda övergångsbestämmelser till förevarande kapitel finns i 25 § i promulgationslagen.

1 § Till böter eller fängelse i högst två år döms den som uppsåtligen eller av oaktsamhet

1. bryter mot 4 kap. 1 § första eller andra stycket eller 4 kap. 4 § andra meningen,
2. bryter mot villkor eller föreskrifter som har meddelats i samband med tillstånd till ett vattenföretag enligt denna eller äldre lag eller i samband med godkännande av arbeten enligt 4 kap. 4 §, lagligförklaring enligt 4 kap. 5 § eller prövning enligt 14 kap. 5 § första stycket eller motsvarande äldre bestämmelser eller i samband med prövning enligt 15 kap.,
3. åsidosätter skyldigheten att underhålla en vattenanläggning eller bryter mot 17 kap. 2 §,
4. underlåter att fullgöra vad som åligger honom enligt 18 kap. 2 § första stycket,
5. bryter mot föreskrifter som har meddelats enligt 19 kap. 2 eller 3 §.

I ringa fall döms inte till ansvar.

Till ansvar enligt första stycket döms inte om ansvar för gärningen kan ådömas enligt brottsbalken.

I lagen (1950: 596) om rätt till fiske finns bestämmelser om straff och andra påföljder för den som överträder fiskeförbud som har meddelats enligt denna eller äldre lag.

Paragrafen motsvarar med av lagrådet föreslagen utformning 21 kap. 1 § i det remitterade förslaget samt 23 kap. 1 och 2 §§ i utredningens förslag.

Första stycket innehåller straffbestämmelser med böter eller fängelse i straffskalan. Såsom framgår av vad som har anförts vid kapitelrubriken har straffskalan höjts i förhållande till både VL och utredningens förslag.

Punkt 1 i förevarande stycke motsvarar 13 kap. 11 § VL och 23 kap. 1 § första stycket punkt 1 i utredningens förslag. Enligt bestämmelsen straffbeläggs brott mot bestämmelserna i 4 kap. 1 § om tillståndsplikt och om förbud mot att påbörja större arbeten i anslutning till vattenföretag innan ett tillstånd har meddelats samt mot bestämmelsen i 4 kap. 4 § andra meningen om godkännande av utförda arbeten.

Punkt 2 i förevarande stycke motsvarar 13 kap. 12 och 13 §§ VL samt 23 kap. 1 § första stycket punkterna 2 och 3 i utredningens förslag.

I utredningens förslag har straffbestämmelserna begränsats till att gälla

föreskrifter och villkor som meddelats med stöd av den nya vattenlagen. Såsom Stockholms tingsrätt påpekar bör emellertid straffbestämmelserna också gälla vid förseelser mot föreskrifter som har meddelats med stöd av äldre lag. Förevarande stadgande har utformats i överensstämmelse härmed. *21 kap. 1 §*

Enligt utredningsförslaget och det remitterade förslaget skall en överträdelse av meddelade villkor och föreskrifter föranleda ansvar endast om överträdelsen kan medföra att allmänna eller enskilda intressen skadas. I enlighet med lagrådets förslag och i överensstämmelse med 45 § ML har detta rekvisit utgått i propositionens lagtext. Ansvar för brott mot villkor eller föreskrifter skall alltså inträda oberoende av om skada kan befaras eller ej. I andra stycket stadgas dock ansvarsfrihet för ringa fall.

Enligt *punkt 3* i förevarande stycke inträder straffansvar vid brott mot bestämmelserna om underhållsskyldighet i 17 kap. 1 § och om driften av vattenföretag i 17 kap. 2 §.

En bestämmelse om straff vid eftersatt underhåll saknas som jag har anfört vid kapitelrubriken i både VL och utredningens förslag.

I 13 kap. 13 § första stycket VL finns en bestämmelse om straff vid överträdelser av bestämmelserna i 2 kap. 27–30 och 32 §§ VL om handhavandet av regleringstillstånd. En motsvarande straffbestämmelse saknas i utredningsförslaget. Jag anser emellertid att bestämmelsen i 17 kap. 2 § nya vattenlagen om driften av vattenföretag på samma sätt som i VL bör kompletteras med en straffbestämmelse. Förevarande stadgande har utformats i överensstämmelse härmed.

I *punkt 4* i förevarande styckte stadgas straff för den som underlåter att fullgöra den upplysningsplikt som enligt 18 kap. 2 § första stycket gäller för en företagare i förhållande till tillsynsmyndigheter. Bestämmelsen har ingen motsvarighet i VL. I utredningsförslaget upptas motsvarande förseelse i straffstadgandet i 23 kap. 1 § andra stycket, där endast böter ingår. Den skärpning av påföljden för underlåtenhet att lämna upplysningar som placeringen i förevarande stycke innebär sammanhänger med den skärpning av motsvarande straffbestämmelse i 45 § ML som skedde den 1 juli 1981. Med en underlåtenhet att lämna upplysningar bör jämställas det fallet att en företagare lämnar felaktiga upplysningar om företaget.

Punkt 5 innehåller en bestämmelse om straff vid överträdelser av sådana föreskrifter som meddelas enlig 19 kap. 2 och 3 §§ i samband med förordnanden om skyddsområden. Enligt 13 kap. 14 § andra stycket VL och 23 kap. 2 § i utredningens förslag gäller att straffbarhet förutsätter att länsstyrelsen särskilt har förordnat om straffansvar vid överträdelser av meddelade föreskrifter. Påföljden är enligt VL och utredningsförslaget penningböter eller dagsböter. Förevarande stadgande innebär en generell straffsanktion för meddelade föreskrifter. Länsstyrelsens möjlighet att särskilt förordna om straffansvar behålls alltså inte. Samtidigt innebär stadgandet en straffskärpning i förhållande till VL genom att även fängelse kan ådö-

mas. Detta överensstämmer med vad som nu gäller beträffande föreskrifter som meddelas för naturreservat (se 37 § naturvårdslagen). *21 kap. 2–3 §§*

I paragrafens *andra stycke*, som motsvarar tredje stycket i det remitterade förslaget (andra stycket i detta har intagits i 2 §), stadgas i överensstämmelse med 45 § andra stycket ML straffrihet för ringa fall.

Tredje stycket motsvarar 45 § tredje stycket ML.

Fjärde stycket innehåller en erinran om att ansvar för överträdelser av fiskeförbud som meddelas enligt denna eller äldre lag skall ådömas enligt lagen (1950: 596) om rätt till fiske. En motsvarande bestämmelse finns i 13 kap. 15 § VL, men saknas i utredningsförslaget. Som lagrådet utvecklat bör påföljdsbestämmelserna rörande fiskeförbud enligt vattenlagen regleras i lagen om rätt till fiske och inte i fiskeristadgan (1954: 607). Jag kommer att senare anmäla frågan om ändring av lagen om rätt till fiske så att fiskeförbud som meddelas med stöd av den nya vattenlagen omfattas av straffansvar enligt den lagen.

2 § Till böter döms den som uppsåtligen eller av oaktsamhet underlåter att fullgöra vad som åligger honom enligt 4 kap. 3 § tredje stycket.

Paragrafen, som motsvarar 21 kap. 1 § andra stycket i det remitterade förslaget och 23 kap. 1 § andra stycket i utredningens förslag, avser brott mot skyldigheten att anmäla rensningar m. m. till fiskenämnden. På lagrådets förslag har bestämmelsen tagits upp i en särskild paragraf, eftersom påföljden endast är böter och något behov av en straffrihetsregel för ringa fall inte föreligger.

3 § Om någon har begått en gärning som avses i 1 § första stycket 1–3 eller 5, får länsstyrelsen vid vite förelägga honom att vidta rättelse. Sådant föreläggande får också meddelas om någon inte har iakttagit vad som gäller enligt 19 kap. 1 § första stycket.

Om tillståndet till ett vattenföretag har förfallit enligt 15 kap. 2 §, får länsstyrelsen vid vite förelägga tillståndshavaren att riva ut en med stöd av tillståndet uppförd vattenanläggning som kan skada allmänna eller enskilda intressen.

Paragrafen motsvarar med av lagrådet föreslagen utformning 21 kap. 2 § första stycket och 3 § första meningen i det remitterade förslaget samt 2 kap. 33 § andra stycket och 65 § andra stycket, 3 kap. 10 §, 5 kap. 5 §, 7 kap. 41 och 49 §§ VL samt 23 kap. 4 § och 6 § andra stycket i utredningens förslag. Den ger länsstyrelsen rätt att med vitesföreläggande ingripa mot den som bryter mot lagens bestämmelser för att nå rättelse. I enlighet med lagrådets förslag har bestämmelserna om handräckning i motsvarande situationer tagits in i 4 §. Länsstyrelsen kan förordna att en anläggning som är olaglig skall rivas ut. Därvid måste emellertid beaktas att utrivning av en anläggning i princip utgör ett tillståndspliktigt vattenföretag. Grunden för tillståndsplikten är att en utrivning kan medföra skador och olägenheter för

enskilda och från allmän synpunkt, om utrivningen utförs olämpligt eller om anläggningen funnits så länge att omgivningen anpassat sig efter den. Vattendomstolen skall därför kunna meddela närmare föreskrifter om hur utrivningen skall ske och bestämma ersättning för skador som vållas av utrivningen. Detta innebär att ett föreläggande enligt förevarande paragraf som går ut på att en anläggning skall rivas ut måste utformas med tanke på att det kan krävas tillstånd till utrivningen. *21 kap. 4 §, 22 kap.*

Tvångsåtgärder enligt denna paragraf kan tillgripas även om gärningen inte är brottslig men omfattas av gärningsbeskrivningen i de stadganden vartill hänvisas i paragrafen.

4 § I fall som avses i 3 § får vattendomstolen meddela handräckning. I fråga om sådan handräckning finns bestämmelser i 17 § handräckningslagen (1981: 847). Utslag i sådant mål överklagas hos vattenöverdomstolen.

Om allmänna intressen berörs, görs ansökan om handräckning av länsstyrelsen.

Paragrafen, som motsvarar 21 kap. 2 § och 3 § andra meningen i det remitterade förslaget samt 23 kap. 3 § i utredningsförslaget och 13 kap. 8–10 §§ VL, ger möjligheter till handräckning för att uppnå rättelse.

Med handräckning avses vad som i motiveringen till handräckningslagen benämns specialreglerad handräckning, varom bestämmelser finns i 17 § handräckningslagen. Enligt det stadgandet skall, med undantag för fullföljd av talan, handräckningslagens allmänna regler gälla beträffande handräckning som enligt särskild föreskrift skall tas upp av tingsrätt. Enligt nu förevarande stadgande meddelar vattendomstolen handräckning. Vattendomstol är – liksom fastighetsdomstol – i förevarande sammanhang att se som tingsrätt i särskild sammansättning. Handräckningsmålet skall alltså inte handläggas som vattenmål. Vattendomstolens utslag i handräckningsmålet överklagas enligt andra meningen hos vattenöverdomstolen.

Andra stycket har utformats så att länsstyrelsen är ensam behörig att ansöka om handräckning om allmänna intressen berörs.

22 kap. Slutbestämmelser

Kapitlet motsvarar 22 kap. i det remitterade förslaget samt 12 och 14 kap. VL och 24 kap. i utredningens förslag.

Definitionen av begreppet "lågvatten" i 14 kap. 1 § VL har inte fått någon motsvarighet i den nya lagen (jfr vad som har anförts vid 11 kap. 1 § punkt 3). Jag anser inte heller att det finns något behov av en definition av begreppet "fallhöjd", som har efterlysts av Svea hovrätt.

Bestämmelserna i 14 kap. 6 § VL och 24 kap. 3 § i utredningens förslag om rätt till tillträde har ersatts av 18 kap. 7 § nya vattenlagen. En motsvarighet till bestämmelsen i 24 kap. 6 § i utredningens förslag om vattenföre-

tag som kan beröra annat land har tagits in i 1 kap. 2 § andra stycket nya vattenlagen. *22 kap. 1–4 §§*

1 § Lagens bestämmelser om fastighet gäller också gruvor utom i fall som avses i 5 kap. 2 § tredje stycket.

Paragrafen, som saknar motsvarighet i utredningens förslag, motsvarar delvis 22 kap. 1 § i det remitterade förslaget och 14 kap. 2 § andra stycket VL. I enlighet med vad lagrådet förordat har bestämmelsen i det remitterade förslaget om tomträtt utgått och begränsningen för gruva i fråga om inlösen av mark hänförts till fall som avses i 5 kap. 2 § tredje stycket. I 16 kap. 20 § har tagits in en bestämmelse om tomträtt såvitt avser betalning av ersättning.

En motsvarighet till bestämmelserna om fideikommiss i 14 kap. 2 § första stycket VL finns i 6 § i promulgationslagen.

2 § Ett vattenföretag skall anses beröra en viss fastighet

1. när ett yrkande framställs om skyldighet för fastighetens ägare att delta i företaget,
2. när fastigheten eller dess vatten tas i anspråk för företaget eller för en anläggning i samband med företaget,
3. när företaget kan medföra skador på mark eller vatten som tillhör fastigheten, på byggnader eller anläggningar som finns på fastigheten eller på fastighetens användningssätt.

Paragrafen, som saknar motsvarighet i utredningens förslag, motsvarar 22 kap. 2 § i det remitterade förslaget och 14 kap. 4 § VL. Förevarande bestämmelser är av betydelse framför allt när det gäller att bestämma kretsen av sakägare, bl. a. i fråga om innehållet i ansökningar och kungörelser. Som lagrådet påpekar skall stadgandet däremot inte uppfattas som en närmare avgränsning av kretsen av ersättningsberättigade. Denna fråga bör, som närmare har utvecklats i den allmänna motiveringen i lagrådsremissen (avsnitt 2.10.2), liksom hittills lösas i rättstillämpningen.

3 § Om säkerhet som skall ställas enligt denna lag inte har godkänts av den till vars förmån den ställs, skall säkerheten prövas av länsstyrelsen.

Borgen får godkännas av länsstyrelsen endast om borgensmannen svarar som för egen skuld och, om flera har tecknat borgen, de svarar solidariskt.

Staten, kommuner, landstingskommuner och kommunalförbund behöver inte ställa säkerhet.

Paragrafen motsvarar 22 kap. 3 § i det remitterade förslaget och 14 kap. 3 § andra stycket och 8 § VL samt 22 kap. 13 § i utredningens förslag (jfr 7 kap. 7 § expropriationslagen).

4 § Om någon som förberedelse för ett vattenföretag vill undersöka en fastighet, får länsstyrelsen föreskriva att tillträde till fastigheten skall läm-

nas under en viss tid. Länsstyrelsen får även meddela förbud vid vite att flytta eller skada vattenmärken, observationsrör eller något annat som behövs för undersökningen. *22 kap. 5 §*

Undersökningen skall utföras så att minsta skada och intrång vållas. I trädgårdar och liknande planteringar får träd inte skadas eller fällas utan ägarens samtycke eller medgivande av länsstyrelsen.

För skador och intrång som har uppkommit genom en undersökning enligt första stycket utgår ersättning. Talan om ersättning skall väckas vid den fastighetsdomstol inom vars område fastigheten är belägen.

Länsstyrelsen kan fordra att den som skall utföra undersökningen ställer säkerhet för framtida ersättningsanspråk innan arbetet påbörjas.

Länsstyrelsen får förordna att ett beslut enligt första stycket första meningen får verkställas även om beslutet överklagas, om säkerhet ställs enligt fjärde stycket.

Paragrafen motsvarar 22 kap. 4 § i det remitterade förslaget samt 14 kap. 5 § 1 mom. VL och 24 kap. 1 § i utredningens förslag (jfr 7 kap. 6 § expropriationslagen).

Av förvaltningslagen (1971:290), som är tillämplig på länsstyrelsens handläggning, följer bl. a. att fastighetsägaren skall ges tillfälle att yttra sig över ansökningen (15 §) och att han skall underrättas om innehållet i beslutet (18 §).

Varken VL eller utredningsförslaget innehåller någon bestämmelse om omedelbar verkställighet av ett beslut om tillträde. Svenska kommunförbundet anser det vara otillfredsställande att undersökningsarbetet kan komma att försenas genom att talan förs mot beslutet och föreslår att tillträdesrätten i stället regleras som en utan särskilt beslut föreliggande rätt för den som planerar ett vattenföretag att beträda andras fastigheter (jfr 12 kap. 24 § nya vattenlagen om tillträde vid förrättning).

Jag kan inte tillmötesgå kommunförbundets önskemål när det gäller utformningen av bestämmelsen om rätten till tillträde. Eftersom det här ofta inte är fråga om personer med ett offentligt uppdrag att utföra undersökningen, bör undersökningsverksamheten kontrolleras av länsstyrelsen. Däremot anser jag i likhet med kommunförbundet att det i vissa situationer när det är angeläget att undersökningsarbetet utförs skyndsamt bör finnas möjlighet för länsstyrelsen att förordna om omedelbar verkställighet. En bestämmelse härom har införts i femte stycket i förevarande paragraf. Fastighetsägaren har naturligtvis möjlighet att överklaga beslutet till regeringen (se 6 § i förevarande kapitel) och begära inhibition, dvs. ett förordnande om att det överklagade beslutet tills vidare inte skall gälla.

5 § På begäran av någon som vill utföra ett vattenföretag men som ännu inte har ansökt om tillstånd får vattendomstolen förordna en sakkunnig att på företagarens bekostnad göra nödvändiga undersökningar. Om undersökningarna avser företagets inverkan på det allmänna fiskeintresset, skall som sakkunnig förordnas den som fiskeristyrelsen föreslår.

22 kap. 6–7 §§

Paragrafen motsvarar med en redaktionell jämkning 22 kap. 5 § i det remitterade förslaget samt 14 kap. 5 § 2 mom. VL och 24 kap. 2 § i utredningens förslag.

Ett ärende enligt förevarande paragraf kan liksom f. n. handläggas av vattendomstolens ordförande ensam (se vad som anförts vid 13 kap. 4 §).

6 § Länsstyrelsens beslut enligt denna lag får överklagas hos kammarrätten genom besvär, om beslutet avser

1. förordnande av förrättningsman enligt 12 kap.,
2. förordnande om undersökningar som avses i 18 kap. 2 § andra stycket eller av besiktningsman enligt 18 kap. 3 eller 4 §,
3. kostnader som anges i 20 kap. 11 eller 12 §,
4. prövning av säkerhet enligt 3 § detta kapitel,
5. föreläggande enligt 2 kap. 9 § tredje stycket, 19 kap. 1 § tredje stycket, 21 kap. 3 § eller förbud enligt detta kapitels 4 § första stycket.

I övrigt får länsstyrelsens beslut enligt denna lag och beslut av annan myndighet än regeringen enligt 19 kap. 3 § överklagas hos regeringen genom besvär.

Paragrafen motsvarar med några redaktionella jämkningar 22 kap. 6 § i det remitterade förslaget samt 14 kap. 10 § VL och 24 kap. 4 § i utredningens förslag.

Enligt VL skall beslut enligt 2 kap. 64 § om skydd för grundvattnet överklagas till kammarrätten. Utredningen har i enlighet härmed föreslagit att beslut i fråga om vattenskyddsområden skall överklagas till kammarrätten. Sådana beslut rör emellertid normalt endast sådana lämplighetsfrågor som bör prövas av regeringen. Enligt 40 § andra stycket naturvårdslagen överklagas motsvarande beslut hos regeringen. Jag anser på grund av det anförda att länsstyrelsens och andra myndigheters beslut i fråga om vattenskyddsområden enligt 19 kap. bör överklagas hos regeringen. I överensstämmelse härmed anges inte sådana beslut i uppräkningen i första stycket av förevarande paragraf, utan de omfattas av andra stycket.

Utredningen föreslår vidare att länsstyrelsens beslut om bl. a. undersökningar enligt förevarande kapitel skall överklagas hos kammarrätten. Enligt ett särskilt uttalande vid tillkomsten av 14 kap. 10 § VL bör emellertid sådana beslut inte prövas av kammarrätten utan av regeringen (se prop. 1971: 30 s. 146). Enligt min mening saknas det anledning att frångå gällande rätt på denna punkt (se också 7 kap. 8 § expropriationslagen). I överensstämmelse härmed anges inte sådana beslut i uppräkningen i första stycket av förevarande paragraf. Enligt första stycket punkt 5 i förevarande paragraf skall emellertid ett vitesföreläggande enligt 4 § första stycket andra meningen överklagas hos kammarrätten.

7 § Är flera fastigheter för husbehovsförbrukning beroende av samma grundvattentillgång, skall vattnet fördelas mellan dem efter vad som är skäligt, om fastigheternas behov inte kan täckas helt. Härvid skall iakttas att fastighet inte får berövas vatten, vartill den med hänsyn till läge och

22 kap. 8 §

Promulgations-lagen

naturlig beskaffenhet, äldre bebyggelse eller andra omständigheter bör anses ha företräde.

Fördelning som har ägt rum med stöd av första stycket får jämkas, om ändrade förhållanden har inträtt.

Paragrafen motsvarar 22 kap. 7 § i det remitterade förslaget samt 2 kap. 57 § VL och 5 kap. 2 § i utredningens förslag. Jag hänvisar till vad som anförts om förevarande paragraf vid 3 kap. 8 §.

Tvister om fördelning enligt denna paragraf skall, i motsats till vad som gäller enligt VL, prövas av vattendomstol efter ansökan om stämning (se 13 kap. 14 § punkt 14 nya vattenlagen).

8 § Vattendomstolarna skall i den utsträckning regeringen förordnar föra förteckning över vattenföretag inom domsområdet (vattenbok).

Paragrafen motsvarar med en redaktionell jämkning 22 kap. 8 § i det remitterade förslaget samt 12 kap. 1 och 2 §§ VL och 24 kap. 5 § i utredningens förslag. F. n. gäller kungörelsen (1954: 622) om vattenbokens inrättande och förande (ändrad senast 1971: 724). Jag kommer senare att anmäla frågan om de föreskrifter som behövs.

Specialmotivering till förslaget till lag om införande av vattenlagen (1982: 000)

Antalet övergångsbestämmelser till den nya vattenlagen har blivit så stort att de i enlighet med utredningsförslaget har tagits in i en särskild promulgationslag. I förhållande till det remitterade förslaget har vissa ändringar vidtagits i anledning av lagrådets påpekanden samt då utformningen i övrigt av propositionens vattenlagsförslag har föranlett det.

Promulgationslagen inleds med en avdelning med allmänna bestämmelser, varefter följer särskilda övergångsbestämmelser till vissa av kapitlen i den nya vattenlagen och en avslutande avdelning med andra bestämmelser.

Jag kommer senare att anmäla frågan om de ändringar i andra lagar som behövs med anledning av den nya vattenlagen.

Allmänna bestämmelser

1 § Vattenlagen (1982: 000) och denna lag träder i kraft den 1 januari 1983.

Paragrafen, som motsvarar 1 § i det remitterade förslaget och utredningens förslag, innehåller den grundläggande bestämmelsen om den nya lagstiftningens ikraftträdande (se avsnitt 2.14 i den allmänna motiveringen i lagrådsremissen).

Promulgationslagen

2 § Genom den nya vattenlagen upphävs med de begränsningar som följer av denna lag

vattenlagen (1918: 523),

lagen (1918: 524) om vad iakttagas skall i avseende å införande av vattenlagen och

lagen (1920: 460) om vad vid anläggande av järnväg eller spårväg bör iakttagas till tryggande av närliggande marks torrläggning.

Paragrafen motsvarar 2 § första stycket i det remitterade förslaget och 2 § i utredningens förslag. I fråga om upphävande av den s. k. järnvägslagen hänvisas till vad som har anförts i den allmänna motiveringen i lagrådsremissen (avsnitt 2.11) och vid 5 kap. 13 § i den nya vattenlagen (avsnitt 4.1).

Andra stycket i det remitterade förslaget har på skäl som anförts av lagrådet utgått i propositionsförslaget.

3 § Om det i lag eller annan författning hänvisas till en föreskrift som har ersatts genom en bestämmelse i den nya vattenlagen eller i denna lag, tillämpas i stället den nya bestämmelsen.

Paragrafen motsvarar 3 § i det remitterade förslaget och utredningens förslag.

4 § I mål och ärenden som har anhängiggjorts hos vattendomstol före ikraftträdandet av den nya vattenlagen tillämpas äldre bestämmelser. Beträffande anspråk på grund av oförutsedda skador gäller dock i fråga om förfarandet och ersättning för rättegångskostnader den nya vattenlagen, om anspråket framställts sedan lagen har trätt i kraft.

Paragrafen motsvarar med av lagrådet föreslagen jämkning 4 § i det remitterade förslaget och 4 § i utredningens förslag. *Första meningen* innehåller den vedertagna grundsatsen att äldre bestämmelser skall tillämpas i äldre mål och ärenden. Grundsatsen gäller tillämpningen av såväl materiella som processuella bestämmelser.

Mål om oförutsedda skador anses i övergångssammanhang böra ses som en fortsättning på äldre mål och skall följaktligen bedömas enligt äldre bestämmelser (se prop. 1974: 83 s. 213 samt vad jag har anfört vid 15 kap. 17 § tredje stycket nya vattenlagen. Som utredningen har anfört skulle emellertid en tillämpning av principen i första stycket medföra att äldre processuella bestämmelser måste tillämpas under en lång tid efter den nya lagens ikraftträdande. Jag biträder därför utredningens förslag om en särbestämmelse för sådana mål och den har intagits i *andra meningen*.

5 § Om ansökan om förordnande av förrättningsman gjorts eller förordnande enligt 3 kap. 11 § vattenlagen (1918: 523) om syneförrättning meddelats före ikraftträdandet av den nya vattenlagen, tillämpas äldre bestämmelser vid förrättningen, i fråga om underställning och överklagande samt vid domstols handläggning och prövning av fråga som rör förrättningen.

Promulgationslagen

Paragrafen motsvarar 5 § i det remitterade förslaget och utredningens förslag men har på lagrådets inrådan utformats så att tidpunkten för ansökan om förordnande av förrättningsman skall vara avgörande i fråga om tillämplig lag. Äldre bestämmelser skall då också gälla vid underställning och överklagande samt vid domstols handläggning och prövning av fråga som rör förrättningen.

6 § Vad som enligt den nya vattenlagen gäller om ägare av en fastighet tillämpas även på den som innehar en fastighet med ständig besittningsrätt eller med fideikommissrätt.

Paragrafen motsvarar 6 § i i det remitterade förslaget och utredningens förslag (jfr punkt 5 i övergångsbestämmelserna till expropriationslagen samt 14 kap. 2 § första stycket VL).

Särskild övergångsbestämmelse till 2 kap. nya vattenlagen

7 § Genom 2 kap. 2 och 3 §§ nya vattenlagen inskränks inte den rätt som före ikraftträdandet av den nya vattenlagen tillkom någon på grund av dom, urminnes hävd eller någon annan särskild rättsgrund eller enligt 1 kap. 2 § andra stycket andra meningen vattenlagen (1918: 523).

Paragrafen motsvarar med några redaktionella jämkningar 7 § i det remitterade förslaget och utredningens förslag. Jag hänvisar till vad som anförts om förevarande bestämmelse vid 2 kap. 3 § nya vattenlagen.

Särskild övergångsbestämmelse till 3 kap. nya vattenlagen

8 § Vad som i 3 kap. 2 § första stycket nya vattenlagen stadgas om byggnadsplan gäller också avstyckningsplan.

Paragrafen, som motsvarar 8 § i det remitterade förslaget men saknar motsvarighet i utredningsförslaget, överensstämmer med 12 § lagen (1970: 989) om införande av fastighetsbildningslagen och 6 § andra stycket lagen (1973: 1151) om införande av anläggningslagen och lagen om förvaltning av samfälligheter.

Särskilda övergångsbestämmelser till 4 kap. nya vattenlagen

9 § Bestämmelserna om tillståndsplikt i 4 kap. 1 § och 2 § första stycket nya vattenlagen gäller inte dikningsföretag som pågår vid ikraftträdandet av den nya vattenlagen.

Frågan om lagligheten av en vattenanläggning som har tillkommit före ikraftträdandet av den nya vattenlagen utan tillstånd enligt vattenlagen (1918: 523) eller motsvarande äldre bestämmelser bedöms enligt de bestämmelser som gällde vid anläggningens tillkomst.

Paragrafen motsvarar 9 § andra stycket och 17 § första stycket i det remitterade förslaget samt 15 § i utredningens förslag.

Med propositionens utformning av tillståndspliktsregeln i 4 kap. 1 § nya

vattenlagen kommer vattenföretag som pågår vid ikraftträdandet att omfattas av denna. Detta gäller såväl byggnadsarbeten som är i gång som den verksamhet som utövas vid en färdig anläggning. Därför behövs inte första stycket i det remitterade förslaget. Inte heller behövs stadgandet i andra stycket i detta rörande rättigheter som avses i 2 kap. 41 § vattenlagen, eftersom dessa enligt 19 § andra stycket promulgationslagen blir att anse som tillstånd enligt den nya lagen.

På grund av det anförda innehåller *första stycket* av förevarande paragraf endast en undantagsregel rörande tillståndsplikten för sådana vid ikraftträdandet pågående dikningsföretag som inte varit underkastade VL:s regler om tillståndsplikt i 7 kap. 36 §.

Andra stycket, som på förslag av lagrådet har flyttats hit från 17 § första stycket i det remitterade förslaget, motsvarar delvis 5 § första stycket i promulgationslagen till VL.

Som lagliga räknas vattenanläggningar som har tillkommit med stöd av ett tillstånd enligt gällande VL eller däremot svarande äldre bestämmelser. Enligt de regler som har gällt i fråga om tillståndsplikt m. m. enligt dessa författningar har dock inte alltid krävts att tillstånd måste ha inhämtats till en anläggning, för att den skall anses vara laglig. Enligt förevarande stadgande kan också sådana anläggningar räknas som lagliga, om de har tillkommit före den nya lagens ikraftträdande. Något tillstånd på grund av den nya lagens strängare regler om tillståndsplikt behöver alltså inte inhämtas. Däremot är anläggningarna underkastade den nya lagens bestämmelser om underhåll och tillsyn. Som uttryckligen anges i 19 § tredje stycket gäller också den nya lagens bestämmelser om förverkande beträffande sådana anläggningar.

I fråga om innebörden av reglerna om laglighetsprövning hänvisar jag till vad jag har anfört under 4 kap. 5 § nya vattenlagen.

10 § Om annat vattenföretag än dikning har utförts under vattenlagens (1918: 523) giltighetstid utan tillstånd, är företagaren bevisningsskyldig i fråga om de förhållanden som rådde i vattnet innan företaget utfördes.

Paragrafen motsvarar 10 § i det remitterade förslaget och 16 § i utredningens förslag. Enligt 4 kap. 6 § nya vattenlagen gäller en motsvarande bevisbörderegel för nya vattenföretag. Eftersom andra bevisbörderegler gällde före VL:s ikraftträdande och då dikningar inte omfattas av VL:s regler om tillståndsplikt med hänsyn till motstående intressen, är förevarande paragraf endast tillämplig på andra vattenföretag än dikningar som har utförts under VL:s giltighetstid.

Särskilda övergångsbestämmelser till 9 kap. nya vattenlagen

På förslag av lagrådet har bestämmelserna i 9 kap. 12–15 och 19 §§ nya vattenlagen i det remitterade förslaget om begränsningar i ersättningsrät-

Promulgationslagen

ten och ersättning vid omprövning omarbetats i propositionsförslaget. Detta har medfört en omarbetning också av bestämmelserna i promulgationslagen, vilket bl. a. har medfört att ifrågavarande övergångsstadganden har fördelats på fem paragrafer (11–15 §§) i stället för det remitterade förslagets tre. Stadgandena har utformats i enlighet med lagrådets förslag.

11 § Medför omprövning enligt 15 kap. 3, 4, 9 eller 11 § nya vattenlagen av ett tillstånd enligt vattenlagen (1918: 523) eller motsvarande äldre bestämmelser skada för tillståndshavaren utgår ersättning till denne, om annat inte följer av 12 §.

Medför omprövning enligt nya vattenlagen av tillstånd som avses i första stycket skada för annan än tillståndshavaren utgår ersättning härför. För mottagare av andelskraft eller av ersättning genom överföring av kraft enligt vattenlagen (1918: 523) i dess lydelse före den 1 juli 1974 gäller dock viss begränsning enligt 15 §.

Beträffande ersättning enligt första eller andra stycket äger 9 kap. 1–10 §§ och 13 § nya vattenlagen motsvarande tillämpning. Därvid skall vad som sägs om andelskraft tillämpas även på sådan ersättning genom överföring av kraft varom stadgas i andra stycket.

Paragrafen motsvarar delvis 12 § första stycket och 13 § i det remitterade förslaget.

Som framgår av 19 § denna lag skall även äldre tillstånd kunna omprövas. I princip skall då tillståndshavaren och andra som lider skada på grund av de ändrade villkoren ha ersättning för hela denna skada enligt reglerna i 9 kap. nya vattenlagen. För tillståndshavaren och för mottagare av andelskraft och ersättning genom kraftöverföring gäller dock enligt 12 resp. 15 § vissa begränsningar i ersättningsrätten, till vilka stadganden hänvisas i paragrafen.

12 § Om skada som avses i 11 § första stycket utgörs av förlust av vatten eller fallhöjd eller inskränkning i rätten att reglera vattnets avrinning och omprövningen sker till förmån för det allmänna fiskeintresset, allmän farled, allmän hamn, allmän flottled eller hälsovården eller, vid omprövning enligt 15 kap. 3 § eller 9 § första meningen nya vattenlagen, till förmån för den allmänna miljövården samt bestämmelserna i vattenlagen (1918: 523) om kungsådra eller nyprövning var tillämpliga på företaget, är tillståndshavaren skyldig att utan ersättning tåla skadan till så stor del som, jämte vad han tidigare efter den nya lagens ikraftträdande har avstått enligt denna paragraf eller 14 §, motsvarar en tjugondel av det produktionsvärde eller det värde av vattenmängd, fallhöjd eller magasinsvolym som avses i 9 kap. 14 § andra stycket nya vattenlagen.

Paragrafen motsvarar 12 § andra stycket och tredje stycket första meningen i det remitterade förslaget.

Enligt paragrafen gäller vissa begränsningar i tillståndshavarens rätt till ersättning vid omprövning till förmån för i paragrafen uppräknade allmänna intressen, vilka är desamma som anges i 9 kap. 14 § första stycket nya vattenlagen. Som anförts i den allmänna motiveringen i lagrådsremis-

sen (avsnitt 2.5.5) avser begränsningarna endast den som har tillstånd till ett äldre vattenföretag, varpå VL:s bestämmelser om kungsådra eller nyprövning var tillämpliga (se 1 kap. 5 § resp. 4 kap. 5, 8 och 16 §§ VL). Den andel som inte behöver ersättas utgör i nu förevarande fall 1/20 av de värden som anges i 9 kap. 14 § andra stycket nya vattenlagen.

13 § Bestämmelserna i 11 och 12 §§ äger motsvarande tillämpning beträffande omprövning av en sådan särskild rättighet att förfoga över vattnet som avses i 2 kap. 41 § vattenlagen (1918: 523).

Paragrafen, som motsvarar 12 § tredje stycket i det remitterade förslaget, jämställer nu ifrågavarande rättigheter med ett tillstånd enligt VL. Att sådana rättigheter kan omprövas framgår av 19 § andra stycket.

14 § Om den som har tillstånd till ett vattenföretag enligt vattenlagen (1918: 523) eller motsvarande äldre bestämmelser åsamkas förlust av vatten eller fallhöjd eller inskränkning i rätten att reglera vattnets avrinning till följd av ett vattenföretag enligt nya vattenlagen som skall tillgodose det allmänna fiskeintresset, allmän farled, allmän hamn, allmän flottled, hälsovården eller den allmänna miljövården eller som utgör markavvattningsföretag eller vattentäkt för bevattning, är hans rätt till ersättning härför begränsad på motsvarande sätt som gäller enligt 12 §, om bestämmelserna i vattenlagen (1918: 523) om kungsådra var tillämpliga på vattenföretaget.

Första stycket äger motsvarande tillämpning i fråga om förlust eller inskränkning som åsamkas den som utan särskilt tillstånd driver ett vattenföretag som tillkommit före ikraftträdandet av nya vattenlagen.

Första stycket motsvarar 11 § i det remitterade förslaget. Andra stycket motsvarar delvis 9 kap. 12 § andra stycket nya vattenlagen i det remitterade förslaget.

Paragrafen, som har behandlats i den allmänna motiveringen i lagrådsremissen (avsnitt 2.5.7), utgör en motsvarighet till 9 kap. 15 § nya vattenlagen beträffande begränsningar i ersättningsrätten, då ett äldre vattenföretag som ligger i ett kungsådrevattendrag inskränks till följd av ett nytt vattenföretag som skall tillgodose vissa kvalificerade allmänna intressen. Till dessa intressen räknas på skäl som har anförts i den allmänna motiveringen i lagrådsremissen även markavvattnings- och bevattningsintressena.

15 § Bestämmelsen i 9 kap. 19 § nya vattenlagen äger motsvarande tillämpning beträffande andelskraft enligt vattenlagen (1918: 523) eller ersättning genom överföring av kraft enligt vattenlagen (1918: 523) i dess lydelse före den 1 juli 1974.

Paragrafen, som utgör en motsvarighet till 9 kap. 19 § nya vattenlagen, motsvarar 13 § i det remitterade förslaget och 12 § i utredningens förslag.

Särskilda övergångsbestämmelser till 10 kap. nya vattenlagen *Promulgationslagen*

I 14 § i det remitterade förslaget har upptagits en bestämmelse om fiskeavgift enligt 6 kap. 9 § VL. På lagrådets förslag har denna bestämmelse utgått såsom obehövlig.

16 § Årliga avgifter enligt 2 kap. 10 § eller 4 kap. 14 § vattenlagen (1918: 523) skall under den avgiftsperiod som löper vid den nya vattenlagens ikraftträdande utgå med det senast fastställda beloppet. Efter avgiftsperiodens slut skall avgiften för det närmast följande året utan särskilt beslut utgå med ett belopp som räknas om i förhållande till den ändring av basbeloppet enligt lagen (1962: 381) om allmän försäkring för december månad som har skett från det första till det sista året i den senaste avgiftsperioden. Därefter skall avgiften varje år utan särskilt beslut räknas om i förhållande till den ändring av basbeloppet för december månad som kan ha skett mellan året närmast före det aktuella avgiftsåret och året närmast dessförinnan.

I fråga om årliga avgifter enligt 2 kap. 8 § vattenlagen (1918: 523) eller däremot svarande äldre lag gäller att sådan avgift år 1983 skall utgå med det tidigare fastställda beloppet, omräknat med hänsyn till ändring av basbeloppet för december 1982 i förhållande till basbeloppet för december det år då avgiften senast fastställdes genom lagakraftägande dom, dock tidigast för december 1963. Därefter skall avgiften utan särskilt beslut räknas om enligt första stycket tredje meningen.

Paragrafen, som motsvarar 15 § i det remitterade förslaget, har behandlats i den allmänna motiveringen i lagrådsremissen (avsnitt 2.13.2 och 2.13.3). Paragrafen innebär att en automatisk indexomräkning sker även av äldre avgifter och något särskilt beslut om omprövning behövs alltså inte (jfr 13 och 14 §§ i utredningens förslag till promulgationslag).

Enligt *första stycket* skall nu utgående årliga avgifter enligt 2 kap. 10 § och 4 kap. 14 § VL utgå med oförändrat belopp tills den löpande avgiftsperioden är slut. För året närmast därefter skall avgiftsbeloppet räknas upp med hänsyn till förhållandet mellan basbeloppet för december det sista avgiftsåret i perioden och december i periodens första år. Därefter skall de årliga avgifterna ändras årligen med hänsyn till förändringarna i basbeloppet.

Enligt *andra stycket* skall avgifter enligt bl. a. 2 kap. 8 § VL räknas om redan fr. o. m. den nya lagens ikraftträdande, eftersom för dessa avgifter inte löper några avgiftsperioder.

Av 19 § fjärde stycket promulgationslagen framgår att avgifter enligt VL kan omprövas enligt 15 kap. 4 och 12 §§ nya vattenlagen. En grund för omprövning är enligt 15 kap. 12 § första stycket denna lag bestående hinder att utnyttja företaget i den avsedda omfattningen. Omprövningsmöjligheten kan ha betydelse i fråga om en ägare av ett outbyggt strömfall som i dag frivilligt deltar i en regleringssamfällighet enligt 3 kap. 27 § VL och som trots att strömfallet inte är utbyggt på grund av sin frivilliga anslutning betalar regleringsavgift enligt 4 kap. 14 § VL. Om det står klart, t. ex. på

grund av statsmakternas riktlinjer i fråga om vattenkraftutbyggnad inom ramen för den fysiska riksplaneringen, att strömfallet inte kommer att byggas ut i framtiden, bör strömfallsägaren kunna få befrielse från fortsatt avgiftsskyldighet.

Särskilda övergångsbestämmelser till 12, 13 och 16 kap. nya vattenlagen

17 § Löseskilling och intrångsersättning för en fastighet som innehas med fideikommissrätt får inte sättas lägre än som följer av 9 kap. nya vattenlagen. Sådana ersättningar som har nämnts nu och som tillkommer innehavaren av en fideikommissegendom skall alltid nedsättas hos länsstyrelsen och får inte betalas ut, innan regeringen eller den myndighet som regeringen bestämmer har förordnat hur det skall förfaras med ersättningen.

Paragrafen motsvarar 16 § i det remitterade förslaget och 20 § i utredningens förslag (jfr punkt 7 i övergångsbestämmelserna till 1974 års ändringar i VL, SFS 1974: 273).

18 § Bestämmelsen i 13 kap. 55 § andra stycket nya vattenlagen äger motsvarande tillämpning på förordnande som avses i 11 kap. 83 § andra stycket vattenlagen (1918: 523) och som meddelats av domstol eller överexekutor.

Paragrafen har tillagts på förslag av lagrådet som en följd av att lydelsen av 13 kap. 55 § andra stycket nya vattenlagen har ändrats i enlighet med lagrådets förslag.

Särskilda övergångsbestämmelser till 15 kap. nya vattenlagen

En motsvarighet till 17 § i det remitterade förslaget har tagits in i 9 § andra stycket i propositionens lagtext.

19 § Ett tillstånd enligt vattenlagen (1918: 523) eller motsvarande äldre bestämmelser till ett vattenföretag eller någon annan åtgärd som avses i den nya vattenlagen, anses med avseende på vad som föreskrivs i 15 kap. nya vattenlagen som ett tillstånd enligt denna med de avvikelser som följer av 20 och 21 §§.

Första stycket gäller även en sådan särskild rättighet att förfoga över vattnet som avses i 2 kap. 41 § vattenlagen (1918: 523).

Bestämmelserna i 15 kap. 5 och 6 §§ nya vattenlagen gäller också vattenanläggningar som har tillkommit innan nämnda lag trätt i kraft, även om någon domstols eller annan myndighets tillstånd till dessa inte har behövts och inte heller lämnats.

Vad som enligt 15 kap. 4 och 12 §§ nya vattenlagen gäller om ändring av fiskeavgift och bygdeavgift skall också tillämpas på avgifter enligt 2 kap. 8 och 10 §§ samt 4 kap. 14 § vattenlagen (1918: 523).

Paragrafen motsvarar med av lagrådet föreslagen utformning 18 § i det remitterade förslaget samt 9 och 17 §§ i utredningens förslag till promulga-

tionslag. Fjärde stycket har tillagts på förslag av lagrådet. I den allmänna motiveringen i lagrådsremissen (avsnitt 2.5.4) har behandlats frågan om rättskraften hos äldre tillstånd.

I *första stycket* har tagits in huvudregeln att ett tillstånd enligt VL eller någon annan äldre vattenrättslig lagstiftning, t. ex. 1880 års vattenrättsförordning, skall med avseende på vad som föreskrivs i 15 kap. nya vattenlagen anses som ett tillstånd enligt den nya lagen. Detta innebär att rättskraftsreglerna i 15 kap. nya vattenlagen blir tillämpliga och att de möjligheter till omprövning som lagen ger i princip gäller äldre tillstånd. Detta gäller även äldre vattenreglerings- och markavvattningsföretag (se vidare 21 § i förevarande lag). Vissa avvikelser i fråga om omprövningsmöjligheterna föreligger dock enligt 20 och 21 §§ i förevarande lag.

Stadgandet gäller endast tillstånd till företag som enligt den nya vattenlagens definition skall anses som vattenföretag och andra åtgärder som behandlas i den nya lagen. Härigenom utesluts t. ex. tillstånd att släppa ut kloakvatten eller industriellt avloppsvatten som har meddelats av vattendomstol före ML:s ikraftträdande.

Enligt *andra stycket* gäller den nya lagen även sådana rättigheter som enligt 2 kap. 41 § VL jämställs med äldre vattenrättsliga tillstånd. Det skall, som utredningen har föreslagit, alltså vara möjligt att ändra sådana rättigheter så att allmänna och även enskilda intressen kan tillgodoses.

Tredje stycket innebär att den nya lagens regler om förverkande blir tillämpliga också på vattenanläggningar, för vilka något äldre tillstånd inte föreligger.

Enligt *fjärde stycket* kan även äldre avgifter omprövas enligt 15 kap. 4 och 12 §§ nya vattenlagen. Jag hänvisar till vad jag har anfört vid 16 § promulgationslagen.

20 § Omprövning enligt 15 kap. 3 § första stycket första meningen nya vattenlagen i fall som avses i 19 § första och andra styckena denna lag får, om inte annat följer av andra stycket, ske efter utgången av år 1992, dock får omprövning av tillstånd till vattenkraftverk eller vattenreglering för kraftändamål ske tidigast trettio år från den dag då företaget enligt därom meddelad föreskrift skall vara fullbordat eller, om nyprövning enligt 4 kap. vattenlagen (1918: 523) ägt rum, tidigast trettio år från den dag då domen om nyprövning vann laga kraft.

Om företaget skulle ha kunnat underkastas nyprövning enligt 4 kap. vattenlagen (1918: 523) vid tidpunkt efter den nya vattenlagens ikraftträdande, får omprövning ske så snart den för nyprövning gällande tiden utgått.

Omprövning enligt 15 kap. 3 § första stycket tredje meningen nya vattenlagen får ske endast om ändringen i vattenförhållandena inträtt efter den nya vattenlagens ikraftträdande.

Paragrafen, som med av lagrådet föreslagen utformning motsvarar 19 § i det remitterade förslaget och 18 § i utredningens förslag till promulgations-

lag, har behandlats i den allmänna motiveringen i lagrådsremissen (avsnitt 2.5.4).

I princip gäller enligt *första stycket* en tioårig övergångstid från den nya lagens ikraftträdande men i vissa i paragrafen angivna fall gäller andra tider för omprövning.

21 § Om tillstånd till ett företag har meddelats enligt vattenlagen (1918: 523), gäller bestämmelserna i den lagen i fråga om verkan av att ett företag inte har fullbordats inom föreskriven tid.

Paragrafen motsvarar 20 § i det remitterade förslaget och 19 § i utredningens förslag till promulgationslag. Jag hänvisar till vad jag har anfört vid 15 kap. 2 § nya vattenlagen om den ändring som den nya lagen innebär i förhållande till VL när det gäller andra företag än sådana som regleras i 3 och 7 kap. VL. I fråga om sådana företag innebär förevarande paragraf att tillståndet förfaller endast såvitt avser inte utförda delar av företaget och alltså inte i sin helhet som enligt 3 och 7 kap. VL samt 15 kap. 2 § nya vattenlagen.

22 § Bestämmelserna i 15 kap. 15 och 16 §§ nya vattenlagen äger tillämpning även i fråga om samfälligheter enligt 3 kap. vattenlagen (1918: 523) som avser vattenreglering enbart för kraftändamål, samfälligheter enligt 7 kap. vattenlagen (1918: 523) och samfälligheter för ändamål som avses i 8 kap. 20 § vattenlagen (1918: 523) samt samfälligheter enligt motsvarande äldre bestämmelser.

Om i samfällighet som nu sagts kretsen av deltagare eller kostnadsfördelningen mellan dem ändras genom omprövning enligt 15 kap. 15 § nya vattenlagen eller godkännande av en överenskommelse enligt 15 kap. 16 § samma lag, skall en samfällighet enligt den nya vattenlagen anses bildad.

Paragrafens *första stycket* har tillkomit på förslag av lagrådet. Enligt stadgandet gäller omprövningsbestämmelserna i 15 kap. 15 och 16 §§ nya vattenlagen sådana samfälligheter enligt VL som har en motsvarighet i den nya lagen.

Enligt 26 § promulgationslagen, som införts på lagrådets förslag, skall i princip VL:s bestämmelser tillämpas på förvaltningen av samfälligheter enligt den lagen till dess förvaltningen anordnats på annat sätt. Om en omprövning enligt 15 kap. 15 eller 16 § nya vattenlagen har medfört ändring av deltagarkretsen eller kostnadsfördelningen i en äldre samfällighet, är det emellertid lämpligt att förvaltningen därefter anordnas i enlighet med bestämmelserna i lagen om förvaltning av samfälligheter. *Andra stycket* innehåller en bestämmelse härom. Stadgandet överensstämmer med 21 § i det remitterade förslaget.

Som lagrådet påpekar är en följd av att en samfällighet enligt nya lagen anses bildad att samfälligheten inte längre omfattar fastigheter; deltagandet blir av personlig art (ägarna av fastigheter och vissa andra). Vid omprövningen bör de konsekvenser detta förhållande kan få uppmärksammas.

Bestämmelsen i 22 § i det remitterade förslaget har på förslag av lagrådet utgått. En bestämmelse motsvarande 23 § i det remitterade förslaget har tagits in i 27 § i propositionsförslaget. *Promulgationslagen*

Särskild övergångsbestämmelse till 17 kap. nya vattenlagen

23 § Vad som föreskrivs i 17 kap. 1 § andra stycket nya vattenlagen gäller även den som med stöd av vattenlagen (1918: 523) tillagts rätt att begagna sig av annans vattenanläggning.

Som lagrådet påpekar blir 17 och 18 kap. nya vattenlagen om underhåll, tillsyn och besiktning utan vidare gällande också beträffande äldre vattenföretag, varför 24 § i det remitterade förslaget har utgått. Däremot har i nu förevarande stadgande intagits en bestämmelse om skyldighet att underhålla en vattenanläggning för den som enligt VL har berättigats att använda den.

Särskilda övergångsbestämmelser till 19 kap. nya vattenlagen

24 § Ett förordnande enligt 2 kap. 14 § tredje stycket vattenlagen (1918: 523) till skydd mot förorening eller 2 kap. 62 eller 64 § samma lag till skydd för vattenförsörjningen anses som ett förordnande enligt 19 kap. nya vattenlagen.

Om ett förordnande enligt 2 kap. 14 § tredje stycket eller 62 § vattenlagen (1918: 523) ändras eller upphävs, skall det antecknas i fastighetsboken.

Paragrafen motsvarar med av lagrådets majoritet föreslagen utformning 25 § i det remitterade förslaget men saknar motsvarighet i utredningsförslaget.

Första stycket behövs enligt min mening för att möjliggöra ytterligare skyddsföreskrifter eller upphävande av sådana efter den nya vattenlagens ikraftträdande. Det är länsstyrelsen och inte vattendomstolen som blir behörig att meddela ytterligare skyddsföreskrifter i fråga om såväl yt- som grundvattenskyddet och oberoende av om ersättningsrätt för fastighetsägarna uppkommer eller inte. Frågan om ersättning bedöms då enligt den nya lagen. Som lagrådets majoritet anför måste ett tidigare förordnande av vattendomstol tilläggas en avsevärd stadga, om vattenskyddsintressenten har betalat ersättning för tidigare inskränkningar.

I straffrättsligt hänseende föreslås i det remitterade förslaget särskilda regler i andra meningen av motsvarigheten till förevarande stadgande och i 27 §, enligt vilka brott mot äldre vattenskyddsföreskrifter bör bedömas enligt VL. Lagrådet föreslår däremot att tidigare meddelade skyddsföreskrifter även straffrättsligt jämställs med föreskrifter enligt 19 kap. VL. Jag biträder lagrådets förslag, varför nämnda bestämmelser i det remitterade förslaget har utgått i propositionsförslaget. Av 25 § första stycket framgår att beträffande brott som begåtts före ikraftträdandet av nya vattenlagen VL skall tillämpas.

Promulgationslagen

Enligt *andra stycket* skall ett beslut att ändra eller upphäva föreskrifter som har meddelats enligt 2 kap. 14 eller 62 § VL antecknas i fastighetsboken. Anledningen härtill är att sådana föreskrifter vid sin tillkomst har antecknats i fastighetsboken.

Särskilda övergångsbestämmelser till 21 kap. nya vattenlagen

25 § I fråga om gärning som var belagd med straff i vattenlagen (1918: 523) och som begåtts före nya vattenlagens ikraftträdande skall vattenlagen (1918: 523) alltjämt tillämpas. Vad som sägs i 21 kap. 3 och 4 §§ nya vattenlagen får tillämpas även vid gärningar som begåtts under vattenlagens (1918: 523) giltighetstid.

Talan om ansvar enligt första stycket väcks vid laga domstol i brottmål.

Paragrafen motsvarar med av lagrådet föreslagen utformning 26 § i det remitterade förslaget.

Första stycket första meningen utgör ett undantag från vad som stadgas i 1 och 2 §§ promulgationslagen och möjliggör fortsatt tillämpning av straffbestämmelserna i VL beträffande brott som var staffbelagda enligt den lagen och som begicks före nya vattenlagens ikraftträdande. Enligt *andra meningen* tillämpas däremot den nya lagens vites- och handräckningsbestämmelser också i fråga om äldre gärningar.

Eftersom vattendomstolarna efter den nya vattenlagens ikraftträdande inte skall handlägga brottmål, stadgas i *andra stycket* att talan om ansvar för brott mot VL skall väckas vid laga domstol i brottmål.

Som anförts under 24 § har 27 § i det remitterade förslaget utgått i propositionsförslaget.

Andra bestämmelser

På förslag av lagrådet har under denna rubrik i promulgationslagen tagits in dels en bestämmelse om förvaltningen av samfälligheter enligt VL (26 §) och om det nuvarande institutet statens lösningsrätt (27 §, motsvarande 23 § i det remitterade förslaget).

26 § Bestämmelserna i 3 kap. 12–25 och 27 §§, 7 kap. 61–65 §§ samt 8 kap. 38–45 §§ vattenlagen (1918: 523) om flera deltagares förvaltning av företag som har tillkommit enligt den lagen skall tillämpas så länge företagets förvaltning inte har anordnats på något annat sätt.

Paragrafen motsvarar 24 § i utredningens förslag men saknar motsvarighet i det remitterade förslaget.

Enligt stadgandet gäller VL:s förvaltningsbestämmelser även i fortsättningen beträffande de vid nya vattenlagens ikraftträdande bestående samfälligheterna tills förvaltningen anordnas på något annat sätt. Sådan ändring kan ske i fall som avses i 22 § andra stycket. Jag skall också senare föreslå den ändringen i 19 § lagen (1973: 1151) om införande av anläggningslagen (1973: 1149) och lagen (1973: 1150) om förvaltning av samfäl-

ligheter att deltagarna i en samfällighet enligt VL som utgör juridisk person skall kunna besluta att samfälligheten skall ombildas till en samfällighetsförening enligt lagen om förvaltning av samfälligheter. *Promulgationslagen*

27 § Bestämmelserna i 4 kap. vattenlagen (1918: 523) om statens lösningsrätt skall fortfarande gälla, om fråga om lösningsrätt före ikraftträdandet av den nya vattenlagen har fullföljts genom ansökan om stämning till fastighetsdomstol.

Paragrafen motsvarar med av lagrådet föreslagen utformning 23 § i det remitterade förslaget.

Som anförts i den allmänna motiveringen i lagrådsremissen (se avsnitt 2.3.2 och 2.5.2) innehåller den nya vattenlagen inte någon motsvarighet till institutet statens lösningsrätt i 4 kap. VL. Något behov av institutet, som hittills inte har tillämpats, kan inte anses föreligga beträffande de företag som nu omfattas av lösningsrätten. Om frågan om lösningsrätt redan har anhängiggjorts vid fastighetsdomstol enligt 4 kap. 10 § VL, skall dock enligt nu förevarande stadgande VL:s bestämmelser om lösningsrätt fortfarande gälla.

Specialmotivering till förslaget till lag om inrättande, utvidgning och avlysning av allmän farled och allmän hamn

Förevarande lag, som ersätter 5 kap. VL, har behandlats i den allmänna motiveringen i lagrådsremissen (avsnitt 2.8). Bestämmelserna stämmer med endast några redaktionella jämkningar överens med det remitterade förslaget.

Anläggningar och åtgärder i vatten som behövs för en allmän farled eller hamn skall prövas enligt den nya vattenlagen. Enligt 2 kap. 4 § punkt 4 nya vattenlagen kan den som vill utföra vattenföretag som erfordras för allmän farled eller allmän hamn göra detta utan hinder av att han inte har rådigheten över vattnet. Tvångsrätt för att utföra ett sådant vattenföretag kan erhållas enligt 8 kap. 1 § nya vattenlagen.

I fråga om tillåtlighetsprövningen av vattenföretag som berör en allmän farled eller hamn får jag hänvisa till vad som har anförts vid behandlingen av 3 kap. 3 § nya vattenlagen beträffande en motsvarighet till den särskilda skyddsbestämmelsen i 2 kap. 11 § VL.

1 § En allmän farled eller en allmän hamn får inrättas, om farleden eller hamnen är av väsentlig betydelse för den allmänna samfärdseln. En allmän farled får även inrättas, om den är av väsentlig betydelse för fiskerinäringen eller om den är av väsentlig betydelse för trafiken med fritidsbåtar och det behövs med hänsyn till säkerheten i farleden.

Första stycket gäller även i fråga om utvidgningar av allmänna farleder eller hamnar.

Paragrafen, som motsvarar 5 kap. 2, 7 och 13 §§ VL samt 2 § i utredningens förslag, har behandlats i den allmänna motiveringen i lagrådsremissen (avsnitt 2.8.1 och 2.8.2).

2 § En allmän farled eller en allmän hamn skall helt eller delvis avlysas
1. om farleden eller hamnen inte kan användas för sitt ändamål utan att säkerheten äventyras,
2. om farleden eller hamnen inte behövs för sitt ändamål,
3. om farleden eller hamnen inte sköts så att dess ändamål tillgodoses.

Paragrafen, som motsvarar 5 kap. 11 § VL och 3 § i utredningens förslag, har behandlats i den allmänna motiveringen i lagrådsremissen (avsnitt 2.8.1 och 2.8.2).

F. n. förekommer det att en allmän farled avlyses delvis, t. ex. därför att en bro, kraftledning e. d. skall byggas på en viss höjd över farleden. Enligt min mening bör inte sådana ingrepp i farleden medföra att den förlorar egenskapen att vara allmän. I stället bör vattendomstolen vid tillståndsprövningen av företaget göra en avvägning mellan farledsintresset och t. ex. vägtrafikens intresse av att en bro kommer till stånd. I sådana mål skall naturligtvis alltid sjöfartsverket höras. Om framkomligheten i farleden begränsas, t. ex. när den segelfria höjden genom tillkomsten av en bro eller kraftledning minskas, får särskilda föreskrifter enligt 3 § denna lag meddelas rörande farledens begagnande.

3 § Om det är påkallat med hänsyn till det ändamål som en allmän farled skall tillgodose, säkerheten i farleden eller i övrigt med hänsyn till allmän eller enskild rätt, får särskilda föreskrifter meddelas om hur den allmänna farleden skall ordnas och begagnas.

Paragrafen motsvarar 5 kap. 12 § VL och 4 § i utredningens förslag.

4 § Beslut enligt 1–3 §§ meddelas av regeringen eller, om regeringen bestämmer det, av sjöfartsverket.

Sjöfartsverkets beslut enligt denna lag överklagas hos regeringen genom besvär.

Paragrafen, som motsvarar 5 kap. 3, 7 och 13 §§ VL samt 5 § i utredningens förslag, har behandlats i den allmänna motiveringen i lagrådsremissen (avsnitt 2.8.2).

5 § Sjöfartsverket skall föra ett register över allmänna farleder och allmänna hamnar enligt denna lag. I registret skall anges vem som svarar för farleden eller hamnen samt finnas uppgift om sådana särskilda föreskrifter som har meddelats enligt 3 §.

Paragrafen motsvarar 6 § i utredningens förslag.

6 § Den som uppsåtligen eller av oaktsamhet bryter mot en föreskrift som har meddelats med stöd av 3 § döms till böter eller fängelse i högst ett år.

Paragrafen motsvarar 7 § i utredningens förslag. I förhållande till utredningens förslag har påföljden skärpts.

Övergångsbestämmelser

1. Denna lag träder i kraft den 1 januari 1983.
2. De allmänna farleder och hamnar som finns vid ikraftträdandet av denna lag skall upphöra att vara allmänna vid utgången av december 1986, om inte dessförinnan med tillämpning av 1 § har beslutats att farleden eller hamnen fortfarande skall vara allmän.

Punkten 2, som motsvarar 5 kap. 1 § VL samt 1 § och andra punkten till övergångsbestämmelserna i utredningens förslag, har behandlats i den allmänna motiveringen i lagrådsremissen (avsnitt 2.8.3).

Som har angivits där bör sjöfartsverket göra en inventering av alla farleder och hamnar för att fastställa vilka som bör vara allmänna. Efter utgången av år 1986 kommer det inte att kunna råda osäkerhet rörande frågan huruvida farleder eller hamnar är allmänna eller inte.

Specialmotivering till förslaget till lag om inrättande, utvidgning och avlysning av allmän flottled

Förevarande lag, som ersätter 6 kap. och 10 kap. 1–31 §§ VL, har behandlats i den allmänna motiveringen i lagrådsremissen (avsnitt 2.9). Bestämmelserna stämmer med endast några redaktionella jämkningar överens med det remitterade förslaget.

Anläggningar och åtgärder i vatten som behövs för en allmän flottled skall prövas enligt den nya vattenlagen. Enligt 2 kap. 4 § punkt 4 nya vattenlagen kan den som vill utföra vattenföretag som erfordras för allmän flottled göra detta utan hinder av att han inte har rådigheten över vattnet. Tvångsrätt för att utföra ett sådant vattenföretag kan erhållas enligt 8 kap. 1 § nya vattenlagen.

I fråga om tillåtlighetsprövningen av vattenföretag som berör en allmän flottled får jag hänvisa till vad som har anförts vid behandlingen av 3 kap. 3 § nya vattenlagen beträffande en motsvarighet till den särskilda skyddsbestämmelsen i 2 kap. 11 § VL.

1 § En allmän flottled får inrättas, om flottleden behövs med hänsyn till skogsnäringen samt nyttan för orten och det allmänna överväger olägenheterna av flottleden och flottningen.

Första stycket gäller även i fråga om utvidgningar av allmänna flottleder.

Paragrafen motsvarar 6 kap. 2 och 20 §§ VL samt 2 § i utredningens förslag.

2 § En allmän flottled skall helt eller delvis avlysas
1. om flottningen kan anses vara nedlagd,
2. om flottleden inte längre behövs,
3. om flottleden utgör hinder för något annat företag som är av större allmän betydelse än flottleden.

Vid avlysning enligt första stycket 3 får föreskrivas särskilda villkor för avlysningen.

Paragrafen motsvarar 6 kap. 27 § VL (se prop. 1969: 104 s. 48) och 3 § i utredningens förslag.

I fråga om avlysningsärenden som avses i första stycket punkt 3 anför utredningen att regeringen i enlighet med rådande praxis bör kunna föreskriva särskilda villkor för avlysningen, t. ex. föreskrifter om att virkesutdrivningen inte får onödigtvis hindras, försvåras eller fördyras. Jag delar denna uppfattning men anser i motsats till utredningen att det är lämpligt med en lagbestämmelse. En sådan bestämmelse har tagits in i andra stycket av förevarande paragraf. Motsatsvis framgår av denna bestämmelse att villkor inte får föreskrivas i andra avlysningsärenden.

3 § Om det är påkallat med hänsyn till flottningens intresse eller i övrigt med hänsyn till allmänna eller enskilda intressen, får särskilda föreskrifter meddelas om hur den allmänna flottleden skall ordnas och begagnas.

Paragrafen motsvarar 10 kap. 17 § VL och 4 § i utredningens förslag.

Ifrågavarande föreskrifter får meddelas både i samband med beslutet om inrättande eller utvidgning av den allmänna flottleden och i annat sammanhang. Föreskrifterna kan avse flottledens egenskaper och sträckning, flottledsdistrikt, utflottningsdistrikt, flottgodsmängd m. m. samt flottledens och flottningens förhållande till motstående intressen såsom farled och annan samfärdsel, fiske, vattenverk osv. Den vattenrättsliga prövningen av vissa anläggningar för flottleder kan givetvis resultera i ytterligare föreskrifter med hänsyn till motstående intressen.

4 § Beslut enligt 1–3 §§ meddelas av regeringen eller den myndighet som regeringen bestämmer.

Beslut enligt denna lag av annan myndighet än regeringen överklagas hos regeringen genom besvär.

Paragrafen motsvarar 5 och 6 §§ i utredningens förslag.

5 § Den som uppsåtligen eller av oaktsamhet bryter mot en föreskrift som har meddelats med stöd av 3 § döms till böter eller fängelse i högst ett år.

Paragrafen motsvarar 7 § i utredningens förslag. I förhållande till utredningens förslag har påföljden skärpts.

Övergångsbestämmelser

1. Denna lag träder i kraft den 1 januari 1983. Genom lagen upphävs lagen (1919: 427) huru avgöras skall, varest tidigare tillkommen allmän flottled skall jämlikt vattenlagen bibehållas.

2. De allmänna flottleder som finns vid ikraftträdandet skall anses som allmänna flottleder enligt denna lag.

Punkten 1 motsvarar de av utredningen föreslagna övergångsbestämmelserna.

Punkten 2 motsvarar 6 kap. 1 § VL och 1 § i utredningens förslag. Som utredningen framhåller kan det med gällande lagstiftning inte råda någon osäkerhet om var det f. n. finns allmänna flottleder.

2 Hemställan

Jag hemställer att regeringen föreslår riksdagen att anta de av lagrådet granskade lagförslagen med vidtagna ändringar och tillägg.

3 Beslut

Regeringen ansluter sig till föredragandens överväganden och beslutar att genom proposition föreslå riksdagen att anta de förslag som föredraganden har lagt fram.

Innehåll

Propositionen ... 1
Propositionens huvudsakliga innehåll ... 1
Lagförslag ... 3
1. Vattenlag ... 3
2. Lag om införande av vattenlagen (1982: 000) ... 56
3. Lag om inrättande, utvidgning och avlysning av allmän farled och allmän hamn ... 60
4. Lag om inrättande, utvidgning och avlysning av allmän flottled 61
Utdrag av protokoll vid regeringssammanträde den 22 januari 1981 . 63
1 Inledning ... 63
2 Allmän motivering ... 64
2.1 Reformbehovet ... 64
2.2 Prövningssystemet ... 68
2.3 Rätten till vatten ... 77
2.3.1 Fastighetsägarens rätt till vatten ... 77
2.3.2 Rätt att ta i anspråk annans strömfall ... 79
2.3.3 Rätten till vatten för allmän vattenförsörjning ... 79
2.3.4 Rätten till vatten för bevattning ... 80
2.3.5 Nyttjanderättshavares rätt till vatten ... 81
2.3.6 Utbyggnadsvitsord ... 85
2.3.7 En allmän aktsamhetsregel rörande vattnet ... 87
2.3.8 Skyldighet att avstå vatten vid torka m. m. ... 88
2.4 Förutsättningar för vattenföretag i allmänhet ... 88
2.4.1 Inledning ... 88
2.4.2 Sättet för utförande av vattenföretag m. m. ... 90
2.4.3 Vattenföretags lokalisering och förhållande till allmänna planeringssynpunkter ... 91
2.4.4 Vattenföretags förhållande till planer och markanvändningsbestämmelser ... 94
2.4.5 Generellt skydd för allmänna intressen ... 97
2.4.6 Samhällsekonomisk tillåtlighetsbedömning ... 99
2.4.7 Hänsyn till prövning enligt annan lagstiftning ... 103
2.4.8 Konkurrerande ansökningar ... 103
2.4.9 Åtgärder till skydd för fisket ... 104
2.5 Omprövning av tillståndsbeslut m. m. ... 105
2.5.1 Tillståndsbesluts rättskraft och tidsbegränsning av tillstånd ... 105
2.5.2 Omprövning av nya tillstånd till förmån för allmänna intressen ... 108
2.5.3 Ersättning från det allmänna vid omprövning av nya tillstånd ... 115
2.5.4 Omprövning av äldre tillstånd till förmån för allmänna intressen ... 118
2.5.5 Ersättning från det allmänna vid omprövning av äldre tillstånd ... 119
2.5.6 Vissa andra omprövningsfrågor ... 121
2.5.7 Vissa ytterligare frågor om avstående av vatten m. m. 122
2.5.8 Förverkande av tillstånd ... 124
2.5.9 Omprövning beträffande samfälligheter ... 126

2.6 Underhåll och tillsyn m. m. ... 126
2.6.1 Underhåll och tillsyn ... 126
2.6.2 Utrivning och övertagande av underhållsskyldigheten ... 132
2.6.3 Övergivna anläggningar ... 136
2.7 Skydd för vattenförsörjningen ... 137
2.8 Allmänna farleder och allmänna hamnar ... 141
2.8.1 Begreppen allmän farled och allmän hamn ... 141
2.8.2 Handläggningen av farleds- och hamnfrågor ... 143
2.8.3 Inventering av befintliga farleder och hamnar ... 144
2.9 Allmänna flottleder ... 146
2.10 Bevakningen av allmänna intressen m. m. ... 147
2.10.1 Myndighetsbevakning av allmänna intressen ... 147
2.10.2 Sakägarbegreppet ... 149
2.11 Markavvattningsföretag ... 151
2.12 Bevattningsfrågor ... 159
2.13 Avgifter ... 173
2.13.1 Inledning ... 173
2.13.2 Bygdeavgifter ... 178
2.13.3 Fiskeavgifter ... 190
2.13.4 Domstolsavgifter ... 196
2.14 Ikraftträdande m. m. ... 197
3 Upprättade lagförslag ... 198
4 Specialmotivering (se bilagedel) ... 198
5 Hemställan ... 198
6 Beslut ... 198
Bilaga 1–4 (se bilagedel)
Bilaga 5. De remitterade förslagen ... 199
Utdrag av lagrådets protokoll den 12 mars 1982 ... 261
Utdrag av protokoll vid regeringssammanträde den 25 mars 1982 ... 387
1 Anmälan av lagrådsyttrande ... 387
Inledning ... 387
Specialmotivering till förslaget till ny vattenlag ... 390
1 kap. Inledande bestämmelser ... 391
2 kap. Rådighet över vatten m. m. ... 400
3 kap. Allmänna förutsättningar för vattenföretag ... 410
4 kap. Tillståndsplikt ... 424
5 kap. Särskilda bestämmelser om markavvattning ... 435
6 kap. Bevattningssamfälligheter ... 446
7 kap. Samfälligheter för vattenreglering ... 452
8 kap. Särskilda tvångsrätter ... 459
9 kap. Ersättning och andelskraft ... 466
10 kap. Avgifter ... 478
11 kap. Särskilda bestämmelser om större vattenföretag m. m. ... 488
12 kap. Prövningen av markavvattningsföretag ... 494
13 kap. Prövningen av vattenmål ... 513
14 kap. Särskilda bestämmelser om utrivning m. m. ... 556
15 kap. Tillstånds giltighet, omprövning m. m. ... 562
16 kap. Betalning av ersättning, tillträde m. m. ... 588
17 kap. Underhåll m. m. ... 593
18 kap. Tillsyn och besiktning ... 596
19 kap. Skydd för vattenförsörjningen m. m. ... 599
20 kap. Kostnadsbestämmelser ... 607

21 kap. Ansvar, handräckning m. m. 616
22 kap. Slutbestämmelser 620
Specialmotivering till förslaget till lag om införande av vattenlagen (1982: 000) 624
Specialmotivering till förslaget till lag om inrättande, utvidgning och avlysning av allmän farled och allmän hamn 636
Specialmotivering till förslaget till lag om inrättande, utvidgning och avlysning av allmän flottled 638
2 Hemställan 640
3 Beslut 640

Norstedts Tryckeri, Stockholm 1982

Bilaga 1

Sammanfattning av vattenlagsutredningens betänkande (SOU 1977: 27)

Vattenlagsutredningen, som enligt sina direktiv skall göra en genomgripande översyn av 1918 års vattenlag, har tidigare avgivit tre delbetänkanden. I dem föreslog utredningen provisoriska ändringar i det vattenrättsliga prövningssystemet, ändringar i vattenlagens ersättnings- och avgiftssystem samt en ny typ av vattenrättsliga sammanslutningar kallade vattenförbund. Dessa förslag har i väsentliga hänseenden genomförts.

I det nu föreliggande betänkandet, som är vattenlagsutredningens slutbetänkande, framlägger utredningen förslag till en ny vattenlag som är tänkt att ersätta den gällande lagen. Att utredningen valt denna väg i stället för att föreslå ändringar i gällande vattenlag beror på att lagrevisionen måste bli av så ingripande natur att partiella ändringar inte är tillräckliga.

Den nya lagen bör enligt förslaget behålla namnet vattenlag. För att vinna överskådlighet och reda i lagen har utredningen strävat efter att så långt som möjligt utforma bestämmelser som är gemensamma för de åtgärder och anläggningar på vilka lagen föreslås bli tillämplig. Den skiljer sig i detta hänseende från den gällande vattenlagen som i stor utsträckning har särskilda regler för varje företagstyp. De åtgärder och anläggningar som lagförslaget avser benämns med den sammanfattande beteckningen vattenföretag och dit räknas ungefär samma typer av företag som behandlas i gällande lag, bl. a. byggande i vatten, vattenreglering samt yt- och grundvattentäkt. Även torrläggningsföretagen räknas dit, men de kallas i förslaget markavvattningsföretag.

Från principen att låta gammal och ny lag omfatta samma anläggningstyper har utredningen gjort vissa undantag. Dessa gäller bl. a. inrättande och avlysning av allmän farled, allmän hamn och allmän flottled, frågor som föreslås bli överförda till speciallagstiftning. Utredningen förordar dock därvid att typiskt sett vattenrättsliga tillståndsfrågor för dessa företagstyper skall handläggas i samma ordning som för vattenföretag i allmänhet. Någon direkt motsvarighet till gällande lags regler om avloppsföretag har inte heller tagits med i förslaget.

I det avsnitt av betänkandet som innehåller lagförslag presenterar utredningen

- förslag till vattenlag (i betänkandet kallat VL-förslaget),
- förslag till lag om införande av nya vattenlagen,
- förslag till lag om koncessionsnämnd,
- utkast till lag om allmän farled och allmän hamn,
- förslag till lag om inrättande, utvidgning och avlysning av allmän flottled,
- förslag till lag om ändring i lagen (1919: 426) om flottning i allmän flottled,
- förslag till lag om ändring i fastighetsbildningslagen (1970: 988),
- förslag till lag om ändring i expropriationslagen (1972: 719),
- förslag till lag om ändring i lagen (1973: 1150) om förvaltning av samfälligheter,
- förslag till lag om ändring i lagen (1973: 1151) om införande av anläggningslagen (1973: 1149) och lagen (1973: 1150) om förvaltning av samfälligheter.

I betänkandet har även redogjorts för vissa författningsändringar i övrigt som ansetts påkallade på grund av VL-förslaget. Några direkta författningsförslag har dock av olika skäl inte upprättats inom utredningen på dessa punkter.

Grundprinciperna vid en vattenlagsrevision

Revisionens syfte bör enligt vattenlagsutredningens mening vara att skapa jämställdhet mellan de olika typerna av vattenföretag. Att genom den nya lagen gynna eller motarbeta viss eller vissa typer av vattenföretag anser utredningen varken ändamålsenligt eller önskvärt. Utredningens strävan i detta hänseende skiljer sig i viss mån från lagstiftarens önskemål 1918, som just avsåg att förbättra förutsättningarna för vissa anläggningar, främst vattenkraftverken.

Man måste enligt utredningens mening också beakta att den tekniska och ekonomiska utvecklingen numera sker betydligt snabbare än för 60 år sedan. Som framgår av erfarenheterna från 1960- och 1970-talen kan man inte utesluta risker för hastiga omkastningar i utvecklingens allmänna inriktning på grund av politiska eller ekonomiska händelser på t. ex. energiförsörjningens område. Jordbruksbevattningen är ett exempel på företagstyper för vilka nya tekniska betingelser medfört en anmärkningsvärt snabb utveckling under de allra senaste åren.

Utredningens strävan har på grund härav varit att med VL-förslaget skapa ett instrument med vars hjälp alla typer av vattenföretag skall kunna genomföras, om de framstår som nyttiga från allmän synpunkt. En grundläggande förutsättning måste vara att företagen står i god överensstämmelse med samhällets vid varje tidpunkt aktuella planering och att de inte strider mot rimliga krav på hänsyn till motstående allmänna och enskilda intressen. Samtidigt får det inte var så att ett vattenföretag som står i överensstämmelse med ett en gång givet tillstånd lägger hinder i vägen för fortsatt utveckling inom vattnets område för all framtid.

En av de grundläggande principerna i gällande svensk vattenrätt är – liksom i bl. a. finländsk och norsk lag – att rätten att tillgodogöra yt- och grundvatten i första hand skall tillkomma ägaren av den fastighet där vattnet finns, självfallet med möjlighet för honom att helt eller delvis upplåta rätten till annan.

VL-förslaget innebär inte något avsteg från denna uråldriga princip som f. ö. inte satts i fråga i utredningens direktiv. Skälen att behålla det nuvarande systemet anser utredningen vara i många hänseenden starka. Bl. a. skulle en förändring i en så grundläggande fråga medföra att långsiktiga planer i fråga om vattenförsörjning och energiproduktion skulle kunna förryckas med svåröverblickbara konsekvenser som följd. Förändringen skulle också kunna ge upphov till svårbemästrade övergångs- och ersättningsproblem.

Samtidigt bör enligt utredningen det rådande systemet modifieras för att kontrollen från det allmännas sida skall kunna ökas. Detta föreslås ske bl. a. genom skärpning av förprövnings- och tillåtlighetsbestämmelserna samt genom nya regler om kontroll av vattenbyggnaders utförande och bestånd, som också omfattar krav på fortlöpande tillsyn.

Ett oinskränkt utnyttjande av vattenrätten medför ofta intrång i allmän och enskild rätt. Vattenrättshavaren måste därför så långt det är möjligt vidta skadeförebyggande åtgärder. Om utnyttjandet likväl medför skada, skall han utge ersättning till drabbade enskilda. Det allmänna kan i någon utsträckning kompenseras avgiftsvägen.

Principen om fastighetsägares rätt till vattnet är i VL-förslaget liksom i gällande rätt underkastad inskränkningar till förmån för allmänna och enskilda intressen.

I VL-förslaget fastslås uttryckligen att vattenrätt skall utgöra förutsättning för vattenföretag. Det innebär principiellt att man alltid måste ha vattenrätt inom det vattenområde där man tänker utföra en anläggning. Utredningen gör emellertid undantag för vissa företag, bl. a. åtgärder i vatten av staten, kommun och vattenförbund till förmån för vissa allmänna ändamål. Vidare undantas vissa åtgärder för allmän farled m. m. liksom markavvattningsföretag och åtgärder i vatten mot vattenförorening. För vattenreglerings- och vattenöverledningsföretag gäller enligt förslaget liksom f. n. särbestämmelser.

För att komma till rätta med olägenheter som följer av kravet på fastighetsägares dispositionsrätt till vattnet föreslås i VL-förslaget vissa expropriationsmöjligheter. Ny i VL-förslaget är en regel som avser att i vissa fall expropriationsvis tillgodose en jordbruksfastighets vattenbehov för markbevattning.

Slutligen skall det anmärkas att utredningen som en allmän rådighetsinskränkning i VL-förslaget intagit en allmänt hållen principdeklaration om vattnets nyttjande med direkt anknytning till tionde budet i Europeiska vattenvårdsstadgan som antogs av Europarådet den 6 maj 1968. Enligt den bestämmelse utredningen föreslår skall vattenrättshavare vid utövande av sin rådighet över vatten beakta att detta är en gemensam naturtillgång som skall användas med sparsamhet.

Allmänna förutsättningar för vattenföretag

I betänkandet konstaterar vattenlagsutredningen att nuvarande vattenrättsliga tillåtlighetsregler är bristfälliga i flera avseenden. Bl. a. framhålls att reglerna präglas av stelhet i uppbyggnaden. Denna har varit ägnad att hindra en helhetsbedömning som från många synpunkter varit önskvärd. Den har också motverkat möjligheterna att i rimlig mån ta hänsyn till alla verkningar från samhällsekonomisk synpunkt av ett vattenföretag, t. ex. de sysselsättningseffekter eller de indirekta ekonomiska skador som ett företag kan medföra. Därtill kommer att de nuvarande reglerna ger litet utrymme för en fri bedömning till gagn för samhällsplaneringen, t. ex. när det gäller valet av plats för ett vattenföretag.

Vattenlagsrevisionen måste enligt utredningens mening alltså omfatta tillåtlighetsreglerna. I VL-förslaget skiljs därvid mellan egentliga tillåtlighetsregler och allmänna lämplighetsvillkor.

Utredningen slår fast att en grundläggande fråga när det gäller tillåtligheten av ett vattenföretag är dess inverkan på motstående allmänna intressen. Dessa bör skyddas av rättsordningen både som hittills när det gäller vattenföretag som syftar till vattnets tillgodogörande och i fråga om andra typer av företag, t. ex. dikningsföretag, där skyddet för sådana intressen f. n. är bristfälligt.

När det gäller den närmare utformningen av reglerna till skydd för allmänna intressen bör det enligt utredningens mening först och främst finnas bestämmelser som sätter in vattenföretagen i det större sammanhang som den moderna samhällsplaneringen bildar, t. ex. avseende fysisk riksplanering, energipolitik och regionalpolitik. I enlighet härmed föreskrivs i VL-förslaget att vattenföretag inte får komma till stånd, om med hänsyn till valet av plats eller eljest hinder mot företaget möter från allmänna planeringssynpunkter.

I fråga om det kommunala inflytandet på vattenutnyttjandet avvisar utredningen tanken att införa en kommunal vetorätt för vattenföretag. Det kommunala intresset när det gäller vattenföretagen anses i stället böra säkerställas genom planering inom ramen för byggnadslagstiftningen. Förslaget upptar följaktligen ett uttryckligt förbud mot vattenföretag som strider mot fastställd generalplan, stadsplan eller byggnadsplan.

Ett vattenföretag kan emellertid ha inverkan på allmänna intressen som inte har tillgodosetts genom planer och inte heller omfattas av de mera långsiktiga, allmänna planeringssynpunkterna. Med tanke på sådana företag innehåller VL-förslaget en föreskrift som hindrar vattenföretag vilka medför olägenheter av större betydelse för andra allmänna intressen än planerings- och planintressena. Med en sådan skyddsbestämmelse bör det bli möjligt att bättre än hittills beakta de sammanlagda olägenheterna även om dessa, betraktade var för sig, inte skulle vara så ingripande. Om vattenföretaget skulle anses vara av synnerlig betydelse från allmän synpunkt, skall det emellertid få komma till stånd utan hinder av att det är otillåtligt enligt huvudregeln.

För rätten att skada eller tvångsvis ta i anspråk annans egendom bör enligt utredningen ytterligare krav på vattenföretagets allmänna lämplighet uppställas. Måste en utomstående till följd av ett vattenföretag finna sig i att hans egendom skadas eller är han tvungen att på annat sätt underkasta sig inskränkningar i rätten till sin egendom, bör han skäligen kunna kräva att företaget är samhällsekonomiskt motiverat. För dessa fall innehåller därför VL-förslaget en regel som hindrar företag, vilkas kostnader och olägenheter står i missförhållande till fördelarna från allmän och enskild synpunkt. En dylik bestämmelse torde ge ett visst utrymme för beaktande av indirekta, ekonomiska verkningar. Den möjliggör också t. ex. fiskefrämjande och naturvårdande vattenföretag utan en i ekonomiska termer klart definierbar nytta.

Bland de allmänna lämplighetsvillkor som kompletterar VL-förslagets egentliga tillåtlighetsregler har utredningen fört in en generell bestämmelse. Den motsvarar i viss utsträckning de föreskrifter i gällande vattenlag som uttrycker en allmän princip i fråga om sättet på vilket vattenbyggnads- och andra vattenföretag skall utföras. Enligt den av utredningen förordade lydelsen skall vattenföretag ges sådan omfattning och sådant utförande att ändamålet utan oskälig förlust eller kostnad vinns med minsta möjliga intrång och olägenhet för motstående allmänna och enskilda intressen. Därvid skall tillses att företaget såvitt möjligt utföres så att det inte försvårar annat företag som kan antas framdeles beröra samma vattentillgång och som främjar allmänt eller enskilt ändamål av betydelse. Bestämmelsen kompletteras med en föreskrift om skyldighet för företagaren att vidta skadeförebyggande eller skademinskande åtgärder, såvida han inte åsamkas oskälig förlust eller kostnad därigenom.

Vid sidan av kravet på planöverensstämmelse som nyss berörts ingår bland de allmänna lämplighetsvillkoren också en bestämmelse enligt vilken vattenföretagen skall utföras så att de inte motverkar syftet med särskilda bestämmelser för mark- eller vattenområdens bebyggande eller användning som meddelats med stöd av byggnadslagen, naturvårdslagen eller annan lagstiftning.

Särskilda bestämmelser för vissa företagstyper

Vattenlagsutredningens strävan att utforma bestämmelser som är gemensamma för alla typer av vattenföretag har naturligtvis inte kunnat

fullföljas helt. I olika kapitel har sålunda intagits särbestämmelser rörande andelskraft, grundvattentäkt, markavvattning samt vattenreglerings- och vattenöverledningssamfälligheter.

I synnerhet när det gäller bestämmelserna om markavvattning har en kraftig nedskärning ägt rum, om man jämför med omfattningen av gällande rätts regler rörande dikning och annan torrläggning, vilka ju i nya lagen skall ersättas av markavvattningsbestämmelserna. Att denna nedskärning kunnat ske förklaras i viss mån av att de allmänna reglerna i VL-förslaget, t. ex. de nyss redovisade tillåtlighetsreglerna, kunnat utformas så att de i allt väsentligt täcker in även markavvattningsföretagen. Skador till följd av dessa företag – t. ex. försämrade betingelser för fiske och fågelliv – skiljer sig i princip inte från skador av andra vattenföretag.

Att vissa särregler för markavvattningsföretagen inte kunnat undvikas hänger främst samman med att dessa företag mycket ofta utförs inom ramen för samfälligheter. Detta är i sin tur en följd av att de positiva verkningarna ofta kommer flera fastigheter till del. Dessa verkningar – höjd alstringsförmåga och ökade möjligheter att utnyttja marken – följer ju inte fastighetsindelningen utan begränsas av naturförhållandena. När flera fastigheter sålunda drar nytta av ett företag, är det också rimligt att de deltar i dess utförande. Särreglerna för markavvattningsföretagen avser därför hur företagens yttre omfång skall bestämmas och hur den interna kostnadsfördelningen mellan dem som deltar skall ske.

Särskild uppmärksamhet har i VL-förslaget ägnats frågor om förhållandet mellan markavvattningsföretag och vägar. Främst gäller det fallet att dike måste dragas genom väg, en fråga som är utförligt reglerad redan i gällande vattenlag. Sålunda har nuvarande regler om väghållares ansvar för utförande och bekostande av vägtrummor o. d. moderniserats och preciserats i VL-förslaget. Vidare har i förslaget tagits in en bestämmelse om rätt och skyldighet för väghållare att gå in i markavvattningsföretag, om detta avsevärt kan påverkas av vägen.

I fråga om sådana vattenreglerings- och vattenöverledningsföretag som främjar kraftproduktion eller jordbruksbevattning ger förslaget möjlighet till tvångsanslutning. I övrigt har bestämmelserna om regleringsföretagen förenklats i olika hänseenden. För deras organisation och förvaltning skall lagen om förvaltning av samfälligheter kunna tillämpas. Detta gäller också markavvattningsföretagen.

Ersättning och avgifter

De allmänna ersättningsbestämmelserna i VL-förslaget överensstämmer i allt väsentligt med de gällande ersättningsbestämmelser som på förslag av vattenlagsutredningen infördes i lagen så sent som 1974. De kompletteras med ersättningsregler för vissa speciella fall till vilka utredningen delvis återkommer senare i denna sammanfattning.

Utredningen tar på grund av åläggande i tilläggsdirektiv 1974 ånyo upp frågan om en reformering av det vattenrättsliga avgiftssystemet som utredningen tidigare har behandlat i SOU 1972: 14. Det nya förslaget innebär bl. a. att den nuvarande vattenregleringsavgiften skall ersättas av en ny avgift – liksom sin motsvarighet i 1972 års förslag kallad bygdeavgift – som skall åläggas i beslut om tillstånd till vattenkraftverk och beräknas på grundval av kraftverkets effekt. I denna avgift har utredningen arbetat in den nuvarande fiskeavgiften som utgår enligt 2 kap. 10 § vattenlagen på det sättet att 15 procent av bygdeavgiften skall användas för att främja fisket inom landet. Återstoden skall användas för att förebygga, minska eller

gottgöra skada eller olägenhet genom företaget som inte blivit ersatt samt för att tillgodose annat ändamål beträffande den berörda bygden.

Utredningen avstår från att framlägga förslag om bygdeavgift för andra företag än kraftverksföretag. I den mån särskilda medel till bygden erfordras, när det gäller andra vattenföretag av betydande omfattning eller ingripande beskaffenhet, förutsätter utredningen att medlen föreskrivs av regeringen som s. k. särskilda villkorsmedel.

Förprövningsskyldighet

Liksom gällande vattenlag innehåller VL-förslaget regler om s. k. förprövningsskyldighet, dvs. bestämmelser om att vissa vattenföretag inte får utföras utan tillstånd. Sådana bestämmelser är enligt vattenlagsutredningen en självklarhet, om vattenföretagen skall kunna inordnas i den allmänna samhällsplaneringen. En ordning varigenom förprövning av myndighet sker anses sålunda utgöra ett mycket viktigt led i en sådan planering samtidigt som det ger det allmänna styrningsmöjligheter. Genom en förprövning kan ett vattenföretags överensstämmelse med gällande markanvändningsplaner och allmänna planeringssynpunkter kontrolleras. Samtidigt gör en förprövningsordning det möjligt att på förhand utreda ett vattenföretags inverkan på vattenförhållandena samt på motstående allmänna och enskilda intressen m. m.

VL-förslagets förprövningsregler innebär en viss skärpning i förhållande till reglerna i nuvarande vattenlag. Förslagets bestämmelser är utformade så att vattenföretag får utföras utan tillstånd enligt lagen bara om det är uppenbart att varken allmänt eller enskilt intresse skadas genom företagets inverkan på vattenförhållandena. Denna bestämmelse kompletteras för markavvattningsföretagen med en regel som säger att, om flera skall delta däri, tillstånd alltid erfordras, såvida överenskommelse om delaktighet i företaget inte har träffats.

Liksom nu skall enligt förslaget ägaren till ett utan tillstånd utfört vattenföretag ha rätt att i efterhand ansöka om lagligförklaring av företaget.

De konfliktsituationer som under de senaste årens torra somrar uppstått på en del håll i landet och som har sin grund i ökat vattenuttag för jordbruksbevattning har föranlett utredningen att föreslå en kompletterande bestämmelse. Enligt denna får yt- eller grundvattentäkt, som inte är avsedd endast för att förse viss fastighet med vatten till hushållsförbrukning, inte anordnas eller nyttjas utan att laga tillstånd erhållits eller anmälan gjorts till länsstyrelsen och denna lämnat besked i anledning av anmälningen. Länsstyrelseprövningen skall i första hand innebära ett ställningstagande till frågan huruvida det räcker med det enklare anmälningsförfarandet eller om en grundligare tillståndsprövning erfordras. Avgörande blir täktens befarade inverkan på motstående allmänna och enskilda intressen, bl. a. konkurrensen mellan flera täkter vid prövningstillfället eller framdeles.

Prövningssystem

Det förslag till nytt vattenrättsligt prövningssystem som vattenlagsutredningen har upprättat ansluter nära till de utförliga direktiv som utredningen fick 1968. Det innebär att tillståndsgivningen flyttas över från judiciell till administrativ myndighet. Sålunda skall enligt förslaget frågor om tillstånd till och väsentliga villkor för vattenföretagen prövas av regeringen, den nuvarande koncessionsnämnden för miljöskydd (vars namn föreslås förkortat till koncessionsnämnden) samt länsstyrelsen. På regeringen skall

enligt förslaget ankomma att pröva frågor om vattenföretag av betydande omfattning eller ingripande beskaffenhet som i huvudsak räknats upp i VL-förslaget. Tanken är vidare att regeringen skall kunna uppdra åt koncessionsnämnden eller i vissa fall åt länsstyrelsen att ombesörja utredningen i ärendet, däribland att utfärda kungörelse, hålla sammanträde med dem som saken angår samt föreslå villkor för tillstånd. Prövningen av ansökan rörande de medelstora företagen föreslås bli anförtrodd koncessionsnämnden, medan ansvaret för de mindre företagen faller på länsstyrelsen, som även har att svara för något större företag, beträffande vilka länsstyrelsen ansetts särskilt ägnad att handha prövningen, t. ex. anläggning för allmän flottled samt vattentäkt för jordbruksbevattning.

Talan mot beslut av koncessionsnämnden eller länsstyrelsen i tillståndsärende skall kunna fullföljas till regeringen.

Utredningen framhåller särskilt att länsstyrelserna endast i ringa omfattning nu torde ha tillgång till sådan vattenrättslig eller vattenbyggnadsteknisk expertis som behövs för deras nya funktion som tillståndsorgan. Juristpersonal som f. n. sysslar med tillstånds- eller dispensgivning enligt annan markpolitisk lagstiftning torde kunna anförtros även den vattenrättsliga tillståndsgivningen. Vattenbyggnadsteknisk personal torde däremot behöva tillföras länsstyrelserna. Utredningen bedömer det dock mindre troligt att sådan personal skall kunna beredas full sysselsättning med vattenrättslig tillståndsgivning. Utredningen föreslår därför i annat sammanhang att vattenbyggnadsteknisk personal skall finnas anställd vid länsstyrelserna också för att fullgöra en utökad offentlig tillsyn över vattenföretagen. Detta motiverar enligt utredningens bedömning att varje länsstyrelse utrustas med minst en vattenbyggnadstekniker.

Den administrativa tillståndsprövningen skall enligt VL-förslaget kompletteras av en judiciell prövning. Denna skall avse såväl de villkorsfrågor som inte avgjorts i samband med tillståndet som skadereglering. Tillståndsmyndigheten skall i normalfallet bestämma en tid inom vilken sökanden skall fullfölja saken genom ansökan om skadereglering till domstol. Sådan ansökan skall emellertid också kunna göras innan myndigheten meddelat tillståndsbeslut. Behörig domstol föreslås bli någon av fastighetsdomstolarna vid de sex tingsrätter som nu är vattendomstol, dvs. Luleå, Umebygdens, Jämtbygdens, Stockholms, Växjö och Vänersborgs tingsrätter. Dessa fastighetsdomstolar föreslås också pröva besvär över beslut vid förrättning rörande markavvattningsföretag. Talan mot fastighetsdomstolarnas avgöranden i vattenmålen fullföljs enligt förslaget till en för hela landet gemensam överinstans som föreslås bli Svea hovrätt. Som sista instans skall liksom f. n. högsta domstolen döma.

VL-förslaget innebär alltså att vattendomstolarna – som 1972 upphörde som självständiga administrativa enheter – helt kommer att försvinna.

De förfaranderegler som utredningen nu har berört har avseende på alla typer av vattenföretag med undantag för markavvattningsföretagen. Dessa bör enligt utredningens mening liksom hittills till alla delar prövas vid förrättning. Det helt övervägande antalet markavvattningsföretag utförs inom ramen för jordbrukets och skogsbrukets rationalisering och här finns sedan länge personal med utbildning och erfarenhet på området. Regeringen bör emellertid som hittills kunna förbehålla sig prövningen av markavvattningsföretag av betydande omfattning eller ingripande beskaffenhet, t. ex. större sjösänkningsföretag.

Beträffande prövningssystemet har utredningen framhållit att det enligt dess mening kan diskuteras om en reform enligt de nu antydda linjerna

sammanvägt leder till ett bättre prövningssystem än det nuvarande, sådant detta gestaltar sig efter den provisoriska omläggning som beslöts 1971. Utredningen avstår från att ta definitiv ståndpunkt i frågan och inskränker sig till att konstatera att VL-förslaget i denna del i det stora hela stämmer väl överens med de intentioner som ådagalagts i direktiven för utredningen. Men om dessa intentioner inte skulle vidhållas, torde det enligt utredningens mening vara möjligt att utan långtgående ingrepp i förslaget i övrigt skapa ett prövningssystem som ganska nära ansluter sig till det nu gällande. I en särskild bilaga till betänkandet antyder utredningen också några andra tänkbara lösningar (se bilaga 2).

Tillståndsbeslut rättskraft

Liksom gällande vattenlag bygger VL-förslaget på grunduppfattningen att ett lagakraftvunnet beslut om tillstånd till vattenföretag skall gälla för all framtid, om inte sökanden själv begärt att tillståndet skall gälla för viss tid. Denna princip får emellertid inte leda till att tillstånden i oskälig grad låser de vattenrättsliga förhållandena för mycket lång tid. Enligt vattenlagsutredningens mening måste rimliga jämkningar kunna ske, om sådana är påkallade av ny teknik, nytillkommande företag eller behov av vatten för nya ändamål. I samma riktning talar det förhållandet att vattenföretagens inverkan på motstående intressen, däribland på fiske- och naturvårdsintressena, ofta kan vara svåra att fastställa på ett riktigt sätt en gång för alla.

VL-förslaget innehåller bestämmelser om uppskov med avgörandet av svårbedömda frågor samt om möjlighet för tillståndsmyndigheten att även mot sökandens önskan tidsbegränsa vissa tillstånd, nämligen till företag som avser yt- och grundvattentäkter samt vattenöverledningsföretag. Dessa bestämmelser kan emellertid blott i viss utsträckning tillgodose önskemålen om att man inte i onödan skall låsa fast vattnets användningsområden till men för den framtida utvecklingen. Utredningen har därför också i förslaget fört in andra bestämmelser med syfte att motverka sådana låsningar. Den principiellt viktigaste nyheten i detta hänseende är ett förslag att givna tillstånd skall kunna omprövas för att tillgodose allmänna intressen. Bestämmelserna härom avser att ersätta reglerna om kungsådra och nyprövning i gällande lag. Utredningen har emellertid inte begränsat omprövningsmöjligheterna till de fall då nämnda regler skulle ha blivit tillämpliga. Konflikt torde ofta nog kunna uppstå också i anslutning till andra företag än sådana som nu är nyprövningspliktiga och i andra vattendrag än dem vari kungsådra finns f. n. Bl. a. vållar mindre regleringsföretag tydligen ibland problem från framför allt fiske-, naturvårds- och recipientsynpunkt.

De nya reglerna angående omprövning med hänsyn till allmänna intressen föreslås bli tillämpliga på alla vattenföretag, med vissa modifikationer även på företag som tillkommit före den nya lagens ikraftträdande. Markavvattningsföretagen följer dock i detta hänseende egna bestämmelser. Omprövning får normalt sett tidigast ske inom tid som beträffande nya företag skall anges i tillståndsbeslutet. Har väsentliga ändringar dessförinnan skett i vattenförhållandena, får omprövning dock ske tidigare. Möjligheten att vid omprövning föreskriva nya eller ändrade villkor är inte obegränsad. Omprövningen får sålunda inte leda till att ändamålet med vattenföretaget inte kan tillgodoses eller att dess förutsättningar rubbas avsevärt. Tillståndshavaren m. fl. får vidare inte åsamkas förlust eller kostnad som står i missförhållande till de fördelar från allmän synpunkt som kan vinnas.

Beträffande kostnaderna för åtgärder m. m. som föreskrivs vid omprövning innebär VL-förslaget att skadeförebyggande och skadekompenserande åtgärder skall vidtagas av företagaren utan ersättning, medan han i princip skall vara berättigad till ersättning, när omprövningsvillkoren innebär intrång i hans vattenrätt. Ersättningsrätten föreslås dock bli begränsad, när föreskrifterna ges till förmån för vissa kvalificerade allmänna intressen. De på detta sätt gynnade allmänna intressena är allmänt fiskeintresse, allmän farled, allmän hamn och allmän flottled, hälsovården samt, med viss inskränkning, allmänna miljövården. Dessa intressen är i stora drag desamma som de allmänna intressen som f. n. tillgodoses med kungsådrebestämmelserna.

Vid sidan av de omprövningsregler som utredningen föreslagit för tillgodoseende av allmänna intressen av olika slag har också intagits andra omprövningsbestämmelser. Av särskilt intresse med hänsyn framför allt till den ökande jordbruksbevattningen torde vara en bestämmelse som gäller i fråga om yt- och grundvattentäkter. Även om tillstånd meddelats till ett sådant företag, kan ägare av annan vattentäkt som är beroende av samma vattentillgång eller den som begär tillstånd att anordna sådan vattentäkt påkalla ändrade eller nya bestämmelser angående den omfattning i vilken vatten får tillgodogöras vid den förstnämnda täkten.

För markavvattningsföretagen gäller som tidigare antytts särskilda omprövningsbestämmelser. De förutsätter att det inträtt ändrade förhållanden som i icke ringa mån inverkar på fråga som har avgjorts genom det ursprungliga beslutet. De nya förhållandena kan vara av många olika slag, t. ex. ändrad fastighetsindelning, nybyggnad av väg eller naturhinder som upptäckts först under anläggningsarbetet. I så fall får andra frågor än ersättningsfrågor omprövas vid ny förrättning. Men omprövning kan ske även utan att ändrade förhållanden har inträtt. Det förutsätter emellertid att särskild föreskrift därom meddelats i det ursprungliga beslutet.

Tillsyn över vattenföretag

Vattenlagsutredningen understryker särskilt den stora uppmärksamhet som under senare år ägnats underhålls- och säkerhetsfrågorna beträffande vattenbyggnader. Bakom ligger att det blivit allt vanligare att t. ex. kvarnar och sågverk lagts ned samtidigt som dammarna finns kvar utan att någon svarar för deras underhåll. Från riksdagens håll har önskemål om lagstiftning framförts och lagändring har också nyligen vidtagits i väntan på att en ny vattenlag skall träda i kraft.

Enligt utredningens mening bör en mera definitiv lagreglering nu ske. Den föreslås utgå från samma grundförutsättning som gällande lag, nämligen att ägaren skall svara för underhållet av anläggningen och se till att denna fungerar tillfredsställande. Denna grundregel bör avse alla anläggningar som ingår i vattenföretag och vara tillämplig, oavsett om tillstånd till anläggningen givits eller inte.

Beträffande systemet för tillsynens utövande föreslår utredningen till en början att tillståndsmyndigheten i samband med sin bedömning av ett vattenföretags tillåtlighet också granskar anläggningarnas konstruktion m. m. I tillståndsbeslutet skall intagas de föreskrifter härom som kan behövas men också, om det anses erforderligt, föreskrifter om besiktning av utförda anläggningar.

Vad som sålunda föreslagits skiljer sig inte nämnvärt från det förfarande som tillämpas f. n. Det är dock inte tillräckligt för att bemästra säkerhetsproblemen. Enligt utredningens mening är det nämligen inte nog att offent-

lig myndighet, i samband med prövningen av tillståndsfrågan, behandlar konstruktionsfrågor o. d. men överlämnar åt den enskilde att svara för det fortsatta underhållet. Utredningen tror det vara väsentligt att det också skapas möjligheter att genom offentlig myndighet fortlöpande utöva tillsyn över anläggningarna.

Behovet av sådan fortlöpande tillsyn bedömer utredningen som skiftande. De rutiner för besiktning som tillämpas av statens vattenfallsverk och medlemmar av Svenska kraftverksföreningen anses sålunda utgöra tillräckliga garantier från säkerhetssynpunkt. Detta utgör dock inte anledning att undanta dessa företagare från skyldighet att underkasta sig offentlig tillsyn men bör underlätta det offentliga tillsynsorganets uppgifter och avlasta det från visst arbete.

Frågorna om underhållet kan emellertid inte ses isolerade från frågan om hur skötseln av själva vattenföretaget handhas. Den offentliga tillsynen bör därför också omfatta kontroll av att vattenföretaget handhas i enlighet med gällande bestämmelser. Utredningen har därför i VL-förslaget tagit in regler om fortlöpande tillsyn över underhållet och handhavandet av vattenföretagen.

Som tillsynsmyndighet föreslår utredningen länsstyrelsen, men även annan skall kunna förordnas särskilt. För länsstyrelsernas del förutsätter förslaget att de för denna uppgift liksom för tillståndsprövningen får tillgång till vattenbyggnadsteknisk expertis.

Länsstyrelsens tillsynsfunktion bör enligt utredningens bedömning inte bindas genom preciseringar i själva lagen. Verksamheten bör kunna bedrivas inom ganska vida ramar och med ett visst mått av flexibilitet. Lämplighetssynpunkter och angelägenheten av ett riktigt resursutnyttjande bör få påverka frågan om vad tillsynen skall omfatta och hur den skall bedrivas. Även företagarnas möjligheter och önskemål att själva svara för tillsynens fullgörande bör kunna beaktas.

Övrigt

Bland de övriga frågor som berörs i vattenlagsutredningens betänkande kan här anmärkas följande.

De särskilda regler som nu gäller om förberedelse av större vattenföretag har förts över till ett särskilt kapitel i VL-förslaget. Det innebär bl. a. att företagaren är skyldig att på ett tidigt stadium medverka till att information om företagets planläggning lämnas till ortsbefolkningen vid särskilt sammanträde, genom ortspressen eller på annat lämpligt sätt.

Liksom f. n. skall kammarkollegiet medverka vid bevakningen av de allmänna intressena i vattenrättsliga sammanhang. De nya formerna för tillståndsgivningen påverkar emellertid i viss omfattning kollegiets arbetsuppgifter. Kollegiets organisation bör ses över i syfte att effektivera verksamheten med bevakningen.

Utredningens förslag till bestämmelser om ersättning för parts kostnader ansluter nära till vad som gäller nu. Den omständigheten att tillståndsprövningen överflyttas från judiciell till administrativ myndighet inverkar sålunda inte på något mer ingripande sätt på sakägares rätt att av sökanden få kostnadsersättning.

VL-förslaget innehåller liksom gällande vattenlag ansvars- och handräckningsbestämmelser. Straffmaximum har höjts i jämförelse med vad som gäller f. n. Forum i ansvarsfrågor blir enligt förslaget – i motsats till vad som gäller f. n. – vanlig tingsrätt.

Vattenlagsutredningen föreslår att den nya lagstiftningen skall träda i kraft den 1 januari 1982.

Bilaga 2

Vattenlagsutredningens presentation av alternativa prövningssystem

Inledning

I denna bilaga presenteras kortfattat vissa inom utredningen diskuterade alternativ till det prövningssystem som slutligen upptagits i VL-förslaget. Alternativen har betecknats

- vattendomstolsmodellen,
- expropriationsmodellen, alternativ 1
- expropriationsmodellen, alternativ 2
- koncessionsnämndsmodellen, alternativ 1
- koncessionsnämndsmodellen, alternativ 2

Vattendomstolsmodellen

Modellen innebär att man behåller den ordning som fr. o. m. den 1 januari 1972 tillämpas enligt VL, dvs. i princip en sammanhållen domstolsprövning hos de sex vattendomstolarna med skyldighet för domstolen att genom underställning bringa tillåtlighetsfrågan beträffande riksviktiga företag under regeringens prövning. Länsstyrelserna får inga nya beslutsfunktioner.

Modellen har den fördelen att den representerar ett väl inarbetat system som i flertalet ärenden kan väntas fungera friktionsfritt. Till fördelarna bör också räknas att erforderlig expertis placeras på regional nivå men ändå förhållandevis koncentrerat. Domsområdena bör som nu omfatta vissa avrinningsområden. Man undviker härigenom de kompetenskonflikter som i vattenrättsliga sammanhang måste bli en följd av varje indelning i verksamhetsområden som baseras på läns- eller kommungränser.

En nackdel med modellen torde vara att den strider såväl mot vattenlagsutredningens direktiv som mot tankarna bakom 136 a § BL. Det blir också särskilt svårt att i denna modell med dess judiciella komponenter på ett naturligt sätt bygga in möjligheter till samordnad prövning av företag som skall bedömas enligt både VL och ML. Det torde vara otänkbart att i frågor om vattenförorening återgå till ett system med judiciell prövning.

Expropriationsmodellen, alternativ 1

Enligt denna modell skall ansökan om "vattenrättskoncession" beträffande större vattenföretag göras hos regeringen samt i fråga om övriga företag hos länsstyrelsen. Sedan regeringen eller länsstyrelsen givit koncession, skall övrig tillståndsprövning och skadereglering ske vid fastighetsdomstol, dvs. fastighetsdomstolarna vid de sex tingsrätter som nu är vattendomstol.

Den vattenrättskoncession som skall ges fungerar som ett slags lokaliseringstillstånd baserat på planöverväganden. Ett avslag på koncessionsansökan kan sägas innebära att regeringen respektive länsstyrelsen utövat en vetorätt mot ett planeringspolitiskt sett olämpligt vattenföretag. Det är inte avsett att koncessionsöverväganden skall avse företagens tekniska utformning i detalj utan de skall i huvudsak gå ut på att besvara frågan: innebär det sökta företaget en lämplig hushållning med mark- och vattentillgångar? Besvaras frågan jakande, sker all övrig prövning hos någon av de sex vattenfastighetsdomstolarna som alltså får svara bl. a. för

prövning av frågan om byggnadstillstånd och skadereglering. Fördelarna med nuvarande integrerade system finns alltså kvar. Beträffande de minsta företagen kan man tänka sig ett förrättningsförfarande. Denna gränsdragning mellan administrativa och judiciella organ stämmer bra överens med ExL:s system utan att nämnvärt strida mot grundtankarna i vattenlagsutredningens direktiv. Gränsen synes åtminstone teoretiskt vara klar och otvetydig. Det är dock möjligt att det i praktiken kan visa sig svårt att avgöra planfrågan utan att samtidigt göra en ganska ingående bedömning av vissa sidofrågor, t. ex. förutsättningarna för och inverkan av företaget i hydrologiskt hänseende, och dessa frågor skall ju enligt modellen egentligen behandlas i judiciell ordning. Atgärder för samordning VL/ML skulle eventuellt kunna vidtas på koncessionsstadiet.

Modellen innebär att regeringen kan få svara för koncessionsgivning beträffande ett ganska stort antal företag, inte bara sådana av riksplanekaraktär utan också varje annat företag som fysiskt berör flera län eller vars lokalisering kan vara av intresse inom ett större område än länet. En sådan lösning kan kanske kritiseras från t. ex. decentraliserings- eller regionalpolitiska synpunkter, men den ansluter också i detta hänseende väl till vad som gäller enligt ExL. Å andra sidan kan det naturligtvis ändå finnas risk för att företag som ankommer på länsstyrelses prövning är förhållandevis komplicerade och att länsstyrelsen saknar den expertis som behövs för bedömningen. Länsstyrelserna måste då i större omfattning tillföras särskild vattenrättslig och teknisk expertis.

Expropriationsmodellen, alternativ 2

Denna modell innebär att ansökan om "vattenrättskoncession" alltid skall göras hos länsstyrelsen som verkställer utredning. I fråga om större vattenföretag överlämnas ärendet efter länsstyrelsens utredning till regeringen för avgörande av koncessionsfrågan. I övriga fall bestämmer länsstyrelsen själv om koncession. När koncession lämnats, skall övrig tillståndsprövning och skadereglering ske vid vatten-fastighetsdomstol.

Detta alternativ skiljer sig från alternativ 1 genom att samtliga koncessionsärenden skall anhängiggöras hos länsstyrelsen, vilket torde vara en fördel för sökandeparten. Den förberedande utredningen hos länsstyrelsen skulle kunna ske på det sätt och i den omfattning som för de större vattenmålens del nu föreskrivs i vattenrättskungörelsens regler om förberedelse av vissa företag, dvs. genom kontakter med berörda centrala ämbetsverk och kommuner samt informationssammanträden med ortsbefolkningen. Frågor om medgivande till större företag skall därefter av länsstyrelsen med eget yttrande överlämnas till regeringen för avgörande.

Alternativet kan ses som en mellanform mellan det underställningssystem som sedan den 1 januari 1972 gäller enligt 4 kap. VL och det prövningssystem som gäller enligt 136 a § BL.

Koncessionsnämndsmodellen, alternativ 1

Enligt detta alternativ skall tillståndsfrågor beträffande större företag prövas centralt av regeringen i likhet med prövningen enligt 136 a § BL. Tillståndsfrågor i övrigt prövas av regionala koncessionsnämnder. Ersättningsfrågor och vissa villkorsfrågor prövas av de sex vatten-fastighetsdomstolarna.

Alternativet innebär på tillståndssidan den avvikelsen från vad som föreslås i VL-förslaget att den centrala koncessionsnämndens uppgifter fördelas på flera regionala nämnder. En uppdelning innebär den fördelen

att erforderlig expertis blir tillgänglig på regional nivå där den koncentreras till ett fåtal organisatoriska enheter. Man avstår dock samtidigt från de fördelar en central nämnd erbjuder för rättstillämpningen. Länsstyrelserna har enligt detta alternativ inte tillagts några beslutsfunktioner.

Alternativet påminner i viss mån om gällande ordning, dock utan att erbjuda fördelen av ett integrerat tillstånds- och ersättningssystem.

Koncessionsnämndsmodellen, alternativ 2

Alternativet innebär ett tvåinstanssystem med ett antal regionala koncessionsnämnder och en gemensam överinstans. Motsvarighet finns i va-lagstiftningen (statens va-nämnd – vattenöverdomstolen) och i 12 kap. JB (hyresnämnd-bostadsdomstolen). Systemet förutsätter ett underställningsinstitut för att tillförsäkra regeringen ett avgörande inflytande i tillståndsfrågor som är av betydelse från allmänna planeringssynpunkter.

I ett för miljöskydds- och vattenärenden gemensamt system torde av skäl som anges i vattenlagsutredningens direktiv tillståndsfrågor böra prövas i administrativ ordning. För vattenärendenas del talar starka praktiska skäl för en sammanhållen prövning av tillstånds- och ersättningsfrågor. Särskilt när det gäller företag som skall bedömas enligt både ML och VL talar likaså starka skäl för att skaderegleringen enligt de båda lagarna samordnas. Frågan är närmast om principiella hinder möter mot att förvaltningsmyndighet prövar ersättningsfrågor. En sådan prövning kan redan nu äga rum vid olika förrättningar på fastighetsrättens område. Både statens va-nämnd och hyresnämnd prövar ersättningsfrågor. Svaret på den ställda frågan bör alltså bli nekande.

En sammanhållen prövning av tillstånds- och ersättningsfrågor hos en central koncessionsnämnd synes inte lämplig. Systemet förutsätter alltså en decentralisering. Härvid är det naturligt att låta de regionala koncessionsnämndernas verksamhetsområden sammanfalla med vattendomstolarnas nuvarande domkretsar.

I fråga om förfarandet vid koncessionsnämnd kommer bestämmelserna i förvaltningslagen (1971: 290) att gälla, om annat inte föreskrivs. Förfarandet torde bl. a. av rättssäkerhetsskäl i betydande omfattning få specialregleras. Bestämmelser om sakägares rätt till ersättning för rättegångskostnader torde behövas.

Koncessionsnämndens sammansättning vid prövning av ärende kan variera beroende på ärendets svårighetsgrad. I allmänhet kan nämnden bestå av en lagfaren ordförande, en tekniker och två icke lagfarna ledamöter. De sistnämnda, som bör representera lokala intressen, kan hämtas ur en personkrets, utsedd av landstingen eller bestående av nämndemän i fastighetsdomstol. Det synes möjligt att i systemet bygga in ett förrättningsförfarande, avsett för markavvattningsföretag, brobyggen o. d. Nämnden bör kunna förordna lämplig person att på dess vägnar handlägga sådana ärenden.

Olika lösningar är tänkbara när det gäller ett gemensamt fullföljdssystem. Ett alternativ kan vara en uppdelning så att regeringen blir slutinstans i tillståndsfrågor samt hovrätt, eventuellt högsta domstolen, i ersättningsfrågor. Avgränsningen mellan tillstånds- och ersättningsfrågor kan lösas i huvudsaklig överensstämmelse med VL-förslaget beträffande prövningssystemet i första instans. Om regeringen, såsom inledningsvis förutsatts, tillförsäkras ett avgörande inflytande i tillståndsfrågor genom ett underställningssystem, bör emellertid en sammanhållen prövning vara att föredra. En sådan äger f. n. rum i vattenöverdomstolen. En motsvarighet till denna bör finnas i det nu skisserade alternativet.

Förfarandet i överdomstolen kan i stort sett utformas efter mönster av vad som gäller i fråga om förfarandet i besvärsmål i hovrätt. Förfarandet skulle alltså bli i princip skriftligt men med möjlighet för domstolen att hålla muntlig förhandling, ta upp muntlig bevisning och hålla syn. Förfarandebestämmelserna kan tas in i en särskild lag om överdomstolen. I lagtekniskt hänseende kan lagen (1974: 1082) om bostadsdomstol tjäna som förebild.

I överdomstolen bör ingå två lagfarna ledamöter, av vilka den ene är ordförande samt en teknisk ledamot och två andra ledamöter, utsedda av regeringen. Möjlighet kan böra öppnas att i mål av större betydelse låta domstolen få en starkare sammansättning, t. ex. tre lagfarna ledamöter, två tekniker och två andra ledamöter.

Koncessionsnämnderna och överdomstolen bör vara självständiga myndigheter och underställda domstolsverket i administrativt hänseende. Personalen kan vid den nya lagstiftningens ikraftträdande rekryteras från statens koncessionsnämnd för miljöskydd, vattenöverdomstolen och vattendomstolarna. Koncessionsnämnderna kan förläggas till vattendomstolarnas nuvarande kansliorter, vilket i praktiken skulle kunna innebära att vattendomstolarna omorganiseras till koncessionsnämnder. Skulle tankarna på en gemensam fullföljdsinstans i fastighetsmål förverkligas, ligger det nära till hands att till denna i administrativt hänseende knyta både den ifrågavarande överdomstolen och bostadsdomstolen.

Bilaga 3

Vattenlagsutredningens lagförslag

1 Förslag till

Vattenlag

Härigenom föreskrives följande.

1 kap. Lagens tillämpningsområde

1 § Denna lag är tillämplig på

1. byggande i vatten: uppförande av damm, bro, brygga, vall eller annan anläggning samt fyllning, pålning och rörläggning i vattendrag, sjö eller annat vattenområde eller inom område vid stranden som blir täckt av vatten vid högsta kända vattenstånd, ändrings- eller lagningsarbete på sådana anläggningar till den del arbetet utföres nedanför högsta kända vattenståndet, grävning, muddring och sprängning i vattenområde som nu nämnts ävensom annan byggnadsåtgärd som kan medföra förändring av vattnets djup eller läge, när åtgärden ej är av sådant slag som avses i 8 eller 9,

2. vattenreglering: ändring av vattenföringen i vattendrag eller av avbördningen från sjö, när syftet med åtgärden är att förbättra hushållningen med vattnet,

3. vattenöverledning: överföring av ytvatten över vattendelare till vattendrag, sjö eller annat vattenområde, när åtgärden har det syfte som anges i 2,

4. höjning eller sänkning av vattenståndet i vattendrag, sjö eller annat vattenområde, när syftet därmed är annat än att åstadkomma vattenreglering eller markavvattning,

5. nyttjande av vatten som drivkraft,

6. nyttjande av ytvattentäkt,

7. anordnande och nyttjande av grundvattentäkt, varmed även avses att vatten tillföres grunden genom särskild åtgärd för ökning av grundvattenmängden,

8. markavvattning: grävning och rörläggning i mark (dikning), fördjupning, utvidgning och rätning av vattendrag (årensning), sänkning och urtappning av sjö (sjösänkning), uppförande av vall i eller invid vattenområde (invallning) eller reglering till förekommande av översvämning (översvämningsskydd), när sådan åtgärd utföres för att avlägsna överskott av vatten i marken eller av annat ytvatten än avloppsvatten eller för att skydda mot vatten och syftet med åtgärden är att varaktigt öka fastighets lämplighet för odling, bebyggelse eller liknande,

9. utrivnings- och återställningsarbete i vatten: borttagande av damm eller annan anläggning i vatten som inverkar på vattnets djup eller läge, rensning av uppgrundning eller avlägsnande av växtlighet på mekanisk väg eller liknande arbete i vattendrag, sjö eller annat vattenområde, när syftet därmed är att förbättra vattenförhållandena, samt omedelbart återställande av vattendrag som vikit från sitt förra läge eller på annat sätt förändrat sitt lopp.

2 § Åtgärd eller anläggning som enligt 1 § omfattas av denna lag kallas vattenföretag.

2 kap. Rätt till vatten

Fastighetsägares rätt till yt- och grundvatten

1 § Var och en räder över yt- och grundvatten som finns inom hans fastighet.

Rådigheten över fastighets vatten kallas vattenrätt. Den som innehar vattenrätt kallas vattenrättshavare.

2 § I rinnande vatten råder vardera sidans ägare över lika stor andel i vattnet, även om större del därav rinner fram på den enes fastighet än på den andres.

Förvärv av vattenrätt

3 § I fråga om förvärv av vattenrätt gäller vad i denna lag eller eljest är särskilt stadgat.

4 § Om det från allmän synpunkt är nödvändigt för att kraftförsörjningen skall utvecklas planmässigt att sådan vattenkraft tages i anspråk som tillkommer annan än staten och som icke är utnyttjad på ett från allmän synpunkt ändamålsenligt sätt, får regeringen på ansökan av den som vill tillgodogöra sig vattenkraften förordna att vattenkraften eller särskild rätt till denna får tagas i anspråk med äganderätt eller servitutsrätt.

Rätt att på grund av förordnande enligt första stycket taga vattenkraft i anspråk får ej utan regeringens medgivande från innehavaren övergå på annan.

5 § Om det för tillgodoseende av allmänt behov av vatten är nödvändigt att staten, kommun, landstingskommun eller kommunalförbund erhåller vattenrätt, får regeringen på ansökan förordna därom. Förordnande får ej avse vattenrätt som tillkommer staten.

Fråga enligt första stycket får prövas av koncessionsnämnden eller länsstyrelsen i samband med prövning av fråga om tillstånd till yt- eller grundvattentäkt.

6 § Saknar jordbruksfastighet tillgång till erforderligt vatten för bevattningsändamål, får länsstyrelsen på ansökan förordna att vattenrätt som tillkommer annan skall upplåtas i skälig omfattning, om intrånget av upplåtelsen är obetydligt i jämförelse med nyttan därav. Sådant förordnande får dock meddelas endast i samband med tillstånd till vattentäkt för bevattningen. Det får ej lämnas, om vattnet lämpligen bör anskaffas på annat sätt eller om vattenrätten tillkommer staten, kommun, landstingskommun eller kommunalförbund.

7 § I samband med förordnande enligt 4–6 §§ får föreskrivas de villkor med avseende på rättighetens utnyttjande som är erforderliga från allmän synpunkt.

Inskränkningar i vattenrätten

8 § Vid utövande av sin rådighet över vatten skall vattenrättshavaren beakta att vattnet är en gemensam naturtillgång som skall användas med sparsamhet.

9 § Vattenrättshavare kan förpliktas att till följd av företag enligt denna lag underkasta sig förlust i vattenmängd eller vattenkraft eller andra inskränkningar i vattenrätten.

Enligt vad därom är särskilt stadgat eller eljest är gällande kan vattenrättshavare även i andra fall än som avses i första stycket vara skyldig att underkasta sig inskränkningar i vattenrätten.

10 § Vållas genom långvarig torka eller inträder av annan, därmed jämförlig orsak avsevärd minskning i vattentillgången inom en ort, är vattenrättshavare skyldig att utan ersättning avstå det vatten som prövas oundgängligen erforderligt för ortens vattenförsörjning eller för tillgodoseende av annat allmänt behov.

Vattenrätt som förutsättning för vattenföretag

11 § För utförande av vattenföretag erfordras att företagaren innehar vattenrätt inom det område där företaget skall komma till stånd, i den mån annat ej följer av 12–16 §§.

12 § För utförande i vatten av anläggning eller åtgärd som erfordras för allmän farled, allmän hamn eller allmän flottled eller för utförande av markavvattningsföretag erfordras ej att företagaren har vattenrätt.

Vad i första stycket stadgas gäller även rensning av uppgrundning och sådant återställande av vattendrag som avses i 1 kap. 1 § 9 samt vattenföretag som erfordras för att motverka förorening genom avloppsvatten.

13 § Staten, kommun eller vattenförbund äger rätt att i eller invid vattendrag anordna särskild fiskväg eller vidtaga andra åtgärder för fiskets främjande. Därvid får tagas i anspråk för ändamålet erforderligt vatten.

Staten, kommun eller vattenförbund äger rätt att i eller invid sjö, vattendrag eller annat vattenområde vidtaga åtgärd som är önskvärd från hälsosynpunkt eller allmän miljövårdssynpunkt och att taga i anspråk det vatten som behövs för ändamålet.

För genomförande av återställningsåtgärder efter avlysning av allmän flottled äger förvaltare som är utsedd enligt 82 a § lagen (1919: 426) om flottning i allmän flottled samma rätt som enligt första och andra styckena tillkommer staten, kommun och vattenförbund.

14 § Den som äger strand vid sjö, vattendrag eller annat vattenområde men saknar vattenrätt inom området är ändå berättigad att för sin fastighets behov vid stranden ha mindre brygga, båthus eller annan sådan byggnad, om ej vattenområdets ägare genom byggnaden lider skada av någon betydelse.

Om rätt för annan att åtnjuta strandägares rätt enligt första stycket finns bestämmelser i 1 kap. 6 § jordabalken.

15 § Tillhör en fallsträcka olika ägare, får en av dem tillgodogöra sig vattenkraften i hela sträckan, om den vattenrätt som tillkommer honom på grund av äganderätt eller annan rättighet som gäller mot envar och ej är begränsad till tiden omfattar mer än hälften av kraften. Hänsyn skall tagas till den kraft som svarar mot andel i samfällighet vilken avses i 1 kap. 3 § fastighetsbildningslagen (1970: 988).

Första stycket äger motsvarande tillämpning, när någon vill i en kraftanläggning tillgodogöra sig vattenkraft i fallsträckor som ingår i olika vatten-

drag, om det gemensamma tillgodogörandet är en från teknisk och ekonomisk synpunkt nödvändig förutsättning för anläggningens tillkomst.

16 § I fråga om vattenreglering och annan vattenöverledning än sådan som omfattas av 15 § andra stycket erfordras ej att företagaren har vattenrätt i det vattenområde där regleringen skall ske eller varifrån vattnet ledes.

17 § Om rätt i vissa fall för den som utför vattenföretag att taga i anspråk annans mark- eller vattenområde som behövs för företaget stadgas i 9 kap.

3 kap. Allmänna förutsättningar för vattenföretag

Vattenföretags tillåtlighet

1 § Vattenföretag får ej komma till stånd, om med hänsyn till valet av plats eller eljest hinder mot företaget möter från allmänna planeringssynpunkter.

2 § Vattenföretag får ej utföras i strid mot fastställd generalplan, stadsplan eller byggnadsplan.

3 § Vattenföretag får ej komma till stånd, om olägenhet av större betydelse därigenom uppkommer för andra allmänna intressen än som avses i 1 och 2 §§.

Utan hinder av första stycket får företaget komma till stånd, om det prövas vara av synnerlig betydelse från allmän synpunkt.

4 § Vattenföretag som medför att annans egendom skadas eller som förutsätter att sådan egendom tages i anspråk får ej komma till stånd, om kostnaderna för företaget och olägenheterna av detta står i missförhållande till fördelarna därav från allmän och enskild synpunkt.

5 § Bestämmelserna i 1–4 §§ gäller ej vattenföretag som utgör förutsättning eller villkor för tillståndsbeslut enligt 136 a § byggnadslagen (1947: 385). Bestämmelserna i 1, 2 och 4 §§ gäller icke heller i fråga om uppförande av bro eller utförande av annat vattenföretag för väg, järnväg, tunnelbana eller spårväg vars anläggande prövats i särskild ordning.

6 § Föreligger till samtidig prövning fråga om tillstånd till olika vattenföretag som rör samma vattentillgång och därför eller av annan grund icke kan utföras vid sidan av varandra i enlighet med ansökningarna, skall såvitt möjligt jämkas mellan de stridiga intressena så att vart och ett kan tillgodoses utan väsentligt förfång för det andra. Kan det ej ske, skall företräde ges åt det företag som från allmän och enskild synpunkt kan antagas bli till största fördel. Är fråga om företräde mellan två eller flera grundvattentäkter, skall därvid tillses att icke någon ort berövas erforderligt vatten från grundvattentillgång inom orten.

7 § Vid prövningen av ett vattenföretags tillåtlighet skall beaktas även annat vattenföretag som med sannolikhet kan antagas bli erforderligt för ett ändamålsenligt utnyttjande av det sökta företaget.

Allmänna lämplighetsvillkor

8 § Vattenföretag skall ges sådan omfattning och sådant utförande att ändamålet utan oskälig förlust eller kostnad vinnes med minsta möjliga intrång och olägenhet för motstående allmänna och enskilda intressen. Därvid skall tillses att företaget såvitt möjligt utföres så att det icke försvårar annat företag som kan antagas framdeles beröra samma vattentillgång och som främjar allmänt eller enskilt ändamål av betydelse.

Den som utför vattenföretag är skyldig att vidtaga åtgärder som är ägnade att förebygga eller minska skada av företaget, om han ej därigenom åsamkas oskälig förlust eller kostnad.

9 § Gäller särskilda bestämmelser för mark- eller vattenområdes bebyggande eller användning enligt byggnadslagen (1947: 385), naturvårdslagen (1964: 822) eller annan lagstiftning, skall vattenföretag utföras så att syftet med bestämmelserna icke motverkas.

10 § När enligt denna lag flera fastigheter eller strömfall gemensamt skall såsom särskild samfällighet utföra och handhava ett vattenföretag, skall största möjliga fördel för var och en av deltagarna i samfälligheten eftersträvas, om kostnaderna ej ökas oskäligt därigenom. Vid behov skall mellan de olika deltagarna jämkas så att var och en kan tillgodoses utan väsentligt förfång för annan deltagare.

11 § Framgår vid tillståndsprövning av vattenföretag att detta kan, utan att dess egentliga ändamål eftersättes, utföras på sätt som medför betydande nytta för annan, skall på dennes begäran meddelas föreskrift härom. Föreskrift får dock ej ges om bestämmelserna om bildande av samfällighet enligt denna lag är tillämpliga.

Den som beredes nytta enligt första stycket skall utge skälig gottgörelse till anläggningens ägare. Uppkommer förlust eller kostnad för ägaren, är denne berättigad till ersättning härför enligt 10 kap.

Åtgärder m. m. till skydd för fisket

12 § Vill någon utföra vattenföretag som kan skada fisket, är han skyldig att utan ersättning vidtaga och för framtiden underhålla erforderliga anordningar för fiskens framkomst eller bestånd, släppa fram vatten för ändamålet samt iakttaga de föreskrifter i övrigt som på grund av företaget kan erfordras till skydd för fisket i berört vattensystem.

4 kap. Andelskraft

1 § Den vars vattenkraft skall tillgodogöras av annan med stöd av 2 kap. 15 § eller på grund av överenskommelse får deltaga i tillgodogörandet, om det är av betydelse för hans verksamhet och hans rätt är sådan som avses i nämnda stadgande. Han är då berättigad till andel i kraftproduktionen (andelskraft) och skyldig att bidraga till kostnaderna för kraftanläggningens utförande, drift och underhåll, allt i förhållande till sin andel i den vattenkraft som skall tillgodogöras vid anläggningen. Motsvarande gäller om den vars strömfall tages i anspråk enligt 2 kap. 4 §, om ersättning för ianspråktagandet icke redan bestämts.

Skyldighet att tillhandahålla andelskraft åvilar den fastighet med vilken rätten till tillgodogörandet av vattenkraft skall vara förenad (strömfallsfastigheten).

Rätt till andelskraft skall vara förenad med den fastighet till vilken vattenkraften hört eller rättigheten överflyttats enligt 3 § första stycket.

2 § Inträder ändrade förhållanden, kan kraftanläggningens ägare eller andelskraftens mottagare påkalla omprövning av rättsförhållandet mellan dem. Därvid får endast sådan ändring beslutas som innebär väsentlig fördel för någon av parterna utan att för motparten medföra betydande olägenhet. Beslutas vid omprövningen att rätt till andelskraft skall avlösas mot ersättning i pengar, skall bestämmelserna i 10 kap. äga motsvarande tillämpning.

3 § Om det kan ske utan förfång för borgenär med panträtt eller annan rättsägare, kan förordnas att fastighets rätt till andelskraft skall flyttas över till annan fastighet som tillhör samme ägare.

Rätt till andelskraft får upplåtas av ägaren till den fastighet varmed den är förenad. Avtal om upplåtelse är ej bindande längre än femtio år från det avtalet slöts. Upplåtelse för någons livstid gäller dock utan begränsning till viss tid.

5 kap. Särskilda bestämmelser om grundvattentäkt

1 § Vid tillämpningen av denna lag skall flera anläggningar som tillgodogör samma grundvattentillgång och som tillhör samme ägare betraktas som en grundvattentäkt, om anläggningarna icke är avsedda för helt skilda behov.

2 § Är flera fastigheter för hushållsförbrukning beroende av samma grundvattentillgång, skall vattnet fördelas mellan dem efter vad som är skäligt, om fastigheternas behov icke kan täckas helt. Härvid skall iakttagas att fastighet ej får berövas vatten, vartill den med hänsyn till läge och naturlig beskaffenhet, äldre bebyggelse eller andra omständigheter bör äga företräde.

Fördelning som ägt rum med stöd av första stycket får jämkas, om ändrade förhållanden inträtt.

6 kap. Särskilda bestämmelser om markavvattningsföretag

Delaktighet

1 § När det är lämpligt, skall markavvattning anordnas så att den blir till nytta för flera fastigheter. Fastighet för vilken markavvattningen medför nytta har rätt och skyldighet att deltaga i företaget. Skyldighet att deltaga i sjösänkning eller invallning föreligger dock endast om det begäres av dem vilkas fastigheter vinner mer än hälften av den beräknade nyttan av företaget.

Kan väg avsevärt påverka markavvattningsföretag, skall väghållaren deltaga i företaget, om särskilda skäl föreligger. Därvid äger bestämmelserna i 2–4 och 7 §§ motsvarande tillämpning.

2 § Kostnaden för företagets utförande fördelas mellan de deltagande fastigheterna efter vad som är skäligt med hänsyn främst till den nytta de har av företaget. I enlighet härmed åsättes andelstal för varje fastighet.

Om det är lämpligt, får särskilda andelstal bestämmas för viss del av företaget.

Bestämmelserna i första och andra stycket gäller även kostnaderna för företagets underhåll.

3 § Till markavvattningsföretag hörande anläggningar och rättigheter är samfällda för de fastigheter som deltager i företaget. Inlöst mark är samfälld för de fastigheter för vilka inlösen skett.

För företagets utförande och underhåll utgör de deltagande fastigheterna en särskild samfällighet.

4 § Inträder fastighet i bestående samfällighet, är ägaren, om särskilda skäl föreligger, skyldig att i skälig utsträckning ersätta övriga delägare deras kostnader för företagets utförande.

Första stycket äger motsvarande tillämpning, när andelstal höjes för fastighet som ingår i samfällighet.

5 § Om fastighet som är ansluten till markavvattningssamfällighet ingår i sammanläggning, övergår fastighetens skyldigheter gentemot övriga delägare på den nybildade fastigheten.

Första stycket äger motsvarande tillämpning, när fastighet genom fastighetsreglering i sin helhet överföres till annan fastighet.

6 § Delas fastighet som är ansluten till markavvattningssamfällighet, får fastighetens skyldigheter gentemot övriga delägare fördelas mellan de särskilda delarna genom beslut vid fastighetsbildningsförrättningen.

Första stycket äger motsvarande tillämpning, när del av fastighet genom fastighetsreglering överföres till annan fastighet.

Fördelningen skall ske enligt de grunder som anges i 2 §. Den gäller endast till dess annat bestämts enligt denna lag och skall ej beaktas vid tillämpningen av 16 kap. 28 §.

7 § Överenskommelse att fastighet skall inträda i eller utträda ur samfällighet, att fastighets andelstal skall ändras eller att samfälighet skall upplösas har samma verkan som förrättningsbeslut, om den godkännes av länsstyrelsen. Sådant godkännande får lämnas endast om det är uppenbart att överenskommelsen ej strider mot denna lag eller föranleder avsevärd olägenhet från allmän eller enskild synpunkt.

Markavvattning genom väg m. m.

8 § Fordras för markavvattning att trumma eller liknande anordning bygges genom annan väg än ägoväg eller därmed jämförlig utfartsväg, får väghållaren själv ombesörja åtgärden.

Åtgärden skall bekostas av markavvattningsföretaget, om markägare ej begärt den innan vägen började byggas. Om vägen börjat byggas före den 1 januari 1982, skall väghållaren alltid bekosta åtgärden, i den mån den erfordras för avvattning av åkermark till högst 1,2 meters djup.

Begäran som avses i andra stycket skall framställas hos väghållaren eller, i fråga om enskild väg för vilken väghållningsskyldighet ännu ej föreligger, hos den som handlägger vägförrättningen. Begäran skall vara skriftlig och i fråga om mer omfattande åtgärder vara åtföljd av plan för markavvattningen.

9 § Om kostnad som enligt 8 § åvilar väghållaren uppenbarligen överstiger värdet av den skada som uppstår om det arbete kostnaden avser ej

utföres, får väghållaren i stället för att bekosta arbetet ersättning för skadan.

10 § Genom 8 och 9 §§ göres ej inskränkning i den rätt som väghållare eller markägare kan grunda på dom, avtal eller annan särskild rättsgrund. Markägare har dock alltid rätt att på egen bekostnad få till stånd ägärd som avses i 8 §.

11 § Bestämmelserna i 8–10 §§ äger motsvarande tillämpning i fråga om järnväg och tunnelbana samt spårväg på särskild banvall.

7 kap. Samfälligheter för vattenreglering och vattenöverledning

Allmänna bestämmelser om delaktighet

1 § Meddelas tillstånd till sådan vattenreglering som är avsedd att medföra stadigvarande nytta för fastigheter tillhöriga flera sökande, utgör fastigheterna en samfällighet för regleringsföretagets utförande och drift.

Bestämmelserna i detta kapitel om vattenreglering gäller även vattenöverledning.

2 § Kostnaderna för regleringsföretagets utförande och drift fördelas mellan de i samfälligheten ingående fastigheterna efter andelstal som åsättes varje fastighet. Andelstalen beräknas efter vad som är skäligt med hänsyn främst till den nytta fastigheten har av regleringen. Om det är lämpligt, får kostnaderna för företagets drift i stället fördelas genom uttagande av avgifter som beräknas på grundval av den omfattning i vilken delägarna utnyttjar regleringen.

Vad delägarna överenskommit om andelstalen och om grunderna för avgiftsberäkningen skall gälla, om det ej kan ländа till förfång för borgenär med panträtt i någon av fastigheterna eller annan rättsägare.

3 § Omfattar företaget reglering av flera sjöar eller skilda sträckor i vattendrag och fordras härför särskilda dammbyggnader eller andra anläggningar, skall kostnaden för varje sådan del av företaget beräknas särskilt och fördelas enligt grunderna i 2 § på de delägare som har nytta därav.

4 § Inträder, sedan tillstånd till regleringsföretag meddelats, ändrade förhållanden som väsentligt inverkar på fråga om samfällighetens fortsatta bestånd, kretsen av deltagande fastigheter eller fastighets andelstal, kan frågan omprövas av fastighetsdomstolen efter ansökan av delägare. Även utan att sådana förhållanden inträtt, får omprövning ske, om i tidigare avgörande föreskrivits att frågan får omprövas efter viss tid och denna tid utgått.

Vid omprövningen får ej beslutas sådan ändring att förutsättningarna för tillståndet till regleringen väsentligt rubbas eller avsevärd olägenhet uppkommer från allmän eller enskild synpunkt.

5 § Överenskommelse att regleringssamfällighet skall upplösas eller att fastighet skall inträda i eller utträda ur samfällighet eller att fastighets andelstal skall ändras är giltig, om den godkännes av fastighetsdomstolen efter ansökan av delägare. Godkännande får lämnas endast om överenskommelsen ej strider mot 1–4 §§.

6 § Om fastighet som är ansluten till regleringssamfällighet ingår i sammanläggning, övergår fastighetens skyldigheter gentemot övriga delägare på den nybildade fastigheten.

Första stycket äger motsvarande tillämpning, när fastighet genom fastighetsreglering i sin helhet överföres till annan fastighet.

7 § Delas fastighet som är ansluten till regleringssamfällighet, får fastighetens skyldigheter gentemot övriga delägare fördelas mellan de särskilda delarna genom beslut vid fastighetsbildningsförrättningen.

Första stycket äger motsvarande tillämpning, när del av fastighet genom fastighetsreglering överföres till annan fastighet.

Fördelningen skall ske enligt de grunder som anges i 2 och 3 §§. Den gäller endast till dess annat bestämts enligt denna lag och skall ej beaktas vid tillämpningen av 4 §.

Tvångsdelaktighet

8 § Om sökande av tillstånd till reglering för bättre utnyttjande av vattenkraft yrkar det, skall ägare av annan fastighet med fallsträcka för vilken regleringen medför stadigvarande nytta vara skyldig att ingå i regleringssamfällighet, såvida mer än hälften av företagets beräknade nytta belöper på sökanden och särskilda skäl mot annans deltagande ej föreligger. Sådan skyldighet föreligger även sedan tillstånd beviljats, om väsentligt ökad stadigvarande nytta uppkommit för den fastighet vars anslutning begäres.

Ansöker någon om tillstånd till reglering för bättre utnyttjande av vattenkraft, får ägare av annan fastighet med fallsträcka för vilken regleringen medför stadigvarande nytta förena sig med sökanden. Innehar någon tillstånd som här avses och visar ägare av fastighet att denna tillhörande fallsträcka efter tillståndets meddelande kan få väsentligt ökad stadigvarande nytta av regleringen, äger han rätt att ingå i regleringssamfällighet tillsammans med tillståndshavaren.

9 § Den som inträder i regleringssamfällighet för bättre utnyttjande av vattenkraft, sedan tillstånd till företaget meddelats, kan åläggas att till övriga delägare utge gottgörelse att fördelas mellan dem efter deras andelstal. Gottgörelsen beräknas på grundval av kostnaderna för företagets utförande efter jämkning med hänsyn till ändring i penningvärdet och till företagets ålder och användbarhet samt med beaktande av företagets nytta för den inträdande.

10 § Bestämmelserna i 8 § skall äga motsvarande tillämpning vid reglering som syftar till bättre hushållning med vatten för bevattning, då regleringen är till stadigvarande nytta för flera jordbruksfastigheter.

11 § Beträffande företag som avses i 10 § får vad som i detta kapitel sägs om fastighet tillämpas även på bevattningsanläggning som tillhör arrendator, om ej hänsyn till borgenär med panträtt i fastighet som ingår i samfälligheten eller eljest särskilda skäl föranleder till annan bedömning.

8 kap. Skydd för vattenförsörjningen

1 § Kan verksamhet eller åtgärd i vatten eller på land inverka menligt på yt- eller grundvattentillgång som utnyttjas eller kan antagas komma att utnyttjas för vattenförsörjning, skall den som vill bedriva verksamheten

eller utföra åtgärden vidtaga de anordningar, tåla den begränsning av verksamheten och iakttaga de försiktighetsmått i övrigt som skäligen kan fordras för att förebygga eller avhjälpa olägenheten.

2 § Till skydd för vattentillgång som utnyttjas eller kan antagas komma att utnyttjas för vattenförsörjning får länsstyrelsen bestämma erforderligt skyddsområde (vattenskyddsområde).

3 § I beslut om bildande av vattenskyddsområde skall länsstyrelsen ange grunden för beslutet och föreskriva de inskränkningar i rätt att förfoga över fastighet som erfordras för att trygga ändamålet med skyddsområdet. Om ytterligare inskränkningar sedermera finnes erforderliga, kan länsstyrelsen besluta därom.

4 § Länsstyrelsen kan meddela sådana föreskrifter om vad allmänheten har att iakttaga inom vattenskyddsområde som behövs för att trygga ändamålet med skyddsområdet.

5 § Vid prövning av fråga som gäller vattenskyddsområde skall tillbörlig hänsyn tagas till övriga allmänna och enskilda intressen som beröres av frågan. Samråd skall ske med kommunen. Innan länsstyrelsen fattar beslut enligt 2 eller 3 §, skall ägare och innehavare av särskild rätt till berörda fastigheter beredas tillfälle att yttra sig.

9 kap. Särskilda tvångsrätter

1 § Erfordras för tillgodogörande av yt- eller grundvatten eller för vattenföretag avseende allmän farled, allmän hamn eller allmän flottled, markavvattningsföretag, vattenföretag för att motverka förorening genom avloppsvatten eller vattenföretag som avses i 2 kap. 13 § att särskild anläggning eller åtgärd utföres på annans fastighet, kan ägare och innehavare av särskild rätt till fastigheten åläggas skyldighet att tåla tillfälligt eller stadigvarande intrång på grund härav.

Skyldighet enligt första stycket gäller även anläggning eller åtgärd för att förebygga eller minska skada av vattenföretag.

2 § Ägare av mark vid eller i närheten av vattenområde är skyldig att upplåta det område som behövs som utmål för byggnad för tillgodogörande av vatten och därmed förenade anläggningar, om sådant område icke utan oskäliga kostnader annorledes står till buds.

Är område som tages i anspråk avsett att utgöra eller ingå i strömfalls- eller vattentäktsfastighet, får det lösas.

3 § Har någon i vatten, där allmän flottled inrättats, bekostat byggnader eller andra arbeten till befrämjande av flottning, är han skyldig att till allmänna flottleden avstå det som prövas nödigt eller nyttigt för flottleden.

4 § Vill någon använda annans anläggning i vatten för att främja eget vattenföretag eller för att avleda avloppsvatten och är bestämmelserna om bildande av samfällighet enligt denna lag ej tillämpliga, kan han medges rätt därtill, om väsentlig olägenhet ej vållas anläggningens ägare. Han kan därvid berättigas att vidtaga nödvändig ändring på anläggningen.

Den som leder avloppsvatten till dike eller därmed jämförlig anläggning

för markavvattningsföretag får under de förutsättningar som anges i första stycket utföra skadeförebyggande åtgärder inom anläggningen.

Den som beredes nytta av annans anläggning skall utge skälig gottgörelse härför till ägaren. Han skall även bekosta i första och andra styckena angivna ändringar och skadeförebyggande åtgärder.

5 § Meddelas i samband med beslut om att inrätta fiskväg eller att vidtaga annan anordning för att förebygga skada på fiske eller främja fisket förbud mot att bedriva fiske inom visst område, är även annan än företagaren skyldig att tåla sådant intrång i sin rätt till fisket.

6 § Upptages jord eller annat vid rensning av uppgrundning i vattenområde eller vid återställande av vattendrag som vikit från sitt förra läge eller på annat sätt förändrat sitt lopp, får massorna uppläggas på närmaste strand, om ej påtagliga olägenheter från allmän eller enskild synpunkt vållas därav. Massorna får eljest föras till lämpligt ställe i närheten. Markens ägare skall underrättas i förväg. Till skydd för allmänna och enskilda intressen skall erforderliga åtgärder vidtagas, som icke föranleder oskälig kostnad.

7 § För skada och intrång på grund av åtgärder eller föreskrifter som avses i detta kapitel utgår ersättning enligt 10 kap.

10 kap. Ersättning

Allmänna bestämmelser

1 § Den som fått tillstånd enligt denna lag att genom inlösen eller på annat sätt taga i anspråk annans egendom eller att vidtaga åtgärd varigenom annans egendom skadas skall, om ej annat är särskilt föreskrivet, utge ersättning för vad som avstås eller skadas.

I fall då företag eller åtgärd vartill tillstånd lämnats enligt denna lag medför att särskild rätt till fastighet går förlorad eller rubbas skall vad som föreskrives om ersättning då fastighet tages i anspråk eller skadas äga motsvarande tillämpning.

Den ersättningsskyldige skall, om det finnes lämpligt, åläggas att utföra åtgärd som är ägnad att förebygga eller minska skada. Ersättning utgår endast för skada som kvarstår sedan åtgärden utförts. Erfordras att åtgärden utföres på fastighet som tillhör annan än den ersättningsskyldige, är denna fastighets ägare skyldig att tåla sådant intrång mot ersättning enligt detta kapitel.

2 § Medför företag eller åtgärd vartill tillstånd lämnats enligt denna lag att fastighet eller del av fastighet lider synnerligt men, skall fastigheten eller fastighetsdelen lösas, om ägaren begär det.

Den ersättningsskyldige har rätt till sådan inlösen som avses i första stycket, om detta skulle medföra endast en ringa höjning av fastighetsägaren tillkommande ersättning och denne icke har ett beaktansvärt intresse av att behålla fastigheten eller fastighetsdelen.

Vid tillämpningen av andra stycket skall kostnaden för åtgärd som avses i 1 § tredje stycket räknas in i ersättningen.

3 § Ersättning bestämmes i pengar att betalas på en gång.

Utan hinder av vad som föreskrives i första stycket får, om skäl föreligger, ersättning för skada till följd av företag för allmän flottled fastställas att utgå med årliga belopp. Kan i mål om sådant företag skadan ej med säkerhet uppskattas på förhand eller synes den ej komma att uppstå årligen, får den skadelidande hänvisas att framställa anspråk i den ordning som föreskrives i lagen (1919: 426) om flottning i allmän flottled. Grunderna för beräkning av ersättningen anges dock, om det är möjligt.

4 § För fastighet som löses i sin helhet skall, i den mån ej annat följer av vad som sägs nedan, betalas löseskilling med belopp som motsvarar fastighetens marknadsvärde. Om del av fastighet löses eller fastighet eller del av fastighet eljest tages i anspråk eller skadas, skall intrångsersättning betalas med belopp som motsvarar den minskning av fastighetens marknadsvärde som uppkommer genom ingreppet. Uppkommer i övrigt skada för ägaren genom ingreppet, skall även sådan skada ersättas.

Vid bestämmande av ersättning skall hänsyn tagas till åtgärd som avses i 1 § tredje stycket.

5 § Har det företag för vars genomförande fastighet löses medfört inverkan av någon betydelse på fastighetens marknadsvärde, skall löseskilling bestämmas på grundval av det marknadsvärde fastigheten skulle ha haft om sådan inverkan icke förekommit, dock endast i den mån det finnes skäligt med hänsyn till förhållandena i orten eller till den allmänna förekomsten av likartad inverkan under jämförliga förhållanden. Är ingreppet sådant att intrångsersättning skall utgå, skall vad som sagts nu om beräkning av marknadsvärde tillämpas i fråga om värdet före ingreppet.

6 § Vid bestämmande av löseskilling skall sådan ökning av fastighetens marknadsvärde av någon betydelse, som ägt rum under tiden från dagen tio år före ansökningen om tillstånd till vattenföretaget, dock högst femton år före talans väckande vid domstol, räknas ägaren tillgodo endast i den mån det blir utrett att den beror på annat än förväntningar om ändring i markens tillåtna användningssätt. Är ingreppet sådant att intrångsersättning skall utgå, skall vad som sagts nu om beräkning av marknadsvärde tillämpas i fråga om värdet före ingreppet. Värderingen skall ske med hänsyn till fastighetens skick när ersättningsfrågan avgöres eller, om fastigheten dessförinnan har tillträtts eller tagits i anspråk eller skadats, när detta skedde.

Har stadsplan eller byggnadsplan, enligt vilken marken avsetts för enskilt bebyggande, fastställts före ansökningen om tillstånd till vattenföretaget, skall första stycket tillämpas endast på värdestegring som inträffat efter det att planen fastställdes.

Löses bebyggd fastighet som innehas i huvudsakligt syfte att bereda bostad åt ägaren och honom närstående, gäller den begränsningen för tillämpningen av första stycket att löseskillingen ej i något fall får bestämmas till lägre belopp än som fordras för anskaffning av annan likvärdig bostadsfastighet.

I den mån det blir utrett, att värdestegringen utan att ha samband med förväntningar om ändring i markens tillåtna användningssätt beror på inverkan av det företag varom är fråga, gäller 5 §.

7 § Har fastigheten i sin helhet tillträtts eller har den tagits i anspråk eller skadats, skall vid bestämmande av ersättningen hänsyn icke tagas till sådan ändring i fastighetens värde som uppkommer därefter. Detsamma gäller i fall då fastigheten endast delvis har tillträtts, om ej värdeändringen beror på att den återstående delens skick ändras.

Har höjning i allmänna prisläget skett efter det att fastigheten tillträddes, skall ersättningen jämkas med hänsyn därtill.

Om det är påkallat, skall i beslut om ersättning tagas in bestämmelser ägnade att hindra att ersättningstagaren åsamkas förlust till följd av ändring i penningvärdet under tiden från ersättningsbeslutet till dess betalning sker.

8 § Har åtgärd vidtagits i uppenbar avsikt att höja den ersättning som den ersättningsskyldige har att erlägga skall, om skäl föreligger, ersättningen bestämmas så som om åtgärden icke vidtagits.

Medför företag eller åtgärd vartill tillstånd lämnats enligt denna lag att särskild rätt till fastighet går förlorad eller rubbas, skall i fall då åtgärd som avses i första stycket vidtagits av fastighetens ägare i avsikt som anges där, första stycket tillämpas så att den ersättningsskyldige erhåller gottgörelse genom minskning av den ersättning som tillkommer ägaren.

9 § Ersättning skall bestämmas särskilt för varje sakägare. Löseskilling, intrångsersättning och annan ersättning skall bestämmas var för sig.

Är fråga om samtliga delägares andel i samfällighet eller del av denna och finnes för samfälligheten känd styrelse eller förvaltare med rätt att uppbära medel som härrör från samfälligheten, kan domstolen eller förrättningsmannen utan hinder av första stycket bestämma gemensam ersättning för delägarna i den mån nedsättning icke skall ske enligt 19 kap. 1 §.

10 § Medför företag eller åtgärd vartill tillstånd lämnats enligt denna lag att fastighet tillhörig den som fått tillståndet skadas, skall ersättning för skadan bestämmas. Detta gäller dock icke, om medgivande lämnats av samtliga borgenärer som har panträtt i fastigheten. Besväras fastigheten av gemensam inteckning, fordras dessutom de medgivanden från fastighetsägare och fordringshavare som i 22 kap. 11 § jordabalken föreskrives för relaxation. Medgivande fordras dock ej av den för vars rätt domstolens eller förrättningsmannens avgörande är väsentligen utan betydelse.

Vattenrättshavares ersättningsrätt i vissa fall

11 § När till följd av omprövning enligt 15 kap. 13, 14 eller 20 § tillståndshavare åsamkas förlust av vattenmängd eller fallhöjd eller tillstånd för honom att reglera vattnets avrinning begränsas, är tillståndshavaren, om ej annat följer av 12 §, berättigad till ersättning för sin förlust.

12 § Sker omprövning till förmån för allmänt fiskeriintresse, allmän farled, allmän hamn, allmän flottled eller hälsovården, utgår ej ersättning för förlust som avses i 11 § med mindre denna förlust, jämte vad tillståndshavaren förut fått utan ersättning avstå för dessa ändamål, överstiger vad som bestämts av tillståndsmyndigheten i samband med tillståndsbeslutet. Detsamma gäller ersättning för förlust i samband med omprövning till förmån för allmänna miljövården, såvida förlusten ej lagligen skall bäras av annan än tillståndshavaren.

Den förlust som ej skall ersättas bestämmes främst med hänsyn till

företagets inverkan på vattenstånds- och avrinningsförhållandena, den fördel eller olägenhet som företaget väntas medföra från allmän synpunkt, graden av nytta för tillståndshavaren och innehavare av rätt till andelskraft samt längden av den tid som föreskrives för omprövning av tillståndsbeslutet. I fråga om vattenkraftverk och vattenreglering eller vattenöverledning för kraftändamål bestämmes förlusten till högst en femtedel och lägst en tjugondel av produktionsvärdet av den kraft som i tillgodogjort skick kan uttagas vid varje berört kraftverk eller av det värde varmed till följd av regleringen eller överledningen den vid varje kraftverk uttagbara kraften ökats eller förädlats. Beträffande andra vattenföretag bestämmes förlusten till högst en femtedel och lägst en tjugondel av den vattenmängd, magasinsvolym eller fallhöjd som omfattas av tillståndet till företaget.

Sker omprövning enligt 15 kap. 13 § på grund av väsentligt ändrade förhållanden, skall den enligt andra stycket bestämda andelen minskas med hänsyn till den tid som återstår till den enligt 15 kap. 8 § andra stycket 13 eller 23 § tredje stycket fastställda tidpunkten för omprövning.

13 § Vad i 11 och 12 §§ stadgas skall äga motsvarande tillämpning, när ändrade eller nya tappningsbestämmelser fastställts enligt 15 kap. 19 §.

14 § Ersättning enligt 11–13 §§ skall betalas av den som påkallat omprövning eller fastställande av ändrade eller nya bestämmelser.

15 § Ålägges vattenrättshavare i andra fall än som avses i 15 kap. 13, 14 eller 19 § att enligt denna lag avstå vatten eller fallhöjd till förmån för allmänna intressen som anges i 12 §, skall vattenrättshavaren vara underkastad de inskränkningar i sin ersättningsrätt som anges i sistnämnda stadgande. Har ej i samband med tillståndsbeslut bestämts den förlust som vattenrättshavaren i egenskap av tillståndshavare skall tåla utan ersättning, utgör den ersättningsfria andelen en tjugondel av för kraftverk produktionsvärdet av den kraft som i tillgodogjort skick kan uttagas vid varje berört kraftverk och för vattenreglering eller vattenöverledning för kraftändamål det värde varmed till följd av regleringen eller överledningen den vid varje kraftverk uttagbara kraften ökats eller förädlats. I andra fall då den ersättningsfria andelen icke bestämts utgör denna en tjugondel av fallhöjden eller av den vattenmängd eller magasinsvolym som utnyttjas av vattenrättshavaren.

Har i samband med tillståndsbeslut bestämts vilken förlust tillståndshavare skall tåla utan ersättning och ålägges denne skyldighet som avses i första stycket före den enligt 15 kap. 8 § andra stycket 13 eller 23 § tredje stycket fastställda tidpunkten för omprövning, äger 12 § tredje stycket motsvarande tillämpning.

16 § Vad i 11–15 §§ stadgas i fråga om tillståndshavares eller annan vattenrättshavares ersättningsrätt skall äga motsvarande tillämpning i fråga om mottagare av andelskraft som på grund av omprövning eller andra beslut enligt denna lag upphör eller minskas.

Ersättning vid utrivning

17 § Vållas genom utrivning av anläggning i vatten skada på annans egendom på grund av ändringar i vattenförhållandena, skall ersättning utges för skadan. Ersättning skall dock ej utges för sådan genom åtgärden orsakad förlust av förmån som den skadelidande utan särskild rättsgrund åtnjutit med avseende på anläggningen.

Ersättningen skall utges av den utrivande. Har utrivningen verkställts av annan än anläggningens ägare eller den som eljest lagligen har att svara för anläggningens underhåll, får den som verkställt utrivningen söka det utgivna beloppet åter av den sålunda ansvarige.

Ersättning vid förordnande om vattenskyddsområde

18 § Medför föreskrifter enligt 8 kap. 3 § att pågående användning av fastighet avsevärt försvåras, är fastighetens ägare berättigad till ersättning för den skada han lider härigenom, i den mån skadan ej skall tålas enligt denna eller annan lag. Ersättningen skall utges av den som hos länsstyrelsen påkallat föreskrifterna eller av staten, om länsstyrelsen meddelat föreskrifterna utan särskild framställning.

Ersättning för oförutsedd skada m. m.

19 § När genom vattenföretag vållas skada som icke förutsetts vid skadereglering enligt denna lag eller vid tillämpning av 15 kap. 8 § fjärde stycket, får den som lider skadan enligt vad nedan sägs framställa anspråk på ersättning eller begära åläggande för företagaren att utföra åtgärd som är ägnad att förebygga eller minska skada.

Är skada som avses i första stycket betydande, får den som lider skadan eller intrånget föra talan om skyldighet för företagaren att till förebyggande eller minskande av skadan för framtiden vidtaga sådana ändringar i utförandet av anläggning som ingår i vattenföretag vilka ej förnärmar tredje mans rätt eller medför väsentlig olägenhet för företagaren.

Anspråk som avses i första eller andra stycket skall för att upptagas till prövning väckas genom ansökan om stämning till fastighetsdomstolen inom fem år, räknat från utgången av den i tillstånds- eller företagsbeslut eller sedermera i anledning av sökt anstånd bestämda arbets- eller igångsättningstiden, eller den längre tid, högst tjugu år från nämnda tidpunkt, som kan ha föreskrivits i samband med skaderegleringen.

Beträffande anspråk enligt denna paragraf gäller icke bestämmelserna i preskriptionslagen (1977: 000).

11 kap. Avgifter

1 § I beslut om tillstånd till vattenkraftverk skall kraftverkets ägare förpliktas att årligen erlägga avgift för ändamål som anges i 4 § (bygdeavgift).

Avgiften utgör minst fjorton och högst fyrtio kronor för varje enhet installerad effekt som omfattar tio kilowatt intill etthundrafemtio procent av effekten vid medelvattenföring och för varje enhet om tjugu kilowatt därutöver.

Om särskilda skäl föreligger, får avgift bestämmas till lägre belopp, dock minst tre kronor för varje avgiftsenhet.

Avgift utgår ej, om antalet avgiftsenheter understiger femhundra.

2 § Bygdeavgift bestämmes med beaktande av den större eller mindre förändring av vattenförhållandena som orsakas av kraftverket med reglering och annat vattenföretag som betjänar detta samt den större eller mindre olägenhet eller fördel som härigenom uppkommer för bygden och allmänt fiskeriintresse.

I beslut om fastställande av avgift skall, om det är påkallat, anges till hur stor del avgiften hänför sig till kraftverket samt till annat vattenföretag som betjänar detta.

3 § Bygdeavgift utgår från och med kalenderåret närmast efter det då tillstånd till kraftverket eller ändring därav först togs i anspråk och så länge företaget består.

Tillståndsmyndighetens avgörande angående avgift gäller för en tidrymd av tio år i sänder, räknat från det kalenderår då avgiften först skall erläggas. På ansökan, som under nionde året av sådan tidsperiod göres av kammarkollegiet eller av den avgiftsskyldige, föreskriver koncessionsnämnden den ändring som finnes påkallad med hänsyn till erfarenheterna av företagets inverkan eller ändring i penningvärdet. Föreligger begränsningar i möjligheterna att utnyttja företaget i avsedd omfattning, skall hänsyn tagas även härtill. Göres ej sådan ansökan, skall den förut meddelade bestämmelsen gälla även för nästa period.

4 § Femton procent av bygdeavgiften skall inbetalas till fiskeristyrelsen att användas för att främja fisket inom landet. Återstoden skall inbetalas till länsstyrelsen i det län där kraftverket huvudsakligen utförts att användas för att förebygga eller minska skada eller olägenhet, som vållas genom företaget och för vilken ersättning enligt 10 kap. icke bestämts, och för att gottgöra sådan skada eller olägenhet samt för att tillgodose annat ändamål beträffande den bygd som berörs av företaget.

5 § I stället för att meddela föreskrifter enligt 3 kap. 12 § till skydd för fisket får tillståndsmyndigheten, om det är lämpligare, ålägga företagaren skyldighet att utge särskild avgift för fiskebefrämjande åtgärder inom berört eller angränsande vattensystem.

6 § Närmare bestämmelser om indrivningen och användningen av avgifter enligt detta kapitel meddelas av regeringen.

12 kap. Förprövningsskyldighet m. m.

1 § Vattenföretag får utföras utan tillstånd enligt denna lag endast om det är uppenbart att varken allmänt eller enskilt intresse skadas genom företagets inverkan på vattenförhållandena. Avser företaget markavvattning i vilken flera fastigheter skall deltaga, fordras alltid tillstånd, om överenskommelse om delaktighet i företaget ej träffats.

Första stycket gäller ej i fråga om rensning av uppgrundning i vattenområde eller omedelbart återställande av vattendrag som vikit från sitt förra läge eller på annat sätt förändrat sitt lopp.

2 § Yt- eller grundvattentäkt, som icke är avsedd endast för att förse viss fastighet med vatten till hushållsförbrukning, får ej anordnas eller nyttjas utan att tillstånd därtill erhållits enligt denna lag eller anmälan gjorts till länsstyrelsen och länsstyrelsen lämnat besked i anledning av sådan anmälan.

3 § Innan rensning eller återställande av vattendrag som avses i 1 § andra stycket påbörjas, skall företagaren göra anmälan därom till länets fiskeritjänsteman. Denne äger meddela råd och anvisningar rörande sättet och tiden för arbetets bedrivande.

4 § Erfordras till följd av inträffad skada på anläggning i vatten eller på annan egendom eller till förebyggande av sådan skada att ändrings- eller

lagningsarbete utan dröjsmål verkställes på anläggningen, får arbetet, även om tillstånd därtill krävs enligt denna lag, ske utan föregående prövning. Det åligger dock anläggningens ägare att i fall då tillstånd skulle ha erfordrats genast efter arbetets verkställande göra ansökan om godkännande av arbetet.

5 § Även om tillstånd till vattenföretag enligt denna lag icke erfordras, får företagaren till beredande av trygghet för framtiden ansöka om sådant tillstånd. Sökes tillstånd, är företagaren befriad från anmälningsskyldighet enligt 2 och 3 §§.

6 § När enligt denna lag vattenföretag icke får utföras utan att tillstånd därtill erhållits, får dessförinnan ej heller annat arbete av större omfattning påbörjas på företaget.

7 § Har vattenföretag utförts utan att tillstånd enligt denna eller äldre lag därtill erhållits, är företagets ägare berättigad att påkalla prövning av företagets laglighet. Samma rätt tillkommer den som med stöd av 9 kap. 4 § vill använda och i förekommande fall ändra annans anläggning i vatten.

8 § Har efter det denna lag trätt i kraft vattenföretag utförts utan föregående prövning enligt lagen, är företagets ägare bevisningsskyldig beträffande de före företagets tillkomst rådande förhållandena i vattnet.

13 kap. Tillståndsmyndigheter m. m.

1 § Frågor om tillstånd enligt denna lag prövas av regeringen, koncessionsnämnden, länsstyrelsen eller av särskilt förordnad förrättningsman.

Om koncessionsnämnden finns bestämmelser i särskild lag.

2 § Vad i denna lag sägs om tillståndsprövning gäller även prövning av utfört vattenföretags laglighet.

3 § Avses med ansökan om tillstånd till vattenföretag ändring av befintlig anläggning i vatten vartill tillstånd enligt denna eller äldre lag ej lämnats, får ansökan upptagas till prövning endast om prövning av anläggningens laglighet samtidigt påkallas.

Första stycket äger motsvarande tillämpning beträffande prövning av fråga angående rätt att med stöd av 9 kap. 4 § använda och i förekommande fall ändra annans anläggning i vatten.

14 kap. Förberedelse av större vattenföretag

1 § Den som vill utföra vattenföretag av så betydande omfattning eller ingripande beskaffenhet att det kan antagas komma under regeringens prövning enligt 15 kap. 1 § skall i god tid bereda berörda länsstyrelser och kommuner samt övriga myndigheter och sammanslutningar som företaget angår tillfälle att vid planläggningen av företaget framföra önskemål med avseende på företagets verkningar från allmän synpunkt, ävensom medverka till att upplysning om planläggningen lämnas ortsbefolkningen. Närmare bestämmelser om vad som skall iakttagas därvid meddelas i 2–5 §§.

2 § I god tid innan närmare undersökningar för företaget påbörjas skall företagaren underrätta kammarkollegiet, statens naturvårdsverk, statens planverk samt av företaget berörda länsstyrelser och kommuner. Samtidigt skall riksantikvarieämbetet och fiskeristyrelsen underrättas, om deras verksamhet berörs. Lantbruksstyrelsen skall underrättas, om rennäringen berörs. Företagaren skall därefter på begäran eller när anledning annars föreligger lämna dessa myndigheter och kommuner upplysningar om företaget.

3 § När förutsättningarna för företaget i stort har klarlagts, skall företagaren i samråd med länsstyrelsen i det län där företaget i huvudsak skall utföras bereda berörda kommuner samt myndigheter och sammanslutningar som företaget angår tillfälle att framställa önskemål om företagets närmare omfattning och utformning.

4 § Kan företaget medföra skada på fiske av någon betydelse, får fiskeristyrelsen efter samråd med koncessionsnämnden föranstalta om den utredning som behövs. Kan företaget medföra väsentlig skada på rennäringen, får lantbruksstyrelsen efter samråd med koncessionsnämnden föranstalta om erforderlig utredning.

Statens naturvårdsverk kan efter samråd med koncessionsnämnden föranstalta om erforderlig utredning angående företagets planering från allmänna naturvårdssynpunkter.

Kostnad för utredning som avses i denna paragraf betalas av företagaren, om det ej är obilligt.

5 § I god tid innan ansökan ges in till tillståndsmyndigheten skall företagaren medverka till att information rörande företagets planläggning lämnas ortsbefolkningen vid särskilt sammanträde, genom ortspressen eller på annat lämpligt sätt. Länsstyrelse i län som berörs av företaget får bestämma att sammanträde skall anordnas.

Företagaren skall på lämpligt sätt bereda enskilda personer tillfälle att till honom framställa önskemål om åtgärder för att förebygga eller minska skador genom företaget.

15 kap. Tillståndsprövning i allmänhet

Tillståndsprövning

1 § Regeringen prövar frågor om tillstånd till följande slag av vattenföretag, nämligen

1. vattenkraftanläggning, som är avsedd för en generatoreffekt av minst 20 000 kilovoltampere,

2. vattenreglering med en större vattenståndsskillnad inom magasinet än 2 meter under året eller 1 meter under veckan samt reglering med mindre vattenståndsskillnad än som sagts nu, om därigenom skall utnyttjas ett vattenmagasin av minst 100 miljoner kubikmeter under året eller 10 miljoner kubikmeter under veckan.

3. vattenöverledning eller ytvattentäkt från vattendrag eller sjö med en normal oreglerad lågvattenföring av minst 1 kubikmeter i sekunden i bortledningspunkten respektive utloppet, om den vattenföring som skall tagas i anspråk överstiger en femtedel av den normala oreglerade lågvattenföringen och det ej är uppenbart att bortledningen kan ske utan olägenhet av betydelse för allmänna intressen.

4. grundvattentäkt för tillgodogörande av större vattenmängd än 10 000 kubikmeter om dygnet,

5. annan vattenreglering, vattenöverledning eller ytvattentäkt än förut sagts, om företaget avser någon av sjöarna Vänern, Vättern, Mälaren, Hjälmaren, Storsjön i Jämtland eller Siljan och företaget kan inverka märkbart på vattenståndet i eller vattenavrinningen ur sjön.

I fråga om ändring eller utvidgning av äldre företag gäller första stycket endast om ändringen eller utvidgningen uppnår där angiven omfattning.

Regeringen kan överlämna åt koncessionsnämnden att pröva frågor om tillstånd till visst företag som anges i första eller andra stycket.

Regeringen kan förbehålla sig tillståndsprövningen av annat företag av betydande omfattning eller ingripande beskaffenhet än sådant som anges i första eller andra stycket. Besked om förbehåll skall lämnas innan annan tillståndsmyndighet enligt denna lag avgjort frågan om tillstånd till företaget.

I samband med prövning av företag enligt denna paragraf kan regeringen pröva även annat vattenföretag, om ansökan avser tillstånd till båda företagen eller fråga uppkommit om företräde mellan dem.

2 § Länsstyrelsen prövar frågor om tillstånd till följande vattenföretag, nämligen

1. uppförande av bro eller annat byggande i vatten som sker för allmän eller enskild väg eller för järnväg,

2. uppförande av brygga, kaj, pir eller annan dylik anläggning,

3. åtgärd för vandringsfiskens framkomst,

4. uppförande av fiskebyggnad,

5. utfyllnad avseende vattenområde om högst 5 000 m^2,

6. utläggning av ledning eller kulvert,

7. anordnande och nyttjande av yt- eller grundvattentäkt för jordbruksbevattning,

8. anordnande och nyttjande av ytvattentäkt för annat ändamål än jordbruksbevattning, om den vattenmängd som skall tillgodogöras ej överstiger 5 000 kubikmeter om dygnet,

9. anordnande och nyttjande av grundvattentäkt för annat ändamål än jordbruksbevattning, om den vattenmängd som skall tillgodogöras ej överstiger 2 000 kubikmeter om dygnet,

10. anläggning eller åtgärd för inrättande, utvidgning eller förbättring av allmän flottled,

11. rensning av uppgrundning eller avlägsnande av växtlighet på mekanisk väg eller liknande arbete i vattendrag, sjö eller annat vattenområde samt återställande av vattendrag som vikit från sitt förra läge eller på annat sätt förändrat sitt lopp,

12. ändring eller lagning av anläggning som avses i 1–4 och 6–10.

Berör företaget flera län, skall tillståndsfrågan prövas av länsstyrelen i det län där företaget i huvudsak skall utföras.

3 § Koncessionsnämnden prövar frågor om tillstånd till andra vattenföretag än sådana som avses i 1 och 2 §§ eller som gäller markavvattning.

I samband med prövning av vattenföretag som ankommer på koncessionsnämnden kan nämnden pröva även vattenföretag som anges i 2 §, om ansökan avser tillstånd till båda företagen eller fråga uppkommit om företräde mellan dem.

Uppkommer fråga om företräde mellan markavvattningsföretag och an-

nat vattenföretag som skall prövas av koncessionsnämnden eller länsstyrelsen och är ansökningar om tillstånd till företagen samtidigt anhängiga, skall koncessionsnämnden meddela besked om företagens förhållande till varandra.

I samband med prövning enligt miljöskyddslagen (1969: 387) av fråga om tillstånd till miljöfarlig verksamhet kan koncessionsnämnden pröva även fråga om tillstånd till vattenföretag som anges i 2 §, om detta erfordras för sådan verksamhet.

4 § Ansökan om tillstånd skall vara skriftlig. Den skall innehålla de uppgifter, ritningar och tekniska beskrivningar som fordras för bedömande av företagets beskaffenhet, omfattning och verkningar med angivande av det vattenområde som kan komma att beröras av företaget. Vidare skall uppges huruvida särskilda bestämmelser med stöd av lag meddelats rörande användningen av de mark- och vattenområden som berörs av företaget. Ansökningen skall dessutom innehålla uppgift om berörda fastigheter samt om samtliga för sökanden kända sakägares namn och adress.

Ansökan skall åtföljas av en översiktlig redogörelse för sökandens bedömning av det tillämnade företagets betydelse från allmänna planeringssynpunkter, uppgift om möjliga alternativa lokaliseringar av företaget samt uppgift om annat vattenföretag som med sannolikhet kan antagas bli erforderligt för ett ändamålsenligt utnyttjande av det sökta företaget.

Ansökan till regeringen skall innehålla uppgift om de åtgärder som sökanden har vidtagit enligt 14 kap. samt om vad som huvudsakligen förekommit med anledning av dessa åtgärder.

Ansökan skall inges i det antal exemplar som tillståndsmyndigheten anser behövligt.

Uppfyller ansökan icke föreskrifterna i första–tredje styckena eller har den ej ingivits i tillräckligt antal exemplar, skall sökanden föreläggas att avhjälpa bristen inom viss tid. I föreläggandet kan utsättas vite eller påföljd att ansökningen avvisas.

5 § Tillståndsmyndigheten skall sörja för fullständig utredning av ärende som kommer under myndighetens prövning.

Tillståndsmyndigheten skall

1. genom kungörelse i Post- och Inrikes Tidningar och i ortstidning samt genom särskild underrättelse till varje känd sakägare bereda dem som kan beröras av företaget tillfälle att yttra sig,

2. samråda med kammarkollegiet samt andra statliga och kommunala myndigheter som har väsentliga intressen att bevaka i frågan,

3. hålla offentligt sammanträde med dem som saken angår och besiktning på platsen, om det ej är uppenbart onödigt,

4. lämna den som gjort ansökan eller framställt erinran underrättelse om det som tillförts ärendet genom annan än honom själv och bereda honom tillfälle att yttra sig däröver, om ej annat följer av 15 § förvaltningslagen (1971: 290).

Berör företaget fast egendom som är samfälld för flera fastigheter, erfordras icke underrättelse enligt andra stycket 1 till de särskilda delägarna i samfälligheten. Finnes känd styrelse för denna, skall styrelsen underrättas.

Tillståndsmyndigheten kan uppdraga åt sakkunnig att verkställa särskild utredning.

6 § Har tillståndsmyndigheten begärt fiskeristyrelsens yttrande i ärende som är under myndighetens prövning, kan styrelsen förordna fiskeritjänsteman att i styrelsens ställe avge yttrande om de åtgärder som behövs till skydd för fisket. Kan yttrandet ej avges utan undersökning på platsen, skall tillståndsmyndigheten efter anmälan av tjänstemannen uppdraga åt denne att verkställa sitt uppdrag såsom särskild utredning enligt 5 § fjärde stycket.

7 § Om tillståndsärende skall avgöras av regeringen, kan regeringen uppdraga åt koncessionsnämnden att bereda ärendet i de delar som anges i 5 och 6 §§ och föreslå erforderliga villkor och föreskrifter enligt 8 §. Sådant uppdrag kan lämnas åt länsstyrelsen, när fråga är om tillstånd till yt- eller grundvattentäkt för jordbruksbevattning eller till anläggning för allmän flottled, samt åt av länsstyrelsen förordnad förrättningsman, när fråga är om tillstånd till markavvattningsföretag.

Tillståndsbeslut

8 § Om hinder icke möter mot företaget, skall tillståndsmyndigheten meddela tillståndsbeslut.

I tillståndsbeslut anges i erforderlig mån

1. tillståndstidens längd,
2. företagets ändamål, läge, omfattning och konstruktion,
3. det område som får tagas i anspråk för företaget,
4. villkor för tillståndet, däribland bestämmelser om innehållande och tappning av vatten samt skadeförebyggande åtgärder,
5. föreskrifter till skydd för fisket,
6. bestämmelser om besiktning, kontroll och tillsyn,
7. bestämmelser om den fastighet (strömfalls- eller vattentäktsfastighet) varmed rätten att tillgodogöra vatten skall vara förenad,
8. vilka som skall deltaga i vattenreglerings-, vattenöverlednings- eller markavvattningsföretag med flera delägare samt den på varje delägare belöpande andelen i kostnaden för företaget,
9. bestämmelser om villkor för tillhandahållande av andelskraft och om kostnadsbidrag härför,
10. skyldighet att utge avgift enligt 11 kap,
11. den tid inom vilken företaget skall vara utfört (arbetstid),
12. den tid inom vilken verksamhet, varigenom inverkan sker på vattenförhållandena, skall ha satts i gång (igångsättningstid),
13. den tid efter vilkens utgång omprövning av villkoren får påkallas för tillgodoseende av allmänna intressen,
14. den tid inom vilken sökanden skall fullfölja saken genom ansökan om skadereglering till fastighetsdomstol,
15. i fråga om företag för vattnets tillgodogörande den produktionsförlust eller den förlust av vattenmängd, magasinsvolym eller fallhöjd som tillståndshavaren enligt 10 kap. 12 § är skyldig att underkasta sig utan ersättning.

Beträffande fråga som avses i andra stycket 3–9 kan tillståndsmyndigheten föreskriva vad som i huvudsak skall gälla och överlämna åt fastighetsdomstolen att närmare besluta i frågan.

Tillstånd får ej tagas i anspråk, förrän fastighetsdomstolen meddelat besked när och på vilka villkor detta får ske. Om det är uppenbart att någon skadereglering icke erfordras, kan tillståndsmyndigheten i stället för att lämna föreskrift om sakens fullföljande hos fastighetsdomstol, dock medge rätt för sökanden att taga tillståndet i anspråk.

I fråga om markavvattningsföretag vartill regeringen lämnat tillstånd skall vad i andra–fjärde styckena sagts om fastighetsdomstol i stället avse förrättning eller förrättningsman enligt 16 kap.

9 § Lämnar regeringen tillstånd till vattenföretag, kan regeringen föreskriva särskilda villkor för att tillgodose allmänna intressen.

10 § Om det, när tillstånd till vattenföretag lämnas, ej tillräckligt säkert kan bedömas vilka villkor som bör gälla i visst avseende, får avgörandet i denna del uppskjutas till dess erfarenhet av företaget vunnits.

I samband med uppskov enligt första stycket skall provisoriska bestämmelser om åtgärder för motverkande av skada eller olägenhet meddelas, om det behövs. Uppskjuten fråga skall avgöras så snart det kan ske.

11 § Tillståndsbeslut skall meddelas för all framtid eller för den begränsade tid sökanden begärt. Avser beslutet tillstånd till vattenföretag som anges i 1 kap. 1 § 3, 6 eller 7, kan beslutet, när särskilda skäl föreligger, meddelas för begränsad tid även om sökanden ej begärt det.

12 § Tillståndsbeslut gäller mot envar.

Under beslutets giltighetstid får tillståndet ej inskränkas eller i övrigt ändras eller villkoren för tillståndet rubbas, om ej annat följer av 13–15 eller 18–20 §§ eller av 2 kap. 10 §, 10 kap. 19 § andra stycket eller 18 kap. 42 §.

Omprövning m. m.

13 § Har den i tillståndsbeslut enligt 8 § andra stycket 13 bestämda eller sedermera i anledning av sökt anstånd förlängda tiden för omprövning gått till ända eller har dessförinnan väsentliga ändringar skett i vattenförhållandena, kan koncessionsnämnden föreskriva ändrade eller nya villkor för tillgodoseende av allmänna intressen.

Vid omprövning enligt första stycket får sådana nya eller ändrade villkor ej föreskrivas som medför att ändamålet med företaget icke kan tillgodoses eller att dess förutsättningar rubbas avsevärt. Villkoren får ej heller åsamka tillståndshavaren, innehavare av rätt till andelskraft eller annan som inrättat sig efter företaget förlust eller kostnad som står i missförhållande till de fördelar från allmän synpunkt som kan vinnas. Hänsyn skall därvid tagas till de förpliktelser som tidigare ålagts tillståndshavaren till förmån för intresse som skall tillgodoses vid omprövningen.

I beslut angående omprövning skall koncessionsnämnden bestämma den tid då de ändrade eller nya villkoren skall börja tillämpas samt den tid efter vilkens utgång förnyad omprövning får påkallas.

14 § Är till skydd för fisket vidtagna anordningar eller meddelade föreskrifter mindre lämpliga, får koncessionsnämnden meddela ändrade bestämmelser. Därvid äger bestämmelserna i 13 § andra stycket motsvarande tillämpning, såvida fråga ej är om höjning av årlig avgift som motsvaras av ändring i penningvärdet.

15 § Åsidosättes villkor som angivits i tillståndsbeslut eller i beslut om omprövning enligt 13 eller 14 § och är avvikelsen betydande, kan koncessionsnämnden förklara tillståndet förverkat och förbjuda fortsatt verksamhet.

Första stycket äger motsvarande tillämpning när vattenföretag övergivits eller underhållet allvarligt försummats eller när tillstånd att inverka på vattenförhållandena icke utnyttjats under längre tid.

16 § I samband med beslut om förverkande enligt 15 § äger koncessionsnämnden meddela erforderliga föreskrifter om skyldighet för ägaren av anläggning i vatten som avsetts med det tidigare tillståndet att förfara så med denna att skada eller fara för allmän eller enskild rätt ej uppstår. Nämnden får därvid förordna att, om ägaren icke fullgör vad som ålagts honom eller någon för anläggningen ansvarig icke finnes, föreskrivna åtgärder avseende anläggningen får utföras av annan vars rätt är beroende därav. Den som verkställt åtgärderna äger söka kostnaderna härför åter av ägaren.

Om det är lämpligt, kan koncessionsnämnden i stället för att förklara tillståndet förverkat och meddela förordnande rörande anläggning enligt första stycket bestämma att skyldigheten att underhålla anläggningen skall övergå på annan under de förutsättningar som anges i 17 kap. 4 §.

17 § Fråga som avses i 13–16 §§ prövas efter framställning av kammarkollegiet.

18 § Efter ansökan av tillståndshavaren kan koncessionsnämnden i fall då tillstånd lämnats av regeringen eller nämnden och i andra fall länsstyrelsen upphäva eller ändra villkor eller föreskrift i tillståndsbeslut eller beslut som meddelats med stöd av 8 § tredje stycket, om villkoret eller föreskriften ej längre behövs eller är strängare än nödvändigt eller om ändringen påkallats av omständighet som icke förutsågs när tillståndet meddelades.

19 § Koncessionsnämnden kan fastställa ändrade eller nya bestämmelser om innehållande eller tappning av vatten efter ansökan av den som vill bättre utnyttja vattenkraften i fallsträcka som tillkommer honom samt av staten, kommun eller vattenförbund för främjande av allmänt fiskeriintresse eller tillgodoseende av allmänna miljövårds- eller hälsosynpunkter. Sådana bestämmelser kan även fastställas till förmån för allmän farled, allmän hamn, allmän flottled, bevattnings- och markavvattningsföretag samt företag för avledande av avloppsvatten. I sistnämnda fall göres ansökan av den som äger företräda företaget.

Vid prövning enligt första stycket äger 13 § andra stycket motsvarande tillämpning.

20 § Även om tillstånd meddelats att vid yt- eller grundvattentäkt tillgodogöra vatten, får koncessionsnämnden efter ansökan av ägare av annan vattentäkt som är beroende av samma vattentillgång eller av den som söker tillstånd att anordna sådan vattentäkt fastställa ändrade eller nya bestämmelser angående den omfattning i vilken vatten får tillgodogöras vid förstnämnda vattentäkt. Sådant förordnande får också meddelas av länsstyrelsen i fall då ansökan till den nya vattentäkten prövas av länsstyrelsen.

Vid omprövning enligt första stycket får sådana ändrade eller nya bestämmelser ej föreskrivas som medför att ändamålet med den befintliga täkten icke kan tillgodoses eller att dess förutsättningar rubbas avsevärt. Det skall särskilt tillses att icke någon ort berövas erforderligt vatten från vattentillgång inom orten. Genom omprövningen får täktens ägare ej heller

åsamkas förlust eller kostnad som står i missförhållande till de fördelar som kan vinnas därigenom.

21 § Har regeringen fastställt tappningsbestämmelser eller annat villkor för tillstånd, får koncessionsnämnden vid tillämpning av 13, 14, 18 eller 19 § icke avvika väsentligt från bestämmelserna eller villkoret utan att regeringen medgivit det. Nämnden får icke ändra särskilt villkor som föreskrivits med stöd av 9 §.

22 § Beträffande förfarandet vid prövning av frågor som avses i 13–16 och 18–20 §§ gäller 4–6 §§ i tillämpliga delar. Beslut vid omprövning har samma verkan som tillståndsbeslut.

23 § Tillstånd förfaller, om tillståndshavaren ej inom föreskriven tid fullbordat företaget i väsentliga delar eller påbörjat verksamhet varigenom inverkan sker på vattenförhållandena. Detsamma gäller om tillståndshavaren underlåtit att inom i tillståndsbeslut föreskriven tid fullfölja saken genom ansökan om skadereglering till fastighetsdomstol.

Om verkan av återkallelse av ansökan om skadereglering stadgas i 18 kap. 28 §.

Visas giltigt skäl för dröjsmål eller skulle synnerligt men uppstå om tillståndet förfaller, kan tillståndsmyndigheten förlänga tiden med högst tio år, om ansökan därom göres innan den föreskrivna tiden gått ut. Tillståndsmyndigheten kan därvid föreskriva ny tid efter vilkens utgång omprövning enligt 13 § får påkallas.

Verkställighet och fullföljd

24 § I beslut enligt 8 § fjärde stycket andra meningen eller i fråga som avses i 13–16 eller 18–20 §§ kan förordnas att beslutet skall lända till efterrättelse omedelbart.

25 § Har domstol eller överexekutor förordnat om borttagande eller ändring av anläggning i vatten eller grundvattentäkt och ansöker ägaren om tillstånd till anläggningen eller täkten, kan tillståndsmyndigheten, om sökanden ställer säkerhet för kostnad och skada, bestämma att beslutet icke får verkställas förrän tillståndsmyndigheten avgjort frågan eller föreskriver annat.

26 § Har beslut i fråga som avses i detta kapitel meddelats av koncessionsnämnden eller länsstyrelsen, föres talan mot beslutet hos regeringen genom besvär.

Talan enligt första stycket får föras av sökanden och sakägare. För tillvaratagande av allmänna intressen får sådan talan även föras av kammarkollegiet samt av berörd kommun, såvitt avser allmänna intressen inom kommunen.

16 kap. Prövning av markavvattningsföretag

Inledande bestämmelser

1 § Fråga om markavvattning prövas vid förrättning. Regeringen kan dock i fall som avses i 15 kap. 1 § fjärde och femte styckena förbehålla sig tillståndsprövningen, varvid 4–11 §§ nämnda kapitel äger tillämpning.

Länsstyrelsen förordnar om förrättning. Berör företaget flera län, ges

förordnandet av länsstyrelsen i det län där företaget i huvudsak skall utföras.

Ansökan om förrättning

2 § Ansökan om förrättning göres av ägare till fastighet som vill deltaga i företaget.

Beslutas vid fastighetsreglering att fråga om markavvattning skall prövas enligt denna lag, upptages frågan vid förrättning efter anmälan till länsstyrelsen av fastighetsbildningsmyndigheten.

Kammarkollegiet får ansöka om ny förrättning enligt 28 § för tillgodoseende av allmänna intressen.

3 § Ansökan om förrättning skall vara skriftlig. Den skall så fullständigt som möjligt ange företagets beskaffenhet, omfattning och verkningar samt det vattenområde som kan komma att beröras. Vidare skall uppgivas om särskilda bestämmelser med stöd av lag meddelats rörande användningen av de mark- och vattenområden som beröres. Ansökningen skall dessutom innehålla uppgift om berörda fastigheter samt om samtliga för sökanden kända sakägares namn och adress. Anser sökanden att aktförvarare behövs, bör lämplig person föreslås.

Första stycket äger motsvarande tillämpning i fråga om anmälan som avses i 2 § andra stycket.

4 § Uppfyller ansökan ej föreskrifterna i 3 § eller är den i övrigt ofullständig, kan länsstyrelsen förelägga sökanden att avhjälpa bristen inom viss tid. I föreläggandet kan utsättas vite eller påföljd att ansökningen avvisas.

Förrättningsman m. m.

5 § I samband med förordnande om förrättning utser länsstyrelsen lämplig förrättningsman.

6 § Om förrättningsmannen finner att det behövs eller om sakägare begär det och det ej föranleder oskäligt dröjsmål, skall två gode män medverka vid förrättningen.

Medverkar gode män, äger bestämmelserna om förrättningsman motsvarande tillämpning på honom och gode männen, om ej annat framgår.

Bestämmes att gode män skall medverka, rubbas icke därigenom vad som redan beslutats eller verkställts under förrättningen.

7 § I fråga om förrättningsman och gode män äger 4 kap. 2–6 §§ fastighetsbildningslagen (1970: 988) motsvarande tillämpning. Vad som där föreskrives om förrättningslantmätare gäller i tillämpliga delar förrättningsman.

8 § För utredning av fråga vars bedömande kräver särskild fackkunskap får förrättningsmannen anlita biträde av sakkunnig.

Ersättning till sakkunnig bestämmes av förrättningsmannen.

Handläggning

9 § Förrättningsmannen skall utreda förutsättningarna för företaget. Föreligger ej hinder mot detta, skall han utarbeta erforderlig plan och ombesörja behövliga tekniska arbeten och värderingar. Därvid bör han rådpläga med sakägarna. Vid behov skall han även samråda med de myndigheter som beröres av åtgärden.

10 § I den utsträckning som är påkallad med hänsyn till företagets art och förhållandena i övrigt skall förrättningsmannen utreda vilka som i egenskap av ägare till fastighet skall deltaga i företaget eller på annan grund är sakägare. Den som har lagfart på fastigheten anses som ägare, om det ej visas att fastigheten tillhör annan.

Har fastighet övergått till ny ägare under förrättningen, får denne icke rubba vad den förre ägaren medgivit eller godkänt.

11 § Förrättningsmannen skall utfärda kungörelse för att bereda dem som kan beröras av företaget tillfälle att yttra sig. I kungörelsen upptages kortfattad redogörelse för det sökta företaget med angivande av den eller de fastigheter som kan beröras därav. I kungörelsen skall sakägarna kallas till första sammanträde.

Kungörelsen skall införas i Post- och Inrikes Tidningar och i ortstidning. Beträffande företag av mindre omfattning behövs ej införande i Post- och Inrikes Tidningar. Kungörelsen skall tillställas kammarkollegiet och andra berörda statliga myndigheter, berörd kommun samt kända sakägare.

Berör företaget fast egendom som är samfälld för flera fastigheter, erfordras ej att kungörelsen tillställes de särskilda delägarna i samfälligheten. Finnes känd styrelse för denna, skall kungörelsen tillställas styrelsen.

Om det är lämpligt, skall förrättningsmannen bestämma för sakägarna välbelägen plats hos lämplig person (aktförvarare), där avskrift av de handlingar som hör till förrättningen skall hållas tillgänglig för granskning. Underrättelse härom skall, när det är möjligt, tagas in i kungörelsen.

12 § Ägare av fastighet som saken angår är skyldig att till förrättningsmannen uppge för honom känd innehavare av servitut, nyttjanderätt och rätt till elektrisk kraft som upplåtits i fastigheten. Underlåter han det utan giltigt skäl och uppstår skada för rättighetshavare till följd av underlåtelsen, skall han ersätta skadan. Erinran härom skall intagas i kungörelsen.

13 § Det åligger kammarkollegiet att, när det behövs, vid förrättningen föra talan för tillgodoseende av allmänna intressen. Sådan talan får även föras av kommunen, såvitt avser allmänna intressen inom kommunen.

14 § Vid förrättning skall förrättningsmannen hålla sammanträde med sakägarna.

Mer än ett sammanträde behövs ej, om stridiga intressen mellan sakägare ej förekommer i ärendet och hänsyn till allmänt intresse ej påkallar att ytterligare sammanträde likväl hålles.

Sammanträde skall vara offentligt.

15 § Behövs nytt sammanträde, skall förrättningsmannen kalla kända sakägare. Kallelse behövs dock ej, om det kan antagas att sakägaren ändå infinner sig.

Kallelse skall i god tid före nytt sammanträde delges sakägarna. Delgivning skall, med beaktande av vad i tredje stycket sägs, ske enligt allmänna delgivningsbestämmelser. Vid första sammanträdet får dock bestämmas om särskild ordning för delgivning.

Vid kallelse och delgivning äger i övrigt 4 kap. 21–23 §§ fastighetsbildningslagen (1970: 988) motsvarande tillämpning. Vad som där sägs om fastighetsbildningsmyndigheten gäller i tillämpliga delar förrättningsmannen.

16 § Om förrättningsmannen och gode männen har olika mening, gäller vad två av dem säger. Har var och en sin mening, gäller förrättningsmannens mening. I fråga om pengar eller annat som utgör viss mängd skall dock den mening gälla som avser den näst största mängden.

I beslut skall anges de skäl på vilka avgörandet grundas, såvida motivering av beslutet icke kan anses överflödig. Om talan får föras mot beslutet, skall det dessutom innehålla besvärshänvisning.

Meddelas beslut vid sammanträde, skall det uppläsas för de närvarande. När i annan ordning meddelas beslut om förrättningens inställelse eller, utan samband med företagsbeslut, beslut mot vilket talan får föras särskilt, skall sakägare och annan som får besvära sig underrättas om beslutet utan dröjsmål. Underrättelsen lämnas genom skriftligt meddelande eller i sådan särskild ordning som beslutats vid första sammanträdet.

17 § När det behövs med anledning av förrättningen, är förrättningsmännen och deras biträden berättigade att få tillträde till byggnad, beträda ägor, verkställa mätningar och markundersökningar samt företaga därmed sammanhängande eller jämförliga åtgärder. I trädgård eller liknande plantering får träd ej skadas eller fällas utan ägarens samtycke. Även i övrigt skall skada undvikas, om det är möjligt.

Rätt att beträda annans ägor tillkommer också var och en som för talan vid förrättningen.

Har skada uppkommit genom åtgärd som avses i första eller andra stycket och önskar den skadelidande ersättning för skadan, skall han framställa yrkande därom innan förrättningen avslutas eller inställes.

Polismyndighet skall lämna den handräckning som behövs för utövande av befogenhet enligt första stycket.

18 § Vill sökanden hos förrättningsmannen återkalla sin ansökan, skall han göra det skriftligen eller också muntligen vid sammanträde. Har annan sakägare ej fört talan vid förrättningen, när återkallelsen sker, skall förrättningen genast inställas. I annat fall skall sakägare som fört talan vid förrättningen och som själv kunnat ansöka om denna underrättas om återkallelsen. Om ej sådan sakägare inom tid som förrättningsmannen föreskriver begär att förrättningen fortsättes, skall den inställas.

Återkallelse hos förrättningsmannen får ej ske, sedan företagsbeslut meddelats.

Uteblir sökanden från det första förrättningssammanträdet, skall ansökningen anses återkallad, om icke sökanden anmält laga förfall eller det är uppenbart att han vidhåller ansökningen.

19 § Om hinder mot företaget föreligger, skall förrättningsmannen snarast möjligt avbryta förrättningen och meddela beslut om dess inställande.

Förrättning som inletts efter anmälan av fastighetsbildningsmyndigheten får inställas, om fastighetsregleringen inställes eller annat särskilt skäl föreligger.

Företagsbeslut m. m.

20 § Om hinder icke möter mot företaget, skall förrättningsmannen avsluta förrättningen och meddela företagsbeslut.

Företagsbeslut får ej meddelas innan koncessionsnämnden lämnat besked enligt 15 kap. 3 § tredje stycket om markavvattningsföretagets förhållande till annat vattenföretag.

I företagsbeslut anges

1. företagets ändamål, läge, storlek och huvudsakliga beskaffenhet i övrigt,
2. de fastigheter som skall deltaga i företaget och varje fastighets andelstal i fråga om kostnaderna för anläggningens utförande och drift,
3. det område som får tagas i anspråk för företaget,
4. fastighet eller del därav som inlöses,
5. erforderliga villkor och föreskrifter i fråga om företagets utförande och underhåll,
6. de ersättningar som skall utgå enligt 10 kap. och i vad mån nedsättning skall ske,
7. förrättningskostnader och hur de skall fördelas,
8. erforderliga bestämmelser om besiktning,
9. den tid inom vilken företaget skall vara utfört (arbetstid),
10. den tid inom vilken talan om ersättning för oförutsedd skada får väckas,
11. den tid efter vilkens utgång omprövning får ske enligt 28 § andra stycket.

Företagsbeslut som vunnit laga kraft gäller mot envar och kan ej rubbas i vidare mån än som följer av 28 § eller av 6 kap. 5—7 §§.

21 § Kan skada genom uppläggning av schaktmassor eller annat därmed jämförbart intrång icke förutses med nöjaktig säkerhet, får förrättningsmannen utan hinder av 20 § skjuta upp skaderegleringen i det hänseendet, intill dess erforderlig erfarenhet vunnits av skadans eller intrångets omfattning. Har sådant beslut meddelats, skall förrättningen fortsätta och den uppskjutna frågan av förrättningsmannen avgöras, så snart det kan ske.

Beslutas uppskov skall förrättningsmannen, när det behövs, i företagsbeslutet förordna om skadeförebyggande åtgärder eller om förskott till skadelidande i avräkning på den slutliga ersättningen. Som villkor för att företagsbeslutet skall få verkställas skall förrättningsmannen vidare föreskriva att sökanden hos länsstyrelsen ställer säkerhet för den slutliga ersättningen till den del den överstiger förskottet jämte den ränta som kan komma att utgå enligt 19 kap. 12 §.

22 § Har sakägarna, med avvikelse från vad som stadgas i denna lag, träffat överenskommelse i fråga som icke berör allmänna intressen, skall överenskommelsen läggas till grund för förrättningsmannens beslut, såvida ej avvikelsen kan antagas ha skett i otillbörligt syfte.

23 § Företagsbeslut skall meddelas vid sammanträde eller på tid och plats som förrättningsmannen tillkännagivit för sakägarna och annan som får besvära sig över beslutet. Sådant tillkännagivande skall lämnas vid sammanträde eller också genom skriftligt meddelande eller i sådan särskild ordning som beslutats vid första sammanträdet.

24 § Förrättningsmannen och gode männen är berättigade till ersättning enligt vad som är särskilt stadgat.

25 § Till förrättningskostnader hänföres ersättning till förrättningsman, gode män och sakkunnig, ersättning för skada enligt 17 § tredje stycket samt annan för förrättningen nödvändig kostnad.

Om företagsbeslut meddelats, skall förrättningskostnaderna fördelas

mellan ägarna av de fastigheter som skall deltaga i företaget efter vad som är skäligt.

Inställes förrättningen, skall sökanden betala uppkomna kostnader, om icke särskilda omständigheter föranleder att betalningsskyldigheten fördelas mellan samtliga sakägare eller vissa av dem. Om förrättning som inställes påbörjats på grund av beslut vid fastighetsreglering, skall kostnaden anses som förrättningskostnad vid fastighetsregleringen.

Förrättningsprotokoll m. m.

26 § Vid förrättningen skall föras protokoll. Protokollet samt övriga handlingar som ingivits eller upprättats vid förrättningen sammanföres till en akt.

27 § Innan beslut meddelas om inlösen av fastighetsdel, skall beträffande denna ha upprättats karta och beskrivning samt utmärkts gränser i den ordning som gäller för fastighetsbildning.

Omprövning m. m.

28 § Har företagsbeslut vunnit laga kraft och inträder därefter ändrade förhållanden som i icke ringa mån inverkar på fråga som avgjorts genom beslutet, dock ej fråga om ersättning, får frågan omprövas vid ny förrättning.

Även utan att sådana förhållanden som avses i första stycket inträtt får ny förrättning äga rum, om i det tidigare avgörandet föreskrivits att frågan får omprövas efter viss tid.

Vid ny förrättning får ej beslutas sådan ändring att avsevärd olägenhet uppkommer från allmän eller enskild synpunkt. Särskilt villkor som regeringen föreskrivit med stöd av 15 kap. 9 § får ej ändras.

29 § Företagsbeslut förfaller, om företaget ej fullbordats i väsentliga delar inom föreskriven arbetstid. Länsstyrelsen kan dock på dessförinnan gjord framställning medge förlängning av tiden, om särskilda skäl föreligger.

Fullföljd till fastighetsdomstol

30 § Mål vari talan fullföljes enligt bestämmelserna i 31 och 32 §§ prövas av fastighetsdomstol som dömer i vattenmål.

31 § Mot beslut om ogillande av jäv mot förrättningsman eller om ersättning till sakkunnig eller till sådan skadelidande som avses i 17 § föres talan särskilt genom besvär som skall inges till fastighetsdomstolen inom två veckor från den dag då beslutet meddelades. Besvär får anföras av sakägare. Mot beslut om ersättning får besvär anföras även av annan som beslutet angår.

Talan får ej föras mot beslut att gilla invändning om jäv.

Menar sakägare att förrättningen onödigt uppehålles genom förrättningsmannens beslut, får han föra talan mot beslutet genom besvär hos fastighetsdomstolen. Sådan talan är ej inskränkt till viss tid.

32 § I annat fall än som avses i 31 § föres talan mot förrättningsmans beslut genom besvär som skall inges till fastighetsdomstolen inom fyra veckor från den dag beslutet meddelades.

Besvär får anföras av sakägare och, såvitt gäller frågor som avses i 13 §, av kammarkollegiet och kommunen.

17 kap. Bestämmelser om förfarandet i vissa fall

Förfarandet vid tvångsförvärv av vattenrätt enligt 2 kap. 4–6 §§

1 § Bestämmelserna i 15 kap. om tillståndsprövning gäller i tillämpliga delar i fråga om prövning av ansökan om förvärv av vattenkraft eller vattenrätt enligt 2 kap. 4–6 §§.

Prövas ansökan enligt 2 kap. 4 eller 5 § icke samtidigt med fråga om tillstånd till vattenföretag, varmed åsyftas vattnets tillgodogörande, skall i samband med meddelande av förvärvstillståndet bestämmas viss tid, inom vilken ansökan om tillstånd till vattenföretaget skall vara inkommen till vederbörande tillståndsmyndighet, vid äventyr att förvärvstillståndet eljest förfaller.

Förfarandet vid prövning av frågor om utrivning m. m.

2 § Ansökan om tillstånd att utriva anläggning i vatten prövas av koncessionsnämnden, om anläggningens tillkomst enligt 15 kap. 1 och 3 §§ skulle ha prövats av regeringen eller koncessionsnämnden, samt i övriga fall av länsstyrelsen.

3 § Meddelas ej förordnande om övertagande av underhållsskyldigheten enligt 4 §, skall tillståndsmyndigheten bifalla ansökningen och lämna erforderliga föreskrifter om sättet och ordningen för anläggningens utrivning och om återställningsåtgärder i anledning av utrivningen. Tillståndsmyndigheten får därvid bestämma att den vars rätt är beroende av utrivningen får utföra arbetet på sökandens bekostnad, om denne ej fullgör vad som ålagts honom.

4 § I stället för att lämna tillstånd till begärd utrivning får tillståndsmyndigheten bestämma att skyldigheten att underhålla anläggningen och att fullgöra vad som i övrigt enligt denna lag åligger anläggningens ägare skall för framtiden, till dess annat bestämmes, övergå på ägare till fastighet som skulle skadas av anläggningens borttagande, om denne förbundit sig att fullgöra skyldigheten. Sådant förordnande får dock ej meddelas, om det kan antagas att fastighetsägaren icke kan fullgöra underhållsskyldigheten eller om det är angeläget från sökandens eller från allmän synpunkt att anläggningen rivs ut.

Förordnande enligt första stycket kan också meddelas för staten, kommun eller vattenförbund till skydd för allmänna intressen.

Vållas ägaren skada genom anläggningens bibehållande, skall skälig ersättning för skadan utges av den som övertar underhållet.

5 § För anteckning i fastighetsboken skall tillståndsmyndigheten genast hos inskrivningsmyndigheten göra anmälan om skyldighet som enligt 4 § ålagts fastighetsägare.

Underhållsskyldigheten åvilar även ny ägare av fastigheten.

6 § Är allmän flottled avlyst, får efter ansökan staten, kommun, vattenförbund, förvaltare som är utsedd enligt 82 a § lagen (1919: 426) om flottning i allmän flottled eller den som kan lida men av bibehållandet av anläggning för flottleden av länsstyrelsen tillåtas bortskaffa anläggningen med rätt att fritt förfoga över det bortskaffade. Länsstyrelsen meddelar behövliga föreskrifter om bortskaffandet och får därvid bestämma att den vars rätt är beroende därav får utföra arbetet på sökandens bekostnad.

Om det är uppenbart att anläggning kan bortskaffas utan att allmänt eller enskilt intresse förnärmas, behövs icke länsstyrelsens tillstånd. Har förvaltare utsetts enligt 82 a § lagen (1919: 426) om flottning i allmän flottled och skall åtgärden vidtagas av annan än denne, skall dock förvaltaren ha lämnat sitt medgivande. Har anläggningen bortskaffats utan föregående prövning, är den som vidtagit åtgärden bevisningsskyldig beträffande de före åtgärden rådande förhållandena i vattnet.

7 § Kan fastighet skadas genom att anläggning i avlyst flottled bortskaffas eller vill någon använda sådan anläggning för att tillgodogöra sig vattnet, äger länsstyrelsen bestämma att anläggningen skall övertagas av fastighetsägaren eller den som vill tillgodogöra sig vattnet. Vill staten, kommun eller vattenförbund till skydd för allmänna intressen övertaga anläggning, äger länsstyrelsen besluta om sådant övertagande. Nye ägaren är skyldig att underhålla anläggningen så att skada för allmän och enskild rätt förebygges.

Har ägare av fastighet, för vilken bortskaffande av flottledsanläggning skulle medföra skada, enligt första stycket berättigats övertaga anläggningen, skall länsstyrelsen göra anmälan härom hos inskrivningsmyndigheten för anteckning i fastighetsboken.

8 § Beträffande prövning av fråga enligt 3, 4, 6 och 7 §§ gäller bestämmelserna i 15 kap. i tillämpliga delar.

Omprövning av bygdeavgift

9 § Ansökan om omprövning enligt 11 kap. 3 § andra stycket av bygdeavgift skall vara skriftlig. Den avgiftsskyldige skall beredas tillfälle att yttra sig över ansökningen, innan frågan avgöres.

Talan mot koncessionsnämndens beslut i fråga om omprövning av bygdeavgift föres hos regeringen genom besvär.

Förfarandet hos länsstyrelsen i anmälningsärende

10 § Anmälan enligt 12 kap. 2 § skall göras skriftligen. Anmälningshandlingarna skall innehålla de uppgifter och tekniska beskrivningar som behövs för att bedöma vattentäktens beskaffenhet, omfattning och verkningar. Anmälningshandlingarna skall inges i det antal exemplar som länsstyrelsen anser behövligt.

11 § I anmälningsärende skall länsstyrelsen samråda med de statliga och kommunala myndigheter som kan antagas ha väsentliga intressen att bevaka i ärendet.

12 § Anmälningsärende skall handläggas skyndsamt.

Om vattentäkten bedömes skada allmänna eller enskilda intressen eller behov föreligger av fördelning av vatten mellan ägare av flera täkter, skall länsstyrelsen förelägga anmälaren att ansöka om tillstånd till täkten. I annat fall skall länsstyrelsen lämna besked om att tillstånd tills vidare icke behövs och därvid meddela erforderliga råd och anvisningar rörande täktens anordnande och nyttjande.

18 kap. Rättegången i vattenmål

Vattenmål

1 § Vattenmålen utgöres av ansökningsmål, stämningsmål och besvärsmål.

2 § Till ansökningsmål hänföres

1. ansökan om skadereglering i anledning av sökt eller erhållet tillstånd till vattenföretag,
2. ansökan enligt 4 kap. 3 § om överflyttning från en fastighet till en annan av rätt till andelskraft,
3. ansökan enligt 7 kap. 4 eller 5 § om omprövning av delaktighet i reglerings- eller vattenöverledningssamfällighet.

3 § Till stämningsmål hänföres

1. talan enligt 4 kap. 2 § om omprövning av rättsförhållandet mellan ägare av kraftanläggning och mottagare av andelskraft från anläggningen,
2. talan enligt 5 kap 2 § om fördelning av grundvatten,
3. talan, utan samband med pågående förrättning, om ersättning som avses i 6 kap. 9 §,
4. talan, utan samband med pågående ansökningsmål, enligt 7 kap. 8 § om delaktighet i reglerings- eller vattenöverledningssamfällighet,
5. talan om gottgörelse enligt 7 kap. 9 §,
6. talan, utan samband med pågående ansökningsmål, om rätt att enligt 9 kap. 1, 2 eller 6 § taga annans fastighet i anspråk, om skyldighet att enligt 9 kap. 3 § avstå byggnader eller annat till allmän flottled eller om rätt att enligt 9 kap. 4 § använda, ändra eller utföra skadeförebyggande åtgärder på annans anläggning i vatten,
7. talan enligt 9 kap. 7 § om ersättning eller annat på grund av åtgärder eller föreskrifter som avses i 6,
8. talan enligt 10 kap. 11–14 §§ om ersättning på grund av omprövning m. m.,
9. talan, utan samband med pågående ansökningsmål, enligt 10 kap. 17 § om ersättning på grund av utrivning,
10. talan enligt 10 kap. 18 § om ersättning på grund av förordnande om vattenskyddsområde,
11. talan enligt 10 kap. 19 § om ersättning för oförutsedd skada m. m.,
12. talan enligt 15 kap. 16 § första stycket om ersättning för återställningsåtgärder,
13. talan av borgenär med panträtt i fast egendom om gottgörelse enligt 19 kap. 19 §,
14. talan som grundas på att den som enligt 20 kap. 1 eller 2 § är skyldig att underhålla och handhava skötseln av vattenföretag brister i att fullgöra denna skyldighet,
15. talan om ersättning som avses i 20 kap. 3 §,
16. talan, utan samband med pågående vattenmål, enligt 22 kap. om ersättning för eller fördelning av kostnader,
17. talan om borttagande av anläggning som ingår i vattenföretag, när talan grundas på att anläggningen icke tillkommit i laga ordning eller icke är av laga beskaffenhet,
18. talan om ersättning för skada eller intrång av sådan anläggning som avses i 17.

4 § Till besvärsmål hänföres besvär över beslut vid förrättning enligt denna lag.

5 § Talan som ej enligt 1–4 §§ skall hänföras till vattenmål men som rör i denna lag behandlat ämne räknas dock som vattenmål, om den anhängiggjorts som sådant hos behörig fastighetsdomstol och invändning icke göres däremot inom tid som anges i 34 kap. 2 § rättegångsbalken.

6 § Sådant yrkande från sökanden eller sakägare som har samband med vattenmålet men rör rättsförhållande som ej skall bedömas enligt denna lag får prövas i vattenmålet, om det är lämpligt.

Domstolar i vattenmål

7 § Första domstol i vattenmål är fastighetsdomstol som regeringen bestämmer.

Överdomstol i vattenmål är Svea hovrätt.

Som sista domstol i vattenmål dömer högsta domstolen.

8 § Vattenmål upptages av behörig fastighetsdomstol inom vars område det företag varom är fråga i huvudsak verkställts eller skall verkställas.

9 § Teknisk ledamot som ingår i Svea hovrätt eller i fastighetsdomstol vid handläggningen av vattenmål skall ha teknisk utbildning och erfarenhet av vattenfrågors behandling.

10 § Nämndeman i vattenmål skall vara nämndeman i fastighetsdomstol som är belägen inom det för handläggning av vattenmålet bestämda domsområdet.

Förfarandet vid fastighetsdomstol i ansökningsmål

11 § Ansökan enligt 2 § 1 göres av den som har sökt eller erhållit tillstånd till vattenföretag.

Ansökan enligt 2 § 2 göres av ägaren till den fastighet med vilken rätten till andelskraft är förenad.

Ansökan enligt 2 § 3 göres av delägare som vill påkalla omprövning eller få överenskommelse godkänd.

Ansökan skall vara skriftlig.

12 § I ansökan enligt 2 § 1 skall sökanden uppge

1. de omständigheter på vilka han grundar sin talan,
2. yrkande som framställes,
3. samtliga för honom kända sakägares namn och adress,
4. den ersättning han erbjuder och de omständigheter på vilka erbjudandet grundas,
5. de åtgärder till förebyggande eller minskande av skada på motstående intressen han är villig att vidtaga,
6. den tidpunkt då han önskar påbörja företaget,
7. de skriftliga bevis han åberopar,
8. de omständigheter som betingar domstolens behörighet, om denna ej framgår av vad som annars anföres,
9. namn på en eller flera lämpliga aktförvarare.

Har tillståndsmyndigheten överlämnat åt fastighetsdomstolen att närmare besluta i fråga som avses i 15 kap. 8 § tredje stycket, skall ansökan innehålla de uppgifter som erfordras för domstolens bedömning av frågan.

13 § I ansökan enligt 2 § 2 skall sökanden förete bevis därom, huruvida den fastighet, varifrån rätten till andelskraft skall överflyttas, är besvärad med inteckning samt huruvida överenskommelser i ärendet träffats med inteckningshavare.

14 § I ansökan enligt 2 § 3 skall sökanden uppge namn och adress på delägarna i samfälligheten, de omständigheter på vilka han grundar sin ansökan samt yrkande som framställes.

15 § Ansökan jämte därvid fogade handlingar skall i mål som avses i 2 § 1 inges i sex exemplar och i mål som avses i 2 § 2 och 3 i tre exemplar. Om det behövs, får fastighetsdomstolen föreskriva att ytterligare exemplar skall inges.

Har ansökningshandlingarna ej ingivits i tillräckligt antal exemplar, skall sökanden föreläggas att ingiva felande antal exemplar. Försummas detta, skall fastighetsdomstolen på sökandens bekostnad ombesörja mångfaldigande av handlingarna.

16 § Uppfyller ansökan ej vad som föreskrives i 12–14 §§, skall sökanden föreläggas att avhjälpa bristen.

Efterkommes ej föreläggandet och är bristen så väsentlig att ansökan är otjänlig som grund för rättegång, skall ansökan avvisas.

Avvisas ansökan om skadereglering enligt andra stycket är meddelat tillstånd till vattenföretaget förfallet.

17 § Avvisas ej ansökan, skall fastighetsdomstolen genom kungörelse eller på annat lämpligt sätt bereda dem som kan beröras av ansökningen tillfälle att yttra sig. Dessutom skall en eller flera aktförvarare utses, om det ej kan anses obehövligt.

Kungörelse skall genom fastighetsdomstolens försorg snarast införas i Post- och Inrikes Tidningar och i ortstidning. Ett exemplar av kungörelsen skall jämte ett exemplar av ansökningshandlingarna genast sändas till den eller de aktförvarare som förordnats i målet.

Fastighetsdomstolen skall dessutom utan dröjsmål skriftligen underrätta varje i ansökningen uppgiven eller eljest för domstolen känd sakägare som beröres av företaget om ansökningen och vad han har att iakttaga.

Berör ansökan enligt 2 § 1 fast egendom som är samfälld för flera fastigheter, erfordras icke underrättelse enligt tredje stycket till de särskilda delägarna i samfälligheten. Finnes känd styrelse för denna, skall styrelsen underrättas.

18 § Framgår av ansökningshandlingarna, tillståndsmyndighetens beslut eller på annat sätt att allmänna intressen beröres, skall kungörelsen samt ett exemplar av ansökningshandlingarna sändas till kammarkollegiet, länsstyrelsen och berörd kommun.

19 § Det åligger kammarkollegiet att, när det behövs, föra talan för att tillvarataga allmänna intressen i målet. Sådan talan får även föras av kommunen, såvitt avser allmänna intressen inom kommunen.

20 § Ägare till fastighet som beröres av ansökningen skall till fastighetsdomstolen uppge för honom känd innehavare av servitut, nyttjanderätt

eller rätt till elektrisk kraft som upplåtits i fastigheten. Underlåter han det utan giltigt skäl och uppstår skada för sådan sakägare till följd av underlåtenheten, skall fastighetsägaren ersätta skadan. Domstolen skall erinra fastighetsägaren härom i den underrättelse som enligt 17 § tredje stycket skall tillställas denne.

21 § Har sakägare uppgivits eller annars blivit känd sedan underrättelse enligt 17 § tredje stycket utsänts och har han ej låtit sig avhöra i målet, skall sådan underrättelse utan dröjsmål delges honom.

22 § Den för vilken lagfart senast är beviljad eller sökt kan företräda fastigheten i målet även om han före ansökningens ingivande har överlåtit fastigheten. Den till vilken fastigheten sålunda överlåtits har i målet samma ställning som om överlåtelsen skett under rättegången. Om tvist angående äganderätten är antecknad i fastighetsboken, kan den som innehar fastigheten med äganderättsanspråk företräda fastigheten.

Ny ägare får ej rubba vare sig överenskommelse som förre ägaren ingått eller annan åtgärd som vidtagits i målet och som är bindande för förre ägaren.

23 § Fastighetsdomstolen skall under förberedelsen verka för att utredningen i målet får den inriktning och omfattning som är lämplig med hänsyn till målets beskaffenhet. Därvid skall domstolen såvitt möjligt se till att onödig utredning icke förebringas.

24 § Förberedelsen kan vara skriftlig eller muntlig.

Besked om tid och plats för muntlig förberedelse skall delges de parter som enligt fastighetsdomstolens bestämmande skall inställa sig. Om det är lämpligt, kan beskedet i stället meddelas parterna genom kungörelse. Fastighetsdomstolen kan förelägga part vid vite att komma tillstädes eller infinna sig personligen.

Vid muntlig förberedelse får förlikning icke stadfästas eller målet på grund av parts medgivande eller uteblivande avgöras eller avskrivas. Part äger vid muntlig förberedelse åberopa av honom ingiven skrift. Redogörelse bör lämnas för skriftens innehåll.

25 § Erfordras för bedömande av målet särskild teknisk utredning eller vidlyftigare värdering, kan fastighetsdomstolen om det är lämpligt uppdraga åt en eller flera sakkunniga att avge utlåtande i målet.

Har tillståndsmyndigheten enligt 15 kap. 6 § uppdragit åt fiskeritjänsteman att verkställa utredning om åtgärder till skydd för fisket och ankommer fråga om sådana åtgärder på fastighetsdomstolens prövning, skall domstolen förordna tjänstemannen eller annan som föreslagits av fiskeristyrelsen att avge utlåtande i målet.

Behövs särskild undersökning innan utlåtande som avses i första och andra styckena avges, skall sådan undersökning verkställas snarast möjligt. Om det är erforderligt med hänsyn till målets beskaffenhet eller ändamålet med undersökningen, skall parterna på lämpligt sätt underrättas om tiden för undersökningen. Sedan undersökningen slutförts, skall utlåtandet utan dröjsmål översändas till fastighetsdomstolen. Utlåtandet skall för parterna hållas tillgängligt hos aktförvararen.

26 § När målet beretts till huvudförhandling, skall fastighetsdomstolen bestämma tid och plats för denna. Besked härom skall i god tid före

sammanträdet meddelas parterna genom kungörelse eller på annat lämpligt sätt.

27 § Skall part infinna sig personligen vid huvudförhandlingen, skall fastighetsdomstolen förelägga vite. Föreläggande skall delges.

Fastighetsdomstolen får handlägga och avgöra målet utan hinder av parts utevaro från huvudförhandlingen.

28 § Återkallas ansökan enligt 2 § 1 helt eller delvis, skall målet avskrivas i den delen. Är fråga om egendom som har tillträtts av sökanden, skall målet prövas utan hinder av återkallelsen, om sakägare vars rätt beröres av tillträdet begär det.

Avskrives målet helt eller delvis på grund av återkallelse av sökanden, är tillståndet till vattenföretaget i den delen förfallet.

29 § Har skada uppstått för sakägare på grund av att ansökan har återkallats enligt 28 § och avskrives målet i den delen, skall sökanden ersätta skadan.

Första stycket äger motsvarande tillämpning när domstolen skiljer målet från sig med anledning av att tillstånd till vattenföretaget vägrats.

Innan avskrivning sker på grund av återkallelse av sökanden, skall han, om han har fått tillstånd till vattenföretaget, hos länsstyrelsen ställa säkerhet för ersättning som avses i första stycket, såvida icke alla sakägare förklarat sig avstå från att yrka sådan ersättning.

30 § Fastighetsdomstolen skall i dom bestämma den tidpunkt då meddelat tillstånd till vattenföretaget helt eller delvis tidigast får tagas i anspråk och de villkor som därvid skall gälla. Innan sådant medgivande lämnas, skall i den delen tillståndsbeslutet ha vunnit laga kraft och, om ej annat följer av 32 eller 33 §, skaderegleringen vara avslutad.

Vid bestämmandet av den tidpunkt då tillståndet får tagas i anspråk skall domstolen tillse att fastighetsägare och annan vars rätt beröres får skäligt rådrum.

31 § Fastighetsdomstolen får förordna att dess medgivande enligt 30 § att taga tillstånd i anspråk får utnyttjas utan hinder av att beslutet därom icke har vunnit laga kraft. Som villkor för sådant utnyttjande skall gälla att sökanden hos länsstyrelsen ställer säkerhet för den ersättning som kan komma att utgå, om domstolens dom ändras.

Ålägges sökanden, sedan han erhållit tillstånd till ett redan utfört vattenföretag, skyldighet att förebygga eller avhjälpa skada eller olägenhet eller att utge ersättning därför, får fastighetsdomstolen, om skäl föreligger, förordna att beslutet genast skall gå i verkställighet som om det vunnit laga kraft.

32 § Är fråga om brådskande åtgärd till förebyggande eller avhjälpande av skada eller är det eljest av väsentlig betydelse för sökanden, får fastighetsdomstolen i dom medge att tillstånd till vattenföretag helt eller delvis får utnyttjas och annans egendom tagas i anspråk utan hinder av att skaderegleringen ej är avslutad (förhandsmedgivande).

33 § När verkningarna av ett vattenföretag icke kan i visst hänseende förutses med nöjaktig säkerhet, får fastighetsdomstolen skjuta upp skade-

regleringen i det hänseendet till dess erforderlig erfarenhet vunnits av företagets inverkan (uppskovsbeslut).

Uppskjuten fråga skall avgöras så snart det kan ske.

34 § I samband med förhandsmedgivande eller uppskovsbeslut skall fastighetsdomstolen, såvitt angår skada, förlust eller intrång som kan antagas bli av mera kännbar beskaffenhet, förordna att skadeförebyggande åtgärder skall vidtagas provisoriskt eller att förskott skall utgå till skadelidande i avräkning på den slutliga ersättningen.

35 § I mål vari förhandsmedgivande lämnats eller uppskovsbeslut meddelats skall fastighetsdomstolen som villkor för ianspråktagande av tillståndet till företaget eller den del därav som är i fråga föreskriva att sökanden hos länsstyrelsen ställer säkerhet för den slutliga ersättningen, till den del den överstiger förskott som avses i 34 § jämte den ränta som kan komma att utgå enligt 19 kap. 12 §.

36 § Beträffande ersättningsanspråk som omfattas av förhandsmedgivande eller uppskovsbeslut gäller icke bestämmelserna i preskriptionslagen (1977: 000).

37 § Finner fastighetsdomstolen vid förhandling i målet anledning till antagande att företag eller åtgärd som avses i målet har vidsträcktare verkningar än som uppgivits i ansökningen, skall tillfälle lämnas tillståndssvarande parter att yttra sig däröver. Finnes antagandet grundat, skall domstolen, även om särskilt yrkande ej framställes, ålägga sökanden att betala den ökade ersättning som föranledes därav.

38 § *Ersättning får icke bestämmas till lägre belopp än vad sökanden har* erbjudit i målet eller till högre belopp än vad den ersättningsberättigade har begärt.

När på yrkande av någon part uppskattningen av honom tillkommande ersättning finnes böra sättas högre än sökanden föreslagit, får domstolen även beträffande andra parter vidtaga sådan jämkning i ersättningsbelopp som kan erfordras för vinnande av likformighet i uppskattningen.

Besväras fastighet av beviljad eller sökt inteckning, får löseskilling och intrångsersättning, oavsett vad den ersättningsberättigade har begärt, ej sättas lägre än som föranledes av 10 kap., om det icke är väsentligen utan betydelse för borgenärernas rätt.

Har särskild uppgörelse träffats, får ersättning ej på grund av föreskrifterna i första—tredje styckena eller i 37 § bestämmas annorlunda än vad sålunda blivit avtalat. Vad nu sagts äger motsvarande tillämpning i fråga om överenskommelse om att ersättning skall utgå på annat sätt än i pengar eller om att skadeförebyggande åtgärd skall utföras.

39 § Vid bestämmande av ersättning skall domstolen uppskatta såväl fastighetens värde som värdet av särskild rätt som skadas. Medför särskild rätt minskning av värdet av fastigheten, skall uppskattningen av fastighetens värde ske med hänsyn till den värdeminskning för fastigheten som rättigheten innebär. Skall ersättning utgå till innehavare av sådan särskild rätt och svarar fastigheten för beviljad eller sökt inteckning med bättre rätt, skall domstolen uppskatta även det värde fastigheten har utan den särskilda rättigheten.

Särskild uppskattning enligt första stycket tredje meningen behövs ej, om nedsättning enligt 19 kap. icke skall äga rum.

40 § Har domstolen med stöd av detta kapitel förordnat om förskott, får den slutliga ersättningen ej bestämmas till lägre belopp än de förskott som bestämts.

41 § Innan fastighetsdomstolen meddelar dom om inlösen av fastighetsdel, skall beträffande denna ha upprättats karta och beskrivning samt utmärkts gränser i den ordning som gäller för fastighetsbildning.

42 § Har tillståndsmyndigheten överlämnat till fastighetsdomstolen att närmare besluta i fråga enligt 15 kap. 8 § tredje stycket, får fastighetsdomstolen icke utan tillståndsmyndighetens medgivande avvika väsentligt från de villkor som tillståndsmyndigheten föreskrivit i samband därmed.

Första stycket äger motsvarande tillämpning i fråga om sådan skadeförebyggande åtgärd som fastighetsdomstolen anser erforderlig till skydd för motstående intresse men vars utförande skulle strida mot av tillståndsmyndigheten meddelat villkor.

43 § Dom skall, om ej synnerligt hinder möter, meddelas inom två månader efter det huvudförhandlingen avslutats.

44 § Dom skall grundas på vad som förekommit vid syn eller annan förhandling inför fastighetsdomstolen och vad handlingarna innehåller i övrigt.

Förfarandet vid fastighetsdomstol i stämningsmål

45 § I fråga om förfarandet i stämningsmål äger 22–25 §§, 31 § andra stycket, 38 § tredje och fjärde styckena samt 43 och 44 §§ motsvarande tillämpning.

46 § Prövning av anspråk som avses i 2 § 11 kan efter vad som är lämpligt ske antingen före eller efter utgången av den i 10 kap. 19 § tredje stycket angivna tiden för väckande av anspråk.

Förfarandet vid fastighetsdomstol i besvärsmål

47 § Är talan mot förrättningsmans beslut icke fullföljd på föreskrivet sätt eller inom rätt tid, skall den omedelbart avvisas av fastighetsdomstolen. Har besvärsinlagan före besvärstidens utgång kommit in till förrättningsmannen, skall den omständigheten att inlagan först efter utgången av nämnda tid kommit in till domstolen ej föranleda att talan avvisas.

48 § Vid besvärsinlaga skall fogas tre avskrifter av inlagan och därtill hörande handlingar. Behöver domstolen för delgivning eller därmed jämförlig åtgärd ytterligare avskrifter, är klaganden skyldig att tillhandahålla dem. Är avskrifter icke tillgängliga när de behövs, får domstolen ombesörja dem på klagandens bekostnad.

Första stycket gäller icke karta, ritning eller annan bilaga av vidlyftig beskaffenhet, om avskrift av handlingen kan undvaras utan väsentlig olägenhet.

49 § Avvisas ej talan, skall, om så finnes erforderligt, motpart som kan beröras av besväret delges besvärsinlagan med därvid fogade handlingar

samt föreläggande meddelas honom att inkomma med skriftlig förklaring. I stället för delgivning får kungörelse enligt 17 § utfärdas, om det är lämpligt.

Fordras för målets beredande eller avgörande att yttrande inhämtas från myndighet eller sakkunnig eller att skriftligt bevis företes, särskilt sammanträde hålles eller annan liknande åtgärd vidtages, skall domstolen utan dröjsmål förordna därom.

50 § När målet beretts till huvudförhandling, skall fastighetsdomstolen bestämma tid och plats för denna.

51 § Till huvudförhandling eller annan förhandling skall parterna kallas. Part vars närvaro uppenbarligen är utan betydelse för hans rätt eller eljest för målets avgörande behöver ej kallas.

Företrädare för eller tjänsteman vid myndighet vars verksamhet beröres av målet kan kallas för att lämna upplysning. För detta ändamål kan även förrättningsmannen kallas.

Kallelse skall delges.

52 § Fastighetsdomstolen får avgöra mål utan huvudförhandling, om huvudförhandling kan antagas sakna betydelse för prövningen samt part icke begärt sådan förhandling. Om talan fullföjts enligt 16 kap. 31 § eller om domstolen finner uppenbart att talan är ogrundad, får målet alltid avgöras utan huvudförhandling.

För prövning som ej avser själva saken fordras icke huvudförhandling.

Har domstolen beslutat att mål skall avgöras utan huvudförhandling och är det ej uppenbart att part redan slutfört sin talan, skall tillfälle därtill lämnas honom.

53 § Fastighetsdomstolens avgörande av saken sker genom dom.

54 § Ändring av förrättningsmans beslut får ske endast om klagandens motpart fått tillfälle att yttra sig. Ändring till fördel för någon får dock ske, även om han icke haft tillfälle att yttra sig.

Om domstolen finner att besvären bör föranleda ändring i företagsbeslut, får ändring göras även i det som icke överklagats, om det behövs för att uppenbar motstridighet icke skall uppkomma i beslutet.

55 § Kan fastighetsdomstolen ej utan olägenhet rätta fel i förrättning, skall domstolen undanröja förrättningsmannens beslut i den omfattning det påverkas av felet samt visa förrättningen åter till denne. Domstolen kan därvid meddela föreskrifter för vinnande av rättelse.

Har talan förts mot företagsbeslut och återkallar den som sökt företaget sin ansökan, skall förrättningen undanröjas i den del som återkallelsen avser, om samtycke lämnats av övriga som fört talan vid förrättningen eller domstolen och som själva haft rätt att ansöka om företaget.

56 § I övrigt äger bestämmelserna i 22, 23, 27, 43 och 44 §§ motsvarande tillämpning.

Fullföljd av talan till Svea hovrätt och högsta domstolen

57 § Talan mot fastighetsdomstols dom eller beslut i vattenmål får, om ej annat är föreskrivet, fullföljas till Svea hovrätt. I stället för de i 50 kap. 1 och 2 §§ samt 52 kap. 1 § rättegångsbalken föreskrivna tiderna gäller för

vadeanmälan och anslutningsvad två veckor, för anförande av besvär tre veckor samt för fullföljd av vad fyra veckor.

Talan får fullföljas av sökande, sakägare och annan enskild part, av kammarkollegiet för att tillvarataga allmänna intressen samt av berörd kommun för att tillvarataga allmänna intressen inom kommunen.

58 § Talan får ej föras mot fastighetsdomstolens beslut i dit fullföljd fråga som avses i 16 kap. 31 §.

59 § Har i ansökningsmål, vari kungörelse enligt 14 § utfärdats, talan fullföljts av sökanden mot fastighetsdomstols dom eller beslut, får hovrätten i stället för att förordna om delgivning med motpart besluta att ett exemplar av vade- eller besvärsinlagan med därvid fogade handlingar skall översändas till aktförvararen samt utfärda kungörelse om den fullföljda talan på sätt anges i 17 § första och andra styckena. Då detta fullgjorts, skall delgivning anses ha skett.

60 § Vademål får, även om det ej följer av vad som i allmänhet gäller, avgöras utan huvudförhandling, om huvudförhandling kan antagas sakna betydelse och part ej begär sådan förhandling.

Äger huvudförhandling rum, får, i den omfattning hovrätten bestämmer, utredningen läggas fram genom hovrättens försorg.

Bevis genom syn på stället får upptagas i hovrätten endast om synnerliga skäl föreligger.

61 § I fråga om rättegången i hovrätten äger 23 §, 25 § första stycket, 27 §, 38 § tredje och fjärde styckena, 43 och 44 §§ samt, såvitt avser mål som i fastighetsdomstolen handlagts som besvärsmål, 54 och 55 §§ motsvarande tillämpning.

62 § Talan mot hovrättens dom eller beslut fullföljes till högsta domstolen.

Vad i 59–61 §§ är stadgat angående rättegången i hovrätten skall i tillämpliga delar gälla i fråga om högsta domstolen.

19 kap. Betalning av ersättning, tillträde m. m.

1 § Löseskilling och intrångsersättning som fastställts att utgå på en gång betalas genom nedsättning hos länsstyrelsen i det län där fastigheten är belägen.

Avser ersättningen fastigheter i olika län, skall nedsättningen ske hos den länsstyrelse som domstolen eller förrättningsmannen bestämmer.

2 § Nedsättning enligt 1 § skall ej ske, om fastigheten icke svarar för beviljad eller sökt inteckning eller om de borgenärer som har panträtt i fastigheten medgivit att ersättningen utbetalas till den ersättningsberättigade. Besväras fastigheten av gemensam inteckning, gäller vad som sagts nu endast om dessutom de medgivanden från fastighetsägare och fordringshavare som i 22 kap. 11 § jordabalken föreskrives för relaxation föreligger. Medgivande fordras dock ej av den för vars rätt domstolens eller förrättningsmannens avgörande är väsentligen utan betydelse.

3 § I beslut varigenom löseskilling eller intrångsersättning bestämmes skall anges i vad mån nedsättning skall ske.

4 § Ersättning som ej skall nedsättas betalas till den ersättningsberättigade. Avser ersättningen mark som löses, åligger det ersättningsgivaren att hos länsstyrelsen i det län där fastigheten är belägen anmäla och därvid styrka att ersättningen har betalats. Avser ersättningen fastigheter i olika län, äger 1 § andra stycket motsvarande tillämpning.

5 § Bestämmelserna i 1–4 §§ äger motsvarande tillämpning på förskott.

6 § Vid nedsättning eller anmälan skall den ersättningsskyldige till länsstyrelsen ge in domen eller företagsbeslutet samt lagakraftbevis och vid nedsättning dessutom gravationsbevis rörande fastigheten. Sker det ej, skall länsstyrelsen anskaffa handlingarna på den ersättningsskyldiges bekostnad.

7 § Ersättning för mark som löses skall betalas och anmälan enligt 4 § skall ske inom sex månader från det att dom eller beslut som medfört att samtliga frågor beträffande fastigheten avgjorts vunnit laga kraft. Ersättning som ej avser mark som löses och som fastställts att utgå på en gång skall betalas inom två år från samma tid. Iakttager ersättningsgivaren ej vad som sagts nu, är den väckta frågan förfallen såvitt den rör den ersättningsberättigades rätt.

Tid som avses i första stycket får förkortas eller förlängas, när parterna är ense därom eller eljest särskilda skäl föreligger.

8 § Inlösen av mark är fullbordad, när den ersättningsskyldige fullgjort vad som åligger honom enligt 1 och 4 §§.

9 § Den ersättningsskyldige äger genast tillträda egendomen, när inlösen är fullbordad enligt 8 §. Har utom löseskilling eller intrångsersättning fastställts annan ersättning till följd av avstående, får dock tillträde ej ske förrän även denna ersättning betalats.

Tillstånd att på annat sätt än genom inlösen taga annans egendom i anspråk eller att vidtaga åtgärd som medför skada för annan får utnyttjas när den ersättningsskyldige betalat föreskriven ersättning.

Skäligt uppskov med tillträdet eller med utförandet av åtgärd skall föreskrivas, om den ersättningsberättigades förhållanden påkallar det.

10 § Ändring av fastighetsindelningen på grund av inlösen sker, när inlösen är fullbordad enligt 8 §.

Sådan särskild rätt till fastighet som tillkommit genom frivillig upplåtelse upphör, när inlösen av fastigheten eller av sådan del därav som berörs av rättigheten är fullbordad enligt 8 §, om ej domstolen eller förrättningsmannen förordnat att rättigheten skall bestå. Sådant förordnande får meddelas endast om det uppenbarligen är utan betydelse för den rätt som tillkommer borgenär med panträtt i fastigheten.

Annan särskild rätt till fastighet än som sägs i andra stycket består efter inlösen, om ej annat har förordnats av domstolen eller förrättningsmannen.

Genom inlösen upphör den lösta egendomens ansvar för fordran. Detta gäller dock ej fordran som åtnjuter förmånsrätt enligt 6 § 1 förmånsrättslagen (1970: 979).

11 § Har på grund av förhandsmedgivande enligt 18 kap. 32 § tillstånd till företag eller åtgärd tagits i anspråk innan skaderegleringen i övrigt avslu-

tats och höjer högre rätt ersättning som fastställts i samband med förordnandet, skall det överskjutande beloppet betalas och anmälan enligt 4 § göras inom en månad från det ersättningen slutligen bestämts.

Överstiger ersättning som bestämts efter uppskovsbeslut enligt 18 kap. 33 § fastställt förskott, skall det överskjutande beloppet betalas inom en månad från det ersättningen slutligen bestämts. Anmälan enligt 4 § skall göras inom samma tid.

Bestämmes i fall som avses i första eller andra stycket ersättningen ej till högre belopp och skulle eljest nedsättnings- eller anmälningsskyldighet ha förelegat, skall den ersättningsskyldige göra anmälan hos länsstyrelsen om ersättningsbeslutet sedan detta vunnit laga kraft.

Har i annat fall än som avses i första eller andra stycket ersättning till följd av företag eller åtgärd, vartill tillstånd lämnats enligt denna lag, fastställts först efter det företaget eller åtgärden utförts, skall ersättningen betalas och anmälan enligt 4 § göras inom en månad från det ersättningen slutligen bestämdes. Detsamma gäller ersättning som bestämts i samband med prövning enligt denna lag av fråga om godkännande av företag eller åtgärd som redan utförts.

12 § På överskjutande belopp som avses i 11 § första eller andra stycket och på ersättning som avses i 11 § fjärde stycket utgår ränta enligt 5 § räntelagen (1975: 635) från den dag marken tillträddes eller företaget eller åtgärden utfördes. Sker ej betalning i rätt tid, utgår ränta enligt 6 § räntelagen för tiden efter det dröjsmålet inträdde. Inlösen fullbordas utan hinder av att ränta ej betalas.

Försummar den ersättningsskyldige att betala ersättning som avses i 11 §, skall länsstyrelsen på ansökan av den ersättningsberättigade låta uttaga beloppet jämte ränta. Reglerna i utsökningslagen (1877: 31 s. 1) om verkställighet av lagakraftägande dom i tvistemål, varigenom betalningsskyldighet blivit någon ålagd, äger därvid motsvarande tillämpning.

13 § Medel som har nedsatts eller uttagits skall av länsstyrelsen utan dröjsmål insättas i bank mot ränta.

14 § Nedsatta eller uttagna medel skall jämte upplupen ränta utbetalas av länsstyrelsen till den som är berättigad till medlen.

Vid utbetalning av medel som enligt domstolens eller förrättningsmannens bestämmande skall nedsättas äger, med de avvikelser som anges i tredje och fjärde styckena, bestämmelserna om fördelning av köpeskilling för fast egendom som sålts på exekutiv auktion motsvarande tillämpning. Om rätt för innehavare av pantbrev att avstå från sin rätt till betalning och verkan därav finns särskilda bestämmelser.

Är fastigheten, förutom av inteckning, besvärad av särskild rätt som minskar fastighetens värde och har sämre rätt än inteckningen, skall borgenär som har panträtt på grundval av inteckningen erhålla betalning som om fastigheten icke besvärades av rättigheten, i den mån det krävs för att han skall få full betalning för sin fordran. Ersättningen för rättigheten skall minskas i motsvarande mån.

Har löseskilling eller intrångsersättnig med tillämpning av 18 kap. 38 § tredje stycket bestämts till högre belopp än fastighetens ägare har yrkat och uppstår efter betalning av de fordringar som skall utgå ur ersättningen överskott som ej faller inom det yrkade beloppet, skall överskottet återställas till den ersättningsskyldige.

15 § Sammanträde för fördelningen hålles så snart det kan ske. Kallelse till sammanträdet sändes minst två veckor i förväg till fastighetsägaren, annan sakägare och kända innehavare av panträtt. De skall i kallelsen uppmanas att anmäla sina anspråk senast vid sammanträdet. Föreligger särskilda skäl skall kungörelse om sammanträdet minst två veckor i förväg också föras in i Post- och Inrikes Tidningar.

16 § När inlösen av mark är fullbordad, skall länsstyrelsen genast underrätta inskrivningsmyndigheten därom för anteckning i fastighetsboken.

17 § Råder tvist om bättre rätt till ersättning, skall ersättningen nedsättas hos länsstyrelsen, även om nedsättning ej erfordras enligt 1 §. Bestämmelserna i 13–15 §§ äger tillämpning i fråga om sådan ersättning.

18 § Ersättningsbelopp som betalats får ej till någon del återkrävas. Vad som sagts nu gäller ej, om det tillstånd som föranlett beslut om ersättning upphäves på talan av den ersättningsberättigade.

19 § Lider borgenär som har panträtt i fast egendom förlust till följd av att ersättning ej bestämts eller blivit för lågt beräknad och har frågan på grund av överenskommelse mellan ersättningsgivaren och sakägaren eller av annan anledning ej prövats av domstol eller vid förrättning, är borgenären berättigad till gottgörelse av den ersättningsskyldige mot avskrivning på fordringshandlingen. Vad nu sagts gäller också i fråga om överenskommelse om att ersättning skall utgå på annat sätt än i pengar eller om att skadeförebyggande åtgärd skall utföras samt i fråga om överenskommelse beträffande fastighets andel i samfällighet enligt denna lag, om andelen enligt borgenärens mening blivit för högt beräknad.

20 kap. Vattenföretags underhåll och handhavande

1 § Ägare av byggnad i vatten eller annan anläggning som ingår i vattenföretag är skyldig att underhålla anläggningen så att skada för allmän och enskild rätt förebygges. Sådan skyldighet åligger jämte ägaren även den som med stöd av 9 kap. 4 § berättigats använda annans anläggning i vatten.

Om övertagande av ägarens skyldighet att svara för anläggningens underhåll m. m. stadgas i 15 kap. 16 § och 17 kap. 4 §.

2 § Avser vattenföretag bedrivande av viss verksamhet, varigenom inverkan sker på vattenförhållandena, skall, om icke särskild rätt därtill föreligger, företaget handhavas så att skada ej uppstår för allmän eller enskild rätt.

3 § Fordras för underhåll av byggnad i vatten eller annan anläggning som ingår i vattenföretag tillträde till annans fastighet, får sådant tillträde icke vägras den underhållsskyldige. Vållas därav eller genom arbete som fordras för anläggningens underhåll skada för fastighetens ägare eller annan, äger han rätt till ersättning för skadan.

21 kap. Besiktning och tillsyn

1 § Har i tillståndsbeslut eller företagsbeslut enligt denna lag förordnats att besiktning skall verkställas sedan vattenföretaget utförts, men har

därvid viss besiktningsman icke utsetts, skall länsstyrelsen förordna sådan, då besiktningen skall ske.

2 § Tillsyn över vattenföretag och därtill hörande anläggningar utövas av länsstyrelsen.

Om särskilda skäl föreligger, kan i tillståndsbeslut eller företagsbeslut även annan än länsstyrelsen förordnas att utöva tillsyn i visst hänseende över företaget. Sådant förordnande kan i fall som avses i 15 kap. 8 § tredje stycket även meddelas av fastighetsdomstol.

3 § Företagaren är skyldig att på begäran lämna länsstyrelsen eller annan som utövar tillsyn enligt 2 § behövliga upplysningar om företaget.

Länsstyrelsen får förelägga företagaren att utföra för tillsynens fullgörande behövliga undersökningar, mätningar och registreringar av företaget och dess verkningar. Om särskilda skäl föreligger, kan länsstyrelsen i stället föreskriva att sådan åtgärd skall vidtagas av annan än företagaren och utse någon att utföra åtgärden.

I beslut om föreläggande enligt andra stycket får länsstyrelsen utsätta vite.

4 § För att utöva tillsyn enligt denna lag har länsstyrelsen eller annan som utövar tillsyn enligt 2 § rätt att vinna tillträde till anläggning som ingår i vattenföretaget, samt att företaga undersökning inom område som berörs av företaget.

Första stycket gäller även besiktningsman och den som skall företaga åtgärd som avses i 3 § andra stycket andra meningen.

22 kap. Kostnadsbestämmelser

1 § Har tillstånd till vattenföretag beviljats, skall sökanden svara för samtliga kostnader som uppkommit i ärende i första instans om tillstånd enligt 15 eller 17 kap. till företaget, i ansökningsmål vid fastighetsdomstolen och i ärende om fördelning av ersättning.

I fråga om förrättningskostnader gäller 16 kap. 25 §. Delägare i markavvattningsföretag är icke berättigad till ersättning för sin talans bevakande vid förrättning. Annan sakägare är berättigad till ersättning för sina nödvändiga kostnader vid förrättningen. Kostnaderna skall utges av delägarna i företaget med fördelning mellan dem enligt de grunder som anges i 16 kap. 25 § andra och tredje styckena.

Andra stycket gäller även kostnader som uppkommit i fall då förrättningsman ombesörjt förberedande åtgärder enligt 15 kap. 7 §.

2 § Avslås ansökan om tillstånd till vattenföretag eller återkallas ansökningen innan tillstånd beviljats, skall sökanden svara för kostnaderna i ärendet.

3 § I ärende om omprövning eller förverkande av tillstånd enligt 15 kap. 13–16 §§ skall vardera parten svara för sin kostnad.

I ärende om omprövning av tillstånd enligt 15 kap. 18–20 §§ skall sökanden svara för kostnaderna.

4 § Ogillas talan om ersättning för oförutsedd skada m. m. enligt 10 kap. 19 § eller för sakkunniguppdrag enligt 15 kap. 5 § fjärde stycket men har

den som framställt anspråket haft skälig anledning att få sin talan prövad av fastighetsdomstolen, får efter omständigheterna förordnas att vattenföretagets ägare skall ersätta honom hans rättegångskostnad eller att vardera parten skall bära sin kostnad.

Ogillas talan av enskild part enligt 18 kap. 2 § 17 om borttagande av anläggning som ingår i vattenföretag på den grund att svaranden efter talans väckande sökt och erhållit tillstånd enligt denna lag, skall efter omständigheterna förordnas att vardera parten skall svara för sin rättegångskostnad eller att full eller jämkad ersättning skall tilläggas endera.

5 § I besvärsmål kan fastighetsdomstolen, efter vad som är skäligt med hänsyn till omständigheterna, förordna att part som förlorar målet skall ersätta motpart dennes rättegångskostnad.

6 § I fullföljt ärende om tillstånd till vattenföretag och i fullföljt ansökningsmål svarar sökanden för sina egna kostnader och för kostnad som uppkommit för motpart genom att sökanden fullföljt talan. Beträffande skyldigheten att svara för kostnad i fullföljt ärende om tillstånd till vattenföretag och i högre rätt i andra fall gäller bestämmelserna i 18 kap. rättegångsbalken eller en motsvarande tillämpning av dessa bestämmelser.

7 § Bestämmelserna i 1–6 §§ gäller endast i den mån annat ej följer av 18 kap. 6 eller 8 § rättegångsbalken eller vid en motsvarande tillämpning av något av dessa lagrum.

8 § Fråga om ersättning för kostnad som avses i 1 § första stycket, 2 eller 3 § prövas av fastighetsdomstolen även om frågan ej gäller kostnad vid domstolen.

Första stycket äger motsvarande tillämpning i fråga om kostnad enligt 6 § avseende fullföljt ärende om tillstånd till vattenföretag.

9 § I avvaktan på att ansökningsmål avgöres får fastighetsdomstolen förordna att förskott skall utgå på den ersättning för kostnader i tillståndsärendet och för rättegångskostnader vid domstolen som slutligt fastställes.

Första stycket äger motsvarande tillämpning på rättegångskostnader i högre rätt som uppkommit genom att sökanden fullföljt talan.

Innan förordnande meddelas att förskott på kostnad skall utgå till part, skall motparten erhålla tillfälle att yttra sig. Mot beslut som fastighetsdomstolen meddelat under rättegången i sådan fråga föres talan särskilt. Mot Svea hovrätts beslut i frågan får talan ej föras.

10 § Sökande i ärende om tillstånd till vattenföretag och i ansökningsmål är skyldig att på anmodan förskjuta

1. kostnaden för kungörelser i ärende om tillståndsprövning, vid förrättning och i vattenmål,
2. särskild kostnad för aktförvarare,
3. gottgörelse åt sakkunnig som tillkallats av tillståndsmyndighet, förrättningsman eller fastighetsdomstol och kostnad för undersökning som hållits av den sakkunnige,
4. ersättning till förrättningsman och gode män,
5. kostnad för underrättelser och andra vid förrättning nödvändiga åtgärder.

Finnes flera sökande, svarar de solidariskt för kostnad enligt första stycket.

Första och andra styckena äger motsvarande tillämpning i avseende på kärande i stämningsmål samt klagande i besvärsmål, i den mån kostnaden förorsakats av hans besvär.

11 § Har tillstånd till vattenföretag med flera delägare förfallit eller förklarats förverkat, äger delägare i företaget påkalla fastighetsdomstolens prövning, om den kostnad som lagts ned på företaget skall betalas endast av sökanden och dem som förenat sig med honom eller om och i vilken mån även övriga delägare skall taga del i kostnaden med hänsyn till vunnen nytta av företaget.

12 § Kostnad för besiktning samt för tillsyn och undersökning som enligt 21 kap. utföres av annan än länsstyrelsen betalas av vattenföretagets ägare med belopp som länsstyrelsen fastställer.

13 § Har säkerhet som skall ställas enligt denna lag ej godkänts av den till vars förmån den ställes, prövas säkerheten av länsstyrelsen.

Borgen får godkännas av länsstyrelsen endast om borgensman svarar som för egen skuld och, om två eller flera tecknat borgen, de svarar solidariskt.

Staten, kommun, landstingskommun och kommunalförbund behöver ej ställa säkerhet.

23 kap. Ansvar, handräckning m. m.

1 § Till böter eller fängelse i högst ett år dömes den som uppsåtligen eller av oaktsamhet

1. bryter mot 12 kap. 1, 2 eller 6 §,
2. bryter mot förbud som meddelats med stöd av 15 kap. 15 §,
3. åsidosätter villkor eller föreskrift som meddelats med stöd av 2 kap. 7 §, 15 kap. 8, 9, 13, 14, 16 eller 19 § eller 17 kap. 3 eller 6 § så att allmän eller enskild rätt kan kränkas.

Den som uppsåtligen eller av oaktsamhet underlåter att fullgöra vad som åligger honom enligt 12 kap. 3 § eller 21 kap. 3 § första stycket dömes till böter.

2 § Har länsstyrelsen förordnat att överträdelse av föreskrift som meddelats med stöd av 8 kap. 3 eller 4 § skall föranleda ansvar, dömes den som uppsåtligen eller av oaktsamhet överträder föreskriften till böter, högst femhundra kronor, eller, om förseelsen avsett åliggande av större vikt eller därigenom förorsakats avsevärd skada eller olägenhet, till dagsböter.

3 § Har någon begått gärning som avses i 1 § första stycket, kan överexekutor meddela handräckning för att åstadkomma rättelse. I fråga om sådan handräckning gäller samma regler som för handräckning enligt 191 § utsökningslagen (1877: 31 s. 1).

Beröres allmänna intressen, får ansökan om handräckning göras av kammarkollegiet eller annan myndighet som ärendet angår.

Det åligger polismyndighet att lämna den handräckning som behövs för utövande av tillsyn enligt denna lag.

4 § Har underhåll av vattenföretag försummats eller iakttages ej meddelade föreskrifter om företags handhavande, får länsstyrelsen antingen för-

ordna om rättelse på den försumliges bekostnad eller vid vite tillhålla den försumlige att själv vidtaga rättelse.

5 § Länsstyrelsen får vid vite förelägga vattenrättshavare att under bestämd tid avstå vatten enligt 2 kap. 10 §. Om synnerliga skäl föreligger, får tiden förlängas.

6 § Länsstyrelsen får, om ansvar icke är stadgat enligt 2 §, vid vite tillhålla den som ämnar utföra åtgärd som avses i 8 kap. 1 § att iakttaga vad som åligger honom enligt nämnda paragraf eller enligt föreskrift som meddelats med stöd av 3 eller 4 § samma kapitel.

Iakttages icke enligt första stycket meddelade föreskrifter, får länsstyrelsen antingen förordna om rättelse på den försumliges bekostnad eller vid vite tillhålla den försumlige att själv vidtaga rättelse.

24 kap. Slutbestämmelser

1 § Vill någon såsom förberedelse för vattenföretag upprätta karta över fastighet som annan äger eller innehar eller annars undersöka fastigheten, får länsstyrelsen föreskriva att tillträde till fastigheten för sådan undersökning skall lämnas under viss tid. Länsstyrelsen får även stadga förbud vid vite att rubba eller skada vattenmärke eller observationsrör som erfordras för undersökningen.

Undersökningsarbetet skall utföras så att minsta skada och intrång vållas. I trädgård, liknande plantering eller park får träd ej skadas eller fällas utan ägarens samtycke eller medgivande av länsstyrelsen. För skada och intrång utgår ersättning. Talan om ersättning väckes vid den fastighetsdomstol inom vars område fastigheten är belägen.

2 § Efter framställning av någon som vill utföra vattenföretag men ännu ej ingivit ansökan om tillstånd därtill, får länsstyrelsen förordna sakkunnig att på företagarens bekostnad verkställa erforderliga undersökningar. Avser undersökningarna företagets verkningar på allmänt fiskeriintresse, skall till sakkunnig förordnas av fiskeristyrelsen föreslagen fiskeritjänsteman.

3 § Den som är beroende av handhavandet av ett vattenföretag ävensom allmän åklagare och tjänsteman vid Sveriges meteorologiska och hydrologiska institut äger rätt att vinna tillträde till ställe, där vattenmärke eller observationsrör är utsatt, och att taga del av anteckningar som det ålagts företagaren att föra rörande vattenstånd, vattnets avrinning eller tillgodogjorda vattenmängder.

Tillfälle skall beredas statens fiskeritjänsteman, länsfiskeritjänsteman och av länsstyrelsen eller fiskeristyrelsen förordnad fiskeritillsynsman att utöva tillsyn över att föreskrifter till skydd för fisket fullgörs.

4 § Talan mot länsstyrelsens beslut i fråga om vattenskyddsområde enligt 8 kap., om förordnande av förrättningsman eller god man enligt 16 kap., om förordnande av besiktningsman eller undersökning enligt 21 kap., om kostnad för besiktning, tillsyn eller undersökning och om säkerhet enligt 22 kap., om föreläggande vid vite eller om rättelse på försumligs bekostnad enligt 23 kap. samt om förordnande av sakkunnig och undersökning enligt detta kapitel föres hos kammarrätten genom besvär.

Mot länsstyrelsens beslut i anmälningsärende enligt 17 kap. 12 § får talan ej föras.

5 § Enligt närmare föreskrifter som meddelas av regeringen skall föras bok för anteckningar rörande vattenföretag (vattenbok).

6 § I fråga om vissa vattenföretag som kan beröra annat land gäller vad därom är särskilt stadgat.

2 Förslag till

Lag om införande av nya vattenlagen

Härigenom föreskrives följande.

Allmänna bestämmelser

1 § Den nu antagna vattenlagen och denna lag träder i kraft den 1 januari 1982.

2 § Genom nya vattenlagen upphäves med den begränsning som följer av denna lag

vattenlagen (1918: 523),

lagen (1920: 460) om vad vid anläggande av järnväg eller spårväg bör iakttagas till tryggande av närliggande marks torrläggning,

vad som i annan författning strider mot nya vattenlagen eller denna lag.

3 § Förekommer i lag eller annan författning hänvisning till föreskrift som ersatts genom bestämmelse i nya vattenlagen eller i denna lag, skall i stället den nya bestämmelsen tillämpas.

4 § Mål eller ärende som anhängiggjorts vid vattendomstol före nya vattenlagens ikraftträdande handlägges och bedömes enligt äldre bestämmelser, om ej annat följer av andra stycket. Vad som i äldre bestämmelser stadgas om vattendomstol skall i stället äga tillämpning på fastighetsdomstolen vid samma tingsrätt. Fastighetsdomstolen består därvid av en lagfaren ordförande, en teknisk ledamot samt två nämndemän.

Mål om ersättning m. m. för oförutsedd skada handlägges enligt 18 kap. nya vattenlagen, om anspråket framställes efter dennas ikraftträdande.

5 § Har förrättningsman förordnats före nya vattenlagens ikraftträdande, skall äldre lag tillämpas vid förrättningen samt i fråga om underställning och fullföljd av talan. Beträffande handläggningen av underställt utlåtande och fullföljd talan äger 4 § motsvarande tillämpning.

6 § Vad som enligt nya vattenlagen gäller om ägare av fastighet skall tillämpas även på den som innehar fastighet med ständig besittningsrätt eller med fideikommissrätt.

Särskild övergångsbestämmelse angående 2 kap.

7 § Genom 2 kap. 1 och 2 §§ nya vattenlagen inskränkes icke den rätt som före lagens ikraftträdande tillkommit någon på grund av dom, ur-

minnes hävd eller annan särskild rättsgrund eller på grund av bestämmelserna i 1 kap. 2 § andra stycket andra meningen äldre vattenlagen.

Särskilda övergångsbestämmelser angående 6, 7 och 16 kap.

8 § Bestämmelserna i 6 kap. 5 och 6 §§ och 7 kap. 6 och 7 §§ nya vattenlagen om verkan av fastighetsbildning äger motsvarande tillämpning, när åtgärden rör fastighet som är ansluten till företag som tillkommit enligt 3 eller 7 kap. äldre vattenlagen eller motsvarande äldre lag.

9 § Bestämmelserna i 7 kap. 4 § och 16 kap. 28 § nya vattenlagen om omprövning äger motsvarande tillämpning i fråga om företag enligt 3 eller 7 kap. äldre vattenlagen eller motsvarande äldre lag.

10 § Leder omprövning som avses i 9 § till ändring i fråga om kretsen av deltagande fastigheter eller fastighets andelstal, skall samfällighet enligt nya vattenlagen anses bildad.

Särskilda övergångsbestämmelser angående 10 kap.

11 § Ålägges innehavare av tillstånd till vattenföretag som meddelats enligt äldre vattenlagen eller annan äldre vattenrättslig lag eller förordning vid omprövning enligt 15 kap. 13 eller 14 § nya vattenlagen eller vid fastställande av ändrade eller nya tappningsbestämmelser enligt 19 § samma kap. att avstå vatten eller fallhöjd till förmån för allmänna intressen som anges i 10 kap. 12 § första stycket nya vattenlagen, är han skyldig att utan ersättning underkasta sig en förlust motsvarande en tjugondel av för kraftverk produktionsvärdet av den kraft som i tillgodogjort skick kan uttagas vid varje berört kraftverk och för vattenreglering eller vattenöverledning för kraftändamål det värde varmed till följd av regleringen eller överledningen den vid varje kraftverk uttagbara kraften ökats eller förädlats. Beträffande andra vattenföretag utgör förlusten en tjugondel av den vattenmängd, magasinsvolym eller fallhöjd som omfattas av tillståndet till företaget.

12 § Vad i 10 kap. 16 § nya vattenlagen är stadgat om mottagare av andelskraft skall äga motsvarande tillämpning på mottagare av ersättningskraft enligt äldre vattenlagen i dess lydelse före den 1 juli 1974.

Särskilda övergångsbestämmelser angående 11 kap.

13 § Årlig avgift som fastställts med stöd av 2 kap. 8 § äldre vattenlagen eller däremot svarande äldre lag skall utgå till dess annat bestämts efter omprövning enligt 15 kap. 14 § nya vattenlagen.

14 § Årlig avgift som fastställts med stöd av 2 kap. 10 § eller 4 kap. 14 § äldre vattenlagen skall utgå till dess annat bestämts vid omprövning enligt 11 kap. 3 § andra stycket nya vattenlagen. Sådan omprövning får första gången påkallas tidigast vid den tidpunkt då så kunnat ske enligt äldre lagen.

Vid omprövning som avses i första stycket kan efter omständigheterna förordnas i vad mån avgiften skall inbetalas till fiskeristyrelsen eller länsstyrelsen.

Särskilda övergångsbestämmelser angående 12 kap.

15 § Prövnings- eller anmälningsskyldighet enligt 12 kap. nya vattenlagen föreligger icke beträffande före lagens ikraftträdande tillkommet vattenföretag, till vilket domstols eller myndighets medgivande lämnats enligt äldre bestämmelser eller som eljest kan anses ha tillkommit i laga ordning.

Första stycket äger motsvarande tillämpning i fråga om vattenföretag som tillkommit efter nya vattenlagens ikraftträdande i enlighet med medgivande enligt äldre vattenlagen.

I fråga om yt- eller grundvattentäkt som tillkommit före nya vattenlagens ikraftträdande gäller 12 kap. 2 § nya vattenlagen, om icke domstols eller myndighets medgivande till täkten lämnats enligt äldre bestämmelser.

16 § Har annat vattenföretag än dikning utförts efter den 1 januari 1919 utan föregående prövning enligt äldre vattenlagen, är företagets ägare bevisningsskyldig beträffande de före företagets tillkomst rådande förhållandena i vattnet.

Särskilda övergångsbestämmelser angående 15 kap.

17 § Har tillstånd meddelats enligt äldre vattenlagen eller annan äldre vattenrättslig lag eller förordning till företag som enligt 1 kap. 1 och 2 §§ nya vattenlagen hänföres till vattenföretag, är tillståndet i tillämpliga delar underkastat bestämmelserna i 15 kap. nya vattenlagen med de begränsningar som följer av 18 och 19 §§ denna lag.

Första stycket gäller även sådan särskild rättighet att förfoga över vattnet som avses i 2 kap. 41 § äldre vattenlagen.

Bestämmelserna i 15 kap. 15–16 §§ nya vattenlagen skall i tillämpliga delar gälla företag som enligt den lagen hänförs till vattenföretag och som tillkommit innan nämnda lag trätt i kraft, även om domstols eller annan myndighets tillstånd därtill icke erfordrats och ej heller lämnats.

18 § I den mån annat ej följer av andra–femte styckena, får omprövning enligt 15 kap. 13 § nya vattenlagen av tillståndsbeslut som meddelats enligt äldre vattenlagen eller annan äldre vattenrättslig lag eller förordning eller av rättighet som avses i 17 § andra stycket påkallas tidigast den 1 januari 1992.

Omprövning av beslut om tillstånd till vattenkraftverk eller vattenreglering eller vattenöverledning för kraftändamål vilket meddelats enligt äldre vattenlagen får, om annat ej följer av tredje eller fjärde stycket, påkallas tidigast trettio år från den dag då företaget enligt därom meddelad bestämmelse skall ha fullbordats, dock tidigast den 1 januari 1992.

Beslut om tillstånd till vattenkraftverk eller vattenreglering för kraftändamål för vilket villkoren enligt 4 kap. äldre vattenlagen kunnat underkastas nyprövning före den 1 januari 1992 får omprövas så snart tiden för nyprövning infallit.

Har före nya vattenlagens ikraftträdande frågan om villkoren för vattenkraftverk eller vattenreglering för kraftändamål gjorts till föremål för nyprövning genom beslut enligt 4 kap. äldre vattenlagen, får omprövning av villkoren för företaget påkallas tidigast trettio år från den dag då ansökan om nyprövning gjordes vid vattendomstol.

Utan hinder av vad i första–fjärde styckena stadgas får omprövning av villkoren för företag vartill tillstånd meddelats enligt äldre vattenlagen eller

annan äldre vattenrättslig lag eller förordning eller av rättighet som avses i 17 § andra stycket påkallas, om väsentliga ändringar efter nya vattenlagens ikraftträdande skett i vattenförhållandena.

19 § Bestämmelserna i 15 kap. 23 § första stycket nya vattenlagen gäller ej i fråga om tillstånd som meddelats före nya vattenlagens ikraftträdande.

I fråga om företag, vartill tillstånd meddelats före nya vattenlagens ikraftträdande, prövas fråga om anstånd som avses i 15 kap. 23 § tredje stycket nämnda lag av fastighetsdomstol som är behörig att handlägga vattenmål.

Särskild övergångsbestämmelse angående 18 och 19 kap.

20 § Löseskilling och intrångsersättning för fastighet som innehas med fideikommissrätt får icke sättas lägre än som föranledes av 10 kap. nya vattenlagen. Ersättning som nämnts nu och som tillkommer innehavaren av fideikommissegendomen skall alltid nedsättas hos länsstyrelsen och får icke utbetalas, innan regeringen eller myndighet som regeringen bestämmer har förordnat hur det skall förfaras med ersättningen.

Särskild övergångsbestämmelse angående 20 kap.

21 § Bestämmelserna i 20 kap. 1 och 2 §§ nya vattenlagen gäller även i fråga om vattenföretag som tillkommit före nya vattenlagens ikraftträdande.

Särskild övergångsbestämmelse angående 21 kap.

22 § Bestämmelserna i 21 kap. 1 § nya vattenlagen äger motsvarande tillämpning i fall då vattendomstol enligt äldre vattenlagen lämnat föreskrift om besiktning men viss besiktningsman därvid icke utsetts.

Särskild övergångsbestämmelse angående 23 kap.

23 § Bestämmelserna i 23 kap. 1–3 §§ nya vattenlagen tillämpas endast i fråga om gärning som har begåtts efter lagens ikraftträdande.

Talan om ansvar för gärning på vilken äldre vattenlagen är tillämplig väckes efter nya vattenlagens ikraftträdande vid laga domstol i brottmål.

Särskilda bestämmelser angående förvaltningen av vissa företag enligt äldre vattenlagen

24 § Bestämmelserna i 3 kap. 12–25 och 27 §§, 7 kap. 60–65 §§ samt 8 kap. 38–45 §§ äldre vattenlagen om förvaltningen av företag skall tillämpas så länge företagets förvaltning ej anordnats på annat sätt.

3 Utkast till

Lag om allmän farled och allmän hamn

Härigenom föreskrives följande.

1 § Finnes den 1 januari 1982 inom ett område allmän farled eller allmän hamn, skall, om det prövas önskvärt med hänsyn till allmänna samfärdseln eller fiskerinäringen, även i framtiden vara allmän farled eller allmän hamn inom området.

2 § Allmän farled eller allmän hamn får inrättas inom område, där sådan farled eller hamn tidigare ej finnes, om den erfordras med hänsyn till allmänna samfärdseln eller fiskerinäringen. Vad nu sagts äger motsvarande tillämpning i fråga om utvidgning av befintlig allmän farled eller allmän hamn.

Göres ansökan om inrättande av allmän farled eller allmän hamn av annan än staten, skall prövas om sökanden äger förutsättningar att såsom innehavare inrätta och driva farleden eller hamnen på sådant sätt att allmänna samfärdselns eller fiskerinäringens intresse behörigen tillgodoses.

3 § Allmän farled eller allmän hamn kan helt eller delvis avlysas

1. om den ej vidare kan användas för allmänna samfärdseln eller fiskerinäringen,
2. om den icke längre behövs för ändamål som avses i 1,
3. om annan än staten inträtt som innehavare av farleden eller hamnen och finnes driva den på sådant sätt att allmänna samfärdselns eller fiskerinäringens intresse eftersättes.

Avlysning enligt första stycket 1 kan begränsas till viss tid.

4 § Om det är påkallat med hänsyn till sjöfartens intresse eller i övrigt till allmän eller enskild rätt, får särskilda föreskrifter utfärdas angående allmän farleds begagnande.

5 § Beslut i fråga som avses i 1–4 §§ fattas av sjöfartsverket. Talan mot sådant beslut föres hos regeringen genom besvär.

6 § Hos sjöfartsverket föres förteckning över de farleder och hamnar i riket som på grund av beslut enligt 1 eller 2 § är allmänna. I förteckningen anges i skälig omfattning i fråga om farled dess läge och, om möjligt, dess sträckning och innehavare samt i fråga om hamn hamnområdets läge och utsträckning liksom hamnens innehavare.

7 § Den som överträder föreskrift som meddelats med stöd av 4 § dömes till böter, högst femhundra kronor.

Denna lag träder i kraft den 1 januari 1982.

Är farled eller hamn allmän vid nya lagens ikraftträdande och har ej senast den 31 december 1983 enligt denna lag beslutats att farleden eller hamnen skall för framtiden behålla denna egenskap, skall den upphöra att vara allmän efter utgången av sistnämnda dag.

4 Förslag till

Lag om inrättande, utvidgning och avlysning av allmän flottled

Härigenom föreskrives följande.

1 § Finnes den 1 januari 1982 inom ett vattenområde allmän flottled, skall där även i framtiden vara allmän flottled.

2 § Allmän flottled får inrättas inom vattenområde, där sådan led tidigare ej finnes, eller genom upptagande av ny vattenled, om flottleden erfordras med hänsyn till skogsnäringen samt medför gagn för orten och nytta för det allmänna vilka överväger olägenheterna genom flottleden eller flottningen däri.

Första stycket äger mostvarande tillämpning i fråga om utvidgning av befintlig allmän flottled.

3 § Allmän flottled kan helt eller delvis avlysas
1. om flottningen kan anses vara alldeles nedlagd,
2. om den icke längre behövs för sitt ändamål,
3. om den utgör hinder för annat företag av större allmän betydelse.

4 § Om det är påkallat med hänsyn till flottningens intresse eller i övrigt till allmän eller enskild rätt, får särskilda föreskrifter utfärdas angående sättet och villkoren för den allmänna flottledens ordnande och begagnande.

5 § Beslut i fråga som avses i 2 §, 3 § 1 och 2 samt 4 § fattas av länsstyrelsen i det eller de län där flottleden framgår eller skall framgå.

Beslut i fråga som avses i 3 § 3 fattas av regeringen. I ärendet får även avlysas sådan del av flottleden, där flottningen kan anses vara alldeles nedlagd.

6 § Talan mot länsstyrelsens beslut enligt denna lag föres hos regeringen genom besvär.

7 § Den som överträder föreskrift som meddelats med stöd av 4 § dömes till böter, högst femhundra kronor.

Denna lag träder i kraft den 1 januari 1982.

Genom lagen upphäves lagen (1919: 427) huru avgöras skall, varest tidigare tillkommen allmän flottled skall jämlikt vattenlagen bibehållas.

Bilaga 4

Sammanställning av remissyttrandena

Efter remiss har yttranden över betänkandet avgetts av Svea hovrätt, hovrätten för Nedre Norrland, Luleå, Umebygdens, Jämtbygdens, Stockholms, Växjö och Vänersborgs tingsrätter i deras egenskap av vattendomstol, domstolsverket, socialstyrelsen, statens järnvägar, statens vägverk, sjöfartsverket, Sveriges meteorologiska och hydrologiska institut (SMHI), kammarkollegiet, riksantikvarieämbetet, lantbruksstyrelsen, skogsstyrelsen, fiskeristyrelsen, statens naturvårdsverk, koncessionsnämnden för miljöskydd, finsk-svenska gränsälvskommissionen, statens planverk, statens lantmäteriverk, Sveriges geologiska undersökning (SGU), statens vattenfallsverk, domänverket, länsstyrelserna i Kristianstads, Skaraborgs, Värmlands, Kopparbergs, Västernorrlands, Jämtlands, Västerbottens och Norrbottens län, miljöskyddsutredningen (Jo 1976: 06), Svenska kommunförbundet, Svenska hamnförbundet, Svenska samernas riksförbund, Svenska naturskyddsföreningen, Sveriges advokatsamfund, Sveriges domareförbund, Fastighetsrådens förening, Svenska kraftverksföreningen, Centrala driftledningen (CDL), Tjänstemännens centralorganisation (TCO), Lantbrukarnas riksförbund (LRF), Näringslivets byggnadsdelegation, Svenska flottledsförbundet, Svenska vatten- och avloppsverksföreningen, Sveriges fiskares riksförbund, Svenska Insjöfiskarenas centralförbund, Svenska Ostkustfiskarenas centralförbund, Sveriges fritidsfiskares riksförbund, Älvräddarnas samorganisation, Riksförbundet för hembygdsvård, Trädgårdsnäringens riksförbund, Föreningen statens lantbruksingenjörer, Skånes naturvårdsförbund, Norrlands naturvärn, Arkitektförbundet, SACO/SR-rådet vid Vattenfall, Sydkraft Aktiebolag samt Jokkmokks kommun.

Vattenfallsverket, kraftverksföreningen och CDL har åberopat ett yttrande av Vattenregleringsföretagens samarbetsorgan (VASO). Socialstyrelsen har bifogat yttranden av länsläkarorganisationerna i Stockholms, Kristianstads och Älvsborgs län, statens bakteriologiska laboratorium (SBL), omgivningshygieniska avdelningen vid statens naturvårdsverk samt hälsovårdsnämnderna i Uppsala, Norrtälje och Göteborgs kommuner. Lantbruksstyrelsen har bifogat yttranden av 18 lantbruksnämnder. Skogsstyrelsen har bifogat yttrande av skogsvårdsstyrelsen i Västerbottens län. Fiskeristyrelsen har bifogat yttranden av fiskeriintendenterna i samtliga sju distrikt. Lantmäteriverket har bifogat yttranden från sju överlantmätarmyndigheter samt specialenhet nr 1 i Skaraborgs län. Länsstyrelserna har bifogat yttranden av Lantbrukarnas provinsförbund i Skåne, Dalälvens vattenregleringsföretag, lantbruksnämnden i Jämtlands län, fiskenämnden i Jämtlands län, Jämtlandsdistriktet av Fritidsfiskarna, Västerbottens länsorgan för vattenkraftsfrågor, skogsvårdsstyrelserna i Skaraborgs och Kopparbergs län samt Lidköpings, Skövde, Avesta, Falu, Bergs, Härjedalens, Krokoms, Strömsunds, Åre, Östersunds, Storumans, Vilhelmina, Skellefteå, Umeå, Luleå och Kalix kommuner.

1 Allmänna synpunkter

Vattenlagsutredningens förslag har fått ett gynnsamt mottagande vid remissbehandlingen. De av utredningen redovisade allmänna principerna för en ny vattenrättslig reglering tillstyrks eller lämnas utan erinran av flertalet remissinstanser. Man anser att förslaget bör kunna ligga till grund för en ny vattenlag. Många remissinstanser är dock kritiska mot utredningens förslag i vissa hänseenden. Särskilt har förslaget till ett nytt prövningssystem föranlett mycket delade meningar.

Svea hovrätt: 1918 års vattenlag har i förvånansvärt hög grad kunnat anpassas efter och tillämpas på starkt förändrade sociala, tekniska och ekonomiska förhållanden. Att fortsätta med ändringar och kompletteringar synes dock mindre lämpligt, bl. a. därför att lagen numera icke kan anses tillfredsställande från systematisk synpunkt. Det är emellertid angeläget att även en ny lag får sådan utformning att dess tillämpning kan anpassas efter ändrade förhållanden. Så får anses vara fallet med den av utredningen föreslagna lagen.

VL tillkom framför allt för att möjliggöra en från teknisk och ekonomisk synpunkt effektiv utbyggnad av landets vattenkraft, vilket bl. a. förutsatte att annans egendom kunde tagas i anspråk i betydande omfattning. Även allmänna intressen kunde därvid lida väsentligt förfång. Detta motiverade att reglerna för vattenkraftutbyggnad i vissa hänseenden utformades på annat sätt än reglerna för andra vattenföretag. När nu vattenkraftens utbyggnad är i huvudsak avslutad får det anses naturligt att, såsom utredningen föreslår, låta alla vattenföretag omfattas av samma regelsystem. – Det förhållandet att kraftutbyggnadsepoken lider mot sitt slut förskjuter tyngdpunkten i vattenrättsskipningen söderut, vilket får konsekvenser även från administrativ synpunkt. Norrland, som de senaste decennierna givit sysselsättning åt flertalet av de vid vattendomstolarna och i vattenöverdomstolen anställda tjänstemännen, förlorar sålunda snabbt sin relativa betydelse.

Det framlagda förslaget till ny vattenlag bör kunna läggas till grund för det fortsatta lagstiftningsarbetet. Hovrätten anser sålunda att varken de materiella reglerna eller dispositionen ger anledning till mera väsentliga erinringar.

Allvarliga betänkligheter föranleds emellertid av de föreslagna reglerna för administrativ och processuell handläggning av ansökningar om tillstånd till vattenföretag. Dessa regler innebär att prövningssystemet skulle bli både dyrbarare och långsammare än f. n. Den med det föreslagna systemet åsyftade samordningen mellan bedömningen av å ena sidan vattenföretag och å andra sidan sådan miljöfarlig verksamhet som avses i ML torde kunna uppnås även med ett mindre komplicerat förfarande.

Luleå tingsrätt: Tingsrätten delar utredningens uppfattning att 1918 års VL bör ersättas med en helt ny vattenlag. Tingsrätten anser att utredningens förslag i huvudsak är ändamålsenligt och har inte några väsentliga erinringar mot förslagets materiella regler. Tingsrätten är däremot kritisk mot det av utredningen i enlighet med direktiven föreslagna prövningssystemet och avstyrker förslaget i denna del.

Socialstyrelsen: Förslaget till ny vattenlag bör enligt socialstyrelsens bedömning ge bättre förutsättningar än gällande VL för hushållning med landets vattenresurser och skydd av både yt- och grundvattentäkter. Genom att samordna förprövningen av vattenföretag enligt vattenlagen och miljöfarlig verksamhet enligt miljöskyddsförfattningarna i koncessions-

nämnd och länsstyrelsen blir handläggningen enklare. Socialstyrelsen tillstyrker förslaget i stort.

Statens järnvägar: Förslaget är sakligt genomgående väl avvägt. Den lagtekniska presentationen är i systematiskt hänseende konsekvent och överskådlig. Stilistiskt utmärkes lagtexterna av enkelhet, klarhet och omedelbarhet i formuleringarna. Författarna har väl bemästrat de svårigheter som är förbundna med framställningen i lagtextens strama form av den mångskiftande och komplicerade materia det rör sig om.

Statens vägverk: Utredningens förslag tillstyrkes i allt väsentligt.

Sjöfartsverket: Förslaget skiljer sig i uppställningen markant från gällande, ytterst svåröverskådliga lag. I lagförslaget har ämnet behandlats systematiskt och gemensamma frågor reglerats under klara rubriker. Förslaget synes sjöfartsverket väl ägnat att läggas till grund för ny lagstiftning.

Riksantikvarieämbetet: Utredningens förslag innebär i väsentliga avsnitt avsevärda förbättringar av gällande bestämmelser. Av särskild betydelse är enligt ämbetets mening lagförslagets generella anpassning till den aktuella översiktliga fysiska samhällsplaneringen samt förslaget till långtgående gemensamma bestämmelser för olika slag av vattenföretag. De härigenom samordnade bestämmelserna är ägnade att underlätta fackmyndigheternas handläggning av vattenföretagsärenden, samtidigt som förutsättningar skapas för att öka allmänhetens möjligheter till insyn i beslutsordningen. Lagförslaget präglas av en strävan att ge de allmänna intressena större inflytande vid tillståndsbedömningen.

Ämbetet hälsar med tillfredsställelse att lagen på detta sätt anpassas till de ändrade värderingarna i samhället, såsom de kommit till uttryck i bl. a. den fysiska riksplaneringen. Den föreslagna övergången av tillståndsprövningen från judiciell till administrativ/politisk bedömning är enligt ämbetets mening ett uttryck härför. Även förslaget om utökad förprövningsskyldighet får ses som ett led i dessa strävanden.

Lantbruksstyrelsen: Lantbruksstyrelsen anser att en ny vattenlag behövs och finner att förslaget innebär en väsentlig förenkling av regelkomplexet. Förslaget ger möjlighet till en friare bedömning av ett företags fördelar från allmän eller enskild synpunkt eller av företagets direkta och indirekta skadeverkningar. Förslaget är därför jämfört med den nuvarande lagen bättre anpassad till ett samhälle som utvecklas.

Lantbruksnämnden i Malmöhus län: Utredningen har lyckats i sin strävan att redigera om vattenlagen till bättre överskådlighet. Det framstår som riktigt att utgå från att samma regler skall gälla för alla typer av vattenföretag. Lagens omfång har härigenom kunnat begränsas. Indelningen i kapitel är logiskt uppbyggd och följer det mönster som återfinns i annan markpolitisk lagstiftning.

Fiskeristyrelsen: En genomgående strävan hos vattenlagsutredningen har varit att skapa överskådlighet och reda i lagen. Jämfört med nuvarande system har man enligt styrelsens mening i stora drag lyckats väl härmed. Förslaget är vidare till sin huvudinriktning sådant, att styrelsen i stort kan tillstyrka det. De invändningar fiskeristyrelsen reser rör främst reglerna om avgifter, förprövningsskyldighet och tillståndsmyndigheter.

Vattenkraftsutbyggnaden som hittills kunnat ske i hägn av 1918 års vattenlag har mycket svårt skadat såväl yrkes- som fritidsfisket. Det är mot denna bakgrund glädjande att vattenlagsutredningen strävat mot att dämpa kraftproduktionens starkt privilegierade ställning och i stället sökt jämställa olika användningsområden.

Statens naturvårdsverk: Vattenlagsutredningens slutbetänkande inne-

håller enligt naturvårdsverkets mening ett väl genomarbetat förslag till ny vattenlag. Intentionerna att så långt möjligt erhålla enhetliga bestämmelser för alla vattenföretag har man lyckats genomföra. Den nya lagen, som till sin utformning i flera avseenden stämmer överens med ML, blir därigenom mer överskådlig och mer lätthanterlig än tidigare vattenlag.

Vattenlagstiftningen berör naturvårdsverkets ansvarsområde i hög grad. I stor utsträckning delar verket de uppfattningar som utredningen för fram och som resulterat i ett förslag till ny lag. I vissa delar har dock verket en annan uppfattning. Det gäller bl. a. frågorna om rätt till vatten, tillåtlighetsreglerna, bestämmelserna om omprövning och tidsbegränsning av tillstånd samt straffbestämmelserna.

Koncessionsnämnden för miljöskydd: Med starka reservationer i fråga om prövningssystemet anser koncessionsnämnden att utredningens förslag är väl ägnade att läggas till grund för en lagstiftning med syfte att ersätta 1918 års VL, vilken till följd av den allmänna samhällsutvecklingen och ändrad syn på naturvårds- och miljöfrågorna m. m. behöver revideras.

Statens planverk: Verket tillstyrker utredningens förslag, såväl vad gäller tillåtlighetsreglerna som prövningssystemet.

Statens lantmäteriverk: Stora delar av den fastighetsrättsliga lagstiftningen har varit föremål för genomgripande reformer ganska nyligen. Här kan nämnas jordabalken och expropriationslagen samt fastighetsbildningslagen, anläggningslagen och lagen om förvaltning av samfälligheter. Det finns därför nu självfallet anledning att utforma VL så att den så väl som möjligt ansluter till de nämnda nya lagarna t. ex. när det gäller materiella prövningsvillkor, prövningsförfarande i jämförbara avseenden samt terminologi. Härigenom blir lagstiftningen allmänt sett lättillgängligare och tillämpningen underlättas. Vattenlagsutredningen har i betydande mån beaktat sådana synpunkter. Enligt verkets mening finns emellertid anledning att i ännu högre grad ta den nyare fastighetsrättsliga lagstiftningen till utgångspunkt eller förebild när det gäller innehållet i VL.

Domänverket: Verket anser allmänt, att utredningen på ett välavvägt sätt balanserar grundsatsen om fastighetsägarens rätt till yt- och grundvatten mot allmänna förusättningar för vattenföretag. Verket ansluter sig till principen att vattenlagen skall vara en förfogandelagstiftning och inte en markanvändningslagstiftning.

Utredningens strävan att formulera lagen, så att den blir giltig för lång tid med ändrade förhållanden bl. a. planeringsmässigt, har föranlett relativt allmänna formuleringar utan långtgående detaljeringsgrad. När det gäller markavvattningen, måste man tyvärr räkna med att tolkningstvister åtminstone inledningsvis blir vanliga, huruvida och i vilken omfattning skogsdikningsföretag skadar allmänt naturvårdsintresse.

Länsstyrelsen i Kristianstads län: Behovet av en genomgripande översyn av nuvarande VL har, även om förändringar av lagen företagits efterhand, sedan länge varit uppenbart. Kravet på anpassning av lagen till samhällsplaneringen har allt mera accentuerats. Även en bättre samordning med i första hand ML är angelägen.

Det förslag till ny vattenlag och annan lagstiftning i anslutning därtill som vattenlagsutredningen framlagt har betydande förtjänster formellt och systematiskt. Gentemot 1918 års VL, i vilken det av systematiska skäl ibland varit svårt att inordna önskvärda bestämmelser, synes den nya lagen överskådligare och på ett bättre sätt tillgodose såväl kravet på att reglerna för skilda vattenföretag blir så enhetliga som möjligt som önskemålet att det av särskilda skäl kan vara behövligt att ge särregler för vattenföretag av visst slag.

Förslaget tillmötesgår i stor utsträckning de önskemål, som länsstyrelsen under senare år framfört om bättre möjligheter från samhällets sida till styrning vid utnyttjandet av vattenresurserna. Länsstyrelsen finner det i princip riktigt att länsstyrelsen som redan har att i olika avseenden hantera vattenfrågorna och därigenom god insyn i desamma tilldelas de i lagförslaget angivna arbetsuppgifterna i samband med förprövning, tillstånd och tillsyn.

Länsstyrelsen i Värmlands län: Den föreslagna nya lagen är överskådlig och har förutsättningar att bli väsentligt lätthanterligare än gällande lag. Utredningen har, enligt länsstyrelsens mening, lyckats väl med att skapa enhetliga bestämmelser för alla vattenföretag. Förslaget till prövningssystem med tillståndsprövning i administrativ ordning och den föreslagna uppbyggnaden i övrigt ansluter i väsentliga delar till ML. Det prövningssystem som utarbetats inom ramen för miljöskyddslagstiftningen har i princip fungerat väl och ger möjlighet att på ett smidigt sätt ta hänsyn till såväl allmänna som enskilda intressen. Enligt länsstyrelsens mening är därför de principiella förutsättningarna för ett genomförande av lagförslaget i praktiken goda.

Länsstyrelsen i Kopparbergs län: Utredningens främsta syfte var att ge större möjlighet att ta hänsyn till samhällsplaneringen i stort vid prövning av vattenföretags tillåtlighet. Utredningsdirektiven pekar på de omfattande och långsiktiga verkningar som exempelvis kraftverk och större företag för vattenförsörjning har på olika samhällssektorer såsom näringsutveckling, sysselsättning, bebyggelse, naturvård och friluftsliv. Enligt länsstyrelsens mening bör, om utredningens förslag genomförs, de mål uppnås som utredningsdirektiven anger och som länsstyrelsen anser angelägna.

Vattenlagsutredningens förslag till prövningssystem och uppbyggnad av ny vattenlag ansluter sig i huvudsak till ML. Det prövningssystem som utarbetats inom miljöskyddsområdet har visat sig vara smidigt och ge möjlighet att ta hänsyn till skilda samhällsintressen.

Länsstyrelsen tillstyrker i princip utredningens förslag till nytt prövningssystem. Utredningens förslag i övrigt bör i huvudsak kunna läggas till grund för ny lagstiftning.

Länsstyrelsen i Jämtlands län. Länsstyrelsen finner att utredningen anfört tillräckliga skäl för att gällande VL bör upphävas och – ehuru med förtjänstfullt bibehållande av flera bärande principer i nu gällande rätt – ersättas med en ny vattenlag.

Utredningen framhåller på ett riktigt sätt att nya mål för vattenlagstiftningen numera är påkallade och att vattenlagen bör vara ett instrument som genom sin praktiska uppbyggnad utan att vålla onödiga svårigheter blir till hjälp för att genomföra alla typer av vattenföretag, om de är nyttiga från allmän synpunkt och inte strider mot rimliga enskilda intressen, samt att det därvid är ett grundläggande krav att företagen står i harmoni med den vid vederbörande tidpunkt aktuella allmänna samhällsplaneringen.

Länsstyrelsen i Västerbottens län: 1918 års lag tillkom under helt andra förutsättningar än dagens. Den tyngsta delen – vattenkraftsproblematiken – kom att präglas av ett för den tiden självklart önskemål att underlätta tillkomsten av vattenkraftverk. Landet var rikt utrustat med älvar som då var orörda. Efterhand har emellertid marginalerna krympt och nu i relativt sen tid står man inför situationen att hushålla med de naturvärden våra strömmande vatten representerar. Landets mark- och vattentillgångar har nu skärskådats av ett flertal utredningar som även resulterat i restriktioner av skilda slag. I den allmänna energipolitiska debatten utgör vattenkraften

ett av många inslag. Oavsett var man där står finns nu allmänt en självklar insikt om de långsiktiga verkningarna av en fortsatt utbyggnad av vattenkraften och om dess koppling till en mera övergripande samhällsplanering.

Det allmänna intryck man får av det nu framlagda förslaget är utifrån angivna förutsättningar positivt. En grundlig omstöpning av den gamla lagen har varit nödvändig. Såväl till sitt innehåll som i systematiken bör förslaget i huvudsak kunna utgöra grund till en ny vattenlag. Det bör då också sägas att utredningens direktiv varit förutseende och klarläggande.

Miljöskyddsutredningen: Utredningen har ännu inte hunnit närmare studera samordningsfrågorna VL–ML. Från utredningens sida torde dock kunna sägas att vad vattenlagsutredningen föreslagit, som kan beröra dessa frågor, inte synes förhindra eller försvåra miljöskyddsutredningens fortsatta arbete. Detta arbete kommer sålunda att inriktas på att – på ett så smidigt sätt som möjligt – anpassa kommande förslag till det förslag vattenlagsutredningen lagt och föreslå de kompletterande åtgärder som kan visa sig erforderliga.

Sveriges advokatsamfund: Samfundet finner utredningens betänkande utgöra en god grund för en helt ny vattenlag. Med undantag för prövningssystemet, där utredningen själv ställt sig skeptisk gentemot direktiven, godtar samfundet i allt väsentligt utredningens förslag. Samfundet delar utredningens uppfattning att övervägande skäl talar för att gällande VL upphävs och ersätts med en helt ny lag.

LRF: Förbundet vill framhålla de stora förtjänster lagförslaget har, såväl dispositionsmässigt som med hänsyn till lagens anpassning till ett modernt synsätt på detta komplexa samhällsområde. Emellertid har förslaget enligt LRFs mening vissa brister och innehåller en del ställningstaganden som förbundet inte kan dela. Förbundet anser sålunda att odlingsintresset fått en alltför negativ behandling i förslaget i förhållande till andra motstående intressen.

Svenska vatten- och avloppsverksföreningen: Föreningen ser positivt på den föreslagna lagens enhetligt utformade regler för prövning av vattenföretag och på att större hänsyn tagits till det allmännas behov.

Riksförbundet för hembygdsvård: Förbundet konstaterar med tillfredsställelse att frågan om tillståndsgivning och senare behandling av markanläggningar och byggnader i vatten givits större vikt än tidigare.

Jokkmokks kommun: Helhetsintrycket av lagförslaget är positivt och förslaget torde kunna ligga till grund för lagstiftning. Kompletterande utredning om avgiftssystemet måste dock komma till stånd. Kommunen är medveten om svårigheten att få tillämpligheten av den nya lagen att överensstämma för så väsensskilda byggnationer som från kraftverk och regleringsdammar till brobyggnader, hamnar, vattentäkter och dikningsföretag.

Kritiska synpunkter framförs av några remissinstanser. Från domstolshåll är man framför allt kritisk mot det föreslagna prövningssystemet.

Växjö tingsrätt: Utredningens förslag innehåller en del nya materiella regler som i huvudsak kan accepteras. Det måste emellertid anses vara beklagligt att utredningen varit så hårt styrd av direktiven särskilt i den del av betänkandet som rör prövningssystemet. Bättre hade varit om utredningen haft fria händer i denna del och kunnat fullfölja de föreslagna materiella reglerna med ett prövningssystem, som medför att hänsyn kan tas till samhällsplaneringen i stort utan att därför rättssäkerheten åsidosättes och arbetet med målen i onödan betungas. Med den nya utformning

av vattenlagen som föreslås av utredningen borde det vara tämligen lätt att tillgodose kravet på att inpassa vattenföretag i samhällsplaneringen i stort samt önskemålen om effektivitet, snabbhet, smidighet och rättssäkerhet utan att tillgripa administrativt förfarande för tillåtlighetsprövning och tillståndsgivning. I kombination med det föreslagna domstolsförfarandet för skadereglering, viss villkorsprövning och bedömning av erforderliga skadeförebyggande åtgärder ger ett sådant administrativt förfarande med nödvändighet upphov till tidsödande dubbelarbete, osäkerhet samt betydande och onödiga kostnadsökningar både för det allmänna och för parterna.

Det prövningssystem som utredningen på grund av bundenhet till direktiven tvingats framlägga är sålunda enligt tingsrättens mening väsentligt sämre än det nuvarande systemet, i vilket man har en fullt utbyggd och fungerande organisation. Utredningen torde ha underskattat de betydande förstärkningar som behövs särskilt av länsstyrelserna men även av koncessionsnämnden. De besvärande rekryteringssvårigheter som kan förutses har ej heller beaktats. En allvarlig brist är vidare avsaknaden av kostnadsberäkning för det nya prövningssystemet, vilket enligt förslaget skall genomföras utan att ge motsvarande besparingar vid de tingsrätter, som för närvarande handlägger vattenmål.

På grund av det angivna avstyrker tingsrätten bestämt att förslaget till prövningssystem läggs till grund för lagstiftning. I stället bör fortsatt utredning ske för att åstadkomma ett prövningssystem, som nära ansluter till det nu gällande, därvid även bör övervägas de mindre jämkningar i det framlagda VL-förslaget i övrigt, vilka blir påkallade härav.

Stockholms tingsrätt: Det kanske avgörande skälet till att en ny VL ansetts nödvändig torde vara det nya prövningssystem som utredningen föreslår. Tingsrätten anser att utredningens förslag inte leder till ett effektivt prövningssystem. Tingsrätten föreslår i stället att vattendomstolarna ombildas till organ för prövning av både tillstånds- och ersättningsfrågor i ärenden såväl enligt VL som enligt ML. Om tingsrättens förslag godtas kan ifrågasättas om det är någon fördel med att utarbeta en ny VL. Men om en ny VL genomförs bör den innehålla de väsentligaste vattenrättsliga stadgandena. I några fall har bestämmelser som inte återfinns i VL arbetats in i VL-förslaget (t. ex. 14 kap. VL-förslaget). Enligt tingsrättens mening bör även 1976 års lag om vattenförbund ingå i en ny VL.

Umebygdens tingsrätt: Fördelen med VL-förslaget i förhållande till nuvarande VL är främst förslagets systematiska uppbyggnad. Detta har emellertid lett till dubbleringar i lagtexten.

Den vaghet i formuleringarna som förekommer flerstädes i lagtexten medför inte bara olägenheter för de tillämpande myndigheterna. Den kommer också att medföra svårigheter för sökandeparter att på förhand bedöma sina möjligheter att få företag genomförda.

På grund av de många invändningar som kan riktas mot det föreliggande förslaget vill tingsrätten för sin del föreslå att man åtminstone tills vidare nöjer sig med begränsade reformer inom ramen för nuvarande VL. De stela ekonomiska tillåtlighetsreglerna bör självfallet avskaffas, skydd för ytvattentäkter bör samordnas med skyddet för grundvattentäkter, vidgade möjligheter till omprövning bör införas och avgiftssystemet reformeras. Dessa och andra önskvärda ändringar kan göras med små medel. En sådan reform hindrar givetvis inte att man, om så befinnes lämpligt, samordnar behandlingen av vattenmål och miljömål till regionala miljörätter.

Jämtbygdens tingsrätt: Tingsrätten anser att utredningens förslag ej

utan en ganska omfattande överarbetning kan ligga till grund för en lagstiftning.

Vänersborgs tingsrätt: Tingsrätten finner liksom utredningen att skäl saknas att i en ny VL gynna eller motarbeta någon typ av vattenföretag. Om man bortser från mål om allmän farled och hamn samt allmän flottled finns sådan jämställdhet mellan olika företag redan i nuvarande VL.

Innebörden av utredningens uttalande, att alla typer av vattenföretag skall kunna genomföras om de framstår som nyttiga från allmän synpunkt, är oklar. Om däremot avses en diskriminering av företag som endast tillgodoser enskilt intresse synes uttalandet strida mot nyssnämnda jämställdhet, och uttalandet synes i vart fall icke ha fått något uttryck i VL-förslagets tillåtlighetskapitel.

Med hänsyn till samhällets fortskridande anknytning till planregler av skilda slag är det ofrånkomligt, att även vattenlagens tillåtlighetsprövning göres beroende av dessa regler. Såsom utredningen framhållit innebär detta ett krav på överensstämmelse med samhällets vid varje tidpunkt aktuella planering och innebär således den nyheten i förhållande till nuvarande rätt, att även frågor om tillstånd till medelstora och smärre vattenföretag kan bli direkt beroende av politiska bedömningar. Verkan härav bör emellertid inte överdrivas, eftersom ju vattenföretag redan nu för att få utföras alltid måste stå i överensstämmelse med rådande eller blivande planförhållanden. – – –

För att vinna överskådlighet och reda i lagen har utredningen sagt sig sträva efter att så långt som möjligt utforma bestämmelser som är gemensamma för de åtgärder och anläggningar för vilka lagen föreslås bli tillämplig. I enlighet härmed har i lagförslaget skett en uppdelning efter sakfrågornas innehåll i kapitel som avses vara gemensamma för alla vattenföretag. Där särbestämmelser funnits erforderliga beträffande vissa företag har dessa dels upptagits i särskilda kapitel och dels insprängts i de "gemensamma" kapitlen. Hänvisningar till andra lagrum synes ha undvikits.

Resultatet av detta sätt att bygga upp lagen har icke blivit bra. Förslaget kan möjligen accepteras för personer som ändock måste sätta sig in i hela lagen. För lekmannen, som vill ta reda på vilka bestämmelser som gäller för ett för honom aktuellt företag, måste lagen te sig svåröverskådlig och förvillande. Särskilt måste så bli fallet beträffande de mindre företagen, för vilka de gemensamma kapitlen endast i undantagsfall får praktisk betydelse.

Hur lagen bör omredigeras för att vinna bättre överskådlighet är tveksamt. En möjlighet vore att i större omfattning låta företagstypen vara avgörande för var bestämmelserna skall stå, och således i vart fall till de kapitel som enbart innehåller särbestämmelser överföra sådana bestämmelser från de "gemensamma" kapitlen. Möjligen kan en omflyttning av vissa kapitel och hänvisningar till andra lagrum tjäna samma ändamål.

Hovrätten för Nedre Norrland: Vad gäller VL-förslaget över huvud taget har hovrätten funnit detta vara i väsentliga delar så pass svåröverskådligt och behäftat med lagtekniska brister att en grundlig omarbetning måste anses nödvändig. Den valda systematiken är knappast ägnad att underlätta sökandet efter alla de regler som är tillämpliga på ett visst företag. Tillåtlighetsreglerna är alltför allmänt hållna. Terminologiska oklarheter förekommer, varvid särskilt märks det förvirrande begreppet "vattenrätt". I åtskilliga fall råder bristande överensstämmelse mellan lagtext och motiv. Ibland har lagtexten genom generalisering eller språklig modernisering fått en sådan utformning i förhållande till motsvarigheten i

gällande rätt att till synes oavsiktliga sakliga ändringar blivit följden. Förebilder har ej sällan hämtats från annan lagstiftning utan att konsekvenserna därav berörts. Över huvud taget synes många frågor vara alltför ytligt behandlade av utredningen.

Hovrätten har således den uppfattningen att VL-förslaget i föreliggande skick ej bör läggas till grund för lagstiftning. Möjligen kan det anses angeläget att på vissa punkter genomföra delreformer inom gällande VL:s ram. Förslaget till en ny vattenlag bör emellertid enligt hovrättens mening bli föremål för en överarbetning, åtföljd av en ny remissomgång. Härvid bör lämpligen uppmärksammas behovet av en samordning med miljöskyddsutredningens översyn av prövningsformerna i miljöskyddsärenden.

Svenska naturskyddsföreningen: Föreningen hade hoppats att den reformering av vattenlagen, som nu förberetts under många år, skulle bli ännu mera genomgripande och resultera i en vattenlag som bättre motsvarar tidens synsätt och krav. Om föreningens egna förslag fick gehör skulle ytterligare steg kunna tas i denna riktning. Förslagen avser frågan om rätt till vatten, tillåtlighetsreglerna, förprövningsskyldigheten, prövningssystemet och tillsynsreglerna.

Älvräddarnas samorganisation: Vid tillsättandet av vattenlagsutredningen knöts från många håll stora förväntningar till den betoning av skyddet för miljön som fanns i direktiven. Vid den enkät som utredningen genomförde 1969 krävde också större delen av remissinstanserna en skärpning av tillåtlighetsreglerna. Känslan av att vattenkraftsepoken nu i stort sett är slut var, och är ännu mer nu, starkt utbredd. Mot denna bakgrund är det dystert att kunna konstatera att utredningens betänkande blivit ett förslag till vattenanvändningslag och inte till vattenskyddslag. Detta är så mycket mer märkligt som miljön i övrigt skyddas av en miljöskyddslag. Det är förvånande att utredningens direktiv och anda i detta avseende inte avsatt några väsentliga spår i betänkandet.

De fritt strömmande vattendrag som återstår är en unik nationell tillgång som tillhör oss alla och inte bara vår generation utan även alla dem som kommer efter. Det är vår skyldighet att vårda och förvalta de sista outbyggda älvsträckorna åt kommande släkten så att även de har möjlighet att uppleva ursprunglig svensk natur och strömmande vatten. Det är därför vår skyldighet att skydda de kvarvarande vattendragen genom en ny vattenlag där det uttryckligen, i en särskild paragraf, fastläggs att lagens syfte är att skydda vattendragen och att de ska nyttjas med sparsamhet.

Svenska kraftverksföreningen: VL:s innehåll är av avgörande betydelse för vattenkraftens utbyggnad för produktionen av elektrisk kraft med vattenkraft. Det av vattenlagsutredningen framlagda förslaget medför ingripande verkningar både för nu befintliga anläggningar och för nya anläggningar som kan komma till stånd.

Lagförslaget synes föreningen vara mycket väl utarbetat, systematiskt, översiktligt och i allmänhet väl motiverat med hänsyn till de för utredningen gällande direktiven. Denna utgångspunkt torde emellertid numera icke böra vara den i alla delar avgörande och förslaget bör även i ett flertal andra avseenden ändras och omarbetas. Det gäller främst prövningssystemet samt reglerna om omprövning och rättegångskostnad.

VASO: En väsentlig punkt i förslaget till ny vattenlag är tillåtlighetsreglerna och regeringens prövning. De nuvarande mera provisoriska reglerna, som tillkom 1972, skulle enligt förslaget bli gällande för framtiden. Det torde tidigare ha varit tänkt, att man nu skulle bygga på de erfarenheter som dessa provisoriska regler har givit. Emellertid är det hittills endast ett

fåtal avgöranden som har träffats av regeringen i tillåtlighetsfrågor. Det finns sålunda skäl att invänta större erfarenhet innan en ny lagstiftning kommer till stånd.

Vattenlagsutredningen har i sitt betänkande med viss tvekan framlagt ett förslag till prövningssystem. Det saknas utredning om de kostnader som ett sådant system skulle förorsaka statsverket. En sådan utredning torde komma att visa, att en betydlig ökning av kostnaderna uppstår. Även för företagen synes det föreslagna systemet medföra fördyringar.

De direktiv som legat till grund för utredningens förslag torde numera icke ha samma aktualitet. Förslaget bör därför prövas utan den bundenhet till direktiven som utredningen varit beroende av.

Dessa synpunkter leder till att utredningar i flera avseenden bör verkställas och att förslaget med stöd härav bör i väsentliga delar omarbetas.

Svenska samernas riksförbund: Förbundet gör det sammanfattande bedömandet att vattenlagsutredningens förslag till ny vattenlag inte kan läggas till grund för ny lagstiftning utan föregående överarbetning och omprövning av jämväl centrala delar i förslaget. Förbundets huvudsakliga invändningar mot förslaget gäller dels tillåtlighetskriterierna, dels prövningssystemet, dels ock ekonomiska förhållanden.

Näringslivets byggnadsdelegation: De föreslagna reglerna i 3 kap. för en samordning av prövningsreglerna i VL med annan samhällsplanering har ett direkt samband med den utformning av ett blivande planeringssystem, som sker i det pågående bygglagarbetet. Även prövningsordningen påverkas av detta. Nu gällande regler från 1971 om samordning med samhällets planövervägande i 4 kap. VL hade provisorisk karaktär och de nu föreslagna reglerna bibehåller en i princip likartad lösning. Även reglerna för riksplaneringen enligt 1972 års riksdagsbeslut, bl. a. vad gäller prövningen enligt 136 a § BL, som har särskilt intresse i förevarande sammanhang, var av provisorisk karaktär. Uppenbart är därför de materiella prövningsreglernas utformning i VL starkt beroende av de lösningar som slutligen framkommer i den nya byggnads-markanvändningslagstiftningen. Innan denna framlagts, torde det vara lämpligast att avvakta med ett genomförande av ny vattenlagstiftning, eftersom grundläggande materiella tillåtlighetsregler alltjämt är föremål för fortsatta överväganden inom ramen för den nya byggnadslagstiftningen.

Varje ställningstagande till utformningen av ett vattenrättsligt prövningssystem ter sig för närvarande vanskligt med tanke på det pågående arbetet med en ny byggnadslag och miljöskyddsutredningens arbete kring revision av miljöskyddslagen. Hela frågan om en samordning av den vattenrättsliga prövningen med planlagstiftning och miljöskyddslagstiftning är därmed en öppen fråga.

Enligt delegationens uppfattning bör man mot denna bakgrund avvakta med ett införande av en ny VL eller i varje fall en ny prövningsordning.

Enligt delegationens uppfattning förtjänar syftet med omprövningsinstitutet att analyseras ytterligare. Särskilt borde klargöras, om huvudsyftet från allmän synpunkt är att uppnå förändring av tidigare medgivna förhållanden eller om avsikten främst är att bekosta vissa s. k. allmänna intressen genom ersättningsfri förändring på ett tämligen svåröverskådligt sätt.

Utformningen av omprövningsreglerna förtjänar också granskas från redaktionell synpunkt. En större enhetlighet vore eftersträvansvärd, eventuellt så att omprövningstillfällena på samma sätt som för närvarande VL eller på med tomträttsinstitutet likartat sätt anpassas till behovet av säkerhet i kreditgivningen.

2 Prövningssystemet

Av vattenlagsutredningens förslag i olika avseenden är frågan om prövningssystemet den om vilken meningarna är mest delade bland remissinstanserna. Medan ungefär hälften av remissinstanserna är positiva till utredningens förslag, förordar övriga instanser som har yttrat sig i frågan andra system. Därvid har ett oförändrat prövningssystem, den s. k. vattendomstolsmodellen, fått flest anhängare – ett tjugotal.

De som tillstyrkt eller lämnat utredningens förslag utan erinran är *socialstyrelsen, statens järnvägar, sjöfartsverket, lantbruksstyrelsen, lantbruksnämnderna i Uppsala, Södermanlands, Östergötlands, Kronobergs, Skaraborgs* och *Gävleborgs län, statens naturvårdsverk, statens planverk, länsstyrelserna i Skaraborgs, Värmlands, Kopparbergs, Västernorrlands, Västerbottens* och *Norrbottens län, miljöskyddsutredningen, Svenska kommunförbundet, Svenska hamnförbundet, TCO, Svenska vatten- och avloppsverksföreningen, Sveriges fritidsfiskares riksförbund, Älvräddarnas samorganisation, Riksförbundet för hembygdsvård, Trädgårdsnäringens riksförbund* och *Arkitektförbundet.*

Socialstyrelsen: Genom att samordna förprövningen av vattenföretag enligt vattenlagen och miljöfarlig verksamhet enligt miljöskyddsförfattningarna i koncessionsnämnd och länsstyrelsen blir handläggningen enklare. Socialstyrelsen tillstyrker därför förslaget.

Sjöfartsverket: Ansvaret för trafikplaneringsfrågor ankommer på administrativa myndigheter. Domstolarna har i regel ej erforderlig överblick över alla relevanta förhållanden och är ej heller lämpliga organ för att göra erforderliga avvägningar. Verket vill därför kraftigt tillstyrka utredningens förslag att överföra tillståndsprövningen till administrativa myndigheter. Utredningens uttalade oro för att detta kan leda till dubbelarbete förefaller verket obefogad med den gränsdragning som i lagförslaget gjorts mellan de judiciella och de administrativa myndigheternas uppgifter.

Statens naturvårdsverk: Naturvårdsverket tillstyrker principiellt utredningens förslag om en övergång från nuvarande domstolsprövning till prövning i administrativ ordning. En sådan förändring är enligt verket naturlig då planeringen och användandet av vattentillgångarna allt mer kommer att ses som en del i samhällsplaneringen. En prövning i administrativ ordning medför att hänsyn i större utsträckning kan tas till allmänna synpunkter inom samhällsplaneringen, till efter hand förändrade förutsättningar etc. Dessutom ökar möjligheterna att göra sammanvägningar mellan faktorer av olika karaktär, t. ex. mellan påverkan på ekosystemet och kostnader för skyddsåtgärder.

Naturvårdsverket anser liksom vattenlagsutredningen att regeringen, koncessionsnämnden och länsstyrelsen kan komma i fråga som prövningsmyndigheter enligt den nya lagen. När det gäller fördelningen av typer av ärenden mellan dessa myndigheter anser verket, att den grundläggande principen bör vara att prövningen inte skall ske på en högre nivå än vad som är erforderligt med hänsyn till krav på överblick och kompetens. Enligt denna princip kan man överväga om inte fler ärendegrupper enligt VL borde kunna handläggas av länsstyrelsen. För detta talar också att länsstyrelsen har mycket viktiga uppgifter inom samhällsplaneringen och därför är särskilt lämplig att vara prövningsmyndighet i ett administrativt system, som är konstruerat för att frågorna om vattnets användning skall komma in i samhällsplaneringen.

Emot att nya uppgifter såsom prövning enligt VL åläggs länsstyrelsen talar emellertid det faktum att länsstyrelsen inom ramen för existerande lagstiftning redan har omfattande uppgifter, som man inte har resurser att helt genomföra. Det gäller frågor enligt ML där framför allt tillsynen är otillräcklig, därför att länsstyrelsen ej givits tillräckliga resurser. Frågan om vilka nya prövningsuppgifter enligt ML, som mot denna bakgrund bör åläggas länsstyrelsen, övervägs för närvarande inom utredningen för översyn av miljöskyddslagen. Bl. a. studeras med hjälp av statskontoret vilka resurser, som krävs för handläggning och beslut vid länsstyrelsen i vissa tillstånds- och anmälningsärenden. Då det enligt verkets uppfattning är mycket angeläget att ett företag prövas av samma myndighet, om en prövning enligt både ML och VL skulle behövas, bör därför miljöskyddsutredningens överväganden avvaktas innan definitiv ställning tas till hur nya VL bör utformas i detta avseende.

Naturvårdsverket tillstyrker således en övergång till tillståndsprövning i administrativ ordning. Därutöver har verket inte ansett sig ha tillräckligt underlag för att närmare diskutera frågor om kompetensfördelningen mellan tillståndsmyndighet och fastighetsdomstol.

Statens planverk: Planverket tillstyrker det förslag till prövningssystem som utredningen slutligen stannat för. En tillståndsprövning i administrativ ordning torde ge de bästa förutsättningarna för en allsidig och smidig bedömning av tillåtlighetsfrågorna. De alternativa administrativa förfarandena som utredningen diskuterat är enligt planverkets mening underlägsna det föreslagna. Beträffande expropriationsmodellerna vill planverket framhålla, att den erfarenhet verket har av ärenden angående tillstånd till expropriation är, att dessa i allmänhet är enkla att ta ställning till. Så torde knappast bli fallet när det gäller tillståndsärenden enligt VL-förslaget. Att splittra tillståndsfrågorna på flera koncessionsnämnder är enligt verket diskutabelt, framför allt när det gäller frågan om enhetlighet i rättstillämpningen. Den bästa lösningen är den föreslagna med en koncessionsnämnd som tillståndsmyndighet i vissa fall och som remissinstans. Då erhåller man ett centralt organ med erforderlig expertis och erfarenhet och vars avgöranden och yttranden på ett bättre sätt än som torde bli möjligt genom de alternativa förslagen kan vara till ledning för rättstillämpningen. Även samordningsproblemen mellan VL och ML skulle på så sätt bli lättare att lösa.

Länsstyrelsen i Skaraborgs län: Den föreslagna överflyttningen av tillståndsprövning m. m. från judiciell till administrativ myndighet synes vara en naturlig följd av de föreslagna bestämmelserna för tillåtlighet m. m. där bl. a. allmänna planeringssynpunkter tillmäts stor betydelse. Förslaget åsyftar dels en god samordning mellan vattenlagsfrågor och övrig samhällsplanering, dels ett tillvaratagande av lokalkännedom, dels ock slutligen att sakägare skall få bättre möjligheter än för närvarande att få kontakt med tillståndsmyndigheten. Länsstyrelsen tillstyrker därför förslaget.

Länsstyrelsen i Västerbottens län: Länsstyrelsen delar inte vattenlagsutredningens tveksamhet inför det föreslagna prövningssystemet. Ett för utredningen genomgående tema är vattenbyggandets verkningar på den fysiska miljön. Detta liksom bl. a. inslagen av samhällsekonomiska bedömningar – innefattande även de för länsstyrelsen avgörande frågorna om arbetstillfällen – måste få prägla tillämpningen av en vattenlag i modern mening. Frågor av denna art hör till de planeringsbeslut som numera normalt ligger på politiskt ansvariga organ. Att ta bort just vattenbyggande från de regionalpolitiska avgörandena har i grunden ingen rationell motive-

ring. Principen om det delade ansvaret finns knäsatt tidigare, senast vid tillkomsten av ML och även beträffande lokaliseringen av tyngre industrier (136 a § BL). Naturvårdslagen, som länsstyrelsen vid det här laget har god erfarenhet av, föreskriver även en uppdelning i å ena sidan ett förvaltningsorganens beslutsansvar för restriktioner avseende markanvändning som kan vara långtgående och å andra sidan fastighetsdomstols roll beträffande efterföljande eventuella ersättningskrav från exempelvis markägare.

Här tillämpas alltså en adekvat uppdelning av uppgifterna och de praktiska erfarenheterna av systemet talar inte för att det skulle vara förenat med olägenheter. Det kan hävdas att detta att pröva ansökningar om tillstånd till vattenföretag – i varje fall vad gäller de större, typ regleringar för kraftverk – innebär att frågor om villkor, bedömningar av allmänna och enskilda intressen, är mera frekvent förekommande och har sådant samband inbördes och med den grundläggande tillståndsprövningen att en prövning vid skilda fora inte är lämplig. Utredningen har emellertid själv ägnat detta uppmärksamhet. Det bör utifrån det där skisserade förfarandet kunna ytterligare utvecklas en användbar handläggningsmodell med den grundläggande inriktningen, att det skall åvila regering/förvaltningsmyndighet att bedöma ett företags tillåtlighet. Vidare att – om domstol i något avseende måste komma in på lämplighetsavvägningar av ett företags verkningar – de då skall ske efter samråd med den myndighet som har ansvaret för tillståndet.

Miljöskyddsutredningen: Utredningens arbete inriktas för närvarande på att ett delbetänkande omfattande förslag när det gäller organisationen av prövnings- och tillsynsarbetet m. m. skall föreligga till halvårsskiftet 1978. Erfarenheterna av ML:s prövningssystem är i huvudsak goda. Inom miljöskyddsutredningen finns för närvarande inga planer på att frångå grundvalarna för nuvarande system. Det förslag till nytt prövningssystem som vattenlagsutredningen slutligt stannat för ansluter till ML:s system. En samordning mellan de båda lagstiftningarna är angelägen inte minst med tanke på att de ofta samtidigt kan vara tillämpliga på ett och samma företag. På miljöskyddsutredningens nuvarande ståndpunkt kan därför betänkandets innehåll i denna del i huvudsak godtas. I sammanhanget bör dock påpekas att de regler om ersättning för sakägares rättegångskostnader som vattenlagsutredningen föreslår kan medföra att de eventuella fördelar som står att vinna i en uppdelning av processen i en administrativ och en domstolsdel kan gå förlorade.

Svenska kommunförbundet: Förbundet har inte något att erinra mot det föreslagna prövningssystemet. Visserligen kan det ur handläggningssynpunkt vara fördelaktigt att bibehålla nuvarande ordning med en i princip sammanhållen domstolsprövning hos vattendomstolarna med skyldighet för domstolarna att genom underställning få tillåtlighetsfrågan beträffande riksviktiga företag prövade av regeringen. Såsom också framhållits i utredningsbetänkandet får man emellertid med det nu valda prövningssystemet en bättre samordning med den prövning som sker enligt byggnads- och miljölagstiftningen.

Länsstyrelsernas nya uppgifter som vattenrättsliga prövningsorgan förutsätter, som utredningen påpekat, viss personell förstärkning hos länsstyrelserna. Förbundet vill understryka det angelägna i att en sådan förstärkning också kommer till stånd vilket måste anses vara en given förutsättning för att länsstyrelserna skall kunna fullgöra dessa nya åligganden på ett behörigt sätt. Personalen hos länsstyrelserna bör inte enbart ha kunskap inom vattenbyggnad utan även inom hydrologi och hydrogeologi. Det är

här viktigt med ett nära samråd mellan denna personal samt kommunerna och deras tekniska nämnder.

Arkitektförbundet: Från förbundets utgångspunkter synes länsstyrelsernas tillståndsprövning vara en riktig utveckling. Inte bara från samordningssynpunkt utan även med beaktande av den bättre lokalkännedom som kan förväntas föreligga inom länsstyrelsen samt de förbättrade möjligheterna för enskilda sakägare till kontakt med prövningsmyndigheten. Som utredningen anför kommer personella resursförstärkningar inom länsstyrelserna att bli nödvändiga för att möta de nya kompetenskraven, då främst inom naturvårdsenheterna men eventuellt även inom andra enheter.

Beträffande frågan om kompetensfördelningen mellan tillståndsmyndigheterna anser flera av *länsstyrelserna* att de bör kunna anförtros att pröva flera typer av vattenföretag. Man förutsätter också – liksom utredningen – att länsstyrelserna erhåller erforderlig personalförstärkning för att kunna fullgöra de nya uppgifterna enligt VL-förslaget.

Koncessionsnämnden för miljöskydd: Nämnden kan i princip tänka sig ett uppdelat prövningssystem men anser att det finns anledning att ifrågasätta den utformning som det fått i utredningens betänkande. Det kan nämligen med skäl befaras att den föreslagna prövningsordningen blir administrativt tungrodd och kostnadskrävande och att mindre och medelstora företag – vilka utgör det övervägande flertalet av de prövningspliktiga företagen – får stora svårigheter att uppfylla de krav på sökandeparten som förslaget innebär.

Risken för att presumtiva sökande av kostnadsskäl avstår från att söka tillstånd till vattenföretag som från allmän synpunkt skulle vara nyttiga kan onekligen väntas öka. – Kostnadsfrågan är enligt nämndens mening så betydelsefull för prövningssystemets utformning att den förtjänar en närmare analys.

Sökandesidans kostnader i ett vattenmål kan enligt koncessionsnämnden grovt uppdelas i fyra poster: 1) sökandens egna kostnader för att åskådliggöra det sökta företagets utformning (teknisk beskrivning etc.); 2) sökandens kostnader för utredningar m. m. avseende företagets verkningar från allmän synpunkt; 3) sökandens kostnader för utredningar m. m. avseende företagets inverkan på motstående enskilda intressen; och 4) ersättning för motparters rättegångskostnader. Posterna 1) och 2) torde inte i högre grad påverkas av prövningssystemets utformning, eftersom i ett uppdelat system därmed sammanhängande frågor i allt väsentligt behandlas endast vid tillåtlighetsprövningen. Posten 3) – sökandens kostnader för utredningar m. m. om skador på enskilda intressen – kan däremot bli större i ett uppdelat system än i ett sammanhållet, nämligen om det uppdelade systemet utformas så att frågor om inverkan på enskilda intressen behandlas i båda prövningsleden. Ersättningen för rättegångskostnader slutligen (post 4) blir uppenbarligen väsentligt större i ett delat system än i ett sammanhållet, om ersättning utgår för kostnader både i det administrativa och i det judiciella förfarandet. Om kostnadsersättning utgår endast i det senare prövningsledet, torde däremot posten 4) bli något mindre i ett delat prövningssystem än i ett sammanhållet.

Utredningens prövningssystem är utformat så att sökandesidans sammanlagda kostnader för förfarandet kan antagas komma att stiga väsentligt jämfört med nuvarande förhållanden. Detta beror huvudsakligen på två omständigheter, dels att frågor om inverkan på motstående enskilda intressen i betydande grad kan komma upp också under den administrativa tillåtlighets- och villkorsprövningen, dels att ersättning för motparters

rättegångskostnader skall utgå i båda prövningsleden. I dessa hänseenden skiljer sig VL-förslaget från vad som gäller enligt ML; i stället är förslaget härvidlag utformat i huvudsaklig överensstämmelse med expropriationslagen.

Till detta bör läggas att också tidsåtgången för den administrativa tillåtlighets- och villkorsprövningen kan antagas öka väsentligt, om man – exempelvis genom gynnsamma rättegångskostnadsregler – underlättar för de enskilda sakägarna att föra in frågor om enskilda intressen och sakägarnas synpunkter på tillåtlighetsbedömningen i det administrativa förfarandet. Med detta påpekande har koncessionsnämnden inte tagit ställning i frågan, huruvida sakägarna bör vara berättigade till ersättning för sina kostnader under ett eventuellt administrativt förfarande (jfr i det följande), men nämnden anser det angeläget att också tidsaspekten beaktas när rättegångskostnadsreglerna skall utformas.

Koncessionsnämndens slutsats av det anförda är att man – med tanke särskilt på de små och medelstora vattenföretagen, däribland en mycket stor del av de företag som har till syfte att tillgodose kommunala och andra allmänna intressen – inte kan acceptera ett så tungt och dyrbart prövningssystem som VL-förslaget innebär. Härvid bör också beaktas att utredningens förslag innebär en utvidgning av förprövningsskyldigheten. – I stället måste man välja mellan antingen ett sammanhållet system, i princip överensstämmande med det nuvarande, eller ett uppdelat system med sådan utformning att bevakningen av enskilda intressen i huvudsak blir koncentrerad till det judiciella prövningsförfarandet. Det senare alternativet skulle därvid kunna utformas med ML:s prövningssystem som förebild.

Valet mellan de angivna alternativen beror på vilket avseende man fäster vid å ena sidan värdet av att de enskilda sakägarna, miljögrupper etc. har goda möjligheter att få sina synpunkter framförda och beaktade redan vid tillåtlighetsprövningen, å andra sidan önskemålet att tillåtlighetsprövningen också av de medelstora och små vattenföretagen sker i administrativ ordning med en politiskt ansvarig myndighet – regeringen – som slutinstans. Koncessionsnämnden anser sig inte för egen del böra taga slutlig ställning i frågan men vill på grundval av sina erfarenheter av ML:s prövningssystem framföra vissa synpunkter och även skissera hur ett uppdelat system för vattenmålen skulle kunna utformas.

Tillåtlighetsreglerna i VL-förslaget innebär att vattenföretagen i första hand skall bedömas från allmänna planeringssynpunkter och med hänsyn till sina följder för olika allmänna intressen. Prövningen får därför mer karaktär av lämplighetsavvägningar än av en judiciell bedömning. Vid denna typ av avgöranden är det särskilt betydelsefullt att lagtillämpningen blir konsekvent och enhetlig och inte uppfattas som växlande eller rent av godtycklig. – Om tillståndsprövningen koncentreras till de sökta företagens tillåtlighet från allmän synpunkt, kan prövningen i första instans utföras av ett organ med förhållandevis liten personal. Följden därav blir dels att varje handläggare får ta befattning med ett relativt stort antal ärenden, dels att det är möjligt för de olika handläggarna att hålla sig underrättade om innehållet i beslut där de inte själva deltagit. Det är därför väsentligt lättare för ett sådant prövningsorgan att utbilda och vidmakthålla en gemensam praxis i tillåtlighetsbedömningen än det är för en myndighet som också har att syssla med skadereglering. Vattendomstolarnas arbetsuppgifter ligger för närvarande tidsmässigt till övervägande delen inom skaderegleringsområdet; uppskattningsvis är proportionen mellan

arbetet på skadereglering och arbetet på tillståndsprövning minst 3: 1. Prövningsorgan som också har att handlägga skaderegleringsfrågor kan därför antagas behöva minst fyra gånger så stor personal som ett organ med enbart tillståndsprövningsuppgifter. Möjligheten för handläggarna i ett sammanhållet prövningssystem att vidmakthålla en gemensam praxis minskas ytterligare av att skaderegleringen nästan med nödvändighet kräver en regional placering av prövningsorganen i första instans. – Nu angivna omständigheter utgör enligt nämndens mening vägande skäl för ett uppdelat prövningssystem, där tillåtlighetsbedömningen överlämnas till en administrativ myndighet som har hela landet som arbetsområde men ändå inte är större än att kommunikationerna mellan de olika handläggarna verkligen fungerar. Inte minst vid den omprövning av äldre vattenföretag som enligt utredningens förslag skall komma till stånd måste det vara synnerligen angeläget att prövningen inom olika delar av landet sker enligt enhetliga grunder.

Om man vill få till stånd ett uppdelat prövningssystem med klar åtskillnad mellan ett administrativt prövningsled för allmänna frågor och ett judiciellt prövningsled för skadereglering och andra enskilda frågor, måste vissa ändringar genomföras i utredningens VL-förslag. – – –

Koncessionsnämnden är medveten om att ett borttagande av sakägarnas nuvarande rätt till ersättning för sina kostnader i samband med tillåtlighetsprövningen kan uppfattas som en betydande försvagning av sakägarnas ställning och skulle begränsa deras möjligheter att framföra synpunkter på tillåtligheten av ett sökt vattenföretag och beträffande de huvudsakliga tillståndsvillkoren. Det bör dock understrykas att sakägare och andra intresserade även med denna prövningsmodell kommer att vara oförhindrade att agera också under tillåtlighetsprövningen och att de genom kungörelseförfarandet sätts i tillfälle att bevaka sina intressen både skriftligen och vid prövningsmyndighetens sammanträden. Man bör inte heller underskatta sakägarnas möjligheter att genom rättshjälp och/eller samgående i grupper och organisationer få fram de ekonomiska resurser som kan erfordras för ett effektivt uppträdande i tillståndsfrågorna. – Huruvida nackdelarna av ett uppdelat prövningsförfarande fullt ut uppväges av de fördelar genom en förbättrad tillståndsprövning som torde kunna vinnas, är svårt att säga, eftersom nackdelarna och fördelarna ligger på helt olika plan. Vattenlagsutredningens försök att uppnå fördelarna utan att behöva vidkännas olägenheterna, dvs. förslaget om en uppdelad prövning med bibehållande av sakägarnas nuvarande rättsställning, lider dock enligt koncessionsnämndens mening av så allvarliga brister att det inte kan godtagas.

Många remissinstanser är kritiska mot utredningens förslag till ett delat prövningssystem. Dessa är *Svea hovrätt, hovrätten för Nedre Norrland, samtliga tingsrätter som är vattendomstol, domstolsverket, statens vägverk, SMHI, kammarkollegiet, lantbruksnämnderna i Blekinge, Kristianstads* och *Malmöhus län, fiskeristyrelsen, Sveriges geologiska undersökning, länsstyrelsen i Kristianstads län, VASO, Svenska samernas riksförbund, Svenska naturskyddsföreningen, Sveriges advokatsamfund, Sveriges domareförbund, Fastighetsrådens förening, LRF, Näringslivets byggnadsdelegation, Svenska flottledsförbundet, Sveriges fiskares riksförbund, Svenska Insjöfiskarenas centralförbund, Föreningen statens lantbruksingenjörer* och *Norrlands naturvärn.*

Kritiken mot utredningens förslag kan i stora drag sammanfattas i följande elva punkter.

1. För många prövningsinstanser.
2. Kraven på effektivitet och snabbhet uppfylls ej.
3. Ökat besvär för parterna m. fl.
4. Kraven på saklighet och rättssäkerhet kommer inte att tillgodoses.
5. Samordning VL – ML ej nödvändig.
6. Svårigheter att beakta alla skadeverkningar vid tillståndsprövningen.
7. Länsgränserna följer inte gränserna för avrinningsområden.
8. Problem med verkställighet av tillståndsbeslut.
9. Svårigheter att bedöma parts kostnader för tillståndsprövningen.
10. Länsstyrelsen skall vara både tillstånds- och tillsynsmyndighet.
11. Stora personalförstärkningar krävs.

De kritiska synpunkterna kan exemplifieras med följande uttalanden.

1. För många prövningsinstanser

Det antal instanser som enligt förslaget skulle ha att pröva villkor för vattenföretag uppgår till sju, nämligen länsstyrelsen, koncessionsnämnden, regeringen, förrättningsman för markavvattningsföretag, fastighetsdomstol, hovrätt och högsta domstolen. En rimlig strävan måste vara att begränsa detta antal. *(Svea hovrätt, Jämtbygdens tingsrätt, domstolsverket, kammarkollegiet, Sveriges advokatsamfund)*

2. Kraven på effektivitet och snabbhet uppfylls ej

I miljöskyddsärenden kan, utan större olägenhet, tillåtlighets- och ersättningsfrågor behandlas av olika myndigheter. Detta därför att, till skillnad från vattenmål, endast ett fåtal miljöskyddsärenden föranleder ersättningsanspråk. – Enligt det föreslagna systemet kommer så gott som varje vattenmål av någon betydelse att behandlas av två myndigheter. Uppdelningen dem emellan är dessutom icke så klar som i miljöskyddsärenden, ty enligt VL-förslaget har tillståndsmyndigheten möjlighet att föreskriva endast de villkor som i huvudsak skall gälla beträffande företaget och att därefter överlämna åt fastighetsdomstolen att meddela övriga villkor. En och samma delfråga kan därför komma att behandlas av två myndigheter, vilket ytterligare bidrar till att förfarandet blir långsamt och dyrbart. *(Svea hovrätt, Växjö tingsrätt, domstolsverket, lantbruksnämnderna i Blekinge* och *Malmöhus län, Sveriges domareförbund, VASO, Näringslivets byggnadsdelegation, Svenska flottledsförbundet, Föreningen statens lantbruksingenjörer)*

Splittringen av de vattenrättsliga frågorna mellan ett flertal administrativa myndigheter inbördes samt mellan dessa myndigheter och domstolar medför en rad svårbemästrade samordningsproblem och andra praktiska olägenheter. *(Hovrätten för Nedre Norrland)*

Frågor om tillstånd, villkor, skadeförebyggande åtgärder och skadereglering kan inte kopplas samman på ett tillfredsställande sätt. *(Hovrätten för Nedre Norrland, Stockholms tingsrätt, statens vägverk, länsstyrelsen i Kristianstads län)*

Kraven på effektivitet och snabbhet förutsätter att prövningen sammanhålles i ett förfarande med så få beslutande myndigheter som möjligt. Genom ett sådant förfarande kan samma personer följa ett mål från ansökan till dom och möjligheter finns till en enhetlig bedömning av det komplex av frågor, som särskilt större kraftutbyggnadsmål omfattar. Särskilt

betydelsefullt är detta med avseende på villkorsprövningen. Härtill kommer också vinsten från arbetsekonomiska synpunkter. *(Vänersborgs tingsrätt, SMHI)*

En uppdelning av tillståndsprövning och skadereglering synes inte vara ändamålsenlig och innebär förmodligen en försvagad ställning för det enskilda fiskeintresset, vilket konstaterats i koncessionsmålen. Genom den föreslagna uppdelningen kommer man inte ifrån dubbelarbete och risken för en ökad byråkratisering är stor. *(Svenska Insjöfiskarenas centralförbund)*

Utredningen har förutsatt att de huvudsakliga villkoren för vattenföretaget skall anges av tillståndsmyndigheten medan övriga villkor kan överlämnas till fastighetsdomstolen. Bland villkoren förekommer vanligen åläggande för sökanden att utföra skadeförebyggande åtgärder av olika slag. Det är närmast självklart att prövningen av dessa åtgärder och av ersättningsfrågorna hänger så intimt samman att den måste företas i ett sammanhang av en myndighet. Sällan förekommer att sökandens förslag i dessa hänseenden kan fastställas utan ändringar, vilka då kommer till stånd successivt under handläggningens gång inför vattendomstolen. Men även villkor av annat slag såsom större skadeförebyggande åtgärder, tappningsbestämmelser och stundom också utförandet av i företaget ingående byggnadsverk kan ha sådant samband med skadefrågorna att det vid skaderegleringen visar sig nödvändigt att ändra sökandens förslag. Det förekommer således ej sällan att det företag som slutligen blir tillåtet i väsentliga delar ser annorlunda ut än det som sökanden ursprungligen begärt prövning av. Det torde närmast vara omöjligt för en myndighet som endast handhar tillståndsprövningen att rätt avgränsa vilka villkor som kan fastställas utan risk för komplikationer vid efterföljande skadereglering i fastighetsdomstolen, och detta särskilt som tillståndsmyndighetens ledamöter enligt förslagets modell åtminstone efter någon tid kommer att sakna erfarenhet av skadereglering. Om tillståndsmyndighetens beslut är olämpligt, måste frågan då på nytt tas upp där, för att sedan åter handläggas av fastighetsdomstolen. Det bör också framhållas att vattenmålen ofta innehåller omfattande tekniska utredningar om t. ex. komplicerade hydrologiska förhållanden som är av betydelse såväl för prövning av företagets tillåtlighet och därmed sammanhängande villkor som också för värdering av skadorna. I ett större vattendrag med ett system av års- och korttidsregleringsmagasin och varierande föreskrifter om tappning m. m. kan konsekvenserna av ett ingrepp vara mycket svåra att överblicka. Det måste innebära onödigt dubbelarbete och avsevärda kostnader att två myndigheter skall sätta sig in i dessa frågor för att prövningen av företaget skall kunna genomföras. *(Fastighetsrådens förening, Föreningen statens lantbruksingenjörer)*

Nuvarande ordning med regeringsprövning av de större vattenföretagen innebär att ansökan ges in till vattendomstolen som med eget yttrande hänskjuter frågan om tillåtligheten till regeringen. Vattendomstolen är därmed väl insatt i målet redan före skaderegleringen. Dubbelarbete i den mening som utredningens förslag innebär föreligger därför ej med nuvarande ordning. Den samlade intresseavvägning, som nu förekommer i flertalet vattenmål, skulle helt omöjliggöras med det nya systemet till skada för främst sakägarna. Åtskilliga praktiska olägenheter skulle även uppstå. *(Växjö tingsrätt)*

3. Ökat besvär för parterna m.fl.

För sakägarna, som ofta själva för sin talan, måste det te sig förvirrande och dyrbart med två samtidiga eller på varandra följande förfaranden med olika kungörelser, skriftväxlingar och förhandlingar. *(Svea hovrätt, Växjö tingsrätt, Sveriges domareförbund)*

Ett långdraget förfarande med flera myndigheter att vända sig till återverkar på parternas arbete och därmed förenade kostnader, vilka enligt kostnadsreglerna i sin helhet kommer att drabba sökanden. Beaktas dessutom att utredningsförslaget leder till dubbla kungörelsekostnader, kan man inte utesluta en risk för att den som planerar ett mindre vattenföretag kan komma att avstå från detta enbart av rättegångskostnadsskäl. Dessutom torde man få räkna med en minskad benägenhet hos företagare att påkalla prövning där sådan inte är obligatorisk. *(Hovrätten för Nedre Norrland)*

En ytterligare komplikation med det splittrade tillstånds- och skaderegleringsförfarandet blir svårigheten för alla berörda myndigheter och enskilda att hålla sig underrättade om förefintliga beslut med åtföljande svårighet att få erforderlig helhetssyn. *(Fiskeristyrelsen)*

4. Kraven på saklighet och rättssäkerhet kommer inte att tillgodoses

Med kravet på saklighet avses att prövningen bör ske objektivt. Att till grund för prövningen ligger politiska beslut får icke medföra att prövningsmyndigheten i sin bedömning av dessa beslut eller eljest skall vara underkastad direktiv i det särskilda fallet. Detta har betydelse bl. a. för att lika saker bedöms lika, vilket i sin tur är nödvändigt för att enskilda skall våga sig på de stora investeringar som redan medelstora vattenföretag medför. Kravet på tillgodoseende av rättssäkerhetssynpunkter medför bl. a. att förfarandet hos prövningsmyndighet måste medge insyn i beslutsunderlaget. Telefonkontakter och andra formlösa samråd får icke läggas till grund för tillståndsbeslut. *(Vänersborgs tingsrätt, SMHI)*

En annan nackdel som vidlåder förslaget och går ut över parterna utgör den fara för rättssäkerheten som ligger i att olika typer av myndigheter skall försöka svara för en enhetlig och konsekvent rättstillämpning. Risken för att länsstyrelserna ej skall kunna gå i land med den uppgiften är uppenbar. De företag av mindre omfattning som enligt förslaget skall tillståndsprövas av länsstyrelserna kan ofta kräva en kvalificerad bedömning. Vidare kan man inte utesluta att länsstyrelserna kan komma att överbetona sådana allmänna intressen som de har att tillvarata i andra funktioner än som tillståndsmyndighet. *(Hovrätten för Nedre Norrland, Jämtbygdens* och *Stockholms tingsrätter, domstolsverket, fiskeristyrelsen)*

Nuvarande prövningsordning äger många förtjänster jämfört med ett administrativt system, där det föreligger en risk för att de i samband med vattenföretag väsentliga hydrologiska frågorna kan komma att bli ofullständigt behandlade. Erfarenheterna av koncessionsnämndens övertagande av ärenden rörande utsläpp till vatten tyder på att de hydrologiska aspekterna i sådana ärenden, som vid prövning i vattendomstol ofta blev föremål för ingående utredningar, vid motsvarande prövning enligt ML fått en summarisk behandling. *(SMHI)*

Direkt olämpligt är det att göra länsstyrelserna till tillståndsmyndigheter. Skadeverkningarna på fisket uppstår ofta på långt avstånd från störningskällan. Om ett länsstyrelsebeslut i ett län t. ex. favoriserar näringslivsintresset i det egna länet på bekostnad av fisket i ett annat län

kan det visserligen hävdas att avvägningsfrågan kan bringas under högre myndighets prövning besvärsvägen. Den försening och fördyring detta skulle medföra för samhället och den enskilde kan undvikas vid ett sammanhållet prövningsförfarande vattendragsvis. Särskilt betänkligt är det att flera av de företagstyper som länsstyrelsen föreslås få besluta om endast skenbart är oförargliga. Fiskeribiologiskt kan många av dem ha ödeläggande effekter på vandringsfisk till men för lek och uppväxt samt skada för såväl yrkes- som fritidsfiske inom stora, avlägsna områden. *(Fiskeristyrelsen)*

Länsstyrelserna har till uppgift att bevaka vissa allmänna intressen vid vattenföretags tillkomst och vidmakthållande. Länsstyrelsen kommer härvid att uppträda som företrädare för vissa allmänna partsintressen, främst bevarandeintressen, som skall vägas mot enskilda och i vissa fall andra allmänna intressen. Länsstyrelsens partsneutralitet kan därvid ifrågasättas. *(LRF)*

5. Samordning VL – ML ej nödvändig

Den enda fördelen med utredningens förslag skulle vara att samma myndighet och samma domstolar prövade frågor enligt VL och ML. Betydelsen härav bör dock icke överskattas. I de fall då ett företag skall prövas enligt båda lagarna (t. ex. kärnkraftverk, utfyllnader, bortledning och utsläpp av vatten m. m.) erfordras ändå tillstånd av flera myndigheter, och en sammanslagning av prövning enligt VL och ML är knappast av större betydelse. Ett visst resultat i detta avseende bör för övrigt kunna vinnas genom ändring av nuvarande forumregler. Härigenom skulle även kunna undanröjas den osäkerhet som för närvarande föreligger beträffande gränsen mellan prövning enligt den ena och den andra lagen. *(VASO)*

De frågor som koncessionsnämnden nu har att pröva gäller uteslutande företag av immissionskaraktär och frågor om skyddsåtgärder eller begränsningar till förhindrande av verkningarna av sådan miljöfarlig verksamhet som förorenande av vattendrag eller av luften och vidare avseende buller, skakningar, ljus eller annat. De vattenföretag som avses bli prövade enligt VL-förslaget företer regelmässigt inte någon likhet med sådan miljöfarlig verksamhet som skall prövas enligt ML. Det finns inga övertygande sakliga skäl för att åt en och samma myndighet anförtro prövningen av såväl typiskt miljöfarliga företag som vattenföretag. *(Sveriges advokatsamfund)*

6. Svårigheter att beakta alla skadeverkningar vid tillståndsprövningen

I större vattenmål borde – liksom för närvarande – oeftergivligen kunna krävas en från början framlagd utredning, som ger en överblick över företagets skadeverkningar och kan utgöra grundval för såväl bedömningen av den ekonomiska tillåtligheten och villkorsfrågor som den efterföljande skaderegleringen. Vid en helt åtskild skadereglering skulle eljest om det vill sig illa kunna påvisas skador av sådan omfattning att det tillstadda företaget borde ha förklarats otillåtligt eller i vart fall begränsats. En jämförelse med ML:s prövningsordning är inte ändamålsenlig i detta sammanhang, eftersom någon utförligare ekonomisk utredning av skador för motstående intressen ej behövs vid tillståndsprövningen enligt ML. Vad gäller mindre vattenmål kommer med den föreslagna ordningen förutsättningar att saknas för att på en gång avgöra såväl tillstånds- som ersättningsfrågorna. *(Hovrätten för Nedre Norrland)*

Intresseöverviktsprincipen vid tillståndsgivningen har samband med skadeverkningar, som blir närmare utredda först genom det judiciella

förfarandet. Frågor om företagets utformning, i synnerhet då det gäller skadeförebyggande åtgärder har också ett direkt samband med skadereglerings frågorna. Från handläggningssynpunkt vore det önskvärt att dessa frågor kunde samordnas. *(Näringslivets byggnadsdelegation)*

7. Länsgränserna följer inte gränserna för avrinningsområden

För vattenföretag är länen olämpliga administrativa områden i framför allt två avseenden. För det första är de i många fall så små att handläggande personal kommer att sakna den erfarenhet som behövs för de svåra tekniska bedömningar som ofta förekommer även vid mindre företag. För det andra är länsgränserna klart olämpliga som skiljelinjer då de saknar varje anknytning till avrinningsområdena. Visserligen skall enligt VL-förslaget företag som berör flera län prövas av länsstyrelsen i det län där företaget i huvudsak skall utföras, men en sådan regel ger ingen tillfredsställande gränsdragning för olika länsstyrelsers befattning med vattenföretag. Ett företag kan vara beläget i ett län medan dess verkningar drabbar ett annat. *(Svea hovrätt, kammarkollegiet, Svenska naturskyddsföreningen)*

Som en fördel med vattendomstolssystemet kan framhållas domsområdenas överensstämmelse med hydrologiska regioner. Samhällets behov av en övergripande vattenplanering, som framhålles i betänkandet, innebär krav på bedömningar omfattande hela avrinningsområden. Sådana bedömningar krävs även i samband med prövningen av många lokala vattenföretag, speciellt sådana som innebär uttag eller omfördelning av vatten. En uppdelning av ärendena efter administrativa gränser kan allvarligt försvåra en övergripande hydrologisk bedömning. *(SMHI)*

Det starkaste skälet till att nuvarande system är överlägset det som utredningen föreslår är att vattendomstolarna geografiskt är anknutna till naturliga gränser som följer nederbördsområden och vattendelare och inte av människan konstruerade administrativa gränser. Anknytningen till nederbördsområden är vida överlägsen andra gränsdragningar om man ska kunna nå en eftersträvad helhetsbedömning. Att domstolarna skall ha sådan anknytning även i fortsättningen har för övrigt inte ifrågasatts av utredningen när det gäller skadereglering. Några skäl för denna skillnad i synsätt på tillståndsfrågan och skaderegleringen har inte anförts. Fiskeribiologiska skäl talar däremot för den nuvarande ordningen. *(Fiskeristyrelsen)*

Anspråken på vattentillgångarna i landet blir allt större såväl i fråga om de "förbrukande" vattenföretagen (vattenkraft, vatten till industrier och kommuner, bevattning) som i fråga om bevarandeintressena (fiske, friluftsliv, miljö). Även vattnens användbarhet som recipient för avloppsvatten kommer in i bilden. Utvecklingen kommer säkerligen att gå mot större anspråk på vattnet i framtiden. I de flesta vattendrag får därför nästan varje vattenföretag – förr eller senare – återverkningar utefter hela vattendraget. Detta ställer stora krav på tillståndsmyndigheten, dels såvitt gäller kännedomen om vattendragets hydrologi och de verkningar hittills genomförda företag har, dels i fråga om bedömningen av vilka de framtida anspråken kan bli och vilken hänsyn som skall tas därtill. Viktigt för likformigheten och säkerheten i avgörandena är därför att tillståndsprövningen av om möjligt alla vattenföretag inom ett och samma avrinningsområde görs av samma myndighet. En uppdelning exempelvis efter länsgränser skulle avsevärt försvåra prövningen. Men myndighetens geografiska arbetsområde bör ej heller vara alltför stort eftersom den nödvändiga

kännedomen om förhållandena inom området då skulle gå förlorad. Att till en central instans i Stockholm flytta över prövningen av andra företag än sådana som har stor omfattning och stor inverkan på allmänna intressen kan ej vara en lämplig lösning. *(Fastighetsrådens förening)*

8. Problem med verkställighet av tillståndsbeslut

Sökanden kommer ofta att avvakta tillståndsbeslut innan han fullföljer saken genom ansökan till fastighetsdomstol om skadereglering. Särskilt i dessa fall kommer tiden mellan ingivandet av ansökan om tillstånd och den tidpunkt då arbetena kan igångsättas att bli mycket längre än f. n. *(Svea hovrätt)*

En särskilt viktig samordningsfråga gäller verkställighetstillstånd. De administrativa myndigheterna ger enligt förslaget tillstånd som inte kan utnyttjas förrän fastighetsdomstolen inlett sin prövning av ersättningsfrågorna. Det är fastighetsdomstolen som prövar, om verkställighetstillstånd kan medges mot provisorisk skadereglering. Också här uppstår från sökandens synpunkt samordningsproblem då det gäller igångsättningen genom den föreslagna uppdelning på en administrativ och en judiciell prövning. *(Näringslivets byggnadsdelegation)*

9. Svårigheter att bedöma parts kostnader för tillståndsprövningen

För fastighetsdomstolarna blir det en svår och grannlaga uppgift att bestämma ersättning för sakägarnas kostnader vid de administrativa tillståndsmyndigheterna. Redan vattendomstolarnas nuvarande skyldighet att bestämma ersättning för sakägares kostnader vid förberedande sammanträde enligt vattenrättskungörelsen (1971: 789) kan innebära en svår avvägning på osäkert underlag. *(Svea hovrätt, domstolsverket)*

10. Länsstyrelsen skall vara både tillstånds- och tillsynsmyndighet

Från principiell synpunkt är det olämpligt att tillståndsmyndigheten även skall svara för tillsyn och kontroll. Risk finns då att bestämmelserna i tillståndsbeslutet inte utformas tillräckligt noggrant och att i stället kompletterande föreskrifter lämnas då tillsynen utövas. Den misstanken får inte uppkomma att länsstyrelsen som kontrollorgan underlåter att göra erforderliga påpekanden om brister i villkoren för ett vattenföretag därför att villkoren fastställts av länsstyrelsen som tillståndsmyndighet. Med hänsyn till allmänhetens intresse av att givna föreskrifter följs är det av vikt att vattenföretagen kontrolleras, men kontrollen bör inte utövas av tillståndsmyndigheten. *(Stockholms tingsrätt)*

11. Stora personalförstärkningar krävs

Enligt utredningen skulle tillståndsprövning i länsstyrelserna motivera personalförstärkning. Sålunda uttalas att varje länsstyrelse bör utrustas med i varje fall en person med vattenbyggnadsteknisk sakkunskap. I de mindre länen torde dock arbetsuppgifterna icke bli så omfattande att de, även om den offentliga tillsynen av vattenföretag utökas, ger arbete åt en heltidsanställd vattenbyggnadstekniker. *(Svea hovrätt, domstolsverket, kammarkollegiet, lantbruksnämnderna i Blekinge, Kristianstads* och *Malmöhus län, Sveriges domareförbund)*

Enligt förslaget skall tillståndsmyndigheterna kunna delegera vattenbyggnadstekniska beslut, såsom fastställandet av regleringsgränser och tappning, till fastighetsdomstolarna. Då dessa domstolar därtill liksom hittills skall vara fullföljdsinstans vid överklagande av beslut om markav-

vattning, måste där alltjämt finnas vattenbyggnadstekniker. Nyanställning av vattenbyggnadstekniker vid länsstyrelserna kommer alltså ej att medföra motsvarande besparing vid fastighetsdomstolarna. *(Svea hovrätt, kammarkollegiet, lantbruksnämnderna i Blekinge, Kristianstads* och *Malmöhus län)*

De organisatoriska förslagen borde, för att underlätta ett ställningstagande, såsom förutsatts i utredningens direktiv ha åtföljts av kostnadsberäkningar. Så har icke skett. Det är ändock uppenbart att det allmännas kostnader blir betydande. *(Svea hovrätt)*

Koncessionsnämnden kan, med de nya arbetsuppgifter som anges i förslaget, mycket väl tänkas växa till åtta eller flera avdelningar. Blir nämnden så stor kommer troligen att resas krav på utlokalisering – kanske genom att nämndens avdelningar får flytta till var sitt distrikt. Har kraven framgång, uteblir den fördel i form av enhetlig praxis som utredningen väntar av en sammanhållen nämnd. *(Svea hovrätt)*

Enligt förslaget är regeringen fullföljdsinstans icke endast för alla tillåtlighetsfrågor utan även rörande utformningen av olika villkor samt fastställandet av regleringsavgift och tid för omprövning m. m. Därmed följer ett sådant merarbete för regeringskansliet att detta måste förstärkas. Merarbetet är naturligtvis berättigat i den mån prövningen avser frågor av större samhällsintresse. Flertalet överklaganden kommer dock att gälla frågor av annan och för den centrala planeringen tämligen likgiltig karaktär. *(Svea hovrätt, domstolsverket)*

Många remissinstanser har förordat den s. k. vattendomstolsmodellen, som innebär att nuvarande prövningssystem i princip behålls. I vissa fall föreslås modifikationer i detta system. Till vattendomstolsmodellens förespråkare hör *Svea hovrätt, Vänersborgs tingsrätt, domstolsverket, statens vägverk, SMHI, kammarkollegiet, lantbruksnämnderna i Blekinge, Kristianstads* och *Malmöhus län, fiskeristyrelsen, Sveriges geologiska undersökning, länsstyrelsen i Kristianstads län, Svenska samernas riksförbund, Sveriges advokatsamfund, LRF, Svenska flottledsförbundet, Sveriges fiskares riksförbund, Svenska Insjöfiskarenas centralförbund, Föreningen statens lantbruksingenjörer* och *Norrlands naturvärn.*

Luleå och *Växjö tingsrätter* samt *VASO* förordar i och för sig vattendomstolsmodellen men anser att frågan bör utredas ytterligare och förutsättningslöst.

En minoritet av två ledamöter av Umebygdens tingsrätt: I likhet med domstolens majoritet anser vi att utredningens förslag till prövningssystem inte bör godtas. – – – Det är framför allt i mål om större vattenbyggnadsföretag som planeringssynpunkterna får sin väsentliga betydelse. Och i dessa mål leder det 1971 genomförda prövningssystemet, varigenom målen – efter beredning vid vattendomstolen – underställs regeringens prövning i tillåtlighetsfrågan, till erforderligt beaktande av rikssynpunkter på planeringen. Sedan regeringens medgivande till företaget föreligger kan i många fall dom med byggnadstillstånd rörande själva anläggningen meddelas av vattendomstolen omedelbart och utan ny huvudförhandling. Detta förutsätter naturligtvis att vattendomstolen redan vid den förhandling och syn som föregått hänskjutandet till regeringen behandlat de frågor rörande bl. a. ersättning för ianspråktagen mark som måste vara lösta för att byggnadstillstånd skall kunna meddelas.

Gentemot utredningens förslag vill vi framhålla att det torde vara en fördel att beredningen av de större vattenmålen sker av en regional myn-

dighet, som är väl förtrogen med hydrologiska och andra förhållanden i vederbörande vattendrag.

I de mål, i vilka tillåtligheten med nuvarande regler i VL avgörs av vattendomstolen och där regeringen inte särskilt förbehållit sig prövningen, ger utredningens förslag till ändrade tillåtlighetsregler tillräckliga möjligheter för en prövningsmyndighet på regional nivå att beakta de planeringssynpunkter som här kan vara aktuella.

Vi kan icke biträda uppfattningen att vatten- och miljöskyddsärenden bör prövas i samma ordning. Prövningen av miljöskyddsärenden är – särskilt när det gäller villkor för utsläpp från större industrier eller från större kommunala avloppsanläggningar – av så speciell art att det inte synes lämpligt att splittra dessa frågor på sex olika lokala instanser. Eftersom reningsanordningar regelmässigt är mycket dyrbara – föreskrivna sådana medför ju ibland att industrier måste läggas ned – är det inte minst från konkurrenssynpunkt angeläget att prövningen av dessa frågor blir enhetlig och konsekvent. Detta krav tillgodoses bäst genom det nuvarande systemet med en central koncessionsnämnd (låt vara att denna arbetar på flera avdelningar). Vi erinrar om att det var krav i bl. a. dessa avseenden som föranledde statsmakterna att år 1969 frångå immissionssakkunnigas förslag om att lägga miljöskyddsärendena hos vattendomstolarna och i stället besluta om nu gällande system för prövning av sådana ärenden. – – –

När prövning enligt både VL och ML förekommer beträffande ett och samma företag är det helt olika saker som prövas, i vattenmålet oftast frågor om utläggande av ledningar i vatten eller anordnande av avfallsdammar eller dylikt.

Inget hindrar – och så sker i praktiken ibland redan nu – att sökanden ungefär samtidigt med ansökningen till koncessionsnämnden (eller i dispensärenden till naturvårdsverket respektive länsstyrelsen) hos vattendomstolen villkorligt ansöker om tillstånd till erforderliga vattenbyggnadstekniska åtgärder. Planerna på dessa åtgärder brukar föreligga utarbetade och ingå i ansökningen till koncessionsnämnden resp. naturvårdsverket eller länsstyrelsen. Även om vattenmålet naturligtvis inte avgöres förrän miljövårdsmyndigheten träffat sitt avgörande, kan vattenmålet kungöras och skriftväxlingen däri ske parallellt med behandlingen av miljöskyddsärendet. Om det undantagsvis skulle förekomma att miljövårdsmyndigheten träffar ett beslut som nödvändiggör andra vattenbyggnadstekniska anordningar än sökanden förutsatt i vattenmålet, får sökanden ändra sin ansökan i detta mål och ny kungörelse och skriftväxling ske.

Slutsatsen av förestående resonemang blir att vi anser att vattenmålen även i fortsättningen bör – med tillämpning av det sedan 1971 gällande prövningssystemet i fråga om större vattenföretag och med de ändringar av tillåtlighetsreglerna som VL-förslaget innehåller – handläggas av vattendomstol. Denna bland allmänheten väl inarbetade benämning bör bibehållas och vattendomstolen bör utgöras av tingsrätten i nu gällande sammansättning för behandling av vattenmål. Länsstyrelserna skall alltså inte tilläggas några beslutsfunktioner i vattenmål.

Beträffande fullföljd vill vi tillägga att intet synes hindra att fullföljd av talan mot vattendomstols beslut rörande ett företags tillåtlighet – en fråga utan judiciella inslag – sker till regeringen. Härigenom får denna det slutliga avgörandet även i mindre betydelsefulla mål där parterna kan ha olika meningar om och på vilka huvudsakliga villkor ett företag bör komma till stånd.

Statens vägverk: Verket har en omfattande byggnadsverksamhet i vatten och stor erfarenhet av rättegångsförfarandet vid landets samtliga vattendomstolar. Verket delar utredningens uttalande att vattendomstolarnas kombination av juridisk och teknisk sakkunskap gör dem väl skickade att göra ofta mycket svåra avvägningar mellan motstående intressen i vattenmål. Det måste anses vara en stor fördel att samma beslutsinstans kan pröva såväl tillstånds-, villkors- som ersättningsfrågor.

En påtaglig fördel med förfarandet med vattendomstolen som enda beslutsfattande instans är också att denna under rättegången kan ta ställning till såväl tillstånds- som väsentliga villkorsfrågor för företaget samt även därav beroende skaderegleringsfrågor och slutgiltigt avgöra ett mål vid själva rättegångstillfället. Risk kan föreligga att vid en uppdelning i en administrativ och judiciell ordning uppskov i handläggningen av formella grunder måste ske för att endera av tillståndsmyndigheterna måste samråda med den andra för att inte komma till olika bedömanden om villkor för ett företags utförande. Ytterligare en fördel med nuvarande förfarande är att – enligt verkets erfarenhet – vattendomstolarna på alla sätt söker medverka till en samlad juridisk, teknisk och ekonomisk lösning, något som enbart kan förverkligas vid ett handläggningsförfarande i en enda instans. Det nuvarande systemet med en enda handläggningsmyndighet torde även vara fördelaktigare från tidsmässig och ekonomisk synpunkt.

Sammanfattningsvis anser verket att nuvarande prövningssystem fungerat så tillfredsställande att anledning saknas till ändring i berörda hänseende.

Kammarkollegiet: Det nuvarande prövningssystemet har fungerat i huvudsak väl. De olägenheter som yppat sig torde främst hänföra sig till de stela tillåtlighetsreglerna. Den friare och mångsidigare bedömningen av vattenföretags tillåtlighet och det hänsynstagande till planfrågor och till alternativa lokaliseringar som skall äga rum enligt förslaget torde i och för sig kunna ske lika väl vid domstol som vid administrativ myndighet. Det kan synas vara att skjuta över målet att avskaffa domstolarna som prövningsmyndighet därför att de tillämpar tillåtlighetsregler som anses böra reformeras.

Lantbruksnämnden i Malmöhus län: Nämnden vill för sin del understryka sitt förtroende för vattendomstolarna och deras arbetssätt. Det mesta av den kritik som riktats mot vattendomstolarna har sin grund i att vattenlagen hittills saknat regler t. ex. för prövning av ett företags lokalisering eller inpassning i en övergripande planering. Det finns knappast skäl att anta, att vattendomstolarna inte skulle ha klarat av att göra dessa överväganden, om blott lagen varit så utformad.

Fiskeristyrelsen: Vattendomstolarna har enligt gällande lag så gott som helt saknat befogenheter att göra planmässiga helhetsbedömningar. Detta har dock varit en funktion av begränsningar i lagstiftningen och inte av de tillståndsprövande organen. Under den tid vattenlagsutredningen arbetat har det kommit fram mycket nytt material, exempelvis genom riksplanearbetet, andra stora utredningar som den om vattenkraftsutbyggnad i norra Norrland och liknande. Ytterligare material kan förväntas från den sittande vattenplaneringskommittén och 1973 års fiskevattensutredning (Jo 1973: 07). Allt detta bör göra det lättare för en domstol att beakta samhällsplaneringssynpunkterna, bara de ges formell möjlighet därtill. Efter hörande av berörda planmyndigheter dvs. länsstyrelse och kommun liksom berörda organisationer bör domstolen enligt styrelsens mening vara väl skickad att göra de planmässiga överväganden som VL-förslaget förutsätter. – – –

Till bilden hör vidare, att fiskeristyrelsen 1975-12-30 i skrivelse till jordbruksdepartementet påtalat vissa olägenheter med det förfarande som genomfördes 1 juli 1969, då föroreningsmålen bröts ut ur VL och fördes in under ML. Omläggningen visade sig leda till en försämring för fiskeintressenternas möjlighet att få skaderegleringsfrågor lösta. Det finns nu enligt styrelsens mening en påtaglig risk att liknande olägenheter kommer att uppstå också i fråga om vattenföretagen. Det är nämligen så, att skadereglering varit och kan förväntas bli regel i vattenföretagssammanhang. Frågan om fiskeintressenternas rätt enligt ML torde vara föremål för överväganden inom miljöskyddsutredningen.

Länsstyrelsen i Kristianstads län: Länsstyrelsen ifrågasätter om inte en sammanhållen prövning vore att föredraga. I sådant fall torde det även vara lämpligt att bibehålla vattendomstolarna som prövningsmyndighet. Denna myndighet har redan erfarenhet och är väl inarbetad i aktuella frågor.

LRF: Med de erfarenheter LRF har av nuvarande prövningsförfarande synes det omotiverat att ändra på behandlingsordningen. Förslaget innebär icke någon förenkling eller förbättring av gällande system men medför uppenbarligen ökade kostnader för samhället. De nuvarande sex vattendomstolarna har den sakkunskap och erfarenhet som behövs för handläggning av de förhållandevis komplicerade ärenden det här är fråga om. Genom förslaget friställs inte denna sakkunskap utan kommer dessa tjänster att behövas för skadebehandlingen, som enligt förslaget även fortsättningsvis kommer att ligga på de fastighetsdomstolar som har vattendomstol.

Den kritik som har eller kan ha riktats mot vattendomstolarnas handläggning av ärendena har inte berott på gällande behandlingsordning utan på den föråldrade lagstiftningen. Genom den anpassning av lagen till dagens krav och behov som skett i förslaget har möjligheter till en mera allsidig bedömning av ärendena skapats och eventuella olägenheter undanröjts. Med de regler som nu föreslås kan man bättre än hittills beakta de sammanlagda olägenheterna även om dessa betraktade var för sig inte skulle vara så ingripande.

Förslaget bygger på principen att hänsyn skall vid tillståndsbedömningen tas till bl. a. allmänna planeringsfrågor. Det kan då möjligen diskuteras om domstol är lämplig instans att pröva detta. Nuvarande förfarande innebär i princip en sammanhållen domstolsprövning hos de sex vattendomstolarna men med skyldighet att beträffande större företag överlämna ärendet till regeringen för prövning av tillåtlighetsfrågan. Om denna regel bibehålls och regeringen dessutom kan förbehålla sig prövningsrätten även i andra ärenden kan planeringsfrågorna på ett fullt tillfredsställande sätt tillgodoses. En fördel i nu gällande system i förhållande till förslaget är att såväl tillstånds- som ersättnings- och skadeståndsfrågor behandlas hos en och samma myndighet. – – – Någon väsentlig nackdel torde det inte vara om miljöskyddsärenden och vattenärenden får olika prövningsvägar.

I en del fall föreslås modifikationer i vattendomstolsmodellen.

Svea hovrätt: Av de av utredningen redovisade alternativen till det föreslagna prövningssystemet är det endast ett, "Koncessionsnämndsmodellen, alternativ 2", mot vilket icke i väsentliga avseenden kan riktas samma kritik som mot utredningens prövningssystem. Även detta alternativ är dock förenat med vissa nackdelar. Sålunda skulle regionala koncessionsnämnder få en alltför begränsad erfarenhet av sällan förekommande

företag, t. ex. petrokemiska anläggningar. Häremot kan möjligen invändas att nämnden icke behöver förfoga över egen expertis, eftersom dess uppgift är att åstadkomma en avvägning mellan de ståndpunkter parterna företräder. Av parterna förfogar i varje fall sökanden och naturvårdsverket över sådan sakkunskap att de kan tillföra ärendet erforderlig teknisk information. Då emellertid koncessionsnämnden i första hand skall fungera, icke som judiciell utan som administrativ myndighet, får det anses önskvärt att nämnden inom sig har tillgång till kvalificerad teknisk sakkunskap. – Koncessionsnämnden sysslar i dag så gott som uteslutande med frågor som rör företags tillåtlighet. Därigenom kan ledamöterna förvärva större erfarenhet av sådana frågor än om de dessutom skulle syssla med frågor om ersättningar till sakägare. Erfarenhet av frågor om ersättning och skadeförebyggande åtgärder får dock anses vara av värde för nämndens ledamöter vid tillståndsprövningen. Hovrätten förutsätter därför att dessa även framdeles kommer att – från tidigare verksamhet – äga god kännedom om sådana frågor. – Enligt såväl miljöskyddslagstiftningen som VL-förslaget föreligger möjlighet till en förhållandevis fri bedömning av ett företags lokalisering. Bedömningen kan ej alltid gälla endast förhållandena inom en regional koncessionsnämnds administrationsområde, varför uppenbara skäl talar för att lägga avgörandet i en central nämnd med riksomfattande erfarenhet.

Eftersom vägande invändningar alltså kan riktas även mot "Koncessionsnämndsmodellen, alternativ 2" ifrågasätter hovrätten om det ej vore bättre att bibehålla det nuvarande prövningssystemet, ehuru i reformerat skick. Därvid måste en utgångspunkt vara att regeringen liksom f. n. skall kunna pröva de företag som är av större betydelse för samhällsplaneringen. – – – Vidare bör vattendomstolen äga möjlighet att förordna om underställning på eget initiativ.

Hänsyn till planfrågor torde icke utgöra hinder för tillståndsprövning av domstolar, då de företag som ej prövas av regeringen sällan är av större vikt från plansynpunkt. I detta sammanhang erinras om fastighetsdomstolarnas redan nu föreliggande kompetens att verkställa planbedömning i fastighetsbildningsmål. För den händelse det ändock anses önskvärt att vattendomstol tillförs ökad erfarenhet av frågor rörande samhällsplanering, kan så ske genom ändrade regler för domstolarnas sammansättning. Vattendomstol skulle sålunda, då fråga om företags tillåtlighet skall bedömas, kunna kompletteras med en ledamot med erfarenhet av exempelvis frågor som faller inom verksamhetsområdet för länsstyrelses planeringsavdelning.

En nackdel med rådande prövningssystem är att sökande som önskar tillstånd enligt såväl VL som ML måste vända sig till två tillståndsmyndigheter. Denna olägenhet skulle bortfalla om koncessionsnämnden och vattendomstolen var inom sitt område tillerkändes en begränsad befogenhet att vid sin prövning meddela tillstånd även enligt båda lagarna. Detta skulle gälla mindre företag inom den andra myndighetens kompetensområde, om de ingår i huvudföretaget. Härvid borde nämnden, såvitt rör vattenföretag, endast meddela tillstånd och väsentliga villkor samt i övrigt överlåta prövningen på vattendomstolen. – – –

Hovrätten anser att den skisserade ordningen skulle, i förhållande till såväl utredningens förslag som "Koncessionsnämndsmodellen, alternativ 2", innebära ett enhetligare prövningssystem, en snabbare handläggning och väsentligt mindre kostnader för såväl statsverket som den tillståndssökande.

Domstolsverket: Bland de alternativa prövningssystem som utredningen skisserat synes koncessionsnämndsmodellen, alternativ 2, vara den som bäst uppfyller kraven på sammanhållen prövning av tillstånds- och ersättningsfrågor samtidigt som en samordning av miljö- och vattenärenden kan ske. Även detta förslag är dock förenat med vissa nackdelar. De större tillståndsärendena enligt ML är således av sådan karaktär att de bör handläggas av en myndighet som har hela landet som verksamhetsområde. Regionala koncessionsnämnder skulle inte få den önskvärda överblicken och de skulle också få en begränsad erfarenhet av sällan förekommande företag.

Domstolsverket kan inte tillstyrka vare sig utredningens huvudförslag eller något av de alternativa förslagen. Det nuvarande prövningssystemet, som efter 1971 års lagändringar såvitt bekant fungerat väl, bör i huvudsak kunna ligga till grund för ett reformerat prövningssystem. Den önskvärda samordningen av miljö- och vattenärenden torde kunna åstadkommas genom att koncessionsnämnden och vattendomstolarna var inom sitt område tillerkännes en begränsad befogenhet att vid sin prövning meddela tillstånd både enligt VL och ML. Önskemålet om att prövningsmyndigheten skall kunna tillgripa fria och smidiga handläggningsformer torde enklast kunna tillgodoses på det sättet att vattendomstolarna ges ökat utrymme för prövning i administrativ ordning närmast genom att andra förfaranderegler än rättegångsbalkens görs tillämpliga. Några principiella hinder mot att ersättningsfrågor på detta sätt kommer att prövas i administrativ ordning torde, som utredningen framhållit, inte föreligga.

Vänersborgs tingsrätt: Prövningsorganen bör vara uppbyggda och sammansatta så att de antingen genom den egna personalens utbildning och erfarenhet eller genom anlitad expertis skall vara lämpade att bedöma vattenföretagens verkningar på olika intressen inklusive planfrågor.

Innan försök görs att bedöma vilket eller vilka prövningsorgan som bäst kan uppfylla dessa krav, bör något beröras skillnaden mellan administrativ och judiciell myndighet. Utredningen har väl påpekat att det i svensk rätt ej finns någon bestämd skiljelinje mellan förvaltande och dömande verksamhet och har beträffande en av de alternativa prövningsmodellerna icke ansett hinder föreligga för administrativ myndighet att döma i ersättningsfrågor. I övrigt synes emellertid utredningen liksom direktiven utgå från en bestämd åtskillnad mellan de två slagen av myndigheter. Redan de nuvarande vattendomstolarna fullgör dock i sin tillståndsgivande verksamhet en administrativ funktion, och enligt tingsrättens mening bör man icke vid förevarande bedömning fästa avgörande vikt vid nämnda skiljelinje utan utgå från att de regler som skall gälla för organets verksamhet i stället bör vara avgörande.

Av de fem alternativa prövningssystemen synes endast vattendomstolsmodellen och koncessionsnämndsmodellen, alternativ 2, i huvudsak svara mot kraven på en sammanhållen prövning och rättssäkerhet. Skillnaden mellan dessa modeller synes från saklig synpunkt liten och närmast avse benämning och antalet överinstanser samt att koncessionsmodellen möjliggör en gemensam prövningsordning för såväl vatten- som miljöskyddsärenden. Att en sådan samordning bör eftersträvas synes för övrigt tveksamt med hänsyn bl. a. till skillnaden mellan de två slagen av ärenden. Vad gäller expropriationsmodellen, alternativ 1, må anmärkas, att den koncessionsprövning som enbart grundar sig på planövervägaganden icke ger den sammanvägda bedömningen av ett vattenföretags verkningar som måste vara en förutsättning för den nya vattenlagens tillåtlighetsprövning.

Emellertid uppfyller ej heller vattendomstolsmodellen och nämnda koncessionsnämndsmodell enligt tingsrätten helt kravet på en sammanhållen prövning. Enligt den nuvarande ordningen hänskjuts frågan om tillåtligheten av större företag till regeringens prövning, och enligt koncessionsnämndsmodellen förutsättes underställning i motsvarande fall. Med den hänsyn till allmänna planeringssynpunkter som numera är ofrånkomlig kan regeringens avgörande inflytande på större vattenföretag icke ifrågasättas. För att i möjlig mån minska den med underställningen förenade tidsutdräkten kan emellertid – i motsats till nuvarande ordning – all remissbehandling ske vid vattendomstolen/koncessionsnämnden, som sålunda skall ha att på grundval av planeringsmyndigheternas yttranden också taga ställning till förekommande planeringsfrågor.

På grund av vad nu anförts avstyrker tingsrätten det i VL-förslaget upptagna prövningssystemet samt föreslår för sin del enhetliga, regionala prövningsorgan med verksamhetsområden, som sammanfaller med de nuvarande vattendomstolarnas. Prövningsorganen bör vara självständiga enheter och givas en sammansättning, som garanterar sakkunskap och opåverkan av politiskt inflytande. Alla ansökningar angående vattenföretag skall ingivas till prövningsorganen som skall besluta i såväl tillstånds- som ersättningsfrågor. Beträffande större och viktigare vattenföretag skall organet efter allsidig remissbehandling med eget yttrande underställa företagets tillåtlighet regeringens prövning. I sin befattning med tillståndsfrågor bör myndigheten ha en klart administrativ prägel men utan skyldighet att taga direktiv från regeringen. Förfarandet bör specialregleras av rättssäkerhetsskäl, men beträffande ersättningsfrågor bör rättegångsbalkens regler vara grundläggande. Den av utredningen beträffande koncessionsnämndsmodellen, alternativ 2, ifrågasatta uppdelningen av fullföljden synes olämplig, eftersom regeringen härigenom i praktiken skulle komma att tjänstgöra som tillståndsmyndighet i flertalet ärenden där tillståndsfrågan är kontroversiell.

Tingsrätten är som framgår väl medveten om, att det sålunda föreslagna prövningssystemet i sak i mycket överensstämmer med det nuvarande. Genom den föreslagna ordningen skulle emellertid klarare framhävas tillståndsprövningens administrativa natur, och förfarandet i tillståndsdelen skulle kunna förenklas om rättegångsbalkens regler icke vore tillämpliga härpå. Med hänsyn till att man på senare tid inom vissa kretsar ej förmått skilja mellan vattendomstolarna och en otidsenlig vattenlag skulle också en ordning av antytt slag vara att föredraga framför ett bibehållande av vattendomstolarna.

I motsats till det av utredningen föreslagna prövningssystemet skulle det sålunda skisserade knappast medföra något ökat personalbehov. De jurister och tekniker som nu tjänstgör vid vattendomstolarna skulle utan vidare kunna överföras till de nya organen och så synes åtminstone i viss omfattning vara möjligt också beträffande kansli- och skrivpersonalen.

Sveriges advokatsamfund: Redan i sitt enkätsvar till utredningen år 1969 har samfundet kraftigt understrukit sin uppfattning att övervägande skäl talar för att man i huvudsak skall bibehålla nuvarande prövningssystem med vattendomstol som tillståndsmyndighet. På de i enkätsvaret angivna grunderna vidhåller samfundet alltjämt i princip denna uppfattning. Med utgångspunkt härifån men även med beaktande av erfarenheterna av de år 1971 införda bestämmelserna om regeringens prövning av vissa vattenföretags tillåtlighet och de under senare tid allt starkare kraven ur bevarandesynpunkt vill samfundet nu anföra följande. Skillnad görs därvid mellan prövning av tillåtligheten och av tillstånd i övrigt.

Frågan om ett vattenföretags tillåtlighet blir med föreslagna tillåtlighetsregler närmast en fråga om avvägning av mot varandra stridande allmänna intressen som, å ena sidan, sådana berörande allmänna planeringssynpunkter och bevarandeintressen i övrigt, och, å andra sidan, sådana av energipolitisk, näringspolitisk och arbetsmarknadspolitisk natur. En sådan avvägning bör varken anförtros domstol eller administrativ myndighet utan i stället ett politiskt sammansatt organ, som har att fatta avgöranden med hänsyn till de skilda samhällsvärderingar som gäller vid prövningstillfället.

Tillståndsprövningen för övrigt, omfattande de närmare villkoren för ett företags anläggande och bibehållande, bör däremot ske enligt fastare och i lag angivna regler och bör, liksom skaderegleringen som intimt sammanhänger med villkoren anförtros dömande myndighet.

Från nu angivna principiella synpunkter vill samfundet förorda ett prövningssystem där tillåtlighetsprövningen för större företag – som nu sker – förbehålls regeringen men för övriga företag görs av länsstyrelserna. Tillståndsfrågorna i övrigt och skaderegleringen bör – som nu gäller – anförtros vattendomstol. Tillåtlighetsfrågan för de företag som inte prövas av regeringen bör enligt denna modell lämpligen anförtros vederbörande länsstyrelse för avgörande av länsstyrelsens styrelse som en fråga av vikt för samhällsplaneringen. – – –

Samfundet gör gällande att med det av samfundet förordade prövningssystemet ett smidigt och enkelt samt ur rättssäkerhetssynpunkt mera tilltalande prövningsförfarande kunde bibehållas. I förhållande till det prövningsförfarande som nu gäller skulle vid det förordade förfarandet endast tillkomma att vattendomstolen alltid hade att med eget yttrande hänskjuta tillåtlighetsfrågan antingen som nu till regeringen eller, vilket skulle bli en nyhet, till vederbörande länsstyrelse.

Det av samfundet förordade prövningssystemet kan sägas utgöra en förening av de alternativa prövningssystemen "Vattendomstolsmodellen" och "Expropriationsmodellen, alternativ 1", som utredningen redovisat i bilaga 2 till betänkandet. Om så anses lämpligt, torde vattendomstol – liksom skett med expropriationsdomstol – kunna ersättas av fastighetsdomstol, som då bör bestå av, förutom lagfarna ledamöter och nämndemän, en eller två tekniska ledamöter med teknisk utbildning och erfarenhet av vattenfrågors behandling.

Den s.k. koncessionsnämndsmodellen, alternativ 2, har fått några förespråkare. Hit hör *Svenska naturskyddsföreningen* och även *Näringslivets byggnadsdelegation*, som emellertid anser att man bör avvakta blivande lagförslag rörande byggnads- och miljöskyddslagstiftningen.

Svenska naturskyddsföreningen: Föreningen skulle vilja förorda att huvuddragen i nuvarande prövningssystem bibehölls till dess att det mera övertygande kunnat visas att klara fördelar verkligen står att vinna genom en reform. Regeringen bör dock sörja för att ett fylligare beslutsunderlag i denna fråga tas fram. Enligt föreningens mening bör detta beslutsunderlag innehålla en utvärdering av för- och nackdelar med flera olika tänkbara prövningssystem. Ett av dessa bör enligt föreningens mening vara ett system där prövningen i första instans sköts av regionala koncessionsnämnder, där förfarandet i stor utsträckning skulle kunna påminna om nuvarande vattendomstolsförfarande, och att besvär över koncessionsnämndens beslut fick anföras hos regeringen. Föreningen vill understryka

att ett lämpligt utformat – om domstolsförhandlingar påminnande – förfarande skulle skapa större trygghet för att allmänna och enskilda motstående intressen verkligen kommer till tals och blir beaktade av prövningsmyndigheten än det förfarande som föreslagits i betänkandet. De regionala koncessionsnämnderna skulle kunna ges domsområden som överensstämmer med ett eller flera avrinningsområden varigenom enhetlig bedömning i vart och ett av vattensystemen uppnås och skulle dessutom kunna ges i uppdrag att registrera alla beslut av betydelse i sammanhanget som rör avrinningsområdet. Mycket stora vattenföretag skulle dock direkt kunna prövas av regeringen och mycket små vattenföretag kunna prövas genom syneförrättning varvid förrättningsmannens beslut av tillsynsmyndighet bör kunna överklagas till regional koncessionsnämnd.

Oavsett vilket prövningssystem som väljs vill föreningen stryka under att prövningsmyndigheten måste tillföras tillräcklig expertis inom bl. a. naturvårdsområdet. Detta gäller även om vattenföretag prövas genom syneförrättning, varvid det är viktigt att förrättningsmannen har lika goda kunskaper och lika gott omdöme i fråga om naturvård och andra allmänna intressen som i fråga om vattenbyggnads- och torrläggningsteknik.

Näringslivets byggnadsdelegation: Det kan inte uteslutas, att en lösning med regionala koncessionsnämnder också skulle underlätta en blivande samordning med prövning enligt ML. Det skulle då närmast innebära utvecklingen av ett tvåinstanssystem med en koncessionsmyndighet på regional nivå och en central överinstans motsvarande den nuvarande koncessionsnämnden.

Om det på antytt sätt blir möjligt att utveckla ett tvåinstanssystem för både vattenrättsliga företag och prövning enligt ML, finns det också anledning överväga om man skall ta de tidigare berörda olägenheterna med en splittring på administrativ resp. judiciell prövning. Koncessionsmyndigheterna skulle naturligtvis kunna utvecklas till att bli en typ av administrativa domstolar. Sådana är ju redan etablerade i det svenska rättssystemet – i princip var vattendomstolssystemet också en sådan ordning. Vissa komplikationer finns visserligen då det gäller ansvaret för rättegångskostnader, skaderegleringens utformning etc. – men dessa fanns också inom ramen för det vattenrättsliga prövningssystemet före ML:s tid. Dylika kostnadsfrågor torde således inte kunna tillmätas någon utslagsgivande betydelse då det gäller att söka rationella lösningar på prövningssystemets utformning.

En ordning som liknar den nämnda koncessionsnämndsmodellen men som ger prövningsorganet en ännu mera domstolsliknande prägel förespråkas av *hovrätten för Nedre Norrland, Umebygdens, Jämtbygdens* och *Stockholms tingsrätter* samt *Fastighetsrådens förening*. Som benämning på organet har föreslagits miljörätt eller miljödomstol. Även *Sveriges domareförbund* förordar en sådan ordning men anser att frågan bör utredas ytterligare och förutsättningslöst.

Stockholms tingsrätt: Enligt tingsrätten bör de nuvarande vattendomstolarna ombildas till organ för prövning av tillstånds- och ersättningsfrågor både enligt VL och enligt ML. Härigenom kan prövningen förläggas till regional nivå och verksamhetsområdena ges sådan storlek att bedömningen inom olika delar av landet blir enhetlig utan att organen blir alltför stora. Den sakkunskap som nu finns i koncessionsnämnden för miljöskydd, vattenöverdomstolen och vattendomstolarna tas till vara genom att personalen rekryteras därifrån.

Vid ärendenas avgörande bör detta organ – i likhet med den föreslagna koncessionsnämnden och vattendomstolarna – bestå av en lagfaren ordförande, en tekniker och två övriga ledamöter, lämpligen nämndemän i fastighetsdomstol.

Prövningsorganen bör med hänsyn till verksamhetens art vara självständiga myndigheter inordnade under domstolverket i administrativt hänseende. Genom att de blir självständiga skapas möjlighet att till dem lättare knyta för verksamheten lämpliga personer. Om organen skulle knytas till tingsrätterna, skulle i de flesta fall problem uppstå på grund av obalans mellan storleken av prövningsorganet och tingsrätten i övrigt. Möjligen kan övervägas att göra prövningsorganen i sin beslutande verksamhet självständiga men anknyta dem i vissa administrativa hänseenden till annan till samma plats lokaliserad statlig myndighet med tillgång till administrativ personal.

Det är inte oviktigt hur prövningsorganen benämns. De bör ha en benämning som gör att de snabbt kan förankras i folks rättsmedvetande och som samtidigt antyder vari deras verksamhet består. Myndigheter med liknande uppgifter har i senare lagstiftning brukat kallas antingen nämnd, domstol eller rätt. Uppgifter av både administrativ och judiciell karaktär prövas t. ex. av hyresnämnderna och statens va-nämnd. Övervägande administrativa ärenden handläggs av försäkringsdomstolen, marknadsdomstolen och bostadsdomstolen. Benämningen rätt används inte bara för dömande myndigheter utan också för förvaltningsdomstolarna, skattedomstolarna och de nyligen beslutade försäkringsrätterna. Uttrycket koncessionsnämnd är inte lämpligt för ett organ som skall pröva både tillstånds- och ersättningsfrågor. Då är det bättre att i likhet med övriga myndighetsbenämningar utgå från verksamhetsfältet. Eftersom prövningsorganen kommer att handlägga ärenden enligt VL och ML och då även frågor beträffande vatten hör till miljön i vidsträckt mening ligger det närmast till hands – även med tanke på att ersättningsfrågor skall prövas – att använda benämningen miljödomstol eller miljörätt. För att benämningen inte skall – som skett beträffande vattendomstol – leda till missförstånd anser vattendomstolen benämningen miljörätt vara att föredraga. I likhet med namnen på t. ex. tingsrätterna och kammarrätterna bör miljörätterna benämnas efter de orter där de är belägna (Stockholms miljörätt eller miljörätten i Stockholm).

Beträffande förfarandet vid miljörätterna kan diskuteras om det är lämpligast att anpassa det till RB eller till förvaltningsprocesslagen. Med erforderliga specialregler kan ett lämpligt och säkert förfarande skapas vilken modell man än väljer. I miljörätternas uppgifter kommer emellertid att finnas så mycket av rent dömande karaktär (ersättningsfrågor) att det av rättssäkerhetsskäl måste vara bäst att göra RB, med erforderliga undantag, tillämplig på förfarandet. Bestämmelser härom bör finnas i VL.

Fullföljd av talan från miljörätterna bör ske till en gemensam instans, som följaktligen har att behandla både tillstånds- och ersättningsfrågor. Denna överinstans kan antingen göras fristående eller också kan den i likhet med nuvarande vattenöverdomstolen bestå av en avdelning av Svea hovrätt i särskild sammansättning. Vattenöverdomstolen har fungerat bra och genom anknytningen till hovrätten har det varit lätt att anpassa arbetsstyrkan efter arbetsbördan. Anledning saknas att frångå det nuvarande systemet. Inte heller beträffande överdomstolens sammansättning finns skäl att göra någon ändring i nuvarande regler. Överdomstolen bör därför i normala fall bestå av fyra ledamöter, av vilka en bör vara tekniker. Flera

än fem bör inte sitta i domstolen och minst tre av dem bör alltid vara lagfarna. Förfarandet i överdomstolen bör vara skriftligt med möjlighet för domstolen att i särskilda fall hålla förhandling och syn på platsen.

Tillståndsfrågor och frågor om villkor för tillstånden bör avgöras utan onödig tidsutdräkt och bör – även med tanke på att viktigare tillåtlighetsfrågor kommer att avgöras av regeringen – stanna i överdomstolen. För ersättningsfrågor bör sedvanliga fullföljdsregler till högsta domstolen gälla.

– – –

Med tingsrättens förslag till prövningssystem ombildas vattendomstolarna och koncessionsnämnden för miljöskydd till fristående miljörätter. Den personalstyrka som nu finns inom dessa myndigheter torde vara tillräcklig för ändamålet.

Umebygdens tingsrätt ansluter sig till detta yttrande.

Jämtbygdens tingsrätt: Tingsrätten avstyrker bestämt att det av utredningen föreslagna prövningssystemet (slutförslaget) genomförs. De av utredningen redovisade alternativen är antingen helt oacceptabla eller saknar något eller några av de moment, som tingsrätten anser nödvändiga. I stället föreslås därför ett prövningssystem av i huvudsak följande innebörd: 1) De nuvarande vattendomstolarna omorganiseras till självständiga prövningsmyndigheter beträffande tillstånds- och ersättningsfrågor enligt både VL och ML. Koncessionsnämnden för miljöskydd upphör. 2) Dessa organs verksamhetsområden bestäms efter avrinningsförhållanden på sätt gäller de nuvarande vattendomstolarnas domsområden samt med beaktande av att arbetsbördan inklusive miljöskyddsärenden blir av ungefär samma omfattning organen emellan. 3) De nya organen kan vid prövning av ärende bestå av en lagfaren ordförande, en tekniker och två inte lagfarna ledamöter, lämpligen nämndemän vid fastighetsdomstol. 4) Förfarandet regleras åtminstone i ersättningsfrågor av RB:s bestämmelser med erforderliga tillägg. 5) Tillåtlighetsfrågor underställes regeringens prövning i ungefär den omfattning, som anges i 4 kap. 17–19 §§ VL och 1 § vattenrättskungörelsen (1971: 789). 6) I det föreslagna systemet inbygges ett förrättningsförfarande för markavvattningsföretag. 7) Från de nya regionala organen sker fullföljd i både tillstånds- och ersättningsfrågor till en gemensam överinstans, där förfarandet regleras på i huvudsak samma sätt som i underinstansen. Från överinstansen får ersättningsfrågor – men icke andra frågor – fullföljas till högsta domstolen enligt RB:s regler.

Hovrätten för Nedre Norrland: Hovrätten vill avstyrka ett genomförande av utredningens förslag till prövningsordning och i stället förorda ett system som förenar handläggningen av tillstånds- och ersättningsfrågor hos en myndighet och tillvaratar även andra fördelar som är utmärkande för de nuvarande vattendomstolarna. Kostnadsaspekterna måste härvid tillmätas avgörande betydelse.

Med angivna utgångspunkter ligger det närmast till hands att ett nytt prövningssystem utformas i anslutning till vattendomstolssystemet. Med hänsyn till det anglägna behovet av en samordning mellan vatten- och miljöskyddslagstiftningen är det därvid lämpligt att tillståndsprövningen enligt ML sammanförs med tillståndsprövningen enligt VL. Denna samordnade prövning bör ske vid organ som motsvarar de nuvarande vattendomstolarna. Dessa domstolar bör vara administrativt skilda från tingsrätterna.

För det fall prövningssystemet inte anses kunna utformas i enlighet med hovrättens förslag, kan lösningen sökas bland de modeller som skisserats i bilaga 2 till betänkandet. Det är emellertid givet att också andra alternativ

bör komma i fråga. Vid det fortsatta reformarbetet kan det vara värt att överväga ett prövningssystem som skulle kunna bygga på följande i korthet angivna principer.

Ett antal regionala koncessionsnämnder (eller miljönämnder) – sammansatta av jurister, tekniker och lekmän och indelade efter vattendomstolarnas domsområden – prövar frågor om tillstånd enligt VL och ML samt dessutom frågor om ersättning enligt VL. Man kan även överväga att låta regional koncessionsnämnd handlägga skaderegleringen enligt ML, något som dock kan anses tveksamt eller obehövligt med tanke på att sådan skadereglering till art och omfattning väsentligt skiljer sig från VL:s skadereglering. Antalet koncessionsnämnder får bestämmas med hänsyn till deras uppgifter och sammansättning. Enligt hovrättens mening bör antalet vara tre – sex. Av hänsyn till samordningsintresset avskaffas naturvårdsverkets och länsstyrelsernas dispensgivning enligt ML. Talan i tillståndsfrågor fullföljs till regeringen, medan ersättningsfrågor överklagas domstolsvägen (till central mellaninstans av typ vattenöverdomstolen och till högsta domstolen). Företag som enligt VL-förslaget skall tillståndsprövas av regeringen behandlas i den ordning som gäller enligt 136 a § BL för att sedan i fråga om närmare utformning, skadereglering o. dyl. bedömas av regional koncessionsnämnd, som blir bunden av regeringens ställningstagande i tillåtlighetsfrågan. Regeringsinflytandet bör vara detsamma enligt VL och ML, varvid i intet fall kommunalt veto bör medges. Ett underställningsförfarande är tänkbart som alternativ till ordningen enligt 136 a § BL.

Den sålunda skisserade prövningsordningen erbjuder ett integrerat system i botten, där frågor om tillstånd och ersättning enligt VL bedöms av en och samma myndighet på grundval av en allsidig utredning och där tillståndsgivningen enligt VL och ML kan samordnas. Önskemålet om ortskännedom tillfredsställes. Någon saklig uppdelning av tillståndsärendena med därav föranledda komplikationer förekommer ej. Regeringens anspråk på förprövning och inflytande blir säkerställt. I ersättningsfrågor tillgodoses intresset av domstolsprövning. Systemet med två fullföljdsvägar skall inte behöva innebära några olägenheter (jfr VL-förslaget). Ett fåtal myndigheter blir inblandade och den erforderliga personalen kan rekryteras ur den krets av domare m. fl. som för närvarande är sysselsatta med vattenmål och miljöskyddsärenden. Systemet bör alltså kunna bli snabbt, effektivt, rättssäkert och billigt.

Mot den av hovrätten skisserade lösningen kan invändas att ersättningsfrågor ej bör bedömas av administrativ myndighet. Skillnaderna mellan förvaltande och dömande verksamhet är emellertid ofta av formell natur och bör därför ej överdrivas. Den av hovrätten föreslagna koncessionsnämnden är – liksom ML:s och VL-förslagets koncessionsnämnd – till namnet en administrativ myndighet. Va-nämnden, som har likartad sammansättning, utgör exempel på en förvaltande myndighet som prövar ersättningsfrågor. Omvänt har de nuvarande vattendomstolarna tilldelats administrativa funktioner. Det väsentliga i sammanhanget är att man får en ändamålsenlig handläggning som tillvaratar rättssäkerheten. Förfarandet får specialregleras med lämplig anpassning till förvaltningsprocesslagen eller RB.

Fastighetsrådens förening: Det av utredningen föreslagna prövningssystemet har stora brister och bör därför inte genomföras. I stället bör inrättas regionala organ som handhar ärenden enligt såväl VL som ML och som prövar både tillstånds- och ersättningsfrågor. Föreningen kan ansluta sig

till den skiss av prövningssystemets organisation som vattendomstolen vid Stockholms tingsrätt föreslagit innebärande att vattendomstolarna omorganiseras till sådana organ. Verksamhetsområdena blir härigenom lagom stora och får tillräcklig tyngd för att stadgan och enhetligheten i prövningen skall främjas. Men områdena blir dock ej större än att den nödvändiga kännedomen om de regionala förhållandena kan upprätthållas. Systemet kompletteras med att tillåtlighetsfrågorna beträffande större företag och sådana där allmänna intressen av större betydelse eljest berörs underställs regeringens prövning ungefär i den omfattning som nu sker.

Föreningen vill också till frågan om prövningssystemets uppbyggnad lägga några synpunkter som har anknytning till bl. a. de tekniska ledamöternas medverkan vid prövningen. Enligt föreningens mening bör den regionala prövningsmyndigheten vid behandlingen av förekommande ärenden vara sammansatt på samma sätt som de nuvarande vattendomstolarna, eller således bestå av en jurist som ordförande, en teknisk ledamot (med möjlighet att i särskilda fall tillkalla ytterligare en) samt två nämndemän av dem som utsetts att vara nämndemän i fastighetsdomstol. Erfarenhetsmässigt har en sådan sammansättning visat sig fungera bra.

Den prövning av företag och ärenden som sker enligt såväl VL som ML domineras naturligt nog av tekniska frågor av skiftande slag vari då inbegripes företagens inverkan på miljön. Såväl då det gäller tillståndsfrågorna som vid prövningen av uppkomna tvister om skadeförebyggande åtgärder och ersättningar blir en riktig utvärdering av dessa tekniska problem ofta avgörande för prövningsmyndighetens beslut.

Vid var och en av de nuvarande vattendomstolarna finns flera tekniska ledamöter. En väsentlig fördel härmed är att samråd mellan dessa på ett enkelt sätt kan ske. Erfarenheten av detta är god. Även om sålunda i domstolssammansättningen endast en teknisk ledamot tjänstgör kan genom detta informella samråd myndighetens samlade kunskap och erfarenhet nyttiggöras.

För att arbetet skall flyta bra är det således av vikt att myndighetens verksamhetsområde blir så stort att tillräckligt antal befattningshavare kommer att tjänstgöra där. Att som utredningen föreslår sprida ut åtskilliga tillståndsbeslut på länsstyrelserna medför att på varje sådan plats endast en tekniker skulle kunna få sysselsättning. Det torde i och för sig kunna vara svårt att finna kompetenta befattningshavare till alla dessa platser. Men om nu detta låter sig göra blir en sådan befattningshavare alltför isolerad för att säkerställa att myndigheternas beslut blir välövervägda och likformiga.

I det av föreningen förordade prövningssystemet med 5 à 6 regionala prövningsmyndigheter kommer ärendetillströmningen att medföra att varje sådan myndighet får en besättning av minst 3 tekniska ledamöter. Genom den samlade kunskapsmängd och erfarenhet dessa har och genom det samråd som sker vinner man större säkerhet och likformighet vid prövningen, större effekt vid arbetstoppar och mindre sårbarhet vid tillfällig sjukdom. Vid nyrekrytering blir det lättare att slussa in vederbörande dels i den rutin som är nödvändig för att arbetet skall flyta väl och dels i de delar av verksamheten där vederbörandes erfarenhet till en början kan vara otillräcklig.

Den s. k. expropriationsmodellen, alternativ 2, förordas av *riksantikvarieämbetet* och *länsstyrelsen i Jämtlands län.*

Riksantikvarieämbetet: Med utgångspunkt i att tillståndsprövningen

skall vara en avvägning mellan motstående väsentliga samhällsintressen synes ett politiskt fattat beslut vara mest tillfredsställande. Ämbetet ifrågasätter därför om den föreslagna uppdelningen i tre nivåer mellan regering, koncessionsnämnd och länsstyrelser är den i detta sammanhang lämpligaste. Från kulturhistoriesynpunkt är enligt ämbetets mening länsstyrelserna väl skickade att överta prövningsansvaret även för de mellanstora företagen – i synnerhet som länsstyrelsen genom kulturminnesvårdens omorganisation förstärkts med antikvarisk sakkunskap.

Länsstyrelsen i Jämtlands län: Det finns givetvis ett nära materiellt samband mellan prövningssystemet och de föreslagna tillstånds- och tillåtlighetsreglerna. Det kan med fog göras gällande att en tillståndsprövning med sådan prägel utifrån översiktliga allmänna samhällsplaneringssynpunkter som den nu föreslagna – delvis dock med motsvarighet i förhållanden som redan genom 1971 års ändringar i nuvarande VL råder – med avvägningar mellan olika väsentliga samhällsintressen som grund för större företags tillståndsprövning utgör frågor som kräver eller bäst ägnar sig för behandling inför politiskt sammansatta organ.

När det gäller den allsidiga bedömningen av de större företagen fordras otvivelaktigt den överblick som endast regeringen besitter och detta inte bara beträffande tillåtligheten utan i det väsentliga även vad gäller villkor som sammanhänger med tillståndsprövningen i övrigt.

Sådana bedömningar skall inte anförtros till domstol. Men det synes inte heller lämpligt att prövningen av de företag som ligger utanför regeringens kompetensområde anförtros ett rent administrativt organ utan politisk ledning. Från den synpunkten bör prövningen av tillåtlighet och huvudsakliga villkor för tillstånd beträffande det mellanskikt av vattenföretag, som enligt förslaget lagts hos koncessionsnämnden – med hänsyn till detta organs struktur från den synpunkt varom nu är fråga – enligt länsstyrelsens uppfattning i stället förläggas hos länsstyrelserna – liksom de regionala eller mindre företag, som eljest enligt förslaget hör till dessas kompetensområde – där i vart fall tillståndsfrågor som är av väsentlig vikt för samhällsplaneringen kommer att avgöras inför den politiskt sammansatta styrelsen.

Från en annan synpunkt kan det enligt länsstyrelsens mening med fog ifrågasättas om det med hänsyn till frågornas natur är riktigt att som förslaget förefaller avse ställa samman prövningen enligt ML av företag av immissionskaraktär med prövningen enligt nya VL av tillstånd och villkor för företag med den innebörd vattenföretagen merendels har.

Alternativ 1 av expropriations- och koncessionsnämndsmodellerna har inte fått några förespråkare.

3 Rätten till vatten

Utredningens ståndpunkt att rätten till vatten även i fortsättningen bör tillkomma fastighetsägaren delas av de flesta remissinstanserna. Principen tillstyrks uttryckligen av bl. a. *hovrätten för Nedre Norrland, lantbruksnämnden i Malmöhus län, länsstyrelsen i Kopparbergs län, Sveriges advokatsamfund, Vilhelmina kommun* och *Västerbottens länsorgan för vattenkraftfrågor.* Några remissinstanser är dock mera tveksammma till denna princip.

Fiskeristyrelsen: Principiellt sett borde rätten till vattnet, liksom till luften, inte få tillkomma någon särskilt utpekad. Utredningen har likväl

stannat för att bibehålla nuvarande privaträttsliga syn på rådigheten över vattnet. Man har därvid hänvisat bl. a. till de svåröverblickbara konsekvenser för exempelvis rätten till fisket som en övergång till ett offentligrättsligt synsätt skulle medföra. Styrelsen vill här erinra om att fiskerätt och vattenrätt visserligen har mycket nära anknytning till varandra. Begreppen sammanfaller dock inte. Särskilt måste det framhållas att inte oväsentliga delar av fisket är fritt för envar. Fiskerätten bör därför inte åberopas som ett av skälen för att behålla nuvarande privaträttsliga grundsyn. Däremot medför de kontroll- och styrmedel som samhället delvis redan har och kommer att få i form av bl. a. tillåtlighetsregler, förprövningsskyldighet och möjlighet till omprövning att rådigheten kan inskränkas mer eller mindre för att tillgodose allmänna intressen. Fiskeristyrelsen vill därför inte motsätta sig utredningens allmänna utgångspunkt för rådigheten över vattnet.

Statens naturvårdsverk: Frågan om rätten till vatten borde ha behandlats grundligare av utredningen. Exempelvis borde utförligare jämförelser gjorts med förhållandena i länder som har ett s.k. offentligrättsligt system. I betänkandet konstateras nu helt enkelt att en fastighetsägare i Sverige av hävd har rätt till det vatten som finns inom hans fastighet, varav följer att han principiellt skall vara berättigad till ersättning för intrång, som sker i hans vattenrätt. Vidare konstateras att en övergång till en lagstiftning, som mer bygger på offentligrättsliga principer, antagligen skulle ge större spelrum i arbetet att planera vattnets nyttjande men att skäl talar för att det nuvarande systemet behålls.

Enligt verkets uppfattning skulle en övergång till ett offentligrättsligt system i lagstiftningen innebära att möjligheterna att planera och hushålla med vattnet ökar. Med tanke på att ökade anspråk på och konflikter om vattnet kan förväntas i framtiden framstår detta som alltmer angeläget. I ett sådant system skulle ersättningsfrågorna aldrig kunna utgöra ett hinder emot att vatten för tillgodoseende av allmänna intressen skyddas mot exploatering. Dessutom skulle valet av plats för ett vattenföretag kunna göras mer förutsättningslöst. Eftersom de skäl utredningen anför mot en förändring av lagstiftningen på denna punkt mest synes vara av övergångsnatur, vore det framsynt att redan nu på allvar börja diskutera frågan om rätten till vattnet.

Synen på den enskildes rätt att påverka miljön och ta i anspråk naturresurser har efter hand förändrats. Till exempel kan nämnas de skärpningar, som skedde i och med att miljöskyddslagen trädde i kraft 1969. Andra exempel utgör borttagandet av glesbebyggelserätten 1972 och ändringarna i naturvårdslagen 1975, bl. a. beträffande täkter av grus o. dyl. Denna utveckling måste fortsätta för att naturvårdens intressen skall tillgodoses. Naturvårdsverket har t. ex. i yttrandet över den fysiska riksplaneringens planeringsskede förordat avverkningsstopp för urskogar och fjällskogar, instiftande av en speciell ädellövskogslag samt skärpta riktlinjer för den enskilda fritidsbebyggelsen. På samma sätt fordrar hänsynen till naturvårdsintresset att rätten till vattnet i framtiden bör ses på ett annat sätt än vad man gjorde i början på seklet, då den nuvarande vattenlagen kom till. Det finns, enligt naturvårdsverkets mening, mycket som talar för att en ny vattenlag, som kan antas komma att gälla under lång tid framöver, baseras på mer offentligrättsliga principer. Den grundläggande paragrafen i nya vattenlagen skulle då få följande lydelse: "Vattnet är en gemensam naturtillgång som skall skyddas och vårdas samt nyttjas med sparsamhet. Var och en har rätt att utnyttja det vatten som finns inom hans fastighet, om

nyttjandet står i överensstämmelse med samhällets behov och långsiktiga planering."

En minoritet (två ledamöter) av naturvårdsverkets styrelse: Den privata äganderätten till mark och vatten har uråldrig hävd i vårt land. Kravet att naturresurser skall handhas på ett sätt som innebär god hushållning och är förenligt med miljöhänsynen bör enligt vår uppfattning gälla oavsett ägandeform. Att som naturvårdsverkets majoritet gör aktualisera ett överförande av allt vatten i samhällets ägo finner vi omotiverat. Det är olyckligt att på detta sätt särbehandla vatten i förhållande till andra naturresurser. Konsekvenserna för samhälle och enskilda är utomordentligt svåröverskådliga. Vi kan inte heller finna, att en socialisering av vattnet skulle kunna medföra fördelar för miljövården som inte kan uppnås på annat sätt. Vi tillstyrker i stället utredningens förslag.

Svenska naturskyddsföreningen: Utgångspunkten för den föreslagna lagstiftningen är – liksom för nu gällande VL – att markägaren i princip har rätt att förfoga över vattnet på sin mark på det sätt han själv önskar, såvida inte lagstiftningen lägger hinder i vägen. Denna ståndpunkt – om den är rätt uppfattad – är inte tidsenlig. Den traditionella uppfattningen – rättstraditionen – torde visserligen innebära att markägaren har rätt använda sin mark och nyttja sitt vatten i den mån inte annan lider skada. Klart är emellertid även att han inte får förfara på ett sätt som kränker allmänna intressen, t. ex. ur hälsovårdssynpunkt. Han är även underkastad en mängd restriktioner i fråga om bebyggelse etc. Över huvud taget torde man inte kunna påstå att ägaren har någon lagfäst rätt att exploatera sin mark på ett sätt som förutsätter intrång i enskilda eller allmänna intressen. Vad särskilt angår vattenfrågor är t. ex. inte ens rätten att hämta vatten ur egen brunn obegränsad. Hänsyn måste tas till grannar. Och det torde stå statsmakterna fritt att efter vad som finnes lämpligt begränsa eller helt avlägsna den rätt till exploatering mot ersättning som t. ex. VL f. n. ger.

Föreningen anser för sin del att utgångspunkten för en ny VL bör vara att vattnet i likhet med den natur, som det är en del av, ses som en nationell tillgång. Denna naturtillgång skall skyddas och vårdas, men kan brukas när ett exploateringsintresse – allmänt eller enskilt – väger tyngre än det allmänna intresset att bevara vattnet opåverkat. Någon rätt att utnyttja vattnet skulle således inte automatiskt tillkomma markägaren. Om det däremot följer av lag att vattnet i en viss situation skall få utnyttjas eller bortledas skall rätten att utnyttja eller bortleda vattnet – med undantag av expropriationsfallen – tillkomma markägaren eller den han överlåter rätten till.

I flertalet vanligen förekommande fall då vatten skall tas i anspråk för något ändamål (t. ex. vattenkraftproduktion, dricksvattenförsörjning) kommer den av föreningen föreslagna ändrade utgångspunkten för lagstiftningen knappast att förändra vare sig prövningsförfarandet eller resultatet av prövningen. En ändrad utgångspunkt är dock ändå av grundläggande betydelse dels därför att den bättre rimmar med ett modernt sätt att se på naturresurserna och deras utnyttjande, dels därför att den i vissa situationer underlättar handläggningen av vattenärenden. Som exempel kan nämnas att det med den ändrade utgångspunkten står klart att det åvilar den som utfört en viss åtgärd utan att denna har förprövats att visa att åtgärden är tillåtlig enligt VL. Med nu gällande utgångspunkt kan det ifrågasättas om det inte i stället kan bli myndigheternas sak att visa att åtgärden är otillåtlig.

Några remissinstanser är kritiska till utredningens förslag att använda begreppet vattenrätt som samlingsnamn för rådighet över vatten.

Hovrätten för Nedre Norrland: Begreppet saknar juridisk relevans. Dessutom kan hovrätten inte anse det vara av systematiska skäl påkallat att i en ny vattenlag sammanföra olika rättighetsinstitut under en samlingsbeteckning. Ej heller i övrigt synes det nya begreppet kunna leda till nämnvärda förbättringar. Tvärtom kan man befara tolkningssvårigheter och begreppsförvirring. Hovrätten föreslår därför att uttrycket "vattenrätt" helt och hållet utmönstras ur VL-förslaget.

Statens lantmäteriverk: Vattenrätt kan utgöras av äganderätt, servitut eller nyttjanderätt. En sådan lagteknik måste komma att te sig förvirrande för andra än sådana som är särskilt väl insatta i den aktuella lagstiftningen. Lämpligare torde vara att i VL helt enkelt tala om "rätt till vatten" i stället för "vattenrätt". På vissa ställen i lagen kan det vara lämpligt att i stället uttryckligen ange om det är fråga om äganderätt, servitut eller nyttjanderätt.

De expropriationsrättsliga övervägandena av utredningen har behandlats av många remissinstanser.

Svea hovrätt: Hovrätten har tidigare till vattenlagsutredningen ifrågasatt om icke bestämmelserna i 1 kap. 14 § VL, om expropriation av strömfall, borde överföras till ExL. Det föreslagna systemet för tillståndsprövning innebär emellertid att huvuddelen av den vattenkraft som kan antagas bli föremål för expropriation kommer att ingå i företag som kräver tillstånd av regeringen. Även om principiella skäl talar för överföring till ExL får det därför anses lämpligt att – såsom utredningen föreslår – frågorna om expropriation och tillstånd till utbyggnad regleras i samma lag. Hovrätten kan därför tillstyrka förslaget i denna del. – – –

Att låta lägre myndigheter än regeringen lämna tillstånd för det allmänna att, för tillgodoseende av allmän vattenförsörjning, tvångsvis taga i anspråk yt- eller grundvatten skulle även enligt hovrättens bedömning medföra stora administrativa fördelar. Fråga är om ett principiellt viktigt steg, men då föreslagna myndigheter är behöriga att lämna tillstånd till företag med ibland betydligt allvarligare följder för berörda fastigheter än expropriation för vattentäkt, kan det icke anses påkallat att tillståndet till expropriation skall, av hänsyn till expropriaten, förbehållas regeringen.

Hovrätten för Nedre Norrland: Vad gäller den föreslagna möjligheten för det allmänna att tvångsvis ta i anspråk yt- eller grundvatten för tillgodoseende av allmän vattenförsörjning (2 kap. 5 § VL-förslaget) kan man fråga sig om det är en rimlig ordning att i vissa fall överlåta expropriationsbehörigheten på lägre myndigheter än regeringen enligt den kompetensfördelning som följer av 15 kap. 1–3 §§ VL-förslaget. Hovrätten föreslår i stället för ifrågavarande bestämmelse att 2 kap. 3 § ExL bibehålles i sin nuvarande utformning. Samtidigt vill hovrätten också ifrågasätta om inte stadgandet angående expropriation av vattenkraft (1 kap. 14 § VL, 2 kap. 4 § VL-förslaget) borde föras över till ExL.

Växjö tingsrätt: Ingen annan myndighet än regeringen bör få pröva tvångsrättsförvärv som avses i förslagets 2 kap. 5 §.

Länsstyrelsen i Kopparbergs län: Länsstyrelsen vill föreslå den ändringen att samhället får möjlighet att tvångsvis ta i anspråk vattenrätt så snart det kan anses behövligt för ett planmässigt utvecklande av kraftförsörjningen. Utredningens uttalande om att så endast skall kunna ske beträffande större kraftverksutbyggnader kan enligt länsstyrelsens

mening komma att verka hämmande på exempelvis regional eller kommunal energiplanering där utbyggandet av smärre kraftverk kan vara en lämplig och för energiförsörjningen nyttig åtgärd.

Länsstyrelsen tillstyrker att de nuvarande bestämmelserna i ExL, som ger möjlighet att expropriera vattenrätt för att tillgodose ett allmänt behov av vatten, överförs till VL och där kopplas samman med prövningen av tillstånd till yt- eller grundvattentäkt. Härigenom bör förfarandet vid tillståndsprövningen kunna förenklas och särskilt beslut i expropriationsärendet ej behöva avvaktas.

I detta sammanhang är det den av utredningen föreslagna expropriationsrätten för bevattningsändamål som har tilldragit sig störst uppmärksamhet.

Svea hovrätt: På samma sätt som när det gäller expropriationsrätt för allmän vattenförsörjning bör lägre myndighet än regeringen kunna förordna om tvångsupplåtelse av vattenrätt för jordbruksbevattning. – Då fråga är om tvångsupplåtelse till föremål för enskilt ekonomiskt intresse bör, i enlighet med vad utredningen föreslagit, nyttan av upplåtelsen vara väsentligt större än intrånget. I detta sammanhang bör även beaktas att bevattning i ett visst fall kan vara lönsam för den enkilde jordbrukaren men olönsam såväl för folkhushållet som – på grund av jordbruksregleringens utformning – jordbrukarkollektivet. Hovrätten motsätter sig dock icke den föreslagna tvångsrätten för bevattningsändamål. Förutsättningar för bifall till en framställning om sådan tvångsrätt synes, med den föreslagna utformningen av bestämmelsen, mera sällan vara för handen i verkliga konkurrenssituationer. Av utredningens uttalanden framgår också att tvångsrättsbestämmelserna närmast avser situationer med god tillgång på vatten.

Samma skäl som talar för tvångsrätt för jordbruksbevattning kan även anföras för tvångsrätt att bortleda vatten för industriella ändamål. En industriföretagare kan väl sägas ha större möjlighet än den arcellt bundne jordbrukaren att bestämma platsen för sin verksamhet, men i många fall är industriidkaren – på grund av t. ex. redan gjorda investeringar – lika ortsbunden som jordbrukaren. – – –

Det förhållandet att vattenrätt tillkommer kommun, landsting eller kommunalförbund utgör ingen garanti för att rätten, trots att så är sakligt befogat, upplåts till annan. Risk för att den kommunala planeringen av vattenförsörjningen skulle äventyras genom upplåtelseskyldighet föreligger icke, eftersom intrånget i sådant fall aldrig kan bli ringa i förhållande till nyttan av företaget. Skäl föreligger därför att – i överensstämmelse med vad som gäller enligt ExL och föreslås i 2 kap. 5 § 1 st. VLF – undanta endast staten från upplåtelseskyldighet.

Den föreslagna möjligheten till tvångsupplåtelse av vattenrätt torde få endast obetydlig användning med den restriktiva utformning bestämmelserna därom erhållit.

Lantbruksstyrelsen: Av betänkandet framgår inte tillräckligt tydligt hur företrädesrätten för tillståndshavare gentemot nya bevattningsintressenter skall bedömas, och inte heller hur företrädesrätten enligt denna paragraf för vattenrättshavare gentemot den som söker intrång i dennes vattenrätt skall vägas. – – –

Möjligheten till intrång i vattenrätten till förmån för bevattningsändamål är önskvärd. Intrångsmöjligheten bör dock inte vara begränsad till privatägd vattenrätt eller motsvarande utan bör även kunna tillämpas mot staten

samt mot kommun, landstingskommun och kommunalförbund. Stat och kommun får på vanligt sätt uppträda som sakägare i ansökningsmålet. Prövningsmyndigheten skall sedan väga de olika intressena, innan tillstånd till bevattningsuttag skall ges. – Det har redan nu uppstått problem mellan bevattningsintressenter och en kommun om vattenuttag från kommunägd fastighet. Eftersom det för närvarande endast kan ske vattenrättsupplåtelser i avtal, kan således en kommun hindra ett vattenuttag utan att det sker någon vattenrättslig prövning. Detta förhållande bör inte permanentas. Det föreslagna rättsskyddet för den upplåtande fastigheten får anses betryggande.

Samtliga lantbruksnämnder är positiva till förslaget om tvångsupplåtelse av vattenrätt för jordbruksbevattning. Det framhålls från flertalet av dem att upplåtelse bör kunna ske oavsett vem som är vattenrättsinnehavare.

Lantbruksnämnden i Skaraborgs län: Av lagtexten framgår inte om expropriationsmöjligheten för bevattningsändamål står öppen även då konkurrens råder om vattnet eller om möjligheten är begränsad endast till stora sjöar och vattendrag. Enligt nämndens mening bör en vattentillgång i första hand få utnyttjas av dem som har primär vattenrätt men att expropriationsrätten kan bli ett värdefullt stöd för dem som (enskilt eller i samfälligheter) vill ta i anspråk överskottsvatten på annans fastighet. I detta senare fall bör även sådan vattenrätt i större vattendrag, t. ex. Vänern, Vättern m. fl. som tillkommer kommuner kunna upplåtas för bevattning.

TCO: Länsstyrelsen bör ges rätt att förordna om vattenrätt oavsett vem som är vattenrättsinnehavare.

Statens lantmäteriverk: Såvitt lantmäteriverket kan bedöma finns det behov av en bestämmelse som möjliggör tvångsförvärv av rätt till vatten för bevattningsändamål inom jordbruket. Denna bedömning görs mot bakgrund av ett under senare år ådagalagt intresse på olika håll huvudsakligen i södra Sverige för inrättande av gemensamma bevattningsanläggningar med tillämpning av AL.

I fall då bevattningsanläggning, för vilken tvångsförvärv av rätt till vatten begärs skall utföras som gemensamhetsanläggning enligt AL synes gången bli den att de berörda fastighetsägarna gemensamt hos länsstyrelsen ansöker om rätt till vatten och om tillstånd till yt- eller grundvattentäkt. Antingen samtidigt härmed eller sedan länsstyrelsen meddelat beslut begär fastighetsägarna förrättning enligt AL hos fastighetsbildningsmyndigheten. Har förrättning påkallats parallellt med ansökningen till länsstyrelsen dröjer fastighetsbildningsmyndigheten med anläggningsbeslutet till dess att länsstyrelsens beslut föreligger.

Rätt till vatten för husbehovsförbrukning eller bevattning kan, som utredningen påpekar, instiftas också genom servitutsbildning enligt FBL. Det är därvid fråga om servitut för att tillgodose viss fastighets behov. Om det gäller flera fastigheter, t. ex. en bebyggelsegrupp, kan AL tillämpas för att lösa bl. a. vatten- och avloppsfrågor i form av gemensamhetsanläggning, såvida dessa frågor inte i stället löses genom en allmän anläggning. Det behövs då uppenbarligen också en möjlighet att instifta rätt att ta i anspråk behövligt vatten för anläggningen. I praxis förekommer att sådan rätt instiftas med stöd av AL som ett led i anläggningsförrättningar. Denna tillämpning torde få anses som ganska etablerad i förrättningsinstansen och har godtagits också av fastighetsdomstol men torde inte ha prövats i högre instans. De fall som förekommit torde vanligen ha varit grundade på

överenskommelse eller medgivande, vilket sammanhänger med att AL när det gäller va-anläggningar har sin främsta användning i nyexploateringssituationer.

Den nämnda tillämpningen har gott fog för sig om man ser saken från ändamålssynpunkt (jfr 1970 års ändringar i 1966 års lag om vissa gemensamhetsanläggningar) men kan ifrågasättas om man ser till lagtextens utformning. Här avses närmast 12 §, som handlar om upplåtelse av "mark eller annat utrymme".

Det är önskvärt att det klargörs hur det förhåller sig med den här berörda frågan. Det lämpligaste är att AL ges den innebörden att också frågan om behövlig rätt till vatten kan lösas inom förrättningens ram. Ett alternativ kan vara en kombinerad tillämpning av AL och FBL. Ett annat alternativ är att den nu föreslagna bestämmelsen i 2 kap. 6 § VL vidgas till att avse också andra behov än bevattning inom jordbruket. Det är emellertid uppenbart att tillämpningen blir tyngre om prövning skall ske enligt två lagar parallellt.

Överlantmätarmyndigheten i Kristianstads län: Mot bakgrund av de möjligheter som FBL, AL m. fl. lagar ger att reglera förhållandet mellan fastigheter kan det ifrågasättas om det finns behov av den bestämmelse som föreslagits i 2 kap. 6 §. Att vattenrätt kan erhållas för viktiga samhällsintressen (kraftförsörjning, vattenföretag åt kommun och stat m. fl.) såsom föreslagits i 2 kap. 4 och 5 §§ torde vara befogat. Regeln i 6 § avser emellertid i första hand förhållandet mellan flera fastigheter, dvs. sådana frågor som normalt skall prövas genom fastighetsreglering. Även eventuella ersättningsfrågor behandlas och avgörs vid sådana fastighetsbildningsförrättningar.

Länsstyrelsen i Kristianstads län: Det måste ifrågasättas om inte grannelagsfrågor av detta slag av praktiska skäl bör prövas inom ramen för förrättningsförfarandet enligt fastighetsbildningslagstiftningen, varvid berörda fastigheters behov av vatten och ersättningsanspråk kan prövas i ett sammanhang. Talan mot förrättningar enligt sistnämnda lagstiftning fullföljs hos fastighetsdomstol, som enligt förevarande lagförslag också får pröva vattenrättsliga ersättningsanspråk i allmänhet. Rent principiellt ligger det något vid sidan av länsstyrelsens uppgifter på detta område att pröva rättsförhållanden mellan fastigheter i andra fall än där också allmänna intressen berörs, vilket dock inte är fallet i den här behandlade frågan.

Enligt lagförslaget skall staten, kommunen och landstinget vara undantagna från vattenrätt. Länsstyrelsen delar lantbruksnämndens uppfattning att behovet av vatten och möjligheterna att tillgodose detta behov utan att andra berättigade intressen av vattentillgångar trädes för nära ensamt bör vara avgörande för att säkerställa vatten för jordbruksändamål genom ett tvångsförfarande. I konsekvens med denna uppfattning bör ingen markägarekategori vara undantagen från eventuell tvångsupplåtelse av vattenrätt för jordbruksändamål.

Lantbrukarnas provinsförbund i Skåne: Vi kan inte finna sakliga motiv för ett undantagande av staten, kommun m. fl., enär hela lagbestämmelsen bygger på principen att intrånget av upplåtelsen är obetydligt i jämförelse med nyttan för den som får sådan rätt förordnad. En ytterligare motivering för att samtliga vattenrättsinnehavare skäligen bör ingå i sådan skyldighet att upplåta vattenrätt för bevattningsändamål är bestämmelsen i § 7 om att tillståndsmyndigheten med sådant förordnande får föreskriva de villkor som är erforderliga från allmän synpunkt.

Länsstyrelsen i Skaraborgs län: Det finns vattenbehov vilka av ekonomiska eller andra skäl är hänvisade till endast de vattentillgångar som finns på platsen. Det kan t. ex. gälla det enskilda jordbrukets behov för bevattningsändamål. I en konkurrenssituation då vattenvärdens övergripande intressen tillgodosetts synes enskilda jordbruksföretag skola ha företräde till den lokala vattentillgången. Länsstyrelsen anser att detta borde ha återspeglats i lagtexten.

Länsstyrelsen finner det önskvärt med ett klarläggande om undantaget för staten, kommun m. fl. bör gälla även då det allmänna har vattenrätt i de större sjöarna i landet som t. ex. Vänern och Vättern. Utredningen har utgått ifrån att kommunerna skulle medverka till bevattningsföretag genom frivillig upplåtelse av vattenrätt. Något antagande beträffande t. ex. statens principiella beredvillighet härtill har utredningen inte gjort men hade varit av intresse.

Med reservation för dessa synpunkter tillstyrker länsstyrelsen förslaget i denna del.

Länsstyrelsen i Kopparbergs län: Den föreslagna regeln om tvångsupplåtelse av vattenrätt för jordbruksbevattning blir av stort värde för många lantbruk i områden med brist på vatten.

Trädgårdsnäringens riksförbund: Enligt förbundet bör behovet av vatten vara avgörande för att säkerställa vatten för jordbruksändamål genom ett tvångsförfarande. Staten, kommuner etc. bör därför ej vara undantagna från tvångsupplåtelse av vattenrätt för jordbruksändamål. Tvångsupplåtelse bör emellertid endast tillgripas som en sista utväg. I allmänhet bör vattenrätt kunna skaffas genom frivillig upplåtelse från någon granne etc. Upplåtelsen kan t. ex. ske i servitutsavtalets form.

Fiskeristyrelsen: Den starkt expanderande jordbruksbevattningen har främst i syd- och mellansverige redan vållat fisket allvarliga skador genom att många mindre vattendrag helt eller delvis torrlagts periodvis med påföljd att öringens lek- och uppväxtområden förstörts. De decimeringar detta medfört på fiskbestånden har drabbat såväl yrkes- som fritidsfisket i aktuella vattendrag och havsområdena därutanför. Det är därför av stor vikt att den myndighet som ges makt att bestämma om tvångsrätten för jordbruksbevattning noga beaktar den konfliktrisk som kan föreligga mellan jordbruk och fiske i bevattningsintensiva delar av landet.

Några remissinstanser är mera kritiska till utredningsförslaget om en expropriationsrätt för bevattningsändamål.

Sveriges domareförbund: Förbundet ifrågasätter om tillräcklig anledning finns att tillerkänna enskilda vattenförsörjningsintressen tvångsrätt.

Växjö tingsrätt: Det är mycket tveksamt om man på detta sätt bör ta särskild hänsyn till bevattningsintresset. Andra enskilda behov för vattenförsörjning t. ex. i industriella sammanhang kan vara väl så beaktansvärda. Troligen bör endast allmänna vattenförsörjningsintressen tilläggas tvångsrätt. Särskilt i fråga om jordbruksbevattning från smärre vattendrag skapas genom möjlighet att tvångsvis förvärva vattenrätt en ökad konkurrens om tillgängligt vatten; en konkurrens som blir hårdast vid torrperioder. Med förbättrad teknik i fråga om ledningar och pumpar kan ägare av mycket stora arealer på avsevärt avstånd från ett vattendrag bli intressenter. Det inses lätt att svårigheterna att rättvist fördela tillgängligt vatten ökar starkt i sådana situationer och att särskilt nedströmsintressena kan komma i besvärliga lägen. – – –

Trots kriteriet att intrånget måste vara obetydligt i jämförelse med

nyttan därav har man undantagit – förutom staten – även kommun m. fl. tillhörig vattenrätt. Om man nu anser bevattningsintresset vara så stort att vattenrättsägare kan drabbas av tvångsrätt, förefaller det ologiskt att undanta kommun, landstingskommun och kommunalförbund; undantag som icke finns enligt 4 och 5 §§. Länsstyrelse bör icke tilläggas kompetens att förordna om ifrågavarande tvångsrätt. Antalet fall med tillämpning av stadgandet kan antagas bli betydande. Även om intrånget är obetydligt för den mot vilken tvångsrättsförfarandet riktas kan det bli betydande sammanlagda verkningar för de till visst vattendrag anknutna nedströmsintressena. Konkurrens med uppströmsintressen kan även tänkas uppkomma i fall då vattenföringen är otillräcklig.

Hovrätten för Nedre Norrland: Hovrätten kan ej finna att utredningen anfört hållbara motiv för förslaget att i vattenlagstiftningen införa expropriationsrätt för jordbruksbevattning. Lantbrukarnas ifrågavarande behov skulle på ett smidigare sätt kunna tillgodoses genom en lämplig komplettering av FBL:s regler om tvångsservitut.

Många remissinstanser är positiva till utredningens förslag att tillerkänna arrendator rätt att söka tillstånd till vissa vattenföretag.

Lantbruksstyrelsen: Vattenuttagsrätten bör i princip vara kopplad till fastighetsinnehavet. Utredningen vill ge arrendator rätt att utverka tillstånd för bevattning av arrendeställets åkrar för den tid avtalet omfattar. Den föreslagna bestämmelsen, som torde vara en utvidgning av arrenderätten, är önskvärd. Med hänsyn till arrendatorns besittningsskydd och till att tillstånd inte bör ges endast för kort tid bör arrendators uttagsrätt regelmässigt gälla för hela hans besittningstid.

Lantbruksnämnden i Östergötlands län: Förslaget ger arrendatorn en bättre ställning än han har i nuvarande VL. Men starka skäl talar för att man inte bör begränsa tillståndstiden till enbart den tid som återstår av avtalet. Nuvarande besittningsskydd gör det sannolikt att en arrendator sitter åtskilliga arrendeperioder på en fastighet. När dessutom tillståndet endast avser bevattning av arrendeställets åkrar innebär detta inte någon fördel som kan avhändas fastigheten.

Ideliga tillståndsansökningar för bevattningsuttag för en arrendator (vid t. ex. 5-åriga arrendekontrakt) förefaller orationellt ur såväl allmän som enskild synpunkt speciellt som andelen arrenderad jord är hög. Mot denna bakgrund föreslås att tillståndstiden för ett tillstånd till arrendator i stort jämställes med de tillståndstider som gäller för jordägare i liknande situationer eller åtminstone ges för den tid den sökande brukar arrendestället.

Lantbruksnämnden i Hallands län: Den föreslagna möjligheten för arrendator att ansöka om tillstånd tillstyrks. När det gäller arrendatorer uppstår emellertid ett särskilt problem. Vanligen är arrendetiden endast fem år. Enligt utredningens förslag skulle tiden för tillstånd till bevattning begränsas till att omfatta återstående arrendetid, som kanske endast uppgår till något år. Detta kan knappast vara ändamålsenligt. Här bör man överväga någon form av samordning med arrendelagen. Om tillstånd för arrendator lämnas för t. ex. 10 år eller 25 år bör vid eventuellt avträde av arrendet före utgången av denna tid markägare på lämpligt sätt åläggas att gottgöra arrendatorn för gjorda utlägg för att förse fastigheten med markbevattning, i likhet med vad som gäller vid ny täckdikning.

Lantbruksnämnden i Kopparbergs län: Att ej koppla vattenrätten till fastighetsinnehavet skapar förutsättningar för en arrendator att till fullo kunna utnyttja ett arrende. Värdet kan begränsas av att möjligheten kan avtalas bort, men bortsett från det är förslaget ett steg i rätt riktning.

Lantbrukarnas provinsförbund i Skåne: Vi vill understryka det fullt berättigade i att arrendator på samma sätt som fastighetens ägare skall äga rätt att företräda fastigheten och initiera alla åtgärder och vattenrättsliga tillstånd, som normalt hör samman med rationellt brukande och effektivt utnyttjande av jordbruksfastighetens avkastningsmässiga förutsättningar.

Länsstyrelsen i Kopparbergs län: Det är tillfredsställande att arrendator skall ha samma rätt som jordägare att ansöka om tillstånd till bevattningsföretag eller eljest utnyttja vattenrätten på området. Länsstyrelsen ställer sig dock tveksam till att det skall vara möjligt att i arrendeavtalet utesluta denna rätt.

LRF: LRF hälsar med tillfredsställelse att utredningen vill ge arrendator rätt att utverka tillstånd för bevattning på arrendestället. Den föreslagna bestämmelsen kan ses som en utvidgning av arrenderätten, men är helt i överensstämmelse med arrendators ställning som nyttjanderättshavare på fastigheten. Vid prövningstillfället bör arrendatorns uttagsrätt regelmässigt gälla hela hans besittningstid.

Trädgårdsnäringens riksförbund: Förbundet ställer sig positivt till förslaget. Arrendator bör med samma rätt som jordägaren kunna använda vatten på fastigheten för bevattning av åkrar och annan mark och dessutom ha möjlighet att ingå i samfällighet för bevattning.

Stockholms tingsrätt: Utredningens utgångspunkt är att – förutom fastighetsägare – arrendatorer och vissa typer av nyttjanderättshavare skall ha rätt att ansöka om tillstånd för den tid som arrendet eller nyttjanderätten omfattar. Den begränsning som görs på detta sätt kan komma att bli alltför snäv för de många fall av bevattning från ytvattentäkter som redan finns och som tenderar att bli än mer vanliga i framtiden. Det förekommer nu att koloniträdgårdsföreningar och villaägarföreningar ordnar med bevattning för sina medlemmar. Alltmer vanligt blir att bevattning av fritidstomter sker genom bevattningsanläggningar som anordnas och sköts av tomtföreningar. Det måste vara väsentligt bättre att i dessa fall föreningarna får stå som tillståndssökande och ha att svara för kontakten i övrigt med berörda kommuner och myndigheter rörande bevattningen än att varje i föreningen ingående fastighet skall vara sökande. Förutsättning för att tillstånd skall kunna beviljas föreningen måste i så fall vara att föreningen har tillfredsställande stabilitet och att risk för skada för motstående intressen inte finns. Ett sådant tillstånd bör kunna göras beroende av att föreningen fungerar och fullgör sina skyldigheter. En förening som får rätt att utnyttja vatten för bevattning bör också kunna bli skyldig att ingå i samfällighet för bevattningsändamål.

Sveriges domareförbund: Enligt utredningen innebär förslaget bland annat en möjlighet för nyttjanderättshavare att erhålla tidsbegränsat tillstånd till exempelvis bevattningsföretag med tvångsrätt till ledning över annans mark. Såsom utredningen påpekar, talar praktiska skäl för att arrendator jämställs med jordägare i frågor som rör vattenrättsliga tillstånd till åtgärder som faller inom ramen för arrendet. Emellertid framgår det inte klart av den föreslagna lagtexten att nyttjanderättshavare äger saklegitimation som sökande till sådana vattenföretag. Vidare är det tveksamt om eller i vilken utsträckning servitutsrätter bör kunna upplåtas till nyttjanderättshavare. Den härtill hörande problematiken torde böra undersökas ytterligare.

Svea hovrätt: Enligt JB kan upplåtelse av fastighets vattenrätt göras ej endast i form av servitut utan även som nyttjanderätt. Vissa vattendomstolar har också i bevattningsmål betraktat arrendator, vid sidan av jord-

ägaren, som saklegitimerad att söka tillstånd till uttag av vatten såvitt avser återstående arrendeperiod. Även vattenlagsutredningen tycks utgå från att nyttjanderättshavare redan enligt gällande rätt är saklegitimerad som sökande varvid bestämmelserna om utbyggnadsvitsord i 2 kap. 5 § VL blir att se som ett inskränkande undantag från vad som i övrigt gäller. Förarbetena till VL torde emellertid knappast ge fullt stöd för en sådan ståndpunkt.

Om nyttjanderättshavare i en ny vattenlag tillerkänns saklegitimation som sökande i vattenmål, kan detta således innebära en förändring i förhållande till dagens rättsläge. En sådan förändring bör ej göras utan uttrycklig motivering. Härvid bör belysas de problem som är förknippade med tillståndsgivning till nyttjanderättshavare. Då tvångsrätt att tillgodogöra sig vatten trots skada och intrång för annan betraktas som en servitutsrätt, är redan konstruktionen med upplåtande av servitutsrätt till nyttjanderättshavare anmärkningsvärd. Det bör klarläggas i vilken utsträckning den upplåtna servitutsrätten skall anknytas till arrendestället och ej endast till nyttjanderättshavarens egna anläggningar för exempelvis bevattning samt om processuell medverkan fordras av jordägaren. Fordras sådan medverkan, synes föga vara att vinna från praktisk synpunkt med att tillerkänna nyttjanderättshavare talerätt som sökande. I den mån det föreligger ett motsatsförhållande mellan jordägaren och nyttjanderättshavaren om den senares möjlighet att utnyttja arrendeställets vattenrätt – vilket åberopats som skäl vid vattendomstolarna för att tillerkänna arrendator talerätt som sökande – ligger det närmast till hands att lösa denna konflikt med tillämpning av JB. Att med utnyttjande av vattenlagen möjliggöra en lösning som kan stå i strid med exempelvis arrenderättsliga principer eller arrendeavtalet framstår som olämpligt. En särskild fråga är om det är försvarligt att låta arrendator, utan den kreditvärdighet som äganderätt till fastighet medför, stå som garant för att sakägare kommer i åtnjutande av de skadeförebyggande åtgärder och ersättningar som kan föreskrivas som villkor för tillstånd att genomföra ett vattenföretag. – Tillerkänns nyttjanderättshavare talerätt som sökande, bör emellertid övervägas möjlighet att utsträcka ett tillstånds giltighet utöver löpande upplåtelsetid.

Hovrätten för Nedre Norrland: Utredningens intentioner i fråga om arrendatorns ställning har ej följts upp i lagtexten. Utredningen har ej diskuterat i vad mån betänkligheter kan finnas mot att tillerkänna arrendator saklegitimation som sökande till vattenföretag. Hovrätten vill för sin del ifrågasätta lämpligheten av ett förslag, som innebär att en nyttjanderätt kan bli härskande i ett servitutsförhållande. Om företaget är av sådan karaktär att bildande av strömfalls- eller vattentäktsfastighet bör ske torde den omständigheten att sökanden är arrendator medföra problem som ej har belysts.

Växjö tingsrätt: Förslaget om rätt för nyttjanderättshavare, främst arrendator, att utverka tillstånd enligt nya VL under avtalstiden är icke invändningsfritt. Troligen är det riktigt att praktiska skäl talar för en sådan rätt. Emellertid anses det i övriga fall enligt VL vara till förmån för skadelidande tredje man, att den fastighet till vilken tillstånd knytes svarar för skadeersättningar, underhåll m. m. Sådan fastighetsanknytning är uppenbarligen icke avsedd om nyttjanderättshavare får tillståndet, utan det vattenrättsliga ansvaret kommer då enbart att åvila enskild person. Detta kan knappast anses godtagbart. – Om nyttjanderättshavare skall vara saklegitimerad bör detta klart framgå av lagtexten, vilket det enligt förslaget knappast gör.

Statens lantmäteriverk: I förslaget uppställs i principiell överensstämmelse med gällande vattenlag den huvudregeln att det för utförande av vattenföretag fordras att företagaren innehar vattenrätt. Som påpekas i motiven tillskapas vattenrätt i vissa situationer genom beslut enligt annan lag, t. ex. genom beslut enligt AL rörande anläggande av bro eller brygga. I anslutning till detta bör framhållas att det i vissa fall är angeläget att den grundläggande förutsättning som ett tillstånd enligt VL utgör kan klarläggas på ett tidigt stadium innan omfattande arbete läggs ner på t. ex. detaljerade projekteringar och värderingar. Annars finns risk att arbetet blir bortkastat på grund av omständigheter som kommer fram först vid den vattenrättsliga prövningen. Risk finns att arbetet helt måste göras om vid en omprövningsförrättning. Tillstånd till vattenföretag bör därför kunna sökas och meddelas innan förrättningen drivits så långt som till ett beslut.

En praktisk fråga av viss betydelse är därvid om det i fall då AL-förrättning pågår skall fordras att samtliga berörda fastighetsägare – som kan vara många – skriver på ansökningen om tillstånd enligt VL. Det skulle vara enklare om tillståndsfrågan kunde väckas t. ex. genom ett formellt initiativ av fastighetsbildningsmyndigheten eller genom att frågan om initiativ till att begära tillstånd enligt VL tas upp vid sammanträde enligt AL samt protokollsutdrag och annan tillgänglig utredning därefter översänds till tillståndsmyndigheten. En sådan ordning synes inte hindra att delägarna gemensamt anses som sökande t. ex. vid tillämpning av de föreslagna bestämmelserna om sökandens ansvar för kostnader i tillståndsärende.

I fall då företag fordrar både tillstånd enligt VL och samverkan enligt AL kan det finnas anledning för tillståndsmyndigheten och fastighetsbildningsmyndigheten att samråda t. ex. för att samordna innehållet i tillståndsbeslutet och anläggningsbeslutet.

En särskild samordningsfråga är frågan om ersättning för intrång genom företaget. Skall företaget tillståndsprövas enligt VL men dessutom också prövas enligt AL (eller FBL eller LedL) torde skadereglering enligt VL ofta bli obehövlig, eftersom några andra skador än de som ersatts vid AL-förrättningen ofta inte torde föreligga. En möjlig lösning i dessa fall synes vara att tillståndsmyndigheten medger att sökanden får ta tillståndet i anspråk när lagakraftvunnet anläggningsbeslut föreligger (med stöd av 15 kap. 8 § fjärde stycket). Undantagsvis kan emellertid hända att en fullständig skadereglering med samma räckvidd som enligt VL inte uppnås genom tillämpning av ersättningsbestämmelserna i AL, eftersom VL har ett mera vidsträckt skadebegrepp än AL (och ExL). I sådana fall skall skadereglering ske både i anslutning till tillståndsprövningen enligt VL och vid förrättningen enligt AL, vilket i och för sig är opraktiskt men förefaller ofrånkomligt. Den skadereglering som sker senast bör uppenbarligen ske med beaktande av den som skett tidigare.

Frågan om utbyggnadsvitsord behandlas av några remissinstanser.

Svea hovrätt: Det i 2 kap. 15 § andra stycket VL-förslaget angivna villkoret "från teknisk och ekonomisk synpunkt nödvändig förutsättning" indelar de fallsträckor som kan tänkas bli gemensamt tillgodogjorda i två till synes skarpt avgränsade kategorier: den ena med och den andra utan nämnda förutsättning. En sådan gränsdragning möter dock stora svårigheter och synes ej erforderlig av hänsyn till berörda fallhöjdsägare. Dessas intressen torde bli tillräckligt tillgodosedda – bl. a. med tanke på reglerna

om andelskraft – om det för gemensamt tillgodogörande krävs att detta innebär "väsentlig teknisk och ekonomisk fördel". En sådan formulering skulle även tillgodose det samhällsekonomiska intresset av utbyggnad till låg kostnad.

För att undanröja tveksamhet om sättet för beräkning av hälften av kraften i de fall, då fråga är om gemensamt tillgodogörande av fallsträckor i olika vattendrag, synes det lämpligt att lagtexten fullständigas med en regel att beräkningen skall ske på grundval av den sammanlagda vattenkraften i de båda vattendragen. I avsaknad av en sådan regel finns risk för att stadgandet kan tolkas så att sökanden måste ha majoritet i varje vattendrag för sig.

Skäl finns att i olika avseenden jämställa tillgodogörande av vattenkraft genom överledning till befintligt kraftverk (16 §) med överledning till nytt kraftverk (15 § andra stycket). För berörd fallhöjdsägare blir annars situationen, utan saklig grund, helt olika vad gäller ersättning och andelskraft. Överledning till befintligt kraftverk bör därför kräva samma utbyggnadsvitsord som överledning till nytt kraftverk; en sökande bör icke vinna fördelar genom att vänta med ansökan om överledning till dess han färdigställt kraftverket. – 16 § har fått sådan utformning att bestämmelsen indirekt synes ge vid handen att vid tillämpning av 15 § andra stycket vattenrätt alltid fordras i det vattendrag varifrån vatten ledes. Något sådant krav förcligger dock ej.

Hovrätten för Nedre Norrland: Beträffande sådan överledning, som ej är nödvändig för kraftanläggnings tillkomst, har utredningen förordat en återgång till tidigare praxis, enligt vilken dispositionsrätt ej krävdes till det vattenområde varifrån vattnet skulle ledas, varemot krav på majoritet i hela det för utbyggnad avsedda fallsträckskomplexet uppställs vid överledning som är nödvändig för ett kraftverk. Hovrätten kan av betänkandet inte utläsa några godtagbara skäl för en sådan åtskillnad, som återverkar på berörda fallhöjdsägares rätt till ersättning och andelskraft, och föreslår därför krav på utbyggnadsvitsord för överledning i båda angivna situationer. Hovrätten vill även ifrågasätta om man inte borde gå ett steg längre och kräva självständig majoritet inom den sträcka som berörs av överledningen med hänsyn bl. a. till att där kan uppkomma konkurrerande utbyggnadsanspråk.

Västerbottens länsorgan för vattenkraftfrågor: Länsorganet har ingen erinran mot utredningens förslag i fråga om utbyggnadsvitsord. Inte heller har länsorganet något att invända mot att till den nya VL överförs den nu gällande principen att man vid vattenreglering icke behöver ha rätt till vatten i det vattenområde, varifrån vattenavrinningen skall regleras till förmån för vattenkraftanläggning, kommunal eller industriell vattenförsörjning eller jordbruksbevattning. På de skäl vattenlagsutredningen anfört bör också överledning av vatten från ett vattendrag till ett annat i förevarande fall kunna jämställas med vattenreglering, nämligen när överledningen icke sker för ett gemensamt utnyttjande av vattenkraft i fallsträckor i olika vattendrag.

Länsorganet vill i anslutning till behandlingen av det s.k. utbyggnadsvitsordet peka på den föreslagna bestämmelsen i 3 kap. 1 § VL-förslaget där det anges att vattenföretag ej får komma till stånd om hinder möter från allmänna planeringssynpunkter med hänsyn till valet av plats för företaget. Hittills har sökanden bestämt platsen för anläggningen. Meningen är nu att man vid tillåtlighetsbedömningen skall kunna påverka platsvalet. Detta kan i vissa situationer bli svårt, eftersom kravet på

utbyggnadsvitsord tvingar sökanden att hålla sig till den plats där han har vitsord. Expropriationsrätt föreslås visserligen i 2 kap. 4 § men det kan ifrågasättas, om icke rätten att ta i anspråk fallhöjd bör kunna tillföras staten eller kommun, så att ett i och för sig lämpligt vattenkraftprojekt kan komma till utförande med en bättre lokalisering än vad sökanden har möjlighet att utverka. – Samma synpunkter framförs av *Vilhelmina kommun*.

Sveriges advokatsamfund: Samfundet vill i detta sammanhang ifrågasätta om inte rätt till vattenöverledning för vattnets tillgodogörande i en kraftanläggning i princip också bör förknippas med skyldighet att utge andelskraft även för det fall att överledningen inte är en nödvändig förutsättning för anläggningens tillkomst.

Utredningens överväganden rörande vissa allmänna rådighetsinskränkningar behandlas också i remissyttrandena. Förslaget att i VL införa en allmän sparsamhetsregel godtas i allmänhet.

Fiskeristyrelsen: Regeln måste ses som en målformulering och en övergripande norm i stil med 1 § NVL. Regeln bör därför utgöra VL-förslagets inledande paragraf.

Statens naturvårdsverk: I Europeiska vattenvårdsstadgan, som antagits av Europarådet, slås fast att vatten är en gemensam naturtillgång, som skall användas med sparsamhet. Vattenlagsutredningen har i förslaget till ny vattenlag enbart tagit in detta som en inskränkning i fastighetsägarens vattenrätt (2 kap. 8 §). Enligt naturvårdsverkets mening bör en ny vattenlag inledas med en grundläggande paragraf, som visar den principiella synen på hur våra vatten skall användas. Denna paragraf bör stadga: "Vattnet är en gemensam naturtillgång, som skall skyddas och vårdas samt nyttjas med sparsamhet." – Förutom Europeiska vattenvårdsstadgan har verket som utgångspunkt här haft naturvårdslagens 1 §. Då vattnets internationella betydelse allt mer betonas har i stället för naturvårdslagens "nationell tillgång" använts uttrycket "gemensam naturtillgång".

Svenska naturskyddsföreningen: Föreningen instämmer helt i tankegångarna bakom utredningens förslag men anser att det föreslagna stadgandet inte är tillräckligt för att klargöra samhällets mål för vattnets skydd och utnyttjande. I analogi med vad som sägs i exempelvis NVL och skogsvårdslagen anser föreningen att det i en ingressbestämmelse i VL måste slås fast att "vattnet är en del av naturen och skall skyddas och vårdas". Vidare bör sägas att "envar som utnyttjar vattnet skall göra det med sparsamhet och under iakttagande av största möjliga hänsyn till naturvärden och andra berörda samhällsintressen". I en ingressbestämmelse borde också anges att behörig myndighet för visst vattenområde eller för hela landet kan upprätta en plan, som närmare klargör samhällets mål beträffande skydd, vård och utnyttjande av vattnet. Genom det sistnämnda stadgandet skulle skapas en fast grund för den vattenplanering, som en särskild kommitté (Jo 1977: 06) fått i uppdrag att utreda. En sådan vattenplanering är enligt föreningens mening nödvändig och bör ges allt tänkbart stöd bl. a. i form av ändamålsenlig lagstiftning.

Skånes naturvårdsförbund: Den föreslagna sparsamhetsregeln förefaller till intet förpliktande och är väl knappast en lagparagraf utan snarare en allmän informationspunkt. – Förbundet yrkar här på att ett tillägg införs med följande innebörd: "Då vattenföretag kan förväntas orsaka, eller har visats orsaka, onormal sänkning av vattennivån i ytvattenförande områden må länsstyrelsen utfärda bestämmelser om en lägsta tillåten vattenföring eller vattennivå för att vattenföretaget skall få fortsätta".

Motiveringen för detta är främst att i rinnande vatten, men även i flera sjöar, vattenuttagen under kritiska torrår nu visat sig gå så långt att vattendragen helt torrläggs. Så skedde, i flera åar och bäckar som veterligen aldrig tidigare i historien sinat, under 1976 i Skåne. Problemen ligger här i att flera vattenuttag efter varandra utmed ett vattendrag successivt torkar ut det. Var och en anser sig ha rätt att ta ut vatten från sin del av ån. Att reglera detta förefaller fortfarande inte möjligt på ett klart uttryckt sätt i den nya vattenlagen. Ett totalförbud mot vattenuttag måste kunna utfärdas då en minimigräns i vattennivån eller vattenföringen uppstår. Utredningens förslag kan inte sägas täcka dessa önskemål.

Som ytterligare en inskränkning i vattenrätten skulle förbundet i en tilläggsparagraf i samma kapitel vilja ha en bestämmelse till skydd för våtmarksområden av fiske-, rekreations- eller naturvårdsintresse med ungefär följande lydelse: "Till skydd för vattentillgång som är av allmänt intresse ur fiske-, rekreations- eller naturvårdssynpunkt får länsstyrelsen bestämma erforderligt skyddsområde (vattenskyddsområde)".

Motiveringen för detta är ur naturvårdssynpunkt t. ex. att de mycket små naturreservat som avsatts i form av kärr mycket lätt kan förstöras utan att man ger sig in på det egentliga reservatet. Det senaste exemplet är en lokal söder om Torekov där Sveriges enda växtplats för Scutellaria minor är skyddad. Strax utanför har en kraftig och för det framträngande grundvattnet avskärmande täckdikning utförts. Villabebyggelse planeras dessutom utanför denna. Våtmarkerna är beroende av ett mycket större område än vad som har kunnat inköpas och fredas. Ett skyddsområde i stil med det som föreslås till skydd för vattenförsörjningen behövs här.

Sjöfartsverket: Deklarationen att vattnet är en gemensam naturtillgång som skall användas med sparsamhet kan, då fråga är om kustfarvatten, lämpat för sjöfart, te sig något konfunderande.

Några erinringar framförs i och för sig inte mot den föreslagna skyldigheten för vattenrättshavarna att vid torka o.d. avstå vatten för allmänt behov. Flera remissinstanser anser emellertid att ersättning för avståendet av vatten skall kunna utgå.

Svea hovrätt: Enligt 2 kap. 52 § VL är ägare av grundvattentäkt skyldig att vid långvarig torka eller jämförligt förhållande avstå vatten för allmänt behov, om det prövas oundgängligen erforderligt. På grund av hänvisning till 49 § samma kapitel äger, om det skulle vara obilligt att vattentäktens ägare gör avståendet utan ersättning, vattendomstolen utdöma den ersättning vartill omständigheterna kan ge anledning. Motsvarande bestämmelse – avseende såväl yt- som grundvatten – bör intagas även i en ny lag. Det framstår i många fall som obilligt att ersättning ej skall utgå (jfr skadestånd vid vissa typer av nödhandling). Sålunda kan ett avstående av vatten, samtidigt som det gynnar en företagare, drabba ekonomiskt svaga personer på ett icke godtagbart sätt. Ett nära till hands liggande fall är att en vattentillgång utnyttjas så att grundvattenståndet sjunker med följd att husbehovsbrunnar sinar. Detta kan väntas inträffa om, såsom utredningen förutsätter, i ett för energiförsörjningen kritiskt läge vattenståndet i ett regleringsmagasin tillåts sjunka under sänkningsgränsen. Att märka är att lagen (1970: 59) om tillfällig vattenreglering under år 1970 förutsätter att all skada och allt intrång skall ersättas. Även i t. ex. det fallet att en industri tvingas inställa arbetet på grund av vattenbrist är ersättning till industriidkaren rimlig som skydd mot allvarliga ekonomiska konsekvenser.

Hovrätten för Nedre Norrland: Hovrätten kan inte finna någon anled-

ning till att nu avskaffa all möjlighet till ersättning i fall som här avses. Utredningens ståndpunkt får i själva verket anses strida mot de rättsprinciper angående ersättningsrätt som kommit till uttryck i – förutom 2 kap. 52 § jämförd med 49 § VL – annan lagstiftning, som begränsar enskildas rättigheter för tillgodoseende av det allmännas intressen i krissituationer o. dyl., exempelvis rekvisitions- och förfogandelagarna. Inom detta lagstiftningsområde stadgas rätt till ersättning i varierande omfattning när intrånget sker genom en särskild förvaltningsakt. Hovrätten hänvisar till den översikt som FN-lagkommittén i sitt betänkande "Svensk FN-lag" lämnat över vissa fall då i svensk rätt ersättning av statsmedel har föreskrivits vid ekonomisk skada på grund av ingripanden i näringsfrihet m. m. (SOU 1970: 19, s. 79–80).

Stockholms tingsrätt: Olägenheterna av avstående bör ersättas åtminstone i samma restriktiva utsträckning som enligt gällande bestämmelse i 2 kap. 52 § VL. I en nödsituation som den avsedda bör vattenrättshavaren visserligen vara skyldig att avstå vad som är oundgängligen nödvändigt men enligt hittills gällande rättsprinciper bör ev. olägenheter av avståendet inte drabba honom ensamt utan solidariskt bäras av dem som blivit lidande av nödsituationen. Om avståendet görs t. ex. för en orts vattenförsörjning är det rimligt att den kommun som har att svara för ortens vattenförsörjning även svarar för ersättning till den vars rätt blir lidande genom avståendet.

Jämtbygdens tingsrätt: Att såsom utredningen föreslår helt ta bort rätten för vattenrättshavare att få ersättning för det vatten han i vissa nödsituationer måste avstå är enligt tingsrättens mening att gå alltför långt. Det synes inte orimligt att den, som i sådana situationer tvingas avstå vatten, under vissa förhållanden skall kunna få ersättning för detta avstående. – – –

Tillräckligt bärande skäl har inte anförts för att en regel i enlighet med utredningens förslag genomförs. Om en bestämmelse om rätt till ersättning ej skulle vara möjlig att få till stånd bör stadgandet dock under alla förhållanden förtydligas, så att det står klart att ett avstående av vatten utan ersättning endast skall kunna komma i fråga i exceptionella nödsituationer.

Växjö tingsrätt: Tingsrätten kan ej förstå att det skulle vara stötande om en vattenrättshavare i visst fall erhåller ersättning för de olägenheter ett avstående av vatten innebär. Det förefaller rimligt att en sådan vattenrättshavare icke ensam skall bära det ekonomiska ansvaret för att komma tillrätta med en nödsituation. Detta bör i stället bäras gemensamt av dem som tillgodoses genom att vatten avstås.

Vänersborgs tingsrätt: Som skäl för att ersättning ej skall utgå anför utredningen, att detta närmast skulle te sig stötande eftersom det här gäller tillgodoseende av allmänt intresse med vad som är oundgängligen nödvändigt. Enligt tingsrättens mening skulle dessa skäl väl kunna anföras till stöd för skyldigheten att avstå vatten, men ej som motiv för en regel om att ersättning ej skall utgå. Det finns enligt tingsrättens mening ingenting stötande i att det allmänna får betala ersättning för en nyttighet som det i sin tur kan ta betalt för. Att en vattenrättshavare i en situation som den antydda ej bör tillåtas förtjäna på vattnets ökade värde är en sak. Om han gör en direkt förlust genom att avstå vatten bör han dock – med den inställning utredningen intagit till den enskilda vattenrätten – få ersättning härför. Det synes därför märkligt, att utredningen underkänt motsvarande bestämmelse i den nuvarande VL, där det beträffande grundvatten stad-

gas, att skadeersättning skall utgå om det för vattentäktens ägare skulle vara uppenbart obilligt att nödgas avstå vatten utan ersättning. En bestämmelse av detta innehåll bör enligt tingsrättens mening inflyta även i VL-förslaget.

Kammarkollegiet: En motsvarighet till 2 kap. 49 § VL – då avseende såväl yt- som grundvattentäkt – bör intagas i den nya vattenlagen. Är det obilligt att ersättning inte utges, bör ersättning naturligtvis utgå (jfr reglerna om skadestånd vid nödhandlingar). Ett avstående av vatten kan således, samtidigt som det gynnar det allmänna, drabba den enskilde hårt. Man kan tänka sig det fallet att en industri tvingas inställa arbetet på grund av vattenbrist. Jämför f. ö. lagen (1970: 59) om tillfällig vattenreglering under 1970, som ju förutsatte att all skada och allt intrång skulle ersättas.

VASO: Skäl torde saknas för en bestämmelse om ersättningsfrihet. Vid jämförelse med ExL finner man, att den som tvingas avstå egendom för allmänt ändamål är berättigad till ersättning. Det i förslaget avsedda ändamålet kan för övrigt ha lättare att bära en kostnad än vattenrättshavaren, t. ex. i det fall då en liten vattenkraftanläggning skulle få avstå vatten till en kommun. Bestämmelsen om ersättningsfrihet bör därför utgå ur lagen.

TCO: Det kan ifrågasättas om icke i lagförslaget borde ingått möjlighet till ersättning för vattenrättsinnehavaren när det blir fråga om stor ekonomisk uppoffring.

Sveriges domareförbund: En ersättningsbestämmelse motsvarande 2 kap. 49 § VL – men avseende både yt- och grundvatten – bör intagas även i den föreslagna nya lagen. Därvid är först att märka att det inte gäller ett vattenavstående enbart i nödsituationer eller under andra exceptionella förhållanden utan – både enligt nuvarande 2 kap. 52 § VL och enligt 2 kap. 10 § i nya VL – vid avsevärd minskning i vattentillgången inom en ort. Vidare torde ett vattenavstående utan ersättning kunna medföra exempelvis att en vattenrättshavare får bära hela bördan av en svår vattenförsörjningssituation. Det skulle därför i många fall framstå som obilligt, om ersättning ej skulle utgå.

Västerbottens länsorgan för vattenkraftfrågor: Länsorganet ansluter sig helt till vattenlagsutredningens förslag men vill liksom utredningen poängtera att vattenrättshavaren naturligtvis inte skall förpliktas avstå mera vatten än som prövas oundgängligen erforderligt för ortens vattenförsörjning eller för tillgodoseende av annat allmänt behov. Kritiska lägen kan uppstå såvitt gäller energibehovet och det kan då vara viktigt att möjligheter skapas till tillfällig vattenreglering. – Samma synpunkter framförs av *Vilhelmina kommun.*

Lantbruksnämnden i Gävleborgs län: Utredningen uttalar att bestämmelsen om avstående av vatten bör kunna tillämpas för att tillgodose lantbrukets behov av vatten när så erfordras till förhindrande av missväxt (s. 138). Lantbruksnämnden anser att denna undantagsbestämmelse är välbetänkt. För att bestämmelsen skall kunna tillämpas fordras emellertid förberedelser av olika slag, inte minst med tanke på att dylika situationer som regel uppstår vid den tid, då antalet handläggare och beslutsfattare är begränsat. Lagtextens formulering torde förutsätta att länsstyrelsen kan grunda sitt beslut på en beredskapslag med vissa angivna villkor. Vidare fordras för ett snabbt beslut på länsnivå en fortlöpande överblick över nederbördssituationen under växtperioder och tiden närmast före. Material härtill kan erhållas månadsvis från SMHI. Ur jordbrukets synvinkel torde emellertid brist på teknisk utrustning för bevattning kunna bli en begränsande faktor, om torkan har stor geografisk utbredning. *Lantbrukarnas provinsförbund i Skåne* framför motsvarande synpunkter.

Lantbruksstyrelsen: Bestämmelsen skall kunna användas för tillfällig inskränkning i bevattningsuttag. Det bör dock understrykas att lantbrukets behov av vatten i en nödsituation även bör kunna innebära en inskränkning i annat utnyttjande av vattnet. Livsmedelsproduktionen bör i nödsituation ha hög prioritet.

Fiskeristyrelsen: Bestämmelsen premierar ortens vattenförsörjning och andra allmänna behov. Eftersom paragrafen, till skillnad mot vad som gäller idag, också ska vara tillämplig på ytvatten ligger också häri en latent konfliktrisk för fisket.

4 Förutsättningar för vattenföretag i allmänhet

Utredningens strävan att utforma mer allmänt hållna tillåtlighetsregler för att möjliggöra en friare bedömning av ett vattenföretag har fått ett övervägande positivt mottagande.

Svea hovrätt: VL innehåller särskilda tillståndsregler för olika slag av företag, vilket bl. a. beror på att för vissa företag krävs större lönsamhet – i förhållande till skadan – än för andra. Den av utredningen föreslagna friare bedömningen står i bättre överensstämmelse med annan nyare miljö- och fastighetsrättslig lagstiftning.

Hovrätten för Nedre Norrland: Hovrätten finner i likhet med utredningen att det är befogat att ändra VL:s tillåtlighetsregler i syfte att lämna utrymme för en friare bedömning. Den vattenrättsliga tillståndsprövningen bör i fortsättningen alltid göras med beaktande av samhällsplaneringen. En sådan friare tillåtlighetsbedömning behöver dock inte nödvändigtvis kombineras med de ändringar av prövningssystemet som utredningen föreslagit.

Växjö tingsrätt: Det kan i viss utsträckning vara riktigt som utredningen anfört, att VL:s regler hittills präglats av en stelhet i uppbyggnaden vilken varit ägnad att hindra en önskvärd helhetsbedömning. Men inget har ju hindrat lagstiftaren att överarbeta VL så att den bättre kommer att överensstämma med samhällsutvecklingen. Om dessa regler hittills hindrat rimligt hänsynstagande till verkningarna av ett företag från samhällsekonomisk synpunkt och inneburit svårigheter att översiktligt bedöma de totala verkningarna av företaget till hinder för samhällsplaneringen i stort, bör givetvis lagen ändras. Utredningen har i linje med detta funnit att behov att ändra de nuvarande bristfälliga tillåtlighetsreglerna föreligger.

Enligt tingsrättens mening följer emellertid icke härav att ett system med tillståndsprövning i administrativ ordning skapar bättre förutsättningar för en önskvärd friare bedömning av tillåtlighetsfrågorna. Om de materiella reglerna i lagstiftningen ändras mot friare bedömning, kan även en domstol tillämpa dessa regler och nå lika goda resultat som administrativ myndighet. Det är inte övergången till administrativ bedömning, som skapar möjlighet till friare och mera allsidig prövning, utan denna möjlighet öppnas självfallet genom ändringar i de regler som skall tillämpas. Ej heller skapas genom en ny prövningsordning möjligheter till införande av ett mera enhetligt system av grundregler, tillämpliga på alla slags vattenföretag. Ett sådant enhetligt system kan införas även med domstolsprövning och bör i så fall välkomnas.

Kammarkollegiet: En vägledande princip vid utformningen av den nya lagstiftningen har varit att anpassa utbyggnadsverksamheten av

vattenföretagen till samhällsplaneringen i stort och skapa möjligheter för de tillståndsgivande myndigheterna till den nödvändiga bedömningen från allmän planeringssynpunkt. Vattendomstolarna har hittills saknat möjlighet till en så långtgående prövning. Denna brist i prövningssystemet har med åren tett sig alltmer besvärande. De år 1972 genomförda ändringarna i 4 kap. VL, varigenom regeringen förbehålls prövningsrätten av större utbyggnader, har emellertid i detta hänseende inneburit en viktig delreform.

Att t. ex. vattenkraftutbyggnaderna nu inordnas i ett större samhällsekonomiskt sammanhang får också till följd att övriga allmänna eller enskilda anspråk på vattenområdets användning – såsom naturskydd, fiske, kulturminnesvård, turism eller av vad slag de vara må – i bedömning jämställs med utbyggnadsintresset.

De föreslagna tillåtlighetsreglerna har givits en allmän och abstrakt utformning för att i varje tidsskede kunna anpassa rättstillämpningen till samhällsutvecklingen samt medge en friare tillåtlighetsbedömning med hänsynstagande till bl. a. framtida vid bedömningen ännu ej realiserbara intressen. Kammarkollegiet delar i stort tankegångarna bakom den nya lagstiftningen, men kollegiet vill ändå för sin del ifrågasätta om inte tillåtlighetsreglerna bort innehålla åtminstone några konkreta hållpunkter till ledning för rättstillämpningen. Såsom reglerna nu föreslås bli utformade torde de knappast kunna uttolkas utan föregående studium av förarbetena. Detta är en svaghet. Utredningen hänvisar för övrigt själv till nuvarande praxis enligt VL vid bedömningen huruvida "olägenhet av större betydelse" föreligger.

VL:s tillåtlighetsregler har visserligen inte varit utformade med tanke på en bedömning enligt allmänna planeringssynpunkter, men genom delreformen av prövningssystemet år 1971 har regeringen dock givits möjlighet till denna mer vidgade och allsidiga bedömning (4: 18 VL). Enligt kollegiets erfarenhet har emellertid vattendomstolarna i yttranden till regeringen i de större vattenmål där detta varit aktuellt hittills varit ovilliga till sådana alternativa eller översiktliga bedömningar vartill lagändringen gett möjlighet.

Lantbruksstyrelsen: Vid prövning av om ett vattenföretag skall tillåtas och är lämpligt bör enligt lantbruksstyrelsen och som anförs av utredningen göras en helhetsbedömning av företagets verkningar. Den nuvarande lagen ger i allmänhet inte prövningsmyndigheten denna möjlighet. Reglerna för tillåtande av vattenföretag är stela och vid prövningen kan inte tas tillbörlig hänsyn till alla de intressen som bör göra sig gällande. Samhällsekonomin och samhällsplaneringen i stort är inte tillräckligt beaktade. Lagstiftningen är inte heller enhetlig för olika slag av vattenföretag, vilket innebär att vissa företagstyper har fått företräde gentemot andra. Exempelvis har i nuvarande lag kraftintresset ett företräde som kan ifrågasättas. Det behövs följaktligen en diskussion om hur olika intressen skall vägas.

Lantbruksnämnden i Skaraborgs län: I utredningsförslaget definieras starka samband mellan vattenföretagen och den övriga samhällsplaneringen. Samhället ges stora möjligheter att påverka lokalisering och utformning av vattenföretag, dit även markavvattning räknas. Ett sådant ökat samhällsinflytande är säkert en nödvändig förutsättning för genomförandet av en långsiktigt ändamålsenlig hushållning med våra vattenresurser. Samtidigt ställes mycket höga krav på den samhällsplanering (generalplan, stadsplan, byggnadsplan) som skall få styra etablering av vattenföretagen och på dem som skall väga in t. ex. närings- och sysselsättningspolitiska

aspekter när aktuella etableringsärenden prövas "från allmänna planeringssynpunkter". Vattenföretagens ekonomiska avskrivning och tekniska varaktighet överstiger i allmänhet vida den politiskt förankrade planeringshorisonten.

Lantbruksnämnden i Gävleborgs län: Nämnden har inget att erinra mot grundprincipen att olika intressen skall vägas mot varandra. Så sker redan nu. Nämnden har dock vissa betänkligheter rörande den praktiska tillämpningen, exempelvis vid en förrättning för en årensning inom ett jordbruksområde. Som bekant sker i vattendragen igenväxning och igenslamning och avbördningsförmågan avtar. Om underhållsskyldigheten inte är reglerad eller kan ordnas genom frivillig överenskommelse, måste en förrättning genomföras. Denna blir aktuell, när jordbruksmarken översvämmas alltför ofta. Enligt definitionen på "våtmark" räknas dit all mark, som – även tillfälligt – är täckt av vatten. Även åker och annan jordbruksmark är således "våtmark", när den översvämmas, t. ex. i samband med en hastig och kraftig snösmältning. I den ovan antydda situationen föreligger således risk för kollision mellan jordbruksintresset och naturvårdsintresset. – – –

Lantbruksnämnden anser att mark, som är eller inom överskådlig tid varit jordbruksmark, bör inta en särställning. I det fallet sammanfaller jordbrukets intresse av att återföra marken i produktivt skick med det allmänna intresset av att återställa och bibehålla det öppna odlingslandskapet. Denna gemensamma målsättning bör beaktas, när administrativa anvisningar utfärdas för den nya lagens tillämpning.

Lantbruksnämnden i Västerbottens län: Nämnden har funnit det angeläget understryka att jordbruksnäringen bör väga tungt vid bedömningen av allmänna intressen. Nämnden förutsätter därför att jordbruksintressena ges företräde gentemot allmänna intressen, t. ex. naturvårdens bevarandeintressen då fråga är om mark som varit i bruk lång tid och som utgör bestående åker i den fysiska riksplaneringen.

Fiskeristyrelsen: Förslaget ger uttryck för en förnyad syn på vattenlagstiftningen, som skall passas ihop med annan markpolitisk lagstiftning. Vattenföretagens tillåtlighet ska dels överensstämma med samhällets aktuella planering på olika områden och dels kunna bedömas från friare samhällsekonomiska synpunkter. Förslagets huvudinriktning på dessa punkter tillstyrkes.

Vid tillämpningen av den friare tillåtlighetsbedömningen måste man enligt styrelsens mening ta fasta på att utredningens direkt uttalade avsikt inte är att föreslå mera genomgripande avsteg från de grundsatser om skydd för allmänna intressen som finns i vattenlagens nuvarande tillåtlighetsregler. Särskilt vill styrelsen instämma i att det även i framtiden måste finnas garantier mot att otillbörligt intrång inte sker i fiskerinäringen samt att avsevärd vikt vidare kan tillmätas önskemålen om god tillgång till ostörd natur för friluftsvistelse liksom allmänhetens anspråk på platser för ex.vis fritidsfiske vid havet, sjöar och vattendrag.

Statens naturvårdsverk: Nuvarande VL präglas av en stelhet i uppbyggnaden som kan hindra en helhetsbedömning från allmän synpunkt. Utredningen har i förslaget till ny lag velat förändra detta så att ett mer förutsättningslöst ställningstagande till bl. a. lokaliseringen skall möjliggöras. De allmänna planeringssynpunkterna betonas. Naturvårdsverket är positivt till detta. De föreslagna förändringarna skapar förutsättningar för ett bättre utnyttjande av vattnet för samhället i dess helhet, vilket bör vara till fördel även för miljön och naturvården samt för friluftslivet. Vid en sådan samlad bedömning kan t. ex. flera krav, som var för sig inte tillmäts stor betydelse, komma att sammantaget väga tungt.

Den samlade bedömningen får dock inte endast inskränka sig till det enskilda företag, som är aktuellt vid prövningstillfället. Av största vikt är att varje företag sätts in i ett större sammanhang, som det kan ha påverkan på. Exempelvis får inte utbyggnaden i en älv starta genom att skadeverkningarna av endast ett delföretag bedöms, eftersom det är uppenbart att en sådan utbyggnad kan påverka de fortsatta bedömningarna och därmed försvåra möjligheterna att skydda övriga delar av älven. Den skyddsmöjlighet som krävs härvidlag kan sägas vara tillgodosedd i och med att ett vattenföretag enligt 3 kap. 1 § ej får komma till stånd om det strider mot allmänna planeringssynpunkter. Verket anser dock att det i specialmotiveringen till paragrafen klarare bör anges att man vill ha till stånd en dylik helhetsmässig bedömning vid tillåtlighetsprövningen. Uttrycket "allmänna planeringssynpunkter" får således inte bara avse planering i riksperspektivet, även om denna planering givetvis är av störst intresse.

För att en helhetsbedömning skall kunna göras måste någon form av "plan" för användningen av det aktuella vattnet föreligga. Hela förslaget till ny vattenlag bygger också i större utsträckning än gällande lagstiftning på en långsiktig planering av vattnet. Om en tillräcklig sådan planering inte hunnit komma till stånd eller färdigställas, när ett enskilt företag aktualiseras, bör prövningsmyndigheten kunna uppskjuta ett ställningstagande i avvaktan på att planeringen genomförs. Det bör framgå av tillåtlighetsparagraferna i 3 kap. att så kan ske.

Statens planverk: I betänkandet föreslås att vid tillåtlighetsprövningen av alla de vattenföretag som behandlas i nya vattenlagen måste allmänna planeringspunkter, exempelvis av riksdagen uppdragna riktlinjer för den fysiska planeringen, beaktas. Vattenföretag får heller inte utföras i strid mot fastställd generalplan, stadsplan eller byggnadsplan eller om olägenhet av större betydelse uppkommer för andra allmänna intressen än de nu nämnda. Från de synpunkter planverket företräder finns inget att erinra mot detta förslag.

Länsstyrelsen i Skaraborgs län: I förslaget betonas det nödvändiga sambandet mellan vattenföretag och samhällsplanering. Samhället ges betydande möjligheter att påverka lokalisering och utformning av vattenföretag. Länsstyrelsen delar den målsättning som utredningen låtit komma till uttryck i förslaget.

Nuvarande VL gynnar vissa exploateringsintressen som t. ex. kraftverksföretagen. De föreslagna bestämmelserna om vattenföretags tillåtlighet och allmänna lämplighetsvillkor ger ett mera tidsenligt utrymme åt allmännyttan vid prövningen av vattenföretag. Det ökade samhällsinflytandet över olika vattenföretags lokalisering och utformning är en nödvändig förutsättning för den långsiktiga hushållningen med landets vattenresurser som från allmän synpunkt ter sig alltmer angelägen.

Länsstyrelsen i Jämtlands län: Utredningen klargör sin strävan bort från en påtalad stelhet i uppbyggnaden av nuvarande tillåtlighetsregler, vilket bl. a. försvårat en eftersträvad helhetsbedömning, mot en friare bedömning av tillåtlighetsfrågorna så att samtliga på frågan inverkande omständigheter i det enskilda fallet bättre kan beaktas, något som bl. a. skulle kunna medföra utrymme för en friare bedömning till gagn för samhällsplaneringen, t. ex. när det gäller valet av plats för ett vattenföretag. Länsstyrelsen instämmer i detta resonemang och finner att utredningens förslag om ändrade tillåtlighetsregler till nytta för en förbättrad helhetsbedömning av vattenföretag bör genomföras.

Östersunds kommun: Genom vissa sakliga ändringar skapar utredningen

effektivare rättsliga styrmedel. Man får på det sättet bl. a. en lag som gör det möjligt att genomföra alla typer av vattenföretag, om de framstår som nyttiga ur allmän synpunkt. Å andra sidan blir det lättare än hittills att hindra ett vattenföretag genom de sammanlagda olägenheter som var för sig inte skulle vara så ingripande. Ur kommunal synvinkel är det naturligtvis en förbättring att man utvidgar hänsynstagandet till även andra allmänna intressen än rena planerings- och planintressen. Även om det med ett strikt juridiskt synsätt är vanskligt att ha en "elastisk" lagtext måste det inom detta område vara en fördel att på så sätt i rimlig grad kunna anpassa rättstillämpningen efter den allmänna samhällsutvecklingen. Genom en friare tillåtlighetsbedömning kan, enligt utredningen, avsevärd vikt tillmätas önskemålen om god tillgång till ostörd natur för friluftsvistelse vilket innebär att prövningsmyndigheterna kan beakta allmänhetens anspråk på platser för bad, fritidsfiske och friluftsliv i andra former vid havet, sjöar och vattendrag.

När utredningen på denna punkt pekar på allmänna intressen av mera känslomässig karaktär med anknytning till t. ex. estetik och livskvaliteter och anför att detta är realiteter för stora befolkningsgrupper och självfallet måste beaktas, frågar man sig dock om inte utredarna är för optimistiska om prövningsmyndigheternas förmåga till en ändamålsenlig avvägning.

Fiskenämnden i Jämtlands län: Enligt bärande idé i det nya lagförslaget skall fortsättningsvis förekomma en friare och mera allsidig bedömning av vattenföretagen. I tillåtlighetsbedömningen skall därför också invägas de nackdelar som är förenade med företagen i socialt avseende, framför allt för folket i utbyggnadsområdena.

Den sociala värderingen tillsammans med lämplighetsprövningen av företagets lokalisering, samhällsekonomi och lokal företagsnytta bildar i det nya systemet ett gemensamt underlag för totalvärderingen. Systemet innebär förbättringar mot vad som nu gäller.

Det kan antas komma att medföra ett ökat beaktande av sociala värden, rekreationsvärden, fritidsfiske m. m. De lösningar som erbjuds synes i princip vara välmotiverade och lämpliga.

Länsstyrelsen i Västerbottens län: Såvitt länsstyrelsen kunnat finna, har utredningen på ett invändningsfritt sätt lyckats identifiera och i lagtext forma de s. k. allmänna intressen som begreppet samhällsplanering inrymmer.

Västerbottens länsorgan för vattenkraftfrågor: Länsorganet delar vattenlagsutredningens uppfattning att nuvarande tillåtlighetsregler i vattenlagen är alltför strikta. De står för övrigt inte i överensstämmelse med motsvarande moderna lagregler i FBL, AL och ML där man infört mer allmänt hållna tillåtlighets- och lämplighetsregler. En omarbetning av tillåtlighetsreglerna bör därför ske i syfte att åstadkomma en friare bedömning, så att tillståndsmyndigheten ges möjlighet att i det enskilda fallet väga in samtliga omständigheter av vikt. Vattenlagsutredningen menar visserligen att de nuvarande tillåtlighetsreglerna i vattenlagen är så utformade att de beaktar såväl riksintressena som regionala och lokala allmänna intressen. Men de nuvarande reglerna beaktar icke i tillräcklig mån exempelvis önskemålen om god tillgång till ostörd natur för friluftsvistelse. Vid en friare bedömning kan beaktas sådana värden som icke har klar ekonomisk inriktning. Länsorganet kan i viss mån godtaga vattenlagsutredningens argumentation i dessa hänseenden men vill å andra sidan peka på faran i att låta allmänna intressen av mer känslomässig karaktär få väga alltför tungt gentemot de ekonomiska realiteter, som dock vanligtvis måste få väga tyngst.

Vilhelmina kommun framför liknande synpunkter.

Länsstyrelsen i Norrbottens län: Utredningens förslag innebär att ett vattenföretags verkningar vid tillståndsprövningar kan beaktas ur alla aspekter. Länsstyrelsen tillstyrker ett sådant regelsystem som dels är enhetligt för olika typer av vattenföretag dels ock medger att en helhetsbedömning göres av vattenföretagen. För länsstyrelsens vidkommande torde förslaget innebära att framför allt naturvårdens intressen kan beaktas på ett bättre sätt än som sker enligt nuvarande VL.

Svenska samernas riksförbund: Som vattenlagsutredningen redovisar prioriterar den nuvarande vattenlagen företagarintresset på bekostnad av motstående enskilda intressen och i viss mån de allmänna intressena. Det kan mer generellt framhållas att hänsyn till de samiska näringarna i praktiken aldrig tillåtits hindra ett utbyggnadsföretag för vattenkraft, detta oberoende av hur stora skador som detta företag än har åsamkat de samiska näringarna och därmed också den samiska kulturen och förutsättningarna för kulturens fortlevnad.

När det gäller att ta ställning till ändrade bedömningsregler vad gäller tillåtligheten till fortsatt vattenkraftutbyggnad måste beaktas vad som riksdag och regering angivit om förutsättningarna för fortsatt vattenkraftutbyggnad. Mer allmänt kan konstateras att samhällets uttalade målsättning beträffande vattenkraften har angetts vara den att vattenkraftutbyggnadsepoken är slut. De få orörda älvar och älvsträckor som idag återstår outbyggda måste i princip bevaras för framtiden och utgöra grund för pågående markanvändning och näringsverksamhet innefattande rekreationsintressen och inte exploateras för vattenkraftändamål.

Mot här redovisad bakgrund finns anledning att slå fast detta förhållande i den allmänna beskrivning som skall anges för företags tillåtlighet. Enligt utredningen uttalas att det inte är utredningens avsikt att föreslå några mer genomgripande avsteg från de grundsatser om skydd för allmänna intressen som har kommit till uttryck i vattenlagens nuvarande tillåtlighetsregler. Beträffande renskötseln anges att det även i framtiden måste finnas garantier mot otillbörligt intrång.

Enligt vad som framgår av det ovan anförda har nuvarande regler i VL inte i praktiken inneburit att någon vattenkraftutbyggnad befunnits otillåtlig i förhållande till renskötseln. SSR ställer sig mot denna bakgrund frågande till vattenlagsutredningens beskrivning och avsaknaden av förslag i riktningen att samiska intressen skall bli bättre tillvaratagna.

Med hänvisning till här senast lämnad redovisning får SSR något utveckla grunden för och behovet av ett skydd för den samiska kulturen och de samiska näringarna. Enligt regeringsformen 1 kap. 2 § jämte härtill knutna motivuttalanden har den samiska kulturen och de samiska näringarna ett grundlagsfäst skydd; en förblivande målsättning för svenska riket.

Detta är att se som ett komplement till det – om än otillräckliga – skydd som rennäringslagen (1971: 437) skall utgöra. Viktiga uttalanden i samma riktning finns redovisade i prop. 1976/77: 80 om insatser för samerna och vad som anges i riksdagsbehandlingen av propositionen den 12 maj 1977.

Samtliga här redovisade förhållanden lämnar stöd för framhållandet att skyddet för de samiska näringarna och då självfallet de samiska markerna måste öka. SSR gör konstaterandet att här redovisade grunder helt förbigås av vattenlagsutredningen.

Med hänvisning till samhällets uttalade målsättning för den samiska minoriteten skall det också framhållas att hänsynen till de samiska näringarna rätteligen är att se som ett allmänt intresse och inte enbart som ett

enskilt intresse. Detta förhållande redovisas inte av vattenlagsutredningen varför utredningen även på denna punkt uppvisar brister. – – –

På samma grund som gäller för att lämna särskild redovisning beträffande skydd för fisket finner SSR det angeläget att skyddet för rennäringen blir föremål för uttrycklig behandling i ett särskilt lagstadgande. Grunder härför finns redovisade ovan. Utöver det här redovisade får SSR framhålla att, på det sätt lantbruksstyrelsen i remissyttrande över den Ekströmska utredningen anför, sökande i vattenmål skall åläggas att redovisa plan för renskötsel inom sameby där vattenkraftutbyggnad föreslås.

Den djupare grunden för att rennäringen skall behandlas i särskilt kapitel är, på sätt ovan redovisas, att rennäringen har en kulturbärande funktion inte bara genom näringsverksamhet utan också som grund för bosättning. Sammantaget medför här redovisade förhållanden att rennäringen måste beaktas på ett helt annat sätt än vad som gjorts i vattenlagsprövningen tidigare och att detta då också måste komma till uttryck i särskilt lagstadgande.

Sveriges advokatsamfund: Samfundet anser i likhet med utredningen att de nuvarande tillåtlighetsreglerna bör ersättas med regler som möjliggör inte bara en mera fri och samlad bedömning utan också en anpassning av rättstillämpningen till den allmänna samhällsutvecklingen med beaktande av såväl riksintressen som regionala och lokala allmänna intressen.

Sveriges fritidsfiskares riksförbund: Nuvarande VL har inneburit att varje enskilt företag bedöms utan hänsyn tagen till övriga ingrepp inom samma vattensystem. Det nu framlagda lagförslagets anpassning till samhällsplaneringen i stort ger bättre möjligheter att vid varje tidpunkt beakta ett vattenbyggnadsföretag utifrån en helhetssyn. Detta synsätt medför, enligt förbundets uppfattning, att fritidsfisket får avsevärt ökade möjligheter att få sina synpunkter framförda i vattenmålsbehandlingar.

Älvräddarnas samorganisation: I utredningens direktiv finns inte stöd för utredningens resonemang om att en huvuduppgift för den nya vattenlagen skulle vara att möjliggöra alla typer av vattenföretag, "kända likväl som idag okända". Resonemanget om att den nya vattenlagen varken skall gynna eller särskilt motverka vissa användningssätt har inte heller stöd i direktiven. I dessa sägs i stället att en av de angelägnaste samhällsfrågorna idag utgör skyddet för den yttre miljön och att nuvarande vattenlag inte tillräckligt tillgodoser detta. I direktiven påpekas också att huvudparten av vattendragen redan är utnyttjade och att kraftföretagens verkningar blivit väsentligt mer omfattande än vad lagstiftarna räknade med vid den nuvarande vattenlagens tillkomst. Vidare understryks i direktiven de kvarvarande vattendragens betydelse inte minst från naturvårdssynpunkt. Direktivens inriktning är att vattenkraftföretag bör få stå tillbaka för allmänna bevarandeintressen i betydligt större omfattning än som för närvarande är möjligt enligt nuvarande vattenlag. En huvuduppgift för vattenlagsutredningen bör alltså ha varit att stärka de motstående intressenas ställning i förhållande till vattenkraftföretag. Denna uppgift har utredningen dåligt uppfyllt. Bl. a. har utredningen i sina specialmotiveringar sagt att ledning för bedömning av vad som är olägenhet av större betydelse skall hämtas i nuvarande praxis. Utredningens ordförande har själv i ett tal inför Svenska Kraftverksföreningen i april 1977 framhållit att bestämmelserna om tillåtligheten i praktiken föga skiljer sig från gällande rätt. Vattenlagförslaget kommer därför inte i någon avgörande del att förbättra förhållanden för de allmänna intressena gentemot vattenkraftföretag.

Vårt samlade intryck av utredningsförslaget är att det inte på långa vägar

motsvarar den syn på ökat skydd för de allmänna intressena som alltmer gjort sig gällande i samhället och som också kommit till klart uttryck i direktiven.

Norrlands naturvärn: Mot nuvarande regler har anmärkts att dessa icke tillräckligt möjliggöra ett allsidigt bedömande och – för det gör sig naturvärnet till särskild talesman – att reglerna icke tillräckligt hävda hänsynen till naturskyddsintressena.

Vattenlagutredningens förslag avses innebära större hänsyn till ett allsidigt bedömande. Detta sker genom att förslaget i första hand tar hänsyn till den allmänna planläggningen. Att hänsyn till denna tages är riktigt. Emellertid synes förslaget väl mycket knyta sig till planläggningen. Redan med den nuvarande avfattningen av reglerna synes hänsyn till naturskyddet bli för liten och då är det fara värt att när naturskyddet icke ens är nämnt, än mindre hänsyn kommer att tagas till naturen. Naturvärnet föreslår jämkning på så sätt att allmänna intressen uppräknas och då främst naturskyddet. Det kan visserligen inte bli en fullständig uppräkning av alla tillbörliga intressen, men de viktigaste kunna uppräknas med angivande att uppräkningen icke är fullständig. Att bedömningen skall vara allsidig kan lätt sägas i lagen. – Vidare bör uttryckligen sägas, helst i lagtexten och i varje fall uttryckligen i motiven, att hänsyn skall tagas till de allmänna intressena sedda på lång sikt. Annars är risken att kortfristiga intressen komma i förgrunden.

Flera remissinstanser är kritiska och anser att de föreslagna tillåtlighetsreglerna är för allmänt hållna.

Sveriges domareförbund: Av skäl som utredningen anfört synes införande av en friare bedömning av tillåtlighetsfrågorna i vattenmål nödvändig. Förbundet ifrågasätter dock om behovet av skydd för enskilda intressen tillräckligt beaktas i förslaget.

För närvarande gäller att tillåtligheten av vattenföretag är beroende bland annat av att de förutsättningar, som anges i VL 2: 3 1 st (den s. k. ekonomiska tillåtligheten), är uppfyllda. I nya VL bortfaller dessa villkor utan att ersättas av andra mer preciserade förutsättningar. Tillåtlighetsbedömningen kommer med andra ord att bero av tillståndsmyndighetens fria skön. Visserligen har även den nuvarande tillåtlighetsprövningen inom ramen för den ekonomiska tillåtlighetsbedömningen betydande skönsmässiga inslag. Emellertid kommer en övergång till helt skönsmässig prövning att medföra att den enskildes möjligheter att hävda sin rätt försvagas, eftersom fasta utgångspunkter för ett lagligt underbyggt försvar saknas.

Härtill kommer att förfarandet i tillåtlighetsdelen ej kan förväntas garantera ett effektivt tillvaratagande av den enskildes rätt. Det är endast hos koncessionsnämnden som en domstolsliknande prövning ställes i utsikt, under det att processen vid länsstyrelsen synes bli övervägande administrativ. Det torde ligga i sakens natur att den enskildes möjligheter att hävda sin rätt i ett administrativt förfarande är sämre. Den enskildes intresse av en domstolsmässig prövning bör därför garanteras även i tillståndsdelen, oavsett var denna prövning äger rum.

Umebygdens tingsrätt: Den vaghet i formuleringarna som förekommer flerstädes i lagtexten medför olägenheter inte bara för de tillämpande myndigheterna. Den kommer också att medföra svårigheter för sökandeparter att på förhand bedöma sina möjligheter att få företag genomförda. – – –

Även med beaktande av att modern lagstiftningsteknik ofta medför att

man i lagtexten använder mera allmänna ordalag, vilkas närmare innebörd sedan utvecklas i motiven, hyser vattendomstolen uppfattningen att utredningen gått för långt i detta avseende. Härtill kommer att utredningen ibland nöjt sig med att hänvisa till motiven för nuvarande VL. Detta kommer att försvåra tolkningen av lagtexten för den generation av jurister som ej har erfarenhet av nuvarande VL.

Hovrätten för Nedre Norrland: Hovrätten finner inte tillåtlighetsreglerna vara tillfredsställande formulerade. Lagtexten är vag och måste i alltför stor utsträckning tolkas med hjälp av förarbetena. Bestämmelserna företer vissa likheter med ML:s tillåtlighetsregler, men dessa har ett konkretare innehåll. Hovrätten efterlyser en mera explicit lagtext, som underlättar för företagaren att bedöma om ett planerat vattenföretag kan komma att tillåtas.

Växjö tingsrätt: Utredningen underlåter att behandla nackdelarna med mera allmänt avfattade tillåtlighetsregler. Den omständigheten att man ur lagtexten icke kan utläsa vad som kan tänkas vara tillåtligt såsom vattenföretag måste i betydande grad försvåra en sökandes planering och vilja att investera i sådana företag. Ej heller motiven ger tillräcklig ledning, utan sökanden blir utlämnad åt tillståndsmyndigheten på ett sätt som måste väcka osäkerhet. Utredningen undviker svårigheterna att precisera tillåtlighetsreglerna genom att föreslå allmänt hållna regler och överlåter därmed åt den myndighet, som egentligen skulle haft att tillämpa lagen, att i stället bestämma vad som skall gälla. Även om man kan förstå svårigheten att skriva detaljerade tillåtlighetsregler, som uppfyller alla direktivens önskemål, så borde väl bestämmelserna ändå kunna preciseras betydligt bättre än i det framlagda förslaget. Genom en sådan "gummilagstiftning" kommer rättstillämpningen i högre grad än för närvarande att påverkas från den ena dagen till den andra av den allmänna debatten och kanske även av tillfälliga politiska strömningar, något som bör betraktas som en stor fara från rättssäkerhetssynpunkt. Föreslagen lagtext i denna del skapar även viss risk för godtycke vid prövningen. Den omständigheten, att nya skyddsvärda intressen till följd av samhällsutvecklingen kan tillkomma i framtiden och behöva beaktas av lagstiftningen, bör föranleda lagändring och icke tillskapande på förhand av regler ägnade att kunna användas i alla sammanhang. Enligt tingsrättens mening bör sålunda tillåtlighetsreglerna omarbetas så att det blir möjligt att av dessa utläsa åtminstone i huvudsak vilka krav som uppställs för att ett vattenföretag skall anses tillåtligt både med hänsyn till allmänna och enskilda intressen. Detta bör kunna uppnås utan att fördelen av en samlad och allsidig bedömning av vattenföretags inverkan åsidosättes.

SACO/SR-rådet vid Vattenfall: För de SACO-anslutna, framför allt de som sysslar med vattenkraft, har vattenlagstiftningens utformning utomordentlig inverkan på deras arbete. En större vattenbyggnad tar oftast flera år att projektera och många sysselsätts inom varje projekt. Strävan efter att se sitt alster förverkligat är för en projektör mer än en självklarhet. Det är själva meningen med hans arbete. För att arbetet skall vara meningsfullt måste alltså projekteringen redan från början inriktas mot ett resultat som med största möjliga sannolikhet kommer att bli förenligt med kraven för tillåtlighet i gällande tillståndslag. Den lagen måste därför vara så beskaffad att dessa krav utan alltför stora svårigheter går att utläsa. Nu gällande vattenlag har till för några år sedan tillgodosett detta. Genom 1971 års lagändring lades besluten om tillåtligheten beträffande de större vattenkraftprojekten över från judiciell handläggning i vattendomstol till administrativ handläggning hos Kungl. Maj:t, senare regeringen.

Samtidigt utökades tillåtlighetskriterierna så att hänsyn skall tagas även till allmänna planeringssynpunkter. Härefter synes vattenlagen inte längre erbjuda den tidigare möjligheten att något så när säkert förutse att ett projekt skulle vara genomförbart. Det nu föreliggande förslaget synes inte komma att råda bot på denna brist. Förslaget gör tvärtom tillåtlighetsrekvisiten mindre distinkta än tidigare, vilket är ägnat att förstärka den nämnda bristen.

Fiskeriintendenten i Nedre södra distriktet: Med det nya förslaget till regler för tillåtlighetsbedömningen kan hänsyn tagas till samhällsplaneringen i stort. Vidare torde alla aspekter på fisket kunna läggas in och fritidsfisket därmed kunna beaktas på ett helt annat sätt än tidigare. Vidare jämställs alla typer av vattenföretag.

Formuleringarna i lagtexten är emellertid mycket allmänt hållna. Det garanterade skydd enligt vattenlagen som funnits för fiskerinäring av större betydenhet bortfaller. I praktiken har dock så redan varit fallet då större vattenmål numer regelmässigt avgörs av regeringen. Kompensation har emellertid då kunnat ske genom särskilda villkor i regeringsbeslutet.

Domstolsverket: Rådigheten över vatten som finns på en fastighet tillkommer såväl enligt gällande lag som VL-förslaget fastighetens ägare. Rådigheten kan inskränkas av hänsyn till motstående allmänna och enskilda intressen. Vattenföretag skall därför föregås av en tillståndsprövning. Det synes bäst förenligt med rättstraditionen i vårt land att kriterierna för de tillståndsgivande myndigheternas rätt att vägra den enskilde tillstånd att utnyttja sin egendom anges relativt noggrant i lag. Mot bakgrund härav kan den allmänt hållna utformning som tillåtlighetsreglerna givits ifrågasättas. Parters och andra sakägares möjligheter att förutse ett tilltänkt företags tillåtlighet blir små. Betydande oenhetlighet kan uppkomma i rättstillämpningen. Allmänt sett är det därför ett önskemål att tillståndsmyndigheterna ges objektiva hållpunkter för sin prövning genom största möjliga konkretion av rättsreglerna.

Tveksamheten inför så generella tillåtlighetsregler som de vattenlagsutredningen föreslagit blir också större ju fler myndigheter prövningen splittras upp på. Läggs prövningen på många och små myndigheter måste med nödvändighet det antal företag som myndigheten skall pröva bli förhållandevis litet. Handläggare och tekniker får då inte den vana och erfarenhet som erfordras för att göra en säker och rättslig bedömning. Riskerna för att olika praxis utvecklas vid skilda myndigheter är betydande.

Vilken vikt motstående allmänna eller enskilda intressen skall tillmätas i tillståndsprövningen måste emellertid kunna variera mellan olika delar av landet och över tiden. En smidig anpassning av rättstillämpningen till olika förhållanden och till utvecklingen i samhället försvåras av alltför detaljerade tillåtlighetsregler. Samhället måste ha vidsträckta möjligheter att beakta skyddsvärda allmänna och enskilda intressen vid tillåtlighetsprövningen. Det måste därför accepteras – trots vad som ovan anförts – att bestämmelserna får en förhållandevis allmän utformning. I vilka former de tillståndsgivande myndigheterna skall kunna ges vägledning i sin verksamhet bör emellertid övervägas ytterligare.

Vissa hållpunkter för tillämpningen av bestämmelserna kan skapas genom exemplifiering i lagtexten av skyddsvärda intressen. Den ledning som bör kunna hämtas ur lagens förarbeten bör göras mera lättillgänglig än som skett i betänkandet. Preciseringar av tillåtlighetsreglerna återfinns där inte bara i den allmänna motiveringen och specialmotiveringen utan också i

stor utsträckning genom hänvisning till gällande lag från vars bärande principer några mera genomgripande avsteg inte föreslås. Denna hänvisningsteknik gör det svårt att få kännedom om vilka skyddsvärda intressen som avses. Om tillståndsgivning i enlighet med förslaget läggs på länsstyrelserna bör övervägas om lämplig central myndighet kan få befogenhet att utfärda föreskrifter, råd och anvisningar.

Svenska kraftverksföreningen: De föreslagna reglerna om tillåtlighet av vattenföretag är mycket svävande. Det skulle knappast vara möjligt för en företagare att med stöd av dem få en uppfattning om förutsättningarna för ett tillstånd, innan han planerar sin kraftproduktion och lägger ned kostnader på utredningar. Ett önskemål är sålunda att tillåtlighetsreglerna gives ett klarare och mera koncist innehåll.

Statens järnvägar: Utredningen anför (s. 152) på tal om samhällsekonomiska hänsyn vid prövningen av vattenföretag att sådana hänsyn bör leda till "en friare och därmed mera mångsidig bedömning av vattenföretagen" än enligt gällande regler "baserad på en ekonomisk analys av rimlig omfattning". Enligt utredningen bör till följd härav "eftersträvas en mildring av kravet på matematisk exakthet i beräkningarna".

Samhällsekonomisk nytta anföres ofta såsom skäl för verksamhet och investeringar som icke ter sig företagsekonomiskt försvarliga. SJ vill ingalunda bestrida att en samhällsekonomisk värdering understundom kan skänka berättigande åt företag som eljest ej bort komma till stånd eller fortsättas eller åt investeringar som eljest bort förbli ogjorda. Uppenbart är emellertid att en samhällsekonomisk kalkyl, om den skall ge tillförlitligt resultat, icke får tillåtas vila på underlag som är mindre väl säkerställt med avseende på sin allmänna vederhäftighet än det som annars krävs vid ekonomisk kalkylering. Vad utredningen anför i denna del ger SJ anledning att varna mot en också i andra sammanhang iakttagbar benägenhet att ge samhällsekonomisk legitimation åt allehanda sangviniska, i ekonomiska termer ofta blott antydningsvis utvecklade värderingar vilka därmed förutsättes äga företräde framför en traditionell ekonomisk lönsamhetsbedömning. Samhälsekonomi får icke uppfattas som något till sin natur mindre objektivt än dess anspråk på att utgöra ett system för ekonomisk värdering ger anledning att kräva. Samhällsekonomi som metod att bestämma nyttan av enskilda projekt får m.a.o. ej tillåtas ge okontrollerat spelrum för ändamålsbedömningar vilka ej redovisas i precisa ekonomiska termer. Ett samhällsekonomiskt betraktelsesätt förutsätter vidare att det enskilda projektet kan på angivet sätt värderas såsom fungerande element i en väl definierad överordnad ekonomisk struktur.

Under rubriken "Skyddet för allmänna intressen" utvecklar utredningen (s. 140) sina synpunkter på vad som i själva verket mera gäller de allmänna intressenas företräde framför enskilda intressen. Nuvarande regler härutinnan bör enligt utredningen ersättas med mera allmänt utformade regler med större elasticitet. Fördelen härmed sägs vara, utom annat, att "rättstillämpningen i rimlig grad successivt kan anpassas efter den allmänna samhällsutvecklingen". Med avseende på tillåtlighetsbedömningarna skulle man härigenom "komma att kunna beakta anspråk som vi kanske inte känner nu men som kan bli en realitet i en nära framtid".

SJ finner det sålunda anlagda betraktelsesättet ägnat att inge betänkligheter. Rättstillämpningen skall bestämmas av innehållet i gällande lag och, i förekommande fall, stödas på sådana motiv och värderingar som lagstiftaren utvecklat i samband med lagens antagande. Skall rättstillämpningen

därefter påverkas i annan riktning – för dess anpassning till samhällsutvecklingen eller för invägning av anspråk av en vid lagens tillkomst okänd och förutsedd natur – får det ske genom lagändring. Utredningens synsätt i denna del visar i perspektivets förlängning hän mot en oroande, med rättssäkerhetskravet mindre väl förenlig uppluckring av vedertagna grundsatser beträffande rättskällorna. Med det sagda har SJ icke förbisett vare sig förekomsten eller värdet av den rättsutveckling och rättsbildning som sker i den fortlöpande rättstillämpningen. När det gäller räckvidden av enskild rätt i förhållande till anspråk som sägs vara grundade på allmänna intressen måste emellertid utrymmet härför utmätas mycket snävt. Under inga omständigheter kan lagtillämpningen få ges fritt spelrum för anpassning till något på objektiv grund så svårbestämbart som växlingarna i den inbördes styrkan och omfattningen av intressen vilka utredningen anger vara "av mera känslomässig karaktär med anknytning till estetik och livskvaliteter".

Svenska naturskyddsföreningen: Att döma av det föreslagna regelsystemets uppbyggnad har utredningen tänkt sig att tillåtlighetsprövningen skall ske i två etapper – i den första skall ställning tas till om företaget över huvud taget skall få komma till stånd, och i den andra skall prövas hur företaget skall utformas. Föreningen vänder sig mot denna principiella uppbyggnad av lagförslagets 3 kap. Många vattenföretag är nämligen av den karaktären att deras utformning är helt avgörande för om de kan tillåtas eller ej. Som föreningen ser det måste med andra ord såväl tillåtligheten i stort som den närmare utformningen prövas i ett sammanhang. Om inte företaget kan utformas på ett tillfredsställande sätt måste regelsystemet automatiskt sätta stopp för företaget. Föreningen anser att detta bäst kan åstadkommas med ett regelsystem som så nära som det är lagtekniskt möjligt motsvarar tillåtlighetsreglerna i ML. Någon uppdelning av förslagets 3 kap. i tillåtlighetsregler och lämplighetsvillkor bör således inte göras. I en inledande paragraf bör i stället uttryckligen sägas, att vattenföretag inte får komma till stånd eller utövas, om det inte uppfyller samtliga regler i 3 kap. Vidare bör i denna inledande paragraf införas en allmänt formulerad erinran om att tillståndsprövning i vissa fall krävs enligt förslagets 12 kap. Med de av föreningen föreslagna stagandena klargörs, att tillåtlighetsreglerna i princip gäller alla vattenföretag, men att obligatorisk förprövningsskyldighet endast föreligger för vissa företag. Allt efter situationen i det enskilda fallet ankommer prövning av att tillåtlighetsreglerna följs på företagaren, tillsynsmyndigheten eller den förprövande myndigheten.

Länsstyrelsen i Skaraborgs län: Förevarande kapitel – 3 kap. – i vattenlagsförslaget innehåller de materiella villkoren för bildande av vattenföretag. Bestämmelserna avviker emellertid i betydande grad från motsvarande villkor i 5–11 §§ AL. På samma sätt som i AL hade i förslaget 3 kap. bort uppdelas i dels villkor av enskilt intresse och dels villkor av allmänt intresse. I högre grad hade härjämte anslutning bort ske till lagtexten i AL.

Utredningen har i de fall då företag strider mot plan eller planbestämmelser pekat på möjligheterna att liksom hittills meddela villkorade tillstånd. Detta innebär dock att tillstånd blir giltiga först då ändring av planen eller bestämmelserna fastställts. Det borde med hänsyn till tidsutdräkt och kostnader för en planändring göras möjligt för länsstyrelse eller byggnadsnämnd att på samma sätt som tillämpats i AL, FBL och BL medge undantag från plan eller bestämmelser om särskilda skäl föreligger.

Med hänsyn till vad som anförts anser länsstyrelsen att 3 kap. i vattenlagsförslaget bör omarbetas så att bestämmelserna i högre grad ansluter till regelsystemet i AL.

Många remissinstanser har synpunkter på utredningens överväganden rörande skyddet för allmänna intressen.

Svea hovrätt: I anslutning till vad utredningen anför rörande önskvärdheten och möjligheten att vid tillåtlighetsprövning beakta allmänna intressen vill hovrätten framhålla, att frånvaron av skyddsförordnanden enligt andra lagar eller av förbehåll om prövningsrätt för regeringen i ett konkret fall kan vara ett tecken på att det allmänna intresset saknar det skyddsvärde som dess företrädare vill göra gällande. Om dessutom skyddsvärdet icke hänför sig till aktuell utan till framtida markanvändning, kan det ha än svårare att vinna beaktande vid tillåtlighetsprövning av ett vattenföretag (jfr vattenöverdomstolens dom 17.5.1977, DT 25, ang. Hammar m. fl. invallningsföretag 1974, berörande sjön Kvismaren). – Det hade varit av värde med en närmare belysning av förutsättningarna för att avslå en ansökan om tillstånd till ett vattenföretag under hänvisning till att ändamålet med företaget från allmän synpunkt kan vinnas på ett bättre sätt, om företaget förläggs på annan plats.

Hovrätten delar icke utredningens uppfattning om det lämpliga i att avstå från regler om möjlighet att vid tillståndsprövningen göra undantag från plan. – – –

Hovrätten instämmer i att det i vissa fall – med tanke på möjligheten att lämna villkorat tillstånd – icke föreligger behov av undantagsbestämmelse. Beträffande små företag torde dock läget vara ett annat. Det torde sålunda vara praktiskt att vid t. ex. utläggning av ledning och kulvert kunna undvika planändring genom att medge undantag på sätt som stadgas i 8 § 3 st. LedL, vilken lag f. ö. rör anläggningar som från plansynpunkt är av likartad beskaffenhet. Vidare finns vid andra, såväl små som stora företag samma behov att kunna tillåta mindre avvikelse från plan, t. ex. decimeterstort intrång på parkmark vid rensning av vattendrag, om så är förenligt med planens syfte. En ny vattenlag bör därför innehålla bemyndigande för den myndighet som beviljar tillstånd enligt vattenlagen att därvid medgiva mindre avvikelse från gällande plan.

Hovrätten för Nedre Norrland: Frågan om ett vattenföretags lämpligaste lokalisering bör enligt hovrättens mening påverka tillåtlighetsbedömningen endast på det sättet att ett företag skall kunna förklaras otillåtligt med hänsyn till valet av plats. Däremot motsätter sig hovrätten en reglering som innebär att företagaren måste avstå från en viss lokalisering därför att prövningsmyndigheten funnit en alternativ lokalisering vara lämpligare från allmän synpunkt. Mot en sådan ordning talar inte minst praktiska skäl. Om det blir fråga om annat vattenområde än det avses med ansökan, kommer man antagligen att sakna erforderlig kännedom om berörda motstående intressen, och dessutom kan det tänkas att vattenområdet tillhör annan än sökanden, måhända någon som vägrar att frånhända sig förfoganderätten till vattenområdet av det skälet att han ej vill acceptera det sökta företaget.

Hovrätten ansluter sig till utredningens ståndpunkt att på anförda skäl inte vilja föreslå kommunal vetorätt i fråga om vattenföretag.

Beträffande frågan om villkorade tillstånd när företag strider mot plan men en planändring ställs i utsikt må först framhållas, att man i sådana situationer får en växelverkan mellan den vattenrättsliga tillståndsmyn-

digheten och planmyndigheten på sådant sätt att den förra tar hänsyn till den förutskickade planändringen medan den senare får anledning att beakta det sökta vattenföretaget. Bl. a. med hänsyn härtill har hovrätten ingen erinran mot att villkorade tillstånd av ifrågavarande slag får meddelas, förutsatt att nuvarande plansystem gäller. Om däremot bygglagsutredningens förslag i betänkandet SOU 1974: 21 till samordning mellan byggnadslagstiftningen och vattenlagen närbesläktade författningar genomförs, bjuder konsekvensen samma anpassning för vattenlagen, vilket här innebär att den vattenrättsliga tillståndsmyndigheten skall avvakta planändring innan tillstånd meddelas. Detta bör dock endast gälla kraftverk och andra större företag. Beträffande mindre företag kan det under alla förhållanden vara lämpligt att tillåta villkorade tillstånd och även i vissa fall dispens från planhinder. Dispensmöjligheten bör även – oavsett företagets storlek – stå till buds när det är fråga om bagatellartad avvikelse från gällande plan.

Växjö tingsrätt: Ett stadgande som ger prövningsmyndigheten möjlighet att självmant ta upp frågan om lokalisering av vattenföretag torde böra införas i nya VL endast under den klara förutsättningen, att sökanden icke belastas med omfattande skyldighet att utreda alternativa placeringar av ansökta vattenföretag. Det kan godtagas att företagaren ålägges lämna sådana uppgifter om alternativa lokaliseringar, vilka normalt ingår i en omsorgsfull förprojektering av ett vattenbyggnadsföretag och sålunda finns tillgängliga utan omfattande extrakostnader. Däremot bör det ej förekomma att uppgiftsskyldigheten sväller ut till alternativ projektering. I övrigt bör prövningsmyndigheten själv genom remiss till olika statliga organ söka få fram erforderlig utredning. Risk föreligger emellertid att sådan utredning icke blir tillräckligt säker för att kunna ligga till grund för prövningsmyndighetens bedömning. Det bör därför närmare regleras, hur prövningsmyndigheten skall agera i frågor om utredning av alternativa lokaliseringar och vad som skall läggas till grund för myndighetens beslut i de fall tillstånd vägras med hänvisning till olämplig lokalisering. Krav bör uppställas på försiktighet i tillämpningen så att tillståndsmyndigheten icke utan vägande och väl dokumenterade skäl förklarar ett ansökt företag otillåtligt på denna grund.

Tingsrätten förordar att i nya VL införes en uttrycklig bestämmelse om att vattenföretag skall stå i överensstämmelse med fastställda planer för markanvändning och andra byggnadsreglerande bestämmelser enligt byggnadslagstiftningen. Någon kommunal vetorätt synes – såsom utredningen anfört – icke därutöver böra införas. Emellertid vill tingsrätten ifrågasätta, huruvida icke regeringen såsom högsta planmyndighet vid prövning av vattenföretag bör ha möjlighet att ompröva gällande planbestämmelser eller meddela erforderlig dispens för att ett önskvärt vattenföretag skall kunna komma till stånd trots att det strider mot fastställd plan. Det är nämligen ej säkert att man vid upprättandet av t. ex. stads- eller byggnadsplaner alltid kunnat förutse framtida vattenföretag eller ens velat beakta framtida behov av sådana företag.

Regeringen bör såsom centralt organ förbehålla sig prövningen av större och mera genomgripande företag såväl av riksintresse som av mera regional betydelse. Inget hindrar att sådan prövning kommer till stånd i större omfattning än tidigare, något som kan övervägas om förslaget till prövningssystem befinnes böra omarbetas.

Det förefaller naturligt att införa regler om att vattenföretag skall utföras så att syftet med särskilda bestämmelser för mark- eller vattenområdens bebyggande och användning icke motverkas. Att därvid låta prövnings-

myndigheten meddela villkorade tillstånd strider emellertid mot en viktig processrättslig grundsats.

Lantbruksnämnden i Malmöhus län: Med förebild från ML tas i förslaget in en regel om prövning av det sökta företagets lokalisering. Denna är i de flesta fall given genom de yttre förutsättningarna. I en hel del fall kan man dock tänka sig alternativa lösningar t. ex. att vattenanskaffning för bevattning ordnas genom vattenöverledning i stället för grundvattentäkt. Med nuvarande lag har vattendomstolarna saknat möjligheter att göra sådana överväganden. Den föreslagna kompletteringen botar denna brist.

Som ett genomgående drag i utredningens direktiv och i den genomförda lagrevisionen kan man spåra en strävan att inordna vattenföretagen i en övergripande samhällsplanering. Detta kommer bl. a. till uttryck i ett villkor om att vattenföretag ej får utföras i strid mot fastställd generalplan, stadsplan eller byggnadsplan. Anknytningen till den samhälleliga planeringen medför att denna får ett avgörande inflytande i fråga om konkurrensen mellan olika intressen om knappa vattenresurser. Det är i detta sammanhang viktigt att framhålla livsmedelsproduktionens betydelse i samhällsplaneringen. Om en viss bygd i fastställd markanvändningsplan reserverats för jordbruksändamål, bör det således ej möta några hinder från allmän synpunkt att genomföra bevattnings- och markavvattningsprojekt.

Statens planverk: Med uttrycket allmänna planeringssynpunkter bör även avses av kommun antagen översiktsplan. Även om dessa planer saknar rättsverkan är de dock till ledning för bebyggelseplaneringen inom kommunen. Att dessa inte fastställda men antagna planer skall beaktas vid tillåtlighetsprövningen bör framgå av ett klart motivuttalande.

Svenska naturskyddsföreningen: Vattnet bör ses som en nationell tillgång, som skall skyddas och vårdas men som kan brukas när ett exploateringsintresse – allmänt eller enskilt – väger tyngre än det allmänna intresset att bevara vattnet opåverkat. För att garantera en prövning av att ett visst företags tillåtlighet är beroende av dess lämplighet från allmän synpunkt anser föreningen, att bland tillåtlighetsreglerna bör finnas ett stadgande med innebörden att vattenföretag inte får komma till stånd om det inte är lämpligt från allmän synpunkt. Den nämnda regeln är en parallell till 5 § 2 st. BL. som vad gäller tätbebyggelse infördes 1947 och som 1972 utvidgades till att gälla all bebyggelse. Genom införandet av den föreslagna regeln skulle vattenlagen bli likvärdig med BL och även ML vad gäller hinder för markägaren att använda sin egendom till skada för annan eller för samhället. Däremot ger regeln inget stöd för att förfoganderätten till vattnet skulle tillkomma annan än markägaren.

Föreningen anser att särskild vattenplanering är angelägen. Vad som sägs i en sådan plan bör uppfattas som samhällets i vederbörlig ordning fattade beslut om ett visst vattenområdes skydd och utnyttjande. Ett vattenföretag kan således inte anses vara lämpligt från allmän synpunkt om det strider mot sådan plan. Sak samma gäller om vattenkvalitetsnormer utfärdas med stöd av särskild lagstiftning. Enligt föreningens mening bör, så snart särskild lagstiftning föreligger beträffande vattenplanering, vattenkvalitetsnormer eller liknande styrinstrument, i vattenlagen införas en precisering av det allmänna lämplighetsvillkoret med innebörd att, om med stöd av särskild lagstiftning upprättats vattenplan eller utfärdats vattenkvalitetsnormer, får vattenföretag inte utföras eller utövas i strid mot sådana bestämmelser.

I 3 kap. 2 och 9 §§ föreslår utredningen vissa regler om hänsynstagande till fastställda planer och andra beslut om mark- och vattenområdens

bebyggande och användning. Även dessa regler bör enligt föreningens mening ses som en precisering av det allmänna lämplighetsvillkoret. Föreningen anser det väl motiverat att i lagtexten göra en sådan precisering men anser att utredningen formulerat regeln väl snävt. Bättre skulle vara ett sammanhållet stadgande med innehåll att vattenföretag inte får utföras så att syftet med fastställd generalplan, stadsplan eller byggnadsplan motverkas och att detsamma skall gälla beträffande andra särskilda bestämmelser för mark- eller vattenområdes bebyggande eller användning som beslutas av därtill behörig statlig eller kommunal beslutande församling eller myndighet.

Föreningen vill också i detta sammanhang göra regeringen uppmärksam på att planeringsläget vad gäller vattenområden för närvarande är dåligt. Detta kan komma att betyda, att när ett vattenföretag aktualiseras det inte finns någon färdig planering men att en sådan framstår som angelägen. På framställning därom måste den planerande myndigheten enligt föreningens mening få tillräcklig tidsfrist för att erforderlig planering skall hinna utföras och vinna laga kraft innan ställning tas till vattenföretaget.

Enligt föreningens mening bör grundregeln vara att för vattenföretag skall väljas sådan plats och omfattning samt sådant utförande att ändamålet kan uppnås med minsta miljöstörning, annan olägenhet och intrång utan oskälig kostnad. Jämfört med utredningens förslag på denna punkt vill föreningen alltså lägga till en möjlighet att även pröva valet av plats för visst vattenföretag. Föreningen är väl medveten om att det i många situationer (t. ex. vid torrläggning) är på förhand givet var ett visst företag skall utföras. Inte desto mindre finns det andra situationer då ett visst ändamål (t. ex. att producera en viss mängd elektrisk kraft eller att förse ett samhälle med en viss mängd dricksvatten) kan tillgodoses genom vattenföretag på alternativa platser. Om en sådan möjlighet att välja plats för ett vattenföretag finns, bör det enligt föreningens mening klart framgå av lagtexten att valmöjligheten också skall utnyttjas, om det inte medför oskälig kostnad. Vid prövningen av ett vattenföretags lokalisering bör som i ML bortses från subjektiva faktorer som att företagaren har vattenrätt eller har projekterat i fråga om endast ett av alternativen.

Med tanke på de problem som på senare år uppstått i många jordbruksbygder till följd av den ökade jordbruksbevattningen sommartid samt att många dylika vattenföretag kommit till och säkert även framdeles kommer till utan förprövning skulle föreningen i syfte att förebygga oacceptabelt stor vattenbortledning vilja föreslå en mera precist formulerad tillåtlighetsregel för dessa företag med innebörden att vattenföretag för bevattningsändamål inte får medverka till att lägsta naturliga lågvattenföring i vattendrag kan underskridas. Naturligtvis ger inte en regel av nämnt slag någon ovillkorlig rätt till uttag i så stor omfattning att lågvattenföringen nås i vattentäkten, men den ger omvänt en klar anvisning om vad som är en oacceptabelt stor uttagsnivå.

I utredningsförslagets 3 kap. 8 § har utredningen föreslagit att hänsyn skall tas till viss framtida utveckling vid tillåtlighetsprövningen. Föreningen instämmer till fullo i att tillåtlighetsprövningen skall ha ett sådant framtidsperspektiv. Den av utredningen föreslagna formuleringen är emellertid inte tillräckligt täckande. Erfarenheten visar att det finns en lång rad fall, där vattenföretag var för sig skulle vara tillåtliga men sedda tillsammans ter de sig oacceptabla. I det övervägande antalet fall kommer vattenföretagen emellertid att prövas var för sig och vid olika tidpunkter. Någon möjlighet att ta hänsyn till deras sammanlagda effekt finns då inte med den

föreslagna regleringen. En möjlighet att förebygga att en sådan situation uppstår skulle enligt föreningens mening vara att redan från början ta största möjliga hänsyn till förväntad utveckling. Prövningssituationen skulle alltså bli analog med byggnadslovsprövningen enligt byggnadsstadgan, där hänsyn skall tas till bl. a. förväntad tätbebyggelse. Med en vidare formulering av det föreslagna stadgandet i 3 kap. 8 § skulle ett hänsynstagande av ovan diskuterat slag till framtida utveckling kunna föreskrivas i fråga om vattenföretag. Enligt föreningens mening är det nödvändigt att så sker.

Föreningen vill också göra regeringen uppmärksam på behovet av skydd för blivande sjöar vid landhöjningskuster. I syfte att bibehålla eller underlätta sjöfarten eller av annat skäl sker nu många gånger fördjupningar av sundet mellan havet och vikar under avsnörning. På lång sikt innebär detta att vad som till följd av landhöjningen skulle ha blivit en sjö i stället blir en utdikad mark. Om inte nuvarande av landhöjningen ännu någorlunda starkt påverkade kustregioner i framtiden skall bli mycket sjöfattiga områden är det helt nödvändigt att en restriktiv linje tillämpas i fråga om tillståndsgivningen till grävningar i den lägsta tröskeln mellan havet och vikar under avsnörning. Enligt föreningens mening bör regler om sådant hänsynstagande till framtida sjöar införas i lagtexten eller åtminstone klart uttalas i förarbetena till lagen.

I samband med vattenföretag – i synnerhet byggande i vatten – är det vanligt att skadorna på motstående intressen kan minskas genom skadeförebyggande åtgärder. Att denna möjlighet att minska skadorna verkligen tas till vara är av så stor betydelse att det mer än väl motiverar att ett särskilt stadgande därom införs bland tillåtlighetsreglerna. För att uppnå den likformighet med ML varom tidigare har talats föreslår föreningen att stadgandet formuleras så att den som utför eller utövar vattenföretag är skyldig att vidta de försiktighetsmått och den begränsning av verksamheten, som kan behövas för att förebygga eller minska skada och olägenhet av företaget, om det inte medför oskäliga kostnader. Detta stadgande i kombination med vad föreningen redan föreslagit beträffande lokalisering och utformning av vattenföretag kommer då att motsvara 4 och 5 §§ i miljöskyddslagen, vilket bl. a. medför att vägledning beträffande rättspraxis kan sökas från denna lag. I likhet med vad som gäller enligt miljöskyddslagen innebär det föreslagna stadgandet att bevisbördan beträffande vilka åtgärder som kan behövas vilar på företagaren. Om så erfordras bör företagaren vara skyldig att utföra eller låta utföra erforderliga utredningar och andra studier. Begreppet oskäliga kostnader avses bli tolkat så att företagaren tvingas stå för de kostnader för skadeförebyggande åtgärder som kan anses tekniskt och ekonomiskt möjliga och rimliga. Detta innebär att kostnaderna skall kunna bäras av ett ekonomiskt genomsnittligt företag av liknande slag (s. k. objektiv bedömning) oavsett hur bärkraften är hos det speciella företaget. Vad utredningen föreslår i 3 kap. 12 § beträffande åtgärder m. m. till skydd för fisket bör enligt föreningens mening föras till samma paragraf som det nu föreslagna stadgandet och ses som en precisering till detta i ett avseende.

Svenska kraftverksföreningen: Enligt förslaget skulle vattenföretag inte få utföras i strid med fastställd generalplan, stadsplan och byggnadsplan. Denna bestämmelse skulle kunna överflytta avgörandet av tillståndsfrågorna till planmyndigheterna, och vattenlagens regler om tillåtlighet skulle därvid till stor del komma att sakna betydelse. Vad den blivande lagstiftningen om planfrågor kommer att innehålla är även oklart. För en rationell

utbyggnad av vattenkraften är det därför nödvändigt att möjlighet finns till avvikelse från fastställda planer. Detta bör kunna ske i form av dispens i sista hand av regeringen. En bestämmelse av detta innehåll bör sålunda införas.

VASO: VASO kan icke tillstyrka det föreslagna stadgandet om krav på planöverensstämmelse, då det ger för stort inflytande åt kommunala myndigheter och i realiteten kan överflytta tillståndsfrågor till planärenden. Det kan icke förutsättas att man vid fastställelse av planer kan bedöma hur ett vattenområde en gång i framtiden kan behöva användas. Omvänt kan långt framskridna projekteringars värde plötsligt omintetgöras av hastigt genomförda planer med enda syfte att förhindra en utbyggnad. Som skäl för olämpligheten av det föreslagna förfarandet kan även åberopas att vattenlagsutredningen principiellt avvisat ett kommunalt veto i tillståndsfrågor, att uttalanden i samma riktning gjorts av riksdagen år 1975 och att riksdagens civilutskott vid behandling av propositionen om utbyggnad av vattendrag i norra Svealand och Norrland (1977/78: 57) synes ha ansett att kommunernas inställning i tillståndsfrågan icke skall vara avgörande. Om den föreslagna bestämmelsen bibehålles, bör i nya vattenlagen införas en bestämmelse om möjlighet för ett vattenintresse att få en plan ändrad eller ännu hellre en föreskrift att tillståndsmyndighet – i sista hand sålunda regeringen – äger meddela dispens för avvikelse från planbestämmelse.

Den föreslagna regeln att syftet med särskilda bestämmelser av myndighet angående användning av mark- och vattenområde icke får motverkas kan tydligen försvåra och i vissa fall omöjliggöra vattenföretag. Vad ovan sagts om avvikelse eller dispens från fastställda planer gäller även denna föreslagna bestämmelse.

Socialstyrelsen: Planeringssynpunkterna har givits betydande tyngd i förslaget. Detta är nödvändigt för att kunna lösa vattenbehovet för tätorterna. Såväl grund- som ytvatten utnyttjas både som recipienter och vattentäkter. Med hänsyn till att utsläpp av avloppsvatten i ett ytvatten eller bevattning med havsvatten kan påverka stora områden under lång tid behövs det verkligen en möjlighet att pröva varje företag i ett större planeringssammanhang. Regeln att vattenföretag ej får utföras i strid med fastställd generalplan, stadsplan eller byggnadsplan är viktig.

Bevattningen inom jordbruket utvecklas snabbt. Fördelarna med bevattning har belysts i betänkandet och att bevattning kan konkurrera med andra sätt att utnyttja en vattentillgång. Problemet betraktas endast som en kvantitetsfråga.

Som framgår av yttrandet från länsläkarorganisationen i Kristianstads län kan bevattning påverka vattenkvalitén inom de områden som bevattnas. Tillförsel av havsvatten leder till en ökning av grundvattnets kloridhalt som medför att det inte kan utnyttjas som konsumtionsvatten. Länsläkarorganisationen har undersökt nitrithalterna i enskilda vattentäkter inom vissa områden i Kristianstads län. Inom ett område med intensiv jordbruksdrift, lätta jordar och bevattning kunde förhöjda nitrathalter påvisas. Sannolikt kan bevattning under vissa förhållanden leda till förorening av grundvattnet. Detta bör vägas in i bedömningen när bevattningsärenden prövas och föras in i följdförfattningar till lagen.

Länsstyrelsen i Kopparbergs län: I betänkandet skiljer man mellan egentliga tillåtlighetsregler och allmänna lämplighetsvillkor. – Vid skyddet av de allmänna intressena är det väsentligt att vattenföretaget sätts in i ett vidare samhällsplaneringssammanhang. – – –

Ur planerings- och naturvårdssynpunkt är utredningens förslag en vä-

sentlig förbättring jämfört med vad som nu gäller. – Det är dock angeläget att man klarare uttalar att vattenföretag ej får motverka tidigare beslut om markanvändningen enligt naturvårdslagen. Bestämmelse om detta bör införas bland tillåtlighetsvillkoren och ej såsom utredningen föreslår bland lämplighetsvillkoren.

Länsstyrelsen i Jämtlands län: När utredningen som en grundläggande tillåtlighetsregel slår fast att vattenföretag inte får komma till stånd om hinder mot företaget möter med hänsyn till val av plats eller eljest från allmänna planeringssynpunkter, finns inget att invända. En huvudtanke är nödvändigheten av att vattenföretagens planering förankras i det större planmässiga sammanhang, vari övriga anspråk på berörda mark- och vattenområde finns dokumenterade, kanske framför allt enligt byggnads- och naturvårdslagstiftningen. – – –

I vattenföretag av mera regionalt intresse, vilka faller utanför regeringens prövning, liksom i fråga om de typiskt sett mindre betydelsefulla företagen blir prövningsmyndigheten bunden av den kommunala planeringen. Det ligger därvid särskild vikt vid att kommunerna i sin planering gjort erforderliga, omsorgsfulla avvägningar mellan olika konkurrerande anspråk. Om så sker, torde en alltför stelbent bindning genom kravet på planöverensstämmelse, till nackdel för samhällsutvecklingen, knappast behöva befaras. Det torde vara ett riktigt resonemang av utredningen när man förordar möjlighet till villkorade tillstånd till vattenföretag, när kommunen inte tagit klar ställning mot ett vattenföretag som strider mot plan. I många fall är det uppenbarligen ytterst svårt för kommunen att, innan dess berörda organ hunnit sätta sig in i olika tekniska, ekonomiska m. fl. frågor, ta ställning till ett vattenföretag, vars slutliga utformning och verkningar kanske klarläggs först i och med tillståndsbeslutet.

Utredningen klargör, anser länsstyrelsen, på ett riktigt sätt den svåra balansering och det behov av bedömning på central nivå, som är oundgängligt vid bedömandet av vattenföretag av stor vikt – företag av riksbetydelse. Härigenom och genom att kommunens inflytande, som utredningen utvecklat, avses bli säkerställt genom planering inom bygglagstiftningens ram och även på andra sätt, torde konfliktbilden knappast behöva förete sådana drag att behov av eller utrymme för ett s. k. kommunalt veto mot vattenföretag finns. De föreslagna bestämmelserna i 3 kap. 5 § förslaget till ny vattenlag till gagn för samordningen av prövningen enligt vattenlagen med prövningen i annan ordning är betydelsefulla och förefaller välgrundade.

Vilhelmina kommun: I förslaget till tillåtlighetsbestämmelse har intagits en bestämmelse som stadgar att vattenföretag inte får utföras i strid mot fastställd generalplan-, stadsplan eller byggnadsplan. Kommunen vill här framhålla att det existerar mycket få fall av fastställda generalplaner i landet. Däremot förekommer numera s. k. kommunöversikter, vilka fastställes av kommunernas kommunfullmäktigeförsamlingar. Dessa utgör numera underlag för de kommunala organen för beslut i frågor som berör nyttjandet av all mark och naturresurser inom kommunens område. Det är därför betydelsefullt att den nya vattenlagens tillåtlighetsregler får en sådan utformning att det passar in i den nya byggnadslagstiftningen. I sammanhanget vill kommunen uttala att kommunalt veto icke bör införas i lag såvitt gäller större och riksviktiga företag.

I motsats till bygglagutredningen anser kommunen i likhet med vattenlagsutredningen att det är möjligt att även fortsättningsvis meddela villkor eller tillstånd i alla de fall då kommunen under handläggning av tillstånds-

frågan inte intagit klar och definitiv ställning mot ett företag som strider mot plan. Dessa synpunkter bör komma till uttryck i lagtexten.

Västerbottens länsorgan för vattenkraftfrågor framför motsvarande synpunkter.

Länsstyrelsen i Norrbottens län: Det kommunala inflytandet har tillgodosetts på så sätt att ett vattenföretag inte får utföras i strid mot fastställd generalplan, stadsplan eller byggnadsplan. Utredningens resonemang härvidlag är invändningsfritt. Länsstyrelsen vill emellertid peka på följande förhållande. Generalplanen torde i detta sammanhang vara det mest användbara planinstitutet. Kommunerna är emellertid synnerligen obenägna att fastställa antagna generalplaner med hänsyn till de ersättningskrav en sådan fastställelse medför. Det bör därför övervägas om inte kommunernas inflytande kunde säkerställas genom en av kommunen antagen generalplan, även om några rättsverkningar i och för sig inte kan knytas till en sådan.

En långsiktig utnyttjandeplanering av vattenresurserna som omfattar hela vattensystem bör eftersträvas. F. n. kan vattenkraftsexploateringen ofta ske stegvis, vilket försvårar bedömningen av hur motstående intressen påverkas. Det i 3 kap. 7 § VL föreslagna stadgandet utgör ett steg i rätt riktning. Det vore dock eftersträvansvärt att åstadkomma en regional långsiktig utbyggnadsplanering för hela län. Härigenom skulle det vara lättare att beakta vattenkraftsutbyggnaden vid övrig samhällsplanering.

Arkitektförbundet: Inom begreppet allmänna planeringssynpunkter bör inte endast inrymmas enligt byggnadslagstiftningen fastställda planer utan även i kommunen antagna översiktsplaner. Även om dessa planer saknar rättsverkan är de av avgörande betydelse för utvecklingen i kommunen.

Näringslivets byggnadsdelegation: Hänvisningen till en prövning från "allmänna planeringssynpunkter" i förslaget aktualiserar frågor som har samband både med utformningen av en framtida prövningsordning och planeringssystemets funktioner enligt byggnadslag/markanvändningslag – dvs. även överväganden som har samband med bl. a. pågående bygglagarbete får betydelse.

Redan nu kan det diskuteras, om inte rättsligt erkända planinstitut eller naturvårdsförordnanden i tilltagande utsträckning kommit att i praktiken ofta ersättas med åtgärder i form av kommunala markanvändningsplaner, riksplaneanvisningar etc., som får formlig rättsverkan vid myndigheternas prövning. I praktiken ger det nuvarande provisoriska prövningssystemet enligt 1971 års regler i 4 kap. VL regeringen en praktiskt taget fri prövningsrätt, eventuellt mer eller mindre styrd av riksdagsuttalanden. Riksdagens ställningstagande till regeringens proposition om riktlinjer för utbyggnaden av vattenkraften är exempel på det senare.

Det kan visserligen sägas, att systemet redan kommit i bruk bl. a. genom 1971 års provisoriska lagändringar i VL, som gör det möjligt att t. ex. genom riksdagsbeslut bestämma om fredning av älvar från vattenkraftsutbyggnad på i praktiken samma sätt som om det vore fråga om reguljära naturvårdsförordnanden. Även de väntade riksdagsbesluten om orörda fjällområden kan nämnas som exempel på aktuell problematik, där inverkan också kan komma att gälla redan utbyggd vattenkraft, exempelvis genom förbud mot dammar och kraftverksmagasin till båtnad för nedströms belägna kraftverk.

Det kan kanske tyckas att frågan om användning av rättsligt erkända planinstitut etc. eller inte blivit ganska likgiltig, när exempelvis fallhöjdsvärde redan nu kan gå förlorat ersättningsfritt genom en fri prövning från

plansynpunkter av regeringen efter 1971 års provisoriska lagändringar. Men fortfarande kan ändock den invändningen göras, att sättet att reglera viktiga intresseavvägningsfrågor med stor ekonomisk räckvidd utan förankring i på sedvanligt sätt utvecklade regler för planinstitut och andra preciserade rättsregler för tillämpande myndigheter ter sig tveksamt. Frågan är om en så fri prövning från myndigheternas sida egentligen stämmer med regeringsformens krav på att myndigheters ingripanden i bl. a. enskilda ekonomiska angelägenheter skall vila på en någorlunda preciserad reglering i lag. Också enligt gällande ordning finns invändningar, när ersättnings- och skyddsbestämmelser finns inbyggda i de reguljära planinstituten och förordnandereglerna. T. ex. torde ersättningsbestämmelserna i byggnadslagens generalplanekapitel och naturvårdslagen om ersättning för pågående markanvändning kunna aktualiseras, om ett förbud mot t. ex. anläggande av en regleringsdamm bestäms i denna ordning med resultat att nedströms belägna kraftverk drabbas av förluster. I varje fall torde en sådan diskussion vara ofrånkomlig, därest företaget i övrigt uppfyller gällande tillåtlighetsregler. Med en fri tillåtlighetsprövning däremot aktualiseras aldrig dessa ersättningsfrågor.

Mot den bakgrund som nu berörts finns det anledning att diskutera om inte en framtida planlagstiftning bör utgå från principen att reguljära planinstitut skall begagnas, då planmyndigheter – här inbegripet även regeringen – träffar rättsligt bindande avgöranden om tillåten markanvändning. Om legalitetsprincipen skulle hävdas på här antytt sätt inom samhällsplaneringen, påverkar det också synen på det lämpliga i att ha obestämda tillåtlighetsregler av den typ som nu återfinns i förslaget 3: 1. Återgår man till principen att rättsligt bindande markanvändningsbeslut skall träffas genom reguljära planinstitut eller naturvårdsförordnanden, borde den typ av regler som återfinns i förslaget 3: 2 resp. 3: 9 egentligen räcka.

Möjligen skulle den invändningen kunna göras, att planmyndigheterna inte hinner ta ställning till alla tänkbara markanvändningskonflikter och träffa nödvändiga planbeslut i reguljära former. Först genom ansökan företas kanske de undersökningar som visar att en betydelsefull konflikt finns. Men sådana obeaktade eller oförutsedda konflikter borde kunna bemästras genom att det allmännas företrädare – bl. a. kammarkollegiet och naturvårdsverket – kunde begära underställning exempelvis hos regeringen för prövning om behovet av planbeslut i reguljära former. Med en sådan ordning minskar också behovet att på förhand träffa bindande plandispositioner i glesbebyggda eller förut opåverkade områden. Föreligger markanvändningskonflikter kan nämligen dessa på detta vis regleras genom beslut av planmyndigheter, då så behövs, i direkt anslutning till tillståndsprövningen enligt vattenlagen eller annan markpolitisk koncessionslagstiftning.

För en övergång till beslut som får formen av reguljära plandispositioner talar också, att en omprövning av t. ex. från exploatering fredade områden får antas vara en undantagsföreteelse. Fredningen avses med andra ord bli en permanent markanvändningsdisposition på samma sätt som t. ex. reguljär fysisk planläggning med användning av planinstitut. En eventuell omprövning sker då mest konsekvent genom beslut enligt planlagstiftningen. Saknas däremot reglering genom bindande fysisk planläggning, skulle omprövningen däremot i princip kunna ske inom ramen för förnyad ansökan enbart enligt VL.

Om vi i planlagstiftningen kan återgå till legalitetsprincipen i hävdvun-

nen mening och användning av rättsligt erkända planer, ökar möjligheterna att tänka sig ett tvåinstanssystem – jfr utredningen bilaga 2 – eftersom man då skulle kunna förutsätta så klara anvisningar i lag eller rättsligt gällande planer, att prövningen skulle kunna överlämnas till administrativ eller judiciell myndighet (t. ex. koncessionsnämnden som slutinstans). De politiska avvägningarna kring markanvändning från riksplanesynpunkter skulle ju nämligen då träffas av regeringen genom reguljära planbestämmelser eller naturvårdsförordnanden – i vissa fall efter underställning.

Kan allmänna intressen på detta sätt bevakas genom underställningsförfarande, torde detta också inverka på behovet av en allmänt hållen förbudsregel för "andra allmänna intressen" i förslaget 3: 3 – jfr även de allmänna intressenas ställning vid intresseavvägning enligt 3: 4.

I 3: 1 finns också en lokaliseringsregel som anknyter till nyssnämnda allmänna planeringssynpunkter ovan. Eftersom vattentillgångar normalt har sin av naturen givna lokalisering, kan det diskuteras om en lokaliseringsregel av detta slag är särskilt meningsfull. Omlokaliseringsmöjligheterna torde, till skillnad från exempelvis behandling av bebyggelsefrågor eller lokalisering av industri – jfr miljöskyddslagen § 4 och 136 a BL – i de flesta fall vara små eller obefintliga. Vad saken här gäller är i stället om man skall förbjuda utnyttjande av en naturresurs eller inte. Antar man att legalitetsprincipen skall råda vid planeringen, skulle således sådana avgöranden från planeringssynpunkt få träffas genom fastställda planer eller naturvårdsförordnanden. Därmed skulle företag som uppfyller vattenlagens tillåtlighetsregler godtas, om de ej är planstridiga. Också lokaliseringsregeln i 3: 1 borde därmed te sig umbärlig, i synnerhet som den anpassning till rent lokala förhållanden som kan behövas, väl borde täckas in av de lämplighetsvillkor rörande företagets omfattning och utförande, som återfinns i förslaget 3: 8. Vissa beröringspunkter finns även när det gäller prövning enligt 1971 års provisoriska regler i 4 kap. VL och handläggningen av frågor enligt 136 a BL. I båda fallen gäller, att mera lokalt betonade frågor, villkorsgivning m. m. knappast hör hemma i den övergripande prövningen som enligt delegationens uppfattning enbart bör inriktas på om väsentliga riksintressen kräver att etableringen skall hindras eller inte.

Som framgått, har de föreslagna reglerna i 3 kap. för en samordning av prövningsreglerna i VL med annan samhällsplanering ett direkt samband med den utformning av ett blivande planeringssystem, som sker i det pågående bygglagarbetet. Nu gällande regler från 1971 om samordning med samhällets planöverväganden i 4 kap. VL hade provisorisk karaktär och de nu föreslagna reglerna bibehåller en i princip likartad lösning. Även reglerna för riksplaneringen enligt 1972 års riksdagsbeslut bl. a. vad gäller prövningen enligt 136 a BL, som har särskilt intresse i förevarande sammanhang, var av provisorisk karaktär. Uppenbart är därför de materiella prövningsreglernas utformning i VL starkt beroende av de lösningar som slutligen framkommer i den nya byggnads/markanvändningslagstiftning, som skall ersätta dessa provisoriska bestämmelser. Innan så skett, torde det vara lämpligast att bibehålla nuvarande provisoriska ordning och avvakta med ett genomförande av ny vattenlagstiftning, eftersom grundläggande materiella tillåtlighetsregler alltjämt är föremål för fortsatta överväganden inom ramen för den nya byggnadslagstiftningen. Även prövningsordningen påverkas av detta. Härvidlag påverkas utvecklingen också av miljöskyddsutredningens översyn av miljöskyddslagen. Ett genomförande av ny vattenlagstiftning bör därför av praktiska skäl även anstå till dess en

samordning kan ske med innehållet – bl. a. i fråga om prövningsordningen – i en reviderad miljöskyddslag.

Domänverket: Verket anser det riktigt att fastställd generalplan, stadsplan och byggnadsplan krävs för att direkt hinder mot vattenföretag skall föreligga. Ett uppmärksammande av torvmarksobjekt i naturvårdsplan eller naturinventering av något slag bör föranleda särskild prövning av ett samtidigt föreliggande dikningsintresse. Däremot kan inte det senare intresset automatiskt förutsättas vika i sådana fall.

I sammanhanget bör det noteras att s. k. allmänt intresse ingalunda generellt är riktat mot skogsdikning. Tvärtom är ökat utnyttjande av torvmarker för virkesproduktion alltid av positivt allmänt intresse med hänsyn till skogsnäringens betydelse för landet. Ibland kan dock samtidigt det allmänna naturvårdsvärdet var så högt, att dikningsintresset får stå tillbaka.

SACO/SR-rådet vid Vattenfall: Det står inte klart i vilken mån begreppet allmänna planeringssynpunkter skiljer sig från det beaktande av planenlighet och allmänna intressen som avses i förslagets 3 kap. 2 och 3 §§. Detta är i och för sig en olägenhet som skapar osäkerhet. Om man bortser härifrån borde emellertid i hänsynstagande till allmänna planeringssynpunkter även ligga att lösa frågan om konkurrensen mellan energiplanering och bevarandeplanering. Hittills vunnen erfarenhet ger vid handen att 1971 års ändringar i vattenlagen inte anvisar hur lösningar på detta problem skall kunna nås. Vattenlagsförslaget som på förevarande punkt inte avviker från 1971 års ändringar lämnar också spörsmålet olöst.

Innan man kommit tillrätta med detta föreligger enligt rådets uppfattning icke anledning till ändring i vattenlagens nu gällande prövningssystem och tillåtlighetsregler.

Jokkmokks kommun: De nya bestämmelserna torde i sak inte innebära någon mera revolutionerande nyhet utan bör mera vara ett försök att göra reglerna lämpliga för modern samhällsplanering. Den gamla vattenlagen tillkom år 1918 eller för mer än 60 år sedan. Vad som särskilt bör observeras är att utredningen avvisat tanken om införande av kommunalt veto för vattenföretagen. I stället menar utredningen att det kommunala intresset bör säkerställas genom planering inom ramen för byggnadslagstiftningen och 3 kap. 2 § innehåller direkt förbud mot utförande av vattenföretag i strid mot fastställd generalplan, stadsplan eller byggnadsplan. Utredningen synes förmena att kommunerna den vägen skall kunna få gehör för sina synpunkter på samhällsplaneringen.

Jokkmokks kommun torde inte vara benägen fastställa generalplan med hänsyn till de ersättningskrav fastställelsen medför. Därför bör kommunernas inflytande kunna säkerställas genom en av kommunen antagen generalplan även om rättsverkningar i och för sig inte kan knytas till en sådan.

Härjedalens kommun: Vad gäller frågan om planöverensstämmelse ifrågasättes huruvida det kommunala planmonopolet härigenom riskerar urholkas. Kravet på planöverensstämmelse som alternativ till kommunalt veto kan ju innebära att kommun ålägges upprätta och anta plan med visst innehåll.

Luleå kommun: Utredningens argumentering i fråga om krav på planöverensstämmelse och avvisande av kommunal vetorätt förefaller i denna del riktig och bör icke föranleda någon annan erinran från kommunens sida än att när det gäller generalplaner som sällan blir fastställda den förändringen i förslaget föreslås att vattenföretag ej får utföras i strid mot av kommunen antaget generalplaneförslag.

Norrlands naturvärn: Uppfattningen om kommunalt veto bör införas, är icke enstämmig inom naturvärnets styrelse. – Att de kommunala åsikterna skall inhämtas, därom finnes icke mer än en mening. Men det finnes icke borgen för att de kommunala myndigheterna äro mäktiga ett allsidigt bedömande. Det kan där bliva alltför mycket hänsyn till ett kortsiktigt bedömande t. ex. frågan om arbetsmöjligheter. Det kan vara en mycket ringa majoritet som avgör saken i den ena eller den andra riktningen. Och ett beslut att icke utöva vetorätten kan, även om det är fattat med ringa majoritet i fullmäktige, lätt tolkas som att det är en allmän mening inom kommunen att ett visst företag skall tillåtas. Det kan vara att önskemålen i en viss del av en vidsträckt kommun här bliva de avgörande. – Vid beslutens fattande bör beaktas kommunernas åsikter och än mer skälen för dessa.

Svenska kommunförbundet: Förbundet kan godtaga att kommunerna inte får någon formell vetorätt vid prövningen av olika vattenföretags tillåtlighet. Kommunernas självständiga talerätt i olika vattenmål skall, såsom vattenlagsutredningen föreslagit, bibehållas. Av väsentlig betydelse blir emellertid då kommunernas möjligheter att genom planering inom ramen för byggnadslagstiftningen få säkerställt det inflytande i dessa frågor som bör tillkomma dem.

Av betydelse är därvid givetvis den i och för sig självklara regeln att vattenföretag ej får utföras i strid mot fastställd generalplan, stadsplan eller byggnadsplan. Det synes dock icke tillräckligt med enbart denna spärregel. Om fastställd plan förutsätter visst vattenbyggnadsföretag såsom uppförande av damm, bro eller annan anläggning eller fyllning m. m. i vattendrag, sjö eller annat vattenområde skall andra, måhända motstående allmänna intressen, inte kunna förhindra företagets genomförande. Erforderliga intresseavvägningar skall således ha gjorts i samband med tillkomsten av den fastställda planen.

I en av högsta domstolen den 20 december 1977 meddelad dom har en kommuns ansökan om tillstånd till utfyllnad av visst vattenområde lämnats utan bifall trots att det sökta företaget stod i överensstämmelse med gällande stadsplan. Utgången i målet betingades av att företaget ansågs i avsevärd mån förnärma förefintliggande kulturhistoriska intressen.

Enligt förbundets mening skulle det leda till vittgående och för den kommunala planeringen besvärande konsekvenser om man i samband med en tillståndsprövning enligt vattenlagen skulle kunna förhindra projekt som förutsatts i en fastställd plan.

Den fastställda planen bör i sådana fall tillmätas avgörande vikt. För att andra intressen skall kunna beaktas måste de ligga utanför vad som angivits i plan och planbestämmelser eller vad som annars för planen förutsatts. Denna princip bör komma till uttryck i motiven till ny vattenlag.

För de områden där fastställda planer inte finns är av intresse den av utredningen föreslagna regeln att vattenföretag ej får komma till stånd om med hänsyn till valet av plats eller eljest hinder mot företaget möter från allmänna planeringssynpunkter. – – –

Kommunerna har inom ramen för sin översiktliga planering ett omfattande planeringsmaterial som ännu inte fått formen av fastställda planer. Även detta material, som är av stor betydelse för den pågående bebyggelseplaneringen inom kommunerna, bör hänföras till sådana allmänna planeringssynpunkter som skall beaktas vid prövningen av ett vattenföretags tillåtlighet. Särskilt bör detta ske i de fall då man har en av kommunfullmäktige antagen översiktsplan.

I den kommunala översiktliga planeringen har även vattenplaneringen sin givna plats. Givetvis är det riktigt, såsom vattenlagsutredningen framhåller, att vattenfrågorna ofta måste bedömas ur vidare synpunkter än den enskilda kommunens och att företag i vatten kan ha betydelsefulla och långsiktiga verkningar som sträcker sig vida utöver både kommun- och länsgränserna. Det måste emellertid likväl betecknas som väsentligt att behandlingen av dessa frågor anknyter till kommunernas fysiska och ekonomiska planering. Man har visserligen numera möjlighet att bilda vattenförbund med uppgift att genom olika åtgärder främja ett ändamålsenligt utnyttjande av vattnet i vattendrag, sjöar och andra vattenområden. Såsom framhållits i direktiven för kommittén för vattenplanering är dock planeringen av hur vattentillgångarna inom en kommun bör utnyttjas i första hand en kommunal fråga. Eftersom de administrativa gränserna för kommunerna sällan sammanfaller med avrinningsområdena för de olika vattendragen kan enligt direktiven många intressemotsättningar emellertid inte lösas enbart inom den kommunala planeringen. De enskilda kommunernas intressen behöver i sådana fall samordnas i en interkommunal eller regional planering med syfte att lösa konfliktsituationer.

En sådan samordnad planering bör enligt förbundets mening i stor utsträckning kunna ordnas genom frivillig samverkan mellan berörda kommuner. Kommittén för vattenplanering bör enligt direktiven arbeta skyndsamt och om möjligt redovisa förslagen under första halvåret 1978. Styrelsen vill understryka angelägenheten av att man snarast möjligt får en allsidig redovisning av hithörande planeringsfrågor. Först när så har skett är det möjligt att slutgiltigt utforma planeringsreglerna i en ny vattenlag.

De av vattenlagsutredningen föreslagna tillåtlighetsbestämmelserna i 3 kap. 2 och 9 §§ synes ha utformats med ledning av 3 kap. 2 § fastighetsbildningslagen. Förbundet ifrågasätter om man inte för att säkerställa kommunala planeringsintressen för sådana markområden som saknar fastställd plan i vattenlagen även bör införa bestämmelser av i huvudsak det innehåll som nu återfinnes i 3 kap. 3 § fastighetsbildningslagen.

Nuvarande lagstiftning ger domstolarna i vattenmål möjlighet att meddela villkorade tillstånd när företag strider mot plan men en planändring ställs i utsikt. Vattenlagsutredningen föreslår att så också bör kunna ske vid tillämpningen av den nya vattenlagen under förutsättning att åtminstone vissa garantier för ifrågasatt ändring erhållits. Man förordar således en möjlighet att meddela villkorade tillstånd i alla de fall då kommunen under handläggningen av tillståndsfrågan inte tagit klar och definitiv ställning mot ett vattenföretag som strider mot plan. I denna del intar vattenlagsutredningen en annan ståndpunkt än bygglagutredningen som ansåg att villkorade tillstånd över huvud taget inte borde meddelas utan att tillståndsmyndigheten hade att avvakta planändring innan den meddelar tillstånd. Förbundet ansluter sig här till bygglagutredningens ståndpunkt. Det kan enligt förbundets mening inte föreligga några starkare skäl för att meddela villkorade tillstånd innan erforderliga och slutgiltiga planövervägande skett inom kommunen.

Östersunds kommun: Utredningens ståndpunkt att avvisa en kommunal vetorätt får nog accepteras även om den inte riktigt stämmer med regeln i byggnadslagen (§ 136 a) om att tillkomsten eller lokaliseringen av en industri som har väsentlig betydelse för hushållningen med energi, med träfiberråvara eller med landets samlade mark- och vattentillgångar (prövas av regeringen) är beroende av att kommunen tillstyrkt. Utredningen pekar på att det vid företag av riksbetydelse krävs en balansering av

lokala, regionala och riksintressen och att det endast på central nivå finns den överblick och det breda underlag som kan leda till totalt sett välavvägda beslut. Riksdagen avslog för övrigt för något år sedan en motion om införande i vattenlagen av en kommunal vetorätt. Denna inställning blir mera acceptabel om man betänker att t. ex. kraftföretag eller vattenregleringar kan påverka vattenförhållandena i flera kommuner så att vissa kommuner får positiva effekter t. ex. ifråga om energiförsörjning och sysselsättning medan andra kommuner får negativa effekter t. ex. genom dämningsskador eller torrlagda älvsträckor.

Sveriges advokatsamfund: Samfundet instämmer i utredningens ställningstagande att kommunal vetorätt inte bör införas. Vad beträffar det av utredningen förordade kravet på planöverensstämmelse ifrågasätter samfundet om inte ett sådant krav kan komma att innebära en alltför stelbent bindning, som motverkar önskvärd flexibilitet och anpassning till samhällsutvecklingen. Även om en övergripande riksplanering i stort kommer att eftersträvas, bör därvid inte utvecklingen för enstaka projekt låsas utan möjligheten hållas öppen att vid varje tidpunkt kunna fatta avgöranden med hänsyn till de samhälleliga värderingar som gäller vid prövningstillfället. Enligt samfundets uppfattning bör det kommunala-regionala intresset bli tillräckligt tillgodosett med en allmänt hållen tillåtlighetsregel att företag inte får komma till stånd om hinder möter från allmänna planeringssynpunkter eller företaget för annat allmänt intresse medför större olägenhet som inte uppvägs av dess betydelse från allmän synpunkt. Av betydelse vid bedömningen härav torde jämväl vara vilket prövningssystem som skall gälla.

Älvräddarnas samorganisation: Det är beklagligt att utredningen avvisat förslagen från skilda håll om införande av kommunal vetorätt av det slag som gäller för annan miljöstörande industri. Vi kan inte förstå utredningens motivering att kommunalt veto skulle strida mot grunden för den nyligen genomförda reformeringen av prövningssystemet. Den ändringen har endast inneburit att regeringens möjligheter att avslå en ansökan ökat däremot inte att tillstyrka densamma. Det är endast vid tillstyrkan som ett kommunalt veto har någon betydelse. Utredningens motiv tycks även i viss utsträckning vara grundade på politiska hänsynstaganden. Vi kan inte finna att reglerna om förberedelse av större vattenföretag skulle ge den lokala opinionen några som helst möjligheter att påverka frågan om ett vattenföretags tillkomst. Man behöver bara se på hur ofta vattendomstolarna avslagit en ansökan. Kraftföretagen har heller aldrig vad vi känner till avstått från att ansöka, efter en sådan förberedelse, på grund av en lokal opinion. – Numera kan inget enskilt vattenkraftföretag vara av riksbetydelse. Det är därför ett högst rimligt krav att kommunerna får möjlighet att avvisa enskilda vattenkraftföretag.

Kammarkollegiet: Många – kanske rent av de flesta – större vattenmål har verkningar utöver kommungränserna. Att i t. ex. frågor om kraftutbyggnad eller en bygds eller industris vattenförsörjning låta projektet gå om intet till följd av ett kommunalt veto är inte rimligt. Kollegiet anser därför liksom utredningen att kommunala veton inte bör få förekomma. För övrigt torde såväl BL som bygglagutredningens förslag innehålla garantier för att planläggningen på lägre nivå inte sker i strid med intentionerna på riksplanet. Vid det omvända förhållandet, nämligen då ett vattenföretag står i överensstämmelse med gällande plan men ändå någon grund för bestridande föreligger, skulle 3: 3 första stycket VLF kunna åberopas.

Statens lantmäteriverk: Under hänvisning till möjligheten att meddela

villkorliga tillstånd anser utredningen att man i VL kan undvara sådana regler om dispens från plan som nu finns i bl. a. FBL, VägL och AL. Några dispensmöjligheter har därför inte tagits upp i lagförslaget. Det kan tilläggas att det vid tillämpningen av FBL etc. inte anses vara möjligt att meddela villkorliga tillåtlighetsbeslut.

Den av vattenlagsutredningen valda metoden att reglera fall där giltiga skäl att avvika från en gällande plan finns leder till dålig samordning mellan prövningsförfarandena i fall där tillkomsten av ett vattenföretag förutsätter prövning också enligt någon annan av de nyss åsyftade lagarna. Man måste nämligen då vid prövningen enligt t. ex. FBL eller AL inhämta dispens för planavvikelsen men kan inte inhämta någon motsvarande dispens när det gäller tillåtligheten enligt VL. I stället meddelas enligt VL villkorligt tillståndsbeslut, vilket innebär att planändringen, trots meddelad dispens enligt FBL eller AL, måste avvaktas innan företaget kan komma till stånd.

För vissa särskilda fall föreslår utredningen visserligen en lösning som innebär att förfarandet blir enkelt. Utredningen föreslår nämligen (3 kap. 5 §) att bestämmelserna i 3 kap. 1. 2 och 4 §§, dvs. bl. a. huvudregeln att vattenföretag skall stämma överens med plan, inte skall gälla i fråga om uppförande av bro eller utförande av annat vattenföretag för väg, järnväg, tunnelbana eller spårväg vars anläggande prövats i annan ordning. Förslaget bygger på tanken att företagets förenlighet med plan i dessa fall redan har prövats enligt t. ex. AL, varvid också eventuellt behövlig dispens från plan har inhämtats. Till följd av den föreslagna undantagsregeln kan tillståndsbeslut enligt VL i angivna fall meddelas utan villkor om planändring och alltså genast verkställas.

Det sagda förutsätter emellertid att prövningen enligt t. ex. AL sker först och VL-prövningen därefter. Sker prövningen i motsatt ordning, dvs. VL-prövningen först, måste såvitt man kan se ett eventuellt tillståndsbeslut som förutsätter avvikelse från plan förbindas med villkor om planändring, och en senare meddelad dispens enligt t. ex. AL torde inte ändra på detta villkor.

Enligt LMVs uppfattning bör av praktiska skäl en dispensmöjlighet tas upp också i VL. Detta utesluter inte att man behåller möjligheten att meddela villkorliga tillstånd.

Oberoende härav kan anmärkas att den nyss berörda särskilda bestämmelsen om broar och vägar m. m. som prövats i särskild ordning synes ha fått en sakligt sett diskutabel avgränsning. Om en sådan bestämmelse skall finnas synes det vara riktigast att den avgränsas så att den gäller varje vattenföretag vars anläggande prövats enligt någon av de lagar som utredningen syftar på, inte bara broar och vägar etc. Som exempel på vattenföretag som i så fall också skulle komma att täckas av bestämmelsen kan nämnas småbåtshamn vars anläggande prövats som gemensamhetsanläggning enligt AL.

Sveriges domareförbund: Förbundet finner att det ibland, särskilt vid små vattenföretag, kan vara praktiskt att genom undantag kunna undvika planändring eller att kunna medge en kanske bagatellartad avvikelse från plan. Sådana dispensmöjligheter synes därför böra intagas i en ny VL.

Statens naturvårdsverk: Utöver att ett vattenföretag ej får komma till stånd om hinder möter från allmänna planeringssynpunkter, föreslås av utredningen att det inte får strida mot fastställd generalplan, stadsplan eller byggnadsplan (3 kap. 2 §). Enligt naturvårdsverkets uppfattning bör det också stadgas att ett vattenföretag ej får strida mot tidigare beslut om markanvändning enligt naturvårdslagen (avsättning av nationalpark, natur-

reservat och naturvårdsområde). Utredningen har i förslaget tagit in kravet att ett företag ej får motverka bestämmelser enligt NVL som ett allmänt lämplighetsvillkor och ej som ett tillåtlighetsvillkor. I specialmotiveringen sägs detta bero på att sådana bestämmelser ofta har formen av förbud (!) och dessutom ofta torde sakna den noggrannhet, som utmärker fastställda planer enligt BL. Naturvårdsverket kan inte instämma i detta resonemang. Beslut om avsättning enligt naturvårdslagen föregås alltid av ett omfattande inventerings- och utredningsarbete samt av ett remissförfarande där intressen som eventuellt motsätter sig förslaget kan komma till tals. Noggrannheten i bestämmelser om markanvändning enligt NVL är enligt verkets uppfattning av den karaktären att de kan ligga till grund för senare beslut om tillåtlighet enligt VL. Skulle förhållandena förändrats sedan ett beslut om avsättning fattats eller skulle nya förhållanden komma fram får det tidigare beslutet enligt naturvårdslagen helt eller delvis ändras eller undantag meddelas. Den del av 9 § som avser beslut om markanvändning enligt NVL bör således enligt verkets mening tas in bland tillåtlighetsvillkoren i den nya vattenlagen.

Åtskilliga synpunkter framförs i fråga om vilka allmänna intressen som bör tillgodoses eller skyddas genom vattenlagstiftningen.

Fiskeristyrelsen: Vid olika former av vattenanvändning utgör fisket ofta det största motstående intresset. Å ena sidan handlar det om ingrepp i vattenmiljön, som antingen skadar fiskbestånden eller hindrar fiskets bedrivande. Den typen av konflikter har på senare år beskurit möjligheterna till fiske allt hårdare. Konflikterna kan gälla energiproduktion, miljöstörande verksamhet, tätortsbebyggelse, jord- och skogsbruk, exploatering av bottnar liksom rent rumsliga konflikter med sjöfarten, försvaret och det rörliga friluftslivet. Å andra sidan kan i vissa fall fiskefrämjande åtgärder störa andra intressen, främst då bevarandeintresset i den allmänna naturvården.

Sedan gammalt har vattnet använts som drivkraft och för kraftproduktion. Redan de primitiva kvarn- och sågverksdammarna hindrade fiskens vandring och därmed vandringsfiskens reproduktion. Genom senare tiders kraftutbyggnad har hela älvsystem avtrappats och förvandlats till serier sjöliknande kraftverksmagasin. För flertalet av de värdefulla fiskarter som dessförinnan fanns i älvarna är miljön i dessa magasin olämplig. Korttidsregleringar med kraftiga och hastiga vattenståndsvariationer omöjliggör ofta fisket. Källsjöar används för årsreglering av vattenföringen med skillnader mellan dämnings- och sänkningsgräns på 30 meter eller mera. I dessa reglerade sjöar skadas flera fiskarters lek helt eller delvis samtidigt som strandzonens fauna, som är fiskens viktigaste föda, förintas.

Utredningen säger att företag i vatten kan ha betydelsefulla och långsiktiga verkningar som sträcker sig vida över kommun- och länsgränserna. Utredningen har dock till synes i sina allmänna överväganden inte tillräckligt väl beaktat detta faktum och inte heller de speciella biologiska förutsättningarna som gäller för fisken och dess miljö. Särskilt saknas dessa frågor helt i avsnittet 2.3.6 som behandlar fisket. Vandringsfiskebeståndens särprägel nämns inte heller. Fiskeristyrelsen vill därför komplettera bilden i viss mån.

Oavsett i vilken form fisket utövas bygger det på en areell produktion. Samtidigt skiljer sig fisket i grunden från annan produktion med areella krav såsom skogs- och jordbruk. De produkter som dessa senare näringar frambringar är nämligen under produktionstiden bundna till en och samma

plats. Fisken däremot är i rörelse. Till bilden hör också den i och för sig självklara omständigheten att vattnet, som är fiskens livsmiljö, ständigt är i omlopp. Vidare måste de komplicerade biologiska system som reglerar arternas utbredning i ett vattenområde beaktas: påverkan på en fiskart kan få svåröverskådliga verkningar på andra fiskslag. Många värdefulla arter såsom ål och lax företar dessutom långa lek- och/eller näringsvandringar, varvid fångstområdena kan ligga långt från reproduktionsområdena. Detta innebär att kraftverksutbyggnad i norra Norrland kan ge negativa effekter inte bara på älv-, skärgårds- och kustfisket i norr utan även på laxfisket i södra Östersjön. Härav följer att ingrepp i landets nordligaste delar kan ha direkt negativa följder för yrkesfiskare hemmahörande i sydsverige.

Olika ingrepp i vattenmiljön får alltså för fiskets vidkommande följder även långt från störningskällan. Avspärrade eller förstörda lek- och uppväxtområden påverkar fisket inte bara i det närmaste berörda vattendragets olika delar. Även till synes obetydliga ingrepp i små vattendrag har ofta fått långtgående och ödesdigra effekter. Dämmen och kulvertar liksom uttag av vatten för olika ändamål t. ex. jordbruksbevattning kan helt spoliera eller kraftigt decimera fiskbestånden.

Det nu sagda inskärper enligt styrelsens mening vikten av att de samhällsorgan som har att tillämpa lagstiftningen om vattenanvändningen har den överblick som bl. a. de fiskeribiologiska bedömningarna påkallar.

– – –

Oavsett vilket förprövningssystem man slutligen stannar för, anser fiskeristyrelsen att det ligger i sakens natur att den avvägning som måste göras vid de stora ingrepp som avses i 3 kap. 3 § måste ankomma på regeringen. Styrelsen delar alltså inte utredningens uppfattning (s. 257) att den nya lagen inte skall innehålla motsvarighet till VL:s och ML:s underställningsinstitut.

Lantbruksstyrelsen: Lantbruksstyrelsen vill understryka att det knappast finns någon typ av vattenföretag som inte kan påverka förhållanden för företag inom styrelsens verksamhetsområde. Varje ändring av vattenförhållanden innebär ingrepp som påverkar marken och dess användningsmöjligheter. Jordbruket är en sådan areell näring där en viss verksamhet inte kan lokaliseras enbart med hänsyn till sysselsättningen eller till en relativt kortsiktig företagsekonomisk bedömning. Om en åker läggs under vatten vid byggande av en regleringsdamm kan denna åker inte ersättas. Landets naturliga markresurser för jordbruksproduktion bör därför inte utan starka skäl användas för annat än sådan produktion. Rennäringen kan härvid inräknas i jordbruket och den har särskilt stora krav på areal. Tillförsel av vatten i lagom mängd är en förutsättning för jordbruksproduktion.

Många vattenföretag kan negativt påverka möjligheterna till jordbruksproduktion. Andra vattenföretag ger i stället jordbruket bättre produktionsmöjligheter. Om det finns för mycket vatten behövs dränering och om det finns för litet vatten kan bevattning komma ifråga. Dessa företag kan inrymmas under begreppen markavvattning, nyttjande av ytvattentäkt samt anordnande och nyttjande av grundvattentäkt. För dessa företag kan även ifrågakomma vattenreglering och vattenöverledning.

Vattnet som en nödvändig resurs för livsmedelsproduktionen bör ha en stark ställning vid en jämförelse med vattnet som resurs för annat ändamål. Att åkrarna producerat livsmedel i alla år utan "konstbevattning" betyder inte att bevattningsbehovet är sekundärt. Företagsekonomiskt är bevattning av stor och, för viss produktion såsom av potatis och av trädgårds-

växter, ofta av avgörande betydelse. Vattnet är i regel en av de sämst tillgodosedda växtfaktorerna. Numera då bevattningen sker i stor skala och än mer i framtiden, då än större areal väntas bli bevattnad, får den anses vara av ökande samhällsekonomisk betydelse. – – –

Vad gäller frågan om företrädesrätt bör jordbrukets intresse av bevattning eller markavvattning kunna anses som ett allmänt intresse. Utredningen har också framfört att bevattningsintresset bör kunna räknas som allmänt intresse vid omprövning av tillstånd om det är fråga om en ändring för tillgodoseende av en större grupp jordbrukare. Lantbruksstyrelsen anser dessutom att jordbrukets behov av vatten eller dränering kan vara sådant allmänt intresse som anges i förslagets 3 kap. 3 §.

Vid en prövning mellan exempelvis kraftintresset och bevattningsintresset måste således göras en såväl företagsekonomisk som samhällsekonomisk analys. I vissa fall kan för att näringslivet skall kunna utvecklas inom orten bevattningsintresset väl hävda sig mot kraftproduktionen. – – –

Om exempelvis i den fysiska riksplanen eller i en mer detaljerad markanvändningsplan anges att visst område skall användas till jordbruk, bör det kunna hävdas att det är ett allmänt intresse att det bedrivs jordbruk inom detta område. Vattenföretag i strid med jordbruksintresset skall således kunna vägras med stöd av dessa bestämmelser eller i vart fall skall företagets byggnad kunna uppföras på annan av prövningsmyndigheten anvisad plats.

LRF: Odling förutsätter under våra klimatförhållanden i de flesta fall möjligheter att reglera vattenfaktorn. I dag är behovet att reglera vattenfaktorn mer framträdande än tidigare. Det gäller såväl avledning av vatten som bevattning. Sedan växtnäringsbehovet i det moderna jordbruket kan tillgodoses genom tillförsel av bl. a. handelsgödsel är vattenfaktorn i hög grad den främsta begränsningsfaktorn då det gäller att uppnå optimala skördar. Vattnet bör därför ses som en ur samhällets synpunkt nödvändig resurs för att säkra en livsmedelsproduktion till lägsta samhällsekonomiska kostnad. Ur jordbrukets synpunkt har vattenfaktorn stor betydelse för att minska skördevariationerna och möjliggöra jämna och säkra inkomster i företaget. Bevattningen inom jordbruket och trädgårdsnäringen har också ökat mycket kraftigt under senare år. För vissa grödor är bevattning en förutsättning för att kunna odla fram kvalitetsmässigt goda grödor. När det gäller specialgrödor såsom grönsaker och rotfrukter av olika slag, jordgubbar m. m., kan i regel en odlare inte teckna kontrakt med färädlingsindustrin med mindre än att han har möjligheter att bevattna grödan ifråga. Industrin kräver detta för att trygga en jämn råvarutillförsel såväl kvantitativt som kvalitativt. För vallodlingen inom stora delar av vårt land är bevattning en åtgärd som vinner allt större omfattning på grund av dess ekonomiska betydelse för ökad produktion.

För potatisodlingen har bevattningen ökat starkt i omfattning under senare år. En av de främsta orsakerna härtill är att de bästa jordarna för potatisodling i regel är sandjordsbetonade med låg vattenhållande förmåga. God vattentillgång har stor betydelse för att uppnå hög kvalitet.

Med dessa påpekanden vill förbundet understryka den stora betydelse bevattningen har i det moderna jordbruket. Med hänsyn till samhällets krav på en fortgående effektivisering inom näringen, kan bevattningen ses som en samhällsekonomiskt viktig åtgärd inom lantbruket. – – –

Utredningens förslag innebär, att man inte garanterat något utrymme för ett lokalt ersättningsfritt vattenutnyttjande för odlingsändamål. Det enda som är garanterat i förslaget är, att man ersättningsfritt får ta hushållsvat-

ten. Den rätten har man även i de mest vattenfattiga länder. Som jämförelse kan också anföras, att den finska vattenlagen i motsats till VL-förslaget prioriterar bevattningsvattnet framför industriell och viss samhällelig användning.

Förbundet vill med det sagda vända sig mot den negativa behandling odlingsintresset rönt i vattenlagsförslaget. Vi finner att odlingsintresset, vars primära mål är att framställa högklassiga livsmedel till lägsta kostnad, ej fått sin rätta plats och värdering i konkurrens med andra motstående vattenföretagsintressen.

Modern lagstiftning har inpassat fastighetsrätten i vidsträckt bemärkelse i samhällsplaneringen. Vattenlagsförslaget följer dessa linjer. Förbundet har ingenting att erinra mot denna grundprincip. Såsom utredningen anfört kommer den klara anknytningen till den samhälleliga planeringen att medföra att de olika planerna kan ges ett avgörande inflytande i fråga om konkurrensen mellan olika intressen om knappa vattentillgångar. Redan nu är aktuellt frågan om vattnets fördelning mellan bevattningsintresset, å ena sidan, och andra intressen med anknytning till vattnet, å andra sidan. Det synes förbundet viktigt att understryka utredningens uttalande att om en viss bygd i fastställd markanvändningsplan reserverats för jordbruksändamål, bör detta medföra att vattentäkt för bevattningsändamål ligger i linje med planens syfte. Finns inte någon fastställd plan, bör tillståndsmyndigheten grunda avgörande på det förhållandet att jordbruk är den dominerande näringsgrenen inom bygden. Detta leder då till att jordbruksbevattning måste anses ha förhandsrätt till befintliga knappa vattentillgångar.

Riksantikvarieämbetet: Tidigare inriktades kulturminnesvården främst på skydd och bevarande av vissa utvalda objekt som uppfyllde bestämda konstnärliga eller kulturhistoriska kriterier. Successivt har den emellertid kommit att inriktas på hela den av människan uppbyggda och påverkade miljön. Detta har uttryckts i riktlinjerna för den statliga kulturpolitiken genom departementschefen: "Kulturminnesvården bör sålunda i ökad utsträckning inriktas även på bevarandet av samlade miljöer vid sidan av den monument- och objektvård som är kulturminnesvårdens traditionella domän. Kulturminnesvården bör därför ges en sådan ställning att den utan att försumma sina traditionella uppgifter kan svara mot de vidgade kraven." (prop. 1974: 28 sid. 301 och 351). Kulturminnesvårdens regionala organisation har därför förstärkts och knutits till länsstyrelserna.

Likartade synpunkter anfördes i samband med riktlinjerna för den fysiska riksplaneringen (prop. 1972: 111 Bil. 2, sid. 150). Härvid betonades betydelsen av att kulturminnesvården hade kommit att föras in på ett mer integrerat sätt i samhällsplaneringen samt att kulturminnesvårdens intressen borde tillmätas stor tyngd vid planeringen bl. a. därför att de representerar värden som inte kan återskapas eller ersättas om de en gång har förstörts.

I samband med förarbetena till den fysiska riksplaneringen redovisade ämbetet en inventering av miljöer och större områden av betydelse för kulturminnesvården. (Underlagsmaterial nr 23, Förarbeten för fysisk riksplanering, Civildepartementet). Som ett led i det fortsatta arbetet med riksplaneringen utarbetade ämbetet det kulturhistoriska underlagsmaterialet (Riksantikvarieämbetets rapport D3: 1973 och D9: 1975) för bostadsdepartementets utredningar om vattenkraftbyggnader i Norrland och norra Svealand (SOU 1974: 22 och 1976: 28).

Kravet på hänsynstagande till kulturminnesvårdens intressen har också behandlats av Högsta domstolen som i dom DT 52, 1977-12-20 angående

lagligförklaring av verkställd utfyllnad och tillstånd till ytterligare utfyllnad i Gamlebyviken, Västerviks kommun, förklarat att bestämmelsen i 2 kap. 12 § första stycket vattenlagen kan utnyttjas till skydd för kulturhistoriska intressen. I domskälen anför Högsta domstolen att man kan räkna med att skyddet av kulturhistoriskt värdefulla miljöer kommer att ägnas stor uppmärksamhet vid den fortsatta samhällsplaneringen och att de planer som utarbetas kommer att bygga på en avvägning mellan olika anspråk på markanvändningen varvid kulturminnesvårdens intressen får väga tungt.

Kulturminnesvårdens speciallagstiftning skyddar fasta fornlämningar och vissa enskilda byggnader men det ger endast begränsade möjligheter till säkerställande av samlade miljöer. Sistnämnda intresse måste därför i betydande omfattning tillgodoses inom ramen för den fysiska planeringen. Ämbetet har i sitt yttrande till regeringen över planeringsskedet av den fysiska riksplaneringen bl. a. anfört att det bör ligga i varje näringsgrens intresse att bevara och föra vidare delar av sin egen historia. Ämbetet har vidare framhållit att det är angeläget att bygga ut ett system med generella hänsynsregler i den lagstiftning som gäller för respektive sektor.

Vattenlagsutredningens behandling av kulturminnesvården präglas genomgående av ett äldre synsätt där kulturminnesvårdens verksamhetsområde begränsas till monument och objekt skyddade av speciallagar. Utredningen synes helt ha förbisett den ovan beskrivna utvecklingen inom kulturminnesvården. Förhållandet är uppenbart bl. a. i förslagen till föreskrifter, t. ex. 14 kap. 2 §, men framträder tydligast i specialmotiveringarna till vattenlagsförslaget och i avsnitten 3.4.2, 3.4.5 och 3.11. Synpunkterna på kulturminnesvårdens betydelse som allmänt intresse bereds sålunda synnerligen begränsat utrymme i utredningen. Vidare synes riksantikvarieämbetets roll i övergripande planeringssammanhang ej ha blivit i önskvärd mån beaktad av utredarna.

Med hänsyn till den betydelse förarbetena tillmäts för bl. a. tolkning av ett lagförslag samt för utformningen av tillämpningsföreskrifter anser ämbetet det synnerligen angeläget att den syn på kulturminnesvärden som kommit till uttryck i utredningen ej får bli normbindande för det fortsatta arbetet. Ämbetet anser därför att motivuttalanden för den nya lagen bör utformas på sådant sätt att tveksamhet ej kan råda om kulturminnesvårdens roll i allmänna planeringssammanhang särskilt i fråga om planering av vattenföretag.

Länsstyrelsen i Kopparbergs län: Enligt utredningen skall allmänna intressen (såsom naturvårds- och fiskeintressen) som inte omfattas av planer o. d. beaktas endast om företaget medför betydande olägenheter för dessa. Detta är ett synsätt som kan få olyckliga konsekvenser. Bestämmelserna i vattenlagen till skydd för exempelvis naturvårds-, fritids- och kulturvårdsintressena bör ej vara utformade så att ett företag alltid är tillåtet om det inte medför betydande olägenhet för sådana och andra liknande allmänna intressen, oavsett hur stor eller liten nyttan med företaget är. I stället bör – om en konflikt föreligger mellan nyssnämnda intressen och vattenföretaget – en allsidig avvägning göras både när det gäller tillåtlighet och utformning av företaget.

Statens naturvårdsverk: Ytterligare hinder mot ett vattenföretags tillåtlighet behandlas i 3 kap. 3 § i förslaget, där det stadgas att ett företag ej får komma till stånd om olägenhet av större betydelse därvid uppkommer för även andra allmänna intressen än sådana som tillgodoses genom allmänna planeringssynpunkter eller fastställda planer. Dock sägs företaget få utföras om synnerliga skäl talar för det. Verket vill i anslutning härtill

ytterligare betona att beslut i enskilda ärenden måste bygga på en långsiktig planering av naturresursen vatten. Först sedan en sådan planering genomförts är det möjligt att avgöra om t. ex. synnerliga skäl talar för en exploatering.

Älvräddarnas samorganisation: Vi ser positivt på att en samlad bedömning av bevarandeintressena föreslås. Man har också under de senaste 2–3 åren kunnat spåra en tendens till samlad bedömning i vattendomstolarna.

Det ökade skydd för allmänna intressen som direktiven syftade till motverkas till stor del genom kravet i 3 kap. 3 § första stycket på att olägenheten för de allmänna intressena ska vara av större betydelse för att ett vattenföretag ej ska få komma till stånd. Detta är inte i överensstämmelse med den moderna synen på skyddet för miljön, där de få kvarvarande orörda vattendragen betraktas som omistliga tillgångar i det svenska landskapet och där betydelsen ökar år för år, i synnerhet som utredningen anser att ledning för bedömning av vad som är olägenhet av större betydelse skall hämtas i nuvarande praxis. (Fem projekt av tusen har bedömts medföra olägenhet av betydelse.) Med tanke på natur- och miljövärdenas ökande betydelse i samhället bör det räcka med att olägenheterna är av betydelse för att ett vattenföretag ej ska få komma till stånd. Vi föreslår därför att ordet större stryks ur lagtexten.

Likaså föreslår vi att andra stycket i 3 §, 3 kap. utgår när det gäller kraftföretag. Inget enskilt vattenkraftföretag kan numera vara av synnerlig betydelse ur allmän synpunkt och motivera denna "undantagsparagraf". Även om man beslutade bygga ut alla återstående vattendrag skulle ändå varje enskilt företag i förhållande till det totala elbehovet vara så litet att det inte kan vara rimligt att de allmänna bevarandeintressena ställs åt sidan. Varken för näringslivet eller för orten kan ett enskilt företag vara av sådan betydelse. Inte heller kan sysselsättningsskäl vara av synnerlig betydelse ur allmän synpunkt. Den effekt en vattenkraftutbyggnad får på sysselsättningen är marginell och ytterst kortvarig. Som flera utredningar visat påverkas dessutom ortens näringslivsstruktur negativt av en utbyggnad och bygdens avfolkning påskyndas när kraftverket färdigställts. Dessutom försvinner ett inte ringa antal arbetstillfällen inom bl. a. jord- och skogsbruk och rennäring för all framtid. Den enda uttalade motivering utredningen anger för ett införande av undantagsbestämmelsen är att ett sådant stadgande finns med i den nu gällande vattenlagen. Självklart kan detta inte utgöra något som helst skäl till att den skall behållas också i den nya lagen. Man bör komma ihåg att den undantagsbestämmelsen tillkom under helt andra förutsättningar än vad som nu gäller. Ett av motiven var att man på den tiden, i början av seklet, saknade ett utbyggt stamlinjenät och att det var nödvändigt att kunna bygga ut på ett visst bestämt ställe för att klara den lokala elförsörjningen. Förhållandena är idag helt annorlunda genom det riksomfattande stamlinjenätet och genom att andra möjligheter till elproduktion finns.

Svenska Insjöfiskarenas centralförbund: Av 3 § framgår att vattenföretag ej får komma till stånd, om olägenhet av större betydelse därigenom uppkommer för andra allmänna intressen än som avses i 1 och 2 §§. Nu gällande vattenlag har motsvarande bestämmelser i 2 kap. 3 §. Hänsyn skall tas till samhällsplaneringen i stort och fritidsfisket kan t. ex. i större utsträckning beaktas. På så sätt bör fisket sammantaget få en starkare ställning i den nya vattenlagen.

Förbundet har i en skrivelse till justitiedepartementet 1973 hemställt om viss ändring i 2 kap. 3 §. Andemeningen i den framställan var att man på ett

bättre sätt än nu beaktar de sammanlagda olägenheterna av ett företag. Utredningen synes i viss utsträckning ha tillmötesgått centralförbundets krav.

Fiskeriintendenten i Övre norra distriktet: 3 kap. 3 § i utredningens förslag motsvarar i huvudsak den nuvarande vattenlagens (2 kap. 3 § andra stycket) mera detaljerade uppräkning, bl. a. begreppet fiskerinäring av större betydenhet. Enligt kommentarerna till den nya lagen kan allmänhetens anspråk på bl. a. fritidsfiske beaktas. Fritidsfiskets krav har ej kunnat beaktas i full utsträckning i den nuvarande vattenlagen och ändringen härvidlag är av stor betydelse för fritidsfisket. Vidare är det värdefullt att de sammanlagda olägenheterna av ett vattenföretag kan beaktas.

Skånes naturvårdsförbund: Förslaget är ur naturvårdssynpunkt ett avsevärt framsteg jämfört med den i stora stycken omoderna vattenlagen från 1918. – Det finns dock enligt vår mening anledning att ur naturvårdssynpunkt tillägga att inte bara rättigheter till vattenföretag skall regleras utan även att man tydligare markerar att vattnet skall skyddas som livsviktig resurs för människan. – Vi anser således att fiske-, rekreations- och naturvårdsintressena inte tillräckligt har beaktats i lagen. – – –

Som ett beklagande vill vi framföra att vattenlagen enbart beaktar vattenkvantiteter och inte vattnets kvalitet. Många vattenföretag kan nämligen sekundärt åstadkomma negativa vattenkvalitetsförändringar. Utdikning av myrmarker kan t. ex. medföra kraftig försurning av det avrinnande vattnet genom friläggning och oxidation av svavelföreningar.

I vattenlagen kan endast § 3 i 3 kap. sägas kunna bemästra en sådan situation, där det sägs att "Vattenföretag ej får komma till stånd om olägenhet av större betydelse därigenom uppkommer för andra allmänna intressen".

Vi föreslår att det tillfogas något med följande andemening: "Vattenföretag som kan förväntas medföra eller har medfört vattenkvalitetsförändringar skall tillståndsprövas hos länsstyrelsen."

SMHI: Genom stadgandet i nuvarande VL 2 kap. 12 § första stycket är frågan om inverkan på klimatet formellt en av de centrala punkterna i vattendomstolens prövning av tillstånd till sjöreglering och utbyggnad av vattenkraft. SMHI har sedan 1940-talet i vattenmål anlitats som sakkunnig och har därigenom vunnit en samlad erfarenhet till fördel inte bara vid tillståndsprövningen utan även vid skaderegleringen.

I förslaget till den nya VL får bestämmelserna om skyddsvärda allmänna intressen en generell avfattning utan uppräkning av enskilda exempel. SMHI instämmer i utredningens motivering (s. 257) där framhålles att nuvarande praxis med beaktande av inverkan på klimatet alltjämt skall gälla. Olägenheterna har främst bestått av lokal dimbildning vintertid över öppna strömdrag och ökad frostlänthet i försumpade strandområden. De har inte i något vattenmål bedömts bli av sådan betydelse att tillstånd förvägrats på detta lagrum. Däremot har denna fråga under årens lopp fått ökad omfattning vid skaderegleringar.

Växjö tingsrätt: Utredningens förslag om hänsynstagande till övriga allmänna intressen godtages under förutsättning att tillåtlighetsreglerna bättre preciseras såsom tidigare angivits. Ett steg mot säkrare bedömning utgör den förordade möjligheten att beakta de sammanlagda olägenheterna från allmän synpunkt. En samlad bedömning av olägenheterna av ett företag ger helt annan möjlighet än tidigare att träffa riktiga avgöranden i tillåtlighetsfrågor. Undantaget för företag, som är av synnerlig betydelse från allmän synpunkt, kan dock behövas för särskilda fall. Det måste dock

betecknas som olämpligt att annan prövningsmyndighet än regeringen skall äga tillämpa denna undantagsregel. Bedömningen av vad som är av synnerlig betydelse från allmän synpunkt kan knappast göras av annnat organ än det högsta centrala organet i landet.

Sjöfartsverket: För att en allmän farled skall fylla sitt ändamål är det väsentligt att hinder för sjöfarten i leden såvitt möjligt undvikes. Bryggor, kajer, pirar, båtuppläggningsplatser och liknande anordningar i eller invid leden bör därför inte tillåtas om de kan utgöra hinder för eller störa sjötrafiken i leden.

I gällande vattenlag ges allmän farled ett särskilt skydd mot inkräktande vattenföretag. Denna skyddsregel har slopats i utredningens förslag under motivering att skyddsintresset bör kunna tillgodoses inom ramen för den allmänt hållna tillåtlighetsregeln i lagförslagets 3 kap. 3 § i förening med en förprövningsskyldighet för vattenföretag vilken är strängare än den i gällande vattenlag. Den allmänna tillåtlighetsregeln ger emellertid skydd endast beträffande olägenhet av större betydelse och kravet på förprövning gäller inte om det är uppenbart att varken allmänt eller enskilt intresse skadas genom ett vattenföretags inverkan på vattenförhållandena. Förutom att det kan vara tveksamt om t. ex. en brygga, en båtuppläggningsplats eller en småbåtshamn, som kan försvåra framkomligheten för stora fartyg i en närbelägen allmän farled, kan anses inverka på vattenförhållandena, synes formuleringarna vara så allmänna att en enskild lätt kan förbise de olägenheter eller svårigheter för sjöfarten i den allmänna farleden hans anläggning kan förorsaka. Ett uttryckligt stadgande om tillståndskrav för alla vattenföretag i eller invid allmän farled som kan försvåra framkomligheten i leden är därför enligt sjöfartsverkets mening motiverad, inte minst som en upplysning för strandägare längs de allmänna farlederna.

Svenska flottledsförbundet: Vad gäller det speciella skyddet för flottningsintresset i 2 kap. 11 § nuvarande vattenlag har utredningen ansett ett sådant speciellt skydd för det allmänna flottningsintresset obehövligt och ansett det möjligt att inom ramen för föreslagna, allmänt hållna, tillåtlighetsregler tillgodose de grundsatser som nuvarande vattenlag ger uttryck för, särskilt med beaktande av det skärpta kravet på förprövningsskyldighet som jämväl föreslås. Flottledsförbundet accepterar vad utredningen anfört och föreslagit.

Skogsstyrelsen: Utredningen har även något behandlat lagstiftningen rörande flottleder och flottning. För den praktiska verksamheten innebär förslaget att den särbehandling i tillåtlighetshänseende som nu gäller till skydd för allmän flottled tas bort och ersätts med den allmänna förprövningsskyldighet som förutsätts ske enligt 12 kap. Skogsstyrelsen anser denna anpassning till den nya vattenrättsliga lagstiftningen befogad.

Lantbruksnämnden i Kronobergs län: I förslaget anges att vattenföretag ej får komma till stånd om olägenhet av större betydelse därigenom uppkommer för allmänna intressen. Paragrafen är allmänt hållen och några exempel på allmänna intressen har ej angetts i lagtexten. Detta medför att begreppet allmänna intressen kan ges en mycket vid tolkning. I den allmänna motiveringen till lagförslaget nämns bl. a. att våtmarker med rikt fågelliv och särpräglad flora utgör allmänna intressen, som bör skyddas mot utdikningar.

Lantbruksnämnden vill emellertid framhålla att våtmarkerna också kan ha ett stort ekonomiskt värde för jord- och skogsbruket om de genom dikning kan göras produktiva som åker eller skogsmark. Detta måste

beaktas vid prövning av våtmarksdikningar. Att behålla alla våtmarker orörda kan ej anses vara samhällsekonomiskt motiverat. Om tillstånd till utdikning av våtmarker skall kunna vägras så bör de ha ett reellt skyddsvärde som motiverar reservatbildning.

Lantbruksnämnden i Örebro län: Markavvattningsföretag kommer endast i undantagsfall att stå i strid med väsentliga allmänna intressen. Nämnden vill beträffande dessa företag föreslå följande regel: "I samband med att länsstyrelsen förordnar förrättningsman enligt 16 kap. skall till förordnandet fogas de planbestämmelser som gäller för det område som kan antagas bli påverkat av det sökta företaget."

I fråga om utredningens överväganden rörande samhällsekonomiska hänsyn framförs åtskilliga synpunkter.

Sveriges advokatsamfund: Samfundet har inte någon erinran mot av utredningen förordade krav på vattenföretag ur samhällsekonomisk synpunkt.

Lantbruksstyrelsen: Den friare bedömningen av kostnader, olägenheter och fördelar som förslaget medger är en väsentlig förbättring i förhållande till nuvarande stela beräkningsmetod i 2 kap. 3 § första stycket.

Växjö tingsrätt: Självfallet bör en skadelidande sakägare kunna kräva att ett vattenföretag är samhällsekonomiskt motiverat. Prövning av företagets allmänna lämplighet från samhällsekonomiska synpunkter måste sålunda företagas såsom utredningen föreslagit. Här avsedda bestämmelser har dock fått en mycket allmänt hållen utformning. Samma lagstiftningsmetod har använts som när det gäller övriga tillåtlighetsregler. Det bör övervägas om man inte kan i lagtexten bättre precisera, vad som skall gälla i fråga om samhällsekonomisk lämplighetsprövning. En sökande måste anses ha berättigat intresse av att kunna förutse, huruvida ett av honom planerat företag kan anses tillåtligt. Även enskild skadelidande bör av lagen kunna utläsa vad som gäller. Stor risk föreligger eljest att tillfälligt ändrade värderingar och åsikter kan läggas till grund för bedömningen av frågan, när kostnader och olägenheter av ett företag skall anses stå i missförhållande till fördelarna därav särskilt från allmän synpunkt. Risk uppkommer för överbetonande av allmännyttans betydelse vid genomförande av företag som medför skada och intrång för enskild. Några klara rättssäkerhetsgarantier för den enskilde kan knappast anses följa av vad som föreslås i denna del.

Hinder mot att den samhällsekonomiska lämplighetsprövningen sker i friare former än tidigare torde dock icke i och för sig föreligga. Det torde underlätta prövningen om prövningsmyndigheten icke blir bunden av alltför detaljerade regler för ekonomisk analys av företaget. Utrymme för en friare och mera mångsidig bedömning bör sålunda skapas i rimlig omfattning. Man måste emellertid undvika att tvivelaktiga eller fiktiva konsekvenser invägs vid bedömningen. Vidare måste ifrågasättas om inte utredningen går väl långt i sina uttalanden, när man förordar hänsynstagande till positiva eller negativa indirekta, ekonomiska verkningar av ett vattenföretag samt till annan skada och olägenhet än sådan, som har samband med företags inverkan på vattenförhållandena. Ännu mer tveksamt blir det, när utredningen antyder att även sekundära skador skall kunna medtagas i bedömningen. Möjligen kan detta vara riktigt såvitt angår allmänna intressen. Även om en betydande försiktighet rekommenderas vid tillämpningen är dock tingsrätten, såvitt gäller enskilda intressen, icke utan vidare beredd att godtaga andra negativa verkningar av ett företag såsom relevanta i

tillåtlighetssammanhang än sådana, vilka kan beräknas vara ersättningsgilla i skaderegleringssammanhang eller kräva att skadeförebyggande åtgärder behövs.

Kammarkollegiet: Kollegiet ser med tillfredsställelse att den ekonomiska tillåtlighetsregeln, avsedd främst för kraftutbyggnads- och regleringsmål, försvinner och ersätts av en friare ekonomisk bedömning i varje särskilt fall. De byggkostnader som legat till grund för beräkningarna har vanligtvis utgjort grova uppskattningar och ofta varit omöjliga att kontrollera i detalj för vattendomstolarna och sökandens motparter. Måhända kan den friare ekonomiska bedömning som föreslås i VLF så småningom ge upphov till en viss praxis, även om de moderna ekonomiska värderingsmodeller i vattenmålen och s. k. cost-benefitanalyser som tid efter annan presenterats inte varit helt lyckade.

Fiskeristyrelsen: Det samhällsekonomiska synsätt som utredningen ger uttryck för sammanfaller med vad styrelsen framfört i sitt enkätsvar 1969-04-29 till utredningen samt i skrivelse 1975-01-03 till justitiedepartementet. Som grund för sistnämnda skrivelse låg en framställning från landets samtliga fiskeriintendenter som önskade få fritidsfiskets ekonomiska och sociala värden bättre beaktade i samband med tillåtlighetsprövningen av olika företag. Styrelsen utgår från att utredningens uttalande (s. 258) att "det bör ankomma på tillståndsmyndigheten att, intill dess säkrare metoder för dylika beräkningar har utarbetats, genom sin processledande funktion i tillståndsärendet begränsa utredningsmaterialet i dessa hänseenden" endast ska kunna tillämpas i sådana rena undantagsfall som närmast har karaktär av rättegångsmissbruk. Stöd för denna förmodan finner styrelsen i utredningens därpå följande uttalande att paragrafen (4 §) medger genomförande också av företag som vid en strikt ekonomisk bedömning t. o. m. kan visa sig förlustbringande.

I detta sammanhang förtjänar det också att påpekas, att allt säkrare metoder för bedömning av bl. a. fritidsfiskets ekonomiska och sociala värden numera finns framtagna. 1973 års fiskevattensutredning (Jo 1973:07), som ser över fiskerilagstiftningen och vars slutbetänkande förväntas under detta år, kommer att belysa det svenska fritidsfiskets betydelse ur dessa aspekter.

Koncessionsnämnden för miljöskydd: Tillåtlighetsreglerna i VL-förslagets 3 kap. innebär ett närmande till motsvarande regler i ML och synes i huvudsak tillgodose det i betänkandet utttalade önskemålet om sådan frihet i bedömningen att alla i det enskilda fallet förekommande omständigheter av vikt kan beaktas. Nämnden vill dock ifrågasätta riktigheten av att, på sätt som skett, begränsa prövningen av vattenföretagens allmänna lämplighet från samhällsekonomiska synpunkter (3 kap. 4 § VL-förslaget) till sådana företag som medför att annans egendom skadas eller som förutsätter att annans egendom tages i anspråk. En dylik begränsning – vartill motsvarighet saknas i ML – skulle innebära att nuvarande möjligheter att genom fastighetsförvärv eller annan privatekonomisk uppgörelse påverka tillståndsprövningen av ett vattenföretag bibehålles i den nya lagstiftningen.

Statens naturvårdsverk: I 3 kap. 4 § behandlas vissa krav på företag som inkräktar på annans egendom. Bakgrunden är att utredningen anser att en utomstående, som till följd av ett vattenföretag får finna sig i att hans egendom skadas eller i inskränkningar på annat sätt, bör kunna kräva att företaget är samhällsekonomiskt motiverat. Enligt verkets uppfattning bör det härvidlag inte ha någon betydelse om olägenheten uppträder på annans

egendom eller enbart på företagarens mark. På samma sätt som en markägare har naturligtvis det allmänna rätt att kräva att företag, som inkräktar på ett naturvårdsintresse, är motiverade från samhällets utgångspunkt. 3 kap. 4 § bör därför enligt verkets mening ges följande lydelse: "Vattenföretag, som medför att annans egendom skadas eller som förutsätter att sådan egendom tages i anspråk eller som inkräktar på naturvårdsintresset, får ej komma till stånd om kostnaderna för företaget och olägenheterna av det ej övervägs av fördelarna därav från allmän synpunkt."

När det gäller att i ett tillståndsärende väga nyttan av företaget mot olägenheterna därav, t. ex. genom att ett område, som är viktigt för bevarandeintresset, skulle exploateras, skall beaktas att varje näring – i skälig utsträckning – har att ta ansvar för naturen och miljön inom sin sektor. 1 § naturvårdslagen innebär skyldighet för alla att undvika skada på naturmiljön och medför krav på en exploaterings- eller produktionsteknik anpassad härefter. Detta innebär givetvis att kostnaderna för de erforderliga skyddsåtgärderna skall adderas till företagets kostnadssida och att skadorna i miljön skall bedömas efter vad som faktiskt skulle inträffa vid en exploatering, dvs. efter det att skyddsåtgärder vidtagits.

Svenska naturskyddsföreningen: Mot bakgrund av vad föreningen tidigare sagt om utgångspunkten för vattenlagstiftningen anser föreningen, att stadgandet om samhällsekonomisk tillåtlighet bör förmuleras så att det gäller alla vattenföretag och uttryckligen föreskriver nyttoövervikt, så att vattenföretag inte får komma till stånd, om inte nyttan av företaget från enskild och allmän synpunkt överstiger skadan och olägenheterna av företaget. Om vattenföretaget utgör förutsättning för verksamhet, som prövas enligt 136 a § byggnadslagen, bör någon prövning i fråga om nyttoövervikt inte göras enligt vattenlagen.

Sveriges fritidsfiskares riksförbund: Det är glädjande att utredningen diskuterat de indirekta ekonomiska verkningarna av ett vattenföretag. Dessa verkningar kan vara både positiva och negativa. De negativa verkningarna kan beröra t. ex. rekreationsintressena i form av fritidsfiske som enligt utredningen skulle kunna uppskattas i ekonomiska termer. Samtidigt som utredningen konstaterar att rekreationsintressena skall vägas in i bedömningen, säger man emellertid att metoderna för beräkning av dessa intressen ännu är så outvecklade att betydande försiktighet är påkallad. Förbundet anser tvärtom att det idag finns flera metoder som är så välutvecklade att de tillsammans, mycket väl, kan ligga till grund för beräkningar av fritidsfiskets ekonomiska värde.

Svea hovrätt: Då utredningen uttalar att hänsyn vid tillåtlighetsberäkningen skall tagas ej blott som f. n. till skada som uppkommer genom företagets inverkan på vattenförhållandena utan även till annan skada och olägenhet, synes detta – utan närmare avgränsning – öppna möjlighet och skyldighet till en prövning som hittills fallit inom miljöskyddslagen. En sådan prövning har också nyligen vid tillämpning av 2 kap. 3 § 2 st. VL företagits av högsta domstolen i mål om småbåtshamn i Långbroviken (dom 4.10.1977, DT 37). Om tillämpningen av båda lagarna läggs på samma myndighet är självfallet intet att säga härom men eljest torde fordras en klar gränsdragning mellan lagarnas tillämpningsområden.

Utredningen uttalar att vid den helhetsbedömning av vattenföretag som bör ske enligt nya VL sekundära skador synes kunna medtagas. Uttalandet torde avse tillåtlighetsbedömningen och icke sakägares ersättningsrätt, som torde böra bedömas på samma sätt som i expropriationsmål. Ett klarläggande uttalande synes påkallat.

Lantbruksnämnden i Gävleborgs län: Vid förprövning av markavvattningsföretag genom förrättning skall alltså ske en avvägning mellan kostnader, nytta och skada av företaget. De förstnämnda går att med viss säkerhet beräkna och utredningen har vissa synpunkter i det fallet, men ifråga om skada t. ex. på våtmarker antyder kommentarerna endast (s. 322) att skador på skyddsvärda växter och djur skall beaktas. Eftersom sådana skador knappast kan beräknas siffermässigt, kommer i dylika situationer subjektiva uppfattningar och värderingar att stå mot varandra. Dessa problem har redan uppstått inom andra delar av landet och förefaller vara svårlösta.

Lantbruksnämnden i Skaraborgs län: Ytterligare skärpning av vattenföretags tillåtlighetsregler återfinns i 4 §. Vattenföretag som medför skada eller intrång på annans fastighet (vilket är ganska vanligt i större vattenföretag) måste vara samhällsekonomiskt motiverat för att få komma till stånd. Nämnden ifrågasätter om det inte skall räcka med att sådana vattenföretag är företagsekonomiskt motiverade efter reglering av ersättning för skada och intrång.

Svenska Insjöfiskarenas centralförbund: I enlighet med vad man ansett om en samhällsekonomisk lämplighet av ett vattenbyggnadsföretag skall motsvarande möjlighet finnas för att genomföra fiskefrämjande och naturvårdande vattenföretag utan en i ekonomiska termer klart definierbar nytta. Det sistnämnda ett nytänkande som från fiskets sida måste betecknas som positivt.

Förslaget till vissa undantagsregler m. m. berörs i några remissyttranden.

Svea hovrätt: För att beslut enligt 136 a § BL skall vara bindande för prövningen enligt VLF bör krävas att det är välgrundat från vattenrättslig synpunkt. Det är därför av vikt att beslutet, såsom anges i 1 § 2 st. förslaget till lag om koncessionsnämnd, tillkommit efter beredning i och yttrande av koncessionsnämnden, som får förutsättas äga vattenrättslig erfarenhet.

VLF innehåller inga bestämmelser om vilken hänsyn som vid tillåtlighetsprövning av nytt företag skall tagas till etablerade företag utan tillstånd. Det kan finnas skäl att därvid skilja mellan företag som är tillåtliga och ej är förprövningsskyldiga samt förprövningsskyldiga företag; de sistnämnda kan vid prövningen befinnas antingen tillåtliga eller otillåtliga. Härvid märks att ett företag kan uppfylla kraven för tillåtlighet, om det bedöms isolerat för sig, men framstår som otillåtligt om dess inverkan på motstående intressen bedöms tillsammans med andra likartade företags inverkan (jfr bevattnings- och markavvattningsföretag). – Vilken rätt till ersättning som bör tillkomma ett etablerat, icke förprövningsskyldigt företag utan tillstånd är oklart och har vållat svårigheter, som kan väntas bli ännu påtagligare om utredningens förslag angående anmälningsskyldighet för vissa typer av företag genomförs (jfr vattenöverdomstolens dom 23.3.1977, DT 8, ang. gasledning under Göta älv). Om sådan anmälan ej följs av åläggande att söka tillstånd, kan detta lätt uppfattas som ett sanktionerande av företaget och tagas till intäkt för att detta i ersättningshänseende är tryggat mot senare företag. En annan viktig fråga är i vad mån hänsyn skall tagas till andra förväntade vattenföretag än följdföretag. Sådan hänsyn synes ligga inom ramen för en friare tillåtlighetsprövning som den i VLF föreslagna. – Hithörande frågor förtjänar att närmare belysas under det fortsatta lagstiftningsarbetet.

Fiskeristyrelsen: Utredningens förslag i 3 kap. 5 § innebär att en koppling skall kunna ske mellan VL och BL på samma sätt som nu gäller för ML och BL. Att på detta sätt kunna anpassa vattenföretagen till samhällets hushållning med landets samlade mark- och vattentillgångar anser styrelsen vara en ytterst värdefull del av utredningens förslag. Även om styrelsen i det följande förordar ett annat prövningssystem än vad utredningen föreslagit är det av vikt att en sådan koppling kan ske.

Lantbruksstyrelsen: Prövningsmyndighetens möjlighet att jämka mellan konkurrerande vattenföretag är viktig. Om olika tänkbara vattenföretag inte prövas samtidigt kan dock problem uppstå. Regeln i 8 § som innebär att företag såvitt möjligt inte skall utföras så att det försvårar annat företag i framtiden är kanske inte tillräckligt långtgående. Styrelsen ifrågasätter om inte redan vid tillåtlighetsprövningen i sig lönsamma företag bör kunna hindras, om ett från samhällsekonomisk synpunkt bättre utnyttjande av vattnet antas kunna genomföras.

Prövningsmyndighetens möjlighet att ge tillstånd till mindre vattenuttagsmängd än vad ansökningen angivit, är en naturlig konsekvens av den friare bedömningen.

Kammarkollegiet: En nyhet utgör 3:5 första meningen i förslaget. Enligt detta stadgande blir ett tillståndsbeslut enligt 136 a § byggnadslagen (BL) i princip bindande vid prövningen enligt VLF. Enligt specialmotiveringen förutsättes det att det vattenrättsliga underlaget är ganska fullständigt då lokaliseringsärendet prövas av regeringen. Vidare utsägs att koncessionsnämndens medverkan som remissorgan utgör garanti för att detta underlag är godtagbart. Däremot sägs ingenting om det formella förfarandet i sådana ärenden. Enligt vad kollegiet förstår bör proceduren i ärenden enligt 136 a § BL vad gäller den vattenrättsliga bedömningen i huvudsak följa reglerna i 15: 5 VLF. Tag t. ex det tänkta fallet att Mörrums Bruk vill utöka sin fabrikation och för att kunna göra detta också behöver öka sitt fabrikationsvattenuttag från Mörrumsån. Det ökade vattenuttaget inverkar emellertid så menligt på åns laxproduktion att det finns anledning att överväga om det inte samtidigt krävs en ändrad reglering av sjön Åsnen, vilket i sin tur skapar problem för de till denna sjö knutna intressena. Från rättssäkerhetssynpunkt framstår det som ett oavvisligt krav att ett dylikt ärende inte får avgöras med mindre sakägarna fått tillfälle att yttra sig och koncessionsnämnden hållit sammanträde på platsen.

Växjö tingsrätt: Undantaget från tillåtlighetsprövningen för företag och villkor som prövats enligt 136 a § BL i lokaliseringsfråga inger starka betänkligheter. Vad utredningen anför därom att koncessionsnämndens medverkan som remissorgan skulle borga för att de vattenrättsliga frågorna tillbörligt beaktas i lokaliseringsärendet är knappast övertygande. I vart fall torde hänsynen till de vattenrättsliga aspekterna kräva åtskillig hydrologisk och annan utredning samt innebära mycket merarbete. Stor risk föreligger för att enskilda sakägare, vars egendom skadas eller tages i anspråk av vattenföretag, redan i lokaliseringsärendet mister det i och för sig bräckliga skydd som föreslås för deras räkning i tillåtlighetssammanhang. Deras möjlighet att bevaka tillåtlighetsfrågan blir även starkt begränsad.

Ofta kan ett vattenföretag utformas på flera olika sätt. Frågan är därför icke alltid så enkel som bifall eller avslag beträffande tillåtligheten. I målet A 8/1971 vid Vänersborgs tingsrätt, vattendomstolen, rörande ansökan av Hylte Bruks AB gällde det tre sjöar, som begärdes reglerade för att utspäda vattnet i Nissan. Dessa sjöar ligger vid två skilda biflöden, som var

för sig mynnar i de för kraftändamål reglerade Färgensjöarna. Det uppkom alltså ett invecklat samspel mellan olika intressen och många lösningar var tänkbara. En oberoende prövning enligt VL behövs därför även om lokaliseringen prövats enligt 136 a § BL.

Behovet av regler som reglerar frågan om inbördes konkurrens mellan olika vattenföretag av betydelse för det sökta företaget skall beaktas vid tillåtlighetsprövningen. Tingsrätten vill emellertid i detta sammanhang påpeka att VL-förslaget synes sakna tillräckliga bestämmelser ägnade att lösa de konkurrens- och resursfördelningsfrågor, som kan väntas uppkomma i trakter med ökande jordbruksbevattning och begränsad tillgång på yt- och grundvatten, t. ex. Kristianstadsslätten. Sådana frågor kommer sannolikt att i framtiden dominera vattenvården inom jordbruksintensiva och tätbefolkade områden. Vidare efterlyses regler som möjliggör en helhetsbedömning av vattenföretag inom ett och samma nederbördsområde.

Lantbrukarnas provinsförbund i Skåne: I bl. a. § 6 behandlas konkurrensen mellan olika intressenter vad gäller samma vattentillgångar. I kommentarerna redovisas synpunkter på fördelningsfrågorna utifrån planmässiga förutsättningar. Detta innebär, vilket särskilt bör understrykas, att därest jordbruksintressena är väl dokumenterade i markanvändningsplan eller liknande, skall vattentäkt för bevattningsändamål för jordbrukets behov prioriteras framför andra intressen och konkurrenter om vattentillgångarna. I anslutning till vattenbehovet i relation till övrig samhällsutbyggnad bör mycket stor hänsyn tagas till jordbrukets andel av vattentillgångarna bl. a. i samband med den långsiktiga regionalpolitiska planeringen.

Lantbruksnämnden i Skaraborgs län: Konkurrens om våra vattenresurser blir med säkerhet ofrånkomlig. Jämkning mellan stridiga intressen skall ske efter regler i 6 §. Det är mycket svårt att i lagtexten utläsa hur denna jämkning skall göras mellan exempelvis allmänna och enskilda, lokala och urbana, eller lukrativa och miljöbevarande vattenföretag. För dem som skall handlägga lagen skulle fördelningspolitiska grunder och allmänna värderingsprinciper vara av stort värde.

Svenska naturskyddsföreningen: Det är angeläget att hänsyn kan tas till förväntad utveckling vid tillåtlighetsprövningen av vattenföretag. Av detta följer självfallet att, om ett visst vattenföretag är av sådan karaktär att det kan förutses att det måste kompletteras med följdföretag – vattenföretag eller annat företag – för att kunna utnyttjas ändamålsenligt, tillåtlighetsprövningen skall ta hänsyn även till följdföretagens verkningar. Om följdföretaget är ett vattenföretag, skall det enligt föreningens mening betraktas som delföretag av det ursprungliga vattenföretaget och som sådant kunna modifieras, begränsas eller t. o. m. helt förbjudas med stöd av den tidigare diskuterade regeln om lokalisering och utformning av vattenföretag. Till följdföretag, vars verkningar skall beaktas, bör bl. a. räknas erforderliga anläggningsvägar, transformator- och kopplingsstationer, pumpstationer, reparationsverkstäder och andra serviceanläggningar. Utredningen har behandlat hänsynstagande till följdföretag i 3 kap. 7 §. Vad utredningen där föreslår måste dock modifieras och kompletteras i viss utsträckning för att föreningens synpunkter skall kunna tillgodoses.

För att inte tveksamhet skall uppstå huruvida indirekta verkningar som inträffar först efter viss tid skall beaktas vid tillåtlighetsprövningen föreslår föreningen att till tillåtlighetsreglerna fogas en regel med innebörd att till skada och olägenhet skall vid tillåtlighetsprövningen hänföras alla negativa verkningar av vattenföretaget oavsett var och när dessa inträffar. För att indirekta verkningar, som kan uppstå på större avstånd från vattenföreta-

get, liksom verkningar, som kan inträffa först efter betydande tid, skall beaktas bör dock krävas att rimlig sannolikhet föreligger för att de skall inträffa.

Enligt föreningens mening bör i regelsystemet ingå en bestämmelse med innebörden, att om skada eller olägenhet av någon betydelse inträffar, utan att detta kunnat beaktas vid tillkomsten av vattenföretag eller vid tillståndsprövning därav, företagaren är skyldig förebygga skadan eller olägenheten, om det inte medför oskäliga kostnader. Vidare bör i lagtexten slås fast att om den, som utfört eller utövar vattenföretag, förfarit vårdslöst eller uppsåtligen eller av vårdslöshet lämnat felaktiga uppgifter till tillsynsmyndighet eller prövningsmyndighet, han kan, oavsett kostnaderna, åläggas att återställa naturmiljön samt att förebygga skada och olägenheter för framtiden i den mån förfarandet eller vårdslösheten kan anses ha medverkat till berörd skada eller olägenhet.

Statens naturvårdsverk: Omfattningen av den föreslagna 3 kap. 7 § bör inte inskränka sig till att bara gälla följdföretag i vatten. För att en korrekt bedömning skall kunna göras av hela den påverkan, som t. ex. ett planerat vattenkraftföretag kommer att medföra och den kostnad det kommer att innebära, måste även andra följdanläggningar, t. ex. kraftledningar och vägar, tas med.

Verket ifrågasätter också om utformningen av 7 § skall vara så försiktig, som utredningen föreslagit, när det gäller bedömningen av huruvida följdföretag kan komma att erfordras. Enligt naturvårdsverkets uppfattning får lagen inte ges en så snäv formulering att följdföretag, som sedan visar sig bli erforderliga, inte kan inbegripas i bedömningen vid prövningstillfället. Naturvårdsverket anser därför att 3 kap. 7 § bör ges följande lydelse: "Vid prövning av ett vattenföretags tillåtlighet skall beaktas även annat företag som kan antas bli erforderligt för ett ändamålsenligt utnyttjande av det sökta företaget."

Älvräddarnas samorganisation: 3 kap. 7 § angående andra företag som skall beaktas vid prövning av ett vattenföretags tillåtlighet är enligt vår mening alltför snävt formulerad. Det bör räcka med att ett företag kan antas bli erforderligt för att det ska beaktas vid tillåtlighetsbedömningen av det sökta företaget.

Fiskeriintendenten i Nedre Södra distriktet: Svagheten i den nuvarande vattenlagens tillåtlighetsregler har främst varit att man icke kunnat tillämpa en helhetssyn vid t. ex. kraftutbyggnaden av ett vattendrag. Varje enskilt företag har bedömts för sig. Den sammanlagda effekten på fisket, som kunnat bli avsevärd har icke kunnat beaktas. – Enligt 7 § blir det omöjligt att som nu kan ske pröva en kraftstation, en årsreglering och en korttidsreglering var för sig utan att beakta inverkan av samtliga sammantaget.

Rörande de föreslagna allmänna lämplighetsvillkoren framförs vissa synpunkter.

Svea hovrätt: Hovrätten delar utredningens uppfattning att en ny vattenlag bör utformas så att tillståndsmyndigheten i högre grad än f. n. kan tillse att företagets syfte nås med minsta möjliga skada och intrång för andra intressen.

Sveriges advokatsamfund: Samfundet gillar vad utredningen anfört rörande allmänna lämplighetsvillkor för vattenföretag.

Kammarkollegiet: I flera fall har den bitvis föråldrade VL givit upphov till en praxis som med tiden gått långt utöver vad lagstiftaren egentligen

tänkt sig. Så är bl. a. fallet med 2: 2 VL, där avsikten med lagbudet enbart varit att anvisa sättet för ett vattenföretags utförande, men där vattendomstolarna under årens lopp i åtskilliga fall med stöd av paragrafen meddelat mer eller mindre långtgående bestämmelser om företagens omfattning och skyldighet att vidta skadeförebyggande åtgärder. Emellertid har högsta domstolen i målet om Järnvägsforsens kraftverk (NJA 1974 s. 719) bortsett från all hittillsvarande praxis och ånyo inskränkt paragrafens användningsområde till det ursprungligen tänkta. Mot bakgrunden av detta rättsfall synes det kollegiet tillfredsställande att motsvarande lagbud i VLF fått en mer fyllig och heltäckande avfattning som nära anknyter till den praxis som rådde före HD-avgörandet.

Socialstyrelsen: De allmänna lämplighetsvillkoren i 3 kap. 8 § om åtgärder som syftar till att förebygga skada och att inte försvåra ett framtida utnyttjande av en vattentillgång bör ge ett bättre formellt underlag för hushållning med vattenresurserna.

Statens naturvårdsverk: Den föreslagna vattenlagens 3 kap. 8 § är delvis utformad med motsvarande avsnitt i gällande vattenlag som förebild. Enligt verkets uppfattning måste detta allmänna lämplighetsvillkor i första hand stämma överens med 1 och 20 §§ NVL, som sedan 1975 innehåller skärpta regler i detta avseende. I paragrafens tidigare regel "... skola skäliga åtgärder vidtas ..." ändrades då till "... skola de åtgärder vidtas som behövs ...". Skärpningen bör återspeglas i 8 § i nya VL, som bör erhålla följande lydelse: "Vattenföretag skall ges sådan omfattning och sådant utförande att ändamålet vinnes med minsta möjliga intrång och olägenhet för motstående allmänna och enskilda intressen. Därvid skall tillses att företaget såvitt möjligt utföres så att det icke försvårar annat företag som kan antas framdeles beröra samma vattentillgång och som främja allmänt eller enskilt ändamål av betydelse. – Den som utför vattenföretag är skyldig att vidtaga de åtgärder som behövs för att begränsa eller motverka skadan av företaget."

Den av verket föreslagna lydelsen av 8 § medför att uttrycket "..."utan oskälig förlust ..." etc. inte kommer att återfinnas i lagtexten. Detta innebär inte att en avvägning mellan motstående intressen ej skall ske. Ändringen innebär däremot att de företagsekonomiska förlusterna, som exploatören kan åsamkas genom att behöva vidta skyddsåtgärderna, betonas mindre. Som grund för avvägningen bör i stället ligga de samhällsekonomiska bedömningarna av nytta resp. olägenhet. Verket anser att detta bör klargöras genom att det i specialmotiveringen anges vad som menas med "... minsta möjliga intrång och olägenhet ...". Specialmotiveringen till denna paragraf bör också nämna att vattenlagstiftningen dels bygger på principen om ett fast krav på hänsynstagande till naturen, dels principen om att nyttan av ett företag skall vägas mot olägenheterna för motstående intressen, bl. a. naturvårdsintresset.

Som nämnts ovan bör enligt naturvårdsverkets uppfattning nyttan av ett planerat företag vägas mot kostnaderna/olägenheterna. Detta innebär inte att verket stödjer tanken att olägenheterna från t. ex. miljövårdssynpunkt skall beräknas i monetära termer. Försök som gjorts i det avseendet har inte givit önskat resultat. Det finns enligt verkets uppfattning en uppenbar risk för att man vid uppskattning av miljövårdseffekt eller miljövårdsnytta i monetära termer förenklar beslutsunderlaget alltför mycket. I stället bör man beskriva effekterna av ett företag i sådana termer och med sådana begrepp, som är naturliga för varje slag av nytta eller uppoffring och dessutom är förståeliga för utomstående. Samtidigt bör man inrikta an-

strängningarna på att göra beskrivningen så utförlig att en sammanvägd bedömning kan göras vid beslutstillfället. En prövning i administrativ ordning ökar möjligheterna till en sådan sammanvägning av faktorer, som till sin karaktär är olika.

Länsstyrelsen i Kopparbergs län: I förslaget till vattenlag 3 kap. 8 § finns för att tillmötesgå allmänna och enskilda intressen upptaget ett generellt aktsamhetsvillkor formulerat på ett sådant sätt att vattenföretaget skall ges en sådan omfattning och sådant utförande att ändamålet skall vinnas utan oskälig förlust och kostnad. I 3:e stycket samma paragraf står "den som utför vattenföretag är skyldig att vidtaga åtgärder som är ägnade att förebygga eller minska skada av företaget, om han därigenom åsamkas oskälig förlust eller kostnad". Lagreglerna står i mindre god överensstämmelse med bland annat 1 och 20 §§ naturvårdslagen. Tidigare gällde i naturvårdslagen att de förelagda åtgärderna inte fick vara oskäligt betungande, men det allmänna synsätt som låg bakom 1974 års lagstiftning har lett till att den begränsningen numera slopats. På samma sätt bör anser länsstyrelsen en revidering ske när det gäller 3 kap. 8 § tredje stycket förslaget till vattenlag. Om betydande skada på naturmiljön inte kan undvikas bör vattenföretaget vara skyldigt att i skälig omfattning kompensera skadan eller gottgöra intrånget i naturvårdsintresset.

Riksförbundet för hembygdsvård: Förbundet vill för sin del understryka vikten av att vattenföretag också utförs på sådant sätt att hänsyn även tas till miljömässiga krav.

Älvräddarnas samorganisation: Utredningens förslag att bestämmelsen om att ett företag ej får motverka bestämmelsen enligt naturvårdslagen bör utgöra ett lämplighetsvillkor är helt felaktigt. Avsättande av mark eller vattenområden enligt naturvårdslagen är nämligen föregångna av en omfattande remissbehandling och grundliga undersökningar och inventeringar. Utredningens påstående att så inte är fallet är därför felaktigt. Bestämmelser enligt naturvårdslagen kan därför ligga till grund för tillåtlighetsbedömningen. Vi anser därför att det i vattenlagen bör stadgas att ett vattenföretag ej får komma till stånd om det strider mot tidigare beslut om markanvändning enligt naturvårdslagen (nationalpark, naturreservat och naturvårdsområde) och således utgöra ett tillåtlighetsvillkor och inte ett lämplighetsvillkor.

Lantbruksnämnden i Gotlands län: Nämnden har tidigare yttrat sig om länsstyrelsens förslag till strandskyddsområden och grundat detta på att allt, vartill tillstånd lämnats enligt nu gällande vattenlag, är undantaget. Om 3 kap. 9 § i förslaget skall gälla, bör därför strandskyddsområdena ses över, så att alla remissinstanser kan ta hänsyn till de föreslagna bestämmelserna.

Lantbruksnämnden i Skaraborgs län: Samverkan i vattenföretag kommer även i framtiden att bli vanligt förekommande. Med nya former för vattenanvändning kommer nya former av samverkan att erfordras. Redan idag finns ett stort behov av regler för bevattningssamverkan. Vissa samverkansregler återfinns i 10 och 11 §§ under "Allmänna lämplighetsvillkor". I 11 § definieras en form av anslutningsrätt men det är oklart hur denna regel skall tillämpas i sådana associationer (exempelvis handelsbolag för bevattningssamverkan) som har sluten delägarkrets. Denna fråga kan bli aktuell inom jordbruksbevattningen där vattenlagen inte erbjuder någon särskild form för samverkan utan där man får räkna med ett flertal olika associationer med varierande juridisk status, och med delaktigheten knuten till både fastigheter och personer.

I fråga om föreskrifterna till skydd för fisket framförs vissa synpunkter.

Fiskeristyrelsen: Den i 12 § föreslagna bestämmelsen har sin förebild i nuvarande lag. Förslaget sträcker sig dock längre såtillvida som att nuvarande praxis – att paragrafen inte bara tillämpas på vandringsfisk – avses lagfästas. Genom anknytningen till 11 kap. 5 § i förslaget ges tillståndsmyndigheten också uttryckligen valfrihet att föreskriva avgift eller åtgärd. Förslaget tillstyrkes i sak. Åtgärd/avgift kan dock inte ses skild från andra skaderegleringsfrågor. Styrelsen återkommer härtill.

I kommentarerna till paragrafen avvisar utredningen ett av styrelsen tidigare väckt förslag om att minimivattenföringen inte bör få gå ner under den naturliga lågvattenföringen. Enligt utredningen bör detta få bedömas från fall till fall. Av fiskevårdsskäl vill styrelsen emellertid ånyo framföra förslaget.

Fiskeriintendenten i Övre norra distriktet: Förslaget i 3 kap. 12 § har i den nya lagen getts en vidare tillämpning än i nuvarande vattenlagens 2 kap. 8 §. Bl. a. kan företagaren åläggas att tappa vatten till skydd för fisket, göra fiskutsättningarna m. m. Denna ändring är av positiv betydelse för fisket. Av betydelse blir givetvis vilka nivåer på åtgärderna man kan räkna med. De nuvarande 2: 8-bestämmelserna har i många fall varit otillräckliga.

Fiskeriintendenten i Nedre södra distriktet: Stadgandet har jämfört med nuvarande 2: 8 fått en vidare formulering då här talas om vattenföretag. I gällande lag nämns damm eller annan byggnad. Vilket företag som helst skall således kunna åläggas åtgärder till skydd för fisket.

Rätten för staten, kommun eller vattenförbund att anordna särskild fiskeväg eller vidtaga andra åtgärder för fiskets främjande (2: 13) har beaktats på samma sätt som i nuvarande vattenlag.

Fiskeriintendenten i Östra distriktet: Enligt förslaget skall de åtgärder m. m. som föreskrives till skydd för fisket kunna omfatta även andra fiskarter än vandringsfisk. Enligt förslaget kommer paragrafen över huvud taget att ge vidgade möjligheter till fiskeskyddsåtgärder. Vattenlagsutredningens förslag tillstyrkes därför.

Svenska Insjöfiskarenas centralförbund: 3 kap. 12 § har fått ett utökat tillämpningsområde jämfört med 2 kap. 8 §. Det innebär skyddsmöjlighet i en vidare bemärkelse för fiskarter som är av betydelse för det yrkesmässiga insjöfisket. Nuvarande åtgärder är inriktade i första hand på vandringsfisk. Centralförbundet bedömer förändringen som värdefull.

Statens naturvårdsverk: I motsats till vad som stadgas i gällande VL begränsas inte skyldigheten att vidta åtgärder till att gälla skydd för den egentliga vandringsfisken, t. ex. ål och lax. I lagen kommer således uttryckligen att anges att skydd också kan krävas för annan fisk, t. ex. abborre och gädda. Naturvårdsverket finner detta positivt. Bestämmelsen bör emellertid även kompletteras med föreskrifter om åtgärder för att bibehålla vattnets fiskproducerande möjligheter och betingelserna för fiskens naturliga reproduktion. Det är härvidlag inte alltid tillräckligt med åtgärder av det slag, som återfinns i specialmotiveringen: byggande av fisktrappa, upptransport av fiskyngel eller lekfisk eller iordningställande av lekplatser. Möjligheter måste finnas att kräva åtgärder av mer biotopförbättrande karaktär. Paragrafen bör avslutas: "samt iaktta de föreskrifter i övrigt som på grund av företaget kan erfordras till skydd för såväl fiskets bedrivande som fiskens och övriga vattenlevande organismers bestånd, reproduktion och framkomst i berört vattensystem".

Svenska kommunförbundet: Även åtgärder som menligt inverkar på i vattensystemet befintlig flora och övrig fauna bör omfattas av skyddsbestämmelser såvida dessa intressen inte tillgodoses genom bestämmelsen om andra allmänna intressen i 3 kap. 3 §.

5 Tillståndsbesluts rättskraft

5.1 Rättskraftens betydelse

Svea hovrätt: Ett tillståndsbeslut bör, såsom framhålls i betänkandet (s. 177), ge företagaren ett rimligt mått av trygghet mot senare ingripanden. Behovet av trygghet är olika stort för olika företag, beroende på företagets angelägenhetsgrad och investeringens omfattning. I ett område med vattenbrist kräver sålunda kommunal vattenförsörjning normalt större hänsyn än jordbruksbevattning. Likaså behöver ett kraftverk, som förutsätter stora investeringar, större säkerhet mot framtida ingripanden än ett mindre kapitalintensivt företag. Det är emellertid omöjligt att dra en bestämd gräns mellan olika typer av företag, varför huvudprincipen för en ny lagstiftning måste vara att ett lagakraftvunnet beslut i överensstämmelse med utredningens uttalande (s. 178) skall, med rimliga jämkningar, gälla för framtiden.

Behovet att inskränka eller ändra villkoren för ett meddelat tillstånd föreligger i huvudsak endast vad gäller allmänna intressen. I den mån ett enskilt intresse att utnyttja en vattentillgång är starkare än ett redan tillståndsskyddat intresse skall enligt VLF – liksom enligt VL – det förra, för att få tillstånd, ersätta de skador det tillfogar det senare intresset. Därigenom skapas förutsättningar för att vattentillgångarna utnyttjas på det för samhällsekonomin bästa sättet.

Hovrätten för Nedre Norrland: Att tillståndsbeslut skall gälla för framtiden, om inte sökanden begär tidsbegränsning, utgör en självklar princip som motiveras av företagarens intresse av trygghet mot senare ingripanden.

Det kan emellertid finnas skäl att se över innebörden av meddelade tillståndsbeslut. Vad härvid gäller hänsynen till allmänna intressen synes det bl. a. – såsom utredningen funnit – vara angeläget att ersätta de nuvarande kungsådrereglerna med en modernare reglering. De intressen som bör kunna föranleda inskränkningar i rättskraftsprincipen får enligt hovrättens mening ej domineras av de allmänna intressena på bekostnad av enskilda intressens rimliga anspråk på jämkningar i tillståndsvillkoren.

Växjö tingsrätt: I likhet med utredningen anser vattendomstolen att den hittills gällande huvudregeln rörande tillstånds rättskraft bör bibehållas. Det förefaller även riktigt att införa undantag från denna huvudregel av skäl som utredningen anfört. Vad särskilt gäller kungsådrebestämmelserna behövs nya och rationellare regler.

Statens naturvårdsverk: Det är rimligt att anta att de yttre förutsättningar, som gällde då tillstånd till ett vattenföretag meddelades, efter hand kan komma att ändras. Vidare kan, som vattenlagsutredningen i flera sammanhang påpekar, konkurrensen om vattnet förväntas öka i framtiden. Anspråk på vatten för ändamål som bevattning, fiske, vattenförsörjning etc. kan i allt större utsträckning komma att ställas. Också bevarandeintresset kommer att betonas mer i framtiden. Mot den bakgrunden kan naturvårds-

verket inte acceptera den föreslagna huvudregeln att ett beslut om tillstånd till ett vattenföretag i princip skall gälla för all framtid. I stället måste det finnas möjlighet att, sedan en skäligt lång tid förflutit, göra en ny avvägning mellan berörda intressen, så att vattenresurserna används på bästa sätt. Enligt naturvårdsverkets uppfattning bör därför en begränsad tillståndstid meddelas för alla typer av vattenföretag. Om de yttre förutsättningarna för företaget eller andra förhållanden inte förändrats under denna tid bör man tämligen enkelt kunna förnya tillståndet. Om däremot omständigheterna påkallar en förändring skall givetvis ett utgånget tillstånd eller därmed förknippade villkor kunna ändras, utan att någon ekonomisk ersättning utgår.

Enligt naturvårdsverkets uppfattning är det angeläget att bestämmelsen om begränsad tillståndstid gäller alla företag, dvs. inte bara sådana där det redan vid prövningstillfället är möjligt att påvisa risk för olägenhet till följd av fasta låsningar för framtiden. Lagstiftningen bör här utformas på samma sätt som för täkter. Efter ändring i naturvårdslagen år 1975 meddelas endast tillstånd på 10 år för sådana företag. Med tanke på att vattenföretag av vitt skilda typer förekommer, kan det vara motiverat att i vattenlagen ha ett system av tillståndstider, valda så att tiden för varje typ av företag (vattenkraftföretag, vattentäktföretag etc.) är anpassad efter en rimlig ekonomisk avskrivningstid. För de typer av företag där investeringskostnaderna är stora kan det vara motiverat med en relativt lång tillståndstid när det gäller företagets tillåtlighet. Villkoren för företaget bör däremot tas upp till ny prövning efter en i lagen angiven kortare tidsperiod, förslagsvis 10 år.

Koncessionsnämnden för miljöskydd: Nämnden anser sig kunna godtaga de bestämmelser rörande omprövning av lämnade tillstånd för tillgodoseende av allmänna intressen som upptagits i 10 och 15 kap. VL-förslaget samt 11, 17 och 18 §§ förslaget till lag om införande av nya vattenlagen. De föreslagna reglerna får anses innebära att olika berörda intressen beaktas så långt som är möjligt genom generella föreskrifter, samtidigt som det överlämnats till vederbörande prövningsmyndighet att taga hänsyn till de speciella förhållandena i varje särskilt fall genom att inom angivna latituder närmare bestämma storleken av icke ersättningsgill förlust och tidpunkten för blivande omprövning.

Överlantmätarmyndigheten i Kristianstads län: Det kan ifrågasättas om ett tillstånd enligt VL till ett vattenföretag bör få en preklusiv verkan beträffande rätten till det vatten som frågan avser (utredningen s. 170 och 174). Att en sådan rätt skall föreligga i fråga om företag av större samhällsintresse såsom vattenkraftverk eller företag för förseende av ort med vatten är rimligt. Däremot synes det inte föreligga skäl för en sådan rätt då företaget avser förhållande av servitutskaraktär mellan två fastigheter. För sådana fall borde frågan om rätt att utnyttja annans fastighet få vara beroende av privaträttsliga avtal eller av att servitut, efter särskild ansökan, skapas antingen vid prövning enligt VL eller t. ex. enligt FBL.

Det kan också ifrågasättas om systemet med tillstånd är lämpligt utformat. Huvudregeln enligt 15 kap. 11 § är att tillstånd skall meddelas för all framtid eller för den begränsade tid som sökanden begär. För vissa vattenföretag kan, när särskilda skäl föreligger, tillstånd tidsbegränsas. Vid omprövning enligt 13 § får inte ändrade villkor föreskrivas som medför att ändamålet med företaget inte kan tillgodoses m. m. Även andra liknande regler finns i 15 kap.

Möjligheten att införa ändrade bestämmelser i redan gällande tillstånd är således begränsad och denna omständighet kan antas medföra en restriktiv

inställning från myndigheternas sida att meddela tillstånd. Inom byggnadslagstiftningens område diskuteras en begränsning av de rättigheter en fastighetsägare kan anses ha enligt givna tillstånd eller som han har enligt gällande detaljplaner. Det kan ifrågasättas om inte någon motsvarighet bör införas beträffande tillstånd enligt VL och att det allmänna medges rätt att t. ex. lämna sådana föreskrifter som kan motiveras av den aktuella vattensituationen inom ett visst område, eller att beviljade tillstånd skall kunna omprövas när detta är motiverat av ändrade förhållanden.

Länsstyrelsen i Jämtlands län: I konsekvens med bevarandeintressenas efterhand allt starkare ställning i den allmänna debatten m. m. om exploatering av vattentillgångarna upptar förslaget regler om en i viss mån skärpt förprövningsskyldighet beträffande alla slags vattenföretag samt regler om omprövning av vattenföretag med hänsyn till väsentligt ändrade förhållanden.

Närbesläktade med sådana överväganden är också förslagets regler om prövotid och om tidsbegränsning av tillstånd till vattenföretag. Länsstyrelsen finner dessa synpunkter i allt väsentligt skäliga och anser de av utredningen utvecklade tankarna om behovet av förbehåll och "gardering" med hänsyn till en förmodad ökad konkurrens om vattentillgångarna väl motiverade.

Västerbottens länsorgan för vattenkraftfrågor: Vattenlagsutredningen föreslår att huvudregeln i den nya vattenlagen liksom i nu gällande vattenlag skall vara att ett lagakraftvunnet beslut om tillstånd i princip skall gälla för all framtid om inte sökanden själv begär att tillståndet skall vara tidsbegränsat. Länsorganet delar denna uppfattning. – Samma synpunkter framförs av *Vilhelmina kommun.*

Svenska samernas riksförbund: SSR finner vattenlagsutredningens förslag beträffande möjlighet till omprövning av tidigare vattendomar vara ett utomordentligt viktigt förslag. Som ovan redovisas finns ett stort antal domar i äldre vattenmål vilka måste te sig helt orättfärdiga och oriktiga i belysning av senare erfarenheter. Detta gäller inte enbart de första Suorvaregleringarna, där samerna inte ens fick tillfälle att redovisa skadorna i vattenmålen och i strid med lag vägrades ersättning, utan även andra mindre och större företag. Det framstår därför som synnerligen angeläget att vad vattenlagsutredningen föreslår i denna del också realiseras även med beaktande av redan förekommande s. k. Bergforsenvillkor.

Beträffande den å sid. 193 i betänkandet redovisade s. k. freden i Sarek får det som betecknande för hur vattenkraftutbyggnaden tillgått redovisas att denna "fred" gjordes upp helt utan att samerna fick tillfälle att deltaga.

Sveriges advokatsamfund: Samfundet delar utredningens uppfattning att huvudregeln att beslut om tillstånd till vattenföretag skall gälla för framtiden bör underkastas vissa inskränkningar, främst genom nya regler om omprövning. Samfundet finner vad utredningen anfört rörande omprövningsinstitutet såsom förpliktelser som kan åläggas företagaren vid omprövning, begränsningar i företagares förpliktelser, tidpunkt för omprövning och frågan om ersättning vid omprövning vara väl motiverat och väl avvägt.

Älvräddarnas samorganisation: Med tanke på de stora ingreppen och skadorna på allmänna intressen som modern vattenkraftutbyggnad innebär och de starkt ökade kraven i samhället på skydd för vattendragen är det i högsta grad otillfredsställande att utredningen föreslår att tillstånd till vattenföretag fortfarande skall ges för all framtid, i vårt fall när det gäller vattenkraftföretag. Man bör betänka att ett nej till en utbyggnad aldrig

gäller för all framtid. Det kan när som helst omprövas, kanske redan efter ett år.

I betänkandet föreslås visserligen vissa möjligheter till omprövning av villkoren. Vattenföretagets ändamål får därvid emellertid inte ifrågasättas eller förändras. Skadeverkningarna av framför allt kraftföretag kan därmed inte i någon nämnvärd grad påverkas eller göras ogjorda. Vi föreslår därför att tillstånd till vattenföretag beviljas endast för viss tid, dock högst 30 år. Därefter måste en helt ny tillståndsprövning ske, den s. k. koncessionsmodellen.

Omprövning av villkoren för ett vattenföretag bör kunna ske redan efter 10 år. Då vattenkraftföretag alltid ger mycket goda och snabbt stigande inkomster för ägarna bör den avgiftsfria delen för kvalificerade allmänna intressen därvid vara minst 20 % och högst 50 %.

5.2 Prövotid

Svea hovrätt: Hovrätten vill särskilt understryka utredningens uttalande att alla väsentliga villkor bör fastställas i eller i anslutning till själva tillståndsbeslutet samt att utvägen med uppskov bör tillgripas endast i undantagsfall, då trängande behov därav föreligger.

Det kan ifrågasättas om icke domstolarna i högre grad än hittills varit fallet borde – i stället för att förordna om prövotid rörande företags verkningar i visst hänseende – uppskatta skadan till skäligt belopp (35 kap. 5 § RB). Om skälig skada i ett visst fall skulle kunna värderas till lägst 75 000 och högst 100 000 kr kan det sålunda icke anses felaktigt att uppskatta den till sistnämnda belopp, om sökandens kostnader för utredning och fortsatt behandling i domstolen måste antagas uppgå till minst 25 000 kr.

Frågan huruvida prövotid bör föreskrivas skall bedömas även med hänsyn till värdet av de erfarenheter som prövotiden kan väntas ge. I fråga om t. ex. en så svårfångad materia som vattenföretags inverkan på fiske kan konstateras, att följderna av en förändring i ett vattendrag numera kan bedömas i förväg med större noggrannhet än vid tiden för de stora älvutbyggnaderna samt att kvarstående osäkerhetsmoment ofta ej löses under en prövotid. Då inverkan på fiske är en av de frågor som oftast blivit satta på prövotid, bör detta innebära att behovet av prövotid blir väsentligt mindre i framtiden. – – –

Hovrätten förordar att uppskjutna frågor som regel skall handläggas vid fastighetsdomstolen. Detta därför att de därav berörda villkoren för företaget hänger nära samman med skadebestämningen, både såtillvida att många gånger ett val bör träffas mellan skadeförebyggande åtgärder och ersättningar och därigenom att eventuella ersättningar beror på företagets närmare utformning, särskilt i fråga om skadeförebyggande åtgärder.

Kammarkollegiet: Kollegiet anser liksom vattenlagsutredningen att utvägen med uppskov endast bör tillgripas i fall då trängande behov föreligger. På grundval av kammarkollegiets erfarenheter kan det ifrågasättas om inte domstolarna i högre grad än hittills borde – i stället för att förordna om prövotid rörande företags verkningar i visst hänseende – uppskatta skadan till skäligt belopp (35: 5 RB). I fråga om t. ex. inverkan på fiske – såväl vad gäller allmänt som enskilt fiske – och erosion kan nämnas att dessa frågor ofta blivit satta på prövotid som i realiteten sträckt sig över en mycket lång tidrymd.

Uppskjutna frågor bör enligt kollegiets mening som regel handläggas vid fastighetsdomstolen eftersom villkoren för företaget i allmänhet hänger

nära samman med skaderegleringen. Ofta rör det sig om avvägningar mellan skadeförebyggande åtgärder och ersättningar.

Statens naturvårdsverk: Verket anser det vara positivt att utredningen i förslaget behållit gamla vattenlagens bestämmelse om prövotid, dvs. möjlighet för prövningsmyndigheten att i särskilda fall skjuta upp avgörandet av vissa svårbedömbara frågor om villkor till dess att man haft möjlighet att under en tid avvakta vissa följder av företaget. Även om en hel del erfarenheter vunnits av olika vattenföretags verkningar på naturmiljön, är dock förhållandena i en del fall så komplicerade och föga kända att en prövotid kan vara behövlig.

Sveriges advokatsamfund: Vad utredningen anfört rörande behovet av ett uppskovsförfarande som möjliggör anstånd med avgörandet av viss villkorsfråga i avbidan på erfarenhetens rön under en prövotid föranleder ingen erinran.

5.3 Tidsbegränsning av tillstånd

Svea hovrätt: Ett tillstånd kan begränsas i tiden antingen så att det upphör efter viss, i tillståndsbeslutet angiven tid eller också så att det kan omprövas efter en i beslutet bestämd tid. I det följande diskuterar hovrätten först behovet av sådan tidsbegränsning över huvud taget utan att samtidigt taga ställning till hur denna bör utformas. Med uttrycket "tidsbegränsning" åsyftas sålunda därvid till en början såväl att tillståndet efter viss tid upphör som att det då kan omprövas.

Vad gäller vattenuttag för jordbruksbevattning föreligger ett stort behov av tidsbegränsning. För bevattning utnyttjas ofta vattendrag med så ringa vattenföring att hela den tillgängliga vattenkvantiteten tas i anspråk, med påföljd att de jordbrukare som först inger ansökan skulle – utan tidsbegränsning – kunna utestänga övriga jordbrukare för framtiden. Dessas behov av vatten för bevattningsändamål måste emellertid anses lika berättigat som de jordbrukares som först gör ansökan, och det finns knappast motiv för att genom lagstiftningen forcera fram en ansökan från den jordbrukare som av olika skäl kan vilja vänta några år med bevattning av sina ägor. Från företagsekonomisk synpunkt orsakar tidsbegränsning av tillstånd till jordbruksbevattning, på grund av sådana företags relativt korta avskrivningstid, icke samma betänkligheter som motsvarande begränsning vid andra vattenföretag.

Därav följer dock inte att bevattnarnas berättigade intressen av trygghet får anses tillgodosedda, så snart tillståndstiden uppgår till minst avskrivningstiden för bevattningsanläggningen. I vissa fall kan nämligen den ökade skörd som erhålls genom bevattningen läggas till grund för ytterligare investeringar. Sålunda kan bevattning möjliggöra en ökad djurhållning och därmed föranleda dyrbara byggnadsinvesteringar med lång avskrivningstid. Vid konkurrens kan en jordbrukare med sådana anläggningar antagas visa större nytta av vattnet än en jordbrukare som investerat i mera begränsad omfattning. Den förres intresse bör därför kanske tillgodoses genom tillämpning av de allmänna regler för intresseavvägning som föreslås i 3 kap. 6 § VLF.

I detta sammanhang vill hovrätten påpeka att behovet av tidsbegränsade tillstånd minskar, om hovrättens förslag rörande möjlighet till samfällighetsbildning vid bevattningsföretag godtas (se avsnitt 12.1).

När det gäller yt- och grundvattentäkter för kommunala och industriella ändamål har det vid tillämpningen av VL icke förelegat samma behov av

tidsbegränsning som vid jordbruksbevattning. Detta beror dels på att det ofta i dessa fall finns flera uttagsmöjligheter än vid jordbruksbevattning, som av ekonomiska skäl är hänvisad till tämligen närliggande vattentillgångar, och dels på att kommuner och industrier har möjlighet att investera för ökad vattentillgång genom t. ex. infiltration för grundvatten och magasinering av ytvatten. – Vattentäkter för kommunala och industriella ändamål föranleder ofta kapitalkrävande investeringar. De kan dessutom ha avgörande betydelse för ett samhälles vattenförsörjning eller för en industris verksamhet. De kommunala och industriella ändamålen kan därför ej tillgodoses enbart genom att tiden för tillståndet anpassas efter avskrivningstiden. Att utgå från denna tid är dessutom principiellt felaktigt, då fråga är om en verksamhet som fortsätter under mycket lång tid och medför successiva investeringar. Om en vattenförbrukande industri endast får ett tidsbegränsat tillstånd, kan detta minska beredvilligheten till investeringar – mera ju närmare man kommer tidpunkten för tillståndets upphörande.

I enstaka fall kan tidsbegränsning vara rimlig även när fråga är om kommunala och industriella ändamål. Det kan t. ex. vara så att vattnet utan större kostnad kan hämtas från annan yt- eller grundvattentäkt. För sådant fall kan tidsbegränsning föreskrivas och träda i kraft endast om och då sökanden på skäliga villkor kan tillförsäkras vatten från annat håll.

På ovan angivna grunder anser hovrätten att tillstånd till jordbruksbevattning bör kunna tidsbegränsas i enlighet med utredningens förslag, om framtida vattenbrist kan befaras. I fråga om yt- och grundvattentäkt för andra ändamål än bevattning samt vattenöverledning bör möjligheten till tidsbegränsning utformas mera restriktivt och noga preciseras i lagtexten.

Hovrätten anser vidare att tillstånd bör kunna tidsbegränsas även i vissa andra fall, jfr NJA 1970 s. 455.

Ytterligare övervägande bör från dessa utgångspunkter ägnas det inbördes förhållandet mellan å ena sidan en begränsning av tiden för tillstånds giltighet och å andra sidan möjligheten att ompröva meddelade tillstånd. I detta sammanhang torde då med omprövning få avses en till förmån för enskilt intresse företagen inskränkning eller ändring av villkoren för ett meddelat tillstånd, utan att tillståndshavaren därvid erhåller full ersättning för den förlust han åsamkas genom inskränkningen. Vid vissa typer av vattenföretag, såsom jordbruksbevattning, synes ersättning över huvud taget ej böra ifrågakomma.

Önskemålet att inte för all framtid binda utnyttjandet av en vattentillgång till nu aktuella företag synes lika väl kunna tillgodoses genom en omprövningsmöjlighet till förmån för enskilda intressen som genom en tidsbegränsning av tillstånden. För att begagna ett omprövningsinstitut i stället för en tidsbegränsning av tillståndet talar flera skäl. Om en omfördelning av resursutnyttjandet aldrig blir aktuell, är det en onödig, kostnadskrävande omgång med ny tillståndsgivning, då ett tidigare tillstånd löper ut. Tidsbegränsade tillstånd att utnyttja en viss vattentillgång kommer vidare förmodligen att löpa ut vid olika tidpunkter, varvid en samlad bedömning av vattentillgångens fortsatta utnyttjande inte blir möjlig försåvitt man inte avstår från att meddela nya tillstånd tills samtliga gamla tillstånd löpt ut, något som knappast framstår som önskvärt eller ens praktiskt möjligt. Den tillståndshavare vars tillstånd löpt ut torde i ersättningshänseende vara sämre ställd än en tillståndshavare som blir underkastad omprövning. Då syftet med omprövningen måhända ej behöver eller bör vara något annat än att möjliggöra för ett nytt vattenföretag att

vara med och utnyttja en tidigare utnyttjad vattentillgång på samma villkor som befintliga företag av samma typ, kan det vara att gå för långt om man helt bortser från att de befintliga företagen redan är etablerade. En omprövningsmöjlighet synes slutligen ligga i linje med utredningens förslag att föreläggande skall kunna meddelas vattentäktföretag att söka tillstånd, då företagens antal enligt ingivna anmälningar ger vid handen att en fördelning av tillgängliga vattenresurser bör komma till stånd mellan företagen. På motsvarande sätt kan en resursfördelning aktualiseras av att antalet företag med tillstånd att utnyttja en vattentillgång blivit så stort att tillgången inte förslår för bestående och förutsebara, kommande vattenföretag. Denna resursfördelning kan genomföras genom en samtidig omprövning av alla de tillstadda företagen.

Om tillstånd skall kunna meddelas efter ansökan av nyttjanderättshavare, bör beaktas att tiden för nyttjanderättsupplåtelser ofta förlängs. Detta talar för att ett tillstånd åt exempelvis en jordbruksarrendator att uttaga vatten för bevattning, om denne så önskar och om det av andra skäl inte är olämpligt, bör kunna avse hela den tid som det ifrågavarande arrendeförhållandet kommer att bestå; jfr 7 kap. 7 § 2 st. JB. Utan möjlighet till tillstånd med giltighet utöver en viss arrendeperiod lär tillståndstiderna också många gånger framstå som alltför korta för att arrendatorn skall anse det mödan värt att söka tillstånd. Sker överlåtelse av arrendet kommer tillståndet automatiskt att gälla också för den nye arrendatorn. Det synes ej föreligga betänkligheter mot att även i andra fall låta bevattningstillstånd gälla även för efterföljande brukare av egendomen, förutsatt att denne icke drabbas av särskilda skyldigheter om han avstår från att utnyttja tillståndet.

Jämtbygdens tingsrätt: Uppkommer skada eller intrång på grund av tidsbegränsade vattenföretag, får enligt motiven (s. 343 m) – om inlösen inte sker och på grund av skadans art ersättning inte heller skall utgå för all framtid – anpassning till tillståndstidens längd ske genom kapitalisering av årliga skadebelopp. Motivuttalandet synes här ha fått en alltför kategorisk avfattning. Över huvud taget synes problematiken kring frågor om ersättning för skada och intrång på grund av tidsbegränsade företag inte ha varit föremål för behandling eller överväganden vare sig i utredningens betänkande om ersättningar m. m. (SOU 1972: 14) eller i nu föreliggande betänkande. Tingsrätten anser en översyn av dessa frågor erforderlig.

Växjö tingsrätt: Bevattnings-, vattentäkts- och överledningsföretag bör såsom föreslagits kunna tidsbegränsas även mot en sökandes vilja. Eftersom tillståndsmyndighet i dessa mål enligt förslaget i allmänhet blir länsstyrelse, skall det alltså åvila denna att göra de grannlaga bedömningar, som erfordras i denna del och vilka utredningen själv påpekar. Dessutom kan det bli fråga om att tvångsvis ta annans egendom i anspråk. Även frågor om återställning av annans område, när tillståndstiden gått till ända, kan innehålla svåra avvägningsproblem. Det synes mot bakgrund härav vara ytterligt vanskligt att – såsom utredningen gjort – förutsätta att länsstyrelserna i stort sett utan att tillföras vattenrättslig sakkunskap skall kunna klara dessa uppgifter; märk väl uppgifter som kan behöva lösas i många yt- och grundvattentäktsmål.

Kammarkollegiet: Kollegiet tillstyrker utredningens förslag.

Lantbruksstyrelsen: Jordbruksbevattnare är betjänta av vattenuttagstillstånd för lång tid. De bör vara medvetna om att i det fall vattenmängden är begränsad får de dela med sig. Om tillstånd ges för obegränsad tid men intrångsersättning endast beräknas för en begränsad tid torde ett ompröv-

ningsinstitut liknande det i förslagets 15 kap. 20 § vara att föredra. En bevattnare skall således inte själv behöva agera för att få ett tillstånd förnyat.

Lantbruksnämnden i Kristianstads län: Nämnden får kraftigt understryka vikten av att begränsningen i tid av tillstånd bestämmes under beaktande av investeringens storlek, finansieringsmöjligheterna, avskrivningstid etc. Samma hänsynstagande bör göras vid bestämmande av den tidsfrist inom vilken omprövning av tillståndet kan ske.

Lantbruksnämnden i Malmöhus län: Utredningen föreslår att tillstånd skall kunna tidsbegränsas även mot sökandens bestridande, om företaget avser vattenöverledning, utnyttjande av ytvattentäkt eller anordnande och utnyttjande av grundvattentäkt. Dessa typer av vattenföretag gäller vanligen bevattning för jordbruksändamål. Med hänsyn till de snabba förändringar som inträffat på detta område och förväntad fortsatt expansion, framstår en tidsbegränsning som ett rimligt krav. Praxis på vattendomstolarna har för övrigt under senare år utvecklats i denna riktning, nämligen genom att deldomar avkunnats avseende viss prövotid. Tillståndstidens längd bör anpassas efter förhållandena i det enskilda fallet och kvaliteten på den utredning som sökanden förebragt.

Lantbruksnämnden i Skaraborgs län: Tillståndsmyndigheten har bl. a. att pröva tillståndstidens längd. I de fall där tillstånd inte ges "för all framtid" vill nämnden understryka vikten av att tillståndstiden anpassas efter dels den tekniska livslängd och dels de företagsekonomiska avskrivningsvillkor som gäller för de aktuella vattenföretagen. Prövningsmyndighetens skyldighet att beakta dessa faktorer torde kunna inskrivas i exempelvis 11 §.

Statens naturvårdsverk: Den osäkerhet, som följer av att konkurrensen om vattnet i framtiden ökar och av att andra förutsättningar för ett företag kan ändras, motverkas genom att tillstånd endast meddelas på begränsad tid. Verket avvisar därmed den lösning vattenlagsutredningen förespråkar, nämligen att väsentligt ändrade förutsättningar skall kunna medföra att villkoren efter särskild framställning prövas om och ändras, varvid i vissa fall ersättning skall utgå. Emellertid kan det, enligt naturvårdsverkets mening, även i ett system med endast tidsbegränsade tillstånd någon gång finnas anledning att under den löpande tillståndstiden ompröva ett vattenföretag för att tillgodose allmänna intressen. Det rör sig då om företag där förutsättningarna ändrats betydligt. Ersättning bör här utgå för den period som återstår av tillståndstiden.

Koncessionsnämnden för miljöskydd: Nämnden är inte övertygad om att nuvarande vattenrättsliga praxis i fråga om tidsbegränsade tillstånd har det innehåll som utredningen angivit (s. 178 och 180), dvs. att sådant tillstånd kan meddelas endast om sökanden ansökt därom. Utredningens förslag till reglering av frågan i den nya vattenlagen föranleder dock ingen erinran från nämndens sida.

Länsstyrelsen i Kristianstads län: Länsstyrelsen finner ej skäl varför inte möjligheten till tidsbegränsning skall gälla alla typer av vattenföretag. Samhällsintresset bör här vägas mot exploateringsintresset. Självfallet bör i det enskilda fallet skälig hänsyn tas till investeringsaspekten. Länsstyrelsen föreslår att regler införes i lagen om att vattenföretag generellt tidsbegränsas och att denna begränsning anpassas efter företagets betydelse, art och omfattning.

Länsstyrelsen i Skaraborgs län: Länsstyrelsen har ingen erinran mot förslaget under förutsättning att det noga beaktas – som även framgår av

utredningen – att tillståndstiderna anpassas efter dels den tekniska livslängd och dels de företagsekonomiska avskrivningsvillkor som gäller för de aktuella vattenföretagen (vattenöverledning, ytvattentäkt och grundvattentäkt).

Umeå kommun: Nytt i utredningens förslag är att tillståndsmyndigheten mot sökandens vilja kan tidsbegränsa tillstånd som avser yt- och grundvattentäkter samt vattenöverledningsföretag. Förslaget torde åtminstone vad gäller yt- och grundvattentäkter vara till nackdel för kommunen men ligger väl i linje med utredningens syn att vattenföretagen skall stå i samklang med samhällets vid varje tidpunkt aktuella planering.

Sveriges advokatsamfund: Samfundet godtar utredningens förslag att tillstånd under vissa förutsättningar skall kunna göras tidsbegränsat även mot sökandepartens bestridande.

Älvräddarnas samorganisation: Den möjlighet till tidsbegränsade tillstånd som utredningen föreslår beträffande överlednings- och vattentäktsföretag har utredningen motiverat med att ökad konkurrens om vattentillgångarna kan uppstå i framtiden och att ingripande rubbningar kan ske i den ekologiska balansen. Med tanke på det omfattande utredningsmaterial som finns beträffande vattenkraftens miljöeffekter borde det varit uppenbart för utredningen att även vattenkraftföretag innebär ytterst allvarliga rubbningar i den ekologiska balansen (se bl. a. Sjörs, Växtekologiska studier nr 8 och Sundborg, Vattenkraftens miljöeffekter). Vattenkraftföretagens ekologiska skador är minst lika ingripande som vid andra vattenföretag och i många fall betydligt värre. Konkurrensen om vattendragen är minst lika uttalade vid vattenkraftutbyggnad som vid andra vattenföretag och kommer dessutom att öka mycket starkt. De återstående vattendragens användning för friluftsliv, fiske och rekreation samt för turism kommer att bli alltmer betydelsefull. Utredningens förslag att vattenkraftföretags tillstånd inte ska kunna tidsbegränsas är därför klart ologiskt. Vi föreslår därför att även vattenkraftföretag ska kunna tidsbegränsas mot sökandes vilja.

Trädgårdsnäringens riksförbund: Enligt förbundet kommer förslagen till tidsbegränsning av tillstånd och omprövning att innebära en kraftig urholkning av rätten till vatten. Vattenrättshavaren kommer att få svårt att göra långsiktiga bedömanden, då en viss osäkerhet alltid kommer att råda beträffande möjligheten att i framtiden disponera vattentäkten. Förbundet har förståelse för att man inte skall låsa de vattenrättsliga förhållandena för lång tid framöver, men anser ändå att vattenrättshavaren måste ha rimlig tid till förfogande för sin långsiktiga planering. Visserligen är möjligheten att vid omprövning föreskriva nya eller ändrade villkor inte obegränsade enligt utredningens förslag, då omprövningen inte får leda till att ändamålet med vattenföretaget inte kan tillgodoses eller att dess förutsättningar rubbas avsevärt. Enligt förslaget skall också företagaren i princip vara berättigad till ersättning, när omprövningsvillkoren innebär intrång i hans vattenrätt.

5.4 Omprövning för tillgodoseende av allmänna intressen

Svea hovrätt: I fråga om den av utredningen angivna (s. 187) sekundära ekonomiska effekten av alltför kort omprövningstid vill hovrätten erinra om att möjligheten att belåna äldre, utbyggd vattenkraft är av värde icke endast för sådana företag, som har till huvudsaklig uppgift att producera och distribuera kraft, utan även för en stor del av den svenska basin-

dustrin, där i varje fall vissa företag skulle drabbas hårt av en minskning av de egna kraftverkens avkastnings- och belåningsvärden.

Enligt 4 kap. 5 § VL kan yrkande om ny prövning med hänsyn till allmänna intressen framställas under femtiofemte året efter det kalenderår, då byggnaden skolat fullbordas, samt därefter vart fyrtionde år. Av särskild föreskrift i samma lagrum följer att nyprövningen skall ske enligt den vid varje särskild tidpunkt gällande lagstiftningen. Mot denna bakgrund måste den i betänkandet övergångsvis föreslagna (s. 192 och 194) inskränkningen av angivna tidrymder till 30 år jämte – för ej nyprövade företag – en tioårig övergångstid uppfattas som en oförutsebar rubbning av ett i lag förerskrivet rättsförhållande. Hovrätten anser att utredningen icke förebragt skäl för en sådan rubbning. Övergångsbestämmelserna bör därför, för äldre företag, innehålla regler om att nyprövning får ske tidigast under femtiofemte respektive fyrtionde året.

Reglerna om nyprövning i 4 kap. 5 § VL gäller endast utbyggda strömfall varest vid lågvatten kan uttagas minst 500 hästkrafter. Enligt VLF skall även mindre utbyggnader kunna omprövas, vilket för dessa innebär en helt ny förpliktelse. Behovet att ompröva smärre kraftverk med en effekt understigande 500 hästkrafter är dock erfarenhetsmässigt så ringa att det icke kan anses angeläget att begränsa den rättskraft som tillståndsbesluten för dessa anläggningar idag åtnjuter.

Avslutningsvis bör framhållas att omprövning med åtföljande minskning av vattenkraftproduktionen bör ske med stor försiktighet, om sådan minskning skulle föranleda utbyggnad av nya, f. n. orörda älvsträckor. Sålunda kan erinras om att en tjugondel (jfr 10 kap. 12 § 2 st. VLF) av dagens vattenkraftproduktion (knappt 60 TW h/år) i stort sett motsvarar den kraft som skulle utvinnas vid utbyggnad av Vindelälven.

Hovrätten för Nedre Norrland: Hovrätten har intet att erinra mot omprövningsbestämmelserna för nytillkommande vattenföretag. Sådana bestämmelser bör dock ej endast avse allmänna intressen utan även i viss mån enskilda intressen. Det är i detta sammanhang viktigt att rättssäkerheten skyddas i största möjliga utsträckning. Till skillnad mot vad utredningen anser (s. 188 f) synes det därför vara rimligt att låta omprövningarna ske med viss periodicitet, efter vilken företagaren kan inrätta sig. Sådana väsentligt ändrade förhållanden som avses kunna föranleda omprövning under löpande tillståndsperiod får endast utgöras av yttre fysiska förändringar i vattenförhållandena. Tillkomsten av nya vattenföretag bör ej räknas hit, eftersom sådana måste anpassas efter befintliga företag.

Rättssäkerhetsaspekter gör sig i än högre grad gällande i fråga om äldre företag. Enligt hovrättens mening bör därför nyprövningspliktiga företag övergångsvis få nyprövas efter samma perioder som anges i 4 kap. 5 § VL – första gången under femtiofemte året och därefter vart fyrtionde år – och möjligen sedermera med kortare tidsmellanrum. Beträffande äldre företag som ej är underkastade nyprövningsplikt enligt VL kan behovet av omprövningsbestämmelser överhuvudtaget ifrågasättas, åtminstone såvitt gäller andra situationer än väsentligt ändrade förhållanden.

Utredningen har till omprövningsmyndighet föreslagit koncessionsnämnden. Fastighetsdomstol skall ju enligt förslaget i viss utsträckning handlägga villkorsfrågor och det kan väl också tänkas att vissa omprövningsfrågor lämpligast handläggs av domstol, bl. a. med tanke på partsförhållandet och på att domstolen får till uppgift att bestämma ersättning åt företagaren (18 kap. 3 § 8 p. VL-förslaget). Vidare kan ifrågasättas om koncessionsnämnden skall kunna ompröva villkor som fastställts av fas-

tighetsdomstolen. Dessa processuella spörsmål borde närmare belysas.

Kungsådrebestämmelserna bör – såsom tidigare påpekats (se avsnitt 5.1) – ses över. Det kan därvid diskuteras huruvida partiell ersättningsfrihet alltid skall föreligga vid avstående av vatten till förmån för kvalificerade allmänna intressen.

Jämtbygdens tingsrätt: a) Enligt utredningens förslag skall koncessionsnämnden alltid vara omprövningsmyndighet (13 §). Vi ifrågasätter om inte länsstyrelse – när denna meddelat det ursprungliga tillståndsbeslutet – skulle kunna få besluta också i omprövningsärendet, eftersom den får förutsättas ha bättre kännedom om lokala förhållanden än en central koncessionsnämnd.

b) Enligt 17 § skall kammarkollegiet göra framställning om omprövning. Jämlikt hänvisningen i 22 § till 4–6 §§ har kollegiet då bl. a. att inkomma med skriftlig ansökan till koncessionsnämnden, vilken ansökan i tillämpliga delar skall ha det innehåll 4 § anger. Tvivelsmål kan därvid råda om i vilken utsträckning kollegiet, som ju såsom motpart till tillståndshavaren företräder enbart allmänna intressen, skall beakta de i 13 § andra stycket omnämnda enskilda intressena (''annan som inrättat sig efter företaget''). Skall kollegiet i huvudsak vara befriat härifrån och beaktandet ske först av koncessionsnämnden, som enligt bestämmelsen i 5 § första stycket skall sörja för fullständig utredning? – Vi utgår från att uttrycket ''i tillämpliga delar'' i 22 § även åsyftar att nämnden i enlighet med bestämmelsen i 5 § andra stycket tredje punkten skall hålla offentligt sammanträde med dem som saken angår.

c) Enligt 13 § andra stycket får nya eller ändrade villkor vid omprövning inte åsamka enskild sakägare, som inrättat sig efter företaget, förlust eller kostnad som står i missförhållande till de fördelar från allmän synpunkt som kan vinnas. Ändring kan alltså föreskrivas i sådana fall, då för enskild sakägare uppstår förlust eller kostnad som inte står i missförhållande till fördelarna från allmän synpunkt. Skall dylik förlust och kostnad räknas som sådan skada, för vilken ersättning skall utgå enligt reglerna i 10 kap? Om så är fallet, borde det finnas en bestämmelse om att nämnden i sitt omprövningsbeslut skall ange att de ändrade eller nya villkoren inte får börja tillämpas förrän fastighetsdomstolen efter verkställd skadereglering meddelat besked i frågan (jämför 15 kap. 8 § fjärde stycket). Vem skall för övrigt svara för sådan ersättning? Den som påkallat omprövningen (jämför 10 kap. 14 §)?

d) Ändrade eller nya villkor eller ändrade eller nya vattenhushållningsbestämmelser (generellt eller i visst eller vissa hänseenden) kan fastställas av koncessionsnämnden efter ansökan av tillståndshavare (18 §), av den som vill bättre utnyttja sin egen vattenkraft (19 §), av stat, kommun och vattenförbund för främjande av vissa bestämda allmänna intressen (19 §) samt av vissa vattentäktshavare (20 §). Den begränsning av sökandekretsen, som detta innebär såvitt avser enskilda intressen, är otillfredsställande. Det kan finnas vattenföretag, som medför sådana ingrepp för andra enskilda sakägare än dem utredningen beaktat i nyssnämnda lagrum (t. ex. för utdrivare av virke till flottled), att det är motiverat att införa en mer generell rätt för dylika sakägare att ansöka om ändrade eller nya bestämmelser eller villkor. I viss mån har denna fråga beaktats i specialmotiveringen till bestämmelserna om oförutsedd skada i 10 kap. 19 § (s. 306). Där uttalas bl. a. att skadelidande sakägare får – om han anser behov föreligga av ändrade vattenhushållningsbestämmelser – vända sig till kammarkollegiet och anhålla att kollegiet utverkar ändringen hos konces-

sionsnämnden enligt 19 § i förevarande kap. Sistnämnda lagrum synes emellertid inte vara användbart för ett sådant tillvägagångssätt, eftersom – om kollegiet skall vara sökande i ärendet – kollegiet inte kan utverka någon ändring annat än för främjande av i lagrummet närmare angivna *allmänna* intressen; någon ändring till förmån för *enskilda* intressen talas det inte om utom möjligen i det speciella fallet att den som vill bättre utnyttja vattenkraften i egen fallsträcka ansöker om ändring och i det hänseendet är det vederbörande fallhöjdsinnehavare som skall uppträda som sökande och inte kollegiet. Kvar står alltså vår uppfattning att det bör införas en mer generell möjlighet för enskilda sakägare att utverka ändrade villkor och vattenhushållningsbestämmelser.

e) Såvitt avser 19 § utgår vi från att – om enskilda intressen lider skada på sätt uppenbarligen kan ske till följd av avvägningen mellan motstående intressen enligt 13 § andra stycket, vartill hänvisas i 19 § andra stycket (jämför punkt c ovan) – dessa intressen skall vara berättigade till ersättning för dylik skada.

Allmänt: Enligt vår uppfattning saknas i föreslagna bestämmelser i 15 kap. ett tillräckligt hänsynstagande till enskilda intressen i samband med prövning enligt detta kap. Det torde ha sin förklaring i inte bara att prövningen skall handhas av administrativ myndighet, som har möjlighet att göra lämplighetsbedömningar i större utsträckning än en domstol, utan även att lagförslaget medvetet inriktats på att främst tillgodose allmänna intressen. Men om man vill byta ut nuvarande domstolsprövning mot ett nytt system, måste det nya systemet enligt vårt förmenande ges sådant innehåll att inte allmänna intressen i alltför hög grad beaktas på bekostnad av enskilda intressen. Så kan inte anses vara fallet i utredningens förslag, där enskilda intressen förefaller ha kommit i påtagligt underläge.

Växjö tingsrätt: Behovet av att införa möjlighet till omprövning av meddelade tillstånd kan vitsordas. Däremot får det anses olyckligt att skriva bestämmelser, som är alltför allmänt hållna och ger föga ledning för avgörande av vilka typer av allmänna intressen som skall kunna föranleda omprövning. Att ta hänsyn till intressen som först i framtiden kan komma att anses vara allmänna måste enligt vattendomstolens mening anses föra för långt. Den omständigheten att sådana intressen icke skulle kunna beaktas utan lagändring är inte särskilt anmärkningsvärt. En sådan lagstiftningsteknik, som innebär att hänsyn tas till icke kända företeelser eller befarade ändringar i värderingar, kan sålunda icke godtagas av tingsrätten. En sökande till vattenföretag måste rimligen genom att ta del av gällande lagstiftning på området kunna ha möjlighet att bilda sig en uppfattning om vad som för framtiden är att vänta, t. ex. i frågor om omprövning av företaget.

Omprövningsmyndighet m. m. Beträffande kammarkollegiets framtida befattning med vattenmål hänvisas till vad som anförs nedan under rubriken "Bevakning av allmänna intressen" (se avsnitt 10.1). Den omständigheten att all omprövning föreslås ske hos koncessionsnämnden kommer på sikt att föranleda ytterligare behov av utbyggnad av nämnden utöver vad härovan tidigare befarats.

Begränsningar i företagarens förpliktelser. Utredningen har motiverat begränsningar av rubricerad art på ett godtagbart sätt. Det är dock tveksamt huruvida kriteriet att förlust eller kostnad icke får stå i "missförhållande" till eftersträvade fördelar från allmän synpunkt är tillräckligt preciserat. En så allmänt hållen regel ger ej tillräcklig stadga åt vad som avses med missförhållande och rörande tyngden av de fördelar som kan vinnas

från allmän synpunkt. Särskilt det senare ledet kan bli avgjort med hänsynstagande till tillfälligt förändrade värderingar och varierande åsikter.

Tidpunkt för omprövning. Oberoende av vad utredningen anför härom kan det faktum icke döljas, att en väsentlig förkortning av tiden för omprövning under jämförelse med nuvarande nyprövningsinstitut kommer att medföra ekonomisk belastning för företagaren. Detta i kombination med att icke ens en minsta tid skall anges i lagen, under vilken en företagare kan känna sig säker mot omprövning, torde ge upphov till åtskillig betänksamhet innan en företagare bestämmer sig för att satsa på vattenföretag. Större försiktighet och mindre investeringsvilja är sålunda att befara till men för bl. a. den framtida energiförsörjningen. Även om utredningen förordar försiktighet vid begagnande av omprövningsinstitutet kan det enligt vattendomstolens mening knappast vara riktigt att åberopa detta förord som skäl för kortare omprövningstider. Omprövningsinstitutet bör icke användas för att undanröja ev. osäkerhet om ett vattenföretags framtida verkningar.

Den administrativa tillståndsmyndigheten tillägges verkligen extraordinära befogenheter, när den skall äga att bestämma omprövningstidens längd med hänsyn till omständigheterna i varje särskilt fall utan att någon som helst tid bestäms i lagen. Detta kan knappast anses godtagbart. Nog finns det möjligheter att åtminstone för de mest kapitalkrävande företagen i lagen ange en viss kortare tid för omprövning. Det minsta en sådan företagare kan anses ha skäliga anspråk på är att han skall kunna räkna med att utan intrång få begagna sitt vattenföretag i åtminstone 20–30 år. Även den kortaste tiden för ny omprövning efter föregången omprövning bör anges i lagen.

Om en restriktiv tillämpning kan garanteras, bör hinder mot omprövning under löpande tillståndsperiod icke föreligga i sådana situationer, där vattenförhållandena väsentligt ändrats. Att en omprövning av ett eller flera företag utefter ett vattendrag skall kunna dra med sig omprövning för samtliga kraftverk i en älv eller älvsträcka förefaller dock alltför osäkert från företagarsynpunkt.

En omprövning vid väsentligt ändrade förhållanden behöver inte innebära att man vid omprövningen endast tar upp frågor som sammanhänger med de ändrade förhållandena. Sådan omprövning bör omfatta samtliga intressen, även andra vid prövningen relevanta allmänna intressen. Därför bör enligt tingsrättens mening den ordinarie, förutbestämda omprövningstiden icke dessutom bibehållas utan ny ordinarie omprövningstid bestämmas.

Omprövning av äldre vattenföretag. Tingsrätten vill framhålla att det rör sig om retroaktivt verkande lagstiftning såvida de nya omprövningsreglerna skall göras tillämpliga också på äldre företag. För det fall att sådan tillbakaverkande lagstiftning införs, måste därför övergångstiden tilltagas så generöst att risk för rättsförluster hos tillståndshavarna och kreditgivarna blir praktiskt taget utesluten. Så blir knappast fallet med en föreslagen övergångstid av endast tio år; en fördubbling av denna tid är att rekommendera. Ej ens om väsentligt ändrade förhållanden inträtt efter nya VL:s ikraftträdande bör omprövning få företagas innan denna tid förflutit från sagda tidpunkt.

Tingsrätten delar utredningens uppfattning att övergångstiden för vattenkraftverk och vattenregleringar för kraftändamål bör sättas betydligt längre än föreslagen tioårsperiod. En övergångstid av 30 år kan här godtagas. Emellertid bör övergångstiden icke räknas från byggnadstidens utgång utan från tiden för nya VL:s ikraftträdande. Skulle nyprövningsskyldighet inträda dessförinnan bör självfallet omprövning då ske.

Frågor om ersättning vid omprövning. Principen om rätt till ersättning för företagare vid omprövning är riktig. En omarbetning av kungsådreinstitutet i förenklande syfte kan jämväl vitsordas. Vad utredningen föreslår i denna del tillstyrkes. Sålunda bör bevattningsintresset icke infogas bland de kvalificerade intressen av allmän natur, som skall föranleda ersättningsfrihet. Emellertid uppkommer den komplikationen när det gäller äldre företag, som tillkommit enligt VL eller äldre lag, att en begränsning av ersättningsrätten kan leda till kännbara ekonomiska konsekvenser för företagaren; konsekvenser som denne icke haft anledning att räkna med. Enligt tingsrättens mening bör övervägas om ej ersättning alltid skall utgå i sådana fall av retroaktiv tillämpning av omprövningsreglerna.

Vad utredningen anför rörande det olämpliga i att skriva lagen så att även nya, icke nu kända allmänna intressen skall kunna beaktas, överensstämmer med tingsrättens synsätt sådant detta nyss framförts. Såsom utredningen i förevarande sammanhang anför är det bättre att i lagtexten precisera de kvalificerade allmänna intressena och framdeles möta ev. förändringar med lagändring. Detta synsätt rimmar dock illa med vad utredningen anför om allmänna intressen å s. 182 n–183 ö. Tingsrätten anser att utredningen bort tillämpa samma princip även i detta tidigare sammanhang.

Länsläkarorganisationen i Älvsborgs län: När det gäller frågan om omprövning av äldre vattenföretag vill länsläkarorganisationen framhålla att utredningen ej tagit upp frågan om de tillstånd som meddelats före vattenlagens tillkomst, vilka såvitt länsläkarorganisationen kunnat finna fortfarande är i kraft. Detta har i P-län i en del fall lett till helt absurda förhållanden: sålunda har regleringen av sjön Ånimmen vid Snäcke kanal skett genom ett tillstånd troligen givet på 1880-talet. Bestämmelserna i detta tillstånd är helt obekanta för alla inblandade parter: strandägare, kanalägare och vattendomstolen. Dessa mycket gamla tillstånd måste således efterforskas och tas upp till omprövning.

Beträffande omprövningar vill länsläkarorganisationen komplettera med regleringen av Vänern där frågan om den vid tillståndsgivningen ej förutsedda vintersjöfarten ställt helt andra krav än då tillståndet gavs. Detta ärende torde bli det största som framtida vattenlagen kommer att få ta ställning till.

Kammarkollegiet: Kollegiet ansluter sig till utredningens bedömning av behovet av en reform på förevarande område. Utredningens uppfattning att ett omprövningsinstitut för att bli meningsfullt måste kunna tillämpas på alla vattenföretag oavsett storlek eller belägenhet synes väl underbyggd. I överensstämmelse med vad som nu gäller enligt 4: 5 VL bör i själva lagen inte anges vilka typer av allmänna intressen som får tillgodoses genom omprövning.

Enligt 4: 5 VL kan yrkande om nyprövning med hänsyn till allmänna intressen framställas under femtiofemte året efter det kalenderår då byggnaden skolat fullbordas samt därefter vart fyrtionde år. Utredningen kommer efter ett ingående resonemang fram till att omprövningstiden bör vara väsentligt kortare. Enligt utredningens mening är det emellertid inte lämpligt eller ens möjligt att i lagen ange bestämda tider, när omprövning av tillstånd får ske. Tiden bör i stället bestämmas av tillståndsmyndigheten med hänsyn till omständigheterna i varje särskilt fall. Tillståndsmyndigheten bör enligt kollegiet självklart ha relativt fria händer. Kollegiet ifrågasätter likväl om inte en längsta tid, förslagsvis 25 eller 30 år, lämpligen bör inskrivas i lagen. (Tiden 30 år har utredningen f. ö. funnit vara lämplig när det gäller omprövning av vissa äldre företag.) – – –

Omprövning av äldre vattenföretag. Såsom utredningen framhållit kan det föreligga behov av att kunna ompröva äldre tillstånd för tillgodoseende av allmänna intressen. Utredningens förslag innebär att alla vattenföretag skall kunna omprövas. För företag som omfattas av reglerna i 4 kap. VL om nyprövning avkortas omprövningstiden till 30 år, om omprövningen skulle infalla 1992 eller senare. Å andra sidan blir den ersättningsfria andelen mindre än den nu är. Avkortningen av nyprövningstiden och utvidgningen av institutet till att omfatta alla företag – ävensom den i 11 § VLPF inskrivna skyldigheten för tillståndshavaren att till förmån för allmänna intressen som anges i 10: 12 VLF utan ersättning underkasta sig viss förlust av kraft- eller vattenmängd – innebär otvivelaktigt inskränkningar i meddelade tillstånds rättskraft. Enligt kollegiet är dock det samhälleliga intresset att kunna ompröva även äldre företag så starkt att principiella betänkligheter mot utredningens förslag i denna del knappast bör möta. Kollegiet, som finner reformen vara mycket betydelsefull, tillstyrker förslaget utan reservationer.

Frågor om ersättning vid omprövning. Kammarkollegiet instämmer i huvudsak med utredningen och inskränker därför sitt yttrande om rubricerade frågor till ett par påpekanden.

Ersättningsrättens begränsning bör enligt förslaget avse ett fåtal fall, när preciserade allmänna intressen av kvalificerad natur är i fråga. Detta innebär sålunda att nämnda intressen preciseras i lagtexten (10: 12) och att framdeles, om och när förändringar sker, dessa möts med lagändring. Bestämmelsen är således i berörda hänseende uppbyggd efter en annan princip än motsvarande föreskrift i 15: 13, en skillnad som möjligen kan ifrågasättas. Vissa skäl torde dock tala för att i lagtexten bland de privilegierade intressena även intas kulturminnesvården.

Lantbruksstyrelsen: Tillstånd till vattenuttag bör ha varaktighet med hänsyn till företagarens trygghet i sin ekonomiska och tekniska planering. Tillståndsbeslut bör därför i princip bestå i oförändrad form längre tid, men det bör givetvis inte vara orubbligt. Eftersom beslutet inte bör ändras utan starka skäl, har utredningen föreslagit att endast kammarkollegiet och inte privata sakägare skall kunna påfordra omprövning. Jordbrukare som efter sådan omprövning av tidigare beslut får vattenuttagsrätt torde få betala ersättning enligt förslagets 10 kap. 11 §.

Lantbruksstyrelsen ifrågasätter om detta omprövningsinstitut får någon betydelse för jordbrukare som vill ta ut vatten i vattendrag, vars vatten regleras av annat tillstånd. Har jordbrukaren vattenrätt kan han ändå söka vattenuttagsrätt. Vid den prövning som följer, kan antas att uttagsrätt beviljas till viss mängd mot en viss ersättning enligt förslagets 10 kap. 1 § till motstående intresse, i detta fall till en tidigare tillståndshavare. Om jordbrukaren tillsammans med några andra bevattningsintressenter begär att kammarkollegiet hos koncessionsnämnden söker omprövning av det tidigare vattenregleringstillståndet, skulle han knappast nå ett bättre resultat. Det skulle snarare bli en mera komplicerad handläggning. Möjligen skulle det bli en vinst från rättegångskostnadssynpunkt.

Avser det tidigare tillståndet yt- eller grundvattentäkt kan bevattningsintresserad jordbrukare med vattenrätt själv söka vattenuttagsrätt såväl i samband med omprövning av det tidigare beslutet som i egen ansökan utan omprövning. Omprövningsmöjligheten för tillgodoseende av jordbruksbevattning synes alltså inte få någon större praktisk betydelse.

Följande exempel på omprövning kan ges. En lantbrukare kan söka tillstånd att ta ut allt vatten ur ett mindre vattendrag. Om inga andra

sakägare i tillståndsärendet har visat eget intresse för vattnet, torde lantbrukaren kunna få sökt tillstånd möjligen med en begränsning till en minimivattenföring. Året därpå, när en granne sett skörderesultatet, vill även denne ha vatten. Han söker vattenuttagsrätt. Ansökningen bör inte kunna avvisas. Den skall prövas positivt vilket kan innebära att prövningsmyndigheten väger det etablerade företaget mot det nya och det begränsade vattnet fördelas.

Tillståndshavare är skyldig att underkasta sig inskränkning i sin rätt. I praktiken skall alltså ett tillstånd kunna omprövas oberoende av om tillståndet tidsbegränsats eller omprövningen sker med hänsyn till allmänna intressen. Med tidsbegränsade tillstånd torde det bli en begränsning av intrångsersättningen, vilket kan synas vara en fördel för nya bevattnare. Väsentligt är, såsom utredningen angivit, att företagaren får trygghet mot senare ingripanden i tillståndsbesluten.

Lantbruksnämnden i Östergötlands län: Enligt 10: 12 i VL-förslaget gäller att vid omprövning som sker till förmån för allmänt fiskeriintresse, allmän farled, allmän hamn, allmän flottled eller hälsovården, utgår ej ersättning för förlust till tillståndshavaren under vissa förutsättningar. Bevattningsintresset har ej hänförts till ett allmänt intresse. Detta innebär att bevattningsjordbrukare utan tidigare vattendom i framtiden sannolikt kan tvingas betala kraftverksersättning för utnyttjad vattenmängd när kraftverk ligger nedströms uttagspunkten. Östergötlands slättbygder avvattnas till helt övervägande del genom Motala ström, som vid utloppet har tagit emot bland annat Stångåns och Svartåns vatten. Såväl Svartån som Motala ström är kungsådra. Enligt nuvarande VL innebär kungsådreinstitutet att etablerade intressen måste avstå upp till 1/3 av lågvattenföringen utan ersättning till andra intressen bland annat bevattning. I förslaget till ny VL är kungsådreinstitutet utmönstrat. Detta innebär att med den utformning VL-förslaget idag har kommer sannolikt så gott som samtliga bevattningsjordbrukare på östgötaslätten att kunna tvingas betala kraftverksersättning. Dessa konsekvenser, som för övrigt gäller även jordbruket i Skaraborgs och Vänersborgs län (ersättning till kraftverkssidan i Göta älv), förefaller obilliga. Bevattningsintresset bör hänföras till ett allmänt intresse.

I dagens samhälle strävar man målmedvetet efter att bevara åkerjorden vid tätorters exploatering, vägbyggen osv. Åkerjorden betraktas som en värdefull naturresurs som man vill värna om.

I konsekvens med detta bör det även vara ett allmänt intresse att man värnar även om produktionsfaktorn vatten och ser det som ett allmänt intresse att den åkerjord vi har kan förses med erforderligt vatten.

Lantbruksnämnden i Malmöhus län: Vattenlagsutredningen föreslår vidare en regel om möjlighet att ompröva villkoren för ett företag till förmån för allmänna intressen. Härigenom undanröjes det hinder som en lagakraftvunnen vattendom annars kan utgöra mot att få förändringar till stånd. Genom att tillstånd i princip meddelas för all framtid framstår en sådan regel som nödvändig. Den möjliggör en anpassning till ändrade förhållanden och nya värderingar utan att i oskälig grad drabba tillståndshavaren.

– – –

En debatterad fråga har varit i vad mån en tillståndshavare skall vara berättigad till ersättning i de fall att en omprövning medför begränsning i hans tidigare tillstånd. Utredningen har här intagit den ståndpunkten, att om omprövningen sker till förmån för kvalificerade allmänna intressen, skall ingen ersättning utgå. Om däremot omprövningen görs för att tillgo-

dose annat vattenföretags anspråk på vattnet är tillståndshavaren berättigad till ersättning. Lantbruksnämnden anser att denna princip måste accepteras ur rättssäkerhetssynpunkt.

Fiskeristyrelsen: Avsnittet om omprövning m. m. finner styrelsen innehålla klart bättre möjligheter än nuvarande lag att komma tillrätta med det stela system som gäller. Förslaget tillgodoser i flera avseenden synpunkter som styrelsen framfört i andra sammanhang. Bland de värdefullaste nyheterna vill styrelsen nämna möjligheterna att ingripa mot övergivna företag liksom omprövningen av beslut om s. k. nolltappning.

Statens naturvårdsverk: Behovet av omprövning är särskilt stort när det gäller äldre tillstånd. Dessa har i stor utsträckning meddelats under en tid då nödvändigheten av naturvård och miljöskydd inte var lika uppenbar som nu. Av betydelse är också att tillstånden givits i enlighet med den gällande vattenlagen, som till sin karaktär kan sägas vara exploateringsinriktad. Naturvårdsverket delar därför vattenlagsutredningens uppfattning att sådana äldre företag bör kunna omprövas enligt den nya vattenlagen. Det kan vara rimligt att en dylik omprövning inte sker förrän en viss tid förflutit sedan nya VL trätt i kraft.

I den mån väsentliga förändringar skett sedan ett nu pågående företag startades måste, liksom för framtida företag, finnas möjlighet till – ersättningsberättigad – omprövning under tillståndstidens gång. En förändring på denna punkt i övergångsbestämmelserna, 18 § i förslaget till lag om införande av vattenlagen, bör därför göras. – – –

För att tillgodose flottningens behov av vatten kan ett vattenkraftföretag få avstå en viss mängd vatten. Detta vatten har i många fall stor betydelse från naturvårdssynpunkt. Upphör flottningen har företagaren regelmässigt tillägnat sig vattnet för kraftändamål. Riktigare vore enligt verkets uppfattning att en omprövning med hänsyn till de kvarstående intressena skedde. För att förenkla det administrativa förfarandet kan föreskrivas att flottningsvattnet skall användas för att tillgodose naturvårdsändamål – dvs. ingen förändring får ske i vattendraget – om inte företagaren begär omprövning.

Länsstyrelsen i Kristianstads län: Under vissa förutsättningar skall koncessionsnämnden enligt 13 § lagförslaget kunna föreskriva ändrade eller nya villkor i tillståndsbeslut om så krävs med hänsyn till allmänna intressen. Sådana villkorsfrågor bör enligt länsstyrelsens mening inte generellt avgöras av koncessionsnämnden utan bör, i likhet med vad som gäller inom övriga förvaltningsområden, prövas av tillståndsmyndigheten. I de fall då länsstyrelsen är tillståndsmyndighet bör alltså länsstyrelsen också vara kompetent att under givna förutsättningar ompröva villkor som fogats till tillståndet.

I anslutning till § 13 bör nämnas att det i kommentarerna till lagförslaget (s. 190) uttalas att det föreligger behov av omprövning av äldre företag bl. a. när det gäller Helgeån för tillgodoseende av fiskeintresset och vattenskyddet. Länsstyrelsen vill för sin del påpeka att fråga om omprövning väckts hos länsstyrelsen beträffande sjön Immelns reglering med hänsyn till naturvårds- och fritidsintressena.

Länsstyrelsen i Skaraborgs län: Till allmänt intresse har utredningen även ansett sig böra hänföra bevattningsintresset om det är fråga om ändringar för tillgodoseende av en större grupps intresse av bevattning.

Då det närmast är fråga om bevattning för jordbruksändamål och jordbruket intar en framskjuten plats i folkhushållet, anser länsstyrelsen någon tvekan inte böra föreligga att hänföra bevattningsintresset till ett allmänt

intresse. Detta bör i sin tur kunna stimulera till bildandet av samfälligheter för bevattningsändamål vilket för det nyssnämnda ändamålet torde komma att innebära en rationell hushållning med vattentillgångarna.

Länsstyrelsen i Kopparbergs län: Länsstyrelsen delar utredningens uppfattning att det – för att man ändamålsenligt skall kunna utnyttja vattentillgångarna och tillvarata andra viktiga samhällsintressen – är viktigt att meddelade tillståndsbeslut kan omprövas. Samtliga tillståndsbeslut bör därför i princip tidsbegränsas. Om – såsom föreslås – rätt till ersättning för väsentliga förändringar i tillståndshavarens vattenrätt medges kan tidsbegränsade tillstånd inte innebära några större olägenheter.

Östersunds kommun: Möjligheten till omprövning måste medföra en förbättring av de nuvarande reglerna. Omprövning skall vara möjlig även betr. äldre vattenföretag. Motivet till detta framstår klart om man betänker att äldre tillstånd ofta tillkommit under en tid då intressen för naturvård och miljöskydd inte var så framskjutna som idag. Enligt huvudregeln i förslaget måste dock minst 10 år ha gått efter lagstiftningens genomförande innan omprövning får göras (nyprövade företag – dvs. i de flesta fall vattenkraftverk och vattenregleringar – skall dock inte få omprövas förrän efter 30 år från nyprövningen).

Västerbottens länsorgan för vattenkraftfrågor: Nu gällande lagstiftning på området är så utformad att man endast i undantagsfall kan få till stånd jämkningar av ett redan tillåtligt och i drift taget tillstånd. Detta har allmänt uppfattats som en brist i lagstiftningen. Länsorganet hälsar därför med tillfredsställelse att vattenlagsutredningen föreslagit en omprövningsklausul av angivet slag. I sammanhanget är det angeläget att påpeka att vattenlagsutredningen föreslagit att de nya omprövningsreglerna i princip skall bli tillämpliga också på äldre företag. – Samma synpunkter framförs av *Vilhelmina kommun.*

Skellefteå kraftverk: Eftersom det ständigt sker förändringar i samhället och olika intressen tid efter annan skjuts i förgrunden, är det fullt förståeligt att en bestämmelse införs som icke låser fast ett vattens användningsområde till men för framtida utveckling. Bestämmelsen bör gälla för nytillkommande företag, medan det däremot kan vara diskutabelt i fråga om företag som tillkommit före bestämmelsens ikraftträdande och då särskilt sådana vattenföretag som ej tidigare berörts av instituten kungsådra och nyprövning. Dessa "äldre" företag har ju anpassat sin verksamhet till givna tillstånd och skulle måhända ha inrättat sig på ett annat sätt om företaget haft den belastning som omprövningen nu kan medföra. Å andra sidan synes det för en enhetlig tillämpning beträffande alla vattenföretag vara lämpligt att även låta dessa "äldre" företag falla under bestämmelsen. En förutsättning härför bör dock vara att ersättning obegränsat utgår för den förlust som ett sådant vattenföretag kan drabbas av. Det ter sig ejest otillfredsställande att låta en ny lagstiftning få en retroaktiv verkan utan att kompensera för en negativ inverkan på ett före lagens tillkomst bestående företag.

De i förslag till Lag om införande av nya vattenlagen under rubriken "Särskilda övergångsbestämmelser angående 15 kap." upptagna övergångstiderna synes lämpliga.

Enligt förslagets 15 kap. 13 § andra stycket, sista meningen, anges att, då omprövning sker, vid bestämmande av villkoren "Hänsyn skall därvid tagas till de förpliktelser som tidigare ålagts tillståndshavaren till förmån för intresse som skall tillgodoses vid omprövningen." Den bestämmelsen kan möjligen tolkas så att om t. ex. ett fiskeintresse skall tillgodoses vid

omprövningen, så är det tillräckligt att hänsyn tas enbart till tidigare förpliktelser med avseende på fiskeintresset. Det skall naturligtvis vara så att hänsyn skall tas till samtliga tidigare förpliktelser till förmån för allmänna intressen. Där bör ett förtydligande ske.

Umeå kommun: För kommunens del torde det i allmänhet vara positivt att omprövning kan ske, eftersom utvecklingen kan bli väldigt låst för lång tid, om givna tillstånd aldrig kan ändras. Förslagen tillstyrks därför.

Sveriges domareförbund: Förbundet instämmer i att starka skäl finns för en utvidgning av möjligheterna att ompröva vattenföretag till förmån för allmänna intressen. Det synes oundvikligt att även sådana rättskraftiga beslut som omfattas av VL 2: 22 indrages i en sådan omprövning. I sammanhanget bör emellertid erinras om att det är en grundsats i svensk rätt att civillag endast undantagsvis får givas retroaktiv giltighet; i än större grad måste därför anses gälla att lagstiftning, som ger möjlighet att ompröva tidigare lagakraftvunna domar, omgärdas med största restriktivitet. Det framstår därför som ett minimikrav att den föreslagna bestämmelsen i 15: 13 2 st. nya VL ej uppgives under lagärendets fortsatta beredning. Fastmer bör angelägenheten av ett strikt iakttagande av bestämmelsen betonas. Vidare synes i lag böra föreskrivas en minsta tid, inom vilken omprövning ej får ske utan att väsentliga ändringar skett i vattenförhållandena.

Huvudregeln vid ifrågavarande omprövning skall självfallet vara att ersättning tillerkänns vederbörande rättsägare. Ersättningsrätten bör begränsas endast i de fall då företagen är underkastade bestämmelserna om kungsådra och nyprövning.

Svenska kraftverksföreningen: För produktionen av elektrisk kraft i landet är det av betydelse att tillgänglig vattenkraft får utnyttjas och att detta kan ske utan onödiga svårigheter och kostnader. De tillstånd som lämnas bör ha sådant innehåll, att de icke fördyrar kraftproduktionen eller på annat sätt försvårar kreditanskaffningen. Vissa delar av lagförslaget verkar emellertid i motsatt riktning. – – –

De föreslagna reglerna om omprövning av företag kan innebära svårigheter och hinder för vattenkraftens utnyttjande, särskilt för dess finansiering. Även om i lagstiftningen icke angives någon minimitid inom vilken omprövningen får ske, bör det särskilt framhållas att den tid som i sådant avseende föreskrivs av tillståndsmyndigheten bör anpassas till föreliggande förhållanden och icke vara kort.

Den föreslagna regeln om omprövning utan tidsbegränsning vid väsentliga ändringar i vattenförhållandena skulle skapa en osäkerhet, som kan göra sig gällande bl. a. vid kreditgivning. Sistnämnda bestämmelse bör därför, om den över huvud taget skall bibehållas, kombineras med föreskrift om en viss minimitid, inom vilken sådan ändring icke får ske. Även denna tid bör bestämmas av tillståndsmyndigheten i samband med tillståndsbeslutet.

För företag, tillåtna enligt nuvarande eller äldre lag bör gälla att deras rättsliga ställning icke försämras genom den nya lagstiftningen.

Beträffande omprövning av nu befintliga företag hänvisar föreningen till det yttrande av professor Ole Westerberg som bifogats VASOs promemoria. Därav framgår, att en retroaktiv lagstiftning som innebär inskränkning i bestående rättigheter, grundade på dom eller annat beslut av myndighet, icke torde överensstämma med svensk rättsuppfattning. Bestämmelserna om sådan omprövning bör sålunda utgå.

Därest förslaget om omprövning av befintliga företag likväl genomföres,

bör ersättning erläggas för värdet av vad som företagaren tvingas avstå och för annan skada för honom. Det kan i varje fall icke överensstämma med svensk rätt att vattenföretag skall till förmån för vissa s. k. allmänna intressen berövas gällande rättigheter utan att erhålla full ersättning. I samtliga situationer då intrånget blir större än vad ett företag är skyldigt att tåla utan ersättning enligt nu gällande bestämmelser bör sålunda ersättning utgå. I VASOs promemoria har angivits vilka fall detta kan beröra. Det bör särskilt framhållas att det finns anläggningar, som icke är belägna i kungsådrevattendrag eller underkastade nyprövning enligt nuvarande vattenlag. Vid en av föreningen företagen undersökning har det befunnits, att sådana vattenkraftanläggningar utgör ett betydande antal, i varje fall överstigande 300 st. För sina ägare och deras kreditgivare utgör de vanligen ett avsevärt värde. Det är ett rimligt krav att intrång i ett sådant värde inte får ske utan ersättning.

Föreningen hemställer sålunda att ändring i förslaget (övergångsbestämmelserna) vidtages i enlighet med vad ovan och i VASOs promemoria angivits.

VASO: Nya företag kommer att bli bundna av de lagbestämmelser för vattenkraftens utnyttjande som gäller när tillstånd meddelas, bl. a. angående omprövning. Det är dock av vikt att företag icke försvåras eller omöjliggöres av sådana villkor.

Tidpunkten för omprövning blir – som utredningen funnit – därvid av stor betydelse. Någon viss minimitid har icke angivits i förslaget (kap. 15 § 8 punkt 13). Det bör framhållas att tiden icke får vara för kort och att tiden 10 år, som gäller enligt miljöskyddslagen, icke är utan vidare tillämplig på företag enligt vattenlagen. Omprövning enligt vattenlagen gäller vanligen mera vitala intressen för ett företag (möjligheten att utnyttja en naturtillgång) än omprövning enligt miljöskyddslagen (reningsförfarande).

Den föreslagna omprövningen utan tidsangivelse vid väsentliga ändringar i vattenförhållandena kan därjämte medföra svåra följder för ett vattenkraftföretag även om förutsättningarna i kap. 15 § 13 st. 2 beaktas. Det är därför rimligt, att viss tid skall ha förflutit även innan omprövning i sistnämnda fall får äga rum. En föreskrift av detta innehåll bör sålunda införas, om förslaget i övrigt genomföres.

Enligt förslaget skall vid omprövning hänsyn tagas till tidigare förpliktelser till förmån för samma intresse. Det är likväl rimligt att hänsyn tages till tidigare förpliktelser även till förmån för andra omprövningsintressen än det aktuella. För tillståndshavaren gäller ju frågan, hur mycket han skall behöva avstå totalt. Bestämmelsen bör sålunda givas samma innehåll som ersättningsregeln i kap. 10 § 12.

De s. k. allmänna intressena i kap. 10 § 12 är i vissa delar av rent ekonomisk natur. Skäl saknas varför sådana ekonomiska företag som hamn, farled och flottled skall ha vatten och fallhöjd till skänks. Dessa företag bör därför utgå ur de uppräknade allmänna intressena.

Vattenlagsutredningen har även förutsatt att framdeles en utvidgning av de allmänna intressena skulle kunna äga rum. Detta bör inte kunna ske på annat sätt än genom en ny lagstiftning. Det kan redan nu nämnas att en sådan lagstiftning icke bör få retroaktiv verkan. Utvidgningen av de allmänna intressena bör sålunda icke få gälla i de fall, då tillstånd redan föreligger enligt äldre eller ny lag.

Vad ovan sagts avser villkor för nya tillstånd. Vattenlagsutredningen har i detta avseende föreslagit bl. a. regler beträffande fritt vatten vid omprövning (kap. 10 §§ 12–15). Vattenlagsutredningen har emellertid bland dessa

bestämmelser även infört en föreskrift som icke gäller omprövning, nämligen att en vattenrättsägare, som icke behöver vara tillståndshavare, är skyldig att utan ersättning avstå vatten eller fallhöjd för allmänna intressen (kap. 10 § 15 jämfört med bl. a. kap. 2 § 13). Detta innebär sålunda ett ingrepp i de rättigheter som nu – oberoende av tillstånd – tillkommer en vattenrättsägare. Skyldigheten att utan ersättning avstå vatten för allmänna intressen skulle nämligen enligt förslaget gälla även i vattendrag där kungsådra nu icke finns. Därjämte synes för kungsådrevattendragen de ersättningsfria allmänna intressena vara utvidgade i jämförelse med vad som nu gäller, t. ex. "allmänna miljövården". Den föreslagna bestämmelsen i kap. 10 § 15 kan sålunda innebära att en vattenrättsägare, oberoende av om tillstånd föreligger eller inte, avhändes egendom utan ersättning. Föreskriften om fritt vatten i en sådan situation bör därför utgå, eller i varje fall inskränkas till att gälla i de fall då nuvarande kungsådrebestämmelser kan medföra fritt vatten.

Vattenlagsutredningen föreslår, att reglerna om omprövning skall efter viss tid gälla även för företag som tillkommit enligt nuvarande eller äldre lag (övergångsbestämmelserna §§ 17 och 18) och att skyldighet därvid skall föreligga att i viss omfattning avstå fritt vatten för allmänna intressen (§ 11).

Beträffande frågan om möjlighet att genom ny lagstiftning göra inskränkning i bestående rättigheter, grundade på dom eller annat beslut av myndighet, hänvisas till yttrande av professor Ole Westerberg, vilket bifogats VASO:s remissyttrande. Därav framgår att en sådan retroaktiv lagstiftning icke torde överensstämma med svensk rättsuppfattning. Det saknas sålunda enligt VASO:s mening bärande skäl för Vattenlagsutredningens förslag i denna del. Om förslaget genomföres, kan detta medföra svårigheter för kraftindustrin, varjämte en lagstiftning av sådant innehåll skulle innebära ett för rättsutvecklingen och rättssäkerheten farligt principiellt ställningstagande. VASO anser därför att ändring bör företagas i de föreslagna övergångsbestämmelserna, så att reglerna om omprövning och fritt vatten icke blir gällande för företag, tillåtna enligt äldre lag. Om så anses lämpligt, kan i stället föreskrivas att de nuvarande reglerna om kungsådra och nyprövning fortfarande skall gälla för sådana företag.

Om förslaget om omprövning för äldre företag likväl skulle bli lag, så måste gälla att förfarandet skall vara likartat med expropriation, dvs. att – i likhet med vad i expropriationslagen kap. 4 § 1 anges – ersättning skall utgå för värdet av det som avstås och för annan skada. Beträffande denna fråga om ersättning hänvisar VASO även till professor Westerbergs ovan nämnda yttrande. Det bör beaktas att en skyldighet för ett vattenkraftföretag att vid omprövning avstå vatten eller fallhöjd icke endast har karaktären av en ändring av ett meddelat tillstånd utan även är likartat med expropriation. Genom tillståndet har nämligen skapats rättigheter som har karaktären av fast egendom, t. ex. strömfallsfastighet, rätt att utnyttja annans vattenkraft eller att dämma eller andra servitut m. m. Det bör sålunda liksom vid expropriation vara en förutsättning för inskränkning av dessa rättigheter att ersättning utgår. De av Vattenlagsutredningen föreslagna reglerna uppfyller icke denna förutsättning.

Beträffande företag som icke är underkastade vattenlagens nuvarande regler om nyprövning eller belägna i kungsådrevattendrag föreligger nu icke skyldighet att gratis avstå vatten eller fallhöjd för allmänna intressen. En av VASO gjord inventering, som dock begränsats till Svenska Kraftverksföreningens medlemsföretag, visar att det finns ett stort antal kraft-

verk och regleringsföretag av dylik beskaffenhet. Frågan är sålunda icke bara av principiell utan även av stor ekonomisk betydelse. För många företag kan det medföra svåra följder, om de skulle tvingas att utan ersättning avstå en del av anläggningens produktionsvärde. Det förefaller uppenbart att en lagstiftning i sådan riktning icke står i överensstämmelse med svensk rättsuppfattning. Om det över huvud taget anses att omprövning kan ske för sådana företag, så bör likväl gälla att full ersättning skall utgå.

Beträffande företag som är underkastade vattenlagens nuvarande regler om nyprövning men icke är belägna i kungsådrevattendrag gäller enligt vattenlagen, att anläggningens ägare kan vara skyldig att vid nyprövning för allmänna intressen avstå intill 1/4 av vattenkraften (vattenlagen kap. 4 § 6). Enligt Vattenlagsutredningens förslag begränsas ersättningsfriheten till 1/20 av produktionsvärdet (övergångsbestämmelserna § 11), men kan omprövningen äga rum mycket tidigare (§ 18) än enligt gällande vattenlag. Dessutom kan enligt förslaget omprövning ske utan tidsbegränsning vid ändrade förhållanden. Dessa omständigheter kan tydligen medföra en förlust, vars värde överstiger nuvärdet av vad företagets ägare skulle ha varit skyldig att finna sig i utan ersättning vid en senare nyprövning. Såvida omprövning över huvud taget skall få ske enligt förslaget, bör därför en allmän bestämmelse införas av innehåll att innehavaren är berättigad till ersättning i enlighet med vad som skulle ha gällt vid en nyprövning enligt nu gällande vattenlag, såvida detta skulle medföra högre ersättningar än enligt de nya reglerna. En diskontering av vattenkraftens värde bör därvid ske med hänsyn till tidpunkten för nyprövning enligt nuvarande vattenlag. Även om en sådan allmän regel kan vara svår att tillämpa, skulle den utgöra en viss säkerhet för att en företagare icke utan ersättning avhändes sina rättigheter.

Beträffande företag i kungsådra, med eller utan nyprövning, kan såsom tidigare nämnts reglerna om omprövning och ersättningsfritt vatten medföra, att flera allmänna intressen än enligt gällande vattenlag får fritt vatten. Dock skall enligt Vattenlagsutredningens förslag det fria vattnet principiellt begränsas till 1/20 under det att kungsådrans fria vatten enligt gällande lag principiellt uppgår till 1/3. Möjligen kan det påstås att utvidgning av de allmänna intressena, som kan få fritt vatten, uppväges av begränsningen av kvantiteten. I det enstaka fallet förhåller det sig emellertid knappast på sådant sätt.

Det är därför fullt motiverat att de föreslagna reglerna kompletteras med en liknande bestämmelse om ersättning som den ovan angivna, nämligen att ersättning skall utgå med beaktande av de nu gällande kungsådrebestämmelserna, såvida detta medför högre ersättning än enligt de nya reglerna.

LRF: Såvitt gäller nytillkomna företag torde den lämpligaste utvägen vara den, att jordbruksbevattningen infogas bland de intressen som har rätt att kräva avstående av vatten från andra utan skyldighet att utge ersättning. Bland de priviligierade intressena – i förslagets 10 kap. 12 § angivna som allmänt fiskeintresse, allmän farled, allmän hamn, allmän flottled eller hälsovården – bör följaktligen enligt förbundets mening ingå även bevattning för jordbruksändamål. Därmed får man en anknytning till nuvarande vattenlags bestämmelse i 1 kap. 6 §. Den omständigheten att bevattning enligt denna regel möjligen inte avser bevattning med dagens teknik bör inte tillmätas någon betydelse. Vattenlagstiftningen måste vara så utformad, att bevattningstekniken inte stoppas eller försvåras i sin utveckling, när fråga om rätt till bevattningsvatten prövas.

Även om förslaget utformas på sätt förbundet nu angivit, är emellertid problemen ej lösta. Vattenlagsförslaget bygger nämligen på den principen att frågan om avstående av vatten skall avgöras vid omprövningstidens utgång. Vid större vattenföretag kan omprövningstidpunkten ligga långt i framtiden. Under den tidsrymd, varunder ett företag skall få utnyttja sitt lovgivna tillstånd, kan andra intressen inte påfordra ändringar utan skyldighet att utge ersättning. Förbundet hävdar att rättskraften visserligen bör respekteras, men detta bör ej nödvändigtvis medföra att reglerna blir alltför stelbenta. Svårighet uppkommer emellertid att lösa problemen. En tänkbar utväg kan vara att utvidga möjligheterna till omprövning enligt 15 kap. 13 § i förslaget på så sätt att vid väsentliga ändringar – och då ej endast såvitt avser ändringar i vattenförhållandena utan även annars då nya behov uppkommer – omprövning kan ske till förmån för de privilegierade intressena bland vilka skall ingå bevattningsintresset. Hur mycket vatten en tillståndshavare skall vara skyldig att avstå bör lämpligen regleras på sätt angivits i förslaget 15 kap. 13 § andra stycket. Vid omprövning bör därför ej kunna föreskrivas sådana nya eller ändrade villkor att ändamålet med företaget inte kan tillgodoses eller dess förutsättningar rubbas avsevärt.

Eftersom förslaget innehåller den regeln att uttag av såväl yt- som grundvatten skall anmälas och att vederbörande myndighet skall tilläggas rätt att föreskriva skyldighet att söka tillstånd, bör det bli möjligt att då det gäller vattentäkter vid en lämplig tidpunkt föranstalta om omprövning. Man når då den fördelen att flera ansökningar kan prövas i ett sammanhang. Vad nu sagts bör enligt förbundets uppfattning gälla alla vattenföretag, varmed följer att även tillstånd till vattentäkter kan omprövas.

De vattenföretag som tillståndsprövats före nya vattenlagens ikraftträdande har i regel lämnats tillstånd för all framtid. I förslaget till lag om införande av nya vattenlagen har i §§ 17 och 18 reglerats de frågor som skall gälla för äldre företag. Såsom utredningen angivit har motsatsförhållanden redan uppkommit mellan kraftintresset och bevattningsintresset bl. a. i Tidan. Som förbundet tidigare anfört har samma förhållanden inträtt i Motala ström. De vattenmängder som här uttas av bevattningsintressena är i förhållande till de framrinnande vattenmängderna relativt obetydliga, varför kraftverksföretagen ej bör ha rätt till ersättning. I andra mindre vattendrag kan emellertid vattenbortledning få större betydelse.

Förbundets mening är den att bevattningsintresset skulle kunna tillgodoses genom omprövning på sätt tidigare angivits för nya företag, dvs. omprövning under gällande tillståndstid vid väsentligt ändrade förhållanden. För att uppnå detta syfte bör därför i de särskilda övergångsbestämmelserna i 18 § sista stycket anges att de väsentliga ändringarna inte behöver ha skett efter nya vattenlagens ikraftträdande utan även dessförinnan.

Sammanfattningsvis vill LRF framhålla, att intrång i gällande vattenrätt till förmån för bevattningsändamål är befogad ur såväl konsument- som jordbrukssynpunkt. Intrångsmöjligheten bör emellertid inte begränsas till privatägd vattenrätt eller motsvarande. Den bör även kunna tillämpas mot staten samt mot kommuner. Såväl stat som kommun får därvid på vanligt sätt uppträda som sakägare i ansökningsmål. I ett av förbundet känt fall har problem uppstått mellan bevattningsintressenter och en kommun om vattenuttag från kommunägd fastighet. Enligt gällande regler kan kommuner hindra ett vattenuttag utan att det sker någon vattenrättslig prövning. Det av utredningen föreslagna rättsskyddet för den upplåtande fastigheten anser förbundet vara betryggande.

Näringslivets byggnadsdelegation: 1. Investeringsskydd, rörlighet, kostnad. Då det gäller omprövning till förmån för s. k. allmänna intressen förtjänar åtminstone definitionsmässigt klargöras, att reglerna sakligt sett behandlar två olika problem.

Det ena hänger samman med investeringsskyddets utformning och innebörd. Skulle den genom rättskraftsprincipen gällande skyddsverkan för tillståndsgivna företag betyda, att man över huvud taget inte skulle få rättsligt förändra förhållandena för äldre företag, skulle detta givetvis betyda en orörlighet för utvecklingen som vore mycket hämmande. Självklart skulle en sådan ordning knappast kunna försvaras någon längre tid. Nuvarande vattenlag – och förslaget i betänkandet då det gäller investeringsskydd för medgivna företag innehåller ingen principiell förändring av detta – utgår emellertid från att andra vattenrättsligt medgivna företag kan uppträda som sökande för att uppnå förändringar. Till exempel ifråga om vattenhushållning kan ett kraftverksföretag som kan påvisa föreskriven ökad båtnad genomföra detta, även om det betyder förändringar och nackdelar för tidigare tillståndsgivna företag. För sådana intrång utgår emellertid ersättning som kompenserar äldre företag och på så sätt utgör en del av kostnaden för det nya sökandeföretaget.

Några särskilda omprövningsregler skulle från denna synpunkt ej vara behövliga, om nämligen motstående intressen – bl. a. så kallade allmänna intressen – kan behandlas och uppträda som sökandeföretag från rättslig synpunkt. Så är ju t. ex. också fallet då det gäller flottled – eller farledsföretag med flera s. k. allmänna intressen. Med en väl avvägd utformning av reglerna för vattenrättsligt medgivna företag skulle således särskilda omprövningsregler till förmån för s. k. allmänna intressen tekniskt sett kunna undvaras, om syftet enbart vore att uppnå en rörlighet och möjlighet till förändring mot ersättning till äldre företag, då dessa åsamkas förluster.

Omprövningsreglerna behandlar emellertid också, som tidigare antytt, samtidigt även ett problem med annan innebörd – och det är tänkbart att dessa skilda syften inte helt hållits isär vare sig i den nuvarande vattenlagen eller utredningsförslaget – nämligen möjligheterna att uppnå en förändring ersättningsfritt eller till begränsad kostnad för ett s. k. allmänt intresse. Denna fråga gäller således i princip en form av gynnande på äldre företags bekostnad av en senare sökande som kan åberopa bl. a. vissa angivna s. k. allmänna intressen. Det förtjänar framhållas, att denna ordning inte från samhällsekonomisk synpunkt betyder att de allmänna intressena kan tillgodoses utan kostnad. I stället betyder omprövningsreglerna en särskild form av kostnadsfördelning – nämligen att äldre tillståndsgivna företag helt eller delvis också får bekosta förändringen. Skulle t. ex. i drift varande kraftverksproduktion uppoffras, betyder detta självfallet från nationalekonomisk synpunkt en ekonomisk förlust, oavsett om den ersätts på ett synligt sätt eller ej av det motstående intresse som uppnår en förändring av detta slag.

2. Förändring med hänsyn till företagarintresse. Omprövningsreglernas karaktär av ekonomiskt stöd för motstående s. k. allmänna intressen betyder, att det uppstår en kostnad inte bara för samhället utan också för det berörda, t. ex. enskilda kraftverksföretaget. I den utsträckning som en förlust inte ersätts, får den bäras som en kostnad av företaget. Omprövningsreglerna betyder att sådana förluster kan uppstå på ett olikformigt sätt, nämligen i det fallet motstående sökandeintresse uppträder som kan göra gällande de särskilda regler som gäller för s. k. allmänna intressen enligt omprövningsbestämmelserna. Omprövningsreglerna tar hänsyn till

denna olägenhet från likabehandlingssynpunkt och föreskriver, som framgått, vissa marginaler för ersättningsfria förändringar – jfr härtill särskilt förslaget 10: 11–15. Hänsynstaganden skall vidare ske genom särskild intresseavvägning, som kan betyda jämkningar i det allmänna sökandeintressets anspråk – jfr särskilt förslaget 15: 13 st. 2. För vissa ansökningar om omprövning gäller också karensperioder genom tidsfrister till skydd för äldre företag – jfr 15: 13 st. 1. Uppoffringarna kan också variera med tiden, beroende på när ett motstående s. k. allmänt intresse uppträder som sökandeföretag – jfr härtill särskilt 10: 12 sista stycket, samt 10: 15. De ersättningsfria anspråkens omfattning kan också växla på ett svårbedömbart sätt, beroende på hur den skälighetsprövning utfaller, som skall företas bl. a. från ekonomiska och andra utgångspunkter – jfr härtill särskilt 10: 12.

Som framgår av det sagda uppkommer därför en avsevärd osäkerhet för företagarintresset, då det gäller omfattningen av de avbräck som kan uppstå till följd av omprövningsreglerna. Reglerna innebär vidare att det uppkommer påfallande begränsningar i efterlevnaden av ett likformighetskrav då det gäller de uppoffringar för företagarintresset, som kan rymmas inom omprövningsreglerna. Viss risk finns i själva verket att omprövningsreglerna kan leda till ekonomiskt sett mycket olika resultat. Det är nämligen helt klart, att förlusterna kan bli betydande om marginalerna – 20 % av produktionsvärdet är tänkbart – utnyttjas fullt ut. Som resurstillgång för motstående s. k. allmänna sökandeintressen betyder alltså omprövningsreglerna ett osäkerhetsmoment, som i vissa fall kan bli till en kännbar nackdel för tillståndsgivna företagarintressen. Denna osäkerhetsfaktor påverkar också i sin tur företagarintressets finansieringsmöjligheter, eftersom reguljära kreditgivare – åtminstone till dess erfarenheter vunnits om omprövningens räckvidd och vilka risker som är förknippade med den – sannolikt måste begränsa sin kreditgivning på ett sätt som tar hänsyn till dessa riskmoment.

3. Omprövning med hänsyn till motstående intresse. Som tidigare framgått kan motstående vattenrättsliga företagarintressen uppnå en förändring av tidigare medgivna vattenföretag (byggnader i vatten eller vattenregleringar exempelvis) efter ansökan enligt vattenlagen mot ersättning förutsatt att föreskriven intresseövervikt föreligger. Ersättningen för de nackdelar som kan uppstå för tidigare medgivna företag utgör härvid en kostnad för det nya företaget och en förutsättning för tillåtlighetsprövningen är bl. a., att det nya företaget uppvisar sådan båtnad, att det bl. a kan bära dessa kostnader – jfr härtill bl. a. 15: 19, då det gäller vattenhushållning för att bättre utnyttja vattenkraften i fallsträcka samt 2: 15 st. 2, 2: 16, 3: 4 samt 10: 1 i förslaget.

För sådana sökandeföretag, som enligt omprövningsreglerna kan åberopa särskilt angivna s. k. allmänna intressen föreligger emellertid som nämnt också en möjlighet att uppnå förändring i tidigare medgivna företag mot begränsad ersättning eventuellt ersättningsfritt. I princip betyder detta, som likaså framgått, att dessa företag får sin verksamhet helt eller delvis tillgodosedd genom uppoffring från förut tillståndsgivna företag. Som resurstillgång för dylika företag betyder emellertid denna princip om ersättningsfri uppoffring en betydande osäkerhet. Vilka uppoffringar som ett tidigare tillståndsgivet företagarintresse behöver göra är som framgått av föregående avsnitt mycket svårbedömt. Omvänt betyder detta givetvis, att ett senare uppträdande s. k. allmänt intresse inte heller har särskilt stora möjligheter att på förhand bedöma hur pass mycket det ansökta

företaget kan bekostas genom ersättningsfria tillskott från äldre företag. Dessa osäkerhetsmoment då det gäller tillgängliga resurser är å andra sidan ofrånkomliga med denna metod. Måhända kan också varje bidrag uppfattas som en fördel för motstående intressen, som helt saknar egna ekonomiska resurser. Från rationell synpunkt torde likväl en sådan behandling av resursfrågorna för berörda allmänna intressen te sig mindre tillfredsställande. Exempelvis ter det sig mest som en slump om de ersättningsfria marginalerna uttömts av andra s. k. allmänna intressen tidigare eller inte. Ju frekventare de allmänna intressena är – t. ex. i ett känsligt område – desto osäkrare måste det bli hur ersättningsfrihet som eventuell tillgång kan utnyttjas. Medan tidigt framträdande allmänna intressen måhända blir helt tillgodosedda, skulle senare uppträdande intressen eventuellt kunna bli helt lottlösa. Principen betyder med andra ord en viss godtycklighet också de allmänna intressena inbördes. Invändningar mot detta sätt att bekosta allmänna intressen kan måhända också resas från prioriteringssynpunkt, i varje fall fördelas resurserna inte på sedvanligt sätt genom någon budgetreglering eller dylik prövning från det allmännas sida i fråga om vilket utrymme som skall tilldelas skilda allmänna intressen av detta slag.

Det finns därför anledning fråga sig, om den ersättningsfria omprövningen är en rationell fördelningsmetod. Detta gäller särskilt, om berörda allmänna intressen inte är medellösa utan själva kan betraktas som ekonomiska företag, jämförbara med företagarintressen. Detta torde exempelvis normalt sett vara fallet med exempelvis sådana allmänna intressen som flottled, farled eller markavvattningsföretag etc. I dessa fall torde möjligheten att uppnå en förändring sannolikt framstå som det väsentligaste, inte resursfrågan. Dessa synpunkter torde för övrigt också gälla åtskilliga miljövårdsintressen, exempelvis avledande av avloppsvatten t. ex. till förmån för en industri.

Enligt delegationens uppfattning förtjänar de problem, som på här antytt sätt är förknippade med omprövningsinstitutet ytterligare överväganden. Hur omprövningsregler i praktiken kommer att fungera från allmän synpunkt är nämligen praktiskt taget oprövat, beroende på att praktiska erfarenheter knappast finns av vattenlagens nuvarande omprövningsregler.

4. Omprövning, rörlighet med finansiering av allmänna intressen som företagarintresse. Som nyss påvisats torde ersättningsfri reglering som metod att bekosta motstående allmänna intressen vara förenat med vissa nackdelar, bl. a. då det gäller de berörda allmänna intressenas inbördes prioritering. Från allmän synpunkt kan därför ifrågasättas, om inte möjligheten att uppnå förändring är det väsentligaste, och att en finansiering på reguljärt sätt med anslagsgivning vore att föredra. Att på detta sätt behandla de allmänna intressena som ett företagarintresse, finansierat med allmänna medel, ter sig i varje fall som en sannolikt mer rationell metod i fråga om sådana sökandeföretag som själva är av ekonomisk natur, t. ex. farleds- och flottledsföretag. Det förtjänar framhållas, att ett sådant synsätt också är ägnat att underlätta intresseavvägningen i dessa fall, eftersom nackdelarna för tidigare medgivna företagarintressen är en minuspost, som i alla händelser skall uppskattas. Ekonomiska intressen emellan synes heller inga avgörande invändningar finnas mot att förluster av detta slag också ersätts.

För andra motstående intressen – t. ex. fiske eller naturvård – torde invändningarna mot ersättningsfrihet som resurstillgång främst gälla den inbördes prioriteringen och osäkerheter om tillgängligt utrymme. En medelstilldelning via samhällets budget borde i varje fall erbjudas större

säkerhet och utrymme för en rationell avvägning. Men också andra synpunkter kan anföras till förmån för en synlig finansiering över samhällets budget i stället för ersättningsfri reglering. Med budgetfinansiering behandlas fredningsintressena själva som ett företagarintresse, som nedlägger kostnader för sina åtgärder. Dessa kan därmed fortsättningsvis betraktas som investeringar, som kan uppskattas till sitt värde och ersättas. I områden med frekventa konflikter kan detta tjäna som ett skydd för intressena och underlätta intresseavvägningen vid en eventuellt framtida omprövning. Ersättningsfria intresseavvägningar utgör naturligen också en risk för skyddsintressena vid eventuellt framtida omprövningar. Att detta inte är en enbart hypotetisk eventualitet, visar kanske särskilt erfarenheterna från behandlingen av Stora Sjöfallets nationalpark. Här infördes redan tidigt den mest långtgående formen för naturskydd – nationalparksförordnande – som kräver riksdagens medverkan vid omprövningen. Som bekant har nationalparksskyddet i detta fall successivt upphävts genom ett mycket stort antal omprövningsbeslut från riksdagens sida. Ersättningsfri reglering är således inte problemfri heller ur fredningsintressenas synpunkt. En ordning med ekonomisk uppskattning av uppoffringar skilda intressen emellan, där så är möjligt, kan därför också ur fredningsintressenas synpunkt vara att föredra.

5. Omprövningsreglernas utformning. Som tidigare framhållits har vi f. n. knappast någon erfarenhet av hur omprövningsregler med ersättningsfri reglering av företagarintresset kan komma att verka på detta område. Det finns därför särskild anledning överväga vad man från allmän synpunkt egentligen vill uppnå – möjlighet till förändring över huvud taget eller en metod att täcka kostnader för vissa intressen med därav följande, i viss mån irrationella konsekvenser. Förutsatt att principen om ersättningsfri omreglering skall bestå enligt förslagets utgångspunkter, förtjänar emellertid också reglernas utformning att övervägas ytterligare.

Att vissa särskilt nämnda allmänna intressen gynnas med ersättningsfri omreglering innebär självfallet vissa avgränsningsproblem. Bortsett härifrån kan emellertid diskuteras, om den särskilda reglering av vissa omprövningsfrågor till förmån för fiskeintresse, som föreskrivs i 15:14, avviker så pass mycket att det behövs en särskild bestämmelse och om inte de allmänna bestämmelserna i 15:13 borde räcka också för tillämpningen av dessa frågor. – – –

Genom att vissa företag – bl. a. vattenavledning – kan förvägras permanent skydd enligt 15:11 uppkommer vidare också frågan, om inte den totala ersättningsfria omreglering som på så sätt kan uppnås för motstående intressen, åtminstone bör vara förenad med det utrymme för hänsynstagande och intresseavvägning som föreskrivs i de allmänna omprövningsreglerna enligt 15:13. Rationella skäl talar i varje fall för detta och ett klargörande behövs på denna punkt.

Ifråga om vattenavledning till förmån för kraftverk bör med hänsyn till att kraftverket inte kan fungera utan vattenavledning gälla att sökanden skall ha samma säkerhet till vattenavledningen som till anläggningen. Vattenöverledningar av detta slag bör därför överföras till 15:12.

Med tanke på den osäkerhet som inte kan undgås för företagarintresset genom regler om ersättningsfri omprövning förtjänar enligt delegationens uppfattning även övervägas, om inte mer enhetliga regler vore att föredra, särskilt då det gäller tidsfristerna för omprövning. Med hänsyn till att vattenkraftverk finansieras genom obligationslån, bör för sådana kraftverk fastställas en omprövningsfri tid av minst 30 år motsvarande löptiden för

ett obligationslån, 20 år, och en i praktiken oftast erforderlig ytterligare belåningstid av 10 år. Detta är väsentligt för långivarnas säkerhet och därmed för möjligheten att utbjuda kraftverksobligationslån. Vissa paralleller finns här med det investeringsskydd, som tomträttsreglerna innehåller då det gäller fastighetsinvesteringar.

6. Övervägande. Enligt delegationens uppfattning förtjänar syftet med omprövningsinstitutet analyseras ytterligare. Särskilt borde klargöras, om huvudsyftet från allmän synpunkt är att uppnå förändring av tidigare medgivna förhållanden eller om avsikten främst är att bekosta vissa s. k. allmänna intressen med ersättningsfri förändring på ett tämligen svåröverskådligt sätt.

Utformningen av omprövningsreglerna förtjänar också granskas från redaktionell synpunkt. En större enhetlighet vore eftersträvansvärd, eventuellt så att omprövningstillfällena på samma sätt som för närvarande i vattenlagen eller på med tomträttsinstitutet likartat sätt anpassas till behovet av säkerhet i kreditgivningen.

Svenska flottledsförbundet: Förbundet har ingen erinran mot utredningens förslag att de nuvarande reglerna om kungsådra och nyprövning ersättes med nya regler angående omprövning samt finner föreslagna omprövningsregler väl avvägda.

Jokkmokks kommun: Visserligen synes de nya reglerna ändamålsenliga. Som ovan antytts har dock "allmänna intressen" benägenheten tolkas så att riksbehov tillgodoses utan ersättning till drabbad kommun. Som ytterligare exempel kan anföras Statens Naturvårdsverks förslag beträffande den fysiska riksplaneringen om ett 10-årigt skogsavverkningsförbud. Utan tal om ersättning till den drabbade bygden kan förutsättningarna för livsbetingelserna tydligen förändras. Ett klarläggande av att allmänna intresset ej får omöjliggöra respektive bygds intressen utan ersättning bör således införas även i den eventuella nya vattenlagen.

Sveriges fritidsfiskares riksförbund: Vattenlagsutredningen förordar att de nya omprövningsreglerna skall bli tillämpliga också på äldre företag.

Det är ur fiskets synpunkt synnerligen angeläget att få till stånd en omprövning beträffande företag som tillkommit under en tid när fiskefrågorna inte tillmättes någon större betydelse och som av den anledningen inte heller ådömts några skyldigheter för att kompensera skada på fisket. Det är därför av största vikt att utredningens förslag i denna del genomförs.

Sydkraft Aktiebolag: Eftersom betänkandet under rubriken "Omprövning av äldre vattenföretag" som exempel på föreliggande behov av omprövning, främst för att tillgodose fiskeintresset, nämner vattenföretag i bland annat Ronnebyån och Helgeån samt korttidsregleringen vid Laholmsfallet i Lagan, vill Sydkraft i egenskap av vattenkraftsintressent i dessa vattendrag framhålla följande.

Med tillgodoseendet av fiskeintresset torde i förevarande sammanhang avses vandringsfisk.

De av kammarkollegiet och naturvårdsverket anförda exemplen är enligt Sydkrafts uppfattning mycket illa valda. Detta kan endast förklaras med bristande kunskap om de faktiska förhållandena i aktuella vattendrag. Förhållandena kan i korthet beskrivas enligt följande.

Ronnebyån är till den del ån flyter fram genom Blekinge praktiskt taget helt utbyggd genom åtta kraftstationer med olika ägare. Några reproduktionsområden för lax eller öring finns ej kvar. Rätt till nolltappning föreligger på hela den aktuella sträckan. Utmed ån finns, i såväl Blekinge- som

Smålandsdelen, ett flertal industrier och samhällen som använder ån som recipient. Föroreningssituationen har tidigare varit mycket besvärande, men en märkbar förbättring har på grund av vidtagna reningsåtgärder inträtt under senare år. Laxfiske torde ej ha förekommit i ån, i varje fall icke under detta sekel. Ett tillskapande idag av ett laxfiske i ån torde, under förutsättning att vattenkvalitén blir godtagbar, kräva att kraftstationerna utrives, vilket väl knappast kan ha varit kammarkollegiets avsikt. Enbart ett ändrat tappningsförfarande i stationerna lär inte främja laxens möjligheter att gå upp i ån.

Helgeåns vatten- och utbyggnadssituation är ungefär densamma som för Ronnebyån. En väsentlig skillnad är emellertid att nedströms det nedersta kraftverket ån på en lång sträcka, ca 32 km, flyter fram i praktiskt taget havsnivå och genom två större, starkt igenvuxna sjöar, Araslövssjön och Hammarsjön. Försöksutsättningar med laxsmolt har visat att dessa sjöar med sin rovfisk är effektiva hinder för laxreproduktionen. Någon laxuppgång i ån förekommer ej. Liksom i Ronnebyån kan en ändrad vattenföring i kraftverken ej påverka laxfisket.

Lagan och Laholmsfallet. Tack vare den laxodling Sydkraft frivilligt, dvs. utan särskilt åläggande i dom eller annorledes, bedriver vid Laholm har laxbeståndet i Lagan nedströms Laholms kraftverk kunnat bibehållas. Laxodlingen bidrar även till ett lönande kustfiske. Före kraftverkens tillkomst kunde laxen ta sig upp längst till Karseforsfallen, ca 5 km uppströms Laholmsfallet. De relativt begränsade, tidigare reproduktionsområdena är numera helt överdämda. Dessa förhållanden lär därför icke heller kunna påverkas genom en ändring i nuvarande rätt till nolltappning.

5.5 Omprövning på begäran av tillståndshavare m. fl.

Svea hovrätt: 15 kap. 19 §. Begärs ändring för bättre utnyttjande av vattenkraft bör de allmänna tillåtlighetsreglerna tillämpas och inte bestämmelserna angående omprövning i 13 § (jfr af Klintberg s. 148). – Sista meningen i första stycket synes överflödig.

15 kap. 20 §. Vid omprövning till förmån för enskilt intresse torde någon reducering enligt 10 kap. 12 § VLF av tillståndshavaren enligt 11 § samma kapitel tillkommande ersättning ej ifrågakomma. Det hade under sådana omständigheter varit av värde med en närmare analys av skillnaden mellan omprövning enligt VLF och den jämkning av meddelat tillstånd mot ersättning, som en tillståndshavare måste underkasta sig vid tillkomsten av ett konkurrerande vattenföretag.

Hovrätten för Nedre Norrland: Enskilda intressen borde beredas möjligheter att påkalla omprövning i vidare omfattning än vad föreslagna bestämmelser medger.

Lantbruksnämnden i Malmöhus län: En intressant nyhet i lagförslaget är möjligheten för koncessionsnämnden att fastställa ändrade eller nya bestämmelser om innehållande eller tappning av vatten. Sådan ändring av tappningsplan kan förväntas bli av särskilt intresse för bevattningsintressenterna i vissa vattensystem.

VASO: Hänvisningen i 15 kap. 19 § sista stycket till 13 § andra stycket torde vara riktig för det fall att ansökan göres av annan än den som vill bättre utnyttja vattenkraften i fallsträcka som tillkommer honom. Om ansökan göres för bättre utnyttjande av vattenkraft bör prövningen inte vara bunden av 13 § andra stycket.

Näringslivets byggnadsdelegation: I 15: 19 föreskrivs bl. a. att vattenhushållningsbestämmelser kan förändras på begäran av kraftverksintressen för bättre utnyttjande av vattenkraften i en fallsträcka. Omnämnandet av detta intresse ter sig diskutabelt i detta sammanhang, eftersom det torde stå klart att ett företagarintresse av detta slag kan uppnå nödvändiga förändringar med stöd av de allmänna tillåtlighetsreglerna i vattenlagen. Omnämnandet i detta sammanhang tillsammans med intressen som kan uppnå ersättningsfri omreglering skapar snarast viss oklarhet, eftersom det inte är avsikten att dessa vattenrättsliga företagarintressen skall uppnå någon ersättningsfri omreglering -- jfr 10: 12 samt bl. a. 2: 15 st. 2, 2: 16, 10: 1.

Att en särskild omprövningsregel upptas i 10: 15 – ersättningskapitlet – medan omprövning i övrigt regleras i 15 kap. kan vidare leda till vissa oklarheter. Viktiga intresseavvägningsregler finns beskrivna i 15: 13, då det gäller omprövningsinstitutet. Dessa bör självfallet också gälla omprövning med stöd av 10: 15. Att bestämmelsen återfinns i 10 kap. skulle emellertid mot den förmodade avsikten kunna tolkas så, att intresseavvägningsreglerna i 15 kap. inte skulle gälla. Denna oklarhet bör undanröjas.

5.6 Återkallelse av tillstånd m. m

Svea hovrätt: Enligt motiven står det sökanden fritt att inte begagna sig av erhållet tillstånd, vilket också är fallet enligt gällande rätt. Detta kan emellertid medföra att en sökande, som uppenbart icke tänker utnyttja sitt tillstånd, kan hindra annan från att få tillstånd till vattenföretag under hela byggnadstiden. Problem av detta slag har uppkommit i torrläggningsmål. Det synes lämpligt att den som på detta sätt hindras av ett gällande, ej utnyttjat tillstånd efter förslagsvis halva byggnadstidens förlopp hos fastighetsdomsolen kan utverka att tillståndet förklaras förfallet. – – –

Det föreslagna 15 kap. 15 § andra stycket saknar motsvarighet i VL, även om de med en vattenbyggnad förenade servitutsrättigheterna enligt gällande rätt ansetts förfallna, om byggnaden en längre tid varit övergiven. Frågan har emellertid hittills aktualiserats vid få tillfällen och domstolarna har varit ytterst obenägna att anse en vattenbyggnad övergiven (jfr af Klintberg s. 156). En större utbyggnad av s. k. minikraftverk, som företrädesvis skall förläggas i anslutning till gamla dammar, och den av utredningen föreslagna intensifierade kontrollen av äldre vattenbyggnader kan medföra att frågan i framtiden oftare än hittills kommer att bli aktuell. – Enligt hovrättens mening är frågor om förverkande av tillstånd enligt denna paragraf av sådan art att de bör underkastas judiciell prövning och de bör därför behandlas i fastighetsdomstol i form av stämningsmål. Det synes befogat att vid sidan av kammarkollegiet bereda enskilda möjlighet att väcka talan. I samband därmed bör fastighetsdomstolen även äga rätt upptaga frågor enligt 16 §.

Det torde i många fall stöta på betydande svårigheter att avgöra om ett företag övergivits, medan det faller sig betydligt lättare att fastställa att ett tillstånd icke utnyttjats under viss längre tid. En enklare reglering skulle således vara att uppställa endast den sistnämnda grunden för förverkande av tillståndet, i synnerhet om man redan i lagtexten anger den tidrymd – förslagsvis 25 år – under vilken anläggningen ej skall ha nyttjats för att ett förverkandeyrkande skall kunna bifallas. Intresset av att bibehålla övergivandet som självständig grund för förverkande redan före utgången av ifrågavarande tidrymd synes vara ringa.

Hovrätten för Nedre Norrland: Bestämmelsen i 15 § om förbud mot fortsatt verksamhet har på s. 347 i betänkandet motiverats med användande av departementschefens ordalag i propositionen till ML såvitt gäller motsvarande bestämmelse (23 § ML). Utredningen har därvid inte berört frågan huruvida det kan finnas olikartade förhållanden som medför att man inte utan vidare kan överföra ML:s förbudsbestämmelse till VL-förslaget. Här synes därför föreligga ett "plagiat". Hovrätten har svårt att överblicka konsekvenserna härav. Det kan dock sägas ligga i sakens natur att miljöfarlig verksamhet måste kunna förbjudas medan däremot förbud mot fortsatt drift och handhavande av vissa större vattenföretag, exempelvis kraftverk och vattenregleringar, ter sig verklighetsfrämmande. Ifrågavarande bestämmelse bör således ses över. Man skulle därvid även kunna uppmärksamma frågan om förbudet överhuvudtaget har någon självständig betydelse vid sidan av förverkandebeslutet. Så blir emellertid fallet om – såsom utredningen föreslagit – straffansvar skall kunna inträda vid överträdelse av meddelat förbud.

Växjö tingsrätt: Tingsrätten instämmer i att bestämmelser erfordras som kan medföra att även ett vattenrättsligt tillstånd förklaras förfallet av tillståndsmyndigheten. För det fall kammarkollegiet tilläggs befogenhet att föra talan härom fordras emellertid att kollegiet visar en helt annan aktivitet än vad man hittills gjort, när det gällt att beivra avsteg från gällande tillstånd enligt VL.

Länsstyrelsen i Skaraborgs län: Länsstyrelsen anser förslaget om omprövning av meddelade beslut som den principiellt viktigaste nyheten i förslaget. Av andra stycket i det föreslagna lagrummet framgår dock inte om ändrad användning av ett vattenföretag inräknats bland de förutsättningar under vilka koncessionsnämnden kan vidtaga någon av de inledningsvis nämnda åtgärderna. Som exempel må nämnas att vattnet i en damm tillhörande en kvarnfastighet där rörelsen sedan länge nedlagts, numera används för bevattning av en fruktodling utan att det ändrade användningssättet föregåtts av någon form av prövning.

VASO: Vattenlagsutredningen föreslår (kap. 15 § 15) att ett tillstånd skall kunna förklaras förverkat, bl. a. när tillståndet icke utnyttjats under längre tid. Detta skulle även gälla äldre tillstånd av vattendomstol eller häradsrätt samt andra äldre dämningsrätter (övergångslagen § 17). Den föreslagna bestämmelsen kan uppenbarligen medföra rättsförluster, som kan representera ett avsevärt värde. Tillkomsten av ett minikraftverk kan t. ex. vara beroende av att ett gammalt tillstånd kan utnyttjas. En bestämmelse bör därför tillfogas att tillstånd icke får förklaras förverkat, om rättighetens innehavare gör troligt att rättigheten inom rimlig tid kommer att begagnas.

LRF: Utredningen har pekat på de olägenheter som kan förorsakas andra intressen genom att underhållet av ett vattenföretag allvarligt försummas eller osäkerhet råder huvuvida ett företag skall anses vara övergivet eller ej. Dessa förhållanden har beaktats i förslagets 15 kap. 15 §, enligt vilken bestämmelse ett tillstånd kan förklaras förverkat och verksamheten förbjudas. LRF har ej någon erinran mot denna saneringsbestämmelse, som är välbehövlig, men vill i sammanhanget peka på ett annat förhållande som även bör lösas genom någon form av omprövningsförfarande. Det finns idag ett flertal gamla dämningsrätter för olika ändamål som ej utnyttjats på lång tid. Befolkningen i området har anpassat sig till rådande förhållanden. När nu intresset för exempelvis minikraftverk börjat ta fart har intresset för att utnyttja dessa äldre tillstånd ökat. Enligt gällande praxis medför ett återupptagande av den gamla dämningen icke någon

skyldighet för tillståndshavaren att ersätta därvid uppkommande skador. Förbundet anser att det är mycket otillfredsställande att sådana allvarliga förändringar av sedan lång tid rådande vattenförhållanden får ske utan hänsyn till motstående intressen. I lagen bör, enligt LRFs mening, införas en bestämmelse om, att under lång tid ej utnyttjade dämningsrätter är förverkade.

6 Underhåll, tillsyn och utrivning

6.1 Underhåll och tillsyn

Svea hovrätt: Sverige har, med tanke på det stora antalet dammar i de många vattendragen, varit anmärkningsvärt förskonat från översvämningskatastrofer på grund av dammbrott. – Statens vattenfallsverk och Svenska kraftverksföreningens medlemmar tillämpar sedan länge vissa kontrollrutiner (s. 203). Det synes hovrätten angeläget att även fortsättningsvis utnyttja detta kontrollsystem, som torde omfatta alla större dammanläggningar och som, utan att medföra särskild kostnad för statsverket, får anses ha fungerat väl.

Vattenfallsverket och kraftverksföreningens största enskilda medlemmar har egna anställda med kompetens att kontrollera dammar, medan andra föreningsmedlemmar begagnar utomstående konsulter. Om offentlig tillsyn anses önskvärd i dessa fall bör den enligt hovrättens bedömning bestå i dels fastställande av erforderliga kontrollrutiner, dels avgörande av vilka företag som själva skall få kontrollera sina dammar och dels auktorisation av besiktningsmän.

Offentlig tillsyn av angiven beskaffenhet torde bäst utövas av en central beslutsinstans. En sådan instans med tillsynsuppgifter rörande större dammanläggningar är krigsskyddsnämnden för kraftanläggningar (SFS 1942: 335). Den består av lagfaren ordförande, en representant för försvarsstaben, en för civilförsvarsstyrelsen, en för vattenfallsverket och en för kommunala och enskilda kraftföretag (SFS 1944: 542). Nämnden arbetar utan fast anställd kanslipersonal och är därför en ringa ekonomisk belastning för statsverket samtidigt som den genom sin sammansättning förfogar över kvalificerad sakkunskap. Om den centrala övervakningen av dammarnas säkerhet begränsas till ovan angivna uppgifter – fastställande av rutiner samt meddelande av behörighet – torde tillsynen kunna utövas av en nämnd med lagfaren ordförande och representanter för vattenfallsverket samt kommunala och enskilda kraftföretag. Dessutom bör ingå representant för en eller flera statliga myndigheter med kompetens ifråga om vattenbyggnad. Eftersom såväl krigsskyddsnämnden som den nu föreslagna nämnden skulle syssla med dammsäkerhet bör frågan om sammanslagning eller annan samordning övervägas.

Den föreslagna nämnden skulle få till uppgift att besluta om formerna för kontrollen. Dessutom bör garantier skapas för att den åsyftade kontrollen kommer till stånd, vilket lämpligen sker genom att dammägaren åläggs att med regelbundna intervaller tillställa länsstyrelsen en i behörig ordning upprättad kontroll- eller besiktningshandling. Om det av denna framgår att åtgärd erfordras, bör länsstyrelsen vaka över att dammägaren inom viss tid styrker att åtgärden utförts.

Vad nu sagts gäller i första hand de stora dammar som ägs av vattenfalls-

verket och kraftverksföreningens medlemmar, men även andra dammägare bör naturligtvis kunna utnyttja de auktoriserade besiktningsmännen.

De dammar som ej kontrolleras på auktoriserat sätt bör lämpligen kontrolleras av länsstyrelsens egna tjänstemän eller genom utnyttjande av t. ex. lantbruksnämndernas vattenbyggnadstekniska erfarenhet. I mera svårbedömda fall bör, om så erfordras, även länsstyrelsen kunna utnyttja auktoriserad besiktningsman eller eventuellt ålägga dammägaren att ingiva en av sådan besiktningsman utfärdad kontrollhandling.

Det föreslagna kontrollsystemet fordrar att länsstyrelserna för register över de dammar som måste underhållas av hänsyn till allmänna och enskilda intressen. Hovrätten vill emellertid i detta sammanhang framhålla att dammbrott i många fall – t. ex. vid ett litet magasin omedelbart uppströms en större sjö – ofta är utan betydelse. I sådana fall behövs självfallet ingen kontroll.

Det nu föreslagna förfarandet med en central nämnd och auktoriserade besiktningsmän bör möjliggöra en mera likformig och tekniskt bättre kontroll än kontroll enligt utredningens förslag med hela ansvaret lagt på länsstyrelserna, vilkas tjänstemän i de flesta fall skulle få alltför liten erfarenhet av dammsäkerhetsfrågor för att med rimlig snabbhet kunna bedöma tekniskt komplicerade fall.

Vad hovrätten anfört i det föregående rör anläggningar av dämmande karaktär. Utredningen föreslår att den offentliga tillsynen även skall omfatta övriga vattenföretag. Erfarenheten visar dock icke att en så omfattande tillsyn är erforderlig. En stor andel av alla vattenföretag står f. ö. redan under tillsyn av offentliga myndigheter såsom byggnads- och hälsovårdsnämnder samt av statliga och kommunala organ såsom statens vägverk och kommunala hamnförvaltningar. Det kan befaras att kostnaderna för tillsynen icke skulle uppvägas av de därmed vunna fördelarna. Hovrätten avstyrker därför förslaget i vad det avser offentlig tillsyn av andra än sådana dämmande anläggningar som vid bristande underhåll kan skada allmän eller enskild rätt. Skulle emellertid 21 kap. 2 § 1 st. VLF godtas och alla vattenföretag ställas under tillsyn, bör dock tillsynen över markavvattningsföretag inte utövas av länsstyrelsen utan av lantbruksnämnden.

Utredningen anser (s. 206) det obehövligt att i VLF införa en motsvarighet till 13 kap. 3 och 4 §§ VL (besiktning på begäran av sakägare eller anläggningens ägare). Bestämmelserna har emellertid utnyttjats i ett flertal fall och sålunda fyllt ett behov som icke täcks av rättegångsbalkens allmänna bestämmelser om bevisning. Besiktningen har bl. a. ofta varit ett enkelt medel att för berörda personer dels klarlägga ett för dem dunkelt förhållande och dels upplysa dem om tänkbara åtgärder. Därigenom har många stämningsmål kunnat undvikas. Hovrätten förordar därför att en motsvarighet till dessa bestämmelser bibehålls i en ny vattenlag.

Hovrätten för Nedre Norrland: Det förmodas föreligga ett behov av lagstiftningsåtgärder för att bättre än för närvarande tillgodose rimliga krav på underhåll och säkerhet, åtminstone såvitt avser dammbyggnader och andra dämmande anordningar.

Det ligger i sakens natur att tillståndsmyndigheten ej kan åläggas någon mera ingående teknisk granskning vid prövningen av ansökan om tillstånd. Konsekvenserna av anläggningens utförande i vad avser hållfasthet, grundläggningsförhållanden o. dyl. torde i regel vara svåra eller rent av omöjliga att utreda på detta stadium. Företagaren har givetvis själv intresse av att säkerhetsaspekterna tillgodoses och från ansvaret härför kan han under inga förhållanden befrias. Det är emellertid önskvärt att tillstånds-

myndigheterna tillförs en enhetlig teknisk sakkunskap, vilket knappast kan förväntas bli fallet i det system för tillståndsprövning som utredningen föreslagit.

Hovrätten ansluter sig till uppfattningen att tillsyn ej erfordras under byggnadstiden.

För den säkerhetskontroll som fortsättningsvis kan behövas synes – utöver besiktning som föreskrivs av tillståndsmyndigheten – offentlig tillsyn i de av utredningen angivna hänseendena vara lämplig. Frågan är emellertid om tillsynsuppgifterna skall läggas på länsstyrelserna. Utredningen har funnit dessa uppgifter kunna fullgöras av den vattenbyggnadstekniska personal som föreslagits bli tillförd länsstyrelserna för tillståndsprövningen. Hovrätten finner att det i många fall är fråga om tillsyn av anläggningar som ej prövats av länsstyrelse, varför det troligen blir så att erforderlig teknisk kunskap ej finns tillgänglig inom länsstyrelserna. Alldeles oberoende av vilken utformning det framtida prövningssystemet kommer att få bör enligt hovrättens mening tillsynsuppgiften såvitt avser större dammanläggningar därför ej anförtros länsstyrelserna utan i stället förläggas till ett centralt organ med vattenbyggnadsteknisk erfarenhet. Tillsynen skulle då få formen av en central övervakning med avseende på större dammbyggnaders säkerhet. Övriga dämmande anläggningar skulle kunna tillses genom länsstyrelsernas försorg. Därvid skulle det centrala organet kunna tillhandagå med hållfasthetsberäkningar och annan teknisk utredning. Frågorna om en sådan myndighets organisation och förhållande till andra, nu fungerande kontrollorgan får närmare utredas. Offentlig tillsyn av annat än dammar och liknande vattenbyggnader är enligt hovrättens mening ej påkallad.

Luleå tingsrätt: Innan beslut fattas om offentlig tillsyn över vattenföretag bör en inventering av befintliga anläggningar utföras. Sedan kan med större säkerhet beräknas hur stor arbetsbelastning en fortlöpande tillsyn skulle medföra. Tingsrätten vill i detta sammanhang understryka vad utredningen anfört på sid. 206 att tillsynsmyndighets tillsynsuppgifter bör inskränkas såvitt avser dammanläggning som tillhör staten eller enskild som tillämpar kraftverksföreningens normer. I övrigt torde kunna förutsättas att behovet av regelbunden tillsyn från offentlig myndighet inte kommer att vara särskilt stort vad gäller anläggningar som väg- och järnvägsbroar samt hamnar, vilka regelbundet underhålls av ägaren.

I och för sig kan länsstyrelse utgöra lämplig myndighet att utöva offentlig tillsyn över vattenföretag. Utredningens förslag förutsätter emellertid att länsstyrelse är tillståndsmyndighet beträffande vissa vattenföretag och att tillsynsverksamheten läggs på länsstyrelsen bl. a. för att bereda dess vattenbyggnadstekniska personal full sysselsättning. Det kan sättas i fråga om man på det föreslagna sättet bör blanda samman tillståndsfrågor med frågor om tillsyn av efterlevnaden av samma tillstånd och av tillstånd av högre myndighet. Det förefaller också tveksamt om varje länsstyrelse kan företräda tillräcklig teknisk sakkunskap för de maktpåliggande uppgifter som tillsynen måste innefatta. Om som tingsrätten föreslår länsstyrelse inte blir tillståndsgivande myndighet måste – om inte tillsynsfunktionen skall ges åt endast ett starkt begränsat antal länsstyrelser för att bereda full sysselsättning åt erforderlig tillsynspersonal – någon annan lösning sökas. Om inte den av tingsrätten förordade inventeringen skulle utmärka ett alltför omfattande tillsynsbehov, förefaller en sådan lösning kunna vara att en central inspektionsmyndighet inrättas, möjligen genom ombildning av krigsskyddsnämnden.

Enligt tingsrättens uppfattning bör det även i fortsättningen finnas möjlighet att på begäran av sakägare eller anläggnings ägare förordna om besiktning motsvarande vad som nu gäller enligt 13 kap. 3 och 4 §§ vattenlagen. Om sådan opartisk besiktning göres kan nämligen onödig rättegång förhindras i det att parterna därigenom erhåller besked om anläggningens laglighet.

Umebygdens tingsrätt: Utredningen har utförligt behandlat frågan om tillsyn över vattenbyggnader för att motverka katastrofrisker till följd av bristfällig konstruktion eller eftersatt underhåll. Vad gäller konstruktion och utförande föreslås ingen ändring i nuvarande system, där granskning av det tekniska materialet sker hos tillståndsmyndigheten och den färdiga anläggningen besiktigas av särskilt förordnad besiktningsman. Däremot föreslås nu att länsstyrelsen skall utöva tillsyn över vattenföretag av alla kategorier, närmast för att kontrollera att bristande underhåll ej medför risker av allvarlig art. Tingsrätten ifrågasätter om detta är nödvändigt och lämpligt. När det gäller större dammar, som kan innebära egentliga katastrofrisker, konstaterar utredningen att tillsynen närmast bör bli av proformakaraktär, eftersom ägarnas egna rutiner för kontroll torde utgöra tillräckliga garantier från säkerhetssynpunkt. Om det rör sig om för svenska förhållanden mer ovanliga konstruktioner, t. ex. stora valvdammar, kan det eventuellt föreligga skäl för tillståndsmyndigheten att förordna särskild expert att utöva intermittent kontroll. Det kan inte vara vare sig ekonomiskt rimligt eller rekryteringsmässigt möjligt att förse varje länsstyrelse med högt kvalificerad teknisk expertis för sådana undantagsfall. En fortlöpande och systematisk kontroll av alla småanläggningar är onödig från risksynpunkt och inte värd sitt pris. Enbart den inventering och kartläggning av förhållandena i vattendrag och andra vattenområden, varom utredningen talar på sid. 206 m. kräver stora arbetsinsatser och därmed kostnader. De olägenheter och risker av mindre omfattning, som kan föreligga, kommer erfarenhetsmässigt till myndigheternas (kommuners, länsstyrelsers och, inte minst, vattendomstolarnas) kännedom genom anmälningar och förfrågningar från berörda personer. Viktigare synes vara att tillräckliga medel ställs till förfogande för en systematisk restaurering av småvattendrag. I Norrland finns en stor mängd bygdedammar, mestadels i nedlagda biflottleder, som i många fall fortfarande används av ortsbefolkningen utan särskilt tillstånd. Skogsvårdsstyrelserna, vilka regelmässigt har förordnande som förvaltare av nedlagda flottleder, och länsstyrelsernas naturvårdssektioner försöker, i mån av tillgängliga AMS-medel, rusta upp en del småvattendrag i fiskets och den övriga naturvårdens intresse. Eftersom de saknar såväl egen expertis som anslag till konsulter för nödvändig projektering, är dock resultatet hittills blygsamt. Kommunerna och arbetsmarknadsmyndigheterna får ofta bistå med erforderliga medel. Den förhoppning, som departementschefen uttalade i proposition 1969: 104 (sid. 38), att man för återställningsåtgärder i nedlagda flottleder i första hand skulle ta i anspråk behållning hos flottningsföreningarna, har inte på något sätt infriats. Eftersom förslaget om särskilda flottgodsavgifter för att finansiera återställningsåtgärder avvisades i propositionen, synes det böra ankomma på staten att ställa resurser till förfogande för restaurering av småvattendragen. En formell inventering och kontroll av dammarnas tillstånd tjänar inget syfte, om resurser saknas för meningsfulla åtgärder. Den föreslagna bestämmelsen i 2 kap. 13 § tredje stycket VL-förslaget om vitsord för förvaltare att begära tillstånd till återställningsåtgärder är också meningslös, om erforderliga medel för projektering och åtgärder inte ställs till förfogande.

Jämtbygdens tingsrätt: Tingsrätten anser att om det skall finnas någon möjlighet att i efterhand göra en sådan kontroll som utredningen synes avse så erfordras betydligt större resurser än vad utredningen synes förutsätta. För tillståndsmyndigheten kan det därför nog ej bli fråga om mer än att göra en översiktlig bedömning av den föreslagna konstruktionen av anläggningen i samband med tillståndsprövningen. Sedan arbetet färdigställts får sedan en besiktning av främst avbördningsanordningarna äga rum i ungefär den omfattning som för närvarande sker.

Tingsrätten tillstyrker utredningens förslag om regler för fortlöpande tillsyn över underhållet och handhavandet av ett vattenföretag och däri ingående anläggningar, vilken tillsyn bör utövas av offentlig myndighet. Tingsrätten vill emellertid ifrågasätta om ej större dammbyggnader bör kunna undantas med hänsyn till den kontroll som ändock torde äga rum beträffande dessa (s. 200).

När en erforderlig inventering har gjorts av i landet befintliga vattenbyggnader bör frågan hur själva tillsynen av dessa och av nya vattenbyggnader skall ordnas upptas till bedömning. Vem som skall handha denna fortlöpande tillsyn torde bl. a. bli beroende av hur pass omfattande tillsynen skall göras. Ställning härtill bör tas först sedan inventeringen slutförts.

Eftersom enligt förslaget någon ovillkorlig tillståndsplikt ej längre skall föreligga beträffande dammar (12 kap. 1 § 1 st., jämfört med 2 kap. 20 § 1 mom. 1 st. nuvarande vattenlag) ifrågasätts om ej anmälnings- eller registreringsskyldighet bör föreskrivas i sådana fall då tillståndsprövning ej sker.

Tingsrätten är på grund av det anförda ej beredd att nu tillstyrka utredningens förslag om länsstyrelserna som tillsynsmyndigheter.

Stockholms tingsrätt: I likhet med utredningen anser tingsrätten att det bör åligga tillståndsmyndigheten att granska ritningar rörande en anläggnings konstruktion, hållfasthet, avbördningsförmåga m. m. men denna granskning kan inte innebära någon garanti för att varje säkerhetsaspekt beaktas utan det slutliga ansvaret för att anläggningen byggs på ett betryggande sätt måste åvila den byggande, som vid detaljutformningen i samband med arbetenas utförande har att tillse att anläggningens säkerhet blir tillfredsställande. Detta bör gälla inte minst för de anordningar som vidtas under byggnadstiden (t. ex. fångdammar) som måste anpassas efter förhållandena under arbetets gång.

Tingsrätten har tidigare förordat att fristående prövningsmyndigheter inrättas. Om så blir fallet tillstyrker tingsrätten att länsstyrelserna blir tillsynsmyndigheter med skyldighet att kontrollera anläggningars utförande, underhåll och handhavande. Kontrollen bör huvudsakligen avse dammar och andra byggnader som vid bristande underhåll kan medföra skadeverkningar. Om däremot det av utredningen föreslagna prövningssystemet genomförs, avstyrker tingsrätten att tillsynsskyldigheten läggs på länsstyrelserna. Ett så uppbyggt system innebär i viss mån att länsstyrelsen skall kontrollera sig själv och ett sådant system kan inte vinna tilltro. Tillsynsorganet bör därför vara fristående från myndighet som har att pröva tillståndsfrågor. Om länsstyrelserna blir tillståndsmyndigheter förordar tingsrätten att tillsynsskyldigheten ordnas på annat sätt. I och för sig är det dock önskvärt att tillsynen ombesörjs av regionala organ och det bästa sättet att anordna tillsynen får man sannolikt om tillsynen utövas av länsstyrelserna, som därvid måste ha tekniskt kunnig personal i tillräcklig utsträckning.

Växjö tingsrätt: Agare till anläggning som ingår i vattenföretag skall självfallet vara skyldig att underhålla anläggningen så att fara för allmän och enskild rätt förebygges. Regeln bör gälla alla anläggningar. Regeln bör också kompletteras med bestämmelser som ger det allmänna ökade möjligheter att övervaka anläggningens konstruktion och att fortlöpande kontrollera dess underhåll och handhavande. Tillståndsmyndigheten skall dock enligt förslaget icke ha tillgång till fullständiga ritningar och annat material. Ändå åläggs myndigheten att i viss utsträckning granska tillgängliga ritningar m. m. samt att i blivande tillståndsbeslut intaga "erforderliga föreskrifter" rörande anläggningens konstruktion, hållfasthet och grundläggning m. m. Detta förefaller vara omöjligt utan tillgång till detaljerat material och blir under sådana förhållanden inte mer än ett slag i luften. Det blir ju ändock så som utredningen själv anför, att detaljutformningen även i fortsättningen kommer att överlämnas åt den byggande själv. Eftersom en anläggning icke är säkrare än vad dess svagaste länk tillåter synes det olämpligt vid angivna förhållanden att ålägga tillståndsmyndigheten skyldighet att i tillståndsbeslutet intaga "erforderliga föreskrifter". Det kan lätt komma att tolkas så att myndigheten har ansvaret för anläggningens säkerhet.

Den föreslagna ordningen, enligt vilken tillståndsmyndigheten har att bedöma anläggningens konstruktion m. m. samt kan förordna om erforderlig besiktning i efterhand, är enligt utredningens mening icke tillräcklig. Möjlighet att genom offentlig myndighet fortlöpande utöva tillsyn av underhållet bör dessutom skapas och i princip gälla för alla slags anläggningar. Samma är enligt utredningen förhållandet med tillsyn över att vattenföretag handhas enligt gällande bestämmelser. Tingsrätten kan hålla med om att detta vore värdefullt. Emellertid synes utredningen icke vara medveten om den stora arbetsmängd som behöver nedläggas för att systemet skall fungera tillfredsställande och icke stanna på papperet. Kvalificerad teknisk sakkunskap måste självfallet tillföras tillsynsorganen, vilka enligt förslaget skall utgöras av länsstyrelserna. Denna sakkunskap skall även ta befattning med länsstyrelsernas tillståndsgivande funktion, en uppgift som i tidigare sammanhang antagits bli mycket omfattande. Härtill kommer inventerings- och kartläggningsarbete beträffande befintliga anläggningar. Enligt tingsrättens bestämda uppfattning kommer alla dessa nya uppgifter att framtvinga en betydande utökning av personalen vid länsstyrelserna såväl med vattenrättslig och vattenbyggnadsteknisk sakkunskap som med kanslipersonal. Bortsett från att kostnaderna härför måste beaktas kan utredningens ställningstagande till frågan om tillsyn över vattenföretag anses medföra fördelar. Lämpligheten av att samma myndighet i åtskilliga fall kommer att ha hand om såväl tillståndsgivning som tillsyn måste dock ifrågasättas.

Enligt tingsrättens mening föreligger, med hänsyn till den blivande arbetsbelastningen inom länsstyrelserna i frågor av vattenrättslig karaktär, risk för att dessa myndigheters tillsynsuppgifter eftersättes, om inte uppgifterna anges i lagtext åtminstone i stora drag. Det lär ändock vara möjligt att bibehålla viss flexibilitet. Om emellertid resursutnyttjandet skall få fälla utslaget i tillsynsfrågor, uppstår lätt nog med den mycket begränsade personal, som enligt utredningens förslag skall tillföras länsstyrelserna, en benägenhet att icke ägna erforderlig uppmärksamhet åt tillsynen. Särskilt under uppbyggnadsskedet med omfattande inventering och kartläggning av redan befintliga vattenbyggnader blir risken för en överbelastning stor.

Bestämmelserna om besiktning och tillsyn medför att en motsvarighet

till gällande VL 13: 10 bör kunna undvaras. Däremot är vattendomstolen tveksam huruvida detsamma bör gälla VL 13: 3 och 4. Särskilt med hänsyn till sakägarna kan ifrågasättas om behov av motsvarighet till VL 13: 3 icke fortfarande föreligger.

Vänersborgs tingsrätt: Bestämmelser rörande underhåll har intagits i förslagets 20 kap. och angående tillsyn i dess 21 kap. I motiven till dessa bestämmelser har utredningen förordat, att tillståndsmyndighet vid sin prövning i viss utsträckning skall granska ritningar rörande anläggnings konstruktion och hållfasthet, grundläggning, utskovens avbördningsförmåga, krönhöjd, släntlutningar etc. samt intaga erforderliga föreskrifter i sådana hänseenden i tillståndsbeslutet. I detta skall också om så erfordras föreskrivas besiktning av företaget efter färdigställandet. Reglerna i 21 kap. om tillsyn avser också förhållandena efter byggnadstidens slut och som tillsynsmyndighet har föreslagits länsstyrelsen dock med möjlighet att om särskilda skäl föreligger förordna annan att utöva tillsyn i visst hänseende.

Tingsrätten delar i huvudsak de synpunkter utredningen haft rörande hithörande spörsmål, dock med följande påpekande och undantag.

Ett tillstånd till en anläggning måste innehålla bestämmelser om dennas huvudsakliga utförande med uppgifter avseende längder, bredder, höjder, släntlutningar m. m. enligt förslagsritningar. Den granskning som erfordras härför måste också avse sådana förhållanden, som är av betydelse för anläggningens inverkan på vattenförhållandena. Tveksamhet kan däremot råda om, hur långt tillståndsmyndighetens granskningsskyldighet skall sträcka sig beträffande anläggningens konstruktion och grundläggning från stabilitets- och hållfasthetssynpunkter. Enligt tingsrättens mening är det redan med hänsyn till erforderliga arbetsinsatser otänkbart att en sådan skyldighet kan sträcka sig längre än till konstruktionernas huvuddrag eller avse annat än de slutsatser som i geologiskt hänseende kan dragas av utförda grundundersökningar, allt enligt ingivna eller infordrade utredningar.

Tillsynen av större vattenföretag kan beröra mycket komplicerade tekniska spörsmål, vilkas bedömning kräver teknologiskt vetande inom ett flertal områden. Till länsstyrelserna kan sådan expertis knappast knytas. Enligt tingsrättens mening bör därför – även om tekniker anställes vid länsstyrelserna för bedömning av tillståndsfrågor – länsstyrelse komma i fråga som tillsynsorgan endast i enklare fall. De mera komplicerade tillsynsuppgifterna bör i stället anförtros åt ett centralt organ med utbildade rutiner och personal som har tillräcklig teknisk erfarenhet.

Socialstyrelsen: Konsumtionsvattnets kvalitet beror i hög grad på hur en vattentäkt anläggs och underhålls. Med en noggrann undersökning av vattenkvalitén när täkten planeras och genom teknisk kontroll finns bättre förutsättningar för att utnyttja våra vattenresurser rationellt.

Jämsides med den offentliga vattenkontrollen enligt hälsovårdsstadgan bör också en teknisk kontroll ske av vattentäkterna. När anmälan sker eller tillstånd lämnas till en vattentäkt bör detta följas av en teknisk kontroll av täkten. Om underhållet av befintliga täkter förbättras minskar behovet av nya täkter.

För att trygga konsumtionsvattenförsörjningen genom små vattentäkter är det angeläget att rådgivningen i fråga om planering, utförande och underhåll också byggs ut.

Socialstyrelsen arbetar för att få fram ett sådant material som belyser de hygieniska aspekterna.

Hälsovårdsnämnden i Uppsala kommun: Förslaget om att utse länsstyrelsen som tillsynsmyndighet kan diskuteras, ävenså nödvändigheten av att tillföra nämnda myndighet vattenbyggnadsteknisk expertis. Tillsyn och underhållsfrågor hänger nära samman. Om aktiva vattenförbund tillskapas, vilka kan ta ansvaret för alla tillsyns- och underhållsfrågor inom vattendraget, behövs i normala fall inte någon fortlöpande kontroll från offentlig myndighet.

Statens vägverk: Vad avser vattenlagsutredningens förslag om vattenföretags underhåll och handhavande, finner verket det lämpligt att regler i detta avseende förenas i ett kapitel, kap. 20. För verkets del – som är ansvarigt för drift och underhåll av bl. a. broar, färjlägen m. m. uppkommer ofta frågor och problem om ansvarigheten för nyssnämnda byggnader i vatten sedan väg tagits ur allmänt underhåll.

SMHI: Vattenlagsutredningen föreslår att det i nya VL ges regler om att fortlöpande tillsyn över underhållet och handhavandet av vattenföretag skall utövas av offentlig myndighet. Härtill förordar utredningen länsstyrelserna. Dessas kompetensområde vad gäller tillsyn har dock inte, såsom är fallet vid tillståndsprövningen, begränsats till vissa mindre vattenföretag. Någon central tillsynsfunktion har heller inte föreslagits. Utredningen konstaterar att en uppdelning av tillsynsuppgifterna mellan central myndighet och regionala organ inte är lämplig i den nya VL. SMHI delar inte denna uppfattning.

Utredningens förslag beträffande tillsyn föregås av en omfattande redogörelse för behovet av sådan kontroll som kan erfordras för att förebygga olyckor, främst dammbrott. Däremot har utredningen ej tillräckligt ingående behandlat den form av tillsyn som rör företagens handhavande och där bl. a. ingår kontroll av efterlevnaden av meddelade bestämmelser om innehållande och tappning av vatten.

SMHI vill fästa uppmärksamheten på att de två formerna av fortlöpande tillsyn, kontroll av anläggningars underhåll och kontroll av deras handhavande, är av väsentligt olika karaktär. Underhållstillsynen gäller främst vattenbyggnadstekniska och geotekniska frågor och förutsätter motsvarande expertis, medan handhavandekontrollen ofta kräver kvalificerade hydrologiska bedömningar. Det kan därför vara svårt att finna ett gemensamt organ för kvalificerad offentlig kontroll av både underhåll och handhavande, åtminstone om man utgår från centrala myndigheters nuvarande verksamhet. Det verkar vara denna svårighet som avhållit utredningen från att föreslå en central tillsynsmyndighet. Om man emellertid betraktar de två tillsynsformerna var för sig torde man lättare kunna finna lämplig tillsynsorganisation, utan att nya organ behöver tillskapas.

Behovet av en offentlig tillsyn över anläggningars underhåll som utredningen förespråkar stöds även av SMHI:s erfarenheter. SMHI har dock vissa invändningar mot förslaget att länsstyrelserna skulle svara för all sådan tillsyn. Det synes visserligen rimligt att länsstyrelserna ges vissa uppgifter i fråga om lokala, mindre objekt. Kontrollen av större eller mer komplicerade anläggningar torde emellertid kräva en så kvalificerad expertis att länsstyrelserna knappast kan svara för denna.

Utredningen hänvisar till de rutiner för kontroll av dammbyggnaders underhåll och säkerhet som tillämpas i fråga om anläggningar som tillhör staten eller medlemmar i Svenska kraftverksföreningen. Sådan kontroll från företagens sida skulle enligt utredningen kunna underlätta det offentliga tillsynsorganets uppgifter. SMHI finner det rimligt av effektivitetsskäl att företagens egna kontrollrutiner sålunda utnyttjas men anser det nöd-

vändigt att nämnda kontroll från företagens sida kompletteras med en kvalificerad offentlig insyn. Detta kan tillgå så att vattenfallsverkets och kraftverksföreningens kommitté för dammsäkerhet ges offentlig status genom att tillföras av samhället utsedda representanter med sakkunskap inom vattenbyggnadsteknik, geoteknik och hydrologi.

En annan möjlighet är en central expertgrupp eller inspektion för den offentliga tillsynen av större anläggningars underhåll med företrädare för olika fackområden som vattenbyggnadsteknik, geoteknik och hydrologi.

SMHI hade önskat att handhavandekontrollen i större utsträckning uppmärksammats av utredningen. Under sin långa hydrologiska verksamhet har SMHI besökt många anläggningar och har granskat och samlat ett omfattande mätmaterial. Bristande efterlevnad av exempelvis tappningsföreskrifter är enligt SMHI:s erfarenheter ingen sällsynt företeelse och kan ofta förorsaka skador för en stor grupp enskilda sakägare liksom för allmänna intressen, medan dammbrott till följd av bristande underhåll är synnerligen ovanligt.

SMHI vill kraftigt understryka kraven på hydrologisk sakkunskap hos kontrollanten. Detta gäller särskilt om kontrollen, vilket bör vara önskvärt, skall sträcka sig längre än till ett passivt registrerande av eventuella överträdelser av regleringsbestämmelser. Genom att svara för mer kvalificerad hydrologisk information, t. ex. i form av tillrinningsprognoser, något som redan nu föreskrivs i vissa vattendomar, kan kontrollanten medverka till att regleringar bedrivs på ett sådant sätt att skador, såsom översvämningar förebyggs, samtidigt som regleringsbestämmelserna uppfylls.

I 21 kap. 2 § lagförslaget anges att "tillsyn över vattenföretag och därtill hörande anläggningar utövas av länsstyrelsen". Även annan än länsstyrelsen kan, t. ex i tillståndsbeslut, förordnas att utöva tillsyn i visst hänseende. Utredningen förespråkar dock restriktivitet i sådana särskilda förordnanden. Länsstyrelserna får härigenom en mycket central ställning, särskilt som deras kompetensområde, i motsats till tillståndsprövningsförfarandet, inte preciseras i lagtexten. Då länsstyrelserna ej besitter och ej heller föreslås tillföras speciell hydrologisk expertis bör det klargöras att deras kompetens endast omfattar lokala, okomplicerade vattenföretag.

Med hänsyn till de särskilda krav på hydrologisk sakkunskap som handhavandekontrollen i många fall innebär finner SMHI det otillfredsställande att en kvalificerad bedömning av åtminstone de större företagen ej bättre tillgodoses i lagförslaget. Då handhavandekontrollen i allt väsentligt berör hydrologiska frågor bör enligt SMHI:s uppfattning i dessa fall den centrala tillsynen ges en stark ställning genom att utövas av permanent central tillsynsmyndighet. Denna uppgift bör naturligen anförtros SMHI som är central myndighet för hydrologi. – – –

Om SMHI:s roll även i fortsättningen skulle vara den sakkunnige kontrollantens, med förordnande i varje särskilt fall, bör i lagtexten intagas föreskrift om prövning av frågan om SMHI:s förordnande som sakkunnig i alla de ärenden där behov av särskild hydrologisk kompetens föreligger.

Utredningen skiljer i finansieringshänseende mellan de två tillsynsformerna: offentlig tillsyn utövad av länsstyrelserna på statsverkets bekostnad, tillsyn via särskilt förordnad sakkunnig bekostad direkt av företaget. Denna skillnad i finansieringssätt motiveras ej närmare och det kan ifrågasättas om den är sakligt motiverad.

Enligt SMHI:s uppfattning bör huvudfrågan gälla att skapa ett system för effektiv kontroll av alla vattenföretag från samhällets sida. Sådan tillsynsverksamhet kan, som utredningen föreslår, bekostas av staten.

Detta överensstämmer dock inte med de strävanden till utvidgad kostnadstäckning genom avgifter eller andra former av externdebitering som pågår inom statsförvaltningen. Då utsikterna att bekosta statliga myndigheters medverkan i tillsynsverksamheten genom statsmedel sålunda synes begränsade torde enhetlighet i finansieringssätt mellan olika tillsynsformer lättast uppnås genom en konsekvent finansiering genom vattenföretagen. En sådan enhetlighet i finansiering är, som SMHI ser det en förutsättning för att tillsynsverksamheten skall kunna anordnas på ett ur samhällsekonomisk synpunkt rationellt sätt. Så innebär exempelvis ett regelmässigt utnyttjande av centrala myndigheter för den offentliga tillsynen lägre kostnader genom att det totala antalet experter inom landet då kan reduceras.

SMHI inser emellertid de svårigheter som kan uppstå när det gäller att finna kostnadstäckning för länsstyrelsernas underhållstillsyn avseende exempelvis äldre dammanläggningar. I sådana fall torde man av rent praktiska skäl vara hänvisad till statlig finansiering. Handhavandekontrollen torde dock inte vara förknippad med sådana svårigheter eftersom det här är fråga om i drift varande anläggningar.

Det finns flera motiv för att kostnaderna för handhavandekontrollen bör belasta ägaren av vattenföretag. Ett motiv utgör det förhållandet att kontrollkostnaderna står i relation till hur väl företaget sköts i fråga om vattenhushållningsbestämmelser etc. Att kostnaderna belastar företaget blir därmed ett incitament till välskötta vattenregleringar, instrument m m.

SMHI:s hittillsvarande tillsynsverksamhet har främst inneburit kontroll av att meddelade vattenhushållningsbestämmelser följs, men även granskning av funktionsdugligheten hos de instrument som används i kontrollsyfte, övervakning av höjdläget på vattenståndsskalor, kontroll av avbördningskurvor m m. Det bör härvid framhållas att SMHI även studerar möjligheterna att genom utökad datorisering förenkla kontrollprogram, något som kan leda till lägre kontrollkostnader. SMHI kan också många gånger tack vare sitt kontrollantskap lämna prognoser och råd som möjliggör ett effektivare utnyttjande av vattenresurserna utan att därför regleringsbestämmelsernas efterlevnad äventyras. Även för att förebygga skador, t ex i samband med flöden, är kvalificerad hydrologisk information såsom flödesprognoser nödvändig, bl a som underlag för en förutseende planering av tappningen från regleringsmagasin.

Förutom den effektivisering av själva kontrollverksamheten som SMHI kan medverka till genom sina erfarenheter och resurser på området, vill SMHI peka på fördelen av en bättre bevakning av allmän och enskild rätt.

Kostnaderna för SMHI:s medverkan i tillsynsverksamheten bör, av skäl som ovan anförts, även fortsättningsvis belasta vattenföretagen enligt den särskilda taxa för SMHI som fastställts av regeringen. Detta bör även gälla om SMHI tilldelas funktionen som central tillsynsmyndighet beträffande vattenföretags handhavande.

Kammarkollegiet: I rättsfallet NJA 1976 s 165 angående Vojmsjöns reglering har högsta domstolen ansett att laglig möjlighet för närvarande saknas att förordna om tillsyn och kontroll av vattenbyggnadsföretag för all framtid, dvs sedan den löpande prövotiden i målen avslutats. Vattenlagsutredningen har uppmärksammat denna brist i den nuvarande lagstiftningen och föreslagit att länsstyrelserna, som förutsätts få särskild sakkunskap härför, blir tillsynsmyndigheter för kontroll i främsta rummet av funktionen och säkerheten hos anläggningsdelarna. Det föreslås vidare att annan instans skall kunna förordnas att utföra tillsynen om en länsstyrelses kapacitet inte skulle räcka till eller om det skulle krävas specialkunskaper

för detta ändamål, t ex av det slag SMHI, SGU eller fiskeristyrelsen besitter.

I likhet med utredningen anser kollegiet det vara i högsta grad angeläget att det tillskapas lagliga möjligheter för den framtida tillsynen av vattenföretagen. För närvarande saknas dock de personella resurserna hos länsstyrelserna, vilka i så fall måste förutsättas få en kraftig upprustning på teknikersidan.

Kammarkollegiet delar utredningens uppfattning att säkerhetsaspekterna m m motiverar en regelmässig tillsyn av vattenbyggnaderna. Huruvida denna tillsyn och kontroll bör utövas av länsstyrelserna eller annan myndighet kan också diskuteras. Att särskild fackmyndighet inte regelmässigt bör förordnas kan i och för sig vara en riktig tanke. Detta har emellertid fått ett alltför restriktivt uttryck i lagförslaget (21:2). Kollegiet anser att satsen "Om särskilda skäl föreligger" bör ändras till "Om behov av särskild sakkunnig föreligger".

Den senare lydelsen torde bättre avspegla vattenlagsutredningens intentioner. Det bör främst ankomma på tillståndsmyndigheten att med ledning av behovet från fall till fall bestämma härom. Vidare får det tas för givet att SGU, SMHI, fiskeriintendenten eller annan institution som kan komma i fråga för uppgiften själv bäst förstår att bedöma omfattningen av den nödvändiga tillsynen eller kontrollen, om denna bör utövas regelbundet eller stickprovsvis eller genom inhämtande av uppgifter direkt från tillståndshavaren. Därjämte står det naturligtvis tillståndsmyndigheten fritt att i lämplig form avgränsa uppdraget för den som satts att utöva tillsynen.

Utredningen föreslår att kostnaderna för länsstyrelsens tillsyn skall stanna å statsverket under det att tillsyn av annan, vare sig funktionen bedrivs av statlig myndighet eller av enskild, skall bekostas av företagaren. Kollegiet kan för sin del inte se någon principiell skillnad i att länsstyrelsen eller exempelvis SMHI utför tillsynskontrollen; det bör knappast finnas motiv för att i ena men inte andra fallet belasta staten med den kontrollkostnad som orsakas av företagaren. Kollegiet förordar därför att denne i bägge fallen åläggs bekosta tillsynen och kontrollen.

Lantbruksnämnden i Malmöhus län: Som en nyhet i svensk vattenlagstiftning föreslås att länsstyrelsen skall utöva tillsyn över vattenföretagen. Bestämmelsen har tillkommit framförallt för att få viss kontroll på att dammbyggnader och andra anläggningar underhålles så, att skador genom ras och översvämning ej onödigtvis behöver uppstå. Lantbruksnämnden anser reglerna om tillsyn befogade. Även vid markavvattningsföretag skulle det ibland vara av värde om en myndighet kunde ålägga vissa rensningsåtgärder. Detta synes bli möjligt med den föreslagna ordningen.

Lantbruksnämnden i Skaraborgs län: Utredningen föreslår väsentligt utökad offentlig tillsyn över vattenföretagen. I 2 § åsyftas "fortlöpande tillsyn ... som bör omfatta alla typer av vattenföretag". Tillsynskravet motiveras i första hand av de olycksfallsrisker som kan uppstå efter bristande underhåll av dammanläggningar men utredningen betonar helt riktigt även vikten av underhåll på "diken, pumpanordningar och ledningar". Enligt nämndens erfarenhet kan bristande underhåll konstateras i många av dagens olika vattenföretag.

Nämnden bedömer en ökad offentlig tillsyn av många vattenföretag angelägen men det är rimligt att samhällets tillsynsverksamhet i första hand koncentreras på vattenföretag vars underhåll är angeläget från allmän synpunkt. I övriga vattenföretag bör det ligga i ägarens/delägarnas intresse att bevaka den allmänna underhållsplikt som finns reglerad i 20 kap.

Tillsyn bör utövas av regional myndighet. Jfr 2 § i 21 kap. Beträffande markavvattnings- och bevattningsföretagen bör lantbruksnämnden vara den lämpligaste tillsynsmyndigheten. Tillkomsten och fortbeståndet av dessa företag är så intimt knuten till övriga rationaliseringsinsatser inom jordbruket och till nämndens rådgivnings- och projekteringsverksamhet, att det nuvarande organisatoriska sambandet med nämnden inte bör brytas.

I förslaget till Lag om införande av nya vattenlagen (22 §) bör man överväga att låta tillsynen omfatta alla de äldre vattenföretag vars underhåll är av allmänt intresse.

Skogsvårdsstyrelsen i Norrbottens län: Beträffande övriga frågor som behandlas har skogsvårdsstyrelsen inget att erinra mot den lagstiftning som berör trummor, broar samt byggnader av vallar och bankar som bl. a. berör vägbyggnad och viltvatten. Styrelsen hälsar även med tillfredsställelse att vattenlagsutredningen även tagit upp underhålls- och säkerhetsfrågorna vid vattenbyggen och föreslagit länsstyrelsen som tillsynsmyndighet. Skogsvårdsstyrelsen, som är förvaltare av flera nedlagda flottleder, har med oro konstaterat att flera dammar är i bristfälligt skick (vid inventering 1974 64 dammar av 131 inventerade). Styrelsen skrev därför till jordbruksdepartementet 1975-02-05 med anhållan om medel. Det är styrelsens förhoppning att samtidigt som tillsynen nu lagfästs även medel ställs till förfogande för åtgärder (förstärkning, nybyggnad eller utrivning).

Fiskeristyrelsen: Frågorna om tillsyn över efterlevnaden av nuvarande VL har lämnat åtskilligt övrigt att önska. Det har i huvudsak tillkommit den som ansett sig i ett eller annat avseende störd att påkalla ingripande från polis och åklagare, eller överexekutor. Ansökan om handräckning har dock också kunnat göras av åklagare eller annan berörd myndighet. Däremot har ingen för tillsynsverksamheten direkt ansvarig myndighet funnits.

I VL-förslaget ska länsstyrelserna öva tillsyn över vattenföretag och därtill hörande anläggningar. Möjlighet lämnas att uppdra denna tillsyn åt annan myndighet. Förslaget är dock enligt styrelsens mening inte tillräckligt långtgående. Tillsynsfrågorna bör i och för sig kunna anförtros åt länsstyrelserna med möjlighet att anlita biträde av exvis företrädare för fiskeriadministrationen. Däremot skulle det behövas ett klart uttalande i kommande proposition att länsstyrelserna har en skyldighet att i anslutning till sin tillsyn enligt annan markpolitisk (BL, NvL) lagstiftning bedriva en aktiv tillsynsverksamhet. 2 § bör därför också säga, att "tillsyn över efterlevnaden av denna lag" utövas av länsstyrelsen.

Fiskeriintendenten i Nedre södra distriktet: Viktiga är de nya regler om tillsyn av vattenföretag som föreslås. I många mindre vattendrag har t. ex. ett felaktigt handhavande av en reglering åsamkat fisket förhållandevis stora skador liksom att förfallna anordningar kan försvåra fiskvandring.

Ökad tillsyn och krav på att anläggningar underhålls kanske får till följd att ägare till dammar och annat i större utsträckning begär utrivning. Detta skulle underlätta möjligheterna till fiskvandring i många vattendrag.

Statens naturvårdsverk: Vattenlagsutredningen föreslår att länsstyrelsen görs till tillsynsmyndighet enligt den nya vattenlagen. Naturvårdsverket instämmer i att detta är en lämplig lösning. Som tidigare angivits har emellertid länsstyrelserna redan nu uppgifter enligt gällande lagstiftningar, bl. a. tillsynsuppgifter enligt ML, som man inte har resurser att helt genomföra. Verket har i flera andra sammanhang påtalat att personalförstärkningar för detta ändamål måste ske vid naturvårdsenheterna. Innan nya uppgifter åläggs länsstyrelserna måste därför resursfrågan noga övervägas.

Koncessionsnämnden för miljöskydd: Nämnden vill framhålla att länsstyrelsernas blivande tillsyn över vattenföretagen bör samordnas med tillsynen enligt ML, vilket bl. a. innebär att det inte kommer att saknas tillräckliga arbetsuppgifter för tekniskt utbildad personal.

Sveriges geologiska undersökning (SGU): I betänkandet sid 205 anföres om tillsyn och uppföljning, att SGU vad gäller grundvattentäkter har samma funktion som SMHI vad beträffar vattenfrågor, dämningar och vattenregleringar.

SGU instämmer i utredningens synpunkter på verkets möjligheter att bidra till en fristående övervakning av grundvattenföretag.

Länsstyrelsen i Skaraborgs län: Enligt lagförslaget skall tillsynen över vattenföretag och därtill hörande anläggningar utövas av länsstyrelsen. Länsstyrelsen anser att förslaget är väl motiverat dels därför att länsstyrelsen redan har en organisation för sin tillsynsverksamhet enligt miljöskyddslagen, dels för att länsstyrelsen jämlikt sina åligganden enligt vattenvårdslagstiftningen har en relativt god kännedom om förhållandena i många av länets vattendrag och andra vattenområden. Härjämte har länsstyrelsen genom 1976 års tillägg till 2 kap. 33 § och 3 kap. 10 § vattenlagen getts möjlighet att ingripa vid försummat underhåll av vattenbyggnad. En förutsättning för länsstyrelsens utvidgade tillsynsfunktion är att länsstyrelserna – som utredningen också framhållit – tillförs erforderliga personella resurser. Vid tillsynen bör givetvis samråd ske med lantbruksnämnd, skogsvårdsstyrelse m. fl. Möjlighet finns också till delegation av tillsynsfunktionen till bl. a. nyssnämnda myndigheter. Förslaget tillstyrkes.

Länsstyrelsen i Värmlands län: Länsstyrelsen delar utredningens synpunkter om lämpligheten att ge länsstyrelsen föreslagna tillsynsfunktioner. I detta sammanhang vill länsstyrelsen dock bestämt framhålla att ramarna för att verkställa länsstyrelsens uppgifter som tillsynsmyndighet redan nu är för små. Miljöskyddslagen trädde i kraft 1969. Ännu har tillsynen enligt denna lag dock inte tillnärmelsevis fått den omfattning som lagstiftaren förutsatte.

Länsstyrelsen finner det angeläget att den personal som skall handlägga ärenden och utöva tillsyn enligt vattenlagen får den utbildning som erfordras för att den nya verksamheten skall kunna bedrivas på avsett sätt. För att möjliggöra detta och därmed även skapa goda förutsättningar för en friktionsfri övergång till de nya bestämmelserna måste länsstyrelserna i god tid innan lagen träder i kraft förses med de tilltänkta resursförstärkningarna. – – –

Någon form av centralt tillsynsorgan är nödvändigt för att kunna skapa enhetlighet och samordning i tillsynsarbetet. Ett sådant organ verkar lämpligtvis genom att ta fram för tillsynsfunktionen vägledande råd och anvisningar. Samordningsorganet behöver inte nödvändigtvis bli av permanent natur utan kan verka under en övergångstid för att underlätta uppbyggnaden av länsstyrelsernas tillsynsfunktioner.

De föreslagna reglerna för tillsynsverksamhetens bedrivande synes vara ändamålsenliga. Viss komplettering är dock erforderlig vad avser övergivna anläggningar.

Länsstyrelsen i Kopparbergs län: Länsstyrelsen delar de synpunkter som utredningen redovisar beträffande länsstyrelsens tillsynsfunktion samt dess initialuppgift att inventera och kartlägga förhållandena i vattendrag och andra vattenområden. En sådan kartläggning torde sannolikt om än i mycket blygsam omfattning ha igångsatts i samband med planeringen av vattenresurserna i vissa län.

Utredningen framhåller i annat sammanhang behovet av inventering och planering av vattentillgångarna för att man bättre skall kunna göra en planmässig bedömning av ett vattenföretags lokalisering och omfattning. Länsstyrelsen vill peka på nödvändigheten av att personella resurser ställs till berörda myndigheters förfogande för sådant inventerings- och planeringsarbete. För närvarande är den personal som finns för detta verksamhetsfält på länsstyrelsernas naturvårdsenheter otillräcklig.

Länsstyrelsen i Jämtlands län: Enligt förslaget blir som nämnts länsstyrelsen ansvarig för tillsyn över vattenföretag med därtill hörande anläggningar. Länsstyrelen har emellertid inte möjlighet att kräva ersättning härför annat än om tillsynen utföres av annan än länsstyrelsen. Erfarenheter från nuvarande tillsynsverksamhet på miljövårdsområdet visar att denna ej fungerar i allo tillfredsställande. Mycket talar för att samma förhållande kommer att gälla vattenföretag enligt vattenlagen, om inte länsstyrelsen får möjlighet att avgiftsbelägga tillsynsverksamheten.

Länsstyrelsen i Norrbottens län: Länsstyrelsen tillstyrker förslaget i denna del. Länsstyrelsen förutsätter att länsstyrelsen senare kommer att få möjlighet att yttra sig över storleken av den personalförstärkning som genom utredningens förslag kommer att tillföras länsstyrelsen.

Östersunds kommun: Förslaget om en fortlöpande tillsyn från offentlig myndighet av anläggningars underhåll och skötsel måste anses mycket tillfredsställande. Säkerhetsfrågorna är kanske mest uttalade när det gäller dammanläggningar. Dessa ägs till större delen av andra än staten eller medlem av Svenska Kraftverksföreningen (som har stränga kontrollregler). Ofta har också dammarnas ursprungliga ändamål fallit bort. Kvarnar och sågverk har lagts ned och flottningen har upphört.

Tillsynen skall dock omfatta alla typer av vattenföretag och kunna ske oavsett om tillstånd erhållits eller inte.

Länsstyrelserna fullgör redan idag vissa uppgifter ifråga om katastrofberedskapen (planläggning och räddningstjänst enligt 1974 års brandlag). Sedan 1976 har länsstyrelserna också fått möjlighet att ingripa vid försummat underhåll av vattenbyggnad.

Under ett uppbyggnadsskede torde enligt utredningen de förstärkta resurserna hos länsstyrelsen få tas i anspråk för inventering av förhållandena i vattendrag och andra vattenområden.

Utredningens ståndpunkt att kostnaderna för länsstyrelsens tillsynsfunktion helt skall bestridas av statsverket är inte självklar. Här skall jämföras med att de kostnader som uppkommer då ett särskilt sakkunnigt organ förordnas för tillsyn vid sidan av länsstyrelsens normala tillsyn enligt förslaget skall betalas av tillståndshavaren.

Svenska naturskyddsföreningen: I utredningens betänkande diskuteras bl. a. tillsyn över vattenföretag. Av diskussionen förefaller det som om utredningen med tillsyn i första hand avser en av säkerhetsskäl betingad inspektion av dammar och liknande anläggningar. Föreningen vill vitsorda att sådan tillsyn är utomordentligt betydelsefull, men för den skull får inte glömmas bort att det också är mycket viktigt att en myndighet har tillsyn över att vattenlagens bestämmelse över huvud taget efterlevs. Utomordentligt viktigt är det exempelvis att någon myndighet övervakar att vattenföretag inte kommer till stånd utan förprövning då sådan erfordras och att rättelse kommer till stånd i sådana fall då så ändå skett och skada eller olägenhet därigenom förorsakats motstående intresse. Föreningen vill alltså kraftigt understryka att begreppet tillsyn måste ges en vidare innebörd. Enligt föreningens mening bör länsstyrelsen utses till tillsynsmyndighet

och ges erforderliga befogenheter och personella och andra resurser för att kunna fullgöra sin tillsyn på ett tillfredsställande sätt.

Sveriges advokatsamfund: Samfundet finner utredningens förslag om fortlöpande tillsyn över underhållet och handhavandet av vattenföretag vara väl motiverat.

Sveriges domareförbund: Grundförutsättningen för en lagreglering av underhålls- och tillsynsfrågorna måste, på sätt uttalas i betänkandet, vara att det åligger ägaren att svara för en anläggnings underhåll och att se till att den fungerar tillfredsställande. Såsom utredningen föreslår bör det dock åligga tillståndsmyndigheten att i samband med tillståndsprövningen också i viss utsträckning granska ritningar rörande anläggningens konstruktion och hållfasthet, utskovens avbördningsförmåga m. m. Det bör dock understrykas att denna granskning – med hänsyn till de resurser tillståndsmyndigheterna idag disponerar eller som rimligen kan väntas bli ställda till förfogande – endast kan bli översiktlig.

Förbundet tillstyrker förslaget att genom offentlig myndighet kontrollera anläggningars utförande samt att fortlöpande kontrollera deras underhåll och handhavande. Denna tillsyn bör åvila ett kvalificerat regionalt organ. Under förutsättning att erforderliga personella resurser tillföres länsstyrelserna synes dessa lämpliga som tillsynsmyndigheter; såsom förbundet förut uttalat vid behandlingen av prövningssystemet bör samma myndighet dock inte ha hand om både tillståndsprövning och tillsyn.

Fastighetsrådens förening: Utredningen anser naturligt att tillståndsmyndigheten vid sin prövning av vattenföretag vari ingår anläggning av dammbyggnad utför viss granskning samt att det skall finnas viss möjlighet att i efterhand konstatera att en färdigställd anläggning utförts i enlighet med tillståndsmyndighetens beslut och på ett från säkerhetssynpunkt betryggande sätt. Föreningen ansluter sig här till vad som anförts i denna fråga av vattendomstolen vid Jämtbygdens tingsrätt. Likaså ansluter sig föreningen till vad samma vattendomstol anfört beträffande reglerna för fortlöpande tillsyn över underhållet av vattenföretag.

Föreningen vill i detta sammanhang framhålla angelägenheten av att man i tillståndsbeslut ger tydliga föreskrifter om besiktning, kontroll och tillsyn (15: 8 punkt 6 VL-förslaget). Av särskild vikt är detta i fråga om dammar, vattenståndsmärken och vattenståndsskalor.

Regler motsvarande dem som nu finns i 13 kap 3 § VL – att vattenrättsdomaren på begäran av någon som är beroende därav kan förordna sakkunnig att utföra besiktning av vattenbyggnad – saknas i lagförslaget. Utredningen anser att i detta hänseende rättegångsbalkens allmänna regler om bevisning bör gälla (sid 206).

Föreningen är emellertid av den uppfattningen att det för den som är beroende av annans byggnad i vatten kan vara värdefullt – utan att rättegång pågår eller aktualiseras – att i ordnad form och på ett något så när enkelt sätt få klarlagt om ifrågavarande byggnad och där eventuellt utövad reglering är av laga beskaffenhet. Den möjligheten har utnyttjats åtskilliga gånger och man torde därigenom ha kunnat undvika onödiga processer. Förordnandet har också den funktionen att det ger besiktningsmannen tillträde till byggnaden. Den väg utredningen anvisat via rättegångsbalkens regler om bevisning är svårtillgänglig. Föreningen föreslår därför att en bestämmelse motsvarande 13 kap 3 § VL införs i den nya vattenlagen.

Svenska Insjöfiskarenas centralförbund: Utredningen anser att det allmänna måste få ökade möjligheter att övervaka anläggningars konstruk-

tion och fortlöpande kontrollera dess underhåll och handhavande. Detta gäller speciellt mindre anläggningar som inte utförts av medlemmar i Kraftverksföreningen eller av staten. Tillsynen skall företrädesvis omhändertas av länsstyrelserna men även av annan, t. ex. fiskesakkunnig för kontroll av åtgärder som sökanden ålagts till skydd för fisket. Slutligen skall finnas möjlighet att överta underhållet av övergiven anläggning. SIC anser dessa förslag vara välmotiverade och angelägna.

Norrlands naturvärn: Kontrollen har icke sällan varit otillräcklig. I betänkandet talas åtskilligt om kontroll på att dammar blir säkra; detta är viktigt. Men det är också viktigt att det kontrolleras att föreskrivna åtgärder i andra hänseenden vidtagas. Naturvärnet vill särskilt här framhålla kontrollen på att den s. k. efterföljande röjningen noga iakttages. Erfarenheterna ha klart visat att man här inte kan lita på att kommuner, polismyndigheter och åklagare utöva tillräcklig löpande kontroll. Det bör inskärpas att länsstyrelserna här har ansvar. Kammarkollegiet bör vara samordnande myndighet. Men för att kontrollen skall kunna vara tillräcklig måste både länsstyrelser och kammarkollegiet ha ökad arbetskraft förtrogen icke minst med ekologiska sammanhang.

6.2 Utrivning och övertagande av underhållsskyldighet

Svea hovrätt: Det kan finnas skäl att överväga, om det är nödvändigt att upprätthålla kravet på att fastighet skall skadas av en anläggnings borttagande, för att fastighetens ägare skall tillåtas övertaga underhållet av anläggningen. En önskan från fastighetsägare att få övertaga underhållet av exempelvis en bro har ibland dikterats av ett kulturhistoriskt intresse av att bevara bron och synes förtjäna beaktande.

Hovrätten för Nedre Norrland: Enligt utredningens uppfattning bör rätt att överta underhållsskyldigheten föreligga i alla de fall då utrivning av anläggning i vatten begärs hos myndighet, oavsett om tillståndsplikt för utrivning föreligger eller inte (s 212 n). Hovrätten har svårt att förstå denna konstruktion med en "rätt" som kan göras gällande endast om utrivning begärs. Vad utredningen sedan anfört om att för övertagande av underhållsskyldigheten annat än inverkan på vattenförhållandena skall kunna beaktas leder till frågan om inte hithörande spörsmål borde regleras i väglagstiftningen och anläggningslagen. Om exempelvis allmän väg med bro skall dras in, borde det vara möjligt för berörda fastighetsägare att överta väg- och brounderhållet och handha detta i form av en samfällighet, allt enligt väglagstiftningen.

De nu kommenterade frågorna synes behöva ytterligare bearbetning.

Jämtbygdens tingsrätt: Vad utredningen anfört angående utrivning och övertagande av underhållsskyldighet kan tingsrätten till övervägande del instämma i.

Utredningen har på s. 210 y uttalat att ägarens begäran om utrivning "i princip" skall bifallas. Utredningen synes emellertid anse att ägaren under alla förhållanden skall ha rätt att erhålla tillstånd att utriva byggnaden, varför det angivna uttryckssättet möjligen syftar på att enligt 17 kap. 3 § förslaget tillståndsmyndigheten skall bifalla ansökningen om ej förordnande meddelas om övertagande av underhållsskyldigheten enligt 4 § samma kapitel.

Utredningen har vidare ansett att rätten att överta underhållsskyldigheten bör tillkomma varje ägare av fast egendom som skulle lida skada av vilket slag som helst genom utrivningen samt att för sådant övertagande ej

bör krävas att utrivningen skulle medföra synnerlig skada genom inverkan på vattenförhållandena. Det bör i stället till exempel räcka med att borttagandet av en bro medför skada för en fastighet genom försämrade kommunikationer. Den omständigheten att utredningen tidigare i fråga om rätt till ersättning för skada genom utrivning hävdat att skadan skall hänföra sig till ändrade vattenförhållanden bör inte föranleda någon annan bedömning i nu förevarande avseende där ändamåls- och lämplighetssynpunkter måste vara avgörande. Utredningen har i detta sammanhang hänvisat till 6 kap. 28 § vattenlagen där det införts möjlighet för skadelidande fastighetsägare att överta flottledsanläggning i avlyst flottled.

Tingsrätten anser, att även med de nya möjligheter som införts i 6 kap. 28 § vattenlagen det är olämpligt att övertagande av underhållsskyldighet varom nu är fråga får ske enligt vattenlagen och att prövningen hellre bör äga rum enligt väglagstiftningen och anläggningslagen. Skyldighet att söka tillstånd till utrivning torde nämligen inte föreligga i samtliga fall då det blir fråga om utrivning. Sakägarnas möjligheter att bevaka sin rätt till nämnda övertagande blir därför beroende av om dylik ansökan görs hos tillståndsmyndigheten. Dessutom kan det bli fråga om ett utredningsarbete av sådant slag som ej har med förhållandena i vattnet att göra.

Statens vägverk: Vad avser de föreslagna reglerna i kap 17 om utrivning ifrågasätter vägverket – som byggare och ägare till broar, färjlägen, bryggor m. m. – om inte i lagtexten till 17: 4 kunde införas den bestämmelsen att, i de fall begärt tillstånd till utrivning av byggnader i vatten avslås och byggnaden således mot verkets önskan inte rivs ut, inte bara underhållsskyldigheten utan även äganderätten överförs till den eller dem som motsatt sig utrivningen. Härigenom skulle såväl underhållsskyldigheten som äganderätten överföras till samma subjekt.

Kammarkollegiet: De i lagförslaget upptagna reglerna för utrivning m. m. (17: 2–4) innebär att tillståndsgivningen vid utrivning av t. ex. äldre dammar och kraftstationer sker efter i huvudsak samma regler som de nu gällande, vilket innebär att ansökan om utrivning normalt skall bifallas, såvida inte fastighetsägare som lider synnerlig skada eller staten m fl kan åta sig underhållsskyldigheten.

Kollegiet anser det bra att rekvisitet "synnerlig skada" för rätt till övertagande av underhållsskyldigheten i lagförslaget uppmjukats till enbart "skada". Kollegiet är dock av den uppfattningen att det kan finnas åtskilliga fall där det både måste bedömas vara orimligt att riva en vattenbyggnad med hänsyn till allmänna och enskilda intressen och samtidigt kan vara obilligt att någon annan än den tidigare ägaren tvingas ta hand om underhållsskyldigheten. I de fall då utrivningsfrågor hittills behandlats i vattenmål har dammarna och vattenverken varit små, gamla och/eller i dåligt skick. En nyare lagstiftning måste dock räkna med eventualiteten att även något större vattenverk kan bli föremål för begäran om utrivning. Kollegiet vill understryka att även företag av relativt måttlig storleksordning kan medföra en total omdaning av naturförhållandena inom en bygd och att utrivning därvid ger väl så svåra konsekvenser som uppförandet av byggnaden en gång gjort. Kollegiet vill därför förorda att avsnittet antingen kompletteras med en bestämmelse om att utrivning skall vägras vid allvarlig skada eller – ännu hellre – att hela detta avsnitt utgår och reglerna om utrivning inordnas i tillåtlighetskapitlet.

Riksantikvarieämbetet: Ett stort antal anläggningar och anläggningsmiljöer äger betydande kulturhistoriskt värde. Dessa kulturminnen kan vara arkitektoniskt eller teknikhistoriskt värdefulla äldre kraftverk eller märk-

liga broar. Ämbetets dokumentation av sådana anläggningar är begränsad och härrör beträffande vattendrivna anläggningar främst från översiktliga inventeringar och arkivalier. F. n. pågår inventering av de äldre broarna i vissa län. Genom det material som på detta sätt framkommit står det fullt klart att många anläggningar har så högt värde att de fordrar stort hänsynstagande vid eventuella förändringar. Vissa anläggningar kan ha ett rent musealt värde.

Ämbetet anförde redan 1969 i remissyttrande till utredningen betydelsen av att utredningen beaktade frågan om lämpliga åtgärder och lagstiftning i samband med nedläggning av kraftverk och upphörande av vattenregleringar.

Ämbetet delar utredningens uppfattning om den till ägandet knutna underhållsskyldigheten. Enligt förslaget (17 kap. 4 §) skall ägarens begäran om utrivning i princip bifallas (s. 370). Under vissa omständigheter kan underhållsansvaret övergå på fastighetsägaren. Sådant förordnande kan också meddelas för staten, kommunen eller vattenförbund till skydd för allmänna intressen. Enligt ämbetets mening bör varje näringsgren ta ett ansvar för att bevara kulturminnen som den egna verksamheten avsätter. Ämbetet anser det av stor betydelse för kulturminnesvården om 4 § andra stycket kunde ges en sådan tolkning att ägarna till anläggningarna i större utsträckning än i dag tar på sig ansvaret för det framtida underhållet.

Fiskenämnden i Jämtlands län: Avsaknaden av bestämmelser för systemet vid avveckling av flottning och flottled uppfattades då det blev aktuellt på 1950-talet som en stor brist. Liknande erfarenheter framkom vid nedläggningen av 1920-talets kraftstationsanläggningar. Det bör nu tillses att fullt tillfredsställande avvecklingsregler finns skisserade i den nya vattenlagen för de vattenföretag som nu kan vara aktuella. För att ytterligare säkerställa sig i detta avseende bör en återställningsfond med speciell återställningsavgift övervägas för nu aktuella fall.

Västerbottens länsorgan för vattenkraftfrågor: Utredningen har föreslagit bestämmelser om hur utrivningsfrågor skall handläggas, om vem som skall vara berättigad att begära utrivning och om ersättning skall utgå till intresse som blivit skadat av utrivningen. Länsorganet anser att de föreslagna bestämmelserna är väl avvägda men vill samtidigt framhålla nödvändigheten av att statsmedel ställs till kommunernas förfogande för utrivnings- och återställningsåtgärd i äldre avlysta flottleder. Hittills har skogsvårdsstyrelserna såsom särskilda förvaltare enligt lagen om flottning i allmän flottled sökt att lösa dessa problem med anlitande av medel som ställts till förfogande genom arbetsmarknadsverkets försorg. Dessa medel har dock varit helt otillräckliga och utgjort en ekonomisk belastning för kommunerna. Ett stort antal dammar och stenkistor finns säkert runt hela Norrland i gamla och avlysta flottleder. Dessa anläggningar är i allmänhet så förfallna att åtgärder måste vidtas snarast så att inte onödiga skador behöver uppstå på allmänna och enskilda intressen. – Samma synpunkter framförs av *Vilhelmina kommun.*

Umeå kommun: Utredningen pekar på att de nuvarande reglerna om utrivning av anläggning och övertagande av underhållsskyldigheten inte är tillfredsställande. Kommunen delar utredningens syn att det bör bli lättare för den som vill överta underhållsskyldigheten av en anläggning som ägaren vill riva att göra detta och att den ägare som får tillstånd att riva skall vara skyldig ersätta de direkta skador som utrivningen orsakar genom förändringar i vattenförhållandena. Kommunen instämmer också i utredningens synpunkter att tillstånd skall kunna förklaras förverkat, om vill-

koren i tillståndsbeslutet åsidosätts och underhållsskyldigheten överföras på annan vars rätt berörs av anläggningen. Den som verkställt åtgärderna föreslås få rätt att kräva kostnaderna åter av ägaren.

Svenska naturskyddsföreningen: I 17 kap. 4 § föreslår utredningen bl. a. att ersättning i vissa fall skall utgå till ägaren av damm som inte får utrivas. Specialmotiveringen till denna paragraf har råkat bli oklart skriven, men som föreningen uppfattat reglerna innebär dessa att dammägaren i vissa fall skulle få ersättning för den vinst han skulle kunna göra om dammen fick rivas ut. Ersättning skulle med andra ord utgå för ett förväntningsvärde. Enligt föreningens mening rimmar detta mycket illa med de ersättningsregler som gäller enligt vattenlagen i övrigt och enligt annan lagstiftning. Föreningen anser att reglerna måste ändras på denna punkt.

Sveriges advokatsamfund: Samfundet anser det vara riktigt att, som utredningen föreslår, frågor om rätt till ersättning för skador på grund av utrivning skall behandlas på principiellt samma sätt som ersättningsfrågor vid tillkomsten av en anläggning samt att möjlighet skapas till tvångsvis utrivning.

TCO framför samma synpunkter som fiskenämnden i Jämtlands län.

6.3 Övergivna anläggningar m. m.

Svea hovrätt: Utredningen hävdar (s. 215) att ägare av anläggning i vatten icke genom passivitet kan överföra äganderätten till markägaren samt att denne ej heller får äganderätten till bro eller brygga som ingått i indragen allmän väg (jfr. 32 § VägL). Vad utredningen sålunda uttalat överensstämmer icke med vad som får anses vara gällande rätt (jfr prop. 1930: 106 s. 10, 51 och 54), varför frågan bör uppmärksammas under det fortsatta lagstiftningsarbetet. Härvid torde även få övervägas om en ändring är påkallad vad gäller det vattenrättsliga ansvaret.

Hovrätten delar utredningens uppfattning (s. 217) att en ny vattenlag bör möjliggöra för annan att överta ansvaret för övergiven anläggnings fortsatta underhåll. Om detta ansvar sedermera återgår till ägaren, bör denne utge ersättning för nedlagda kostnader i sådan omfattning att han icke gör obehörig vinst. Ersättningen bör täcka skadan av att anläggningen ej kunnat utnyttjas under skälig avskrivningstid för nedlagda kostnader. Skulle erforderliga regler därom bli alltför komplicerade, är det möjligt att låta den som övertar underhållsansvaret för en övergiven anläggning också överta äganderätten till densamma.

Hovrätten för Nedre Norrland: I viss anslutning till vad som sagts i föregående avsnitt (se avsnitt 6.2) vill hovrätten ifrågasätta om – såsom utredningen hävdat (s. 215) – 32 § väglagen har den innebörden att äganderätten till och underhållsskyldigheten beträffande bro eller brygga som ingått i indragen allmän väg alltjämt tillkommer staten. En lagändring vore här önskvärd till klarläggande av det vattenrättsliga ansvaret.

Hovrätten ställer sig tveksam till om den ordning som utredningen föreslagit beträffande utrivning av övergiven anläggning genom annan än ägaren (s. 216 f) är tillräckligt effektiv. Riskerna för att erforderliga medel blir svåra att uppbringa och för att kostnader och skadeersättningar kommer att stanna på den utrivande samt betydelsen härav – det må gälla det allmänna eller enskild – synes ha underskattats av utredningen. Det kan synas mera realistiskt att samhället engagerar sig i dessa frågor. De antydda problemen torde nämligen ej kunna bemästras utan hjälp av statliga medel.

Hovrätten ansluter sig till utredningens uppfattning om möjligheten till övertagande av ansvaret för anläggnings fortsatta underhåll (s. 217 n) och vill härvid tillägga att det i vissa fall kan finnas ett uppenbart allmänt intresse av att anläggningen bibehålles.

Jämtbygdens tingsrätt: Vad utredningen i denna del anför föranleder icke någon särskild kommentar av tingsrätten.

Stockholms tingsrätt: Utredningen uttalar (s. 215) att staten, även sedan en väg indragits från allmänt underhåll, har äganderätten till och skyldighet att underhålla broar och bryggor som ingått i vägen. Tingsrätten instämmer i att åtminstone underhållsskyldigheten av sådana broar och bryggor bör åvila staten men det är osäkert om nu gällande bestämmelser ålägger staten sådan skyldighet. Om staten erhållit tillstånd enligt VL att uppföra en bro eller brygga torde ansvaret för underhållet ligga kvar hos staten tills underhållsskyldigheten enligt 2 kap. 34 § VL överförs på annan. Möjligen kan underhållsskyldighet av bro för väg som indragits från allmänt underhåll läggas fast i instruktionen för statens vägverk. Säkrast torde vara att ändra 32 § VägL så att underhållsskyldigheten klart slås fast.

Länsstyrelsen i Värmlands län: Det finns i länet ett stort antal vattenanläggningar där ansvarig numera saknas eller där oklarhet råder om vem som är ansvarig för underhållet. Ofta rör det sig om mindre dammbyggnader som saknar skötsel eller där skötseln är sporadisk eller eljest bristfällig. Anläggningarna utgör, med hänsyn till det skick som de befinner sig i, i vissa fall latenta katastrofrisker som kan utlösas särskilt vid exceptionella vattenflöden. Ofta motsvarar anläggningarna inte de krav som bör ställas på dem från naturvårds- eller miljöskyddssynpunkt.

För att komma till rätta med de problem som sammanhänger med angivna förhållanden föreslår utredningen att koncessionsnämnden skall på framställning av kammarkollegiet kunna förordna om bl. a. utrivning av en anläggning.

Utifrån de erfarenheter länsstyrelsen har av de herrelösa anläggningarna har vattenlagsutredningen inte tillräckligt uppmärksammat alla de problem som är förbundna med dessa. Förfarandet med framställning till koncessionsnämnden om förverkandeförklaring m. m. med avseende på tillståndet är med hänsyn till tidsfaktorn i regel inte användbart i en akut situation då fara föreligger för liv eller omfattande förstörelse av egendom. Brandlagen ger visserligen möjlighet för den lokala räddningstjänsten eller, i vissa fall, länsstyrelsen att ingripa i en katastrofsituation. Enligt förarbetena till brandlagen anses emellertid möjligheterna för räddningsorganen att agera vara på det sätt begränsade att åtgärder kan vidtas endast under förutsättning att en händelse, som kan föranleda skada befaras vara omedelbart förestående. Enligt länsstyrelsens mening bör därför tillsynsmyndigheten – länsstyrelsen – ges befogenhet och resurser att verka i ett tidigare skede.

Medel bör också ställas till länsstyrelsens förfogande, t. ex. i form av bygdeavgifter, för medverkan till att herrelösa anläggningar, vanligen dammbyggnader, kan sättas i stånd och bevaras med hänsyn till landskapsbilden eller av andra miljömässiga skäl. Det kan i detta sammanhang även ifrågasättas om inte särskilda former för tillsynen bör tillskapas för de övergivna anläggningarna.

Länsstyrelsen i Kopparbergs län: För att komma tillrätta med problem som rör övergivna anläggningar föreslår utredningen, att tillstånd till vattenföretag som övergivits eller vars underhåll allvarligt försummats skall kunna förverkas och verksamheten fortsättningsvis förbjudas. Prövningen

skall göras av koncessionsnämnden, som i samband med förverkande kan meddela erforderliga föreskrifter för att skada eller fara för allmän eller enskild rätt inte uppstår. Om någon för anläggningen ansvarig inte finns får nämnden föreskriva att åtgärderna avseende anläggningen får utföras av annan vars rätt är beroende av att åtgärderna vidtas, t. ex. staten, kommun eller vattenförbund.

Det torde för närvarande finnas ett stort antal anläggningar för vilka saknas ansvarig. Ofta är det fråga om mindre dammbyggnader som utgör rester efter tidigare bruk och sågar eller dylikt. Vissa anläggningar sköts sporadiskt av någon eller några som är beroende av dem medan andra helt lämnats utan tillsyn. Någon kontroll av att sådana anläggningar inte är farliga förekommer inte.

För att få kontroll på herrelösa anläggningar måste enligt länsstyrelsens mening någon myndighet åläggas tillse att åtgärder vidtas för att förhindra skada och förebygga olyckor. Det bör enligt länsstyrelsens mening ankomma på tillsynsmyndigheten – länsstyrelsen – att ansvara härför och hos koncessionsnämnden ansöka om utrivning eller andra åtgärder för att eliminera fara eller hindra skada. Länsstyrelsen bör också ges uttrycklig befogenhet att i fall då fara föreligger för liv eller för omfattande förstörelse av annans egendom och nämndens prövning inte kan avvaktas, själv besluta om akuta åtgärder.

Luleå kommun: Huvudprincipen är att ägaren till en vattenanläggning skall svara för dess underhåll och i förekommande fall för dess utrivning.

Om ägaren icke fullgör dessa åligganden eller om anläggningen är övergiven har stat, kommun eller enskild fastighetsägare möjlighet att utföra återställnings- eller rivningsåtgärder. I många av dessa fall kommer kostnaderna att stanna på den som utför åtgärden. Det visar bl. a. erfarenheter från restaurering av gamla flottleder.

Då dessa kostnader stundom kan bli betydande bör i lagtexten införas bestämmelser om att ansvaret och kostnaden för underhåll och bortskaffande av onyttiga anläggningar i första hand skall åvila anläggningens ägare och i andra hand statsverket. Att statsverket skall stå sekundärt ansvar motiveras med att statlig myndighet svarar för granskning och tillståndsgivning betr. vattenföretagen och att underhålls- och återställningsarbeten kan bli betungande för såväl enskilda som för kommuner.

7 Skydd för vattenförsörjningen

Svea hovrätt: Att bestämma de fall då förordnande om skyddsområde skall medföra ersättningsskyldighet har vållat svårigheter vid tillämpningen av VL. Betänkandet innehåller inga försök att sammanfatta rättsläget eller att ange vad som bör gälla för framtiden. Frågan bör uppmärksammas under det fortsatta lagstiftningsarbetet.

Med tanke på skyddsområdesbestämmelsers i regel generella karaktär kan i det enskilda fallet ofta lämnas dispens. Sålunda kan vattendomstolen ha föreskrivit att upplag av petroleumprodukter ej får förekomma, men att vederbörande kommunala organ äger medge undantag. Därför bör den sakägare som kräver ersättning på grund av skyddsområdesbestämmelser samtidigt styrka att förutsättningar för dispens ej föreligger.

Enligt förslaget äger den som vill kräva ersättning för skada på grund av

förordnande om vattenskyddsområde föra talan därom vid fastighetsdomstol som dömer i vattenmål. Sådan talan är att hänföra till stämningsmål (18 kap. 3 § 10 p VLF) med påföljd att allmänna regler om rättegångskostnader blir tillämpliga i målet. Detta skulle, jämfört med gällande lag, innebära en omotiverad försämring för den ersättningsberättigade. Skäl finns därför att låta de i 22 kap. 4 § 1 st. VLF angivna reglerna för rättegångskostnader i bl. a. mål om oförutsedd skada gälla även de fall då talan förs enligt 18 kap. 3 § 10 p VLF. Därigenom skulle också överensstämmelse nås med motsvarande reglering i 36 § NVL.

Hovrätten för Nedre Norrland: Hovrätten efterlyser ett klarläggande av i vad mån den inom vattenlagens ram samordnade skyddslagstiftningen enligt utredningens mening bör påverka vattenskyddsbestämmelserna i annan lagstiftning (se betänkandet s. 219).

Hovrätten delar utredningens uppfattning om länsstyrelsernas lämplighet såsom beslutsmyndigheter i fråga om inrättande av vattenskyddsområden. Handläggningen av nu ifrågavarande ersättningsfrågor bör, oavsett utformningen av det framtida prövningssystemet, ankomma på ett organ som även eljest handhar sådan skadereglering där frågor om vattenförorening föreligger till bedömande. Förfarandet bör under alla förhållanden följa reglerna för stämningsmål (se 18 kap. 3 § 10 p VL-förslaget), dock ej, såsom konsekvensen skulle bli av utredningens förslag, i fråga om rättegångskostnaderna. I sistnämnda hänseende synes kostnadsbestämmelserna i VL-förslagets 22 kap. 4 § första stycket vara bättre lämpade, ej minst med hänsyn till det motsvarande kostnadsstadgandet i 36 § NVL och den av utredningen avsedda samordningen med NVL:s materiella regler om ersättning för intrång genom förordnande om naturreservat (s. 221).

Jämtbygdens tingsrätt: Enligt 8 kap. 2 § får länsstyrelsen bestämma erforderligt skyddsområde för yt- och grundvattentäkt. Enligt motsvarande paragraf i nuvarande vattenlag får länsstyrelsen fastställa sådant skyddsområde för grundvattentäkt endast i den mån förordnandet inte medför förpliktelse som går längre än vad den berörde måste tåla utan ersättning. Enligt förslaget skall den som drabbas av förordnande om vattenskyddsområde i ersättningsfrågan vända sig till fastighetsdomstol som dömer i vattenmål. – Tingsrätten vill påpeka risken med att länsstyrelsen enligt förslaget utan någon angiven begränsning får bestämma omfattningen av vattenskyddsområde, medan konsekvenserna härav, dvs. eventuella ersättningsanspråk, faller på en annan myndighet, nämligen fastighetsdomstol.

Stockholms tingsrätt: Tingsrätten tillstyrker att länsstyrelserna ges befogenhet att inrätta skyddsområden för både ytvattentillgångar och grundvattentillgångar oberoende av ersättningsfrågorna. Den som vill kräva ersättning för skada på grund därav bör, om tingsrättens förslag till fristående prövningsorgan godtas, föra talan därom vid dessa organ.

Växjö tingsrätt: Tingsrätten förordar i och för sig att en samordnad skyddslagstiftning tillskapas för yt- och grundvattentillgångar. I linje med tingsrättens uppfattning rörande prövningssystemet enligt nya VL bör beslutsfunktionen rörande inrättande av vattenskyddsområden och bestämmelsernas innehåll ligga hos judiciell myndighet, som tillika har att avgöra eventuella ersättningsfrågor.

Kammarkollegiet: Kollegiet delar utredningens uppfattning att en ensartad reglering av skyddet för grundvatten och ytvatten är önskvärd. Mot de föreslagna bestämmelserna vill kollegiet blott framföra en detaljanmärkning. Enligt förslaget skall länsstyrelserna, till skillnad från vad som nu

gäller, kunna förordna om skyddsområden och föreskriva skyddsbestämmelser som går utöver vad som enligt den allmänna aktsamhetsregeln måste tålas utan ersättning. Det måste därför vara av betydelse för sakägare att få del av meddelade beslut. I 8:5 VLF stadgas blott att länsstyrelsen, innan den fattar beslut enligt 2 eller 3 §, skall bereda ägare och innehavare av särskild rätt till berörda fastigheter tillfälle att yttra sig. Paragrafen bör kompletteras med att tryckt exemplar av föreskrifter, som meddelats för visst skyddsområde, kostnadsfritt tillhandahålles sakägare.

Fiskeristyrelsen: En nyhet i VL-förslaget är att olika skyddsåtgärder ska kunna föreskrivas också för ytvattentäkter. Reglerna tar visserligen sikte främst på hushållens och industrins behov av vatten, men här sammanfaller fiskets intressesfär med täktverksamhetens.

1 § ger uttryck för en god, men dessvärre ofta förbisedd princip, nämligen att verksamheter såväl till lands som i vattnet menligt kan påverka vattenkvalitén. Detta synsätt har trots återkommande påpekanden från fiskerimyndigheternas sida haft svårt att tränga igenom i olika sammanhang som rör markanvändning, dvs. inom ramen för gällande planlagstiftning. Det skydd som nu avses beredas vattenförsörjning via ytvattentäkter bör alltså även kunna bli till gagn för fisket, varför förslaget tillstyrkes.

De föreskrifter om vad allmänheten ska iakttaga inom vattenskyddsområde måste utformas på sådant sätt att utövandet av fiske inte försvåras inom skyddsområdena.

Sveriges geologiska undersökning (SGU): I 8 kap. 1 § i förslaget behandlas frågan om skydd för vattentillgång, även av grundvatten "som utnyttjas eller kan komma att utnyttjas". Jämfört med gällande VL, 2 kap., 64 §, har ordet "framdeles" bortfallit. Detta kan möjligen tolkas så, att man i det nya förslaget skjutit tidpunkten närmare nutiden. SGU vill här betona vikten av en långsiktig och framsynt planering. Exempel på en situation där bestämmelsen kan behöva tillämpas är täkt av grus och sand under grundvattenytan.

SGU ser vidare med tillfredsställelse att möjligheten för länsstyrelse att fastställa skyddsområde för grundvattentäkt enligt § 2 i samma kapitel ej som nu formellt begränsas till vattentäkt för tätbebyggelse (betänkandet sid. 221).

Statens bakteriologiska laboratorium (SBL): I den allmänna aktsamhetsparagrafen 8 kap. 1 § talas om yt- respektive grundvattentillgången. Skall termen förstås endast kvantitativt anser SBL detta vara otillräckligt. Ligger i begreppet också en kvalitetsaspekt borde detta framgå klarare, åtminstone i förslagets specialmotivering. Frågan tas i viss mån upp i specialmotiveringen till 2 § där det sägs att "skyddsområdet som regel skall ges sådan omfattning att vattentäkten uppfyller rimliga anspråk på vattenbeskaffenheten hos ett råvatten som efter normalt reningsförfarande skall användas för förbrukningsändamål".

Omgivningshygieniska avdelningen vid statens naturvårdsverk: Den nuvarande lagstiftningen och allmänna synpunkter.

När det gäller skyddet av grundvattentillgångar som används eller kan antagas komma till användning, bygger detta i nuvarande lagstiftning huvudsakligen på upprättandet av skyddsområden. Dessa fastställs enligt VL av länsstyrelsen och kan innebära begränsningar i dispositionsrätten till en fastighet som omfattas av skyddsområdet. En väsentlig inskränkning är för närvarande att förordnandet inte kan gälla längre än vad den berörda måste tåla utan ersättning enligt en allmän aktsamhetsregel. Denna regel, VL 2 kap. 63 §, säger att om någon vill utföra grävning eller sprängning eller

anordna upplag eller vidtaga annan åtgärd som kan befaras medföra inverkan å grundvattentillgång vilken tillgodogöres eller kan antas komma att framdeles tillgodogöras vare han skyldig att till skydd för grundvattnet vidtaga de anordningar och tåla den begränsning av verksamheten ävensom i övrigt iakttaga de försiktighetsmått, som skäligen föranledes av omständigheterna.

När det gäller skyddet av vattentillgång såväl i fråga om kvalitet som mängd och för såväl ytvatten som grundvatten kan också vattendomstol enligt VL fastställa skyddsföreskrifter som genom domen blir knutna till och intecknade i de särskilda fastigheterna i form av servitut. Detta kräver dock att vattentäkten tagits i bruk eller att mark för denna förvärvats. Vattendomstolen prövar om det intrång som servitutet innebär är mer omfattande än vad fastigheternas ägare enligt allmänna rättsgrundsatsen är skyldig att tåla utan ersättning och i förekommande fall prövar man också ersättningens storlek.

I de fall skyddsområden eller servitut ej upprättats ger VL enligt vår uppfattning i praktiken ett relativt dåligt skydd och det bör observeras att *miljöskyddslagen (ML) ej omfattar grundvatten*. Hälsovårdsstadgans (HS) 6 kap. innehåller allmänna bestämmelser om förbud mot förorening av vattentäkter. HS kan tillämpas för enskilda vattentäkter men VL medger ett mer detaljerat skydd eftersom HS inte kan användas för annat än att direkt förhindra sanitär olägenhet. HS kan ej användas för grundvattentillgång som ej tagits i bruk.

I förslaget till ny VL har utfärdandet av förordning om vattenskyddsområde gjorts administrativt enklare genom att länsstyrelsen får befogenhet att inrätta skyddsområden (för såväl yt- som grundvatten) samt meddela erforderliga bestämmelser utan att vara formellt bunden av ersättningsfrågorna. Talan om ersättning kan senare föras inför fastighetsdomstol. Avdelningen anser att denna förenkling är värdefull.

Avdelningen vill särskilt påpeka vikten av att lagen på alla ställen där det talas om "menlig påverkan av vatten" formuleras så att det klart framgår att detta inte bara syftar på vattnets kvantitet utan minst lika mycket på dess kvalité. Enligt vår mening bör man vara mycket restriktiv när det gäller att acceptera kvalitetsändringar i vattnet. – – –

Skyddet av tätorternas vattenförsörjning

De nuvarande bestämmelserna om skyddsområden tillämpas mycket olika i olika län. Medan vissa län har flertalet kommunala vattentäkter skyddade är skyddsområden ovanliga i andra. En förklaring torde kunna vara skillnader i resurser och intresse hos de olika länsstyrelserna och hos kommunerna. Några länsstyrelser som vi varit i kontakt med, har uppenbarligen lagt ned ett omfattande arbete på skyddsområden och anser att nuvarande lagstiftning ger tillräcklig grund för skyddet av kommunala vattentäkter. I de flesta fall förefaller man kunna klara sig utan ersättningsanspråk och kan därför också undvika medverkan av fastighetsdomstol och servitut.

Allmänt förefaller därför principen med skyddsområden för tätortens grundvattentäkter god men tillämpningen av denna princip bör underlättas. Det framlagda förslaget till ny VL bidrar till detta.

Skyddet av ytvattentäkter

Det nya förslaget till VL innebär att ytvattentäkt jämställes med grundvattentäkt varför länsstyrelsen kan utfärda bestämmelse om skyddsom-

råde även för ytvattentäkt. Detta tycker vi är bra. Skyddade ytvattentäkter är ovanliga i Sverige i jämförelse med många andra länder, till exempel Norge, där man lägger mycket stor vikt vid att råvattenreservoarerna fredas.

Även i Sverige kan dock skyddsområde för ytvatten ofta vara befogat. Genom ML är ytvatten i stor utsträckning skyddade mot avloppsutsläpp. Detta skydd är dock i många fall otillräckligt när det gäller vattnets användning för dricksvattenproduktion. Dessutom behöver skyddet kompletteras när det gäller andra föroreningskällor, det kan gälla t. ex. båtar eller annan trafik samt bad och annan rörlig verksamhet (jfr förslaget s. 285 överst). Enligt vår mening skall alltid så goda vattentäkter eftersträvas att reningen i vattenverk endast utgör en extra säkerhetsåtgärd. Vi har nämligen inte totala kunskaper vare sig om vilka miljögifter som finns eller kan komma att finnas i våra vattentäkter eller om effektiviteten mot dessa gifter i våra reningsanordningar.

Skyddet av enskilda vattentäkter

Lagförslaget medger till skillnad från nuvarande VL att skyddsområde utfärdas av länsstyrelsen även för vattentäkter som ej är avsedda för tätbebyggelse. Utredningen anser att i undantagsfall kan vattentäkt för glesbebyggelse vara så betydelsefull att ett skyddsområde är motiverat varför länsstyrelsen ej bör vara förhindrad besluta därom. Även vi anser att skyddet av enskilda vattentäkter behöver stärkas och att den senare möjligheten därför är befogad.

Skyddsområde för skydd av enskilda vattentäkter eller grupper av sådana i glesbygd kan vara motiverat när de geologiska förhållandena är sådana att det naturliga skyddet är dåligt. Detta gäller t. ex. områden med lättgenomsläppliga sandjordar särskilt när grundvattenytan ligger nära markytan. Det kan även gälla områden med tunt jordtäcke. I sådana områden påverkas grundvattnet lätt av ovarsam utspridning av naturlig gödsel, handelsgödsel eller bekämpningsmedel samt av utsläpp av olja och andra kemikalier etc. Förhållandena kan förvärras på sandjordarna om man samtidigt genom pumpning tar ut stora mängder grundvatten från djupare lager t. ex. för konstbevattning. Därvid kan föroreningarna snabbt påverka även djupare delar av vattenmagasinet.

Andra aktuella exempel på föroreningskällor är timmer- och barkupplag samt avfallstippar. Erfarenheten visar att enskilda brunnsägare kan ha mycket svårt att få ersättning om vattentäkten påverkats av sådana källor eller om den sinat t. ex. p. g. a. ett vägbygge.

Vi är dock medvetna om att den vanligaste orsaken till förorening av enskilda vattentäkter är den egna avloppsanläggningen eller gödselanläggningen.

Det generella skyddet av grundvatten

För de grundvatten som ännu ej detaljplanerats bli ianspråktagna för konsumtionsändamål är skyddet i nuvarande VL och i lagförslaget alltför svagt bl. a. därför att skyddsområden ej kan utfärdas. Skyddet bygger liksom i gamla VL främst på den allmänna aktsamhetsparagrafen. Inte heller hälsovårdsstadgan är tillämplig.

Vi anser att det generella skyddet av grundvatten bör stärkas. Detta bör kunna ske genom att aktsamhetsparagrafen förtydligas så att vattenfrågan garanteras bli bedömd i ett långsiktigt tidsperspektiv. Vidare bör begreppet "vattenförsörjning" ges en sådan tolkning att det omfattar alla tillfällen då

ett vatten kan komma att behövas för dryck även utan anknytning till fastighet, t. ex. brunn eller källa för det rörliga friluftslivet. Motsvarande skydd kan även behövas för vissa ytvatten, t. ex. fjällbäckar i turistområden. Beträffande vissa särskilt värdefulla grundvattentillgångar t. ex. grusåsar bör det enligt vår mening alltid kunna anses att de "kan antagas komma till användning" oberoende av om planer för detta ännu finns. För alla här uppräknade vattentillgångar bör alltså länsstyrelsen kunna bestämma skyddsområde enligt lagförslaget 8 kap. 2 §. Kommunerna och länsstyrelserna bör i den av oss föreslagna vattenförsörjningsplaneringen åläggas att beakta det generella skyddet av grundvatten.

Behov av rådgivning

Avslutningsvis vill vi framhålla att en förutsättning för att det nya lagförslaget skall få avsedd verkan är, att det följs upp genom en väl organiserad rådgivning beträffande t. ex. hur man lägger ut skyddsområden eller vidtar andra åtgärder för att skydda vattnet. För närvarande finns viss erfarenhet hos länsstyrelser och några större kommuner. Ingen central organisation finns dock som systematiskt samlar in dessa erfarenheter och kan verka som central rådgivare. Vissa utredningar pågår inom naturvårdsverket som 1974 fick Kungl. Maj:ts uppdrag att översiktligt kartlägga landets vattentillgångar. Arbetet omfattar bl. a. ett ännu ej avslutat projekt "Vattnet i kommunal översiktlig planering" samt ett PM (SNV PM 842) där vattenuttagen från yt- och grundvatten översiktligt sammanställts för olika regioner. SGU har på SNV:s uppdrag gjort en översiktlig beskrivning av grundvattentillgångar i Sverige som mot bakgrund av geologiska data diskuterar vattnets tillgänglighet och i viss mån dess sammansättning. Allmänt kan dock sägas att naturvårdsverkets arbete hittills varit föga inriktat på konsumtionsvattenförsörjningen.

OHA har som centralt dricksvattenlaboratorium uppgiften att vara expertorgan åt socialstyrelsen och centralt rådgivande organ när det gäller dricksvattenkontrollen enligt hälsovårdsstadgan. Enligt vår uppfattning är det synnerligen angeläget att dricksvattenfrågorna samordnas på ett bättre sätt än idag. Nya resurser måste till för att vi skall kunna ge länsstyrelserna och kommunerna det stöd de behöver i det viktiga arbetet att vidta åtgärder som garanterar fullgott dricksvatten åt alla.

Länsläkarorganisationen i Stockholms län: Länsläkarorganisationen anser att enhetliga skyddsregler för såväl ytvatten- som för grundvattentäkter är en viktig del i lagförslaget. Behov föreligger otvivelaktigt av särskilda skyddsbestämmelser för ytvattentäkter även om miljöskyddslagstiftningens bestämmelser är av betydelse. Av praktiska och ekonomiska skäl måste troligen accepteras att skyddsområden för ytvattentäkter ges en begränsad omfattning.

I utredningen framförs i detta sammanhang att möjligheten att genom bestämmelser i lokal hälsovårdsordning tillskapa skyddsområden för ytvattentillgångar ej befunnits praktiskt framkomlig. Länsläkarorganisationen ifrågasätter denna uppfattning och kan bl. a. peka på att länsstyrelsen i Kronobergs län så sent som år 1974 fastställt lokala hälsovårdsordningar för två kommuner, däri ingår bestämmelser "om skydd mot vattenförorening" gällande speciella ytvattentäkter.

Länsläkarorganisationen bedömer det lämpligt att, som föreslagits, länsstyrelsen anförtros uppgiften att handlägga frågor om skyddsområden för såväl grund- som ytvattentäkter och vill understryka att vattentäkter för glesbebyggelse icke sällan är så viktiga att även där skyddsområden är

motiverade. Organisationen vill även poängtera vikten av att möjligheter finns att vid skydd av ytvattentillgång utfärda förbud att använda de omgivande markerna på sådant sätt att näringsämnen, bekämpningsmedel m m rinner ned i vattnet. Vidare bör naturligtvis även uppmärksammas föroreningsriskerna vid t ex båttävlingar, vattenskidåkning, motorfordonstrafik på isbelagda vattenområden och biltvätt vid stränderna.

En fråga som inte närmare har berörts i förslaget gäller de olje- och kemikalietransporter, som förekommer på ytvattentäkter som t ex Mälaren. Mälaren har som bekant stor betydelse för vattenförsörjningen för över 1 miljon människor. Sjöfartsverket har gjort en utredning i frågan men trots denna kvarstår stor osäkerhet om vad som i form av miljöfarligt gods transporteras på Mälaren. Behovet av största möjliga skydd mot föroreningar, som kan minska sjöns användbarhet som vattentäkt är nödvändiga. Ytterst stora krav måste ställas på transporter av detta slag på Mälaren och andra jämförbara vattenområden och länsläkarorganisationen vill poängtera vikten av att även denna fråga skall kunna regleras genom lagstiftningen.

Länsläkarorganisationen i Älvsborgs län: Beträffande frågan om skydd av ytvattentäkterna ansluter sig länsläkarorganisationen till tidigare framlagda synpunkter från Stockholms län och vill ytterligare framhålla att skrivningen "av praktiska eller ekonomiska skäl kan det emellertid vara svårt att ordna och administrera stora skyddsområden. Ofta kan dock ett godtagbart skydd skapas även om skyddsområden ges en mera begränsad omfattning" inte får innebära att mindre och medelstora vattenområdens skyddsområde begränsas. Huvudregeln måste dock vara att hela tillrinningsområdet skall skyddas och endast i undantagsfall bör denna huvudregel frångås.

Länsstyrelsen i Skaraborgs län: Motsvarande bestämmelser i gällande vattenlag omfattar endast grundvatten. Förslaget innebär att bestämmelserna avseende skydd för vattenförsörjningen utsträcks att gälla även ytvatten.

Utvidgningen är angelägen från vattenvårdssynpunkt. Möjligheterna att i praktiken utfärda tillräckligt omfattande bestämmelser till skydd för vattentillgångar av betydelse för vattenförsörjningen torde komma att avgöras av ersättningsreglernas tillämpning (10 kap. 18 §) och tillgängliga medel för ersättning.

I det föreslagna 8 kap. 5 § stadgas att innan länsstyrelsen fattar beslut skall ägare och innehavare av särskild rätt till berörda fastigheter beredas tillfälle att yttra sig. I gällande vattenlag (2 kap. 66 §) står att "skriftlig underrättelse om förslagets innehåll" genom länsstyrelsens försorg skall "sändas till varje ägare av fastighet inom skyddsområdet" samt till kända nyttjanderättshavare vilkas rätt berörs.

Tveksamhet råder för närvarande hur länsstyrelsens underrättelseskyldighet mot sakägare rätteligen skall fullgöras. Ett flertal länsstyrelser tillämpar ett delgivningsförfarande.

Länsstyrelsen anser det varit värdefullt om i den föreslagna lagtexten klart hade utsagts på vad sätt sakägare skall underrättas såvitt nu är fråga.

Länsstyrelsen har i övrigt ingen erinran mot förslaget.

Länsstyrelsen i Kopparbergs län: Utredningen har föreslagit att även ytvattentäkter skall kunna få samma eller likartade skyddsbestämmelser som idag gäller för grundvattentäkter. Förfarandet vid bildandet av skyddsområden för ytvattentäkt föreslås i princip vara samma som för grundvattentäkt. Som prövningsmyndighet föreslås länsstyrelsen.

Inom Kopparbergs län har vid några tillfällen varit aktuellt att tillskapa skydd för ytvatten som används som vattentäkt. Att finna praktiska former för detta har visat sig svårt. Länsstyrelsen välkomnar därför att lagen kompletteras så att skyddsområde även kan fastställas för ytvattentäkt. Frågor om ersättning till den som belastas av meddelade skyddsbestämmelser föreslås handläggas vid fastighetsdomstol. Det är angeläget att ersättning endast kan utgå när pågående markanvändning avsevärt försvåras eller om mark tas i anspråk. De ersättningsregler som idag i princip gäller vid förfogandeinskränkningar enligt förordnanden med stöd av naturvårdslagen och miljöskyddslagen bör enligt länsstyrelsens mening vara tillräckliga.

Länsstyrelsen i Jämtlands län: Miljöskyddslagen innehåller bestämmelser som generellt förbjuder förorening av ytvatten genom utsläpp av avloppsvatten m. m. utan föregående prövning. Motsvarande generella bestämmelser till skydd för grundvattnet saknas. Särskilda skyddsbestämmelser kan visserligen utfärdas att gälla t. ex. inom skyddsområden för vattentäkt, men övrigt grundvatten kan förorenas tämligen godtyckligt.

Generella bestämmelser som i lämplig utsträckning begränsar rätten att förorena grundvatten bör tas in antingen i miljöskyddslagen eller i vattenlagen, varvid det förefaller länsstyrelsen lämpligast att sådana bestämmelser i första hand fogas till miljöskyddslagen.

Lantbruksnämnden i Malmöhus län: En nyhet i svensk vattenlagstiftning är att utredningen nu föreslår att skyddsområde även skall kunna inrättas för ytvattentäkt. Lantbruksnämnden vill i detta sammanhang blott peka på de praktiska svårigheter som kan förväntas uppstå, när det gäller att finna en lämplig avgränsning.

Hälsovårdsnämnden i Göteborgs kommun (= hälsovårdsförvaltningen): Av stor betydelse för kommuner som är beroende av ytvattentäkter för sin vattenförsörjning är förslaget att länsstyrelsen skall äga förordna om skyddsområden, inte bara för grundvattentillgångar, utan även för ytvatten. Länsstyrelsen skall därvid kunna meddela erforderliga bestämmelser för området, både vad gäller inskränkningar i berörda fastighetsägares förfoganderätt som föreskrifter för allmänheten. Utredningen påpekar att sådant skydd inte är lämpligt för stora vattendrag, t ex för Göta älv, eftersom mycket stora områden i så fall kan bli aktuella, varvid svårbemästrade administrativa och ekonomiska problem kan uppstå. I mera begränsad skala såsom för sjöar som utgör ytvattentäkt (t. ex. Delsjöarna i Göteborg) skapar förordnande om skyddsområde enligt hälsovårdsförvaltningens mening bättre möjligheter än f. n. att anordna ett fullständigt skydd.

Hälsovårdsnämnden i Uppsala kommun: Ett klart behov föreligger att få en lagstiftning som markerar att grundvatten och ytvatten från skyddssynpunkt är lika betydelsefulla – icke minst med hänsyn till att ytvatten ofta användes för vattenförsörjning. En samordnad skyddslagstiftning som möjliggör utfärdande av enhetliga bestämmelser för både grund- och ytvattentäkter innebär bl. a. enklare tillämpningsföreskrifter.

Beträffande föreskriften om länsstyrelsens beslutsrätt i frågor som rör vattenskyddsområden vill Hälsovårdsnämnden understryka lagförslagets krav avseende länsstyrelsens skyldighet att samråda med Hälsovårdsnämnden i berörd kommun.

Hälsovårdsnämnden i Skellefteå kommun: Enligt lagförslaget skall fastställande av skyddsområde för både yt- och grundvattentäkt åvila länsstyrelsen. Det framgår ej om hälsovårdsnämnden – liksom för närvarande –

skall vara tillsynsmyndighet avseende vissa paragrafer i skyddsbestämmelserna. (Finns ej heller inskrivet i nu gällande lagstiftning.) Skall tillsynen delvis åvila hälsovårdsnämnden, synes det angeläget att i likhet med miljöskyddskungörelsens bestämmelser, meddelande tillställes hälsovårdsnämnden när skyddsområde planeras.

Umeå kommun: I förcliggande förslag till vattenlag föreslås en samordning av skyddsbestämmelserna för yt- och grundvattentäkter. Tidigare har grundvattentäkter behandlats i vattenlagen, medan ytvattentäkter i huvudsak skyddats genom bestämmelser i miljöskyddslagen. Kommunen anser det mycket tillfredsställande att de nu behandlas på samma sätt.

Svenska kommunförbundet: Enligt de av vattenlagsutredningen föreslagna reglerna skulle länsstyrelse få befogenhet att förordna om inrättande av skyddsområden för såväl yt- som grundvattentillgång liksom att meddela erforderliga bestämmelser för områdena. Länsstyrelsen blir därvid formellt obunden av ersättningsfrågorna. Rätt till ersättning för berörd fastighetsägare inträder om föreskrifterna skulle medföra att pågående användning av fastighet avsevärt försvåras.

Styrelsen har intet att erinra mot de sålunda föreslagna bestämmelserna. Däremot ifrågasätter styrelsen huruvida det inte till ledning för länsstyrelsebesluten skulle kunna utarbetas normalförslag till bestämmelser för vattenskyddsområde. Det vore i samband därmed av stort värde att få närmare klarlagt i vilken omfattning bestämmelse om inskränkning i rätten att förfoga över fastighet som omfattas av ett förordnande av vattenskyddsområde kan medföra rätt till ersättning för intrånget. Vattenlagsutredningen har anfört, att bakom kravet att pågående användning av fastighet avsevärt försvåras ligger tanken att envar måste vara beredd att underkasta sig visst intrång av hänsyn till allmänna intressen och att ett bagatellartat intrång inte bör grunda ersättningsrätt mot det allmänna.

Sveriges advokatsamfund: Samfundet har i princip ingen erinran mot vad utredningen anför rörande behovet av en allmän aktsamhetsregel omfattande jämväl ytvattentäkter samt rörande möjligheten att från fall till fall utfärda mera preciserade skyddsbestämmelser. Även med det av samfundet förordade prövningssystemet kan frågan om erforderliga skyddsbestämmelser i sin helhet anförtros länsstyrelserna utan den nuvarande uppdelningen mellan vattendomstol och länsstyrelse.

Svenska vatten- och avloppsverksföreningen: Föreningen ser positivt på den föreslagna lagens enhetligt utformade regler för prövning av vattenföretag och på att större hänsyn tagits till det allmännas behov. Särskilt värdefullt är att vid anordnande av grund- eller ytvattentäkter såväl tillstånd som skyddsföreskrifter behandlas samtidigt i samma instans och oftast på det lokala planet, dvs. av länsstyrelsen.

Enligt de föreslagna reglerna får länsstyrelse befogenhet att förordna om inrättande av skyddsområden för såväl yt- som grundvattentillgång liksom att meddela erforderliga bestämmelser för områdena. Till ledning för länsstyrelsebesluten torde lämpligen utarbetas normalförslag till bestämmelser för vattenskyddsområde. Det är i samband därmed värdefullt att få närmare klarlagt i vilken omfattning bestämmelse om inskränkning i rätten att förfoga över fastighet som omfattas av ett förordnande av vattenskyddsområde kan medföra rätt till ersättning för intrånget.

Lantbrukarnas provinsförbund i Skåne: Enligt § 5 stadgas att inför prövning av fråga som gäller vattenskyddsområde, skall samråd ske med kommunen och innan länsstyrelsen fattar beslut skall ägare och innehavare av särskild rätt till berörda fastigheter beredas tillfälle yttra sig. I praktiken

skall samråd på tidigt stadium med bl. a. berörda lantbrukare äga rum inför bildande av vattenskyddsområde. Provinsförbundet hävdar att länsstyrelsen jämsides med den lagstadgade samrådsskyldigheten med kommunen även skall samråda med bl. a. närmast av vattenskyddsområde berörda lantbrukare.

8 Allmän farled och allmän hamn

Svea hovrätt: Såsom redovisats i betänkandet bygger detta på en traditionell innebörd av begreppet "allmän farled", nämligen såtillvida att endast sjöfart i kommersiellt syfte beaktas i detta sammanhang. Vid tidigare lagstiftning har detta fallit sig naturligt, men numera bör begreppet bestämmas med beaktande av den omfattande trafik med fritidsbåtar som uppstått under senare decennier. Det kan alltså med fog ifrågasättas om icke inrättande av allmän farled och hamn bör kunna ske även till förmån för trafiken med fritidsbåtar. Denna trafik åtnjuter idag endast allemansrättsligt skydd till den del den ej bedrivs inom bestående farleder. Det under senare år snabbt stigande innehavet av fritidsbåtar har ökat trafiken i våra farvatten, vilket, särskilt i närheten av större tätorter, skapat problem dels genom alltför intensiv trafik i de existerande, utprickade farlederna, dels genom frånvaron av utprickning i vatten som trafikeras av fritidsbåtar dels ock genom bristen på hamnplatser för sådana båtar. Naturvårdsverket, som svarar för bevakningen av fritidsbåtstrafikens intressen, har för att i någon mån komma tillrätta med dessa problem inrättat särskilda leder för denna trafik. Det torde också föreligga ett starkt behov av att med samhälleligt stöd anordna hamnanläggningar för ändamålet. Tillkomsten av sådana leder och hamnar försvåras dock av att det nu krävs vattenrätt för nödvändiga anläggningar samt av att det inte är möjligt att erhålla tvångsrätter till förmån för dem. Några nackdelar torde inte vara förenade med att i dessa avseenden likställa farleder och hamnar för småbåtstrafik med allmän farled och allmän hamn. Med anledning härav föreslår hovrätten att möjlighet införs att inrätta allmän farled och allmän hamn även för annan sjöfart än kommersiell sådan.

Hovrätten för Nedre Norrland: En kartläggning av befintliga hamnar och farleder torde vara önskvärd för motstående intressen och möjligen också från andra synpunkter men kan ändå inte anses tjäna något särskilt betydelsefullt syfte. Mot bakgrund härav synes den av utredningen föreslagna inventeringsmetoden onödig, i synnerhet som den kan komma att leda till ett mer omfattande arbete än utredningen föreställt sig. Det borde vara tillräckligt med en regel som låter vid lagens ikraftträdande befintliga allmänna hamnar och farleder bestå även för framtiden. Andra stycket i övergångsbestämmelserna till utredningens "Utkast till lag om allmän farled och allmän hamn" (s. 67 f) kan därmed utgå.

Beträffande lagutkastet och motiven härför i övrigt vill hovrätten påpeka följande: Inrättande och avlysning förelås kunna ske endast med hänsyn till kommersiella intressen, nämligen allmänna samfärdseln och fiskerinäringen. Enligt 5 kap. 11 § VL kan avlysning grundas även på andra omständigheter. Utredningen har inte motiverat den inskränkning i förhållande till gällande rätt som 3 § i lagutkastet sålunda innebär. Det kan inte uteslutas att behov alltjämt kan finnas av vidgade möjligheter till avlysning.

Oavsett resultatet av kommunikationsdepartementets promemoria DsK

1975: 9 (se s. 225 i betänkandet) förekommer emellertid enligt hovrättens mening icke tillräckliga skäl för att frångå gällande ordning med en enhetlig reglering av farleds- och hamnfrågorna i vattenlagstiftningen. I enlighet med sitt ställningstagande i fråga om VL-förslagets prövningsordning motsätter sig hovrätten sålunda ett uppdelat system, som innebär att frågorna om inrättande o. dyl. av farleder och hamnar prövas fristående från frågor om inverkan på motstående intressen. Vidare må framhållas att den prövning av administrativ karaktär som det här är fråga om väsentligen torde utgöra en angelägenhet för regeringen, som har att göra en samlad bedömning. Det är därför knappast rimligt att låta sjöfartsverket överta denna prövning.

Stockholms tingsrätt: Tingsrätten har ej något att erinra mot utredningens förslag att något absolut skydd för allmän farled motsvarande nuvarande regel i 2 kap. 11 § VL inte skall finnas i fortsättningen. I stället skall förslagets allmänna tillåtlighetsregler med bl. a. skydd för allmänna intressen (3:3 VL-förslaget) gälla och dessa regler skall tillämpas oavsett om farleden är allmän eller inte. Enligt VL-förslaget har en farleds karaktär av att vara allmän eller inte endast betydelse i samband med att byggnadsåtgärder o. dyl. skall utföras för farled eller hamn (vattenrätt krävs ej, viss tvångsrätt finns). Tingsrätten tillstyrker att med dessa utgångspunkter de bestämmelser som i övrigt erfordras närmast från transportpolitiska och transporttekniska synpunkter upptas i en särskild lag och inte i VL.

Mot denna bakgrund måste det vara meningslöst att i detta sammanhang göra en omfattande utredning för att fastställa var allmän farled och hamn i fortsättningen skall finnas och i varje fall att till denna utredning knyta sådan verkan att egenskapen av allmän för farleden eller hamnen upphör om den inte upptagits i förteckning inom ett år efter lagens ikraftträdande. Det måste rimligen bli så enligt den blivande VL att en farled eller hamn som är allmän åtnjuter ett säkrare skydd enligt 3 kap. 3 § än farled eller hamn som inte har karaktären av allmän. Bl. a. kommer sjöfartsverket att bevaka den rätt som en allmän farled eller hamn har. Många farleder, som nu är att anse som allmänna, utnyttjas i stor utsträckning av fritidsbåtar och t. ex. i skärgårdarna av den bofasta befolkningen för dess behov av transporter. Med utredningens förslag kommer huvudsakligen sådana farleder och hamnar som behövs från transportpolitiska synpunkter och med hänsyn till fiskerinärigen att bibehålla karaktären av allmänna. Enligt tingsrättens mening måste hänsyn också tas till behovet av allmänna farleder för det numera mycket stora antalet fritidsbåtar liksom för befolkningen på öar utan fast landförbindelse. Eljest finns risk att farleder som behövs för dessa ändamål kan stängas genom vattenföretag till följd av att farledsintresset antingen ej bevakas tillfredsställande vid tillståndsprövningen eller ej anses väga nog tungt om farleden saknar karaktär av allmän. Det är uppenbart att en inventering som skall beakta även dessa intressen måste bli betydligt mera omfattande än utredningen tänkt sig. Någon olägenhet av nuvarande ovisshet – som innebär att frågan om en farled eller hamn är allmän prövas från fall till fall – har tingsrätten ej märkt. Som regel godtas sjöfartsverkets påstående härom i målet.

Tingsrätten avstyrker därför den föreslagna metoden för inventering av befintliga farleder och hamnar. Tingsrätten föreslår i stället att allmän farled eller hamn även i framtiden skall finnas inom område där så är fallet den 1 januari 1982. Andra stycket i övergångsbestämmelserna i lagutkastet bör följaktligen utgå. Om utredningens förslag godtas bör dock i farledsnämnden ingå representant för statens naturvårdsverk eftersom detta verk

och inte sjöfartsverket har att bevaka intresset av farleder för fritidsbåtarna.

Växjö tingsrätt: Tingsrätten vill understryka behovet av nya regler ägnade att undanröja den i vissa fall rådande tveksamheten rörande vad som innefattas i begreppen allmän farled och allmän hamn. En grundläggande genomgång av alla farleder och hamnar behövs för att få ordning på dessa frågor. Därvid bör såsom utredningen anför största hänsyn tagas till att den allmänna samfärdselns intressen tillgodoses samtidigt som fiskerinäringen beaktas.

Utredningens förslag om överflyttning till sjöfartsverket av frågorna om inrättande och avlysning av allmän farled och hamn godtas. Likaså förordas att bestämmelserna om inrättande och bestånd av farleder och hamnar upptas i en fristående lag. De rent vattenrättsliga tillståndsfrågorna rörande erforderligt byggande i vatten bör som hittills prövas av judiciell myndighet liksom eventuell skadereglering.

Den av utredningen föreslagna metoden är icke invändningsfri. Väl kan godtas att sjöfartsverket och dess farledsnämnd bestämmer med hänsyn till allmänna samfärdseln och fiskerinäringen, var allmän farled och hamn framdeles bör finnas, samt fattar beslut härom i fall då dessa redan enl 5 kap VL anses allmänna eller beslutar om inrättande av allmän farled och hamn, då dessa ej redan anses allmänna. I den mån allmän farled och hamn klart har denna status jämlikt 5 kap. VL men icke ingår i sjöfartsverkets förteckning bör den emellertid avlysas genom särskilt beslut och icke automatiskt efter en övergångstid förlora denna sin egenskap. Endast i de fall då tveksamhet råder om farleds eller hamns status bör det av utredningen föreslagna systemet komma i fråga.

I samband med inventeringen måste tillses att även farleder som behövs för fritidsbåtar och för skärgårdsbefolkningens transporter förklaras vara allmänna. I farledsnämnden bör därför ingå representant för myndighet, som har att bevaka dessa intressen.

Sjöfartsverket: Utredningen har erinrat om att i kommunikationsdepartementets promemoria (DsK 1975: 9) om planeringen av de svenska hamnarna förordats att sjöfartsverket skall få i uppdrag att upprätta en "långsiktig, fördjupad och övergripande planering av landets hamnväsende" samt att svara för tillståndsprövningen av större hamnprojekt från bl. a. trafiksynpunkt och med hänsyn till hamnstrukturen i stort, varvid återverkningarna på andra trafikinvesteringar skall beaktas liksom hamnens regionalpolitiska konsekvenser. Av detta förslag har utredningen funnit böra följa, om förslaget vinner bifall, att de i vattenlagen behandlade frågorna om allmän farleds bestånd samt om inrättande m. m. av sådan farled och allmän hamn bör handläggas av sjöfartsverket i stället för som nu av vattenrättslig tillståndsmyndighet. Denna utredningens slutsats av förslagen i departementspromemorian förefaller emellertid åtminstone delvis felriktad. Fråga om en farled eller en hamn framdeles skall vara allmän eller inte måste hållas klart i sär från fråga om farleden (eller närmare bestämt viss farledsanordning) eller hamnen skall få komma till stånd eller utvidgas. Den förra frågan gäller främst huruvida farledens eller hamnens innehavare skall få de rättigheter och förmåner i avsende på vattenrättskrav, särskilda tvångsrätter m. m. enligt vattenlagen som följer med allmänförklaring och då samtidigt de skyldigheter gentemot allmänheten som kan komma att föreskrivas. Fråga om hamnens eller farledens inrättande eller utbyggnad, dvs. om byggandet i vatten, är däremot en vattenföretagsfråga vars behandlande regleras i vattenlagen. Självfallet är det inte bara de

allmänna hamnarna och farlederna som bör beaktas i planeringssammanhang. Även en enskild hamn kan bidraga till total eller regional överkapacitet och föranleda krav på trafikanordningar som bättre kunde utnyttjas annorstädes.

Om förslagen i departementspromemorian realiseras och sjöfartsverket därmed ges en central ställning i vad avser planering för hamn- och farledsanordningar, bör följden härav bli att verket kopplas in på hamn- och farledsfrågor redan på förprövningsstadiet. Under nämnda förutsättningar bör sjöfartsverket i vattenlagen anges som obligatorisk remissinstans i förprövningsärenden avseende byggande i vatten för hamn- eller farledsändamål.

Sjöfartsverket delar utredningens uppfattning att nuvarande farledsbegrepp är föråldrat. Såsom utredningen påpekat kan inte utan avsevärda svårigheter fastställas vilka farleder som är allmänna i vattenlagens mening. Men även om så kunnat ske, skulle detta knappast fylla något praktiskt ändamål enär förhållandena åtminstone i vissa fall radikalt förändrats sedan farlederna tillkom.

Utredningen har inte gått närmare in på frågan vad det rättsligt och praktiskt skulle innebära att en farled förklaras framdeles skola vara allmän farled. Sjöfartsverket vill därför här något beröra denna fråga.

Det nya begreppet allmän farled bör enligt sjöfartsverkets mening betyda en farled som skall hållas öppen för all sjöfart som utan säkerhetsrisk kan trafikera leden. Den för farleden ansvarige, dvs. i praktiken sjöfartsverket, skall ha möjlighet att även utan vattenrätt vidtaga de anordningar såväl i vatten som på land som erfordras för ledens utmärkande och för framkomligheten i leden samt äga befogenhet att ge erforderliga föreskrifter om ledens begagnande, t. ex. som utredningen förutsatt om största tillåtna djupgående, nattrafik och hastighet. Omvänt bör med en farleds förklarande som allmän farled följa skyldighet för innehavaren att hålla leden tillfredsställande utmärkt. – – –

Det nya begreppet allmän farled skall enligt utredningen inriktas på att den allmänna samfärdselns intressen skall tillgodoses samtidigt som fiskerinäringens intressen beaktas. Vad särskilt gäller samfärdselintresset betonar utredningen önskvärdheten av att detta ges en förhållandevis vid tolkning så att inte endast den rena yrkessjöfarten hänföres dit.

Sjöfartsverket vill kraftigt understryka sistnämnda uttalande och förutsätter därvid att detta innebär att även en s. k. fritidsbåtsled, dvs. en särskilt för fritidsbåtar inrättad och utprickad farled skall kunna inrättas som en allmän farled. Det kan dock ifrågasättas om en sådan tolkning inrymmes i utredningens lagutkast.

Av det anförda framgår att som allmänna farleder kan komma att bibehållas eller inrättas farleder av olika slag. I första hand gäller det naturligtvis infartslederna till de större handelshamnarna. Men även en led till en mindre och relativt litet trafikerad enskild lastageplats kan behöva det skydd och ges de fördelar – särskilda tvångsrätter för innehavaren, m. m. – som skulle följa av en allmänförklaring. Härtill kommer särskilda leder för yrkesfisket och för fritidsbåttrafiken.

Dessa skillnader mellan olika slag av allmänna farleder behöver dock inte ges något uttryck i den nya lagtexten. Skillnaderna torde väsentligen komma fram i de trafikföreskrifter som kan komma att meddelas liksom i de normer för farleder som sjöfartsverket kan komma att utarbeta.

Det kan i förevarande sammanhang ifrågasättas huruvida uttrycket "allmän" farled är helt adekvat då det inte, såsom i fråga om "allmän" hamn,

uttrycker någon allmän eller allmänhetens rätt som går utöver den för allt farbart vatten gällande allemansrätten. Snarare skulle kunna sägas att det är vattenområdena utanför de speciella farlederna som är allmänna under det att de speciella farlederna är anordnade särskilt för visst slag av sjöfart. Emellertid är uttrycket vedertaget och bör redan av den grunden kunna godtas. En särskild anledning att bibehålla uttrycket kan för övrigt vara om, vilket förefaller sjöfartsverket naturligt, endast det allmänna kan vara innehavare av en allmän farled. Härvid bortses från speciella undantag beträffande Vänern och några kanaler. Utredningen har föreslagit att beslut beträffande de allmänna farleder som framdeles skall bestå eller inrättas som sådana skall meddelas av sjöfartsverket som därvid skulle biträdas av en farledsnämnd som rådgivande organ. Mot detta förslag kan riktas den principiella invändningen att om sjöfartsverket kommer att stå som innehavare av i vart fall flertalet allmänna farleder, det är inkonsekvent att verket även skall vara beslutande i frågorna och därmed ges befogenhet bl. a. att tillerkänna sig självt de särskilda tvångsrätter som enligt lagförslagets 9 kap. skulle följa med allmänförklaring av en farled. Även om denna fråga inte torde ha större betydelse i den praktiska tillämpningen, förefaller det sjöfartsverket att den principiella aspekten bör övervägas ytterligare. Verket förutsätter av skäl som kommer att utvecklas närmare i det följande, att utredningens utkast till särskild lagstiftning om bl. a. de allmänna farlederna måste överarbetas. Därvid kan den principiella frågan tas upp till övervägande.

Vad särskilt gäller den rådgivande farledsnämnden ställer sig sjöfartsverket frågande till förslaget. Bedömning av behovet att bibehålla eller inrätta en farled som allmän måste främst ske med utgångspunkt från de lokala förhållandena. En central nämnd kan inte ges en sådan sammansättning att lokalkännedom av hela vår långa kust kan vara företrädd. Uppgift om önskemål och synpunkter beträffande aktuell farled måste inhämtas från företrädare för berörda lokala intressen. Härjämte måste farledens betydelse som allmän bedömas utifrån allmänna planeringssynpunkter av i princip samma karaktär som och samordnade med de bedömningar som erfordras beträffande den hamn farleden skall betjäna. De allmänna planeringssynpunkterna på en eventuell allmän farled torde ofta bli underordnade motsvarande bedömning av den eller de av farleden berörda hamnarnas aktuella och framtida förhållanden. En rådgivande central nämnd endast för farledsfrågor förefaller därför inte motiverad.

Utredningens förslag och uttalanden rörande de allmänna hamnarna bygger i mycket på hamnutredningens betänkande (SOU 1974: 24) Förslag till hamnlag. Sjöfartsverket, som i de avseenden detta förslag beröres av vattenlagstiftningen inte haft något att erinra, har inte heller något att erinra mot förslaget att frågor om inrättande, utvidgande och avlysning av allmän hamn överlämnas till verkets prövning. I motsats till vad gäller de allmänna farlederna har sjöfartsverket inget partsintresse beträffande de allmänna hamnarna.

Såsom framgår av det föregående föreligger en klar skillnad mellan ärenden om byggande i vatten för hamn- eller farledsändamål och ärenden om förklarande av hamn eller farled som allmän. Utredningen har funnit denna skillnad motivera utbrytande ur en ny vattenlag av sistnämnda slag av ärenden för reglering i annan lagstiftning. Sjöfartsverket ansluter sig till detta förslag.

Utredningen har, som förut nämnts, inte gått närmare in på frågan om de rättigheter och skyldigheter som bör följa av att en hamn eller en farled

förklaras vara allmän eller hur de ur vattenlagen utbrutna reglerna om allmän hamn och allmän farled kan samordnas med andra regler om allmän hamn och allmän farled.

En närmare reglering av innebörden av begreppet allmän farled är enligt sjöfartsverkets mening angeläget, inte bara för att ge stadga åt det nya begreppet utan främst av säkerhetsskäl.

Enligt gällande rätt har i princip varje fartyg, oberoende av storlek och last, rätt att utnyttja alla befintliga farleder med endast den allmänna begränsning som följer av stadgandet i 59 § sjölagen att befälhavaren skall sörja för att fartyget framföres och handhaves på sätt som är förenligt med gott sjömansskap. De alltmer ökande tonnagestorlekarna, fartygens större maskinkraft med möjlighet till höga farter, m. m. har medfört att säkerhetsmarginalerna i de av de större fartygen nyttjade lederna blivit allt mindre. Följden av detta kan bli svåra sjöolyckor med skadeverkningar till följd av utflöde från haveristen av olja eller annat skadligt ämne av tidigare okänd omfattning. För att möta denna utveckling och öka säkerheten i farlederna har sjöfartsverket vidtagit olika åtgärder. Som exempel kan nämnas utgivandet av publikationerna "Svenska farleder" och "Svensk Lots" samt vid vissa lotsplatser antagna normer rörande förutsättningarna för lotsning av fartyg i olika leder. Sådana åtgärder, vilka åtminstone formellt närmast bör betecknas som rekommendationer är dock inte tillräckliga i längden. Härutöver måste verket ges befogenhet – utöver vad nu följer av 5 § sjötrafikförordningen – att ge direkta trafikföreskrifter omfattande bl. a. största tillåtna djupgående, fart m. m. för fartygs framförande i de viktigaste lederna, de framtida allmänna farlederna.

Övergången till ett nytt farledsbegrepp aktualiserar sålunda en rad föreskrifter och andra överväganden rörande utnyttjandet av de allmänna farlederna samt om dessas utmärkande i sjökort och förseende med farledsanordningar av skilda slag är ändamålsenliga för den sjöfart för vilken leden är avsedd.

I och för sig är naturligtvis möjligt att överföra de ur vattenlagen utbrutna reglerna om allmän hamn och allmän farled till en särskild, fristående lag så som utredningen skisserat i sitt utkast. Detta är dock inte en i längden tillfredsställande lösning utan bör reglerna sammanföras med andra från vattenlagen fristående regler om dessa institut. Såvitt avser reglerna om allmän hamn bör övervägas sammanförande med hamnutredningens förslag till hamnlag. Huruvida även reglerna om allmän farled bör sammanföras med en sådan lag är en öppen fråga. Ett alternativ kan vara att göra en särskild lag om allmän farled och att till denna även föra vissa bl. a. stadganden i sjötrafikförordningen (1962: 150).

Hamnutredningens förslag till hamnlag utsattes under remissbehandlingen för viss kritik. Denna gällde särskilt frågorna om hamntaxekontrollens bibehållande samt behovet av straffsanktionerade hamnordningsföreskrifter. I annat sammanhang har antytts att dessa frågor skall göras till föremål för fortsatta överväganden av sakkunniga. Om så blir fallet, förefaller det sjöfartsverket ändamålsenligt att de sakkunniga även får i uppdrag att föreslå inpassande av de ur vattenlagen utbrutna reglerna om inrättande, utvidgande eller avlysande av allmän hamn och allmän farled i hamnlagsförslaget eller motsvarande lagstiftning beträffande de allmänna farlederna samt att utforma de lagregler om allmän farled som kan erfordras för att ge detta begrepp ett realistiskt innehåll.

I nämnda sammanhang kan vara anledning att särskilt överväga en annan fråga, nämligen huruvida även reglerna om de särskilda tvångsrätter

som enligt utredningens förslag bör följa med innehav av allmän hamn eller allmän farled, jämväl bör brytas ut ur vattenlagen och sammanföras med den särskilda lagstiftningen om allmän hamn och allmän farled.

Om sjöfartsverket avses skola anlitas som remissinstans i ärenden om förprövningstillstånd beträffande byggande i vatten för hamn- eller farledsändamål för bedömande av ärendena ur transportpolitisk och trafikplaneringssynpunkt, erfordras, såsom sjöfartsverket framhöll i sitt remissyttrande över departementspromemorian angående planering av de svenska hamnarna, att hos verket samlas och bearbetas ett omfattande kunskapsmaterial rörande landets befintliga hamnkapacitet, lokalt och regionalt, samt om föreliggande och förväntade sjötransportvolymer, likaledes såväl totalt som regionalt. Visst sådant material finns samlat i sjöfartsverket, dock inte alltid så sammanställt och bearbetat att det direkt kan utnyttjas för avsett ändamål. Viss komplettering och fortlöpande aktualisering av materialet är nödvändig för att sjöfartsverket skall ha tillgång till erforderligt planeringsunderlag för bedömande av frågor om planerad ny- eller utbyggnad av hamn- eller farledsanordningar. Om den nyss berörda kompletterande utredningen kommer till stånd, är det naturligt att i anslutning till dess arbete även övervägs frågan om erforderligt planeringsunderlag, hur detta skall insamlas och bearbetas, för arbetet erforderlig personal samt hur kostnaderna för verksamheten skall täckas.

Kammarkollegiet: Kollegiet tillstyrker i allt väsentligt utredningens förslag. Med hänsyn till att naturvårdsverket handlägger ärenden rörande fritidsbåtar (leder och båthamnar m. m.) får förutsättas att sjöfartsverket i erforderlig mån samråder med naturvårdsverket.

Fiskeristyrelsen: Fiskeristyrelsen har inget att erinra mot att farleds- och hamnfrågorna bryts ut ur den övriga vattenrättsliga lagstiftningen.

Styrelsen förvaltar sedan 1969 de kvarvarande statliga fiskehamnarna. De är samtliga allmänna hamnar. Vid överlåtelse av dem till kommuner och andra intressenter har stundom fråga uppkommit om vad som ligger i begreppet allmän hamn dels för hamninnehavaren och dels för hamnens trafikanter. Frågan kan inte anses tillfredsställande utredd.

Sjöfartsverket föreslås få rätt att besluta i fråga om inrättande och avlysande m. m. av allmän hamn. En konsekvens av detta och VL-förslaget kan bli att vissa frågor behandlas av sjöfartsverket, andra av tillståndsmyndighet enligt VL och åter andra av domstol enligt VL-förslaget.

Detta förefaller styrelsen helt orimligt. De stora övergripande frågor som blir aktuella om hamnar skall inrättas eller avlysas bör avgöras på regeringsnivå.

Statens naturvårdsverk: Utredningen vill med hänvisning till att frågor om inrättande av farled och hamn närmast är av trafik- och näringspolitisk karaktär bryta ut dessa ur vattenlagen. Man vill i stället skapa en särskild hamn- och farledslag samt göra sjöfartsverket till prövningsmyndighet för sådana anläggningar. Naturvårdsverket kan inte instämma i detta resonemang. Tankegångarna i förslaget till ny vattenlag är ju just att prövningen skall bygga på en planering och ske i administrativ ordning. Man har skapat ett system där de samhällsplanerande organen har en central roll. Enligt verkets mening kan det därför ifrågasättas om inte hamn- och farledsfrågorna bör omfattas av den nya vattenlagen (se dock nedan om 136 a § BL).

I ett system, som i stor utsträckning bygger på planering, är det angeläget att den centrala sektormyndigheten bedriver en långsiktig planering inom "sitt" område. Sjöfartsverket har därmed en viktig uppgift när det

gäller hamnplaneringen. Minst lika viktigt är emellertid att en sådan planering samordnas med övrig transportplanering för att ett heltäckande men inte överdimensionerat transportsystem skall erhållas. Om dessa frågor helt sköts av sektormyndigheterna finns det risk för att den "egna" näringens roll betonas alltför mycket. Som verket tidigare anfört i yttrande över departementspromemorian Planering av de svenska hamnarna (Ds K 1975: 9) kan därför ifrågasättas om inte den övergripande planeringen bör ske på departementsnivå.

Naturvårdsverket är kritiskt till förslaget att prövningen skall göras av en sektormyndighet som sjöfartsverket. Skälet till detta är att prövningen bör medföra sammanvägningar av olika samhällsintressen, som är av trafikal natur men också av miljöskydds- och naturvårdsnatur. Enligt verkets uppfattning kan t. ex. skydds- och bevarandeintressena befaras bli alltför lite beaktade om denna prövning åläggs en sektormyndighet inom kommunikationsområdet. Som verket anfört i yttrandet över Ds K 1975: 9 bör i stället tillkomst och lokalisering av nya och utbyggnad av befintliga hamnar över viss storlek prövas av regeringen enligt 136 a § byggnadslagen. Vid prövningen bör regeringens bedömning av huruvida den avsedda nyanläggningen eller utbyggnaden är förenlig med planen för hamnsystemets struktur och med övriga krav, som i detta skede kan ställas enligt vattenlagen, vägas samman med de övriga aspekter som beaktas enligt 136 a § BL.

Beträffande mindre hamnutbyggnader, där bl. a. miljöproblemen är av mindre omfattning anser naturvårdsverket att en regeringsprövning inte behöver ske. Sådana nyanläggningar och utbyggnader bör i stället prövas av koncessionsnämnden eller av länsstyrelsen, som till sin hjälp bör ha anvisningar utarbetade av respektive fackmyndighet. Verket hänvisar vidare till yttrandet över Ds K 1975: 9 och till yttrandet över SOU 1974: 24 Förslag till ny hamnlag, där vissa frågor om miljöskyddet i hamnarna behandlas.

Beträffande de allmänna farlederna vill verket påpeka den betydelse de har för det alltmer ökande fritidsbåtlivet. Naturvårdsverket, som har att bevaka båtlivets intressen, måste därför ges möjlighet att påverka tillkomsten och indragningen av sådana leder.

Svenska hamnförbundet: Det synes indirekt framgå av den föreslagna lagtexten och till denna hörande specialmotiveringarna att utredningen ej avser att förprövning av hamnföretag enligt vattenlagen – vare sig sådan göres av länsstyrelse, koncessionsnämnden eller regeringen – skall innefatta hamn- och trafikpolitiska bedömningar. Vattenlagen avses sålunda inte utgöra något hamnpolitiskt styrinstrument, vilket den nu gällande vattenlagen i viss mån ansetts vara genom dess föreskrifter om inrättande och utvidgning av allmän hamn.

Enligt hamnförbundets mening är det en brist att utredningen ej övervägt möjligheterna för staten att verka för en från samhällssynpunkt riktig och rationell utveckling av det svenska hamnväsendet med hjälp av vattenlagen. Förklaringen härtill synes vara att utredningen utgått ifrån att det förslag om statlig investeringskontroll av hamninvesteringar som framfördes i kommunikationsdepartementets promemoria (Ds K 1975: 9) om planering av de svenska hamnarna kommer att vinna statsmakternas bifall. Det bör emellertid framhållas att om inte detta skulle bli fallet kommer staten att stå utan något verkningsfullt instrument med vilket den kan utöva inflytande på hamnutvecklingen. När nu utredningen enligt sina direktiv föreslagit en vattenlag som skall kunna tjäna som ett verktyg i den

totala samhällsplaneringen vore det enligt hamnförbundets mening konsekvent att även föra in hamn- och farledspolitiska bedömningar i den vattenrättsliga prövningen.

Hamnförbundet vill emellertid framhålla att det är fullt möjligt att utan egentliga ändringar i utredningens förslag till vattenlag använda vattenlagen i hamn- och farledspolitiska syften. Utredningens förslag att tillståndsfrågorna skall avgöras av administrativ myndighet banar väg för en sådan utvidgad tillämpning av lagen. En självklar förutsättning är därvid att tillstånd avseende handelshamnar avgöres av central myndighet, dvs. koncessionsnämnden eller regeringen och ej av länsstyrelse. En grundläggande förutsättning måste vidare vara att det finns en genomtänkt och riksomspännande statlig hamn- o ch farledspolitik och en långsiktig övergripande hamnplanering, som kan läggas till grund för en hamnpolitisk prövning med användning av vattenlagen.

Mot den angivna bakgrunden finner hamnförbundet det lämpligt att tillåtlighetsprövningen såsom föreslagits sker genom administrativ myndighet. Genom att tillståndsprövningen för större företag förutsättes göras av regeringen får man en parallell till den lokaliseringsprövning av vissa slag av företag, som sker enligt 136 a § byggnadslagen. Vattenlagsutredningen förutsätter också (sid. 166) att för regeringens tillståndsprövning skall tillämpas i princip samma handläggningsordning som vid lokaliseringsprövning enligt 136 a § byggnadslagen, med remiss till sakkunniga myndigheter och organisationer samt berörda länsstyrelser och kommuner. Remissmyndighet med särskild sakkunskap i sjöfarts- och hamnfrågor skulle naturligen sjöfartsverket vara. Prövning av hamnföretag enligt 136 a § byggnadslagen skulle därigenom, såvitt hamnförbundet kan bedöma, inte längre bli aktuell och den dualism, som då och då har förekommit, kunna elimineras.

Hamnförbundet anser såsom anförts ovan att vattenlagen bör ges en vidare tillämpning än vad utredningen förutsatt vad gäller prövning av hamnutbyggnadsfrågor. Detta bör emellertid kunna ske utan ändring av det föreliggande förslaget till ny vattenlag. Förbundet har därför ingen erinran av vikt mot detta förslag.

Förbundet övergår härefter till att behandla utredningens utkast till ny hamn- och farledslag.

Utredningen föreslår att de bestämmelser om inrättande, utvidgande eller förbättrande av allmän farled och allmän hamn, som finns i kap. 5 i gällande vattenlag skall brytas ut ur vattenlagen och tas in i en hamn- och farledslag enligt vilken sjöfartsverket skall vara prövningsmyndighet. Motivet härför är att de nämnda frågorna knappast är av vattenrättslig natur utan snarare av trafik- och näringspolitisk karaktär och därför väl lämpade för sjöfartsverkets prövning (sid. 225). Utredningen hänvisar i sammanhanget till kommunikationsdepartementets promemoria (DsK 1975: 9) om planeringen av de svenska hamnarna, där det föreslås att sjöfartsverket skall få i uppdrag att upprätta en "långsiktig, fördjupad och övergripande planering av landets hamnväsende" samt svara för tillståndsprövningen av större hamnprojekt från bl. a. trafiksynpunkt och med hänsyn till hamnstrukturen i stort, varvid återverkningarna på andra trafikinvesteringar skall beaktas liksom hamnens regionalpolitiska konsekvenser. Om detta förslag vinner bifall synes det enligt utredningen konsekvent att även de för närvarande i VL behandlade frågorna om allmän farleds bestånd samt om inrättande m. m. av sådan farled och allmän hamn får handläggas av sjöfartsverket i stället för som nu av vattenrättslig tillståndsmyndighet,

sedan regeringen efter myndighetens hemställan träffat det faktiska avgörandet i frågan.

Enligt hamnförbundets uppfattning är det logiskt och riktigt att bryta ut frågor om inrättande m. m. av allmän hamn från den egentliga vattenlagstiftningen. Detta gäller oberoende av om förslagen i promemorian Ds K 1975: 9 om en statlig hamnplanering vinner bifall eller ej. Förbundet hänvisar till vad det sade härom redan i sitt remissyttrande år 1974 om hamnutredningens betänkande "Förslag till hamnlag" (SOU 1974: 24), då förbundet anförde bl. a. följande: "För fastställande av begreppet allmän hamn anknyter lagförslaget till allmän hamn enligt vattenlagen. Vattenlagens huvuduppgift är emellertid att reglera byggande i vatten, skyddet av allmän farled m. m., medan det knappast är en av Vattendomstolens uppgift att bedöma vad som är ett lämpligt trafikområde för en allmän hamn. Även om frågor rörande inrättande och utvidgning av allmän hamn efter Vattendomstolens behandling överlämnas till Kungl. Maj:t kan det starkt ifrågasättas om det inte varit riktigare att låta exempelvis sjöfartsverket avgöra bedömningen av vad den allmänna hamnen bör omfatta i vatten."

Ovanstående motivering får självfallet ökad tyngd om staten som senare föreslagits tar på sig ett ökat ansvar för planering och samordning av det svenska hamnväsendet.

Utredningen gör på sidorna 221—225 en intressant och värdefull analys av begreppen allmän farled och allmän hamn. Sett mot bakgrund av vår tids tekniskt högt utvecklade sjöfart och hamnverksamhet får dock beskrivningen närmast ett historiskt värde.

Utredningens egen slutsats (sid. 223) att det är "orimligt att hålla fast vid ett farledsbegrepp som i vissa fall bygger på förhållandena år 1920 eller tidigare" kan hamnförbundet helt ställa sig bakom. Samma gäller uttalandet på sid. 224 "Om den statliga hamnpolitiken i enlighet med hamnutredningens förslag skall bygga på begreppet allmän hamn torde det emellertid vara befogat att överväga en mera tidsenlig definition, som om möjligt bör ges samma innebörd i vattenrättsliga som i andra, främst trafikpolitiska, sammanhang."

Vattenlagsutredningen säger vidare (sid. 226) följande: "De nya bestämmelser om inrättande och bestånd av allmän farled och allmän hamn som enligt utredningens mening bör utfärdas, torde inte böra införas i nya VL utan antingen ges formen av en fristående lag eller intagas i annan befintlig eller kommande lag rörande sjöfartsrättsliga spörsmål av administrativ natur. Ett exempel på sådan lagstiftning är den hamnlag som föreslagits av hamnutredningen i dess betänkande SOU 1974: 24. Eftersom de nya reglerna även bör gälla farleder, synes den föreslagna hamnlagen, om de nya reglerna skall intagas där, böra erhålla annat namn än hamnlag. – För att närmare precisera det tänkta innehållet i de nya bestämmelserna har vattenlagsutredningen upprättat ett utkast till lag om allmän farled och allmän hamn."

Hamnförbundet kan i stort ansluta sig till utredningens ovan citerade principiella uttalanden men har en något annorlunda syn än utredningen på innehållet i en kommande hamnlag.

Redan det av utredningen föreslagna namnet "lag om allmän farled och allmän hamn" ger anledning till erinran. Visserligen kan det glädjande nog konstateras att begreppet allmän hamn i den föreslagna nya lagen ges en egen identitet och jämställes med allmän farled – medan hamnen i gällande vattenlag närmast ger intrycket av att vara ett slags odefinierat bihang till allmän farled – men frågan är ändå om de båda institutionerna har sådana

likheter att de kan parallellbehandlas på det sätt som utredningen föreslår. Såvitt hamnförbundet kan finna skulle allmän farled utan större olägenhet kunna behandlas i samma lag som allmän flottled, eller i en särskild lag med samma huvudsakliga utformning. Vad gäller hamnväsendet och hamnarna finns det däremot ett starkt behov av en särskild tidsenlig hamnlag, som dels ger samhället en garanti för att det finns och vidareutvecklas ett effektivt hamnsystem, dels tillförsäkrar hamnarnas huvudmän den status och den ekonomiska ryggrad, som erfordras för att de skall kunna uppfylla sin uppgift samt dels tillgodoser trafikanternas intresse av en rättvis och opartisk behandling.

Starka motiv för en sådan särskild hamnlag har som redan sagts framförts av hamnutredningen i dess betänkande SOU 1974: 24. De därvid framförda motiven för en särskild hamnlag kvarstår i stort sett oförändrade.

I sitt remissyttrande över hamnutredningens förslag till hamnlag var hamnförbundet klart positivt till en ny lag, men hade erinringar mot vissa delar av det föreliggande förslaget. Vad hamnförbundet främst opponerade mot var att lagförslaget nästan helt utformats för att skydda trafikanterna mot hamnägaren. Däremot hade hamnutredningen förbisett eller betraktat som mindre viktigt, att den som bär ansvaret för en allmän hamn också måste ges en laglig grund, på vilken han kan bygga sin verksamhet. Genom departementspromemorian DsK 1975: 9 om planeringen av de svenska hamnarna och den därpå följande remissbehandlingen av promemorian har uppmärksamheten kommit att ytterligare riktas på denna brist i förslaget till hamnlag. Departementspromemorian innehåller nämligen förslag till så betydande inskränkningar av hamnägarnas rättigheter och befogenheter att de bör lagfästas, samtidigt som hamnägarens kvarvarande rättigheter och skyldigheter preciseras.

För att ytterligare understryka behovet av en särskild hamnlag med hamn- och trafikpolitisk syftning bör med några ord belysas hamnväsendets organisation och struktur samt vissa aktuella utvecklingstendenser.

De allmänna hamnarna utgör en viktig del av samhällets trafikinfrastruktur, som av ålder åvilat kommunerna. Varje vid kusten eller inre sjöfartsled belägen stad eller tätort har ägt en hamn. Hamnen har i hög grad bidragit till stadens eller ortens uppkomst och utveckling. Trafiken har från början gällt förnödenheter eller produkter till och från orten eller dess nära uppland. Med hänsyn till fartygens ringa storlek, tillgången till för den tidens sjöfart lämpliga farleder samt avsaknaden av ett utbyggt landtrafiksystem har det varit naturligt att bygga upp ett i hög grad decentraliserat hamnsystem.

Vid den inventering av de allmänna hamnarna i riket, som gjordes av hamnutredningen och redovisades i betänkandet "Förslag till hamnlag" (SOU 1974: 24) framkom att det finns mer än 250 hamnplatser i riket som möjligen kan göra anspråk på att vara allmän hamn i vattenlagens mening. Det bör tilläggas att vissa av dessa hamnar är i enskild ägo.

Betraktar man dagens faktiska hamnbild finner man att minst hälften av de angivna s. k. allmänna hamnarna helt saknar sjöfart, om därmed avses transport av gods sjöledes. I viss utsträckning används de emellertid som hemmahamn för hel- eller deltidsfiskare eller som hamn för fritidsbåtar.

I den "skiss till framtida hamnstruktur" som för ett par år sedan presenterades i departementspromemorian "Planering av de svenska hamnarna" (DsK 1975: 9) anvisades en "samhällsekonomiskt lämplig hamnstruktur", som innebar en viss centralisering av hamnväsendet men också att varje

viktigare region i riket skulle ha tillgång till relativt närbelägna hamnar för de tyngre sjötransporterna. Skissen omfattade 11 s. k. diversifierade hamnar och ett 25-tal allmänna hamnar av specialhamnskaraktär. Denna hamnstruktur skulle åstadkommas genom en planmässig fortsatt utbyggnad av hamnsystemet, kombinerat med en statlig investeringskontroll genom sjöfartsverket.

Några år tidigare hade hamnutredningen i sitt betänkande "De svenska hamnarna" (SOU 1969: 22) förordat ett hamnsystem bestående av tio s. k. regionhamnar och ett ej närmare angivet antal sidohamnar. Utredningen förordade även en viss direkt samordning av verksamheten i flera hamnar genom kommunalförbund.

Utvecklingen skulle åstadkommas genom frivillig medverkan från de hamnägande kommunernas sida samt genom rådgivning från sjöfartsverket.

Det förtjänar att i sammanhanget nämnas att både Svenska kommunförbundet och Svenska hamnförbundet i sina remissyttranden över departementspromemorian DsK 1975: 9 ställt sig bakom förslaget om en viss statlig samordning av hamnverksamheten och en statlig investeringskontroll vad gäller större hamninvesteringar.

Av det sagda framgår att det i dag råder enighet om att ett rationellt hamnväsende ej kan åstadkommas enbart genom en spontan utveckling av hamnarna. Staten måste ange inom vilka ramar som hamnarna i fortsättningen kan få verka i fri konkurrens om trafiken. Den allmänna hamnens status i förhållande till stat, kommun, trafikanter och privata hamnar måste också anges i lag.

Hamnförbundet vill i sammanhanget hänvisa till "Konvention och stadga rörande vissa internationella förhållanden i havshamnar" (Genève den 9 december 1923, ratificerad av Sverige den 26 augusti 1927), vari föreskrives de fördragsslutande staternas skyldighet att medge annan stats fartyg fritt tillträde till hamn och dennas nyttjande.

Mot den angivna bakgrunden blir det naturligt att reservera begreppet allmän hamn till ett mindre antal handelshamnar som har speciella skyldigheter och rättigheter enligt hamnlagen.

Privata hamnar (lastageplatser), fiskehamnar och småbåtshamnar bör inte såsom de allmänna hamnarna ha en lagstadgad skyldighet att vara öppna för den allmänna sjöfarten, ej heller bör på dessa läggas vare sig det ekonomiska ansvar eller det myndighetsansvar, som förutsättes åvila en allmän handelshamn av regional eller större lokal betydelse. Denna väsentliga skillnad bör komma till uttryck i hamnlagstiftningen.

Hamnförbundet är medvetet om att ovanstående begränsning av begreppet allmän hamn strider mot den praxis som, om än med betydande brist på konsekvens, tillämpats hittills i vårt land. I dag är åtskilliga såväl fiskehamnar som privata lastageplatser allmänna. Vattenlagsutredningen föreslår nu (sid. 224) att man genomför en grundläggande genomgång av alla farleder och hamnar i riket i avsikt att fastställa vilka av dessa som med aktuella transportpolitiska bedömningar bör bestå som allmänna. Så långt instämmer hamnförbundet i förslaget. Däremot delar inte hamnförbundet utredningens mening att fiskehamnar även fortsättningsvis skall kunna vara allmänna hamnar, åtminstone inte i den föreslagna nya hamnlagens mening.

Som synes finns det fortfarande en rad väsentliga frågor som inte är lösta vare sig i vattenlagsutredningens utkast till "Lag om allmän farled och allmän hamn" eller i hamnutredningens "Förslag till hamnlag". Detta är

att beklaga eftersom behovet av en ny hamnlag vuxit sig allt starkare i takt med sjöfartens och hamnverksamhetens utveckling. Hamnförbundet har för att få lösning på de mest brännande problemen sett sig nödsakat att i avvaktan på en ny hamnlag hos kommunikationsdepartementet hemställa om en snar provisorisk omarbetning av den s. k. normalhamnordningen och en förenkling av den statliga hamntaxeregleringen.

Hamnutredningens betänkande (SOU 1974: 24) med förslag till hamnlag jämte inkomna remissyttranden över förslaget studeras enligt uppgift för närvarande inom kommunikationsdepartementet. Vissa av de förutsättningar på vilka hamnutredningen byggde sitt förslag har dock ändrats sedan förslaget lades. Bl. a. har frågan om en övergripande planering och samordning av hamnväsendet fått ökad vikt. Reglerna för en statlig samordning samt ramarna för olika kategorier hamnars verksamhet bör lagfästas i den nya hamnlagen. Förutsättningarna för en sådan lagstiftning torde dock genom de olika utredningar som gjorts vara tillräckligt bra kartlagda och analyserade för att kunna läggas till grund för ett politiskt beslut om en ny hamnlag. Arbetet med att utforma den slutliga texten till en sådan lag bör för tids vinnande snarast påbörjas, förslagsvis i justitie- och kommunikationsdepartementet genom en arbetsgrupp vari ingår företrädare för berörda bransch- och intresseorganisationer. Hamnlagen bör sättas i kraft samtidigt med den nya vattenlagen jämte övriga med vattenlagen sammanhängande lagar.

En hamnlag bör enligt hamnförbundets mening innehålla följande huvudavsnitt:

1. Lagens tillämpningsområde.
   (Lagen bör gälla alla trafikhamnar, dvs. allmänna handelshamnar och lastageplatser, som används för förvärvsmässig person- och godstrafik. Lagen bör ej gälla fiskehamnar, småbåtshamnar, örlogshamnar etc.)
2. Definition på hamnar, för vilka lagen gäller.
   (Allmän hamn = hamn som av sjöfartsverket bedöms vara av betydelse för allmän trafik med passagerare och gods. Lastageplats = hamn som används för trafik uteslutande med hamnägarens/industriföretagets egna produkter och förnödenheter.)
3. Registrering.
   (Sjöfartsverket skall registrera de allmänna hamnarna i riket med uppgift om hamnområdenas utsträckning i vatten och på land.)
4. Begreppet hamnområde.
   (Hamnområde är det område i vatten och på land som erfordras för hamnverksamheten och dess framtida utveckling.)
5. De trafikpolitiska förutsättningarna för inrättande och utbyggnad av allmän hamn.
   (Här fastställes bl. a. den övergripande planeringen genom sjöfartsverket, hamnarnas uppgiftsskyldighet rörande trafikutveckling samt utbyggnadsplaner på såväl lång som kort sikt, möjlighet för hamn att få förprövning från trafikpolitisk synpunkt genom sjöfartsverket för utbyggnadsprojekt som senare skall prövas enligt vattenlagen.)
6. Hamnordning.
   (För de allmänna hamnarna skall finnas en hamnordning som fastställs av sjöfartsverket eller länsstyrelse. Hamnordningen skall innehålla följande . .)
7. Hamntaxa för allmän hamn.
   (Hur taxan avväges och fastställes. Klara regler som garderar att hamnägaren ej "beskattar sjöfarten" genom att för annat än hamnändamål använda trafikanternas medel.)

Hamnförbundet är i mån av resurser berett att medverka vid utarbetandet av ett dylikt lagförslag.

Lidköpings kommun: Vad slutligen angår det i betänkandet upptagna utkastet till lag om allmän farled och allmän hamn, i huvudsak innebärande att regeringens nuvarande uppgifter inom ifrågavarande område skall övertagas av sjöfartsverket vill kommunstyrelsen för sin del tillstyrka ett sådant decentraliserat beslutsfattande.

Skellefteå kommun (= hamnstyrelsen): Enligt den nu gällande vattenlagen har frågor om bedömningen av vad som är ett lämpligt trafikområde för en allmän hamn avgjorts av vattendomstol.

Även om frågor rörande inrättande och utvidgning av allmän hamn efter vattendomstolens behandling överlämnas till Kungl. Maj:t kan det starkt ifrågasättas om det inte är riktigare att låta Sjöfartsverket avgöra bedömningen av vad den allmänna hamnen bör omfatta i vatten.

Det föreliggande förslaget utsäger att Sjöfartsverket är rätt instans för avgörande av dessa frågor i vilket hamnstyrelsen instämmer helt och hållet.

Sveriges advokatsamfund: Samfundet delar utredningens uppfattning att frågor rörande bestånd, inrättande och avlysning av allmän farled och allmän hamn bör regleras i en särskild lag men att rent vattenrättsliga tillståndsfrågor blir prövade som vattenföretag enligt de för sådana företag föreslagna generella stadgandena i ny vattenlag.

9 Allmän flottled

Hovrätten för Nedre Norrland: På i huvudsak samma skäl som anförts beträffande allmän farled och allmän hamn avstyrker hovrätten det föreslagna prövningssystemet.

Vad gäller lämpligheten i och för sig av att låta länsstyrelserna bli prövningsorgan för flottledsfrågor kan denna ifrågasättas, bl. a. med tanke på de komplikationer som därvid kan uppstå när en flottled sträcker sig genom flera län (jfr specialmotiveringen till 5 § i lagutkastet, s. 423).

Jämtbygdens tingsrätt: Enligt utredningens förslag skall länsstyrelserna dels enligt särskild lagstiftning vid sidan av vattenlagen fatta beslut i administrativ ordning av inrättande, utvidgning och avlysning av allmän flottled och dels som tillståndsmyndighet enligt vattenlagen pröva frågor som avser tillstånd till anläggningar i vatten. Som anförts ovan under rubriken "Prövningssystem" anser tingsrätten det olämpligt att göra länsstyrelserna till prövningsmyndigheter för vattenföretag. Där angivna skäl kan även åberopas mot förslaget att låta länsstyrelserna handlägga frågor om inrättande, utvidgning och avlysning av allmän flottled. Framför allt torde utredningens förslag angående kompetensfördelningen mellan de olika länsstyrelserna ge anledning till erinringar. Det förefaller orimligt att en ansökan om t. ex inrättande av en ny flottled i ett vattendrag som sträcker sig genom flera län skall behöva delas upp länsvis och sedan kunna avslås i viss del medan den bifalles i övrigt.

Utredningen har föreslagit att lagen om inrättande, utvidgning och avlysning av allmän flottled skall "innehålla vissa stadganden som är av annat än vattenrättslig natur och som inte lämpligen har sin plats i VL-förslaget" (s. 421). Enligt 4 § får emellertid länsstyrelserna utfärda särskilda föreskrifter angående sättet och villkoren för den allmänna flottledens

ordnande och begagnande. Som framgår av specialmotiveringen (s. 422) avses stadgandet bli tillämpligt även på vattenrättsliga frågor. Tingsrätten anser att alla bestämmelser som hör till den vattenrättsliga prövningen bör finnas i VL. Utredningens uttalande, att ställningstagandet till de rent vattenrättsliga frågorna blir översiktliga och inte bindande för den efterföljande handläggningen enligt VL-förslaget, förefaller anmärkningsvärt. Det skulle innebära att en länsstyrelse vid prövning av rent vattenrättsliga frågor inte behöver beakta föreskrifter som samma länsstyrelse funnit påkallade vid prövningen av flottleds inrättande, utvidgning eller avlysning.

Stockholms tingsrätt: I 3 § anges tre förutsättningar för avlysning av flottled, av vilka den tredje enligt 5 § skall prövas av regeringen. Om regeringen på grund härav har att pröva frågan får regeringen också avlysa sådan del av flottled som är nedlagd. Rimligen bör regeringen också i samband med prövning enligt 3 § tredje punkten kunna avlysa sådan del av flottleden som inte längre behövs för sitt ändamål.

Växjö tingsrätt: Bestämmelserna om inrättande och avlysning av allmän flottled har, som utredningen anför, icke sin plats i nya VL. De bör upptagas i en särskild lag och prövas i administrativ ordning. Prövning av tillstånd till anläggningar i vatten för flottleden bör emellertid ske judiciellt, liksom ersättningsfrågor som hänför sig till anläggningsskador, vilka kan uppskattas på förhand.

Kammarkollegiet: Kollegiet ansluter sig till vad utredningen anfört.

Sveriges advokatsamfund: Lika med utredningen anser samfundet att frågor rörande inrättande och avlysning av allmän flottled som varande närmast av närings-, transport- och arbetsmarknadspolitisk art bör anförtros länsstyrelserna. Med det av samfundet förordade prövningssystemet bör dock rent vattenrättsliga tillståndsfrågor inte i sin helhet prövas av länsstyrelsen utan endast, i förekommande fall, vad gäller tillåtligheten.

Samfundet godtar förslaget att i ny vattenlag jämställa s. k. buntflottning med lösflottning.

Svenska flottledsförbundet: Vad beträffar utredningens förslag till särskild lag om inrättande av allmän flottled m. m. och till överföring av vissa bestämmelser från nuvarande vattenlags 6 kap. till flottningslagen jämte vissa ändringar i flottningslagen i övrigt skall framhållas att företrädare för flottledsförbundet beretts tillfälle att framlägga synpunkter under utredningsarbetet. Flottledsförbundet finner att framförda synpunkter beaktats och anför ingen erinran mot vad utredningen i dessa delar anfört och föreslagit. Flottledsförbundet vill särskilt understryka riktigheten i vad utredningen anfört om och föreslagit beträffande buntflottning.

10 Bevakningen av allmänna intressen m. m.

10.1 Myndighetsbevakning av allmänna intressen

Svea hovrätt: Den skyldighet att bevaka allmänna intressen som, utöver domstolens officialprövningsskyldighet i detta hänseende, tillagts kammarkollegiet i 11 kap. 35 § VL motiverades med att ett tvåpartsförhållande bättre tillgodoser behovet av en inträngande och mångsidig bedömning av frågor om vattenföretags inverkan på allmänna intressen (NJA II 1919 s. 415 f). Detta är tvivelsutan riktigt vad gäller ett domstolsförfarande. Brist på teknisk sakkunskap har dock stundom gjort det svårt för kollegiet att

föra talan på ett med sökanden jämbördigt sätt. Härtill kommer att kollegiets resurser inte alltid medgivit en tillräcklig processuell insats. Då nu enligt förslaget tillståndsprövningen skall ske i administrativ ordning, varvid tillståndsmyndigheten har att ex officio höra alla berörda myndigheter och organisationer, blir behovet av särskild bevakning av allmänna intressen mindre uppenbart. Ett bibehållande därav skulle komma att medföra onödigt dubbelarbete, i det att den myndighet som skall handha den övergripande bevakningen av allmänna intressen även den skulle höra berörda fackmyndigheter och organisationer. Behovet av sådan särskild bevakning av allmänna intressen i tillståndsärenden kan därför ifrågsättas. Inte heller vid fullföljd av talan mot tillståndsbeslut torde särskilt starka skäl tala för att de allmänna intressena inordnas under *en* bevakande myndighet. Det förefaller enklare rent processuellt och mer ändamålsenligt i sak att varje fackmyndighet som satt sig in i den aktuella frågan får fortsätta att driva sina synpunkter i högre instans. Visserligen förekommer det stundom att företrädare för allmänna intressen av olika art framställer mot varandra stridande krav (exempelvis naturvård – fiske), men det synes bättre att den tvisten avgörs av den tillståndsgivande myndigheten.

Hovrätten föreslår under hänvisning till det anförda att kammarkollegiet avkopplas från tillståndsprövningen och att rätt att föra talan mot tillståndsbeslut vad gäller allmänna intressen i stället skall tillkomma berörda fackmyndigheter och organisationer. Kammarkollegiet kan i egenskap av fackmyndighet få talerätt. För allmänna intressen som är begränsade till viss ort bör liksom nu kommun ha talerätt.

Såsom utredningen påpekat finns det mål och ärenden, där det allmänna självt skall ta processuellt initiativ eller har att processa om en i lag reglerad ersättningsskyldighet och där det föreligger ett behov av enhetlighet och konsekvens i det allmännas yrkanden. Hit hör omprövningsmål, avgiftsmål och mål om förverkande av tillstånd. Även vid bevakningen av allmänna intressen vid handläggningen i fastighetsdomstol föreligger sådana behov. I dessa fall kan enligt hovrättens bedömning ingen annan myndighet än kammarkollegiet komma i fråga att bevaka det allmännas intressen.

Skulle det anses motiverat att i tillståndsärenden organisera bevakningen av allmänna intressen enligt förslaget, uppkommer problem vid samordningen med miljöskyddsärendena, eftersom bevakningen av allmänna intressen i dessa är anförtrodd naturvårdsverket. Enligt hovrättens mening är det i så fall lämpligast att samordningen i detta fall ges den formen att kammarkollegiet får uppgiften att bevaka allmänna intressen såväl i miljöskyddsärenden som i ärenden om tillstånd enligt vattenlagen.

Hovrätten för Nedre Norrland: Hovrätten vill inledningsvis anmärka, att utredningen synes ha underlåtit att närmare analysera hur de olika företrädarna för allmänna intressen på mest ändamålsenliga sätt skall få tillfälle att framföra sina synpunkter och yrkanden i samband med tillståndsprövningen. Önskvärt vore bl. a. att få ett närmare klarläggande av hur ett "remissförfarande" i tillståndsärende är tänkt att fungera i praktiken.

Varje berörd fackmyndighet bör i enlighet med utredningens förslag ges behörighet att självständigt bevaka sina egna intressen i tillståndsärende hos första instans. Till skillnad mot utredningen anser emellertid hovrätten att motsvarande bör gälla för fullföljd av talan mot beslut i tillståndsfrågor. Vederbörande myndighet måste ju ändå sätta sig in i frågan och därvid utnyttja sina egna juridiska resurser. Det innebär därför en besparing om

en samordnande myndighet kan undvaras. Men framför allt måste det vara lämpligast att låta avvägningen mellan de allmänna intressena ske hos tillståndsmyndigheten, som skall träffa det slutliga avgörandet. Det kan t. ex. inte vara rimligt att regeringen vid en överprövning blir beroende av kammarkollegiets prioritering beträffande de olika intressena.

Vad i övrigt gäller de typer av mål eller ärenden i vilka utredningen ansett att kammarkollegiet bör svara för en samordnad bevakning (se s. 233 m) anser hovrätten att de särskilda myndigheterna bör få tillvarata sina egna intressen även såvitt gäller omprövning av givna tillstånd, förverkande av tillstånd, villkorsfrågor som prövas vid fastighetsdomstol samt fullföljd av talan mot andra avgöranden än beslut i tillståndsfrågor.

I de återstående fallen synes det däremot inte råda någon tvekan om lämpligheten av att kammarkollegiet ensamt anförtros bevakningen av de allmänna intressena.

I ett system med samordnad prövning enligt vatten- och miljöskyddslagstiftningen skulle vid genomförande av utredningens förslag konflikter uppstå om naturvårdsverket finge behålla sin exklusiva initiativ- och talerätt i ärenden angående miljöfarlig verksamhet (jfr sid. 232 x). Enligt hovrättens mening bör i linje med hovrättens ovan angivna förslag även fortsättningsvis naturvårdsverket få svara för bevakningen av allmänna intressen i dessa ärenden enligt miljöskyddslagen. Skulle vattenlagsutredningens förslag till samordning av det allmännas talan i vattenmål genomföras, bör dock naturvårdsverkets nuvarande initiativ- och talerätt överföras på kammarkollegiet. Därvid bör emellertid kammarkollegiet, på sätt som nu sker i fråga om naturvårdsintressen i vattenmål, hålla ett nära samarbete med naturvårdsverket i miljöskyddsärendena och även eljest beträffande frågor som ligger inom naturvårdsverkets intresseområde.

Jämtbygdens tingsrätt: Tingsrätten delar utredningens åsikt att uppgiften att företräda det allmänna inte bör anförtros någon myndighet som själv instruktionsmässigt har att bevaka något av de fackintressen som normalt kan bli aktuella i vattenärenden eller i vattenmål. Tingsrätten vill emellertid starkt understryka behovet av att kammarkollegiet, om kammarkollegiet även i fortsättningen skall föra det allmännas talan, tillförs ökad sakkunskap både på jurist- och teknikersidan. Det kan ifrågasättas om inte även enligt miljöskyddslagen det allmänna bör företrädas av kammarkollegiet. Härigenom skulle skapas bättre förutsättningar för en enhetlig och mera slagkraftig organisation när det gäller bevakningen av de allmänna intressena i vattenmål och miljöärenden. Bevakningen av de allmänna intressena i miljöärenden är en fråga som möjligen kommer att behandlas av den pågående utredningen om översyn av miljöskyddslagen. En samordning bör därför eventuellt äga rum.

Stockholms tingsrätt: Om vattendomstolens förslag till sammanhållet prövningssystem godtas bör, liksom hittills, de fackmyndigheter som har att bevaka olika allmänna intressen framföra sina yrkanden direkt till prövningsorganet i första instans. Även om utredningens förslag till prövningssystem genomförs bör fackmyndigheterna kunna utveckla sina synpunkter och framställa sina yrkanden direkt inte bara vid tillståndsprövningen i första instans utan också vid behandlingen i fastighetsdomstolen. Vattendomstolen återkommer härtill nedan vid 18 kap. 19 § VL-förslaget.

– – –

Vid skadebehandlingen i första instans får antas att många frågor om skadeförebyggande åtgärder till skydd för allmänna intressen uppkommer. För den sakliga behandlingen av de olika problemen är det obestridligen till

nackdel om de olika myndigheter som har den sakliga kompetensen rörande problemen ej får komma direkt till tals vid domstolen. Enligt tingsrättens mening bör myndigheterna vid domstolsprövningen lika väl som vid tillståndsprövningen vara befogade att framställa sina yrkanden om åtgärder och övriga villkor till motverkande av skada på allmänna intressen. Det måste innebära en onödig byråkratisering att tvinga den sakkunniga myndigheten att låta alla yrkanden framställas av kammarkollegiet, som i de flesta fall inte kan göra annat än att vidarebefordra myndigheternas yrkanden till domstolen. Än värre skulle det vara om domstolen skulle anse sig förhindrad att lämna föreskrifter i enlighet med fackmyndigheternas förslag i fall då förslagen kommit fram vid något domstolssammanträde där kammarkollegiet ej varit företrätt. Emellertid torde det föreligga officialprövningsskyldighet beträffande dessa frågor och domstolen torde därför kunna döma enligt förslag av fackmyndighet även om kammarkollegiet ej framställt formellt yrkande enligt förslaget. Vid fullföljd av talan bör dock liksom hittills talan för att tillgodose allmänna intressen endast kunna föras av kammarkollegiet. Senast vid ett överklagande måste kammarkollegiet därför bestämma sig för hur ev. stridiga önskemål skall sammanjämkas. Det måste emellertid vara av värde för bedömningen i första instans om kollegiet redan där sammanjämkar olika intressen och därefter framställer de yrkanden som kollegiet anser erforderliga för att de allmänna intressena skall bli tillgodosedda.

Växjö tingsrätt: Genom utformningen av de nya tillåtlighetsreglerna skapas möjligheter att erhålla synpunkter på tillåtligheten från ett stort antal myndigheter som var för sig har att tillvarata olika typer av allmänna intressen. Det är icke nödvändigt med en övergång till administrativt förfarande för att dessa myndigheters synpunkter skall kunna beaktas. Detta kan göras även av domstol, som efter myndigheternas hörande fattar beslut i tillståndsfrågor och därvid gör den avvägning som totalt sett tillgodoser det allmännas samfällda bästa.

Utredningen torde ha angivit de viktigaste fallen då man har behov av en myndighet som för talan i vattenmål. Annan fristående myndighet än kammarkollegiet torde icke finnas tillgänglig för denna uppgift, varför tingsrätten biträder utredningens förslag att kollegiet även i fortsättningen får denna syssla, dock endast i den begränsade omfattning som framdeles avses.

Tingsrätten vill betona behovet av en effektivisering av kollegiets verksamhet inom det vattenrättsliga området och instämma i förslaget till en översyn av organisationen. Såsom utredningen framhållit bör översynen gå ut på att tillföra kollegiet sakkunskap i tekniska frågor och förbättrade resurser på det vattenrättsliga området.

SMHI: SMHI anser det lämpligt att samma myndighet företräder de allmänna intressena vid olika instanser både i tillståndsärenden och vattenmål och att kammarkollegiet får denna uppgift. SMHI delar utredningens uppfattning att kammarkollegiets organisation då bör förstärkas med vattenbyggnadsteknisk expertis.

Beträffande de allmänhydrologiska frågorna vill SMHI framhålla att SMHI:s instruktionsmässiga ansvar på hydrologins område också innebär en skyldighet att bevaka de hydrologiska intressena vid olika typer av vattenföretag som påverkar den naturliga vattenframrinningen. Det är exempelvis i fråga om vattenregleringar av stor vikt att vattenhushållningsbestämmelserna utformas på ett hydrologiskt ändamålsenligt sätt.

Den hydrologiska bevakningen får anses synnerligen väsentlig ur allmän

synpunkt. För att SMHI skall ha möjlighet att utöva sådan bevakning krävs att SMHI informeras om de vattenföretag som i nämnvärd grad påverkar de hydrologiska förhållandena. Denna information bör ges på ett så tidigt stadium som möjligt, speciellt som SMHI:s vattenföringsstationer i många fall kan beröras.

Beträffande större vattenföretag bör SMHI underrättas i den ordning som anges i 14 kap. lagförslaget och SMHI föreslår här att SMHI särskilt omnämns i 2 §. Vad gäller övriga företag förutsätter SMHI att den information som är nödvändig för bevakningen av de hydrologiska intressena senast sker i samband med tillståndsprövningen genom det samråd som föreskrivs i 15 kap. 5 § 2 mom. VL-förslaget.

SMHI har enligt sin instruktion till uppgift att inhämta tillförlitlig kännedom om Sveriges hydrologi och härvid anordna och övervaka hydrologiska mätningar i landet samt att granska, bearbeta och bevara insamlat material. Institutet driver därför omfattande stationsnät för observation av bl. a. vattenstånd, vattenföring, vattentemperatur, sedimenttransport och isförhållanden.

De hydrologiska stationer SMHI upprättat speciellt för vattenföringsbestämning har oftast inneburit stora ekonomiska investeringar. För att materialet från dessa stationer skall bli fullvärdigt krävs tillgång till långa observationsserier, helst minst 30 år. Dylika tillräckligt gamla stationer representerar ett oskattbart värde för SMHI:s verksamhet. Avbrott av mätserier är därför till stor nackdel för den hydrologiska verksamheten.

Vid uppförandet av sjö- eller kraftverksdammar och ofta även vid mindre ingripande arbeten i vatten såsom broar, trummor, utfyllnader, muddringar m. m. inträffar att SMHI:s vattenföringsstationer spolieras helt eller delvis. Då långa mätserier som nämnts är av synnerligt värde, är det angeläget att SMHI på ett tidigt stadium får kännedom om eventuella företag som kan påverka vattenförhållandena vid de olika vattenföringsstationerna så att i den mån det är möjligt lämpliga åtgärder kan vidtagas för att säkra mätseriernas fortbestånd. Även uppgifter om ingrepp som påverkar vattenframrinningen, såsom vattenavledning och -utsläpp, regleringar, dämningar och rensningar är av väsentligt intresse i institutets allmänna utredningsverksamhet.

SMHI är således för sin hydrologiska verksamhet på många sätt beroende av att information lämnas om vattenföretag med hydrologisk påverkan. Enligt vad som anförts i föregående avsnitt torde det också finnas möjligheter att genom vattenlagen garantera att sådan information kommer till stånd. Beträffande de hydrologiska mätstationerna bör enligt SMHI:s uppfattning i 14 kap. 4 § VL-förslaget frågan om skada på hydrologisk mätstation och mätserie särskilt omnämnas.

Kammarkollegiet: Utredningen föreslår att uppgiften att företräda de allmänna intressena även i fortsättningen skall ligga på kammarkollegiet. Dels har kollegiet långvarig erfarenhet och rutin på området och dels är kollegiet en fri och oberoende myndighet i den meningen, att kollegiet normalt inte har egna fackintressen att bevaka i vattenärendena.

Kollegiet biträder förslaget. Detta innebär att kollegiet skall företräda de allmänna intressena i vissa särskilda på s. 233 angivna situationer. Vidare anges i 15:5 VLF att tillståndsmyndighet skall samråda med kollegiet. Detta får tolkas som – vilket också synes framgå av specialmotiveringen till stadgandet (s. 336) – att kollegiet bör vara med redan från början vid behandlingen av alla tillståndsärenden av någon betydelse. I själva verket torde detta vara en helt nödvändig förutsättning för att kollegiet skall

kunna bedöma frågor om fullföljd av talan mot tillståndsbeslut och för kollegiets deltagande i den följande handläggningen inför fastighetsdomstolen.

Enligt vad kollegiet förstår kommer bevakningen av de allmänna intressena från formell synpunkt inte att nämnvärt skilja sig från vad som gäller enligt nuvarande prövningssystem. Redan nu gäller fullt ut att fackmyndigheterna får komma till tals då tillståndsfrågorna handläggs. Det förekommer inte att myndigheter och intresseorganisationer på formella grunder förvägras yttra sig i vattenmålen. Däremot har kollegiet – liksom enligt VLF – en exklusiv rätt att fullfölja talan för det allmänna mot domar och beslut.

Bevakningen av vattenföretagen först hos tillståndsmyndigheten och därefter i fastighetsdomstolen kan självfallet komma att innebära visst merarbete för kollegiet därigenom att t. ex. frågor rörande villkoren för företaget kan komma att spelas upp två gånger, först i stora drag inför tillståndsmyndigheten och därefter helt eller delvis på nytt i fastighetsdomstolen. Det behöver dock inte innebära större nackdelar. Redan nu är det vanligt i större vattenmål att det hålls först ett sammanträde för behandling av företagets tillåtlighet och frågor sammanhängande med byggnadstillstånd och senare ett eller flera sammanträden för skadereglering och övriga frågor.

Kollegiet räknar å andra sidan med att bevakningen av de allmänna intressena, i vart fall på någon sikt, kommer att kräva betydligt ökade resurser. Det sammanhänger främst med de vidgade möjligheter till omprövning av äldre tillståndsbeslut, som utgör en av hörnstenarna i VLF. Efter utgången av 1991 kommer ett mycket stort antal äldre företag att kunna omprövas för tillgodoseende av allmänna intressen. Omprövningsärendena kommer att kräva ingående utredningar och även i övrigt ofta vara av komplicerad beskaffenhet. En förstärkning av kollegiets resurser med bl. a. vattenbyggnadsteknisk expertis blir nödvändig. Behov härav har för övrigt redan gjort sig gällande. Vidare bör organisationen för hithörande ärenden inom kollegiet ses över.

Länsstyrelsernas föreslagna uppgift att handha tillsyn över vattenföretag kan förmodas komma att resultera i ärenden där man begär inskridanden av kollegiet. Överhuvudtaget torde denna sida av tillsynsarbetet förutsätta visst samarbete med kollegiet. Då brister upptäckts kommer länsstyrelserna förmodligen att samråda med kollegiet om bästa sättet att komma till rätta med problemen. Det man i allmänhet vill åstadkomma är ju inte att koncessionsnämnden med stöd av 15.15 VLF förklarar tillståndet förverkat utan i stället att vattenrättshavaren vidtar rättelse, eventuellt i förening med åtgärder för att kompensera de skador som inträffat. Dessa ärenden kommer säkert ofta att vara besvärliga. När ärende överlämnats till kollegiet för eventuella rättsliga åtgärder mot vattenrättshavaren, torde det ofta finnas anledning för kollegiet att besiktiga anläggningen eller eljest begära in ytterligare uppgifter från vattenrättshavaren.

Fiskeristyrelsen: Eftersom fiskefrågor oftast kommer att beröras av vattenföretag borde det direkt av lagtexten (15 kap. 5 §) framgå, att tillståndsmyndigheten skall samråda med fiskeristyrelsen.

Statens naturvårdsverk: I ärenden enligt nuvarande vattenlag har en myndighet, kammarkollegiet, ålagts att bevaka allmänna intressen i vissa mål, t. ex. gällande byggande i vatten och vattenreglering. Genom övergången till administrativt prövningsförfarande ändras delvis förutsättningarna härvidlag. Utredningen föreslår därför att varje myndighet, som har

till uppgift att bevaka någon typ av allmänt intresse, skall få möjlighet föra sin egen talan i tillståndsärenden. Utredningen anför emellertid att det i vissa typer av ärenden – bl. a. omprövning av givna tillstånd och fullföljd av talan mot beslut om tillstånd – bör finnas en enda myndighet, kammarkollegiet, som för det allmännas talan. Naturvårdsverket anser att detta från principiell synpunkt är felaktigt. En fackmyndighet, som har att bevaka så viktiga intressen som miljöskydd och naturvård samt förutsättningarna för friluftsliv, måste i princip ges möjlighet att inte bara föra sin egen talan vid tillståndsärenden i första instans utan också att ta initiativ hos prövningsmyndigheten beträffande omprövning av givna tillstånd eller att överklaga ett beslut. Ett system uppbyggt så, att först kammarkollegiet och sedan prövningsmyndigheten gör en avvägning mellan eventuellt motstridande intressen, måste anses vara olämpligt.

Kammarkollegiet måste emellertid bedömas ha viktiga uppgifter att fylla i det nya prövningssystemet för vattenärenden, som även om det i sina huvuddrag blir administrativt ändå kommer att ha juridiska inslag. Inte minst kommer kollegiets sakkunskap i juridiskt avseende att behövas för bevakning av allmänna intressen i mål inför fastighetsdomstol. Man kan heller inte bortse från det faktum att kammarkollegiet har en uppbyggd organisation för att bevaka allmänna intressen i vattenmål. Med hänsyn härtill kan det finnas anledning att behålla kollegiet som företrädare för allmänna intressen i vissa ärenden, som utredningen föreslår. En sådan ordning bör emellertid kompletteras med en möjlighet för naturvårdsverket att ta initiativ hos prövningsmyndigheten, när det gäller omprövning av givna tillstånd eller överklagande av beslut i tillståndsfrågor, om väsentliga natur- eller miljövårdsintressen eller frågor av stort intresse för friluftslivet berörs. 15 kap. 17 och 26 §§ bör kompletteras med ett tillägg i detta avseende.

Koncessionsnämnden för miljöskydd: Nämnden godtar förslaget om att kammarkollegiet bibehålles som företrädare för allmänna intressen i samband med vattenföretagen. – Om en fackmyndighet hemställer till kammarkollegiet att för tillgodoseende av allmänna intressen begära omprövning av ett äldre tillstånd men kollegiet beslutar att inte föra talan om omprövning, bör fackmyndigheten ges möjlighet att hos regeringen överklaga kollegiets beslut. En motsvarande klagorätt, såvitt gäller kammarkollegiets ställningstagande i fråga om fullföljande av talan mot beslut i tillståndsärende eller dom i vattenmål, torde av tidsskäl vara meningslös.

Länsstyrelsen i Kristianstads län: Enligt 15 kap. 26 § får talan mot beslut av koncessionsnämnden och länsstyrelsen föras hos regeringen av kammarkollegiet för tillvaratagande av allmänna intressen. Kammarkollegiet har visserligen sakkunskap på det rent vattenrättsliga området men däremot inte på respektive fackområde, vilket framstår som en brist särskilt då det gäller bevakningen av natur- och miljövårdsintressena. Länsstyrelsen föreslår att här – liksom vad som nu gäller enligt miljöskyddslagstiftningen – naturvårdsverket i stället för kammarkollegiet ges besvärsrätt. Härigenom kan vid bevakningen av allmänna intressen tillgodogöras de särskilda fackkunskaper som krävs i dessa sammanhang. Vad beträffar vattenintresset har det visserligen ännu inte avgjorts på vilken central myndighet detta ansvar skall ligga. Förslaget att ge naturvårdsverket besvärsrätt förutsätter att det blir verket som får detta ansvar.

Västerbottens länsorgan för vattenkraftfrågor: Vattenlagsutredningen har föreslagit att kommunen liksom hittills skall självständigt äga bevaka de allmänna intressena inom kommunen såväl vid tillstånds- och villkors-

bedömningen av ett företag som senare vid skadebedömningen. Det måste emellertid klart uttalas att kommunerna också skall vara berättigade att föra talan om bygdeavgift och dess storlek samt om omprövning av bygdeavgiften såvitt gäller vattenföretag som berör kommunen. Enligt länsorganets mening finns det ingen rimlig anledning att frånkänna kommunerna rätten att föra talan om bygdeavgift och att begära omprövning av sådan. Avgiften skall dock till stor del användas för att kompensera de intressen inom kommunen som lidit men till följd av företagets genomförande. – *Vilhelmina kommun* anför liknande synpunkter.

Sveriges advokatsamfund: Samfundet anser det vara angeläget att kommunernas självständiga talerätt bibehålls och förordar att så blir förhållandet vilket prövningssystem som än väljs.

Uppgiften att generellt företräda de allmänna intressena bör även fortsättningsvis läggas på kammarkollegiet under förutsättning dock att vad samfundet enligt ovan hänfört till den övriga tillståndsprövningen knyts till judiciell myndighet. Införs däremot ett prövningsförfarande i administrativ ordning enligt utredningens förslag, ifrågasätter samfundet om inte en särskild myndighet bör anförtros uppgiften att i det förfarandet framför andra vara de allmänna intressenas företrädare. Uppgiften bör för sådant fall begränsas till att vara företrädare för det allmänna beträffande särskilt angivna frågor som bygdeavgift, särskild fiskeavgift och omprövning.

Sveriges domareförbund: Förbundet tillstyrker förslaget att behålla kammarkollegiet som företrädare för de allmänna intressena i förevarande sammanhang. Såsom framgår av betänkandet aktualiserar kollegiets ändrade arbetsuppgifter på det vattenrättsliga området ett krav på ökade personella resurser.

Det är enligt förbundets mening mest ändamålsenligt att fackmyndigheters (sektormyndigheters) synpunkter kan i första instans framföras direkt till prövningsmyndigheten såväl vid tillståndsprövningen som vid skaderegleringen.

Älvräddarnas samorganisation: Som helt självklart bör det betraktas att naturvårdsverket och planverket skall ha besvärsrätt.

10.2 Talerätt för intresseorganisationer m. m.

Svea hovrätt: Enligt gällande vattenrättslig praxis avses i allmänhet med "sakägare" den som är ägare eller innehavare av skriftligen eller muntligen upplåten särskild rätt till fast egendom som direkt skadas av vattenbyggnadsföretag eller – utan att direkt skadas – lider intrång i något för fastighetens ekonomiska utnyttjande väsentligt intresse med anknytning till det vattendrag som utbyggs (jfr SOU 1966: 65 s. 449). I vilka fall företag skall anses beröra viss fastighet anges i 14 kap. 4 § VL. – "Sakägare" kan emellertid också uppfattas som varje subjekt med delaktighet i "saken", oavsett på vilken sida han uppträder i rättegången. Så torde begreppet vanligtvis användas utanför vattenrättsskipningen.

I VLF betecknar termen "sakägare" i vissa sammanhang endast sökanden motstående parter, medan det i andra sammanhang även inkluderar sökanden (jfr s. 334). Detta har särskilt i förslagets processuella bestämmelser medfört vissa otydligheter. – Hovrätten vill föreslå att beteckningen "sakägare" i enlighet med nuvarande vattenrättsliga praxis förbehålls sökandens motparter. I annat fall torde det bli nödvändigt att beteckna dessa som "sökanden motstående sakägare".

Vilka som vid tillämpning av VLF skall betraktas som sökanden motstående sakägare är i flera hänseenden oklart.

Enligt utredningen saknas anledning att förändra det vattenrättsliga sakägarbegreppet (s. 334, 354). – I anslutning härtill vill hovrätten framhålla att gränsdragningen kring detta sakägarbegrepp vid flera tillfällen blivit föremål för prövning i praxis och ställningstagande från statsmakterna. Frågan har då närmast gällt, dels vilken grad av anknytning till direkt skadad fast egendom som skall fordras för rätt att erhålla ersättning vid vattenföretag, dels befogenheten att utan anknytning till direkt skadad fast egendom agera i ansökningsmål i vad avser tillåtligheten av det sökta företaget.

Hovrätten delar utredningens bedömning att kravet på anknytning till direkt skadad fast egendom bör gälla även framdeles som förutsättning för ersättningsrätt. Detta utesluter emellertid inte att frågan hur stark anknytningen skall vara också i fortsättningen överlämnas åt praxis. Understrykas bör emellertid att departementschefen tagit avstånd från vattenlagsutredningens i dess betänkande Revision av vattenlagen, del 2, framförda tanke, att ersättningsbestämmelsernas anpassning till motsvarande bestämmelser i ExL borde föranleda en mera återhållsam rättstillämpning (se prop. 1974: 83 s. 196).

De som tillerkänns ställning av sakägare i ersättningsdelen måste därmed också behandlas som sakägare i tillåtlighetsdelen. Vid tillåtlighetsprövningen tar vattendomstolen på grund av sin officialprövningsskyldighet även hänsyn till synpunkter som framförs av den som ej är sakägare i ersättningsdelen. Hinder anses icke föreligga för sådant subjekt att agera i rättegången, dock utan rätt till ersättning för rättegångskostnader eller rätt till fullföljd (jfr NJA 1977 s 477 ang. Hakefjordens naturvärnsförening). Dessa subjekt intar alltså i vissa hänseenden en partsliknande ställning, på grund av att de intressen de företräder kan skadas av vattenföretaget, men är berövade övriga befogenheter som tillkommer sakägare.

Vid en revision av vattenlagen som den nuvarande bör övervägas om tiden icke är mogen att förbättra dessa subjekts processuella ställning. Härvid torde det emellertid vara uteslutet att släppa fram alla subjekt som – utan att ha anknytning till direkt skadad fast egendom – anser sig lida intrång i sina intressen. En grupp som bör uteslutas från partsställning är sålunda sådana organisationer vilkas intressen helt sammanfaller med de allmänna intressen som bevakas av kammarkollegiet. Om kammarkollegiet i det särskilda vattenmålet icke för talan för allmänna intressen, får detta uppfattas som att dessa intressen knappast är förtjänta av beaktande vid tillåtlighetsprövningen. Å andra sidan kan det te sig naturligt att tillerkänna sammanslutningar av ägare till skadad fast egendom av typ villaägarföreningar partsställning i tillåtlighetsdelen. Någon gång kan det också tänkas att intresseorganisationer utan anknytning till skadad fast egendom bör tillerkännas partsställning för att närmare utveckla företagets inverkan på ett speciellt intresse utan den allmängiltighet som fordras för att kammarkollegiet skall finna anledning att agera. Sådana intressen kan vara fritidsbåtfart eller naturskönheten hos en forssträcka med särskild förankring i bygden. Även om kammarkollegiet i sådana fall skulle föra talan, behöver det f. ö inte utesluta att intresseorganisationen får ta ställning av part. – Lagtekniskt sett skulle frågan kunna lösas genom ett bemyndigande för prövningsmyndigheten att under ett inledande skede av handläggningen tillerkänna vederbörande subjekt rätt till ersättning för rättegångskostnader och fullföljd.

Vad utredningen åsyftat med sina uttalanden i hithörande fråga (s. 336) lämnar öppet om nu ifrågavarande organisationer skulle få tillfälle att i enlighet med nuvarande praxis agera i vattenmålen utan att tillerkännas full partsställning, eller om de i vissa avseenden skulle tillerkännas ställning av part. Ej heller framgår det om i sistnämnda fall någon begränsning skulle gälla i fråga om kretsen av taleberättigade organisationer. Frågan bör därför närmare belysas under det fortsatta lagstiftningsarbetet.

Redan enligt VL har träffats avgöranden som kan utvidga den traditionella sakägarkretsen. Sålunda har högsta domstolen i NJA 1977 s. 558 ang. småbåtshamn i Långbroviken vid tillämpning av 2 kap. 3 § 2 st. VL bedömt verkningar av företaget som dittills ansetts falla inom ML:s tillämpningsområde. Utredningsförslaget kan medföra ytterligare utvidgningar. Då sålunda den i 4 kap. 18 § 2 st. andra meningen VL upptagna möjligheten för regeringen att beakta följdföretag till större och mer ingripande vattenföretag överförts till 3 kap. 7 § VLF och gjorts generellt tillämplig på alla vattenföretag, kan det befinnas önskvärt att bereda företrädare för motstående intressen till sådana följdföretag möjlighet att framföra sina synpunkter inom ramen för den ordinarie tillståndsprövningen. På motsvarande sätt kan sakägarkretsen komma att utvidgas genom att den skäligen ineffektiva bestämmelsen i 2 kap. 13 § VL inordnats bland de allmänna lämplighetsvillkoren i 3 kap. 8 § 1 st. VLF. Om på detta sätt hänsyn skall tagas till framtida företag, beträffande vilka ansökan ej ingivits, kan också med visst fog ifrågasättas om icke motsvarande hänsyn bör tagas till redan etablerade företag utan tillstånd. Detta fordrar emellertid en uttrycklig bestämmelse, vilken i så fall också utvidgar sakägarkretsen.

Entydiga bestämmelser om vilka sökanden motstående subjekt som skall ha talerätt fordras för tillämpningen av åtminstone följande bestämmelser i VLF utöver tillåtlighetsreglerna: 15 kap. 4 § 1 st. sista meningen, 16 kap. 3 § och 18 kap. 12 § 3 p. (uppgiftsskyldighet), 15 kap. 5 § 1 p. och 18 kap. 17 § 3 st. (underrättelseskyldighet), 10 kap. 1 och 2 §§ (ersättning för skada och intrång), 15 kap. 26 § 2 st., 16 kap. 31 § 3 st. och 32 § 2 st. samt 18 kap. 57 § 2 st. (fullföljd) samt 22 kap. (ersättning för rättegångskostnad).

Svenska Ostkustfiskarenas centralförbund: Många yrkesfiskare är inte sakägare enligt VL, eftersom de inte innehar fastighet vid vattnet. Vissa yrkesfiskare har som arrendatorer eller genom speciella tillstånd från länsstyrelse en form av mellanställning. Enligt SOC:s mening är det önskvärt att sakägarbegreppet utvidgas så att yrkesfiskare i vissa fall skall anses som sakägare, framförallt gäller detta vattenmål där yrkesfiskare fiskar på allmänt eller arrenderat vatten och fiskarens intresse inte tillgodoses av vattenägaren eller annan sakägare.

Svenska insjöfiskarenas centralförbund: Gällande vattenlag från år 1918 har under årens lopp blivit föremål för flera ändringar. Det nu föreliggande betänkandet innebär förslag till en helt ny vattenlag som föreslås ersätta den nu gällande. Tidigare ändringar i lagtexten har inneburit en väsentlig försvagning för enskilt fiskeintresse och därför i flera fall drabbat de medlemmar SIC företräder. Detta gäller bl. a. frågor som berör utsläpp av industri- och avloppsvatten i sjöar och vattendrag. Ärenden av den karaktären handläggs fr. o. m. 1969 inom ramen för miljöskyddslagen av koncessionsnämnden, naturvårdsverket och i vissa fall av länsstyrelserna.

Den enskilde sakägarens rätt är i motsats till vad som gäller vid handläggning av övriga vattenmål dvs. inför vattendomstolen starkt åsidosatt, eftersom han inte erhåller ersättning för sina rättegångskostnader från

sökandens sida vid behandling av miljöskyddsärenden. Det säger sig självt att härigenom stora brister i sakägarnas skydd förefinns. Eventuella skadeersättningsanspråk utbrytes sedan för att handläggas inför fastighetsdomstolarna. I dessa fall gäller vanliga rättegångskostnadsregler, varvid förlorande part skall ersätta vinnande parts rättegångskostnader. Eftersom de enskilda sakägarna oftast icke varit med vid tillståndsprövningen och medel saknats att anlita juridiskt och tekniskt biträde, är deras möjligheter att sedan erhålla rättvisande behandling vid fastighetsdomstolen tämligen begränsade.

SIC vill även i anslutning till förslaget till ny vattenlag fästa lagstiftarnas uppmärksamhet på de brister vi anser föreligga beträffande sakägarebegreppet. Vissa yrkesfiskare bedriver nämligen sin näringsutövning inom allmänt vattenområde och för fasta redskap erfordras tillstånd av respektive länsstyrelse. Om fiskaren drabbas av intrång i sin näringsutövning på allmänt vatten p. g. a. företag som kräver vattendomstolens tillstånd, kan han inte bevaka sin rätt på sökandes bekostnad då fiskaren ifråga inte enligt nuvarande regler anses som sakägare. Samma svaga ställning har fiskare som arrenderar och bedriver fiske på enskilt vatten. De har alltså en synnerligen svag ställning och sakägarebegreppet bör vidgas att även omfatta dessa kategorier. SIC anser det vara ett rimligt krav att sökandesidan svarar för de kostnader som erfordras för att berörda fiskare skall kunna bevaka sin rätt i alla instanser med hjälp av juridiskt och tekniskt biträde.

SIC har i skrivelse 1973 till jordbruksdepartementet påtalat ovan nämnda brister när de berör fiskeintresset. Även fiskeristyrelsen har dragit liknande slutsatser och framfört sina erfarenheter från koncessionsmålen till regeringen. Företagna ändringar i vattenlagen har alltså i flera fall inneburit en försvagning av fiskets intressen. Även nu föreliggande revision kan i vissa delar få negativ inverkan på fiskets ställning när vattenresurser för olika ändamål tas i anspråk.

Älvräddarnas samorganisation: Det starkt ökade intresset för vattenvårds- och vattenskyddsfrågor har resulterat i att en rad organisationer och sammanslutningar vuxit fram ur den allt större opinionen mot olika vattenföretag främst kraftföretag. Utredningen säger i specialmotiveringarna att dessa bör beredas tillfälle att yttra sig över ansökan hos tillståndsmyndigheten. I lagtexten bör i stället inarbetas en bestämmelse som säger att berörda organisationer och sammanslutningar, som så önskar, skall beredas tillfälle att yttra sig. Särskilt som prövningsförfarandet föreslås tillgå i administrativ ordning är detta ett demokratiskt krav. Dessa organisationer besitter en omfattande kännedom om de lokala förhållandena och de allmänna intressenas omfattning och betydelse i aktuella projekt.

Det är naturligt och rimligt att även miljö- och naturskyddsorganisationer har besvärsrätt. Om dessa, utan krav på ersättning för sina processkostnader, vill föra talan bör detta kunna ske utan processuella hinder. I annan modernare lagstiftning exempelvis miljöskyddslagen har talerätten utvidgats. Också i praxis har en generösare inställning brutit igenom. I detta fall innebär vattenlagutredningens förslag en konservering av ett förlegat och inskränkt synsätt på talerätten.

11 Markavvattningsföretag m. m.

11.1 Delaktighet

Svea hovrätt: Utredningsförslaget innefattar i denna del betydande ändringar i vad som av ålder gällt i fråga om dikning och i viss mån även vattenavledning och invallning. Sålunda avskaffas den sedan medeltiden lagfästa principen om rättighet att för torrläggning av mark utan inskränkning avleda vattnet till annans mark, åt vilken vattnet har sitt naturliga fall, och till annans dike. Det särskilda kostnadsskyddet för icke-sökande deltagare i samfällighet avskaffas. Den skyldighet att kompensera torrläggningsintresset genom anläggandet av trummor och liknande anordningar som i princip ålegat väghållare m. fl. sedan 1880, görs beroende av initiativ och utredningsskyldighet från markägarnas sida. Täckdikning av egen mark, som enligt stadgad praxis icke handlagts som eller ingått i företag enligt 7 kap. VL, har förts in under markavvattningsbestämmelserna. Detta synes kunna leda till att denna typ av privata fullföljdsåtgärder till samfälld dikning förs in i samfälligheten. I vart fall är det ej uteslutet att täckdikning bedöms medföra skada och intrång på motstående intressen i form av grundvattensänkning, eliminering av vattenmagasin och bortförande av urlakade gödningsämnen. Denna inverkan kan föranleda prövningsskyldighet enligt VLF. Någon närmare motivering för dessa och vissa andra förändringar lämnas inte i betänkandet. – Hovrätten delar emellertid utredningens uppfattning att torrläggningsbestämmelserna i VL med nutida syn måste anses alltför torrläggningsvänliga liksom att ett närmande av hithörande bestämmelser till AL och LFS lämpligen bör ske. Med det sagda vill hovrätten dock ifrågasätta om inte en så genomgripande omläggning som den av utredningen föreslagna borde närmare belysas, bl. a. med hänsyn till sina ekonomiska konsekvenser för jordbruket med dess omfattande behov av kompletterande dikning och omstrukturering av befintliga torrläggningsföretag.

Stockholms tingsrätt: 6 kap. 1 §. Utredningen föreslår den inskränkningen beträffande markavvattningsföretag att sökandena måste ha båtnadsmajoritet vid sjösänkning och invallning för att tvångsdelaktighet skall föreligga. Enligt 7 kap. 44 § VL fordras båtnadsmajoritet även vid den sorts företag som utredningen kallar översvämningsskydd (1 kap. 1 § 8 punkten VL-förslaget). Av lika ingripande och svårbedömbar karaktär, särskilt på slättbygder, kan den sorts företag vara som utredningen benämner årensning. Sålunda har stora torrläggningsföretag i Uppland (Vendelsån, Olandsån) kommit under vattendomstolens prövning, beträffande vilka företag det finns större anledning att kräva båtnadsmajoritet än för ordinära sjösänkningar och invallningar. Vattendomstolen förordar att båtnadsmajoritet skall finnas inte bara vid sjösänkning och invallning utan även vid årensning och översvämningsskydd för att deltagningsskyldighet skall föreligga.

6 kap. 2 §. Reglerna om deltagningsskyldighet är allmänt hållna och kan medföra att en sökande kan tvinga ett stort antal fastigheter, som får nytta av ett företag, att ta del i företaget. Enligt 7 kap. 27 § VL gäller den begränsningen att den som inte är sökande till företaget inte får större kostnad än som svarar mot hans båtnad. Eftersom i de flesta fall någon motsvarighet till det s. k. opinionsvillkoret i 7 § anläggningslagen inte finns enligt VL-förslaget, bör enligt vattendomstolens mening deltagningsskyldigheten för icke-sökande även i den nya VL begränsas till vad som svarar mot båtnaden.

Växjö tingsrätt: Namnet markavvattningsföretag är språkligt och innehållsmässigt en olämplig nybildning.

Rent allmänt kan sägas att 6 kap. är oklart och så allmänt avfattat att bestämmelserna ej ger tillräcklig ledning för rättstillämpningen. Därigenom ställs mycket stora krav på förrättningsmannens utbildning och omdöme. Genomförs lagstiftningen, är det nödvändigt att förrättningsmännens utbildning blir en helt annan och mer kvalificerad än som nu understundom är fallet.

I 6 kap. 1 § föreslås att väghållaren, där väg avsevärt påverkar markavvattningsföretag, skall deltaga i företaget, om särskilda skäl föreligger. Däremot har icke medtagits motsvarande tvångsdelaktighet för flygfält och för samhällen, som nedströms byggnads- eler stadsplanelagda områden kan åstadkomma ännu större påverkan än vägar genom häftigare avrinning varigenom översvämningar eller ökade kostnader för nedanförliggande markers torrläggning kan uppkomma. Anledningen till denna inverkan är att det inom sådana områden förekommer gatu- och vägnät samt tak- och asfaltlagda ytor. Sådana problem med ökad flödesmängd är vanliga bl. a. i Skåne. Dessutom förekommer att inom samhällena sker mer eller mindre stora överledningar av dagvatten mellan olika lokala nederbördsområden till men för nedanförliggande torrläggningsföretag. Liknande problem kanävenledes uppkomma vid större ytvattentäkter, exempelvis Bolmen och Vättern, om konsumtionsvattnet efter användandet avbördas till mindre vattendrag.

Vänersborgs tingsrätt: I 1968 års betänkande rörande vattenlagens torrläggningsbestämmelser (SOU 1968: 51) behandlades frågorna om möjligheten att ompröva lagakraftägande bestämmelser för torrläggningsföretag, förrättningsförfarandet och båtnadsreglerna. Särskild uppmärksamhet ägnades i betänkandet åt spörsmålet att få till stånd samordning av torrläggning och fastighetsbildning. Nu framhålles i 1972 års tilläggsdirektiv till utredningen såsom synnerligen angeläget, att dessa samordningssträvanden fullföljes och att även samordning sker med andra anläggningsföretag. Anläggningslagen (AL) och lagen om förvaltning av samfälligheter (LFS) finge ses som en etapp i detta arbete. Särskilt understryks vikten av samordning inte bara beträffande förfarandebestämmelserna utan också vad beträffar de grundläggande bestämmelserna om anslutningsrätt och anslutningstvång, tvångsupplåtelse av utrymme samt kostnadsfördelning därvid föreskrifterna i AL bör vara vägledande.

Utredningen konstaterar, att den nuvarande förrättningsordningen enligt 10 kap. VL i åtskilliga avseenden fungerat tillfredsställande och att kraven på modernisering har begränsats till enskildheter. Av lantbruksstyrelsens statistik framgår, att antalet årligen slutförda förrättningar enligt 7 kap. VL sedan länge varit i starkt sjunkande. Mellan 1964 och 1974 nedgick antalet från 159 till 16. Någon motsvarande minskning har däremot ej förekommit av antalet icke formbundna avtal om gemensam markavvattning. Utredningen anger två skäl för denna utveckling. Dels saknas möjligheter till omstrukturering av äldre företag dels är förrättningsproceduren omständig och därmed för dyr.

Vid den modernisering av VL:s torrläggningsbestämmelser som enligt utredningen bör komma till stånd är en fullständig anslutning till AL:s procedurregler, vilka i allt väsentligt återgår på fastighetsbildningslagens (FBL) förrättningsregler, enligt utredningen knappast möjlig.

Tingsrätten delar denna uppfattning och vill för sin del även ifrågasätta lämpligheten av en sådan samordning. I och med att utredningen funnit, att

reglerna för olika slags torrläggningsföretag bör samordnas och fortfarande finns kvar i VL, vilken åsikt i princip också delas av tingsrätten, samt att förrättningar avseende sådana företag även i fortsättningen förutsättes handläggas av andra förrättningsmän än fastighetsbildningsmyndighet bortfaller i stort sett skälen för en sådan samordning. Alternativet hade enligt tingsrättens mening varit att överföra dikningsföretagen till AL och att för vattenavlednings- och invallningsföretagen, där mot torrläggningsintresset stridiga intressen förekommer, utarbeta särskilda regler i VL.

Enligt tingsrättens mening saknas, mot bakgrund vad ovan anförts, skäl att företaga en så genomgripande förändring och uttunning av de nuvarande reglerna för torrläggningsföretag som utredningen föreslår. Övertygande skäl härför synes i vart fall inte ha förebringats. Tingsrätten vill för sin del framföra följande synpunkter på utformningen av lagförslaget. – – –

Tingsrätten delar inte utredningens uppfattning, att andelstalen för markavvattningsföretag bör bestämmas efter mönster från FBL. Det föreligger nämligen väsentliga skillnader dem emellan av avgörande betydelse för kostnadsfördelningen. I förra fallet är det fråga om gemensamma, bestående, underhållskrävande företag utan ändring av ägareförhållandena – även om formellt företagen skall anses vara samfälligheter – medan det i det senare fallet huvudsakligen är fråga om reglering av just ägareförhållandena och ingenting annat. Markavvattningsföretag avser i dag vad gäller åkermarken, i stort sett, uteslutande förbättring av redan befintliga anläggningar samt underhåll av dessa. Att under sådana förhållanden blanda in fastighetsvärdena för kostnadsfördelningen förefaller vara helt orealistiskt. Det synes vara mera naturligt och logiskt att anknyta till AL:s regler om drift–underhåll av gemensamhetsanläggningar och därvid lägga huvudvikten vid nyttjandet–behovet av anläggningen. Ett sådant synsätt synes också stå i nära samklang med nu och av ålder gällande regler för dikning m. m. i VL. Även för nydikning av skogsmark synes utan olägenhet samma regler kunna gälla mot bakgrund av att nästan alla sådana företag torde utföras genom frivilliga överenskommelser, där fördelningen grundas just på behovet–nyttjandet. Även i de numera helt övervägande fallen med frivilliga uppgörelser vid dikning m. m. av åkerjord torde samma fördelningsgrund tillämpas. Andelstalen bör sålunda bestämmas uteslutande med utgångspunkt från storleken, höjdläget och beskaffenheten hos den mark som beröres, därvid i beskaffenheten inrymmes jämväl de med utförande av rörledning förenade förhållandena.

Behovet–nyttjandet motsvaras i nuvarande VL av begreppet båtnad, varmed avses dels markens ökade alstringsförmåga och dels de särskilda fördelar som uppkommer i samband med utförande av täckta avlopp. Motsvarande värdebegrepp är markens ökade avkastningsvärde, som förutsättes vara oberoende av ägaretillhörighet och fastighetsförhållandena i övrigt.

Båtnadsberäkning på ovan angivet sätt synes för övrigt metodmässigt ej nämnvärt skilja sig från fastighetsbildningslagens regler om graderingsvärde och likvidvärdering.

Tingsrätten anser sålunda, att VL:s nuvarande båtnadsregler kan bibehållas i stort sett oförändrade om de ges det innehåll som framgår ovan, därvid förutsättes att sakägare som ej har båtnad av att dike utföres såsom täckt avlopp ej belastas av därmed förenade särskilda kostnader. Med tillämpning av sålunda angivna regler bör båtnadsberäkningen i flertalet fall kunna göras mycket enkel och ej medföra större kostnader. För större

företag och sådana där oenighet råder mellan sakägare bör det ankomma på lantbruksstyrelsen att utfärda särskilda anvisningar.

Enligt tingsrättens uppfattning bör de nuvarande reglerna om avdelningsbildning bestå oförändrade. De verkar allmänt kostnadsdämpande och skyddar den enskilde mot att behöva deltaga i kostnader för anläggningar som är onödiga för honom. Den skrivning utredningen föreslår i VL-förslaget 6:2 andra stycket är alltför allmänt och oklart formulerad för att den enskildes rättssäkerhet skall anses säkerställd.

Det lönsamhetskriterium för vattenföretag som utredningen föreslår är enligt tingsrättens mening mindre lämpligt utformat för att passa för markavvattningsföretag. För sådana bör i stället gälla, att båtnaden eller avkastningsvärdet skall överstiga de sammanlagda kostnaderna för utförandet. De kostnader som därvid kommer i fråga är arbetskostnader, kostnader för åtgärder samt ersättningar för uppkommande skador. Dessutom bör gälla att allmänna intressen ej får skadas i avsevärd omfattning. Ur underhållssynpunkt bör företaget för den enskilde bedömas på samma sätt och i den ordning som gäller för alla andra drifts- och underhållskostnader och sålunda återspeglas i det båtnads- eller avkastningsvärde som bestämmes för delaktigheten i företaget.

Även om sålunda krav på ekonomisk tillåtlighet bör uppställas för markavvattningsföretag bör de nuvarande reglerna om kostnadsbegränsning till båtnaden kvarstå för sådan sakägare som inte är sökande till företaget och risktagandet sålunda fördelas endast på dem som vill genomföra detsamma.

I likhet med utredningen finner tingsrätten det angeläget, att möjligheter ges till omprövning av äldre företag t. ex. i samband med fastighetsreglering eller annan åtgärd med väsentlig inverkan på de förhållanden, som var rådande vid förrättningstillfället och som utgör grund för delaktigheten.

Av vad sålunda anförts framgår, att markavvattning eller torrläggning och fastighetsbildning i stort sett saknar beröringspunkter med varandra. Det måste därför vara felaktigt att försöka få till stånd en samordning mellan dessa företagstyper. Även med företag enligt AL synes markavvattningsföretagen ha mycket litet gemensamt med undantag dock för enskilda vägföretag. Trots AL:s tillkomst 1973 synes dock förrättningar avseende sådana företag fortfarande handläggas efter tidigare gällande mönster, och utgör sålunda fortfarande behovet—nyttjandet grunden för delaktigheten. Annan delaktighetsgrund i dessa företag synes – liksom ifråga om markavvattningsföretag – felaktig; det kan nämligen inte vara riktigt att anpassa delaktigheten till fastighetsvärdet utan bör detta senare i stället anpassas till delaktigheten.

Statens vägverk: Utredningens förslag tillstyrkes i allt väsentligt. Sålunda biträder vägverket i huvudsak de föreslagna nya bestämmelserna i 6 kap. om delaktighet samt om markavvattning genom väg m. m. (se även avsnitt 11.2).

Lantbruksstyrelsen: Tekniskt sett är det enklare att avgränsa ett torrläggningsföretag enligt nuvarande regler. Bland annat har i förslaget nyttobegreppet fått en mer allmän utformning. Förslagets regler har dock fördelen att de bättre än nuvarande regler möjliggör en mångsidig ekonomisk bedömning av företagets verkningar.

Lantbruksnämnden i Östergötlands län: Det nu lagda förslaget har ett enkelt regelsystem som bland annat möjliggör en fastighets inträde i och utträde ur ett markavvattningsföretag. Möjligheterna till ändring av andelstalen ger förutsättningar för att anpassa olika företag till dagens situation.

Likaså är förslaget om skyldigheten att i skälig utsträckning ersätta övriga delägare deras kostnader för ett företags utförande när en fastighet inträder i bestående samfällighet att föredra framför nuvarande marginalkostnadsregler.

Väghållares skyldighet att deltaga i markavvattningsföretag om särskilda skäl föreligger bör ge ökad styrka åt företaget.

Lantbruksnämnden i Kronobergs län: I 6 kap. 2 § sägs att kostnaderna för företagets utförande och underhåll skall fördelas mellan de deltagande fastigheterna efter vad som är skäligt med hänsyn främst till den nytta de har av företaget. Denna formulering möjliggör en förhållandevis fri bedömning vid kostnadsfördelningen.

Lantbruksnämnden ansluter sig till de synpunkter angående nyttoberäkningen som framförts i specialmotiveringen till VL-förslaget. För att man skall få en för hela landet enhetlig bedömning måste dock lantbruksstyrelsen och eventuellt skogsvårdsstyrelsen få utfärda anvisningar för nyttoberäkningen innan den nya lagen börjar tillämpas.

Lantbruksnämnden i Kalmar län: VL-förslaget innebär att väghållare har rätt och skyldighet att gå in i markavvattningsföretag om detta avsevärt påverkas av vägen.

Det bör understrykas, att det bör vara ett ömsesidigt krav från markavvattningsföretag och väghållare att delta i företaget. På detta sätt kan för- och nackdelar objektivt fördelas mellan parterna. Viktigt är att kompetent personal bedömer och utformar det tekniska förslaget samt dimension och höjdläge för broar och trummor. En viktig fråga om marksjunkning på organogena jordar måste beaktas, något som inte berördes i gamla vattenlagen.

Lantbruksnämnden i Kristianstads län: I föreslagna kap. 6 § 2 stadgas, att kostnaden för ett företags utförande fördelas mellan de deltagande fastigheterna efter vad som är skäligt med hänsyn främst till den nytta de har av företaget. I beaktande av detta och vad som i lagförslaget kap. 3 säges om tillåtlighet under § 4 behöver man normalt inte befara att delägare, såväl sökande som inte sökande, får vidkännas större kostnad för företagets utförande än vad som högst motsvarar den för honom uppskattade nyttan. Emellertid torde det inte sällan förekomma att markavvattningsföretag av svårare teknisk natur, såsom invallningsföretag, blir avsevärt dyrare än vad som beräknats på grund av förseningar orsakade av exempelvis besvärsprövning. Enligt nuvarande vattenlag kap. 7 § 27 är i nämnda fall en icke sökande skyddad så tillvida, att han ej behöver vidkännas större bidrag till de verkliga kostnaderna för företagets utförande än som motsvarar värdet av den nytta han därigenom beredes. Motsvarande bestämmelse bör ingå i ny vattenlag.

Lantbruksnämnden i Malmöhus län: Bestämmelserna om dikning, vattenavledning och invallning i gällande vattenlag kännetecknas av en långtgående detaljeringsgrad. I föreliggande lagförslag har skett en väsentlig nedskärning. Detta har blivit möjligt genom att de materiella reglerna om vattenföretag i allmänhet utformats så, att de täcker in även markavvattningsföretagen. Behovet av särregler har härigenom kunnat begränsas till två frågeställningar, nämligen delaktighet och markavvattning genom väg.

Delaktighetsreglerna skiljer sig från nuvarande bestämmelser genom att nyttobegreppet erhållit en mera allmän utformning och att lagen ej detaljerat anger hur en samfällighet skall avgränsas. Förändringarna kan innebära både för- och nackdelar. Å ena sidan har den nuvarande metoden för båtnadsberäkning ansetts för stel och i vissa fall onödigt snävt begränsat

kretsen av deltagare i ett företag. Å andra sidan är de nuvarande bestämmelserna om anknytning till 1,2 m torrläggningsdjup väl inarbetade och i allmänhet accepterade som grund för båtnadsberäkning och begränsning av företags omfattning. När nu detta stöd i lagen dras undan, överlämnar man åt förrättningsmannen att finna en objektiv grund för beräkning av nytta och delaktighet.

Nyttoreglernas materiella utformning anknyter till annan markpolitisk lagstiftning, närmast fastighetsbildningslagen och anläggningslagen. Införande av nyttoberäkning enligt utredningens förslag kan troligen medföra vissa omställningsproblem under en övergångsperiod. Lantbruksnämnden anser emellertid att dessa svårigheter ej bör överdrivas. De föreslagna reglerna har fördelen att de bättre än nuvarande regler möjliggör en allsidig ekonomisk bedömning av ett företags verkningar. Rättsskyddet för den enskilde får anses vara tryggat genom möjligheten att anföra besvär över förrättningsbeslut.

Lantbruksnämnden i Hallands län: Markavvattning har i äldre tider utförts i förhållandevis stor omfattning även för att möjliggöra nyodling. Framdeles torde det i huvudsak bli fråga om förbättrad huvud- och detaljdränering inom den nuvarande odlingsarealens ram. Behovet av väl dränerad åker kommer i framtiden att bli allt mer påtagligt då en hög och jämn avkastning fordrar god dränering, vilket också är nödvändigt för att öka framkomligheten av de allt större maskinerna under tidig vår och sen höst. För markavvattning föreslår utredningen att förrättningsformen bibehålles men att förrättningsförfarandet moderniseras. Lantbruksnämnden tillstyrker ett bibehållande av förrättningsformen för markavvattning, vilket bör medgiva ett förhållandevis enkelt förfarande vid denna typ av ärenden.

Lantbruksnämnden i Skaraborgs län: Jämfört med nu gällande lag har utredningen föreslagit "enklast möjliga form" för de erforderliga regelsystemen. Enkelheten ger en handlingsfrihet vid förrättningen som kan vara till stor hjälp vid tillskapandet av markavvattningssamfälligheter. Goda grundkunskaper och erfarenheter från markavvattningsverksamhet blir emellertid än mer nödvändiga förutsättningar för dem som skall handlägga lagen. Kontinuerlig rekrytering av hydrotekniskt utbildad personal blir nödvändig för den myndighet, lämpligen inom lantbruksverket, som skall tillhandahålla förrättningsmän.

Anslutningsrätt och anslutningstvång definieras i 1 §. Nämnden vidhåller sin tidigare anförda uppfattning att den som märkbart inverkar på ett markavvattningsföretag skall kunna tvingas att deltaga i företaget oavsett om inverkan härrör från jordbruk, vägbyggnad, industriområde, avloppsutsläpp eller annan liknande påverkan som ändrar vattnets naturliga avrinning.

Kostnadsfördelning skall enl. 2 § ske med hänsyn främst till den nytta respektive intressenter har av företaget. Nämnden anser detta vara en riktig huvudprincip som lätt torde vinna gehör bland delägarna. Utredningen menar att man med nytta skall förstå den värdestegring på delägarfastigheterna som blir följden av företaget. Det kan emellertid bli svårt att särskilja den värdeeffekt som ett markavvattningsföretag förväntas ge för en fastighet. En något fastare anknytning av delaktigheten till mätbara båtnadsbegrepp vore enligt nämndens mening önskvärd.

Lantbruksnämnden i Västernorrlands län: Utredningens förslag om delaktighet i markavvattningsföretag ansluter i princip till nuvarande ordning, vilket lantbruksnämnden finner tillfredsställande.

Skogsstyrelsen: Delaktigheten i markavvattningsföretag prövas, i den

händelse någon fastighetsägare vägrar medverka, av förrättningsmannen utifrån ekonomiskt-tekniska överväganden. Hänsyn skall därvid tas till eventuell begränsad nytta m. m. Sådana hänsynstagande bör dock enligt skogsstyrelsens mening inte få leda till att ett senare inträde i samfälligheten innebär fördyring för andra deltagare. Omprövning av delaktighetsfrågor bör således alltid leda till förbättrad ekonomisk ställning för samfälligheten. På samma sätt bör inte den som vägrar deltaga i företag kunna hindra att det utförs på det för övriga medverkande bästa tekniskt ekonomiska sättet. Att ange naturvårdsskäl från enskild markägares sida bör heller inte föranleda att delaktigheten begränsas av denne. Naturvårdsaspekterna bör vid skogsdikning företrädas av naturvårdsmyndighet eller kammarkollegium. – – –

Lagförslaget innebär en relativt fri bedömning av hur nyttoberäkningen vid markavvattningsföretag skall gå till. De förhållandevis detaljerade bestämmelserna i nuvarande vattenlag har i princip ersatts med en kostnadsfördelning efter nytta av företaget. Skogsstyrelsen anser att helt skilda nyttoberäkningsmodeller erfordras vid dränering av skogsmark och dränering av åkerjord varför det bör uppdragas åt skogsstyrelsen att utforma anvisningar för nyttoberäkningen vid skogsdikning.

Skogsvårdsstyrelsen i Västerbottens län: 6 kap. 1 §. Den äldre vattenlagen tillkom i en tid med intresse för ökad uppodling av landet. Lagstiftningen präglas härav genom att t. ex. en markägare har en ovillkorlig rätt att dika över annans mark och dessutom kan tvinga denne att delta i kostnaden om han har båtnad av företaget. En brist i den äldre lagstiftningen var att den inte tog hänsyn till allmänna intressen, som t. ex. naturvårdssynpunkter. Likaledes saknade "tredje man" möjlighet att påverka beslut om dikning. En dikning kan medföra negativa effekter t. ex. genom att landskapsbild förändras (igenväxande myrar, ökad vassproduktion eller minskade möjligheter till ytvattentäkter). I motivering till den nya lagen (sid. 268) anges att personliga skäl undantagsvis bör beaktas. Skogsvårdsstyrelsen anser att lagstiftningen härvid överensstämmer med nuvarande praxis. Om någon markägare av ideella eller andra skäl vill avstå från dikning bör denna åsikt respekteras. Han skall dock inte kunna förvägra andra att leda avlopp över hans mark, om denna lösning är den ekonomiskt-tekniskt bästa lösningen. Företaget i sin helhet bör då vara klart lönsamt.

Styrelsen finner i likhet med utredningen, att gällande krav på båtnadsmajoritet vid sjösänkning och invallning behålles. Erfarenheterna hittills av dessa åtgärder är att effekterna varierar mellan fastigheterna och möjligheter till omprövning av andelstal i äldre samfälligheter ter sig därför angelägna. – – –

6 kap. 2 §. Nuvarande lag tar ingen hänsyn till underhållskostnader, då nyodling var det primära vid lagens tillkomst. Likaledes togs ingen hänsyn till enskilda fastigheter i förrättningen eller hur dessa tillgodogjorde sig torrläggningen. Reglerna i lagförslaget är delvis utformade efter 15 § AL. I första stycket föreskrives att kostnaderna främst skall fördelas efter nyttan för varje fastighet, dvs. den värdehöjande effekten på fastigheten. Det kan härvid vara separata andelstal för byggande och underhåll. Kal myr kan, på grund av lång reaktionstid (väntetid), ha mindre nytta av dikningen i ett kort perspektiv än t. ex. försumpad skogsmark där dikesreaktionen är snabbare. Styrelsen anser dock att skilda andelstal bör undvikas då de bygger på flera osäkra förutsättningar. Skogsvårdsstyrelsen förutsätter att skogsstyrelsen får i uppdrag att utfärda anvisningar för nyttoberäkningen.

Styrelsen anser att underhållskostnaderna i dessa lönsamhetskalkyler bör bygga på realistiska förutsättningar. Diken med ringa lutning växer fort igen och har hög underhållskostnad. Grundregeln bör även vara att den som kräver större kostnader än som krävs för avvattningen även bör stå för dessa. Uppdelning av samfälligheten i avdelningar kan härvid ge mer rättvisande kostnadsfördelningar.

Fiskeristyrelsen: Fiskeristyrelsen anser det från fiskevårdande synpunkt vara värdefullt att dessa företag nu kommer in under lagstiftningen. Åtskilliga exempel finns på de skador som oriktigt utförda dikningar medfört för fisket.

Statens lantmäteriverk: Enligt LMVs uppfattning bör bestämmelserna om markavvattning föras över till AL. Skälen för LMVs uppfattning är följande.

1. Markavvattningsföretagen är sakligt sett gemensamhetsföretag av just sådant slag som avses i AL, och behovet av rättslig reglering är i huvudsak detsamma. Det finns därför ingen anledning att inte placera också markavvattningsföretagen i AL. Det behov av särreglering i vissa avseenden som eventuellt kan föreligga kan utan olägenhet tillgodoses genom särskilda bestämmelser i AL på motsvarande sätt som är fallet beträffande enskilda vägar.

2. Genom inplacering i AL uppnår man en ändamålsenlig prövningsordning för markavvattningsföretagen. Fastighetsbildningsmyndigheterna, som är förrättningsinstans enligt AL, är enligt LMVs uppfattning lämpligaste forum också för markavvattningsföretagen. Detta beror på de allmänna fastighetsrättsliga och handläggningstekniska krav som förrättningsverksamheten ställer. Särskilt större och krävande förrättningar kräver förrättningsmän som är vana att arbeta i sådana sammanhang. I den mån det för viss förrättning behövs speciell fackkunskap som inte finns företrädd hos myndigheten tillgodoses detta behov lämpligast genom biträde av särskild sakkunnig. Behovet av specialinsatser kan i stor utsträckning också tillgodoses genom samverkan inom lantmäteriorganisationen. Man uppnår med en sådan organisation en rationell arbetsfördelning. Fastighetsbildningsmyndigheterna har också väl inarbetade rutiner för samråd med samhällsplanerande organ och sektormyndigheter som företräder allmänna intressen av betydelse vid anläggningsförrättningar.

Det kan tilläggas att liksom hittills hinder inte bör resas mot att dikningsfrågor löses genom överenskommelse utan förrättning. En sådan lösning blir billigare men ger å andra sidan inte sakrättsligt skydd och ibland kanske inte heller den ändamålsenligaste avgränsningen av företaget. Det synes inte innebära någon olägenhet att lantbruksnämndernas personal fortsätter att ta hand om överenskommelsefallen i anslutning till jordbruksrationaliseringen medan förrättningsfallen hänvisas till fastighetsbildningsmyndigheterna.

3. En inplacering i AL ger förutsättningar för en ändamålsenlig samordning när det gäller prövningen av frågor om markavvattning, andra gemensamhetsanläggningar samt fastighetsbildning. Som utförligt belystes i 1968 års betänkande om torrläggning och i remissbehandlingen av detta erbjuder samordningen av markavvattning och fastighetsreglering stora problem när dessa företag prövas enligt skilda lagar och skilda förrättnings- och fullföljdsinstanser. Detta problem kvarstår i huvudsak fortfarande. I det föreliggande betänkandet har man inte belyst konsekvenserna för fastighetsbildningsverksamheten av en inplacering i AL resp. VL trots att denna aspekt särskilt berördes i tilläggsdirektiven. Såväl markavvattnings-

företagen som fastighetsregleringarna är visserligen just nu fåtaliga, men man kan inte utan vidare utgå från att detta förhållande kommer att vara oförändrat.

I samband med fastighetsbildning för bebyggelse uppkommer ofta behov av att lösa avloppsfrågor. En från hälsovårdssynpunkt och andra synpunkter godtagbar separatlösning av en fastighets avloppsfråga kan ibland vara att fastigheten tilläggs rätt att avleda avloppsvatten – efter viss rening – i befintligt dike. Om diket inte ingår i markavvattningsföretag kan den nu angivna lösningen genomföras med stöd av servitut enligt FBL. Om diket däremot ingår i markavvattningsföretag kan samma lösning inte genomföras utan prövning enligt VL. En inplacering av markavvattningsbestämmelserna i AL skulle ge möjlighet till en smidig handläggning av dessa frågor.

4. Om markavvattningsbestämmelserna placeras i AL elimineras en del problem som beror på gränsdragningen mellan markavvattnings- och avloppsfrågor. Avloppsfrågor löses i vissa fall – där det inte gäller allmänna anläggningar – enligt AL eller FBL. Så t. ex. anordnas avloppsledningar, dräneringsledningar och dagvattenavlopp enligt detaljplanelagda områden ofta som gemensamhetsanläggningar enligt AL. Utanför detaljplanelagt område gäller emellertid VL i fråga om dagvattenavledning och dränering. En sådan avgränsning är opraktisk och upplevs också som oklar.

Därtill kommer att det enligt utredningens förslag inte skall vara möjligt att kombinera markavvattnings- och avloppsföretag. I vissa fall kan det emellertid med hänsyn bl. a. till den nyss berörda gränsdragningen mellan markavvattning och avlopp finnas skäl för en sådan kombination. Överförs markavvattningsbestämmelserna till AL underlättas en sådan lösning.

5. Rättslig reglering av markavvattningsfrågor kan – som redan framgått – bli aktuell såväl i jordbrukssammanhang som i bebyggelsesammanhang. Utvecklingen synes i viss mån gå i den riktningen att tyngdpunkten förskjuts mot markavvattning i bebyggelsesammanhang. Det praktiska värdet av en inplacering i AL ökar i ett sådant perspektiv.

En överflyttning av markavvattningsbestämmelserna till AL synes å andra sidan inte innebära några större olägenheter från VLs synpunkt. Behovet av att samordna markavvattningsföretag med andra företag enligt VL torde såvitt LMV kan bedöma inte vara särskilt framträdande.

I vissa särskilda frågor rörande markavvattningsföretagen får LMV anföra följande.

De materiella bestämmelserna i AL passar i huvudsak bra också för markavvattningsföretagen och skiljer sig för övrigt inte särskilt mycket från motsvarande reglering i utredningens förslag (3 och 6 kap.), vilken ju har utformats med AL i betydande mån som förebild. Markavvattningsföretag är när det gäller samverkansfrågornas beskaffenhet nära besläktade med t. ex. skogsvägsföretag, vilka också har ett i huvudsak av de terrängmässiga förhållandena bestämt båtnadsområde. Vissa särbestämmelser behövs dock för markavvattningsföretagen, bl. a. rörande markavvattning genom väg (6 kap. 8–11 §§ i förslaget).

Förutsättningen för tvångsanslutning av fastighet är enligt AL att det är av väsentlig betydelse att ha del i anläggningen, medan motsvarande villkor enligt utredningsförslaget (6 kap. 1 §) är att markavvattningen medför nytta för fastigheten. Kravet på nytta torde närmast utgöra en omformulering av nuvarande VLs krav på båtnad. Villkoret väsentlig betydelse i AL framstår språkligt som ett strängare villkor än kravet på nytta. Någon anledning att vid en överflyttning av markavvattningsföretagen till AL

skärpa kravet för tvångsanslutning till sådant företag finns inte. En övergång till ALs anslutningsvillkor behöver emellertid inte medföra någon förändring i sak. Ett motsvarande lagstiftningsproblem behandlades vid tillkomsten av det nuvarande anslutningsvillkoret i AL. I den gamla lagstiftningen gällde som villkor för anslutning till vägföretag avseende underhåll av redan befintlig väg ett krav på nytta. Detta ansågs emellertid inte böra hindra att anslutningsvillkoret väsentlig betydelse i den nya lagen gjordes tillämpligt också på denna situation. I motiven påpekades att någon begränsning av möjligheterna att ålägga fastighet skyldighet att deltaga i underhåll av väg inte åsyftades (NJA II 1974 s. 91). Det lämpligaste i nuvarande läge är mot denna bakgrund att det allmänna anslutningsvillkoret i AL får gälla också för markavvattningsföretagen. Det torde inte möta någon svårighet att inom ramen för denna bestämmelse uppnå en ändamålsenlig tillämpning anpassad till den aktuella typen av företag.

Opinionsvillkoret i utredningens förslag (6 kap. 1 §) är begränsat till bara vissa markavvattningsföretag och avviker till sitt innehåll från motsvarande villkor i AL. Enligt LMVs uppfattning finns det inte tillräckliga skäl att ge denna fråga en annan lösning för markavvattningsföretag än för andra gemensamhetsanläggningar. Någon särregel behövs alltså inte på denna punkt.

Också i fråga om kostnadsfördelning kan de föreslagna reglerna om markavvattningsföretag (6 kap. 2 §) utan olägenhet ersättas av ALs motsvarande bestämmelser. Begreppet beräknad användning, som förekommer i AL som huvudnorm för fördelning av driftskostnader, torde visserligen oftast inte ha någon självständig reell innebörd i fråga om markavvattningsföretagen, men detta förhållande gäller också för en del anläggningstyper som redan omfattas av AL. När det gäller frågan om möjligheterna att dela in ett företag i sektioner finns i sak ingen skillnad mellan utredningens förslag och AL.

Båtnadsvillkoret i utredningens förslag (3 kap. 4 §) är enligt motiven (s. 257) dispositivt till skillnad från motsvarande villkor i AL (6 §). De skäl som har föranlett att båtnadsvillkoret i AL gjorts tvingande torde i princip vara tillämpliga också för markavvattningsföretagen. Också i övrigt torde ALs reglering av frågan om kraven på båtnad eller lönsamhet i huvudsak passa också för dessa företag.

Också när det gäller förfarandet är, i likhet med vad som gäller de materiella reglerna, behovet av särreglering mindre än vad utredningsförslaget innebär. Så t. ex. synes det knappast finnas skäl att ha särskilda bestämmelser för markavvattningsföretagen när det gäller ansökans innehåll (16 kap. 3 §) och sammanträde (16 kap. 14 §). Ansökan bör ges in direkt till förrättningsinstansen och alltså inte till länsstyrelsen.

I viss utsträckning kan särbestämmelser behövas med hänsyn till det förhållandet att VLs skadebegrepp och sakägarkrets är mera vidsträckta än vad som gäller för AL m. fl. andra lagar. Om det är så att markavvattningsföretag i större utsträckning än andra gemensamhetsanläggningar kan medföra intrångseffekter för andra än dem som äger marken inom båtnadsområdet och dem från vilka utrymme behöver tas i anspråk för företaget och om markavvattningsföretagen dessutom i vissa fall bör behandlas under insyn från allmänheten så kan det finnas skäl att behålla de nuvarande principerna för markavvattningsföretag i fråga om kungörande mot envar och i fråga om skaderegleringens omfattning. LMV kan inte säkert bedöma detta. Det bör påpekas att omgivningens intressen i första hand skall beaktas vid tillåtlighetsprövningen och vid prövningen av anläggning-

ens förläggning och utförande samt f. ö. redan vid den samhällsplanering som i princip skall styra förrättningsprövningen. Detta förhållande begränsar riskerna för omgivningspåverkningar men utesluter inte att intrång för omgivningen kommer till stånd.

Om bedömningen blir att VLs principer i det berörda avseendet bör bibehållas för markavvattningsföretagens del bör slutsatsen av detta bli att de för ändamålet behövliga reglerna om kungörande och om ersättning tas in i AL i form av särbestämmelser för markavvattningsföretagen. Ett annat alternativ är att AL-förrättningar handläggs enligt nuvarande regler och att vid sidan därav särskild skadereglering sker enligt VL. Detta alternativ blir emellertid opraktiskt och ger en tyngre handläggning. Frågan har visst samband med frågan om tillåtlighetsprövningen, som strax skall beröras.

Tillåtlighetsprövningen av markavvattningsföretagen är i utredningsförslaget lagd på förrättningsinstansen. Regeringen kan emellertid enligt förslaget förbehålla sig att göra en särskild tillståndsprövning i fråga om företag av betydande omfattning eller ingripande beskaffenhet. Vid förrättningen skall kammarkollegiet föra talan för tillgodoseende av allmänna intressen. Sådan talan får också föras av kommunen såvitt avser allmänna intressen inom kommunen. Både kammarkollegiet och kommunen har fullföljdsrätt mot förrättningsinstansens beslut.

Också enligt AL ankommer tillåtlighetsprövningen på förrättningsinstansen. Fastighetsbildningsmyndigheten beaktar bl. a. de allmänna intressena och har att för detta ändamål samråda med de myndigheter som berörs av anläggningen, t. ex. byggnadsnämnden och länsstyrelsen. I vissa fall skall formligt medgivande till anläggningen inhämtas från byggnadsnämnden. Den prövning som byggnadsnämnden därvid skall göra avser de planmässiga aspekterna och anläggningens förenlighet med allmänna intressen. Byggnadsnämnden och länsstyrelsen har fullföljdsrätt, varvid länsstyrelsens befogenhet dock inte avser områden med detaljplan.

LMV får till en början anföra att det förefaller tveksamt om några besluts- eller bevakningsfunktioner bör läggas på centrala organ – regeringen och kammarkollegiet – i anslutning till markavvattningsföretagens behandling i första instans. Dessa uppgifter synes hellre böra läggas på regionala eller lokala organ.

Vid ett överförande av markavvattningsföretagen till AL bör man enligt LMVs uppfattning i första hand försöka lösa saken så att man inte vid sidan av AL-proceduren också måste ha en särskild tillståndsprövning enligt VL. Prövningsförfarandet bör alltså helt regleras i AL. I stort sett synes det nuvarande prövningsförfarandet enligt denna lag kunna passa för ändamålet. Fastighetsbildningsmyndighetens samrådsskyldighet är därvid väsentlig. Samråd bör när det gäller markavvattningsföretag ske med bl. a. länsstyrelsen liksom också med lantbruksnämnden när det gäller markavvattning för jordbruk. Det kan tilläggas att LMV mot bakgrund av motiven för FBL och AL betraktar samrådsmekanismen i dessa lagar inte enbart som en förfaranderegel utan som ett medel för att bevaka att förrättningsåtgärderna passar in i de riktlinjer för markanvändningen som dras upp av de samhällsplanerande organen.

Om det anses behövligt med något slag av tillståndsprövning från administrativt organ, utöver det medgivande från byggnadsnämnden som fordras i vissa fall anser LMV att denna tillståndsprövning bör anordnas som en skyldighet för fastighetsbildningsmyndigheten att i vissa fall inhämta medgivande från länsstyrelsen. Handläggningen av sådant ärende hos länsstyrelse kan ges samma former som behandlingen av tillståndsärende enligt VL.

Länsstyrelsen i Skaraborgs län: I utredningsdirektiven – tilläggsdirektiven 1972-12-08 – har uttalats att det är synnerligen angeläget att det sker en samordning av lagstiftningen vad gäller torrläggningsföretag, andra anläggningsföretag och fastighetsbildningsåtgärder och att man därvid skulle utgå från föreskrifter i anläggningslagen. Det är enligt utredningsdirektiven angeläget att man på ett enkelt och smidigt sätt skall kunna samordna prövningen av olika anläggnings- och fastighetsbildningsfrågor. Utredningen skulle också enligt tilläggsdirektiven ta ställning till var torrläggningsbestämmelserna lämpligen borde placeras – i anläggningslagen eller i vattenlagen.

Utredningen har utan närmare motivering valt att ta in bestämmelserna i vattenlagen. Det är emellertid ej alldeles klart att dessa skall ingå i vattenlagen, utan det kan vara lika motiverat att ta in bestämmelserna i anläggningslagen. I vart fall borde en avvägning av för- och nackdelarna med de bägge alternativen ha gjorts och det klart motiverats varför man valt ett visst alternativ.

Det förutsättes i förslaget att endast fastighet skall kunna delta i ett företag. I likhet med vad som nu gäller i AL bör med fastighet också jämställas byggnad på ofri grund, sämjelott, inskriven tomträtt och, i vissa fall, brukningsenhet.

Att markavvattningsföretag skiljer sig från vattenföretag i övrigt visas genom den särbehandling de fått i vattenlagsförslaget. Länsstyrelsen anser därför att frågan om var markavvattningsreglerna skall placeras bör utredas närmare under lagstiftningsarbetet.

Kostnadsfördelningen föreslås ske med hänsyn främst till den nytta respektive intressenter har av företaget. Länsstyrelsen delar denna uppfattning.

Med nytta anser utredningen skall förstås den värdestegring på delägarfastigheterna som blir följden av företaget. Det torde emellertid kunna bli svårt att särskilja den värdeeffekt som ett markavvattningsföretag förväntas ge för en fastighet.

Länsstyrelsen anser därför att – i likhet med vad härom finns föreskrivet i AL – en något fastare anknytning av delaktigheten till mätbara båtnadsbegrepp hade bort komma till uttryck i stadgandet.

Trädgårdsnäringens riksförbund: Ifråga om markavvattningsföretag (kap. 6 § 2) föreslås, att kostnaden för ett företags utförande fördelas mellan de deltagande fastigheterna efter vad som är skäligt med hänsyn främst till den nytta de har av företaget.

I normalfallet behöver man kanske inte befara att delägare, såväl sökande som inte sökande, får vidkännas större kostnad för företagets utförande än vad som högst motsvarar den för honom uppskattade nyttan. Vissa markavvattningsföretag av svårare teknisk natur kan emellertid bli avsevärt dyrare än vad som beräknas på grund av förseningar orsakade av t. ex. besvärsprövning. Enligt nuvarande vattenlag (kap. 7 § 27) är i nämnda fall en icke sökande skyddad såtillvida, att han ej behöver vidkännas större bidrag till de verkliga kostnaderna för företagets utförande än som motsvarar värdet av den nytta han därigenom beredes. Förbundet anser att motsvarande bestämmelse bör ingå i den nya vattenlagen.

11.2 Markavvattning och vägföretag

Svea hovrätt: Såsom hovrätten inledningsvis uttalat bör de ekonomiska konsekvenserna av markavvattningsintressets försämrade ställning närma-

re belysas. Som grundprincip för kostnadsfördelningen bör gälla att åtgärder för markavvattning skall bekostas av väghållaren, ej som i 8 § 2 st. angivits av markavvattningsintresset. – Härutöver vill hovrätten understryka att man i detta sammanhang inte kan bortse från behovet av markavvattning av äng och skog, dock endast vid den markanvändning som förekommer vid vägens etc. byggande. Vidare synes det inte rimligt att markägaren skall ha skyldighet att svara för utredningar vid vägens byggande. Denna skyldighet bör odelat åvila väghållaren, som genom sin åtgärd gör skada och intrång på marken.

Stockholms tingsrätt: För att berörda sakägare skall ha någon möjlighet att göra sådan framställning som avses i 6 kap. 8 § måste de få underrättelse om vägföretaget innan vägen byggs. Den mark som berörs kan vara belägen långt från vägen. Skyldighet att underrätta markägare som för markavvattning kan vara berörda av ett vägbygge bör därför föreskrivas, t. ex. i vägkungörelsen.

Vänersborgs tingsrätt: Någon inskränkning av vägföretags nuvarande skyldighet gentemot torrläggningsintresset såsom framgår av VL-förslaget 6: 8 bör ej ske. Att markägare, såsom utredningen ansett, bör medverka vid planeringen av vägar synes lämpligt. Att markägarna i gemen skulle tvingas att i framtiden i detalj planera för sina markers torrläggning så snart ett vägföretag blir aktuellt vid äventyr att de eljest måste räkna med att bekosta t. ex. en fördjupning av en bro med kanske ett par 100 000 kr synes däremot i hög grad obilligt och skulle sannolikt medföra den konsekvensen, att torrläggningsföretag fördyrades eller omöjliggjordes med en minskning av markvärdena som följd. Att som utredningen antytt samhällsutvecklingen medfört sådana ekonomiska och sociala värderingar att jordbruksnäringen på detta sätt skulle diskrimineras kan kanske ha varit riktigt vid tillkomsten av uttalandet men knappast nu. Påpekas må, att eftersom anledningen till mången ansökan om tillstånd till broföretag nu torde vara, att väghållaren icke vill ta det ekonomiska ansvaret för en framtida fördjupning av brons grundläggning, kan de föreslagna bestämmelserna få den kanske opåräknade konsekvensen, att ansökningarna om tillstånd till sådana företag minskar.

Statens järnvägar: SJ har därutöver anledning att yttra sig i de delar av vilka SJ berörs i sin egenskap av järnvägsförvaltning, dvs. bestämmelserna om vattenföretag i vad avser brobyggnader o. dyl., om markavvattning genom järnväg samt om skydd för vattenförsörjningen. SJ finner ej skäl till annan erinran mot förslaget i dessa delar än att tiden nu bör vara kommen att helt avskaffa skyldigheten för järnväg att bekosta åtgärd för markavvattning med trumma eller liknande anordning genom befintlig järnväg. Har innehavare av åkermark utmed befintlig järnväg ännu, så lång tid som nu i allmänhet förflutit från järnvägens tillkomst, icke funnit sin mark böra avvattnas ens till det angivna djupet 1.2 m, oaktat han enligt gällande lag kunnat få trumma bekostad av järnvägen, bör därvid få förbli om ej jordbruket kan bära kostnaden. SJ vill därför föreslå att järnväg i intet fall skall vara skyldig att bekosta banvallsgenombrott för avvattningsändamål som ej aktualiserats före nya lagens ikraftträdande eller i samband med senare nyanläggning av järnväg.

Statens vägverk: (Se även avsnitt 11: 1.) Enligt verkets uppfattning är det till fördel för handläggningen att en förenkling och modernisering skett av bestämmelserna vad avser markavvattning genom väg, även om dessa kan komma att medföra merkostnader för verket.

Lantbruksstyrelsen: Väghållare bör ingå som delägare om vägen påver-

kar markavvattningsförhållandena. En uppgörelse om kostnadsansvaret inom ramen för en syneförrättning kan i många fall vara en smidig lösning för alla parter.

Den föreslagna regeln i 6 kap. 8 § andra stycket första punkten om ansvaret för markavvattning genom väg har enstämmigt kritiserats i lantbruksnämndernas yttranden. Bestämmelsen skulle innebära att en väghållares nuvarande ansvar för utredning om behövliga vattengenomlopp överflyttas till markägarna. Vidare förutsätts att markägarna bevakar sina möjligheter att få sina intressen tillgodosedda, innan vägen börjar byggas.

Den nuvarande ordningen påstås vara ett av uttrycken för vattenlagens strävan att främja jordbruksnäringen och stimulera till nyodling. De anförda skälen att i en ny vattenlag inte hålla fast vid denna strävan är inte övertygande.

Lantbruksstyrelsen vill i anslutning till nämndernas argument för en annan ordning än den föreslagna göra några sammanfattande påpekanden. Väglagstiftningen kräver numera att en mångsidig och detaljerad planering föregår vägbyggnaden. Det är vägbyggaren som i sig svarar för denna planering. Projektering av vägtrummor och liknande anordningar sker regelmässigt i samråd med lantbruksnämnd eller särskild hydroteknisk expertis. Förslaget innebär att om projekteringen blivit oriktig, antingen därför att vägbyggaren inte samrått med sakkunnig expertis eller därför att den sakkunnige gjort ett misstag, blir det markägaren som får stå för verkningarna av felprojekteringen. Lantbruksstyrelsen hänvisar till det exempel som lantbruksnämnden i Gävleborgs län framfört.

Markägarna har i många fall inte möjlighet att tillfredsställande bevaka att en projektering är riktig och fullständig. Markägare, vars mark endast indirekt berörs av vägen, kanske inte ens uppmärksammar vägbyggets betydelse för avvattningen av den egna marken. Sådan markägare lär exempelvis inte beredas tillfälle att yttra sig enligt 16 § tredje stycket väglagen (1971: 948). En felprojekterande vägbyggare kommer kanske inte att ta erforderliga kontakter enligt samma paragrafs första stycke. Det är enligt lantbruksstyrelsens mening fel att vältra över utredningsansvaret på den som praktiskt sett inte kan bevaka sin rätt.

Markägarens bristande förmåga att bevaka sin rätt kan bero på en lång rad orsaker. Markägaren kan ha begränsade möjligheter att bedöma erforderliga djup eller dimensioner. Andra orsaker kan vara att marken ägs av dödsbo eller av person boende på annan ort eller helt enkelt att markägaren är okunnig och passiv.

I utredningen synes inte heller bortodlingsjorden ha beaktats. Organogena jordar förekommer i stora delar av landet. På Gotland är omkring 20 procent sådan myrmarksjord som är utsatt för fortgående bortodling. Väghållares skyldighet att ombesörja markavvattning från sådana jordar måste beaktas även för överskådlig framtid.

Lantbruksstyrelsen inser att en väghållare har intresse av att intrångsfrågorna blir lösta en gång för alla i samband med vägbyggnaden och styrelsen föreslår följande.

Väghållare skall ansvara för att projekteringen såvitt avser markavvattning för åker och äng blir fullständig. I denna väghållarens projektering skall hänsyn ha tagits till vad jorden används till vid tillfället och till vad som fordras för att marken även för framtiden skall kunna utnyttjas ändamålsenligt. Väghållaren skall – liksom enligt utredningens förslag – vid byggandet av vägen ombesörja och bekosta trumma eller liknande anordning. Vid bortodlingsjordar kan krävas att trumma läggs så djupt att

hänsyn tas till vad som inom överskådlig tid kan förutses behövas.

Väghållaren skulle vid ett genomförande av detta förslag efter en vägbyggnad undgå ansvar för nya genomlopp i andra fall än om projekteringen är felgjord. En sådan lösning borde kunna tillfredsställa såväl väghållare som jordbruksintresset.

6 kap. 8 § andra stycket andra punkten synes egentligen vara en övergångsbestämmelse, men även som sådan är den otillräcklig. Markanvändningen kan nämligen skifta och gränsdragningen mellan åker och äng är inte skarp. Bestämmelsen bör för övrigt även omfatta avvattning av äng.

Lantbruksnämnden i Uppsala län: Såsom framgår av 6 kap. 8 § i lagförslaget skulle i samband med framtida vägbyggnad såsom villkor för att kostnaderna för därvid eventuellt erforderliga ombyggnader av trummor eller liknande anordningar icke skall drabba markägaren, det åligga denne att före påbörjandet av vägbyggnaden göra framställning till väghållaren om anordnande av erforderliga trummor eller liknande anordningar på visst sätt. Lantbruksnämnden anser en sådan bestämmelse vara synnerligen olämplig. En markägare saknar nämligen oftast de kunskaper och resurser, som erfordras för att kunna upprätta ett tekniskt riktigt trum- eller broförslag. Det torde vidare ej sällan förekomma fall, där markägaren av åldersskäl eller annan orsak inte har intresse och tillräcklig kunnighet för att planera markavvattning, då han kanske ämnar att inom en icke alltför avlägsen framtid sälja sin fastighet. Om han på grund härav underlåter att i samband med vägbyggnadsprojektet till väghållaren göra erforderliga framställningar rörande vattenavlopp genom vägen, kan blivande fastighetsägare bli tvungen att själv bekosta anläggning eller ombyggnad av för markavvattningen erforderliga vägtrummor eller broar, vilket kan ställa sig synnerligen dyrbart och medföra att rationella och önskvärda markavvattningsföretag ej kommer till stånd.

Rent principiellt anser lantbruksnämnden att där någon genom en åtgärd, t. ex. byggande av väg, fördyrar en framtida markavvattning för jordbruksändamål, det bör åligga den, som vidtagit åtgärden, att i samband med markavvattningsföretaget svara för den del av företagets kostnad, som svarar mot fördyringen. Lantbruksnämnden föreslår därför, att bestämmelserna på området i nuvarande vattenlag i huvudsak bibehållas, innebärande att lagförslaget ändras så, att väghållaren ålägges skyldighet att se till att trumma eller liknande anordning vid vägens byggande utföres så, att den medger en tillfredsställande dränering till 1,2 m:s djup av ovanförliggande åker- och ängsmark. Om detta krav ej uppfylles, skall väghållaren vara pliktig att vid framtida markavvattningsföretag genom vägen för dränering av sådan uppströms vägen belägen åker- eller ängsmark, som jämväl vid tiden för vägens tillkomst varit att hänföra till sådant ägoslag, bekosta erforderlig anläggning eller ombyggnad av trumma eller bro. Motsvarande bestämmelser föreslås gälla även ifråga om järnväg, tunnelbana och spårväg på särskild banvall.

Lantbruksnämnden i Södermanlands län: Enligt 6 kap. 8 § vattenlagsutredningen skall trumma eller liknande anordning till annan väg än ägoväg som byggs efter 1 januari 1982 bekostas av markavvattningsföretaget, om markägare ej begärt åtgärden innan vägen började byggas. Om vägen börjat byggas före denna tidpunkt gäller nuvarande bestämmelser att väghållaren bekostar åtgärden för avvattning av åkermark (dock ingår ej såsom f. n. ängsmark) till högst 1,2 m djup.

Som skäl för lagändringen angående nya vägar anför utredningen att: "Man kan i det stora hela utgå från att markägarens rimliga intressen både

ifråga om befintlig och planerad markavvattning beaktas på ett sådant sätt att erforderliga åtgärder vidtas på väghållarens egen bekostnad som ett naturligt led i vägens byggande". Men man säger också att: "Försummar markägaren att i rätt tid framställa anspråk på åtgärder och underlåter sedan väghållaren att beakta hans intressen i samband med vägbygget, bör ansvaret för kostnaderna drabba markägaren".

Lantbruksnämnden anser det ej lämpligt att lägga ansvaret på markägarna för att väggenomlopp till nya vägar (efter 1 januari 1982) utförs på ett för markernas avvattning ändamålsenligt sätt. Den enskilde markägaren besitter många gånger ej kunskap om hur, t. ex. en vägtrumma belägen på något avstånd från hans marker kan inverka på avvattningsförhållandena. Markägare kan vara dödsbo eller någon som ämnar avveckla eller sälja sin mark, och därför saknar intresse för markavvattningsförhållandena på fastigheten. Av okunnighet eller brist på motivation kan således markägare underlåta att hävda sina intressen i samband med ett förestående vägbygge. En senare köpare av en fastighet skulle därför kunna komma i den situationen att en i och för sig riktig och ändamålsenlig markavvattningsåtgärd ej ekonomiskt går att genomföra p. g. a. att en stor vägtrumma är för grunt lagd.

Lantbruksnämndens mening är att det ligger i samhällets intresse att situationer ej uppstår, som hindrar en ändamålsenlig markavvattning. Genom att ansvaret även fortsättningsvis läggs på väghållaren minskar risken för att en på projekteringsstadiet relativt enkel, men efter byggnationen mycket dyrbar justering av genomloppet ej blir genomförd. Nuvarande vattenlags skrivning avseende ansvar för väggenomlopp bör därför enligt lantbruksnämndens mening kvarstå, dock oberoende av byggtid.

Väghållarens ansvar för åtgärder avseende erforderlig markavvattning bör enligt lantbruksnämndens uppfattning även fortsättningsvis förutom åkermark också innefatta ängsmark. Gränslinje mellan åker och äng kan vara svår att dra och beroende på jordbrukets allmänna ekonomiska situation kan intresset för att odla upp ängsmarker respektive överföra åker till äng variera. För att förebygga omständliga utredningar och diskussioner i det enskilda fallet om vad som är att hänföra till åker respektive äng bör således enligt lantbruksnämndens uppfattning nuvarande vattenlags skrivning avseende marktyper kvarstå, dock oberoende av byggtid.

Utredningen har velat ge möjlighet för väghållare att ingå som delägare i ett markavvattningsföretag. Detta speciellt då en väg påverkar företaget genom behov av utvidgning av ledningar eller genom ett påtagligt ökat underhåll av företaget.

Ytterligare ett fall då, enligt lantbruksnämndens mening, en väghållare automatiskt bör ingå som delägare, oberoende av vägbyggets effekter på avrinning och underhåll, är då vägen byggts eller byggs efter markavvattningsföretagets tillkomst och vägen ockuperar en del av båtnadsarealen. I samband med marklösen bör det kostnadsansvar i markavvattningsföretaget som åvilat tidigare markägaren överföras på väghållaren, som därmed blir delägare i företaget.

Lantbruksnämnden i Östergötlands län: Enligt 6: 8 i VL-förslaget skall de kostnader som uppstår vid omläggning av trumma genom väg bekostas av markavvattningsföretaget, om trumman byggts efter 1 januari 1982. Vid en vägtrummas projektering utgår man från att väghållaren anlitar hydroteknisk expertis för att man därmed skall få en kvalificerad projektering. Men detta fritar inte markägaren från ansvar från att aktivt medverka vid vägens planering. Detta ansvar tar sig uttryck i att en markägare får

bekosta omläggningen av trumma när denna av någon anledning blivit felaktigt utförd. Detta synsätt kan verka riktigt om det vore så att den berörda fastigheten ligger i direkt anslutning till vägtrumman som skall byggas. Många gånger är det emellertid så att dimensioneringen av en trumma inte endast berör marker i omedelbar anslutning till vägen utan trummans influensområde kan sträcka sig långt bort (någon eller några kilometer) och eventuellt kan en skog ligga emellan det åkerområde som för sin dränering är beroende av vägtrumman. Det innebär att det de facto kan vara mycket svårt för en markägare att verkligen inse att han är berörd av en vägplan. Sakägarkretsen kan vara svår att fastställa. I åtskilliga fall kommer vägtrummor att byggas där en rad sakägare inte känt till att de är berörda av det aktuella vägprojektet. Mot denna bakgrund förefaller det obilligt gentemot berörda markägare att hävda att de får bära de ekonomiska konsekvenserna av en felprojektering från väghållarens sida. Man förutsätter att väghållaren använder hydroteknisk expertis vid projekteringen av vägtrummor. Om denna expertis vid något tillfälle gör en felaktig projektering synes det naturligt, och i överensstämmelse med allmänt rättsmedvetande, att väghållaren får svara för de kostnader som kan uppstå för att i efterhand bygga om en felprojekterad trumma byggd efter den 1 januari 1982.

Vad avser frågan om en differentiering av åker och äng, när det gäller en väghållares skyldighet att bygga om trumma lagd före 1 januari 1982, kan denna fråga synas sakna nämnvärd betydelse. Idag har åtskillig äng överförts till, eller håller på att överföras till åker. Med en annan jordbrukspolitik kan vi åter komma i den situationen att mark som idag brukas som åker övergår till ängsmark. Ett sådant förhållande bäddar för ingående diskussioner om en viss mark är att hänföra till åker eller äng. Mot denna bakgrund synes det rationellare att ge även ängen samma status som åkermarken, dvs. fordras för markavvattning att trumma eller liknande anordning bygges genom annan väg än ägoväg eller därmed jämförlig utfartsväg får väghållaren bekosta åtgärden i den mån den erfordras för avvattning av åker eller ängsmark till högst 1.2 m:s djup.

Lantbruksnämnden i Kronobergs län: I 6 kap. 8 § stadgas bland annat att trumma eller liknande anordning, som erfordras för markavvattning genom allmän eller enskild väg, skall bekostas av markavvattningsföretaget om markägare ej begärt den innan vägen började byggas.

Lantbruksnämnden anser att denna bestämmelse strider mot vedertagna rättsbegrepp. Den som utför en anläggning, i detta fall trumma eller bro, bör vara skyldig att se till att anläggningen ej skadar annans egendom. Många fastigheter ägs av äldre personer eller dödsbo och i en del fall bor ägaren på annan ort. Man kan därför befara att många fastighetsägare av okunnighet eller andra orsaker ej kommer att bevaka sin fastighets intressen i samband med vägbyggen. Det synes därför ej vara lämpligt att lagen ger väghållaren möjlighet att utnyttja någon markägares okunnighet eller oförstånd för att skaffa sig fördelar.

Lantbruksnämnden föreslår att lagtexten ändras så att väghållarens nuvarande skyldighet att bekosta vattengenomlopp som medger avvattning till 1.2 m djup för åker och äng bibehålles. Dessutom bör väghållaren vara skyldig att bekosta erforderligt vattengenomlopp för avvattning av annan mark t. ex. skogsmark.

Lantbruksnämnden i Kalmar län: Markavvattning genom väg bör utformas så att väghållaren får ansvaret för vattengenomsläpp på vägar och järnvägar och att hänsyn tages till marksjunkning och andra faktorer som

kan påverka behovet av avvattning för all ovanliggande mark både för tillfället och för framtiden.

Lantbruksnämnden i Gotlands län: Förslaget (6 kap. 8 §) innebär en klar försämring för jordbruket jämfört med nu gällande bestämmelser. Det åvilar idag väghållaren att se till att åker och äng kan torrläggas efter nyanläggning av allmän väg. Det är således väghållaren som har att kontrollera dessa förhållanden vid projekteringen. Enligt förslaget överförs nu detta ansvar på de markägare vars åker är beroende av vägtrumman för sin avvattning. Att vara uppmärksam på detta och bevaka sin rätt vid vägprojekteringen är väl ett mindre problem för den vars åker ligger i nära eller omedelbar anslutning till vägen. Det finns emellertid många gånger stora åkerarealer på större avstånd från den aktuella vägen, arealer som är beroende av vägtrumman för sin avvattning. I dessa fall kan det vara svårt för den enskilde att inse att vägbygget kan komma att menligt påverka de framtida avvattningsmöjligheterna. Resultatet av ändringen kan således bli ytterst kännbart för den enskilde markägaren.

Ovanstående förslag innebär en för jordbruket så allvarlig försämring att nämnden på intet sätt kan stödja det. På Gotland kan förhållandet bli speciellt olyckligt på grund av att en så stor andel av åkerarealen som 20 % utgörs av myr, vilken är utsatt för en fortgående sättning/bortodling.

Nämnden finner vidare borttagandet av begreppet äng onödigt och ser genom detta bara en anledning till framtida tvister.

Lantbruksnämnden i Kristianstads län: Vad som i 1 § är infört om att väghållare i vissa fall skall delta i markavvattningsföretag finner lantbruksnämnden vara väl underbyggt inte minst med tanke på de betydande olägenheter, som kan uppkomma för markägarna av tillrinnande vatten från hårdbelagda större vägar. Vad däremot markavvattning under väg m. m. beträffar, lagförslagets 8 §, anser lantbruksnämnden att det inte kan accepteras.

Enligt gällande lag är väghållare skyldig att utan särskild framställning från markägare i samband med projektering och byggandet av väg beakta förekommande markavvattningsbehov. I lagförslaget har vidtagits den ändringen att sådana åtgärder skall bekostas av markavvattningsföretaget, om inte markägare hos väghållaren begärt, att åtgärderna skall vidtagas. Begäran skall vara skriftlig och ha inkommit innan vägen började byggas.

Det kan inte vara rimligt, att väghållaren skall fritagas från det ekonomiska ansvar för den skada byggandet av väg vållar markägare på grund av att denne inte inom viss, ej närmare angiven tid inkommit till väghållaren med begäran om åtgärder. Sådana preskriptionsregler synes inte äga någon motsvarighet i annan lagstiftning, som har avseende å skada.

När det gäller vägar byggda före 1982, anser utredningen, att nuvarande bestämmelser skall fortsätta att gälla med undantag för ängsmark. Det föreslagna undantaget har motiverats med att odling har upphört. I sammanhanget vill lantbruksnämnden påpeka, att nyodling återupptagits på många håll. I praktiken är gränsen mellan de båda nämnda ägoslagen oklar. Ur miljösynpunkt är det ofta angeläget, att ängsmarkerna hålles öppna för att kunna användas som betesmarker. Till förhindrande av spridning av husdjursparasiter är det nödvändigt med en god avvattning av de ängsmarker, där betning förekommer.

Med hänsyn till vad ovan anförts föreslår lantbruksnämnden att för markavvattning under väg och järnväg nuvarande bestämmelser införas oförändrade i ny lag.

Lantbruksnämnden i Malmöhus län: Bestämmelsen att väghållare i vis-

sa fall skall deltaga i markavvattningsföretag uppfattar lantbruksnämnden som välmotiverad. Speciellt motorvägarna innebär betydande ingrepp i landskapet med en ofta väsentlig påverkan i nedströms belägna vattendrag. En uppgörelse om kostnadsansvaret inom ramen för en syneförrättning kan här säkerligen i många fall vara en smidig lösning för båda parter.

Ifråga om markavvattning genom väg föreslår vattenlagsutredningen delvis nya bestämmelser. Från dikningslagens tillkomst 1879 har gällt att väghållaren är skyldig att bekosta sådan bro eller trumma genom väg som erfodras för torrläggning av åker eller äng intill ett djup av 1.2 m. Denna regel skall även gälla efter lagens ikraftträdande för då befintliga vägar och avvattning av åkermark. Ifråga om nya vägar efter denna tidpunkt föreslås emellertid gälla att väghållaren skall vara skyldig att utföra bro eller trumma, endast under förutsättning att markägare skriftligt begärt det, innan vägen började byggas. Det synes innebära att undersökningsansvaret ifråga om behovet av vattengenomlopp i väg överföres från väghållaren till de enskilda markägare som kan vara beroende av sådant genomlopp. För närvarande löses dessa frågor i praktiken så, att Statens Vägverk uppdrar åt sakkunnig (vanligen lantbruksnämnden) att utreda behovet av trummor, deras dimension och höjdläge. Detta innebär vanligen en garanti för att vägens tillkomst ej medför begränsningar i avvattningsmöjligheterna för uppströms belägen mark. Ett genomförande av lagförslaget torde medföra att vägverkets intresse att utreda behovet av trummor försvinner.

Lantbruksnämnden anser att den nuvarande ordningen i fråga om skyldighet för väghållaren att sörja för tillfredsställande vattengenomlopp genom väg bör bibehållas. Härigenom får man en garanti för att behovet av sådana genomlopp utreds redan på planeringsstadiet. Den föreslagna bestämmelsen att markägare skriftligt skall begära bro eller trumma innan vägen börjar byggas, kan väntas medföra flera oönskade konsekvenser. Risken är t. ex. uppenbar att markägarna garderar sig, dvs. reser krav på trummor som till antal, dimension och djupläge är i överkant. Det medför således väsentliga fördyringar vid utförande av vägen, om önskemålen skall tillgodoses. Underlåter väghållaren att tillmötesgå yrkandena löper han å andra sidan risken att ändå tvingas utföra trummorna i ett senare skede. En annan kategori markägare är de som inte har förmågan eller viljan att bevaka sina intressen i samband med vägens tillkomst. Det må påpekas, att även fastigheter, som är belägna långt från vägen, kan vara beroende av visst utförande på en vägtrumma. Dessa fastigheter hamnar då i ett mycket ogynnsamt läge, när det i framtiden kan bli aktuellt att genomföra trumma för markavvattning. Markägarna måste då själva bekosta vattengenomloppet, vilket kan bli mycket dyrt t. ex. under en motorväg. Lantbruksnämnden anser inte att det föreslagna systemet medför några fördelar ur allmän synpunkt och att det ur enskild synpunkt försvagar den rättsliga ställningen.

Lantbruksnämnden i Hallands län: I fråga om markavvattning genom väg föreslår utredningen ändrade regler för bestridande av kostnaderna för vägar, som har tillkommit efter nya vattenlagens ikraftträdande. Man utgår från att markägarens rimliga intressen både ifråga om befintlig och planerad markavvattning alltid kommer att beaktas som ett naturligt led i vägens byggande. Om markägaren försummar att skriftligen i rätt tid framställa anspråk på åtgärder och väghållaren underlåter att beakta hans intressen föreslår utredningen att kostnaderna för kommande åtgärder för markavvattning genom vägen skall drabba markägaren. Bestämmelsen avses gälla för både allmänna och enskilda vägar. Lantbruksnämnden anser att så

utformade kostnadsbestämmelser är klart olämpliga. Det måste vara ett allmänt intresse att inte vägbyggnadsföretagen kommer att motverka önskvärda torrläggningsföretag, som avser att förbättra markens avkastning. Mark som är beroende av torrläggning genom vägen kan ibland ligga på betydande avstånd från vägsträckningen. Man kan knappast räkna med att en markägare, vars ägor kanske ej alls direkt beröres av vägens sträckning alltid kommer att uppmärksamma att hans torrläggningsförhållanden påverkas av vägbygget. Bland markägarna förekommer också föga handlingskraftiga sterbhus eller äldre personer. De föreslagna nya kostnadsreglerna kan leda till att en väghållare kan bli mindre uppmärksam när det gäller att i samband med vägens byggande tillgodose vattnets framkomlighet under vägen. Nu gällande kostnadsregler tvingar vägbyggaren att i eget intresse vara noggrann när det gäller projektering av vägtrummor och liknande anordningar. Lantbruksnämnden anser därför att väghållaren liksom för närvarande bör bekosta erforderliga anordningar för att tillgodose torrläggningsbehovet för ovanför liggande mark även för vägar som bygges efter nya lagens ikraftträdande. Bestämmelsen bör gälla för tillfredsställande torrläggning av all produktiv mark vid bibehållen markanvändning eller för såväl åker som produktiv skogsmark. Att i samband med vägens byggande tillräckligt dimensionera en trumma och se till att den kommer på betryggande djup medför vanligen en obetydlig kostnadsökning medan de kostnader som uppkommer vid ett ingrepp sedan vägen är färdigbyggd kan bli betydande.

Lantbruksnämnden i Skaraborgs län: Beträffande markavvattning genom väg har utredningen jämfört med gällande lag föreslagit ett väsentligt reducerat ansvar för väghållaren att ordna trumma eller dyl för markavvattning. Skyldigheten att bevaka markavvattningens intressen gentemot en vägbyggnad föreslås i princip överförd från vägbyggaren till den berörda markägaren. Detta är en försämring av markägarens rättssäkerhet som är oacceptabel från jordbrukssynpunkt. Problemet är kanske begränsat för aktiva och uppmärksamma jordbrukare men för övriga markägare som kanske arrenderar ut sin jord eller som själva inte kan avgöra jordens dikningsbehov kan lagförslaget innebära svåra ekonomiska följder. Från markavvattningssynpunkt är en väg i de allra flesta fall ett intrång och nämnden anser det vara skäligt att väghållaren också ansvarar för följderna av detta intrång. I Skaraborgs län har de nu gällande reglerna (VL 7 kap. 7–10 §§) stor betydelse i dikningsverksamheten, och härvid har reglerna fungerat helt tillfredsställande.

Lantbruksnämnden i Örebro län: I 8 § 2 st anföres att väghållaren alltid skall bekosta åtgärden i den mån den erfordras för avvattning av åkermark till högst 1,2 meters djup.

Som följd av den markytesänkning som drabbar åkermark av torvjordstyp kommer här att erfordras upprepade ombyggnader eller särskilda anordningar för att säkerställa markens dräneringsdjup till angivna 1,2 meter.

Det tarvas ett klarläggande huruvida ifrågavarande skyldighet äger full giltighet även beträffande de organogena jordarna.

När det gäller markavvattning genom väg byggd efter det nya VL vunnit laga kraft har utredningen, bl. a. med hänvisning till väglagens bestämmelser, funnit skäl att vältra över ett betydande medansvar beträffande vägtrummor och liknande anordningar på markägarna.

I motiven för denna uppfattning har anförts att projektering av trummor och liknande anordningar sker, åtminstone beträffande allmänna vägar, regelmässigt i samråd med lantbruksnämnden eller särskild hydroteknisk expertis.

Nyssnämnda förhållande torde vara ostridigt men detta till trots inträffar dock situationer då markavvattningsproblemen icke fått en i alla avseenden godtagbar lösning. Härtill kommer den svagheten att sakägarkretsen enligt VägL endast omfattar ägare av mark som direkt berörs av vägföretaget. Detta har medfört att ägare av mark som indirekt påverkas av vägföretagets utformning inte erhåller meddelande om när vägförslaget är utlagt för fastställelse. Förhållandet är av sådan karaktär att rättssäkerheten kan ifrågasättas.

Utredningen har i motiven anfört att "visst ekonomiskt medansvar för markägaren ter sig rimligt, då denne därigenom kan bringas att avstå från anspråk som är mindre realistiska". Resonemanget verkar besynnerligt med tanke på vad tidigare i utredningen anförts om bl. a. lantbruksnämndens medverkan vid vägföretags projektering.

Utredningen synes icke ha insett vilka konsekvenser ett vägföretag kan medföra för såväl existerande som nytillkomna markavvattningsföretag. Som exempel kan nämnas ökade underhållskostnader då grävmaskin skall transporteras från ena sidan av vägområdet till den motsatta, bortfall av areal som skall bära del av markavvattningsföretagets kostnader.

För att använda utredningens egen vokabulär finner nämnden att "billighetsskäl" talar för att väghållaren alltid borde svara för de kostnader som uppkommer för anordnandet av sådana anläggningar som erfordras för en ändamålsenlig markavvattning genom väg/järnväg och detta oberoende av tidpunkt för dess anläggande.

I lagförslaget bör intagas bestämmelser om hur det skall förfaras med bro-trumma i vägdel som kommer att övergivas i de fall då väg ombygges i ny sträckning. Av utredningen framgår inte huruvida bestämmelserna om utrivning skall äga tillämpning.

Lantbruksnämnden i Västmanlands län: Nuvarande bestämmelser i VL ålägger väghållaren att vid nybyggnad av väg både bekosta och utföra vattengenomgång genom väg, så att ovanför liggande åker och äng kan avvattnas till 1,2 m djup.

Enligt lantbruksnämndens mening har markägare begränsade möjligheter att i samband med vägbyggnad bevaka sina intressen, så att avvattning av berörd åkermark inte blir lidande i framtiden. Vidare kan ifrågasättas, om det är skäligt att på markägare övervältra kostnader för utredning, som kan behövas, när plan för markavvattning måste upprättas. Det är ju nämligen ingenting som säger att markägaren just i det läget för egen del har behov av sådan plan.

Mot här redovisad bakgrund föreslås att lantbruksstyrelsen i sitt yttrande rekommenderar att nuvarande regler, i varje fall i princip, skall äga fortsatt tillämpning.

Analogt bör samma regler gälla för vattengenomgång genom järnväg eller annan spårväg.

Lantbruksnämnden i Kopparbergs län: Vattenlagens nuvarande regler angående genomlopp genom väg torde i de flesta fall vara gynnsamma för den dikande. Föreslagna regler enligt 6: 8 synes i vissa situationer kunna vara hårda mot den dikande. I princip är väl förslaget viktigt. Det krävs engagemang av markägare vid planering av vattengenomlopp genom nya vägen. Det krävs dock en fullständigt fungerande information från vägplanerarens sida så att berörda markägare rätt uppfattar situationen och framtida konsekvenser. Ett misstag i planeringsskedet kan för den enskilde medföra att han framgent ej får råd att bekosta en väggenomgång och alltså är låst.

Det finns väl skäl att antaga att i områden med begränsad tillgång på tillskottsmark det i dag finns områden som betraktas som ängsmark p. g. a. dåliga dräneringsförhållanden. Dessa marker kan bli attraktiva att ta upp till odling genom markvattenreglerande åtgärder. Lagförslagets mening, 6: 8 2:a stycket, att ängsmark själv skulle få bekosta nödvändigt vattengenomlopp genom äldre väg underlättar ej sådana åtgärder. Tolkningsmotsättningar kan bli följden. Lagförslagets regler torde innebära en försämring för jordbrukets intressen gentemot gällande lag.

Lantbruksnämnden i Gävleborgs län: I specialmotiveringen till de paragrafer, som behandlar markavvattning genom väg redovisas olika skäl mot de nuvarande bestämmelserna i VL angående väghållarens skyldighet att bekosta vattengenomlopp genom väg. Lantbruksnämnden, som har ingående praktisk erfarenhet av hithörande problem, anser, att de redovisade skälen inte håller och att de nu föreslagna reglerna dessutom strider mot gällande rättsuppfattning. Nämnden vill därför något belysa och kommentera vad som anföres i betänkandet.

När en ny väg bygges, kommer denna alltid att korsa ett antal större eller mindre vattendrag och diken, som avvattnar uppströms liggande mark och där vattengenomlopp därför erfordras. Det hör till rena undantagen att en markägare önskar en trumma där det inte redan finns ett vattenförande dike. Om vattengenomlopp inte utföres, blir följden att vattnet blir stående uppströms vägen och vid nederbörd förorsakas översvämning med skador på marken och ibland även på vägen. Vattengenomlopp med för liten dimension förorsakar skador på marken genom uppdämning och vid för högt bottenläge omöjliggöres täckdikning av åkermarken uppströms vägen. Det sistnämnda fallet förekommer rätt ofta trots väghållares skyldigheter enligt nu gällande lag.

Här kan erinras om att den rationalisering av jordbruket, som av statsmakterna bedömts angelägen och som i viss omfattning stöds med bidrag av statsmedel, kräver väldränerade fält i högre grad än som tidigare varit nödvändigt och att täckdikningsverksamheten därför måste intensifieras.

Inom Gävleborgs län är för närvarande knappt 20% av åkerarealen täckdikad. Ytterligare ca 35–40% av arealen skulle behöva täckdikas inom en nära framtid. Om nuvarande tvingande lagbestämmelser om läggningsdjup för vägtrummor och broar inte bibehålles, är risken mycket stor att för högt bottenläge i dessa omöjliggör täckdikning av vissa områden åkermark, därför att erforderlig omläggning av ett vattengenomlopp kan fördyra täckdikningen med belopp i storleksordningen 10000 till 100000 kronor. Dessa extra kostnader kan i de flesta fall inte bäras av den berörda marken och markägaren. Ur samhällsekonomisk synpunkt förorsakar en sådan dålig – eller obefintlig – planläggning från väghållarens sida att värdefulla naturtillgångar inte kan utnyttjas. För den enskilde markägaren kan det innebära en betydande rättsförlust, om väghållaren bygger en väg men inte utför vattengenomlopp, som möjliggör en ändamålsenlig dränering och rationell brukning av berörd åkermark. Det förefaller obilligt att en markägare i ett sådant fall skall vara nödsakad att själv låta utföra en många gånger kostsam undersökning för att bevaka sin rätt. Det är inte realistiskt att tro, att markägaren med ledning av vägplanen skall kunna bedöma, om vattengenomlopp har erforderliga dimensioner och bottenlägen. För att göra detta erfordras i de flesta fall avvägning av berörd mark, utredning om nederbördsområde och vattenföring samt hydrotekniska kunskaper vad gäller dikning och täckdikning.

Det bör beaktas att ägareförhållandena skiftar med kortare eller längre

intervall. Under en viss tid kan det vara en äldre innehavare eller ett dödsbo med små möjligheter att bevaka sin rätt. För närvarande arrenderas ca 40 % av åkerarealen inom Gävleborgs län som sidoarrenden. Ägarna till arrendemarken är ofta bosatta på annan ort. Arrendemarken blir därför i många fall dåligt bevakad vid planering av nya vägar. Marken kan också, där fallförhållandena är dåliga, ligga så långt uppströms den planerade vägen att markägaren inte har anledning antaga, att hans mark beröres av vägföretaget.

I specialmotiveringen framhålles att väglagstiftningen numera kräver "att en allsidig och detaljerad planering föregår vägbyggena. Syftet är bl. a. att planeringen så långt som möjligt skall minska olägenheterna för motstående intressen." Det framhålles vidare att projektering av vägtrummor och liknande anordningar sker, åtminstone beträffande allmänna vägar, regelmässigt i samråd med lantbruksnämnden eller särskild hydroteknisk expertis. Enligt nämndens erfarenhet sker dock inte alltid denna allsidiga och detaljerade planläggning och inte heller samrådet med lantbruksnämnden. Exempelvis utfördes åren 1973–1974 en väg i Gävleborgs län där samråd inte skett med lantbruksnämnden, innan arbetet påbörjades. Genom att ett vattenavledningsföretag utfördes i samma område uppmärksammade en förrättningsman vid lantbruksnämnden att en del trummor sannolikt utförts med för högt bottenläge. Sedan vägförvaltningen underrättats om detta, utfördes på vägförvaltningens anhållan en utredning rörande samtliga trummor efter den aktuella vägsträckan. Därvid konstaterades att en del trummor låg för högt, en del var underdimensionerade medan andra var överdimensionerade. Därjämte erfordrades ytterligare en del trummor, medan andra inte fyllde någon uppgift och därför kunde slopas. Det blev således nödvändigt att lägga om ett antal trummor. Om lagregler enligt VL-förslaget hade gällt vid tillfället, hade vägförvaltningen inte haft någon skyldighet att lägga om dessa trummor. Markägarna hade således själva varit nödsakade att bekosta omläggningen av trummorna för att kunna täckdika och bruka den berörda åkermarken på ett rationellt sätt. Det kan knappast vara rimligt med en lagstiftning, som medför sådana konsekvenser. Enligt nämndens mening strider den mot gällande rättsuppfattning.

På sidan 271 i betänkandet framhålles att de nuvarande bestämmelserna beträffande vattengenomlopp är svåröverskådliga och delvis helt föråldrade samt med en strävan att i allt för hög grad främja jordbruksnäringen och stimulera till nyodling. Lantbruksnämnden anser att det inte finns någon grund för dessa påståenden. Nyodling förekommer knappast numera. Lagtexten kan behöva moderniseras för att bli mera läsvänlig, men innehållet som sådant är i överensstämmelse med tidens krav. Nämnden känner för övrigt inte till ett enda fall, där tvist förekommit om tolkningen av lagtexten. En bestämmelse, som ålägger väghållaren att vid byggande av en väg utföra vattengenomlopp som medger en rationell brukning av åkermarken kan inte anses i allt för hög grad främja jordbruksintresset. Motsatsen skulle däremot enligt nämndens mening medföra rättsförlust för enskild och dessutom innebära, att naturtillgång inte skulle kunna utnyttjas på ett för samhället rationellt sätt. Ett utbrett åsidosättande av jordbrukets intressen kan dessutom för ett län som Gävleborgs få negativa regionalpolitiska effekter.

Det är således lantbruksnämndens uppfattning, att i den nya vattenlagen måste finnas en bestämmelse som föreskriver skyldighet för väghållaren att utföra erforderliga vattengenomlopp genom väg samt att därvid tillse att

bottenlägena i dessa medger erforderlig dränering av uppströms belägen åker även om markägaren *icke* framfört yrkande härom. För undvikande av tvist om vad som är erforderlig dränering, kan liksom för närvarande måttet 1,2 m anses lämpligt. Lagen skulle således ålägga väghållaren att utföra vattengenomlopp genom väg på sådant sätt, att dränering till 1,2 m djup kan ske av mark som vid vägens tillkomst brukas eller tidigare brukats som åker. Samma bestämmelse bör gälla för järnväg.

Bestämmelsen i 6 kap. 9 § VL-förslaget med begränsning av väghållarens skyldighet att utföra vattengenomlopp genom väg, då kostnaden för åtgärden uppenbarligen överstiger nyttan, överensstämmer i huvudsak med nu gällande bestämmelse i 7 kap. 17 § VL. Begränsningen av väghållarens skyldighet synes rimlig.

Lantbruksnämnden i Västernorrlands län: Beträffande markavvattning genom allmän eller enskild väg som färdigplanerats före nya VL:s ikraftträdande föreslår utredningen att nuvarande ordning behålles. Detta innebär i stort att väghållaren är skyldig bekosta trummor/broar, som erfordras för avvattning av omgivande åker och äng intill 1,2 meters djup.

För vägar som färdigplaneras efter nya VL:s ikraftträdande föreslås nya regler beträffande väghållarens skyldighet. Det föreslås att markägaren innan vägbygget påbörjas skall bevaka att erforderliga vattengenomgångar ligger på för markavvattningen tillfredsställande djup. Om så sker, skall adekvata åtgärder utföras på väghållarens bekostnad. Om inte markägaren framställer anspråk på åtgärder innan vägbygget påbörjas skall ansvaret för kostnaderna drabba denne.

Enligt lantbruksnämndens erfarenhet har markägare i allmänhet begränsade förutsättningar att bedöma erforderliga djup i trumgenomgångar. En trumgenomgång tillgodoser ofta större avrinningsområden. Detta gör det svårt för den enskilde markägaren att överblicka de krav som bör ställas på avloppets djup. Särskilt vid nyplanering av vägsträcka som innebär rätning av tidigare väg kan det innebära betydande svårigheter att bedöma hur avloppen lämpligen bör utformas.

Inom vissa delar av landet och inte minst i norra Sverige förekommer betydande arealer brukningsvärd åker som på grund av ägareförhållanden eller andra orsaker brukas extensivt. På sikt kan sådan mark behövas för den strukturrationalisering som pågår och för regionalpolitiskt motiverad intensifiering av jordbruksproduktionen. Nuvarande markägare kan dock ha begränsat eller inget intresse för bevakning av hur avvattning bör ordnas i samband med nyplanering av väg.

Vidare finns särskilt i norra Sverige ett stort antal torrläggningsföretag där underhållet eftersatts under en längre tid, varvid ofta uppgrundning i avloppen är betydande. I samband med nyplanering av väg aktualiseras då ofta frågan om fördjupning av trumgenomgångar. Erfarenheter från länet visar att bevakning från markägarnas sida i vissa fall visat sig vara otillräcklig.

Utredningen anser att markägarnas intressen förutom av dem själva bör kunna bevakas av lantbruksnämnden i samband med nyplanering av väg. För att en bevakning av lantbruksnämnden skall fungera tillfredsställande måste dels nämnden tilldelas ökade resurser på markavvattningsområdet, dels särskilda organisatoriska åtgärder vidtagas för att säkerställa lantbruksnämndens medverkan i samband med alla vägprojekteringar.

Av skäl som anförts anser lantbruksnämnden därför att nuvarande ordning bör bibehållas även sedan nya VL trätt i kraft, innebärande att väghållaren i princip är skyldig bekosta trumgenomgångar som erfordras

för torrläggning till högst 1,2 m djup för åker. Väghållarens kostnadsansvar skall enligt såväl gällande VL som utredningsförslaget begränsas till den skada som beräknas kunna uppstå om åtgärd för avlopp genom väg måste vidtagas. Därför torde tillräcklig garanti finnas för att omotiverade krav på väghållaren inte skall kunna ställas.

Lantbruksnämnden i Jämtlands län: När det gäller väg, byggd efter det nya VL (kap. 6, 8 §) vunnit laga kraft, skall som villkor för att kostnaderna för erforderliga trummor eller liknande anordningar ej skall drabba markägaren, det åligga denne att före påbörjandet av vägens byggande göra framställning till väghållaren om anordnandet av erforderliga trummor eller liknande anordningar.

I motiven för denna uppfattning har bl. a. anförts att projektering av trummor m. m., åtminstone "beträffande allmänna vägar, regelmässigt sker i samråd med lantbruksnämnden eller särskild hydroteknisk expertis".

I Jämtlands län har ovannämnda samråd med lantbruksnämnden endast i undantagsfall skett. I länet har vid byggande av vägar många trummor ej anlagts på tillfredsställande sätt vad beträffar läge och djup.

Markägarna själva saknar oftast de kunskaper och resurser, som erfordras för att kunna bevaka sina intressen beträffande erforderliga avlopp.

Härtill kommer den svagheten att sakägarkretsen enligt VägL endast omfattar ägare av mark som direkt beröres av vägföretaget. Detta medför att ägare vars mark är beroende av utlopp genom vägen men ej beröres av vägföretaget inte erhåller meddelande om när vägförslaget är utlagt för fastställelse.

Lantbruksnämnden anser att rent principiellt bör den som genom en åtgärd, t. ex. byggande av väg eller järnväg, fördyrar en framtida markavvattning för skogs- och jordbruksändamål, det bör åligga den som vidtagit åtgärden att svara för den fördyring som uppkommer. Nämnden känner allvarlig oro för de konsekvenser som de föreslagna ändringarna kan få och föreslår därför att bestämmelserna i nuvarande vattenlag i huvudsak bibehålles.

Nämnden vill också framföra några synpunkter på 6 kap. 9 §. Genom nuvarande höga kostnader för att få till stånd en trumma genom en större väg, kan det bli billigare för väghållaren att betala ersättning för skada, eller inlösa fastighet med tiotals hektar åker, än att utföra trumma. Detta kan inte vara önskvärt varken ur allmän eller enskild synpunkt när fråga är om igång varande jordbruksföretag. Väghållaren kan ha försummat att utföra, eller felaktigt utfört, begärd trumma men kan köpa sig fri genom skadestånd. Paragraf 9 bör skärpas genom tillägg av "såvida ej befintlig verksamhet omöjliggöres genom att trumma ej kommer till stånd".

Lantbruksnämnden i Västerbottens län: I Västerbottens län är en stor andel av åkerarealen av organiskt ursprung, torv och gyttjejordar, på vilka uppstår dels en sättning vid dränering, dels en kontinuerlig oxidation, eller bortodling, som är starkt varierande på olika jordar. Markytan kommer därför att successivt sjunka. En vägtrumma, vars djup är tillfyllest när den byggs kan därför i framtiden bli alltför grund, och svårigheten att bedöma markens sättning gör att man inte kan ange ett djup för trumman, som medger dränering av marken i framtiden. Bestämmelserna i 6 kap. 8 § 2 stycket bör alltså utformas så att jordbrukaren garanteras rätt att yrka på långsiktig dränering till 1,2 meters djup.

På samma ställe säges att byggande av trumma skall bekostas av markavvattningsföretaget om markägare inte begärt trumman innan vägen bör-

jade byggas. Väghållaren ges här möjlighet att krypa ur mycket av sin skyldighet att sörja för vattenbortledning. Detta inger farhågor i länet, där företagsstrukturen är ytterst heterogen, med starkt varierande intresse hos markägarna, av vilka många inte bor på fastigheten. Erfarenheter från befintliga väggenomgångar ger anledning till förmodan att många trummor kommer att läggas för grunt med därav följande svårigheter att få till stånd markavvattningsföretag.

Eftersom nuvarande praxis, där lantbruksnämnden bereds tillfälle yttra sig över trummor, kommer att fortsätta och utvecklas, torde det bli mera ovanligt förekommande att trummor i viktiga befintliga företag får felaktigt läge. I de fall där det kommer att inträffa är det dock mera lämpligt att väghållaren med sina större resurser står för ansvaret.

Lantbruksnämnden i Norrbottens län: Såsom framgår av 6 kap. 8 § i lagförslaget skulle i samband med framtida vägbyggnad såsom villkor för att kostnaderna för därvid eventuellt erforderliga ombyggnader av trummor eller liknande anordningar icke skall drabba markägare, det åligga denne att före påbörjandet av vägbyggnaden göra framställning till väghållaren om anordnande av erforderliga trummor eller liknande anordningar på visst sätt. Lantbruksnämnden anser en sådan bestämmelse vara synnerligen olämplig. En markägare saknar nämligen oftast de kunskaper och resurser, som erfordras för att kunna upprätta ett tekniskt riktigt trum- eller broförslag. Det torde vidare ej sällan förekomma fall, där markägaren av åldersskäl eller annan orsak inte har intresse och tillräcklig kunnighet för att planera markavvattning, då han kanske ämnar att inom en icke alltför avlägsen framtid avyttra sin fastighet. Om han på grund härav underlåter att i samband med vägbyggnadsprojektet till väghållaren göra erforderliga framställningar rörande vattenavlopp genom vägen, kan blivande fastighetsägare bli tvungen att själv bekosta anläggning eller ombyggnad av för markavvattningen erforderliga vägtrummor eller broar, vilket kan ställa sig synnerligen dyrbart och medföra att rationella och önskvärda markavvattningsföretag ej kommer till stånd.

Rent principiellt anser lantbruksnämnden att där någon genom en åtgärd, t. ex. byggande av väg fördyrar en framtida markavvattning för jordbruksändamål, det bör åligga den, som vidtagit åtgärden, att i samband med markavvattningsföretaget svara för den del av företagets kostnad, som svarar mot fördyringen. Lantbruksnämnden föreslår därför, att bestämmelserna på området i nuvarande vattenlag i huvudsak bibehållas, innebärande att lagförslaget ändras så, att väghållaren ålägges skyldighet att tillse att trumma eller liknande anordning vid vägens byggande utföres så, att den medger en tillfredsställande dränering till 1,2 m:s djup av ovanförliggande åker- och ängsmark. Om detta krav ej uppfylles skall väghållaren vara pliktig att vid framtida markavvattningsföretag genom vägen för dränering av sådana uppströms vägen belägen åker- eller ängsmarker som jämväl vid tiden för vägens tillkomst varit att hänföra till sådant ägoslag, bekosta erforderlig anläggning eller ombyggnad av trumma eller bro. Motsvarande bestämmelser föreslås gälla även ifråga om järnväg.

Skogsstyrelsen: Det torde mera undantagsvis inträffa att skäl föreligger för vägföretag att deltaga i markavvattningsföretag. Diken längs vägen ger mera sällan sådan effekt att de avsevärt påverkar ett normalt stort dräneringsföretag. Såsom anförts i yttrandet från skogsvårdsstyrelsen i AC län kan vägföretag böra deltaga om långa avlopp måste grävas för erhållande av en tillfredsställande dränering av vägkroppen. Detta förutsätter dock att

de båda företagen får en tidsmässig samordning. En tillfredsställande lösning på eventuell medverkan från vägföretag i markavvattningsföretag torde endast kunna ske om översiktliga dikningsplaner finns utarbetade eller om man vid vägprojektering inför rutiner för samråd med dikningsansvariga inom företag eller skogsvårdsstyrelser. – – –

Vid markavvattning genom väg förutsätts i nya lagen att trumma eller liknande anordning skall bekostas av markavvattningsföretaget om markägare ej begärt sådan innan vägen började byggas. Beträffande allmänna vägar synes berörda sakägares intressen vara väl beaktade genom vägföretagens samråd med bl a lantbruksnämnderna. Detta samråd torde dock i huvudsak avse markavvattningsfrågorna beträffande åkerjorden. Skogsstyrelsen anser det rimligt att det åläggs väghållaren att, ifråga om allmän väg eller enskild väg som tillkommer efter förrättning enligt AL och som berör viss skogsmark, samråd skall ske med skogsvårdsstyrelsen i länet.

Skogsvårdsstyrelsen i Västerbottens län: I nya lagförslaget aviseras även en möjlighet för vägföretag att deltaga i markavvattningsföretag. Detta kan vara en praktisk lösning. I flack terräng befinns det ofta nödvändigt med långa avlopp om en tillfredsställande dränering av vägkroppen skall kunna erhållas. Dessa långa avlopp har naturligt nog även en viss dränerande inverkan på kringliggande skogsmark och tjänstgör således som andra skogsdiken. Diket ändrar således funktion och såväl väghållare som markägare har intresse av att diket fungerar och underhålles. Skogsvårdsstyrelsen tillstyrker denna möjlighet men vill samtidigt framhålla svårigheten att samordna väg- och dikesförrättningar då de ofta kommer till stånd vid olika tillfällen. En förrättningsman från skogsvårdsstyrelsen torde ha största möjligheten att samordna förrättningar av denna typ samt fastställa andelstal inom skogsområden. Skogsvårdsstyrelsen anser även att bestämmelserna i VL 7: 4 skulle även medtagits i förslaget, då rågångar hävdas allt sämre.

Länsstyrelsen i Kristianstads län: 6 kap. 8 § i lagförslaget handlar om markavvattning genom byggande av vägtrummor e. d. och innehåller vissa kostnadsregler som innebär att markägaren kan begära att väghållaren skall svara för kostnaderna i viss omfattning. Härvid anges att markägaren förlorar sin rätt om han inte inger skriftlig begäran till väghållaren innan vägen börjar byggas. Länsstyrelsen, som härvidlag delar lantbruksnämndens mening, anser det alltför formalistiskt att föreskriva en så sträng påföljd.

Lantbrukarnas provinsförbund i Skåne: Vad gäller väghållares skyldighet att deltaga i markavvattningsföretag, bör sådan skyldighet i princip alltid gälla och befrielse skall endast ske om särskilda skäl härför föreligger. Lagförslagets skrivning bedömer vi som allt för svagt i detta avseende och får förorda en mera koncis skyldighet på ovan angivet sätt.

Lagförslaget enligt § 8 är helt oacceptabelt. Väghållaren måste utan omständiga förfaranden vara helt skyldig att gå in i och deltaga i kostnaderna för markavvattningsföretagen i den mån sådana berör eller beröres av väg. Sådana åtgärder som ledningsbyggande – vägtrummor och liknande genom väg för markavvattning kan skäligen inte kopplas till vare sig viss tidpunkt för vägens byggande eller visst högsta djup erforderligt för markens avvattning. Det bör heller inte förbindas med enbart åkermark utan såväl skogs- som ängs- och betesmark kan vara aktuella för här avsedd avvattning och bör väghållarens medverkan och kostnadsansvar i åtgärden oavsett markens användning helt säkerställas genom att bestämmelserna i nuvarande vattenlag överföres till den kommande. Väghållaren

måste som nu ha skyldighet att anordna erforderliga vägtrummor så att uppströms belägen mark kan dikas till 1,2 meters djup. Vad här anförts i fråga om väg bör givetvis gälla även järnväg och liknande.

Länsstyrelsen i Skaraborgs län: I jämförelse med gällande vattenlag innebär förslaget ett reducerat ansvar för väghållaren att anordna trumma el. dyl. för markavvattning. Skyldigheten att bevaka markavvattningens intressen gentemot vägbyggnad föreslås i princip överförd från vägbyggaren till berörda markägare. Förslaget avstyrkes.

TCO: I 6 kap. 8 § stadgas bland annat att trumma eller liknande anordning, som erfordras för markavvattning genom annan väg än ägoväg eller därmed jämförlig utfartsväg, skall bekostas av markavvattningsföretaget om markägare ej begärt den innan vägen började byggas.

Detta måste anses strida mot vedertagna rättsbegrepp. Den som utför en anläggning, i detta fall trumma eller bro, bör vara skyldig att se till att anläggningen ej skadar annans egendom. Att som här föreslås överföra ansvaret för en trummas eller bros rätta dimension och djup från den för vägen ansvarige till de för anläggningen helt oskyldiga markägarna kan inte vara rimligt. De flesta markägarna saknar såväl kompetens som övriga möjligheter att själva framlägga förslag till åtgärder för tillfredsställande markavvattning. Speciellt vid längre avstånd mellan bro- eller trumläge och lågt liggande marker kan ett dylikt förslag bli omfattande och därmed också kostnadskrävande.

Bestämmelserna i nu gällande lag att väggenomgång på väghållarens bekostnad skall utföras så att torrläggning till 1,2 m djup medges för de uppströms belägna marker, som vid ifrågavarande bros eller trummas utförande var åkermark, synes vara riktiga och bör behållas i den nya vattenlagen.

LRF: När det gäller frågan om markavvattning genom väg har utredningen föreslagit en ändring i förhållande till nuvarande regler. Nu gällande regler innebär att väghållaren är skyldig utföra och bekosta erforderliga trummor och broar genom väg. Föreslagen ändring innebär att denna skyldighet upphör beträffande nya företag och ersätts med en skyldighet för markägare att, för att få ågärden utförd, skriftligen anmäla sina anspråk innan ett vägbygge påbörjas. Detta är en stark försämring av markägarens situation, vilket skulle leda till allvarliga och kostsamma rättsförluster. Bestämmelsen kan icke vara i överensstämmelse med den av statsmakterna uttalade jordbruksrationaliseringstanken. Härför krävs väldränerade marker, varför täckdikningsverksamheten måste intensifieras. Föreslagen förändring strider dessutom mot vedertagna rättsbegrepp. Det är förenat med stora svårigheter för den enskilde markägaren att vid studium av en vägplan kunna bedöma nuvarande och framtida behov av vägtrummor m. m. Väghållaren är den som har möjligheter och resurser att vid planeringen noggrant undersöka dessa behov och bör då också ha det ekonomiska ansvaret i frågan. Risk finns också att väghållaren – om den föreslagna anmälningsskyldigheten blir gällande – lägger ned mindre omsorg på planeringen av avvattningsfrågan förlitande sig på markägarens anmälningsskyldighet. Förbundet föreslår alltså att förslaget ändras i överensstämmelse med vad här sagts och att nuvarande vattenlagsregel om skyldighet för väghållare att utföra och bekosta vattenavlopp genom vägar bör gälla även fortsättningsvis och oavsett ägoslag, markens användningssätt och tiden för vägens anläggande.

LRF vill särskilt understryka att det inte minst ur miljösynpunkt är viktigt att s. k. ängsmarker hålls öppna för att kunna användas som betes-

marker. För att detta skall vara möjligt måste de hygieniska förhållandena beaktas. Att markerna kan avvattnas på ett tillfredsställande sätt är ett villkor för att husdjursparasiter inte skall äventyra betning med nötkreatur eller får. Inom stora områden av vårt land förekommer s. k. organogena jordar, vilka bl. a. kännetecknas av att jordarna sätter sig under hand som odling bedrivs på desamma. Väghållares skyldighet att ombesörja markavvattning på sådana jordar måste beaktas även för överskådlig framtid. Härvid krävs att trumma genom väg läggs så djupt att hänsyn tas till att en fördjupning av dräneringssystemet på ifrågavarande jordar kan möjliggöras inom överskådlig tid. Vad nu sagts bör gälla såväl järnväg och tunnebana som spårväg på särskild banvall.

Slutligen vill LRF peka på att byggande av nya vägar ofta medför stora olägenheter för en jordbrukare genom försämrad arrondering av fälten, skador på dräneringsledningar etc. Det måste då anses orimligt att han också skall åläggas ansvaret för att nivån på vägtrummor blir riktig. I regel besitter den enskilde inte sådan teknisk sakkunskap som erfordras för detta. Dessutom berörs även andra markägare vid ett vägbygge än de som är sakägare i vägfrågor.

LRF vill också här understryka det moderna skogsbrukets intressen och kostnadsansvar när det gäller underhåll av vattendrag. Dessa problem synes inte i tillräcklig grad vara beaktade i utredningens analyser och förslag.

Trädgårdsnäringens riksförbund: Vad beträffar frågan om markavvattning genom väg föreslår utredningen en ändring i förhållande till nuvarande regler. Enligt gällande lag är väghållare skyldig att utan särskild framställning från markägare i samband med projektering och byggande av väg beakta förekommande markavvattningsbehov. Enligt lagförslaget skall sådana åtgärder bekostas av markavvattningsföretaget, om inte markägare hos väghållaren begärt, att åtgärderna skall vidtagas. Begäran skall vara skriftlig och ha inkommit innan vägen började byggas. Det kan inte vara rimligt, enligt förbundet, att väghållaren skall fritagas från det ekonomiska ansvar för den skada byggandet av väg vållar markägare, på grund av att denne inte i tid inkommit med begäran om åtgärder.

Föreningen statens lantbruksingenjörer: Den förändring som förslaget skulle innebära synes icke medföra några fördelar utan torde i hög grad öka risken för att mark ej kommer att kunna brukas effektivt på grund av för grunda eller otillfredsställande dimensionerade vattengenomlopp genom vägar. Vägverkets nuvarande intresse av att få en även för jordbruket ändamålsenligt dimensionering vad gäller trummors djup och storlek kommer att försvinna. Därtill kommer att det framstår som orimligt att markägaren skall svara för utredningar vid vägars byggande för att skada genom väganläggningen ej skall uppstå. Hur skall för övrigt markägare, som i övrigt ej direkt berörs av väganläggningen men är beroende av trumanläggningar i vattendrag med svaga fall, ges tillfälle att bevaka sina intressen? Fler motiv kan anföras men framstår som onödiga. Nämnas bör emellertid också att, i motsats till vad vattenlagsutredningen kan ge intryck av, fastställelse av vägarbetsplan ej gäller trumlägen o. d. Ej heller infordras alltid yttrande från hydroteknisk expertis.

Nu gällande regler beträffande broar och trummor bör således i huvudsak bibehållas.

Bestämmelserna i 7 kap. 18 § VL bör införas även i en ny vattenlag. De blir särskilt angelägna om ovannämnda nyordning beträffande vägtrummor och broar mot förmodan skulle genomföras, speciellt som det då ofta blir

fråga om att gamla broar och trummor ersätts med nya, varigenom avsevärd minskning i underhåll kan erhållas – kanske motsvarande nästan hela den nya anläggningens värde.

11.3 Företag för markavvattning och avledande av avloppsvatten

Svea hovrätt: Enligt utredningsförslaget skall den som utsläpper avloppsvatten äga rätt att använda annans anläggning i vatten och därvid ändra anläggningen samt utföra skadeförebyggande åtgärder på denna (9 kap. 4 § VLF). Ändringar och skadeförebyggande åtgärder skall bekostas av avloppsutsläpparen och denne skall också utge skälig gottgörelse för den nytta han har av anläggningen. Förslaget i denna del torde få ses som ett försök att erbjuda en ordning med utsikt att fungera bättre än de nuvarande bestämmelserna i 8 kap. VL om företag, gemensamma för torrläggning och avloppsutsläpp. Ett flertal gemensamma företag enligt 8 kap. VL har emellertid kommit till stånd och därutöver regleras i många fall avloppsutsläpparens deltagande i kostnaden för underhåll av dike genom överenskommelser. Å andra sidan har det visat sig föreligga betydande svårigheter att reglera kompensationsfrågorna med utnyttjande av ett stämningsförfarande utanför ramen för en samfällighetsbildning (jfr vattenöverdomstolens dom 6.7.1971, DT 19, ang avloppsutsläpp i Sagån). – Anledningen till att de nuvarande bestämmelserna om gemensamma företag inte kommit att utnyttjas i större omfattning än som skett torde vara att söka snarare i utformningen av de materiella bestämmelserna om kostnadsfördelning än i konstruktionen med samfällighetsbildning.

Mot bakgrund av det anförda vill hovrätten ifrågasätta om utredningsförslaget är det mest ändamålsenliga sättet att reglera hithörande frågekomplex. Utöver vad tidigare upptagits kan mot förslaget anföras att det icke reglerar avloppsutsläpparens delaktighet i kostnaderna för underhållet av den av honom utnyttjade dräneringsanläggningen. Hovrätten förordar i stället för utredningsförslaget bestämmelser om samfällighetsbildning mellan markavvattnings- och avloppsintresset, vilkas tillämpning kan utlösas genom ansökan från endera intressenten. Genom föreskrift allenast om att kostnadsdelning skall ske efter vad som är skäligt kan det främsta hindret för tillämpning av de nuvarande bestämmelserna om gemensamma företag undanröjas. Samfällighetsbildningen bör handläggas vid förrättning.

Någon processuell möjlighet för dräneringsintresset att genom ett vattenmål komma till rätta med olaga utsläpp av dräneringsvatten eller avloppsvatten i den egna anläggningen synes utredningsförslaget ej inrymma. Hovrätten föreslår att 18 kap. 3 § 17 och 18 p. omarbetas så att detta blir möjligt.

Stockholms tingsrätt: I 8 kap. VL finns även efter miljöskyddslagstiftningens genomförande bestämmelser bl. a. om avloppsledning och om ledning för såväl avledande av avloppsvatten som torrläggning av mark. Motsvarighet till dessa bestämmelser finns inte i VL-förslaget. De nuvarande bestämmelserna har inte saknat praktisk betydelse och det har varit lätt att vid en syneförrättning lösa frågor t. ex. om rätt att dra fram avloppsledning och ansluta den till befintligt dike och om fördelning av kostnaderna för framtida underhåll av sådant dike. Enligt vattendomstolens mening bör den nya VL innehålla bestämmelser även härom och om att dessa frågor bör lösas vid förrättning.

Växjö tingsrätt: Nuvarande möjlighet till tvångsdelaktighet för företag enligt 8 kap. 20–22 §§ angående ledning för såväl avledande av avlopps-

vatten som torrläggning av mark innebär att frivilliga uppgörelser mellan kommuner och torrläggningsföretag kunnat genomföras och antalet sådana syneförrättningar därigenom avsevärt begränsas. Enligt 24 § samma kap. äger visserligen bestämmelserna i 20–23 §§ med visst undantag ej tillämpning på ledning inom stadsplan eller byggnadsplan för torrläggning av mark inom det planlagda området eller för avledande av avloppsvatten inom detta område. Erfarenheten inom denna vattendomstol har dock visat, att syneförrättningar avseende sådana kombinerade torrläggnings- och avloppsledningsföretag förekommer särskilt i Skåne och att tvister därom ej sällan överklagas hos domstolen. Med den föreslagna lagstiftningen tvingas nedanför samhällen belägna fastighetsägare att stämma vederbörande kommun för att få skadeersättning om ej mot förmodan kommunen medger skälig ersättning eller deltagningsskyldighet.

Lantbruksstyrelsen: Det finns för närvarande bestämmelser om s. k. kombinerade företag, det vill säga företag för såväl avledande av avloppsvatten som torrläggning av mark. Nu föreslås upphävande av bestämmelserna om kombinerade företag. Avloppsutsläpp skall kunna ske till befintliga eller planerade markavvattningsanläggningar. Den som får rätt att använda annans anläggning skall också ha rätt att vidtaga erforderliga ändringar. Ägaren av anläggningen får dock inte vållas väsentlig olägenhet. Den som avleder avlopp skall enligt förslaget (9 kap. 4 §) inte bli delägare i företaget men ändå ha vissa rättigheter och skyldigheter gentemot företaget och dess motparter.

De kombinerade företag som nu förekommer kan sägas vara funktionsdugliga. Det synes därför lämpligt att avloppsvattenfrågorna även i fortsättningen kan behandlas samtidigt med markavvattningsförrättningen. Tvångsrätten att gå in i annans vattenanläggning synes nödvändig. Av samma skäl som väghållare bör kunna tvingas in i markavvattningssamfällighet bör den som avleder avlopp eller på annat sätt använder annans anläggning för att främja eget vattenföretag vara skyldig att deltaga i en existerande samfällighet om särskilda skäl föreligger. Detta skulle kunna underlätta frivilliga överenskommelser på sätt som nu sker.

Lantbruksnämnden i Uppsala län: I 8 kap. av nuvarande vattenlag finns vissa bestämmelser rörande bl. a. kostnadsfördelningen för ledningar för såväl avledande av avloppsvatten som torrläggning av mark. Några motsvarande bestämmelser har såvitt lantbruksnämnden kunnat finna icke införts i lagförslaget. Eftersom det i markavvattningsföretag ofta ingår ledningar och öppna diken, som avleder såväl dränerings- som avloppsvatten, anser lantbruksnämnden att det är angeläget att lagförslaget kompletteras med bestämmelser motsvarande dem, som här ovan nämnts, och att därvid möjlighet skapas att göra avloppsvattenintressenter till delägare i markavvattningsföretag. Lantbruksnämnden vill i detta sammanhang nämna att dag- och dräneringsvatten som avledes för sådan torrläggning av mark inom stadsplan eller byggnadsplan, som ej sker för viss eller vissa fastigheters räkning, enligt nuvarande vattenlag hänföres till avloppsvatten.

Lantbruksnämnden i Södermanlands län: Enligt 9 kap. 4 § vattenlagsförslaget kan den som vill avleda avloppsvatten till annans anläggning i vatten medges rätt därtill, om väsentlig olägenhet ej vållas anläggningens ägare. Han kan därvid berättigas att vidtaga nödvändig ändring på anläggningen. Någon skyldighet att vidtaga ändringsåtgärder (exempelvis uppdimensionering av kulvertar) anser utredningen ej skall finnas i vattenlagen. Vad gäller kommuner förutsätter utredningen att skyldighet inskrives i den

byggnadslagstiftning som f. n. är under översyn. I och med att skyldigheten tas bort slopas också anläggningens ägares eller markavvattningsföretagets delägares rätt att enligt vattenlagen kräva att den för avloppet ansvarige ingår som delägare i anläggningen eller markavvattningsföretaget.

Enligt 6 kap. 1 § har fastighet rätt och är samtidigt skyldig att deltaga i företaget om markavvattningen medför nytta för fastigheten. Enligt 6 kap. 4 § får den som inträder i företaget efter dess fullbordande och drar nytta av tidigare bekostade anläggningsarbeten erlägga skälig del av kostnaderna för dessa arbeten.

Utredningen har enligt sin specialmotivering till 6 kap.: "velat öppna möjlighet för väghållare att ingå som delägare i markavvattningsföretag liksom naturligtvis också ge övriga markavvattningsintressenter rätt att kräva väghållarens deltagande". Anledningen är att: "ett vägbygge kan nödvändiggöra omfattande utvidgning av ledningar inom ett angränsande markavvattningsföretag eller medföra ett påtagligt dyrare underhåll".

Lantbruksnämnden anser att den för ett avlopp ansvarige med samma motivering som utredningen angivit för en väghållares anslutning skall enligt vattenlagen vara skyldig att ingå som delägare i anläggningen eller markavvattningsföretaget, om särskilda skäl föreligger (jämför 6 kap. 1 §, 2 st.).

Lantbruksnämnden i Östergötlands län: Enligt 9: 4 i VL-förslaget gäller att om någon vill avleda avloppsvatten till annans anläggning kan han ges rätt till detta. Däremot kan inte en avloppsutsläppare tvingas att ingå i ett markavvattningsföretag trots att detta i stor utsträckning påverkas av just avloppsutsläppet. Överhuvudtaget har man i VL-förslaget menat att de frågor som berör avloppsvatten skall regleras i annan lagstiftning och ej i VL. Detta synes också riktigt så länge man har att göra med ett orenat avloppsvatten. Efter reningen släpps avloppsvattnet ej sällan ut i markavvattningsföretag. I ett sådant läge förefaller det naturligt att avloppsvattnet inte särbehandlas utan jämställes med övrigt vatten. När det renade avloppsvattnet släppts ut tillsammans med annat vatten, blandas detta, och handläggningen av frågor som berör detta vatten bör ske efter VL. Avloppsutsläppare bör i en ny vattenlag kunna tvingas ingå som deltagare i markavvattningsföretag på samma grunder som gäller för väghållare.

Lantbruksnämnden i Kronobergs län: I 6 kap. 1 § stadgas att fastighet, som erhåller nytta av markavvattningen, har rätt och skyldighet att deltaga i företaget. Samma rätt och skyldighet tillkommer väghållare om särskilda skäl föreligger.

I specialmotiveringen till VL-förslaget anges att ett vägbygge kan nödvändiggöra omfattande utvidgning av ledningar inom ett angränsande markavvattningsföretag eller medföra påtagligt dyrare underhåll. Den ökade avrinningen från tak och hårdgjorda ytor inom tätbebyggelse kan orsaka samma olägenheter för markavvattningsföretag som ovan angivits från vägbyggen.

Att, som utredningen påtalar, hänskjuta frågan om avledande av dagvatten från detaljplanerat område till byggnads- och miljölagstiftningen löser inte deltagningsproblemet för markavvattningsföretagets del. Om tillåtligheten för utsläpp av dagvatten från tätbebyggelse prövas enligt miljöskyddslagen bör detta inte hindra kommun från att ingå som delägare i markavvattningsföretag.

Lantbruksnämnden anser därför att i lagtexten i VL-förslaget bör införas ett tillägg som anger att även kommun skall ha rätt och skyldighet att deltaga i företaget när särskilda skäl föreligger. Därutöver kan kommun givetvis komma att deltaga i egenskap av fastighetsägare.

Lantbruksnämnden i Kristianstads län: VL-utredningen har i lagförslaget inte medtagit någon motsvarighet till reglerna i nuvarande vattenlagen kap. 8, som bland annat innehåller bestämmelser om så kallade kombinerade företag det vill säga företag för såväl markavvattning (torrläggning) som avledande av avloppsvatten. Med hänsyn till de stora olägenheter, som utsläpp av avloppsvatten kan åstadkomma i såväl öppna vattendrag som täckta ledningar anser lantbruksnämnden, att lagförslaget bort ange hur samverkan skall kunna ske mellan markavvattnings- och avloppsintressen. Detta skulle säkert i hög grad underlätta tillkomsten av frivilliga överenskommelser, som för närvarande är vanligen förekommande tack vare bestämmelserna i 8 kap. gällande vattenlag.

Tillkomsten av ny lag om vattenförbund bedömes inte heller få sådana verkningar att intresseavvägning mellan markavvattning och avlopp kan undvaras i ny vattenlag. Av denna lag bör framgå, att nyutsläpp eller ökat utsläpp av avloppsvatten av någon betydelse i ett markavvattningsföretag utgör en sådan väsentlig ändring av rådande förhållanden att en omprövning av företagets rättsliga status bör kunna ske.

Lantbruksnämnden i Örebro län: Slopandet av 8 kap. VL utesluter en reell möjlighet att ålägga huvudman för dagvattenavledning från planlagt område att ingå som delägare i markavvattningssamfällighet.

Vid flertalet av de förrättningar som handlägges har synemännen med stöd av VL 8:20 haft att pröva kommuns andel i markavvattningsföretag som följd av ökad dagvattenavrinning. (Tak, gator och andra hårdgjorda ytor ger upphov till ökad avrinningsintensitet.)

Nämnden finner det otillfredsställande med den lösning på problemet som lagförslaget meddelar i 9 kap 4 §. Åberopande vad utredningen anfört om förutsättningarna att låta väghållare ingå som delägare i markavvattningsföretag finner nämnden anledning förorda att huvudman för dagvattenavledningen från planlagt område (som regel kommun), skall om så prövas lämpligt kunna ingå som delägare i markavvattningsföretag. Utredningen har anfört att lagen om vattenförbund delvis skulle ersätta 8 kap VL. Nämnda lag kan knappast få någon tillämpning beträffande de mindre avloppsvattenutsläppen. Även för dessa fall framstår som rationellt och angeläget att lagen utvisar en möjlighet att inlemma "utsläpparna" i markavvattningsföretagets delägarkrets.

Erfarenheten ger vid handen att samarbetet mellan kommun/"utsläppare" och delägarna i markavvattningsföretag fungerar bättre om de båda är delägare i företaget. Detta jämfört med den situation som inträder då tillkommande intresse oftast uppfattas som "inkräktare" som exempelvis vid varje rensningstillfälle skall avkrävas största möjliga kostnadsbidrag.

Vid förordnande av förrättningsman skall förprövning ske så tillvida att hälsovårdsmyndighet skall meddela vilka reningsprocesser dag- resp. spillvattnet skall underkastas innan det får släppas ut i avlopp som ingår i markavvattningssamfällighet. Förrättningen får sedan pröva dagvattenintressets andel i företagets utförande- och underhållskostnader. Av företagsbeslutet skall framgå förutsättningarna för de beräkningsgrunder på vilka beslutet om kommunens delaktighet vilar. Beslutet skall kunna omprövas.

Statens lantmäteriverk: Den som avleder avloppsvatten till dike får enligt utredningens förslag (9 kap. 4 §) inte delägarskap i markavvattningssamfälligheten. Han skall utge ersättning som kan bestämmas som en viss andel i företagets anläggnings-, drifts- och underhållskostnader (jfr s. 296). Enligt LMVs uppfattning bör den som avleder avloppsvatten inte ställas

utanför förvaltningen när fråga är om ett mera permanent förhållande utan i sådant fall i stället kunna bli delägare i samfälligheten. Om markavvattningsbestämmelserna förs över till AL kan de här berörda bestämmelserna i VL utgå.

TCO: I 6 kap. 1 § saknas motsvarigheten till 8 kap. VL. Anledningen härtill är belyst i specialmotiveringen å sid. 237 sista stycket och första stycket sid. 238. Ovan angivet kapitel och paragraf bör emellertid kompletteras så att samordning kan ske mellan dagvatten, avloppsvatten och markavvattningen – tekniskt, ekonomiskt och juridiskt.

LRF: En delaktighetsfråga som utredningen särskilt beaktat är den speciella form av markavvattning som sker från hårdgjorda ytor. Utredningen konstaterar sid. 266–267 att vägbyggen ej sällan medför behov av markavvattning för att förbättra vägmarken och att det dessutom behövs anordningar för att avleda nederbörden från hårdgjorda vägbanor och slänter. Genom stadgandet i 6 kap. 1 § andra stycket skall väghållarens delta i markavvattningsföretag om väg avsevärt kan påverka företaget och om särskilda skäl föreligger. Enligt förbundets mening är det inte endast väg som på detta sätt kan påverka ett markavvattningsföretag. Över huvud taget kan avledning av allt slags dagvatten liksom avloppsvatten medföra avsevärd påverkan på ett avvattningsföretag. Exempelvis kan en industri med stora tak och stora hårdgjorda ytor eller en kommun vid bortledande av dagvatten inverka på ett avvattningsföretag. Oavsett reningsgraden har kommunala och industriella avloppsverk stor påverkan på recipienten. Särskilt påtaglig är denna påverkan i mindre och medelstora vattendrag, främst på grund av gödslingseffekter på vegetationen i vattendraget. En betydande del av underhållet är beroende av hur vegetationen utvecklas i dessa vattendrag. Förbundet anser därför att 1 § andra stycket bör kompletteras så att förutom väg även medtas "anläggning eller annat företag". LRF hävdar att sådana intressenter skall ingå som delägare i dikningsföretaget, för att möjliggöra en rättvis fördelning av kostnaderna.

Lantbrukarnas provinsförbund i Skåne: I 9 kap. aktualiseras de ärenden där såväl markavvattning, som användningen av vattnet som transportmedel för avfall torde komma in i bilden. I samband med tidigare behandling av förslag till lag om vattenförbund har provinsförbundet bedömt förutsättningarna mycket goda vad avser alla av ett vattendrag berörda parters medverkan i och ansvar för dess underhåll m. m. Avseende här aktualiserade frågor, som ur jordbrukssynpunkt är mycket viktiga, bör regler för samverkan, rättigheter och skyldigheter från alla intressenter i ett vattendrag m. m. klart och otvetydigt lagstadgas i den nya vattenlagen. Här avses närmast lantbrukets krav att alla i ett vattendrag berörda och därmed inbegripes de som genom avloppsutsläpp eller liknande medverkat till förorening, igenslamning m. m. skall göras kostnadsmässigt medansvariga för återställningsåtgärder.

Föreningen statens lantbruksingenjörer: Gällande 8 kap. VL reglerar bl. a. förhållandet vid kombination avloppsvattenutsläpp – markavvattning. Bestämmelserna däri är icke helt tillfredsställande bl. a. därför att de haft en alltför inskränkt omfattning och ej givit utrymme för behandling av större vattendrag än vad som kunnat intolkas under uttrycket "ledning". Ej heller har alltid erforderliga anläggningar självklart kunnat föreskrivas mot parternas medgivande. Kapitlet har emellertid haft sin stora betydelse inte minst såsom bakgrund för träffande av avtal om underhållskostnaders fördelning. I stället för att göra erforderliga utbyggnader av bestämmelserna föreslår vattenlagsutredningen att avsnittet slopas helt med hänvisning

till vissa andra bestämmelser. Framför allt skulle därmed delaktigheten i avlopps underhåll, såvitt föreningen kan finna, ej kunna regleras mellan intressenterna för avloppsutsläpp och markägare annat än i de undantagsfall då lagen om vattenförbund kan tillämpas. I annat fall får stämningsförfarande tillgripas och detta tydligen varje gång underhållsåtgärd aktualiseras.

– Det skulle leda för långt att här ge tips till lämplig utformning av lagförslag i detta hänseende. Det kan emellertid sägas att föreslagna bestämmelser angående avloppsvatten i 9 kap. därvid bör samordnas, eventuellt sammanföras, med den av föreningen önskade. Det synes lämpligt att dylikt ärende även fortsättningsvis handlägges vid syneförrättning.

12 Bevattningsfrågor

12.1 Bevattningssamfälligheter

Svea hovrätt: Inom jordbruket har bevattningen kommit att spela en allt större roll och utvecklingen har i detta hänseende varit mycket snabb. Under den senaste femårsperioden har sålunda den bevattnade åkerarealen mer än fördubblats (s. 117). Intresset av stora, rationella bevattningsanläggningar och knappheten på vatten i vissa landsändar har, åtminstone i de utpräglade jordbruksbygderna, medfört att bevattningsfrågorna ofta lösts under samverkan mellan ett flertal jordbrukare. Samverkan bedrivs i olika former. Sålunda är i Skaraborgs län handelsbolagsformen vanligt förekommande, medan man i Kristianstads län i de flesta fall tillskapat anläggningssamfälligheter enligt AL. I Östergötlands län har man löst samverkansfrågan genom servitutsbildningar. I Uppsala län slutligen har bristen på vatten i flera fall framtvingat samfällighetsbildningar, som tillskapats av vattendomstol i samband med prövning av tillstånd till ytvattentäkt. Även samverkan i form av ideella eller ekonomiska föreningar sägs förekomma. Anledningen till denna splittrade bild är naturligtvis till en del att förutsättningarna växlat från område till område, men även att det inom lantbruksnämnderna tycks råda en viss förvirring i frågan om vilken associationsform som är att tillråda.

Bevattningen kommer att spela en större roll i framtida jordbruk än i dagens. Utvecklingen på området kan förväntas gå mot allt större och rationellare enheter. Samtidigt kommer tillgången på vatten för bevattningsändamål att minska. Allt talar sålunda för ett fortsatt behov av samverkan inom detta område. De samverkansföretag som nu förekommer har i de flesta fall funnits till under alltför kort tid för att någon värdering av de olika associationsformernas användbarhet skall kunna ske, men det är att förmoda att problem av olika slag kommer att uppstå, framförallt inom lösligare samverkansformer. Mot bakgrund härav bör enligt hovrätten införas en för bevattningssamverkan särskilt avpassad samfällighetsform. Detta kan ske antingen inom ramen för en ny vattenlag eller genom kompletterande bestämmelser i anläggningslagen. Inom ramen för en samfällighetsbildning kan också konkurrensen mellan bevattnarna om en för dem alla otillräcklig vattentillgång vinna sin lösning.

Enligt hovrättens mening bör en sådan bevattningssamfällighet utformas enligt följande.

1. Samfälligheten skall kunna bildas för fördelning av vattentillgång även då behov av gemensamma anläggningar inte föreligger.

2. Samfälligheten skall anordnas vid förrättning enligt i huvudsak följande riktlinjer.

a. Förrättningsman skall vara sådan förrättningsman inom lantbruksnämnd som handhar mer komplicerade dikningar.

b. Förrättningsmannen skall göra en hydrologisk utredning rörande vattentillgången och föreslå fördelning av tillgången mellan olika intressegrupper (jordbruk, fiske, miljövård m. m.). I enklare fall kan redan på detta stadium en fördelning mellan jordbrukarna göras.

c. Förslaget skall underställas tillståndsmyndighet.

d. Sedan i underställningsförfarandet slutligt avgjorts vilken vattenmängd som står till förfogande för bevattningsintresset, skall fördelningen mellan jordbrukarna göras av förrättningsmannen. Jordbrukare som är missnöjd med denna fördelning kan föra talan mot fördelningsbeslutet i fastighetsdomstol som är vattendomstol.

3. Förrättning skall kunna initieras av jordbrukare, men också av länsstyrelse och annan tillståndsmyndighet i fall då vattentillgången är begränsad.

Vad hovrätten ovan anfört gäller även vattentäkter för andra bevattningsändamål än jordbruksbevattning.

Stockholms tingsrätt: Enligt 7 kap. 10 §, jämfört med 1 § andra stycket, skall bestämmelserna om tvångsdelaktighet kunna tillämpas på vattenreglering och vattenöverledning som sker för jordbruksbevattning. Vid tingsrätten finns anhängigt ett flertal bevattningsmål som har det gemensamt att samma vattentillgång skall utnyttjas. I många fall, särskilt i Uppland, är behovet av vatten så stort att vattnet ej räcker till om inte åtgärder av typ vattenreglering eller vattenöverledning vidtas. Bevattning sker emellertid inte bara för jordbruksändamål utan också för många andra ändamål, t. ex. bevattning av plantskola (driven av skogsvårdsstyrelsen), handelsträdgård, timmerupplag vid såg, tomter inom koloniförening eller villaområde och begravningsplats. Enligt tingsrättens mening bör alla som vill bortleda vatten från samma vattentillgång vara med i samfälligheten oavsett ändamålet med bevattningen.

För att, då vattentillgången är knapp, tillstånd skall kunna lämnas till bevattning har tingsrätten i några domar funnit det nödvändigt att ålägga dem som bevattnar skyldighet att – utan att vattenreglering eller vattenöverledning skett – ingå som medlemmar i en förening med uppgift att vid vattenbrist svara för fördelningen av vattnet mellan medlemmarna och för att medlemmarnas skyldigheter med hänsyn till allmänna intressen och tredje man fullgörs.

Tingsrätten anser att den nya vattenlagen – t. ex. i 7 kap. – bör innehålla regler om bildande även av sådana samfälligheter och om skyldighet att ingå i samfälligheten. Grunden för samfällighetsbildningen bör vara att deltagarna utnyttjar samma vattentillgång och att den inte räcker till för att tillgodose alla önskemål, varför fördelning av vattnet måste ske på ett eller annat sätt.

I vissa fall kan måhända lagen (1976: 997) om vattenförbund användas för ändamålet, men i så fall måste särskild förrättning hållas för att bilda sådant förbund. Emellertid synes kretsen av medlemmar i ett vattenförbund kunna bli alltför stor och med alltför motstridiga intressen för att förbundet skall kunna vara till nytta i den avsedda situationen.

Tingsrätten föreslår därför att reglerna om samfälligheter i 7 kap. görs tillämpliga – förutom på vattenreglering och vattenöverledning – på bevattning och detta oavsett ändamålet med bevattningen.

Enligt 7 kap. 11 § skall även arrendator vara skyldig att delta i samfällighet för bevattning. Tingsrätten anser att alla som får tillstånd till bevattning bör kunna åläggas skyldighet att vara med i den samfällighet som bildas på grund av att en gemensam vattentillgång utnyttjas. Skyldigheten bör därför inte begränsas till arrendator. Reglerna bör även vara så konstruerade att ny arrendator eller nyttjanderättshavare automatiskt övertar företrädarens rättigheter och skyldigheter i samfälligheten om inte i det särskilda fallet omständigheterna föranleder till annat.

Vänersborgs tingsrätt: Det i snabb takt ökande ianspråkstagandet av sjöar och vattendrag för bevattning, främst för jordbruket men även för andra ändamål, har medfört växande konkurrensproblem såväl mellan vattentäktshavare inbördes som gentemot andra intressen. Såsom utredningen anfört kan dessa problem ej lösas på ett ändamålsenligt sätt inom ramen för gällande VL. Ej heller de i VL-förslaget införda reglerna om anmälnings- och ökad förprövningsplikt, tidsbegränsning och omprövning av tillstånd, bildande av samfällighet för vattenreglering m. m. ger emellertid enligt tingsrättens mening möjligheter till en tillfredsställande lösning. Främst saknas regler om samfällighet – utöver samfällighet för vattenreglering – eller annat organ för gemensamt handhavande av för bevattning tillgängligt vatten under torrperiod. Vidare torde de föreslagna bestämmelserna vid successivt tillkommande vattentäkter medföra ett mycket omständligt förfarande med ofta förekommande omprövning av tillstånd och reglering av ersättningsfrågor m. m. mellan nya och gamla vattentäktshavare. Enligt tingsrättens mening behöver detta frågekomplex utredas ytterligare. Med hänsyn till de akuta problemen med bevattningsfrågorna bör även övervägas behovet av provisoriska ändringar i nuvarande VL i avvaktan på en mera övergripande lösning av frågorna.

Lantbruksstyrelsen: I betänkandet har föreslagits särskilda samfälligheter för markavvattning, vattenreglering och vattenöverledning. Det finns vidare behov av fasta samverkansformer för jordbruksbevattningen. Samfälligheter kan redan nu skapas med stöd av anläggningslagen. Det kan ifrågasättas om inte vattenlagen bör kunna anvisa möjlighet till samfällighet även för bevattningsföretag. Anläggningsförrättningen skulle då kunna ske på ett sätt som liknar den föreslagna markavvattningsförrättningen. En fördel skulle därigenom nås genom att frågan om fördelning och utförande av bevattningsuttag delegerades till en förrättningsman. Likheter finns mellan markbevattnings- och markavvattningsföretag som talar för en sådan likartad prövning. Båda typerna av företag har betydelse för livsmedelsproduktionen och i båda deltar i allmänhet ett relativt fåtal jordbrukare som oftast har ett gemensamt intresse och som får fördelar genom samverkan.

Vid samfälligheter för bevattningsuttag uppkommer problem att bestämma delaktigheten. För vattenreglerings- och vattenöverledningsföretag, som syftar till bättre hushållning med vatten för bevattning, skall enligt förslaget bevattnare som berörs kunna tvångsanslutas till en samfällighet.

Huvudvikten bör, som utredningen framhåller, ligga vid frivillig samverkan. Det bör finnas väsentliga skäl för att binda samverkan i en viss samverkansform. Lantbruksstyrelsen anser att bevattnare skall kunna tvångsanslutas till vattenreglerings- och vattenöverledningsföretag endast om det föreliger ett allmänt intresse. Tvångsanslutning till andra företag bör inte ifrågakomma.

Tvånget att samverka synes förutsätta associationen samfällighet. Det är inte klarlagt om inte andra associationsformer såsom aktiebolag, handels-

bolag eller ekonomisk förening, beroende på omständigheter i särskilda fall, borde kunna komma ifråga. – – –

7 kap. 10 §. Utredningen har inte närmare behandlat frågan om när tvångsanslutning skall kunna ske. Problemet kan bli svårt, eftersom intresset för jordbruksbevattning kan vakna vid olika tider. Tvångsanslutningen bör enligt styrelsens mening inte få ske annat än om den bedöms nödvändig för att regleringen skall kunna genomföras. Detta skulle betyda att tvångsanslutning inte bör förekomma, sedan tillståndet väl har beviljats.

7 kap. 11 §. Möjligheten till tvångsanslutning av arrendatorer som bevattnar lär få ringa betydelse. Regleringstillståndet skall enligt förslaget vara till stadigvarande nytta och det är då mera logiskt att markägaren tvångsansluts. Men i konsekvens med vad som nämnts i anslutning till 2 kap. 11 § bör även arrendator kunna ingå i regleringssamverkan.

Lantbruksnämnden i Malmöhus län: Enligt föreslagna regler i 7 kap. blir det bl. a. möjligt att ordna gemensam vattenanskaffning för bevattning genom att leda över ytvatten från ett vattendrag till ett annat. Det är tillfredsställande, att regler finns om tvångsdelaktighet samt att även arrendator skall kunna ingå som deltagare i samfälligheten.

Lantbruksnämnden i Hallands län: Tvångsdelaktighet vid jordbruksbevattning kan enligt 7 kap. 10 § lagförslaget åläggas jordbruksfastighet i regleringsföretag som syftar till bättre hushållning med vatten för bevattningsändmål om regleringen är till stadigvarande nytta för flera jordbruksfastigheter. Utredningen har inte närmare gått in på någon motivering av när en sådan tvångsanslutning kan vara aktuell. I praktiken kan detta bli ett svårlöst problem. Om t. ex. i ett sandjordsområde flera jordbrukare skulle kunna ha nytta av en gemensam bevattningsledning till ett relativt avlägset vattendrag med tillräcklig vattentillgång kan man tänka sig att bara en av dem för närvarande är intresserad av att anlägga en ledning medan de övriga för dagen saknar intresse. Om den intresserade ensam får lägga en ledning för att tillgodose sitt behov har han ingen anledning att dimensionera ledningen för annat än det egna behovet. Nästa år blir en annan jordbrukare intresserad och kan då få anlägga en separat egen ledning och året därpå vaknar kanske intresset hos ännu en jordbrukare med samma resultat. Det hade då givetvis varit bättre om en gemensam ledning, som varit dimensionerad för allas behov, hade kommit till stånd. Å andra sidan kan behovet av bevattning vara beroende av lantbrukarens driftsinriktning på sin fastighet. Den som odlar spannmål är ej på samma sätt beroende av bevattning som den som t. ex. odlar potatis. Det kan då vara opåkallat att potatisodlaren kan tvinga spannmålsodlaren att deltaga i ett för honom kanske ej lönande bevattningsföretag. Dessa frågor bör bli föremål för närmare överväganden. Det är sannolikt att möjlighet till tvångsdelaktighet kan behöva finnas i lagen men den bör nog tillämpas endast i fall där det är uppenbart att anläggningen verkligen är till fördel även för den tvångsanslutna fastigheten.

Utredningen föreslår ett bibehållande av den förenklade handläggningen genom förrättningsformen när det gäller markavvattningsföretag. För markbevattningsföretag däremot föreslås samma handläggning som för övriga vattenföretag. De båda formerna har dock mycket gemensamt. I båda fall gäller det vattenfrågor för växtodling. Samfällighetsbildningar blir aktuella vid båda formerna. Tekniska och agrikulturella bedömningar dominerar vanligtvis i båda typerna av företag. Mycket talar därför för att även bevattningsföretagen borde kunna handläggas inom ramen för en förenklad och moderniserad förrättning. Denna fråga bör närmare övervägas.

Lantbruksnämnden i Skaraborgs län: För tillgodogörande av vattenkraft kan flera fallägare behöva samverka kring erforderlig vattenreglering. Sådana samhälligheter regleras i 7 kap. och dessa regler föreslås enl. 10 § även gälla samfälligheter för reglering och överledning av bevattningsvatten. Enligt förslaget medges såväl anslutningsrätt som anslutningstvång för berörda fastigheter (8 §). Med tillämpning av 4 o 5 §§ kan inträde och utträde ur en regleringssamfällighet medges. Nämnden tillstyrker förslaget, men med viss reservation för 11 §. Det är bra att arrendator medges anslutningsrätt till regleringsföretag men det är tveksamt om arrendator skall kunna tvångsanslutas till företag av så bestående (och kapitalkrävande) karaktär som blir fallet vid vattenreglering och vattenöverledning. Delaktighet i en regleringssamfällighet bör därför knytas till de ingående fastigheterna.

Fiskeristyrelsen: Erfarenheterna under senare år från bevattningsintensiva landsdelar visar på ett behov av att samordna bl. a. vattenuttag för jordbrukets behov.

7 kap. 10 § som handlar om tvångsdelaktighet tar visserligen enligt sin ordalydelse bara fasta på hushållningen mellan olika bevattnare. Om dessa kan åläggas en inbördes fördelning bör likväl även motstående intressen såsom fisket få större möjlighet att beaktas till fromma för den allmänna fiskevården. Förslaget tillstyrkes.

Överlantmätarmyndigheten i Kristianstads län: Bl. a. i Kristianstads län förekommer ett stort antal bevattningsanläggningar i jordbruket som utnyttjar grundvattentäkter eller ytvattentäkter. Det torde finnas behov av att utnyttja ytterligare sådana i framtiden. Hittills har i stor utsträckning bevattningsanläggningar byggts och utnyttjats av enstaka fastighetsägare medan ett gemensamt anordnande endast förekommit i mindre omfattning. Exempelvis har endast några stycken anläggningsförrättningar genomförts i länet för sådana anläggningar. Med en prövning av i princip alla vattenföretag, inklusive sådana som är avsedda för jordbruksbevattning, kan det antas att behovet av samverkan mellan fastigheter kommer att öka och att behov uppstår att lösa samverkansfrågorna genom förrättning enligt anläggningslagen. En sådan förrättning kan antas omfatta vattenintag, pumpstation och ledningar till de fastigheter som deltar i anläggningen. I upplåtelsen för anläggningen kan komma att ingå rätten att ta i anspråk själva vattnet och rätt att dra fram ledningar som erfordras eller att uppföra pumpstation m. m.

Kompetensfördelningen mellan AL och VL synes inte ha närmare behandlats i VL-förslaget. Av kommentarerna till 1 kap. 1 § framgår emellertid att VL-förslaget inte avses vara exklusivt tillämpbart på där angivna företag (sid. 240). Enligt nuvarande bestämmelser i AL (1 §) får fråga om inrättande av anläggning som kan prövas enligt annan lagstiftning inte prövas enligt AL. Bestämmelser om samfällighetsbildning och om fördelning av kostnader för ett företags utförande och drift finns i 7 kap. VL-förslaget beträffande vattenreglering och vattenöverledning. Vattenreglering innefattar bl. a. reglering i syfte att få större möjligheter till bevattning. Däremot synes inte VL-förslaget innehålla några bestämmelser om samverkansfrågor och samfällighetsbildning i fråga om bevattningsföretag som avser gemensamt utnyttjande av yt- eller grundvattentäkt. För sådana frågor synes därför AL vara tillämplig.

I AL finns ingen direkt bestämmelse som reglerar att t. ex. ett tillstånd enligt VL skall föregå ett anläggningsbeslut. Av speciellt intresse i detta sammanhang är den båtnadsprövning som skall ske enligt 6 § AL. En

anläggning får endast inrättas om föredelarna av anläggningen överväger de kostnader och olägenheter som anläggningar medför. Ett positivt resultat av båtnadsbedömningen torde som regel vara beroende av att tillstånd kan påräknas vid en prövning av företaget enligt bestämmelserna i VL. I AL borde finnas en möjlighet att meddela anläggningsbeslut med villkor att tillstånd enligt VL kommer att lämnas.

Överlantmätarmyndigheten i Malmöhus län: Vad beträffar formerna för bildandet av bevattningsanläggningar anser överlatnmätarmyndigheten att förrättningsformen är den lämpligaste handläggningsformen. Bevattningsanläggning bör bildas som en gemensamhetsanläggning. AL:s regelsystem synes därvid kunna tillämpas.

Fastighetsbildningsmyndigheten, specialenhet nr 1, i Skaraborgs län: En ny typ av anläggningar, som har fått stor betydelse och som den föreslagna lagen ger regler för, är anläggningar för jordbruksbevattning. Investeringarna i dessa anläggningar görs normalt på grund av viss eller vissa fastigheters behov. Ofta är det fråga om en grupp fastigheter. Olika modeller av för bl. a. driften erforderlig association lär ha prövats. Med hänsyn till att behovet av bevattningsanläggningar normalt är knutet till vissa fastigheter är det naturligt att för sådana anläggningar tillämpa AL och SFL. Om anläggningen skall drivas av t. ex. en ekonomisk förening kan tillämpning av LL bli aktuell. Om vatten skall tas från ett mindre vattendrag kan i anläggningen behöva ingå samfällighet för vattenreglering enligt 7 kap. i föreslagen lag (med organisation enligt SFL). Med hänsyn till att det här gäller en ny typ av anläggningar med flera samordningsproblem måste dessa belysas under lagstiftningsarbetet.

Länsstyrelsen i Skaraborgs län: Länsstyrelsen ifrågasätter om arrendator skall kunna tvångsanslutas till företag av så bestående och kapitalkrävande karaktär som är fallet vid vattenreglering och vattenöverledning. Länsstyrelsen anser därför att delaktighet i en regleringssamfällighet bör knytas till de fastigheter som ingår i samfälligheten.

Länsstyrelsen har i övrigt ingen erinran mot förslaget.

Lantbrukarnas provinsförbund i Skåne: I 7 kap. 8–11 §§ regleras bl. a. hushållningsaspekterna i bevattningshänseende. Provinsförbundet konstaterar med tillfredsställelse de regler som här avses gälla för att skapa skälig rättvisa emellan olika förbrukare och intressenter.

Fastighetsrådens förening: Bevattningsföretagens behov av vatten kommer ofta i konflikt med andra intressen. Utredningen har berört dessa frågor och bl. a. infört regler om tidsbegränsning av tillstånd, möjlighet till expropriation av vattenrätt och till vattenreglering och vattenöverledning. För att bevattningsföretagen skall fungera väl fordras emellertid, i vart fall då ytvatten används, att man för bevattningsintressenterna inom ett vattendrag kan finna lämplig associationsform för reglering av gemensamma intressen – bl. a. fördelning av vattnet då brist uppstår – och för nödvändig kontakt med myndigheter och andra intressen i vattendraget. Anskaffas vatten till bevattningen genom vattenreglering eller vattenöverledning ger väl då uppkommande samfällighetsbildning enligt 7 kap. VL-förslaget och LFS önskvärd fasthet i organisationen. Men även i andra fall erfordras ett samgående mellan bevattnarna för att administrationen av bevattningsintresset skall fungera.

Föreningen finner nödvändigt att ytterligare utredning görs om lämpliga associationsformer för bevattningsföretag och att bestämmelser härom införs i den nya vattenlagen.

I samband härmed vill föreningen framhålla att det syns önskvärt att lagen om vattenförbund också inarbetas i den nya vattenlagen.

12.2 Förprövningsskyldighet m. m.

Svea hovrätt: Mot den i 12 kap. 2 § föreslagna anmälningsskyldigheten kan enligt hovrättens mening riktas flera anmärkningar. Ett anmälningsförfarande som det föreslagna innebär alltid olägenhet och besvär och bör ej tillgripas utan vägande skäl. Av utredningens uttalanden (s. 322 ff) framgår att man med anmälningsskyldigheten vill ge länsstyrelsen överblick över omfattningen av yt- och grundvattentäkter för att vid behov kunna göra en resursfördelning. Om vattentillgångarna inte förslår till vattentäkterna, skall länsstyrelsen sålunda förelägga, uppenbarligen alla ifrågavarande innehavare av vattentäkt, att söka tillstånd till täkten.

Hovrätten vill till en början understryka att det inom större delen av landet inte föreligger någon vattenbrist. Här synes anmälningsförfarandet således inte ha någon funktion. Vidare måste man kunna utgå från att knapphet på yt- eller grundvatten för täktutnyttjande inom ett område torde vara länsstyrelsen välbekant redan utan ett anmälningsförfarande samt att en detaljerad kunskap om varje vattentäkt inom området inte erfordras för att bedöma om en resursfördelning bör komma till stånd inom ramen för ett tillståndsförfarande. Härtill kommer att föreskrift om skyldighet att anmäla varje vid VLF:s ikraftträdande befintlig vattentäkt (jfr 15 § 3 st. VLF:s promulgationslag) av praktiska skäl torde bli svår att genomföra. Å andra sidan är självfallet närmare uppgift om de mera betydande vattentäkterna av värde i detta sammanhang. Dessa överväganden leder närmast till en anmälningsskyldighet, som begränsas till ej alltför obetydliga vattentäkter. Ändamålet med vattentäkten – hushållsförbrukning eller annat ändamål – bör däremot ej i och för sig spela någon roll och indicerar ej heller klart någon viss storlek på täkten. En rimlig nedre gräns för anmälningsskyldigheten kan vara 50 m^3/dygn.

Länsstyrelsens befogenhet enligt 17 kap. 12 § 2 st. VLF att utfärda föreläggande att ansöka om tillstånd till vattentäkt bör kompletteras så att föreläggandet även kan rikta sig mot vattentäkter inom ett visst område eller en viss vattentillgång utan angivande av de enskilda täkterna.

Förhållandet mellan anmälningsskyldigheten enligt 12 kap. 2 § och skyldigheten enligt 1 § att i förväg söka tillstånd framgår ej klart av lagtexten och är ägnad att medföra rättsförluster. I 1 § bör sålunda anges att skyldighet att söka tillstånd till vattentäkten ej föreligger, om täkten anmäls till länsstyrelsen och denna lämnar besked att tillstånd tills vidare icke behövs (jfr 17 kap. 12 § 2 st. VLF). Härutöver bör i samma paragraf anges att skyldighet att söka tillstånd kan, utöver vad som stadgas i paragrafens första stycke, föreligga på grund av länsstyrelsens förordnande enligt 17 kap. 12 § 2 st. Utformningen av 2 § bör jämkas så att däri utsägs att fullgjord anmälningsskyldighet medför rätt att utan tillstånd anordna eller nyttja vattentäkt, endast för det fall att länsstyrelsens besked är av denna innebörd. Till undvikande av rättsförlust för den enskilde torde i länsstyrelsens besked om befrielse tills vidare från skyldighet att söka tillstånd böra intagas erinran om att det står vederbörande fritt att likväl söka tillstånd och att sådant tillstånd kan vara av betydelse för honom från tillåtlighets- och ersättningssynpunkt vid konkurrens med senare tillstadda täkter. Utan en sådan erinran lär den enskilde ofta komma att utgå från att han, sedan han fullgjort sin anmälningsskyldighet och erhållit länsstyrelsens besked att han tills vidare ej behöver söka tillstånd, är tryggad i sin rätt till vattentäkten åtminstone gentemot senare tillkommande täkter. – Frågor som bör belysas under det fortsatta lagstiftningsarbetet är bl. a. vad

som mot bakgrund av nutida förhållanden skall anses som "hushållsförbrukning" och vilken roll prioriteten skall spela vid fördelning av en vattentillgång. I förstnämnda hänseende förutsätter hovrätten att under vatten för hushållsförbrukning ej inryms vattenuttag för exempelvis omfattande, ej arealanknuten djuruppfödning. Prioritetsfrågan torde bli särskilt aktuell, då länsstyrelsen i efterhand meddelar föreläggande att söka tillstånd för vattentäkter, varav inga eller endast vissa vid anläggandet omfattats av tillståndsskyldighet enligt 1 § eller beträffande vilka sådan skyldighet inte föreligger ens vid föreläggandets utfärdande.

Stockholms tingsrätt: Det finns ett stort antal yt- och grundvattentäkter som utnyttjas för annat än hushållsförbrukning och som inte tillståndsprövats enligt VL. Ofta är det fråga om vattentäkter för jordbruksbevattning men det kan också vara fråga om vatten till handelsträdgårdar, begravningsplatser, timmerupplag eller kyl- och fabrikationsvatten vid större eller mindre industrier. Om det är fråga om mindre vattenmängder och vattnet tas från havet eller stora sjöar (t. ex. Mälaren) åstadkommer uttaget ofta ingen inverkan på vattenförhållandena (ehuru prövning enligt ML kan vara erforderlig). Tingsrätten anser att det saknas anledning att för sådana fall ha särskilda förprövningsregler. Den föreslagna bestämmelsen i 12 kap. 1 § VL-förslaget är tillräckligt sträng för att alla vattentäkter som kan antas inverka på motstående intressen skall vara förprövningsskyldiga. Tingsrätten avstyrker därför de särskilda reglerna om förprövningsskyldighet och anmälningsskyldighet för vattentäkter.

Om likväl utredningens förslag anses böra genomföras synes uttrycket "hushållsförbrukning" kunna leda till tveksamhet om när förprövningsskyldighet föreligger. Enligt motiven (s. 265) hör t. ex. vattning av kreatur till hushållsförbrukning men däremot inte bevattning för jordbruksändamål. Om innebörden härav är att tillstånd inte fordras om en jordbruksfastighet utnyttjas för kreatursdrift men väl om den används för alstring av jordbruksprodukter synes gränsdragningen mindre lyckad. I gällande VL används uttrycket "husbehovsförbrukning" och innebörden därav belyses i förarbetena (NJA II 1940 s 35). Enligt tingsrättens mening åstadkommes en bättre gränsdragning om begreppet "husbehovsförbrukning" bibehålls. Gränsen för husbehov blir då om vattningen av kreatur eller bevattningen av mark huvudsakligen sker för eget behov eller inte.

Växjö tingsrätt: Det förefaller icke som om utredningen varit medveten om den arbetsmängd, som kommer att drabba länsstyrelserna särskilt i jordbruksbygder till följd av vad som föreslås i 12 kap. 2 §. Den mycket snabba utvecklingen på jordbruksbevattningens område har medfört att åtskilliga tusentals anläggningar för närvarande är i drift inom landet, och utvecklingen på detta område torde fortsätta i oförminskad takt. Av befintliga anläggningar har endast ett fåtal prövats, därvid i vissa fall uppkommit bl. a. svårbedömda konkurrenssituationer. Här föreslås nu tillstånds- och anmälningsplikt beträffande samtliga såväl befintliga som blivande anläggningar. Det förutsättes att länsstyrelserna skall kunna dels sålla ut vilka anläggningar som "tills vidare" kan anläggas och nyttjas utan tillståndsprövning, dels företaga en grundligare tillståndsprövning beträffande övriga anläggningar med beaktande av allmänna och enskilda intressen samt konkurrens dels ock meddela råd och anvisningar beträffande viss vattentäkts ordnande och begagnande. Dessutom skall ärendena handläggas på ett enkelt sätt och skyndsamt besked skall lämnas. Såsom tidigare påtalats är det osannolikt att länsstyrelserna skall hinna med alla dessa uppgifter, särskilt om man därtill lägger alla de andra typer av vattenföretag som det

enligt nya VL 15: 2 åligger dessa myndigheter att pröva. Helt andra resurser torde behövas än vad utredningens organisationsförslag innehåller.

Det här ifrågavarande stadgandet jämfört med 17: 12, 2 st. nya VL ger vid handen att länsstyrelse kan lämna besked att tillståndsprövning tills vidare ej erfordras men att framdeles uppkommen konkurrens om samma vattentillgång kan medföra att grundligare tillståndsprövning sedermera behövs. Det torde komma att medföra stor osäkerhet för enskilda bevattnare, huruvida investeringar i bevattningsanläggning skall företagas och hur länge i så fall en sådan anläggning kan få drivas, innan begränsningar införes på grund av konkurrens från andra bevattnare.

Med hänsyn till att bestämmelsen i nya VL 12: 1 synes kunna gälla och vara tillräcklig även för yt- och grundvattentäkter, och då konsekvenserna av en särskild förprövnings- och anmälningsskyldighet för sådana vattenföretag blir besvärande utan motsvarande nytta, förordar tingsrätten att 2 § och därmed sammanhängande regler på annat håll i VL-förslaget får utgå.

Länsläkarorganisationen i Kristianstads län: Länsläkarorganisationen anser det befogat att kräva prövning av anläggningar för jordbruksbevattning. I utredningen har belysts de positiva sidorna med jordbruksbevattningen. Däremot synes icke den negativa effekten som sådan bevattning kan medföra på grundvattnet, ha belysts. Sådana negativa effekter kan dock inträffa och måste därför noggrant beaktas.

Organisationen vill som exempel redovisa ett sådant fall, som varit föremål för handläggning i länet. Ett antal fruktodlare i Kivik i Simrishamns kommun bevattnade sommaren 1974 sina fruktodlingar med havsvatten från Österjön. Detta medförde att ett flertal närbelägna vattentäkter erhöll så höga kloridhalter, att hälsovårdsnämnden utfärdade förbud mot bevattningen. Länsstyrelsen och kammarrätten har fastställt beslutet.

Lantbruksstyrelsen: Endast ett fåtal vattentäkter för bevattningsändamål har tillstånd enligt vattenlagen. Det får anses vara ett samhällsintresse att få styrmöjligheter för vattenresursernas utnyttjande. Den föreslagna ordningen synes ge denna möjlighet.

Eftersom alla befintliga bevattningsföretag, som nu inte har tillstånd, i samband med en ny lags ikraftträdande måste anmälas uppstår ett betydande administrativt problem. Det finns för närvarande upp emot 8 000 bevattningsanläggningar. Detta visar att det måste införas en särskild övergångsbestämmelse som medger bevattnare att göra vattenuttag som förut intill dess anmälan prövats.

Lantbruksnämnden i Södermanlands län: Inom bevattningsverksamheten är konfliktrisken mest påtaglig då uttaget sker i andra områden än större vattendrag. Enligt lantbruksnämndens åsikt bör därför för alla bevattningsuttag gälla samma regler som nuvarande vattenlag stadgar för uttag i mindre vattendrag. Detta innebär att uttag ej får göras utan tillstånd om det är sannolikt att allmän eller enskild rätt förnärmas. Detta skulle även göra det lättare för den myndighet som efter 1 januari 1982 skall ta emot anmälningarna från samtliga vattenuttagare för bevattningsändamål inom området enligt 12 kap. 2 §. Att myndigheten annars på ett par veckors tid, som utredningen anser, skall kunna utreda om det är uppenbart att inga motstående intressen skadas i det enskilda fallet får anses som tveksamt.

Lantbruksnämnden i Östergötlands län: Enligt 12: 1 i VL-förslaget gäller att "Vattenföretag får utföras utan tillstånd enligt denna lag endast om det är uppenbart att varken allmänt eller enskilt intresse skadas genom företagets inverkan på vattenförhållandena". Allmänt gäller att man med det nya

VL-förslaget vill få ökade styrmöjligheter vad avser vattenföretag. Med den skrivning man nu föreslagit ställes mycket höga krav på förprövningsskyldighet. Så gott som varje ingrepp som göres påverkar åtminstone teoretiskt nedströmsliggande intressen. Det må sedan gälla rensning av öppna diken enbart på egen mark eller uttag av bevattningsvatten ur sjön Vättern. När det gäller rensningen av ett öppet dike på egen mark medför detta att högvattenflödena ökar något nedströms rensningssträckan. När det gäller bevattningsuttag ur sjön Vättern kan man åtminstone teoretiskt hävda att den vattenmängd som föres bort undandras kraftproducenterna i Motala Ström. I bätte dessa fall borde man med en strikt tolkning av lagtexten begära tillstånd innan åtgärden vidtages. Detta kan knappast ha varit lagstiftarens mening. Rent bagatellartade ingrepp bör icke förprövas, detta leder enbart till ökad byråkrati och en tungrodd och kostsam pappersexercis för den enskilda. Istället föreslås att man ändrar 12: 1 i VL-förslaget till "Vattenföretag får utföras utan tillstånd enligt denna lag endast om det är uppenbart att varken allmänt eller enskilt intresse undergår skada av betydelse genom företagets inverkan på vattenförhållandena." Genom denna skrivning ges möjlighet att undvika prövning av rena bagatellärenden.

Lantbruksnämnden i Kronobergs län: I 12 kap. 2 § stadgas att yt- eller grundvattentäkt, som icke är avsedd endast för viss fastighets hushållsförbrukning, får ej anordnas eller nyttjas utan att tillstånd därtill erhållits enligt denna lag eller anmälan gjorts till länsstyrelsen och länsstyrelsen lämnat besked i anledning av sådan anmälan.

Flertalet vattentäkter för bevattning inom jordbruket nyttjas för närvarande utan att något tillstånd därtill sökts. Lantbruksnämnden anser därför att en omfattande upplysning om anmälningstvånget till länsstyrelsen måste komma till stånd innan nya VL träder i kraft, så att berörda lantbrukare får vetskap om de nya lagbestämmelserna.

Lantbruksnämnden i Kalmar län: Förslaget leder till en skärpning av reglerna för förprövning och tillåtlighet. I kapitel 12 § 1 sägs: "Vattenföretag får utföras utan tillstånd enligt denna lag endast om det är uppenbart att varken allmänt eller enskilt intresse skadas . . . . .".

Det kan innebära att de flesta bevattningsföretagen måste bli föremål för utredning. Detta kräver stor utredningskapacitet och ett byggt samarbete mellan administrativ myndighet och fackmyndighet.

Lantbruksnämnden i Kristianstads län: Inom Kristianstads län finns för närvarande ca 1 200 bevattningsanläggningar, varav omkring 40 % är belägna på Kristianstadsslätten. På de flesta av dessa anläggningar blir föreslagen vattenlag tillämplig. Härtill kommer fortlöpande ett icke ringa antal anmälningar om nyanläggningar för bevattningsändamål. Det kan befaras att en så omfattande tillståndsprövning kommer att ta avsevärd tid i anspråk med åtföljande olägenheter för länets jordbruk. Lantbruksnämnden ifrågasätter om inte föreslagna bestämmelser är mera långtgående än vad som är erforderligt. Lantbruksnämnden anser, att kraven på att söka tillstånd utan större olägenhet kan begränsas och föreslår därför följande ändrad lydelse av 12 kap. 1 §, förslaget till vattenlag: "Vattenföretag får utföras utan tillstånd enligt denna lag, såvida det inte mera påtagligt kan föreligga risk för att allmänt eller enskilt intresse skadas genom företagets inverkan på vattenförhållandena".

Lantbruksnämnden i Malmöhus län: Den föreslagna regeln om förprövningsskyldigheten innebär en skärpning jämfört med nuvarande lag genom att förprövning föreskrives i de fall det inte är uppenbart att varken allmänt

eller enskilt intresse skadas av det tillämnade vattenföretaget. Det får ses som en fördel att enhetliga regler nu införes för olika typer av vattenföretag. Den rådande ordningen med olika bestämmelser för små och stora vattendrag har medfört vissa praktiska gränsdragningsproblem som nu undanröjes. I fråga om markavvattningsföretagen blir det möjligt att även i fortsättningen genomföra sådana utan att först inhämta tillstånd, förutsatt att överenskommelse om delaktigheten träffats.

Beträffande tillståndsprövningen av yt- och grundvattentäkter för bevattningsändamål föreslås radikala förändringar jämfört med nuvarande ordning. För närvarande gäller i princip att den enskilde markägaren själv har att bedöma om hans vattenuttag har en sådan inverkan på motstående intressen att tillståndsplikt föreligger. I praktiken har det inneburit att endast ett fåtal vattentäkter för bevattningsändamål har legaliserats. Med hänsyn till den snabba utveckling som varit på bevattningssidan och som kan förväntas även i fortsättningen, måste det anses vara ett samhällsintresse att få styrmöjligheter beträffande vattenresursernas utnyttjande. Den föreslagna ordningen synes ge denna möjlighet. Genom det föreskrivna anmälningsförfarandet, blir det tillståndsmyndigheten och inte markägaren som avgör behovet av tillståndsprövning. Anmälningsskyldigheten kommer att ge tillståndsmyndigheten kännedom om förekomsten av bevattningsanläggningar i olika områden och därmed underlag för beslut. Lantbruksnämnden vill understryka angelägenheten av en smidig och snabb handläggning. Det kommer att ställa stora krav på tillståndsmyndigheten i samband med lagens införande.

Lantbruksnämnden i Hallands län: Utredningen har med hänsyn till konkurrensförhållandet till vattnet föreskrivit en anmälningsskyldighet till länsstyrelsen om någon vill ta i anspråk grundvatten eller ytvatten för annat än hushållsförbrukning.

Det kan kanske verka onödigt formellt att behöva göra en sådan anmälan till länsstyrelsen i de delar av landet där vattentillgången är god, om man vill bevattna t. ex. en mindre trädgårdsanläggning. På grund av den konkurrens som kommer att råda om vattentillgången inom stora delar av södra och mellersta Sverige torde det dock bli nödvändigt med en sådan anmälan. Det är då angeläget att länsstyrelsen, som utredningen påpekar, verkligen snabbt lämnar positivt besked i de fall där det är uppenbart att varken allmänt eller enskilt intresse kan skadas genom företaget och i annat fall anmodar vederbörande att inkomma med ansökan om tillstånd.

Lantbruksnämnden i Skaraborgs län: För yt- och grundvattentäkt föreslås en strikt förprövningsskyldighet. Även här borde undantag kunna tillämpas i vissa fall. Måttliga vattenuttag i våra större sjöar och vattendrag eller vid kusterna skall rimligen inte behöva förprövas. De prövningsärenden som myndigheterna får att handlägga enligt lagförslaget blir säkerligen ändå ganska talrika och kvalificerade.

Lantbruksnämnden i Kopparbergs län: Vattenlagsförslagets regler enligt 12: 2 ang. tillstånd samt anmälan om yt- och grundvattentäkt kommer vid en tidpunkt då utvecklingen inom jordbruksbevattningen är mycket hög. Reglerna torde vara en förutsättning för att framledes kunna överblicka och hantera dessa intressen inom framförallt områden med många konkurrerande företag.

Lantbruksnämnden i Västernorrlands län: Utredningen föreslår att skyldighet införes för var och en som avser att utnyttja grund- eller ytvattentäkt för bevattning att göra anmälan av täkten tills sakkunnig myndighet, som föreslås bli länsstyrelsen. Länsstyrelsen avgör om tillstånd krävs och prövar tillstånd för utnyttjande av yt- eller grundvattentäkt.

Med hänsyn till den relativt goda vattentillgången i norra delarna av landet och bevattningarnas f. n. ringa omfattning anser lantbruksnämnden att myndighetsprövningen tills vidare kan begränsas.

Lantbruksnämnden föreslår att i norra delen av landet hela län eller vissa områden inom län tills vidare efter beslut av resp. länsstyrelse kan undantas från anmälningsplikt och därmed även från tillståndsprövning. Detta överensstämmer principiellt även med utredningens synpunkter att myndighetsprövning av grundvattentäkter som inte bedöms ha menlig inverkan på motstående intressen i möjligaste mån bör undvikas.

Uppföljning av utbyggnader av bevattningsanläggningar inom länet torde kunna ske med lantbruksnämndens medverkan, varvid behovet av utökning av anmälningsplikten och tillståndsprövningen kan bedömas efterhand.

Lantbruksnämnden i Västerbottens län: I 12 kap. 1 § anges om förprövningsskyldighet för vattenföretag, att sådan alltid föreligger, såvitt det inte är "uppenbart" att varken allmänt eller enskilt intresse skadas. Här har den nuvarande skrivningen "sannolikt" fått en betydande skärpning som komplicerar en stor del av jordbrukets vattenföretag och för dem in i en omfattande apparat för tillståndsgivning. Det är önskvärt att den nuvarande skrivningen, som medger en smidigare behandling, står kvar.

Lantbruksnämnden i Norrbottens län: I 12 kap. 2 § av lagförslaget stadgas att yt- eller grundvattentäkt, som icke är avsedd endast för att förse viss fastighet med vatten till hushållsförbrukning, ej får utföras eller nyttjas utan att tillstånd därtill erhållits enligt lagen eller anmälan gjorts till länsstyrelsen och länsstyrelsen lämnat besked i anledning av sådan anmälan. paragrafen torde vara avsedd att vara tillämplig på bl. a. vattentäkter för jordbruksbevattning. Lantbruksnämnden föreslår att anmälningsförfarandet begränsas till telefonkontakter med länsstyrelsen i områden där bevattning sker i ringa omfattning och där vattentillgången är god.

Fiskeristyrelsen: Den föreslagna anmälningsskyldigheten för bl. a. ytvattentäkter är angelägen och tillstyrkes av fiskeristyrelsen. Den under senare år starkt expanderande jordbruksbevattningen har medfört stora problem i vissa landsändar. Vattenföringen har tidvis inte räckt till för att fisken ska kunna leka och överleva. Styrelsen anser det därför vara av största betydelse att förprövningsskyldigheten införs snarast. Att avvakta härmed till den 1 jan. 1982, då lagförslagen i övrigt avses träda i kraft, kan medföra skador som blir mycket svåra att avhjälpa. Anmälningsskyldigheten för anordnande och nyttjande av ytvattentäkter bör därför brytas ut ur förslaget och tills vidare tas in som ett tillägg i nuvarande vattenlag.

Överlantmätarmyndigheten i Malmöhus län: Nya tekniska betingelser har medfört att bevattning inom jordbruket de senaste åren uppvisat en mycket snabb utveckling. Det finns skäl att anta att denna utveckling kommer att fortsätta. Detta medför att grundvatten- och ytvattentillgångarna i bevattningsintensiva områden ofta blir hårt ansträngda. Konkurrenssituationer blir allt vanligare. Behov av lagstiftning med möjlighet att styra utvecklingen och fördela resurserna är därför mycket angelägen. Utredningens förslag om anmälningsplikt för yt- och grundvattentäkter med påföljande tillståndsprövning synes ge sådan styrmöjlighet.

Länsstyrelsen i Kristianstads län: Länsstyrelsen ansluter sig i denna del i stora drag till utredningens förslag men vill ändå framhålla följande. I Kristianstads län med den stora omfattning av anläggningar för jordbruksbevattning kan förmodligen innehållet i förslaget § 1 få till följd att länsstyrelsen i de flesta fall måste lämna besked om att prövning erfordras trots

att några påtagliga risker ej föreligger. Det kan därför ifrågasättas om inte utan olägenhet för allmänt eller enskilt intresse, utrymmet för tillståndsprövning något kunde begränsas, förslagsvis genom ändrad lydelse i § 1 "Vattenföretag får utföras utan tillstånd enligt denna lag, såvida det inte mera påtagligt kan föreligga risk för att ett allmänt eller enskilt intresse skadas genom företagets inverkan på vattenförhållandena". Vidare beträffande vad som förslagits i § 2 vore det rimligt att de vid lagens ikraftträdande befintliga bevattningarna själva fick avgöra, givetvis i beaktande av vad som blir stadgat i § 1, om de mellan tiden för anmälan och tillstånd kunde använda sina anläggningar därför att det finns anledning befara att det kan taga relativt lång tid för länsstyrelsen att lämna besked till samtliga anmälare. När det gäller tillståndstiden bör det krävas att den sätts så att den kan täcka den tid som anses skälig för avskrivning av de ganska stora investeringar det här rör sig om.

Länsstyrelsen i Västerbottens län: Förslaget till förprövning av vattentäkter påminner delvis om anmälningsförfarandet enligt miljöskyddskungörelsen. Vid anmälan enligt denna skall länsstyrelsen meddela råd och anvisningar. Sådana råd och anvisningar uppfattas emellertid ofta som något slag av tillstånd. Förfarandet enligt miljöskyddskungörelsen har därför vid många tillfällen visat sig mindre ändamålsenligt. Länsstyrelsen kan ej heller som dispens pröva företag för vilka det förskrivs enbart anmälan, även om det ur många synpunkter skulle vara önskvärt. Enligt förslaget till vattenlag skall länsstyrelsen ha möjlighet att genast eller vid senare tillfälle ge anmälaren föreläggande om att söka tillstånd. Förslaget innebär således i motsats till miljöskyddskungörelsen inte någon strikt uppdelning mellan anmälan och tillstånd. Detta synes vara en uppenbar fördel och borde förenkla handläggningen avsevärt.

LRF: Förbundet finner det angeläget att enhetliga och enkla bestämmelser tillskapas för nyttjande av yt- och grundvattentäkter. Utredningen har i 12 kap. behandlat frågan om förprövningsskyldighet. LRF vill här understryka värdet av den fastslagna grundprincipen, att vattenföretag får utföras utan tillstånd såvida inte allmänt eller enskilt intresse skadas. Liberalt uttolkat skulle denna formulering kunna användas som regel när det gäller bevattningstäkter. Utredningen utvecklar också en sådan tolkning i specialmotivering till 12 kap. Där sägs bl. a. att det är "lämpligare att som förutsättning för förprövningsskyldighet utgå från företagets inverkan på motstående intressen i stället för vattenområdets art".

Den diskussion utredningen för i detta avsnitt kan i allt väsentligt godtas. Förbundet finner det därför egendomligt och inkonsekvent att utredningen stannar för att endast grundvattentäkt som är avsedd för hushållsförbrukning bör undantas från anmälningsplikt. Förbundet vill påstå att utredningen i sina avvägningar i alltför hög grad vägletts av de extrema torråren 1975–1976. Normalår har de flesta jorbruksbygder i vårt land goda vattenresurser som kan utnyttjas till bevattning utan att allmänna eller enskilda intressen på något sätt skadas. Att därför driva förprövningsskyldigheten till en obligatorisk skyldighet är inte sakligt motiverat. Förbundet vill därför fästa särskild vikt vid vad utredningen säger på sid. 323, att anmälningsskyldigheten bör kunna fullgöras på enklast tänkbara sätt. LRF vill därför föreslå att myndighetsprövning av vattentäkter, som erfarenhetsmässigt inte kan ha någon menlig inverkan på motstående intressen, inskränks till en registrering. Förfaringssättet bör gälla beträffande såväl grundvatten- som ytvattentäkter. Målsättningen för myndighetsutövningen måste vara, att undvika all onödig byråkrati. Däremot skall alltid

möjligheter finnas att snabbt ingripa när skador kan väntas uppstå. Emellertid bör med hänsyn till vad nedan sagts anmälan ske till rätten i stället för till länsstyrelsen. När ställning skall tas till frågan om en anmälan skall åtföljas av ansökan bör det hydrologiska tillståndet bedömas för ett större område och en längre tidsperiod och ej kortsiktigt med hänsyn till ett enstaka torrår. De nuvarande vattendomstolarna, som är geografiskt indelade med hänsyn till nederbörds- och tillrinningsområden, torde vara väl skickade att göra erforderliga bedömningar.

Det nya vattenlagsförslaget bör kunna ge möjligheter till ett förenklat behandlingsförfarande vid anläggandet av vattenreservoarer för exempelvis bevattning. Förbundet anser att det är angeläget att så kan ske för att på ett effektivt sätt kunna utnyttja överflödsvatten under torrperioder. Dessa möjligheter bör på allt sätt stimuleras och inte försvåras genom krångliga bestämmelser.

Det finns idag omkring 7 000 bevattningsanläggningar. Endast ett fåtal av dessa torde ha tillstånd enligt vattenlagen. Men eftersom alla befintliga bevattningsföretag i samband med ny lags ikraftträdande måste anmälas uppstår stora administrativa problem. Enligt LRFs mening är det orimligt att därvid begära att tillstånd skall behöva prövas innan vattenuttag får ske. Förbundet vill därför än en gång understryka att ett smidigt och enkelt anmälningsförfarande bör vara tillräckligt för att rätt till vattenuttag skall föreligga, även i de fall när en ingående prövning måste ske efter detta övergångsskede.

Lantbrukarnas provinsförbund i Skåne: Då huvudandelen av anläggningarna för jordbruksbevattning torde kunna utföras utan större inverkan på motstående intressen, bör lagtexten mildras så att endast mera påtaglig risk för påverkan medför tillståndsplikt. Annars kan ett mycket stort antal tids- och kostnadskrävande utredningar och tillståndsärenden bli följden utan att ett verkligt behov föreligger. Onödigt höga kostnader och tidsutdräkt kan få starkt negativa konsekvenser för den samhällsekonomiskt viktiga jordbruksbevattningen. En enkel anmälan möjliggör för tillståndsmyndigheten att följa utvecklingen och vid behov taga upp fördelningsfrågorna.

De i bruk befintliga bevattningsanläggningarna bör få fortsätta oberoende av tidsbehovet för tillståndsmyndighetens meddelande.

Trädgårdsnäringens riksförbund: Vattenlagsutredningen föreslår en väsentlig skärpning i förprövningsbestämmelserna. Kontrollen från det allmännas sida kommer därigenom att öka i hög grad. För att man i framtiden skall kunna anordna och utnyttja en yt- eller grundvattentäkt kommer det att krävas tillstånd av länsstyrelsen. Bakgrunden till denna regel är enligt utredningen de konfliktsituationer, som uppstått under de senaste årens torra somrar med ökat vattenuttag för jordbruksbevattning.

Trots de motiv som ligger bakom förslaget, är förbundet tveksamt till om man skall ha en sådan tvingande regel. I de fall det är uppenbart att inte något allmänt eller enskilt intresse mera påtagligt skadas genom den nya yt- eller grundvattentäkten bör ej tillstånd erfordras från länsstyrelsen. Förbundet befarar dessutom att en obligatorisk tillståndsprövning skulle innebära långa väntetider, då antalet bevattningsanläggningar i vissa län är mycket stort.

13 Avgifter

Svea hovrätt: VL:s bestämmelser om regleringsavgift var vid tillkomsten avsedda att utgöra en enkel norm för avgiftsuttag. Hithörande frågor har emellertid under hand komplicerats och är numera ofta tvistiga. Sålunda har under senare år mål rörande regleringsavgifter utgjort en oproportionerligt stor andel av måltillströmningen till vattenöverdomstolen. Anledningen härtill är främst att vedertagna beräkningsgrunder för antalet avgiftspliktiga turbinhästkrafter efter hand blivit komplicerade och svårtillämpade. De är inte heller teoretiskt invändningsfria (se Revision av vattenlagen, del 2, s. 132 f.). Härtill kommer att övergångsbestämmelserna i samband med vidtagna lagändringar i alltför hög grad överlämnat vissa frågor till rättstillämpningen, t. ex. hänsyn till penningvärdeförsämring och till tidigare avgiftsnivå vid inpassning i det nya systemet.

Här påtalade oklarheter, kombinerade med den omständigheten att regleringsavgifterna ofta utgör såväl en förhållandevis stor utgift för regleringsföretaget som en värdefull tillgång för bygden, har medfört många tvistigheter. Hovrätten finner det angeläget att i en ny vattenlag med övergångsbestämmelser avgiftssystemet blir enkelt, klart och uttömmande.

Hovrätten delar den uppfattning som kommit till uttryck i tilläggsdirektiven, nämligen att man bör sträva efter att införa en enda avgiftstyp som i princip bör omfatta alla vattenföretag. Hovrätten vill emellertid föreslå att endast de lukrativa vattenföretagen avgiftsbeläggs. Det skulle nämligen närmast verka stötande om ett vattenföretag av t. ex. typ återställning av Hornborgasjön skulle avgiftsbeläggas. Det kan också framstå som omotiverat att ta ut avgifter för bygdeändamål för exempelvis en bro som ingår i ett vägföretag, vars genomförande är till stort gagn för berörd bygd, t. ex. Ölandsbron. Lukrativa vattenföretag som kan avgiftsbeläggas, förutom sådana som avser kraftproduktion, är yt- och grundvattentäkter, markavvattningsföretag, bevattningsföretag, utfyllnad i vattenområden och/eller tillskapande av nya markområden, hamnar, farleder m. m.

Avgiftens storlek bör bestämmas efter företagets bruttonytta och dess inverkan på motstående intressen. En tänkbar avgiftsnorm är att indela företagen i tre klasser med hänsyn till deras inverkan på motstående intressen: klass I liten inverkan, klass II måttlig inverkan, klass III stor inverkan. Den årliga avgiften kan sedan bestämmas till viss procent av årsnyttan, exempelvis 0,5 procent för klass I, 1,0 procent för klass II och 1,5 procent för klass III. Enligt Revision av vattenlagen, del 2 (SOU 1972: 14) uppgick utgående regleringsavgifter för hela landet till nära 10 miljoner kr/år. Tillämpas det här föreslagna systemet på den i landet utbyggda vattenkraften, drygt 60 Twh/år, och antas att ca 50 Twh härav skulle avgiftsbeläggas blir med ett kraftvärde av 5 öre/kwh vid kraftstationsväggen och ett avgiftsuttag av 1,0 procent det sammanlagda avgiftsbeloppet 25 miljoner kr.

Då det för många typer av vattenföretag kan vara svårt att beräkna nyttan får denna ofta uppskattas efter mer skönsmässiga grunder. Med anledning härav föreslår hovrätten att det får ankomma på regeringen att fastställa de årliga avgifterna. En fördel härmed är även att särskilda villkorsmedel och avgifter på skäligt sätt kan anpassas till varandra. Med det här föreslagna systemet skulle kompensation till drabbad bygd komma i fråga endast vid företag, som enligt 15 kap. 1 § VLF skall prövas av regeringen och inte enligt tredje stycket samma paragraf överlämnas till

koncessionsnämnden. För att motverka penningvärdeförändringens inverkan på avgifterna bör dessa på lämpligt sätt indexregleras.

Övergångsbestämmelserna bör, om hovrättens förslag godtas, utformas så att avgifter som bestämts enligt VL fortsätter att utgå under en övergångstid på förslagsvis fem år, varefter samtliga vattenkraftutbyggnader inom ett avrinningsområde i ett sammanhang inpassas i det nya systemet.

Beträffande utredningens förslag vill hovrätten anföra följande. Ett system som är baserat på endast effektavgifter, hänförda till kraftverken, är i princip enkelt och bra. Vissa svårigheter måste dock beaktas. Till undvikande av att avgifterna inom ett och samma vattensystem omfördelas från regleringsbygder till kraftverksbygder bör föreskrivas att avgiftsmedlen inom ett vattensystem skall tillföras en enda fond, vilken även fortsättningsvis bör fördelas av länsstyrelsen i förhållande till graden av vattenföretagens inverkan på de olika bygderna. Där ett vattendrag går genom två eller flera län bör efter samma princip fonden uppdelas på de olika länen, i första hand efter överenskommelse länsstyrelserna emellan. – Utredningen har föreslagit (11 kap. 3 § andra stycket) att vid omprövning av avgifterna hänsyn skall tas till ändring av penningvärdet. Hovrätten avstyrker detta förslag, som med nuvarande takt i penningvärdeförsämringen innebär att de flesta företag, oberoende av deras inverkan på bygden, redan efter första omprövningen hamnar vid avgiftsmaximum, något som bör undvikas. I stället bör föreskrivas en årlig indexreglering av själva avgiftslatituden i förhållande till konsumentprisindex eller basbelopp enligt lagen om allmän försäkring.

Hovrätten vill påpeka att redan enligt VL en inpassning av ett företag i latituden 4–12 kr per turbinhästkraft endast kan ske efter ganska grova, skönsmässiga grunder. Man torde således vara hänvisad till att mer allmänt ha på känn om ett företag är så ingripande att det bör ligga i översta delen av latituden (10–12 kronor), eller har en mer måttlig inverkan och därför bör ligga i mellanskiktet av latituden (7–9 kr), eller har en begränsad inverkan och därför bör hamna i skiktet 4–6 kr. Härutöver finns inga regler eller instrument, efter vilka man kan fastställa om avgiften för ett företag skäligen skall vara t. ex. 7 eller 8 kr per turbinhästkraft. Med det föreslagna systemet blir det ännu svårare att inpassa ett företag i rätt latitud, dels genom att latituden föreslås omfatta hela registret mellan 14 och 40 kr, dels genom att man vid bestämmande av effektavgiften även skall beakta inverkan av de regleringar som betjänar kraftverket. För att förenkla systemet föreslår hovrätten att man i stället för ett brett latitudregister inför tre latitudklasser, där klass I – liten till måttlig inverkan – motsvarar registret 4–6 kr i nuvarande latitud, klass II – måttlig till stor inverkan – motsvarar 7–9 kr och klass III – stor inverkan – motsvarar 10–12 kr.

Det kan ifrågasättas om de föreslagna övergångsreglerna är lämpliga. Förslaget synes som enda förutsättning bygga på att den gamla avgiftsnivån skall konserveras (s. 413, 14 § 2 st. VLF) samt att omprövning första gången får påkallas tidigast vid den idpunkt då så kunnat ske enligt äldre lag (s. 64, 14 §). Med hänsyn till penningvärdeförsämringen måste man utgå från att i nya vattenlagen kommer att fastställas en avsevärt högre avgiftsnivå än den nu gällande. Det kan därför inte vara riktigt att vid omprövningen binda sig vid den gamla avgiftsnivån. Men även om man vid omprövningen gör uppräkning av de gamla regleringsavgifterna med hänsyn till höjningen av avgiftsnivån, blir det av utredningen föreslagna övergångssystemet onödigt omständligt och i vissa situationer svårt att tilläm-

pa. Det är således vanligt att ett kraftverk kan draga fördel av ett tiotal eller flera regleringar. Förslaget kan därför innebära att man årligen under en tioårsperiod kommer att behöva fastställa nya effektavgifter för kraftverket. Skulle härutöver kraftverket under denna tioårsperiod utbyggas för ytterligare effekt, ger förslaget ingen anvisning om hur avgiften för detta effekttillskott skall beräknas. – Hovrätten vill i stället förorda ett övergångssystem där efter en övergångstid (med de gamla avgifterna gällande) av förslagsvis fem år efter den nya lagens ikraftträdande omprövning i det nya avgiftssystemet får ske av hela vattendraget i ett sammanhang. Härvid bör prövningen ske förutsättningslöst enligt de nya lagreglerna. Skulle ett kraftverk nybyggas eller ett befintligt kraftverk effektutbyggas under den femåriga övergångstiden, bör effektavgift utgå för denna utbyggnad enligt den nya lagen. Men även sistnämnda effektavgift bör upptas till omprövning i samband med att hela vattensystemet omprövas. Vid omprövningen bör eftersträvas att placera in samtliga i vattendraget ingående kraftverk i samma avgiftsklass. Härför talar dels att regleringarna, som ju oftast samtliga kraftverk är betjänade av, skall invägas vid bestämning av avgiftsnivån, dels att det av hovrätten ovan föreslagna systemet innebär att alla avgifter som flyter in från kraftverk i ett och samma vattendrag skall tillföras en enda fond.

Beträffande utredningens förslag i övrigt vill hovrätten anföra följande.

Tveksamhet måste anses råda om innebörden av begreppen "installerad effekt" och "effekten vid medelvattenföring". Med "installerad effekt" skulle kunna avses maximalt uttagbar effekt, effekt vid nominell utbyggnadsvattenföring eller den installerade generatorns märkeffekt. Hovrätten föreslår att det sistnämnda alternativet fastställes som mått på utbyggnadseffekten. Härigenom undviks diskussion om hur utbyggnadseffekten skall beräknas. Innebörden av "effekten vid medelvattenföring" har i Revision av vattenlagen, del 2, angivits som effekten i ett för medelvattenföringen lämpat maskineri (s. 152). Denna definition är inte otvetydig och kan leda till onödiga utredningar och diskussioner rörande t. ex. vilken fallhöjd och verkningsgrad ett dylikt maskineri bör konstrueras för. Hovrätten föreslår därför att det fastställs att effekten vid medelvattenföring skall beräknas ur utbyggnadseffekten genom direkt proportionering mellan medelvattenföring och utbyggnadsvattenföring. Är t. ex. utbyggnadseffekten 100 MW och denna effekt uppnås vid en drivvattenföring av 125 m^3/s (= utbyggnadsvattenföringen) samt medelvattenföringen är 50 m^3/s, blir effekten vid medelvattenföringen $100 \times \frac{50}{125} = 40$ MW.

Enligt 2 kap. 10 § VL är ägare till vissa vattenbyggnader skyldig att till befrämjandet av fisket inom landet utge särskild avgift. STadgandet motiverades med att det ofta inte är möjligt att geom anordningar helt eliminera byggnadens skadliga inverkan på fiskbeståndet och att det därför borde ställas medel till det allmännas förfogande för att bl. a. genom inplanteringar trygga fiskbeståndet i landet (NJA II 1919 s. 115). Sådan avgift skall enligt förslaget utgå jämväl enligt nya vattenlagen (11 kap. 4 §). I dagens läge har emellertid möjligheterna att överblicka och kompensera av vattenföretag orsakade fiskeskador väsentligt förbättrats. Ägare av vattenföretag, som medför allvarligare intrång på fiskbestånd av betydelse, åläggs också regelmässigt att själv utföra eller bekosta inplantering och andra åtgärder för fisket, ofta till betydande kostnader. Enligt hovrättens mening saknas därför nu skäl för en sådan avgift. I de fall ett vattenföretag skulle medföra inverkan på fiskbestånd, som sträcker sig utanför företagets

egentliga skadeområde, synes det lämpligare att företagaren åläggs att ställa särskilda villkorsmedel till förfogande för erforderliga åtgärder. – – –

14 § lagen om införande av nya vattenlagen. Enligt utredningen skall fiskeavgift enligt 6 kap. 9 § VL inte ha motsvarighet i den nya vattenlagen, medan sådana enligt VL bestämda avgifter skulle utgå även i fortsättningen (s. 316). Enligt hovrätten saknar avgiften i våra dagar ekonomisk betydelse och redan utgående avgifter bör därför avvecklas sedan nya lagen trätt i kraft. Hovrätten föreslår i första hand att en motsvarighet till andra punkten i lag (1969: 393) med övergångsbestämmelser till ändringar i 8 kap. VL införs under denna paragraf. Skulle å andra sidan utredningens förslag genomföras, bör avgiften kunna omprövas enligt 15 kap. 14 § VLF för att möjliggöra kompensation för penningvärdeförändringar. En erinran härom bör i så fall införas under förevarande paragraf.

Hovrätten för Nedre Norrland: Hovrätten tillstyrker förslaget om upphävande av domstolsavgiften och fiskeavgiften enligt 6 kap. 9 § VL ävensom förslaget om bibehållande av fiskeavgiften enligt 2 kap. 8 § VL med dess utvidgning till att kunna föreskrivas även för åtgärder i bivattendrag.

Vad gäller den nu föreslagna bygdeavgiften, vari nuvarande fiskeavgift enligt 2 kap. 10 § VL ingår som en del, bör man enligt hovrättens mening hålla fast vid målsättningen att avgiftsnivåerna reellt och totalt sett ej får sänkas i förhållande till vattenregleringsavgifternas nuvarande nivåer. Utredningens förslag synes ej tillgodose denna målsättning. Minst lika angeläget enligt hovrättens åsikt är att den bygdeanknytning som finns hos VL:s regleringsavgifter inte uttunnas på sätt som blir fallet om man inför en ren kraftverksavgift. Hovrätten föreslår därför att vattenregleringsavgiften i princip bibehålles, omdöpt till bygdeavgift och kombinerad med 2:10-avgiften på samma sätt som utredningsförslagets bygdeavgift.

Beträffande omprövningsbestämmelserna i 3 § föreslår hovrätten den ändringen att perioderna förkortas till fem år och att penningvärdeförändringar – i överensstämmelse med vad som nu gäller enligt 4 kap. 14 § VL – ej skall beaktas vid omprövningarna. I sistnämnda hänseende förordar hovrätten ett system där utgående avgifter automatiskt blir föremål för indexjustering.

Luleå tingsrätt: Tingsrätten ifrågasätter om det av utredningen nu redovisade alternativa förslaget till bygdeavgift kan anses ge tillräcklig vägledning för den myndighet, som har att bestämma avgiften. Enligt 11:2 VLF skall nämligen myndigheten bestämma avgiften under beaktande av den större eller mindre förändring av vattenförhållandena som orsakas av kraftverket med reglering och annat vattenföretag som betjänar detta samt den större eller mindre olägenhet eller fördel som härigenom uppkommer för bygden och allmänt fiskeintresse. Myndigheten har således att beakta inverkan av 1. själva kraftverket, 2. och 3. förekommande års- och korttidsregleringar samt 4. eventuell vattenöverledning eller annat vattenföretag, som betjänar kraftverket.

Möjligheten för myndigheten att bestämma avgiften helt skönsmässigt efter mer eller mindre subjektiva bedömningar kan utan vidare uteslutas såsom oacceptabel.

Då utredningen med det nya systemet inte synes avse en skärpning av kraftverkens avgiftsbörda skulle man kunna tänka sig att myndigheten bestämde avgiften för ett nytillkommande företag med utgående från de avgifter, som för närvarande utgår för nuvarande, likartade företag. Men ju mer vattendragen profilregleras ju mindre blir årsregleringarnas menliga

inverkan på vattensystemet nedströms regleringsmagasinen och ju mer driften i kraftstationerna koordineras ju mer begränsas inverkan av korttidsregleringarna till ett eller ett fåtal större magasin. De bedömningar, som legat till grund för de nu utgående avgifterna, kan således vara inaktuella vid tiden för det nya företagets tillkomst. Metoden kan därför visa sig vara mindre användbar och torde med tiden bli alltmera olämplig.

Om man – såsom utredningen föreslår – inför en enda avgift, som omfattar inte bara själva kraftverket utan även de övriga vattenföretag, som betjänar detta, torde således den avgiftsbestämmande myndigheten – för att någorlunda säkert kunna inpassa avgiften i den mycket vida amplituden ävensom i vissa fall för att kunna uppfylla kravet i 11:2 andra stycket – i praktiken vara hänvisad till att bestämma avgiften såsom summan av fyra delposter, en för varje av ovannämnda typer av vattenföretag. Årsregleringar liksom vattenöverledningar är i regel till nytta inte bara för det aktuella kraftverket utan även för ett eller flera andra verk. Detsamma gäller de numera alltmera vanliga genomgående korttidsregleringarna. Myndigheten torde därför bli nödsakad att för ett vart sådant företag först bestämma den sammanlagda avgift, som bör belasta de betjänade kraftverken, och sedan fördela denna dem emellan.

För att så mycket som möjligt begränsa de skönsmässiga bedömningarna synes det således vara angeläget att i nya vattenlagen eller i motiven till denna för ett vart av nämnda fyra typer av vattenföretag införa klart definierade avgiftsenheter samt entydiga och lättillämpliga normer för beräkning av antalet sådana enheter, ävensom den latitud, inom vilken avgiften per enhet skall ligga. Vidare bör finnas anvisning om hur den för företaget framräknade avgiften skall fördelas mellan de betjänade kraftverken.

Det kan därför ifrågasättas om införandet av en enda avgift, dessutom begränsad att avse endast kraftverksföretag, medför en sådan förenkling av avgiftsförfarandet, som inte kan bättre vinnas genom att i princip bibehålla det nuvarande systemet och således bestämma avgifterna för de olika typerna av vattenföretag var för sig.

Enligt 4:4 vattenlagen skall avgiften för ett vattenregleringsföretag på visst sätt bestämmas för ett vart av de betjänade kraftverken. I vattensystem där kraftverken har skilda ägare skall de kraftverk, som har nytta av en vattenreglering, ingå i ett för regleringen bildat vattenregleringsföretag, vilket handhar regleringens skötsel, ekonomi m. m. Enligt vad vattendomstolen har sig bekant har praxis inom regleringsföretagen blivit den, att regleringsavgiften inte inlevereras av kraftverksägarna själva utan betalas av regleringsföretaget. Denna kostnad fördelas sedan mellan kraftverken på samma sätt som företagets övriga driftkostnader. I vattensystem där kraftverken ligger i samma ägares hand torde det vara likgiltigt om avgiften för regleringen anges i en klumpsumma eller fördelad på de olika verken.

Möjlighet synes alltså föreligga att utan olägenhet för kraftintresset eller det allmänna i nya vattelagen införa en bestämmelse av innehåll att avgiften i sin helhet skall bestämmas för ett vart vattenföretag samt att företagets delägare skall vara solidariskt ansvariga för avgiftens erläggande.

Rörande avgiftens bestämmande för ovannämnda fyra typer av vattenföretag bör, vad först gäller årsregleringarna, beräkningen av antalet avgiftspliktiga enheter kunna göras enkel och entydig om man grundar den på magasinsvolymen, i princip på det sätt som nu gäller för fiskeavgift enligt 2:10 vattenlagen.

För korttidsregleringar synes såsom enhet lämpligen böra väljas 1 kW

elektrisk effekt eller en multipel av denna och antalet enheter förslagsvis bestämmas på grundval av skillnaden mellan de installerade generatorernas märkeffekt och effekten vid den årsreglerade vattenföring som enligt varaktighetskurvan för en längre följd av år är tillgänglig under halva vinterperioden, i båda fallen beräknade för det högst utbyggda betjänade kraftverket. För undvikande av tvist bör därvid sistnämnda effekt anses stå i samma proportion till märkeffekten som nämnda vattenföring står till den officiellt angivna utbyggnadsvattenföringen.

Själva kraftverkets inverkan på vattenförhållandena är, om man bortser från inverkan på fisket, begränsad till dämningsområdet och den älvsträcka nedströms kraftverksdammen, som påverkas genom t. ex. torrläggning av eller rensningar i älvfåran. Inverkan kan inte anses stå i sådan relation till utbyggnadseffekten att denna bör ligga till grund för bestämmandet av antalet avgiftspliktiga enheter. Lämpligare synes vara att antalet enheter bestämmes på en av regleringsgraden oberoende effekt, förslagsvis den effekt – beräknad på motsvarande sätt, som angivits för korttidsreglering – som erhålles vid naturlig vattenföring med sex månaders varaktighet. Lämplig enhet bör vara 1 kW eller multipel av denna.

En vattenöverledning kan medföra betydande olägenheter i vattendraget nedströms överledningspunkten och bör för den skull i avgiftssammanhang bedömas för sig. Såsom avgiftsgrundande parameter synes kunna väljas den under året avledda vattenmängden, beräknad som medeltal för en längre följd av år. Avgiftsenhetens storlek liksom dess eventuella avtrappning vid större överledningsmängder får närmare övervägas på grundval av nuvarande och planerade överledningar.

Ifråga om avgiftslatituden må framhållas följande. Enligt 11:2 i nya vattenlagen skall avgiften bestämmas med beaktande av den större eller mindre förändring av vattenförhållandena, som orsakas av företaget. Hänsyn skall således inte såsom nu tagas endast till de förändringar, som orsakas av års- och korttidsregleringar, utan även till den inverkan, som följer av kraftverket i och för sig eller av en vattenöverledning. Å andra sidan skall enligt utredningen kraftverken totalt inte belastas med högre sammanlagd avgift än som skulle varit fallet vid tillämpning av vattenlagen. De avgifter, som skall utgå för förutnämnda fyra typer av kraftverksföretag, skall alltså enligt förslaget så avvägas att avgifternas summa för det enskilda kraftverket blir i det stora hela lika med de sammanlagda avgifter, som erhålles vid tillämpning av vattenlagen. Följden härav blir att den avgiftsnivå som bör gälla enligt nya vattenlagen måste ligga proportionsvis lägre än den nuvarande för att ge utrymme för avgifter för kraftverks- och vattenöverledningsföretag. Hur latituderna för de olika företagstyperna bör förläggas torde få närmare utredas.

Vidare bör – för att myndigheters och kraftverksägares arbete i samband med omprövning av avgifter skall kunna begränsas – i övergångsbestämmelserna införas sådana regler om avgiftsperiodens längd att efter en övergångstid omprövning skall kunna ske i ett sammanhang för samtliga avgiftsbelagda vattenföretag inom vattensystemet, för vilka omprövning påkallats.

Det synes även vara lämpligt att i nya vattenlagen införes bestämmelser om indexreglering av såväl utgående avgifter som avgiftslatitudernas gränsvärden. Införes sådan reglering torde nämligen omprövning behöva påkallas endast om vattenförhållandena så ändrats att deras inverkan på bygden och det allmänna fiskeintresset väsentligt ändrats.

Med det av tingsrätten sålunda skisserade förfarandet torde det även bli

möjligt att på samma sätt som gäller för årsregleringar och vattenöverledningsföretag för kraftändamål avgiftsbelägga andra sådana företag liksom vattenavledningsföretag.

Jämtbygdens tingsrätt: Utredningen har vidhållit att dess i SOU 1972: 14 gjorda förslag till bygdeavgift i princip skulle kunna utgöra en lämplig objektiv norm omfattande alla typer av vattenkraftföretag då det gäller att få ett någorlunda enkelt förslag till avgiftsbeläggning. Utredningen anser att en viss i det nu framlagda förslaget diskuterad ändring i övergångsregleringen skulle kunna underlätta en övergång till det av utredningen i 1972 års förslag konstruerade avgiftssystemet. Dessutom skulle den ändringen i förhållande till det förslaget genomföras att avgiftslatituden i enlighet med vad som skett genom lagändring 1974-07-01 höjdes.

Tingsrätten som avgav remissyttrande i anledning av angivna förslag ansåg att den ändring i gällande avgiftssystem som utredningen föreslog särskilt i fråga om grunderna för beräkning av avgifterna för kraftföretag innebar en avsevärd förenkling och uttalade att förslaget ej föranledde någon erinran från tingsrättens sida.

På grund av de lämnade tilläggsdirektiven har utredningen ej ansett sig kunna ånyo framlägga detta förslag ens i dess förbättrade form men har ej heller kunnat finna någon annan godtagbar norm som skulle kunna tillgodose önskemålen i direktiven. Utredningen föreslår nu i stället en avgiftsbeläggning av kraftverk enligt en norm som är en funktion av kraftverkets effekt. Utredningen föreslår att den installerade effekten bör vara avgiftsgrundande i sin helhet endast intill 150 % av effekten vid medelvattenföring samt att överskjutande effekt skall vara avgiftsgrundande endast beträffande halva sin storlek. Om inga särskilda bestämmelser meddelades skulle en ren kraftverksavgift komma att medföra en omfördelning av avgiftsmedel från reglerings- till kraftverksbygder. Därför föreslås nu att förekommande regleringar beaktas på så sätt att den myndighet som fastställer avgiften i avgiftsbeslutet får ange till hur stor del avgiften hänför sig till kraftverket och till eventuella regleringar i de fall då det är påkallat. Detsamma skall gälla även andra företag, främst överledningar som betjänar kraftverket. Utredningen anser att beträffande den regionala fördelningen av avgiftsmedel bör en motsvarighet till 11 § i 1953 års avgiftskungörelse om fördelning av avgiftsmedel mellan flera län finnas kvar.

Vad beträffar själva avgiftsberäkningen anser tingsrätten att det av utredningen framlagda förslaget till bygdeavgift innebär en förenkling i förhållande till vad som nu gäller. I jämförelse med förslaget i 1972 års utredning torde även en övergång från det nuvarande till det föreslagna systemet bli enklare än vad fallet skulle ha varit vid en övergång från det 1972 föreslagna avgiftssystemet till det nu föreslagna.

Tyvärr leder emellertid utredningens nu avgivna förslag till en ny komplikation, nämligen i fråga om den fördelning som "om det är påkallat" skall göras enligt 2 § andra stycket i förslaget. Om såsom ett av flera exempel tas en praktiskt taget helt utbyggd älv såsom Indalsälven inom Jämtlands och Västernorrlands län så hänför sig de helt övervägande verkningarna av regleringarna i Jämtlands fjälltrakter och av Storsjön till bygderna kring dessa sjöar varemot de flesta kraftverken som utnyttjar dessa regleringar är belägna nedanför Storsjön och de största kraftverken t. o. m. längst ned i älven inom Västernorrlands län. Om utredningens förslag genomförs betyder detta att den största delen av avgifterna för Indalsälven i första hand kommer att hänföras till anläggningar inom Väs-

ternorrlands län varefter en omständlig procedur måste till för att från respektive kraftverk fördela ut andelar på de olika regleringar som betjänar de skilda kraftverken. Tingsrätten anser att den föreslagna lösningen skulle leda till skälighetsprövningar med risk för godtyckliga bedömningar i långt större omfattning än vad fallet är med nuvarande system, som ej heller är helt invändningsfritt.

Tingsrätten anser för sin del att det bästa vore om en kombination med avgift för vattenkraftanläggningar för sig och vattenregleringar för sig kunde åstadkommas ungefär på det sätt som angavs i 1972 års förslag.

I detta sammanhang bör påpekas de olägenheter som föreligger med det nu använda bygdebegreppet och problemet att få en tillräcklig precisering av detta begrepp. Vid fördelning av regleringsmedel på olika allmänna ändamål genom länsstyrelsen har bygdebegreppet av länsstyrelsen ofta kommit att sträckas långt utöver vad vattenrättsdomaren, som regelmässigt skall avge yttranden i sådana ärenden, föreslagit. Trots att vederbörande departementschef i sina förslag till ändrade bestämmelser för regleringsavgifter hittills avvisat tanken på att göra en närmare precisering av bygdebegreppet torde ett auktoritativt uttalande om innebörden av detta begrepp med det snaraste böra göras.

I förslagets 3 § andra stycket ges bestämmelser om avgiftsbesluts giltighetstid som till stor del stämmer överens med vad som nu gäller enligt 4 kap. 14 § femte stycket vattenlagen. Bortsett från vem som skall företa omprövning av avgiften är stadgandet likalydande med utredningens förslag till 4 kap. 15 § vattenlagen i SOU 1972: 14. En ändring skall således kunna äga rum antingen med hänsyn till erfarenheterna av företagets inverkan eller ändring i penningvärdet. Utredningen anser att maximibeloppet i den föreslagna latituden är avpassat så att hänsyn vid omprövningen enligt 3 § skall kunna tas till eventuell penningvärdeförändring vilket anges kunna ske genom att man i varje fall vid det första avgiftsbeslutet regelmässigt håller en ganska vid marginal till detta maximibelopp. Tingsrätten anser det egendomligt att koppla ihop frågan om avgiftens storlek med hänsyn till de olika moment som anges i 2 § första stycket med frågan om en höjning av avgiften på grund av ändring i penningvärdet. Om penningvärdet skulle försämras i den takt som varit fallet under senare år torde det bli svårt att ta tillbörlig hänsyn till penningvärdesförändringen även inom de latituder som utredningen anger i sitt förslag. Om man önskar att hänsyn till penningvärdesförändringar skall tas vore det naturligare om man indexreglerade latituden eller anknöt avgiften till basbelopp eller på liknande sätt.

Vad avser 4 § i förslaget kan ifrågasättas om det ej liksom i 4 kap. 15 § vattenlagen enligt lagrummets lydelse från och med 1974-07-01 bör stå att avgiftsmedlen skall tillgodose allmänt ändamål beträffande den bygd som berörs av företaget.

Vad gäller avgiftsfria företag enligt 1 § fjärde stycket i förslaget anser tingsrätten att genom att avgiftsenheter understigande 500 skall vara befriade från avgift gränsen för inträdande avgiftsskyldighet satts mycket för högt.

Tingsrätten hälsar med tillfredsställelse förslaget att avgifter för fisket skall kunna föreskrivas för åtgärder i bivattendrag, som ej direkt berörs av kraftföretaget.

Stockholms tingsrätt: Tingsrätten tillstyrker att någon motsvarighet till fiskeavgift enligt 6 kap. 9 § VL och domstolsavgift enligt 11 kap. 95 § VL inte tas med i den nya VL. Likaså tillstyrks att avgift motsvarande nuva-

rande avgift enligt 2 kap. 8 § VL fortfarande skall finnas samt att fiskeavgiften enligt 2 kap. 10 § VL inarbetas i den nya bygdeavgiften.

Beträffande bygdeavgiften tillstyrker tingsrätten att den baseras på objektiva normer och att den alltså inte skall fastställas på rena skälighetsgrunder. Dessa normer måste vara lättare att tillämpa än nu gällande och ett önskemål är att de skall gälla för alla typer av vattenföretag som medför sådan inverkan att bygdeavgift bör utgå. Enligt förslaget kommer emellertid bygdeavgift endast att utgå för kraftverk samt regleringar och annat vattenföretag för kraftändamål. I 1972 års betänkande föreslogs en bygdeavgift som beräknades för kraftverk efter installerad effekt och för vattenreglering efter magasinets rymd. En avgift beräknad efter magasinets rymd kan utgå oavsett om regleringen är till nytta för kraftverk eller om den genomförs för att tillgodose vattenbehovet hos någon annan typ av industri eller för vattenförsörjningsändamål. För att ett avgiftssystem skall kunna genomföras som inte belastar uteslutande kraftindustrin och som följaktligen är av mera enhetlig karaktär, synes det lämpligt att man i fråga om regleringar utgår från magasinets rymd. Andra vattenföretag än kraftverk och regleringar torde som regel inte medföra sådan inverkan på vattenförhållandena att bygdeavgift är motiverad annat än för de fall då företaget är så stort att regeringen kan fastställa s. k. villkorsmedel.

Utredningens förslag att beräkna bygdeavgiften endast efter den installerade effekten i vattenkraftverk leder till att ingen avgift alls kommer att utgå för nya regleringar som görs till förmån för redan utbyggda kraftverk. Först när effekten i de gamla kraftverken ökas eller då nya kraftverk byggs kommer bygdeavgift att utgå för sådana regleringar. Tingsrätten kan inte finna att en så konstruerad bygdeavgift är lämplig. Möjligen skulle bygdens behov av avgiftsmedel kunna tillgodoses om utredningens förslag är avsett att tillämpa så, att de för kraftverken utgående avgifterna skall användas även för de bygder som berörs av de nya regleringarna. En sådan tillämpning skulle emellertid innebära att tillgången på avgiftsmedel minskar inom de bygder som tillgodosågs då avgifterna fastställdes allt eftersom nya regleringar tillkommer utanför dessa bygder. Hur än utredningen tänkt sig att problemet med nya regleringar skall lösas – något som inte framgår av betänkandet – synes det svårt att därvid basera bygdeavgiften enbart på installerad effekt. Tingsrätten tillstyrker därför att bygdeavgiften konstrueras på sätt utredningen föreslog i 1972 års betänkande, dock med den förenklingen av avgiftssystemet att fiskeavgiften enligt 2 kap. 10 § VL inarbetas i bygdeavgiften på sätt utredningen anger i 1977 års betänkande (s. 312). Minimiavgiften synes dock kunna vara något lägre än utredningen föreslagit.

Enligt förslaget skall avgiften bestämmas för tio år i sänder inom en ganska vid latitud. Först vid omprövning efter tio år kan inverkan av penningvärdets förändring beaktas. Enligt utredningen (s. 318) bör därför avgiften i det första beslutet sättas ganska lågt. Frågan om inverkan av penningvärdets förändringar diskuteras i övrigt inte i 1977 års betänkande men togs upp i 1972 års betänkande (s. 137). Där avvisades tanken att anknyta avgiften till basbeloppet enligt lagen (1962: 381) om allmän försäkring av principiella skäl. Förändringarna i penningvärdet har emellertid under 1970-talet varit så stora, att frågan om sådan automatisk anpassning till penningvärdets förändringar bör övervägas på nytt. Basbeloppet har sålunda under senast förflutna tio år mer än fördubblats. Det kan då inte vara rimligt att ha en oföränderlig avgift under så lång tid.

Enligt tingsrättens uppfattning är den föreslagna bygdeavgiften så unik

att det måste vara utan betydelse för andra rättsområden om avgiften anpassas till förändringarna i penningvärdet. Som utredningen framhöll i 1972 års betänkande (s. 137) är avgiftens andel i den totala elkostnaden låg och påverkan på den allmänna kostnadsutvecklingen, om avgiften stiger i takt med basbeloppet, måste därför vara försumbar.

En fördel med ett indexreglerat avgiftssystem blir, förutom att avgiften blir värdebeständig, att de återkommande omprövningarna blir obehövliga utom för de säkerligen ganska sällsynta fall då erfarenheterna av företagets inverkan leder till annan avgift. Det föreslagna omprövningssystemet är, liksom det nuvarande, tungrott och är alltför omständligt om dess huvudsakliga syfte blir att ompröva avgifterna på grund av penningvärdets förändringar. Latituden för avgiften, som ju fastställs genom lag, behöver med ett indexreglerat system inte heller ändras efter penningvärdets förändring. Avgifter som utgår enligt äldre lag kan vid första omprövning, sedan den nya lagen trätt i kraft, överföras till det indexreglerade avgiftssystemet och därefter behövs ej heller omprövning av äldre avgifter enbart av hänsyn till penningvärdets förändringar.

På grund av det anförda förordar tingsrätten att bygdeavgiften konstrueras så, att avgiften för varje avgiftsenhet skall bestämmas till viss del av basbeloppet. Om ett sådant system ej anses böra genomföras nu, måste i varje fall omprövning av avgiftens storlek med hänsyn till penningvärdets förändring kunna ske oftare än vart tionde år, förslagsvis vart femte år. Ändring av avgiften enbart på grund av penningvärdets förändring bör därvid kunna ske på ett enklare sätt än enligt förslaget, t. ex. genom överenskommelse mellan kammarkollegiet och den avgiftsskyldige med möjlighet att påkalla prövning om överenskommelse ej kan träffas.

Umebygdens tingsrätt: Till vad stockholmsdomstolen anfört beträffande bygdeavgift vill tingsrätten tillägga, att ett avgiftssystem som förutsätter indexuppräkning, vare sig denna sker automatiskt eller vid formell omprövning, icke kan förses med ett fast avgiftstak. Lämpligen bör såväl minimi- som maximiavgift i 11 kap. 1 § VL-förslaget ställas i relation till basbeloppet vid viss angiven tidpunkt.

Hur än prövningssystemet utformas i en ny vattenlag, kan det ifrågasättas om regeringen eller koncessionsnämnden, som tillståndsmyndigheter, bör fastställa bygdeavgifterna och, i all synnerhet, om koncessionsnämnden bör svara för omprövningen. Vid avgiftsbestämningen skall bl. a. beaktas de olägenheter eller fördelar, som företaget medför för bygden och allmänt fiskeintresse. Detta har fastighetsdomstolen (vattendomstolen) med sin ingående kännedom om företagets verkningar och sin lokalkännedom långt bättre förutsättningar att bedöma. När det gäller omprövning av avgifter för äldre företag, vilket blir den helt övervägande arbetsuppgiften i detta avseende, saknar koncessionsnämnden all kännedom om företagen och dess verkningar.

Kammarkollegiet: Enligt direktiven skulle vattenlagsutredningen överväga att i en ny vattenlag införa en enda avgiftstyp som i princip skulle omfatta alla företag enligt vattenlagen. Samtidigt borde beaktas att avgiftsmedel till befrämjande av fisket inom landet funnes tillgängliga antingen inom ramen för den nya avgiften eller eventuellt i form av en fiskeavgift ungefär motsvarande den nuvarande allmänna fiskeavgiften.

En bärande tanke hos utredningen har varit att finna ett nytt avgiftssystem som dels är mer rättvisande, dels innefattar enklare beräkningsgrunder. Tanken att finna en för alla företag gemensam avgiftstyp har emellertid fått överges.

Kammarkollegiet delar helt utredningens uppfattning att beräkningssystemet, såvitt gäller de nuvarande regleringsavgifterna, behöver reformeras i angiven riktning. Däremot synes de nuvarande bestämmelserna om fiskeavgift enligt 2:10 VL i och för sig enkla att tillämpa. En annan sak är, att beräkningssättet i allmänhet leder till allt för låga avgifter för korttidsregleringar.

Vattenlagsutredningens förslag att sammanslå regleringS- och fiskeavgifter till en enhetlig avgift innebär en ändrad uppfattning sedan år 1972. Kollegiet erinrar om att utredningen i SOU 1972:14 anförde (s. 129): "Vattenlagsutredningen har emellertid ingående övervägt en sådan sammanslagning men funnit att den skulle medföra olika komplikationer, främst av administrativ natur, utan att erbjuda några betydande fördelar." Orsaken till att utredningen nu intar motsatt ståndpunkt har ej redovisats.

Nu gällande bestämmelser om åtgärder (avgifter) enligt 2:8 och avgifter enligt 2:10 gäller även för de minsta kraftstationer och regleringar. Det bör vidare framhållas att det föreligger ett samband mellan paragraferna såtillvida, att 2:10-avgiften kan omprövas i samband med förnyad prövning enligt 8 § andra stycket. Om exempelvis en åtgärd som föreskrivits enligt 2:8 visat sig vara mindre tjänlig kan byggnadens ägare befrias från att utföra eller bekosta åtgärder för det lokala fiskebeståndet mot att den allmänna fiskeavgiften enligt 2:10 höjs i motsvarande mån. Även det motsatta förhållandet kan inträffa, nämligen att lokala åtgärder föreskrives mot att fiskeavgiften enligt 2:10 minskas i proportion till kostnaderna för åtgärden.

Det nya förslaget innebär att åtgärder motsvarande 2:8 (3:12 VLF) skall kunna föreskrivas i samma omfattning som nu, medan avgift motsvarande 2:10 (ingående i nya bygdeavgiften) endast skall utgå för större företag.

Möjligheten att utbyta en allmän fiskeavgift mot lokala åtgärder och vice versa kommer givetvis ej att föreligga beträffande de företag som ej omfattas av bygdekraftsskyldighet. Utredningen har ej heller beträffande de företag för vilka bygdeavgiftsskyldighet föreligger föreslagit en konstruktion som medger utbyte av avgift mot åtgärder. Kollegiet anser detta vara en brist.

En annan brist är att åtskilliga avgifter kommer att bortfalla, nämligen alla fiskeavgifter som avser sådana regleringar och kraftverk som ej kommer att kunna överföras till bygdeavgifter därför att antalet avgiftsenheter vid kraftverken enligt den nya beräkningsgrunden understiger 500. Även vissa andra fiskeavgifter kommer att bortfalla. Det skulle ha varit av intresse om utredningen hade angivit storleken av de fiskeavgifter som kommer att helt upphöra. Sammantaget torde det icke röra sig om alldeles obetydliga belopp. Proportionen 15 % av totala avgiften för fisket gäller endast nytillkommande företag. Beträffande redan utgående avgifter anföres (s. 413 m.):

Utgår nu både sådan avgift och regleringsavgift för samma företag, får enligt paragrafens andra stycke vid omprövning bestämmas hur stor del av avgiften som efter omprövning skall inbetalas till fiskeristyrelsen resp. länsstyrelsen. Avgörande för denna fråga bör vara det före omprövningen rådande förhållandet mellan avgifterna.

Samtidigt anges i 14 § VLPF att årlig avgift som fastställts med stöd av 2 kap. 10 § eller 4 kap. 14 § i VL skall utgå till dess annat bestämts vid omprövning enligt 11 kap. 3 § andra stycket VLF. Vid sådan omprövning skall alltså nya vattenlagens regler tillämpas.

Kollegiet kan sålunda inte finna annat än att viss del av de nu utgående

avgifterna för fisket kommer att upphöra utan att kompenseras på annat sätt.

Ytterligare försämring i förhållande till nu gällande bestämmelser utgör tiden från vilken avgift skall utgå (jfr kommentaren till 3 § nedan).

Enligt kollegiets mening är de nuvarande bestämmelserna i 2:8 och 10 mera ändamålsenliga för det allmänna fiskeintresset än de föreslagna. De stämmer också bättre med direktiven att avgift i princip skall utgå för alla företag, samtidigt som det synes mest rättvisande att de företag som åstadkommer skada på fisket får betala avgift i förhållande till skadans storlek. Den ändring som bör genomföras kan uteslutande ta sikte på att avgiften för korttidsregleringar höjes, samt att tiden för omprövning förkortas till 10 år.

Å andra sidan är det klart att utredningens förslag till en bygdeavgift, inkluderande den allmänna fiskeavgiften, innebär en väsentlig förenkling av hanteringen av avgifterna, inte bara genom lösningen med en gemensam fiske- och regleringsavgift utan framförallt genom att man i fortsättningen slipper indrivning och bevakning av den stora mängd mindre fiskeavgifter som nu utgår.

Den allmänna fiskeavgiften enligt 2:10 VL är speciell till sin natur genom att den i princip inte kommer det av företaget berörda fisket till godo utan i stället används till befrämjande av fisket inom landet. Det har någon gång satts i fråga om avgiften har något berättigande. Den motiverades på sin tid med att vattendragens utbyggnad medförde skadliga verkningar på fisket som i många fall inte kunde motverkas genom åtgärder enligt 2:8 VL. Den utarmning av fiskevattnen i landet som kommande utbyggnad av vattendragen innebar motiverade alltså en särskild avgift. Utbyggnaden av våra laxförande älvar t. ex. kan vad gäller havsfisket efter lax i stor utsträckning kompenseras genom odling och utsättning av laxsmolt. Älvfisket efter lax blir däremot som regel utslaget. Enligt kollegiet äger tankegångarna bakom avgiftsinstitutet fortfarande samma giltighet. Kollegiet kan peka på de nu så aktuella utbyggnaderna av småvattendrag med minikraftverk, vilka får till följd att allt fiske efter strömlekande fiskslag slås ut.

Nuvarande avgift enligt 2:10 VL är rättvis i den meningen, att avgiften bestäms under hänsynstagande till företagets storlek, menlig inverkan på fisket och förpliktelser enligt 2:8 VL. Utredningens förslag innebär att denna princip överges. I fortsättningen skall endast bygdeavgiftspliktiga företag bidra med pengar till främjande av fisket inom landet. Principiellt skiljer sig förslaget dock inte från vad som redan nu gäller om regleringsavgifterna: endast de större företagen drabbas av avgift. Från allmän fiskerisynpunkt borde det måhända vara likgiltigt om alla företag eller bara de större erlägger allmän fiskeavgift, bara det nya systemet totalt sett ger ungefär lika mycket som 2:10-avgifterna ger. Utredningen synes vid sina beräkningar ha eftersträvat ett sådant resultat. Om det är riktigt att förslaget inte innebär någon egentlig skillnad i pengar räknat – kollegiet har inte underlag för en kontroll av detta – bör utredningens förslag, vad gäller allmän fiskeavgift, kunna godtagas.

Utredningens förslag till bygdeavgifter innebär – såvitt gäller nuvarande regleringsavgifter – att avgifterna överflyttas från sjömagasin till kraftverk.

Även i denna fråga har utredningen delvis ändrat uppfattning sedan år 1972. Då anförde utredningen bl. a.: "Däremot bör av flera skäl avgift alltjämt bestämmas särskilt för års- och flerårsregleringar. Sambandet mellan dessa företag och kraftverkens effekt är, som antytts tidigare, inte

lika entydigt. Regleringarna ger alltså inte något direkt utslag i kraftverkens utbyggnadsvattenföring, när de har sådan omfattning att de medger utjämning av vattentillgången mellan våtår och torrår. Det bör också framhållas att man bara genom särskild avgiftsbeläggning kan anpassa avgiften till regleringens inverkan på den omgivande bygden." Dessa uttalanden synes, enligt kollegiets uppfattning, alltjämt riktiga.

Lämpligheten av den föreslagna omläggningen kan alltså diskuteras, särskilt som regleringsavgifter utgått under en lång följd av år. Utredningen motiverar förslaget med att kraftverken är de utbyggnader som framförallt påverkar bygden. Kollegiet vill framhålla att det visserligen är sant att kraftverken kan påverka bygdens förhållanden i betydande omfattning, men att en reglering många gånger är vida mer ingripande.

Om avgiften skall bestämmas för varje kraftverk med hänsyn tagen jämväl till regleringarnas inverkan måste inverkan av ett flertal regleringar på något sätt sammanvägas. Då regleringarna dessutom i stor utsträckning är gemensamma för flera kraftstationer blir det troliga resultatet att man bestämmer avgifter efter ett schablonmässigt fastställt medelläge på avgiftsskalan, tämligen lika för varje kraftverk i en och samma älv.

Någon egentlig olägenhet torde inte uppkomma härigenom i vidare mån än att den sammanlagda avgiften därefter regelmässigt torde böra ånyo uppspaltas på delavgifter för de olika bygder som berörs av varje särskild reglering, överledning eller av kraftverket.

I realiteten kommer man att hamna i en liknande situation som enligt utredningens tidigare förslag, kanske dock med en större frihet att fördela avgiften mellan olika bygder.

I jämförelse med nuvarande förhållanden innebär förslaget dock en förskjutning till förmån för kraftverksbygderna, enär den av utredningen föreslagna avgiftslatituden är avpassad så att den totala avgiftsbelastningen för ett vattendrag i princip skall bli ungefär lika stor som vid tillämpning av reglerna i 4:14.

Kollegiet vill ifrågasätta om det verkligen finns anledning att i mer väsentlig grad minska de nuvarande avgifterna för regleringsbygderna.

Ett alternativ till utredningens förslag som skulle vara enklare att tillämpa vid övergång från nuvarande system med regleringsavgifter vore att bibehålla avgift enbart för regleringar – men med ett enklare beräkningssätt än för närvarande. För att garantera att en önskad andel av avgiften tillfaller andra berörda områden än regleringsbygden kan därvid föreskrivas att viss procent av den framräknade avgiften skall tillfalla respektive kraftverksbygd. Om avgiften liksom för närvarande beräknas särskilt för varje strömfall skulle en sådan fördelning bli synnerligen enkel.

Kollegiet övergår härefter till att granska det föreslagna systemet i sig.

Till att börja med är då att säga, att det nya beräkningssystemet bör vara betydligt enklare i tillämpning än nuvarande system såvitt det gäller regleringsavgifter. Det är emellertid inte helt uppenbart hur beräkningarna skall utföras.

Enligt 11:1 VLF skall avgift utgå med visst belopp för varje enhet installerad effekt som omfattar tio kilowatt intill etthundrafemtio procent av effekten vid medelvattenföring och för varje enhet om tjugo kilowatt därutöver.

Till att börja med uppställer sig frågan vad som skall anses med installerad effekt. Därmed synes i och för sig kunna förstås

a) maximal effekt (dvs. inklusive s. k. överbelastning)

b) märkeffekten

c) på grund av faktiska förändringar, såsom uppgrundningar eller gammalt maskineri som genom kavitation erhållit försämrad effekt, kan den i praktiken uttagbara effekten nedgå under märkeffekten.

Vidare kan fråga uppstå om effekten vid medelvattenföring skall beräknas för den faktiska stationen eller om det skall göras en teoretisk beräkning baserad på en tänkt station med maximal effekt vid medelvattenföring. En liknande fråga har varit föremål för process vid beräknande av fiskeavgift enligt nu gällande VL. Kollegiet hänvisar till NJA 1970:284 och där av kollegiet utvecklad talan.

För undvikande av onödigt processande vore det önskvärt att det i vart fall gjordes motivuttalanden i dessa frågor.

Kollegiet vill för sin del föreslå dels märkeffekten som mått på installerad effekt, dels ock att effekten vid medelvattenföring beräknas efter samma verkningsgrad som den installerade effekten.

Beträffande lagtexten må följande anmärkas.

1 §. Med hänsyn till den fortgående penningvärdeförändringen finner kollegiet det mest tillfredsställande om avgiftslatituden kunde uttryckas i någon av penningvärdets ändringar oberoende formel. Redan nu kan sägas att den föreslagna avgiftslatituden vid lagens ikraftträdande 1982 inte kommer att motsvara 14 resp. 40 kronor i dagens penningvärde. Ett sätt att komma förbi detta är att uttrycka avgiftslatituden i förhållande till basbeloppet. Utgående från förslagsvis basbeloppet 10 000 kronor (maj 1976) skulle den av utredningen föreslagna avgiftslatituden per avgiftsenhet kunna uttryckas som minst 1,4 och högst 4,0 tusendelar av basbeloppet. En till basbeloppet knuten bygdeavgift har också den fördelen att omprövning av avgiften med hänsyn till ändring i penningvärdet blir obehövlig.

Utredningens försök att komma förbi problematiken med penningsvärdeförändringen har f. ö. tagit sig uttryck i ett från lagteknisk synpunkt besynnerligt motivuttalande. I specialmotiveringen (s. 318) sägs sålunda att maximibeloppet i latituden avpassats så att hänsyn vid omprövning enligt 3 § skall kunna tas till eventuell penningvärdeförändring. Då avgift första gången bestämmes bör man således alltid hålla en vid marginal till maximibeloppet. Detta är en helt ny och från juridisk synpunkt främmande syn på begreppet avgiftslatitud.

2 §. Enligt andra stycket skall tillståndsmyndigheten, om det är påkallat, ange till hur stor del avgiften hänför sig till kraftverket och till andra företag. Uppdelningen avser att ge ledning vid avgiftens fördelning mellan olika bygder. Sådana föreskrifter torde i huvudsak endast behövas då mer än ett län berörs av avgiften. Denna skall ju inbetalas till länsstyrelsen i det län där kraftverket är beläget. I t. ex. Skellefteälv, Ångermanälven, Indalsälven och Ljungan ligger många av kraftverken inte i samma län som regleringsmagasinen. Är det å andra sidan bara ett län som berörs bör länsstyrelsen själv kunna få besluta om avgiftens fördelning.

I 3 § anges att avgiften skall utgå från och med kalenderåret näst efter det då tillstånd till kraftverk eller ändring därav först togs i anspråk. Detta innebär, beträffande den del av avgiften som skall motsvara 2:10-avgiften, en markant försämring. 2:10-avgiften skall ju utgå från och med kalenderåret näst efter det, då arbetet å byggnaden påbörjats (dvs. från och med året efter det då skadan inträffade).

Enligt 15:8 punkt 10 VLF skall skyldighet att utge avgift enligt 11 kap. avgöras av tillståndsmyndigheten och intas i tillståndsbeslutet. Enligt 11:3 gäller avgörandet angående avgift för 10 år i sänder, räknat från det kalenderår då avgiften först skall erläggas. Det kan därför ta ganska lång

tid från det avgiften första gången bestämts till dess den kan omprövas. Om byggnadstiden bestäms till 10 år kan avgiften sålunda inte omprövas förrän 20 år efter det den första gången bestämts. Det finns därför skäl att överväga om inte avgiften bör utgå från en tidigare tidpunkt, förslagsvis i enlighet med vad som nu gäller angående fiskeavgift. Ett alternativ vore att låta avgiften bestämmas på ett senare stadium, varvid eventuella latitudförändringar under mellantiden skulle kunna beaktas. Smidigast vore då att låta domstolen bestämma avgiften, i vilket fall även omprövningar lämpligen bör vara en domstolsfråga i stället för att – som föreslagits – handläggas av koncessionsnämnden.

I 11:3 andra stycket VLF anges att avgiften vid omprövning skall ändras enligt vad som finnes påkallat med hänsyn till erfarenheterna av "företagets" inverkan eller ändring i penningvärdet. Med "företaget" torde böra förstås även nytillkomna eller utökade regleringar eller överledningar.

I 11:5 användes uttrycket "berört eller angränsade vattensystem", utan att uttrycket närmare preciserats. Enligt motiven har därigenom markerats avgiftens lokala användningsområde. Det kan visserligen vara svårt att ange någon allmängiltig tolkning av vad som i varje enskilt fall skall avses med berört eller angränsade vattensystem, men det är viktigt att framhålla att uttrycket varken får ges en för snäv eller för vid tolkning. (Jfr 3:12 VLF.)

Övergångsbestämmelserna till 11 kap. VLF synes alltför knapphändiga. I betänkandet sägs endast att beräkningen är så enkel att den kan göras vid varje omprövningstillfälle för äldre regleringar till dess alla äldre avgiftsbeslut blivit omprövade och att därför någon gemensam tidpunkt för omprövning inte behöver fastställas. Därmed har man emellertid inte löst frågan hur tiden till nästföljande omprövning skall beräknas.

Anta att i en älv finns tre regleringar, A, B och C, för vilka regleringsavgifter skall omprövas år 1984, 1986 resp. 1990. I älven finns fem kraftverk, a, b, c, d och e. Ytterligare regleringar och kraftverk planeras. Fiskeavgifter utgår för samtliga regleringar och kraftverk.

1984 skall regleringsavgiften för A omprövas och omvandlas till bygdeavgift, men enligt VLF kan endast en del av den blivande bygdeavgiften då bestämmas, nämligen A:s andel i bygdeavgiften för a–e. År 1986 bestämmes på samma sätt B:s andel i bygdeavgiften för a–e och år 1990 C:s andel. År 1994 har 10 år gått sedan bygdeavgift fastställdes för A:s andel i a–e. Utan särskilda övergångsbestämmelser synes man för all framtid vara hänvisad till delomprövningar för varje kraftverks bygdeavgift. Bilden kompliceras ytterligare av fiskeavgifterna, där ju den nuvarande avgiftsperioden är 20 år. Omprövning av A:s fiskeavgift skall kanske ske först år 2001.

För ett efter nya vattenlagen sökt kraftverk bestämmes avgiften däremot på en gång med beaktande av alla regleringar, och omprövning sker endast vart 10:e år.

Om avgiftslatituden, som kollegiet föreslagit, uttrycks i ett automatiskt verkande index blir problemet betydligt mindre besvärande.

Omprövning kan emellertid behöva ske på grund av ändrade utbyggnadsförhållanden (t. ex. en tillkommande reglering). De omständigheter som skall beaktas vid avgiftens omprövning torde, som tidigare anförts, vara tämligen likartade för alla kraftverk inom ett och samma vattensystem. En gemensam prövning bör då eftersträvas. Tillståndsmyndigheten bör därför, när avgiften första gången bestäms, få förkorta den första avgiftsperiodens längd så att omprövningen tidsmässigt samordnas med övriga kraftverk.

Av övergångsbestämmelserna framgår ej huruvida utredningen anser att nuvarande avgifter efter omprövning icke skall få överstiga maximum enligt den nya skalan. Om så är fallet bör givetvis inte heller nya avgiftsminimum få underskridas.

För att snabbare komma in i det nya systemet kan det vara motiverat att i 4 § andra stycket lagen om införande av nya vattenlagen anger, att fråga om bestämmande av avgifter skall handläggas enligt nya vattenlagen därest huvudförhandling i frågan i vattendomstolen icke avslutats vid nya lagens ikraftträdande.

Kollegiet finner det angeläget att övergångsbestämmelserna görs entydiga och enkla att tillämpa. Utredningens förslag uppfyller inte sådana krav. Kollegiet föreslår att bestämmelserna ses över.

Riksantikvarieämbetet: Utredningen har i delbetänkandé (SOU 1972: 14) behandlat vattenlagstiftningens avgiftssystem. Genom tilläggsdirektiv har utredningen fått anledning att behandla frågan på nytt, bl. a. från regionalpolitisk synpunkt. Ämbetet som ej bereddes tillfälle yttra sig över utredningens första förslag vill i detta sammanhang redovisa sina synpunkter på medlens användning.

Enligt förslaget (11 kap. 4 §) får viss del av bygdeavgiften användas för att tillgodose vissa – ej närmare angivna – ändamål beträffande den bygd som berörs av företaget. Avgiften skall användas för att gottgöra bygden skada eller olägenhet som vållas genom företaget.

Vattenföretag vållar som regel stora ingrepp i kulturlandskapet. Påverkan av den fysiska miljön och direkt skada på kulturminnen är härvid de påtagligaste förändringarna. Även indirekt påverkan i form av förändringar av traditionella brukningsformer och kulturmönster förekommer. För att mildra effekten av ingreppen fordras ofta kraftfulla åtgärder för att bevara och göra de återstående delarna av kulturmiljön tillgängliga för allmänheten. Ämbetet anser att kostnaderna härför bör kunna bestridas av regleringsmedel/bygdeavgift. Detta ställningstagande står enligt ämbetets mening i överensstämmelse med lagstiftarens intentioner. Ämbetet känner emellertid endast till ett fåtal fall där regleringsmedel har använts för insatser av kulturminnesvårdande karaktär, t. ex. upprustning av Skellefteå kyrkstad enligt regeringsbeslut 1961-03-10. I andra fall har ämbetet ej vunnit gehör för sådana yrkanden. Länsstyrelsen i Västerbottens län har genom beslut 1977-06-22 beviljat 8 000 kr av regleringsmedel för underhåll av en kulturhistoriskt värdefull byggnad. Vattenrättsdomaren i Umebygdens tingsrätt avstyrkte emellertid vid remissbehandlingen bifall till bidragsansökan med hänvisning till att jordbruksdepartementets tillämpningsföreskrifter endast medgav bidrag till objekt av investeringskaraktär. Ämbetet, som anser att lagförslaget i sig möjliggör en tolkning enligt ämbetets ovan anförda synpunkter, får yrka på att i direktiven för framtida tillämpningsföreskrifter eller förordningar intas sådana anvisningar att bygdemedlen får användas även för bl. a. upprustning och underhåll av för bygden väsentliga kulturminnen.

Lantbruksstyrelsen: Vattenkraftverk påverkar ofta lantbruket eller rennäringen. Någon form av särskilda villkorsmedel bör kraftverkets ägare förpliktas utge med hänsyn till näringslivet och andra intressen i den bygd som påverkas. Lantbruksstyrelsen har tidigare tillstyrkt förslag om bygdeavgift. Det är angeläget att regeringen även i framtiden förordnar om att särskilda villkorsmedel avsätts för rennäringen.

Fiskeristyrelsen: Fiskeristyrelsen kan inte godta det föreslagna avgiftssystemet. Skälen härtill är främst följande.

1 § säger i korthet att endast större vattenkraftverk ska kunna förpliktas erlägga s. k. bygdeavgift. Avgiftsplikten kopplas ihop med tidpunkten när tillståndet tas i anspråk och inte som nu när byggnadsarbetet påbörjades, 3 §. Femton procent av bygdeavgiften skall enligt 4 § användas för att främja fisket i landet. Någon fristående fiskeavgift motsvarande nuvarande 2 kap. 10 § skall alltså inte längre kunna åläggas.

I motiven till nuvarande 2:10 VL har som skäl för denna avgiftsform framhållits att, oavsett att åtgärder till skydd för fisket föreskrevs och ersättning till enskilda fiskeintressenter utdömdes, det dock i allmänhet kvarstod viss skada, som drabbade fiskerinäringen i stort. Av de årligen inflytande avgifterna går omkring hälften till olika slags direkt fiskefrämjande åtgärder, medan återstoden i huvudsak anslås till forsknings- och försöksverksamhet inom fiskets område. En minskning av dylika avgifter skulle därför få vittgående negativa verkningar för fiskevårdsarbetet i landet.

Utredningen har resonerat med utgångspunkt från att endast de största och mest ingripande företagen kan antagas ha en mer kännbar inverkan på bygdeförhållandena. Mindre företag väntas, enligt utredningen, inte ha sådan inverkan och bör därför undantas från avgiftsplikt. Fiskeristyrelsen vill inte ifrågasätta att detta resonemang kan vara tillämpligt på den "allmänna bygdeskadan". Såvitt avser fisket är det dock en fullständig felsyn.

Några från fiskeribiologisk synpunkt bärande skäl att på detta sätt begränsa avgiftsplikten till de största kraftverken finns inte. Tvärtom kan, som styrelsen ovan understrukit, även mindre kraftverk liksom också i det närmaste alla andra former av vattenföretag åstadkomma fiskeskador som inte bara är av lokal betydelse. Verkningarna kan påvisas över vidsträckta områden. Den allmänna fiskeskadan behöver alltså inte vara knuten till den bygd eller det vattendrag där vattenföretaget utförs.

Det är inte heller rättvisande att ha fiskeavgiften fastställd som en på förhand fixerad, orubblig procentsats av bygdeavgiften. Något statiskt samband mellan bygdeskadan och fiskeskadan föreligger ju inte. Beräkningen av femtonprocentsatsen bygger för övrigt på förlegat material. Om den föreslagna modellen, trots styrelsens bestämda avstyrkande, likväl skulle väljas borde procentsatsen åtminstone inte sättas under tjugo procent.

Avgiften föreslås utgå fr. o. m. kalenderåret närmast efter det då tillstånd till kraftverket eller ändring därav först togs i anspråk. Paragrafen måste jämföras med 12 kap. 6 § och 18 kap. 30 §. Fiskeristyrelsen utgår från att kompensation ska kunna utgå i de fall arbete påbörjas utan tillstånd. Vidare förutsätter styrelsen att med skrivningen i 11 kap. 3 § inte avses någon förändring i förhållande till vad som nu gäller enligt 2 kap. 10 § VL, som kopplar avgiftspliktens inträde till arbetenas påbörjande.

Till övergångsbestämmelserna, 14 §, återkommer styrelsen längre fram.

Det enda positiva fiskeristyrelsen ser i förslaget om bygdeavgift är, att omprövningstiden föreslås sänkt från nuvarande 20 till 10 år. Förslaget i denna del överensstämmer med vad styrelsen framfört till utredningen 1969. Senare tids penningvärdeutveckling har dock svårt undergrävt värdet hos avgifterna. De borde därför helst indexregleras. Härigenom skulle de dels bli värdebeständiga och dels bespara berörda myndigheter och företag mycket arbete med bevakning. I vart fall har utvecklingen visat att en ytterligare förkortning till tre års intervall vore att föredra.

I stället för utredningens förslag beträffande 11 kap. 1–4 §§ föreslår styrelsen att fiskeavgift till befrämjande av fisket i landet ska kunna utgå

vid alla former av vattenföretag, att denna fiskeavgift beräknas från fall till fall i likhet med vad som nu gäller, att avgiften ska kunna utgå – som nu – från året efter det att arbetena påbörjas och att avgiften skall vara indexreglerad eller i vart fall kunna omprövas vart tredje år.

Utredningen föreslår vidare att nuvarande avgifter enligt 6 kap. 9 § skall slopas. Flottningen är visserligen idag av mindre betydelse och de årligen inflytande avgifterna inte särskilt stora. Utvecklingen i fråga om energipriser m. m. kan dock föranleda att nuvarande landsvägstransporter bedöms bli alltför dyra med en återgång till flottning som följd. Utredningen föreslår ju för övrigt att s. k. buntflottning skall jämställas med lösflottning. Detta kan medföra krav på breddade flottleder med försämrade betingelser för fisket som resultat.

Fiskeristyrelsen avstyrker därför förslaget att inte bibehålla en motsvarighet till nuvarande 6:9-avgifter. Maximiavgiften, 5 öre/m^3 flottgods, fastställdes år 1919. Den bör nu höjas i nivå med den allmänna prisutvecklingen.

5 § innehåller en motsvarighet till nuvarande avgifter enligt 2 kap. 8 §. Förslaget innebär dock en förbättring gentemot vad som gäller idag. Skyldigheten att utge denna avgift skall nämligen kunna gälla såväl berört som "angränsande vattensystem". Förslaget, som överensstämmer med vad styrelsen framfört till utredningen, tillstyrkes. – – –

14 § lagen om införande av nya vattenlagen. Även om det uttrycks något oklart, utgår fiskeristyrelsen från att gamla 2:10-avgifter ska kunna utgå efter omprövning. Första omprövningstillfället bör dock aldrig vara längre än 10 år efter det att nya VL trätt i kraft. Omprövningen skall därefter vara indexreglerad eller ske med högst tre års intervall i enlighet med vad styrelsen föreslagit under 11 kap.

Fiskeriintendenten i Övre norra distriktet: 1 §. S. k. bygdeavgift skall ej utgå om antalet avgiftsenheter i vattenkraftverk understiger femhundra. Detta innebär att mindre anläggningar och övriga företag ej beläggs med avgift. Av bygdeavgiften skall 15 % motsvara den nuvarande avgiften, enligt 2 kap. 10 § vattenlagen, till främjande av fisket inom landet. Det kan ej vara rimligt att fiskeavgiften begränsas på detta sätt, utan den bör utgå för alla företagstyper som medför inverkan på fisket. Vid mindre belopp bör den kunna betalas in på en gång. Den föreslagna avgiften för fisket bör kallas fiskeavgift och helt brytas ut ur bygdeavgiften.

2 §. En sammanslagen avgift för kraftverk och regleringar föreslås. En uppdelning skall kunna göras av tillståndsmyndigheten, men några närmare regler för hur denna uppdelning skall göras anges ej. Detta vore önskvärt, eftersom regleringar och kraftverk kan drabba olika områden och kan ha mycket varierande inverkan på fisket. Av en uppställning på sid 314 i betänkandet framgår att det föreslagna systemet på t. ex. Lule älv ger mindre belopp än det nuvarande. Det kan ej vara rimligt att man med ett nytt system ändrar avgiftens storlek i vår mest utbyggda och kraftverksreglerade älv. Vad gäller fiskeavgiften har man utgått ifrån att den skall vara i samma storleksordning som för närvarande. Här torde en höjning vara motiverad med hänsyn till att man framöver bygger ut i våra sista outbyggda vattendrag och speciellt stora insatser på fiskesidan krävs, både vad gäller forskning och direkta åtgärder.

5 §. Denna paragraf medger åtgärder i kringliggande vatten, som kompensation för skador i ett utbyggt vattenområde. Detta är värdefullt, eftersom den största olägenheten med nuvarande 2:8 åtgärder just har varit, att de ej kunnat användas utanför det skadade vattenområdet, där det ofta varit svårt att hitta meningsfulla åtgärder.

Fiskeriintendenten i Nedre norra distriktet:

A. Avgifter motsvarande VL 2:10.

1. Sammanfattning av avgiftsförslaget

– – –

2. Förslaget att endast avgiftsbelägga installerad effekt

Graden av korttidsreglering torde mätas ganska väl av den installerade effekten. Då det gäller årsregleringar och framför allt flerårsregleringar är sambandet emellertid väsentligt sämre.

Att korttidsregleringar genom den föreslagna beräkningsmetoden kan beläggas med adekvata avgifter är ur fiskesynpunkt synnerligen välkommet. För års- och flerårsregleringar innebär förslaget emellertid av allt att döma försämringar jämfört med nuvarande beräkningsmetod baserad på magasinsvolymen. Det är därför i hög grad tveksamt om den föreslagna avgiftsbeläggningen enbart av installerad effekt verkligen medför att avgifterna ur fiskesynpunkt blir riktigare dimensionerade och mera rättvist placerade än enligt gällande vattenlag. Slutsatsen måste bli att förslaget på ett eller annat sätt måste kompletteras med särskilda bestämmelser för års- och flerårsmagasin.

3. Förslaget till sänkt avgift för toppeffekt

Utredningen har i ett tidigare betänkande (SOU 1972: 14 sid. 135) motiverat sitt förslag. Sannolikt är det en helt riktig bedömning att kraftverkets allmänna inverkan på bygdens förhållanden per utbyggd effektenhet avtar vid mycket hög utbyggnadsgrad, exempelvis utöver den angivna gränsen 150 % av medelvattenföringen. Sådan extrem utbyggnadsnivå förutsätter visserligen långt driven korttidsreglering men den bedrivs i regel inom redan tidigare tillåtna regleringsgränser. Landskapsbilden påverkas således inte märkbart. Ur fiskesynpunkt ter sig emellertid situationen annorlunda: Den snabbt växlande vattenhastigheten i samband med dygns-, vecko- och helgreglering har svåra verkningar både på fiskbestånd och på möjligheten att bedriva fiske. Det förefaller oriktigt att avgiften till fisket per installerad effektenhet skall minska i och med att utbyggnadsgraden når den nivå som utmärks av långt driven korttidsreglering. Åtminstone då det gäller fiskeavgiften bör avgiftsenheten, enligt utredningsförslaget 10 kW, behållas även för installation av effekt överstigande effekten vid 150 % av medelvattenföringen.

4. Förslaget till avgiftsbefrielse för mindre kraftverk

Det föreslås att avgift ej skall utgå då antalet avgiftsenheter understiger 500. Den angivna gränsen motiveras av utredningen dels med att mindre kraftföretag inte kan antas ha någon mera kännbar inverkan på bygdeförhållandena och dels med att myndigheter inte bör belastas med administration av små belopp.

Den föreslagna avgiftsgränsen, 500 enheter, motsvarar vid en utbyggnadsgrad av intill 150 % av medelvattenföringen att intill 5 000 kW kan installeras utan att anläggningen beläggs med avgift. En grov överslagsräkning ger att 5 000 kW vid angiven utbyggnadsgrad bör kunna tas ut om produkten av vattenföring (m^3/s) och fallhöjd (m) är ca 420, exempelvis som 42 m^3/s medelvattenföring vid 10 m fallhöjd. Möjligen kan det förhålla sig som utredningen menar att en sådan utbyggnad inte har mera kännbar inverkan på bygdeförhållandena i allmänhet. Ur fiskesynpunkt måste emellertid bedömningen bli att överbyggnad av vattendraget är ett högst betydande ingrepp.

Vad gäller olägenheterna med små belopp torde dessa kunna undvikas genom utdömande av engångsbelopp efter kapitalisering av årsavgiften.

Den föreslagna avgiftsgränsens höga läge framgår av att den redan vid lägsta normaltaxa, 14 kr per 10 kW installerad effekt, ger en årlig bygdeavgift av 7000 kr. varav avgiftsdelen till fisket enligt utredningens förslag utgör 1050 kr. (15%). Om denna årliga avgiftsdel till fisket omräknas till engångsbelopp genom kapitalisering skulle följaktligen 26250 kr kunna tillföras fisket. Det är med andra ord väsentliga avgifter som undandrages fisket om utredningens förslag följes.

Utredningens uppfattning om de mindre anläggningarnas inverkan på motstående intressen synes genomgående vara föga eller inte alls giltiga då det gäller fiskeförhållandena. Småkraftverkens inverkan på fisket skall därför här kommenteras särskilt.

I de mindre vattendragen byggdes dammar med sågar, kvarnar och småningom bykraftverk långt innan man utvecklat teknik för utbyggnader i de stora älvarna. En stor del av de ännu kvarstående dammarna och kraftanläggningarna har tillkommit före vattenlagen och i varje fall under en tid då inget fritidsfiske tillmätte harr- och öringströmmar ett högt rekreationsvärde. Längs alla landets kuster har havsöringåar överbyggts utan egentliga åtgärder till skydd för vandringsfiskbestånden.

De stora älvarna överbyggdes i regel långt senare och efter prövning enligt vattenlagen, varvid kraftföretagen ålades omfattande fiskevårdsåtgärder vad gäller vandringsfisk. Den nämnda skillnaden mellan småvattendragen och de stora älvarna i fråga om hänsyn till fisket är således historiskt betingad.

Under senare år har stora belopp av allmänna medel använts för restaurering av nedlagda flottleder och för att vid nedlagda sågar, kvarnar och bykraftverk öppna dammarna och göra vattendragen tillgängliga för vandringsfisk.

Det torde vara helt uppenbart att kraftutbyggnad i småvatten måste anses förorsaka långt större fiskeskador per installerad effektenhet än de stora anläggningarna. S.k. minikraftverk är just nu aktuella. I Sverige utreds minikraftverkens lönsamhet av VAST (Svenska kraftverksföreningens stiftelse för teknisk utveckling). VAST definierar minikraftverk som anläggningar med effekt mellan 100 och 1500 kW. Gränserna har satts med hänsyn till att mindre anläggningar anses vara klart olönsamma medan större anläggningar är så speciella att de inte lämpar sig för standardisering. Minikraftverken faller långt under gränsen för avgiftsplikt enligt föreliggande förslag till avgiftsbeläggning (5000 kW).

Mest aktuellt inom minikraftverksprogrammet är restaurering av nedlagda äldre småkraftverk och komplettering av utbyggnadsgraden vid småkraftverk som ännu är i drift. Senare i planeringen ligger nyanläggningar i småvattendrag.

Modern vattenkraftutbyggnad i mindre vattendrag kan förutsättas bli lönsam framför allt i närheten av befolkningskoncentrationer, där elkraften kan utnyttjas utan höga överföringskostnader. Det förefaller ofrånkomligt att detta måste medföra svår konflikt med särskilt fritidsfiskets intresse av närbelägna strömvatten.

Små anläggningar kan antas få svårt att bära kostnaderna för mera omfattande åtgärder för fisket. Möjlighet till avgiftsbeläggning bör emellertid finnas. Den av utredningen föreslagna gränsen för avgiftsplikt skulle innebära att flertalet för fisket attraktiva harr- och öringvatten skulle kunna byggas över utan avgiftsbeläggning. Ur fiskevårdssynpunkt finns ingen anledning att dra en undre gräns för avgiftsplikt.

5. Förslaget till dimensionering av fiskeavgiften

Den andel av bygdeavgiften som enligt utredningen bör tillkomma fisket har framräknats genom jämförelse av summan av alla årligen utbetalade fiskeavgifter i landet med motsvarande summa av alla regleringsavgifter. Dessa årsbelopp är emellertid resultat av domstolsutslag i vattenmål under mer än ett halvsekel. I bästa fall uttrycker utredningens förslag till dimensionering av avgiften således en anpassning till domstolarnas medeluppfattning under en i sammanhanget mycket lång tidsrymd. Därmed torde den på detta sätt framräknade procentsatsen till fisket inte utan vidare kunna anses avspegla nu rådande uppfattning om fiskets relation till andra motstående intressen som dessa kommer till uttryck i regleringsavgiften. Föreslagen procentandel kan redan av dessa skäl ifrågasättas. Föga torde för övrigt vara att vinna genom en anpassning av fiskets procentandel till nuvarande uppfattning. Av vad som ovan anförts (punkterna 3 och 4) torde framgå att ett företags inverkan på fiskeförhållandena måste bedömas på annat sätt än dess inverkan på bygdeförhållandena i allmänhet.

Låsningen av fiskeavgiften till en fast procentandel av bygdeavgiften är således olämplig. Avgift till fisket bör i stället beräknas särskilt och bör då, liksom i gällande vattenlag, ställas i relation till omfattningen av de åtgärder för fisket som sökanden har att utföra eller bekosta.

B. Avgifter och åtgärder motsvarande VL 2:8

Lagförslaget innebär möjlighet att utdöma särskild avgift för fiskebefrämjande åtgärder även i vatten angränsande till av vattenföretag berört område. Detta får ses som en fördel för fisket i de fall meningsfulla åtgärder ej är möjliga inom påverkningsområdet.

Emellertid bör finnas möjlighet till uppföljning av effekten av utförda åtgärder under en prövotid. Detta kan gälla såväl åtgärder finansierade genom avgift enligt 11 kap. 5 § som åtgärder till skydd för fisket enligt 3 kap. 12 §. Kostnadstäckning för uppföljning av åtgärder bör således säkras i lag.

Fiskeriintendenten i Mellersta distriktet:

2 kap.8 § VL. Förslaget innebär en klar förbättring när det gäller möjlighet att utföra meningsfulla fiskevårdande åtgärder i vattensystem. Nuvarande lagrum innebär att 2:8-avgifter i princip bara kan användas för fiskevårdande åtgärder i det direkt skadade vattendraget, vilket ofta är en större älv. Med tanke på att de flesta större älvarna redan är praktiskt taget helt avtrappade genom regleringsdammar, blir åtgärderna ofta meningslösa, eftersom den ursprungliga fiskfaunan som dominerats av laxartad fisk, till största delen ersatts av för människan ointressanta arter – t. ex. mört och gädda. Endast i undantagsfall har framsynta vattenrättsdomare försökt ändra praxis genom att tillåta viss verksamhet i bivattendrag under åberopande, att positiva nedströmseffekter kan uppnås i det skadade huvudvattendraget. Med den ny formuleringen finns möjlighet att utföra åtgärder även i bivattendragen, varför effekten av åtgärderna dels kan bli självreproducerande bestånd av laxartad fisk, dels medföra just den positiva nedströmseffekt i det skadade vattendraget, som ibland åberopas.

2 kap. 10 § VL. Betänkandets förslag innebär, att de nuvarande lagrummen 2:10 och 4:14 samordnas i en avgift, bygdeavgiften. Förslaget medför också en begränsning av de företag som kommer att omfattas av denna avgift. Således föreslår utredningen dels att mindre kraftverk undantas helt från avgiftsskyldighet, dels att endast den installerade effekten avgiftsbeläggs, samt slutligen, att avgiften reduceras vid toppeffekt. Ur miljöpåverkande synpunkt är förslaget synnerligen negativt. Avgiftsbefrielsen för de mindre kraftverken är mycket olycklig, eftersom ett mycket stort antal

sådana kraftverk effektivt trappar av de mindre vattendragen, och därigenom gör stor skada på vandringsfiskbestånden. Ur fiskeribiologisk synpunkt finns ingen som helst anledning skilja mellan små och stora kraftverk, eftersom deras negativa effekt är lika stor i de enskilda vattendragen. Förslaget att avgiftsbelägga endast installerad effekt innebär att man sätter likhetstecken mellan kort- och långtidsregleringar vid avgiftsberäkning. Sambandet är betydligt mer komplicerat än så, varför förslaget inte medför någon "nettoförbättring". Diskrepansen mellan effekten av kort- och långtidsreglering blir ännu mer uttalad när det gäller förslaget till minskad avgift vid toppeffekt. De förhållanden, när detta förslag kommer att kunna tillämpas, kännetecknas av hård korttidsreglering, som ur fiskesynpunkt medför en klar försämring av miljön. Det är orimligt att detta förhållande skall premieras med lägre avgift, samtidigt som fiskerimyndigheterna i vattenmålsarbetet driver principen att korttidsregleringar bör inskränkas, och åtminstone sommarperioden helt bör undandras från sådan typ av regleringsverksamhet.

Totalt sett för dessa två lagrumsförslag (2:8 och 2:10) tycks inte betänkandet medföra någon entydig förbättring, då fördelarna med 2:8-avgiftens utvidgade användning motverkas av nackdelarna med bygdeavgiftens tillämpning.

Fiskeriintendenten i Östra distriktet: Vattenlagsutredningen föreslår att s. k. bygdeavgift skall dömas ut för vattenkraftverk och sjöregleringar. 15 procent av bygdeavgiften skall som en motsvarighet till nuvarande avgifter enligt 2 kap. 10 § vattenlagen inbetalas till fiskeristyrelsen att användas för att främja fisket inom landet.

Stora och betydelsefulla delar av fiskevården i vårt land finansieras för närvarande helt eller delvis med s. k. 2:10 medel. Så är exempelvis fallet med lax- och havsöringsodlingen i Ljungan och Dalälven, vilken är av betydelse för bl. a. kust- och havsfisket i östra distriktet.

Det är med hänsyn härtill av största vikt för fiskeintresset att de medel som framdeles kommer att inflyta till fiskets befrämjande inom landet som procentandelar av utdömda bygdeavgifter inte blir mindre än nuvarande 2:10-avgifter.

11 kap. 5 § i lagförslaget tillstyrkes eftersom paragrafen ger möjlighet att använda lokala fiskeavgiftsmedel till åtgärder i bivattendrag eller angränsande vattensystem. Detta kommer att medföra en effektivisering av den lokala fiskevårdsverksamheten.

Fiskeriintendenten i Övre södra distriktet: Ifråga om avgifter för främjande av fisket inom landet är försämringen uppenbar. Den särskilda fiskeavgiften enligt 2 kap. 10 § föreslås försvinna och ersättas med 15 % av en allmän s. k. bygdeavgift, som skall utgå endast för vattenkraftverk. Avgiften skall utgå per enhet om 10 kW installerad effekt intill 150 % av medelvattenföringen och per enhet om 20 kW därutöver. Den skall ej utgå om antalet enheter understiger 500, dvs. vid 5 000 kW intill en utbyggnadsgrad av 150 % av medelvattenföringen. Förslaget ger icke rättvisa ur fiskets synpunkt. I många fall, t. ex. när det gäller lax- eller storöringsförande vatten, kan fiskeskadan av en överbyggnad bli mycket stor medan övriga skador kan vara små. Ej heller täcker förslaget nöjaktigt in regleringsskador och i vart fall icke sådana som sammanhänger med reglering för annat ändamål än kraftgeneration. Den undre gränsen för avgiftsplikt har därtill satts så högt att icke blott minikraftverk utan även betydligt större sådana befrias från avgift. Sannolikt förorsakar de kraftverkskategorierna relativt större fiskeskador än de stora kraftverken och är därtill mycket vanliga.

Sådana överbyggnader utgör ett ytterst allvarligt hot icke blott mot bestånden av storvuxen sjööring utan även mot bestånden av strömöring och harr, dvs. mot fiskarter som tillmäts största värde för fritidsfisket. Som exempel kan nämnas att Värmlands län f n har ett 35-tal sjöar med storöringbestånd. Lekplatserna är belägna i tillrinnande vattendrag, som i de flesta fall icke är större än att en överbyggnad icke skulle vara avgiftspliktig. Inom parentes må tilläggas att många av dessa vattendrag redan är överbyggda men att bestånden överlever på grund av läckage eller andra ofullständigheter i överbyggnaden.

Det synes vara riktigast att en fristående fiskeavgift bibehålles och att den utgår för alla typer av vattenföretag som vållar fiskeskada av någon betydelse. Avgiften bör liksom hittills dimensioneras med hänsyn till skadans storlek och till omfattningen av skadeförebyggande åtgärder. Till förenkling av administrationen bör avgiften i undre delen av registret utgå som kapitaliserat engångsbelopp. Utredningens förslag härutinnan kan således ej tillstyrkas.

Fiskeriintendenten i Nedre södra distriktet: Nuvarande 2: 10 avgift för främjande av fisket inom landet ersätts med en viss del, 15 procent, av en s. k. bygdeavgift.

Visserligen råder ofta ett visst förhållande mellan den skadliga inverkan på fisket och på övriga intressen. Men det finns fall t. ex. i lax- havsöringförande vatten där inverkan i övrigt kan vara liten men där påverkan på fisket kan ha mycket stora och vittomfattande konsekvenser. I dessa fall blir det omöjligt att få en relevant andel av avgiften till fisket.

Enligt tilläggsdirektiv 1974-09-20 bör man överväga att i en ny vattenlag införa en enda avgiftstyp som i princip skall omfatta alla företag enligt vattenlagen. Utredningen har inte kunnat finna former härför utan har tvärt om inskränkt den s. k. bygdeavgiften att gälla endast kraftverk. Regleringar utan kraftverk skulle alltså stå utanför. Ur fiskesynpunkt är detta inkonsekvent. I varje fall måste såväl kraftverk som regleringar vara avgiftsskyldiga. I andra sammanhang i utredningen talas om att olika vattenföretag skall jämställas. Från allmän synpunkt bör därför varje företag, oaktat dess syfte, bidraga för att lindra effekterna av sina verkningar inom berörd bygd. Det finns inga skäl varför endast en typ av företag skall åläggas gottgörelse i detta avseende.

En avgift baserad på effekten torde inte återspegla den faktiska inverkan på allmänna intressen mer än en ren skälighetsbedömning, där efter hand praxis ger vissa normer, och där samhällets syn på värdet av olika allmänna intressen från en tid till en annan kan få bli mer avgörande.

Utredningens förslag i denna del kan därför icke tillstyrkas. Avgiften enligt 11: 1 skall kunna omfatta alla företag enligt vattenlagen. Storleken av avgiften bör kunna bedömas efter vad som från fall till fall kan anses vara skäligt. Andelen som skall betalas in till fiskestyrelsen enligt 11: 4 skall om särskilda omständigheter föreligger kunna överskrida 15 procent.

Mot förslaget i 11: 5 finns inget att erinra. Det är en fördel att åtgärderna icke är bundna helt till det vattenområde som är direkt berört utan får användas även i angränsande vattensystem.

Koncessionsnämnden för miljöskydd: Nämnden vill med avseende på utredningens förslag beträffande avgifter (11 kap. VL-förslaget) ifrågasätta, om inte bygdeavgiften bör index-regleras i syfte att minska behovet såväl av omprövning av avgiftsbeslut som av ändringar i avgiftslatituden.

Länsstyrelsen i Skaraborgs län:
11 kap. 1 §
Lagrummet föreslås innehålla föreskrift om att i beslut om tillstånd till vattenkraftverk så skall kraftverkets ägare förpliktas att årligen erlägga en viss avgift, benämnd bygdeavgift. Sättet för beräknandet av avgiftens storlek medför att inte alla vattenkraftverk kommer att behöva erlägga någon avgift.

Utredningens förslag om bygdeavgift slår fast den riktiga principen att den som bl. a. påverkar naturmiljön negativt är skyldig att i viss mån kompensera det intrång som åstadkommes.

Länsstyrelsen anser emellertid att det främst ur naturvårdssynpunkt vore lämpligt om bygdeavgift även skulle kunna tas ut för sådana vattenkraftverk som enligt utredningsförslaget kommer att undantas från att erlägga bygdeavgift. Enligt länsstyrelsens mening torde även vattenkraftverk av sistnämnda storlek kunna vålla betydande skador på ur naturvårdssynpunkt värdefulla områden. Enligt länsstyrelsens mening borde även andra vattenföretag som förväntas få sådan inverkan på naturmiljön kunna åläggas att erlägga en avgift för åtgärder som kompensation för de skador ingreppet såvitt nu är fråga kan ha vållat.

Länsstyrelsens uppfattning att även smärre kraftverk kan åstadkomma skada och därför bör vara avgiftspliktiga får visst stöd i vad utredningen anfört i motiven till omprövningsinstitutet (15 kap; sid. 182). Omprövning av en gång givna tillstånd till vattenföretag måste enligt utredningen kunna tillämpas på alla vattenföretag – markavvattning undantagen – oavsett storlek och belägenhet. Det framhålles vidare att bl. a. mindre regleringsföretag ibland tydligen vållar problem från framför allt fiske-, naturvårds- och recipientsynpunkt.

11 kap. 3 §
I lagrummet föreslås en möjlighet att efter viss tid kunna justera bygdeavgiftens storlek. Koncessionsnämnden har tillagts befogenhet att efter ansökan från vederbörande göra den ändring som kan anses erforderlig.

Då, i enlighet med vad ovan föreslagits, länsstyrelsen ansett att även mindre kraftverk och andra vattenföretag skall kunna åläggas att betala bygdeavgift, anser länsstyrelsen det bör för sådana vattenföretag kunna ankomma på länsstyrelsen att i stället för koncessionsnämnden få vidtaga erforderliga justeringar av bygdeavgiften, i varje fall då företagen är av den storlek att de enligt förslaget handläggas av länsstyrelsen.

Länsstyrelsen har i övrigt ingen erinran mot förslaget i förevarande kapitel.

Länsstyrelsen i Västernorrlands län: Utredningen har berört frågan om fördelning av bygdeavgiftsmedel mellan olika län. Erfarenheter visar att samförståndslösningar ibland kan vara svåra att uppnå med tidigare förfarande. Länsstyrelsen föreslår att fördelning sker vid domstol i samband med övrig skadereglering. Länsstyrelsen förutsätter vidare att en övergång till en enda s. k. bygdeavgift inte skall innebära en begränsning för länsstyrelsen jämfört med nuvarande regleringsmedel enligt 4 kap. 14 § vattenlagen, vare sig ifråga om medelstillgång eller dispositionsmöjligheter för bygdens utveckling. Den vidgade möjlighet att utnyttja medlen i bl. a. regionalpolitiskt syfte som f. n. torde övervägas i jordbruksdepartementet betraktar länsstyrelsen som mycket värdefull.

Länsstyrelsen i Jämtlands län: Avgiftssystemet enligt vattenlagen behandlades i ett delbetänkande (SOU 1972: 14) Revision av vattenlagen Del

2. Ersättningar, avgifter m. m. Länsstyrelsen avgav den 11 september 1972 yttrande till regeringen över detta betänkande. Av skäl som utredningen berört i det nu framlagda slutbetänkandet fick utredningen emellertid genom tilläggsdirektiv i uppdrag att ånyo utreda frågan om ett nytt vattenrättsligt avgiftssystem, som bör vara mer enhetligt och omfatta alla typer av vattenföretag.

I nu framlagt förslag begränsar sig utredningen till kraftföretagen, "eftersom det trots allt i första hand är dessa som kan påverka bygdens förhållanden i någon mera betydande omfattning". Enligt förslaget avgiftsbelägger man kraftverk efter en norm som är en funktion av verkets effekt. För att få ett korrektiv mot för höga avgifter vid högt utbyggda kraftverk har utredningen funnit att den installerade effekten bör vara avgiftsgrundande i sin helhet endast intill 150 procent av effekten vid medelvattenföring, medan överskjutande effekt föreslås avgiftsgrundande endast beträffande halva sin storlek.

Utredningen har föreslagit en avgiftslatitud mellan 14 och 40 kronor och anser sig därigenom ha tagit skälig hänsyn till att "allmän" fiskeavgift, motsvarande nuvarande 2: 10-avgift, skall ingå i den enhetliga bygdeavgiften ävensom förmodligen till en viss antagen penningvärdesförändring.

Avgiftsbesluten skall liksom f. n. enligt förslaget gälla i tio år i sänder, något som i förevarande sammanhang kan vara en lång tid.

I sitt förutnämnda yttrande framhöll länsstyrelsen den stora betydelse regleringsavgifterna har för kommunerna i bygder, där som fallet i stor utsträckning är i Jämtlands län, vittomfattande regleringsföretag är lokaliserade. Länsstyrelsen underströk också den utomordentliga vikten av att nya bestämmelser om avgifter inte får innebära någon försämring för bygdeintressena eller för andra skadelidande i förhållande till vad f. n. gäller. Länsstyrelsen uttalade sig också kritiskt i fråga om undantagandet från bygdeavgift av företag under en viss, alltför hög avgiftsgräns.

Länsstyrelsen vill nu återkomma till bl. a. dessa spörsmål. I betänkandet har anförts bl. a. att utan särskilda korrektiva bestämmelser skulle en ren kraftverksavgift som den föreslagna komma att medföra en omfördelning av avgiftsmedel från reglerings- till kraftverksbygder.

Även om den totala avgiften för en reglerad älv skull bli oförändrad i förhållande till vad nu gäller, är en sådan avgiftsförskjutning givetvis inte acceptabel. I betänkandet anförs härutinnan att förekommande regleringar bör på så sätt beaktas att den myndighet, som fastställer avgiften för kraftverk – enligt förslaget är fråga om företag på regerings- resp. koncessionsnämndsnivå som avgiftsgrundande – i avgiftsbeslutet anger till hur stor del avgiften hänför sig till kraftverket samt till annat vattenföretag som betjänar detta, alltså till eventuella regleringar, i de fall då det är påkallat. För Jämtlands läns del torde detta vara påkallat i mycket stor utsträckning.

Fördelningen är självfallet en mycket ansvarsfull uppgift. I det fortsatta lagstiftningsarbetet bör den bli föremål för ytterligare överväganden och lämpligen för detaljutformning.

Länsstyrelsen är av samma uppfattning som utredningen i fråga om bibehållande av möjligheten för regeringen att på ett friare sätt, med hänsyn till skäligheten och övriga omständigheter i de särskilda fallen, förordna om utgivande av villkorsmedel.

Enligt förslaget utgår ej bygdeavgift, om antalet avgiftspliktiga enheter understiger femhundra.

Länsstyrelsen anser i likhet med bl. a. fiskeriintendenten att denna avgiftsgräns trots vad utredningen anfört ligger för högt och detta inte bara

med hänsyn till inverkan på fisket utan även från andra allmänna synpunkter. Möjlighet till avgiftsbeläggning även av mindre kraftverk bör därför finnas och frågan måste övervägas ytterligare.

Vad gäller förslagets relationer i övrigt till fiskeintressena får länsstyrelsen hänvisa till de, delvis kritiska synpunkter, som framförts av fiskenämnden, fritidsfiskarna och fiskeriintendenten.

I fråga om den "allmänna" fiskeavgiften, som avses ingå som en procentuell kvot i bygdeavgiften och tillföras fiskeristyrelsen, är det enligt länsstyrelsens uppfattning inte tillfredsställande om dessa medel utsätts för stark "utspädning" genom användning inom riket i allmänhet. Länsstyrelserna måste tillförsäkras ett avgörande inflytande över sättet att använda dessa medel, som kan uppgå till betydande belopp och vara av stor vikt för bygdens utveckling. Medlen måste därför tillföras länsstyrelsen för att användas på sätt denna finner lämpligt. Är detta inte möjligt, skall i allt fall i nya lagen anges, att behoven inom den bygd, varifrån medlen närmast härrör, skall prioriteras.

Även om det inte har legat inom utredningens uppdrag att applicera sina överväganden om bygdeavgift även på vattenregleringsföretag från tiden före ikraftträdandet av 1918 års vattenlag, vill länsstyrelsen likväl begagna tillfället att rikta uppmärksamheten mot den oformlighet, som på sätt utvecklats i ett yttrande från Krokoms kommun föreligger beträffande den betydelsefulla men till följd av "marginella" tidsförhållanden icke avgiftspliktiga regleringen av sjön Hotagen. Frågan härom bör från rättvisesynpunkter om möjligt ytterligare uppmärksammas.

Inte heller frågan om utformningen av bygdebegreppet enligt 4 kap. 15 § vattenlagen har omfattats av denna utredning. Länsstyrelsen vill emellertid – med hänsyn till de svårigheter, som i praktiken visat sig förekomma vid tolkningen av bygdebegreppet i samband med fördelning av vattenregleringsmedel – betona att det är angeläget att frågan utredes i särskild ordning.

En sådan utredning bör även innefatta spörsmålet om man kan ändra systemet så att det blir möjligt att förordna om vattenregleringsmedel för "bygdeändamål" direkt till viss kommuns förfogande.

Länsstyrelsen i Västerbottens län: Länsstyrelsen har i skilda sammanhang pekat på den betydelse avgifter enligt vattenlagen har för bygder som berörs av vattenkraftutbyggnader. De kommuner som hårdast drabbats av utbyggnader är huvudsakligen avfolkningskommuner med svag ekonomi. Särskilt regleringsavgiftsmedlen, men också de s. k. villkorsmedlen där sådana förekommit, har varit en förutsättning för att dessa kommuner i den omfattning som skett kunnat tillgodose medborgarnas krav på sådan samhällsservice som vägbelysningar, vatten- och avloppsanläggningar, samlingslokaler, idrottsplatser och andra anläggningar för gemensamma behov. Mycket har uppnåtts med hittills tillgängliga medel men efterfrågan på bidrag till angelägna ändamål visar ingen minskning. Erfarenheterna ger vid handen att, sedan i en bygd bidragsbehov av nyss angivet slag tillgodosetts, andra ändamål blir aktuella ofta med relativt sett större medelsbehov. Länsstyrelsen vill här särskilt peka på sådant som åtgärder och forskning till gagn för näringsliv, kommunikationer, miljöskydd, kulturliv och friluftsliv. Sådana ändamål har också vattenlagsutredningen i ett tidigare betänkande angett som angelägna.

Behovet av avgiftsmedel torde sålunda bestå oförminskat. Mot bakgrund härav är det viktigt att ett nytt avgiftssystem med nya beräkningsnormer inte innebär minskning av utgående avgifter eller begränsning i

avgiftsskyldigheten beträffande nya företag. Utredningen betonar att beräkningarna utgått från i huvudsak oförändrad avgiftsnivå. Länsstyrelsen förutsätter att detta blir utgångspunkten också vid förslagets tillämpning på omräkning av avgifterna för befintliga kraftföretag.

Utredningen ger i betänkandet exempel på utfallet av föreslagna nya beräkningsnormer. Exemplen från befintliga kraftverk i Umeälven visar klart behovet av att – som föreslås – i avgiftsbeslutet anges till hur stor del en avgift hänför sig till kraftverket och till annat vattenföretag som betjänar detta. I t. ex. Storumans kommun, där stora årsregleringar nu ger betydande regleringsavgifter, skulle avgifter från befintliga kraftverk inte på långt när ge samma utfall. Med förslaget i 11 kap. 2 § andra stycket har utredningen anvisat vägen för att eliminera denna olägenhet. Länsstyrelsen understryker betydelsen av denna bestämmelse. Kompletterat med en föreskrift motsvarande nuvarande 11 § i 1953 års avgiftskungörelse om fördelning av avgiftsmedel mellan flera län synes förslaget ge tillräckliga garantier för att en regional omfördelning inte blir följden av det nya systemet.

Länsstyrelsen noterar som positivt att utredningen klart tagit ställning för att ändringar i penningvärdet skall kunna utgöra ett kriterium för ändring i avgiftsskyldigheten. Den oklarhet som tidigare rått på den punkten har varit otillfredsställande. Västerbottens länsorgan för vattenkraftfrågor har i sitt yttrande föreslagit att avgiftslatitudens övre gräns höjs från 40 till 50 kronor för att ge bättre utrymme för en sådan penningvärdesanpassning. Också länsstyrelsen vill framhålla behovet av en relativt vid avgiftslatitud för att den angivna anpassningen skall kunna ske.

Utredningen föreslår att nuvarande fiskeavgift enligt 2 kap. 10 § vattenlagen slås samman med bygdeavgiften och att viss del av denna, 15 %, används till fiskefrämjande åtgärder i landet. Länsstyrelsen har inte något att invända häremot.

Beträffande återstoden av bygdeavgiften avses denna som hittills användas till förebyggande och gottgörande av oförutsedda skador och för tillgodoseende av annat ändamål i berörd bygd. Utredningen har inte gått in på någon närmare precisering eller exemplifiering av begreppet "annat ändamål". Det synes vara utredningens mening att detta får ske i administrativ ordning. Det är också länsstyrelsens uppfattning att dessa bestämmelser bör utfärdas i sådan form att de lätt kan revideras. Erfarenheten visar – som länsstyrelsen inledningsvis i detta avsnitt anfört – att ändamålen förändras och nya användningsområden tillkommer. Länsstyrelsen är osäker om utredningen med utbyte av begreppet "allmänt ändamål" enligt nuvarande lagtext till "annat ändamål" enligt förslaget avser någon förändring av ändamålsbestämningen. Då detta i varje fall inte kommenterats i förslaget torde ordbytet inte ha skett i sådan avsikt. Länsstyrelsen ifrågasätter dock om inte uttrycket "annat ändamål" kan vara att föredra, då det skulle ge möjlighet till en önskvärd vidare tolkning.

I 1972 års delbetänkande behandlade utredningen frågan om en närmare avgränsning av begreppet "bygd som berörs av regleringsföretag". Utredningen anförde att begreppet borde ges en vid tolkning och att riktpunkten borde vara att medlen skulle användas där de bäst behövdes inom utbyggnadsområdena. Av denna anledning tog utredningen avstånd från en under utredningsarbetet framförd ståndpunkt att avgiftsmedlen skulle knytas till den kommun som berördes av ett kraftföretag. Länsstyrelsen instämde i ett yttrande över 1972 års förslag i att bygdebegreppet borde ges en vid tolkning. Ett regleringsföretag medför inte bara direkta verkningar i

omedelbar närhet av regleringen utan har ofta också indirekta följder för ett avsevärt större område. Att knyta bygdebegreppet till kommunområde ansåg länsstyrelsen inte lämpligt, då t. ex. ett regleringsmagasin inte bara berör området kring magasinet utan även vidsträckta områden nedströms. Läget växlar här kommuner emellan och länsstyrelsen ansåg inte att bygdebegreppet borde låsas genom en sådan definition.

I nu föreliggande förslag har frågan inte behandlats och uttrycket "bygd som beröres av företaget" har behållits oförändrat. Västerbottens länsorgan för vattenkraftfrågor har emellertid i sitt yttrande vidhållit sin tidigare uppfattning att ordet "bygd" bör utbytas mot "kommun". Länsstyrelsen hänvisar till vad ovan anförts och kan inte stödja länsorganet i detta avseende.

Länsstyrelsen i Norrbottens län: Ändamålsbestämmelserna beträffande nuvarande vattenregleringsmedel har enligt 11 kap. 4 § i utredningens lagförslag inte blivit föremål för någon omarbetning. Länsstyrelsen vill härvidlag endast konstatera att ändamålsbestämmelserna, enligt länsstyrelsens uppfattning, även medger att regleringsmedlen kan användas till kompensationsåtgärder inom naturvårdens och friluftslivets områden.

Utredningen föreslog i sitt delbetänkande (SOU 1972: 14) Revision av vattenlagen, del 2, Ett nytt avgiftssystem, att regleringsavgiften skulle ersättas med en bygdeavgift. Efter kritik från bland andra länsstyrelsen i Norrbottens län framhöll föredragande statsrådet i prop. 1974: 83 att förslaget om bygdeavgift inte var godtagbart framför allt från regionalpolitisk synpunkt då förslaget skulle medföra en omfördelning av medlen från glesbygden i övre Norrland till södra Sverige. Bland annat på grund härav genomfördes inte utredningens förslag till bygdeavgift. Utredningen har i sitt slutbetänkande anfört att förslaget om bygdeavgift har missuppfattats till sin innebörd. De i 1972 års utredning använda exemplen avsåg inte att visa hur avgifterna för de befintliga företagen skulle bestämmas i det nya systemet. Avgifterna för dessa företag avsågs skola bli i stort sett oförändrade. Den befarade regionala omfördelningen i fråga om befintliga företag skulle således inte inträffa. Ej heller skulle den skeva fördelningen mellan olika älvar som redovisades i exemplen bli följden vid en tillämpning på nya företag av det nya systemet. Tvärtom skulle det nya systemet medföra betydligt större avgifter för tillkommande effektutbyggnader än det nuvarande. Då flera sådana utbyggnader väntas ske i Lule älv torde länsstyrelsens bedömning inte vara korrekt. Utredningen föreslår därför en något reviderad form av bygdeavgift där kraftverk belägges med en avgift i förhållande till kraftverkets effekt.

Länsstyrelsen vill i anledning härav anföra följande.

För kraftföretag i Norrbottens län inflyter årligen regleringsavgifter enligt 4 kap. 14–15 §§ VL med i runt tal 4 miljoner kronor. Av detta belopp faller drygt 3,5 miljoner kronor på Luleälven och ca 500 000 kronor på den bygd som ligger inom Skellefteälvens nederbördsområde (Arjeplogs och Arvidsjaurs kommuner). Avgifterna har i ej obetydlig omfattning fonderats för att gottgöra ifrågakommande enskilda intressen för skador som ej är ersättningsgilla enligt 9 kap. VL eller som av annan anledning inte ersatts i vattenmålen. Under senare år har därutöver betydande belopp utgått för sådana allmänna bygdebehov som sport och fritidsverksamhet, renskötsel, kulturella ändamål, turism, näringsliv, enskilda vägar, vägbelysning och elektrifiering samt fiskevård m. m. Länsstyrelsen anser sig ha anledning att räkna med ett stort behov av avgiftsmedel även i framtiden.

De omfattande vattenregleringarna i Norrbottens län är i huvudsak

lokaliserade till utflyttningsbygderna i länets inland, och de härav berörda kommunerna har genomgående en svag ekonomi. Tillgången på avgiftsmedel är därför naturligen en förutsättning för fortsatta angelägna investeringar av allmännyttig karaktär. För glesbygdskommuner som Jokkmokk och Arjeplog är det av utomordentligt stor betydelse att få resurser som kan användas för att bygga upp ett underlag för den sysselsättning som krävs för att ge kommuninvånarna åtminstone någorlunda jämförbara villkor med de som gäller för andra människor i landet. Jokkmokks och Arjeplogs kommuner lämnar i form av elenergi i från sig en stor resurs till folkhushållet. Det är självklart att en rimlig del av detta skall gå tillbaka till kommunen i form av för kommunen direkt användbara resurser. Länsstyrelsen har under elva års arbete med regional utvecklingsplanering och därtill hörande konkret projektverksamhet fått klara belägg för nödvändigheten av att kommuner av Jokkmokks och Arjeplogs karaktär måste ha vissa egna resurser som bas för kompletterande insatser av skilda slag i samband med strävandena att öka det näringslivsmässiga underlaget i kommunerna. Jokkmokk och Arjeplog har idag nästan inga sådana resurser samtidigt som problemen är stora och lösningar på problemen ligger inom möjligheternas gräns. Länsstyrelsen vill erinra om att bakom de nuvarande bestämmelserna om regleringsavgifter ligger den uppfattningen att den vinst som ett företag ger ofta uppkommer på bekostnad av betydande naturförändringar i den omgivande bygden och olägenheter av skilda slag för befolkningen, och att det med hänsyn därtill ansetts rimligt att en del av denna vinst kommer bygden till godo i form av avgiftsmedel. Enligt länsstyrelsens mening har detta synsätt alltjämt starkt fog för sig.

Utredningen föreslår att nuvarande vattenregleringsmedel ersättes med en bygdeavgift och gör därvid gällande att det nya avgiftssystemet skulle innebära fördelar för Norrbottens län i form av ökade avgifter. Länsstyrelsen känner sig emellertid inte övertygad av utredningens resonemang. Utredningen redovisar inte vilket utfall det föreslagna avgiftssystemet skulle få på nya anläggningar. De av utredningen redovisade beräkningarna har som utgångspunkt redan befintliga företag. Utredningen betonar att dessa beräkningar inte redovisar hur det nya systemet påverkar de befintliga företagen. Länsstyrelsen drar emellertid den slutsatsen att om den föreslagna bygdeavgiften varit gällande under Lule älvs hittillvarande utbyggnad så skulle det inneburit att en lägre avgift utgått än vad som sker med nuvarande avgiftssystem.

Som framgår av vad länsstyrelsen tidigare anfört är vattenregleringsmedlen av mycket stor regionalpolitisk betydelse. Det är därför enligt länsstyrelsens uppfattning otänkbart att godta ett avgiftssystem som innebär att det ekonomiska läget för kraftverksbygderna i Norrbottens län kan försämras. Länsstyrelsen får därför föreslå att det nuvarande systemet med regleringsavgifter bibehålles i avvaktan på ett mera genomarbetat förslag till avgiftssystem där även de regionalpolitiska effekterna klart finns redovisade.

Länsstyrelsen anser tiden mogen att betrakta dessa avgiftsfrågor ur en annan synvinkel och vill därför i detta sammanhang framhålla följande.

I Norrbottens vattenkraftverk producerades år 1977 något mer än 13 TWh. Sedan överföringsförlusterna frånräknats återstod därav till försäljning något över 12 TWh. Med ett beräknat genomsnittspris om 13 öre/KWh motsvarar denna elenergi ett försäljningsvärde om drygt 1 500 miljoner kronor. Statens Vattenfallsverks vinst på den i Norrbotten producerade vattenkraften har i debatten uppskattats till cirka 500 miljoner kronor.

Den i Norrbotten producerade vattenkraften inbringade 363 miljoner kronor till statsverket i energiskatt. De nu angivna beloppen ska jämföras med de cirka 4 miljoner kronor som årligen i form av vattenregleringsmedel tillförs kraftverksbygderna och länet. Vattenregleringsmedlen uppgår således endast till cirka en procent av energiskatten på den vattenkraft som produceras i Norrbotten. Härtill kommer att vattenregleringsmedlen till sin natur är en ersättning till bygden för den skada som vattenkraftutbyggnaden medfört och skall användas för att kompensera bygden för den uppkomna skadan.

Enligt utredningens förslag ska vattenföretagen sättas in i det större sammanhang som den moderna samhällsplaneringen bildar t. ex. avseende regionalpolitik, fysisk riksplanering och energipolitik. Detta resonemang bör enligt länsstyrelsens uppfattning även kunna läggas till grund för tankegången att den bygd som producerar en för landet så värdefull resurs som vattenkraft även bör tillföras någon del av dess värde. Länsstyrelsen får härvid hänvisa till vad ovan anförts om betydelsen ur regionalekonomisk synpunkt att kommuner som Jokkmokk och Arjeplog får möjlighet att öka det näringslivsmässiga underlaget i kommunerna.

Mot bakgrund härav får länsstyrelsen föreslå att viss del av den statliga energiskatten får behållas inom länet och knytas till en utvecklingsfond som kan tas i anspråk för hela länets näringsliv. Härigenom skulle möjligheter ges att lösa problemen i bland annat Jokkmokks kommun inom vilken dock större delen av Norrbottens vattenkraft produceras.

VASO: Med undantag för vad som nedan anföres angående den föreslagna 11 kap. 5 § samt den anmärkning som göres mot övergångsbestämmelserna angående 11 kap. har VASO ingen erinran mot utredningens förslag beträffande avgifter. – – –.

I specialmotiveringen till 11 kap. 5 § bör klart utsägas att vid avgifts användande till fiskefrämjande åtgärder skall tillses att avgiften i första hand kommer dem till godo, vilkas fiske skadas av vattenföretaget. Det bör vidare utsägas att avgiftens anknytning till åtgärder för fiskets skydd innebär att samma principer bör gälla för båda kompensationsformerna: jämför 3 kap. 12 § i VL-förslaget. Behovet av avgift bör således bedömas från fall till fall. Avgiftens storlek bör liksom kostnaden för åtgärder stå i rimligt förhållande till den förväntade nyttan för fisket. – – –

Specialmotiveringen till 14 § lagen om införande av nya vattenlagen synes alltför knapphändig och det torde finnas anledning att med exempel åskådliggöra hur bestämmelsen bör tillämpas i förening med 11 kap. 3 § andra stycket VL-förslaget.

Svenska samernas riksförbund: Vattenlagsutredningen föreslår omkonstruktion av nuvarande system för regleringsavgifter och att avgifterna fortsättningsvis kallas bygdeavgift. Vad gäller själva namnändringen har SSR inte annat att erinra än att det i så fall också materiellt blir så att avgifterna återförs till bygden och då även till den samiska bygden. Hittillsvarande regleringsavgifter, vilka utgått i icke ringa omfattning, har i det närmaste uteslutande använts för andra ändamål än samiska trots att det är samerna som ekonomiskt, näringsmässigt och kulturellt drabbats och dessutom har i de flesta fall då samer sökt sådana medel ansökningarna som regel lämnats utan avseende eller reducerats kraftigt vad gäller ansökta belopp.

Oberoende av konstruktion för uttag av dessa bygdeavgifter finner SSR det oundgängligen nödvändigt att reglerna härför kompletteras på så sätt att viss del skall användas för samiska ändamål främst för utvecklandet av

kombinationsnäringsfång. Jfr att i Alaska får urbefolkningen del i vinst från exploateringar.

TCO: Det är av vikt att lagliga garantier finns för att behovet av fiskeavgift alltid beaktas. Gränsen för vattenkraftanläggningars befrielse från bygdeavgift är med hänsyn till fiskeintresset för högt satt. Enligt förslaget skall minimigränsen för avgiftsuttag utgöras av 500 stipulerade beräkningsenheter, upptagna till 10 kW intill 150 % av lågv.effekt och 20 kW för högre uttag. Det betyder att i varje fall alla anläggningar med mindre effekt än 5000 kW befrias från bygdeavgift (och följaktligen även fiskeavgift eftersom båda avgifterna sammanbakas). Rättvisan i en sådan utformning av avgiftssystemet kan starkt ifrågasättas. Allt för många småkraftverk – ofta med stor skadeverkan – uppnår inte det satta avgiftsstrecket. Som exempel kan nämnas att många av nuvarande småkraftverk i Z län är utbyggda för mindre effekt än 1000 kW. Trots den ringa effektstorleken är de ändå till stort men för fisket. Skadorna på fiskvandring och fiskreproduktion är ofta lika omfattande för ett litet kraftverk som för ett stort.

En avgift för de ifrågavarande jämtländska småkraftverken skulle belöpa sig till 500–2000 kronor per st., varav fiskeavgift enligt 15 %-regeln 75–300 kronor. Något hinder ur lönsamhetssynpunkt för uttag av små avgifter bör ej förekomma om betalning i kapitaliserad form kan tillåtas.

Frågan om avgifterna för småkraftverk kan få ökad betydelse i framtiden om nuvarande regeringens intresse för utbyggnad av minikraftverk vinner gehör.

Med anledning av vad ovan nämnts om gräns för uttag av bygde- och fiskeavgift anser vi att en bestämd minimigräns i princip bör slopas och att frågan om avgiftens uttagande under 500-enhetsstrecket bör få avgöras av tillståndsmyndigheten.

Vidare är det med avseende på allmän fiskeavgift uppenbart, att ett schablonmässigt uttag av avgift, till föreslagen storlek av 15 %, inte alltid kommer att motsvara behovet. På grund därav bör det även i det fallet vara möjligt för tillståndsmyndigheten att bestämma en annan högre beräkningsgrund, som därvid anges i utslaget.

Den allmänna fiskeavgiften skall enligt grunderna utgå till kompensation av fisket i landet. Av rättviseskäl, som riksdagen f. ö. godkänt i ett uttalande, skall vid användningen viss prioritering ske för betalande bygd. Det bör redan i lagen anges att det vid fördelningen av medlen tillses, att behoven inom den bygd varifrån medlen kommer i första hand tillgodoses.

Den föreslagna ändringen för utdömande av lokal fiskeavgift är lämplig. Dock bör formuleringen vara sådan att det medger förtursrätt vid medelsanvändningen för berörd bygd. Lagen bör ange att förvaltande myndighet vid fördelningen av medlen bör tillse att behovet inom den trakt och det vattensystem varifrån medlen kommer i första hand tillgodoses. Det bör principiellt vara en viss likformighet för disponeringen av såväl lokal som allmän avgift.

Svenska Insjöfiskarenas centralförbund: Den nuvarande särskilda fiskeavgiften enligt 2 kap. 10 § föreslås upphöra och i stället utgå med 15 % av utdömda s. k. bygdeavgifter. För närvarande nyttjas 2: 10 medlen till fiskets främjande i landet. P. g. a. inflationstakten urholkas avgiftens reella värde för varje år, enär en omprövning endast är möjlig vart 20:e år.

Den praktiska fiskevården bl. a. utplantering av lax, öring och ål finansieras till stor del av dessa medel. SIC har under en följd av år anvisats pengar för utsättning av ål i vissa insjöar. Medlen är ett värdefullt tillskott som komplement till andra finansieringsformer och bidrar till en ökad lönsamhet för det förvärvsmässiga fisket.

Mot bakgrund av den betydelse som nuvarande 2: 10 medel har måste SIC avstyrka det avgiftsförslag som utredningen lagt fram under benämningen bygdeavgift.

Det finns ingen rimlig anledning att undanta mindre anläggningar och övriga företag från att erlägga fiskeavgift. Alla typer av vattenföretag som orsakar skada för fisket bör avgiftbeläggas.

15 % av bygdeavgiften avses att användas för att främja fisket inom landet. Eftersom olika företag har mycket varierande inverkan på fisket bör avgiften i stället beräknas med hänsyn till skadans storlek och inte sättas i relation till bygdeavgiften. Beträffande mindre belopp bör de kunna betalas in på en gång.

Utredningen har utgått ifrån att fiskeavgiften skall vara av samma storleksordning som för närvarande. Inflationen har tyvärr inneburit att fiskeavgiften blir allt mindre värd, den bör därför uppräknas. Den föreslagna tidrymden för möjlig omprövning av avgiftens storlek från nuvarande 20 år till 10 år bör i stället värdesäkras genom indexreglering. Ett annat skäligt krav är att fiskeavgiften utgår i och med arbetena igångsättes och ej som föreslås, året efter det att tillståndet tas i anspråk. Skadeverkningarna på fisket kan vara kännbara redan under byggnadstiden.

Av en uppställning i betänkandet framgår att det föreslagna systemet med bygdeavgift får negativa konsekvenser för t. ex. Lule älv. Vattenområdet får ett mindre belopp med den nya beräkningsmetoden och det är inte godtagbart att ett nytt avgiftssystem skall innebära reduceringar i landets mest utbyggda och kraftverksreglerade älv. Ett uttalat behov av insatser, inte minst på fiskesidan, finns i framtiden varför de ekonomiska resurserna måste säkras för direkta åtgärder.

11 kap. 5 § i lagförslaget tillstyrkes däremot eftersom åtgärder kan sättas in i biflöden och angränsande vattensystem. Förutsättningarna för ändamålsenliga och meningsfulla fiskevårdsåtgärder ökar väsentligt jämfört med nu gällande 2: 8 åtgärder, som är begränsade till endast det skadade vattenområdet.

Svenska Ostkustfiskarenas centralförbund: Enligt förslag i 11 kap. § 4 skall bygdeavgift fastställas. 15 % av denna skall inbetalas till fiskeristyrelsen för att främja fisket. Istället utgår inbetalning av 2: 10-medel. SOC har ingen erinran mot förslaget under förutsättning att omläggningen inte medför någon minskning av för fisket inbetalade medel.

I § 5 berörs skyldigheten att utge fiskeavgift som alternativ till fiskebefrämjande åtgärder. Förslaget ersätter nuvarande bestämmelser enligt kap. 2 § 8 VL. SOC hälsar med tillfredsställelse att avgiften skall kunna utnyttjas inte bara som nu i det aktuella vattendraget utan också för åtgärder i angränsande vattendrag.

Av § 3 framgår att bygdeavgiften kan regleras efter 10 år bl. a. med hänsyn till förändring i penningvärdet. Motsvarande uppräkning synes ej kunna ske av "särskild avgift för fiskebefrämjande åtgärder". Enligt SOC:s mening bör båda de berörda avgifterna vara värdesäkra. Om avgifterna skall få den effekt som avses är det nödvändigt att de blir indexbundna med årlig justering med hänsyn till penningvärdet. Föreskrift härom bör enligt SOC:s mening införas i kap. 19.

Sveriges fritidsfiskares riksförbund: Utredningens förslag i 3 kap. 12 § och 11 kap. 5 § innebär en klar förbättring i förhållande till nuvarande lagstiftning och tillstyrkes.

Utredningen föreslår i 11 kap. 1 § en särskild bygdeavgift. Av denna skall 15 % inbetalas till Fiskeristyrelsen att användas för att främja fisket

inom landet. Förslaget innebär, enligt förbundet, en försämring jämfört med den avgift som f. n. utdömes enligt 2 kap. 10 § vattenlagen. Förbundet föreslår därför att en särskild fiskeavgift skall kunna utdömas även i framtiden och att avgiftens storlek skall bestämmas från fall till fall med hänsyn till företagets inverkan på fisket. Förbundet kan inte heller acceptera att fiskeavgift enligt förslaget skall utgå bara för större vattenkraftföretag, utan avgiften bör dömas ut i fråga om alla företag som har inverkan på fisket.

Norrlands naturvärn: Det torde vara erkänt att sjöregleringar i allmänhet mera skada bygden än själva kraftverkets utbyggande. Särskilt anmärkes att korttidsregleringar äro mera skadliga än andra regleringar. Bygdeavgift bör direkt knytas också till vattenregleringarna.

Bygdeavgiften bör icke vara lägre för enheter installerad effekt i den mån denna överstiger viss gräns. Stora anläggningar skada ofta förhållandevis mera än små anläggningar. Och om en sträcka bygges ut i ett stort kraftverk i stället för flera små skulle enligt förslaget bygdeavgiften kunna bli lägre, vilket inte synes riktigt.

Grunden för utbjudande av bygdeavgift är mindre att belägga erhållandet av kraft med en sorts skatt än att ge den bygd som påverkas en allmän ersättning.

Det föreslås nu att bygdeavgiften skall kunna omprövas med vissa, ganska långa mellanrum. Emellertid påverkas det reella värdet av en bygdeavgift av inflationen; att inflationen kan väntas även i fortsättningen är väl tyvärr ovedersägligt. Naturvärnet föreslår därför att bygdeavgiften skall utgå med löpande förhöjning på grund av pengavärdets fall. För enkelhetens skull bör detta inte ske i små ändringar och med exempelvis omprövning blott vartannat år. Härav följer också att gränserna för bygdeavgifternas storlek skall kunna stiga. Att räkna ut höjningar enligt index lärer icke medföra mycket arbete.

S. k. särskilda villkorsmedel äro mycket befogade. Regelmässigt uppstå i bygden skador vilka icke kunna på vanligt sätt ersättas. Påverkan kan vara t. ex. att bygden uttunnas, varigenom bl. a. underlaget för gemensamma anordningar såsom trafik, skolor, affärer och mycket annat minskas. Det är också någonting som inverkar på den allmänna trevnaden, vilken då bör ersättas.

Vattenbyggnad hindrar i regel också ofta att annan industriellt betonad verksamhet försämras eller åtminstone fördröjes. Villkorsmedlen böra därför regelbundet vara högt tilltagna. Detta bör komma till uttryck i lagtexten eller i varje fall i motiven mer än som skett.

På skäl som naturvärnet förut anfört bör sökande, som fått ansökan om vattenbyggnad avslagen men genom sin ansökan skadat verksamhet i en bygd, få gottgöra denna skada. Denna gottgörelse må av Regeringen bestämmas efter en allsidig prövning. – – –

Att 15 % av bygdeavgiften skall utgå för att främja fisket inom landet synes icke riktigt. Detta innebär att Norrland, som främst drabbas av vattenbyggnad, skall få betala medel, exempelvis till att främja fisket i Skåne och på västkusten. Förvisso kunna även dessa senare områden behöva medel för fiskevård, men då böra medlen inte knytas till avgifter från trakter som drabbas av vattenbyggnad utan medlen böra särskilt anslås över statsbudgeten.

Bergs kommun: System bör enligt kommunen tillskapas så att även regleringsdrabbade bygder i större utsträckning tillerkännes regleringsavgifter.

Vidare finner kommunen det angeläget att avgifterna fortlöpande mer anpassas till penningvärdet genom indexreglering eller avsevärt tätare intervall för omprövning.

Det borde också numera anses rimligt att kommuner ges möjlighet att själv handha och fördela utgående regleringsmedel. Ifråga om gemensamma "objekt" – typ Storsjön i Jämtlands län – bör fördelning på kommuner kunna ske genom exempelvis tilldelning av medel i förhållande till kommuns strandinnehav.

Härjedalens kommun: I fråga om föreslagen bygdeavgift önskar kommunen större självständighet gentemot kammarkollegiet i samband med avgiftens fastställelse och omprövning.

Vi tillstyrker däremot att fisket garanteras 15 % av bygdeavgiften, dock under förutsättning att även denna del kommer berörd bygd till del ej "inom landet" som utredningen föreslår.

I detta sammanhang vill vi också förorda att bygdeavgiften skall utbetalas till den kommun där kraftverksföretaget eller åtgärden i övrigt i huvudsak är belägen. Tillståndsmyndigheten kan i samband med prövning av avgiftens storlek i varje särskilt fall ange hur stor del som skall tillföras respektive kommun. Kommunerna är numera i den storleken och utrustad med resurser att vi själva borde anses kompetenta avgöra användningen.

Dessutom vill vi förorda att avgiften från sökandesidan indexregleras för att avgiftens värde inte urholkas.

I den händelse bygdeavgiften även i fortsättningen skall förvaltas av länsstyrelsen vill vi förorda att innestående fondmedel ränteberäknas.

Krokoms kommun: Utredningens förslag om att ersätta nuvarande bestämmelser för regleringsavgifter med kraftverksavgift måste för framtiden bedömas få negativa konsekvenser för våra områden; med stora regleringsingrepp. På sikt synes det även medföra en styrning av medlen från "källområdena".

Benämningen bygdeavgift torde vara ett godtagbart begrepp, om det följes av anvisningar om att bygderna med regleringsmagasin tillförsäkras ersättningar som ej medför försämringar i relation till nuvarande system. De föreslagna övergångsbestämmelserna skyddar ju inte vad gäller beslut som tages fr. o. m. 1982, efter vad som kan bedömas.

Ett definitivt undantagande enligt § 1, 4:e stycket för mindre anläggningar – understigande 500 avgiftsenheter à 10 kW – kan ifrågasättas. En prövning i varje särskilt fall, borde vara att föredraga.

Bygdeavgifter borde framräknas efter ett kombinerat system, med viss del knuten till regleringsmagasinsvolym och viss del till kraftverkseffekt.

– – –

När VL nu är föremål för en revision och en ny VL inom en nära framtid skall antagas av riksdagen, bör det vara en lämplig åtgärd att i lagtext och anvisningar under 11. Kap. avgifter intaga bestämmelse om att regleringsavgift (bygdeavgift) även skall utgå för regleringsföretag som fastställts i dom före VL:s ikraftträdande 1.1 1919, men som kommit till utförande och tagits i anspråk efter det VL trädde i kraft.

Det måste betraktas som ett högst berättigat rättvisekrav att regleringsavgifter skall utgå i dessa fall, utan omprövning av de domar som fastställts.

Som konkret exempel vill vi anföra: regleringen av Hotagssjön i Hårkan blev i dom fastställt den 30.12 1918, alltså två dagar före VL:s ikraftträdande, varefter regleringsdammen sedan utbyggnad skett togs i anspråk i början av 1920-talet.

Den vattenförordning med ursprung från 1880-talet som gällde vid domens fastställelse, reglerade ju huvudsakligen de rättsförhållanden som kunde uppstå i samband med exempelvis dikningsföretag för jordbruksändamål eller andra ingrepp för begränsade intresseområden.

Mot denna bakgrund synes det orättmätigt att sådana äldre dämningsföretag, som ovan nämnts och som betjänar stora kraftverksintressen i ett väl utvecklat regleringssystem för all framtid skall vara undantaget från avgiftsskyldighet.

Strömsunds kommun: Strömsunds kommun har inom sina gränser 16 kraftverk och ansökningsförfarande har påbörjats om ytterligare 1 kraftverk. Dessutom bör observeras att ett stort antal vattendrag reglerats i form av överledningar. Detta visar, att frågan om regleringsmedlens storlek är av avgörande betydelse för kommunen.

Regleringsavgifterna, som diskuteras i 11 kap., är för låga och bör överlag höjas. Däremot torde idén om utjämning av avgifterna vara till nackdel för landets nordliga kommuner, varför det definitivt avstyrks.

Utredningsförslaget ger stora förbättringar för kraftverksbyggena och en stor försämring för regleringsdrabbad bygd. Nackdelarna är regelmässigt större i utbyggda landsdelar än i kraftverksbebyggda delar. Dessa byggen som ofta ligger i förut bärkraftiga kustbygder ger arbetstillfällen och skattekraft medan inlandskommunerna får bära de största nackdelarna.

Omprövning av avgifterna föreslås oförändrat ske under tioårsperioder. Detta torde vara i längsta laget, en tidsrymd på 5 år förefaller mer realistisk.

Utredningen är för övrigt välgjord men det torde snarare finnas anledning påpeka vad utredningen ej diskuterat.

Förfarande tar man ej ställning till kommunernas rätt att själva handha regleringsmedlen. Det måste vara en rimlig princip, att kommunens beslutande organ handhar dessa medel. Länsstyrelsen torde ha tillräcklig insyn i den kommunala verksamheten genom bl. a. överklagningsinstitutet. Dessutom borde regleringsmedlen insättas på banker i "regleringskommuner" så att näringslivet därstädes får dessa medel till förfogande inom vanlig affärsmässig utlåningsmöjlighet. Dessa principer torde ligga väl till ur decentraliseringssynpunkt.

Åre kommun: Kommunen förutsätter att den nya bygdeavgiften ej försämrar möjligheterna till erhållande av medel för åtgärder inom den bygd där företaget är beläget.

Beträffande förslaget om fiskeavgift som ingår i bygdeavgiften anser kommunen att lagtexten bör ändras att avse främjande av fisket inom det område där företaget är beläget.

Fiskenämnden i Jämtlands län: Det är av vikt att lagliga garantier finns för att behovet av fiskeavgift alltid beaktas. Gränsen för vattenkraftanläggningars befrielse från bygdeavgift är med hänsyn till fiskeintresset för högt satt. Enligt förslaget skall minimigränsen för avgiftsuttag utgöras av 500 stipulerade beräkningsenheter, upptagna till 10 kW intill 150 % av lägv.effekt och 20 kW för högre uttag. Det betyder att i varje fall alla anläggningar med mindre effekt än 5000 kW befrias från bygdeavgift (och följaktligen även fiskeavgift eftersom båda avgifterna sammanbakas). Rättvisan i en sådan utformning av avgiftssystemet kan starkt ifrågasättas. Allt för många småkraftverk – ofta med stor skadeverkan – uppnår inte det satta avgiftsstrecket. Som exempel kan nämnas att många av nuvarande småkraftverk i Z län är utbyggda för mindre effekt än 1000 kW. Trots den ringa effektstorleken är de ändå till stort men för fisket. Skadorna på fiskvandring och fiskreproduktion är ofta lika omfattande för ett litet kraftverk som ett stort.

En avgift för de ifrågavarande jämtländska småkraftverken skulle belöpa sig till 500–2000 kronor per st, varav fiskeavgift, enl. 15 %-regeln, kr 75–300. Något hinder ur lönsamhetssynpunkt för uttag av små avgifter bör ej förekomma om betalning i kapitaliserad form kan tillåtas.

Frågan om avgifterna för småkraftverk kan få ökad betydelse i framtiden om nuv. regeringens intresse för utbyggnad av minikraftverk vinner gehör.

Med anledning av vad ovan nämnts om gräns för uttag av bygde- och fiskeavgift bör en bestämd minimigräns i princip slopas men att frågan om dess uttagande under 500-enhetsstrecket bör få avgöras av tillståndsmyndigheten.

Vidare är det med avseende på allmän fiskeavgift uppenbart, att ett schablonmässigt uttag av avgift, till föreslagen storlek av 15 %, inte alltid kommer att motsvara behovet. På grund därav bör det även i det fallet vara möjligt för tillståndsmyndigheten att bestämma en annan högre beräkningsgrund, som därvid anges i utslaget.

Den allmänna fiskeavgiften skall enligt grunderna utgå till kompensation av fisket i landet. Av rättviseskäl, som riksdagen f. ö. godkänt i ett uttalande, skall vid användningen viss prioritering ske för betalande bygd. Det bör redan i lagen anges att det vid fördelningen av medlen tillses, att behoven inom den bygd varifrån medlen kommer i första hand tillgodoses.

Den föreslagna ändringen för utdömande av lokal fiskeavgift är lämplig. Dock bör formuleringen vara sådan att det medger förtursrätt vid medelsanvändningen för berörd bygd. Lagen bör ange att förvaltande myndighet vid fördelningen av medlen bör tillse att behovet inom den trakt och det vattensystem varifrån medlen kommer i första hand tillgodoses. Det bör principiellt vara en viss likformighet för disponeringen av såväl lokal som allmän avgift. – – –

Det är ett allmänt önskemål att avgifterna för vattenföretag så mycket som möjligt ges karaktär av värdesbeständighet. Som ett led i denna strävan bör omprövningar med tämligen täta mellanrum ingå. Av samma anledning bör fiskeavgifterna – utan särskild anmodan – upptas till justering för penningvärdesförändring minst vart femte år.

Västerbottens länsorgan för vattenkraftfrågor: Vattenlagsutredningen har tidigare föreslagit att nuvarande regleringsavgiftssystem utbytes mot en bygdeavgift som skulle utgå för varje större kraftverk och större vattenreglering för kraftändamål. Detta förslag förkastades av vederbörande statsråd såsom oacceptabelt från framför allt regionalpolitisk synpunkt. Förslaget hade uppfattats som en omfördelning dels från glesbygder i övre Norrland till södra Sverige och dels från regleringsbygder till kraftverksbygder. Bland annat skulle enligt den uppfattningen Norrbottens län komma att förlora betydande del av utgående avgiftsmedel. Dessutom skulle omräkningen av tidigare utgående avgifter enligt vattenlagsutredningens förslag bli komplicerad.

Det skall i sammanhanget omnämnas att länsorganet ställde sig positivt till vattenlagsutredningens nyssnämnda förslag till omarbetning av avgiftssystemet vad gäller bygdeavgifterna.

Vattenlagsutredningen fick genom tilläggsdirektiv den 20 september 1974 uppdrag att ånyo utreda frågan om ett nytt vattenrättsligt avgiftssystem som skulle vara mer enhetlig och omfatta alla typer av vattenföretag. Vattenlagsutredningen har funnit att dess tidigare förslag missuppfattats och att det därför kommit att förkastas av dåvarande regering. Nu vidhåller utredningen att det tidigare förslaget kan utgöra en lämplig objektiv norm som omfattar alla typer av vattenkraftföretag. Eftersom direktiven

emellertid innehåller önskemål om utarbetande av en enhetlig objektiv avgiftsnorm för alla typer av vattenföretag, har vattenlagsutredningen undersökt olika normer för avgiftsberäkningen. Man har därvid kommit till att det inte finns någon godtagbar, enhetlig norm, som kan tillgodose önskemålen i direktiven. Man har därför inskränkt sitt förslag till att avse avgifter som skall belasta enbart kraftföretag.

Det av utredningen föreslagna avgiftssystemet i form av bygdeavgift anser sig länsorganet i princip kunna godta. Det är alltså enligt länsorganets uppfattning lämpligt att avgiften beräknas för varje enhet installerad effekt. Onekligen blir det mycket lätt att verkställa omräkning av avgifterna vid en omprövning och vid en övergång från nuvarande system till det nya. Såsom vattenlagsutredningen i specialmotiveringen påpekat skulle en ren kraftverksavgift komma att medföra en omfördelning av avgiftsmedlen från reglerings- till kraftverksbygder. Man föreslår därför i 11 kap. 2 § 2 st. att i beslut om fastställande av avgift skall anges hur stor del av avgiften som hänför sig till kraftverket och till annat vattenföretag som betjänar kraftverket. Det är viktigt att denna bestämmelse också beaktas vid omprövning av avgifter för redan nu tillåtligförklarade och genomförda vattenregleringar så att omfördelning av avgiftsmedel icke sker från regleringsbygder till kraftverksbygder i förhållande till nuläget. Om dessa vattenlagsutredningens och länsorganets synpunkter kommer till uttryck i de blivande bestämmelserna, ställer sig länsorganet positiv till förslaget.

Länsorganet vill framhålla att vattenregleringsavgifterna har stor betydelse för att tillgodose allmänna ändamål särskilt i regleringsbygderna, som ju också är speciellt påverkade av vattenföretagen.

Länsorganet finner det glädjande att vattenlagsutredningen föreslår att omprövning skall kunna ske av bygdeavgift inte bara med hänsyn till erfarenheterna av företagets inverkan utan även till följd av ändringar i penningvärdet. Länsorganet ser det som synnerligen angeläget att det blir möjligt att få till stånd en anpassning av bygdeavgifterna till vid utbetalningstillfällena rådande penningvärde.

Beträffande avgifterna och avgiftslatituderna anser emellertid länsorganet att en höjning av avgiftstaket bör ske från 40:– kronor till 50:– kronor, särskilt med beaktande av vad länsorganet angivit i kommentaren till 11 kap. 2 § i vattenlagsförslaget. Utredningen har där påpekat att maximibeloppet i latituden är avpassat så att hänsyn vid en omprövning skall kunna tas till eventuell penningvärdeförändring och att detta skulle leda till att man i varje fall i det första avgiftsbeslutet regelmässigt borde hålla en ganska vid marginal till maximibeloppet. Eftersom det finns anledning anta att penningvärdeförsämringen kommer att fortgå i ungefärligen samma takt som hittills, bör höjning av maximibeloppet ske i den utsträckning länsorganet föreslagit.

Självklart bör i lagtexten intagna avgiftslatituder kunna bli föremål för omprövning med vissa mellanrum så att en något så när garanterad anpassning av avgiftsmedel till penningvärdet på sikt kan ske.

I sitt yttrande 1972 över vattenlagsutredningens tidigare förslag till bygdeavgift, uppehöll sig länsorganet mycket vid begreppet "bygd, som berörs av företaget". Länsorganet menar att ordet bygd bör utbytas mot ordet kommun. Dessutom bör det tydligt uttalas att kommunens synpunkter på frågan om hur bygdeavgiften skall användas skall vinna beaktande om icke särskilda skäl talar däremot.

Storumans kommun: Kommunen ansluter sig i stort till det yttrande som avgivits av Västerbottens länsorgan för vattenkraftfrågor och får speciellt

understryka vad där anförts om att avgiftsmedel inte minst redan utdömda ej får omfördelas från reglerings- till kraftverksbygder liksom att nämnda medel anpassas till rådande penningvärde både på kort och på lång sikt.

Kommunen finner det angeläget att regeringen även fortsättningsvis får befogenhet att förordna om s. k. villkorsmedel för att tillgodose allmänna intressen.

Vilhelmina kommun: Det av utredningen föreslagna avgiftssystemet i form av bygdeavgifter anser sig kommunen i princip kunna godta. Det är alltså enligt kommunens uppfattning lämpligt att avgiften beräknas för varje enhet installerad effekt. Såsom vattenlagsutredningen i specialmotiveringen påpekat skulle en ren kraftverksavgift kunna komma att medföra en omfördelning av avgiftsmedlen från reglerings- till kraftverksbygder. Man föreslår därför att i beslut om fastställande av avgift skall anges hur stor del av avgiften som hänförs till kraftverket och till annat vattenföretag som betjänar kraftverket.

Det är viktigt att denna bestämmelse också beaktas vid omprövning av avgifter för redan nu tillåtlighetsförklarade och genomförda vattenregleringar. Om dessa synpunkter kommer till uttryck i de blivande bestämmelserna ställer sig kommunen positiv till förslaget.

Kommunen vill i sammanhanget framhålla att vattenregleringsavgifterna har stor betydelse för att tillgodose allmänna ändamål särskilt i regleringsbygderna som ju också är speciellt påverkade av vattenföretagen.

Beträffande avgifterna och avgiftslatituderna anser emellertid kommunen att en höjning av avgiftstaket bör ske från 40:– kr till 50:– kr. Utredningen har påpekat att maximibeloppet i latituden är avpassat så att hänsyn vid en omprövning ska kunna tas till eventuell penningvärdesförsämring. Kommunen ser det som synnerligen angeläget att det blir möjligt att få till stånd en anpassning av bygdeavgifterna till vid utbetalningstillfället rådande penningvärde.

I sammanhanget vill kommunen föreslå att ordet bygd utbyts mot ordet kommun. Dessutom bör det tydligt uttalas att kommunens synpunkter på frågan om hur avgiften ska användas skall följas om inte särskilda skäl talar emot detta.

Jokkmokks kommun: Den väsentligaste nyheten i vattenlagsutredningens lagförslag sett ur kommunens synvinkel är de nya reglerna om avgifterna. Det synes uppenbart för Jokkmokks kommun att detta nya förslag är ytterligare ett steg mot försämring av livsbetingelserna för kommunen och dess befolkning. Förslaget synes helt gå i linje med riksdagsbeslutet om den fortsatta vattenkraftutbyggnaden inom kommunen vilket synes helt omöjliggöra fortsatta arbetstillfällen för de Jokkmokksbor som nu livnär sig som vattenfallsanställda. Vidare synes förslaget gå i linje med nyligen fattade kammarrättsbeslut om fastighetsbeskattningen av kraftverk som ytterligare försämrar kommunens skattekraftssituation.

Bestämmelserna om avgifterna finns i 11 kap. Kortfattat innebär ändringen att den tidigare regleringsavgiften samt fiske- och domstolsavgiften avskaffas. I stället införs en ny avgift, bygdeavgift. Den tidigare domstolsavgiften föreslås helt bli avskaffad. Fiskeavgiften bakas in i bygdeavgiften på så sätt att av den bygdeavgift som skall fastställas 15 % alltid skall inbetalas till fiskeristyrelsen att användas för att främja fisket inom landet.

Sättet för beräknande av bygdeavgift framgår av 1 § och i 2 och 3 §§ lämnas anvisningar om hur storleken på avgiften skall bestämmas och tidpunkten från vilken avgiften skall utgå. Utredningen synes vilja hävda att det nya systemet inte skulle innebära någon förändring på storleken av

de avgifter som fortsättningsvis kunde beräknas komma att utgå för företag i olika älvdalar. Tabellen 4 punkt 1 på sidan 314 i förslaget väcker dock misstanken att de sammanlagda avgifterna för Luleälven skulle kunna komma att minska med det nya systemet. I och för sig synes det riktigt att avgiftssystemet moderniseras och förenklas. Det kan dock inte vara tillfredsställande att småkommuner skall bekosta landets fiskefrämjande. Vidare synes medelvattenföringsanknytningen innebära avgiftsförskjutning från fjällkommun till kustbygd vilket Jokkmokks kommun inte kan godta.

Luleå kommun: I avgiftsfrågan för utredningen ånyo fram ett förslag från 1972 innebärande att den nuvarande regleringsavgiften skall ersättas med avgift benämnd bygdeavgift vilket ifråga om regleringar skall beräknas efter magasinsvolym och betr. kraftverk efter installerad effekt.

Efter kritik från främst länsstyrelsen i Norrbottens län, som förmodade att förslaget skulle medföra att avgifterna för Luleälven minskade med 795 000 kronor, fann föredragande statsrådet (prop. 1974: 83) förslaget oacceptabelt framförallt från regionalpolitisk synpunkt varför detsamma föll igenom.

Utredningen bemöter nu kritiken och framhåller bl. a. att det nya systemet skulle medföra betydligt större avgifter för tillkommande effektutbyggnader än de nuvarande, vilket bedöms som gynnsamt för Luleälv. Man tillbakavisar således länsstyrelsens tidigare kritik som icke varande korrekt.

Utredningens resonemang verkar icke helt invändningsfritt. Man synes således vid avgiftens bestämmande i icke obetydlig omfattning vara hänvisad till den avgiftsfastställande myndighetens fria skön.

Emellertid får man förutsätta att länsstyrelsen som tidigare bevakat länets intressen i denna fråga även nu kommer att ägna densamma speciell uppmärksamhet.

14 Utredningens förslag till vattenlag

1 kap. Lagens tillämpningsområde

Svea hovrätt: I 8. Rörande *första punkten* bör framhållas att den uppdelning på två myndigheter av tillståndsgivningen till muddring och tippning, som skedde genom ML:s tillkomst, fördröjt ärendenas handläggning och föranlett dubbelarbete. Det har vidare gjort ett säreget intryck att förorening av vattenområde genom muddring skall bedömas av en myndighet medan förorening genom tippning av muddermassorna i samma vattenområde, ofta så nära att de två åtgärdernas föroreningsverkan ej kan särskiljas, skall bedömas av en annan.

Utredningen föreslår (s. 241) att tippning i avsikt att åstadkomma utfyllnad skall bedömas enligt VLF och tippning i avsikt att bortskaffa fasta ämnen enligt ML. Enligt utredningen skall sålunda i detta fall syftet med åtgärden vara avgörande för vilken lag som skall tillämpas och icke massornas förorenande egenskaper. Denna reglering torde föranleda tillämpningssvårigheter i de ej alltför sällsynta fall då syftet är blandat. Olägenheterna undviks om all tippning behandlas enligt den nya vattenla-

gen. Systematiska betänkligheter bör ej hindra en sådan lösning, särskilt som tippningens miljöpåverkan ofta är av tillfällig karaktär.

Vid tillämpningen av 2 kap. 2 och 3 §§ VL har under senare tid beaktats skada och intrång genom den verksamhet som kommer att bedrivas vid den tillämnade vattenbyggnaden. Sålunda har vid tillståndsprövning av förankrad flytbrygga för småbåtar hänsyn tagits ej endast till bryggan som sådan utan även till olägenheter av den med anläggningen förbundna trafiken (NJA 1977 s. 558). Likaså har vid prövning av tillstånd till anordningar för trafik med lindriven färja bedömts i vad mån trafiken innebar fara för annan sjöfart (NJA 1962 s. 730). Ett annat fall då hänsyn tagits till den vid anläggningen bedrivna verksamheten har varit då domstolen med tillämpning av 2 kap. 2 § VL föreskrivet viss utformning av vägbro till undvikande av att omgivningen förorenades genom stänk av olja och smuts från fordonstrafiken på bron. – Hovrätten föreslår att bestämmelserna om VLF:s tillämpningsområde ges en sådan utformning att prövningen, i överensstämmelse med nuvarande praxis, i viss omfattning kommer att avse även den verksamhet som kommer att bedrivas med utnyttjande av anläggningen och som i annat fall skulle bedömas enligt ML.

I praxis brukar byggande av bro över ett vattenområde prövas enligt VL, även om brons landfästen i sin helhet ligger på högre nivå än högsta kända vattenstånd (jfr 2 kap. 1 § VL). För prövning enligt VL talar brons inverkan på vattenområdets utnyttjande för annat ändamål, främst båtfart; bron kan sägas ha, trots att den saknar direkt kontakt med vattnet, på visst sätt tagit vattenområdet i anspråk. Det är dock ej givet att konflikten mellan vägintresset och båtfartsintresset löses enligt VL. Den torde lika väl kunna behandlas enligt väglagen. Vid utarbetandet av en ny vattenlag bör under alla förhållanden klargöras om en anläggning av angiven beskaffenhet skall prövas med tillämpning av VLF, vilket i så fall bör föranleda en annan definition av byggande i vatten. – Anordningar såsom flytbryggor, vare sig de är förtöjda vid pålar i sjöbottnen eller vid stranden, bojar förankrade i anslutning till båtbryggor samt på bottnen liggande kablar för färjtrafik låter sig svårligen definieras som anläggningar vilka enligt VL och VLF utgör byggande i vatten. Även sådana anordningar har emellertid prövats enligt VL. Vid prövning av tillstånd till båtbryggor har domstolarna vidare beaktat också det utrymme som krävs för förtöjning. Vid angivande av VLF:s tillämpningsområde bör också dessa frågor beaktas.

En konstgjord vattensamling kan uppfattas som "annat vattenområde". Som exempel på sådan vattensamling kan nämnas en flera tiotal hektar stor damm som några jordbrukare anlagt på Gotland norr om Visby och som de, under tid med god vattenframrinning i ett närbeläget dike, fyller genom pumpning så att dammen under sommaren kan tjäna som reservoar för jordbruksbevattning. Många konstgjorda vattensamlingar saknar emellertid intresse från vattenrättslig synpunkt (jfr som kontrast till det nyss anförda exemplet en simbassäng i en villaträdgård). I brist på motstående intressen kommer de förmodligen ej att prövas enligt VLF, men möjligen bör övervägas att vid angivandet av VLF:s tillämpningsområde utesluta vissa typer av konstgjorda vattensamlingar.

Uttrycket "område som blir täckt av vatten vid högsta kända vattenstånd" kan ifrågasättas. Avsikten kan knappast vara att till byggande i vatten hänföra arbeten på t ex den stora del av Lindesbergs tomtmark och allmänna platser, som våren 1977 sattes under vatten vid en exceptionell vårflod. Det finns därför anledning att skilja mellan områden såsom en älvs högvattenfåra och ett översvämningsområde såsom det i Lindesberg. Hov-

rätten ifrågasätter om icke VLF:s regler bör göras tillämpliga endast på företag inom området nedanför det högsta, med någon sannolikhet förutsebara framtida vattenståndet. Det högsta kända vattenståndet kan nämligen, på grund av exempelvis regleringar eller landhöjning, vara av enbart historiskt intresse.

Vid utformningen av *andra punkten* bör beaktas att varje ändring av avbördningen från en sjö även innebär ändring av vattenföringen nedströms. – I det föreslagna stadgandet avses uppenbarligen icke sådan ändring som består i att platsen för avbördningen ändras medan vattenframrinningen i övrigt lämnas opåverkad: sådan ändring omfattas av första punkten. Mera tveksamt är om till förevarande punkt skall hänföras även det fall att en havsvik indäms för att bli, t. ex., ett sötvattenmagasin. Denna fråga, som kan vara av betydelse vid tillämpning av 7 kap. VLF, bör närmare klarläggas.

I fråga om *sjätte och sjunde punkterna* kan anmärkas att bortledning av vatten från en vattensamling, som bildats av framträngande grundvatten, i rättstillämpningen behandlats som ytvattentäkt. Detta aktualiserar den av hovrätten i annat sammanhang behandlade frågan om en ändamålsenlig gränsdragning mellan ytvatten och grundvatten.

Sjunde punkten åsyftar ej sådan bortskaffande av grundvatten som sker i defensivt syfte vid t. ex. grundläggning av byggnad. Grundvattensänkning av angivet slag kan medföra stora skador på främst kringliggande byggnader. Detta har bl. a. uppmärksammats i betänkande avgivet av bygglagutredningen rörande markanvändning och byggande (SOU 1974:21 s. 371 och 521 ff). Det kan enligt hovrättens uppfattning ifrågasättas om grundvattensänkning vid anläggningsarbeten bör bedömas enbart enligt byggnadslagstiftningen. En mera ändamålsenlig lösning kan vara att, i analogi med vad som gäller för ytvatten, göra VLF tillämplig på varje åtgärd som kan förändra grundvattnets djup eller läge. Åtminstone bör detta gälla i fråga om skadereglering. I varje fall bör under det fortsatta lagstiftningsarbetet samordning ske av VLF och blivande byggnadslagstiftning.

Åt det i *åttonde punkten* angivna syftet med markavattning kan ges en mera begränsad innebörd än utredningen uppenbarligen åsyftar (s. 243). Det kan sålunda ifrågasättas om t ex torvtäkt, gruvdrift eller fotbollsplan ryms inom begreppet "odling, bebyggelse eller liknande". Även dessa ändamål bör dock omfattas av VLF:s regler om markavvattning.

I en ytterligare, avslutande paragraf kan lämpligen anges att om inrättande av allmän farled, allmän hamn och allmän flottled finns, utöver VLF, bestämmelser i särskild lag.

Hovrätten för Nedre Norrland: 1 §. Hovrätten vill ifrågasätta om denna paragraf, som inordnar vattenföretagen i olika bestämda kategorier, kan inrymma alla de typer av vattenföretag på vilka gällande VL är tillämplig. Nedan vid punkt 2 lämnas ett exempel på åtgärder i vatten som uppenbarligen ej omfattas av paragrafen.

Punkt 1 innehåller uttrycket "annat vattenområde", som enligt utredningen skall avse ej blott naturligt vattenområde utan även konstgjord vattensamling. Härvid bör dock uttryckligt undantag göras för sådana vattensamlingar, som ej tillskapas med utnyttjande av naturligt rinnande vatten och ej berör motstående intressen från vattenrättsliga synpunkter. Sådana vattensamlingar – exempelvis kommunala eller privata badbassänger – torde lämpligen behandlas enligt byggnadslagstiftningen. – Utredningen förordar att tippning i syfte att åstadkomma en utfyllnad blir att bedöma enligt VL-förslaget, medan tippningsåtgärder som endast syftar

till att bortskaffa fasta ämnen skall bedömas enligt miljöskyddslagstiftningen, varvid frågan om fyllnadsmassornas förorening inte skall vara avgörande. Med en samordnad handläggning enligt VL och ML vill det synas som om nuvarande gränsdragningsproblem ej längre kommer att få praktisk betydelse. Utredningens förslag om att syftet skall vara avgörande – något som ej kommit till otvetydigt uttryck i själva lagtexten – leder emellertid till tillämpningssvårigheter om syftet är blandat. Vidare skulle tippning i vissa ingripande fall ej alls behöva bli föremål för prövning, nämligen när det gäller å ena sidan sådan utfyllnad som ej i nämnvärd mån påverkar vattnets djup eller läge men åtadkommer förorening och å andra sidan bortskaffande av avsevärda massor på sätt som ej kan medföra vattenförorening. Enligt hovrättens mening bör all tippning oavsett syftet prövas enligt vattenlagstiftningen och därjämte enligt miljöskyddslagstiftningen då fråga uppkommer om förorening av betydande grad och varaktighet.

Det lukrativa syfte som förutsättes för vattenreglering enligt *punkt 2* utesluter sådan vattenreglering som staten, kommun eller vattenförbund kan tänkas vilja åstadkomma för ändamål som avses i 2 kap. 13 § VL-förslaget. Detta stadgande kompletterar icke 1 kap. 1 § utan medger endast undantag från kravet på vattenrätt. Innehållet i förevarande paragraf bör klart ge vid handen att den omfattar alla åtgärder som inryms i 2 kap. 13 §.

Beträffande *punkt 7* har utredningen uttalat att grundvattensänkningar i samband med byggnadsåtgärder under jord skall vara att bedöma uteslutande enligt byggnadslagstiftningen. Detta uttalande torde ej överensstämma med gällande rätt. BL kräver sålunda ej alltid byggnadslov för grundvattensänkning vid anläggningsarbeten och än mindre torde frågor om villkor för sådan åtgärd uppmärksammas och behandlas. Förändringar i grundvattennivån kan i vissa fall tänkas medföra omfattande skadeverkningar och därav uppkommande ersättningsanspråk skall förmodligen handläggas vid allmän domstol. Ifrågavarande spörsmål är alltför löst behandlade av utredningen. Det synes vara angeläget att man redan nu – utan att avvakta en ny byggnadslagstiftning – åstadkommer en reglering, som enligt hovrättens mening bör innebära att åtgärder med grundvatten i alla sammanhang underkastas en vattenrättslig prövning beträffande såväl tillstånd som skadereglering. Detta kunde ske genom ett tillägg till förevarande punkt.

Vad slutligen gäller *punkt 8* vill hovrätten ifrågasätta behovet av definierade termer. Bl. a. må påpekas att begreppet "dikning" överensstämmer med vedertaget språkbruk och att uttrycket "årensning" är missvisande. Här torde en översyn vara påkallad.

2 §. Vid den redaktionella utformningen av förevarande kapitel bör uppmärksammas, att VL-förslaget reglerar även annat än vattenföretag i definierad bemärkelse, exempelvis skadeförebyggande åtgärder, skydd mot vattenförsörjningen och samfällighetsfrågor. Det vore därför enligt hovrättens mening lämpligt att låta 1 § inledas med "Denna lag är tillämplig på följande vattenföretag" och ge 2 § en lydelse som anger lagens tillämplighetsområde i övrigt.

Jämtbygdens tingsrätt: 1 § punkt 6 och 7. Vattendomstolen vill påpeka den konfliktsituation som kan uppkomma rörande tillämplig punkt i denna § för det fall att vatten tages från en "grundvattentäkt", där en stor del av vattnet i verkligheten tillförs vattentäkten genom naturlig infiltration från närliggande vattenområde.

Stockholms tingsrätt: Uppdelningen i 1 § på olika typer av vattenföretag har enligt vattendomstolens mening gjorts onödigt detaljerad. Nyttan av

definitionerna i paragrafen torde bl. a. vara att den definierade termen utan vidare kan användas i andra sammanhang i lagen men denna nytta tas inte alltid till vara, se t. ex. uttrycket återställningsarbete i vatten (punkt 9) och bestämmelsen i 12 kap. 1 § andra stycket om undantag från förprövningsskyldighet. Eftersom varje typ av företag fått en ganska snäv avgränsning kan det lätt inträffa att någon åtgärd faller utanför lagens tillämpningsområde ehuru den borde vara att anse som ett vattenföretag. Om t. ex. stat, kommun eller vattenförbund med stöd av 2 kap. 13 § VL-förslaget vill genomföra vattenreglering som är önskvärd med hänsyn till fisket eller från hälsosynpunkt eller skönhetssynpunkt, kan syftet med åtgärden knappast sägas vara att förbättra hushållningen med vattnet i VL-förslagets mening (jfr s. 241). I så fall skulle en sådan reglering i framtiden inte kunna genomföras. Likaså kan vattenöverledningar tänkas som har andra syften än att förbättra hushållningen med vattnet. Formuleringen i punkt 4 är möjligen bättre eftersom den omfattar alla tänkbara typer utom två särskilt angivna. Även för punkterna 2 och 3 undviks misstag om begränsningen formuleras så, att alla regleringar och överledningar går in under bestämmelserna utom när syftet är att åstadkomma markavvattning. Återpumpning av vatten för ett pumpkraftverk torde inte kunna betecknas som nyttjande av vatten som drivkraft och faller inte heller under någon annan beteckning. Viktigt är att begränsningen av lagens tillämpningsområde inte med utgångspunkt i dagens förhållanden görs på sådant sätt att utanför lagen faller sådana framtida företag som naturligen bör vara att hänföra till vattenföretag men som kanske kommer att uteslutas till följd av snäva definitioner i lagen.

Beträffande de olika punkterna vill vattendomstolen anmärka följande.

I punkt 1 talas bl. a. om "annat vattenområde" och enligt utredningens motiv (s. 240) skall även konstgjorda vattensamlingar innefattas under uttrycket. Självfallet bör sådana konstgjorda vattensamlingar som samlar upp naturligt rinnande vatten (typ Trängsletsjön och Svegssjön) omfattas av lagens stadganden. Däremot torde VL inte böra vara tillämplig på konstgjorda vattensamlingar som fylls upp med vattenledningsvatten och avtappas genom kommunalt avloppssystem (t. ex. kommunala bad som Eriksdalsbadet i Stockholm eller en swimmingpool på enskild fastighet). För den sortens "vattensamlingar" bör erforderliga bestämmelser finnas i byggnadslagstiftningen.

Vidare talas i 1. om "fyllning" och i motiven (s. 241) sägs beträffande tippning av fasta ämnen att syftet med sådan åtgärd skall vara avgörande för om den skall bedömas som fyllning enligt VL eller enligt ML, varemot den omständigheten att massorna är förorenade eller ej avses skola sakna betydelse för om åtgärden skall prövas enligt VL eller inte. Ofta förekommer tippning av stora mängder ej förorenade massor, som uppkommer vid utsprängningar av bergrum, husgrunder m. m. och som inte syftar till att åstadkomma en utfyllnad. Frågan om tippning av sådana massor synes ej böra bedömas enligt miljöskyddslagstiftningen utan hellre enligt VL, eftersom de skadeverkningar som kan uppkomma (ändring av vattenförhållandena, inverkan på lek- eller fångstplatser för fisk) är av vattenrättslig natur. Det är dessutom alltid vanskligt för utomstående att bedöma syftet med en åtgärd, inte minst i de många fall då det primära syftet är att bli kvitt massorna men då det ändå ansetts lämpligt att försöka lägga dem på sådant sätt att de kan ingå i en framtida anläggning. Enligt vattendomstolens mening bör därför sådan tippning som ej medför förorening behandlas enligt VL. Om samma myndighet skall pröva frågor både enligt VL och

enligt ML kan det synas vara av övervägande teoretiskt intresse vilken lag som skall tillämpas, men risk finns också att omfattande tippning av icke förorenade massor ej alls blir föremål för prövning om den som utför tippningen utgår från att endast miljöskyddslagstiftningen blir tillämplig på fallet. – Utredningens i motiven uttalade åsikt om att syftet med utfyllnaden skall vara avgörande för om den är att anse som vattenföretag eller inte kan för övrigt inte anses ha kommit till uttryck i lagtexten.

Växjö tingsrätt: 1 §. Punkt 1. Vad utredningen anför synes innebära att tippning av muddermassor i vattenområde icke längre skall prövas enligt VL utan att prövningen av sådan tippning enligt ML även skall omfatta frågor om uppgrundning och hinder för vattnets fria lopp. Vattendomstolen ställer sig tveksam till förslaget i denna del. Väl har det sedan ML:s tillkomst uppkommit vissa problem i fråga om muddertippning vid avgränsningen av prövning mot miljövårdsmyndighets kompetensområde, men att lösa dessa genom att överföra typiskt vattenrättsliga frågor om uppgrundning m. m. till prövning enligt ML förefaller olämpligt.

Punkt 8–9. Begreppen årensning (fördjupning, utvidgning och rätning av vattendrag), återställningsarbete (rensning av uppgrundning som endast åsyftar bibehållande av vattnets djup eller läge) och rensningsarbeten (byggande i vatten som åsyftar förändring av rådande förhållanden i vattenområde) synes böra klarare åtskiljas i motiven. Sålunda bör klargöras vilken skillnad utredningen anser föreligga mellan årensning och rensningsarbeten av sist angiven art.

Vänersborgs tingsrätt: I VL-förslaget 1: 1 har i nio punkter uppräknats och definierats de åtgärder och anordningar, på vilka vattenlagen skall vara tillämplig. Utredningen har därvid sökt genomföra en principiell uppdelning i dels byggnadsåtgärder, för vilka bibehållits beteckningen byggande i vatten, och dels olika verksamheter vari vatten nyttjas. Dessa verksamheter har i möjlig mån också fått särskilda samlingsbeteckningar.

Mot utredningens metod att ange lagens tillämpningsområde synes, med den systematik för lagens uppbyggnad som använts, intet vara invända. Beträffande uppräkningens sakliga och språkliga innehåll åter vill tingsrätten anföra följande.

Punkt 1 överensstämmer i sak i allt väsentligt med nuvarande VL 2: 1. Förutom att "bortledande av vatten" av nämnda principiella skäl ej upptagits i p. 1 har endast vissa uttryck omformulerats samt några ytterligare åtgärder tillagts, vilket icke föranleder någon erinran. Stadgandet har emellertid blivit tungt och svårläst. Genom att efter sex rader i samma mening tillägga "ävensom annan byggnadsåtgärd som kan medföra förändring av vattnets djup eller läge" kan en oerfaren läsare bibringas den uppfattningen, att de redan uppräknade byggnadsåtgärderna ej ansetts medföra motsvarande förändringar. Denna punkt bör således enligt tingsrättens mening omformuleras, kanske på så sätt att man börjar med sistnämnda beskrivning av vad som i princip utmärker byggande i vatten och nämner de konkreta åtgärderna som exempel härav. I vart fall bör en uppdelning ske i flera meningar eller stycken. I samband härmed bör observeras, att det nyinförda begreppet "muddring" språkligt sett torde avse upptagande av bottenmassor, medan grävning och sprängning avser olika sätt att få loss massorna från bottnen.

Vad gäller övriga punkter i förevarande paragraf har tingsrätten endast anmärkning mot punkt 8. Utredningen har här skapat ett nytt uttryck "markavvattning", som avser att ersätta det nu använda "torrläggning av mark". Enligt tingsrättens mening för det föreslagna ordet närmast tanken

till avledande av vatten ovanpå marken, medan innebörden av det nu använda uttrycket, oavsett vad det språkligt sett ursprungligen må ha inneburit, numera är fullt klar. Tingsrätten ställer sig också frågande inför, varför man som skett måste sätta särskilda namn på de olika förfarandena för torrläggningsändamål. Av de utav utredningen i detta hänseende nyuppfunna uttrycken är enligt tingsrättens mening "årensning" direkt missvisande såsom uttryck för en åtgärd som kan medföra förändring av läge, djup och dimensioner för vattendrag. Grävning i fasta jordlager eller bergsprängning kan aldrig kallas rensning. Detta ord använder utredningen för övrigt i överensstämmelse med dess språkliga innebörd i paragrafens punkt 9.

En av olägenheterna med en så fixerad uppräkning av vattenföretag som den i förevarande stadgande är, att man riskerar att ej få med alla nu förekommande slag av företag och än mindre sådana företag som möjligen kan bli aktuella i framtiden. Exempel på företag som ej kan sorteras in under någon av de upptagna företagstyperna är driften vid ett pumpkraftverk.

En annan olägenhet av den använda metoden för bestämmande av lagens tillämpningsområde är, att en åtgärd kan hänföras till flera företagstyper i lagens mening eller att svåra gränsdragningsproblem kan förekomma. För dylika fall skulle en bestämmelse, att det huvudsakliga syftet med åtgärden vore bestämmande för vilka regler som skall tillämpas, kunna avsevärt underlätta prövningsmyndighetens arbete.

Länsläkarorganisationen i Älvsborgs län: Beträffande lagens föreslagna tillämpningsområden ställer sig länsläkarorganisationen tveksam till att i denna lag ta med nyttjande av yt- och grundvatten av följande skäl.

Länsläkarorganisationen anser att en sådan bedömning i stora stycken markant skiljer sig från övriga delar av vattenlagen då här i huvudsak medicinskt-hygieniska förhållanden är av avgörande betydelse. Detta till skillnad från övriga delar av lagen där huvudsakligen tekniska anordningar berörs.

Vidare anser länsläkarorganisationen att dessa frågor intimt hänger samman med vattnets vidare utnyttjande och slutliga återgång till recipienten. Hela detta komplex bör således enligt länsläkarorganisationens mening bedömas som en enhet och inte på sätt som föreslås sektoriseras. Samma resonemang bör givetvis gälla även vid bedömning av reningsverk.

Statens bakteriologiska laboratorium: I förslagets 1:a kapitel behandlas lagens tillämpningsområden. I specialmotiveringen till 1 kap. 1 § redogörs på sid. 241 för tillämpligheten av tippning i vatten. Tippning för utfyllnad skall bedömas enligt förslaget medan tippning som syftar till bortskaffande av fasta ämnen skall bedömas enligt miljöskyddslagen. Syftet med åtgärden tycks alltså vara avgörande och inte om fyllnadsmassorna är förorenade. Gränsdragningen mellan lagrummen verkar diffus, eftersom syftet oftast är en kombination av utfyllnad och bortskaffande.

Under 1 kap. 1 § punkt 6 och 7 talas om yt- respektive grundvattentäkt. Det klargörs dock inte om vattentäkt i detta sammanhang står för själva uppfordringsanordningen av vatten, eller om man menar den vattenmassa eller det vattenområde varifrån vattnet hämtas. SBL anser att begreppen bör definieras.

Sjöfartsverket: I 1 kap. 1 § anges lagens tillämpningsområde omfatta bl. a. "rörläggning" i vattenområde. I 15 kap. 2 § 6 talas om "ledning eller kulvert". Då detta sistnämnda uttryck är vidare än "rörläggning" och då även t. ex. utläggande av en elkabel med därav föranlett ankringsförbud

kan utgöra hinder för sjöfarten i en allmän farled, bör sistnämnda uttryck användas även i den lagen inledande paragrafen. I vart fall bör inte en specialbestämmelse ha vidare innebörd än vad som faller inom lagens tillämpningsområde.

Lantbruksstyrelsen: 1 § punkt 8. Som vattenföretag skall anses grävning och rörläggning i mark. Detta kommer att innebära, att tillståndsplikt skall föreligga även för täckdikning, såvida det inte är uppenbart att varken allmänt eller enskilt intresse kommer att skadas genom företaget. I samband med bland annat uppodling av skyddsvärda ängsmarker vid vattendrag eller sjö kan täckdikning tänkas komma i konflikt med andra intressen. Enligt lantbruksstyrelsens mening bör man därför acceptera, att även täckdikning blir att hänföra till vattenföretag. Någon förprövning av täckdikning av odlad mark bör dock regelmässigt inte förekomma. Förprövningsproblemen kommer att behandlas under avsnittet 12 kap. 1 §.

Definitionen av årensning, i nuvarande lagstiftning vattenavledning, bör förtydligas. Styrelsen ifrågasätter om inte ordet rensning bör förbehållas underhållsarbete. I det begrepp som skall ersätta vattenavledning bör dock även företag med omläggning av vattendrag ingå. Efter ordet rätning skulle kunna inskjutas "eller annan omläggning".

Lantbruksnämnden i Uppsala län: I lagförslagets 1 kapitel 1 § 8 benämnes fördjupning, utvidgning och rätning av vattendrag "årensning". Rensning av vattendrag har hittills i allmänhet betytt avlägsnande av sten- och jordmassor, som rasat eller glidit ned i avloppet, upptagande av växtrester, slam och bråte, som lagt sig där, samt borttagande av vegetation i vattendraget, dvs. rena underhållsåtgärder. Ordet "rensning" bör enligt lantbruksnämndens mening även framdeles förbehållas underhållsarbeten. Upptagande ur vattendraget av massor utöver vad som här sagts torde inte kunna betecknas som underhåll av vattendraget och synes därför, som hittills, böra rubriceras som utvidgning och/eller fördjupning av vattendraget.

Lantbruksnämnden i Kristianstads län: Under punkt 8, markavvattning, stadgas, att med årensning avses fördjupning, utvidgning och rätning av vattendrag. Med hänsyn till att det ofta förekommer behov av att ändra ett vattendrags sträckning i plan, utan samband med rätning, t. ex. vid nybyggnad av väg, föreslås att ordet "rätning" utbytas mot "ändring i plan".

Under samma avsnitt stadgas vidare, att som vattenföretag skall anses grävning och rörläggning i mark. Detta kommer att innebära, att tillståndsplikt föreligger även för täckdikning, såvida det inte är uppenbart att varken allmänt eller enskilt intresse kommer att skadas genom företaget. Det enda fall i praktiken, där täckdikning kan tänkas komma i konflikt med andra intressen torde vara i samband med uppodling av skyddsvärda ängsmarker vid vattendrag eller sjö. För sådant fall är det emellertid regelmässigt erforderligt att annan markavvattning företages innan täckdikning, detaljdränering, kan komma till stånd. Enär tillåtligheten av sådant markavvattningsföretag ovillkorligen måste prövas, om motstående intressen kan tänkas förekomma, synes onödigt att förslaget till vattenlag skall omfatta täckdikning. Med anledning härav föreslås, att täckdikning undantages från lagförslagets tillämpningsområde.

Lantbruksnämnden i Malmöhus län: I kapitlet definieras i nio punkter de olika anläggningar och åtgärder som är att anse som vattenföretag och på vilka lagen skall vara tillämplig. Såvitt lantbruksnämnden kan finna, täcker förteckningen de typer av företag som bör omfattas av lagen.

I likhet med vattenlagsutredningen anser nämnden att markavvattning

bör ersätta uttrycket torrläggning av mark som en bättre sammanfattande benämning på de åtgärder som avses. Under benämningen markavvattning sammanförs åtgärder av delvis olika karaktär och beskaffenhet men med i grunden samma syfte.

Termen vattenavledning utmönstras och ersättes med årensning för att förhindra förväxling med andra likartade vattenrättsliga uttryck. Ifråga om årensning anser lantbruksnämnden, att man bör överväga ett förtydligande av definitionen. Utredningen definierar årensning som fördjupning, utvidgning och rätning av vattendrag. En inte alltför ovanlig typ av vattenavledningsföretag avser emellertid omläggning av en å utan att härmed åstadkommes någon rätning. Syftet med åtgärden kan t.ex. vara att skapa förutsättning för en optimal vägutbyggnad eller att leda ett vattendrag förbi en deponeringsanläggning. Lagtexten bör täcka in även sådana typer av företag, vilket föreslås ske genom att efter ordet rätning inskjuta "eller annan omläggning".

Med den föreslagna definitionen av markavvattning torde även täckdikning på egen mark bli att hänföra till vattenföretag. Som följd härav kommer tillståndsplikt att föreligga i den mån företaget står i konflikt med motstående intressen. Detta ligger i linje med utredningens strävan att åstadkomma enhetliga regler för skilda typer av vattenföretag. Täckdikning innebär vanligen ingen konflikt med motstående intressen. I vissa fall har det dock förekommit att skada åsamkats annan, t.ex. genom att närbelägen brunn sinat eller att skyddsvärd "våtmark" odlats upp. Man får därför acceptera, att även täckdikning blir att hänföra till vattenföretag.

Lantbruksnämnden i Skaraborgs län: Utredningen har i 1 kap 1 § eftersträvat tydliga definitioner för de vattenföretag som lagen avses omfatta. Nämnden utgår ifrån att detaljdränering, täckdikning, ej omfattas av lagens formulering "rörläggning i mark" och denna tolkning bör preciseras i lagtexten. Vidare utgår nämnden ifrån att igenläggning av diken och mindre vattendrag med rör inte är "byggande i vatten: rörläggning i vattendrag" utan i stället "markavvattning: rörläggning i mark". Även detta bör förtydligas i lagtexten. Alla de åtgärder som märkbart inverkar på vattenföring, vattentillgångar och andra väsentliga förhållanden i diken, vattendrag, sjöar och grundvatten bör omfattas av vattenlagen. Nämnden anser därför att också sådana ändrade avrinningsförhållanden, som följer av markexploatering (vägar, flygplatser, stadsbyggnad etc ...), bör omfattas av vattenlagen. Därigenom underlättas en korrekt ansvarsfördelning mellan de intressenter som nyttjar ifrågavarande vattendrag. Med samma motiv vill nämnden förorda att även avloppsintressenter, som nyttjar vattendrag som recipient, skall kunna tvingas att ingå i markavvattningssamfälligheter. Sådan möjlighet tycks inte finnas i den föreslagna lagtexten. Bestämmelserna i 9 kap. 4 § avser endast åtgärder och gottgörelse vid intrång men ej delaktighet i samfällighet.

Begreppen ytvatten och grundvatten återkommer på flera håll i lagtexten. De båda begreppen är emellertid ej definierade. Ibland kan tveksamhet uppstå huruvida ett vattenföretag avser grundvatten eller ytvatten. Goda definitioner skulle underlätta tillämpningen av lagen även om många regler är formulerade gemensamt för yt- och grundvatten.

Lantbruksnämnden i Kopparbergs län: Det i lagförslagets 1:a kapitel införda begreppet markavvattning får anses välkommet enär dess införande i viss mån kan hjälpa till att motverka den negativa uppfattning av markvattenreglerande åtgärder som stundtals skymtar fram genom misstolkning av det ofta använda, i och för sig felaktiga begreppet torrläggning.

Lantbruksnämnden i Jämtlands län: I lagförslagets 1 kapitel 1 § 8 anger texten "markavvattning: grävning och rörläggning i mark (dikning)". Rörläggning av ett dike kan ej alltid ske. Vid stora vattenmängder, där en rörledning skulle vara för dyrbar att anlägga, för erhållande av utlopp i skogsmark m. m., utföres dikena öppna. "Öppet dike" borde ingå i lagtexten.

Skogsstyrelsen: Under den för lagens hela tillämpningsområde gemensamma benämningen vattenföretag ryms begreppet markavvattning som i nuvarande lagspråkligt oegentligt kallas torrläggning av mark. Markavvattning är i lagförslaget i samlande begrepp för tekniskt sett tämligen olikartade företag t. ex. dikning och invallning. Dessa olikheter har inte föranlett någon särbehandling i lagen, vilket i förhållande till gällande rätt har inneburit vissa generaliseringar och en lägre grad av speciallagstiftning. – – –

Avsikten med ett markavvattningsföretag är att det skall ge varaktig förbättring. Skogsstyrelsen konstaterar liksom utredningen, att mera tillfälliga ingrepp för dränering, såsom exempelvis hyggesplogning, inte skall anses som markavvattning. Detsamma bör av motsvarande skäl gälla s. k. skyddsdikning, varmed menas den tillfälliga dränering som ibland måste utföras till skydd för skogsåterväxten mot sekundärförsumpning efter kalavverkning. – – –

SVS i W län anser att förutom hyggesplogning, även hyggesdikning (skyddsdikning) bör undantas från lagens tillämpningsområde. SVS i L län vill under samma punkt ändra "rätning av vattendrag" till "ändring av vattendrags sträckning", då man vid ex vis vägbyggnad kan vara tvungen att ändra ett vattendrags sträckning utan att detta innebär rätning.

Fiskeristyrelsen: I förslagets 2 kap. 8 § sägs, att vattenrättshavaren skall beakta att vattnet är en gemensam naturtillgång som skall användas med sparsamhet. Denna sparsamhetsregel måste enligt fiskeristyrelsens mening ses som en målformulering och en övergripande norm i stil med 1 § naturvårdslagen. Styrelsen föreslår att denna regel får utgöra lagens inledande paragraf. Redigeringsmässigt anser styrelsen vidare att det borde övervägas om inte grundprinciperna för rätten till vattnet borde bilda lagens första kapitel. – – –

I konsekvens med vad fiskeristyrelsen ovan framfört bör 1 och 2 kap. byta plats i den slutliga lagen.

Till de olika vattenföretag som avses regleras, vill styrelsen bara foga den synpunkten, att kabeldragning i vatten inte kommer att falla in under någon av punkterna i 1 §. Eftersom kabelutläggning på traditionella fiskeplatser kan störa yrkesfisket borde någon form av reglering övervägas.

Fiskeriintendenten i Övre norra distriktet: 1 § 8. Markavvattning. Det är värdefullt att lagen blir tillämplig på olika typer av markavvattning. Bl. a. har skogsutdikningar ej tidigare behandlats i vattenmål, trots att dessa ofta kan få betydande effekter för fisket, genom urlakningsfenomen och snabbare avrinning, vilket är en av orsakerna till den dåliga vattentillgången framför allt under sensommaren i många norrländska skogsälvar.

Sveriges geologiska undersökning: Redan nu kan man förutse att grundvatten kommer att utnyttjas för nya ändamål och ej enbart som konsumtionsvatten. Exempel härpå är uttag av grundvatten ur ytligare jord eller berglager för utvinning av värme ur lågtemperaturvatten. Men även andra metoder för energiutvinning eller energilagring i jord eller berg kan ha en sådan påverkan på grundvattnet, att en prövning enligt vattenlagen enligt SGU:s mening vore befogad exempelvis utvinning av varmt grundvatten

på större djup, eventuellt i förening med kostgjord infiltration, vidare infiltration av varmt överskottsvatten i jord- och berglager (hetvattenlagring) för senare användning.

I betänkandet sid 243 definieras närmare vad som skulle avses med grundvattentäkt. SGU kan möjligen instämma i att avvattning från djupbyggande (t. ex. tunnelarbeten och gruvor) ej är att betrakta som vattentäkter i egentlig mening, även om sådana anläggningars inflytande på grundvattnet och på förutsättningarna för grundvattentäkter i grannskapet kan vara betydande. I vissa fall kan emellertid en till konstruktionen helt normal brunn (grävd eller borrad) anläggas enbart med syfte att lokalt sänka grundvattenytan, t. ex. vid vägportar och liknande. Sådana permanenta vattenuttag kan bli avsevärda och påverkar givetvis omgivningen på samma sätt som en regelrätt grundvattentäkt. Enligt SGU:s mening bör i fall som dessa tillstånd krävas enligt vattenlagens bestämmelser oberoende av om det utvunna vattnet användes eller enbart bortledes. I enklare fall skulle anmälan enligt lagförslagets 12 kap. 2 § kunna förekomma. I dessa gränsdragningsfrågor bör också 2 kap. 10 § i förslaget beaktas.

Sammanfattningsvis finner SGU, att begreppet grundvattentäkt mera bör bindas vid själva utvinningen av grundvattnet och mindre till vattnets användning eller syftet med täkten.

Länsstyrelsen i Kristianstads län: Vid länshållning av stentäkter, gruvor m. m. bortpumpas ofta stora vattenmängder, vilket kan få betydande inverkan på grundvattennivån i omgivningen. I specialmotiveringen till § 1 anges att bortskaffande av skadligt grundvatten, t. ex. dränering av gruvor inte är att hänföra till anordnande och nyttjande av grundvattentäkt. Vidare anges att pumpning av vatten ur gruvor inte heller är att hänföra till markavvattning. Den nya vattenlagen skulle således inte vara tillämplig på bortskaffande av grundvatten på ovan angett sätt. Länsstyrelsen anser detta vara en brist och föreslår att paragrafen ändras så att detta krav tillgodoses.

Enligt vad länsstyrelsen kunnat konstatera skulle lagen inte heller vara tillämplig på skapandet av nya vattenområden genom schaktning under grundvattennivån. Sådan schaktning kan exempelvis ske vid täkt av grus, sten o. d. under grundvattennivån eller för att skapa dammar för vattenuttag för bevattningsändamål m. m. Den prövning enligt naturvårdslagen som f. n. sker av sådana verksamheter kan enbart avse inverkan på naturmiljön etc. och inte vattenförhållandena. Länsstyrelsen anser att den nya vattenlagen bör bli tillämplig även på dessa fall genom lämplig komplettering av § 1.

Länsstyrelsen i Skaraborgs län: Utredningen har genom förslaget eftersträvat att klart ange vilka företagstyper som skall falla inom lagens tillämpningsområde.

Länsstyrelsen anser att utredningen i stort sett har nått nyssnämnda syfte. Förslaget innebär dock en viss överlappning mellan vattenlagen (VL) och miljöskyddslagen (ML) beträffande bl. a. tippning. Denna överlappning finns dock även i nuvarande lagstiftning men synes inte ha förorsakat några nämnvärda praktiska olägenheter vid tillämpningen. Reglerna för vattenförorening bör – i enlighet med förslaget – vara kvar i miljöskyddslagen.

Eftersom VL bör omfatta alla de åtgärder som märkbart kan inverka på vattenföringen, vattentillgång etc. kan det ifrågasättas om inte sådana åtgärder som i hög grad kan påverka avrinning, infiltration etc. bör prövas enligt VL. Som exempel på sådana företag må nämnas vissa former av

markexploatering som bebyggelse, vägar etc. Spörsmålet synes böra diskuteras vid en kommande översyn av byggnadslagstiftningen.

Länsstyrelsen tillstyrker utredningens förslag till tillämpningsområde för ny vattenlag. Länsstyrelsen ifrågasätter emellertid om inte i princip alla företag som märkbart kan påverka vattenföring i diken, vattendrag och andra vattentillgångar bör prövas enligt VL.

Länsstyrelsen i Kopparbergs län: I förslaget till vattenlag finns i 1 kap. 1 § om lagens tillämpningsområde medtaget grävning och muddring. Enligt länsstyrelsens mening bör täkt i vattenområde oavsett om det är prövningspliktigt enligt vattenlagen även prövas enligt 18 § naturvårdslagen. Prövningsmyndighet bör i så fall vara länsstyrelsen.

Länsstyrelsen i Västerbottens län: Lagförslaget inför uttrycket "vattenområde" som överensstämmer med terminologien i 1 § miljöskyddslagen. Ändringen är väl motiverad eftersom härigenom undviks de gränsdragningsproblem som ofta blir följden av nu gällande formuleringar. Utredningen nämner som exempel att även konstgjorda vattensamlingar skall innefattas i begreppet "vattenområde". En viss verksamhet kan bättre bedömas med utgångspunkt från de skador verksamheten kan vålla i ett vattenområde. Exempelvis vållar en brygga i ett stort vattendrag knappast någon olägenhet av betydelse medan samma brygga i ett mindre vattendrag kan vålla betydande olägenheter.

Enligt utredningens förslag skall "bortskaffande av skadligt grundvatten", exempelvis dränering av gruva, inte innefattas av lagen. Samma är förhållandet i fråga om byggnadsarbeten under jord som kan leda till grundvattensänkning. Enligt utredningen skall hithörande frågor bedömas enligt byggnadslagstiftningen eftersom det inte är fråga om att tillgodogöra sig grundvatten. Grundvattensänkning inom bebyggda områden leder ofta till skador på byggnader, ledningar, etc genom sättningar. En sänkning på grund av uttag av grundvatten respektive underjordsarbete kommer även att fortsättningsvis bedömas enligt skilda lagstiftningar. Det är tveksamt om detta är ändamålsenligt.

Lantbrukarnas provinsförbund i Skåne: Vad vi kan finna torde täckdikning inom jordbruket och ur skogsbrukssynpunkt ofta förekommande åtgärder med skogsdikning att falla under vattenlagens bestämmelser. Vad gäller täckdikning på jordbruksjord, torde sådan markavvattning som regel inte vara konfliktgrundande anledning vad avser andra intressen. I de fall tillståndsplikt i nuläget är aktuell för dikningsåtgärd inrymmes arealen i område med förordnande enligt naturvårdslagen. Vi finner att dikning på egen eller arrenderad mark ej bör inrymmas i vattenlagen, utan därest särskilda motiv för tillståndsprövning kan föreligga. I primärt syfte att dels hushålla med befintliga vattenresurser exempelvis vattenföring i mer betydande vattendrag, vilket vatten i annat fall snabbt avrinner till havet och dels för att tillgodose vattenbehov för bevattningsändamål, förekommer nu allt fler planer på dammbyggnader och till sådan damm avleda vatten vid högvattenföring. Detta vatten användes sedan för bevattningsändamål. Sådan här ovan beskriven typ av vattenföring är enligt vår uppfattning inte klart definierat i 1:a kapitlet, vilket bör ske.

Svenska kommunförbundet: Definitionerna på vilka åtgärder som skall vara att hänföra till byggande i vatten bör kompletteras med infiltration för att öka eller bibehålla grundvattennivåer och sprickvattennivåer även utanför infiltrationsanläggningar för vattenförsörjningsändamål (1 kap. 1 § punkt 7).

Begreppet markavvattning i 1 kap. 1 § punkt 8 synes ha fått en alltför

vidsträckt omfattning. Sålunda hänföres till detta begrepp bl.a. också "rörläggning i mark – när sådan åtgärd utföres för att avlägsna överskott av vatten i marken". Med denna begreppsbestämning skulle till vattenbyggnadsföretag enligt vattenlagen exempelvis hänföras konventionell dränering kring en byggnad.

Svenska naturskyddsföreningen: Utredningen tycks förutsätta, att miljöskyddslagen m.fl. lagar skall gälla även beträffande vattenföretag (se s. 240 i utredningens betänkande). Något stöd i den föreslagna lagtexten för detta finns emellertid inte. Tvärtom görs f.n. uttryckligen i miljöskyddslagens 1 § undantag för byggande i vatten. Enligt föreningens uppfattning måste en betydligt klarare och mer ändamålsenlig reglering åstadkommas i detta stycke. Detta bör ske genom att miljöskyddslagens undantag upphävs och att det i en särskild paragraf i den föreslagna vattenlagens 1 kapitel uttryckligen sägs att utöver bestämmelserna i vattenlagen gäller om vattenföretag vad som föreskrivs i hälsovårdsstadga, byggnadslag, naturvårdslag, miljöskyddslag eller i annan lagstiftning. Föreningen ifrågasätter också om det inte i 1 kap. bör sägas att ifråga om vissa vattenföretag gäller särskilda bestämmelser enligt lagen (1971:850) med anledning av gränsälvsöverenskommelsen den 16 september 1971 mellan Sverige och Finland.

Föreningen vill också peka på att det sätt utredningen valt för att definiera lagens tillämpningsområde i vissa fall kan vålla bekymmer. Som exempel kan nämnas att det av 1 kap. 1 § ingalunda framgår att vattenlagens regelsystem också gäller inskränkningar i befogenheten att använda mark på sådant sätt att yt- eller grundvattentäkt påverkas. Att så ändå är fallet framgår av 8 kap. För att förebygga denna och liknande oklarheter föreslår föreningen en allmänt hållen definition, t.ex. lagen är tillämplig på all till mark, byggnad eller anläggning knuten verksamhet, som kan inverka på vattenstånd, vattendjup, vattenföring eller vattenkvalitet i vattenområde eller på land, samt att denna definition kompletteras med en exemplifiering med i stort sett samma lydelse som den som föreslås i 1 kap. 1 §. Den av utredningen använda termen "årensning" är dock olycklig och borde bytas ut mot "ågrävning", som faller sig mera naturlig för de ibland ganska omfattande åtgärder utredningen åsyftar. Termen "årensning" torde i huvudsak böra förbehållas vegetationsrensningar och andra liknande underhållsåtgärder i befintlig fåra.

TCO: I 1 kap. 1 § 8 mom. har med föreslagen benämning inom parentes angivits olika åtgärder för markavvattning, bl.a. fördjupning, utvidgning och rätning av vattendrag (årensning). Med rensning har hittills alltid avsetts åtgärder inom fastställd eller hävdad sektion dvs. rena underhållsåtgärder. Dikning har varit ett samlande begrepp för såväl öppna diken av relativt sett mindre omfattning som rörledningar vad gäller ytvattenavledning. Grundförbättrande åtgärder i större vattendrag som t.ex. berör sjö eller annan vattensamling har benämnts vattenavledning. Ett införande av ordet rensning beträffande fördjupning, utvidgning och rätning av vattendrag vore olyckligt, då missförstånd beträffande åtgärdernas omfattning ofta skulle bli fallet. Begreppen rensning, dikning, vattenavledning (sjösänkning) och invallning har hittills tillämpats inom torrläggningsverksamheten och anses ej ha vållat några problem. Tvärtom har beteckningarna klart definierat företagens karaktär. Ett bibehållande av ovan angivna beteckningar föreslås därför i den nya lagen. Enligt vår mening bör en omarbetad lag behålla den gamla lagens väl fungerande bestämmelser och förbättra de delar som ej är tillfredsställande.

LRF: I 1 § punkt 8 stadgas, att som vattenföretag skall anses grävning och rörläggning i mark. Detta måste tolkas så, att tillståndsplikt föreligger även för täckdikning på egen mark. LRF anser sig icke kunna godta ett sådant krav, då en tillståndsprövning endast kommer att medföra en meningslös byråkratisk hantering. Det enda fall där täckdikning kan komma i konflikt med något annat intresse torde vara i samband med uppodling av skyddsvärda ängsmarker vid vattendrag eller sjö. I sådana fall torde naturvårdslagens bestämmelser vara tillämpliga, varför frågan om täckdikning av sådana marker bör prövas i detta sammanhang.

Förbundet föreslår därför att täckdikning på egen mark undantas från lagförslagets tillämpningsområde.

Svenska vatten- och avloppsverksföreningen: Slutligen må anmärkas att begreppet markavvattning i 1 kap. 1 § punkt 8 synes ha fått en alltför vidsträckt omfattning. Sålunda hänföres till detta begrepp bl.a. också "rörläggning i mark – när sådan åtgärd utföres för att avlägsna överskott av vatten i marken". Med denna begreppsbestämning skulle till vattenbyggnadsföretag enligt vattenlagen exempelvis hänföras sedvanlig husgrundsdränering och sedvanlig dränering av vägkroppar m.m., vilket knappast torde ha varit avsikten.

2 kap. Rätt till vatten

Svea hovrätt: 1 §. För yt- och grundvatten gäller i vissa avseenden olika regler och gränsdragningen mellan yt- och grundvatten saknar alltså inte sin betydelse. Någon allmän definition av ytvatten finns ej i VL. Den definition av begreppet grundvatten som lämnas i 1 kap. 15 § VL är allmänt hållen och har lämnat domstolarna föga ledning i t.ex. det fallet att i ett nedlagt grustag bildats en med grundvattnet kommunicerande vattensamling. – Hovrätten förordar att i en ny vattenlag intas definitioner av begreppen ytvatten och grundvatten. Härvid kan ifrågasättas bl.a. att med grundvattenuttag likställa sådant ytvattenuttag som i väsentlig mån innebär tillgodogörande av framträngande grundvatten och som kan påverka grundvattennivån. Bestämmelserna torde böra utarbetas med beaktande av motsvarande teknologiska definitioner. – Underrubriken före 1 §, "Fastighetsägares rätt till yt- och grundvatten", torde ej helt täcka innehållet i de följande paragraferna då det i 1 § 2 st. definierade begreppet "vattenrättshavare" även torde avse innehavare av vattenrätt som upplåtits till honom av fastighetsägaren.

4 §. Det föreslagna stadgandet motsvarar 1 kap. 14 § 1 st VL, men kan icke anses ha fått en bättre utformning. Sålunda är "strömfall" ett exaktare uttryck än "vattenkraft", som i den föreslagna lagtexten synes kunna betyda såväl strömmande vatten inom en viss ägovidd som en rättighet att förfoga över vatten för kraftändamål utan anknytning till ägovidd. I det senare fallet kan rättigheten icke, som lagtexten anger, tagas i anspråk med äganderätt. – Det bör övervägas om icke särskilt upplåten rätt till vattenkraft bör inskrivas, enär skäl att i sådant fall tillåta tyst förmånsrätt icke synes föreligga.

6 §. Rörande arrendators saklegitimation som sökandet till vattenföretag får hovrätten hänvisa till vad som anförts härom i annat sammanhang (se avsnitt 3). Vad som där uttalats om lämpligheten att meddela tillstånd för arrendator utöver löpande arrendeperiod äger motsvarande tillämpning på tvångsupplåtelse av vattenrätt enligt denna paragraf. – I 2 kap. 3 § 2 st ExI stadgas att även om allmänt behov ej föreligger får expropriation för bl.a.

vatten- och avloppsledningar ske, om intrånget är "ringa" i jämförelse med nyttan. Sakliga skäl för att i föreliggande stadgande använda ett annat uttryck – "obetydlig" – synes ej föreligga. – – –

7 §. Begreppet "allmän synpunkt" torde täcka även villkor till förmån för enstaka fastighet (jfr s. 247). – Förordnande enligt 6 § får meddelas endast i samband med tillstånd till vattentäkt för bevattningen. I de fall som avses i 4 och 5 §§ behöver däremot icke besluten om upplåtelse av vattenrätt och tillstånd till utförande av vattenföretaget sammanfalla. Vid en efterföljande tillståndsprövning enligt VLF kan därför, med hänsyn till innehållet i 7 §, tvångsrättsupplåtelsen tolkas så att alla från allmän synpunkt erforderliga villkor föreskrivits redan i beslutet om upplåtelse. I varje fall kan det vid tillståndsprövningen framstå som oklart i vad mån hänsyn till motstående intressen vunnit beaktande redan vid tvångsupplåtelsen av vattenrätt. Ett klarläggande synes påkallat.

9 §. I anslutning till utredningens uttalanden vill hovrätten understryka att befogenheter enligt allemansrätten sådan den nu uppfattas ej kan föranleda inskränkning av vattenrättshavares möjlighet att utnyttja sin vattenrätt.

10 §. Hovrätten har ovan (se avsnitt 3) föreslagit att ersättning skall utgå för vatten som avstås enligt denna paragraf.

13 §. Behov kan föreligga att för fiskets främjande vidta åtgärder icke endast – såsom förutsätts i paragrafens första stycke – i eller invid vattendrag utan även i eller invid annat vattenområde.

Hovrätten för Nedre Norrland: Utredningen har i sitt lagförslag infört det nya uttrycket "vattenrätt".

Till en början kan konstateras att definitionen av "vattenrätt" och "vattenrättshavare" i 1 § andra stycket lider av den bristen att den endast avser fastighetsägarens rådighet (jfr första stycket) och således – i motsats till utredningens i annat sammanhang uttalade avsikt – ej inbegriper innehavare av begränsade rättigheter till fastigheten. När man sedan kommer till 3 § tycks man finna en annan innebörd av begreppet "vattenrätt", då det sägs att sådan rätt kan "förvärvas" enligt särskilda lagbestämmelser. Därvid avses emellertid – lika litet som i 1 § – inte något självständigt institut utan i själva verket redan förut kända rättsbegrepp såsom äganderätt, servitut, nyttjanderätt och vägrätt (jfr 1 §), vilka alla har sina särskilda definitioner och rättsverkningar. I 4 § begagnas ej uttrycket "vattenrätt" medan begreppet återkommer i 5 §, vilken emellertid liksom 4 § inte innehåller något annat än expropriationsbestämmelser med motsvarigheter i gällande rätt.

Mot bakgrund av det anförda är också rubrikerna "Inskränkningar i vattenrätten" och "Vattenrätt såsom förutsättning för vattenföretag" missvisande och detta gäller även de bestämmelser som intagits under rubrikerna. – – –

Kommunernas företräde enligt 2 kap. 6 § kan diskuteras. 2 kap. 9 § synes överflödig.

Umebygdens tingsrätt: Beträffande 2 kap. 10 § VL-förslaget vill domstolen tillägga att lagrummets formulering knappast täcker det exempel på allmänt behov, som anges i specialmotiveringen längst ned på sid. 249.

Växjö tingsrätt: 3 §. Vad som upptages i denna § torde vara självklart. Det är därför tveksamt om § behövs.

4 §. Enligt vattendomstolens mening bör stadgandet kompletteras med en hänvisning till att ersättningsrätt föreligger. Motsvarande gäller 5 och 6 §§.

Lantbruksnämnden i Örebro län: 2 kap. §§ 5 och 6 (m.fl.) Det hälsas med tillfredsställelse att utredningen så ingående penetrerat frågan om jordbrukets ökade behov av vatten för bevattningsändamål.

För att tillförsäkra jordbruket vatten för angivet ändamål bör i vart fall bevattningsföretag med flera delägare och av större omfattning upphöjas till status av allmänt intresse.

Under år med långvarig torka inträder en så betydande skördenedsättning att landets livsmedelsförsörjning kan bli ytterligt ansträngt. Vidare kräver samhället en säker produktion av specialgrödor som potatis och morötter.

Rätt till vattenuttag för bevattning bör prioriteras som allmänt intresse.

Enligt domstolsutslag rörande bevattningsföretag har "bevattningsintressenterna" ålagts att utge ersättning till kraftverksintresset för förlust i kraftproduktionen som följd av vattenuttag. I det fall anordningar vidtages i vattendrag så att "flödesvattenmängd" innehålles som annars skulle bräddas bort genom flodutskov i anslutning till kraftverk borde ersättningsplikt gentemot kraftverksintresset ej föreligga.

Lantbruksnämnden i Gävleborgs län: Enligt nuvarande vattenlag föreligger i vissa uppräknade större vattendrag med s. k. kungsådra skyldighet för vattenrättshavaren att utan ersättning avstå viss del av den vattenmängd eller fallhöjd, som tillkommer honom, för att tillgodose vissa allmänna intressen. Dessa är i huvudsak allmän farled, allmän flottled, fiske samt torrläggning och bevattning av mark. Dessa brukar kallas "kungsådraintressen". I förslaget till ny vattenlag avskaffas begreppet "kungsådra". Rätten att utan ersättning använda vatten till förmån för vissa allmänna intressen utvidgas att i princip omfatta alla vattendrag, således även de minsta. Ersättningsfriheten skall enligt kommentarerna (s. 196) endast "avse ett fåtal fall, när preciserade allmänna intressen av kvalificerad natur är i fråga". Enligt utredningens mening är dessa: allmän farled, allmän hamn, allmän flottled, fiske samt hälsovård och naturvård. Torrläggning och bevattning av mark återfinnes således inte i den nya lagstiftningen som allmänna intressen, vilka är befriade från att erlägga ersättning. Utredningen anser dock (s. 197) att bevattningsintresset också bör kunna tillgodoses. Förutsättningen måste då vara att det gäller många och inte enstaka jordbrukares behov av vatten. Motivet för att utesluta torrläggning av mark bland de s. k. allmänna intressena synes inte ha redovisats. Det ersättningsfria vattnet för bevattning från vattendrag med kungsådra utgår ur den nya lagen och motivet anges vara att bevattning idag sker på annat sätt än vid den nuvarande lagens tillkomst. Lantbruksnämnden, som inte har tillgång till källan för denna tolkning (PM av justitierådet Gärde), finner för sin del att 1910 års betänkande rörande den nuvarande vattenlagen (s. 231, s. 241) snarast talar för en motsatt uppfattning. Nämnden har svårt att förstå, att frågan om hur bevattningen tekniskt utföres genom översilning eller numera besprutning kan påverka principfrågan.

Fiskeristyrelsen: 13 § handlar om fiskväg och andra åtgärder för fiskets främjande. Paragrafen har sin förebild i nuvarande vattenlag. Den skall ses i belysning av 3 kapitlets tillåtlighetsregler. Utredningen har särskilt framhållit att detta medför samhällsekonomiska bedömningar som bör medge att fiskefrämjande företag genomförs utan att deras nytta kan definieras klart i ekonomiska termer. Styrelsen instämmer i detta uttalande, som överensstämmer med vad fiskets företrädare sedan länge hävdat i skilda sammanhang. Samtidigt vill styrelsen dock framhålla att det är viktigt att de som äger påkalla tillämpning av paragrafen, dvs. stat, kommun och

vattenförbund, ges reella möjligheter att fullfölja tanken bakom regeln. Detta är knappast fallet idag.

Statens naturvårdsverk: I 2 kap. 14 § i förslaget till ny vattenlag talas om rätten för strandägare att ha mindre brygga, båthus eller dylikt även om han saknar vattenrätt. Enligt naturvårdsverkets mening bör i detta sammanhang göras en hänvisning till 15 och 16 §§ NVL, där strandskyddsbestämmelserna återfinns.

Överlantmätarmyndigheten i Skaraborgs län: Enligt bestämmelserna i 2: 2 föreslagen lag skall rådigheten över vattnet i rinnande vatten delas lika mellan vardera sidans ägare även om en större del av vattnet rinner fram över den ena fastigheten. Bestämmelsen motsvarar 1: 2 första stycket nuvarande vattenlag. Bestämmelse motsvarande den i 1: 2 andra stycket föreslås i 7 § av övergångsbestämmelserna. Innebörden av bestämmelserna synes ej vara entydig för de fall att vid fastighetsbildning tillskapats en gräns som ej är avsedd att motsvara vattendragets mittlinje.

Statens vattenfallsverk: Det framgår inte av den föreslagna lydelsen av 2 kap. 10 § att det är fråga om att tillfälligt avstå vatten. Skäl kan föreligga att annan utväg väljes för tillgodoseende av det aktuella behovet även om minskningen i vattentillgången består. Dessa förhållanden bör föranleda förtydligande i paragrafens lydelse. – I motiven bör nämnas att den förutsatta nödsituationen bör kunna utgöra skäl för uppskovsbeslut i ersättningsfrågan.

Svenska Insjöfiskarenas centralförbund: Utökade befogenheter föreslås i 13 § för tvångsrättsupplåtelse för att tillförsäkra erforderligt vatten för bl. a. fiskets främjande. Denna rätt förbehålls staten, kommun eller vattenförbund. Det är rimligt att vattenrättshavaren skall avstå från sådant vatten utan rätt till ersättning. Detta är emellertid inte fallet i nu gällande vattenlag.

3 kap. Allmänna förutsättningar för vattenföretag

Svea hovrätt: 3 §. Utredningen framhåller att olägenheterna bör sättas i relation till företagets omfattning. I lagtexten framställs dock "olägenhet av större betydelse" som ett absolut begrepp utan anknytning till omfattningen av det företag som orsakar olägenheten. Skäl finnes därför att jämka lagtexten så att den bättre överensstämmer med motiven.

4 §. Enligt utredningen bör prövning enligt denna paragraf kunna underlåtas, om sakägarna medgivit företaget eller förklarar sig ej ha något att invända. Detta överensstämmer med praxis vid tillämpningen av 2 kap. 3 § 1 st. VL. Det synes dock önskvärt att förhållandet framgår direkt av lagtexten.

Som hovrätten tidigare framhållit (se avsnitt 4) bör klart anges i vad mån bestämmelserna i denna paragraf skall medge hänsynstagande till befintliga vattenföretag utan tillstånd samt till ännu icke aktualiserade men förutsebara vattenföretag, även sådana som ej är följdföretag till det aktuella företaget.

9 §. De särskilda bestämmelser för områdes bebyggande som åsyftas torde vara andra än de i 2 § angivna planerna. Detta bör komma till uttryck i stadgandets utformning.

11 §. Närmare reglering saknas av den processuella ställningen för den som för egen nytta begär särskild föreskrift. Skulle föreskriften vara av självständig betydelse för sakägarna i målet, kan det i vissa fall vara rimligt att den som begärt föreskriften i någon mån delar sökandens kostnadsan-

svar enligt 22 kap. 1 § VLF. – Andra stycket torde icke böra tolkas så att därmed skall införas en princip som ger annan storlek på gottgörelsen än vid tillämpning av 3 kap. 9 § VL.

12 §. Av stadgandet synes framgå att företagarens skyldighet beträffande fisket är ovillkorlig. Så är dock icke fallet enligt specialmotiveringen (s. 263), varav bl. a. framgår att nyttan av ifrågasatt anordning, på sätt som är föreskrivet i 2 kap. 8 § 1 st. VL, skall i skälig utsträckning motivera den förlust eller kostnad anordningen orsakar. Skäl finns därför att intaga motsvarande bestämmelse i den nya lagtexten.

Hovrätten för Nedre Norrland: Hovrätten finner inte tillåtlighetsreglerna i 1–4 §§ vara tillfredsställande formulerade. Lagtexten är vag och måste i alltför stor utsträckning tolkas med hjälp av förarbetena. Bestämmelserna företer vissa likheter med ML:s tillåtlighetsregler, men dessa har ett konkretare innehåll. Hovrätten efterlyser en mera explicit lagtext, som underlättar för företagaren att bedöma om ett planerat vattenföretag kan komma att tillåtas.

I fråga om de allmänna lämplighetsvillkoren kan några påpekanden om lagtekniska brister vara på sin plats. Stadgandet i 8 § ger enligt motiven (s. 260 n) uttryckligen tillståndsmyndigheten möjlighet att sänka en begärd dämningsgräns eller höja en sänkningsgräns, vilket skulle undanröja nuvarande osäkerhet rörande tillämpningen av 2 kap. 2 § VL. Denna avsikt torde icke kunna utläsas av lagtexten. Vidare frågar man sig varför förutsättningarna för skadeförebyggande åtgärder fått olika utformning i andra stycket av förevarande paragraf (”om han ej därigenom åsamkas oskälig förlust eller kostnad”) och i 10 kap. 1 § tredje stycket (”om det finnes lämpligt”). 9 § kan kritiseras från språklig synpunkt. Paragrafen bör hellre formuleras antingen såsom 3 kap. 2 § andra stycket FBL eller på följande sätt: ”Har särskilda bestämmelser ... användning meddelats med stöd av byggnadslagen ... motverkas.”

Utredningen har i motiven till 12 § ansett att det inte behövs någon uttrycklig motsvarighet till stadgandet i 2 kap. 8 § första stycket andra meningen VL om möjlighet för företagaren att vinna befrielse från skyldigheten att utföra ifrågasatt anordning. 12 § har emellertid formulerats på ett sådant sätt att företagarens skyldighet beträffande fisket förefaller vara ovillkorlig och borde därför kompletteras med en bestämmelse som motsvarar nyssnämnda stadgande i VL. Dessutom är här en hänvisning till 11 kap. 5 § VL-förslaget befogad.

Umebygdens tingsrätt: Fördelen med VL-förslaget i förhållande till nuvarande VL är främst förslagets systematiska uppbyggnad. Detta har emellertid lett till dubbleringar, t. ex. i 3 kap. 8 § andra stycket och 10 kap. 1 § tredje stycket beträffande sökandens åtgärdsskyldighet samt 9 kap. 1 § första stycket och 10 kap. 1 § tredje stycket beträffande tredje mans skyldighet att tåla intrång av skadeförebyggande åtgärd. I motiven görs skillnad mellan åtgärder i allmänt och enskilt intresse men detta framgår inte av lagtexten.

Jämtbygdens tingsrätt: 8 §. I motiven (s. 260) anges att stadgandet uttryckligen ger tillståndsmyndigheten möjlighet att sänka en begärd dämningsgräns eller höja en sänkningsgräns. Vattendomstolen har för sin del svårt att av lagtexten direkt utläsa att detta skall vara möjligt.

12 §. I paragrafen bör intas en hänvisning till 11 kap. 5 §.

Stockholms tingsrätt: 3 §. Paragrafens utformning är inte lyckad och lagtexten motsvarar inte vad som avses enligt motiven. När det talas om ”andra allmänna intressen än som avses i 1 och 2 §§” kan till en början

anmärkas att i 1 och 2 §§ talas i och för sig inte om allmänna intressen och det är därför helt oklart vilka allmänna intressen som avses. Om 3 § skulle innebära att sådana allmänna intressen inte får prövas som varit föremål för prövning då allmänna planeringsriktlinjer beslutats eller då generalplan, stadsplan eller byggnadsplan fastställts, blir paragrafens innebörd att de flesta allmänna intressen inte får prövas. Vid den översiktliga planeringen och vid fastställande av detaljplaner vägs ju olika intressen, inte minst allmänna intressen, mot varandra. I stället bör, om hinder inte möter enligt 1 och 2 §§, prövningen enligt 3 § ta sikte på alla allmänna intressen och det framför allt i de ännu så länge mycket vanliga fall då vattenföretaget utförs inom område där det varken finns generalplan, stadsplan eller byggnadsplan och som inte heller varit föremål för översiktlig planering. Tillåtlighetsprövningen bör följaktligen gå till så att man först ser efter om hinder möter från allmänna planeringssynpunkter och om företaget strider mot fastställd generalplan, stadsplan eller byggnadsplan. Om så inte är fallet bör företaget ändå inte få komma till stånd om det medför olägenhet av större betydelse för allmänna intressen.

6 §. I paragrafens sista mening talas om företräde mellan olika grundvattentäkter. I 5 kap. 2 § VL-förslaget talas också om fördelning av grundvattentillgång. Förslaget vinner inte i överskådlighet på att två så likartade bestämmelser återfinns i olika kapitel. Lämpligast torde vara att i 3 kap. samla bestämmelser som är tillämpliga på alla typer av vattenföretag och då bör bestämmelsen om grundvattentäkter finnas i 5 kap.

Bestämmelserna i 3 kap. 1–7 §§ VL-förslaget innehåller – liksom nuvarande 2 kap. 3 § VL – den generella rätten att påverka vattenförhållandena även om annans egendom skadas. Särskilda tvångsrätter behandlas i 9 kap. VL-förslaget. I 9 kap. 7 § VL-förslaget finns, liksom i 2 kap. 3 § VL, en erinran om att ersättning skall utgå för skada som orsakas av medgivna åtgärder. Det förefaller inkonsekvent att motsvarande erinran ej görs i 3 kap. VL-förslaget (t. ex. efter 7 §). Genom ett sådant stadgande skulle det måhända framgå bättre att bestämmelserna i 1-7 §§ innebär sådan tvångsrätt, något som i förslaget eljest endast uttrycks negativt. I den processuella delen sägs däremot (15 kap. 8 § VL-förslaget) att tillståndsmyndigheten skall meddela tillståndsbeslut om hinder inte möter mot företaget. Placeringen av denna bestämmelse kan ifrågasättas (jfr dock 24 § anläggningslagen och 22 § ledningsrättslagen).

Växjö tingsrätt: Det må anmärkas att hänvisning till ersättningsrätt för skada och intrång saknas i lagtexten.

1 §. Varken koncessionsnämnd eller länsstyrelse torde ha större förutsättningar än vattendomstol att kunna ta hänsyn till allmänna planeringssynpunkter, tvärtom gäller med länsstyrelsernas anknytning till begränsade geografiska områden i vart fall för dessas del motsatsen.

2 §. Eftersom villkorade tillstånd strider mot processrättsliga grundsatser och liksom hittills enligt vattendomstolens mening bör undvikas, kommer den föreslagna regeln att innebära, att planfrågan bör vara klar, innan tillstånd enligt VL meddelas.

3 §. Lagförslaget i denna del är alltför allmänt hållet. Härtill kommer att motiven är åtskilliga för knappa för att medge en säker tolkning av vad lagstiftaren menar med "olägenhet av större betydelse" för allmänna intressen och "synnerlig betydelse från allmän synpunkt". Denna lagstiftningsmetod är säkert bra för att inte säga nödvändig, när nu enligt förslaget tillåtlighets- och tillståndsfrågorna skall avgöras av administrativ myndighet. Med den ringa utökning av organisationen hos koncessionsnämnd och

länsstyrelse som föreslås av utredningen behövs det en lagstiftning, som garanterar att myndigheterna icke behöver lägga ned omständligt arbete på att tillämpa i lagen inskrivna tillåtlighetsregler, utan myndigheterna skall kunna – snabbt och smidigt – tycka till och besluta i tillståndsfrågan. Om detta dessutom kan ske, såsom är tänkt i direktiven, med ett sakkunnigt beaktande av den mångfald allmänna (och enskilda) intressen som berörs, det återstår att se.

4 §. Förslaget ger uttryck åt samma lagstiftningsmetod som gäller för 3 §. Det kommer sålunda att fordras mycket stor kunskap och säkerhet hos de organ, som skall tillämpa bestämmelsen, särskilt som det goda resultatet skall uppnås snabbt och utan stor personalförstärkning.

Vänersborgs tingsrätt: I VL-förslaget 3:9 har under rubriken "Allmänna lämplighetsvillkor" föreskrivits, att vattenföretag skall utföras så, att syftet med enligt bl.a. byggnadslagen och naturvårdslagen gällande särskilda bestämmelser för mark- eller vattenområdes bebyggande eller användning icke motverkas.

Enligt tingsrättens mening är tillkomsten av t.ex. ett större kraftutbyggnadsföretag så viktig från samhällets synpunkt, att det bör få komma till stånd även om syftet med exempelvis ett strandskydd skulle motverkas eller t.o.m. omöjliggöras. Bestämmelsen bör därför omformuleras och förslagsvis uttala, att hänsyn i skälig omfattning skall tagas till ifrågavarande bestämmelser.

Kammarkollegiet: Den allmänna tillåtlighetsregeln i 3:3 första stycket i VLF är avsedd att ersätta de i 2:3 första stycket VL uppräknade tillåtlighetshindren. Kollegiet föreslår att satsen "– – – olägenhet av större betydelse därigenom uppkommer – – –" ändras till "– – – olägenhet av större betydelse därigenom är att befara – – –". Den av kollegiet föreslagna lydelsen, som har sin motsvarighet i 2:3 andra stycket VL, skulle bättre harmoniera med en av huvudprinciperna i såväl det nya lagförslaget som gällande rätt, nämligen att det åvilar sökandeparten att svara för bevisningen och utredningen i ett vattenmål. – – –

Utredningen har i 3:12 VLF angående åtgärder till skydd för fisket föreslagit att åtgärderna skall ske "i berört vattensystem", under det att man i 11:5, alltså i de fall åtgärder ersätts av fiskeavgift, föreslagit att avgiften skall användas "inom berört eller angränsande vattensystem". Det framgår inte klart av motiven huruvida utredningen i de fall avgiftsalternativet väljs avsett att avgiftsmedlen skall kunna användas inom ett vidare geografiskt område än åtgärderna enligt 3:12 VLF. Kollegiet vill dessutom påpeka att begreppet "vattensystem" är tämligen oklart.

Länsstyrelsen i Skaraborgs län: I 3 kap. 4 § föreslås att vattenföretag som innebär skada på annans egendom inte får komma till stånd om kostnaderna för företaget och olägenheterna av detta står i missförhållande till fördelarna därav från allmän och enskild synpunkt. – I motiveringen till det föreslagna lagrummet har utredningen uttalat bl.a. följande. Vid bedömning om företaget får komma till stånd förutsätts i paragrafen att en helhetsbedömning görs av företaget. Som komponent i denna bedömning ingår bl.a. en samhällsekonomisk analys av de indirekta ekonomiska verkningarna ett vattenföretag kan få för omgivningen. I utredningen betonas emellertid nödvändigheten av en betydande försiktighet härvidlag då existerande metoder för beräkning av de indirekta verkningarnas ekonomiska värde torde vara mindre utvecklade. I förslaget uttalas därför att tillståndsmyndigheten söker begränsa utredningsmaterialet i förevarande avseenden till dess säkrare metoder för beräkningar av nyssnämnd beskaffenhet

utarbetats. – Länsstyrelsen anser att part i princip fritt bör få argumentera för sina synpunkter. Detta så mycket mer som det enligt uppgift ännu inte finns några säkra metoder för beräknande av förevarande värden. – Länsstyrelsen förstår bakgrunden till rekommendationen men anser att denna skulle kunna uppfattas som en skärpning av tillståndsmyndighetens processledning i en för part viktig del av hans ärende.

Svenska naturskyddsföreningen: Föreningen föreslår följande utformning av 3 kap:

1 §. Vattenföretag får inte komma till stånd eller utövas om det inte uppfyller reglerna i detta kapitel.

Att tillståndsprövning i vissa fall krävs bestäms i 12 kap.

2 §. Vattenföretag får inte komma till stånd om det inte är lämpligt från allmän synpunkt.

(Om med stöd av särskild lagstiftning upprättats vattenplan eller utfärdats vattenkvalitetsnormer får vattenföretag inte utföras eller utövas i strid mot sådana bestämmelser.)

Vattenföretag får inte utföras eller utövas så att syftet med fastställd generalplan, stadsplan eller byggnadsplan motverkas. Detsamma gäller beträffande andra särskilda bestämmelser för mark- eller vattenområdes bebyggande eller användning, som beslutats av riksdagen eller behörig kommunal beslutande församling eller statlig eller kommunal myndighet.

3 §. För vattenföretag skall väljas sådan plats, omfattning och utförande att ändamålet med företaget utan oskälig kostnad kan uppnås med minsta möjliga miljöförstöring samt intrång eller annan olägenhet för motstående allmänna och enskilda intressen.

Vattenföretag för bevattningsändamål får inte medverka till att lägsta naturliga lågvattenföring i vattendrag kan underskridas.

4 §. Kan vid prövning av visst vattenföretag förutses att ytterligare vattenföretag kan komma till stånd inom avrinningsområdet skall vid prövningen hänsyn tas till den sammanlagda effekten av företagen. Härvid skall tillses att tillåtligt företag såvitt möjligt utföres och utövas så att detta inte försvårar annat företag, som kan antagas framdeles beröra samma vattentillgång.

Avser vattenföretag ändring av nivån hos sådan tröskel i havs- eller insjösund, som i framtiden blir bestämmande för en genom landhöjningen nybildad sjös vattenstånd, skall hänsyn tas till förväntad effekt på den framtida sjöns vattenstånd.

5 §. Vattenföretag får inte komma till stånd, om inte nyttan av företaget från enskild och allmän synpunkt överstiger skadan och olägenheterna av företaget.

Bestämmelsen i första stycket gäller inte vattenföretag som utgör förutsättning för verksamhet som prövats enligt 136 a § byggnadslagen.

6 §. Vid prövningen av ett vattenföretags tillåtlighet skall beaktas även annat företag, som kan antagas bli erforderligt för ett ändamålsenligt utnyttjande av det sökta vattenföretaget. Om sådant annat företag är vattenföretag, skall det anses utgöra en del av det ursprungliga vattenföretaget.

Vid bedömningen av om vattenföretag medför olägenhet och skada skall beaktas alla verkningar av vattenföretaget. Indirekta verkningar, som kan uppstå på större avstånd från vattenföretaget, liksom verkningar, som kan inträffa först efter betydande tid, skall dock beaktas endast om rimlig sannolikhet föreligger för att de inträffar.

7 §. Den som utför eller utövar vattenföretag är skyldig att vidta de

försiktighetsmått och den begränsning av verksamheten, som kan behövas för att förebygga eller minska skada och olägenhet av företaget, om det inte medför oskäliga kostnader.

Vill någon utföra eller utöva vattenföretag som kan skada fisket, är han skyldig att utan ersättning vidtaga och för framtiden underhålla erforderliga anordningar för fiskens framkomst eller bestånd, släppa fram vatten för ändamålet samt iaktta de föreskrifter i övrigt som på grund av företaget kan erfordras till skydd för fisket i berört vattensystem.

8 §. Om skada eller olägenhet av någon betydelse inträffar, utan att detta kunnat beaktas vid tillkomsten av vattenföretag eller vid tillståndsprövning därav, är företagaren skyldig att avhjälpa skadan eller olägenheten och förebygga framtida skador eller olägenheter, om det inte medför oskäliga kostnader.

Om den som utfört eller utövar vattenföretag, förfarit vårdslöst eller uppsåtligen eller av vårdslöshet lämnat felaktiga uppgifter till tillsynsmyndighet eller prövningsmyndighet, kan han oavsett kostnaderna åläggas att återställa naturmiljön samt att förebygga skada och olägenheter för framtiden i den mån förfarandet eller vårdslösheten kan anses ha medverkat till berörd skada eller olägenhet.

9 §. Föreligger till samtidig prövning fråga om tillstånd till olika vattenföretag som rör samma vattentillgång och därför eller av annan grund icke kan utföras vid sidan av varandra i enlighet med ansökningarna, skall såvitt möjligt jämkas mellan de stridiga intressena så att vart och ett kan tillgodoses utan väsentligt förfång för det andra. Kan det ej ske, skall företräde ges åt det företag som från allmän och enskild synpunkt kan antagas bli till största fördel. Är fråga om företräde mellan två eller flera grundvattentäkter, skall därvid tillses att icke någon ort berövas erforderligt vatten från grundvattentillgång inom orten.

10 §. När enligt denna lag flera fastigheter eller strömfall gemensamt skall såsom särskild samfällighet utföra och handha ett vattenföretag, skall största möjliga fördel för var och en av deltagarna i samfälligheten eftersträvas, om kostnaderna ej ökas oskäligt därigenom. Vid behov skall mellan de olika deltagarna jämkas så att var och en kan tillgodoses utan väsentligt förfång för annan deltagare.

11 §. Framgår vid tillståndsprövning av vattenföretag att detta kan, utan att dess egentliga ändamål eftersättes, utföras på sätt som medför betydande nytta för annan, skall på dennes begäran meddelas föreskrift härom. Föreskrift får dock ej ges om bestämmelserna om bildande av samfällighet enligt denna lag är tillämpliga.

Den som beredes nytta enligt första stycket skall utge skälig gottgörelse till anläggningens ägare. Uppkommer förlust eller kostnad för ägaren, är denne berättigad till ersättning härför enligt 10 kap.

VASO: 3 kap. 5 §. Den föreslagna lydelsen synes vara för snäv. Genom att i första meningen inskjuta "omfattas av eller" omedelbart före "utgör förutsättning" erhålles en bättre täckning för de fall som torde avses. – – –

3 kap. 12 §. Ordalydelsen "vatten, där fisken har sin gång" i 2:8 VL saknas i förslaget. Detta kan godtagas på de skäl utredningen anfört. Nu gällande spärregel om kostnad eller olägenhet för byggnadens ägare saknas i förslaget. Uttalandet i specialmotiveringen att ingen ändring avses i förhållande till gällande VL hänför sig enligt ordalagen till olika slag av förekommande åtgärder, icke kostnaderna för dem. Det kan inte godtagas att spärregeln försvinner. Lagrummet bör därför tillägga en andra mening med innebörden att kostnaden för föreskriven åtgärd skall vara rimlig i förhållande till den nytta åtgärden åstadkommer.

4 kap. Andelskraft

Svea hovrätt: En väsentlig processuell förändring är att enligt 15 kap. 8 § 9 p VLF villkor och kostnadsbidrag för andelskraft skall bestämmas av administrativ tillståndsmyndighet. Denna kan överlämna åt fastighetsdomstolen att fatta beslut i frågan, vilket enligt utredningen (s. 264) ofta torde vara lämpligt eftersom det närmast gäller ett internt förhållande parter emellan. Hovrätten anser dock att detta icke är en lämplighetsfråga. Villkor och kostnadsbidrag för andelskraft, som ofta rör stora ekonomiska värden, kan vara starkt kontroversiella mellan parterna. Frågor som rör ekonomiska prestationer mellan företagare bör normalt, enligt vedertagna rättsprinciper, avgöras av domstol. Det skulle vara särskilt anmärkningsvärt om regeringen finge formell behörighet att avgöra tvist om kostnadsbidrag mellan ett statligt organ som vattenfallsverket och motstående intressent. Villkor och kostnadsbidrag för andelskraft bör därför alltid avgöras av domstol.

Hänvisningen i 4 kap. 2 § till 10 kap. avser uppenbarligen ej hela kapitlet varför de åsyftade paragraferna bör angivas.

Hovrätten för Nedre Norrland: Den ordning som enligt 15 kap. 8 § andra stycket punkt 9 och tredje stycket föreslagits för prövning av frågor om tillhandahållande av andelskraft kan ifrågasättas. Villkoren och kostnadsbidragen synes inom ramen för det av utredningen föreslagna prövningssystemet lämpligen alltid böra bestämmas av fastighetsdomstolen.

5 kap. Särskilda bestämmelser om grundvattentäkt

Hovrätten för Nedre Norrland: Detta kapitel innehåller endast två paragrafer medan övriga bestämmelser om grundvattentäkt återfinns på en mängd olika håll i VL-förslaget. I nuvarande VL har motsvarande regler samlats i en särskild avdelning av 2 kap. Här har man ett exempel på hur svårtillgängligt VL-förslaget är när det gäller att finna alla de stadganden som är tillämpliga på ett visst företag. Om den föreslagna systematiken skulle bibehållas, kan de två paragraferna i förevarande kapitel lika gärna få sin plats på andra ställen i lagen.

Jämtbygdens tingsrätt: 5 kap. 2 § innehåller en bestämmelse om fördelning av vatten från grundvattentäkt. Tingsrätten anser att en motsvarande bestämmelse bör övervägas även beträffande ytvattentäkt.

Lantbruksstyrelsen: 5 kap. 1 §. Regeln finns i 2 kap. 42 § andra stycket nuvarande vattenlag. Varken i samband med införandet av denna paragraf eller i betänkandet har givits närmare anvisningar för avgränsning av en grundvattentäkt eller grundvattentillgång. I exempelvis Skåne finns flera mil långa grundvattenströmmar. Hur lagbestämmelsen skall tillämpas i dessa fall är fortfarande ovisst. Ett klarläggande på denna punkt är önskvärt.

5 kap. 2 §. Regeln avser endast fördelning av vatten för hushållsförbrukning vari inräknas vattning av kreatur. Denna särbestämmelse kan ifrågasättas. Fördelning av grundvatten kommer för övriga ändamål att prövas enligt 3 kap. 6 och 8 §§. Skälet för särbestämmelsen kan vara att utredningen sökt en enkel prövningsform på så sätt att fördelningsfrågan föreslås prövas direkt av fastighetsdomstol som är behörig att handlägga vattenmål. Fördelningsprövningen blir i princip inte annorlunda om grundvattnet skall användas till annat ändamål än hushållsförbrukning.

Statens lantmäteriverk: I 2 § föreslås en bestämmelse om fördelning av grundvattentillgång för hushållsförbrukning mellan flera fastigheter. Enligt

18 kap. 3 § skall sådan fråga avgöras av fastighetsdomstol.

I anslutning till förslaget kan påpekas att de åsyftade fördelningsfrågorna i vissa särskilda fall kan behandlas med tillämpning av andra bestämmelser. Sålunda kan uppenbarligen AL och SFL tillämpas när det gäller utnyttjandet av en gemensam grundvattentäkt. Däremot kan dessa lagar inte användas för fördelning av grundvattentillgång som utnyttjas genom separat vattentäkt på varje särskild fastighet.

6 kap. Särskilda bestämmelser om markavvattningsföretag

Svea hovrätt:

1 §. Hovrätten delar utredningens mening att det liksom hittills i sista hand bör få ankomma på förrättningsmannen att efter en teknisk-ekonomisk avvägning bestämma omfattningen av ett markavvattningsföretag. Grundläggande för hans ställningstagande måste emellertid i analogi med bestämmelserna i 7 kap. 20 § VL vara dels sökandens yrkanden angående företagets omfattning på hans egen mark och anslutning av annans mark, dels annan markägares yrkande att få ansluta sig till företaget. Om det undantagsvis ifrågakommer att utan yrkande av sökanden tvångsansluta annan markägare, torde detta regelmässigt böra ske endast i form av s. k. avdragsdike; hovrätten förutsätter att VLF utan uttrycklig bestämmelse i ämnet inrymmer möjlighet till denna i 10 kap. 63 § VL reglerade konstruktion.

Den föreslagna lagtexten ger närmast vid handen att man först skall bestämma företagets omfattning efter vad som är "lämpligt", varefter alla fastighetsägare inom det som "lämpligt" bedömda avvattningsområdet utan vidare prövning har rätt och skyldighet att deltaga i företaget. Såsom framgår av motiven måste emellertid redan vid lämplighetsprövningen av företagets omfattning sökandens och övriga berörda fastighetsägares inställning tilläggas grundläggande betydelse. Det hade varit av värde om detta fått komma till uttryck i lagtexten. I vart fall ger det uppställda lämplighetsrekvisitet föga ledning för den ekonomisk-tekniska avvägning som förutsätts skola ske; det finns bl. a. anledning befara att vad som är lämpligt för företaget, exempelvis i form av vidgat ekonomiskt underlag, vinner mer beaktande än motstående markägares i och för sig berättigade motstånd mot att deltaga i företaget. – Utredningen har uttalat att i viss begränsad omfattning hänsyn kan tagas till personliga skäl vid bedömning av anslutningsfrågan. Enligt hovrättens uppfattning finns knappast utrymme härför i detta fastighetsrättliga sammanhang.

VLF saknar – utöver vad som upptas i 16 kap. 18 § (jfr s. 362) – motsvarighet till bestämmelserna i 10 kap. 82 § VL om vilka deltagare som skall ha ställning som sökande. Hovrätten vill ifrågasätta om en sådan bestämmelse kan undvaras. I sin nu föreslagna utformning synes VLF närmast förutsätta att ställning som sökande endast innehas av den som gjort ansökan om företaget eller som efter återkallelse av sökanden inträder som sökande.

2 §. Den vanligaste anledningen till avdelningsbildning enligt 7 kap. 24 § VL är önskemålet att vinna en rimlig kostnadsfördelning. Detta uppdelningsrekvisit inryms självfallet under det krav på lämplighet som i andra stycket av 2 § uppställs för bestämmande av särskilda andelstal, men knappast om lämplighetsprövningen i enlighet med motiven begränsas till fall med olikheter i naturförhållandena. Ett av naturförhållandena oberoen-

de fall då särskilda andelstal bör kunna ifrågakomma är då ett i övrigt öppet dike på yrkande av vederbörande markägare rörläggs i sin sträckning över hans mark.

4 §. Hovrätten förutsätter att med bestämmelserna åsyftas samma ekonomiska reglering som föreskrivits i AL. Detta bör komma till uttryck i lagtexten. I princip bör också en utträdande sålunda vara berättigad till kompensation. Jfr även den reglering som skall ske enligt 7 kap. 9 § VLF.

En inträdande fastighetsägare bör lämna skälig ersättning även för vissa kostnader som tillkommit efter företagets utförande, såsom kostnader för utbyte av en invallningspump eller anläggandet av en bro. Sådana arbeten kan öka företagets värde utan att för den skull vara hänförliga till kostnader för företagets utförande.

7 §. Såsom framgår av förarbetena till 10 kap. 57 § VL skall den lämplighetsprövning av överenskommelse, som däri åläggs synemännen, gå ut på att fastställa om överenskommelsen överensstämmer med VL:s materiella bestämmelser om kostnadsfördelning m. m. Den nu föreslagna lagtexten och motiven härtill ger föga ledning för vad lämplighetsprövningen fortsättningsvis skall avse. Det är emellertid önskvärt att redan av lagtexten framgår i vilka avseenden prövningen skall vara mer omfattande än den prövning som underkastas en vid allmän domstol träffad förlikning, vilken skall stadfästas genom dom, samt vad som skall vara vägledande för en sådan mer omfattande prövning. Jfr även den prövning som skall ske enligt 7 kap. 5 § VLF.

Hovrätten för Nedre Norrland: Hovrätten vill förorda att rubriken får lydelsen "Särskilda bestämmelser om markavvattningsföretag och samfälligheter för markavvattning". Därmed markeras den systematiska samhörigheten med 7 kap.

Växjö tingsrätt: 2 §. I denna § föreskrivs att kostnadsfördelningen skall ske "med hänsyn främst till den nytta av företaget" de (deltagande fastigheterna) har och att andelstalen åsättes i enlighet härmed.

Normalt innebär ett torrläggningsföretag en samordning av ett flertal olika dikessträckor. Större täckta ledningar, bergskärningar m. m. är som regel kostnadskrävande. Fördelas kostnaderna enbart efter nyttan utan uppdelning i avdelningar, kan detta medföra en oskälig kostnadsfördelning. Ingen fastighet eller grupp av fastigheter bör åläggas större kostnader än om de utfört egen torrläggning av sina marker. Detta bör uttryckligen anges i lagtexten.

7 §. I denna § föreslås att länsstyrelsen skall kunna godkänna överenskommelse att fastighet skall inträda eller utträda ur samfällighet, att andelstal skall ändras eller samfällighet upplösas om det är uppenbart att denna samfällighet ej strider mot denna lag eller föranleder avsevärd olägenhet från allmän eller enskild synpunkt. Eftersom torrläggningsföretag påverkar bl. a. fastigheternas värden och därigenom säkerheten för inteckningshavarna är det viktigt att överenskommelser om ändring i företagens andelstal m. m. granskas och godkännes av förrättningsman med möjlighet till besvärstalan vid domstol.

Statens vägverk: Vägverket har förståelse för utredningens åsikt att det i vissa fall kan anses befogat att väghållaren skall ingå i en markavvattningssamfällighet. För att få klarare fastslaget att också väghållare, under vissa speciella omständigheter, har rätt att begära att få deltaga i en markavvattningssamfällighet, ifrågasättes om inte det tillägget till kap. 16 § 2 kunde göras att exempelvis i texten införs "Med ägare till fastighet jämställes väghållare".

Lantbruksstyrelsen: 4 §. Denna bestämmelse kan jämföras med 37 § anläggningslagen (1973: 1149). Det kan ifrågasättas om nyinträdande skall betala del av kostnaden för företagets utförande och inte, som enligt anläggningslagen, del av anläggningens värde minskat med förpliktelserna, det vill säga ett nuvärde.

Lantbruksnämnden i Kronobergs län: I 5 och 6 §§ har angivits hur det skall förfaras med en fastighets andel i ett markavvattningsföretag när fastigheten berörs av lantmäteriförrättning.

I gällande VL saknas sådana bestämmelser vilket ofta har upplevts som en stor brist. De nya bestämmelserna i VL-förslaget som i stort sett överensstämmer med tillämpad praxis, hälsas därför med tillfredsställelse.

I 7 § stadgas att överenskommelse att fastighet skall inträda eller utträda ur samfällighet, att fastighets andelstal skall ändras eller att samfällighet skall upplösas har samma verkan som förrättningsbeslut, om den godkännes av länsstyrelsen.

När markavvattningsföretag bildas skall prövningsförfarandet ske vid förrättning där länsstyrelsen förordnar förrättningsman enligt bestämmelserna såväl i gällande VL som i VL-förslaget. Länsstyrelsen kan således inte pröva bildandet av ett företag. Det förefaller därför olämpligt att länsstyrelsen skall kunna pröva en överenskommelse som ändrar beslut som prövats vid förrättning. I vissa fall kan det t o m tänkas att länsstyrelsen vid sin prövning företräder allmänna intressen, som kan få karaktären av partsintresse.

Lantbruksnämnden föreslår att paragrafen ändras så att den stadgar att ifrågavarande överenskommelse skall prövas vid ny förrättning. Även omprövning av företag där ändrade förhållanden inträtt skall enligt 16 kap. 28 § i VL-förslaget omprövas vid ny förrättning. Man får således samma bestämmelser för omprövning i båda fallen. Att öppna två skilda vägar för omprövning av förrättningsbeslut synes vara olämpligt. Ett förrättningsbeslut bör endast kunna omprövas vid en ny förrättning, som kungöres på vanligt sätt. Då får även eventuella utomstående intressen tillfälle att föra talan t. ex. när ett markavvattningsföretag skall upplösas. En förrättning för prövning av en överenskommelse torde i många fall kunna handläggas snabbt utan omständiga utredningar. – – –

I 9 § sägs att om kostnad som enligt 8 § åvilar väghållaren uppenbarligen överstiger värdet av den skada som uppstår om det arbete kostnaden avser ej utföres, får väghållaren i stället för att bekosta arbetet utge ersättning för skadan.

Denna bestämmelse synes utgöra garanti för att väghållarens skyldighet att bekosta vattengenomlopp ej kommer att missbrukas även om väghållarens skyldighet utökas i enlighet med lantbruksnämndens förslag.

Lantbruksnämnden i Gotlands län: Det vore av stort värde om de i 6 kap. 4–7 §§ föreslagna reglerna även kunde tillämpas på äldre företag som tillkommit enligt nu gällande vattenlag eller äldre dikningslag.

Lantbruksnämnden i Skaraborgs län: 4–7 §§ ger den flexibilitet åt markavvattningsföretagen som länge varit efterfrågad. Nämnden tillstyrker att föreslagna regler införes. Det är mycket angeläget att dessa eller motsvarande regler får tillämpas även för de äldre s. k. lagasyneföretag som bildats enligt dikningslagen eller enligt nu gällande vattenlag. Många omständigheter, såsom exempelvis ändrad markanvändning, "bortodling", strukturomvandling i jordbruket, bidrager till att många fixerade villkor i äldre företag är dåligt anpassade till dagens verklighet.

Lantbruksnämnden i Örebro län: Vad gäller markavvattningsföretagen

har föreslagits väsentliga förändringar. Ändringarna har framtagits med AL och LedL som förebild. Vid bestämmandet av samfällighets omfattning är situationen synnerligen olika mellan ett markavvattningsföretag och samfällighet enligt AL. I denna fråga måste framhållas det angelägna i att ett markavvattningsföretag oftast endast berör del av fastighet. Det skall således klart framgå av lagtext eller dess förarbeten att vid förrättning skall noggrant redovisas vilken del av fastighet som beröres och grunderna för nyttoberäkningen. Detta framstår destomera angeläget som utredningen bereder möjlighet för omprövning av företag.

I 4 § 2 st. har införts en bestämmelse som framstår som synnerligen tveksam. Vare sig i lagtext eller motiven har redovisats tillräckligt bärande motiv för angiven ekonomisk reglering.

I det fall en redan ansluten fastighets andelstal skulle höjas vid ny förrättning eller genom överenskommelse synes detta i och för sig vara tillfyllest utan att det dessutom skall kunna leda till erläggandet av ytterligare kostnader i det redan existerande företaget. En sådan konsekvens kommer sannolikt att motverka en annars möjlig och angelägen omprövning enligt 16 kap. 28 §.

Med hänvisning till förestående föreslås att 2 st. i 4 § utgår.

I 5 och 6 §§ har införts synnerligen angelägna bestämmelser vilka saknar motstycke i gällande VL. Förslaget hälsas med tillfredsställelse. – – –

Slutligen vill nämnden peka på vissa brister i VL-förslaget.

Det har inte på ett konkret sätt redovisats några regler för hur det skall förfaras i de fall då det är fråga om ändring av tidigare hävdvunnen vattenväg utöver vad som redovisats i 6 kap. 4 §.

Ej heller om de skyldigheter som rimligen inträder i de fall då befintligt avlopp drabbas av slam-sandavlagringar i samband med utförande av nydikning, skogsdikning och s. k. hyggesplöjning.

Att man ej vill betunga lagförslaget med detaljregler om hur nyttouppskattning i samband med markavvattningsföretag skall genomföras är förståeligt.

Utredningen har i denna fråga hänvisat till "Förslag till revision av vattenlagens torrläggningsbestämmelser".

Enligt nämndens uppfattning bör utredningen framföra krav på den centrala myndighet som skall taga fram erforderliga tillämpningsföreskrifter, så att arbetet härmed igångsättes i tid för att "föreskrifterna" skall finnas utarbetade vid den nya lagens ikraftträdande.

Lantbruksnämnden i Kopparbergs län: Lagförslaget anger i 6:2 ingen ledning för vad som skall ligga till grund för nyttoberäkningen. Genom kommande anvisningar synes möjligheter föreligga att få en modern metodik anpassningsbar efter varierande krav och som kan ge en plattform för likartad bedömning.

Lagförslaget 6:6 säger att fastighets skyldigheter får fördelas genom beslut vid fastighetsbildningsförrättning. För att vara av värde, i varje fall för jordbruksföretag inom område med bestående markavvattningsföretag, bör sådan fördelning ske regelmässigt. Detta förutsätter kännedom om aktuella markavvattningsföretag samt att fastighetsbildningsmyndigheten kan, även provisoriskt, omfördela andelstalen.

6:e kapitlets 7:e paragraf i lagförslaget synes på ett acceptabelt sätt, länsstyrelsens godkännande av överenskommelse, medge förändring av företag utan att för den skull tvinga fram ny förrättning. Detta är en positiv nyhet, nuvarande vattenlag medger ej något liknande.

Skogsstyrelsen: I 4 § fastställs regler för fastighet som inträder i bestäen-

de samfällighet samt när andelstal höjs för fastighet som ingår i samfällighet. Lagförslaget innebär i dessa avseenden en klar förbättring i förhållande till nuvarande lag. Skogsstyrelsen ser i tillämpningen av nya lagen möjlighet för samfällighet att exempelvis lånevägen finansiera långa huvudavlopp och i den takt anslutande projekt genomförs göra ny beräkning av andelstalen. Hos de nytillkomna deltagarna i samfälligheten kan därefter uttaxeras skälig andel av kostnaderna för huvudavloppet. Kan överenskommelse därom träffas med de inträdande i samfälligheten enligt 7 § erhålls en administrativt smidig och dessutom föga kostnadskrävande handläggning med samma verkan som förrättningsbeslut.

Skogsvårdsstyrelsen i Västerbottens län: 3 §. Denna paragraf reglerar vissa samfällighetsfrågor i nära överensstämmelse med 14 § AL. Utredningen hade måhända starkare kunnat uttrycka behovet av samverkan över fastighetsgränserna. Genom att dikningens verkningar ofta inte följer fastighetsgränserna utan begränsas mera av naturförhållanden är det naturligt att dikning i samverkan bör ske bland annat mot bakgrund av att vattnet är "en av de primära livsbetingelserna på jorden och befinner sig i ständig rörelse".

Styrelsen anser i likhet med utredningen att LFS bör gälla för samfällighetens organisation och förvaltning.

4 §. En kritik mot nuvarande VL har varit att förändringar i andelstal inte varit möjliga. Nu fastställs att ekonomisk reglering skall ske då fastighet inträder i tidigare bildad dikningssamfällighet. Skogsvårdsstyrelsen finner detta skäligt. Ingen skall kunna tjäna på att vänta tills andra bekostat t. ex. ett dyrbart avlopp. Likaledes bör det vara rimligt att om nyttan höjs för en fastighet, t. ex. genom exploatering av torvtäkt, bör även andelstalet kunna höjas och en ekonomisk reglering ske.

5 §. Denna paragraf har medtagits i de fall fastighetsreglering sker.

6 §. Genom denna paragraf, som helt överensstämmer med 42 § AL, möjliggörs en provisorisk fördelning av andelstal i det fall en fastighet delas. Beslutet är provisoriskt intill dess att en ny vattenlagsförrättning sker enligt 16 kap 28 §.

7 §. Utredningen anser "att företagen så långt som möjligt bör bildas vid förrättning bl. a. med hänsyn till den sakrättsliga inverkan som inträder härigenom". I de fall markägarna träffat en frivillig överenskommelse och länsstyrelsen godkänner denna räknas även denna som förrättning. Skogsvårdsstyrelsen har stor erfarenhet av frivilliga överenskommelser och har funnit att det är en enkel och smidig form för fördelning av andelstal. I de fall oenighet råder måste kompromisser ske. Sk enkel syneförrättning har skogsvårdsstyrelsen tillämpat i de fall det bedöms vara av stor framtida betydelse att underhållet sker under en längre tid. Under åren 1969–1977 har således endast 11 syneförrättningar (13 sammanträden) ägt rum. Under samma tid har statsbidrag lämnats till 273 företag med en sammanlagd längd av 4 705 km. I likhet med utredningen anser skogsvårdsstyrelsen att syneförrättningsinstrument kan avskaffas om AL-förrättningar införs.

Enligt 2 kap. 1 § i VL-förslaget råder var och en över yt- och grundvatten som finns inom hans fastighet. Enligt detta synsätt borde en markägare således kunna dika på egen mark – om inga andra intressen hotas eller inskränkes – utan att länsstyrelsen eller skogsvårdsstyrelsen har anledning påverka detta beslut. Det torde därför bli administrativt tungt att applicera en generell regel om förrättning på dessa företag.

En samlad bild över alla skogsdikningsföretag skulle kunna erhållas om all skogsdikning *anmäldes* till skogsvårdsstyrelsen – oavsett om statsbi-

drag beviljats eller ej. Det bör påpekas att skogsvårdsstyrelsen redan tidigare är aktförvarare åt vattendomstolen och i sitt arkiv f. n. har ca 6000 akter omfattande ca 93000 km skogsdiken. Skogsvårdsstyrelsen kan härvid, enligt skogsvårdslagen, även beakta naturvärdens intressen. Skogsvårdsstyrelsen anser att i de fall företaget avser skogsdikning bör skogsvårdsstyrelsen, som nu, godkänna överenskommelsen och ej länsstyrelsen.

8 §. I denna paragraf regleras de fall då dikesföretag korsar väg. I regel är det väghållaren som skall bekosta trumman på allmän väg och markavvattningsföretaget på enskild väg. I det senare fallet är ofta praxis "att den som kommer sist, betalar". Denna regel får delvis stöd i lagstiftningen. Vid projektering av trummor och broar på vägar i skogsmark bör samråd ske med skogsvårdsstyrelsen. I utredningen nämnes endast lantbruksnämnden men skogsdikessystemen är i de flesta fall svåröverblickbara och ett samråd borde därför vara värdefullt. (Lantbruksnämndens engagemang inskränker sig vanligen till redan uppodlad jord). Vid planläggning av skogsvägföretag förväntas markägarna framföra synpunkter på anpassning till framtida dikesföretag. Skogsvårdsstyrelsen anser även att skillnaden mellan kostnad och nytta skall vara rimlig. Vid tveksamma fall bör skogsvårdsstyrelsen kunna medverka med konkreta planer och beslutsunderlag.

9 §. I denna paragraf lämnas en möjlighet för väghållaren att i stället för att ordna erforderlig trumma utge ersättning för skada genom försämrad markavvattning. Skadan i dessa fall är mycket svårbedömd. Dels uppstår försämrad dikeseffekt kanske långt upp i systemet, dels är risken för sedimentering och avslamning stor i dylik "damm" och dels är risken stor att kringstående skog dör med estetiska skador och risk för insektsangrepp som följd. Ur skoglig synpunkt kan paragrafen utelämnas.

10 §. Paragrafen innebär att bestämmelserna i de båda föregående paragraferna görs dispositiva. Här fastslås även att markägaren alltid har rätt att på egen bekostnad bekosta en trumma – även om väghållaren säger nej. Skogsvårdsstyrelsen skulle vilja tillfoga i lagtexten att "arbetet härvid skall bedrivas på ett rationellt sätt så att inte behörig trafik i onödan hindras".

11 §. Paragrafen torde sällan bli aktuell. Vid korsning av mer tillfälliga spår t. ex. vid torvtäkter eller tegelbruk förutsätter skogsvårdsstyrelsen att spårägaren bekostar ev trumläggning och övriga dikning inom arbetsområdet som kan vara erforderlig från skoglig synpunkt.

Överlantmätarmyndigheten i Kronobergs län. Enligt 6:7 VL-förslaget skall länsstyrelsen godkänna överenskommelse bl a om in- eller utträde ur samfällighet. Det synes vara lämpligare att det direkt får ankomma på en förrättningsmyndighet, t. ex. FBM att efter erforderligt samråd godkänna sådan överenskommelse, på samma sätt som enligt 43 § AL.

Överlantmätarmyndigheten i Jämtlands län: Det bör vara klart att den ändring i fastighetsindelningen som uppkommer av att jämlikt 3 § inlöst mark skall vara samfälld för de fastigheter för vilka inlösen skett skall redovisas i fastighetsregister på vanligt sätt. Markavvattningssamfällighet bör redovisas i fastighetsregister på samma sätt som samfällighet enligt anläggningslagen.

Överlantmätarmyndigheten i Västerbottens län: Om förrättningarna handläggs av FBM är det naturligt att i 6 kap. 7 § skriva ut att FBM i stället för länsstyrelsen, har hand om godkännandena av överenskommelser på samma sätt som sker i AL.

Fastighetsbildningsmyndigheten, specialmyndighet nr 1, i Skaraborgs

län: Vid främst fastighetsregleringsförrättningarna har behovet av bestämmelser motsvarande dem i 41–43 §§ AL visat sig vara stort. Detta behov tillgodoses vad gäller markavvattningsföretagen och dess äldre motsvarigheter i stort sett genom de föreslagna bestämmelserna i 6: 5–7 och övergångsbestämmelserna (8 §). Med strävan efter enkla regler är det dock önskvärt att 6: 7 blir tillämplig även på äldre företag (jfr övergångsbestämmelserna till AL). Måhända har dessa företag bedömts ej ha tillräcklig "fasthet".

Länsstyrelsen i Skaraborgs län: 4–7 §§. De föreslagna föreskriftena ger den flexibilitet vad gäller ansvar i markavvattningsföretagen som varit efterfrågad. Länsstyrelsen anser det vara angeläget att dessa eller motsvarande regler får tillämpas även för de äldre så kallade laga syneföretag som bildats enligt 1879 års lag om dikning och annan avledning av vatten (dikningslagen) och enligt 7 kap i nuvarande vattenlagen som bl. a. behandlar dikning. Genom exempelvis ändrad markanvändning och strukturomvandling inom jordbruket är delaktighetstalen i många äldre företag dåligt anpassade till gällande förhållanden.

Länsstyrelsen tillstyrker därför att föreslagna regler införes och att övergångsbestämmelserna ges föreslagen innebörd.

7 kap. Samfälligheter för vattenreglering och vattenöverledning

Svea hovrätt: LFS skall enligt motiven (s 276) göras tillämplig på samfällighetens interna organisation. Detta bör utsägas i lagtexten.

8 §. Enligt motiven (s. 277) skall "stadigvarande nytta" såsom rekvisit för tvångsanslutning anses föreligga endast i fråga om fallhöjd som redan är utbyggd eller som med hänsyn till föreliggande ansökan kan beräknas bli utbyggd inom den närmaste framtiden. Detta innebär ett avsteg från nu *gällande princip, enligt vilken ägare av outbyggd fallhöjd alltid kan* tvångsanslutas. Enligt hovrätten innebär förslaget i denna del en önskvärd förenkling, som emellertid tydligare bör uttryckas i lagtexten. – Det är oklart huruvida "stadigvarande nytta" i andra stycket har samma innebörd. Enligt hovrättens mening bör emellertid i detta fall ej uppställas krav på att strömfall skall vara utbyggt eller att ansökan om dess utbyggnad skall föreligga.

9 §. En motsvarande rätt till ersättning vid utträde som förordats under 6 kap. 4 § VLF bör införas här.

Hovrätten för Nedre Norrland: 11 §. Hovrätten delar inte utredningens uppfattning att bevattningsanläggning som tillhör arrendator i förevarande sammanhang bör jämställas med fastighet.

Umebygdens tingsrätt: I en del fall föreligger bristande överensstämmelse mellan lagtext och motiv. Som exempel må hänvisas till VL-förslaget 7 kap. 8 § och motivuttalandet på sid. 277 ö. Om en outbyggd fallsträcka skall vara undantagen från tvångsdelaktighet bör det av lagtexten framgå att tvånget gäller utbyggd fallsträcka.

Stockholms tingsrätt: Genom ändring i 1 § lagen (1973: 1150) om förvaltning av samfälligheter (LFS) blir denna lag tillämplig på samfällighet enligt vattenlagen. Av 7 kap VL-förslaget eller övriga bestämmelser i förslaget framgår ej att så är förhållandet. Det måste vara betydligt lättare att tillämpa bestämmelserna om i 7 kap sägs att LFS är tillämplig på samfällighet enligt kapitlet.

I praxis förekommer nu att vattendomstolen ålägger sökanden i kraftverks- och regleringsmål att utföra skadeförebyggande åtgärd (t. ex. ett

avloppsreningsverk) gemensamt för flera fastigheter mot det att fastighetsägarna åtar sig ansvaret för drift, underhåll och förnyelse av anläggningen. Det kan i sådana sammanhang vara praktiskt att vattendomstolen meddelar bestämmelser som innebär att de fastigheter som anknyts till eller har stadigvarande nytta av anläggningen utgör en samfällighet för drift, underhåll och förnyelse av anläggningen. Vattendomstolen föreslår därför att i 7 kap VL-förslaget införs regler för att möjliggöra sådan samfällighetsbildning.

I detta sammanhang vill vattendomstolen även föreslå att 18 § tredje stycket anläggningslagen (AL) ändras så att förrättningsmyndigheten enligt denna lag har att pröva fråga om inrättande av gemensamhetsanläggning i syfte att ersätta eller minska skada till följd av vattenföretag i de fall fastighetsdomstolen förordnar därom (jfr 17 § AL och 9 kap 1 § tredje stycket FBL). Det kan nämligen vara rationellt att i samband med skaderegleringen i ett vattenmål gå utanför kretsen av skadade fastigheter när det gäller inrättande av en gemensamhetsanläggning och en sådan lösning kan inte prövas enligt VL men bör kunna prövas vid förrättning enligt AL. Vid en sådan förrättning bör sökanden i vattenmålet ha tillfälle att yttra sig och sökanden bör även kunna överklaga beslut om inställande av förrättningen (jfr 15 kap 9 § andra stycket FBL).

Statens naturvårdsverk: I 7 kap i förslaget behandlas samfälligheter för vattenreglering och vattenöverledning. Enligt naturvårdsverkets mening bör 1 § utvidgas så att stat eller kommun ges rätt att ingå i regleringssamfällighet för tillgodoseende av allmänna intressen. Det bör också framgå av lagtexten (8–11 §§) att reglering kan ske för att tillgodose allmänintresset, t. ex. för att viss lägsta vattenföring skall upprätthållas.

Överlantmätarmyndigheten i Jämtlands län: Regleringssamfällighet bör liksom samfällighet enligt anläggningslagen redovisas i fastighetsregister.

Fastighetsbildningsmyndigheten, specialenhet nr 1, i Skaraborgs län: Bestämmelserna i 7:6 och 7:7 – rörande vattenregleringsföretag – samt motsvarande övergångsbestämmelse kommer i Skaraborgs län ej alls få samma stora praktiska betydelse, som dem som gäller markavvattning. Att det ej ansetts möjligt att för vattenreglering få motsvarighet till 6:7 betyder här i länet kanske ej så mycket. Avsaknaden av regel har mångenda bedömts vara ett nödvändigt offer till principen om strikta gränser mellan de olika tillståndsmyndigheterna. Är offret verkligen nödvändigt?

Länsstyrelsen i Skaraborgs län: Länsstyrelsen ifrågasätter om arrendator skall kunna tvångsanslutas till företag av så bestående och kapitalkrävande karaktär som är fallet vid vattenreglering och vattenöverledning. Länsstyrelsen anser därför att delaktighet i en regleringssamfällighet bör knytas till de fastigheter som ingår i samfälligheten.

VASO: Bland bestämmelserna om kostnadsfördelning saknas en regel motsvarande VL 3:6 första stycket, första meningen, att betalningsskyldighet för icke sökande inträder först då han begagnar nyttan. Kapitlet bör kompletteras med en sådan regel.

Näringslivets byggnadsdelegation: Till skillnad från vad som gäller om vattenregleringssamfälligheter enligt den nuvarande vattenlagen innehåller förslagets bestämmelser inga associationsrättsliga bestämmelser såsom angående beslutsfattandet och möjligheten att sluta rättshandlingar. 1973 års lag om förvaltning av samfälligheter skulle inte bli tillämplig. Sådana bestämmelser skulle otvivelaktigt vara betydelsefulla med hänsyn till de ofta stora ekonomiska värden och förpliktelser som det rör sig om, i synnerhet beträffande vattenregleringssamfälligheter för vattenkraftverk.

Vattenregleringssamfälligheten kan t. ex. behöva låna pengar och behöver normalt ikläda sig åtskilliga förpliktelser i och för sin verksamhet. Föreskrifter bör därför införas om antagande av stadga och om styrelse för samfällighet, skyldighet för styrelsen att utdebitera avgifter på fastigheternas ägare enligt den uppgjorda fördelningsplanen, möjlighet att få fordran utdebiterad genom representant för länsstyrelsen om regleringsföretagets styrelse skulle vägra att verkställa utdebitering samt slutligen bestämmelser som utvisar, att samfälligheten är en juridisk person. Det har varit en nackdel hos de nu gällande bestämmelserna att fordran på vattenregleringssamfällighet inte har kunnat tvångsvis uttagas om styrelsen har vägrat utdebitering.

8 kap. Skydd för vattenförsörjningen

Svea hovrätt: 1 §. Stadgandets motsvarighet i 2 kap 63 § VL avser anordningar, begränsningar och försiktighetsmått som skall vidtas vid äventyr av skadeståndsskyldighet (NJA II 1940 s 67). Hovrätten förmodar att utredningen icke avser att 1 § skall omfatta sådant handlande som berättigar till ersättning. Uttalandet att under bestämmelsen faller båtfart och annan trafik samt bad (s 285) ger dock anledning till viss tveksamhet rörande utredningens avsikt, då inskränkningar i nyssnämnda verksamheter i regel torde medföra ersättningsrätt. Ett klarläggande synes erforderligt.

Hovrätten för Nedre Norrland: 1 §. Man kan fråga sig om inte denna paragraf i själva verket innehåller en materiell tillåtlighetsregel eller ett allmänt lämplighetsvillkor som har sin rätta plats i 3 kap. Dessutom må påpekas att paragrafen avser åtgärder som ej omfattas av VL-förslagets 1 kap. 1 § (se hovrättens yttrande vid 1 kap. 2 §). Efter en jämförelse med ordalagen i 2 kap. 63 § VL ställer man sig frågan om en sådan företeelse som bad utgör en "menlig verksamhet" av det slag som bör falla under ifrågavarande bestämmelse. De villkor som paragrafen avser att uppställa torde få preciseras bl. a. i samband med bildande av vattenskyddsområden.

9 kap. Särskilda tvångsrätter

Synpunkter på behovet av bestämmelser som motsvarar 8 kap. VL har redovisats i avsnitt 11.3 Företag för markavvattning och avledande av avloppsvatten.

Svea hovrätt: 1 §. Enligt utredningen (s 287) skall en grundläggande förutsättning för tvångsrätt vara att denna möjliggör ett från teknisk och ekonomisk synpunkt lämpligare utförande av företaget. Hovrätten utgår ifrån att härmed icke avses något avståndstagande från den för all expropriation grundläggande förutsättningen, nämligen att expropriationsändamålet icke kan uppnås på annat sätt, som innebär mindre intrång.

Enligt motiven (s 291) skall, då arrendator medges tvångsrätt för bevattning, rätten anses gälla till förmån för bevattningsanläggningen. Hovrätten vill erinra om att denna anläggning kan vara av enklaste slag utan någon fast anknytning till arrendestället.

Paragrafens formulering "tillgodogörande av yt- eller grundvatten" täcker knappast vattenregleringar och -överledningar, men enligt motiven skall även för dessa former av vattenföretag kunna upplåtas tvångsrätt (s 288). Paragrafen bör därför ges sådan utformning att detta direkt framgår.

3 §. Det från 6 kap 7 § VL övertagna uttrycket "nödigt eller nyttig" har, såsom erfarits i praxis, vållat svårigheter såtillvida att vad som är "nödigt" också torde vara "nyttigt", varför det varit svårt att finna någon självständig funktion för det sistnämnda rekvisitet. Uttrycket bör utbytas mot "erforderligt".

4 §. Förevarande tvångsrätt kan endast upplåtas för att främja vattenföretag. Fall kan emellertid också tänkas då motsvarande tvångsrätt skulle vara motiverad för att möjliggöra skadeförebyggande åtgärd. Såsom exempel kan nämnas rätt att använda damm för s k återreglering för att utjämna flödesändringar, orsakade av korttidsreglering vid ett uppströms beläget kraftverk. Paragrafens lydelse bör ändras i enlighet härmed.

Enligt 7 kap 2 och 34 §§ VL har markägare ovillkorlig rätt att använda annans dike för att avleda vatten från sin mark utan skyldighet att utge annan ersättning än för ökat underhåll. Paragrafen medför en försämring i detta hänseende som inte särskilt motiverats. Hovrätten har emellertid inget att erinra mot en sådan förändring.

Av motiven kan ej klart utläsas vad ersättning enligt sista stycket skall avse. Enligt hovrättens mening bör ersättningen maximeras till företagets till nutid nedskrivna anläggningskostnad, underhålls- och driftskostnader. Någon ersättning därutöver, motsvarande den vinst som uppkommer för den som tillåts använda anläggningen, bör alltså ej komma ifråga.

Hovrätten har under 6 kap behandlat frågan om samordning av markavvattnings- och avloppsintressena.

5 §. Enligt motiven (s 297) skall överträdelse av meddelat fiskeförbud föranleda straff enligt 30 § fiskeristadgan. Så är fallet enligt gällande lag (se 13 kap 15 § VL) men icke enligt VLF. Fiskeförbudsbestämmelser meddelas av tillståndsmyndighet eller fastighetsdomstol (15 kap 8 § 5 p VLF och s 337) och överträdelse av sådant förbud skulle föranleda straffansvar enligt 23 kap 1 § VLF. Se i övrigt vad som anförts av hovrätten under sistnämnda bestämmelse.

6 §. Rensning av uppgrundning, omedelbart återställande av vattendrag som vikit från sitt läge och uppläggning av därvid erhållna massor får normalt utföras utan föregående tillståndsprövning, således utan kontroll av myndighet. Erfarenheten har visat att rensningsmassor stundom på grund av tidigare avloppsutsläpp har haft sammansättning som varit hälsovådlig eller eljest skadlig, bl a på grund av förekomst av ogräsfrö. Det kan därför ifrågasättas om den enskilde företagaren vid upplägg av större massor ensam skall få avgöra huruvida massorna kan uppläggas riskfritt. Enligt hovrättens mening bör övervägas om icke i sådana fall uppläggningen av massorna bör föregås av en anmälan till länsstyrelsen.

Jämtbygdens tingsrätt: 1 §. Vad avser vattenlagens tvångsrätter av servituts natur har i förarbetena till lagen anförts att dessa upphör då företaget kan anses vara helt övergivet. 1917 års betänkande s. 236 f och 265. Övergivandet sägs få till följd att de med anläggningen förenade rättigheterna av servituts natur utan vidare förfaller och samtidigt erinras om att egendom som med äganderätt tagits i anspråk för anläggningen alltjämt tillkommer dess ägare. Uttalandena synes endast ha avseende på rättighet att ha en anläggning på annans fastighet men däremot inte på frågan om äganderätt till samma anläggning.

Vid en tillämpning fullt ut av vad nu upptagits skulle således en tvångsrätt att ta i anspråk mark för avläggsplats för all framtid komma att bestå till dess företaget kan anses vara helt övergivet även om flottleden avlysts och virkesutdrivningen till flottleden helt upphört. Vattendomstolen anser

emellertid, att det bör ges möjlighet att upphäva en sådan tvångsrätt, om rätten icke längre behövs för ändamålet. Detta bör framgå av lagtexten. Jämför även vad som anförs i utredningen på s. 292 ö.

4 §. Utredningen anför att ett medgivande att använda annans anläggning i vatten allmänt torde komma att uppfattas som en lagligförklaring av denna. Enligt utredningens mening fordrar konsekvensen därför att man för sådant fall berättigar även den som med stöd av första meningen i förevarande stadgande vill använda annans anläggning att begära lagligförklaring av anläggningen. För att motstridiga beslut skall undvikas ifrågasätter vattendomstolen om man inte borde ta steget fullt ut och införa en skyldighet för den som begär att få använda annans anläggning att söka lagligförklaring.

Beträffande andra stycket i paragrafen har utredningen anfört att det bl a med tanke på att utredningen föreslår upphävande av bestämmelserna i 8 kap. vattenlagen om kombinerade avlopps- och torrläggningsföretag föreligger behov av regler som möjliggör en smidig lösning av frågan därvid det enligt utredningen bör observeras att bestämmelserna endast ger rätt för den som avleder avloppsvatten att utföra åtgärder. Utredningen anser att även en skyldighet för denne att vidta sådana åtgärder i och för sig är motiverad men att bestämmelser härom synes åtminstone såvitt avser kommuner höra hemma i byggnadslagstiftningen som nu är föremål för en genomgripande översyn varemot de inte ansetts böra införas i vattenlagsförslaget. Vattendomstolen anser att man bör ha kvar bestämmelser som liknar de hittillsvarande i avvaktan på att nya bestämmelser införs i byggnadslagstiftningen.

5 §. Vattendomstolen vill påpeka att lagtexten icke har något positivt uttryck för att fiskeförbud kan meddelas.

Växjö tingsrätt: Behovet av tvångsrätter även i nya VL vitsordas. Måhända är det även riktigt att ge tvångsrätten en sådan enhetlig och generell utformning att den kan tillämpas på vitt skilda typer av vattenföretag. Tvångsrätt avseende åtgärd för att förebygga eller minska skada bör såsom utredningen funnit omfatta alla fall då sådana åtgärder erfordras oavsett företagstyp. Emellertid måste vattendomstolen reagera mot att ifrågavarande tvångsrätter (servitut) uppkommer och vinner sakrättsligt skydd genom beslut av administrativ tillståndsmyndighet. Hittills har dessa frågor varit domstolsfrågor enligt VL med vissa undantag för vad som bestäms vid förrättning enligt samma lag. Att beteckna det blivande förfarandet såsom varande "i likhet med vad som nu gäller" (s 289 m) är därför ej helt korrekt.

1 §. Tvångsrätten enligt detta stadgande skall anses som ett servitut. I detta ligger enligt gängse juridisk uppfattning att servitutsrätten skall belasta viss fastighet till förmån för annan fastighet. Att låta tvångsrätten (servitutet) gälla till förmån för exempelvis en arrendators flyttbara bevattningsanläggning måste anses vara oriktigt.

Tvångsrätten (servitutet) fordrar för sin uppkomst särskilt beslut. Det bör icke komma i fråga att sådant beslut fattas av administrativ myndighet: behörigheten att förordna härom bör i samtliga fall (utom förrättningsfallet) tillkomma domstol.

2 §. Ej heller rätten att taga i anspråk mark för utmål bör prövas av administrativ myndighet.

4 §. Utredningen anser det ankomma på provningsmyndigheten att tillse att underlagsmaterialet blir sådant att det kan ligga till grund för ett avgörande av frågan om anläggnings laglighet (s 295 öx). Det må anmärkas att

det för detta – liksom för prövning av lagligheten – erfordras ingående kunskaper i vattenrättsliga sammanhang; kunskaper som icke kan beräknas vara tillgängliga hos de administrativa prövningsorganen. Utredningen konstaterar i detta sammanhang (s 296 y) att fastighetsdomstol som handlägger vattenmål icke äger pröva lagligheten av äldre anläggningar i samband med prövningen av frågor om användning och ändring av annans anläggning. Sådan prövning av fastighetsdomstol måste därför inskränkas till anläggningar som tillkommit efter tillstånd och där sålunda lagligheten redan är dokumenterad. Mot bakgrunden av de faktiska förhållandena beträffande erfarenhet och kunskaper om vattenrättliga frågor förefaller en sådan konsekvens egendomlig. En fastighetsdomstol med utbildad och förfaren besättning av vattenrättslig expertis borde anses vida mer skickad för laglighetsprövning av äldre anläggningar än vad de föreslagna tillståndsmyndigheterna kan förväntas bli.

Lantbruksstyrelsen: 4 § andra stycket. Bestämmelsen medger rätt men inte skyldighet för den som avleder avloppsvatten att utföra skadeförebyggande åtgärder inom anläggningen, om åtgärderna betingas av avledandet. Enligt utredningen hör dessa bestämmelser till byggnadslagstiftningen. Lantbruksstyrelsen konstaterar att skyldigheten för andra än kommuner därmed inte blir reglerad. För industri och annan som kan erhålla rätt att avleda avloppsvatten till markavvattningsföretag bör i lag föreskrivas skyldighet att utföra och bekosta skadeförebyggande åtgärder. Om kommun, industri etc skulle tvingas in i samfällighet, vilket lantbruksstyrelsen förordar, skulle skyldigheten regleras vid förrättning.

6 §. Jord och andra rensningsmassor som upptagits kan enligt nu gällande 7 kap. 5 § vattenlagen tillfalla markens ägare eller föras till lämplig plats av den som rensar. Frågan om äganderätten till rensmassorna finns inte reglerad i förslaget. Rensmassor kan i vissa fall nära tätorter ha ett inte oväsentligt värde, och en regel som motsvarar 7 kap. 5 § kan bl. a. därför vara motiverad.

Lantbruksnämnden i Malmöhus län: I detta kapitel behandlar utredningen bl. a. vad som skall gälla för den som vill avleda avloppsvatten till ett markavvattningsföretag.

Som lantbruksnämnden inledningsvis anfört, bedöms denna fråga ha väsentligt intresse ur jordbrukssynpunkt. Nämnden vill därför understryka vikten av att dessa frågor får en smidig lösning.

Av lagtexten framgår ej hur utredningen tänkt sig att avloppsvattenfragorna skall handläggas. Av specialmotiveringen till lagen kan emellertid utläsas, att utnyttjandet av annans vattenföretag skall kunna prövas i samband med prövning av tillstånd till ifrågavarande vattenföretag. I andra fall får frågan prövas av fastighetsdomstol som stämningsmål.

En väsentlig skillnad jämfört med gällande lag är att avloppsvatteninteresset ej längre skall kunna ingå i en samfällighet för markavvattning. Såvitt lantbruksnämnden kan finna, torde de föreslagna bestämmelserna ändå göra det möjligt att reglera förhållandet mellan de två intressegrupperna. I fråga om prövningsförfarandet anser lantbruksnämnden det vara till fördel att avloppsvattenfrågorna kan prövas vid förrättning i de fall markavvattningsföretag berörs. Detta bör emellertid uttalas i lagen. Nämnden anser dessutom att denna prövningsform ej bör begränsas till de fall, där fråga är om tillståndsprövning av vattenföretag, utan avloppsfrågorna bör kunna tas upp även vid omprövning av äldre företag. Ökade utsläpp av avloppsvatten är enligt lantbruksnämndens åsikt sådana ändrade förhållanden som bör kunna föranleda omprövning av ett vattenföretag. Nämnden

föreslår därför att 4 § tredje stycket kompletteras med ett klargörande angående handläggningsformen:

"Prövningen enligt 4 och 7 §§ skall, i den mån överenskommelse ej träffats, ske i samband med tillståndsprövning eller omprövning av vattenföretag. Prövningen kan i vissa fall även ske som stämningsmål enligt 18 kap. 3 § punkt 6".

Med denna komplettering anser sig lantbruksnämnden kunna acceptera utredningens förslag. Det synes skapa förutsättningar för en smidig handläggningsform, där frivilliga överenskommelser kan förväntas bli vanliga.

Lantbruksnämnden i Skaraborgs län: Nämnden har under 1 kap. hävdat att alla som märkbart inverkar på ett vattenföretag också skall deltaga i företaget. Nämnden syftar här i första hand på den inverkan i markavvattningsföretag som bebyggelse (vägar, industrier etc ...) och avloppshantering har. Tvångsrätten enligt 9 kap. 4 § bör därför även vara en tvångsdelaktighet.

Lantbruksnämnden i Västmanlands län: I 4 § stadgas bl.a. att rätt kan medges att avleda avloppsvatten till annans anläggning, om väsentlig olägenhet därigenom ej vållas anläggningens ägare. Den som medges sådan rätt kan berättigas att utföra ändringar av anläggningar och utföra skadeförebyggande åtgärder.

Nämnden anser, att det i blivande lagtext bör ingå bestämmelse att den som medges rätt att avleda avloppsvatten till annans anläggning inte bara får utan skall vara skyldig att utföra och bekosta skadeförebyggande åtgärder till skydd för anläggningen.

Vidare bör föreskrivas att den som avleder avloppsvatten till befintlig anläggning även skall vara skyldig delta i underhållet av anläggningar i den mån anslutningen medverkar till ökat underhållsbehov.

Lantbruksnämnden i Gävleborgs län: I 4 § stadgas bl.a. att rätt kan medges att avleda avloppsvatten till annans anläggning. Den som medges sådan rätt kan även berättigas att utföra ändringar av anläggningen och utföra skadeförebyggande åtgärder inom denna. Den som får nytta av annans anläggning skall utge skälig gottgörelse härför till ägaren samt bekosta ändringar av anläggningen och av skadeförebyggande åtgärder.

I specialmotiveringen sid 296 framhålles att bestämmelserna endast medger rätt och ej skyldighet för den som avleder avloppsvatten att utföra åtgärderna. Det framhålles dock att bestämmelser om skyldighet att utföra åtgärderna vore motiverade. Enligt utredningens mening hör dock dessa bestämmelser hemma i byggnadslagstiftning, åtminstone vad beträffar kommuner. Därmed blir dock, såvitt lantbruksnämnden förstår, skyldigheten för andra än kommuner icke reglerad. För industri och andra som kan erhålla rätt att avleda avloppsvatten till markavvattningsföretag föreligger då icke skyldighet att utföra ändringar och skadeförebyggande åtgärder. Enligt lantbruksnämndens uppfattning skulle rationellaste lösningen vara, att bestämmelse om skyldighet att utföra åtgärderna intogs i vattenlagen. Alla bestämmelser om tillstånd till och villkor för avledande av avloppsvatten till annans anläggning skulle därmed vara samlad i samma lag. Detta skulle utan tvekan underlätta för dem, som har att handlägga sådana ärenden, liksom för allmänheten.

Lantbruksnämnden vill i detta sammanhang även redovisa ett annat problem i samband med avledande av avloppsvatten. Det förekommer rätt ofta att enskilda eller kommuner under ett antal år haft utsläpp av enbart mekaniskt (låggradigt) renat avloppsvatten i vattendrag med gödsling, igenväxning och igenslamning av dessa som följd. Underhållet av dessa

vattendrag har på grund härav i väsentlig grad fördyrats. Utsläppen har i de flesta fall skett utan rättslig prövning och utan överenskommelse med markägarna om villkoren.

Enligt vad som kunnat utrönas, finns inte i 18 kap. VL-förslaget någon bestämmelse, som kan åberopas vid ett stämningsmål med krav om ersättning för fördyrat underhåll i fall som redovisats ovan. Enligt nämndens mening måste dock sådana krav kunna riktas mot de ansvariga. Det är tveksamt om bestämmelsen i 34 § miljöskyddslagen kan åberopas vid talan hos fastighetsdomstol eller om allmänna skadeståndsregler är tillämpliga vid talan hos tingsrätt. Enligt nämndens mening borde krav om ersättning kunna prövas i ett vattenmål. Lantbruksnämnden ifrågasätter därför, om inte lagbestämmelser härom borde ingå i vattenlagen.

Fiskeristyrelsen: 4 § öppnar en möjlighet för annan än ägaren att använda och ändra annans anläggning i vatten. Utredningen säger på sid 293 att detta kan vara av stor betydelse när det gäller att i anslutning till befintliga dammar, exvis gamla kvarn- och kraftverksdammar, inrätta moderna s. k. minikraftverk. Styrelsen vill inte bestrida att så är fallet. Bl. a. industriverkets PM SIND 1977:13 är ett uttryck för det ökande intresset för sådana småkraftverk. Samtidigt måste det beaktas att de små vattendrag det här rör sig om i stora delar av landet idag är de enda kvarvarande reproduktionsområdena för öring. Dessutom har delvis mycket betydande allmänna medel under senare år satsats på att undanröja dammen och återställa vattendragen. Minikraftverken kan därför medföra stora fiskeskador. Styrelsen ställer sig därför allmänt avvisande till tanken på en ökad satsning på småkraftverk. I vart fall måste installationen av verken ovillkorligen vara underkastad tillståndsprövning. Avgifter motsvarande nuvarande 2 kap. 8 och 10 §§ VL måste likaså kunna utgå.

Fiskeriintendenten i östra distriktet: 9 kap. 5 § om fiskeförbud vid fiskvägar m. m. har sin direkta motsvarighet i den nu gällande vattenlagen. Bestämmelsen är motiverad av fiskevårdsskäl och bör tas med även i den nya vattenlagen.

Statens naturvårdsverk: I 9 kap. 6 § finns bestämmelser om massornas placering vid rensning av uppgrundning i vattenområde. Enligt lagförslaget får massorna läggas upp på närmaste strand om inte påtagliga olägenheter vållas därav. I meningen därpå bör enligt naturvårdsverkets mening uttrycket "i närheten" utgå så att följande lydelse erhålles: "massorna får eljest föras till annat lämpligt ställe". Verket vill i sammanhanget erinra om att uppläggning av fast avfall och fasta ämnen omfattas av prövningsplikt enligt miljöskyddslagstiftningen. Ett påpekande om detta bör tas in i den nya vattenlagen.

Statens lantmäteriverk: I kapitlet har utredningen samlat bestämmelser om bildande av servitut till förmån för vattenföretag, strömfallsfastighet eller vattentäktsfastighet. Kapitlet innehåller också bestämmelser om bildande av servitut till förmån för avloppsföretag – som i övrigt inte regleras i lagförslaget – avseende rätt att utnyttja befintligt dike eller annan markavvattningsanläggning samt bestämmelser om rätt att vidta skadeförebyggande åtgärder.

Om markavvattningsföretagen förs över till AL, som LMV har förordat, synes frågor om rättigheter som anknyter till sådana företag i princip böra lämnas utanför VL och i stället behandlas enligt AL eller FBL.

Servitut som bildas enligt VL bör uppenbarligen underkastas planmässig bedömning i samma utsträckning som servitut som bildas enligt AL eller FBL. Närmast till hands ligger att låta tillåtlighetsvillkoren för vattenföre-

tag (3 kap.) gälla också för servitut enligt förevarande kapitel. Uttrycklig föreskrift om detta bör tas upp i lagen. Det sagda bör gälla både när rättighet tillkommer genom beslut av tillståndsmyndighet och när fastighetsdomstol beslutar om rättighetens tillkomst.

Enligt förslaget skall servitut kunna bildas inte bara i anslutning till tillkomsten av ett vattenföretag utan också helt fristående. Frågan väcks i sådant fall genom stämning till fastighetsdomstol. I detta avseende innebär förslaget en viss utvidgning i förhållande till gällande rätt, som medger fristående bildande av tvångsrätt endast till förmån för vissa företagstyper (vattenbyggnad och grundvattentäkt).

Med hänsyn till de möjligheter att bilda servitut som FBL och AL ger – och ytterligare kan komma att ge efter nu pågående översyn av dessa lagar – kan det sättas i fråga om det finns tillräckliga skäl att tillhandahålla möjlighet till fristående bildande av servitut genom beslut av fastighetsdomstol i den utsträckning som förslaget innebär. Behandling av sådana frågor genom fastighetsbildningsmyndighetens försorg torde i allmänhet vara en betydligt rationellare lösning med hänsyn bl. a. till behovet av kontakt med samhällsplanerande organ och behovet i vissa fall av fältundersökning och kartläggning.

Eftersom förhållandena kan ändras bör möjlighet finnas att också ändra eller upphäva servitut som har bildats. Det framgår inte klart av lagförslaget i vad mån VL avses ge möjlighet till sådan omprövning.

Servitut enligt förevarande kapitel bör kunna bildas inte bara i annans fastighet, som lagtexten anger, utan också i egen, om detta yrkas.

Lantbrukarnas provinsförbund i Skåne: I § 6 stadgas om markägares skyldighet att efter underrättelse å sina till vattenområdet gränsande marker, mottaga rensningsmassor. Vi finner sådana åtgärder helt naturliga men hyser ur jordbrukssynpunkt speciella synpunkter vad gäller ogrässpridning med vattnet och dessa rensningsmassor. Vi avser därvid i första hand flyghavren. Berörda markägare (arrendatorer) bör i sådana fall särskilt uppmärksammas i flyghavrefrågan och ges stöd, ersättning och medverkan i denna kamp från markavvattningsföretaget.

Länsstyrelsen i Skaraborgs län: Länsstyrelsen anser att i 9 kap. 6 § bort klart uttalas på vad sätt markägaren skall underättas om det förestående företaget. Enligt länsstyrelsens mening bör markägaren underättas genom delgivning.

Länsstyrelsen i Kopparbergs län: I 9 kap. 6 § talas om massuppläggning. Även här bör det allmänna synsättet vid uppläggning och efterbehandling gälla. Andra meningen "Massorna får eljest föras till annat lämpligt ställe" samt den sista bisatsen i samma paragraf "som inte föranleder oskälig kostnad", bör ändras. Ekonomiska faktorer och företagsmässiga överväganden bör inte ensidigt inskränka på möjligheterna att få massorna placerade på lämplig plats.

VASO: 4 §. Formuleringen av första stycket synes utesluta att en samfällighet enligt VL-förslaget medges i lagrummet avsedd rätt. Situationer är vanliga där en samfällighet har behov att använda annans anläggning i vatten utan att kunna erbjuda eller tvinga anläggningens ägare att för ändamålet inträda som delägare i samfällighet. Genom inskjutande av orden "för ändamålet" efter "tillämpliga" kommer lagrummet att avse även sådana fall.

Kommentaren i specialmotiveringen till tredje stycket antyder en inskränkning i förhållande till vad som gäller enligt VL 2:15, nämligen för det fall att någon utan särskilt tillstånd använder annans anläggning. (Se af

Klintberg, Om byggnade i vatten, s. 100 f.) En sådan inskränkning torde inte åsyftas.

I specialmotiveringen ges anvisningar hur skälig gottgörelse till anläggningens ägare bör beräknas. Dessa anvisningar är mer preciserande än motsvarande bestämmelse jämte anvisningar i 7 kap. 9 § VL-förslaget, något som förefaller mindre lämpligt.

5 §. Erfarenheter har visat att ändamålet med de åtgärder som avses i lagrummet understundom kan främjas av att företagen utövar visst fiske i anslutning till åtgärderna, t. ex. för avel, undersökning eller kontroll. Detta förutsätter att företagaren disponerar fiskerätt inom vattenområdet i fråga. Om så ej är fallet, finnes för närvarande ingen möjlighet för företagaren att erhålla tvångsrätt. Det synes lämpligt att nu tillskapa en dylik möjlighet. Det kan ske genom att lagrummet tillägges en mening av följande lydelse: "För samma ändamål må företagare medgivas rätt att utöva visst fiske".

Svenska vatten- och avloppsverksföreningen: Nuvarande VL 8 kapitel har utgått och skall ersättas med bestämmelser i AL, LedL, VAL m. fl. Föreningen saknar en närmare precisering av antydda revideringar av vanämndens befogenheter. I detta sammanhang må erinras om att det inte alltid är kommuner som är huvudmän för allmänna va-anläggningar.

Förfaringssättet att erhålla tvångsrätt genom LedL är relativt nytt och förrättningspraxis inom området har ännu inte hunnit utbildas. För tvångsrätt gäller att alla intrångsersättningar skall vara fastställda innan rätten får tas i anspråk. Det kan i praktiken vara svårt att fastställa vissa smärre intrång, t. ex. torrläggning av en brunn innan företaget färdigställts. Det är enligt VAVs mening önskvärt att lagstiftningen möjliggör det dylika mindre intrång finge avgöras i samband med reglering av tillfälliga skador och inte utgjorde hinder mot att få ta tvångsrätt i anspråk.

Statens bakteriologiska laboratorium: I 9 kap. 4 § andra stycket sägs "Den som leder avloppsvatten till dike eller därmed jämförlig anläggning för markavvattningsföretag får under de förutsättningar som anges i första stycket utföra skadeförebyggande åtgärder inom anläggningen". I motiveringen står "Det bör observeras att bestämmelserna endast ger rätt för den som avleder avloppsvatten att utföra åtgärderna. Även en skyldighet för denna att vidta sådana åtgärder är i och för sig motiverad". Utredningen hänskjuter sedan frågan till byggnadslagstiftningen som är under översyn. Mot detta kan hävdas att det vore olyckligt att dela upp rättigheten och skyldigheten att utföra skadeförebyggande åtgärd mellan olika lagar.

Sammanfattningsvis vill SBL framhålla vikten av att skyddet för vattentäkter även gäller kvalitativa aspekter. Förslaget tycks främst beakta den kvantitativa tillgången på vatten och överlåter på kommuner och länsstyrelser att göra den samlade bedömningen. En kvalitativ bedömning av vatten är av stor betydelse i smittspridningshänseende. Genom att avloppsföretag inte behandlas i förslaget är det svårt att utifrån detta göra en samlad riskbedömning av en vattentäkt. Dessa företag behandlas i flera lagar, vilket kan försvåra överskådligheten.

10 kap. Ersättning

Allmänna bestämmelser (1–10 §§)

Länsstyrelsen i Skaraborgs län: Av lagtexten eller motiven framgår inte hur beräkning och utbetalning av ersättningar för tillstånd enligt vattenlagen skall samordnas med motsvarande frågor enligt AL, LL och FBL för

anläggningar och företag som prövas samtidigt enligt VL och någon av AL, LL eller FBL.

Enligt länsstyrelsens mening hade i utredningen bort dragas upp riktlinjer för ett förfarande varigenom det totala ersättningsbeloppet kunde beräknas vid ett och samma tillfälle och att utbetalning av hela beloppet kunde ske samtidigt.

Det kan ifrågasättas om det inte finns behov av en regel motsvarande den i 6 kap. 6 § FBL för att undvika bagatellersättningar för samfälld mark.

Norrlands naturvärn: Skadeståndsfragorna kunna taga mycket lång tid. Ersättning för fiske kan slutligen bestämmas 35 år efter det att en vattenreglering har tagits i anspråk. Detta måste ändras. Den föreslagna ordningen för tillståndsprövning kan ytterligare fördröja skadeståndsfrägors avgörande: bl. a. ha nu domstolarna nytta av att domstolens ledamöter ha behandlat tillståndsfrågan. Hos domstolarna äro skadeståndsfrågorna länge anhängiga. Detta beror i mycket, kanske mest på att undersökningsmyndigheterna icke äro kvantitativt tillräckliga. I viss mån beror det dock också på att man inte kan avgöra en skadas storlek därför att kunskapen om en vattenreglerings verkningar icke äro för handen, grundforskningen kan vara för litet tillgodosedd.

Utredningen föreslär bibehållandet av den allmänna regeln att ersättning skall erläggas med pengar att betalas på en gång. Naturvärnet hävdar att denna regel icke bör gälla med blott de undantag som utredningen föreslår. Under senare år har det blivit allt mera tydligt att vattenbyggnad åstadkommer stora ändringar i bygderna. Det är då önskvärt att dessa skador så långt ske kan ersättas genom åtgärder i bygderna – förutom i de fall då ersättning genom åtgärder kan utgå jämlikt 10 kap. 1 § – även eljest, alltså när det icke kan sägas att åtgärd är ägnad att förebygga eller minska skada.

– – –

Bevisskyddet för skada kan sägas i princip åvila den skadelidande. Detta bör dock vid vattenbyggnad icke drivas långt. 35 kap. 5 § rättegångsbalken bör generöst tillämpas. Det är inte den skadelidande som har begärt vattenbyggnaden. Den begäres av kraftföretag, och dessa företräda stora ekonomiska intressen. Skadorna kunna inverka väsentligt på levnadsförhållandena.

Vidare bör s. k. ideell skada gottgöras. Trevnaden minskas. I den mån som detta inverkar på fastighets värde finnes nu möjlighet att utdöma ersättning, men möjligheten att bevisa sänkt värde är svår, särskilt i trakter där fastigheter blott sällan gå i köp mellan icke närstående. Och trevnaden kan minska även för dem som icke kunna falla tillbaka på ersättning för fastighetens minskade värde.

Skadeståndsbegreppet bör därför övervägas på nytt med utgångspunkt bl. a. från vad här sagts.

Vattenrättshavares ersättningsrätt i vissa fall (11–16 §§)

Svea hovrätt: Detta avsnitt är svårtillgängligt, bl. a. beroende på att det disponerats så att huvudfallet (omprövning till förmån för allmänna intressen med ersättningsfri andel) framställs som ett undantag och på att hänvisningstekniken är förvirrande. Målsättningen att uppnå enklare regler än nu om ersättningsrättens begränsning har knappast förverkligats.

11 §. För att 12 § skall bli huvudregel bör denna paragraf införas efter 15 § och endast utsäga att i övriga fall av omprövning full ersättning utgår.

12 §. Hovrätten har i annat sammanhang förordat att storleken av den ersättningsfria förlusten skall bestämmas först då omprövning sker (se

detta yttrande under 15 kap. 8 §). Detta skulle kräva viss omarbetning av denna paragraf.

Första stycket ger närmast vid handen att, därest förlusten vid omprövning överstiger den i tillståndsbeslutet bestämda kvotdelen, full ersättning skall utgå. Så är enligt motiven icke fallet. I stadgandet bör i stället utsägas att ersättning utgår för förlust enligt 11 § endast till den del denna förlust, jämte vad tillståndshavaren förut fått utan ersättning avstå för dessa ändamål, överstiger vad som bestämts av tillståndsmyndigheten i samband med tillståndsbeslutet.

Enligt ordalagen skall i den ersättningsfria delen inräknas vad företagaren har fått avstå i samband med tillstånd till anläggningen. Det synes emellertid inte riktigt att till fullo tillgodoräkna honom detta, när avståendet varit ett villkor för företagets tillåtlighet.

Enligt motiven skall förlusten vid omprövning av villkoren för vattenkraftverk beräknas på produktionsvärdet utan beaktande av förekommande vattenregleringar och vattenöverledningar (s. 299). Detta framkommer icke klart i den föreslagna lagtexten, varför denna bör förtydligas. Därutöver bör anges vilken utbyggnadsvattenföring som i sådana fall skall ligga till grund för beräkningen. En lämplig lösning synes vara att i sådana fall genomgående utgå från medelvattenföringen.

För andra företag än kraftverk samt regleringar och överledningar för kraftändamål kan omprövningsbestämmelserna bli av begränsat värde. En inskränkning av den tillgodogjorda vattenmängden kan nämligen ofta förmodas leda till att förutsättningarna för vattenföretaget rubbas avsevärt. I fall då tillstånd att tillgodogöra vatten inte utnyttjas till fullo, är det vid omprövning svårt att bestämma vad vattenföretagaren skall vara skyldig att avstå utan ersättning. Den angivna normen, som är relaterad till vattenmängd, magasinsvolym och fallhöjd, är sålunda knappast användbar i dessa fall.

I fall då omprövning sker före den bestämda tidens utgång "skall den bestämda andelen minskas med hänsyn till den tid som återstår" (sista stycket). Enligt motiven (s. 301) kan reduktionen ske så att den ersättningsfria andelen "diskonteras till nutid". Hovrätten, som är osäker på innebörden av detta uttalande, utgår från att bestämmelsen skall tillämpas i enlighet med följande exempel: Den ersättningsfria andelen har bestämts till en femtedel (20 %) av produktionsvärdet i samband med tillståndsbeslutet, men på grund av väsentligt ändrade förhållanden sker omprövningen 10 år före den bestämda omprövningstidens utgång. Skälig diskonteringsränta antas vara 5 %.

1. Hur stor blir den ersättningsfria andelen?

Diskonteringsfaktorn (5 %, 10 år) uppgår till 0,61. Den ersättningsfria andelen blir då $0{,}61 \cdot 20\,\% = 12{,}2\,\%$ av produktionsvärdet.

2. Om vid ovannämnda omprövning 10 % av produktionsvärdet tas i anspråk för allmänna ändamål, hur stor är då den återstående ersättningsfria andelen vid kommande ordinarie omprövning?

Av den ersättningsfria andelen har $\frac{10}{12{,}2} \cdot 100 = 82\,\%$ tagits i anspråk.

Vid kommande ordinarie omprövning uppgår då den ersättningsfria andelen till $\frac{18}{100} \times 20 = 3{,}6\,\%$ av produktionsvärdet.

14 §. Vad som sägs i paragrafen kan knappast få gälla exempelvis det fall att kammarkollegiet påkallar omprövning av tappningen genom damm med anledning av att avloppsvatten från en industri nedströms måste ytterligare

utspädas. I sådant fall bör enligt hovrättens mening dammägarens förlust täckas av industriidkaren (s. 196).

15 §. I detta fall skall uppenbarligen hänsyn icke tagas till vad företagaren fått avstå i samband med tillståndsbeslutet såsom skall ske enligt 12 §. – Paragrafen synes ge vid handen att ersättningsfri andel skall förekomma endast då vattenrättshavaren utnyttjar fallhöjd eller vattenmängd (första stycket sista meningen) och att alltså full ersättning alltid skall utgå då outbyggd fallhöjd respektive outnyttjad vattenmängd tas i anspråk för allmännyttigt ändamål. Det är svårt att motivera en sådan skillnad. Någon motsvarande skillnad finns inte i bestämmelserna om kungsådra (1 kap. 6 § VL).

Enligt paragrafens sista stycke skall diskontering enligt 12 § ske då i tillståndsbeslut bestämts vilken förlust som skall bäras utan ersättning. Företag där denna förlust bestämts till 1/20 eller strax däröver kommer genom bestämmelsen att gynnas i förhållande till företag, för vilka omprövningstid och ersättningsfri andel ej bestämts.

Hovrätten för Nedre Norrland: Bestämmelserna förefaller vara onödigt komplicerade. Hovrätten, som avstår från att försöka föreslå andra regler, vill endast framföra den tanken att principen om ersättningsfrihet i förevarande fall måhända inte är alldeles självklar mot bakgrund av vad hovrätten anfört om vissa allmänna rådighetsinskränkningar (se avsnitt 3).

Jämtbygdens tingsrätt: Vattendomstolen tillstyrker utredningens förslag att de nya reglerna om vattenrättshavares skyldighet att utan gottgörelse finna sig i ett intrång i sin rätt till vatten bör gälla i alla vattendrag. Vattendomstolen, som är medveten om svårigheterna att åstadkomma någorlunda enkla regler för att beräkna vad en vattenrättshavare bör vara skyldig att avstå utan gottgörelse, vill framhålla att beräkningarna om förslaget genomförs torde komma att bli av delvis komplicerad natur och att bestämmelserna helst borde utformas på ett annat och enklare sätt. Vattendomstolen har emellertid inte ansett sig kunna nu utforma något alternativt förslag.

Stockholms tingsrätt: Utredningen anser (s. 301) att de föreslagna reglerna om ersättningsfrihet till förmån för vissa allmänna intressen skall bli tillämpliga även vid omprövning av företag vartill tillstånd lämnats före nya VL:s ikraftträdande. Enligt vattendomstolens mening finns inget att erinra mot sådan ersättningsfrihet då fråga är om företag i vattendrag där kungsådra finns eller företag för vilka VL:s regler om nyprövning (4 kap. 5–8 §§) gäller. Däremot måste innebörden av ett enligt VL meddelat tillstånd i andra fall vara att tillståndet är gällande mot alla för all framtid (2 kap. 22 § VL). Om ett sådant tillstånd rubbas av hänsyn till allmänna intressen bör innehavaren av tillståndet ersättas för skada som uppkommer därigenom. Föreskrift härom bör finnas i 11 § övergångsbestämmelserna till den nya VL.

Växjö tingsrätt: Frågan huruvida en förenklad version av kungsådrebegreppet i framtiden skall omfatta även sådana mindre vattendrag, i vilka kungsådra f n ej finns, fordrar åtskilligt övervägande. Vattendomstolen är för sin del icke helt övertygad om att hänsynen till främst naturvård, miljöskydd och rekreationsfiske bör medföra sådana ingrepp i vattenhavares rättigheter, vilka blir en följd av att alla vattendrag omfattas av de begränsningar som här är i fråga.

Såsom utredningen anfört blir ersättningsfriheten till förmån för allmänna intressen främst aktuell vid omprövning. I den mån omprövningsreglerna görs tillämpliga även på äldre företag rör det sig, såsom tidigare

påpekats, om retroaktivt verkande lagstiftning i den meningen att redan prövade företag blir underkastade inskränkande bestämmelser som vattenrättshavaren icke tidigare haft anledning räkna med. För de mindre vattendragen utan nuvarande kungsådreregler blir det så att säga dubbel retroaktivitet om utredningens förslag genomföres. Detta måste anses betänkligt, och vattendomstolen finner i första hand att utredningens förslag bör begränsas till nya företag, som erhållit tillstånd enligt nya VL, samt till äldre företag, som efter stadgad nyprövning erhållit nytt tillstånd. I andra hand måste tillståndshavaren åtminstone tillerkännas ersättningsrätt.

Utredningens förslag till latitud för den ersättningsfria delen och till bestämmandet av denna del inom latituden är icke övertygande motiverat. Det är även svårt att förstå varför i vissa fall tillståndsmyndigheten (administrativ myndighet) skall bestämma den ersättningsfria delens storlek, i andra fall fastighetsdomstolen skall verkställa reduktion av sagda del och äter i särskilda fall denna andel skall bestämmas i lagen.

Lantbruksstyrelsen: Det finns för närvarande ett stort antal icke tidsbegränsade tillstånd att utnyttja vatten. För varje företag uppströms en tillståndsgiven anläggning som i allra minsta mån påverkar flödet till anläggningen kan ersättningsanspråk ställas, dock med beaktande av kungsådrereglerna. Så t. ex. kan bevattningsjordbrukare åläggas att utge ersättning till kraftföretag för förlust i kraftproduktionen som följd av vattenuttag. Ersättning bör emellertid inte utgå under alla omständigheter. Bl. a. bör ersättning inte ges för sådan högvattenmängd som annars skulle bräddas bort vid kraftverket. Rent allmänt bör dessutom med hänsyn till bevattningens betydelse, det etablerade kraftverket utan ersättning få tåla viss minskning i vattenflödet. Det vore obilligt att låta bevattnare betala till nedströmsintressenter för måttliga uttag ur stora vattendrag eller sjöar. Även för stora uttag ur exempelvis Vänern eller Vättern bör kraftverksföretagen inte ha rätt till ersättning.

Enligt lantbruksstyrelsens mening bör alltså visst uttag för bevattning kunna ske ersättningsfritt. För väsentliga intrång bör givetvis ersättning utgå. Denna ersättning bör emellertid inte beräknas för intrång under all framtid utan endast för en skälig planeringstid. Ett givet tillstånd skall således inte vara oföränderligt eller föränderligt endast mot ersättning.

Fiskeristyrelsen: En nyhet i kapitlet är att vattenlagsutredningen vill slopa det gamla kungsådrebegreppet. Fiskeristyrelsen har inget att erinra häremot. I stället för kungsådrereglerna införs nya regler om ersättningsfritt avstående av vatten. Dessa regler syftar till att tillgodose samma intressen som kungsådran, däribland fisket. Det torde bli så, att de nya reglerna – som skall gälla i alla vattendrag oavsett storlek – tvärtom kommer att bli till gagn inte minst för fritidsfisket.

Fiskeriintendenten i Övre norra distriktet: I 12 § föreslås att tillståndsinnehavaren utan ersättning skall åläggas att tappa vatten för bl. a. fiskeriintresset vid en omprövning. Omprövning skall bl. a. kunna ske om väsentligt ändrade tappningsförhållanden inträffat i ett vattendrag. Om denna tappningsändring är stor, som i t. ex. Storavan–Uddjaur, där sommartappningen ändrades från 125 m^3/s till 15 m^3/s efter flottningens upphörande, innebär detta, att en begränsning av avgiftsfria delen (högst 1/5 av produktionsvärdet) kan ge för låga tappningar för fisket. Den övre gränsen för vad tillståndsinnehavaren skall kunna åläggas att tappa avgiftsfritt bör därför höjas.

VASO: 10 kap. 11 §. Utredningen föreslår i specialmotiveringen att en företagare skall vara skyldig att vid omprövning vidtaga skadeförebyg-

gande åtgärder på egen bekostnad. Detta innebär i realiteten en utsträckning av tiden för prövning av oförutsedda skador. Om en skada skall ersättas eller förebyggas genom åtgärd är nämligen ofta en lämplighetsfråga. Den föreslagna bestämmelsen bör sålunda för nya företag icke gälla efter utgången av tiden för prövning av oförutsedda skador. För företag tillåtna enligt äldre lag bör en sådan retroaktiv bestämmelse över huvud taget icke gälla.

Skellefteå kraftverk: I förslagets 10 kap. 12 § anges att ersättning för viss förlust av vattenmängd, fallhöjd etc. till förmån för allmänna intressen ej skall utgå. Då det gäller vattenkraftverk, vattenreglering eller vattenöverledning bestäms förlusten till viss andel "av produktionsvärdet av den kraft som i tillgodogjort skick kan uttagas" etc. Begreppen produktionsvärdet och i tillgodogjort skick bör bättre preciseras. Samma termer återfinns också i bl. a. förslagets 10 kap. 15 § och 11 § i Förslag till Lag om införande av nya vattenlagen.

Svenska Insjöfiskarenas centralförbund: I anslutning till 12 § har vår medlemsorganisation i Norrbotten påtalat och exemplifierat vissa konsekvenser p. g. a. förslagets innehåll. En tillståndshavare skall utan ersättning åläggas att tappa vatten för bl. a. allmänt fiskeintresse vid en omprövning.

I ex.vis Storavan—Uddjaur är tappningsändringen stor. Sommartappningen ändras från 125 m^3/s ned till 15 m^3/s efter flottningens upphörande. Konsekvensen kan bli att en begränsning av den föreslagna avgiftsfria delen – högst 1/5 av produktionsvärdet – kan ge för låga tappningar för fisket. Därför föreslås att den övre gränsen för avgiftsfri tappning som tillståndshavaren skall kunna åläggas höjs.

Ersättning vid utrivning (17 §)

Svea hovrätt: Enligt motiven (s. 304) skall ersättning vid utrivning bl. a. utgå till den som gentemot anläggningens ägare erhållit rätt till exempelvis andelskraft, ersättningskraft eller vattenleverans. En närmare reglering torde erfordras beträffande vilka normer som skall tillämpas vid bestämmande av ersättning i dessa fall. Ersättning för utebliven framtida vinst torde inte kunna komma ifråga. Däremot kan ersättning tänkas för förmånstagares anläggning, vilken genom utrivningen blivit onödig, samt för restvärdet av vad förmånstagaren betalt till den utrivna anläggningen's utförande och underhåll.

Ersättning vid förordnande om vattenskyddsområde (18 §)

Svea hovrätt: I hittillsvarande praxis har i viss utsträckning ersättning dömts ut i fall då på grund av skyddsområdesbestämmelser befintlig maskin eller anläggning måst förses med viss skyddsanordning. Dessa fall, som icke direkt utgör försvårande av pågående verksamhet, bör regleras på så sätt att ersättningsrätten får omfatta även fördyring av pågående verksamhet.

Det har visat sig att verksamhet, som enligt ordalagen i skyddsbestämmelser förbjudits inom skyddsområde, efter vidtagande av vissa skadeförebyggande åtgärder och med iakttagande av vissa försiktighetsmått efter länsstyrelsens medgivande har kunnat bedrivas där. För att undvika onödiga rättegångar om ersättning synes det därför lämpligt att talan om ersättning föregås av en särskild dispensprövning hos länsstyrelsen.

Ersättning för oförutsedd skada m. m. (19 §)

Svea hovrätt: Talan om ersättning enligt 19 § skall kunna väckas vid fastighetsdomstol inom den för talan om oförutsedda skador bestämda tiden (s. 344), dvs. normalt inom fem år från byggnadstidens utgång. Denna tid synes vara för kort. Talan bör i stället få väckas inom den tioåriga preskriptionsfristen eller inom tiden för talan om oförutsedda skador, om denna är längre.

Enligt motiven (s. 345) skall ersättningsanspråk för att fastighet, som vid tillståndsbeslut antagits tillhöra sökanden, visat sig tillhöra annan framställas i den för talan om oförutsedda skador bestämda ordningen. Förevarande paragraf bör innehålla bestämmelse om detta. – Enligt hovrättens mening är emellertid en sådan ersättningstalan enligt VI.F icke av den beskaffenhet att den bör handläggas i den för vattenmål stadgade ordningen. Den blir att jämställa med varje annan klandertalan rörande fast egendom, sedan de i VL intagna särbestämmelserna om preklusion av vatten-rätt fått utgå. Det bör mot denna bakgrund klarläggas om icke klandertalan skall handläggas vid allmän domstol i samband med frågan om ersättning enligt 5 kap. JB.

Den möjlighet som nu finns att vid betydande skada eller intrång påkalla ändrad vattenhushållning (2 kap. 24 § 2 st VL) har ej upptagits i förslaget. Såsom motiv härför har anförts att ändring av vattenhushållningen så gott som alltid förnärmar tredje mans rätt. Skadelidande sakägare hänvisas i stället till att hos kammarkollegiet begära att kollegiet utverkar ändrade vattenhushållningsbestämmelser i den ordning som anges i 15 kap. 19 § VI.F (s. 306). Omprövning enligt sistnämnda bestämmelse synes emellertid inte kunna ske till förmån för enskild skadelidande sakägare. Hovrätten förordar att möjlighet att ändra vattenhushållningsbestämmelser bibehålls och regleras i förevarande paragraf.

Enligt motiven skall frågan om bevisbördans fördelning lösas på samma sätt som enligt VL. Enligt hovrättens mening bör frågan om bevisbördans fördelning så långt möjligt klargöras i lagtexten.

Såsom på annat ställe anförts bör tiden för anhängiggörande av talan om oförutsedd skada börja löpa först sedan tillståndet till väsentlig del tagits i anspråk (se detta yttrande under 15 kap. 8 §).

Hovrätten för Nedre Norrland: Den av utredningen nämnda propositionen angående ny preskriptionslag har ej lett till lagstiftning, varför sista stycket i denna paragraf tills vidare bör avse den nu gällande preskriptionsförordningen. Därjämte bör VL-förslaget förses med övergångsbestämmelser, varigenom undantaget från de allmänna preskriptionsbestämmelserna även kommer att gälla sådana äldre företag där den bestämda tiden inte gått ut och ej heller preskription enligt nu gällande bestämmelser inträtt. Den nya vattenlagens ikraftträdande kommer då att få ungefär samma verkan som ett preskriptionsavbrott. Om en ny vattenlag låter vänta på sig, kan det finnas skäl att i förevarande hänseende överväga en delreform inom nuvarande VL:s ram.

Jämtbygdens tingsrätt: Vattendomstolen vill ifrågasätta om det inte bör finnas en möjlighet att söka ändrade tappningsbestämmelser även i enskilt intresse såsom nu är fallet enligt 2 kap. 31 § andra stycket vattenlagen (se avsnitt 5.4).

Stockholms tingsrätt: I 19 § andra stycket VI.-förslaget görs den ändringen i förhållande till gällande VL (2 kap. 24 § andra stycket m. fl.) att ändrade vattenhushållningsbestämmelser ej skall kunna utverkas i denna ordning. I motsats till utredningen (s. 306) har vattendomstolen funnit nu

gällande bestämmelser praktiska och vattendomstolen har i en nyligen avkunnad dom (1977-11-03 DVS 1) tillämpat bestämmelserna i ett mål, i vilket det skulle ha varit svårt att åstadkomma en tillfredsställande lösning om lagen haft det av utredningen föreslagna innehållet. I målet, som rörde fråga om framsläppning av vatten till förmån för en privat fiskodling, stred den förda talan ej mot de allmänna intressena. Det kan inte vara lämpligt att kammarkollegiet, som ej kan ha tillfredsställande kännedom om de lokala förhållandena när problem av liknande slag uppkommer, ensamt skall ha rätt att föra talan (enligt 15 kap. 19 § VL-förslaget) om ändrade vattenhushållningsbestämmelser. Kollegiet kan vidare enligt förslaget endast föra talan till förmån för det allmänna fiskeintresset samt allmänna miljövårds- och hälsointressen. Möjlighet bör även finnas för enskilda fastighetsägare att föra talan om ändrade vattenhushållningsbestämmelser för att tillgodose sina intressen.

Utredningen föreslår (s. 307) att det nuvarande anmälningsförfarandet överges. Enligt vattendomstolens mening har emellertid detta förfarande fungerat synnerligen smidigt och om så har befunnits lämpligt har anmälningarna tagits in i tillståndsmålet och har uppfattats som en fortsättning på målet (jfr af Klintberg s. 136). För parterna å ömse sidor har detta uppfattats som naturligt. Däremot måste det för sakägarna te sig främmande att behöva upprätta stämningsansökan och betala ansökningsavgift för denna för att få ersättning för skador som uppkommit till följd av ett vattenföretag. Om de av vattendomstolen föreslagna miljörätterna tillskapas bör följaktligen anspråk på ersättning för oförutsedd skada få anmälas till miljörätten. Även om det av utredningen föreslagna prövningssystemet godtas synes sådana ersättningsanspråk böra få anhängiggöras hos fastighetsdomstolen genom anmälan.

Anledning saknas att beträffande sättet för framställande av anspråk göra skillnad mellan å ena sidan ersättningsfrågor och frågor om skadeförebyggande åtgärder samt å andra sidan frågor om ändringar i vattenföretaget eller ändrade vattenhushållningsbestämmelser för att motverka skadorna. Anmälningsförfarande bör därför komma till användning för alla frågor om oförutsedda skador. Härigenom får miljörätten (fastighetsdomstolen) möjlighet att åstadkomma en lämplig lösning av skadeproblemen efter en samlad bedömning av de olika utvägar som lagen anvisar för att komma till rätta med oförutsedda skador.

Andra stycket av 19 § består av en enda mening som är dåligt formulerad med ett flertal substantiveringar och med relativsatser efter varandra (”... sådana ändringar i utförandet av anläggning som ingår i vattenföretag vilka ej förnärmar tredje mans rätt ...”). Med den definition som finns i 1 kap. 2 § VL-förslaget räcker det kanske med att man skriver ”... sådana ändringar i vattenföretaget som ...”.

I tredje stycket av 19 § sägs att tiden skall räknas från utgången av den bestämda arbets- eller igångsättningstiden. Om arbetstid och igångsättningstid inte sammanfaller kan oklarhet uppstå när tiden för oförutsedd skada löper ut. Det är inte självklart att arbetstiden utlöper före igångsättningstiden. Lämpligt torde vara att tiden för oförutsedd skada anknyts till utgången av arbetstiden eller till utgången av igångsättningstiden om denna utlöper senare. Det kan för övrigt ifrågasättas om inte myndigheten skall – inom de gränser som lagen anger – i beslutet bestämma en exakt tidpunkt, t. ex. utgången av år 1990, då tiden för anmälan av oförutsedd skada utgår. En dylik ordning anser vattendomstolen vara angelägen från rättssäkerhetssynpunkt och den leder till att myndigheten vid en förlängning av

arbetstiden eller igångsättningstiden har att i motsvarande mån framflytta sista tidpunkt för anmälan av oförutsedd skada.

Växjö tingsrätt: Utredningen har inte velat tillägga fastighetsdomstolen befogenheter med avseende å vattenhushållningsbestämmelser. Det har därför föreslagits borttagande av de skadelidandes rätt enligt gällande VL 2: 24, 2 st. och 2: 31, 2 st. att få till stånd ändring av sådana bestämmelser. Denna rätt föreslås slopad såsom varande opraktisk. I stället har man rekommenderat sakägaren att vända sig till kammarkollegiet och anhålla att kollegiet utverkar ändrade vattenhushållningsbestämmelser hos koncessionsnämnden enligt 15: 19 nya VL. Förutom de minimala möjligheter, som får antagas föreligga för enskild skadelidande att verkligen få kollegiet att agera, lider utredningens rekommendation av det allvarliga felet, att hänsyn till enskild skadelidandes intressen icke ingår bland de synpunkter, vilka koncessionsnämnden har att lägga till grund för prövning enligt 15: 19 nya VL. Om nu inte fastighetsdomstol kan betros med prövningen, bör angivna lagrum i nya VL justeras så att enskild skadelidande själv får talerätt och hans intressen kan beaktas.

Utredningens förslag att slopa det hittills gällande och väl fungerande anmälningssystemet och införa skyldighet för skadelidande att stämma till fastighetsdomstol i frågor rörande oförutsedda skador kan icke godtagas. Något bärande skäl för denna ändring har icke anförts.

Statens lantmäteriverk: Det framgår inte av lagtexten i vilken mån koppling finns mellan de särskilda ersättningsbestämmelserna i 17–19 §§ och de allmänna bestämmelserna i 1–10 §§. Det framstår t. ex. som oklart om bestämmelsen i 4 § om ersättning för s. k. annan skada skall vara tillämplig med avseende på ersättning vid utrivning. Likaledes är det oklart om eventuell nytta skall avräknas från skadan i överensstämmelse med bestämmelserna i 5 § (jfr uttalandet s. 212 överst i bet.). Förtydliganden synes böra göras i de nu berörda avseendena.

Enligt de föreslagna bestämmelserna i 19 § kan talan om ersättning för oförutsedd skada väckas under en i vissa fall ganska lång tid efter genomförandet av ett vattenföretag, t. ex. tjugo år räknat från den i tillståndsbeslutet bestämda igångsättningstiden. Det kan vara anledning att i motiven något belysa de situationer som uppkommer om berörda fastigheter byter ägare under den angivna tidsfristen. Skall det vara möjligt för den som har överlätit sin fastighet att yrka ersättning för oförutsedd skada under åberopande av att skadan uppkommit före överlåtelsen och medfört lägre försäljningspris? Marken kan också byta ägare genom fastighetsreglering. Värderingen vid fastighetsregleringen skall grundas på fastighetens aktuella beskaffenhet och marknadsvärde. Det kan i sådant fall vara rimligt att avträdaren bibehålls vid sin befogenhet att föra talan om ersättning enligt VL för oförutsedd skada.

VASO: I fråga om den längsta tiden för väckande av anspråk har den nu för grundvattentäkter gällande bestämmelsen om tjugu år föreslagits bli generellt giltig. Detta har motiverats med att vid vissa företag det kan dröja lång tid innan tillstånd utnyttjas till fullo. De företag som avses är vissa vattenregleringar samt yt- och grundvattentäkter. Det kan inte uteslutas att den föreslagna lydelsen kommer att medverka till en generell förlängning i rättspraxis av tiden för väckande av anspråk på grund av s. k. oförutsedda skador i vattenmål. Något behov av en dylik förlängning finns inte. VASO föreslår därför att den av utredningen anförda synpunkten i stället beaktas genom en undantagsregel från nu gällande bestämmelse om en längsta tid av tolv år. Undantagsregeln bör tilläggas tredje stycket i föreslaget lagrum

genom en mening av följande lydelse: "Om särskilda skäl föreligger må tiden bestämmas längre än tolv år, dock högst tjugu år från nämnda tidpunkt".

Det föreslås att preskriptionslagen inte skall bli tillämplig på anspråk enligt lagrummet. Det bör observeras att utredningen vid sitt ställningstagande i denna del utgått från att den allmänna preskriptionstiden skulle bli tre år från det anspråket kunde göras gällande. Någon förkortning av den allmänna preskriptionstiden har emellertid inte genomförts.

För oförutsedd skada bör anses vara typiskt att den framträder eller kan urskiljas först någon tid efter ianspråktagandet av ett meddelat tillstånd. Anspråket kan därför i allmänhet inte framställas tidigare. Det finns emellertid ingen anledning att acceptera att en skadelidande avsiktligt eller ens av oaktsamhet dröjer med att framställa ersättningsanspråk utöver en viss rimlig tid från det att skadan yppats. Vilken tidsgräns som bör gälla kan diskuteras, men VASO vill hävda att tiden bör vara avsevärt kortare än tio år. För att det föreslagna undantaget från preskriptionslagen skall kunna godtagas, erfordras att lagrummet kompletteras med en regel av innebörd att anspråk skall för att upptagas till prövning väckas inom viss tid – förslagsvis två år – från det skadan yppats. Även utan det föreslagna undantaget från preskriptionslagen är en dylik regel önskvärd. VASO menar nämligen att i vattenmål kunnat urskiljas en tendens att vissa sakägare eller grupper av sakägare i tider av stark inflation och högt ränteläge finner det förenligt med sitt intresse att medverka till dröjsmål med skadereglering. Förklaringen härtill torde stå att finna i den praxis som gäller för ersättningsbelopps uppräkning med hänsyn till penningvärdeförsämring samt för ränteberäkning på uppräknade belopp. Även utredningssituationen kan tänkas verka i samma riktning. Förhållandena i vattenmålen gestaltar sig härvidlag i allmänhet radikalt annorlunda än i expropriationsmål.

I detta sammanhang bör även framhållas att VASO inte motsätter sig att undantag från preskriptionslagen införes för ersättningsanspråk som omfattas av förhandsmedgivande eller uppskovsbeslut. (Se nedan 18 kap. 36 §.)

Krokoms kommun: Instämmes i utredningens bedömning av angelägenheten att behålla detta institut i den nya VL, med hänsyn till den svårbedömda och komplicerade natur som verkningarna av vattenföretag ofta är förknippade med och som kan bedömas först efter det flera år förflutit sedan en anläggning tagits i bruk.

Angeläget är vidare att det intages i lagen att den gällande preskriptionsförordningens bestämmelser om 10 år ej skall äga tillämpning när det gäller anhängiggörande av ersättning för oförutsedd skada.

Norrlands naturvärn: Här har utredningen föreslagit två ändringar i gällande lag. Dels har föreslagits minskning i möjligheten för sakägare att begära ändring i vattenhushållningsbestämmelser och dels har föreslagits att talan om ersättning för oförutsedd skada skall väckas genom stämning, icke liksom nu genom ansökan hos domstolen.

Det må vara att kammarkollegiet som regel skall vara den som för talan om ändring i vattenhushållningsbestämmelserna. Dylika bestämmelser torde i regel avse allmänna intressen, men det kan också tänkas att de avse ett visst intresse. Det bör då stå den skadelidande och den som med fog kan befara skada, att jämsides med kollegiet, eller om kollegiet vägrar, ensam föra talan om ändrad bestämmelse.

Oförutsedd skada kan ofta inträffa. Detta kan ha olika orsaker. En stor

vattenkraftanläggning medför mycket svåröverskådliga förhållanden. I ett mål för mycket länge sedan inom Tärna socken förklarade kollegiet, att det motsatte sig ett avtal, varigenom sökande med sameby avtalat om att viss ersättning skulle avse även eventuell oförutsedd skada och att kollegiet icke tilltrodde sig kunna på förhand överskåda om det blev oförutsedda skadestandsfrågor. Vad kollegiet sagt får antagas gälla fortfarande. Vidare må oförutsedd skada icke kunna bedömas p. g. a. att den naturvetenskapliga grundforskningen icke räcker. Det är inte så lätt att tänka på allt.

Utöver vad som utredningen sagt om begreppet oförutsedd skada må hänvisas till att ibland det visserligen kan väntas bli en skada, men att omfattningen av skadan icke kan bedömas. I dylika fall bör det finnas möjlighet till att föra talan för en enskild.

Det är angeläget att oförutsedd skada gottgöres på enklast möjliga sätt. Att det inte blivit fler mål om oförutsedd skada lärer bero på att dylika frågor ofta avgöras genom förhandlingar mellan parterna utan att domstol anlitas. Det är angeläget att denna enkla möjlighet fortfarande står öppen. Utredningen har inte anfört något skäl för ändringen på denna punkt. Genom att saken kan upptagas genom ansökan anses saken ingå såsom en del i det tidigare målet. Detta innebär såväl att all utredning som förut finns i målet fortfarande anses vara tillgänglig som ock att bestämmelserna om rättegångskostnader skola gälla. Detta sista synes vara det riktiga även i mål om oförutsedd skada. Ty här är en fråga som har påtvingats sakägarna. Det är då rimligt att sökandena få betala kostnaderna.

I anslutning till vad sagts i betänkandet vill naturvärnet framhålla: Det måste åligga den, som fått visst tillstånd att inom vissa gränser reglera och sköta vattenhushållningen, att med omsorg tillse att detta blir möjligt för honom. Han får alltså inte utnyttja gränsen om han därigenom kan väntas bli ur stånd att vid väntat ytterligare tillflöde hålla sig inom gränserna. Se härom NJA 1935 sid. 527 och inom ett likartat område NJA 1950 sid. 156. Dylikt kan inte betraktas såsom en oförutsedd skada med de inskränkningar till tid m. m. som gäller för oförutsedd skada. Det är ett uttryck för den allmänna rättsregeln att den som har en rättighet t. ex. på fast egendom skall utöva rättigheten så att han icke utsätter en servitutshavare eller annan sakägare för skada.

Utredningen har föreslagit att för talan om oförutsedd skada tiden kan bestämmas bli längre än enligt nu gällande lag. Detta tillstyrkes. Men utredningen säger att den normala tiden skall vara 5 år. Detta uttalande kan tagas såsom en maning för tillståndsgivande att som regel icke låta tiden bli längre än 5 år. Enligt naturvärnets mening är det ofta befogat att ha längre tid än 5 år.

11 kap. Avgifter

Synpunkterna har redovisats i avsnitt 13.

12 kap. Förprövningsskyldighet m. m.

Vissa synpunkter har redovisats i avsnitt 12.2 Förprövningsskyldighet m. m. (beträffande vattentäkter).

Svea hovrätt: 1 §. Det i kapitelrubriken använda orden "förprövningsskyldighet" bör ersättas med "prövningsskyldighet".

I denna paragraf bör stadgas en allmän skyldighet att innan vattenföretag utförs söka tillstånd därtill. Från denna principiella skyldighet bör därefter stadgas undantag för icke kontroversiella fall. – Det i jämförelse med gällande lag stränga rekvisitet för frihet från prövningsskyldighet som stadgas i 1 § kan komma att medföra en oönskad tillströmning av småärenden utan påtagliga intressemotsättningar.

Enligt motiven (s. 325) skall med rensning av uppgrundning förstås åtgärd, varmed inte åsyftas någon förändring av de rådande vattenförhållandena utan endast ett bibehållande av vattnets djup eller läge. Enligt förarbetena till gällande lag skulle, om genom uppgrundning en förändring i förhållandena redan inträtt och erhållit en mer bestående karaktär, rensning icke kunna utföras utan prövning (NJA II 1919 s. 171). Det kan därför ifrågasättas om inte gällande lags formulering (2 kap. 36 § "Rensning för bibehållande av vattnets djup eller läge") är bättre än den nu föreslagna. Enligt hovrättens mening bör det emellertid övervägas om inte lagrummet kan ges sådan utformning att därav ännu klarare kan utläsas när en rensning får utföras utan föregående prövning. Uttrycket "bibehållande" leder närmast tanken till ett återställande kort tid efter det att en uppgrundning inträtt. Ett så snabbt återställande torde emellertid numera ofta inte ske. Exempelvis inom ett torrläggningsföretag torde med nutida brukningsmetoder en i nära anslutning till den fortgående uppgrundningen utförd, kontinuerlig rensning av ekonomiska skäl icke ifrågakomma. Intervallen mellan rensningarna ligger i stället regelmässigt kring sex år. Då rensningen i dessa fall utförs såsom ett led i en i förrättningsutlåtandet föreskriven underhållsskyldighet finns knappast skäl att föreskriva prövningsskyldighet, särskilt som rensningen ej skall få större omfattning än som föreskrivits. Hovrätten föreslår därför att undantagsbestämmelsen i 1 § 2 st. ges sådan utformning att tillstånd i förväg ej krävs för sådan rensning. – – –

3 § motsvarar en bestämmelse i 6 kap. 26 § VL som nu fått allmängiltighet. Enligt motiven (s. 327) skall bestämmelsen inte äga tillämpning på rensning som ingår som led i underhållet av tidigare medgivet vattenföretag. Under hänvisning till vad som anförts under 1 § vill hovrätten ifrågasätta om inte detta i så fall måste få framgå av lagtexten. Det kan emellertid också ifrågasättas om det finns någon anledning att upprätthålla denna skillnad. Det torde nu höra till undantagen att man i förrättningsbeslut eller tillståndsdom anger formen och tidpunkten för kommande underhållsarbeten. Har detta försummats har fiskeritjänstemannen samma intresse som i huvudfallet att få kännedom om rensningen för att kunna påverka sättet för arbetets genomförande.

4 §. Hovrätten ifrågasätter om inte paragrafen skulle kunna ges en vidare innebörd och medge rätt att utan förprövning utföra varje vattenföretag, som omedelbart erfordras för att undvika omfattande skada på allmänt eller enskilt intresse. För detta talar bl. a. att den möjlighet som nu finns enligt 11 kap. 46 § VL att medge tillfälliga åtgärder inte bibehålls i förslaget.

7 §. Enligt 9 kap. 4 § VLF kan exempelvis kommun begära rätt att för avloppsvatten utnyttja befintlig anläggning för markavvattning, dock utan möjlighet att ingå i en eventuell samfällighet. Har markavvattningsföretaget tillkommit utan föregående prövning skall i samband med kommunens begäran frågan om anläggningens laglighet prövas (13 kap. 3 § 2 st. VLF). Fråga om rätt att utnyttja anläggning med stöd av 9 kap. 4 § VLF prövas av fastighetsdomstol enligt 18 kap. 3 § p. 6 VLF, medan fråga om anläggnings

laglighet skall upptagas vid förrättning (13 kap. 1 och 2 §§ samt 16 kap. 1 § VLF). Enligt 16 kap. 2 § VLF skall förrättning begäras av ägare till fastighet, som vill deltaga i företaget. 12 kap. 7 § VLF är därför oriktig utan en komplettering av 16 kap. 2 § VLF.

8 §. Omkastad bevisbörda rörande vattenförhållandena anses redan nu föreligga även i fall då tillstånd till byggande fått tagas i anspråk innan ersättningsfrågorna prövats (af Klintberg, s. 140, prop. 1952:52 s. 27). Även detta fall borde behandlas under det fortsatta lagstiftningsarbetet.

Hovrätten för Nedre Norrland: Uttrycket "tillståndsplikt" synes vara mera adekvat än "förprövningsskyldighet".

1 § bör omformas till att först positivt ange principen för tillståndsplikt och därefter undantagen.

Det kan ifrågasättas om första stycket andra meningen har sin plats i förevarande lagrum. Enskilt intresse torde i och för sig alltid lida men av markavvattningsföretag, där överenskommelse om delaktighet ej kan träffas, varför man t. o. m. kunde ifrågasätta stadgandets berättigande överhuvudtaget. Emellertid är det här närmast fråga om lämplighetsprövningar, vilket motiverar att bestämmelsen placeras i 6 kap. med lydelsen: "Kan överenskommelse om delaktighet i företaget ej träffas, skall prövning äga rum enligt bestämmelserna i 16 kap."

Hovrätten föreslår en redaktionell översyn av 2 § i förhållande till 1 § och 17 kap. 12 § andra stycket. Sambandet mellan dessa stadganden framgår ej klart.

Jämtbygdens tingsrätt: Kapitelrubriken: Det ifrågasätts om inte ordet "förprövningsskyldighet" bör utbytas mot "prövningsskyldighet" eller möjligen "tillståndsplikt". Termen förprövning förekommer varken i nuvarande eller föreslagen lagtext och för tanken närmast till att före tillståndsprövningen skulle förekomma någon form av förhandsprövning. Visserligen innehåller kapitlet bl. a. en bestämmelse i 2 § om skyldighet för den, som planerar att anordna eller nyttja en vattentäkt men som inte sökt tillstånd därtill, att göra anmälan till länsstyrelsen. Dylik anmälningsskyldighet får väl dock närmast hänföras under "m. m."

1 §. Första stycket första meningen innehåller huvudregeln om obligatorisk tillståndsplikt, men regeln är indirekt utformad. I stället borde den – i överensstämmelse med kapitelrubrikens lydelse och med innehållet i specialmotiveringen s. 321 (mitten) – utformas direkt, t. ex. på följande sätt: "Tillstånd enligt denna lag erfordras för utförande av vattenföretag, om allmänt eller enskilt intresse skadas genom företagets inverkan på vattenförhållandena" med tillägg "Endast om det är uppenbart att sådan skada ej uppkommer, får utförandet ske utan tillstånd". – Beträffande det ena av de i andra stycket upptagna båda undantagen från huvudregeln, nämligen "rensning av uppgrundning i vattenområde", ifrågasätts om inte redan av lagtexten borde framgå att därmed förstås (se s. 325 yn och 244 m) åtgärd, som inte åsyftar någon ändring av de rådande vattenförhållandena utan endast ett bibehållande av vattnets djup och läge. – Vad vattendomstolen ovan framhållit beträffande förtydligande av innehållet i första och andra styckena sammanhänger med att – om utredningens förslag till ny vattenlag genomförs – 12 kap. kommer att för den rättssökande allmänheten vara ett av de centrala kapitlen, varför utformningen av lagtexten har stor betydelse och innehållet inte får ge upphov till missförstånd om tillståndspliktens omfattning.

Växjö tingsrätt: Totalt sett är det tveksamt om en stor del av de företag som behandlas i gällande VL verkligen är underkastade obligatorisk för-

prövningsskyldighet. Åtskilliga av de företag, som idag prövas, är sådana att förprövning kunnat undvaras. Man kan på goda grunder misstänka att ännu fler företag utförs utan prövning och utan att förprövningsskyldighet kan anses föreligga. Det torde därför kunna ifrågasättas om det inte vore riktigare att säga, att en (mindre) del av de företag som behandlas i gällande VL är underkastade förprövningsskyldighet. Detta är viktigt att hålla i minnet, när man tar ställning till utredningens förslag att endast företag, som uppenbart inte skadar motstående intressen, skall var befriade från förprövning. Utredningens ställningstagande kommer nämligen att medföra en avsevärd utvidgning av förprövningsskyldigheten med därav följande ökat arbete för tillståndsmyndigheterna. Särskilt kommer denna ökning att träffa länsstyrelserna, vilka kommer att bli sämst rustade att klara sina nya uppgifter, om utredningens förslag i fråga om personalförstärkning av dessa myndigheter följs.

Socialstyrelsen: Tillstånd för vattentäkter. Varje avloppsföretag anmäls eller prövas enligt vattenlagen, miljöskyddsförfattningarna eller hälsovårdsstadgan. Myndigheterna har då möjlighet att ta hänsyn till skyddet av vattentäkter. Motsvarande möjlighet att pröva annat än större vattentäkter saknas för närvarande. Det finns ett behov av att pröva om nya vattentäkter kan anläggas utan att det medför att andra fastigheter berövas vatten eller att den nya täkten försvårar att avloppsfrågan löses för andra fastigheter.

I ett område med fastställd byggnadsplan och gemensam vattenförsörjning, med infiltration av avloppsvatten på varje fastighet, kan en ny täkt ge problem. En illa anlagd vattentäkt kan medföra att avloppsvatten från den egna och närbelägna avloppsanläggningar förorenar den gemensamma vattentillgången eller att grannfastigheten berövas vatten. Ägaren till den nya vattentäkten kan också hävda att hans täkt skall skyddas mot förorening från grannarnas avloppsanläggningar som utförs enligt byggnadsplanen.

Socialstyrelsen anser att det bör vara möjligt att genom den nya vattenlagen förhindra att sådana problem uppkommer.

Vattenutredningens förslag att det krävs tillstånd för större vattentäkter och att mindre vattentäkter skall anmälas till länsstyrelsen är ett värdefullt steg på vägen. Mindre vattentäkter som försörjer enskilda fastigheter med hushållsvatten har dock undantagits från kravet på anmälan eller tillståndsprövning. Enligt socialstyrelsens mening bör det krävas tillstånd för att anlägga vattentäkter i planlagda områden och i synnerhet där vattenförsörjningen redan lösts genom gemensamma anläggningar. Inom skyddsområden för vattentäkt bör det alltid krävas tillstånd för att ta upp en ny vattentäkt. I frågor som rör vattenskyddsområden bör länsstyrelsen alltid samråda med hälsovårdsnämnden.

Länsstyrelserna kommer att få en god överblick över vilka vattentäkter som utnyttjas eller kommer att utnyttjas för att försörja flera fastigheter med konsumtionsvatten. Enligt hälsovårdsstadgan kan länsstyrelsen förordna om fysikalisk-kemisk och bakteriologisk undersökning av vatten som tillhandahålles flera hushåll eller eljest i större omfattning. När tillstånd ges till nya täkter eller när en ny täkt anmäls till länsstyrelsen, bör frågan om förordnande om provtagning enligt hälsovårdsstadgan prövas samtidigt. Länsläkarorganisation och hälsovårdsnämnd bör därvid medverka.

Länsläkarorganisationen i Stockholms län: Länsläkarorganisationen hälsar med tillfredsställelse att i nya vattenlagen införs skyldighet för var och en som planerar att anordna eller nyttja en grundvattentäkt men som ej

sökt tillstånd därtill att göra anmälan om täkten till länsstyrelsen. Det är t. ex. inte ovanligt inom områden för fritidsbebyggelse att enskilda tomtägare ordnar egna grundvattentäkter trots att vattenförsörjningen ordnats gemensamt för området ifråga. Förutom det konkurrensförhållande om grundvattentillgången som kan uppstå kan det även betyda problem när det gäller enskilda avloppsanläggningar, som kommit till stand enligt tidigare genomförd va-utredning.

Länsläkarorganisationen har i utredningen icke funnit omnämnt "Lag om uppgiftsskyldighet vid grundvattentäktsundersökning och brunnsborrning" resp. "Förordning om uppgiftsskyldighet vid grundvattentäktsundersökning och brunnsborrning" (föreskrift bl. a. om skyldighet att till Sveriges geologiska undersökning skriftligen redogöra för arbetet och dess resultat). Om dessa bestämmelser inte kan komma att ingå i nya lagstiftningen bör desamma dock omnämnas under kap. 12.

Länsläkarorganisationen i Kristianstads län: Lagförslagets 12 kapitel 2 § synes innebära, att alla vattentäkter med undantag för vattentäkt till enskilt hushåll blir föremål för någon form av prövning. Denna prövning synes dock icke omfatta någon granskning av hur en vattentäkt för hushållsändamål tekniskt avses utföras.

Under senare år har inom länet ett antal mindre gemensamhetsanläggningar genom beslut av länsstyrelsen lagts under offentlig vattenkontroll enligt hälsovårdsstadgan. Erfarenheterna av utredningsarbetet ävensom av provtagningsresultaten visar bl. a. att dessa mindre anläggningar icke sällan är bristfälliga i tekniskt avseende. Det vore därför önskvärt med kompletterande lagstiftning, innebärande att prövning av det tekniska utförandet alltid skall ske när det gäller vattentäkt för hushållsändamål. Vidare bör övervägas om icke sådan vattentäkt som skall prövas enligt lagförslaget och användas för hushållsändamål automatiskt bör ställas under offentlig vattenkontroll.

En stor del av befolkningen erhåller sitt hushållsvatten från vattentäkt på den egna fastigheten. Erfarenheten visar att dessa vattentäkter ofta är olämpligt lokaliserade i förhållande till föroreningskällor samt bristfälligt utförda. Tyvärr gäller detta i stor utsträckning även nya vattentäkter.

För anordnande av avloppsanläggningar finns dels tillstånds- eller anmälningsplikt dels mycket detaljerade anvisningar. Beträffande vattentäkter saknas motsvarande föreskrifter. Hälsovårdsnämnderna har ofta påtalat detta förhållande.

Vid behandlingen av ett avloppsärende tages alltid hänsyn till befintliga vattentäkter. En senare tillkommande vattentäkt kan däremot anordnas utan att hänsyn tages till befintliga avloppsanläggningar. Som en komplettering till föreskrifterna i vattenlagens kapitel 12 § 2 bör övervägas, om det inte i hälsovårdsstadgan borde införas en anmälningsskyldighet för anordnande av enskild vattentäkt. Härigenom skulle hälsovårdsnämnderna få en möjlighet att i tid kunna meddela råd och anvisningar. På sikt skulle detta medföra förbättrade vattenförhållanden för landsbygdens befolkning.

Länsläkarorganisationen i Älvsborgs län: Beträffande förprövningsskyldigheten vill länsläkarorganisationen framhålla att skrivningen i utredningsförslaget att vattenföretag får utföras utan tillstånd om det är "uppenbart att varken allmänt eller enskilt intresse skadas genom företagets inverkan på vattenförhållandena". Denna bestämmelse är uppenbart otillräcklig när det gäller ytvattentäkt eftersom det ju i dessa fall mycket sällan har någon större "inverkan på vattenförhållandena". Länsläkarorganisationen anser att alla ytvattentäkter av någon storlek måste omfattas av

sådan förprövningsskyldighet. Likaså är det av yttersta vikt av varje väsentlig ändring i driftsförhållandena vid ytvattenverk prövas inte genom sin inverkan på vattenförhållandena utan på grundval av medicinskt-hygieniska ställningstaganden.

Då enligt uppgift redan framställningar gjorts angående vattenöverföring till andra nationer i nordeuropa finner länsläkarorganisationen det vara en brist att utredningen i sitt slutbetänkande ej alls närmare penetrerar dessa frågor.

Kammarkollegiet: Kollegiet har i sak intet att erinra mot utredningens förslag. Rubriken Förprövningsskyldighet är dock missvisande och bör utbytas mot en mer adekvat benämning, förslagsvis Prövnings- och anmälningsskyldighet (jfr miljöskyddskungörelsen).

Lantbruksstyrelsen: Många nya markavvattningsföretag tillkommer årligen. Under 1970-talet har det visserligen hållits endast knappt tjugotalet torrläggningsförrättningar varje år. På ett år handlägger dock lantbruksnämnderna utan förrättning uppemot 200 nya torrläggningsföretag och omkring 1 000 nya täckdikningsföretag. Dessutom förekommer det en stor mängd dikningsåtgärder, som lantbruksnämnderna inte handlägger. För närvarande prövas således en mycket liten andel av markavvattningsföretagen enligt vattenlagens regler.

Enligt förslaget kommer väsentligt många fler vattenföretag att bli förprövningsskyldiga. Detta kan få betydande konsekvenser.

Med hänsyn till straffansvarsbestämmelsen i förslagets 23 kap. 1 § och den bevisbörderegel som föreslagits i 12 kap. 8 § lär lantbruksnämndernas tjänstemän, om utredningsförslaget genomförs, knappast någon gång kunna underlåta att ge rådet att dikningsföretag bör söka tillstånd. Förrättningarnas antal kommer att öka högst väsentligt utan att det allmänna vunnit något som tillräckligt motsvarar merarbetet.

Lantbruksstyrelsen anser, som nämnts i anslutning till 1 kap. 1 §, att detaljdränering av odlad mark inte behöver förprövas. Med en undantagsbestämmelse om detta i 12 kap. 1 § andra stycket bör inte nämnda straffansvarsbestämmelse och bevisbörderegel gälla sådana företag. Allmänna skadeståndsregler bör dock utgöra tillräckligt skydd för eventuellt uppkommande olägenheter.

Utredningsförslaget skulle också innebära att alla vattentäkter, som kan bli ersättningsskyldiga gentemot ett nedströms etablerat företag, måste förprövas. Detta lär knappast ha varit meningen, vilket kan anses framgå av förslagets 12 kap. 2 §.

Om gruppen företag som i vissa fall ersättningsfritt kan göra intrång i annans vattenrätt ökas med jordbruksbevattnarna skulle förslagets 12 kap. 1 § kunna mjukas upp.

Vattenföretag bör alltså generellt få utföras utan tillstånd, om det inte föreligger risk för att allmänt eller enskilt intresse nämnvärt skadas.

Lantbruksnämnden i Södermanlands län: Utredningen föreslår (12 kap. 1 §) att vattenföretag får utföras utan tillstånd endast om det är uppenbart att varken allmänna eller enskilda intressen skadas genom företagets inverkan på vattenförhållandena. Det blir därigenom enligt utredningen endast mera bagatellartade företag som undantas från förprövningsplikten. Till vattenföretag räknas bl. a. grävning och rörläggning i mark, fördjupning, utvidgning och rätning av vattendrag. Man undantar emellertid bl. a. rensning av uppgrundning i vattenområde. Dessa åtgärder som undantas får då inte leda till "någon förändring av de rådande förhållandena i ett vattenområde utan endast ett bibehållande av vattnets djup eller läge".

Lantbruksnämnden anser det vara riktigt att avväganden av det här slaget, om de kan anses vara av nämnvärd betydelse för det allmänna eller omkringliggande enskilda intressen, ej bör göras av den enskilde utan av en opartisk myndighet. Däremot kan ett föreskrivande av förprövningsskyldighet för alla vattenföretag förutom de bagatellartade leda till svårigheter. Den enskilde kan ytterst sällan garantera att hans vattenföretag kommer att utgöra endast en bagatellartad inverkan på omgivningen. Det kan gälla vanligen förekommande åtgärder som täckdikning, igenläggning av diken, "fördjupad rensning" etc. som samtliga är avsedda att ändra rådande vattenförhållanden. Skall den föreslagna lagen följas till punkt och pricka finns därför risk för att den tillståndsgivande myndigheten överhopas av förprövningsansökningar och att därigenom markavvattningsverksamheten inom jordbruket kraftigt stoppas upp. En annan risk är att lagen av praktiska skäl inte strikt kommer att följas/tillämpas.

Lantbruksnämnden förordar av praktiska skäl att undantag från kravet i 12 kap. 1 § 1 stycket görs för markavvattningsföretag som berör andra vattenområden än större vattendrag. Sådana företag bör således enligt lantbruksnämndens mening få utföras utan tillstånd om det är sannolikt att varken allmänna eller enskilda intressen förnärmas.

Utredningens synpunkt att uppfattningen om vad som är större vattendrag eller inte varierar inom landet, så att en mindre bäck i norra Sverige skulle i Södra Sverige kallas en större bäck eller en å, är riktig. Dock anser lantbruksnämnden att risken för konflikter mellan jordbruks- och andra intressen varierar i samma mån, varför vattendragskriteriet fortfarande bör ge en god lokal anpassning.

Lantbruksnämnden i Gotlands län: Lantbruksnämnden ifrågasätter om inte formuleringen "uppenbart att varken allmänt eller enskilt intresse skadas" är en något sträng formulering. En annan något mildare formulering borde kanske användas, inte minst med tanke på de prövande institutionernas ärendebelastning.

Lantbruksnämnden i Malmöhus län: En nyhet i lagförslaget är att anmälningsplikt i vissa fall införes beträffande rensning av vattendrag. Anmälan skall göras till länsfiskerikonsulenten. Under bestämmelsen faller ej rensning, som ingår som ett led i underhållet av ett tidigare medgivet vattenföretag. Beträffande den senare typen av företag förutsätts att erforderliga föreskrifter har meddelats i tillståndsbeslutet. Syftet med bestämmelsen synes i första hand vara att förhindra de skadliga verkningar på fiskbeståndet i ett vattendrag, som kan bli följden av en olämpligt utförd rensning. Lantbruksnämnden anser att bestämmelsen kommer att få begränsad effekt genom att den helt övervägande delen av rensningsaktiviteterna äger rum inom ramen för befintliga markavvattningsföretag.

För att komma till rätta med eventuella problem för fisket i dessa fall, anser lantbruksnämnden inte att en utvidgning av den av utredningen föreslagna anmälningsplikten är lämplig. Genom det stora antalet dikningsföretag skulle länsfiskerikonsulenten bli helt överhopad av anmälningsärenden som i flertalet fall ej skulle föranleda någon åtgärd. Lantbruksnämnden anser att utredningens förslag ifråga om omprövning av vattenföretag till förmån för allmänt intresse, är den metod som får tillgripas, där nuvarande ordning anses medföra olägenheter ur fiskesynpunkt.

Lantbruksnämnden i Skaraborgs län: Enligt 1–3 §§ definieras en förprövningsskyldighet som är väsentligt mer omfattande och tvingande än nu gällande lag.

Skärpta förprövningskrav är säkerligen väl motiverade men med hänsyn

till det arbete och de kostnader som härav förorsakas sökanden och myndigheterna är det rimligt med någon form av begränsning av förprövningsskyldigheten. "... endast om det är uppenbart ..." (se 1 §) får vattenföretag utföras utan förprövning. Detta generella och stränga villkor, som även tycks omfatta markavvattning, exempelvis dikning inom en fastighet, borde kunna formuleras med något större utrymme för enskilda bedömningar. Den stränga förprövningsskyldigheten är vid markavvattning dessutom kombinerad med en omständlig form av förrättning (jfr 16 kap.), som ytterligare komplicerar tillkomsten av dessa vattenföretag. – – – Även anmälningsplikten till fiskeritjänsteman enl. 3 §, innan rensning av vattendrag påbörjas, är enligt nämndens mening alltför strikt formulerad.

Lantbruksnämnden i Örebro län: Anmälningsplikt stipuleras här för "rensning eller återställande av vattendrag som vikit från sitt förra läge".

Av lagförslaget framgår ej helt klart om denna anmälningsplikt avser även underhåll av tidigare tillåtet vattenföretag t. ex. markavvattningsföretag. Ett klarläggande i denna fråga efterlyses.

Skogsstyrelsen: Skogsstyrelsen förutsätter att förprövningsskyldigheten kommer att innebära relativt begränsade förändringar av nuvarande praxis i den formella handläggningen av skogsdikningsföretag. De allra flesta dikningsföretag kommer idag till utförande i samverkan mellan flera markägare som mellan sig tecknar en frivillig överenskommelse om delaktigheten i företaget. Huruvida allmänt intresse kan skadas, främst naturvårdsintressen, undersöker skogsvårdsstyrelserna genom informella kontakter med framför allt länsstyrelsernas naturvårdsenheter.

Genom den i förslaget lagstadgade förprövningsskyldigheten understryks för skogsvårdsorganisationens del vikten av att vid upprättande av dikningsplaner och beviljning av bidrag till skogsdikning väl genomförda förundersökningar kommer till stånd rörande skaderiskerna från allmän eller enskild synpunkt. Skogsstyrelsen förutsätter att länsstyrelsernas naturvårdsenheter såsom för närvarande skall bevaka de allmänna intressena i sammanhanget.

Genom den våtmarksinventering som på regeringens uppdrag har startats under ledning av naturvårdsverket torde säkrare bedömningsunderlag än f. n. bli tillgängliga om några år. Därmed elimineras en stor del av den osäkerhet som nu vidlåder prövningen från naturvårdssynpunkt av skogsdikningar. Föreskrifter till skydd mot naturmiljön som innebär viss form av förprövning finns även i naturvårdslagen. Skogsstyrelsen anser mot bakgrund av ovan anförda förhållanden att den formella förprövningsskyldigheten i relativt ringa utsträckning kommer att behöva tillämpas beträffande skogsdikningsföretag. – – –

Skogsvårdsstyrelserna i bl. a. Kronobergs, Kristianstads och Skaraborgs län ifrågasätter en generell förprövningsskyldighet. Man anser det önskvärt att värdefulla områden ur naturvårdssynpunkt kartläggs och att anmälningsplikt eventuellt införs, eftersom markägare inte kan förväntas känna till att allmänt intresse föreligger.

Skogsvårdsstyrelserna i Kronobergs och Skaraborgs län betonar vikten av anmälan om markavvattningsföretag även till statlig fiskeritjänsteman.

Skogsvårdsstyrelsen i Västerbottens län: Utredningen vill förorda "förprövningsskyldighet för markavvattningsföretag, inte minst dikning", vilket bl. a. motiveras av att begränsa skador på naturvårdsintressen och närliggande intressen. Utredningen konstaterar samtidigt (sid. 320) "att en förprövning medför arbete och kostnader för såväl sökanden som de myndigheter som skall handha prövningen". På sid. 322 säger dock utred-

ningen att förprövning inte behöver ske om deltagarkretsens omfattning är känd och andelstalen fastställs genom överenskommelse. I dessa fall bedömes tydligen företagets tillåtlighet vid förrättningen. Beträffande skogsdikning anser skogsvårdsstyrelsen att förprövning av länsstyrelsen bör ske endast i de fall dikningen kan beröra skyddsvärda våtmarker, bäckar, åar eller vattentäkter. Övrig prövning bör kunna delegeras till skogsvårdsstyrelsen.

Statens naturvårdsverk: Vilka företag som omfattas av förprövningsskyldighet framgår av 12 kapitlet. Rensning av uppgrundning i vattenområde har undantagits från prövningsplikten. Verket förutsätter dock att detta undantag bara gäller uppgrundning till följd av mänsklig aktivitet och inte den typ av naturlig uppgrundning, som t. ex. en deltabildning utgör.

Fiskeristyrelsen: Utredningen har försökt utforma lagen på sådant sätt, att osäkerhet inte ska behöva råda om förprövningsskyldighetens omfattning. Huvudregeln skall enligt utredningen vara att bara företag som uppenbart inte skadar motstående intressen ska vara befriade från sådan skyldighet. Samtidigt har man framhållit att den uppräkning som görs i 15 kap. 1 och 2 §§ inte uttömmande anger vilka företag som ska förprövas. Denna fråga skall istället alltid bedömas enligt 12 kap.

Fiskeristyrelsen anser att utredningen här inte fullt ut lyckats i sin strävan att förtydliga lagen. Lagförslaget lämnar enligt styrelsens mening ett alltför stort utrymme för den som tänker påbörja ett vattenföretag att själv avgöra om det behövs tillstånd eller inte. Hittillsvarande erfarenheter i dessa avseenden av VL är nedslående. Allt för ofta har fiskerimyndigheterna förgäves sökt komma tillrätta med misstänkt olaga byggnader i vatten som medfört skador på fiskbestånden.

En fullständig uppräkning i lagen av de förprövningspliktiga företagen skulle strida mot en av grundtankarna däri, nämligen att lagen ska vara anpassad till efter hand ändrade förhållanden. Beträffande vissa företagstyper har utredningen emellertid föreslagit en specialreglering, t. ex. för ytvattentäkter i 2 §. Förslaget i denna del tillstyrkes.

Men det finns också andra företag som typiskt sett medför skador på motstående intressen, nämligen dammbyggnader i rinnande vatten. På sid. 325 konstaterar utredningen att uppförande av dammbyggnad regelmässigt kommer att vara underkastat förprövningsskyldighet eftersom skador på t. ex. fisket så gott som aldrig kan uteslutas. Fiskeristyrelsen delar helt denna uppfattning, men menar att konsekvensen härav bör vara att alla dammbyggnader också i mindre vatten ges en specialreglering liknande den som utredningen föreslagit för ytvattentäkter. En sådan regel kan vidare anses bättre uppfylla rimliga rättssäkerhetskrav eftersom underlåtenhet att låta förpröva företaget kan medföra straff och handräckning enligt 23 kap.

Kravet på förprövning för dammbyggnader i rinnande vatten bör markeras genom att utgöra en självständig paragraf. – – –

3 §. Initiativ till denna regel har tagits av fiskeristyrelsen. Avsikten var att uppnå en likartad behandling för alla rensningar efter förebild från flottningsföretagen, som haft sådan anmälningsskyldighet alltsedan 1955. Förslaget är motiverat av fiskevårdsskäl och tillstyrkes.

Anmälningsskyldigheten bör emellertid – med hänsyn till den fr. o. m. 1 juli 1977 gällande fiskeriadministrationen – inte ske till "länets fiskeritjänsteman" utan till fiskerinämnden i länet. Nämnden får därefter i samråd med fiskeriintendenten meddela råd och anvisningar. Paragrafen bör utformas i enlighet härmed.

Gentemot 6 § kan samma invändningar resas som mot 1 §. När skall ett påbörjande av arbete anses vara "av större omfattning"? För tillåtligheten av delarbeten bör gälla i princip samma regler som för arbetet i sin helhet. Annars kan det lätt bli så att i och för sig små oskadliga delarbeten sammantagna åstadkommer otillbörlig skada. Tekniskt kan rättelse åstadkommas via exvis handräckning, biologiskt kan skadan dock vara värre att reparera. Paragrafen bör därför omarbetas.

Fiskeriintendenten i Övre norra distriktet: 1 och 2 §§. Förprövningsskyldighet skall avse alla företag, vilket är bra, eftersom bl. a. markavvattningsföretag därvid kan behandlas.

3 §. Länets fiskeritjänsteman bör ändras till statens fiskeritjänsteman. I kommentarerna sid. 326 skrivs att vederbörande fiskerikonsulent har befogenhet att lämna föreskrifter till skydd för fisket. Denna befogenhet har också fiskeriintendent vilket även bör gälla för den nya lagstiftningen.

Fiskeriintendenten i Östra distriktet: Enligt de arbetsrutiner som gjordes upp i och med omorganisationen av den lokala fiskeriadministrationen den 1 juli 1977 skall vattenmålen handläggas av fiskeriintendentorganisationen. Med hänsyn härtill borde även rensningsärenden av här aktuellt slag behandlas av fiskeriintendenterna. Jag föreslår därför att "länets fiskeritjänsteman" i denna paragraf ändras till "vederbörande fiskeriintendent".

Statens planverk: Vattenlagsutredningen föreslår, att den vattenrättsliga tillståndsprövningen, som bl. a. innebär kontroll av ett vattenföretags planöverensstämmelse och tekniska utformning, bör ersätta byggnadslovsprövningen. Byggnadslovsprövningen innebär inte enbart nämnda kontroll utan även andra moment ingår, exempelvis byggnadens estetiska utförande med hänsyn till landskapsbilden och vidare arbetarskyddssynpunkter. Planverket vill därför inte tillstyrka utredningens förslag på denna punkt.

Utredningen påpekar att planverket i sitt remissyttrande över bygglagutredningens betänkande "Markanvändning och byggande" anfört att man, även om tillstånd till grundvattentäkt inte erfordras enligt vattenlagen, i markanvändningsplan enligt kommande byggnadslagstiftning bör kunna föreskriva byggnadslovsskyldighet för eller förbud mot sådan täkt. Enligt vattenlagsutredningens uppfattning skulle den av planverket förordade ordningen kunna medföra komplikationer, bl. a. i systematiskt hänseende i fråga om kompetensfördelningen mellan myndigheterna rörande prövningen från vattenrättslig respektive byggnadsrättslig synpunkt. Utredningen anser för sin del att frågan i första hand bör lösas inom ramen för den nya vattenlagen.

Planverket vill framhålla att vad verket föreslagit om byggnadslovsplikt för eller förbud mot grundvattentäkt grundar sig på att sådan täkt kan ha svåra följdverkningar för byggande och för markytans användning för andra ändamål. Planverket är därför inte berett att frångå sin uppfattning i denna fråga.

Statens lantmäteriverk: Enligt en bestämmelse (12 kap. 8 §) som i huvudsak har motsvarighet i gällande VL är ett vattenföretags ägare om han inte har sökt och fått tillstånd till företaget bevisningsskyldig beträffande de före företagets tillkomst rådande förhållandena i vattnet. LMV vill ifrågasätta om inte i visst fall undantag bör ske från denna princip.

Förrättningar enligt AL avser ibland gemensamhetsanläggningar som dessutom skall prövas som vattenföretag. Det kan vara fråga om broar, båthamnar m. m. Anläggningen är ofta förutsatt i plan och initiativ till inrättandet av anläggningen tas ibland av myndighet (byggnadsnämnd eller länsstyrelsen). Fastighetsbildningsmyndigheten är skyldig att samråda

med de myndigheter som särskilt har att bevaka allmänna intressen som berörs av företaget och bör därför vid samråd med tillståndsmyndigheten, som i nämnda fall regelmässigt torde vara länsstyrelsen, kunna slå fast om tillstånd till vattenföretaget är nödvändigt eller inte. Bedöms tillstånd nödvändigt inhämtas sådant under tiden för förrättningshandläggningen eller erinras vid förrättningen om att tillstånd enligt VL behöver inhämtas. Bedöms tillstånd inte nödvändigt antecknas detta i förrättningsakten. Om så skett synes det inte vara rimligt att reglerna i 12 kap. 8 § VL-förslaget skall gälla mot företaget. Det måste av delägarna uppfattas som högst otillfredsställande om de skulle vara bevisningsskyldiga på grund av ett företag som tillkommit efter beslut av myndighet. Förrättning enligt AL innefattar bl. a. beslut om verkställighet av företaget. Det sagda äger också tillämpning när företag utförs som gemensamt arbete enligt 9 kap. FBL. Också vid förrättning enligt LedL tas ställning till företagets närmare utformning.

Överlantmätarmyndigheten i Kronobergs län: I samband med vägförrättning enligt AL kan FBM enligt VL-förslaget 12: 1 behöva pröva, om särskilt tillstånd t. ex. för brobygge behövs. Det skulle då vara fördelaktigt, om länsstyrelsen direkt i samband med förrättning kunde pröva frågan och eventuellt meddela formellt tillstånd.

Fastighetsbildningsmyndigheten, specialenhet nr 1, i Skaraborgs län: Gränsdragningen mellan tillståndspliktiga och ej tillståndspliktiga vattenföretag regleras av de föreslagna bestämmelserna i 12: 1. Utredningen har valt att låta en bestämmelse gälla för alla vattenområden, vilket nödvändiggjort en mycket allmän formulering. För huvuddelen av vattenföretagen är villkoret för att företaget ej skall vara tillståndspliktigt att det är uppenbart att varken allmänt eller enskilt intresse skadas genom företagets inverkan på vattenförhållandena. Den föreslagna lagbestämmelsen innehåller ej något undantag från tillståndsplikt vid risk för "bagatellskador". Ej heller i motiven till bestämmelsen synes finnas något uttalande om hur sakligt sett försumbara skador skall bedömas. En tillämpning av bestämmelsen efter ordalagen leder till att en mängd bagatellärenden måste prövas. Vid prövningen kan det sedan visa sig att inga skador vållas eller att dessa är helt försumbara. Måhända har utredningen gjort den troligen realistiska bedömningen att företagaren – för att slippa krångel och kostnader – ej kommer att söka tillstånd för dessa "bagatellärenden" och att det därför i praktiken inte blir så många ärenden. Ett alternativ vad gäller åtminstone skydd av allmänt intresse skulle kanske kunna vara en mera vidgad anmälningsplikt än den enligt 12: 2.

De skador, som enligt 12: 1 skall bedömas, är de som skulle kunna vållas genom företagets "inverkan på vattenförhållandena". Vad som avses därmed exemplifieras (sid 325 x). Uttrycket "inverkan på vattenförhållanden" finns redan i nuvarande lag. Det är dock önskvärt att det ytterligare belyses i detta sammanhang, bl. a. med hänsyn till behovet av enkel och smidig samordning med förrättningar enligt i första hand anläggningslagen och mot bakgrunden av att normalfallet vad gäller våra vattenområden är att vattenrättsägarens rådighet är inskränkt genom att fisket i vattnet är samfällt. Snart sagt varje gemensamhetsanläggning i vatten påverkar därför ofta förutom vattenrättsägare även en grupp fiskerättsägare. Vid anläggningsförrättning kan t. ex. beslutas om upplåtelse av utrymme i en fastighets vattenområde för en flytbrygga. Upplåtelsen berör då i princip förutom fastighetsägaren i normalfallet även delägarna i en fiskesamfällighet. Är denna påverkan orsakad av ändrade "vattenförhållanden"? Hur

blir motsvarande bedömningar om bryggan är en pålad brygga eller utgör en vall/pir?

Även om nyssnämnda bestämmelse i 12: 1 är lämpligt utformad för "fristående" vattenföretag är den dock ej lämplig (att ensam avgöra vad som skall tillståndsprövas enligt VL) vad gäller vattenföretag, som ingår som en del i en anläggning- eller ledningsrättsförrättning.

För att få en smidig samordning synes det vara behövligt och även möjligt att få bestämmelser som medger att det genom normalt samrådsförfarande inom en AL- resp LL-förrättnings ram blir klarlagt om vattenföretaget måste tillståndsprövas enligt vattenlagen. Exempel på liknande valmöjlighet mellan två lagar finns. Inom område med tätare bebyggelse där vägfrågan i princip skall lösas med tillämpning av EVL:s regler om vägförening kan AL:s regler användas om så bedöms lämpligt (propositionen till AL sid 183 y).

För de fall där vattenföretag, som ingår i AL- eller LL-förrättning, skall tillståndsprövas enligt VL, behövs som ovan antecknats belysning av hur samordningsproblemen skall lösas. Det torde även vara erforderligt med särskilda bestämmelser. I förenklingssyfte vore det önskvärt att det kunde öppnas möjlighet för tillståndsmyndigheten att om så är lämpligt föreskriva, att vissa beslut träffas inom AL- resp LL-förrättningen. Syftet skulle vara att för vissa företag slippa föra ärendet även till vattendomstol (jfr 15: 8 sista stycket).

Domänverket: Formuleringen i 1 § 12 kap. om förprövningsskyldighet i kombination med påföljdsbestämmelser kan leda till att förprövning blir relativt vanlig. Denna skall enligt förslaget ske vid förrättning. Detta har tydligen sin grund i utredningens åsikt, att dikningsföretag vanligtvis berör flera markägare, så att förrättning ändå krävs för fördelning av andelstal.

Domänverket ifrågasätter starkt att flera markägare regelmässigt berörs. Verkets skogsdikningar berör sällan annan markägare, och så torde vara fallet också inom storskogsbruket i övrigt. Även enskilda, privata markägare har ofta skogsskiften nog stora för att dikningsföretag skall beröra endast en markägare. En mycket stor del av alla skogsdikningsföretag i landet berör således endast en markägare.

I dessa fall blir ändamålet med förrättningen endast att undersöka i vilken grad annat intresse skadas. Man kan då givetvis hoppas att en enkel praxis utbildas för dylika förrättningar, men risken finnes onekligen för onödigt byråkratiska formaliteter. I det fall utredningens förslag går igenom, med förrättning som enda förprövningsalternativ, vore det av värde, att det redan i lagtexten eller kommentarer till denna sades ifrån, att formen för sådan förrättning skall anpassas till bl. a. ägarförhållandena. Då endast risken för skada på allmänt intresse skall bedömas borde någon särskild prövningsform finnas, oavsett om denna benämnes förrättning eller inte.

Domänverket stöder utredningen, då denna inte föreslår någon generell tillståndsplikt för markavvattning. Oftast påverkas inte annat enskilt eller allmänt intresse negativt. Dessutom sker en stor del av skogsdikningen i form av komplettering av tidigare dikessystem. En generell tillståndsplikt skulle innebära en mängd onödigt administrativt arbete. Att domänverket å andra sidan är positiv till långtgående informellt samråd med naturvårdsmyndigheterna om sina skogsdikningar är en annan sak.

Länsstyrelsen i Skaraborgs län: Förslaget innebär en utvidgad förprövningsskyldighet i förhållande till gällande vattenlag. Förslaget kan i nyssnämnt avseende synas vara väl rigoröst. Med hänsyn emellertid till den

alltmer ökade förbrukningen av och efterfrågan på vatten för såväl konventionella som nya ändamål måste en noggrannare övervakning än för närvarande av vattentillgångarnas användning anses motiverad. Inte minst gäller detta för att tillgodose jordbrukets, hälsovårdens och naturvårdens behov.

1 §. Länsstyrelsen delar i princip utredningens mening rörande omfattningen av förprövningsskyldigheten. Emellertid anser länsstyrelsen att lagrummet bör omarbetas så att företag som ingår i förrättning enligt AL, LL eller FBL efter samråd med länsstyrelsen skall kunna undantas från förprövningsskyldighet.

2 §. I paragrafen föreslås att nyttjande av yt- eller grundvattentäkt – med undantag av hushållsförbrukning – inte får anordnas eller nyttjas utan att tillstånd därtill erhållits eller anmälan gjorts till länsstyrelsen och länsstyrelsen lämnat besked i anledning av anmälan.

Länsstyrelsen anser att även markavvattningsföretag som ej ingår i förrättning enligt AL, LL eller FBL på lämpligt sätt borde omfattas av paragrafens föreskrifter och sålunda i princip inte få komma till stånd utan föregående anmälan till länsstyrelsen. Då även markavvattningsföretag kan ge upphov till betydande negativ inverkan på bl. a. naturmiljön anser länsstyrelsen att skäl saknas att behandla vattenföretag av nyssnämnd beskaffenhet olika ifråga om anmälningsskyldigheten.

3 §. Förutom anmälan till länets fiskemyndighet anser länsstyrelsen att även anmälan till länsstyrelsen bör göras eftersom de i paragrafen nämnda åtgärderna även kan påverka t. ex. fågelliv och/eller landskapsbild.

4 §. Enligt länsstyrelsens mening hade det varit önskvärt att i paragrafen föreskrivits att anmälan generellt skulle göras till länsstyrelsen även om företaget ej varit tillståndspliktigt. Enligt vad länsstyrelsen tidigare framhållit i detta yttrande torde även mindre vattenföretag kunna vålla skada på bl. a. naturmiljön. En smärre ändring av vattenföretagets utformning då detsamma efter skada eller eljest repareras eller ändras, torde ibland kunna ur allmän synpunkt få gynnsamma konsekvenser utan att kostnaderna för ändrings- respektive reparationsåtgärderna påverkas.

Samordning av prövning enligt vattenlagen med anläggningslagen och ledningsrättslagen

I direktiven har uttalats önskvärdheten av en samordning i rubricerade avseende. I anslutning till utredningens förslag angående förprövningsskyldighet vill länsstyrelsen i övrigt härom anföra följande.

Förrättningar enligt anläggningslagen och ledningsrättslagen berör ofta anläggningar som enligt 1 kap. 1 § i föreslagen lag utgör vattenföretag. Det kan därvid t. ex. röra sig om en småbåtsbrygga för en grupp fritidsfastigheter, bro hörande till enskild väg eller va-ledning genom ett vattenområde. Det har i detta kapitel (12 kap.) föreslagits möjlighet att utföra vattenföretag utan tillstånd om "det är uppenbart att varken allmänt eller enskilt intresse skadas genom företagets inverkan på vattenförhållandena".

I utredningen har enligt länsstyrelsens mening inte tillräckligt belysts vad uttrycket "inverkan på vattenförhållandena" innebär. Genom att i de flesta vattendrag fisket är samfällt kommer i allmänhet varje gemensamhetsanläggning i vatten att påverka förutom vattenrättsägare även en stor grupp fiskerättsägare. I den föreslagna lagen har inte gjorts något uttalande om hur "bagatellskador" skall bedömas. En tillämpning av bestämmelserna efter ordalagen skulle innebära att ett antal ärenden med försumbara skador måste prövas. Om ett företag är tillståndspliktigt enligt vattenlagen

eller om det är tveksamt om företaget får utföras utan tillstånd, borde det vara möjligt att inom förrättningens ram dels genom normalt samrådsförfarande klarlägga om vattenföretaget behöver tillståndsprövas eller ej, dels om prövning enligt vattenlagen erfordras låta tillståndsmyndigheten föreskriva att vissa beslut träffas inom förrättning enligt anläggningslagen eller ledningsrättslagen för att därmed slippa föra ärendet till prövning av domstol. Därigenom skulle det kunna skapas förutsättningar för att på ett enkelt och smidigt sätt samordna prövningen av olika frågor enligt AL och LL med vattenlagen.

Enligt länsstyrelsens mening borde utredningen ha klarlagt dessa samordningsproblem i föreliggande förslaget till vattenlag.

Med reservation för ovannämnda synpunkter har länsstyrelsen ingen erinran mot förslaget i denna del.

Krokoms kommun: Förprövningsskyldigheten enligt utredarnas förslag måste ses som en mycket viktig inledningsfas i vattenmål. Härvid ges möjlighet till sammanvägning och anpassning gentemot andra intressen och synpunkter på såväl kommunal och regional nivå som de vilka tillmätas betydelse på riksnivå. Den fysiska riksplanens intentioner bl. a. bör därigenom kunna få en än meningsfullare innebörd.

Umeå kommun: Utredningens förslag beträffande förprövningsskyldighet innebär en skärpning i förhållande till gällande vattenlag. Enligt förslaget undantas endast de företag från förprövningsskyldighet där det är uppenbart att varken allmänt eller enskilt intresse skadas genom företagets inverkan på vattenförhållandena. Om förslaget genomförs, torde det för kommunens del innebära, att kommunen måste söka tillstånd till fler vattenföretag än vad som är fallet idag. Bortsett från det merarbete det innebär, torde det inte få några negativa konsekvenser för kommunen. Sett i ett vidare perspektiv måste det anses positivt att alla vattenföretag som kan inverka negativt på vattenförhållandena prövas och därmed blir kända för en större krets människor, som kan komma med synpunkter på dem. – – – Alla yt- och grundvattentäkter med undantag av husbehovstäkter skall enligt förslaget prövas på samma sätt som övriga vattenföretag. Beträffande täkter med liten inverkan på motstående allmänna eller enskilda intressen och där ingen konkurrens finns mellan flera täkter skall det dock räcka med en anmälan till länsstyrelsen. Förslaget innebär en skärpning mot gällande vattenlag, där tillstånd inte fordras för anläggande av grundvattentäkt som är avsedd att användas för tillgodogörande av mindre vattenmängd än 300 kubikmeter om dygnet. För kommunens del kan samma synpunkter läggas på detta som på den föreslagna skärpningen beträffande förprövning av vattenföretag i allmänhet. Anledning saknas att motsätta sig förslaget.

Svenska kommunförbundet: Vattenlagsutredningen har föreslagit att den av utredningen förordade tillsynsordningen i förening med tillståndsprövningen enligt nya vattenlagen bör kunna ersätta den byggnadslovsprövning som, åtminstone i teorin, vissa anläggningar som ingår i vattenföretag skall underkastas enligt byggnadslagstiftningen. För sådana bedömningar torde byggnadsnämnderna enligt utredningens åsikt, i varje fall när det gäller större anläggningar, sakna erforderlig kompetens. Om frågan överhuvudtaget uppmärksammats har det varit mycket vanligt att byggnadsnämnden har meddelat dispens från byggnadslovsskyldigheten. Utredningen anser därför att anläggning vartill tillstånd lämnats enligt nya vattenlagen bör undantas från byggnadslovsplikt enligt byggnadslagen, detta för undvikande av onödig och tyngande dubbelprövning. Frågan bör

enligt utredningen uppmärksammas vid den pågående översynen av byggnadslagstiftningen som bedrives inom bostadsdepartementet.

Styrelsen vill här anmäla en avvikande uppfattning. Byggnadslovsprövningen enligt byggnadslagstiftningen omfattar även hänsynstagande till andra omständigheter än sådana som prövas i samband med tillstånd enligt vattenlagen. Byggnadslovsplikten bör därför i princip kvarstå. Den slutliga bedömningen i detta hänseende bör emellertid göras i samband med det pågående bygglagarbetet.

Svenska kommunförbundet (= majoriteten): Utredningen har beträffande grundvattentäkt i allmänhet föreslagit regler av innebörd bl. a., att var och en som planerar att anordna eller nyttja sådan vattentäkt men som ej sökt tillstånd därtill skall göra anmälan om täkten till länsstyrelsen, samt att länsstyrelsen, om vattentäkten befaras medföra viss menlig inverkan på motstående intressen, skall förelägga anmälaren att ansöka om tillstånd till täkten (lagförslaget 12 kap. 2 § och 17 kap. 12 §). Från vad som sålunda avses gälla har generellt undantagits grundvattentäkt som är avsedd endast för att förse viss fastighet med vatten till hushållsförbrukning.

Det förekommer ofta att va-frågorna för ett område för fritidsbebyggelse enligt bebyggelseplaneringen avses lösas, vattenförsörjningen genom en för området gemensam vattentäkt och avloppsfrågan genom separata anordningar på tomterna. Det har nu blivit allt vanligare att enskilda tomtägare upptar egna vattentäkter på sina tomter. Detta medför ett flertal olägenheter.

Anspråken på en och samma grundvattentillgång kan komma att öka. Tillkomsten av en eller annan vattentäkt för husbehov utgör i detta hänseende knappast något problem. Emellertid kan, särskilt om vattentillgången är ringa, förekomsten av husbehovsvattentäkter jämte den gemensamma vattentäkten sammantaget leda till brist på vatten.

Vidare är att märka att den avsedda lösningen med separata avloppsanordningar försvåras, eftersom vid utförandet av sådana risken för förorening bl. a. av vattentäkter måste beaktas (39 § och 41 § hälsovårdsstadgan). Förorening av enskild vattentäkt, där samma grundvattentillgång tillgodogöres som vid den gemensamma vattentäkten, kan medföra förorening av den senare.

Det ursprungligen avsedda systemet för lösning av områdets va-frågor kan sålunda komma att brytas sönder. En helt ny lösning genom kommunens försorg till höga kostnader kan komma att bli nödvändig.

Styrelsen vill följaktligen förorda att den av utredningen föreslagna regleringen i viss begränsad omfattning utsträckes att gälla också grundvattentäkt, avsedd att förse viss fastighet med vatten till hushållsförbrukning. Lämplig avgränsning kan därvid vara att låta regleringen gälla i fråga om husbehovsvattentäkt för fastighet inom byggnadsplan, vars behov av vatten är tillgodosett eller enligt vad som i planen förutsatts avses skola tillgodoses genom allmän anläggning eller sådan gemensamhetsanläggning som inrättas enligt anläggningslagen. Det bör vidare enligt styrelsens mening framhållas att prövningen av ett anmälningsärende i de fall som här avses självklart skall ske av kommunal nämnd eller styrelse som kommunen utser.

Svenska kommunförbundet (= en minoritet av tio ledamöter): Utredningen har föreslagit generellt undantag från anmälningsplikt enligt 12 kap. 2 § och 17 kap. 12 § beträffande grundvattentäkt som är avsedd endast för att förse viss fastighet med vatten till hushållsförbrukning. Vi vill understryka att sådant undantag inte bör ges generell räckvidd. Ett okontrollerat

anordnande av grundvattentäkter för husbehovsförbrukning kan medföra beaktansvärda problem, särskilt i kommuner med omfattande fritidsbebyggelse, men också inom permanentbebyggelse.

Svenska naturskyddsföreningen: I 12 kap. lämnar utredningen förslag om vilken förprövningsskyldighet som skall gälla för vattenföretag. Grundregeln i 1 § innebär i korthet, att vattenföretag inte får utföras utan tillstånd om det inte är uppenbart att det kan ske utan olägenhet för annat allmänt eller enskilt intresse. Föreningen tillstyrker det föreslagna regelsystemet, men vill fästa uppmärksamheten på att det blir av utomordentligt stor betydelse hur kriteriet "uppenbart" tolkas. En precisering och exemplifiering av lagstiftningen på denna punkt vore önskvärd. Om företrädare för ett motstående intresse – allmänt eller enskilt – hävdar att ett visst vattenföretag medför olägenheter, skall detta utgöra skäl nog för att företagaren skall låta förpröva företaget, såvida det inte omedelbart framgår att gjorda påståenden är orimliga eller att företagaren övertygande kan motbevisa dem. Viktigt är också att lagstiftningen eller dess förarbeten utformas så att det är helt klart att utförande av ett vattenföretag utan förprövning sker på företagarens risk och att det är han som får ta de fulla ekonomiska och andra konsekvenserna därav. I lagtexten måste också finnas mycket klara regler, som innebär att, om företag – som kommit till stånd utan förprövning – medför skada eller olägenhet, det åligger företagaren att på uppmaning från tillsynsmyndighet och på egen bekostnad omedelbart vidtaga erforderliga åtgärder för att förebygga skada. Om så erfordras skall mark- och vattenområdet så långt möjligt och med erforderlig snabbhet återställas i det skick det hade före företagets utförande. Om inte företagaren fullgör vad han är skyldig i detta avseende måste tillsynsmyndighet ha rätt att utan onödig tidsutdräkt ombesörja att åtgärden blir utförd på företagarens bekostnad. 23 kap. 3 § i utredningens förslag bör förstärkas för att uppnå detta.

Föreningen vill i sammanhanget betona att ett underhandssamråd med tillsynsmyndigheten eller annan myndighet inte befriar företagaren från skyldigheten att förpröva vattenföretag. Att döma av uttalanden från företrädare för skogsnäringen avser man att för skogsdikningsföretag försöka finna en form för sådan "underhandsprövning", vilket föreningen bestämt tar avstånd ifrån. Enligt föreningens mening bör i förarbetena till lagen göras ett uttalande som förhindrar att denna form av handläggning blir praktiskt tillämpbar.

Lantbrukarnas provinsförbund i Skåne: I lagförslaget stadgas förprövningsskyldighet för vattenföretag, såvida det inte är uppenbart att varken allmänt eller enskilt intresse skadas genom företagets inverkan på vattenförhållandena. Vad gäller rensning stadgas anmälan därom till länets fiskeritjänsteman, som äger rätt att meddela råd och anvisningar om sättet och tiden för rensningsarbetet.

Provinsförbundet har inget att erinra mot grundprincipen att olika intressen på detta sätt kommer att vägas emot varandra, men torde den praktiska tillämpningen generellt sett kunna bli både omständlig och omotiverat komplicerad. Ett stort antal av de vattenföretag som genomförs i lantbruket genom täckdikning och rensningar av vattendrag syftar genomgående till att vidmakthålla markförhållanden och odlingsbetingelserna i aktuellt område och torde, enligt provinsförbundets mening inga, vare sig allmänna eller enskilda intressen av betydelse väga över rätten att bibehålla och upprätthålla markens avkastningsförmåga genom lämplig vattenhushållning. Den mark som är eller inom kort överskådlig tid har nyttjats som

jordbruksmark, bör under alla omständigheter inta en särställning. Ny dikning av jord- och skogsbruksmark bör även ledes behandlas med företräde framför andra intressen.

I de anvisningar som provinsförbundet förutsätter bli nödvändiga för bl. a. den praktiska handläggningen och här ovan behandlade typer av vattenföretag bör få en sådan utformning att de utan större komplikationer enkelt kan handläggas mellan berörda markägare (arrendatorer) och rådgivningspersonal på området inom lantbruksnämnden. Enär naturvårdens intressen ofta torde bli markant dominerande i dessa prövningar, synes det oss angeläget att understryka vikten av att hävdandet av markerna för sitt ändamål – i detta fall jordbrukets växtodling – bör ges absolut prioritet framför andra intressen, därest inte alldeles speciella förhållanden är för handen.

Näringslivets byggnadsdelegation: I förslaget 12 kap. regleras förprövningsskyldigheten. Reglerna för vattenföretag i 12: 1 avser enligt motiven utgöra en skärpning i förhållande till nu gällande lag – jfr VL 2: 20. Förprövningsskyldigheten blir härigenom praktiskt taget total. Det kan diskuteras, om detta egentligen är praktiskt motiverat. Risken är att myndigheterna besväras med enbart formella ansökningar utan egentlig praktisk betydelse. Samtidigt är det besvärande för företagen, att ej kunna på eget ansvar företa ens de minsta åtgärder, t. ex. i bäckar eller smärre vattendrag utan förprövning eller ens modifikationer av redan gjorda anläggningar, t. ex. en justering av ett utskov. Delegationen vill därför förorda en ordning som tillåter ett rimligt handlingsutrymme på eget ansvar på samma sätt som i nuvarande vattenlag.

Älvräddarnas samorganisation: Med anledning av de förslag, som från kraftverkshåll, framförts om att restaurering av minikraftverk ej skall omfattas av tillståndsprövning enligt vattenlagen vill vi understryka det självklara i att även sådana projekt tillståndsprövas. Dessa projekt torde i många fall rubba de nuvarande förhållandena i icke obetydlig omfattning (se vissa av de s. k. VAST-projekten).

VASO: 12 kap. 1 §. Inledningen av lagrummets andra stycke – första stycket gäller ej – är ej adekvat eftersom första stycket innehåller två meningar som står i motsatsförhållande till varandra.

13 kap. Tillståndsmyndigheter m. m.

Svea hovrätt: De under detta kapitel införda bestämmelserna torde utan att medföra systematiska problem kunna införas under 12 och 14 kap.

3 §. Enligt 10 kap. 15 § VL får synemän ej ingå på prövning av fråga om en vattenbyggnads laglighet, medan enligt VLF sådan fråga skall kunna upptagas vid förrättning (s. 330). Skall exempelvis en damm enligt 9 kap. 4 § VLF tagas i anspråk för ett markavvattningsföretag, får sålunda i samband med förrättningen dammens laglighet prövas av förrättningsmannen. En sådan förändring av kompetensregleringen måste främst med hänsyn till de nuvarande förrättningsmännens ringa juridiska skolning anses utesluten. Frågor om lagligheten av äldre anläggningar och omfattningen av därtill hörande rättigheter tillhör de mest svårbedömbara inom vattenrättsskipningen. Hovrätten vill bestämt understryka angelägenheten av att nuvarande kompetensinskränkning bibehålls.

Enligt gällande rätt anses för prövning av ansökan om utrivning av anläggning i vatten vara ett villkor att anläggningen är av laga beskaffenhet (af Klintberg, s. 154). Detta har stundom vållat visst huvudbry vid vatten-

domstolarna och fall har förekommit då en mer eller mindre förfallen anläggning ansetts böra först lagligförklaras för att möjliggöra prövningen av utrivningsfrågan. Efter genomförandet av VLF bör motsvarande begränsning av prövningsrätten vid utrivning inte gälla.

Hovrätten för Nedre Norrland: Rubriken är missvisande. Lämpligt vore att slopa kapitlet samt låta 1 § inleda 15 kap. och ansluta 2 och 3 §§ till 13 kap. 7 §.

3 § ger generell giltighet åt den specifika regleringen i 11 kap. 30 § VL och är ett belysande exempel på sådana oavsiktliga ändringar i förhållande till gällande rätt som hovrätten åsyftat i inledningen till remissyttrandet.

Jämtbygdens tingsrätt: Två av de tre §§ kapitlet innehåller handlar inte om tillståndsmyndigheter utan om laglighetsprövning, varför kapitelrubriken är olämplig. Det ifrågasätts om inte hela kapitlet kan slopas, därvid 1 § skulle – med borttagande av "särskild förordnad förrättningsman" – kunna ingå i 15 kap. liksom kanske också 2 och 3 §§. Bestämmelsen om förrättningsman såsom tillståndsmyndighet skulle kunna ingå i 16 kap.

Stockholms tingsrätt: Vattendomstolen ifrågasätter om det är meningsfullt att i ett särskilt kapitel ta upp de få frågor som behandlas i 13 kap. VL-förslaget. Bestämmelsen i 3 § torde bli mycket svårfunnen för den som letar efter bestämmelsen med hjälp av kapitelrubrikerna. Det förefaller naturligare att inleda 15 kap. med en paragraf med samma innehåll som 13 kap. 1 och 2 §§ VL-förslaget. Bestämmelsen i 13 kap. 3 § VL-förslaget har en naturligare placering i 15 kap. 4 § VL-förslaget eller i en särskild paragraf närmast därefter.

14 kap. Förberedelse av större vattenföretag m. m.

Svea hovrätt: Mot bestämmelserna kan endast riktas den kritiken att de är en aning stelbenta – företag som enligt 15 kap. 1 § VLF faller under regeringens prövning behöver inte vara av särskilt ingripande beskaffenhet (exempelvis ytterligare effektutbyggnad i befintligt kraftverk) samtidigt som företag som enligt 15 kap. 2 och 3 §§ VLF skall prövas av koncessionsnämnd kan ha stor betydelse för kringboende och väl motivera ett förberedelseförfarande.

1 § motsvarar så gott som ordagrant den grundläggande bestämmelsen i 4 kap. 19 § VL. Paragrafens sammanfattning av förberedelseförfarandet synes onödig och kan ersättas av en hänvisning till 2–5 §§.

4 §. Kostnadsbestämmelsen i tredje stycket bör föras över till 22 kap.

Sjöfartsverket: Vid förberedelse av större vattenföretag bör – i 14 kap. 2 § – föreskrivas att sjöfartsverket skall underrättas om dess verksamhet berörs.

Riksantikvarieämbetet: Utredningen har beträffande förberedelse av större vattenföretag ej funnit anledning att föreslå större förändringar av gällande bestämmelser. Enligt ämbetets mening har dock bestämmelserna i 14 kap. 2 § en från kulturminnesvårdens synpunkt mindre lyckad utformning. Förslaget som är identiskt med lydelsen av 3 § vattenrättskungörelsen 29 oktober 1971 (nr 789), har som främsta syfte att ge vissa myndigheter tillfälle att dels påverka utformningen av företaget på ett tidigt stadium, dels hålla en beredskap för tillståndsprövningen. Ämbetet anser bestämmelsen betydelsefull. Med hänvisning till ämbetets roll i den fysiska samhällsplaneringen anser ämbetet det därför föga ändamålsenligt att ämbetet ej är nämnt bland de myndigheter som generellt skall underrättas – utan endast bland dem som skall underrättas i det fall deras verksamhet berörs.

Kulturminnesvården omfattar så gott som hela den fysiska miljön. Naturlandskap, utan spår av mänsklig påverkan, finns bara i mycket liten omfattning. Härav följer att vattenföretag i princip alltid berör ämbetets verksamhetsområde. Gällande bestämmelser ålägger förtagaren att bedöma om underrättelseskyldighet föreligger. Möjlighet för myndigheten att avgöra om sådan skyldighet underlåtits föreligger givetvis först vid kungörelsen i samband med ansökningsförfarandet. Ämbetet får sålunda föreslå att 2 § ändras på sådant sätt att företagaren åläggs att generellt underrätta även ämbetet.

Ämbetet har som regel utfört en kulturhistorisk inventering av områden berörda av planerade vattenföretag. Inventeringen har beroende på områdenas karaktär omfattat såväl fornminnen, bebyggelsestruktur och byggnader som genomgång av näringsliv och folkkultur samt dokumentering av kulturlandskapet. Inventeringen kan även avse bottenavsökning efter äldre vrak. På detta sätt har kulturminnesvården kunnat redovisa ett underlag för tillåtlighetsbedömningen. Kulturminnesvårdens speciallagstiftning ger ej stöd för att ålägga företagaren kostnaden för inventeringen. Sedan mitten av 1950-talet har ämbetet vid olika tillfällen haft förordnanden av vattendomstolarna att som sakkunnig myndighet verkställa kulturhistorisk inventering av dämningsområdena m. m. och till domstolen inkomma med yttrande över resultatet. Första sakkunniguppdraget erhöll ämbetet av Söderbygdens vattendomstol 1955-02-09. Senare har detta förfarande förändrats genom att ämbetet direkt slutit avtal om kostnaderna med företagaren. I de fall där sådan överenskommelse ej kan träffas är det för kulturminnesvården av stor betydelse att frågan kan hänskjutas till domstolens behandling. Enligt 14 kap. 4 § kan utredningar utföras på företagarens bekostnad om skada av viss betydelse uppkommer på fiske eller rennäring liksom om företagets planering från allmänna naturvårdssynpunkter så erfordrar. Någon motsvarande skyldighet för företagaren att bekosta den kulturhistoriska inventeringen som ett led i förberedelserna för större vattenföretag föreslås ej av utredningen.

Utredningsfrågan behandlas även i 15 kap., Tillståndsprövning i allmänhet. Enligt 15 kap. 5 § föreslås tillståndsmyndigheten få möjlighet att uppdraga åt sakkunnig att verkställa särskild utredning. Kostnadsansvaret härför bör dock enligt utredningen avgöras av fastighetsdomstolen (s. 336).

Enligt ämbetets mening är den kulturhistoriska inventeringen en åtgärd som bör ingå i ett förberedande skede och utgöra underlag för tillståndsmyndighetens prövning. Det är därför enligt ämbetets mening olämpligt att möjligheten att pröva denna fråga först kan tas upp i samband med själva tillåtlighetsbedömningen. Härigenom kan ärendet fördröjas eller också måste beslutet fattas utan att fullständigt underlagsmaterial föreligger. Ämbetet anser det angeläget att denna fråga ytterligare beaktas med utgångspunkt från de av ämbetet anförda synpunkterna.

Lantbruksstyrelsen: Lantbruksstyrelsen bör underrättas, inte bara när rennäringen berörs utan även när företaget har påtaglig betydelse för jordbruket.

Lantbruksnämnden i Kristianstads län: För de fall jordbruksintressen av någon betydelse kommer att beröras av företaget, ifrågasätter lantbruksnämnden, om inte lantbruksstyrelsen och lantbruksnämnd i det eller de län företaget är beläget bör ingå bland myndigheterna i 2 § första meningen lagförslaget.

Fiskeristyrelsen: 4 § sista st säger, efter förebild av vattenrättskungörelsen, att kostnad för förundersökning skall betalas av företagaren "om det

ej är obilligt". I yttrande 1970.12.15 till justitiedepartementet över utredningens delbetänkande om provisoriska ändringar i prövningssystemet föreslog styrelsen att de citerade orden borde utgå. Som skäl härför anfördes i huvudsak att en eventuell skälighetsprövning av undersökningskostnaderna i efterhand enligt styrelsens mening avsevärt skulle försvåra det administrativa handhavandet av verksamheten. I vissa fall skulle det t. ex. bli nödvändigt att äska medel från riksstatsanslag för att täcka undersökningskostnader som kanske först efter flera års processande befunnits obilliga. Styrelsen vidhåller denna uppfattning.

Fiskeriintendenten i östra distriktet: 14 kap. 2 och 4 §§. Hittillsvarande system i samband med förberedelse av större vattenföretag bör bibehållas. Det har inneburit att fiskeriintendenterna på ett tidigt stadium har haft möjlighet att påbörja undersökningar om fisket i de vatten som har avsetts att utnyttjas för kraftändamål.

SMHI: En enhetlig bedömning oavsett företagets geografiska belägenhet förutsätter att vissa centrala myndigheter, såsom fiskeristyrelsen, lantbruksstyrelsen, SNV, SGU och SMHI, regelmässigt anlitas. Dessa myndigheter skulle i samråd med tillstånds- och skaderegleringsmyndigheterna utarbeta program för miljöeffektstudier, svara för att samordnade undersökningar kommer till stånd och bedrives på ett rationellt sätt, tillse att samhällets krav på beslutsunderlag tillgodoses i planering och utvärdering av undersökningarna samt bevaka samordning, enhetlighet och kontinuitet i verksamheten på riksplanet. SMHI föreslår att 14 kap. VL-förslaget kompletteras med text som ger närmare anvisningar om sådant myndighetssamråd.

Norrlands naturvärn: Erfarenheten har visat att naturskyddsorganisationer ha fyllt betydelsefulla uppgifter i prövningarna av stora vattendrag. Med sammanslutningar i kap. 14, § 1 avses väl också t. ex. Svenska Naturskyddsföreningen och Älvräddarnas organisation? 14 kap. § 3: Samråd bör tagas med alla berörda länsstyrelser. Även enskilda sakägare böra få tillfälle att komma med önskemål; detta torde nu tillåtas i praktiken.

15 kap. Tillståndsprövning i allmänhet

Svea hovrätt: 1 §. Beslut om företagslokalisering enligt 136 a § BL avses bli bindande vid prövning enligt VLF. Det kan då vara befogat att regeringen prövar ett med lokaliseringsfrågan sammanhängande vattenföretag, även om detta i och för sig skall prövas av koncessionsnämnden eller länsstyrelsen. – Möjligheten för regeringen att pröva annat vattenföretag enligt sista stycket bör utbytas mot en skyldighet att företaga denna prövning. Anser regeringen att företag bör prövas av lägre myndighet kan den ju delegera frågan i dess helhet enligt tredje stycket. – – –

3 §. Koncessionsnämnden bör kunna överlämna ärende till länsstyrelsen. – Möjlighet saknas för koncessionsnämnden och länsstyrelsen att överlämna ärende till regeringen för avgörande av tillståndsfrågan. Fall kan emellertid tänkas som på grund av sin karaktär eller av annan anledning skulle motivera en sådan möjlighet. – Liksom vid prövning av regeringen enligt 1 § bör vid prövning av koncessionsnämnden föreskrivas skyldighet att pröva därmed sammanhängande vattenföretag. En begränsning av prövningen till att avse vattenföretag som erfordras för verksamheten är ej befogad. – En motsvarighet till 9 § 2 st. ML bör införas här.

4 §. Sökanden bör vara skyldig att ange en beräkning av de ersättningar som kan bli aktuella. Tillståndsprövningen skall ju visserligen enligt försla-

get ske mer formlöst än nu, men man får väl antaga att en ekonomisk jämförelse mellan nytta och skada måste göras även vid tillståndsprövning enligt VLF. – Aktförvarare bör förordnas redan i detta skede av handläggningen.

I 13 § 3 st. andra meningen ML föreskrivs en något annorlunda handläggningsrutin. Eftersom vattenmål och miljöskyddsmål i tillståndsdelen kommer att handläggas av samma myndigheter bör handläggningsrutinerna så långt som möjligt överensstämma.

5 §. Enligt motiven skall kammarkollegiet "höras" av tillståndsmyndigheten, vilket måste anses avse ett enklare förfarande än det i lagtexten föreskrivna samrådet. Det är önskvärt att tydligare anges hur kontakten mellan tillståndsmyndighet och övriga myndigheter bör utformas.

7 §. Här bör intagas en motsvarighet till 14 § sista stycket ML.

8 §. I lagen bör inte så i detalj regleras tillståndsbeslutets innehåll. Det torde följa av allmänna rättsgrundsatser att tillståndsmyndigheten skall besluta över de frågor som är aktuella i ärendet. Bestämmelsen synes kunna utformas med 18–20 §§ ML som förebild.

Andra stycket. Enligt andra punkten är det tillståndsmyndigheten ensam som meddelar bestämmelse om företagets konstruktion. Fastighetsdomstolen bör dock få föreskriva smärre ändringar däri i skadeförebyggande syfte. – Tredje punkten bör omfatta alla särskilda tvångsrätter enligt 9 kap. (jfr 9 kap. 4 § VLF). – Enligt motiven till sjunde punkten skall tillståndsmyndigheten eller fastighetsdomstolen se till att lämplig fastighet bildas. Hovrätten förutsätter att fastighetsbildningen skall ske enligt FBL:s regler. Hur man skall förfara i detta hänseende vid meddelande av tidsbegränsat tillstånd för arrendator bör även regleras. – Det bör i tolfte punkten klart anges att verksamheten skall ha igångsatts i full utsträckning före den föreskrivna tidens utgång. Först då så skett kan exempelvis vid grundvattentäkter en bedömning göras av företagets skadeverkningar. Endast en så bestämd igångsättningstid kan följaktligen tas till utgångspunkt för preklusionfrist avseende anspråk i anledning av oförutsedd skada. – Det kan ifrågasättas om det är nödvändigt att den ersättningsfria andelen enligt femtonde punkten bestäms i förväg. Det är lämpligare att fastställa denna andel i samband med omprövning. Då har erfarenhet vunnits av hur företaget inverkar på miljön, vilket borde få påverka andelens storlek. Det förefaller också som om de ändamål för omprövning, vid vilka viss ersättningsfrihet skall föreligga, har växlande värde för allmännyttan. Såvitt nu kan bedömas kommer omprövningsinstitutet att användas i liten utsträckning. Även med hänsyn härtill är det bättre att vänta med bestämningen tills frågan blir aktuell. Mot denna ändring av förslaget kan man invända att det skapar otrygghet för företagaren. Men med hänsyn till att den föreslagna latituden 1/5–1/20 bör bibehållas och till den allmänna tillåtlighetsbestämmelsen i 15 kap. 13 § 2 st. VLF torde en sådan invändning inte väga så tungt. Redan med de av utredningen föreslagna bestämmelserna föreligger viss otrygghet genom att omprövning på grund av ändrade förhållanden skall kunna ske när som helst.

Fjärde stycket. Enligt 11 kap. 67 § VL kan vattendomstol förordna att tillstånd till vattenföretag får tas i anspråk innan det vunnit laga kraft, om sökanden ställer säkerhet för framtida ersättningar. Sådant förordnande kan meddelas även i fall då ersättningsfråga uppskjutits enligt 66 §. Lagrummen motsvaras av 15 kap. 24 § samt 18 kap. 31 och 32 §§ VLF. Enligt 15 kap. 24 § får verkställighetsförordnande meddelas av tillståndsmyndighet endast i fall, där det är uppenbart att skadereglering inte erfordras

(15 kap. 8 § 4 st. sista meningen). Enligt 18 kap. 31 och 32 §§ kan fastighetsdomstolen förordna att dess medgivande att taga tillstånd i anspråk får utnyttjas omedelbart samt att tillstånd får utnyttjas fastän skaderegleringen ännu ej är avslutad, dock endast om tillståndsbeslutet vunnit laga kraft, jfr 18 kap. 30 § 1 st. VLF. Detta medför i ärenden som skall handläggas av koncessionsnämnden eller länsstyrelsen en i många fall allvarlig försämring för sökandesidan. Verkställighetstillstånd enligt VL har såvitt bekant inte medfört sådana missförhållanden att en ändring i detta avseende är påkallad. En förbättring skulle vara att bereda koncessionsnämnd och länsstyrelse möjlighet att förordna att deras tillståndsbeslut skall gå i verkställighet utan hinder av överklagande.

10 §. Uppskov bör tidsbegränsas. – Det framgår ej klart hur handläggningen vid tillståndsmyndighet och fastighetsdomstol skall samordnas i dessa fall. Förmodligen kommer det att anses lämpligast att överlämna den slutliga utformningen av villkoret till fastighetsdomstolen.

11 §. Hovrätten har ovan (se avsnitt 5.3) utvecklat varför tidsbegränsning av tillstånd lämpligen kan göras så att det efter angiven tidpunkt kan omprövas och icke så att det utlöper vid viss tidpunkt. – – –

13 och 14 §§. Ordet "omprövning" används för flera sinsemellan olikartade förfaranden, varav flera (jfr 4 och 7 kap.) icke återfinns i 15 kap. En erinran härom bör införas i detta kapitel, därest det icke är möjligt att hit samla alla omprövningsförfaranden utom de i 16 kap. upptagna. – Det synes knappast påkallat att omprövning till förmån för allmänna intressen skall behandlas av koncessionsnämnden även i de fall då omprövningen avser villkor, meddelade av länsstyrelsen. Jfr den ordning som gäller vid omprövning enligt 18 och 20 §§.

15 § 1 st. Villkor meddelade av fastighetsdomstol åtnjuter inte samma skydd, uppenbarligen därför att de normalt inte har samma grundläggande betydelse för hur verksamheten bedrivs. Man kan dock tänka sig situationer, där även fastighetsdomstolens villkor har sådan tyngd att ett brott mot dem bör medföra att tillståndet förverkas. Ett sådant fall är om tillståndsmyndigheten överlämnar åt fastighetsdomstolen att avgöra vilken av flera tänkbara skadeförebyggande åtgärder som skall utföras (exempelvis spegeldammar eller minimitappning). Fastighetsdomstolen kan då förordna att såsom villkor för tillståndet gäller att tillståndshavaren utför en av åtgärderna. I detta fall får domstolen anses ha meddelat villkoret. Underlåter företagaren att iakttaga villkoret bör tillståndet kunna förverkas. – – –

22 §. För att undvika att omprövningsförfarandet blir långsamt och tungrott bör ersättning för vattenrättshavares förlust kunna bestämmas i samband med omprövningen. Eftersom ersättningsfrågor ej bör handläggas i administrativ ordning synes det därför lämpligast att omprövningsförfarandet förläggs till fastighetsdomstolen.

23 §. Om meddelat tillstånd avser såväl en anläggning som verksamheten vid denna, torde fordras både att anläggningen fullbordats i väsentliga delar och att verksamheten påbörjats inom föreskriven tid för att tillståndet ej skall förfalla. Bestämmelsens avfattning ger däremot närmast vid handen att bara en av dessa förutsättningar behöver vara uppfylld. Bestämmelsen bör alltså förtydligas i detta hänseende. Dessutom bör angivna "verksamhet" uttryckligen hänföras till tillståndet.

24 §. Enligt 11 kap. 67 § 1 och 2 st. samt 106 § 1 st. VL "äge" vattendomstol och vattenöverdomstolen "när skäl därtill äro", i samband med tillståndsbeslut samt efterföljande beslut om skadeförebyggande eller ska-

deavhjälpande åtgärder och om ersättning för skada m. m., förordna att tillståndet får tas i anspråk utan hinder av att beslutet icke äger laga kraft, respektive att åtgärds- eller ersättningsbeslutet genast skall gå i verkställighet som om det vunnit laga kraft. Åtminstone några vattendomstolar ävensom vattenöverdomstolen har i vissa fall meddelat sådana förordnanden utan att yrkande därom framställts av sökanden eller motstående sakägare. I vattenöverdomstolen har också meddelats verkställighetsförordnande på yrkande av part som själv ej fullföljt talan mot underrättens dom. – Hovrätten föreslår att 15 kap. 24 § samt 18 kap. 31 § 1 och 2 st. och 61 § VLF kompletteras så att denna praxis kodifieras. I vart fall bör av lagtexten närmare framgå vilken befogenhet domstolarna fortsättningsvis skall ha att meddela verkställighetsförordnande utan yrkande av part.

Hovrätten för Nedre Norrland: 4 § sista meningen bör bringas i överensstämmelse med sista meningen i 13 § ML eller vice versa.

5 §. I avsnittet om prövningssystemet har hovrätten fäst uppmärksamheten på de ökade kostnader som ett dubbelt kungörelseförfarande medför (jfr 18 kap. 17 § andra stycket VL-förslaget). Härtill kommer att den nya kungörandelagen (1977: 654) kan få den betydelsen att kungörelserna införs i ett ökat antal ortstidningar (jfr betänkandet s. 335 m). – Samrådsskyldigheten enligt andra stycket punkt 2 innebär enligt motiven att vederbörande myndigheter skall "höras" (s. 335 n). Ett klarläggande vore här befogat, i synnerhet beträffande förfarandet hos regeringen.

7 §. Det kan i intet fall vara meningen att regeringen skall hålla sammanträde och besiktning enligt 5 § andra stycket punkt 3. 7 § bör kompletteras med en motsvarighet till 14 § sista stycket ML.

8 §. Under förutsättning att uppräkningen av ett tillståndsbesluts olika moment är uttömmande – något som ej är helt säkert – är tekniken förtjänstfull såsom ägnad att underlätta dispositionen av tillståndsmyndighetens handläggning. – – –

14 §. Uttrycket "mindre tjänliga" i 2 kap. 8 § VL har i 14 § utbytts mot "mindre lämpliga". Innebär detta en saklig ändring eller endast en språklig modernisering?

Jämtbygdens tingsrätt: 5 §. Enligt motiven s. 336 skall fastighetsdomstolen avgöra fråga om ersättning för sakkunnigutredning (och även övriga kostnadsfrågor). Detta kan av formella skäl – fullföljdssätt och liknande – möjligen vara lämpligt men är tveksamt från saklig synpunkt. Endast tillståndsmyndigheten, som förordnat om utredningen och använt den för sin prövning, kan bedöma om utredningen varit av den omfattning och den kvalitet att begärd ersättning är skälig.

7 §. Uttrycket "kan regeringen uppdraga åt" ger vid handen att, i den mån regeringen inte lämnar sådant uppdrag, regeringen skall – i överensstämmelse med bestämmelsen i 5 § andra stycket – bl. a. hålla sammanträde, vilket inte torde vara utredningens avsikt. Antingen bör "kan" ändras till "skall" eller också bör början av bestämmelsen i 5 § andra stycket lyda: "Tillståndsmyndigheten eller, då regeringen är tillståndsmyndighet, koncessionsnämnden skall – – –."

8 §. Enligt tredje stycket i det föreslagna lagrummet kan tillståndsmyndigheten överlämna åt fastighetsdomstolen att närmare besluta i vissa angivna frågor. Enär dessa frågor i stor utsträckning äger nära samband med skaderegleringen, synes enligt vår uppfattning tillståndsmyndigheten i regel böra besluta om dylikt överlämnande. – – – Det kan möjligen ifrågasättas om inte i 15 kap. bör finnas en bestämmelse som direkt utsäger att ansökan skall avslås om hinder möter mot företaget.

10 §. Uppskovsbeslut rörande villkor för företaget får följdverkningar för skaderegleringen, som kanske i sin helhet eller till stora delar också måste uppskjutas. Det kan inte nog understrykas att – för att undvika bl. a. fördröjning av handläggningen hos såväl tillståndsmyndigheten som fastighetsdomstolen – tillämpningen av bestämmelsen om uppskov måste vara ytterst restriktiv (jämför s. 179 och 342), i den mån icke den uppskjutna frågan överlämnas till fastighetsdomstolens avgörande.

Stockholms tingsrätt: 4 §. Enligt första styckets sista mening skall uppgift lämnas "om samtliga för sökanden kända sakägares namn och adress". Formuleringen kan ge vid handen att sökanden inte behöver göra nämnvärd ansträngning för att efterforska sakägarna. Motsvarande bestämmelse i VL (11 kap. 27 § 2 mom.) ålägger sökanden att "så fullständigt som möjligt" uppge berörda fastigheter samt vederbörande ägares och nyttjanderättshavares namn och hemvist. Av lagtexten bör även i fortsättningen framgå att sökandens uppgifter om sakägarna bör vara så fullständiga som möjligt. Såväl enligt RB (33 kap. 1 §) som enligt förvaltningsprocesslagen (3 §) bör uppgift lämnas om namn, personnummer, yrke, postadress och telefonnummer. Motsvarande föreskrift synes böra gälla för ansökning enligt den nya VL.

5 §. Utredningen har inte föreslagit att aktförvarare skall finnas för prövningen enligt 15 kap. men däremot för prövningen vid fastighetsdomstol (18 kap. 17 § VL-förslaget). Vattendomstolen anser att även när det gäller tillståndsfrågan bör aktförvarare finnas så att sakägarna lätt kan ta del av ansökningshandlingarna och yttranden från statliga och kommunala myndigheter m. m. Bestämmelse härom bör finnas i den nya VL.

På grund av föreskrifterna i kungörandelagen (1977: 654) kan antalet tidningar i vilka kungörelse skall införas bli ganska stort och kostnaderna för kungörelserna kan bli mycket kännbara för enskild person som är sökande. Av det utökade krav på förprövning som VL-förslaget innebär följer att i framtiden enskilda personer kommer att vara sökande i allt större omfattning i ärenden enligt VL och detta inte minst när företaget endast har obetydlig inverkan på motstående intressen. När fråga är om ärenden av mindre omfattning bör möjlighet finnas antingen att ersätta kungörelsen i tidningar med underrättelse till berörda myndigheter och sakägare eller att begränsa kungörelsekostnaderna på annat sätt. Risk finns annars att förprövningsskyldiga sökande undandrar sig sin skyldighet av rädsla för att kostnaderna skall bli alltför stora.

8 §. Enligt tredje stycket kan tillståndsmyndigheten överlämna åt fastighetsdomstolen bl. a. att närmare besluta om föreskrift till skydd för fisket (andra stycket punkt 5). Däremot får till fastighetsdomstolen inte överlämnas att besluta om avgifter enligt 11 kap. VL-förslaget (andra stycket punkt 10). I 11 kap. 5 § VL-förslaget sägs emellertid att företagaren kan åläggas att utge särskild avgift för fiskebefrämjande åtgärder i stället för skyldighet att iaktta föreskrifter till skydd för fisket. Storleken av denna avgift måste vara beroende av vilka fiskebefrämjande åtgärder som företagaren åläggs att vidta. Följaktligen bör avgiften inte bestämmas förrän föreskrifterna till skydd för fisket bestämts. Eftersom fastställande av sådana föreskrifter kan delegeras till fastighetsdomstolen bör också frågan om avgift enligt 11 kap. 5 § VL-förslaget kunna delegeras dit.

Enligt 8 § andra stycket punkterna 11 och 12 skall tillståndsmyndigheten bestämma arbetstid och igångsättningstid. Enligt motiven till paragrafens fjärde stycke (s. 341) bör dessa tider börja löpa från den tidpunkt då tillståndet enligt beslut av fastighetsdomstolen får tas i anspråk. Anled-

ningen härtill är att det anses omöjligt att i förväg bedöma hur lång tid skaderegleringen tar. För sakägarna måste det te sig alltför krångligt att för att få reda på när t. ex. arbetstiden går ut tvingas söka efter bestämmelse härom både i tillståndsbeslutet och i fastighetsdomstolens dom. Tiden för oförutsedd skada är sedan i sin tur enligt förslaget beroende av arbetstidens utgång. Vattendomstolen anser det lämpligast att fastighetsdomstolen i samband med att domstolen bestämmer tid då tillståndet får tas i anspråk och tid för oförutsedd skada också får – åtminstone då skaderegleringen beräknas bli tidsödande – bestämma arbetstid och igångsättningstid. I paragrafens tredje stycke bör delegeringsmöjligheten följaktligen avse även frågor enligt andra stycket punkterna 11–12.

23 §. Kravet att verksamhet som inverkar på vattenförhållandena skall ha påbörjats innan igångsättningstiden går ut för att ett meddelat tillstånd inte skall förfalla kan komma att medföra tolkningssvårigheter. Vattentillgången kan vara sådan att en rätt till dämning ej kan eller ej behöver utnyttjas helt när igångsättningstiden löper ut. Tillåten regleringsamplitud vid korttidsreglering kanske inte heller kan eller behöver utnyttjas helt. Kravet att ett företag maste påbörjas inom föreskriven tid bör därför tolkas försiktigt och får inte innebära att tillstånd förfaller om de i liknande situationer ej utnyttjas helt.

I konsekvens med vad vattendomstolen anfört vid 8 § bör förlängning av arbetstid och igångsättningstid kunna beslutas av fastighetsdomstolen. Det förefaller – oavsett om vattendomstolens vid 8 § framförda synpunkt vinner beaktande eller ej – olämpligt att kräva att regeringen skall behöva befatta sig med anståndsfrågor, i synnerhet som utredningens förslag i paragrafens första stycke kan medföra att anstånd kommer att begäras i ökad utsträckning.

Växjö tingsrätt: 4 §. Eftersom 3:1 nya VL ger tillståndsmyndighet möjlighet att pröva alternativa lokaliseringar har sökanden enligt förevarande § andra stycket ålagts att lämna uppgift om möjliga alternativa lokaliseringar av företaget. I motiven till 3:1 talas till och med om sökandens utredningsskyldighet i dessa avseenden. Vattendomstolen hänvisar till sin i avsnitt 4 angivna uppfattning rörande sådan utredningsskyldighet. Företagaren bör ha en självklar rätt att få sin ansökan prövad utan att belastas med kostnader för motutredningar, som saknar värde och intresse för honom. Det må vara att frågan om alternativ lokalisering kan komma upp i tillståndsärendet men då bör den eller de remissinstanser, som ogillar den sökta lokaliseringen, själv svara för utredning om möjliga alternativa lokaliseringar. Sökanden kan annars riskera att ådraga sig okontrollerbara kostnader genom att inge ansökan om tillstånd till vattenföretag. Med möjligheten att ålägga sökanden vite för att komplettera ansökan kan en sökande inte ens dra sig ur målet utan risk för kostnader, om han skulle anse tillståndsmyndighetens krav på utredning obilliga. Överhuvudtaget måste bestämmelsen om vite vara omotiverad, när det – såsom här är fallet – rör sig om frivilliga ansökningar.

5 §. De i stadgandet upptagna förfarandereglerna är synnerligen knapphändiga i jämförelse med motsvarande regler i 11 kap. VL. Närmare bestämmelser skall tydligen utfärdas i administrativ ordning. En mycket viktig sak i detta sammanhang blir att regler utfärdas om skyldighet för tillståndsmyndighet att förordna aktförvarare som skall hålla handlingarna tillgängliga för berörda sakägare. Säkrast vore kanske att i nya VL intaga en bestämmelse härom.

Man kan i detta sammanhang fråga sig hur utredningen tänkt sig att

samordna registreringen av vattenföretag, som tillåtits eller sökts hos olika tillståndsmyndigheter. Även de företag som handlagts enligt gällande VL bör redovisas i en sådan samordnad registrering. Kännedom om förekommande vattenföretag är nämligen väsentlig vid senare prövning. – – –

11 §. Utredningen har icke lämnat någon övertygande motivering för att ett enklare förlängningsförfarande icke är lämpligt i klara och ostridiga fall, då tillståndshavaren vill fortsätta sin verksamhet även efter den bestämda tillståndstidens utgång. Enligt vattendomstolens mening kan det i många fall bli alltför omständligt att en helt ny tillståndsprövning och skadereglering sker. Ett enklare förfarande i sådana fall bör därför övervägas. – – –

26 §. Det är ologiskt att inte även andra myndigheter, som avgivit utlåtande i målet, får talerätt, eftersom direktiven och utredningen betonat vikten av att tillståndsbesluten får bredast möjliga förankring i olika samhällsaspekter. Med den utformning av fullföljdsreglerna som här föreslås kommer kammarkollegiet att få en absolut nyckelställning, och de i kollegiet rådande värderingarna av olika samhällsaspekters större eller mindre vikt får största betydelse för rättsutvecklingen beträffande sådana ansökningar, som prövas av koncessionsnämnd och länsstyrelse.

Sjöfartsverket: Av förut angivna skäl (se avsnitt 8) bör i 15 kap. 5 § sjöfartsverket anges som obligatorisk remissmyndighet i ärende om byggande i vatten för hamn- eller farledsändamål.

Enligt lagförslagets 15 kap. 23 § kan tillståndsmyndighet förlänga tillståndstid för vattenföretag. Sjöfartsverket har intet att erinra häremot men vill framhålla angelägenheten av att sådan förlängning ej sker slentrianmässigt. Särskilt när det gäller byggande i vatten kan förhållandena ha förändrats så avsevärt att fråga om förlängning av tillståndstid bör prövas lika ingående som vid ny tillståndsprövning.

SMHI: Enligt VL-förslaget 15 kap. 13 § första stycket kan koncessionsnämnden föreskriva ändrade eller nya villkor för tillgodoseende av allmänna intressen innan den bestämda tiden för omprövning gått till ända om väsentliga ändringar skett i vattenförhållandena. I vattenlagsutredningens allmänna motivering under rubriken "Tillståndsbesluts rättskraft" anges vad som skall förstås med väsentliga ändringar i vattenförhållandena. Det framgår således att VL-utredningen enbart synes syfta på sådana ändringar i vattenförhållandena, som uppkommit till följd av mänskliga åtgärder i vattendraget.

SMHI har emellertid beträffande vissa regleringar funnit att det, särskilt under senare år, förekommit vattenföringsförhållanden som inte varit förutsedda vid tidigare domstolsbehandling och som därigenom i hög grad bl. a. påverkat allmänna intressen. Vad som främst åsyftas är de långa torrperioder, som förekommit under senare år och som medfört stora problem i många reglerade vattendrag.

För vissa sjöar finns i domar fastställt regler för såväl sänkningsgräns som minimitappning. Vid långvariga torrperioder som t. ex. 1975–76 inträffade vid många sjöregleringar att en konfliktsituation uppstod mellan kraven att ej underskrida sänkningsgränsen och ej tappa mindre än fastställd minimitappning. De för vattenhushållningen av sjöarna föreskrivna reglerna har alltså inte tagit hänsyn till de uppkomna vattenförhållandena. Stora problem har härvid uppkommit för bl. a. kommunikation och sanitära förhållanden. Vattenlagen, varken den nu gällande eller den föreslagna ger besked om hur regleringen skall skötas i sådana fall och det finns heller inte regler som förhindrar ett upprepande av situationen. Exempel kan hämtas från Hjälmaren, Dellensjöarna, Ringsjön m. fl.

En reglerad sjö kan också drabbas av ett flöde som ej förutsetts varför på grund av alltför bundna regler för hur vattenhushållningen skall skötas, sjön onödigt överdämmes. Exempel härpå är Roxen och Glan och många reglerade sjöar med tappningsställare utan regler om förhandstappning.

Med anledning av vad som ovan anförts synes det motiverat att omprövning av ett företag skall kunna ske före den stipulerade omprövningstidens utgång om dessförinnan framkommer att det hydrologiska underlag som legat till grund för uppställandet av regleringsbestämmelserna varit väsentligt annorlunda än som senare visat sig. Uttrycket "väsentliga ändringar skett i vattenförhållandena" bör således även omfatta sådana ändringar som hänför sig till ofullkomlighet i det hydrologiska underlaget för upprättande av regleringsbestämmelser.

Kammarkollegiet: 5 § fjärde stycket. Kollegiet tycker sig av koncessionsnämndens hittillsvarande verksamhet i miljöskyddsärendena ha förmärkt att nämnden i sin omsorg om kostnaderna för sökanden, strävandena till en snabb handläggning av ärendena m. m., varit synnerligen återhållsam när det gällt förordnande av sakkunniga. Det skulle vara ytterst olyckligt om denna praxis vann insteg i vattenärendena. F. n. är det regel att fiskerisakkunnig utses enligt 11:45 VL, då detta av fiskerimyndigheten begärs. Vidare förordnas regelmässigt när det gäller större företag sakkunniga i frågor om erosion, skogsutdrivning, isförhållanden (vintervägar, klimat), landskapsvård m. m. Det får inte bli så att nuvarande system ersätts enbart med samrådsförfarande. Från utredningssynpunkt är det sålunda en stor skillnad mellan att bereda viss myndighet, t. ex. SMHI, tillfälle att yttra sig i ärendet och att i stället uppdra åt myndigheten att efter närmare undersökning uttala sig i viss fråga.

I 8 § andra stycket 12 punkten heter det: "den tid inom vilken verksamhet, varigenom inverkan sker på vattenförhållandena, skall ha satts igång (igångsättningstid)". I specialmotiveringen s. 340 anföres att arbetstiden bör kompletteras med bestämmelse om den tid inom vilken anläggningen skall tagas i drift. Detta motiveras med att vissa vattenföretag, såsom dämningar, blir uppenbara för allmänheten först när anläggningen tagits i drift. Formuleringen av 12 punkten är emellertid inte adekvat. I kraftverks- och regleringsföretag liksom i många andra vattenföretag är det nämligen vanligt att inverkan sker på vattenförhållandena redan under byggnadstiden. Formuleringen: "den tid inom vilken företag som inverkar på vattenförhållandena, skall ha tagits i drift" synes bättre motsvara vad utredningen avsett.

Uttrycket i 8 § fjärde stycket "Tillstånd får ej tagas i anspråk" är oklart. I VL finnes motsvarande uttryck exempelvis i 4:14 med hänsyftning till den tid varifrån regleringsavgift skall utgå. Därmed avses tiden för företagets idrifttagande. Samma uttryck förekommer i 11:3 VLF och torde avse samma tid, dvs. idrifttagandet. Beträffande 8 § fjärde stycket anföres emellertid i motiven (s. 341 n) att fastighetsdomstolen skall ange när tillståndet skall tas i anspråk, "Arbets- och ingångsättningstiden bör börja löpa från denna tidpunkt". Om så är fallet kan inte "tillståndets ianspråktagande" avse företagets idrifttagande. Ett klargörande synes erforderligt. – – –

Enligt 15:8 andra stycket 15 VLF skall tillståndsmyndigheten i tillståndsbeslut om företag för vattnets tillgodogörande ange den produktionsförlust eller den förlust av vattenmängd, magasinsvolym eller fallhöjd som tillståndshavaren enligt 10:12 är skyldig att underkasta sig utan ersättning. Sistnämnda paragraf saknar hänvisning till 15:8 andra stycket 15, churu sådan från lagteknisk synpunkt får bedömas erforderlig. – – –

Kollegiet får peka på en oklarhet i 15: 13 VLF. I första stycket anges att koncessionsnämnden kan föreskriva ändrade eller nya villkor för tillgodoseende av allmänna intressen när den tidigare bestämda tiden för omprövning gått till ända eller dessförinnan väsentliga ändringar skett i vattenförhållandena. I tredje stycket föreskrivs att koncessionsnämnden i sitt beslut angående omprövning skall bestämma den tid då de ändrade eller nya villkoren skall börja tillämpas samt den tid efter vilkens utgång förnyad omprövning får påkallas. Vid ett första påseende förefaller bestämmelsen omfatta alla nämnda omprövningsmöjligheter således även den vid väsentligt ändrade förhållanden. Enligt utredningen (sid. 190) bör en omprövning på grund av väsentligt ändrade förhållanden dock inte leda till någon ändring av den ordinarie, förutbestämda omprövningstiden. Denna regel bör komma till uttryck i själva lagtexten. Ett tillägg som förtydligar tredje stycket är sålunda erforderligt.

Enligt 15: 14 VLF, som motsvarar 2: 8 andra stycket VL, får koncessionsnämnden meddela ändrade bestämmelser till skydd för fisket. Sådana föreskrifter hör till de frågor som enligt 15: 8 tredje stycket VLF kan ha blivit handlagda vid fastighetsdomstolen. Lämplighetsskäl talar för att fastighetsdomstolen i sådana fall också får handlägga frågor angående omprövning av de till skydd för fisket meddelade bestämmelserna.

Fiskeristyrelsen: 5 §. Eftersom fiskefrågor oftast kommer att beröras av vattenföretag borde det direkt av lagtexten framgå, att tillståndsmyndigheten skall samråda med fiskeristyrelsen.

I detta sammanhang vill styrelsen framhålla även följande. På sid. 336 i betänkandet sägs att enskilda organisationer och sammanslutningar naturligtvis bör beredas tillfälle att yttra sig över ansökningen utan att det anges i själva lagen. För fiskets vidkommande torde här beröras Sveriges Fiskares Riksförbund, Sveriges Fritidsfiskares Riksförbund samt Sveriges Fiskevattenägareförbund. Möjligheten för dessa organisationer att göra sig hörda i tillståndsfrågan måste gälla oavsett styrelsens tidigare deklarerade uppfattning, att man inte bör dela upp tillståndsgivningen och skaderegleringen på skilda organ. De synpunkter dessa intresseorganisationer kan ha i vattenföretagssammanhang måste utgöra en viktig del vid prövningen enligt utredningens grundläggande vidgade planeringsinriktade synsätt. För att tveksamhet inte ska behöva råda härom bör detta framgå av själva lagtexten. – – –

20 § som visserligen i första hand är ett fördelningsinstrument mellan olika täkter, kan bli av värde också för fiskevården.

Fiskeriintendenten i Övre norra distriktet: 5 §. I denna paragraf borde klarare uttryckas att fiskerimyndighet alltid skall höras, eftersom man nästan undantagslöst får påverkan på fiske vid vattenföretag. – – –

14 §. I paragrafen sägs bl. a. att om meddelade föreskrifter är mindre lämpliga, kan bestämmelserna ändras. Vissa åtgärder kan i sig vara lämpliga, men framsteg inom fiskeriforskningen kan medföra att bättre åtgärder kan föreslås. Även i sådana fall bör omprövning kunna ske. Det är värdefullt att omprövning kan ske när som helst. Omprövning enligt denna paragraf bör kunna överflyttas till fastighetsdomstolen, vilket bör förenkla förfarandet. Eftersom skadeförebyggande åtgärder skall kunna utdömas provisoriskt (18 kap. 34 §) kommer dessa bestämmelser och bestämmelserna i förevarande paragraf att delvis gå in i varandra, vilket gör att omprövningen bör kunna ske vid fastighetsdomstol.

Fiskeriintendenten i Nedre norra distriktet: Enligt förslagets 15 kap. 5 § skall tillståndsmyndigheten samråda med statliga myndigheter, som har

väsentliga intressen att bevaka frågan. Det torde ej vara möjligt för någon annan myndighet än fiskerimyndigheten att avgöra när väsentliga fiskeintressen berörs. Alla prövningsärenden bör därför tillställas fiskerimyndigheten för yttrande i likhet med vad som nu göres enligt VL 11:36.

Fiskeriintendenten i Östra distriktet: 15 kap. 6 § motsvarar den nuvarande vattenlagens 11 kap. 36 §, som emellertid ger klart bättre formella förutsättningar för att fiskeintresset skall kunna bevakas i alla vattenbyggnadsmål. Därest den föreslagna förprövningsordningen kommer att förverkligas, bör den nya vattenlagen innehålla en föreskrift om att tillståndsmyndigheten i alla vattenbyggnadsärenden skall inhämta fiskeristyrelsens yttrande. Det bör inte ankomma på tillståndsmyndigheten att avgöra om ett ansökt företag kan beröra fiskeintresset eller ej. Den bedömningen kan endast göras av fiskeristyrelsen eller fiskeriintendent.

Länsstyrelsen i Västerbottens län: 2 §. Enligt förslaget skall länsstyrelsen pröva såväl muddring som uppläggande av muddermassor. Förslaget innebär ett framsteg i jämförelse med nuvarande ordning. Enligt denna prövas muddringen av vattendomstol medan uppläggningen prövas av länsstyrelsen. Prövning av uppläggning avses ske dels med stöd av vattenlagen, dels enligt miljöskyddslagen. I fråga om utfyllnad av vattenområde skall prövningen ske med stöd av vattenlagen – i övriga fall enligt miljöskyddslagen. Utredningen säger att syftet med åtgärden skall vara avgörande och inte frågan om fyllnadsmassorna är förorenade eller inte. Förslaget torde sannolikt i vissa fall leda till gränsdragningsproblem om syftet med en viss åtgärd. Oavsett detta bör dock lagförslaget innebära avsevärda fördelar genom att prövningen sker hos en myndighet även om det måste ske med stöd av skilda lagstiftningar.

VASO: Angående tillståndsprövning i allmänhet synes bl. a. kunna konstateras att tillåtlighetsfrågan enligt förslaget kommer att beredas och avgöras i administrativ ordning och att målsättningen därvid i större utsträckning än nu blir att finna "rätt" företag bland om möjligt flera alternativ. Det torde då få förutsättas att sådana judiciella hinder för en allsidig prövning som litis pendens (jfr föreliggande prövning hos regeringen av utbyggnader i Övre Åseleälven) och annat dylikt, t. ex. att fastställelseyrkandet om tillåtligheten måste vara förknippat med ett fullgörelseyrkande (tillstånd till byggnadsåtgärd), icke kommer att föreligga. – – –

1 §. Enligt förslaget skall regeringens prövning i tillståndsfrågor bibehållas (kap. 15 § 1). Erfarenheterna för vattenkraftens del har hittills varit i huvudsak negativa, framför allt såtillvida att endast ett fåtal ansökningar avgjorts. Det framstår som angeläget att tillgodogöra erfarenheter av hur föreliggande riktlinjer för fysisk riksplanering och energipolitik kommer att tillämpas vid tillståndsprövning enligt gällande bestämmelser. Först genom vissheten om hur detta samspel på planeringsområdet skall resultera blir det möjligt att avgöra väsentliga frågor om såväl företagare som motstående intressenters ställning inom vattenlagssystemet. – – –

8 §. Av punkt 3 i första stycket framgår att i tillståndsbeslut skall anges det område, som får tagas i anspråk för företaget. Det kan emellertid gälla även annat än område, t. ex. dammbyggnad eller annan anläggning.

13 §. Av sista meningen i lagrummets andra stycket bör framgå att hänsyn skall tagas till tidigare förpliktelser till förmån för även andra omprövningsintressen än det aktuella. Se vidare vad som anförts under avsnitt 5.4.

16 kap. Prövning av markavvattningsföretag

Svea hovrätt: 1 §. Dikning som endast berör egen mark torde liksom hittills knappast bli föremål för prövning. Detsamma gäller företag med flera deltagare, där överenskommelse om delaktigheten träffas. Med hänsyn till att sålunda prövningsförfarandet enligt 16 kap. VLF icke torde komma att utnyttjas vid många, kanske de flesta markavvattningsföretag kan det vara motiverat att i denna paragraf antyda, att markavvattningsföretag lika väl kan komma till stånd utan som med prövning enligt 16 kap. Detta kan lämpligen ske på det sättet att förrättningsförfarandet föreskrivs som prövningsform för det fall att tillstånd enligt vattenlagen söks till markavvattningsföretaget.

2 §. Såvitt hovrätten kan finna innebär ett tillgodoseende av allmänna intressen genom omprövning så gott som undantagslöst höjning av vattenstånd, inskränkning av invallningar eller andra åtgärder som medför en minskning av den nytta som avsågs med det ursprungliga företaget. En omprövning som medför dessa konsekvenser kan ej hänföras till markavvattningsföretag enligt den definition som ges i 1 kap. 1 § 8 p VLF och följaktligen bör omprövningen ej heller handläggas vid förrättning. Skall omprövning av markavvattningsföretag handläggas vid förrättning, måste omprövningen begränsas till att avse sådana förändringar som inte minskar företagets nytta. Omprövning i övrigt är till sin natur att jämställa med sådan omprövning som regleras i 15 kap. 13–17 §§ VLF.

En uttrycklig bestämmelse om vem som äger påkalla omprövning fordras. Sådan rätt bör tillkomma, förutom kammarkollegiet, varje sakägare samt markavvattningsföretaget som sådant.

3 och 4 §§. Dessa bestämmelser fyller knappast någon uppgift, då förrättningsmannen får förutsättas genom egna utredningar införskaffa för förrättningen nödvändiga fakta. Ansökan till länsstyrelsen skall sålunda endast utgöra underlag för förordnandet av förrättningsman och för handläggning av denna fråga fordras endast uppgift om företagets karaktär, belägenhet och ungefärliga omfattning.

8 §. Kostnadsregeln i andra stycket kan lämpligen överföras till 25 §.

9 §. "Tekniska arbeten och värderingar" är ett missvisande uttryck och bör ersättas med "utredningar".

10 §. Bestämmelsen om vem som skall anses som en fastighets ägare bör överföras till 24 kap.

11 §. Det förefaller inkonsekvent att enligt 15 § fordra delgivning av kallelse till andra förrättningssammanträdet men ej enligt 11 § kräva delgivning av kallelse till första förrättningssammanträdet. VL:s system utan delgivning har emellertid såvitt hovrätten har sig bekant fungerat tillfredsställande. Det kan därför förtjäna övervägas om delgivning över huvud taget erfordras. Möjlighet bör under alla förhållanden införas att i enkla fall underlåta kungörelse.

En motsvarighet till 10 kap. 75 § 2 st VL torde fordras.

15 §. Om en icke kallad sakägare mot förrättningsmannens antagande uteblir, torde detta böra föranleda att nytt sammanträde hålles. Detta bör regleras i lagtexten.

17 §. "Förrättningsmännen" bör här som annorstädes betecknas "förrättningsmannen och gode männen".

18 §. Enligt uttalande av utredningen kan deltagarna, om de är ense, underlåta att utföra företaget inom föreskriven tid. Innebörden av detta uttalande synes vara att en deltagare med hur liten andel som helst och

utan ställning av sökande kan genomdriva företagets utförande mot övriga deltagares vilja. Detta innebär en radikal förändring av vad som nu anses gälla, nämligen att det ligger i sökandens fria skön att avgöra om företaget skall komma till utförande eller ej. Den nuvarande ordningen medför emellertid vissa olägenheter och det kan finnas skäl att ändra den utan att för den skull gå så långt som utredningen. Hovrätten föreslår en uttrycklig bestämmelse om att i första hand sökanden skall få avgöra om företaget skall utföras. Vill sökanden ej utföra företaget bör övriga deltagare kunna genomdriva företagets utförande efter ett majoritetsbeslut enligt LFS.

20 §. En närmare reglering torde erfordras till samordning av förrättningsmannens och godemännens samt koncessionsnämndens eller länsstyrelsens prövning i en konkurrenssituation. – Bestämmelserna i tredje stycket kan överföras till tillämpningsföreskrifterna.

22 §. Hovrätten hänvisar till vad som anförts vid 6 kap. 7 § rörande innebörden av prövning av överenskommelse enligt VL. Även i detta fall torde vara behövligt att närmare reglera efter vilka principer prövningen skall ske.

25 §. Kostnadsbestämmelserna i 22 kap. 1 § 2 och 3 st bör överföras till denna paragraf. – Hovrätten förutsätter att flera sökande solidariskt skall svara för motstående sakägares kostnader vid förrättning. En uttrycklig bestämmelse i ämnet bör upptagas i lagtexten.

Hovrätten hänvisar i fråga om uttrycket "nödvändig" kostnad till vad hovrätten anfört vid 22 kap. 1 §.

28 §. Enligt andra stycket kan i företagsbeslutet föreskrivas att omprövning får äga rum efter viss angiven tid. Motiven för stadgandet synes närmast tyda på att en officialprövning åsyftas. Hovrätten ställer sig tveksam till om bestämmelsen fyller någon uppgift och om inte de fall som åsyftas kan inordnas i ett enhetligt system enligt ett omarbetat första stycke.

Tveksamhet kan uppstå om ansvaret för förrättningskostnaderna vid en omprövningsförrättning. En reglering härav bör göras. – Det kan vidare inte uteslutas att dessa kostnader i vissa fall blir omfattande. Om omprövningsförrättningen inte leder till något resultat framstår de även som onödiga. För att redan på ett tidigt stadium kunna sortera ut omprövningsansökningar som rimligen inte kan leda till något, bör man öppna möjlighet för förrättningsmannen att efter en överslagsmässig bedömning avge ett avslagsbeslut.

29 §. Ansökan till länsstyrelsen om förlängning av arbetstiden bör kunna göras av såväl företagets styrelse som enskilda deltagare.

Eftersom antalet bestämmelser om handläggningen minskats samtidigt som utrymmet för skälighetsbedömningar ökats kommer större krav att ställas på förrättningsmännens kunskaper och skicklighet. Hovrätten delar utredningens förhoppning (s. 177) att det även i framtiden kommer att finnas en välutbildad förrättningsmannakår. Behovet härav blir än mera påtagligt om hovrättens förslag att även bevattningsföretag och företag, gemensamma för markavvattning och avloppsutsläpp, skall handläggas vid förrättning. Behovet av det nuvarande underställningsinstitutet hänger samman med frågan om förrättningsmännens kompetens.

Stockholms tingsrätt: 1 §. Enligt utredningens förslag skall markavvattningsföretag endast kunna prövas vid förrättning. Då fråga är om fördelning av kostnaderna för ett markavvattningsföretag är det också den bästa prövningsformen. Emellertid kan det mycket väl tänkas att olika åtgärder för markavvattning bör vidtas utan att deltagningsskyldighet av annan

påkallas. Detta kan särskilt vara fallet med sådana företag som i förslaget kallas årensning eller översvämningsskydd. Om åtgärden genomförs i ett större vattendrag (jfr Hällaprojektet i Västerdalälven) är det tänkbart att det utförs av stat eller kommun, möjligen gemensamt med kraftindustrin. I sådana fall är det olämpligt att frågan prövas vid förrättning utan prövningen bör ske på samma sätt som för andra vattenföretag. Däremot bör förrättningsformen bibehållas för mindre markavvattningsföretag, t. ex. dikning, även om fördelning av deltagningskostnaderna inte behöver göras.

3 §. De krav som enligt förslaget ställs på ansökningen överensstämmer visserligen med nuvarande regler i 7 kap. 33 § VL men är ändå onödigt detaljerade. Sedan en förrättningsman förordnats ankommer det på honom att utreda vilka fastigheter som bör vara med i det begärda företaget och hur detta skall utföras. Ansökningen kan därför begränsas till att innehålla uppgifter om sökanden och honom tillhöriga fastigheter samt om syftet med företaget. I praktiken har det också gått till så medan VL gällt.

11 §. Enligt paragrafen är kungörelse obligatorisk och den skall även beträffande mindre företag införas i ortstidning. Som vattendomstolen anfört vid 15 kap. 5 § VL-förslaget medför kungörandelagen (1977: 654) att kostnaderna för kungörelser kan bli ganska stora. Enligt 12 kap. 1 § VL-förslaget fordras alltid förrättning om företaget omfattar flera fastigheter och överenskommelse om delaktighet ej träffats. Förrättningen kan därför antas komma att i vissa fall bli av mycket liten omfattning. När det gäller dikningsföretag, särskilt företag som omfattar endast ett fåtal fastigheter, bör möjlighet finnas att kalla berörda fastighetsägare genom kallelse i t. ex. rekommenderat brev i stället för att utfärda kungörelse. Skyldighet att tillställa kammarkollegiet och andra statliga myndigheter kallelse eller kungörelse bör ej föreligga i sådana fall då allmänna intressen eller eljest intressen som bevakas av statlig myndighet uppenbarligen ej berörs.

Med hänsyn till att förrättningsmän, särskilt för mindre företag av typ skogsdikning, inte med säkerhet kommer att ha någon förrättningsvana, bör i paragrafen viss minsta tid före första sammanträde föreskrivas för utfärdande av kungörelse eller kallelse.

14 §. Avfattningen av paragrafens andra stycke ger läsaren närmast den uppfattningen att nytt sammanträde behövs om stridiga intressen finns mellan sakägarna. Andra stycket är emellertid onödigt och kan med fördel utgå. Det ligger i sakens natur att onödiga sammanträden inte skall hållas och detta framgår dessutom av inledningen till 15 §, som innebär att nytt sammanträde skall hållas endast om det är behövligt.

Växjö tingsrätt: Bestämmelserna om prövning av markavvattningsföretag förefaller knappast innebära någon förenkling av syneförrättningsförfarandet.

2 §. Enligt förslagets 6 kap. 1 § andra stycket kan väghållare åläggas deltaga i markavvattningsföretag. Väghållare bör då också äga rätt att ansöka om sådan förrättning (jfr utredningen s. 267). För undvikande av tveksamhet därom bör detta uttryckligen anges i 2 §.

29 §. Det föreslås att länsstyrelse skall kunna förlänga byggnadstiden. Detta bör ske av domstol.

Statens vägverk: Vägverket har förståelse för utredningens åsikt att det i vissa fall kan anses befogat att väghållaren skall ingå i en markavvattningssamfällighet. För att få klarare fastslaget att också väghållare, under vissa speciella omständigheter, har rätt att begära att få deltaga i en markavvattningssamfällighet, ifrågasättes om inte det tillägget till kap. 16 § 2 kunde

göras att exempelvis i texten införs "Med ägare till fastighet jämställes väghållare".

Lantbruksstyrelsen: Lantbruksstyrelsen tillstyrker att frågor om markavvattning prövas vid förrättning. De föreslagna reglerna har stora likheter med nu gällande. De allra flesta dikningsföretag tillkommer, som nämnts, utan samband med förrättning. En av orsakerna torde vara den tids- och kostnadskrävande process som syneförrättningen alltid innebär. Med framgång görs nu frivilliga överenskommelser även i företag av stor teknisk och ekonomisk omfattning. En förrättning innebär dock att företagets rättigheter får karaktär av officialservitut, vilket är en fördel. Man bör därvid söka en förrättningsform som är enkel och som inte hindrar utförandet av välmotiverade företag. Förslagets regler bör med hänsyn härtill förenklas. Bland annat torde kungörelseförfarande liksom obligatoriskt sammanträde ofta kunna avvaras, om stridiga intressen inte förekommer mellan sakägarna. Viss vägledning kan i övrigt hämtas från anläggningslagens regler om förrättning.

Som förrättninsmän är de av lantbruksnämndernas tjänstemän som sysslar med frågor om vattenhushållning väl lämpade.

Lantbruksnämnden i Uppsala län: Ifråga om prövning av markavvattningsföretag har utredningen föreslagit att förrättningsformen bibehålles, vilket också lantbruksnämnden anser vara lämpligt. Emellertid synes en del föreslagna regler för förrättningarnas handläggning vara onödigt omständliga, en del något bristfälliga. Sålunda synes kravet på att kungörelse skall införas i Post- och Inrikes Tidningar inte behöva vara obligatoriskt. Förfarandet med delgivning av kallelse till sammanträde enligt allmänna delgivningsbestämmelser, så som föreslagits i 16 kap. 15 §, förefaller vara onödigt omständligt. Det förutsätter för övrigt, såsom framgår av specialmotiveringen till förslaget, att förrättningsmännen utrustas med befogenhet att begagna postdelgivning. Lantbruksnämnden föreslår därför att förslaget om delgivning enligt allmänna delgivningsbestämmelser slopas och att i stället bestämmelserna i nuvarande vattenlags 10 kap. 8 och 40 §§ om avlämnande på posten av underrättelser till sakägare samt förteckning över avsända underrättelser bibehålles. I lagförslaget säges att kallelse skall "i god tid" före nytt sammanträde delges sakägarna. Lantbruksnämnden anser att den senaste tidpunkten för såväl kungörelsernas publicering i tidning som kallelsernas avlämnande på posten bör preciseras till viss dag, förslagsvis 14 dagar före sammanträdet, för undvikande av framtida tvister om vad som i varje särskilt fall kan anses vara "i god tid".

Ifråga om företagsbeslut m. m. enligt 16 kap. i lagförslaget stadgas i 20 § 3 att i beslutet skall anges det område, som får tagas i anspråk för företaget. Lantbruksnämnden vill tolka denna bestämmelse så, att det beträffande angivelsen av området i allmänhet skall räcka med vad som brukar framgå av plan-, profil- och sektionsritningarna till företaget samt tillhörande arbetsbeskrivning och att någon närmare angivelse därutöver inte skall erfordras, eftersom det vid markavvattningsföretag ofta är svårt med hänsyn till jordarternas beskaffenhet m. m. att mera exakt precisera t. ex. hur stor areal, som kommer att tas i anspråk för jordvallar och utplanerad jord.

Enligt 21 § av 16 kap. får förrättningsmannen, om skada genom uppläggning av schaktmassor eller annat därmed jämförbart intrång icke kan förutses med nöjaktig säkerhet, skjuta upp skaderegleringen i det hänseendet, intill dess erforderlig erfarenhet av skadans eller intrångets omfattning vunnits. Om beslut om sådant uppskov meddelas, skall enligt lagförslaget, förrättningen fortsätta till dess frågan slutgiltigt avgjorts. Lantbruksnämn-

den anser rent principiellt att en förrättnings handläggning ej bör få dra ut på tiden mer än vad som kan vara absolut nödvändigt i varje särskilt fall. Därför anser nämnden också att en förrättning bör kunna avslutas och ett slutligt företagsbeslut meddelas även om skadornas och ersättningarnas omfattning och storlek ej kan exakt angivas, blott grunderna för skadornas uppskattning och ersättningarnas beräkning kan klart angivas i företagsbeslutet. Erforderliga uppmätningar av schaktmassor och arealer m. m. samt uträkning av ersättningsbelopp med ledning av uppmätningarna och i företagsbeslutet angivna grunder bör kunna verkställas efter förrättningens avslutande i anslutning till markavvattningsföretagets utförande. Det i lagförslaget angivna kravet på ställande av säkerhet hos länsstyrelsen för ersättning anser nämnden böra inskränkas till de fall, då särskild anledning därtill kan anses föreligga.

Några bestämmelser motsvarande dem i nuvarande vattenlags 10 kap. 74 § om förrättningsakts tillhandahållande och förvarande har icke medtagits i lagförslaget och ej heller några bestämmelser om redovisning och arkivering av originalexemplaren av förrättningsakterna. Lantbruksnämnden anser att lagförslaget bör kompletteras i berörda avseenden och föreslår beträffande redovisningen och arkiveringen av originalexemplaren att nuvarande bestämmelser härom bibehållas.

Lantbruksnämnden i Södermanlands län: Exempel på ur jordbrukssynpunkt viktiga och angelägna förändringar är 2 kapitlets detaljreglering av rätten till vatten. Möjligheterna som öppnas i 16 kapitlet att ompröva äldre syneförrättningar vid ändrade förhållanden är även betydelsefull och kommer med säkerhet att underlätta framtida markavvattningsåtgärder inom dessa företag.

Lantbruksnämnden i Kronobergs län: I förslaget har intagits bestämmelser som medger omprövning av befintliga markavvattningsföretag. Den frågan har tidigare förts på tal vid många äldre företag och när den nya lagen nu öppnar möjligheter därtill kommer detta säkerligen att betyda ökade arbetsuppgifter för lantbruksnämndernas förrättningsmän. I god tid före lagens ikraftträdande bör därför lantbruksnämndernas personalbehov för förrättningsverksamheten utredas.

Lantbruksnämnden i Malmöhus län: Kapitlet innehåller bestämmelser om ett moderniserat förrättningsförfarande för handläggning av markavvattningsföretag. Reglerna har utformats med fastighetsbildningslagen som mönster men med beaktande av de speciella förutsättningar som gäller markavvattning. I vissa avseenden har reglernas materiella innehåll ändrats jämfört med gällande vattenlag.

Kammarkollegiet skall kunna ansöka om förrättning för tillgodoseende av allmänna intressen. Detta kan förväntas få viss tillämpning ifråga om omprövning av äldre företag till förmån för allmänt intresse.

I linje med lagrevisionens generella inriktning ges det allmänna ökade möjligheter att påverka prövningen av markavvattningsföretag. Detta kommer bl. a. till uttryck i att kungörelse alltid skall tillställas kammarkollegiet, utökat kungörelseförfarande m. m.

I lagförslaget införes en bestämmelse om möjlighet att ompröva fråga som prövats vid tidigare förrättning. Från förrättningsmannahåll har nödvändigheten av sådan lagändring understrukits. Problemet är givetvis störst i markavvattningsföretag tillkomna enligt äldre lag. I denna del regleras dock frågan på motsvarande sätt genom en övergångsbestämmelse, där omprövningsmöjligheten görs tillämplig även på sådana företag.

Besvärstiden för talan mot förrättningsmans beslut ändras från 60 dagar

till fyra veckor. Härigenom erhålles överensstämmelse med annan markpolitisk lagstiftning.

Lantbruksnämnden bedömer att de föreslagna reglerna för förrättningsförfarandet bör bidra till en smidigare handläggning av markavvattningsförrättningarna. Nämnden förutsätter att vissa tillämpningsanvisningar kommer att utfärdas i administrativ ordning.

Lantbruksnämnden i Hallands län: Utredningen har behandlat ett flertal administrativa frågor som har samband med vattenlagen. Lantbruksnämnden saknar anledning att närmare gå in på dessa frågor i annan mån än där de berör vattnet i jordbruksproduktionen. En modern vattenlag är ett nödvändigt instrument för att lösa vattenproblemen även på jordbruksområdet men frågan om att på bästa sätt åstadkomma en optimal vattenhushållning för växtodlingen är i hög grad beroende på vilka administrativa resurser som ställes till förfogande.

Utredningen förutsätter att lantbruksorganistionen liksom tidigare tillhandahåller kompetenta förrättningsmän för handläggning av markavvattningsföretag. Det förutsättes också att länsstyrelsen vid behandling av tillståndsärenden för jordbruksbevattning samråder med lantbruksnämnden. De resurser som lantbruksnämnden kan behöva för att på önskvärt sätt klara av jordbrukets vattenproblem behandlas däremot ej. Sedan det vid fysisk planering klarlagts vilken mark som på sikt skall användas för jordbruksproduktion är det ett angeläget samhällsintresse att vattenhushållningsplaner uppgöres för jordbruksmarken så att växtodlingen på ett optimalt sätt kan utnyttja det vatten som kan tilldelas jordbruksproduktionen. Sådana planer kan ej göras upp av den enskilde jordbrukaren utan bör lämpligen anförtros en tekniskt utbildad tjänsteman med främst agrikulturella, men även goda vattenrättsliga kunskaper vid lantbruksnämnden, som vid behov samråder med företrädare för andra intressen. Rådgivningsverksamhet för att föra ut planerna bland lantbrukarna torde också erfordras. Det är därför angeläget att översyn sker av den vattenhushållningsexpertis som framdeles bör finnas inom lantbruksorganisationen.

Lantbruksnämnden i Skaraborgs län: Nämnden delar utredningens uppfattning att frågor om markavvattning skall prövas vid förrättning. Förrättningsreglerna bör vara så utformade att handläggningen kan anpassas till behovet i de enskida företagen. Härvid bör sökandens och de motstående intressenas sakrättsliga grunder vara vägledande. Den föreslagna förrättningsformen har mycket stora likheter med nu gällande vattenlag. Av erfarenhet vet man att de allra flesta dikningsföretag idag tillkommer utan samband med syneförrättning. En av orsakerna är den komplicerade tids- och kostnadskrävande process som syneförrättningen alltid innebär. Med framgång göres idag en stor mängd frivilliga överenskommelser mellan dikningsintressenter även i företag av stor teknisk och ekonomisk omfattning. Man kan dock inte bortse från den lilla osäkerhet som ligger däri att frivilliga dikningsöverenskommelser inte är fastighetsrättsligt säkrade för framtiden. Vid förrättning enligt vattenlagen får företagets rättigheter en karaktär av officialservitut som bör eftersträvas. Därför bör man eftersträva en förrättningsform som, utan att vara alltför komplicerad, har goda utsikter att accepteras och vinna spridning bland markavvattningsföretagen.

I modern lagstiftning finns enligt nämndens mening goda exempel på förrättningsformer för samfälligheter (t. ex. i anläggningslagen) som kunde vara vägledande också för markavvattningsförrättningar. Enligt nämndens mening bör reglerna i 16 kap. kunna förenklas utan att allmän och enskild rättssäkerhet behöver eftersättas.

Härutöver önskar nämnden kommentera följande paragrafer i 16 kap.

Förordnande av förrättningsman (5 §) skulle utan olägenhet kunna överföras till lantbruksnämnden som tveklöst är den myndighet som har störst sakkunskap i dessa frågor.

Enligt 13 § skall kammarkollegium tillgodose allmänna intressen. Nämnden menar att länsstyrelsen med sitt planeringsansvar och sin lokalkännedom, är mer lämpad än kammarkollegiet att svara för dessa allmänna intressen.

Vattenlagen (eller snarare Lagen om införande av nya vattenlagen) bör utformas så att omprövningsrätten enligt 28 § även får gälla äldre företag tillkomna efter nuvarande vattenlag och efter 1879 års dikningslag.

Lantbruksnämnden i Örebro län: 32 §. Besvärstiden föreslås avkortad till fyra veckor mot nu gällande 60 dagar. Föreslagen besvärstid bedömes alltför kort. Större förrättningar där ett omfattande ritnings- och längdmaterial skall redovisas kräver förhållandevis stor del av "besvärstiden". Risk föreligger att materialet inte kommer att finnas tillgängligt hos aktförvarare i så god tid att klaganden beredes erforderligt rådrum för besvärsframställningen. Besvärstiden bör förlängas till minst sex veckor.

Lantbruksnämnden i Gävleborgs län: Vattenlagsutredningen utgår från att det även fortsättningsvis kommer att finnas en förrättningsmannakår med erforderliga kunskaper och rutin (s. 177). Lantbruksnämnden kan dela denna uppfattning endast under den förutsättningen, att det snarast vidtages åtgärder för att tillgodose behovet av rekrytering av denna personal. Nämnden erinrar om att förutom de nya arbetsuppgifter, den nya vattenlagen medför 1982, har den nyligen införda lagen om vattenförbund ställt lantbruksorganisationen inför mycket omfattande och aktuella förrättningsåtgärder.

Sedan omkring år 1960 har förrättningsmannakåren av olika skäl minskat mycket starkt. Om tekniska medarbetare utan formell kompetens medräknas, kan minskningen anges till 60 à 70 %. Förrättningar enligt den nuvarande vattenlagen handläggs av lantbruksingenjörer, agronomer och ingenjörer. För närvarande finns 4 lantbruksingenjörer (Uppsala, Malmö, Vänersborg och Örebro), vilka av lantbruksstyrelsen kan fördelas som förrättningsmän för större företag inom olika delar av landet. Ett mindre antal personer med motsvarande utbildning finns vid en del privata konsultfirmor. Flertalet förrättningar och andra vattenärenden handläggs av agronomer och ingenjörer, placerade på resp. lantbruksnämnder. För att av länsstyrelsen kunna förordnas som förrättningsman fordras på visst sätt förvärvad formell kompetens.

Tillgången på förrättningsmän för markavvattningsföretag torde inom lantbruksorganisationen f. n. vara ca 10 agronomer och ca 30 ingenjörer. Dessa handlägger även andra vattenfrågor än förrättningar. För bedömning av tillgången på personal med hydroteknisk utbildning och erfarenhet inom lantbruksorganisationen, när den nya vattenlagen avses träda i kraft, är åldersfördelningen inom kåren av betydelse. En viss uppfattning härav ger riksdagsrevisorernas granskningsrapport (2/1974), som avser läget år 1974. Det fanns då bland dikningstjänstemännen 12 agronomer och 39 ingenjörer. Enligt rapporten skulle intill den 1 juli 1977 ha avgått med pension 4 agronomer och 11 ingenjörer. Av dessa tjänster torde ett mindre antal ha återbesatts. Medianåldern för ingenjörerna var då (1974) 54 år och endast 10 av dessa hade mer än 12 år kvar till pensionsåldern. För agronomerna är åldersfördelningen gynnsammare, då alla är under 40 år.

Om utredningens intentioner skall kunna förverkligas, finner nämnden

nödvändigt att åtgärder snarast vidtages för nyrekrytering av förrättningsmannakåren. Därigenom blir det möjligt att avlasta enklare vattenärenden från de erfarna förrättningsmännen. Dessa kan då ägna mera tid åt mera komplicerade ärenden. Förrättningar för att bilda vattenförbund enligt den nya lagstiftningen torde vara mycket aktuella för många vattendrag.

Lantbruksnämnden i Norrbottens län: I 15 § behandlas bl. a. regler om förrättningarnas handläggning. Lantbruksnämnden anser att förrättningsformen enligt lagförslaget bibehålls. Vad beträffar handläggning av förrättningarna synes en del regler vara onödigt omständliga, varför nämnden föreslår att nuvarande vattenlags 10 kap. 8 och 40 §§ om avlämnande på posten av underrättelser till sakägare samt förteckning över avsända underrättelser bibehålls. Vidare anser nämnden att såväl kungörelsernas publicering i tidning såsom kallelsernas avlämnande på posten bör preciseras till 14 dagar före sammanträdet.

Skogsstyrelsen: Utredningen har ansett att dikningsföretag så långt som möjligt bör bildas vid förrättning. Såsom kortfattat beskrivits ovan bildas huvuddelen av företagen f. n. genom frivilliga överenskommelser, vilket skogsstyrelsen bedömer bli möjligt även efter nya lagens ikraftträdande.

Skogsvårdsstyrelsen i AC län har i sitt yttrande anfört synpunkter på prövningsförfarandet. Skogsstyrelsen vill för sin del instämma i huvuddelen av vad skogsvårdsstyrelsen anfört och därutöver ytterligare utveckla några av punkterna.

I 3–4 §§ anges hur ansökan skall vara beskaffad. Här ställs större krav än vad som rimligen kan erfordras för länsstyrelsens avgörande om förordnande om förrättning avseende skogsdikningsföretag. Skogsstyrelsen föreslår att det i administrativ ordning av länsstyrelse och skogsvårdsstyrelse utarbetas lämpligt tillvägagångssätt så att ansökan om förrättning, planläggning och statsbidrag samordnas. Ansökan kan därvid inges till skogsvårdsstyrelsen som med förslag till förrättningsman sänder den vidare till länsstyrelsen.

Beträffande de kompetenskrav som kan anses nödvändiga när det gäller förrättningsman vid skogsdikningsföretag vill skogsstyrelsen understryka vad några skogsvårdsstyrelser anfört nämligen att stor vikt bör fästas vid praktisk erfarenhet och dokumenterad specialutbildning inom området. Skogsstyrelsen kommer att erbjuda skoglig personal vidareutbildning för fullgörande av arbetsuppgifter som förrättningsmän vid dikningsförrättningar.

Enligt 9 § åligger det förrättningsmannen att utreda förutsättningarna för företaget och att vid behov samråda med de myndigheter som berörs av åtgärden. Skogsstyrelsen anser att till sådan myndighet skall höra skogsvårdsstyrelserna. Om förrättningsman kommer att utses bland tjänstemän vid SVS är samrådet automatiskt garanterat. Om detta inte alltid blir fallet har skogsvårdsstyrelserna att bevaka framför allt bidragsfrågan och eventuellt samordning med inneliggande ansökningar hos styrelserna om planläggning. Skogsvårdsstyrelserna har som regel också ett omfattande skogligt och fastighetstekniskt underlagsmaterial till förfogande.

Skogsstyrelsen finner att tre olika förfaringssätt kan bli tillämpliga vid skogsdikningsföretag om utredningens förslag till ny vattenlag genomförs.

1. Förrättning såsom utredningen förordar, eventuellt med gode män.
2. Förrättning där överenskommelse mellan sakägarna ligger till grund för företagsbeslutet. Tillämpningen av alternativet förutsätter att överenskommelsen inte skadar allmänna intressen eller tredje man (16: 22).
3. Frivillig överenskommelse. Alternativet tillämpas i fall där utredning

styrker att framför allt naturvårdens intressen och fisket inte skadas. Hänsyn skall även tas till enskilda intressen exempelvis genom offentliggörande av företaget i ortspress.

Skogsstyrelsen bedömer att alternativen 2 och 3 blir de dominerande formerna för genomförande av dikningsföretag. I takt med att ökad klarhet vinns beträffande de värden våtmarkerna har från olika synpunkter torde därmed också ett relativt fritt val mellan ovan nämnda alternativ vara möjligt.

Skogsvårdsstyrelsen i Västerbottens län: 1 §. Paragrafen anger att markavvattning som regel prövas vid förrättning och att länsstyrelsen förordnar om förrättning. Utredningen har uppenbarligen härvid känt sig bunden till utredningsdirektiven där något alternativ till förrättningsförfarandet inte antyds. Utredningen har dock inte uteslutit andra lösningar vilket framgår på sid 170: "Det skulle kanske vara möjligt att för helt okomplicerade fall anordna ett förenklat ansöknings- och registreringsförfarande". Skogsvårdsstyrelsen får därför föreslå att dessa frågor utreds ytterligare. Synpunkter har tidigare redovisats i anslutning till 6 kap 7 §.

2 §. I förslag till lagtexten står: "Ansökan om förrättning göres av ägare till fastighet som vill deltaga i företaget". Skogsvårdsstyrelsen anser att styrelsen bör ha initiativrätt i de fall markavvattning bedöms erforderlig enligt 14 eller 16 § skogsvårdslagen.

3 §. Paragrafen behandlar ansökan om förrättning och vilka uppgifter den bör innehålla. Enligt skogsvårdsstyrelsens förmenande uppställes härvid orimliga krav på enskilda markägare. Då markägarna inkommer till skogsvårdsstyrelsen med ansökan om planläggning och bidrag är dikningstraktens yttergränser ytterst diffusa. Först sedan planläggningen genomförts kan företagets omfattning överblickas och kostnaderna fördelas mellan intressenterna. Att då markägarna skrivit under en ansökan till skogsvårdsstyrelsen och skrivit under en överenskommelse om kostnadsfördelning kräva att de även skriver under en ansökan om förrättning ter sig byråkratiskt. Skogsvårdsstyrelsen skulle i dessa fall föreslå att styrelsen anmäler att förrättningsman bör utses.

4 §. Paragrafen ger regler om påföljd av underlåtenhet av sökande att avhjälpa brister i ansökningshandlingarna. Skogsvårdsstyrelsen anser att paragrafen bör handhas med omdöme. Det får inte ställas så stora krav på en ansökan att markägare måste anlita expertis för ansökningsförfarandet.

5 §. I paragrafen anges att länsstyrelsen, som fallet är nu vid syneförrättningar, skall utse lämplig förrättningsman. Skogsvårdsstyrelsen anser att bestämmelser om kompetenskrav m. m. kan meddelas i administrativ ordning. Styrelsen skulle dock se en uppmjukning så att förutom personer med formella, utbildningsmässiga meriter även förrättningsmän med praktisk erfarenhet kan utses. Måhända skulle skogsvårdsstyrelsen ha nomineringsrätt för skogsdikningsföretag.

6 §. Skogsvårdsstyrelsen biträder tanken att gode män kan medverka vid förrättningen i de fall det bedöms erforderligt. Då förrättningskostnaden i dessa fall blir hög torde gode män utses endast undantagsvis.

7 §. I paragrafen hänvisas till FBL 4 kap. där det bl. a. uppställs kompetenskravet att gode männen i dessa fall skall ha kunnighet i jordbruks- eller skogsbruksfrågor. Skogsvårdsstyrelsen biträder denna uppfattning.

8 §. I paragrafen anges att förrättningsmannen får anlita biträde av sakkunnig. Detta kan t. ex. vara fallet då dikesföretag även kan aktualisera vissa vägproblem.

9 §. I specialmotivering till vattenlagsförslaget anges att då plan och

teknisk projektering ägt rum före förrättningen kommer förrättningsmannens arbete att inriktas på tillåtlighetsprövning med avseende på allmänna intressen. Skogsvårdsstyrelsen finner att denna ordning överenstämmer med nuvarande praxis. Då företagets omfattning, förslag till andelstal m. m. presenteras för markägarna har skogsvårdsstyrelsen redan haft samråd med länsstyrelsen, vägverket m. fl. Slutresultatet presenteras även nu i en akt. Den stora skillnaden är att skogsvårdsstyrelsen internt utsett förrättningsman – ej länsstyrelsen.

10 §. Paragrafen innehåller bestämmelser om att förrättningsmannen skall utreda vilka sakägare som berörs. Skogsvårdsstyrelsen vill i detta fall, även om det delvis ligger utanför utredningens direktiv, påpeka svårigheten med de flerägda fastigheterna. Vid fastställelse av dikningsföretagets yttergränser används vanligen ekonomisk karta. Med denna som grund tas ägare fram från bl. a. fastighetstaxeringslängderna. För aktuella adresser kontaktas lokala skattemyndigheten i resp. kommun eller inskrivningsdomaren vid tingsrätterna. I de fall sterbhus är ägare är upprättandet av sakägarlängd ett mycket tidsödande arbete och det är mycket svårt att få fram en aktuell adressförteckning. Skogsvårdsstyrelsen skulle därför vilja föreslå att antingen ett centralt fastighetsägareregister upprättas eller att sterbhus inom t. ex. 3 månader skall utse befullmäktigat ombud.

I paragrafens andra stycke anges att om fastigheten byter ägare under förrättningen får den nye ägaren icke rubba vad den förre ägaren medgivit eller godkänt. Skogsvårdsstyrelsen finner det värdefullt att detta fastslås i lagtexten. Om ändringar skulle medges skulle det kunna medföra avsevärda fördyringar för övriga deltagande i företaget i form av ändrad teknisk projektering, minskat båtnadsområde eller förlängd förrättning.

11 §. Paragrafen innehåller bestämmelser om kungörelse och aktförvarare. Kungörelsen skall införas i Post- och Inrikes Tidningar (större företag) och i ortstidning samt tillställas kammarkollegiet och andra berörda statliga myndigheter, berörd kommun samt kända sakägare. Av det ovan sagda framgår att förrättningsförfarandet blir tungt och osmidigt och svårt att inpassa i övrig planläggning. Mot bakgrund av att de allmänna intressena bör beaktas motsätter sig inte styrelsen detta förfarande för större företag medan något förenklat förfarande bör kunna tänkas för smärre företag och företag med en delägare. Skogsstyrelsen bör få i uppdrag att utarbeta mer detaljerade föreskrifter.

Beträffande systemet med aktförvarare anser styrelsen i likhet med utredningen att bestämmelserna bör finnas kvar. Styrelsen vill dock understryka det värdefulla i att aktförvararen efter företagets slutförande bör finnas i närheten av dikningsobjektet. Detta aktexemplar kommer ofta till användning vid akuta situationer, vid utförandekontroll, översvämning e. d. Det är då olämpligt om akten förvaras på annan ort – även om detta kan vara "för sakägarna välbelägen plats".

12 §. Paragrafen föreskriver att en fastighetsägare är skyldig att tala om för förrättningsmannen för honom känd innehavare av servitut. Skogsvårdsstyrelsen finner paragrafen värdefull om t. ex. skogsdikning berör ett område där någon annan än markägaren har sin vattentäkt. Vattenförhållanden i brunnen kan eljest ändras eller ledning grävas av.

13 §. Genom paragrafen erhåller kammarkollegiet rätt och skyldighet att, när det behövs, föra talan för allmänna intressen vid förrättningen. Kommunen får samma rätt för kommunala intressen. Styrelsen anser att någon ökning av kommunernas beslutanderätt inte får ske på detta område utan att kommunerna endast bör yttra sig om t. ex. byggnadsplaner påver-

kas. Det är skogsvårdsstyrelsens förhoppning att ärendenas avgörande härigenom inte i onödan fördröjs.

14 §. I denna paragraf fastslås att sammanträde med sakägarna skall hållas och att det räcker med ett sammanträde om sakägarna är sams, "och hänsyn till allmänt intresse ej påkallar att ytterligare sammanträde likväl hålles". Sammanträdet skall även vara offentligt, vilket innebär att pressen kan bevaka utomståendes intressen. Styrelsen finner den föreslagna lagtexten väl utformad för att tillgodose såväl sakägares som allmänhetens intressen.

15 §. I denna paragraf fastslås än en gång att för det första obligatoriska sammanträdet är kungörelseförfarandet säkrast. Vid därpå följande sammanträden ges betydligt större frihet vid delgivningen. Även om det ej framgår av specialmotiveringen anser skogsvårdsstyrelsen det vara till fyllest i vissa fall med enbart tillkännagivande vid första sammanträdet om nytt sammanträdesdatum eller kallelse per telefon.

16 §. Skogsvårdsstyrelsen har ingenting att erinra då paragrafen endast innehåller bestämmelser om att förrättningsmannen bör lämna fullödig information till sakägarna, motivera beslut och meddela beslut – även till ej närvarande.

17 §. Paragrafen innebär att förrättningsman med biträde får tillträde till mark när det behövs även mot markägarens vilja. Skogsvårdsstyrelsen föreslår att förrättning kan anses påbörjad så snart ansökan diarieförts hos styrelsen. Skogsvårdsstyrelsen får härefter möjlighet att utföra översiktlig planläggning, göra markval och vattenmängdsberäkningar och genomföra teknisk projektering etc. innan den egentliga förrättningen äger rum.

18 §. I denna paragraf behandlas de fall där sökanden hos förrättningsmannen återkallar sin ansökan. I tredje stycket jämställes som regel sökandens uteblivande från första sammanträdet med återkallelse. Skogsvårdsstyrelsen anser att denna "ordningsregel" bör tillämpas med måtta. Vanligen uteblir flera sakägare från sammanträde utan att ange giltiga skäl eller lämna fullmakt. Å andra sidan kommer vanligen de intresserade till sammanträdet och risken är därför sannolikt inte så stor att en ansökan återkallas av misstag.

19 §. I paragrafen anges att förrättningen bör avbrytas om det föreligger hinder mot företaget. Det kan t. ex. visa sig att uppslutningen kring företaget inte är tillfyllest eller att företaget visar negativ båtnad. Skogsvårdsstyrelsen vill påpeka att förrättningar bör avbrytas skyndsamt, så inte sakägare vållas onödiga kostnader. I likhet med utredningen anser skogsvårdsstyrelsen att förrättningsmannens rådgivande uppgifter är mycket viktiga och att han i positiv anda skall jämka sökandes förslag så de bedöms bli tillåtliga.

20 §. Denna paragraf om företagsbeslut har delvis utformats efter förebild av 24 § AL. Beträffande skogsdikesföretag anser skogsvårdsstyrelsen att beslut även bör innehålla uppgift om underhållsskyldighet (ny pkt 12). Ett företagsbeslut kan endast omprövas i vissa fall då det framkommer väsentligt nya uppgifter om t. ex. kostnader, ägande eller fastigheter. Skogsvårdsstyrelsen anser att lagen härvid är smidig att använda.

21 §. Genom denna paragraf ges en möjlighet att reglera vissa skador vid en senare tidpunkt än vid företagsbeslut. Styrelsen finner detta praktiskt t. ex. då ett myrområde används som slambädd under några år efter nydikning, men därefter bör dikas upp. Det kan i dessa fall vara svårt att förutse kostnaderna för dikning i etapp 2. Kostnadsfördelningen kan dock vara fastställd i förväg.

22 §. Paragrafen ger förrättningsmannen rätt att godta överenskommelser som markägarna träffat och lägga dem till grund för företagsbeslut. Skogsvårdsstyrelsen finner denna möjlighet smidig och betydelsefull, kanske då någon är ovillig att delta i vissa kostnader.

23 §. Paragrafen medger att företagsbeslut antingen kan meddelas vid sammanträde eller också hållas tillgängligt på tid och plats som meddelats sakägare och övriga berörda. I det senare fallet kan beslutet vara tillgängligt på skogsvårdsstyrelsens kansli eller hos dikningssamfällighetens ordförande.

24 §. Styrelsen har inget att erinra mot att ersättning utgår efter lantbruksnämndstaxan. Även skogsstyrelsens normaltaxor borde kunna användas.

25 §. I paragrafen omtalas vilka kostnader som utgörs av förrättningskostnader. Planläggningen och den tekniska projekteringen av dikningsföretaget synes härvid ligga utanför. Kostnaderna fördelas enligt samma grund som kostnaderna för själva företaget. Vissa skäl talar för samordning av debitering om skogsvårdsstyrelsen handlägger förrättningen.

26 §. I fråga om protokoll och aktbildning får skogsvårdsstyrelsen föreslå att skogsstyrelsen får utarbeta normer.

27 §. Paragrafen ger möjlighet till inlösen av viss fastighetsdel. Samma regler gäller här som vid annan fastighetsbildning. Paragrafen torde knappast komma till användning vid skogsdikning.

28 §. I denna paragraf ges möjlighet till omprövning av andelstal. Skogsvårdsstyrelsen finner detta värdefullt, då det ibland vid förrättningsskedet kan vara svårt att förutse, t. ex. naturhinder. Längre fram kan det även göras en bedömning att endast vissa diken behöver underhållas medan andra kan försummas.

29 §. I denna paragraf ges bestämmelser om företaget inte utföres inom föreskriven arbetstid. Om inte förlängning begärs förfaller företagsbeslutet. Arbetstiden bör således få variera med företagens storlek och karaktär.

Fiskeristyrelsen: Styrelsen har under kap. 6 uttalat, att det från fiskevårdande synpunkt är viktigt att dessa företag faller in under den nya lagen. För att reglerna ska få avsedd verkan måste dock fiskefrågorna tillmätas tillbörlig vikt. I anslutning till 9 och 11 §§ vill styrelsen därför understryka att styrelsen alltid lämnas tillfälle till samråd bl. a. för att vid behov kunna föreslå sakkunnig enligt 8 §.

Fiskeriintendenten i Östra distriktet: När det gäller markavvattningsföretag lägger de föreslagna paragraferna på förrättningsmannen att avgöra huruvida bl. a. fiskeintresse kan komma att beröras och i så fall tillställa fiskeristyrelsen kungörelsen. Jag vill för min del föreslå den ändringen, att kungörelser i samtliga markavvattningsärenden av förrättningsmannen skall sändas till fiskeristyrelsen. En sådan handläggningsrutin ger styrelsen möjlighet att bedöma om det med hänsyn till fiskeintresset finns skäl att gå in i ärendet.

Överlantmätarmyndigheten i Södermanlands län: Enligt förslaget skall fråga om markavvattning prövas vid förrättning, vartill förordnande utfärdas av länsstyrelsen. I samband med förordnandet skall länsstyrelsen utse lämplig förrättningsman. Utredningen har inte redovisat vilka formella krav som bör ställas på sådan förrättningsmans kompetens och anser att närmare bestämmelser härom bör meddelas i administrativ ordning. Utredningen utgår från att lämpliga förrättningsmän skall finnas att tillgå bland tjänstemän hos lantbruksnämnderna, skogsadministrationen och vissa konsultföretag.

Överlantmätarmyndigheten (ÖLM) anser att en förrättning för prövning av markavvattningsföretag kommer att bestå av två delar. Den ena delen avser utarbetande av erforderlig plan och ombesörjandet av behövliga tekniska arbeten och värderingar. Den andra delen avser de åtgärder som gäller sammanträde med sakägare och därvid aktualiserade fastighetsrättsliga beslut. Utredningen synes ha lagt den största vikten vid den tekniska delen. ÖLM anser däremot att den senare delen bör ges företräde när det gäller att bedöma förrättningsmannens lämplighet och att därför dennes förrättningserfarenhet och kunskaper på det fastighetsrättsliga området bör tillmätas särskilt stor vikt. Med hänsyn härtill bör det vara naturligt att fastighetsbildningsmyndigheten handlägger förrättningar för prövning av markavvattningsföretag. Behovet av teknisk sakkunskap kan tillgodoses genom att sakkunnigt biträde anlitas vid förrättningen (16 kap. 8 §).

Med anledning av vad sålunda anförts anser ÖLM att förrättning för prövning av markavvattningsföretag normalt bör handläggas av fastighetsbildningsmyndighet (jfr 4 § anläggningslagen).

Överlantmätarmyndigheten i Kronobergs län: I betänkandet har förutsatts, att samma specialister, t ex inom lantbruksnämnden, som gör förrättningar enligt nuvarande vattenlag skall vara förrättningsmän även enligt den nya lagen. Men det kan ifrågasättas, om det inte är problem med fastighetssamverkan, som här väger tyngst och om då inte fastighetsbildningsmyndigheten /FBM/, främst lantmäteriets specialenheter för jord- och skogsbruksärenden, skulle vara den lämpligaste förrättningsmyndigheten. FBM har ju i sin verksamhet enligt FBL, AL, LFS och andra lagar stor erfarenhet av fastighetssamverkan. Eftersom dessa lagars regelsystem i stor utsträckning kommer att tillämpas enligt VL-förslaget, är det naturligt att i stor utsträckning också anlita FBM som förrättningsmyndighet. Tillgång till särskild fackkunskap har FBM – liksom vid förrättningar enligt FBL och AL – genom möjligheten att anlita sakkunniga och gode män samt samråda med andra myndigheter t ex med länsstyrelsen.

Då FBM förordnas till förrättningsman för markavvattningsfrågor bör den nya vattenlagen innehålla bestämmelser om gemensam handläggning med förrättning enligt FBL.

Överlantmätarmyndigheten i Kristianstads län: Enligt förslaget skall frågor om markavvattning prövas vid förrättning. Regeringen kan förbehålla sig prövningen av företag av större omfattning. Att prövningen av denna typ av ärenden skall ske vid förrättning är lämpligt. Sådana företag berör som regel flera fastigheter. Innan ett avgörande kan ske krävs utredningar, kontakter med sakägarna i form av sammanträden m m och samråd med myndigheter som berörs (bl a länsstyrelsen), vilket lämpligast sker inom ramen för en förrättning. De föreslagna förrättningsreglerna bygger i stor utsträckning på FBL:s och AL:s regler. Bestämmelserna om handläggning m m bör emellertid kunna förenklas genom direkt hänvisning till motsvarande regler i FBL och därefter kompletteras i den mån speciella regler erfordras.

Överlantmätarmyndigheten i Malmöhus län: Vattenlagsutredningen föreslår att prövning av markavvattningsföretag skall handläggas vid förrättning. Länsstyrelsen har att förordna om förrättning samt att utse lämplig förrättningsman. Denne har att pröva både tillstånds- och ersättningsfrågor. Överlantmätarmyndigheten anser i likhet med utredningen att förrättningsformen utgör ett effektivt och smidigt instrument att handlägga dessa frågor. Förrättningsreglerna i anläggningslagen (AL), som i sin tur återgår i allt väsentligt på fastighetsbildningslagens förrättningsregler, har

stått som förebild också för förrättningsinstitutet i nya vattenlagsförslaget. Även de materiella reglerna om tillstånd, delaktighet m m har stora likheter med motsvarande regler i AL. Då sålunda förrättningar rörande markavvattningsföretag både i fråga om materiell prövning och formell handläggning i hög grad påminner om förrättningar enligt AL talar starka skäl för att båda förrättningstyperna handläggs av samma förrättningsorganisation. Därvid bör i första hand den statliga lantmäteriorganisationen komma ifråga. Om så skulle bli fallet bör förrättningarna uppdragas å lantmäteriets specialenheter för jord- och skogsbruksfrågor med länen som verksamhetsområde.

Överlantmätarmyndigheten i Skaraborgs län: Lagen föreslås bli tillämplig på olika anläggningar eller åtgärder i vatten benämnda vattenföretag. Dessa har stora likheter med de anläggningar som regleras i anläggningslagen. I bägge lagarna är det ofta fråga om samma slag av anläggningar ex bro, brygga, grundvattentäkt, vatten- och avloppsledning genom vattenområde, bro eller bank som hör till enskild väg. I anläggningslagen liksom ofta i vattenlagen rör det sig om en krets fastigheter som bildar en samfällighet för byggande och drift av en eller flera anläggningar (vattenföretag) varvid kostnaderna fördelas efter åsatta andelstal. Samfällighetsförvaltningslagen skall enligt förslaget bli tillämplig även på vattenföretag enligt VL.

I utredningsdirektiven – tilläggsdirektiven 1972-12-08 – har uttalats att det är synnerligen angeläget att det sker en samordning av lagstiftningen vad gäller torrläggningsföretag, andra anläggningsföretag och fastighetsbildningsåtgärder och att man därvid skulle utgå från föreskrifterna i anläggningslagen. Det var enligt utredningsdirektiven angeläget att man på ett enkelt och smidigt sätt kunde samordna prövningen av olika anläggnings- och fastighetsbildningsfrågor. Utredningen skulle också enligt tilläggsdirektiven ta ställning till var torrläggningsbestämmelserna lämpligen borde placeras – i anläggningslagen eller i vattenlagen. Utredningen har utan närmare motivering valt att ta in bestämmelserna i vattenlagen. Det är emellertid ej alldeles klart, att dessa skall ingå i vattenlagen, utan det kan vara lika motiverat att ta in bestämmelserna i anläggningslagen. I vart fall borde en vägning av för- och nackdelarna med de bägge alternativen ha gjorts och det klart motiverats varför man valt ett visst alternativ. Att markavvattningsföretag skiljer sig från vattenföretag i övrigt visas genom den särbehandling de fått i vattenlagsförslaget. Frågan var markavvattningsreglerna skall placeras synes böra utredas närmare under lagstiftningsarbetet.

Förrättningarna enligt AL och LL berör ofta anläggningar som enligt 1:1 i föreslagen lag utgör vattenföretag. Det kan t. ex. röra sig om en småbåtsbrygga för en grupp fritidsfastigheter, bro hörande till enskild väg eller valedning genom ett vattenområde. Det har i 12 kap föreslagen lag givits möjlighet att utföra vattenföretag utan tillstånd om "det är uppenbart att varken allmänt eller enskilt intresse skadas genom företagets inverkan på vattenförhållandena". Det är i utredningen föga belyst vad uttrycket "inverkan på vattenförhållandena" innebär. Genom att i de flesta vattendrag fisket är samfällt kommer i allmänhet varje gemensamhetsanläggning i vatten att påverka förutom vattenrättsägare även en stor grupp fiskerättsägare. Den föreslagna lagen innehåller ej någon bestämmelse eller uttalande om hur "bagatellskador" skall bedömas. En tillämpning av bestämmelserna efter ordalagen innebär att ett stort antal ärenden med försumbara skador måste prövas.

Om ett företag är tillståndspliktig enligt VL eller om det är tveksamt om företaget får utföras utan tillstånd, borde det vara möjligt att inom förrättningens ram dels genom normalt samrådsförfarande klarlägga om vattenföretaget behöver tillståndsprövas eller ej, dels om vattenlagsprövning erfordras låta tillståndsmyndigheten föreskriva att vissa beslut träffas inom AL- och LL-förrättning för att därmed slippa föra ärendet till vattendomstol. Därmed skulle det kunna skapas förutsättningar för att på ett enkelt och smidigt sätt samordna prövningen av olika frågor enligt AL och LL med vattenlagen. Utredningen har icke beaktat eller i vart fall ej belyst dessa samordningsproblem i nu föreliggande förslag till vattenlag.

Samordning av vattenlagstiftningen med bl.a. bestämmelserna i AL skulle enligt tilläggsdirektiven vad gäller markavvattningsföretag avse såväl förfarandebestämmelserna som de materiella villkoren och utredningen skulle därvid utgå från AL.

De materiella villkoren för bildande av vattenföretag har utformats i 3 kap vattenlagsförslaget. Bestämmelserna avviker i betydande grad från motsvarande villkor i AL:s 5-11 §§. Man bör i VL-förslaget på samma sätt som i AL uppdela 3 kap i villkor av enskilt intresse och villkor av allmänt intresse och i större grad ansluta lagtexten till AL.

Utredningen har i de fall då företag strider mot plan eller bestämmelser pekat på de möjligheter att liksom hittills meddela villkorade tillstånd. Detta innebär dock att tillstånden blir giltiga först då ändring av planen eller bestämmelserna fastställts. Det bör med hänsyn till tidsutdräkt och kostnader för en planändring vara möjligt för länsstyrelse eller byggnadsnämnd att på samma sätt som tillämpas i AL, FBL och BL medge undantag från plan eller bestämmelser om särskilda skäl föreligger.

Det förutsätts i förslaget att endast fastighet skall kunna delta i ett företag. I likhet med vad som nu gäller i AL bör med fastighet också jämställas byggnad på ofri grund, sämjelott, inskriven tomträtt och i vissa fall brukningsenhet.

En typ av företag som fått stor betydelse är yt- eller grundvattentäkt för jordbruksbevattning. Jämlikt 15 kap 2 § 7 är länsstyrelsen tillståndsmyndighet för sådana företag. Med hänsyn till att behovet av bevattning är knutet till särskilda fastigheter eller brukningsenheter kan det vara lämpligt att för sådana företag tillämpa AL och SFL.

Det är ej i lagtexten eller i motiven utklarat hur beräkning och utbetalning av ersättningar för tillstånd enligt vattenlagen skall samordnas med motsvarande frågor enligt AL, LL och FBL för anläggningar och företag som prövas samtidigt enligt VL och någon av AL, LL eller FBL. En strävan bör vara att det totala ersättningsbeloppet beräknas vid ett och samma tillfälle och att utbetalning av hela beloppet sker samtidigt. Motsvarande samordningsproblem kan uppkomma för vattenföretag då omgivande mark blir föremål för reservatsföreskrifter och ersättning enligt naturvårdslagen.

Med hänsyn till vad som ovan anförts anser överlantmätarmyndigheten att 3 kap vattenlagsförslaget bör omarbetas så att bestämmelserna i högre grad ansluter till regelsystemet i anläggningslagen samt att 12:1 bör omarbetas så att antalet för prövningsskyldiga företag begränsas i vart fall, vad gäller företag som ingår i AL-förrättning. – – –

Överlantmätarmyndigheten delar utredningens uppfattning att prövning av markavvattningsföretagen skall ske genom förrättningsförfarande.

De olika berörda myndigheternas synpunkter bör i tillräcklig grad kunna komma fram till förrättningsmannen genom samrådsförfarande och i sista hand genom besvärsrätten.

En markavvattningsförrättning kan ha mycket varierande innehåll, från stora företag med behov av sammanvägning av flera olika, vitt skilda och oförenliga intressen till mycket enkla företag i stort syftande till endast en formell bekräftelse av vad sakägare och företrädare för berörda allmänna intressen enats om. I vissa fall kan förrättningen inrymma både prövning och upprättande av komplicerade förslag till markavvattningsanläggningar t. ex. för invallning med vallar och pumpverk m m. I andra fall kan förrättningen endast gälla att ändra ett andelstal. Förfaranderegleroa måste på grund härav – vilket utredningen även betonat – ges betydande elasticitet.

Markavvattningsföretag bör – såsom utredningen uttalat – så långt som möjligt bildas genom förrättning bl. a. med hänsyn till den sakrättsliga verkan som inträder härigenom. Den besparing i tid och kostnader, som markavvattning utan förrättning medför, bedömer den enskilde markägaren naturligt vara mycket betydelsefull – ofta mera betydelsefull än att få överenskommelsen säkrad för framtiden. Säkring av rättigheterna för t. ex. ledningar kan markägaren billigare än genom förrättning i regel få genom att i överenskommelserna inrymmes servitutsupplåtelse som inskrivs.

Från allmän synpunkt vore det en ej önskad utveckling om nuvarande system med överenskommelser fortsatte och utbyggdes med upplåtelse av avtalsservitut. Systemet skulle medföra oklarheter och fördyra fastighetsregleringsverksamheten. Det är därför från olika synpunkter angeläget att det för överenskommelsefallet finns ett så enkelt och billigt förrättningsförfarande att markägarna finner det vara förenligt med sina intressen att begära förrättning.

Vid bedömning av kostnaderna för handläggning av t. ex. ett markavvattningsärende skall givetvis medtagas samtliga kostnader, som är beroende av tillämpliga förfaranderegler. Bedömningen skall således ej endast avse de "synliga" förrättningskostnaderna utan även t. ex. länsstyrelsens kostnader för utfärdande av förordnande (16:1 i föreslagen ny VL), kostnader för myndigheters bevakning av aktuella ärenden (16:11) och även sakägares kostnader för bevakning av sin rätt under förrättning.

Det kan eventuellt finnas skäl att koppla statligt stöd till markavvattningsföretag med krav på förrättning när sådan bedöms önskvärd från allmän synpunkt.

Förslag till förfaranderegler anges vara en modernisering och förenkling av 10 kap VL och ha utformats med förrättningsreglerna i FBL och AL som modell.

Utredningen har med de föreslagna reglerna ej lyckats uppfylla det uppställda och erforderliga kravet på elasticitet. En närmare anknytning till anläggningslagens regler skulle öka smidigheten och synes även vara möjlig. Enligt överlantmätarmyndighetens mening bör förfaranderegleroa därför omarbetas.

Nedan redovisas vissa synpunkter på och önskemål vid en sådan omarbetning.

1. – – –
2. Kungörande bör ej vara obligatoriskt.
3. Förrättning bör kunna handläggas utan sammanträde.
4. Det bör undersökas om inte utfärdande av förordnande automatiskt kan kopplas med rätt att verkställa undersökningsarbete (enl 24:1).
5. Företagsbeslut bör kunna avges som preliminärfråga. Även om det normalt är lämpligt att avge beslut som omfattar samtliga de frågor som enligt 16:20 skall ingå i företagsbeslutet bör det dock finnas möjlighet att

bryta ut ersättningsfrågan. Särskilt ersättningsbeslut skall då kunna avges på motsvarande sätt som enligt AL.

6. För att hinna färdigställa förrättningshandlingarna är det nödvändigt att införa möjlighet att efter tiden för företagsbeslutet avge särskilt avslutningsbeslut från vilken tid besvärstiden räknas.

7. Reglerna måste vara sådana att en smidig samordning med bildande av samfällighetsförening ernås. För detta krävs att – om endast ett sammanträde behövs – detta kan hållas så sent under förrättningen att därefter utan särskilt sammanträde endast meddelas avslutningsbeslut.

8. Det bör undersökas om det vore lämpligt med en regel som gör det möjligt att i början av förrättningen utfärda erforderlig kungörelse för att bl. a. nå okända intressenter utan att det i alla sammanhang då behöver hållas sammanträde med de kända sakägarna.

9. Lämpligheten av att kammarkollegiet skall bevaka allmänintresset vid markavvattningsförrättningar ifrågasättes. Övervägande skäl talar för att allmänintresset bör bevakas av länsstyrelsen.

10. Vid omarbetning av förfarandereglerna bör även frågan om arkivering av originalexemplar av förrättningshandlingar och om registrering av beslut tas upp. För praktisk tillämpning av de föreslagna bestämmelserna i 6:6 och 6:7 (och även dem i 7:7) är det erforderligt att åtminstone företagsbeslut med tillhörande karta ed arkiveras i länsstyrelsens arkiv (registerarkivet på lantmäterienheten). Det torde vidare vara erforderligt med registrering motsvarande den som nu görs vid förrättningar enligt AL. En särskild fråga som även måste lösas är vidare frågan om hur man på ett enkelt sätt skall få de äldre förrättningsbesluten tillgängliga i erforderlig omfattning.

Enligt 16:5 förslaget till vattenlag skall länsstyrelsen i samband med förordnande om förrättning utse lämplig förrättningsman. Utredningen har i kommentarerna anfört att det liksom nu bör gälla vissa kompetenskrav, varierande allt efter företagets typ och svårighetsgrad och att närmare föreskrifter härom bör meddelas i administrativ ordning. Utredningen uttalar beträffande förrättningsformer att det helt övervägande antalet markavvattningsföretag utförs inom ramen för jord- och skogsbrukets rationalisering och att det här sedan länge finns personal med utbildning och erfarenhet på området.

Syneförrättning för dikningsföretag enligt nuvarande vattenlag har främst till uppgift att bestämma hur dikningsföretaget tekniskt skall utformas och hur kostnaderna skall fördelas mellan delägarna i företaget. Någon avvägning mellan det allmännas och enskildas intressen behöver i allmänhet icke ske. I förslaget till vattenlag blir det däremot vid prövningen av markavvattningsföretag på ett helt annat sätt fråga om att göra en avvägning mellan allmänna och enskilda intressen. En av de mest betydelsefulla ändringarna, som förslaget till ny vattenlag innebär, är att vattenföretagen sätts in i det större sammanhang som samhällsplaneringen bildar. För markavvattningsföretagen är det främst naturvårdsintresset som är aktuellt.

Då markägarintresse överensstämmande med visst näringsintresse (jordbruks- eller skogsbruks-) ofta kan ställas mot allmänintresse (naturvårds-) är det i princip en fördel om förrättningsmannen ej ingår i någon organisation för viss näring (lantbruks- eller skogsbruks-).

En viktig del av förrättningsresultatet utgörs ofta av den tekniska projekteringen. En projektör som utfört ett markavvattningsprojekt åt någon eller några markägare och sökt åstadkomma överenskommelse om delak-

tighet men ej lyckats kan ogärna byta skepnad och bli förrättningsman. Hans opartiskhet som förrättningsman kan då sättas i fråga. Förrättningsmannen måste vara obunden från början av förrättningen. Det är därför nödvändigt att olika personer utför projekteringen och handlägger förrättningen om ej den som projekterar redan från början varit förrättningsman. Det är från olika synpunkter av fördel om den som projekterar har en friare inställning än förrättningsmannens. Systemet med särskild projektör praktiseras med framgång här i länet vid anläggningsförrättningarna. Skogsbilvägarna projekteras t. ex. regelmässigt inom skogsvårdsstyrelsen under det att förrättningarna handlägges av fastighetsbildningsmyndighet. Med hänsyn till den myndighetsfunktion som förrättningshandläggningen innebär ifrågasätts om icke förrättningarna liksom enligt annan jämförbar modern lagstiftning borde handläggas av myndighet.

Förrättningsmannen måste ha sådan kunskap om och erfarenhet av tillämpliga bestämmelser att han kan handlägga förrättningen på ett från rättssäkerhetssynpunkt betryggande sätt (jfr prop 1973:160 ang anläggningslagen m. m.). Med den möjlighet som finns att för vissa frågor utnyttja sakkunnig – med tillämpning av bestämmelse därom (16:8) eller informellt – är det viktigare att förrättningsmannen har erforderliga allmänjuridiska kunskaper och kunskaper om plan- och fastighetsbildningslagstiftning i vidsträckt bemärkelse än att han är skicklig markavvattningsprojektör. Som ovan anförts finns det skäl som talar för att projekteringen ej göres av förrättningsmannen.

Både av kostnadsskäl och behov att få en likartad lagtolkning bör den som handlägger ha stort förrättningsunderlag. Enhetliga rutiner bör skapas och utbildningen bör koncentreras till några få förrättningsmän som i princip skall handlägga alla förekommande förrättningar inom länet.

Fastighetsbildningsmyndighet är väl förtrogen med hithörande fastighetsrättsliga problem, har vana vid att hantera rättigheter och skyldigheter som är fastighetsanknutna och att i förrättningsverksamheten göra avvägning mellan det allmännas och den enskildes intressen. Inom fastighetsbildningsmyndigheten finns redan en väl utvecklad förrättningsrutin med delegerad handläggning. Skulle markavvattningsförrättningar handläggas inom FBM erfordras kompletterande utbildning i vattenrätt. Om förrättningarna skulle handläggas av personal inom lantbruksnämnd och/eller skogsvårdsstyrelse erfordras även utbildning, som dock skulle få ges en annan inriktning. Fråga om hur man, utgående från bl. a. tillgängliga personresurser, skall utbilda förrättningsmän för att åstadkomma väl fungerande förrättningsorganisation, sammanhänger med vad ovan sagts om markavvattningsföretagens plats i lagstiftningen.

Fastighetsbildningsmyndigheten, specialenhet nr 1, i Skaraborgs län: Såsom utredningen uttalar (sid 171 n) måste förfarandereglerna ges betydande elasticitet. En markavvattningsförrättning kan ha mycket varierande innehåll. Den kan å ena sidan gälla stora företag med behov av sammanvägning av flera olika vitt skilda och motstående intressen. Å andra sidan kan förrättningen kanske endast gälla att ändra ett andelstal, som direkt berörd fastighetsägare och samfällighetsföreningen ej kunnat enas om (varigenom bestämmelserna i 6:7 ej kan tillämpas).

Såsom utredningen uttalar (sid 271 x) bör markavvattningsföretag så långt möjligt bildas vid förrättning bl. a. med hänsyn till den sakrättsliga verkan som inträder härigenom. Att det f. n. här i länet i stort sett ej görs några förrättningar av aktuellt slag beror enligt under hand från lantbruksnämnden erhållna uppgifter främst på att det är stor skillnad på kostnader

för upprättande av ett förslag till dikning och för en förrättning. "Stelheten" i nuvarande vattenlag och tidsutdräkt med förrättning har även varit skäl för överenskommelse i stället för förrättning.

Det är oklart hur de överenskommelser om dikning som här i länet ingås under medverkan av bl. a. tjänstemän vid lantbruksnämnden skall betraktas vad gäller rättigheter för ledningarna.

Det har enligt uppgifterna från lantbruksnämnden ej kommit fram något som visar att det i praktiken varit några egentliga olägenheter med systemet med överenskommelser. Överenskommelserna har vid fastighetsregleringsverksamheten bedömts ej innefatta rättighetsupplåtelse. De har därför ej försvårat eller fördyrat fastighetsregleringarna.

Om överenskommelserna skall anses innefatta rättighetsupplåtelse måste överenskommelserna beaktas vid fastighetsregleringarna. Den diskussion om behov av att säkra rätt för ledningar som lagstiftningsarbetet eventuellt kan leda till kan – om förrättningskostnaderna blir för höga – få till följd att markägarna i framtiden väljer överenskommelser som även innefattar avtalsservitut för ledningarna. I sådant fall skulle man få en för bl. a. fastighetsregleringarna ej önskvärd utveckling.

Det finns därför från olika utgångspunkter skäl för att få en mycket enkel förrättning då markägare är överens. Då en förrättningstaxa i princip bör utgå från självkostnadsprincip men det ur allmän synpunkt kan finnas skäl för att stimulera till förrättning skulle det måhända visa sig vara lämpligt med någon nedsättningsregel.

De föreslagna förfaranderegлerna för markavvattningsförrättning synes ej vara tillräckligt elastiska. En närmare anknytning till anläggningslagens regler skulle öka smidigheten. Nedan redovisas vissa förfaranderegler som från nu aktuell synpunkt är bättre i AL än enligt förslaget.

1. Enligt regelsystemet för AL (2 § AL, 4 § i lagen om införande av AL och SFL samt uttalande i AL-propositionen sid 185 y) kan som fastighet i vissa fall betraktas bl. a. byggnad på ofri grund, sämjelott och brukningsenhet. Någon motsvarande bestämmelse finns ej i förslaget till VL. Ej heller synes det finnas något uttalande om att "fastighet" skall kunna tolkas avse annat än registerfastighet.

2. Kungörelse, som ej är obligatorisk i AL.

3. Sammanträde, som ej heller är nödvändigt att hålla enligt AL.

4. Förrättningen börjas enligt AL då ansökan inkommer. Något särskilt beslut om rätt att göra undersökningsarbete motsvarande det i 24:1 erfordras ej (4:38 FBL blir automatiskt gällande).

5. Anläggningsbeslut kan i motsats till företagsbeslut göras till preliminärfråga.

6. Avslutningsbeslut är enligt AL ett särskilt beslut som kan avges vid senare tidpunkt än då anläggningsbeslutet avges. Detta har i praktiken visat sig vara erforderligt för att hinna färdigställa förrättningsdokumenten. – Besvärstiden räknas från dagen då avslutningsbeslut meddelas.

7. I praktiken blir det om samfällighetsförening skall bildas – med hänsyn till enkelt kallelseförfarande – nödvändigt att hålla sammanträdet för föreningsbildandet i anslutning till förrättningssammanträde vid vilket bl. a. anläggningsbeslut meddelas. Om rådplägning med sakägare leder till att endast ett sammanträde behöver hållas kan detta förläggas så sent under förrättningen att därefter vid senare tidpunkt utan särskilt sammanträde endast meddelas avslutningsbeslut. Motsvarande möjlighet finns ej enligt föreslagna regler för markavvattningsförrättning.

8. Enligt AL bevakas allmänintresset av länsstyrelsen och byggnads-

nämnden. Enligt förslaget till VL skall kammarkollegiet i stället för länsstyrelsen bevaka allmänintresse. Det i 16: 11 föreskrivna kungörelseförfarandet och uppföljningen av detsamma inom olika myndigheter är mera kostnadskrävande än ett system motsvarande det i AL och synes ej vara erforderligt med den ställning länsstyrelsen fått enligt den föreslagna lagen.

Vid tillämpning av AL har framkommit behov av vissa lagändringar. Bl. a. har det visat sig behövas en regel för att beträffande samfälld mark slippa att bestämma ersättningar för upplåtelse och att fördela sådana ersättningar om ersättning för delägande fastighet blir obetydlig (regler motsvarande den i 6: 6 FBL). Då det ju är mycket sällsynt att samfällighet har styrelse eller förvaltare som avses i 10: 9 föreslagen lag synes det finnas behov att även i VL få bestämmelse ungefär motsvarande den i 6: 6 FBL.

Utredningen uttalar (sid. 365 y) att arkivexemplaret av akten rörande markavvattningsförrättning torde böra förvaras hos lantbruksnämnden eller skogsvårdsstyrelsen. Utredningen berör ej närmare frågan om förrättningsbeslut skall offentliggöras i något register. Bakgrunden härtill torde vara att utredningen ansett denna fråga skall tas upp senare i enlighet med vad utredningen angett i kap. 6 om vissa erforderliga författningsändringar i övrigt (sid. 431).

För praktisk tillämpning av bl. a. de föreslagna bestämmelserna i 6: 5–7 samt 7: 6 och 7: 7 är det erforderligt att åtminstone företagsbeslutet med tillhörande karta el. dyl. finns arkiverat i länsstyrelsens arkiv (förrättningsarkivet på lantmäterienheten). Det torde vidare vara erforderligt med registrering motsvarande den som görs för förrättningar enligt anläggningslagen enligt vilken det förs en särskild förteckning över anläggningssamfälligheter (ga-förteckning). En särskild fråga blir vidare hur man på ett enkelt sätt skall få de äldre förrättningsbesluten tillgängliga i erforderlig omfattning.

Överlantmätarmyndigheten i Västerbottens län: Rätten till vatten är principiellt knuten till den fastighet där vattnet befinner sig. Vattenlagstiftningen har därför nära samhörighet med annan lagstiftning som rör fastigheter. Under 1970-talet har ett flertal nya lagar tillkommit som rör fastigheter, anläggningar på fastigheter och förvaltning av olika former av anläggningar och samfälligheter, t. ex. FBL, AL, LL, SFL. Lagstiftningen har samordnats med den nya jordabalken samt med reviderad lagstiftning för registreringen av fastigheter och anläggningar. Målsättningen för denna lagstiftning har bl. a. varit att få till stånd en för samhället så god hushållning av mark och vatten, som möjligt, att få ett effektivt genomförande av statlig och kommunal fysisk planering samt att få en rationell fastighetsbildnings- och anläggningsverksamhet.

Erfarenheterna från tillämpningen av den nya lagstiftningen är mycket goda ur både statlig, kommunal och enskild synpunkt. Lantmäteriet och dess fastighetsbildningsmyndigheter (FBM) har fått ta hand om nya stora arbetsuppgifter, t. ex. enligt AL-, LL- och SFL-lagstiftningen.

Samtidigt som arbetet med den nya fastighetsbildningslagstiftningen (i vidsträckt mening) slutfördes påbörjades översynen av vattenlagstiftningen. Av tradition har byggande, drift och underhåll av anläggningar i vatten eller för utnyttjande av vattentillgångar skett med stöd av lagstiftning av annan konstruktion än motsvarande lagstiftning för fast mark. Även andra myndigheter och domstolar än de som normalt sysslar med fastmarksförhållanden har tidigare handlagt vattenlagstiftningen. Denna konstruktion med speciallagstiftning och särskilda myndigheter för vattenmålen har varit olycklig ur samordnings- och effektivitetssynpunkt. För planerings-

och fastighetsbildningsorganens har det t. ex. varit svårt att få reda på vilka inskränkningar och belastningar som gäller på en fastighet enligt äldre vattendomar. Det verkar som om de fåtaliga stora vattenföretagen, t. ex. för byggande av kraftverksanläggningar i Norrlandsälv alltför mycket tidigare fått dominera vattenlagstiftningen, till nackdel för de många relativt enkla vattenföretagen. Det verkar som om denna svaghet till en del släpar med även till den nya vattenlagen.

Den nu föreslagna vattenlagen ger en ur samhällets synvinkel bättre samordning med annan lagstiftning och bättre effektivitet än tidigare. Intryck har tagits av den nya fastighetsbildningslagstiftningen (FBL, AL, LL och SFL). Men samtidigt har utredningen icke helt kunnat frigöra sig från det äldre synesättet att vattenlagstiftningen skall ske enligt en speciallagstiftning skild från annan samhällelig lagstiftning. Samordningen med BL, NVL och ML synes vara väl tillgodosedd men det är mera tveksamt om samordningen med FBL, AL, LL, SFL, tillfullo beaktats. Vattenlagstiftningen har inte heller beaktat att lantmäteriet i dag har hand om bildning av fastigheter, anläggningar och samfälligheter av betydande omfattning och där god samordning sker med statlig och kommunal planering och där bevakning av de allmänna intressena sker via FBM. Utredningen har inte heller beaktat att lantmäteriet i förrättningshandläggningen har stor rutin att bedöma olika företags ekonomiska nytta och hur den skall fördelas på berörda fastigheter. Även kravet på en god och överskådlig registrering av vattenlagstiftningens slutresultat samordnad med den registrering av fastigheter, anläggningar och samfälligheter som nu sker på länsstyrelserna (lantmäterienheten) har förbiseitts.

Det vore därför önskvärt att innan slutlig ställning togs till den föreslagna vattenlagen en översyn gjordes för att få bättre samordning med den nya fastighetsbildningslagstiftningen (FBL, AL, LL, SFL) samt att i vattenlagen bättre utnyttjades den erfarenhet och de resurser som finns i nya lantmäteriorganisationen. Inte minst gäller det det nya förrättningsförfarandet att bilda anläggningar och anläggningssamfälligheter.

Vad gäller lagförslaget till VL kan konstateras att behandlingen av markavvattning i 6 och 16 kap. i stora drag bygger på reglerna i FBL, AL och SFL. Det är därför naturligt och lämpligt att som förrättningsmän utses FBM som i olika lagar har en stor erfarenhet av förrättningar och dessutom är sakkunniga rörande fastigheter. Självfallet kommer i den mån som behövs sakkunniga biträden att knytas till förrättningarna, något som ju redan görs såväl vid AL, LL, m. fl. förrättningar.

Länsstyrelsen i Kristianstads län: För företag av detta slag ges i förslaget vissa bestämmelser att omprövning kan ske främst då ändrade förhållanden inträtt. Enligt motiven åsyftas i första hand olika jämkningar i företagsbesluten. Behov torde emellertid föreligga att på ett enkelt sätt få ett företagsbeslut helt upphävt i sådana fall då företaget inte längre fyller någon uppgift, exempelvis till följd av ändrade bruknings- och bebyggelseförhållanden. Motsvarande problem har förelegat beträffande vissa äldre dikningsföretag som blivit onyttiga men som inte kunnat upplösas på ett praktiskt sätt.

Även beträffande markavvattningsföretagen skall enligt 16 kap. 13 och 32 §§ de allmänna intressena – förutom av kommunen – bevakas av kammarkollegiet. Här kan anmärkas att natur- och miljövårdsintressena ofta kan vara mycket framträdande vid markavvattningsföretag, bl. a. mot bakgrunden av den betydelse som bevarandet av nuvarande våtmarker har ur ekologisk synpunkt. Länsstyrelsen föreslår därför att naturvårdsverket

får uppgiften att här företräda allmänna intressen och att föra talan hos fastighetsdomstol så att inte natur- och miljövårdsintressena riskerar att sättas åt sidan. Vidare är det angeläget att förrättningsmannen får skyldighet att i ett tidigt skede samråda med länsstyrelsens naturvårdsenhet så att ställning kan tas till i vad mån det föreligger hinder mot företaget ur natur- och miljövårdssynpunkt.

Lantbrukarnas provinsförbund i Skåne: I § 3 anges vad ansökan om förrättning bl. a. skall innehålla. Härvid anges att sökanden skall uppge om särskilda bestämmelser med stöd av lag meddelats rörande användningen av de mark- och vattenområden som berörs. Flera praktiska skäl talar för att de rådande bestämmelserna exempelvis förordnanden enligt naturvårdslagen, kommunala planbeslut om framtida exploatering e.d. kartlägges och undersöks genom länsstyrelsens försorg. Att helt ålägga sökanden att redovisa här aktuella särskilda bestämmelser får således anses mindre lämpligt, medan länsstyrelsen efter hörande av kommunen, mycket snabbt torde kunna få förhållandet klarlagt. Bestämmelserna i lagförslagets § 4 talar starkt för att lagförslaget ändras på sätt som ovan angetts vad gäller § 3.

Provinsförbundet är inte helt tillfreds med stadgandet i 8 §, rörande förrättningsmannens rätt att anlita biträde av sakkunnig. Sökanden och berörda sakägare torde lämpligen höras och dess majoritet ge förrättningsmannen godkännande av åtgärden innan särskild sakkunnig kallas att biträda förrättningsmannen.

Vad gäller gode män med den ställning och medverkan i förrättningar av detta slag som påkallas, anser provinsförbundet att tillståndsmyndigheten bör eftersträva att denna förtroendemannakategori ges en mot aktuella arbetsuppgifter som gode män, relevant och grundläggande utbildning.

De i 21 § behandlade skadorna genom uppläggning av schaktmassor kan vara svårbedömbara. Eventuell flyghavreförekomst är exempel härpå och bör såväl sakägare som förrättningsman noga samt beakta denna spridningsrisk och därav följande kostnader för bekämpningsåtgärder.

Länsstyrelsen i Skaraborgs län: I likhet med vad som anförts under kap. 6 anser länsstyrelsen att frågan om var reglerna om markavvattningsförrättning lämpligen skall placeras bör ytterligare utredas.

Länsstyrelsen delar utredningens uppfattning att prövningen av markavvattningsföretagen skall ske genom förrättningsförfarande. Länsstyrelsen erinrar samtidigt om den skyldighet att anmäla alla markavvattningsföretag till länsstyrelsen, något som föreslagits under kap. 12 i detta yttrande.

De olika berörda myndigheternas synpunkter bör i tillräcklig grad kunna komma fram till förrättningsmannen genom samrådsförfarande och i sista hand genom besvärsrätt.

En markavvattningsförrättning kan ha mycket varierande innehåll, från stora företag med behov av sammanvägning av flera olika, vitt skilda och oförenliga intressen till mycket enkla företag i stort syftande till endast en formell bekräftelse av vad sakägare och företrädare för berörda allmänna intressen enats om. I vissa fall kan förrättningen inrymma både prövning och upprättande av komplicerade förslag till markanvändningsanläggningar t.ex. för invallning med vallar och pumpverk m.m., i andra fall kan förrättningen endast gälla att ändra ett andelstal. Förfaranderegleriia måste på grund härav – vilket utredningen även betonat – ges betydande elasticitet.

Markavvattningsföretag bör – som utredningen uttalat – så långt som möjligt bildas genom förrättning bl. a. med hänsyn till den sakrättsliga

verkan som inträder härigenom. Den besparing i tid och kostnader, som markavvattning utan förrättning medför, bedömer den enskilde markägaren naturligt vara mycket betydelsefull – ofta mer betydelsefull än att få överenskommelsen säkrad för framtiden. Säkring av rättigheterna för t. ex. ledningar kan markägaren billigare än genom förrättning i regel få genom att i överenskommelserna inrymmes servitutsupplåtelse som inskrivs.

Från allmän synpunkt vore det en ej önskad utveckling om nuvarande systemen med överenskommelser fortsatte och utbyggdes med upplåtelse av avtalsservitut. Systemet skulle medföra oklarheter och fördyra fastighetsregleringsverksamheten. Det är därför från olika synpunkter angeläget att det för överenskommelsefallet finns ett så enkelt och billigt förrättningsförfarande att markägarna finner det vara förenligt med sina intressen att begära förrättning.

Vid bedömning av kostnaderna för handläggning av t. ex. ett markavvattningsärende skall givetvis medtagas samtliga kostnader, som är beroende av tillämpliga förfaranderegler. Bedömningen skall således ej endast avse de "synliga" förrättningskostnaderna utan även t. ex. länsstyrelsens kostnader för utfärdande av förordnande (16 kap. 1 § i VL-förslaget), kostnader för myndigheters bevakning av aktuella ärenden (16 kap. 11 §) och även sakägares kostnader för bevakning av sin rätt under förrättning.

Det kan eventuellt finnas skäl att koppla statligt stöd till markavvattningsföretag med krav på förrättning där sådan bedöms önskvärd från allmän synpunkt. Vad gäller utredningens förslag om regler för handläggningen av markavvattningsförrättning vill länsstyrelsen anföra följande.

Förslaget härutinnan anges vara en modernisering och förenklig av 10 kap. VL och har utformats med förrättningsreglerna i FBL och AL som modell.

Utredningen har med de föreslagna reglerna enligt länsstyrelsens uppfattning inte lyckats uppfylla det uppställda och erforderliga kravet på elasticitet. En närmare anknytning till anläggningslagens regler skulle öka smidigheten och synes även vara möjlig. Enligt länsstyrelsens uppfattning bör reglerna för handläggningen därför omarbetas. – – –

Enligt 5 § skall länsstyrelsen i samband med förordnande och förrättning utse lämplig förrättningsman. I utredningen har framförts att det liksom för närvarande bör gälla vissa kompetenskrav för förrättningsmannen. Närmare föreskrifter härom avses bli meddelade i administrativ ordning. I utredningen uttalas vidare beträffande förrättningsformer att övervägande antalet markavvattningsföretag utförs inom ramen för jord- och skogsbrukets rationalisering och att det därinom sedan länge finns personal med utbildning och erfarenhet på området.

Syneförrättning för dikningsföretag enligt nuvarande vattenlag har främst till uppgift att bedöma hur företaget tekniskt skall utformas och hur kostnaderna skall fördelas mellan delägarna i företaget. Någon avvägning mellan det allmännas och det enskildas intresse sker i allmänhet icke. I förslaget till vattenlag blir det däremot vid prövningen av markavvattningsföretag fråga om att göra en avvägning mellan allmänna och enskilda intressen. En av de mest betydelsefulla ändringarna i förslaget är att vattenföretagen sätts in i det större sammanhang som samhällsplaneringen bildar. För markavvattningsföretagen är det främst naturvårdsintresset som är aktuellt.

Då markägarintresse överensstämmande med visst näringsintresse (jordbruks-, skogbruks-) ofta kan ställas mot allmänt intresse (naturvårds-) är det i princip en fördel om förrättningsmannen ej ingår i någon organisa-

tion för viss näring (lantbruks- eller skogsbruks-). En viktig del av förrättningsresultatet utgöres ofta av den tekniska projekteringen. En projektör som utför ett markavvattningsprojekt och sökt åstadkomma överenskommelse mellan delägare om delaktighet men ej lyckats kan ogärna byta skepnad och bli förrättningsman. Hans opartiskhet kan då sättas i fråga. Förrättningsmannen måste därför enligt länsstyrelsens mening vara obunden från början av förrättningen. På grund härav torde det vara nödvändigt antingen att olika personer utför projekteringen och handlägger förrättningen eller att den som projekterar redan från början varit förrättningsman. Det torde emellertid från olika synpunkter vara fördelaktigt om den som projekterar har en friare ställning än förrättningsmannens. Systemet med särskild projektör praktiseras med framgång här i länet vid anläggningsförrättningarna. Skogsbilvägarna projekteras t. ex. regelmässigt genom skogsvårdsstyrelsen under det att förrättningarna handläggs av fastighetsbildningsmyndighet.

Med hänsyn till den myndighetsfunktion som förrättningshandläggningen innebär ifrågasätter länsstyrelsen om icke förrättningarna liksom enligt annan jämförbar modern lagstiftning borde handläggas av myndighet.

Med den möjlighet som finns att för vissa frågor utnyttja sakkunnig – med tillämpning av bestämmelse därom (16 kap. 8 §) eller informellt – är det viktigare att förrättningsmannen har erforderliga allmänjuridiska kunskaper om plan- och fastighetsbildningslagstiftning i vidsträckt bemärkelse än att han är en skicklig markavvattningsprojektör.

Både av kostnadsskäl och av behov av att få en likartad lagtolkning bör den som handlägger förrättningar ha ett stort förrättningsunderlag. Enhetliga rutiner bör skapas och utbildningen bör koncentreras till ett antal förrättningsmän som enligt länsstyrelsens mening i princip borde handlägga alla förekommande förrättningar inom länet.

Fastighetsbildningsmyndighet är väl förtrogen med hithörande fastighetsrättsliga problem samt har vana vid att göra avvägningar mellan det allmännas och det enskildas intressen. Skulle markavvattningsförrättningar handläggas inom fastighetsbildningsmyndighet erfordras kompletterande utbildning i vattenrätt. Om förrättningarna skulle handläggas av personal inom lantbruksnämnd och/eller skogsvårdsstyrelse erfordras även utbildning som dock skulle få ges en annan inriktning.

Om utredningens förslag att markavvattningsföretag skall handläggas som förrättning upphöjs till lag vill länsstyrelsen starkt betona angelägenheten av att föreskrift intas om att samråd alltid skall ske med länsstyrelsen utom i de fall då det är uppenbart att allmänt intresse – i de flesta fall naturvårdsintresse – ej beröres av förrättningen.

Naturvårdsenheten vid länsstyrelsen i Skaraborgs län: Naturvårdsenheten är medveten om de praktiska skäl, som talar för att frågor om markavvattning bör prövas vid förrättning, men anser att detta förfarande sämre tillgodoser naturvårdsintresset än den prövning som föreslås för andra företag. När det gäller markavvattning finns i många fall starka intressekonflikter mellan naturvård och areella näringar. Om ett förrättningsförfarande väljs för dessa frågor bör utredningens förslag noga följas. Länsstyrelsen kan därvid genom sitt val av förrättningsman (t. ex. tjänsteman hos lantbruksnämnd, skogsvårdsstyrelse eller lantmäterimyndighet) och genom att ställa underlagsmaterial till dennes förfogande beträffande t. ex. naturvårdsförhållanden tillse att förutsättningar skapas för en prövning av dessa ärenden likartad den som kommer övriga företagstyper till del. Erfarenheterna från de förrättningar enligt gällande vattenlag, som när-

mast liknar den föreslagna ordningen, är mycket negativa när det gäller hänsynen till naturvårdens intressen.

Länsstyrelsen i Kopparbergs län: Utredarna har i vad avser den materiella regleringen följt anläggningslagens regelsystem men beträffande val av förrättningsform valt att stå utanför denna lag. Däremot har reglerna i lagen om förvaltning av samfälligheter om förvaltning och organisation föreslagits bli tillämpliga även på markavvattningsföretag.

Med beaktande av motiven för anläggningslagens tillkomst ter sig det av utredningen föreslagna tillvägagångssättet beträffande val av förrättningsform svårförståeligt. Vid utformandet av de vidlyftiga lagkomplex på fastighetsrättens område som införts under första hälften av 1970-talet har en strävan varit att så långt möjligt förenkla nödvändiga förfaranderegler. Bland annat har i detta syfte reglerna om obligatoriskt förordnande av förrättningsman slopats såsom icke längre sakligt motiverade och ersatts med ett enklare ansökningsförfarande. Detta har kunnat ske därigenom att fastighetsbildningsmyndigheterna tillagts befogenhet och skyldighet att i särskild ordning pröva till dem ingivna ansökningar avseende förrättningar som berör fast egendom.

Länsstyrelsens insyn i och inflytande på samhällsutvecklingen kan och bör säkerställas genom särskilda bestämmelser i anläggningslagen. Länsstyrelsen anser således att ett analogt synsätt borde ha anlagts på förfarandebestämmelserna i 16 kap. i förslag till ny vattenlag, i all synnerhet som några övertygande motiv varför ett system med förordnande av förrättningsman för prövning av frågan om markavvattning, vilket numera frångåtts i andra sammanhang, inte har presterats av utredningen. Visserligen sägs att "det helt övervägande antalet markavvattningsföretag utföres inom ramen för jord- och skogsbrukets rationalisering och här finns sedan länge personal med utbildning och erfarenhet på området". Härtill kan sägas att strukturrationalisering genomförs av fastighetsbildningsmyndighet med tillhjälp av de legala medel som ställts till myndighetens förfogande. I anläggningslagens 19 § hänvisas till fastighetsbildningslagen 4: 34 där sägs, att fastighetsbildningsmyndigheten får anlita biträde av sakkunnig. Fastighetsbildningsmyndigheten kan följaktligen väl tillgodose kravet på särskild facklig sakkunskap.

Länsstyrelsen i Norrbottens län: Tillåtlighetsprövning av markavvattningsföretag ska enligt utredningens förslag ske vid särskild förrättning. Detta är enligt länsstyrelsens uppfattning mindre lämpligt med tanke på den stora omfattning och därmed sammanhängande risk för skadeverkningar på naturvårdsintresset som t. ex. skogsdikningarna numera har fått. Större markavvattningsföretag föreslås visserligen kunna prövas av regeringen, men härutöver ter det sig lämpligt att tillåtligheten av övriga företag blir föremål för särskild prövning av länsstyrelsen i egenskap av regional naturvårdsmyndighet. Många mindre företag inom ett vattendrags avrinningsområde kan sammanlagda ha en stor ackumulerad skadeeffekt. Frågan om delaktighet i markavvattningsföretag, kostnadsfördelning m. m. bör dock i enlighet med förslaget kunna avgöras genom förrättning sedan tillåtlighetsprövning skett.

Fastighetsrådens förening: Såsom hittills bör prövningen av markavvattningsföretagen ske vid förrättning. Vad utredningen här föreslagit synes i huvudsak kunna godtas, dock med vissa justeringar i enlighet med vad vattendomstolen vid Stockholms tingsrätt anfört. Enligt förslaget kommer bl. a. underställningsförfarandet att tas bort. Förrättningsförfarandet är emellertid inte utan komplikationer särskilt i de fall då

torrläggningen motstående intressen dyker upp. För att förfarandet skall fungera tillfredsställande erfordras därför att tillgång finns på erforderligt antal välutbildade förrättningsmän. Det bör särskilt övervägas hur detta krav skall på lämpligt sätt tillgodoses och om någon slags auktorisation behövs.

TCO: I 16 kap. 3 § i den föreslagna lagtexten står att ansökan skall innehålla uppgift om berörda fastigheter. När ansökan ingives torde detta i de flesta fall vara möjligt, varför texten torde ändras till: de fastigheter som bedömes bli berörda.

Riksförbundet för hembygdsvård: Förbundet föreslår ändringar i lagtexten, vilka bland annat skulle ge de ideellt arbetande organisationerna en möjlighet att få framföra synpunkter och ställa krav, vilka kanske inte alltid kan ses som angelägna av vederbörande sakägare.

Föreningen statens lantbruksingenjörer: I förslaget förekommer hänvisningar till andra lagar och då speciellt till fastighetsbildningslagen när det gäller handläggning av syneförrättning. För att göra lagen överskådligare och lätthanterligare för såväl förrättningsmän som berörda parter föreslås att hänvisningarna om möjligt ersätts med införandet av de tillämpliga bestämmelserna.

21 §. Förfarandet med uppskov av förrättningens avslutande synes onödigt komplicerat. Visserligen är det omöjligt att i förväg precisera skadans omfattning eller ens det område som behöver tas i anspråk, men då nuvarande praxis har fungerat väl, föreslås att utrymme för denna ges också i den nya vattenlagen.

32 §. Enligt nuvarande bestämmelser är besvärstiden 60 dagar räknat från förrättningens avslutande som vanligen sker vid sammanträde. Förrättningsmannen har emellertid haft 30 dagar till förfogande för eventuell påskrift av protokoll m. m. av godemännen, sammanställning och utsändande av handlingar etc. Speciellt om semester eller sjukdomsdagar därvid råkar infalla kan särskilt vid större förrättningar svårigheter uppstå att expediera handlingarna. Som egentlig besvärstid har man således endast 30 dagar.

Såvitt kunnat finnas innehåller förslaget ej några bestämmelser om expediering av handlingar etc. Om nuvarande ordning därvidlag avses bibehållen är det föreningens mening att besvärstiden ej bör sättas kortare än 60 dagar.

17 kap. Bestämmelser om förfarandet i vissa fall

Förfarandet vid prövning av frågor om utrivning m. m. (2–8 §§)

Svea hovrätt: 2 §. Enligt förslaget skall, med det undantag som anges i 4 §, en i behörig ordning gjord ansökan om utrivning bifallas. Någon tillåtlighetsprövning på grundval av de i 3 kap. VLF angivna kriterierna skall alltså inte förekomma. Prövningen kommer i stället huvudsakligen att avse hur utrivning skall utföras, om underhållsskyldigheten skall överflyttas på annan samt vilken ersättning som skall utgå, allt frågor som lämpligen bör behandlas i judiciell ordning. Hovrätten vill med anledning härav förorda att frågor om utrivning av vattenföretag överflyttas till fastighetsdomstol. – Skall prövning ske enligt förslaget bör bestämmelsen även ange vilken av myndigheterna som skall pröva om ansökan om utrivning av ett vattenföretag, vars ursprungliga omfattning inte kan utrönas. – Behörig att ansöka om tillstånd till utrivning skall, förutom ägaren till vattenföretaget, vara den som övertagit underhållsskyldigheten enligt 4 §.

Detta bör anges i lagtexten på samma sätt som skett i parallellfallet 12 kap. 7 § VLF.

3 § motsvarar 2 kap. 34 § 2 st. sista meningen VL. Något behov av bestämmelsen finns inte. Såvitt kunnat utrönas har bestämmelsen sällan eller aldrig tillämpats. Har ägaren eller underhållsskyldig tagit sig omaket före att ansöka om utrivning och eventuellt betala skadeersättningar, torde man väl få förutsätta att han också river ut om han inte kommit på obestånd. Att i sådana fall berättiga en skadelidande att utföra utrivningen kan vålla rättsförlust, om utrivningen vållar större skador än förutsett. Normalt måste man ju också vänta tills större delen av den stadgade arbetstiden gått till ända, innan man kan konstatera att ägaren inte tänker riva ut. Förhållandena kan under denna tid (upp till 10 år, s. 340) ha ändrats. Det synes bättre att vid underlåtenhet från sökandens sida tillgripa förfarandet enligt 15 kap. 15 och 16 §§ VLF.

Enligt 4 § sista stycket har ägaren rätt till ersättning i vissa fall. Var frågan om ersättningsskyldighet skall prövas och hur talan därom skall anhängiggöras framgår ej. Problemet bortfaller om ansökan om utrivning skall göras vid fastighetsdomstol.

Växjö tingsrätt: 1 §. Det förefaller tveksamt om någon av prövningsmyndigheterna kan ha sådan insikt, att frågor om tvångsförvärv kan avgöras med någon grad av rättssäkerhet utan att myndigheten samtidigt har tillgång till en ansökan om tillstånd till det vattenföretag, där vattenkraften eller vattnet skall tillgodogöras. Tvångsförvärv bör blott få ifrågakomma i samband med att sådan ansökan prövas.

3 §. Uttrycket – – – "skall tillståndsmyndigheten bifalla ansökningen och lämna erforderliga föreskrifter" – – – är alltför kategoriskt. Bättre vore – – – "skall tillståndsmyndigheten vid bifall till ansökningen lämna erforderliga föreskrifter" – – –. Sistnämnda uttryckssätt användes för övrigt i motiven.

VASO: I 3 § sista meningen sägs att den vars rätt är beroende av utrivningen får utföra arbetet på sökandens bekostnad, om denne ej fullgör vad som ålagts honom. Orden "utföra arbetet" synes kunna syfta på utrivningen vilket inte torde vara avsett. I vart fall bör bestämmelsen inte givas en sådan innebörd.

Omprövning av bygdeavgift (9 §)

Hovrätten för Nedre Norrland: 9 § har utformats på ett sådant sätt att kammarkollegiet inte behöver höras när ansökan om omprövning gjorts av den avgiftsskyldige (första stycket andra meningen). Detta missförhållande bör rättas till.

Fiskeriintendenten i Övre norra distriktet: 9 §. För omprövning av bygdeavgift inkluderande fiskeavgift, bör en viss absolut längsta tid föreskrivas. Den kan vad gäller fiskeavgiften lämpligen sättas till 10 år.

Förfarandet hos länsstyrelsen i anmälningsärende (10–12 §§)

Hovrätten för Nedre Norrland: 10–12 §§. Anmälningshandlingarna bör innehålla uppgifter om berörda sakägare, så att dessa kan beredas tillfälle att yttra sig och därigenom ge länsstyrelsen ytterligare underlag för bedömningen enligt 12 § andra stycket i vad avser enskilda intressen.

Jämtbygdens tingsrätt: 10–12 §§. Det kan vara svårt för länsstyrelsen att av anmälningshandlingarna få klarhet i om allmänna eller enskilda intressen skadas, särskilt om skada uppstår på angränsande vattentäkter. Det samråd som skall ske med statliga och kommunala myndigheter torde

inte kunna ge några upplysningar av värde för bedömande av om skada uppstår på enskilda intressen. Därför föreslås att anmälan bör kungöras för att bereda främst sistnämnda intressen möjlighet att ange sin uppfattning i frågan.

Växjö tingsrätt: 10–12 §§. Enligt motiven har utredningen insett att det i flertalet fall inte går att upprätthålla vad som sägs i lagtexten, nämligen att anmälningshandlingarna skall innehålla de uppgifter och tekniska beskrivningar som behövs för att bedöma vattentäktens beskaffenhet, omfattning och verkningar. Kraven på handlingarna bör sålunda enligt motiven icke ställas för högt. Länsstyrelsen bör för att främja skyndsamhet i avgörandena kunna tillhandahålla anmälaren standardiserade formulär. Enligt vattendomstolens uppfattning uppkommer ofta svårigheter vid bedömning av vattentäkter, särskilt grundvattentäkter men även ytvattentäkter i vattendrag med ringa vattenföring. Det fordras stor erfarenhet samt goda hydrologiska och geologiska kunskaper för att kunna bilda sig en uppfattning om sådana företags verkningar. Det är osannolikt att någon meningsfull prövning av ett sådant företags verkningar skall kunna utföras av oerfaret och icke kvalificerat folk, som dessutom endast får tillgång till ofullständiga eller standardiserade ansökningar, som blir belastade av mycket stor arbetsbörda och som skall träffa avgörandena skyndsamt. Kvaliteten på de råd och anvisningar, som vederbörande beslutsfattare har att tillika avgiva, torde i praktiken komma att visa sig lämna åtskilligt övrigt att önska.

Fiskeristyrelsen: 11 §. Eftersom fisket så gott som alltid berörs när det gäller ytvattendrag måste samråd alltid ske med fiskenämnd och/eller fiskeriintendent. Detta bör skrivas in i lagtexten.

18 kap. Rättegången i vattenmål

Svea hovrätt: I detta sammanhang bör även uppmärksammas att rättegångsbalkens regler i väsentliga avseenden är svåra att tillämpa i vattenmål med dessas starka inslag av administrativ bedömning. Sålunda är det ofta opraktiskt att vid huvudförhandling söka dra en exakt gräns mellan sakframställning, bevisupptagning och plädering. Även om målets karaktär i och för sig skulle möjliggöra en uppdelning, kan ej krävas att ombud utan rättslig utbildning och parter som själva för sin talan – såväl det ena som det andra är vanligt i vattenmål – skall skilja mellan t. ex. sakframställning och plädering. Väl kan sägas att de flesta vattendomstolar tillämpar rättegångsbalken på ett med hänsyn till vattenmålens karaktär ändamålsenligt sätt, men det synes ändock angeläget att inför en ny vattenlag granska de processuella reglerna. – Enligt VL:s prövningssystem är inslaget av officialprövning påtagligt. Om utredningens prövningssystem godtas, flyttas de flesta officialprövningsfrågorna över till andra myndigheter. Bl. a. på grund härav bör bestämmelserna för handläggningen av vattenmål ytterligare närmas till RB:s regler för dispositiva tvistemål. Visserligen kan det någon gång vara svårt att avgöra om en fråga är av dispositiv eller indispositiv karaktär, men detta förhållande bör ej föranleda att för vattenmålen i deras helhet föreskrivs de enligt RB för indispositiva mål gällande processuella bestämmelserna. Tvärtom synes angeläget att möjligheterna till en smidigare, snabbare och billigare handläggning enligt de för dispositiva frågor gällande reglerna utnyttjas även inom vattenrättsskipningen. – – –

2 §. Enligt gällande rätt skall till ansökningsmål jämväl räknas ansökan enligt 1 kap. 14 § VL om bestämmande av ersättning för rätt att taga strömfall i anspråk. 2 § VLF bör kompletteras med en motsvarande punkt.

3 §. Hovrätten har tidigare uttalat att ersättning bör utgå vid avstående av rätt att uttaga vatten enligt 2 kap. 10 § VLF. Talan om sådan ersättning bör väckas i form av stämningsmål. Paragrafen bör sålunda kompletteras (jfr 11 kap. 17 § 37 p. VL). – Sjätte punkten innefattar bl. a. talan om rätt till ändring av annans anläggning i vatten. Det bör anmärkas att ett bifall till en sådan talan icke får bindande verkan för annan än motparten, varför ändringsarbeten som kan påverka annat intresse därjämte måste föregås av tillståndsprövning. Samma sak gäller talan om borttagande av anläggning enligt sjuttonde punkten.

Såsom ett alternativ till den förevarande utförliga uppräkningen av stämningsmålen bör övervägas att till stämningsmål hänföra allt som inte skall handläggas såsom ansökningsmål eller besvärsmål eller som skall upptas vid annan domstol.

5 §. Den möjlighet som nu finns enligt 11 kap. 21 § 1 st. VL att till vattendomstol överlämna vid annan domstol anhängiggjort mål, som för sin bedömning kräver vattenrättsliga eller vattenbyggnadstekniska överväganden, har ett visst värde och bör bibehållas för det fall att en av parterna begär sådant överlämnande.

6 §. Enligt denna bestämmelse kan fastighetsdomstolen komma att pröva bl. a. frågor om ersättning enligt ML på grund av buller och annat obehag från byggnadsplatser, varvid ML:s bestämmelser skall tillämpas. Problem kan därvid tänkas uppstå på grund av den i miljöskyddsmål vidare kretsen av sakägare, vilken bör ha beretts tillfälle att agera i vattenmålet. – En reglering torde fordras av förhållandet mellan ett avgörande i vattenmålet rörande ersättning för den miljöfarliga verksamheten och en senare anhängiggjord talan rörande samma verksamhet under åberopande av endast ML.

7 och 8 §§. Såsom utredningen föreslagit bör liksom nu Svea hovrätt vara gemensam ändra instans i vattenmål. Härvid bör beteckningen "vattenöverdomstolen" bibehållas, bl. a. med hänsyn till att domsområdet omfattar även andra hovrätters domsområden för allmänna mål samt till att för hovrätten i dess egenskap av vattenöverdomstol gäller speciella domförhetsregler. Även benämningen "vattendomstol" bör av samma skäl behållas.

Enligt motiven (s. 376) skall i kungörelsen om fastighetsdomstol intas bestämmelse om vilka fastighetsdomstolar som skall handlägga vattenmål. Det synes likväl lämpligt att i själva lagen bibehålla den i 11 kap. 9 § VL stadgade grunden för hur domsområdena skall bestämmas. – – –

11 § bör kompletteras i enlighet med vad som anförts angående 2 §.

12 § 1 p. Enligt motiven skall såsom "sådan omständighet" räknas att sökanden sökt eller erhållit tillstånd. Denna upplysning måste anses vara så viktig att det i en särskild punkt bör anges att sökanden skall lämna besked härom.

19 §. Även med hovrättens uppfattning att de olika fackmyndigheterna och ej kammarkollegiet generellt bör ha talerätt vid tillståndsprövningen finns intet att erinra mot att kollegiets ställning i vattenmålen regleras i överensstämmelse med VL. – Andra meningens avfattning synes ge vid handen att därutöver endast kommunen skulle äga föra talan rörande allmänna intressen. Enskild sakägare skulle i så fall förlora den talerätt som enligt praxis anses tillkomma honom även då det allmänna intresset ej har påtaglig direkt anknytning till hans fastighet. Hovrätten vill bestämt förorda att enskild sakägare ej avskärs från talerätt i detta hänseende och att lagrummet därför erhåller en utformning som ej lägger hinder i vägen

för sådan talan. Jfr även sakägarens talerätt enligt 15 kap. 26 § 2 st. och 18 kap. 57 § 2 st. VLF.

23 §. Erfarenheter från handläggningen av expropriationsmål ger anledning att överväga att även för vattenmålens del införa s.k. utredningsbeslut.

24 §. Hovrätten hänvisar till vad som anförts angående tillämpningen av rättegångsbalkens regler för dispositiva tvistemål vid handläggningen av vattenmål.

30–32 §§. Hovrätten hänvisar till vad som ovan anförs i anslutning till 15 kap. 8 och 24 §§ VLF. – Den möjlighet som i 11 kap. 46 § VL givits vattenrättsdomaren att under pågående handläggning av vattenmål ge tillstånd till vissa brådskande åtgärder saknar motsvarighet i VLF, men har enligt hovrättens mening så stort värde att den bör bibehållas. Sådant tillstånd bör kunna meddelas såväl av tillståndsmyndighet som av fastighetsdomstol.

35 §. Enligt 5 kap. 18 § 2 st. ExL skall domstolen i samband med tillstånd till förhandstillträde bestämma viss dag, då i tillståndet föreskrivna villkor skall vara uppfyllda. Har den exproprierande inte inom utsatt tid fullgjort villkoren, är tillståndet förfallet. Såsom motiv härför har anförts att den exproprierande inte under obegränsad tid skall få disponera över ett tillstånd till förhandstillträde (prop. 1972: 109 s. 299). Förhandsmedgivande enligt 18 kap. 32 § VLF kan jämföras med enkelt förhandstillträde och en motsvarighet till den ifrågavarande bestämmelsen skulle därför kunna tänkas införd även i VLF. Behovet därav är dock svårt att bedöma.

37 §. Hovrätten kan ej finna annat än att den princip som knäsatts för förhandling bör gälla även om domstolen vid annat tillfälle under målets handläggning finner att verkningarna blir vidsträcktare än sökanden uppgivit. Tillfälle bör sålunda även då beredas berörda parter i målet att yttra sig. Så torde principen enligt praxis tillämpas redan nu.

38 §. Stadgandet i fjärde stycket innebär en önskvärd förenklig av gällande rätt (11 kap. 60 § 6 st. VL), även om borgenärernas ställning något försämras. En hänvisning till borgenärs rätt till ersättning enligt 19 kap. 19 § VLF borde i klarhetens intresse införas under förevarande paragraf (jfr 18 kap. 20 § VLF).

40 §. Enligt 5 kap. 26 § ExL gäller detta inte då domstolen förordnat om förskott såsom villkor för förhandstillträde och förskottet inte utbetalts, till följd varav rätten till förhandstillträde förfallit. Motsvarande bestämmelse borde införas här.

43 §. Motsvarande bestämmelse i VL torde endast undantagsvis ha lett till att dom meddelats tidigare än eljest blivit fallet. Andra faktorer – som vattendomstolarnas årsrytm med resor i flertalet mål under de årstider då syn kan hållas och domsskrivning på annan tid – avgör i stället tidpunkten för meddelande av dom. I mål där sådana andra faktorer ej är avgörande torde bestämmelsen stundom föranleda ett ej sakligt motiverat utnyttjande av respittiden. Mot bakgrund av det anförda får hovrätten föreslå att den absoluta tidsbestämmelsen utmönstras och ersätts av en mera allmänt hållen bestämmelse om skyldighet att meddela dom så snart ske kan.

Skyldighet enligt 17 kap. 9 § 7 st. RB att underrätta part om utgången i målet (jfr SFS 1976: 823) skall enligt motiven (s. 392) kunna fullgöras genom att dom hålls tillgänglig hos aktförvarare. Detta undantag från RB bör införas i den föreslagna lagtexten. Understrykas må i detta sammanhang att en vid vattendomstolen utsedd aktförvarare ej anlitas vid rättegången i högre instans för det icke ovanliga fall att talan fullföljts endast av sakägare.

I 11 kap. 83 § 1 st. VL behandlad situation torde kräva reglering även i en ny vattenlag. Det får förutsättas att pågående stämningsmål vilandeförklaras om ansökan enligt nämnda lagrum görs hos tillståndsmyndighet.

51 §. Enligt motiven (s. 395) avses med "part" förutom sakägare "andra enskilda som fört talan vid förrättningen". I motiven bör närmare anges vilka som därvid åsyftas.

55 §. Sökanden har nu en absolut rätt att välja om han vill fullfölja företaget eller inte. Förevarande bestämmelse ger närmast intryck av att övriga delägare skulle kunna framtvinga ett genomförande av företaget på den ursprungliga sökandens bekostnad. En sammanställning av nu förevarande bestämmelse med motiven till 16 kap. 18 § 2 st. VLF kan dock möjligen ge vid handen att den icke-sökande delägare, som ej vill acceptera sökandens återkallelse, har att inträda i sökandens ställe och i första hand påtaga sig kostnaderna för företaget. Hovrätten – som anser att principen om möjlighet för annan delägare att inträda i sökandens ställe måste komma till uttryck i lagtexten – vill förorda att i nu förevarande paragraf intas en erinran om tillämpning av denna princip (jfr hovrättens yttrande över 16 kap. 11 § VLF).

60 §. Paragrafen motsvarar 5 kap. 29 § ExL. Det kan ifrågasättas om det är lämpligt att i vattenmål ge part denna oinskränkta bestämmanderätt över hur handläggningen skall ske. Det synes sålunda otillfredsställande att i ersättningsmål avseende ett flertal sakägare en av dessa skulle kunna utverka huvudförhandlig i ett mål, där intet står att vinna med ett muntligt förfarande. Ovillkorlig skyldighet att hålla huvudförhandling bör förbehållas de fall då begäran därom framställts från ömse sidor. – Bestämmelsen i tredje stycket finns också i gällande lag (11 kap. 105 § 3 st. VL) men måste anses överflödig. Den tillämpas sedan många år på så sätt att hovrätten utan hinder av bestämmelsen håller syn så snart så anses erforderligt.

Hovrätten för Nedre Norrland: 3 § bör kompletteras med en punkt som avser ersättning för avstående av vatten enligt 2 kap. 10 § VL-förslaget samt en punkt som avser ersättning enligt 17 kap. 4 § sista stycket VL-förslaget.

7–10 §§. Det kan inte anses självklart att Svea hovrätt skall bibehålla sin funktion som mellaninstans i vattenmål. Närheten till vissa från utbyggnadssynpunkt betydelsefulla norrlandsälvar ävensom regionalpolitiska skäl talar för att överdomstolen förläggs till härvarande hovrätt. – 8 § borde kompletteras med en anvisning om att FDL (som i sin tur hänvisar till RB) är tillämplig i den mån inte särskilda bestämmelser gäller enligt detta kapitel. – Sammansättningen hos fastighetsdomstolen borde kunna varieras så att en eller två lagfarna ledamöter tjänstgör allt efter vattenmålets beskaffenhet. Annars kan handläggningen i vissa fall befaras bli onödigt tungrodd.

I anslutning till 11 § bör uppmärksammas de problem som sammanhänger med eventuell parallell handläggning hos tillståndsmyndighet och fastighetsdomstol samt samordningen av skadereglering enligt VL-förslaget och ML.

24 §. Hovrätten kan inte dela utredningens uppfattning om att vattenmålen, som nu begränsats till skaderegleringen, huvudsakligen är av indispositiv karaktär och förordar därför en omarbetning, som på lämpligt sätt anpassar de processuella reglerna för vattenmål till RB:s bestämmelser för dispositiva mål.

30–32 §§. Det kan finnas skäl att i VL-förslaget införa en motsvarighet till bestämmelsen i 11 kap. 46 § VL om att vattenrättsdomaren under

pågående handläggning kan ge tillstånd till brådskande åtgärder. Det saknas enligt hovrättens mening anledning att låta förhandsmedgivande föregås av huvudförhandling. Framgår av lagtexten att interimistiskt förordnande enligt 31 § får meddelas även i fall som omfattas av 32 §? (Se s. 388).

38 §. Hovrätten tillstyrker den återgång till tidigare gällande rätt som förevarande paragrafs sista stycke och 19 kap. 19 § VL-förslaget innebär. Reformen synes vara så angelägen att den bör förverkligas även om detta betänkande inte leder till en ny vattenlag.

40 § bör kompletteras med en motsvarighet till 5 kap. 26 § sista meningen ExL.

43 § synes vara för restriktivt utformad för att motsvara verkligheten. Antingen bör villkoret "om synnerligt hinder ej möter" mjukas upp eller bör tidsfristen förlängas eller bör stadgandet få en mera generell lydelse, exempelvis "Dom skall meddelas så snart det är möjligt". – Det i motiven (s. 392) angivna undantaget från RB, att underrättelseskyldigheten kan fullgöras genom att dom hålles tillgänglig hos aktförvarare, bör införas i lagtexten.

45 §. För sådana fall som avses i 11 kap. 83 § VL torde krävas en reglering, som lämpligen bör innebära att fastighetsdomstolen kan meddela vilandeförklaring.

46 §. Lagtexten innehåller en felskrivning. "2 § 11" skall utbytas mot "3 § 11".

Rubriken "Fullföljd av talan till Svea hovrätt och högsta domstolen", som hämtats från VL, skulle kunna ändras till "Rättegången i Svea hovrätt och högsta domstolen". Jfr exempelvis huvudrubrikerna under femte och sjätte avdelningarna i RB samt 17 kap. och 18 kap. FBL.

60 §. Stadgandet om syn i sista stycket, vilket motsvarar 105 § tredje stycket VL, har kanske inte samma berättigande i vattenmål som exempelvis i motsvarande bestämmelse för fastighetsbildningsmål (17 kap. 3 § FBL). Hovrätten föreslår att stadgandet slopas, varigenom tillämplighet här ges åt 15 § jämförd med 9 § FDL.

Jämtbygdens tingsrätt: 11 §. Första stycket har utformats så att sökanden får göra sin ansökan hos fastighetsdomstolen redan när ansökan om administrativt tillstånd ges in varigenom det anges att det skapas möjligheter till en samordning med den administrativa processen och att därigenom en viss tidsvinst kan göras. Uppdelningen i administrativ tillståndsprövning och skadereglering vid domstol medför emellertid att det kan bli svårt att föra fram skaderegleringen eftersom man ej vet vilket tillstånd vederbörande kan komma att erhålla hos den administrativa prövningsmyndigheten, förrän denna meddelat sitt beslut.

15 §. Utredningen har förutsatt att man i framtiden kan undvara renovationsexemplar av domstolsakterna i ansökningsmålen. Vattendomstolen anser emellertid detta förslag olämpligt och att ett exemplar måste finnas kvar hos fastighetsdomstolen för handläggning av kvarstående frågor, vilket ej blir möjligt när ett avgörande om skadereglering blir överklagat och akten skall översändas till Svea Hovrätt och eventuellt senare till Högsta Domstolen. Utredningens förslag innebär alltså att det blir svårigheter att behandla andra frågor i målet än de som har upptagits i den eventuellt överklagade domen, t.ex. uppskjutna frågor. Ytterligare skäl varför ett exemplar av handlingarna bör finnas tillgängligt hos fastighetsdomstolen är att allmänheten bör beredas möjlighet att se på handlingarna på domstolens kansli till dess målet är slutligt avgjort.

32 §. Vattendomstolen anser att denna paragraf helst bör delas upp i två

paragrafer eller att ordföljden ändras så att först behandlas frågan om det är av väsentlig betydelse för sökanden att helt eller delvis få utnyttja tillstånd till vattenföretag och ta annans egendom i anspråk och härefter frågan om brådskande åtgärd.

Stockholms tingsrätt: För parterna och särskilt för sakägarna måste det te sig förvirrande med en sorts fastighetsdomstolar för fastighetsmål och en annan sorts för vattenmål med olika domkretsar och ofta olika belägenhet. Enklast förebyggs misstag och därmed sammanhängande rättsförluster om den tingsrätt som skall vara domstol i vattenmål benämns vattendomstol. Om frågor både enligt VL och enligt ML skall handläggas av samma domstol, kan det möjligen vara bättre att använda benämningen miljödomstol.

Vattendomstolen vill ifrågasätta om två lagfarna ledamöter behöver sitta i den domstol som skall döma i vattenmål. Under vattendomstolarnas hittillsvarande tid har behov av två jurister ej förelegat och de ersättningsproblem som domstolen i fortsättningen skall syssla med kommer inte att ställa krav på starkare sammansättning av domstolen. Med den stora mängd ersättningsfrågor som måste lösas i ett större vattenmål kan det befaras att målets avgörande försenas avsevärt om alla ersättningsproblem måste genomgås av ytterligare en juristdomare utöver den som skrivit domen och av den tekniske ledamoten. Vattendomstolen förordar därför att domstolen vid handläggning av vattenmål skall ha samma sammansättning som för närvarande enligt 11 kap. 2 § VL.

Om benämningen vattendomstol används för den tingsrätt som dömer i vattenmål bör överdomstolen även i fortsättningen kallas vattenöverdomstol.

12 §. Som vattendomstolen anfört vid 12 kap. 4 § bör av lagtexten framgå att sökanden så fullständigt som möjligt skall ange vilka som är berörda av vattenföretaget.

17 §. Med en så utförlig lagstiftning som den nya VL avses att bli bör lagen innehålla bestämmelser även om vad kungörelsen skall innehålla. Lagtexten behöver ej göras så tyngande som i 11 kap. 32 § VL utan kan göras ganska kortfattad. För den som skall tillämpa den nya lagstiftningen är det inte ägnat att göra den mera lätthanterlig om bestämmelserna om kungörelser återfinns på olika ställen. – – –

24 §. Vid fastighetsdomstolen skall med det föreslagna prövningssystemet i första hand ersättningsfrågor prövas och de är enligt 18 kap. 38 § fjärde stycket VL-förslaget dispositiva. Ersättningsfrågorna kommer att kunna behandlas inte bara innan ett tillstånd får tas i anspråk utan också senare om prövningen uppskjutits eller om skadan är oförutsedd. Särskilt när det gäller kvarstående ersättningsfrågor kan det vara lämpligt med muntlig förberedelse. Möjligheten att avgöra mål vid förberedelse bör med det föreslagna systemet inte vara mindre i vattenmål än i expropriationsmål. Enligt 4 § lagen om domstolar i fastighetsmål (FDL) är fastighetsdomstol domför med en lagfaren ledamot i samma utsträckning som tingsrätt. I expropriationsmål får domstolen avgöra målet utan hinder av parts utevaro (5 kap. 14 § ExL).

Enligt 24 § tredje stycket VL-förslaget får förlikning inte stadfästas osv. vid muntlig förberedelse. Vid skriftlig förberedelse synes däremot inte möta något hinder att förlikning stadfästs osv. och inte heller innehåller utredningens förslag något hinder mot huvudförhandling i förenklad form.

Vattendomstolen anser att – som utredningen föreslagit – tredskodom ej bör få meddelas beträffande ersättningsfrågor i vattenmål. Möjlighet bör

däremot finnas att avgöra ersättningsfrågorna vid förberedelsen eller vid huvudförhandling i förenklad form utan hinder av parts utevaro. Praktiska fall kan vara om sökanden för att undvika onödig utredning vid en förberedelse medger yrkande från sakägare som uteblivit eller överenskommelse träffas med de sakägare som infunnit sig samt domstolen finner den överenskomna ersättningen betryggande även för den som uteblivit.

Redan av 42 kap. 10 § RB följer att part som skall inställa sig personligen till förberedelse skall föreläggas vite och föreskrift härom behövs ej i 24 §. Däremot bör den nya VL i särskild paragraf, som följaktligen skall avse både förberedelse och huvudförhandling, innehålla bestämmelse om att domstolen får handlägga och avgöra målet utan hinder av parts utevaro (jfr 18 kap. 27 § andra stycket VL-förslaget). Som utredningen föreslagit bör skrift få åberopas vid muntlig förberedelse och redogörelse lämnas för skriften. Vidare bör i den nya lagen stadgas att teknisk ledamot vid behov skall närvara vid muntlig förberedelse.

32 §. För att förhandsmedgivande skall kunna lämnas krävs enligt paragrafens motiv att huvudförhandling hållits. Om förhandsmedgivandet avser skadeförebyggande åtgärd på enskild fastighet torde frågan vara dispositiv. Som vattendomstolen anfört vid 24 § bör samma regler som för expropriationsmål gälla för vattenmål såvitt angår domförhet och möjlighet att avgöra frågor vid förberedelse. Det saknas anledning att kräva huvudförhandling – varmed utredningen ej torde avse huvudförhandling i förenklad form – för att förhandsmedgivande skall kunna lämnas. Det ligger i sakens natur att förhandsmedgivande ej skall lämnas utan huvudförhandling då fråga är om upptagande av dämning och andra mera ingripande åtgärder.

45 §. Beträffande stämningsmålen saknas all anledning att – genom hänvisning till 24 § – för vattenmålens del ha andra regler än för expropriationsmålen beträffande domförhet och möjlighet att avgöra målen vid förberedelse.

51 §. I paragrafens sista stycke sägs att kallelse skall delges. Enligt 49 § första stycket får, då besvär anförts, kungörelseförfarande tillämpas i stället för delgivning, något som kan vara nödvändigt när fråga är t. ex. om sänkning av en större sjö med ett stort antal sakägare. I sådant fall bör – i likhet med vad som gäller för ansökningsmål enligt 26 § – möjlighet finnas att underrätta parterna om huvudförhandlingen genom kungörelse.

Växjö tingsrätt: 3 §. Det anges icke i lagtext eller motiv, hur fastighetsdomstol vid talan enligt punkterna 3, 4, 6 m. fl. skall få reda på huruvida förrättning eller ansökningsmål pågår.

7 §. Utredningens skäl för att utmönstra den invanda och adekvata beteckningen vattendomstol är icke övertygande. Man ökar förvirringen genom att skapa olika slags fastighetsdomstolar med olika domkretsar. Det förefaller därför naturligast att bibehålla beteckningen vattendomstol för den sammansättning av tingsrätt, som skall handlägga vattenmål.

9 §. Vattendomstolen hänvisar till sin tidigare uttalade uppfattning att vattenmål, liksom hittills, i normalfallet bör avgöras med endast en lagfaren ledamot.

21 §. Det förefaller osäkert om utredningen verkligen menar att sådan sakägare skall delgivas eller om det räcker med att tillställa sakägaren underrättelse på samma sätt som enligt 17 § tredje stycket. Skäl för formlig delgivning torde saknas.

24 §. Ersättningsfrågor i vattenmål är uppenbarligen dispositiva och bör kunna avgöras på samma sätt som sådana frågor i expropriationsmål. Det

bör övervägas vilka frågor i vattenmål som bör kunna avgöras utan huvudförhandling och av ordföranden ensam eller eventuellt med annan förenklad sammansättning av domstolen.

31 §. Utan att det nämns något därom i motiven innebär VL-förslaget i denna del en väsentlig förändring av vad som gäller enligt 11 kap. 67 § första stycket VL. Rekvisitet "när skäl därtill äro" har fallit bort i förslaget. Hittills har i praxis ansetts att sådana skäl skall vara sakligt betingade omständigheter av byggnadsteknisk karaktär. Bland annat har risk för överklagande icke godkänts som skäl för verkställighetstillstånd. Utredningen anser emellertid det föreslagna stadgandets främsta förtjänst vara att det undanröjer riskerna för att omotiverade överklaganden skall fördröja ett företag. Vattendomstolen avstyrker denna ändring i stadgandets innebörd.

32 §. Det är tveksamt om kravet på hållen huvudförhandling bör upprätthållas för alla fall av förhandsmedgivande (jfr ovan 24 §).

Vänersborgs tingsrätt: Vid utformningen av reglerna om förfarandet i vattenmål har utredningen föreslagit, att bestämmelserna i RB och FDL blir tillämpliga i så stor utsträckning som möjligt och att särreglering på grund av vattenmålens speciella karaktär endast bör ske för de fall då nämnda bestämmelser ej kan tillämpas. För sådan särreglering har ExL:s förfaranderegler tjänat som förebild.

Utredningen föreslår, att två lagfarna ledamöter skall ingå i domstolens sammansättning i stället för en såsom för närvarande. Enligt tingsrättens mening har den nuvarande sammansättningen visat sig ändamålsenlig. Någon säkrare bedömning av vattenmålen torde ej kunna påräknas genom den föreslagna ändringen. Den kommer däremot att göra målbehandlingen mer tidsödande och kostsam. Tingsrätten vill därför i första hand förorda att nuvarande sammansättning bibehålles. Om någon särregel ej anses lämplig för fastighetsdomstol som dömer enligt vattenlagen bör i stället domförhetsreglerna i FDL ändras till i överensstämmelse med de som nu gäller för vattendomstol. Även i de mål som nu handläggs av fastighetsdomstol torde för övrigt "andremannen" ofta med fördel kunna undvaras. I vart fall synes böra övervägas, om icke möjlighet borde införas för ordföranden att vid särskilda skäl bestämma att endast en lagfaren ledamot skall ingå i domstolen.

I likhet med gällande VL 11:27 2 mom. första stycket bör i VL-förslagets 18:12 p. 3 föreskrivas, att ansökan skall innehålla en så fullständig redovisning som möjligt av den eller de fastigheter som berörs av företaget jämte namn och adress på såväl vederbörande ägare som berörda innehavare av särskild rätt till fastigheterna.

Utredningen föreslår beträffande ansökningsmålen (VL-förslaget 18:24 tredje stycket) i överensstämmelse med nuvarande VL 11:40 2 mom. andra stycket förbud mot måls avgörande på grund av parts medgivande eller uteblivande och mot stadfästelse av förlikning vid muntlig förberedelse. Avsikten får antagas vara att detta förbud skall gälla även vid skriftlig förberedelse och vid huvudförhandling i förenklad form, vilket uttryckligen bör framgå av lagtexten. Enligt 18:45 i VL-förslaget skall samma regel gälla stämningsmålen. Någon motsvarighet till nuvarande bestämmelsen i VL 11:80 om möjlighet att avgöra stämningsmål utan huvudförhandling har ej införts i förslaget. Denna möjlighet utnyttjas främst i vissa mål om bestämning av avgifter men har för domstolsarbetet som helhet ingen större praktisk betydelse.

Ett genomförande av VL-förslagets prövningssystem kan medföra att

domstolarna får en icke obetydlig mängd mål avseende något eller några anspråk på intrångsersättning och skadeförebyggande åtgärder. Skall domstol såsom utredningen föreslagit även pröva frågor om ersättning för kostnader, som uppkommer vid tillståndsprövning, torde domstolarna även få en hel del mål som enbart rör sådana kostnader. Från processekonomisk synpunkt måste det vara fördelaktigt att sådana frågor, i den mån tvist ej föreligger mellan berörda parter, kan prövas av ensamdomare vid skriftlig eller muntlig förberedelse eller huvudförhandling i förenklad form enligt reglerna för dispositiva tvistemål i RB 42 kap. Av samma skäl bör möjliggöras, att sådana frågor även om de är tvistiga kan avgöras av domstolen utan huvudförhandling under förutsättning att samtliga berörda parter samtycker därtill.

För möjligheterna att sålunda förenkla prövningen av medgivna skadeanspråk – liksom för skadebehandlingen över huvud – är det av stor vikt hur skyddet för panträttshavare utformas. Före 1.7.1974 kunde vattendomstolen bestämma skadeersättning på grundval av överenskommelse mellan sökande och sakägare samt behövde endast beakta borgenärernas intresse genom eventuell föreskrift om nedsättning av ersättningsbelopp. För borgenärerna fanns i sådana fall möjlighet att påkalla ny värdering enligt dåvarande VL 9:73, något som praktiskt taget aldrig förekom. De 1.7.1974 efter förebild i ExL genomförda ändringarna i VL med s.k. oskadlighetsprövning m.m. medför att vattendomstolen, då fastighet besväras av inteckning och det ej är väsentligen utan intresse för borgenärernas rätt, alltid måste pröva ersättningens storlek frånsett de fall då medgivande inhämtas från borgenärerna. Utredningen har nu efter kritik mot sistnämnda regler i VL föreslagit återgång till de före 1.7.1974 gällande reglerna för de fall särskild uppgörelse träffats mellan parterna men i övrigt bibehållit den i gällande VL 11:60 femte stycket föreskrivna oskadlighetsprövningen (18:38 tredje och fjärde styckena VL-förslaget). Om oskadlighetsprövningen fyller något verkligt behov är tveksamt. Regeln härom torde, med hänsyn till stadgandet i 18:38 andra stycket i förslaget, få praktisk betydelse huvudsakligen i de fåtal fall då sökanden närstående motparter ej vill få sina anspråk prövade i målet. Om regeln utgår ur förslaget vinnes även den fördelen, att frågor om medgivna anspråk kan avgöras vid förberedelse eller huvudförhandling i förenklad form, om föreslaget förbud häremot också får utgå i enlighet med vad ovan anförts.

I VL-förslaget 18:39 har föreskrivits skyldighet för domstolen att vid bestämmande av ersättning uppskatta såväl fastighetens värde som värdet av särskild rätt som skadas. Skall ersättning utgå till innehavare av sådan särskild rätt, skall uppskattning även ske av fastighetens värde utan den särskilda rättigheten, om fastigheten besväras av beviljad eller sökt inteckning med bättre rätt och nedsättning av ersättning skall ske. Skadorna på fastigheter i vattenmål är emellertid i regel marginella och någon sådan värdering som nu föreskrivs behövs då oftast icke, varken för ersättningsberäkningen eller av hänsyn till borgenärerna. Stadgandet kan sålunda medföra att domstolen tvingas utföra åtskilligt värderingsarbete till ingen nytta. Parterna måste också inge en hel del material som eljest ej behövts. Nackdelarna härav torde knappast uppväga de fördelar som kan vinnas vid ersättnings betalning och fördelning. Tingsrätten vill därför föreslå att bestämmelsen endast skall gälla vid inlösenfall. I vart fall bör den begränsas till att gälla sådana fall, där ifrågavarande värdering behövs för bestämmande av ersättning eller kan antagas bli erforderlig vid ersättnings fördelning enligt VL-förslagets 19 kap.

Utredningen har för vattenmålens del ej velat föreslå någon motsvarighet till ExL:s utredningsbeslut. Tingsrätten delar utredningens uppfattnng i denna fråga och vill understryka vikten av att någon sådan bestämmelse ej föreskrivs för vattenmålen.

Talan om ersättning och skadeförebyggande åtgärder på grund av oförutsedd skada skall enligt VL-förslaget väckas genom stämning. Enligt gällande VL behöver anspråk på ersättnng för sådan skada endast framställas genom en enkel skriftlig anmälan, som sakägaren inte sällan skriver själv. Någon olägenhet av att bibehålla denna ordning torde ej uppkomma. Anhängiggörande genom stämning är däremot ägnat att försvåra för enskilda sakägare att tillvarata sin rätt och torde även fördyra förfarandet. Enligt tingsrättens mening bör därför sådana anspråk även i fortsättningen kunna anhänggigöras genom skriftlig anmälan. Detsamma bör gälla skadeförebyggande åtgärd, som ej berör tredje man.

Domstolsverket: Verket delar uppfattningen att fastighetsdomstol vid prövningen av vattenmål skall ha den sammansättning som anges i 3 § lagen (1969: 246) om domstolar i fastighetsmål. Det måste vara en fördel om domstolen vid dessa ofta svåra och omfattande mål till viss del har kollegial sammansättning.

SMHI: SMHI blir nu av vattendomstolarna ofta förordnat som sakkunnig i frågor som rör isförhållanden, vattengrumling och klimat. Då avses i regel både tillståndsprövning och skadereglering. Därvid har SMHI under flera år byggt upp en organisation med omfattande fältverksamhet som givit erfarenhet och kunskaper. SMHI anser att den nya vattenlagen bör utformas så att dessa resurser tas tillvara. SMHI:s roll i samband med utredningar inför vattenmåls behandling i fastighetsdomstol bör klargöras genom tillägg i 18 kap. 25 § lagförslaget.

Lantbruksstyrelsen: 3 § 6 p. Avloppsutsläpp i dike eller ledning ingående i markavvattningsföretag skall enligt förslaget prövas i stämningsmål. Om lantbruksstyrelsens förslag att bibehålla kombinationsföretag vinner gehör (se avsnittet 9 kap. 4 § första stycket), bör sådant utsläpp prövas vid förrättning.

Fiskeriintendenten i Övre norra distriktet: 12 §. Paragrafen behandlar bl. a. frågan om skadeförebyggande åtgärder som alternativ till ersättningar (sid 379). Denna möjlighet är viktig ur fiskets synpunkt. Under senare år har i flera fall från sakägarnas sida framförts önskemål om åtgärder för fisket i stället för penningersättningar. Detta har bl. a. framförts i målet om Storavan-Uddjaurs regleringar, där sakägarna, för att kompensera fiskeskadorna, enhälligt begärt utsättning av öring i stället för penningersättningar. Sökanden motsatte sig dock åtgärdsprincipen. Domstolen dömde ut penningersättningar och gav således företräde åt denna ersättningsprincip. Det är viktigt att principen om åtgärder ges företräde före penningersättningar, om det kan ske utan alltför stora ökade kostnader för sökanden. Någon direkt jämförelse skall dock ej behöva göras. Det torde vara självklart att åtgärder är en bättre ersättningsmetod, genom att de ger en bestående kompensation även för kommande generationer. Allteftersom fiskeriforskningen framskrider, torde också möjligheterna till ändamålsenliga åtgärder bli större.

25 §. Paragrafen motsvarar 11: 45 i nuvarande vattenlagen vilket bl. a. ger möjlighet till förordnande ang. utredningar om skador på fisket.

Fiskeriintendenten i Östra distriket: 25 §. Paragraten motsvarar i väsentliga delar 11 kap. 45 § i den nuvarande vattenlagen. Det bör i sammanhanget framhållas vilken grundläggande betydelse i 11: 45 vattenlagen har för

delar av fiskeriintendentorganisationens verksamhet. Bestämmelsen utgör den formella förutsättningen för hela det utredningsarbete rörande skador på enskilt fiske som bedrivs av särskilt anställd personal vid vissa fiskeriintendentsdistrikt. Det är av stor vikt att nu föreslagen paragraf inte i något avseende framdeles försvårar utredningsarbetet i vattenmålen.

Länsstyrelsen i Skaraborgs län: 54 §. Paragrafen föreslås reglera frågan om domstols möjlighet att ändra förrättningsmans beslut. I motiveringen till förslaget har därvid anförts att vid bifall till ett yrkande i fastighetsdomstolen om utökning av ett dikningsföretag till ytterligare mark, bör domstolen t. ex. utan särskilt yrkande kunna föreskriva ändringar som hänför sig till en helt annan del av berört område, exempelvis utvidgning av vissa sektioner i dikets nedströmsdel. Utredningen har framhållit att den ifrågavarande regeln bör tillämpas restriktivt.

Enligt länsstyrelsens mening bör härjämte det uttryckliga förbehållet göras för regelns användning att det är uppenbart att de påtänkta ändringarna inte kommer att medföra skada å fastigheter nedströms eller att dessas ägare medgivit åtgärden.

Länsstyrelsen i Västernorrlands län: Utredningen har ansett det vara lämpligast att vattenmålen koncentreras till en hovrätt och föreslagit att fullföljd i vattenmål skall ske till Svea hovrätt. Anledningen till att denna domstol valts är att överprövning av vattenmål idag sker där. Vidare föreslås att även överprövning av miljöskyddsmål sker i denna domstol under förutsättning att utredningens förslag om koncentration av dylika mål till sex fastighetsdomstolar följs. Frågan om gemensam överprövning av vatten- och fastighetsmålen får enligt utredningen eventuellt tagas upp till förnyat övervägande.

Tradition och sektoriella tyngdpunktsvärderingar kan synas tala för att Stockholm och Svea hovrätt väljs som säte även för en "ny" vattenöverdomstol. Länsstyrelsen anser dock att tyngre skäl för detta saknas. I stället bör utgångspunkten för lokaliseringen främst vara en strävan att ta varje tillfälle till aktiva lokaliseringsinsatser för att främja en önskvärd regional utveckling. Detta bör naturligtvis inte minst gälla statlig verksamhet. Från en sådan utgångspunkt talar flera skäl för att Sundsvall väljs som säte för den nya vattendomstolen och för överprövning av fastighetsmål i miljöskyddsärenden. Följande skäl åberopas.

Hovrätten i Sundsvall har för närvarande endast två avdelningar. En utökning med ytterligare en avdelning är önskvärd då man härigenom erhåller administrativa fördelar som ökad flexibilitet och minskad känslighet vid sjukdom m. m.

Det har vid ett flertal tillfällen vidtagits åtgärder för att avlasta Svea hovrätt. Som exempel kan nämnas inrättande av hovrätten för Nedre Norrland och den successiva utökningen av dess verksamhetsområde. Om ytterligare avlastning är önskvärd är vattenmålen en målgrupp som med fördel kan överföras till annan hovrätt då målen i regel avgörs utan syn eller huvudförhandling.

Regionalpolitiska skäl talar för att domstolen bör förläggas till Sundsvall. En sådan lokalisering ligger i linje med det regionalpolitiska målet om att utlokalisera förvaltning från Stockholm till primära centra i stödområdet. I synnerhet nya verksamheter bör enligt statsmakternas beslut förläggas utanför de tre storstadsområdena. Den redan beslutade utlokaliseringen av statlig förvaltning till Sundsvall har ännu inte genomförts enligt de ursprungliga planerna. Enligt länsstyrelsens nyligen reviderade prognoser väntas Sundsvall/Timrå ännu år 1985 ha lägre förvärvsfrekvenser än riks-

genomsnittet. Närmare 2000 nya arbetstillfällen skulle behöva tillföras regionen för att nå riksgenomsnittet. Fortsatta regionalpolitiska insatser är därför nödvändiga i Sundsvall/Timrå, varvid utlokalisering av vattenöverdomstolen i samband med att en ny vattenlag införs bör ses som en naturlig åtgärd.

Länsstyrelsen i Västerbottens län: Utredningen föreslår att överprövning av fastighetsdomstolarnas avgöranden skall samlas till en domstol, Svea hovrätt. Till detta vill länsstyrelsen anföra följande.

Vattenkraftsresurserna är i södra Sverige nästan fullständigt utnyttjade för elproduktion. Vad som återstår av intresse för kraftutvinning finns till stor del i Norrbotten och Västerbotten.

En stor del av de framtida vattenmålen kan därför förväntas hänföra sig till den delen av landet. Man bör därför överväga om inte hovrätten för Övre Norrland bör vara överinstans i vattenmål. Denna hovrätt är ju redan i dag överinstans till två av de fastighetsdomstolar som tänks handha vattenmål och dessutom ligger delar av exempelvis Ångermanälvens vattensystem inom hovrättens domvärjo i allmänna mål. Det kan framhållas att Umeå när det gäller landets ännu icke utbyggda vattenkrafttillgångar ligger mycket centralt beläget och att Umeå i det avseendet är klart överlägset exempelvis Stockholm och Sundsvall. Umeå har också goda kommunikationer med de landsändar som berörs. Om hovrätten för Övre Norrland blev överinstans i vattenmål skulle hovrätten behöva förstärkas med minst en hovrättsavdelning. Å andra sidan skulle Svea hovrätt, som är erkänt tungt belastad kunna avlastas motsvarande personalstyrka. Man bör i detta sammanhang beakta att många fördelar från administrativa synpunkter och inte minst från domarutbildningssynpunkt torde kunna erhållas om Umeåhovrätten får arbeta på tre avdelningar i stället för som nu på två avdelningar. Hovrätten i Umeå har sannolikt för närvarande inte särskilt stora möjligheter att få sin verksamhet utvidgad på annat sätt än genom att vissa specialmål tillförs domstolen, medan exempelvis hovrätten för Nedre Norrland i Sundsvall torde kunna räkna med att delar av Svea hovrätts verksamhet förs över dit. Möjligheten att förstärka Umeåhovrätten bör därför tas till vara i detta sammanhang. En lokaliseringspolitisk effekt ernås då även.

VASO: 23 §. Vattenlagsutredningen har stannat för att inte föreslå någon motsvarighet till ExL:s utredningsbeslut. VASO, som vill understryka behovet av en aktiv materiell processledning från domstolens sida, menar att en regel om utredningsbeslut kan medverka för att tillgodose detta behov, som torde vara väl så stort i vattenmål som i expropriationsmål. VASO förordar alltså att en dylik regel införes men att den ges en mer nyanserad lydelse än regeln i ExL. Den bör innebära att utredningsbeslut skall meddelas i den mån det inte befinnes obehövligt.

30 §. Det förefaller inte nödvändigt att tillståndet måste vara lagakraftvunnet innan domstolen fattar beslut om tidpunkt för ianspråktagandet. Det borde räcka med att lagakraftägande tillstånd föreligger innan ianspråktagandet sker. Domstolen bör sålunda kunna bestämma t.ex. att ianspråktagande får ske viss tid efter det att tillståndet vunnit laga kraft.

36 §. Förslaget om undantag från preskriptionslagen kan accepteras, eftersom prövotidsfrågorna blir bestämda i dom eller beslut och domstolen och parterna därigenom får möjlighet att bevaka att de utredes och slutligt prövas, något som inte kan ske i fråga om anspråk på grund av s.k. oförutsedd skada.

Svenska Insjöfiskarenas centralförbund: 12 § behandlar bl.a. frågan om

skadeförebyggande åtgärder som alternativ till ersättningar. Denna möjlighet, påpekar föreningen Norrbottens Inlandsfiskare, är viktig ur fiskets synpunkt då det under senare år i flera fall från sakägarnas sida framförts önskemål om åtgärder för fisket i stället för direkta penningersättningar. I de fall sakägare begär och är överens om praktiska fiskevårdsåtgärder t. ex. utplantering av fisk bör sådana krav beaktas i större omfattning av vattendomstolarna. Det torde stå klart att åtgärder är en bättre ersättningsmetod än pengar som fördelas på ett flertal sakägare. I ett längre perspektiv kompenseras även kommande generationer.

19 kap. Betalning av ersättning, tillträde m. m.

Svea hovrätt: 7 §. Vid överförandet av bestämmelserna i denna paragraf från 9 kap 17 § VL har gjorts den sakliga ändringen att utgångspunkten för tidsfristen för betalning och anmälan flyttats fram till den tidpunkt då målet i sin helhet avgjorts. Något skäl för denna ändring har ej angivits. Hovrätten föreslår att nuvarande reglering bibehålls.

17 §. Det bör anmärkas att tillämpning av paragrafen ej fordrar att tvisten anhängiggjorts vid domstol.

19 §. Formuleringen "ej prövats av domstol eller vid förrättning" kan vålla missförstånd eftersom paragrafen även avser det fallet att domstol fastställt överenskommelse om ersättning och därvid prövat de formella förutsättningarna för fastställande av överenskommelsen som förlikning.

20 kap. Vattenföretags underhåll och handhavande

Svea hovrätt: 1 §. Utredningen uttalar (s 398) att såsom "anförts i specialmotiveringen till 9 kap. 4 §, bör tillståndsmyndigheten vid medgivande av tillstånd att använda annans anläggning reglera det inbördes förhållandet mellan ägaren och brukaren i bl. a. nu angivna hänseenden". Ett angivet hänseende är slutlig fördelning av skadeståndsansvar mellan ägare och brukare. Av specialmotiveringen till 9 kap. 4 § kan dock icke utläsas att detta skall regleras av tillståndsmyndigheten. Att brukarens ersättning till ägaren enligt motiveringen (s. 296) kan bestämmas till viss andel i företagets anläggnings-, drift- och underhållskostnader kan icke tolkas som utgörande även en anvisning rörande fördelning av skadeståndsansvar. Hovrätten anser att de omständigheter som betingar skadeståndsansvar är så skiftande och så svåra att förutse att ansvaret ofta ej kan fördelas i förväg. Däremot får det anses önskvärt att fördelning av eventuellt skadeståndsansvar sker redan i samband med tillståndsbeslutet i de fall då de praktiska förutsättningarna så tillåter.

2 §. Det föreslagna lagrummet skall ersätta bl. a. 2 kap. 29, 30 och 32 §§ VL (s. 399). Motivet för dessa bestämmelser är att skada, uppströms eller nedströms, ej alltid kan undvikas men städse bör i görlig mån begränsas. Utredningens avsikt har icke varit att i materiellt avseende ändra angivna principer. Av förslaget framgår dock ej så klart som av VL:s nämnda paragrafer att rätt till innehållande och tappning av vatten ej får utövas utan varje hänsyn till motstående intressen. Hovrätten anser att lagrummet bör utformas så att därav framgår de principer som skall gälla såväl när vattenhushållningsbestämmelser föreligger som när de saknas. I det föreslagna lagrummet bör därför även upptas regler för det fall att vattenhushållningsbestämmelser meddelats. Reglerna bör ange att hushållningsbestämmelserna skall nyttjas på ett med hänsyn till mot-

stående intressen skonsamt sätt. Att t. ex. större tappningsändring bör ske med "mjuk" övergång skulle därigenom framgå redan av lagtexten och ej kräva särskild föreskrift i tillståndsbeslutet; vid tillämpning av VL har det ansetts påkallat att meddela sådana föreskrifter i samband med övriga bestämmelser om tillstånd till vattenhushållning.

21 kap. Besiktning och tillsyn

Svea hovrätt: Hovrätten förutsätter att sättet för underrättelse till länsstyrelsen om vattenföretag regleras i administrativ ordning.

Hovrätten för Nedre Norrland: 1 §. Hovrätten förutsätter att 15 kap. 8 § punkt 6 VL-förslaget inrymmer föreskrifter angående besiktning av sådant som fixpunkter samt anordningar för mätning av vattenstånd och vattenföring (jfr. 13 kap. 1 § VL). – VL-förslaget saknar motsvarighet till stadgandet om besiktning i 13 kap. 3 § VL, vilket bör uppmärksammas och föranleda närmare övervägaganden.

Jämtbygdens tingsrätt: Vattendomstolen vill påpeka att ingen föreskrift finns om att protokoll skall föras vid besiktning enligt 21 kap. eller om vem sådant protokoll skall tillställas.

Stockholms tingsrätt: 1 §. Enligt vattendomstolens mening bör bestämmelse finnas – i likhet med nuvarande stadgande i 13 kap 1 § VL – om skyldighet att föreskriva besiktning av vattenståndsskalor, fixpunkter, dammar o. dyl. i tillståndsbeslut och företagsbeslut som innehåller föreskrifter därom. Möjligen har sådan bestämmelse sin rätta plats i 15 kap. 8 § och 16 kap. 20 § VL-förslaget.

Det kan finnas skäl för att i den nya VL ha motsvarighet till sådan besiktning som sägs i 13 kap. 3 § VL.

Fiskeriintendenten i Övre norra distriktet: 2 §. I paragrafen sägs bl. a. att tillsyn över företaget kan utövas även av annan än länsstyrelsen. Enligt specialmotiveringen (sid. 205) bör sådan tillsyn kunna ske av t. ex. fiskesakkunnig. Detta är viktigt för kontroll av de åtgärder som sökanden åläggs att göra till skydd för fisket. Företagaren skall vidare kunna åläggas att utföra behövliga undersökningar och dessa skall kunna göras av annan än företagaren. Ur fiskets synpunkt är det bäst om dessa undersökningar kan utföras av fiskerimyndigheterna, vilket bör kunna föreskrivas av tillståndsmyndigheten i samband med förordnandet enligt 2 §. Därvid kan denna tillsyn och dessa förordnanden ordnas så, att de täcker större sammanhängande områden i ett vattensystem. En samordning av åtgärderna för fisket över större områden i ett vattensystem sker redan nu och kommer att bli en regel framöver.

22 kap. Kostnadsbestämmelser

Svea hovrätt: 1 §. Hovrätten förutsätter att ersättning till motpart enligt första och andra styckena skall utgå med i 18 kap. 8 § 1 st. första meningen RB angiven begränsning. Detta bör anges.

Enligt hovrättens mening bör vid förrättning sökanden förskjuta ersättning till tredje man för dennes kostnad för inställelse vid förrättningen m. m. Motivet härför är att vid långdragna förrättningar, eller vid förrättningar som ej genomförs, tredje mans rätt till kostnadsersättning bör säkerställas.

I det fortsatta lagstiftningsarbetet bör på lämpligt sätt anges om 18 kap.

9 § RB är tillämplig beträffande sökandenas ansvar för sakägares ersättning för kostnader under förrättningen.

Andra stycket torde med fördel kunna införas under 16 kap. 25 § VLF.

Under senare tid har antalet ombud och tekniska biträden i vattenmål visat en tendens att öka. Medan det tidigare var vanligt att varje ombud i större vattenmål representerade ett hundratal, ja ännu fler sakägare, är det idag inte ovanligt att i ett vattenmål uppträder ett flertal ombud, som vart och ett för talan för en handfull sakägare, även i fall då samtliga eller stora grupper av sakägarna har gemensamma intressen. En följd härav har blivit, förutom betydligt högre rättegångskostnader, att avsevärd del av vattendomstolarnas arbete ägnas åt rättegångskostnadsfrågor. Vattendomstolarna har icke ansett sig kunna göra något för att påverka förhållandet. Enligt hovrättens mening är utvecklingen oroande. De processekonomiska konsekvenserna kan i vissa fall utgöra ett direkt hinder för mindre och medelstora vattenföretag. Hovrätten vill i sammanhanget fästa uppmärksamheten på 54 § i den norska lov om skjönn, ekspropriasjonssaker og odelslösning m. m. Saksøkeren skal erstatte saksøkte nødvendige utgifter i anledning av skjønnssaken.

Ved avgjørelsen av spørsmålet om utgiftene har vært nødvendige, skal retten blant annet ha for øye at de saksøkte til varetakelse av likeartete interesser som ikke står i strid, bør nytte samme juridiske og tekniske bistand. Vil saksøkeren påropе denne bestemmelse, må han ta spørsmålet opp snarest mulig under skjønnssaken."

Skulle möjligheten att meddela utredningsbeslut införas fordras ett tillägg till förevarande paragraf som inskränker sakägares rätt till ersättning för utredningsarbete som går utöver vad som angivits i utredningsbeslutet (jfr 7 kap. 1 § 2 st. ExL).

I vattenmål förekommer det ofta att lång tid förflyter mellan upprättandet av en kostnadsräkning och utdömande av beloppet, under vilken det yrkade beloppet på grund av penningvärdets fall sjunker i värde. Yrkanden om indexuppräkning har då och då framställts, men har på grund av bestämmelserna i 18 kap. 8 § RB icke kunnat bifallas. Trots att möjlighet finns att genom förskott mildra verkningarna av inflation i nu nämnt hänseende kan det finnas ett behov av att i dom kunna förordna om uppräkning av ersättningen på grund av sådan förändring av penningvärdet, även om det i och för sig torde stå parten fritt att intill beslutandet av domen framställa kompletterande yrkanden om ersättning för rättegångskostnad.

2 §. Om avslag eller avskrivning sker hos tillståndsmyndigheten, innan ansökan om skadereglering ingivits till fastighetsdomstolen, och kostnader uppkommit för motpart i tillståndsärendet, skall frågan om ersättning härför upptas av fastighetsdomstolen efter stämning (18 kap. 3 § 16 p. VLF). I stämningsmål skall rättegångsbalkens kostnadsregler gälla (s. 402). Sakägarna kommer härigenom i en sämre ställning än om ansökan om skadereglering hunnit göras, vilket är otillfredsställande. För denna form av stämningsmål bör gälla samma kostnadsregler som för talan om oförutsedd skada (22 kap. 4 § VLF).

4 §. Enligt motiven avses ingen försämring av sakägarens ställning i kostnadshänseende vid talan angående oförutsedd skada (s. 402). Den föreslagna bestämmelsen innebär emellertid en försämring i förhållande till gällande rätt i det att även då sakägare haft skälig anledning för sin talan han skulle få bära sin kostnad.

Hovrätten för Nedre Norrland: 1 §. Sökandens ansvar för sakägares

kostnader i samband med förberedelseförfarandet enligt 14 kap. VL-förslaget bör skrivas in i lagtexten. Härvid bör framhållas att rättsfallet NJA 1960 s. 55, som omnämnts av utredningen (s. 401), enbart gällde ombudskostnader, varför viss osäkerhet kan anses råda enligt gällande rätt i fråga om sakägares egna förberedelsekostnader. (Kostnader för "rättegångens förberedande" som varit nödiga för tillvaratagande av sakägarens rätt? Se 11 kap. 1 och 65 §§ VL samt 18 kap. 8 § RB). Denna osäkerhet undanröjes genom den nämnda kompletteringen, sedd tillsammans med hänvisningen i 7 §.

4 §. Allmän rättshjälp i vattenmål fyller för närvarande en praktisk funktion endast vad gäller rättegången i överinstans. De kostnadsregler som nu föreslås med avseende på anspråk för oförutsedd skada – ofta förekommande i större vattenmål – kommer förmodligen att leda till en ökning av antalet rättshjälpsärenden.

8 §. Bestämmelsen om att fastighetsdomstolen skall pröva fråga om ersättning för kostnad som ej uppkommit vid domstolen leder till komplikationer – tidsutdräkt, bristande bedömningsunderlag m.m. – som icke är i samma grad utmärkande för bestämmelsens förebild, 7 kap. 4 § ExL.

Umebygdens tingsrätt: I nuvarande 11 kap. 65 § VL anges uttryckligen att sakägares rätt till ersättning för rättegångskostnader begränsas till sådana kostnader som domstolen prövar ha varit nödiga för tillvaratagande av hans rätt. Denna begränsning finns inte uttryckligen i 22 kap. VL-förslaget utan kommer där till uttryck endast genom åberopandet i 7 § av vissa bestämmelser i rättegångsbalken. Och i motiven till 22 kap. 1 § VL-förslaget (sid. 401) sägs att första stycket av §:en motsvarar, såvitt nu är i fråga, 11 kap. 65 § VL. Enligt vattendomstolens mening borde emellertid den avsedda begränsningen i ersättningshänseende komma till direkt uttryck i lagtexten i 22 kap. 1 § första stycket VL-förslaget, så mycket mera som en sådan begränsning förekommer i §:ens andra stycke.

I detta sammanhang vill vattendomstolen något beröra en tendens som på senare tid gjort sig gällande i vattenmålen, nämligen ökningen av antalet ombud och biträden i ett och samma mål för sakägare med gemensamma intressen. Detta har otvivelaktigt i vissa fall lett till nationalekonomiskt slöseri och oskälig belastning för sökandena utan att därvid sakägarnas rätt tillvaratagits på ett bättre sätt. Och det har med nuvarande lagstiftning varit svårt att komma tillrätta med förhållandet.

Vattendomstolen vill i detta sammanhang fästa uppmärksamheten på den norska vasdragsloven, där i § 20 finns en föreskrift om sakägares rätt till ersättning för nödvändiga utgifter för tekniskt och juridiskt biträde. I samband därmed föreskrives att domstolen vid bedömande av utgifternas nödvändighet skall beakta "at der til varetagelse av likeartede interesser, som ikke staar i strid, i almindelighet bør benyttes samme tekniske eller juridiske bistand for flere eller alle interesserte".

Vattendomstolen föreslår att departementet tar intiativet till en undersökning om lämpligheten av att med svensk vattenrätt införliva en motsvarighet till det norska stadgandet.

Jämtbygdens tingsrätt: 6 §. Lagtextens uttryck i andra meningen "i andra fall" syns något oklart. Stadgandet skulle vinna i klarhet om det så mycket som möjligt anslöt sig till formuleringen i 7 kap. 3 § expropriationslagen.

8 §. Vattendomstolen anser det otillfredsställande att fråga om ersättning för kostnader som uppkommit vid den administrativa prövningsmyndigheten skall prövas av fastighetsdomstolen. Lämpligare torde vara att

den instans som prövar tillståndsfrågan även prövar kostnaderna. Vattendomstolen anser att förhållandena i expropriationsmål icke är direkt jämförbara med förhållandena i vattenmålen. Föreskriften i 18 kap. 3 § p. 16 att talan om ersättning för eller fördelning av kostnader som icke väcks i samband med ett anhängigt ansökningsmål i fastighetsdomstolen skall handläggas såsom stämningsmål leder till att kostnadsfrågan kan uppkomma till bedömning först långt efter det ansökningsmålet handlagts eftersom någon tidsbegränsning för väckande av sådan talan icke föreskrivits. Jämför även vad ovan sagts under 15 kap. 5 § vattenlagen.

11 §. Vad ovan sagts under 8 § blir tillämpligt även vid bedömning enligt 11 §.

Stockholms tingsrätt: Erfarenheterna från prövning av tillåtlighetsfrågor i vattenmålen visar klart det stora värdet av att sakägarna på ett effektivt sätt får komma till tals i dessa frågor och inte bara vid skaderegleringen. För att sakägarna skall kunna göra sig gällande fordras att de kan underkasta den utredning som sökanden lagt fram i målet en effektiv granskning. För detta ändamål kan sakägarna behöva juridisk och teknisk hjälp och kostnaderna härför bör ersättas av sökanden. Genom att sökandens utredning och yrkanden granskas av såväl berörda sakägare som företrädare för de allmänna intressena skapas ett förfarande som medför en allsidig belysning av företaget. Vattendomstolen tillstyrker därför vad utredningen föreslagit om rätt för sakägarna till ersättning för nödvändiga kostnader.

Växjö tingsrätt: Sakägares rätt till ersättning för sina kostnader. Redan lagrådets inställning till denna fråga vid tillkomsten av ML ger vid handen att sakägarna hade bort skyddas mot sina försämrade möjligheter att föra talan i vattenföroreningsmål. Den något ansträngda motivering som anförs till stöd för sakägarnas olika ställning i miljöskyddsmål och vattenmål torde kunna lämnas därhän; huvudsaken är att inte samma misstag upprepas vid tillkomsten av ny VL. Förslaget om sakägarnas rätt till ersättning för sina kostnader måste förty förordnas. Till följd av de tillkrånglade prövningssystem, som föreslås för vattenföretagens del, torde dock konsekvensen bli ökade kostnader. – – –

1 §. Om sakägares kostnader i samband med förberedelseförfarande enligt 14 kap. VL-förslaget är ersättningsgilla, bör detta anges i lagtexten tillsammans med de förutsättningar, under vilka sådan ersättningsrätt gäller.

8 §. Det kan godtagas att fastighetsdomstol i vattenmål, vilka behandlas vid domstolen, även avgör kostnadsfrågor som uppkommit vid tillståndsprövningen hos administrativ myndighet i samma mål. Emellertid kommer – om utredningens förslag följes – ett stort antal av de vattenföretag som behandlas av länsstyrelserna troligen icke till fastighetsdomstol, eftersom skadereglering eller skadeförebyggande åtgärder befunnits onödiga vid länsstyrelseprövningen. I den mån sakägare i sådana tillståndsärenden bevakat sin rätt genom att ta del av ansökningshandlingarna och eventuellt inställa sig till sammanträde uppkommer kostnader som kan vara ersättningsgilla. Även i fall då tillståndsprövning utmynnar i avslag på ansökan kan uppkomma avsevärda kostnader för sakägare. Det måste bli besvärande både för sakägarna att stämma till fastighetsdomstol och för domstolen att handlägga sådana kostnadsanspråk, som icke på något sätt sammanhänger med prövning inför domstolen. Vidare torde det i sådana fall uppkomma ytterligare kostnader för processen inför fastighetsdomstolen. Troligen kan det i sådan process även bli fråga om rättshjälp. Det bör därför övervägas om icke de administrativa prövningsorganen i vissa fall

själva bör avgöra frågor om ersättning för kostnader som uppkommit vid tillståndsprövningen.

Vänersborgs tingsrätt: Tingsrätten vill främst understryka vikten av att sakägare – såsom utredningen föreslagit – i princip berättigas till ersättning av sökande för sina nödvändiga kostnader på förfarandet även inför administrativ tillståndsmyndighet.

Utredningens förslag, att fastighetsdomstolen skall pröva alla kostnader som uppkommit i ärende hos administrativ tillståndsmyndighet, t.o.m. kostnad för sakkunnig som myndigheten själv förordnat, är enligt tingsrättens mening föga rationellt. Kostnadsfrågor behandlas enklast och säkrast av den myndighet som handlagt sakfrågorna. Utredningens förslag innebär i den delen en onödig komplicering och fördyring av kostnadsfrågornas behandling. Regeringen bör dock självfallet ej belastas med sådana frågor. I enlighet härmed bör det ankomma på koncessionsnämnden respektive länsstyrelsen att pröva frågor om kostnader som uppkommit dels i ärende som den själv avgör dels vid beredning enligt 15:7 VL-förslaget. Övriga kostnadsfrågor i ärende som avgörs av regeringen kan vid bifall till företag lämpligen prövas av fastighetsdomstolen i efterföljande skadereglerings-mål, varvid det bör åligga sökanden att med eget yttrande över tvistiga kostnadsanspråk redovisa dessa.

Om i enlighet med utredningens förslag all prövning av kostnader skall ske hos fastighetsdomstol, vill tingsrätten dock förorda den förenklingen, att yrkanden om ersättning för kostnader i ärende hos administrativ tillståndsmyndighet framställs i ärendet hos myndigheten samt att sökanden med eget yttrande över tvistiga kostnadsanspråk därefter anmäler dessa till fastighetsdomstolen. Detta bör gälla även i de fall då något fullföljande av saken ej sker till fastighetsdomstolen genom att tillståndsmyndigheten jämlikt 15:8 VL-förslaget lämnar sökande rätt att därförutan taga tillstånd i anspråk eller ansökan återkallas eller ogillas. Det bör nämligen ej krävas att sakägares talan utan samband med pågående ansökningsmål om ersättning för kostnader i tillståndsärende skall anhängiggöras genom stämning som utredningen föreslagit (VL-förslaget 18:3 p. 16). Om sakägare själv skall anhängiggöra sådan talan, bör en enkel anmälan vara tillräcklig.

I sistnämnda fall bör vidare, vad gäller rättegångskostnad som uppkommer vid domstolen för ärendekostnadernas behandling, samma regel gälla som i ansökningsmål. Eftersom sådana frågor är dispositiva och någon särregel ej intagits i VL-förslaget 22 kap. drabbas eljest sakägare av tappandes kostnadsansvar enligt RB 18 kap.

Utredningen har för mål om anspråk på grund av oförutsedd skada m. m. och om kostnad för sakkunniguppdrag enligt VL-förslaget 15:5 fjärde stycket föreslagit en särregel i förslaget 22:4 första stycket. Jämfört med nuvarande VL 11:68 tredje stycket innebär förslaget ett något ökat kostnadsansvar för sakägare, eftersom denne även om han finnes ha haft skälig anledning att få sin talan prövad kan riskera att få bära sina egna kostnader om hans talan ogillas. Med hänsyn till de för sakägare ofta mycket svårbedömda skadefrågor det här är fråga om bör någon sådan skärpning av kostnadsansvaret ej genomföras. Vattenföretagets ägare bör således svara för samtliga kostnader i sådana mål med den särskilda begränsningen att sakägaren, om hans talan ogillas och han finnes ha saknat skälig anledning att få sin talan prövad, bör bära sina egna kostnader och kunna åläggas svara även för motpartens. Samma regel bör gälla vid behandling av sådan ersättning för sakkunniguppdrag som ovan nämnts.

Vad tingsrätten nu förordat beträffande mål om anspråk på grund av

oförutsedda skador m. m. bör även gälla stämningsmål om ersättning enligt VL-förslaget 18:3 punkterna 7, 9, 10 och 15. Eftersom även dessa ersättningsfrågor torde vara av dispositiv karaktär och någon särregel ej införts i VL-förslaget 22 kap. blir nämligen också i dessa fall regeln i RB 18 kap. om tappandes kostnadsansvar tillämplig. Enligt tingsrättens mening bör den skadelidande i dessa mål ej försättas i ett oförmånligare kostnadsläge än i mål om oförutsedda skador.

Det bör även påpekas att anspråken på allmän rättshjälp kan komma att öka, om sakägares kostnadsansvar vidgas och deras möjligheter att utan juridisk-teknisk hjälp tillvarata sin rätt försvåras, exempelvis genom krav på stämningsförfarande.

Domstolsverket: I mål där sakägare för talan om ersättning för oförutsedd skada kan domstol, som finner att sakägare vars talan ogillats haft skälig anledning att få sin talan prövad, förordna att vattenföretagets ägare skall ersätta sakägaren dennes rättegångskostnader eller att vardera parten skall bära sin kostnad. Har sakägaren rättshjälp och förordnar domstolen att denne skall stå för sina egna kostnader i målet kommer kostnaderna att stanna på statsverket. Enligt 8 § 1 st 6 p rättshjälpslagen skall rättshjälp inte beviljas den som inte har befogat intresse av att få sin sak behandlad. Man skulle då kunna hävda att fall där sakägare med rättshjälp inte haft skälig anledning att få sin talan prövad inte skulle förekomma. Sakägaren skulle vanligen i sådant fall inte heller ha befogat intresse att få sin sak behandlad och ansökan om rättshjälp skulle aldrig beviljats. Det torde dock vara mycket svårt för rättshjälpsnämnd att bedöma huruvida sakägares anspråk på ersättning för oförutsedd skada är befogad eller ej. Skäl kan därför anföras för att sakägare i vattenmål över huvud taget inte skall beviljas rättshjälp. Emellertid måste det vara av stor betydelse för sakägares möjlighet att göra sin rätt gällande att redan innan han ger sig in i målet veta vilka kostnader han riskerar. Trots att det inte torde kunna undvikas att rättshjälpen belastas med vissa kostnader i mål där sakägare utan skälig anledning för talan om oförutsedd skada bör dessa mål inte hållas utanför rättshjälpsområdet.

Lantbruksnämnden i Kristianstads län: Enligt utredningens förslag kan den situationen uppkomma att en fastighetsdomstol såsom stämningsmål endast kan komma att pröva t. ex. fråga om sakägares rätt till ersättning för nödvändiga kostnader vid tillståndsprövning av ett vattenföretag. Lantbruksnämnden anser detta vara ett omständligt förfarande, som ytterligare talar för ett bibehållande av nuvarande prövningssystem vid vattendomstolarna såsom ovan föreslagits.

Lantbruksnämnden i Malmöhus län: Kapitlet reglerar hur de kostnader skall fördelas som uppkommer i vattenmål. Till skillnad mot bestämmelserna i miljömål är sakägare berättigad till ersättning även för sina kostnader vid tillståndsprövningen. Lantbruksnämnden anser att detta är motiverat, eftersom en sakägare har att bevaka sin rätt och eventuellt försöka påverka företagets utformning och villkoren för detta även inför tillståndsmyndigheten.

Det framstår enligt lantbruksnämndens uppfattning som omständligt att behöva ta upp ett stämningsmål vid fastighetsdomstol bara för att reglera sakägarnas ersättning för inställelse vid tillståndsprövningen. Detta talar mot den föreslagna uppdelningen av vattenmålen med tillståndsprövning och behandling av ersättningsfrågor inför olika myndigheter.

I fråga om ersättning för talans bevakande vid förrättning föreslås nuvarande regler gälla även fortsättningsvis, vilket innebär, att delägare i mark-

avvattningsföretag får stå för sina egna kostnader. Annan sakägare är berättigad till ersättning för talans bevakande. Lantbruksnämnden anser de nuvarande reglerna lämpliga och ansluter sig därför till utredningens förslag.

Fiskeriintendenten i Övre norra distriktet: 3 §. I denna paragraf sägs att vid en omprövning av tillstånd enligt 15 kap. 13–16 §, skall vardera parten svara för sina kostnader. I 15 kap. 13 § stadgas bl. a. om tappning av vatten och i 14 § om åtgärder för fisket. Frågor som gäller fr. a. ändrad tappning kräver ur fiskerisynpunkter ofta omfattande undersökningar. Även åtgärder enligt 15 kap. 14 § kan ofta kräva relativt omfattande utredningar. Det är därför rimligt, att sökanden skall svara för dessa kostnader. Om så ej blir fallet torde en nödvändig omprövning ofta försvåras, på grund av att resurser saknas hos fiskerimyndigheterna, vilka har att tillhandagå kammarkollegiet med utredningar.

4 §. Sakkunnigförordnande enligt 15 kap. 5 § torde helt få bekostas av sökanden varför några förbehåll i detta avseende ej behöver tas med.

12 §. Fastställande av kostnad för besiktning och tillsyn torde bestämmas av tillståndsmyndigheten eller fastighetsdomstolen (se kommentarer till 22 kap. 2–3 §§).

Svenska kraftverksföreningen: För regleringsföretag och vattenkraftsanläggningar utgör för närvarande ersättning i vattenmål för sakägarnas rättegångskostnader mycket betydande belopp, som ofta icke står i rimlig proportion till den nytta som sakägarnas tekniska och juridiska biträden presterar. Det kan även för icke särskilt stora anläggningar bli fråga om stora belopp.

Vattenlagsutredningen föreslår, att även vid administrativ prövning i princip samma regler beträffande skyldighet att ersätta sakägarnas rättegångskostnader skall gälla som för närvarande. Föreningen vill framhålla, att ersättning för sådana kostnader som regel icke förekommer i andra administrativa ärenden. Enligt förslaget skall för övrigt tillståndsfrågor bedömas efter mera allmänna synpunkter, i vilka de enskilda intressena icke får göra sig gällande på samma sätt som nu. Bestämmelserna om ersättning för rättegångskostnader i tillståndsfrågor bör därför utgå.

VASO: Som en bakgrund vid överväganden angående kostnadsbestämmelserna må erinras om att utbyggnaden av vårt lands vattenkraft hittills i stor utsträckning skett genom relativt stora och lönsamma projekt, för vilka den ekonomiska belastningen genom rättegångskostnader i allmänhet varit av underordnad betydelse. Det torde finnas anledning räkna med att en fortsatt vattenkraftutbyggnad kommer att ske genom anläggningar av allt mindre storlek och lönsamhet. Det finns även planer för utbyggnad av ett stort antal s. k. minikraftverk.

Den utveckling som kunnat iakttagas ifråga om rättegångskostnaderna i vattenmål framstår som betänklig framför allt vad gäller kostnaderna för tillåtlighetsprövningen i vissa mål samt kostnaderna för vissa prövotidsfrågor, som tenderar att institutionaliseras.

Tillståndsprövningen av vattenföretag utgör redan nu och blir enligt VL-förslaget i än högre grad en del av den allmänna samhällsplaneringen. Allmänna planeringssynpunkter kommer att dominera vid prövningen. Det riktiga i att under sådana förhållanden belasta sökanden med samtliga kostnader för tillståndsprövningen måste därför ifrågasättas.

I övrigt göres ingen invändning mot principen att sökanden skall svara för sakägarnas rättegångskostnader. Det är emellertid viktigt att regelsystemet innehåller fungerande spärrar mot missbruk. Det kan ifrågasättas

att bestämmelsen i 22 kap. 7 § VL-förslaget och rättegångsbalkens regler härvidlag är tillräckliga för vattenmålens del. Här hänvisas till vad som ovan anförts under 10 kap. 19 § och 18 kap. 23 §, vilket i hög grad angår frågan om rättegångskostnaderna. Av stor betydelse är även i vilken utsträckning och på vad sätt bestämmelserna i 18 kap. 32 § och 33 § om förhandsmedgivande och uppskovsbeslut kommer att tillämpas.

I specialmotiveringen till 22 kap. 7 § erinras om ett uttalande av föredragande statsrådet i prop. 1972: 109 med förslag till expropriationslag att bestämmelserna bör tillämpas utan alltför stor restriktivitet och att det är angeläget att se till att onödig utredning inte förebringas. Det finns anledning att förstärka den givna anvisningen då det gäller tillämpningen av bestämmelserna i vattenmål.

Jokkmokks kommun: I 22 kap. har givits bestämmelser i fråga om rättegångskostnader och där slås i 1 § fast att sökanden har att svara för samtliga kostnader som uppkommit i ärende i första instans om tillstånd till exempelvis vattenkraftföretag. Däremot finns ingen invändning att göra.

Det bör observeras att den nya lagen förutsätter att innan ansökan inges till vederbörande administrativa myndighet, skall ett omfattande förberedelseförfarande vidtagas. Bestämmelser härom ges i 14 kap. Bland annat skall kommunernas synpunkter noga inhämtas. Det förefaller som om kommunerna många gånger kan ha behov av juridiskt och tekniskt biträde under detta förberedelseförfarande. Utredningen uttalar inget bestämt om kommunens rätt att då få ersättning av sökanden för sina kostnader under förberedelseförfarandet. I specialmotiveringen till förslaget sid. 401 uttalas i tredje stycket under § 1 följande:

"Utan att det uttryckligen angives i lagtexten kan sakägares kostnader i samband med förberedelseförfarandet enligt 14 kap. VL-förslaget beträffande större vattenföretag i den mån de är av betydelse för dennes talan i tillståndsfrågan eller i ansökningsmålet också vara ersättningsgilla (se NJA 1960 sid. 55)."

För Jokkmokks kommun förefaller det nödvändigt att sådana kostnader skall vara ersättningsgilla. Även om stöd härför stundom kan fås i det åberopade rättsfallet från 1960 synes det erfarenhetsmässigt värdefullt om detta direkt utsäges i lagtexten.

23 kap. Ansvar, handräckning m. m.

Svea hovrätt: Beträffande fiskeförbud som meddelats av vattendomstol i anledning av vattenföretag gäller fiskeristadgans straffbestämmelser (30 § p. 3, se prop. 1954: 183, s. 204). En erinran om detta är införd i 13 kap. 15 § VL. Sådant förbud kan enligt 15 kap. 8 § 5 p. VLF och samma paragrafs tredje stycke meddelas av tillståndsmyndighet eller fastighetsdomstol (s. 337). Åsidosättande av förbudet medför straffansvar enligt 23 kap. 1 § 1 st. 3 p. VLF. En ändring av fiskeristadgan är därför vid godtagande av utredningens förslag i denna del nödvändig för att undvika dubbla straffbestämmelser. Enligt hovrättens mening hör emellertid en straffbestämmelse av förevarande slag naturligen hemma i fiskelagstiftningen. Det bör därför övervägas att i 23 kapitlets straffbestämmelser ej upptaga överträdelse av fiskeförbud och i denna del hänvisa till fiskeristadgan.

Hovrätten för Nedre Norrland: I § synes kräva viss omarbetning, så att den blir mera lättläst och otvetydigt täcker in alla fall där straffansvar bör komma i fråga. – Punkt 3 avser bl. a. överträdelse av fiskeförbud. En dylik straffbestämmelse finns också i 30 § fiskeristadgan (jfr. betänkandet s. 297

ö). Hovrätten anser att VL-förslagets ifrågavarande straffbestämmelse bör borttagas, vilket lämpligen kan ske genom en sådan hänvisning som nu finns i 13 kap. 15 § VL. – Hovrätten tillstyrker förslaget om att mål angående brott mot vattenlagen skall handläggas vid allmän domstol.

Jämtbygdens tingsrätt: Vattendomstolen anser, att utredningen icke framlagt några övertygande skäl för att brott mot vattenlagen skall handläggas av allmän domstol. Det kan inte inses, att någon olägenhet varit förenad med nuvarande system med inslag av teknisk sakkunskap i målen. Med hänsyn till de skärpningar som föreslås i fråga om ansvar för brott mot föreskrifter i vattenlagen eller i tillståndsbeslut och domar synes det av rättssäkerhetsskäl vara ännu viktigare att den nuvarande ordningen bibehålles. Ytterligare ett skäl härför är att skadeståndstalan i anledning av anläggning som ej tillkommit i laga ordning eller icke är av laga beskaffenhet skall såsom stämningsmål upptas av fastighetsdomstol som handlägger vattenmål (18 kap. 3 § p. 18). I detta sammanhang är det emellertid angeläget att framhålla som ett starkt önskemål att i någon form ordnas så att åklagare och exekutiva myndigheter utrustas med tillräckligt kvalificerad sakkunskap för att öka deras kompetens att bedöma vattenrättsliga frågor. Detta kan förslagsvis ske på det sättet att ett lämpligt antal åklagare och företrädare för exekutiva myndigheter i landet får genomgå en särskild utbildning och dessutom till sig får knyta sakkunskap inom berört område.

Stockholms tingsrätt: Vattendomstolen tillstyrker att mål om brott mot VLs ansvarsbestämmelser handläggs av allmän domstol. Enligt 22 kap. 1 § RB får då också målsägandetalan i anledning av brottet föras i samband med åtalet. Detta kan vara lämpligt då fråga är om anspråk som för sin bedömning inte kräver tillgång till vattenteknisk expertis. Vattendomstolen utgår från att den allmänna domstolen inte kommer att ta upp andra anspråk i samband med brottmålet.

1 §. Enligt paragrafens första stycke straffas den som bryter mot vissa bestämmelser i den nya VL samt mot förbud, villkor eller föreskrift som meddelats med stöd av vissa lagrum i den nya VL. Däremot straffas inte den som bryter mot villkor eller föreskrift som meddelats med stöd av VL eller äldre lag. Av motiven (s. 405) framgår också klart att så är fallet. Emellertid kan av 23 § första stycket i förslaget till övergångsbestämmelser den slutsatsen dras att utredningen ansett bestämmelserna i 23 kap. 1 § VL-förslaget kunna i och för sig tillämpas på den som brutit mot VL eller mot föreskrift eller villkor som meddelats med stöd av VL eller äldre lag. Övergångsbestämmelsen skulle eljest ha varit obehövlig.

Enligt vattendomstolens mening bör även brott mot villkor och föreskrifter som meddelats med stöd av VL eller äldre lag kunna straffas. Straffbestämmelsen kan därför inte utformas som i 1 § första stycket tredje punkten VL-förslaget utan måste ges en lydelse som motsvarar vad som nu stadgas i 13 kap. 12 och 13 §§ VL. Även om de föreslagna straffbestämmelserna, som utredningen anför (s. 404), utformas efter mönster av nyare lagstiftning på närliggande områden, kan vattendomstolen inte finna annat än att punkten 3, med hänvisningar till nio lagrum, blivit mycket svårläst. Det är här inte fråga om brott mot föreskrifter i de lagrum vartill hänvisas utan om brott mot villkor och föreskrifter som meddelats med stöd av lagrummen. Enligt t. ex. 15 kap. 8 § VL-förslaget kan meddelas praktiskt taget vilka villkor och föreskrifter som helst och en hänvisning till detta lagrum innebär ingen precisering av straffbestämmelsens innehåll. Det måste emellertid anses oklart om brott mot villkor eller föreskrifter som meddelats av fastighetsdomstolen är straffbara enligt hänvisningen till 15

kap. 8 §. Enligt 15 kap. 8 § tredje stycket kan åt fastighetsdomstolen överlämnas att närmare besluta om vissa villkor och föreskrifter. Fastighetsdomstolen kan vidare ålägga sökanden att utföra skadeförebyggande åtgärder (10 kap. 1 § VL-förslaget) utan att frågan överlämnats av tillståndsmyndigheten. Möjligen skulle innebörden av den föreslagna straffbestämmelsen vara att om skadeförebyggande åtgärd, som fastighetsdomstolen föreskrivit på grund av delegering från tillståndsmyndigheten, inte utförts, kan straffansvar inträda men inte om företagaren försummar att iaktta villkor om skadeförebyggande åtgärd som fastighetsdomstolen föreskrivit vid skaderegleringen.

Med den föreslagna utformningen av 23 kap. första stycket tredje punkten kan – som framgår av det anförda – lätt oavsiktliga (?) luckor i straffbestämmelsen uppkomma. Det är t. ex. annars svårförklarligt varför straff inte skall finnas för brott mot föreskrifter och villkor som meddelats med stöd av 16 kap. VL-förslaget (t. ex. enligt 16 kap. 20 §).

Enligt vattendomstolens mening bör straffbestämmelsen i tredje punkten vara allmänt hållen och medföra straff för den som åsidosätter villkor eller föreskrift som meddelats med stöd av den nya VL eller äldre lag så att allmän eller enskild rätt kan kränkas. Det ligger i sakens natur och torde ej behöva sägas ut i lagrummet att härmed avses i laga ordning av tillståndsmyndighet, domstol eller annan myndighet meddelade bestämmelser. Begränsningen i bestämmelsen ligger i att straff endast inträder om allmän eller enskild rätt kan kränkas genom åsidosättandet.

Enligt 13 kap. 13 § VL straffas den som bryter mot VLs bestämmelser (2 kap. 29, 30 och 32 §§) om hushållning med eller framsläppande av vatten. Dessa bestämmelser motsvaras i VL-förslaget av 20 kap. 2 §. Brott mot föreskriften i detta lagrum straffas dock inte enligt 23 kap. 1 § VL-förslaget. Vattendomstolen anser att 1 § första stycket första punkten bör kompletteras så att även brott mot 20 kap. 2 § VL-förslaget bestraffas.

Växjö tingsrätt: Enligt utredningens uppfattning (s. 405 överst) står det bäst i överensstämmelse med rådande principer rörande fördelning av mål mellan fastighetsdomstol och allmän domstol att mål om ansvar enligt VL-förslaget, oavsett hur gärningen rubriceras straffrättsligt, handläggs av allmän domstol.

Starka skäl talar enligt utredningen (s. 168 nederst) för att skaderegleringen enligt ML och VL (liksom tillståndsprövningen) samordnas och att också miljöskyddsmålen koncentreras till de sex fastighetsdomstolar som föreslås handlägga vattenmål. Härigenom skapar man enligt utredningen förutsättningar för en snabb och enhetlig handläggning av förekommande skaderegleringsfrågor. Utredningen anser därjämte att de hydrologiska förhållandena i vattenföroreningsmål motiverar en koncentration av miljöskyddsmålen till dessa fastighetsdomstolar.

Enligt vattendomstolens mening kan samma skäl anföras för att även mål om brott mot VL och ML koncentreras till sagda fastighetsdomstolar. För vattenbrottsmålens del vinns därjämte den fördelen att den ingalunda självklara frågan om förprövningsskyldighetens omfattning kan bli föremål för en enhetligare rättstillämpning av domstolar med vattenrättslig och teknisk erfarenhet, vilka inte blott har kännedom om de hydrologiska förhållandena inom hela det aktuella nederbördsområdet utan även tillgång till uppgifter om meddelade tillstånd till vattenföretag inom nederbördsområdet. Talan om ersättning för skada eller intrång med anledning av brott mot VL och ML kommer dessutom att därigenom kunna handläggas i samband med åtalet vid samma domstolar som föreslagits avgöra övriga

skadefrågor enligt dessa lagar. Utredningen har också föreslagit, att talan om ersättning för skada eller intrång av anläggning som icke tillkommit i laga ordning eller ej är av laga beskaffenhet skall handläggas som stämningsmål (18 kap. 3 § p. 18) vid de sex fastighetsdomstolarna.

Nuvarande bestämmelse i 11 kap. 19 § vattenlagen om att gärning, som är straffbar även enligt brottsbalken, inte skall räknas till vattenmål har ej varit aktuell i de senare årens brottmål vid denna vattendomstol och väntas inte heller i framtiden bli det. Bestämmelsen bör i princip gälla även mål angående brott mot ML, om dessa överflyttas till de sex fastighetsdomstolarna.

Vattendomstolen föreslår därför att frågan huruvida mål om brott mot VL och ML skall handläggas vid de fastighetsdomstolar som föreslagits pröva vattenmål särskilt övervägs.

Domstolsverket: Enligt gällande VL är vattendomstol behörig att handlägga även brottmål. Utredningen föreslår att mål om ansvar enligt VL-förslaget skall handläggas av allmän domstol, varför någon föreskrift om laga domstol inte intagits i VL-förslaget. Som utredningen anför kan därigenom de problem som kan uppkomma rörande val av forum om en gärning är straffbar både enligt allmän lag och enligt vattenlagen undvikas. Domstolsverket delar därför utredningens uppfattning som stämmer väl överens med verkets ståndpunkt att specialforum bör undvikas.

Lantbruksstyrelsen: 1 §. Med hänsyn till uppenbarhetskravet i 12 kap. 1 § förslaget förefaller det knappast påkallat att även ringa oaktsamhet skall vara straffbelagd. Det torde i sådana fall vara tillräckligt med skadeståndsansvar. Detta ansvar för företags ägare mot ägare av fastighet som skadas av företaget torde nämligen vara i det närmaste strikt. Om lantbruksstyrelsens förslag att mildra 12 kap. 1 § genomförs kan dock det föreslagna straffansvaret accepteras.

Lantbruksnämnden i Kristianstads län: Enligt lagförslaget synes påföljd kunna förekomma för den som brukar anläggning för vattenförsörjning, innan föreskriven anmälningsskyldighet fullgjorts och besked erhållits i tillståndsfrågan, även för de fall anläggningen ifråga tagits i bruk före det lagförslaget träder i kraft. För ägare eller brukare av sådana äldre anläggningar för vattenförsörjning bör ingen annan påföljd för begagnande förekomma än vad som följer av nu gällande vattenlag. Även för övriga av ansvarsbestämmelser berörda synes det vara motiverat med översyn av lagförslaget i denna del. Lantbruksnämnden vill ifrågasätta, om det inte bör vara tillåtet, att mellan tid för anmälan och besked i tillståndsfrågan utföra och begagna sådan anläggning, om den anmälningsskyldige bedömer, att någon påtaglig risk inte föreligger för att allmänt eller enskilt intresse kommer att skadas genom företagets inverkan på vattenförhållandena. Den avsevärda tid som prövningen av tillståndsfrågan kan befaras komma att medföra och den omständigheten, att stora skördevärden ofta står på spel, talar för en sådan modifiering av de föreslagna ansvarsbestämmelserna.

Lantbruksnämnden i Malmöhus län: Brott mot vattenlagen kan leda till straffpåföljd om uppsåt eller oaktsamhet föreligger. Straffgränserna höjs jämfört med nuvarande vattenlag. I förening med reglerna om länsstyrelsernas tillsynsskyldighet kan man förvänta att detta kommer att medföra ökad lagefterlevnad. Det blir t. ex. förenat med risk för straffpåföljd att utföra bevattning om man ej utfört föreskriven anmälningsskyldighet och erhållit länsstyrelsens besked i ärendet. Detta kommer att medföra en anhopning av anmälningsärenden i de bevattningsintensiva länen när lagen

införes. Det kommer att kräva ordentliga resurser om länsstyrelserna skall kunna klara av de korta handläggningstider för anmälningsärenden som vattenlagsutredningen förutsatt.

Underlåtenhet att anmäla dikesrensning blir också straffbelagt om uppsåt eller oaktsamhet föreligger. Här finns det enligt lantbruksnämndens uppfattning anledning att gå mjukt fram. Det torde bli svårt att nå ut med informationen till alla berörda markägare om den införda anmälningsplikten.

Länsstyrelsen får makt att bestämma om underhåll av ett vattenföretag om detta försummats. Lantbruksnämnden anser denna bestämmelse betydelsefull bl. a. för att få till stånd välbehövliga rensningsinsatser i åar och andra vattendrag.

Fiskeristyrelsen: 3 § innebär såvitt styrelsen kan bedöma ingen saklig ändring. Med uttrycket "annan myndighet som ärendet angår" bör enligt styrelsens mening kunna avses fiskeristyrelsen, fiskeriintendent eller fiskenämnd.

Statens naturvårdsverk: I 23 kap. 1 § VL föreslår utredningen, att den, som uppsåtligen eller av oaktsamhet bryter emot vissa i paragrafen uppräknade bestämmelser, skall dömas till böter eller fängelse i högst ett år. Straffsatsen har i förhållande till nuvarande bestämmelse höjts från sex månader till ett år och kommer därmed att överensstämma med vad som nu gäller i 45 § ML. Enligt 35 kap. 1 § i brottsbalken kan med en sådan strafftid påföljd ej ådömas, om inte den misstänkte häktats eller delgivits åtal för brottet inom två år. Naturvårdsverket har i annat sammanhang ifrågasatt om inte straffsatsen för brott mot ML är för låg och därmed preskriptionstiden för kort. Eftersom brott mot VL kan ge upphov till minst lika allvarliga skador som brott mot ML, bör en skärpning av straffsatsen och därmed sammanhängande förlängning av preskriptionstiden övervägas även på VLs område.

Tillståndsbesluten för såväl vattenföretag som miljöfarlig verksamhet förknippas med olika villkor, som tillståndsinnehavaren har att ställa sig till efterrättelse. Om han anser, att ett villkor ej behövs eller är felaktigt, måste han likväl följa det till dess tillståndsmyndigheten efter vederbörlig ansökan eventuellt undanröjer eller ändrar villkoret. Enligt gällande vattenlag och enligt förslaget till ny lagstiftning är det emellertid inte straffbart att bryta mot meddelade villkor såvida det inte kan bevisas att allmän eller enskild rätt därvid kränks resp. kan kränkas. Enligt naturvårdsverkets uppfattning bör det övervägas om man inte kan slopa kravet på sådan särskild bevisning. Till grund för prövningsmyndighetens beslut om villkor ligger just risken för negativa effekter av den art att "allmän rätt kan kränkas". Om ett fastställt villkor av sådan typ ej följs borde detta då direkt vara straffbart.

Om emellertid ansvarsbestämmelserna i 23 kap. 1 § i förslaget ej ändras på sätt som anges ovan, utan i huvudsak bibehålls, anser verket att paragrafen bör formuleras på annat sätt än i förslaget. Den skärpning som ligger däri, att redan risken för skada skall beaktas, innebär från miljövårdssynpunkt i och för sig en förbättring. Emellertid har vid tillämpning av MLs motsvarande bestämmelse tveksamhet yppats vid tolkningen av uttrycken "allmän eller enskild rätt" resp. "kränkas". Naturvårdsverket har i annat sammanhang givit uttryck för den uppfattningen att med "allmän eller enskild rätt" bör förstås "allmänt eller enskilt intresse" och att "kränkas" bör uttydas "medföra olägenhet för".

Beträffande förprövningsskyldighet gäller enligt nuvarande VL att till-

stånd erfordras för byggande i vatten "så framt det ej är uppenbart, att varken allmän eller enskild rätt ... förnärmas". Vattenlagsutredningen föreslår (12 kap. 1 §) att vattenföretag skall få utföras utan tillstånd enligt vattenlagen endast "om det är uppenbart att varken allmänt eller enskilt intresse skadas". Det synes knappast finnas anledning att använda andra begrepp i ansvarsbestämmelsen än i förprövningsbestämmelsen.

Med hänsyn härtill förordar naturvårdsverket att uttrycket i den blivande ansvarsbestämmelsen i 23 kap. 1 § "så att allmän eller enskild rätt kan kränkas" byts ut mot "så att allmänt eller enskilt intresse kan skadas". Uttrycket "skada" bör i detta sammanhang i stort sett kunna jämställas med "medföra olägenhet för".

Lantbrukarnas provinsförbund i Skåne: Lantbrukets användning av bevattningsanläggningar berörs även av den här stadgade anmälningsskyldigheten. Provinsförbundet hävdar att straffpåföljden generellt för alla typer av företag som har med vatten att göra är för långtgående. Denna bedömning grundas bl. a. på det stora antalet bevattningsanläggningar som redan finns i bruk och vars rationella utnyttjande nära nog undantagslöst är helt riskfritt ur såväl enskild som allmän synpunkt. En modifiering av straffpåföljden och en anpassning av företagens art och riskmoment ur skadesynpunkt bör övervägas.

Norrlands naturvärn: Skada kanske inte kommer fram förrän sent, och det blir ingen anmälan förrän skada blivit synlig. Det är också svårt att få målen utredda. Polis- och åklagarmyndigheterna äro icke utbildade för att handlägga just dylika saker. Det är mycket möjligt att det först tar mycket lång tid innan saken anmäles och att det sedan tar mycket lång tid innan åklagaren har utredningen färdig.

I skattebrottslagen stadgas en längre preskriptionstid än den vanliga. Med hänsyn till det angelägna att här skydda sakägarna synes det påkallat att även beträffande brott mot vattenlagen förlänga preskriptionstiden till 5 år.

24 kap. Slutbestämmelser

Svea hovrätt: I 14 kap. 4 § VL klargörs när ett vattenföretag skall anses angå viss fastighet. Lagrummet saknar motsvarighet i VLF. Enligt hovrättens mening bör dock en motsvarighet till 14 kap. 4 § VL införas i den nya lagen, framförallt för att därigenom klargöra vilka fastigheter som skall upptagas i ansökan enligt 15 kap. 4 § 1 st VLF och vilka som skall anses såsom sakägare enligt bl. a. 18 kap. 12 § VLF. Därvid bör beaktas att, därest miljöskyddsfrågor prövas i samband med vattenmålet, sakägarkretsen vidgas i enlighet med vad som gäller vid prövning enligt ML. – Det torde föreligga ett visst behov av en definition av begreppet "fallhöjd", som lämpligen kan införas i detta kapitel.

Hovrätten för Nedre Norrland: Kapitlet bör kompletteras med en motsvarighet till 14 kap. 4 § VL om när företag eller åtgärd enligt VL anses angå viss fastighet.

Jämtbygdens tingsrätt: 2 §. Enligt nuvarande bestämmelser i 14 kap. 5 § 2 mom. vattenlagen skall sakkunnig förordnas av vattenrättsdomaren. På grund av den betydelse som förordnandet av sakkunnig kan få vid den fortsatta handläggningen av tillståndsärendet anser vattendomstolen att den myndighet som skall handha tillståndprövningen även skall förordna sakkunnig och att detta inte såsom i paragrafen föreslagits under alla förhållanden skall göras av länsstyrelsen.

Stockholms tingsrätt: 5 §. Den vattenbok som förs vid vattendomstolarna efter VLs tillkomst utgör fr. o. m. 1955 i huvudsak ett register till de tillstånd som domstolarna meddelat. Vattenboken har visat sig synnerligen värdefull och det har – med hjälp av den karta som hör till vattenboken – varit lätt att ta fram de tillstånd som vattendomstolarna lämnat medan det inneburit stora svårigheter att få reda på de tillstånd som meddelats av häradsrätter eller andra myndigheter före VLs tillkomst. Det är därför angeläget att vattenbok förs även i fortsättningen som ett register till meddelade tillstånd. Eftersom en viktig del av vattenboken är kartan över nederbördsområdena och det skulle vara olyckligt om kontinuiteten bryts, bör vattenboken, om vattendomstolens förslag till prövningssystem godtas, föras av miljörätterna och annars av fastighetsdomstol som är behörig att handlägga vattenmål.

SMHI: Nuvarande vattenlag ger genom 14 kap. 5 § 2 mom. vattenrättsdomaren möjlighet att efter framställning av företagaren förordna sakkunnig att utföra erforderliga utredningar redan innan ett ärende anhängiggöres vid vattendomstol. I förslaget till ny vattenlag avses nämnda bestämmelse ersättas av 24 kap. 2 §, vari anges att länsstyrelserna på samma sätt får förordna sakkunnig. Härvid anges emellertid inga inskränkningar vad beträffar företagets storlek. Det framstår enligt SMHI:s uppfattning som en inkonsekvens att länsstyrelserna, vilkas kompetensområde när det gäller tillståndsprövning är begränsad till vissa mindre företag, skulle förordna sakkunnig även i sådana ärenden som faller under koncessionsnämndens eller regeringens prövning. SMHI vill i stället föreslå att sakkunnigförordnande enligt 24 kap. 2 § vid större vattenföretag sker av koncessionsnämnden. I de fall särskild hydrologisk kompetens erfordras, dvs. vid vattenföretag av större omfattning eller eljest med inverkan på de hydrologiska och klimatologiska förhållandena, bör som sakkunnig förordnas SMHI.

Fiskeristyrelsen: 2 §. Sakkunnig skall kunna förordnas av länsstyrelsen. I överensstämmelse med styrelsens uppfattning i fråga om prövningssystemet bör sådana förordnanden, som nu, meddelas av domstol.

Sakkunnigförordnanden skall enligt förslaget kunna ges av en mängd myndigheter, nämligen tillståndsmyndigheterna (regeringen, koncessionsnämnden och 24 länsstyrelser), domstolen och i denna speciella situation också länsstyrelserna. Detta är ännu ett skäl mot uppdelningen.

3 §. "Statens fiskeritjänstemän, länsfiskeritjänsteman" bör bytas mot uttrycket "företrädare för statens fiskeriadministration".

4 §. Att låta kammarrätterna pröva besvär över länsstyrelsernas beslut om vattenskyddsområde är visserligen konsekvent enligt VL-förslaget. När det gäller ytvattenskyddet måste dock erfarenhet finnas om vattenförhållanden m. m. Det är därför olämpligt att låta besvär i dessa frågor prövas av kammarrätterna.

Statens naturvårdsverk: I 24 kap. 5 § ges regeringen befogenhet att meddela närmare föreskrifter om förande av vattenbok. Enligt naturvårdsverkets uppfattning är det angeläget att de uppgifter, som samlas i en vattenbok, systematiseras och presenteras på ett sådant sätt, att de enkelt kan användas vid planeringen av vattenresurserna och för andra administrativa ändamål, t. ex. statistikproduktion. Hur detta skall ske bör lämpligen utredas av den nu arbetande vattenplaneringskommittén.

Statens lantmäteriverk: Genom en bestämmelse i detta kapitel ges regeringen befogenhet att meddela närmare föreskrifter rörande vattenboken. Utredningen uttalar i motiven endast att behandlingen av denna fråga

lämpligen bör samordnas med pågående projekt rörande fastighetsdata och miljövårdens informationssystem.

Det som närmast kan övervägas när det gäller fastighetsdata är att i fastighetsregistret ta in uppgifter om servitut och vissa andra rättsliga förhållanden som tillkommer genom beslut enligt VL. Det är i princip ganska uppenbart att dessa förhållanden är av den arten att de bör publiceras i fastighetsregistret. Frågan om registrets innehåll i detta avseende är emellertid också en kostnadsfråga.

Enligt bestämmelser i utredningsförslaget skall fastighetsbildningsmyndigheten vid delning av fastighet som är ansluten till samfällighet för markavvattning eller vattenreglering fördela fastighetens skyldigheter i samfälligheten mellan de nya fastigheterna. Fullgörandet av denna uppgift fordrar i praktiken att det framgår av fastighetsregistret att fastigheten är ansluten till samfällighet. Om markavvattningsföretagen förs över till AL leder detta till att uppgift om anknytning till markavvattningssamfällighet kommer in i fastighetsregistret i enlighet med de bestämmelser som gäller om AL-företag. I fråga om vattenregleringssamfälligheter och andra företag enligt VL finns däremot i dag ingen föreskrift om redovisning i fastighetsregistret.

Överlantmätarmyndigheten i Kronobergs län: Det bör övervägas om inte uppgifter beträffande förrättningar för markavvattning, skall införas i fastighetsregistret på samma sätt som uppgifter om förrättningar enligt AL, i stället för att som nu endast redovisas i vattenboken. Även uppgifter om samfälligheter för vattenreglering och vattenöverledning bör kanske införas i fastighetsregistret.

Överlantmätarmyndigheten i Västerbottens län: Ett problem som uppstår i praktiken är att hitta vattendomarna och att hitta i desamma. En strävan är ju att samla alla frågor som rör fastigheter på ett ställe och lämpligen borde de hamna hos fastighetsregistret. Det är dessutom tänkbart att servitut enligt VL, liksom delaktigheter enligt 6 kap., samfälligheter enligt 7 kap., tvångsrätter enligt 9 kap. liksom markavvattningsföretag enligt 16 kap. skulle registreras i fastighetsregistret på respektive fastighet. Detta för att kunna få en snabbare och säkrare överblick över vad som i olika avseenden berör en fastighet eller samfällighet.

Lantbrukarnas provinsförbund i Skåne: I § 1 stadgas bl. a. om länsstyrelsens rätt att meddela tillstånd för undersökningar m. m. för vattenföretag över fastigheter som annan äger eller innehar. Vi finner bestämmelsen om sådan rätt utan anmärkning, men saknar stadgande om skyldighet att underrätta markägare om sådant beslut, liksom om undersökningens art och omfattning m. m. Den här aktuella lagbestämmelsen bör kompletteras med sådan underrättelseskyldighet till berörda markägare.

Svenska kommunförbundet: Bestämmelser om rätt till tillträde för undersökning av aktuell fastighet har intagits i 24 kap. 1 §. Föreskrift härom lämnas av länsstyrelsen. Länsstyrelsens beslut kan emellertid enligt 4 § i samma kapitel överklagas. Risk föreligger således för avsevärd tidsutdräkt innan begärt tillträde kan ske. Visserligen motsvarar bestämmelsen vad som i sak stadgas i dessa avseenden i nuvarande vattenlagen och i expropriationslagen. Det synes emellertid angeläget att kunna få till stånd tillträdesbeslut vars verkställighet inte uppehålles genom anförda besvär. Tillträdesrätten synes kunna regleras i huvudsaklig överensstämmelse med vad som i dessa hänseenden stadgas i 152 § byggnadslagen, 24 § lagen om påföljder och ingripanden vid olovligt byggande m. m. samt 4 kap. 38 § fastighetsbildningslagen.

15 Utredningens förslag till lag om införande av nya vattenlagen

Svea hovrätt: 4 §. Vattenmål kan, som erfarenheten visar, pågå under åtskilliga år. Har målet anhängiggjorts omedelbart före nya vattenlagens ikraftträdande skulle således nu gällande domstolssammansättning komma att tillämpas under lång tid därefter. Detta bör undvikas. Hovrätten föreslår sålunda att även vattenmål som anhängiggjorts före nya lagens ikraftträdande skall handläggas av fastighetsdomstolen i sammansättning enligt VLF.

6 §. Paragrafen bör införas under 24 kap. – Enligt 14 kap. 2 § 2 st. VL skall rätt till gruva, för vars tillgodogörande utmål anvisats eller koncession meddelats, jämställas med äganderätt till fast egendom. Bestämmelsen, som tillkom 1944 sedan det visat sig att behov förelåg att låta gruvägare uppträda såsom sökande i vattenmål (prop. 1944: 63), saknar motsvarighet i VLF utan att anledningen härtill angivits. Enligt hovrätten saknas skäl att på detta sätt försämra gruvägares ställning. Under denna paragraf bör därför intagas en motsvarighet till ovannämnda bestämmelse.

8–10 §§. Hovrätten ifrågasätter om en övergångsbestämmelse som reglerar underhållsskyldigheten vid äldre torrläggningsföretag kan undvaras.

11 och 12 §§. Under detta avsnitt bör punkterna 5 och 6 i övergångsbestämmelserna till lag om ändring av vattenlagen (1974: 273) införas.

I 11 § bör anges att den ersättningsfria andelen vid omprövning av kraftverk beräknas på produktionsvärdet utan hänsyn till regleringar eller överledningar.

14 §. Enligt utredningen skall fiskeavgift enligt 6 kap. 9 § VL inte ha motsvarighet i den nya vattenlagen, medan sådana enligt VL bestämda avgifter skulle utgå även i fortsättningen (s. 316). Enligt hovrätten saknar avgiften i våra dagar ekonomisk betydelse och redan utgående avgifter bör därför avvecklas sedan nya lagen trätt i kraft. Hovrätten föreslår i första hand att en motsvarighet till andra punkten i lag (1969: 393) med övergångsbestämmelser till ändringar i 8 kap. VL införs under denna paragraf. Skulle å andra sidan utredningens förslag genomföras, bör avgiften kunna omprövas enligt 15 kap. 14 § VLF för att möjliggöra kompensation för penningvärdeförändringar. En erinran härom bör i så fall införas under förevarande paragraf.

15 §. Enligt första stycket föreligger icke anmälningsskyldighet enligt 12 kap. beträffande bl. a. företag som "eljest kan anses ha tillkommit i laga ordning". Härmed avses enligt motiven (s. 413) fall då vattenföretag utförts utan att något särskilt medgivande till detta inhämtats och inte heller behövt inhämtas. Endast anmälningsskyldighet enligt 12 kap. 2 § VLF kan här avses. Sådan anmälningsskyldighet föreligger emellertid enligt tredje stycket beträffande alla vattentäkter som inte tillkommit efter domstols eller myndighets medgivande. Med hänsyn härtill bör ordet "anmälningsskyldighet" i första stycket utgå.

16 §. Vad gäller vattenavledning och invallning samt flottledsarbeten bör i enlighet med 6 kap. 20 § 3 st. samt 7 kap. 47 och 49 §§ VL tidpunkten bestämmas till den 1 januari 1920 och den 1 januari 1921.

17–19 §§. Hovrätten hänvisar till vad som ovan anförts under avsnitt 5.4. I 17 § första stycket bör anges att de åsyftade bestämmelserna i 15 kap. är 13–23 §§.

23 §. "Laga domstol i brottmål" bör utbytas mot "allmän domstol".

Hovrätten för Nedre Norrland: De föreslagna övergångsbestämmelserna synes vara bristfälliga i vissa hänseenden. Bl. a. torde övergångs-

stadgandet i 4 § första stycket föranleda komplettering av 23 § andra stycket med en regel av innebörd att, för det fall efter nya VL:s ikraftträdande åtal väcks för brott som begåtts dessförinnan, äldre VL skall tillämpas om brottet är straffbart enligt nya VL eller – såvitt avser brott enligt 13 kap. 14 § första stycket VL-brottsbalken. – Enligt hovrättens mening bör vidare 10 kap. 19 § VL-förslaget åtföljas av en övergångsbestämmelse, som skyddar äldre anspråk på ersättning för oförutsedd skada mot allmän preskription (se hovrättens yttrande vid nämnda paragraf).

Stockholms tingsrätt: 4 §. Vid behandlingen av 10 kap. VL-förslaget har vattendomstolen föreslagit att det nuvarande anmälningssystemet för oförutsedd skada bibehålls. Även om vattendomstolens förslag inte godtas bör dock anspråk på ersättning för oförutsedd skada kunna anhängiggöras genom anmälan i alla de fall då tillstånd meddelats enligt VL. I tillståndsdomarna brukar regelmässigt sägas ut att anspråk får framställas genom anmälan inom viss tid. Sakägare som rättat sig efter bestämmelsen i sådan dom och gjort anmälan om oförutsedd skada inom rätt tid måste därigenom vara bibehållen vid sin rätt att få anspråket prövat.

11 §. Som vattendomstolen anfört vid 10 kap. VL-förslaget bör ersättningsfrihet ej föreligga då omprövning sker av äldre företag som ej är underkastat bestämmelserna om kungsådra och nyprövning. Ersättning bör även kunna utgå om de beträffande kungsådra och nyprövning angivna tiderna förkortas. Paragrafens första mening är synnerligen svårläst och alltför lång. Den bör arbetas om.

15 §. Vattendomstolen har vid behandlingen av 12 kap. 2 § avstyrkt de föreslagna reglerna om förprövningsskyldighet och anmälningsskyldighet för vattentäkter (se avsnitt 12.2). I konsekvens härmed avstyrker vattendomstolen även den i 15 § tredje stycket föreslagna övergångsbestämmelsen. En vattentäkt som anordnats t.ex. genom att vatten pumpas från Mälaren inverkar inte på vattenförhållandena i Mälaren och måste därför anses ha tillkommit i laga ordning enligt VL även utan att vattendomstolen lämnat medgivande därtill. Det finns nu ett stort antal ytvattentäkter som inte tillståndsprövats och som ej avser vatten för hushållsbruk men som måste anses lagliga enligt VL eftersom de inte skadar vare sig allmän eller enskild rätt. Enligt vattendomstolens mening saknas anledning att underkasta innehavarna av sådana vattentäkter anmälnings- eller förprövningsplikt när den nya VL träder i kraft.

23 §. Som vattendomstolen anfört vid 23 kap. 1 § täcker denna straffbestämmelse inte alla fall som bör sanktioneras genom straff. Även de föreslagna övergångsbestämmelserna i 23 § bör fullständigas så att inga luckor uppstår. Straffbestämmelserna i VL kan enligt 4 § i övergångsbestämmelserna tillämpas på brott begångna före den nya lagens ikraftträdande om talan väckts dessförinnan. Om talan väcks därefter men brottet begåtts dessförinnan måste – för att straff skall kunna ådömas – i övergångsbestämmelserna stadgas att äldre VL skall äga tillämpning på brott som är straffbart enligt denna lag och som begåtts innan lagen upphävdes. Det föreslagna andra stycket i 23 § blir meningslöst om sådan övergångsbestämmelse inte finns.

Växjö tingsrätt: 4 §. Om det i motsats till vad vattendomstolen anser bestäms att talan om oförutsedd skada skall väckas genom stämning, bör anspråk på ersättning för sådan skada kunna väckas genom anmälan även efter nya VL:s ikraftträdande i de fall tillstånd meddelats enligt nu gällande VL. I domarna finns oftast hänvisningar till vad sakägarna har att iakttaga, och det förefaller därför olämpligt om den nya lagstiftningen får sådan verkan att sakägarna icke kan följa dessa hänvisningar.

11 §. Såsom vattendomstolen tidigare anfört bör äldre företag i första hand icke alls omprövas i vidare utsträckning än som gäller för närvarande. Sker till följd av nya VL intrång i sådana företag bör i andra hand full ersättningsrätt tillkomma tillståndshavaren.

15 §. Vattendomstolen vill erinra om att bestämmelsen i 12:2 VL-förslaget avstyrkts (se avsnitt 12.2). Övergångsbestämmelsen i 15 § tredje stycket bör sålunda utgå. Det förefaller egendomligt att intresset för myndighetskontroll av yt- och grundvattentäkter kan vara så starkt att dessa vattenföretag skall behöva särregleras.

23 §. Straffbestämmelserna i nu gällande VL måste genom särskilt övergångsstadgande göras tillämpliga på gärningar som begåtts före lagens upphävande oberoende av den tidpunkt då talan om ansvar väckes.

Kammarkollegiet: Se avsnitt 13.

Lantbruksnämnden i Kristianstads län: Vad i VL-förslaget kap. 21 §§ 2–3 respektive kap. 23 § 4 stadgas om myndighets tillsyn respektive möjlighet att förordna om rättelse skall såvitt lantbruksnämnden kan finna av förslaget till särskilda övergångsbestämmelser inte ha avseende på bl. a. markavvattnings- (torrläggnings-) företag, tillkomna vid förrättning enligt vatten- och dikningslagen. Lantbruksnämnden anser, att det ur allmän synpunkt vore betydelsefullt om nämnda bestämmelser kunde tillämpas på äldre, större företag där olägenheterna av eftersatt underhåll är särskilt påtagliga för exempelvis jordbruk, fiske och avloppsintressen.

Lantbruksnämnden i Malmöhus län: För att komma tillrätta med de problem som varit förknippade med rättskraften av tidigare vattendomar och förrättningsbeslut och kunna få till stånd välmotiverade omprövningar, är det nödvändigt, att en del av de i nya vattenlagen föreslagna reglerna görs tillämpliga även på äldre företag. Denna fråga har varit svår för vattenlagsutredningen, eftersom retroaktivt verkande lagstiftning strider mot svensk rättsuppfattning.

Lantbruksnämnden anser att utredningens förslag till övergångsbestämmelser är väl avvägt. Möjlighet måste tillskapas att ompröva lagakraftägande vattendomar och förrättningsbeslut även för äldre företag. Bestämmelserna har fått en sådan utformning att rättsskyddet för tillståndshavare får anses tillgodosett.

Att anmälningsplikt införes för samtliga vattentäkter, som ej har tillstånd enligt äldre lag, anser lantbruksnämnden som en självklar princip.

Lantbruksnämnden i Västmanlands län: Enligt 15 kap 2 § prövar länsstyrelser bl. a. frågor om tillstånd vid anordnande och nyttjande av yt- eller grundvattentäkt för jordbruksbevattning.

Nuvarande regler kräver sådant tillstånd endast i vissa fall. I praktiken innebär detta att bevattningsanläggningar hittills i allmänhet har kunnat anskaffas utan tillstånd.

Något undantag för sådana anläggningar synes de föreslagna övergångsbestämmelserna till 15 kap. inte inrymma.

Enligt lantbruksnämndens åsikt bör befintliga bevattningsanläggningar som, enligt nu gällande regler kunnat anskaffas utan särskilt tillstånd, inte bli underkastade den nya vattenlagens 15 kap. 2 §.

Fiskeristyrelsen: 1 §. Reglerna om anmälningsplikt för jordbruksbevattning bör som styrelsen anfört genomföras före lagförslaget i övrigt. Det borde även övervägas att den av styrelsen föreslagna anmälningsplikten för dammbyggnader i rinnande vatten tidigarelades.

14 §. Även om det uttrycks något oklart, utgår fiskeristyrelsen från att gamla 2:10-avgifter ska kunna utgå efter omprövning. Första

omprövningstillfället bör dock aldrig vara längre än 10 år efter det att nya VL trätt i kraft. Omprövningen skall därefter vara indexreglerad eller ske med högst tre års intervall i enlighet med vad styrelsen föreslagit under 11 kap.

Fiskeriintendenten i Övre norra distriktet: 13 §. Med "utgå" avses väl "fortsätta att utgå" och ej att 2:8 avgifterna skall upphöra. Enligt kommentarerna (sid. 303) skall omprövning till förmån för fisket enligt 15 kap. 14 § kunna påkallas när som helst, vilket innebär att även gamla 2:8 bestämmelser skall kunna omprövas. Det förutsättes också att i de fall där några 2:8 bestämmelser ej fastställts, en omprövning enligt 15 kap. 14 § skall kunna ske.

18 §. Enligt denna paragraf får omprövning enligt 15 kap. 13 § nya vattenlagen, innebärande bl. a. ändrade vattentappningar, ej påkallas förrän tidigast 1 januari 1992. Detta är en alltför avlägsen tidpunkt, då tappningsbestämmelserna i många gamla mål är synnerligen olämpliga för fisket. Därför bör omprövning kunna ske direkt från lagens tillämplighetsdatum 1 januari 1982.

Sveriges domareförbund: I 4 § 2 st. föreslås att mål om ersättning m. m. för oförutsedd skada skall handläggas enligt 18 kap. nya VL, om anspråket framställes efter dennas ikraftträdande. I 18:3 nya VL hänförs sådan talan till stämningsmål. Förslaget innebär bland annat, att anspråk i anledning av sådan skada inte kan framställas genom anmälan ens i de fall då tillstånd lämnats enligt gällande VL. Denna verkan torde vara åsyftad (s. 410). Förbundet anser emellertid att det nuvarande anmälningssystemet för oförutsedda skador har betydande fördelar, särskilt för sakägare, och det bör åtminstone bibehållas i alla de fall, då hänvisning om anmälningsförfarande givits före nya VL:s ikraftträdande.

VASO: Genom nya vattenlagen upphäves i princip 1918 års vattenlag. Ett undantag från principen är att den rätt som tillkommit någon på grund av dom etc. icke inskränkes av detta. Ett annat undantag är att tidigare anhängiggjorda mål och ärenden som regel skall bedömas enligt äldre bestämmelser. Emellertid har i redan avslutade mål enligt äldre vattenlagen ofta förordnats om prestationer som kan komma under förnyad domstolsbedömning på grund av förbehåll enligt lag eller domsföreskrift. De nu föreslagna övergångsbestämmelserna synes inte klart ange vilken lag som skall vara tillämplig i en dylik situation. Här torde framför allt få framhållas ovissheten i den delen såvitt gäller ersättningskraft enligt 9 kap. vattenlagen i lydelsen före den 1 juli 1974.

Svenska Insjöfiskarenas centralförbund: Enligt 18 § får omprövning enligt 15 kap. 13 § nya lagförslaget ändrade vattentappningar ej påkallas förrän tidigast 1 januari 1992. Detta bedöms vara en alltför avlägsen tidpunkt, enär tappningsbestämmelserna i många äldre vattenmål är synnerligen olämpliga för fiskets intressen. Omprövning bör därför kunna äga rum direkt i anslutning till lagens tillämplighetsdatum 1 januari 1982.

Transumt av protokoll vid regeringssammanträde den 22 januari 1981

4 Specialmotivering

4.1 Förslaget till vattenlag

Det förslag till ny vattenlag som nu läggs fram följer i huvudsak utredningsförslagets systematik. Gemensamma bestämmelser har så långt som möjligt införts för alla de företag som lagen skall tillämpas på. Dessa företag, som benämns vattenföretag, definieras i 1 kap. Det följande kapitlet innehåller de grundläggande bestämmelserna om rätten till vatten. Bestämmelserna i 3 kap. om tillåtligheten och utformningen av vattenföretag gäller för alla sorters vattenföretag. I 4 kap. har tagits in bestämmelser om tillståndsplikt. Dessa allmänna bestämmelser kompletteras av särregler i följande kapitel om markavvattning (5 kap.), bevattning (6 kap.) samt vattenreglering och vattenöverledning (7 kap.). Bestämmelserna om bevattning saknar motsvarighet i utredningens förslag (se avsnitt 2.12). Bestämmelserna om markavvattningsföretagen har kompletterats med särskilda regler om avledande av avloppsvatten, som delvis motsvarar 8 kap. VL (se avsnitt 2.11).

Det av utredningen föreslagna särskilda kapitlet om grundvattentäkt (5 kap. i utredningens förslag) har inte fått någon motsvarighet. I fråga om anledningen härtill hänvisas till vad som anförs vid 3 kap. 8 §. Bestämmelser om andelskraft (4 kap. i utredningens förslag) har tagits in bland ersättningsbestämmelserna i 9 kap.

Bestämmelserna om skydd för vattenförsörjningen (8 kap. i utredningens förslag), som i sakligt hänseende skiljer sig från bestämmelserna om vattenföretag, har tagits in i 19 kap.

De ändringar av prövningssystemet som har gjorts i förhållande till utredningsförslaget (se avsnitt 2.2) har medfört att bestämmelserna i 13 kap. om prövning av vattenmål i huvudsak har ersatt fyra kapitel i utredningsförslaget (13, 15, 17 och 18 kap.). Bestämmelserna om utrivning m. m. samt om tillstånds giltighet och omprövning har dock brutits ut till särskilda kapitel, 14 och 15 kap.

12 kap. innehåller bestämmelser om prövning vid förrättning av markavvattningsföretag, som oftast utförs inom ramen för en samfällighet. Frågor om andra typer av samfälligheter (bevattnings- och regleringssamfälligheter) prövas däremot av vattendomstol enligt bestämmelserna i 13 kap.

Den nya vattenlagen innehåller i motsats till VL inte några bestämmelser om avlysning m. m. av allmänna farleder, hamnar och flottleder. Avsikten är att dessa frågor i stället skall regleras i särskild lagstiftning (se avsnitt 2.8 och 2.9 samt 4.3 och 4.4).

Den nya vattenlagen innehåller inte heller några bestämmelser om organisation och förvaltning av samfälligheter. Avsikten är att lagen om förvaltning av samfälligheter skall göras tillämplig på samfälligheter enligt den nya vattenlagen.

1 kap. Inledande bestämmelser

Kapitlet, som i huvudsak motsvarar 1 kap. i utredningens förslag, innehåller till en början en allmän deklaration om att vatten skall skyddas och vårdas som en gemensam naturtillgång (1 §). Därefter följer bestämmelser om lagens tillämpningsområde (2 och 3 §§) samt definitioner av vissa typer av vattenföretag m. m. (4 §).

Gällande VL innehåller inte någon allmän, sammanfattande definition av vilka företag som lagen är tillämplig på. De typer av vattenföretag som lagen är tillämplig på behandlas och beskrivs var för sig i olika kapitel (se exempelvis 2 kap. 1, 38 och 42 §§ samt 7 kap. 1, 37 och 49 §§ VL).

Jag anser i likhet med utredningen att den nya lagens tillämpningsområde i princip bör stämma överens med gällande VL. Jag delar även utredningens uppfattning att bestämmelserna om lagens tillämpningsområde bör samlas i ett särskilt inledande kapitel. Dessutom behövs det definitioner av vissa typer av företag som särbehandlas i den nya lagen samt av några andra begrepp som används i lagen.

1 § Vatten skall skyddas och vårdas som en gemensam naturtillgång.

Paragrafen, som motsvarar 2 kap. 8 § i utredningens förslag, har behandlats i den allmänna motiveringen (avsnitt 2.3.7). F. n. finns det endast en regel om sparsamhet vid uttag av grundvatten (2 kap. 43 § VL). Till skillnad från utredningsförslaget, som endast innehåller en sparsamhetsregel, har i förevarande paragraf angivits att vattnet skall skyddas och vårdas. Häri ligger också att vattnet skall användas med sparsamhet.

2 § Denna lag är tillämplig på vattenföretag. I lagen finns också bestämmelser om skydd för vattenförsörjningen.

I fråga om vissa vattenföretag som kan beröra något annat land gäller särskilda bestämmelser.

Första stycket motsvarar 1 kap. 2 § i utredningens förslag. Utredningen har som en sammanfattande beteckning på de åtgärder och anläggningar

som omfattas av lagen föreslagit "vattenföretag". Denna beteckning används genomgående och även jag anser att den är lämplig. I första meningen av förevarande stycke anges alltså att lagen är tillämplig på vattenföretag. Den närmare innebörden av detta begrepp anges i 3 §.

Den nya vattenlagen handlar till alldeles övervägande delen om vattenföretag. Bestämmelserna i 19 kap. om skydd för vattenförsörjningen utgör emellertid ett undantag. En erinran om dessa bestämmelser har tagits in i andra meningen av förevarande stycke.

Andra stycket motsvarar 24 kap. 6 § i utredningens förslag och 10 § lagen (1918: 524) om vad iakttagas skall i avseende å införande av vattenlagen. Sverige har kommit överens med Finland och Norge om en särskild ordning för prövning av vattenföretag med verkningar över riksgränsen. Bestämmelser härom finns i lagen (1971: 850) med anledning av gränsälvsöverenskommelsen den 16 september 1971 mellan Sverige och Finland resp. lagen (1929: 404) om giltighet här i riket av svensk-norska vattenrättskonventionen av den 11 maj 1929 och lagen (1929: 405) med vissa föreskrifter angående tillämpningen här i riket av den svensk-norska vattenrättskonventionen av den 11 maj 1929. Enligt lagen (1974: 268) med anledning av miljöskyddskonventionen den 19 februari 1974 mellan Danmark, Finland, Norge och Sverige kan sistnämnda konvention vara tillämplig också på vissa vattenföretag som inte omfattas av nämnda gränsälvsöverenskommelse eller svensk-norska vattenrättskonventionen.

3 § Vattenföretag är

1. uppförande, ändring, lagning och utrivning av dammar eller andra anläggningar i vattendrag, sjöar och andra vattenområden, fyllning och pålning i vattenområden, bortledande av vatten från eller grävning, sprängning och rensning i vattenområden samt andra åtgärder i vattenområden som syftar till att förändra vattnets djup eller läge,
2. bortledande av grundvatten och utförande av anläggningar härför,
3. åtgärder varigenom vatten tillförs grunden för ökning av grundvattenmängden,
4. åtgärder som utförs för att avlägsna vatten i marken eller något annat ytvatten än avloppsvatten, för att sänka eller tappa ur en sjö eller för att skydda mot vatten, när syftet med åtgärden är att varaktigt öka en fastighets lämplighet för något visst ändamål.

Med vattenområde i första stycket 1 avses även ett sådant område som täcks av vatten vid högsta förutsebara vattenstånd.

Paragrafen, som i huvudsak motsvarar 1 kap. 1 § i utredningens förslag, innehåller definitioner av begreppet vattenföretag. Genom dessa definitioner fastställs lagens tillämpningsområde.

I utredningens lagförslag anges i nio punkter vilka åtgärder som skall hänföras till vattenföretag. Dessa är 1. byggande i vatten, 2. vattenreglering, 3. vattenöverledning, 4. sådan höjning eller sänkning av vattenståndet som inte är vattenreglering eller markavvattning, 5. nyttjande av vatten som drivkraft, 6. nyttjande av ytvattentäkt, 7. anordnande och nyttjande

av grundvattentäkt samt infiltration för sådan täkt, 8. markavvattning samt 9. utrivnings- och återställningsarbeten i vatten. Den detaljerade uppräkningen av åtgärder har av utredningen motiverats med dels att det är viktigt att klart definiera och avgränsa de vattenföretag för vilka särreglering är nödvändig, dels att man klarare än i gällande lag bör hålla isär rena byggnadsåtgärder i vatten från den verksamhet i vatten som bedrivs med eller utan hjälp av vattenbyggnader.

Utredningens definitionsmetod har kritiserats av några remissinstanser. Remisskritiken innebär sammanfattningsvis att stadgandet har blivit alltför detaljerat och svårläst. Den detaljerade uppräkningen anses också medföra risk för att företag som borde bedömas enligt lagen faller utanför denna eller att samma åtgärd kan hänföras till flera företagstyper i lagens mening.

Enligt min mening måste det huvudsakliga syftet med att ange lagens tillämpningsområde vara att klart avgränsa de typer av företag som lagen skall tillämpas på. Därutöver bör också definieras sådana vattenföretag som särbehandlas i lagen. Däremot behövs det inte någon precisering i sådana fall där den saknar självständig betydelse. Detta gäller bl. a. utredningens förslag att skilja rena byggnadsåtgärder från verksamhet i vatten som bedrivs med eller utan hjälp av vattenbyggnader. Enligt min mening kan med dessa utgångspunkter lagens tillämpningsområde anges på ett mera överskådligt och lättläst sätt än i utredningsförslaget.

Första stycket första punkten innehåller en definition av företag i ytvatten. Stadgandet motsvarar bestämmelsen om byggande i vatten och därmed likställda åtgärder i 2 kap. 1 § VL.

För det första skall till vattenföretag i ytvatten hänföras uppförande av anläggningar och andra åtgärder av mera stadigvarande natur, som berör ett vattenområde, dvs. vad som i 2 kap. 1 § första stycket VL benämns byggande i vatten. Denna term används dock inte i den nya lagen. Hit hänförs uppförande, ändring, lagning och utrivning av dammar och andra anläggningar i vattendrag, sjöar och andra vattenområden samt fyllning och pålning i sådana vattenområden. Uttrycket "andra vattenområden" (än vattendrag eller sjöar), som i VL motsvaras av "mindre vattensamling eller havet", har valts för att uppnå överensstämmelse med terminologin i 1 § ML. Uttrycket omfattar, förutom havsområden, även konstgjorda vattensamlingar som regleringsmagasin, bevattningsdammar o. dyl. Däremot omfattas inte simbassänger m. m., som saknar vattenrättsligt intresse.

En kompletterande bestämmelse om vad som skall förstås med ett vattenområde finns i paragrafens andra stycke.

Uppförande, ändring, lagning och utrivning av anläggningar liksom fyllning och pålning i vatten är att hänföra till vattenföretag även om åtgärderna i och för sig inte skulle medföra förändring av vattnets djup eller läge.

Under remissbehandlingen har diskuterats om vissa åtgärder skall anses

som vattenföretag. Bl. a. har kabeldragning på bottnen och anläggande av flytbryggor nämnts som exempel på åtgärder, där tveksamhet kan råda om den nya lagens tillämplighet. Jag anser det emellertid vara ställt utom tvekan att båda faller under definitionen av anläggningar i vatten och att de alltså är att hänföra till vattenföretag.

Enligt både den finska vattenlagen och gränsälvsöverenskommelsen mellan Sverige och Finland (se SFS 1971: 850) gäller bestämmelserna om byggande i vatten även i fråga om uppförande av broar och andra anläggningar över ett vattenområde. I VL finns det inte någon motsvarande bestämmelse. I praxis torde det dock ha förekommit att broar har prövats enligt VL, fastän brons landfästen är belägna på ständigt torr mark och inte heller brobyggnaden i övrigt har någon dämmande inverkan.

Som Svea hovrätt framhåller vid remissbehandlingen bör det klargöras om anläggningar av nu angiven beskaffenhet skall kunna prövas enligt den nya vattenlagen eller inte. För en sådan prövning talar den inverkan som anläggningen kan ha på vattenområdets utnyttjande för något annat ändamål, främst båtfart. Att en prövning av vissa broar har skett enligt VL torde främst kunna förklaras av att en ansökan om tillstånd hos vattendomstolen f. n. utgör en naturlig åtgärd för att få till stånd en sådan avlysning av en allmän farled som måste ske om bron skall komma till stånd. Frågor om avlysning föreslås nu reglerade i särskild lagstiftning (se avsnitt 2.8 och 4.3) och detta skäl för en vattenrättslig prövning bortfaller alltså. Enligt min mening bör den inverkan som nu angivna anläggningar i övrigt har på användningen av vattenområdet kunna prövas enligt annan lagstiftning, främst väglagen, lagen (1939: 608) om enskilda vägar och anläggningslagen. Förevarande punkt omfattar alltså inte sådana anläggningar vars enda inverkan på vattenförhållandena är att de utförs över ett vattenområde. En annan sak är att arbetena under byggnadstiden kan vara sådana att de inverkar på vattenförhållandena och att det därmed blir fråga om ett vattenföretag.

Tippning av muddermassor och liknande åtgärder kan f. n. prövas enligt både VL och ML. Tippning utgör byggande i vatten men dessutom finns särskilda bestämmelser i 2 kap. 35 § VL som i princip innebär ett förbud mot att släppa ut fast avfall (se prop. 1969: 28 s. 258). ML är enligt 1 § punkt 1 tillämplig bl. a. på utsläppande i vatten av fasta ämnen. Lagens tillämplighet är inte beroende av att avfall ingår i det som släpps ut (se prop. 1969: 28 s. 257). Enligt 7 § miljöskyddskungörelsen får fast avfall eller annat fast ämne inte släppas ut utan tillstånd enligt ML, om det inte är uppenbart att det kan ske utan olägenhet av betydelse från hälso- eller naturvårdssynpunkt eller med hänsyn till något annat allmänt intresse.

En tippning kan bli att hänföra till fyllning i förevarande stadgande. I likhet med utredningen anser jag att det huvudsakliga syftet med en tippning bör vara avgörande för gränsdragningen mellan den nya vattenlagen och ML. Om ett syfte med en tippning är att åstadkomma en anläggning

som kan komma till nyttig användning, exempelvis en vägbank eller en pir, utgör tippningen ett vattenföretag som skall prövas enligt vattenlagen. Detta gäller även om det primärt finns en önskan att bli av med de använda massorna. Om massorna är förorenade kommer detta att beaktas vid den vattenrättsliga tillåtlighetsprövningen och det är också möjligt att meddela föreskrifter till skydd mot förorening. Om syftet med en tippning däremot endast är att bli av med massorna skall prövning ske enligt ML. Härvid kan beaktas även annan inverkan än förorening.

Jag delar utredningens uppfattning att det inte behövs någon motsvarighet till 2 kap. 35 § VL i den nya lagen.

Jag kommer att senare ta upp frågan om ändring av 1 § ML, där undantaget för byggande i vatten bör avse vattenföretag enligt den nya vattenlagen. För att klarare markera gränsdragningen mellan de båda lagarna, bör undantaget avse både punkterna 1 och 2 i nämnda paragraf.

Till vattenföretag skall vidare enligt förevarande stadgande hänföras bortledande av vatten från eller grävning och sprängning i ett vattenområde. Sådana åtgärder, som i dag enligt 2 kap. 1 § andra stycket VL skall likställas med byggande i vatten, anses som vattenföretag även om de inte medför förändringar i vattnets läge eller djup, t. ex. vid bortledande av vatten ur havet. Med nu angivna åtgärder likställs i stadgandet uttryckligen rensning i ett vattenområde. Med rensning avses främst en åtgärd för bibehållande av vattnets djup eller läge. En sådan rensning särbehandlas i viss mån i lagen (se 2 kap. 8 §, 4 kap. 3 § och 8 kap. 3 §).

Under begreppen grävning och rensning faller också muddring och sandsugning. Jag anser i likhet med utredningen att nuvarande gräns mot ML bör behållas i fråga om sådana åtgärder (se prop. 1969: 28 s. 258). De olägenheter, t. ex. vattenförorening och grumling, som kan uppkomma genom muddring och sandsugning får bedömas vid tillåtlighetsprövningen enligt vattenlagen.

Slutligen skall som vattenföretag enligt förevarande punkt anses andra åtgärder i vattenområden som syftar till att förändra vattnets djup eller läge. Till sådana åtgärder hänförs bl. a. vattenreglering och omgrävning av en åfåra. Liksom enligt 2 kap. 1 § andra stycket VL krävs att syftet med åtgärden skall vara förändring av vattnets djup eller läge. Härigenom utesluts bl. a. sådana förändringar i vattendjupet som åstadkoms genom en tippning av avfall som enligt vad jag har sagt tidigare skall prövas enligt ML.

Under denna punkt skulle enligt ordalydelsen även kunna anses falla vissa markavvattningsåtgärder, t. ex. en sjösänkning. Avsikten är emellertid att markavvattningsåtgärder i stället skall hänföras till punkten 4. Jag har inte ansett att det behövs något särskilt undantag i förevarande punkt för att klargöra detta.

Första stycket andra punkten behandlar grundvattenföretag.

Enligt 2 kap. 42 § VL förstås med grundvattentäkt en anläggning för

tillgodogörande av grundvatten. Med tillgodogörande avses användning av vattnet i nyttigt syfte. Den av utredningen föreslagna definitionen (punkt 7) överensstämmer i sak med gällande rätt. Enligt utredningen bör bortskaffande av skadligt grundvatten samt byggnadsåtgärder under jord som medför grundvattensänkningar bedömas enligt byggnadslagstiftningen.

Vid remissbehandlingen har flera remissinstanser föreslagit att lagens tillämpningsområde vidgas till att avse även andra åtgärder med inverkan på vattenståndet än grundvattentäkt.

PBL-utredningen föreslår att underjordsbyggande som inte är gruva skall kräva bygglov (se SOU 1979:66 s. 445). En bygglovsprövning avses bl. a. innefatta en kontroll av byggandets inverkan på grundvattenförhållandena. Jag anser med hänsyn härtill inte att det finns anledning att utvidga den nya vattenlagens tillämpningsområde till att omfatta underjordsbyggande med inverkan på grundvattenförhållandena.

Det finns enligt min mening inte heller anledning att låta den nya vattenlagen omfatta sådan asfaltering av större markområden som kan påverka grundvattenförhållandena. Även här torde behövlig kontroll få ske inom ramen för den nya bygglagstiftningen.

Annorlunda förhåller det sig med bortledning av grundvatten i skadeförebyggande syfte. PBL-utredningen anser att sådan grundvattenbortledning bör prövas enligt den nya vattenlagen (se SOU 1979:66 s. 447). Sådan grundvattenbortledning skiljer sig endast till syftet från åtgärder som nu prövas enligt VL. I motsats till vattenlagsutredningen anser jag alltså att vattenlagen bör omfatta även bortledning av grundvatten i skadeförebyggande syfte.

På grund av det anförda har förevarande punkt utformats så att den avser bortledande av grundvatten och utförande av anläggningar härför. Härmed avses alltså bortledande både för tillgodogörande av grundvatten och för bortskaffande av skadligt grundvatten.

Med grundvatten avses liksom i gällande VL (se 1 kap. 15 §) det vatten som finns under markens yta. Däremot skall en vattensamling i dagen, som har bildats av framträngande grundvatten genom t. ex. en grävning, betraktas som ytvatten. Eftersom den nya lagen i princip har gemensamma bestämmelser för yt- och grundvatten, har gränsdragningsfrågan inte någon större praktisk betydelse.

Som jag har framhållit vid 1 kap. 2 § innehåller 19 kap. bestämmelser om skydd för vattenförsörjningen, som inte omfattas av den nu angivna definitionen av vattenföretag.

Första stycket tredje punkten innehåller en definition av företag för s. k. infiltration.

Bestämmelsen överensstämmer med 2 kap. 61 § första punkten VL. Eftersom den nya lagen har gemensamma bestämmelser för yt- och grundvattentäkter, behövs inte någon motsvarighet till den andra punkten i nämnda paragraf.

Syftet med en infiltration kan vara att öka vattentillgången i en grundvattentäkt eller att återställa stabiliteten i marken inom bebyggda områden med en sjunkande grundvattennivå. Om syftet är något annat än att öka grundvattenmängden är däremot förevarande punkt inte tillämplig.

En ökning av grundvattenmängden kan åstadkommas genom att ytvatten får infiltrera i marken, vilket oftast sker i särskilda infiltrationsbassänger. Samma effekt kan uppnås genom att vatten direkt pumpas till grundvattenförande lager eller genom att markbeskaffenheten eller avrinningsförhållandena inom ett markområde ändras så att en större del av nederbörden tillförs grunden. Om dessa åtgärder utförs i syfte att öka grundvattenmängden blir förevarande punkt tillämplig.

Första stycket fjärde punkten innehåller en definition av markavvattningsföretag.

I 7 kap. 1, 37 och 49 §§ VL anges vilka åtgärder som hänförs till torrläggning av mark, dvs. dikning, vattenavledning och invallning. Enligt 7 kap. 35 § skall vad som stadgas om dikning också gälla avdikning av kärr, mosse eller annan vattendränkt mark. Förevarande punkt innebär inte någon ändring i sak i förhållande till gällande rätt. Utformningen ansluter också i huvudsak till utredningens förslag (punkt 8).

Syftet med åtgärderna skall vara att öka en fastighets lämplighet för något visst ändamål, exempelvis odling, bebyggelse, torvtäkt eller gruvdrift. Det har särskilt angivits att det skall vara fråga om en varaktig förbättring. Mera tillfälliga ingrepp för dränering, såsom exempelvis hyggesplöjning, är alltså inte vattenföretag. I princip omfattas däremot täckdikning.

Det har särskilt angivits att bortskaffande av avloppsvatten inte utgör vattenföretag. Avloppsvatten definieras i 4 § punkt 6 och har här liksom i övrigt i den nya vattenlagen samma innebörd som i 3 § ML och 8 kap. 1 § VL. Trots den nu angivna begränsningen finns det särskilda bestämmelser om markavvattning och avledande av avloppsvatten i 5 kap. 5–8 §§.

Förevarande punkt är inte heller tillämplig på sådant bortledande av skadligt grundvatten som jag nyss har behandlat vid punkt 2. Enligt min mening behövs det inte något särskilt undantag i förevarande punkt för att klargöra detta.

I *andra stycket* finns en kompletterande regel om vad som skall förstås med vattenområde i första stycket punkt 1.

Enligt 2 kap. 1 § VL avses med byggande i vatten även åtgärder ”på land så nära strandbrädden, att inverkan kan ske på vattenståndet”. Härmed avses även åtgärder inom landområden som endast vid exceptionella högvattenstånd täcks av vatten. I utredningsförslaget används uttrycket ”inom område vid stranden som blir täckt av vatten vid högsta kända vattenstånd”. Härmed åsyftas inte någon ändring i sak.

Som har framhållits vid remissbehandlingen kan det högsta kända vattenståndet ofta vara av endast historiskt intresse. Avgörande bör i stället

vara det högsta vattenstånd som med någon sannolikhet kan förutses för framtiden. Förevarande bestämmelse har utformats i enlighet härmed.

4 § I denna lag avses med

1. *vattenreglering:* ändring av vattenföringen i ett vattendrag, när syftet med åtgärden är att förbättra hushållningen med vattnet,
2. *vattenöverledning:* överföring av ytvatten från ett vattenområde till ett annat, när syftet med åtgärden är att förbättra hushållningen med vattnet,
3. *vattentäkt:* bortledande av yt- eller grundvatten för vattenförsörjning eller bevattning,
4. *markavvattning:* åtgärder enligt 3 § första stycket 4,
5. *vattenanläggning:* en anläggning som har tillkommit genom ett vattenföretag,
6. *avloppsvatten:* spillvatten eller annan flytande orenlighet, vatten som använts för kylning vid driften av en fabrik eller annan inrättning, vatten som avleds för sådan markavvattning inom stadsplan eller byggnadsplan som inte sker för en viss eller vissa fastigheters räkning samt vatten som avleds för avvattning av en begravningsplats.

Paragrafen innehåller definitioner av vissa typer av vattenföretag som särbehandlas i den nya lagen. Dessutom anges i punkt 5 vad som i lagen avses med en vattenanläggning och i punkt 6 vad som avses med avloppsvatten.

Definitionen av *vattenreglering* överensstämmer med 1 § punkten 2 i utredningens förslag med undantag av att kriteriet "ändring av avbördningen från sjö" har fått utgå som överflödigt. Som Svea hovrätt har framhållit vid remissbehandlingen torde det nämligen vara omöjligt att ändra avbördningen från en sjö utan att samtidigt ändra vattenföringen i vattendraget. Definitionen innebär inte någon ändring i sak i förhållande till gällande rätt (3 kap. 1 § VL).

Med hushållning avses tillvaratagande och rationellt nyttjande av en vattentillgång inom ett område. Uttrycket används alltså inte i den betydelse det har enligt exempelvis 2 kap. 31 VL (jfr prop. 1975/76: 215 s. 80). Syftet med en vattenreglering kan vara att hushålla med vattnet för kraftändamål, kommunal eller industriell vattenförsörjning, jordbruksbevattning osv. S.k. profilreglering, dvs. avtrappning av ett vattendrag med dammbyggnader för att åstadkomma lämpliga utbyggnadsenheter, är som utredningen har framhållit inte att anse som vattenreglering. De åtgärder som nu avses i 2 kap. 31 § VL benämns i den nya lagen innehållande och tappning av vatten (se t. ex. 15 kap. 9 och 22 §§).

Särskilda bestämmelser om samfälligheter för vattenreglering finns i 7 kap.

Definitionen av *vattenöverledning* motsvarar i huvudsak 1 § punkten 3 i utredningens förslag. Uttrycket "över vattendelare till vattendrag, sjö eller annat vattenområde" har ersatts av uttrycket "från ett vattenområde till ett annat".

Vid tillämpningen av VL har vattenöverledning tidigare ansetts utgöra

en form av vattenreglering men har i senare rättspraxis behandlats som en form av byggande i vatten (se NJA 1942 s. 202 och 1953 s. 535). I den nya lagen jämställs vattenöverledning åter med vattenreglering (jfr också vad som anförs vid 2 kap. 10 § i fråga om kravet på vattenrätt vid vattenöverledning).

I fråga om begreppet hushållning med vattnet hänvisas till vad jag nyss har anfört i samband med definitionen av vattenreglering. I likhet med vad som gäller vid vattenreglering behöver syftet med en vattenöverledning alltså inte vara kraftproduktion.

Särskilda bestämmelser om samfälligheter för vattenöverledning finns i 7 kap. I 2 kap. 11 § andra stycket finns bestämmelser om s. k. utbyggnadsvitsord vid vattenöverledning för kraftändamål.

Definitionen av *vattentäkt* saknar motsvarighet i utredningens förslag. Definitionen är motiverad bl. a. av undantaget från kravet på vattenrätt i 2 kap. 6 § punkt 4 och av de särskilda bestämmelserna om bevattningssamfälligheter i 6 kap. samt bestämmelserna om avgifter i 10 kap. Begreppet bevattning behöver enligt min mening däremot inte särskilt definieras. Det har särskilt angivits att förevarande punkt avser både yt- och grundvatten.

Uttrycket vattentäkt avser själva bortledandet av vatten. Det skiljer sig alltså från bestämmelsen i 2 kap. 42 § VL, enligt vilken med grundvattentäkt förstås en anläggning för tillgodogörande av grundvatten.

Den begränsning som ligger i att bortledandet skall ske för vattenförsörjning eller bevattning utesluter bl. a. bortledande av skadligt grundvatten enligt 3 § första stycket punkt 2.

Definitionen av *markavvattning* innebär att beteckningen markavvattning införs för åtgärder enligt 3 § första stycket punkt 4.

Jag har i likhet med flera remissinstanser funnit att den av utredningen föreslagna detaljerade uppdelningen på olika typer av markavvattningsåtgärder är onödig. Som exempel på sådana åtgärder kan anges dikning och invallning samt sådana åtgärder som enligt 7 kap. 37 § VL betecknas som vattenavledning eller skall likställas med sådan avledning, nämligen sänkning eller urtappning av ett vattenområde, fördjupning, utvidgning eller rätning av ett vattendrag samt vattenreglering för att t. ex. skydda mot översvämning. Förutsättningen är naturligtvis att åtgärden utförs i markavvattningssyfte.

Med vattenföretag avses enligt 3 § huvudsakligen olika åtgärder i vatten. Resultatet av åtgärderna behöver emellertid också definieras, bl. a. för tillämpningen av bestämmelserna om underhåll och tillsyn i 17 resp. 18 kap. En anläggning som har tillkommit genom ett vattenföretag benämns därför i lagen som *vattenanläggning*. Härmed avses alltså anläggningar i yt- och grundvatten och även diken för markavvattning.

Definitionen av *avloppsvatten* motsvarar 8 kap. 1 § VL och 3 § ML. I stället för "torrläggning" används i överensstämmelse med terminologien i den nya vattenlagen "markavvattning" eller "avvattning". Definitionen

är föranledd av att begreppet avloppsvatten används på flera ställen i den nya lagen (se t. ex. 2 kap. 6 § punkt 2, 5 kap. 5 § och 8 kap. 1 § första stycket punkt 5).

2 kap. Rätten till vatten

Kapitlet, som motsvarar 2 kap. i utredningens förslag, har behandlats i den allmänna motiveringen (avsnitt 2.3). Kapitlet innehåller med särskilda underrubriker allmänna bestämmelser (1 och 2 §§) samt bestämmelser om rätt att ta i anspråk annans strömfall (3 §), skyldighet att avstå vatten (4 §), vattenrätt som förutsättning för vattenföretag (5–10 §§) och utbyggnadsvitsord (11 §).

Av skäl som har angivits i den allmänna motiveringen (avsnitt 2.3.3 och 2.3.4) innehåller kapitlet inte någon motsvarighet till de av utredningen föreslagna bestämmelserna om expropriation av vattenrätt för allmänt behov av vatten samt för bevattning av jordbruksfastigheter. I stället har beträffande vattenföretag för sådana ändamål undantag gjorts från kravet på vattenrätt (se 6 §).

Kapitlet motsvarar i huvudsak 1 kap. VL. Kungsådrebestämmelserna i 1 kap. 5–13 §§ VL har dock inte fått någon motsvarighet i förevarande kapitel utan har ersatts av bestämmelserna i 9 kap. om begränsningar i vattenrättshavarnas ersättningsrätt.

Allmänna bestämmelser

1 § Var och en råder över det yt- och grundvatten som finns inom hans fastighet.

Rätten att råda över en fastighets vatten kallas vattenrätt. Fastighetsägare och andra som innehar vattenrätt kallas vattenrättshavare.

Paragrafen, som motsvarar 2 kap. 1 § i utredningens förslag, har behandlats i den allmänna motiveringen (avsnitt 2.3.1). Paragrafens första stycke motsvarar 1 kap. 1 och 15 §§ VL medan andra stycket saknar motsvarighet i VL.

Med uttrycket råda över i *första stycket* avses såväl rätt att tillgodogöra sig vattnet och vidta olika åtgärder i detta i nyttigt syfte som rätt att ta bort eller minska de skadliga verkningar som vattnet kan medföra. Nuvarande skillnad mellan ytvatten (”råda över”) och grundvatten (”tillgodogöra sig”) har alltså inte bibehållits. Enligt den nya lagen är även bortledande av skadligt grundvatten ett vattenföretag enligt definitionen i 1 kap. 3 § första stycket punkt 2.

I paragrafen regleras inte särskilt frågan om rådigheten över allmänna vattenområden. Sådana områden omfattas inte av fastighetsindelningen. Vattenrätten inom allmänna vattenområden anses dock tillkomma staten utan uttryckligt stöd av lag (se prop. 1966: 114 s. 48).

I *andra stycket* införs begreppen vattenrätt och vattenrättshavare. Som

har anförts i den allmänna motiveringen (avsnitt 2.3.1) avses med vattenrätt såväl en fastighetsägares rätt att råda över vattnet som den rätt att råda över vattnet som kan tillkomma någon annan genom t. ex. servituts- eller nyttjanderättsupplåtelse från fastighetsägaren eller genom tvångsförfogande. I stället för uttrycket "rådigheten" i utredningsförslaget används uttrycket "rätten att råda" i den nya lagen. Någon saklig ändring avses inte.

Vatten behandlas som fast egendom. I fråga om överlåtelse eller upplåtelse av vatten gäller alltså jordabalken. Härav följer bl. a. att en överlåtelse av vattnet utan samband med grunden inte är giltig. Däremot kan fastighetsägaren upplåta sin rätt eller viss del av den genom ett servituts- eller nyttjanderättsavtal.

Vid sidan av frivilliga upplåtelser kan vattenrätt tvångsvis överföras till någon annan än fastighetsägaren med stöd av särskilda lagbestämmelser. I förevarande kapitel finns bestämmelser av sådan innebörd i 3 och 11 §§. Bestämmelser om tvångsrätt finns också i exempelvis expropriationslagen, anläggningslagen, ledningsrättslagen och väglagen.

Särskild rätt till en fastighets vattenområde eller grundvatten kan också skapas genom fastighetsbildningsservitut enligt 7 kap. fastighetsbildningslagen. Ett sådant servitut avser den grundläggande vattenrätten och omfattas därför inte av de särskilda bestämmelserna i 7 kap. 2 § andra stycket fastighetsbildningslagen, som endast avser tvångsservitut som kan skapas enligt VL. Jag kommer att senare ta upp frågan om gränsdragningen mellan fastighetsbildningslagen och den nya vattenlagen och därvid föreslå de ändringar som behövs i 7 kap. 2 § fastighetsbildningslagen.

Utredningen har i en särskild bestämmelse (2 kap. 3 § i utredningens förslag) föreslagit en erinran om att vattenlagen och annan lagstiftning gäller i fråga om förvärv av vattenrätt. Enligt min mening finns det inte något behov av en sådan bestämmelse och förevarande kapitel innehåller alltså inte någon motsvarighet till denna del av utredningsförslaget.

En vattenrättshavare kan av olika skäl tvingas att tåla inskränkningar i sin vattenrätt. Han kan till följd av någon annans vattenföretag drabbas av förlust av vatten eller fallhöjd. Även i annan lagstiftning än vattenlagen finns bestämmelser som kan medföra inskränkningar i vattenrätten, exempelvis naturvårdslagen och byggnadslagen. Utredningen har i en särskild bestämmelse (2 kap. 9 § i utredningens förslag) föreslagit en erinran om sådana inskränkningar i vattenrätten som kan ske enligt vattenlagen eller annan lagstiftning (jfr 1 kap. 4 § VL). Enligt min mening finns det inte något behov av en sådan bestämmelse och förevarande kapitel innehåller alltså inte någon motsvarighet till den föreslagna regeln.

Vid följande paragraf kommer att behandlas frågan om en motsvarighet till 1 kap. 2 § andra stycket och 15 § andra stycket VL.

2 § I rinnande vatten råder vardera sidans ägare över en lika stor andel i

vattnet, även om en större del av vattnet rinner fram på den enes fastighet än på den andres.

Paragrafen motsvarar 2 kap. 2 § i utredningens förslag och 1 kap. 2 § första stycket VL.

Paragrafen innebär en avvikelse från huvudregeln i 1 § endast i fråga om vattnet men däremot inte i fråga om fördelningen av själva vattenområdet som sådant. Bestämmelsen motiveras av att det i praktiken kan vara svårt att fördela en vattenkvantitet mellan olika fastigheter på grund av olika strömningshastigheter, djupförhållanden och strandlinjeformer. Bestämmelsen har särskild betydelse när det gäller utbyggnaden av vattenkraft.

I 1 kap. 2 § andra stycket VL finns en erinran om att bestämmelsen om lika rätt till vatten inte rubbar den rätt till större lott i vattnet som kan grundas på dom, urminnes hävd eller någon annan särskild rättsgrund. Den som vid ikraftträdandet av VL tillgodogör sig mer än hälften av den framrinnande vattenmängden får dessutom till bevarande av sin rätt till vattnet åberopa förut gällande lag. Jag anser i likhet med utredningen att det inte behövs någon motsvarighet till dessa bestämmelser i den nya vattenlagen, eftersom vad där sägs ändå gäller såvitt avser framtida förhållanden. I fråga om rättigheter som har tillkommit före den nya lagens ikraftträdande har emellertid en särskild övergångsbestämmelse tagits in i 7 § i promulgationslagen (se avsnitt 4.2).

Vad som nu har sagts gäller också bestämmelsen i 1 kap. 15 § andra stycket VL om skydd för innehavare av äldre rättigheter att ta ut grundvatten på någon annans fastighet.

Rätt att ta i anspråk annans strömfall

3 § Om det för att kraftförsörjningen skall utvecklas planmässigt är nödvändigt att ett sådant strömfall tas i anspråk som tillkommer annan än staten och som inte är utnyttjat på ett från allmän synpunkt ändamålsenligt sätt, får regeringen på ansökan av någon som vill tillgodogöra sig vattenkraften förordna att strömfallet eller särskild rätt till detta får tas i anspråk.

Den som har fått tillstånd enligt första stycket skall inom tid som regeringen bestämmer och vid äventyr att tillståndet förfaller ansöka dels om tillstånd att utföra det vattenföretag i vilket strömfallet skall utnyttjas, dels om bestämmande av ersättning för vad som tas i anspråk enligt första stycket.

Rätt att på grund av förordnande enligt första stycket ta strömfall i anspråk får inte utan regeringens medgivande övergå från innehavaren till någon annan.

Regeringen får besluta de villkor för rättighetens utnyttjande som behövs från allmän synpunkt.

Paragrafen, som motsvarar 2 kap. 4 och 7 §§ samt 17 kap. 1 § andra stycket i utredningens förslag och 1 kap. 14 § VL, har behandlats i den allmänna motiveringen (avsnitt 2.3.2).

Bestämmelserna om rätt att expropriera vattenkraft infördes år 1945 för att motverka spekulation i vattenkraft (se prop. 1945: 44 och 1948: 245). Förevarande paragraf innebär när det gäller förutsättningarna för expropriation ingen annan ändring i förhållande till gällande rätt än att det uttryckligen anges att vattenkraft som tillkommer staten inte får exproprieras (jfr 1 kap. 1 § expropriationslagen). Expropriation kan alltså ske av såväl minoritets- som majoritetsandelar och kan avse både bebyggda och obebyggda strömfall.

Paragrafens fjärde stycke motsvarar 2 kap. 7 § i utredningens förslag (jfr också 3 kap. 5 § expropriationslagen). Regeringen kan t. ex. uppställa sådana villkor som behövs för att ett vattendrag skall kunna utnyttjas på ett rationellt sätt eller för att ett strömfall som tas i anspråk skall på ett lämpligt sätt fylla sin uppgift för kraftförsörjningen. Bestämmelsen ger däremot inte rätt att ställa upp fiskaliska villkor eller föreskrifter om priset på den producerade kraften (se prop. 1945: 44 s. 60).

Några särskilda bestämmelser om förfarandet hos regeringen behövs inte i den nya lagen (jfr 17 kap. 1 § första stycket i utredningens förslag). En särskild kostnadsbestämmelse finns dock i 20 kap. 10 § nya vattenlagen.

Skyldighet att avstå vatten

4 § En vattenrättshavare är skyldig att vid allvarlig vattenbrist, som orsakas av torka eller någon annan jämförlig omständighet, avstå det vatten som är oundgängligen nödvändigt för den allmänna vattenförsörjningen eller för något annat allmänt behov. Under samma förutsättningar är den som har rätt att reglera vattnets avrinning i ett vattendrag skyldig att tåla att vattnet innehålls eller tappas.

Vattenrättshavaren är berättigad till skälig ersättning, om det skulle vara uppenbart oskäligt att ersättning inte utgår.

Länsstyrelsen får vid vite förelägga en vattenrättshavare att iaktta sin skyldighet enligt första stycket. Länsstyrelsen får härvid förordna att beslutet skall gälla även om det överklagas.

Första stycket, som i huvudsak motsvarar 2 kap. 10 § i utredningens förslag, har behandlats i den allmänna motiveringen (avsnitt 2.3.8). I 2 kap. 52 § VL finns en motsvarande bestämmelse som dock i motsats till förevarande bestämmelse endast avser grundvatten.

Bestämmelsen innebär att en vattenrättshavare kan bli skyldig att tåla att hans vattentillgång avstås för ett allmänt behov. Denna skyldighet gäller även om han själv har tillstånd till en vattentäkt. Bestämmelsen innebär också skyldighet för den som har rätt till vattenreglering att tåla att vatten tappas eller innehålls för att säkerställa ett allmänt vattenbehov. Vattenrättshavaren kan däremot inte åläggas att leverera vatten (se prop. 1939: 9 s. 61).

Avsikten med bestämmelsen är i första hand att tillfälligt säkerställa den allmänna vattenförsörjningen i en katastrofliknande situation. En sådan

begränsning till vattenförsörjning för viss ort som föreslås av utredningen är enligt min mening inte lämplig med tanke på att bestämmelsen också avser ytvattentäkter, som kan tillgodose vattenbehovet för ett flertal orter.

Även andra allmänna ändamål än vattenförsörjningen kan tillgodoses. Bestämmelsen bör alltså kunna tillämpas när det vid hotande missväxt behövs vatten för att tillgodose jordbrukets behov av bevattning. Vid en tillfällig grundvattensänkning bör bestämmelsen också kunna användas om det är angeläget att till skydd för bebyggelse bibehålla grundvattennivån på viss höjd. Däremot bör det enligt min mening endast i undantagsfall komma i fråga att tillämpa bestämmelsen vid hotande brist på elenergi, vilket utredningen har förordat. Med dagens distributionsnät torde en lokalt begränsad bristsituation knappast kunnat uppstå. Om brist på elenergi till följd av vattenbrist hotar hela landet, bör eventuella nödåtgärder enligt min mening i första hand grundas på särskild lagstiftning (se lagen, 1970: 59, om tillfällig vattenreglering under år 1970).

Med torka kan jämställas andra exceptionella naturhändelser som en långvarig eller sträng vinter.

Andra stycket, som saknar motsvarighet i utredningens förslag, innehåller en ersättningsregel. I allmänhet bör det inte utgå någon ersättning för vatten som avstås enligt förevarande paragraf. I enlighet med vad som anförts i den allmänna motiveringen (avsnitt 2.3.8) har dock vattenrättshavaren liksom enligt gällande rätt givits rätt till skälig ersättning i sådana fall då det skulle vara uppenbart oskäligt att avståendet sker gratis. Ersättning bör alltså exempelvis kunna utgå när den som har avstått vatten härigenom har drabbats av ett allvarligt avbräck i en rörelse, där vattnet normalt skulle ha använts. Om parterna inte kan enas om ersättning får frågan prövas av vattendomstolen (se 13 kap. 14 § punkt 4).

Tredje stycket, som saknar motsvarighet i VL, motsvarar 23 kap. 5 § i utredningens förslag. Länsstyrelsens beslut överklagas enligt 22 kap. 6 § nya lagen hos kammarrätten.

Vattenrätt som förutsättning för vattenföretag

5 § För att få utföra ett vattenföretag måste företagaren ha vattenrätt inom det område där företaget skall utföras, i den mån annat inte följer av 6–10 §§.

Paragrafen, som motsvarar 2 kap. 11 § i utredningens förslag, har behandlats i den allmänna motiveringen (avsnitt 2.3.1). Paragrafen saknar en uttrycklig motsvarighet i VL.

Liksom enligt gällande rätt är huvudregeln att det krävs vattenrätt som förutsättning för ett vattenföretag. Detta krav gäller oavsett om det krävs tillstånd till vattenföretaget eller inte. När tillstånd skall inhämtas är innehavet av vattenrätt en processförutsättning. Vattenrätten har som man säger en saklegitimerande verkan.

Huvudprincipen är liksom enligt VL att man måste ha vattenrätt inom hela det område där vattenföretaget skall utföras. Så får man i princip inte anlägga bryggor eller verkställa t. ex. utfyllnader som sträcker sig in på någon annans vattenområde, utan i sådana fall krävs en särskild upplåtelse av ägaren till det området.

Angivna princip är emellertid inte ovillkorlig. Bl. a. följer av 10 §, vartill hänvisas i förevarande paragraf, att den som vill utföra en vattenreglering eller vattenöverledning inte behöver ha vattenrätt i det vattenområde där regleringen skall ske eller varifrån vattnet skall ledas. Kravet på vattenrätt är i dessa fall uppfyllt om företagaren har vattenrätt på det ställe där vattnet skall tas ut för nyttjande, t. ex. för industriell vattenförsörjning eller jordbruksbevattning. Vidare kan den som har majoriteten, s. k. utbyggnadsvitsord, i en fallsträcka enligt 11 § ges rätt att förfoga över vattenkraften i hela sträckan.

Reglerna i 8 kap. om särskilda tvångsrätter gör det också i vissa fall möjligt för den som endast har vattenrätt i en del av det vattenområde där företaget skall utföras att ta i anspråk annans vattenområde för företaget.

Av 6–9 §§ i förevarande kapitel framgår också att vattenrätt över huvud taget inte krävs för utförande av vissa slags vattenföretag eller av vattenföretag för vissa ändamål. En erinran härom har tagits in i paragrafen.

För tillstånd till ett vattenföretag bör i allmänhet fordras att sökanden har en till tiden obegränsad rätt till vattnet. Vattenrätten måste alltså grundas på äganderätt, en till tiden obegränsad servitutsrätt eller tomträtt. Av skäl som jag har utvecklat i den allmänna motiveringen (avsnitt 2.3.5) bör emellertid även en tidsbegränsad vattenrätt i och för sig kunna tillerkännas saklegitimerande verkan. Även den som på grund av nyttjanderätt eller någon annan rättighet disponerar över yt- eller grundvatten för viss tid bör alltså kunna ansöka om tillstånd att utföra ett vattenföretag, förutsatt naturligtvis att detta faller inom ramen för upplåtelseavtalet. Det ankommer därefter på vattendomstolen att med hänsyn till omständigheterna i det särskilda fallet avgöra om tillstånd kan meddelas trots den begränsade vattenrätten och för vilken tid tillståndet skall gälla.

När det gäller anläggandet av broar, bryggor, färjelägen m. m. för allmän väg är liksom f. n. kravet på vattenrätt uppfyllt genom att vägrätt tillskapas enligt väglagen (jfr NJA 1960 s. 122). Beträffande enskild väg skall det föreligga beslut om upplåtelse av rätt att bygga väg enligt lagen om enskilda vägar eller anläggningslagen (jfr NJA 1970 s. 299 och SvJT 1977 s. 198). Den koncession som meddelas av regeringen för järnvägar, spårvägar och tunnelbanor för allmän trafik medför däremot inte att vattenrätt uppkommer. Om det krävs vattenrätt för sådana företag får den tillskapas genom expropriation. En annan sak är att koncessionen beaktas vid tillåtlighetsprövningen (se 3 kap. 7 § punkt 2).

För ett vattenföretag som skall utföras inom allmänt vattenområde fordras i överensstämmelse med vad som har anförts vid 1 § särskilt medgivande av staten (jfr också 3 § lagen, 1966: 314, om kontinentalsockeln).

6 § Vattenrätt behövs inte för

1. vattenföretag som erfordras för allmän farled, allmän hamn eller allmän flottled,
2. vattenföretag som erfordras för att motverka förorening genom avloppsvatten,
3. markavvattningsföretag,
4. vattentäkter för allmän vattenförsörjning eller bevattning.

Paragrafen, som i huvudsak motsvarar 2 kap. 12 § i utredningens förslag, har behandlats i den allmänna motiveringen (avsnitt 2.3.1). Paragrafen saknar en direkt motsvarighet i VL men innebär, utom såvitt avser punkt 4 (se avsnitt 2.3.3 och 2.3.4 i den allmänna motiveringen) inte någon ändring i förhållande till vad som anses vara gällande rätt.

Undantaget från kravet på vattenrätt i fråga om hamnar gäller liksom enligt gällande rätt (se 5 kap. 4, 7 och 13 §§ VL) endast allmänna hamnar. För anläggande av t. ex. en småbåtshamn behövs alltså vattenrätt, som dock kan förvärvas genom expropriation med stöd av 2 kap. 9 § expropriationslagen.

Om företaget helt eller delvis skall utföras inom någon annans vattenområde, medför detta intrång i vattenrättshavarens rätt att tillstånd till dessa vattenföretag alltid måste inhämtas, om inte någon frivillig upplåtelse sker.

Särskild tvångsrätt för att utföra företag som avses i förevarande paragraf kan medges enligt 8 kap. 1 §.

Det av utredningen föreslagna undantaget för rensning m. m. har överförts till en särskild paragraf, 8 §.

7 § Staten, kommuner och vattenförbund behöver inte vattenrätt för att utföra sådana vattenföretag som är önskvärda från hälsosynpunkt eller allmän miljövårdssynpunkt eller som främjar fisket.

Förvaltare som avses i 82 a § lagen (1919: 426) om flottning i allmän flottled behöver inte vattenrätt för att vidta de återställningsåtgärder som behövs efter avlysning av den allmänna flottleden.

Paragrafen, som motsvarar 2 kap. 13 § i utredningens förslag, har behandlats i den allmänna motiveringen (avsnitt 2.3.1). Första stycket motsvarar 2 kap. 9 § och andra stycket 6 kap. 29 § VL.

Den nya vattenlagen innehåller i motsats till VL inte några särskilda tillåtlighetsregler för sådana vattenföretag som avses i förevarande paragraf. Dessa företag har dock särskilt beaktats vid utformningen av bestämmelserna i 3 kap. 5 § om den samhällsekonomiska tillåtlighetsbedömningen av vattenföretag.

Särskild tvångsrätt för att utföra företag som avses i förevarande paragraf kan medges enligt 8 kap. 1 §.

Paragrafen avser fiskefrämjande åtgärder inte bara som f. n. i rinnande vatten utan även i andra vattenområden. Åtgärderna kan alltså avse annan fisk än den egentliga vandringsfisken (se även 3 kap. 11 §).

I fråga om uttrycket "hälsosynpunkt eller allmän miljövårdssynpunkt" får jag hänvisa till vad som anfördes när detta uttryck infördes i VL (se prop. 1975/76: 215 s. 124).

8 § Den som är beroende av att vattenförhållandena består behöver inte vattenrätt för att utföra rensningar för att bibehålla vattnets djup eller läge eller för att omedelbart återställa ett vattendrag som har vikit från sitt förra läge eller som på något annat sätt har förändrat sitt lopp.

Paragrafen motsvarar 2 kap. 12 § andra stycket i utredningens förslag. Såvitt avser rensningar för bibehållande av vattnets djup eller läge innebär paragrafen inte någon ändring i förhållande till gällande rätt (se 2 kap. 36 § VL). De rensningsarbeten som omfattas av paragrafen är sådana som inte avses förändra de rådande förhållandena i ett vattenområde. Om en förändring genom uppgrundning eller dylikt har inträtt och erhållit en mera bestående karaktär i ett vattendrag, räknas ett återställande av förhållandena inte som en rensning enligt denna paragraf, utan då fordras vattenrätt för arbetena.

Paragrafen är också tillämplig på åtgärder som innebär återställande av vattendrag som har vikit från sitt förra läge eller på något annat sätt har förändrat sitt lopp. Därmed avses genomgripande förändringar i naturförhållandena, såsom uppgrundning av vattendragets fåra eller genomskärning av strandvallarna. Förutsättningen är dock att återställandet sker "omedelbart". Detta överensstämmer med 2 kap. 37 § första meningen VL. Kravet får anses uppfyllt, om återställningsarbetet påbörjas så snart det med hänsyn till årstid och väderlek är möjligt och därefter fullföljs utan onödigt dröjsmål.

I fråga om rätten att återställa ett vattendrag i dess tidigare skick skiljer man i 2 kap. 37 § VL mellan olika fall, beroende på hur snart efter förändringen som återställandet sker. Rätten till ersättning på grund av återställandet är bl. a. knuten till olika tidpunkter efter det förändringen har inträtt. Utredningen har inte föreslagit någon motsvarighet till dessa bestämmelser och även jag anser att de kan undvaras. Det innebär att vattenrätt skall krävas för sådana återställningsåtgärder som inte sker omedelbart, om inte något annat följer av 6 eller 7 §§ i detta kapitel, och att ersättningsfrågorna får bedömas enligt de allmänna reglerna i 9 kap.

Ytterligare särregler om de vattenföretag som avses i förevarande paragraf finns i 4 kap. 3 § och 8 kap. 3 §.

9 § Den som äger strand vid ett vattenområde men saknar vattenrätt inom området har ändå rätt att för sin fastighets behov ha mindre brygga, båthus eller någon annan sådan byggnad vid stranden, om inte vattenområdets ägare genom byggnaden lider skada av någon betydelse.

I 1 kap. 6 § jordabalken finns bestämmelser om att även andra än strandägare kan ha denna rätt.

Paragrafen, som motsvarar 2 kap. 14 § i utredningens förslag och 1 kap. 3 § VL, har behandlats i den allmänna motiveringen (avsnitt 2.3.1).

Till skillnad mot VL innehåller förevarande paragraf ett krav att vattenbyggnaden skall vara avsedd för fastighetens behov. Paragrafen ger alltså inte strandägaren rätt att t. ex. uppföra en brygga för uthyrning av båtplatser till utomstående.

I paragrafen regleras inte frågan om antalet byggnader som strandägaren får uppföra (jfr LU 1975: 7 och 1975/76: 10). Denna fråga får bedömas med hänsyn till fastighetens behov samt arten av det intrång som byggnaderna orsakar för vattenområdets ägare.

Paragrafen innebär endast ett undantag från kravet på vattenrätt som förutsättning för vattenföretag. Strandägaren kan alltså vara skyldig att söka tillstånd till vattenbyggnaden enligt bestämmelserna i 4 kap. Det kan också föreligga tillståndsplikt enligt annan lagstiftning, exempelvis naturvårdslagen.

10 § Den som vill utföra en vattenreglering eller vattenöverledning behöver inte vattenrätt i det vattenområde där regleringen skall ske eller varifrån vatten skall ledas.

Paragrafen motsvarar 2 kap. 16 § i utredningens förslag. Vattenreglering och vattenöverledning definieras i 1 kap. 4 § nya lagen.

Kravet på vattenrätt är i de nu avsedda fallen uppfyllt om företagaren har vattenrätt på det ställe där vattnet skall komma till nyttig användning, t. ex. för kraftändamål eller vattenförsörjning. I fråga om vattenreglering överensstämmer detta med gällande rätt. Den som t. ex. äger ett strömfall i den nedre delen av en älv har rätt att till förmån för detta strömfall söka reglering av älvens källsjöar många mil högre upp i älven. Någon vattenrätt i sjöarna behöver han alltså inte ha.

När det gäller vattenöverledning innebär förevarande paragraf en återgång till den praxis som rådde under de första årtiondena efter VL:s tillkomst. Enligt denna praxis ansågs en vattenöverledning från ett vattendrag till ett annat som en form av vattenreglering (jfr NJA 1928 not. A 253). Företagaren behövde alltså inte inneha någon vattenrätt inom det vattenområde varifrån vattnet leddes utan det skulle vara tillräckligt att han hade vattenrätt på något annat håll vilken fullständigades genom överledningen. Efter rättsfallen NJA 1942 s. 202 och 1953 s. 535 har det däremot i princip ansetts böra krävas att sökanden disponerar det vattenområde varifrån vattnet leds (se SOU 1972: 14 s. 144). Enligt förevarande paragraf jämställs vattenöverledning åter i princip med vattenreglering.

Nu angivna regel att vid vattenöverledning något krav på vattenrätt vid bortledningspunkten inte ställs upp gäller i princip oberoende av vilket ändamål som skall tillgodoses genom överledningen. Denna kan avse kommunal eller industriell vattenförsörjning eller kraftändamål. I sistnämnda fall kan det dock i vissa situationer bli fråga om ett mera kvalifi-

cerat krav på vattenrätt. I 11 § andra stycket uppställs nämligen krav på s.k. utbyggnadsvitsord vid vattenöverledning för kraftändamål, när överledningen är en teknisk och ekonomisk förutsättning för tillkomsten av kraftanläggningen. Detta kan medföra att en företagare för att få den majoritet i vattenkraft som behövs måste ha vattenrätt även i det vattendrag från vilket vatten överleds. Något principiellt krav på vattenrätt i detta vattendrag finns emellertid inte heller i detta fall, eftersom ett omfattande fallhöjdsinnehav i huvudvattendraget kan vara tillräckligt för utbyggnadsvitsord.

Utbyggnadsvitsord

11 § Om en fallsträcka tillhör olika ägare, får en av dem tillgodogöra sig vattenkraften i hela sträckan, om den vattenrätt som tillkommer honom på grund av äganderätt eller annan rättighet som gäller mot var och en och som inte är begränsad till tiden omfattar mer än hälften av kraften. Hänsyn skall tas till den kraft som svarar mot andelar i sådana samfälligheter som avses i 1 kap. 3 § fastighetsbildningslagen (1970: 988).

Första stycket gäller även när någon vill i ett vattenkraftverk tillgodogöra sig vattenkraft i fallsträckor som ingår i olika vattendrag, om det gemensamma tillgodogörandet är en från teknisk och ekonomisk synpunkt nödvändig förutsättning för kraftverkets tillkomst.

Paragrafen, som motsvarar 2 kap. 15 § i utredningens förslag och 2 kap. 5 § VL, har behandlats i den allmänna motiveringen (avsnitt 2.3.6).

Kravet på utbyggnadsvitsord enligt denna paragraf innebär att vattenrätten skall vara av ett mera kvalificerat slag. Jag har därför tagit in paragrafen under en särskild rubrik och inte som i utredningsförslaget som ett undantag från kravet på vattenrätt.

I fråga om principerna för beräkning av utbyggnadsvitsord enligt förevarande paragraf hänvisar jag till vad som anfördes vid tillkomsten av 2 kap. 5 § VL i nu gällande lydelse (se prop. 1974: 83 s. 167, 184, 299 och 308). Som då uttalades kan sådana upplåtelser av rätt till andel i samfällt strömfall som har skett före jordabalkens ikraftträdande åtnjuta sakrättsligt skydd enligt 35 § lagen (1970: 995) om införande av jordabalken och därför få tillgodoräknas för utbyggnadsvitsord.

Majoriteten i kraft skall beräknas på grundval av vattenmängd och naturlig fallhöjd. Om det föreligger svårigheter att beräkna den naturliga fallhöjden med hänsyn till att viss utbyggnad redan har skett, får beräkningen ske med hänsyn till rådande lagliga förhållanden. Då vattenföringen i ett falls olika delar normalt är lika kommer majoriteten i regel att beräknas efter fallhöjden. Om vattenkraften i olika vattendrag skall tillgodogöras gemensamt, måste dock vattenmängden i varje gren fastställas för att vattenkraften per fallmeter på olika platser i fallsträckan skall kunna beaktas.

Vid gemensamt tillgodogörande av vattenkraften i olika vattendrag skall den för utbyggnadsvitsord behövliga majoriteten i kraft beräknas på den

sammanlagda vattenkraften. En följd härav är att en företagare med ett omfattande fallhöjdsinnehav i ett av vattendragen kan bli berättigad att tillgodogöra sig vattenkraften i ett annat vattendrag där han helt saknar vattenrätt.

Utredningen har i en särskild bestämmelse (2 kap. 17 § i utredningens förslag) föreslagit en erinran om att lagen innehåller särskilda bestämmelser om tvångsrätt. Jag anser inte att det behövs någon sådan erinran om bestämmelserna i 8 kap. i den nya lagen.

3 kap. Allmänna förutsättningar för vattenföretag

Kapitlet, som motsvarar 3 kap. i utredningens förslag, har behandlats i den allmänna motiveringen (avsnitt 2.4).

Kapitlet inleds av en bestämmelse om hur vattenföretag skall utföras med hänsyn till motstående intressen (1 §) och innehåller vidare bestämmelser om vattenföretags tillåtlighet (2–5 §§), tillåtlighetsprövningens omfattning (6–7 §§), utformningen av vattenföretag i vissa fall (8–10 §§), företagarens skyldigheter att utföra åtgärder m. m. till skydd för fisket (11 §) samt undantag från tillämpning av tillåtlighetsbestämmelserna vid utrivning m. m. (12 §).

Bestämmelserna i förevarande kapitel gäller för alla typer av vattenföretag. För de samfälligheter som kan bildas enligt den nya lagen finns sedan vissa särskilda bestämmelser i 5–7 kap.

I VL särbehandlas de olika företagstyperna. Av grundläggande betydelse är dock reglerna för byggande i vatten i 2 kap. (främst 2, 3, 11 och 12 §§).

Bestämmelserna i förevarande kapitel kommer av naturliga skäl oftast att aktualiseras i samband med tillståndsprövningen av vattenföretag. De gäller dock oavsett om ett vattenföretag tillståndsprövas eller inte (jfr NJA 1979 s. 593).

1 § Ett vattenföretag skall utföras med en sådan omfattning och på ett sådant sätt att ändamålet utan oskälig kostnad vinns med minsta intrång och olägenhet för motstående allmänna och enskilda intressen.

Ett vattenföretag skall, om det kan ske utan oskälig kostnad, utföras så att det inte försvårar annat vattenföretag eller annan verksamhet som kan antas i framtiden beröra samma vattentillgång och som främjar allmänt eller enskilt ändamål av vikt.

Den som utför ett vattenföretag är skyldig att vidta åtgärder som är ägnade att förebygga eller minska skador av företaget, om han inte därigenom åsamkas oskälig kostnad. Beträffande åtgärder i stället för ersättning i pengar gäller 9 kap. 1 § tredje stycket.

Paragrafen, som motsvarar 3 kap. 8 § i utredningens förslag, har behandlats i den allmänna motiveringen (avsnitt 2.4.2).

Som angivits i den allmänna motiveringen har paragrafen placerats först i detta kapitel för att understryka bestämmelsernas grundläggande betydelse.

Första stycket motsvarar i gällande rätt 2 kap. 2 och 43 §§, 7 kap. 4 § och 8 kap. 5 § VL (jfr också 3 kap. 2, 26 och 27 §§, 5 kap. 5 § samt 7 kap. 41 och 49 §§).

Syftet med bestämmelsen är att skydda motstående intressen av både allmän och enskild natur. Hänsyn skall tas inte bara till ekonomiska utan också till ideella värden, alltså även sådana värden som inte är ersättningsgilla enligt 9 kap. Bl. a. kan hänsyn tas till estetiska synpunkter (se NJA 1950 s. 89).

Av stadgandet följer i första hand att om ett vattenföretag kan utföras på två olika, ur kostnadssynpunkt likvärdiga sätt, skall man välja det alternativ som medför minsta intrång och olägenhet för motstående intressen. Även om alternativen inte är helt likvärdiga för företagaren, kan han åläggas att utföra det alternativ som kostar mera men som medför mindre skador. Förutsättningen är dock att kostnadsökningen inte är oskälig i förhållande till minskningen i intrång och olägenheter.

Med en kostnadsökning bör likställas en minskning av lönsamheten för företagaren. Så tillämpas 2 kap. 2 § och motsvarande bestämmelser i VL enligt en fast praxis. Därför anser jag det inte erforderligt att som utredningen har föreslagit i lagtexten uttryckligen ange att förlust skall likställas med kostnad.

I lagtexten talas, i överensstämmelse med gällande rätt, om att ändamålet skall vinnas utan oskälig kostnad. Det framgår inte av VL eller dess förarbeten vad som åsyftas med uttrycket "ändamålet". Uttrycket används också i annan lagstiftning för att möjliggöra motsvarande jämkningar (se t. ex. 4 § ML och 8 § anläggningslagen) men inte heller i dessa sammanhang har närmare angivits vad som åsyftas. Enligt min mening kan innebörden av "ändamålet" självfallet inte vara att vattenföretaget skall ge hela den vinst som företagaren avser. Med en så restriktiv tolkning skulle det i många fall inte vara möjligt att föreskriva några jämkningar. I fråga om t. ex. kraftverksföretag kan sålunda innebörden inte vara att ändamålet är uppfyllt endast om i kraftanläggningen får utvinnas hela den kraftmängd som företagarens utbyggnadsförslag avser. I stället får ändamålet med ett kraftverksföretag anses vara att utnyttja en fallsträcka för kraftändamål på lämpligaste sätt.

Stadgandet är inte att betrakta som en egentlig tillåtlighetsregel. Frågan om ett vattenföretags omfattning och utförande skall i första hand prövas på grundval av reglerna i 2–5 §§. Med stöd av dessa regler skall jämkning kunna ske så att företaget över huvud taget blir tillåtligt. Om det sedan finns utrymme för olika lösningar eller ytterligare jämkningar av det sålunda tillåtliga företaget, blir förevarande stadgande tillämpligt.

De egentliga tillåtlighetsreglerna i det följande innebär att tillåtlighets-

prövningen skall avse hela det projekt som ansökningen avser. Den uppdelning på delföretag som f. n. kan göras skall alltså inte längre förekomma. I stället bör sådana mera självständiga delar av ett större vattenföretag som inte är en nödvändig förutsättning för företagets tillkomst kunna uteslutas, i den mån delföretaget anses vålla en i förhållande till nyttan oacceptabel inverkan på motstående intressen (jfr NJA 1974 s. 719).

Andra stycket motsvarar delvis 2 kap. 13 § VL. Uppräkningen i nämnda paragraf av olika typer av vattenföretag har ersatts av ett mera allmänt hållet uttryck. Bestämmelsen avser inte bara framtida vattenföretag utan även annan verksamhet, exempelvis framtida avloppsföretag (jfr NJA 1973 s. 399). Företaget eller verksamheten skall dock främja ett ändamål av vikt för att kunna beaktas. Däremot behöver inte själva företaget eller verksamheten vara av någon större omfattning. Hänsyn behöver endast tas till företag eller verksamhet som med en viss sannolikhet kan väntas komma till utförande inom en inte alltför avlägsen framtid.

De principer som har kommit till uttryck i första stycket i förevarande paragraf skall tillämpas även när det gäller att ta hänsyn till framtida företag. Som uttryckligen stadgas får jämkningarna inte medföra någon oskälig kostnad. Prövningen kan resultera inte bara i en ändring av det aktuella företagets utförande utan även i att dess omfattning inskränks.

Tredje stycket innehåller en bestämmelse om skyldighet att vidta skadeförebyggande åtgärder. Denna skyldighet ingår som ett led i företagets lämpliga utförande med hänsyn till motstående intressen. Förevarande bestämmelse avser främst åtgärder till förmån för en större krets av intressenter.

Inom vattenrättsskipningen har utbildats en fast praxis i fråga om skadeförebyggande åtgärder. Denna praxis har redan lagfästs när det gäller skadeförebyggande åtgärder som ett alternativ till ersättning till enskilda sakägare (se 9 kap. 1 § tredje stycket VL samt prop. 1974:83 s. 152 och 294) och i den nya vattenlagen finns en motsvarande bestämmelse i 9 kap. 1 § tredje stycket. Till sistnämnda bestämmelse hänvisas i andra meningen av förevarande stadgande.

Tvångsrätt för att utföra skadeförebyggande åtgärder kan erhållas enligt 8 kap. 1 § andra stycket.

2 § Ett vattenföretag får inte komma till stånd, om det med hänsyn till valet av plats eller på något annat sätt möter hinder från allmänna planeringssynpunkter.

Paragrafen, som motsvarar 3 kap. 1 § i utredningens förslag och 4 kap. 18 § andra stycket VL, har behandlats i den allmänna motiveringen (avsnitt 2.4.3).

Med uttrycket allmänna planeringssynpunkter avses i första hand sådana långsiktiga bedömningar som görs i den fysiska planeringen, främst statsmakternas ställningstaganden inom ramen för den fysiska riksplane-

ringen. Bl.a. innefattas härunder statsmakternas ställningstaganden till kraftutbyggnader i vissa älvar och älvsträckor (jfr 11 kap. 1 § nya vattenlagen, vari stadgas att den vattenrättsliga tillåtlighetsprövningen i sådana fall skall göras av regeringen). Med allmänna planeringssynpunkter avses också en sådan långsiktig verksamhetsplanering som inte omfattas av den fysiska planeringen. Därunder faller energipolitiska, näringspolitiska, arbetsmarknadspolitiska, regionalpolitiska, trafikpolitiska och försvarspolitiska bedömningar (jfr prop. 1971: 106 s. 108). Som jag har anfört i den allmänna motiveringen bör i norra Sverige hänsyn också tas till rennäringens intressen.

Av 13 kap. 19 § första stycket punkt 2 framgår att sökanden i ett ansökningsmål vid vattendomstolen har viss utredningsskyldighet när det gäller alternativ lokalisering av företaget.

3 § Byggnads- och andra anläggningsarbeten som utgör vattenföretag eller utförs för ett vattenföretag får inte strida mot fastställd generalplan, stadsplan eller byggnadsplan. Mindre avvikelse från plan får dock göras, om åtgärden är förenlig med planens syfte.

Gäller annars särskilda bestämmelser för bebyggande eller annan användning av ett mark- eller vattenområde, skall vattenföretaget utföras så att syftet med bestämmelserna inte motverkas.

Paragrafen, som motsvarar 3 kap. 2 och 9 §§ i utredningens förslag (jfr bl.a. 3 kap. 2 § fastighetsbildningslagen, 9 § anläggningslagen och 14 § väglagen), har behandlats i den allmänna motiveringen (avsnitt 2.4.4). Paragrafen saknar motsvarighet i VL.

Kravet på planöverensstämmelse i *första stycket* omfattar såväl byggnads- och andra anläggningsarbeten som i sig själva utgör vattenföretag enligt definitionen i 1 kap. 3 § som sådana arbeten som utförs för ett vattenföretag. Däremot innefattas inte annan inverkan på vattenförhållandena, t.ex. en överdämning av ett planområde.

Om det endast är fråga om ett ringa intrång i planområdet, kan dock avvikelse från planen medges med stöd av andra meningen. Sådana avvikelser bör dock endast ske om planmyndigheterna, dvs. kommunen och länsstyrelsen, har tillstyrkt det (jfr prop. 1973: 160 s. 199).

Som regel bör erforderliga avvägningar mellan olika intressen ha gjorts i samband med tillkomsten av en fastställd plan. En plan som förutsätter att ett visst vattenföretag genomförs bör naturligtvis tillmätas betydelse. Det kan emellertid inträffa att något nytt allmänt intresse har tillkommit eller att förhållandena annars har ändrats efter det planen fastställdes. Då kan företaget ändå bli otillåtligt på grund av 4 § i detta kapitel (jfr NJA 1977 s. 768).

Som jag har anfört i den allmänna motiveringen bör man vid tillämpningen av den samhällsekonomiska tillåtlighetsregeln i 5 § kunna beakta även andra verkningar av ett vattenföretag än sådana som avser förändringar i

vattenförhållandena. Har emellertid sådana bedömningar gjorts redan i samband med en planfastställelse, bör ställningstagandet där vara bindande vid den vattenrättsliga prövningen.

Lagförslaget innehåller inte någon motsvarighet till den möjlighet som finns enligt bl. a. fastighetsbildningslagen och anläggningslagen att medge undantag från planhinder då det inte är fråga om mindre avvikelser från plan. Av skäl som har angivits i den allmänna motiveringen får i stället i förekommande fall tillstånd meddelas under förutsättning att planändring sker. Detta överensstämmer med gällande praxis i fråga om villkorade tillstånd (se prop. 1971: 106 s. 112).

Enligt 8 § i promulgationslagen gäller vad som i förevarande stycke stadgas om byggnadsplan också avstyckningsplan.

Andra stycket innebär att hänsyn skall tas även till andra bestämmelser för mark- och vattenområdens bebyggande vid utförande av vattenföretag. I utredningsförslaget har denna bestämmelse intagits som ett lämplighetsvillkor, men jag har ansett att den, i överensstämmelse med bl. a. 3 kap. 2 § andra stycket fastighetsbildningslagen, har sin plats som en tillåtlighetsbestämmelse i förevarande paragraf.

Exempel på bestämmelser som avses med stadgandet är regionplan, utomplansbestämmelser och föreskrifter enligt naturvårdslagen. Även byggnadsförbud som meddelas i avvaktan på planläggning innefattas härunder.

Vad särskilt angår förhållandet till föreskrifter enligt naturvårdslagen vill jag anföra följande.

Att utföra ett vattenföretag inom en nationalpark torde så gott som alltid strida mot syftet med parkens tillkomst. Samtycke till intrånget måste i så fall inhämtas av riksdagen.

Vid prövningen enligt vattenlagen av vattenföretag som skall utföras inom naturreservat skall tillses att vattenföretaget utförs så att syftet med naturreservatföreskrifterna inte motverkas. Om vattenföretaget motverkar syftet med reservatföreskrifterna krävs det att undantag meddelas eller att beslutet om reservat helt eller delvis upphävs vid en prövning enligt 12 § naturvårdslagen. I denna situation kan, i enlighet med vad jag tidigare har förordat i fråga om vattenföretag som strider mot plan, tillståndet enligt vattenlagen meddelas under förutsättning att hindret undanröjs.

Numera gäller enligt 15 § naturvårdslagen ett s. k. generellt strandskydd vid havet, insjöar och vattendrag. Innebörden av strandskyddet är enligt lagens 16 § att byggnadsåtgärder och andra förfaranden som inskränker allemansrätten i princip inte får utföras utan länsstyrelsens tillstånd. Länsstyrelsens tillstånd behöver emellertid inte inhämtas för företag vartill tillstånd har lämnats enligt VL. Detta undantag innebär alltså att den vattenrättsliga prövningen, som skall innefatta hänsynstagande till naturvårdens och friluftslivets intressen, ersätter länsstyrelseprövningen enligt naturvårdslagen.

På motsvarande sätt som vid strandskydd har i 18 och 20 §§ naturvårdslagen undantag från prövning resp. samråd enligt den lagen gjorts i fråga om täkt av sten, sand m. m. samt vissa arbetsföretag i vattenområde vartill tillstånd har meddelats enligt VL. Vid den vattenrättsliga prövningen skall också i dessa fall hänsyn tas till naturvårdens och friluftslivets intressen.

I fråga om vattenföretag som strider mot föreskrifter om naturvårdsområde enligt 19 § naturvårdslagen gäller däremot inte något undantag för företag som har prövats enligt VL. Om företaget skall komma till stånd, fordras upphävande helt eller delvis av sådana föreskrifter.

Jag kommer att senare ta upp frågan om ändring av 16, 18 och 20 §§ naturvårdslagen så att de undantag som gäller företag, vartill tillstånd har lämnats enligt VL, kommer att gälla även i förhållande till den nya vattenlagen.

4 § Även om det inte finns något hinder mot ett vattenföretag enligt 2 eller 3 §, får det inte komma till stånd om någon skada eller olägenhet av större betydelse därigenom uppkommer för allmänna intressen.

Utan hinder av första stycket får företaget komma till stånd, om regeringen efter underställning enligt 12 kap. 29 § eller 13 kap. 42 § finner att det är av synnerlig betydelse från allmän synpunkt.

Paragrafen, som motsvarar 3 kap. 3 § i utredningens förslag, har behandlats i den allmänna motiveringen (avsnitt 2.4.5.). Paragrafen motsvarar 2 kap. 3 § andra och tredje styckena, 11, 12 och 44 §§, 4 kap. 18 § och 7 kap. 39 § VL (jfr också 3 kap. 2, 26 och 27 §§, 5 kap. 5 §, 6 kap. 8 § samt 7 kap. 41 och 49 §§ VL). Paragrafen har utformats efter visst mönster av 11 § anläggningslagen och 10 § ledningsrättslagen (jfr också 6 § ML).

Som har framhållits i den allmänna motiveringen (avsnitt 2.4.5) blir förevarande bestämmelse om skydd för allmänna intressen tillämplig i alla de fall då ett vattenföretag inte har ansetts otillåtligt redan på grund av att det strider mot allmänna planeringssynpunkter eller fastställd plan. Detta innebär bl. a. att ett vattenföretag som har förutsatts i en fastställd plan ändå kan bli otillåtligt, om inte dispens meddelas enligt andra stycket i förevarande paragraf (jfr NJA 1977 s. 768).

Syftet med den generella utformningen av skyddsbestämmelsen i *första stycket* är bl. a. att göra det möjligt att vid tillåtlighetsprövningen i större utsträckning än f. n. beakta de sammanlagda olägenheterna av ett vattenföretag. Avsikten är däremot inte att göra något genomgripande avsteg från de grundsatser om skydd för allmänna intressen som finns i VL.

Vissa allmänna intressen har f. n. enligt 2 kap. 11 och 12 §§ VL ett starkare skydd än andra. Särskild hänsyn skall sålunda tas till dels allmän farled, allmän hamn och allmän flottled, dels klimatet och allmänna hälsotillståndet. Sedan den 1 januari 1972 är dock skyddet för dessa intressen inte absolut, eftersom regeringen enligt 4 kap. 18 § VL kan tillåta ett vattenföretag som skadar dessa intressen. Jag delar utredningens uppfatt-

ning att det inte längre finns något behov av särskilt skydd för dessa intressen. Den nya lagen innehåller alltså inte några särbestämmelser i fråga om dessa intressen. Självfallet bör företag som skadar det allmänna hälsotillståndet inte tillåtas (se prop. 1971: 106 s. 160).

Vid bedömningen av vad som skall anses vara skada eller olägenhet av större betydelse bör viss ledning kunna hämtas från den praxis som har utbildats vid tillämpningen av VL. Utredningen anför att olägenheterna vid denna bedömning skall sättas i relation till företagets omfattning. Enligt min mening bör emellertid uttrycket "skada eller olägenhet av större betydelse" ges en absolut innebörd. Genom dispensregeln i andra stycket kan dock skadorna eller olägenheterna sättas i relation till företagets samhällsnytta.

Vid tillämpningen av första stycket i förevarande paragraf skall alltså endast beaktas skador och olägenheter som oavsett företagets art och omfattning kan anses vara av större betydelse. Skador och olägenheter av mindre omfattning kan däremot beaktas vid den samhällsekonomiska prövningen enligt följande paragraf.

Av skäl som har anförts i den allmänna motiveringen (avsnitt 2.4.5) är det endast regeringen som får göra den intresseavvägning som ligger i dispensregeln i *andra stycket* av förevarande paragraf (se även 11 kap. 4 §). Detta innebär att nuvarande underställningsinstitut bibehålls, såvitt avser företagets inverkan på allmänna intressen. Enligt 12 kap. 29 § och 13 kap. 42 § skall förrättningsmannen resp. vattendomstolen i förekommande fall överlämna frågan om företagets tillåtlighet till regeringen för avgörande.

5 § Ett vattenföretag får komma till stånd endast om fördelarna från allmän och enskild synpunkt av företaget överväger kostnaderna samt skadorna och olägenheterna av det.

Paragrafen, som motsvarar 3 kap. 4 § i utredningens förslag, har behandlats i den allmänna motiveringen (avsnitt 2.4.6). I enlighet med vad jag har förordat där har paragrafen formulerats om i förhållande till utredningens förslag. Paragrafen motsvarar 2 kap. 3 § första stycket, 9 § tredje stycket och 44 § första stycket, 5 kap. 2 §, 6 kap. 2 § samt 7 kap. 38 och 49 §§ VL (jfr också 3 kap. 2, 26 och 27 §§ VL).

Av skäl som har anförts i den allmänna motiveringen skall den samhällsekonomiska tillåtlighetsbedömningen enligt förevarande paragraf göras även om någon egendom som tillhör andra än företagaren inte skadas eller tas i anspråk. Detta innebär en ändring i förhållande till VL och utredningsförslaget.

Som har utvecklats i den allmänna motiveringen kan i den samhällsekonomiska helhetsbedömningen enligt förevarande paragraf även vägas in indirekta, ekonomiska verkningar av företaget, den nytta företaget kan ha för även andra än företagaren samt eventuella sekundära skador som kan drabba ägare av skadad egendom.

Syftet med förevarande bestämmelse är att hindra tillkomsten av vattenföretag som inte är samhällsekonomsikt motiverade. Den samhällsekonomiska bedömningen bör därför baseras på en ekonomisk analys av rimlig omfattning (se härom avsnitt 2.4.6). Som utredningen framhåller kan det när osäkerhet råder om det samhällsekonomiska utfallet av ett vattenbyggnadsföretag vara lämpligt att göra jämförelser mellan olika kostnadsalternativ, t. ex. ett beräknat maximi- och minimivärde beträffande kalkylräntans eller energipriserna storlek. På det sättet kan man redovisa inom vilka marginaler osäkerhet råder och därigenom i vissa fall slippa att göra fortsatta, noggrannare beräkningar.

Som har anförts i den allmänna motiveringen medger förevarande bestämmelse bl. a. att företag kommer till stånd som vid en strikt ekonomisk bedömning t. o. m. kan visa sig förlustbringande men som har stor allmän betydelse, t. ex. sådana åtgärder för miljövården eller fisket som avses i 2 kap. 7 §.

Av skäl som har anförts i den allmänna motiveringen finns det inte något behov av en underställningsregel i förevarande paragraf (jfr 4 § andra stycket).

6 § Vid prövningen av ett vattenföretags tillåtlighet skall hänsyn tas till andra vattenföretag eller särskilda anläggningar som kan antas behövas för att det sökta vattenföretaget skall kunna utnyttjas på ett ändamålsenligt sätt.

Paragrafen motsvarar 3 kap. 7 § i utredningens förslag och 4 kap. 18 § andra stycket andra meningen VL. Paragrafen har behandlats i den allmänna motiveringen (avsnitt 2.4.6).

Av skäl som har angivits i den allmänna motiveringen har prövningen enligt paragrafen utvidgats så att den inte bara som enligt VL avser vattenföretag utan även andra följdföretag än vattenföretag, exempelvis kraftledningar, pumpstationer och vägar. För att uttryckligen markera detta används i lagtexten uttrycket "vattenföretag eller särskilda anläggningar".

7 § Bestämmelserna i 2, 3 och 5 §§ skall inte tillämpas vid prövningen enligt denna lag av

1. vattenföretag som vid prövning av en viss verksamhet enligt 136 a § byggnadslagen (1947: 385) har angetts som ett villkor för verksamheten,
2. broar eller andra vattenföretag för väg, järnväg, tunnelbana eller spårväg, vars anläggande har prövats i särskild ordning,
3. rörledningar i vatten, vartill koncession har meddelats enligt lagen (1978: 160) om vissa rörledningar.

Paragrafen, som i huvudsak motsvarar 3 kap. 5 § i utredningens förslag och 2 kap. 40 § VL, har behandlats i den allmänna motiveringen (avsnitt 2.4.7).

Förevarande bestämmelse innebär att tillåtlighetsprövningen enligt den nya vattenlagen av de uppräknade företagen endast skall avse företagets inverkan på allmänna intressen enligt 4 §. Bedömningen av tillåtligheten i detta avseende kräver ofta särskild vattenteknisk eller vattenrättslig kunskap och det är därför lämpligt att den fortfarande görs vid den vattenrättsliga prövningen. Dessutom skall naturligtvis den allmänna lämplighetsbedömningen enligt 1 § företas.

I anledning av ett exempel som Växjö tingsrätt har lämnat i sitt remissyttrande vill jag framhålla att *punkten 1* inte är tillämplig om regeringen i sitt lokaliseringsbeslut enligt 136 a § byggnadslagen har lämnat öppet i vilken av flera sjöar en nödvändig reglering skall göras. Vattenföretaget måste alltså vara tillräckligt konkretiserat i lokaliseringsbeslutet.

Undantaget i 2 kap. 40 § VL gäller endast broar och andra vattenbyggnader för allmän väg. *Punkten 2* i förevarande paragraf avser däremot i överensstämmelse med utredningsförslaget även enskild väg som har prövats enligt anläggningslagen eller lagen om enskilda vägar.

Punkten 2 avser även vattenföretag för järnväg, tunnelbana och spårväg. För järnväg för allmän trafik fordras en särskild koncession av regeringen (se SOU 1938: 28 s. 46 och 1966: 65 s. 72). En sådan koncession synes också förutsättas för tillkomsten av vissa enskilda järnvägar, tunnelbanor och spårvägar (se förordningen, 1967: 604, omtryckt 1975: 612, om enskilda järnvägar, tunnelbanor och spårvägar). Koncessionen ersätter alltså den vattenrättsliga prövningen enligt 2, 3 och 5 §§.

I *punkt 3* görs ett undantag också för rörledningar i vatten, vartill koncession har meddelats enligt lagen (1978: 160) om vissa rörledningar (se prop. 1977/78: 86 s. 72).

Någon motsvarighet till 2 kap. 40 § andra stycket VL om undantag för vattenbortledningar som regeringen har lämnat tillstånd till enligt expropriationslagen finns inte i den nya lagen. Sedan undantag från kravet på vattenrätt för vattentäkter för kommunal vattenförsörjning har införts i 2 kap. 6 § punkt 4 nya vattenlagen, torde expropriationsmöjligheten för samma ändamål inte behöva utnyttjas. Något behov av en undantagsbestämmelse för dessa fall föreligger därför inte.

8 § Om ansökningar om tillstånd till olika vattenföretag prövas samtidigt och företagen på grund av att de berör samma vattentillgång eller av någon annan orsak inte kan utföras vid sidan av varandra i enlighet med ansökningarna samt någon samfällighet enligt denna lag inte bildas, skall företagen om möjligt jämkas så att de kan komma till stånd utan väsentligt förfång för något av dem. Om en sådan jämkning inte kan göras, skall företräde ges åt det företag som från allmän och enskild synpunkt kan antas medföra störst fördel.

Paragrafen, som motsvarar 3 kap. 6 § i utredningens förslag, har behandlats i den allmänna motiveringen (avsnitt 2.4.8). Paragrafen motsvarar 2 kap. 38 § andra stycket och 48 § samt 6 kap. 4 § VL.

Liksom enligt gällande rätt skall en gemensam prövning kunna ske även om ansökningarna har getts in vid skilda tillfällen. Om frågan om tillstånd beträffande det ena företaget redan är färdig för avgörande, bör det stå prövningsmyndigheten fritt att tillämpa paragrafen när en ansökan om ett nytt vattenföretag ges in. Om de konkurrerande vattenföretagen prövas vid olika förrättningar eller vid förrättning resp. vid vattendomstol, finns särskilda bestämmelser i 12 kap. 28 § om handläggningen av konkurrensfrågorna.

Prövningsmyndigheten skall i första hand undersöka om det är möjligt att jämka företagen så att de kan utföras vid sidan av varandra. Oftast torde det vara lämpligt att försöka ena parterna om en förlikning.

Om det inte är möjligt med en jämkning, skall företräde ges åt det företag som från allmän och enskild synpunkt kan antas medföra störst fördel. Denna prövning av företagen torde i stort sett sammanfalla med den samhällsekonomiska prövningen enligt 5 §.

Av skäl som har angivits i den allmänna motiveringen (avsnitt 2.4.8) har bestämmelsen i 2 kap. 48 § VL om särskilt skydd för den kommunala vattenförsörjningen inte fått någon motsvarighet i förevarande paragraf (jfr 3 kap. 6 § tredje meningen i utredningens förslag).

Som uttryckligen anges i paragrafen gäller den inte sådana fall då en samfällighet bildas enligt den nya vattenlagen. Då gäller i stället 9 § i förevarande kapitel.

I 2 kap. 57 § VL finns en regel om fördelning mellan flera fastigheter av grundvatten för husbehovsförbrukning. Utredningen har föreslagit en motsvarande bestämmelse om fördelning efter skälighet (5 kap. 2 § i utredningens förslag). Utredningen har vidare föreslagit att frågan om fördelning av vattnet inte skall som f. n. prövas av allmän domstol utan som stämningsmål enligt vattenlagen (18 kap. 3 § 2 i utredningens förslag).

Jag har ansett det vara lämpligt att ha en motsvarande fördelningsregel i den nya lagen. Bestämmelser härom har tagits in i 22 kap. 7 § resp. 13 kap. 14 § punkt 14.

Utöver den nu behandlade bestämmelsen innehåller 5 kap. i utredningens förslag en regel om att flera anläggningar som tillgodogör samma grundvattentillgång och som tillhör samme ägare skall betraktas som en grundvattentäkt, om anläggningarna inte är avsedda för helt skilda behov (5 kap. 1 § i utredningens förslag som motsvarar 2 kap. 42 § andra stycket VL). Bestämmelsen i gällande VL motiveras främst av att tillståndsplikten är knuten till en i lagen angiven vattenmängd (jfr prop. 1939:9 s. 137). Något sådant kriterium ställs inte upp i den nya vattenlagen. Enligt min mening behövs det därför inte någon sådan bestämmelse i den nya lagen.

Som jag har anfört i inledningen till avsnitt 4.1 har 5 kap. i utredningens förslag alltså inte fått någon motsvarighet i något särskilt kapitel i den nya lagen.

9 § När enligt denna lag ett vattenföretag skall utföras inom ramen för en samfällighet, skall största möjliga fördel för var och en av deltagarna i samfälligheten eftersträvas. Vid behov skall jämkning ske mellan de olika deltagarna så att var och en kan tillgodoses utan väsentligt förfång för någon annan deltagare.

Paragrafen motsvarar i huvudsak 3 kap. 10 § i utredningens förslag samt 3 kap. 7 § och 7 kap. 20 § VL.

Paragrafen kompletterar 1 § i detta kapitel. Sistnämnda paragraf reglerar frågan om förhållandet mellan företagaren och motstående intressent. Syftet med förevarande paragraf är att möjliggöra att företaget på bästa sätt motsvarar de krav som de olika deltagarna i en vattenrättslig samfälllighet ställer (jfr 19 § lagen om förvaltning av samfälligheter).

I paragrafens motsvarigheter i VL liksom i utredningsförslaget stadgas den begränsningen att kostnaderna inte får ökas oskäligt. Eftersom med uttrycket "fördel" främst avses en nettovärdehöjning för deltagarna behövs det emellertid inte någon regel om kostnadsbegränsning i förevarande paragraf. Med "fördel" avses även sådana förmåner för deltagarna som inte direkt kan definieras i ekonomiska termer.

10 § Om det vid tillståndsprövningen av ett vattenföretag framgår att detta kan, utan att dess ändamål eftersätts, utföras så att det medför en betydande nytta för någon annan, skall på begäran av denne villkor meddelas härom. Sådana villkor får dock inte meddelas om förutsättningar föreligger för bildande av en samfällighet enligt denna lag.

Den som bereds nytta enligt första stycket skall utge en skälig ersättning till tillståndshavaren.

Om tillståndshavaren åsamkas förlust eller kostnad på grund av villkor enligt första stycket, är han berättigad till ersättning enligt 9 kap.

Paragrafen motsvarar i huvudsak 3 kap. 11 § i utredningens förslag samt i viss mån 3 kap. 7–9 §§ VL.

Syftet med *första stycket* i förevarande paragraf är att ge en utomstående intressent ett tillfälle att i rimlig utsträckning påverka ett planerat företags omfattning och utförande, om det medför en betydande nytta för honom. Ett industriföretag kan exempelvis ha intresse av att tappningsbestämmelserna för ett nytt, högre upp i vattendraget liggande kraftverk, som i och för sig inte berör industriföretaget, utformas med särskilt beaktande av företagets önskemål om förbättrad tillgång till industrivatten. Om industriägarens önskemål kan tillgodoses utan att vattenföretagets ändamål, dvs. utnyttjande av ett strömfall för kraftproduktion, blir eftersatt, är förevarande paragraf tillämplig.

Vid tillämpningen av första stycket bör enligt min mening endast nyttan för den utomstående intressenten beaktas och inte som utredningen anför eventuella samhällsekonomiska vinster av ett samgående.

Den utomstående intressenten blir inte deltagare i företaget. Om förut-

sättningar föreligger för en samfällighetsbildning enligt 5–7 kap. är förevarande paragraf inte tillämplig. Företaget skall alltså skötas av den ursprunglige initiativtagaren, som emellertid genom förevarande paragraf kan bli skyldig att ta hänsyn också till utomstående intressenter.

Förevarande paragraf medför att det inte behövs särregler om behandlingen av gemensamma intressen av det slag som f. n. finns i t. ex. 3 kap. 8 och 9 §§ samt 7 kap. 41 § VL (jfr emellertid 5 kap. 5–8 §§ nya lagen).

Förevarande reglering kompletteras av bestämmelserna i 8 kap. 2 § om rätt att använda annans vattenanläggning.

Ersättningsbestämmelserna i *andra och tredje styckena* motsvarar vad som i nyssnämnda fall gäller enligt 8 kap. 2 § tredje stycket och 5 §.

11 § Om någon vill utföra ett vattenföretag som kan skada fisket, är han skyldig att utan ersättning vidta och för framtiden underhålla behövliga anordningar för fiskens framkomst eller fiskets bestånd, släppa fram vatten för ändamålet samt iaktta de villkor i övrigt som på grund av företaget kan behövas till skydd för fisket. Om nyttan av en ifrågasatt anordning eller ett villkor inte skäligen kan anses motsvara den kostnad som därigenom skulle åsamkas företagaren, kan han befrias från sådan skyldighet.

I 10 kap. 5 § finns bestämmelser om särskilda fiskeavgifter som kan bestämmas i stället för att villkor meddelas enligt första stycket.

Paragrafen, som motsvarar 3 kap. 12 § i utredningens förslag, har behandlats i den allmänna motiveringen (avsnitt 2.4.9). Paragrafen motsvarar 2 kap. 8 § första stycket VL (jfr också 3 kap. 2 § andra stycket, 5 kap. 5 §, 6 kap. 8 § samt 7 kap. 41 § första stycket och 49 § VL).

Som har anförts i den allmänna motiveringen avser förevarande paragraf åtgärder även beträffande annan fisk än vandringsfisk (se även 2 kap. 7 § nya vattenlagen).

I fråga om de åtgärder som kan föreskrivas med stöd av förevarande paragraf avses inte någon ändring i förhållande till gällande rätt. Exempel på sådana åtgärder är anläggande av fisktrappa eller ålyngelledare och upptransport av yngel eller lekfisk. Vidare kan företagaren förpliktas att ställa i ordning nya lekplatser eller att anlägga och driva en fiskodlingsanstalt. Paragrafen har med ändring av utredningsförslaget utformats så att förpliktelserna inte behöver begränsas till det vattenområde som berörs av vattenföretaget. De kan alltså även avse bivattendrag, vilket stämmer överens med användningsområdet för den fiskavgift som kan ersätta åtgärderna (se 10 kap. 5 §).

Företagaren är vidare skyldig att släppa fram det vatten och iaktta de villkor i övrigt som behövs till skydd för fisket. Fiskeristyrelsen anser i sitt remissyttrande att det bör föreskrivas att minimivattenföringen förbi en vattenbyggnad i ett vattendrag aldrig får bestämmas till lägre värde än den naturliga lågvattenföringen. Enligt min mening bör det givetvis vara en strävan att minimivattenföringen hålls så hög som möjligt och inte tillåts gå ned under den naturliga lågvattenföringen. Avsteg från denna norm bör

dock kunna göras dels i profilreglerade vattendrag, dels i vissa andra fall när ett innehållande av vatten är av väsentlig betydelse för en vattenreglering (jfr prop. 1954: 23 s. 26). Jag anser alltså inte att det är lämpligt med en regel av det innehåll som fiskeristyrelsen förordar.

I samband med åtgärder enligt förevarande paragraf kan meddelas fiskeförbud med stöd av 8 kap. 4 §.

I 15 kap. 4 och 8 §§ finns bestämmelser om omprövning av villkor som har meddelats till skydd för fisket (jfr 2 kap. 8 § andra stycket VL).

12 § Bestämmelserna i 2–11 §§ gäller inte i fråga om utrivning av anläggningar i ytvatten och bortskaffande av flottledsanläggningar enligt 14 kap. 1 och 3 §§.

Paragrafen saknar motsvarighet i utredningsförslaget.

Utrivning av anläggningar i ytvatten och bortskaffande av flottledsanläggningar i vatten är enligt 1 kap. 3 § punkt 1 att anse såsom vattenföretag. En ansökan om tillstånd till ett sådant företag skall emellertid inte prövas enligt tillåtlighetsbestämmelserna i 2–5 §§ utan tillstånd skall lämnas till åtgärden om inte någon annan berättigas att överta ansvaret för anläggningen enligt de särskilda bestämmelserna härom i 14 kap. 2 och 3 §§. Inte heller bestämmelserna i 6–11 §§ blir tillämpliga på en sådan prövning. Däremot bör de principer som fastläggs i 1 § tillämpas när det gäller frågan hur företaget skall utföras. I förevarande paragraf görs därför ett undantag från bestämmelserna i 2–11 §§ i fråga om nämnda företag.

4 kap. Tillståndsplikt

Kapitlet innehåller bestämmelser om tillståndsplikt som motsvarar 12 kap. i utredningens förslag. Dessa viktiga bestämmelser har placerats omedelbart efter 3 kap., som anger de allmänna förutsättningarna för vattenföretagen.

Av skäl som har angivits i den allmänna motiveringen (avsnitt 2.12) innehåller kapitlet inte någon motsvarighet till de av utredningen föreslagna bestämmelserna om skyldighet att till länsstyrelsen anmäla vissa vattentäkter (12 kap. 2 § i utredningens förslag).

Många av de företag som behandlas i VL är underkastade tillståndsplikt. Företagaren har dessutom alltid rätt att begära tillstånd.

I VL särbehandlas de olika företagstyperna när det gäller skyldigheten att söka tillstånd. Reglerna för byggande i vatten (2 kap. 20 § 1 mom.) innebär följande. I älvar, strömmar, åar eller större bäckar får dammbyggnader inte uppföras utan tillstånd. I sådana vattendrag krävs tillstånd även för annat byggande som kan märkbart inverka på vattenståndet eller vattnets lopp, om det inte är uppenbart att varken allmän eller enskild rätt skadas. För byggande i andra vattenområden krävs tillstånd om det föreligger sannolika skäl att allmän eller enskild rätt skadas.

För grundvattentäkt krävs enligt 2 kap. 47 § 1 mom. alltid tillstånd i fråga om större uttag än 300 kubikmeter per dygn men även i fråga om mindre täkter, om det föreligger sannolika skäl att allmän eller enskild rätt skadas.

För andra företagstyper gäller liknande bestämmelser (3 kap. 11 och 27 §§, 5 kap. 7 §, 6 kap. 20 § samt 7 kap. 45 och 49 §§ VL). I fråga om dikning föreligger dock tillståndsplikt endast om överenskommelse inte kan träffas om delaktigheten eller om intrång på någon annans mark (7 kap. 36 §).

Utredningen konstaterar att osäkerhet f. n. råder på flera områden rörande tillståndspliktens omfattning. Bl. a. konstaterar utredningen att gränsen mellan större och mindre vattendrag är svårdragen och beroende av den allmänna uppfattningen, som kan växla mellan olika delar av landet.

Den mer omfattande prövningsskyldigheten beträffande vattenföretag i större vattendrag motiveras enligt utredningen av att företagens verkningar i sådana fall typiskt sett medför större inverkan och skador på motstående intressen. Emellertid är det enligt utredningen otillfredsställande med rådande osäkerhet i fråga om vad som skall anses som större eller mindre vattendrag. Dessutom kan vattenföretag i sjöar få svåra verkningar. Enligt utredningens uppfattning är det därför lämpligare att när det gäller tillståndsplikten utgå från företagets inverkan på motstående intressen i stället för vattenområdets art.

Enligt utredningen innebär dessutom den nuvarande regeln beträffande företag i annat vattenområde än större vattendrag att stor osäkerhet råder rörande tillståndspliktens omfattning, eftersom en sannolikhetsbedömning skall göras av företagets inverkan på motstående intressen. Den enskilde ges därigenom ett alltför stort utrymme att själv avgöra huruvida prövning skall ske eller inte. Detta utrymme bör inskränkas så att endast mera bagatellartade företag som uppenbart inte skadar motstående intressen undantas från tillståndsplikten.

Utredningen förordar därför att i den nya lagen införs den regeln att varje vattenföretag som genom inverkan på vattenförhållandena kan medföra skada på motstående allmänna eller enskilda intressen skall vara tillståndspliktigt. Endast företag som uppenbart inte skadar motstående intressen bör vara befriade från sådan skyldighet.

Utredningens förslag om en skärpt tillståndsplikt har till övervägande del mottagits positivt. Flera remissinstanser pekar dock på att prövningsmyndigheterna kommer att belastas med många småärenden utan att det allmänna vinner något som tillräckligt motsvarar merarbetet.

När det gäller omfattningen av prövningsplikten i den nya vattenlagen vill jag anföra följande. Genom en tillståndsprövning kontrolleras bl. a. att ett ifrågasatt vattenföretag stämmer överens med gällande markanvändningsplaner och allmänna planeringssynpunkter. Vidare kommer en utredning till stånd om vattenföretagets inverkan på vattenförhållanden samt motstående allmänna och enskilda intressen. I samband med tillstånds-

prövningen klarläggs också företagarens rättigheter och skyldigheter, exempelvis att utge ersättning för skada. Samtidigt ger ett tillstånd företagaren viss trygghet i fråga om företagets bestånd.

Man kan emellertid inte bortse från att en tillståndsprövning medför arbete och kostnader för företagaren och tillståndsmyndigheterna samt andra berörda myndigheter och enskilda. Det kan alltså inte komma i fråga att föreskriva en tillståndsplikt för alla vattenföretag oavsett graden av inverkan på vattenförhållandena.

Enligt min mening är det lämpligt att som huvudregel föreskriva att tillstånd krävs för varje vattenföretag och att i följande paragrafer göra undantag från denna huvudregel och alltså ange i vilka fall tillstånd inte behöver sökas. Huvudprincipen bör därvid, som utredningen har anfört, vara att endast vattenföretag som uppenbart inte skadar motstående intressen bör undantas från tillståndsplikten.

Jag skall nu diskutera frågan om tillståndspliktens omfattning rörande vissa typer av vattenföretag, där olika meningar råder bland remissinstanserna. Det gäller vattentäkt för en enskild fastighets husbehovsförbrukning, vattentäkt för jordbruksbevattning samt detaljdränering genom täckdikning.

Enligt 2 kap. 47 § 1 mom. tredje stycket VL undantas från tillståndsplikt anordnande och nyttjande av grundvattentäkt som är avsedd endast för att förse en viss fastighet med vatten till husbehovsförbrukning (se även 2 kap. 44 § fjärde stycket VL). Någon särskild bestämmelse beträffande en ytvattentäkt för samma ändamål finns däremot inte.

Enligt utredningsförslaget undantas yt- och grundvattentäkter, som endast är avsedda för en viss fastighets hushållsförbrukning, från såväl den föreslagna tillstånds- som anmälningsplikten. Med "hushållsförbrukning" avser utredningen detsamma som "husbehovsförbrukning" enligt VL.

Flera remissinstanser, såsom socialstyrelsen, flera länsläkarmyndigheter och kommunförbundet, anser att tillståndsplikten bör utvidgas även till grundvattentäkter för husbehov inom planlagda områden. Som skäl anförs av socialstyrelsen bl. a. att en ny grundvattentäkt kan medföra att avloppsvatten från den egna och närbelägna avloppsanläggningar kan förorena den gemensamma vattentillgången. Ägaren till den nya täkten kan också hävda att hans täkt skall skyddas mot förorening från grannarnas avloppsanläggningar som utförs enligt byggnadsplan. Från länsläkarhåll anförs att husbehovstäkter ofta är olämpligt lokaliserade i förhållande till föroreningskällor samt bristfälligt utförda. Kommunförbundet framför liknande synpunkter samt pekar också på att bristsituationer kan uppstå inom planområden med en vattentäkt för gemensam vattenförsörjning, om fastighetsägarna tar upp egna täkter på sina tomter.

Planverket vidhåller vad som i remissyttrande över bygglagutredningens betänkande (SOU 1974: 21) Markanvändning och byggande anfördes om att man i en markanvändningsplan enligt kommande byggnadslagstiftning

bör kunna föreskriva byggnadslovsskyldighet för eller förbud mot en grundvattentäkt, även om tillståndsplikt inte föreligger enligt vattenlagen. Planverket grundar sin uppfattning på att en sådan täkt kan ha svåra följdverkningar för byggande och för markytans användning för andra ändamål.

För egen del vill jag anföra följande. Frånvaron av motstående intressen vid vattentäkter för husbehovsförbrukning, såvitt avser täkternas inverkan på vattenförhållandena, torde med den av mig tidigare förordade principen om tillståndsplikt medföra att tillstånd av vattendomstol mera sällan skulle behöva inhämtas. Av remissyttrandena framgår emellertid att även husbehovstäkter kan medföra vissa problem. Den myndighetskontroll av husbehovstäkter som önskas av remissinstanserna grundar sig emellertid huvudsakligen på omständigheter som ligger vid sidan av den prövning som skall göras av vattendomstolen. Domstolsprövningen innebär också en omständlig och kostnadskrävande procedur. Det finns dessutom vissa möjligheter att ingripa mot de påtalade förhållandena med stöd av hälsovårdsstadgan (1958: 663), som f. n. är föremål för översyn (se SOU 1978: 44). I den mån det inte är möjligt att lösa problemen med husbehovstäkterna inom ramen för hälsovårdsförfattningarna ligger det enligt min mening närmare till hands att, såsom planverket har föreslagit, lösa problemen inom ramen för den blivande plan- och byggnadslagstiftningen.

På grund av det anförda anser jag att undantag från kravet på tillståndsplikt enligt den nya lagen bör göras beträffande vattentäkter, såväl yt- som grundvattentäkter, som är avsedda endast för en viss fastighets husbehovsförbrukning.

Jag vill i detta sammanhang erinra om att 22 kap. 7 § nya vattenlagen innehåller bestämmelser om fördelning mellan flera fastigheter av grundvatten för husbehovsförbrukning.

Lantbruksstyrelsen, LRF och andra företrädare för jordbruksintresset anser att reglerna om tillståndsplikt bör mildras beträffande vattentäkter för jordbruksbevattning. Jag kan inte biträda denna ståndpunkt. Vattenuttagen för jordbruksbevattning är av en helt annan omfattning än husbehovstäkterna och uttagen förekommer vanligen under sådana tider på året då skador på motstående intressen, särskilt fisket, kan uppkomma. Även om någon enstaka jordbrukares vattenuttag, sett för sig, kanske inte medför så stora skadeverkningar att tillståndsplikt kan anses motiverad, kan flera jordbrukares uttag ur samma vattentillgång sammantaget få mycket negativa verkningar. Därför behövs en kontroll av det allmänna beträffande sådana vattenuttag. Det är angeläget att alla jordbruksbevattnare inom bristområden kan ingå i bevattningssamfälligheter, som enligt vad jag har förordat i den allmänna motiveringen (avsnitt 2.12) skall kunna bildas enligt den nya lagen. Jag anser på grund av det anförda att vattentäkter för jordbruksbevattning bör följa den av mig tidigare förordade huvudprincipen, enligt vilken endast företag som uppenbart inte skadar motstående intressen undantas från tillståndsplikt.

Enligt utredningsförslaget skall även markavvattningsföretagen, bl. a. dikning, omfattas av huvudregeln om tillståndsplikt. Detta motiveras av behovet att begränsa skador på bl. a. naturvårdsintressena. Ett till följd av markavvattning minskat vatteninnehåll i marken kan enligt utredningen medföra ogynnsamma verkningar t. ex. på skyddsvärda växter eller djur. Utredningen pekar på de under senare år framförda kraven på skydd för vissa våtmarker.

Som markavvattning räknas enligt den nya vattenlagen (se 1 kap. 3 § första stycket punkt 4 och 4 § punkt 4) även detaljdränering av odlad mark genom täckdikning. Detta överensstämmer med utredningens förslag. Bl. a. lantbruksstyrelsen och LRF anser emellertid att täckdikning inte skall behöva prövas. Lantbruksstyrelsen anför att ett genomförande av utredningsförslaget, med hänsyn till föreslagna bevisbörde- och straffansvarsbestämmelser, torde medföra att lantbruksnämndernas tjänstemän knappast någon gång kan underlåta att ge rådet att tillstånd till dikning bör sökas. Förrättningarnas antal kommer genom utredningsförslaget att öka högst väsentligt utan att det allmänna har vunnit något som tillräckligt motsvarar merarbetet. Lantbruksstyrelsen uppger att lantbruksnämnderna årligen utan förrättning handlägger omkring 1 000 nya täckdikningsföretag.

För egen del vill jag anföra följande. I samband med t. ex. uppodling av skyddsvärda våtmarker vid vattendrag eller sjöar kan även täckdikningsföretag tänkas komma i konflikt med naturvårdsintressena. Den ökade avrinningen genom täckdikning kan också ha negativa verkningar på fisket. På grund av täckdikning kan det vidare inträffa att närbelägna brunnar sinar. I de flesta fall utförs täckdikningen i samband med att annan markavvattning utförs och då kommer även täckdikningsåtgärderna att tillståndsprövas samtidigt. I vissa fall kan dock täckdikning tänkas komma till utförande utan något sådant samband. I sådana fall kan det enligt min mening behövas en prövning av täckdikningen.

Som jag har redovisat i den allmänna motiveringen (avsnitt 2.11) utför naturvårdsverket på regeringens uppdrag en inventering av landets våtmarker. Resultatet av denna inventering bör kunna tjäna som ett viktigt underlag för företagarens och lantbruksnämndens bedömning av om tillstånd skall behöva sökas till ett täckdikningsföretag eller inte. Denna inventering kan dock knappast bli heltäckande. Ovisshet kan i en del fall råda om skyddsvärdet av våtmarkerna. Jag håller med lantbruksstyrelsen om att den föreslagna allmänna tillståndspliktsregeln är för sträng i täckdikningsfallen. Jag kan dock inte biträda förslaget att helt undanta täckdikning från tillståndsplikt. För att inte i onödan belasta företagarna, förrättningsorganisationen och andra berörda myndigheter och enskilda anser jag det rimligt att kravet på tillståndsplikt mildras på det sättet att tillstånd till detaljdränering genom täckdikning skall inhämtas, om det föreligger sannolika skäl att företaget skadar allmänna eller enskilda intressen.

Den nu förordade regeln får betydelse när det gäller fördelningen av bevisbördan, t. ex. när det gäller skadeståndsansvaret för olaga utförande av ett vattenföretag. Medan huvudregeln om tillståndsplikt lägger bevisbördan på företagaren, som alltså måste visa att det var uppenbart att företaget inte skulle medföra någon skada, kommer bevisbördan i nu angivna fall att i stället åvila den som påstår att tillstånd måste sökas. Denne måste alltså visa, att omständigheterna vid företagets utförande var sådana att företagaren borde ha insett att tillstånd måste inhämtas. Även om bevisbördan sålunda inte åvilar företagaren, kan omständigheterna naturligtvis ha varit sådana att skador uppenbarligen skulle ha blivit följden av företaget. I sådana fall kan företagaren självfallet inte undgå ansvar.

Utöver vad jag nu har förordat i fråga om undantag från eller mildring av tillståndsplikten bör i överensstämmelse med gällande rätt undantag från tillståndsplikten göras för vissa rensningar m. m. Brådskande ändrings- och reparationsarbeten bör få utföras utan att förhandstillstånd inhämtas (se 3 och 4 §§ i förevarande kapitel).

Den vattenrättsliga tillståndsprövningen ersätter inte prövningen enligt någon annan lagstiftning, om inte detta uttryckligen anges i denna (se t. ex. 16, 18 och 20 §§ naturvårdslagen som har behandlats vid 3 kap. 3 §).

Utredningen anser att den vattenrättsliga prövningen bör kunna ersätta byggnadslovsprövningen enligt byggnadslagstiftningen. Planverket och kommunförbundet är kritiska mot utredningens ståndpunkt och framhåller att även andra omständigheter än en kontroll av företagets planöverensstämmelse och tekniska utformning ingår i bygglovprövningen, t. ex. det estetiska utförandet samt arbetarskyddssynpunkter.

Enligt min mening bör det slutliga avgörandet av denna fråga anstå i avbidan på att ställning tas till PBL-utredningens förslag till ny plan- och bygglag (se SOU 1979: 66 s. 423). Tills vidare bör kravet på byggnadslov gälla även för byggnader och andra anläggningar som ingår i företag som har prövats enligt den nya vattenlagen.

I detta sammanhang vill jag också understryka att den vattenrättsliga tillståndsprövningen inte bör kunna ersättas av en tillståndsprövning enligt någon annan lag. Jag kan alltså inte biträda förslag som har framförts vid remissbehandlingen om att en prövning enligt anläggningslagen eller ledningsrättslagen skulle kunna ersätta den vattenrättsliga prövningen eller medföra att den särskilda bevisregeln i 6 § i förevarande kapitel inte tillämpades. På motsvarande sätt gäller att en anmälan enligt 23 § naturvårdsförordningen (1976: 484) om en våtmarksdikning för virkesproduktion inte ersätter den vattenrättsliga prövning av företaget som kan erfordras.

1 § Ett vattenföretag får inte påbörjas utan tillstånd enligt denna lag. Tillstånd behövs dock inte, om det endast är fråga om vattentäkt för att förse en viss fastighet med vatten för husbehovsförbrukning. Inte heller behövs tillstånd, om annat följer av 2–4 §§.

När ett vattenföretag inte får påbörjas utan tillstånd får inte heller arbeten av större omfattning påbörjas i anslutning till företaget innan sådant tillstånd har meddelats.

Den som vill utföra ett vattenföretag har rätt att begära prövning även om tillstånd inte krävs.

I 14 kap. 5 § finns bestämmelser om skyldighet att begära vattendomstolens prövning innan en anläggning för bortledande av grundvatten får tas ur bruk.

Första stycket innehåller den grundläggande regeln om att tillstånd i princip krävs för alla vattenföretag utom husbehovsvattentäkter.

Medan utredningsförslaget (se 12 kap. 2 §) använder uttrycket "hushållsförbrukning" används här liksom i 2 kap. 47 § 1 mom. tredje stycket VL "husbehovsförbrukning". Därmed avses användning av vatten för hushållsändamål, bad, tvätt och rengöring i hyreshus, villor och lantgårdar, vidare för vattning av kreatur, mjölkbehandling eller annat vanligt lantbruksändamål, för bevattning av trädgård, som huvudsakligen är avsedd för eget behov, och för mindre hantverk (se SOU 1937: 35 s. 67). Dit räknas däremot inte vattnets användning för en industri, handelsträdgård eller tvättinrättning och inte heller för jordbruksbevattning.

Som framgår av 1 kap. 3 § första stycket punkten 1 avses med vattenföretag även utrivning av en anläggning i vatten (se även 9 kap. 11 § samt 14 kap.). Det är utrivningens inverkan på vattenförhållandena som är avgörande för prövningsplikten vid en tillämpning av 2 § första stycket (jfr 2 kap. 34 § första stycket VL).

Förevarande kapitel innehåller inte någon motsvarighet till undantaget i 2 kap. 20 § 1 mom. andra stycket andra meningen om fiskebyggnader. Enligt vad utredningen har inhämtat förekommer det inte några fiskebyggnader i allmänt vatten. Inte heller för fiskebyggnader i enskilt vatten behövs det enligt min mening något särskilt undantag.

Andra stycket motsvarar 2 kap. 20 § 2 mom. VL och 12 kap. 6 § i utredningens förslag. Avsikten med bestämmelsen är att hindra att företagaren föregriper den vattenrättsliga prövningen genom att utföra arbeten på land.

Tredje stycket motsvarar 12 kap. 5 § i utredningens förslag samt 2 kap. 20 § 1 mom. fjärde stycket och 47 § 1 mom. fjärde stycket, 5 kap. 7 § tredje stycket, 6 kap. 20 § första stycket och 7 kap. 36 § fjärde stycket VL.

Fjärde stycket innehåller en erinran om de särskilda bestämmelserna i 14 kap. 5 § om skyldighet att begära vattendomstolens prövning innan en anläggning för bortledande av grundvatten får tas ur bruk.

Bestämmelser om straff och handräckning när någon bryter mot första eller andra stycket finns i 21 kap.

Särskilda övergångsbestämmelser finns i 9 § i promulgationslagen.

2 § Tillstånd till ett vattenföretag krävs inte, om det är uppenbart att varken allmänna eller enskilda intressen skadas genom företagets inverkan på vattenförhållandena. I fråga om detaljdränering genom täckdikning krävs tillstånd endast om det föreligger sannolika skäl att allmänna eller enskilda intressen skadas genom företaget.

I fråga om markavvattning krävs även tillstånd om det för företaget behövs särskild tvångsrätt enligt 8 kap. 1 eller 2 § eller om två eller flera skall delta i företaget och någon överenskommelse inte har träffats om delaktigheten.

Första stycket första meningen motsvarar 12 kap. 1 § första stycket första meningen i utredningens förslag. Med inverkan på vattenförhållandena avses i första hand en ändring av vattnets djup eller läge men även inverkan på ett vattenområdes användning för båttrafik eller flottning, t. ex. i en allmän farled eller flottled (jfr 2 kap. 11 § VL). I motsats till utredningen anser jag att begreppet bör omfatta även inverkan på vattnets kvalitet exempelvis genom grumlingar i samband med muddringsarbeten. Det bör också framhållas att begreppet omfattar inverkan på våtmarker genom en minskning av markens vatteninnehåll som åstadkoms t. ex. av ett markavvattningsföretag.

Dammbyggnader torde regelmässigt vara underkastade tillståndsplikt, eftersom verkningarna är av den arten att skador på motstående intressen, t. ex. fisket, så gott som aldrig kan uteslutas. Jag anser det emellertid inte vara nödvändigt att som fiskeristyrelsen föreslår införa en särskild bestämmelse om att tillstånd alltid krävs för dammbyggnader.

I *första stycket andra meningen* stadgas, i enlighet med vad jag har anfört under kapitelrubriken, en mildare tillståndsplikt beträffande täckdikning.

Som jag har anfört under kapitelrubriken föreligger en skillnad mellan tillståndsplikten enligt första resp. andra meningen i fråga om bevisbördans fördelning. Bevisbördan enligt första meningen åvilar företagaren, medan denna enligt andra meningen åvilar den som påstår att tillstånd borde ha sökts.

Andra stycket motsvarar 7 kap. 36 § VL och 12 kap. 1 § första stycket andra meningen i utredningens förslag. Markavvattningsföretag medför i många fall inte några skador på motstående allmänna eller enskilda intressen genom inverkan på vattenförhållandena. Även om en sådan skada inte uppkommer, skall ett markavvattningsföretag prövas, om delaktighetsfrågorna inte är lösta på frivillig väg. Till skillnad mot utredningsförslaget men i överensstämmelse med VL skall tillstånd till markavvattning också inhämtas då särskilda tvångsrätter behövs, t. ex. då dike måste tas upp på annans mark eller då vatten måste ledas till någon annans dike, och någon frivillig överenskommelse inte har träffats rörande sådana frågor.

3 § Tillstånd behövs inte för att utföra rensningar för att bibehålla vattnets djup eller läge eller för att omedelbart återställa ett vattendrag som har

vikit från sitt förra läge eller som på något annat sätt har förändrat sitt lopp.

Om arbetena berör fastigheter som tillhör någon annan, skall ägarna av dessa alltid underrättas innan arbetena påbörjas.

Om något fiskeintresse kan skadas, skall anmälan om de planerade åtgärderna göras till fiskenämnden innan arbetena påbörjas. Fiskenämnden får ge råd om hur och när arbetena bör utföras.

Paragrafen motsvarar 12 kap. 1 § andra stycket och 3 § i utredningens förslag samt delvis 2 kap. 36 och 37 §§, 5 kap. 9 §, 6 kap. 26 § och 7 kap. 48 § VL.

I fråga om *första stycket* kan hänvisas till vad som anförs vid behandlingen av 2 kap. 8 § och 8 kap. 3 §.

Svea hovrätt framhåller i sitt remissyttrande att det vid t. ex. markavvattningsföretagen med nutida brukningsmetoder av ekonomiska skäl inte förekommer någon kontinuerlig rensning i nära anslutning till uppgrundningen. I stället är intervallen mellan rensningarna regelmässigt omkring sex år. Jag delar hovrättens uppfattning att tillståndsplikt inte bör föreligga även om så lång tid har förflutit. Tillstånd bör däremot krävas om rensningarna utförs efter så lång tid att ett nytt naturtillstånd kan anses vara etablerat.

Andra stycket saknar motsvarighet i utredningens förslag men motsvarar gällande rätt (se också 8 kap. 3 § andra stycket nya vattenlagen).

Tredje stycket har en viss motsvarighet i 6 kap. 26 § VL. Det fiskeintresse som avses är både allmänt och enskilt, såväl yrkes- som fritidsfiske. Enligt utredningsförslaget skall anmälan ske till länets fiskeritjänsteman, dvs. vederbörande fiskerikonsulent. Den statliga fiskeriadministrationen har emellertid ändrats (jfr instruktionen, 1967: 286, för fiskeristyrelsen och statens lokala fiskeriadministration efter ändringar i SFS 1977: 464). I enlighet därmed föreskrivs i förevarande stycke att anmälan skall göras till fiskenämnden i länet. Fiskenämnden kan givetvis vid behov samråda med vederbörande fiskeriintendent, t. ex. när arbetena berör flera nämnders verksamhetsområde.

Fiskenämndens råd kan exempelvis gå ut på att man undviker att utföra arbetena under fiskens lektid eller att förstöra fiskens lekbottnar. En underlåtenhet att följa fiskenämndens råd är inte straffbar men kan ha betydelse vid bedömningen av frågan om skadestånd.

Underlåtenhet att göra anmälan till fiskenämnden är straffsanktionerad enligt 21 kap. 1 § andra stycket.

Utredningen har vid behandlingen av förevarande bestämmelse uttalat att den inte omfattar sådana rensningar som ingår som ett led i underhållet av ett tidigare medgivet vattenföretag. Enligt utredningen bör behövliga föreskrifter om sådana åtgärder ha meddelats i tillståndsbeslutet. Som har påpekats av Svea hovrätt förekommer det emellertid f. n. endast undantagsvis att formerna och tidpunkten för kommande underhållsarbeten anges i det ursprungliga tillståndsbeslutet. Förhållandena kommer förmod-

ligen att vara desamma vid tillämpningen av den nya lagen. Enligt min mening måste i allmänhet den av fiskevårdsskäl motiverade anmälningsskyldigheten fullgöras även när det gäller normala underhållsåtgärder i vatten beträffande tidigare medgivna vattenföretag, om inte något annat framgår av tillståndsbeslutet.

Förevarande paragraf handlar om åtgärder som är undantagna från den i 1 § föreskrivna tillståndsplikten. Om tillstånd söks, är det självklart att anmälan inte behöver göras till fiskenämnden.

4 § Om det till följd av en skada eller för att förebygga en skada är nödvändigt att tillståndspliktiga ändrings- eller lagningsarbeten utförs utan dröjsmål, får arbetena utföras utan föregående tillstånd. Ansökan om godkännande av arbetena skall dock göras snarast möjligt.

Paragrafen motsvarar 2 kap. 20 § 1 mom. tredje stycket VL och 12 kap. 4 § i utredningens förslag. Som framgår av 1 kap. 3 § första stycket punkten 1 utgör ändrings- och reparationsarbeten vattenföretag. Paragrafen innebär i nu angivna fall att prövningsplikten kan iakttas i efterhand, om arbetena i och för sig skulle vara tillståndspliktiga.

5 § Om ett vattenföretag har utförts utan tillstånd enligt denna eller äldre lag, får företagaren begära prövning av företagets laglighet.

En ansökan om tillstånd att ändra en vattenanläggning som har utförts utan tillstånd får prövas endast om prövning av anläggningens laglighet begärs samtidigt.

Andra stycket gäller även i fråga om ansökningar enligt 8 kap. 2 § att använda någon annans anläggning. Den som gör en sådan ansökan får även begära prövning av anläggningens laglighet.

Paragrafen innehåller bestämmelser om lagligförklaring av vattenföretag som har utförts utan tillstånd.

Första stycket motsvarar 12 kap. 7 § första meningen i utredningens förslag samt 2 kap. 25 och 53 §§, 5 kap. 7 § andra stycket och 6 kap. 20 § andra stycket VL.

Möjligheten till lagligförklaring gäller även markavvattningsföretag (jfr 7 kap. 36 § femte stycket VL).

Frågan om lagligheten av äldre anläggningar bedöms enligt äldre bestämmelser (se 17 § i promulgationslagen).

Andra stycket motsvarar 13 kap. 3 § första stycket i utredningens förslag och 11 kap. 30 § VL. Syftet med bestämmelsen är främst att förhindra att det tillkommer avgöranden som strider mot varandra. Stadgandet är tillämpligt oavsett om tillståndsplikt enligt äldre lag har förelegat eller inte. Bedömningen av anläggningens laglighet skall ske i enlighet med de regler som gällde vid anläggningens tillkomst (jfr 17 § i promulgationslagen).

Tredje stycket motsvarar 12 kap. 7 § andra meningen och 13 kap. 3 § andra stycket i utredningens förslag. Motsvarighet saknas i VL. Enligt gällande rätt är det endast ägaren som kan begära en lagligförklaring (se

NJA 1959 s. 1) men genom de nya bestämmelserna får även användaren göra en sådan begäran. Bestämmelserna avser även det fallet att anläggningen inte behöver ändras. Även i sådana fall är det nämligen angeläget att undvika motstridiga avgöranden.

Prövning av en anläggnings laglighet kan göras inte bara av domstol utan även som utredningen har föreslagit vid förrättning. En förrättningsman skall alltså kunna pröva lagligheten av anläggningar som ingår i ett markavvattningsföretag. Detta innebär en ändring i förhållande till gällande rätt (jfr 10 kap. 15 och 81 §§ VL). Jag anser det av processekonomiska skäl vara lämpligt med en sådan ordning. Rättssäkerhetskraven blir enligt min mening i erforderlig mån uppfyllda genom att förrättningsmannens beslut i frågan kan överklagas till vattendomstolen.

6 § Om ett vattenföretag efter det denna lag har trätt i kraft har utförts utan tillstånd enligt lagen, är företagaren bevisningsskyldig i fråga om de förhållanden som rådde i vattnet innan företaget utfördes.

Paragrafen motsvarar 12 kap. 8 § i utredningens förslag samt 2 kap. 26 och 54 §§, 5 kap. 8 §, 6 kap. 20 § tredje stycket och 7 kap. 47 § VL. I 10 § promulgationslagen finns en motsvarande bestämmelse för äldre företag.

Förevarande bestämmelse gäller om tillstånd inte har inhämtats, oavsett om tillståndsplikt förelåg eller inte. Den som exempelvis med stöd av 3 § utför rensningar utan tillstånd blir alltså bevisningsskyldig (jfr 2 kap. 36 § första stycket sista meningen VL). Till skillnad mot gällande rätt omfattar bestämmelsen även dikningsföretag.

Som Svea hovrätt framhåller i sitt remissyttrande tillämpas en motsvarande bevisregel också när ett tillstånd har fått tas i anspråk innan ersättningsfrågorna har prövats. Denna praxis behöver enligt min mening inte stöd av någon särskild lagregel (jfr prop. 1952: 52 s. 53).

5 kap. Särskilda bestämmelser om markavvattning

Kapitlet, som motsvarar 6 kap. i utredningens förslag, har behandlats i den allmänna motiveringen (avsnitt 2.11). Kapitlet innehåller med särskilda underrubriker allmänna bestämmelser (1–4 §§), bestämmelser om markavvattning och avledande av avloppsvatten (5–8 §§) samt bestämmelser om markavvattning och vägföretag m. m. (9–13 §§).

Motsvarighet till de av utredningen föreslagna bestämmelserna om verkan av ändrade förhållanden m. m. (6 kap. 4–7 §§ i utredningens förslag) har tagits in bland omprövningsbestämmelserna i 15 kap.

Förevarande kapitel motsvarar 7 kap. VL samt i vad avser avledande av avloppsvatten 8 kap. 20–24 §§ VL. Utredningens förslag innehåller inte någon motsvarighet till bestämmelserna om avledande av avloppsvatten.

I 1 kap. 4 § finns en definition av begreppet markavvattning och i 2 kap. 6 § en bestämmelse om att det inte behövs någon vattenrätt för att utföra

markavvattningsföretag. Bestämmelserna i 3 kap. 9 § avser särskilt samfälligheter men hela kapitlet gäller även för markavvattningsföretag. Frågan om skyldighet att inhämta tillstånd till markavvattning regleras i 4 kap. 1 och 2 §§. Tvångsrätt för markavvattning kan erhållas med stöd av 8 kap. 1 §. 12 kap. innehåller bestämmelser om förrättning för handläggning av frågor om markavvattning och vissa omprövningsbestämmelser m.m. finns som redan har nämnts i 15 kap.

Som jag redan har angivit i den allmänna motiveringen (avsnitt 2.11) och i inledningen till avsnitt 4.1 är avsikten att lagen om förvaltning av samfälligheter skall göras tillämplig på samfälligheter enligt den nya vattenlagen. Särskilda bestämmelser som motsvarar de associationsrättsliga bestämmelserna i 7 kap. 61–65 §§ VL behövs därför inte i den nya vattenlagen.

Allmänna bestämmelser

1 § På begäran av den som ansöker om tillstånd till markavvattning skall, om det är lämpligt, markavvattningen anordnas så att den blir till nytta även för annans fastighet. Om ägaren till en fastighet som kan få nytta av markavvattningen begär det och det är lämpligt, skall markavvattningen anordnas så att den blir till nytta även för hans fastighet. Ägare av fastigheter för vilka markavvattningen medför nytta skall delta i företaget. Skyldighet att delta i annan markavvattning än dikning föreligger dock endast om det begärs av ägare till fastigheter som får mer än hälften av den beräknade nyttan av företaget.

Första stycket gäller även väghållare som inte är fastighetsägare, om vägen medför en avsevärd inverkan på markavvattningsföretaget.

Paragrafen, som motsvarar 6 kap. 1 § i utredningens förslag, har behandlats i den allmänna motiveringen (avsnitt 2.11).

Första stycket i förevarande paragraf motsvarar 7 kap. 20, 22, 44 och 51 §§ VL. I enlighet med ett förslag av Svea hovrätt har förevarande bestämmelser ändrats i förhållande till utredningsförslaget så att det tydligt framgår att en utvidgning av företaget till att omfatta också andra fastigheter än sökandens liksom enligt gällande rätt kräver yrkanden därom av sökanden eller annan som kan få nytta av företaget.

När förrättningsmannen skall ta ställning till hur ett företag lämpligen bör anordnas, skall han utgå från vad som har begärts av sökandena och dem som har förenat sig med sökandena. Om alla är ense om vilka som skall delta och ingen annan begär att företaget skall utvidgas till hans fastighet, bör det få utföras i enlighet med ansökningen. Detta förutsätter givetvis att de allmänna tillåtlighetsreglerna i 3 kap. inte utgör något hinder.

Om någon fastighetsägare som sökanden eller sökandena har angivit vägrar att medverka, får frågan om dennes skyldighet att delta i företaget lösas utifrån ekonomiska och tekniska lämplighetsöverväganden. Detsamma gäller om någon fastighetsägare mot sökandenas vilja har begärt att företaget skall utsträckas till hans fastighet. Härvid får också beaktas

sådana omständigheter som om utvidgningen är förenlig med det sökta företagets ändamål och inte medför oskäliga kostnadsökningar.

Om en fastighetsägare vägrar att medverka, bör förrättningsmannen pröva om han har beaktansvärda skäl för sin inställning. Ett sådant skäl kan vara att han avser att på ett ekonomiskt fördelaktigt sätt själv ordna markavvattningen på sin fastighet. Det kan också tänkas att nyttan för hans fastighet av någon anledning inte är så påtaglig som för övriga deltagare. I fall som de nu nämnda kan det vara lämpligt att hans fastighet lämnas utanför företaget.

Enligt utredningen skall undantagsvis också personliga skäl kunna beaktas. Jag kan inte biträda denna uppfattning. Vad som skall utgöra grund för delaktigheten är den objektiva nyttan för fastigheten och då måste ägarens personliga förhållanden lämnas utanför bedömningen.

Enligt första stycket tredje meningen skall ägare av fastigheter som får nytta av företaget delta i detta. Utredningsförslaget stadgar i motsvarande fall deltagandeskyldighet för fastigheten. Det ändrade uttryckssättet, som sammanhänger med utformningen av deltagandeskyldigheten i 6 och 7 kap., innebär inte någon ändring i sak av bestämmelsens innebörd. Skyldigheten att delta är alltså sakrättsligt knuten till innehavet av fastigheten och följer denna vid överlåtelse. Av bestämmelsen följer också att en nyttjanderättshavare, t. ex. en jordbruksarrendator, inte kan vara sökande till en markavvattning. I fråga om väghållare gäller dock särskilda bestämmelser enligt paragrafens andra stycke.

Av skäl som har redovisats i den allmänna motiveringen (avsnitt 2.11) har fjärde meningen i första stycket utformats så att begränsningen i möjligheten till tvångsanslutning gäller vid all annan markavvattning än dikning.

I *andra stycket*, som saknar motsvarighet i VL, stadgas ett undantag från principen att endast fastighetsägare får delta i markavvattningsföretag. Av skäl som har anförts i den allmänna motiveringen (avsnitt 2.11) skall även väghållare utan äganderätt till vägmarken kunna anslutas till ett markavvattningsföretag, om vägen medför en avsevärd inverkan på markavvattningsföretaget. Bestämmelsen gäller såväl allmänna som enskilda vägar oavsett om väghållaren har vägrätt eller servitutsrätt till vägmarken. I fråga om deltagandet gäller i övrigt bestämmelserna i första stycket. Det fordras alltså att markavvattningsföretaget medför nytta för väghållaren genom att dess ledningar kan användas för erforderlig avvattning av vägmarken. I motsats till utredningsförslaget har väghållaren både rätt och skyldighet att delta. Vid kostnadsfördelningen enligt 3 § kan hänsyn tas till den inverkan som vägen har på markavvattningen.

Bestämmelsen om väghållare gäller såväl vid tillkomsten av nya markavvattningsföretag som vid befintliga markavvattningsföretag utan samfällighetsbildning. Uppkommer fråga om anslutning av väghållare till en befintlig samfällighet för markavvattning tillämpas bestämmelserna om

omprövning i 15 kap. 15 § andra stycket. En överenskommelse om anslutning kan fastställas av vattendomstolen enligt 15 kap. 16 §.

Exempel på fall då det kan vara befogat att ansluta en väghållare till ett markavvattningsföretag är då vägbygget nödvändiggör en avsevärd ändring av markavvattningsföretagets utförande eller medför en påtaglig fördyring av underhållskostnaderna.

2 § De anläggningar och rättigheter som hör till ett markavvattningsföretag är samfällda för deltagarna i företaget. Inlösen av mark för ett markavvattningsföretag får endast ske till förmån för fastigheter. Inlöst mark är samfälld för de fastigheter för vilka inlösen har skett.

För utförande och drift av företaget skall deltagarna ingå i en särskild samfällighet.

Paragrafen motsvarar 6 kap. 3 § i utredningens förslag och 7 kap. 21 § VL. Paragrafen överensstämmer i sak med 14 § anläggningslagen (jfr också 6 kap. 6 § och 7 kap. 3 § nya vattenlagen).

Deltagare i ett markavvattningsföretag skall enligt 1 § första stycket i princip vara ägare av fastigheter. Från denna princip gäller emellertid en hel del undantag. Sålunda skall enligt 22 kap. 1 § tomträtt och gruva jämställas med fastighet vid tillämpningen av denna lag. Enligt 1 § andra stycket i förevarande kapitel skall en väghållare med vägrätt eller servitutsrätt kunna ingå i ett företag och detsamma gäller enligt 5 och 7 §§ en huvudman för en allmän vatten- och avloppsanläggning eller en ägare av en byggnad eller anläggning på annans mark. Med anledning härav stadgas i *första stycket första meningen* i förevarande paragraf att anläggningar m. m. är samfällda för deltagarna i företaget och inte, som i utredningsförslaget, för deltagande fastigheter.

Enligt stadgandet är också rätten till utrymme för anläggningar som ingår i företaget samfälld för deltagarna. Utrymme för en anläggning kommer i normalfallet att upplåtas med en begränsad rätt av servitutskaraktär, t. ex. med stöd av 8 kap. 1 § nya vattenlagen, och då även till förmån för andra deltagare än ägare av fastigheter. I undantagsfall kan dock mark för anläggningen behöva inlösas.

Enligt *första stycket andra meningen* i förevarande paragraf får inlösen endast ske för i företaget ingående fastigheter. Bestämmelsen överensstämmer med 12 § andra stycket fjärde meningen anläggningslagen. Inlöst mark är enligt *första stycket tredje meningen* samfälld för de fastigheter för vilka inlösen har skett. En motsvarighet till denna bestämmelse finns i 14 § första stycket andra meningen anläggningslagen.

I fråga om hur man praktiskt bör förfara om inlösen måste ske trots att även andra än fastighetsägare deltar i företaget hänvisas till vad som anförs vid motsvarande bestämmelser i 6 kap. 6 § andra stycket. I 3 § första stycket andra meningen i förevarande kapitel finns en särskild regel om kostnadsfördelningen.

Enligt *andra stycket* i förevarande paragraf skall deltagarna i ett markavvattningsföretag utgöra en särskild samfällighet för företagets utförande och drift. Med drift avses liksom i 14 § anläggningslagen även underhåll av företaget. Med samfällighet avses här den associationsform för samverkan som regleras i lagen om förvaltning av samfälligheter. Delaktigheten i samfälligheten är sakrättsligt knuten till den fastighet eller anläggning som får nytta av företaget och följer denna vid en överlåtelse.

3 § Kostnaderna för utförande och drift av företaget fördelas mellan deltagarna på grundval av andelstal som bestäms efter vad som är skäligt med hänsyn främst till den nytta var och en har av företaget. Inlöses mark för endast vissa av deltagarna i samfälligheten, fastställs grunderna för fördelning av kostnaderna för inlösen särskilt.

Om det med hänsyn till olikheter i naturförhållandena eller annat kan antas att ett visst område skulle få en avsevärt mindre kostnad i förhållande till nyttan av markavvattningen om ett annat område inte hade ingått i företaget, skall företaget indelas i avdelningar som avgränsas med hänsyn till olikheterna.

Paragrafen, som motsvarar 6 kap. 2 § i utredningens förslag (jfr också 6 kap. 8 § och 7 kap. 4 § nya vattenlagen), har behandlats i den allmänna motiveringen (avsnitt 2.11). Bestämmelser om kostnadsfördelning finns f. n. i 7 kap. 23–26 §§ VL.

Nyttoberäkningen enligt *första stycket första meningen* i förevarande paragraf skall ske efter samma grunder som vid tillämpning av 5 kap. 13 § fastighetsbildningslagen och 15 § anläggningslagen. Med nytta avses alltså värdehöjningen på fastigheten. Värdehöjningen kan beräknas på fastighetens marknadsvärde eller på dess avkastningsvärde eller på ett mellanliggande belopp. Alla positiva effekter av företaget på fastigheten beaktas härigenom. Möjligheten till en förhållandevis fri bedömning framgår av att det främst är nyttan som skall beaktas. Olika hjälpmedel kan givetvis komma i fråga. Sålunda bör det vara möjligt att i vissa fall i stället för värdehöjningen låta en fastighets användning av företaget ligga till grund för kostnadsfördelningen.

Vid kostnadsfördelning enligt fastighetsbildningslagen och anläggningslagen torde den enskilde fastighetsägarens kostnader för åtgärder på den egna fastigheten som utförs för att möjliggöra eller förbättra nyttiggörandet av den gemensamma anläggningen i allmänhet beaktas vid nyttoberäkningen (se prop. 1969: 128 s. B 384 och 1973: 160 s. 215). Sådana anpassnings- och fullföljdskostnader – främst kostnader för täckdikning – beaktas däremot normalt inte vid kostnadsfördelningen enligt bestämmelserna i 7 kap. VL. Vid torrläggning för jordbruksändamål beräknas sålunda värdehöjningen genomgående på marken som om den var täckdikad och en rättvis kostnadsfördelning mellan redan täckdikad och ännu inte täckdikad mark förutsätter då att avdrag för framtida täckdikningskostnader inte görs.

De metoder för kostnadsfördelningen som nu kommer till användning vid förrättningar för torrläggning av mark bör i stor utsträckning bli tillämpliga också vid markavvattningsförrättningar enligt den nya lagen. Fullföljdskostnader bör då på samma sätt som tidigare normalt lämnas utanför nyttoberäkningen. Det saknas likaledes i de flesta fall anledning att vid nyttoberäkningen beakta framtida kostnader för underhållet av gemensamma anläggningar. Dessa kostnader torde i de flesta fall inte inverka på fördelningen. I den mån kostnaden för underhållet av en dikessträcka väsentligt minskas genom att diket görs täckt kan en önskvärd justering av kostnadsfördelningen åstadkommas genom avdelningsbildning enligt andra stycket i förevarande paragraf.

I detta sammanhang vill jag framhålla att den nya vattenlagen innebär att fullföljdsåtgärder på enskilda fastigheter, exempelvis täckdikning, kan komma att prövas i samband med markavvattningsföretaget. Detta innebär emellertid inte att täckdikningen när det gäller fördelningen av kostnaderna skall behandlas som om den ingick i det gemensamma företaget. Liksom f. n. skall det gemensamma kostnadsansvaret endast avse gemensamma ledningar. Fullföljdsåtgärder på egen mark skall alltså bekostas av markägaren ensam.

Bestämmelserna om kostnadsfördelning i första stycket gäller såväl utförande- som driftskostnader. Det är emellertid ingenting som hindrar att olika andelstal fastställs för de båda kostnadsslagen (jfr 15 § anläggningslagen). Det bör sålunda vara möjligt att fördela utförandekostnaden efter nyttan och driftskostnaden efter den faktiska användningen av gemensamma anläggningar.

Första stycket andra meningen hänger samman med de särskilda bestämmelserna om inlösen av mark i 2 § första stycket i förevarande kapitel. Bestämmelsen motsvarar 15 § första stycket tredje meningen anläggningslagen.

Andra stycket innehåller en bestämmelse om avdelningsbildning som saknar motsvarighet i anläggningslagen. Bestämmelsen har fått en något utförligare avfattning än motsvarande bestämmelse i 6 kap. 2 § andra stycket utredningsförslaget. Avdelningsbildning, som huvudsakligen är av betydelse för dikningsföretagen, kan tillgripas i samma omfattning som enligt 7 kap. 24 § första stycket VL. Förutsättningar för avdelningsbildning föreligger bl. a. om utförandet av en viss del av företaget är särskilt kostnadskrävande eller om det mellan olika områden inom företaget finns olikheter i fallförhållanden eller andra naturförhållanden. Särskilda kostnader kan uppstå t. ex. om en dikessträcka på grund av brukningsförhållandena eller av andra skäl måste utföras såsom täckt ledning. I samtliga fall krävs att avdelningsbildningen medför en avsevärt minskad kostnad i förhållande till nyttan för ett visst område.

I 12 kap. 32 § nya vattenlagen finns bestämmelser om verkan av överenskommelser mellan deltagarna om fördelningen av kostnaderna för företaget (jfr 6 kap. 9 § och 7 kap. 4 § tredje stycket nya vattenlagen).

4 § Andra deltagare i ett markavvattningsföretag än sådana som har ansökt om företaget är inte skyldiga att delta i kostnaden för att utföra företaget med mer än som svarar mot den nytta som har legat till grund för att beräkna delaktigheten för deras fastigheter. Härvid skall värdet av den beräknade nyttan omräknas till penningvärdet vid tidpunkten för uttaxering av kostnaden.

Vid tillämpningen av första stycket anses som sökande även de som har förenat sig med sökanden om företaget, de på vilkas begäran företaget har givits en större omfattning än vad sökanden har begärt samt, om företaget utförs efter beslut vid fastighetsreglering, ägarna av de fastigheter som ingår i regleringen.

Paragrafen, som saknar motsvarighet i utredningens förslag, har behandlats i den allmänna motiveringen (avsnitt 2.11). Paragrafen motsvarar 7 kap. 27 § VL. Första stycket andra meningen i förevarande paragraf utgör en nyhet i förhållande till gällande rätt.

Förevarande paragraf skall iakttas vid tillämpningen av bestämmelserna om uttaxering av bidrag i 40–46 §§ lagen om förvaltning av samfälligheter. Den omräkning med hänsyn till ändringar i penningvärdet som skall ske av nyttobeloppet kan lämpligen ske med tillämpning av konsumentprisindex.

Enligt 7 kap. 54 § VL har vid invallningsföretag den som inte är sökande rätt att påfordra att all hans mark som ingår i företaget skall lösas för företagets räkning. Bestämmelsen har tillkommit såsom skydd för den som inte är sökande och som bedömer företaget som riskfyllt.

Enligt min mening finns det inte något behov av en motsvarande bestämmelse i den nya lagen. Bestämmelserna om tillåtlighet i 3 kap. samt om majoritetskrav i 1 § första stycket första meningen och om begränsning av kostnadsbidraget i förevarande paragraf får anses utgöra en tillräcklig garanti för att förluster inte skall behöva uppkomma för den som inte är sökande till företaget på grund av att företaget visar sig olönsamt.

Markavvattning och avledande av avloppsvatten

Av skäl som har angivits i den allmänna motiveringen (avsnitt 2.11) har i den nya lagen tagits med bestämmelser om avledande av avloppsvatten till ledningar för markavvattning. Bestämmelserna, som delvis motsvarar 8 kap. 20–24 §§ VL, saknar motsvarighet i utredningens förslag. Den nya lagen innehåller däremot i motsats till gällande rätt inte några regler om utnyttjande av avloppsledningar för markavvattning.

I 1 kap. 4 § punkt 6 finns en definition av "avloppsvatten" som motsvarar 8 kap. 1 § VL.

5 § Om ledningar för ett markavvattningsföretag med väsentlig fördel kan användas för att avleda avloppsvatten från en fastighet, skall ägaren av denna fastighet delta i företaget om han själv eller sökanden till markavvattningsföretaget begär det. Vad som nu sagts skall gälla även vid avledande av avloppsvatten från verksamhetsområdet för en allmän vatten- och avloppsanläggning. Härvid skall vad som sägs om fastighetens ägare i stället gälla huvudmannen för anläggningen.

Vid prövningen enligt förevarande paragraf, som ersätter 1 §, bör både ekonomiska och miljömässiga faktorer beaktas.

I VL används begreppet samhälle som beteckning på verksamhetsområdet för en allmän vatten- och avloppsanläggning (se 8 kap. 4 § andra stycket VL). Detta begrepp behövs inte i den nya lagen.

Frågan om anslutning av en avloppsintressent till ett markavvattningsföretag prövas vid förrättningen i samband med markavvattningsföretagets tillkomst. Uppkommer frågan om anslutning först efter det att samfälligheten för markavvattning har bildats kan frågan prövas enligt bestämmelserna om omprövning i 15 kap. 15 § andra stycket. En överenskommelse om anslutning kan fastställas av vattendomstolen enligt 15 kap. 16 §.

6 § Kostnaderna för utförande och drift av en gemensam ledning fördelas mellan markavvattningsintresset och avloppsintresset med hänsyn till mängden och beskaffenheten av det vatten som avleds genom ledningen samt till vad som kan anses rimligt med hänsyn till intressenternas nytta av ledningen.

Första stycket gäller också vid fördelningen av kostnaderna mellan flera avloppsintressenter.

Paragrafens *första stycke* ersätter 3 § i vad avser kostnadsfördelningen mellan markavvattningsintresset och avloppsintresset. Denna kostnadsfördelning skall ske innan kostnaderna fördelas inom vardera intressegruppen. Enligt *andra stycket* i förevarande paragraf skall samma principer sedan gälla vid den interna kostnadsfördelningen mellan flera avloppsintressenter.

Bestämmelserna i 8 kap. 12 § första stycket andra meningen VL om maximering av kostnadsandelen till kostnaden för ett eget företag har inte fått någon uttrycklig motsvarighet här men överväganden av detta slag kan ske inom ramen för kostnadsfördelningen enligt första stycket.

Deltagarna kan träffa överenskommelse om kostnadsfördelningen (se 12 kap. 32 §).

7 § Bestämmelserna i 5 och 6 §§ om avledande av avloppsvatten från fastigheter får tillämpas även i fråga om avledande av avloppsvatten från byggnader och anläggningar som inte hör till någon fastighet, om det är lämpligt med hänsyn till övriga deltagare.

Paragrafen, som motsvarar 8 kap. 46 § VL, innebär att även en byggnad eller anläggning på ofri grund kan anslutas till markavvattningsföretaget på grund av behovet att avleda avloppsvatten. Som jag har angivit i den allmänna motiveringen (avsnitt 2.11) och i specialmotiveringen till 1 § finns det inte någon sådan möjlighet när det gäller deltagande som grundas på behovet av markavvattning.

Den lämplighetsprövning som skall ske enligt förevarande paragraf föranleds främst av risken för att kostnader som åvilar innehavare av byggna-

der m. m. som inte hör till någon fastighet genom de särskilda bestämmelserna om förmånsrätt i fastighet för fordringar enligt lagen om förvaltning av samfälligheter skall övervältras på de deltagare som är fastighetsägare (jfr 6 § andra stycket anläggningslagen). I den mån en mer betydande del av kostnaden för företaget kommer att falla på en deltagare utan äganderätt till fastighet, bör för anslutningen krävas säkerhet för hans kostnadsandel (jfr 8 kap. 46 § VL).

Såsom framgår av 2 § första stycket andra meningen i förevarande kapitel får inlösen av mark inte ske för byggnad eller anläggning som inte hör till någon fastighet.

8 § Bestämmelserna i 5–7 §§ gäller inte avledande av avloppsvatten från enskilda fastigheter inom verksamhetsområdet för en allmän vatten- och avloppsanläggning.

Paragrafen, som delvis motsvarar 8 kap. 24 § VL, innebär att samverkan enligt 5 § inte kan komma i fråga när det gäller avloppsvatten från en enskild fastighet som ligger inom verksamhetsområdet för en allmän vatten- och avloppsanläggning. Inom ett sådant verksamhetsområde är anläggningens huvudman skyldig att sörja för de enskilda fastigheternas behov av vatten och avlopp och bestämmelserna om gemensamma företag för markavvattning och avloppsutsläpp bör då inte vara tillämpliga. Som framgår av 5 § kan däremot huvudmannen för en allmän vatten- och avloppsanläggning ingå i ett gemensamt företag för avledande av avloppsvatten från verksamhetsområdet.

Markavvattning och vägföretag m. m.

9 § Om det för markavvattning är nödvändigt att ett vattenavlopp byggs genom en väg eller att ett avlopp genom en väg utvidgas eller fördjupas skall väghållaren utföra åtgärden, om inte annat överenskoms.

Om det inte är oskäligt skall sådana åtgärder bekostas av väghållaren i den mån åtgärden behövs för avvattning till 1,2 meters djup av åker och äng, som sedan vägens tillkomst eller sedan minst tjugufem år räknat från dagen för begäran om åtgärden varit att hänföra till något av dessa ägoslag. Väghållarens kostnadsansvar gäller inte i fråga om ägovägar eller därmed jämförliga vägar och inte heller i fråga om broar och andra vattenföretag som har utförts i överensstämmelse med tillstånd som har meddelats enligt denna lag eller vattenlagen (1918: 523).

När kostnadsansvar inte åvilar väghållaren enligt andra stycket, skall åtgärden bekostas av den för vilken markavvattning sker.

Paragrafen motsvarar 6 kap. 8 § i utredningens förslag och 7 kap. 7 och 8 §§ VL. Av skäl som har angivits i den allmänna motiveringen (avsnitt 2.11) har utredningsförslaget frångåtts och väghållarens kostnadsansvar bibehållits i huvudsaklig överensstämmelse med gällande rätt.

Denna liksom övriga paragrafer i denna avdelning avser både allmänna och enskilda vägar.

I motsats till vad som gäller enligt VL grundläggs genom *första stycket* i förevarande paragraf inte någon tvångsrätt för markavvattningsföretaget gentemot väghållaren. Sådan tvångsrätt kan utverkas med stöd av 8 kap. 1 §.

I *andra stycket* regleras omfattningen av väghållarens kostnadsansvar. I motsats till VL görs det inte någon begränsning med hänsyn till vägens ålder. Liksom f. n. krävs det emellertid att den mark som skall avvattnas har brukats som åker eller äng redan vid vägens tillkomst. Med hänsyn till att det i fråga om äldre vägar ofta är svårt att fastställa om detta villkor är uppfyllt har här införts en hjälpregel som innebär att det räcker om marken sedan minst 25 år har brukats som åker eller äng.

För att väghållaren skall kunna åläggas kostnadsansvaret krävs vidare att det inte är oskäligt. Som ett exempel då så kan anses vara fallet kan nämnas att en markägare en kort tid efter en vägs tillkomst begär att åtgärder vidtas för markavvattning trots att han haft möjlighet att göra det redan vid vägens planering.

I *tredje stycket* slås fast att kostnadsansvaret i övriga fall åvilar markavvattningsföretaget.

10 § Om den kostnad som enligt 9 § andra stycket åvilar väghållaren avsevärt överstiger värdet av den skada som uppstår om åtgärden inte utförs, får väghållaren i stället för att bekosta åtgärden betala ersättning för skadan.

Paragrafen motsvarar 6 kap. 9 § i utredningens förslag och 7 kap. 17 § VL. Frågan om ersättning enligt denna paragraf får tas upp i samband med att markavvattningsföretaget prövas vid förrättning eller i samband med ett stämningsmål vid vattendomstolen om tvångsrätt enligt 13 kap. 14 § punkt 6. Jag anser inte att det därutöver behöver tillskapas en möjlighet till särskild talan om sådan ersättning (jfr 18 kap. 3 § punkt 3 i utredningens förslag).

11 § Om en väg skall byggas eller ändras och en markägare begär att vattenavlopp för framtida markavvattning skall anordnas genom vägen, skall väghållaren utföra åtgärden om det kan ske utan men för vägens framtida brukbarhet. I fråga om kostnadsansvaret för den fördyring av byggandet och driften av vägen som åtgärden medför gäller 9 § andra och tredje stycket samt 10 § i tillämpliga delar.

Begäran enligt första stycket skall framställas hos väghållaren eller, i fråga om enskild väg för vilken väghållningsskyldighet ännu inte föreligger, hos den som handlägger vägförrättningen. Begäran skall vara skriftlig och i fråga om mer omfattande åtgärder vara åtföljd av en plan för markavvattningen.

Paragrafen motsvarar 7 kap. 13 § VL. Den saknar motsvarighet i utredningens förslag (jfr dock 6 kap. 8 § andra och tredje styckena i utredningens förslag).

Tvångsrätt enligt 8 kap. 1 § kan inte upplåtas till förmån för framtida markavvattningsbehov. Kostnaderna för åtgärder för markavvattning blir normalt betydligt lägre om de utförs i samband med att en väg byggs. Det är därför ett intresse både för markägare och väghållare att behovet av åtgärder kan aktualiseras redan då vägen planeras. Detta möjliggörs genom bestämmelserna i förevarande paragraf. Bestämmelserna gäller både allmänna och enskilda vägar.

Den ökade kostnaden för byggandet och driften av vägen som orsakas av vattenavloppet skall i princip betalas av markavvattnaren. När det är fråga om markavvattning av åker och äng gäller emellertid de speciella bestämmelserna i 9 § andra stycket och 10 §.

12 § Bestämmelserna i 9–11 §§ innebär inte någon inskränkning i den rätt som väghållaren eller markägaren kan grunda på dom, avtal eller någon annan särskild rättsgrund. Markägaren har dock alltid rätt att på egen bekostnad få till stånd sådana åtgärder som avses i 9 § första stycket.

Paragrafen, som motsvarar 7 kap. 14 § första stycket VL och 6 kap. 10 § i utredningens förslag, innebär att de tidigare paragraferna görs dispositiva och inte heller kan åberopas mot en dom eller ett förrättningsbeslut. Detta gäller dock inte markägarens rätt att på egen bekostnad få till stånd de åtgärder som behövs.

Enligt 7 kap. 14 § andra stycket VL får bestämmelser som inskränker väghållarens rätt att få till stånd avlopp genom väg eller järnväg inte meddelas i samband med expropriation. Jag anser i likhet med utredningen att en sådan bestämmelse inte längre är motiverad. Bestämmelsen har därför inte fått någon motsvarighet. Jag kommer att senare ta upp frågan om upphävande av den hänvisning till bestämmelsen som nu finns i 1 kap. 6 § expropriationslagen.

13 § Bestämmelserna i 9–12 §§ gäller också i fråga om banvallar för järnvägar, tunnelbanor och spårvägar.

Paragrafen, som motsvarar 6 kap. 11 § i utredningens förslag, har behandlats i den allmänna motiveringen (avsnitt 2.11). Paragrafen motsvarar 7 kap. 15 § VL.

Som jag har anfört i den allmänna motiveringen bör järnvägslagen upphävas (se 2 § i promulgationslagen).

6 kap. Bevattningssamfälligheter

Kapitlet, som saknar motsvarighet i VL och utredningsförslaget, har behandlats i den allmänna motiveringen (avsnitt 2.12). Kapitlet innehåller med särskilda underrubriker allmänna bestämmelser (1–3 §§) samt bestämmelser om gemensamma anläggningar för bevattning (4–6 §§) och fördelning av kostnader (7–9 §§).

I 1 kap. 4 § finns en definition av begreppet vattentäkt. Lagen innehåller däremot inte någon definition av begreppet bevattning. Enligt 2 kap. 6 § behövs det inte någon vattenrätt för vattentäkter för bevattning. Bestämmelserna i 3 kap. 9 § om jämkningar i vattenföretags utförande avser särskilt samfälligheter men hela kapitlet gäller även för bevattningsföretag. Frågan om skyldighet att inhämta tillstånd till bevattning regleras i 4 kap. 1 och 2 §§. Enligt 7 kap. 2 § kan tvångsdelaktighet komma till stånd i en vattenreglering för bevattning. Tvångsrätt för bevattningsföretag kan erhållas med stöd av 8 kap. 1 §.

På skäl som har angivits i den allmänna motiveringen (avsnitt 2.12) har det av utredningen föreslagna anmälningsförfarandet för yt- och grundvattentäkter (12 kap. 2 § i utredningens förslag) inte fått någon motsvarighet i den nya lagen.

Frågor om bildande av bevattningssamfälligheter prövas av vattendomstolen i samband med frågan om tillstånd till vattentäkt för bevattning. 13 kap. innehåller bestämmelser om vattendomstolens handläggning och vissa omprövningsbestämmelser finns i 15 kap.

Som jag redan har angivit i den allmänna motiveringen (avsnitt 2.12) och i inledningen till avsnitt 4.1 är avsikten att lagen om förvaltning av samfälligheter skall göras tillämplig på samfälligheter enligt den nya lagen.

Allmänna bestämmelser

1 § Enligt detta kapitel kan bevattningssamfälligheter bildas för fördelning av vatten.

Paragrafen har behandlats i den allmänna motiveringen (avsnitt 2.12).

Bevattningssamfälligheter kan bildas med uppgift att enbart ha hand om fördelningen av vattnet. Samfälligheten kan emellertid också få hand om utförandet och driften av gemensamma anläggningar för bevattning.

Möjligheten att bilda bevattningssamfälligheter enligt den nya vattenlagen utesluter i fortsättningen en tillämpning av anläggningslagen för motsvarande fall (se undantagsbestämmelsen i 1 § andra stycket anläggningslagen).

2 § Om flera ansöker om tillstånd till vattentäkt för bevattning ur samma vattentillgång och vattnet behöver fördelas mellan dem, får som villkor för tillstånd bestämmas att tillståndshavarna skall ingå i en samfällighet för en sådan fördelning.

Om särskilda skäl föreligger, får även bestämmas att de för vilka tillstånd till vattentäkt för bevattning redan har meddelats skall ingå i samfälligheten.

Om, sedan en samfällighet har bildats, någon gör en ansökan om tillstånd till en ny vattentäkt för bevattning ur samma vattentillgång, får i samband med beslut om tillstånd till vattentäkten som villkor för tillståndet bestämmas att tillståndshavaren skall ingå i samfälligheten.

Paragrafen har behandlats i den allmänna motiveringen (avsnitt 2.12).

Vattendomstolen skall självmant bedöma om det finns behov av en samfällighetsbildning resp. anslutning av tillståndshavare till en nybildad eller befintlig samfällighet. Det krävs alltså inte något yrkande därom i det aktuella målet om tillstånd till vattentäkt.

Samfällighetsbildning enligt denna paragraf bör också kunna ske när flera som önskar bevattna ansöker om ett gemensamt uttag av vatten genom en gemensam anläggning. Förutsättningen för paragrafens tillämpning är då att de inte redan har bildat någon juridisk person, t. ex. ett handelsbolag eller en förening, för ändamålet samt att sökandena begär vattendomstolens medverkan för fördelningen av vatten. Om samtliga sökande i nu avsett fall anser sig kunna vara utan särskilda fördelningsbestämmelser, bör något förordnande om samfällighetsbildning inte meddelas.

En tillståndshavare som skall anslutas med tillämpning av *andra stycket* i förevarande paragraf måste alltid beredas tillfälle att yttra sig i målet.

Även den som har tillstånd enligt VL kan tvångsvis anslutas till en bevattningssamfällighet med tillämpning av andra stycket.

En anslutning av en äldre tillståndshavare grundar inte någon rätt att besluta om inskränkningar i hans tillstånd. Om sådana inskränkningar emellertid är nödvändiga för att erforderliga vattenuttag skall kunna göras av sökandena, kan dessa eller någon av dem begära omprövning av det tidigare tillståndet med stöd av 15 kap. 10 § eller, i fråga om tillstånd enligt VL, 18 § i promulgationslagen. En sådan inskränkning kan medföra rätt till ersättning för den äldre tillståndshavaren enligt 9 kap. 13 §.

En anslutning av en ny bevattnare till en befintlig samfällighet enligt *tredje stycket* kan medföra behov av ändrade bestämmelser rörande samfällighetens förvaltning, andelstal m. m. Då bör vattendomstolen utan något särskilt yrkande med tillämpning av 15 kap. 15 § andra stycket meddela de ändrade föreskrifter som behövs.

Skyldigheten att delta i bevattningssamfälligheten uppkommer genom vattendomstolens dom och skyldigheten är för framtiden knuten till tillståndet till vattentäkt för bevattning. Ett tillstånd är inte personligt utan tillkommer den som vid varje tidpunkt äger den fastighet, vars marker får bevattnas enligt tillståndet. Grundas tillståndet på en nyttjanderättsupplåtelse till marken, åvilar delaktigheten den som vid varje tidpunkt är nyttjanderättshavare.

Så länge tillståndet utnyttjas, kvarstår naturligtvis skyldigheten att delta i samfälligheten. Skyldigheten kvarstår även om tillståndshavaren inte avser att utnyttja tillståndet för framtiden. För att bli kvitt delaktigheten måste tillståndshavaren begära utträde enligt omprövningsbestämmelsen i 15 kap. 15 § andra stycket eller få en överenskommelse om utträde fastställd enligt 16 § samma kapitel. Detta gäller även nyttjanderättshavare som deltar i samfälligheten. Om nyttjanderättsförhållandet upphör, bör

fastighetsägaren ha rätt att träda i nyttjanderättshavarens ställe som tillståndshavare och deltagare. Innan beslut härom har meddelats vid omprövning enligt nämnda stadganden, åvilar delaktigheten emellertid den siste nyttjanderättshavaren (jfr prop. 1973: 160 s. 598).

3 § Deltagarna i en bevattningssamfällighet får fördela tillgängligt vatten mellan sig, om det behövs på grund av vattenbrist eller någon annan omständighet eller om någon deltagare inte utnyttjar sin rätt att ta vatten. Vid fördelningen skall de villkor iakttas som har bestämts av vattendomstolen i samband med att tillstånd gavs.

Paragrafen har behandlats i den allmänna motiveringen (avsnitt 2.12).

I sådana områden där tillgången på vatten är dålig föreligger redan då tillstånd till vattentäkt för bevattning ges den situationen att vattnet under normala förhållanden inte räcker till, om alla bevattnare tar ut vatten på en gång. En fördelning behövs då för att bestämma under vilka tider olika bevattnare skall få ta ut vatten och hur mycket vatten varje bevattnare skall få ta ut. Om vattnet skall tas från ett vattendrag har i vattendomstolspraxis i de flesta fall bestämts en minimivattenmängd som alltid skall släppas fram i vattendraget innan vattenbortledningen får ske. En sådan bestämmelse måste iakttas vid fördelningen liksom andra villkor som kan ha föreskrivits av vattendomstolen, t. ex. att någon deltagare skall vara tillförsäkrad en viss minsta vattenmängd. Om det råder vattenbrist, kan det bli nödvändigt att fördela vattnet även om vattentillgången under normala förhållanden är sådan att vattnet då inte behöver fördelas. Om en deltagare något år inte vattnar sin mark bör det vatten som till följd därav inte utnyttjas kunna fördelas mellan övriga deltagare i samfälligheten. Självfallet får deltagarna därvid inte ta ut mera vatten än som sammanlagt har medgetts för de tillståndshavare som deltar i samfälligheten.

Paragrafen innehåller inte någon fördelningsnorm utöver vad som kan ha föreskrivits av vattendomstolen, utan det överlämnas åt deltagarna i samfälligheten att fördela vattnet. På det sättet kan man ta hänsyn till det bevattningsbehov som föreligger när frågan om fördelning är aktuell.

En fördelning enligt förevarande paragraf faller inom ramen för sådana normala förvaltningsåtgärder på vilka lagen om förvaltning av samfälligheter är tillämplig. Bestämmelserna i nämnda lag blir alltså tillämpliga om delägarna inte kan enas om fördelningen. Jag kommer att senare ta upp frågan om ändring av lagen om förvaltning av samfälligheter, däribland 66 §, så att tvister enligt nämnda lag som rör samfälligheter enligt den nya vattenlagen skall prövas av vattendomstol.

Gemensamma anläggningar för bevattning

4 § Om det är lämpligt, får vattendomstolen bestämma att gemensamma anläggningar för bevattning skall inrättas för samtliga eller vissa av dem som skall ingå i samfälligheten.

Paragrafen har behandlats i den allmänna motiveringen (avsnitt 2.12).

Paragrafen gör det möjligt för vattendomstolen att t. ex. gå ifrån yrkanden om uttag av vatten på flera ställen i ett vattenområde och bestämma att sökandena måste göra sitt vattenuttag på en punkt genom en gemensam ledning. På det sättet kan man minska skadorna på motstående allmänna intressen, t. ex. fisket eller naturvården, eller för enskilda sakägare genom minskat intrång på grund av ledningsdragning. Om hänsynen till motstående intressen inte kräver inrättandet av någon gemensam anläggning, bör vattendomstolen bestämma om en sådan endast om någon sökande begär det. Då blir det tekniska och ekonomiska synpunkter som bör vara avgörande vid lämplighetsprövningen enligt förevarande paragraf. I 5 § anges ytterligare förutsättningar för inrättande av en gemensam anläggning.

Av paragrafen framgår att samtliga delägare i en samfällighet för fördelning av vatten inte behöver delta när det gäller gemensamma anläggningar, t. ex. pumpstationer och ledningar. Inom samfälligheten kan det också finnas olika grupper av fastigheter som var och en har gemensamma anläggningar. I nu angivna fall bör samfällighetens förvaltning delas upp på olika verksamhetsgrenar.

Vissa anordningar kan vara nödvändiga för att tillgodose andra intressen än deltagarnas, t. ex. mätanordningar för kontroll av vattenföringen. Sådana anordningar, som alltså utgör villkor för tillståndet, omfattas inte av bestämmelserna i detta kapitel. Skyldigheten att utföra och sköta sådana anordningar bör naturligtvis åvila tillståndshavarna gemensamt.

En gemensam anläggning för bevattning kan inrättas också sedan samfälligheten redan har bildats. Ansökan till vattendomstolen härom får göras av deltagare i samfälligheten (se 13 kap. 13 § första stycket punkt 5).

5 § En gemensam anläggning får endast inrättas för sådana deltagare i samfälligheten för vilka det är av väsentlig betydelse att ha del i anläggningen.

En gemensam anläggning får inte inrättas, om de som skall delta i anläggningen mera allmänt motsätter sig åtgärden och har beaktansvärda skäl för det. Vid denna prövning skall främst deras mening beaktas som har störst nytta av anläggningen.

Andra stycket gäller inte, om behovet av anläggningen är synnerligen angeläget för att tillgodose motstående allmänna och enskilda intressen.

Paragrafen har behandlats i den allmänna motiveringen (avsnitt 2.12). Första stycket, som innehåller ett väsentlighetskrav, motsvarar 5 § anläggningslagen och andra stycket, som innehåller ett s. k. opinionsvillkor, 7 § första stycket anläggningslagen. Tredje stycket, som har en motsvarighet i 7 § andra stycket anläggningslagen, möjliggör undantag från opinionsvillkoret (jfr specialmotiveringen till 4 §). Som framgår av stadgandet fordras det starka skäl för att inrätta en gemensam anläggning mot deltagarnas vilja.

6 § En gemensam anläggning och rätt till utrymme är samfälld för dem som deltar i anläggningen. Deltagarna svarar gemensamt för utförande och drift av anläggningen.

Inlösen av mark för en gemensam anläggning får endast ske till förmån för fastigheter. Inlöst mark är samfälld för de fastigheter för vilka inlösen har skett.

Paragrafen reglerar sakrättsliga frågor rörande gemensamma anläggningar för bevattning (jfr 5 kap. 2 § och 7 kap. 3 § nya vattenlagen samt 14 § anläggningslagen).

Som jag har anfört vid 2 § är rätten och skyldigheten att delta i en bevattningssamfällighet inte av personlig natur, utan den följer tillståndet till bevattning. Delaktigheten i samfälligheten är alltså sakrättsligt knuten till tillståndet. På samma sätt uttrycks i *första stycket* av förevarande paragraf principen att en gemensam anläggning för bevattning är samfälld egendom för och sakrättsligt anknuten till de tillståndshavare och deltagare i samfälligheten som deltar i anläggningen. Som framgår av 4 § behöver inte alla deltagare i samfälligheten vara deltagare i den gemensamma anläggningen.

Enligt första stycket är också rätten till utrymme för den gemensamma anläggningen samfälld för deltagarna. Utrymme för en anläggning kommer i normalfallet att upplåtas med en begränsad rätt av servitutskaraktär, t. ex. med stöd av 8 kap. 1 § nya vattenlagen, och då även till förmån för andra tillståndshavare än ägare av fastigheter. I undantagsfall kan dock mark för anläggningen behöva inlösas. För sådana fall ges särskilda bestämmelser i paragrafens andra stycke.

I *andra stycket* ges särskilda bestämmelser i fråga om inlöst mark för en gemensam bevattningsanläggning. I likhet med vad som gäller enligt anläggningslagen får inlösen endast ske för fastigheter. Den inlösta marken blir en samfällighet för dessa fastigheter.

Om i en gemensam bevattningsanläggning, för vilken mark har inlösts, deltar andra än sådana vilkas tillstånd grundas på äganderätt till fastighet, får följande förfarande tillämpas (se prop. 1973: 160 s. 543 och 591). Sedan marken har inlösts, får rätt att begagna den inlösta marken såsom utrymme för anläggningen upplåtas. Denna rätt blir samfälld för samtliga deltagare i anläggningen, således även nyttjanderättshavare. Löseskillingen för den inlösta marken får betalas enbart av dem som företräder de inlösande fastigheterna, medan övriga deltagare i anläggningen bör betala ersättning för upplåtelse av marken med vad som av det belopp som de inlösenskyldiga har att betala i löseskilling belöper på de övriga i förhållande till deras kostnadsandelar enligt 8 § i förevarande kapitel. Undantagsvis kan dock hänsyn böra tas till att de inlösenskyldiga genom inlösningen tillförs värden som överstiger det intrång som upplåtelsen kan innebära.

Fördelning av kostnader

7 § Kostnaderna för förvaltningen av samfälligheten skall fördelas mellan deltagarna efter den mängd vatten som var och en får ta ut enligt meddelat tillstånd. I enlighet härmed åsätts andelstal för varje deltagare.

Paragrafen har behandlats i den allmänna motiveringen (avsnitt 2.12). Paragrafen avser endast kostnaderna för administration av samfälligheten.

8 § Kostnaderna för utförande och drift av en gemensam anläggning fördelas mellan deltagarna i anläggningen efter vad som är skäligt med hänsyn främst till den mängd vatten som var och en får ta ut enligt meddelat tillstånd. I enlighet härmed åsätts andelstal för varje deltagare. Inlöses mark för endast vissa av deltagarna i anläggningen, fastställs grunderna för fördelning av kostnaderna för inlösen särskilt.

Om särskilda skäl föreligger, får särskilda andelstal bestämmas för en viss del av anläggningen.

Om det är lämpligt, får kostnaderna för driften av anläggningarna i stället fördelas genom avgifter som beräknas på grundval av den omfattning i vilken varje deltagare utnyttjar anläggningen.

Paragrafen, som behandlar frågan om kostnadsfördelning beträffande en gemensam bevattningsanläggning, har behandlats i den allmänna motiveringen (avsnitt 2.12). Paragrafen motsvarar 5 kap. 3 § och 7 kap. 4 § i den nya lagen (jfr också 15 § anläggningslagen).

Första stycket reglerar frågan om kostnadsfördelningen beträffande både utförandet och driften av en gemensam bevattningsanläggning. Den främsta fördelningsnormen är den mängd vatten som varje deltagare får ta ut enligt vattendomstolens tillstånd. Även andra faktorer än mängden vatten kan komma i fråga, t. ex. varje deltagares nytta av anläggningen.

Första stycket tredje meningen hänger samman med de särskilda bestämmelserna om inlösen av mark i 6 § andra stycket i förevarande kapitel (jfr 15 § första stycket tredje meningen anläggningslagen).

Andra stycket reglerar frågan om kostnadsfördelningen vid avdelningsbildning. Jag är av den uppfattningen att en avdelningsbildning i allmänhet bör undvikas inte minst med hänsyn till de komplikationer i fråga om förvaltningen som kan uppkomma (jfr prop. 1973: 160 s. 218). I undantagsfall bör en sådan emellertid kunna få komma till stånd och i så fall skall särskilda andelstal bestämmas för denna del. I fråga om förvaltningen av en sådan avdelning tillämpas bestämmelserna i bl. a. 41 § lagen om förvaltning av samfälligheter om skilda verksamhetsgrenar.

Enligt *tredje stycket* ges möjligheter att fördela driftkostnaderna, vari inkluderas underhållskostnaderna, genom avgifter. Deltagarnas egen inställning bör naturligtvis tillmätas stor betydelse, såväl vid prövningen huruvida ett avgiftssystem skall tillämpas som vid fastställande av grunderna för avgiftsberäkningen. Vattendomstolens dom om tillämpning av ett avgiftssystem är i princip bindande för deltagarna. Om ändrade förhål-

landen skulle medföra att avgifter lämpligen inte längre bör tas ut eller att de bör utgå efter andra grunder än dem som har fastställts, har dock deltagarna möjlighet att få domen omprövad med stöd av 15 kap. 15 och 16 §§ i den nya lagen.

9 § Vad deltagarna har överenskommit om andelstalen och grunderna för avgiftsberäkningen skall läggas till grund för vattendomstolens dom, om borgenärer med panträtt i deltagande fastigheter medger det. Om en fastighet svarar för gemensam inteckning, fordras dessutom de medgivanden från fastighetsägare och fordringshavare som i 22 kap. 11 § jordabalken föreskrivs för relaxation. Medgivanden av rättsägare behövs inte, om överenskommelsen är väsentligen utan betydelse för dem.

Paragrafen, som har en viss motsvarighet i 16 § anläggningslagen, ger möjligheter för deltagarna att träffa frivilliga överenskommelser om andelstalen m. m. (jfr 7 kap. 4 § tredje stycket och 12 kap. 32 § nya vattenlagen).

7 kap. Samfälligheter för vattenreglering och vattenöverledning

Kapitlet motsvarar 3 kap. VL och 7 kap. i utredningens förslag.

Motsvarighet till de av utredningen föreslagna bestämmelserna om verkan av ändrade förhållanden m. m. (7 kap. 4–7 och 9 §§ i utredningens förslag) har tagits in bland omprövningsbestämmelserna i 15 kap.

I 1 kap. 4 § finns definitioner av begreppen vattenreglering och vattenöverledning. Enligt 2 kap. 10 § behövs det inte någon vattenrätt i det vattenområde där regleringen skall ske eller varifrån vattnet skall ledas (jfr i fråga om överledning 2 kap. 11 § andra stycket). Bestämmelserna i 3 kap. 9 § avser särskilt samfälligheter, men hela kapitlet gäller även för vattenreglering och vattenöverledning. Frågan om skyldighet att inhämta tillstånd regleras i 4 kap. 1 och 2 §§. Tvångsrätt för vattenreglering och vattenöverledning kan erhållas med stöd av 8 kap. 1 §. Frågor om samfälligheter för vattenreglering och vattenöverledning prövas av vattendomstolen i samband med frågan om tillstånd till reglering eller överledning. 13 kap. innehåller bestämmelser om vattendomstolens handläggning och vissa omprövningsbestämmelser finns som redan har nämnts i 15 kap.

Som jag redan har nämnt i inledningen till avsnitt 4.1 är avsikten att lagen om förvaltning av samfälligheter skall göras tillämplig på samfälligheter enligt den nya vattenlagen. Särskilda bestämmelser som motsvarar de associationsrättsliga bestämmelserna i 3 kap. 12–25 §§ VL behövs därför inte i den nya vattenlagen.

Jag delar utredningens uppfattning rörande principerna för en lagstiftning om samfälligheter för vattenreglering och vattenöverledning. I enlighet härmed innehåller förevarande kapitel regler om tvångsdelaktighet avseende vattenregleringar eller vattenöverledningar för kraftändamål el-

ler för bevattning (se 1, 2 och 6 §§). Därjämte ges möjlighet till frivillig samfällighetsbildning vid företag med flera sökande oberoende av företagets syfte (se 3 § andra stycket). Som har anförts vid 3 kap. 10 § innehåller den nya lagen inte några särregler om behandlingen av gemensamma intressen av det slag som f. n. finns i 3 kap. 1, 8 och 9 §§ VL (se också 8 kap. 2 § nya lagen).

1 § På yrkande av den som ansöker om eller har fått tillstånd till vattenreglering för utnyttjande av vattenkraft skall förordnas att ägare av andra strömfall som får stadigvarande nytta av regleringen skall delta i företaget, om den som framställer yrkandet får mer än hälften av regleringsföretagets beräknade nytta samt varje strömfall som yrkandet avser är utbyggt eller kan beräknas bli utbyggt för kraftändamål inom den närmaste tiden.

Om någon ansöker om eller har fått tillstånd till vattenreglering för utnyttjande av vattenkraft, skall på yrkande av ägaren av ett annat strömfall som får stadigvarande nytta av regleringen förordnas att denne skall delta i företaget.

Paragrafen, som motsvarar 3 kap. 1 och 27 §§ VL samt 7 kap. 8 § i utredningens förslag, innehåller bestämmelser om skyldighet resp. rätt att delta i vattenregleringsföretag för utnyttjande av vattenkraft.

Enligt *första stycket* är en ägare av ett strömfall, som får stadigvarande nytta av en vattenreglering för kraftändamål, under vissa förutsättningar skyldig att delta i företaget. Med ägare av strömfall jämställs här den som innehar ett strömfall med sådan rätt som sägs i 2 kap. 11 § första stycket. Nytta är i detta fall endast värdehöjningen till följd av möjligheten till ett förbättrat tillgodogörande av vattenkraften i strömfallet. Från värdehöjningen skall i förekommande fall göras avdrag för fullföljds- och anpassningskostnader.

Ett yrkande om tvångsanslutning framställs av den som söker eller har fått tillstånd till en vattenreglering. Till skillnad mot vad som nu gäller skall yrkandet avse ett visst eller vissa strömfall, och den som framställer yrkandet disponerar över vilka som bör anslutas.

För bifall till ett yrkande om tvångsanslutning krävs, förutom att stadigvarande nytta genom regleringen uppkommer för strömfallet, för det första att den som framställer yrkandet själv får mer än hälften av den beräknade nyttan av företaget. Detta överensstämmer med vad som nu gäller enligt 3 kap. 1 § VL. För det andra krävs att det strömfall som yrkandet avser är utbyggt eller kan beräknas bli utbyggt inom den närmaste tiden. Jag delar utredningens uppfattning att nuvarande möjlighet att tvångsansluta outbyggda strömfall inte bör bibehållas oinskränkt, eftersom det nu ges möjlighet att ta upp frågan om anslutning i samband med att strömfallet byggs ut. Ett bifall till anslutning av ett outbyggt strömfall förutsätter därför att tillstånd till utbyggnad finns eller att ansökan om tillstånd prövas av vattendomstolen och att förutsättningar för tillstånd föreligger.

Enligt utredningsförslaget kan tvångsdelaktighet vägras, om särskilda

skäl talar mot någon annans deltagande i företaget. Så kan enligt utredningen vara fallet vid ekonomiskt riskabla företag.

Jag anser inte att det finns något behov av att på grund av särskilda skäl vägra tvångsanslutning i fall då de objektiva förutsättningarna är uppfyllda. En sådan möjlighet saknas i gällande rätt. Jag anser att det är tillräckligt med bestämmelserna i 5 § som innebär ett ekonomiskt skydd för tvångsanslutna deltagare.

Ett yrkande om tvångsdelaktighet kan framställas vid vattendomstolen i samband med prövningen av ansökan om tillstånd till regleringen. Sedan tillstånd till regleringen har meddelats, kan ett yrkande om anslutning framställas i ett mål om tillstånd till utbyggnad av det strömfall som är i fråga. Den som har tillstånd till regleringen kan också vid en senare tidpunkt framställa yrkandet efter stämning på strömfallets ägare (se 13 kap. 14 § punkt 5). I fråga om anslutning till en redan befintlig samfällighet för vattenreglering gäller omprövningsbestämmelserna i 15 kap. 15 och 16 §§. Berättigad att begära en omprövning för att utöka deltagarkretsen i samfälligheten är varje deltagare i samfälligheten. I övrigt gäller bestämmelserna i förevarande stycke även för sådan tvångsanslutning (se 15 kap. 15 § tredje stycket).

Andra stycket innehåller en bestämmelse om rätt för strömfallsägare som får stadigvarande nytta av ett vattenregleringsföretag för kraftändamål att delta i företaget. Anslutningsrätt enligt denna bestämmelse kan medges även en ägare av ett outbyggt strömfall. Ett yrkande om anslutningsrätt kan framställas i målet om tillstånd till vattenregleringen eller i ett mål om tillstånd till utbyggnad av strömfallet. Yrkandet kan också framställas efter stämning på innehavaren av tillstånd till vattenregleringen (se 13 kap. 14 § punkt 5). Anslutning till en redan bildad samfällighet för vattenreglering kan ske genom en omprövning av samfällighetens deltagarkrets enligt bestämmelserna i 15 kap. 15 och 16 §§. Den som vill ansluta sig till samfälligheten har rätt att begära omprövning enligt 15 kap. 15 § andra stycket. Vid omprövningen gäller bestämmelserna i förevarande stycke (se 15 kap. 15 § tredje stycket).

I fråga om skyldigheten för den som tillträder ett redan utfört regleringsföretag att delta i kostnaderna för utförda anläggningar hänvisar jag till specialmotiveringen till 15 kap. 15 § fjärde stycket (jfr 7 kap. 9 § i utredningens förslag).

2 § På yrkande av den som ansöker om eller har fått tillstånd till vattenreglering för bevattning skall förordnas att andra som har tillstånd till vattentäkt för bevattning och som får stadigvarande nytta av regleringen genom förbättrade möjligheter att bevattna skall delta i företaget, om den som framställer yrkandet får mer än hälften av regleringsföretagets beräknade nytta.

Om någon ansöker om eller har fått tillstånd till vattenreglering för bevattning, skall på yrkande av någon annan som har tillstånd till vatten-

täkt för bevattning och som får stadigvarande nytta av regleringen genom förbättrade möjligheter att bevattna förordnas att denne skall delta i företaget.

Paragrafen motsvarar 7 kap. 10 § i utredningens förslag. Den saknar motsvarighet i VL. Paragrafen innehåller bestämmelser om skyldighet resp. rätt att delta i vattenregleringsföretag för bevattning.

Skyldighet och rätt att delta i ett vattenregleringsföretag för bevattning tillkommer var och en som har tillstånd till vattentäkt för bevattning. Även arrendatorer och andra nyttjanderättshavare som har fått sådant tillstånd kan alltså delta i vattenregleringsföretaget (jfr 7 kap. 11 § i utredningens förslag). Till skillnad mot utredningsförslaget kan paragrafens bestämmelser tillämpas även på annan bevattning än sådan som sker för jordbruksändamål.

När det gäller sättet för att framställa yrkande om anslutning hänvisas till vad som har anförts vid 1 §.

3 § Om enligt 1 eller 2 § förordnas att flera skall delta i ett vattenregleringsföretag, skall deltagarna ingå i en samfällighet för utförande och drift av företaget.

Första stycket gäller också, när på ansökan av flera sökande tillstånd meddelas till en vattenreglering som medför stadigvarande nytta för sökandena och annat inte har överenskommits mellan dem.

Anläggningar och rättigheter som hör till regleringsföretaget är samfällda för deltagarna i samfälligheten. Inlösen av mark för ett vattenregleringsföretag får endast ske till förmån för fastigheter. Inlöst mark är samfälld för de fastigheter för vilka inlösen har skett.

Paragrafen, som delvis motsvarar 3 kap. 3, 26 och 27 §§ VL samt 7 kap. 1 § i utredningens förslag, innehåller bestämmelser om samfälligheter för vattenreglering.

Den samverkansform som erbjuds enligt förevarande paragraf är samfällighet enligt lagen om förvaltning av samfälligheter. I samfälligheten ingår deltagarna i företaget. Delaktigheten i samfälligheten är inte av personlig natur, utan är knuten till tillståndet till vattenreglering eller, såvitt avser sådana som är tvångsanslutna, till innehavet av strömfall eller av tillstånd till bevattning.

Vid vattenregleringsföretag där en eller flera deltagare har tvångsanslutits enligt 1 eller 2 § skall enligt *första stycket* deltagarna alltid ingå i en samfällighet. För dessa företag finns alltså ingen möjlighet för deltagarna att överenskomma om någon annan samverkansform.

Andra stycket gäller vattenregleringsföretag med flera fristående sökande men utan tvångsdelaktighet. I motsats till vad utredningen har föreslagit (se 7 kap. 1 § första stycket i utredningens förslag) ges deltagarna möjlighet att överenskomma om en särskild form för samverkan. En sådan överenskommelse måste tas in i tillståndsdomen. Om en överenskommelse inte

träffas, skall deltagarna enligt bestämmelsen ingå i en samfällighet. En samfällighet av denna typ uppkommer oavsett syftet med vattenregleringen. Det har inte heller någon betydelse om sökandena har olika syften med vattenregleringen.

De anläggningar och rättigheter som hör till ett vattenregleringsföretag med flera deltagande är enligt *tredje stycket första meningen* i princip samfällda för deltagarna. Rätten till utrymme för anläggningar som ingår i företaget är alltså samfälld för deltagarna. Utrymme för en anläggning kommer i normalfallet att upplåtas med en begränsad rätt av servitutskaraktär, t. ex. med stöd av 8 kap. 1 § nya vattenlagen och då även till förmån för andra deltagare än ägare av fastigheter. I undantagsfall kan dock mark för anläggningen behöva inlösas. För sådana fall ges bestämmelser i andra och tredje meningarna.

Enligt *tredje stycket andra meningen* får inlösen endast ske för i företaget ingående fastigheter. Bestämmelsen överensstämmer med 12 § andra stycket fjärde meningen anläggningslagen. Inlöst mark är enligt *tredje stycket tredje meningen* samfälld för de fastigheter för vilka inlösen har skett. En motsvarighet till denna bestämmelse finns i 14 § första stycket andra meningen anläggningslagen.

I fråga om hur man praktiskt bör förfara om inlösen måste ske trots att även andra än fastighetsägare deltar i företaget hänvisas till vad som har anförts vid motsvarande bestämmelser i 6 kap. 6 § andra stycket (jfr också 5 kap. 2 § första stycket). I 4 § första stycket andra meningen i förevarande kapitel finns en särskild regel om kostnadsfördelningen.

4 § Kostnaderna för utförande och drift av företaget fördelas mellan deltagarna på grundval av andelstal som bestäms efter vad som är skäligt med hänsyn främst till den nytta var och en har av företaget. Inlöses mark för endast vissa av deltagarna i samfälligheten, fastställs grunderna för fördelning av kostnaderna för inlösen särskilt.

Om en vattenreglering avser flera sjöar eller skilda sträckor i ett vattendrag och det för detta behövs särskilda dammbyggnader eller andra anläggningar, skall kostnaderna för varje sådan del av företaget beräknas särskilt och fördelas enligt grunderna i första stycket på de deltagare som har nytta av anläggningarna.

Vad deltagarna har överenskommit om kostnadsfördelningen skall läggas till grund för vattendomstolens dom, om borgenärer med panträtt i deltagande fastigheter medger det. Om en fastighet svarar för gemensam inteckning, fordras dessutom de medgivanden från fastighetsägare och fordringshavare som i 22 kap. 11 § jordabalken föreskrivs för relaxation. Medgivanden av rättsägare behövs inte, om överenskommelsen är väsentligen utan betydelse för dem.

Paragrafen motsvarar 7 kap. 2 och 3 §§ i utredningens förslag samt 3 kap. 3 och 4 §§ VL (jfr också 5 kap. 3 § och 6 kap. 8 § nya vattenlagen). Paragrafen innehåller bestämmelser om kostnadsfördelningen inom en vattenregleringssamfällighet.

Enligt *första stycket* första meningen skall kostnaderna för utförande och drift av företaget fördelas enligt andelstal som bestäms främst efter den nytta var och en har av företaget. Med "nytta" avses här detsamma som i 15 § anläggningslagen, dvs. värdehöjningen minskad med eventuella fullföljds- och anpassningskostnader.

Utredningen föreslår att driftkostnaderna om det är lämpligt skall få fördelas genom uttagande av avgifter (se 7 kap. 2 § första stycket tredje meningen i utredningens förslag). Enligt min mening finns det inte något behov av denna möjlighet till avgiftsuttag. Det torde vara svårt att fastställa en lämplig avgiftsnorm för dessa företag. Förevarande paragraf innehåller därför inte någon bestämmelse om kostnadsfördelning genom avgiftsuttag.

I 5 § i förevarande kapitel finns en bestämmelse om begränsning av kostnadsansvaret för den som har tvingats att delta i ett vattenregleringsföretag.

Andra stycket innehåller en bestämmelse om avdelningsbildning. Bestämmelsen, som motsvarar 3 kap. 4 § VL, gör det möjligt att vid kostnadsfördelningen dela upp företaget i avdelningar t. ex. i de fall regleringen berör två älvgrenar.

Deltagarna i samfälligheten har enligt *tredje stycket* under vissa villkor möjlighet att få vattendomstolens fastställelse av en överenskommelse om hur kostnadsfördelningen skall ske. Bestämmelsen har utformats med 16 § andra stycket anläggningslagen som förebild (jfr också 6 kap. 9 § och 12 kap. 32 § nya vattenlagen).

5 § Andra deltagare i ett vattenregleringsföretag än sådana som har ansökt om företaget är inte skyldiga att delta i kostnaden för att utföra företaget med mer än som svarar mot den nytta som har legat till grund för att beräkna delaktigheten för deras fastigheter. Härvid skall värdet av den beräknade nyttan omräknas till penningvärdet vid tidpunkten för uttaxering av kostnaden.

Vid tillämpningen av första stycket anses som sökande även de som har förenat sig med sökanden om företaget och de på vilkas begäran företaget har givits en större omfattning än vad sökanden har begärt.

Paragrafen motsvarar 3 kap. 5 § VL. Den saknar motsvarighet i utredningens förslag. Paragrafen innehåller bestämmelser om begränsning av kostnadsansvaret för andra deltagare än sådana som ansökt om företaget (jfr 5 kap. 4 § nya vattenlagen).

Paragrafen skall iakttas vid tillämpningen av bestämmelserna om uttaxering av bidrag i 40–46 §§ lagen om förvaltning av samfälligheter. Omräkningen med hänsyn till penningvärdet, som utgör en nyhet i förhållande till gällande rätt, kan lämpligen ske med tillämpning av konsumentprisindex.

6 § Bestämmelserna i detta kapitel om vattenreglering gäller även vid vattenöverledning.

Paragrafen motsvarar 7 kap. 1 § andra stycket i utredningens förslag. I VL finns inte några bestämmelser om samfällighetsbildning för vattenöverledning.

8 kap. Särskilda tvångsrätter

Kapitlet motsvarar 9 kap. i utredningens förslag.

I VL särbehandlas de olika företagstyperna. För de flesta av dem finns det särskilda bestämmelser om tvångsrätt. Av grundläggande betydelse är reglerna om tvångsrätt för byggande i vatten (främst 2 kap. 14–16 §§ VL).

Ett tillstånd att utföra ett vattenföretag innebär att företagaren får en rätt att på visst sätt påverka vattenförhållandena trots att allmänna och enskilda intressen kan komma att skadas. För att ett vattenföretag skall kunna genomföras är det emellertid ofta nödvändigt att företagaren utöver denna generella tvångsrätt får möjlighet att utföra anläggningar och åtgärder på fastigheter som tillhör någon annan. Det kan dessutom finnas behov av att använda anläggningar i vatten som tillhör någon annan. Jag delar utredningens uppfattning att den nya vattenlagen liksom VL bör innehålla bestämmelser om tvångsrätt av nu angiven innebörd.

Förevarande kapitel innehåller bestämmelser om rätt att utföra anläggningar och åtgärder på fastigheter som tillhör någon annan (1 §), om rätt att använda anläggningar i vatten som tillhör någon annan (2 §), om rätt att lägga upp rensningsmassor (3 §) och om fiskeförbud (4 §) samt en gemensam ersättningsbestämmelse (5 §).

Enligt 6 kap. 7 § VL gäller en skyldighet att avstå byggnader m. m. som behövs för allmän flottled. Utredningen har föreslagit en motsvarande bestämmelse (9 kap. 3 § i utredningens förslag). Enligt min mening finns det inte behov av någon sådan bestämmelse och förevarande kapitel innehåller alltså inte någon motsvarighet härtill.

1 § Den som utför ett vattenföretag kan ges rätt att utföra anläggningar eller åtgärder på fastigheter som tillhör någon annan eller ta i anspråk mark härför i den mån det behövs för

1. vattenföretag som avser tillgodogörande av yt- eller grundvatten,
2. vattenreglering eller vattenöverledning,
3. vattenföretag som avser allmän farled, allmän hamn eller allmän flottled,
4. markavvattning,
5. vattenföretag för att motverka förorening genom avloppsvatten,
6. vattenföretag som avses i 2 kap. 7 §.

Den som utför ett vattenföretag kan ges rätt att på annans fastighet utföra anläggningar och åtgärder som behövs för att förebygga eller minska skada av företaget.

Ett område som tas i anspråk enligt första stycket får lösas, om det skall ingå i en strömfallsfastighet.

Paragrafen motsvarar 9 kap. 1 och 2 §§ i utredningens förslag. I nuvarande VL finns bestämmelser om tvångsrätt i 2 kap. 14 § första stycket, 16, 17, 45 och 46 §§, 3 kap. 2 §, 5 kap. 4, 7 och 13 §§, 6 kap. 4 och 6 §§, 7 kap. 1, 2, 4, 5, 7, 9, 33, 40 och 49 §§ samt 8 kap. 25–27 §§.

Med förevarande paragraf avses inte någon saklig ändring i förhållande till gällande rätt utom såtillvida att tvångsrätten till s. k. utmål enligt första stycket i förevarande paragraf och tvångsrätten för skadeförebyggande åtgärder enligt andra stycket har fått ett vidgat tillämpningsområde.

De anläggningar och åtgärder för vilka tvångsrätt kan utverkas enligt förevarande paragraf utgör en del av vattenföretaget och skall alltså tillåtlighetsprövas enligt de allmänna bestämmelserna i 3 kap. Av grundläggande betydelse är bestämmelsen i 3 kap. 1 § första stycket om att man skall eftersträva minsta möjliga intrång och olägenhet för allmänna och enskilda intressen. Detta innebär bl. a. att tvångsrätt skall medges endast om ändamålet inte kan uppnås på ett annat och mindre ingripande sätt.

Enligt VL (se bl. a. 2 kap. 17 §) får tomtplatser, trädgårdar eller parker inte tas i anspråk, om det kan undvikas utan synnerlig olägenhet. Med hänsyn till vad nyss anförts om 3 kap. 1 § nya lagen delar jag utredningens uppfattning att det inte behövs några särskilda skyddsbestämmelser för tomtplatser m. m. i förevarande kapitel.

Tvångsrätt enligt *första stycket* kan liksom f. n. inte komma i fråga vid alla typer av vattenföretag.

Enligt första punkten kan tvångsrätt medges för företag som avser tillgodogörande av vatten. Eftersom vattenreglering och vattenöverledning språkligt sett knappast kan anses som ett tillgodogörande av vatten, har dessa företagstyper särskilt angivits i punkt 2.

I tredje punkten tas upp tvångsrätt för vattenföretag som avser allmän farled, allmän hamn och allmän flottled. Bestämmelsen innebär en inskränkning i förhållande till gällande rätt genom att tvångsrätt inte skall kunna meddelas för farleden, hamnen eller flottleden som sådan utan endast för vattenföretag som ingår däri. Om det är nödvändigt att utan samband med ett vattenföretag ta i anspråk annans fasta egendom får expropriation tillgripas (se 2 kap. 2 § expropriationslagen).

Enligt följande punkter kan tvångsrätt vidare komma i fråga vid markavvattning, vid vattenföretag för att motverka förorening genom avloppsvatten samt vattenföretag enligt 2 kap. 7 §, dvs. miljövårdande åtgärder m. m. Tvångsrätt enligt första stycket kan däremot inte medges för broar och liknande utan för sådana anläggningar får tvångsrätt förvärvas med stöd av väglagen, lagen om enskilda vägar eller anläggningslagen.

Enligt förevarande stycke kan även upplåtas rätt till s. k. utmål, dvs. mark för erforderliga byggnader m. m., såsom kraftstation och maskinistbostad. I motsats till utredningen anser jag att denna möjlighet bör avse alla typer av vattenföretag som avses i första stycket och alltså inte begränsas till företag för tillgodogörande av vatten (jfr 2 kap. 16 § VL och 9 kap. 2 § i utredningens förslag).

Till åtgärder som får vidtas enligt första stycket hör inte täkt av massor som behövs för ett i stycket angivet vattenföretag. Däremot bör bestämmelsen kunna tillämpas i fråga om uppläggning av jord- eller bergmassor som erhålls t. ex. vid schaktning eller sprängning för ett kraftverk. Tvångsrätt bör också kunna ges för att helt eller delvis riva annans anläggning i vatten eller på land.

Tvångsrätten behöver inte vara inskränkt till fastigheter i närheten av företagarens egendom. Ägaren av ett strömfall i nedre delen av en älv kan alltså medges rätt att utföra en regleringsdamm vid någon av älvens källsjöar.

Tvångsrätt enligt förevarande bestämmelse kan medges också för tillfälliga ändamål och kan avse plats för arbetarbostäder eller andra byggnader, vägar, arbetsmaskiner och liknande. När det inte längre finns behov av att använda marken för det avsedda ändamålet skall den återställas till ägaren i såvitt möjligt samma skick som när den togs i anspråk. I beslut om tillfälliga tvångsrätter bör erinras om företagarens skyldighet att efter viss tid återställa marken.

Tvångsrätten uppkommer genom beslut av vattendomstolen eller förrättningsmannen, vanligen i samband med prövningen av frågan om tillstånd till vattenföretaget. Tvångsrätt kan emellertid också utverkas utan samband med något ansökningsmål (se 13 kap. 14 § punkt 6) efter ansökan om stämning. Tvångsrätten vinner sakrättsligt skydd genom beslutet av vattendomstolen eller förrättningsmannen. Någon inskrivning av rättigheten kan inte ske (jfr 23 kap. 1 § jordabalken). Rättigheten upphör först när tillståndet till vattenföretaget förfaller eller förklaras förverkat eller en omprövning sker som berör tvångsrätten. Tvångsrätter för tillfälliga ändamål upphör när behovet inte längre föreligger.

Tvångsrätter som motsvarar de nu berörda kan i många fall också erhållas med stöd av annan lagstiftning, exempelvis expropriationslagen och ledningsrättslagen. I likhet med utredningen anser jag det lämpligt att bibehålla den nuvarande valfriheten i fråga om vilken lag som bör tillämpas.

Andra stycket avser skadeförebyggande åtgärder vid alla typer av vattenföretag. Det kan vara fråga om såväl åtgärder till skydd för allmänna intressen (se 3 kap. 1 § tredje stycket) som åtgärder som ett alternativ till ersättning till enskilda sakägare (se 9 kap. 1 § tredje stycket).

Tredje stycket, som motsvarar 2 kap. 16 § andra stycket VL, innebär att marken avstås med äganderätt. Inlösen kan också ske enligt ersättningsbestämmelserna i 9 kap. 2 §. Jag delar utredningens uppfattning att det inte behövs någon motsvarighet till de speciella inlösenbestämmelserna i 5 kap. 4 § och 6 kap. 6 § VL. Som framgår av 13 kap. 19 § tredje stycket skall sökanden i en ansökan om tillstånd till ett vattenkraftverk ange ett lämpligt område som bör utgöra strömfallsfastighet.

2 § Om det inte medför en väsentlig olägenhet för ägaren av en vattenanläggning, kan andra ges rätt att använda anläggningen för att främja sina egna vattenföretag eller för att förebygga eller minska skador av dem.

Den som ges rätt att använda en anläggning kan också ges rätt att ändra anläggningen, om det behövs. Anläggningens ägare har rätt att utföra ändringen mot ersättning för kostnaderna.

Den som ges rätt att använda en anläggning skall ge anläggningens ägare skälig ersättning för rätten att använda anläggningen.

Paragrafen motsvarar 9 kap. 4 § i utredningens förslag samt 2 kap. 15 §, 7 kap. 2 § och 50 § första stycket och 8 kap. 27 § VL.

Första stycket, som utgör ett komplement till 3 kap. 10 §, gäller i motsats till gällande rätt till förmån för alla typer av vattenföretag. Möjligheterna att använda andras anläggningar har utvidgats även i ett annat avseende. Tvångsrätt kan ges inte bara som f. n. för att främja det egna vattenföretaget utan även för att förebygga eller minska skada av det. Svea hovrätt har som exempel på behovet av en sådan tvångsrätt nämnt att en damm för årsreglering kan behöva användas för att utjämna flödesändringar som orsakas av en korttidsreglering vid ett kraftverk uppströms dammen.

Vad som avses med en vattenanläggning framgår av 1 kap. 4 § punkt 5.

Enligt utredningsförslaget skall rätt att använda annans anläggning i vatten inte få medges, om bestämmelserna om samfällighetsbildning enligt den nya vattenlagen är tillämpliga. Utredningen anser alltså att delaktighetsreglerna för markavvattningsföretag och inte förevarande bestämmelse skall komma till användning när någon exempelvis vill använda annans dike för markavvattning på sin egen fastighet.

Enligt 7 kap. 2 § VL får ingen vägras att för torrläggning av sin mark leda vatten till någon annans dike. Om diket måste ändras och detta medför båtnad för dikesägaren, är denne skyldig att delta i företaget (se 7 kap. 20 § andra stycket och 33 § VL).

Ett beslut enligt 5 kap. 1 § nya vattenlagen att utsträcka ett markavvattningsföretag till en annan fastighet än sökandens innebär rätt att på denna fastighet utföra de åtgärder som behövs för företagets genomförande. Åtgärderna kan bestå i en sådan utvidgning eller fördjupning av ett befintligt dike som dels möjliggör markavvattning av sökandens fastighet, dels medför ökad nytta av diket för fastighetsägaren. I detta fall är någon särskild tvångsrätt enligt förevarande paragraf inte erforderlig. I det fall åter då ett dike på en angränsande fastighet måste användas för ett markavvattningsföretag utan att sådana åtgärder skall vidtas som medför ökad nytta för dikesägaren är en tillämpning av 5 kap. 1 § inte möjlig. I detta fall är det därför nödvändigt att tillgripa förevarande tvångsrättsbestämmelse, trots att en samfällighetsbildning enligt 5 kap. även i detta fall kan komma till stånd på yrkande av dikesägaren.

Jag anser med hänsyn till det anförda att tillämpningen av förevarande

paragraf inte bör begränsas på det sätt som utredningen har föreslagit. Någon risk för att bestämmelserna om samfällighetsbildning härigenom skulle kunna få minskad betydelse finns det enligt min mening inte. Fördelarna med samfällighetsbildning är i de flesta fall så stora att denna samverkansform torde komma till användning när det är motiverat.

I 5 kap. 5–8 §§ finns bestämmelser om samfällighetsbildning vid ledande av avloppsvatten till ledningar för markavvattning. Med hänsyn till dessa bestämmelser, som saknar motsvarighet i utredningens förslag, har utredningens förslag i vad avser avledande av avloppsvatten inte fått någon motsvarighet i förevarande paragraf. Däremot kan tvångsrätt meddelas till förmån för vattenföretag för att motverka förorening genom avloppsvatten (jfr 1 § punkten 5). Ett exempel härpå är användning av en damm för att genom reglering öka utspädningen av avloppsvatten i ett vattendrag.

Tvångsrättens innebörd är att den berättigade får använda anläggningen. Äganderätten till anläggningen ändras inte. Enligt 17 kap. 1 § andra stycket är emellertid den berättigade skyldig att jämte ägaren underhålla anläggningen, om inte vattendomstolen bestämmer något annat.

Rätten att använda anläggningen innebär inte någon rätt att inverka på vattenförhållandena till skada för anläggningens ägare eller andra och inte heller någon rätt att göra intrång i ägarens rätt till vattnet. Den berättigade måste alltså ha ett särskilt tillstånd om han behöver utföra ett vattenföretag för att ändamålet med tvångsrätten skall tillgodoses.

Beslut om tvångsrätt meddelas av vattendomstolen i samband med prövningen av frågan om tillstånd till det vattenföretag som tvångsrätten skall tillgodose. Tvångsrätt kan emellertid också utverkas utan samband med något ansökningsmål (se 13 kap. 14 § punkt 6).

Om det är fråga om en anläggning utan tillstånd, får en ansökan enligt förevarande paragraf inte prövas om inte samtidigt anläggningens laglighet prövas. Ansökan om lagligförklaring kan förutom av ägaren göras av den som vill utverka tvångsrätt att använda anläggningen (se 4 kap. 5 §).

I *andra stycket* slås fast dels att tvångsrätt även kan ges för att utföra nödvändiga ändringar på anläggningen, dels att anläggningens ägare alltid har rätt att själv utföra ändringarna. Som utredningen har utvecklat är rättsläget i dessa avseenden f. n. oklart, bortsett från ett speciellt fall som regleras i 2 kap. 19 § VL. Oavsett vem som utför ändringsarbetena bör vattendomstolen meddela behövliga föreskrifter om arbetenas utförande. Behovet av ändringsarbeten bör beaktas redan vid prövningen enligt första stycket av frågan om hinder föreligger för tvångsrätt med hänsyn till olägenheterna för anläggningens ägare.

Tredje stycket innehåller en bestämmelse om ersättning för rätten att använda en anläggning och bygger på samma princip som 3 kap. 10 § andra stycket och 15 kap. 15 § fjärde stycket. Ersättningen kan efter allmänna

skälighetsgrunder bestämmas som ett engångsbelopp eller som en viss andel i kapital- och driftkostnaderna.

Frågan om ersättning för skada regleras i 5 § i förevarande kapitel.

3 § Utförs rensningar eller andra åtgärder som avses i 2 kap. 8 §, får rensningsmassorna läggas på närmaste strand, om det inte vållar påtagliga olägenheter från allmän eller enskild synpunkt. Massorna får annars föras till ett lämpligt ställe i närheten.

Markens ägare skall underrättas innan rensningsmassorna läggs upp. Den som lägger upp massorna är skyldig att vidta åtgärder som är ägnade att förebygga eller minska skada av uppläggningen, om han inte därigenom åsamkas oskäliga kostnader.

Paragrafen motsvarar 9 kap. 6 § i utredningens förslag samt 2 kap. 36 och 37 §§, 3 kap. 10 §, 5 kap. 9 §, 6 kap. 26 § och 7 kap. 5 och 48 §§ VL.

Förevarande bestämmelser avser endast sådana rensningar och andra åtgärder som avses i 2 kap. 8 §. Som utredningen har anfört innebär detta bl. a. att de kan tillämpas i fråga om jord och rensningsmassor som härrör från dikesrensningar som inte omfattas av givna tillstånd.

Förevarande tvångsrätt avser däremot inte massor som härrör från rensningar för sådana företag som i allmänhet förutsätter tillstånd enligt 4 kap. I dessa fall kan tvångsrätt medges enligt 1 § i förevarande kapitel.

Tvångsrätten enligt förevarande paragraf förutsätter inte något särskilt beslut. Ett villkor för tvångsrätten är dock att massuppläggningen inte vållar påtagliga olägenheter från allmän eller enskild synpunkt. En sådan olägenhet kan vara att närliggande bostäder utsätts för stank. Som har framhållits av några remissinstanser kan också den omständigheten att massorna innehåller ogräsfrö innebära hinder mot att de placeras på eller invid jordbruksmark.

Även om rätten att ta mark i anspråk för rensningsmassor inte förutsätter något tillstånd enligt den nya vattenlagen, kan det i vissa fall krävas tillstånd enligt någon annan lagstiftning. 7 § miljöskyddskungörelsen (1969: 388) innebär exempelvis att tillstånd enligt MI. fordras för uppläggande av fasta ämnen på ett sådant sätt att ett vattenområde kan förorenas.

Eftersom någon tillståndsprövning inte sker kan markägaren visserligen inte hindra att massorna läggs upp på hans mark, men om han anser att upplaget vållar avsevärda olägenheter kan han vid vattendomstolen väcka talan om att massorna skall tas bort eller att skadeförebyggande åtgärder skall vidtas (se 13 kap. 14 § punkt 6). Han kan också begära ersättning för skada enligt 5 § i förevarande kapitel.

Lantbruksstyrelsen har i sitt remissyttrande tagit upp frågan om äganderätten till rensningsmassorna och efterlyser en motsvarighet till 7 kap. 5 § VL, som ger markägaren rätt att tillgodogöra sig jord som tas upp vid dikning. Enligt min mening bör det även utan en uttrycklig lagbestämmelse vara klart att ägaren till den fastighet på vilken rensningen utförs i första hand har rätt att tillgodogöra sig massorna. Om han inte vill det och

tvångsrätten enligt förevarande paragraf utnyttjas, bör det också vara klart att massorna tillkommer ägaren till de fastigheter där massorna läggs upp.

4 § Förbud mot fiske inom ett visst område får meddelas i samband med beslut om anordningar för att främja fisket eller för att förebygga skador på fisket.

Paragrafen motsvarar 9 kap. 5 § i utredningens förslag och 2 kap. 14 § andra stycket VL.

Ett fiskeförbud kan vara motiverat i samband med förordnanden om fiskefrämjande åtgärder enligt 2 kap. 7 § eller i samband med beslut om skyddsanordningar enligt 3 kap. 11 §.

Ett fiskeförbud kan liksom enligt VL avse vattenområden inom vilka fiskerätten tillkommer andra än företagaren. I motsats till utredningen anser jag inte att detta behöver särskilt anges i förevarande paragraf.

För skada på grund av ett fiskeförbud har fiskerättshavarna rätt till ersättning av företagaren enligt 5 § förevarande kapitel.

Bestämmelser om ansvar vid överträdelse av ett fiskeförbud som har meddelats enligt VL finns i 30 § första stycket tredje punkten fiskeristadgan (1954: 607). Liksom utredningen anser jag det lämpligt att straff även i fortsättningen ådöms enligt fiskeristadgan. En erinran härom finns i 21 kap. 1 § femte stycket.

5 § För skada på grund av åtgärder eller föreskrifter som avses i detta kapitel utgår ersättning enligt 9 kap.

Paragrafen motsvarar 9 kap. 7 § i utredningens förslag. Ersättning kan utgå såsom löseskilling, intrångsersättning eller annan ersättning.

9 kap. Ersättning och andelskraft

Kapitlet motsvarar 4 och 10 kap. i utredningens förslag och innehåller med särskilda underrubriker allmänna bestämmelser (1–10 §§) samt bestämmelser om ersättning vid utrivning m. m. (11 §), begränsningar i vattenrättshavarnas ersättningsrätt (12 §), ersättning vid omprövning (13–15 §§) och andelskraft (16–19 §§).

Motsvarigheter till av utredningen föreslagna bestämmelser om ersättning vid förordnande om vattenskyddsområde och ersättning för oförutsedd skada m. m. (10 kap. 18 och 19 §§ i utredningens förslag) har tagits in i 19 resp. 15 kap.

Allmänna bestämmelser

Förevarande bestämmelser motsvarar 9 kap. 1–10 §§ VL och 10 kap. 1–10 §§ i utredningens förslag.

Gällande bestämmelser tillkom år 1974 och jag kan hänvisa till vad som anfördes då (se prop. 1974:83 s. 142, 193, 302 och 309). En motsvarighet till bestämmelsen i 9 kap. 1 § tredje stycket VL om tvångsrätt för skadeförebyggande åtgärder saknas i förevarande kapitel, eftersom en sådan tvångsrätt kan utverkas enligt 8 kap. 1 § andra stycket. De ändringar som utredningen har föreslagit i 6 § har inte fått någon motsvarighet i den nya lagen, eftersom de hänger samman med det av utredningen föreslagna prövningssystemet. I 7 § andra stycket har gjorts ett förtydligande tillägg.

I 16 kap. finns bestämmelser om betalning av ersättning, tillträde m. m. som motsvarar 9 kap. 11–29 §§ VL.

1 § Den som har fått tillstånd enligt denna lag att genom inlösen eller på annat sätt ta i anspråk annans egendom eller att vidta en åtgärd som skadar annans egendom skall utge ersättning för vad som avstås eller skadas, om annat inte är särskilt föreskrivet.

Om företag eller åtgärder vartill tillstånd har lämnats enligt denna lag medför att särskild rätt till en fastighet går förlorad eller rubbas, gäller vad som föreskrivs om ersättning då fastigheter tas i anspråk eller skadas.

Den ersättningsskyldige skall, om det är lämpligt, åläggas att utföra åtgärder som är ägnade att förebygga eller minska skador. Ersättning utgår endast för de skador som kvarstår sedan åtgärderna har utförts.

2 § Fastigheter eller delar av fastigheter, som lider synnerligt men av ett företag eller en åtgärd vartill tillstånd har lämnats enligt denna lag, skall lösas in, om ägaren begär det.

Den ersättningsskyldige har rätt till inlösen, om detta skulle medföra endast en ringa höjning av fastighetsägarens ersättning och denne inte har något beaktansvärt intresse av att behålla fastigheten eller fastighetsdelen. Kostnaderna för åtgärder som avses i 1 § tredje stycket skall härvid räknas in i ersättningen.

3 § Ersättning skall utgå i form av engångsbelopp.

Om det finns skäl till det, får ersättning för skador till följd av företag för allmän flottled fastställas att utgå med årliga belopp, Om skadorna av ett sådant företag inte med säkerhet kan uppskattas på förhand eller om de sannolikt inte kommer att uppstå varje år, får den skadelidande hänvisas att framställa anspråk i den ordning som föreskrivs i lagen (1919:426) om flottning i allmän flottled. Grunderna för hur ersättningen skall beräknas skall dock anges om det är möjligt.

4 § För fastigheter som löses in i sin helhet skall, om inte annat följer av vad som sägs nedan, en löseskilling betalas som motsvarar fastighetens marknadsvärde. Om delar av fastigheter löses eller fastigheter eller delar av fastigheter på annat sätt tas i anspråk eller skadas, skall en intrångsersättning betalas som motsvarar den minskning av fastighetens marknadsvärde som uppkommer genom ingreppet. Ersättning skall betalas även för de skador som i övrigt uppkommer för fastighetsägaren.

Då ersättningen bestäms, skall hänsyn tas till åtgärder som avses i 1 § tredje stycket.

5 § Om det företag för vilket en fastighet löses har medfört inverkan av någon betydelse på fastighetens marknadsvärde, skall löseskillingen bestämmas på grundval av det marknadsvärde som fastigheten skulle ha haft om sådan inverkan inte hade förekommit, dock endast i den mån det är skäligt med hänsyn till förhållandena i orten eller till den allmänna förekomsten av likartad inverkan under jämförliga förhållanden. Om ingreppet är sådant att intrångsersättning skall betalas, skall vad som har sagts om beräkningen av marknadsvärdet tillämpas i fråga om värdet före ingreppet.

6 § Då löseskillingen bestäms, skall en sådan ökning av fastighetens marknadsvärde av någon betydelse som har ägt rum under tiden från dagen tio år före det talan väcktes vid domstol eller förrättningen påkallades räknas ägaren tillgodo endast i den mån det blir utrett att den beror på något annat än förväntningar om en ändring i markens tillåtna användningssätt. Om ingreppet är sådant att intrångsersättning skall betalas, skall vad som har sagts om beräkningen av marknadsvärdet tillämpas i fråga om värdet före ingreppet. Värderingen skall ske med hänsyn till fastighetens skick när ersättningsfrågan avgörs eller, om fastigheten dessförinnan har tillträtts eller tagits i anspråk eller skadats, när detta skedde.

Om en stadsplan eller en byggnadsplan, enligt vilken marken har avsetts för enskilt bebyggande, har fastställts innan talan väcktes vid domstol eller förrättningen påkallades, skall första stycket tillämpas endast på den värdestegring som har inträffat efter det att planen fastställdes.

Om inlösen sker av en bebyggd fastighet, som innehas i huvudsakligt syfte att bereda bostad åt ägaren och honom närstående, gäller den begränsningen för tillämpningen av första stycket att löseskillingen inte i något fall får bestämmas till lägre belopp än som behövs för att anskaffa en likvärdig bostadsfastighet.

I den mån det blir utrett att värdestegringen utan att ha samband med förväntningar om någon ändring i markens tillåtna användningssätt beror på inverkan av vattenföretaget, gäller 5 §.

7 § Om fastigheten har tillträtts i sin helhet eller tagits i anspråk eller skadats, skall då ersättningen bestäms hänsyn inte tas till sådan ändring i fastighetens värde som uppkommer därefter. Detsamma gäller då fastigheten har tillträtts endast delvis, om inte värdeändringen beror på att den återstående delens skick ändras.

Ersättningen skall jämkas med hänsyn till den höjning i det allmänna prisläget som kan ha skett sedan fastigheten tillträddes eller togs i anspråk eller skadades.

Om det behövs, skall i beslutet om ersättning tas in bestämmelser som är ägnade att hindra att ersättningstagaren gör en förlust till följd av ändringar i penningvärdet under tiden från ersättningsbeslutet till dess betalning sker.

8 § Har en åtgärd vidtagits i uppenbar avsikt att höja ersättningen, skall, om skäl föreligger, ersättningen bestämmas som om åtgärden inte hade vidtagits.

Om företag eller åtgärder vartill tillstånd har lämnats enligt denna lag medför att särskild rätt till en fastighet går förlorad eller rubbas, skall, då en åtgärd som avses i första stycket har vidtagits av fastighetens ägare i avsikt som anges där, första stycket tillämpas så att den ersättningsskyldi-

ge erhåller gottgörelse genom minskning av den ersättning som tillkommer ägaren.

9 § Ersättningen skall bestämmas särskilt för varje sakägare. Löseskilling, intrångsersättning och annan ersättning skall bestämmas var för sig.

Om ersättningen avser samtliga delägares andel i en samfällighet eller en del av denna och det för samfälligheten finns en känd styrelse eller en förvaltare med rätt att uppbära medel som härrör från samfälligheten, kan domstolen eller förrättningsmannen utan hinder av första stycket bestämma en gemensam ersättning för delägarna i den mån nedsättning inte skall ske enligt 16 kap. 1 §.

10 § Om företag eller åtgärder vartill tillstånd har lämnats enligt denna lag medför skada på en fastighet som tillhör den som har fått tillståndet, skall ersättning för skadan bestämmas. Detta gäller dock inte, om medgivanden har lämnats av samtliga borgenärer som har panträtt i fastigheten. Om fastigheten besväras av gemensamma inteckningar, fordras dessutom de medgivanden från fastighetsägare och fordringshavare som i 22 kap. 11 § jordabalken föreskrivs för relaxation. Medgivande fordras dock inte av den för vars rätt domstolens eller förrättningsmannens avgörande är väsentligen utan betydelse.

Ersättning vid utrivning m. m.

11 § Den som har fått tillstånd enligt 14 kap. 1 § eller har ålagts enligt 15 kap. 6 § första stycket att riva ut en vattenanläggning skall betala skälig ersättning för skador på annans egendom som orsakas av bestående ändring i vattenförhållandena. Skyldighet att betala ersättning för förlust av förmån som orsakas av utrivningen föreligger endast om förmånen har samband med tillståndet till vattenanläggningen. Ersättning utgår i sådant fall för de kostnader som förlusten av förmånen innebär.

Om tillstånd att riva ut en vattenanläggning har meddelats annan än den som är skyldig att underhålla anläggningen och skyldighet att betala ersättning har ålagts i samband därmed, får ersättningen sökas åter av den underhållsskyldige.

Den som har fått tillstånd enligt 14 kap. 3 § första stycket att bortskaffa flottledsanläggning är inte skyldig att betala ersättning för andra skador än sådana som uppkommer i samband med bortskaffandet.

Om vattendomstolen enligt 14 kap. 5 § har föreskrivit villkor för hur en anläggning för bortledande av grundvatten får tas ur bruk, är anläggningens ägare skyldig att betala ersättning för de skador på annans egendom som orsakas av bestående ändring i vattenförhållandena.

Paragrafen, som delvis motsvarar 10 kap. 17 § i utredningens förslag, har behandlats i den allmänna motiveringen (avsnitt 2.6.2). Paragrafen saknar en motsvarighet i VL. I 14 kap. nya vattenlagen finns särskilda bestämmelser om utrivning m. m.

Första stycket innehåller bestämmelser om ersättning vid utrivnig av vattenanläggningar. Utrivning av en vattenanläggning i ytvatten är vattenföretag enligt definitionen i 1 kap. 3 § första stycket punkt 1. Härav följer bl. a. att de allmänna bestämmelserna om ersättning i förevarande kapitel

blir tillämpliga. På skäl som har anförts i den allmänna motiveringen (avsnitt 2.6.2) har emellertid ersättningsskyldigheten för den som river ut en vattenanläggning begränsats något i förhållande till vattenföretag i allmänhet.

Enligt första meningen i förevarande stycke gäller att den som river ut en anläggning skall betala skälig ersättning för de skador på annans egendom som orsakas av den bestående ändring av vattenförhållandena som blir följden av utrivningen. Innebörden av bestämmelsen är att vattendomstolen i vissa fall kan jämka ersättningen. Som jag närmare har utvecklat i den allmänna motiveringen bör en sådan jämkning kunna ske i de fall skadorna av utrivningen blir betydande och den skadelidande genom att överta ansvaret för anläggningen enligt 14 kap. 2 § hade kunnat undvika skadan. Vid bedömande av jämkningsfrågan bör hänsyn tas till kostnaden för ett fortsatt underhåll av vattenanläggningen. En jämkning bör förekomma endast i de fall skadeersättningen avsevärt överstiger kostnaden för ett fortsatt underhåll. Även i andra fall bör det någon gång kunna anses skäligt att jämka ersättningen, exempelvis då skadeersättningen framstår som oproportionerligt stor i förhållande till arten och omfattningen av den vattenanläggning som skall rivas ut.

Innebörden av andra meningen i förevarande stycke är att ersättning utgår för en genom utrivningen orsakad förlust av en förmån endast i den mån förmånen har tillförsäkrats i tillståndsdomen eller tillståndsbeslutet eller i avtal som har samband med vattenanläggningens tillkomst. Ett exempel på en ersättningsgill förmån är rätt till andelskraft.

Vad som skall ersättas är härvid enligt tredje meningen i förevarande stycke förmånstagarens kostnader i anledning av förlusten av förmånen. Som Svea hovrätt framhåller utgår alltså inte ersättning för utebliven framtida vinst. Ersättningsgilla är bl.a. omställningskostnader som uppkommer exempelvis genom att den som har rätt till andelskraft måste tillgodose sitt elkraftbehov på något annat sätt. Om den skadelidande har bidragit till kostnaderna för anläggningen bör han också ha rätt till ersättning för att han inte har möjligheter att utnyttja anläggningen under förutsatt tid. Ersättning bör slutligen kunna utgå för åtgärder som den skadelidande har bekostat för att kunna utnyttja anläggningen och som blir onödiga genom utrivningen. Vid prövningen av frågan om ersättningens skälighet bör bl.a. beaktas den skadelidandes möjligheter att överta underhållsansvaret enligt 14 kap. 2 §.

Av förevarande bestämmelser framgår motsatsvis att ersättning inte utgår till den som utan särskild rättsgrund har haft viss förmån av anläggningen, exempelvis i fråga om badmöjligheter eller kommunikationer. Den av utredningen föreslagna bestämmelsen med detta innehåll behövs därför inte.

Andra stycket innebär att om exempelvis kammarkollegiet har utverkat ett tillstånd till utrivning med stöd av 15 kap. 6 § får den ersättning som kollegiet tvingas utge sökas åter av den ansvarige.

Tredje stycket, som saknar motsvarighet i utredningens förslag, innehåller en särskild ersättningsbestämmelse för det fallet att någon har fått tillstånd enligt 14 kap. 3 § första stycket att bortskaffa en flottledsanläggning. Bestämmelsen innebär att den som har fått tillstånd till bortskaffandet endast kan förpliktas att betala ersättning för skador som uppkommer i samband med arbetet med att föra bort anläggningen. Skador på annans egendom till följd av bestående ändringar i vattenförhållandena eller förlust av en förmån som någon har åtnjutit till följd av anläggningens existens ersätts alltså inte.

Fjärde stycket, som saknar motsvarighet i utredningens förslag, innehåller en bestämmelse om ersättning för skador som uppkommer till följd av att en anläggning för bortledande av grundvatten tas ur bruk. Gällande VL innehåller ingen motsvarande bestämmelse. I samband med tillkomsten av den nu gällande bestämmelsen i 2 kap. 59 § andra stycket VL uttalades att frågan om ersättning för skador som uppkom i samband med att en grundvattentäkt togs ur bruk fick bedömas enligt allmänna grannelagsrättsliga grundsatser (prop. 1939: 9 s. 69). Nu införs i enlighet med utredningens förslag en bestämmelse om rätt till ersättning vid utrivning av vattenanläggningar i ytvatten. Enligt min mening är det då följdriktigt att i den nya vattenlagen också reglera frågan om ersättning i det närliggande fallet att en grundvattenanläggning tas ur bruk. En sådan ersättningsbestämmelse har därför tagits in i förevarande stycke. Enligt bestämmelsen kan vattendomstolen i samband med prövningen av villkoren för att en anläggning för bortledande av grundvatten skall få tas ur bruk även bestämma ersättning för skador som orsakas av bestående ändring i grundvattenförhållandena.

Begränsningar i vattenrättshavarnas ersättningsrätt

De bestämmelser som utredningen har föreslagit i 10 kap. 11–16 §§ under rubriken "Vattenrättshavares ersättningsrätt i vissa fall" avser två helt olika ersättningssituationer. Med hänsyn härtill har jag ansett det vara lämpligt att i den nya lagen ta in bestämmelserna i två avdelningar. Bestämmelserna har också arbetats om i flera avseenden.

Den första avdelningen omfattar endast en paragraf, 12 §, som delvis motsvarar 15 § i utredningsförslaget, och reglerar frågan om begränsningar i vattenrättshavarens ersättningsrätt, när han lider skada av ett företag, vartill tillstånd meddelas enligt den nya lagen. I den andra avdelningen, som omfattar 13–15 §§ och som motsvarar utredningsförslagets 11–14 §§, regleras frågan om ersättning till tillståndshavaren och andra skadelidande till följd av omprövningar enligt den nya lagen.

12 § Om tillstånd meddelas till ett vattenföretag som skall tillgodose det allmänna fiskeintresset, allmän farled, allmän hamn eller allmän flottled, hälsovården eller den allmänna miljövården och det för genomförande av företaget krävs att vatten tas i anspråk från eller fallhöjden eller regleringsmagasinet minskas för ett vattenföretag, vartill tillstånd har meddelats

enligt denna lag, skall den gamle tillståndshavaren vara underkastad de begränsningar i sin rätt till ersättning som bestämts enligt 14 § andra stycket. Vid bestämmandet av ersättning skall hänsyn tas till vad den gamle tillståndshavaren på grund av tillkommande vattenföretag som avses i första meningen eller omprövningar som avses i 14 § tidigare har fått avstå utan ersättning samt till den tid som kan återstå till den enligt 13 kap. 47 § tredje stycket fastställda tidpunkten, efter vilkens inträde omprövning får begäras.

Om det för genomförande av ett sådant medgivet vattenföretag, som avses i första stycket första meningen, krävs att vatten tas i anspråk från eller fallhöjden eller regleringsmagasinet minskas för den som inte har något vattenrättsligt tillstånd, är vattenrättshavaren skyldig att utan ersättning avstå från en tjugondel av fallhöjden eller av den vattenmängd eller magasinsvolym som utnyttjas av honom. Vad han sålunda är skyldig att avstå utan ersättning skall dock minskas med vad han tidigare kan ha fått avstå utan ersättning på grund av denna bestämmelse.

Paragrafen, som delvis motsvarar 10 kap. 15 § i utredningsförslaget, har behandlats i den allmänna motiveringen (avsnitt 2.5.7). Den ersätter gällande VL:s bestämmelser om kungsådra i 1 kap. 5–13 §§ men gäller också i andra vattenområden än de nuvarande kungsådrevattendragen.

Paragrafen innehåller begränsningar i den rätt till ersättning för en vattenrättshavare som annars följer av 1–10 §§ i förevarande kapitel. Förutsättningen för paragrafens tillämpning är alltså att det är fråga om en skada eller ett intrång som kan uppskattas i pengar och som normalt skulle ha ersatts helt enligt dessa bestämmelser.

Förutsättningen för begränsningarna i ersättningsrätten är att det meddelas tillstånd till ett nytt vattenföretag. Denna förutsättning gäller också enligt gällande VL för att ersättningsfrihet för det allmänna på grund av kungsådrebestämmelserna skall kunna åberopas (se 1 kap. 4 § första stycket VL).

Vad vattenrättshavaren skall avstå utan ersättning är beroende av om det han avstår omfattas av ett tillstånd enligt denna lag eller om något sådant tillstånd inte föreligger. I 11 § i promulgationslagen regleras frågan om motsvarande inskränkning i ersättningsrätten, när det som avstås omfattas av ett tillstånd enligt gällande VL eller äldre bestämmelser.

Begränsningarna gäller enligt det *första stycket* sådana fall då vattenrättshavaren tvingas avstå vatten eller fallhöjd eller minska ett regleringsmagasin till förmån för ett vattenföretag som skall tillgodose vissa kvalificerade intressen som sammanfaller med de kvalificerade intressen som räknas upp i 14 §.

I stadgandet regleras det fallet att det som vattenrättshavaren avstår omfattas av ett tillstånd enligt förevarande lag. Då skall hans ersättningsrätt begränsas på samma sätt som vid omprövningar som avses i 14 §. Det innebär att han har rätt till ersättning för vad som avstås endast till den del detta, jämte vad som tidigare har avstått utan ersättning enligt förevarande paragraf eller vid omprövning som avses i 14 §, överstiger vad som

har föreskrivits i den gamla tillståndsdomen (jfr 13 kap. 47 § första stycket punkt 12). Om avståendet sker före den tidpunkt som enligt 13 kap. 47 § tredje stycket gäller för omprövning, skall reduktion av den ersättningsfria andelen ske med hänsyn till den tid som återstår fram till denna tidpunkt.

I paragrafens *andra stycke* ges en bestämmelse om vad vattenrättshavaren är skyldig att avstå utan ersättning i sådana fall då något vattenrättsligt tillstånd inte föreligger och någon del för vilken ersättning inte utgår alltså inte har kunnat fastställas på förhand. I enlighet med vad utredningen har föreslagit skall denna del i sådana fall vara 1/20 av den ifrågavarande fallhöjden, vattenmängden eller magasinsvolymen. Den del som vattenrättshavaren är skyldig att avstå utan ersättning skall dock minskas med vad han tidigare kan ha fått avstå utan ersättning på grund av förevarande bestämmelse.

Som jag har anfört tidigare gäller enligt 11 § i promulgationslagen särskilda bestämmelser, när ett nytt företag medför inskränkningar i ett företag, vartill tillstånd har meddelats enligt äldre bestämmelser.

I 19 § i avdelningen om andelskraft i förevarande kapitel har tagits in en bestämmelse om skyldighet för en mottagare av andelskraft att i samma omfattning som vattenrättshavaren underkasta sig förluster.

Ersättning vid omprövning

Frågan om ersättning vid omprövning har behandlats i den allmänna motiveringen (avsnitt 2.5.3).

13 § Innehavare av tillstånd enligt denna lag som till följd av omprövning enligt 15 kap. 3, 4, 9 eller 10 § åsamkas förlust av vatten eller fallhöjd eller inskränkning i rätten att reglera vattnets avrinning har rätt till ersättning för detta, om annat inte följer av 14 §.

Paragrafen motsvarar 10 kap. 11 § i utredningsförslaget.

En tillståndshavare som lider ekonomisk skada på grund av omprövning omfattas inte av den allmänna bestämmelsen om rätt till ersättning enligt 1 §. Förevarande paragraf innehåller därför en allmän erinran om att även tillståndshavare kan vara berättigade till ersättning. Den utgår för förlust av vattenmängd eller fallhöjd eller begränsning i regleringstillstånd som han åsamkas på grund av omprövning enligt 15 kap. 3, 4, 9 eller 10 §, om inte omprövningen sker till förmån för de kvalificerade allmänna intressen som anges i 14 § förevarande kapitel. Däremot skall i samband med omprövning ålagda förpliktelser för tillståndshavaren att vidta skadeförebyggande eller skadekompenserande åtgärder som inte innebär förlust av vatten m. m. inte vara förenade med ersättningsrätt för denne.

Stadgandet gäller endast omprövningar beträffande tillstånd enligt den nya lagen. I 12 § i promulgationslagen finns bestämmelser om ersättning vid omprövning av äldre tillstånd.

14 § Om en omprövning som avses i 13 § sker till förmån för det allmänna fiskeintresset, allmän farled, allmän hamn, allmän flottled eller hälsovården är tillståndshavarens rätt till ersättning för förluster och inskränkningar som avses i 13 § begränsad på sätt anges i andra stycket. Detsamma gäller vid omprövning enligt 15 kap. 3 § eller 9 § första meningen till förmån för den allmänna miljövården.

I fall som avses i första stycket skall ersättning utgå för vad som avstås endast till den del detta, jämte vad tillståndshavaren på grund av tidigare omprövningar eller på grund av 12 § har fått avstå utan ersättning, överstiger vad som har bestämts i tillståndsdomen. Den del för vilken ersättning inte utgår bestäms främst med hänsyn till företagets inverkan på vattenstånds- och avrinningsförhållandena, den fördel eller olägenhet som företaget väntas medföra från allmän synpunkt, graden av nytta för tillståndshavaren och innehavare av rätt till andelskraft samt längden av den tid som föreskrivs innan omprövning av tillståndet kan ske. I fråga om vattenkraftverk bestäms den del för vilken ersättning inte utgår till högst en femtedel och lägst en tjugondel av produktionsvärdet av den kraft som, med avdrag för den kraftökning som föranleds av förekommande vattenregleringar eller vattenöverledningar, i tillgodogjort skick kan uttas vid varje berört kraftverk. I fråga om vattenregleringar och vattenöverledningar för kraftändamål bestäms andelen till högst en femtedel och lägst en tjugondel av det värde varmed till följd av regleringen eller överledningen den vid varje kraftverk uttagbara kraften har ökats eller kunnat utnyttjas på ett fördelaktigare sätt. Beträffande andra vattenföretag bestäms andelen till högst en femtedel och lägst en tjugondel av den vattenmängd, fallhöjd eller magasinsvolym som omfattas av tillståndet till företaget.

Om omprövningen sker före den enligt 13 kap. 47 § tredje stycket fastställda tidpunkten, skall den enligt andra stycket bestämda andelen minskas med hänsyn till den tid som återstår till denna tidpunkt.

Paragrafen, som har behandlats i den allmänna motiveringen (avsnitt 2.5.3), motsvarar i huvudsak 10 kap. 12 § i utredningens förslag och begränsar tillståndshavarens rätt till ersättning enligt huvudregeln i 13 § i fall då han åsamkas förlust av vatten eller fallhöjd eller inskränkningar i sitt regleringstillstånd till följd av en omprövning till förmån för vissa kvalificerade allmänna intressen.

Utöver ändringar av mera redaktionell natur skiljer sig bestämmelsen i några avseenden från utredningsförslaget. Enligt utredningsförslaget skall ersättningsfrihet för den allmänna miljövården föreligga endast om inte förlusten lagligen skall bäras av någon annan än tillståndshavaren. Uttrycket "någon annan" är svårtolkat och kan ge upphov till svårbedömbara tvister. Som jag ser det kan det i princip röra sig om två omprövningssituationer till förmån för den allmänna miljövården då tillståndshavarens rätt till ersättning bör vara begränsad. Antingen kan det röra sig om det fallet att kammarkollegiet med stöd av 15 kap. 3 § ansöker om omprövning till förmån för den allmänna miljövården, eller också att företrädare för kommuner eller vattenförbund ansöker om omprövning av tappningsbestämmelser enligt 15 kap. 9 § första meningen för samma ändamål. I sådana situationer bör naturligtvis det allmänna åtnjuta samma ersättningsfrihet

som vid omprövning för övriga kvalificerade allmänna intressen. De situationer som avses i 15 kap. 9 § andra meningen, som möjliggör utverkande av ändrade tappningsbestämmelser för att motverka förorening genom avloppsvatten, torde däremot regelmässigt vara en följd av åligganden enligt ML för den som orsakar förorening genom avloppsvatten. Även om det t. ex. är en kommun som utverkar sådana bestämmelser för att minska olägenheterna av utsläppet av avloppsvatten från det kommunala reningsverket, bör någon ersättningsfrihet i nu angivna fall inte föreligga. Med hänsyn till det anförda har andra meningen i *första stycket* fått en ändrad utformning i förhållande till utredningsförslaget, så att tillståndshavarens rätt till ersättning inte är begränsad vid omprövningar av sistnämnda slag.

I *andra stycket* första meningen slås fast att, vid beräkningen av vad tillståndshavaren skall vara skyldig att avstå utan ersättning, hänsyn skall tas till vad han på grund av tidigare omprövning eller på grund av 12 § har fått avstå utan ersättning. Enligt utredningsförslaget skall hänsyn tas till vad tillståndshavaren "förut fått utan ersättning avstå". Detta uttryck kan närmast tolkas så att hänsyn skall tas också till vad tillståndshavaren har fått avstå på grund av jämkningar av företaget i själva tillståndet i förhållande till vad han har ansökt om, vilket också överensstämmer med de nuvarande kungsådrebestämmelserna. En sådan ordning skulle emellertid kunna föranleda en sökande att ansöka om tillstånd till ett företag av en mycket större omfattning än vad han har behov av och ge möjligheter för honom att, om det har skett jämkningar i tillståndet, åberopa dessa till sin förmån i ersättningshänseende även om han förutsåg och kanske medgav jämkningarna. Jag har för min del ansett det lämpligare att, vid beräkning av vad som skall avstås utan ersättning, man inte inkluderar vad som avstås i samband med tillståndet.

I anledning av ett påpekande av Svea hovrätt har i den tredje meningen i andra stycket uttryckligen stadgats att, vid bestämmandet av vad som skall avstås utan ersättning när det gäller vattenkraftverk, produktionsvärdet skall beräknas utan hänsyn till förekommande vattenregleringar eller vattenöverledningar. Som hovrätten anför bör man vid beräkningen av utbyggnadsvattenföringen i sådana fall också genomgående utgå från medelvattenföringen.

Den del som skall avstås utan ersättning skall fastställas av vattendomstolen i tillståndsdomen (se 13 kap. 47 § första stycket punkt 12).

Enligt *tredje stycket* skall den ersättningsfria andelen minskas om omprövningen sker före den enligt 13 kap. 47 § tredje stycket fastställda tidigaste omprövningstidpunkten. Sker däremot en sådan omprövning under en ny omprövningsperiod, som har fastställts med stöd av 15 kap. 3 § tredje stycket, skall någon reduktion inte ske. I motsats till utredningsförslaget skall reduktion enligt förevarande stadgande även ske vid omprövning till förmån för fisket. Jag har ansett att tillräckliga skäl inte föreligger för att särbehandla fiskeintresset.

I 19 § i avdelningen om andelskraft i förevarande kapitel har tagits in en bestämmelse om skyldighet för en mottagare av andelskraft att i samma omfattning som en tillståndshavare underkasta sig förluster på grund av omprövning.

15 § Ersättning som enligt 13 och 14 §§ tillkommer tillståndshavaren beräknas enligt 1–10 §§ och skall betalas av den som har begärt omprövningen.

Ersättning för skador som på grund av omprövning enligt denna lag orsakas andra än tillståndshavaren beräknas enligt 1–10 §§. Ersättningen skall betalas av tillståndshavaren, om omprövningen sker med stöd av 15 kap. 3, 4 eller 8 §, samt vid annan omprövning av den som har begärt omprövningen.

Paragrafen motsvarar delvis 10 kap. 14 § i utredningsförslaget. I klarhetens intresse har i paragrafen angivits att ersättningen beräknas enligt de allmänna bestämmelserna i 1–10 §§. Dessutom har i andra stycket reglerats frågan vem som skall betala ersättning för skador som på grund av omprövningen orsakas andra än tillståndshavaren. Sådana skador kan t. ex. drabba den vars mark- eller vattenområde behöver tas i anspråk för att de nya villkoren skall kunna uppfyllas eller en mottagare av andelskraft från en kraftanläggning, beträffande vilken omprövning sker. Ersättningsrätten för mottagaren av andelskraften kan dock vara begränsad enligt 19 § i förevarande kapitel.

Andelskraft

Bestämmelserna i 16–18 §§ motsvarar 4 kap. i utredningens förslag samt 2 kap. 6 och 7 §§ VL. 19 § motsvarar 10 kap. 16 § i utredningsförslaget.

Gällande bestämmelser om andelskraft tillkom år 1974 och jag kan i allt väsentligt hänvisa till vad som anfördes då (se prop. 1974: 83 s. 170, 186, 300 och 308).

16 § Den vars vattenkraft skall tillgodogöras av annan med stöd av 2 kap. 11 § eller på grund av överenskommelse får delta i tillgodogörandet, om det är av betydelse för hans verksamhet och om hans vattenrätt är grundad på äganderätt eller annan rättighet som gäller mot var och en och som inte är begränsad till tiden. Han är då berättigad till andel i kraftproduktionen (andelskraft) och skyldig att bidra till kostnaderna för kraftanläggningens utförande och drift, allt i förhållande till sin andel i den vattenkraft som skall tillgodogöras vid anläggningen.

Första stycket gäller även den vars strömfall tas i anspråk enligt 2 kap. 3 §, om ersättning för ianspråktagandet inte redan har bestämts, samt den som äger en kraftanläggning i vilken den tillgodogjorda vattenmängden minskas till följd av en annan vattenöverledning för kraftändamål än som avses i 2 kap. 11 § andra stycket.

Skyldigheten att tillhandahålla andelskraft åligger den fastighet med vilken rätten att tillgodogöra vattenkraften skall vara förenad (strömfallsfastigheten).

Rätten till andelskraft skall vara förenad med den fastighet till vilken vattenkraften har hört eller rättigheten har överflyttats enligt 18 § första stycket.

Paragrafen motsvarar 4 kap. 1 § i utredningens förslag samt 2 kap. 6 § första–tredje styckena VL.

I överensstämmelse med terminologin i övrigt i den nya vattenlagen används i första stycket uttrycket "drift" för såväl driften och underhållet.

Andelskraft kan liksom enligt VL komma i fråga inte bara som kompensation för outbyggd fallhöjd utan även när kraft helt eller delvis tas i anspråk från ett befintligt kraftverk (se härom prop. 1974: 83 s. 173). Vid bestämmande av det kostnadsbidrag som mottagaren av andelskraften skall betala bör givetvis rimlig hänsyn tas till den gamla anläggningens värde, eftersom andelskraften skall utgöra kompensation för förlust av kraftproduktion från den.

I enlighet med vad jag har anfört i den allmänna motiveringen (avsnitt 2.3.6) har i andra stycket införts en möjlighet till andelskraft vid vattenöverledning som saknar motsvarighet i VL.

Den nya vattenlagen innehåller inte någon motsvarighet till 2 kap. 23 § VL. Bestämmelsen i 2 kap. 6 § första stycket sista meningen VL om rätt till andelskraft för sådana som är ersättningsberättigade enligt 2 kap. 23 § har därför inte fått någon motsvarighet i förevarande paragraf.

17 § I samband med beslut om tillhandahållande av andelskraft skall bestämmas om villkoren för tillhandahållandet och om kostnadsbidrag.

Om förhållandena ändras, kan kraftanläggningens ägare eller mottagaren av andelskraft påkalla omprövning av rättsförhållandet mellan dem. Därvid får endast sådana ändringar beslutas som innebär väsentlig fördel för någon av parterna utan att medföra betydande olägenhet för motparten. Om det vid omprövningen beslutas att rätten till andelskraft skall avlösas mot ersättning i pengar, gäller de allmänna bestämmelserna om ersättning i 1–10 §§.

Paragrafen motsvarar 4 kap. 2 § i utredningens förslag samt 2 kap. 6 § fjärde och femte styckena VL.

Första stycket innebär att vattendomstolen skall inte bara pröva förutsättningarna för andelskraft utan även bestämma det väsentliga innehållet i rätten till andelskraft (se prop. 1974: 83 s. 308).

Frågor om omprövning enligt *andra stycket* avser endast rättsförhållandet mellan kraftstationens ägare och mottagaren av andelskraften och handläggs därför som stämningsmål enligt 13 kap. 14 § punkt 7. Den till vilken andelskraften har upplåtits enligt 18 § andra stycket har inte någon rätt att påkalla omprövning.

Ett fall då omprövning enligt förevarande stycke kan vara motiverad är att det grundläggande tillståndsbeslutet ändras på grund av omprövning enligt 15 kap.

18 § På ansökan av ägaren till en fastighet varmed rätt till andelskraft är förenad får beslutas att rätten till andelskraft skall flyttas över till någon annan fastighet som tillhör samme ägare, om detta kan ske utan skada för borgenärer med panträtt eller andra rättsägare.

Rätten till andelskraft får upplåtas av ägaren till den fastighet varmed den är förenad. Avtal om upplåtelse är inte bindande längre än femtio år från det avtalet slöts. Upplåtelser för någons livstid gäller dock utan begränsning till viss tid.

Paragrafen motsvarar 4 kap. 3 § i utredningens förslag och 2 kap. 7 § VL. Frågor om överflyttning enligt första stycket handläggs som ansökningsmål (se 13 kap. 13 § första stycket punkt 6). Detta innebär bl. a. att kungörelse kommer att utfärdas. Särskilda bestämmelser om innehållet i en ansökan finns i 13 kap. 20 § andra stycket.

19 § Bestämmelserna i 12 och 14 §§ om begränsningar i ersättningsrätten för tillståndshavare gäller också i fråga om den rätt till ersättning som tillkommer mottagare av andelskraft enligt denna lag, om deras rätt upphör eller minskas till följd av ett tillstånd eller en omprövning enligt denna lag.

Paragrafen motsvarar 10 kap. 16 § i utredningsförslaget och 4 kap. 7 § första stycket andra meningen VL.

Den som har rätt till andelskraft deltar i tillgodogörandet av kraften vid en kraftanläggning. Hade initiativet till fallets bebyggande utgått från honom, skulle han själv i fråga om den honom tillhöriga vattenkraften ha blivit skyldig att underkasta sig omprövning eller andra lagliga inskränkningar i sin rätt. Han bör därför i samma utsträckning som kraftstationsägaren vara skyldig att utan ersättning tåla en viss minskning av sin rätt till andelskraft.

Paragrafen innehåller en bestämmelse härom. Den andel av andelskraften som skall avstås utan ersättning skall proportionellt motsvara den andel som avstås vid den kraftanläggning som skall tillhandahålla andelskraften.

Paragrafen reglerar endast frågan om begränsning i rätten till ersättning beträffande en sådan rätt till andelskraft, som har tillkommit enligt den nya vattenlagen. I fråga om andelskraft och ersättningskraft enligt VL finns en särskild övergångsbestämmelse i 13 § i promulgationslagen.

10 kap. Avgifter

Kapitlet, som motsvarar 11 kap. i utredningens förslag, har behandlats i den allmänna motiveringen (avsnitt 2.13). Kapitlet ersätter bestämmelserna om fiskeavgifter i 2 kap. 8 och 10 §§ VL samt om regleringsavgifter i 4 kap. 14 och 15 §§ VL.

Kapitlet innehåller med särskilda underrubriker bestämmelser om bygdeavgifter (1–4 §§) och om fiskeavgifter (5–10 §§).

Av skäl som har angivits i den allmänna motiveringen (avsnitt 2.13.4) innehåller den nya vattenlagen inte någon motsvarighet till bestämmelserna om domstolsavgifter i 11 kap. 95 och 96 §§ VL.

Den nya vattenlagen innehåller inte heller någon motsvarighet till den särskilda fiskeavgift som enligt 6 kap. 9 § VL kan åläggas flottningen (se avsnitt 2.13.3). Enligt de övergångsbestämmelser som jag föreslår skall dock avgifter som redan har bestämts utgå så länge flottningen bedrivs (se 14 § promulgationslagen).

Vid sidan av förevarande avgiftssystem kan regeringen enligt 11 kap. 7 § ålägga företagaren att betala s. k. särskilda villkorsmedel.

Bygdeavgifter

Bestämmelserna har behandlats i den allmänna motiveringen (avsnitt 2.13.2). Som har angivits där ersätter bygdeavgifterna de nuvarande regleringsavgifterna enligt 4 kap. 14 § VL. Avgiftsskyldigheten har utvidgats till att omfatta flera typer av vattenföretag. Beräkningsgrunderna är också nya. I fråga om användningen av bygdeavgifterna görs dock inte någon ändring i förhållande till VL. Ändringarna i förhållande till utredningens förslag är omfattande.

För regleringsavgifter enligt VL finns särskilda övergångsbestämmelser (se 15 § promulgationslagen).

1 § Den som har fått tillstånd enligt denna lag till
1. driften av ett vattenkraftverk,
2. vattenreglering som avser års- eller flerårsreglering,
3. vattenöverledning för något annat ändamål än kraftändamål,
4. ytvattentäkt

skall betala en årlig bygdeavgift som bestäms av vattendomstolen att utgå efter avgiftsenheter och avgiftsklasser enligt 2 och 3 §§.

Bygdeavgift skall enligt de närmare bestämmelser som meddelas av regeringen användas dels för att förebygga eller minska sådana skador av vattenföretaget som inte har ersatts enligt 9 kap. och för att gottgöra sådana skador, dels för att tillgodose allmänna ändamål beträffande den bygd som berörs av vattenföretaget.

Paragrafen har behandlats i den allmänna motiveringen (avsnitt 2.13.2).

I *första stycket* anges de typer av vattenföretag som omfattas av avgiftsskyldigheten. Denna är knuten till verksamhet varigenom inverkan sker på vattenförhållandena. Av 4 § framgår att avgiftsskyldigheten inträder först året efter det att verksamheten har satts i gång.

Begreppet vattenkraftverk är inte särskilt definierat i lagen. Därmed avses en anläggning, där ett vattendrags vatten och fallhöjd – lägesenergin – i turbiner omvandlas till rörelseenergi. Turbinerna driver generatorer, som omvandlar denna energi till elkraft.

Avgiftsskyldigheten för vattenregleringar avser endast års- och flerårsregleringar och alltså inte korttidsregleringar. Med en årsreglering avses

att vatten hålls inne i ett magasin under vattenrika delar av ett år – framför allt under vårfloden – för att avtappas senare under samma regleringsår. Regleringsåret behöver inte sammafalla med kalenderåret. Genom en flerårsreglering sparas vatten i ett magasin under ett vattenrikt år för att det skall kunna tas ut under senare, vattenfattiga år.

En korttidsreglering innebär att vatten spars på sådana tider av veckan eller dygnet då ett kraftverks belastning är minst – huvudsakligen under lördagar, söndagar och helgdagar samt nattetid – för att utnyttjas när kraftbehovet är större och kraften alltså har ett högre värde. Som har anförts i den allmänna motiveringen (avsnitt 2.13.2) avspeglas nyttan och omfattningen av en korttidsreglering i storleken av ett kraftverk och inverkar då på avgiften för kraftverket. Korttidsregleringen skall därför inte avgiftsbeläggas särskilt.

På samma sätt som korttidsregleringarna kommer vattenöverledningar för kraftändamål att inverka på avgiften för det kraftverk de betjänar. De skall alltså inte heller avgiftsbeläggas särskilt.

Det är vattendomstolen som bestämmer bygdeavgiften i samband med att tillstånd meddelas till vattenföretaget. Som framgår av 3 § sker en automatisk indexomräkning av avgifterna efter ändringarna i basbeloppet enligt lagen om allmän försäkring. De kan även prövas om enligt 15 kap. 12 §.

Andra stycket motsvarar 4 kap. 15 § VL och 11 kap. 4 § andra meningen i utredningens förslag.

Som jag har anfört i den allmänna motiveringen skall bygdeavgiften liksom den nuvarande regleringsavgiften användas i bygden för två olika grupper av ändamål, nämligen gottgörelse för enskilda skador samt allmänna ortsändamål. I enlighet med vad statsmakterna tidigare har uttalat (jfr prop. 1959: 31 s. 34 och 3LU 1959: 5 s. 19) vill jag understryka vikten av att bygdebegreppet ges en vid tolkning. Bygdeområdet vid en vattenreglering får sålunda inte avgränsas så snävt att bara trakten kring själva regleringsmagasinet tillgodoses med avgiftsmedel. Även kraftverksbygderna blir berättigade till anslag av bygdeavgiftsmedel.

Vad gäller den del av avgiftsmedlen som skall användas som kompensation till enskilda skadelidande vill jag anmärka att denna möjlighet att få ersättning är subsidiär till den rätt till ersättning som grundas på ersättningsbestämmelserna i 9 kap. och reglerna om oförutsedd skada i 15 kap. 20 och 21 §§. Möjligheten att få ersättning av avgiftsmedel är grundad på billighetsskäl och den skadelidande kan inte göra gällande att ersättning alltid skall utgå.

Chefen för jordbruksdepartementet kommer senare att anmäla frågan om utfärdande av bestämmelser som ersätter kungörelsen (1953: 620) angående indrivningen och användningen av vissa med anledning av företag i vatten utgående avgifter (1953 års avgiftskungörelse). I det sammanhanget kommer att övervägas behovet av ytterligare tillämpningsföreskrifter rö-

rande användningen av bygdeavgiftsmedel (jfr Kungl. Maj:ts brev den 18 maj 1967 till kammarkollegiet ang. tillämpningsföreskrifter m.m. med anledning av ändring av 1953 års avgiftskungörelse).

2 § Avgiftsenheter är

1. för vattenkraftverk varje enhet installerad generatoreffekt som omfattar tio kilowatt intill 150 procent av effekten vid medelvattenföring och varje enhet om tjugo kilowatt därutöver,

2. för vattenregleringar varje enhet av regleringsmagasinets rymd som omfattar 25 000 kubikmeter intill 100 miljoner kubikmeter, varje ytterligare enhet om 50 000 kubikmeter intill 1 000 miljoner kubikmeter samt varje enhet om 100 000 kubikmeter därutöver,

3. för vattenöverledningar och ytvattentäkter varje kubikmeter i sekunden av den vattenmängd som högst får ledas bort enligt meddelat tillstånd.

Avgift skall inte betalas för vattenkraftverk eller vattenregleringar, om antalet avgiftsenheter är mindre än femhundra.

När ett vattenföretag som avses i första stycket utvidgas, beräknas antalet avgiftsenheter på den sammanlagda effekten, magasinsvolymen eller vattenmängden. Om utvidgningen avser ett vattenföretag för vilket skyldighet att betala bygdeavgift enligt denna lag eller regleringsavgift enligt 4 kap. 14 § vattenlagen (1918: 523) redan föreligger, skall den ytterligare avgift som skall betalas avse endast ökningen av effekten, magasinsvolymen eller vattenmängden och då gäller inte andra stycket.

Paragrafen har behandlats i den allmänna motiveringen (avsnitt 2.13.2).

Enligt *första stycket* punkt 1 beräknas avgiftsenheterna på 10 resp. 20 kilowatt på kraftverkets installerade generatoreffekt. Som jag har anfört i den allmänna motiveringen och i enlighet med vad som förordats av Svea hovrätt, Luleå tingsrätt och kammarkollegiet är det den s.k. märkeffekten som skall användas som mått på kraftverkets utbyggnadseffekt. Denna framgår av en särskild märkning på generatorn och uttrycks i kilovoltampère. Genom att antalet kilovoltampère multipliceras med en faktor för fasförskjutning, som också skall vara angiven på generatorn och som kan variera mellan 0,75 och 1,0, erhålls antalet kilowatt.

I undantagsfall kan det förekomma att man i ett kraftverk använder en alltför stor generator i förhållande till den installerade turbinen. I sådana fall måste man vid bestämningen av antalet avgiftsenheter i stället utgå från turbinens verkningsgrad.

Eftersom även uttrycket "effekten vid medelvattenföring" har diskuterats vid remissbehandlingen, vill jag framhålla följande. Med medelvattenföring avses medelvärdet av ett antal under en flerårsperiod jämnt fördelade värden på vattenföringen i en sektion av ett vattendrag. Häri skall vid överledningar för kraftändamål även inräknas den överledda vattenmängden. Utredningen har angivit innebörden av "effekten vid medelvattenföring" som effekten i ett för medelvattenföringen lämpat maskineri. Som Svea hovrätt anför är emellertid denna definition inte otvetydig och den kan leda till onödiga utredningar och diskussioner rörande exempelvis

vilken fallhöjd och verkningsgrad ett dylikt maskineri bör konstrueras för. Jag biträder hovrättens förslag att effekten vid medelvattenföring skall beräknas ur utbyggnadseffekten genom direkt proportionering mellan medelvattenföring och utbyggnadsvattenföring. Är t. ex. utbyggnadseffekten 100 MW och denna effekt uppnås vid en drivvattenföring av 125 m^3/s (= utbyggnadsvattenföringen) samt medelvattenföringen är 50 m^3/s, blir effekten vid medelvattenföringen $100 \times \frac{50}{125} = 40$ MW.

Som framgår av *andra stycket* inträder avgiftsskyldighet för vattenkraftverk och vattenregleringar endast om antalet avgiftsenheter är minst 500 (= 5 megawatt resp. 12,5 miljoner kubikmeter). För vattenöverledningar och vattentäkter inträder avgiftsskyldigheten när den vattenmängd som högst får ledas bort är minst en kubikmeter i sekunden.

Enligt *tredje stycket* skall vid utvidgning av ett vattenföretag antalet avgiftsenheter beräknas på den sammanlagda effekten, magasinsvolymen resp. vattenmängden. De begränsningar för toppeffekt resp. större magasinsvolymer som stadgas i punkterna 1 och 2 i första stycket gäller därvid. I fråga om företag för vilka skyldighet att betala bygdeavgift enligt den nya lagen eller regleringsavgift enligt VL redan föreligger, skall dock ytterligare avgift betalas endast för effekt-, volym- resp. vattenmängdsökningen. Även i detta fall beräknas begränsningarna enligt punkterna 1 och 2 i första stycket för den sammanlagda effekten resp. magasinsvolymen. Avgiftsskyldighet för kraftverk och regleringar föreligger då även om utvidgningen inte medför en ökning av antalet avgiftsenheter med minst 500.

3 § För vattenkraftverk och vattenregleringar är avgiften för varje avgiftsenhet, om företaget tillhör
klass 1: 0,5 promille av basbeloppet,
klass 2: 1 promille av basbeloppet,
klass 3: 1,5 promille av basbeloppet,
klass 4: 2 promille av basbeloppet.

För vattenöverledningar och vattentäkter är avgiften för varje avgiftsenhet, om företaget tillhör
klass 1: 5 procent av basbeloppet,
klass 2: 10 procent av basbeloppet,
klass 3: 15 procent av basbeloppet,
klass 4: 20 procent av basbeloppet.

Med basbeloppet avses det basbelopp som har bestämts enligt lagen (1962: 381) om allmän försäkring för december året närmast före det år som avgiften avser.

Vid inplacering i avgiftsklass skall hänsyn tas till de mindre eller större förändringar i vattenförhållandena som företaget orsakar samt de mindre eller större olägenheter eller fördelar för bygden som företaget medför.

Paragrafen har behandlats i den allmänna motiveringen (avsnitt 2.13.2). Som jag har anfört där bör placering av ett företag i klass 1 endast ske i undantagsfall.

Om avgiftsbeloppet inte uppgår till helt krontal, skall överskjutande öretal falla bort (se lagen, 1972: 180, om avrundning av vissa fordringar till helt krontal, m. m.).

För att åskådliggöra hur den nya avgiften skall beräknas, om den skulle tillämpas i dag, kan följande exempel anföras. Skyldighet att betala avgift före ett vattenkraftverk inträder år 1981. Kraftverket har en installerad effekt av 15 MW (= 15000 kilowatt). Om någon reduktion av effekten enligt 2 § första stycket 1 inte görs, uppgår antalet avgiftspliktiga enheter enligt nämnda stadgande till 1500. Företaget har en sådan inverkan på vatten- och bygdeförhållandena att det bör placeras i klass 2 enligt förevarande paragraf. Avgiften för varje avgiftsenhet skall då utgöra 1 promille av basbeloppet, som för december 1980 är 16100 kronor. Avgiften för varje enhet är alltså 16,1 kronor och för 1500 enheter 24150 kronor. Denna avgift skall sedan räknas om årligen med hänsyn till ändringarna i basbeloppet för december månad.

4 § Bygdeavgift skall utgå från och med kalenderåret närmast efter det år då tillstånd att driva företaget togs i anspråk till och med det år då företaget läggs ned.

Bygdeavgiften skall före varje kalenderårs utgång betalas till länsstyrelsen i det län där företaget huvudsakligen har utförts.

Paragrafen har behandlats i den allmänna motiveringen (2.13.2).

Första stycket motsvarar 4 kap. 14 § fjärde stycket första meningen VL och 11 kap. 3 § första stycket i utredningens förslag. Utgångspunkten för avgiftsskyldighetens inträde är enligt stadgandet idrifttagandet av företaget och inte, såsom är fallet med den allmänna fiskeavgiften, när arbetena påbörjas (se 10 § i förevarande kapitel).

Andra stycket motsvarar 1 § tredje och fjärde styckena i 1953 års avgiftskungörelse. Länsstyrelsens befattning med bygdeavgiftsmedlen går vid sidan av den vanliga budgetregleringen enligt 9 kap. regeringsformen (jfr 9 kap. 2 § andra stycket andra meningen regeringsformen).

Fiskeavgifter

Förevarande bestämmelser har behandlats i den allmänna motiveringen (avsnitt 2.13.3). De särskilda fiskeavgifterna enligt 5 § motsvarar avgifter enligt 2 kap. 8 § VL och de allmänna fiskeavgifterna enligt 6 § ersätter avgifter enligt 2 kap. 10 § VL. Bestämmelserna för de allmänna fiskeavgifterna har i princip samordnats med vad som gäller för de nya bygdeavgifterna.

Utredningens förslag innehåller inte några bestämmelser om allmänna fiskeavgifter. I stället föreslog utredningen att femton procent av bygdeavgifterna skulle betalas till fiskeristyrelsen att användas för att främja fisket inom landet (11 kap. 4 § första meningen i utredningens förslag).

För fiskeavgifter enligt 2 kap. 8 och 10 §§ VL finns särskilda övergångsbestämmelser (se 15 § promulgationslagen).

5 § I stället för att meddela villkor enligt 3 kap. 11 § får vattendomstolen eller förrättningsmannen, om det är lämpligare, ålägga tillståndshavaren att betala en särskild avgift för främjande av fisket i det vatten som berörs av vattenföretaget eller inom något angränsande vattenområde. Avgiften kan fastställas som en engångsavgift eller som årliga avgifter.

Om avgiften fastställs att utgå årligen, skall denna varje år följa förändringarna i det allmänna prisläget sådana dessa uttrycks i basbeloppet enligt lagen (1962: 381) om allmän försäkring. Den fastställda avgiften skall sålunda multipliceras med det tal (jämförelsetal) som anger förhållandet mellan basbeloppet för december månad året närmast före det år då avgiften fastställs och december månad året närmast före det år då avgiften skall betalas.

Paragrafen, vars första stycke motsvarar 2 kap. 8 § VL och 11 kap. 5 § i utredningens förslag, har behandlats i den allmänna motiveringen (avsnitt 2.13.3).

Av lagtexten framgår att avgifterna får användas för åtgärder bl. a. inom bivattendrag. Härigenom undanröjs den osäkerhet som f. n. råder i detta avseende.

I likhet med vad som kan ske i dag bör avgiften kunna användas för att bekosta kontrollen av efterlevnaden av meddelade bestämmelser till skydd för fisket, om ett behov av fortlöpande kontroll kan bestämt förutses (jfr prop. 1954: 23 s. 67).

Det är vattendomstolen eller förrättningsmannen som bestämmer avgifterna i samband med prövningen av frågan om föreskrifter enligt 3 kap. 11 §. I sistnämnda paragraf anges den ram inom vilken avgiftens storlek skall bestämmas. Engångsavgifter skall enligt 10 § tredje stycket i förevarande kapitel betalas till fiskeristyrelsen på tid som föreskrivs av vattendomstolen eller förrättningsmannen. I fråga om årliga avgifter finns ytterligare bestämelser i 10 §. De årliga avgifterna kan prövas om enligt 15 kap. 4 §.

6 § Den som har fått tillstånd enligt denna lag till ett vattenföretag som avser

1. vattenkraftverk,
2. vattenreglering som avser års- eller flerårsreglering,
3. vattenöverledning för något annat ändamål än kraftändamål,
4. ytvattentäkt

skall, om företaget kan antas skada fisket eller orsaka en inte obetydlig ändring i de naturliga vattenståndsförhållandena, betala en årlig allmän fiskeavgift för främjande av fisket inom landet.

Avgiften bestäms av vattendomstolen att utgå efter avgiftsenheter och avgiftsklasser enligt 7 och 8 §§.

Paragrafen, som inleder de bestämmelser om allmänna fiskeavgifter som ersätter 2 kap. 10 § VL, har behandlats i den allmänna motiveringen (avsnitt 2.13.3).

Uppräkningen av avgiftsskyldiga typer av vattenföretag stämmer i princip överens med vad som gäller för bygdeavgifterna enligt 1 § första stycket. Eftersom avgiftsskyldigheten inträder när byggnadsåtgärder som inverkar på vattenförhållandena påbörjas (se 10 §), har inledningen i första stycket dock formulerats på ett annat sätt än i 1 §.

Det är vattendomstolen som bestämmer de allmänna fiskeavgifterna i samband med att tillstånd meddelas till vattenföretaget. Som framgår av 8 § sker en automatisk indexomräkning av avgifterna. De kan även prövas om enligt 15 kap. 12 §.

7 § Avgiftsenheter är

1. för vattenkraftverk varje enhet installerad generatoreffekt som omfattar tio kilowatt intill 150 procent av effekten vid medelvattenföring och varje enhet om tjugo kilowatt därutöver,
2. för vattenregleringar varje enhet av regleringsmagasinets rymd som omfattar 25 000 kubikmeter intill 100 miljoner kubikmeter och varje enhet om 50 000 kubikmeter därutöver,
3. för vattenöverledningar och ytvattentäkter varje kubikmeter i sekunden av den vattenmängd som högst får ledas bort enligt meddelat tillstånd.

Avgift skall inte betalas för vattenkraftverk och vattenregleringar, om antalet avgiftsenheter är mindre än tio.

När ett vattenföretag som avses i första stycket utvidgas, beräknas antalet avgiftsenheter på den sammanlagda effekten, magasinsvolymen eller vattenmängden. Om utvidgningen avser ett vattenföretag för vilket skyldighet att betala allmän fiskeavgift enligt denna lag eller avgift enligt 2 kap. 10 § vattenlagen (1918: 523) redan föreligger, skall den ytterligare avgift som skall betalas avse endast ökningen av effekten, magasinsvolymen eller vattenmängden och då gäller inte andra stycket.

Paragrafen har behandlats i den allmänna motiveringen (avsnitt 2.13.3).

Första stycket motsvarar vad som gäller för bygdeavgifterna enligt 2 § första stycket utom så till vida att punkten 2 i förevarande paragraf endast har en indelning i enheter om 25 000 och 50 000 kubikmeter och alltså inte även i 100 000 kubikmeter.

Som framgår av *andra stycket* inträder avgiftsskyldighet för vattenkraftverk och vattenregleringar endast om antalet avgiftsenheter är minst 10. För bygdeavgifterna är motsvarande gräns 500 (se 2 § andra stycket). För vattenöverledningar och vattentäkter inträder avgiftsskyldigheten liksom i fråga om bygdeavgifter när den vattenmängd som högst får ledas bort är minst en kubikmeter i sekunden.

I *tredje stycket* regleras frågan om beräkningen av antalet avgiftsenheter vid utvidgning av ett vattenföretag (jfr 2 § tredje stycket).

8 § För vattenkraftverk och vattenregleringar är avgiften för varje avgiftsenhet, om företaget tillhör
klass 1: 0,05 promille av basbeloppet,
klass 2: 0,1 promille av basbeloppet,
klass 3: 0,15 promille av basbeloppet,
klass 4: 0,2 promille av basbeloppet.

För vattenöverledningar och vattentäkter är avgiften för varje avgiftsenhet, om företaget tillhör
klass 1: 1 procent av basbeloppet,
klass 2: 5 procent av basbeloppet,
klass 3: 10 procent av basbeloppet,
klass 4: 15 procent av basbeloppet.

Med basbeloppet avses det basbelopp som har bestämts enligt lagen (1962: 381) om allmän försäkring för december året närmast före det år som avgiften avser.

Vid inplacering i avgiftsklass skall hänsyn tas till den omfattning i vilken fisk och fiske förekommer i det vattenområde som berörs av företaget, till den utsträckning i vilken vattenförhållandena och fisket påverkas av företaget samt till omfattningen av de förpliktelser som företagaren har ålagts enligt 5 § eller 3 kap. 11 §.

Paragrafen har behandlats i den allmänna motiveringen (avsnitt 2.13.3).

Jag hänvisar till vad som har anförts vid 3 § om avrundning av överskjutande öretal.

Om man tar samma exempel på avgiftsberäkningen som jag har lämnat vid 3 §, skulle för samma kraftverk om 15 MW i klass 2 bestämmas en allmän fiskeavgift om 2415 kronor som sedan räknas om årligen med hänsyn till ändringarna i basbeloppet för december månad.

9 § Om det årliga beloppet för allmänna fiskeavgifter är ringa, får föreskrivas att avgiften skall betalas som en engångsavgift. Föreskrift härom skall meddelas om det årliga avgiftsbeloppet är mindre än femhundra kronor.

Paragrafen, som motsvarar 2 kap. 10 § 1 mom. sista stycket VL (jfr även SOU 1972: 14 s. 16 och 153), har behandlats i den allmänna motiveringen (avsnitt 2.13.3).

10 § Årlig fiskeavgift skall utgå från och med kalenderåret närmast efter det år då tillstånd att utföra sådana arbeten för företaget eller att vidta andra åtgärder som inverkar på vattenförhållandena togs i anspråk till och med det år då företaget läggs ned.

Årlig fiskeavgift skall före varje kalenderårs utgång betalas till fiskeristyrelsen.

Engångsavgift skall betalas till fiskeristyrelsen senast vid den tidpunkt som anges när avgiften bestäms.

Paragrafen har behandlats i den allmänna motiveringen (avsnitt 2.13.3).

Första stycket motsvarar 2 kap. 10 § 1 mom. första stycket VL. Med att

företaget läggs ned jämställs att en vattenanläggning, för vilken avgiftsskyldighet föreligger, rivs ut.

Andra stycket motsvarar 1 § i 1953 års avgiftskungörelse, som endast reglerar frågan om när årliga avgifter skall betalas. I *tredje stycket* har tagits in en särskild bestämmelse om tidpunkten för betalning av en engångsavgift. Denna får bestämmas av vattendomstolen eller förrättningsmannen efter omständigheterna i varje särskilt fall.

Avgifterna skall enligt förevarande bestämmelser alltid betalas till fiskeristyrelsen medan 1953 års avgiftskungörelse förutsätter att det i ett avgiftsbeslut enligt 2 kap. 8 § VL kan anges att betalning skall kunna ske till någon annan än en statlig myndighet. Detta skall alltså inte längre vara möjligt.

11 kap. Särskilda bestämmelser om större vattenföretag m. m.

Kapitlet, som innehåller särskilda bestämmelser om större vattenföretag m. m., är indelat i två avdelningar. Den första avdelningen avser regeringens prövningsrätt (1–7 §§) och den andra behandlar frågan om förberedelse av större vattenföretag (8–12 §§).

Regeringens prövningsrätt

Med stöd av 4 kap. 17 § första stycket VL har i 1 § vattenrättskungörelsen (1971: 789) angivits vilka företag som alltid skall prövas av regeringen. Regeringen kan vidare enligt 4 kap. 17 § andra stycket VL förbehålla sig prövningen av andra företag som är av betydande omfattning eller ingripande beskaffenhet. Ett besked om förbehållet skall i så fall lämnas innan vattendomstolen eller synemännen avgör frågan om företagets tillåtlighet. De nuvarande bestämmelserna om regeringens prövningsrätt tillkom genom en lagändring den 1 januari 1972.

Som jag har anfört i den allmänna motiveringen (avsnitt 2.2) bör regeringen även i fortsättningen ha hand om tillåtlighetsprövningen av de största vattenföretagen liksom vattenföretag som berör känsliga vattendrag eller vattenområden. Handläggningen i övrigt av sådana mål bör liksom i dag ske vid vattendomstol eller förrättning (se 12 kap. 29 § och 13 kap. 42 §).

Vid regeringens prövning gäller de vanliga tillåtlighetsreglerna i 3 kap. som också tillämpas av vattendomstolarna och förrättningsmännen. Det är dock endast regeringen som har befogenhet att meddela dispens enligt 3 kap. 4 § andra stycket och enligt 6 § andra meningen i detta kapitel. Dessutom har endast regeringen befogenhet att meddela s. k. särskilda villkor för att tillgodose allmänna intressen (se 7 § i detta kapitel).

De företag som alltid skall prövas av regeringen bör som utredningen har föreslagit anges i själva lagen. Jag delar utredningens uppfattning att den nuvarande uppräkningen i vattenrättskungörelsen av sådana företag är väl avvägd. I enlighet med terminologien i 10 kap. 2 och 7 §§ bör emellertid

storleken av de kraftverk som skall prövas av regeringen uttryckas i kilowatt installerad generatoreffekt. Dessutom bör regeringen i lagen ges befogenhet att i särskilda fall förbehålla sig tillåtlighetsprövningen av vattenföretag av betydande omfattning eller ingripande beskaffenhet.

1 § Regeringen skall pröva tillåtligheten av följande slag av vattenföretag, nämligen

1. vattenkraftverk som är avsedda för en installerad generatoreffekt av minst 20 000 kilowatt,

2. vattenregleringar med en större vattenståndsskillnad mellan dämnings- och sänkningsgränserna än två meter under året eller en meter under veckan samt regleringar med mindre vattenståndsskillnad än som har angetts nu, om därigenom skall utnyttjas ett vattenmagasin av minst 100 miljoner kubikmeter under året eller tio miljoner kubikmeter under veckan,

3. vattenöverledningar eller andra vattenbortledningar från vattendrag eller sjöar med en normal oreglerad lågvattenföring av minst en kubikmeter i sekunden i bortledningspunkten respektive utloppet, om den vattenföring som skall tas i anspråk överstiger en femtedel av den normala oreglerade lågvattenföringen och det inte är uppenbart att bortledningen kan ske utan olägenhet av betydelse för allmänna intressen,

4. andra vattenkraftverk och andra vattenregleringar eller vattenöverledningar för vattenkraftändamål, om

a) företaget avser någon av följande älvar, nämligen Torne älv, Kalix älv, Pite älv och Vindelälven,

b) företaget avser någon av de älvar eller älvsträckor som anges i följande uppställning

Älv	*Sträcka*
Klarälven	sträckan mellan Kärrbackstrand och Edebäck
Dalälven	Västerdalälven, Österdalälven uppströms Trängslet samt sträckan mellan Näs och Hedesundafjärdarna
Ljusnan	sträckan mellan Hede och Svegsjön (Härjedalsljusnan) och sträckan mellan Laforsen och Arbråsjöarna (Mellanljusnan)
Indalsälven	Åreälven, Ammerån ovan Överammer, Storån–Dammån samt Hårkan uppströms Hotagen
Ångermanälven	Lejarälven, Storån uppströms Klumpvattnet, Långseleån–Rörströmsälven, Saxån, Ransarån uppströms Ransaren samt Vojmån uppströms Vojmsjön
Vapstälven	
Moälven	
Lögde älv	
Öre älv	
Umeälven	Tärnaån och Girjesån, Juktån uppströms Fjosokken samt Tärnaforsen mellan Laisan och Gäutan
Bure älv	
Skellefteälven	källflödena uppströms Sädvajaure respektive Rebnisjaure
Byske älv	
Lule älv	Stora Lule älv uppströms Akkajaure, Lilla Lule älv uppströms Skalka och Tjaktjajaure samt Pärlälven
Råne älv	Rörån–Livas älv,

5. grundvattentäkter för tillgodogörande av en större vattenmängd än 10000 kubikmeter om dygnet,

6. andra vattenregleringar, vattenöverledningar och vattenbortledningar än som har angetts förut, om företaget avser någon av sjöarna Vänern, Vättern, Mälaren, Hjälmaren, Storsjön i Jämtland eller Siljan och företaget kan inverka märkbart på vattenståndet i eller vattenavrinningen ur sjön.

Paragrafen motsvarar 15 kap. 1 § första stycket i utredningens förslag samt 4 kap. 17 § första stycket VL och 1 § första stycket vattenrättskungörelsen (i senaste lydelse enligt SFS 1980: 82).

Som jag har anfört i inledningen till förevarande avdelning har i *punkt 1* storleken av de vattenkraftverk som alltid skall prövas av regeringen angivits i en installerad generatoreffekt (märkeffekt) av minst 20000 kilowatt och inte som f.n. kilovoltampère. Härigenom används samma mått på effekten som i fråga om avgifter enligt 10 kap. Eftersom effektenheten kilowatt erhålls genom att antalet kilovoltampère multipliceras med faktorn för fasförskjutning, som kan variera mellan 0,75 och 1,0, innebär ändringen i vissa fall en höjning av gränsen för de kraftverk som obligatoriskt skall prövas av regeringen. Jag vill dock erinra om regeringens möjligheter enligt 3 § att förbehålla sig prövningen av kraftverk med en effekt som understiger 20000 kilowatt.

Med vattenreglering i *punkterna 2 och 6* avses en sådan reglering som definieras i 1 kap. 4 §. Under definitionen faller inte, i motsats till vad som är fallet enligt vattenrättskungörelsen, en reglering i markavvattningssyfte, t.ex. för översvämningsskydd. Inte heller omfattas en reglering för förstärkning av en recipient för avloppsvatten. För att regeringen skall pröva sådana regleringar, fordras alltså ett särskilt förbehållsbeslut med stöd av 3 §.

Med vattenbortledning i *punkterna 3 och 6* avses dels ytvattentäkter enligt definitionen i 1 kap. 4 § och dels bortledning av vatten i annat syfte än tillgodogörande av vattnet, t.ex. utspädning av avloppsvatten i en recipient.

Med lågvattenföring i *punkt 3* avses medeltalet för ett så stort antal år som möjligt av de vattenföringar som var för sig utgör den minsta vattenföringen under året (jfr 14 kap. 1 § VL).

I *punkt 6* behandlas vissa vattenföretag i våra sex största sjöar. Förutsättningen för regeringens obligatoriska prövning är att företaget kan inverka "märkbart" på vattenståndet i eller vattenavrinningen ur sjön. Som utredningen anfört vid tillkomsten av vattenrättskungörelsen (se SOU 1970: 40 s. 41) torde bestämmelsen i praktiken bli tillämplig på mindre korttidsregleringar och andra vattenregleringar. Däremot kan jag inte dela utredningens uppfattning att bestämmelsen kommer att omfatta praktiskt taget alla vattenbortledningar från en sådan sjö, om vattnet inte återförs till sjön. Eftersom inverkan av vattenbortledningen skall vara märkbar på vattenståndet eller vattenavrinningen, torde endast bortledningen av

mycket stora vattenmängder komma att falla under bestämmelsen. Smärre bortledningar, t.ex. vanliga vattenuttag för jordbruksbevattning, faller därför utanför bestämmelsens tillämpningsområde.

2 § I fråga om ändringar eller utvidgningar av vattenföretag gäller 1 § endast om ändringen eller utvidgningen uppnår där angiven omfattning.

Paragrafen motsvarar 15 kap. 1 § andra stycket i utredningens förslag samt 1 § andra stycket vattenrättskungörelsen.

3 § Om ett annat vattenföretag än ett sådant som anges i 1 och 2 §§ är av betydande omfattning eller ingripande beskaffenhet, får regeringen förbehålla sig prövningen av företagets tillåtlighet. Besked om förbehållet skall lämnas till vattendomstolen eller förrättningsmannen innan dom eller beslut har meddelats om företagets tillåtlighet.

Paragrafen motsvarar 15 kap. 1 § fjärde stycket i utredningens förslag samt 4 kap. 17 § andra stycket VL.

Bestämmelserna omfattar alla typer av vattenföretag. I likhet med vad som f. n. gäller i fråga om större vattenavlednings- eller invallningsföretag (se 7 kap. 46 § första stycket och 49 § VL) avser regeringens prövningsrätt således även markavvattningsföretag av betydande omfattning eller ingripande beskaffenhet. Förbehållsrätten gäller alla typer av dylika markavvattningsföretag och alltså även dikning, vilket utgör en nyhet i förhållande till VL.

Som utredningen anför torde det utan någon särskild bestämmelse åligga berörda förvaltningsmyndigheter att till regeringen anmäla ett behov av beslut om förbehåll. I 8 § vattenrättskungörelsen har dock kammarkollegiet särskilt ålagts en skyldighet att till regeringen anmäla behovet av förbehåll. Jag kommer att senare anmäla frågan om en motsvarighet till denna bestämmelse.

4 § Tillåtligheten av ett vattenföretag kan även komma under regeringens prövning enligt 3 kap. 4 § andra stycket.

Paragrafen innehåller en erinran om den underställning till regeringen som kan ske på grund av dispensregeln i 3 kap. 4 § andra stycket.

5 § I samband med prövningen av ett företag som avses i 1–4 §§ får regeringen även förbehålla sig prövningen av tillåtligheten av ett annat vattenföretag, om ansökningen avser tillstånd till båda företagen och dessa hänger samman med varandra eller fråga enligt 3 kap. 8 § har uppkommit om jämkning eller företräde mellan dem. Beträffande ett sådant förbehåll gäller 3 § andra meningen.

Paragrafen motsvarar 15 kap. 1 § femte stycket i utredningens förslag och 4 kap. 17 § tredje stycket VL. Paragrafens tillämpningsområde har

dock vidgats till att avse fall som underställts med stöd av 3 kap. 4 § andra stycket. I fråga om konkurrens mellan vattenföretag som prövas samtidigt hänvisas till vad som har anförts vid 3 kap. 8 §.

6 § För regeringens prövning gäller 3 kap. Om regeringen finner att företaget är av synnerlig betydelse från allmän synpunkt, får regeringen medge att företaget får komma till stånd även om hinder möter enligt 3 kap. 4 § första stycket.

Paragrafen motsvarar 4 kap. 18 § första–tredje styckena VL.

I princip gäller samma tillåtlighetsregler för regeringens prövning som för vattendomstolarnas och förrättningsmännens prövning. I enlighet med vad som gäller för regeringens prövning av mål som underställts med stöd av 3 kap. 4 § andra stycket är dock regeringen inte ovillkorligen bunden av den särskilda hindersbestämmelsen till skydd för allmänna intressen i 3 kap. 4 § första stycket, utan regeringen kan enligt förevarande paragraf medge att företag som är av synnerlig betydelse från allmän synpunkt kommer till stånd. Dispensbefogenheten avser däremot inte fall då företaget strider mot allmänna planeringssynpunkter eller fastställda planer enligt byggnadslagstiftningen. Jag har inte ansett det vara lämpligt att ha kvar den nuvarande formella befogenheten för regeringen att dispensera från allmänna planeringssynpunkter, t. ex. statsmakternas riktlinjer för den fysiska riksplaneringen (jfr CU 1979/80: 5 s. 11).

Som anfördes vid tillkomsten av 4 kap. 18 § tredje stycket VL skall dispensbefogenheten utnyttjas endast då mycket starka skäl talar för att ett företag bör tillåtas (se prop. 1971: 106 s. 109 och 160 samt JuU 1971: 13 s. 81).

7 § Om regeringen finner att ett företag får komma till stånd, kan regeringen bestämma särskilda villkor för att tillgodose allmänna intressen.

Paragrafen motsvarar 15 kap. 9 § i utredningens förslag och 4 kap. 18 § fjärde stycket VL.

Den uttryckliga befogenheten att föreskriva särskilda villkor gäller vid all tillåtlighetsprövning som skall göras av regeringen, således även vid prövning efter underställning enligt 3 kap. 4 § andra stycket. Regeringen har vid motsvarande underställning enligt gällande VL ansetts vara oförhindrad att föreskriva sådana villkor (jfr SOU 1970: 40 s. 45 och 53 samt prop. 1971: 106 s. 110).

Regeringen kan ålägga företagaren att betala ett penningbelopp, s. k. särskilda villkorsmedel, eller att utföra åtgärder för att tillgodose allmänna intressen som annars inte skulle kompenseras. Regeringen kan också förordna exempelvis att naturvetenskapliga undersökningar eller antikvarisk-kulturhistoriska inventeringar skall utföras på företagarens bekostnad.

Som jag anför vid 20 kap. 2 § kan en sakägare som har kostnader i samband med regeringens tillåtlighetsprövning under vissa förutsättningar få ersättning för dessa av sökanden.

Förberedelse av större vattenföretag

Denna avdelning motsvarar 14 kap. i utredningens förslag samt 4 kap. 19 § VL och 2–6 §§ vattenrättskungörelsen (1971: 789). Gällande bestämmelser trädde i kraft den 1 januari 1972.

Som jag har anfört i den allmänna motiveringen (avsnitt 2.2) bör det nuvarande förberedelseförfarandet i fråga om sådana större företag som skall prövas av regeringen få en motsvarighet i den nya vattenlagen.

8 § Innan tillstånd söks till ett vattenföretag som är av sådan omfattning eller beskaffenhet att dess tillåtlighet skall eller kan antas komma att prövas av regeringen enligt 1–3 §§, skall vissa förberedande åtgärder ha vidtagits enligt 9–12 §§.

Paragrafen motsvarar 14 kap. 1 § i utredningens förslag och 4 kap. 19 § VL. Förevarande bestämmelser gäller för sådana vattenföretag som skall eller kan antas komma under regeringens prövning enligt 1–3 §§ (jfr 2 § vattenrättskungörelsen). Däremot omfattar paragrafen inte underställningsfallet i 3 kap. 4 § andra stycket, eftersom sådan underställning är svår att förutse.

9 § I god tid innan närmare undersökningar för företaget påbörjas skall företagaren underrätta kammarkollegiet, statens naturvårdsverk, statens planverk och riksantikvarieämbetet samt de länsstyrelser och kommuner som berörs av företaget. Samtidigt skall sjöfartsverket och fiskeristyrelsen underrättas, om deras verksamhet berörs. Lantbruksstyrelsen skall underrättas, om rennäringen eller jordbruksmark av större omfattning berörs. Företagaren skall därefter på begäran eller när anledning annars föreligger lämna dessa myndigheter och kommuner upplysningar om företaget.

Paragrafen motsvarar 14 kap. 2 § i utredningens förslag och 3 § vattenrättskungörelsen. I förhållande till gällande rätt har endast smärre justeringar gjorts.

10 § När förutsättningarna för företaget i stort har klarlagts, skall företagaren i samråd med länsstyrelsen i det län där företaget i huvudsak skall utföras bereda berörda kommuner samt myndigheter och sammanslutningar som företaget angår tillfälle att framställa önskemål om företagets närmare omfattning och utformning.

Paragrafen motsvarar 14 kap. 3 § i utredningens förslag och 4 § vattenrättskungörelsen.

11 § Om företaget kan medföra skada på fiske av någon betydelse, får fiskeristyrelsen förordna om den utredning som behövs. Om företaget kan medföra väsentlig skada på rennäringen eller jordbruket, får lantbruksstyrelsen förordna om behövlig utredning. Riksantikvarieämbetet får förordna om behövlig kulturhistorisk inventering. Statens naturvårdsverk får förordna om den utredning som behövs angående företagets planering från allmänna naturvårdssynpunkter.

Innan förordnande meddelas skall samråd ske med vattendomstolen.

Företagaren skall betala kostnaderna för utredningarna, om det inte är obilligt.

Paragrafen motsvarar 14 kap. 4 § i utredningens förslag och 5 § vattenrättskungörelsen. I förhållande till gällande rätt utgör det en nyhet att riksantikvarieämbetet får förordna om en kulturhistorisk inventering och att lantbruksstyrelsen får förordna även om utredning av skada på jordbruket.

Jag kan inte biträda ett förslag av fiskeristyrelsen om att ta bort den begränsning av företagarens kostnadsansvar som följer av obillighetsregeln i tredje stycket av förevarande paragraf.

Bestämmelsen i 5 § första stycket tredje meningen vattenrättskungörelsen har inte fått någon motsvarighet i förevarande paragraf, eftersom det ändå måste vara klart att en utredning inte behövs om motsvarande utredning kommer till stånd enligt 22 kap. 5 § i den nya lagen (som motsvarar 14 kap. 5 § 2 mom. VL).

12 § I god tid innan ansökan om tillstånd till företaget ges in skall företagaren medverka till att information om företagets planläggning lämnas till ortsbefolkningen vid sammankomst, genom ortspressen eller på något annat lämpligt sätt. Sammankomst skall ordnas, om länsstyrelsen i något län som berörs av företaget påkallar det.

Företagaren skall på lämpligt sätt bereda enskilda personer tillfälle att framställa önskemål om åtgärder för att förebygga eller minska skador genom företaget.

Paragrafen motsvarar 14 kap. 5 § i utredningens förslag och 6 § vattenrättskungörelsen. Uttrycket "sammanträde" i vattenrättskungörelsen har ersatts av "sammankomst", eftersom det här rör sig om en obestämd krets av intressenter.

Som jag anför vid 20 kap. 2 § kan en sakägare under vissa förutsättningar få ersättning av sökanden i ett efterföljande ansökningsmål vid vattendomstolen eller vid en förrättning för sina kostnader i samband med en förberedelse.

12 kap. Prövningen av markavvattningsföretag

Kapitlet motsvarar 10 kap. VL och 16 kap. i utredningens förslag (jfr 4 kap. fastighetsbildningslagen). Kapitlet innehåller med särskilda underrubriker

allmänna bestämmelser (1–8 §§) samt bestämmelser om förrättningens inledande (9–11 §§), handläggningen (12–30 §§), tillståndsbeslut m.m. (31–37 §§) och överklagande till vattendomstolen (38 och 39 §§).

Som jag har anfört i den allmänna motiveringen (avsnitt 2.2) skall markavvattningsföretagen liksom enligt VL prövas vid förrättning med överprövning vid domstol. Bevattningssamfälligheter eller samfälligheter för vattenreglering och vattenöverledning prövas däremot inte vid förrättning.

Bestämmelserna i 10 kap. 1–31 §§ VL om syneförrättning för inrättande m.m. av allmän flottled ersätts av den föreslagna lagen om inrättande, utvidgning och avlysning av allmän flottled (se avsnitt 4.4).

Motsvarighet till de av utredningen föreslagna bestämmelserna om förrättningskostnader (16 kap. 24 och 25 §§ i utredningens förslag) och omprövning m.m. (16 kap. 28 och 29 §§ i utredningens förslag) har tagits in bland kostnadsbestämmelserna i 20 kap. resp. omprövningsbestämmelserna i 15 kap.

Förvaltningslagen (1971: 290) är tillämplig på förrättning, i den mån frågan inte regleras i detta kapitel.

Allmänna bestämmelser

1 § Prövningen av markavvattningsföretag sker vid förrättning. Länsstyrelsen förordnar en förrättningsman att handlägga förrättningen.

Regeringen eller den myndighet som regeringen bestämmer meddelar särskilda bestämmelser om behörighet att vara förrättningsman.

Första stycket motsvarar 7 kap. 36 § andra stycket VL och 16 kap. 1 § i utredningens förslag.

Bestämmelser om tillståndsplikt finns i 4 kap. nya vattenlagen (se särskilt 4 kap. 2 §). Enligt 11 kap. 3 § kan regeringen förbehålla sig prövningen av tillåtligheten av ett markavvattningsföretag. Förrättningsmannen skall då enligt 29 § i förevarande kapitel med ett eget yttrande överlämna frågan om företagets tillåtlighet till regeringen. Detsamma gäller vid underställning enligt 3 kap. 4 § andra stycket. I övrigt ändras inte ordningen för prövningen av sådana företag.

Andra stycket motsvarar 10 kap. 32 § 1 mom. VL och 16 kap. 5 § i utredningens förslag.

F.n. gäller kungörelsen (1941: 847) om utverkande av behörighet som förrättningsman enligt 10 kap. 32 § vattenlagen, kungörelsen (1959: 219) om behörighet att handlägga syneförrättning rörande vissa företag enligt 7 kap. vattenlagen samt kungörelsen (1968: 370) om behörighet för tjänsteman hos lantbruksnämnd att handlägga syneförrättning rörande vissa företag enligt 7 kap. vattenlagen. Bestämmelserna innebär i korthet att vissa kvalificerade tjänstemän hos lantbruksnämnderna eller skogsvårdsstyrelserna får förordnas för alla företag utom sådana som av olika anledningar är särskilt krävande. Sådana förrättningar handläggs främst av personer som av regeringen erhållit särskild behörighet.

Enligt min mening bör de nya bestämmelser som behövs kunna utfärdas av lantbruksstyrelsen.

2 § Två gode män skall delta i förrättningen när förrättningsmannen finner att det behövs eller när sakägare begär det och det inte medför oskäligt dröjsmål.

Ett beslut att gode män skall medverka rubbar inte vad som redan har beslutats eller verkställts under förrättningen.

Paragrafen, som motsvarar 10 kap. 35 § VL och 16 kap. 6 § första och tredje styckena i utredningens förslag, innehåller bestämmelser om medverkan av gode män vid förrättningen (jfr 4 kap. 1 § första stycket andra meningen och tredje stycket fastighetsbildningslagen).

Förevarande paragraf innehåller ingen motsvarighet till bestämmelsen i 4 kap. 1 § andra stycket fastighetsbildningslagen om möjlighet att vid mera omfattande företag förordna fler än två gode män. En sådan möjlighet finns inte f. n. när det gäller förrättningar enligt 10 kap. VL och något behov därav kan knappast anses föreligga.

Förrättningsmän och gode män har enligt 20 kap. 7 § tredje stycket rätt till ersättning enligt särskilda bestämmelser.

Utredningen har föreslagit en särskild bestämmelse om att när gode män deltar i förrättningen kapitlets bestämmelser om förrättningsman skall tillämpas på förrättningsmannen och gode männen, om inte annat framgår (16 kap. 6 § andra stycket i utredningens förslag). Bestämmelsen motiveras med att utredningsförslaget inte bibehåller VL:s beteckningar på de deltagande i förrättningen. Enligt VL avses med "förrättningsman" endast förrättningsmannen själv. För kollektivet förrättningsman och gode män används beteckningen synemän. Härigenom framgår alltid direkt av lagtextens lydelse huruvida en bestämmelse gäller enbart förrättningsmannen. Utredningens system för beteckning har behållits i förevarande kapitel. Med förrättningsman kan alltså avses dels den särskilt förordnade förrättningsmannen såsom sådan, dels förrättningsmyndigheten i förekommande sammansättning (jfr 4 kap. FBL). Någon tveksamhet om när beteckningen har den ena eller den andra betydelsen torde inte uppkomma. Den av utredningen föreslagna bestämmelsen har därför inte fått någon motsvarighet i förevarande kapitel.

Utredningen har föreslagit en hänvisning till bestämmelserna om förrättningsmän och gode män i 4 kap. 2–6 §§ fastighetsbildningslagen (16 kap. 7 § i utredningens förslag). Jag har ansett det lämpligt att ha dessa bestämmelser i vattenlagen. En motsvarighet till dessa bestämmelser har därför tagits in i 3–7 §§ i förevarande kapitel.

3 § Gode män utses bland dem som är valda till nämndemän i fastighetsdomstol eller till gode män vid fastighetsbildningsförrättningar i orten.

4 § Om gode män skall medverka, skall förrättningsmannen kalla dem till förrättningen. Till tjänstgöring bör företrädesvis kallas gode män med behövlig ortskännedom och sakkunskap.

Om en god man på grund av jäv är hindrad att tjänstgöra eller om han uteblir från ett sammanträde och annan god man inte utan dröjsmål kan infinna sig, får förrättningsmannen till tjänstgöring som god man kalla någon som är valbar till befattning som anges i 3 §.

5 § Bestämmelsen i 4 kap. 12 § rättegångsbalken om hinder för närstående att samtidigt tjänstgöra som domare gäller också beträffande förrättningsmän och gode män.

6 § Mot förrättningsmän och gode män gäller samma jäv som mot domare.

7 § Om en sakägare vill anföra jäv mot förrättningsman eller god man, skall han framställa invändning därom första gången han för talan i ärendet sedan han fick kännedom om att förrättningsmannen eller gode mannen tjänstgör och att jävsanledning föreligger. Om han underlåter det, är hans rätt att anföra jäv förfallen.

Sedan fråga om jäv mot förrättningsman eller god man uppkommit, får han endast vidta sådana åtgärder som inte utan synnerlig olägenhet kan uppskjutas och som inte innebär ett avgörande av en för förrättningen betydelsefull fråga. Sådana åtgärder får vidtas av förrättningsmannen, även om han har förklarats jävig.

Att förrättningsman eller god man förklaras jävig påverkar inte giltigheten av beslut eller åtgärder som har tillkommit innan frågan om jäv uppkom.

Paragraferna, som delvis motsvarar 10 kap. 35 § första stycket andra meningen, 47 § första stycket andra meningen och 49 § VL, innehåller bestämmelser om utseende och kallelse av gode män samt om jäv mot förrättningsman och gode män. I 16 kap. 7 § i utredningens förslag finns en hänvisning till motsvarande bestämmelser i 4 kap. 2–6 §§ fastighetsbildningslagen.

Utredningsförslaget innebär att endast de som är valda till gode män vid fastighetsbildningsförrättning kan utses till gode män vid markavvattningsförrättningar. Enligt min mening bör emellertid liksom enligt 10 kap. 35 § första stycket andra meningen VL även de som är valda till nämndemän i fastighetsdomstol kunna vara gode män vid förrättningar enligt förevarande kapitel. I 3 § stadgas därför att till gode män kan utses företrädare för båda dessa kategorier.

Med undantag av smärre redaktionella ändringar motsvarar paragraferna i övrigt 4 kap. 3–6 §§ fastighetsbildningslagen.

Om en invändning om jäv ogillas, skall beslutet enligt 38 § första stycket punkt 1 överklagas särskilt. Enligt 38 § tredje stycket får ett beslut att godta en invändning om jäv inte överklagas.

8 § Förrättningsmannen får anlita biträde av sakkunniga för att utreda frågor som kräver särskild fackkunskap. Den som står i ett sådant förhållande till saken eller till någon sakägare att hans tillförlitlighet kan anses förringad får inte anlitas som sakkunnig.

Paragrafen motsvarar 10 kap. 46 § VL och 16 kap. 8 § första stycket i utredningens förslag (jfr 4 kap. 34 § första stycket fastighetsbildningslagen).

Ett beslut av förrättningsmannen att anlita en sakkunnig kan inte överklagas annat än med stöd av 38 § fjärde stycket. Talan mot ett beslut av förrättningsmannen om ersättning åt den sakkunnige (se 20 kap. 7 § fjärde stycket) skall enligt 38 § första stycket punkt 2 föras särskilt.

Möjligheten för förrättningsmannen att anlita en eller flera sakkunniga medför enligt min mening att det inte behövs någon möjlighet att förordna biträdande förrättningsmän. I överensstämmelse med utredningens förslag har alltså bestämmelserna i 10 kap. 34 § VL om biträdande förrättningsmän inte fått någon motsvarighet i den nya lagen.

Förrättningens inledande

9 § Ansökan om förrättning görs hos länsstyrelsen av någon som vill utföra eller delta i ett markavvattningsföretag.

Om det vid en fastighetsreglering beslutas att en fråga om markavvattning skall prövas enligt denna lag, anmäls detta av fastighetsbildningsmyndigheten till länsstyrelsen. Ägarna av de fastigheter som ingår i fastighetsregleringen anses då som sökande.

Första stycket motsvarar 7 kap. 36 § andra stycket VL samt 16 kap. 2 § första stycket i utredningens förslag.

I allmänhet är det fastighetsägare som ansöker om förrättning. Som framgår av 5 kap. 1 § andra stycket och 7 § kan emellertid även väghållare med vägrätt och innehavare av byggnader eller anläggningar på ofri grund delta i markavvattningsföretag. Även sådana rättighetshavare har rätt att göra ansökan.

Enligt 15 kap. 14 § tredje stycket har kammarkollegiet rätt att ansöka om en omprövningsförrättning.

Enligt 10 kap. 33 § fjärde stycket VL får regeringen förordna att ansökan skall ges in till någon annan myndighet än länsstyrelsen. I kungörelsen (1968: 369) med vissa bestämmelser om förordnande av förrättningsman enligt 10 kap. 32 § vattenlagen har angivits att ansökan i vissa fall skall göras hos lantbruksnämnden som vidarebefordrar ärendet med förslag till förrättningsman. I överensstämmelse med utredningens förslag innehåller den nya vattenlagen inte någon motsvarighet till den angivna bestämmelsen i VL. Ansökan skall alltså alltid göras direkt till länsstyrelsen.

Frågan om de föreskrifter som behövs om samråd mellan länsstyrelsen och lantbruksnämnden resp. skogsvårdsstyrelsen kommer att tas upp senare.

Om företaget omfattar mark i flera län, får ansökan ges in till någon av de berörda länsstyrelserna.

Andra stycket motsvarar 10 kap. 33 § andra stycket (jfr 7 kap. 36, 45 och 49 §§) och 10 kap. 82 § andra meningen VL samt 16 kap. 2 § andra stycket i utredningens förslag.

10 § Ansökningen om förrättning skall vara skriftlig och innehålla uppgifter om

1. de fastigheter, byggnader eller anläggningar för vilka sökanden för talan,
2. företagets beskaffenhet,
3. de mark- och vattenområden som berörs av företaget,
4. för sökanden kända sakägare.

Om en ansökan inte uppfyller föreskrifterna i första stycket eller om den i övrigt är ofullständig, får länsstyrelsen förelägga sökanden att avhjälpa bristen. Om bristen inte avhjälps får länsstyrelsen avvisa ansökningen. Detta skall framgå av föreläggandet.

Första stycket gäller även i fråga om anmälningar som avses i 9 § andra stycket.

Paragrafen motsvarar 10 kap. 33 § första och andra styckena VL samt 16 kap. 3 och 4 §§ i utredningens förslag.

Förrättningsmannens utredningsskyldighet enligt 12 § omfattar aktuella markanvändningsbestämmelser och någon uppgiftsskyldighet i detta hänseende har därför inte upptagits i förevarande paragraf.

Enligt 19 § kan sökanden i vissa fall bli skyldig att utge ersättning om han har försummat att uppge sakägare.

Länsstyrelsen skall inte göra någon materiell prövning av ansökningen. Däremot kan en ansökan utöver vad som följer av förevarande paragraf avvisas av formella skäl, t. ex. att sökanden saknar saklegitimation. Länsstyrelsens beslut i fråga om förordnande av förrättningsman kan enligt 22 kap. 6 § första stycket punkt 1 överklagas hos kammarrätten.

11 § Länsstyrelsen får bestämma att sökanden skall ställa säkerhet för förrättningskostnaderna innan en förrättningsman förordnas.

Paragrafen motsvarar 10 kap. 33 § tredje stycket VL men saknar motsvarighet i utredningens förslag.

Utredningen har inte närmare berört den möjlighet som nu finns för länsstyrelsen att begära säkerhet för förrättningskostnaderna. Jag anser det lämpligt att behålla denna möjlighet för fall då sökandens ekonomiska förhållanden inte är närmare kända eller är sådana att det finns risk för att förrättningskostnaderna inte skulle bli betalda. Möjlighet för förrättningsmannen att begära förskott på vissa förrättningskostnader finns också (se 20 kap. 9 §).

Handläggningen

12 § Förrättningsmannen skall utreda förutsättningarna för företaget. Om hinder inte föreligger mot företaget, skall han till ledning för förrättningen utarbeta en allmän plan för detta och utföra de utredningar som behövs för företagets genomförande.

Förrättningsmannen bör därvid samråda med sökanden och övriga sakägare samt de myndigheter som berörs av företaget.

Paragrafen motsvarar bl. a. 10 kap. 36, 37 och 62 §§ VL samt 16 kap. 9 § i utredningens förslag (jfr 4 kap. 25 § första stycket fastighetsbildningslagen och 21 § första stycket anläggningslagen).

Förrättningsmannen skall pröva de omständigheter som kan inverka på företagets tillåtlighet. Om utredningen visar att företaget inte är tillåtligt skall förrättningen inställas (se 27 §). I annat fall skall förrättningsmannen till ledning för det fortsatta arbetet utarbeta en allmän plan över företaget och utföra de utredningar som behövs. Utredningsarbetet skall avse de frågor varom enligt 31 § besked skall lämnas i tillståndsbeslutet.

13 § Förrättningsmannen skall utreda vilka som i egenskap av fastighetsägare eller på annan grund är sakägare.

Om det råder tvist om en fastighet som berörs av företaget, har den av de tvistande som innehar fastigheten med äganderättsanspråk rätt att företräda fastigheten under förrättningen till dess den lagligen vinns från honom.

Om en fastighet har övergått till ny ägare under förrättningen, får denne inte rubba vad den förre ägaren har medgivit eller godkänt.

Första stycket, som saknar motsvarighet i VL, motsvarar 16 kap. 10 § första stycket första meningen i utredningens förslag (jfr 4 kap. 11 § fastighetsbildningslagen).

Jag hänvisar till vad jag har anfört om sakägarbegreppet i den allmänna motiveringen (avsnitt 2.10.2).

Förrättningsmannen skall utreda dels vilka som skall delta i företaget, dels vilka som på något annat sätt berörs av företaget. Förrättningsmannen är som framgår av 5 kap. 1 § första stycket bunden av framställda yrkanden i fråga om företagets omfattning. Deltagarkretsen får alltså prövas med utgångspunkt från framställda yrkanden i enlighet med vad jag har anfört härom vid 5 kap. 1 §.

Andra och tredje styckena motsvarar 10 kap. 23 och 81 §§ VL samt 16 kap. 10 § första stycket andra meningen och andra stycket i utredningens förslag (jfr 13 kap. 28 § nya vattenlagen).

14 § Förrättningsmannen skall utfärda kungörelse om företaget. I kungörelsen skall lämnas en kortfattad redogörelse för företaget och på lämpligt sätt anges de fastigheter som kan beröras. I kungörelsen skall sakägarna kallas till sammanträde.

Kungörelsen skall senast fjorton dagar före sammanträdet införas i ortstidning. I god tid före sammanträdet skall utskrift av kungörelsen sändas

till kända sakägare, berörda kommuner, statliga myndigheter vars verksamhet kan beröras av företaget samt, om allmänna intressen kan beröras, till kammarkollegiet.

Om företaget berör fast egendom som är samfälld för flera fastigheter, behöver någon utskrift av kungörelsen inte sändas till de särskilda delägarna i samfälligheten. Finns en känd styrelse för samfälligheten, skall en utskrift av kungörelsen sändas till styrelsen.

Paragrafen motsvarar 10 kap. 38 § första stycket och 40–45 §§ VL samt 16 kap. 11 § första–tredje styckena i utredningens förslag.

Enligt första stycket andra meningen skall i kungörelsen bl. a. på lämpligt sätt anges de fastigheter som kan beröras av företaget. Förrättningsmannen ges härigenom möjlighet att vid större företag eller då det annars är lämpligt ange fastigheterna genom en gemensam geografisk beteckning i stället för att räkna upp dem (jfr 10 kap. 38 § första stycket andra meningen VL).

I kungörelsen skall förrättningsmannen kalla sakägarna till sammanträde. Enligt VL är sammanträde obligatoriskt och utredningen har inte föreslagit någon ändring i detta avseende. Några remissinstanser anser emellertid att vissa enkla förrättningar bör kunna handläggas helt utan sammanträde (jfr 4 kap. 15 § fastighetsbildningslagen).

Enligt min mening är ett sammanträde det enklaste sättet att bereda alla som kan vara berörda tillfälle att yttra sig vid förrättningen. I enklare fall där det visar sig att det inte föreligger några stridiga intressen kräver sammanträdet en liten arbetsinsats av förrättningsmannen. Med hänsyn till det anförda anser jag att sammanträde liksom f. n. bör vara obligatoriskt. Förevarande paragraf har utformats i överensstämmelse härmed.

Av förevarande paragraf framgår alltså att förrättningsmannen skall hålla ett sammanträde med sakägarna. Vidare framgår av 21 § i förevarande kapitel att det kan bli nödvändigt med flera sammanträden. De av utredningen föreslagna särskilda bestämmelserna härom (16 kap. 14 § i utredningens förslag) behövs därför enligt min mening inte.

Enligt VL föreligger inte någon skyldighet att införa kungörelser om förrättning i Post- och Inrikes Tidningar (jfr beträffande ansökningsmål 11 kap. 33 § VL). Utredningen har utan någon närmare kommentar föreslagit en sådan skyldighet. Av bl. a. kostnadsskäl anser jag emellertid att en sådan skyldighet inte bör införas i den nya vattenlagen. Enligt andra stycket av förevarande paragraf skall kungörelsen alltså endast införas i ortstidning. Innebörden av begreppet ortstidning framgår av lagen (1977: 654) om kungörande i mål och ärenden hos myndighet m. m.

Utredningsförslaget innebär att kungörelsen alltid skall tillställas kammarkollegiet. Enligt min mening bör skyldigheten att skicka en utskrift av kungörelsen till kammarkollegiet liksom nu begränsas till de fall då allmänna intressen kan beröras (10 kap. 42 § VL). En bestämmelse med detta innehåll har införts i andra stycket andra meningen. Liksom f. n. bör

allmänna intressen alltid anses berörda vid företag som berör sjöar och vattendrag av någon betydelse.

15 § Om företaget är av mindre omfattning och uppenbarligen berör endast en viss eller vissa sakägare, är kungörelse inte erforderlig. Underrättelse om företaget och om sammanträde skall i så fall delges sakägarna. Underrättelser skall sändas till kommuner och myndigheter i den utsträckning som anges i 14 § andra stycket.

I fråga om delgivning gäller allmänna bestämmelser samt 16 och 17 §§.

Paragrafen motsvarar 10 kap. 38 § andra stycket VL men saknar motsvarighet i utredningens förslag.

I enlighet med önskemål från flera remissinstanser har i förevarande paragraf bibehållits den nuvarande möjligheten att avstå från kungörelseförfarandet.

16 § Om ägaren av en fastighet, byggnad eller anläggning eller en ställföreträdare för denne stadigvarande vistas utom riket och delgivning inte kan ske här i riket med känt ombud, får handlingen lämnas till den som förvaltar eller brukar fastigheten, byggnaden eller anläggningen.

Den till vilken handlingen har lämnats är skyldig att snarast sända handlingen vidare till den sökte, om det kan ske. Han skall erinras därom, när handlingen lämnas till honom. Är den söktes uppehållsort känd, skall förrättningsmannen därjämte med posten sända honom meddelande om delgivningen.

Delgivningen anses ha skett, när handlingen har lämnats enligt första stycket.

17 § Vad som är föreskrivet om delgivning med delägare i samfällighet gäller även vid delgivning med delägare i fastighet, som innehas under samäganderätt av flera än tio, och med innehavare av servitut som gäller till förmån för flera än tio fastigheter med skilda ägare.

Utredningen har föreslagit en hänvisning till de särskilda bestämmelserna om delgivning i 4 kap. 21 och 22 §§ fastighetsbildningslagen (se 16 kap. 15 § tredje stycket i utredningens förslag). Motsvarigheter till dessa bestämmelser har tagits in i förevarande två paragrafer (se även 22 § i förevarande kapitel).

18 § Om det behövs skall förrättningsmannen förordna en lämplig person, hos vilken de handlingar som hör till förrättningen skall hållas tillgängliga (aktförvarare). Flera aktförvarare får förordnas om det är lämpligt.

Aktförvararens namn och platsen där förrättningshandlingarna hålls tillgängliga skall anges i den kungörelse som avses i 14 § eller i underrättelse enligt 15 §.

Paragrafen motsvarar 10 kap. 39 § VL och 16 kap 11 § fjärde stycket i utredningens förslag.

Om en aktförvarare förordnas först efter det att kungörelse enligt 14 § har utfärdats får underrättelse om förordnandet ske genom särskilda underrättelser till sakägarna eller på annat lämpligt sätt.

19 § Ägare av fastigheter som berörs av företaget skall till förrättningsmannen uppge innehavare av servitut, nyttjanderätt eller rätt till elektrisk kraft som har upplåtits i fastigheten. Underlåts detta utan giltigt skäl och uppstår på grund härav skada för sådana sakägare, skall fastighetsägaren ersätta skadan. Fastighetsägarna skall erinras om innehållet i denna paragraf i den kungörelse som avses i 14 §, i underrättelse enligt 15 § eller på annat lämpligt sätt.

Paragrafen motsvarar 10 kap. 22 och 81 §§ VL samt 16 kap. 12 § i utredningens förslag (jfr 5 kap. 7 § expropriationslagen).

Uppgiftsskyldigheten enligt förevarande paragraf omfattar i motsats till VL även servitutshavare. Ett servitut är sakrättsligt knutet till den härskande fastigheten och i de fall ett företag kan inverka på beståndet av ett servitut skall den härskande fastigheten i princip anges i kungörelsen om företaget (14 § första stycket). Med hänsyn till svårigheten att konstatera förekomsten av främst oinskrivna servitut är emellertid risken många gångar stor att alla fastigheter som berörs på detta sätt inte anges. Uppgiftsskyldigheten har därför utvidgats på angivet sätt.

20 § Kammarkollegiet skall, om det behövs, föra talan vid förrättningen för att tillvarata allmänna intressen.

Kommun får föra talan vid förrättningen för att tillvarata allmänna intressen inom kommunen.

Paragrafen motsvarar 10 kap. 42 § 1 och 2 mom. VL samt 16 kap. 13 § i utredningens förslag. Kammarkollegiet och berörda kommuner blir enligt 14 § andra stycket i förevarande kapitel underrättade om förrättningen.

Frågan om myndighetsbevakningen av allmänna intressen har behandlats i den allmänna motiveringen (avsnitt 2.10.1).

21 § Om ett nytt sammanträde måste hållas, skall förrättningsmannen kalla alla kända sakägare till detta. Någon kallelse behövs dock inte, om det kan antas att sakägarna ändå infinner sig. Om tid och plats för sammanträdet har tillkännagivits vid ett föregående sammanträde, behöver inte de sakägare kallas som i föreskriven ordning har kallats till det föregående sammanträdet.

Om särskilda kallelser behövs skall de delges sakägarna i god tid före sammanträdet. Förrättningsmannen får dock vid sammanträde bestämma om en särskild ordning för kallelser till följande sammanträden. I fråga om delgivning gäller 16 och 17 §§.

Paragrafen motsvarar 10 kap. 65 § VL och 16 kap. 15 § i utredningens förslag (jfr 4 kap. 18–20 §§ fastighetsbildningslagen).

Huvudregeln enligt förevarande paragraf är att alla kända sakägare skall

delges kallelse till ett nytt sammanträde. Det praktiska förfaringssättet är emellertid att förrättningsmannen vid det tidigare sammanträdet antingen direkt kallar till det nya sammanträdet eller också bestämmer en särskild ordning för kallelser (jfr 4 kap. 20 § andra stycket första meningen fastighetsbildningslagen), t. ex. genom vanliga brev, annons i en angiven ortstidning eller anslag på kommunens anslagstavla.

Några bestämmelser om formerna för förrättningssammanträden ges inte i detta kapitel. Det torde utan särskilda bestämmelser därom vara uppenbart att förrättningsmannen skall ge sakägarna behövliga upplysningar om företaget och om förrättningens gång samt ge sakägarna tillfälle att yttra sig och att framlägga utredningar.

22 § Om en sakägare inte i föreskriven ordning har kallats till ett sammanträde, skall ett nytt sammanträde hållas om inte sakägaren ändå har infunnit sig eller medger att förrättningen får slutföras.

Utan hinder av första stycket får sådana förrättningsåtgärder vidtas som inte i någon nämnvärd mån inverkar på sakägarens rätt.

Paragrafen motsvarar 4 kap. 23 § fastighetsbildningslagen (se hänvisningen i 16 kap. 15 § tredje stycket i utredningens förslag).

Förevarande paragraf innebär att samtliga sakägare i princip skall ha beretts tillfälle att inställa sig vid ett sammanträde. Detta gäller både det första sammanträdet och eventuella ytterligare sammanträden.

Det torde i de flesta fall inte innebära några svårigheter att avgöra om en viss sakägare har kallats. Om företaget har kungjorts skall ägarna av de fastigheter som har räknats upp i kungörelsen alltid anses kallade. Om fastigheterna i kungörelsen i stället för att räknas upp anges med någon sammanfattande geografisk beteckning, anses alla ägare av fastigheter som kan inrymmas under denna beteckning såsom kallade. I båda fallen saknar det betydelse om de i enlighet med 14 § andra stycket andra meningen fått en utskrift av kungörelsen. I de fall då det efter kungörelsen framkommer att företaget berör fastigheter som inte har angivits i kungörelsen, skall ägarna till dessa fastigheter på lämpligt sätt underrättas. I vissa fall kan det därvid vara lämpligt med ett nytt kungörelseförfarande.

Frågan om giltigheten av ett tillståndsbeslut mot den som inte har kallats till sammanträde behandlas vid 15 kap. 1 och 14 §§.

23 § Om förrättningsmannen och gode männen har olika mening, gäller vad två av dem anser. Om var och en har sin mening, gäller förrättningsmannens mening, såvida det inte är fråga om pengar eller något annat som utgör mängd. I så fall gäller den mening som avser den näst största mängden.

I varje beslut skall anges de skäl på vilka avgörandet grundas, om inte en motivering av beslutet kan anses överflödig. Om beslutet får överklagas, skall det dessutom innehålla en besvärshänvisning.

Beslut som meddelas vid sammanträde skall läsas upp för de närvarande. Om det i annan ordning meddelas ett beslut om inställande av förrätt-

ningen eller, utan samband med tillståndsbeslut, ett beslut som får överklagas särskilt, skall sakägare och andra som har besvärsrätt underrättas om beslutets innehåll utan dröjsmål. Sådana underrättelser lämnas genom skriftligt meddelande eller i sådan särskild ordning för kallelser som kan ha beslutats enligt 21 § andra stycket andra meningen.

Första stycket motsvarar 10 kap. 24 och 81 §§ VL samt 16 kap. 16 § första stycket i utredningens förslag (jfr 4 kap. 17 § första stycket fastighetsbildningslagen).

Andra och tredje styckena motsvarar 16 kap. 16 § andra och tredje styckena i utredningens förslag (jfr 4 kap. 17 § andra och tredje styckena fastighetsbildningslagen).

Om tid och sätt för meddelande av tillståndsbeslut finns särskilda bestämmelser i 35 § i förevarande kapitel.

Bestämmelser om de fall då förrättningsmannens beslut skall överklagas särskilt finns i 38 §.

24 § Om det behövs med anledning av förrättningen, har förrättningsmannen och gode männen samt deras biträden rätt att gå in i byggnader, beträda ägor, göra mätningar och markundersökningar samt företa därmed sammanhängande eller jämförliga åtgärder. I trädgårdar eller liknande planteringar får träd inte skadas eller fällas utan ägarens samtycke. Även i övrigt skall skador undvikas, om det är möjligt.

Alla som för talan vid förrättningen har rätt att under denna beträda andras ägor.

För skador som har uppkommit genom åtgärder enligt första eller andra stycket utgår ersättning. Yrkande om ersättning skall framställas innan förrättningen avslutas eller inställs.

Polismyndigheten skall lämna det biträde som behövs för att befogenheterna enligt första stycket skall kunna utövas.

Paragrafen, som saknar motsvarighet i VL, motsvarar 16 kap. 17 § i utredningens förslag (jfr 4 kap. 38 § fastighetsbildningslagen).

Ersättning som bestäms enligt tredje stycket i förevarande paragraf utgör förrättningskostnad (se 20 kap. 8 §). Beslut om ersättning skall enligt 38 § första stycket 3 överklagas särskilt.

I fråga om rätten till motsvarande åtgärder innan en förrättning har inletts finns bestämmelser i 22 kap. 4 §.

25 § Om sökanden vill återkalla sin ansökan hos förrättningsmannen, skall han göra det skriftligen eller också muntligen vid ett sammanträde. Om ingen sakägare har fört talan vid förrättningen när återkallelsen görs, skall förrättningen genast inställas. I annat fall skall sakägare som har fört talan vid förrättningen och som själva kunnat ansöka om denna underrättas om återkallelsen. Om någon sådan sakägare inte inom föreskriven tid begär att förrättningen skall fortsättas, skall den inställas.

Sakägare på vars begäran förrättningen fortsätts anses därefter som sökande till förrättningen.

Om det finns flera sökande, får återkallelse inte göras utan medgivande av samtliga.

Sedan tillståndsbeslut har meddelats får ansökningen inte återkallas hos förrättningsmannen. I stället skall återkallelse ske hos vattendomstolen på det sätt och inom den tid som enligt 39 § gäller för överklagande av tillståndsbeslutet.

Paragrafen motsvarar 10 kap. 48 § första–tredje styckena, 58 och 82 §§ VL samt 16 kap. 18 § i utredningens förslag (jfr 4 kap. 32 § fastighetsbildningslagen).

Enligt VL är huvudregeln att en av flera sökande inte får återkalla sin ansökan utan medgivande av samtliga. Undantagen från huvudregeln är tämligen invecklade. Utredningen har i överensstämmelse med fastighetsbildningslagens reglering inte föreslagit några särskilda bestämmelser för det fallet att det finns flera sökande än den som vill återkalla. Enligt min mening kan emellertid sådana bestämmelser inte undvaras i den nya vattenlagen. Det lämpligaste är enligt min mening att kräva samtycke av samtliga för en återkallelse. Tredje stycket i förevarande paragraf har utformats i överensstämmelse härmed.

Utredningen har i överensstämmelse med fastighetsbildningslagen föreslagit en regel om att sökandens uteblivande från det första sammanträdet som regel skall uppfattas som en återkallelse. Enligt min mening är en sådan ordning inte lämplig i den nya vattenlagen (se 10 kap. 10 § tredje stycket och 81 § VL) och förevarande paragraf innehåller därför inte någon motsvarighet till denna bestämmelse.

Svea hovrätt tar i detta sammanhang upp frågan om genomförandet av företaget sedan tillståndsbeslutet har vunnit laga kraft. Enligt gällande rätt anses sökanden ensam kunna avgöra om företaget skall utföras (se SOU 1968: 51 s. 52). Enligt utredningen kan deltagarna om de är ense fatta beslut om att inte genomföra företaget inom föreskriven tid. Svea hovrätt föreslår däremot en särskild bestämmelse enligt vilken sökanden i första hand får avgöra om företaget skall utföras men med rätt för övriga deltagare att genomdriva företagets utförande efter ett majoritetsbeslut enligt lagen om förvaltning av samfälligheter.

Jag anser inte att det är lämpligt att införa en bestämmelse med det innehåll som Svea hovrätt föreslår. Avsikten är att markavvattningssamfälligheter skall förvaltas enligt lagen om förvaltning av samfälligheter. Denna lag blir tillämplig så fort ett tillståndsbeslut som innebär en samfällighetsbildning har vunnit laga kraft (se prop. 1973: 160 s. 561). Ett beslut att inte utföra företaget får anses strida mot lagen om förvaltning av samfälligheter och det grundläggande förrättningsbeslutet. Ett sådant beslut kan klandras enligt 15 eller 53 § samma lag. En annan ordning skulle enligt min mening kunna motverka tillkomsten av önskvärda företag. Om sökanden eller någon annan deltagare anser att företaget på grund av nya omständigheter inte bör komma till stånd, får omprövning av tillståndsbeslutet i stället påkallas enligt 15 kap. 15 § andra stycket.

26 § En förrättning som har inletts efter anmälan av fastighetsbildningsmyndigheten skall inställas, om fastighetsregleringen inställs. Förrättningen skall dock fortsättas, om sakägare som har fört talan vid förrättningen och som har kunnat ansöka om denna begär det. Underrättas sakägarna om regleringsförrättningens inställande vid sammanträde, skall begäran framställas vid sammanträdet. I annat fall skall begäran framställas inom den tid som förrättningsmannen föreskriver.

Paragrafen motsvarar 10 kap. 48 § fjärde stycket VL och 16 kap. 19 § andra stycket i utredningens förslag. En nyhet i förhållande till VL och utredningsförslaget är att en sakägare som har fört talan vid förrättningen kan begära att förrättningen skall fortsätta utan hinder av att fastighetsregleringen har inställts. Paragrafen har utformats med 28 § anläggningslagen som förebild.

27 § Om det föreligger hinder mot företaget, skall förrättningsmannen så snart som möjligt avbryta förrättningen och besluta om dess inställande.

Paragrafen motsvarar 10 kap. 50 § VL och 16 kap. 19 § första stycket i utredningens förslag. De hinder som medför att förrättningen skall inställas kan vara av materiell natur (företaget är otillåtligt) eller formell natur (exempelvis att sökanden inte är saklegitimerad). Hinder av sistnämnda slag kan i och för sig beaktas av länsstyrelsen redan i samband med att ansökan om förrättning görs.

28 § Frågor om tillämpningen av 3 kap. 8 § i fråga om markavvattningsföretag som prövas vid olika förrättningar skall efter anmälan till länsstyrelsen prövas vid en särskild förrättning av förrättningsman som länsstyrelsen utser. I fråga om en sådan förrättning gäller bestämmelserna i detta kapitel i tillämpliga delar.

Frågor om tillämpningen av 3 kap. 8 § i fråga om markavvattningsföretag som prövas vid förrättning och vattenföretag som efter ansökan prövas av vattendomstolen skall avgöras av vattendomstolen i ansökningsmålet.

Paragrafen motsvarar 10 kap. 53 § andra–fjärde styckena, 55 och 56 §§ VL. Paragrafen saknar motsvarighet i utredningens förslag.

Jag hänvisar till vad jag har anfört vid 3 kap. 8 §.

Frågan om tillämpningen av 3 kap. 8 § på konkurrerande markavvattningsföretag skall liksom enligt gällande rätt prövas vid en särskild förrättning av en förrättningsman som utses av länsstyrelsen. Länsstyrelsen kan utse någon av förrättningsmännen i de aktuella förrättningarna eller en helt ny förrättningsman. I fråga om en sådan förrättning skall bestämmelserna i detta kapitel gälla i tillämpliga delar. Kostnaderna för förrättningen bör läggas på företagen i förhållande till nyttan eller, om endast ett av dem kommer till utförande, på detta företag. Kostnaden utgör enligt 20 kap. 8 § en förrättningskostnad i de ursprungliga förrättningarna.

Då något av de konkurrerande företagen skall prövas av regeringen, kan regeringen enligt 11 kap. 5 § pröva frågan om företrädet mellan dem.

29 § Om förrättningsmannen finner att hinder mot det sökta företaget möter enligt 3 kap. 4 § första stycket men att det föreligger sådana omständigheter som avses i andra stycket i nämnda paragraf eller om frågan om företagets tillåtlighet enligt 11 kap. 3 § skall avgöras av regeringen, skall förrättningsmannen efter sammanträde med sakägarna med ett eget yttrande överlämna frågan till regeringens avgörande.

Paragrafen motsvarar 7 kap. 39 § andra stycket och 49 § samt 4 kap. 20 § VL.

Som jag har anfört vid 1 § kan regeringen enligt 11 kap. 3 § förbehålla sig prövningen av tillåtligheten av ett markavvattningsföretag. Frågan om tillåtligheten kan också underställas regeringens prövning enligt 3 kap. 4 § andra stycket. Eftersom förrättningsmannen skall yttra sig i tillåtlighetsfrågan, måste denna ha behandlats vid förrättningen. Innan ärendet överlämnas till regeringen skall alltså sakägare och myndigheter ha beretts tillfälle att framföra sina synpunkter vid ett sammanträde. När regeringens beslut i tillåtlighetsfrågan föreligger fortsätter handläggningen vid förrättningen.

30 § Vid förrättningen skall protokoll föras. Protokollet samt övriga handlingar som ges in eller upprättas vid förrättningen skall sammanföras till en akt.

Paragrafen motsvarar 10 kap. 66 § första stycket VL och 16 kap. 26 § i utredningens förslag (jfr 4 kap. 16 § fastighetsbildningslagen). Jag kommer senare att ta upp frågan om de närmare föreskrifter som behövs för protokollföringen (jfr 6–16 §§ fastighetsbildningskungörelsen, 1971: 762).

Enligt kungörelsen (1954: 623) om redovisning av akter rörande vissa företag enligt 7 och 8 kap. vattenlagen skall förrättningshandlingarna sändas till lantbruksnämnden eller skogsvårdsstyrelsen (se även 10 kap. 76 § VL). Liksom utredningen anser jag att denna ordning bör behållas. Jag kommer att senare ta upp frågan om de föreskrifter som behövs.

Tillståndsbeslut m. m.

31 § Om det inte föreligger något hinder mot företaget, skall förrättningsmannen meddela tillståndsbeslut.

Tillståndsbeslutet skall i behövlig utsträckning innehålla bestämmelser om

1. företagets ändamål, läge, omfattning och tekniska utformning,
2. vilka som skall delta i företaget och varje deltagares andelstal i fråga om kostnaderna för utförande och drift av företaget,
3. de områden som får tas i anspråk och de särskilda tvångsrätter i övrigt som medges för företaget,
4. villkor för att tillgodose allmän och enskild rätt,
5. utförande och underhåll av företaget,
6. tillsyn, besiktning och kontroll,

7. skyldighet att betala ersättning eller att utföra skadeförebyggande åtgärder samt hur betalningen skall ske,
8. förrättningskostnaderna och hur de skall fördelas,
9. tid inom vilken anspråk i anledning av oförutsedda skador får framställas,
10. tid efter vars utgång omprövning enligt 15 kap. 15 § andra stycket får begäras.

Avser tillståndet arbeten för företaget, skall i tillståndsbeslutet anges den tid inom vilken företaget skall vara utfört (arbetstid).

I tillståndsbeslutet skall anges den tid, minst tio och högst trettio år från det tillståndsbeslutet vinner laga kraft, efter vars utgång omprövning enligt 15 kap. 3 § får begäras.

Paragrafen motsvarar 10 kap. 67 § VL och 16 kap. 20 § i utredningens förslag (jfr 24 § anläggningslagen).

I tillståndsbeslutet skall avgöras alla de frågor som har uppkommit vid förrättningen, alltså även ersättnings- och delaktighetsfrågor. I likhet med utredningen anser jag att det inte bör införas någon möjlighet att genom delavgöranden ta ställning endast i vissa frågor (se härom SOU 1968: 51 s. 101–104).

Utredningen har emellertid föreslagit en möjlighet att skjuta upp frågor om ersättning på grund av uppläggning av schaktmassor (16 kap. 21 § i utredningens förslag). Enligt min mening bör någon sådan möjlighet inte införas. I de flesta fall torde det vara möjligt att i tillståndsbeslut ange de normer enligt vilka ersättning skall utgå. Om tvist ändå uppkommer sedan massorna har lagts upp får frågan tas upp i den ordning som gäller för oförutsedda skador.

I 15 kap. 14 § finns bestämmelser om verkan av tillståndsbeslut vid förrättning m. m.

32 § Vad deltagarna i företaget har överenskommit om fördelningen av kostnaderna för företaget skall läggas till grund för tillståndsbeslutet, om borgenärer med panträtt i deltagande fastigheter medger det. Om en fastighet svarar för gemensam inteckning fordras dessutom de medgivanden från fastighetsägare och fordringshavare som i 22 kap. 11 § jordabalken föreskrivs för relaxation. Medgivanden av rättsägare behövs inte, om överenskommelsen är väsentligen utan betydelse för dem.

Paragrafen motsvarar 10 kap. 57 § första och andra styckena VL samt delvis 16 kap. 22 § i utredningens förslag. I motsats till bestämmelserna i VL och i utredningsförslaget avser paragrafen endast överenskommelser om kostnadsfördelningen (se även 33 § i förevarande kapitel). Den har utformats på samma sätt som 6 kap. 9 § och 7 kap. 4 § tredje stycket (jfr 16 § andra stycket anläggningslagen). Ingenting hindrar naturligtvis att även överenskommelser i andra frågor läggs till grund för förrättningsmannens beslut om han finner det lämpligt.

33 § En överenskommelse om ersättning eller skadeförebyggande åtgärder som har träffats mellan sakägarna skall läggas till grund för tillståndsbeslutet.

Om det behövs för tillämpningen av 16 kap. 14 § tredje stycket, skall förrättningsmannen uppskatta det värde som en berörd fastighet har utan en särskild rättighet som minskar fastighetens värde.

Första stycket motsvarar delvis 16 kap. 22 § i utredningens förslag, men avser endast överenskommelser om ersättning, antingen i pengar eller i annan form, eller skadeförebyggande åtgärder (jfr 13 kap. 44 § andra stycket nya vattenlagen). Bestämmelser om överenskommelser mellan sakägarna finns i 10 kap. 21 § tredje–femte styckena och 57 § tredje stycket VL.

I 16 kap. 19 § finns en bestämmelse om rätt till ersättning för panträttshavare som gör en förlust genom att ersättningen på grund av en överenskommelse har satts för lågt.

Förrättningsmannens utredningsskyldighet omfattar i princip även ersättningsfrågorna. Om överenskommelser inte träffas skall han alltså verka för att ersättningsfrågorna löses på ett tillfredsställande sätt. Häri ligger bl. a. att de ersättningsbelopp som bestäms skall vara skäliga samt att enhetliga grunder för ersättningsberäkningen skall användas. Någon motsvarighet till bestämmelserna i 13 kap. 44 § första stycket behövs därför inte.

Jag hänvisar i övrigt till vad som anförs vid 13 kap. 44 § andra stycket.

I *andra stycket*, som saknar motsvarighet i utredningsförslaget och i VL, har införts en bestämmelse om skyldighet för förrättningsmannen att i visst fall uppskatta en fastighets värde utan beaktande av att fastigheten belastas av en särskild rättighet. Jag hänvisar i denna del till vad som anförs vid 13 kap. 45 §.

34 § Innan ett beslut meddelas om inlösen av en fastighetsdel skall en karta med beskrivning ha upprättats över området samt dess gränser ha utmärkts i den ordning som gäller för fastighetsbildning.

Paragrafen motsvarar 10 kap. 66 § andra stycket VL och 16 kap. 27 § i utredningens förslag.

Förevarande paragraf har när det gäller förfarandet vid vattendomstolarna en motsvarighet i 13 kap. 46 § första stycket nya vattenlagen. Bestämmelserna i VL kompletteras av kungörelsen (1939: 155) angående uppgift om inlösen enligt vattenlagen av område som utgör del av fastighet. Jag kommer att senare anmäla frågan om de kompletterande bestämmelser som behövs.

35 § Tillståndsbeslut skall meddelas vid sammanträde eller på tid och plats som förrättningsmannen har givit till känna för sakägare och andra som har besvärsrätt. Ett sådant tillkännagivande skall lämnas vid samman-

träde eller genom skriftliga meddelanden eller i sådan särskild ordning som kan ha beslutats enligt 21 § andra stycket andra meningen.

Paragrafen motsvarar 10 kap. 71 § VL och 16 kap. 23 § i utredningens förslag.

Om tillståndsbeslut skall meddelas vid sammanträde bör detta om möjligt anges i kallelsen till sammanträdet.

Den nya lagen innehåller inte någon motsvarighet till bestämmelserna i 10 kap. 68 och 69 §§ VL om utställande av ett förslag till utlåtande. Ingenting hindrar emellertid förrättningsmannen att låta intressenterna ta del av vissa preliminära överväganden.

36 § Om ett beslut av förrättningsman till följd av skrivfel, felräkning eller något liknande misstag innehåller en uppenbar oriktighet, skall förrättningsmannen besluta om rättelse. Detsamma gäller kartor, ritningar och andra handlingar till vilka förrättningsbeslutet hänvisar.

Innan rättelsen görs, skall den som berörs av åtgärden få tillfälle att yttra sig.

Rättelsen skall med angivande av dagen för åtgärden antecknas på huvudskriften och, om möjligt, på övriga exemplar av den handling som rättas. Den som beslutet rör skall omedelbart underrättas om åtgärden och om möjligheten att överklaga beslutet.

Paragrafen, som saknar motsvarighet i VL och utredningens förslag, motsvarar 4 kap. 42 § fastighetsbildningslagen.

Beslut om rättelse skall enligt 38 § första stycket 4 överklagas särskilt.

37 § Förrättningsmannen får inte som tolk anlita den som står i sådant förhållande till saken eller till sakägare att hans tillförlitlighet kan anses förringad.

En tolk har rätt att av allmänna medel få skäligt arvode samt ersättning för kostnader och tidsspillan. Detta gäller inte den som anlitas i tjänsten.

Paragrafen, som saknar motsvarighet i VL och utredningens förslag, motsvarar 4 kap. 35 § fastighetsbildningslagen.

Av 9 § förvaltningslagen (1971: 290) framgår när tolk bör anlitas.

Som framgår av andra stycket skall ersättningen till tolken betalas av allmänna medel. Ersättningen hänförs alltså inte till förrättningskostnader (se 20 kap. 8 §). Beslut om ersättning skall enligt 38 § första stycket 2 överklagas särskilt. Jag kommer senare att ta upp frågan om närmare bestämmelser om hur ersättningen skall betalas.

Överklagande till vattendomstolen

38 § Förrättningsmannens beslut överklagas särskilt, om förrättningsmannen har

1. ogillat jäv mot förrättningsman eller god man,
2. beslutat om ersättning till sakkunnig eller tolk,
3. beslutat om ersättning enligt 24 § tredje stycket,

4. beslutat om rättelse enligt 36 §.

Överklagande enligt första stycket sker genom besvär som skall ges in till vattendomstolen inom två veckor från den dag då beslutet meddelades.

Ett beslut att godta en invändning om jäv får inte överklagas.

Den som menar att förrättningen onödigt uppehålls genom ett beslut av förrättningsmannen får överklaga beslutet genom besvär hos vattendomstolen. Denna besvärsrätt är inte inskränkt till någon viss tid.

Paragrafen motsvarar delvis 11 kap. 85 § första stycket VL och 16 kap. 31 § i utredningens förslag (jfr 15 kap. 2, 4 och 5 §§ fastighetsbildningslagen). I förhållande till gällande rätt har besvärstiden i förevarande fall förkortats från 30 dagar till två veckor (jfr 15 kap. 2 § andra stycket fastighetsbildningslagen).

Bestämmelser om förfarandet vid vattendomstolarna i förrättningsmål finns i 13 kap. 56–64 §§.

39 § I andra fall än som avses i 38 § överklagas beslut av förrättningsmannen genom besvär som skall ges in till vattendomstolen inom fyra veckor från den dag då tillståndsbeslut meddelades eller förrättningen inställdes.

Paragrafen motsvarar 11 kap. 85 § andra stycket VL och 16 kap. 32 § första stycket i utredningens förslag (jfr 15 kap. 6 § första stycket fastighetsbildningslagen).

Förevarande besvärsbestämmelse avser främst tillståndsbeslut och beslut att inställa förrättningen. I förhållande till gällande rätt har besvärstiden förkortats från sextio dagar till fyra veckor, vilket är den tid som gäller enligt fastighetsbildningslagen.

Bestämmelser om förfarandet vid vattendomstolarna i förrättningsmål finns i 13 kap. 56–64 §§.

Bestämmelserna i 7 kap. 45 § fjärde stycket och 55 § samt 10 kap. 52 § VL om att förrättningsutlåtandet i vissa fall skall underställas vattendomstolens prövning har inte fått någon motsvarighet i den nya lagen. De allmänna intressen som tillgodoses genom underställning skyddas enligt min mening tillräckligt genom möjligheterna för kammarkollegiet och berörda kommuner att bevaka allmänna intressen vid förrättningen och att överklaga tillståndsbeslutet. Inte heller i övrigt finns det några skäl att bibehålla underställningsförfarandet.

Utredningen har föreslagit särskilda bestämmelser om vem som får överklaga förrättningsmannens beslut (se 16 kap. 31 § första stycket andra och tredje meningarna samt 32 § andra stycket i utredningens förslag). Bestämmelserna har inte fått någon motsvarighet i förevarande kapitel. Att kammarkollegiet och berörd kommun har besvärsrätt framgår av 20 §. I övrigt bör frågan om vem som har besvärsrätt lösas med tillämpning av allmänna regler om talerätt. Jag hänvisar till vad jag har anfört i den allmänna motiveringen om sakägarbegreppet (se avsnitt 2.10.2).

13 kap. Prövningen av vattenmål

Kapitlet motsvarar 11 kap. VL och 18 kap. i utredningens förslag. Förevarande kapitel innehåller med särskilda underrubriker allmänna bestämmelser (1 och 2 §§) samt bestämmelser om vattendomstol (3–10 §§), vattenöverdomstolen (11 §), vattenmål (12–18 §§), förfarandet vid vattendomstolarna i ansökningsmål (19–50 §§), förfarandet vid vattendomstolarna i stämningsmål (51–55 §§), förfarandet vid vattendomstolarna i förrättningsmål (56–64 §§), rättegången i vattenöverdomstolen (65–71 §§) och rättegången i högsta domstolen (72 §).

Av skäl som har redovisats i den allmänna motiveringen (avsnitt 2.2) har jag avvisat utredningens förslag till ett delat prövningssystem och i stället förordat att det nuvarande vattenrättsliga prövningssystemet bibehålls. Detta innebär en sammanhållen prövning av både tillstånds- och ersättningsfrågor vid vattendomstol som första instans och med överklagande till vattenöverdomstolen och högsta domstolen. Bestämmelser om regeringens prövningsrätt finns i 11 kap. 1–5 §§ (se även 42 § i förevarande kapitel).

Vattendomstolarna handlägger f. n. även brottmål (se 11 kap. 17 § första stycket punkterna 25, 33 och 41 samt 19 § VL). Jag delar emellertid utredningens uppfattning att talan om ansvar för brott mot den nya vattenlagen (se 21 kap. 1 §) alltid bör prövas av tingsrätt (jfr prop. 1969: 28 s. 295). Den nya vattenlagen innehåller därför inte några bestämmelser om handläggningen av brottmål.

Enligt 11 kap. 25 § VL skall talan om ersättning för rättegångskostnader i återkallade vattenmål i vissa fall väckas vid allmän domstol och alltså inte prövas av vattendomstol. Enligt min mening saknas det numera skäl för ett sådant undantag från den naturliga huvudregeln att den domstol där kostnaderna har uppkommit också skall pröva eventuella tvister. Rättegångskostnadsanspråket skall också bedömas enligt den nya vattenlagens kostnadsregler. Lagen innehåller därför inte någon motsvarighet till 11 kap. 25 § VL eller till de särskilda procedurreglerna om återkallelse i 11 kap. 56 § VL.

Allmänna bestämmelser

1 § Första domstol i vattenmål kallas vattendomstol. De tingsrätter som regeringen bestämmer skall vara vattendomstolar.

Överrätt i vattenmål (vattenöverdomstol) är Svea hovrätt.

Som sista domstol i vattenmål dömer högsta domstolen.

Paragrafen motsvarar 11 kap. 1 § första–tredje styckena VL samt 18 kap. 7 § i utredningens förslag.

I kungörelsen (1971: 550) om vattendomstol anges vilka tingsrätter som är vattendomstol. Som jag har anfört i den allmänna motiveringen (avsnitt 2.2) pågår f. n. en översyn av vattendomstolarnas inre organisation genom domstolsverkets försorg.

2 § Om domstolar i vattenmål och rättegången i sådana mål gäller vad som är föreskrivet om allmän domstol, i den mån inte annat följer av denna lag eller annan författning.

Paragrafen motsvarar 11 kap. 1 § fjärde stycket VL och 2 § lagen (1969: 246) om domstolar i fastighetsmål. Innebörden av förevarande paragraf är att rättegångsbalken skall tillämpas supplementärt. Eftersom vattendomstolarna enligt den nya lagen inte skall handlägga brottmål, blir det rättegångsbalkens regler om tvistemål, och i överrätt även besvärsmål, som kan bli tillämpliga. I vattenmålen förekommer många slags frågor, varför balkens regler om såväl dispositiva som indispositiva tvistemål kan bli tillämpliga.

Vattendomstol

3 § Vattendomstolen består av en ordförande, en teknisk ledamot samt två nämndemän. Ytterligare en teknisk ledamot får efter ordförandens bestämmande ingå i domstolen.

Ordföranden skall vara lagfaren domare i tingsrätten.

Tekniska ledamöter skall ha teknisk utbildning och erfarenhet av vattenfrågors behandling.

Nämndemän skall vara nämndemän i fastighetsdomstol inom vattendomstolens domsområde.

Paragrafen motsvarar 11 kap. 2 § VL (jfr 3 § lagen om domstolar i fastighetsmål) samt 18 kap. 9 och 10 §§ i utredningens förslag.

I fråga om vattendomstolens sammansättning görs enligt *första stycket* ingen ändring i förhållande till gällande rätt. Detta innebär att endast en lagfaren ledamot deltar i vattendomstolen medan det i fastighetsdomstol krävs två lagfarna ledamöter.

Andra – fjärde styckena innehåller allmänna bestämmelser om de kvalifikationer som vattendomstolens ledamöter skall ha.

Något behov av benämningen vattenrättsdomare på den lagfarne ledamoten föreligger inte. Benämningen finns därför inte i den nya lagen.

4 § Vattendomstolen är vid handläggningen av mål domför med endast ordföranden i samma utsträckning som en tingsrätt är domför med en lagfaren domare, om inte annat följer av denna lag.

Innan ordföranden fattar beslut bör han rådgöra med en teknisk ledamot, om frågans beskaffenhet påkallar det.

Första stycket i förevarande paragraf, som saknar motsvarighet i VL, motsvarar 4 § andra meningen lagen om domstolar i fastighetsmål.

Enligt VL är vattenrättsdomaren behörig att i vissa särskilt angivna fall vidta åtgärder och meddela beslut under det förberedande förfarandet i vattenmål (se exempelvis 11 kap. 26, 29, 31 och 32 §§ VL). Vattenrättsdomaren anses utgöra en särskild myndighet vid sidan av vattendomstolen och agerar alltså inte på vattendomstolens vägnar, dvs. som en vattendom-

stol i speciell sammansättning. Denna särreglering i VL utesluter en tillämpning av rättegångsbalkens regler om tingsrätts domförhet i vissa andra fall med en lagfaren domare. När VL anpassades till den nya rättegångsbalken ansågs det inte motiverat att ändra den nu angivna ordningen (se prop. 1946: 133 s. 25).

I rättspraxis har en vattenrättsdomare inte ansetts behörig, vare sig i denna sin egenskap eller på vattendomstolens vägnar, att fatta beslut i fråga om avvisande av ersättningsanspråk på den grunden att anspråket inte anmälts inom föreskriven tid (NJA 1976 s. 50).

Enligt min mening bör en vattendomstol, i överenstämmelse med vad som redan gäller för fastighetsdomstolarna, i princip vara domför med en lagfaren ledamot i samma utsträckning som gäller för tingsrätt. Första stycket i förevarande paragraf har utformats i enlighet härmed.

Denna domförhetsregel blir tillämplig vid bl. a. sådan handläggning som inte sker vid huvudförhandling eller syn på stället (se 1 kap. 3 § rättegångsbalken) och avser alltså exempelvis frågor om avvisning av mål och om utdömande av vite.

Vattenmålens huvudsakligen indispositiva karaktär har ansetts böra medföra att vattenrättsdomaren inte skall ha någon behörighet att vid muntlig förberedelse fatta beslut i sådana frågor som anges i 42 kap. 18 § rättegångsbalken, dvs. meddela tredskodomar och domar i anledning av medgivna eller eftergivna anspråk samt stadfästa förlikningar (11 kap. 40 § 2 mom. andra stycket tredje meningen VL). Utredningen har inte föreslagit någon ändring i vattenrättsdomarens behörighet.

Stockholms tingsrätt anför att utredningsförslaget synes innebära att motsvarande inskränkningar i vattenrättsdomarens behörighet inte föreligger vid skriftliga förberedelser eller vid huvudförhandlingar i förenklad form. Tingsrätten biträder utredningens förslag att tredskodom inte bör få meddelas beträffande ersättningsfrågor i vattenmål. Däremot bör enligt tingsrätten möjlighet finnas att avgöra ersättningsfrågorna vid förberedelsen eller vid huvudförhandling i förenklad form utan hinder av parts utevaro. Praktiska fall kan enligt tingsrätten vara om sökanden för att undvika onödig utredning vid en förberedelse medger ett yrkande från en sakägare som uteblivit eller träffar en överenskommelse med de sakägare som har infunnit sig samt domstolen finner den överenskomna ersättningen betryggande även för den som uteblivit.

Liknande synpunkter framförs av Vänersborgs tingsrätt.

Som tingsrätterna anför synes de nuvarande begränsningarna i VL rörande ensamdomares behörighet att avgöra frågor under förberedelsen m. m. i vissa fall vara olämpliga. I fall då ett tillstånd redan har meddelats till ett vattenföretag och då ersättningsfrågor och andra dispositiva frågor kvarstår att behandla, t. ex. efter ett uppskovsbeslut eller i anledning av anspråk för oförutsedda skador, bör frågorna kunna avgöras under förberedelsen eller vid huvudförhandling i förenklad form. Som Stockholms

tingsrätt har föreslagit bör tredskodom inte få meddelas. Jag kan däremot inte biträda tingsrättens förslag att parts utevaro inte bör hindra att en dispositiv fråga avgörs under en muntlig förberedelse. En sådan ordning skulle utgöra en utvidgning i förhållande till vad som gäller enligt rättegångsbalken. Däremot bör denna möjlighet föreligga vid huvudförhandling i förenklad form enligt 42 kap. 20 § andra och tredje styckena rättegångsbalken. Bortsett från att tredskodomar inte får meddelas bör alltså samma behörighetsregler som gäller vid såväl muntlig som skriftlig förberedelse enligt 42 kap. 18 § rättegångsbalken vara tillämpliga i vattenmål. Således bör vid förberedelsen rörande dispositiva frågor kunna meddelas dom på grund av medgivna eller eftergivna anspråk eller stadfästas förlikningar. I fråga om ensamdomares behörighet vid huvudförhandling i förenklad form hänvisar jag till vad som anförs vid 36 §.

På grund av det anförda har i 31 § andra stycket och 36 § fjärde stycket endast gjorts det undantaget från rättegångsbalken att vid muntliga förberedelser eller huvudförhandlingar inte får meddelas tredskodomar.

Som jag har anfört vid 3 § förekommer benämningen vattenrättsdomare inte i den nya lagen. I överensstämmelse med terminologin i rättegångsbalken används i fortsättningen av förevarande kapitel benämningen vattendomstol även när ordföranden är behörig att ensam agera på vattendomstolens vägnar.

Andra stycket i förevarande paragraf motsvarar 11 kap. 71 § första stycket VL.

5 § Regeringen utser ordförande i vattendomstol och tillsätter tjänst som teknisk ledamot.

Paragrafen motsvarar 11 kap. 3 § VL och 5 § lagen om domstolar i fastighetsmål (jfr 4 kap. lagen, 1976: 600, om offentlig anställning).

6 § Nämndemän tjänstgör efter kallelse av vattendomstolen. Till tjänstgöring bör företrädesvis kallas nämndemän från den del av vattendomstolens domsområde till vilken målet närmast har anknytning.

Paragrafen motsvarar 11 kap. 5 § VL och 8 § lagen om domstolar i fastighetsmål.

7 § Gränserna mellan vattendomstolarnas domsområden skall följa vattendelare mellan olika vattensystem.

Paragrafen motsvarar 11 kap. 9 § VL. Vattendomstolarnas domsområden anges i den vid 1 § i förevarande kapitel nämnda kungörelsen (1971: 550) om vattendomstol.

8 § Vattenmål prövas av den vattendomstol inom vars område det vattenföretag eller den åtgärd som det är fråga om i huvudsak skall utföras eller har utförts.

Frågor om vattendomstolarnas inbördes behörighet får, utom i fall som avses i 10 kap. 20 § andra stycket rättegångsbalken, inte tas upp av högre rätt.

Paragrafen motsvarar 11 kap. 10 § VL och 18 kap. 8 § i utredningens förslag. Genom hänvisningen i andra stycket till 10 kap. 20 § andra stycket rättegångsbalken klargörs att andra stycket endast gäller om en vattendomstol har funnit sig behörig att handlägga målet.

9 § Vattendomstolen får för sina sammanträden förfoga över behövliga lokaler i domstolsbyggnader eller andra allmänna byggnader, om inte lokalerna är upptagna för sitt huvudsakliga ändamål eller utgörs av gudstjänstlokal. Uppkommer särskilda kostnader skall de ersättas.

Paragrafen motsvarar 11 kap. 11 § VL och 17 § lagen om domstolar i fastighetsmål. Lagrummet avser inte bara huvudförhandlingar utan även muntliga förberedelser. Frågan om skyldighet att betala de kostnader som uppkommer regleras i 20 kap. 6 §.

10 § Om det vid överläggningar i vattendomstolen förekommer skiljaktiga meningar, gäller rättegångsbalkens bestämmelser om omröstning i domstol med endast lagfarna ledamöter. Vid omröstningen skall först ordföranden säga sin mening, därefter de tekniska ledamöterna och sist nämndemännen.

Paragrafen motsvarar 11 kap. 12 § VL och 12 § lagen om domstolar i fastighetsmål.

Vattenöverdomstolen

11 § För fullgörande av Svea hovrätts uppgifter som vattenöverdomstol skall det, förutom lagfarna ledamöter, finnas vattenrättsråd. Dessa skall ha teknisk utbildning och erfarenhet av vattenfrågors behandling. Tjänst som vattenrättsråd tillsätts av regeringen.

Vattenöverdomstolen är domför med fyra ledamöter, av vilka minst tre skall vara lagfarna. Fler än fem ledamöter får inte delta.

Paragrafen motsvarar 11 kap. 16 § VL (jfr 13 och 14 §§ lagen om domstolar i fastighetsmål).

Enligt 11 kap. 16 § tredje stycket VL bestämmer regeringen i vilken omfattning åtgärder som endast avser måls beredande får vidtas av lagfaren ledamot i vattenöverdomstolen eller av tjänsteman vid denna. Detta bemyndigande behövs inte i den nya vattenlagen, eftersom motsvarande bestämmelse finns i 2 kap. 4 § tredje stycket rättegångsbalken (se även förordningen, 1979: 569, med hovrättsinstruktion).

Vattenmål

12 § Vattenmålen utgörs av ansökningsmål, stämningsmål och förrättningsmål.

Enligt förevarande paragraf, som motsvarar 18 kap. 1 § i utredningens förslag, delas vattenmålen upp i tre måltyper, nämligen ansökningsmål, stämningsmål och förrättningsmål. Jag har ansett benämningen förrättningsmål vara lämpligare för sådana mål som rör besvär över förrättningar enligt 12 kap. än den nuvarande benämningen besvärsmål i VL (jfr benämningen fastighetsbildningsmål i 15 kap. 1 § fastighetsbildningslagen). Uttrycket besvärsmål kan nämligen leda till förväxlingar med sådana mål som från vattendomstolen fullföljs till vattenöverdomstolen genom besvär (jfr 52 kap. rättegångsbalken).

På skäl som har anförts vid 12 kap. 39 § får underställningsmålen enligt 11 kap. 17 § första stycket punkten 60 VL inte någon motsvarighet i den nya lagen. Jag vill också erinra om vad jag vid inledningen till förevarande kapitel har anfört om att vattendomstolarna inte längre skall handlägga brottmål.

13 § Ansökningsmål är mål om

1. bestämmande enligt 2 kap. 3 § andra stycket av ersättning för rätten att ta i anspråk ett strömfall,
2. tillstånd enligt 4 kap. 1 § till utförande av andra vattenföretag än markavvattningsföretag,
3. godkännande enligt 4 kap. 4 § av ett utfört ändrings- eller lagningsarbete på en anläggning som inte är ett markavvattningsföretag,
4. prövning enligt 4 kap. 5 § av lagligheten av ett utfört vattenföretag som inte är ett markavvattningsföretag,
5. inrättande enligt 6 kap. 4 § av en gemensam anläggning för bevattning, sedan en samfällighet enligt 6 kap. har bildats,
6. överflyttning enligt 9 kap. 18 § första stycket från en fastighet till en annan av rätten till andelskraft,
7. tillstånd enligt 14 kap. 1 § till utrivning av en vattenanläggning eller enligt 14 kap. 5 § om prövning under vilka villkor en anläggning för bortledande av grundvatten får tas ur bruk,
8. tillstånd enligt 14 kap. 3 § första stycket att bortskaffa flottledsanläggningar eller rätt att, utan samband med bortskaffning, överta flottledsanläggningar enligt fjärde stycket nämnda paragraf,
9. förlängning enligt 15 kap. 2 § andra stycket av arbetstiden,
10. omprövning enligt 15 kap. 3, 4, 8–10 och 12 §§ beträffande ett tillstånd eller en årlig avgift,
11. förverkande enligt 15 kap. 5 § av ett tillstånd,
12. omprövning enligt 15 kap. 15 § andra stycket av frågor rörande en bevattnings- eller regleringssamfällighet,
13. fastställelse enligt 15 kap. 16 § av en överenskommelse,
14. prövning enligt 15 kap. 17 § av kostnader i en samfällighet.

Berör ett ansökningsmål uteslutande en viss eller vissa sakägare och kan målet avgöras med bindande verkan endast mot dessa, får vattendomstolen, om sökanden medger det, förordna att målet skall behandlas enligt vad som gäller för stämningsmål.

Första stycket motsvarar 11 kap. 17 § första stycket punkterna 1–21 VL och 18 kap. 2 § i utredningens förslag.

I överensstämmelse med gällande VL har till ansökningsmålen förts

sådana mål som inte i egentlig mening innebär någon rättstvist mellan vissa bestämda personer utan där ansökningen riktar sig mot en mera obestämd krets samt även mål där ansökningen visserligen riktar sig mot en eller flera bestämda personer men där domstolarnas avgöranden skall ha rättskraft också mot tredje man.

Andra stycket motsvarar 11 kap. 61 § andra stycket VL. Bestämmelsen gör det möjligt att i vissa fall tillämpa det enklare förfarandet i stämningsmålen i stället för det omständligare och mestadels dyrbarare förfarandet i ansökningsmål med bl. a. kungörelser. Det förutsätts dock att ansökningen inte berör några motstående allmänna intressen och att det är endast någon eller några få kända sakägare som berörs.

Eftersom frågan om målets hänförande till ansökningsmål eller stämningsmål har betydelse för rättskraften av vattendomstolens dom i målet, har som en ytterligare förutsättning angetts att sökanden skall ha medgett att målet, som av honom anhängiggjorts som ett ansökningsmål, behandlas som ett stämningsmål. Någon sådan förutsättning anges inte i VL.

Enligt 20 kap. 2 § gäller de för sakägarna förmånligare bestämmelserna om rättegångskostnader i ansökningsmål även om målet enligt förevarande bestämmelse handläggs som stämningsmål.

14 § Stämningsmål är talan om

1. utrivning eller ändring av en vattenanläggning, när talan grundas på att anläggningen inte har tillkommit i laga ordning eller inte är av laga beskaffenhet,
2. ersättning för skada eller intrång genom en sådan anläggning som avses i 1,
3. ersättning för skada genom utrivning av en vattenanläggning, om utrivningen har skett utan tillstånd men sådant tillstånd skulle ha behövts, eller ersättning för skada genom att en anläggning för bortledande av grundvatten tas ur bruk, om detta har skett utan vattendomstolens prövning men sådan prövning skulle ha behövts,
4. ersättning enligt 2 kap. 4 § andra stycket,
5. bildande, utan samband med pågående ansökningsmål, av en regleringssamfällighet enligt 7 kap. 1 eller 2 §,
6. särskild tvångsrätt, utan samband med pågående förrättning eller ansökningsmål, enligt 8 kap.,
7. omprövning enligt 9 kap. 17 § andra stycket,
8. meddelande av bestämmelser enligt 15 kap. 22 §,
9. ersättning enligt 16 kap. 19 §,
10. ersättning eller annat på grund av att en vattenanläggning inte underhålls i enlighet med 17 kap. 1 §,
11. ersättning för skada på grund av att ett vattenföretag inte drivs i enlighet med villkoren i en tillståndsdom eller ett tillståndsbeslut eller i enlighet med vad som föreskrivs i 17 kap. 2 §,
12. ersättning enligt 17 kap. 3 §, 19 kap. 9 § eller 20 kap. 11 §,
13. ersättning, utan samband med ett pågående ansökningsmål, enligt 20 kap. 10 §,
14. fördelning av vatten enligt 22 kap. 7 §.

Paragrafen motsvarar 11 kap. 17 § första stycket punkterna 22–51 VL och 18 kap. 3 § i utredningens förslag.

Stämningsmålen karakteriseras av att talan i målet riktar sig mot en viss fysisk eller juridisk person och att avgörandet i målet endast har rättskraft parterna emellan. Ordningen för handläggningen av stämningsmålen är därför i vissa avseenden en annan än beträffande ansökningsmålen. De stämningsmål som skall handläggas av vattendomstol måste avgränsas inte bara från ansökningsmålen utan även från andra typer av stämningsmål som skall handläggas av fastighetsdomstol (se 22 kap. 4 § tredje stycket) eller tingsrätt i vanlig sammansättning. Liksom i VL har därför även stämningsmålen angetts genom en uppräkning.

Uppräkningen av stämningsmål anknyter nära till nuvarande uppräkning i 11 kap. 17 § första stycket punkterna 22–51 VL med sådana ändringar som föranleds av ändringar i den nya lagen i förhållande till gällande VL. Vissa sakliga ändringar har dock vidtagits. När jämförelser i det följande görs med vissa punkter i VL, avses därmed uppräkningen i lagens 11 kap. 17 §.

Punkt 1 motsvarar punkterna 23, 31 och 41 i VL men tillämpningsområdet har i enlighet med utredningens förslag utvidgats till att avse alla slags vattenanläggningar. Det är enligt min mening lämpligast att parterna kan utnyttja vattendomstolens sakkunskap även i fråga om sådana anläggningar som har mindre betydelse från vattenrättslig eller vattenbyggnadsteknisk synpunkt. Genom en sådan ordning undviker man också att en vanlig tingsrätt upptar en tvist rörande en anläggning, som har förklarats tillåten av vattendomstolen, och bedömer frågan om dess överensstämmelse med tillståndsdomen.

Punkt 2 motsvarar punkterna 24 och 32 i VL men omfattar liksom punkt 1 alla slags anläggningar som utgör vattenföretag.

Punkt 3 motsvarar det senare ledet i punkt 28 i VL. Frågan om skyldighet att begära vattendomstolens prövning innan en anläggning för bortledande av grundvatten tas ur bruk regleras i 14 kap. 5 § (se även 4 kap. 1 § fjärde stycket). För utrivning av en vattenanläggning gäller däremot de vanliga bestämmelserna om tillståndsplikt i 4 kap. 1 och 2 §§.

Punkt 4 motsvarar punkt 37 i VL men gäller också för det fall att någon får avstå från ytvatten.

Punkt 5 saknar motsvarighet i VL. Bestämmelsen avser även en samfällighet för vattenöverledning (se 7 kap. 6 §).

Punkt 6 motsvarar punkterna 29 och 36 i VL. Bestämmelsen avser även det fallet att en fastighetsägare vill väcka talan om skadeförebyggande åtgärder eller ersättning mot någon som har lagt upp rensningsmassor på hans mark med stöd av 8 kap. 3 §.

Punkt 7 motsvarar punkt 22 i VL.

Punkt 8 motsvarar punkterna 27 (andra ledet) och 35 i VL.

Punkt 9 saknar nu motsvarighet i VL men motsvarar punkt 57 i VL före lagändringen den 1 juli 1974 (jfr prop. 1974: 83 s. 209).

Punkt 10 motsvarar punkt 28 (första ledet) i VL.

Punkt 11 motsvarar punkterna 27 (första ledet), 32 och 45 i VL.

Punkterna 12–14 saknar motsvarighet i VL. Jag har ansett det lämpligast att de frågor som avses i dessa punkter prövas av vattendomstolen.

15 § Förrättningsmål är besvär över beslut vid förrättningar enligt denna lag.

Paragrafen motsvarar 11 kap. 17 § första stycket punkten 59 VL och 18 kap. 4 § i utredningens förslag. Bestämmelser om överklagande till vattendomstolen av förrättningsmannens beslut finns i 12 kap. 38 och 39 §§.

16 § Talan som inte faller under 13 eller 14 § men som rör ett ämne som behandlas i denna lag får tas upp av vattendomstolen, om invändning inte görs mot domstolens behörighet inom den tid som anges i 34 kap. 2 § rättegångsbalken eller vattendomstolen finner att talan har avsevärd betydelse för vattenförhållandena. Om talan tas upp, räknas målet som vattenmål. Vattendomstolen får dock inte ta upp talan om ansvar för brott.

Om det enligt denna lag gäller en särskild ordning för behandlingen av en viss fråga, gäller föreskrifterna härom.

Paragrafen motsvarar 11 kap. 20 § VL och 18 kap. 5 § i utredningens förslag.

Första stycket gör det möjligt att utnyttja vattendomstolarnas sakkunskap i vattenrättsliga frågor även om talan inte uttryckligen kan hänföras till vattenmål enligt 13 eller 14 §. Det kan exempelvis vara fråga om ansökan om tillstånd till ett företag som inte utgör vattenföretag men som har vattenrättslig anknytning.

Enligt 11 kap. 20 § VL kan vattendomstolen ta upp talan som vattenmål även mot en motparts bestridande, om den väckta frågan har avsevärd betydelse för vattenförhållandena. Enligt utredningen skulle en sådan möjlighet bl. a. föranleda svåra gränsdragningsproblem. Utredningen har därför begränsat sitt förslag till fall där parterna är ense om att hänföra målet till vattenmål.

Med det av mig förordade prövningssystemet kommer förevarande paragraf liksom enligt VL att kunna tillämpas inte bara på stämningsmål med ett begränsat antal parter utan även på ansökningsmål med ett större antal motparter till sökanden. Med hänsyn härtill anser jag att nuvarande ordning bör bibehållas. Vattendomstolen bör alltså även mot en motparts bestridande få ta upp en talan som har avsevärd betydelse för vattenförhållandena. Paragrafen har utformats i överensstämmelse härmed.

Om prövningen i högre rätt av vattendomstolens behörighet finns bestämmelser i 18 § i förevarande kapitel.

I 21 kap. finns bestämmelser om ansvar för brott mot vattenlagen. An-

svarsfrågan är alltså ett ämne som behandlas i lagen och vattendomstol skulle därför på grund av förevarande paragraf kunna ha rätt att även pröva en sådan talan. Som jag har anfört vid kapitelrubriken skall emellertid vattendomstolarna inte i något fall vara behöriga att handlägga frågor om brott mot vattenlagen. Därför har i tredje meningen i förevarande stycke tagits in ett uttryckligt förbud för vattendomstol att ta upp talan om ansvar för brott.

Förbudet att ta upp talan om ansvar för brott avser självfallet inte frågor om ansvar för rättegångsförseelser enligt 9 kap. rättegångsbalken (jfr 19 kap. 5 § rättegångsbalken). I sådana fall är vattendomstolen på grund av hänvisningen till rättegångsbalken i 2 § i förevarande kapitel behörig domstol.

Andra stycket motsvarar 11 kap. 20 § andra stycket VL. Utredningen har ansett att något behov av en sådan bestämmelse inte föreligger. Beträffande vissa frågor gäller dock en särskild handläggningsordning som enligt min mening gör bestämmelsen motiverad (se 2 kap. 3 §, 16 och 19 kap. samt bestämmelserna om regeringens prövningsrätt i 3 kap. 4 § andra stycket, 11 kap. 1–7 §§, 12 kap. 29 § och 42 § i förevarande kapitel).

Jag delar utredningens uppfattning att den nya lagen inte bör innehålla någon motsvarighet till bestämmelserna i 11 kap. 21 § VL om överförande av mål från tingsrätt till vattendomstol. Vad särskilt gäller 11 kap. 21 § andra stycket VL vill jag påpeka att alla mål om borttagande eller ändring av vattenbyggnader hänförs till vattenmål enligt den nya vattenlagen.

17 § Om det är lämpligt, får vattendomstolen pröva yrkanden som har samband med vattenmålet men som rör rättsförhållanden som inte skall bedömas enligt denna lag. Vattendomstolen får dock inte pröva frågor om äganderätt till fastigheter eller om fastighetsindelningen.

Paragrafen motsvarar 11 kap. 22 § VL och 18 kap. 6 § i utredningens förslag (jfr 5 kap. 3 § expropriationslagen).

Förevarande paragraf gör det möjligt att i vattenmålet behandla t. ex. frågor om ersättning för skador som inte kan ersättas enligt vattenlagen utan på annan, t. ex. grannelagsrättslig, grund. Förutsättningen är att yrkandet lämpligen kan prövas i vattenmålet. Härvid bör beaktas bl. a. intresset av att begränsa rättegångskostnaderna och att undvika att avgörandet av målet fördröjs.

Uttrycket "yrkanden" ersätter gällande VL:s uttryck "invändningar" och "yrkanden". Någon saklig ändring avses inte.

Att yrkanden av nu avsett slag bedöms i vattenmålet innebär inte att vattenlagens bestämmelser blir tillämpliga. De regler som gäller på det ifrågavarande rättsområdet skall i stället tillämpas, bl. a. i fråga om rättegångskostnader (se prop. 1972: 109 s. 291).

5 kap. 3 § expropriationslagen har utformats med 11 kap. 22 § VL som förebild. Härvid har emellertid på hemställan av lagrådet särskilt angivits

att endast yrkanden från den exproprierande eller sakägare kan bli föremål för prövning (prop. 1972: 109 s. 399). Motsvarande bör enligt utredningen gälla i den nya vattenlagen. Jag anser emellertid att en sådan begränsning inte är ändamålsenlig för vattenmålens del utan det får ankomma på vattendomstolen att inom ramen för den allmänna lämplighetsbedömningen avgränsa kretsen av dem som skall få sina yrkanden prövade.

Förbudet för vattendomstol att pröva äganderättsfrågor m. m. har bibehållits i förevarande paragraf (jfr prop. 1972: 109 s. 398).

18 § Om en vattendomstol har prövat ett mål som rör ett ämne som behandlas i denna lag, får frågan huruvida målet är sådant att det skall tas upp av någon annan domstol än vattendomstol eller av någon annan myndighet än domstol prövas i högre rätt endast om

1. frågan fullföljs dit eller väcks där av en part som är berättigad till det, eller
2. vattendomstolen har prövat en fråga om äganderätt till en fastighet eller om fastighetsindelningen, eller
3. vattendomstolen har prövat en fråga för vars behandling en särskild ordning har föreskrivits i denna lag, eller
4. vattendomstolen har prövat en fråga om ansvar för brott.

Paragrafen motsvarar 11 kap. 23 § VL (jfr 10 kap. 19 § rättegångsbalken).

Formuleringen "allmän domstol" i VL har ersatts med "annan domstol än vattendomstol". Detta innebär bl. a. att paragrafen avser även fastighetsdomstol som vid tillämpning av motsvarande bestämmelse i rättegångsbalken har ansetts som särskild domstol i pleniavgörandet NJA 1979 s. 107. Frågan om vattendomstols behörighet får alltså endast tas upp i högre rätt under de förutsättningar som anges i förevarande paragraf.

Eftersom vattendomstol enligt den nya vattenlagen inte får handlägga något brottmål, har punkt 4 fått en i förhållande till 11 kap. 23 § VL ändrad utformning.

Frågan om vattendomstolarnas inbördes behörighet får enligt 8 § andra stycket i förevarande kapitel inte tas upp av högre rätt.

11 kap. 24 § VL har inte fått någon motsvarighet i den nya vattenlagen. Paragrafen reglerar frågan om sökandens rätt att föra talan för en viss fastighet, dvs. sökandens saklegitimation i vattenmålet. Invändningar av en motpart till sökanden rörande en sådan fråga bör enligt min mening lösas med stöd av rättegångsbalkens regler om rättegångshinder och särskilda rättsmedel och inte genom villkorade avgöranden av det slag som anvisas i nämnda paragraf i VL.

Om det verkligen är tvistigt, huruvida sökanden eller den som har gjort invändningen är ägare till den fastighet varpå sökanden grundar sin saklegitimation, bör vattendomstolen med stöd av 32 kap. 5 § rättegångsbalken förklara vattenmålet vilande och hänvisa parterna att lösa tvisten i särskild rättegång. I andra fall bör vattendomstolen tillämpa reglerna om

rättegångshinder i 34 kap. rättegångsbalken och allt efter omständigheterna i målet avvisa sökandens ansökan eller ogilla invändningen om rättegångshinder i ett särskilt beslut eller i samband med dom i målet (se 34 kap. 1 och 3 §§ och 49 kap. 3 § rättegångsbalken).

Om tillstånd till vattenföretaget meddelas men det i en senare rättegång om bättre rätt till fastigheten konstateras att sökanden inte var rätt ägare, är detta en grund för resning i målet (se 58 kap. 1 § första stycket punkt 3 rättegångsbalken).

Förfarandet vid vattendomstolarna i ansökningsmål

19 § En ansökan varigenom ett ansökningsmål anhängiggörs skall vara skriftlig och, om inte annat följer av 20 §, innehålla

1. de uppgifter, ritningar och tekniska beskrivningar som behövs för att bedöma företagets beskaffenhet, omfattning och verkningar,
2. uppgifter som behövs för att bedöma om hinder möter mot företaget från allmänna planeringssynpunkter samt uppgifter om möjlig alternativ lokalisering av företaget och om andra vattenföretag eller särskilda anläggningar som kan antas behövas för ett ändamålsenligt utnyttjande av det sökta företaget,
3. så fullständiga uppgifter som möjligt om vilka fastigheter som berörs av företaget samt namn och adress på ägarna och berörda innehavare av särskild rätt till fastigheterna,
4. uppgifter huruvida särskilda bestämmelser med stöd av lag har meddelats rörande användningen av de mark- och vattenområden som berörs av företaget,
5. uppgifter om de ersättningsbelopp som sökanden erbjuder till varje sakägare, om det inte på grund av företagets omfattning bör anstå med sådana uppgifter.

Ansökningen rörande ett företag, vars tillåtlighet kan antas komma under regeringens prövning, skall innehålla uppgifter om de åtgärder som sökanden har vidtagit enligt 11 kap. 8–12 §§ samt om vad som huvudsakligen har förekommit med anledning av dessa åtgärder.

Om företaget avser utförande av ett vattenkraftverk, skall ansökningen innehålla uppgift om det område som enligt sökanden bör utgöra en sådan strömfallsfastighet som avses i 46 § andra stycket.

Paragrafen motsvarar 11 kap. 26–28 §§ VL samt 15 kap. 4 § och 18 kap. 12 § i utredningens förslag.

Första stycket i förevarande paragraf avser ansökningar beträffande alla typer av vattenföretag. Till skillnad mot 11 kap. 27 § 6 mom. andra stycket VL gäller alltså föreskrifterna i *punkt 2* även ansökningar som inte kan antas bli prövade av regeringen. Detta är motiverat av de nya tillåtlighetsreglerna i 3 kap. 2 och 6 §§ som skall tillämpas även av vattendomstolarna.

Enligt *punkt 3* skall anges vilka fastigheter som berörs av företaget. Av 22 kap. 2 § framgår när en fastighet skall anses vara berörd av ett vattenföretag.

Enligt VL skall också nyttjanderättshavare till berörda fastigheter uppges. Däremot anges inte servitutshavare särskilt, utan de torde inräk-

nas bland ägarna till de berörda fastigheterna. Jag anser emellertid att det kan föreligga risk för att servitutshavare inte uppges i ansökningen och har därför tagit in en bestämmelse om att uppgift skall lämnas om innehavare av särskild rätt till fastigheterna. Härunder innefattas alltså servitutshavare, nyttjanderättshavare och innehavare av rätt till elektrisk kraft.

Av 22 kap. 1 § framgår att lagens bestämmelser om fastigheter också gäller inskrivna tomträtter och gruvor. Även innehavare av sådana rättigheter skall alltså uppges i ansökningen.

Sökanden har enligt *punkt 5* skyldighet att antingen i ansökningen eller senare under målets handläggning erbjuda sakägarna ersättning för de skador och intrång som vattenföretaget orsakar. Av 44 § första stycket i detta kapitel framgår att ersättningen till en sakägare inte får av domstolen bestämmas till lägre belopp än vad sökanden sålunda har erbjudit.

Andra stycket motsvarar 11 kap. 27 § 6 mom. första stycket VL.

Tredje stycket motsvarar 11 kap. 27 § 2 mom. första stycket tredje meningen VL.

20 § En ansökan enligt 13 § första stycket 1 skall innehålla ritningar jämte beskrivning av strömfallets läge och beskaffenhet, uppgift om erbjudna ersättningsbelopp samt övriga upplysningar som behövs för att bedöma ersättningsfrågan.

Till en ansökan enligt 13 § första stycket 6 skall fogas dels ett gravationsbevis rörande den fastighet varifrån rätten till andelskraft skall flyttas över, dels överenskommelser som har träffats med borgenärer med panträtt i fastigheten och andra rättsägare.

Paragrafen motsvarar 11 kap. 27 § 1 och 5 mom. VL samt 18 kap. 13 § i utredningens förslag.

21 § Ansökningshandlingarna skall i mål som avses i 13 § första stycket 2–5, 7–12 och 14 ges in i åtta exemplar och i övriga mål i tre exemplar. Om det behövs, får vattendomstolen föreskriva att ytterligare exemplar skall ges in.

Har handlingarna inte getts in i ett tillräckligt antal exemplar eller anser vattendomstolen att de är ofullständiga, skall sökanden föreläggas att avhjälpa bristen. Om sökanden inte fullgör sin skyldighet att ge in ytterligare exemplar, får handlingarna mångfaldigas på sökandens bekostnad. Om sökanden inte fullgör sin skyldighet att på annat sätt komplettera ansökningen, får ansökningen avvisas.

Paragrafen motsvarar 11 kap. 29 § VL och 18 kap. 15 och 16 §§ i utredningens förslag.

Vattendomstolarna är f. n. skyldiga att upprätta dubbla akter i vattenmålen. Det s. k. renovationsexemplaret av akterna sänds in till vattenöverdomstolen sedan målet har avgjorts (se 11 kap. 73 § tredje stycket, 81 § första stycket och 92 § första stycket VL). Jag anser i motsats till utredningen att nuvarande ordning med dubbla akter bör bibehållas, bl. a. efter-

som det särskilt medan målen pågår ofta finns behov av akterna i olika domstolsinstanser. Jag kommer att senare ta upp frågan om de föreskrifter som behövs på denna punkt.

Enligt 11 kap. 109 § VL skall vattenöverdomstolens och högsta domstolens akter i avgjorda vattenmål sändas till vattenrättsdomaren. Jag kommer att senare ta upp frågan om föreskrifter i ämnet.

22 § Upptas ansökningen, skall vattendomstolen utfärda kungörelse om företaget. I kungörelsen skall lämnas en kortfattad redogörelse för ansökningen och på lämpligt sätt anges de fastigheter som kan beröras. Dessutom skall erinras om innehållet i 29 och 40 §§ och anges sista tidpunkt för erinringar enligt 29 §.

Vattendomstolen skall förordna en eller flera lämpliga personer att förvara ett exemplar av handlingarna i målet (aktförvarare). Namn och adress på aktförvarare skall anges i kungörelsen.

I kungörelsen skall vidare tillkännages att kallelser och andra meddelanden i målet till parterna skall, om de inte särskilt tillställs part, införas i en viss eller vissa ortstidningar samt hållas tillgängliga hos aktförvararen.

Kungörelsen skall snarast införas i Post- och Inrikes Tidningar och i ortstidning. En utskrift av kungörelsen skall vidare sändas till varje sakägare som har angetts i ansökningen eller som på annat sätt är känd för domstolen.

Om ansökningen berör fast egendom som är samfälld för flera fastigheter, behöver någon utskrift av kungörelsen inte sändas till de särskilda delägarna i samfälligheten. Finns en känd styrelse för samfälligheten, skall en utskrift av kungörelsen sändas till styrelsen.

Paragrafen motsvarar 11 kap. 31–33 §§ VL samt 15 kap. 5 § och 18 kap. 17 § i utredningens förslag.

En ansökan om tillstånd att ändra en vattenanläggning som har utförts utan tillstånd får enligt 4 kap. 5 § prövas endast om en prövning av anläggningens laglighet sker samtidigt (jfr 11 kap. 30 § VL). Ansökningen skall alltså avvisas om inte lagligheteprövning begärs. Någon särskild bestämmelse härom behövs inte (jfr 11 kap. 31 § VL).

23 § Ett exemplar av ansökningshandlingarna och av kungörelsen skall sändas till kammarkollegiet och fiskeristyrelsen. Om det kan antas att det allmänna fiskeintresset eller något annat allmänt intresse inte berörs av företaget, behöver ansökningshandlingarna dock inte översändas.

Kungörelsen skall även sändas till berörda kommuner samt till länsstyrelsen och till andra statliga myndigheter vars verksamhet kan beröras av ansökningen.

Paragrafen motsvarar delvis 11 kap. 34–36 §§ VL samt 15 kap. 5 § andra stycket 2 och 18 kap. 18 § i utredningens förslag.

Jag hänvisar till vad jag i den allmänna motiveringen (avsnitt 2.10.1) har anfört om bevakningen av allmänna intressen.

Paragrafen innehåller inte några detaljerade föreskrifter om vilka statliga myndigheter utöver kammarkollegiet och fiskeristyrelsen som skall höras i

målet utan detta får avgöras från fall till fall med hänsyn till det ansökta vattenföretagets art. Det får i andra hand anses ankomma på kammarkollegiet att se till att de statliga myndigheterna får den information om ansökningen som behövs.

En statlig myndighet som är sakägare, exempelvis domänverket som förvaltare av en skogsfastighet, behandlas i enlighet med de regler som gäller för sakägare (se avsnitt 2.10.2 i den allmänna motiveringen).

24 § Om ansökningen berör en kanal- eller slussanläggning eller en farled, hamn eller flottled som är allmän, skall kungörelsen delges styrelsen eller någon annan som förvaltar ett sådant företag. Detsamma gäller om ansökningen berör en samfällighet enligt denna lag eller ett vattenförbund.

Om ansökningen avser ianspråktagande av vattenkraft som tillgodogörs av någon annan än sökanden, skall kungörelsen delges ägaren av den anläggning där kraften tillgodogörs.

Kungörelse om en ansökan enligt 13 § första stycket 6 skall delges ägaren av det strömfall från vilket andelskraft tillhandahålls.

Kungörelse om en ansökan enligt 13 § första stycket 10 eller 11 skall delges innehavaren av det tillstånd som avses med ansökningen.

Paragrafen motsvarar 11 kap. 37 § VL och reglerar i vilken utsträckning delgivning skall ske.

25 § Kammarkollegiet skall, om det behövs, föra talan i målet för att tillvarata allmänna intressen.

Kommun får föra talan för att tillvarata allmänna intressen inom kommunen.

Fiskeristyrelsen får förordna en fiskeritjänsteman att i styrelsens ställe avge yttrande om det sökta vattenföretagets inverkan på det allmänna fiskeintresset samt om de bestämmelser som behövs till skydd för fisket. Om yttrandet inte kan avges utan en undersökning på platsen, skall vattendomstolen på anmälan av styrelsen förordna den som föreslås av styrelsen att vara sådan sakkunnig i målet som avses i 32 §.

Paragrafen motsvarar delvis 11 kap. 35 § 1 mom. första stycket och 3 mom. första stycket och 36 § VL samt 15 kap. 6 § och 18 kap. 19 § och 25 § andra stycket i utredningens förslag.

26 § Ägare av fastigheter som berörs av ansökningen skall till vattendomstolen uppge innehavare av servitut, nyttjanderätt eller rätt till elektrisk kraft som har upplåtits i fastigheten. Underlåts detta utan giltigt skäl och uppstår på grund härav skada för sådana sakägare, skall fastighetsägaren ersätta skadan. Fastighetsägarna skall erinras om innehållet i denna paragraf i den kungörelse som avses i 22 § eller på annat lämpligt sätt.

Paragrafen motsvarar 11 kap. 33 § femte stycket VL och 18 kap. 20 § i utredningens förslag (jfr 5 kap. 7 § expropriationslagen). Jag hänvisar till vad jag har anfört vid 12 kap. 19 §.

27 § Har en sakägare angetts eller på annat sätt blivit känd för vattendomstolen först efter det att kungörelsen har utfärdats och har han inte hört av sig i målet, skall han på lämpligt sätt beredas tillfälle att yttra sig. Handläggningen av målet får dock inte uppehållas.

Paragrafen motsvarar 11 kap. 33 § tredje stycket VL och 18 kap. 21 § i utredningens förslag (jfr 5 kap. 8 § expropriationslagen).

Ett sätt att underrätta den nye sakägaren är att sända honom den ursprungliga kungörelsen, eventuellt med en ny tid utsatt för erinringar.

I 35 § i förevarande kapitel finns bestämmelser om nytillkomna sakägare som motsvarar 11 kap. 47 § VL.

I uttrycket "handläggningen" av målet innefattas även avgörande av målet.

28 § Om det råder tvist om en fastighet som berörs av det i målet avsedda företaget eller av en avsedd åtgärd, har den av de tvistande som innehar fastigheten med äganderättsanspråk rätt att företräda fastigheten i målet, till dess den lagligen vinns från honom.

En ny ägare får inte rubba vare sig överenskommelser som den förre ägaren har ingått eller andra åtgärder som har vidtagits i målet och som är bindande för den förre ägaren. Om den förre ägaren har erhållit meddelanden och kallelser i målet, behövs inte några nya meddelanden till eller kallelser på den nye ägaren.

Paragrafen motsvarar 11 kap. 54 § VL och 18 kap. 22 § i utredningens förslag. Utredningens förslag överensstämmer med 5 kap. 11 § expropriationslagen. Jag har emellertid ansett det lämpligare att bibehålla den ordning som gäller enligt VL (se även 12 kap. 13 § andra och tredje styckena nya vattenlagen).

Bestämmelserna i förevarande paragraf gäller endast fastigheter på sakägarsidan (jfr 22 kap. 2 §). Frågan om sökandens rätt att företräda en fastighet har behandlats vid 18 §.

29 § Erinringar mot ansökningen skall göras skriftligen hos vattendomstolen inom den tid som domstolen har bestämt. Tiden skall vara minst trettio dagar från det att kungörandet skedde. Vattendomstolen är inte skyldig att fästa avseende vid erinringar som görs för sent. En avskrift av varje erinringsskrift skall sändas till sökanden.

Paragrafen motsvarar 11 kap. 38 § VL.

Av 5 § första stycket lagen (1977: 654) om kungörande i mål och ärenden hos myndighet m. m. framgår att kungörandet skall anses ha skett den dag då det sista föreskrivna tillkännagivandet ägde rum. Om vattendomstolen, vilket torde vara det vanligaste, i kungörelsen bestämmer en viss sista tidpunkt för erinringar och kungörelsen skall införas i flera ortstidningar, måste alltså tidpunkten bestämmas med en viss marginal.

Vattendomstolen har visserligen en officialprövningsskyldighet men jag

har ansett det vara lämpligt att liksom i VL ha en allmän erinran om att vattendomstolen inte är skyldig att fästa avseende vid erinringar som görs för sent. Bestämmelsen härom i *tredje meningen* i förevarande paragraf bör främst kunna tillämpas då någon på ett mycket sent stadium under målets handläggning gör invändningar rörande företagets omfattning och konstruktion.

I fråga om rätt för sakägare att framställa ersättningsanspråk finns särskilda bestämmelser i 40 § i förevarande kapitel.

En avskrift av erinringsskrifterna skall enligt *fjärde meningen* sändas till sökanden (jfr 11 kap. 39 § VL). Liksom enligt VL skall behövliga avskrifter göras på sökandens bekostnad (se 20 kap. 2 § och 6 § första stycket punkt 1 nya vattenlagen).

30 § Den fortsatta förberedelsen av målet är skriftlig eller muntlig.

Vattendomstolen skall under förberedelsen verka för att utredningen i målet får den inriktning och omfattning som är lämplig med hänsyn till målets beskaffenhet. Därvid skall domstolen såvitt möjligt se till att någon onödig utredning inte görs i målet.

Första stycket motsvarar 11 kap. 39 §, 40 § 1 mom. och 2 mom. första stycket VL samt 18 kap. 24 § första stycket i utredningens förslag.

Jag anser det lämpligt att bibehålla VL:s nuvarande förberedelsesystem, vilket innebär att förfarandet huvudsakligen är skriftligt. Eftersom rättegångsbalken i stället har den muntliga formen som huvudprincip, har en särskild bestämmelse som medger en större valfrihet i vattenmålen tagits in i förevarande stycke. Det är alltså vattendomstolen som avgör i vilka fall en muntlig förberedelse skall äga rum. Bestämmelser om muntliga förberedelser finns i 31 §.

Andra stycket motsvarar 18 kap. 23 § i utredningens förslag (jfr 5 kap. 12 § första stycket expropriationslagen).

Förevarande stycke innehåller bestämmelser om vattendomstolens processledande verksamhet under förberedelsen. I expropriationslagen kompletteras motsvarande bestämmelser av regler om s. k. utredningsbeslut. Enligt 5 kap. 12 § andra stycket expropriationslagen skall fastighetsdomstolen, om det inte är uppenbart obehövligt, så snart det kan ske genom ett särskilt beslut meddela parterna vilken utredning som enligt domstolens mening bör förebringas. I 7 kap. 1 § andra stycket expropriationslagen finns vidare en särskild bestämmelse som inskränker sakägarnas rätt till ersättning för utredning som förebringats i strid med utredningsbeslut.

Vattenlagsutredningen har funnit att det inte finns behov av särskilda utredningsbeslut i vattenmålen och har alltså inte föreslagit någon motsvarighet till 5 kap. 12 § andra stycket expropriationslagen.

Av remissinstanserna anser VASO att institutet bör införas i den nya vattenlagen men modifierat på det sättet att ett utredningsbeslut skall meddelas i den mån det inte anses obehövligt. Svea hovrätt anser att

frågan i varje fall bör övervägas. Vänersborgs tingsrätt delar däremot utredningens uppfattning och understryker i stället vikten av att någon bestämmelse om utredningsbeslut inte föreskrivs för vattenmålen.

Jag delar utredningens uppfattning att ett formaliserat institut med utredningsbeslut i många fall skulle låsa såväl domstolen som parterna på ett olämpligt sätt i vattenmålen. Erfarenheterna från institutets tillämpning i expropriationsmålen är också enligt vad jag har inhämtat inte heller odelat positiva. En aktiv materiell processledning från vattendomstolens sida i förening med bestämmelserna i 18 kap. 6 och 8 §§ rättegångsbalken om rättegångskostnadsansvaret vid försumlig processföring m. m. bör enligt min mening medföra att onödig utredning inte tas fram i vattenmålen. Förevarande paragraf innehåller därför inte någon motsvarighet till expropriationslagens bestämmelser om utredningsbeslut.

Eftersom den nya lagen inte innehåller några särskilda bestämmelser om vattenrättsdomare och rättegångsbalkens bestämmelser om bevisning m. m. blir tillämpliga också i vattenmål (se bl. a. 35 kap. 6 och 10 §§ samt 42 kap. 19 §), behövs inte någon motsvarighet till 11 kap. 43 § VL.

31 § Vattendomstolen bestämmer vad en muntlig förberedelse skall avse och vilka parter som skall inställa sig vid denna. Parterna skall kallas till förberedelsen. Kallelsen skall delges parterna eller kungöras i ortstidning. Parter kan föreläggas vid vite att komma tillstädes eller infinna sig personligen.

Vid den muntliga förberedelsen får tredskodom inte meddelas. Parterna får åberopa skrifter som de har gett in. En redogörelse bör lämnas för skrifternas innehåll.

Första stycket motsvarar 11 kap. 40 § 2 mom. första stycket samt andra stycket första och andra meningarna samt 18 kap. 24 § andra stycket i utredningens förslag.

Andra stycket motsvarar delvis 11 kap. 40 § 2 mom. andra stycket tredje – sjätte meningarna VL samt 18 kap. 24 § tredje stycket i utredningens förslag.

Som jag har anfört vid 4 § i förevarande kapitel anser jag att vissa utvidgningar i ensamdomares behörighet att handlägga vattenmål bör vidtas i förhållande till VL och utredningsförslaget. Det gäller främst dennes behörighet att avgöra mål i samband med förberedelsen och vid huvudförhandling i förenklad form. I princip blir bestämmelserna om förberedelse i 42 kap. 18 § rättegångsbalken tillämpliga på grund av hänvisningen i 2 § i förevarande kapitel. Enligt första meningen av förevarande stycke skall dock tredskodom inte få meddelas vid den muntliga förberedelsen. Vid såväl muntlig som skriftlig förberedelse skall däremot medgivna eller eftergivna frågor kunna avgöras samt förlikningar stadfästas. Förutsättningen är dock att det rör frågor, varom förlikning är tillåten. I ansökningsmål kan sådana frågor inte avgöras förrän tillstånd har meddelats till det ifrågava-

rande vattenföretaget. De nu förordade möjligheterna kan därför endast komma i fråga när frågorna skall prövas efter en tillståndsdom, t. ex. efter ett uppskovsbeslut enligt 49 § eller då målet avser ersättningsanspråk för oförutsedda skador.

Huvudförhandling i förenklad form skall kunna hållas även i vattenmål. Motsvarande behörighet för ensamdomare som vid förberedelse finns också i detta fall (jfr 1 kap. 3 § tredje stycket rättegångsbalken). Jag återkommer till denna fråga vid 36 §.

Någon särskild bestämmelse om att protokoll skall föras vid muntliga förberedelser behövs inte (jfr 11 kap. 40 § 2 mom. tredje stycket VL). Inte heller behövs det några särskilda bestämmelser om att vattendomstolens ordförande är behörig att besluta om delgivningar och kallelser (jfr 11 kap. 42 § VL).

32 § Om det för bedömning av målet behövs någon särskild teknisk utredning eller vidlyftigare värdering, kan vattendomstolen förordna en eller flera sakkunniga att efter en förberedande undersökning avge utlåtande i målet.

Undersökningen skall verkställas snarast möjligt. Om det behövs med hänsyn till målets beskaffenhet eller ändamålet med undersökningen, skall domstolen på ett lämpligt sätt underrätta parterna om tiden för denna.

Paragrafen, som kompletterar bestämmelserna om sakkunnig i 40 kap. rättegångsbalken, motsvarar 11 kap. 45 § 1 mom. VL och 18 kap. 25 § första och tredje styckena i utredningens förslag. En motsvarighet till 18 kap. 25 § andra stycket i utredningens förslag finns i 25 § tredje stycket i förevarande kapitel.

33 § Om det är lämpligt, får vattendomstolen uppdra åt en eller flera ledamöter av vattendomstolen att verkställa undersökning på platsen. Parterna skall på lämpligt sätt underrättas om tiden för en sådan undersökning. Vid undersökningen skall protokoll föras.

Paragrafen motsvarar i huvudsak 11 kap. 45 § 2 mom. VL och 9 § lagen om domstolar i fastighetsmål.

I förhållande till VL har den ändringen gjorts att även vattendomstolens ordförande skall kunna förordnas att verkställa undersökning på platsen. Enligt VL kan uppdrag lämnas åt nämndemännen eller en av dem endast i enklare fall. Denna begränsning har inte bibehållits i förevarande paragraf.

I motsats till vad som är fallet enligt lagen om domstolar i fastighetsmål har inte i lagen angivits att undersökningen skall behövas för utredning i någon särskild fråga, utan enligt förevarande paragraf får lämplighetsskäl avgöra huruvida undersökning skall äga rum och vad denna skall avse.

Jag har ansett det lämpligt att ha en motsvarighet till föreskriften i VL om protokollföring vid undersökningen, eftersom sådan enligt 6 kap. 1 § andra stycket rättegångsbalken annars inte skulle behövas (jfr prop. 1969: 44 s. 259).

34 § På begäran av sökanden får vattendomstolen besluta att åtgärder får vidtas provisoriskt för att förebygga eller minska skador eller olägenheter, innan frågan om sådana åtgärder slutligen avgörs. Som villkor gäller att sökanden hos länsstyrelsen ställer säkerhet för den ersättning som han kan bli skyldig att betala på grund av åtgärderna.

Beslutet gäller omedelbart, men det kan ändras när förhållandena föranleder det.

Paragrafen motsvarar 11 kap. 46 § VL. I utredningens förslag finns inte någon motsvarighet.

Enligt 11 kap. 46 § första stycket VL har vattenrättsdomaren befogenhet att medge provisoriska åtgärder i brådskande fall som inte behöver avse förebyggande eller avhjälpande av skador. Befogenheten är begränsad till vissa företagstyper, nämligen grundvattentäkt, allmän farled, allmän flottled samt vattenavlednings- och invallningsföretag. Tanken på en utvidgning av befogenheten till andra företagstyper eller t. o. m. alla typer har tidigare avvisats (se lagrådet i prop. 1946: 133 s. 19 och departementschefen i prop. 1952: 52 s. 63). Däremot har man gett vattenrättsdomaren möjlighet att medge skadeförebyggande och skademinskande provisoriska åtgärder i alla ansökningsmål (se 11 kap. 46 § andra stycket VL).

Huvudprincipen i såväl gällande VL som den nya lagen är att ett vattenföretag inte får sättas i gång, innan vattendomstolen i sin helhet efter en avvägning av samtliga mot varandra stående intressen har lämnat sitt tillstånd. Gällande VL:s bestämmelser om vattenrättsdomarens befogenhet att medge brådskande åtgärder som inte är av skadeförebyggande eller skademinskande karaktär innebär ett avsteg från denna princip. Detta avsteg är enligt min mening olämpligt (jfr NJA 1978 s. 612). Om ett företag är särskilt brådskande och det är angeläget med ett snabbt genomförande, bör detta kunna beaktas inom ramen för den vanliga rättsliga behandlingen av målet vid vattendomstolen på det sättet att målet ges förtur. Enligt 48 § i förevarande kapitel finns också möjligheter att genom deldom pröva frågan om företagets tillåtlighet och meddela tillstånd till de arbeten som behöver utföras. Enligt 37 § i förevarande kapitel kan ansökningsmål i vissa fall tas upp tilll omedelbar huvudförhandling utan någon skriftlig eller muntlig förberedelse. Jag har på grund av det anförda ansett att den nuvarande befogenheten för vattenrättsdomaren att i vissa fall medge brådskande åtgärder, som inte är av skadeförebyggande eller skademinskande karaktär, inte bör ges någon motsvarighet i den nya lagen.

I *första stycket* i förevarande paragraf har i enlighet med det anförda endast intagits en motsvarighet till 11 kap. 46 § andra stycket VL om provisoriska åtgärder i skadeförebyggande eller skademinskande syfte. Bestämmelserna gäller liksom enligt VL alla typer av vattenföretag. Genom orden "innan frågan om sådana åtgärder slutligen avgörs" i första meningen markeras att beslutet är ett led i förberedelsen av målet och att vattendomstolens ordförande alltså får besluta ensam.

Som framhölls vid tillkomsten av motsvarande bestämmelse i VL (se prop. 1952: 52 s. 61 och 64) är det väsentliga syftet att bereda möjlighet till ianspråktagande av annans mark, när det påkallas för en skyddsåtgärd som sökanden önskar vidta. De praktiskt viktigaste fallen är de då sökanden redan i en deldom har fått ett byggnadstillstånd och det senare visar sig att skyddsåtgärder behöver vidtas på annans mark. Om vattendomstolen har skjutit upp t. ex. frågan om ordnande av virkesavlägg, kan det visa sig behövligt att man utan dröjsmål, innan frågan i sin helhet är mogen att slutligt avgöras, anordnar en vältplats på en fastighet, vars ägare inte frivilligt vill upplåta erforderlig mark.

Genom hänvisningen i 54 § andra stycket till förevarande paragraf, blir denna tillämplig även beträffande skadeförebyggande och skademinskande åtgärder i vissa stämningsmål.

I överensstämmelse med terminologin i expropriationslagen (se 5 kap. 16, 17 och 19 §§) föreskrivs i andra meningen i förevarande stycke att sökanden skall ställa säkerhet hos länsstyrelsen för eventuell skadeståndsskyldighet. Annan säkerhet än gällande VL:s pant och borgen, t. ex. bankgaranti, kan alltså komma i fråga. Av 22 kap. 3 § nya vattenlagen framgår att länsstyrelsen skall pröva säkerheten, om den inte har godkänts av den till vars förmån den ställs. Av tredje stycket i nämnda paragraf framgår att staten, kommuner, landstingskommuner och kommunalförbund inte behöver ställa säkerhet.

Eftersom det enligt 19 kap. i den nya vattenlagen inte ankommer på vattendomstolen att besluta om skydd för vattenförsörjningen, innehåller förevarande paragraf inte någon motsvarighet till 11 kap. 46 § tredje stycket VL.

Andra stycket i förevarande paragraf motsvarar 11 kap. 46 § fjärde stycket VL.

Enligt 67 § andra stycket skall beslut enligt förevarande paragraf överklagas särskilt genom besvär. Härvid kan vattenöverdomstolen givetvis meddela inhibition, dvs. förordna att beslutet t. v. inte får verkställas. Även om beslutet inte överklagas kan vattendomstolen senare, t. ex. vid den slutliga prövningen av frågan om skyddsåtgärder, ändra eller upphäva det provisoriska beslutet.

35 § Framgår det av ett utlåtande enligt 32 § eller på annat sätt att det sökta vattenföretaget berör fastigheter som inte har angivits i kungörelsen enligt 22 §, skall vattendomstolen med tillämpning av 22 § bereda ägare och innehavare av särskilda rättigheter till sådana fastigheter tillfälle att yttra sig.

Om det är lämpligare, får vattendomstolen senast åtta dagar före huvudförhandlingen i målet kalla sakägarna till denna. Kallelserna skall delges.

Paragrafen motsvarar 11 kap. 47 § VL.

36 § När målet är klart för huvudförhandling, skall vattendomstolen bestämma tid och plats för denna. Platsen bestäms med hänsyn främst till att minsta möjliga kostnader uppstår.

Besked om tid och plats för huvudförhandlingen skall i god tid lämnas parterna i den ordning som har bestämts när det gäller kallelser till dem. Om anledning till det föreligger, skall i kallelsen lämnas uppgift om de frågor som avses behandlas vid huvudförhandlingen.

Om någon part bör infinna sig personligen vid huvudförhandlingen, skall vattendomstolen förelägga honom detta vid vite. Föreläggandet skall delges.

Huvudförhandling får hållas, även om någon part uteblir från denna. Tredskodom får dock inte meddelas.

Paragrafen motsvarar i huvudsak 11 kap. 50 § andra stycket och 55 § andra stycket VL samt 18 kap. 26 och 27 §§ i utredningens förslag.

Enligt 11 kap. 50 § första stycket VL skall huvudförhandling hållas vid syn på stället eller, om målet kan prövas utan syn, på annan plats som är välbelägen för parterna. En motsvarande regel gäller för fastighetsdomstol enligt 10 § lagen om domstolar i fastighetsmål. Det vanligaste i vattenmålen är emellertid att huvudförhandlingen i målet hålls i en särskild lokal inomhus och att syn hålls i samband därmed. I överensstämmelse härmed har i förevarande paragraf meddelats bestämmelser rörande själva huvudförhandlingen medan bestämmelser om syn har tagits in i 38 §.

Enligt *första stycket* i förevarande paragraf skall platsen för huvudförhandlingen bestämmas med hänsyn främst till att minsta möjliga kostnader uppstår. Detta innebär att man vid bestämmande av platsen för förhandlingen i första hand skall ta hänsyn till de kostnader som denna kommer att föra med sig. Härvid skall man beakta inte bara parternas kostnader utan också det allmännas utgifter för domstolens resa m. m. Kostnadsfrågan skall emellertid inte vara helt utslagsgivande utan också andra faktorer kan tillmätas betydelse. Eftersom syn regelmässigt skall hållas i ansökningsmålen (jfr 38 §), har naturligtvis belägenheten av syneobjekten betydelse för bestämmandet av platsen för huvudförhandlingen.

VL:s föreskrift om en kallelsetid av minst fjorton dagar har i överensstämmelse med utredningens förslag i *andra stycket* ersatts med "i god tid" (jfr "skäligt rådrum" i 32 kap. 1 § rättegångsbalken).

Av hänvisningen i 2 § till rättegångsbalken och av stadgandet i 4 § om behörighet för ensamdomare i vattenmål följer att huvudförhandling i förenklad form enligt 42 kap. 20 § andra och tredje styckena skall kunna äga rum i vattenmål i fall då muntlig förberedelse äger rum. Även vid en sådan huvudförhandling gäller *fjärde stycket* första meningen i förevarande paragraf. Förutsättningen är dock att den uteblivna parten har kallats till förhandlingen (jfr NJA 1974 s. 184). Förbudet mot att meddela tredskodom enligt andra meningen i förevarande stycke gäller också vid huvudförhandling i förenklad form.

37 § Om vattendomstolen finner att ett mål kan utredas utan förberedelse, får domstolen i kungörelse omedelbart kalla parterna till huvudförhandling i målet. Därvid gäller 22–28 och 32–36 §§ i tillämpliga delar. Huvudförhandlingen får hållas tidigast tre veckor efter det att kungörandet skedde.

Paragrafen motsvarar 11 kap. 61 § första stycket VL.

38 § I målet skall syn hållas, om det inte är obehövligt.

Paragrafen motsvarar 11 kap. 50 § första stycket VL och 10 § lagen om domstolar i fastighetsmål.

Enligt paragrafen behålls den nuvarande huvudprincipen att syn skall hållas i ansökningsmål, om det inte är obehövligt. Eftersom denna princip inte följer direkt av bestämmelserna om syn i 39 kap. rättegångsbalken, som i övrigt blir tillämpliga, har ett särskilt stadgande tagits in i förevarande paragraf. Av 39 kap. 2 § rättegångsbalken följer att syn normalt skall hållas vid huvudförhandlingen, men att den också kan äga rum före eller utom denna.

Jag anser inte att det behövs någon motsvarighet till bestämmelserna i 11 kap. 50 § tredje stycket VL som i vissa fall ger parterna rätten att avgöra frågan om syn bör hållas. Enligt min mening bör avgörandet alltid ligga i domstolens hand. Domstolen bör förutom till lämplighets- och kostnadsskäl naturligen ta hänsyn till parternas inställning.

39 § Ett beslut varigenom en nämndeman har förklarats jävig rubbar inte beslut eller åtgärder av vattendomstolen, som har tillkommit innan jävsinvändningen gjordes och varom övriga ledamöter har varit ense.

Paragrafen motsvarar 11 kap. 52 § tredje stycket VL. I övrigt gäller jävsbestämmelserna i 4 kap. 14 och 15 §§ rättegångsbalken.

Enligt rättsfallet NJA 1978 s. 464 gäller inte förbudet att väcka fråga om jäv mot särskild ledamot av nämnd i högre rätt en nämndeman i fastighetsdomstol. Med en sådan nämndeman torde nämndemän i vattendomstol få likställas.

40 § Yrkanden om ersättning till följd av det sökta vattenföretaget samt erinringar i anledning av utlåtande enligt 32 § skall framställas skriftligen eller muntligen senast vid huvudförhandlingen. Vattendomstolen får avvisa senare framställda yrkanden och erinringar, om de inte har föranletts av iakttagelser vid syn eller av andra omständigheter som har förekommit under huvudförhandlingen.

Paragrafen motsvarar 11 kap. 53 § VL.

41 § Vid huvudförhandlingens början bör ordföranden eller någon annan ledamot kort redogöra för ansökningen och de yrkanden som har framställts i målet. För utredning av frågor av teknisk beskaffenhet får parterna åberopa ingivna skrifter. En redogörelse skall lämnas för skrifternas innehåll.

Vid en uppskjuten huvudförhandling skall målet återupptas i det skick vari det förelåg vid den tidigare handläggningens slut. Har de ledamöter som vid det senare sammanträdet tjänstgör i domstolen inte deltagit i den tidigare handläggningen, skall dock målet företas till ny huvudförhandling. I den mån det i sådant fall kan antas vara utan betydelse eller skulle medföra oskälig kostnad eller synnerlig olägenhet, behöver bevis som har tagits upp vid tidigare handläggning inte tas upp på nytt.

Paragrafen motsvarar 11 kap. 55 § första stycket och 57 § fjärde stycket VL samt 11 § lagen om domstolar i fastighetsmål. Paragrafen innehåller vissa särbestämmelser i förhållande till rättegångsbalkens bestämmelser om huvudförhandling i 43 kap.

42 § Om vattendomstolen finner att hinder mot det sökta företaget möter enligt 3 kap. 4 § första stycket men att det föreligger sådana omständigheter som avses i andra stycket nämnda paragraf, skall vattendomstolen efter huvudförhandling i målet med ett eget yttrande överlämna frågan till regeringens avgörande. Detsamma gäller, om frågan om företagets tillåtlighet enligt 11 kap. 1–3 eller 5 § skall avgöras av regeringen.

Paragrafen motsvarar 2 kap. 20 § 3 mom. och 4 kap. 20 § VL.

43 § Vattendomstolens dom skall grundas på vad som har förekommit vid syn och annan förhandling inför vattendomstolen samt vad handlingarna innehåller.

Domen skall meddelas så snart det kan ske med hänsyn till målets beskaffenhet och omständigheterna i övrigt. Om inte synnerliga skäl föreligger, skall domen meddelas inom två månader efter det huvudförhandlingen avslutades.

Skyldigheten enligt 17 kap. 9 § sjunde stycket rättegångsbalken att underrätta parterna om innehållet i domen skall anses vara fullgjord genom att ett exemplar av domen hålls tillgängligt hos den eller de aktförvarare som har förordnats.

Första stycket motsvarar 11 kap. 58 § första stycket VL och 18 kap. 44 § i utredningens förslag (jfr 5 kap. 28 § expropriationslagen).

Andra stycket motsvarar 11 kap. 57 § första stycket VL och 18 kap. 43 § i utredningens förslag. Liksom enligt dessa bestämmelser föreskrivs i princip en längsta tid av två månader för att meddela dom. Denna tid får överskridas endast om synnerliga skäl föreligger. Som framhålls av Svea hovrätt bör vattendomstolarnas sedvanliga årsrytm med resor och syner under sommarhalvåret och domskrivning på annan tid i viss utsträckning få avgöra tidpunkten för meddelande av domar. Det kan alltså fortfarande finnas anledning att vänta med större domar längre tid än två månader.

I fråga om meddelande av domar gäller i övrigt 17 kap. 9 § rättegångsbalken. Vid förhandlingens avslutande skall domstolen antingen avkunna dom, bestämma en viss dag för meddelande av dom eller, vilket ofta förekommer i större vattenmål, ange att parterna senare kommer att få

meddelande om tid för domen och plats där den hålls tillgänglig i den för kallelser bestämda ordningen, dvs. vanligen genom en kungörelse.

Utredningen har anfört att skyldigheten enligt 17 kap. 9 § sjunde stycket rättegångsbalken att underrätta parterna om domens innehåll bör anses fullgjord genom att domen hålls tillgänglig hos aktförvararen. Jag delar denna uppfattning men anser det erforderligt med en lagbestämmelse härom. En sådan har intagits i *tredje stycket* i förevarande paragraf.

44 § När på yrkande av någon part den ersättning som tillkommer honom anses böra sättas högre än vad sökanden har föreslagit, får vattendomstolen även beträffande andra parter vidta sådana jämkningar i ersättningsbeloppen som kan behövas för att uppnå likformighet i uppskattningen. Ersättningen får inte sättas lägre än vad sökanden har erbjudit i målet.

Om överenskommelse har träffats mellan parterna, får ersättning inte på grund av första stycket bestämmas annorlunda än som har avtalats. Detta gäller även i fråga om överenskommelser om att ersättning skall utgå på annat sätt än i pengar eller om att skadeförebyggande åtgärder skall utföras.

Första stycket motsvarar 11 kap. 60 § tredje stycket VL och 18 kap. 38 § andra stycket i utredningens förslag. Den likformighetsprincip som kommer till uttryck i förevarande stycke är speciell för den vattenrättsliga ersättningsregleringen. Enligt 19 § första stycket punkt 5 är sökanden skyldig att i ansökningen eller senare ange den ersättning han erbjuder till varje sakägare.

Att ersättningen i andra fall än som avses i förevarande stycke inte får bestämmas högre än vad den ersättningsberättigade har begärt följer av allmänna processuella grundsatser (jfr 17 kap. 3 § rättegångsbalken). En särskild regel härom (jfr 18 kap. 38 § första stycket i utredningens förslag) behövs enligt min mening alltså inte.

Den nya vattenlagen innehåller inte någon motsvarighet till 11 kap. 60 § första stycket VL (jfr 18 kap. 37 § i utredningens förslag). Att vattendomstolen skall ta hänsyn till att ett vattenföretag har vidsträcktare verkningar än som har uppgivits i ansökningen och anpassa skaderegleringen därefter är självklart och behöver enligt min mening inte något uttryckligt lagstöd.

Andra stycket motsvarar 11 kap. 60 § fjärde stycket VL i dess lydelse före den 1 juli 1974 (se prop. 1974: 83 s. 35) och 18 kap. 38 § fjärde stycket i utredningens förslag.

Som utredningen närmare har utvecklat innebär den oskadlighetsprövning som f. n. skall göras enligt 11 kap. 60 § sjätte och sjunde styckena VL (jfr 5 kap. 25 § tredje stycket expropriationslagen) ett mycket tungrott förfarande som i stort sett gör det omöjligt att träffa överenskommelser. Jag delar därför i likhet med remissinstanserna utredningens uppfattning att man bör återgå till den ordning som gällde före den 1 juli 1974 och som innebär att skadelidande panträttsborgenärer i efterhand kan begära ersätt-

ning för eventuella förluster (se 16 kap. 19 § nya lagen). Förevarande stycke har utformats i överensstämmelse härmed.

Andra stycket avser också överenskommelser om ersättning i annan form än i pengar, t.ex. i form av mark eller leverans av vatten, samt överenskommelser om skadeförebyggande åtgärder. Parterna har frihet att välja ersättningsform och någon lämplighetsprövning av domstolen är inte föreskriven (jfr prop. 1974: 83 s. 155).

Eftersom panträttsborgenärerna i erforderlig mån tillgodoses genom möjligheten att väcka talan i efterhand enligt 16 kap. 19 §, innehåller förevarande paragraf inte någon motsvarighet till oskadlighetsprövningen enligt 11 kap. 60 § femte stycket VL och 18 kap. 38 § tredje stycket i utredningens förslag. Genom att denna regel utgår vinner man, som Vänersborgs tingsrätt framhåller, den fördelen att frågor om medgivna anspråk kan avgöras vid förberedelsen eller huvudförhandling i förenklad form.

Som en följd av att någon oskadlighetsprövning inte skall göras till skydd för panträttsborgenärerna, innehåller den nya vattenlagen inte någon motsvarighet till 9 kap. 24 § fjärde stycket VL och 19 kap. 14 § fjärde stycket utredningsförslaget (se 16 kap. 14 § nya vattenlagen).

45 § Om det behövs för tillämpningen av 16 kap. 14 § tredje stycket, skall vattendomstolen uppskatta det värde som en berörd fastighet har utan särskilda rättigheter som minskar fastighetens värde.

Paragrafen motsvarar i huvudsak 18 kap. 39 § i utredningens förslag (jfr 5 kap. 24 § expropriationslagen).

Av 9 kap. 9 § första stycket framgår att ersättning skall bestämmas för varje sakägare för sig. Härav följer att domstolen skall uppskatta såväl berörda fastigheters värde som värdet av särskilda rättigheter som skadas. Självfallet skall därvid beaktas att en särskild rättighet kan minska en fastighets värde. Några särskilda bestämmelser som motsvarar de två första meningarna i första stycket av utredningens förslag behövs därför inte.

Om någon särskild bestämmelse inte fanns skulle emellertid länsstyrelsen bli tvungen att för tillämpningen av fördelningsregeln i 16 kap. 14 § tredje stycket behöva göra en uppskattning av en fastighets värde utan belastning av särskilda rättigheter som minskar fastighetens värde och som har sämre rätt än en beviljad eller sökt inteckning i fastigheten. En sådan uppskattning bör lämpligen göras av vattendomstolen. En regel härom fanns också före 1974 års ändringar i VL i 9 kap. 52 § första stycket tredje meningen. Förevarande paragraf innehåller en motsvarande bestämmelse.

46 § Innan vattendomstolen meddelar en dom om inlösen av en fastighetsdel eller om ersättning för strömfall som skall avstås enligt 2 kap. 3 § och utgör fastighetsdel, skall en karta med beskrivning ha upprättats över

området samt dess gränser ha utmärkts i den ordning som gäller för fastighetsbildning.

Innan vattendomstolen meddelar en dom om tillstånd till ett vattenkraftverk, skall domstolen se till att det finns en lämplig fastighet, som ägs av sökanden och med vilken rätten till tillgodogörandet av vattenkraften för framtiden skall vara förenad (strömfallsfastighet).

Första stycket motsvarar 11 kap. 44 § VL och 18 kap. 41 § i utredningens förslag. Jag hänvisar till vad jag har anfört vid 12 kap. 34 §.

Andra stycket motsvarar 11 kap. 62 § 2 mom. första stycket VL samt 15 kap. 8 § första stycket 7 i utredningens förslag.

Det kan ifrågasättas om det är motiverat att i den nya lagen ha några särskilda bestämmelser om strömfallsfastighet. I VL infördes dessa av den anledningen att då gällande skifteslagstiftning inte reglerade frågan hur man skulle förfara med de rättigheter och skyldigheter som var förenade med strömfallsfastigheten vid ändringar i fastighetsindelningen. Därför ansågs det lämpligt att man redan i vattenmålet såg till att en lämpligt avgränsad strömfallsfastighet bildades (jfr NJA II 1919 s. 269 och 449).

Från fastighetsbildningssynpunkt torde numera inte något sådant behov föreligga, utan genom reglerna i bl. a. 3 kap. samt 2 kap. 5 §, 10 kap. 4 § och 11 kap. 5 § fastighetsbildningslagen torde man i erforderlig mån kunna hantera de rättigheter och skyldigheter som är förenade med tillståndsbärande fastigheter enligt den nya vattenlagen vid ändringar i fastighetsindelningen.

Emellertid har begreppet strömfallsfastighet vunnit hävd i vattenrättsliga sammanhang i fråga om företag för vattenkraftutbyggnad, bl. a. när det gäller säkerheter vid kreditgivning. Begreppet är också av betydelse för skyldigheten att leverera andelskraft, som enligt 9 kap. 16 § tredje stycket nya vattenlagen skall åligga den fastighet med vilken rätten till tillgodogörandet av vattenkraft är förenad. För rätten att utnyttja ett strömfall för vattenkraftändamål fordras att man innehar majoriteten i detta med äganderätt eller servitutsrätt (jfr 2 kap. 11 § nya vattenlagen). Jag har på grund av det anförda ansett att institutet strömfallsfastighet bör finnas kvar i fråga om vattenkraftverk och en bestämmelse härom har tagits in i förevarande stycke.

Däremot har jag inte ansett det vara motiverat att ha kvar institutet beträffande andra företag för tillgodogörande av ytvatten och inte heller institutet vattentäktsfastighet för företag för tillgodogörande av grundvatten (jfr 11 kap. 62 § 3 mom. andra stycket VL). Enligt den nya vattenlagen krävs i sådana fall inte alltid att tillståndet skall vara förenat med en fastighet. För vattentäkter för allmän vattenförsörjning och bevattning behövs enligt 2 kap. 6 § punkt 4 inte vattenrätt. Även nyttjanderättshavare kan utverka tillstånd till andra företag för tillgodogörande av vatten än vattenkraftverk.

Institutet vattentäktsfastighet är inte heller motiverat av skyldigheten att

tillhandahålla vatten. En sådan skyldighet kan efter 1974 års ändringar i VL och enligt den nya vattenlagen åläggas tillståndshavaren såsom en skadeförebyggande åtgärd. Denna skyldighet är att anse som ett med tillståndet till vattentäkt förenat villkor, som den som är tillståndshavare vid varje tidpunkt måste iaktta. Villkoret får därigenom sakrättslig dignitet (jfr prop. 1974: 83 s. 302 och 309).

Om det finns en rättsligt bestående registerfastighet som tillhör sökanden och som är lämplig för ändamålet bör den utses till strömfallsfastighet i vattendomstolens tillståndsdom (se 19 § tredje stycket och 47 § första stycket punkt 5 i förevarande kapitel). I andra fall kan det behövas olika fastighetsbildningsåtgärder för att skapa en lämplig fastighet. Sökanden får enligt 8 kap. 1 § tredje stycket lösa områden som skall ingå i en strömfallsfastighet.

47 § En dom som innebär att tillstånd lämnas till vattenföretag eller andra åtgärder enligt denna lag skall i behövlig utsträckning innehålla bestämmelser om

1. företagets ändamål, läge, omfattning och tekniska utformning,
2. de områden som får tas i anspråk för företaget och de särskilda tvångsrätter i övrigt som medges sökanden,
3. villkor för att tillgodose allmänna och enskilda intressen,
4. tillsyn, besiktning och kontroll,
5. strömfallsfastighet,
6. vilka som skall delta i en vattenreglerings-, vattenöverlednings- eller bevattningssamfällighet samt varje deltagares andelstal i fråga om kostnaderna för företaget,
7. skyldighet för sökanden att betala ersättning eller att utföra skadeförebyggande åtgärder samt hur betalningen skall ske,
8. villkor för tillhandahållande av andelskraft och om kostnadsbidrag härför,
9. skyldighet för sökanden att betala avgifter,
10. den tid inom vilken anspråk i anledning av oförutsedda skador får framställas,
11. den tid efter vars utgång omprövning enligt 15 kap. 15 § andra stycket får begäras,
12. den förlust av vatten eller annat som tillståndshavaren enligt 9 kap. 12 och 14 §§ är skyldig att underkasta sig utan ersättning,
13. rättegångskostnader.

Avser tillståndet arbeten för företaget, skall i domen anges den tid inom vilken arbetena skall vara utförda (arbetstid).

I domen skall vidare anges den tid, minst tio och högst trettio år från det domen vinner laga kraft, efter vars utgång omprövning enligt 15 kap. 3 § får begäras.

Paragrafen motsvarar 11 kap. 62--64 §§ VL och 15 kap. 8 § andra stycket i utredningens förslag.

Uppräkningen i *första stycket* kan tjäna som en minneslista för vattendomstolarna men den kan självklart inte vara uttömmande. Inte heller kan föreskrifterna i alla punkterna bli tillämpliga i alla ansökningsmål utan

domstolarna måste anpassa innehållet i domen till varje särskilt företag. Huvudprincipen är givetvis att domstolen skall ta ställning till alla de frågor som har aktualiserats i målet.

Föreskriften i punkten 4 om tillsyn och besiktning gäller endast i sådana fall då vattendomstolen med stöd av 18 kap. 1 § andra stycket eller 3 § första stycket har ansett att ett särskilt tillsynsorgan bör finnas vid sidan av länsstyrelsen, t. ex. SMHI i fråga om tillsyn över efterlevnaden av meddelade tappningsbestämmelser, eller att besiktning av en anläggning bör ske. Med uttrycket kontroll avses sådana skyldigheter som åläggs sökanden, t. ex. skyldigheten att sätta ut vattenmärken, fixpunkter och observationsrör (jfr 11 kap. 64 § VL) samt att föra journaler över vattenstånd och vattentappningar.

Enligt punkten 10 skall i domen också anges tiden för väckande av anspråk i anledning av oförutsedda skador. Som framgår av 15 kap. 20 § tredje stycket behövs en särskild bestämmelse endast om tiden skall vara längre än minimitiden om fem år.

Enligt *andra stycket* skall i domen alltid bestämmas en arbetstid om tillståndet innefattar utförande av arbeten. Enligt 11 kap. 63 § första stycket VL bör arbetstiden i regel inte överstiga tio år. Jag anser att en sådan tidsbegränsning kan undvaras. Arbetstidens längd får bestämmas med hänsyn till omständigheterna i varje särskilt fall. De ersättningsberättigade sakägarnas rätt tillgodoses i erforderlig mån genom bestämmelserna i 16 kap. 7 § om att tillståndshavaren måste iaktta vissa tidsfrister i fråga om utbetalande av ersättning, vid äventyr att han annars förlorar sin rätt mot sakägaren.

Om bestämmelserna om arbetstid inte iakttas, förfaller tillståndet (se 15 kap. 2 §). Jag återkommer till därmed sammanhängande frågor och till möjligheten att få arbetstiden förlängd i specialmotiveringen till 15 kap. 2 §.

Gällande VL innehåller inte någon föreskrift om att tillstånd till ett företag som avser själva utnyttjandet av en vattenbyggnad, t. ex. för dämning eller vattenbortledning, också skall ha utnyttjats inom en viss tid efter arbetenas fullbordande för att tillståndet inte skall förfalla. Utredningen har för sådana fall, efter mönster av 18 § andra stycket ML, föreslagit att det skall bestämmas en särskild igångsättningstid, dvs. tid inom vilken verksamhet, varigenom inverkan sker på vattenförhållandena, skall ha satts i gång (se 15 kap. 8 § andra stycket punkt 12 i utredningens förslag). Enligt utredningen blir tillståndets verkningar uppenbara för allmänheten först när anläggningen har tagits i drift och tiden för driftens igångsättning bör bl. a. med hänsyn till omprövningsreglerna bli klart angiven.

Jag anser emellertid att det inte föreligger något behov av en särskild bestämmelse om igångsättningstid. För det första torde tillståndshavarens eget intresse av att så snart som möjligt ekonomiskt utnyttja en utförd anläggning utgöra en väsentlig garanti för att den kommer att tas i drift inom en rimlig tid. Sakägarnas intressen tillgodoses i erforderlig mån

genom den nyss berörda regeln i 16 kap. 7 § om vissa tidsfrister för betalande av ersättning samt reglerna om oförutsedd skada. Enligt 15 kap. 20 § tredje stycket kan tiden för anmälan av oförutsedda skador bestämmas upp till 20 år. Vid bestämmande av denna tid bör hänsyn givetvis tas till att det kan dröja innan tillståndet till en reglering eller vattentäkt tas i anspråk fullt ut. De som konkurrerar med tillståndshavaren om samma vattentillgång har möjlighet att begära omprövning beträffande tillståndet enligt 15 kap. 9 och 10 §§.

Inte heller av hänsyn till allmänna intressen behövs bestämmelser om en särskild igångsättningstid. Eftersom tidsfristerna för omprövning enligt tredje stycket av förevarande paragraf skall bestämmas med utgångspunkt i den dag då tillståndsdomen vinner laga kraft, behövs inte någon igångsättningstid som utgångspunkt för omprövning. Jag vill också erinra om möjligheten för kammarkollegiet enligt 15 kap. 5 § andra stycket att begära förverkande av ett tillstånd som inte har utnyttjats under en längre tid.

Utredningens förslag om en särskild igångsättningstid har alltså inte fått någon motsvarighet i den nya vattenlagen.

I vissa fall kan det med hänsyn till motstående intressen behövas särskilda föreskrifter om idrifttagande av en anläggning, t. ex. att en dämning skall tas upp successivt. Sådana föreskrifter får då utformas som villkor för tillståndet med stöd av punkt 3 i första stycket av förevarande paragraf och några bestämmelser därutöver behövs inte i lagen.

Enligt *tredje stycket* skall det alltid bestämmas en tid för omprövning enligt 15 kap. 3 §. I enlighet med vad jag har anfört i den allmänna motiveringen (avsnitt 2.5.2) skall utgångspunkten vara den dag då tillståndsdomen vinner laga kraft (jfr 24 § ML) och inte som utredningen har föreslagit utgången av arbets- eller igångsättningstiden.

48 § På yrkande av sökanden får vattendomstolen till särskilt avgörande ta upp frågan om företagets tillåtlighet. Om domstolen finner att företaget är tillåtligt och dess snara genomförande är angeläget, får domstolen meddela tillstånd till de arbeten som behöver utföras.

Paragrafen motsvarar 11 kap. 66 § 1 mom. VL (jfr 18 kap. 32 § i utredningens förslag) men vattendomstolens möjligheter till delavgörande har vidgats.

F. n. gäller att vattendomstolen får i en deldom ta upp frågan om företagets tillåtlighet och, om företaget befinns tillåtligt, meddela tillstånd till erforderliga arbeten. Förutsättningen för deldom är att företagets snara genomförande är angeläget eller att synnerliga skäl eljest föreligger. Såsom synnerliga skäl anges i motiven t. ex. processekonomiska skäl (se prop. 1952: 52 s. 46).

Prövningen av tillåtligheten i ett delavgörande är emellertid avhängig av den omständigheten att vissa byggnadsarbeten behöver utföras. Endast i sådana fall kan tillåtlighetsfrågan tas upp och då kan naturligtvis vatten-

domstolen finna företaget otillåtligt och avslå ansökningen om tillstånd till företaget. Om domstolen däremot finner företaget tillåtligt, medger varken VL eller bestämmelserna om mellandom i 17 kap. 5 § rättegångsbalken att domstolen rättskraftigt avgör endast tillåtlighetsfrågan, utan då måste tillstånd ges till åtminstone något byggnadsarbete. Konstaterandet av att ett vattenföretag är tillåtligt utgör alltså endast ett domskäl till tillståndet till byggnadsarbetet.

Genom den tillåtlighetsprövning som enligt såväl VL som den nya vattenlagen i vissa fall skall göras av regeringen träffas ett bindande avgörande rörande ett företags tillåtlighet. Denna fråga kan avgöras utan något samband med byggnadsarbeten. Jag anser att processekonomiska skäl talar för att även vattendomstolen i andra fall genom ett delavgörande, en mellandom, bör kunna rättskraftigt avgöra frågan om ett företags tillåtlighet utan att denna skall behöva knytas till frågan om några byggnadsarbeten behöver utföras. Om tvekan råder rörande ett företags tillåtlighet, kan såväl domstolen som parterna besparas åtskilligt onödigt arbete, om tillåtligheten av företaget rättskraftigt avgörs innan frågor om byggnadsarbeten, villkor och ersättningsfrågor tas upp till detaljbehandling.

På grund av det anförda föreskrivs i *första meningen* av förevarande paragraf att vattendomstolen får på yrkande av sökanden till särskilt avgörande ta upp frågan om företagets tillåtlighet. Ett sådan avgörande skall ges formen av en mellandom, som får överklagas i vanlig ordning.

Vattendomstolen bör naturligtvis så snart som möjligt ta ställning till ett yrkande om meddelande av mellandom. Om yrkandet avslås eller om sökanden i stället under hand erhåller besked om att någon deldom inte kommer att meddelas, kan sökanden anföra besvär häröver enligt 49 kap. 6 § rättegångsbalken (jfr prop. 1952: 52 s. 54).

Om mellandom rörande företagets tillåtlighet meddelas, kan domstolen förordna att målet skall vila till dess domen vunnit laga kraft (se 17 kap. 5 § tredje stycket rättegångsbalken).

Enligt *andra meningen* av förevarande paragraf får vattendomstolen meddela en deldom rörande brådskande byggnadsarbeten i samband med att domstolen har prövat företagets tillåtlighet och funnit detta tillåtligt.

49 § När verkningarna av ett vattenföretag inte kan i ett visst hänseende förutses med tillräcklig säkerhet, får vattendomstolen vid meddelande av tillstånd till företaget skjuta upp frågan om villkoren eller skaderegleringen i det hänseendet till dess behövlig erfarenhet har vunnits av företagets inverkan.

I samband med uppskovsbeslutet skall vattendomstolen, såvitt angår skada eller förlust som kan antas bli inera kännbar, meddela provisoriska bestämmelser om ersättning eller skadeförebyggande åtgärder.

Den uppskjutna frågan skall avgöras så snart det kan ske. Ersättningen får därvid inte bestämmas till lägre belopp än vad som har bestämts provisoriskt.

Då målet har uppskjutits i viss del, skall vattendomstolen som villkor för

att tillståndet till företaget skall få tas i anspråk föreskriva att sökanden hos länsstyrelsen ställer säkerhet för den slutliga ersättningen samt för den ersättning som bestämts provisoriskt och som inte skall betalas innan tillståndet tas i anspråk.

Bestämmelserna i preskriptionslagen (1981:000) gäller inte ersättningsanspråk som omfattas av ett uppskovsbeslut.

Paragrafen har behandlats i den allmänna motiveringen (avsnitt 2.5.1).

Första–fjärde styckena motsvarar 11 kap. 66 § 2 mom. VL samt 18 kap. 33–35 och 40 §§ i utredningens förslag. Jag kan hänvisa till vad som anfördes vid de nuvarande bestämmelsernas tillkomst (se prop. 1952: 52 s. 48).

Femte stycket, som saknar motsvarighet i VL, motsvarar 18 kap. 36 § i utredningens förslag. När det gäller anspråk för oförutsedda skador finns en motsvarande bestämmelse i 15 kap. 20 § fjärde stycket och jag hänvisar till vad som anförs vid den paragrafen.

I samband med ett uppskovsbeslut kan frågan om dittills uppkomna rättegångskostnader avgöras (se 20 kap. 5 §).

50 § När det finns skäl till det, får vattendomstolen förordna att tillståndet till ett vattenföretag eller till en annan åtgärd enligt denna lag får tas i anspråk även om domen därom inte har vunnit laga kraft. Som villkor skall föreskrivas att sökanden hos länsstyrelsen ställer säkerhet för den ersättning som kan komma att utgå, om domstolens dom ändras.

Om sökanden, sedan tillstånd till ett vattenföretag eller till en annan åtgärd enligt denna lag har meddelats, åläggs skyldighet att förebygga eller minska skador eller att betala ersättning, får vattendomstolen förordna att domen skall gå i verkställighet som om den hade vunnit laga kraft.

Överklagas en dom som avses med ett förordnande enligt första eller andra stycket, får vattenöverdomstolen undanröja förordnandet, innan talan mot domen i övrigt prövas.

Paragrafen motsvarar 11 kap. 67 § VL (jfr 18 kap. 31 § i utredningens förslag). Jag kan hänvisa till vad som anfördes vid de nuvarande bestämmelsernas tillkomst (se prop. 1952: 52 s. 69).

I 66 § i förevarande kapitel finns en särskild bestämmelse om sökandens klagorätt när verkställighetsförordnande inte meddelas.

Förfarandet vid vattendomstolarna i stämningsmål

51 § Talan i stämningsmål väcks genom stämning.

Paragrafen motsvarar 11 kap. 75 § VL.

Stämningsmålen räknas upp i 14 § i förevarande kapitel.

Av 2 § i förevarande kapitel framgår att rättegångsbalken i princip gäller för förfarandet i stämningsmålen (se även 4 §). För dessa mål blir alltså rättegångsbalkens regler om rättegången i tvistemål tillämpliga. För att markera detta har i förevarande paragraf angivits att talan skall väckas genom stämning.

Emellertid behövs liksom i VL vissa särbestämmelser för förfarandet i stämningsmålen vid vattendomstol. De bestämmelser som behövs har tagits in i följande paragrafer. Dessutom har enligt 54 § vissa förfaranderegler för ansökningsmålen gjorts tillämpliga även på stämningsmålen.

52 § Förberedelsen är skriftlig eller muntlig.
Kallelser och andra meddelanden till parterna skall delges.

Rättegångsbalken har den muntliga formen av förberedelse som huvudprincip. Vattenmålens natur är emellertid vanligen sådan att en relativt omfattande skriftväxling kan behövas. I likhet med vad som stadgas för ansökningsmålen i 30 § första stycket ges därför enligt *första stycket* av förevarande paragraf vattendomstolen en större valfrihet rörande formen för förberedelsen. Ett särskilt stadgande härom behövs, eftersom en hänvisning till 30 § första stycket, som talar om den "fortsatta" förberedelsen, inte är tillräcklig.

Andra stycket motsvarar 11 kap. 81 § fjärde stycket VL.

53 § Vattendomstolen får avgöra målet utan huvudförhandling, om parterna inte har begärt någon sådan och deras inställelse inte behövs för utredningen i målet. Vattendomstolen skall därvid ha den sammansättning som anges i 3 § första stycket.
Har domstolen beslutat att målet skall avgöras utan huvudförhandling och är det inte uppenbart att parterna redan har slutfört sin talan, skall de få tillfälle till detta.
Beträffande föreläggande för parterna att inställa sig vid huvudförhandlingen och om parternas utevaro från ett sådant sammanträde gäller rättegångsbalkens bestämmelser rörande en sak, varom förlikning inte är tillåten.

Paragrafen motsvarar 11 kap. 80 § VL.
Enligt första stycket av förevarande paragraf ges vattendomstolen möjlighet att i vissa fall avgöra målet utan huvudförhandling. Denna möjlighet kan användas då en fråga, dispositiv eller indispositiv, är tvistig mellan parterna men en muntlig förhandling är onödig. Eftersom det blir fråga om en prövning i sak av tvistiga ståndpunkter, stadgas i andra meningen, i överensstämmelse med gällande rätt, att vattendomstolen skall döma i stor sammansättning. Domstolen är alltså i detta fall inte domför med ordföranden ensam. Av 4 § i förevarande kapitel framgår emellertid att ordföranden är behörig att under förberedelsen i vissa fall avgöra dispositiva frågor ensam, dvs. meddela dom i anledning av medgivna eller eftergivna anspråk samt stadfästa förlikningar. Inte heller i sådana fall fordras alltså huvudförhandling. Om huvudförhandling i förenklad form hålls, är ordföranden också behörig att döma ensam.

54 § I fråga om förfarandet i stämningsmål gäller i övrigt bestämmelserna om ansökningsmål i 31 § andra stycket, 32 och 33 §§, 36 § första stycket, 38, 39 och 41 §§, 43 § första och andra styckena samt 46 § första stycket.

I mål enligt 14 § 6 gäller också 45 och 50 §§. Om det i ett sådant mål är fråga om arbete för att förebygga eller minska skador eller olägenheter till följd av ett företag enligt denna lag, gäller även 34 §.

Paragrafen motsvarar 11 kap. 81 § första och andra styckena VL och anger att, förutom rättegångsbalkens bestämmelser, vissa bestämmelser rörande förfarandet i ansökningsmål skall tillämpas på stämningsmålen (jfr 18 kap. 45 § i utredningens förslag).

I *första stycket* anges vilka bestämmelser som är tillämpliga på alla slags stämningsmål. Det gäller 31 § andra stycket (förbud mot tredskodom under muntlig förberedelse jämte rätt för parterna att åberopa ingivna skrifter), 32 § (sakkunnigundersökning), 33 § (undersökning av domstolsledamot), 36 § första stycket (tid och plats för huvudförhandling), 38 § (huvudprincipen att syn skall hållas), 39 § (jäv beträffande nämndeman), 41 § (förfarandet vid huvudförhandling), 43 § första och andra styckena (domens innehåll och tidpunkten för dennas meddelande) samt 46 § första stycket (kartor m. m. vid inlösen).

Enligt *andra stycket* ges därutöver vissa särbestämmelser rörande stämningsmål som avses i 14 § punkt 6 i förevarande kapitel, dvs. mål om särskild tvångsrätt enligt 8 kap. där tvångsrättsfrågan inte har handlagts i samband med ansökningsmålet. I sådana mål skall, i överensstämmelse med 11 kap. 81 § andra stycket VL, kunna förordnas om brådskande skadeförebyggande eller skademinskande åtgärder enligt 34 §. Jag har ansett det lämpligt att också föreskriva att bestämmelserna i 45 § om en särskild uppskattning av en fastighets värde i vissa fall samt i 50 § om verkställighetstillstånd blir tillämpliga i sådana mål.

55 § Om svaranden för att bemöta käromålet gör en ansökan hos vattendomstolen enligt 13 § första stycket 3 eller 4 eller om ändrade bestämmelser om vattentappning enligt 13 § första stycket 10, handläggs målet i dess helhet som ett ansökningsmål, om inte målet är av den beskaffenheten att det enligt 13 § andra stycket ändå skall behandlas som ett stämningsmål.

Har domstol eller annan myndighet beslutat om borttagande eller ändring av en vattenanläggning och görs en ansökan som avses i första stycket, får vattendomstolen bestämma att beslutet inte får verkställas innan ansökningsmålet har blivit slutligt avgjort eller vattendomstolen förordnar annat. Sökanden skall ställa säkerhet för kostnader och skador.

Första stycket motsvarar 11 kap. 83 § första stycket VL.

Andra stycket motsvarar 11 kap. 83 § andra stycket VL och 15 kap. 25 § i utredningens förslag.

Har vattendomstolen bestämt att ett beslut om borttagande inte får verkställas, får vattendomstolens avgörande överklagas endast i samband med överklagande av dom eller slutligt beslut i ansökningsmålet (se 67 § andra stycket andra meningen i förevarande kapitel).

Om vattendomstolen bifaller en ansökan om godkännande eller laglig-

förklaring av anläggningen eller ändrade tappningsbestämmelser vid denna, gäller domen enligt rättskraftsregeln i 15 kap. 1 § mot var och en. Detta innebär att det tidigare beslutet om borttagande av anläggningen, såvitt det grundats på att anläggningen inte är laglig från vattenrättslig synpunkt, inte är verkställbart (jfr dock uttalande av lagrådet i prop. 1969:28 s. 384 rörande verkställighet av beslut enligt ML).

Förfarandet vid vattendomstolarna i förrättningsmål

Av skäl som har anförts vid 12 § används beteckningen "förrättningsmål" i stället för VL:s beteckning "besvärsmål" i fråga om mål som avser besvär över beslut vid förrättningar.

Av 2 § i förevarande kapitel framgår att rättegångsbalken i princip gäller för förfarandet i förrättningsmålen (se även 4 §). Åtskilliga särbestämmelser behövs emellertid, eftersom domstolen i dessa mål är överinstans till förrättningsmannen och prövningen kan avse tillstånds-, delaktighets- och ersättningsfrågor (jfr 16 kap. fastighetsbildningslagen om förfarandet vid fastighetsdomstol). De särbestämmelser som behövs har tagits in i 56–63 §§. Dessutom har enligt 64 § vissa förfaranderegler för ansökningsmålen gjorts tillämpliga även på förrättningsmålen.

56 § Har förrättningsmannens beslut inte överklagats på föreskrivet sätt eller inom rätt tid, skall klagomålen omedelbart avvisas av vattendomstolen. Har besvärsinlagan före besvärstidens utgång inkommit till förrättningsmannen, skall den omständigheten att inlagan först efter utgången av nämnda tid inkommit till domstolen inte föranleda att talan avvisas.

Paragrafen motsvarar 18 kap. 47 § i utredningens förslag (jfr 16 kap. 1 § fastighetsbildningslagen).

Besvärsbestämmelserna finns i 12 kap. 38 och 39 §§ nya vattenlagen.

Som utredningen anför torde vattendomstolens första åtgärd med målet vara att fordra in förrättningsakten, vilket kan ske formlöst. Förrättningsmannen får härigenom också en underrättelse om att talan har fullföljts.

57 § Vid besvärsinlagan skall fogas två avskrifter av inlagan och därtill hörande handlingar. Behöver domstolen för delgivning eller därmed jämförliga åtgärder ytterligare avskrifter, är klaganden skyldig att tillhandahålla dem. Är avskrifter inte tillgängliga när de behövs, får domstolen ombesörja dem på klagandens bekostnad.

Paragrafen motsvarar 11 kap. 85 § fjärde stycket VL och 18 kap. 48 § i utredningens förslag (jfr 16 kap. 2 § fastighetsbildningslagen).

Att handlingarna skall ges in i tre exemplar motiveras bl.a. av att nuvarande ordning med dubbla akter bör bibehållas. Jag hänvisar till vad jag har anfört härom vid 21 §.

Jag har inte ansett det vara motiverat att göra något särskilt undantag i fråga om kopior av kartor, ritningar o. d., vilket utredningen föreslagit.

58 § Upptas besvären av vattendomstolen, skall domstolen sända ett exemplar av besvärshandlingarna till den eller de aktförvarare som har förordnats vid förrättningen samt utfärda kungörelse om besvären.

I kungörelsen skall uppges

att ett exemplar av handlingarna i målet hålls tillgängligt hos aktförvararen eller aktförvararna,

att kallelser och andra meddelanden i målet till parterna skall, om de inte särskilt tillställs dem, införas i en viss eller vissa ortstidningar samt hållas tillgängliga hos aktförvararen eller aktförvararna,

att skriftlig förklaring över besvären skall ha kommit in till vattendomstolen inom den tid, minst trettio dagar från det att kungörandet skedde, som vattendomstolen bestämt.

Om det är lämpligt, skall vattendomstolen i kungörelsen kalla till huvudförhandling i målet.

Paragrafen motsvarar i huvudsak 11 kap. 87 och 89 §§ VL.

59 § Kungörelsen skall snarast införas i den eller de ortstidningar som avses i 58 § andra stycket. Om företaget är av mindre omfattning och berör endast en viss eller vissa sakägare, får kungörelsen, i stället för att införas i ortstidning, delges varje sakägare.

Kungörelsen skall tillställas den eller de aktförvarare som har förordnats.

Om besvär som har anförts av en enskild sakägare berör allmänna intressen, skall kungörelsen sändas till de myndigheter som anges i 23 §. Dessutom skall ett exemplar av besvärshandlingarna sändas till kammarkollegiet och, om det allmänna fiskeintresset berörs, till fiskeristyrelsen.

Om besvär anförs mot en ägare eller innehavare av en särskild rättighet till en fastighet, som inte har angivits i någon kungörelse rörande förrättningen, skall besvären och kungörelsen om dessa delges ägaren eller rättighetshavaren.

Paragrafen motsvarar 11 kap. 88 § VL.

60 § För behandling av rättegångsfrågor eller någon del av saken som kan avgöras särskilt får huvudförhandling utsättas, fastän målets beredande i övrigt inte har avslutats.

Paragrafen motsvarar 16 kap. 4 § andra meningen fastighetsbildningslagen. Att huvudförhandling skall hållas och att parterna skall kallas till denna framgår av hänvisningen i 64 § till 36 §.

61 § Vattendomstolen får avgöra målet utan huvudförhandling, om huvudförhandling kan antas sakna betydelse för prövningen och ingen part har begärt en sådan förhandling. Om det är fråga om ett överklagande enligt 12 kap. 38 § eller om domstolen finner det uppenbart att talan är ogrundad, får målet alltid avgöras utan huvudförhandling. Vattendomstolen är därvid domför utan nämndemännen.

För prövning som inte avser själva saken fordras inte huvudförhandling.

Har domstolen beslutat att målet skall avgöras utan huvudförhandling och är det inte uppenbart att parterna redan har slutfört sin talan, skall de få tillfälle till detta.

Paragrafen motsvarar 18 kap. 52 § i utredningens förslag (jfr 16 kap. 8 § fastighetsbildningslagen).

Möjligheten enligt *första stycket* att avgöra förrättningsmål utan huvudförhandling utgör en nyhet beträffande vattenmål (jfr dock beträffande förfarandet i vattenöverdomstolen 11 kap. 105 § första stycket VL). Eftersom målet tidigare har handlagts och bedömts i en lägre instans, är behovet av huvudförhandling inte detsamma som i ansökningsmålen. Part har dock rätt att få huvudförhandling, om inte bestämmelsen i andra meningen är tillämplig. I tredje meningen föreskrivs, efter mönster av 4 § första meningen lagen om domstolar i fastighetsmål, att vattendomstolen i nu förevarande fall är domför utan nämndemännen. För detta fall gäller alltså inte hänvisningen i 4 § i förevarande kapitel till rättegångsbalkens regler om ensamdomares behörighet att avgöra mål, utan den tekniske ledamoten skall också delta i avgörandet. Inget hindrar dock att även nämndemännen deltar (jfr prop. 1971: 106 s. 135).

Enligt *andra stycket* fordras inte heller huvudförhandling för prövning som inte avser själva saken. I detta fall är ordföranden behörig som ensamdomare på grund av hänvisningen i 4 § till rättegångsbalkens bestämmelser (se 1 kap. 3 § tredje stycket rättegångsbalken).

Tredje stycket erinrar om att parterna skall få tillfälle att slutföra sin talan, när vattendomstolen har beslutat att målet skall avgöras utan huvudförhandling (jfr 50 kap. 22 § första stycket rättegångsbalken).

62 § Vattendomstolens avgörande av saken sker genom dom.

Paragrafen motsvarar 18 kap. 53 § i utredningens förslag (jfr 16 kap. 10 § första stycket fastighetsbildningslagen).

Enligt 17 kap. 1 § rättegångsbalken kallas allmän domstols avgörande i tvistemål dom när avgörandet avser själva saken medan annat avgörande av domstolen betecknas som beslut. En dom överklagas genom vad medan ett beslut överklagas genom besvär.

Enligt 16 kap. 10 § första stycket fastighetsbildningslagen avgör fastighetsdomstolen saken genom utslag och annat avgörande betecknas som beslut. Båda formerna av avgörande överklagas genom besvär.

Enligt såväl gällande VL som förevarande lag avgörs saken i ansökningsmål och stämningsmål genom dom. I VL anges däremot inte hur vattendomstolens avgörande av saken i besvärsmål (förrättningsmål) skall benämnas. I vattendomstolspraxis har använts både utslag och dom eller beslut (jfr SFS 1974: 467). Enligt 11 kap. 98 § första stycket VL är rättsmedlet mot vattendomstolens avgörande av saken i ett besvärsmål vad. Domstolens avgöranden i andra fall överklagas genom besvär.

Jag har ansett det vara lämpligt att behålla den nuvarande ordningen angående sättet för överklagande av vattendomstolens avgöranden i förrättningsmålen. Avgöranden av saken skall alltså överklagas genom vad

och avgöranden i andra fall skall överklagas genom besvär (se 65 § i förevarande kapitel). Detta medför att en klar gräns bör dras upp mellan de två typerna av avgöranden. Därvid bör inte den i fastighetsbildningslagen använda beteckningen utslag användas för domstolens avgörande av saken, eftersom enligt 17 kap. 1 § fastighetsbildningslagen rättsmedlet mot ett utslag är besvär.

På grund av det anförda biträder jag utredningens förslag att vattendomstolens avgörande av saken i förrättningsmål skall betecknas som dom, oavsett att förrättningsbeslutet har överklagats hos vattendomstolen genom besvär. Annat avgörande av vattendomstolen betecknas i enlighet med den gängse terminologin beslut.

Av hänvisningen i 64 § till 43 § första stycket följer att vattendomstolens dom skall grundas på vad som har förekommit vid syn och annan förhandling samt på handlingarnas innehåll.

63 § Om domstolen finner att besvären bör föranleda ändring i ett tillståndsbeslut, får ändring göras även i en del som inte har överklagats, om det behövs för att någon uppenbar motstridighet eller oenhetlighet inte skall uppkomma i beslutet.

Om en ändring i förrättningsmannens beslut lämpligen bör göras av förrättningsmannen, får domstolen visa förrättningen åter till denne. Domstolen får meddela bestämmelser till ledning för hur ändringen skall ske.

Första stycket motsvarar 18 kap. 54 § andra stycket i utredningens förslag (jfr 16 kap. 11 § andra stycket fastighetsbildningslagen).

På grund av förevarande bestämmelse kan vattendomstolen utan yrkande höja ersättning till en skadelidande part, om det fordras för att man i de fall då klaganden vinner bifall till sin begäran om högre ersättning skall få likformighet i uppskattningen. Stadgandet är alltså en motsvarighet till likformighetsregeln i ansökningsmålen i 44 § första stycket förevarande kapitel.

Om någon klagar på själva delaktigheten i företaget, t. ex. andelstalens storlek och beräkningsgrunderna härför, är frågan om delaktigheten för samtliga deltagare uppe till prövning. Om t. ex. andelstalet ändras till klagandens fördel, medför detta naturligtvis att andelstalen för samtliga deltagare måste ändras. Emellertid kan det inträffa att företaget har delats in i avdelningar och att talan har fullföljts endast beträffande delaktigheten i en avdelning. Om domstolen skulle finna att de beräkningsgrunder som har tillämpats rörande andelstalen i hela tillståndsbeslutet är felaktiga, kan förevarande bestämmelse tillämpas och ge domstolen möjlighet att ändra andelstalen även beträffande övriga avdelningar, liksom naturligtvis beträffande huvudföretaget.

Utredningen har som exempel på bestämmelsens tillämpningsområde angett att vissa faktiska förändringar rörande företagets utförande i andra än överklagade delar kan föreskrivas av vattendomstolen. Jag anser emel-

lertid att denna befogenhet för vattendomstolen är självklar och inte behöver något särskilt lagstöd. Om någon klagar på själva utförandet av ett markavvattningsföretag i en viss del, kan vattendomstolen naturligtvis föreskriva de följdändringar rörande företaget som ett bifall till klagan medför. Med stöd av andra stycket kan frågan också återförvisas till förrättningsmannen.

Andra stycket innehåller en bestämmelse om återförvisning av en förrättning. Även om vattendomstolen enligt allmänna rättsgrundsatser i dag torde ha en sådan befogenhet utan uttryckligt stöd av lag även i andra fall än som avses i 11 kap. 94 § tredje stycket VL, har jag ansett det lämpligt med ett uttryckligt stadgande härom. Stadgandet har ett vidsträcktare tillämpningsområde än 18 kap. 55 § första stycket i utredningsförslaget, som efter mönster av 16 kap. 12 § första stycket fastighetsbildningslagen endast behandlar frågan om återförvisning vid fel i förrättningen.

Vattendomstolens beslut om återförvisning till förrättningsmannen får utan några inskränkningar överklagas till vattenöverdomstolen. Någon fullföljdsbegränsning liknande den som gäller enligt 54 kap. 6 § rättegångsbalken gäller alltså inte.

Om fel har förekommit under förrättningen, bör utan särskilt stadgande bestämmelserna i 50 kap. 26–29 §§ rättegångsbalken kunna tillämpas analogivis.

Vissa stadganden i utredningsförslaget har inte fått någon motsvarighet i den nya vattenlagen. Det gäller 18 kap. 54 § första stycket om skyldighet att inhämta yttrande från part innan ändring till hans nackdel vidtas m. m. Eftersom enligt 58 och 59 §§ i förevarande kapitel kungörelse skall utfärdas om besvärstalan och införas i ortstidning eller delges samtliga sakägare, skall samtliga intressenter ha haft möjlighet att yttra sig i målet, även om detta sedan avgörs utan huvudförhandling.

Den nya vattenlagen har inte heller någon motsvarighet till 18 kap. 55 § andra stycket utredningsförslaget om möjlighet för sökanden till en förrättning att återkalla sin ansökan hos vattendomstolen, när någon annan har fört talan mot tillståndsbeslutet. Jag har ansett det vara tillräckligt med den möjlighet som står sökanden till buds enligt 12 kap. 25 § fjärde stycket nya vattenlagen att återkalla sin ansökan genom att själv överklaga tillståndsbeslutet hos vattendomstolen inom den ordinarie fullföljdstiden. På motsvarande sätt kan sökanden återkalla sin ansökan hos högre rätt genom att överklaga underinstansens avgörande.

64 § I fråga om förfarandet i förrättningsmål gäller i övrigt bestämmelserna om ansökningsmål i 30–33, 36, 38, 39, 41–43 och 45 §§, 46 § första stycket samt 47–50 §§.

Paragrafen motsvarar 11 kap. 92 § VL och anger att, förutom rättegångsbalkens bestämmelser, vissa bestämmelser rörande förfarandet i ansök-

ningsmål skall tillämpas på förrättningsmålen (jfr 18 kap. 56 § i utredningens förslag).

De bestämmelser som skall tillämpas är 30 § (förberedelsens form och innehåll), 31 § (muntlig förberedelse), 32 § (sakkunnigundersökning), 33 § (undersökning av domstolsledamot), 36 § (kallelse till huvudförhandling m. m.), 38 § (syn), 39 § (jäv beträffande nämndeman), 41 § (förfarandet vid huvudförhandling), 42 § (hänskjutande av frågan om företagets tillåtlighet till regeringen), 43 § (domens innehåll m. m.), 45 § (särskild uppskattning av en fastighets värde i vissa fall), 46 § första stycket (kartor m. m. vid inlösen), 47 § (domens innehåll, anpassad efter avgörandets art), 48 § (mellandom angående tillåtligheten och deldom rörande byggnadsarbeten), 49 § (uppskov) och 50 § (verkställighetstillstånd).

Rättegången i vattenöverdomstolen

65 § Vattendomstolens domar eller beslut får, om inte annat är föreskrivet, överklagas hos vattenöverdomstolen. I stället för de tider som föreskrivs i 50 kap. 1 och 2 §§ samt 52 kap. 1 § rättegångsbalken gäller för vadeanmälan och anslutningsvad två veckor, för anförande av besvär tre veckor samt för fullföljd av vad fyra veckor.

Paragrafen motsvarar 11 kap. 98 § första stycket, 99, 101 och 102 §§ VL samt 18 kap. 57 § första stycket i utredningens förslag.

Enligt paragrafen har tidsfristerna förlängts i förhållande till rättegångsbalken, vilket överensstämmer med gällande rätt. Som jag har anfört vid 62 § överklagas vattendomstolens avgörande av saken i ett förrättningsmål genom vad, vilket överensstämmer med VL. Domstolens avgörande kallas, på skäl som jag där angivit, också dom i sådana fall.

I paragrafen har intagits en erinran om att begränsningar i rätten att överklaga finns i 49 kap. rättegångsbalken och även i följande paragrafer i förevarande kapitel.

66 § Om vattendomstolen i samband med en dom, som innefattar tillstånd till ett vattenföretag, inte har meddelat förordnande enligt 50 § första stycket, gäller beträffande överklagande i denna del 49 kap. 5 § andra stycket rättegångsbalken.

Paragrafen motsvarar 11 kap. 98 § andra stycket VL. Klagan över vattendomstolens underlåtenhet att meddela ett verkställighetsförordnande skall alltså ske i samma ordning som talan mot domen. Klagorätten är inte beroende av att vattendomstolen uttryckligen har avslagit en begäran om verkställighetstillstånd eller ens att en sådan begäran har framställts (jfr prop. 1952: 52 s. 68).

Paragrafen avser frågan om sökandens klagorätt. Om sökandens motparter vill klaga över att ett verkställighetstillstånd har meddelats, får de göra detta endast i samband med överklagande i själva saken (jfr prop. 1952: 52 s. 71).

67 § Vattendomstolens beslut i överklagade frågor som avses i 12 kap. 38 § första stycket 1 och 3 samt fjärde stycket får inte överklagas.

Vattendomstolens beslut i frågor som avses i 34 § överklagas särskilt genom besvär. Beslut i fråga som avses i 55 § andra stycket får överklagas endast i samband med överklagande av dom eller slutligt beslut i ansökningsmålet.

Första stycket motsvarar i huvudsak 18 kap. 58 § i utredningens förslag (jfr 17 kap. 2 § fastighetsbildningslagen). Förevarande begränsning i rätten att överklaga utgör en nyhet beträffande vattenmål (jfr dock 11 kap. 107 § tredje stycket VL). I motsats till utredningsförslaget omfattar inte klagoförbudet frågor om ersättning till sakkunniga, eftersom jag har ansett det lämpligt att sådana frågor kan prövas i flera instanser.

Andra stycket motsvarar 11 kap. 107 § andra stycket VL.

68 § Har i ett ansökningsmål, vari kungörelse enligt 22 § har utfärdats, sökanden överklagat vattendomstolens dom eller beslut, får vattenöverdomstolen i stället för att förordna om delgivning med motparterna besluta att ett exemplar av vade- eller besvärsinlagan med därvid fogade handlingar skall översändas till den eller de aktförvarare som har förordnats av vattendomstolen samt utfärda kungörelse om överklagandet.

I kungörelsen skall uppges

att ett exemplar av handlingarna i målet hålls tillgängligt hos aktförvararen eller aktförvararna,

att kallelser och andra meddelanden i målet till parterna skall, om de inte särskilt tillställs någon part, införas i en viss eller vissa ortstidningar samt hållas tillgängliga hos aktförvararen eller aktförvararna,

att skriftligt genmäle eller skriftlig förklaring skall ha kommit in till vattenöverdomstolen inom den tid, minst tre veckor från det att kungörandet skedde, som vattenöverdomstolen bestämt.

Kungörelsen skall införas i den eller de ortstidningar som vattendomstolen har bestämt för meddelanden i målet.

Första–tredje styckena gäller också i förrättningsmål, vari kungörelse enligt 58 § har utfärdats, oavsett om sökanden eller nån annan har klagat.

Då föreskrifterna i denna paragraf har fullgjorts, skall delgivning anses ha skett.

Paragrafen motsvarar 11 kap. 104 § VL (jfr 18 kap. 59 § i utredningens förslag).

69 § Vademål får avgöras av vattenöverdomstolen utan huvudförhandling, om en sådan skulle sakna betydelse för prövningen. Om parterna på ömse sidor har begärt huvudförhandling, skall en sådan äga rum, om den inte uppenbarligen skulle vara utan betydelse.

Vid huvudförhandling får utredningen läggas fram genom vattenöverdomstolens försorg i den omfattning som domstolen bestämmer.

Om vattenöverdomstolen i ett överklagat ansöknings- eller förrättningsmål finner att vite eller annan påföljd bör föreläggas någon part, får föreläggandet inte tillkännages parten genom kungörelse som avses i 68 § utan det skall delges parten.

Paragrafen motsvarar 11 kap. 105 § VL och 18 kap. 60 § i utredningens förslag.

Första stycket har i överensstämmelse med gällande rätt men i motsats till utredningens förslag (jfr 5 kap. 29 § expropriationslagen) utformats så att en part inte har någon absolut rätt att få till stånd en huvudförhandling.

Om skriftväxlingen inte är klar, gäller 50 kap. 22 § rättegångsbalken.

Enligt 11 kap. 105 § tredje stycket VL får syn hållas endast om synnerliga skäl föreligger (se även 17 kap. 3 § andra stycket fastighetsbildningslagen) och utredningen föreslår en motsvarande bestämmelse (18 kap. 60 § tredje stycket i utredningens förslag). Svea hovrätt anser att bestämmelsen är överflödig och framhåller att hovrätten sedan många år utan hinder av bestämmelsen håller syn så snart så anses erforderligt. Jag delar hovrättens uppfattning och den nya vattenlagen innehåller därför inte några särskilda bestämmelser om syn.

I fråga om bevisupptagning i vattenöverdomstolen gäller samma regler som för tvistemål i hovrätten i allmänhet. Även bestämmelserna i 50 kap. 23 § rättegångsbalken gäller, vilket innebär att ändring i vattendomstolens dom inte får ske utan att bevis åter tas upp. I den mån vattendomstolens dom grundar sig på en vid syn gjord iakttagelse får ändring av domen ske endast under de förutsättningar som anges i nämnda stadgande i rättegångsbalken.

Andra och tredje styckena i förevarande paragraf överensstämmer med gällande rätt.

70 § Vattenöverdomstolen får uppdra åt vattenrättsråd att verkställa undersökning på platsen. Lagfaren ledamot får vara närvarande vid undersökningen. I fråga om undersökningen gäller 33 § andra och tredje meningarna.

En utredning som ett vattenrättsråd har verkställt beträffande en fråga av teknisk beskaffenhet får inte läggas till grund för vattenöverdomstolens dom eller beslut utan att parterna har beretts tillfälle att yttra sig över utredningen. Detta gäller dock inte, om utredningen i endast oväsentlig mån avviker från vad som har framkommit tidigare i målet.

Första stycket motsvarar 11 kap. 106 § andra stycket och andra stycket 11 kap. 106 a § VL.

71 § I fråga om rättegången i vattenöverdomstolen gäller i övrigt 32, 43 och 45–50 §§.

Paragrafen motsvarar 11 kap. 106 § VL (jfr 18 kap. 61 § i utredningens förslag).

Rättegången i högsta domstolen

72 § Vattenöverdomstolens domar eller beslut överklagas hos högsta domstolen.

I fråga om rättegången i högsta domstolen gäller bestämmelserna om rättegången i vattenöverdomstolen i 68, 69 och 71 §§.

Paragrafen motsvarar 11 kap. 108 § VL (jfr 18 kap. 62 § i utredningens förslag).

14 kap. Särskilda bestämmelser om utrivning m. m.

Kapitlet, som motsvarar 17 kap. 2–8 §§ i utredningens förslag, har behandlats i den allmänna motiveringen (avsnitt 2.6.2). Förevarande bestämmelser kompletterar de processuella bestämmelserna i 13 kap. om prövning av vattenmål.

1 § Görs ansökan om tillstånd att riva ut en vattenanläggning i ytvatten, skall tillstånd till utrivningen meddelas, om inte förordnande meddelas enligt 2 §.

Paragrafen, som motsvarar 17 kap. 3 § i utredningens förslag och 2 kap. 34 § andra stycket sista meningen VL, har behandlats i den allmänna motiveringen (avsnitt 2.6.2).

Som utredningen framhåller bör med utrivning liksom enligt VL förstås borttagande av en vattenanläggning utan att någon annan sätts i stället. Om vattenanläggningen skall ersättas med en ny anläggning, kommer ansökningen att få utföra den nya vattenanläggningen att utgöra huvudsaken och borttagandet av den befintliga anläggningen endast ett led i det nya byggnadsarbetet. Vid tillståndsgivningen för det nya företaget skall också avgöras hur den gamla vattenanläggningen får rivas ut och skaderegleringen skall avse även utrivningen.

Paragrafen avser endast vattenanläggningar i ytvatten. I 5 § regleras rätten att ta anläggningar för bortledande av grundvatten ur bruk.

Bestämmelserna om tillståndsplikt i 4 kap. gäller även utrivning. Detta innebär enligt 4 kap. 2 § första stycket att tillstånd inte behövs, om det är uppenbart att varken allmänna eller enskilda intressen skadas genom utrivningens inverkan på vattenförhållandena. Enligt 4 kap. 1 § tredje stycket får tillstånd sökas även om det inte behövs. Frågan om utrivning handläggs enligt 13 kap. 13 § första stycket punkt 7 som ett ansökningsmål.

Behöriga att ansöka om tillstånd till utrivning är anläggningens ägare och den som i övrigt svarar för anläggningens underhåll. Enligt 15 kap. 5 § kan kammarkollegiet begära att ett tillstånd till ett vattenföretag skall förklaras förverkat. I samband härmed kan kammarkollegiet enligt 6 § i samma kapitel även ansöka om utrivning av anläggningar som ingår i vattenföretaget.

Särskilda bestämmelser om ersättning vid utrivning finns i 9 kap. 11 §.

Som framgår av vad jag anfört i den allmänna motiveringen (avsnitt 2.6.2) kan tillstånd till utrivning endast vägras om någon annan får överta

ansvaret för anläggningen. Som utredningen framhåller kan dock anläggningar i vatten vara skyddade enligt lagen (1960: 690) om byggnadsminnen. Ett tillstånd till utrivning kan sålunda inte verkställas till den del det strider mot skyddsföreskrifter som har meddelats enligt 2 § i nämnda lag.

Enligt 2 kap. 34 § andra stycket sista meningen VL kan vattendomstolen föreskriva att någon annan får utföra arbetena på sökandens bekostnad, om sökanden inte genomför utrivningen. Utredningen har föreslagit en motsvarande bestämmelse i den nya lagen (17 kap. 3 § andra meningen i utredningens förslag).

Svea hovrätt anser att det inte finns något behov av en sådan bestämmelse. Enligt hovrätten har bestämmelsen sällan eller aldrig utnyttjats. Den som ansöker om tillstånd till utrivning får enligt hovrätten förutsättas också komma att genomföra utrivningen om han inte kommer på obestånd. Enligt hovrättens mening är det bättre att vid underlåtenhet från ägarens sida låta kammarkollegiet ansöka om förverkande av det ursprungliga tillståndet.

Jag delar hovrättens uppfattning i denna fråga och förevarande paragraf innehåller alltså inte någon motsvarighet till bestämmelsen om rätt för någon annan att verkställa utrivningen. Om sökanden river ut anläggningen men underlåter att utföra föreskrivna återställningsåtgärder, kan handräckning ske enligt 21 kap. 2 §.

Bestämmelserna i 13 kap. 47 § om vad en tillståndsdom skall innehålla är tillämpliga även i förevarande fall. Enligt dessa bestämmelser skall domstolen föreskriva erforderliga villkor för företagets utförande. Sådana villkor kan också avse behövliga återställningsåtgärder. Beträffande sättet för utförande av utrivningen gäller 3 kap. 1 § men däremot inte övriga bestämmelser i 3 kap. (se 3 kap. 12 §).

2 § I stället för att lämna tillstånd att riva ut en vattenanläggning i ytvatten får vattendomstolen på begäran av ägaren av en fastighet som skulle skadas av utrivningen förordna att skyldigheten att underhålla anläggningen och att fullgöra vad som i övrigt åligger anläggningens ägare skall för framtiden, till dess något annat bestäms, övergå på fastighetsägaren.

Till skydd för allmänna intressen kan sådant förordnande också meddelas för staten, en kommun eller ett vattenförbund efter åtagande.

Förordnande får inte meddelas, om det kan antas att fastighetsägaren inte kan fullgöra skyldigheterna eller om det med hänsyn till sökandens eller allmänna intressen kan anses mera angeläget att anläggningen rivs ut.

Om ägaren vållas skada av att anläggningen bibehålls, skall den som övertar ansvaret för anläggningen utge skälig ersättning för skadan.

Paragrafen motsvarar 17 kap. 4 § i utredningens förslag men avser endast anläggningar i ytvatten. Motsvarande bestämmelser finns nu i 2 kap. 34 § andra stycket andra och tredje meningarna VL. Paragrafen har behandlats i den allmänna motiveringen (avsnitt 2.6.2).

Som framgår av vad som anförts i den allmänna motiveringen får vid bedömningen av om utrivningen medför skada för en fastighet hänsyn tas även till annat än inverkan på vattenförhållandena, exempelvis försämrade kommunikationer av att en bro rivs ut.

Den som får överta underhållsskyldigheten enligt förevarande paragraf är även skyldig att i övrigt fullgöra vad som åligger anläggningens ägare enligt denna lag. Han skall alltså sköta dammluckor o.d. i enlighet med bestämmelser i lag eller tillståndsbeslut. Om kompensation för skada som vållas av anläggningen utgår i form av en årlig avgäld, är han också för framtiden skyldig att betala denna.

Ett beslut enligt förevarande paragraf innebär inte att äganderätten till anläggningarna övergår på den som blir underhållsskyldig men han har givetvis rätt att disponera anläggningarna i den mån det behövs för att han skall kunna fullgöra sina skyldigheter. Med beslutet följer inte heller någon rätt att tillgodogöra sig vattnet vid anläggningen, t. ex. för kraftproduktion.

Den som har övertagit underhållsskyldigheten är ansvarig för anläggningarna till dess han själv ansöker om utrivning. Härvid kan givetvis någon som vill förhindra utrivningen begära att få överta ansvaret.

Av 4 § andra stycket framgår att ansvaret i förekommande fall är förenat med fastigheten och alltså åvilar nya ägare av denna.

Enligt *tredje stycket* kan en begäran att få överta en anläggning i vissa fall avslås. En grund för avslag är att fastighetsägaren på grund av sina ekonomiska förhållanden eller annat inte kan antas vara i stånd att fullgöra de skyldigheter som följer med övertagandet.

Enligt utredningsförslaget skall en begäran av en fastighetsägare att få överta underhållsansvaret vidare kunna avslås då det från sökandens eller det allmännas synpunkt är angeläget att anläggningen rivs ut. Bestämmelsen synes innebära att en ansökan om övertagande skall avslås i varje fall där sökandens begäran att riva ut anläggningen inte enbart har sin grund i att han vill bli kvitt sitt underhållsansvar. Enligt min mening bör emellertid vattendomstolen vid sin prövning av övertagandefrågan kunna väga intresset av att någon övertar anläggningen mot intresset av att anläggningen rivs ut. Bestämmelsen har därför fått en utformning som innebär att övertagande inte skall medges i de fall det kan anses *mera* angeläget från sökandens eller det allmännas sida att anläggningen rivs ut.

I motsats till vad utredningen har föreslagit bör denna intresseavvägning i princip kunna ske även om det är staten, en kommun eller ett vattenförbund som vill överta underhållsansvaret. Detta innebär att sökandens intresse av att riva ut anläggningen kan ställas mot ett allmänt intresse av att anläggningen bibehålls eller att ett allmänt intresse av att anläggningen rivs ut – anläggningen utgör exempelvis ett hinder för vandringsfisk – ställs mot ett allmänt bevarandeintresse. Bestämmelsen har utformats så att den möjliggör även sådana avvägningar.

Vid bestämmande av skälig ersättning enligt *fjärde stycket* bör som

utredningen framhåller beaktas att anläggningens ägare befrias från kostnaderna för underhåll och utrivning.

3 § Anläggningar för en allmän flottled som är avlyst får bortskaffas efter tillstånd av vattendomstolen. Sådant tillstånd får ges till

1. staten, en kommun eller ett vattenförbund,
2. förvaltare som avses i 82 a § lagen (1919: 426) om flottning i allmän flottled samt
3. den som kan lida men av att anläggningarna bibehålls.

Den som får tillstånd att bortskaffa en anläggning får fritt förfoga över denna.

Om det är uppenbart att varken allmänna eller enskilda intressen skadas av anläggningarnas bortskaffande, behövs inte något tillstånd av vattendomstolen. Om en förvaltare har utsetts enligt 82 a § lagen om flottning i allmän flottled, fordras dennes medgivande till åtgärden.

Vill en fastighetsägare, vars fastighet skulle skadas av att anläggningen bortskaffas, överta anläggningen kan vattendomstolen förordna härom. Ett sådant förordnande kan meddelas också för den som vill använda anläggningen för ett vattenföretag eller för staten, en kommun eller ett vattenförbund till skydd för allmänna intressen.

Paragrafen motsvarar 17 kap. 6 och 7 §§ i utredningens förslag samt 6 kap. 28 § VL (se prop. 1969: 104).

Första och *andra stycken* innehåller bestämmelser om rätt att efter vattendomstolens tillstånd bortskaffa anläggningar i avlysta flottleder. Bestämmelserna avser inte bara vattenanläggningar utan alla anläggningar som har uppförts för flottleden (se 6 kap. 4 § VL). Rätt att bortskaffa en flottledsanläggning kan ges bl. a. till den som kan lida men av att anläggningen bibehålls. Formuleringen innebär att förutom fastighetsägare även nyttjanderättshavare kan ges en sådan rätt. Den som får rätt att bortskaffa en anläggning får fritt förfoga över denna – han får äganderätten till anläggningen.

En begäran om bortskaffande av flottledsanläggningar behandlas som ansökningsmål (se 13 kap. 13 § första stycket punkt 8). I 13 kap. 47 § finns bestämmelser om vad en dom i ett sådant mål skall innehålla. Bl. a. skall enligt första stycket punkt 3 anges de villkor som behövs för att tillgodose allmänna och enskilda intressen. Vattendomstolen har enligt denna bestämmelse att ange hur bortskaffandet skall ske och föreskriva erforderliga återställningsåtgärder. Någon särskild bestämmelse härom behövs därför inte. Vid prövningen av frågor om bortskaffande är 3 kap. 1 § tillämplig (se 3 kap. 12 §), om bortskaffandet utgör ett vattenföretag.

En särskild bestämmelse om ersättning vid bortskaffande av flottledsanläggningar finns i 9 kap. 11 § tredje stycket.

Tredje stycket första meningen innehåller en bestämmelse om undantag från skyldigheten att söka tillstånd till bortskaffande av flottledsanläggningar. Bestämmelsen har utformats i överensstämmelse med 4 kap. 2 §. I de fall flottledsanläggningen är en anläggning i vatten blir bortskaffandet

att anse som ett vattenföretag, varvid de allmänna bestämmelserna i 4 kap. om tillståndsplikt blir tillämpliga. Förevarande bestämmelse får alltså betydelse endast när flottledsanläggningen inte är en anläggning i vatten och bortskaffandet alltså inte utgör ett vattenföretag. Enligt andra meningen i förevarande stycke skall, när tillstånd inte behövs, medgivande till åtgärden inhämtas hos flottledsförvaltaren, om sådan finns.

Utredningen har föreslagit en särskild bestämmelse om att den som har bortskaffat en flottledsanläggning utan tillstånd blir bevisningsskyldig beträffande de före åtgärden rådande vattenförhållandena (se 17 kap. 6 § andra stycket tredje meningen i utredningens förslag). Bestämmelsen i 4 kap. 6 § nya vattenlagen om bevisningsskyldighet gäller emellertid också bortskaffande av flottledsanläggningar i vatten. Någon särskild bestämmelse härom har därför inte upptagits i förevarande paragraf.

Fjärde stycket innehåller bestämmelser om rätt att överta anläggningar i avlysta flottleder. Enligt första meningen kan vattendomstolen förordna att en fastighetsägare vars fastighet skulle skadas av att en sådan anläggning tas bort får överta anläggningen, om han begär det. Övertagandet kan avse även anläggningar som är belägna på annans fastighet. Enligt andra meningen kan vidare den som vill använda anläggningen för ett vattenföretag ges rätt att överta den. Bestämmelsen innebär en viss utvidgning i förhållande till gällande rätt och till utredningens förslag som endast medger övertagande för den som vill använda anläggningen för tillgodogörande av vattnet. Berättigade att överta en anläggning är slutligen enligt andra meningen staten, kommuner och vattenförbund.

En begäran om övertagande kan göras i en fristående ansökan eller i samband med behandlingen av en ansökan om tillstånd enligt första stycket (se 13 kap. 13 § första stycket punkt 8).

4 § Om ett förordnande enligt 2 § eller 3 § fjärde stycket avser fastighetsägare, skall vattendomstolen genast anmäla det till inskrivningsmyndigheten för anteckning i fastighetsboken.

Övergår en fastighet till en ny ägare, svarar den nye ägaren för de skyldigheter som följer av förordnandet.

Paragrafen motsvarar 17 kap. 5 § och 7 § andra stycket i utredningens förslag samt 2 kap. 34 § andra stycket andra meningen och tredje stycket och 6 kap. 28 § fjärde stycket VL.

5 § Om fara för allmänna eller enskilda intressen kan uppkomma genom att en anläggning för bortledande av grundvatten tas ur bruk, skall anläggningens ägare inhämta vattendomstolens besked på vilka villkor det får ske.

Paragrafen, som motsvarar 2 kap. 59 § andra stycket VL, har behandlats i den allmänna motiveringen (avsnitt 2.6.2). Den har ingen direkt motsvarighet i utredningens förslag.

Bestämmelsen i förevarande paragraf gäller inte bara grundvattentäkter utan också anläggningar för bortledande av skadligt grundvatten. Paragrafen blir tillämplig inte bara när vattenbortledandet helt upphör utan också när det minskas stadigvarande och minskningen kan medföra fara för allmän eller enskild rätt.

Frågor enligt förevarande paragraf handläggs enligt 13 kap. 13 § första stycket punkt 7 som ansökningsmål.

Om det inte är möjligt att genom skadeförebyggande åtgärder helt eliminera skadorna av att en grundvattenanläggning tas ur bruk, kan ersättning utgå enligt 9 kap. 11 § fjärde stycket.

15 kap. Tillstånds giltighet, omprövning m. m.

Kapitlet motsvarar i huvudsak 15 kap. 12–23 §§ i utredningens förslag samt 2 kap. 22–24 §§ och 10 kap. 75, 77 och 78 §§ VL. Kapitlet innehåller med särskilda underrubriker bestämmelser om verkan av domar i ansökningsmål (1–13 §§), verkan av tillståndsbeslut vid förrättning m. m. (14 §), ändrade förhållanden i samfälligheter (15–19 §§), oförutsedda skador (20 och 21 §§) och ändrade bestämmelser om vattentappning och vattentäkter (22 §).

Frågor om tillståndsbesluts rättskraft har behandlats i den allmänna motiveringen (avsnitt 2.5).

Verkan av domar i ansökningsmål

1 § Tillstånd till vattenföretag eller andra åtgärder enligt denna lag gäller mot var och en sedan tillståndsdomen har vunnit laga kraft, om inte målet har handlagts som stämningsmål enligt 13 kap. 13 § andra stycket.

Den som har fått tillstånd kan inte åläggas begränsningar i tillståndet och därmed förenade rättigheter och villkor eller åläggas ytterligare villkor, om inte något annat följer av tillståndsdomen, 2 kap. 4 § eller bestämmelserna i detta kapitel.

Med tillstånd i detta kapitel avses även godkännande av arbeten enligt 4 kap. 4 § och lagligförklaring av ett vattenföretag enligt 4 kap. 5 §.

Paragrafen motsvarar 15 kap. 12 § i utredningens förslag (jfr 22 § ML) samt 2 kap. 22 § första stycket VL. Frågan om tillståndsbesluts rättskraft och tidsbegränsning av tillstånd har behandlats i den allmänna motiveringen (avsnitt 2.5.1).

Enligt *första stycket* gäller tillståndet, sedan domen har vunnit laga kraft, mot var och en. Ett undantag görs dock för mål som har handlagts som stämningsmål, vilka i stället följer de rättskraftsregler som enligt 17 kap. rättegångsbalken gäller för tvistemål i allmänhet. I dessa fall gäller domen endast mot parterna i målet.

Att den lagakraftvunna domen gäller mot var och en innebär att den också gäller mot den som inte har varit part i ansökningsmålet. Domen kan dock angripas med extraordinära rättsmedel enligt rättegångsbalken, dvs.

begäran om resning eller återställande av försutten tid eller domvillobesvär. Om domen upphävs eller ändras enligt bestämmelserna om extraordinära rättsmedel, blir dess rättskraftsverkan i motsvarande mån inskränkt. Sålunda kan t. ex. en fastighetsägare, som inte har blivit i vederbörlig ordning kallad i målet och som inte heller har fört talan i detta, anföra domvillobesvär med påföljd att domen undanröjs såvitt gäller honom.

Vattendomstolens dom gäller i princip också mot myndigheter. Den vattenrättsliga prövningen ersätter emellertid inte tillståndsprövningen enligt annan lagstiftning, t. ex. bygglovprövningen enligt byggnadslagen, om det inte uttryckligen stadgas i denna (se t. ex. 16, 18 och 20 §§ naturvårdslagen). Vattendomstolens dom hindrar inte heller ingripanden av myndigheter enligt t. ex. brand- eller arbetarskyddslagstiftningen och inte heller enligt hälsovårdsstadgan i andra fall än som avses i 31 § andra stycket hälovårdsstadgan. På grund av den allsidiga prövningen som föregår ett vattenrättsligt tillstånd, bör emellertid vattendomstolens dom tillmätas stor vikt vid överväganden av om ingripanden skall behöva ske mot ett vattenföretag med stöd av sådan lagstiftning.

Jag vill i likhet med utredningen i detta sammanhang betona att genom tillståndsdomen inte avgörs frågor huruvida äganderätten till mark eller vattenområden som tas i anspråk för företaget tillhör företagaren eller någon annan. Även om det antagande som vattendomstolen har utgått ifrån är oriktigt, kan något yrkande om utrivning eller ändring av byggnaden eller annan inskränkning inte framställas av den rätte ägaren eller någon annan. I de fall då rätten att utföra företaget enligt tillståndsdomen är förenad med en fastighet, kan emellertid tillståndshavarens rätt enligt domen övergå till den som efter klandertalan har vunnit rätt till fastigheten, varvid bl. a. ersättningsreglerna i 5 kap. jordabalken om verkan av att fast egendom frånvinns någon efter klander m. m. kan bli tillämpliga. I jordabalken finns emellertid också regler om hävd till fast egendom (16 kap.) och godtrosförvärv på grund av inskrivning m. m. (18 kap.).

Utredningen förordar att vattenlagens ersättningsregler och reglerna om oförutsedd skada skall kunna tillämpas för det fall att den vattenrättsliga tillståndsmyndighetens beslut har vilat på det felaktiga antagandet att ett mark- eller vattenområde som har tagits i anspråk för företaget tillhörde sökanden, medan det i stället tillhörde någon annan. I motsats till utredningen hävdar Svea hovrätt att en sådan ersättningstalan blir att jämställa med varje annan klandertalan rörande fast egendom och ifrågasätter om inte frågan bör handläggas vid allmän domstol i samband med frågan om ersättning enligt 5 kap. jordabalken. Jag anser att den av hovrätten förordade ordningen kan vara lämplig då ersättningsfrågan uppkommer i samband med en klandertalan vid allmän domstol. I andra fall bör den av utredningen anvisade vägen kunna tillgripas.

Som framgår av paragrafens *andra stycke* får tillståndet och därmed

förenade villkor i princip inte inskränkas eller ändras på något annat sätt. Tillståndshavaren är alltså fri från klander i fråga om rätten att utföra och för framtiden bibehålla vattenföretaget med tillhörande anordningar. Tillståndet innefattar också en ovillkorlig rätt för tillståndshavaren att tillgodogöra vatten i enlighet med tillståndet. Jag delar i likhet med remissinstanserna utredningens uppfattning att det inte behövs någon motsvarighet i den nya lagen till 2 kap. 23 § 1 mom. VL om en begränsad rättskraftsverkan av ett beslut om tillgodogörande av vatten och inte heller till 2 mom. i samma paragraf om utvidgning i ett visst fall av beslutets rättskraftsverkan.

I förevarande stycke anges dock viktiga inskränkningar i tillståndet. En sådan inskränkning kan följa av själva tillståndsdomen genom föreskrifter om uppskov enligt 13 kap. 49 §. Vidare hänvisas till 2 kap. 4 § om skyldighet för ägaren av en vattentäkt att avstå vatten vid torka m. m. Slutligen hänvisas till bestämmelserna i det följande i detta kapitel om omprövning och förverkande m. m.

Den omständigheten att ett tillstånd föreligger hindrar naturligtvis inte att tillståndet och därmed förenade rättigheter kan få vika helt eller delvis till följd av tvångsförfoganden enligt denna lag eller t. ex. expropriationslagen.

Enligt *tredje stycket* gäller samma rättskraftsregler som för tillstånd för ett godkännande av ändrings- eller reparationsarbeten eller en lagligförklaring av ett vattenföretag.

2 § Tillståndet förfaller, om tillståndshavaren inte iakttar de bestämmelser om arbetstid som har meddelats i tillståndsdomen.

Om tillståndshavaren visar att han har giltigt skäl för dröjsmålet eller att synnerliga olägenheter skulle uppstå om tillståndet förfaller, kan vattendomstolen förlänga tiden med högst tio år. Ansökan om förlängning skall göras innan den föreskrivna tiden har gått ut.

Paragrafen motsvarar delvis 15 kap. 23 § i utredningens förslag samt 2 kap. 22 § tredje stycket och 50 § andra stycket, 3 kap. 11 § fjärde stycket, 5 kap. 6 §, 6 kap. 13 § andra stycket och 7 kap. 58 § första stycket VL.

Första stycket innehåller bestämmelser om verkan av att föreskriven arbetstid inte iakttas. Vattendomstolen skall enligt 13 kap. 47 § andra stycket nya vattenlagen alltid ange en tid inom vilken arbetena skall vara utförda (arbetstid). På skäl som har anförts vid 13 kap. 47 § andra stycket har utredningens förslag om en särskild igångsättningstid inte fått någon motsvarighet i den nya vattenlagen.

F. n. gäller att tillståndsbeslut enligt 3 och 7 kap. VL förfaller i sin helhet om någon del av företaget inte har utförts inom föreskriven tid medan tillståndsbeslut beträffande andra vattenföretag förfaller endast såvitt avser sådana delar av företaget som inte har utförts. Utredningen anser efter en diskussion av dessa alternativ att förstnämnda ordning bör gälla

för alla typer av vattenföretag. Jag delar i likhet med remissinstanserna denna uppfattning. Förevarande bestämmelse har alltså utformats så att tillståndet förfaller i sin helhet. Denna påföljd skall naturligtvis inte inträda, om endast obetydliga delar av företaget kvarstår att utföra.

Verkan av att tillståndet förfaller även beträffande redan utförda delar av företaget blir att de med tillståndet förenade rättigheterna av servituts natur förfaller medan egendom som har tagits i anspråk med äganderätt alltjämt tillkommer tillståndshavaren. Om tillståndshavaren inte begagnar sig av möjligheten enligt 4 kap. 5 § till lagligförklaring, kan de utförda anläggningarna vara att betrakta som olagliga. I 21 kap. 3 § nya lagen ges länsstyrelsen möjlighet att vid vite förelägga tillståndshavaren att riva ut en anläggning som kan skada allmänna eller enskilda intressen.

I fråga om tillstånd som har meddelats enligt VL gäller den lagens bestämmelser om verkan av att företaget inte har fullbordats inom föreskriven tid (se 20 § i promulgationslagen).

I 7 kap. 58 § andra stycket VL regleras en fråga om kostnadsansvaret för ett delvis utfört företag, vartill tillståndet har förfallit. En motsvarighet till detta stadgande har tagits in i 17 § i förevarande kapitel.

Möjligheterna enligt *andra stycket* att medge anstånd överensstämmer med gällande rätt. Frågan handläggs som ansökningsmål (se 13 kap. 13 § första stycket punkt 9). Som giltigt skäl för dröjsmål har i hittillsvarande praxis brukat godtas svårigheter att utverka andra erforderliga tillstånd eller att få fram arbetsmaskiner eller personal. Enligt förarbetena till gällande VL skall synnerligt men i allmänhet antas uppstå om företaget har utförts till en del. Vid bedömningen måste naturligtvis hänsyn tas till tillståndshavarens motparter.

Utredningen har föreslagit att vattendomstolen i samband med ett beslut om förlängning även skall kunna föreskriva en ny tid efter vars utgång omprövning (enligt 3 § i förevarande kapitel) får påkallas. Detta är naturligt med hänsyn till att utredningen föreslagit att denna tid skall beräknas med utgångspunkt i utgången av arbets- och igångsättningstiden. Enligt 13 kap. 47 § tredje stycket nya lagen skall emellertid omprövningstiden i stället räknas från det tillståndsdomen vinner laga kraft. Med denna utgångspunkt finns det inte någon anledning att förlänga omprövningstiden i samband med en förlängning av arbetstiden. Förevarande paragraf innehåller alltså inte någon motsvarighet till utredningens förslag i denna del.

3 § När den tidpunkt har inträffat då enligt 13 kap. 47 § tredje stycket omprövning beträffande ett tillstånd tidigast får begäras, får vattendomstolen föreskriva ändrade eller nya villkor för att tillgodose allmänna intressen. Omprövning får även begäras före denna tidpunkt för att tillgodose sådana allmänna intressen som berörs av väsentliga ändringar i vattenförhållanden.

Vid en omprövning får sådana villkor inte föreskrivas som medför att ändamålet med företaget inte kan tillgodoses eller att förutsättningarna för

detta rubbas avsevärt. Villkoren får inte heller för tillståndshavaren, innehavare av rätt till andelskraft eller andra som har inrättat sig efter företaget medföra kostnader som står i missförhållande till de fördelar från allmän synpunkt som kan vinnas. Hänsyn skall vid omprövningen tas till vad tillståndshavaren enligt tidigare omprövningsdomar har fått underkasta sig till förmån för allmänna intressen.

Vattendomstolen skall i omprövningsdomen bestämma när de ändrade eller nya villkoren skall börja tillämpas. Om omprövningen sker efter utgången av den enligt 13 kap. 47 § tredje stycket fastställda tiden, skall också bestämmas efter vilken tid, minst tio och högst trettio år, förnyad omprövning får begäras.

Paragrafen motsvarar 15 kap. 13 § i utredningens förslag (jfr 24 § ML). Frågan om omprövning till förmån för allmänna intressen har jag behandlat i den allmänna motiveringen (se avsnitt 2.5.2). Bestämmelser om ersättning vid omprövning finns i 9 kap. 13–15 §§ nya lagen.

Enligt paragrafen skall omprövning kunna ske endast till förmån för allmänna intressen. Bland sådana intressen kan nämnas det allmänna fiskeintresset, den allmänna miljövården, hälsovården, allmän farled och allmän flottled. Hit hör även en orts förseende med yt- eller grundvatten för vattenförsörjningen (jfr 2 kap. 49 § VL). Som utredningen anför bör även bevattningsintresset kunna räknas hit, om det är fråga om ändringar för tillgodoseende av en större grupps och inte bara någon enstaka jordbrukares intresse av bevattning. Det är endast kammarkollegiet som kan begära omprövning (se 7 §).

Omprövning skall enligt *första stycket* kunna ske när som helst efter utgången av den av vattendomstolen enligt 13 kap. 47 § tredje stycket bestämda tiden. Omprövning skall också kunna ske dessförinnan, om vattenförhållandena har ändrats väsentligt. Vad som skall förstås med väsentligt ändrade vattenförhållanden har angivits i den allmänna motiveringen.

Med den restriktiva tillämpningen av omprövningsmöjligheten vid väsentligt ändrade förhållanden som jag har förordat i den allmänna motiveringen följer att alla allmänna intressen inte alltid kan tillgodoses vid en sådan omprövning. Detta måste man acceptera om det skall vara någon mening med institutet och om man vill undvika en omständlig omprövningsprocedur med krav på införskaffande av omfattande utredningsmaterial även beträffande andra intressen än de som har föranlett omprövningen. Som utredningen anför bör en omprövning på grund av väsentligt ändrade förhållanden emellertid inte medföra att övriga allmänna intressen, som inte har prövats då, kommer i ett sämre läge än om omprövning inte har skett. En sådan omprövning bör därför inte leda till någon ändring av den ordinarie tidsfristen för omprövning. Efter dennas utgång skall således samtliga allmänna intressen kunna tillgodoses genom omprövning.

Då omprövning sker efter den fastställda tidens utgång, skall i princip alla allmänna intressen kunna tillgodoses. Företrädaren för det allmänna,

dvs. kammarkollegiet, bör dock i sin ansökan om omprövning precisera sina yrkanden så att ramen för omprövningsprocessen blir given. Givetvis skall domstolen kunna föreskriva ändringar i villkoren i andra hänseenden än som har yrkats av kollegiet, om de hänger samman med kollegiets yrkanden.

Omprövningsregeln i förevarande paragraf är begränsad till omprövning av villkor för tillståndet medan själva tillståndet inte kan rubbas. I paragrafens *andra stycket* anges de begränsningar i möjligheterna att föreskriva nya villkor som därvid skall gälla utöver de begränsningar som följer av de allmänna bestämmelserna om utförande av vattenföretag i bl. a. 3 kap. (se 11 § första stycket i förevarande kapitel). Dessa begränsningar har behandlats i den allmänna motiveringen (avsnitt 2.5.2). Som jag har anfört där skall hänsyn bl. a. tas till vad tillståndshavaren i samband med tidigare omprövningar har fått underkasta sig till förmån för allmänna intressen över huvud taget och inte endast det eller de allmänna intressen som det är fråga om vid det aktuella omprövningstillfället.

Som anförts i den allmänna motiveringen (avsnitt 2.5.2) kan de förpliktelser som tillståndshavaren kan åläggas i samband med omprövning bestå i skyldighet för honom att avstå vatten eller att underkasta sig förlust av fallhöjd eller begränsning av tidigare regleringstillstånd. Förpliktelser av dessa slag medför i princip rätt till ersättning för tillståndshavaren, dock med vissa inskränkningar om omprövningen sker till förmån för vissa kvalificerade allmänna intressen (se 9 kap. 13 och 14 §§). För förpliktelser av annat slag, t. ex. skyldighet för tillståndshavaren att vidta skadeförebyggande eller skadekompenserande åtgärder, har han inte rätt till ersättning.

Enligt *tredje stycket* skall i omprövningsdomen bestämmas när de ändrade eller nya villkoren skall börja tillämpas. Till skillnad mot vad som nu gäller vid nyprövning enligt 4 kap. 5 § andra stycket andra meningen VL anges inte denna tidpunkt i lagen. Om omprövningen sker efter den förut bestämda tidens utgång, skall också bestämmas en ny tidpunkt, efter vilken ny omprövning får ske.

Omprövningsfrågan handläggs som ett ansökningsmål vid vattendomstolen (se 13 kap. 13 § första stycket punkt 10) om det inte avser ett markavvattningsföretag, då den handläggs vid förrättning (se 14 § tredje stycket i förevarande kapitel). Rättsverkan av en omprövningsdom blir densamma som av den ursprungliga tillståndsdomen (se 13 § i förevarande kapitel). Om fast egendom som tillhör någon annan än företagaren måste tas i anspråk för uppfyllande av nya villkor som har föreskrivits i omprövningsdomen, blir de vanliga reglerna om tvångsrätt för skadeförebyggande åtgärder i 8 kap. 1 § andra stycket tillämpliga. Frågor om ersättning till tillståndshavaren och andra skadelidande behandlas i ansökningsmålet.

Av 18 § i promulgationslagen följer att omprövning även kan ske av tillstånd enligt VL och äldre bestämmelser. Enligt 19 § i promulgationslagen gäller särskilda bestämmelser om de tider då omprövning kan begäras.

4 § Om det visar sig att anordningar som har vidtagits eller villkor som har meddelats till skydd för fisket är mindre ändamålsenliga, får vattendomstolen meddela ändrade bestämmelser. Därvid gäller 3 § andra stycket.

Paragrafen motsvarar 15 kap. 14 § i utredningens förslag och 2 kap. 8 § andra stycket VL. De grundläggande bestämmelserna om åtgärder till skydd för fisket finns i 3 kap. 11 §.

Till skillnad mot vad som i princip gäller beträffande omprövning enligt 3 § första stycket kan omprövning enligt förevarande paragraf ske när som helst. Anledning till omprövning kan antingen vara att den tidigare föreskriften har varit olämplig redan från början eller att ändrade förhållanden senare har inträffat i vattenområdet.

Till skydd för företagaren och andra intressenter och i huvudsaklig överensstämmelse med gällande rätt hänvisas i paragrafen till de speciella tillåtlighetsregler som – utöver vad som följer av 11 § första stycket i förevarande kapitel – gäller vid omprövning till förmån för allmänna intressen enligt 3 § andra stycket.

Vid omprövningen kan en årlig avgift enligt 10 kap. 5 § fastställas eller ändras.

Innebär de ändrade föreskrifterna en skyldighet för tillståndshavaren att avstå vatten eller fallhöjd eller en inskränkning i ett regleringstillstånd, är han enligt 9 kap. 14 § berättigad till ersättning för sin förlust endast till den del denna överstiger en viss andel som vattendomstolen har bestämt i tillståndsdomen. För någon annan förlust eller kostnad har han inte rätt till någon ersättning.

Frågan om omprövning enligt denna paragraf beträffande andra företag än markavvattningsföretag prövas av vattendomstolen på ansökan av kammarkollegiet (se 7 §). Även företagaren kan begära omprövning med stöd av 8 §. Målet handläggs som ett ansökningsmål (se 13 kap. 13 § första stycket punkt 10). Är det fråga om ett markavvattningsföretag, prövas frågan enligt 14 § tredje stycket vid förrättning.

5 § Om tillståndshavaren åsidosätter ett villkor i en tillståndsdom eller omprövningsdom och avvikelsen är betydande, får vattendomstolen förklara tillståndet förverkat och förbjuda fortsatt verksamhet.

Första stycket gäller också när ett vattenföretag har övergivits eller underhållet av en vattenanläggning har allvarligt försummats eller när ett tillstånd att inverka på vattenförhållandena inte har utnyttjats under en längre tid.

Paragrafen motsvarar 15 kap. 15 § i utredningens förslag (jfr 23 § ML).

Som utredningen anför blir möjligheten enligt *första stycket* att förklara ett tillstånd förverkat tillämplig endast i allvarliga fall av åsidosättande. Det är främst en uppgift för tillsynsmyndigheten att övervaka att villkoren följs och att ingripa med föreläggande om rättelse, om så inte sker. Stad-

gandet kan då tjäna som ett påtryckningsmedel för att vinna rättelse. Ibland torde man emellertid inte kunna komma till rätta med missförhållanden på det sättet. Åsidosättande av ett grundläggande villkor kan t. ex. helt rubba förutsättningarna för tillståndet. Företagaren kan också visa upprepad nonchalans mot villkorsföreskrifterna. I sådana fall kan stadgandet tillämpas (jfr prop. 1969: 28 s. 277).

Vattendomstolen bör i vissa fall inte stanna vid att förklara tillståndet förverkat. Ett sådant beslut skulle kunna leda till att den tredskande fortsätter sin verksamhet som förut men utan tillstånd. Bestämmelsen ger för sådana fall möjlighet för vattendomstolen att meddela förbud mot fortsatt verksamhet. Eftersätts ett sådant förbud, inträder straffansvar enligt 21 kap. 1 § första stycket 2. Dessutom kan handräckning meddelas för att stoppa verksamheten.

Enligt *andra stycket* kan ett tillstånd förklaras förverkat även av andra skäl, bl. a. om företaget har övergivits eller ett tillstånd att inverka på vattenförhållandena inte har utnyttjats under en längre tid. Som utredningen anför får man med hänsyn till omständigheterna i det enskilda fallet bedöma hur lång tid som skall ha förflutit för att förutsättningarna för förverkande skall inträda. Avgörande vikt bör fästas vid de olägenheter som uppstår för andra intressen, som är beroende av samma vattentillgång, av att osäkerhet råder beträffande de gällande rättsförhållandena.

Förverkandefrågan handläggs som ett ansökningsmål vid vattendomstolen (se 13 kap. 13 § första stycket punkt 11). Ansökan görs av kammarkollegiet (se 7 § i förevarande kapitel).

Av 18 § i promulgationslagen följer att förevarande paragraf blir tillämplig också på tillstånd enligt VL och vissa särskilda rättigheter. Enligt 18 § tredje stycket i promulgationslagen gäller förevarande paragraf även en vattenanläggning som har tillkommit före den nya lagens ikraftträdande, även om någon domstols eller annan myndighets tillstånd till detta inte har behövts och inte heller lämnats. I detta fall blir det alltså inte något tillstånd utan själva rättigheten att ha kvar anläggningen som förverkas.

6 § I samband med dom om förverkande enligt 5 § får vattendomstolen ålägga den som är ansvarig för underhållet av en vattenanläggning som omfattas av tillståndet att riva ut anläggningen eller att vidta andra åtgärder för att förebygga eller minska skador på allmänna eller enskilda intressen. Domstolen får därvid förordna att de åtgärder som har föreskrivits beträffande anläggningen på den underhållsskyldiges bekostnad får efter åtagande utföras av någon annan vars rätt är beroende därav.

I stället för att förordna om utrivning eller andra åtgärder enligt första stycket får vattendomstolen medge att anläggningen bibehålls och bestämma att skyldigheten att underhålla anläggningen skall överföras på någon annan. Därvid gäller 14 kap. 2 och 4 §§.

Paragrafen motsvarar 15 kap. 16 § i utredningens förslag.

Om ett tillstånd förklaras förverkat enligt 5 §, blir verkan därav att de

med tillståndet förenade rättigheterna av servituts natur kommer att förfalla, medan egendom som tagits i anspråk med äganderätt alltjämt tillkommer tillståndshavaren. Enligt förevarande paragrafs *första stycke* kan emellertid vattendomstolen, i samband med sin dom om förverkande, ålägga den som är skyldig att underhålla en anläggning i vatten att riva ut anläggningen eller delar därav eller vidta återställningsåtgärder eller andra skadeförebyggande åtgärder.

Enligt första styckets andra mening kan vattendomstolen i samband med förverkandedomen förordna att åtgärderna i stället får på den underhållsskyldiges bekostnad utföras av någon annan vars rätt är beroende därav. Härigenom kan t. ex. staten, kommun, vattenförbund eller någon enskild utföra utrivnings- och återställningsåtgärderna. Detta gäller såväl då en känd ägare eller någon annan underhållsskyldig inte fullgör skyldigheten som då man inte finner något rättssubjekt som är ansvarigt för anläggningen. Genom angivna erinran om att utrivnings- och återställningsåtgärderna utförs på den underhållsskyldiges bekostnad ges möjlighet för den som utfört dessa att i efterhand kräva kostnaderna åter av den underhållsskyldige, även om denne blir känd först senare. Med kostnader för utrivnings- och återställningsåtgärder bör jämställas ersättning för genom åtgärderna orsakade skador till skadelidande tredje man, som den som har utfört åtgärderna har fått betala.

Enligt paragrafens *andra stycke* kan vattendomstolen i stället för att meddela förordnande om utrivning e. d. förordna att en vattenanläggning får bibehållas och bestämma att skyldigheten att underhålla anläggningen skall övergå på någon annan. Härvid gäller bestämmelserna i 14 kap. 2 § om övertagande av en anläggning, vartill tillstånd söks till utrivning. Genom förevarande bestämmelse kan en ägare av fast egendom som skadas genom anläggningens borttagande eller staten, kommun eller vattenförbund överta underhållet av anläggningen. Om underhållet övertas av en fastighetsägare, skall inskrivningsmyndigheten underrättas enligt 14 kap. 4 §.

Förevarande paragraf gäller även vattenanläggningar som har tillkommit före den nya vattenlagens ikraftträdande (se 18 § tredje stycket i promulgationslagen).

7 § Ansökan om prövning som avses i 3–5 §§ görs av kammarkollegiet.

Paragrafen, som motsvarar 15 kap. 17 § i utredningens förslag, har behandlats i den allmänna motiveringen (avsnitt 2.10.1).

8 § Efter ansökan av tillståndshavaren får vattendomstolen upphäva eller ändra bestämmelser i en tillstånds- eller omprövningsdom, om bestämmelserna inte längre behövs eller är strängare än nödvändigt eller om ändringen föranleds av någon omständighet som inte förutsågs när domen meddelades.

Paragrafen motsvarar i huvudsak 15 kap. 18 § i utredningens förslag (jfr 27 § ML).

Stadgandet ger tillståndshavaren möjlighet att t. ex. utverka ändrade eller nya bestämmelser om innehållande och tappning av vatten (jfr 2 kap. 31 § första stycket VL) eller föreskrifter rörande fisket (jfr 2 kap. 8 § andra stycket VL). I sistnämnda fall kan frågan om en sådan fiskeavgift som avses i 10 kap. 5 § bli aktuell.

Som utredningen anför kan bestämmelsen också tillämpas i fråga om jämkningar i företagets utförande till följd av oförutsedda arbetssvårigheter o. d. Förutsättningen för stadgandets tillämpning är dock att det är tillståndshavaren som ansöker om jämkningen.

Målet handläggs som ansökningsmål (se 13 kap. 13 § första stycket punkt 10). Vid prövningen gäller enligt 11 § första stycket i förevarande kapitel vad som stadgas om utförande av vattenföretag (se även 9 kap. 15 § andra stycket). I 11 § andra stycket finns ett förbud mot att väsentligt avvika från ett villkor som har föreskrivits av regeringen. Som uttryckligen föreskrivs i 13 § har omprövningsdomen samma verkan som en tillståndsdom. Någon ny tid för omprövning till förmån för allmänna intressen börjar emellertid inte att löpa.

9 § Vattendomstolen kan fastställa ändrade eller nya bestämmelser om innehållande och tappning av vatten efter ansökan av annan än tillståndshavaren, om han vill utnyttja vattenkraften i sitt strömfall bättre, eller efter ansökan av kommuner eller vattenförbund för att tillgodose den allmänna miljövården eller hälsovården eller för att främja fisket. Till förmån för allmänna farleder, allmänna hamnar, allmänna flottleder, bevattnings- och markavvattningssamfälligheter samt avloppsföretag kan sådana bestämmelser fastställas på ansökan av huvudmannen.

Paragrafen motsvarar 15 kap. 19 § i utredningens förslag och 2 kap. 31 § första stycket, 5 kap. 7 § första stycket, 6 kap. 21 §, 7 kap. 37 § och 8 kap. 27 § VL. Paragrafen har behandlats i den allmänna motiveringen (avsnitt 2.5.6).

Liksom vid omprövning enligt 8 § kan omprövning enligt förevarande paragraf begäras när som helst. Vid omprövningen gäller reglerna om utförande av ett vattenföretag (se 11 §). Målet handläggs som ansökningsmål (se 13 kap. 13 § första stycket punkt 10). Bestämmelser om ersättning vid omprövning enligt förevarande paragraf finns i 9 kap. 13–15 §§.

Förevarande paragraf kompletteras av 22 § i förevarande kapitel, som avser det fallet att det saknas bestämmelser om tappning av vatten m. m.

10 § Ett tillstånd till vattentäkt får omprövas av vattendomstolen efter ansökan av den som driver en annan vattentäkt som är beroende av samma vattentillgång eller av den som söker tillstånd till en sådan vattentäkt.

Paragrafen motsvarar 15 kap. 20 § i utredningens förslag och, såvitt avser omprövning av en grundvattentäkt, 2 kap. 56 § första stycket VL.

Paragrafen har behandlats i den allmänna motiveringen (avsnitt 2.5.6).

Vid omprövningen gäller reglerna om utförande av ett vattenföretag (se 11 § i förevarande kapitel). Målet handläggs som ansökningsmål (se 13 kap. 13 § första stycket punkt 10). Bestämmelser om ersättning vid omprövning enligt förevarande paragraf finns i 9 kap. 13 §.

Enligt paragrafen kan omprövning ske av själva tillståndet. Genom omprövningen skall den ena av två vattentäkter kunna få en förmån som medför olägenheter för den andra. Är det fråga om förhållandet mellan två eller flera vattentäkter som av någon anledning behöver preciseras utan att några inskränkningar sker i tillståndet, skall i stället 22 § i förevarande kapitel tillämpas.

Hur förhållandet mellan vattentäkterna skall bestämmas får bedömas från fall till fall med tillämpning av framför allt jämkningsregeln i 3 kap. 8 §. I första hand skall man alltså försöka jämka mellan täkterna. Om vattnet i en vattentillgång inte helt räcker till de båda täkterna, kan det vara naturligt att fördela vattnet proportionellt mellan dem efter deras behov, naturligtvis under förutsättning att ändamålet med täkterna kan tillgodoses. Om behovet av mängden vatten är olika stort, kan förhållandet ordnas så att rätten att tillgodogöra en viss vattenmängd tillerkänns den mindre täkten, medan innehavaren av den större täkten får rätt att tillgodogöra sig resten av den sammanlagt tillgängliga vattenmängden (jfr SOU 1937: 35 s. 82 och prop. 1939: 9 s. 64).

Om jämkningar inte kan ske så att täkterna kan utföras vid sidan av varandra, får företräde ges åt den täkt som från allmän och enskild synpunkt kan antas medföra störst fördel. Man bör dock ta hänsyn till att den ena vattentäkten redan är etablerad när konkurrensfrågan aktualiseras. En äldre vattentäkt bör alltså få vika för en senare tillkommen täkt endast när särskilda skäl föreligger.

11 § Frågor som avses i 3, 4 och 8–10 §§ prövas, om inte annat är särskilt föreskrivet, enligt de grunder som gäller för utförande av vattenföretag.

Om regeringen i samband med prövningen av ett vattenföretag har föreskrivit att ett visst villkor skall gälla för ett tillstånd, får vattendomstolen vid omprövningen inte avvika väsentligt från villkoret utan att regeringen har medgivit det.

Första stycket motsvarar 2 kap. 31 § första stycket tredje meningen och 2 kap. 56 § första stycket andra meningen VL (se 9 och 10 §§ i förevarande kapitel). Förevarande bestämmelse har behandlats i den allmänna motiveringen (avsnitt 2.5.6).

Jag har ansett det vara lämpligt att man i överensstämmelse med VL tillämpar de vanliga reglerna om förutsättningarna för utförande av ett vattenföretag vid omprövning, om inte annat är särskilt föreskrivet. Sådana särskilda föreskrifter finns i 3 § andra stycket och 4 § andra meningen

i förevarande kapitel samt i 9 kap. 13–15 §§ (särskilda bestämmelser om ersättning vid omprövning). De andra bestämmelserna i lagen rörande utförande av ett vattenföretag blir tillämpliga, t. ex. de särskilda tvångsrättsreglerna i 8 kap.

Andra stycket motsvarar 15 kap. 21 § i utredningens förslag (jfr 28 § ML). Förutsättningarna för regeringens medgivande får inte rubbas. Inget hindrar att regeringen i samband med sitt beslut om tillåtligheten medger att ett villkor senare får ändras (jfr prop. 1969: 28 s. 281).

12 § På ansökan av kammarkollegiet eller den avgiftsskyldige får vattendomstolen föreskriva den ändring av en bygdeavgift eller en allmän fiskeavgift som kan behövas med hänsyn till erfarenheterna av företagets inverkan eller till bestående hinder att utnyttja företaget i den avsedda omfattningen.

Frågan om ändring av en sådan avgift får även tas upp till prövning i samband med en omprövning enligt 3, 4 eller 8–10 §§.

Första stycket motsvarar 11 kap. 3 § andra stycket i utredningens förslag och har behandlats i den allmänna motiveringen (avsnitt 2.13.2 och 2.13.3). Omprövning av avgiften kan påkallas när som helst. Omprövningsfrågan handläggs i ett ansökningsmål (se 13 kap. 13 § första stycket punkt 10).

Enligt *andra stycket* får omprövning av en årlig avgift ske i samband med annan omprövning enligt förevarande kapitel (jfr 2 kap. 10 § 2 mom. andra stycket VL). I detta fall behövs inte någon särskild ansökan om omprövning av avgiften.

13 § En omprövningsdom har samma verkan som en tillståndsdom.

Paragrafen motsvarar 15 kap. 22 § andra meningen i utredningens förslag och innebär att 1 § i förevarande kapitel om en tillståndsdoms rättsverkan blir tillämplig också på en omprövningsdom.

Verkan av tillståndsbeslut vid förrättning m. m.

14 § Sedan ett tillståndsbeslut har vunnit laga kraft, får det verkställas som en tillståndsdom som har vunnit laga kraft.

I fråga om tillstånd till markavvattningsföretag gäller 1–9, 11 och 13 §§.

Omprövning enligt 3, 4, 8 och 9 §§ beträffande ett markavvattningsföretag skall ske vid en ny förrättning. Länsstyrelsen förordnar om en sådan förrättning efter ansökan.

Paragrafen motsvarar 7 kap. 56 § och 10 kap. 75 § första stycket VL samt 16 kap. 20 § fjärde stycket och 28 och 29 §§ i utredningens förslag.

Första stycket anger att ett tillståndsbeslut utgör en exekutionstitel på samma sätt som en tillståndsdom (jfr 3 kap. i förslaget till utsökningsbalk enligt prop. 1980/81: 8).

Ett lagakraftvunnet tillstånd till ett markavvattningsföretag har enligt *andra stycket* samma verkan som ett tillstånd enligt en dom i ett ansök-

ningsmål. Tillståndet gäller alltså i princip för all framtid såväl i vad avser rätten att utföra och bibehålla företaget i förhållande till motstående intressen som beträffande rätten och skyldigheten att delta i företaget.

Någon motsvarighet till 10 kap. 75 § andra stycket VL behövs inte i den nya lagen, eftersom rättegångsbalkens regler om extraordinära rättsmedel är tillämpliga även på ett tillståndsbeslut som har meddelats av en förrättningsman, vilket inte var fallet vid tillkomsten av stadgandet i VL (jfr NJA 1971 s. 528).

Ett tillstånd till ett markavvattningsföretag kan omprövas dels i vad avser förhållandet till motstående intressen, dels i fråga om förhållandet mellan delägarna inbördes. Förstnämnda fråga regleras i förevarande paragraf genom hänvisningen till de omprövningsregler som gäller tillstånd enligt domar i ansökningsmål. Frågor om ändringar i deltagarkretsen m. m. regleras däremot i 15–18 §§ under en särskild rubrik.

De inskränkningar och ändringar i ett tillstånd som kan ske avser omprövning till förmån för allmänna intressen, bl. a. fisket (3 och 4 §§). Vidare kan ändrade eller nya bestämmelser om innehållande och tappning av vatten enligt 9 § utverkas, t. ex. beträffande en reglering för översvämningsskydd. Reglerna om förverkande av tillstånd m. m. i 5 och 6 §§ blir tillämpliga, liksom 2 § om verkan av att företaget inte utförs inom föreskriven tid (se 12 kap. 31 § tredje stycket). Slutligen kan en enskild innehavare av ett tillstånd till ett markavvattningsföretag eller en markavvattningssamfällighet i egenskap av tillståndshavare begära omprövning enligt 8 §. En enskild deltagare i en markavvattningssamfällighet kan också begära omprövning i vissa fall, men då tillämpas 15 § andra stycket.

Förverkandefrågorna skall prövas av vattendomstolen, medan omprövningsfrågorna enligt *tredje stycket* i förevarande paragraf prövas vid en ny förrättning. I dessa fall skall ansökan om förrättning göras hos länsstyrelsen.

Ändrade förhållanden i samfälligheter

15 § Om en dom eller ett beslut enligt 3–6, 8–10 eller 14 § inverkar på frågan om en samfällighets fortsatta bestånd, kretsen av deltagare eller kostnadsfördelningen mellan dem, får vattendomstolen eller förrättningsmannen i samband med prövningen meddela de ändrade bestämmelser som behövs.

Inträder, sedan en samfällighet har bildats enligt denna lag, i andra fall än som avses i första stycket ändrade förhållanden som i inte ringa mån inverkar på frågan om sättet för företagets utförande, kretsen av deltagare eller kostnadsfördelningen mellan dem, får frågan på ansökan av en deltagare eller den som vill delta i samfälligheten omprövas av vattendomstolen eller, såvitt avser en markavvattningssamfällighet, vid en ny förrättning. Även utan att sådana förhållanden har inträtt, får en omprövning äga rum, om i det tidigare avgörandet har föreskrivits att frågan får omprövas efter en viss tid och denna tid har gått ut.

Vid omprövningen gäller bestämmelserna om utförande av vattenföretag i tillämpliga delar.

Den som inträder som deltagare i en bestående samfällighet skall, om särskilda skäl föreligger, åläggas att i skälig utsträckning ersätta de övriga deltagarna deras kostnader som nedlagts i gemensamma anläggningar. Vad som sagts nu gäller också när andelstalet höjs för en fastighet som ingår i en samfällighet.

Paragrafen inleder den avdelning som reglerar frågor om ändrade förhållanden i en samfällighet enligt denna lag, dvs. samfälligheter för markavvattning, bevattning, vattenreglering och vattenöverledning (se 5–7 kap.). Förevarande paragraf har behandlats i den allmänna motiveringen (avsnitt 2.5.9).

Paragrafen kan tillämpas även beträffande äldre samfälligheter (se 18 § första stycket och 21 § i promulgationslagen).

Första stycket saknar en direkt motsvarighet i såväl VL som utredningsförslaget. Genom stadgandet ges en möjlighet att i samband med en omprövning för t. ex. allmänna intressen också ompröva delaktighetsfrågor m. m. En sådan omprövning kan t. ex. medföra sådana inskränkningar i företaget att några deltagare får mindre nytta av detta, varför andelstalen måste ändras.

Andra stycket motsvarar 7 kap. 4 § och 16 kap. 28 § i utredningens förslag (jfr 35 § anläggningslagen) samt bl. a. 3 kap. 11 § fjärde stycket, 7 kap. 59 § och 10 kap. 77 och 78 §§ VL.

De nya förhållanden som kan föranleda omprövning är av många olika slag. Det kan vara fråga om faktiska förändringar avseende själva marken, t. ex. sättningar, skogsplantering, nybyggnad av väg m. m. Vid den tidigare prövningen kan det ha gjorts beräkningar beträffande nyttan eller underhållskostnaden, vilka senare visar sig oriktiga (jfr prop. 1973: 160 s. 254). Naturhinder som uppdagas först under anläggningsarbetet nödvändiggör inte sällan ett ändrat utförande. Detta är ofta fallet vid markavvattningsföretag och har särskilt beaktats i VL, som i 7 kap. 59 § ger möjlighet till jämkning på grund av bl. a. oförutsedda arbetssvårigheter. För att möjliggöra en sådan jämkning har kravet på inverkans omfattning i paragrafen satts något lägre än i anläggningslagen som innehåller ett väsentlighetsrekvisit. Också omständigheter utanför företagets område, såsom ändring i de hydrologiska förhållandena, t. ex. på grund av nytillkommen tätbebyggelse uppströms ett markavvattningsföretag, kan leda till att de ursprungliga förutsättningarna för företaget rubbas. I fråga om en regleringS- eller bevattningssamfällighet kan det vara fråga om att ansökningar från nya bevattningsintressenter medför behov av en utvidgning av deltagarkretsen.

Som jag har anfört vid 6 kap. 2 § tredje stycket bör vattendomstolen utan något särskilt yrkande ta upp de omprövningsfrågor som en anslutning enligt det stadgandet kan föranleda.

När omprövning skall ske av en viss fråga innebär detta inte att prövningen behöver begränsas till denna. Frågan kan nämligen ha ett sådant samband med andra moment i tillståndet till företaget, t. ex. andelstalen, att även dessa måste prövas på nytt.

Förevarande paragraf medger inte någon omprövning av beslutade ersättningar åt sakägare som inte deltar i samfälligheten. Beslut i sådana frågor står fast, om inte villkoren för ersättning för oförutsedd skada är uppfyllda (se 20 § i förevarande kapitel).

Även utan att ändrade förhållanden har inträtt kan omprövning ske efter en viss tid. Det fordras då att det tidigare avgörandet innehåller en föreskrift om detta (se 12 kap. 31 § andra stycket punkt 10 och 13 kap. 47 § första stycket punkt 11). En sådan föreskrift kan vara befogad i de inte sällsynta fall då företagets utförande och verkningar i skilda hänseenden är svåra att på förhand exakt bedöma.

När omprövningen avser en bevattnings- eller regleringssamfällighet prövas frågan av vattendomstolen som ett ansökningsmål (se 13 kap. 13 § första stycket punkt 12). Omprövning avseende en markavvattningssamfällighet handläggs vid en ny förrättning.

Vid omprövning gäller enligt *tredje stycket* samma materiella regler som vid företagets tillkomst i fråga om tillåtlighet, tvångsrätter m. m. (jfr 11 § första stycket i förevarande kapitel).

Fjärde stycket, som delvis har utformats med 37 § anläggningslagen som förebild, innehåller bestämmelser om den ekonomiska regleringen när en fastighet inträder i en bestående samfällighet eller när andelstalet höjs för en deltagande fastighet. Bestämmelserna motsvarar 6 kap. 4 § och 7 kap. 9 § i utredningens förslag och bygger på samma princip som 3 kap. 10 § andra stycket och 8 kap. 2 § tredje stycket nya vattenlagen.

Skyldigheten att bidra för den nytillträdande avser kostnaderna för utförandet av gemensamma anläggningar, t. ex. regleringsdammar, pumpstationer. Med sådana kostnader bör jämställas vad som efter företagets tillkomst har lagts ned på detta i syfte att förbättra det.

När en redan ansluten fastighets andelstal höjs vid en omprövning eller genom en överenskommelse enligt 16 §, kan det, i synnerhet om höjningen är betydande, vara befogat med en ekonomisk reglering av samma slag som vid nyanslutning. Bestämmelsen i den andra meningen reglerar denna fråga.

I stadgandet anges inte hur ersättningen skall bestämmas utan detta får bedömas från fall till fall. En naturlig utgångspunkt är naturligtvis kostnaderna för anläggningarnas utförande, inbegripet de ersättningar för ianspråktagande av utrymme för anläggningarna som kan ha utgått till sakägarna samt med modifikationer med hänsyn till anläggningarnas ålder och skick. Anläggningskostnaden bör räknas om till dagens penningvärde. Det torde endast i undantagsfall vara möjligt att knyta ersättningens storlek till något försäljnings- eller återanskaffningsvärde. Den inträdandes nytta av företaget bör beaktas.

Enligt 38 § anläggningslagen skall den som utträder ur en samfällighet vara berättigad till ersättning för sin andel i ett beräknat överskott respektive skyldig att betala ersättning för ett beräknat underskott. Det typiska för de vattenrättsliga samfälligheterna torde emellertid vara att en minskning av deltagarkretsen inte medför att nyttan av företaget ökar för övriga deltagare, utan ett utträde torde för dessas del snarare innebära en försämring genom att deras andel i drifts- och underhållskostnaderna ökar. En lagbestämmelse för utträde, motsvarande anläggningslagens, skulle komplicera förhållandena. Jag biträder därför utredningens ståndpunkt att inte ta in någon motsvarighet till anläggningslagen i nu förevarande hänseende.

Som utredningen har anfört får det utan någon särskild föreskrift anses följa att förevarande bestämmelse om ersättning vid inträde i en bestående samfällighet också kan tillämpas i fall enligt 7 kap. 1 och 2 §§, då en samfällighet bildas efter det att anläggningar för en reglering på grund av ett tidigare tillstånd redan har utförts.

16 § En överenskommelse om att någon skall inträda i eller utträda ur en samfällighet enligt denna lag, att en deltagares andelstal skall ändras eller att samfälligheten skall upphöra har samma verkan som en tillståndsdom eller ett tillståndsbeslut, om överenskommelsen på ansökan av en deltagare godkänns av vattendomstolen eller, om överenskommelsen träffas vid en förrättning, av förrättningsmannen. Ett sådant godkännande får inte lämnas om det är uppenbart att överenskommelsen strider mot denna lag.

Första stycket gäller även i fråga om en överenskommelse mellan deltagarna i en bevattningssamfällighet om en ny fördelning av vatten inom ramen för det för deltagarna sammanlagt medgivna vattenuttaget.

Första stycket motsvarar 6 kap. 7 § och 7 kap. 5 § i utredningens förslag (jfr 43 § anläggningslagen).

I de fall en samfällighet förvaltas av en samfällighetsförening innebär en fastställelse av en överenskommelse om samfällighetens upphörande inte att samfällighetsföreningen upplöses. Sedan godkännandet av överenskommelsen har vunnit laga kraft, åligger det styrelsen att upplösa föreningen enligt bestämmelserna i 61–65 §§ lagen om förvaltning av samfälligheter.

Enligt *andra stycket* blir det också möjligt att fastställa en överenskommelse om en ny fördelning av vatten i en bevattningssamfällighet. En omfördelning av vatten mellan deltagarna i bevattningssamfälligheten skall normalt kunna ske med stöd av 6 kap. 3 § genom frivilliga överenskommelser mellan deltagarna utan att man skall behöva gå till vattendomstolen för att få överenskommelsen fastställd. Vid ändrade förhållanden som kan antas bli bestående för framtiden kan det dock vara lämpligt att vattendomstolens godkännande inhämtas för att ge stadga åt förhållandena.

Frågan om fastställelse av vattendomstol enligt denna paragraf handläggs som ansökningsmål (se 13 kap. 13 § första stycket punkt 13).

Förevarande paragraf kan tillämpas även beträffande äldre samfälligheter (se 18 § första stycket och 21 § i promulgationslagen).

17 § Om tillståndet till ett vattenföretag, som skall utföras inom ramen för en samfällighet enligt denna lag, på grund av 2 § första stycket har förfallit, får deltagare i företaget begära att vattendomstolen prövar om de kostnader som har lagts ned på företaget skall betalas endast av sökanden eller om även övriga deltagare skall ta del i kostnaden.

Paragrafen motsvarar 7 kap. 58 § andra stycket VL och 22 kap. 11 § i utredningens förslag.

Paragrafen avser frågan om kostnadsansvaret för utförda arbeten i sådana fall då företaget har utförts till en del men inte till så väsentliga delar som krävs för att det inte skall anses vara förfallet enligt 2 § första stycket. Enligt utredningsförslaget borde stadgandet tillämpas också i de fall då tillståndet har förklarats förverkat. Eftersom förverkandepåföljden emellertid endast kan drabba gällande tillstånd, som förutsätter att arbetena har utförts till väsentliga delar, föreligger enligt min mening inte något behov av en särskild konstnadsprövning i sådana fall.

I enlighet med vad som föreskrivs i VL skall kostnadsfrågan enligt förevarande paragraf handläggas som ett ansökningsmål (se 13 kap. 13 § första stycket punkt 14).

18 § Om en fastighet som är ansluten till en samfällighet enligt denna lag ingår i en sammanläggning, övergår fastighetens skyldigheter mot de övriga deltagarna på den nybildade fastigheten.

Första stycket gäller också när en fastighet genom fastighetsreglering i sin helhet överförs till en annan fastighet.

19 § Om en fastighet som är ansluten till en samfällighet enligt denna lag delas, får fastighetens skyldigheter mot de övriga deltagarna fördelas mellan de särskilda delarna genom beslut vid fastighetsbildningsförrättningen.

Första stycket gäller också när en del av en fastighet genom fastighetsreglering överförs till en annan fastighet.

Fördelningen skall ske enligt de grunder som gäller vid bildande av den ifrågavarande samfälligheten. Den gäller endast till dess annat har bestämts enligt denna lag och skall inte beaktas vid tillämpningen av 15 eller 16 §.

Paragraferna motsvarar 6 kap. 5 och 6 §§ samt 7 kap. 6 och 7 §§ i utredningens förslag (jfr 41 och 42 §§ anläggningslagen).

I paragraferna regleras frågan om hur man vid fastighetsbildning skall förfara med de skyldigheter som åvilar de fastigheter som ingår i vattenrättsliga samfälligheter. Av 19 § tredje stycket andra meningen framgår att beslutet vid fastighetsbildningsförrättningen då en fastighet delas eller ingår i en fastighetsreglering endast är provisoriskt. Det hindrar alltså inte en ny fördelning som sker vid en omprövning enligt 15 eller 16 § i förevarande kapitel.

I fråga om de rättigheter som är förenade med de i samfälligheten ingående fastigheterna finns fördelningsregler i fastighetsbildningslagen (se

2 kap. 5 §, 10 kap. 4 § och 11 kap. 5 §). Jag vill särskilt understryka att de rättigheter och skyldigheter som är knutna till en strömfallsfastighet enligt vattenlagen inte bör delas upp på flera fastigheter.

Bestämmelserna i 18 och 19 §§ gäller även vid fastighetsbildningsåtgärder rörande fastigheter som är anslutna till samfälligheter enligt VL (se 22 § i promulgationslagen).

Oförutsedda skador

20 § Om ett vattenföretag, som har utförts i enlighet med ett tillstånd enligt denna lag, medför skador som inte förutsågs av vattendomstolen eller förrättningsmannen när tillståndet meddelades, får den skadelidande framställa anspråk på ersättning som avses i 9 kap. 1–10 §§.

Om skadorna är betydande, får den skadelidande begära sådana ändringar av vattenföretaget på företagarens bekostnad som, utan att medföra skador för tredje man eller väsentliga olägenheter för tillståndshavaren, är ägnade att förebygga eller minska framtida skador.

Anspråk på grund av oförutsedda skador skall för att få tas upp till prövning anmälas till vattendomstolen inom fem år eller den längre tid, högst 20 år, som kan ha bestämts i samband med tillståndet. Tiden räknas från utgången av den av domstolen eller förrättningsmannen bestämda arbetstiden.

Bestämmelserna i preskriptionslagen (1981: 000) gäller inte anspråk enligt denna paragraf.

Paragrafen motsvarar 10 kap. 19 § i utredningens förslag samt 2 kap. 24 och 51 §§, 3 kap. 11 § fjärde stycket, 5 kap. 6 § och 7 kap. 57 § VL.

Paragrafens bestämmelser innebär en inskränkning av en tillståndsdoms eller ett tillståndsbesluts rättskraft och den har därför av systematiska skäl placerats i förevarande kapitel i stället för, som i utredningsförslaget, i ersättningskapitlet.

När det gäller paragrafens tillämpningsområde avses inte någon ändring i förhållande till gällande rätt. Det skall alltså röra sig om en missbedömning i fråga om de faktiska verkningarna av ett vattenföretag. En oförutsedd skada enligt bestämmelsen skall alltså anses föreligga när vattendomstolen eller förrättningsmannen har förbisett en skada eller missbedömt omfattningen därav. Med en skada som omfattas av paragrafen bör jämställas det fallet att ett företag för tillgodogörande av vattenkraft tar i anspråk större del av någon annans fallhöjd än som har angivits i tillståndsdomen.

Utredningen anser att paragrafen också bör komma till användning i det fall att ägaren till ett mark- eller vattenområde, som i samband med tillståndsbeslutet oriktigt har antagits tillhöra sökanden, vill föra talan om ersättning för skador på området. Jag hänvisar till vad jag har anfört härom vid 1 § i förevarande kapitel.

Första stycket skiljer sig något från motsvarande bestämmelse i utredningsförslaget genom att det inte uttryckligen sägs att den skadelidande

alternativt kan begära skadeförebyggande åtgärder. Enligt 9 kap. 1 § tredje stycket skall den ersättningsskyldige, om det är lämpligt, åläggas att utföra skadeförebyggande åtgärder i stället för att utge ersättning för skadan. Jag anser inte att det behövs någon erinran härom i detta sammanhang.

Andra stycket reglerar frågan om ändringar i vattenföretaget på grund av inträffade oförutsedda skador. Enligt utredningsförslaget skall, om den oförutsedda skadan är betydande, den skadelidande ha rätt att utöver ersättning begära sådana ändringar i de anläggningar som ingår i vattenföretaget att framtida skador förebyggs eller minskas. Ett villkor för ett bifall till en sådan begäran är emellertid att ändringarna inte förnärmar tredje mans rätt eller medför en väsentlig olägenhet för företagaren. Bestämmelsen motsvarar bl. a. 2 kap. 24 § andra stycket VL. Enligt denna senare bestämmelse har den skadelidande dock möjlighet att utöver förändringar i vattenföretagets utförande begära ändringar i för vattenföretaget meddelade bestämmelser om innehållande och tappning av vatten (tappningsbestämmelser). Skillnaden i detta hänseende mellan VL och utredningsförslaget motiveras av utredningen med att förändringar i gällande tappningsbestämmelser regelmässigt medför inverkan på tredje mans rätt och på allmänna intressen. Utredningen anser därför att stadgandet är opraktiskt. I den mån en skadelidande sakägare anser att ändrade tappningsbestämmelser bör meddelas, bör han enligt utredningen få vända sig till kammarkollegiet och anhålla att kollegiet begär omprövning av tillståndet.

Flera remissinstanser, bl. a. Svea hovrätt, anser att den nuvarande möjligheten att ändra gällande tappningsbestämmelser vid omfattande oförutsedda skador bör bibehållas. En omprövning enligt utredningsförslaget är enligt remissinstanserna inte möjlig då endast enskilda intressen drabbas av oförutsedda skador av ett vattenföretag.

Jag anser liksom remissinstanserna att den nuvarande möjligheten att vid oförutsedda skador av betydenhet ändra meddelade tappningsbestämmelser bör bibehållas, eftersom bestämmelserna om omprövning av ett vattenföretag i 9 § i förevarande kapitel inte blir tillämpliga då en oförutsedd skada drabbar ett enskilt intresse. På samma sätt bör en ändring kunna ske beträffande meddelade bestämmelser om vattenuttaget vid vattenöverledningar och vattentäkter samt om skötseln av ett markavvattningsföretag (se 2 kap. 51 § andra stycket och 7 kap. 57 § andra stycket VL). Sådana ändringar liksom ändringar på anläggningar som ingår i vattenföretaget kan sammanfattande lämpligen betecknas som ändringar av vattenföretaget. I förevarande bestämmelse anges alltså att den skadelidande, då den oförutsedda skadan är betydande, kan begära sådana ändringar av vattenföretaget att framtida skador förebyggs eller minskas. Ändringar på anläggningar som ingår i vattenföretaget skall självfallet utföras och bekostas av företagaren. Förutsättningen för att ändringar skall få föreskrivas är, liksom enligt gällande rätt, att dessa inte medför

väsentliga olägenheter för företagaren och dessutom att några skador inte uppstår för tredje man.

Anspråk enligt första eller andra stycket får framställas såväl av enskilda fastighetsägare som av företrädare för allmänna intressen. Parterna bör liksom nu vara oförhindrade att genom avtal i förväg reglera eventuellt uppkommande oförutsedda skador. En sakägare kan alltså i samband med en uppgörelse om skaderegleringen i det ursprungliga ansökningsmålet avstå från rätten att väcka talan för oförutsedda skador.

I detta sammanhang vill jag framhålla att jag, i motsats till utredningen, också har ansett att det behövs en motsvarighet i den nya lagen till 2 kap. 31 § andra stycket och 2 kap. 56 § andra stycket VL om rätt för en skadelidande att även i vissa andra fall utverka bestämmelser om tappning och vattenuttag. Ett sådant stadgande har tagits in i 22 § i förevarande kapitel.

I *tredje stycket* regleras frågan om sättet att framställa anspråk för oförutsedda skador. F. n. gäller beträffande sättet att framställa anspråk på grund av en oförutsedd skada olika regler beroende på om den skadelidande vill yrka ersättning för skadan eller om han vill yrka en ändring i gällande tappningsbestämmelser eller företagets utförande. I det första fallet skall han anmäla skadeståndsanspråket till vattendomstolen inom den tid som gäller eller särskilt har bestämts för sådana anspråk (se bl. a. 2 kap. 24 § första stycket VL). Skadeståndsanspråket prövas då i det ursprungliga ansökningsmålet (om förfarandet se 11 kap. 68 § VL). I de båda senare fallen åligger det däremot den skadelidande att ansöka om stämning på tillståndshavaren (se bl. a. 11 kap. 17 § första stycket punkt 26 VL).

Skillnaden i de angivna hänseendena mellan ersättningsanspråk och andra anspråk sammanhänger bl. a. med att ersättningsanspråken enligt den ursprungliga lydelsen av 11 kap. 68 § andra stycket VL alltid skulle handläggas först sedan tiden för anmälan hade gått ut. Anspråk på ändringar av vattenföretaget ansågs däremot böra behandlas omgående och den skadelidande gavs därför möjlighet att genom en särskild talan få till stånd en omedelbar prövning. Efter en lagändring år 1939 får numera även ersättningsanspråk prövas före utgången av tiden för anmälan, om det finns skäl för det.

I utredningsförslaget upprätthålls inte denna skillnad mellan ersättningsanspråk och andra anspråk. Utredningen föreslår att talan i båda fallen skall väckas genom ansökan om stämning till vattendomstolen.

Några remissinstanser anser att anmälningsförfarandet bör behållas. Ett par av dem, nämligen Stockholms och Vänersborgs tingsrätter, anser att anmälningsförfarandet bör kunna tillämpas också när det gäller yrkanden om ändringar av vattenföretaget. Enligt Stockholms tingsrätt har anmälningsförfarandet fungerat smidigt. Tingsrätten anser att det skulle te sig främmande för sakägarna att behöva upprätta en stämningsansökan och

betala en ansökningsavgift för att få ersättning för skador som har uppkommit till följd av ett vattenföretag.

Jag anser att det inte längre finns någon anledning att behålla den nuvarande skillnaden mellan ersättningsanspråk och andra anspråk när det gäller formen för att framställa anspråken. Det är lämpligt att sådana frågor kan avgöras samtidigt. Enligt min mening talar hänsynen till de skadelidande och praktiska skäl för att anmälningsförfarandet används för alla anspråk på grund av oförutsedda skador. Förevarende stycke har utformats i överensstämmelse härmed. Möjligheten att efter omständigheterna pröva anspråken antingen före eller efter utgången av den gällande tidsfristen bör bibehållas (se 21 § andra stycket första meningen).

I förevarande stycke regleras också frågor om tiden för väckande av anspråk. Ett sådant anspråk skall enligt VL normalt väckas inom fem år från utgången av den för företaget bestämda arbetstiden. Tiden kan dock av vattendomstolen eller förrättningsmannen utsträckas till högst 12 år eller, såvitt avser grundvattentäkter, 20 år.

Utredningen föreslår en minsta tid om fem och en längsta tid om 20 år från utgången av den bestämda arbets- eller igångsättningstiden i fråga om alla företagstyper. Den längre tiden bör enligt utredningen kunna tillämpas i fråga om sådana företag, särskilt vattenregleringar och vattentäkter, vars fulla inverkan på vattenförhållandena kommer att inträda vid en sen tidpunkt.

Vid remissbehandlingen har Svea hovrätt ansett att normaltiden bör vara tio år, medan VASO har framhållit att det i lagtexten bör markeras att tiden bara i undantagsfall får bestämmas till mer än tolv år. Svea hovrätt anser också att tiden skall börja löpa först sedan tillståndet till väsentlig del har tagits i anspråk.

För egen del vill jag anföra följande. Det typiska för en sådan skada som det nu är fråga om är att den inte har kunnat förutses redan i samband med att tillståndet gavs och att den i stället framträder eller kan urskiljas först någon tid efter det att tillståndet har tagits i anspråk. I en del fall kan det dröja mycket länge innan en skada uppstår. Ett typiskt exempel är erosionsskador, som kan inträffa vid en tidpunkt som ligger långt fram i tiden. Andra situationer är sådana då ett tillstånd under många år har utnyttjats endast till en del men senare utnyttjas till fullo med nya oförutsedda skador som följd. Krav på ersättning kan i sådana fall inte framställas förrän skadorna har inträffat. Med tanke på skador av angivet slag är det rimligt att möjligheten att väcka ersättningsanspråk föreligger under en ganska lång tidsperiod.

Utgångspunkten för tidsfristen för väckande av anspråk för oförutsedda skador bör liksom enligt VL vara utgången av den bestämda arbetstiden. Som jag har anfört vid 13 kap. 47 § andra stycket, innehåller den nya lagen inte någon motsvarighet till utredningens förslag om en särskild igångsättningstid.

För normala fall bör det räcka med en tid om fem år från den angivna tidpunkten. Förevarande stycke innehåller alltså en bestämmelse om en normaltid om fem år. Med tanke på de nyssnämnda fallen, då skadan kan inträffa på ett mycket sent stadium, skall dock tiden kunna utsträckas till högst 20 år. En så lång tid som 20 år bör naturligtvis komma i fråga endast i undantagsfall.

Tiden för framställning av ersättningsanspråk förlängs automatiskt, om arbetstiden förlängs enligt 2 § andra stycket i förevarande kapitel.

Förevarande bestämmelse, i förening med bestämmelsen i det fjärde stycket om undantag från tillämpningen av preskriptionslagen, ger den skadelidande möjligheter att framställa sina ersättningsanspråk på ett mycket sent stadium. Regelsystemet bör naturligtvis inte utformas så att den skadelidande kan vinna särskilda förmåner genom att så länge som möjligt dröja med att framställa sina anspråk. VASO har pekat på att det system som gäller för ersättningsbelopps uppräkning med hänsyn till penningvärdeförsämring samt för ränteberäkning på uppräknade belopp kan inbjuda till sådana förfaranden. VASO föreslår därför att bestämmelserna om tidsfrister för väckande av anspråk för oförutsedda skador kompletteras med en regel av innebörd att anspråket också måste väckas inom viss tid – förslagsvis två år – från det skadan yppats.

Den av VASO förordade regeln innebär att ett rättegångshinder föreligger, om fristen inte iakttas. Regeln skulle alltså sannolikt föranleda åtskilliga svårbedömda tvister om när en oförutsedd skada i verkligheten har yppats. Jag kan därför inte biträda VASO:s förslag. Jag finner inte heller någon anledning att ändra reglerna om hänsynstagande till inträffade förändringar i penningvärdet från det skadan inträffade till dess ersättningen bestäms och även för tiden därefter till dess betalning sker (jfr 9 kap. 7 §). Däremot anser jag att det finns anledning att se över reglerna om ränteberäkningen i fråga om ersättning för oförutsedda skador.

Enligt 16 kap. 12 § första stycket nya vattenlagen beräknas ränta på en ersättning som har bestämts efter det att marken tillträddes eller företaget utfördes med utgångspunkt i den dag då detta skedde. Denna ränteregels motsvarighet i VL gäller också ersättningar för oförutsedda skador. Den innebär alltså att utgångspunkten för ränteberäkningen i vissa fall, t. ex. beträffande erosionsskador som inträffar först många år efter det att vattenföretaget har tagits i drift, förläggs långt tillbaka i tiden trots att skadan har inträffat långt senare. Ränteregeln medför att den ersättningsberättigade vinner fördelar genom att så länge som möjligt vänta med att väcka sitt anspråk. Genom att ersättningsanspråk för oförutsedda skador inte omfattas av preskriptionslagens bestämmelser (se fjärde stycket av förevarande paragraf), kan det alltså dröja en mycket lång tid innan ett anspråk framställs. Jag anser att detta inte är rimligt och att man bör välja en annan utgångspunkt för ränteberäkningen när det gäller oförutsedda skador.

För skadeståndsanspråk och liknande fordringar gäller enligt 4 § andra

stycket räntelagen (1975: 635) att dröjsmålsränta utgår på beloppet från den dag som infaller en månad efter det att borgenären har framställt krav på ersättning och lagt fram den utredning som med hänsyn till omständigheterna skäligen kan begäras av honom. Enligt det tredje stycket i nämnda paragraf skall ränta i varje fall utgå senast från dagen för delgivning av stämning beträffande betalningsanspråket.

Det förstnämnda stadgandet i räntelagen löser inte problemet med ränta på ersättning för oförutsedda skador. Den ersättningsberättigade kan mycket väl vid en tidig tidpunkt framställa krav på ersättning hos den ersättningsskyldige men sedan vänta med att fullfölja sitt anspråk genom anmälan till vattendomstolen. Den ersättningsskyldige kanske anser att ersättningsanspråket åtminstone delvis är befogat, men har ingen möjlighet att mot den ersättningsberättigades bestridande betala någon förskottsersättning. Under tiden skulle den ersättningsberättigade ha rätt till dröjsmålsränta. Jag anser det i stället vara rimligt att ränta i förevarande fall börjar löpa först sedan anspråket har anmälts till vattendomstolen. Härigenom vinner man den fördelen att den skadelidande har intresse av att anspråk för oförutsedda skador väcks utan dröjsmål. Räntan bör utgå som dröjsmålsränta enligt 6 § räntelagen.

I enlighet med det anförda har i 16 kap. 12 § andra stycket i den nya lagen tagits in en särskild bestämmelse om ränta på ersättning för oförutsedda skador.

Fjärde stycket, som saknar motsvarighet i VL, innebär en ändring av gällande rätt (se NJA 1967 s. 577). Jag biträder utredningens och många remissinstansers uppfattning att de allmänna preskriptionsreglerna inte bör tillämpas på anspråk för oförutsedda skador (jfr också 3 LU 1963: 31 och 1966: 32 samt SvJT 1970 s. 45). En motsvarande bestämmelse för uppskovsfallen finns i 13 kap. 49 § femte stycket.

21 § Anmälan som avses i 20 § skall vara skriftlig och den skall ges in till vattendomstolen i tre exemplar. Ett exemplar skall genom vattendomstolens försorg tillställas tillståndshavaren.

Anspråket får efter vad som är lämpligt prövas antingen före eller efter utgången av den tid som gäller för anmälan. För vattendomstolens prövning av anspråket gäller vad som stadgas om förfarandet i ansökningsmål i 13 kap. 30–34, 36–39, 41 och 43–47 §§ samt 50 § andra och tredje styckena.

Paragrafen motsvarar i huvudsak 11 kap. 68 § första och andra styckena VL. Genom hänvisningen till bestämmelserna i 13 kap. 30 och 31 §§ om förberedelse i ansökningsmål ges möjligheter att pröva anspråken vid förberedelsen eller vid huvudförhandling i förenklad form.

I fråga om ersättning för rättegångskostnader gäller de allmänna principerna i 20 kap. 2 § första stycket (jfr specialmotiveringen till 3 § nämnda kapitel).

Ändrade bestämmelser om vattentappning och vattentäkter

22 § Saknas bestämmelser om innehållande eller tappning av vatten beträffande ett vattenföretag eller bestämmelser om nyttjandet av en vattentäkt eller är meddelade bestämmelser ofullständiga, får vattendomstolen på talan av den som lider skada genom de rådande förhållandena fastställa sådana bestämmelser som är ägnade att för framtiden förebygga eller minska skador. Bestämmelserna får inte ändra vad som lagligen kan gälla och inte heller skada tredje mans rätt och de skall endast gälla mellan parterna i målet och deras rättsinnehavare.

Paragrafen motsvarar 2 kap. 31 § andra stycket och 2 kap. 56 § andra stycket VL men har inte någon motsvarighet i utredningsförslaget. Jag anser, i likhet med flera remissinstanser, att stadgandet fyller en funktion som komplettering till 9 och 20 §§ i förevarande kapitel (jfr också vad som anförts vid sistnämnda paragraf). Jag har inte ansett det vara motiverat att ha kvar det nuvarande undantaget i 2 kap. 56 § andra stycket VL beträffande en grundvattentäkt för husbehovsförbrukning (jfr 22 kap. 7 § nya vattenlagen).

Talan enligt förevarande paragraf handläggs som stämningsmål (se 13 kap. 14 § punkt 8). Företagaren kan bemöta käromålet genom att ansöka om fastställande av bestämmelser eller om lagligförklaring av företaget (se 13 kap. 55 §).

16 kap. Betalning av ersättning, tillträde m. m.

Kapitlet motsvarar 9 kap. 11–29 §§ VL och 19 kap. i utredningens förslag.

Gällande bestämmelser tillkom år 1974 och jag kan hänvisa till vad som anfördes då (se prop. 1974: 83 s. 164, 203, 303 och 309). En motsvarighet till kostnadsbestämmelsen i 9 kap. 26 § VL återfinns i 20 kap. 11 § nya vattenlagen.

En nyhet i förhållande till gällande rätt utgör bestämmelserna i 12 § andra stycket om ränta på ersättning för oförutsedda skador och 19 § om rätt för skadelidande panträttsborgenärer att i efterhand begära ersättning för eventuella förluster. Vidare har 11 § utformats på ett annat sätt än dess motsvarighet i VL.

1 § Löseskillingar och intrångsersättningar som skall utgå på en gång betalas genom nedsättning hos länsstyrelsen i det län där fastigheten är belägen.

Om ersättningen avser fastigheter i olika län, skall nedsättningen ske hos den länsstyrelse som domstolen eller förrättningsmannen bestämmer.

2 § Nedsättning enligt 1 § skall inte ske, om fastigheten inte svarar för någon beviljad eller sökt inteckning eller om de borgenärer som har panträtt i fastigheten har medgivit att ersättningen betalas ut till den ersättningsberättigade. Om fastigheten besväras av gemensamma inteckningar,

gäller vad som har sagts nu endast om det dessutom föreligger sådana medgivanden från fastighetsägare och fordringshavare som i 22 kap. 11 § jordabalken föreskrivs för relaxation. Medgivanden behövs dock inte av dem för vars rätt domstolens eller förrättningsmannens avgörande är väsentligen utan betydelse.

3 § I beslut om löseskilling eller intrångsersättning skall anges i vad mån nedsättning skall ske.

4 § Ersättningar som inte skall nedsättas betalas till den ersättningsberättigade. Om ersättningen avser mark som skall lösas, åligger det den ersättningsskyldige att hos länsstyrelsen i det län där fastigheten är belägen anmäla och därvid styrka att ersättningen har betalats. Om ersättningen avser fastigheter i olika län, skall anmälan göras hos den länsstyrelse som domstolen eller förrättningsmannen bestämmer.

5 § Bestämmelserna i 1–4 §§ gäller även provisorisk ersättning som har bestämts med stöd av 13 kap. 49 § andra stycket.

6 § Vid nedsättning eller anmälan skall den ersättningsskyldige till länsstyrelsen ge in domen eller beslutet samt lagakraftbevis och vid nedsättning dessutom gravationsbevis för fastigheten. Om det inte sker, skall länsstyrelsen anskaffa handlingarna på den ersättningsskyldiges bekostnad.

7 § Ersättning för mark som löses skall betalas och anmälan enligt 4 § skall ske inom sex månader från det att såväl tillståndsfrågan som ersättningsfrågan har avgjorts slutligt. Ersättning som inte avser mark som löses och som har fastställts att utgå på en gång skall betalas inom två år från samma tid. Om den ersättningsskyldige inte iakttar vad som har sagts nu, förlorar han den rätt som han har förvärvat gentemot den ersättningsberättigade.

Tidsfristerna får förkortas eller förlängas när parterna är ense om det eller om det finns särskilda skäl för det.

8 § Inlösen av mark är fullbordad när den ersättningsskyldige har fullgjort vad som åligger honom enligt 1 och 4 §§.

9 § Den ersättningsskyldige får genast tillträda egendomen när inlösen är fullbordad enligt 8 §. Om förutom löseskilling eller intrångsersättning annan ersättning har bestämts till följd av avståendet, får dock tillträde inte ske förrän även denna ersättning har betalats.

Tillstånd att på annat sätt än genom inlösen ta någon annans egendom i anspråk eller att vidta åtgärder som medför skada för någon annan får utnyttjas när den ersättningsskyldige har betalat den ersättning som har bestämts.

Om det är påkallat med hänsyn till den ersättningsberättigades förhållanden, skall bestämmas skäligt uppskov med tillträdet eller med utförandet av åtgärden.

10 § Om en del av en fastighet inlöses, sker ändringen i fastighetsindelningen när inlösen är fullbordad enligt 8 §.

Sådana särskilda rättigheter till en fastighet som har tillkommit genom frivilliga upplåtelser upphör när inlösen av fastigheten eller av sådan del därav som berörs av rättigheten är fullbordad enligt 8 §, om inte domstolen eller förrättningsmannen har förordnat att rättigheten skall bestå. Ett sådant förordnande får meddelas endast om det uppenbarligen är utan betydelse för den rätt som tillkommer borgenärer med panträtt i fastigheten.

Andra särskilda rättigheter till fastigheten än som anges i andra stycket består efter inlösen, om inte något annat har förordnats av domstolen eller förrättningsmannen.

Genom inlösen upphör den lösta egendomens ansvar för fordran. Detta gäller dock inte fordran som har förmånsrätt enligt 6 § 1 förmånsrättslagen (1970: 979).

Paragraferna motsvarar 9 kap. 11–20 §§ VL och 19 kap. 1–10 §§ i utredningens förslag.

11 § Om ersättningen till följd av ett vattenföretag har bestämts slutligt först efter det att tillståndet har tagits i anspråk, skall den del av ersättningen som överstiger vad som tidigare kan ha utgått till den ersättningsberättigade betalas och anmälan enligt 4 § göras inom en månad från det ersättningen bestämdes slutligt. Detsamma gäller en ersättning som har bestämts i samband med godkännandet av ett vattenföretag som redan har utförts.

Om den slutligt fastställda ersättningen inte överstiger den ersättning som tidigare har utgått och nedsättnings- eller anmälningsskyldighet annars skulle ha förelegat, skall den ersättningsskyldige anmäla ersättningsbeslutet hos länsstyrelsen sedan detta har vunnit laga kraft.

Paragrafen motsvarar 9 kap. 21 § VL och 19 kap. 11 § i utredningens förslag.

Utformningen av paragrafen har förenklats i förhållande till VL och utredningsförslaget genom att de fall då den skall tillämpas har angivits mera generellt (jfr 9 kap. 21 § fjärde stycket VL). Paragrafen avser till en början fall då ersättningen bestäms slutligt efter uppskov enligt 13 kap. 49 § första stycket. Om vattendomstolen därvid förordnar om omedelbar verkställighet av ersättningsbeslutet enligt 13 kap. 50 § andra stycket skall enmånadsfristen i förevarande paragraf räknas från dagen för ersättningsbeslutet. Detta behöver enligt min mening inte särskilt anges i lagtexten.

Paragrafen avser vidare den situationen att vattendomstolen förordnar om omedelbar verkställighet av ett tillståndsbeslut enligt 13 kap. 50 § första stycket och högre rätt dömer ut en högre ersättning.

Andra fall då paragrafen skall tillämpas är vid ersättning för oförutsedda skador samt då ersättning bestäms i samband med en lagligförklaring av ett vattenföretag som redan är utfört (se första stycket andra meningen).

Enligt 18 § i förevarande kapitel får ersättningsbelopp som har betalats inte återkrävas. I uppskovsfallen gäller vidare enligt 13 kap. 49 § tredje stycket att ersättningar inte får bestämmas till ett lägre belopp än vad som har bestämts provisoriskt.

12 § På sådana ersättningar som avses i 11 § första stycket utgår ränta enligt 5 § räntelagen (1975: 635) från den dag marken tillträddes eller vattenföretaget utfördes, om inte något annat följer av andra stycket. Om betalningen inte sker i rätt tid, utgår ränta enligt 6 § räntelagen för tiden efter det dröjsmålet inträdde. Inlösen fullbordas utan hinder av att ränta inte betalas.

På ersättningar som avser oförutsedda skador utgår ränta enligt 6 § räntelagen från den dag ersättningsanspråket framställdes vid vattendomstolen.

Om den ersättningsskyldige försummar att betala sådan ersättning som avses i 11 § första stycket, skall länsstyrelsen på ansökan av den ersättningsberättigade låta ta ut beloppet jämte ränta. Därvid tillämpas bestämmelserna i utsökningsbalken om verkställighet av lagakraftägande dom i tvistemål, varigenom betalningsskyldighet har ålagts någon.

Paragrafen motsvarar 9 kap. 22 § VL och 19 kap. 12 § i utredningens förslag.

I andra stycket av förevarande paragraf har tagits in en särskild räntelregel som avser ersättning för oförutsedda skador. I fråga om skälen för denna regel, som saknar motsvarighet i VL och i utredningens förslag, hänvisas till vad jag har anfört vid 15 kap. 20 §.

13 § Medel som har satts ned eller tagits ut skall länsstyrelsen utan dröjsmål sätta in i bank mot ränta.

14 § Nedsatta eller uttagna medel jämte upplupen ränta skall länsstyrelsen betala ut till den som har rätt till medlen.

Vid utbetalningen av medel som har satts ned enligt beslut av domstolen eller förrättningsmannen skall bestämmelserna om fördelning av köpeskilling för fast egendom som har sålts på exekutiv auktion tillämpas med de avvikelser som anges i tredje stycket. Om rätt för innehavare av pantbrev att avstå från sin rätt till betalning och om verkan därav finns särskilda bestämmelser.

Om fastigheten är besvärad av en inteckning och dessutom av en särskild rättighet som minskar fastighetens värde och har sämre rätt än inteckningen, skall den borgenär som har panträtt på grundval av inteckningen få betalning som om fastigheten inte besvärades av rättigheten, i den mån det behövs för att han skall få full betalning för sin fordran. Ersättningen för rättigheten skall minskas i motsvarande mån.

15 § Sammanträde för fördelningen skall hållas så snart det kan ske. Kallelser till sammanträdet skall minst två veckor i förväg sändas till fastighetsägaren, andra sakägare och kända innehavare av panträtt. De skall i kallelsen uppmanas att anmäla sina anspråk senast vid sammanträdet. Om det finns särskilda skäl för det, skall en kungörelse om sammanträdet minst två veckor i förväg också föras in i Post- och Inrikes Tidningar.

16 § När inlösen av mark är fullbordad, skall länsstyrelsen genast underrätta inskrivningsmyndigheten därom för anteckning i fastighetsboken.

17 § Om det råder tvist om bättre rätt till ersättning, skall ersättningen nedsättas hos länsstyrelsen, även om nedsättning inte behövs enligt 1 §. Bestämmelserna i 13–15 §§ skall tillämpas i fråga om sådan ersättning.

18 § Ersättningsbelopp som har betalats får inte till någon del återkrävas. Vad som sagts nu gäller inte, om det tillstånd som föranlett beslutet om ersättning upphävs på talan av den ersättningsberättigade.

Paragraferna motsvarar 9 kap. 23–25 och 27–29 §§ VL samt 19 kap. 13–18 §§ i utredningens förslag. Av skäl som har anförts vid 13 kap. 44 § har 9 kap. 24 § fjärde stycket VL inte fått någon motsvarighet i 14 § i förevarande kapitel. Som jag har nämnt under kapitelrubriken har i 20 kap. 11 § nya vattenlagen tagits in en motsvarighet till kostnadsbestämmelsen i 9 kap. 26 § VL.

19 § Om en borgenär som har panträtt i en fastighet gör en förlust på grund av att ersättning inte har bestämts eller har blivit för lågt beräknad och frågan om ersättning på grund av en överrenskommelse mellan den ersättningsskyldige och sakägaren eller av någon annan anledning inte har prövats i sak av domstolen eller förrättningsmannen, är borgenären berättigad till ersättning av den ersättningsskyldige mot avskrivning på fordringshandlingen. Vad nu har sagts gäller också i fråga om överenskommelser om att ersättning skall utgå på något annat sätt än i pengar eller om att skadeförebyggande åtgärder skall utföras.

Paragrafen motsvarar 9 kap. 73 § VL i dess lydelse före den 1 juli 1974 och 19 kap. 19 § i utredningens förslag.

F. n. gäller enligt 10 kap. 21 § fjärde och femte styckena och 57 § tredje stycket samt 11 kap. 60 § sjätte och sjunde styckena VL att förrättningsmannen resp. vattendomstolen skall göra en oskadlighetsprövning med hänsyn till panträttsborgenärerna, även om en överenskommelse föreligger mellan parterna. Dessa bestämmelser, som motsvarar 5 kap. 25 § tredje stycket expropriationslagen, infördes den 1 juli 1974 (se prop. 1974: 83 s. 164).

Angivna bestämmelser i VL har emellertid på skäl som har angivits vid 13 kap. 44 § inte fått någon motsvarighet i den nya lagen. I stället gäller enligt 12 kap. 33 § första stycket och 13 kap. 44 § andra stycket att ersättning m. m. skall bestämmas i enlighet med vad som har överenskommits. Detta innebär en återgång till den ordning som gällde före den 1 juli 1974 och som bygger på att skadelidande panträttsborgenärer i efterhand kan begära ersättning för eventuella förluster. I förevarande paragraf har alltså denna möjlighet återinförts.

Paragrafen blir tillämplig i alla de fall då frågan om ersättningens storlek inte har prövats i sak, t. ex. på grund av ett särskilt avtal mellan parterna eller parts medgivande vid förrättningen eller rättegången. Jag anser det inte lämpligt att utvidga ersättningsrätten enligt förevarande paragraf till att avse även överenskommelser om en fastighets andel i en samfällighet.

Utredningens förslag med denna innebörd har alltså inte fått någon motsvarighet.

Talan om ersättning enligt förevarande paragraf skall väckas vid vattendomstolen och handläggas som stämningsmål (se 13 kap. 14 § punkt 9). I överensstämmelse med utredningens förslag har talerätten inte begränsats till någon viss tid (jfr 9 kap. 73 § andra meningen VL i lydelse före den 1 juli 1974).

17 kap. Underhåll m. m.

Kapitlet, som motsvarar 20 kap. i utredningens förslag, har behandlats i den allmänna motiveringen (avsnitt 2.6).

Enligt 24 § i promulgationslagen gäller förevarande kapitel även i fråga om vattenföretag som har tillkommit före ikraftträdandet av den nya vattenlagen.

1 § Den som äger en vattenanläggning är skyldig att underhålla den så att det inte uppkommer skada för allmänna eller enskilda intressen genom ändringar i vattenförhållandena.

Den som enligt 8 kap. 2 § har medgivits rätt att använda någon annans vattenanläggning är jämte ägaren skyldig att underhålla anläggningen, om inte vattendomstolen bestämmer något annat.

Om en anläggning har utförts med stöd av en särskild rättighet, är rättighetshavaren skyldig att underhålla anläggningen till dess skyldigheten har förts över på någon annan. Detta gäller även om rättigheten har upphört att gälla och rättighetshavaren därför inte längre kan anses vara anläggningens ägare.

I 14 kap. 2 § och 15 kap. 6 § finns bestämmelser om överflyttning av underhållsskyldigheten.

Första stycket, som motsvarar 20 kap. 1 § första stycket första meningen i utredningens förslag samt 2 kap. 33 § första stycket och 59 § första stycket VL, har behandlats i den allmänna motiveringen (avsnitt 2.6.1). Som har angivits där gäller underhållsskyldigheten oavsett om tillstånd till anläggningen har meddelats eller inte.

Underhållsskyldigheten gäller vattenanläggningar. Vad som är en vattenanläggning framgår av definitionen i 1 kap. 4 § punkt 5. Häri innefattas anläggningar för bortledande av grundvatten samt diken och andra anordningar för markavvattning.

Underhållsansvaret innebär att ägaren är skyldig inte bara att utföra löpande reparationer utan även att bygga om en anläggning som har tjänat ut. Sådana delar av anläggningen som saknar betydelse för någon annan än ägaren behöver dock inte vidmakthållas. Redan vid anläggningens tillkomst är ägaren skyldig att se till att det inte uppkommer någon fara för skada på motstående intressen genom ett felaktigt utförande eller användning av bristfälligt material. Även om anläggningen inte vidare skall använ-

das får den inte lämnas i ett sådant skick att det är risk för att den orsakar skada. Särskilda bestämmelser om utrivning av vattenanläggningar finns i 14 kap.

Andra stycket motsvarar 20 kap. 1 § första stycket andra meningen i utredningens förslag. Enligt huvudregeln är den som får rätt att använda någon annans vattenanläggning jämte anläggningens ägare ansvarig för underhållet. Detta innebär att de solidariskt svarar för underhållet gentemot tredje man. Den interna uppdelningen av underhållsansvaret får ske efter nyttjandegraden eller på det sätt parterna har kommit överens.

Vattendomstolen har emellertid möjlighet att helt eller delvis befria den som får använda en vattenanläggning från underhållsskyldigheten. Sådan befrielse kan komma i fråga främst då användarens utnyttjande av anläggningen framstår som obetydlig i förhållande till ägarens eller endast avser en viss mindre del av anläggningen. I vattendomstolens beslut enligt 8 kap. 2 § bör då regleras inte bara omfattningen av det solidariska ansvaret gentemot tredje man utan även den interna uppdelningen.

Tredje stycket, som har behandlats i den allmänna motiveringen (avsnitt 2.6.3), saknar motsvarighet i VL. Enligt stadgandet skall underhållsansvaret i vissa fall åvila någon annan än ägaren eller brukaren av anläggningen. Skälen härtill är följande.

Så länge ett vattenföretag drivs kan man kräva att underhållsskyldigheten fullgörs av anläggningens ägare. Problem kan emellertid uppkomma då ett vattenföretag inte längre drivs. Ett kraftverk kan ha lagts ned eller en vattenreglering har upphört. En därvid använd damm kan då ha övergivits trots att den fordrar underhåll eller kanske utrivning. Så länge dammen finns kvar, kvarstår också underhållsskyldigheten. Det kan emellertid i vissa fall vara svårt att finna någon underhållsskyldig. Så är fallet då anläggningen har tillhört innehavaren av någon särskild rättighet till fastigheten och denna rättighet av någon anledning har upphört.

Frågan om ansvaret för övergivna anläggningar diskuteras utförligt av utredningen. Som utredningen framhåller har i förarbetena till VL (1917 års betänkande s. 236 och 265) anförts att VL:s tvångsrätter av servituts natur upphör då företaget kan anses vara helt övergivet. Ett sådant övergivande anses få till följd att de med anläggningen förenade rättigheterna av servituts natur utan vidare förfaller. Samtidigt erinras i förarbetena om att egendom som med äganderätt har tagits i anspråk för anläggningen alltjämt tillkommer dess ägare.

Utredningen hävdar för sin del – och anför som stöd för sin uppfattning uttalanden i förarbetena till lagstiftningen om återställningsåtgärder i avlyst flottled (prop. 1969: 104 s. 20 och 36) och jordabalken (prop. 1970: 20 Del B 2 s. 742) – att äganderätten till en anläggning i vatten och den därmed förenade underhållsskyldigheten inte kan anses övergå från rättighetshavaren till markägaren genom att anläggningen överges och därmed förenade rättigheter av servituts natur upphör. Underhållsskyldighe-

ten kan enligt utredningen i vissa fall vara mycket betungande och bör inte kunna frångå rättighetshavaren bara genom dennes passivitet.

Enligt utredningen bör principen om rättighetshavarens kvarstående äganderätt och underhållsskyldighet även gälla väganordningar, t.ex. broar eller bryggor, som har ingått i allmän väg som dragits in från allmänt underhåll.

Utredningen anser att dess uppfattning i fråga om äganderätten och skyldigheten att underhålla övergivna anläggningar överensstämmer med gällande rätt och föreslår följaktligen inte någon lagbestämmelse rörande denna fråga. Tolkningen har också godtagits av remissinstanserna utom såvitt gäller väganordningar för allmän väg som dragits in. Svea hovrätt, hovrätten för Nedre Norrland och Stockholms tingsrätt anser att tolkningen i fråga om väganordningar strider mot 32 § väglagen och att en lagändring därför behövs.

Jag delar inte utredningens uppfattning i frågan om skyldigheten att underhålla övergivna anläggningar. Enligt 8 kap. 21 § andra stycket och 14 kap. 13 § jordabalken gäller beträffande arrende och servitut att anläggning som har uppförts av arrendatorn eller servitutshavaren tillfaller fastighetsägaren om de inte bortskaffats inom viss tid från det rättsförhållandet upphörde. Motsvarande bestämmelser finns i 32 § väglagen och i 7 kap. 3 § andra stycket gruvlagen (1974: 342) beträffande anläggningar som har uppförts på annans fastighet med stöd av vägrätt eller gruvrätt. Dessa bestämmelser, som naturligtvis även gäller vattenanläggningar, måste enligt min mening innebära att såväl äganderätten till som underhållsansvaret för en övergiven anläggning under angivna omständigheter övergår på markägaren.

När det gäller de vattenrättsliga tvångsservituten, dvs. servitut som tillskapats med stöd av tvångsrättsbestämmelserna i 2 kap. 14 § m.fl. lagrum i VL, saknas en bestämmelse motsvarande de ovan nämnda. I fråga om anläggningar för allmän flottled gäller emellertid enligt 6 kap. 28 § VL att, sedan flottleden avlysts, någon särskild ägare till dessa anläggningar inte finns. Anläggningarna kan emellertid efter tillstånd av vattendomstolen bortskaffas eller övertas med äganderätt av enskilda eller det allmänna. I samband med tillkomsten av denna lagbestämmelse uttalades att det inte kunde anses rimligt att flottledsanordningar, på samma sätt som väganordningar vid indragning av väg, tillfaller fastighetsägaren sedan flottleden avlysts. Enligt uttalandet saknade flottledsanordningarna i regel värde för markägaren samtidigt som de kunde medföra en avsevärd belastning från underhållssynpunkt för denne (prop. 1969: 104 s. 20 och 36).

Enligt min mening torde för de vattenrättsliga tvångsservituten i övrigt, i brist på särskild bestämmelse därom, bestämmelsen i 14 kap. 13 § jordabalken få tillämpas analogivis. Anläggningens ägare får sålunda anses vara skyldig att inom ett år från det servitutet upphörde bortföra anläggningen. Om så inte sker tillfaller anläggningen den tjänande fastighetens ägare. I

avsaknad av en särskild bestämmelse blir det alltså denne som har den vattenrättsliga skyldigheten att underhålla anläggningen.

I de fall en vattenanläggning har uppförts med stöd av ett vattenrättsligt tvångsservitut eller annan särskild rätt synes anläggningens ägare alltså ha möjlighet att genom passivitet överföra äganderätten och underhållsskyldigheten på markägaren. Frågan är om denna ordning är lämplig.

Av allmänna rättsgrundsatser torde följa att servitutshavare och andra innehavare av särskild rätt till en fastighet skall vid rättighetens upphörande lämna fastigheten i samma skick som han mottog den (se bl. a. uttalande av lagrådet i prop. 1952: 52 s. 127). Härav följer att fastighetsägaren bör ha rätt att kräva att anläggningen tas bort och att marken återställs i ursprungligt skick. Om detta inte är möjligt eller om återställandet skulle medföra kostnader, som inte står i rimligt förhållande till det intrång eller den skada som anläggningens bibehållande skulle förorsaka, bör fastighetsägaren ha rätt till ersättning för detta av rättighetshavaren.

När det gäller anläggningar som har tillkommit med stöd av vattenrättsliga tvångsservitut är det emellertid svårt att konstatera när rättigheten har upphört och markägaren kan göra sin rätt gällande. Ett vattenrättsligt servitut upphör när vattenföretaget kan anses vara övergivet. Det har emellertid inte varit möjligt att ställa upp någon allmängiltig regel i vattenlagstiftningen rörande frågan under vilka förutsättningar ett vattenföretag skall anses vara övergivet och de med företaget förenade rättigheterna förfallna. I rättspraxis finns exempel på att även ett ganska långvarigt nedläggande av driften av ett vattenföretag inte har ansetts medföra att en tidigare förvärvad dämningsrätt e. d. har förfallit.

Det anförda innebär alltså att det i många fall är osäkert om fastighetsägaren skulle ha någon framgång med ett krav mot rättighetshavaren på borttagande av en anläggning, återställningsåtgärder eller skadestånd. Omvänt skulle motsvarande krav på fastighetsägaren från tredje man kunna bemötas med att tvångsservitutet fortfarande består.

När det gäller arrende, avtalsservitut, vägrätt och gruvrätt kan man lätt konstatera när rättsförhållandet har upphört och markägaren och rättighetshavaren bör i de flesta fall ha möjligheter att överblicka konsekvenserna av att en anläggning inte tas bort utan överförs i markägarens ägo.

I sådana fall då en anläggning får stå kvar därför att den representerar ett värde för markägaren och han har användning för den kan det anses rimligt att markägaren också svarar för det vattenrättsliga underhållet.

Annorlunda förhåller det sig i sådana fall då anläggningen inte har något värde för markägaren utan enbart medför kostnader för honom. Som jag tidigare nämnt kan han visserligen ställa krav på borttagande av anläggningen och återställande av marken i ursprungligt skick alternativt väcka ersättningsanspråk mot rättighetshavaren. Det kan emellertid många gånger förhålla sig så att underhållsansvaret för en anläggning i vatten till

en början inte är alltför betungande men att det med tiden förorsakar stora kostnader. Sådant kan vara svårt för markägaren att överblicka, särskilt om tiden för honom att framställa anspråk mot rättighetshavaren är begränsad.

Jag anser med hänsyn till det anförda att övervägande skäl talar för att den vattenrättsliga underhållsskyldigheten alltjämt bör åvila den gamle rättighetshavaren, även om själva äganderätten till anläggningen enligt angivna bestämmelser övergår på markägaren. Ett uttryckligt stadgande härom har tagits in i förevarande bestämmelse. För att rättighetshavaren skall kunna bli kvitt sitt ansvar bör fordras att den vattenrättsliga underhållsskyldigheten i särskild ordning har förts över på fastighetsägaren eller någon annan intressent. Sådana möjligheter ges enligt 14 kap. 2 § och 15 kap. 6 §.

Fjärde stycket motsvarar 20 kap. 1 § andra stycket i utredningens förslag.

Som jag har anfört i den allmänna motiveringen (avsnitt 2.6.1) skall till skillnad mot gällande VL och utredningsförslaget försummelse av underhållet medföra straffansvar (se 21 kap. 1 § första stycket punkt 3). Enligt 21 kap. 2 § kan länsstyrelsen också förordna om handräckning. Den som lider skada av försummat underhåll kan också väcka talan vid vattendomstol om åtgärder eller skadestånd (se 13 kap. 14 § punkt 10). Om försummelsen av underhållet är allvarlig, kan tillståndet förklaras förverkat (se 15 kap. 5 § andra stycket).

2 § Vattenföretag som inverkar på vattenförhållandena skall drivas så att de inte i onödan skadar allmänna eller enskilda intressen.

Paragrafen motsvarar 20 kap. 2 § i utredningens förslag samt 2 kap. 29, 30 och 32 §§ VL (jfr också 2 kap. 27, 28 och 55 §§ VL).

Ett tillstånd till ett vattenföretag innebär regelmässigt också en rätt att utöva skadlig inverkan på vattenförhållandena. Tillståndsmyndigheten anger i tillståndet den inverkan på vattenförhållandena som är tillåten och utdömer ersättning för de skador som kan förväntas uppkomma därigenom. Inom ramen för tillståndet kan emellertid vattenföretaget ofta drivas på olika sätt – mer eller mindre skonsamt för motstående intressen. Förevarande bestämmelse ålägger företagaren att visa aktsamhet vid driften av vattenföretag. Bestämmelsen är endast tillämplig i de fall särskilda bestämmelser om vattenföretagets drift inte har meddelats. Om det exempelvis inte närmare har angivits hur innehållande och tappning vid en regleringsdamm skall ske innebär bestämmelsen att åtgärderna skall utföras så att onödiga skador på motstående intressen undviks såväl uppströms som nedströms, dvs. normalt så att snabba flödes- eller vattenståndsändringar undviks.

Om en företagare brister i den aktsamhet som åligger honom enligt

förevarande bestämmelse, kan han bli skyldig att ersätta uppkomna skador. Talan om sådan ersättning kan väckas hos vattendomstolen enligt 13 kap. 14 § punkt 11. Företagaren kan också drabbas av straffansvar enligt 21 kap. 1 § första stycket punkt 3.

3 § Den som är skyldig att underhålla en vattenanläggning har rätt att nyttja annans mark för arbeten eller åtgärder som behövs för att underhållsskyldigheten skall kunna fullgöras. Den underhållsskyldige skall betala ersättning för skada och intrång.

Paragrafen motsvarar 20 kap. 3 § i utredningens förslag och 14 kap. 6 § fjärde stycket VL. Tvist om ersättning för skada prövas av vattendomstolen efter stämning (se 13 kap. 14 § punkt 12).

18 kap. Tillsyn och besiktning

Kapitlet, som motsvarar 21 kap. i utredningens förslag, har behandlats i den allmänna motiveringen (avsnitt 2.6.1). Kapitlet innehåller med särskilda underrubriker bestämmelser om tillsyn (1 och 2 §§), besiktning (3–5 §§), rätt till tillträde m. m. (6 och 7 §§) samt tystnadsplikt (8 §).

Enligt 24 § i promulgationslagen gäller förevarande kapitel även i fråga om vattenföretag som har tillkommit före ikraftträdandet av den nya vattenlagen.

Tillsyn

1 § Tillsyn över vattenföretag och vattenanläggningar utövas av länsstyrelsen.

Om särskilda skäl föreligger, får i en tillståndsdom eller ett tillståndsbeslut förordnas att någon annan myndighet än länsstyrelsen skall, jämte länsstyrelsen, utöva tillsyn i visst hänseende.

2 § Företagaren är skyldig att på begäran av tillsynsmyndighet lämna de upplysningar om företaget eller vattenanläggningen som behövs för tillsynen.

Länsstyrelsen får förelägga företagaren att utföra de undersökningar som behövs för tillsynen. Om särskilda skäl föreligger, får länsstyrelsen härvid föreskriva att en undersökning skall utföras av någon annan än företagaren och utse någon att utföra undersökningen.

I beslut om föreläggande enligt andra stycket får länsstyrelsen utsätta vite.

Paragraferna motsvarar 21 kap. 2 och 3 §§ i utredningens förslag. Paragraferna, som saknar motsvarighet i VL, har utformats efter mönster av 38 och 43 §§ ML. Tillsynsfrågorna har behandlats i den allmänna motiveringen (avsnitt 2.6.1). Enligt 20 kap. 12 § skall vattenföretagets ägare svara för kostnaderna för tillsyn som avses i 1 § andra stycket och undersökningar som avses i 2 § andra stycket andra meningen.

Besiktning

3 § I tillståndsdomar och tillståndsbeslut får föreskrivas att en vattenanläggning skall besiktas, sedan företaget har utförts.

Besiktningsman förordnas av länsstyrelsen efter anmälan av företagaren.

Paragrafen, som motsvarar 21 kap. 1 § i utredningens förslag och 13 kap. 1 § VL, har behandlats i den allmänna motiveringen (avsnitt 2.6.1). Enligt 20 kap. 12 § skall vattenanläggningens ägare svara för kostnaderna för besiktningen.

4 § Efter ansökan av ägaren till en vattenanläggning eller av någon vars rätt berörs av anläggningen kan länsstyrelsen förordna en besiktningsman för att utreda om anläggningen har tillkommit i laga ordning eller är av laga beskaffenhet eller om avvikelser har gjorts från vad som har föreskrivits i tillståndsdomen eller tillståndsbeslutet.

Paragrafen, som motsvarar 13 kap. 3 och 4 §§ VL, har behandlats i den allmänna motiveringen (avsnitt 2.6.1). Paragrafen saknar motsvarighet i utredningens förslag.

I motsats till vad som nu gäller enligt 13 kap. 4 § VL har även anläggningens ägare rätt att begära besiktning för utredande av anläggningens laglighet.

Kostnaderna för besiktning enligt förevarande paragraf skall enligt 20 kap. 13 § betalas av den som har begärt besiktningen. I de fall besiktningen leder till att talan väcks om borttagande av anläggningen eller om ändring av denna eller om ersättning för skada genom anläggningen är besiktningskostnaden att anse såsom en kostnad för bevisningen i målet och företagaren kan alltså enligt allmänna regler om rättegångskostnad förpliktas att utge ersättning för dessa. Någon särskild bestämmelse härom motsvarande 13 kap. 3 § tredje stycket VL behövs enligt min mening inte.

Besiktningsmannens utlåtande har inte någon rättsverkan i sig utan är endast ett bevismedel som sedermera kan användas i en rättegång om anläggningens bortskaffande m. m. I en sådan rättegång får företagaren självfallet åberopa den bevisning han vill mot riktigheten av besiktningsmannens utlåtande. Någon särskild bestämmelse härom motsvarande 13 kap. 7 § VL är enligt min mening inte nödvändig.

5 § Besiktningsmannen skall föra protokoll över vad som har förekommit vid besiktning enligt 3 eller 4 §. Protokollet skall inges till länsstyrelsen och, såvitt avser besiktning enligt 4 §, i avskrift tillhandahållas den som har ansökt om besiktningen. Om besiktningsmannen konstaterar att avvikelser har gjorts från vad som har föreskrivits i tillståndsdomen eller tillståndsbeslutet, skall han ange om avvikelserna enligt hans uppfattning kan skada allmänna eller enskilda intressen.

Paragrafen saknar motsvarighet i utredningens förslag och VL (jfr dock 13 kap. 2 och 5 §§ VL).

Besiktningsmannen har f. n. enligt 13 kap. 2 § första stycket VL skyldighet att om han konstaterar missförhållanden som kan medföra allmänt åtal ålägga företagaren att vidta rättelse vid äventyr att åtalsanmälan görs. Denna skyldighet för besiktningsmannen har inte bibehållits. Det blir i stället länsstyrelsen såsom tillsynsmyndighet eller en enskild sakägare som får besluta om vad som skall ske när avvikelser från gällande bestämmelser har konstaterats vid en besiktning.

Rätt till tillträde m. m.

6 § För att utöva tillsyn enligt denna lag har tillsynsmyndighet rätt att få tillträde till vattenanläggningar samt att utföra undersökningar inom områden som berörs av vattenföretaget. Samma rätt tillkommer dem som skall utföra undersökningar som avses i 2 § andra stycket andra meningen samt besiktningsmän.

Polismyndigheten skall lämna det biträde som behövs för att tillsynen eller besiktningen skall kunna verkställas.

Första stycket, som motsvarar 21 kap. 4 § i utredningens förslag, har behandlats i den allmänna motiveringen (avsnitt 2.6.1). Bestämmelserna, som saknar motsvarighet i VL, har utformats efter mönster av 42 § ML.

Andra stycket motsvarar 23 kap. 3 § tredje stycket i utredningens förslag (jfr 47 § fjärde stycket ML). Det har även gjorts tillämpligt på besiktning.

7 § Den som är beroende av hur ett vattenföretag drivs, allmän åklagare och tjänsteman vid Sveriges meteorologiska och hydrologiska institut har rätt att få tillträde till platser för vattenståndsmätare, vattenmätare eller observationsrör samt att ta del av anteckningar som företagaren har ålagts att föra rörande vattenstånd, vattnets avrinning eller tillgodogjorda vattenmängder.

Tillfälle skall beredas statlig fiskeritjänsteman och av fiskeristyrelsen förordnad fiskeritillsynsman att utöva tillsyn över att villkor till skydd för fisket fullgörs.

Paragrafen motsvarar 14 kap. 6 § första–tredje styckena VL och 24 kap. 3 § i utredningens förslag.

Första stycket innehåller en bestämmelse om rätt för den som är beroende av driften av ett vattenföretag samt vissa offentliga tjänstemän att för kontroll därav få tillträde till vattenståndsmätare m. m.

Andra stycket innehåller en bestämmelse om tillsyn över efterlevnaden av bestämmelser som har meddelats till skydd för fisket. Enligt 10 kap. 5 § nya vattenlagen liksom enligt 2 kap. 8 § VL kan en företagare förpliktas att betala en särskild avgift för att bekosta kontrollen av att meddelade föreskrifter till skydd för fisket efterlevs. Sådan kontroll kan utföras av statliga fiskeritjänstemän – fiskeriintendent eller tjänsteman vid fiskenämnd – eller av fiskeritillsynsmän som förordnas av fiskeristyrelsen.

Bestämmelsen i 14 kap. 6 § första stycket andra meningen VL om rätt för en sakägare att undersöka en grundvattentäkt har inte fått någon

motsvarighet här. I den mån en sakägare anser att en sådan undersökning behövs, får han begära besiktning med stöd av 4 § i förevarande kapitel.

Bestämmelsen i 14 kap. 6 § fjärde stycket VL om rätt att för tillsyn och underhåll av diken få tillträde till någon annans fastighet ersätts av bestämmelsen i 17 kap. 3 § som gäller rätt till tillträde för underhåll av vattenanläggningar i allmänhet.

Tystnadsplikt

8 § De som har deltagit i tillsyn eller besiktning eller har utfört sådana undersökningar som avses i 2 § andra stycket andra meningen får inte obehörigen röja eller utnyttja vad de därvid har erfarit om affärs- eller driftförhållanden eller förhållanden av betydelse för landets försvar.

I det allmännas verksamhet tillämpas i stället bestämmelserna i sekretesslagen (1980: 100).

Paragrafen, som saknar motsvarighet i VL och utredningens förslag, har utformats efter mönster av 44 § ML i dess lydelse fr. o. m. den 1 januari 1981 (se SFS 1980: 205).

19 kap. Skydd för vattenförsörjningen

Kapitlet, som motsvarar 2 kap. 14 § tredje stycket och 62–68 §§ VL samt 8 kap. och 10 kap. 18 § i utredningens förslag, har behandlats i den allmänna motiveringen (avsnitt 2.7). Kapitlet innehåller med särskilda underrubriker allmänna bestämmelser (1–6 §§) samt bestämmelser om ersättning (7–10 §§).

Som har berörts vid 1 kap. 2 § handlar förevarande kapitel i motsats till övriga delar av den nya vattenlagen inte om vattenföretag. Det är länsstyrelserna som har beslutanderätten i fråga om vattenskyddsområden medan vattendomstolarna i efterhand får pröva de ersättningsfrågor som aktualiseras.

Med vattenförsörjningen avses här tillhandahållande av vatten för andra behov än vattenkraftsändamål. Skyddsbestämmelserna är främst av betydelse när det gäller vatten som behövs för hushåll och industrier. Bestämmelserna är emellertid också tillämpliga i andra fall, t. ex. då en vattentillgång är av betydelse för bevattning.

Särskilda övergångsbestämmelser till förevarande kapitel finns i 25 § promulgationslagen.

Allmänna bestämmelser

1 § Om en yt- eller grundvattentillgång utnyttjas eller kan antas komma att utnyttjas för vattenförsörjning, är alla som vill bedriva sådan verksamhet eller utföra sådana åtgärder i vatten eller på land som kan skada vattentillgången skyldiga att vidta de anordningar, tåla de begränsningar av verksamheten och iaktta de försiktighetsmått i övrigt som skäligen kan fordras för att förebygga eller avhjälpa skadan.

Den som utövar verksamhet eller utför åtgärd i enlighet med vad som har föreskrivits i tillstånd enligt denna lag, miljöskyddslagen (1969:387) eller enligt 18 § naturvårdslagen (1964:822) anses ha fullgjort vad som åligger honom enligt första stycket.

Länsstyrelsen får vid vite förelägga den som vill bedriva sådan verksamhet eller utföra sådana åtgärder som avses i första stycket att iaktta vad som gäller enligt nämnda stycke.

Paragrafen har behandlats i den allmänna motiveringen (avsnitt 2.7).

Första stycket motsvarar 2 kap. 63 § VL och 8 kap. 1 § i utredningens förslag.

Aktsamhetsregeln gäller inte som i VL bara grundvatten utan även ytvatten.

Aktsamhetsregeln utgör när det gäller vattenföretag ett komplement till det allmänna kravet på skadeförebyggande åtgärder som villkor för vattenföretag (se 3 kap. 1 § tredje stycket). Aktsamhetsregeln avser emellertid inte bara vattenföretag utan även åtgärder på land. 5 § ML innehåller krav på försiktighetsmått i fråga om miljöfarlig verksamhet som motsvarar förevarande aktsamhetsregel. Aktsamhetskravet i förevarande paragraf och i 5 § ML skall iakttas antingen vattenföretaget eller den miljöfarliga verksamheten tillståndsprövats eller inte. Om tillståndsprövning sker skall tillståndsmyndigheten ange vilka försiktighetsmått som skall vidtas.

Som exempel på åtgärder som omfattas av aktsamhetsregeln kan nämnas grävning, sprängning och anordnande av upplag samt utspridande av gödsel eller bekämpningsmedel. Utredningen har som ytterligare exempel på verksamheter som kan beröras angivit båttrafik, annan trafik och bad. Enligt min mening skall emellertid aktsamhetsregeln inte omfatta sådan verksamhet i den mån den utövas på allemansrättslig grund. Vid behov får verksamheten i sådant fall regleras genom särskilda skyddsbestämmelser enligt 3 §.

Ersättning utgår inte för det intrång som aktsamhetsregeln kan medföra för den enskilde (se 7 § första stycket andra meningen). En underlåtenhet att iaktta aktsamhet kan tvärtom medföra skadeståndsskyldighet.

Som nämnts skall aktsamhetsregeln beaktas vid tillståndsprövningen av vattenföretag. Vid prövning av miljöfarlig verksamhet enligt ML skall på samma sätt aktsamhetsregeln i 5 § ML beaktas. Om företagaren utför företaget eller bedriver verksamheten i enlighet med de villkor som meddelas vid denna prövning bör han sålunda anses uppfylla kravet på aktsamhet. Han bör då inte kunna drabbas av ytterligare åligganden enligt denna bestämmelse. Vad nu sagts bör gälla också då någon bedriver täktverksamhet i enlighet med tillstånd enligt 18 § naturvårdslagen. Vid tillståndsprövning enligt denna paragraf beaktas nämligen också vattenskyddssynpunkter. I *andra stycket* av förevarande paragraf stadgas därför att den som utövar verksamhet eller utför åtgärder i enlighet med vad som har föreskrivits i tillståndsbeslut enligt denna lag, ML eller 18 § naturvårdsla-

gen skall anses ha fullgjort sina åligganden enligt första stycket. Om sådan verksamhet eller åtgärd medför en icke önskvärd inverkan på vattentillgången får bestämmelserna om omprövning i respektive lag tillämpas för att ändra villkoren för tillståndet.

Tredje stycket motsvarar 2 kap. 65 § första stycket VL och 23 kap. 6 § första stycket i utredningens förslag.

Enligt 21 kap. 2 § andra stycket nya vattenlagen kan länsstyrelsen även i efterhand ingripa med ett vitesföreläggande mot den som inte har iakttagit aktsamhetsregeln. Aktsamhetsregeln är däremot inte straffsanktionerad (jfr 21 kap. 1 § första stycket punkt 5).

2 § Till skydd för en yt- eller grundvattentillgång som utnyttjas eller kan antas komma att utnyttjas för vattenförsörjning får länsstyrelsen besluta om ett behövligt skyddsområde (vattenskyddsområde).

Länsstyrelsen skall föreskriva de inskränkningar i rätten att förfoga över fastigheter inom vattenskyddsområdet som behövs för att tillgodose syftet med skyddsområdet. Om det behövs för att tillgodose syftet med skyddsområdet, får länsstyrelsen föreskriva att skyltar eller stängsel sätts upp på någons fastighet.

Föreskrifter som medför att pågående markanvändning avsevärt försvåras får endast meddelas på begäran.

Paragrafen, som motsvarar 2 kap. 64 § VL och 8 kap. 2 och 3 §§ i utredningens förslag, har behandlats i den allmänna motiveringen (avsnitt 2.7). Av 25 § i promulgationslagen följer bl. a. att vissa äldre förordnanden skall anses som förordnanden enligt den nya vattenlagen.

I *första stycket* anges förutsättningarna för ett beslut om vattenskyddsområde.

Enligt VL kan länsstyrelsen besluta om skyddsområde endast när det är för vattenförsörjningen inom tätbebyggelse som en grundvattentillgång behöver skyddas. Som jag har anfört i den allmänna motiveringen delar jag utredningens uppfattning att det inte är motiverat att behålla denna begränsning och förevarande paragraf innehåller alltså inte någon begränsning till tätbebyggelse.

Ett skyddsområde bör normalt ges sådan omfattning att garantier skapas för att råvattnet efter ett normalt reningsförfarande kan användas för sitt ändamål. Kraven på ytvattenskydd kan emellertid i praktiken få sättas lägre så att man undviker alltför vidsträckta skyddsområden.

Som utredningen framhåller kan syftet med ett beslut om vattenskyddsområde ibland tillgodoses genom ett beslut av regeringen enligt 8 § ML om förbud mot allt avloppsutsläpp o. dyl. inom ett visst område.

Enligt *andra stycket första meningen* skall länsstyrelsen meddela föreskrifter om vilka inskränkningar i rätten att förfoga över fastigheter inom vattenskyddsområdet som behövs för att tillgodose syftet med området. I motsats till gällande rätt har länsstyrelsen befogenhet att meddela skyddsföreskrifter som går utöver den allmänna aktsamhetsregeln. Rätten att på

eget initiativ meddela skyddsföreskrifter inskränks dock av bestämmelsen i tredje stycket, som innebär att föreskrifter som kan föranleda ersättning till markägare endast får meddelas på särskild begäran.

Frågor om ersättning regleras i 7–10 §§. Som framgår av 7 § andra stycket kan föreskrifterna utformas så att de innebär ett förbud att vidta vissa åtgärder utan särskilt tillstånd. För de fall tillstånd skall lämnas av en kommunal myndighet ges en särskild besvärsregel i 6 § första stycket.

Om det sedan vattenskyddsområdet har inrättats och skyddsföreskrifter meddelats framkommer behov av ytterligare föreskrifter, får länsstyrelsen meddela sådana. I motsats till utredningsförslaget har någon särskild bestämmelse härom inte tagits med i förevarande paragraf. Vid meddelande av ytterligare föreskrifter gäller naturligtvis också inskränkningen i tredje stycket.

I de fall ett vattenskyddsområde inrättas för en ytvattentäkt kan det förekomma att meddelade skyddsföreskrifter berör miljöfarlig verksamhet som utövas inom området med stöd av tillstånd enligt ML. Av 22 § ML framgår motsatsvis att skyddsföreskrifterna gäller även nämnda verksamhet oaktat tillstånd har meddelats. Företagaren måste alltså rätta sig efter skyddsbestämmelserna.

Andra stycket andra meningen saknar motsvarighet i VL och i utredningsförslaget. Bestämmelsen innebär att länsstyrelsen kan ålägga en markägare att upplåta mark för stängsel eller skyltar som behövs för att tillgodose syftet med vattenskyddsområdet. Ersättning för mark som upplåts kan utgå enligt 7 § första stycket.

Tredje stycket inskränker i enlighet med vad som har anförts i den allmänna motiveringen (avsnitt 2.7) länsstyrelsens befogenhet att meddela skyddsföreskrifter. Om föreskrifterna kan medföra att pågående markanvändning avsevärt försvåras, vilket enligt 7 § medför ersättningsrätt för ifrågavarande fastighetsägare, måste föreskrifterna ha begärts av någon, t. ex. en kommun eller en industri.

Bestämmelser om straff för brott mot skyddsföreskrifter finns i 21 kap. 1 § första stycket punkt 5 nya vattenlagen. Enligt 21 kap. 2 § första stycket får länsstyrelsen vid vite förelägga den som brutit mot skyddsföreskrifter att vidta rättelse.

3 § Regeringen eller den myndighet som regeringen bestämmer får meddela sådana föreskrifter om vad allmänheten skall iaktta inom ett vattenskyddsområde som behövs för att tillgodose syftet med skyddsområdet.

Paragrafen, som motsvarar 8 kap. 4 § i utredningens förslag, har utformats efter mönster av 10 § naturvårdslagen (se prop. 1974: 166 s. 116). Meningen är att länsstyrelsen skall bemyndigas att meddela föreskrifterna. Sådana föreskrifter medför inte någon rätt till ersättning.

4 § Innan länsstyrelsen fattar beslut enligt 2 § skall länsstyrelsen utfärda en kungörelse med föreläggande för sakägarna att, om de vill framställa erinringar mot åtgärden, göra detta hos länsstyrelsen inom viss tid från kungörandet. Tiden får inte sättas kortare än en månad. Kungörelsen, som skall innehålla uppgift om förslaget till vattenskyddsområde och skyddsföreskrifter, skall införas i ortstidning. En utskrift av kungörelsen skall vidare sändas till kända sakägare.

Om beslutet berör fast egendom som är samfälld för flera fastigheter, behöver någon utskrift av kungörelsen inte sändas till de särskilda delägarna i samfälligheten. Finns en känd styrelse för samfälligheten, skall en utskrift av kungörelsen sändas till styrelsen.

Om beslutet uppenbarligen berör endast viss eller vissa sakägare, får, i stället för att kungörande sker, föreläggandet delges med sakägarna.

Skall beslut enligt första stycket meddelas på ansökan, skall kostnaderna för kungörandet betalas av sökanden.

Paragrafen motsvarar 2 kap. 66 § VL och 8 kap. 5 § i utredningens förslag. För att underlätta delgivningen med sakägarna och för att göra förfarandet snabbare har här i motsats till VL och till vad som gäller enligt 11 § naturvårdsförordningen (1976:484) införts ett kungörelseförfarande (jfr 12 kap. 14 och 15 §§ nya vattenlagen).

5 § När föreskrifter enligt 2 eller 3 § meddelas, ändras eller upphävs, skall beslutet snarast möjligt kungöras på det sätt som är föreskrivet beträffande författningar i allmänhet. Kungörelse om beslutet skall också införas i ortstidning. Sökande och sakägare anses ha fått del av beslutet den dag kungörelsen var införd i ortstidning.

Om beslutet har meddelats i anledning av en ansökan, skall sökanden betala kostnaderna för kungörandet.

Paragrafen motsvarar 2 kap. 67 § VL. I fråga om kungörandet gäller 9 och 11 §§ lagen (1976:633) om kungörande av lagar och andra författningar. Beslutet skall alltså kungöras i länets författningssamling samt, enligt uttryckligt stadgande i förevarande paragraf, införas i ortstidning, varvid 3 § lagen (1977:654) om kungörande i mål och ärenden hos myndighet tillämpas.

Enligt 12 § andra stycket förvaltningslagen (1971:290) skall besvär över länsstyrelsens beslut anföras inom tre veckor från det klaganden fick del av beslutet. Med hänsyn till det ofta stora antalet sakägare i ärenden av förevarande slag har i första stycket tredje meningen av förevarande paragraf införts en bestämmelse som innebär att kungörandet av beslutet skall anses som delgivning. Om kungörelsen har varit införd i flera ortstidningar, skall delgivningen anses ha skett den dag då den senaste ortstidningen kom ut (jfr 5 § första stycket lagen om kungörande i mål och ärenden hos myndighet).

6 § Om en kommunal myndighet har meddelat beslut i enlighet med föreskrift som har utfärdats med stöd av 2 § andra stycket första meningen, får besvär över beslutet anföras hos länsstyrelsen.

Beslut enligt 1–3 §§ gäller omedelbart, om inte annat förordnas.

Paragrafen motsvarar 2 kap. 68 § VL. Den saknar motsvarighet i utredningens förslag.

Liksom f. n. bör länsstyrelsen kunna till hälsovårdsnämnden och andra kommunala myndigheter i viss utsträckning överlåta att bestämma vilka villkor som i de särskilda fallen skall gälla för verksamheten på fastigheter inom ett skyddsområde. Fastighetsägaren har i sådana fall enligt *första stycket* tillerkänts rätt att få det kommunala beslutet prövat av länsstyrelsen. Besvär kan anföras på andra grunder än vad som gäller för kommunalbesvär.

Beslut som avses i *andra stycket* kan också vara ett sådant beslut som har meddelats av en kommunal myndighet med stöd av en föreskrift enligt 2 § andra stycket.

Enligt 22 kap. 6 § överklagas länsstyrelsens beslut enligt 2 eller 3 § hos regeringen medan ett vitesföreläggande enligt 1 § tredje stycket överklagas hos kammarrätten.

Ersättning

Förevarande bestämmelser, som motsvarar 10 kap. 18 § i utredningens förslag, har utformats efter mönster av 25–27 §§ naturvårdslagen. Som har berörts i den allmänna motiveringen (avsnitt 2.7) gäller enligt 2 kap. 62 § VL de allmänna bestämmelserna om ersättning i VL, medan den nya vattenlagens bestämmelser som förutsättning för ersättning kräver att pågående markanvändning avsevärt försvåras av skyddsföreskrifterna.

7 § Fastighetsägare och innehavare av särskild rätt till fastighet har rätt till ersättning, om föreskrifter enligt 2 § andra stycket medför att pågående markanvändning avsevärt försvåras eller att mark tas i anspråk. Ersättning utgår dock inte för sådan begränsning i rätten att förfoga över fastighet som följer av 1 § första stycket eller motsvarande bestämmelser i annan lag.

Om en föreskrift enligt 2 § andra stycket första meningen innebär ett förbud att vidta vissa åtgärder utan särskilt tillstånd, får ersättning på grund av den föreskriften utgå endast om sådant tillstånd har vägrats eller förenats med särskilda villkor.

Ersättningen skall betalas av den som har begärt föreskrifterna hos länsstyrelsen.

Paragrafen, som har utformats efter mönster av 26 § första och andra styckena naturvårdslagen (jfr också 22 § första stycket byggnadslagen), har behandlats i den allmänna motiveringen (avsnitt 2.7).

Enligt *första stycket första meningen* gäller att ersättning på grund av föreskrifter enligt 2 § andra stycket utgår endast i det fall föreskrifterna medför att pågående markanvändning avsevärt försvåras eller att mark tas i anspråk. Bestämmelsen innebär en ändring av principerna för ersättning i förhållande till gällande VL.

Enligt 2 kap. 64 § VL gäller att länsstyrelsen endast får meddela skyddsbestämmelser som faller inom ramen för aktsamhetsregeln i 2 kap. 63 § VL.

Sådana föreskrifter kan inte medföra rätt till ersättning för den vars verksamhet påverkas. Skyddsföreskrifter kan också meddelas av vattendomstolen enligt 2 kap. 14 § tredje stycket och 62 § VL. Här finns inte någon begränsning när det gäller föreskrifternas innehåll utan även föreskrifter som går utöver aktsamhetsregeln kan meddelas. För intrång på grund av sådana föreskrifter utgår ersättning enligt 9 kap. 1–10 §§ VL. Dessa ersättningsregler, som i huvudsak motsvarar ersättningsreglerna i 4 kap. expropriationslagen, innebär att ersättningen för skada på fastighet skall motsvara minskningen i fastighetens marknadsvärde. Den s. k. presumtionsregeln innebär dock viss begränsning av rätten till ersättning för s. k. förväntningsvärden. Ersättning kan inte utdömas för sådana inskränkningar i rätten att förfoga över fastighet som kan anses följa av aktsamhetsregeln. Ersättning skall å andra sidan i princip utgå för varje intrång som går utöver denna regel.

När det gäller rätt till ersättning på grund av skyddsföreskrifter enligt den nya vattenlagen för mark som tas i anspråk innebär bestämmelsen i första stycket första meningen ingen ändring i förhållande till gällande rätt. Bestämmelserna i 9 kap. 1–10 §§, som motsvarar 9 kap. 1–10 §§ VL, skall tillämpas på värdering m. m. (se 10 § i förevarande kapitel). I fråga om ersättning för föreskrifter som på något annat sätt begränsar rätten att förfoga över en fastighet innebär bestämmelsen för det första att förlust av förväntningsvärden inte alls ersätts. Vidare torde kravet på att den pågående markanvändningen skall försvåras avsevärt i vissa fall kunna innebära en något restriktivare bedömning av ersättningsfrågor. Ersättningsrätt behöver sålunda inte föreligga i alla fall då en föreskrift kan anses gå utöver aktsamhetsregeln.

Liksom enligt gällande rätt bör ersättning inte komma i fråga då en föreskrift inte går utöver vad fastighetsägaren måste tåla enligt aktsamhetsregeln i 1 § första stycket. Detsamma bör gälla i fråga om motsvarande aktsamhetsregler i annan lagstiftning, exempelvis 5 § ML och de grannelagsrättsliga bestämmelserna i 3 kap. jordabalken. En särskild bestämmelse härom har tagits in i *första stycket andra meningen* i förevarande paragraf.

I fråga om innebörden av begreppet "pågående markanvändning avsevärt försvåras" hänvisas till vad som har anförts vid 1972 års ersättningsreform (se prop. 1972: 111 bil. 2 s. 326 samt bil. 3 s. 527 och 535; jfr också prop. 1974: 166 s. 108).

Andra stycket motsvarar 26 § andra stycket naturvårdslagen.

I *tredje stycket* anges vem som skall svara för eventuella ersättningar. Länsstyrelsen kan ta upp frågor om vattenskyddsområden utan att någon framställning härom gjorts, dock med den inskränkningen som anges i 2 § tredje stycket. En kommun eller någon annan som vill ha särskilt skydd för en vattentillgång kan också vända sig till länsstyrelsen och begära att länsstyrelsen meddelar skyddsföreskrifter. Den som har begärt

skyddsföreskrifter skall svara för eventuella ersättningsanspråk. Eftersom länsstyrelsen enligt 2 § tredje stycket inte får utan någon begäran meddela sådana inskränkande föreskrifter att ersättningsskyldighet kan uppkomma för staten, innehåller stadgandet inte någon motsvarighet till utredningsförslaget att staten skall betala ersättningen när föreskrifterna har meddelats utan någon särskild framställning.

8 § Om det i fall som avses i 7 § uppkommer synnerligt men vid användningen av fastigheten, skall fastigheten lösas av den ersättningsskyldige, om ägaren begär det. Därvid gäller också 7 § andra stycket.

Paragrafen, som har utformats efter mönster av 27 § naturvårdslagen och 22 § tredje stycket byggnadslagen, har behandlats i den allmänna motiveringen (avsnitt 2.7). Utredningen har inte föreslagit någon rätt till inlösen.

I fråga om innebörden av begreppet "synnerligt men" hänvisas till vad som har anförts vid 1972 års ersättningsreform (se prop. 1972: 111 bil. 2 s. 336). Som framgår av bestämmelsens formulering föreligger inlösenplikt endast beträffande hel fastighet.

Några särskilda bestämmelser om värderingen vid inlösen lämnas inte i detta kapitel. I stället blir genom hänvisningen i 10 § de allmänna bestämmelserna om ersättning i 9 kap. 1–10 §§ tillämpliga.

9 § Den som vill göra anspråk på ersättning eller begära inlösen skall väcka talan mot den ersättningsskyldige hos vattendomstolen inom ett år från den dag då det beslut som anspråket grundas på vann laga kraft. Gör han inte detta förlorar han sin rätt.

Paragrafen, som saknar motsvarighet i utredningens förslag, har utformats efter mönster av 33 § första stycket naturvårdslagen.

Talan enligt förevarande paragraf skall handläggas som stämningsmål (se 13 kap. 14 § punkt 12). Enligt 20 kap. 3 § gäller i sådana mål särskilda bestämmelser om rättegångskostnader (jfr 36 § naturvårdslagen).

Den i förevarande paragraf angivna ettårsfristen är dispositiv och kan alltså efterges av den ersättningsskyldige, t. ex. om det fordras för fortsatta förhandlingar (se prop. 1964: 148 s. 152). I fall som avses i 7 § andra stycket och 8 § andra meningen löper fristen från det beslutet i fråga om särskilt tillstånd (dispens) vann laga kraft.

10 § I fråga om ersättning och inlösen enligt detta kapitel gäller i övrigt 9 och 16 kap.

Paragrafen innebär att de allmänna bestämmelserna om ersättning och betalning av ersättning blir tillämpliga (jfr 25 § andra stycket naturvårdslagen).

20 kap. Kostnadsbestämmelser

Kapitlet motsvarar 22 kap. i utredningens förslag och innehåller med särskilda underrubriker bestämmelser om rättegångskostnader vid domstol m. m. (1–6 §§), förrättningskostnader m. m. (7–9 §§) och övriga kostnader (10–13 §§).

Eftersom jag har avvisat utredningens förslag till en administrativ tillståndsprövning (se avsnitt 2.2 i den allmänna motiveringen) innehåller förevarande kapitel inte någon motsvarighet till de av utredningen föreslagna särskilda bestämmelserna om kostnaderna i tillståndsärenden.

Principerna för kostnadsansvaret enligt förevarande kapitel överensstämmer i huvudsak med gällande rätt (se främst 10 kap. 79 § och 11 kap. 65 § VL).

22 kap. 11 och 13 §§ i utredningens förslag motsvaras av 15 kap. 17 § resp. 22 kap. 3 § nya vattenlagen.

Rättegångskostnader vid domstol m. m.

1 § I mål vid domstol enligt denna lag gäller rättegångsbalkens bestämmelser om rättegångskostnader, om inte annat följer av 2–4 §§.

Paragrafen stadgar som huvudprincip att bestämmelserna i 18 kap. rättegångsbalken om rättegångskostnader gäller även i vattenmål (se även 13 kap. 2 § nya vattenlagen). Från huvudprincipen görs sedan vissa undantag i 2–4 §§ som avser ansöknings-, stämnings- och förrättningsmål. Genom hänvisningen till rättegångsbalkens kostnadsregler blir bl. a. bestämmelserna i 18 kap. 6 och 8 §§ rättegångsbalken om kostnadsansvaret vid försumlig processföring och om ersättningsgilla kostnader m. m. tillämpliga i vattenmål (jfr 11 kap. 65 § och 106 § femte stycket VL). Någon särskild bestämmelse härom behövs enligt min mening inte (jfr 22 kap. 7 § i utredningens förslag).

2 § I ansökningsmål, utom i sådana mål som anges i andra stycket, och i mål som avses i 13 kap. 13 § andra stycket skall sökanden svara för sina egna och motparternas kostnader vid vattendomstolen. I ansökningsmål som gäller bildande av samfällighet för bevattning, vattenreglering eller vattenöverledning svarar sökanden inte för kostnader i vattendomstolen som uppkommit för deltagare i samfälligheten. I sådana överklagade ansökningsmål som avses i första meningen skall sökanden svara för sina egna kostnader i högre rätt och för de kostnader som där har uppkommit för motparterna genom att sökanden har klagat.

I mål som gäller omprövning eller förverkande enligt 15 kap. 3–6 eller 12 § skall kammarkollegiet och tillståndshavaren svara för sina kostnader vid vattendomstolen. I mål enligt 15 kap. 3 § skall kammarkollegiet dessutom svara för kostnader vid vattendomstolen som uppkommer för andra motparter än tillståndshavaren. I mål som gäller omprövning enligt 15 kap. 15 § andra stycket, 16 eller 17 § skall varje part svara för sina kostnader.

Första stycket första meningen motsvarar 11 kap. 65 § första stycket första meningen VL och 22 kap. 1 § första stycket i utredningens förslag och innehåller huvudregeln om kostnadsansvaret i ansökningsmål i vattendomstolen. Innebörden är liksom enligt VL att sökanden skall svara för både sina egna kostnader och motparternas kostnader. Vilka kostnader som är ersättningsgilla framgår av 18 kap. 8 § rättegångsbalken, som också innehåller en bestämmelse om rätt till ränta på kostnadsersättningen. Avsteg från huvudregeln om sökandens kostnadsansvar kan göras med stöd av 18 kap. 6 § rättegångsbalken, som innebär att en motpart till sökanden kan bli skyldig att ersätta kostnader som han förorsakat genom försumlig processföring m. m. (jfr 11 kap. 65 § andra stycket VL).

Regeln om kostnadsansvaret i ansökningsmål gäller också i de fall att ett ansökningsmål enligt 13 kap. 13 § andra stycket handläggs som stämningsmål.

Svea hovrätt tar i detta sammanhang upp frågan om en begränsning av antalet ombud och tekniska biträden på sakägarsidan i ansökningsmålen. Enligt hovrätten har antalet ombud och tekniska biträden i vattenmål ökat under senare tid. Detta har enligt hovrätten fått till följd att rättegångskostnaderna ökar samtidigt som en avsevärd del av vattendomstolarnas arbete ägnas åt kostnadsfrågor. Hovrätten anser att förväntade rättegångskostnader i vissa fall kan utgöra ett hinder för mindre och medelstora vattenföretag. Hovrätten, som finner utvecklingen oroande, fäster uppmärksamheten på en bestämmelse i den norska expropriationslagstiftningen, enligt vilken det vid avgörande av frågan om sakägarnas rättegångskostnader varit nödvändiga skall beaktas att sakägare med likartade intressen som inte strider mot varandra bör utnyttja samma juridiska och tekniska biträde.

Enligt min mening är det inte lämpligt med någon särskild bestämmelse som begränsar sakägarnas rätt att välja ombud. Det bör emellertid inom ramen för de nu föreslagna kostnadsbestämmelserna vara möjligt att i viss mån begränsa kostnaderna då flera ombud och tekniska biträden har anlitats på sakägarsidan. Sålunda kan bl. a. utredningar och argumentering i samma fråga, som utförs av flera ombud oberoende av varandra, ofta anses vara onödigt dubbelarbete, som inte bör ersättas fullt ut. Jag vill också erinra om att vattendomstolen enligt 13 kap. 30 § andra stycket nya vattenlagen skall se till att någon onödig utredning inte görs i målet.

Svea hovrätt anser vidare att en bestämmelse bör införas om indexuppräkning av ersättning för rättegångskostnader. Enligt hovrätten förekommer det ofta att en lång tid förflyter mellan upprättandet av en kostnadsräkning och utdömandet av ersättning. I sådana fall framställs ofta yrkanden om en indexuppräkning av beloppet. Sådana yrkanden kan emellertid enligt hovrätten inte bifallas på grund av bestämmelserna i 18 kap. 8 § rättegångsbalken.

Jag har inte funnit skäl att föreslå någon bestämmelse om indexuppräk-

ning av kostnadsersättningar i enlighet med hovrättens förslag. Den möjlighet att etappvis döma ut ersättning för rättegångskostnader som finns enligt 5 § i förevarande kapitel gör att nämnvärda förluster till följd av penningsvärdets fall inte skall behöva uppkomma.

Några remissinstanser tar upp frågan om rätten till ersättning för kostnader i samband med utomprocessuella förberedelser enligt 11 kap. 8–12 §§ nya vattenlagen (jfr 4 kap. 19 § VL).

Enligt gällande praxis anses sökanden ersättningsskyldig för sakägarnas kostnader i samband med förberedelser som avses i 4 kap. 19 § VL, om kostnaden avser en inställelse m. m. som kan anses ha varit av betydelse för den kommande handläggningen vid vattendomstolen (se NJA 1960 s. 55). På samma sätt har sökanden ansetts ersättningsskyldig för sakägares kostnader i samband med en tillåtlighetsprövning hos regeringen, om kostnaderna hänför sig till arbete som är av betydelse för den fortsatta rättegången i vattendomstolen (se vattenöverdomstolens beslut den 4 april 1977, nr ST 1; jfr NJA 1964 s. 295). Motsvarande bör enligt min mening gälla enligt den nya vattenlagen. Jag anser inte att det behövs några särskilda bestämmelser rörande frågan.

Första stycket andra meningen innehåller en specialregel för ansökningsmål som gäller bildande av samfälligheter enligt vattenlagen (jfr 11 kap. 65 § första stycket andra meningen VL). Sökandens kostnadsansvar enligt första meningen gäller enligt bestämmelsen inte deltagare i samfälligheten. Detta överensstämmer med vad som gäller vid markavvattningsförrättningar enligt 7 § första stycket.

Första stycket tredje meningen motsvarar 11 kap. 106 § femte stycket och 108 § andra stycket VL samt 22 kap. 6 § i utredningens förslag (jfr 7 kap. 3 § expropriationslagen). Innebörden är liksom enligt VL att en sakägare som klagar till högre rätt får stå för sina egna kostnader, om han förlorar, men att han inte kan åläggas att betala sökandens kostnader annat än med tillämpning av 18 kap. 6 § rättegångsbalken. Liksom enligt gällande rätt blir bestämmelsen tillämplig inte bara vid klagan i huvudsaken utan också då något beslut under rättegången överklagas.

I ansökningsmål förekommer någon gång att sakägare för talan mot vattendomstolens dom i frågor vari sökanden inte har något egentligt partsintresse. Så är fallet exempelvis då talan fullföljs av en sameby om fördelningen mellan byn och samefonden av ett i och för sig ostridigt ersättningsbelopp avseende skador på rennäringen. Sökanden har i dessa fall formellt ställning som klagandens motpart, fastän den verklige motparten till klaganden i detta fall får anses vara samefonden. En viss osäkerhet råder i dessa fall om hur rättegångskostnaderna skall fördelas.

Enligt min mening bör man i fall av ovannämnda slag kunna se till den verkliga partsställningen i målet när det gäller att avgöra vem som skall stå för rättegångskostnaderna. Sökandens kostnader i mål av detta slag torde bli obetydliga och skall enligt första stycket tredje meningen i förevarande

paragraf alltid stanna på honom. Sökanden bör däremot inte förpliktas att betala ersättning till någon av de reellt tvistande parterna. I stället bör kostnaderna fördelas dem emellan med tillämpning av bestämmelserna i 18 kap. rättegångsbalken. Om samebyn har framgång med sin talan bör således samefonden kunna åläggas att ersätta byns rättegångskostnader och omvänt.

Andra stycket, som saknar motsvarighet i VL, motsvarar 22 kap. 3 § i utredningens förslag. Vid omprövning m.m. enligt 15 kap. 3–6 §§ nya vattenlagen är det kammarkollegiet som är sökande och vid omprövning enligt 15 kap. 12 § är det kammarkollegiet eller tillståndshavaren som är sökande. Förevarande bestämmelser avser endast dessa typer av omprövningsmål. Vid omprövning enligt 15 kap. 8–10 §§ gäller alltså de vanliga rättegångskostnadsreglerna för ansökningsmål i första stycket av förevarande paragraf.

Omprövningar enligt 15 kap. 15 § andra stycket, 16 eller 17 § avser endast förhållandet mellan deltagarna i en samfällighet. Vid sådana omprövningar skall enligt tredje meningen i förevarande stycke varje part svara för sina kostnader.

Förevarande stycke avser endast kostnaderna vid vattendomstolen. I högre rätt gäller alltså rättegångsbalkens regler.

3 § Om talan om ersättning eller inlösen på grund av ett förordnande om vattenskyddsområde ogillas men käranden har haft skälig anledning att få sin talan prövad av vattendomstolen, får vattendomstolen förordna att svaranden skall ersätta käranden dennes rättegångskostnader eller att vardera parten skall svara för sina kostnader vid vattendomstolen.

Paragrafen, som saknar motsvarighet i VL och i utredningens förslag (jfr dock 22 kap. 4 § första stycket), innehåller ett undantag från huvudregeln att rättegångsbalkens rättegångskostnadsregler gäller i stämningsmål.

Utredningen har föreslagit ett sådant undantag för talan om oförutsedda skador. Som framgår av 15 kap. 20 § tredje stycket nya vattenlagen har jag emellertid frångått utredningsförslaget att sådan talan skall väckas genom ansökan om stämning. Anspråk på grund av oförutsedda skador skall i stället anmälas till vattendomstolen och handläggas i det ursprungliga ansökningsmålet (se 15 kap. 21 § nya vattenlagen). Detta innebär att bestämmelserna i 2 § första stycket i förevarande kapitel om sökandens ansvar för kostnader blir tillämpliga. Detta är enligt min mening lämpligt både när det gäller talan om ersättning (se 11 kap. 68 § tredje stycket VL) och talan om åtgärder (som f.n. enligt 11 kap. 17 § första stycket 26 handläggs som stämningsmål och där rättegångsbalkens kostnadsregler gäller). På grund av vad jag nu har anfört innehåller förevarande kapitel inte några särskilda bestämmelser om rättegångskostnadsansvaret vid talan om oförutsedda skador.

Förevarande paragraf innehåller i stället bestämmelser om rättegångs-

kostnader i stämningsmål vid vattendomstolen om ersättning eller inlösen på grund av förordnanden om vattenskyddsområden enligt 19 kap. Ersättningsbestämmelserna i 19 kap. har utformats efter mönster av 25–27 §§ naturvårdslagen. Enligt 36 § naturvårdslagen gäller för sakägarna generösare regler om rättegångskostnader än som följer av rättegångsbalken (se prop. 1972: 111 bilaga 3 s. 528 och 538). Motsvarande bestämmelser har tagits in i förevarande paragraf.

Förevarande paragraf avser endast kostnaderna vid vattendomstolen. I högre rätt gäller alltså rättegångsbalkens bestämmelser.

4 § Om det är skäligt, får vattendomstolen i förrättningsmål förordna att en part som förlorar målet skall ersätta motparters kostnader vid vattendomstolen.

Paragrafen motsvarar 11 kap. 93 § VL och 22 kap. 5 § i utredningens förslag (jfr 16 kap. 14 § första stycket första meningen fastighetsbildningslagen). I paragrafen regleras liksom enligt VL både den situationen att klaganden förlorar och att han vinner (dvs. att hans motparter förlorar målet). I vattenöverdomstolen och högsta domstolen gäller rättegångsbalkens bestämmelser.

5 § I ansökningsmål som avses i 2 § första stycket får sökanden åläggas att betala ersättning för motparters rättegångskostnader även om deras talan inte har blivit prövad slutligt vid domstolen. Ersättningen skall även innefatta ränta efter sex procent från dagen för delavgörandet till dess betalning sker.

Paragrafen motsvarar 11 kap. 66 § 4 mom. VL. Utredningen har föreslagit en möjlighet att förordna om förskott på rättegångskostnader (22 kap. 9 § i utredningens förslag). Förevarande paragraf innebär däremot liksom VL att vattendomstolen i delavgöranden slutligt kan avgöra frågan om ersättning för de kostnader som sakägarna dittills har haft. Denna möjlighet har begränsats till ansökningsmålen utom sådana som avser omprövning (jfr i fråga om förrättningsmålen 11 kap. 92 § andra stycket VL).

Enligt 18 kap. 8 § tredje stycket rättegångsbalken skall det utgå ränta på ersättning för rättegångskostnader från dagen då målet avgörs. I förevarande fall bör utgångspunkten vara dagen för delavgörandet. I andra meningen har tagits in ett särskilt stadgande härom.

6 § I ansökningsmål vid vattendomstolen är sökanden skyldig att på anmodan av domstolen betala förskott på kostnader som avser

1. kungörelser och underrättelser,
2. aktförvarare,
3. sakkunniga,
4. lokaler för sammanträden.

Första stycket gäller även klagande i förrättningsmål, om kostnaden har orsakats av hans besvär, samt käranden i stämningsmål.

I högre rätt gäller första stycket den som har klagat.

Frågan om vem som slutligt skall stå för kostnaderna avgörs enligt 1–4 §§.

Paragrafen motsvarar 11 kap. 97 § 1 mom., 106 § första och tredje styckena och 108 § andra stycket VL samt 22 kap. 10 § i utredningens förslag.

Enligt 18 kap. 9 § rättegångsbalken svarar flera sökande, kärande eller klagande solidariskt för skyldigheten att betala förskott.

Förrättningskostnader m. m.

7 § Andra sakägare än deltagare har rätt att få ersättning för sina nödvändiga kostnader vid en förrättning.

Ersättning enligt första stycket skall bestämmas med tillämpning av vad som gäller enligt 18 kap. 6–9 §§ rättegångsbalken.

Förrättningsmän och gode män har rätt till ersättning enligt bestämmelser som meddelas av regeringen.

Ersättning till sakkunniga bestäms av förrättningsmannen.

Första stycket motsvarar 10 kap. 79 § tredje stycket VL och 22 kap. 1 § andra stycket andra och tredje meningarna i utredningens förslag.

Andra stycket motsvarar 22 kap. 7 § i utredningens förslag (jfr 1 § i förevarande kapitel). Det är att märka att rättegångsbalken inte gäller generellt vid förrättningar.

Tredje stycket motsvarar 10 kap. 30 § första stycket första meningen och 79 § första stycket VL samt 16 kap. 24 § i utredningens förslag. F. n. gäller förordningen (1976: 1 000) om ersättning till synemän och ombud vid vissa förrättningar, som i huvudsak knyter an till lantbruksnämndstaxan. Jag kommer att senare anmäla frågan om de nya bestämmelser som behövs.

De grundläggande bestämmelserna om förrättningsmän och gode män vid förrättning finns i 12 kap. 1–6 §§ nya vattenlagen.

Fjärde stycket motsvarar 16 kap. 8 § andra stycket i utredningens förslag. Bestämmelser om sakkunniga vid förrättning finns i 12 kap. 8 § nya vattenlagen.

8 § Till förrättningskostnader hänförs

1. ersättning till förrättningsmän, gode män och sakkunniga,
2. kungörelsekostnader, ersättning till aktförvarare och andra kostnader som är nödvändiga för förrättningen,
3. ersättning för kostnader som avses i 7 § första stycket,
4. ersättning för skador som avses i 12 kap. 24 §,
5. kostnad för förrättning som avses i 12 kap. 28 § första stycket.

Om tillståndsbeslut meddelas, skall förrättningskostnaderna fördelas mellan deltagarna i markavvattningsföretaget efter vad som är skäligt.

Inställs förrättningen, skall sökanden betala de kostnader som har uppkommit, om inte särskilda omständigheter föranleder att betalningsskyldigheten fördelas mellan samtliga sakägare eller vissa av dem. Om den inställda förrättningen har inletts på grund av ett beslut vid en fastighets-

reglering, skall dock kostnaderna anses som förrättningskostnader vid fastighetsregleringen.

Om kammarkollegiet begär omprövning av ett markavvattningsföretag, skall staten svara för förrättningskostnaderna.

Såsom sökande anses även den som har förenat sig med sökanden om företaget samt den på vilkens begäran företaget har givits en större omfattning än vad sökanden har begärt.

Första–tredje styckena motsvarar 10 kap. 79 och 80 §§ VL samt 16 kap. 25 § och 22 kap. 1 § andra stycket fjärde meningen i utredningens förslag (jfr 2 kap. 6 § fastighetsbildningslagen och 29 § anläggningslagen).

Fjärde stycket saknar motsvarighet i VL och i utredningsförslaget men överensstämmer med 2 § andra stycket och 6 § i förevarande kapitel.

Vid omprövning enligt 15 kap. 15 § andra stycket, som avser omprövning av förhållandet mellan deltagarna i en samfällighet, gäller kostnadsreglerna för förrättning. Den som efter en sådan omprövning ansluts till samfälligheten har sålunda såsom deltagare inte rätt till ersättning för sina kostnader.

Femte stycket motsvarar delvis 10 kap. 82 § VL. Av 12 kap. 9 § andra stycket nya vattenlagen framgår att i de fall en förrättning har inletts efter anmälan av fastighetsbildningsmyndigheten i samband med fastighetsreglering ägarna av de fastigheter som ingår i regleringen är att anse som sökande. Som sökande anses vidare enligt 12 kap. 25 § andra stycket den som, sedan sökanden återkallat sin ansökan, begär att förrättningen skall fortsättas.

9 § Sökanden är skyldig att på anmodan av förrättningsmannen betala förskott på förrättningskostnader som avses i 8 § första stycket 1 och 2.

Frågan om vem som slutligt skall stå för kostnaderna avgörs enligt 7 och 8 §§.

Paragrafen motsvarar 10 kap. 30 § första stycket och 79 § första stycket VL samt 22 kap. 10 § i utredningens förslag.

Svea hovrätt anser att sökanden också bör kunna åläggas att betala förskott på tredje mans rättegångskostnader (se 8 § första stycket 3) för att dessa skall säkerställas.

Enligt 12 kap. 11 § kan länsstyrelsen kräva säkerhet för förrättningskostnaderna. Enligt min mening är detta tillräckligt. Förevarande paragraf omfattar alltså inte ersättning för tredje mans rättegångskostnader.

Övriga kostnader

10 § I ärenden hos regeringen om ianspråktagande av strömfall enligt 2 kap. 3 § skall sökanden svara för samtliga kostnader.

Paragrafen, som saknar motsvarighet i VL, motsvarar delvis 22 kap. 1 § första stycket i utredningens förslag. En tvist om ersättning enligt föreva-

rande paragraf prövas i första hand i ansökningsmålet rörande ersättning för ianspråktagandet. Om ärendet av någon anledning inte fullföljs, får kostnadsfrågan prövas av vattendomstolen efter stämning (se 13 kap. 14 § punkt 13).

11 § I ärenden vid länsstyrelsen om fördelning av ersättning skall den ersättningsskyldige svara för samtliga kostnader, i den mån inte något annat följer vid en motsvarande tillämpning av 18 kap. 6 eller 8 § rättegångsbalken.

Paragrafen motsvarar 9 kap. 26 § VL och 22 kap. 1 § första stycket i utredningens förslag (jfr 7 kap. 1 § första stycket expropriationslagen). En tvist om ersättning enligt förevarande paragraf prövas av vattendomstolen efter stämning (se 13 kap. 14 § punkt 12; jfr 7 kap. 4 § expropriationslagen).

12 § Innehavaren av vattenanläggningen skall med belopp som länsstyrelsen bestämmer betala kostnaderna för

1. tillsyn som avses i 18 kap. 1 § andra stycket,
2. undersökningar som avses i 18 kap. 2 § andra stycket andra meningen,
3. besiktning enligt 18 kap. 3 §.

13 § Den som har ansökt om besiktning enligt 18 kap. 4 § skall betala kostnaderna för besiktningen med belopp som länsstyrelsen bestämmer. Om besiktningsmannen begär det, är den som har gjort ansökan även skyldig att lämna skäligt förskott på kostnaderna för besiktningen.

Paragraferna motsvarar 13 kap. 1 § fjärde stycket, 3 § andra stycket och 4 § tredje stycket VL samt 22 kap. 12 § i utredningens förslag (jfr 43 § tredje stycket ML). Länsstyrelsens beslut överklagas enligt 22 kap. 6 § första stycket punkt 3 hos kammarrätten.

Med innehavaren av en vattenanläggning avses i 12 § förutom ägaren den som har det vattenrättsliga ansvaret för underhållet av anläggningen (se 17 kap. 1 §).

21 kap. Ansvar, handräckning m. m.

Kapitlet, som motsvarar 23 kap. i utredningens förslag, ersätter i huvudsak bestämmelserna i 13 kap. 8–15 §§ VL.

De nya ansvarsbestämmelserna avser i huvudsak samma gärningar som nu är straffbelagda enligt VL. En nyhet i förhållande till såväl VL som utredningsförslaget är dock att en försummelse av skyldigheten att underhålla ett vattenföretag medför straffansvar (se avsnitt 2.6.1 i den allmänna motiveringen).

I förevarande kapitel liksom i utredningsförslaget saknas en motsvarighet till bestämmelsen i 13 kap. 14 § första stycket VL om straff för den som tar bort eller fördärvar ett vattenmärke. Straff för sådana gärningar kan

ådömas enligt bestämmelserna i 14 kap. 8 § brottsbalken om förfalskning av fast märke eller i 12 kap. 1–3 §§ brottsbalken om skadegörelse eller åverkan. Dessa straffbestämmelser är enligt min mening tillräckliga.

Påföljden för huvuddelen av de brott som anges i 13 kap. 11–14 §§ VL är böter eller fängelse i högst sex månader. I utredningsförslaget är påföljden för motsvarande brott böter eller fängelse i högst ett år (23 kap. 1 § första stycket i utredningens förslag).

Naturvårdsverket anser att påföljdsmaximum bör höjas ytterligare.

I prop. 1980/81: 92 med förslag till ändringar i miljöskyddslagen föreslås bl. a. att straffmaximum för brott mot ML skall höjas från ett till två års fängelse. I motiven till den föreslagna ändringen anförs bl. a. att det finns ett behov av att kunna utdöma kännbara påföljder för brott mot ML. Straffskärpningen medför också att preskriptionstiden förlängs från nuvarande två år till fem år.

Enligt *min mening* bör en *motsvarande straffskärpning* göras *i den nya* vattenlagen. Ett åsidosättande av vattenlagens bestämmelser kan få lika vådliga följder som brott mot ML och straffskalan för brott mot vattenlagen bör av detta och andra skäl överensstämma med den i ML. Jag föreslår därför att påföljden för brott mot vattenlagen i huvudfallet skall vara böter eller fängelse i högst två år.

Som jag har anfört vid inledningen till 13 kap. skall talan om ansvar för brott mot den nya vattenlagen prövas av tingsrätt och alltså inte som enligt VL av vattendomstol.

Motsvarigheten till de av utredningen i 23 kap. föreslagna bestämmelserna om biträde av polismyndighet vid tillsyn (3 § tredje stycket), föreläggande att avstå vatten (5 §) och föreläggande att iaktta den allmänna aktsamhetsregeln till skydd för vattenförsörjningen (6 § första stycket) har tagits in i 18 kap. 6 § andra stycket, 2 kap. 4 § tredje stycket resp. 19 kap. 1 § tredje stycket nya vattenlagen.

Särskilda övergångsbestämmelser till förevarande kapitel finns i 26 och 27 §§ i promulgationslagen.

1 § Till böter eller fängelse i högst två år döms den som uppsåtligen eller av oaktsamhet

1. bryter mot 4 kap. 1 § första eller andra stycket,

2. bryter mot villkor eller föreskrifter som enligt denna eller äldre lag har meddelats i samband med tillstånd till ett vattenföretag, godkännande av arbeten enligt 4 kap. 4 §, lagligförklaring enligt 4 kap. 5 §, prövning enligt 14 kap. 5 § eller motsvarande äldre bestämmelser eller i samband med omprövning eller förverkande av tillstånd, så att allmänna eller enskilda intressen kan skadas,

3. bryter mot 17 kap. 1 eller 2 §,

4. underlåter att fullgöra vad som åligger honom enligt 18 kap. 2 § första stycket,

5. bryter mot föreskrifter som har meddelats enligt 19 kap. 2 eller 3 §.

Till böter döms den som uppsåtligen eller av oaktsamhet underlåter att fullgöra vad som åligger honom enligt 4 kap. 3 § tredje stycket.

I ringa fall döms inte till ansvar.

Till ansvar enligt första stycket döms inte om ansvar för gärningen kan ådömas enligt brottsbalken.

I fiskeristadgan (1954: 607) finns bestämmelser om straff och andra påföljder för den som överträder fiskeförbud som har meddelats enligt denna eller äldre lag.

Paragrafen motsvarar 23 kap. 1 och 2 §§ i utredningens förslag.

Första stycket innehåller straffbestämmelser med böter eller fängelse i straffskalan. Såsom framgår av vad som har anförts vid kapitelrubriken har straffskalan höjts i förhållande till både VL och utredningens förslag.

Punkt 1 i förevarande stycke motsvarar 13 kap. 11 § VL och 23 kap. 1 § första stycket punkt 1 i utredningens förslag. Enligt bestämmelsen straffbeläggs brott mot bestämmelserna i 4 kap. 1 § om tillståndsplikt och om förbud mot att påbörja större arbeten i anslutning till vattenföretag innan ett tillstånd har meddelats.

Punkt 2 i förevarande stycke motsvarar 13 kap. 12 och 13 §§ VL samt 23 kap. 1 § första stycket punkterna 2 och 3 i utredningens förslag.

I utredningens förslag har straffbestämmelserna begränsats till att gälla föreskrifter och villkor som meddelats med stöd av den nya vattenlagen. Såsom Stockholms tingsrätt påpekar bör emellertid straffbestämmelserna också gälla vid förseelser mot föreskrifter som har meddelats med stöd av äldre lag. Förevarande stadgande har utformats i överensstämmelse härmed.

Enligt utredningsförslaget skall en överträdelse av meddelade villkor och föreskrifter föranleda ansvar endast om överträdelsen kan medföra att allmänna eller enskilda intressen skadas. Utredningsförslaget överensstämmer i detta avseende med VL och de nuvarande straffbestämmelserna i 45 § första stycket ML. I prop. 1980/81: 92 föreslås emellertid att skaderekvisitet i 45 § ML tas bort. Såsom motiv för detta anförs svårigheten att förebringa bevisning i detta hänseende.

Enligt min mening är emellertid förhållandena annorlunda när det gäller vattenföretagen och skaderekvisitet har därför bibehållits i förevarande stadgande.

Enligt *punkt 3* i förevarande stycke inträder straffansvar vid brott mot bestämmelserna om underhållsskyldighet i 17 kap. 1 § och om driften av vattenföretag i 17 kap. 2 §.

En bestämmelse om straff vid eftersatt underhåll saknas som jag har anfört vid kapitelrubriken i både VL och utredningens förslag.

I 13 kap. 13 § första stycket VL finns en bestämmelse om straff vid överträdelser av bestämmelserna i 2 kap. 27–30 och 32 §§ VL om handhavandet av regleringstillstånd. En motsvarande straffbestämmelse saknas i utredningsförslaget. Jag anser emellertid att bestämmelsen i 17 kap. 2 § nya vattenlagen om driften av vattenföretag på samma sätt som i VL bör kompletteras med en straffbestämmelse. Förevarande stadgande har utformats i överensstämmelse härmed.

I *punkt 4* i förevarande stycke stadgas straff för den som underlåter att fullgöra den upplysningsplikt som enligt 18 kap. 2 § första stycket gäller för en företagare i förhållande till tillsynsmyndigheter. Bestämmelsen har ingen motsvarighet i VL. I utredningsförslaget upptas motsvarande förseelse i straffstadgandet i 23 kap. 1 § andra stycket, där endast böter ingår. Den skärpning av påföljden för underlåtenhet att lämna upplysningar som placeringen i förevarande stycke innebär sammanhänger med den skärpning av motsvarande straffbestämmelse i 45 § ML som har föreslagits i prop. 1980/81: 92. Med en underlåtenhet att lämna upplysningar bör jämställas det fallet att en företagare lämnar felaktiga upplysningar om företaget.

Punkt 5 innehåller en bestämmelse om straff vid överträdelser av sådana föreskrifter som meddelas enlig 19 kap. 2 och 3 §§ i samband med förordnanden om skyddsområden. Enligt 13 kap. 14 § andra stycket VL och 23 kap. 2 § i utredningens förslag gäller att straffbarhet förutsätter att länsstyrelsen särskilt har förordnat om straffansvar vid överträdelser av meddelade föreskrifter. Påföljden är enligt VL och utredningsförslaget penningböter eller dagsböter. Förevarande stadgande innebär en generell straffsanktion för meddelade föreskrifter. Länsstyrelsens möjlighet att särskilt förordna om straffansvar behålls alltså inte. Samtidigt innebär stadgandet en straffskärpning i förhållande till VL genom att även fängelse kan ådömas. Detta överensstämmer med vad som nu gäller beträffande föreskrifter som meddelas för naturreservat (se 37 § naturvårdslagen).

I paragrafens *andra stycke*, som motsvarar 23 kap. 1 § andra stycket i utredningens förslag, har tagits in en bestämmelse om straff för brott mot bestämmelsen i 4 kap. 3 § tredje stycket om skyldighet att anmäla rensningar m. m. till fiskenämnden. Bestämmelsen har ingen motsvarighet i VL. Straffet är i detta fall endast böter.

Tredje och fjärde styckena motsvarar 45 § andra och tredje styckena i ML enligt förslag i prop. 1980/81: 92.

Femte stycket innehåller en erinran om att ansvar för överträdelser av fiskeförbud som meddelas enligt denna eller äldre lag skall ådömas enligt fiskeristadgan (1954: 607). En motsvarande bestämmelse finns i 13 kap. 15 § VL, men saknas i utredningsförslaget. Enligt 30 § första stycket tredje punkten fiskeristadgan och 35 a § första stycket lagen (1950: 596) om rätt till fiske skall den som överträder ett fiskeförbud som har meddelats enligt VL eller äldre lag dömas till böter eller fängelse i högst sex månader. Fångst eller fiskeredskap kan därvid förverkas enligt 32 § fiskeristadgan och 36 § lagen om rätt till fiske. Jag kommer att senare anmäla frågan om ändring av 30 § fiskeristadgan så att även fiskeförbud som meddelas med stöd av den nya vattenlagen omfattas av straffbestämmelsen.

2 § Om någon har begått en gärning som avses i 1 § första stycket 1–3 och 5, får länsstyrelsen vid vite förelägga honom att vidta rättelse. Beslut om handräckning får också meddelas för sådant ändamål.

Första stycket gäller också om någon inte har iakttagit vad som gäller enligt 19 kap. 1 § första stycket.

Om allmänna intressen berörs får ansökan om handräckning göras av länsstyrelsen.

Bestämmelser om handräckning finns i handräckningslagen (1981: 000).

Paragrafen motsvarar 2 kap. 33 § andra stycket och 65 § andra stycket, 3 kap. 10 §, 5 kap. 5 §, 7 kap. 41 och 49 §§ och 13 kap. 8–10 §§ VL samt 23 kap. 3 och 4 §§ samt 6 § andra stycket i utredningens förslag.

Bestämmelserna i VL om tvångsåtgärder mot den som bryter mot lagens bestämmelser är av olika slag. Enligt bl. a. 2 kap. 33 § andra stycket VL kan länsstyrelsen, då underhållet av en byggnad i vatten försummas, förordna om rättelse på den försumliges bekostnad eller vid vite ålägga den försumlige att själv vidta rättelse. En motsvarande bestämmelse finns i 2 kap. 65 § andra stycket VL för överträdelser av skyddsområdesbestämmelser m. m. I 13 kap. 8 § VL ges överexekutor rätt att bl. a. vid uppenbara överträdelser av bestämmelserna om tillståndsskyldighet förbjuda pågående arbeten och meddela handräckning till rättelse av vad som skett. Slutligen stadgas i 13 kap. 9 § VL att, då gällande bestämmelser om vattenhushållning inte följs, utmätningsmannen, efter besiktning på visst sätt, kan meddela nödvändig handräckning. En liknande uppdelning av tvångsåtgärderna görs i 23 kap. 3,4 och 6 §§ i utredningens förslag.

Bestämmelserna i *första stycket* innebär att enhetliga tvångsmedel införs för alla former av försumlighet. Rättelse skall sålunda kunna uppnås antingen genom ett vitesföreläggande, som utfärdas av länsstyrelsen, eller genom handräckning. Detta överensstämmer med vad som nu gäller enligt 39 § naturvårdslagen samt 40 och 47 §§ ML. Tvångsåtgärder kan tillgripas även om gärningen inte är brottslig men omfattas av gärningsbeskrivningen i 1 § i förevarande kapitel.

Andra stycket motsvarar 2 kap. 65 § andra stycket VL och 23 kap. 6 § andra stycket i utredningens förslag.

En begäran om vitesföreläggande eller om handräckning kan göras av den som får olägenheter av överträdelsen. När allmänna intressen berörs får ansökan om handräckning enligt *tredje stycket* göras av länsstyrelsen. Enligt 13 kap. 10 § VL får ansökan om handräckning i detta fall göras av den allmänne åklagaren eller av andra berörda myndigheter. Utredningen föreslår (se 23 kap. 3 § andra stycket i utredningens förslag) att ansökan i motsvarande fall får göras av kammarkollegiet eller andra berörda myndigheter. Enligt min mening bör emellertid länsstyrelsen såsom tillsynsmyndighet ensam ha befogenhet att i de fall allmänna intressen berörs av en försummelse avgöra om handräckning skall tillgripas. I många fall torde länsstyrelsen genom ett vitesföreläggande kunna åstadkomma en rättelse på ett mindre ingripande sätt.

Beträffande handräckning bör gälla bestämmelserna i den nya handräckningslagen som föreslås träda i kraft den 1 januari 1982 (se prop. 1980/

81:88). En erinran härom finns i *fjärde stycket*. En ansökan om handräckning skall enligt 2 och 17 §§ förslaget till handräckningslag göras hos vattendomstolen. I fråga om utslag i mål om sådan handräckning gäller att överklagande skall ske genom besvär inom en månad från delfåendet av utslaget.

3 § Om ett tillstånd till ett vattenföretag har förfallit enligt 15 kap. 2 §, får länsstyrelsen vid vite förelägga tillståndshavaren att riva ut en med stöd av tillståndet uppförd vattenanläggning som kan skada allmänna eller enskilda intressen. Beslut om handräckning får också meddelas.

Paragrafen, som saknar motsvarighet i VL och utredningsförslaget, ger möjlighet att vidta tvångsåtgärder även mot den som visserligen har uppfört en vattenanläggning med stöd av ett tillstånd men där tillståndet enligt 15 kap. 2 § nya vattenlagen har förfallit på grund av att andra anläggningar för företaget inte har utförts.

22 kap. Slutbestämmelser

Kapitlet motsvarar 12 och 14 kap. VL samt 24 kap. i utredningens förslag.

Definitionen av begreppet "lågvatten" i 14 kap. 1 § VL har inte fått någon motsvarighet i den nya lagen (jfr vad som har anförts vid 11 kap. 1 § punkt 3). Jag anser inte heller att det finns något behov av en definition av begreppet "fallhöjd", som har efterlysts av Svea hovrätt.

Bestämmelserna i 14 kap. 6 § VL och 24 kap. 3 § i utredningens förslag om rätt till tillträde har ersatts av 18 kap. 7 § nya vattenlagen. En motsvarighet till bestämmelsen i 24 kap. 6 § i utredningens förslag om vattenföretag som kan beröra annat land har tagits in i 1 kap. 2 § andra stycket nya vattenlagen.

1 § Lagens bestämmelser om fastighet gäller också inskrivna tomträtter och gruvor. Om tomträtt eller gruva skall ingå i en samfällighet enligt 5–7 kap. får inlösen av mark för samfällighetens behov inte ske till förmån för tomträtten eller gruvan.

Paragrafen, som saknar motsvarighet i utredningens förslag, motsvarar delvis 14 kap. 2 § andra stycket VL. Motsvarande bestämmelser finns i 2 § första meningen och 12 § andra stycket fjärde meningen anläggningslagen (se prop. 1973: 160 s. 543 och 591).

En motsvarighet till bestämmelserna om fideikommiss i 14 kap. 2 § första stycket VL finns i 6 § i promulgationslagen.

2 § Ett vattenföretag skall anses beröra en viss fastighet

1. när ett yrkande framställs om skyldighet för fastighetens ägare att delta i företaget,

2. när fastigheten eller dess vatten tas i anspråk för företaget eller för en anläggning i samband med företaget,
3. när företaget kan medföra skador på mark eller vatten som tillhör fastigheten, på byggnader eller anläggningar som finns på fastigheten eller på fastighetens användningssätt.

Paragrafen, som saknar motsvarighet i utredningens förslag, motsvarar 14 kap. 4 § VL. Förevarande bestämmelser är av betydelse framför allt när det gäller att bestämma kretsen av sakägare.

Sakägarbegreppet har jag behandlat i den allmänna motiveringen (avsnitt 2.10.2).

3 § Om en säkerhet som skall ställas enligt denna lag inte har godkänts av den till vars förmån den ställs, skall säkerheten prövas av länsstyrelsen.

Borgen får godkännas av länsstyrelsen endast om borgensmannen svarar som för en egen skuld och, om flera har tecknat borgen, de svarar solidariskt.

Staten, kommuner, landstingskommuner och kommunalförbund behöver inte ställa säkerhet.

Paragrafen motsvarar 14 kap. 3 § andra stycket och 8 § VL samt 22 kap. 13 § i utredningens förslag (jfr 7 kap. 7 § expropriationslagen).

4 § Om någon som förberedelse för ett vattenföretag vill undersöka en fastighet, får länsstyrelsen föreskriva att tillträde till fastigheten skall lämnas under en viss tid. Länsstyrelsen får även meddela förbud vid vite att flytta eller skada vattenmärken, observationsrör eller något annat som behövs för undersökningen.

Undersökningen skall utföras så att minsta skada och intrång vållas. I trädgårdar och liknande planteringar får träd inte skadas eller fällas utan ägarens samtycke eller medgivande av länsstyrelsen.

För skador och intrång som har uppkommit genom en undersökning enligt första stycket utgår ersättning. Talan om ersättning skall väckas vid den fastighetsdomstol inom vars område fastigheten är belägen.

Länsstyrelsen kan fordra att den som skall utföra undersökningen ställer säkerhet för framtida ersättningsanspråk innan arbetet påbörjas.

Länsstyrelsen får förordna att ett beslut enligt första stycket första meningen får verkställas även om beslutet överklagas, om säkerhet ställs enligt fjärde stycket.

Paragrafen motsvarar 14 kap. 5 § 1 mom. VL och 24 kap. 1 § i utredningens förslag (jfr 7 kap. 6 § expropriationslagen).

Av förvaltningslagen (1971: 290), som är tillämplig på länsstyrelsens handläggning, följer bl. a. att fastighetsägaren skall ges tillfälle att yttra sig över ansökningen (15 §) och att han skall underrättas om innehållet i beslutet (18 §).

Varken VL eller utredningsförslaget innehåller någon bestämmelse om omedelbar verkställighet av ett beslut om tillträde. Svenska kommunförbundet anser det vara otillfredsställande att undersökningsarbetet kan

komma att försenas genom att talan förs mot beslutet och föreslår att tillträdesrätten i stället regleras som en utan särskilt beslut föreliggande rätt för den som planerar ett vattenföretag att beträda andras fastigheter (jfr 12 kap. 24 § nya vattenlagen om tillträde vid förrättning).

Jag kan inte tillmötesgå kommunförbundets önskemål när det gäller utformningen av bestämmelsen om rätten till tillträde. Eftersom det här ofta inte är fråga om personer med ett offentligt uppdrag att utföra undersökningen, bör undersökningsverksamheten kontrolleras av länsstyrelsen. Däremot anser jag i likhet med kommunförbundet att det i vissa situationer när det är angeläget att undersökningsarbetet utförs skyndsamt bör finnas möjlighet för länsstyrelsen att förordna om omedelbar verkställighet. En bestämmelse härom har införts i femte stycket i förevarande paragraf. Fastighetsägaren har naturligtvis möjlighet att överklaga beslutet till regeringen (se 6 § i förevarande kapitel) och begära inhibition, dvs. ett förordnande om att det överklagade beslutet tills vidare inte skall gälla.

5 § På begäran av någon som vill utföra ett vattenföretag men som ännu inte har ansökt om tillstånd får vattendomstolen förordna en sakkunnig att på företagarens bekostnad göra nödvändiga undersökningar. Om undersökningarna avser företagets inverkan på det allmänna fiskeintresset, skall som sakkunnig förordnas den fiskeritjänsteman som fiskeristyrelsen föreslår.

Paragrafen motsvarar 14 kap. 5 § 2 mom. VL och 24 kap. 2 § i utredningens förslag.

Ett ärende enligt förevarande paragraf kan liksom f. n. handläggas av vattendomstolens ordförande ensam (se vad som anförts vid 13 kap. 4 §).

6 § Länsstyrelsens beslut enligt denna lag får överklagas hos kammarrätten genom besvär, om beslutet avser

1. förordnande av förrättningsman enligt 12 kap.,
2. förordnande om undersökningar som avses i 18 kap. 2 § andra stycket eller av besiktningsman enligt 18 kap. 3 eller 4 §,
3. kostnader som anges i 20 kap. 12 eller 13 §,
4. prövning av säkerhet enligt 3 § detta kapitel,
5. föreläggande vid vite eller om rättelse på en försumligs bekostnad enligt 2 kap. 4 § tredje stycket, 19 kap. 1 § tredje stycket, 21 kap. 2 eller 3 § eller detta kapitels 4 § första stycket.

I övrigt får länsstyrelsens beslut enligt denna lag och beslut av annan myndighet än regeringen enligt 19 kap. 3 § överklagas hos regeringen genom besvär.

Paragrafen motsvarar 14 kap. 10 § VL och 24 kap. 4 § i utredningens förslag.

Enligt VL skall beslut enligt 2 kap. 64 § om skydd för grundvattnet överklagas till kammarrätten. Utredningen har i enlighet härmed föreslagit att beslut i fråga om vattenskyddsområden skall överklagas till kammarrät-

ten. Sådana beslut rör emellertid normalt endast sådana lämplighetsfrågor som bör prövas av regeringen. Enligt 40 § andra stycket naturvårdslagen överklagas motsvarande beslut hos regeringen. Jag anser på grund av det anförda att länsstyrelsens och andra myndigheters beslut i fråga om vattenskyddsområden enligt 19 kap. bör överklagas hos regeringen. I överensstämmelse härmed anges inte sådana beslut i uppräkningen i första stycket av förevarande paragraf, utan de omfattas av andra stycket.

Utredningen föreslår vidare att länsstyrelsens beslut om bl. a. undersökningar enligt förevarande kapitel skall överklagas hos kammarrätten. Enligt ett särskilt uttalande vid tillkomsten av 14 kap. 10 § VL bör emellertid sådana beslut inte prövas av kammarrätten utan av regeringen (se prop. 1971: 30 s. 146). Enligt min mening saknas det anledning att frångå gällande rätt på denna punkt (se också 7 kap. 8 § expropriationslagen). I överensstämmelse härmed anges inte sådana beslut i uppräkningen i första stycket av förevarande paragraf. Enligt första stycket punkt 5 i förevarande paragraf skall emellertid ett vitesföreläggande enligt 4 § första stycket andra meningen överklagas hos kammarrätten.

7 § Är flera fastigheter för husbehovsförbrukning beroende av samma grundvattentillgång, skall vattnet fördelas mellan dem efter vad som är skäligt, om fastigheternas behov inte kan täckas helt. Härvid skall iakttas att fastighet inte får berövas vatten, vartill den med hänsyn till läge och naturlig beskaffenhet, äldre bebyggelse eller andra omständigheter bör anses ha företräde.

Fördelning som har ägt rum med stöd av första stycket får jämkas, om ändrade förhållanden har inträtt.

Paragrafen motsvarar 2 kap. 57 § VL och 5 kap. 2 § i utredningens förslag. Jag hänvisar till vad som anförts om förevarande paragraf vid 3 kap. 8 §.

Tvister om fördelning enligt denna paragraf skall, i motsats till vad som gäller enligt VL, prövas av vattendomstol efter ansökan om stämning (se 13 kap. 14 § punkt 14 nya vattenlagen).

8 § Vattendomstolarna skall föra förteckning över vattenföretag inom domsområdet (vattenbok). Regeringen meddelar närmare bestämmelser om vattenboken.

Paragrafen motsvarar 12 kap. 1 och 2 §§ VL samt 24 kap. 5 § i utredningens förslag. F. n. gäller kungörelsen (1954: 622) om vattenbokens inrättande och förande (ändrad senast 1971: 724). Jag kommer senare att anmäla frågan om de föreskrifter som behövs.

4.2 Förslaget till lag om införande av vattenlagen (1982: 000)

Antalet övergångsbestämmelser till den nya vattenlagen har blivit så stort att de i enlighet med utredningsförslaget har tagits in i en särskild promulgationslag. Denna lag inleds med en avdelning med allmänna be-

stämmelser, varefter följer särskilda övergångsbestämmelser till vissa av kapitlen i den nya vattenlagen.

Jag kommer senare att anmäla frågan om de ändringar i andra lagar som behövs med anledning av den nya vattenlagen.

Allmänna bestämmelser

1 § Vattenlagen (1982: 000) och denna lag träder i kraft den 1 januari 1983.

Paragrafen, som motsvarar 1 § i utredningens förslag, innehåller den grundläggande bestämmelsen om den nya lagstiftningens ikraftträdande (se avsnitt 2.14 i den allmänna motiveringen).

2 § Genom den nya vattenlagen upphävs med de begränsningar som följer av denna lag

vattenlagen (1918: 523),

lagen (1918: 524) om vad iakttagas skall i avseende å införande av vattenlagen och

lagen (1920: 460) om vad vid anläggande av järnväg eller spårväg bör iakttagas till tryggande av närliggande marks torrläggning.

Genom denna lag görs inte någon ändring i vad som enligt 5 kap. 10 § vattenlagen (1918: 523) stadgas om talan om åtgärder m. m. på grund av begagnandet av en allmän farled.

Första stycket motsvarar 2 § i utredningens förslag. I fråga om upphävande av den s. k. järnvägslagen hänvisas till vad jag har anfört i den allmänna motiveringen (avsnitt 2.11) och vid 5 kap. 13 § i den nya vattenlagen (avsnitt 4.1).

Andra stycket innehåller en regel om att 5 kap. 10 § VL alltjämt skall tillämpas. Jag har inte ansett det vara i överensstämmelse med den nya vattenlagens systematik att ha detta speciella stadgande i själva lagen och det har inte heller sin plats i lagen om inrättande, utvidgning och avlysning av allmän farled och allmän hamn (se avsnitt 4.3). Det är också tveksamt om stadgandet har någon större praktisk funktion att fylla. Jag har emellertid ansett det vara lämpligt att tills vidare ha kvar stadgandet och det har därför tagits in i promulgationslagen som ett undantag från huvudregeln i första stycket av förevarande paragraf om upphävande av VL.

Stadgandet innebär att den som lider skada genom vågsvall eller dylikt på grund av begagnandet av en allmän farled har rätt att vid vattendomstolen efter stämning yrka att den som är ansvarig för farleden vidtar skadeförebyggande åtgärder (se 11 kap. 17 § första stycket punkt 39 VL). I samband därmed får den skadelidande yrka ersättning för inträffade skador.

En talan om ersättning för skador genom sjöfarten i en allmän farled som förs utan samband med ett yrkande om skadeförebyggande åtgärder utgör inte något vattenmål utan skall i princip instämmas till vanlig tingsrätt (jfr dock 13 kap. 16 § nya vattenlagen).

3 § Om det i lag eller annan författning hänvisas till en föreskrift som har ersatts genom en bestämmelse i den nya vattenlagen eller i denna lag, tillämpas i stället den nya bestämmelsen.

Paragrafen motsvarar 3 § i utredningens förslag.

4 § I mål och ärenden som har anhängiggjorts hos en vattendomstol före ikraftträdandet av den nya vattenlagen tillämpas äldre bestämmelser.

Frågor om anspråk för oförutsedda skador skall dock handläggas enligt den nya vattenlagen, om anspråket i enlighet med de bestämmelser som gäller framställs sedan den nya vattenlagen har trätt i kraft.

Paragrafen motsvarar 4 § i utredningens förslag. *Första stycket* innehåller den vedertagna grundsatsen att äldre bestämmelser skall tillämpas i äldre mål och ärenden. Grundsatsen gäller tillämpningen av såväl materiella som processuella bestämmelser.

Mål om oförutsedda skador anses i övergångssammanhang böra ses som en fortsättning på äldre mål och skall följaktligen bedömas enligt äldre bestämmelser (se prop. 1974: 83 s. 213 samt vad jag har anfört vid 15 kap. 20 § tredje stycket nya vattenlagen i avsnitt 4.1). Som utredningen har anfört skulle emellertid en tillämpning av principen i första stycket medföra att äldre processuella bestämmelser måste tillämpas under en lång tid efter den nya lagens ikraftträdande. Jag biträder därför utredningens förslag om en särbestämmelse för sådana mål och den har intagits i *andra stycket*.

5 § Om en förrättningsman har förordnats före ikraftträdandet av den nya vattenlagen, tillämpas äldre bestämmelser vid förrättningen samt i fråga om underställning och överklagande.

Paragrafen, som motsvarar 5 § i utredningens förslag, kompletterar 4 § i fråga om förrättning.

6 § Vad som enligt den nya vattenlagen gäller om ägare av en fastighet tillämpas även på den som innehar en fastighet med ständig besittningsrätt eller med fideikommissrätt.

Paragrafen motsvarar 6 § i utredningens förslag (jfr punkt 5 i övergångsbestämmelserna till expropriationslagen samt 14 kap. 2 § första stycket VL).

Särskild övergångsbestämmelse till 2 kap. nya vattenlagen

7 § Genom 2 kap. 1 och 2 §§ nya vattenlagen inskränks inte den rätt som före ikraftträdandet av den nya vattenlagen har tillkommit på grund av dom, urminnes hävd eller någon annan särskild rättsgrund eller på grund av 1 kap. 2 § andra stycket andra meningen vattenlagen (1918: 523).

Paragrafen motsvarar 7 § i utredningens förslag. Jag hänvisar till vad som anförts om förevarande bestämmelse vid 2 kap. 2 § nya vattenlagen (se avsnitt 4.1).

Särskild övergångsbestämmelse till 3 kap. nya vattenlagen

8 § Vad som i 3 kap. 3 § första stycket nya vattenlagen stadgas om byggnadsplan gäller också avstyckningsplan.

Paragrafen, som saknar motsvarighet i utredningsförslaget, överensstämmer med 12 § lagen (1970: 989) om införande av fastighetsbildningslagen och 6 § andra stycket lagen (1973: 1151) om införande av anläggningslagen och lagen om förvaltning av samfälligheter.

Särskilda övergångsbestämmelser till 4 kap. nya vattenlagen

9 § Om tillstånd enligt vattenlagen (1918: 523) eller motsvarande äldre bestämmelser inte har lämnats till vattenföretag som består i bedrivande av en verksamhet i vatten, gäller bestämmelserna om tillståndsplikt i 4 kap. nya vattenlagen även om verksamheten har påbörjats före ikraftträdandet av lagen.

Första stycket gäller inte dikning eller verksamhet som grundas på en sådan särskild rättighet att förfoga över vattnet som avses i 2 kap. 41 § vattenlagen (1918: 523).

Paragrafen motsvarar 15 § i utredningens förslag.

Första stycket innebär att den nya vattenlagens regler om tillståndsplikt blir tillämpliga på verksamheter i vatten som inte omfattas av något vattenrättsligt tillstånd, även om verksamheten har påbörjats före den nya lagens ikraftträdande. En verksamhet, t. ex. en vattentäkt för bevattning, som inte har varit tillståndspliktig enligt VL, kan alltså bli tillståndspliktig enligt den nya lagen.

Enligt *andra stycket* undantas från tillståndsplikt enligt första stycket för det första dikningsföretag. Beträffande sådana företag gäller f. n. inte någon tillståndsplikt i de fall sakägarna är ense om villkoren för företaget och ett stort antal dikningsföretag har också tillkommit utan en föregående förrättning enligt VL. Det synes inte lämpligt att göra första stycket tillämpligt på dessa företag. I de fall allmänna intressen skadas av ett befintligt dikningsföretag får företaget omprövas enligt 19 § förevarande lag.

Från första stycket undantas för det andra verksamhet som grundas på sådana särskilda rättigheter som avses i 2 kap. 41 § VL.

Frågan om lagligheten av anläggningar som har tillkommit före ikraftträdandet av den nya lagen utan något vattenrättsligt tillstånd skall däremot enligt 17 § i förevarande lag bedömas enligt de bestämmelser som gällde vid anläggningens tillkomst.

10 § Om annan vattenanläggning än dike har utförts under vattenlagens (1918: 523) giltighetstid utan tillstånd enligt den lagen, är anläggningens ägare bevisningsskyldig i fråga om de förhållanden som rådde i vattnet innan anläggningen utfördes.

Paragrafen motsvarar 16 § i utredningens förslag. Enligt 4 kap. 6 § nya vattenlagen gäller en motsvarande bevisbörderegel för nya vattenföretag. Eftersom andra bevisbörderegler gällde före VL:s ikraftträdande och då dikningar inte omfattas av VL:s regler om tillståndsplikt med hänsyn till motstående intressen, är förevarande paragraf endast tillämplig på andra vattenföretag än dikningar som har utförts under VL:s giltighetstid.

Särskilda övergångsbestämmelser till 9 kap. nya vattenlagen

11 § Om ett tillstånd enligt den nya vattenlagen meddelas till ett vattenföretag som skall tillgodose det allmänna fiskeintresset, allmän farled, allmän hamn, allmän flottled, hälsovården eller den allmänna miljövården eller till ett markavvattningsföretag eller till en vattentäkt för bevattning och det för genomförande av företaget krävs att inskränkningar sker i ett vattenföretag, vartill tillstånd har meddelats enligt vattenlagen (1918: 523) eller motsvarande äldre bestämmelser och på vilket vattenlagens (1918: 523) bestämmelser om kungsådra var tillämpliga, skall den gamle tillståndshavaren i fråga om den rätt till ersättning som följer av 9 kap. nya vattenlagen vara underkastad de begränsningar som anges i andra stycket.

Om inskränkningarna i det äldre vattenföretaget består i att vatten tas i anspråk eller att fallhöjden eller regleringsmagasinet minskas, har den gamle tillståndshavaren rätt till ersättning för vad som avstås endast till den del detta jämte vad han tidigare efter den nya vattenlagens ikraftträdande har fått avstå utan ersättning enligt denna paragraf eller 12 §, överstiger en tjugondel av det produktionsvärde eller den vattenmängd, fallhöjd eller magasinsvolym som avses i 9 kap. 14 § andra stycket tredje – femte meningarna nya vattenlagen.

Paragrafen, som har behandlats i den allmänna motiveringen (avsnitt 2.5.7), utgör en motsvarighet till 9 kap. 12 § nya vattenlagen i vad avser ersättningsrätt för den som har ett tillstånd enligt VL eller äldre bestämmelser. Den motsvarar i viss mån 10 kap. 15 § första stycket andra och tredje meningarna i utredningens förslag.

Första stycket innehåller en erinran om att ersättningsrätten för den som har ett äldre tillstånd i vissa fall är begränsad, när hans företag inskränks till följd av ett nytt vattenföretag som skall tillgodose vissa kvalificerade intressen. Till dessa intressen räknas på skäl som har anförts i den allmänna motiveringen i förevarande avseende även markavvattnings- och bevattningsintressena.

De företag som kan underkastas angivna begränsningar är sådana som ligger i kungsådrevattendrag (se 1 kap. 5 § VL och kungörelsen, 1923: 330, med förteckning å vattendrag, där kungsådra finnes) och vartill tillstånd har meddelats enligt VL eller motsvarande äldre bestämmelser. Med sistnämnda uttryck syftas på 1 kap. 8 § VL, enligt vilket stadgande VL:s

kungsådrebestämmelser i vissa fall också är tillämpliga på företag till vilka regeringen har lämnat tillstånd på grund av äldre bestämmelser om överbyggande av kungsådra.

I *andra stycket* anges i vilka fall och i vilken utsträckning tillståndshavarens rätt till ersättning begränsas. Som framgår av bestämmelserna skall hänsyn tas till vad tillståndshavaren efter den nya vattenlagens ikraftträdande har fått avstå utan ersättning enligt denna paragraf samt också enligt 12 §. Vad han under VL:s giltighetstid kan ha fått avstå utan ersättning enligt kungsådrebestämmelserna skall man däremot inte ta någon hänsyn till.

12 § Om den som har tillstånd till ett vattenföretag, som har meddelats enligt vattenlagen (1918: 523) eller motsvarande äldre bestämmelser, lider en ekonomisk förlust till följd av en omprövning beträffande tillståndet enligt 15 kap. 3, 4, 9 eller 10 § nya vattenlagen, har han rätt till ersättning för denna i den mån annat inte följer av andra stycket.

Om bestämmelserna i vattenlagen (1918: 523) om kungsådra eller nyprövning var tillämpliga på företaget och omprövningen sker till förmån för det allmänna fiskeintresset, allmän farled, allmän hamn, allmän flottled eller hälsovården, skall tillståndshavaren ha rätt till ersättning för förlust av vatten eller fallhöjd eller för inskränkningar i rätten att reglera vattnets avrinning endast till den del det som avstås, jämte vad tillståndshavaren tidigare efter den nya vattenlagens ikraftträdande har fått avstå utan ersättning enligt denna paragraf eller 11 §, överstiger en tjugondel av det produktionsvärde eller den vattenmängd, fallhöjd eller magasinsvolym som avses i 9 kap. 14 § andra stycket tredje – femte meningarna nya vattenlagen.

Första och andra styckena gäller även vid omprövning enligt 15 kap. 3 § eller 9 § första meningen till förmån för den allmänna miljövården. Bestämmelserna gäller även beträffande omprövning av en sådan särskild rättighet att förfoga över vattnet som avses i 2 kap. 41 § vattenlagen (1918: 523).

Paragrafen har en viss motsvarighet i 11 § i utredningens förslag men har av skäl som jag har redovisat i den allmänna motiveringen (avsnitt 2.5.5) fått ett helt nytt innehåll (jfr 9 kap. 13 och 14 §§ nya vattenlagen).

Som framgår av 18 och 19 §§ i förevarande lag skall även äldre tillstånd kunna omprövas enligt bestämmelserna i den nya lagen. I enlighet med vad jag har förordat i den allmänna motiveringen skall enligt *första stycket* i förevarande paragraf tillståndshavaren i princip ha rätt till ersättning för kostnader till följd av en sådan omprövning. Vissa begränsningar i hans ersättningsrätt gäller dock enligt andra stycket.

Enligt *andra stycket* gäller vissa begränsningar som avser sådana företag som är underkastade VL:s bestämmelser om kungsådra och nyprövning (se 1 kap. 5 § resp. 4 kap. 5, 8 och 16 §§ VL). Om omprövningen sker till förmån för samma kvalificerade allmänna intressen som anges i 9 kap. 14 § nya vattenlagen skall viss ersättningsfrihet föreligga för det allmänna. Till dessa intressen räknas inte markavvattnings- eller bevattningsintresset,

men i vissa fall som anges i tredje stycket i förevarande paragraf den allmänna miljövården. Principerna för att bestämma den del för vilken ersättning inte utgår överensstämmer med 11 § andra stycket förevarande lag.

Enligt *tredje stycket* skall miljövården i vissa fall anses som ett kvalificerat allmänt intresse (jfr 9 kap. 14 § första stycket andra meningen nya vattenlagen). Dessutom skall med ett äldre tillstånd jämställas en sådan särskild rättighet att förfoga över vattnet som avses i 2 kap. 41 § VL (jfr 9 § andra stycket och 18 § andra stycket förevarande lag).

13 § Bestämmelserna i 11 och 12 §§ om tillståndshavares ersättningsrätt gäller också i fråga om en mottagare av andelskraft enligt vattenlagen (1918: 523) eller av ersättning genom överföring av kraft enligt vattenlagen (1918: 523) i dess lydelse före den 1 juli 1974, om hans rätt upphör eller minskas till följd av ett tillstånd eller en omprövning enligt den nya vattenlagen.

Paragrafen utgör en motsvarighet till 9 kap. 19 § nya vattenlagen i vad avser ersättningsrätt för mottagare av andelskraft eller ersättningskraft enligt VL (jfr 12 § i utredningens förslag till promulgationslag).

Särskilda övergångsbestämmelser till 10 kap. nya vattenlagen

14 § Årliga avgifter som har bestämts enligt 6 kap. 9 § vattenlagen (1918: 523) skall utgå så länge flottning bedrivs i den allmänna flottleden.

Paragrafen, som saknar motsvarighet i utredningens förslag, har behandlats i den allmänna motiveringen (avsnitt 2.13.3). Någon uppräkning av avgiftsbeloppen skall inte ske. Motsvarande avgift utgår inte enligt den nya lagen.

15 § Årliga avgifter enligt 2 kap. 10 § eller 4 kap. 14 § vattenlagen (1918: 523) skall under den avgiftsperiod som löper vid den nya vattenlagens ikraftträdande utgå med det senast fastställda beloppet. Efter avgiftsperiodens slut skall avgiften för det närmast följande året utan särskilt beslut utgå med ett belopp som räknas om i förhållande till den ändring av basbeloppet enligt lagen (1962: 381) om allmän försäkring för december månad som har skett från det första till det sista året i den senaste avgiftsperioden. Därefter skall avgiften varje år utan särskilt beslut räknas om i förhållande till den ändring av basbeloppet för december månad som kan ha skett mellan året närmast före det aktuella avgiftsåret och året närmast dessförinnan.

I fråga om årliga avgifter enligt 2 kap. 8 § vattenlagen (1918: 523) eller däremot svarande äldre lag gäller att sådan avgift år 1983 skall utgå med det tidigare fastställda beloppet, omräknat med hänsyn till ändring av basbeloppet för december 1982 i förhållande till basbeloppet för december det år då avgiften senast fastställdes genom lagakraftägande dom, dock tidigast för december 1963. Därefter skall avgiften utan särskilt beslut räknas om enligt första stycket tredje meningen.

Paragrafen har behandlats i den allmänna motiveringen (avsnitt 2.13.2 och 2.13.3). Paragrafen innebär att en automatisk indexomräkning sker även av äldre avgifter och något särskilt beslut om omprövning behövs alltså inte (jfr 13 och 14 §§ i utredningens förslag till promulgationslag).

Enligt *första stycket* skall nu utgående årliga avgifter enligt 2 kap. 10 § och 4 kap. 14 § VL utgå med oförändrat belopp tills den löpande avgiftsperioden är slut. För året närmast därefter skall avgiftsbeloppet räknas upp med hänsyn till förhållandet mellan basbeloppet för december det första avgiftsåret i perioden och december i periodens sista år. Därefter skall de årliga avgifterna ändras årligen med hänsyn till förändringarna i basbeloppet.

Enligt *andra stycket* skall avgifter enligt bl. a. 2 kap. 8 § VL räknas om redan fr. o. m. den nya lagens ikraftträdande, eftersom för dessa avgifter inte löper några avgiftsperioder.

Särskilda övergångsbestämmelser till 12, 13 och 16 kap. nya vattenlagen

16 § Löseskilling och intrångsersättning för en fastighet som innehas med fideikommissrätt får inte sättas lägre än som följer av 9 kap. nya vattenlagen. Sådana ersättningar som har nämnts nu och som tillkommer innehavaren av en fideikommissegendom skall alltid nedsättas hos länsstyrelsen och får inte betalas ut, innan regeringen eller den myndighet som regeringen bestämmer har förordnat hur det skall förfaras med ersättningen.

Paragrafen motsvarar 20 § i utredningens förslag (jfr punkt 7 i övergångsbestämmelserna till 1974 års ändringar i VL, SFS 1974: 273).

Särskilda övergångsbestämmelser till 15 kap. nya vattenlagen

17 § Frågan om lagligheten av en vattenanläggning som har tillkommit före ikraftträdandet av den nya vattenlagen utan tillstånd enligt vattenlagen (1918: 523) eller motsvarande äldre bestämmelser bedöms enligt de bestämmelser som gällde vid anläggningens tillkomst.

I fråga om tillståndsplikt för en verksamhet i vatten som har påbörjats före ikraftträdandet av den nya vattenlagen gäller 9 §.

Första stycket motsvarar delvis 5 § första meningen i promulgationslagen till VL men saknar motsvarighet i utredningsförslaget.

Som lagliga räknas vattenanläggningar som har tillkommit med stöd av ett tillstånd enligt gällande VL eller däremot svarande äldre bestämmelser. Enligt de regler som har gällt i fråga om tillståndsplikt m. m. enligt dessa författningar har dock inte alltid krävts att tillstånd måste ha inhämtats till en anläggning, för att den skall anses vara laglig. Enligt förevarande stadgande kan också sådana anläggningar räknas som lagliga, om de har tillkommit före den nya lagens ikraftträdande. Något tillstånd på grund av den nya lagens strängare regler om tillståndsplikt behöver alltså inte in-

hämtas. Däremot är anläggningarna underkastade den nya lagens bestämmelser om underhåll och tillsyn (se 24 § förevarande lag). Som uttryckligen anges i 18 § tredje stycket gäller också den nya lagens bestämmelser om förverkande beträffande sådana anläggningar.

Andra stycket innehåller en hänvisning till 9 §, som innebär att verksamheter i vatten, som har påbörjats utan tillstånd före den nya vattenlagens ikraftträdande, kan vara tillståndspliktiga enligt den nya lagen. Om verksamheten bedrivs vid en vattenanläggning som inte tidigare har tillståndsprövats, bör det utan någon särskild bestämmelse stå klart att anläggningen bör prövas samtidigt med verksamheten vid denna.

18 § Ett tillstånd enligt vattenlagen (1918: 523) eller motsvarande äldre bestämmelser till ett vattenföretag eller någon annan åtgärd som avses i den nya vattenlagen, anses som ett tillstånd enligt den nya vattenlagen med de begränsningar som följer av 19 och 20 §§.

Första stycket gäller även en sådan särskild rättighet att förfoga över vattnet som avses i 2 kap. 41 § vattenlagen (1918: 523).

Bestämmelserna i 15 kap. 5 och 6 §§ nya vattenlagen gäller också vattenanläggningar som har tillkommit innan nämnda lag trätt i kraft, även om någon domstols eller annan myndighets tillstånd till dessa inte har behövts och inte heller lämnats.

Paragrafen motsvarar 9 och 17 §§ i utredningens förslag till promulgationslag. Jag har i den allmänna motiveringen (avsnitt 2.5.4) behandlat frågan om rättskraften hos äldre tillstånd.

I *första stycket* har tagits in huvudregeln att ett tillstånd enligt VL eller någon annan äldre vattenrättslig lagstiftning, t. ex. 1880 års vattenrättsförordning, skall anses som ett tillstånd enligt den nya lagen. Detta innebär bl. a. att rättskraftsreglerna i 15 kap. nya vattenlagen blir tillämpliga och att de möjligheter till omprövning som lagen ger i princip gäller äldre tillstånd. Detta gäller även äldre vattenreglerings- och markavvattningsföretag (se vidare 21 § i förevarande lag). Vissa begränsningar i omprövningsmöjligheterna föreligger dock enligt 19 och 20 §§ i förevarande lag.

Stadgandet gäller endast tillstånd till företag som enligt den nya vattenlagens definition skall anses som vattenföretag och andra åtgärder som behandlas i den nya lagen. Härigenom utesluts t. ex. tillstånd att släppa ut kloakvatten eller industriellt avloppsvatten som har meddelats av vattendomstol före ML:s ikraftträdande.

Enligt *andra stycket* gäller den nya lagen även sådana rättigheter som enligt 2 kap. 41 § VL jämställs med äldre vattenrättsliga tillstånd. Det skall, som utredningen har föreslagit, alltså vara möjligt att ändra sådana rättigheter så att allmänna och även enskilda intressen kan tillgodoses.

Tredje stycket innebär att den nya lagens regler om förverkande blir tillämpliga också på vattenanläggningar, för vilka något äldre tillstånd inte föreligger.

19 § Om annat inte följer av andra–femte styckena, får omprövning enligt 15 kap. 3 § nya vattenlagen beträffande ett tillstånd som har meddelats enligt vattenlagen (1918: 523) eller motsvarande äldre bestämmelser eller av en rättighet som avses i 2 kap. 41 § vattenlagen (1918: 523) begäras tidigast den 1 januari 1993.

Omprövning beträffande ett tillstånd till vattenkraftverk eller vattenreglering eller vattenöverledning för kraftändamål som har meddelats enligt vattenlagen (1918: 523) får, om annat ej följer av tredje eller fjärde stycket, begäras tidigast trettio år från den dag då företaget enligt därom meddelad bestämmelse skall ha fullbordats, dock tidigast den 1 januari 1993.

Omprövning beträffande ett tillstånd till vattenkraftverk eller vattenreglering för kraftändamål, för vilket villkoren enligt 4 kap. vattenlagen (1918: 523) skulle ha kunnat underkastas nyprövning före den 1 januari 1993, får begäras så snart tiden för nyprövning skulle ha inträffat.

Om tillståndet till ett vattenkraftverk eller en vattenreglering för kraftändamål har nyprövats enligt 4 kap. vattenlagen (1918: 523), får omprövning beträffande tillståndet begäras tidigast trettio år från den dag då domen angående nyprövning vann laga kraft.

Utan hinder av första–fjärde styckena får omprövning beträffande ett tillstånd som har meddelats enligt vattenlagen (1918: 523) eller motsvarande äldre bestämmelser eller av en rättighet som avses i 2 kap. 41 § vattenlagen (1918: 523) begäras, när väsentliga ändringar efter nya vattenlagens ikraftträdande har skett i vattenförhållandena.

Paragrafen, som i huvudsak motsvarar 18 § i utredningens förslag till promulgationslag, har behandlats i den allmänna motiveringen (avsnitt 2.5.4).

I princip gäller enligt *första stycket* en tioårig övergångstid från den nya lagens ikraftträdande men undantag från denna huvudregel finns i andra–femte styckena.

I *andra stycket* stadgas i princip en längre övergångstid för kraftverk samt vattenregleringar och vattenöverledningar för kraftändamål. Från denna regel görs ett undantag i *tredje stycket*.

Enligt *fjärde stycket* gäller särskilda övergångsbestämmelser för vattenkraftverk och vattenreglering för kraftändamål som har nyprövats enligt 4 kap. VL. I förhållande till utredningsförslaget har stadgandet ändrats så att det även omfattar sådana tillstånd som har nyprövats efter den nya lagens ikraftträdande. Dessutom har utgångspunkten för påkallande av omprövning flyttats fram till den dag då domen angående nyprövning vann laga kraft.

I *femte stycket* stadgas ett generellt undantag från bestämmelserna i första–fjärde styckena om tidsfristerna för omprövning (jfr 15 kap. 3 § första stycket nya vattenlagen). Förutsättning för stadgandets tillämpning är att de väsentliga ändringarna i vattenförhållandena skall ha inträffat efter den nya vattenlagens ikraftträdande.

20 § Om tillstånd till ett företag har meddelats enligt vattenlagen (1918: 523), gäller bestämmelserna i den lagen i fråga om verkan av att ett företag inte har fullbordats inom föreskriven tid.

Paragrafen motsvarar 19 § i utredningens förslag till promulgationslag. Jag hänvisar till vad jag har anfört vid 15 kap. 2 § nya vattenlagen (se avsnitt 4.1) om den ändring som den nya lagen innebär i förhållande till VL när det gäller andra företag än sådana som regleras i 3 och 7 kap. VL. I fråga om sådana företag innebär förevarande paragraf att tillståndet förfaller endast såvitt avser inte utförda delar av företaget och alltså inte i sin helhet som enligt 3 och 7 kap. VL samt 15 kap. 2 § nya vattenlagen.

21 § En samfällighet enligt den nya vattenlagen skall anses bildad, om i en samfällighet enligt 3, 7 eller 8 kap. vattenlagen (1918: 523) eller motsvarande äldre bestämmelser fastigheternas andelstal eller kretsen av deltagande fastigheter ändras genom omprövning enligt 15 kap. 15 § nya vattenlagen eller godkännande av en överenskommelse enligt 15 kap. 16 § samma lag.

Paragrafen motsvarar 10 § i utredningens förslag till promulgationslag.

Som framgår av huvudregeln i 18 § första stycket är den nya lagens regler om omprövning m. m. tillämpliga också på äldre vattenregleringsoch markavvattningsföretag. Om en omprövning eller ett godkännande av en överenskommelse mellan deltagarna i ett äldre företag enligt den nya vattenlagen medför ändringar i deltagarkrets eller andelstalen, är det lämpligt att förvaltningen därefter anordnas i enlighet med reglerna i lagen om förvaltning av samfälligheter.

22 § Bestämmelserna i 15 kap. 18 och 19 §§ nya vattenlagen om verkan av fastighetsbildning gäller också, när åtgärden rör en fastighet som är ansluten till ett företag enligt 3, 7 eller 8 kap. vattenlagen (1918: 523) eller motsvarande äldre bestämmelser.

Paragrafen motsvarar 8 § i utredningens förslag till promulgationslag.

23 § Rätten för staten enligt 4 kap. vattenlagen (1918: 523) att lösa ett strömfall upphör vid ikraftträdandet av den nya vattenlagen, om inte frågan om lösningsrätt dessförinnan har fullföljts genom ansökan om stämning till fastighetsdomstol.

Som jag har förordat i den allmänna motiveringen (se avsnitt 2.3.2 och 2.5.2) innehåller den nya vattenlagen inte någon motsvarighet till institutet statens lösningsrätt i 4 kap. VL. Möjligheten för staten att lösa ett strömfall har aldrig utnyttjats. Enligt min mening föreligger det inte heller något behov av att institutet finns kvar beträffande företag som nu omfattas av lösningsrätten. I förevarande stadgande meddelas en föreskrift härom. Lösningsrätten skall dock finnas kvar om frågan är anhängig vid fastighetsdomstolen (se 4 kap. 10 § VL).

Särskild övergångsbestämmelse till 17 och 18 kap. nya vattenlagen

24 § Bestämmelserna i 17 och 18 kap. nya vattenlagen gäller även i fråga om vattenföretag som har tillkommit före ikraftträdandet av den nya vattenlagen.

Paragrafen motsvarar 21 och 22 §§ i utredningens förslag till promulgationslag. Stadgandet innebär att bestämmelserna i 17 kap. om underhåll m. m. samt i 18 kap. om tillsyn och besiktning blir tillämpliga också på äldre företag. Till följd härav kommer bl. a. straffbestämmelsen i 21 kap. 1 § första stycket punkt 3 att kunna tillämpas också beträffande äldre företag vid brott mot bestämmelserna i 17 kap. 1 och 2 §§ om underhållsskyldighet och skötsel (se dock 26 § förevarande lag).

Särskilda övergångsbestämmelser till 19 kap. nya vattenlagen

25 § Ett förordnande enligt 2 kap. 14 § tredje stycket vattenlagen (1918: 523) till skydd mot förorening eller 2 kap. 62 eller 64 § samma lag till skydd för vattenförsörjningen anses som ett förordnande enligt 19 kap. nya vattenlagen. Den nya lagens bestämmelser om ansvar gäller dock inte i fråga om överträdelser mot föreskrifter som har meddelats med stöd av nämnda stadganden.

Om ett förordnande enligt 2 kap. 14 § tredje stycket eller 62 § vattenlagen (1918: 523) ändras eller upphävs, skall länsstyrelsen göra anmälan om beslutet hos inskrivningsmyndigheten för anteckning i fastighetsboken.

Paragrafen saknar motsvarighet i utredningsförslaget.

Första stycket behövs enligt min mening för att möjliggöra ytterligare skyddsföreskrifter eller upphävande av sådana efter den nya vattenlagens ikraftträdande. Det är länsstyrelsen och inte vattendomstolen som blir behörig att meddela ytterligare skyddsföreskrifter i fråga om såväl yt- som grundvattenskyddet och oberoende av om ersättningsrätt för fastighetsägarna uppkommer eller inte. Frågan om ersättning bedöms då enligt den nya lagen.

I fråga om straffansvar för överträdelser mot föreskrifter som har meddelats med stöd av 2 kap. 14 § tredje stycket, 62 eller 64 § VL har gjorts ett undantag från principen att den nya lagen skall vara tillämplig. Anledningen härtill är att brott mot föreskrifter enligt förstnämnda två lagrum över huvud taget inte är straffbara enligt VL och att straffskalan för brott mot 2 kap. 64 § enligt 13 kap. 14 § andra stycket VL är lindrigare än enligt 21 kap. 1 § nya vattenlagen. Därför bör VL:s bestämmelser gälla i dessa fall även i fortsättningen. En särskild bestämmelse om brott mot 2 kap. 64 § VL har tagits in i 27 § i förevarande lag.

Enligt *andra stycket* skall ett beslut att ändra eller upphäva föreskrifter som har meddelats enligt 2 kap. 14 eller 62 § VL anmälas till inskrivningsmyndigheten för anteckning i fastighetsboken. Anledningen härtill är att sådana föreskrifter vid sin tillkomst har antecknats i fastighetsboken.

Särskilda övergångsbestämmelser till 21 kap. nya vattenlagen

26 § Bestämmelserna i 21 kap. 1 och 2 §§ nya vattenlagen tillämpas endast i fråga om gärningar som har begåtts efter lagens ikraftträdande.

Talan om ansvar för en gärning på vilken vattenlagen (1918: 523) är tillämplig skall efter den nya vattenlagens ikraftträdande väckas vid laga domstol i brottmål.

Paragrafen motsvarar 23 § i utredningens förslag till promulgationslag.

27 § Om länsstyrelsen med stöd av 2 kap. 64 § vattenlagen (1918: 523) har meddelat föreskrifter till skydd för en grundvattenförekomst och förordnat att överträdelse av föreskrifterna skall föranleda ansvar, skall den som bryter mot föreskriften dömas till ansvar för överträdelsen enligt vattenlagen (1918: 523) även i det fall att överträdelsen har ägt rum efter ikraftträdandet av den nya vattenlagen. Talan skall väckas vid laga domstol i brottmål.

Paragrafen saknar motsvarighet i utredningsförslaget. Om länsstyrelsen har förordnat om ansvar för överträdelser av föreskrifter som har meddelats enligt 2 kap. 64 § VL har detta skett genom en hänvisning till straffbestämmelsen i 13 kap. 14 § andra stycket VL (se prop. 1964: 42 s. 88). Förseelser mot sådana föreskrifter bör därför även efter den nya lagens ikraftträdande bedömas enligt VL.

4.3 Förslaget till lag om inrättande, utvidgning och avlysning av allmän farled och allmän hamn

Förevarande lag, som ersätter 5 kap. VL, har behandlats i den allmänna motiveringen (avsnitt 2.8).

Anläggningar och åtgärder i vatten som behövs för en allmän farled eller hamn skall prövas enligt den nya vattenlagen. Enligt 2 kap. 6 § nya vattenlagen behövs inte vattenrätt för att utföra vattenföretag som erfordras för allmän farled eller allmän hamn. Tvångsrätt för att utföra ett sådant vattenföretag kan erhållas enligt 8 kap. 1 § nya vattenlagen.

I fråga om tillåtlighetsprövningen av vattenföretag som berör en allmän farled eller hamn får jag hänvisa till vad som har anförts vid behandlingen av 3 kap. 4 § nya vattenlagen i fråga om en motsvarighet till den särskilda skyddsbestämmelsen i 2 kap. 11 § VL.

1 § En allmän farled eller en allmän hamn får inrättas, om farleden eller hamnen är av väsentlig betydelse för den allmänna samfärdseln. En allmän farled får även inrättas om den är av väsentlig betydelse för fiskerinäringen eller för trafiken med fritidsbåtar om det behövs med hänsyn till säkerheten i farleden.

Första stycket gäller även i fråga om utvidgningar av allmänna farleder eller hamnar.

Paragrafen, som motsvarar 5 kap. 2, 7 och 13 §§ samt 2 § i utredningens förslag, har behandlats i den allmänna motiveringen (avsnitt 2.8.1 och 2.8.2).

2 § En allmän farled eller en allmän hamn skall helt eller delvis avlysas

1. om farleden eller hamnen inte kan användas för sitt ändamål utan att säkerheten äventyras,

2. om farleden eller hamnen inte behövs för sitt ändamål,
3. om farleden eller hamnen sköts så att dess ändamål inte tillgodoses.

Paragrafen, som motsvarar 5 kap. 11 § VL och 3 § i utredningens förslag, har behandlats i den allmänna motiveringen (avsnitt 2.8.1 och 2.8.2).

F. n. förekommer det att en allmän farled avlyses delvis, t. ex. därför att en bro, kraftledning e. d. skall byggas på en viss höjd över farleden. Enligt min mening bör inte sådana ingrepp i farleden medföra att den förlorar egenskapen att vara allmän. I stället bör vattendomstolen vid tillståndsprövningen av företaget göra en avvägning mellan farledsintresset och t. ex. vägtrafikens intresse av att en bro kommer till stånd. I sådana mål skall naturligtvis alltid sjöfartsverket höras. Om framkomligheten i farleden begränsas, t. ex. när den segelfria höjden genom tillkomsten av en bro eller kraftledning minskas, får särskilda föreskrifter enligt 3 § denna lag meddelas rörande farledens begagnande.

3 § Om det är påkallat med hänsyn till det ändamål som en allmän farled skall tillgodose, säkerheten i farleden eller i övrigt med hänsyn till allmän eller enskild rätt, får särskilda föreskrifter meddelas om hur den allmänna farleden skall ordnas och begagnas.

Paragrafen motsvarar 5 kap. 12 § VL och 4 § i utredningens förslag.

4 § Beslut enligt 1–3 §§ meddelas av regeringen eller, om regeringen bestämmer det, av sjöfartsverket.

Sjöfartsverkets beslut enligt denna lag överklagas hos regeringen genom besvär.

Paragrafen, som motsvarar 5 kap. 3, 7 och 13 §§ VL samt 5 § i utredningens förslag, har behandlats i den allmänna motiveringen (avsnitt 2.8.2).

5 § Sjöfartsverket skall föra ett register över allmänna farleder och allmänna hamnar. I registret skall anges vem som svarar för farleden eller hamnen samt finnas uppgift om sådana särskilda föreskrifter som har meddelats enligt 3 §.

Paragrafen motsvarar 6 § i utredningens förslag.

6 § Den som uppsåtligen eller av oaktsamhet bryter mot en föreskrift som har meddelats med stöd av 3 § döms till böter eller fängelse i högst ett år.

Paragrafen motsvarar 7 § i utredningens förslag. I förhållande till utredningens förslag har påföljden skärpts.

Övergångsbestämmelser

1. Denna lag träder i kraft den 1 januari 1983.
2. De allmänna farleder och hamnar som finns vid ikraftträdandet av

denna lag skall upphöra att vara allmänna vid utgången av december 1986, om inte dessförinnan med tillämpning av 1 § har beslutats att farleden eller hamnen fortfarande skall vara allmän.

Punkten 2, som motsvarar 5 kap. 1 § VL samt 1 § och andra punkten till övergångsbestämmelserna i utredningens förslag, har behandlats i den allmänna motiveringen (avsnitt 2.8.3).

Som har angivits där bör sjöfartsverket göra en inventering av alla farleder och hamnar för att fastställa vilka som bör vara allmänna. Efter utgången av år 1986 kommer det inte att kunna råda osäkerhet rörande frågan huruvida farleder eller hamnar är allmänna eller inte.

4.4 Förslaget till lag om inrättande, utvidgning och avlysning av allmän flottled

Förevarande lag, som ersätter 6 kap. och 10 kap. 1–31 §§ VL, har behandlats i den allmänna motiveringen (avsnitt 2.9).

Anläggningar och åtgärder i vatten som behövs för en allmän flottled skall prövas enligt den nya vattenlagen. Enligt 2 kap. 6 § nya vattenlagen behövs inte vattenrätt för att utföra vattenföretag som erfordras för allmän flottled. Tvångsrätt för att utföra ett sådant vattenföretag kan erhållas enligt 8 kap. 1 § nya vattenlagen.

I fråga om tillåtlighetsprövningen av vattenföretag som berör en allmän flottled får jag hänvisa till vad som har anförts vid behandlingen av 3 kap. 4 § nya vattenlagen i fråga om en motsvarighet till den särskilda skyddsbestämmelsen i 2 kap. 11 § VL.

1 § En allmän flottled får inrättas, om flottleden behövs med hänsyn till skogsnäringen samt nyttan för orten och det allmänna överväger olägenheterna av flottleden och flottningen.

Första stycket gäller även i fråga om utvidgningar av allmänna flottleder.

Paragrafen motsvarar 6 kap. 2 och 20 §§ VL samt 2 § i utredningens förslag.

2 § En allmän flottled skall helt eller delvis avlysas

1. om flottningen kan anses vara alldeles nedlagd,
2. om flottleden inte längre behövs för sitt ändamål,
3. om flottleden utgör hinder för något annat företag av större allmän betydelse.

Vid avlysning enligt första stycket 3 får föreskrivas särskilda villkor för avlysningen.

Paragrafen motsvarar 6 kap. 27 § VL (se prop. 1969: 104 s. 48) och 3 § i utredningens förslag.

I fråga om avlysningsärenden som avses i första stycket punkt 3 anför

utredningen att regeringen i enlighet med rådande praxis bör kunna föreskriva särskilda villkor för avlysningen, t. ex. föreskrifter om att virkesutdrivningen inte får onödigtvis hindras, försvåras eller fördyras. Jag delar denna uppfattning men anser i motsats till utredningen att det är lämpligt med en lagbestämmelse. En sådan bestämmelse har tagits in i andra stycket av förevarande paragraf. Motsatsvis framgår av denna bestämmelse att villkor inte får föreskrivas i andra avlysningsärenden.

3 § Om det är påkallat med hänsyn till flottningens intresse eller i övrigt med hänsyn till allmänna eller enskilda intressen, får särskilda föreskrifter meddelas om hur den allmänna flottleden skall ordnas och begagnas.

Paragrafen motsvarar 10 kap. 17 § VL och 4 § i utredningens förslag.

Ifrågavarande föreskrifter får meddelas både i samband med beslutet om inrättande eller utvidgning av den allmänna flottleden och i annat sammanhang. Föreskrifterna kan avse flottledens egenskaper och sträckning, flottledsdistrikt, utflottningsdistrikt, flottgodsmängd m. m. samt flottledens och flottningens förhållande till motstående intressen såsom farled och annan samfärdsel, fiske, vattenverk osv. Den vattenrättsliga prövningen av vissa anläggningar för flottleder kan givetvis resultera i ytterligare föreskrifter med hänsyn till motstående intressen.

4 § Beslut enligt 1–3 §§ meddelas av regeringen eller den myndighet som regeringen bestämmer.

Beslut enligt denna lag av annan myndighet än regeringen överklagas hos regeringen genom besvär.

Paragrafen motsvarar 5 och 6 §§ i utredningens förslag.

5 § Den som uppsåtligen eller av oaktsamhet bryter mot en föreskrift som har meddelats med stöd av 3 § döms till böter eller fängelse i högst ett år.

Paragrafen motsvarar 7 § i utredningens förslag. I förhållande till utredningens förslag har påföljden skärpts.

Övergångsbestämmelser

1. Denna lag träder i kraft den 1 januari 1983. Genom lagen upphävs lagen (1919: 427) huru avgöras skall, varest tidigare tillkommen allmän flottled skall jämlikt vattenlagen bibehållas.

2. De allmänna flottleder som finns vid ikraftträdandet av denna lag skall vara allmänna flottleder till dess något annat beslutas enligt 2 §.

Punkten 1 motsvarar de av utredningen föreslagna övergångsbestämmelserna.

Punkten 2 motsvarar 6 kap. 1 § VL och 1 § i utredningens förslag. Som utredningen framhåller kan det med gällande lagstiftning inte råda någon osäkerhet om var det f. n. finns allmänna flottleder.

Innehåll

Bilaga 1
Sammanfattning av vattenlagsutredningens betänkande (SOU 1977:27) ... 1
Bilaga 2
Vattenlagsutredningens presentation av alternativa prövningssystem 11
Bilaga 3
Vattenlagsutredningens lagförslag ... 15
Förslag till vattenlag ... 15
Förslag till lag om införande av nya vattenlagen ... 62
Utkast till lag om allmän farled och allmän hamn ... 66
Förslag till lag om inrättande, utvidgning och avlysning av allmän flottled ... 67
Bilaga 4
Sammanställning av remissyttrandena ... 68
1 Allmänna synpunkter ... 69
2 Prövningssystemet ... 78
3 Rätten till vatten ... 103
4 Förutsättningar för vattenföretag i allmänhet ... 120
5 Tillståndsbeslut rättskraft ... 165
5.1 Rättskraftens betydelse ... 165
5.2 Prövotid ... 168
5.3 Tidsbegränsning av tillstånd ... 169
5.4 Omprövning för tillgodoseende av allmänna intressen ... 173
5.5 Omprövning på begäran av tillståndshavare m. fl ... 193
5.6 Återkallelse av tillstånd m. m. ... 194
6 Underhåll, tillsyn och utrivning ... 196
6.1 Underhåll och tillsyn ... 196
6.2 Utrivning och övertagande av underhållsskyldighet ... 211
6.3 Övergivna anläggningar m. m. ... 214
7 Skydd för vattenförsörjningen ... 216
8 Allmän farled och allmän hamn ... 225
9 Allmän flottled ... 238
10 Bevakningen av allmänna intressen m. m. ... 239
10.1 Myndighetsbevakning av allmänna intressen ... 239
10.2 Talerätt för intresseorganisationer m. m. ... 246
11 Markavvattningsföretag m. m. ... 250
11.1 Delaktighet ... 250
11.2 Markavvattning och vägföretag ... 261
11.3 Företag för markavvattning och avledande av avloppsvatten 279
12 Bevattningsfrågor ... 284
12.1 Bevattningssamfälligheter ... 284
12.2 Förprövningsskyldighet m. m. ... 290
13 Avgifter ... 298
14 Utredningens förslag till vattenlag ... 336
1 kap. Lagens tillämpningsområde ... 336
2 kap. Rätt till vatten ... 349
3 kap. Allmänna förutsättningar för vattenföretag ... 352
4 kap. Andelskraft ... 358
5 kap. Särskilda bestämmelser om grundvattentäkt ... 358
6 kap. Särskilda bestämmelser om markavvattningsföretag ... 359
7 kap. Samfälligheter för vattenreglering och vattenöverledning 365

8 kap. Skydd för vattenförsörjningen ... 367
9 kap. Särskilda tvångsrätter ... 367
10 kap. Ersättning ... 374
11 kap. Avgifter ... 384
12 kap. Förprövningsskyldighet m. m. ... 384
13 kap. Tillståndsmyndigheter m. m. ... 400
14 kap. Förberedelse av större vattenföretag ... 401
15 kap. Tillståndsprövning i allmänhet ... 403
16 kap. Prövning av markavvattningsföretag ... 413
17 kap. Bestämmelser om förfarandet i vissa fall ... 438
18 kap. Rättegången i vattenmål ... 440
19 kap. Betalning av ersättning, tillträde m. m. ... 452
20 kap. Vattenföretags underhåll och handhavande ... 452
21 kap. Besiktning och tillsyn ... 453
22 kap. Kostnadsbestämmelser ... 453
23 kap. Ansvar, handräckning m. m. ... 460
24 kap. Slutbestämmelser ... 465
15 Utredningens förslag till lag om införande av nya vattenlagen ... 468

Transumt av protokoll vid regeringssammanträde den 22 januari 1981 472
4 Specialmotivering ... 472
4.1 Förslaget till vattenlag ... 472
4.2 Förslaget till lag om införande av vattenlagen (1982: 000) ... 695
4.3 Förslaget till lag om inrättande, utvidgning och avlysning av allmän farled och allmän hamn ... 707
4.4 Förslaget till lag om inrättande, utvidgning och avlysning av allmän flottled ... 709

Norstedts Tryckeri, Stockholm 1982